

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BIBLIOTECA
93 COMPLUTENSE. 6
E. 8. c. 2. N. 8.

711-5-14

ALEXANDRI DE ALES,

DOCTORIS IRREFRAGABILIS,
ORDINIS MINORVM,

In Duodecim Aristotelis Metaphysicæ Libros Dilucidissima
Expolitio.

Post plures Lustros, quibus non absq; maxima tanti viri iniuria in tenebris iacuit; nunc tandem summa ope; opera ue R.P. Magistri Propertij Restæ à Talleacotio, Franciscani Conuentualis; & optata luce, & debito candore donata est. Ita vt ingenuum Peripateticum, insignemq; Auerroistam nuper se nactos crediderint boni philosophantes. Facileq; deprehenderint, quid in exponendis eisdem Aristotelis Metaphysicis ex propria officina addiderit D. Thomas Aquinas. Tum demum vnde Ioan. Duns Scotus vel Logica, vel Philosophiæ subtiliores conceptus deprompserit.

Cum duplici Indice, Quæstionum vno, rerum memorabilium altero.

CVM PRIVILEGIO.

*Libreria
De la Comp. de
Jhy de Alcala
Benito Luis de Carrillo
Año 1775*

VENETIIS,
Apud Simonem Galignanum de Karera,
M. D. LXXII.

fcc
10. 724

ILLVSTRISSIMO,
AC REVERENDISSIMO DOMINO,
D. MARCO ANTONIO COLVMNAE
S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

FRATER PROPERTIVS RESTA DE TALLEACOTIO, FRANCISCANVS
Conuentualis, Theologorum minimus, & in Almo Gymnasio Diui Antonij
de Padua Regens & moderator, perpetuam exoptat felicitatem.

Eternam animi immortalitatem Card. Amplissime ad placidas Cleantis aures, nouo exitii genere expetendam; clara Illustrium uirorum piacula iamdiu profligarunt, & ad haec usque temporum interstitia longè procul execrantur. Non enim probè factum fore diiudicatur, in ardentissimum flammarum specum insilire, seù ab aeriis murorum mœnis se se precipitanter deicere. Nam etsi nouercante aliquando for-

tuna, diuersi diuerso necis impulsu, suis quidem inuentis, ut immortalem cum Diis nanciscerentur uitam, sibi mortem inflixerint: non ex hoc aeterna duxisse saecula dicuntur; nec exinde mutato, prosperitatis fauonio, inter claras reponuntur sedes. Quid enim Empedocli aeternitatis attulit, ultrò Trinacria interiisse flamma? Non hoc laude, sed ingenii exhaustu dignum fuisse dixerim. Voluit et ipse illis annuere, qui animas putantes (& optimè quidem) aeternas esse: tanquam in caelum post illas migraturi, sibi interitum inferentes, delirabant: ut ad Deos abiisse crederetur. Sed heu dolor, dum laudis immortalitatisque parandæ studio mortes indidissent, suarum laudum coronam obnubilabant: aeternamque sibi memoriam lucrari exoptantes & ipsi, & eorum memoria unico intuitu peribant, morte immortalitatem referre credentes. Quid hoc risu dignius? Quid despectius? Quid tandem miserius, quam uelle aeternam morti statuam erigere? Infelices? Omnes tamen eundem torserunt funem; & incudem omnes eandem tutunderunt. Aliter quippè sempiterna nominis efficitur memoria, alio fama quarendæ est aeternitas. Immortalem profectò sibi uitam morte parauit Horatius, sed pro sua urbis libertate tuenda. Immarcescibili insignitus decore, Mutius ille fuit, quem Sceuolam appellant, dum coram Porfenna Etruscorum Rege Romam obsidente, dextram flammis adiuuauerat; Urbemque obsidione liberam reddiderat, adhuc perenni uiget saeculo. Illustres etiam sibi pararunt facies Carolus, ab animi magnitudine, rerumque gravitate Magnus, & uerè Romanus Scipio. Ille studiosorum candore deuotus, floridum Parisiense Gymnasium, uiros undecunquè peritia onustos aduocans, erexit. Ille ne post tot insignes uictorias, prosperis successibus, animum sibi insolescere permetteret, nec in mediis cruentissimi belli apparatus studiis pratermisit, legesque & mores obseruabat intactos. Hic bonos, hæc aeterna habetur fama, qua ille se-

Maieſtatis fama, ſtatuſque comprobatur. Huiuſmodi uiris facile adminiſtrande Reſp. committuntur, qui & perhenni coronantur lauro, & ſuarum laudum Homerum merentur habere præconem. Maximum enim bonum uirtus eſt, cui premium perpetuus eſt honos. Nulla etenim Illuſtriſſime Præſes, ſubire pericula formidarunt, qui gloria exultationem expetere minimè erubuerunt. Ex aduerſo tamen impii laudis appetitu propenſius exequentur, qui fama honeſtari quærentes, adèd in ſceleribus mentes defatigant, ut ſceleſti uirtutum torpore deliteſcant. O turpis hominum larua, quæ perſonatam reddere uirtutem exquirunt, priſcorum oblita coronis. Et quis tam agreſti fuiſſet animo, qui hæc auſugienda non conſuleret? Hunc falſum adipiſci concupiuit honorem Antiochus, quum à ſemetipſo inter Deos referri, Iouiſque maximi nomine ſtatuas ſibi erigi imperauit: & nomen, quod priùs fortaiſſe merebatur excelſum, inani falſæ laudis appetitu contexit. At ueh miſerum: quot quot enim in hanc deuenere inſaniam, eos Paraſytum, & ſcurram potiùs agere, quàm inter laudandos conſcribi faterer. Verùm uera gloria, eternique nominis præmia iis ingenuè tribuuntur, qui illuſtri proſapia fulgent, qui fulgenti nominis decore nitent, qui ingenti fama præpollent, qui pollenti candore emicant, qui que emicanti rutilant ingenio. Quid etenim non decoris adepti fuere Romani, qui non genio, ſed ingenio indulgebant; non Haras, ſed Aras excolebant: non ara, ſed uera ſequabantur: non equos ſed æquum alebant: non opes, ſed inopes fouebant: non monetis, ſed monitis parebant: non libras, ſed libros obſeruabant: non precium, ſed preces parabant. Hinc patria, hinc conſcripti dicebantur Patres; Hoc Illuſtre fit homini uita genus. Quanta Illuſtriſſime & Ampliſſime Præſes florenti illius ætatis tempore uera, non uana laudis apparatus facundè floruerunt ingenia: quot illuſtres hominum inſpiciebantur mores, qui ritus, quæ tunc bella inexhauſta canebantur: Quæ literatorum copia, quot Mæcenates, quibus tam præclara dicabantur uolumina, inſcribebantur carmina: ita ut quiſque literatorum præſidium in pectoris ſcrimnio reſerabat, eoſque ſuffultis brachiis à circumlatrantibus intrepidè eripiebant. O tempora uerè florentia, O uerè aurea ætas, qua tot uirorum emicabant laudes, tot noua laudantium euigilabant miſteria, tot laudatorum ſurgebant patrocina, ut illis deuincti perpetuò forent, & indies luculentiora tradebant dedicata uolumina pro ſuo quiſque Marte: quibus tam maximas exornabant familias, ut & toto perpetuarentur orbe, & ignotis notiſſimi fierent. Verùm quid mihi in hoc agendum Cardinalis Ampliſſime, qui inextricabili ſeruitutis nodo, tuæ ſemper Amplitudini deuinctus extiti, ut nihil ſupra? Illa nunc uirentia uidentur rediſſe ſæcula, quibus cumulatim ad Mæcenatem conſuebant uiri. Tibi itaque cui iamdiù ſeſe dicarunt Muſæ, quem ſemper Apollo fouit, cui ſemper Minerva fauit, hoc Alexandri ab Ales uolumen, qua ſoles, hilaritate amplexandum committo. Non qui Illuſtriori tuam ipſius Amplitudinem nomine decorafſem. (Tot. u. Illuſtriſſimis ignens tuæ columnæ fama honeſtatur titulis, ut ne minima quidem laudis addi ſcintillula poſſit, firmiſſimo etenim firmata baſi candidiori per diu candore nitet.) Sed quoniam nullus eſt, qui huiuſmodi Columnæ

inniti

inniti animo non properet inconcusso: semper nanque floruit, semper extollitur, semper exultat. Quot profectò Illustrissima Columnensium Proles armorum strepuitate, devictos pepulit hostes? Quot inclitas debellavit coronas? Quas aduersantium non superavit vires? Et adhuc usq; tempus, quis est, qui sua non indigeat ope? cui bellorum, & pacis quasi certissimi sunt fines, et ridenti vexillo facilem sibi semper uictoriam parauit, semperq; forti pectore, & armis extitit. Non hæc Quiritis incerta, quibus assidue, euaginato astitit ense: sanctamq; sanctissimam est uenerata sedem. Romano Senatui paratam protulit dextram: Et demum nulla est orbis ora, quam non fausto sint auxiliata triumpho. Quid itaq; gloriosius? Quid supra vires laudatius? Nil ergo mirum, si ego cum sub Columnensi dominio sim progenitus, cui & maiores mei fidsimè adheferunt, ardenti pectore hanc Columnensium Columnam amplector: si cunctas animi uircs incorruptissimè dedo. Nunc uerò ad manus, nescio quo fatorum numine, deuenere Alexandri ab Ales irrefragabilis, laudatis simiq; uiri Metaphysicæ Commentaria, senio quidem confecta, in lucem hactenus non prodita manu, non prelo notata, situ, uetustate, mendisq; quàm plurimis scaturientia: In quibus expurgandis non leues uigilias, non mediocres addidi labores, ut nitida, ut illustria, lectuq; digniora redderentur. Ad hoc tandem deuenimus, ut his sic emaculatis, deterfis, & ad sui integritatem per me redactis, in lucem, studioforum uniuersitati prodere fideliter statui. Non enim tot semisepulta temporum iniuriis latuisse fas erat huius uiri fulgida uirtus, quæ nullis non prodesse potest; quum omnium commentaria, quot quot post ipsum hunc extrudere laborem, excerptra; et, si licet, sint subrepta. Cum itaq; tam inclitum huius Alexandri prædicetur opus, ueluti ipsa operis energia docet; cui nam nisi inclyto, atq; nulli, nisi tuæ firmissima Columnæ gremio dedicandum fuit? Non enim desunt, qui dentium liuore aliena uolumina non confingant, obtundant, mordeant; ferinam potiùs uenustatem ostendentes, qui tot Tani, tot Zoyli, tot Nerones apud probatos habentur uiros. Tuæ igitur dextera, quæ talium morsus, præsentissimo tuæ uirtutis collyrio sanas, hos Alexandri, meosq; committo labores. Tui etenim nominis olfacta magnitudine, tamquam elingues oblatrantes diffugient: tuæ ueritatis catholice acerrima defensione arcebuntur procul. Seuiant igitur dentibus, & rostro: te tamen ulciscentem ista uolumina habebunt. Qui eò probitatis candore uirtutibus, uirtuteque præditis præsto ades; ut merito sub tui præsidii axilla deuotiùs confugiant. Non enim non conscius ipse sum, quanti semper hanc nostram feceris Religionem, tuâ tantum benignitate impulsus: Nec me fugit, nullum esse, qui de te non se benemeritum senserit. Quid causæ esse potuit, quin meas non leues uigilias, non molles labores, non mea frequentissima studia, quæ in his commentariis corrigendis transegi, non dicarim? Suscipe tandem, & exoptatissimum Alexandri uolumen; & meos, quantuli sint, labores: ut & ego cum his omnibus inter tuæ Amplitudinis ulnas excipi, defendiq; ualeam: iisq; sic tui uultus serenitate susceptis, ad maiora meo met Marte, sub tui nominis deuotione depro-menda me prouehas, prouocesque. Vale & ad optata secula uiue. Ex Almo Patauino Gymnasio

Cal. Martiis. M D LXXII.

FRATER PROPERTIVS RESTA DE TALLEACOTIO
FRANCISCANVS CONVENT. DOCTOR THEOLOGVS,
 & in Almo Patauino Gymnasio Regens studiosis Lectoribus Salutem.

ANTVM abest candidissimi Lectores, ut aliorum incuria, ne dicam desidia, suis nos per-
 sasionibus ab studiorum cultu deterreat: vt nihil minus nobis pertimescendum sit. Sunt
 enim eiusmodi sorores, ut cum alijs nihil prosint: suis etiam amatoribus maxime noceant.
 Præterea studiosis, & bonarum artium cupidis, maxima solent adferre impedimenta, &
 ad libidinem potius, quam ad iamdiu exoptata studia excitare: interdumque, (ne sepius di-
 cam) scriptorum optima monumenta occultare conantur, ac si senio, atque sint consepul-
 ta pagellis. Cum igitur his nihil sit turpius, ineptiusve, quas vnusquisque uir optimus semper odisse debuit:
 eas a nobis vna cum suis munusculis reijciendas esse penitus duximus: ne quid posteris, quantum in nobis est:
 deinceps abesse queant. At si nihil honestius, nihilque magis proprium humanitatis esse creditur: quam
 alijs proficere: cur in cruendo aliquid, quo mortales iuuare possimus, non elaboramus? Dijs certè hac in re
 sum vi, dixit Plinius, sic Deus est mortalis iuuare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. Quid? non
 ne & Redemptor noster ore Pauli hoc nos docuit? his verbis, alter alterius onera portate, & sic adimplebi-
 tis legem: Quare bene factum esse nobis arbitramur, qui cum iam pridem Alexandri ab Ales Comentarìa
 quadam in Aristotelis Metaphysicem non dum aliorum incuria, seu desidia in lucem adita: quæ res non mi-
 nimam detrimenti Philosophiæ, Theologiæque studentibus attulit: in manus nostras, nescio quo fato, deuenie-
 rint: ea, non vt ipsius laudibus aliquid apponerem: quod esset aut actum agere, aut laterem lauare: sed ne
 tantum authorem vel ipsius præstantissimis muneribus, laboribusque decantatis desraudaremus: vel
 ne communi omnium vtilitati etiam in posteriorem obessemus: in lucem emittere decreuimus: tanti enim pen-
 denda huius sunt uiri volumina, vt omnes quot quot ex Latinis scriptoribus, post ipsum, in huiusce Aristote-
 lis Methaphysicæ enodatione laborarunt, sanctus præcipue Doctor ex Alexandri fonte exhauserunt, vt ex
 complurium cõmentarijs elici solet. Alexandri mehercule Ala nihil celerius, nil vibrantius, nil denique se-
 licius, esse videtur studiosis. His etenim longè præstantiori Minerva tendimus ad æthera penus, hac vnica
 si tantum contingatur ala, nil vltius expetendum est. Hic si quidem Alexander, si qui fuerant in sacris
 Theologorum placitis aduersantium tribulos lucidissimo depulit ore: ita vt non amplius per diuina eorum dog-
 mata serpere oporteat: vt antea veluti per incertam lunam sub luce maligna iter in syluis fieret. At iam
 diu saucia Metaphysicorum lilia ita obtenebrata iacuerunt: vt ex Auerno superas euasisse ad auras leuius
 fuisset: quam Stagyrta sensata munuscula intelligi possent. Sed ò Deus, ecce Deus, qui tandem huius uiri
 intellectum altius euexit: vt merito tertium hæc equè candidum Minoritarum familiæ iubar appellari facile
 queat. Cur igitur ornatissimi lectores mortalium pectora tanti uirtus uiri non cogit? Cur eiusdem opuscula,
 immo volumina non euestigio panduntur? res non amplius atra caligine mersas inquirimus: non obnubilata
 conspiciamus: non vtique in Theologicis, non in Metaphysicis trepidandum est. Intrepidum enim atque con-
 stantem in tam vasti, tamque tumentis pelagi fluctibus nauitam habemus: quo duce securi, & ab omni per-
 turbatione semoti portum subire poterimus. Vobis itaque, quibus maxima laudum inest iura: quæ prius se
 misepulta ferè latuerunt: ea qua potui vitæ integritate restituta protuli. Suscipite quæso, non enim legentes
 inficias ibi is, opinor. Cuncta me profectò assiduis, grauibisque lucubrationibus perlustrasse, emendatiora,
 locupletioraque reddidisse: clariora demum suis distinctionibus cõstituisse prædicabitis. Tanti denique uiri dog-
 mata non flocci quidem pendenda vobis: vobis inquam, quorum longè, latèque de Minerue riuulis labella
 tetigere: incorruptissima, atque integerrima prodeunt. De quorum floricomu, semperque ridenti pratulo fra-
 grantia decerpit lilia. Nec agresti seratis animo, si eodem uerborum situ, quo ab ipsius Alexandri inge-
 nio compilata fuere, sique non altiori translata stilo volumina tradidi. Non enim illius (vt aiunt) cineres, de-
 fraudare sum passus: sua sic in alijs extat phrasis, sic & ista panduntur. Nec vos deterreat, quum non uer-
 borum soni, sed sententiarum placita studiosorum ingenia excitare soleant. Et si quis aduocò ringeret naso,
 hos à Viriuosorum scrinio euestigio propelluntur. Quoniam tanta in his dyastinctica uti minimè curan-
 dum. In reliquis uerò tum uestrum uobis iudicium relinquo, tum quicquid uobis attulerim, boni consulere,
 felicem, propitiumque seruatorem uehementer uobis exopto. Valete.

QVAESTIONVM, DVBITATIONVMVE, QVAE IN VNIVERSO HOC OPERE discutiuntur, locupletissimus Elenchus.

QVAESTIONES PRIMI LIBRI.

- N** omnes homines naturà scire desiderant? pagella. 2. A
 An homo appetat scire appetitu naturali? ibi. H
 An intellectus aliquo modo appetat scire appetitu cognoscituo? ibid. G
 An omnes homines appetant scire. 3. A
 An intellectus appetat scire omnia, ne dum scilicet naturalia, sed & supernaturalia. ibid. C
 An appetitus ille, quo quis appetit scire; sit ex parte intellectus; uel ex parte uoluntatis. ib. B
 An sensus uisus plures rerum differentias nobis ostendat cæteris sensibus. ibid. F
 An sit bona probatio, quam facit Arist. per signū ad ostendendum, quod omnes appetant scire. ib.
 An animalia bruta habeant prudentiam. 4. B
 An experientia generetur ex multis memoriis; uel ex una. 4. E
 An ars generetur ex pluribus experimētis. ibi. H
 An actiones inferiorum artificum assimilentur actionibus inanimatorum. 6. A
 An artifices sint magis scientes, quam experti. ibidem D
 An ad Metaphysicam pertineat considerare omnia. 7. E
 An Metaphysica sit circa maximè uniuersalia. ibidem H
 An uniuersalia sint maximè difficilia. ibid. F
 An scientiæ, quæ sunt primorū; sint certiores. 8. B
 An Geometria respectu Arithmetici sit ex additione. ibid. A
 An Metaphysica possit dici sapientia. ibid. H
 An Metaphysica sit suimet gratia. 9. E
 An Metaphysica sit de Deo. 10. C
 An Diameter, & Costa sint commensurabilia ad inuicem. 11. D
 An semper inuentio scientialis terminetur ad contrarium illius, à quo incipit. ibid. D
 An res ipsa fecerit sibi uiam ad querendum causam efficientem. 14. C
 An solus intellectus (iuxta positionem Anaxagoræ) ponendus sit causa respectu totius uniuersi: ita quod si cæteræ causæ admittendæ sunt, non respectu totius uniuersi, sed respectu partium uniuersi tantum admittendæ sint. ibid. B
 An ad mentem Pythagoræ sublineri possit, quod unum compositum sit ex finito, & infinito; & per consequens ex pari & impari. 18. G
 An prisci naturales potuerint asserere, omnia esse unum, & cum hoc admittere generationem ipsam. 19. G
 An motium, quo Plato motus est ad statuendas

- quiditates, & species separatas; fuerit bonum. 21. B
 Admissis, & non concessis ideis, an sensibilia sint participatione illarum. ibid. E
 An ritè ductus sit Plato ad arbitrandum, quod multa de numero uniuocorū participant Ideā. ibi. H
 An, & quomodo stet Platonis sententia, quod magnum, & paruum, & species sint tria principia rerum. 22. C
 An, & quomodo nonnulli ex priscis Philosophis tetigerint causam finalem per accidens, & non per se. 24. B
 An ratio, quam facit Arist. Tex. com. 53. contra Platonem circa negotium Idearū, cogat. 29. D
 An Ideæ utiles sint ad rationem efficiendi. ibid. G.

QVAESTIONES SECVNDI LIBRI.

- A**N Metaphysicæ facultatis sit, inquirere de natura ueritatis in se. 33. E
 An ueritatis inquisitio sit impossibilis. ibidem. H
 An ueritas sit facilis, uel difficilis cognitu. 34. B
 An ueritas perfectè possit comprehendi à nobis. ibidem.
 An unumquemque contingat aliquid dicere de natura ueritatis. ibid. D
 An principia sint ueluti ianua in scientiis. ibid. F
 An cognitio principiorum sit facilis. 35. A
 An difficultas intelligendi sit uel ex parte intellectus, uel ex parte rei. ibid. C
 An ita se habeat intelligibilitas ad immaterialitatem, sicut uisibilitas ad lucem. ibid. E
 An substantiæ separatae sint manifestissima in natura ueritatis. ibid. F
 An sicut se habent intellectus speculatiuus & intellectus practicus: ita se habeant habitus speculatiuus & habitus practicus. 36. A
 An omnis habitus practicus sit propter perfectionem rei operatae. ibid. C
 An Metaphysica sit Philosophia ueritatis. ibid. A
 An facultas practica faciat scire. ibid. H
 An in Tex. 4. cum Philosophus dicat, quod Metaphysica uersatur circa prima principia; intelligendum sit de principiis efficiendi; uel de principiis inferendi, uel de utrisque simul. 37. A
 An in primo principio separato saluetur ratio ueritatis respectu aliorum. ibid. D
 An in principiis saluetur maior ratio ueritatis, quam in conclusionibus. G
 An uerum uniuocè dicatur de principiis, & effectibus. ibidem H
 An detur ueritas simpliciter. 38. C
 An ueritas simpliciter una tantum sit. ibi. C
 An om-

Index.

- an omnia dici possint uera ueritate prima. ibi. H
 An esse uerum, ideo est uerum, quia assequitur primam ueritatem. 39. C
 an in causis sit abire in infinitum in indirectum, infinitum, uel secundum speciem. ibid.
 an in infinito omnes causæ sint mediæ. 40. B
 an, si esset dare infinitum in effectibus, omnia media essent æqualiter media. ibid. D
 an in mouentibus & efficientibus sit abire in infinitum, ibid. G
 an generatio sit mediū inter esse, & nō esse. 41. G
 an ex addiscente fiat sciens. ibid. F
 an prius, de quo loquitur Arist. Tex. 7. sit idē cū illo, de quo supra locutus fuerat. 42. D
 an sequatur: est determinatum medium; ergo & finis, & principium. 42. E
 an in primo modo fiendi hoc ex hoc, sit determinatum medium, arguens determinatum principium, & determinatum finem. ibi, H
 an sequatur: est ibi reflexio, ergo non est ibi infinitum. ibid. G
 an in causis materialibus sit abire in infinitum. 43. D
 an de ratione finis sit, esse ultimum. ibid.
 an finis & bonum sint idem. ibid. E
 an in causis finalibus sit abire in infinitum. ibi. H
 an in omni eo, quod mouetur; sit materia. 45. C
 an motus ad locum arguat materiam, ibid. D
 an forma materialis sit finita, uel infinita. ibid. B
 an forma immaterialis possit dici infinita. ibi. C
 an forma debeat iudicari finita, quia est ab alio; uel quia est recepta in alio. ibid. D
 an in causis formalibus sit abire in infinitum. ibi. G
 an inter puram formam, & ipsum nihil possint capi infinitæ formæ specificæ. ibidem
 an in eadem forma possint esse infiniti cōceptus formales secundum sub, & supra. 46. B
 an formæ possint multiplicari in infinitum materialiter, & non formaliter. ibid. C
 lem ibidem
 an Metaphy. consideret causam agentem. 54. A
 an Metaphy. consideret causam formalem. ibi. B
 an Metaphy. consideret causam materiale. ib. D
 an ualeat, scientia Metaphy. non considerat prima principia, ergo nec illa, quæ considerat substantia. 55. E
 an cōsideratio omnium substantiarum pertineat ad unam scientiam: & præcipuè ad Metaphysicam. 57. A
 an sequatur: si una scientia esset respectu substantiæ, & accidentium, quod substantia, & ipsum quodquid est, demonstratur. ibid. B
 an ostensio respectu quodquid est, sit demonstratiua. ibid. C
 an ostensio respectu substantiæ sit demonstratiua, ibidem. D
 an eadem scientia consideret substantiam, & accidentia
 an ponentes formas separatas, efficacibus rationibus ducti sint. 58. D
 an Astrologia, Musica, Arithmetica, Geometria, & Perspectiua sint sciētie Mathematicæ. 59. H
 an sit dare aliqua Mathematicalia separata. 60. G
 an sequatur: ita est in intermediis, ergo & in speciebus. 61. D
 an secundum species res dicantur entia. 62. H
 an ens habeat differentias. 63. B
 an ens sit genus. ibid. C
 an genus prædicetur de differentiis mediantibus speciebus. 64. B
 an sit ratio aliqua mouens ad dicendum, quod ubi est prius, & posterius, ibi non est unum separatum: & ubi non est aliquid prius & posterius, ibi est dare unum separatum. 65. C
 an in speciebus, semper sit prius, & posterius. ib. E
 an species nobilior sit, quàm genus. ibid. G
 an uniuersalia sint separata. 66. C
 an ratio Arist. qua in Tex. 12. probat, quod uniuersalia sunt separata ualeat. ibid. D
 an intellectus possit considerare uniuersale, ut uniuersale, cum tamen in re non sit tale, sed singulare, ibid. F.
 an sequatur, materia est ingenerata, ergo & forma. 67. B
 an continuitas formalis per continuam successiōnem arguat perpetuitatem in una forma numero separata. ibid. B
 an existentium sub una specie sit una forma numero. 68. B
 an stare possit, quod gustu mannae causetur corruptio, & incorruptio. 68. H
 an odium possit dici causa corruptionis. 69. H
 an amor sit causa generationis. ibidem
 an omnia sint corruptibilia, præter elementa; ut arbitratus est Empedocles. 70. C
 an sequatur, si corruptibile, & incorruptibile sunt diuersa principia, aut omnia sunt corruptibilia, aut incorruptibilia. 70. G
 an corruptibile, & incorruptibile sint eadem

QVAESTIONES TERTII LIBRI.

- A**N omnis addiscens aliquid, illud præsciat. 48. F
 an ratio Aristotelis, qua in Tex. tertio probat, quod ad unam scientiam non pertineat considerare omnia genera causarum; ualeat. 52. C
 an sequatur: si omnis scientia consideraret omnia genera causarum; ergo omne ens, quod cadit sub scientia, includeret omnia genera causarum. ibid. E
 an eodem modo, & eadem ratione aliquid & sit bonum, & sit finis. 53. B
 an omnis finis acquisitus sit per actum, & sit terminus actus. ibid. D
 an in rebus immobilibus sit actus, & motus. ib. B
 an in Mathematicis sit finis. ibid. F
 an Metaphysica consideret omnia genera causarum. ibid. H
 an Metaphy. specialiter consideret causam fina-

Index.

dem principia, uel diuersa. 70. H
an sit dare unum, & ens separatim. 72. F

QVAESTIONES QVARTI LIBRI.

AN sint, & quæ sint causæ, quæ aspiciunt ens in quantum ens. 75. H
an sequatur: Metaphysica considerat primas causas, & ultimas, ergo considerat totum ens. ibid. F
an omnia entia prima attributionem, & analogiam habeant ad substantiam. 76. H
an Metaph. cum hoc, quod est omnium entium, specialiter sit primi entis. ibid.
an ens dicat aliquid additum esse, & substantiæ rei. 78. C
an Metaphysica, & Dialectica uersentur circa idem. 80. H
an Dialectica sit tentatiua de his, de quibus est: & philosophia prima sit sciens. 81. B.
an Dialectica sit scientia. ibid. C
an Metaphysicus consideret prima principia. 83. B
an notitia principiorum innata sit homini. ibi. H
an De quolibet est uerum affirmare, uel negare; sit radix omnium principiorum, & omnium propositionum. 84. C
an accidens possit esse subiectum accidentis. 87. H
an sequatur; est dare magis & minus uerum, ergo est dare uerum simpliciter. 90. F
an principium illud, contradictio nõ uerificatur de eodem; sit uerissimum, & certissimum. ibi. H
an in syllogismis dialecticis sint principia propria & communia. 91. D
an uirtus communium principiorum se extendat ad probandum formam, uel materiam syllogismi. ibid. B
an de rebus sensibilibus (esto quod sint in motu) possit esse scientia. 95. D

QVAESTIONES QVINTI LIBRI.

AN multæ causæ possint concurrere ad eundem effectum per se. 105. A
an omnes quatuor causæ per se concurrant ad omnem effectum. ibid. C
an per se, & per accidens sint ex parte effectus. 107. C
an, & quomodo prima & simplex demonstratio sit ex tribus terminis: secunda & composita ex quatuor. 108. D
an elementum per se, & primò dicatur de materia prima. 109. D
an materia sit inordinata in sua existètia. 110. E
an materia sit immobilis de se à sua potestate. ib. F
an, & quomodo sequatur: si forma; quæ est finis generationis; dicitur natura: ergo omnis substantia dicitur natura. 111. D
an natura proprius dicatur de forma, quàm de materia; uel de motu. ibid.

an primum necesse esse necessariò sit simplex. 113. C
an quod est simplex, & necessarium, possit se habere aliter & aliter, uel pluribus modis. ibi. B
an in sempiternis sit necessitas. ibid. D
an, & quomodo sequatur: siue nihil differat, Coriscum musicum accidere iusto Corisco. 114. D
an genus assimiletur materiæ. 115. H
an isoteles, & isopleurus sint una figura. ibid.
an idem sint, & quid sint separari in loco, in tempore; & in ratione. 116. E
an uerum sit, quod unitas non concernit positionem; punctus uerò sic. 117. H
an ab eodem accipiantur modi unius, scilicet unum numero, unum specie, unum genere, & unum proportionem. 118. F
an diuisio entis in ens secundum se, & in ens secundum accidens, sit eadem cum illa, qua diuiditur in substantiam, & accidens. 119. B
an ista, homo conualescit, resoluatur in istam, homo est conualescens. 120. A
an esse significet idem unicuique modo prædicandi. ibid. B
an quæstio, quæ uenit de ente, ut est commune ad decem prædicamenta; reducat ad problema generis. 121. F
an ens in potentia sit ens. 122. D
an substantia eodem modo dicatur de forma, & de composito. ibid. H
an Arist. cum posuerit quatuor modos substantiæ, in ultima parte debuisset meminisse de tertio & quarto modo. 123. D
an ista, homo est musicus; & musicus est homo, sit eodem modo per accidens. ibid. H
an sit bona prædicatio, idèptitas est quædam unitas. 124. E
an identitas sit plurium in esse, uel plurium in intellectu. ibid. G
an unum & idem re possit habere plures definitiones. 125. D
an contraria illa sint, quæ maximè distant in eodè genere. 126. H
an contraria illa sint, quæ maximè distant infra unam potentiam. ibid.
an indiuiduum addat supra speciem aliquam formam. 127. H
an duo accidentia eiusdem speciei possint esse in eodem subiecto. 128. C
an uniuersalia sint priora secundum intellectum. 129. C
an potentia actiua sit in altero ab illo, ad quod est. 130. D
an omnis modus potentia dicatur in habitudine ad primum modum. 132. G
an definitio quantitatis, quam assignat Philosophus Tex. 18. sit propria quantitatis definitio. 133. A
an, & quomodo quantitas est multitudo numeralis. ibid. G
an unitas, quæ diuisa facit numerum; sit unitas

Index

- quantitatis solùm; uel etiã unitas continui. ibidem. H
- An multitudo, magnitudo, longitudo, latitudo, & profunditas secundùm se dicta, sint passiones quantitatis; & ex hoc possunt dici quantitates per se. 134. F
- an præfata relatiuè dicta etiã ad se inuicem, sint passiones quanti. ibid. E
- an locus numerari debuit à Philosopho inter species quantitatis. 135. D
- an tempus sit quantitas per accidens, uel quantitas per se. ibid. G
- an id, quod existit in numero præter quantitatem, sit qualitas eius. 136. G
- an, & quæ sit illa qualitas, quæ existit in numero præter quantitatem. 137. A
- an qualitas, quæ est præter quantitatem: possit dici qualitas accidentalis. ibid. D
- an substantia fenarii sit semel sex. ibid. B
- an naturalis potentia, uel impotentia enumerari debuit à Philosopho inter species qualitatis. ibidem. E
- an bonum & malum dicant qualitatem in habentibus electionem. 138. B
- an relatio per tres modos uarietur. ibid. C
- an primus modus relationis differat à tertio. 143. A
- an diuisio relationis per similia, & dissimilia possit reduci ad diuisionem, quam dat Philosophus. ibid. C
- an diuisio illa relationis per suppositionem, & interpositionem, contineatur sub ea, quam assignat Philosophus. ibid. F
- an diuisio relationum per communes, & non communes, contineatur sub eadem diuisione Philosophi. ibid.
- an diuisio relatiuorum per disparata & opposita sit eadem cum ista, quæ hic traditur. 140. A
- an diuisio relatiuorum per secundum rem, & per secundum rationem coincidat cum ista. ibid. E
- an diuisio relationis, per secundum esse, & secundum dici coincidat cù ista Philosophi. 141. C
- an modus relatiuorum, qui dicitur modo numeri, uel modo unius; sit species subalterna, uel species specialissima. 142. H
- an omnes relationes, quæ sunt modo unius, sint sub una specie subalterna. ibid. E
- an idè, simile, & æquale sint tres species sub uno genere subalterno. 143. D
- an relationes, quæ sunt modo unius ex una parte: & relationes, quæ sunt modo numeri ex alia, cadant infra unam speciem subalternam. ibid. C
- an idem fundetur supra substantiam, ibid. E
- an æqualitas semper fundetur super quantitatem ibidem.
- an similitudo semper fundetur super qualitatem ibidem. G
- an relationes modo unius possint fundari super aliis prædicamentis à substantia, quantitate, & qualitate. 144. B
- an modus relatiuorum, qui est potentia actiua & passiua, differat à modo unius. ibid. G
- an si intellectus referretur ad intelligentem, & sensus ad sentientem: esset idè bis dicere. 145. B
- an scientia aliquo modo referatur ad scientem. ibidem. H
- an relatio modo mensuræ sit in primo modo? ibi. G
- an primus modus relatiuorum per accidens differat à secundo. 146. B
- an stet, quòd medicina sit species scientiæ: & scientia sit relatiua secundum se: medicina uero non. ibid. E
- an, & quomodo medicina dicitur ad scientem, & scientia ad scibile. ibid. H
- an sicut est de medicina respectu scientiæ; ita sit in scientiis speculatiuis. 147. D
- an relatio addat aliquam rem, uel intentionem supra suum fundamentum. ibid. B
- an perfectiones omniù creaturarum sint in Deo, & in primo principio. 150. A
- an tertius modus termini differat à secundo. 151. C
- an finis terminans intentionem, & operationem agentis, sit semper idem terminus. ibid. D
- an essentia rei sit terminus cognitionis. ibid. B
- an, & quomodo secundum quod, sit forma, & substantia rei. ibid. H
- an ista, Callias est animal, secundum eandem rationem sit ipsius secundum quod, & ipsius secundum se. 152. D
- an ista, Callias est animal, sit secundum se. ibid. B
- an ista, superficies est colorata, sit per se, & immediata. 153. A
- an immediatum, de quo loquitur Commentator. com. 23. sit idem quod primò, ibid. B
- an aliqua propositio sit per se, & primò, & immediata in genere subiecti, ita quòd habeat omnes istas tres conditiones simul. ibid. D
- an primò sit idem, quod secundum quod ipsum. ibid. F
- an uerum sit illud Auer. dictum, quòd uiuere inest animæ sine medio. ibid. H
- an ista: anima uiuit; uel homo uiuit, sit in secundo, uel in primo modo dicendi per se. ibid. F
- an habitus habeatur. 154. H
- an habitus possit dici dispositio. 155. D
- an passio, quæ est in primo modo, & passio, quæ est in secundo modo, differant. ibid. E
- an illud, quo priuatur aliquid, sit aptum natum haberi ab aliquo. 156. A
- an priuationis primus modus dicatur magis propriè, quàm secundus. ibid. C
- an haberi & habere in loco, faciat unum prædicamentum, uel duo. 157. C
- an ex hoc quòd còtentum habetur à continente, possint aliquo modo consurgere duo prædicamenta. ibid. E
- an ex hoc quòd tempus habet temporalia: & temporalia habentur à tempore; possint ex hoc haberi, & ex hoc haberi consurgere duo prædicamenta. ibid. G

an

Index.

an quartus modus habere differat a primo. *ibi.* H
an species debeat & possit dici pars qualitativa .
159. D
an angulus sit pars trianguli. 160. C
an quartus modus partis differat à tertio. *ibid.* F
an genus sit totum, & sit pars speciei. *ibid.* H
an totū uniuersale, & totum integrale differant.
161. G
an totum uniuersale respectu uniuscuiusque par-
tis saluetur in qualibet parte suarum partium.
ibidem. F
an illa dicantur diuersa genere logico, quorum
unum non resoluitur ad aliud; nec ambo in
tertium. 164. H
an falsitas secundo modo sit in rebus. 165. C
an quælibet definitio sit uera in se, & falsa per ac-
cidens. 166. B

QVAESTIONES SEXTI LIBRI.

AN sequatur, scientia particularis non conside-
rat de ente in quantum ens, ergo non con-
siderat de quod quid est. 168. H
an sequatur, scientiæ particulares nihil dicunt de
quod quid est essentiae, ergo in eis quod quid
est non demonstratur. *ibid.*
an eiusdem rationis sit, si est, & quod quid est ma-
nifestum facere. 169. B
an substantiæ sit demonstratio. *ibid.* D
an quod quid est, & essentia possint demonstra-
ri. 170. A
an esse existentiae possit demonstrari de re, cuius
est. *ibidem.*
an Metaphy. sit de separatis secundum re. 171. G
an si non esset alia substantia à substantia physica,
scientia physica esset uniuersalis, & prima.
172. F
an Metaphysica sit scientia uniuersalis. 173. D
an ens per accidens sit ens solo nomine. 174. H
an sequatur, ens per accidens non generatur, ergo
non est ens. 175. C
an ens in pluribus sit causa entis in paucioribus
per accidens. 176. G
an de ente per accidens sit scientia. 177. B
an omnis effectus contingens possit reduci ad
causas celestes, ueluti ad causam per se. 178. F
an omnia possint reduci in fatum, sicut in cau-
sam per se. 179. C
an omnia possint reduci in providentiam diuinā,
sicut in causam per se. *ibid.* F
an uerum sit in intellectu, uel in re. 180. E
an in essentia sit aliqua ueritas ex aspectu ad in-
tellectum nostrum. 181. B
an ueritas & falsitas fiant per simplicem intelligē-
tiam. *ibid.* G

QVAESTIONES SEPTIMI LIBRI.

AN accidentia habeant de se entitatem ali-
quam. 184. A

an accidēs in abstracto significatum, sit ens. *ibi.* F
an inhaerentia sit de essentia accidentis. 185. C
an substantia sit prior tempore accidente. *ibid.* G
an substantia sit prior accidente notitia. 186. B
an diuisio substantiae in materiam, formam, & cō-
positum, sit diuisio æquiuoca, uel uniuoca, uel
analogā. 188. B
an diuisio substantiae in materiam, formam, com-
positum, possit esse diuisio generis in species.
ibidem. E
an materia sit substantia. *ibid.* G
an entitas materiae sit entitas prædicamentalis .
ibidem. E
an forma sit magis substantia, quàm composi-
tum. *ibid.* G
an sequatur, si esse prædicamentale prædicatur
materia, ergo est aliquod prædicamentum .
189. F
an priuationes accidant materiae; nec sint de es-
sentia illius. 190. C
an esse substantiæ primò dicatur de materia; se-
cundariò autē alia esse prædicamentalia. *ibi.* A
an albo homini possit imponi unū nomen. 192. F
an aliquid esse, & quid esse sint idem. 193. D
an solis substantiis insit ipsum quid. *ibid.* F
an ens per accidens possit diffiniri. 194. B
an quale magis uideatur habere quid, quàm reli-
qua prædicamenta accidentium. 195. A
an accidentia sint entia simpliciter. *ibid.*
an Calliz albo accidat esse hominem. 197. B
an sequatur; si nasus simus est idem, quod nasus
concauus; ergo simum est idem, quod conca-
uum. *ibid.* E
an idem sit concauitas & simitas. 198. A
an idem sit nasus simus, & nasus cauus. *ibid.* C
an cum dico, nasus simus; idem dicatur bis, & fiat
nugatio. *ibid.* E
an accidentia habeant quodquid est. 199. C
an sequatur, si idem est esse quidditatum homi-
nis albi, & homo albus; ergo idem est esse qui-
ditatum hominis, & hominis albi. 200. C
an quid est, accidentale aliquo modo sit idem, ali-
cui per modum quid. 201. D
an illa, quorum ratio est eadem, possint esse di-
uersa. 203. B
an idem sit quod quid est, cum eo, cuius est; si il-
lud, cuius est, sit indiuiduum. *ibid.* G
an quod quid est sit idem cum eo, cuius est; si il-
lud cuius est, sit species. 204. A
an quidditas sit idem, quod ipsa species: supposi-
to quòd quod quid est sit idem cum ea specie,
cuius est. *ibid.* C
an in prædicatis per accidens quidditas idem sit
cum eo, cuius est. 205. D
an quidditatis sit quidditas. *ibid.* B
an materia sit illud, per quod id quod sit, possit
esse & non esse. 206. G
an fieri obiectuum, siue creatio requirat distin-
ctionem secundum rem, uel secundum ra-
tionem inter essentiam, & esse. 207. D

an ca-

Index

an eadem animalia possint fieri cum femine, & si
ne femine. 208. A
an species, siue idex requirantur propter genera-
tionem. 212. H
an idex requirantur propter scientiam. 213. E
an, & quare aliqua forma, quæ potest fieri à casu,
possit fieri ab arte; aliqua uerò non nisi ab ar-
te. 215. C
an naturalia fiant à totaliter uniuoco. ibid. F
an in artificialibus, siue genitum sit ex parte; si-
ue ex parte habentè partem: fiat ex sibi simi-
li. ibid. H
an in iis, quæ fiunt per artem & per naturam, pars
rei fiendæ sit in subiecto. 216. D
an cum iis, quæ sunt per accidens: non oporteat
attendere similitudinem. ibidem. G
an sperma possit assimilari arti. 217. A
an diffinitio habeat partes. 218. C
an in diffinitione speciei materia sit pars defini-
tiua. 219. B
an materiale illud, quod accipitur in definitione
speciei naturalis, sit de essentia simul sumpti.
219. F
An incisiones circuli propinquius se habeant ad
speciem circuli, quam ipsum æs? 220. A
an hic circulus, & circulus simpliciter dicantur
æquiuocè. ibid. G
an oēs partes formales sint priores toto? 221. D
an materia sit de essentia, siue de quidditate rei?
222. B
an singulare possit definiri. ibid. H
an simile sit de forma naturali, & de forma Ma-
thematica; quòd concipi possint, uel non pos-
sint sine materia? 225. B
an materia intelligibilis sit de essentia formarum
Mathematicarum? ibid. C
an in separatis à materia idem sit quidditas, & cu-
ius est quidditas. 226. F
an, & quomodo genus ut materia sit aliud; ut ge-
nus uerò non? 228. G.
an magis commune detur intelligi à minus com-
muni? 230. D
an genus, & differentia dicant totum, quod dicit
species? ibid.
an uniuersale sit substantia. 231. G
an quia uniuersale dicitur de subiecto, nõ sit sub-
stantia. 232. A
an ratio, qua Philosophus probat, uniuersale nõ
esse substantiam Tex. 47. ualeat. ibid. G
an sequatur, si uniuersale substantia est, substan-
tia erit in substantia. 233. C
an pro impossibili debeat haberi, quòd sit una
idea generis, correspondens multis speciebus.
234. B
an unitas generis sit unitas numeralis. ibid. H
an idex possint uocari uniuersalia separata.
235. B
an forma sit elementum. 241. G
an respondens ad propter quid, sit quid passionis
uel quid subiecti. 242. C

QVAESTIONES OCTAUI LIBRI.

AN materia dicat aliquam entitatem, aliam à
forma & à priuatione. 245. G
an quidquid materia habet in potentia ad formã,
habeat in potentia ad ubi. 246. H
an materia generabilis sit materia alterabilis.
247. B
an materia, quæ est subiecta generationi, sit sub-
iecta augmento. ibid. D
an Arist. iure quæsierit, utrum nomen significet
compositum & formam. 249. D
an nomen speciei significet formam tantum, uel
compositum. ibid. G
an quidditas, & forma idem sint. 250. B
an principia definitionis sciantur per definitio-
nem. 251. A
an constet, quod substantiæ sint numeri. ibid. F
an numerus formæ semper sit numerus realis.
ibid. G
an numerus formæ diffinibilis sit numerus uni-
tatum. ibid. H
an infra numerum reperiatur magis, & minus.
252. G
an forma accidentalis suscipiat magis, & mi-
nus. ibid. G.
an supposito, quòd forma accidentalis suscipiat
magis & minus; suscipiat illa secundum quòd
est in materia. 253. B
an forma substantialis suscipiat magis & minus.
ibid. D
an, & quomodo ex inquisitione, quare uinum nõ
est materia aceti: notificetur quò materia se
habeat ad contraria. 256. A
an, quando ex aceto fit uinum, uel ex mortuo ui-
uum; opus sit, ut fiat regressus usque ad mate-
riam primam. ibid. D
an in cælo sit materia. ibid. B
an sequatur, homo est animal, & bipes: ergo est
duo. 257. F
an ideo ex materia & forma fit unum, quia ma-
teria est in potetia, forma uerò in actu. 258. D
an motor sit, qui trahit potentiam ad actum. ib. B
an substantiæ separatæ statim sint illud, quod sunt.
ibidem. G
an sicut se habent genus & differentia in concepti-
bus, ita se habeant materia & forma in effecti-
bus. 259. D
an substantiæ separatæ habeant causam mouen-
tem. ibi. D

QVAESTIONES NONI LIBRI.

AN eadem sit diuisio, qua ens diuiditur in de-
cem prædicamenta; & qua diuiditur in ac-
tum & potentiam. 260. C
an diuisio entis in decem prædicamenta, aliquo
modo diuidere possit diuisionem, qua ens di-
uiditur per potentiam, & actum. ibid. B
an potentia & actus sint in plus, quàm potentia,
quæ

Index.

- quæ respicit motum solum. *ibid.* D
an omnis potentia rationis sit idem, quod ipsa ratio. 262. C
an potentia rationalis prior sit, quàm potentia naturalis. *ibid.* B
an, & quomodo potentia rationales se habeant ad multa. *ibid.* H
an potentia, & actus sint idem. 264. B
an potentia sit simul, uel prior actu. *ibid.* C
an possibili posito in esse, nullum sequatur impossibile. *ibid.* A
an si antecedens est possibile; etiam consequens sit possibile. 265. D
an in conclusione aliquando sit possibile pro possibili: ita quòd aliter sit in præmissa, & aliter in conclusione. *ibid.* F
an aliqua potentia generentur ex actibus. *ib.* G
an facultas potentia præcedat actum, uel econtra. *ibid.* H
an in definitione possibilis ponenda sit particula illa, respectu cuius est possibile. 266. C
an, & quomodo diuersimodè sumatur proportio potentia ad actum. 267. A
an uacuum habeat actum permixtum potentia. *ibid.* F
an uniuersale prædicetur denominatiuè. 268. F
an natura sit potentia. 269. C
an natura sit potentia actiua, uel passiva. *ibid.* D
an utraq; potentia, actiua scilicet & passiva præcedat ab actus. 270. A
an omne moueri præcedat formam, uel aliquid de forma, ad quam est motus. *ibid.* D.
an addiscens possit agere actum scientia. *ibid.* E
an speculatio sit actio manens in agente. 271. G
an intellectio sit forma intellectus secundum quod agens, uel secundum quòd patiens. *ibid.* E
an omnis potentia sit ad contradictoria. 272. D
an sempiterna sint in potentia ad qualitatem. *ib.* F
an sequatur, sempiterna sunt prima, ergo non sunt in potentia. *ibid.* G
an sequatur, non sunt in potentia, ergo circa ea non potest esse deceptio. 275. G
an sequatur, ens est simplex, ergo non generatur nec corrumpitur, nec est in potentia. *ibid.* E

QVAESTIONES DECIMI LIBRI

- A**N continuum sit unum. 276. F
an unitas, quæ potest esse numerus, solum reperitur in continuo. *ibid.* H
an aliquod unum, quod non sit continuum, nec receptum in continuo, possit causare numerum. 277. C
an ratio, & notitia substantia magis una sit, quàm accidentis; ita quòd talis unitas primò in sit substantia. 277. G
an esse mensuram primò conueniat uni, quod est principium numeri, secundum quòd numerus. 278. F
an ex mensura, quæ est in genere quantitatis, pos-

- sit transferri ratio mensura ad alia genera. 280. B
an mensura possit plurificari. 281. C
an mensura semper unigena sit mensurato. *ib.* F
an intellectus noster mensuret res, uel mensuretur à rebus. 282. D
an illud unum, quod ponitur mensura omnium entium, possit stari unum separatum uniuersale, sicut dicebat Plato. 283. D
an idem unum sit, quod est mensura unius entis, & substantia, & totius entis? 284. G
an ratio mensura proprie conueniat Deo. 285. A
an Deus, secundum quòd est mensura; aspiciat res secundum esse essentia, uel secundum esse existentia. *ibid.* E
an unum, & multa opponi possint contradictorie. 286. A
an unum, & multa opponantur relatiuè. *ibid.* B
an unum, quod est principium numeri; habeat rationem mensura; unum uerò, quod est de transcendens minimè. *ibid.* H
an ratio unius, uel ratio multitudinis consistat in priuatione. 287. D
an dici possit, quòd aliqua sint dissimilia propter magis & minus. 288. C
an contrarietas sit maxima, uel perfecta distantia. 290. D
an unum contrarietur duobus. *ibid.* G
an unum, & multa sint contraria. 292. F
an contraria reducatur ad unum, & multa. 293. C
an æquale opponatur magno, & paruo. 294. H
an oppositio, quæ est inter æquale, & magnum & paruum; possit reduci ad oppositionem unius, & multi. 295. A
an eodem modo respectus æqualitatis, & respectus magni & parui fundetur super magnitudinem. *ibid.* C
an sequatur, quia unusquisque numerus dicitur multiplex per respectum ad unum: ergo numerus aspicit unum, sicut mensura aspicit mensuratum. 296. C.
an multitudo transcendens possit dici numerus. 297. F
an sequatur, quia altera pars contradictionis dicitur de omni, quòd inter contradictoria non est medium. 299. C
an sit, & quæ sit causa masculinitatis, & femininitatis. 302. E
an sequatur: corruptibile & incorruptibile differunt secundum potentiam, & priuationem potentia, ergo differunt secundum genus. 303. A

QVAESTIONES VNDECIMI LIBRI.

- A**N sola Mathematica abstrahat à materia. 315. E
an sequatur; si ponitur infinitum separatum, ergo in eo non differt infinitum, & esse infiniti, & quidditas eius. 321. G
an sequatur: si infinitum est subiectum de subie-

b cto

Index.

- Et dicto in infinitum; ergo non differt infinitum, & esse infiniti. 322.A
An dabilis sit mutatio ex non subiecto in non subiectum: ita quod quatuor sint species mutationis. 325.B
An in substantia sit contrarietas, & per consequens motus. 326.B
An in quantitate sit contrarietas, pariter & motus. *ibid.* D
An in ubi sit contrarietas. *ibid.* G
An semper quando aliquid fit de non relato relatum, fiat sine mutatione sui. 327.B
An sequatur, si generationis est generatio, ergo est abire in infinitum in generationibus. 328.D

QVAESTIONES DVODECIMI LIBRI.

- A**N priuatio sit principium substantiæ mutabilis. 332.G
An semper genitum assimiletur generanti. 333.C
An forma sit quidam habitus. *ibid.* G
An ex dicto Philosophi de formis artificialibus possit apparere falsitas opinionis Platonis etiam in formis naturalibus. 334.D
An, & quare Philosophus quærens, utrum elementa omnium prædicamentorum sint eadē; specialem mentionem fecit de Relatione. 335.D
An alia sit materia, siue potentia, quæ est ad substantiam, & quæ est ad accidens. 336.E
An forma & priuatio eadem sint in substantia & accidente. *ibid.* G.
An Philosophus in numerando causas, iure non meminit finis. 337.A
An unum sit primum principium respectu omnium. *ibid.* E

- An primum mouens possit mouere ad omnem formam, ad quam mouet secundum mouens, siue secundum agens. *ibid.* F
An & quomodo substantia animatæ sint prima principia. *ibid.* G
An sequatur: substantia immobilis non est, ergo nullum ens est. 339.B
An ratio Philosophi, qua probat, quod tempus nec fiat, nec corrumpatur; ualeat. *ibi.* E
An secunda illa ratio, qua Philosophus probat, quod substantia sempiterna semper mouet, ualeat. 340.B.
An sequatur, si potentia præcesit actum, ergo uniuersaliter nullum entium aliquando fuerit. 341.B
An opinio dicentium, quod omnia sunt ex pura priuatione, siue ex non ente; sit possibilis. 342.A
An, & quomodo substantia prima moueat sicut amatum, & desideratum. *ibid.* G.
An, & quomodo appetibile moueat nõ motum, *ibid.* H
An in Deo sit intelligere. 345.D
An in Deo sit uita. *ibid.* C
An substantia prima sempiterna habeat potentiã infinitam. 346.D
An sequatur, si principia prima differunt numero, ergo habent materiam. 349.F
An ob id, quia substantia separata est quidditas, & actus; ideo materiam non habeat. *ibid.* H
An Deus unum tantum, uel uniuersa intelligat. 350.F
An sequatur; si substantia prima non est suum intelligere, ergo laboriosa est continuatio sui intelligere. 351.D
An intellectus diuinus intelligat composita. 352.D.

INDICIS QVAESTIONVM FINIS.

MEMORABILIVM, NOTABILIORVMQVE RERVM,
 QVAE SPARSIM IN TOTO OPERE
 LEGVNTVR, ELENCHVS.

A *Bicere à substantia quid.* 155. E
Abstracta quomodo simpliciora
sunt materialibus. 8. D
Abstracta à materia an habeat nu-
merum. 31 D. 36. E
Abstracta unde difficilia cognitum;

& an manifestissima sint in natura veritatis.
 35. A. F.
Abstracta à materia quomodo statim sunt id, quod
sunt. 259. B
Abstractio quotuplex est. 57. H 171. G
Abstractio qua cuilibet scientiæ omnino requiri-
tur. 172. B
Abstractum, & concretum quomodo idem signifi-
cant. 184. H
Abstrahere quid, & quotuplex. 315. G H
Accidens quotuplex. 50. H. 183. A. 185. H. 302.
 B 330. G
Accidens quotupliciter dicitur. 167. F
Accidens quale ens: & quomodo appellandum.
 183. A 193. C G
Accidens non est ens nisi quia entis, quomodo. 10. F
 184. B D E
Accidens in abstracto significatum, an sit ens. ibi. F
Accidens quomodo non est aliquid, nec dicit unam
naturam. 19. G
Accidens quomodo habitudinem habet ad subie-
ctum. 198. B
Accidens querere quid. 50 C
Accidens an cadat sub scientia. ibi. 169. C
Accidens quam causam habet, determinatam, vel
indeterminatam, siue contingentem. 167. F
Accidens an possit esse subiectum accidētis. 87. H
Accidens cadere medium inter subiectum & acci-
dens dupliciter. ibidem.
Accidens an unum & idem est cum subiecto. 113,
 G 201. A 287. E
Accidens an possit esse maxime unum. 116. B
Accidens in quo distat à substantia. 322. B
Accidens quomodo habetur. 154. H
Accidens an possit definiiri. 195. B. 196. B. 197. A
 198. D 199. C G. 218. A
Accidens oē in aliquo subiecto oportet esse. 192. E
Accidens, an repugnat, abesse, siue separari a sub-
stantia. 186. D
Accidens quod ens est. 76. F
Accidentale, quid. 121. E
Accidentale omne super essentiali fundatur. 178. E
Accidentale quid, quæ & quot respicit. 201. E
Accidentalitas quid, & quō potest sciri. 177. C
Accidentalitatis intentio à quo est. ibid. C
Accidentalis variatio quomodo nuncupāda. 19. H
Accidenti, & substantia nihil est uniuocum, sed
analogum. 50. C

Accidentia quotupliciter aspiciuntur. 55. B
Accidentia duo respicere unum subiectum, duplici-
ter. 87. E
Accidentia per se, & accidentia per accidens quo-
modo differunt. 123. G
Accidentia duo eiusdem species an possint esse in
eodem subiecto. 128. B
Accidentia formaliter differentia quæ. ibid. C
Accidentia absoluta quomodo possunt dici esse.
 138. H
Accidentia à quomodo determinantur, & quomo-
do denominantur. 184. D.
Accidentia an declarent esse quidditatum rei.
 192. C
Accidentia an habeant simpliciter quid; et an sint
entia simpliciter & totaliter. 195. A D
Accidentia propria, & communia quomodo diffe-
runt, & quomodo definiuntur. 196. D
Accidentia copulata quæ, & cur sic dicta. ibid.
Accidentis rationē quid inspectatur. 28. H. 198. D
Accidentis problema quomodo fit. 121. D
Accidentis, & substantia esse quod; & quomodo di-
ferunt formalitates eorum. 336. G
Accidentis formalitas an sit idem cum suo subie-
cto. 26. F
Accidentis implicatio quomodo impedit propositio-
nem, ut non sit per se. 152. C
Accidentis entitas quomodo differt ab entitate sub-
stantiæ. 184. H
Accidentis ad subiectum inherētia an sit de eius
essentia. 185. C
Accidentis prima intellectualitas quid. 198. G
Accidentis & quid est, an sit idem alicui per modum
quid. 201. D
Accidentium prædicamenta significationem suam
super uno prædicamento tantum iungant. 120. E
Accidentium principia quæ. 337. H
Accidentium causa quæ. 190. B
Accidentium prædicamenta quid sunt. 195. G
Accidentium modi quot. 197. C
Accidentium quæ habent materiam, & quæ non.
 254. H & inde.
Accidentium ideas an posuerit Plato. 28. G H
Accidere aliquid alicui, dupliciter. 124. B
Acetum quomodo fit ex uino. 42. B. 255. B G
Aceto ad uinum quare non datur regressus. ibid. G
Actio & factio an differant. 36 D. 170. G
Actio, & passio in quo sunt: & quam denominatio-
nem faciunt. 157. H
Actio quotuplex. 208 C D. 271 E F G. 340. D
Actio quō est mediū inter agens & patiens. 154. F
Actio immanens quotupliciter potest significari.
 271. H
Actio omnis ut tollatur impossibile est. 43. E
Actiones quorum sunt. 212 C D. 338. F

Index.

- Actiones artificum inanimatorum quales.* 5. G 6. B
Actioni diuine nihil supponitur. 342. C
Actioni, & passioni an sit motus. 327. D
Actionis, passionis, & motus eadem est realitas.
 155. G
Actionis nomine in quibus utimur. 208. C.
Actiua sciētia quomodo differt à speculatiua. 6. G
Actiua, & factiua sciētię quę. 170. G F
Actiua potentia quotuplex. 270. C
*Actiua, & passiua potentia quotupliciter; an unū
 & idem: & an reducantur ad rationem uniuo-
 cam.* 261. B 267. A 269. C
*Actus, & potentia q̄ diuidant naturamentis, du-
 pliciter.* 260. C
*Actus quotuplex, quid, & quare nec ipse nec poten-
 tia definiri potest: & quomodo sese habet cum po-
 tentia.* 266. G & inde. 271. B F 188. H
*Actus an magis habeat rationem principij, quam
 potentia.* 51. A
Actus, et potētia an semper dicant duas res. 79. B
Actus & potētia circueunt oīa pradicamēta. 121. B
Actus, & potentia an idem, & an sint simul. 264.
 B C 276. G 337. B
*Actus, & potentia quotupliciter respiciunt entia;
 an sint prima principia omnium: & ad quid re-
 ducuntur.* 338. A & inde.
*Actus ad potentiam qualis ordo: & uter eorum
 prior.* 74. E 265. H & inde. 269. E & inde.
 272. G 273. D 339. C 340. F
Actus est propter potētiā; an e conuerso. 270. G
Actus quo melior, & nobilior potentia. 273. C D
Actus an dependeat a materia, uel potētia. 190. E
Actus intellectus quotuplex. 251. B
Actus, et motus an insint rebus immobilibus. 53. B
Actus purus non est potentia. 272. F.
Actus actiuorum sunt in patiente bene disposito.
 248. H
Actus est, qui distinguit, & separat. 233. E
*Actus cur prius dicitur de operationibus quam de
 esse.* 264. E
Actus rectus, & actus reflexus quales. 351. F
*Actus compositiuus, & actus diuisiuus in nobis un-
 de.* 352. B
Actus ad essentiam proportio. 151. B
Actus duo sunt, qui faciunt numerum. 199. A
Actuum in hominibus triplex gradus. 4. G
Ad aliquid an uisit motus. 326. F
Ad aliquid omnia esse, impossibile est. 98. B
Adequatio quotuplex. 181. D
Addiscens, non sciens, et sciens quo differunt. 41. E
Addiscens quis unde dicatur. 48. F 49. A
*Addiscens an habeat scientiam, quam addiscit: &
 an possit agere actum scientiæ.* 270. B E
Addiscere scientiam quid. 10. E
Admiratio unde prouenit. 9. D F
Ad nasci, uel connasci, & nasci quomodo differunt.
 109. H
Aequale quid. 294. A H 295. A
Aequale ad quid reducitur. 79. H
*Aequale, idem, & simile, cuius sunt modi & in qua
 specie relationis sunt.* 143. D 288. B
Aequale & inaequale cuius sunt proprietates. 143. F
Aequale an opponatur magno & paruo. 293. B
 & deinceps.
*Aequale, magnum, & paruum an opponantur sicut
 unum & multa.* 295. A
Aequalitas quid. 78. A 295. A
*Aequalitatis respectus, & respectus magni & par-
 ui an eodem modo fundentur super magnitudinē
 absolutē dictam.* ibid. C
Aequalitas, & similitudo quomodo relatiua sunt.
 146. H
Aequitas quid. 249. A
*Aequiparantia, & non equiparantia penes quid su-
 mitur.* 139. G
Aequiuoca pura quam rationem habent. 29. A
Aequiuoca, uniuoca, & analoga quomodo differunt.
 76. H 79. H
Aequiuoca an cadant sub una scientia. ibid. F
Aequiuoca an habeant ordinē attributionis. 195. G
Aequiuocatio an stet cum analogia. 173. B
Aequiuocum, & ens quomodo differunt. 63. G
*Aequiuocum, & uniuocum agens quomodo diffe-
 runt.* 104. B
Aeternis quomodo non differt esse à posse. 256. D
Aeternitas de se est ante, & post tempus. 339. E
*Aeternitatis ad tempus: necesse esse ad possibile,
 qualis nexus.* ibid.
*Affirmatiua cognitio potior, nobilior, & firmior ne-
 gatiua.* 54. E F 88. H
*Affirmationis, & negationis uerificationes aliquod
 88. F & inde.*
Affirmationi, & negationi, an insit medium. 99. G
 100. B
Affirmationis, et representationis discrimen. 275. C
Agens quotuplex. 40. G. 104. C E F. 150. B. 184.
 C. 185. E. 262. F
Agens necessario arguit finem. 14. E
Agens & finis coincidunt. 54. A
*Agens uniuocum, & agens equiuocum quomodo dif-
 ferunt.* 104. B
*Agens potentia, & terminus potentia debent pro-
 portionari.* 268. B
Agens unde assimilatur sibi passum. 262. F
Agens quomodo respicit fieri. 240. B
Agens quid intendit. 176. E
Agens quomodo frustra agit. 184. A
Agens quare dicatur natura. 207. H
*Agens si diuersum fuerit, an semper sequatur rem
 diuersam esse.* 208. F
Agēs causa quomodo separatur a suo effectu. 58. B
Agens naturale generat sibi simile. 21. B
*Agentia naturalia non habent rationem suę actio-
 nis.* 5. G
Agentia inferiora quomodo agunt. 19. G
Agenti per intellectum quę concurrunt. 15. D
Agenti consubstantiale quid. 240. B
*Agentis rationi quis magis appropinquat intelle-
 ctus, an amor.* ibid.
Agentis defectus, & perfectio unde. 105. C
 Agentis

Index.

- Agentis intentio super quod primò cadit. ibid.*
Agentis, & rationis agendi quæ connexio. 184 B.
Agentis intentio quotuplex. 212 D.
Agentis aspectus & intentio super passum super quid fundatur. 216 G.
Agentibus à proposito eadem est causa per se, & fortuita. 17 C.
Agentium inferiorum actiones propter quid sunt. 342 E.
Agentium quis magis agit in effectum, primum agens, an secundum. 6 B
Agentium, ordo penes quid accipitur, & qualis est. 40 E.
Agere, & pati an insit motus. 327 D
Agere, & pati dupliciter. 131 G
Albedo est nobilissimus colorum. 280 C.
Album, & non nigrum quomodo differunt. 99 H
Album, & albedo quomodo differunt. 230 F.
Album fit ex non albo, quomodo. 331 D
Album esse, uel fieri dupliciter. 154 E
Alcmeon quid sentit de principijs rerum. 19 C.
Aliquid fieri ex aliquo tripliciter. 40 B.
Aliquid, & ens conuertuntur. 168 H
Aliquid esse, & quid esse, an idem. 193 D
Altera parte longius unde consurgit. 19 A.
Alteratio quotuplex. 24 C.
Alteratio quid, & ubi reperitur, & qui eius finis. 2. D. 16 A. 325 E. F
Alteratio quomodo differt à generatione; & quomodo ordinatur altera ad alterā. 13 A. 155 E. 247 B.
Alteratio ad quid uia est. 155 H. F.
Amor quid. 15 D
Amor & odium quomodo se habent respectu uniuersi, & respectu partium uniuersi. ibidem F
Amor an sit causa corruptionis, sicut arbitratus est Empedocles. 69 H
An est, & quid est, an sint idem. 64 C. 238 H. 239 F.
An est aliquid tripliciter. 121 F.
Analogum, uniuocum & equiuocum quomodo differant. 6 H. 9 H
Analogum prius distinguendum, & postea definiendum. ibidem
Analogi ratio quæ. 188 D
Analogia quotuplex. & an sit cum equiuocatione. 76 H. 173 A. B. 184 G. 284 G.
Analogia unum dupliciter. 115 A
Analogia unitas quali. 281 H
Analogia unitas inter Deum et creaturas quomodo. 119 C
Anaxagoræ, & Empedoclis discrimen circa principia rerum naturalium. 1. E. 25 A. F. 353 G.
Angulus quomodo est pars trianguli. 160 C.
Anima qualis pars est hominis. 221 G
Anima pars, an totum est. 15 B. 225 H
Anima an maneat corrupto corpore. 334 C
Anima uiuit, quæ propositio. 153 F
Anima secundum Platonem quando producit. 341 A.
- Animam esse ignorantem quid. 271 D.*
Animal non est animal absque sensu tactus. 221 B
Animal idem numero in pluribus speciebus an esse possit. 34 A. & inde
Animal in homine non est nisi homo: & animalitatem in esse homini una realitas est. 26 H
Animalia quotuplicia & quæ requirunt ad sui generationem. 208 B
Animalia eadem an fieri possint cum semine, & sine semine. ibidem
Animalium partes an sint separatæ. 237 H
Animantium triplex gradus: & quæ eorum prudentia, quæ imprudentia. 4 B. & inde
Ante, & post in quibus reperiuntur. 12 F
Antecedente existente possibili, an consequens etiã possibile erit. 265 D.
Ancisthenici negarunt dari definitiones. 251 B.
Antisthenis lapsus. 16 G.
Antiquis gratia agenda pro adinuenta ueritate. 35 E.
Antiquorum sententia de substantia. 186 G. & inde.
Apparens omne an uerum sit. 96 D. 97 F
Appetitus quid, quomodo supponit cognitionem; & an sit ad omnia. 2 B. & inde
Appetitus quotuplex. 112 D. 343 B
Appetitus sciendi ex parte cuius potentia est. 3 D
Appetitus determinat intellectum. 15 E
Appetitus cognoscitiuus circa quid fertur. 43 F
Appetitus ad quod est. 67 C
Appetitus intellectualis, & intellectus quomodo differunt. 26 D
Appetitus, & fuga quam existimationem sequuntur. 90 C.
Appetitus naturalis non est otiosus. 95 H
Appetibile quotuplex. 343 C
Appetibile quomodo mouet non motum. 342 H
Appetibile, & intelligibile in quibus idem, & in quibus non. 343 B
Apprehensibilia ab intellectu multiplicia. 115 E.
Aptitudo ad rem est aliquid rei. 21 F. 270 F.
Aquam cur Thales posuit esse principium omnium rerum. 13 A.
Aqua est principium omnium metallorum. 111 C.
Architector quis dicatur. 5 G
Archytæ Tarentini definitiones optimæ. 249 A.
Aristippi Sophistæ iudicium de rebus Mathe. 53 E.
Arithmetica de quo est 1 G. 297 H. 347 H
Ars unde generatur, & quomodo differt ab experimento. 4 H. 5 D. C. 262 C
Ars quale principium est. 103 A
Ars quomodo agit. 217 C. 334 H
Ars quomodo differt à natura. 33 A
Ars in subiectum quotupliciter agit. 215 H.
Ars, & uirtutes, quæ sunt in seminibus, quid habent simile. 334 G.
Ars diuina quomodo assimilatur principali arti. 335 A
Arte facta, & à natura facta quomodo se habent. 208 E.

Index.

Artes quatuorplexes sunt, & quomodo subordinantur ad inuicem. 5 H
Artes mechanicę considerant bonum, & finē. 5 E
Artifices quomodo magis sciunt, quā experti. 5 H. 6 D.
Artifices quō procedunt in suis artificijs. 209 B
Artifices inferiores quibus assimilantur. ibid. 6 B.
Artificiales formę quatuorplex esse habēt, & quales sunt. 334 B
Artificiali effectui quę concurrunt. 15 E
Artificialia an sint substantię, & quomodo habent esse. 241 G. 333 E.
Artificialia quomodo fiunt. 209 D
Artificialia quomodo fiunt ex sibi similibus. 215 H
Artificiali generationi quor concurrunt. 209 E.
Artificialis generatio in quo differt à naturali. 208 B.
Artificialis rei forma unde deriuatur. 209 A.
Artificialium quatuorplex actio. ibid. D
Artificialium factioni quę concurrunt. 217 D.
Artificiatorum diuersitas in specie unde. 254 E
Artificum inanimatorum actiones quales. 5 G. 6 B
Artis opus naturę opus supponit. 246 A.
Artis, & naturę collatio. 334 G.
Artis instrumentum quod. 335 A.
Asinus quare non potest addiscere citharizare. 270 G.
Aspicere aliquid per naturam sui dupliciter. 153 E
Assentire, & non assentire an habeant medium; & quem actum intellectus respiciunt. 100 H
Astrologia qualis scientia est, & de quo. 1 G. 26 F. 58 G. H. 347 H
Astrologi, à Pythagora repressi. 60 F
Attributa in Deo quomodo posuit Auer. 345 F
Attributionem habere ad unum tripliciter. 76 B.
Augmentum quatuorplexiter fit. 110 D
Augmentum an uariet substantiam rei. 313 H.
Authoritatibus semper inniti, quale signum. 47 C.

B

Bonam esse rem quid. 43 F
Boni, & mali causam quomodo posuit Plato. 23 D.
Bonitas, perfectio, & finis rei idem. 43 F
Bonitas est forma boni. 51 H.
Bonitas, essentia, unitas, & ueritas rei quomodo differunt. 181 B
Bonitas, & malitia moralis, siue bonum & malum habent medium. 292 C
Bonum quatuorplex. 8 F. 53 A. 75 F. 106 B. 352 C.
Bonum, & malum quid, & in quibus sunt. 138 B. 180 A.
Bonum, & malum metaphoricę quomodo. 149 A.
Bonum, & malum an habeant medium. 17 A.
Bonum, & malum quorum sunt principia. 103 B.
Bonum quatuorplexiter potest tangi. 24 B
Bonum, & finis an idem. 43 F. 149 F. 52 H. 53 B. 103 B
Bonum partis est propter bonum totius; & bonum totius est propter bonum Ducis. 44 A

Bonum partis, & bonum totius ad quid, uel quō ordinantur. 75 F
Bonum, & uerum an idem. 147 F
Bonum, & optimum uniuersi an sit infra, uel extra ordinem uniuersi. 352 B
Bonum uniuersi unde oritur. ibid. F
Bruta an habeant prudentiam. 4 B.

C

Calippi positio de numero motuum corporum celestium, 348 E. & inde.
Callias est animal, an sit propositio secundum quod, & secundum se. 152 A
Callię albo quomodo accidit esse hominem. 197 D B
Calor, & frigus quomodo ad unum & multa reducuntur. 81 E.
Calor corporum inferiorum quomodo assimiletur calori corporum superiorum. 333 C.
Calor causatus à motu quatuorplexiter. 216 G
Calor an sit forma substantialis ignis. 249 C
Calor existens in seminibus qualis. 334 H.
Casualia quomodo, & in quibus fiunt. 209 E.
Casus & generatio quomodo differunt. 178 H
Casus, & forma quid. 333 B.
Casu genita, & ex putredine genita quomodo differunt. ibidem
Causa quatuorplex. 5 C. 11 H. 40 G. 104 B. 106 E. et inde. 107 A. C. 259 A. 336 H. 337 C. 318 D
Causa quid. 102 E
Causa quatuorplexiter dicitur. 103 D. 106 F.
Causa prima quę. 11 G. 53 A.
Causa prima an possit ad omnem formam, ad quam potest secunda. 337 F
Causa particularis an possit habere actualitatem supra totum uniuersum. 16 A.
Causa an possit esse subiectum in Metaphysicis. 53 H.
Causa posita, an semper ponatur effectus. 177 F.
Causa per accidens ad quam causam per se reducitur. 178 G.
Causa, principium, & elementum quomodo differunt. 336 E
Causę essentialiter ordinatę quomodo. 43 D
Causę an infinitę esse possint secundum speciem. 46 E.
Causę diuersę diuersas principalitates habent in diuersis scientijs. 55 D
Causę totius entis, siue causę aspicientes eus in quantum ens, quę. 75 E
Causę primę & ultimę quę. ibid. F
Causę plures an concurrant ad eundem effectum. 104 H. 105 A. C.
Causę, & principia entium quomodo eadem, uel diuersa. 334 G
Causę necessaria, & causa ut in pluribus, quomodo differunt. 317 E
Causalitatis ratio in qua causa maxime saluatur. 51 B.
Causarum quę principalissima. 8 E. 341 G.

Causa-

Index.

- Causarum per se, & per accidens ordo qualis.* 40 G.
Causarum necessitas, uel pluralitas unde. 51 B
Causarum genera omnia speculari, ad unam, an ad plures scientias spectet. 52 B.
Causarum genera omnia an omnib. entibus insint. ibidem G.
Causarum quæ maximè facit scire. 54 H.
Causarum modi infra modos principij includuntur. 103 B.
Causarum proprietates, 104 H.
Causarum species & modi multipliciter, & multiplices. 105 C. 107 C
Celestis uirtutis appetitus qui. 217 E.
Celestium corporum materia quæ. 254 G.
Celi motus qualis, & ad quem reducitur. 341 E. 354 C.
Celi partes quæ dici possunt. 244 E.
Celi principia quomodo principia omnium. 337 H.
Celum quomodo mouetur. 95 C
Celum quare est incorruptibile. 131 G.
Celum, & elementum quomodo differunt. 164 B
Celum an habeat materiam. 256 B
Celum esse corpus simplex, quomodo intelligitur. ibidem G.
Celum, & hoc celum dicere, differunt. 257 C.
Celum quomodo agit in hæc inferiora. 272 G.
Celum à quo mouetur, & an sit animatum. 337 H. 342 G.
Celum an mutationem patiatur. 313 D
Cerebrum in animali quem locum obtinet. 102 F
Certitudo quotuplex. 8 B
Cibus cur sumendus, & qui eo utuntur. 69 C. D.
Circa idem uersatur Logicus, Sophista, & Metaphysicus. 8 H.
Circularis motus an sit infinitus. 67 D.
Circularis motus secundum fidem qualis. 340 A.
Circuli incisiones an propinquius se habeant ad speciem circuli, quam es 220 A.
Circuli quotuplex; & an dicantur æquiuocè ibid. F. G. 223 D.
Circulus an prius sit, quam suæ partes. ibid. B.
Circulus an sit pura forma. 225 F.
Cognitio quotuplex. 129 A.
Cognitio unde ortum habet. 69 E. 273 F
Cognitio sensitiua ordinatur ad intellectiuam. 3 H.
Cognitio rei perfecta quomodo, & quando habetur. 35 A. 44 H.
Cognitio affirmatiua potior est negatiua. 54 E. F.
Cognitio in quo consistit, in actu, an in potentia. 273 H.
Cognitio nostra super quid citius fertur; & quomodo in formarum notitiam deuenit. 264 E.
Cognitionem rei quomodo adipiscitur intellectus. 273 H.
Cognitionis terminus qui. 151 B.
Cognoscendi, & essendi principia eadem. ibid. A
Cognoscibilia duplicia. 186 E.
Colobon quid, & quæ eius cõditiones. 163 B et inde.
Colorum qui nobilissimus. 280 C.
Color est uisibilis, quæ propositio. 35 E.
Commensurabilia quæ. 142 C.
Commune quomodo efficitur proprium. 236 F
Commune magis an detur intelligi à minus communi. 230 D.
Cõmunia quæ, & de cuius consideratione sunt. 90 C
Communia principia duplicia. 91 B.
Communiu principiorum uis an se extendat ad probandam formam, uel materiam syllogismi. ibid.
Componentia duplicia. 107 G.
Composita ex materia & forma an sint quidditas. 259 A.
Compositi, & materia eadem est unitas. 258 B.
Compositi definitio includit materiam, & formam. 248 A.
Compositio multiplex. 17 E. 18 D. 113 D. 118 F. & inde.
Compositio, species, & totum quõ differunt. 105 G.
Compositio & resolutio quomodo differunt. 254 B.
Compositio ex genere & differentia qualis. 109 B.
Cõpositio ex participãte & participato quæ. 349 H
Compositio quomodo deseruit definitioni. 229 E.
Compositio in Deo an detur. 345 H.
Compositionum quæ prima. 79 A.
Compositum quid, & quomodo est substantia. 245 B.
Compositum omne in simplex resoluitur. 35 C.
Compositum quomodo dicitur habes naturã. 111 A
Compositum quomodo cognoscitur. 117 G
Compositum ex materia & forma quõ diuiditur. 133 D. & quomodo differt à forma per se subsistente. 258 G.
Compositum, & forma an aspiciant idem esse. 153 H. 249 H.
Compositum ex subiecto & accidente non est unius generis. 194 B.
Compositum est propriè terminus generationis. 211 E
Compositum est, quod in quoq; predicamento generatur. 217 G. 255 B. 334 H.
Compositum in quæ resoluitur. 220 F.
Cõpositum omne ex contrarijs corruptibile est. 354 B.
Concauum, & sinuum quomodo differunt. 171 A. 198 B.
Conceptus multiplices, et quomodo deperdi possunt. 129 F. 208 F. 263 E.
Conceptus omnes ad quem conceptum resoluntur. 9 G. 44 D.
Conceptus compositus in simplicem conceptum resoluitur. 35 C.
Conceptus formales an abeant in infinitum. 44 A & deinceps.
Conceptus compositus quæ, & quot requirit. 51 A.
Conceptus generis, & conceptus differentie, uel speciei quomodo differunt. ibidem
Conceptus practicus in mente quot conditiones exquirat. 208 G.
Conceptus unde dicitur uerus, uel falsus. 312 D.
Conclusio quomodo cognoscitur. 117 G.
Conclusionum ueritas, & necessitas unde. 37 G.
Cõclusionum & principiorum certitudo an eadem, & quæ nobilior. 95 G. 96 C.

Concor-

Index.

- Concordia, & discordia quomodo ad unum, & multa reducuntur.* 81 E.
Concretum, & abstratum quomodo idem significant. 184 H.
Connasci, & nasci in quo distant. 109 H.
Consequens dupliciter. 265 G.
Consequentia quid. 105 E.
Consequentur quid, & quomodo se habet ad continuum & contractum. 329. H. 330 A.
Considerandi modus unde sumitur. 171 C.
Consilium, & consiliari cuius proprie est. 4 C.
Consuetudo quomodo impedit scientiam. 46 E.
Contactus, & connascentia quid. 110 C.
Contenti haberi à continente dupliciter. 157 E.
Contingentes effectus an omnes possint reduci in causas celestes, tanquam in causas per se. 178 F.
Contingentia in rebus unde; & an stet cum presentia dei. 177 E. 179 H.
Continua dupliciter. 114 F.
Continua, & contigua quæ. ibid. H.
Continuatio per aliud dupliciter. ibid. G.
Continuum cuius naturam habet, & quomodo eam negavit Democritus. 258 E. 233 H.
Continuitas quid. 11 C.
Continuitas formalis successiva an arguat perpetuitatem in vna forma numero, separata. 67 D.
Continuorum quod magis vnum, artificiale, an naturale. 115 C.
Continuum quid, & quotuplex. 17 A. 276 F. 286 C. 295 F. 329 G.
Continuum in quo est. 36 E.
Continuum quomodo vnum, et quomodo plura. 276 G. 343 D.
Continuum, & unum quomodo idem sunt. 286 C.
Continuum quomodo est diuisibile in infinitum. 60 H.
Continuum quam diuisionem dicit. 276 H.
Continuum & diuisum eandem realitatem important. ibid. F.
Continuum diuersis modis moueri an implicet. 114 G.
Contradictio vera quæ, & quæ eius conditiones. 84 B. & inde.
Contradictio est prima oppositio. 291 D.
Contradictoria oppositio qua et ubi. 286 A. 288 C.
Contradictoria eidem inesse nequeunt. 84 A. 85 D. & inde per longum processum. 313 C. et inde.
Contradictoria an habeant medium. 99 D. & inde.
Contradictorie opposita, & priuatiue opposita quomodo differunt. 291 F. 298 H.
Contraria quæ, & quotuplicia. 26 D. & inde. 127 A. 299 B. 303 H. 292 E. 293 C. 353 D.
Contraria an ad eandem scientiam spectent. 52 B. 290 G. H.
Contraria prima ad quid reducuntur. 354 B.
Contraria omnia quomodo se habent ut habitus & priuatio: & quomodo habeant medium. 291 D. 309 A. B.
Contraria an verificentur de eodem. 99 A. 314 B. & inde.
Contraria non verificari de eodem, an principium certissimum & verissimum sit. 90 E.
Contraria duo an possint esse in eodem subiecto. 17 C.
Contraria genere, an specie differunt. 289 G. H. 301 F. H.
Contraria simplicia sunt, media uero composita. 299 H.
Contraria secundum locum quæ. 329 D.
Contrarie opposita quæ. 126 D.
Contrarie opposita an habeant medium. 299 A.
Contrarie opposita sola sunt eiusdem generis. 300 F.
Contrarietas quid. 79 F. 263 B. 289 G. H. & inde. 299 C. 300 G.
Contrarietas quotuplex. 102 B. 326 F.
Contrarietas de cuius considerationem est. 29 H.
Contrarietas quæ distantia est. 325 F.
Contrarietas cuius est species. 79 F.
Contrarietas ubi, ibi continuitas. 326 A.
Contrarietas proprie à quo fit. 126 H.
Contrarietas quomodo multitudo quæ est. 309 B.
Contrarietas, & contradictio quomodo differunt. 291 C.
Contrarietas quomodo semper formam concernit. 353 C.
Contrarietas ubi. 289 G. H. & inde.
Contrarietatem reduci ad unum dupliciter. 78 B.
Contrarietates omnes ad primas differentias reducuntur. 309 A.
Contrarietatis radix quæ. 285 H. 291 A. H.
Contrarietatis ratio an æquè in omnibus saluatur. 291 D.
Contrarietatum quæ notior. 329 E.
Contrarijs an omnia fiant. 353 D.
Contrariorum speculatio ad quem spectat. 81 D.
Contrariorum causa quandoque una & eadem. 105 F.
Contrariorum nullum est de essentia materiae. 321 G.
Contrarium sit ex contrario, quomodo. 92 C. 158 H. 353 A.
Contrarium unum est priuatio alterius, quomodo. 314 B.
Conueniens sit à conuenienti. 337 A.
Conuenire aliquid alicui, dupliciter. 122 D.
Cor secundum nonnullos principium est animalis. 102 F.
Corpora duo quare non possunt esse in eodem loco. 61 C.
Corpora superiora an componantur ex contrarijs. 81 E.
Corpora celestia an habeant materiam. 254 G.
Corpora celestia semper, & sine fatigatione agunt in hæc inferiora. 272 G.
Corporalia omnia substantia sunt. 186 G.
Corporum simplicium, & mixtorum principia an eadem. 306 B.
Corporum ultima resolutio in quæ est. 108 C.
Corpus dupliciter. 292 H.
Corpus mobile dupliciter. 1 F.
Corpus iuxta Platonicorum placita ex quibus componitur. 31 F.
Corpus naturale, & corpus, mathematicum an eadem. 61 E.

Corpus

Index.

Corpus an sit substantia 73 A.
 Corpus quomodo perfectum est. 148 H.
 Corpus genus, & corpus pars quō differūt. 159. H.
 Corpus, & corporis partes organa sunt aīe. 221 H.
 Corpus aliquod infinitum an detur. 322 H. et inde.
 Corpus infinitū nec sursum, nec deorsum hēt. 323 F.
 Corpus quintum ab elementis an detur. ibid. B.
 Corpus quod in loco est. ibid.
 Corrupti, & fieri quę requirunt. 131 G H.
 Corruptibilia duplicia 272. A B.
 Corruptibilia, & in corruptibilia quomodo differunt. 307. B.
 Corruptibilibus, & sempiternis an sit aliquid univocum. 29. B.
 Corruptibilem, & incorruptibilem an eadem sint principia. 51. E 68. H 70. H 307. D & inde.
 Corruptibilem quomodo est scientia. 60. E. 214. C.
 Corruptibilem & generabilem quę materiam habent. 255. B.
 Corruptio quotuplex. 70. D.
 Corruptio ad quid est. 155. E.
 Corruptio cuius proprie est. 220. F.
 Corruptio, & generatio quomodo differunt. 178. C.
 Corruptio, & generatio ex quo sunt. 257. B.
 Corruptio & generatio quorum sunt 235. F.
 Corruptio, et generatio an sint motus. 325. D et idē.
 Corruptio, & creatio quomodo se habent. 246. A C.
 Corruptio compositi ad positionem contrariorum evenit. 178. D.
 Corruptionis, & icorruptionis caę quę. 69 E. 213. B.
 Corruptionis, & generationis an semper sit causa per se. 178. B.
 Corruptionis & generationis perpetuitas, & diversitas unde. 341. E.
 Costa, & diameter quare non sunt commensurabiles ad invicem. 11. B.
 Creans, & generans equivoce agentia sunt. 208. F.
 Creatæ rei esse quale. 78 F.
 Creatio, generatio, & corruptio quomodo sese habent. 207. E 246. C.
 Creatio an requirat distinctionem realem inter essentiam & esse. 207. D.
 Creationem an tetigerit Aristoteles. 334. E.
 Creator quomodo refertur ad creatorum. 340. D.
 Creaturę cuilibet annexa est privatio. clvi. D.
 Creatura quomodo habent esse per participationem. 119. B.

D

Dans formam, dat consequentia formā. 337. F.
 Dari intelligi ab aliquo dupliciter. 230. D.
 Deceptio quid, circa quę, & quem actum consequitur. 275. A & inde.
 Defectus unde eveniunt. 255. B.
 Definibilia proprie quę. 223. A 232. D 218. A.
 Definendi modus modum essendi sequitur. 199. F.
 Definire rem quid. 199. H.
 Definire ut recte sciat quis, quo opus habet 236. B.
 Definiri proprie, vel inproprie quid. 199. F.
 Definiri quę nequeūt, quō manifestari possūt. 193 H.
 Definitio an detur 251. B.

Definitio quid, & quid in ea primum locum obtinet ex quot nominibus constituitur; ad quid, & super quas res cadit. 86. B 163. H 196. H 219. C 249. D 236. D.
 Definitio quotuplex. 125 D. 248 C. 244. B.
 Definitio cuius proprie est. 28 D. 109 B. 118 D. 193 G H. 199 G. 222 G E. & inde. 223 H.
 Definitio in quo primo, & in quo secundo est. 196 C.
 Definitio analogice dicitur. 199 H.
 Definitio vera, & perfecta quę. 192 B.
 Definitio falsa quę. 166 B E.
 Definitio, & ratio importata per nomē, idē. 100 H.
 Definitio cur una ratio dicitur. 227 H. & an unum est. 252 C. E. 257 D.
 Definitiva ratio substantię una est. 62 G.
 Definitio ex quo genere; & ex qua differentia constituitur. 228 D. B.
 Definitio an habeat partes. 218 C.
 Definitio quot partes proprie requirit. 228 D.
 Definitio, & definitum an idē, siue an eandem realitatem dicunt. 44 H. 62 F. 170 D.
 Definitio ex additione an dicēda sit definitio. 196 G.
 Definitio est actus anima. 232 C.
 Definitio quod esse concernit. 166 F.
 Definitio, & propō quomodo amba dicunt esse. ib. D.
 Definitio omnes an sit vera in se, & falsa per accidens. ibid. B.
 Definitio, & demonstratio quomodo differunt. 57 D. & quorum sunt. 235 H.
 Definitio, differentia, et genus quomodo eandem formalitatem dicunt. 191 H.
 Definitio, scientia, & nomen eiusdem sunt. 249 D.
 Definitio quomodo simplex actus dicitur. 218 D.
 Definitionē de definito q dicit, an metiatur. 166. H.
 Definitionem quomodo venatur intellectus. 218 C.
 Definitiones plures an possint esse unius. 166 C.
 Definitionis actus quis, 194 D.
 Definitionis ad definitionem habitudo. 197 H.
 Definitionis, & definiti unitas unde. 229 B. & inde.
 Definitionis pars quę dicitur. 219 C.
 Definitionis ultima pars quō idē, quod prima. 229 C.
 Definitionis principia an definiantur. 251 A.
 Definitionis nulla pars est substantia. 232 H.
 Definitionis partes quomodo faciunt unū. 227 C.
 Definitum, & differentiam ultimam dicere, idē; sed non idē est dicere definitum, & genus. 198 D.
 Definitivus actus cur est simplicium intelligentia. 218 D.
 Definiunt recte & complete qui. 248 E. F.
 Dei ad creaturas quomodo ē unitas analogia. 119 C.
 Delectatio quid, in quibus circa quę, & secundum quam partem. 344 D. & inde.
 Delectatio in quo actu consistit. 09. C.
 Delectatio Dei & natura qualis. 345. B.
 Democriti positio de principijs, substantia, & differentia rerum. 247 D.
 Democritus negavit continui naturam. 233 H.
 Demonstrare quotuplex. 85 B.
 Demonstratio quotuplex. 28 B. 84 H. 108 D. 314 H.
 Demonstratio ex quibus est. 28 B.

Demon-

Index.

- Demonstratio cuius propriè est.* 47 A. 235 H.
Demonstratio an omnium sit. 84 H. 98 C.
Demonstratio potissima quæ. 53 F. 169 F
Demòstratio nõ descendit de genere in genus. 243 D
Demonstratio, & definitio in quo differunt. 57 D.
Demonstratione quæ principia ingrediuntur. 169 F
Demonstrationi quæ concurrunt. 56 D. 305 D.
Demonstrationis principium quod. 55 D
Demonstrationis medium quod. 169 H. 242 E.
Demonstrationis natura quæ. 98 C.
Demonstrationum diuersitas unde. 47 A.
Demonstratiua scientia circa substantias, an circa accidentia est. 305 D.
Demonstratiuè procedere quid. 84 G.
Demonstratiuus syllogismus quomodo differt à syllogismo dialectico. 242 G.
Denarius numerus qualis secundum Pythag. 18 C.
Denominatio quotuplex. 38 H.
Denominatio a quo sumenda. 47 F.
Denominatio finalis à quo sine sumenda est. 36 G.
Denominationes non abeunt in infinitum. 268 D
Denominatiua prædicatio quid. ibid. G
Denominatiua, & uniuoca quid; & quomodo differunt utrorumque prædicationes. 230 F G H.
Deo an conueniat ratio mensura. 285 A.
Deo an accidat mutatio. 340 B.
Deo an cadat priuatio. 156 D.
Deo an insit summa delectatio. 344 C.
Deo an insit uita. 345 C. & inde.
Deo an aliqua cadat compositio. ibid. H
De quolibet est uerum affirmare, uel negare, cuius ambitus principium est. 49 E. affirmatiuum principium, an negatiuum. 91 C. 243 G. H.
Determinatio in genere, an in specie est. 162 B.
Determinatum medium ubi, ibi determinatus finis. 42 G.
Deum esse quò, & quando demonstramus. 170 F.
Deus nulli inuidet. 10 D.
Deus an sit subiectum in Metaphy. 10 C.
Deus infinitis modis est imitabilis, & unde. 46 B.
Deus propriè unum, & ens est. 68 F.
Deus, natura, & intellectus eadem uirtus. 93 G
Deus qua perfectione perfectus dicitur. 149 H.
Deus quò agit; & quò res acta in eo sunt. 150 C.
Deus quomodo est unus. 285 A.
Deus, & creatura quale esse habent. ibid. B. 226 F.
Deus quomodo est suum esse. 284 G.
Deus omnium finis est. ibid.
Deus cuius totius naturam habet. ibid. E
Deus an sit in genere. 284 G. 335 E.
Deus simplicissimus est. 285 C.
Deus sub qua ratione rerum mensura est. ibid. F
Deus secundum quòd mensura sub quo esse aspicit res. ibid. E
Deus an necessariò produxerit mundum ab aeterno. 340 B.
Deus unde ex nihilo omnia creare potuit. 342 C.
Deus quomodo mouet ut amatum, & desideratum; siue ut finis. ibid. G
*Deus quomodo habet rationem summè intelligibili-
 lis & appetibilis.* 343 A. E.
Deus quomodo est immobilis, & necesse esse. ibidem G. 344 B.
Deus an intelligat se; & uniuersa alia à se. 345 D. B. 350 G. 351 C.
Deus an sit sua intellectio. 350 C.
Deus an si non esset suum intelligere, continuatio eius intelligere laboriosa esset. 351 D.
Deus propter quid nobilissimus, quia intelligit, an quia intelligitur. ibid. G
Deus an sit infinitus in uirtute. 346 D
Dialectica ad quid inuenta, circa quid uersatur: & in quo distat à Metaph. 81 A
Dialectica quotupliciter: & an sit scientia. 81 D
Dialectica, Sophistica, & Physica quomodo dicuntur scientia communes. 309 E
Dialectici syllogismi an habeant principia propria, & communia. 91 D
Dialectici, & demonstratiui syllogismis quomodo differunt. 242 G. 80 H.
Diameter quomodo est incommensurabilis costa. 11 D. 1 2 D.
Diapason quidditas, uel rō in quo cōsistit. 103 E H
Dicere quem actum importat. 8 F
Dici de omni, & dici de nullo quid. 91 C. D
Dici de omni quotuplex. 152 H
Dici simpliciter, completè, & cōpositè quid. 196 G
Differens, & diuersum an idem. 125 C. 289 A.
Differentia quid, & cuius est species. 79 F.
Differentia quotuplex. 349 F.
Differentia ultima cur ab Aristot. dicitur indiuiduum. 44 F.
Differentia an participet genus. 63 A. 206 C
Differentia cui inest, eidem inest & genus. 108 H
Differentia definitio & genus an dicant eandem rem, & formalitatem. 115 F. 191 H. 192 C. 201 C. 228 D. & inde
Differentia quomodo est pars qualitatiua. 159 H
Differentia quomodo est de intellectu speciei. 198 D
Differentia, & principium differentie non idè. 204 E
Differentia, ut rectè diuidatur per differentias, quid obseruandum. 229 A
Differentia ultima quomodo inuenitur. ibid. B
Differentia quomodo se habet ad genus. 259 D
Differentia, & genus an dicant totum id, quod dicitur species. 230 D
Differentia, & diuersitas in quo distat. 288 G
Differentia nulla est de essentia generis. 301 C
Differentia, & genus priora sunt specie. 236 F G.
Differentia, & genus quomodo constituunt unum per se. 227 H
Differentia specie quæ. 300 H
Differentie, speciei, & generis conceptus in quo differunt. 51 A
Differentie ad genus habitudo qualis. 63 B
Differentie an magis principia, & elementa quam genera. 64 E. 102 F
Differentia inter se gradus habent. 65 H
Differentie, & generis multitudo quæ. 160 F
Differentie dua diuidentes idem genus, quomodo distant

Index.

- stant ab inuicem. 288 F
 Differentiæ quomodo conueniant in genere. 289. F
 Differentia contrariæ priores sunt & speciebus contrariis, & magis contrariæ. 299 C
 Differentiæ mediæ an dentur. ibid. E
 Differentiæ plures quomodo faciunt unum. 227 F
 Differentiæ materiales, & differentiæ formales quomodo differunt. 300 A
 Differre per totum sui, & differre per aliquid sui quomodo. 288 F
 Difficultas, et facilitas cognoscendi res unde. 33 G H. 34 B. 35 D. 47 H.
 Difformitas ubi, ubi multitudo. 295 B
 Difformitas in rebus unde. 307 G. 341 E. F
 Dignitas prima, & præcipua quæ, & quomodo est simpliciter uera. 37 C. 39 B.
 Dignitates an demonstrantur. 56 D
 Dignitates & subiectum an una scientia considerare habeat. 82 D
 Dignitates an ingredientur demonstratione. 243 E
 Dimensio duplex. 73 F. 256 F
 Diminutum quid, & quæ eius conditiones. 163 B. & inde.
 Diæsis quid. cxvii. E
 Disciplina, & doctrina quomodo fiunt. cxci. C
 Disparatio quid, & qua dicantur disparatæ opposita. 125 H. & inde. 140 A. B
 Dispositio quid, quotuplex, quomodo predicatur; & in quo differt ab habitu. 154 A. 155 D. 179 E.
 Dissimile, diuersum, & inæquale cuius sunt modi. 288 B.
 Dissimilia propter magis & minus an aliqua dici possint. cclxxxviii. C
 Dissimilitudo quid, & cuius est species. 79 G
 Distantia quotuplex, & quæ earum sit maxima: cxv B. C. cxvi E. cclxxxviii H. ccxc A
 Distantia, & distans an idem. ccxciiij C.
 Distantia, siue differentia duplicia. 299 C.
 Distinctio duplex. 246 B
 Diuersa quæ & quotuplicia. cxviiij D. clxiiiij B. & inde. 300 H. cccij D.
 Diuersa, & simul quæ. 329 C
 Diuersa ad eandem scientiam spectare dupliciter. 52 D.
 Diuersitas quotuplex. 302 A
 Diuersitas quid, & cuius est species. 79 F
 Diuersitas unde. 198 D.
 Diuersitas, & differētia quomodo discrepāt. 288 E
 Diuersitas in specie contrarietas, & non e conuerso. ccc H.
 Diuersitas, & unitas quomodo aspiciunt speciem, uel genus. ibid. G
 Diuersum quotuplex. 289 B
 Diuersum quotupliciter dici. cxv B. cclxxxviii C. & inde.
 Diuersum, & differens an idem. ibid. C. 289 A
 Diuersum, & idem quomodo opponuntur. ibid. G
 Diuersum, dissimile, & inæquale sunt modi multitudine. ibid. B.
 Diuina scientia aliqua dupliciter dici potest. x B.
 Diuina ars quō principali arti comparatur. 335 A
 Diuine actioni nihil supponitur. 342 C
 Diuinus intellectus an intelligat composita. 352 D.
 Diuisi & continui eadem est realitas. cclxxvi F
 Diuisibile quotuplex. cxviiij F
 Diuisibile, uel indiuisibile loco, tempore, & ratione quid. cxvi E
 Diuisibile, & indiuisibile quomodo differunt. 11 A.
 Diuisio ad idem, quo reiteratur. xxxi C.
 Diuisio quotuplex. lxx A. clxx C. clx E. cccij A. cccxxxix G.
 Diuisio omnis per qua est. cxviiiij A
 Diuisio cui primò conuenit. cccxxi C
 Diuisio specifica penes quid attenditur. cxxxv G.
 Diuisio recta quomodo faciendā, & penes quid accipiendā. ccxxix A
 Diuisio quomodo definitioni deseruit, & eius instrumentum est. ibidem E
 Doctor quomodo se habet respectu discipuli discentes. 34 G
 Doctrina perfecta quæ. 8 D
 Doctrinæ, & disciplina quomodo fiunt. 191 C
 Doctrina an sit doctrina. 329 A
 Domus in re quomodo fit a domo in mente. 208 G
 Domus materia ad quæ est in potentia. cccxx B
 Dualitatem quomodo posuit plato. xxiiij A
 Dualitatem multitudinem esse dupliciter. 296 E. G
 Dubitas cui similis: quomodo differt a simpliciter ignorante. 48 B. & inde.
 Dubitare magnopere confert ad scientiæ inuentionem. ibidem
 Duo quæ proprie dicuntur. 257 G
 Duo sunt prima pauca. 296 F
 Duo in actu nō possunt cōstituere per se unū. 257 H
 Duplum, & dimidium in qua specie relationis sunt. 141 F

E

 Eadem quotupliciter. 77 C
 Eadem secundum accidens, uel per accidens quotupliciter. 123 D
 Eadem secundum se, uel per se quotupliciter. 124 C
 Eadem re, & diuersa intentione quomodo. 14 F
 Eadem specie quæ. cccij C.
 Eadem secundum subiectum non opus est, ut sint eadem secundum rationem. 319 F
 Effectus materialis qui. cv A
 Effectus per accidens cur sic dicitur. 216 H
 Effectus an semper sequatur ad positionem causæ. 177 F.
 Effectus contingentes an omnes reducantur ad causas celestes, tanquam ad causas per se. 178 F
 Efficiens agens, uel causa necessariò ponenda. 14 A & inde. 51 A
 Efficiens causa quid, & quotuplex. 103 H. 104 A.
 Efficiens, & finis coincidunt. 104 H. 353 H
 Efficiens, & finis quō sunt sibi inuicē causæ. 105 A.
 Efficiens causa quomodo differt a formali. 185 E. 334 C.
 Efficiens, & forma coincidunt. 337 D.
 Efficientis principij triplex imaginatio. 51 C.

Electio

Index.

Electio quid. 157 C.
Electio, & fuga sequuntur existimationem. 89 G
Elementa quot numero. 336 H
Elementa an sint infinita. cccxxij C
Elementa quomodo sunt in mixto. 109 B. C
Elementa ut elementa non faciunt rem. 241 E
Elementa quomodo corruptibilia, & quomodo incorruptibilia. 73 C
Elementa unde continuè generantur, & corrumpuntur. ibidem
Elementi proprietates & conditiones. 108 G
Elementi ratio qua, & cui primò conuenit. 109 D
Elemento ex uno an fieri possit aliquid. 41 F
Elementorum mixtio secundū Antiquos qualis. 110 G
Elementum quid. 107 E. 109 B. 241 G. 278 E. cccxxxv H.
Elementum quotupliciter dicitur. 242 B
Elementum de quo propriè dicitur. 103 D. 107 G. 241 E.
Elementum elemento quomodo prius. 24 H
Elementum, & cælum quomodo differunt. 164 B
Elementum, & id, cuius est elementum in eodem genere sunt. 335 E
Elementum, causa, & principium quomodo differunt. 336 E
Elenchicè demonstrare, & simpliciter demonstrare quomodo differunt. 85 B
Elenchus syllogismus quid. 84 G. H
Empedoclis positio, et lapsus circa principia rerum. 25 A. 353 H
Empedoclis, & Anaxag. discrimen circa principia rerum naturalium. 13 E
Ens quotuplex. xxxv D. lxxij C. lxxvi B. et inde. lxxix B. lxxxij A. cxix B. cxxi B. & inde. cxxii C. D. clxxvi H. 182 A. cccxxii B. cclx C. cccxxij C. cccxxij D. E. F. cccxxix D. cccxxxij E.
Ens quotupliciter diuidit: & qua est eius prima diuisio. 1 B. C. cxix C. & inde. cxxx C. clxxij H. & inde. 272 H. 85 C. 309 B. cccxxxvij B.
Ens quotupliciter. 62 C. 63 D. 76 B. & inde. 81 A. 122 C. D. 182 B. 318. D. E. F
Ens unde dicitur, uel deriuatur. 78 D. H. 89 C.
Ens per se quotuplex. 119 A
Ens imperfectum, & diminutum quotuplex. 316 G
Ens per accidens quotupliciter. 175 D. 177 C.
Ens per accidens quādo, & quot eius modi. 119 E. F. 182 A. 192 H. 193 C.
Ens per accidens an sit perpetuum, & an inducatur per generationem. 175 B
Ens per accidens an sit ens solo nomine. 174 H.
Ens per accidens an habeat quid. 192 H. 193 C. 194 B. & an habeat causas & principia. 317 F.
Ens per accidens a quo ente cauatur. 176 G.
Ens per accidens an sit aliquid. 193 E. & an dicensum sit ens. 317 D.
Ens secundum accidens quid. 175 F.
Ens in actu quod. 122 C.
Ens in potentia an sit ens. ibid. D
Ens quomodo imprimatur in anima. 56 B. 129 C.
Ens an habeat differentias, & an sit genus. 63 B. C.

121 D.
Ens commune decè prædicamētis dupliciter. 121 G.
Ens an prædicetur uniuocè de decem prædicamentis. 76 E. 82 A. 120 E. 195 H. 208 F.
Ens quomodo descendit in decem prædicamenta: & statim est id, quod est. 258 H
Ens quomodo circuit omnia prædicamenta. 194 G. 29 C.
Ens an eadem diuisione, qua diuiditur in decem prædicamenta; diuidatur in potentiam, & actum. 261 C
Ens a prædicamentis quotupliciter afficitur. 330 D
Ens ut ens an sit separatum secundum rem. 172 B.
Ens ut ens de cuius consideratione est. 81 F. 168 F. & inde.
Ens ut ens nō concepit nec motum, nec materiam. 36 B.
Ens quem conceptum dicit. 120 E.
Ens, & consequentia ens a quo habent considerari. 309 E.
Ens est radix omnium simplicium cōceptuum. 4 H
Ens diuidi, dupliciter considerari potest. 119 C
Ens, quod prædicatur de creaturis, quale. 110 C
Ens quomodo se habet ad quidditatem. 168 H
Ens, & esse quotupliciter. 119 C. & inde. 122 A.
Ens, & essentia, & esse quid. 78 D. & inde.
Ens, cuius est scientia; quale, & quod. 176 F
Ens primum, & principium quod. 182 F. & inde. & an sit in genere. 284 H. 330 D
Ens primum cadit infra naturam ueri. 34 B.
Ens homo, & unus homo idem. 193 E.
Ens diuisum in ens in potentia, et in ens in actu, quomodo saluatur in ente in potentia. 269 F
Ens aliud ab ente possibili an detur. 271 G
Ens omne possibile compositum est. 285 A
Ens materiale ens possibile est. 283 E.
Ens omne a primo ente compositum est. 280 B
Ens, & non ens quotupliciter dicuntur, & diuiduntur. 274 E. F
Ens uerum, & non ens falsum quid, & ubi. 179 G
Ens, & uerum quomodo conuertuntur. 181 C.
Ens ut uerum quale ens est. 182 A
Ens purum, siue simplex, quare non generatur, nec corrumpitur, nec est in potentia. 25 F.
Ens in pluribus, et ens in paucioribus quod. 175 H. & inde.
Ens, & quod quid est quomodo se habent ad inuisè. 194 E.
Ens in anima explodendum a consideratione Metaphy. 31 A.
Ens, & æquiuocum quomodo differunt. 63 G.
Ens, & corpus secundum Zenonē cōuertuntur. 72 B
Ens & unum quotupliciter. 305 B
Ens & unum quid denotāt. 68 A. F. 77 H. 335 H.
Ens, & unum an sint genera. 63 D. 284 F. 306 H.
Ens, & unum an sint substantia, uel principia rerum. 1 C. 238 D. & inde. 307 E. & inde.
Ens, & unum separatim an dentur. 72 F.
Ens, & unum eandem dicunt naturam. 77 D. E. G. 283 F. 24 C. 309 C.

Ens

Index.

- Ens & unum maxime sunt uniuersalia, & communia.* 71 G
Ens, & unum an sint elementa predicamentorum. 335 G
Ens, & unum an circuant omnia predicamenta. 336 A
Ens, & unum quomodo dicuntur ad substantiam, et accidens. 307 E. & inde
Enti quomodo omnia attributionem habent. 308 E
Entia quotuplicia, & quotupliciter 212 A. 221 B. 332 C. 105 G
Entia simul sumpta duplicia. 220 D
Entia quotupliciter dicuntur differentia. 247 H
Entia omnia quomodo attributionem habeant ad substantiam. 76 B. H
Entia alia a substantia, & a prima substantia quomodo, & qualia entia dicuntur. 182 G. 330 F
Entia omnia a deo sunt in predicamento. 335 E
Entia omnia an cadere possint sub una & eadem scientia. 75 H
Entia sensibilia, cum sint indeterminata; a quo determinantur. 94 D
Entia per accidens an habeant speciem. 175 C
Entia duo in actu an faciant per se unum. 233 D
Entis duplex analogia. 10 E
Entis ratio in quo maxime saluatur. 53 H. 55 F. 57 B
Entis ratio quo saluatur in ente causato. 77 A
Entis, & unius passiones quae: & de cuius consideratione sunt. 80 D. & inde
Entis diuersitas scientiarum diuersitatem causat. 1. E
Entis questio, prout commune est ad decem predicamenta, an reducatur ad problema generis. 121 F
Entis per accidens natura, & conditio. 175 F. 177 B
Entis per accidens an sit scientia. 174 D. & inde. 176 B. 177 B. 182 A. 316 F
Entis ad genus proportio. 184 F
Entitas in aliquo dupliciter. 122 A
Entitas, & unitas duplex. 71 B
Entitas, & realitas idem. 245 E
Entitas quousque se profundat. 84 D
Entitas omnis in qua entitate fundatur. 200 F
Entitas, & quidditas conuertuntur. 194 H
Entitatis ratio in quo maxime saluatur. 37 D
Entium diuersitas, & multiplicitas unde. 71 A
Entium quae habent causam determinatam, quae uero non. 176 C
Entium principia quomodo eadem, quomodo uero diuersa. 334 G
Entium tres gradus. 342 D
Entium quae principia, & maiora. 55 B
Enunciare uerum quid. 181 H
Enunciatiua potentia quales. 260 E
Epphanus, sine Epihanus philosophus qui. 94 C
Esse rei quot modis dicitur, & secundum quam differentiam accipitur. 247 G
Esse quotuplex. 59 B. 62 H. 69 G. 78 E. 82 C. 185 B. 153 G. 181 C. 188 H
Esse est actus entis & effectus formae. 4 F. 252 H. 207 G
Esse ad duo comparari potest. 153 F
Esse in potentia, & esse in actu quid. & cuius sunt passiones. 4 G. 53 E. 110 E. 198 G. 269 G
Esse in potentia dupliciter. 188 G
Esse in potentia aliquid, & ad aliquid, quando dicendum est. 267 E
Esse per accidens reducitur ad esse per se: & esse accidens ad esse substantia. 87 D
Esse ens per aliud, dupliciter. 62 E
Esse per participationem quomodo habent creature. 119 B
Esse creaturarum quale totum dici potest. 150 D
Esse diuinum quale. ibid. C. 119 C
Esse diminutum quomodo afficit deum. ibid. D
Esse & essentia an differant. 118 F. & inde.
Esse, & forma quomodo differunt. cccxxxij. H
Esse an significat eodem modo in quolibet modo predicandi. 120 D
Esse, & ens quotupliciter. 119 C. & deinceps.
Esse an sit de continentia predicamentorum. 289 D
Esse existentiae quomodo accidit predicamentis. 121 H
Esse hoc ex hoc dupliciter. 254 A
Esse in, & esse ad, quomodo differunt. 147 H
Esse ex aliquo quotupliciter. 158 D. & inde.
Esse aliquod tertium dupliciter. 164 F
Esse essentiae, & esse existentiae in quibus questionibus sunt: quomodo reponuntur in genere: & quid afficiunt. 153 H
Esse existentiae an demonstratur de re, cuius est. 10 A
Esse cuiusque in unitate consistit. 287 A
Esse in se, & esse in alio quomodo diuidunt omnem entis conceptum. 125 G
Esse quidditatum rei, & ipsa res idem; & quare unum est, & quid illud indicat. 191 H. 192 D. B
Esse primi principij quale. 207 D
Esse rei quod scientia exposcit. 236 D
Esse, quod indemonstratione concluditur, quale. 169 C.
Essendi, & cognoscendi principia eadem. 151 A
Essendi ratio a quo principaliter est. 250 F
Essentia rei quotuplex. 227 A
Essentia diuina unde infinitis modis est imitabilis. 46 B. & an sit sua intellectio, & summe intelligibilis. 350 C. H
Essentia an demonstratur. 77 D. 170 A
Essentia unde derivatur. 79 H
Essentia est in potentia obiectiua. ibid.
Essentia, & esse quam compositionem dicunt. 79 B
Essentia quomodo assequitur perfectam naturam entis. 121 G
Essentia an sit terminus cognitionis. 151 B
Essentia & quidditas an idem. 160 E. 194 E. 222 D. 259 A

C Essentia

Index.

Essentia, bonitas, unitas, & ueritas rei quomodo differunt. 181 B
Essentia, & suppositum unam essentiam, & unam substantiam dicunt. 233 D
Essentialia quae dicuntur. 197 B
Essentialis ordo a quo est. 110 F
Essentialiter ordinata dupliciter ordinari possunt. 46 C
Essentia esse de conceptu omnium praedicatorum est. 121 H
Essentiae ad actum quae proportio. 151 B
Est, uerbum quotupliciter. 119 C. & in propositionibus quid significat. 121 D
Euclides quam uiam doctrinae in suis libris obseruat. 62 D
Ex quotupliciter. 107 F. 158 A. & inde.
Ex quid notat. 12 E. 2 10 C
Ex cur magis dicimus de priuatione. ibid. F
Ex aliquo esse quotupliciter. 158 D. & inde.
Ex hoc fit hoc; & hoc fit hoc, de quibus magis dicimus. 210 D
Ex quo aliquid fit, quomodo praedicatur. ibid. H
Ex duobus entibus in actu non potest fieri per se unum. 257 H. 233 D
Exemplar, imago, & species quomodo differunt. 30 D. 103 E
Exemplar, a generatione suppositum, quod. 213 D
Exemplari consubstantiale quid. 237 C
Exemplaria quomodo posuit Plato. 29 E. & inde.
Exemplatum quomodo participat exemplar ibidem. H
Exercitui duplex bonum inest. 352 E
Existentiae esse quomodo accedit praedicatorum. 121 H
Existere in alio dupliciter. 109 B
Experientia unde causatur. 262 C
Experimentum quid, & quomodo fit, & quomodo differt ab arte. 4 H. E. 5 D. C
Extrema non praedicantur de medio. 299 C
Extrema, & media quomodo se habent ad genus. ibid. H
Extremi ratio repugnat infinito. 223 G

F

Facilitas, & difficultas cognoscendi rem, unde. 33 G. 34 B. 35 D
Facta ab arte, & facta a natura quomodo se habent. 208 E
Facti ratio in quo consistit. 211 C
Factibilia triplicia. 208 C
Factibile per artem & per naturam an pars rei fiendae sit in subiecto. 216 C
Factibile a natura, & ab arte; siue a parte habente partem, quae est prima causa. ibid. E
Factio, & actio quomodo differunt. xxxvi. D. clxx. F
Factiois nomine in quibus proprie utimur. 208 B. C
Factus, & actus scientiae quae. 170 G. F

Factorum quomodo quaedam a partim uniuoco; quaedam uero a totaliter uniuoco fiunt. 215 E. & inde.
Fallaciarum quae efficacissima ad decipiendum. 317 C
Falsa res quae. 165 D
Falsa esse omnia, & uera esse omnia, an sit possibile. 101 D. & inde.
Falsi, & ueri homines qui dicantur. 167 A
Falsum, & uerum quid, quotuplex, & quotupliciter. 99 B. 101 F. G. 165 B. & inde per longum processum.
Falsum, & uerum an sint transmutabilia adinuicem. 102 B
Fatum an detur, & quid est. 179 C
Fatigatio in nobis ex labore, unde. 272 H
Felicitas in anima est. 271 E
Fieri quid. cccxxxij. G
Fieri quotuplex. ccvi. E. ccvij. D
Fieri ex aliquo quotupliciter. cij. E. cccxxxi. F. clviij. A. G. ccx. A
Fieri ex potentia materiae, ex contrario, & ex priuatione quomodo differunt. 43 C
Fieri, & corrumpi quae exiguntur. cxxxix. G. H
Fieri ex parte quotupliciter. clviij. F
Fieri orane supponit posse esse. ccvij. B
Fieri ad quid terminatur. 104 B. 216 E
Fieri obiecti uero an requirat distinctionem realem inter essentiam, & esse. ccvii. D
Fieri ex hoc, ut aliquid dicatur, quid exigitur. cclv. G
Fieri per se quae dicuntur. 216 G
Figura de quarta specie qualitatis quid. cxxxv. E
Finalis causae encomia. 8 E. 12 C
Finalis causa quae. 104 H
Finem non prosequi, & finem non appetere differunt. ij. B
Finiri apud intellectum, dupliciter. ccli. D
Finis quid, & an de eius ratione sit esse ultimum. 43 D
Finis ratio quae, & in quibus est. liij. B. D. cxxxviiij. B. cli. C
Finis quotuplex. 43 H. 151 B. 254 H
Finis quotupliciter. cccxliij. G. & inde.
Finis prosecutionem quae impediunt. ij. B
Finis cognitio apud quem est. 6 C
Finis ultimus quam rationem habet. 150 C
Finis quomodo est forma. 158 D
Finis, siue finalis causa quomodo opponitur agenti, uel efficienti. 12 G. 55 A
Finis, & agens coincidunt. liij. A. ciiij. H. ccc-liij. H
Finis, & bonum an idem. xliij. E. liij. H. liij. B. cxlviij. F
Finis rei, & perfectio rei idem. xliij. F
Finis an sit terminus motus, & actus: & per actum acquisitus. liij. D
Finis, & id cuius est finis, differunt. ibid. G
Finis generationis qui. 67 A
Finis, & efficiens quomodo sunt sibi inuicem cause.

Index.

- ca.* 105. *A.*
Finis quomodo est ab agente. *ibid.* C.
Finis nobilior est *ipsa*, quae sunt ad finem. 342. E.
Finis quomodo respicit fieri, & quomodo est causa in essendo. 240. B.
Finitas à quo est. 44. H.
Finitatis determinata extrema quae. 43. A.
Finitum, & *infinitum* ad unitatem, & multitudinem reducuntur. 81. E.
Fit proprie quid. 334. H.
Fit omne, quod fit, uel à totaliter uniuoco, uel à partim uniuoco. 215. E.
Femina ad uirum, & uiri ad feminam non est omnimoda uniuocatio. 217. C.
Femininum, & *masculinum* quomodo differunt. 301. G.
Feminitatis, & *masculinitatis* causa. 302. F.
Forma multiplex. 45. C. 46. C. D. 103. E. 189. A. 215. C. D. 224. E. 242. A. 250. B. 253. F. H. 256. A. 333. G.
Forma quid, & quomodo est substantia. 245. A.
Forma an generetur. 211. A.
Forma quomodo est finis. 158. D.
Forma quomodo causa est materia, & ab ea differt. 105. D. 177. A.
Forma, & *materia* in diuersis tripliciter. 105. F.
Forma quomodo est, & cur dicitur natura. 110. H. 111. A. 207. H.
Forma, & *efficiens* conincidunt. 337. D.
Forma, & *quiditas* an idem. 123. A. D. 191. A. 250. C.
Forma quam naturam habet. 19. G. 154. G.
Forma in re, & *forma* in conceptu quomodo. 2. F.
Forma an magis substantia rei, quam in materia. 32. B.
Forma an magis substantia, & prior substantia, quam materia, & compositum. 188. G. 189. B.
Forma specifica ex quibus componitur. 44. D.
Forma quae, & quo finita est, materia uero infinita. 45. A. & inde.
Forma prima, & *forma* secunda quales. 46. C. D.
Forma substantiales ingenita est. 67. B.
Forma à singularibus separata an detur. *ibid.* G. & quomodo dici debeat. 213. D.
Forma una numero an possit esse omnium existentium sub una specie. *ibid.*
Forma ualens ad esse rei, non semper permiscetur illi rei. 29. G.
Forma quomodo differt ab esse, & ab habitu. 333. H.
Forma specifica quomodo diuiditur. 68. C.
Forma quomodo est per accidens. 146. H.
Forma est ratio agendi supposito. 270. A.
Forma, & *compositum* an aspiciant idem esse. 153. H. 249. H.
Forma non denominat seipsam. 154. H.
Forma quomodo causat, & praecedit accidentia. 190. C. D.
Forma nulla est de essentia materia. 301. C.
Forma à materia, an materia à forma dependet. 390. E.
Forma, & *materia*, in quo conueniunt. 268. H.
Forma rei artificialis unde derivatur. 209. A.
Forma in quolibet generando requiritur. *ibid.*
Forma partim, an tota sit. 214. G. 255. B. 332. E. F. 334. H.
Forma, & *passio* sequens formam quomodo se habent. 247. A.
Forma an definitur. 248. G. H. 251. G.
Forma an suscipiat magis, & minus. 252. F. & inde.
Forma, & *materia* quare faciunt per se unum & quomodo se habent adinuicem. 242. C. 258. D.
Forma per se subsistens, & compositum ex materia, & forma quomodo differunt. *ibid.* G.
Forma an sit elementum, uel principium. 241. C. G. 332. F.
Forma sensibilis quomodo est separabilis à materia. 245. B.
Forma specifica omnis an possit causare numerum, & quomodo numeratur. 277. C. 298. C.
Forma, *motus*, & *mutatio* quomodo differunt. 246. D.
Forma & *privatio* an eadem sint in substantia, & accidente. 336. G.
Forma communicabilis in definitione quomodo concernit individua. 236. E.
Forma quaelibet in materia quomodo deducta est à forma, quae non est in materia. 235. A.
Forma quotuplex esse habet. 190. D. 344. A.
Forma qualibet pars, an totum est. 225. G. H.
Forma sensibilis quomodo à physico, & quomodo à metaphy. consideratur. 226. B. C.
Forma raris & proprietates. quae 188. G. 250. F. & inde. 334. D.
Forma materiales deriuantur à formis in materialibus. 21. G.
Forma quae numerari possunt. 45. G.
Formae infinite inter primam formam, & purum nihil an cadant. *ibid.*
Formae eiusdem an possint esse infinite conceptus formales secundum sub & supra. 46. C.
Formae an possint multiplicari in infinitum materialiter, & non formaliter. *ibid.*
Formae specifica, & formae differentes numero quomodo quaque ordinem obtineant. *ibid.* D.
Formae duae an possint esse in eodem. 61. D.
Formae sunt sicut numeri, quomodo. 227. F. 251. F. & inde.
Formae materiales, & immateriales quomodo differunt. 322. F.
Formae corruptibilium an sint separatae. 250. H.
Formae substantialis duo gradus. 253. F.
Formae quando, & quomodo sunt contrariae. 263. C.
Formae mixtionis unde diuersificantur. 332. D.
Formae artificiales & naturales quotuplex esse habent

Index.

bent. 334. A. B.
Formales conceptus non abeunt in infinitum 44. A.
 & inde.
Formalia principia quotuplicia. 221. D.
Formalis causa quid, & quomodo nuncupanda
 103. H. & quomodo differt. à causa efficiente
 183. E.
Formalis causa an separetur à suo effectu. 58. B.
Formalitas & quiditas quotuplex 103. E. 231. A.
Formalitas rei unitas est. 258. D.
Formalitas una non habet ante & prius. 127. G.
Formalitas, & quiditas an sit separata à re, cuius est
formalitas, & quiditas 201. G.
Formalitas sola est, quæ proprie diffinitur. 223. B.
Formalitates in se & in hoc considerare differunt.
 52. B.
Formalitates, & quiditates quomodo posuit Plato.
 201. F.
Formaliter differre quotupliciter, & penes quid
sumitur. 290. B. 299. C.
Formam numerari unde, & quotupliciter contin-
git. 45. G.
Formam abstrahi à materia dupliciter. 171. H.
Formam fieri quid, & à quibus 214. F. 216. C.
Formis duabus an insit numerus 298. D.
Formis & in materijs non est abire in infinitum.
 332. F.
Fortuna, & casus quid, quotuplices, & quæ cause.
 38. B. & inde. 333. B.
Fuga, & odium unde causantur. 9. F.
Fuga, & appetitus, & electio quam existimationem
sequuntur. 90. C.
Fundamentum, & subiectum in quo differunt. 124. E.
 138. E.
Fundamentum & relatio quomodo differunt. 135. G.

G

GENERA an sint principia rerum. 61. G.
 & inde.
Genera an differentia magis elementa sunt 108. F.
Generabile & ingenerabile quomodo differunt
 58. C.
Generabile omne admixtum est potentia. 341. A.
Generabili quot requiruntur. 206. D.
Generabilia duplicia. 106. D. B. 214. G.
Generabilia & corruptibilia quæ habent materiam.
 255. B.
Generans quæ dat genito. 27. C. 43. H.
Generans & creans agentia æquiuocè sunt 208. F.
Generans, & genus iniquo assimilantur & iniquo
differunt. 212. A. B. 334. F.
Generans generat sibi simile, quomodo ibidem.
Generata unde multiplicantur 332. D.
Generari quid. 41. G.
Generatio quid, & ad quid. 155. E. 331. F. 354. G.
Generatio est actus entis in potentia quomodo
 256. H.

Generatio, & corruptio unde. 13. A. 206. G. 247.
 A. 257. B. 354. G.
Generatio quotuplex 208. B.
Generatio cur data est rebus 212. B. 213. C.
Generatio quomodo differt ab alteratione, passione
casu corruptione, & creatione 155. E. 331. F.
 354. G. 178. C. H. 207. E. 246. C. 247. A.
Generatio quem motum arguit. 213. A.
Generatio quomodo arguit exemplar separatim
ibidem.
Generatio, & genitum proportionantur. 175. A.
Generatio ad quid terminatur. 178. H.
Generatio quomodo fit ex non ente. 332. D.
Generatio quomodo fit, & quomodo assimilatur con-
gregationi. 334. E.
Generatio naturalis quæ, & quæ ei requiruntur.
 206. F. & inde.
Generatio & corruptio quorum sunt. 235. F.
Generatio an mediet inter esse, & non esse.
 41. G.
Generationi quot insunt. ibid. G.
Generationis principium quid. 214. H.
Generationis finis, & terminus qui. 67. C. 211. E.
Generationis non semper est causa per se, sed bene
corruptionis. 178. B.
Generationis nomine in quibus utimur. 208. C.
Generationis, & corruptionis perpetuitas, & varie-
tas, unde. 341. E. 354. D.
Generatum per accidens reducitur ad generatum
per se. 246. F.
Generatur proprie quid. 212. C. 217. G.
Genere in omni est una prima contrarietas, ac me-
trum. 248. B. 279. C.
Genere, & differentia quomodo fit per se unum.
 227. H.
Generis, differentia, & speciei conceptus quomodo
differunt. 51. A. 64. A. 121. D. F. 159. F. G. 127. H.
 163. H. 227. E.
Generis ad differentiam qualis habitudo. 63. B.
 160. F.
Generis problema quomodo fit. 121. D.
Generis ad speciem, & speciei ad individua qualis ha-
bitudo. 127. H.
Generis natura qua unitate una est. 134. A. 234. H.
 298. B.
Generis & entis comparatio. 184. F.
Generis diuersificatio qualis. 300. F.
Generum diuersorum diuersæ potentia. 332. B.
Genita ex putrefactione quomodo sunt in agente.
 213. G. & cur dicuntur genita à casu. 217. E.
 333. B. & quomodo differunt à genitis ex semi-
 ne. ibidem.
Genita à natura duplicia. 214. H.
Genitum an semper assimiletur generanti. 333.
 C. D.
Genus quotuplex. 163. H. 164. E. 303. E.
Genus an possit definire. 109. A. 118. D. 218. A.
 223. A. 300. C.

Genus

Index.

Genus, differentia, species, definitio dicunt idē quid, siue formalitatem eandem. 115 F. 191 H. 192 E. 201 C. 206 B. 230 D. 286 G. 228 D. & inde .
Genus an assimiletur materie . 115 G. H. 248 F. 300 E. 228 G. H
Genus an prædicetur de differentijs . 64 B. D. 230 H. 289 C. F. 297 C
Genus, & species qua principia. 65 B. 306 D
Genus qua diuisione diuiditur. 127 G
Genus quomodo est forma. 159 C. E
Genus an sit totum & pars speciei .
Genus an saluari possit in unica specie . 162 B
Genus ut genus ignotum est. 162 B. 301 B
Genus, & generis principium non idem. 204 E
Genus logicum, & genus physicum quid. 289 C
Genus infra unum que sunt simul existere non possunt. 300 E
Genus, & species quomodo magis, & minus diuisibilia sunt. 306 F
Genus, & differentia priora sunt specie . 236 F. G
Geometria quæ scientia, & circa quid versatur . 347 H
Geometria in quo differt à Geodesia. 60 H
Geometria an sit ex additione respectu Arithmetice . 8 A
Geometria à Pythagora reprehensi. 60 H
Geometrica potentia que . 260 E
Gignens, & genitum an semper uniuocentur . 213 G. 217 B
Gignere seipsum nil potest. 341 D
Græue, & leue dupliciter. 279 C
Græuia quomodo, & à quo mouentur. 269 B
Græuitas, & lenitas qualitates, an quantitates sunt. 134 E

H

H *Abere modi quot, & qui.* 157 D. & inde .
Habere, & haberi quomodo differunt. 154 H
Habere, & haberi an constituent diuersa predicamenta. 157 C
Habere predicamentum quomodo differt à predicamento ubi. ibid. B
Habere, & esse in, quomodo se habent. 158 B
Haberi quotupliciter dicitur. 157 H
Habitus quid, quotupliciter, & eiusmodi. 154 E. & inde. 329 E
Habitus multiplex. 35 H. 36 C. 261 H. 315 F
Habitus dupliciter denominari possunt. 36 A
Habitus & obiectum proportionari debent. 7 E
Habitus ad potentiam an sit proportio. 36 A
Habitus practicus an omnis sit propter perfectionem reiperate. ibid. C
Habitus an habeatur. 154 H
Habitus, & dispositio in quo differunt. 155 D
Habitus, & priuatiuæ radices sunt omnis contrarietatis. 291 A. H
Habitus, & priuationis an sit medium. 157 A
Habitus quomodo est potentia. 265 G
Habitus quomodo dicit rem suam. 271 D

Habitus in quo differt à forma. 333 H
Habitus quomodo habet rationem intelligibilis. 343 A
Habitus potentie rationalis, & potentia ipsa rationalis quomodo respiciunt eundem actum, & habitum. 26 G
Habitus dupliciter coordinantur. 343 A
Harmonia quid. 18 A. D
Hesiodi positio de numero motuum celestium . 348 A. & inde.
Heraclyti positio de mutabilitate rerum. 94 C
Hippon indignus uocari philosophus. 13 D
Hoc fieri ex hoc, quotupliciter contingit. 41 D. & inde. 42 H. G
Hoc ex hoc non fit, in infinitum procedendo. 42 D. & inde .
Hoc destructo, destruitur illud, ergo hoc est substantia illius, an ualeat . 122 G
Hoc fit hoc, & ex hoc fit hoc; de quibus magis dicimus. 210 D
Hoc aliquid, quid significat. 227 H
Homeri lapsus. 93 F
Hominem esse rationalem: & rationale esse rationale; eadem rationalitas est. 236 H
Hominis quiditas quomodo est homo, & non homo . 222 C
Homo, & non homo magis opponuntur, quam homo & album. 86 C
Homo est sanus, & homo est in sanitate, an differant. 120 G
Homo conualescit, an resoluatur in istam, homo est conualescens. ibid. B
Homo est musicus, & musicus est homo, an sit eodem modo per accidens. 123 H
Homo est risibilis, & omnis homo est risibilis, quomodo differunt. ibid. G
Homo est musicus, & omnis homo est musicus, quomodo differunt. ibid. E
Homo uiuit: Homo est, qua propositiones sunt. 153 F. H
Homo ens, & unus homo idem. 193 E
Homo est animal & bipes, ergo est duo, quomodo sequitur . 257 F
Homo est albus, quæ propositio. 302 C
Homo per quid in specie est. 226 C

I

I *De Platonicæ quid, quomodo admittendæ.* &c. 21 A. G. 28 A. 29 B. C. G. 30 C. 50 D. 58 A. D. 65 A. 66 H. 74 C. D. 211 G. 213 C. D. 214 A. 224 G. 234 A. & inde. 235 B. 236 B. E. & inde. 237 C. 238 G. H. 308 D. 334 C. D. F. 340 B. 346 H. 354 E
Idem multiplicitur. cclxxxvii. E
Idem ad quid reducitur. 79 H
Idem, & diuersum ad quem spectat considerare. 80 D
Idem secundum se, & secundum accidens, siue per se & per accidens quotupliciter. cxxiiij. D et inde.

Index.

- An possit habere diuersas definitiones.* 125 D
m, simile, & aequale in qua spē relationis sunt.
 143 D. & cuius sunt modi. 288 B.
Idem an fundetur supra substantiam. ibid. F
Idem, & diuersum quomodo opponuntur. ibid. G
Idem semper esse dupliciter. 341 F
Idemptitas quid. 78 A. 79 F
Idemptitas est quedam unitas, an bona prædicatio.
 124 D. & inde. 287 H
Idemptitas, & fundamentum idemptitatis, non
idem. ibid. F
Idemptitas an sit plurium in esse, & plurium in in-
tellectu. ibid. G
Idemptitas quæ relatio. ibid. H
Idolū rei ad intellectū quotupliciter se habet. 96 B
Ignem principium qui potuerunt, melius sentire ui
si sunt. 25 A
Ignorans simpliciter, et dubitas quomodo differunt.
 48 F
Ignorantia duplex. 11 E. 48 H. 275 C
Ignorare aliquid, dupliciter. 276 A
Imago quomodo differt ab exemplari. 30 D
Imitatio & participatio idem. 21 B
Immateriale est intelligibile, quæ propositio. 35 E
In materiale indiuisibile est. 352 B
Immateriale, & materiale an sint eiusdem ratio-
nis. 239 A
Immaterialia sunt principia materialium. 316 A
Imateriales forma an infinita dici possit. 45 C
Immediatio quotuplex. 242 G
Immediatum quotuplex, an idem quod primū, &
per se. 153 B. C. G.
Immobile quotuplex. 276 D. 329 A
Immobilibus an insint omnia genera causarum, a-
ctus, & motus. 52 H. 53 B
Impar numerus quomodo est causa finitates. 18 C
Imperfectum arguit possibile, & perfectionē. 42 E
Imperium, & imperator quid. 102 H
Impossibile, & possibile quid, quotupliciter, cui con-
trariantur, & cui consequuntur. 132 B. & in-
de. 264 F. 279 B
Impotentia quid, & quotuplex. 132 A. & inde
 261 E
Inanimata, & uiuentia quomodo differunt. 109 H
Inæqualitas quid. 79 G. quæ eius species. 141 F. &
 inde.
Inæquale, diuersum, & dissimile cuius sunt modi.
 288 B
Inæquale conuenit magno, & paruo. 293 E
Increpatio tui debetur. 112 D
Indemonstrabilis propositio quare dicitur. 153 A.
 & ut talis sit quid requiritur. 242 H
Indifferens secundum speciem quando. 115 C
Indifferens subiectum dupliciter. ibid. D
In directum abire quid. 39 D
Indiuidua per quid sunt magis hoc. 160 H
Indiuidua cur uerè substantia dicuntur. 231 H. 232 B
Indiuiduantia principia accidunt essentia. 203 H
Indiuidui quare non est scientia. 249 D
Indiuiduis non inest ante, & prius. 127 G
- Indiuiduorum multiplicatio sub eadem specie unde,*
 & an possit esse inseparatis à materia. 118 F
Indiuiduorum habitudo ad speciem, et ad se inuicem
qualis. 127 H
Indiuiduum quandoque ultimam differentiam signi-
ficat. 44 F
Indiuiduum an supra speciem quandoque addat
formam. 127 H. 219 F. 222 E. 302 D
Indiuiduum an sit idem cum suo quod quid est. 203
 G. 204 B
Indiuiduum an indiuidui matrum sit. 282 C
Indiuiduum an definiatur. 223 A
Indiuidua multipliciter. 278 B
Indiuisum dupliciter. 285 F
Indiuisibile quotupliciter. 64 H. 109 C. 279 G
Indiuisibile à quo fit. 72 D
Indiuisibile, & diuisibile quomodo differunt. 11 A
Indiuisibile secundum quantitatē omnino quod.
 117 F
Indiuisio quid. 108 G. & quotuplex. 115 C. E. 276
 H. 277 C
Inferiora hæc quomodo imitatur superiora. 273 A
Inferiores artifices quomodo operantur. 5 G. et inde.
Infinita pertransire non contingit. 86 E
Infinita plura esse simul implicat. 322 F
Infinitas duplex. 45 B
Infinitas in causis dupliciter. 39 C. 43 A
Infinitas repugnat medio. 40 D
Infinitas formas cadere inter primam formam, &
ipsum purum nihil, an sit possibile. 45 G
Infinito non inest primum. 40 A
Infinito an omnes causæ sint mediæ. ibid. B
Infinito admissio in effectibus, an omnia media æqua-
liter essent media. ibid. D
Infinito ultimum repugnat. 43 D. 323 G
Infinito corpori non inest sursum, neque deorsum.
 323 F
Infinitum quotupliciter, & quomodo differt à fini-
to. 320 H. & inde.
Infinitum quid, & quomodo illud statuere Anti-
qui. 20 H. 22 H
Infinitum quotuplex. 44 F. 45 B. 150 D. 346 H
Infinitum cuius passio est. 321 F
Infinitum in quantum infinitum an cognoscibile sit.
 44 H. F. 85 G
Infinitum in prædicationibus dupliciter. 87 G
Infinitum an habeat rationem totius. 161 F
Infinitum esse dupliciter. 321 D
Infinitum in actu, siue separatim an detur. ibid.
 A. & inde. 322 C
Infinitum an habeat differentias positionū. 323 H
Infinitum in potentia quomodo in diuersis reperi-
tur. 324 C
In infinitum abire in causis, an sit possibile. 40 G.
 & deinceps per longum processum.
Informabile quotuplex. 164 D
Informatio, & informatum quomodo comparantur
ad inuicem. 58 B
Ingenerabile, & incorruptibile corpus an habeat
contrarium. 354 D

Inha-

Index.

- Inhyrentia an sit de essentia accidentis.* 185 C
Inhyrendi actus an separari possit ab accidere. ib. H
In se, & sub reduplicatione considerare aliquid, dupliciter. 161 H
Instans quid, & cuius rationem obtinet. 150 G
Instrumenti ratio in quo consistit; & quomodo cognoscitur. 40 A. 41 A. 221. E.
Instrumentum in efficientibus quomodo est mouens motum. 40 G
Intellectiua potentia dupliciter. 83 F
Intellectum magis naturam habere, dupliciter. 129 H
Intellectui quid primo occurrit. 129 C. 351 H
Intellectui quae sunt, dupliciter sunt. 208 D
Intellectus quotuplex. 2 D. & inde. 35 H. 48 G
Intellectus quo appetitum appetit scire, & quae. 2 E. 3 C
Intellectus intelligit sibi & uoluntati. 3 E
Intellectus, & sensus an idem. 6 D. 66 G. 93 B. & inde. 168 D
Intellectus an recte positus sit ab Anaxag. principium uniuersi. 16 D. 26 B
Intellectus an aequae omnia intelligit. 34 B. H
Intellectus noster quomodo aspicit scibilia. 34 D. H. 129 E. F
Intellectus noster quomodo est sicut tabula rasa. ibi. t. G
Intellectus nostri obiectum quod. ibid. H. 129 H
Intellectus agens quomodo se se habet circa actum sciendi. 34 G
Intellectus quae potentia: & in quo magis consistit in moueri, an in mouere. 25 C
Intellectus practicus tollit rationem infiniti. 43 G
Intellectus practicus, & speculatiuus quid sequuntur. 50 C
Intellectus a re, an res ab intellectu mensuretur. 47 D. 56 D. 209 A. 282 D
Intellectus uerus, & intellectus falsus qui. 50 D. 181 E
Intellectus quomodo negotiatur circa res. 66 F. 273 H
Intellectus quomodo consequitur scientias. 191 D. 551 H
Intellectus operatio quotuplex. 84 C. 181 G. 208 C. 251 B
Intellectus multiplex apprehensio. 116 C
Intellectus, Deus. Natura eadem uirtus. 93 G. 217 B
Intellectus, & Natura propter quid agunt. 138 C
Intellectus an referatur ad intelligerem. 145 A. B
Intellectus instituit, an instituitur a scientia. ibi. H
Intellectus super quem fertur, & in quibus quiescit. 151 B. D. 511 H
Intellectus unde potest recipere duo contraria: & simul intelligere duo. 180 B. C. D
Intellectus, & uoluntas in quo distat. 181 D
Intellectus, & uoluntas unde libera sunt. 345 F
Intellectus primi continet, & est mensura omnium essentiarum creaturarum. 180 E. F
Intellectus, & appetitus intellectualis quomodo differunt. 266 D
Intellectus actio, an passio est. 271 H
Intellectus est actus uitalis. 344 C
Intellectus quomodo seipsum intelligit, & quomodo actuatur. ibid. F
Intellectus diuinus quomodo intelligit alia a se. 345 B. & an intelligat composita. 352 D
Intellectio quomodo est forma intellectus, ut agens an ut patiens. 271 E
Intelligendi, & significandi modus quid sequitur. 250 D
Intelligentia quomodo est actus. 274 C
Intelligentia prima uariae considerationes, & perfectiones. 7 E. 343 A. & deinceps.
Intelligentiae quomodo numerantur. 134 B. & quomodo ordinantur. 347 B. & deinceps.
Intelligibile, & significabile quid dicitur. 85 F
Intelligibile intellectus, an intellectus intelligibilis mensura sit. 282 C
Intelligibile, & intellectus an idem sunt in Deo. 345 A
Intelligibile diuinum est secundum intelligere. 351 G
Intelligibile, & appetibile in quibus idem, & in quibus non. 343 B
Intelligibilis materia quae. 222 H
Intelligibilis materia an sit de essentia formarum mathematicarum. 225 C
Intelligibilitas quae passio, & an ita se habeat ad immaterialitatem, sicut uisibilitas ad lucem. 35 B. E
Intelligibilium duplex coordinatio. 343 A
Intentio prima, & intentio secunda quomodo differunt. 232 G
Intermedia inter sensibilia, & separata an dentur. 59 C
Intermedium quid. 329 D
Interrogationis natura quae. 86 F
Inuentio scientiae an terminetur ad contrarium illius, a quo incipit. 11 D
Inuestigatio posteriorum solutio est prius dubitarum. 4 C
Inuidia in Deo nequaquam cadit. 10 D
In unoquoque genere est una prima contrarietas: & unum, quod est metrum aliorum. 279 C
Isosceles, & isopleurus an sint duo trianguli, & una figura. 115 H
Italici philosophi qui. 20 D
Iudicia neque uera omnia, neque equalia, sed diuersa & inaequalia; & quare. 96 H. F. 97 A. G
Iudicio cuius standum est. 312 H. 313 A
Iudicium uerum quod. 92 H. & inde.
Iuramentum per quid fiendum est. 13 D
Iustus, & iniustus qui. 309 C

L

Legis diuinae, & legis humanae discrimen. 46 F. G
Linea duplex. 114 F
Linea ex quibus componitur. 31 E. 72 E. F
Linea quomodo est infinita. 44 G
Linea superficies, corpus & c. an sint substantiae. 73 A. & an possint poni principia rerum. 308 B
Linea reflexa, & linea recta quot motus habere possunt. 115 B

Linea

Index.

- Linearium quæ magis una. ibid.*
Linearum quæ prior, & perfectior. 117 D
Litera omnis an pertineat ad definitionem syllabæ, & ad eius species. 219 F
Localem motum quæ comitantur. 329 C
Loci differentię an insunt infinito. 323 H
Locorum diuersitas in naturalibus unde prouenit. 27 C
Locus duplex. 329 C. 339 G
Locus quid, & quæ eius species. 323 H. & an possint esse infinitæ. 324 B
Locus unus & idem est totius, & partis. 323 D
Locus, & superficies eadem realitas sunt. 135 F
Locus an sit quantitas. 135 D
Locum primari corpore dupliciter. 267 F.
Logica quotuplex. 47 F. G. H
Logica quotupliciter. 81 D
Logica cur dicitur modus sciendi, quomodo primo addiscend est ex facultatibus omnibus, & an scientia dici queat. 47 F. & inde. 81 D
Logica ad quid inuenta, quid considerat, & quomodo differt à Metaphysicæ. ibid. A
Logica duplex usus in scientiis. 182 H
Logica ignorantia causa multorum errorum. 82 G
Logicus quomodo est circa omnia, & circa quæ propriè est. 50 E. F
Logicus, Metaphy. & Sophista quomodo sunt de eisdem. ibid. 80 H. 168 F
Logicus, & Metaphy quomodo ambo sunt circa totum ens. 309 H
Longum, & breue quomodo dicuntur. 134 H

M

Magis & minus quid, & ubi reperiuntur. 242 C. 289 E. F.
Magis, & minus inferunt, uel supponunt simpliciter, & maximè. 90 D. 279 B. 289 E. F
Magis & minus in positiuis & negatiuis aliter, & aliter. ibid. G
Magis et minus reperiri in aliquo dupliciter. 252 H
Magis & minus super quo fundantur. 253 E
Magis & minus, maius & minus cuius sunt proprietates. 253 C
Magis & minus inæqualitatem, non dissimilitudinem faciunt. 288 C
Magis & minus uerum quid. 90 F
Magnitudo quid, & quæ eius species. 134 D
Magnitudo maximè una, & prima quæ. 277 E
Magnitudo unde fit. 72 F
Magnitudinis intellectus qui. 296 D
Magnitudines quomodo n. oficantur. 137 A
Magnum & paruum quid: & quomodo Plato ea posuit principia rerum 22 D
Magnum & paruum, magnitudo & paruitas dupliciter. 294 E
Magnum, & paruum multum & paucum cuius sunt passiones. 134 E. 277 E
Magnum & paruum, & æquale an opponantur sicut unum & multa. 95 A
Magnum & multum differunt. ibid. F
Maius & minus cuius sunt proprietates & passio-
nes. 134 E. 253 C
Mali, & boni causam quomodo posuit Plato. 23 D
Malum quid, & in quibus accidit. 273 F. 353 D
Malum purum an detur. 309 C
Malum nullum diuturnum est. 353 F
Malum an appetibile sit. 106 D
Malum, & bonum an habeant medium. 157 A
Manna an causet incorruptionem, sicut uidentur asseruisse Poeta. 68 H
Masculinitatis, & femininitatis causa quæ. 302 F
Masculinum, & femininum quomodo differunt. 301 G
Masculus, & femina quomodo concurrunt ad generationem ex sententia Platonis. 23 D
Materia an detur. 331 A & inde.
Materia quotuplex, & quomodo in diuersis diuersi modè est. 103 G. 105 F. 219 E. 222 H. 245 E. 332 A. B
Materia quid, & quale esse habet. 110 F. G. 189 F. 190 D. 245 A. 255 G
Materia respectu circuli duplex. 219 E
Materia quomodo cognoscitur. 301 B. 333 F
Materia quomodo dicit partem, genus uero totum ccxx. E. ccxxvii. H
Materia per quid habet esse. 256 D
Materia, & efficiens an coincident. 353 E
Materia per formam perficitur. 331 E
Materia an dicat entitatem aliam à forma, & priuatione. 245 G
Materia quomodo est ens, & quomodo non; quomodo una, & quomodo plures. 332 A. C
Materia quomodo est substantia in apparere. 333 F
Materia non generatur, sed creatur. 211 A. 246 C. 332 F
Materia à quo mouetur ad actum. 340 F
Materia an sit de essentia rei. 223 F. 250 C
Materia in conceptu à quibus separatur. ibid. H
Materia habet rationem infiniti. 19 G. 44 H. 45 A
Materia, & subiectum differunt. 12 A. 255 D
Materia est, ex qua fit aliquid, cum insit, quomodo. 12 E
Materia necessario arguit agens. 14 A
Materia est incorruptibilis. 43 C
Materia an sit in omni eo, quod mouetur. 45 C
Materia quomodo est in potentia ad infinitas formas. 46 D
Materia quomodo est causa entis. 54 D
Materia an inueniatur separata. 61 C
Materia est ingenita, ergo & forma; an sequatur. 67 A. B
Materia à quo, & quomodo determinatur. 94 C
Materia quomodo est inordinata, & immutabilis 110 C. & deinceps.
Materia quomodo, & cur est natura. 110 C. 111 C. 207 H
Materia quomodo est principium indiuiduationis formæ. 118 D
Materia irresolubilis est ad aliud. 164 B
Materia quomodo differt à mutatione. 256 E
Materia, & species quomodo differunt. ibid.
Materia, & genus quomodo differunt. 248 F
Materia in quo differt à forma. 177 F. 258 D. 268 H.

Materia

Index.

- Materia, & forma quō faciūt p se unā.* 258. C. 242. C.
Materia cur non potest recipere duo contraria simul, sicut potest intellectus. 180. B. & deinceps.
Materia an sit substantia. 188. G.
Materia an sit ens predicamentale. ibid. E.
Materia an sit tota subst̄ntia rei. 189. B. 222. B.
Materia intelligibilis an sit de essentia formarum mathematicarum. 225. C.
Materia à forma, an materia à formadepēdeat. 190. E.
Materia est medium inter esse, & non esse. 191. B. & inter ens, & nihil. 246. H.
Materia in omni generatione, uel factiōne requiritur. 206. E. 210. A.
Materia an sit illud, per quod res potest esse, & non esse. 206. G. H.
Materia quomodo dicitur prima potentia. 246. G.
Materia quō predicatur de materiato. 210. F.
Materia quō ad formam disposita est. 214. H.
Materia an ingrediatur definitionem speciei, uel forme naturalis, & Mathematica. 219. B. C. D.
Materia, & materiata quomodo differunt. ibid. D.
Materia generabilis an sit alterabilis. 247. B.
Materia subiecta alterationi an subijciatur augmento. ibid. D.
Materia quomodo est ex composito. 254. A.
Materia corporum celestium qualis. ibid. G.
Materia an insit omnibus accidentibus. 255. C.
Materia quorū generabiliū, et corruptibiliū est. ibi. B.
Materia an aequè primò respiciat formas contrarias. ibid. E.
Materia ubi est, ibi habitas est. 256. B.
Materia in potētia ad formā, an quidquid habet, illudmet habeat materia in potentia ad ubi. 246. H.
Materia in compositis magis dicitur habere entitatem quam esse entitatem. 275. F.
Materia quō pdicatur de eo, cuius est materia. 268. G.
Materia quid diuiditur. 286. C.
Materia quomodo dicitur genus natura. 289. C.
Materia prima quae dicitur, quid est, & cuius natura. 268. B. 251. F. 109. B. D.
Materia differentia, an differant specie. 302. F.
Materia cū forma quō causa accidentiū. 190. B. 337. H.
Materiae primae an conueniat per se, & primo ratio elementi. 109. D.
Materia, & forma non abeunt in infinitum. 332. F.
Materia duplex aspectus. 42. B. & duplex actus. 256. H.
Materia, & compositi eadem est unitas. 258. B.
Materia quadruplex definitio. 245. H. & inde.
Materia quō magis appropinquat res, eō magis ad non esse accedunt. 275. F.
Materia potentia qualis. 43. D. 126. G. 127. B.
Materia ad formam qualis habitudo. 128. C.
Materia qua insunt per naturam sui, quae per accidens. 190. A.
Materia quid primo accedit. ibid.
Materiae alterius, & alterius, & altera, & altera forma, uel actus. 248. H.
- Materia proprietates quae.* 254. B. & inde.
Materia esse primam, & unā dupliciter. 111. B. 124. C.
Materia quis nos docuit, an sint forma esse possit, & quomodo sub ea est. 245. C. D. 254. G.
Materiam esse alicuius tripliciter. 255. D.
Materiale omne in potentia est. 354. F.
Materiale an sit de essentia simul sumpti. 219. F.
Materiale, & immateriale non possunt esse eiusdem rationis. 239. A.
Materiale principium non generatur, sed semper manet. 25. B. & quale positū est ab Antiquis. 110. D.
Materialia nec quiditas, nec actus purus sūt. 349. H.
Materialis forma finita, an infinita est. 45. B.
Materialis effectus quid. 105. A.
Mathematica, & physica partes sunt Metaphy. 60. H. 310. D.
Mathematica scientia quō differt à Naturali, & an sola ipsa abstrahat a materia. 222. C. 315. E.
Mathematica qualis scientia est. 171. D.
Mathematica, & naturalis forma quomodo differūt. 224. B. 225. B.
Mathematica semper est circa uerum. 60. G.
Mathematica quomodo, & à quibus abstrahit. 1. H. 21. F. 26. E. H. 48. A.
Mathematicae scientiae circa quid sunt, & penes quid secantur. 1. H. F.
Mathematicae scientiae subiectum, & materiam cuius est considerare. 305. H.
Mathematica scientiae quales, & ubi primū inueniūt. 6. F.
Mathematica demonstrationes certiores sunt ceteris demonstrationibus. & an in omnibus quaerenda sunt. 47. A. G. 48. A. 53. F.
Mathematicalia an sint substantia, & secundū rē separata à sensibilibus. 52. C. 58. F. 72. H. 122. F. 123. D. 305. H.
Mathematicalia quō cōponuntur ex materia, et forma & quotuplicem materiam habent. 224. E. 258. E.
Mathematicalia non habent nec causam agentem, nec finalem. 53. D. F.
Mathematicis rebus an inest unitas potentias, uel actio. 132. E. 144. D. 258. D.
Mathematicum corpus an sit in loco. 323. B.
Maximè unum quid, & ubi. 116. H.
Maximè ibi, ubi magis, & minus. 279. B.
Maximū, et pfectū idem sunt, & quid utrūq. 290. B.
Medicina de quo est. 60. A.
Medicina andicatur relatiuè. 146. E. F. 147. C.
Medicinale tripliciter aliquid dicitur. 76. D.
Medij rationem quae concernunt. 42. E. 323. G.
Medium quotuplex. 99. E. 245. H. 294. C.
Medium inter quae contraria reperitur. 99. H. 298. G. 329. E.
Mediū contrariorū quō cōponitur ex extremis, & quomodo ab eis differt. 298. D. 299. A. F. G.
Medium non compatitur infinitatem. 40. D.
Medium in agentibus quale. ibid. C.
Medium determinatum ubi est, ibi & determinatus finis. 42. G.

Medium

Index.

- Medium in demonstratione quod.* 169. H. 242. C.
Medium, et passio quō debent esse unigena. 243. A.
Medium quō claudit negationē extremorū. 294. F.
Megaricorum opinio de potentia. 263. D.
Mensuruum quomodo est pars matris. 158. E.
Mensura in quo primō saluatur, & cui propriē conuenit eius ratio. 137. A. 278. G. H. 279. A. 282. E. 296. B. & an Deo conueniat. 285. A.
Mensura quid, et quæ eius conditiones. 282. C. 285. C. & inde. 296. B.
Mensura quomodo debet habere rationem certi, mini mi, & indiuisibilis. 281. C. & inde. 279. F.
Mensura, & mensuratū quō adinuicem referuntur. 145. B. an semper sunt unigena. 281. F. quomodo infra unū genus sunt. 282. D. Et an semper et inter ea sit ordo aliquis. ibid. B.
Mensura rationem alicui conuenire, dupliciter euenire potest. 285. B.
Metaphy. quæ scientia est. 1. H. 9. B. E. 10. A. 35. G. 170. F. 173. D.
Metaphysica circa quid est. 1. D. 2. A. 55. A. 75. C. 76. F. 78. D.
Metaphysica an speculetur omnes substantias, & omnia genera causarū. 302. F. 305. B. A. & inde.
Metaphysica an sit circa elementa rei. 306. B.
Metaphysica quomodo considerat formam sensibilem. 226. B. C.
Metaphysica Sophistica et Logica quō amba sunt circa totū ens; quō circa idē; tū quō affines sunt. 48. A. 50. E. F. 80. H. 81. A. 168. F. 309. E. H.
Metaphysica an considerat de principijs demonstrationis. 310. C.
Metaphysica an considerat qualibet principia & causas. 49. H. 168. C.
Metaphysica an consideret omnia genera causarum. 53. H. & deinceps.
Metaphysica an debeat considerare prima principia. 83. A.
Metaphysica quomodo est circa substantiam. 80. B.
Metaphysica an est, & quomodo est circa omnia; & circa uniuersalia maxime. 7. E. H.
Metaphysica an sit de Deo. 101. C. & deinceps.
Metaphysica an habeat querere de natura ueritates in se, & an sit philosophia ueritatis. 33. G. 36. A.
Metaphysica an, & quomodo abstrahit à motu. 1. H. 305. G. & à materia. 170. H.
Metaphysica circa quæ separata uel abstracta est. 171. G. 172. B.
Metaphysica ad quid inuenta est, & an causa sui met. 9. C. E.
Metaphysica quomodo differt à scientia simpliciter. 1. C. H. 2. A.
Metaphysica sapientia est. 7. D. & deinceps. 8. H. & deinceps.
Metaphysica cur dicitur Theologia. 172. D.
Metaphysica qua unitate una est. 78. A.
Metaphysica quō est honorabilissima, scientiarū. 172. E.
Metaphysica ad reliquas scientias quomodo se se habet. 314. H. & deinceps.
Metaphysica quotupliciter denominatur, uel nuncupatur. 36. A. B. & inde.
Metaphysica subiectum quod, & quotuplex. 10. D. 173. F.
Metaphysica ambitus, & scopus qui. 26. B.
Metaphysica partes, uel diuisiones pænas quid attenduntur. 1. B.
Miscibilia quomodo sunt in mixto. 110. A.
Mixtionis forma unde diuersificantur. 332. D.
Mixtum quomodo est diuisibile. 133. D.
Mobile ex motu in motū, quomodo transit. 327. H.
Mobile uiolenter, & mobile naturaliter quomodo differunt. 216. C.
Mobile quomodo cooperatur agenti. ibid. E.
Mobilia triplicia. 342. C.
Mobilia omnia esse, an sit possibile. 95. A.
Modus sciendi quare logica dicitur. 47. F. G. H.
Modus predicandi quotuplex, & quomodo semper supponit esse. 120. A. C.
Modus diffiniendi quotuplex. 171. B. & quomodo sequitur modum essendi. 199. F.
Modus considerandi in scientia unde sumitur. ibi. C.
Modus significandi quotuplex. 185. B. D.
Modus significandi, & modus intelligendi sequuntur modum essendi. 250. D.
Mæchanicæ artes considerant bonum, & finem. 53. E.
Mors habet rationem finis. 149. G.
Moralis uirtus requirit determinatū atātē. 292. B.
Moto in quolibet tria intelligimus. 331. D.
Motor primus immobilis omnino est. 342. D.
Motus quid, qui eius finis, & quādo otiosus dicitur. 14. D. 102. D. 111. H. 151. A. 184. A. 206. C. G. 256. H. 298. G. 319. C. & deinceps. 328. A. 349. E.
Motus quotuplex. 337. H. 343. F.
Motus natura, & conditio quæ. 313. E.
Motus à quo est, & inter quæ. 102. D. 298. H. 339. H.
Motus an sit quid separatū à rebus, ad quas est, an sit communis decem predicamentis, et quot eius species. 318. H. G. E. 319. A. 324. B. 326. C.
Motus æternus quis; 339. D. H. 341. H. 342. C.
Motus & quiditas quō sunt actus. 319. M. 331. H.
Motus in quo subiectiue est, quō se habet ad mouens, & unde difficilis cognitu. 321. A. 320. H. E. F.
Motus subiectiue, an eius terminus mouetur. 324. H.
Motus, & tempus nec inceperunt unquam; nec desicient. 339. B. & inde.
Motus circularis secundū fidem qualis est. 340. A.
Motus scientialis qualis. 11. E. & deinceps.
Motus formalis quid insequitur. 14. G.
Motus quomodo arguit efficiens. ibid. B.
Motus ad locū quotuplex, et an arguat materiā. 45. D.
Motus quotuplicem distantia supponit, circa quæ est, & quid includit. 95. B. C. G. 102. D.
Motus ad formam & motus ad locum in quo differunt & in quo conueniunt. 27. D. 216. D.
Motus formalis ubi, ibi latitudo formalis. 326. A.
Motus, & actio an insint rebus immobilibus. 53. B.
Motus

Index.

Motus nullus est infinitus. 67 C
Motus & quies ad eandem causam reducuntur.
 103 H
Motus & quies habent fieri circa idem. 325 G
Motus, & motio passiva in quo subiectivè sunt.
 104 E
Motus quomodo est divisibilis. 135 C
Motus cur in Metaphy. numeratur inter species
quantitatis, non ante sic in predicamentis. ibid. E
Motus quare non est in predicamento ad aliquid.
 140 G
Motus actionis & passionis eadè est realitas. 155 G
Motus inferiores quomodo afficiunt motum superio-
rem. 157 G
Motus ut sit naturalis, quid requiritur. ibid. F
Motus docuit nos materiam. 254 G
Motus sempiternus non est in potentia. 272 E
Motus primus qui. 277 E
Motus diurnus qualis, & quomodo est mensura om-
nium motuum. 279 H
Motus cuius entis est actus. 325 F. H. 329 D.
 & inde.
Motus in quibus predicamentis est. 326 D
Motus an sit motus. 327 B. & inde.
Motus continuus non intercipitur quiete. 327 H
Motus sempiternus non est in potentia. 272 E
Motus contrarij apti nati sunt fieri circa idem.
 328 H
Motus quilibet necessariò arguit materiam. ibid. G
Motus unius in specie est unus terminus. 329 B
Motus quilibet que, & quot exigit. 324 H
Motum localem que consequuntur. ibid. C
Motum omne in loco est. 325 G
Motum sempiternum quomodo est in alio, & alio lo-
co. 272 E
Motum unde noscitur in esse rebus. 26 H
Motum quodlibet an includat materiam. 45 C
Motum unde aliquid dicitur. 273 A
Movens quid intendit. 328 A
Movens primum respectu omnium an detur: & an
movere possit ad omnem formam, ad quam movet
movens secundum. 337 F
Movens dando formam, dat etiam locum. 27 C
Movens motum quid. 40 H
Movens quomodo movet, ut efficiens, vel ut finis.
 52 B
Movens quid, & quotuplex. 81 E. 324 F
Movere se ipsam aliquid ad actum an possit. 269
 C. 340 F. 341 B.
Moveri secundum qualitatem, & moveri secundum
quantitatem quomodo differunt. 94 G
Moveri omnia, & nihil quiescere, an verum. 102 C
Moveri omne an precedat formam, vel aliquid de-
forma, ad quam est motus, vel mutatum esse.
 270 D
Mulier, & vir quomodo concurrunt ad generatio-
nem. 28 D 158 E
Multa, & unum quomodo opponuntur. 285 H. &
 inde. 296 C. 297 B
Multiplex quid, & cuius species est. 141 F

Multiplicatio naturalis unde. 21 H
Multiplicatio quantitativa qua. 65 B
Multiplicatio individualis sub eadem specie in se-
paratis à materia an detur. 118 F
Multitudo quid, quotuplex, quotupliciter, & an
quaque quantitas sit. 76 C. 118 D. 133 G. &
 deinceps. 134 F. 296 A. 297 F. G. H
Multitudo omnis ad unum reducitur. 354 B
Multitudo de cuius consideratione est: & qua eius
species, & modi. 79 F. 288 C
Multitudo penes quid accipienda est. 258 A
Multitudo in quo generi assimilatur. 297 D
Multitudinem dici de aliquo, dupliciter. 285 E
Multitudinis ratio, vel intellectus qui: & an stet
in privatione. 287 D. 296 D.
Multum, & paucum cuius sunt passiones. 134 E
Multum an opponatur uni, & etiam paucis. 293 B.
 & deinceps. 295 D. & deinceps.
Multum, & magnum differunt. 295 F
Mulus quomodo, & à quibus generatur. 212 C. 217
 C. & cui assimilatur. 333 D
Modus duplex. 70 D
Mundus quomodo perfectus est: & an necessariò ip-
sum produxerit deus ab aeterno. 148 G. 340 B
Musica qualis scientia, & de quo est. 1 G. 59 H.
 60 A
Mutabilis substantia quotupliciter; & ex quibus
componitur. 332 G. H
Mutari quadrupliciter contingit. 325 C
Mutatio quotuplex. 245 A. 324 H. 325 B
Mutatio omnis quomodo est. 298 F. 323 D
Mutatio inter qua est. 331 B
Mutatio in Deo an accidat. 340 B
Mutatio, motus, & forma quo differunt. 246 D
Mutationis species quot: & quomodo opponuntur
eius termini. 325 B. 327 G
Mutationis divisio in species penes quid accipitur:
 324 E
Mutationum qua propriè motus est. 326 B

N

Nasci, & conasci quid. 109 H
Nasus simus, si idem est, quod nasus concavus;
ergo simum est idem, quod concavum: an se-
quatur. 197 F. 198 C. E
Natura unde, & quotuplex dicitur. 109 F. &
 deinceps.
Natura quid, & in quo primo, & per se saluatur
eius ratio. 111 C. & inde.
Natura quomodo agit, vel procedit in suis operatio-
nibus: & an in agendo præcognoscit finem. 6 B.
 24 F. 29 G. 270 E
Natura otiosa non est; nec aliquid frustra agit.
 34 A
Natura quotuplex causa est. 178 H
Natura, et intellectus quomodo eadem virtus sunt
 93 G. 138 E. 217 D
Natura facta, & ab arte facta quomodo se habent.
 208 E
Natura tenet medium inter artem divinam, & no-
stram. 213 A

Natura

Index.

- Natura genita dūbilita.* 21 H
Natura, & suppositum quomodo differunt. 242 G
Natura an sit in genere potentie: & qua potentia est. 269 C. D
Natura in quo differt ab arte. 333 A. 334 A
Natura ordinatē agens, quare ordinem suum non intelligit. 335 B
Natura non intelligentis opus quale; & ad quod opus reducitur. 43 G. 21, B. 246 A
Naturę definitio non est uniuoca. 269 C
Naturales, & rationales potentie quomodo differunt. 266 C
Naturales, & Mathematica formę in quo differunt. 224 B
Naturalia fieri possunt absque exemplaribus. 30 D
Naturalia determinatā magnitudinem habent. 149 B
Naturalia quomodo perpetuantur. 212 B. 213 C
Naturalia an fiant a totaliter uniuoco. 215 F
Naturalia omnia respectu primi artificialia dici possunt. 334 A
Naturalis scientia circa quid uersatur. 1 E. 60 A
Naturalis scientia quomodo differt a scientia practica, & Mathematica. 315 B. H
Naturalis scientię libri quomodo secantur. 1 E
Naturalis quomodo motum concernit. ibid.
Naturalis scientia an sit prima scientia. 82 H
Naturalis potentia, uel impotentia quid. 137 E. 262 B
Naturalis quomodo uenatur quod quid est. 168 G
Naturalis potentia in quo differt a rationali potentia. 262 D. & inde.
Naturalis quomodo considerat substantias sensibiles. 305 F
Naturalis quam substantiarum considerat. 331 A
Naturalis an abstrahat a materia. 315 G
Naturalis forma, & mathematica forma an similiter concipiuntur cum materia & sine materia. 225 B
Naturalis, Dialectica, & Sophistica quomodo dicuntur scientie communes. 309 E
Naturalis quomodo considerat principia demonstrationis. 310 D
Naturam habens quod dicitur. 110 H
Necessaria propositio que, & quotupliciter dicitur. 86 D. 311 A
Necessarij ratio posterior est ratione entis. 311 C
Necessarij proprietates. 112 B. 113 B. C
Necessariō an omnia eueniant. 177 E
Necessarium quotuplex. 175 G
Necessarium multipliciter dicitur. 111 F. & inde. 344 C
Necessarium unde oritur. 112 D
Necessarium, & simplex existens aliquid, an multipliciter se habere possit. 113 B
Necessarium, possibile, & impossibile quomodo differunt. 276 B
Necessarium, & possibile quomodo participant naturam ueri. 37 B
Necesse esse cuius natura est. 97 B
Necesse esse primi conditiones, & proprietates. 113 B. C
Necesse esse ad possibile esse, aternitatis ad tempus qualis nexus. 339 E
Necessitas quid. 111 E
Necessitas syllogismorum omnium que. 112 G
Necessitas in sempiternis an detur. 113 D
Negatio quotuplex; & quomodo differt a priuatione. 79 A. C. D. 100 D. 132 D. 156 A. 251 E. 294 D
Negationes quam entitatem habent. 76 C
Negationis ad negationem an sit mutatio. 325 D
Negatiua cognitio debilior affirmatiua. 54 E. F
Nesciri, & sciri aliquid unum, & idem non inconuenit. 48 E
Nihil gignit se ipsum. 341 B
Nomen que, & quomodo significat. 85 H. 198 F. 249 C. G
Nomen simpliciter unum quod. 86 C
Nomina multiplicia. 249 C
Nomina quomodo equalia sunt definitionibus. 192 F
Non ens multipliciter, & multiplex. 264 G. 325 E. 332 D
Non ens falsum, & ens uerum quid, & ubi. 179 G
Non entitas omnis an faciat falsitatem. 165 F
Non entis nec causa, nec principia sunt. 239 H
Non sciens, sciens, et addiscens quomodo differunt. 141 F
Non nigrum & album quomodo differunt. 99 H
Notitia multiplex. 83 H. 188 A
Notitia nostra super quid citius fertur, & quomodo deuenit in cognitionem formarum. 264 E
Notitie unde sunt; & unde diuersificantur. 277 E
Notis nobis ad naturę nota progrediendum. 186 C. 191 B. 131 D
Numeraliter differre, dupliciter. 128 A. 140 C
Numerari formas quotupliciter, et unde contingit. 45 G. H
Numeri in quantum numeri passiones que. 80 F
Numeri natura circa quid est. 117 G
Numeri duplex proportio. 141 G
Numeri specifice ratio in quo consistit. 252 H
Numeri, & idea nullius motus cause sunt. 354 E
Número differentia an semper materiam includant. 349 F
Numerus quotuplex 22 E. H. 31 B. 46 D. 134 A. 136 F. 137 B. 283 G. 297 E. F. & inde.
Numerus quotupliciter, & qua multitudo. 139 B. 142 G
Numerus quid, unde, & quomodo se habet ad unitatem, uel unum. 11 A. 22 B. D. 30 H. 31 C. 71 F. 72 F. 136 F. 137 B. 143 C. 276 H. 277 B. 279 A. 286 C. 297 C. D. F. & deinceps.
Numerus in quibus proprie est. 28 B. 31 D. 36 E. 279 A. 286 A. C. H. 297 F. & inde.
Numerus ubi, ibi certificatio est. 297 C. D
Numerus per quid cognoscitur. 278 H
Numerus denarius supremus numerorum secundum Pythagor. 17 C. & deinceps.

Nume-

Index.

Numerus par quomodo causa est infinitatis; impar uero finitatis. 18 C
Numerus qui subiectum est Arithmetice. 36 D
Numerus quod sit in potentia ad infinitas formas, dupliciter. 46 D
Numerus, & forma, siue definitio in quo conueniunt, & in quo differunt. 252 B. & deinceps. 257 D
Numerus an suscipiat magis & minus. ibid. G
Numerus et unum an possint poni principia rerum. 307 H
Numerus infinitus an detur. 322 D
Nunc ad punctum quomodo comparatur. 73 G. H

O

Obiectum, habitus, & scientia proportionari debent. 7 E. 52 E. 172 C. D
Obiectum intellectus nostri quod. 34 H
Olium, & fuga unde causantur. 9 F
Odiu non semper est causa malorum. 15 E
Odiu, & amor quomodo se habent respectu uniuersi, & partium uniuersi. ibid. F
Odiu an sit causa corruptionis; uti opinatus est Empedocles. 69 E. H
Omne, totum, & uniuersale quomodo differunt. 162 E. H
Omne, quod fit; praesuit: an uerum. 312 H
Omnia unum sunt: an uerum. 32 D
Omnia an eueniant per accidens. 176 G
Omnia an in potentia prius fuerint. 341 B
Omnia ex pura priuatione esse, uel ex non ente; an sustineri possit. 342 A. B
Omnis doctrina, & omnis disciplina fit ex praesistenti cognitione: quomodo. 96 A
Omnium demonstratio an sit. 84 A
Operatio intellectus quotuplex. ibid. C
Operandi ratio a quo est. 221 E
Opinatum, & scitum quomodo differunt. 95 F. 263 E
Opinio quid, & super quod cadit. 90 B. 91 E
Opiniones contrariae quae. 84 A
Opposita quotuplicia. 125 H. & deinceps. 180 D
Oppositio quid, & quotuplex. 125 H. & deinceps.
Oppositio unde oritur. 126 B. C. quae prima: quot rationes respicit. 291 D. E
Opus naturae est opus intelligentiae: & ad opus artis reducitur. 29 G. 43 G. 213 B
Opus artis supponit opus naturae. 246 A
Opus quomodo dicit rem suam. 271 D
Oratio unde dicitur uera uel falsa. 312 D
Oratio quid. 217 C
Organum quomodo est pars: & unde eius ratio discernitur. 221 E. H
Ordo quotuplex. 65 D. 110 F. 145 B. 282 B
Ordo ubi, uel in quibus est. 42 D. 282 B
Ordo in rebus unde. 354 G
Ordo uniuersi secundum Pythagor. qui. 27 A
Ordo causarum per se, & per accidens, qualis. 40 G
Ordo in agentibus penes quid sumitur. ibid. E
Ordo, uel ordinatio partium duplex. 154 B
Ordinata an eodem modo sint cuncta. 352 E

P

Part, & impar quid: & an inter ea detur medium. 100 C. D
Par numerus quomodo causa infinitatis: impar uero finitatis. 18 C
Par, & impar reducuntur ad unitatem & multitudinem. 81 E
Parmenidis sententia circa res naturales. 20 D
Par multipliciter, & multipliciter. 158 E. 159 D. & deinceps. 218 H. 219 G. 220 B. 221 F. 223 D. H
Par an prior toto. 218 H. & deinceps.
Par contra totum non facit numerum. 233 C
Par & totum an opponuntur. 197 F. 218 F. 292 E
Par in definitione alicuius quae dicitur. 219 C. 220 C
Par quem modum habet. 158 C
Par quomodo dicit conceptum suum. 159 H
Par rei in materia dupliciter. 215 A
Partem extra partem habere, cuius est. 133 C
Partes rationis cuius partes sunt. 222 E
Partes quomodo integrant rem artificiatam. 62 C
Partes quotuplicem ordinem habet. 154 B
Participatum esse quomodo dicuntur habere creaturam. 119 B
Particulare, & uniuersale unum, an duo dicuntur. 114 D. 233 A. B. F.
Particularia quomodo entia sunt. 52 F
Particularis substantia cur proprie, principaliter: & maxime substantia est. 231 H. 232 B
Particularis causa super totum uniuersum causalitatem habere nequit. 16 B
Paruitas admittit secum infinitatem; non autem paucitas. 296 F
Paruum, magnum, & aequale an opponantur sicut unum & multa. 295 A
Pauca prima quae. 296 F
Paucitas repugnat uni. 297 B
Paucitas est passio multi. 295 H
Passio quid, quotuplex, & quotupliciter. 155 D. & inde. 244 B
Passio est uia ad qualitatem. 125 G
Passio propria an sit quiditas substantialis. 192 B. & an possit esse sine proprio subiecto. 295 F
Passio sequens formam, & forma quomodo se habent. 247 A
Passio an prior sit substantia. 232 F
Passio per passionem an demonstratur. 242 E
Passio, & suppositum quomodo differunt. ibid. G
Passio, & medium quomodo sunt unigenae. 243 A
Passio, & eius subiectum proprium proportionari debent. 53 H. 268 H
Passio an predicetur in abstracto, & quomodo rem suam dicit. ibid. E
Passiones duae an possint esse eadem inter se. 192 C
Passiones sunt explicationes subiecti. 49 B
Passiones querere quid. 50 C
Passionis, actionis, & motus eadem est realitas. 155 G

d Passionis

Index.

- Passionis principium quod.* 131 F
Passiva, & actiua potentia dupliciter: & quomodo unum sunt, & quomodo non. 261 B. 267 B. 269 C
Passiua potentia per actiuam potentiam perficitur. 41 H
Passiuum potentiam actus precedit. 272 G
Pati posse aliquid dupliciter. 130 D
Per accidens multipliciter. 119 G. 177 C. D
Per accidens duplex. 177 B. C. D. 178 F
Per accidens quid. 106 G. 124 B
Per accidens omne reducitur ad per se. 331 E
Per accidens causa dupliciter. 106 H
Per accidens an omnia eueniant. 176 G
Perfecta cognitio quomodo habetur. 35 A
Perfecti ratio an saluetur in negatione. 291 C
Perfectio, finis, & bonitas residem. 43 F
Perfectiones omnium creaturarum quomodo sunt in Deo. 150 A
Permanentia quandiu sunt. 328 E
Perfectum quotuplex. 156 A. 148 F. & inde.
Perfectum quid. 117 D. 148 F. & deinceps.
Perfectum, totum, & unum & maximum quomodo se habent. ibid. B. 161 C. 290 D
Perfectum quomodo est habens finem. 158 D
Perfectum, & imperfectum in omni genere sunt. 318 G
Perpetuis non differt esse a posse. 256 D
Per quod, quid, quotuplex, & quomodo differt a per se. 151 G
Perscrutatio duplex. 168 H
Per se quotupliciter, & quomodo dicitur, uniuocè, an analogicè. 64 C. 152 G. 168 H
Per se quid, & quomodo differt a per quod. 151 G
Per se, & immediatum an idem. 153 B
Per se fieri quæ dicuntur. 216 G
Per se, & per accidens quid sunt, & quomodo differunt. 124 B
Per se & per accidens in causis quomodo differunt. 40 G. 106 E. 107 C
Per se ut non sit aliqua propositio, quid impedit. 152 C
Perspectiua qualis scientia est, & circa quid versatur. 59 G. H. 60 A. B
Phantasia in iudicando potest decipi. 96 F
Phantasma rei ad intellectum quotupliciter se habet. ibid. B
Philosophia quomodo inuenta est. 34 H
Physica scientia de quo est, quomodo secatur: & quomodo motum concernit. 1 F. 226 B
Physica qualis scientia est, practica an speculatiua. 170 G. 171 H. 226 B
Physica, & Mathematica quomodo partes sunt Metaphy. 310 D
Physica an esset uniuersalis & prima philosophia, si non darentur aliæ substantia a sensibilibus. 172 G
Physicus quomodo uenatur definitionem quod quid est. 168 G
Physicus quomodo diffinit. 171 B
Physis quid. 109 G
Plantæ habent determinatas conceptiones. fol. 89 H
Platonis opinio de principijs rerum. 22. B. & deinceps. 26 B. & deinceps. Unde pluralitas proueniat. 23 A. & cuiusmodi sunt separata ipsa. 74 A. B
Plato quid bene, quid uel malè dixit circa negotium idearum. 238 G. H
Plura quomodo uni contrariari possunt. fol. 290 D
Pluralitas a quo est, a materia, an a forma. 23 A
Pluralitas de cuius consideratione est. 79 B
Pluralitas cui opponitur. ibid. A
Pluralitatis species quæ. ibid. F
Posse esse, & non esse dupliciter, & a quo causantur. 206 H. 207 C
Possibile quotuplex. 255 D. 272 A. B
Possibile quid, & de cuius essentia est. 264 D. C. F. & quomodo reducitur ad actum. 41 G. 246 G. 266 B. C
Possibile quod stat cum necessario. 272 A. B
Possibile aspicit esse, & non esse. ibid. D. 340 D
Possibile reducitur ad necesse. 271 H
Possibile, & necessarium non aequè participant naturam ueri. 37 B
Possibile sibi relictum falsum est. 39 B
Possibile quomodo dicitur generari. 41 G
Possibile ad semet nihil est. 78 E
Possibile, impossibile, & necessarium quomodo differunt. 132 B. & inde. 276 B
Possibile ens omne compositum est. 285 A
Possibili posito inesse an sequatur impossibile. fol. 264 B
Posteriora generatione, priora sunt perfectione. 270 E
Posterior non habet causalitatem super suum prius. 105 B. 120 B
Potens multipliciter dicitur quis. 131 B
Potentia multiplex. 12 A. 188 H. 246 H. 260. D. 261 F. 262 D. 265 F. 267 A. 268 A. 272 D. 273 B. 336 F
Potentia quotupliciter dicitur. 260 E. F. 261 B. 265 F. G
Potentia quid. 130 A. & inde. 132 E
Potentia equiuocè dicitur de potentia actiua & passiuua. 51 B. C. 131 F
Potentia, & impotentia naturalis quid. 137 E
Potentia an tunc est, cum operatur. 26 D. & deinceps. 266 F.
Potentia, & actus quod diuidant totum ens, dupliciter potest contingere: & an sint in plus, quàm potentia, quæ respicit motum solùm. 260 C. D
Potentia an magis habeat rationem principij, quàm actus. 51 A
Potentia, & actus unam, an duas res dicunt. 79 B. 199 A. 264 B. C. 276 G

Potentia

Index.

- Potentia quomodo dependet ab actu, sine à forma.*
 190 E
Potentia prior actu, an actus prior est potentia.
 265 E.H
Potentia quomodo reducitur ad actum. 266 B
Potentia aliqua an generetur ex actibus. fol.
 65 G
*Potentia est propter actum: an actus propter po-
 tentiam est.* 270 G
*Potentia, & actus quare non possunt desiniri: &
 quid tandem sunt.* 266 G. H
Potentia non cognoscitur nisi per actum. 277 G
*Potentia, & actus an principia sunt omnium en-
 tium.* 31 A
Potentia ad actum quem ordinem habet. 74 E.
 339 B.C. 340 F
Potentia, & actus in diuersis diuersa sunt. 330 B
*Potentia si præcessit actum, nullum entium aliquan-
 do fuit; an ualeat.* 341 B
Potentia unum circa unum est 305 B
*Potentia superior & potentia inferior quomodo se
 habent adinuicem.* *ibid.* F
*Potentia ad substantiam, & ad accidens an alia &
 alia.* 336 F
*Potentia quæque duplicem obiectum habet. & unde
 mer uatur eius habitus.* 3 G.H
Potentia passiva præsupponit actiuam. 14 D. 41 H.
 51 A. 110 G
*Potentia, & habitus quomodo respiciunt eundem
 actum.* 36 A. 261 G
Potentia materię qualis. 43 D
Potentia intellectiua dupliciter. 83 F
Potentia, & uis quomodo differunt. 149 C
Potentia pura ad quod esse primo trahitur.
 188 H
Potentia priuari multipliciter. 261 G
*Potentia rationalis an idem quod scientia facti-
 ua.* 262 A
*Potentia rationalis an idem, quod ipsa ratio: & an
 prior potentia naturali.* *ibid.* B
*Potentia, terminus potentia, & agens proportiona-
 ri debent.* 268 B
*Potentia prima, sine prima potentia quæ dicenda
 est.* *ibid.* A
Potentia omnis an contradictionis sit. 272 C. D
Potentiale omne admixtum est materia. 40 E
*Practica scientia quomodo differt à naturali, & à
 speculatiua.* 315 C
Practicus habitus quomodo differt à speculatiuo. 35
 G.H. 36 E.U. & deinceps.
Practicus intellectus tollit rationem infiniti.
 43 G
Præceptor respectu ad discipulum quomodo se habet.
 35 G
Præcipuum principiorum quod. 310 F
Præcognitionum ordo quis. 49 A
*Prædicamenta quomodo distinguuntur adinuicem:
 & ex quibus composita sunt.* 63 F. 133 B. 164 F.
 183 E. 195 D. 222 F.
*Prædicamenta omnia eadem, an diuersa principio
 habeat.* *ccccxxxv.* C. *ccccxxvi.* A
Prædicamenta extra nihil est. *ccccxxxv.* G
*Prædicamenta habent esse secundum magis & mi-
 nus.* *ibid.* D
Prædicamenta infra complecti aliquid, dupliciter.
 328 F
Prædicamenta non sunt totaliter entia 195 D
Prædicamenta omnia habent proprium quid.
 200 E
Prædicamenta quæque habent propria elementa.
 32 E
*Prædicamenta quomodo multiplicantur: quæ eorum
 conditiones.* 51 C
Prædicamenta an habeant genus. 63 F
Prædicamenta an uniuocentur. 76 E. 28 C. E
Prædicamenta quotupliciter respiciunt ens. fol.
 330 D
*Prædicamenta accidentium super quid fundat signi-
 ficationem suam.* 120 E. 182 E
Prædicamenta ut subintret aliquid, quid exigeretur.
 121 F
*Prædicamenta sunt decem uoces, decem prima re-
 rum genera significantes quomodo.* 18 G
Prædicamenta absoluta quæ, & quot. 12 C
*Prædicamentum habere, & prædicamentum ubi
 quomodo differunt.* 157 B
Prædicamentalis ratio qualis. *ibid.* D
Prædicandi modi quot. 120 A.C
Prædicari de aliquo dupliciter. 64 D
Prædicata multiplicia. 86 H. 87 C. 97 D. 185 B.
 191 E
*Prædicatio omnis dicit diuersitatem subiecti à præ-
 dicato.* 203 F
Prædicatio per accidens duplex. 87 C
Præmissa in syllogismo dupliciter. 105 H
Præmissarum ad conclusionem qualis habitudo.
 113 A
Præscientia Dei, an rebus necessitatem imponat.
 179 G
Prima principia, & maxima, & minima sunt.
 47 C
Prima causa quæ. 11 G. 53 A
Prima substantia quomodo est præcipuum entium.
 182 G. & inde.
Prima materia, sine potentia qua dicenda est.
 268 A
Primo & secundum quod ipsum, an idem.
 153 F
Primum quid, & quotupliciter. 109 A. 316
 F. D
Primum principium mouens uniuersa an detur.
 337 D
*Primum mouens an possit mouere ad omnem for-
 mam, ad quam mouet secundum mouens.*
ibid. F
*Primum principium negantes quomodo redarguen-
 di.* 84 F. 319 F
Primum principium quod esse habet. 207 D
*Primum principium quomodo est simpliciter ne-
 rum.* 39 B

Index.

- Primum principium respectu omnium quomodo se habet. 74 F.
- Primum principium quomodo est necessarium. 113 D
- Primum ens cur est necesse esse. 37 B
- Primum in ordine agentium est causa sequentium. 40 A
- Primum in generatione naturali. quod. 102 K
- Primum indefinitionibus quod. 163 H
- Primus motor omnino immobilis est. 342 D
- Principalitas in scientiis duplex. 9 G
- Principia multiplicia. 13 A. & inde. 37 F. 70 H. 71 E. 90 H. 103 D. 168 E. 221 D. 304 G
- Principia an possint demonstrari. 47 A
- Principia indiuiduantia accidunt essentiis. 203 H
- Principia omnia rerum, uel demonstrationum an cadant sub eadem scientia. 55 E. 104 H. & deinceps.
- Principia ingredientia demonstrationem qua. 169 F
- Principia entium an eadem sint, uel diuersa. 334 F. 338 E
- Principia numero an specie unum sunt. 308 C
- Principia quomodo cognoscuntur. 32 H
- Principia uirtualiter sunt conclusiones, quae ex eis deduci possunt, & quidem infinita. 4 C. D.
- Principia an sint sicut ianua in scientiis. 34 F. 35 A 36 G
- Principia quomodo se habent respectu actus sciendi. 34 G
- Principia sciuntur, conclusiones autem quærentur. 49 C
- Principia naturæ quomodo determinata sunt, numero, an specie. 51 G. 68 D
- Principia quomodo sunt, & quomodo causant. 51 H. 52 A
- Principia rerum quæ: & quæ eorum conditiones. 61 G. & inde. 64 F. 81 G
- Principia cognoscendi sunt principia essendi; & e-conuerso. 62 E. 151 A
- Principia an sint in actu, uel in potentia. 74 G
- Principia prima quæ: cur sic dicta; & de cuius consideratione sunt. 82 B
- Principij nomine quid intelligimus. 50 H
- Principij ratio quæ. 51 A. 103 C
- Principiorum notitia an homini ingenta sit à natu. 74. 83 H
- Principiorum ambitus qualis. 82 D
- Principiorum ueritas, & necessitas unde. 37 G
- Principiorum communium uis an se extendat ad probandam formam uel materiam syllogismi. 91 B
- Principiorum, & conclusionum certitudo alia, & alia; & quæ nobilior. 95 F. 96 C
- Principium, causa, & elementum quomodo differunt. 336 E
- Principium quot modis dicitur. 102 F. 103 B
- Principium in doctrina duplex. 103 A
- Principium primum an possit demonstrari. 84 F. 304 H
- Principium primum quotupliciter negari potest. 88 H
- Principium simpliciter primum quod. & de cuius consideratione est. 37 E. 83 A. 84 C
- Principium primum quomodo se habet respectu omnium. 74 F
- Principium materiale semper manet. 25 B
- Principium demonstrationis quod. 55 D
- Principium, & terminus quomodo sese consequuntur. 151 E
- Principium unum quomodo potest certificare multas conclusiones. 47 C
- Priuari multipliciter. 261 G. 276 A
- Priuata quæ proprie dicuntur. 157 D. H
- Priuatio quid, quotupliciter, quomodo differt à negatione: & in quibus saluatur. 79 C. D. 138 B. 155 H. & inde per longum processum. 261 F. 294 D
- Priuatio, & habitus an habeant medium. Priuatio suscipit magis & minus. 90 H
- Priuatio quomodo est principium substantiæ, aliud à materia, & a forma. 32 G. H
- Priuatio & forma an eadem sint in substantia, & accidente. 356 G
- Priuatio quomodo habet rationem intelligibilis. 343 A
- Priuatio interdum accipitur pro contrario. 32 B
- Priuatio quomodo potest significari per modum habitus. 131 F
- Priuatio an accidat materie. 190 C
- Priuatio quomodo dicitur ens. 195 E. 332 A
- Priuatio quando innominata est, in quo intelligitur. 210 E
- Priuatio, & habitus quomodo radix sunt omnium contrarietatis: & an sit pura negatio. 291 A. D. H
- Priuatio non equè in omnibus saluatur. 292 D
- Priuationes abeunt in infinitum. 255 B
- Priuatiue opposita quæ. 126 B
- Priuatiue opposita an habeant medium. 291 F. 292 B
- Prior dupliciter. 78 C
- Priora, & notiora dupliciter. 287 C
- Prius, & posterius quotupliciter, quid, ubi, quomplex & unde dicuntur. 24 H. 2 D. 50 D. 65 D. 102 G. H. 128 G. 339 C. F. G
- Prius potest abstrahi à posteriori. 225 B
- Procreffis quid. 266 D
- Processus duplex. 41 B
- Processus in infinitum in quibus causis datur. 40 G. & deinceps.
- Producere seipsum nihil potest. 341 B
- Propinquum & remotum in causis super quarealitate fundantur. 106 F
- Proportio numeralis duplex. 141 G. H. 142 F
- Proportio ubi proprie est. 177 B
- Propositio multiplex. 83 C. 242 E

Propo-

Index.

Propositio necessaria qua, & quotupliciter. 26 D.
 311 A
Propositio in syllogismo dupliciter potest considera-
ri. 105 H
Propositio omnis quomodo resolvitur per uerbum
Sum, es, est. 120 A
Propositio una an secundum eandem rationem sit
per se primò, & immediata in genere subie-
cti. 153 D
Propositio & definitio quomodo amba dicunt esse.
 166 D
Propositio ut sit indemonstrabilis, quid requiritur.
 242 H
Propositiones de Deo quomodo formantur. 345
 F. G. H
Propria passio an sit quidditas substantialis. 192 B
Propria passio & subiectum proportionantur. 53 H
Pro-riorum cognitio communium notitiam suppo-
nit. 75 D
Propter quid est, & quia est, quomodo se habent
ad inuicem. 239 H
Propter quod unumquodque & illud magis, quomo-
do intelligitur. 96 C
Providentia Dei qua causa: & an tollat contingen-
tiam rerum. 179 G
Prudens an mentiri possit. 167 B
Prudentia quid, & in quibus. 4 C. D
Puer quomodo ex patre & matre. 158 E
Puerum esse est medium inter esse uirum, & non es-
se uirum. 41 E. 42 H
Punctis an componatur linea. 109 B
Punctum quid. 8 B. 108 E. 117 H
Punctum quomodo differt ab unitate. 117 H.
 330 C
Punctum ad nunc quomodo comparatur. 73 G. H
Purus actus non est in potentia. 172 F
Pythagoræ iudicium de rebus uisibilibus. 87 H. &
de principis rerum naturalium. 17 G. & inde.
 26 B. & inde.

Q

Quadratum unde consurgit. 19 A
Quærens quomodo querere debet. 49 D
Quæstio super qua ignorantia fundatur. 239 H.
 240 A
Quæstio quid quomodo transformatur in quæstio-
nem propter quid: & ubi habet locum. 240 D.
 G. 241 A. B
Quæstio propter quid, quid querit, & in quibus ha-
bet locum. 239 G. & deinceps.
Quæstiones quomodo ordinantur. 49 A
Quale quotuplex, & quotupliciter. 136 B. & in-
 de. 137 H. 327 D
Quale, & quid quomodo assimilantur. 195 B
Qualia uncta dupliciter. 13 G
Qualificale duplex. 164 G
Qualitas quotuplex. 74 G. 137 D. 195 C. 232 G.
 248 C. 272 F
Qualitas dupliciter. 143 H. 159 G

Qualitas in quo differt à quantitate. 60 G
Qualitas præter quantitatem quæ. 137 C
Qualitas quomodo dicitur substantia. ibid. F
Qualitas rei, & quidditas rei qua. 193 D
Qualitas omnis an arguat materiam. 256 H
Qualitatis quarta species quæ dicitur. 225 D
Quanta omnia dupliciter. 143 G
Quantitas quotupliciter. 326 D
Quantitas quotuplex. 11 A. 61 B. C. 133 F.
 288 D
Quantitas quid, & qua eius passiones. 134 F. 161
 G 225 A. 288 D
Quantitas quomodo differt à qualitate. 60 G.
 143 E
Quantitas quomodo à Logico, & quomodo à Meta-
phy. consideratur. 135 F
Quantitas semper arguit materiam. 256 H
Quantitas diuisa est, quæ propriè causat numerum.
 277 B
Quantitas per quid notificatur. 278 G. H
Quantitas quomodo est in unoquoque genere. 279 F
Quantitas discreta quòd sit in aliquo dupliciter.
 296 D
Quantitas inter omnia prædicamenta habet ratio-
nem subiecti. 225 A
Quantitas est prior qualitate sensibili. 1 E
Quantitati an inest contrarietas, & motus. 326 D
Quantitatum qua prior. 17 H
Quantum quid, quotuplex, & quomodo est diuisi-
bile. 133 D. 134 B. 135 B
Quantum quod non est, nò potest pertransiri. 321 A
Quia, est, & propter quid est cuius est considerare.
 56 G. & quomodo se habent. 239 H
Quid, siue quidditas quomodo definitur ab Arist.
 241 H
Quid est, & an est quomodo se habent ad inuicem.
 239 F
Quid est, & si est manifestum facere an sit eiusdem
rationis. 169 B
Quid esse, & aliquid esse an idem. 193 D
Quid, & quale in quo similia sunt. 195 B
Quid simpliciter in quo prædicamento est. ibid.
Quid accidentale duo respicit. 201 E
Quid nominis, & quid rei quomodo differunt. 239 G
Quidquid uidetur, uerum est: an sapiat ueritatem.
 91 F. & inde.
Quidquid est inter materiam primam, & ultimam
formam, est materia, & forma composita; quo-
modo. 245 G
Quidditas dupliciter. 246 E. 250 D. 351 G
Quidditas duplex. 205 F. 231 A
Quidditas rei quid. 205 D. 226 D. H
Quidditas rei, & entitas rei idem. 192 F
Quidditas rei, & qualitas rei quæ. 193 D
Quidditas quomodo ab Arist. & quomodo à Plato-
ne ponitur separata. 29 D. 201 F. 202 F. 203 C.
 211 F. & inde.
Quidditas an sit separata ab eo, cuius est quidditas.
 51 E. 58 B. 201 G. 205 C. 225 E. 226 D. 233
 D. 25, C.

d 3 Quidditas

Index.

- Q*uiditas accidentis separat a an detur. 28 E
*Q*uiditas & forma quomodo differunt. 123 A. D. 191 A. 250 E. 258 H
*Q*uiditas penes quid accipitur. 148 F
*Q*uiditas ad principia quam proportionem habet, 151 C
*Q*uiditas à quo artifice consideratur. 168 H. & inde.
*Q*uiditas ad ens quam habitudinem habet. 168 H
*Q*uiditas ab essentia quomodo differt ibid. E. 222 D
*Q*uiditas omnis super quo fundatur. 200. E
*Q*uiditas omnis entitas aliqua est. 202 B
*Q*uiditas licet sit causa rei; non tamen ob id res ipsa est. 203 E
*Q*uiditas an idem sit, quod ipsa species. 204 C
*Q*uiditas, & quod quid est quomodo differunt. ibid. E. 222 D
*Q*uiditas cuius proprie est. 205 H
*Q*uiditas substantiæ quomodo dicitur terminus cognitionis. 206 C
*Q*uiditas non fit. 211 C.
*Q*uiditas, & essentia in quibus idem, & in quibus non. 194 E. 259 A
*Q*uiditas est unitas, & entitas. 194 H. 259 A
*Q*uiditas cuius obiectum est. 351 G
*Q*uiditas, & motus quomodo uerius sunt. 319 H
*Q*uiditates quomodo notificantur à Metaphy. 191 G
*Q*uiditates qua uia ueniamur. 168 F
*Q*uiditatis ad ens que habitudo est. 168 H
*Q*uiditatis an sit quiditas. 205 B
*Q*uiditatibus duo insunt. 205 G
*Q*uiditatibus quomodo accidit deceptio. 275 D
*Q*uies quid. 329 B
*Q*uies, & motus circa idem fieri habent. 325 G. & ad eandem causam reducuntur. 103 H
*Q*uiescere quid. 81 E
*Q*uiescere omnia, & nihil moueri, an uerum. 101 H
*Q*uintum corpus ab elementis an detur. 323 B
*Q*uodlibet secundum Anaxag. est in quolibet. 88 C. 92 C
*Q*uodquid est in scientia non demonstratur: & quomodo scitur. 57 B. C. F. 168 F. 170 A
*Q*uodquid est ad quam scientiam spectat considerare. 168 H. & inde.
*Q*uodquid est, quid. 191 F. 239 F
*Q*uodquid est que ingrediuntur, que uel non. 191 G
*Q*uodquid est quare unum est: & quid est quod illud indicat. 197 D. B
*Q*uodquid est quorum proprie est. ibid. H. & deinceps. 193 G. H. 194 G
*Q*uodquid est, & ens quomodo se se respiciunt. 194 E. 195 H
*Q*uodquid est an sit idem cum eo, cuius est. 200 B. & deinceps per longum processum.
*Q*uodquid est an habeat aliud quodquid est. ibi. D
*Q*uodquid est accidentis et subiecti an idem. ibid. G
*Q*uodquid est accidentis an sit idem alicui per modum quid. 201 D
*Q*uodquid est, & quiditas an differunt. 204 E. & inde.
*Q*uodquid est duplex esse habet. 208 H
*Q*uodquid est quot partes habet. 218 B
*Q*uodquid est quomodo de subiecto presupponitur. 314 G
*Q*uod sit presuit, an uerum. 312 H

R

- R*atio accipitur ex parte formæ. 19 F
*R*atio diffinitiuæ substantiæ una est. 62 G
*R*atio, quam significat nomen, definitio est, quomodo. 249 E
*R*ationales, irrationales, & naturales potentia que. 261 F. 262 B. & inde.
*R*ationale esse rationale: & hominem esse rationalem, eadem rationalitas est. 236 H
*R*ationem eandem habentia an possint esse diuersa. 203 B
*R*ationis partes cuius partes sunt. 222 E
*R*e eadem, sed intentione diuersa, quomodo. 147 F
*R*e coniuncta an intellectus separare possit. 185 A
*R*ealitas, & entitas idem. 245 E
*R*ectus circulus duplex. 223 D
*R*eduplicationis natura, uis, atque conditio. 36 B 64 G
*R*eferrri ad aliud tripliciter. 80 A
*R*eflexio ubi, et quomodo repugnat infinito. 42 D. G
*R*elatio quid, quotuplex, que extrema requirit, & qui eiusmodi. 124 H. 135 C. 138 C. & deinceps per longum processum.
*R*elatio quomodo similis, uel dissimilis relationi. 144 C
*R*elatio omnibus predicamentis accidit. 135 C
*R*elatio an differt à fundamento. ibid. G. 147 C
*R*elatio quare requirit fundamentum. 144 C
*R*elatio qualis ordo est. 145 B
*R*elatio realis ubi, ibi & dependentia realis. 297 B
*R*elatio quam entitatem habet & an ad ipsam sit motus. 326 H. 335 B
*R*elationes duæ disparatæ an possint fundari super eadem relatione. 144 H
*R*elationis an sit relatio. 327 C
*R*elatiua quotuplicia. 139 H. 141 D. 144 E. 146 C. & inde. 296 H. 299 A
*R*elatiuè opposita que. 126 C. 140 C. D
*R*elatiuorum duplex distantia. 140 B
*R*elatiuum omne determinatum correlatiuum habet. 98 F
*R*elatiuum, & relatio quomodo differunt. 146 B
*R*elatum de non relato quando aliquid sit, an semper fiat sine mutatione sui. 327. B
*R*epresentatio, & affirmatio quomodo differunt. 275 C
*R*es multiplices. 32 E. 47 H. 48 A. B
*R*es unde, à quo deriuatur. 147 D
*R*es ab intellectu; an intellectus à re mensuratur. 47 D
*R*es an secundum species dicantur entia. 62 H
*R*es queque duplex esse habet. 180 D
*R*es sicut se habet ad esse; ita se habet ad ueritatem. ibid. G

Res

Index.

- Res unde scitur.* 202 C
Res quomodo cadunt sub scientia. 214 D
Res in quo conveniunt, & in quo differunt. 254 D
Resolutio & compositio in quo differunt. ibid. B
Resolutio compositi materialis, & resolutio speciei in qua fit. 50 H
Resolutio quomodo est totalis terminus cognitionis. 151 D
Resolutio ultima corporum ad que stat. 108 C
Resolutionem stare ad aliquod minimum dupliciter. 280 H
Resolutiones non abeunt in infinitum. 82 H
Resolutorius syllog. qui. 6 D
 S
Sapiens quis nuncupandus est. 7 A. et deinceps.
Sapientis est uniuersaliter dicere circa principia quomodo. 2 B
Sapientia que facultas dicitur. 6 D. 7 B. 4 D
Sapientia in quo differt a scientia. 1 C. 8 H. 75 G
Scibile quid. 95 E. 249 D
Scibile quod relatiuum est. 145 D
Scibilis ratio in quo potissime saluatur. 8 C
Scibilitas in obiecto quid. 172 D
Scibillum quod magis certum. 47 A
Scientia quotuplex. 164 E. 170 F. 316 B. C. D
Scientia quotuplex, de quibus est, & que certior. 6 G. 8 B. D. 21 C. D. 47 D. G. 168 E. 170 F. 316 B. C. D
Scientia quotupliciter. 49 H. 95 H. 173 H
Scientia quid, & cuius est. 28 F. 32 H. 44 F. 47 D. E. 56 F. H. 66 B. G. 68 B. 95 H. 146 H. 147 A. 174 D. 176 F. 317 E
Scientia unde fit, & quomodo differt ab experimen- to & a sapientia. 1 C. 4 H. 5 C. 8 H. 33 B. C. 75 G
Scientia quomodo est quadam fabrica intellectus. 169 A
Scientia quare, & quomodo inuenta. 9 C. E. 33 B. 48 G. 56 F. H. 57 H. 60 B
Scientia ad quid terminatur. 10 G. 56 H. 57 H. 60 B
Scientia quando uere habetur: & quomodo inqui- renda est. 47 C. D. 202 C
Scientia quomodo supponit suum subiectum esse: & penes quid altera differt ab altera. 49 C. E. 169 C. 171 B. 315 H
Scientia queque duplex subiectum habet. 171 C
Scientia que an ceteras addiscenda est. 47 E
Scientia ut non quandoque acquiratur, qui impe- dit. 40 G. 177 C
Scientia, & obiectum proportionari debent. 51 E
Scientia eadem habet considerare substantiam, & prima principia. 56 C. ita pariter substantiam et accidens. 305 D
Scientia quomodo est de entibus. 68 F. quomodo uni- uersaliu. 75 E
Scientia quomodo abstrahit, uel separat. 68 H. 96 B. 172 B
Scientia una an possit esse omnium entium. 75 H
Scientia, definitio, & nomen eiusdem sunt. 249 D
Scientia nostra quomodo differt a scientia Dei. 22 C. 285 D
Scientia quomodo refertur ad scibile. 141 B. 145 F
Scientia mensuratur a scibile: & non scibile a scien- tia. ibid. C
Scientia an refertur ad scientem. 145 H
Scienti ad quod refertur: & an si genus medicine. 146 F. 147 B
Scientia una unius est, & non plurium. 305 B
Scientia per negationem quod sit apud aliquem, du- pliciter. 236 C
Scientia uera que, quod esse rei exposcit, & an uer- tatur in ignorantiam. ibid. D
Scientia, & non scientia an contrariantur. 91 B
Scientia naturalis an sit prima scientia. 82 H
Scientia ut sit uniuersalis, quid requirit: & an sit singularium. 173 F
Scientie particulares quare non considerent, nec de- monstrant quodquid est. 168 H
Scientie relique quomodo utuntur logica. 183 A
Scientie ad obiectum, & obiecti ad scientiam qua- lis proportio. 172 C
Scientiarum particularium munera que. 56 B. cccxiiij. H. & inde.
Scientiarum seminarium quod. cclxx. G.
Sciens an fiat ex addiscente: & quomodo differt ab eodem, & a non sciente. 41 F.
Sciens quis proprie dicitur. 26 B. 48 G. 4 G. 273 A
Scientificè, & tentatiue procedere quid. 81 B.
Scientificus syllogismus quis. 6 D
Scire quid, & quotupliciter. 62. G. H. cxxij. B.
Scire demonstratiuum, & scire definitiuum sunt sci- re resolutiuum. ccli. C.
Scire an possent res naturales, uel sensibiles. xcvi. D. & deinceps.
Scitum, & opinatum quomodo differunt. xcvi. F.
Secundum quod, quid, quotuplex, & quomodo dif- fert a secundum se, uel a per se. 151 G. & inde. cli. C.
Secundum se, & secundum accidens quid aspiciunt. cxxiiij. C.
Semicirculi quare non sint partes definitionis circuli. cxxv. D.
Seminarium scientiarum quid. cclxx. G.
Seminis uirtus que; ut cur dicitur quid diuinum. cxxvij. C. D.
Sempiterna an sint in potentia. cclxxij. C. F. G.
Sempiterna mota quomodo sunt in alio & alio loco. ibid. E.
Sempiterna an sint necessaria. cxij. D.
Sempiternis, & corruptibilibus nihil est commu- ne uniuocum. 29. B.
Sempiternis nec malum, nec priuatio, nec deceptio accidit. 273 F. 275 H
Sempiternam aliquod an detur. 67 A
Senary substantia an sit se uel sex. 17 B
Sensibile sensus, an sensus sensibilis mensura est. 282 B
Sensibile, & sensus quomodo referuntur, & depen- dent abinuicem. 97 F. H
Sensibilia an sint participationes idearum. 21 E.
 Sensibilia

Index.

- Sensibilia addunt supra mathematicalia.* 27 B
Sensibilia an possint cadere sub scientia. 94 B. C. D.
 95 D
Sensibilis materia quæ. 22 2 H
Sensibilis forma quomodo est separabilis à materia
 245 B. quomodo à P^hysico, & quomodo à Me-
 taph. consideratur. 226 B. C
Sensibilis omnis substantia mutabilis est. 33 I B
Sensibilis substantia an sit separata. 237 E
Sensitiva cognitio ordinatur ad intellectiuam. 3 H
*Sensu deficiente, deficit scientia illius sensus, quomo-
 do.* 33 B
Sensus quando verus, & quando falsus. 181 F
Sensus et intellectus quomodo differunt. 6 D. 66 G.
 93 B. 151 B
Sensus an possit decipi. 96 H. 97 D
Sensus an referatur ad sentientem. 145 A. B
*Separabilia in esse separantur à conceptu: sed non
 e conuerso.* 223 D
Separari in loco, in tempore, & in ratione quid.
 116 E
Separata simpliciora sunt materialibus. 8 D
Separata duplicia secundum Platonem. 21 G
Separata non habent numerum. 31 D
*Separata à materia cur statim sunt sua quidditas, si-
 ne id, quod sunt.* 258 G. 259 B
*Separate substantie an sint manifestissima in natu-
 ra veritatis.* 35 F
Separate substantie quomodo sunt unum. 258 G
Separate substantie an habeant causam mouentem
 259 D
*Separate substantie quot sunt numero, & an pos-
 sint multiplicari sub eadem specie.* 227 B. 149
 B. 277 D
Separate substantie quare non habent materiam.
 349 H
Separatarum substantiarum optima dispositio quæ.
 349 B. C
Separatio duplex. 58 G. 66 C. 67 H. 171 E
*Separatis à materia quomodo idem est intelligens
 & intellectum; quidditas & id, cuius est quiddi-
 tas.* 226 F. 257 B. 258 H. 321 H. 344 H. 351 E
Separatis à materia non in est quantitas continua.
 286 G
Separatum à simul toto an detur. 66 G
Separatum, & non separatum quomodo differunt.
 212 C
*Separatum unum numero, quod sit forma omnium
 materialium, an detur.* 74 F
Serenitas quid. 249 A
*Si est, & quid est, manifestum facere, an eiusdem ra-
 tionis sit.* 169 B
Signatio de cuius essentia est. 219 F
Significabile, & intelligibile quod. 85 F
Significandi modus quotuplex. 185 D
Significandi, & intelligendi modus quid sequantur.
 250 D
*Significandi modus alius & alius an auferat entita-
 tem.* 185 B
Significari dupliciter. 198 G
- Simile, & dissimile; similitudo & dissimilitudo quid,
 & unde.* 50 D. E. 79 H
Simile de non simili fieri, dupliciter. 327 A
Simile, idem, & æquale cuius sunt modi. 143 D.
 288 B
*Similia & dissimilia quotuplicia, & quomodo dicun-
 tur.* 125 E. G
Similitudo quid. 78 A
*Similitudo an sit attendenda in bis, quæ sunt per ac-
 cidens.* 216 G
Similitudo, & æqualitas ubi, ibi id est veritas. 287 G
Similitudo an fundetur super qualitatem. 143 G
Similitudo, & æqualitas quomodo relativa sunt.
 146 H
Similitudinis quatuor modi sunt. 287 F
*Simitas & concanitas, simum & concanum an
 idem.* 198 B
Simplex omnino non habet quidditatem. 241 B
Simplex, & unum an differant. 343 C
Simplicitas est quædam unitas. 287 A
Simpliciter esse aliquid, dupliciter. 15 A
Simpliciter quid, in quo predicamento est. ibid. B
*Simpliciter simplex quomodo aut totaliter scitur,
 aut totaliter ignoratur.* 275 C
*Simpliciter demonstrare, & elencticè demonstrare
 quomodo differunt.* 85 B
Simplicium corporum motus qualis. 269 A
Simul esse aliqua dupliciter. 180 C
Simul & diuersum quæ. 329 C
*Simulachrum rei ad intellectum dupliciter se habe-
 re potest.* 96 B
Simul sumpta quotuplicia & quotupliciter. 219 G.
 220 E. G
Simul totum quid. 51 E. 66 G
Simul totum in uniuersalibus est. 222 A
Simum tripliciter. 76 C
Simum & concanum quid, & quomodo diffiniuntur
 171 A
Sincera veritates quomodo cognosci possunt. 213 F
Singulare & uniuersale eandem rem dicunt. 66 C
Singulare quodlibet an sit compositum. ibid. E
*Singulare ex qua materia, & ex qua forma compo-
 nitur.* 222 A
Singulare an diffiniatur. ibid. H. 235 G. 236 B &
 deinceps.
Singulare cur maximè substantia dicitur. 23 B. 231 H
Singulare unde habet, quod unum numero sit. 118 D
Singulare an uniuersale prius cognita. 129 A
Singulare quomodo cognoscitur. 66 A
Singularium an sit scientia. 66 D. 236 B. et deinceps.
Sol quid. 237 D
Sol, & homo generant hominem, quomodo. 337 A
*Sol ex motu suo in circulo obliquo, causat uarieta-
 tem generationis.* 341 G. H
*Solidum, superficiem, & lineam cur vocat Philo-
 soph. substantias* 57 A
Somnus quale ens. 165 E
*Sophista, Dialecticus, & Metaphy. circa idem uer-
 santur.* 80 H. 317 A
Sophistica scientia dupliciter. 81 A

Sophistica,

Index.

- Sophistica, Naturalis, & Dialectica quomodo dicuntur scientiæ communes.* 309 E
- Specie, siue secundum speciem an res dicantur entia.* 62 H
- Specie eadem quæ.* 301 C
- Specie differentia, formaliter differentia sunt. ibi. H. & quæ.* 300 H. & quotuplicia. 127 D
- Specie sub una quomodo multa esse possunt.* 21 H
- Speciei partes & principia quæ.* 62 G. 223 H
- Speciei solius definitio est.* 118 D. 193 F
- Species duplices.* 194 A
- Species quomodo est extra conceptum generis.* 159 F
- Species differunt secundum magis & minus.* 22 A
- Species cur numeros posuit Plato. ibid. B*
- Species separatas quomodo posuit Plato 28 E. & deinceps.* 74 C
- Species quomodo est pars indiuidui: & an in uno eorum saluari possit.* 162 A
- Species cur à Philosopho dicuntur finalia.* 51 C. & indiuidua. 127 G. 301 D
- Species, genus, & differentia dicunt eundem conceptum.* 64 A. 65 G. 115 F. 201 B
- Species, & genus quomodo magis & minus diuisibilia sunt.* 30 F
- Species, & genus quæ principia sunt.* 65 B
- Species an nobilior genere. ibid. G*
- Species an magis principium, quam genus.* 64 G. 306 D
- Species quomodo diuiditur.* 65 B. 300 B. 127 G
- Species quid dat intelligere.* 219 F. 190 G
- Species speciei metrum est, quare.* 282 C
- Species, siue simulacrum rei quomodo se habet ad intellectum.* 96 B
- Species & exemplar quomodo differunt.* 103 E
- Species, totum, & compositum quomodo differunt.* 105 G
- Species & materia quomodo differunt.* 164 B
- Species quomodo se habet ad indiuidua.* 127 H
- Species se habent sicut numeri, quomodo.* 156 C
- Species quomodo est pars generis: & an dicenda sit pars qualitatiua.* 159 C. D. E
- Species an sit idem cum suo quodquid est.* 204 A. E
- Species an generetur.* 211 E
- Species tertia an detur.* 212 C
- Species an requirantur propter generationem. ibi. H*
- Species an semper habeant prius & posterius.* 65 F
- Species nulla est per accidens.* 175 C
- Species, uel idea nullius motus causæ sunt.* 354 E
- Specifica diuisio peres quid sumitur.* 135 G
- Speculatio an sit actio manens in agente.* 271 G
- Speculatio circa quod ens proprie est.* 182 A
- Speculatiue scientiæ quæ dicuntur.* 2 B
- Speculatiue scientiæ quot numero: & quis earum finis.* 172 D. 35 G
- Speculatiue scientiæ quomodo diuiduntur.* 9 F. & quomodo differunt ab actiuis & practiis. 6 G. 315 D
- Speculatiui, & practici habitus quomodo differunt abinuicem.* 35 H
- Speras quot nouis Arist. 347 D*
- Sperma quid, & quale agens.* 213 H. 217 C
- Sperma quomodo assimilatur illi, quod ex eo fit, arti, & instrumento.* 217 A
- Sperma quomodo est pars patris.* 15 E
- Subiecti definitio semper ingreditur demonstrationem.* 243 F
- Subiecti, & accidentis quiditates quomodo differunt.* 184 H
- Subiectum in scientia quid, & quotuplex.* 171 C. D. & quotupliciter. 231 A
- Subiectum & queritur, & supponitur.* 169 A
- Subiectum, uel substantia quomodo est de intellectu accidentis.* 198 H
- Subiectum, & accidens an sint idem.* 201 A. 287 E
- Subiectum in quo differt à materia.* 12 A. 255 D
- Subiectum quomodo participat formam.* 29 H
- Subiectum scientiæ particularis supponit subiectum scientiæ uniuersalis.* 56 B
- Subiectum ad propriam passionem quomodo se habet.* 53 H. 208 H
- Subiectum, & accidentia propria an eiusdem scientiæ sit considerare.* 57 D. H
- Subiectum et uniuersale quomodo differunt.* 268 E
- Subiectum, & quodquid est subiecti an demonstretur.* 315 B
- Subiectum indifferens dupliciter.* 115 D
- Subiectum, & fundamentum quomodo differunt.* 124 E. 138 E
- Subsistens, & subsistentia quid.* 111 A
- Substantia quotupliciter.* 57 D. cxlij. F. cxlij. F. clxxxvij. F. H. ccxxxi. C. cccxxxij. G. H
- Substantia quotuplex, & quæ maxime.* lxxvij. D. cliij. F. clxxxvij. F. ccxxxv. H. cccxxx. H. cccxxxi. B. cccxxxij. G. H. cccxxxij. D. cccxxxvij. D
- Substantia quid.* 185 D. 187 F. 229 B. 231 G. & quid de ea arbitrati sunt antiqui. clxxxvi. G
- Substantia an eodem modo dicatur de forma, & de composito.* cxxxij. F. H
- Substantia an demonstrari possit: & an secunda demonstretur de prima.* 57 D. 169 D. F
- Substantia quomodo prior accidente tempore, & notitia.* clxxxij. F. & inde. clxxxv. H. et deinceps.
- Substantia quale ens est.* lxxvi. F. clxxxij. G. & inde. cxlij. G. cclvij. H. ccxxx. D. cccxxxvij. D
- Substantia quomodo est ratio essendi accidentibus.* clxxxv. B. & de eius intellectu. cxcvij. H
- Substantia alia præter sensibilem substantiam si non daretur an Physica esset prima Philosophia.* clxxij. G. & an tales substantia dentur. lviij. H. lxxij. C. cccvi. G. cccvij. A. & inde. cccvij. B.
- Substantia quomodo notificatur à Metaph.* 191 G
- Substantia sola est, quæ proprie definitur, & unica est definitiua eius ratio.* 62 G. 199 G
- Substantia non separatur ab eo, cuius est substantia.* 30 A. 31 H
- Substantia, & consequentia substantiam de cuius consideratione sunt.* 80 B. & an unius scientia tantum. 82 D. 305 D. 330 B. & inde,

Sub-

Index.

- Substantia aliter generatur quam accidens.* 217 H
Substantia rei per quid habetur. 229 B
Substantia qua consideratur a Naturali. 331 A
Substantia sensibilis an sit separata. 237 E
Substantia prima, sempiterna, immobilis an detur:
& quaeruntur conditiones, siue perfectiones. 284 F. 339
 - H. & inde per longum processum.
Substantia prima immobilis an sit infinita uirtutis.
 321 E. 346 D
Substantia an de ratione eius sit, quod accidenti sit
coniuncta. 330 D. E
Substantia diuisio in materia & forma qualis. 188 B
Substantia per quid habent esse. 202 D
Substantia quiditas quomodo dicitur terminus co-
gnitionis. 206 C
Substantia separatae unde cognita difficiles sunt:
 35 A. F
Substantia, & accidenti nihil est uniuocum. 50 C
Substantia quod sint numeri, quomodo est manife-
stum. 251 F
Substantia separatae an statim sint illud, quod sunt.
 258 G
Substantia separatae an habeant causam mouentem.
 259 D
Substantia ratio cur magis una, quam ratio acciden-
tis. 277 G
Substantia, & accidentis esse qualia: & quomodo
differunt eorum formalitates. 336 G
Substantia principia sunt principia uirtutum entium. 337 H
Substantia duplex coordinatio. 343 B
Substantia an insit contrarietas, uel motus. 326 C. D
Substantia an repugnet separari, & esse sine acci-
dentibus. 186 D
Substantiam quomodo omnia predicamenta aspi-
ciunt. 308 H
Substantia in se considerare, et ut in hoc differunt. 57 B
Substantiam esse unum dupliciter. 124 C
Substantiarum omnium an una sit scientia, uel plu-
res. 56 F. 57 A
Substantiarum quaeruntur nobiliores. 337 G
Substantiarum abstractarum numerus & ordo.
 347 B. & deinceps.
Substantias quas, & quomodo posuit Plato. 201 F
Substantis separatis non inest malum. 353 D
Substantis separatis quomodo inest unitas. 258 G
Substantium uerbum quomodo includitur in omni
propositione. 120 A
Subtilitas nimis ad naturam principij accedit. 25 A
Successiua quando, & quandiu sunt. 328 E
Superficies, corpus, linea, &c. an sint substantia. 73
 A. & principia rerum. 337 B
Superficies ex quibus componitur secundum Plato-
nicos. 31 E
Superficies, & locus eadem realitas sunt. 135 F
Superiora quo accidunt inferioribus. 5 D. 197 A
Superius in inferiori non est nisi inferius. 82 E. 234 H
Suppositum & essentia unam substantiam dicunt.
 122 A. 234 D
Suppositum quo differunt a natura, & passione. 234 G
Syllabae definitioni an omnis linea pertineat. 219 F
Syllogismus scientificus & resolutorius quis. 6 D.
 68 D
Syllogismus practicus quis. 217 B. C
Syllogismus omnibus quaeruntur necessitas inest. 112 G
Symphonia quid. 30 G
Synolon quid. 51 E
 T
T *Actus, & conuascencia quo differunt.* 110 C
Tangencia quaeruntur dicuntur. 329 C
Temperantia quomodo saluat prudentiam. 339 A
Tempus quid, & quaeruntur quantitas. 135 G. 339 C
Tempus dupliciter. 186 A
Tempus habere temporalia, & tempus haberi a te-
poralibus: an consurgant duo predicamenta. 157 G
Tempus finitum quomodo tandem consumitur. 177 G
Tempus habet naturam minimi. 276 F
Tempus, & motus nec inceperunt, nec deficient.
 338 B. E
Tempus unde continuum est. 338 A
Tendentia ad perfectionem nec perfecta, nec imper-
fecta est. 114 D
Tentatiue, & scientificè procedere quid. 81 B
Terminus quid, quotuplex, & quomodo differt a
principio. 94 G. 150 G. H. 151 E
Terminus fieri ex generatione quid. 42 A
Terminus potentis, potentia ipsa, & agens debent
proportionari. 268 B
Terminus a quo in mutatione per se qualis esse de-
beat. 338 H
Terminus in aliud non resoluitur. 151 D
Terram cur nullus antiquorum principium posuit.
 24 E. 25 A
Terra cuius quantitas est; & quare centrum
mundi dicitur. 95 C
Testimonis aliorum semper inniti quale signum. 47 C
Tetragonismus quid. 54 H
Thales cur ab Arist. princeps philosophiae speculati-
ue dicitur. 13 D
Theoreticae scientiae quot numero. 172 D
Tyrannus quis. 102 H
Totum quid, quotuplex, quotupliciter, & quomodo
se habet ad perfectum. 133 D. 150 D. 161 B.
 & inde. 292 E. 235 C
Totum, species, & compositio quo differunt. 105 G
Totum, perfectum, & unum quomodo idem. 117 B
Totum, uel totalitas quem modum habet. 158 C
Totum, omne, & uniuersale quo differunt. 162 E. H
Totum non est, nisi partes simul sumpta. 197 G
Totum prius partibus an econtra. 218 H. F. et inde.
 Totum, & partes quo sese habent. 197 F. G. 292 E
Totum contra partes non numeratur. 233 C
Transmutatio quotuplex. 331 F
Transmutatio omnis a quo est. 14 B
Trinitas in diuinis quomodo datur. 345 H
Triste quid. 155 G
Tristitia unde causatur. 112 C
 V
V *Acuum quotupliciter, & an habeat actum per*
mixtum potentia. 267 F
Vacuum quale ens est. 239 G
 Varietas

Index.

- Varietas & uniformitas in rebus unde.* 341 E. F
Vbi prædicamento an insit contrarietas. 326 G
Vbi, & habere prædicamento quò differunt. 157 B
Vera esse oia, aut falsa: an stare possit. 101 D. et ide.
Vera ueritate prima an omnia dici possunt. 38 H
*Verbũ, est, in propositionibus quid significat: et quò
 in omni propositione includitur.* 120 A. 121 D
Veri & falsi homines qui dicantur. 167 A
Veritas quotuplex. 180 H
Veritas quid. 89 H. 90 B. & in quo maximè salua
 tur eius ratio. 36 G. 37 D
Veritas rei quotuplex. 181 B
Veritas rei quid. 37 A. E. 38 A. 39 C. 165 E
*Veritas rei, & ueritas intellectus quomodo se ha-
 bent adinuicem.* 180 H. 181 A
Veritas intellectus duplex. 275 B
*Veritas an facilis, uel difficilis, uel impossibilis co-
 gnitu:* 33 F. H. 34 B
Veritas quò est in principijs, et principiatis. 37 H
Veritas simpliciter an detur. 38 C. D
Veritas queque unde. 39 B. 310 G
Veritas quò est adæquatio rei ad intellectu. 180 H
Veritas quò est in essentia & in intellectu. 181 D
Veritas essentis duplex. ibid. E
*Veritas rei, unitas, essentia, & bonitas quomodo
 differunt.* ibid. B
Veritas & uerum quomodo differunt. ibid. F
Veritas & quiditas idem. ibid. E
*Veritas & falsitas an fiant per simplicem intelli-
 gentiam.* ibid. G
Veritate, non amore, aut odio dici debemus. 347 F
Veritas in se querere, an sit munus Metaph. 33 E
*Veritatem an quodammodo unumquemque enun-
 ciare contingat.* 34 D
Veritates sincere quomodo cognosci possunt. 313 F.
 & deinceps.
Veritatis rationem que insequuntur. 167 B
Verum quid. 89 F
Verum esse quid. 37 B. 39 C
Verum sequitur ens ut ens. 33 E
Verum & falsum quid, & quid dicunt. 90 G. 99
 B. 101 F. G. 121 C. D. & ubi sunt. 180 A
Verũ, & falsum trãsmutabilia sunt adinuicẽ. 102 B
*Verum & falsum in quibus, & quomodo reperiu-
 tur.* 274 G. 275 H
Verum in rebus an determinatè sit. 93 C. 94 F. &
 deinceps.
*Verum in aliqua potentia esse; & potentiam illam
 dicere uerum differunt.* 96 E
Verum ubi subiectiuè, & quotupliciter. 165 D
Verum & ens quomodo conuertuntur. 181 C
Verum enunciare quid. ibid. H
*Verum & bonum idem sunt re; sed differunt inten-
 tione.* 147 F
Viẽratio que 329 B
Videre quem actum dicit. 6 F
Viniũ ut fiat ex aceto quid requiritur. 255 F. 256 D
Violentum quid. 156 E
Violentum nullum durabile est. 353 F
Vir quomodo sit ex puero. 41 E. 42 H

- Viri ad feminam, & femine ad uirum non est omni
 moda uniuocatio.* 217 C
Virtus quid, & quò differt à ui siue potẽtia. 149 C
Virtus moralis poscit determinatam etatẽ. 292 B
Virtutes quomodo connexę sunt adinuicem. 167 B
*Virtutes seminales que, & cur dicuntur quid diui-
 num.* 217 D
*Virtutes naturales, & uirtutes artificiales in quo
 assemblantur.* 334 F
Virtutis celestis appetitus qui. 217 E
*Visus sensus quomodo plures rerum differentias no-
 bis ostendit.* 3 F
Visionę potentis duplex obiectum. ibid. G
Vita, uel uiuere dupliciter. 4 F. 271 E
Vita in Deo an sit. 345 C. & inde.
Viuentia, & inanimata quomodo differunt. 109 H
Viuere an insit animæ sine medio. 153 H
Viuere cuius est. ibid. E. & quomodo. 345 E
Viuere uiuentibus est esse, quomodo. ibid. G. 345 D
 & deinceps.
Viuũ ut fiat ex mortuo, quid requiritur. 255 F. 256 D
Vltima differẽtia cur ab Arist. dicitur indiuiduũ. 44 F
Vltimam differentiam quomodo ueniamur. 229 A
Vltimum repugnat infinito. 43 D
Vmbra quale ens est. 165 E
Vna ratio qua. 277 G
Vna quomodo dicitur res. 77 F. 238 B
Vni pluralitas opponitur. 79 A
Vni quomodo primò conuenit ratio mẽsura. 279 A
Vniformitas, & uarietas in rebus unde. 341 E. F
Vnigencitas quid. 281 C
Vniformitas indiuisio est, multiformitas diuisio.
 280 D
Vnitas dupliciter. 139 B. 143 C
Vnitas quotuplex. 52 F. G. 68 B. 71 E. 76 G. 115
 H. 281 C. 286 H. 292 H. 297 C
Vnitas quid, & quò se habet ad punctũ. 8 B. 71 F.
 115 C. 116 F. 117 H. 142 G. 277 C. G. 330 C
Vnitas rei quid. 71 F. 73 D. 238 B
Vnitas quomodo differt à numero. 11 A
Vnitas in quo reperitur. 115 E
*Vnitas scientiæ, habitus, potentia, & ambitus à
 quo sumitur.* 52 F. G
*Vnitas quare non concernit positionem; punctum
 autem sic.* 117 H
*Vnitas analogiæ inter Deum & creaturas quomo-
 do.* 119 C. & que unitas est. 281 H
Vnitas, que diuisa numerum facit, que. 133 H
Vnitas quibusdam esse est. 161 D
*Vnitas rei, essentia, bonitas, & ueritas quomodo
 differunt.* 111 B
*Vnitas, que numerus esse potest; an reperiri possit
 in alia forma à continuo.* 276 H
*Vnitas, & indiuisio idem: & quomodo in rebus sal-
 uatur.* 292 E. F. H. 233 C
Vnitates que constituunt numerum. 31 C
Vniuersale quotupliciter. 7 G. 232 G
Vniuersale quotuplex. 7 H. 283 H
Vniuersale quid: & an sit substantia rei. 231 D. &
 deinceps.

Vniuer-

Index.

- Vniuersale an difficillimum cognitu.* 7 F
Vniuersale aliquid est, & quomodo à Philosopho ponitur separatim a rebus. 28 B. F. 66 B. C
Vniuersale & singulare, mel particulare eandem re dicunt. 66 C. 74 H. 114 D. 233 A. B. F
Vniuersale quò ab intellectu apprehendi pòt. 66 F
Vniuersale quomodo resoluitur, & intelligitur in suis singularibus. 120 B
Vniuersale an prius cognitu, q̄ singulare. 129 A. C
Vniuersale, totū, & omne quò differunt. 162 E. H
Vniuersale ut cadat subscientia, quid requirit; & quotupliciter dicitur. 173 H. 3 16 E
Vniuersale uerè definitur: quò dicit rem suā; et quò habet modum accidentis, uel qualis. 232 B. C. F
Vniuersale esse in particulari quid. 233 A
Vniuersale, & subiectum quomodo differūt. 268 E
Vniuersale an sit substantia. 233 A. C
Vniuersale an predicetur denominatiuè. 268 F
Vniuersalem ex indefinita in materia accidentali quando licet inferre. 123 G. E
Vniuersalia an possint dici; siue an sint ideæ, uel substantia separatæ. 234 A. & inde.
Vniuersalia non sunt principia particulariū. 306 B
Vniuersalia an sint separata à singularibus. ibid. E
Vniuersalis esbētia ī singularibus tota saluat. 204 B
Vniuersum quomodo ordinatum est. 352 F. H. E
Vniuersū unum est, unus pariter princeps. 355 A
Vniuoca dupliciter. 37 F
Vniuoca duplicia. 214 E
Vniuoca & denominatiua quid: & quomodo differunt in predicando. 230
Vniuoca quò participant rationes idearum. 21 H
Vniuoca predicatio quæ. 268 F
Vniuoca, equiuoca, & analogæ quò differunt. 76 H
Vniuocatio perfecta ubi. 215 F. G. 217 A. 282 A
Vniuoco ex parte, & ab uniuoco totaliter quomodo fiunt quæcunque fiunt. 215 E. & inde.
Vniuocū nomen est nomen simpliciter unum. 86 C
Vniuocū agēs quò differt ab agēte equiuoco. 104 B
Vnius ratio in quo consistit. 286 D. 287 D. 335 H.
Vnius rei unica definitio est. 62 H. 166 C. 225 C
Vnius & entis species quæ sunt. 79 A. B. D. E. quæ passiones, ad quæ spectat earū cōsideratio. 80 H
Vnius natura, & conditio. 108 E. 117 D
Vnius ad numerum quæ habitudo. 143 B
Vnius ut in pluribus, & unius ut in paucioribus eadem est causa. 177 B
Vnius modi quomodo ordinantur. 119 D. qui, & quot. 276 E. & inde. 287 C
Vnius, quod quantitatis discretæ principium est, conditiones. 280 D
Vno nihil est minus. 295 D
Vnum multipliciter. 31 C. 113 F. H. & deinceps. 276 E. 277 E. F. 285 F. 292 H. 306 B
Vnum quotuplex. 77 D. 113 F. H. & deinceps. 118 A. et deinceps. 277 F. H. 286 C. & inde. 292 G. 295 H
Vnum quid. 79 A. B. D. 115 C. 285 F
Vnum an debeat componi ex finito & infinito, pari & impari. 18 G
Vnum oia esse, quò opinati sunt antiqui. 19 C. 87 H
Vnum quomodo est substantia rei. 22 E
Vnum & multa quid sequuntur. 50 D. E. & quomodo opponuntur. 285 H. & inde.
Vnum quomodo predicatur de suis speciebus. 79 F
Vnū est propriè, quod significatur & intelligit. 85 F
Vnum & ens an sint principia substantialia rei. 51 G. 71 C. 306 D. 307 E
Vnum & ens an sint genera. 63 D. 284 F. 306 D
Vnum & ens quid important. 68 A
Vnum & ens sunt maxime uniuersalia. 71 G
Vnum & ens separatim an detur. 72 F.
Vnum & ens eandē naturā dicunt, & quā. 77 D. G. H. 91 C. 283 F. 284 C. 293 B. 309 C
Vnū & ens nō sunt elemēta predicamētōrū. 335 G
Vnum & ens quomodo communia sunt omnibus predicamentis. 336 A
Vnū & ens non sunt substantia. 238 D. & inde.
Vnum & ens quomodo dicuntur ad substantiam, & accidens. 307 E. & inde.
Vnū et numerus an possint poni principia rerū. ib. H
Vnum & simplex an differant. 343 C
Vnum quomodo apparet duo. 313 D
Vnum per se quare & quomodo ex genere & differentia fit. 227 H
Vnum ad unum tantum refertur. 98 F
Vnum esse in genere quid. 116 A
Vnum indiffinitione dupliciter ibid.
Vnum maximè quod, & ubi. ibid. H. 277 A
Vnum quæ dicitur. ibid. & inde. 277 C. 287 D
Vnum quò indiuisibile est, mensura, & principium omnium numerorum. 117 D. F. G. 276 G. 277 C
Vnum numero, genere, specie, & proportione unde accipiuntur. 118 F
Vnum & idem an possit habere diuersas definitiones. 125 D
Vnum ex duobus in actu fieri non potest. 257 H
Vnum an mensuret omnes quantitates. 278 E. F
Vnum, siue ratio unius quomodo dicitur de suis modis. 278 A
Vnum quomodo reperitur in motibus. 279 H
Vnum in omnibus generibus reperitur. ibi. C
Vnum, quod sit metrum omnium entium an, & quomodo detur. 282 F. 283 D. 284 G
Vnum & continuum quomodo idem sunt. 286 C
Vnum cui propriè contrariatur. 285 B. 290 G
Vnum uni, an plura contraria sunt. 290 D
Vnum facilius est nominare, quàm multa. 294 D
Voluntas in quo differt ab intellectu. 181 D
Voluntas nescit se, sed alias etiam potentias mouet. 3 E
Voluntas, & intellectus unde libera sunt. 345 F
Vtrum, particula in quibus utimur. 293 E

Z

Zenonis opinio de unitate, & de principio. 72 B

FINIS.

ALEXANDRI DE ALES, SUMMI THEOLOGI, PRAECIPUIQUE PHILOSOPHI,

In Duodecim Aristotelis Metaphysicæ Libros elaborata Expositio Liber Primus.

Cap. 4.

ICVT dicit Philo-
sophus Sexto Ethico-
rū, oportet sapiētem
non solum ex princi-
piis scire, sed & circa
principia uniuersali-
ter dicere. Ad quorū
euidētiā notandū
est, q̄ licet sit multi-

plex differentia inter
scientiam simpliciter; & scientiam, quæ uocatur
sapiētia; cuius expositionem inendimus: tamen
quantū spectat ad præsens, duplex differentia
dari potest. Prima differentia est, quia scientia,
quæ dicitur sapiētia; uersatur circa totum ens;
& ideo dicit Philosophus in huius Libri Prolo-
go, q̄ sapiētis est omnia scire; scientia autem,
simpliciter accepta, quæ non est sapiētia; uersatur
circa partem entis. Si ergo scientia, quæ est sa-
piētia; uersatur circa ens in quantum ens; & cir-
ca ea, quæ consequuntur ens in quantum ens; par-
tes quæ talis scientia necessaria est: nam ens, & ea,
quæ ipsum consequuntur; consequentia sunt om-
nibus, quæ determinantur in scientiis particula-
ribus; & quia scientia principiorum non potest
haberi sine scientia communi: ideo oportuit da-
re unam scientiam, in qua detemineretur de na-
tura entis, & omnium communium; quæ sequun-
tur ens in quantum ens. Si enim de ente, & de
communibus consequentibus ad ens, determina-
retur in aliqua sciētia particulari; qua ratione de-
terminaretur in una, determinaretur & in alia;
& sic eadem scibilia haberent repeti in omnibus
scientiis: ne igitur id fiat, inuenta est sciētia Me-
taphysica, quam uocamus sapiētiā; quæ uer-
satur circa ens in quantum ens: Habemus ergo
quoddam necessaria est. Ex eodem possumus habe-
re partes huius scientiæ: nam licet hæc scientia
uersetur circa ens; tamen principaliter uersatur
circa principale ens, quod est substantia. Non
enim imaginandum est duas esse scientias, quarum
una circa ens, & alia circa substantiam uer-
setur: sed una & eadem scientia uersatur circa
ens, & circa substantiam; & hoc quia tota ratio

B entis est in attributione ad substantiam. Cum er-
go hæc scientia specialiter uersetur circa substan-
tiam; huius scientiæ partes accipientur secūdum
partes substantiæ; quia una pars huius scientiæ
circa substantiam immaterialē est. Possit autē
aliter dici, quod quia hæc scientia uersatur circa
ens; ideo partes huius scientiæ accipiuntur secun-
dum diuisionem entis: ens autem prima diuisione
diuiditur in necesse esse, & possibile esse. Vo-
co autem ens, quod est necesse esse; ens, quod est
abstractum ab omni motu, & ab omni materia,
& ab omni ratione cuiusque possibilis. Vna er-
go pars huius scientiæ uersatur circa ens, quod
est necesse esse: quia de ipso necesse esse, siue
de substantiis separatis dicitur in Duodecimo hu-
ius scientiæ. De ente autem possibili est alia pars
huius scientiæ: ens enim possibile una diuisione
diuiditur in substantiam, & accidens; & de tali
ente specialiter tractatur in Septimo huius: Ens
enim possibile quandoque est in potentia; quan-
doq; de potentia trahitur ad actum: & ideo ens
diuiditur in potentiam, & actum; de potentia au-
tē, & actu specialiter dicitur in Nono huius. Etiā
ens diuiditur in unam, & multa: de uno autem,
& multo specialiter dicitur in Decimo. In libris
aut, qui præcedunt Septimū; aliqua ponuntur, quæ
necessaria sunt ad sequētia: sicut in Primo osten-
ditur, quomodo se habent Antiqui circa uerita-
tem entium. In Secundo autem ostenditur, quo-
modo acquisitio ueritatis non est impossibilis; &
tandem habetur modus acquirendi ueritatem.
In tertio autem disputat quasdam quæstiones, quæ
uenari habent in sequentibus libris. In quarto
autem ostenditur, ad quæ se extendit potestas
huius scientiæ: ostenditur enim ibi, quod se exten-
dit ad considerationem entis: secūdo enim osten-
ditur, quod extendit se ad considerationem com-
muniū, quæ sequuntur ens in quantum ens: ter-
tiō ostenditur, quod se extendit ad consideratio-
nem primorum principiorum: quo habitus, dispu-
tat contra negantes prima principia. In Quinto
autem distinguit res, de quibus oportet determi-
nari in hac scientia: & hoc factum est propter bo-
nitatem scientiæ, ut scientia facilius sit. In Sexto
autem

Discrimē in-
ter scientiā
simpliciter;
et scientiā,
quæ est sa-
piētia.

Metaphys.
speculatur
ens, non sub
omni rōne
reali, sed tā-
tum sub rō-
ne entis, in
quantū ens,
.i. quō ad
predicata
primi mo-
di, uide A-
lex. 4. Me-
taph. cō. 1.

Entis pluri-
ma sunt di-
uisiones. s. per
quoditates,
& passiones,
per modos,
& per differ-
entias ana-
logas: Hæc
prima dice-
re possumus
per modos.

A autem

Metaphysicæ

autem ostenditur, quod modus huius scientiæ speculatiuus est, & non practicus; & hoc quia hæc scientia uersatur circa ens per se, & non per accidens; & etiam uersatur circa ens rei, & non circa ens rationis; quod est ens diminutum. Sic ergo quia hæc scientia, quæ est sapientia; uersatur circa ens in quantum ens; ostensum est, quod hæc scientia necessaria est. Ostensum est etiã, quæ sunt partes huius scientiæ: aliæ autem scientiæ, quæ non sunt partes huius scientiæ (ut dictum est) uersantur circa partes entis; & ideo secundum diuersas partes entis sunt diuersæ scientiæ particulares. Quoddam est, n. ens, quod concernit motum & materiã tam secundum esse, quàm secundum definitionem; & de tali ente determinat scientia Naturalis: ea enim, quæ cadunt sub consideratione scientiæ naturalis, concernunt materiã & motum, tam secundum esse, quàm secundum definitionem; & ideo naturalis scientia est de ente mobili, siue de corpore mobili; quod pro eodem habeo modo. Corpus autem mobile potest considerari duobus modis: uno modo consideratur simpliciter, & absolute, sine contractione ad hunc motum, uel ad illud; & de eo sic considerato, determinatur in libris Physicis, in quibus metio specialis fit de motu in se, & de principiis motus. Secundo consideratur corpus mobile ut contractum est; & sic de eo determinatur in sequentibus libris; ita ut secundum diuersas contractiones motus sunt diuersi libri naturales. Si enim motus contrahatur ad situm, sic de eo determinatur in libris de Cælo & Mundo: ubi determinatur de mobili ad situm tantum. Si autem motus contrahatur ad formam; sic de motu ad formam in communi determinatur in libro de Generatione & Corruptione: in quo etiam aliquid dicitur de generatione elementorum, tamen non per se. Si autem motus contrahatur ad generationem elementorum, uel etiam mixtorum; sic sunt diuersi libri sequentes: nam de generatione elementorum dicitur in libro Meteororum: de mixtis autem inanimatis in libro de Mineris: de animatis in communi dicitur in libro de Anima; ubi determinatur de anima in communi: de animatis autem anima uegetabili, in de uegetalibus & plantis: de animatis autem anima sensibili in libro de Animalibus; & sic patet, quod secundum diuisionem motus, & mobilis diuiditur scientia naturalis. Secundo est quoddam ens, quod secundum esse concernit materiã sensibilem, non tamen secundum definitionem; & de tali ente sunt scientiæ Mathematicæ: ea enim, quæ cadunt sub consideratione scientiæ Mathematicæ, secundum esse sunt in materiã sensibili; tamen in sui diffinitione non concernunt materiã sensibilem. Et ideo dixit Philosophus Sexto libro huius, quod scientia Naturalis & Mathematica differunt sicut simum & curuum: simum enim in sui diffinitione concernit materiã sensibilem; & hoc, quia simum non potest intelligi præter naturam: & per consequens nec diffiniri: & ideo si-

num cadit sub consideratione scientiæ naturalis. Cuius autem in sui diffinitione non concernit materiã sensibilem: si enim uult diffiniri curuum; non oportet quod in eius diffinitione accipiatur lignum, uel lapis, uel aliquid simile; & hoc quia potest intelligi præter omnia ista. Et de tali ente sunt scientiæ mathematicæ, quæ quidem scientiæ sunt de quantitate: quantitas autem habet quandam prioritatem respectu qualitatis sensibilis; & ideo sicut prius potest abstrahi à posteriori, & intelligi præter posterius: ita quantitas potest abstrahi à qualitate sensibili; & intelligi præter illam: & ideo bene dictum est, quod subiectum scientiæ Mathematicæ non concernit materiã sensibilem: & hoc, quia (ut dictum est) quantitas abstrahit a materiã sensibili, tamen bene concernit materiã intelligibilem: Licet enim ea, quæ cadunt sub consideratione speculationis Mathematicæ, abstrahant à qualitate sensibili; tamen concernunt quantitatem: sicut licet triangulus abstrahat à qualitate sensibili; tamen non abstrahit à quantitate: & hoc quia triangulus est qualitas in quantitate: quantitas autem potest uocari materiã intelligibilem, siue melius imaginata. Sic ergo Mathematicæ scientiæ uersantur circa quantum, & passionem quanti; & secundum diuersitatem huius quanti diuersificantur scientiæ Mathematicæ. Quædam est scientia Mathematica, quæ est de magnitudine, sicut Geometria; cui subalternatur Perspectiua: quæ est de linea uisuali: ita quod non est de linea simpliciter, sed de linea applicata ad uisionem. Alia est scientia Mathematica, quæ est de numero; sicut Arithmetica: cui subalternatur Musica; quæ est de numero sonoro: hæc enim scientia non considerat proportiones numerosas simpliciter, sed in sonis. Astrologia etiam, quæ numeratur inter scientias Mathematicas, considerat de quantitate motuum cælestium: non enim considerat motum simpliciter: si enim hoc esset, esset scientia naturalis; sed magis considerat quantitates motuum: & ideo computatur inter scientias mathematicas.

Secunda differentia, quæ potest dari inter scientiam eõiter acceptam, & scientiã, quæ est sapientia, est: quia scientia, quæ est sapientia; uersatur circa substantias separatas: & ideo uocatur scientia diuina, quæ uersatur circa res diuinas: scientia n. prima qualis est sapientia, debet uersari circa entia prima, quæ abstrahunt à motu, & materiã secundum esse, & secundum diffinitionem. Aliæ autem scientiæ communiter acceptæ, uersantur circa entia, quæ concernunt materiã; & quantum ad esse, & quantum ad diffiniri; & sic est scientia Naturalis: uel concernunt materiã quantum ad esse, & non quantum ad diffiniri, sicut scientiæ Mathematicæ, ut dictum est supra. Et quia scientia, quæ est sapientia, uersatur circa substantias separatas: ideo sequitur quod sit speculatiua, & non practica. Scientia enim speculatiua uocatur, quæ est propter scire tantum, & non propter operari, qua-

Mathematica scientia circa quod sit

Scientia mathematica quo plurificetur, & uarietur.

Differentia secunda inter scientiã simpliciter, et scientiã, quæ est sapientia.

Sciã speculatiua quæ

Sciã particularis sunt tales secundum diuersas partes entis.

Corpus mobile, ens mobile, & corpus naturalis idem.

Secundum diuersas contractiones motus sunt diuersi libri philosophiæ naturalis redduntur diuersi.

Ubi proprie tractatur de generatione elementorum.

Differentia inter Naturalem & Mathematicam. 6. Metaph. tex. com. 1.

qualis maximè est illa, quæ uersatur circa substantias separatas: unde Philo. infra in Prologò dicit, quòd illa scientia est propter scire maximè, quæ est respectu maximi scibilis.

Tertia differètia, quæ est inter scientiam, quæ uocatur sapientia; & scientiam communiter acceptam, est: quia scientia, quæ uocatur sapientia; uersatur circa principia & dignitates. Principia enim & dignitates uocantur hic, quæ fundantur super terminos còmunes; sicut super ens, & notens; super quæ fundatur hæc dignitas; De quolibet affirmatio, uel negatio: uel super totum & partem; super quæ fundatur hæc dignitas, Omne totum est maius sua parte. Illa ergo scientia uersabitur circa talia principia, cuius est dicere uniuersaliter circa tales terminos; & hæc est scientia còmunis, & uniuersalis, quam uocamus sapiètiã; & non scientiam communiter acceptam, cuius est considerare terminos abstractos ætatos, & limitatos, & nò còmunes. Et ita tertia differètia est illa, de qua dictum est in uerbo præallegato, accepto de 6. Ethic. in quo dicitur; quod sapientem non solum oportet scire, quæ ex principiis: sed etiam uniuersaliter dicere circa principia. Notandum tamè, quod sapientis non est uniuersaliter dicere circa principia, uel uersari circa ea, illa demonstrando: quia principia prima indemonstrabilia sunt: sed magis declarando terminos, super quos fundantur talia principia: sicut declarando naturam entis, quodam modo declarat hoc principium, De quolibet affirmatio, uel negatio &c.

Differètia tertia inter scientiã, quæ est sapientia, & scientiã simpliciter.

Cap. 4.

TEX. 1.

Mnes hoies natura scire desiderat.

Iste liber diuidit in duas partes, in Proemium, & Tractatû: Secunda pars ibi, [Quoniam autem manifestum est, quod earum, quæ à principio.] Prima pars in

Disiunctio totius operis.

tres partes; quia in isto proemio primò præmittit quædam, quæ respiciunt uniuersaliter scientiam: secundo ostendit, circa quæ est hæc scientia, quia circa causas: tertio ostendit qualis est hæc scientia: quia speculatiua. Secunda ibi [Huins autem gratia] Tertia ibi [Quoniam] autem sciam hanc querimus] Prima pars in duas: quia primò præmittit quandam dignitatem, quæ respicit omnem scientiam: secundo ostendit ordinem cognitionis in scientiis. Secunda ibi [Animalia quidem igitur.] Prima pars in duas: quia primò ponit dignitatem suam: secundo probat eam per signum. Secunda ibi [Signum autem est.] Dicit ergo primò, quod dignitas & maxima in scientiis est, quod homines naturaliter scire desiderant. Deinde cum dicit.

Axioma.

Signum autem est sensuum dilectio; præter enim utilitatem propter seipso diliguntur, & maximè abiorum, qui est propter ipso oculos; non enim solum ut agamus, sed & nihil agere debentes, ipsum uidere præ omnibus (ut dicam) aliis eligimus. Causa autem est, quia hic maximè sensuum cognoscere nos facit, & multas rerum differèntias demonstrat.

A Probat, quòd dixit, per signum, dicens: Quòd autem omnes homines diligunt sensus, & cognitione sensitua; ex hoc est, quia cognitio sensitua ordinatur ad scientiam; sensus autem a nobis diliguntur inquantum sunt cognoscitui; & si aliam utilitatem, nobis non facerèt. Inter autem omnes sensus maximè à nobis diligitur sensus uisus; cuius ratio est: quia inter omnes sensus facit nos maximè cognoscere, & multas rerum differèntias nobis ostendit; & plures, quam alij sensus.

Vide 2. de ani. tex. cò. 16. & inde. et 3. de Anima in fine. & lib. de Sensu et sensu in principio.

B Queritur dubium, Vtrum omnes homines scire desiderant. Videtur quod non: quia omne, quòd mouetur ad aliquid, aliquid habet de eo, ad quòd mouetur; sed homo de se non habet scientiam; quia anima eius creata est sicut tabula nuda: si ergo nihil habet de scientia, non potest moueri per appetitum ad scientiam. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est ad quæstionem, quod tripliciter uenari possumus, quod homo appetit scire: prima uia est ex ratione appetitus: secunda ex comparatione intellectus possibilis ad agentem: tertia ex comparatione intellectus agentis & possibilis ad intellectum factum siue speculatiuum. Ad euidèntiam primæ uia notandum est, quod appetitus est tendentia ad rem nò habitam, possibilem tamè haberi: ita quòd appetitus duo includit, priuationem perfectionis, & possibilitatem ad eandem perfectionem: ita quòd possibilitas & priuatio sunt de essentia appetitus: ubicunq; ergo est appetitus, ibi imperfectio est; & ubicunq; imperfectio est, & aptitudo ad perfectionem, ibi est appetitus perfectionis. Si ergo de essentia appetitus est priuatio perfectionis cum possibilitate ad eandem, ubicunq; hæc duo reperiuntur, oportet quòd reperiatur & appetitus: diximus autem, quod anima cuiuslibet hominis creatur sicut tabula nuda, nil habens de scientia: ergo in ea est priuatio scientiæ cum possibilitate ad eandem; quia sicut creatur priuata, ita creatur & possibilis; in ea ergo est priuatio & possibilitas ad scientiam: ergo in ea est appetitus ad scientiam: Patet ergo prima uia, quod scilicet in anima eo ipso quod est priuatio scientiæ, & possibilitas ad eandem, in ea est appetitus scientiæ.

Questio.

3. de Anima tex. cò. 13.

Appetitus quid.

Ex hoc patet poterit error Suesani, afferens homines appetitum rationali, & non naturali appetere scientiam.

C Secunda uia sumitur ex comparatione intellectus possibilis ad intellectum agentem. Ad cuius euidèntiam notandum est, quòd omnis potentia passiuæ appetit naturaliter coniungi suo actiuo: debemus enim imaginari, quòd omnis potentia passiuæ naturaliter appetit perfici: & quia non potest perfici, nisi iungatur suo actiuo: ideo naturaliter appetit coniungi suo actiuo. In anima autem secundum Philosophum Tertio de Anima, est intellectus possibilis, qui est omnia fieri; & iste intellectus est potentia passiuæ: & intellectus agens, qui est omnia facere; & iste intellectus est potentia actiuæ: sicut ergo potentia passiuæ appetit coniungi suo actiuo; ita intellectus possibilis appetit coniungi intellectui agenti; ex hoc autem coniungitur, quòd hic illuminat, scilicet agens, & hic illuminatur, scilicet possibilis: sicut er-

Intellectus possibilis ad intellectum agentem proportionis.

Tex. cò. 18.

Metaphysicæ

*coniungi acti-
uo quid.*

*Habitudo
inter intelle-
ctum specu-
latiuum, &
possibilem.*

*Forma in
conceptu, et
forma in ef-
fectu.*

*Intellectus
factus, seu
speculati-
uus quid: et
quomodo se
habet ad in-
tellectu pos-
sibilem.*

Ad argum.

*Appetudo
non est ali-
quid rei.*

Questio.

ergo naturaliter appetit intellectus possibilis con-
iungi, ita & illuminari: ipsum autem illuminari,
est ipsum habere scientiam: ergo naturaliter ap-
petit scientiam. Similiter sicut naturaliter appetit
conungi suo actiuo, ita naturaliter appetit a
suo actiuo deduci de potentia ad actum: quia pas-
suum coniungi actiuo, nil aliud est; nisi ipsum de-
duci ab ipso actiuo de potentia ad actum: appetit
ergo intellectus possibilis naturaliter deduci de
potentia ad actum: actio autem intellectus possi-
bilis scire est, ergo naturaliter appetit deduci ad
scientiam: patet ergo secunda uia.

Tertia uia declaras ista est ex habitudine, qua
est inter intellectu speculatiuum, & possibile. Ad
cuius euidentiã notandũ est, qd sicut suo modo qua
do forma debet fieri in effectu, tria imaginamur: F
ita similiter quando forma debet fieri in conce-
ptu. Si enim debet fieri forma in effectu, oportet
qd ibi sit natura possibilis, de qua possibili educi-
tur illa forma; & natura agentis; in uirtute cuius
fit illa forma: & ultimò est illa forma facta. Simi-
liter si debet fieri forma in conceptu, est ibi una
potentia, qua tenet locum possibilis; & hanc uo-
camus intellectum possibilem: & est ibi potetia,
qua tenet locum agentis; & hanc uocamus intel-
lectum agentem; & ultimò est forma facta in cõ-
ceptu: ita quod intellectus possibilis in uirtute a-
gentis fit sub forma in conceptu: & istu intellectu
sub forma in conceptu, uocamus intellectum factum,
sive speculatiuum. Vnde Cõmentator 3. de
Anima, uult: quod sicut in naturalibus aliquid est G
loco materix, aliquid loco agentis, & aliquid lo-
co formæ; ita naturaliter quando forma sit in
conceptu, est intellectus possibilis ad modum ma-
terix; & intellectus agens tenens locum agentis,
& intellectus speculatiuus tenens locum formæ.
His ergo declaratis, aperte habemus, quod intel-
lectus speculatiuus se habet suo modo ad intel-
lectum possibilem, sicut forma ad materiam: & in
tellectus possibilis ad speculatiuum, sicut mate-
ria ad formã. Sicut ergo materia naturaliter ap-
petit formam; ita naturaliter intellectus possibilis
appetit speculatiuum: intellectus autem specula-
tiuus scientia est (Appello enim hic scientiam, cer-
tam cuiuslibet rei speculationem) ergo possibilis
intellectus secundum hanc tertiam uiam natura-
liter appetit scientiam; patet ergo questio. Ad ar-
gumentum in contrarium dicendum est; quod
cum aliquis mouetur ad scientiam, aliquid habet
de scientia: quia habet aptitudinem ad illam: apti-
tudo enim ad rem aliquo modo aliquid est rei: &
similiter appetens scire aliquid, licet nesciat illud
in speciali; tamen aliquo modo scit illud in gene-
rali: scientia autem in generali est aliquid scire
rei, licet non sit tota scientia.

Secundò quæreret quis, ut hoc meliùs uidea-
tur, Vtru homo appetat scire appetitu naturali,
sicut dicit Philosophus? Videtur quod non: quia
appetitus finis supponit cognitionem finis: ergo
appetitus scientix supponit cognitionem scien-

tix: sed appetitus naturalis non cognoscit, neq;
oportet quod supponat cognitionem, ergo & c.
Dicendum ad quæstionem, quod appetitu natu-
rali intellectus appetit scire: quod autem natura-
liter appetat scire, ratio est: quia naturaliter intel-
lectus est imperfectus: cum ergo appetitus natu-
raliter sequatur imperfectionem intellectus; &
hec imperfectio præcedat omnem cognitionem,
sequitur quod iste appetitus præcedit omnem co-
gnitionem. Si autem præcedit omnem cognitio-
nem, non potest esse cognoscitiuus: appetitus. n. co-
gnoscitiuus sequitur aliqualem cognitionem, su-
per quam fundatur: appetitus autem hic, qui est
in intellectu, qui est nudus omni cognitione; crea-
tur sicut tabula nuda: nam sicut anima creatur nu-
da omni cognitione; ita similiter appetitus, qui se-
quitur istam imperfectionem, præcedit omnem
cognitionem: sicut enim imperfectio animæ præ-
cedit naturaliter omnem habitum cognitionis;
ita similiter & iste appetitus: appetitus ergo iste
non potest dici cognoscitiuus, ex quo præcedit
omnem cognitionem, ergo oportet quod dicatur
appetitus naturalis. Imaginabimur enim, quod sit
cuius materia inclinatur naturaliter ad formam in
effectu; quæ quidem inclinatio appetitus dicitur:
ita similiter intellectus suo modo inclinatur natu-
raliter in formã in conceptu; & sic appetitu natu-
rali appetit perfici. Ad argumentum dicendum est,
qd appetitus supponit cognitionem, uel in se, uel
in alio: uidemus enim qd sagitta appetit signũ, &
tamen non cognoscit signum; sed cognitio signi
est in sagittante: ita à simili, intellectus ante om-
nem cognitionem naturaliter inclinatur in cõ-
gnitionem & in finem suũ; non autem potest di-
ci, quod iste finis cognoscatur ab eo, ex quo iste
appetitus præcedit omnem cognitionem: oportet
ergo dicere, quod illa cognitio præcedat in
illo, qui dedit hanc inclinationem ad suam per-
fectionem.

Tertiò quæreret aliquis, Vtrum intellectus ali-
quo modo appetat scire appetitu cognoscitiuo?
Dicendum est, quod sic: ad cuius euidentiã no-
tandum est: quod cum appetitus non sit nisi que-
dam tendentia perfectibilis in suam perfectionem,
ut perficiatur per illam; contingit qd hic ap-
petitus & tendentia consequatur modum potentix
intellectus, nudi ab omni cognitione, quando
inclinatur ad cognitionem ante omnem cog-
nitionem; & tunc talis tendentia purè naturalis est,
ex quo est ante omnem cognitionem. Aliquando
autem contingit, qd hic appetitus, & hæc tenden-
tia sequatur naturam intellectus, iam actuati per
cognitionem imperfectam; eo modo quo dici-
mus; qd scientes in uniuersali, appetunt scire in
particulari; & scientes imperfectè appetunt scire
perfectè: & hic appetitus potest dici naturalis &
aliquo modo cognoscitiuus: naturalis inquã, quia
potentia naturaliter inclinatur in perfectionem:
& idè intellectus imperfectè cognoscens natu-
raliter appetit perfici: cognoscitiuus autem po-
test

*Intellectus
quo appetit
in appetit
scire.*

*Appetitus
multiplex.*

*Tertio de
anima 13.*

Ad argum.

Questio.

*Appetitus
quid.*

*Sciens in uniuersali, &
imperfectè
appetit scire in parti-
culari, &
perfectè.*

test dici: quia sequitur cognitionem habitam de re imperfecta tantum.

Questio.

Quartò dubitaret quis, Vtrù omnes homines appetant scire, sicut dicit Philosophus? Videtur quòd non uidemus enim ad se supra, quòd multi homines a scientia retrahuntur, nec curant de scientia, ergo non appetunt eam; non ergo omnes homines appetunt scire. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, quòd nota difficultas questionis est in hoc, quòd potest esse, quòd omnes appetant istum finem, qui est scire; & tamen non omnes ipsum prosequantur. Vt ergo soluantur ista difficultates notandum est, quòd duplex potest esse causa, quòd aliquis non prosequatur suum finem: una est, quia ignorat finem: secunda est: quia omnia, quæ sunt ad finem, grauias & difficilia sunt. Hæc duplex igitur causa sit, quare aliquis non prosequatur finem, aut quòd non appetat finem; uidelicet, uel quia ignorat finem; uel quia non habet naturam inclinatum ad illum finem: Aliud est ergo non prosequi finem; & aliud est non appetere finem: & alia causa est, quare aliqui non appetant aliquid; & alia causa quare non prosequantur illud: a prosecutione finis impediunt ea, quæ ducunt ad finem illum; quæ tamen non impediunt ab appetitu. Omnes ergo homines appetunt scire, quia naturaliter inclinantur ad istam perfectionem suam: & quia iste finis ab omnibus cognoscitur, saltem in uniuersali; licet tamen multi non prosequantur; quia ea, quæ ducunt ad istum finem, retrahunt ab illo sine, propter sui difficultatem.

Questio:

Quintò quereretur quis, Vtrum intellectus appetat scire omnia, non solum naturalia, & quæ sunt infra lumen naturæ; sed etiam super naturalia, & quæ sunt infra lumen supernaturale? Videtur quòd non, quia appetitus ille est otiosus, qui non potest reduci ad actum; sed intellectus non potest deduci ad actum cognitionis supernaturalium per lumen suum, ergo non appetit scire illa. Dicendum est, quòd intellectus appetit scire omnia, etiam super naturalia; & primò probatur quòd omnia: secundò quòd etiam super naturalia. Prima ergo uia ostendit, quòd appetit scire omnia, quæ talis est; intellectus enim est omnia fieri secundum Philosophum; sua ergo perfectio est, quòd appetat fieri omnia. Debemus enim imaginari, quòd sicut materia est in potentia, ut fiat forma in effectu; ita intellectus est in potentia, ut fiat etiam forma in conceptu; & idem intellectus est omnia fieri in conceptu; & sic appetit perfici potentia in conceptu.

Intellectus omnia appetit: & superiora, & inferiora.

3. de Anima. l. c. 18.

1. l. forma.

Secunda uia ostendit, quòd intellectus non solum appetit fieri illa, quæ possunt esse in eo per lumen naturæ; sed etiam illa, quæ possunt fieri in eo per lumen supernaturale: intellectus enim existens sub imperfecta cognitione, semper appetit perfici; & idem non solum appetit fieri sub illis, quæ possunt acquiri per lumen naturæ; sed etiam sub illis, quæ habentur per lumen supernaturale. Sicut enim si materia esset in potentia ad aliquas formas, quæ possent educi per aliquod agens su-

pernaturale, non obstante diuerso modo educendi, posset fieri sub utrisque formis; & per consequens appeteret esse sub illis: ita similiter si intellectus posset fieri sub formis, quæ sunt infra lumen naturæ; & sub formis, quæ sunt infra lumen supernaturale; non obstante diuersitate luminis, uel diuerso modo educendi, appetit esse sub illis.

Ad argum.

Ad argumentum dicendum est, quòd appetitus non est otiosus; licet enim non possit conducere ad supernaturalia per se, tamen potest conducere per aliud: sicut oculus non est otiosus, licet non possit educi ad actum, nisi mediante luce supernaturali. Notandum tamen, quòd appetitus est ad omnia, hoc est in generali, & indistincte: sed tamen determinate potest esse ad hoc, uel illud; in quantum determinatur per cognitionem; & sibi presentatur hoc, uel illud: sicut dicimus, quòd materia appetit formam omnem; sed tamen ad hanc, uel illam determinate mouetur per agens.

Sextò queritur, Vtrum ille appetitus, quo quis appetit scire; sit ex parte intellectus, uel ex parte uoluntatis? Videtur quòd ex parte uoluntatis; quia ubicunque sunt plura mouentia, & ordinata; hoc, quòd est mouens uniuersale; mouet agentia particularia ad suos fines particulares. Debemus enim imaginari, quòd hic est aspectus & ordo inter uoluntatem, & alias potentias. scilicet quòd uoluntas aspicit bonum simpliciter; alie autem potentie aspiciunt hoc bonum: puta intellectus suum bonum, quòd est intelligere; & sensus suum bonum, quòd est sentire: ergo bonum, quòd aspicitur a uoluntate; est bonum simpliciter; & finis simpliciter: bonum autem quòd aspicitur ab aliis potentis, est bonum particulare: sicut ergo potentia, quæ respicit finem uniuersalem; mouet istam, quæ respicit bonum particulare, & finem particularem; ita uoluntas mouet intellectum. Ad oppositum est; sicut anima naturaliter appetit uniri corpori; ita similiter quilibet potentia naturaliter appetit uniri suæ perfectioni. Ad questionem dicendum est, quòd non est inconueniens, quòd iste appetitus ponatur ex parte intellectus, & etiam ex parte uoluntatis: primò quia appetitus (de quo hic loquitur) non est, nisi inclinatio & tendentia in suam perfectionem: unde hic appetitus est ex eo, quòd imperfectum appetit perfici: in eo ergo, in quo est imperfectio; in eo debet poni appetitus & tendentia ad perfectionem; ista autem tendentia tenet gradum medium inter perfectum, & imperfectum: ita quòd primò suo modo res est sub gradu imperfectionis; secundò sub appetitu, qui oritur ex imperfectione; tertio habet appetitum sub gradu perfectionis terminatæ. Sicut ergo media & extrema sunt in eodem; ita similiter imperfectio, & appetitus, & perfectio: non enim imaginandum, quòd alia res est, quæ est imperfecta; & alia est, quæ appetit; & alia quæ perficitur: sed illud idem, quòd est imperfectum, appetit perfici, & ultimò perficitur. Cum ergo in

Questio.

Ordo inter uoluntatem, & alias potentias.

C

D

Tendentia ad perfectionem tenet medium inter perfectum & imperfectum.

Metaphysicæ

tellectus sit subiectum imperfectionis, & perfectionis, oportet quod etiam sit subiectum appetitus: sic ergo patet primo, quod ille appetitus est ex parte intellectus. Patet etiam secundo, quod est ex parte uoluntatis, cuius ratio est; quod non solum mouet seipsam uoluntas ad suam perfectionem, sed etiam mouet omnem aliam potentiam: non enim solum uoluntas mouet seipsam ad uelle, quod est perfectio sua; sed etiam mouet intellectum ad intelligere. Sicut ergo mouet alias potentias ad suam perfectionem; ita appetit à potentiis omnibus motus ab ea, perfectiones suas. Debemus enim imaginari, quod sicut intellectus uidet sibi & uoluntati; ita uoluntas appetit sibi & intellectui. Sic ergo non est impossibile, quod hic concurrant duo appetitus: unde argumentum concludit uerum.

Intellectus; et uoluntas ambo appetunt; & sibi inuicem seruunt.

Questio.

Septimo quaeretur quis de uerbo, quod dicit Philosophus, quod sensus uisus plures differentias rerum ostendit aliis sensibus. Videtur enim esse falsum: quia tactus est ostensiuus duarum contrarietatum: uisus autem unius tantum. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, quod illud, quod dicit Philosophus, uerum est: ad cuius euidenciam notandum est; quod quaelibet potentia, & maxime potentia uisua habet obiectum materiale, & obiectum formale: sicut uerbi gratia, materiale obiectum intellectus est omne illud, quod intelligitur: formale autem uoco hic, quod est ratio intelligendi. Debemus enim imaginari, quod sicut humanitas est quaedam formalitas, quæ potest reperiri in multis materiis; sic suo modo ratio intelligendi est quaedam formalitas, quæ potest reperiri in multis intellectibus; quæ quidem intellecta se habent, sicut materialia respectu illius formalitatis: ita quod illa intellecta non induunt rationem intellectus, nec cadunt sub obiecto intellectus, nisi in quantum induunt illam formalitatem. Et si cut dico de intellectu; ita dico de uisu, & aliis potentiis: quod ibi est considerare obiectum materiale, & obiectum formale: materiale uoco, super quod fertur potentia; uel quod mouet potentiam: formale, quod est ratio mouendi; ut si lignum lucidum mouet uisum; quia lignum mouet, & lux est ratio mouendi; ideo lux tenet locum formæ, lignum uero locum materiæ. Si autem ita est, ut diximus; oportet quod ambitus potentie sumatur secundum ambitum formalitatis in obiecto: unde quantum formalitas in obiecto est maioris ambitus; tanto oportet quod potentia sit maioris ambitus. Et hoc patet manifestè in sensu particulari, & sensu communi, & intellectu: nam quia ratio formalitatis in sensu communi est maioris ambitus, quam ratio formalitatis in sensu particulari; ideo sensus communis est maioris ambitus, quam sensus quilibet particularis per se: & quia intellectus habet formalitatem maioris ambitus, quam quaelibet potentia inferior, ideo & ipse intellectus est maioris ambitus. Quia ergo ita est in omnibus potentiis regulariter, quod potentia proportionatur formalitati: ita erit in uisu; quia proportiona-

Quaelibet potentia habet duplex obiectum.

Ratio intelligendi est quaedam formalitas.

Ambitus potentie uocatur secundum formalitatem.

Potentia proportionatur formalitati.

bitur formalitati sui obiecti; formalitas autem sui obiecti est lux; & ideo quantum extenditur lux & ambitus eius; tantum extenditur ambitus potentie uisue; & quia lux reperitur in corporibus superioribus, & inferioribus; ideo potentia uisua est respectu superiorum & inferiorum. Unde potentia uisua est ostensiuus plurium differentiarum; quam quaelibet potentia sensitua; quia sub formalitate obiecti potentie uisue reperiuntur plures differentie, quam sub formalitate obiecti aliarum potentiarum: sub formalitate enim obiecti aliarum potentiarum non reperiuntur nisi corpora inferiora; sub formalitate autem obiecti potentie uisue reperiuntur corpora superiora & inferiora. Ad argumentum dicendum est, quod licet tactus sit duarum contrarietatum, tamen ratio uisus reperitur in pluribus obiectis, quam ratio tactus.

Perfectio uisus arguitur primo, quia lucem respicit, quæ est nobilior qualitatis sensibilium. 2. quia eius organum est nobilium. 3. quia medium habet perfectius. 4. quia eius operatio est spualior.

Questio.

Quæritur, Vtrum sit bona probatio, quæ facit Philosophus per signum, ad probandum, quod omnes appetunt scire? Dicendum est quod sic, quod potest manifestari duobus modis; uno modo sic: potentia sensitua uisua ordinatur ad potentiam intellectiuam; ergo uidetur, quod potentia uisua sit ignobilior, quam potentia intellectiua; quia quæ sunt ad finem, non habent tantum de bonitate, quantum finis: si ergo potentia sensitua uisua per se appetitur; quia facit cognoscere, & quia est ostensiuus plurium differentiarum rerum; multo magis potentia intellectiua: quia certum est quod potentia intellectiua nobilior est, quam potentia sensitua uisua; & multas differentias rerum potest ostendere intellectus, quas non potest ostendere sensus: unde si appetitus uidetur per sensum, multo magis & appetitus cognoscetur per intellectum.

Cognitio sensitua ordinatur ad intellectiuam.

Alio modo potest ostendi, quod hæc probatio per signum est bona. Ad cuius euidenciam notandum est, quod cognitio sensitua ordinatur ad cognitionem intellectiuam; ita quod cognitio intellectiua est finis eius: ea autem, quæ sunt ad finem, non sunt causa, quod finis appetatur: sed e converso ea, quæ sunt ad finem, cadunt sub appetitu propter finem: nil enim cadit sub appetitu, nisi in quantum habet et rationem boni, ut probatum est in I. Ethico. Sicut ergo ratio boni non saluatur in iis, quæ sunt ad finem; ita nec ratio appetibilis: ea ergo, quæ sunt ad finem, bene possunt esse signum, quod si ipsa appetantur, quod & finis debeat appeti; sed nunquam sunt causa: appetibile enim in iis, quæ sunt ad finem, non est causa appetibilis in ipso fine, sed e converso: scire ergo sensituum cadit sub eodem appetitu, quo scire intellectiuum, sed non est causa; si enim uellemus arguere a causa, diceremus, si scire intellectiuum cadit sub appetitu; ergo & scire sensituum; & hoc quia scire intellectiuum finis est; scire autem sensituum ad finem: quia autem arguimus à signo; ideo sic arguimus, scire sensituum cadit sub appetitu; ergo signum est, quod multo magis scire intellectiuum.

Nil cadit sub appetitu, quin habeat rationem boni.

Scire sensituum est ad finem, scire intellectiuum est finis.

Anima-

Animalia quidem igitur, sensum habentia, natu-
ra sunt; ex sensibus autem quibusdam ipso-
rum memoria non fit; quibusdam uero fit: & propter hoc alia
quidem prudentia sunt, alia uero disciplinabilia non
potentibus memorari; Prudentia quidem sunt absque
eo quod discunt; quaecumque sonos audire non potentia
sunt, ut apes; & si quod genus aliud animalium hu-
iusmodi est: addiscunt autem quaecumque; una cum me-
moria hunc habent sensum.

In parte ista ponit gradus cognitionis. Et diui-
ditur in duas partes: quia in prima parte ponit
gradum cognitionis in animalibus: secundum in
hominibus: quod totum facit ad ostendendum, quo
modo generatur scientia in hominibus. Ita quod
prima pars ostendebat, quomodo omnes homi-
nes appetunt scientiam; hæc autem pars ostendit,
per quem modum hoc, quod appetitur, potest
haberi. Secunda ibi [Alia quidem igitur.] Ad eui-
dentiam primæ partis notandum est, quod in ani-
malibus est triplex gradus: quædam enim sunt
animalia, quæ non habent nisi sensum tactus; nec
mouentur de loco ad locum: & hæc animalia me-
moriæ non habent; uel si habent, in præsentia
sensibilis tantum habent: hæc ergo in primo gra-
du, ita habent sensum, quod non habent memo-
riam. Quædam sunt alia animalia, quæ habent sen-
sum, & memoriæ; & hæc sunt animalia, quæ pos-
sunt moueri ad aliquid distans: nisi enim intentio
præconcepta posset retineri, ad absentiam rei
notæ se continuare non possent: hæc ergo anima-
lia sunt habentia primum gradum cognitionis:
quia sunt prima memoriæ habentia. Prima ani-
malia nullum gradum prudentiæ habere possunt,
cuius ratio est: quia non potest esse prudentia, ni-
si ubi potest esse memoriæ præteritorum: secun-
da autem animalia præter memoriæ possunt ha-
bere aliquem gradum prudentiæ; eo modo quo
dicimus, quod aliquis gradus prudentiæ est in for-
mica, quando congregat grana frumenti ad ali-
quem locum certum. De numero autem horum
animalium, quæ habent memoriæ; quædam sunt,
quæ habent sensum auditus; & hæc animalia pro-
pter memoriæ possunt habere gradum prudenti-
æ; propter autem auditum disciplinabilia sunt: &
hic est tertius gradus, quia auditus ad memoriæ su-
peraddit. Quædam autem sunt animalia, quæ ita
habent memoriæ, quod non habent sensum audi-
tus: & illa ita imprudentia sunt, quod non sunt di-
sciplinabilia, & hæc sunt in primo gradu: quæ au-
tem habent memoriæ & non auditum, prudentia
possunt esse, sed non disciplinabilia; & hæc
sunt in secundo gradu: quæ autem habent me-
moriæ, auditum, & prudentiam, disciplinabilia
sunt; & hæc sunt in tertio gradu. Quod autem
aliqua habeant auditum, & non habeant memo-
riæ; ita quod iste sit quartus gradus; non est pos-
sibile: quia ubicumque est auditus, ibi est memo-
riæ relicta ex auditu; omne autem animal, quod habet au-
ditum, mouetur motu progressiuo, & omne tale
habet memoriæ. His uisus, patet litera Philoso-

phi: dicit enim quod omnia animalia naturaliter
habent sensum; licet tamen in aliquibus anima-
libus ex sensibus non fiat memoriæ: hoc est dice-
re, quod quædam animalia sunt, quæ habent sen-
sum, & non memoriæ: & hæc sunt in primo gra-
du: quibusdam uero animalibus ex sensu fit me-
moriæ, & hæc sunt in secundo gradu: & ideo pri-
ma quidem prudentia non sunt, quæ scilicet non
habent memoriæ; alia uero sunt prudentia, quæ
habent memoriæ; & sunt magis disciplinabi-
lia, quam illa, quæ non possunt memorari: quæ-
dam uero sunt animalia, quæ sunt prudentia sine
disciplina; & illa sunt, quæ non possunt audire, si-
cut apes, & si est aliud genus animalium simile:
quædam uero sunt, quæ ultra memoriæ addiscunt,
& possunt disciplinari; & hoc quia habent sen-
sum auditus; & hæc sunt in tertio gradu.

Quereret quis, Vtrum animalia bruta habeant
prudentiam? Videtur quod non, quia Sexto Ethic. pru-
dentia est recta ratio rerum agibiliu; sed in brutis ani-
malibus non est ratio; ergo nec prudentia. Ad oppo-
situm est Philosophus. Ad euidentiæ huius qua-
estioni duo sunt declaranda: primum est, quod pru-
dentia proprie est in hominibus: secundum est,
quod est secundum quandam similitudinem po-
test esse in brutis animalibus. Primum patet: quia
prudentia est habitus conciliatiuus; est enim pru-
dentia regulatiua concilij; & ubi est natura con-
ciliatiua, proprie prudentia est: hæc autem est in
hominibus: oportet enim, quod quicumque conci-
liatur proprie, præconciat finem, & per eum in-
quirat ea, quæ sunt ad finem; & tertio conferat in-
ter ea, quæ sunt ad finem: conferendo. scilicet quæ sunt
illa, quæ ducunt ad istum finem, & quæ non. Et sic
oportet, quod omnis potentia conciliatiua pro-
prie sit collatiua: & quia nulla potentia proprie
conferat nisi ratio; ideo conciliari proprie rationis
est: & ideo prudentia, & concilium proprie non
sunt nisi in hominibus: ex quo patet primum mem-
brum. Patet etiam & secundum. scilicet quod animalia
bruta habent aliquem gradum prudentiæ, secun-
dum aliquam similitudinem. scilicet non proprie. Ad cu-
ius euidentiæ notandum est, quod animalia bru-
ta quædam agunt uniformiter, & quasi quodam
instinctu naturali; eo modo quo dicimus, quod aranea
facit uniformiter telam: & in talibus actionibus
non ponimus prudentiam, nec aliquam regulam
directiuam. Quædam autem actiones sunt in talibus ani-
malibus, in quibus contingit difformitas aliqua, eo
modo quo uidemus, quod formica aggregat gra-
na frumenti, & iterum aliud in alio: & iterum ui-
demus quod formicæ redeunt ad aceruum fru-
menti, unde acceperunt primum granum: quod
non potest esse sine aliquo habitu directiuo, quæ
dicimus prudentiam, secundum aliquam similitu-
dinem: uel non sine memoriæ, quia forte memoriæ
est in talibus animalibus. Deinde cum dicit.

Alia quidem igitur imaginationibus & memo-
riis uiuunt; experimenti autem parum participant.
Hominum autem genus arte & rationibus uiuunt.
Ponit

Cum animal non sit ani-
mal, nisi p-
sensio: omnia
conueniunt
in habendo
sensu. Que
autem habent
memoriæ,
sunt, quæ
que motu
progressiuo
mouentur:
ut canes, a-
pes, formica
etc. que etiã
prudentia
quodammo-
do dici pos-
sunt: quæ
quædã intelli-
gentia præ-
sensio, memo-
riæ præteri-
torum, & pro-
uidentiæ futu-
rari partem
sunt prudentia.
Ad memo-
riæ inde non
habent qua-
cunque motu
dilatationis,
et restrictio-
nis mouen-
tur: ut con-
chilia: si quæ
memoriæ est
referentiæ
earum. magi-
mum, que ex
sensibus in
imaginationem
deserunt, quam
quidem ista
non habet.

Animalia
dicuntur di-
sciplinabi-
lia non uerè,
sed metapho-
ricè.

Questio.
Cap. 6.

Prudentia
in consiliando
consistit: &
ideo in homi-
nibus pro-
prie est: in
animalibus
uero impro-
prie, & ac-
cipitur pro-
solertia, &
discretione
naturali,
quæ circa
imagines, ut
res ipsas ag-
gendas uer-
satur.

Animalium
quædam agunt
uniformiter,
quædam
difformiter.

TEX. III.

Metaphysica

Gradus cognitionis in hominibus.

Ponit gradum cognitionis in hominibus. Ad cuius evidentiam notandum est, quod sicut iam dictum est; hæc pars introducitur, ut ostendatur quomodo generetur scientia in hominibus, & etiam ars. Ideo tria facit, quia primò ponit gradum cognitionis, quibus excedit homo animalia: in secunda parte ostendit, quomodo generatur scientia: in tertia comparat gradus cognitionis adiuicè. Secunda ibi, [Fit autem ex memoria &c.] Tertia ibi [Ad agendum quidem experientia] Dicit ergo primò: ita dictum est, quod animalia uiuunt imaginationibus, & memoriis, quæ modicum habent experimenti; genus autem hominum uiuit arte, & rationibus: quare autem homo superat alia animalia in cognitione experimentalis, & in cognitione artis, & in cognitione rationali. Notandum est, quod uiuere uno modo est actus primus uiuentis, eo modo quo dictum est Secundo de Anima, quod uiuere uiuentibus est esse. Debemus enim imaginari, quod esse est actus entis, sicut lucere est actus lucentis: sicut enim esse est actus primus entis; ita etiam uiuere est actus primus uiuentis: & sic accipiendo uiuere, non accipitur hic. Alio modo accipitur uiuere pro actione secunda uiuentium; eo modo quo dicimus, quod intelligere, & sentire uiuere est; & isto modo accipitur hic. Quid Philosophus, actiones imaginationis, & memorie iuuant ad uitam animalium; sed actiones artis, & scientie iuuant ad actiones hominum. Deinde cum d.

Tex. 6. 27.

Esse est actus primus.

TEX. 4.

Fit autem ex memoria hominibus experientia; eiusdem namque rei memoria unius experientie unius efficiunt. Quare experientia penè simile quid scientie, ac arti esse uidetur.

In hominibus triplex gradus actuum.

Ostendit, quomodo generatur scientia. Ad cuius evidentiam notandum est, quod in hominibus uidetur esse triplex gradus actuum: primus actus est memorandi; secundus actus est experimenti, in quo homo excedit animalia; tertius actus est scientie, in quo homo etiam excedit animalia. Et secundum hæc illa pars diuiditur in tres partes: quia in prima parte ostendit, quomodo generatur experimentum: in secunda parte ostendit, quomodo generatur ars, & scientia; in tertia parte ponit differentiam inter experimentum, & artem. Secunda ibi [Hominibus autem scientia, & ars.] Tertia ibi. [Acceptione igitur debet habere.] Dicit ergo primò, quod experimentum fit ex memoria in hominibus; nam multæ memorie eiusdem rei faciunt experimentum unum; quo aliquis potens est ad rectè operandum: unde simile uidetur de experimento, & arte. Notandum est, quod sicut experimentum generatur ex collatione, uel ex collectione multarum, memoriarum: ita similiter scientia generatur ex collatione multorum experimentorum: unde sicut experimentum est acceptio unius ex multis memoriis: ita & scientia est acceptio unius ex multis experimentis: & idèd. uniuersaliter est aliquid (ut dicit Philosophus) de arte, & experimento: est tamen dissimilitudo aliqua: quia scientia est acceptio uniuersalis

Experientia, & scientia unde generantur.

Experientia, et memoria quo differunt.

Ex multis; experientia est acceptio particularis tantum.

Quæreret quis, Vtrum experientia generetur ex multis memoriis, an ex una? Videtur quod ex una: quia sicut se habet sensus ad memoriam; ita se habet memoria ad experimentum: sed ex uno sensu potest fieri memoria; ergo ex una sola memoria potest fieri experimentum. Ad oppositum est Philosophus. Ad istam questionem notandum est, quod ad experimentum duo concurrunt: unum sicut materiale, & alterum sicut formale: materiale sunt species retentæ in memoria; formale autem est collatio illarum specierum. licet autem illa duo concurrant, tamen formalis collatio specierum concurrit, quam ipsa species: unde quodlibet debet iudicari tale ex natura formalitatis. Cum ergo de essentia experientiæ sit collatio, sicut collatio plura requirit, ita experimentum: unde nullus potest bellorum iudicari expertus, qui non potest conferre multa bella, in quibus iam fuit: nec in regimine, qui non potest conferre inter multa regimina; unum enim factum non facit experimentum, sed collatio inter multa facta experimentum facit. Ad argumentum in contrarium dicendum est, quod non est simile per omnia: simile est quantum ad hoc, quod sicut sensus præcedit memoriam, ita memoria præcedit experimentum: sed quantum ad multitudinem sensuum, uel memoriarum non est simile. Deinde cum dicit.

Questio.

Ad experientiam duo.

Ad argumentum.

TEX. 5.

Hominibus autem scientia, et ars per experientiam euenit. Experientia quidem enim artem fecit, sicut ait Polus, rectè dicens: sed in experientia casum. Fit autem ars, cum ex multis experientia conceptionibus, una de similibus oritur uniuersalis existimatio.

Ostendit, quomodo generatur scientia & ars: & primò hoc ponit, dicens: quod in hominibus fit scientia, & ars per experientiam; secundò hoc probat per autoritatem dicens; quod Polus dixit, & rectè, quod experientia facit artem, in experientia casum: quod enim aliquis in expertus rectè operetur, a casu est. Modus autem, quo generatur scientia, & ars ex experimento, est: quia sicut ex multis memoriis fit unum experimentum; ita ex multis experimentalibus conceptionibus fit una uniuersalis acceptio de similibus; quæ est ars, uel scientia.

Scientia, et ars quo generantur.

Questio.

Quæritur, Vtrum ex pluribus experimentis generetur ars? Videtur quod non: quia experimentum est circa particularia, & ars circa uniuersalia: experimentum circa Quia est, & ars circa Propter quid est; sed cognitio particularis non attingit ad uniuersale, nec est causa illius: similiter quia, non attingit propter quid. Ad questionem primò dicendum est de arte, & experimento; sicut dicemus de quia, & propter quid: sicut ergo se habet quia, ad ipsam, propter quid, habitum per artem; ita uidetur quod se habeat experimentum ad artem. Quando ergo quæritur, utrum experimentum præcedat artem, & generet illam? idem est, quod quære, Vtrum propter quid, habitum per artem, semper supponat cognitionem quia,

Experientia quo se habet ad artem.

quia habitam per experimentum? Ad quod dicitur, quod ipsum propter quid habitum per artem duobus modis potest acquiri: primo modo per doctrinam; & isto modo non oportet, quod quicumque habet artem, sciat ipsum quia, habitum per experimentum: videmus enim quod multi boni medici male sunt experti; sciunt enim multas conclusiones in medicina propter quid; quia sciunt eas resolvere ad causas: & tamen nesciunt experimentaliter, utrum ita sit in re: & ita sciunt propter quid, & tamen nesciunt ipsum quia, habitum per experimentum. Secundo modo potest acquiri ars per inuentionem; & hoc modo ex multis experimentis formatur una communis conceptio, quæ est principium artis, & scientiæ: sicut si quis uideret, quod talis herba curauit talem infirmum; quia contraria tali infirmitati: & similiter alia herba curauit aliam infirmitatem, cui est in qualitate contraria; puta si hoc est calidum, illud frigidum; & hoc uidit in multis, quod curatur a suo contrario; ex multis talibus experimentis format illam conceptionem communem; quod contraria contrariis curantur; quæ quidem conceptio est principium artis, & scientiæ. Debemus enim imaginari, quod inuenire scientiam, & artem, est inuenire propter quid, & causam; hæc ergo inuentio primò supponit quia, habitum per experientiam; & postea ex multis quia, format unam communem conceptionem; quam quidem si potest resolvere ad causam suam, scientiam habet, & artem: ut si aliquis uiderit, quod talis herba sanauit talem infirmitatem in Petro, iam per experientiam habet quia, & ita per multa experimeta; & ex multis experientis format istam conceptionem, quod hæc herba in specie sanat talem infirmitatem, cuius postea quærit causam; sanare enim talem infirmitatem, oritur a natura uel proprietate herbæ: habita ergo illa proprietate, & illa causa illius passionis; iam habet propter quid; et sic habet scientiam, & artem. Ad argumentum dicendum, quod causa duplex est, effectiua, & dispositiua: licet ergo cognitio particularis non efficiat ipsam cognitionem uniuersalem; tamè ad hæc disponit: primum enim scitur aliquid in multis particularibus; postea intellectus accipit ex collatione eorum communem conceptionem: & similiter licet quia, non attingat ipsum propter quid; tamen intellectus habens quia, dispositus est, ut quærat ipsum propter quid. Deinde cum d.

Acceptionem igitur debet habere, quod Calliæ, & Socrati hæc ægritudine laborantibus, hoc contulit; & ita multis singularium, experimenti est. Quod autem omnibus huiusmodi secundum unam speciem determinatis, hæc ægritudine laborantibus contulit, ut phlegmaticis, aut colericis, aut æstu febricitantibus, artis est.

ponit differentiam inter experientiam, & artem: & est differentia, quod experimentum est circa particulare; ars autem circa communes conceptiones habitas a multis particularibus. Et hoc

est, quod dicit; quod habere acceptionem, quod hæc medicina contulit Calliæ, & Socrati, hæc laborantibus infirmitate, pertinet ad experimentum: quod autem hæc medicina omnibus iis existentibus sub tali specie, & laborantibus tali infirmitate, puta freneticis, uel colericis, uel febricibus contulerit, hoc artis est. Ex hoc enim quod aliquis est expertus, quod hæc medicina contulit huic & illi, laborantibus tali infirmitate; ex hoc formauit istum conceptum, quod hæc herba confert omnibus existentibus in tali specie, qui laborant tali infirmitate; puta febre, uel aliquo tali simili. Deinde cum dicit.

Ad agendum quidem experientia non differt ab arte: quia etiam expertes rem magis attingere uidemus; quam eos, qui rationem sine experientia habent. Idque propterea fit, quod experientia quidem singularium; ars autem uniuersalium est cognitio. Actiones uerò, generationesque omnes circa singularem sanè uersantur. Nam qui medetur, non sanat hominem, nisi per accidens; sed Calliam, uel Socratem, uel ceterorum aliquem, qui hoc pacto dicuntur, cui accidit esse hominem. Quod si quispiam sine experientia rationem habeat, & uniuersale quidem cognoscat, singulares autem, quod in hoc est, ignoret, is in medendo per sepe peccabit; singulare enim magis in curationem cadit, ut patet.

ponit comparationem inter experientiam, & scientiam. Et diuiditur in duas partes; quia primò comparat experimentum, & scientiam siue artem: secundò comparat scientiam actiuam, & speculatiuam. Secunda ibi, [Primum quidè igitur & c.] Prima in duas partes quia primò comparat experientiam, & artem secundum conuenientiam: secundò secundum differentiam. Secunda ibi, [Sed tamè scire, & intelligere, & c.] Dicit ergo primò quantum ad primū: scientia, & ars in aliquo conueniunt, & in aliquo differunt: sicut. n. experimentum operatur circa singulare, ita & ars. Licet autem non differant in hoc, quod utrunque operatur circa singulare, tamen differunt in modo operandi: in operando enim, sicut in medicando magis proficiunt experti, quam habentes rationem & artem sine experientia; cuius ratio est: quia experientia circa singulare est, & est cognitio singularium; ars autem licet operetur circa singularia, est tamen cognitio uniuersalium: experimentum enim & quod ad cognitionem, & quod ad actionem singularium est; actus enim & actiones semper circa singularia sunt: medicans enim sanat hunc hominem puta Calliam, & Socratem, cui sanato accidit esse hominem: hominem autem in uniuersali non sanat, nisi per accidens. Unde aliquis habens artem, siue experientiam; cognoscit uniuersale; quia tamen ignorat singulare propter inexperientiam, multotiens peccabit in curando: nam curatio, & actio magis circa particulare est; quam circa uniuersale. Notandum est, quod licet in superioribus non accedat inferiori: quia superiora sunt de essentia inferiorum; tamen superior potest accide-

Experientia, & artis discriminem.

Experientia, & scientia comparatio.

Hæc proprie habent intelligi de actione tractante, & immanente; quæ actiones sunt circa singularia, tamen circa ut obiecta, et non ut subiecta

Propter quod, uel ars dupliciter potest acquiri

Quid sit inuenire scientiam, & artem.

Ad argumentum.

Causa duplex.

Metaphysicæ

re inferiori sub tali conditione accepta: licet enim homo non accidat Sorti; accidit tamen Sorti curato: ut enim Sortes fiat sub cuta, sibi accidit uniuersale: quia curatio solum est circa particularia. Notandum est, quod sicut nos imaginamur in regulis legis: sic suo modo imaginandum in regulis artis: in regulis autem legum uidemus, quod aliquæ regulæ ueræ sunt in se, quæ si tamen applicentur ad materiam, inueniuntur falsæ: sicut uera regula est in se, quod cuiuslibet est reddendum depositum suum; tamen cultellus non est reddendus furioso; credens quod propter istam regulam iuris cultellus furiosi est sibi reddendus, peccaret: ita modò regulæ artis ueræ sunt; & tamen si applicentur ad materiam inueniuntur falsæ. Aliquando enim fit talis regula in medicina, quod propter talem infirmitatem debet fieri flebotomia, si uellet dare, uel præcipere flebotomiam infirmo tali infirmitate nimis debilitato, peccaret: & sic in applicatione ad materiam artifex multotiens peccabit: qui tamen non peccaret, si fuisset expertus singularia, circa quæ debet applicari regula uniuersalis. Et hoc est, quod dicit; quod artifex multotiens peccabit, ubi non peccat expertus: & hoc quia ars circa uniuersalia est: experientia autem circa singularia, siue circa particularia ipsa. Deinde cum dicit.

Regula artis, et legis.

TEX. VI.

Sed tamen scire, & intelligere magis arti, quàm experientia competens arbitramur, artificesque sapientiores expertis esse censemus ex eo sanè; quia sapientia in cognoscendo magis cunctis accommodatur.

Comparatio artis & experientie.

Comparat artem, & experientiam quantum ad differentiam; & est differentia ista: quod licet ars, & experientia conueniant; tamen differunt; quia scire magis conuenit arti, quàm experimento. Circa autem istam differentiam sic procedit; quia primò ponit differentiam inter experimentum, & artem; secundò probat eam. Secunda ibi; [Hoc autem est.] Dicit ergo primò, quod scire, & intelligere magis conuenit arti, quàm experimento; unde artifices magis propriè uocantur scientifici, quàm experti: & per consequens sapientiores; & hoc quia sapientiam sequuntur omnes, magis secundum scire, quàm secundum experiri. Deinde cum d.

Hoc autem est, quia hi quidem causam sciunt: illi uerò non. Experti quidem enim ipsum sciunt quia; sed propter, quid nesciunt: hi autem propter quid, et causam cognoscunt.

Comprobatio dictorum.

Probat, quod dixit, scilicet quod artifices magis sciunt, quàm experti; & est ratio talis: quicunque sciunt causam, & propter quid, magis sciunt, quàm illi, qui sciunt quia tantum; sed artifices sciunt propter quid, & causam; experti sciunt quia tantum; ergo artifices magis sciunt, quàm experti. Circa hanc rationem sic procedit; quia primò ponit minorem, & tacet maiorem; secundò ponit probationem maioris. Secunda ibi; [Vnde & artifices.] Dicit ergo ponendo mino-

rem; ita dictum est, quod hi magis sciunt, quàm illi; cuius ratio est; quia ij sciunt causam; illi autem non: experti enim sciunt quia, sed ignorant propter quid; artifices autem sciunt causam, & propter quid. Deinde cum dicit.

Vnde artifices circa quodlibet quidem huiusmodi honorabiliores, & magis scire manu artificibus putamus, & sapientiores; quia factorum causas sciunt: illi non: sicut quaedam inanimatorum faciunt quidem, non autem scientia faciunt, quæ faciunt; ut ignis quidem exurit. Inanimata quidem igitur natura quadam unumquodque faciunt hoc: sed manu artifices propter consuetudinem faciunt, tanquam non secundum practicos esse sapientiores sint; sed secundum quod rationes habent ipsi, & causas cognoscunt.

Probat maiorem, quæ est ista; quod sciens propter quid, & causam, propriè est sciens, & magis sciens; quàm sciens quia tantum. Et diuiditur in tres partes principales; quia primò probat eam per exemplum; secundò per signum; & tertio per rationem: Secunda ibi, [Omnia autem scientis.] Tertia ibi, [Sensuum autem amplius.] Dicit ergo: ita dictum est, quod ij, qui sciunt causam, magis sciunt; quod patet exemplariter: nam architectores, hoc est principales artifices circa quodlibet genus, magis putamus honorabiliores, & magis sapientes, & magis scientes, quàm illos, qui operantur manu, hoc est, quàm artifices inferiores: quod non est propter aliud, nisi quia principales artifices sciunt causas factorum: inferiores uerò ita faciunt, quod nesciunt causam eorum, quæ faciunt; operantur enim ad modum inanimatorum; uidemus enim, quod inanimata agunt, sicut ignis comburit; sed tamen rationem suæ actionis non habet; similiter artifices hi inferiores agunt quidem; sed ratio suæ actionis non est in eis; sed in superiori artifice. Licet enim in hoc conueniant manu artifices, id est inferiores, & inanimata; tamen in aliquo differunt: quia inanimata agunt per naturam; artifices autem ij per consuetudinem; non tamen cognoscunt causas factorum; & ex hoc non uocantur sapientes; quia aliqui non uocantur sapientes secundum praxim, & operationem; sed secundum quod rationem habent, & cognoscunt causas. Notandum quod architectores uocantur principales artifices ab archis, quod est princeps; & technis, quod est ars. Debemus enim imaginari triplicem artem, scilicet primò artem præparatoriam materiæ; & hæc est infima artium: secundò ar-

Artifex, & gens duplex.

Principales artifices qui.

Ars triplex.

ligna preparantur; sed rationem huius habet redere secunda ars, scilicet inductoria formæ: quia secundum modum formæ habet disponi materia: & ideo hæc ars nouit propter quid, de quo prima nouit quia. Similiter ars tertia, cuius est utriam facta, est principalis, & architectonica respectu secundæ: quia secundum modum usus debet introduci forma in materia; & ideo hæc nouit propter quid, de quo secunda nouit quia; & sic principalior est, quam prima, & secunda.

Questio.

Agens per materiam agit per motum.

Quereret quis, Vtrum actiones inferiorum artificum assimilètur actionibus inanimatarum; sicut dicit Philosophus? Dicendum est, quòd sic, quòd possumus uenari duplici uia. Prima uia est, quòd agens per materiam, agit per motum. Debemus enim imaginari, quòd agentia per materiam, agunt mota ab alio; cum enim ordo sit in agentibus, oportet semper, quòd inferiora agentia agant mota a superioribus; si enim cessaret motio superioris agentis, cessaret motio inferioris; & hoc quia causa primaria magis agit in causatum, quam causa secundaria; & in agentibus per se ordinatis si non est dare primum, non est dare ultimum:

Natura sepe agit motu.

natura. n. ordinatur sub intelligentia, & ideo agit in uirtute illius; & ideo semper agit mota: sicut autem natura semper agit mota: ita similiter inferiores artifices semper agunt moti a superioribus: sic ergo patet prima uia. Secunda uia ad hoc ostendendum est ex hoc; quia natura tendit directa in finem suum: & tamen non cognoscit finem; sed cognitio finis est in agente superiori: puta in intelligentia: unde a natura est actio, & per actionem suam attingit finem suum; & tamen illum finem non cognoscit; sed cognitio finis est in superiori agente: sicut enim dictum est alias, ordo, qui est in natura; est deriuatus ab aliquo intellectu; & hoc quia natura agit memorata ab intelligentiis; & sic cognitio finis, & ordinis est intelligentiis; & non in natura. Sicut autem est de natura respectu intelligentiæ; ita est de inferiori artifice, respectu superioris; quia inferior artifex ordinate attingit finem suum: sed tamen cognoscere rationem illius finis, & illius ordinis est superioris artificis; solum enim uidet inferior artifex, quia ita est in re: sed tamen propter quid est, habet dicere superior artifex.

Ordo, qui est in natura, ab aliquo intellectu deriuatur.

Questio.

Syllogismus scientificus.

Quereret quis, Vtrum artifices sint magis scientes, quam experti? Dico quòd sic, quòd patet primo ex syllogismo scientifico. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd syllogismus scientificus est syllogismus resolutorius; de essentia autem syllogismi resolutorij est, quòd resoluat effectus ad causas: & ideo ubicunque scientia est, ibi resolutio est ipsorum effectuum ad ipsum propter quid: quia ergo ipse artifex resoluit scitum ad ipsum propter quid; expertus autem solum sistit in ipso effectum non resoluendo; ideo ille est magis sciens, quam iste. Secundo hoc potest patere ex eo, quod scientia respicit, & scitum, & rationem sciendi; experti ergo sunt solum circa rem scitam: si ta-

men potest uocari scita: quia particularis, circa quæ est experientia, non cadunt sub scientia: ipsa autem ars est circa uniuersale; & quia uniuersale scibile est; ideo ipsa ars proprie est circa scibile: & quia ars (ut dictum est in prima ratione) resoluit ad propter quid; ideo etiam est circa rationem sciendi. Sic ergo nec experientia proprie est circa scibile: quia est circa particularia, quæ non habent rationem scibilis; nec est circa rationem sciendi; quia non resoluit ad propter quid. Ars ergo sortitur rationem scientiæ, & ex parte scibilis, & ex parte rationis sciendi; experientia autem neutro modo: & ideo bene dixit Philosophus, quòd ars scientia est; non autem experientia. Deinde cum dicit.

Ars proprie est circa scibile.

Particularia non habent rationem scibilis, ut

scilicet in actu, sed in aptitudine; sunt pariter & principium doctrinæ. Auer. 1. Physic. 5.

B Omnino autem scientis signum est posse docere, et ob hoc magis artem experimento scientiam esse existimamus. Possunt autem hi docere, hi autem docere non possunt.

Probat per signum maiore illam. scilicet quòd scientes sunt illi, qui ostendunt causam, dicens: quòd signum est, quòd aliquis sciat, quòd possit docere; docere autem non potest, nisi ostendat causam scibilis: & ideo ars est magis scientia, quam experientia: quia artifices possunt docere; experti autem non. Notandum autem est, quòd omnis doctrina, ut habetur Primo Posteriorum, ex præexistenti fit cognitione; nullus enim bene docet, nisi ex præcognitione causarum: cum enim doctrina sit conclusionum, & conclusiones non sciuntur, nisi ex hoc, quòd resoluantur ad causas: nullus bene docet, nisi qui causam ostendit; ille enim bene docet, qui ostendit discipulo quia est, & propter quid est: ille autem semiplene docet, qui ita ostendit quia, quod non ostendit propter quid. Sicut autem semiplena doctrina est docere quia, sine propter quid: ita semiplena scientia est scire quia, sine causa: quia ergo expertus scit quia tantum: ideo scit semiplene: quia autem artifex scit utroque modo, ideo plene scit: & ideo potest docere: quia docere magis respicit propter quid, quam quia. Deinde cum dicit.

Tex. com. 1.

Ille recte docet, qui causam præcognoscit, & causam ostendit.

D Sensuum autem amplius: nec unum sapientiam esse ponimus. cum et his singulorum cognitiones maxime sint proprie; sed propter quid de nullo dicunt, ut propter quid ignis calidus, sed quia calidum solum sit.

Probat eandem maiorem per rationem, scilicet quòd non omnis cognitio est scientia, uel sapientia; quod patet, quia cognitio sensitua secundum hoc esset sapientia, quod tamen falsum est; sensus. n. ita cognoscit quia, quod tamen non dicit propter quid. Quasi dicat Philosophus: si scientia uel sapientia respiceret quia, & non magis propter quid; sensus esset sciens, uel sapiens; sed hoc est impossibile: ergo & primum. Notandum tamen, quòd sensus ab intellectu (quantum ad præsens spectat) in duobus differt: prima differentia est, quia intellectus est potentia discursiua, sensus autem non: quia ergo scientia est ex discursu causa-

Discrimen inter intellectum, & sensum.

Metaphysicæ

rum ad effectus; ideo scientia ita est in intellectu, quod non est in sensu. Secunda differentia est ex natura iudicij: ubi notandum est, quod nullus bene iudicat, qui causas non considerat: illa ergo potentia propria est iudicatiua, quæ habet considerare causas; & quia intellectus est huiusmodi; ideo intellectus est potentia iudicatiua. Imaginabimur ergo, quod plenum iudiciũ respicit quia, & propter quid: ille enim bene iudicat, qui dicit ita esse, & propter quid est: ille autem semiplene iudicat, qui dicit quia tantum: illa ergo potentia cuius est dicere quia, & propter quid; uerè iudicatiua est: & talis est intellectus: illa autem potentia, quæ dicit quia tantum, non est iudicatiua: talis autem est sensus. Plus adhuc dico, quod sensus propriè non dicit quia: magis enim est dicere, quam uidere quia: ipse enim intellectus potest dicere quia, non autem propriè sensus: uidere. n. est actus intuitiuus; sed dicere uidetur dicere actum abstractiuum; uti hic accipio dicere (secundum enim aliquem modum dicere, dicit actum intuitiuum, ut habet declarari alibi) & ideo quia actus intuitiuus potest esse in sensu, & nõ abstractiuus; ideo sensus ita uidet ipsum quia, quod nõ dicit quia. (licet Philosoph. accipiat hic dicere pro uidere.) intellectus autem ita uidet quia, quod dicit quia: prohibetur ergo sensus à scientia: quia non dicit propter quid; unde non propriè habet scientiam, nec primam, nec secundam; intellectus autem utroque modo. Deinde cum dicit.

Plenum iudiciũ in quo consistit.

Differentia inter uidere, & dicere quia.

Sensus prohibetur à scientia, sed non quò ad simplicem apprehensionem, imò sic maxime necessarius.

TEX. VII.

Primum quidem igitur conueniens est, quamlibet artem inuenientem ultra communes sensus ab hominibus mirari, non solum propter aliquam inuentorum utilitatem sed sicut sapientia, & ab aliis distinguentem.

Comparat scientiam speculatiuam, ad actiuam; & est comparatio talis: quia scientia speculatiua dignior est admiratione, uel ueneratione; & per consequens magis digna, ut dicatur sapientia, quam scientia actiua: primò ergo ponit illam comparisonem: secundò respondet cuidam tacite questioni ibi, [In moralibus quidem igitur.] Facit ergo primò talem rationem; illa scientia magis digna est admiratione, & magis debet dici sapientia, quæ ordinatur ad scire, quàm illa, quæ ordinatur ad aliquam utilitatem nostram, uel ad aliquem usum nostrum: sed scientia speculatiua ordinatur ad scire, & ad inuenire; non ad utilitatem, sicut actiua; ergo est magis digna admiratione. Circa hanc rationem sic procedit: quia primò premitit uim rationis suæ: secundò probat, quod scientia speculatiua non ordinatur ad utilitatem, sicut supponebatur in ratione. Secunda ibi, [Pluribus autem repertis scientiis] Dicit ergo, conueniens est quamlibet artem inuenientem causam admirari; & etiam conueniens est illum, qui inuenit causas: propter scire, non propter aliquam utilitatem inuentorum, uocari sapientem, & differentem ab omnibus, qui inueniunt propter utilitatem aliquam inuentorum. Quasi dicat, sicut sapiens est

Metaphysica digna est admiratione.

Scientia speculatiua ordinatur ad scire.

supra alios, qui inuenit propter scire, & non propter utilitatem; ita sapientia est scientia, quæ est propter scire tantum. Deinde cum d.

Pluribus autem repertis artibus, & aliis quidè ad necessaria, aliis uerò ad introductionem existentibus; semper tales illis sapientiores esse arbitrandum est, propter id; quod illorum scientiæ ad usum non sunt: unde omnibus talibus rebus iam peractis, quæ nõ ad uoluptatem, nec ad necessitatem scientiarum reperta sunt: unde circa Aegyptum Mathematicæ artes, primum substituerunt; ibi namque gens sacerdotum uacare dimissa est.

Probat, quod scientiæ speculatiuæ nõ sunt propter utilitatem, dicens: quod signum, quod tales scientiæ non sunt propter utilitatem, est; quia in omnibus aliis artibus, quæ sunt ad necessitatem uitæ, uel ad introductionem in alias scientias (sicut sunt logicales) repertis; illi sunt dicendi sapientiores, quorum scientiæ non sunt ad usum: & hoc quia primùm illis repertis, & institutis, quæ sunt ad utilitatem; illæ postea repertæ sunt, quæ non sunt ad necessitatem uitæ, nec ad uoluptatem repertæ: dico in illis locis, ubi homines uocabant ab huiusmodi exterioribus: unde scilicet scientiæ Mathematicæ, quæ sũt purè speculatiuæ, circa Aegyptum inuentæ sunt, ubi gens sacerdotum uacabat studio, & non istis exterioribus. Quasi dicat Philosophus: signum, quod scientiæ speculatiuæ non ordinantur ad utilitatem, sed ad scire, est: quia illæ scientiæ primò sunt inuentæ, quæ sunt ad utilitatem, & postea istæ: signum est, quia inuentæ sunt ab hominibus, qui habebant necessaria; sicut uicit gens sacerdotum circa Aegyptum. Deinde cum dicit.

Scientia speculatiua nõ sũt propter utilitatem.

Scientia mathematica sũt purè speculatiua.

In moralibus quidem igitur, quæ sit artis, & scientiæ differentia, & similitum generum, dictum est.

Respondet cuidam tacite questioni: tacta est enim mentio de scientia, & arte; posset aliquis querere, quæ est differentia inter scientiam, & artem? Dicit ergo Philosophus, quod hoc debet ostendi in moralibus, sicut 6. Ethicorum: ubi ostenditur differentia inter scientiam, & artem: quia scientia est habitus speculatiuus, & in intellectu speculatiuo: ars autem est habitus practicus; & ita in intellectu practico. Deinde cum dicit.

Scientia, & ars quid.

Huius autem gratia nunc sermonem facimus; hoc est, quia denominatam sapientiam circa primas causas, & principia existimant omnes. Quare (sicut dictum est prius) expertus quidem quemcumque sensum habentibus sapientior esse uidetur: artifex autem expertis: architector autem manu artificis: speculatiui autem magis actiuis. Quod quidem igitur sapientia, & circa quasdam causas, & principia sit scientia, manifestum est.

Hæc est secunda pars processum; in qua quidem parte postquam dixit, quomodo scientia generatur: & quia scientia est circa causas, propterea hic ostendit, quare hoc dixit: quia hoc dictum est, ut ostendatur, & concludatur, quod hæc scientia circa causas est. Et diuiditur in duas partes: quia primò

Metaph. est circa causas.

mo ex præcedentibus concludit huiusmodi scientiam, hanc quam uocat sapientiam, esse circa causas: in secunda parte ostendit, quod hæc scientia sapientia est ibi. [Quoniam autem scientiam hanc querimus.] Dicit ergo primò sic, quod hæc omnia præmissa sunt huius gratia: quia homines antiqui nominatam sapientiam ponebant circa causas, & principia. q. d. Si scientia, ut dictum est, est circa causas, multò magis sapientia. nam nullus potest uocari sapiens, qui non cognoscit causas: & idè dictum est, quod expertus sapientior uidetur sensum habentibus sine experimento; & hoc quia magis accedit ad rationem causæ, & artifex sapientior etiam experto, propter eandem rationem, & architectus propter idem sapientior est manu artifice: propter idem etiam speculatiuæ scientiæ magis habent rationem sapientiæ, quam actiuæ: quia magis accedunt ad causam: ex quo concluditur, quod sapientia sit quædam scientia circa causas, & principia. Notandum est, quod ratio ista optimè sequitur ex præcedenti: probatum est enim in præcedentibus, quod de ratione scientiæ est, quod sit circa causas, & principia: quia, ut dictum est, in hoc differebat scientia, & experientia: quia sciens considerat causam; expertus autem non. Ex hoc concludit Philosophus. Si scientia est circa causas, & sapietia quæ sita est scientia: sequitur quod sapientia hæc sit circa causas, & principia. Deinde cum dicit.

Nullus uocatur sapiens, qui non cognoscit causas.

Scientia speculatiua habens magis rationem sapientiæ, quam actiuæ.

TEX. VIII
c. 7.

Quoniam autem scientiam hanc querimus circa quales causas, & circa qualia principia scientia sapientia sit, hoc utique erit considerandum: si itaque accipiat aliquis existimationes, quas de sapiente habemus. Fortassis ex his manifestum erit. Primum itaque sapientem scire omnia maximè, sicut decet: non per singula scientiam ipsorum habentem.

Ostendit quod hæc scientia sapientia est, & est ratio sua talis. Sapietia est circa causas uniuersales, & primas; sed hæc omnia, scilicet esse circa causas uniuersales, & primas conueniunt huic scientiæ quæ sita: ergo hæc scientia sapientia est: circa hanc rationem sic procedit: quia primò ostendit quod sapientia circa prima est: & sic de aliis etiam conditionibus, quæ connumerantur in litera: secundò ostendit, quod hæc scientia quæ sita circa eadem est: tertio concludit, quod hæc scientia est sapientia, quod fuit propositum: secunda ibi [istorum autem hæc quidem omnia scire:] tertia ibi, [ex omnibus autem, quæ dicta sunt.] Dicit ergo primò, quod est considerandum circa quales causas, & circa qualia principia sit scientia, quam querimus, quæ uocatur sapientia; non enim sapientia considerat omnes causas, sed primas. hoc autem manifestum est, si accipiamus conditiones sapientis, quæ quidem sunt sex: Et secundum hoc, hæc pars diuiditur in sex partes, secundum sex conditiones sapientis, quas ponit: secunda ibi, [postea difficilia,] tertia ibi: [adhuc certiores,] quarta ibi: [et magis causam dicere:] quinta ibi, [scientia autem:] sexta ibi, [et hmoi scientiam.] Dicit ergo

quod prima conditio, quæ spectat ad sapientem, est, quod habeat scientiam omnium, sicut doctrina; non. n. dicimus, quod habeat notitiam omnium singularium: quia cum sint infinita, intellectu capi non possunt: intellectus. n. noster semper cadit super aliquod finito. Deinde cum dicit.

Intellectus super aliquo infinito cadere potest, non tamen modo infinito: licet hoc non sit notitiam Philosophi.

Postea difficilia cognoscere potentem, nec leuia homini noscere, hunc sapientem dicimus. sentire. n. omnium est commune, quare facile, & non sophon.

Ponit secundam conditionem sapientis, dicens, quod sapientis est cognoscere difficilia: non. n. illi uocantur sapientes, qui leuia cognoscunt. Scire. n. talia omnium communiter est; & ideo facilis est causa scientiæ, & non est sophon. i. sapientis. Deinde cum dicit.

Adhuc certiores.

Ponit tertiam conditionem, quæ est, quod ille sapientior est, qui circa certiora est, & ille uocatur sapientior, qui certior est. Deinde cum dicit.

Docentem sapientiore circa omnem esse sciam.

Ponit quartam conditionem, dicens, quod ille sapientior est, qui magis in qualibet scientia assignat causam quæ sita. Deinde cum dicit.

Sed et hanc scientiarum, quæ sui ipsius causa est, & sciendi gratia eligibilis est, magis est sapientia quæque contingentium gratia.

Ponit quintam conditionem, & est, quod de numero scientiarum illa magis sapietia est, quæ est eligibilis gratia sui, & propter scire, & non gratia aliquorum communium contingentium, sicut est utilitas, uel aliquid huiusmodi. Deinde cum d.

Conditiones requisita ad uerum sapientem.

C

Et hanc sapientiam magis famulante antiquior esse. Non. n. or dinari, sed sapietem ordinare oportet: neque hunc ab altero: sed ab hoc minus sapientem uideri. Tales quidem igitur existimationes, & tot de sapientia, & sapietibus habemus.

Ponit sextam conditionem, & est, quod principalior scientiam magis nominamus sapietiam subseruiente; ad sapientem. n. non pertinet ordinari, sed ordinare: sapiens. n. non debet persuaderi ab alio, attribuitur uiro sapienti. f. quod sit circa omnia, quod sit circa circa difficilia, quod sit circa casus quæ sita, quod sit gratia ipsius, quod ordinet, & non ordinetur. Deinde cum dicit.

Sapiens. c. d. considerat omnia, ut decet, id est, quod ad fieri potest, id est, omnia considerat per predicata, quæ transcendunt genera determinata scibiliu scientiarum, & non per predicata propria, quæ sunt determinata, & contracta ad genus determinatum alius cuius scientia.

Istorum autem hic quidem omnia scire uniuersalem scientiam maximè habenti inesse necesse est: hic autem nouit omnia aliquantulum subiecta.

D

Ostendit quod hæc scientia quæ sita habet omnes istas proprietates sapientiæ: ut ex hoc concludit quod sapientia est, & diuiditur in sex partes, secundum sex conditiones dictas: secunda ibi [ferè autem,] tertia ibi, [scientiarum uerò] quarta ibi, [at uerò, & doctrina] quinta ibi [noscere, & scire] sexta ibi [maximè uerò principalis scientiarum.] Facit ergo primò talem rationem. Ad scientiam uniuersalem pertinet considerare omnia: hæc scientia est hmoi, ergo &c. & hoc est, quod dicit, quod scire omnia, maximè pertinet ad illum, qui habet uniuersalem sciam. Ille. n. quodammodo nouit omnia subiecta: sciendo. n. uniuersale, quodammodo nouit omnia.

B Ad

Metaphysicæ

Questio.

Quæretur quis, Vtrum ad hanc scientiam pertinet considerare omnia. Ad cuius euidentiã notandum est, q̄ ita iudicandum est de obiecto, sicut de habitu, & de habitu, sicut de obiecto. Cũ enim habitus rationem suam fortiat ex obiectis: uel iudicandum est de habitu, sicut de obiecto; quantò.n. obiectum latius est, & ad plura se extendit, tantò habitus scientiæ latior est, & ad plura se extendit: si.n. esset aliqua scientia, quæ esset de corpore mobili, & alia, quæ esset de corpore mobili ad formã: quia corpus se extēdit ad plura, quàm corpus mobile ad formam: oportet q̄ prima scientia esset latior, quàm secunda: & breuiter quantò obiectum latius est, & ad plura se extendit, tantò sc̄ia latior est, omnis autem alia sc̄ia ab ista est de aliquo ente particulari, sicut Geometria de magnitudine, Arithmetica, de numero, & sic de aliis sc̄iis particularibus; & quia ens particulare non se extendit ad omnia; iò hæ sc̄iæ non se extēdunt ad omnia; hæc aut sc̄ia est de ente inquantum ens; & quia ens se extendit ad oia; & ideo benè arguit Phil. hic: scientia est uniuersalis; ergo ad omnia se extendit. Notandum tamen q̄ hæc sc̄iam esse circa omnia, potest intelligi duobus modis, uno modo q̄ attingat omnia in particulari, & hoc non est uerum: sic.n. superfluerent omnes aliæ sc̄iæ: secundo modo, q̄ attingat omnia inquantum induunt rōnem entis: & sic est uerũ: quia oia attingit inquantum in eis reseruat rō entis: uerum est, q̄ aliqua attingit sub propria ratione: Deinde cum dicit.

Perè aut & difficillima hominibus cognita sunt ea, quæ maximè uniuersalia sunt, siquidem remotissima sunt a sensibus.

Ostendit q̄ huic scientiæ conuenit secunda cōditio, & est sua talis ratio: hæc scientia maximè circa uniuersalia, sed maximè uniuersalia sunt maximè difficilia: ergo hæc sc̄ia est circa maximè difficilia, & hoc est, quod dicit, q̄ hæc sc̄ia est circa maximè difficilia: quia hæc sc̄ia est circa uniuersalia, quæ maximè difficilia sunt: quia sunt maximè remota a sensu. Notandum est, q̄ omnis cognitio nostra a sensu oritur; & ideo si deficit unus sensus, deficit una scientia, sicut dicit Phil. 1. Posterior. Quia ergo cognitio nostra oritur a sensu: iò quæ magis sunt remota a sensu, magis sunt remota ab intellectu; & ideo concluditur, quod maximè difficilia sunt.

Dubitatur, Vtrũ hæc sc̄ia sit maximè circa uniuersalia? dicendum est, q̄ sic. Ad cuius euidentiã notandum est, q̄ uniuersale d̄r duobus modis est, in prædicando, & in causando: dicendum est ergo, q̄ hæc sc̄ia est utroq; modo circa uniuersale maximè: est.n. hæc sc̄ia circa ens inquantum ens: & quia ens dicitur uniuersale per prædicationem; Si militer hæc sc̄ia est circa substantias separatas: & quia substantiæ separatae sunt et uniuersalia in causando: ideo hæc sc̄ia est circa maximè uniuersale secundò modo: quia autem est circa maximè uniuersale primò modo: ideo et est circa maximè uniuersale

secundo modo: nam hæc sc̄ia quia est circa ens inquantum ens: quod est uniuersale primo modo; ideo oportet q̄ sit circa illud, in quo maximè reseruat rō entis, & hoc est substantia separata, quod est uniuersale secundo modo. Quod at substantia separata, debeat uocari maximè uniuersale in causando, hoc apparet in ordine causarũ: nam cã quantò superior est: tantò uniuersalior est: causæ autem sic ordinantur: quia causæ inferiores infra spheram actiuorum, & passiuorum reducuntur ad motum cœli; motus autem cœli reducitur ad intelligentiam, & intelligentia secunda ad primam; quæ quidem maximè uniuersalis est in causando.

Cã quam superior, tã rō uniuersalior.

Ordo cœli. Prima intelligentia est maximè uniuersalis in causando.

F

Quæritur, Vtrum sit uerum quod dicit Philosophus, quod uniuersalia sunt maximè difficilia? uidetur quod non: quia primo Physicorum. dictum est, q̄ uniuersalia sunt prius nota quò ad nos: si ergo sunt prius nota quò ad nos, quàm particularia: ergo facilius cognoscuntur.

Questio.

Ad oppositum est Philo. Dicendum est, quod quando quæritur, vtrum uniuersalia sunt maximè difficilia, q̄ possumus loqui de uniuersali in causando, uel de uniuersali in prædicando: si primo modo loquimur, sic certum est, q̄ sunt maximè difficilia, huius rōnem tetigit Philosophus in littera. i. quia sunt super sensum. Cum ergo cognitio nostra oriatur ex hoc, q̄ cognitum proportionatur cognoscenti: quandoque ita est, q̄ cognoscibile excedit proportionem cognoscentis: tunc est difficile cognoscibile: sic autem est de substantia separata, non benè proportionatur intellectui nostro, & hoc propter debilitatem intellectus nostri, siue luminis intellectualis: & ideo sunt difficilia; Si autem loquamur de uniuersali in prædicando: sic uidetur, quod illud, quod dictum est hic, contrarietur illi, quod dictum est in libro Physicorum: ibi enim dictum est, quod uniuersalia sunt priora quò ad nos: & sic faciliora ad cognoscendum: hic autem dicit, quod sunt difficilia; tamen notandum est, quod uniuersalia possunt considerari duobus modis, uno modo quantum ad simplicem apprehensionem: & sic sunt priora quò ad nos: Debemus enim imaginari, quod suo modo simile est de re in effectu, & in conceptu. In effectu autem sic est, quod quando aliqua res sit: primò attingitur sub esse imperfecto: secundò sub esse perfecto: quia natura procedit de imperfecto ad perfectũ, prius generatur animal, quàm homo; similiter erit in conceptu; quia res primò concipitur sub esse imperfecto, & sub esse generica, quàm sub esse perfecto, & sub esse speciei; primum, quod occurrit intellectui est ens; & prius concipitur animal, quàm homo; Vel secundo modo potest considerari uniuersale, quantum ad proprietates suas, inquantum, scilicet intellectus inuestigat proprietates uniuersalium, & sic non est impossibile, quod sint posterius nota, & quod sint multum difficilia; ex proprietatibus. n. particularium, uel minus uniuersalium, deue-

Uniuersale dupliciter in causando, & in prædicando.

Cognitio nostra oriatur.

Ex hoc haberi potest difficultas cognoscendi uniuersale.

Uniuersale potest dupliciter considerari.

Proportio inter rem in effectu, & rem in conceptu.

Nota quò intelligitur dictum Philosophi primo Physicorum, & hoc in loco de cognitione uniuersalium.

Proportio inter obiectum, & habitum.

Quò Metaphysica sit circa omnia.

Uniuersalia sunt maximè difficilia. Omnis cognitio nostra oriatur a sensu. Deficiente uno sensu, deficit una scientia.

Qua sunt remota a sensu, & ab intellectu remota sunt.

Questio.

Uniuersale duplex.

Metaphysica est circa ens, & circa substantias separatas.

deuenimus in proprietates magis uniuersalium : sic quòd dictum est hic, non contrarium illi, quod dictum est primo Physicorum, ex quo patet ad argumenta. Deinde cum dicit.

Scientiarum uerò ille certiores sunt, quæ maximè primorum sunt; nam quæ sunt ex paucioribus, certiores iis sunt, quæ ex additione dicuntur, ut Arithmetica, quàm Geometria.

Ostendit, quòd illa proprietas conuenit huic scientiæ; & est talis ratio: illa scientia, quæ est primorum, & abstractorum, maximè est certissima; hæc est huiusmodi, ergo &c. Et hoc est, quòd dicit litera, quòd de numero scientiarum illæ certissimæ sunt, quæ sunt primorum; & primæ, cuius ratio est, quia illæ scientiæ, quæ sunt ex paucioribus, certiores sūt illis, quæ sunt ex addōne, sicut Arithmetica certior est Geometria; illæ autè quæ sunt primorum, ex paucioribus sunt, quàm quæ secundorum ex additione.

Metaph. est scientia certissima.

Scientia certissima quæ

Questio.

Dubitaret quis, Vtrum scientiæ, quæ sunt primorum certiores sunt? Dicendum est, quòd sic: tamen notandum est, quod duplex est certitudo, quædam certitudo, quæ oritur ex natura rei: & quædam quæ oritur ex parte nostri, nec eadè est certitudo; multa enim sunt certiora ex parte nature; quæ tamen sunt obscuriora ex parte nostra, sicut declaratum est primo Physicorum, ubi dictum est, quòd non est idem certius quòd ad nos, & quòd ad naturam; Si ergo loquamur de certitudine quòd ad nos, sic autem oportet, quòd prima sunt semper certiora; si uero de certitudine, quæ oritur ex natura rei, sic prima certiora sunt, & scientiæ primorum certiores, cuius ratio est; quia tantò aliquid certius est quòd ad naturam, quantò aliquid subintrat naturam, uel ambitum necessarij. Nam certitudo rei est immutabilitas eius; quantò autem aliquid est magis necessarium, tantò magis immutabile. prima autem intrant ambitum necessarij; sed secunda ambitum possibilis; uocatur enim hæc prima immaterialia; secunda autem uocatur materialia; & quia materialia sunt possibilis: ideo mutabilia: & per consequens non habent magnam certitudinem ex parte rei: & per consequens nec scientiæ eorum sunt multum certæ: separata autem a materia propter sui immutabilitatem certitudinem habent in re: & per consequens scientiæ eorum magis certæ sunt: Et hæc est probatio, quàm fecit in litera; dicit enim quod scientiæ, quæ sunt ex paucioribus, certiores sunt illis, quæ sunt ex additione, quod ut uideatur.

Certitudo ex parte nostri, & ex parte rei.

Tantò aliquid certius, quòd magis necessarium.

Quanto aliquid quod magis necessarium magis immutabile dicitur.

Entia possibilis & materialia paucioribus certitudinis ex parte rei.

Notandum est, quod separata a materia, quæ non concernunt materiam, dicuntur ex paucioribus esse, quàm materialia, quæ cōcernunt materiam; quantò enim aliquid simplicius est, tantò ex paucioribus est; quia ergo materialia ex materia sunt, & compositiora respectu immaterialium; ideo dicuntur esse ex additione, respectu illorū: & scientiæ de substantia materiali dicuntur esse ex additione, respectu illarum scientiarum, quæ sunt de substantiis immaterialibus; & per consequens hæc

Quanto aliquid quod simplicius tantò ex paucioribus redditur.

Materialia dicuntur ex additione.

certiores; illæ autem incertiores. Nam cum certitudo rei oriatur ex immutabilitate eius; & ubi quæ est additio materiæ, ibi est mutabilitas; ideo scientiæ, quæ sunt ex additione materiæ: nō sunt ita certæ, sicut illæ, quæ sunt sine additione materiæ, & hæc uocantur, quæ sunt ex paucioribus.

A Quæreret quis, Vtrum Geometria sit ex additione respectu Arithmetice? dicendum est, quòd sic: ad cuius euidenciam notandum est, quod suo modo debemus imaginari de Geometria, & Arithmetica, sicut de unitate, & puncto: sic enim se habet Geometria ad Arithmetica, sicut punctus ad unitatem: quia semper habitus scientiales se se ita respiciunt, sicut & substantia: sicut ergo punctus, de quo considerat Geometria aspicit unitatem, de qua considerat Arithmetica: Sic & Geometria aspicit Arithmetica. punctus autem se habet secundum additionem respectu unitatis; ergo & Geometria respicit Arithmetica: Quòd autem punctus se habeat respectu unitatis cum additione patet: quia punctus concernit situm in continuo, quod non concernit unitas: Dicemus ergo, quod unitas est indiuisibilitas, non concernens situm in continuo: punctus autem est indiuisibilitas concernens situm in continuo; ergo punctus addit supra unitatem concernentiam situs, sic respectu illius se habet ex additione: Ex quo sequitur, quod Geometria se habet respectu Arithmetice ex additione; ex quo etiam duo sequitur, quòd Arithmetica est ex paucioribus: nam quia Geometria concernit situm: oportet quod sit ex compositioribus; quia autem Arithmetica concernit, oportet quod sit ex paucioribus, & simplicioribus; & per consequens ex certioribus. Deinde cum d.

Certitudo rei oritur ex immutabilitate rei.

Questio.

Proportio Geometria ad Arithmetica sicam est sicut proportio puncti ad unitatem.

Punctus quomodo se habet respectu unitatis.

Unitas quid.

Punctus quid.

Differentia inter Geometria & Arithmetica.

B *At & doctrina magis, quæ causarum est speculatrix magis. hi namque docent, qui causas de singulis dicunt.*

TEX. IX.

Ostendit quomodo quarta conditio sapientis conuenit huic scientiæ, quæ scilicet conditio est docere, & dicere causam; & facit talem rationem: Illa scientia magis docet, quæ magis speculatur causas; quia omnis doctrina per causas est: sed hæc scientia inter omnes magis considerat causas: ergo magis docet.

Metaphysice docere.

Omnis doctrina est per causas.

Notandum est, quod nunquam est perfecta doctrina, nisi sit resolutio, quia ipse amplius non resoluuntur; semper enim non terminata resolutio ne potest fieri questio; ubi autem questio est, uel fieri potest, ibi non est perfecta doctrina; & ideo perfecta doctrina non est nisi per causas, quæ amplius non resoluuntur; Illa ergo scientia perfecte docet, quæ considerat causas irresolubiles: & simpliciter primas; talis autem est hæc scientia, quia considerat huiusmodi principium, de quolibet affirmatio, uel negatio: quod irresolubile est: & ad quod alia resoluuntur: & ideo hæc scientia maximè docet: & hoc est, quod dicit Philosophus, quod hæc scientia maximè docet: quia est maximè speculatiua causarum. Deinde cum dicit.

D *Et nosse, & scire sui gratia maximè inest ei, quæ maximè*

ibi quod, ibi non est perfecta doctrina; quæ tunc est perfecta quando habetur per causas, quæ non resoluuntur.

Quæ scientia perfecte docet

Metaphysicæ

maximè scibilis scientia. Nam qui quidem scire propter se desiderat, ipsam maximè scientiam maximè desiderabit.

Metaphysica est gratia sui.

Ostendit quomodo quinta conditio sapientie, quæ est gratia sui; conuenit huic scientiæ, & est ratio talis: Illa scientia maximè est gratia sui, & maximè propter scire, quæ est respectu maximè scibilis: sed hæc est huiusmodi: ergo hæc est maximè propter scire. Circa hanc rationem sic procedit: quia primò ponit maiorem; & probationem eius: secundò ponit minorem, & probationem eius: secunda ibi: [talis autem est.] Dicit ergo primò ponendo maiorem, quæ scire aliquid propter se, maximè inest illi scientiæ, quæ est respectu maximè scibilis: cuius probatio est: quia si aliquis desiderat scire propter se, maximè desiderabit scire illud: quæ est respectu maximè scibilis. Deinde cum dicit.

Talis autem est eius, quòd maximè scibile, maximè autem scibilia principia, & causæ: nam propter hæc, & ex his alia dignoscuntur: sed non hæc per se subiecta.

Ponit minorem: & eiusdem probatione: & dicit, quæ illa scientia, quæ est respectu maximè scibilis, est hæc: cuius ratio est hæc; quia scientia est circa principia, & causas: quæ quidem principia, & causæ sunt maximè scibilia; quæ autem sunt maximè scibilia: hoc patet: quia propter causas subiecta, quæ sunt sub causis, dignoscuntur; ita quæ alia ex eis sciuntur; ipsa autem non sciuntur ex aliis.

Quo idè saluari potest in causa, et in effectu, in priori, et posteriori.

Notandum est, quæ aliquid aliquando idem seruatur in causa, & in effectu, tam in priori, quàm in posteriori; eminentiori modo reseruatur in causa, quàm in effectu; & in priori, quàm in posteriori; cum ergo ratio scibilis saluetur in causis, & in effectibus; oportet quæ eminentiori modo saluetur in causis, quàm in effectibus; & ex hoc sequitur, quæ ratio maioris scibilis est in causa, quàm in effectu. Et hoc est, quæ dicit Philosophus, quæ hæc scientia eo ipso, quæ est respectu causarum, est respectu maximè scibilium: & per consequens maximè est propter scire: quia si aliquis desiderat scire effectus, multò magis desiderat scire causas. Deinde cum dicit.

Maximè uerò principalis scientiarum, & magis principalis subseruiente, quæ cognoscit, cuius causæ sint agenda singulæ: hoc autem est bonum uniuscuiusque, & uniuersaliter optimum in natura omni.

Metaphysica est principalis.

Ostendit, quæ sexta conditio sapientie, quæ fuit, quæ sapientia debet esse principalis, & non subseruiens; conuenit huic scientiæ, & est ratio sua talis. Illa scientia est maximè principalis, & architectonica, quæ considerat ultimum finem; sed hæc est huiusmodi; ergo &c. & hoc est quæ d. litera, quæ de numero scientiarum illa est magis. & etiam maximè principalis respectu subseruientis, quæ considerat causam finalem, cuius causa fiunt omnia; quæ quidem causa finalis est bonum particulare uniuscuiusque; uniuersaliter autem illud uocatur totaliter optimum, quæ est finis omnium in natura, &

hoc est consideratum in ista scientia.

Notandum est, quæ ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta. Primum fundamentum est, quæ finis est causa causarum, & nobilissima inter causas, & principalis inter omnes; & per consequens scientia, quæ considerat istam causam, principalissima erit. Secundum fundamentum est, quæ hæc scientia considerat ultimum finem. Primum fundamentum patet, uidemus quæ finis mouet agentem: ex quo sequitur, quæ causa finalis est principalior, quàm causa agens; & per consequens quàm causa materialis, & formalis; quia agens mouet materiam ad formam: Et uidemus etiam, quæ scientiæ quantum sunt de uniuersaliori fine, tanto principaliores sunt: quia enim forma ordinatur ad usum, ut iam dictum est, scientia usualis principalior est, quàm illa, quæ est introductoria formæ. Secundum fundamentum patet: quia ut ostenditur in 12. huius, hæc scientia considerat de ultima forma, & ultimo fine, qui hic uocatur a Philosopho optimus, & finis omnium in natura: cuius ratio est: quia unumquodque sicut se habet ad bonum: ita se habet ad finem; quia finis, & bonum conuertuntur. Triplex autem est bonum: est. n. bonum singulare uniuscuiusque rei, & bonum ordinis, & bonum principij; primum bonum ordinatur ad secundum, & ad tertium: quia bonum uniuscuiusque est propter bonum ordinis, & bonum ordinis propter bonum primi principij; hoc autem bonum non iam propter aliquid aliud: & ideo ultimus finis est omnium, quæ sunt in natura, ut dicit Philosophus. Deinde cum d.

Finis nobilissima causarum.

Sciã quantum de uniuersaliori, tanto principalior.

Metaphysica considerat ultimam formam, & ultimum finem.

Bonum tripartitum.

Ex omnibus autem, quæ dicta sunt, in eandem cadit scientiam quæ situm nomen: oportet enim hanc primorum principiorum, & causarum esse speculatiuam: etenim bonum, & quod cuius gratia una causarum est.

Concludit conclusionem principalem, scilicet quæ hæc scientia sapientia est; postquam enim positæ sunt conditiones sapientie, & postquam ostensum est, quæ ex conditiones conueniunt huic scientiæ; concludi potest, quæ hæc scientia sapientia est; & hoc est, quæ dicit Philosophus, quæ ex omnibus, quæ dicta sunt, manifestum est, quæ quæ situm nomen sapientie conuenit huic scientiæ; oportet. n. quæ hæc scientia speculatiua sit causarum primarum, & primorum principiorum: nam bonum, & finis est una de causis, quæ speculatur hæc scientia; speculati autem causas sapientie conuenit.

Metaphysica est sapientia est.

Causas speculatiua Metaphysica cõit.

Quereret quis, Vtrum hæc scientia sapientia dici possit, sicut dicit Philosophus? dicendum est, quæ sic: ad cuius euidenciam notandum est, quæ scientia, & sapientia differunt, & etiam conueniunt; scientia enim causatur, & generatur ex resolutione ad causas; & similiter sapientia; unde scientia, & sapientia causas considerant; sed tamen sapientia aliquem gradum addit ultra scientiam, qui quidem gradus facit differre sapientiam a scientia; ut ergo uideatur differentia, uidendus est iste gradus. Dicendum est, quæ licet scientia sit circa causas,

Conuenientia, & differentia motus scientiæ, & sapientie.

fas; tamen sapientia est circa causas altissimas; scientia enim respiciunt causam in se; sed sapientia respicit causam sub tali gradu; Ex quo sequitur, quod sapientia supra scientiam addit primum gradum, de quo loquitur Philosophus in litera; nam qui scit causas quocumque modo acceptas, non scit propter hoc omnia; quia causa quocumque modo accepta, non habent aspectum ad omnia; qui autem scit causas altissimas, quodammodo noscit omnia: quia causa altissima, & uniuersales habent aspectum quodam modo ad omnia; & sic sapientia quae est circa causas altissimas, primum gradum addit supra scientiam. scilicet quod omnia noscit; Ex eodem sequitur, quod addit secundum, de quo dicit Philosophus; nam scientia, quae est circa quamcumque causam; ideo indifferenter est, & circa difficilia, & circa leuia; sapientia autem, quia est circa causas altissimas; sequitur quod sit circa difficilia, ex quo sequitur; quod sapientia addit gradum secundum super sapientiam: Ex eodem sequitur, quod addat tertium: nam de essentia sapientiae, & scientiae est, quod sit in utraque certitudo; nam debemus imaginari, quod scientia, & sapientia sint duo habitus diuisi contra opinionem: & ratio diuisionis una est; quia in utroque habitu certitudo est; quae non est in opinione; quia opinio est habitus uacillans; licet autem in utroque habitu certitudo sit; tamen sapientia supra scientiam gradum addit certitudinis: quanto enim aliquid magis accedit ad rationem causae, tanto magis accedit ad rationem certitudinis; sapientia enim magis accedit ad rationem causae, quam scientia; & hoc est; quia considerat causas ultimas, & altissimas: Ex eodem sequitur, scilicet, quod sapientia supra scientiam habet quartum gradum, de quo dicit Philosophus. Qui enim docet per causas altissimas, quod facit sapientia; magis docet, quam qui docet per quascumque causas, quod facit scientia. Ex eodem enim sequitur, quod sapientia supra scientiam addit quintum gradum, de quo dicit Philosophus. Eo enim ipso, quod sapientia est per causas altissimas, maxime est propter scire: licet enim scientia speculatiua sit propter scire: tamen sapientia maxime est propter scire; nam quanto scibile nobilius est, tanto suum scire, & sua scientia desiderabilior est: causa autem altissima, circa quas est haec scientia, in fine nobilitatis sunt: & ideo huiusmodi scientia maxime propter se desiderabilis est, & non ratione alterius. Ex eodem sequitur, quod sapientia supra scientiam addat sextum gradum, de quo loquitur Philosophus: nam eo ipso, quod sapientia est circa causas altissimas, eo ipso habet gradum cuiusdam regiminis respectu aliarum scientiarum; illa autem scientia, quae habet gradum regiminis respectu aliarum scientiarum, Architectonica, & principalis uocatur respectu illarum; concludimus ergo, quod sapientia scientia est, sed non in quolibet gradu: sed sapientia est scientia cum istis sex prerogatiuis; ita quod omnis sapientia scientia est, sed non econuerso: quia isti sex gradus conueniunt huic

Causa altissima habet aspectum ad omnia.

Scientia, & sapientia sunt habitus diuisi contra opinio.

Quanto aliquid quis magis accedit ad rationem causae, tanto magis accedit ad rationem certitudinis

Quanto scibile nobilius, tanto suum scire, & scientia desiderabilior.

Aliiter hic; & 5. & 6. Est. accipit Phil. sapientiam.

A Scientia: ideo haec scientia sapientia potest dici. Deinde cum dicit.

Quia uero non actiua palam ex primis philosophantibus: nam propter admirari homines nunc, & primum inceperunt philosophari: a principio quidem pauciora dubitabilium mirantes: deinde paulatim procedentes, & de maioribus dubitantes; ut de luna & solis affectibus, de stellis, de ortu etiam uniuersi. Qui uero dubitat, & admiratur, si ignorare se arbitratur. Quapropter & fabularum amator Philosophus quodammodo esse uidetur: ex mirabilibus enim fabula constat. Quare si, ut ignorantiam fugiant, philosophati sunt; patet ob cognitionem, & non usus cuiusquam gratia scientiam illos esse sequutos.

Postquam ostensum est, quod haec scientia sapientia est; ostendit, quod haec scientia speculatiua est: & diuiditur in duas partes: quia primo hoc ostenditur, secundo ostendit, ad quem terminum tendit omnis scientia ibi: [oportet autem aliquo modo cōstitui.] Prima pars in quatuor partes; quia primo ostendit, quod haec scientia speculatiua est, secundo quod libera est, tertio quod non humana, quarto quod honorabilissima est: secunda ibi, [sed ut dicimus] tertia ibi: [propter quod & iuste non &c.] quarta ibi [nec tali aliam.] Prima in duas partes; quia in prima parte probat per rationem, quod haec scientia est speculatiua, secundo per signum: secunda ibi, [testantur autem ipsum] ratio prima talis est. Omnis scientia, quae solum est propter fugam ignorantiae, est speculatiua; haec est huiusmodi; ergo &c. Circa autem istam rationem sic procedit: quia primo ostendit, quod aliqua scientia inuenta sunt propter fugam ignorantiae, siue solum ad suum gaudium ignorantiam; de numero quarum est ista, secundo concludit ex hoc, quod speculatiuae sint: secunda ibi, [quare si ad ignorantiam.] Circa primum dicit, quod manifestum est, quod haec scientia non est actiua, sed speculatiua; quod patet ex sui inuentione; nam haec scientia cum aliis scientiis inuenta est ad fugam ignorantiae. primo enim philosophantes propter admirari coeperunt philosophari; in principio tamen coeperunt admirari pauciora, & minora; paulatim tamen procedendo coeperunt admirari maiora, & difficiliora; sicut de passionibus lunae & solis, & de passionibus astrorum, & de generatione uniuersi; quia autem admirabantur, dubitabant: nam admiratio ex dubitatione confurgit; quia ubi admiratio, ibi dubitatio; ubi autem dubitatio, ibi ignorantia est: & ideo plurimi Philosophi dubitantes, ignorabant; & ideo, ut fugeretur ista ignorantia, coeperunt querere scientiam; uolentes scire mirabilia, de quibus mirabantur: unde & Philosophus uocatur Philomithos, id est auditor, & amator fabulae: fabulae namque constituitur ex quibusdam miris, quasi dicat; sicut fabulae certe mirae sunt, & quaedam in consuetudine dicunt, sic & Philosophi circa mirabilia uersabantur. Deinde cum dicit:

Quare si ad ignorantiam effugiendam philosophati sunt, palam quia propter scire, studere persecuti sunt.

TEX. X.

Metaphysica scientia speculatiua est.

Metaphysica cur inuenta?

Admiratio ex dubitatione confurgit; & ubi dubitatio, ibi ignorantia.

Fabulae ex quibus constat.

Metaphysicæ

funt, & non usus alicuius causa.

Is fugat ignorantiam, qui scire appetit.

Modus in inuentione scientiarum.

Admiratio unde surgit.

Oppositorum si unum cadit sub fuga, & alterum sub appetitu.

Actus negatiui presuppone actum affirmatiuum, siue positivum; sicuti uelle, et nolle; uelle est actus positivus, quo acceptatur obiectum conueniens; nolle est actus negatiuus, quo potentia resistit ab obiecto disconuenienti, & semper nolle presuppone uelle; ita se habet scire, & ignorare: ignorantia est obiectum contrarium potentie: & scire obiectum conueniens: respectu primi est odium, respectu secundi est amor: quare fit, ut odium semper presupponeat dilectionem.

Concludit conclusionem suam, dicens, quod si hæ scientiæ inuentæ sunt ad fugandam ignorantiam; manifestum est, quod sunt propter scire, & non causa alicuius usus; cum enim scire, & ignorare opponantur, nullus fugit ignorantiam, nisi qui appetit scire.

Notandum est, quod iste fuit modus in inuentione scientiarum; Philosophi enim uiderunt quia est, uidebant enim quia luna deficit a lumine, uidentes autem quia est, admirabatur propter quid est uidentes enim quod lumen deficit, admirabantur propter quid deficit: si enim sciissent causam huius, scilicet propter quid deficit, non fuissent admirati: omne enim mirandum consurgit ex eo, quod scitur quia est; sed ignoratur propter quid est: Philosophi ergo uidentes quia est, ceperunt admirari, & quare hoc admirabantur, nisi quia ignorabant causas, & ceperunt querere causas, ut fugarent illam ignorantiam; & querebant ipsum scire, quod fugabat ignorantiam: quando enim duo opponuntur, si unum oppositorum cadit sub fuga, oportet quod suum oppositum cadat sub appetitu; ideo ergo fugabat ignorantiam: quia appetebant scire: Vnde notandum est, quod semper odium, & fuga causantur ex amore; non enim odio habeo aliquid, uel fugio, nisi quia contrariatur alicui bono, quod amo. Si ergo fuga fuit respectu ignorantie, hoc fuit propter hoc, quod amor fuit ad ipsum scire. Deinde cum dicit.

Testatur autem ad ipsum, quod contingit: ferè enim omnibus inuentis, quæ ad necessaria, et facilitatem, ac ad degendum conducant, huiusmodi prudentia queri cepta est; patet itaque, quod ob aliam nullam utilitatem querimus.

Probat quod dixit per signum, dicens, quod signum est, quod hæ scientiæ sunt inuentæ propter scire, & per consequens sunt speculatiuæ; quia cunctis existentibus, quæ sunt ad necessitatem uitæ, & quæ sunt ad uoluptatem, & etiam quæ sunt ad introductionem aliarum scientiarum, hæc scientia cepit inquiri: ex quo patet, quod non est inuenta propter necessitatem, uel propter uoluptatem, sed propter scire. Notandum est, quod si Philosophi, qui inuenerunt hanc scientiam, non habuissent ea, quæ sunt necessaria uitæ, uel uoluptati; posset moueri aliquis ad credendum; quod quæretur hanc scientiam, ut hoc haberet; sed quia hoc habebant, signum est, quod non propter hoc quæsierunt, nec etiam ad introducendum alias scientias: quia iam scientiæ introductorie inuentæ erant; sed propter aliquid aliud, scilicet propter scire. Notandum quod sicut bonum argumentum esset sic arguere, hæc scientia inuenta est ad fugandum, quod opponitur uoluptati, uel illud, quod opponitur uitæ. ergo hæc scientia est propter necessitatem uitæ, uel propter uoluptatem; ita bonum argumentum est, hæc scientia reperta est ad fugandum ignorantiam tantum, quæ opponitur ipsi scientiæ: ergo huiusmodi scientia est propter scire. Deinde eum dicit.

E *Sed ut dicimus, homo liber, qui suimet, & non alterius causa: sic & hæc sola libera est scientiarum. Sola namque hæc suimet causa est.* **TEX. XI.**

Ostendit, quod hæc scientia libera est, & est ratio sua talis. Illa scientia libera est, quæ est causa sui ipsius tantum; hæc est huiusmodi; ergo libera est: hoc est, quod dicit, quod ille homo liber est, qui est causa suimet, & non alterius: ita hæc scientia libera est; quia de numero scientiarum hæc sola suimet est causa.

Quereret quis, Vtrum hæc scientia sit causa suimet? Dicendum est, quod uno modo scientiæ speculatiuæ diuiduntur ex opposito contra practicas & mechanicas: alio modo diuiduntur contra omnes alias speculatiuas, secundum quod scientiæ speculatiuæ diuiduntur contra mechanicas; sic omnes scientiæ speculatiuæ dicuntur esse causa suimet respectu illarum; cuius ratio est; quia omnes illæ queruntur propter scire, & ad fugam ignorantie; aliæ autem mechanicæ queruntur propter aliquam utilitatem, & ad fugandum oppositum illius: non enim querunt fugam ignorantie, sed fugam illorum, quæ opponuntur nobis. Si autem diuidatur una scientia speculatiua contra alias, ita quod hæc scientia diuidatur contra omnes, sic huiusmodi sola causa est suimet; cuius ratio est, quia omnes ordinantur ad illam, & non e conuerso.

Ad cuius euidenciam notandum est, quod hæc scientia principalior est respectu aliarum: & per consequens causa suimet: est enim duplex principalitas, quedam in scientiis speculatiuis, & quedam in scientiis practicis; de prima loquitur hic Philosophus, de secunda loquitur primo Ethicorum. In scientiis speculatiuis principalitas est ex ratione uniuersalitatis; nam quia huiusmodi scientia considerat causas altissimas, & uniuersalissimas, ad quas stat tota resolutio entium; ideo hæc scientia uniuersalis est, & habens quandam principalitatem ad omnes alias: Debemus enim imaginari, quod sicut omnes conceptus resoluuntur ad conceptum entis; ita omnes scientiæ suo modo resoluuntur ad istam; & ideo hæc, quia non resoluitur ad aliam scientiam physicam (licet fortè resoluatur ad scientiam fidei) dicitur esse principalis, & causa suimet; aliæ autem, quæ resoluuntur ad istam, dicuntur non suimet causa, nec liberæ: & ideo dicit Philosophus, quod hæc sola libera est: Sic ergo habemus de principalitate in speculatiuis, de qua quidem loquitur hic Philosophus. Alia est principalitas in practicis, de qua loquitur Philosophus primo Ethicorum, quæ quidem principalitas consurgit ex hoc, quod scientia considerat finem ulterio-rem, ad quem ordinantur fines aliarum scientiarum. Videmus enim quod finis equestris ordinatur ad finem militaris, quæ est regitiua exercitus, & finis militaris; nec equestris debet dici libera, neque causa suimet: sed solū politica, quæ habet ex suo fine quoddam regimen super alias. Deinde eum dicit.

Propter quod & iuste non humana eius putetur potest.

Questio.

Scientia speculatiua quo diuiditur.

Præstantia siue principalitas duplex.

Sicut omnes conceptus resoluuntur ad conceptum entis, ita omnes scientiæ ad metaphysicam.

Quo metaphysica sit resoluibilis.

possessio. Multipliciter enim hominum natura serua est.

Ostendit, q̄ hęc scientia humana non est, & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit hoc: secundò excludit quendam errorem ibi: [quia secundum Symonida.] primò facit talem rationē. Illa scientia non debet iudicari humana, quæ non potest perfectè possideri ab homine, hęc est huiusmodi; quia enim humana natura subdita est multis necessitatibus, & quasi serua, non potest perfectè scire hęc scientiam; & idèo humana nõ est. Notandum est, q̄ tunc scientia perfectè possideretur, & haberetur; quando sciens illam scientiam perfectè consequitur naturam scibilis, q̄ scitur in illa scientia: si ergo aliquis deberet perfectè habere hanc scientiam: oporteret q̄ perfectè conseretur naturam scibilis; ita quòd perfectè sciret naturam entis inquantum ens, & naturam substantiarum separatarum, quæ posset sciri per hęc scientiam; sed hoc non est possibile homini: propter enim multas necessitates, quas patitur, auertitur a multis, quæ deberent queri infra hanc scientiam. Deinde cum dicit.

Quia secundum Symonidem, solus quidem Deus hunc habet honorē. Virum uerò nõ dignum querere, quæ secundam se est scientiam. sic autem dicunt aliqui Poeta: quia Diuinum natum est inuidere: & in hoc contingere, maximè uerisimile, & infortunatos omnes in effectos esse. Sed nec Diuinum inuidiam esse conuenit; sed secundam Proverb. Multa mentuntur Poeta,

Excludit quendam errorem cuiusdam Symonidis: qui dicit, q̄ homo non habet hanc scientiam; sed solus Deus; cuius ratio est, non quia homo non posset consequi, sicut dictum est: sed quia Deus inuidet homini, nec sibi uult communicare tantum bonum: Et hoc est, q̄ dicit litera, q̄ Symonides Poeta dixit, q̄ solus Deus hunc habet honorem: quia .s. solus habet hanc scientiam, quia .s. secundum Poetas Deus est aptus natus inuidere homini, maximè sibi inuidet in isto, scilicet in ista scientia. Vnde Poeta dixerunt superfluos, & imperfectos etiam infortunatos, quæ quidem imperfectio oritur ex eo, quòd ex inuidia non largitur eis perfectionem; sic ergo hi Poeta dicunt: tamen sicut dicitur in prouerbio, Poeta multa mentuntur: Deum enim non conuenit esse inuidum. Licet enim Deus infundat omnem perfectionem, & ab eo sit omnis perfectio; tamen nunquam subtrahit alicui aliquam perfectionem ex inuidia: inuidia enim tristitia est ex alieno bono, inquantum alienum bonum potest diminuere proprium; in Deo autem tristitia non cadit; nec etiam bonum eius diminui potest. Deinde cum dicit.

Nec tali aliam honorabiliorem oportet existimare: natura maximè diuina, & maximè honoranda. Talis autem dupliciter utique erit solum. Quam. n. maximè Deus habet, Dea scientiarum est, & utique si qua sit Diuinorum. Sola autem ista ambo hęc sortita est. Deus autem uidetur causa omnibus esse, &

A *principium quoddam; & talem aut solus, aut maximè Deus habet. Necessarios quidem igitur omnes ipsa; dignior uerò nulla.*

Ostendit Philosophus, q̄ hęc scientia honorabilissima est, & facit talem rationem. Illa scientia est maximè honorabilis, quæ est maximè diuina, hęc est maximè diuina: ergo est maximè honorabilis. Circa hanc rationem sic procedit: quia pr imò ponit maiorem: dicens; quòd nulla alia scientia est magis honorabilis, quàm ista: quia ista scientia est maximè honoranda: quia est maximè diuina: secundò probat minorem, scilicet q̄ hęc scientia est maximè diuina: dicens, quòd aliquam scientiam esse diuinam, est duobus modis: uel quia eam habet Deus, uel quia est de rebus diuinis; & de Deo; hęc autem scientia secundum hęc ambo est diuina: hęc enim scientia de principibus causis est; cū ergo Deus sit inter cās; quia causat esse in omnibus; idèo hęc scientia est de Deo: & ita dicitur diuina uno modo: hanc etiam scientiam uel solus Deus habet, uel maximè habet eam: quia nullus perfectè consequitur naturam huius, quòd scitur in hac scientia, ut Deus; & idèo maximè Deus solus uidetur habere hanc scientiam: & sic hęc scientia diuina dicitur. Secundo modo, quia maximè eam habet Deus. Est ergo diuina duobus modis, uel quia de Deo est: uel quia Deus maximè eam habet; & sic super omnes digna est, & honorabilis; aliz autem scientiz magis sunt fortè necessariz, quàm hęc; sed tamen quam maximè hęc digna est.

B *Quæretur quis, Vtrum hęc scientia sit de Deo, sicut dicit Philosophus? Dicendum est, q̄ hanc scientiam esse de Deo, potest intelligi duobus modis: Primo modo, quòd sit de Deo, ut de subiecto: secundo modo, q̄ sit de Deo, sicut de illo, in quo maximè seruatur ratio subiecti. Si primo modo intelligatur, sic dicendum est, q̄ hęc scientia non est de Deo.*

C *Ad cuius euidentiam notandum est, q̄ sicut dictum est primo Posteriorum omnis scientia subiectum habet, & partes subiecti, & passiones, quæ probantur de subiecto; ex passionibus ergo quæ probantur in hac scientia, possumus probare, & uidere, q̄ est subiectum in hac scientia: si ergo Deus esset subiectum in hac scientia, oporteret, q̄ passiones, quæ quærentur in hac scientia: essent proprietates, siue partes Dei; cum ergo hoc sit falsum, Deus non est subiectum in hac scientia; nec hęc scientia est de Deo tanquam de subiecto: sed quia passiones, quæ hic quærentur, sunt passiones entis inquantum ens; partes etiam subiecti sunt partes entis. Et appello hic partes, ea, i quæ diuiditur ens; sicut ens diuiditur in decem prædicamenta, & in potentiam, & actum; & in unum & in multa: & idèo hęc scientia, quia querit passiones entis, & etiam passiones partium entis, sicut passiones decem prædicamentorum: passiones etiam actus, & potentię; passiones unius, & multi; quare fit, quòd hęc scientia sit de ente inquantum*

D *Quæretur quis, Vtrum hęc scientia sit de Deo, sicut dicit Philosophus? Dicendum est, q̄ hanc scientiam esse de Deo, potest intelligi duobus modis: Primo modo, quòd sit de Deo, ut de subiecto: secundo modo, q̄ sit de Deo, sicut de illo, in quo maximè seruatur ratio subiecti. Si primo modo intelligatur, sic dicendum est, q̄ hęc scientia non est de Deo.*

D *Ad cuius euidentiam notandum est, q̄ sicut dictum est primo Posteriorum omnis scientia subiectum habet, & partes subiecti, & passiones, quæ probantur de subiecto; ex passionibus ergo quæ probantur in hac scientia, possumus probare, & uidere, q̄ est subiectum in hac scientia: si ergo Deus esset subiectum in hac scientia, oporteret, q̄ passiones, quæ quærentur in hac scientia: essent proprietates, siue partes Dei; cum ergo hoc sit falsum, Deus non est subiectum in hac scientia; nec hęc scientia est de Deo tanquam de subiecto: sed quia passiones, quæ hic quærentur, sunt passiones entis inquantum ens; partes etiam subiecti sunt partes entis. Et appello hic partes, ea, i quæ diuiditur ens; sicut ens diuiditur in decem prædicamenta, & in potentiam, & actum; & in unum & in multa: & idèo hęc scientia, quia querit passiones entis, & etiam passiones partium entis, sicut passiones decem prædicamentorum: passiones etiam actus, & potentię; passiones unius, & multi; quare fit, quòd hęc scientia sit de ente inquantum*

Natura humana multipliciter serua.

Tunc perfectè habetur scientia, quòd sciens perfectè consequitur naturam scibilis, quòd scitur in scientia illa.

Error Symonidis excluditur.

Ex his elici poterit, in uia Philosophi, Deum nõ agere ex necessitate natura, sed ex libertate uoluntatis.

Deus nulli inuidet.

Metaphysica est honorabilissima.

Aliter scientia esse diuinam dupliciter.

Questio.

Scientia ali quam esse de Deo dupliciter.

Subiectum, scientia unde uenari possumus.

Quo Deus non potest esse subiectum metaphysice.

Metaphysicæ

quantum ens, tanquam de subiecto, & non de Deo: & hoc fuit primum, quod ostendi debuit. scilicet quod hæc scientia non est de Deo, tanquam de subiecto: Secundum quod debet ostendi; est, quod hæc scientia est de Deo tanquam de eo, in quo principaliter, & maximè referuatur ratio entis, quod est subiectum.

Duplex entis analogia.

Idem. 2.

Immaterialia dicuntur formæ, materialia uero imagines

Analogia inter materialia, & immaterialia.

Accidentia quæ sunt entis.

Metaphysicam esse de Deo, quæ intelligitur.

Ad cuius euidentiam notandum est, quod entis duplex est analogia; est enim quedam analogia entis eo modo, quo dicimus, quod decem prædicamenta habent analogiam ad substantiam; cum enim accidentia non sint entia, nisi quia entis; hoc est dicere, cum accidentia non habeant esse, nisi propter esse substantiæ; oportet quod omnia prædicamenta habeant analogiam ad esse substantiæ; Alia est analogia entis, secundum quod dicimus, quod entia materialia analogiam habent, & attributionem ad ens immateriale: & de hac analogia & attributione optimè loquitur Boetius, uolens, quod hæc materialia deducta sint ex immaterialibus; unde uocat immaterialia formas; materialia uocat imagines illarum formarum: ipsum enim immateriale primum est quedam principalis forma; ad cuius imagines, uel imitationem omnia facta sunt: sicut ergo analogia est inter imaginem, & illud, cuius est imago; ita est analogia inter materialia, & immaterialia. Cum ergo sit duplex analogia entis, de utraque analogia, & de utroque entia analogo considerat hæc scientia: considerat. n. de ente, quod est analogum ad decem prædicamenta: & etiam considerat de ente, quod est analogum ad materialia, & immaterialia: Sicut ergo considerando de ente, quod est analogum ad decem prædicamenta, principalius considerat de substantia, quam de aliis prædicamentis. & hoc, quia ibi principalius referuatur ratio substantiæ entis: Non enim accidentia sunt entia, nisi quia sunt dispositiones entis primi, quod est substantia: Ita determinando de ente, quod est analogum ad materialia, & immaterialia, principalius determinat de ente, secundum quod saluatur in re immateriali, quam in re materiali; & hoc quia ibi referuatur ratio entis, ut iam dictum est: entitas respectu materialium deducta est ex entitate respectu immaterialium: & ita patet, quod hæc scientia est de Deo tanquam de eo, in quo principaliter saluatur ratio entis, & maximè: Quod fuit secundum ostendendum. Deinde cum dicit.

Oportet tamen aliquantulum constituere ordinem ipsius ad contrarium nobis earum, quæ a principio questionum.

Ostendit ad quem terminum tendit hæc scientia: & diuiditur in tres partes; quia primò ponit conclusionem suam, scilicet ad quem terminum tendit hæc scientia: secundò manifestat eam: tertio concludit quicquid dictum est de hac scientia in hoc præmio: secunda ibi [quidam enim, ut diximus] tertia ibi, [quædam igitur.] Dicit ergo primò quod oportet uidere ordinem huius scientiæ, & constituere sibi terminum ad contrarium quæstio

Enum, quæ fuerunt a principio. Notandum est, quod addiscere scientiã est quidam motus; eo ergo modo iudicabimus de ipso addiscere, quod est quidam motus ad scientiam; sicut iudicabimus de motu: Videmus enim quod omnis motus terminatur ad aliquem terminum, qui terminus contrariatur termino, a quo incipit addiscere: ita quod illud, ad quod terminatur motus; contrariatur illi, a quo incipit: Ita similiter cum addiscere sit quidam motus, terminatur ad aliquid, a quo incipit addiscere; nam addiscens in principio motus dubitat, & quærit; in fine autem apud eum cessat omnis quæstio, & omnis dubitatio. Deinde cum dicit.

Incipiunt quidem homines (ut diximus) omnes admirari, si ita habent quemadmodum mirabilem autem automata nondum speculantibus causam; aut circa solis conuersionem, aut diametri non commensurationem. Mirum. n. uidetur esse omnibus si quid numerorum non mensuratur. oportet autem in contrarium, et ad dignius (iuxta prouerbum) proficiens, quemadmodum et in his, cum didicerint. Nihil enim ita mirabitur uir geometricus quam si diameter commensurabilis fiat.

Manifestat quod dixit, & est manifestatio sua talis; omnis scientia ab ignoratione incipit; quia, ut dictum est superius, ex admirari ceperunt homines philosophari; sed ubicunque est admiratio, ibi ignorantia; ergo scientia incipit ab ignorari, sed terminatur ad fugam ignorantiam, & ad contrarium illius: ergo inuentio scientiæ & scientia terminatur ad contrarium eius, a quo incipit. Hoc est, quod dicit littera, quod omnes quærentes scientiam, ceperunt admirari, si res ita se habent, sicut nos admiramur automata, nondum speculantes eam illarum: Dicitur autem automata, quæ uidetur a casu accidere; quia causa ignoratur: quando. n. aliqua mirabilia accidunt, quorum causam ignoramus: Sicut etiam admiramur solis conuersiones. scilicet quomodo aliquando conuertatur ad tropicum æstiuum, aliquando ad tropicum hyemale; hoc enim admiramur, ignorantes causam: Sicut ergo admiramur, quare diameter non commensuratur costæ; mirum enim uidetur, quomodo aliquid quod non est de numero numerorum & indiuisibiliu, sicut est diameter & costa, non potest commensurari: ignorantes ergo causam admiramur: & sic scientia incipit ab admiratione, sed oportet quod terminetur ad contrarium illius: sicut omnis perfectio & consummatio (ut in prouerbio dicitur) terminatur ad contrarium: sicut aliqui debiliber incipiunt, & feliciter consummant; sic & doctrina ad contrarium admirationis terminatur; Philosophus. n. antequam sciret eam, admirabatur; quia diameter non est commensurabilis; scita autem causa, non amplius admiratur; uel enim admirabitur tantum uir geometricus, quam si diameter esset commensurabilis. Deinde cum dicit.

Quæ quidem ergo sunt natura quæ sit a scientia, dictum est, & quæ sit intentio, quæ oportet adipisci questionem, & totam methodum.

Addiscere est quidam motus.

Sicut se habet motus ad formam, ita se habet addiscere ad scientiam.

Scientia innotuit sumit ab admiratione.

Ostendit

Metaphysica est speculativa, & libera.

Ostendit quō scīa speculatiua est, & libera, & sic de alijs; concludit illud, quod dictum est, dicens: quōd dictum est, quæ sit natura scientiæ quæ sit, quo modo, scilicet speculatiua est, & libera, et sic de alijs proprietatibus: dictum est etiā, quæ est intentio huius scientiæ, quā intentionem oportet habere omnem quæstionem, & omnē methodum, & omnem artem; quia omnis methodus, & omnis ars intendit ad contrarium eius, quod fuit in principio; quia admirabantur causas; causis aut cognitis, cessat admiratio. Notādum est, ut uideatur litera, quōd differentia est inter diuisibile & indiuisibile, puta inter unitatem & numerum; quia indiuisibilia non mensurantur, nec habent naturam resolutionis ad aliquid prius; si ergo indiuisibilia essent mensurabilia, essent resolubilia ad aliquid prius; hoc autem est falsum: de natura enim indiuisibilis est, quōd sit quoddam minimū, ad quod stet tota resolutio, & ipsum ampliū non resoluatur: Debemus ergo imaginari quod indiuisibile non mensuratur; quia est primū et minimū; ipsa autem diuisibilia mensurabilia sunt; quia resolubilia sunt; numerus omnis mensuratur ab unitate, quia ad illam resoluatur; si ergo diameter uel costa esset de numero minimorum, quia minima non mensurantur, non esset mirum uidere quare non mensurantur; sed quia sunt de numero diuisibilium, mirabile uidetur, quōd non mensurantur: Quōd ut uideatur meliūs, notādum est, quōd duo aliqua mensurari per aliquod tertium est, ea resoluī ad aliquod tertium per quōd mensurantur, sicut senarium & octonarium numerum mensurari per binarium, est, ea resoluī ad binarium, per quem mensurātur: omnes enim quantitates duæ cōmensurabiles sunt; quia ergo quantitas cōmensurabilis, est resolubilis; & omne resolubile est diuisibile; ergo duo indiuisibilia; sicut est punctus & unitas; cōmensurabilia non sunt: Duorū etiam, quorum unum est diuisibile, aliud indiuisibile, sicut est numerus, & unitas, cōmensurabilia non sunt. Si enim numerus, & unitas essent cōmensurabilia; oporteret, quōd resoluētur ad aliquid prius; & sic aliquid esset prius unitate: si ergo diameter & costa essent duo indiuisibilia; uel unum esset diuisibile, & reliquum indiuisibile, statim appareret, quōd essent incommensurabilia adinuicem; & ab hac admiratione incepit scientia de cōmensuratione diametri, & terminatur ad contrarium eius, sicut dicit Philosophus.

Causa cognitis cessat admiratio.

Unitas à numero quoquo differt.

De natura indiuisibilis quid.

Indiuisibile cur incommensurabile; diuisibile uero mensurabile.

Duo mensurari per aliquid quod tertium quid.

Punctus, et unitas quare incommensurabiles.

Diameter et costa quō se habent.

Questio.

Quæ quantitates adinuicem mensurabiles sunt.

Quereret quis, Cū diameter & costa sint duo diuisibilia, quare nō sunt cōmensurabilia adinuicem: Dicendum est, quōd omnes duæ quantitates sunt cōmensurabiles adinuicem, quarū proportio est adinuicem sicut proportio numeri ad numerū: illæ ergo quantitates, quæ non respiciunt se, sicut numerus numerum; illæ quantitates sunt incommensurabiles; tales autem sunt diameter & costa: proportio enim, quæ est inter diametrum & costam, non est sicut proportio numeri ad numerum; & ideo incommensurabiles sunt, non obstitā

A te quōd de numero sint diuisibilium: non enim quæcūq; quantitates diuisibiles, sunt cōmensurabiles: sed solum illæ, quæ habent proportionē numeralem. Ad cuius euidentiā notandum est, quōd hæc est differentia inter quantitatem continuam, & discretam, quōd omnes duæ quantitates discrete cōmensurabiles sunt; quia possunt mensurari per aliquod tertium; omnes enim duo numeri comparati adinuicem per aliquod tertium, mensurari possunt: unde est, quōd non semper illud tertium est numerus; non enim semper duo numeri comparati adinuicem per numerum, possunt mensurari. Nullus enim est numerus, qui aliquotiens sumptus reddat quaternarium, & binarium: Vel duo numeri aliquando non mensurantur per numerum: tamen omnes numeri comparati adinuicem per unitatem, mensurari possunt; quia unitas aliquotiens sumpta, reddit omnem numerum: & sic duæ quantitates discrete cōmensurabiles sunt: duæ autem quantitates continuæ, licet diuisibiles sint, non semper cōmensurabiles sunt: cuius ratio est: quia cum hæc mensura reperiatur in quantitate continua, & discreta: tamen per prius reperiatur indiscreta, quā incontinua; nec est cōmensuratio in continuis, nisi per discreta, inquantum scilicet continuum resoluatur ad discretum; Illæ ergo quantitates continuæ, quæ possunt resoluī ad aliquam proportionem, ita quōd una aspiciat aliam, sicut numerus aspiciat numerum; sunt cōmensurabiles; ex quo enim semper aspiciunt modum numerorum duorum, & (ut dictum est) numeri duo sunt cōmensurabiles, semper sequitur, quōd illi sint cōmensurabiles propter resolutiones, quas habet ad numeros; Quādo autem duæ quantitates nō possunt resoluī ad aliquam quantitatem numeralem, ita quōd una aspiciat aliam, sicut numerus aspiciat numerum; illæ semper sunt incommensurabiles: tales sunt diameter & costa, quia diameter non aspiciat costam sicut numerus aspiciat numerum: quod patet. probatū est enim primō Geometriæ, quōd quadratum diametri est duplum ad quadratum costæ; quod nō esset possibile, nisi diameter aspiceret costam, sicut numerus aspiciat numerum. quadratum. n. numerorum nunquam est duplum ad aliud quadratū; nec proportio numeri quadrati ad aliud quadratum nunquam est dupla. Cum ergo quadratum diametri sit duplū ad quadratum costæ, non aspicient se, sicut numerus aspiciat numerum; & per consequens quadratum diametri & quadratum costæ non habent proportionem numerosam; sequitur quōd nec radices horum quadratorum; quæ radices sunt diameter & costa; non habebūt proportionē numerosam: si enim radices essent numerosæ, sequeretur, quod quadrata essent numerosa; sed hoc est impossibile, ergo & primum.

Quereret quis. Vtrum sit uerum, quod dicit Phil. quōd semper inuentio sciētialis terminatur ad contrarium illius, a quo incipit? Dicendum quōd

Differentia inter quantitatem continuam, & discretam.

Numerus aliquotus, & non aliquotus.

Dua quantitates continuæ, licet diuisibiles, cur non cōmensurabiles.

Quantitates incommensurabiles.

Proportio numerosa.

Questio.

Metaphysicæ

Motus incipit a privatione, et potentia.

Motus potentialis unde incipit.

Ignorantia duplex.

Motus scientialis unde oritur.

Tex. C. 1.

Motus scientialis non ab omni ignorantia incipit.

Discrimen inter non scientem, et ignorantem.

quod sic, quod possumus uenari duplici uia: cū. n. omnis motus incipiat a priuatione, & a potentia; possumus hoc uenari, & a parte priuationis, & a parte potentia: cum enim omnis motus incipiat a priuatione, & a potentia, & in quæsito scientiali sit quidam motus; oportet quod incipiat a priuatione, & a potentia: prima ergo uia est ex parte priuationis. Ad cuius euidentiā notandum est, quod omnis motus potentialis incipit ab ignorantia, ut dictum est supra, nam (ut dictum est) Philosophi propter ignorantiam causæ cœperunt philosophari; licet autē motus scientialis ab ignorantia incipiat: tamen nō ab omni. Est. n. duplex ignorantia. scilicet negationis, & dispositionis: hic ergo motus non potest incipere ab ignorantia negationis, ē. n. ignorantia negationis, quā res totaliter ignoratur: totaliter. n. ignorans nil querit, nec dubitat. Omnis autē motus scientialis a quæstione incipit, sicut dictum est superius, quod philosophantes scientes quia est, querebant propter quid est: similiter in omni motu scientiali aliquid prescitur: quia (ut dictum est primo Posteriorum.) Omnis doctrina, & omnis disciplina ex præexistenti sit cognitione: ubi autem est ignorantia negationis, nihil prescitur: ab illa ergo non potest incipere motus scientialis; ergo oportet, quod incipiat ab ignorantia dispositionis; quæ quidem est, quando de re aliquid prescitur, & aliquid queritur, quod ignoratur: sicut aliqui prius scientes quia est, querunt propter quid est; & aliqui prescipientes quid nominis, querunt quid rei: quia ergo hæc ignorantia contrariatur ei, quod habetur in fine quæstionis, sicut priuatio contrariatur habitui; pluries. n. a Philosopho priuatio & habitus dicuntur contraria; ideo benè dictum est, quod motus scientialis terminatur ad contrarium illius, a quo incipit; incipit enim ab ignorantia dispositionis, & terminatur ad habitum, terminantem illam ignorantiam, & sic patet prima uia. Secunda uia est ex parte potentia. Ad cuius euidentiā notandum est; quod sicut motus scientialis non incipit ab omni ignorantia; ita non incipit ab omni potentia: aliter enim est in potentia non sciens, & ignorans, qui non habet habitum ad sciens; & aliter est in potentia sciens in habitu ad sciens, sicut potest haberi in secundo de Anima: motus autem scientialis incipit a prima potentia, & non a secunda: Debemus ergo imaginari, quod sicut motus naturalis est deductio potentia materie ad formam & ad actum forme; ita motus scientialis est deductio potentia intellectualis ad actum; hæc autē potentia, quæ fit per hunc motum, deducitur ad actum; & non debet dici potentia secunda, sed prima: non enim aliquis dicitur addiscere, quia deducitur ex habitu ad actum: non enim ex hoc addisco hanc conclusionem, triangulus habet tres, quia a casu considero eam; sed est motus scientialis, & addiscere ex hoc, quod aliquis de non sciēte in habitu sit sciens in habitu uel in actu. Et sic hæc potentia, a qua incipit hic motus; non est potentia actualis,

quæ compatitur se cum habitu, sed quoniam aliquis sciens dicitur esse in potentia, ut consideret; sed est potentia essentialis, quæ est ad habitum sciētię, nec stat cū illo. Quia ergo hic habitus, et hæc potentia se non compatiuntur, contraria sunt; & quia hic motus scientialis incipit ab ista potentia, & terminatur ad habitum, ideo bene dictum est, quod terminatur ad contrariū eius, a quo incipit.

Quoniam autem manifestum est; quod earum, *TEX. XII.* qua a principio carum oportet sumere scientiam: tunc enim scire dicimus unumquodque, quando primam causam dignoscere putamus.

Terminato proœmio, incipit tractatus; qui quidem tractatus diuiditur in duas partes; cū. n. hæc scia sit circa cās, & ueritatem carum, primò determinat de ueritate causarū secundum opinionem aliorum: secundò secundum opinionem propria secunda in principio secundi libri [De ueritate theoria] Prima pars in duas partes: quia primò ponit intētum suum, scilicet quod determinandum est de causis: secundò determinat de eis secundum opinionem aliorum, ibi [Accipiamus tamen.] Prima in duas, quia primò ostendit, quod determinandum est de causis; secundò numerat illas causas ibi, [Causæ uerò:] Dicit ergo primò, quod uerū est, quod in principio debemus sumere scientiam causarum: hoc enim requirit ratio scientia: tunc enim putamus scire unumquodque, quando primam causam cognoscimus: non est enim aliud scire rem: quàm scire causam resolvere ad causam primam. Vocatur autem causa prima, quæ irrefolubilis est: sicut enim omnia media ad primum resoluuntur, sic omnes causæ medix ad primam resoluuntur, & ibi stat resolutio. Deinde cum dicit.

Ratio scientia quid requirit.

TEX. 13. Causæ uerò quadrupliciter dicuntur, quarū quidē unam causam dicimus esse substantiā, & quod quid erat esse. Reducitur enim ipsum quare primum ad rationem ultimam. causa autem & principium ipsum quare primum. Vnam uerò materiam & subiectū. Tertiam autem unde principium motus. Quartam uerò causam ei oppositam, & quod est cuius causa, & bonum. Finis igitur generationis & motus omnis hic est. Sufficiens quidem igitur de his speculatum est in his, quæ de Natura.

H Ponit numerum causarum dicens, scire ergo est per causam; quæ quidem causæ dicuntur quatuor modis, quarum una est causa formalis, quam dicimus esse substantiam, & quod quid esse rei ipsa enim est, quæ largitur rei substantiam, & quiditatem; ipsa etiam est, per quam scitur quid rei: omne enim quare, & omnis quæstio; quæ querit de quiditate; reducitur ad causam formalem, incipiēdo a formis proximis procedendo usque ad formam ultimam, in qua est status: quasi dicat, omnis quæstio de quiditate querit formam; in formis autem non est abire in infinitum: quia deueniendum est ad differentiam ultimam, in qua cessat quæstio; si autem hæc forma terminat quæstionē, oportet

Licet forma sit substantia, et quod quid est rei, non tamen secundum materiam a quiditate rei.

In formis non progreditur in infinitum.

oportet quòd sit causa & principium; quia omne quòd respondet ad quònem, quæ quærit càm & principium; cã, & principium est: secunda aut cã est causa materialis, quam uocamus materiam & subiectum; Est autem differentia inter materiam & subiectum, cum enim materia, sicut dicit Comenator de substantia orbis; substantificetur per posse, cut potètia dicitur duobus modis, ita & materia: est enim potentia quædam ad formam substantialem: & illud principium, quod est in tali potentia, uocamus materiam: est alia potentia ad formam accidentalem: & illud principium, quod est in tali potentia, uocamus subiectum. Hæc enim nidentur esse differentia inter materiam & subiectum, quia materia nihil ostendit in actu; subiectum autem dicit aliquid in actu: quia ergo quod est in potentia ad formam substantialem, non habet actum priorem de se; quia forma substantialis est actus primus, ideo tale uocatur materia: quia autem hæc, quæ est in potentia ad formam accidentalem est in actu primo per formam substantialem, ideo uocatur subiectum. Tertia autem causa & tertium principium est causa efficiens, unde est principium motus: Vocatur autem ista causa, unde est principium motus; licet enim motus sit immobilis, ut dicitur in tertio Phisic. tamen non est ibi nisi per uim agentis; est enim motus actiue ab agente, subiectiue in mobili; sed quia non est immobilis nisi per mouens & efficiens; ideo efficiens uocatur, unde est motus: Quarta autem causa est finalis, quam dicimus esse oppositam causæ agentis, & hæc est cã, cuius cã fiunt oia, quæ fiunt; & hoc est ipsum bonum, quia finis & bonum conuertuntur: hæc enim est causa, quæ finis generationis & motus est. Sic ergo quatuor sunt causæ, de quibus sufficienter speculatum est in his, quæ de natura, & hoc in libris Phisicorum. Notandum est, quòd causa finalis & finis dicitur opponi agenti; cuius ratio est, quia finis est primus in intentione, & tamen est ultimus in operatione; primò enim finis est in conceptu & in intentione agentis, & sub isto modo, ut est in intentione, & in conceptu, finis mouet agentem; agens autem sic motum: nititur ut per suam operationem finis, qui est in conceptu, fiat in effectum; & qui habebat esse intentionale, habeat esse reale: finis enim sub esse intentionale mouet agentem; ut autem & sub esse reali, fit ab agente; et sic agens respectu finis, ut finis habet esse reale, habet rationem principij, finis autem habet rationem termini: & ideo secundum hoc, sicut terminus & principium motus opponuntur, ita agens & finis. Deinde cum dicit.

Accipiamus tamen priores, qui ante nos ad entium perscrutationem uenientes, & de ueritate philosophantes: palam enim: quia & illi dicunt principia quædam, & causas: si igitur illorum scientias in medium attribuerimus, aliquid euenit sanè, quod ad propositum doctrinæ huius accommodabitur. Aut enim aliud aliquod commune genus inuenimus; aut certe magis eorum dictis credemus.

A Incipit determinare de causis secundum opinionem aliorum; & diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quare recitandæ sunt opiniones illorum circa causas; secundo incipit eas recitare ibi [primùm igitur philosophantium.] Dicit ergo, quòd accipiendum est hic, quod dixerunt antiqui circa causas: quiquidem antiqui priùs accesserunt ad perscrutationem entium, quàm nos; & priùs incœperunt de ueritate philosophari; quàm nos: manifestum est enim quòd posuerunt quædam causas, & quædam principia: ratio autem quare accipiendæ sunt opiniones horum, & recitandæ, est; quia superuenientibus nobis post eos ad inquirendum ueritatem causarum hoc, quod ipsi dixerunt de causis, aliquid prænoscere & necessarium & utile methodo, quam quærimus; arbitramus: dicta enim eorum aut inueniemus aliud genus causarum a dictis quatuor, aut si non potest inueniri, magis credemus, quàm priùs, quot causæ nõ sunt nisi quatuor. Notandum est, quòd utilitas, quæ sequitur ex hoc, quòd narrantur opiniones antiquorum circa causas est, quia connumerando omnes opiniones, apparet quòd nullus antiquorum posuerit aliud genus causarum a prædictis; & ideo magis credimus, quòd causæ sint quatuor tantum. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quòd alia methodus, quæ nunc est, hoc est ad scientiam causarum multum utile est uidere dicta antiquorum circa causas, quia ex hoc apparebit, quòd nullus antiquorum incidit in aliquam aliam causam a prædictis. Deinde cum dicit.

Primum igitur philosophantium plurimi sola ea, qua in materia specie, putauerunt omnium esse principia. Nã ex quo sunt omnia entia, & ex quo fiunt primò, & in quod corrumpuntur ultimum, substantia quidem manente, in passionibus uerò mutata; hoc elementum, & hoc principium dicunt esse eorum, quæ sunt.

Numerat opiniones antiquorum circa causas, & diuiditur in duas partes; quia primò enumerat illas opiniones secundo, improbat eas ibi: [Quicum enim unum ipsum esse.] Prima in duas; quia primò enumerat opiniones, secundo eas breuiter recapitulat ibi [breuiter igitur & capitur.] Prima pars in duas; quia primò recitat opiniones naturalium circa causas: secundo non naturalium, qui per mathematicam loquebatur de rebus naturalibus, sicut fuit Pithagoras & Plato, secunda ibi [in his aut & ante uocati:] Prima pars in duas, quia primò tangit opiniones antiquorum circa causam materialem in generali, secundo in speciali, tertio concludit, quòd dictum est de causa materiali, secunda ibi [sed tali:] tertia ibi, [ex his quia igitur.] Prima pars in tres partes, quia primò ponit quomodo antiqui reducebant omnia in causam materialem, secundo reddit causam huius, tertio concludit quandam conclusionem, quæ sequebatur ad dicta eorum, secunda ibi [Nam ex quo sunt omnia entia] tertia, ibi [et propter hoc non generari.] Dicit ergo primò, quòd plurimi de numero pri-

Cã quare de causis agatur secundum antiquorum opin.

Materia, et subiectum differens.

Potètia duplex.

Causa efficiens è principium, unde motus; non ex hoc quòd efficiens mouendo efficiat, quoniam non omne agens mouendo agit, sed quòd dicitur operationem.

Finis fortitur tria nomina.

Metaphysicæ

primorum philosophantium eas causas, quæ sunt in specie materiæ, idest causas materiales posuerunt principia omnium. Notandum est, quod philosophia in principio suæ inuentionis cruda fuit; sicut dicit Auicenna. 6. metaphysicæ. a posterioribus autem physicis magis ac magis cœpit reperi ueritas; & illud, quod fuit quasi crudum & indigestum, cœpit magis digeri ex hoc, quod magis inueniebatur ueritas. Primi ergo Philosophi in principio inuentionis philosophiæ parum attingebant de natura entis, & de natura causarum: credebant enim quod materia esset substantia omnium: eo modo, quo illi, qui ponebant aerem pro materia; dicebant, quod aer esset materia & substantia omnium: ita quod omnis res secundum ueritatem aer erat; non perpendentes quod omittebant causam formalem, & causam efficientem. [Nā ex quo sunt omnia entia;] reddit rationem huius opinionis, scilicet, quod materia sit principium & causa omnium; est autem ratio antiquorum talis. Illud, ex quo sunt omnia primò, & in quod resoluuntur omnia ultimò & corrumpuntur, est substantia & principium omnium; materia est talis; materia enim est, ex quo fiunt omnia primò, & in quod resoluuntur; ergo materia est substantia, & principium, & clementum omnium, quæ sunt: ipsa enim materia est substantia omnium, quæ manet in omni mutatione, sola mutatione facta in passionibus. Notandum est, quod antiqui quatuor proprietates attribuebant materiæ, scilicet, quod est illud; ex quo fit aliud, secundò quod est illud, ex quo primò fit aliquid, tertio quod est illud, in quod resoluuntur factū, quartò quod oportet eam manere in omni mutatione. Prima conditio bene conuenit materiæ, scilicet, quod ex ea fiat aliquid: nam cum materia substantificetur per posse, sicut ex potentia ente fit actu ens, ita ex materia fit aliquid: declaratum est enim primò Phy. quod ens in potentia est illud, ex quo per se fit aliquid; materia autem est ens in potentia, & ita bene conuenit sibi prima conditio. Similiter secunda quod, scilicet, est illud, ex quo primò fit aliquid; quia materia non resoluuntur ad aliquid prius; quia sic materia posset fieri ex illo priori, cuius contrarium declaratum est primò Physi. ubi dictum est, quod materia est ingenerabilis & incorruptibilis, & sic eo quod est ingenerabilis, oportet quod sit prima potentia; & per consequens est illud, ex quo primò fit aliquid. Similiter tertia conditio, scilicet quod materia est ultimum resolutionis: bene conuenit materiæ; quia ea, quæ sunt prima in componendo, sunt ultima in resoluendo, ergo est ultima in resoluendo. Similiter quarta conditio scilicet quod materia manet in omni transmutatione, bene conuenit materiæ; non tamen ut intelligebant antiqui; quia ponebant, quod materia manebat eadem secundum actum substantialem, uariata solum secundum passionem & accidentia, quod est impossibile, sicut dicitur infra: quia secundum ueritatem, materia manet eadem, uariata secundum actum substantialem formæ. Notandum tamen quod licet sit bona consequentia; illud, ex quo fit res primò, & in quod resoluuntur, est principium rei; non tamen sequitur, quod sit omne principium rei; illud enim, ex quo fit res, est sub duplici intentione: quia, ex, potest importare habitudinem causæ materialis, uel efficientis: materia ergo bene est illud, ex quo fit res materialis, sed tamen præter hoc requiritur efficiens, & etiam forma; & solum sequitur, quod sit principium; non tamen sequitur, quod sit omne principium. Deinde cum dicit.

Et propter hoc nec generari nihil putat, nec corrumpi, quasi tali natura semper cōseruata: sicut nec dicimus Socratem, quando formosus, aut musicus efficitur, simpliciter generare: neque cum istos habitus amittat corrumpi, eo quod subiectum ipsum, Socrates, permanet: ita & ceterorum nihil: oportet enim aliquam naturam, aut unam, aut plures esse; è quibus cetera fiunt, illa cōseruata. Pluralitatem tamen, & speciem talis principii, non idem omnes dicunt.

Concludit quandam conclusionem, quam quidem necessariò habent dicere isti; dicebant enim quod materia manet, uariata solum secundum accidentia: ex quo necessariò habebant concludere, quod nihil generabatur, nec corrumpebatur; quia generatio est uariatio secundum formam substantialem, & non secundum accidentalem tantum: Et hoc est, quod dicit litera, quod propter hoc hi Philosophi nihil putabant generari, uel corrumpi; & hoc quia materia manet eadem, & seruetur secundum actum, solum uariata in accidentibus: Sicut enim non dicimus, quod Sortes generetur simpliciter, quando fit musicus, uel albus; nec quod corrumpatur, quando deponit uestes; & hoc quia Sortes manet, uariatus in accidentibus; ita non dicimus, quod generatio sit: si tamen manet, uariata solum in accidentibus; oportebat ergo secundum istos, esse aliquam naturam materiæ unam, uel plures; ex qua ipsa manente, alia generarentur; ita quod omnes isti ponebant, quod oportet dare materiam, & tale principium in specie: tamen tale principium differenter: quia quidam ponebant ignem, quidam aerem, & sic de aliis: Similiter in multitudine talia principia differabant: quia quidam ponebant unum tale principium, quidam plura. Notandum est, quod sic opinantes tribus modis peccabant: primò peccabant, quia ponebant materiam eius in actu, quod est impossibile: quia cum materia sit in potentia ad omnem actum; impossibile est, quod de se habeat aliquem actum; dicere ergo, quod sit ens in actu, & quod sit materia est implicatio contradictionis. Secundò peccabant, quia ponebant, quod non erat generatio, & corruptio in rebus. Hi autem peccant necessariò, sequitur enim ad primum: Namque si materia quodammodo est in actu, non recipiet actum substantialem; quia quod enti completo in actu aduenit, actus est: Ex quo sequitur, quod omne, quod aduenit

Ex, duo generata a causarum importat.

Nihil generatur, uel corrumpitur secundum quosdam Philosophos.

Errores antiquorum circa principia

Nota, quod ex hoc non deducitur, materiam non habere actum aliquem; quia est actu, non tamen habet actum formalem.

Quod aduenit enti in actu, est accidens.

Philosophia in principio sua inuentionis cruda, & to uuis.

Antiqui Philosophi parum attingebant de natura entis, & causarum.

Quatuor proprietates materiæ secundum antiquos.

Ens in potentia quid.

Materia est ultimum, ad quod fit ultima resolutio.

Materia manet in omni transmutatione.

Materia quod manet in omni transmutatione.

uenit tali materiæ, accidens fit; & per consequens nulla erit generatio; sed solum alteratio: est enim generatio ex hoc, quæ materia accepit nouum esse substantiale: hoc autem non potest esse, si materia est ens in actu cõpleto; & sic omnis uariatio, quæ fieret circa hoc ens; erit alteratio, & non generatio: Debemus enim imaginari, quæ hæc est differentia inter generationem & alterationem; quia generatio est uariatio circa ens in actu, & nõ ens in potentia; sequitur quæ omnis alteratio facta circa eam; est alteratio & non generatio. Tertium est, quæ necessariò habebant ponere ex principiis suis, quæ res non differerebant nisi secundum accidens: ex quo enim materia, ex qua fiebant omnia, nullum actum recipiebat substantialem: sed solum accidentalem; quia manebat eadem secundum actum: oportebit quæ omnia illa, facta ex illa materia, essent unum secundum actum substantialem, uariata solum secundum accidentia: & quia unum, & multa magis sequuntur substantiam, quam accidens; & omnia erant unum secundum substantiam, uariata secundum accidens; magis debebunt dici unum, quam multa: ita quæ si aer esset ista materia, diceremus quæ aer esset omnia, & uariaretur secundum accidens. Deinde cum dicit.

Generatio nude.

Differentia inter generationem, et alterationem

Unum, & multa sequuntur substantiam.

TEX. 14.

Sed Thales quidem huiusmodi philosophia princeps, aquam ait esse; quare terram quoque; super aquam dicebat esse.

Opin. ponens unum aquam esse principium rerum.

Ponit opinionem istorum in spali; & diuiditur in duas partes: quia primò ponit opinionem illorum, qui ponebant unum principium materiale: secundò illorum, qui ponebant multa, ibi, [Emped. uerò.] Prima in tres; quia primò ponit opinionem illorum, qui ponebant hoc principium esse aquam: secundò illorum, qui ponebant aerem: tertio illorum, qui ponebant ignem: secunda ibi, [Anaximenes,] tertia ibi [Hippasus aut.] Prima in duas; quia primò ponit opi. Thaletis: secundò confirmat eam per rationem ibi, [forsitan opinionem hanc:] tertio per dictum antiquorum, ibi, [sunt autem aliqui.] Dicit ergo primò, quæ Thales princeps Philosophiæ speculatiuæ ponit aquam esse principium omnium: unde terram dixit fundari super aquas, sicut principium super principium. Notandum est, quæ iste dicitur fuisse princeps talis Philosophiæ. scilicet speculatiuæ; cuius ratio est; quia ipse inter Poetas Theologus transfudit se ad speculandum casus rerum naturalium: alii autem sapientes occupabantur circa moralia; iste autem circa speculationes causarum. Deinde cum dicit.

Thales princeps philosophiæ speculatiuæ.

Forsan opinionem hanc accipiens: quia cunctorum nutrimentum humidum uidebat esse; & ipsum calidum ex hoc factum, & animal uiuere: ex quo autem fit, id esse principium omnium: propter hoc igitur hanc habuit opinionem: & quia cunctorum spermata naturam habent humidam: aqua uerò natura principium est humidis.

Ponit rationem huius opi. dicens, quæ ideo ponit aquam, & humidum esse principium omnium; quia uidebat, quæ omnia nutriuntur ex humido, & per

consequens sunt: quia ex eisdem res nutritur, & est: Vel fortè hoc dixit: quia ipsum calidum, quod est principium uitæ; conseruatur in humido, & uidetur fieri ex ipso: humidum. n. est materia caloris; Vel fortè hoc dixit; quia omnia animalia in humido uiuunt: & ideo humidum est principium uitæ: & quia uiuere est esse, & est principium essendi: illud enim ex quo fit aliquid, est principium illius; propter hoc ergo iste accepit istam opi. Aut fortè ideo accepit: quia spermata, quæ sunt naturaliter humida, sunt principia omnium animalium; & ita humidum est principium; si autem humidum, ergo aqua; quia aqua est principium humidorum. Deinde cum dicit.

Ex eisdem res est, et nutritur.

Humidum est materia caloris.

Uiuere est esse, & principium essendi.

Principium animalium quod.

Sunt autem aliqui antiquiores, & multum anteam, quæ est nunc generationem, & primò Theologi zantes sic putant, de natura existimasse. Oceanum enim & Thetim generationis parentes fecerunt. Sacramentumque Deorum aquam, Stygen ab ipsis Poetis uocatum. Honorabilius. n. quod antiquius; Sacramentum autem honorabilius.

TEX. 15.

Confirmat dictam opinionem per dicta antiquorum; & duo facit; quia primò confirmat eam: secundò eam concludit, ibi, [Si quidem &c.] Dicit ergo de numero Philosophorum multi, qui præcesserunt generationem Physicorum, quæ modo est: qui fuerunt primi Theologizantes: uocantur autem Theologi quidam Poetæ: qui aliqua tradiderunt per uersus; putant esse existimandum de natura principij, sicut existimabat Thales; ponebat enim aquam esse principium, sicut patet per dicta eorum; posuerunt enim, quæ cõgregare, id est cõgregatio aquarum, & Thetis, id est Dea aquarum sunt parentes, & principium omnium rerum generatarum: Ita enim secundum eos erat nobile quid, aqua quidem erat principium rerum: nobilitatem autem aquæ ostendebant ex hoc, quod Deorum erat iurare per aquam, quæ uocatur ab ipsis Poetis Stygen: ex hoc enim quæ Dij iurabant per aquam, ex hoc intelligitur nobilitas aquæ: quia omne iuramentum fit per illud, quod est honorabilius & antiquius. Notandum est, quæ isti Poetæ sub quibusdam uerbis uelatis tradiderunt suas scientias: dicebant autem, quæ Di, id est corpora cœlestia iurabant per quandam aquam, quam uocabant Deam Infernalem; & per consequens ex hoc arguebant primitatem, & nobilitatem aquæ. Deinde cum dicit.

Poeta aliqui cur dicit theologi.

Nobilitas aqua unde.

Iuramentum per quod debet fieri.

Poeta uelate scripsit.

Siquidem igitur antiquior aliqua ista, & senior fuit de natura opinio, forsitan utique incertus est. Thales quidem secundum hunc modum pronunciasse dicitur de prima causa. Hippon quidem enim non utique aliquid significabit posuisse cum his propter sui intellectus paruitem.

Concludit istam opinionem, dicens, quæ si aliqua opinio de natura principij fuit antiquorum, ista est senior, hoc est nobis certum; Vnde autem manifestum est, quæ Thales de principiis rerum dixit, sicut iam diximus: uerum est, quæ quidam Philosophus, qui uocatur Hippon, aliquid dixit de hoc; tunc non

Hippon in dignus memoria philosophus.

C non

Metaphysicæ

non est dignus nomine, nec nominari inter istos Philosophos propter sui intellectus paruitatem. Deinde cum dicit.

TEX. 16. *Anaximanes aut atq; Diogen. aerem aqua priorē et maximē simplicium corporū principium statuunt.*

Ponit opi. illorum, qui posuerūt esse aerē principiu, dicēs, q̄ Anaximan. & Dioge. posuerūt aerem esse priorem aqua, & esse principium corporum simplicium: Fuit autem iste Anaxim. discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thaletis; Diogenes uerò fuit discipulus Anaximanis: hi ergo posuerunt aerem esse principium, dicentes, q̄ omnia sunt aer secundum rem; uariata tamen secundum accidentia; rōnem autem huius. s. q̄ aer sit principium; sumebant ex hoc, q̄ uita animaliu conseruatur per aerem. Deinde cum dicit.

Opinio ponentium aerem omnium principium

Opi. ponentium ignem esse principium.

Hippasus autem Metapontinus, & Heraclytus Ephesius ignem.

Ponit opin. illorum, qui ponebant ignem esse principium rerum, dicens, q̄ Hyppasus Metapontinus, & Heraclytus Ephesius posuerunt ignem esse principium rerum. Deinde cum dicit.

TEX. 17.

Empedocles uerò quatuor, cum dictis terram quartum addens. Ea nanq; dixit semper manere, & non fieri, nisi pluralitate & paucitate congregata, & disgregatione in unum, & ex uno.

Ponit opi. illorum, qui ponebant plura principia materialia: & diuiditur in duas partes; quia primo ponit opin. Empedoc. secundò Anaxag. ibi, [Anaxag. uerò.] Dicit ergo primò, q̄ Emped. posuit hæc tria, quæ dicta sunt. s. ignem, aqua, & aerem esse principia rerū, & iis addit quartum. s. terrā, ita q̄ opi. sua consistebat in duob. primò in hoc. s. q̄ elementa erant quatuor: scđò in hoc, q̄ oportebat elementa sp manere, & nunquā generari, nec corrumpi; sed q̄ oīs generō & corruptio fit per congregōnem & segregōnem horum elementorum; & scđm multitudinē, & paucitatē dixit alia ex iis generari & corrūpi: ista. n. quatuor per congregationem eorum in unum, faciunt generationem illius; per diuisionem uerò illorū ex uno faciunt corruptionem. Deinde cum dicit.

Opi. ponens quatuor elementa principium materiale.

Elementa sepe manere

TEX. 18.

Anaxagoras uerò Clazomenius, isto quidem ætate prior, factis uerò posterior, infinita dixit esse principia. Nam ferè omnia corpora partium consimilium, ut ignem, aut aquam ita generari & corrumpi ait congregatione & disgregatione solam: aliter autem nec generari, nec corrumpi: sed permanere semper sempiterna. Ex his quidem igitur solam quis causam intelliget eam, quæ in materia specie dicitur.

Ponit opi. Anaxag. dicens; quòd Anaxag. qui fuit prior ætate, quia est pater; sed tamē factis posterior: quia posteriùs cœpit philosophari quàm Emped. posuit infinita principia rerum. non. n. solum dixit, q̄ principia rerū sunt quatuor elementa, sicut dicit Emped. sed posuit, q̄ oīa, quæ sunt consimilium partium rerū: sicut est medulla, caro, & similia; quorum infinitas partes minimas posuit principia, sicut sunt infinite partes carnis, ossis, &

Opi. ponens principia materialia infinita.

medullæ; & q̄ per congregationem & segregationem horum cōuenit alia, sicut ignem, & terrā ex iis generari; nec aliter cōuenit fieri generatio nē ex istis, sed principia illa permanent sempiterna. Concludit ergo Philoso. q̄ manifestum est ex istis, quò aliqui non posuerūt cām aliam, nisi illā, quæ est in specie materiæ, hoc est cām materiale. Notandū est, q̄ Anaxag. differebat ab Emped. in in duob. primò q̄ Anaxag. dicebat, q̄ similia in partibus. quæ dicuntur homogenea, sicut sunt infinite partes carnis, ossis, & aeris; sunt priora elementis; & per cōsequēs habent rōnem principij respectu illorum: quia principio conuenit rō primi: quia ergo istæ partes similes habent rōnem prioris respectu elementorum, ideo habent rōnem principij. Videbatur. n. sibi, q̄ ea, quæ sunt magis separata a natura contrarietatis, habent magis rationem principii: & quia partes similes magis secundum eum sunt separatae a natura contrarietatis, quàm elementa; ideo habent naturam principii respectu harum partium; & sic quod fuit principium apud unum, fuit principium apud alterum. Secundò dīferebant, quia Anaxag. posuit principia infinita. Emped. aut finita. uoluit. n. Anaxag. q̄ quodlibet lateret in quolibet: ita q̄ quodcunq; aliquid fiebat ex aliquo, ipsum fieri non erat, nisi ipsum extrahi ex ipso, in quo priùs latebat. Ita q̄ in quolibet latēt infinite partes cuiuslibet. Sicut in aqua infinite partes ignis, & aeris, & sic de omnib. quæ possunt fieri ex aqua.

Discrimē inter Anaxag. & Emped.

Partes homogeneæ quæ. Principio conuenit rō primi.

Incedentibus autem sic res ipsa uiam fecit similiter, & querere coegit. Nam etsi quàm maximè omnis corruptio & generatio ex aliquo, ut ex uno, aut ex pluribus sit, cur hoc accidit, et quæ causa est? Non. n. ipsum subiectum se se mutari facit, ut puta dico, quòd neq; lignum, neq; æs causa est, ut utrunq; eorum mutetur: neque lignum quidem lectum, æs uero statuum facit, sed aliud quippiam mutationis causa est. hoc autem querere, aliud principium quæreere est, perinde atque id, quod nos unde principium motus dicimus.

TEX. 19.

Postquam posuit opin. illorum, qui posuerunt causam materiale, hic ponit opin. illorum, qui cum causa materiali posuerunt causam efficientem: & diuiditur in duas partes: quia primò ponit opi. istorum: secundò recitat opi. Leucippi, & Democriti, qui posuerunt uacuum & plenum etiam principia rerum, ibi [Leucippus uerò, & eius collega.] Prima pars in duas: quia primò ponit opi. istorum: secundò ostendit, quomodo in ponendo causas has deficiebant: ibi, [Isti quidem, sicut diximus.] Prima in duas; quia primò ostēdit, quomodo aliqui posuerunt causam efficientem: secundò quomodo ponebant contrarietates in ista causa, ponendo contrarietatem in mouentibus, ibi. [Quoniam uerò contraria bonis.] Prima in duas: quia primò ostendit, qua ratione aliqui mouebantur ad ponendum causam efficientem: secundò in speciali nominat illos, qui posuerunt causam efficientem, ibi. [Dicens, & aliquis]

Opi. addentium causam efficientem materiale.

[aliquis intellectus. Prima pars in duas, quia primò ostendit, qua ratione aliquis ponebat causam efficientem, secúndò ostendit, qua ratione aliquis motus habet ponere causam finalem. ibi [priùs hos autem:] Prima in duas, quia primò ostendit, quòd ratio cogit ad ponendum causam efficientem; secúndò ostendit, quòd Philosophi diuersimodè se habebant ad illam rationem cogentem: ibi [Igitur omnino]. Dicit ergo primò, quòd aliqui posuerunt causam materialem tantum; sed tamen quia processu temporis natura rei fecit sibi uiam, coegit quærere causam efficientem; ratio autem coegit ad hoc; est autem ratio talis, generatio & corruptio sunt ex pluribus materialiter, hoc autem non potest esse sine causa efficiente & mouente; nulla enim res transmutat se ipsam; sed omnis transmutatio est per uim mouentis. Videmus enim quòd lignum non transmutat se ipsum, ut fiat lectus; nec æs se ipsum transmutat, ut fiat statua; sed aliquid aliud est causa istius transmutationis. per quod & lignum mutatur ad formam lecti. & æs ad formam statuæ; quod quidem aliud est a causa materiali: ita quod oportet quærere aliud principium, quam materiam; quod quidem principium est causa efficiens, unde est motus. Notandum est, quòd sententia Philosophi breuiter est in hoc, quòd in omni mutatione requiritur nam mobilis, quod quoddam transmutatur ad formam; sed quia mobile non transmutat: se ipsum; ideo propter naturam mobilis & materiæ requiritur causa efficiens; per quam materia moueatur ad formam: & ideo non debet solum poni causa materialis, sed causa efficiens.

Omnis transmutatio est per uim mouentis.

In omni mutatione requiritur natura mobilis.

Questio.

Quæreret quis, Vtrum res ipsa fecerit sibi uiam ad quærendum causam efficientem, sicut dicit Philosophus in littera. Dicendum est quod sic; quod possumus uenari duobus modis, primò ex realitate potentia; ita quod secundum hunc modum dicitur, quòd res ipsa potentia fecit sibi uiam: secúndò ex realitate motus, ita quòd secundum hunc modum dicemus, quod res ipsa mobilis fecit sibi uiam: Primò quidem ex realitate potentia; passiuæ. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd quicquid est in potentia passiuæ secundum aliquem modum prioritatis, prius est in potentia actiuæ: Imaginabimur enim, quòd nihil recipiatur in potentia passiuæ, nisi per uim actiuæ; quòd enim aliqua potentia passiuæ habeat actum a se ipsa, est impossibile. quia ille actus, qui est in potentia passiuæ, prius est in potentia actiuæ sub aliquo modo essendi; & tamen omne, quod est materialiter in aliquo, efficienter est in alio: & ideo est impossibile, quòd aliquod ens materiale sit ens primum, quia eo ipso quòd materiale est, quicquid habet, possibiliter habet; & quicquid est possibiliter in aliquo, est effectiuè in aliquo priori; & sic si ens primum esset in materiale, sequeretur, quod haberet aliquid prius, id est in quo sua realitas esset effectiuè. Sic ergo res potentia passiuæ facient sibi uiam ad quærendum potentiam actiuam; quia omne, quod est possibiliter in aliquo, ef-

Omne, quod est in potentia passiuæ, prius est in potentia actiuæ.

Omne quod est materialiter est in alio, quod, efficienter est in alio.

A fectiuè est in alio. Ex quo oportet, quod materia faciat sibi uiam ad quærendam causam efficientem; quia cum potentia sit in materia, omnino potentia faciet sibi uiam in materia: & ideo illi, qui ponunt causam materialem, necessariò habent ponere causam efficientem; & ideo posteriores Philosophi super priores, ratione coacti, aliquid addiderunt: quia cum causa materiali posuerunt causam efficientem. Secunda uia ad hoc probandum, sumitur ex natura motus. Ad cuius euidenciam notandum est, quod motus est quasi instrumentum agentis per motum. Debemus enim imaginari, quod omnis forma, quæ introducitur per motum; in agente est sub aliquo modo essendi; & in motu, & in materia, in quam introducitur per motum: quia in agente est effectiuè, sicut in principali agente, siue efficiente: & in motu est sicut in instrumento huius principalis agentis; in materia autem est realiter in effectu. Et est exemplum, quod sicut forma introducta per artem, sicut ars in ligno; sub aliquo modo essendi est in anima artificis: sub aliquo modo in manu artificis, per quem fit archa; & prius realiter in effectu est in ligno: Etiam per eundem modum forma fienda per motum sub aliquo modo essendi est in agente, & in motu, & in seipsa, & in effectu: ita tamen, quod non esset in seipsa in effectu, nisi prius fuisset in motu, & non esset prius in motu, nisi prius fuisset in agente; Sicut ergo posterius arguit prius; & sicut causa instrumentalis arguit causam principalem: ita motus arguit causam efficientem; & ideo bene dictum est, quod motus fecit sibi uiam ad quærendum causam efficientem. Deinde cum dicit.

Materia facit sibi uiam ad causam efficientem.

Ponentes causam materialem, habent ponere causam efficientem.

Omnis forma, que introducitur per motum, est in agente, in motu, & in materia sub aliquo modo essendi.

Motus facit uiam ad quærendum causam efficientem in causa materiali.

Igitur omnino qui talem uiam a principio tetigerunt, & unum esse subiectum dixerunt; nihil difficultatis sibi ipsis reliquerunt: Verum quidam eorum, qui unum constituerunt, quasi deuicti ab hac questione, ipsum unum immobile dicunt esse, naturamque totam non solum secundum generationem et corruptionem (hoc enim uetus est, et quod omnes esse confessi sunt) uerum et secundum aliam mutationem omnem esse: et hoc eorum est proprium. Illorum igitur, qui unum solum esse dixerunt ipsum uniuersum, nulli contingit talem inspicere causam: nisi fortasse Parmenidi; & hoc in tantum, quia non solum unam, sed etiam duas aequaliter ponit causas esse: Illis uerò, qui plura faciunt; magis accidit dicere, ut puta illis, qui calidum, aut frigidum, aut ignem, & terram: Vtuntur enim igne, tanquam motiuam habentem naturam; aqua uerò, & terra, & huiusmodi e contrario.

D

Ostendit quomodo aliqui Philosophi se habebant diuersimode ad rationem, quæ coegit ponere causam efficientem. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd Philosophi antiqui quadrupliciter se habebant ad istam rationem, quæ coegit ponere causam efficientem. Quidam enim non multa generabant, sed de illa ratione solum ponebant causam materialem, omnino negligentes causam efficientem. Quidam negabant motum, & per consequens ratio illa non coegit eos: dicebant enim

Diuersitas antiquorum circa causam efficientem statuentiam.

C 2 quòd

Metaphysicæ

quòd omne est ens unum & immobile; & sic negabant motum: cum ergo ergo hæc ratio cogeret, causam efficientem esse propter motum; cum isti negarent motum, ratio eos non cogebat.

Tertij fuerunt, qui ponebant omne ens esse unum secundum rem: sed tamen plura secundum sensum; & in quantum plura ponebant, cogebantur ponere plures causas, ad minus differentes secundum sensum; & quantum ad hoc cogebantur ab ista ratione. Alij fuerunt, qui posuerunt inter entia differentiam realem, & isti coacti ab ista ratione, posuerunt cum causa materiali causam efficientem: His uisis patet litera: dicit igitur, q̄ illi, qui tetigerunt hanc uiam, & hanc rationem à principio, & posuerunt unum subiectum pro materia; nihil difficultatis fecerunt sibi propter illam rationem: solum enim ponentes unum subiectum pro causa materiali, non obstante illa ratione, neglexerunt causam efficientem; Alij fuerunt, qui quasi deuicti ab illa ratione; dicunt omnia esse unum; & illud unum dicunt esse immobile, & non propter motum ponunt efficiens: ita q̄ ij totam naturam dicunt esse immobilem non solum secundum generationem & corruptionem, (q̄ enim negetur generatio & corruptio, hoc antiquum est; & hoc quasi omnes antiqui confessi sunt) sed etiã dicunt eam esse immobilem secundum aliam mutationem, quæ est alteratio; & hoc est eis proprium. His ergo, quòd sic dicunt, omnia esse unum & immobile; non conuenit præter illam rationem propter aliam causam, nisi fortè Parmenidi: & hoc quia licet poneret omnia esse unum; tamen ponebat plura esse secundum sensum: & quantum ad hoc ponebant plures causas. Illis ergo, qui ponebant plura entia, & non unum tantum; magis conuenit dicere, quòd est dare causam efficientem, propter dictam rationem: ponebant enim hi calidum & frigidum, ignem & terram; igne autem utebantur sicut habente naturam actiuam, & motiuam. Notandum est, q̄ nisi esset differentia formalis, non esset motus formalis. Debemus enim imaginari suo modo de motu formali; sicut de motu ad locum: in motu autem ad locum sic est, q̄ nisi esset differentia localis, nõ esset motus localis: motus enim localis est de ubi ad ubi: & ideo si motus localis est, multa ubi sunt: qui ergo poneret unum ubi tantum, motum localem negaret: Ita a simili, ubicunque est motus formalis, ibi est differentia formarum: quia motus formalis est de forma ad formam: qui ergo poneret unum ens tantum, & q̄ nõ esset possibilis nisi una entitas, & una formalitas; motum formalem negaret. Qui ergo posuerunt unum ens tantum, & q̄ non sit possibile nisi una entitas, motum habent negare: & per consequens ratio supradicta non cogebat eos: quia negabant omnem mutationem in rebus, & per generationem, & corruptionem, & per quemcumq; alium modum mutationis. Deinde cum dicit.

Ex differentia formalis arguitur motus formalis.

Quo anti-qui habebant negare motum.

TEX. 20.

Post hos autem, & talia principia tanquam non

E sufficientia, ut existentium naturam generarent, iterum ab ipsa ueritate (ut diximus) compulsi, illud, quod sequitur, quasi uerunt principium. Ut enim entia bene se partim habeant, partim fiant: forsitan neque ignem, neque terram, neque aliud quidquam uerisimile est causam esse, nec illos conueniens est existimare, neque iterum ipsi automato, & fortunæ tantam committere rem bene se habere.

Ostendit, quomodo quidam Philosophi a uarietate coacti, non solum posuerunt causam materialem, & efficientem, sed etiam finalem. Ad cuius euidenciam notandum est, q̄ sicut ueritas materiae cogebat ponere causam efficientem: ita ueritas causæ efficientis cogit nos ponere causam finalem; sicut enim materia suo modo arguit agens, ita agens suo modo arguit finem; Sicut enim materia non induit se formam, sed induitur per uim agentis; ita agens non induit ipsam materiam, nisi moueatur a fine: omne agens in agendo mouetur a fine. materia ergo respectu agentis habet rationem posterioris, & agens habet rationem posterioris respectu finis: Sicut ergo materia tanquam posterius arguit agens sicut quoddam posterius: ita similiter agens arguit finem: agens enim agit propter bonum, & ita propter finem: quia finis & bonum conuertuntur. His uisis, patet litera: dicit enim q̄ post istos Philosophos, qui posuerunt causam materialem, & efficientem; quidam alij tanquam a ueritate coacti, quasi uerunt aliud principium, & quandam aliam causam. scilicet finalem, tanquam illæ duæ causæ non sufficerent ad generandum naturam entium: natura enim entium tam in illis, quæ fiunt, quam in illis quæ sunt; est aliqua bona dispositio, & aliqua bona habitudo; cuius dispositionis non sufficienter ponitur pro causa efficiens tantum; sicut ignis, uel terra, uel aliquid aliud: nec est dicendum, nec uerisimile, q̄ talis dispositio est à casu, siue à fortuna, quasi sint automata, id est casualia: ergo necesse est dicere, quòd sunt propter aliquem finem. Notandum est, q̄ sicut quælibet res entitatem habet: ita habet propriam dispositionem, & etiam propriam habitudinem; non est ergo dicendum, q̄ huius dispositionis, & huius habitudinis sit tantum causa efficiens; sed cum causa efficiente est dare causam finalem; Non est similiter dicendum, q̄ efficiens largiatur effectui perfectionem, nisi propter finem: si enim non ageret propter finem, sequeretur duo inconuenientia: primum esset, q̄ agens ageret à casu, secundum esset, q̄ finis non esset prima causarum: ex hoc enim est prima causarum, q̄ mouet agentem. Si ergo non moueret, non esset prima inter causas. Deinde cum dicit.

H

Dicens & aliquis intellectum inesse quemadmodum in animalibus, ita in natura causam mundi, & ordinis totius: ut excitans apparuit ad priores omnia præter conuenientia dicentes. Palam igitur Anaxagoram scimus hos sermones tetigisse: attamen habet prius Hermotimus Claromenius causam dicendi. Sic igitur opinantes similiter ipsius bene causam prin-

Coacti sunt ueteres ponere causam finalem.

Sicut materia arguit agens, ita agens arguit finem.

Finis, & bonum conuertuntur.

Sicut res habet ueritatem: ita habet dispositionem, & habitudinem.

TEX. 21.

principium existentium esse posuerunt: & tale unde motus existentibus inest.

Ponit opinionem ponentium causam agētem, & mouentem in speciali: & diuiditur in duas partes: quia primò ponit opinionem Anaxagoræ: secundò Hesiodi: ibi, [suspiciabitur autem aliquis.] Dicit ergo, q̄ ponētes cām materialem; aparet alius, qui posuit intellectum sicut cām efficiētem; & non posuit intellectum solū in animalibus, sed etiam in tota nat̄ra; posuit enim ēt causam totius mundi, & etiam totius uniuersi; & ille, qui sic posuit, excitauit omnes Philosophos antiquos, qui non posuerunt nisi causam materialem, ut reducerentur ad ueritatem. ueritas enim requirit, q̄ causa efficiēs ponatur: hic autem, qui dixit hos sermones, qui tetigit hos sermones, & qui tetigit istam sententiam, fuit Anaxag. licet causam sic dicēdi, & sic tangendi dederit sibi quidam Philosophus, qui nominatur Hermosinus prior eo: sic ergo hi Philosophi tam Anaxag. quā ille alius opinati sunt quandam causam esse omnium existentium, unde existit motus omnibus, quæ sunt. Notandum est, q̄ opinio Anaxag. consistebat in duobus: ita tamen, q̄ secundum sequebatur ex primo: dicebat enim primò, q̄ omnes res latebant infra quoddā confusum; quod quidē confusum uocabat materiam, & secundò ponebat causas materiales. Secundò dicebat, q̄ illæ res; quia non poterant se deducere ad actum, & ad materiam, oportebat dare causam agentem, quæ deduceret illas res ex quadam latentia ad esse manifestum: ita q̄ ipsas sic manifestari; erat eas fieri; & eas ē conuersio de esse manifesto reduci ad esse latens, erat eas corrumpi; Hæc autem causam, quæ deducebat res de esse latenti, ad esse manifestum, uocabat intellectum, quem dicebat esse impermixtum: cuius ratio est: quia ut posset oē permixtum deducere ad esse manifestum, debuit habere rationem impermixti: si enim haberet rationem permixti, uel posset habere; cum omne p̄mixtum sit resolubile ad impermixtionem; sequeretur, q̄ intellectus posset reduci ab alio; & per consequens non esset primum agens, & primum mouens. Vnde sicut Philosophus imaginatur. 3. de Anima. q̄ intellectus possibilis est impermixtus: quia aliās non intelligeret omnia: ita imaginabatur Anaxag. q̄ ille intellectus, quem ponebat: erat impermixtus; quia aliās non posset reducere res ad esse manifestum: quæ habent esse permixtum, & confusum: & ideo sicut impermixtum ponit ipsum esse causam totius mundi, & omnium quæ sunt ducibilia de esse latenti ad esse manifestum. Deinde cum dicit.

Suspiciabitur autem utique aliquis, Hesiodum quæ fuisse principium huiusmodi, & utique si aliquis alius amorem aut desiderium in existentibus quasi principium posuisset, ut Parmenides. Etenim hic tentans monstrare uniuersi generationem: primum quidem ait, Deorum amorem fore prouidentem omnibus. Hesiodus uerò omnium primum chaos fuisse;

A *deinde terram latam, & amorem, qui omnia conderet immortalia, quasi necessarium sit in existentibus esse causam; quæ res ipsas moueat, & congreget. His quidē igitur quomodo distribuere de hoc oportet, quis prius liceat iudicare, posterius.*

Ponit positionem Hesiodi, qui quidem posuit amorem esse principium omnium: & quia nō posuit hoc principium manifestum: ideo dicit, q̄ forte aliquis suspiciabitur, quod si Hesiod. quæsiuisset principia rerum naturalium, q̄ posuisset amorem uel desiderium pro principio; sicut & quicumq; alius, qui posuit amorem & desiderium principium in existentibus: sicut fecit Parmenides. Ille enim Parmenides uolens mōstrare generationem uniuersi, dixit, q̄ amor Deorum prouidit omnibus per amorem, quæ deorsum sunt: quæ quidem omnia, licet poneret unum secundum rationem, tamen posuit plura secundum sensum. Hesiodus autem in generatione uniuersi alium modum tenuit: dixit enim, q̄ primò omnium, sicut prima cā materialis, fuit chaos; ex quo debebant fieri omnia; & deinde ex hoc facta est terra latissima; posuit etiam cum hoc amorem; qui conderet omnia immortalia, hoc est cœlestia, uel principia rerum materialia, quæ incorruptibilia sunt; quasi esset necessarium in rebus existentibus ponere causam materialem, quam uocabat chaos; & causam efficiētem, quam uocabat amorem, quæ quidem cā efficiens res moueat, & congregat ad esse. Quis autem istorum, scilicet qui posuerunt amorem, uel intellectum pro principio sit prior, oportet iudicare posterius; ubi agetur de Deo; & hoc iudicium uocat distributionem. Notandum est, q̄ ipse Hesiodus posuit duas causas, causam materialem, & causam efficiētem: quia uidebatur sibi, q̄ nihil posset fieri, nisi posset dari aliquod principium, de quo posset educi tale fiendum; & hoc principium uocabat Chaos, hoc est quoddam cōfusum; quia omne fiendum, in illo habebat esse confusum, antequam fieret, & quasi informe; & per agens accipiebat esse distinctum: Secundum principium, quod ponebat, uocabat Amorem: cuius ratio est, imaginabatur q̄ facere rem est communicare rei esse: omnis autem communicatio ortum habet ex amore; quia amor est uirtus communicatiua: & ideo amorem uocabat rationem agendi in omni agente: ratio enim agendi est ratio communicandi: ratio autem communicandi uidetur oriri ex amore, & sic efficiens quod omnia facit, uocabat ipse amorem, quod quidem efficiens inter omnia, quæ deducebat ad esse, primò deducebat locum: quia uidebatur, q̄ omnia, quæ fiunt; in aliquo receptaculo & loco debeant recipi: & ideo primò debuit fieri receptaculum omnium fiendorum.

Quæret quis, Vtrum intellectus magis appropinquet ad rationem agentis, quæ ponit Anaxag. an amor, quem posuit Empedocles. Dicendum est, q̄ in omni agente per intellectū concurrat intellectus, & appetitus: sicut enim dicitur in

Intellectus principium rerum.

Anaxagora opinio in quibus consistit.

Quo res generentur, et corrumpantur secundum Anaxag.

Nota de impermixtione intellectus possibilis.

Hesiodi opinio.

Chaos principium materiale.

Amor cā efficiens.

Hesiodus duplicem cām posuit.

Quoniam amor est uirtus communicatiua; hinc fit, ut omnis communicatio ortum habeat ex amore.

Questio. In agente per intellectum, concurrat intellectus, et appetitus.

Metaphysicæ

Appetitus determinat intellectum, et maximè rationalis.

Nono huius, ad effectum artificialem concurrat intellectus & appetitus: sed tamen appetitus uidetur determinare intellectum. Nam intellectus, & ratio intellectualis est respectu oppositorum; sicut ratio medicinalis est respectu sanitatis: oportet ergo, quòd superueniat appetitus, qui determinat intellectum ad unum: & ita quòd ad actionem, & quòd ad executionem actionis appetitus, quem ego uoco hic amorem, de propinquiore effectum aspiciat, quàm intellectus.

Effectus artificialis assimilatur intellectui, & non appetitui.

Vbi notandum est, quòd quòd ad assimilationem effectus propinquius aspiciat intellectum, quàm appetitum uel amorem; cuius ratio est, quia effectus artificialis ita assimilatur intellectui, quòd assimilatur appetitui: effectus enim artificialis assimilatur conceptui, qui quidem conceptus ita est in intellectu, quòd non est in appetitu: quòd autem ad determinationem actionis uidetur quòd appetitus & amor propinquius aspiciant effectum, quàm intellectus. Deinde cum dicit.

TEX. 22.

Quoniam uerò contraria bonis in natura uidebantur inesse, & non solum ordinatio & bonum, sed inordinatio & turpe, & plura mala melioribus, & praua bonis: sic alius quidem amorem introduxit & litem, singula singulorum causam: sed quis enim sequatur & aspiciat ad intellectum, & non ad ea, quæ balbutiendo Empedocles dixit: inuenit quidem amorem esse causam bonorum, litem uerò malorum: quare si quis dixerit quodammodo dicere Empedoclem bonum & malum principia, forsitan bene dicit: si bonorum omnium bonum est causa, & malorum malum.

Opium ponitur principia effectiua esse plura: in hac inciderunt Manichæi.

Ostendit, quomodo aliqui ponebant efficientiam, causare contrarios effectus: & hoc est quod dicit, quòd quia in natura sunt multa, quæ contrariantur bonis; est enim in natura non solum ordinatio & bonum, sed etiam inordinatio & turpe, quæ sunt mala: & in natura plura sunt mala, quàm meliora; & quia uiderunt in rebus aliqua esse bona, & aliqua esse mala: ideo posuerunt duas causas esse, & dixerunt unam esse causam bonorum, & aliam causam malorum. Aliquis eorum dixit causam illam amorem & litem, tanquam duas causas; & singulis adaptauit suam causam; ita quod bonis adaptauit amorem: malis autem odium & litem. Quòd autem Emped. fuerit huius opinionis, patet si quis aspiciat ad intellectum & ad sententiam, quam dicere uoluit, & quam intendebat exprimere: & non solum aspiciat ad uerba, quæ imperfectè, & balbutiendo dixit; si quis enim ita aspiciat, reperiet quòd ipse posuit amorem causam aggregatorum & bonorum, litem uerò malorum. Vnde si aliquis enunciauerit & dixerit, quod Empedo. dixit, quòd amor & odium siue lites sint principia prima omnium, fortè bene dicit; Et bene dico fortè, quia hoc non est uerum, nisi bonum; quod est amor sit causa omnium bonorum: & odium, quod est malum; sit causa omnium malorum. Notandum est, quòd si amor secundum Empedoc. esset causa omnium bonorum: & odium,

Quo posset defendi Empedoc. considera.

quod est malum, omnium malorum; si quis diceret eum sic posuisse; uerum diceret; sed causa hæc non est: uidetur enim quòd secundum eum amor sit causa aliquorum malorum, & odium aliquorum bonorum. Videmus enim quòd partes mundi distinguuntur ab inuicem, est quoddam bonum; hæc autem distinctio & separatio est ab odio: ergo aliquod bonum ab odio est: sic ergo odium non semper est causa malorum. Videmus enim, quòd partes mundi confunduntur ad inuicem, est quoddam malum: sed malum hoc est ab amore, & amicitia: ergo amor est causa aliquorum malorum: non ergo semper respectu bonorum. Vbi notandum est, quod amor & odium secundum Empedoc. aliter uidentur se habere respectu uniuersum, & aliter respectu partis uniuersum: cum enim de natura odij sit disgregare, & diuidere; & de natura amoris sit congregare, & unire; odium generabat uniuersum; amor autem corrumpebat: cuius ratio est: quia odium distinguit ipsas partes uniuersum; esse autem uniuersum est ex hoc, quòd partes sunt distinctè ordinatæ ad inuicem: ex hoc enim uniuersum habet suum esse, quòd cælum non est ignis, & ignis non est aer, & sic de aliis: cum ergo odium distinguat ipsum uniuersum, & esse uniuersum est in distinctione partium; sequitur quòd esse uniuersum sit ab odio; & quia esse uniuersum, est quædam bonum, sequitur quòd odium sit causa respectu boni. Sicut autem esse uniuersum est ex distinctione partium, ita non esse suum est ex hoc, quod omnes partes confundantur inter unum chaos, & infra unam materiam; causa autem huius confusionis amor est: ergo amor est causa non esse uniuersum; & quia non esse est quoddam malum, sequitur quòd amor sit causa mali, & odium causa boni. Quantum autem ad partem uniuersum, & maximè respectu mixti, est conuersio; quia amor est causa boni, & odium causa mali: quod patet sic: ex hoc. n. mixtum habet esse: quia elementa uniuntur ad inuicem: ergo suum esse est ex unione; quicquid ergo est causa unionis, est causa istius esse, & per consequens boni: quia omne esse est quoddam bonum; cum ergo amor sit causa unionis: quia (ut iam dictum est) amor unit; sequitur quod amor est causa esse mixti, & per consequens boni: Sicut autem mixtum est ex hoc, quod elementa uniuntur, ita suum esse est ex hoc, quod elementa distinguuntur, & diuiduntur; quicquid ergo est causa huius diuisionis, est causa non esse, & per consequens mali: quia non esse est quoddam malum: cum ergo odium (ut iam dictum est) sit causa diuisionis: oportet quod sit causa ipsius non esse, & per consequens mali.

Amor, & odium quo se habeant respectu uniuersum, & respectu partis uniuersum.

Si quidem igitur (sicut diximus) & usque ad hoc duas causas tetigerunt, quas in Physicis determinauimus, materiam, & id unde motus, obscure quidem et non manifestè: sed qualiter bellis ineruditi faciunt. Etenim illi circumducti, sepe bonas plagas faciunt, et nec illi ex scientia, nec isti usi sunt scientibus dicere, quod dicunt. His etenim ferè uti nihil uidentur, nisi parum.

Post-

Postquā posuit opiniones primarias circa causas mouentem, & etiam materialem; ostēdit quomodo isti in ponendo has causas deficiebant: & diuiditur in duas partes, quia primò hoc ostendit in generali, secundò in spetiali, ibi. [Anaxag. enim.] Dicit ergo primò; ita igitur est, sicut diximus, quod isti Philosophi coacti à ueritate, usque ad hoc peruenerunt, ut ponerent duas causas. scilicet materialem & efficientem, à qua efficiente est motus; quas autem tetigimus in Physicis: licet autē sic ponant, tamen deficiunt, quia obscure & inde terminatē posuerunt eas, & non scientificè: Vnde quasi ponunt, & nesciunt se ponere: assimilantur enim ineruditis bellatoribus: bellatores, qui nō sunt docti in bello, circumdati ab inimicis, faciunt aliquando magnas plagas, et magnos ictus; nō tamē per scientiam, nec per artem: sic & isti, licet dicāt duas causas; tamen non dicunt eas sicut scientifici, nec assimilantur sciētibus: quod patet ex hoc; quia isti duabus causis parum, aut nihil sunt usi. Notandum est, quod sicut aliqui operantur iusta, non tamen iustē; quia non operantur ex habitu: ita sunt aliqui, qui loquuntur scientifica, non tamen scientificè: quia non loquuntur ex habitu scientiæ: & aliqui sunt, qui loquuntur scientifica & scientificè; quia loquuntur ex habitu scientiæ. Vult ergo dicere Philosophus, quod licet isti Philosophi intendendo causas, scientifica loquuntur; non tamen scientificè, nec ex habitu: quod patet, quia rarò utebantur istis causis: hoc autem est signum, quia non ponebant eas, nisi à casu, & non inclinati ex habitu scientiæ. Deinde cum dicit.

Anaxagoras enim artificialiter ad mundi generationem utitur intellectu. Nam quando dubitat quæ causa ex necessitate est, tunc attrahit ipsum: In aliis unde omnia magis causantur eorum, quæ sunt, quam intellectu.

Ostendit in quo deficiebant specialiter, & diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, in quo deficiebat Anaxag. secundò in quo deficiebat Empe. ibi [& Emped. pro huius quidem horum] Dicit ergo qui Anaxag. benè, & artificialiter ad mundi generationem utitur intellectu: quā. n. dubitat de generatione uniuersi, ex necessitate ponebat, quod intellectus est causa uniuersi: licet autem quod ad uniuersum poneret, quod intellectus est causa; tamen aliis assignabat magis alias causas; quoniā intellectus non sic specialibus respondet naturis. Notandum est, quod in hoc uidebatur defectus Anaxag. quia non semper sequebatur positionem suam: aliquando dicebat, quod intellectus est causa totius uniuersi; & partium eius: aliquando uidebatur dicere, quod respectu totius uniuersi semper intellectus est causa; respectu autem partium magis ponendę sunt alię causę, quàm intellectus.

Questio. Quereret quis, Vtrum hoc, quod posuit Anaxag. quod intellectus est causa respectu totius uniuersi, & nulla alia causa potest poni, aliz autem causę ponuntur respectu partium uniuersi; possit habe

A re bonum intellectum?

Dicendum est, quod sic. Ad cuius evidentiam notandum est, quod licet unum ens particulare possit reduci ad unam causam particularem; tamen totum uniuersum & totum ens creatum nō potest reduci, nisi ad aliquā causam uniuersalē: & ad intellectū primi principij. Debemus enim imaginari, quod nulla causa particularis & arctata potest habere causalitatem super totū uniuersū: si enim hoc esset, haberet causalitatem super seipsam, ex quo enim est causa arctata & particularis, est infra ordinem uniuersi: si ergo haberet causalitatem super totum uniuersum, haberet super seipsam; cū ipsa sit pars uniuersi: agēs autem uniuersale, quia non est infra ordinem uniuersi, causalitatē habet super totum uniuersum: & ideo totū uniuersum nec potest reduci in aliā causam, nisi in causā primam, & uniuersalē: cum autem prima non causet uniuersum ex necessitate naturę, sed per intellectum; ideo sequitur, quod totū uniuersum reducat in intellectum primum, sicut in causam. Vt autē meliùs uideantur, quę dicta sunt; notandum est, quod particulare ens potest reduci in aliquam causam, inquam non potest reduci tota species, sub qua est illud particulare; sed necessarium est, quod illa species reducat in causam altiore: sicut uideamus, quod Petrus genitus a Martino, potest reduci ad Martinum sicut in causam; & tamen tota species hominis non potest reduci, ita oportet, quia sic Martinus esset causa totius speciei sub qua esset, & sic esset causa sui ipsius ex necessitate: ergo oportet, quod species reducat in causam altiore, quę non sit infra illam speciē, sed super: Ita a simili potuit dicere Anaxag. quod licet pars uniuersi possit reduci ad aliam partem uniuersi, sicut ad causam: tamen totū uniuersum ex necessitate habet reduci in aliam causam, quę est super uniuersum, quam fortē vocat intellectū. Deinde cum dicit.

Et Emped. plus quidem iste utitur causis, sed tamen nec sufficienter, nec in his inuenitur, quod concessum est: multis enim locis apud ipsam amor disgregat, his autem congregat. Nam cum in elementa quidem ipsum esse a lite distrabitur, tunc ignis in unum, et elementorum aliorum singula concernuntur. Cum autem iterum in unum ab amore conueniunt, necesse est rursum, ut ex singulis particula secernantur.

Ostēdit, in quo deficiebat Emped. & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, in quo deficiebat: secundò ostendit, quid propriū præ aliis dixit, ibi [Empe. igitur.] Dicit ergo, quod Emped. plus & magis utitur causis à se positis. scilicet quatuor elementis, amore, & odio: quo utitur Anaxag. omnes enim effectus reducebat in has causas. Anaxag. aut dicitur in hoc defecisse; quia non omnia reducebat ad intellectum, quem tamen posuit causam omnium; licet autem sic uteretur, tamen defecit, & non sufficienter dixit: quia non semper inuenitur in oib. esse uerū, quod concessū est ab eo; scdm ipsū amor. n. cōgregat, & lis, siue odiū disgregat; &

Arguit insufficientiā eorum, qui posuerunt duas causas tantum.

Aliud ē operari iusta, & iustē, scilicet loqui scientifica, et scientificè.

Anaxag. error, et insufficientia.

Nulla causa particularis potest habere causalitatē super totū uniuersum.

Nota quōd cū prima, et uniuersalis non causet uniuersum ex necessitate naturę, sed per intellectum.

Stat aliqd particulare reduci in aliquā cām, ad quā non potest reduci tota spēs, sub qua est illud particulare.

Empedo do fecit.

Metaphysicæ

& tamē in multis locis apud ipsum reperitur, q̄ amor disgregat, & lis congregat: Nam cum elementa distinguantur per litem, ita quòd unumquodque est in loco suo; tunc ignis accipit locū, ut partes eius uniantur adinucem; odium ergo, quod diuidit elementa ad inuicem, unit & congregat partes elementorū adinucē, & sic est causa unionis: & semper quando per amorem elementa conueniunt in unum, necesse est, quòd partes eorum secernantur, & diuidantur ad inuicem; & sic amor est causa diuisionis. Notandum est, q̄ Aristo dicit Emped. in hoc peccasse, quia non potuit seruare positionem suam: non enim potuit dicere, quòd odium est causa diuisionis, quin sit causa unionis: cuius ratio est, quia impossibile est, quòd elementa diuidantur ab inuicem per odium, quin partes eorum uniantur. Sic impossibile est, quòd elementa reducantur per amorem ad quoddā confusum, & quoddam Chaos; nisi partes eorum distrahantur, & a se inuicem diuidantur. Deinde cum dicit.

Empedo. quidem igitur præter priores primus hanc causam diuidens, introduxit non unū faciens motus principium, sed diuersa, & contraria. Amplius autem, que in materia specie dicuntur elementa quatuor, primus dixit non tamen ipsis utitur, ut quatuor; sed ut duobus existentibus solum; ignem quidem secundum se, oppositis uerò quasi una natura terra, & aere, & aqua: sumet autem utique aliquis id speculans ex uersibus: Hic igitur (sicut diximus) sic, & tot dixit principia.

Ostendit quid proprium præ alijs dixit, quòd ipse Emped. prius inter omnes hanc causam mouentem diuisit: duo enim inter alia ipsi attribuuntur. Primum est, quòd non tantum ponit unam causam mouentem, sed duas, & contrarias, s. litem & amicitiam: Secundum quod sibi attribuitur; est, quia causam materialem reduxit ad quatuor elementa. Verum est, quòd illis quatuor elementis non utitur ut quatuor, sed ut duobus tantum: ponit enim & unam partem ignem, tanquam habentem rationem actiui; ex alia autem parte ponit aerem, aquā, & terram, quæ sunt habentia rationem passiui; & ita utitur igne ex una parte tanquam actione animæ; aqua, & terra utitur ex alia parte tanquam quibusdam oppositis, & habentibus rationem passiui. Siquis autem uult uidere, utrum Emped. sic dixit, potest hoc speculari ex uersibus, hoc est per quædam dicta sua, quæ tradita sunt metricè: Concludit ergo Philosophus, q̄ ille Emped. (sicut diximus) tot posuit principia, & partialem modum sicut dictum est. Deinde cum dicit.

TEX. 23.

Leucippus uerò, & collega eius Democritus elementa quidem plenum & inane dicunt esse, dicentes hoc quidem ens, illud uerò non ens: & rursus, plenum quidem & solidum ens; inane autem non ens: propter quod nihilo magis ens, quam non ens esse dicunt; quia nec inane quam corpus; causas autem entium hæc, ut materiam esse.

E Ponit positionem Leucippi & Democriti; & diuiditur in tres partes: quia primò ponit positionem istorum: secundò ostendit quomodo isti Philosophi alia generabant ex principiis suis; tertio ostendit quomodo isti deficiebant in ponendo insufficientes causas: secunda ibi, [& quemadmodum qui unum faciunt,] tertia ibi, [de motu uerò.] Dicit ergo primò, q̄ Leucippus & Democritus eius socius elementa, & principia omnium dixerunt esse plenum, & uacuum; quorum unum, scilicet plenum, ens est, reliquum autem, scilicet uacuū, & inane non ens est: unde ipsum ens non est magis principium non ente: & non magis ens constituit rem, quam non ens: quia nec corpus, & plenum est magis principium inane, & uacuo; sed ex istis duobus posuerunt omnia constitui: & ideo posuerunt hoc in genere causæ materialis. Notandum est, ut uideatur ista positio; quod quidam antiqui Philosophi posuerunt omnia esse unum continuum & immobile: & hoc ne concederent uacuū esse; uidebatur enim eis, q̄ res non posset discontinuari, nisi per uacuū; quia diuisio, quæ erat inter corpus & inter partes continui, per uacuū erat secundum eos: ut ergo non sit dare uacuū, posuerunt totum ens esse unum ens continuum, & eadem ratione posuerunt ipsum immobile: quia uidebatur eis, q̄ motus non posset fieri nisi in uacuo, ne ergo cogerentur ponere uacuū, auferebant motum a toto ente; dicentes, q̄ totum ens immobile est.

Positio auferentiu enitatem a rerum principis.

F Sic ergo hi dicebant; superuenit autem Democritus, qui posuit rerum distinctionem, & hoc fieri per uacuū; posuit enim totum ens esse diuisum usque ad indiuisibilia; quia autem hæc indiuisibilia non possunt coniungi nisi per uacuū: quia si aliter coniungerentur, quam per uacuū, facerent quoddā continuum, & sic totum ens esset continuum, quod huic pro impossibili habetur: Ideo oportuit, q̄ poneretur uacuū inter illa indiuisibilia: illa ergo corpora indiuisibilia cum uacuo omnia componunt. uacuū ergo & plenum sunt de compositione omnium rerum: & sic secundum Democritum non solum plenum: sed uacuū concurrat ad constitutionem rei. Deinde cum dicit.

Et quemadmodum qui unum faciunt subiectam substantiam, alia passionibus eius generant, rarum & spissum principia passionum ponentes: eodem modo, & hi differentias causas aliorum dicunt esse: has uerò tres dicunt esse figuram, ordinem, & positionem. Differre autem aiunt ens, rithmo, diathige, et trope solum. Horum autem rithmus figura est, & diathige ordo, & trope positio. Differt enim A à B figura: an autem A. na. ordine, Z. autem ab N. positione.

Ostendit quomodo hi Philosophi ex istis corporibus indiuisibilibus, quæ ponebant principia, alia generabāt. Dicit ergo, q̄ isti Philosophi Democritus, & Leucippus in generando alia ex istis principiis, assimilabantur antiquis Philosophis: quem-

quemadmodum antiqui Philosophi ponebant unam materiam subiectam, & ex illa omnia generabant. Secundum, quod illa materia per aliam disponebatur passionem; ita quod disposita per rarum fiebat unum ens, per densum aliud; ita quod illa materia cum raro & denso sunt principia rerum: eodem modo Democritus & Leucip. ponebant, quod quaedam differentiae illorum corporum erant causas omnium aliorum, quae fiebant ex illis corporibus; has autem differentias dixerunt esse tres, Vnam quidem secundum figuram, quae erat ex hoc quod aliquod illorum corporum erat circulare, & aliquod angulare: Secunda differentia erat, quae attenditur secundum positionem, quae attenditur secundum ante & retro, secundum sinistrum & dextrum, secundum sursum & deorsum: haec ergo corpora differebant uel rhythmo, quod est figura; uel diathigi, quod est ordo, uel trope, quod est positio. Imaginabantur enim in istis corporibus sicut in literis; in literis autem uidemus, quod differunt ad inuicem: alia figura, sicut alia figura est ipsius A, & alia ipsius B: aliquando ordine, quia uidemus, quod quaedam litterae ordinantur ante alias: aliquando positione, sicut uidemus, quod quaedam litterae non possunt poni ante alias in scribendo: Sic ergo litterae differunt tribus modis: Ita ponebant de illis, corporibus, & sicut ex eisdem literis diuersimode se habentibus, resultat alia & alia dictio; ita ex eisdem corporibus aliter & aliter ordinatis, uel positis, resultat aliud & aliud ens: Sic ergo sicut primi Philosophi ex una materia omnia faciebant secundum uarietatem passionum, ita quod diuersa entia erant alia, materia aliter & aliter passionata; ita isti ponebant, quod ex istis corporibus indiuisibilibus secundum alium & alium ordinem, uel aliam & aliam figuram fiebant alia & alia entia: Et sic corpora in diuisibilia, quae ponebat Democritus, uariabant ipsa entia: sicut differentia ordinis, positionis, & figurae assimilabantur passionibus; quae uariabant materiam secundum dictum antiquorum. Deinde cum dicit.

De motu uero unde, & quomodo inest existentibus hi, & alii similiter negligenter dimiserunt. De duabus igitur causis (ut diximus) in tantum uidetur quaesitum esse prius.

Ostendit, in quo deficiebat Democritus & isti antiqui: deficiebant enim, quia non ponebant causam mouentem uel efficientem, a qua est motus. Et hoc est, quod dicit, quod isti de motu, id est unde est motus in rebus, negligenter dixerunt: dimiserunt enim causam efficientem, a qua est motus: ita isti sicut illi: hoc posito, concludit totam partem praecedentem, dicens, quod de duabus causis, scilicet materiali & efficiente satis quaesitum est prius, & dictum. Notandum est, ut uideantur opiniones antiquorum iam dictae, quod omnes antiqui in hoc conueniebant, quod illud, quod fit, aliquando praexistat: si enim nullo modo praeuisset, nullo modo posset fieri; quia illud, quod est omnino

A non ens, non potest fieri: Sic ergo illud, quod fit, praefuit aliquo modo antequam sit: Sicut autem uariantur Philosophi in hoc modo praexistendi; ita uariantur opiniones eorum: quidam enim illorum posuerunt, quod illud, quod fit; aliquo modo praefuit; uel in luce intelligentiae, uel in idea; & ista fuit secta Platoniorum; qui posuerunt, quod illud, quod fit, aliquo modo praefuit in exteriori, uel intelligentia: ita quod diuersa entia fieri; non est aliud, nisi diuersa participatio illius exterioris: unde secundum quod aliqua magis & minus participant lucem intelligentiae, secundum hoc differunt. Et secundum hoc posuerunt ista tria principia, scilicet ideam, & magnum, & paruum; hoc est maiorem & minorem participationem illius ideae. Hi ergo, qui sic posuerunt; dixerunt, quod illud, quod praefuit ante rem fiendam, non intrabat essentiam rei; quia exemplariter illud non intrabat essentiam rei sensibilis. Alii fuerunt, qui dixerunt, quod illud, quod fit, praefuit in aliquo, qui intrat essentiam illius: & isti diuisi sunt in quatuor sectas, scilicet Anaxag. Democ. Empedo. & Arist. Posuit enim Empedo. quod illud, quod fit; praefuit aliquo modo in quatuor elementis, quae posuit quasi quaedam seminaria respectu fierorum. Imaginabatur enim, quod corpora eterogenea resoluuntur ad corpora homogenea: corpora autem homogenea, sicut est caro, resoluuntur ad elementa, quae amplius non resoluuntur: & ideo sunt ultima in resolutione, & per consequens prima in compositione; & sic sunt respectu omnium prima seminaria; Deceptus tamen fuit iste, quod elementa non sunt irresolubilia, sed resoluuntur ad potentiam materiae: & ideo materia debet poni primum principium. Secunda secta fuit secta Anaxago. qui posuit, quod illud, quod fit, praefuit in quodam chaos confuso; & praefuit sub quodam esse latente; quod rem fieri non est aliud, nisi ipsam educi de esse latenti ad esse manifestum; ita quod aerem fieri, uel aquam, est ipsum extrahi de ipso esse latenti: & ideo posuit, quod quodlibet est in quolibet: quia quodlibet potest extrahi de quolibet. Deceptus autem fuit ipse: quia nesciuit distinguere inter esse in actu, & esse in potentia: bene enim uerum est, quod illud, quod fit: aliquo modo praefuit, & aliquo modo latuit; sed illud praefuisse, & illud latuisse non est, nisi ipsum fuisse prius in potentia: uidetur autem quod pro eodem habuerit esse in potentia & esse in actu; quod tamen falsum est. Tertius modus fuit Democriti, qui posuit, quod illud, quod fit: aliquo modo praefuit in corporibus indiuisibilibus: ita quod corpora indiuisibilia sunt semina, & per prima principia respectu omnium fiendorum. Imaginabatur enim, quod illud est primum principium, ad quod stat ultima resolutio; resolutio autem stat ad corpora indiuisibilia; uolebat enim, quod est dare minimam carnem, & minimum ignem, sicut dictum est primo Physicorum: & ideo illa corpora, quae minima sunt, nec possunt amplius

Oe quod fit, aliquo modo praefuit.

Platoniorum positio.

Elementa non sunt irresolubilia, sed resoluuntur ad potentiam materiae.

Esse in actu, & esse in potentia maxime differunt.

Corpora tripliciter differunt.

Metaphysicæ

plius resolui : prima sunt in componendo ; & per consequens prima principia . Deceptus tamen fuit ipse ex æquiuocatione compositionis : quædã est enim compositio quantitatiua , & quædam cõpositio essentialis , quæ est ex materia & forma : licet autem huiusmodi corpora , quæ uocabat minima , sicut minima caro , & minimus ignis ; sint irresolubilia quantum ad compositionem quantitatiuam : quia natura non patitur minorem quantitatem : tamen possunt resolui ad materiam , quæ est principium in compositione essentiali : & ideo materia debet poni principium , & non illa corpora : illud enim debet poni principium , quod est primum in compositione essentiali , & non illud , quod est primum in compositione quantitatiua . Quartus modus fuit Arist. qui dixit , quod illud , quod fit ; præfuit non in actu , sed in potentia materia : & ideo potentiam materiae posuit principium generationis & corruptionis ; cum hoc tamen posuit causam finalem , formalem , & agentem .

Compositio duplex.

Principiũ illud est , quod est principium in cõpositio ne essentiali.

Arist. opin. de principio generationis & corruptionis.

TEX. 24.

In his autem & ante hos uocati Pythagorici , mathematica tangentes , primi hæc produxerunt ; et in eis nutriti , horum principia omnium quoque entium esse putauerunt : horum autem quoniam numeri natura sunt priores .

Postquam posuit opiniones naturalium , hic ponit opiniones non naturalium ; qui scilicet per mathematica , & per abstracta , sicut per species tractabant de sensibilibus : & diuiditur in duas partes : quia primò ponit opinionem Pithagoricorum : Secundò ponit opinionem Platoniorum . ibi [post dictas uerò philosophias .] Prima pars in duas partes : quia in prima parte ponit opinionem Pythagoricorum : secundò ponit opinionem quorundam Philosophorum , tractantium de toto uniuerso sicut de uno ente , ibi [sunt autem aliqui .] Prima pars in duas ; quia primò ponit opinionem Pythagoricorum de rerum substantiis : secundò de rerum principiis ibi , [sed cuius quidem gratia .] Prima pars in duas : quia primò ponit opinionem istorum , secundò ponit motiua ; quibus inducebantur ad ponendum istam opinionem ; ibi [& in numeris :] Dicit ergo primò , quod quidam Pythagorici , qui fuerunt ante eum primò produxerunt quædam mathematica , & primò eam tetigerunt ; nutriti enim in scientia mathematicorum , posuerunt ea rerum principia , & substantias ; in numero autem rerum mathematicarum numeri erant primi : tenebant enim primitatem inter omnia mathematica ; & ideo numeros posuerunt primam substantiam rerum . Notandum est , quod omnis quantitas mathematica uidetur reduci ad quantitatem continuam , & quantitatem discretam , quæ quidem numerus est : quantitas autem discreta quæ numerus est , uidetur habere quandam primitatem super quantitatem continuam : & hoc quia omne simplicius prius est eo , quod est compositius : & quod se habet per additionem ad aliquid posterius ; quanti-

Opin. ponẽtium principia incorporea rerum.

De dignitate numeri.

tas autem continua super discretam addit ; unde numerus abstrahit a situ ; continuum autem situm concernit : uidetur enim , quod continuum secundum modum loquendi non sit , nisi numerus situatus ; Sic ergo numerus prioritatem quandam habet super continuum , & per consequens ponebant Pythagorici , quod esset substantia omnium posteriorum . Videbatur enim eis , quod numerus primò descenderet in magnitudinem mathematicam : secundò autem in magnitudinem uniuersalem : ita quod tota substantia magnitudinis mathematicæ , & naturalis esset numerus . De inde cum dicit .

Et in numeris speculari uidebantur multas similitudines , & existentibus & factis , magis quàm in igne , & aqua , & terra : quia talis numerorum passio , iustitia ; illa uerò talis anima , & intellectus : alia uerò tempus & aliorum , ut est dicere unumquodq ; similiter .

Ponit motiua , quibus antiqui mouebantur ad ponendum numerum esse substantiam rerum : & diuiditur in duas partes secundum duo motiua : secunda ibi , [ampliùs autem .] Dicit ergo primò , quæ cã , quare ponebãt numerum substantiam rerum , est , quia in numeris magis specularabantur proprietates & passiones rerum , & quod ad esse , & quod ad fieri , quam insensibilibus elementis , sicut est ignis , terra , & aqua : magis enim apparentia potest saluari in rebus per numeros , quàm per hmõi sensibilia elementa ; dant autem de hoc exemplum : Nam uidemus , quod aliqua passio numerorum potest coaptari iustitiæ ; ita quod aliquis numerus erit tota essentia iustitiæ , & numerus secundum aliquam passionem potest coaptari animæ , & intellectui : ita quod aliquis numerus erit tota substantia intellectus ; & similiter aliquis numerus potest coaptari tempori secundum aliquam passionem . sicut quod numerus mensurat , quod etiã cõuenit tempori , & sic tota essentia temporis est numerus . Sicut autem est de istis tribus , quod tota essentia eorum est numerus ; ita est in omnibus alijs . Deinde cum dicit .

Ampliùs autem et harmoniarum in numeris specularantes passiones et rationes , quoniam & alia quidem numeris secundum naturam uidebantur assemblata esse ; numeri autem totius natura primi , elementa numerorum , entium quoque elementa cunctorum esse existimauerant , & totum celum harmoniam esse , & numerum ; & quacunque habebantur confessa monstrare , & in numeris & harmoniis ad celi passiones , & ad partes , & ad ornatum totum hoc colligentes adaptabãt : & si quid alicubi deficiebat , amectebant ; ut ipsis totum negocium esset conexum .

Ponit secundum motiua , & diuiditur in duas partes : quia primò ponit motiua suum , secundò manifestat , quod dixit per exemplum ibi [dico autem puta .] Dicit ergo quæ secundum motiua quare ponebant numerum esse substantiam rerum , est ; quia specularabantur passiones , & rationes harmonia-

Quo Pythagorici posuerunt numerum esse primum, & substantias rerum.

moniarum ex natura numerorum: Vnde harmonia est essentialiter numerus sensibilis sensu auditus: sicut autem harmonia est quidam numerus sensibilis, ita omnia alia sensibilia non uidentur aliud, nisi quidam numeri sensibiles; & hoc quia omnia uidentur esse assimilata secundum naturam suam; & ideo numeri uidentur naturaliter primi, & inter omnia mathematica. Ex quo existimauerunt Pythagorici, quod elementa, & principia numerorum sunt elementa, & principia omnium sensibilium; quæ sensibilia uocantur entia contracta ad numerum: Qui etiã Pythagorici totum cælum & totam harmoniam cælorum dicebant esse numerum; & quæcunque confessa, & manifesta: môstrandam sibi, etiam monstrabant per numeros: & sic speculantes passiones in numeris, & harmoniis; totum hoc, quod inueniebant ibi, colligentes, adaptabant illud ad passiones cæli; sicut sunt motus, & eclipsis: & ad partes cæli, sicut stellæ; & breuiter ad totum ornatum cæli: Et sic per numeros quærebant de numeris omnium sensibilium: & si aliquid deficiebat in rebus manifestis, quod non uideretur posse adaptari numeris, denuo illud adnectebant numeris, sicut suum totum negotium esset connexum circa numerum, & cum numero. Deinde cum dicit.

Dico autem puta quoniam denarius perfectus esse uidetur, & omnem comprehendere naturam numerorum: & ideo quæ in cælo feruntur, decem esse dicunt; solis autem nouem existentibus manifestis; ideo decimam oppositam terram faciunt. De his autem magis exquisitè est a nobis alibi determinatū.

Manifestat quod dixit per exemplum, scilicet quia numeros adaptabant cælo: exemplum autem suum est, quod denarium numerum adaptabant decem spheris; & hoc est, quod dicit, quod denarius uidetur esse numerus perfectus, & hoc quia comprehendit in se omnem naturam numerorum; & hoc, quia omnes numeri, qui sunt post denarium, non sunt nisi repetitio denarij; sicut undecim, nõ est nisi repetitio denarij & unius; & duodecim denarij & binarij; & quia numerus denarius est perfectus, ideo Pythagoras sphas, quæ mouentur in cælo, dixit esse decem: Verum est, quod noue solum sunt manifestæ, & hoc quia sex manifestantur sex motibus planetarum, octaua autem motu stellarum, nona autem motu diurno, qui est ab oriente in occidens: decima autem non est sic manifesta; tamẽ eam posuit Pythagoras; fecit enim decimam spheram, quam dixit Antichoriam, ab anti, quod est contra, & tonum; quia in contrarium mouebatur omnibus alijs, ex contrarietate causabatur sonus & harmonia: De istis tamen fusiùs dictum est a nobis in alijs, scilicet in ultima parte scientiæ huius. Notandum est, quod sicut harmonia causatur ex proportionem contrariorum sonorum, scilicet acuti, & grauis; ita ille ponebat, quod in cælestibus erat harmonia ex contrarietate motuorum. Deinde cum dicit.

A *Sed cuius gratia, hæc repetimus, hoc est; ut & ab his etiam accipiamus, quæ ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt.* TEX. 25.

Ponit opinionem Pythagoricorum circa rerum principia: & diuiditur in duas partes, quia primò ponit intentum suum, secundò recitat opiniones Pythagoricorum circa rerum principia ibi [unde autè.] Dicit ergo primò, quod illa, quæ posita sunt, gratia huius posita sunt; ut accipiamus ex hoc, quomodo Pythagorici posuerunt rerum principia, & per quem modum hæc principia incidunt in causas supra numeratas, scilicet in principio libri. Deinde cum dicit.

Uidentur autem & hi numerum putare principium esse, & quasi materiam entibus, & quasi passiones & habitus. Numeri uerò elementa par et impar; & horum hoc quidem finitum; illud uerò infinitum; unum autem ex his utrisque esse: etenim par et impar: numerum autem ex uno, numerus (sicut dictum est) est totum cælum.

Exequitur intentum suum; & diuiditur textus secundum quod dicti intendebant, quia primò recitat opiniones eorum circa principia: secundò ostendit, quomodo incidunt in numeratas causas ibi [ab his igitur.] Prima pars in tres partes secundum quod recitat tres modos Pythagoricorum circa principia: secunda ibi [eorundem uerò] tertia ibi [quemadmodum uidetur.] Ponit ergo primum modum, dicens, quod aliqui de numero Pythagoricorum dixerunt, quod numerus est principium rerum; & est sicut materia omnium existentium; & quod passiones numerorum & habitus, sunt passiones & habitus rerum existentium; & quod elementa numerorum sunt par & impar, quorum unum est finitum, hoc est causa finitatis scilicet impar, & aliud infinitum sicut par super elementa rerum existentium; unum et & idem ponebant esse compositum ex his utrisque, scilicet ex finito & infinito, quod idem erat, quod par & impar: numerum uerò ponebant compositum ex uno; numerum uerò adaptabant ad totum cælum, sicut dictum est.

C Notandum est, quod Pythagorici (sicut dictum est) dicebant, quod impar est causa finitatis. Ad cuius euidenciam notandum est, quod ex duobus possumus uenari, quod infinitum attribuitur pari, & finitum impari. Primum patet sic, quia illud uocatur infinitum, quod interminatum est; illud autem finitum, quod terminatum est: Videmus. n. quod numerus in sui diuisione nõ terminatur, nisi quia terminatur ad impar: si. n. dicatur sic quod uiginti diuidantur in decem & decem; decem autem in quinque, & quinque: quinque autem non amplius potest diuidi; quia numerus impar non est diuisibilis per æqualia, patet quod ipse numerus in sui diuisione per æqualia cessat, quando terminatur ad impar: ergo par numerus ex eo terminatur in sui diuisione, quod terminatur ad impar: ergo impar est, quod finit ipsum par: quia quod est infinitum ubi finiretur est finitum: ergo bene in finitum attribuitur pari; finitum autem attribuitur

Quæ Pythagorici substantias rerum esse primum uidentur.

Pythag. ad tribuebat infinitatem pari, & finitatem impari, & quare.

Numerus impar non est diuisibilis per æqualia.

Metaphysicæ

tur impari. Secunda uia est ex hoc, quod maior uariatio, & minor uniformitas est in pari, quam in impari: maior autem uniformitas est in pari, quam in impari. Arguemus ergo sic: ubi est uniformitas, ibi est finitas; & ubi est difformitas & uariatio, ibi est infinitas: sed in impari est uniformitas, & in pari est difformitas: ergo in impari finitas: & in pari infinitas. Maior patet de se: debemus probare minorem, scilicet quod in impari sit uniformitas, & in pari difformitas & uariatio; probatur autem sic illa minor secundum Pythagoricos; primo enim probant, quod in numero impari est uniformitas, & per consequens finitas; videmus enim (ut dicunt) quod numeri impares sibi additi per ordinem uniformiter, conseruant & retinent unam speciem, scilicet quadrati; ubi autem est una species, est uniformitas; si enim unitati addatur ternarius, qui est primum impar, fit quaternarius; quaternarius autem est primus quadratus; si autem quaternario addatur quaternarius, fit nouenarius, qui est secundus quadratus; quia nouem idem est, quod ter tria: & sic seruat adhuc species quadrati: Similiter si nouenario addatur septenarius, fit tertius quadratus, sicut sexdecim: & sic semper reseruat uniformitas. Secundo probant, quod pares numeri difformitatem habent, & per consequens infinitatem; & hoc quia pares numeri conueniunt sibi, per ordinem additi, semper uariant speciem; ubi autem est uariatio, ibi indeterminatio est, & infinitas: nam si unitati addatur binarius, qui est primus par, fit ternarius; & ita fit numerus triangularis; si autem ternario addatur item ternarius, qui est secundus par, fit numerus septemnarius: in septenario autem est altera species, quam in ternario: & sic deinceps uariatur species.

Vbi uariatio, ibi infinitas, & indeterminatio.

Questio.

Quereret quis, Vtrum possit saluari aliquo modo, quod dixit Pythagoras, quod unum est compositum ex finito & infinito, & per consequens pari, & impari. Dicendum est, quod sic: hanc autem conclusionem possumus uenari duobus modis, Vno modo secundum intentionem Pythagoræ: sic enim imaginabatur Pythagoras, quod quidquid realiter & formaliter est in principiatis, uirtualiter est in principiatis; quia nihil est in principiatis, nisi ex uirtute principiorum; unum autem respectu numerorum principium est: ergo quidquid est realiter in numeris, uirtualiter est in uno: formaliter autem finitum & infinitum sunt in numero: ergo oportet, quod sit uirtualiter in uno; cum enim dicerent, quod finitum attribuitur impari, infinitum pari, oportebat, quod dicerent, quod sicut par & impar sunt formaliter in numero, ita finitum & infinitum: & sicut unitas est uirtualiter omnis numerus, ita est uirtualiter par & impar; & per consequens finitum & infinitum: ita quod illud, quod est modo diuiso, & modo partito in numeris; modo unito est in unitate: numerus enim par non est numerus impar: & tamen unitas secundum uirtutem est par & impar; & per consequens finitum & in-

E. finitum. Secunda uia ad hoc uenandum est ex eo, quod Pythagorici per proprietates numerorum, & per unitatem, quæ est principium numeri, uenabantur proprietatem rerum naturalium, ut dictum est supra; Probatur est autem in præcedenti uia, quod unum quodam modo componitur ex finito & infinito: & eodem modo dicebant, quod quælibet res naturalis in fieri secundum uirtutem composita est ex potentia & actu; potentia autem de se est indeterminata, & de se quasi infinita; quia habet aspectum ad omnem actum; actus autem terminatus est & finitus; quia determinat indeterminationem potentie: & sic cum omnis res naturalis sit composita ex actu, & potentia, quodammodo est composita ex finito & infinito: quia infinitum attribuitur pari, finitum impari, ponebant eam quodammodo compositam ex pari & impari. Deinde cum dicit.

Eorundem uero alii decem dicunt esse principia, secundum correlationem dicta, finitum & infinitum, par & impar; unum, plura; dextrum, sinistrum; masculinum, femininum; quiescens, motum; rectum, curuum; lucem, tenebras; bonum, malum; longius altera parte, quadrangulare.

Ponit secundum modum principiorum, quem ponebant aliqui Pythagorici, dicens, quod de numero eorundem Pythagoricorum fuerunt aliqui, qui posuerunt decem principia, quæ sunt dicta secundum quandam coordinationem: quia unumquodque eorum accipitur cum suo opposito: Posuerunt ergo primo principia finitum & infinitum: secundo par & impar; tertio unum & multitudinem: quarto dextrum & sinistrum: quinto masculinum & femininum: sexto quiete & motu: septimo rectum & curuum: octauo lucem & tenebras: nono bonum & malum: decimo quadratum & altera parte longius. Notandum est, quod isti ponebant duas coordinationes, unam coordinationem perfectorum, sub qua ponebant omnia perfecta, & omnes habitus; & aliam coordinationem imperfectorum, sub qua ponebant imperfecta & priuationes, & semper perfectum & habituum coordinabant iuxta imperfectum & priuationem; sicut patet in exemplis iam datis. Notandum tamen, quod una coordinatio sequitur ad aliam; patet ad finitum & infinitum, sequitur par & impar, sequitur unum & multitudo: quia par & impar secundum eos habent causalitatem super omnes differentias numerorum. Ad unum & multitudinem sequitur dextrum & sinistrum: quia dextrum & sinistrum dicunt magnitudinem; magnitudines autem secundum eos causabantur ex numeris, & dextrum sicut perfectum erat ex parte imparis; sinistrum autem & imperfectum ex parte paris; & quia in dextro est uirtus actiua: ideo ad dextrum & sinistrum sequitur masculinum & femininum: quia in masculo est uirtus actiua, in femina autem uirtus passiuæ: Ad uirtutem autem actiuam & passiuam sequitur motus & quies: differentie autem motuum sunt rectum, &

Pythagorici ponebant duplicem coordinationem.

& circolare; & sic motum, & quietem sequitur rectum & circulare; Quia autem isti ponebant principia motuum, & quantum ad actiones naturales, & quantum ad animales; in animalibus etiam ponebant cognitionem, & appetitum; & quantum ad cognitionem ponebant lucem, & tenebras; quantum ad appetitum ponebant bonum, & malum. Vltimò autem ponebant quadratum, & altera parte longius; nam hæc duo uidebantur causari ex uno, & multo: nam Quadratum confurgit ex ductu unius lineæ in seipsam, in ea omnia latera sunt æqualia: æqualitas autem est quædam unitas; Altera parte longius confurgit ex ductu unius lineæ in aliam: & ideo est ibi quædam alietas, ubi autem est alietas, ibi est multitudo. Deinde cum dicit.

Quemadmodum uidetur Alcmeon Crotonienses suscipere. aut hic ab illis, aut illi ab hoc hunc sermonem acceperunt (etenim fuit atate Alcmeon, sene existente Pythagora) cum his uerò similiter enumerauit: Nam distinxit in duo, multas humanorum dicens contrarietates, non sicut hi determinatas sed quasque; ut album nigrum, dulce amarum bonum malum, magnum paruum, hic quidem indeterminatè proiecit de cæteris. Pythagorici uerò, & quot, & quæ contrarietates, enunciauerunt.

Ponit tertium modum Pythagoricorum, dicens, quòd Alcmeon Crotoniensis, hoc est sic dictus à tali ciuitate; de principiis uidetur dicere, sicut Pythagorici; uel enim ipse suscepit ab ipsis, uel è conuerso; quia ipse fuit contemporaneus Pythagore. Nam cœpit philosophari, Pythagora existente sene; Benè dico, quòd ille aliquo modo dixit, sicut illi: quia enumerauit principia similiter, dicens, quòd principia contraria sunt: nam ait, quòd multa humanorum hoc est rerum sensibilibus sunt, hoc est consistunt in dualitate; dualitatem autem uocauit contrarietatem; & sic contrarietates posuit in rebus sensibilibus. Licèt autem posuerit contrarietates, sicut Pythagorici: non tamen ita determinatas; quasque enim contrarietates indifferenter posuit principia, sicut album, & nigrum; dulce, & amarum; bonum & malum; magnum, & paruum: & sic indeterminatè de aliis contrarietatibus: Non sic autem Pythagoras; sed determinatè enumerauit, quæ sunt illa contraria; & quæ sunt illæ contrarietates: ita quòd non indifferenter posuit quasque contraria principia. Deinde cum dicit.

Ab his igitur ambobus tantum est accipere, quia contraria sunt existentium principia; quot uerò ab aliis, & quæ hæc sint: qualiter autem ad dictas causas cõuenit adducere, planè quidem non est dearticulatum ab illis; Videntur tamen, ut in materia specie elementa ordinare; ex his

A enim ut ex eis, quæ insunt constitui, & plasmari dicunt substantiam. Antiquorum igitur elementa natura plura dicentium, ex his sufficiens est intellectum speculari.

Ostendit secundum, quòd intendebat, scilicet, ad quòd genus causarum poterant reduci illa principia, quæ ponebat Pythagoras, & est sententia sua talis, quòd Pythagoras non benè determinauit, ad quòd genus causarum reducantur principia, quæ posuit; quantum apparet ex uerbis suis, uidetur quòd possint reduci ad causam materialem. Et hoc est, quòd dicit litera, quòd ab istis duobus, scilicet Pythagora, & Alcmeone possumus accipere, quòd principia entium sunt contraria; & à Pythagoricis possumus accipere, quæ sunt illa contraria. Qualiter tamen hæc principia contraria reducantur ad prædictas causas, non est benè determinatum ab eis: uidetur tamen quòd elementa, quæ posuit Pythagoras, possint reduci ad materiam; cuius ratio est; quia illa contraria, quæ supponuntur, sunt elementa; ex quibus constituitur & plasmatur substantia rei: cum sint in ipsa substantia: hæc autem est proprietas materia: quia est principium, ex quo fit res, & est in re: quòd ponitur ad differentiam priuationis; quia licèt ex priuatione fiat res, sicut ex non albo; tamen priuatio non manet in re: concludit ergo Philolophus totam partem præcedentem, quomodo antiqui posuerunt plura elementa naturæ, id est rei, ut ex his dictis possumus speculari.

Materia re manet i re, cuius è principium: priuatio autem minime.

C Sunt autem aliqui, qui de omni quasi una existente natura enunciauerunt, modò uerò non eodem omnes, neque ipsius, quòd benè, neque quòd est secundum naturam.

Ponit opinionem illorum, qui ponunt omnia esse unum, & quòd determinabant de toto uniuerso, sicut de uno ente: & diuiditur in duas partes; quæ in prima ponit positionem istorum: in secunda parte epilogat dicta antiquorum; quæ iam enumerauit; secunda ibi, [ex dictis quidem igitur.] Prima pars in duas; quia primò ponit opinionem illorum: secundò ostendit, quomodo consideratio huius opinionis conuenit præsentì speculationi, & quomodo non: secunda ibi, [Ad præsentem quidem.] Dicit ergo primò, quòd quidam fuerunt, qui locuti sunt de toto uniuerso, quasi de uno ente; quia concludebant omnia esse unum, non tamen eodem modo omnes locuti sunt; quia sicut patet primo Physicorum aliter probabat Parmenides omnia esse unum, & aliter Melissus; nec etiam isti benè loquebantur; quia sicut patet primo Physicorum; rationes eorum peccabant in materia & in forma; nec etiam loquebantur secundum naturam, id est naturaliter, quia negabant motum: secundò autem Physicorum, dictum est, quòd natura est principium motus & quietis.

TEX. 26.

D

Metaphysicæ

quietis. Deinde cum dicit.

Ad præsentem quidem causarum præscrutatio- nem nullatenus congruit de ipsis sermo: non enim ut Philosophorum quidam, qui unum posuerunt, ipsum ens, tamen generant ex materia quasi ex uno; sed alio dicunt hi modo; illi namque motum apponunt generantes, hi uero immobile dicunt esse.

Ostendit, quomodo hæc opinio congruit præsentī tractatui, & quomodo non; & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quòd positio in se non congruit præsentī speculationi: secunda ibi, [Attamen tantum.] Circa principium facit talem rationem; positio, quæ negat causam non congruit præsentī speculationi; quia tota ista speculatio primi libri est circa causas: sed hæc positio, quæ ponit omnia esse unum, negat causas; ergo non congruit præsentī speculationi.

Circa istam rationem sic procedit; quia primò ponit maiorem, dicens, quòd ad istam per- scrutationem, quæ est de causis, nullatenus con- gruit sermo, quia negat causas: secundo ponit minorem, scilicet, quòd isti negabant causas, dicens, quòd isti non loquebantur ponendo omnia esse unum, sicut quidam naturalium, qui etiam posuerunt omnia esse unum: quia isti na- turales non negabant causam, & isti nega- bant; illi enim naturales ponunt quoddam u- num, ex quo generantur omnia, quasi ex una materia: & sic ponunt causam, & causatum; isti uerò alio modo dicunt: negant enim cau- sam. Nam naturales concedunt motum esse, & per consequens causam motus. isti autem ne- gant motum: dicunt enim, quòd omnia sunt u- num in mobile.

Questio.

Quereret quis, Quomodo isti naturales ponebant omnia esse unum: & tamen ponebant generationem. Dicendum est, quod isti naturales ponebant omnia esse unum secundum materiam: quia secundum eos, materia erat tota essentia rei; quia negabant formam substantialem: ideo ponebant, quòd omnia erant unum secundum totam essentiam; materia. n. est subiectum circa essentiam cuiuslibet rei generate: & quia materia est tota essentia, secundum eos, & omnia generata sunt ex una materia; sequebatur, quòd tota essentia omnium generatorum una esset: uariabantur tamen illa generata secundum accidentia: ita quòd omnia generata sunt unum secundum essentiam, & diuersa secundum actus; & ita solum uariantur in actu accidentali; & quia uariatio accidentalis magis debet dici alteratio, quam generatio; ideo isti secundum ueritatem negabant generationem: Decipiebantur autem isti, quia credebant, quòd tota essentia rei esset materia: secundo debuerunt perpendere, quia diuiditur ad diuisionem quantitatis. Deinde cum dicit.

Variatio ac- cidental- is magis dici- tur altera- tio, quam generatio.

E Attamen tantum conueniens est præsentī specu- lationi. Parmenides enim uidetur unum secundum rationem tangere. Melissus uerò ipsum secundum materiam; quare & id hic quidem finitum; ille uerò infinitum, ait esse: Xenophanes uerò pri- mus horum, unum dixit: Parmenides, qui hu- ius dicitur discipulus, nihil explanauit: neque de natura horum neuter uisus est tangere; sed ad totum celum respiciens, ipsum unum dicit esse Deum.

Ostendit, quòd hæc positio quòd ad modum ponendi congruit huic speculationi: & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quòd hæc positio generaliter, & quòd ad omnes illam ponentes, congruit huic speculationi; sed hoc specialiter ostendit dixisse Parmenidē: ibi, [igi- tur ii.] Dicit ergo primò talem rationem; om- nis positio, quæ quòd ad modum ponendi con- cedit causas, aliquo modo congruit huic positio- ni: hæc est huiusmodi; quia concedit matē- riam, & formam; ergo congruit huic specula- tionī: Et hoc est, quod dicit, quòd. quauis di- ctum sit, quòd hæc positio non congruit præsen- ti speculationi: attamen illi tantum congruit, inquantum concedit aliquo modo rationem causæ; hoc autem facit, quia Parmenides uide- tur dicere, quòd omnia sunt unum secundum rationem; & quia ratio accipitur ex parte for- mæ, uidetur concedere formam; Melissus uide- tur dicere, quòd omnia sunt unum ex parte ma- teriæ: & ideo aliquo modo concedit causatum, & materiam; & quia forma habet rationem fini- ti: materia autem infiniti, ideo Parmenides, qui considerauit formam, dixit ens, quod est u- num, esse finitum. Melissus autem, qui consi- derauit materiam, dixit illum unum esse infini- tum: sic ergo ii duo dixerunt: Sed tamen Xe- nophanes, qui fuit primus inter illos, qui dixe- runt omnia esse unum, cuius discipulus fuit Par- menides, respexit ad formam; & Melissus ad materiam: tamen ille de natura nihil ausus est tangere: sed solum aspiciens ad totum celum & ad totum mundum dixit omnia esse unum. Notandum est, quòd ratio Parmenidis, qua pro- babat omnia esse unum: fuit ista, Verè ens, & ens conuertuntur, ita quòd quidquid est ens, est uerè ens; uocabat autem uerè ens substantiam: si ergo uerè ens, & ens conuertuntur; quidquid est extra uerè ens, est extra ens: ergo accidentia si sunt extra ambitum uerè entis, oportet, quòd sint extra ambitum entis; & sic accidentia non entia sunt: & sic tantum uerè ens est, quod uo- cabat unum ens, scilicet substantiam: ille ergo probat unitatem entis ex parte ueri entis: & quia ipsa uera entitas est ipsa formalitas; ideo probabat ueritatem ex parte formæ; sicut dicit littera. Possumus aliter dicere, quia probabat, quòd ens esset unum: Dicebat enim, quòd si ens deberet diuersificari, oportet, quòd diuersificetur

Discrimen inter Parmenidem et Melissum, quo omnia sunt unum.

tur per aliquid, quod est extra rationem entis, cum ergo nihil sit extra rationem entis; ergo ens diuersificari non potest: ergo unum est tantum ens: Decipiebatur autem ipse ex falsa imaginatione, quia imaginabatur naturam entis ad modum generis: credebat enim, quod sicut genus dicit conceptum quendam diuersificabilem per differentias, & per aliquid, quod est extra rationem generis: ita credebat de ente, quod diceret aliquem conceptum diuersificabilem per alia: quod non est uerum sicut plenius dicetur in Tertio. Melissus autem sic probabat omnia esse unum: quod factum est, habet principium; ergo quod non est factum, non habet principium; ens non est factum: ergo non habet principium: si autem non habet principium, est infinitum; quod autem infinitum est, unum est; ergo ens est unum: Quod autem ens non sit factum, probat sic; quia si esset factum, uel esset factum ex ente, uel ex non ente: ex ente non, quia nihil est, priusquam fiat: ex non ente non; quia ex nihilo nihil fit. & sic ens non est factum: Probabat ergo ipse, quod ens non est factum ex parte eius, ex quo fit aliquid: & quia illud, ex quo fit aliquid, materia est; ideo aliquantulum tangebatur materiam, & per consequens tangebatur causam: ideo positio sua congruit presentis speculationi. Deinde cum dicit.

Error Parmenidis.

Hi quidem igitur (sicut diximus) pratermittendi sunt ad presentem inquisitionem: duo quidem, & penitus tanquam existentes parum agrestiores, Xenophanes, & Melissus. Parmenides autem magis uidentis uisus est dicere: nam prater ens nihil iudicat esse, ex necessitate ens opinatur esse unum, & aliud nihil; de quo manifestius in Physicis diximus; coactus uero apparentia sequi; & unum secundum rationem, plura uero secundum sensum opinans esse; duas causas rursus, & duo principia ponit calidum, & frigidum, ut ignem, & terram; dicens, horum autem alterum calidum scilicet cum ente ordinat, alterum uero cum non ente.

Ostendit specialiter, Quomodo positio Parmenidis congruit huic speculationi, dicens, quod isti, qui dicti sunt, quantum spectat ad presentem speculationem; pratermittendi sunt; quia auferebant causalitatem a rebus; duo tamen de numero eorum, scilicet Melissus, & Xenophanes specialiter pratermittendi sunt, sicut magis agrestes, & minoris intellectus; non sic autem Parmenides; quia uisus est dicere magis rationabiliter, quam isti: fundabat enim rationem suam super rationem entis, dicens sic; quidquid est prater ens, est non ens; non ens autem dignè dicitur esse nihil; ergo quidquid est prater ens, est nihil; ergo ex necessitate tantum ens est, ex quo sequitur, quod tantum unum est: De hoc tamen diffusius di-

prater Parmenid. alij duobus.

A *ctum est in libro Physicorum; Licet autem ipse Parmenides concederet omnia esse unum; tamen coactus sequi ea, quae apparent; quia multitudo apparet in rebus, dixit, quod omnia sunt unum secundum rationem; tamen plura secundum sensum; & ideo concessit, aliquo modo rationem causae; Videtur enim posuisse duas causas, & duo principia; posuit enim calidum, & frigidum, quorum unum attribuebat igni, scilicet calidum, & causae efficienti; & aliud attribuebat terrae, scilicet frigidum; & causae materiali; ne tamen cogerebatur ponere plura entia, dicebat, quod calidum est ens. & frigidum non ens. Deinde cum dicit.*

B *Ex dictis quidem igitur, & a sapientibus, qui rationi incubuerunt, ista accepimus. A primis quidem, & corporeum principium; aqua namque, & ignis, & similia corpora sunt; & bonum a quibusdam unum, a quibusdam plura corporea principia. Vtriusque tamen ista, ut in materiae specie ponentibus; A ceteris uero, & hanc causam, & cum ista etiam eam, unde motus, statuentibus, & hanc a quibusdam unam, a quibusdam duas.*

Vsq; igitur Italos, & loquenti fuerunt de ista, alii modicum. Sed (sicut dixi) qui ponunt causas duas, diuersantur in alia causa; quidam enim dicunt, ipsam esse unam, & quidam duas, scilicet illud, ex quo fit motus.

TEX. 27.

C *Epilogat, quae dicta sunt, & diuiditur in duas partes; quia primò epilogat dicta Naturalium: secundò dicta Pythagoricorum, ibi, [Pythagorici.] Dicit ergo primò, quod ex dictis a Philosophis, & sapientibus, qui rationi consentiebant; quia ratio iam docebat eos quae rere causas; hic accipimus, quae dicta sunt: A prioribus quidem Philosophis accepimus, quod principium omnium corpus est: Quidam Naturales posuerunt aquam esse principium: quidam uero ignem, & similia corpora: & quidam istorum posuerunt unum principium corporeum tantum, sicut aquam tantum, uel ignem tantum; quidam uero plura, sicut illi, qui posuerunt plura elementa, scilicet quatuor, sicut ignem, aerem, terram, & aquam: utrique tamen, scilicet isti, & illi, qui posuerunt unum principium; & illi, qui posuerunt plura; illud principium posuerunt sub specie causae materialis. Quidam autem a ueritate coacti, cum hac causa materiali posuerunt causam mouentem, unde est motus: & quidam istorum posuerunt unam causam mouentem tantum, sicut Anaxagoras, qui posuit intellectum; quidam uero posuerunt duas causas mouentes, sicut illi, qui posuerunt amorem, & odium: Hi ergo Philosophi, qui fuerunt usque ad Italicos; qui quidem Italici dicuntur Pythagorici, & absque illis, & absque Pythagoricis habuerunt opinionem suam: quia opinio eor-*

Epilogus eorum, quae dixerunt antiqui.

D 2 rum

Metaphysicæ

rum non conueniebat opinioni Pythagoricorum; obscurius dixerunt de principiis: quia non benè manifestauerunt naturam principiorum: tamen utebantur duabus causis, scilicet causa materiali, & causa efficiente, & alteram illarum, scilicet efficientem, & mouentem quidam illorum fecerunt unam tantum; quidam uerò duas, ut iam dictum est. Deinde cum dicit.

TEX. 28. *Pythagorici autem dixerunt duo principia esse secundum hunc modum.*

Recitat, & epilogat opinionem Pythagoricorum: & diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quod habuerunt Pythagorici communem cum aliis Philosophis: secundò ostendit, quid habuerunt proprium, ibi, [tantum autem addiderunt.] Dicit ergo primò, quòd Pythagorici eodem modo, sicut alii posuerunt duo principia, scilicet unum principium bonorum, & aliud principium malorum; sicut patet ex coordinatione principiorum, quam posuerunt. posuerunt .n. unam coordinationem bonorum, & alià malorum. Similiter Empe. (ut dictum est supra) posuit litem causam malorum, amorem causam bonorum: Differabat tamen Pythagoras ab Empedocle: quia Pythagoras principia sua, scilicet boni & mali reducebat ad causam materialem; Empedocles uerò, causam boni & mali, scilicet litem & amicitiam reducebat ad causam efficientem. Deinde eum dicit.

Tantum autem addiderunt, quod quidem & proprium est ipsorum: quia finitum & infinitum, & unum, & non alias aliquas putauerunt esse naturas; ut ignem, aut terram, aut aliud aliquid tale: sed ipsum infinitum & unum est substantia: sed ex istis ea, quæ ponunt. Quapropter & numerum esse substantiam omnium. De his igitur secundum hunc enunciauerunt modum.

Ostendit, quid proprium posuerunt Pythagorici ab aliis Philosophis: & diuiditur in duas partes, secundum quòd duo propria posuerunt; secunda ibi, [Et de eo, quod quid est.] Dicit ergo primò, quòd Pythagorici aliquid addiderunt super positionem aliorum Philosophorum, quod fuit eis proprium: dixerunt enim, quòd finitum & infinitum non erant quædam accidentia, & quædam nature, quæ acciderunt alteri, sicut igni, terræ, uel alicui simili corpori; sed dixerunt, quòd ipsum infinitum est quoddam per se existens, quòd quidem est substantia rei, de qua prædicatur; & ideo posuerunt, quòd numerus, in quo primò est infinitum, est substantia omnium. De his ergo secundum hunc modum enunciauerunt Pythagorici, & aliter quàm Naturales: quia Naturales ponebant ipsum infinitum esse accidens alicui nature, quod non posuerunt Pythagorici. Deinde cum dicit.

Et de eo quidè quòd quid est inceperunt dicere, & definire: sed ualde simpliciter tractarunt: definebant namque perfunctorie, & cui primò dicta definitio

inisset, hoc esse substantiam rei putarunt: perinde ac si quis putaret idem esse duplum & dualitatem: quoniam primum dualitati duplum inest: sed non est idem fortassis duplo & dualitati esse; quod si non ipsum unum, erit multa; quod illis quoque accidebat. A prioribus igitur, & cæteris tot licet accipere.

Ponit secundum, quod fuit proprium Pythagoricis, dicens, quòd proprium Pythagoricis fuit, quia primò inceperunt dicere de quidditate, & de diffinitione rei; tamen ualde simpliciter & grossè cognouisse: & superficialiter de ipsa dixerunt: dicebant enim, quòd si aliquis terminus, & aliquod prædicatum inest alicui primò, quòd illud est diffinitio eius: quia putauerunt, quòd illud, quòd primò inest alicui, quod est substantia illius; quod tamen falsum est: sicut si quis existimaret, quòd illud esset duplum quod dualitas: sicut substantia, & illud cuius est substantia, & sicut diffinitio & diffinitum; quia duplum inest primò dualitati, quod tamen falsum est; quia esse dupli; & esse dualitatis, non idem est, licet duplum primò inest dualitati; Si autem ita esset, sicut dicunt illi, scilicet quòd illud, quod primò inest alicui, quòd est substantia, & diffinitio illius; sequeretur quòd unum esset multa, scilicet quòd unum haberet multas substantias, & multas diffinitiones: conuenit enim, quòd uni, & eidem insint plura primò, sicut dualitati inest primò paritas, & proportio dupla: ex quo istis accidit, quòd esse paritatis est esse dualitatis quidditatiuè: & similiter esse dupli; & sic dualitas habebit duas quidditates, quod est impossibile; Concludit ergo Philosophus, quòd ea, quæ dixerunt priores Philosophi, scilicet Pythagorici, dicta sunt. Deinde cum dicit.

Post uerò distas philosophias disciplina Platonis superuenit: in plerisque quidem istos secuta: quædam autem etiam propria, ultra Italicorum habens philosophiam. Cum Cratyllo namque ex recenti conuersatus, & Heracliti opinionibus assuetus; tanquam omnibus sensibilibus semper defluentibus; & de eis non existente scientia, hæc quidem postea ita arbitratus est, cum uerò Socrates de moralibus quidem tractaret, de tota uerò naturali nihil.

In his tamè uniuersale quærente, & de diffinitionibus intellectum firmantem, illum recipiens propter huiusmodi susceperat; quasi de aliis hoc eueniens, & non de sensibilibus aliquo hoc fieri: Impossibile enim definitionem communem esse alicuius sensibilibus semper transmutantium.

Postquam posuit opinionem Pythagoricorum, hic ponit opinionem Platoniorum: & diuiditur in duas partes: quia primò ponit opinionem, quam habuerunt isti de rerum substantia: secundò quam habuerunt de rerum principiis, ibi, [Quoniam autem species.] Prima in duas, quia primò ponit opinionem, quam habuerunt Platonici

Conuenientia, & differentia Pythagoricorum ab alijs.

TEX. 29.

TEX. 30.

nici de Ideis & speciebus: secundò ponit opinionem, quam habuerunt de Mathematicis ibi, [Amplius autem.] Ad euidentiã primì. Notandum est, q̄ Plato posuit Ideas & species; mouebatur autem ex hoc: quia aliter non posset esse diffinitio, & scientia rerum; diffinitio enim & scientia immutabilium & transmutabilium est; cum autem transmutabilia, sicut omnia sensibilia, sint in continuo fluxu: sequitur q̄ nec sit scientia sensibilibus, nec diffinitio: oportet ergo, q̄ scientia & diffinitio sit aliquorum separatorum, quæ separata Plato uocabat Ideas; in hoc ergo quòd Plato sumpsit, quòd sensibilia sunt in continuo fluxu; uidebatur consentire cum Heraclito, qui posuit omnia esse in continuo motu: Dixit etiam Plato, quòd scientia, & diffinitio uniuersalis, est; & ideo ipsorum scientia non est: ergo oportet, quòd scientia & diffinitio sit aliquorum abstractorum; quæ uocabantur Ideas & species rerum: His uisus patet litera, quæ diuiditur in duas partes: quia primò ponit motuum, quo Platonici mouebantur ad ponendum Ideas & species: secundò ponit, quomodo se habent illæ Ideæ ad sensibilia ibi, [sic itaque.] Dicit ergo primò post dictas Philosophias, scilicet Pythagoricorum, superuenit negotium Platonis, in multis quidem sequens dictos Philosophos: in multis tamen habens aliqua propria præter dicta Italicorum, idest Pythagoricorum: nã ipse posuit ideas & species; motuum autem huius; quia cõsensit de nouo opinionibus Bratyli & Heracliti; qui dixerunt, q̄ sensibilia semper desluunt & mouentur; & quòd scientia de his non est: & hoc posterius suscepit Plato, id est post ipsos: Cui etiam uidetur consensisse Socrates: nam solùm immortalis est circa negotium Moralium; de Natura autem nihil dixit: & in Moralibus quæsiuit uniuersale, & de diffinitionibus primò dedit intellectum; & hoc quia uniuersale & diffinitio pertinent ad scientiam: Ideo autem immortalis est circa moralia, & non circa uniuersalia: quia putauit, quòd uniuersale, & diffinitio de aliis posset esse, & non de aliquo, quod est de numero sensibilibus: impossibile enim est aliquam communem rationem & uniuersalem esse de rebus sensibilibus, quæ continuè transmutantur. Deinde cum dicit.

Itaque sic quidem existentium Ideas & species appellauit; sensibilia uerò propter hoc, & secundum hoc dici omnia. Nam secundum participationem esse se multa uniuersorum speciebus, participationem uerò secundum nomen transmutauit. Pythagorici quidem existentia dicunt esse numerorum imitationem. Plato uerò nomen mutando: participationem uerò, aut imitationem formarum, quæ nam sit, communiter querere omiserunt.

Ostendit, quomodo ideæ & species se habent ad sensibilia; & est sententia sua ista; quòd ideæ & species participantur ab ipsis sensibilibus, & sensibilia determinantur ab eis: ita quòd sensibilia non sunt, nisi quædam participationes & imi-

tationes substantiarum separatarum: quas Plato uocabat ideas: Et hoc est, quòd dicitur litera, quòd talia entia separata Plato uocauit Ideas & species: species quidem in quantum erant principium cognoscendi: ideas in quantum erant principium essendi: Secundum autem istas ideas, & per eas putabant dici & denominari omnia sensibilia; & hoc quia multa uniuocata sub una specie participant ideam: Ita quòd sensibilia sunt quædam participationes idearum, Plato nomen participationis immutauit: illud enim quòd Pythagoras uocauit imitationes, Plato uocauit participationem. Pythagorici enim dixerunt, quòd sensibilia erant imitationes. Plato uerò quòd erant participationes, solo nomine transmutato: quia idem in re est participatio & imitatio. Licet autem Pythagorici posuerint imitationes, uel participationem: tamen omiserunt querere, quæ sit illa participatio, & qualiter sensibilia participant species.

Quereret quis, Vtrum motuum Platonis, quo mouebatur ad ponendum quidditates & species; fuerit bonum? uidetur quòd sic, quia sensibilem & particularium scientia non est. Deinde cum dicit, quòd Plato in aliquo benè dixit, & in aliquo peccauit: benè dixit quidem in hoc, quòd dixit, quòd scientia est de rebus immobilibus & necessariis. Scientia enim uel est diffinitiuam, uel demonstratiuam, prima scientia habetur per diffinitionem: secunda per demonstrationem: & utraq; de immobilibus est: scientia diffinitiuam est indicatiua quidditatis: ita enim indicat esse quidditatum rei, quòd non indicat esse existentiam: intellectus enim diffiniens abstrahit ab esse existentiam: ita. n. fertur super quidditatem rei, q̄ nõ fertur super existentiam: quia ergo omnis mobilitas, & omnis motus respicit rem, ut est sub esse existentiam: si intellectus diffiniens abstrahit ab esse existentiam, oportet, quòd abstrahat a motu, & a mutatione: & ideo dixit Philosophus septimo huius, quòd quidditas nec generatur, nec corrumpitur: cuius ratio est, quia abstrahit à motu, & à mutatione: Et sic patet, quòd scientia diffinitiuam abstrahit à motu, & à mutatione: & est de rebus, quæ non mouentur nisi secundum accidens. Similiter scientia demonstratiua est de rebus immobilibus: est enim scientia demonstratiua de conclusionibus, quæ possunt resolui ad causas certas & determinatas: ita quòd illæ conclusiones necessitate & immobilitate sortiuntur ex illis causis: In hoc ergo Plato benè dixit, quia posuit, q̄ scia est de immobilibus rationibus. in hoc tamè peccauit, quia credit, quòd nullæ immobiles rationes nõ possent reperiri in sensibilibus: quòd tamen falsum est: quia in essentiis rerum sensibilem considerantur aliquæ rationes immobiles, sicut immobile est & necessarium, hominem esse animal; de quibus est scientia: Vnde non oportet propter scientiam talia separata ponere, ex quo in essentiis rerum sensibilem reperiuntur aliquæ immobilitates: His uisus, patet argumentum.

Quereret quis, Vtrum motuum Platonis, quo mouebatur ad ponendum quidditates & species; fuerit bonum? uidetur quòd sic, quia sensibilem & particularium scientia non est. Deinde cum dicit, quòd Plato in aliquo benè dixit, & in aliquo peccauit: benè dixit quidem in hoc, quòd dixit, quòd scientia est de rebus immobilibus & necessariis. Scientia enim uel est diffinitiuam, uel demonstratiuam, prima scientia habetur per diffinitionem: secunda per demonstrationem: & utraq; de immobilibus est: scientia diffinitiuam est indicatiua quidditatis: ita enim indicat esse quidditatum rei, quòd non indicat esse existentiam: intellectus enim diffiniens abstrahit ab esse existentiam: ita. n. fertur super quidditatem rei, q̄ nõ fertur super existentiam: quia ergo omnis mobilitas, & omnis motus respicit rem, ut est sub esse existentiam: si intellectus diffiniens abstrahit ab esse existentiam, oportet, quòd abstrahat a motu, & a mutatione: & ideo dixit Philosophus septimo huius, quòd quidditas nec generatur, nec corrumpitur: cuius ratio est, quia abstrahit à motu, & à mutatione: Et sic patet, quòd scientia diffinitiuam abstrahit à motu, & à mutatione: & est de rebus, quæ non mouentur nisi secundum accidens. Similiter scientia demonstratiua est de rebus immobilibus: est enim scientia demonstratiua de conclusionibus, quæ possunt resolui ad causas certas & determinatas: ita quòd illæ conclusiones necessitate & immobilitate sortiuntur ex illis causis: In hoc ergo Plato benè dixit, quia posuit, q̄ scia est de immobilibus rationibus. in hoc tamè peccauit, quia credit, quòd nullæ immobiles rationes nõ possent reperiri in sensibilibus: quòd tamen falsum est: quia in essentiis rerum sensibilem considerantur aliquæ rationes immobiles, sicut immobile est & necessarium, hominem esse animal; de quibus est scientia: Vnde non oportet propter scientiam talia separata ponere, ex quo in essentiis rerum sensibilem reperiuntur aliquæ immobilitates: His uisus, patet argumentum.

Vnde Plato posuit ideas, et species.

Socrates immortalis est solùm in moralibus, putauit. n. de rebus naturalibus, & sensibilibus nõ posse haberi scientiam.

Participatio, & imitatio idem.

Questio.

In quibus benè, & in quibus male dixerit Plato.

Scientia diffinitiuam abstrahit à motu, et mutatione.

Scientia demonstratiua est de rebus immobilibus, & de conclusionibus, quæ possunt resolui ad causas certas, & determinatas.

D 3 Quer-

Metaphysicæ

Questio.

Quæreret quis, supposito quòd sint ideæ, Vtrū sensibilia sint participationes idearum? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius euidentiā notandū est, quòd Plato posuit, quòd in illo separato nihil est per accidens; ita quòd nihil est ibi, quod non pertineat ad quidditatem rei: Sicut in homine separato non est nisi humanitas; non enim est ibi humanitas & aliquid aliud; si enim ibi esset humanitas, & aliquid aliud non esset humanitas tantū; & per consequens non esset tantū quidditas; quia ubi esset quidditas, & aliquid aliud, quā quidditas, esset aliquod per accidens; & ideo Plato uocabat hoc separatum per se hominem: si enim esset ibi humanitas, & aliquid aliud, esset ibi aliquid per accidens; & per consequens non esset ibi tantū, quod pertinet ad semitam communem hominis, & sic non deberet uocari per se tale: quia tamen non est ibi nisi humanitas tantū, ideo per se tale uocatur; & per consequens debet uocari per essentiam tale: in homine autem sensibili (& quod dico de homine dico de quolibet alio) non est essentia & aliquid aliud; & ita est ibi aliquid per se, & aliquid aliud; à quo alio illa essentia participatur: Debemus enim imaginari, quòd secundū Platonem in idea non differt quidditas, & cuius est quidditas; & hoc, quia ibi non est nisi quidditas: in re autem sensibili differt quidditas, & cuius est quidditas; & hoc quia (ut iam dictum est) ibi est quidditas, & aliquid aliud; & quia ibi est quidditas, & aliquid aliud: ideo est ibi quidditas participata ab illo alio; & sic quidditas, & idea: quia pro eodem accipiebat quidditatem & ideam. Patet ergo quomodo Plato posuit, quòd sensibilia sunt per participationem idearum: ex quo et patet, quod sunt quædam imitationes. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd secundū Boethium forme materiales deriuatæ sunt à formis immaterialibus, sicut extractum ab extrahenti: secundū quod exemplatum imitatur exemplum, & non è conuerso: & ideo ideata imitantur ideas, & non è conuerso. Vnde si uellemus loqui secundū ueritatē de ideis, sicut loquūtur Theologi; dicemus, quòd ideæ sunt formæ, siue rationes, non quæcunque, sed principales & intellectuales: principales quidem quia formæ secundariæ deriuatæ, licet habeant naturam ideati, tamen non habent naturam ideæ: quia idea semper est ratio principalis: intellectuales autem, quia non uocantur formæ ideæ, quæ sunt principium alicuius per modum nature, sed per modum artis, & intellectus.

In idea quidditas, & cuius est quidditas non differunt.

In re sensibili differunt quidditas, & id cuius est quidditas.

Forme materiales deriuantur à formis immaterialibus.

Quid sint idea secundum ueritatem.

Idea per modum artis sunt in Deo.

Questio.

Quæreret quis, Vtrum Plato benè fuerit motus, quando dixit, quòd multa de numero uniuocorum participant Ideam? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius euidentiā notandum est; quòd illa, quæ sunt uniuoca, ex hoc uniuoca dicuntur, quòd participant unam rationem; ex hoc autem aliqua dicuntur æquiouoca, quòd participant diuersas rationes; una ratio autem una idea est, quæ ergo participant unam rationem, possunt participare unā

ideam, talia autem sunt uniuoca; ubi enim sunt duæ rationes, duæ exemplaritates sunt, & per consequens duæ ideæ; ubi autem est una exemplaritas, & una idea. Deinde cum dicit.

Amplius autem præter sensibilia & species Mathematica rerum inter media dicit esse. Et differentia sensibilibus quidem, quia sempiterna sunt & immobilia. A speciebus autem eo quod hæc quidem multa, quædam similia sunt: species autem ipsum unum unaquæque solam.

Ponit opinionem Platonis de Mathematicis. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd Mathematicus abstrahit à motu & à materia: non enim considerat lineam sensibilem, puta lineam æream uel ligneam, sed tantū lineam: Licet autem abstrahat à motu, & à materia; tamen illa abstrahitio non est secundū esse, sed secundū definitionem, & rationem: multa enim sunt abstracta secundū definitionem, quæ non sunt abstracta secundū esse. Licet enim Mathematicus consideret lineam præter naturam; & per consequens in definitione non ponat materiam; tamen linea secundū ueritatem existentis in materia est: Plato autem credidit, quòd quicquid est separatum secundū rationem, est separatum secundū esse; & sic posuit res Mathematicas separatas secundū esse. Vbi notandum est, quòd Plato posuit duos gradus separatorum, scilicet quidditatem rerum, & ipsa Mathematica: uidebat enim quòd in omni re sensibili quidditas separatur ab eo, cuius est quidditas secundū rationem, quia in omni tali differt quidditas, & cuius est quidditas: Secundū autem eum omne separatum secundū rationem, est separatum secundū esse: cū ergo quidditas sit separata secundū rationem, oportet, quod & secundū esse: Secundū ens separatum, quod posuit Plato, est ipsa res Mathematica, de qua iam dictum est: & sic Plato posuit ens sensibile, & ens Mathematicum, & ipsam speciem & quidditatem. His uisus patet litera. Dicit enim quòd Plato posuit entia sensibilia, & posuit entia Mathematica, sicut quædam intermedia inter sensibilia, & species, & differentia ab utrisque; A sensibilibus, quia sensibilia mutabilia sunt, Mathematica autem sempiterna & immobilia: A speciebus autem, quia in Mathematicis inueniuntur multa differentia secundū numerum, & conuenientia in specie; sicut duo trianguli conueniunt in specie trianguli; in specie autem non sic, quia non est ibi nisi species: sicut natura hominis, & quidditas eius non est, nisi quidditas. in tali enim separato ipsa species una sola est. Notandum est, quòd ratio, quare possunt esse multa sub una specie, sicut uidetur dicere Philosophus in multis locis; est, quia species, & forma recepta est in alio: si enim forma esset omnino per se subsistens, non posset multiplicari naturaliter, quia omnis multiplicatio naturalis est ex hoc, quòd forma est recepta in alia & alia materia, uel ad minus in alio & alio supposito: sic ergo cum secundū Platonem quidditas separata esset

Platonis opinio circa Mathematicas.

Quo Mathematicus abstrahit.

Quare multa possunt plurificari sub eadem specie.

Multiplicatio naturalis unde oritur.

esset per se subsistens, non recepta in alio, nō erit ibi multiplicatio: ratio autem, & forma Mathematica erat recepta in materia intelligibili, sicut in continuo; sicut ratio trianguli recepta est in continuo, & ideo ibi secundum Platonem est multiplicatio materialis: ex hoc enim dicitur alius & alius triangulus; quia est in alio & alio continuo. Deinde cum dicit.

TEX. 41.

Quoniam autem species causę sunt aliis, illarum elementa omnium putavit ensium elementa esse, & ut materiā quidem magnum & paruum esse principia, tum uerò substantiam ipsum unū. Ex illis enim secundum participationem unius species esse numeros.

Ponit opinionem Platonis de rerum principiis: & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quę principia posuit Plato: secundò ostendit, ad quod genus causę reducitur, ibi, [Palam autem ex dictis.] Prima in duas, quia primò ostendit, cuiusmodi principia posuit Plato: secundò quomodo conueniebat cum Pythagoricis, & quomodo differebat, ibi, [unum tamen substantiam.]

Quid Plato opinatus sit de rerum principiis.

Dicit ergo primò; quia Plato posuit, quòd species sunt causę rerum; ideo posuit, & putauit, quòd elementa & principia illarum specierum, essent elementa & principia omnium existentium; posuit enim aliqua elementa ex parte materię; Namque posuit, quòd ex parte materię erat magnum & paruum, quę sunt principia rei; ex parte autem formę posuit unum, quòd est species, & substantia rei: ex illis enim formis, quas uocat numeros uel species omnia constituit secundum participationem unius, secundum. s. quod una species magis, uel minus participatur.

Quęstio.

Quereret quis, Quomodo Plato posuit magnum, & paruum, & species esse tria principia? Dicendum est, quòd illam ueritatem possumus duobus modis uenari; Vno modo secundum quòd magnum & paruum se tenent ex parte materię: Secundo modo secundum quòd magnum & paruum se tenent ex parte speciei.

Platonica sententię de rerum principiis amplifictio.

Ad euidentiā primę ueritatis notandum est, quòd Plato in cōstitutione rerum posuit aliquid, quòd participat, & aliquid quòd participatur: illud autem, quòd participat, materia est; illud, quòd participatur, species est; ex hoc enim omnia sensibilia fiunt, quia participant aliquo modo formas se paratas: sic ergo materia participat; tamen ex parte materię est diuersus modus participandi secundum magis & minus. Licet enim forma separata sit una, modus tamen eam participandi diuersus est. Imaginabimur enim de ista forma, sicut de luce; uidemus enim quòd lux una est, & à diuersis diuersimodè participatur; aliter enim participatur à corpore polito & terfo, & aliter à corpore obscuro, & aliter à corpore colorato, & aliter à non colorato; & secundum diuersas participationes diuersa constituuntur. Similiter forma, cū unā sit, à diuersis participatur secundum magis & minus, quę Plato uocauit magnum & paruum:

Lux licet sit una, diuersi modi tamē participatur à diuersis.

A Et sic patet, quòd species, & magnum, & paruum, quę nihil aliud sunt, nisi diuersę participationes eiusdem, sunt elementa rerum. Secundus modus uenandi istam ueritatem est, secundum quòd magnum & paruum se tenent ex parte speciei. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd duę species semper differunt secundum magis & minus; & hoc quia nunquam sunt in æquali gradu: illa enim dicuntur esse in æquali gradu, quę participant unam rationem; duę autem species duę rationes sunt; & ideo non sunt in æquali gradu; & sic differunt secundum magis & minus, quòd ego uoco hic magnum & paruum; illę autem duę species, siue ideę secundum magnum & paruum faciebant quędam numerum. Sicut enim in numero semper una species superat aliam, & in una est magis respectu alterius, & in altera minus; ita similiter in speciebus; & ideo Plato posuit species esse numeros. Sicut autem numerus constituitur ex diuersa participatione unius, ita quòd in numero semper duo numeri aliter & aliter participant unum; ita similiter species, & ideę constituuntur, & sunt ex diuersa participatione unius & entis; unum enim, & ens conuertuntur; Sicut ergo ratio entis non saluatur æqualiter in suis speciebus & ideis; similiter nec ratio unius; ita quòd numerus specierum constituitur secundum diuersas participationes unius, quę diuersa participatio uocatur magis & minus, siue magnum & paruum. Videbatur enim imaginari, quòd ratio entis & unius diuersimodè esset in istis speciebus, & per consequens secundum magis & minus; Hęc autem imaginatio nō est omnino contra ueritatem; quoniam secundum ueritatem diuersę species, sicut hoīs, & asini, non sunt nisi diuersę participationes unius primi entis. Vnde est, quòd secundum ueritatem ipsę species non sunt separate, sicut ponebat Plato; ita tamen uidetur bene dixisse, quòd dixit, quòd duę species sunt ex magno & paruo, hoc est sunt secundum additionem & subtractionem: quia plus de entitate semper est in una specie, quā in alia. Deinde cum dicit.

Incor spēs dansur gradus.

B

Vnum tamen substantiam, & non aliquod aliud ens dici unum, consimiliter Pythagoricis dixit, & numeros esse causas mera substantia, similiter ut illi.

Numerus spērūm constituitur secundum diuersas participationes unius.

C Ostendit, in quo Plato conueniat cū Pythagoricis, & in quo differat: & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, in quo cōuenit: secundò in quo differt, ibi, [pro infinito uerò.] Dicit ergo primò, quòd in duobus Platonici & Pythagorici conueniebant: Platonici enim dicebant unum esse substantiam rei, non distinguētes inter unum, quòd est principium numeri; & unum, quòd conuertitur cū ente: Vnde dicebant, quòd quodlibet ens debet dici unum: ita quòd unum est de substantia rei: Secundò conueniebant Platonici cum Pythagoricis: quia Platonici sicut Pythagorici dicebant numeros esse causas substantię in omnibus entibus; & hoc quia numerus non est, nisi unitatum

D

Conuenientia iter Platonem, & Pythagorā

Metaphysicæ

tū collectio: sicut ergo unū est substantia rei, ita & numerus. Notandū tamen, q̄ si Plato intēdit dicere, quōd unum, quod conuertitur cum ente, est essentia rei; uerum dixit, quia talis unitas idem est, quōd unitas rei in quolibet prædicato: Si autem intēdebat dicere, quōd unum, quod est principium numeri, est essentia rei; non uerum dixit, sicut cōmuniter dicitur; & hoc quia tale unum accidit rei. Notandum est etiam, quōd numerus formalis est constitutus ex unitatibus, quæ conuertuntur cum ente, & quæ dicunt essentiam rei; numerus autem materialis est constitutus ex unitatibus, quæ accidunt essentiæ rei: Si ergo intēdebat dicere, quōd numerus formalis dicit essentiā rei, uerum dixit, quia idem iudicium est de isto numero, & de unitate formali; sicut ergo unitas formalis dicit essentiam rei, ita & ipse numerus; Si autem intēdebat dicere, quōd numerus materialis dicit essentiam rei: non uerum dixit, quia ipse numerus causatur ex unitate materiali, quæ rei accidit; quia tamen non distinguebat inter primum, unum, & secundum; nec inter primum numerum, & secundum; ideo communiter reprehēditur à Philosopho. Deinde cum dicit.

Numerus formalis ex unitatibus constituitur, quæ conuertuntur cum ente: numerus autem materialis ex unitatibus, quæ accidunt essentiæ rei, constituitur.

TEX. 32.

Pro infinito autem tanquam uno dualitatem facere, infinitum uerò ex magno & paruo: hoc eius proprium est. Amplius hic quidem numeros præter sensibilia: illi uerò numeros esse dicunt res ipsas, & Mathematica intermedia horum non ponunt.

Ostendit, in quo differebant Pythagorici à Platonicis; & diuiditur in duas partes, quia primò ponit differentiam, secundò causam differentiæ, ibi [unum quidem igitur]. Circa primum notandum est, quōd Platonicis & Pythagoricis differebant in duobus. Primò ex parte dualitatis principiorum; sicut enim dictum est, Pythagorici posuerunt quandam dualitatem principiorum; quia posuerunt duo principia, infinitum, & finitum; Platonicis autem hanc dualitatem uocauerunt magnum & paruum, ut dictum est; ita quōd illud, quod Pythagoro uocabant infinitum, Platonicis in duo diuiserunt. Secundò differebant, quia Plato posuit numeros præter sensibilia, & iterum in numeros, & sensibilia posuit Mathematica: Pythagorici autem non posuerunt numeros, separatos à sensibilibus; nec posuerunt Mathematica media. His uisis patet litera: primò enim ponit unam differentiam, dicens, quōd Platonicis pro uno principio, quod est ipsum infinitum, quod posuerunt ipsi Pythagorici; fecerunt quandam dualitatem; quia illud infinitum fecerunt ex magno & paruo; hoc est infra illud infinitum posuerunt magnum & paruum; & hoc fuit eis proprium. Secundò ponit secundam differentiam, dicens quōd præter hoc Platonicis posuerunt numeros separatos à rebus sensibilibus: illi uerò Pythagorici dixerunt, illos numeros esse ipsas res. Pythagorici èt posuerunt ipsa Mathematica intermedia, sicut posuerunt Platonicis. Notandum est, quōd quando Plato loquebatur de numero, non uidebatur loqui, nisi

In quibus differunt Plato et Pythagoras, et ob quæ causam

de numero specierum: & ideo sicut ponebat species esse substantias rerum; ita similiter ponebat numeros: talis enim numerus non est, nisi collectio formalitatis & quidditatis; sicut ergo ponebat quidditates substantias rerum: ita & talem numerum: & sicut ponebat quidditates separatas, ita & istum numerum. Deinde cum dicit.

Unum quidem igitur & numeros præter res facere, & non ut Pythagorici, & specierum introductio, propter eam, quæ in rationibus perscrutatione, euenit. Priores. n. non participauerunt Dialectica.

Ponit causam differentiæ; & diuiditur in duas partes, quia primò ponit causam differentiæ secundæ, secundò differentiæ primæ, ibi [Dualitatem autem]. Dicit ergo primò, quōd causa quare Platonicis posuerunt unum, & numeros præter res sensibiles, quod non fecerunt Pythagorici; & causa etiā, quare introduxerunt species; est, quia perscrutati sunt de definitionibus: crediderunt enim quōd definitiones non sint de sensibilibus. & ideo oportet dare aliquod separatum. Priores autem Philosophi sicut Pythagorici ignorauerunt Logicam; & ideo ignorauerunt naturam definitionum, quarum consideratio mouit Platonem ad ponendum numeros, & species. Deinde cum dicit.

Ignorata Logica, ignoratur definitio, et Logica utilitas.

Dualitatem autem alteram naturam facere: quia numeri extra priores omnes naturaliter ex ea generantur, uelut ex aliquo ethimagio, idest sigillo uel effigie.

Ponit causam primæ differentiæ; est autem prima differentia, quōd dualitas secundum Platonem est ex parte infiniti; quod non posuit Pythagoras; uocabat autem Plato ipsum infinitum materiam: uult ergo reddere causam hic Philosophus, quare Plato posuit dualitatem ex parte materiæ & infiniti: Et hæc pars diuiditur in duas partes, quia primò ponit istā causam, secundò ostendit Platonem non rationabiliter motum fuisse, ibi, [Et quidem contrario euenit]. Dicit igitur primò, quōd causa, quare Plato alteram naturam, scilicet infinitum, & materiam diuisit in duo, scilicet in magnum & paruum est, ex eo quōd omnes numeri præter primos generantur ex ea: ex ea enim & ex specie, sicut ex aliquo ethimagio, idest exemplari omnia fiunt. Notandum est, quōd quantum patet ex ista litera, Plato posuit numerum primum, & numerum secundum, quia dicit, quōd numerus secundus generatur: numerus autem primus non: Credo enim quōd ipse imaginabatur numerum sensibilem, & numerum specierum, quem ipse uocabat numerum formalem; quem èt ponebat abstractum: numerus ergo sensibilis causatur ex hoc, quōd materia diuersimodè participat numerum intelligibilem, seu formalem: Ita quōd ad generationem numeri sensibilis duo concurrunt, scilicet numerus formalis, siue species, participata à materia, & ipsa diuersa participatio, quam Plato uocabat magnum & paruum: Hoc uiso, patet litera Philosophi; uult enim dicere, quōd quia numerus sensibilis causa

Numerus primus est, quod non numeratur alio numero, sed seorsum uelut ternarius, quaternarius. Numerus secundus, qui numeratur alio numero, ut omnis numerus par à binario numero numeratur, ut quaternarius, etc. ut bene uerū Geomitra.

batur

batur ex diuerfa participatione numeri separati à materia; ideo Plato posuit magnū & parū ex parte materiæ; quæ dixit esse quid infinitum & in determinatum. Deinde cum dicit.

Et quidem contrariò contingit. Non enim rationale ita. Nunc. n. ex materia multa faciunt. Species uerò semel generat solim.

Ostendit Platonem non rónabiliter fuisse loquutū: & diuiditur textus, quia primò ostendit, quod non rationabiliter: secundò ostendit rationem, propter quam mouebatur Plato, ibi [uideretur autem ex una materia una mensura] Dicit ergo primò, quòd ipse Plato posuit dualitatem ex parte materiæ, & non ex parte formæ: cum tamen contrarium contingat, quia, secundum opinionem Philosophorum antiquorum, dualitas & contrarietas est ex parte formæ, & unitas ex parte materiæ: nec est rationale ponere, sicut ponebat Plato: uidemus enim, quòd ex una materia multa fiunt secundum successione[m] formarū; una enim materia modo est sub una forma, postea sub alia, & ita una materia fit in duobus successiue; species autem & forma semel tantum generatur. i. tantum unum constituit, quia forma unius generati non aduenit alteri generato; ita quòd una forma successiue fiat in duobus. Deinde cum dicit.

Videtur autem ex una materia una mensura. specie autem, quam inducit unus existens, multa facit. similiter quoque se habet masculus ad feminam. Hac enim ab uno impletur motu, ille uerò multas implet. Et tales mutationes principiorū illorū sunt. Plato quidem igitur de quæsitis ita diffinit.

Ponit rationem, propter quam mouebatur Plato ad ponendum dualitatem ex parte materiæ: erat autem motuum suum istud; Videbat enim, quòd unum agens secundum diuersitatem materiæ multa generat, ita quòd unitas est ex parte agentis, & dualitas ex parte materiæ; quia ubi est materia, ibi & unum genitum; ubi autem est dualitas materiæ, & duo generata; quia una materia est ratio receptionis unius: duæ autem materiæ duarum receptionum: cum ergo secundum eum, ex una specie proueniant multa indiuidua, oportet, quòd hoc sit ex parte materiæ, in qua est multitudo dualitatis: Hoc uiso, patet litera. Dicit enim quòd una materia est una mensura, hoc est causa unius receptionis; species autem, cum sit una, multa facit: ergo oportet, quòd illa multitudo sit ex parte materiæ: ita quòd ex uno propter multitudinem in materijs multa proueniant: Exemplum huius habemus in masculo, & femina: quia masculus se habet ad modum agentis, & in primentis speciem; mulier autem ad modum patientis: una enim mulier impletur ab una actione uiri; & unus masculus, qui tenet locum agentis, implet multas mulieres: Similiter tales sunt participationes, & imitationes principiorum separatorum, quas posuit Plato; quòd unum secundum diuersas participationes diuersa constituit. Sic ergo Plato de principijs dixit.

A Notandum est, quod diuersitas fuit inter Platonem & Naturales: Naturales considerauerunt naturam sensibilem secundum quòd subijciuntur motui & mutationi: quia ergo uiderunt, quòd una materia per motum & mutationem potest subijci diuersis formis; ideo posuerunt unitatem ex parte materiæ, & dualitatem ex parte formæ: Plato autem considerauit naturam sensibilem ex hoc, quod participat quidditatem separatam: & quia unam quidditatem constituere diuersitatem in entibus, est secundum diuersitatem materiæ: ideo posuit diuersitatem ex parte materiæ, & unitatem ex parte formæ. Hæc autem positio Platonis multum est propinqua ueritati: uidemus enim quod una essentia specifica secundum diuisionem materiæ multa in diuidua constituit. Deinde cum dicit.

B *Palàm autem est ex dictis, quia duabus causis solum est usus; ipsa, quæ est eius quod quid est, & ipsa materia. species enim eius quod quid est cause sunt alijs speciebus uerò unum. Et quæ materia subiecta, de qua species: Hæc quidem in sensibilibus, unum uerò in speciebus. dicitur: quia ea dualitas est, magnum & paruum.*

Ostendit, ad quod genus causæ reducuntur principia, posita à Platone: & diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, ad quod genus causæ reducuntur illa principia, secundò ostendit, quomodo Plato aliquo modo posuit causam boni & mali, ibi [amplius bene & male]. Dicit ergo primò, quòd manifestum est ex dictis, quod Plato usus est duabus causis; usus est causa formali, quæ est ipsa identitas; & usus est ipsa materia: posuit enim species; quæ quidem species sunt quidditates, & sunt causæ alijs sensibilibus, speciebus uerò attribuebat unum: Similiter ponebat materiam subiectam, de qua aliquid fiebat; est enim substantia, de qua sunt species: ponebat enim quædam in sensibilibus; & quædam in speciebus: in speciebus quidem dicitur esse unum; in sensibilibus autem dualitas, quæ dicitur magnum & paruum. Deinde cum dicit.

Amplius bene & male causam dedit elementis singulis singularem, quod magis dicimus primorum inuestigare quosdam Philosophorum, uelut Empedocles & Anaxagoras.

D Ostendit, quomodo Plato posuit causam boni & mali; dicens quòd præter hæc Plato posuit causam, quod est bonum, & causam eius, quod est malum in singulis elementis, & rebus ab eo positis: causam enim boni attribuebat speciei, mali autem materiæ; causam tamen boni & mali magis sunt conati inuestigare antiqui Philosophi, quam ipse, sicut Empedocles; & Anaxagoras, de quibus satis dictum est supra.

Breviter istud, & capitulariter quid, et quomodo de principijs, & ueritate dixerunt; pertransiimus. Attamen ab eis tantum habemus, quia dicentium de principio, et causa, nullus præter ea, quæ sunt in Physicis à nobis determinata, dixit.

Hæc est pars principalis, in qua Philosoph. breuiter

Disfidium inter Naturales, et Platonem.

Positio Platonis, è male de proxima ueritati.

Principia, posita à Platone, ad quod genus causa reducitur.

Platonis lapsus.

TEX. 33.

Vnde Plato ductus è ponere dualitate ex parte materia.

Colligitur ex mente Platonis, mulierem passiuè concurrere ad generationem.

TEX. 34.

Metaphysicæ

uiter & capitulariter colligit ea, quæ dicta sunt ab antiquis: & diuiditur in tres partes, quia primò ostendit, quòd isti antiqui Philosophi nullum nouum genus causæ addere potuerunt quatuor generibus causarum, ab eo positis in principio libri: secundò ostendit, per quem modum antiqui Philosophi tetigerunt genera causarum: tertio concludit conclusionem principalem: secunda ibi [sed omnes obscure] tertia ibi [quod quidem igitur rectè.] Dicit ergo primò, quòd breuiter et summatim pertransiuimus ea, quæ dicta sunt ab antiquis de principiis rerum, & de ueritate earum: ex dictis autem eorum tantam ueritatem habemus: Quare iam inuenimus, quòd nullus dicentium de principio & causa, aliquid dixit de aliquo genere, diuerso ab illis generibus causarum; de quibus à nobis dictum est in Physicis: ex quo possumus habere, quòd non est aliud genus causæ præter quatuor. Deinde cum dicit.

Epilogus opinionum antiquorum de principiis rerum.

2. Phys.

Sed omnes obscure quidem, illa tamen aliquatenus usi sunt attingere. Quidam enim ut materiam principium dicunt, siue unum siue plura supponant, et siue corpus, siue incorporeum hoc ponant: ueluti Plato quidem magnum dicit, ac paruum. Italici autem infinitum. Empedocles uero ignem, terram, aerem, atque aquam. Anaxagoras autem similibus partium infinitatem; & hi omnes sunt talem causam tangentes. Et amplius quicumque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne spiritus, aere autem subtilius. Etenim quoddam tale principium elementum dixerunt. Hi quidem igitur hanc causam solum tetigerunt.

Ostendit, qualiter antiqui tetigerunt causas: & diuiditur in quatuor partes, quia primò ostendit, quomodo aliqui antiqui tetigerunt causam materialem: secundò quomodo aliqui causam efficientem: tertio causam formalem: quartò quomodo aliqui causam finalem, secunda ibi [Alii uero] tertia ibi [quòd autem quid erat esse] quarta ibi [Cuius uero causa.] Dicit ergo primò, quòd omnes antiqui debiliter tetigerunt causas: omnes enim aequaliter tetigerunt causas: hi quidem enim tetigerunt materiam, quam dixerunt esse principium rerum; unde est, quod magna differentia fuit inter eos, quidam enim posuerunt unam materiam, sicut Thales; quidam uero plures, sicut Empedocles. quidam uero illam materiam posuerunt esse corpus; quidam incorporeum sicut Plato, qui posuit illam materiam magnum & paruum; & sicut Italici, id est Pythagorici, qui posuerunt infinitum & finitum pro materia: Similiter Empedocles tetigit materiam, ponens quatuor elementa, quæ sunt corporea, esse principia rerum: Anaxagoras autem posuit infinitas esse partes similes, sicut dictum est: omnes ergo isti tetigerunt causam materialem; & etiam illi, qui posuerunt uel aerem, uel ignem, uel aquam, uel aliquod aliud corpus, quod esset subtilius aere, & grossius igne. Quidam enim sunt, qui posuerunt tale elementum principium rerum; posuerunt. scilicet principium rerum causam materialem. Deinde cum dicit.

Alii uero quidem inde principium motus, ut quicumque amicitiam, & litem, & intellectum, aut amorem, aut extra hæc principium faciunt.

Ostendit, quomodo aliqui posuerunt causam mouentem, dicens; quòd aliqui alii posuerunt causam, unde est principium motus; sicut quicumque tetigerunt amicitiam, & litem; uel quicumque tetigerunt intellectum, uel amorem: & de his satis dictum est supra. Deinde cum dicit.

Quod autem quid erat esse, & substantiam plane nullus dedit. Maxime uero hi dicunt, qui species, & eas in speciebus rationes ponunt. Neque enim ut materiam sensibilibus species, & quæ sunt in speciebus, neque ut huic principium motus proueniens existimant; immobilitatis autem causas magis, & eius quod est inquiete esse dicunt. sed quod quid erat esse aliorum. Singulis species præstant, speciebus autem unum.

Ostendit, quomodo aliqui tetigerunt causam formalem; dicens, quòd causam formalem, per quam scitur quòd quid erat esse rei, & quæ est causa substantiæ rei; nullus antiquorum manifestè tetigit: inter alios tamen Plato magis accessit ad causam formalem; posuit enim species; & ea, quæ pertinent ad species: sicut est idea, unitas, & numerus; species autem non potest reduci in causam materialem, ut ab eis ponatur in materia: nec potest reduci ad causam efficientem, quia non est causa; secundum enim Platonicos species sunt magis causa immobilitatis & quietis motus, quæ motus: reducitur ergo ad causam formalem; species enim præstat quòd quid erat esse, & quidditatem ipsis sensibilibus, ipsis autem speciebus præstat quidditatem unitas, quia quidditas est. Deinde cum dicit.

Cuius uero causa, actus, & transmutationes, & motus modo quodam dicunt causam; ita uero non dicunt, nec quo uere est. Nam intellectum, quidem dicentes, aut amorem, ut bonum quidem hæc ponunt causas, non ut gratia horum, aut existens, aut factum aliquid entium; sed ut ab his horum motum dicunt. Similiter autem & unum, aut ens dicentes esse talem naturam, substantia quidem causam dicunt esse, non tamen huius causa, aut esse aut fieri. Quare dicere & non dicere aequaliter accidit eis bonum esse causam. Non enim simpliciter, sed secundum accedens dicuntur.

Ostendit, quomodo aliqui tetigerunt causam finalem; dicens, quòd causa finalis, cuius causa sunt actus transmutationes, quidam antiqui tetigerunt quodam modo, id est secundum quid, & per accidens; simpliciter autem, & per se non tetigerunt: nam quidam antiqui ponentes intellectum, aut amicitiam esse causas rerum, dixerunt illas causas esse quoddam bonum: & quia bonum & finis conuertuntur, uidentur tetigisse causam finalem; non tamen sic est, quia causa finalis est, cuius gratia fit aliquid; isti autem, qui posuerunt illas causas amicitiam & intellectum, non posuerunt eas tanquam gratia illorum sit aliquid existens

Bonum, & finis conuertuntur.

stent, uel aliquod factum; sed eas tetigerunt, quia ab eis est principium motus: & ita magis eas tetigerunt, ut habent rationem efficientis, quam ut habent rationem finis. Similiter quicumque ponunt unum, & ens esse quandam naturam boni, ponunt illam naturam esse substantiam: uerum tamen ita eam ponunt, ut habet rationem causæ formalis, & non finalis, quia gratia huius boni, quod ponit; nec est, nec fit aliquid; quod est proprium causæ finalis: His ergo aequaliter accidit ponere, bonum, & finem esse causam; & aequaliter non ponunt enim causam finalem simpliciter, sed solum per accidens.

Questio.

Quereret quis, quomodo isti tetigerunt causam finalem per accidens, & non per se? Dicendum est, quod finis, & bonum conuertuntur: sicut ergo tetigerunt, bene tetigerunt finem: bonum autem potest tangi duobus modis; uno modo tangitur secundum quod est illud, à quo est motus: & sic habet rationem actiui: uel etiam tangitur secundum quod est natura, uel substantia rei, & isto modo induit rationem formæ: ita quod secundum istos modos bonum, & finis reducuntur ad actum, & formam: Alio modo potest intelligi bonum secundum quod est illud, cuius gratia fit aliquid; & secundum hoc tangitur in ratione; quia ipse finis est: quod propter illum fiunt omnia, quæ fiunt: secundum primum modum bonum tangitur illud, quod est bonum, & illud quod est finis; sed non tamen tangitur inquantum bonum, & inquantum finis: Differt enim tangere illud, quod est finis, & tangere finem inquantum finis: si enim aliquis tangat illud, quod est finis tantum, non tamen tangat idem inquantum finis, sed inquantum habet rationem alicuius formæ, tangit finem per accidens, quia ratione alterius, scilicet ratione actualis formæ: qui autem tangit finem inquantum finis, tangit finem per se & ratione sui: Cum ergo isti Philosophi tangerent amicitiam & intellectum, tangebant quædam bona, non tamen sub ratione boni & finis, sed magis sub ratione actiui: inquantum scilicet ab eis est principium motus: & sic tangebant unum & speciem; sicut Platonicus tangebant illud, quod est bonum; sed tamen magis tangebant in ratione formæ, quam in ratione finis; & per consequens tangebant illud per accidens. Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur rectè determinatum est de causis, & quot, & qua, testimonium præbere nobis uidentur, & hi omnes aliam causam tangere non ualentes. Adhuc autem, quia querenda sunt principia, aut sic omnia, aut horum aliquo modo palam.

Quomodo etiam unusquisque horum dixit, & quomodo habent de principiis contingentes dubitationes, post hoc pertransiamus de ipsis.

Concludit Philosophus conclusionem principaliter intentam: ubi notandum est, quod Philosophus in principio enumerauit quatuor genera causarum; postea recitauit diuersas opiniones antiquorum circa causas; uolens ostendere, quod nul-

lus antiquorum tetigit aliud aliquod genus causæ à prædictis quatuor; ut ex hoc concluderet, quod sunt tantum quatuor genera causarum: Et hoc est, quod concludit hic, dicens; quod bene determinatum est de causis, & quod ad numerum, & quod ad substantiam, testimonium nobis perhibent dicta antiquorum: quia isti non ualuerunt reperire aliam causam ab istis: Ex istis etiam manifestum est, quod in ista scientia querenda sunt illa principia, aut omnia, aut aliquod horum: & hoc, quia hæc scientia maximè considerat causam finalem & formalem, & est mouentem aliquo modo: Manifestum est etiam ex dictis, quomodo quilibet horum antiquorum dixit de principiis, & in quo bene, & in quo malè: post hæc autem uidentur sunt dubitationes, quæ accidunt eis.

B

Quicumque igitur uniuersum unum, & unam quædam esse naturam, ut materiam ponunt, et hanc corpoream, & magnitudinem habentem; patet quod multipliciter errant. Corporum enim elementa solum ponunt: incorporeorum uero minime, cum etiam incorporea sint. TEX. 35.

Postquam recitauit opiniones antiquorum, hic incipit improbare eos; et diuiditur in duas partes, quia primo improbat opinionem Naturalium; secundo eorum, qui non naturaliter locuti sunt, ibi, [quicumque uero.] Prima in duas, quia primo improbat opinionem illorum, qui posuerunt unum principium materiale: secundo illorum, qui posuerunt plura principia materialia, ibi [illud autem si quis.] Prima in quatuor secundum quatuor rationes, quas adducit contra ponentes unum principium materiale, quod est corpus; secunda ibi, [De generatione:] tertia ibi, [Amplius autem substantia] quarta ibi, [Adhuc facile esse.] Circa primum facit talem rationem: omnis positio, quæ tantum ponit elementa corporum & non incorporeorum, peccat: positio, quæ ponit aliquod corpus, sicut aerem, & aquam, est huiusmodi; ergo peccat. Et hoc est, quod dicit litera. Quod quicumque ponit ipsum ens esse unum, & unam naturam, & unam materiam ponit corpoream, & habentem magnitudinem, manifestum est, quod multis modis peccat; primo quidem, quia bene ponit elementa corporeorum; nullum autem elementum ponit incorporeorum; cum tamen multa sint huiusmodi; corpus enim, quod ponunt, non potest esse elementum rei incorporeæ. Deinde cum di-

C

De generatione quoque & corruptione causam dicere conantes, & de omnibus physicè tractantes, motus causam auferunt.

Ponit secundam rationem, & est talis. Omnis positio, quæ tollit causam motus, peccat; hæc est huiusmodi; quia non ponit nisi causam materialem, & non mouentem: ergo peccat. Et hoc est, quod dicit litera, quod aliqui conabantur dicere de generatione & corruptione; conabantur etiam tractare de omnibus naturaliter; & tamen negabant, siue auferbant causam motus. Notandum, quod isti duobus modis peccabant. primo quia con-

D

Bonum dupliciter.

Differt tangere illud, quod est finis, & tangere finem inquantum finis.

Inuenitur contra antiquos, ponentes unum principium materiale.

Metaphysicæ

cedebat generatione & corruptione; & tamen nullam causam ponebant generationis & corruptionis nisi materialem: secundò quia cum tractarent de omnibus naturaliter, cum natura sit principium motus & quietis, oportet quòd concederent motum & quietem; concedere autem non poterant motum & quietem, nisi concederent causam moventem: de qua tamen nullam mentionem faciebant. Deinde cum dicit.

Forma dicitur substantia rei, eo quòd est principium principium subsistendi, & essendi; Dicitur quòd quid est eo quòd est principium cognoscendi et definiendi, vel quia est obiectum intellectus, vel quia differentia est principium definitionis ps.

Amplius autem substantiam nullius posuere causam, neque quòd quid est.

Ponit tertiam rationem; & est ratio talis. omnis positio, quæ non ponit causam formalem, insufficientis est; cum ab ipsa forma sit quidditas, & substantia rei; hæc est huiusmodi, ergo &c. Et hoc est, quòd dicitur litera; quòd hæc positio peccat, quia non ponit formam, à qua est substantia rei, & quòd quid est. Deinde cum dicit.

Et insuper facile quòd uis simplicium corporum præter terram principium esse dicunt; non considerantes, quoniam pacto mutuum ipsorum faciunt ortum: ignis inquam, aeris, aqua, ac terra. Alia namque congregatione, alia discretionem ex se se mutuo fiunt. Hoc autem ad ipsum, ut quippiam sit prius, posterius uel plurimum refert.

Aliqua namque ratione id omnium maxime elementum esse uidebitur; ex quo primò congregatione elementa fiunt. Tale autem est id, quòd minimarum est partium, corporumque etiam subtilissimum est: Quapropter qui principium ignem ponunt: consentanea huic maxime dixerunt rationi. Tale autem & ceterorum quisque corporum elementum esse fatetur.

TEX. 38.

Nemo namque eorum, qui unum dicunt; terram elementum censuit esse ob magnitudinem partium, uti patet. Trium autem elementorum quòdque iudicem aliquem habuit. Quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aerem id inquirunt esse. At enim cur nam & terram non dicunt, ut plerique hominum opinantur? Cuncta namque terram inquirunt esse.

Hesiodus quoque terram ortam esse primam corporum ait; adeo uetusta; adeo uulgaris hæc existimatio fuit. Hæc igitur ratione neque si quis horum aliquid dicat præter ignem, neque si quis aere quidem densus, aqua uero subtilius id ponat, rectè dicere potest.

Et ad hoc quòdlibet simplicium corporum esse principium quòdcunque præter terram; non considerantes eam, quæ ex inuicem generatione aequaliter faciant. Dico, autem ignem, terram, aquam, & aerem; hæc quidem enim concretionem, illa uero discretionem inuicem fiunt.

Ponit & adhuc facilè quartam rationem, & est ratio sua talis: Illa positio, secundum quam quicumque elementorum potest poni principium respectu alterius, peccat; hæc est huiusmodi: quia quòdcunque elementum secundum hanc potest poni principium respectu alterius, ergo &c.

Circa hanc autem rationem sic procedit: quia primò ponit rationem suam: secundò, uidelicet ibi [Hæc autem id prius esse.] Manifestat, quòd

Inuenitur magis in speciali contra antiquos.

quòdlibet elementorum secundum positionem hanc potest dici prius alio: tamè magna differentia est secundum quid dicatur prius & posterius. Dicit ergo primò, secundum hanc positionem facile est ponere quòd cunq; corporum simplicium, excepta terra (quæ propter sui grossitatem principium non ponitur) principium & elementum respectu alterius; & hoc si consideremus mutuam generationem, & corruptionem, quæ est inter elementa: secundum enim congregationem & rarefactionem elementa adinuicem generantur; sicut ignis per condensationem fit aer, per rarefactionem fit ignis. Notandum est, quòd hæc positio insufficienter arguebat; dicebat enim, quòd si ex hoc fit hoc, quòd illud est principium materiale respectu illius, quòd tamen falsum est: si enim hoc esset uerum, unumquòdque elementorum poneretur prima materia respectu alterius: quia ex uno elemento fit aliud: illud enim debet poni primum principium, & prima materia respectu alterius, non ex quo fit aliquid quoquo modo: sed ex quo fit aliquid per se; hoc autem est ens in potentia: sicut patet ex primo libro Physicorum: nunc cum isti ponerent corpus in actu esse primum principium materiale, dicit, peccabāt: primò quia ens in actu nõ potest esse prima materia: quia ex ente in actu non fit aliquid, nisi per accidens: secundò quia ex hoc sequeretur, quòd essent plura principia materialia; quia quòdlibet elementum est aliquod ens in actu, ex quo potest fieri aliud. Deinde cum dicit.

Hæc autem id prius esse, & posterius plurimum differunt: aequaliter enim utique uidebitur maximum elementum esse omnium, ex quo primò fit congregatione primum. Tale uero est, quòd minutissime partis, & subtilissimum corporum. Unde quicumque ponunt ignem principium maxime confessæ rationi huic dicunt. Tale uero, & aliorum unusquisque; confitetur elementum esse quoddam corpus.

Manifestat, quòd dicere unum elementum prius alio multum differt, si distinguamus Prius: Dixerat enim quòd unumquòdque elementum potest esse prius alio, hic ergo uult distinguere hoc prius: Vbi notandum, quòd cum natura procedat de imperfecto ad perfectum in suo processu, illud, à quo incipit natura, est prius generatione; tamen illud, ad quòd terminatur motus nature, est prius in intentione: quando ergo unum elementum fit ex alio, illud ex quo fit, est prius generatione, tamen elementum factum est prius in intentione; Duo ergo facit hic, quia primò ostendit, quæ sunt elementa priora generatione: secundò quæ sunt priora intentione ibi, [Si uero est.] Dicit ergo primò, dictum est, quòd unum elementum est prius respectu alterius; tamen nondum dictum est, quòmodo accipiatur prius & posterius: Si enim accipiatur prius generatione, aliqua elementa maxime inter alia uidentur esse priora respectu omnium; hæc autem sunt elementa superiora; ex quibus fiunt aliqua per congregationem; & inter omnia

Principium materiale alicuius oportet esse per se ad esse illud, quale est solus ens in potentia: quia nulli ens actu est per se materia alterius entis actu.

Illud, à quo incipit natura, est prius generatione & id ad quòd terminatur est prius in intentione.

Quandò ali-
quid substi-
lius & sim-
plicius, tan-
tò magis ui-
detur acce-
dere ad na-
turam prin-
cipii.

omnia alia, ignis, qui est subtilissimus: quantò ali-
quid subtilius, tantò magis uidetur accedere ad
naturam principii: Vnde quicunq; ponunt ignè
principium, multum uidentur accedere & con-
sentire huic rationi; & sic quicunque posuerunt
quodcunque aliud elementorum esse principium
corporum: propter hoc etiam uidentur posuisse,
scilicet propter subtilitatem; Et ideo nullus eor-
um posteriorum, dicentium omnia hebere unum
principium, posuit terram esse illud principium:
& hoc propter grossitiem suam, & magnitudinè
partium: Quodlibet enim illorum elementorum
præter terram iudicem accepit; hi enim dixerunt
ignem esse principium; illi uerò aerem, alii uerò
aquam; nulli uerò terram. Sed quare isti Philoso-
phi non dixerunt hoc, terram, scilicet esse princi-
pium: cum multi populares hoc dixerint: & enim
antiqua & popularis opinio fuisse uidetur, quòd
terra est principium; cum & hoc dixerit Hesio-
dus, qui posuit terram esse primò factam, ut esset
primum receptaculum omnium, Quòd hoc non
dixerunt, hoc fuit propter grossitiem, quam ha-
bet terra in suis partibus; Vnde secundum hanc
rationem, quæ ponit, quòd elementum quantò
subtilius, tantò magis principium; patet, quòd
nullus eorum benè dixit in ponendo principium;
& hoc, quia scilicet de ratione principii est, quòd
non fiat ex alio, sed omnia ex illo: Nec etiam ille
posuit benè, qui posuit corpus, quod est princi-
pium, esse quoddam medium inter aerem & a-
quam, subtilius quàm aqua, grossius autem aere:
quia ex quo grossius est, aer potest fieri ex illo, &
sic non est principium. Deinde cum dicit.

*Si uerò est, quod est generatione posterius, natura
prius, & quod est densatum & concretum posterius
generatione, horum erit contrarium: Aqua quidem
aere prior, & terra aqua: De ponentibus quidem igi-
tur unam causam, qualem diximus; sint hæc dicta.*

Postquam ostendit, quòd elementa subtiliora
secundum hanc positionem ponuntur priora; si lo-
quamur de priori generatione; hic ostendit, quòd
è conuerso est, scilicet, quòd elementa densiora
sunt priora: si loquamur de priori intentione. Si
enim secundum eos ex subtilioribus fiunt gros-
siora per congregationem; & illud, quod fit, sem-
per est primum in intentione generantis; sequi-
tur, quòd densiora sunt prima in intentione natu-
ræ: Et hoc est, quod dicit, quòd si illa, quæ sunt po-
steriora generatione, sunt priora in intentione
naturæ, sequitur quòd elementum obtusum, &
densum sit prius; quia fit ex subtiliori; Ita quòd ac-
cidit contrarium huius, quod dictum est: diceba-
tur autem, quòd subtiliora sunt priora; nunc au-
tem accidit, quòd densiora: ita quòd aqua est prior
aere, & terra aqua: Concludit ergo Philosophus,
quòd de ponentibus unam causam materialem,
tantum dictum est. Deinde cum dicit.

Defectus an-
tiquorum.

EX. 39.

*Illud autem quoque & si quis hæc plura ponit, ue-
lut Empedocles quatuor dicit corpora materialem:
Et enim huic hæc quidem eadem, alia uerò propria*

A *accidere est necesse. Ex adinuicè enim generata cer-
nimus, quasi non semper igne & terra eodem corpo-
re permanente. Dicitur est autem de his in Physicis.*

Improbat ponentes plures causas materiales;
& diuiditur in duas partes, quia primò improbat
opinionem Empedoc. secundò Anaxag. Prima
in tres, secundum quòd tres rationes adducit cõ-
tra Empedo. secunda ibi, [& de mouentium cau-
sa:] tertia ibi, [ex toto alterationem.] Dicit er-
go, quòd illud, quod accidit præcedentibus; acci-
dit Emped. qui ponit quatuor elementa esse prin-
cipia materialia; quia sicut illi posuerunt corpus
in actu esse principium, ita & ipse, quod est im-
possibile: Vnde quædam inconuenientia, quæ acci-
dunt illis, accidunt & isti; & etiam quædam pro-
pria; Quorù primum est, quòd illud, quod dixit;
est contra naturam principii materialis; princi-
pium enim materiale semper manet, nec genera-
tur: causatum autem est, & probatum in naturali-
bus, quòd elementa adinuicem generantur, nec
manent: ergo non est principium materiale; sed
magis resoluitur ad materiam. Deinde cum di-

Redargui-
tur Empe-
docles.

B *Et de mouentium causa, utrum unum, aut plura
ponendum, nec rectè, nec rationabiliter putandum
est omnino dictum esse.*

Ponit secundam rationem, quæ quidem respi-
cit causas manentes, quas posuit Empedocles,
dicens, quòd dicere, sicut dicit Empedoc. de cau-
sa mouente, utrum, scilicet sit una causa, uel plu-
res; nec rationabiliter, nec rectè dictum est. Licet
enim causæ proximæ sint contrariæ: tamen oportet
causas contrarias reducere ad unam causam,
quæ non habeat contrariam; de qua tamen nullã
fecit mentionem. Deinde cum dicit.

*Ex toto alterationem auferre est necesse. sic di-
centibus. Non enim ex calido frigidum, nec ex fri-
gido calidum erit. Quod enim ea patietur cõtraria,
& quæ est una natura, quæ sit ignis, aut aqua? Quod
ille non ponit.*

C Ponit tertiam rationem, & est talis. Positio,
quæ tollit alterationem est impossibilis: sed posi-
tio Empedoc. est huiusmodi: tollit enim altera-
tionem: non enim potest ponere, quomodo ex ca-
lido fiat frigidum, & è conuerso: non enim potest
fieri ex contrario contrarium, nisi detur una po-
tentia, quæ aliquando sit sub uno contrariorum,
aliquando sub alio: hanc autem non dat Emped.
ergo sua positio est impossibilis. Notandum est,
quòd Emped. in duobus peccabat: primò quia tol-
lebat unitatem materiæ: secundò quia tollendo
unitatem materiæ, tollebat alterationem & gene-
rationem, quæ quidem alteratio inter contraria
est; unum autem contrariorum non potest mutari
in aliud; nisi detur unum commune subiectum,
quod aliquando est sub uno, aliquando sub alio;
& ita remota unitate materiæ, remouetur altera-
tio; si autem remouetur alteratio, remouetur & ge-
neratio; & hoc quia alteratio est uia in generatio-
nem; qui autem remouet uiam, remouet termi-
num: unde si alteratio est impossibilis, & genera-
tio;

E tio;

Metaphysicæ

tio; quia si fieret alteratio sine generatione, esset ociosa: quia ociosa est uia, quæ non cõsequitur ter minum. Deinde cum dicit.

TEX. 40.

Anaxag. uerò si quis susceperit duo elementa dicere, suscipiant maximè secundùm rationem, quam ille quidem non dearticulauit. Sequutus enim est ex necessitate dicentes eam. Nam absurdo existente, taliter dicere permixta esse a principio omnia; & quia oportet accipere, quod impermixta præexistat; & quia non aptum cuilibet permisceri quodlibet. Adhuc autem quia passiones, et accidentia separantur à substantiis; eorundem enim permixtio est & separatio.

Impugnatur Anaxagoras.

Improbat positionem Anaxag. & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quomodo Anaxago. peccabat: secundò quomodo aliquo modo appropinquauit ueritati, ibi, [tamen si quis.] Dicit ergo primò, quòd si aliquis susceperit positionem Anaxag. uidebit, quòd ipse posuit duo elementa rerum, scilicet causam materialem, & causam efficientem; & hoc secundùm rationem; quia ratio ueritatis cogebat eum sic dicere: in hoc. n. est secutus eos, qui exprimunt hanc ueritatem; Licet autem benè dixerit in ponendo duo principia, tamen peccauit primò: quia non benè dearticulauit, id est manifestauit ea: secundò quia absurdum existit, quod dicit, scilicet, quòd omnia fuerunt permixta in principio mundi: sic enim permixtum præcederet omnia, quod est impossibile, quia permixtum debet sequi simplex, & non è conuerso: impermixta enim magis sunt principia permixtorum, quàm è contrario: tertio quia ponit, quòd quodlibet permiscetur cuilibet, quod est impossibile: quia multa sunt, quæ non sunt apta nata permisceri: est enim mixtio alteratorum unio: illa ergo, quæ possunt adinuicem alterari, possunt & separari; sed quia impossibile est, quòd accidentia possint separari à subiectis; si tamen essent permixta, sicut posuit Anaxag. possent separari; quia eorundem est separatio & permixtio: quæcunque enim possunt permisceri, possunt separari; cum ergo accidentia secundùm Anaxagoram possint permisceri, possunt & separari. Deinde cum dicit.

Vide 1. Physic. sic. tex. 32. 33. & inde.

1. de Generatione. text. Com. 82. & inde

Tamen si quis exequitur, articulans quod uult dicere, fortè apparebit mirabilius dicens. Quando nanq; nihil erat discretum, palàm quia nihil erat uerum dicere de substantia illa: Dico autem quia neque album, neq; nigrum, aut fuscum, aut alium colorem. sed neque colorata erat ex necessitate: quorum enim colorem aliquem haberet. Similiter autem & sine humoribus. Eadem quoq; ratione neq; aliud similitium: nihil. n. neq; quale aliquid id possibile est esse, neq; quantum neq; quid: Aliqua. n. dictarum in parte specierum inessent utiq; ei, sed hoc palàm impossibile, permixtis omnibus, iam. n. discreta essent.

Ostendit, quomodo positio Anaxag. habet aliquam apparentiam ueritatis: & diuiditur in duas partes. Anaxago. enim posuit duas partiales causas, scilicet causam materialem, & causam effici-

tem: primò ergo ostendit, quomodo illud, quod dixit Anaxag. de Materia; appropinquabat ueritati: secundò quomodo illud, quod dixit de causa efficiente, etiam ueritati appropinquauit, ibi [dicit autem permixta esse.] Dicit ergo primò, quòd si aliquis perspexerit de articulatione. i. manifestè, & subtiliter & nõ superficialiter illud, quod uult dicere Anaxag. apparebit, quod aliquid dixit mirabilius aliis; & quod sua de materia appropinquat ueritati: Dixit enim quòd materia erat aliquid, in quo nihil erat descriptum: Ita quòd de substantia materiali nihil poterat prædicari: nõ enim de ea potest prædicari aliquis specialis color, quia non poterit dici nec alba, nec nigra, nec fusca, nec aliquo colore colorata: De ea etiam non potest prædicari color in genere, quia si prædicaretur de ea genus, prædicaretur necessario aliqua species: quia impossibile est, de aliquo prædicari genus, de quo nulla specierum prædicari possit; De prima etiam materia non potest prædicari aliquis sapor, nec aliquid aliud per eandem rationem: cum enim in ea nihil sit descriptum; nec quale, nec quantum, nec quid, nec breuiter aliqd ens prædicamentale de ea poterit dici: Si. n. genus posset prædicari, & aliqua species prædicaretur; cum contrarium sit ostensum: omnibus enim permixtis in illa materia, nihil de ea poterit prædicari; quæ enim prædicantur descripta sunt, & in actu. Notandum est, quòd ille Anaxag. appropinquauit ueritati in ponendo materiam: posuerunt enim Philosophi antiqui, quod materia erat ens in actu, hi autem non appropinquauerunt ad ueritatem materiæ; quia de ueritate materiæ est, quòd sit ens in potentia, & nõ ens in actu: Anaxag. autem posuit, quòd in materia, quam posuit esse fundamentum naturæ; nihil est distinctum: & in hoc appropinquauit ad ueritatem materiæ: Secundùm enim Philosophum in septimo huius, materia est in potentia ad omnem formam generabilem & corruptibilem, & non est in actu aliqua formarum; non enim est quale, nec quid, nec quantum, & sic de omni alio ente prædicamentali, & sic est in potentia ad omne ens prædicamentale, & non in actu. Notandum est, quod licet Anaxag. appropinquauerit ad ueritatem materiæ, tamen non omnino dixit illud, quod est de materia; uoluit enim quòd potentia materiæ est sicut potentia mixti: quia omnia sunt mixta adinuicem secundùm eum: in mixto autem non sunt in actu illa, quæ miscentur, & quæ in mixtione conueniunt, sed tantùm in potentia: ita quòd nihil est in actu distinctum: Et ideo licet potentia mixti, & potentia materiæ assimilatur; tamen non est omnino simile inter potentiam materiæ, & potentiam mixti; miscibilia sunt in mixto, non in pura potentia passiuâ; quia miscibilia aliquo modo manent in mixto; sed formæ sunt in materia, sicut in pura potentia passiuâ; Et sic non est simile de potentia materiæ, & de potentia mixti. Deinde cum dicit.

Naturam materiae primæ.

Quo Anaxag. opinio declinat ad ueritatem.

Text. Com. 18.

Dicit autem permixta esse omnia, intellectu ex TEX. 42. pto

pro, hunc uerò solùm impermixtum & purum. Ex his uerò accidit principia dicere & ipsum unum. hoc n. simplex, & impermixtum, & alterum tanquam ens, quale indeterminatum ponimus, antequam determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem, neq; rectè, neq; clarè; uult autem simile quidè neq; & iis, quæ posteriùs dicunt, & iis quæ nunc magis apparent. rerum hæc quidem illarum, quæ circa generationem & corruptionem & motum sunt, rationum, propriè sunt solùm; ferè. n. de tali substantia & principia, & causas inuestigant solùm.

Pythagoras ueritatē magis attingisse uisus est.

Ostendit, quomodo Anaxag. appropinquauit ueritati, in ponendo causam efficientem; dicens, quòd ille præ aliis subtiliùs dixit: dixit enim, quòd omnia præter intellectum permixta sunt. Solùm enim intellectum, quem ponit causam efficientem, dixit esse purum & impermixtum: Ex quo si

Excusatio Philosophi.

ibi accidit ponere duo principia, unum principium est ipse intellectus, quem posuit impermixtum esse, & simplex; alterum principium est ipsa materia, quam dicimus esse indeterminatam, antequam determinatur per formam, per quam quidem formam aliquo modo reperitur in specie: ipse ergo Anaxag. ea, quæ dixit; nec rectè, nec planè dixit: quia non benè manifestauit dicta sua. Videbatur tamen dicere aliquid propinquum posterioribus Philosophis, qui rationem fenerint de materia: & quorum opiniones non erant tunc magis apparentes, quam alia: licèt modò manifestatè sint. Vltimò excusat se à prolixa determinatione harum opinionum: quia determinare eas, magis spectat ad Naturales: Et hoc est, quòd dicit, quòd sermones horum Philosophorum magis sunt propinqui sermonibus naturalibus, qui uersantur circa generationem & corruptionem, quam sermonibus metaphysicis; cuius ratio est, quia isti Philosophi ferè non quærunt, nisi principia & causas substantiæ generabilis & corruptibilis; substantiæ autem generabilis & corruptibilis cadūt sub consideratione naturalis scientiæ: dicit autem Ferè, quia isti Philosophi aliqua abstracta considerauerunt, sicut patet de Anaxag. qui aliquid dixit de intellectu. Notandum est, quòd sicut Anaxag. loquendo de materia, appropinquat ueritati: ita similiter appropinquat ueritati, loquendo de intellectu; uoluit enim, quòd ipse intellectus esset impermixtus, & simplex; quia aliter non posset omnia separare, & distinguere. Debemus. n. imaginari de prima causa suo modo, sicut de materia prima: si enim materia prima esset arctata ad aliquam formam, non posset recipere omnem formam: quia ergo potest fieri omnis forma, non est arctata ad aliquam formam; si enim esset arctata ad aliquam formam; non esset omnia fieri: Similiter si intellectus primus esset in genere & in specie; ita quòd esset arctatum ad aliquod ens speciale & finitum, non posset facere, nec distinguere omnia entia; sicut enim suo modo se habet potentia passiuæ ad omnia fieri; ita se habet potentia actiuæ primi intellectus ad omnia facere: non

A posset autem omnia facere, si esset ens arctatum ad materiam, quòd ens arctatum ego uoco ens permixtum: & ideo benè intellectus primi dicitur impermixtus, & Anaxag. hoc dicendo, appropinquat ueritati. Deinde cum dicit.

Quicumq; uerò de omnibus quidem entibus speculantur, entium autè quædam sensibilia, quædam non sensibilia ponunt; manifestum est, quòd de utrisq; generibus perscrutantur. Quare magis immoretur quispiam de iis, qui benè, quàm non benè dicant, ad eorū, quæ nobis posita sunt, inquisitionem.

Postquam disputauit contra opiniones Naturalium: hic disputat contra opinionem Pythagoræ & Platonis, qui posuerunt altiora principia, quàm præcedentes: & diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quòd disputare contra istos,

Aduersus Pythagoricos, et alios, ponentes principia incorporea.

B & considerare opiniones eorum magis conuenit huic scientiæ, quàm considerare opiniones præcedētium; secundò incipit disputare contra eos, ibi, [Pythagorici quidem igitur.] Ad euidentiā primi notandū est, quòd hæc scia considerat ens, in quantum ens; & ideo quantum se extendit ambitus entis, tantū se extendit ambitus huius scientiæ; ambitus autem entis se extendit ad entia sensibilia, & intelligibilia; & ideo hæc scientia non solùm se extendit ad sensibilia; sed etiam ad intelligibilia; ita quòd ultimum de potentia huius scientiæ est, quòd possit se extendere ad intelligibilia entia; aliqui ergo Philosophi ita dixerunt de ente sensibili, quòd nihil uisi sunt dicere de ente intelligibili. Plato enim posuit species, & ideas, quæ habent esse intelligibile; uterque istorum per abstracta quærebant de sensibilibus; Hi ergo, quia aliquid dixerunt de ente sensibili, & intelligibili, aliquid uideretur dixisse de toto ente: & quia hæc scientia aliquo modo est circa totum ens: ideo isti magis appropinquabant considerationi huius scientiæ, quàm illi, qui dicebāt de uno ente, scilicet sensibili. His uisus, patet litera, dicit enim quòd illi, qui faciunt speculationem de toto ente, scilicet tam de ente sensibili, quàm de ente insensibili, manifestum est, quòd circa utrunque genus entium ponunt speculationem suam; & ideo dignius est magis immorari circa dicta eorum, in dicēdo quid. s. benè & nō benè dixerunt, quàm circa dicta aliorū, qui non dixerunt nisi de uno ente, scilicet sensibili: &

Ambitus huius scientiæ mensuratur secundum ambitū entis.

D hoc quia illi magis appropinquant ad præsentem perscrutationem, quæ est de ente in quantum ens. Deinde cum dicit.

Pythagorici quidem igitur, qui sic uocati, principii quidem, et elementis alieniori modo, quàm Physiologi utuntur. Causa uerò est, quoniam ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium. n. que Mathematica sunt, sine motu sunt; præter illa, quæ circa Astrologiam sunt.

TEX. 43.

Incipit disputare contra istos Philosophos: & diuiditur textus, quia primò disputat cōtra Pythagoricos: secundò contra Platonicos, ibi [qui uerò ideas.] Prima in duas, quia primò ostendit, in quo conueniebāt Pythagorici cum Naturalibus, & in

Metaphysicæ

quo differebant : secundò incipit disputare cõtra eos ibi, [ex quo tamè modo.] Prima in duas, quia primò ostendit, in quo Pythagorici differebant cum Naturalibus: secundò ostendit, in quo cõueniebant, ibi [disputat tamen.] Dicit ergo primò, q̃ illi, qui uocantur Pythagorici, differunt à Naturalibus extraneo modo; nam alio modo utuntur elementis, & principiis, quàm Naturales utantur: cuius ratio est, quia Naturales à sensibilibus accipiunt principia sua; Pythagorici autem ex nõ sensibilibus; quia principia rerum acceperunt ex Mathematicis; manifestum est autem, q̃ Mathematica omnia (præter illa, quæ cadunt sub Astrologia) sine motu sunt: & ideo cum per Mathematica sicut per numeros tractent de naturalibus, cum Mathematica sint immobilia: manifestum est, q̃ tractant ex immobilibus & insensibilibus. Notandū est, quòd Astrologia tenet gradum medium inter scientiam Mathematicam & Naturalem: & hoc, quia hæc scientia est principium Mathematicorū, applicat autem res naturales, scilicet ad motum cœli: & ideo dicit Philosophus, q̃ licet aliæ scientiæ Mathematicæ abstrahant à motu; tamè minùs abstrahit; quia applicat principia Mathematica ad motum: Veruntamen notandum est, quòd dicit hic Comentarior, quòd licet corpora cœlestia sint subiecta Astrologiæ, tamen Astrologus non considerat de istis, in quantum mota sunt, sed considerat de sitibus eorum secundum quantitatem motuum & nobilitatem, & secundum uelocitatem: etiam considerat de proportionibus eorum, & de approximatione, & elongatione eorum ad inuicem. Naturalis autem cõsiderat de corporibus cœlestibus secundum quòd mobilia sunt, ostendens, qui motus est possibilis in eis, & qui non: Ex quo patet secundum Commen. quòd naturalis uersatur circa motum cœli. Astrologus autem circa quantitatem motuum. Deinde cum dicit.

Disputant tamen, & tractant omnia de natura; etenim generant cœlum, et circa eius passiones partes, & opera obseruant, quod accidit; & principia & causas in his consumunt, tanquàm cæteris Physiologis conuenientes; quia ipsum ens, hoc est, quodcumq; sensibile est, & quod continet id, quod uocatur cœlum.

TEX. 44.

Causas uerò & principia (sicut diximus) sufficientia (ut dicunt) etiam usque ad superiora entium transcendere, & magis quàm de natura sermonibus conuenientia.

Ostendit, in quo conueniebant Pythagorici cum Naturalibus. Vbi notandum est, q̃ in duobus conueniebant: primò quia disputabāt de omnibus rebus naturalibus, & tractabant de generatione omnium rerum naturalium, sicut etiam naturales: secundò conueniebant; quia sicut naturales ponebant omne ens esse sensibile; ita & isti ponebant. Verum est, quòd entium sensibilibus ponebant principia insensibilia, sicut numeros; & quantum ad hoc attingebant etiam intelligibilia. His uisus patet litera, dicit enim, quòd isti Py-

Astrologia è media inter Mathematicam, et Naturalem.

Astrologus quo considerat de corporibus celestibus.

Præfert Pythagoreos àtiquis Naturalibus.

thagorici, sicut etiam Naturales disputant & tractant de omnibus rebus naturalibus; generant enim cœlum; & quærunt causas, & principia huius, quod accidit circa partes cœli. Vocantur autem partes cœli stellæ, & orbis: Quærunt etiã causas & principia huius, quod accidit circa positiones cœli, sicut eorum; quæ accidunt circa eclipses lunares. Quærunt etiam causas, & principia, quæ accidunt circa operationes cœli, idest circa motus cœlestes; & quantum ad hoc consentiunt aliis naturalibus: Secundò etiam cõsentiant eis, quia totum ens ponunt sensibile, quod tamen cõprehenditur à cœlo, etiam hoc, quia Pythagoras nihil posuit extra cœlum; uerum est, quòd causas & principia entis sensibilis posuerunt res Mathematicas, siue numeros, quæ quidem aliquo modo attingunt ad entia superiora & intelligibilia: quia Mathematici abstrahunt a motu, & a materia; & quantum ad hoc dixerunt aliquid de intelligibilibus: & dicta eorum magis fuerunt conuenientia, quàm dicta de natura, idest dicta naturalia; cuius ratio fuit; quia isti non potuerunt extendere intellectum suum ultra sensibilia, quod tamè isti fecerunt. Deinde cum dicit.

F

Ex quo tamen modo motus inerit finito, & infinito solùm; suppositis pari & impari non dicunt. Quomodo autem possibile sine motu & transmutatione generationem, & corruptionem esse, aut eorū, quæ geruntur, opera circa cœlum?

TEX. 45.

Incipit disputare contra istos, & diuiditur in quinque partes, secundum quinque rationes, quas adducit contra istos: secunda ibi, [Ampliùs aut siue quis,] tertia ibi, [Ampliùs autem quomodo] quarta ibi, [Vtrum idem sit hic numerus.] Hæc est ergo prima ratio talis. Illa positio peccat, quæ per principia sua non potest reddere rationem motus & mutationis; positio Pythagoræ est huiusmodi, ergo &c. quia per principia sua non poterat seruire motum & mutationem, & ideo peccat; Et hoc est, quòd dicit litera, quòd supposito, q̃ par & impar, finitum & infinitum, sint principia rerum, sicut posuit Pythagoras; non potest inueniri aliquis modus, per quem ponatur, q̃ motus insit rebus; res autem esse sine motu est impossibile: Quod enim motus sit in rebus, potest ostendi per generationem & corruptionem, quæ in rebus est: quæ quidè est generatio & corruptio non est sine motu: Potest etiam ostendi per opera, quæ fiunt circa cœlum, quæ sine motu nõ sunt. Notandum est, q̃ Mathematica, sicut sunt numeri, quos ponebat Plato principia rerum; abstrahunt à ratione agendi, & per consequens à ratione causandi, & mouendi: si autem sic est, non potest poni causa motus & mutationis: & sic secundum Pythagoricos non assignatur causa motus & mutationis. Deinde cum dicit.

H

Ampliùs autem siue quis eis concedat esse magnitudinem, siue hoc ostendatur; tamen quomodo erunt hæc corporum leuia, illa uerò grauitatem habentia? Ex quibus. n. supponunt & dicunt, nihil magis

Redarguit Pythagoræ pluribus rationibus.

Mathematica abstrahunt à ratione agendi, cãndi, & mouendi.

gis de Mathematicis corporibus dicunt, quàm de sensibilibus. Unde de igne, & terra, & aliis huiusmodi corporibus nihil dixerunt, sicut nihil de sensibilibus existimant, dicentes proprium.

Ponit secundam rationem, & est talis. Illa positio, quæ per principia sua non potest ostendere differentiam corporum naturalium, quare scilicet sint aliqua grauia, & aliqua leuia; insufficientis est; positio Pythagoræ est huiusmodi, ergo insufficientis est: Et hoc est, quod dicitur litera, quod siue detur & supponatur, siue ostendatur, quod magnitudines componuntur ex numeris; tamen certum est, quod siue numeri ponantur principia rerum, quod non potest ostendi, quare de numero corporum hæc sunt grauia, & quare hæc leuia; numeri enim qui ponuntur principia ab eis, & ex quibus supponunt, & dicunt omnia fieri, non magis adaptantur corporibus Mathematicis, quæ nec sunt grauia, nec sunt leuia, quàm corporibus sensibilibus, quæ sunt grauia & leuia: & ideo nihil magis dixerunt per principia sua de corporibus sensibilibus, sicut de igne & aliis huiusmodi corporibus; quàm de corporibus Mathematicis: cum tamen de huiusmodi corporibus aliquid proprium debuissent dicere. Notandum est, quod corpora sensibilia aliquid addunt super corpora Mathematica; & ideo aliqua propria principia debuerunt poni respectu corporum naturalium, per quæ posset assignari natura eorum, & differentia adinuicem: cum ergo isti posuerint quædam principia, quæ non magis aspiciant corpora Mathematica, quàm corpora sensibilia, & naturalia; per talia principia nihil proprium potuerunt dicere de naturalibus. Deinde cum dicit.

Corpora sensibilia aliquid addunt super corpora Mathematica.

TEX. 46.

Amplius autem quomodo oportet accipere eas quidem esse numeri passiones, et numerum circa cælum existentium, & factorum, & ab initio & nunc Numerorum uero nullum esse præter numerum hunc, ex quo consistit mundus.

Ponit tertiam rationem, & diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quod numerus positus à Pythagora non potest poni causa rei: secundò ostendit motiuum, quo Pythagoras mouebatur ad ponendum numerum in rebus: ibi, (nam cum in hac parte. Ad euentiam primi notandum est, quod si Pythagoras posuisset duplicem numerum, sicut uisus est dicere Plato; potuisset dicere, quod numerus est causa rei: potuisset enim dicere, quod numerus intelligibilis est causa numeri sensibilis, & quia numerus sensibilis est essentia rei & substantia; ideo per consequens est causa substantiæ rei; sed quia ipse non posuit esse substantiam rei sensibilis, non potuit dicere, quod numerus esset causa substantiæ rei: Si enim numerus esset causa substantiæ rei, & tamè idem est, quod substantia rei, sequitur, quod idem sit causa sui ipsius. His uisus patet litera: dicit enim, quod non est possibile dicere, numerum, & passiones numeri esse causas rerum existentium circa cælum, & rerum, quæ fiunt modò, & iam factæ sunt: & cum hoc etiam

A dicere, quod nullus alius numerus est præter hunc numerum sensibilem, ex quo constituitur mundus. Deinde cum dicit.

Nam cum in hac parte opinio, & tempus sit eis, parum uero desuper, aut subtus iniustitia & discretio; aut & permixtio, demonstrationem aut dicant, quia horum unumquodque numerus est. TEX. 47.

Ponit motiuum, quo mouebatur Pythagoras ad ponendum, quod numerus est in mundo. Ad cuius euentiam notandum est; quod Pythagoras ponebat, quod omnia, quæ sunt infra mūdum; sunt in proportionem debita: quam proportionem uocabat numerum: & dicebat proportionem hæc esse ex hoc, quod omnia corpora sunt in debito loco, & debito situ: Si enim superiora essent inferiori, & inferiora superius, destrueretur proportio & numerus. His uisus patet litera: nam cum in hac parte inferiori sit opinio, & tempus, hoc est situs, & contingentia; & corruptibilia, quæ cadunt sub opinione, & tempore; nec possint superius esse; nec illa, quæ sunt superius, possint subtus id est inferiori: quia si ita esset in rebus, esset iniustitia, id est in equalitas, & permixtio id est confusio, & nõ distinctio: quod inquam ita est, hoc manifestè demonstrat, quod unumquodque horum consistit in proportionem, & numero. Deinde cum dicit.

Egregie Pythag. de ordine uniuers.

Amplius autem accidit secundum hunc locum iam pluralitatem esse constitutarum magnitudinū, quia passiones hæc sequuntur singula loca.

Ponit quartam rationem, & est talis. Videmus enim quod accidit, quod diuersitas constitutarum magnitudinum naturalium est secundum diuersitatem locorum; quia passiones corporum naturalium diuersificantur secundum diuersa loca; quæ quidem diuersitas non potest attendi penes principia Mathematica, quæ posuit Pythagoras. Notandum est; quod secundum Philosophum motus ad formam est motus ad locum: Ex quo tria sequuntur, primum est, quod mouens, & generans dando formam, dat locum: secundum est, quod secundum diuersitatem formarum, & passionum naturalium sunt diuersa loca: sicut alius est locus terræ, & alius est locus ignis: ex quo sequitur tertium, scilicet quod ille, qui largitur formam, largitur & locum; & qui largitur locum, largitur & formam; & qui non potest largiri locum, non potest largiri formam: etiam qui non potest largiri diuersitatem secundum locum, nõ potest largiri diuersitatem secundum formam, nec è conuerso: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quod diuersitas passionum, & formarum est secundum diuersitatem locorum: Ex quo sequitur quod illa principia, quæ non præstant diuersitatem secundum locum, siue locorum; non præstant diuersitatem formarum; nec è conuerso; talia autem sunt principia, posita à Pythagoricis. Deinde cum dicit.

Motus ad formam est motus ad locum. Corollaria.

Diuersitas passionum, et formarum est secundum diuersitatem locorum.

Utrum idem sit hic numerus, qui in cælo est, quæ oportet accipere; quia unumquod est, aut præter hunc alius? Plato namque ait alium esse. Existimat quidem TEX. 48.

E 3 dem

Metaphysicæ

dem etiam & ille numeros hæc esse, & horum causas; hos uerò sensibiles. De Pythagoricis quidem dimittatur ad præsens, sufficit. n. ipsa tangere tantum.

Ponit ratione, & est ratio quinta talis per modum interrogationis; Cû Pythagorici posuerint numeros substantiam rerum, quærimus ab eis, Vtrum sit idem numerus, qui est in cælo, hoc est, qui est substantia superioribus, quæ comprehenduntur à cælo, quem numerum dicimus esse substantiam rei; cum omni alio numero? aut præter hunc numerum, qui est substantia rei; sit aliquis alius numerus? quasi dicat Philosophus, quodcumque horum dixerint, accidit eis in conueniens. Si .n. dixerint, qd sit tantum unus numerus, scilicet ille, qui est substantia rei; cum ille ponatur ab eis causa rei, sequitur (ut iam dictum est) quòd idem est causa sui ipsius. Si autem dicant, qd est alius numerus intellectualis præter numerum sensibilem; de hoc numero, quia non meminerunt, insufficenter locuti sunt; Hoc autem non potest obiici Platoni. Plato .n. distinxit alios numeros sensibiles; & alios numeros intellectuales; quos dixit causas rerum. Vltimò concludit Philosophus dicens, qd opiniones Pythagoræ debent dimitti: sufficit. n. ad præsens eas tetigisse,

TEX. 49.

Qui uerò ideas posuerunt, primum quidem cum quærent horum existentium causas habere, cetera equalia his numero attulerunt: Velut si quis numerare uolens, cum quidem pauciora existant, arbitretur non posse, plura uerò ea faciat, & ita numeret. ferè etenim forma æquales, aut non pauciores iis sunt.

TEX. 50.

Ex quibus, dum de eis causas quærent, ad illas processerunt. Nam secundum unumquodque æquiuocum homogeneum aliquid est, & circa substantias aliorum, & in multis unum, & in iis, & in sempiternis.

Postquam Philosophus improbauit opinionem Pythagoricorum, hic improbat opinionem Platoniorum: & diuiditur in duas partes: quia primò improbat, quod ponebat Plato de ideis: secundò illud, quod ponebat Plato de rerum principiis: ibi: [Omnino autem sapientia.] Ad euidentiã primi notandum est, qd Plato ponebat species, & istas species dicebat esse principia rerum, siue existentia: dicebat etiam eas numeros: Et ideo hæc pars diuiditur in tres partes: quia primò improbat positionem specierum, & idearum: secundò improbat positionem existentium, quare (ut dictum est) species ponebant existentia: tertio improbat positionem numerorum, qui numeri uocabantur species: secunda ibi, [Dicere uerò exemplaria esse,] tertia ibi, [Amplius si sunt numeri.] Prima pars in duas partes: quia primò ostendit, qd non possunt poni species: secundò ostendit, qd si ponantur, quòd ad nihilum sunt utiles, ibi, [Omnium autem.] Prima pars in tres partes: quia primò ponit positionem ponentium species, & ideas: secundò ostendit, quòd motiua, quibus mouebantur ponentes species & ideas, non fuerunt bona: secundò ponit inconuenientia, quæ accidunt po-

Insurgit contra Platonem circa substantias, & principia rerum.

nentibus species: secunda ibi, [Amplius autem secundum quos modos,] tertia ibi, [Amplius autem rationum.] Ponit ergo primò positionem, dicens qd Platonici primò posuerunt ideas. Volentes .n. accipere causas rerum existentium; cum non possent accipere per sensibilia, ut uidebatur eis, acciperunt per intelligibilia; posuerunt enim quasdam species separatas, æquales numero rebus sensibilibus: quas species dixerunt esse causas rerum: ut si aliquis uellet numerare, patet qd non posset numerare pauciora, nisi addat aliqua alia plura. Similiter isti credentes, qd non sufficerent sensibilia ad causandum res, posuerunt species æquales sensibilibus, saltem non pauciores, ex quibus species prouenerunt ad causandum sensibilia: ideo autem posuerunt species; quia uiderunt, qd omnia quæ sunt sub una specie, secundum aliquid habent uniuocationem: circa enim substantias rerum est unum in multis, & hoc tam in rebus sensibilibus, quàm sempiternis, id est Mathematicis; quia (ut dictum est supra) in Mathematicis reperiuntur plura sub uno, sicut & in Naturalibus; hoc autem unum Platonici uocauerunt speciem. Notandum est, qd benè posuit Philosophus exemplum de illo, qui uoluit numerare. Si enim aliquis uellet numerare, fatuus esset, si uellet numerare in pluribus, quod posset numerare in paucioribus: fatuus uerò non esset, si crederet melius, & facilius numerare in pluribus, quàm in paucioribus: Ita à simili cum esse rerum sensibilibus benè possit reddi per sensibilia sine illis speciebus, quas posuit Plato; fatuum est ponere illas species: ex hoc enim assumit difficilius sine utilitate aliqua; sicut ille, qui potest numerare in paucioribus, sine utilitate assumit plura: Dicit autem Philosophus, qd Plato dixit illas species æquales sensibilibus, uel ad minus non pauciores: dixit autem Aequales, in quantum ponunt species sensibilibus: Non pauciores autem, sed fortè plures, quàm sensibilia; quia non solum ponebat species sensibilibus, sed etiam species Mathematicorum; & secundum hoc species separatae sunt plures, quàm sensibilia. Notandum est, qd Platonici uidentes, quòd plura indiuidua conueniunt sub una specie, tam in sensibilibus, quàm in Mathematicis; sicut plures trianguli sub triangulo: illam speciem posuerunt quodammodo separatam, quæ participatur ab omnibus indiuiduis: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, qd ideo posuerunt species, quia uiderunt qd secundum unumquodque est aliquod uniuocum, id est, quòd omnia indiuidua conueniunt in una ratione & quidditate; quam quidditatem Platonicus posuerunt quoddam per se separatam. Notandum tamen, qd alia litera habet Aequiuocum, & tunc debet legi, qd illud separatam, quod ponitur ab eis quantum ad hoc, habet rationem æquiuocam cum istis sensibilibus: quia illud separatam est per essentiam tale, sensibilia autem sunt talia per participationem. Deinde cum dicit,

motina Platoniorum.

Aristotelis exemplum uocatur dignum.

Am-

Amplius autem secundum quos modos ostendimus, quia sunt species, secundum nullum uidetur horum. Ex quibusdam enim non est necesse fieri syllogismum; ex quibusdam uero ita, & non quorum putamus, horum sunt species: quia secundum rationes eas, quae sunt ex scientiis, omnium erunt species, quorumcunque sunt scientiae, et secundum unum in multis & in negationibus.

Ostendit, quod motiua, quae mouebant Platonem ad ponendum species, non fuerunt sufficientia: & diuiditur in duas partes, secundum duo motiua, quae habebat Plato: Vnum enim motiuum fuit, quod scientia non potest haberi ex sensibilibus; & ideo oportet ponere aliqua separata: Secundum motiuum, quod habuit; fuit, quod intellectus non est respectu sensibilibus & corruptibilibus; & ideo oportet ponere aliquam speciem separatam: secunda pars ibi, [et secundum intelligere.] Primum ergo ostendit, quod propter scientiam non debent poni species; sed magis sequitur, quod si ponatur species separata, non poterit haberi scientia: cuius ratio est; quia scientia habetur per syllogismum demonstratiuum: syllogismus autem demonstratiuus non est ex singularibus, sed solum ex uniuersalibus, quae dicunt unam naturam communem in multis; & hoc tam in demonstratione affirmatiua, quam negatiua: quia in omni demonstratione una propositio ad minus debet esse affirmatiua, quae affirmat unum de multis; species autem, quas ponebat Plato, non dicebant unum in multis, sed dicebant secundum rem quoddam singulare, separatam a multis: & ideo ex eis non poterat esse syllogismus, nec scientia. Et hoc est, quod dicitur litera, quod illi modi, qui uidentur ostendere species esse, secundum nullum intellectum ostendunt species esse horum sensibilibus; & maxime ille modus, qui uult ostendere spem esse propter scientiam: Syllogismus enim scientificus ex quibusdam est, scilicet ex uniuersalibus, ex quibusdam uero non, scilicet ex particularibus. Nec debemus putare, quod propter scientiam species sint horum sensibilibus, quorum non sunt: quia illae rationes, quae ostendunt, quod propter rationes scientiae sunt species; debent ostendere, quod illae rationes sunt unum in multis, non unum separatam a multis, (sicut ponebat Plato) & quod sunt unum in multis: Hoc etiam habet ueritatem in negationibus, hoc est in syllogismis negatiuis. Deinde cum dicit.

Et secundum intelligere, aliquid corrupti corruptibilem: phantasma enim aliquod horum est.

Ostendit, quod secundum motiuum de intellectu non ualet, quia supponebat falsum: uidetur enim intellectus intelligere corruptibilia: Et hoc est, quod dicitur litera; quia conuenit nos intelligere aliquid corruptibilem, phantasma enim est de numero horum corruptibilem, & respectu fantasmatis est intellectus: Sicut enim habent se colores ad uisum, ita se habent phantasmata ad intellectum: phantasmata enim illustrata a lumine in-

A tellectus agentis, sunt obiectum intellectus: Et ideo dicere, quod talia corruptibilia nullo modo intelligantur, falsum est. Deinde cum dicit.

Amplius autem rationum certissime aliae quidem eorum, quae ad aliquid ideas faciunt, quorum non dicunt esse secundum se genus; aliae uero tertium hominem dicunt. TEX. 51.

Ponit inconuenientia, quae sequuntur ad ponentes ideas, & species: & diuiditur in sex partes secundum sex inconuenientia, secunda ibi [Et omnino quae sunt,] tertia [Accidit autem] quarta ibi; [Ad aliquid ipso] quinta ibi; [Amplius autem] sexta ibi [haec uero.] Ponit ergo primum inconueniens, quod sequitur istos, ponendo species; & est: quod quicumque ponit species, ponit tertium hominem; ponit enim hominem sensibilem, & cum hoc hominem separatam, quod quidem separatam, ex quo separatam est, non potest esse idem cum sensibilibus. & ideo oportet, quod sit quoddam tertium ab illis. Aristoteles autem, & qui sequuti sunt eum; non habent necesse ponere hoc: licet enim poneret uniuersale, separatam a duobus indiuiduis; sicut a Petro & a Martino posuit speciem hominis separatam; tamen illud separatam non potuit uocari tertium ab illis duobus; quia tantum est separatam secundum rationem, & non secundum rem & tale separatam non ponit in numero; quia quae proprie numerantur, secundum rem separatam sunt. Et hoc est, quod dicitur litera, quod de numero rationum, quae ponunt ideas & species, & uniuersalia, quaedam sunt certae, & uerae; quae quidem ponunt ipsam speciem esse separatam secundum rationem, non autem ponunt ipsam esse quoddam genus secundum se separatam. s. secundum rem: aliqua uero non sunt uerae, nec certae: haec autem sunt, quae necessario ponunt tertium hominem: etiam hoc est quia ponunt speciem hominis separatam secundum rem. Deinde cum dicit.

Et omnino, quae sunt de speciebus rationes, auferunt ea, quae magis esse uolunt, dicentes, species esse, quam ipsas ideas esse.

Ponit secundum inconueniens, dicens, quod illi, qui ponunt species, destruant rationes, id est definitiones; quas tamen definitiones magis uolebant esse, ponentes species & ideas, quam ipsas species, uel ideas. Notandum est, quod ponentes species, eas ponebant propter definitiones; quia non poterant esse sensibilibus & singularium: & ideo oportebat, quod essent aliquorum abstractorum, quae abstracta ij uocabant species: Cum ergo hi ponerent species propter definitiones, & non e conuerso; uidetur quod magis ponerent definitiones, quam ideas; & tamen si ponuntur species & ideas, definitiones non sunt; cuius ratio est, quia definitiones non sunt singularis, sed uniuersalis, quod est unum in multis, non separatam a multis secundum rem, sed solum secundum rationem: Idea autem, & species oportet, quod sint quoddam singulare, ex quo per se subsistunt: oportet etiam, quod non solum sint separatam secundum

Plato non posuit ideas eorum, quae sunt ad aliquid.

Definitio non est singularis, sed uniuersalis, quod est unum in multis.

Syllogismus demonstratiuus non est ex singularibus.

Sicut, se habet color ad uisum, ita se habet phantasma ad intellectum.

Metaphysicæ

dum rationem, sed etiam secundum rem. Deinde cum dicit.

Accidit autem ei dualitatem non esse primam, sed numerum.

Ponit tertium inconueniens, et est, quod secundum istam positionem accidit, quod numerus est prior dualitate; cum tamen dualitas & binarius sit primus numerus. Ad cuius euidentiam notandum est, quod (ut dictum est supra) Plato posuit quandam dualitatem ex parte materiae, quam uocat magnum & paruum: hac dualitate necesse est secundum Platonicos, quod sit aliquis numerus prior: posuerunt enim species esse numeros. Sicut ergo species prior est materia, & dualitate materiae; & similiter numeri, qui sunt species; priores sunt hac dualitate. Deinde cum dicit.

Ad aliquid ipso, quod secundum se. Et omnes, quaecumque aliquid de speciebus opiniones sequentes, opposuerunt principiis.

Ponit quartum inconueniens, & est, quod ponentes species, necessarium habent ponere, quod illud, quod est absolutissimum, & secundum se subsistens, est de genere relationis, relatum ad sensibilia: & breuiter omnes opiniones, quae ponunt istas species esse quaedam ad aliquid, relata ad ipsa sensibilia, opposuerunt principiis primis, & per se notis. Notandum est, quod ipsum uniuersale relationem dicit ad illud, cuius est uniuersale: & ideo ipsum uniuersale dependens est ad illud, cuius uniuersale est: quia uniuersalia non habent existentiam nisi in particularibus. Ex hoc sequitur, quod Plato in sua positione incurrebat duo opposita; ponebat enim speciem separatam; & ex quo separata erat, sequebatur, quod haberet esse independens: Ponebat autem secundum, quod haec species esset uniuersale; & esset quidditas rei sensibilis: cum autem uniuersale habeat esse dependens ad illud, cuius est uniuersale, & quidditas ad illud, cuius est quidditas; sequitur quod ista species debuit esse dependens: & ita erit independens & dependens. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod secundum istam positionem sequitur, quod illud, quod est secundum se & independens, erit ad aliquid & dependens. Deinde cum dicit.

Uniuersale dicit relationem ad illud, cuius est uniuersale, nec habet existentiam, nisi in particularibus.

TEX. 52.

Amplius autem ad existimationem quidem secundum quod dicimus ideas non solum esse substantiarum species, sed & multorum aliorum. Et enim intelligentia una non solum circa substantias; sed & de aliis est: Et scientia non solum sunt ipsius substantiae, sed & aliorum. Accidunt autem & mille talia alia.

Ponit quintum inconueniens, quod sequitur contra istos. Ad cuius euidentiam notandum est; quod licet non uideatur inconueniens multis; quod quidditas substantiae haberet esse separatum; tamen omnibus debet uideri inconueniens, quod quidditas accidentis habeat esse separatum; & hoc, quia de ratione accidentis est, quod sit in alio: magis. n. est de ratione accidentis, quod sit ens additum enti, quam quod sit ens per se: & ita quidditas acci-

Quidditas accidentis, non potest habere esse separatum.

dentis non potest habere esse separatum; Si tamen sequamur motium Platonis, ita bene sequitur, quod quidditas accidentis habeat esse separatum, sicut quidditas substantiae: ponebat enim Plato, quod pro tanto ponebatur quidditas separata; quia multa sunt, quae conueniunt in uno conceptu, quorum scientia est & definitio, & quia definitio & scientia non est sensibile, sequitur, quod ipse conceptus separatus est: si tamen haec est bona ratio, sequitur, quod quidditas accidentium separata est: quia accidentia etiam conueniunt in uno conceptu, sicut multa albedines in conceptu albedinis, cuius conceptus, & definitio & scientia est. His uisus, patet litera, dicit enim, quod secundum existimationem, quam habuit Plato de speciebus & ideis, non solum sequitur, quod species sint substantiarum, id est quod quidditates substantiae sint separatae, sed etiam sequitur, quod sint species multorum aliorum, scilicet accidentium: non enim est solum unus conceptus substantiarum, sed etiam accidentium, & non solum scientia est substantiarum, sed etiam accidentium: Et sic conceptus, & scientia ostendit, quod ideae sint accidentium; & et mille alia, quae posuit Plato; haec ostendunt, quae non ostendunt quidditatem substantiae esse ideam separatam; Hoc etiam ostendunt de accidentibus, quod tamen est impossibile secundum opinionem eius; sola enim substantia ideam habet: de ratione enim idearum & specierum est, quod sint participabiles a sensu, non secundum accidentes, sed secundum essentiam, non enim participantur in quantum dicuntur de subiecto, sed in quantum sunt de essentia subiecti: si autem poneretur idea accidentis, per accidens participatur, uerbi gratia duplum est accidens; si ergo duplum esset per se separatum; subiectum quod participaret duplo, etiam participaret esse sempiterno; quia illud duplum sempiternum est: tamen illud participaret secundum accidens, quia subiecto participati duplum, quod participet esse sempiternum; secundum accidens est; sicut enim participat duplum, ita esse sempiternum: participatio autem ideae debet esse participatio substantialis, & sic species non sunt accidentis, sed substantiae solum. Notandum est, quod species, quae ponitur a Platone; ponitur ut quidditas, & ut participabilis, & ut sit participabilis, scilicet sicut illud, quod est substantia & essentia rei; Si autem hoc est, propter duo prohibetur accidens habere ideam separatam: Primum est, quia omnino est praeter rationem accidentis, quod habeat esse separatum: Secundum est, quod de ratione quidditatis accidentalis est, quod participetur a subiecto per accidens, & non per se: quidditas autem, quae ponitur a Platone, debet per se participari. Deinde cum dicit.

Scientia est substantiarum, & accidentium.

F

G

H

Duo sunt, quae prohibent accidens habere ideam.

Hec uero substantiam esse hic significat, & illic. Quare necesse est apparere quid praeter eas unum in multis. At si quidem eadem species idearum & participantium aliquid erit commune: quid enim magis incorruptibilis dualitatibus multis quidem, sed

TEX. 53.

scu-

sempiternis dualitas unum & idem, quàm in hac alia: Si uerò non eadem species, æquiuocatio est & simpliciter; ut si quis uocat hominem Calliam, & lignum, nullam illorum communitatem inspiciens.

Ponit sextum inconueniens, dicens, quod & substantiæ sensibiles substantiam, uel naturam rei dicunt; sicut homo separatus dicit humanitatem, & ibi etiam, id est substantia intelligibilis etiam dicit substantiam, & naturam rei; sicut homo separatus dicit etiam humanitatem: & ita uidetur, quod substantia sensibilis, & intellectus conueniant in aliquo communi, quod est unum in multis. Queremus ergo ab illis, qui sunt de ista opinione, Vtrum idearum, & specierum, & ipsorum sensibilem sit aliquid commune, uel non? quodcunque horum dederint, sequitur inconueniens: Si enim dixerint, quod est unum commune: quia non est est maior ratio, quod sit vna dualitas communis dualitatibus corruptibilibus, quàm quod sit una dualitas communis dualitatibus corruptibilibus & sempiternis, sequitur inconueniens: sequitur enim, quod corruptibilibus & sempiternis est aliquid commune uniuocum, quod est impossibile. Si autem dixerint, quod non est aliquid eis commune, ita quod est eadem species istorum; sequitur, quod est omnimoda æquiuocatio inter ista: ita quod dicere hominem sensibilem esse hominem, & hominem separatum esse hominem, est æquiuocè dictum: sicut si dicerem Calliam, & lignum esse hominem, nullam communitatem aspiciēs inter hæc duo, nisi communitatem nominis. Notandum est, quod ratio Arist. stat in hoc, quod si ponitur species, & quidditas; sequitur quod species, & illud cuius est species; & quidditas, & illud cuius est quidditas, uel sunt uniuoca, uel sunt æquiuoca: quorū utrunque fuit impossibile apud Platonem; Primum fuit impossibile, quod scilicet essent uniuoca; quia quæcūque sunt uniuoca, conueniunt in uno conceptu, & in una quidditate, quæ quidem quidditas (secundum Arist.) est separata secundum rationem; secundum autem Platonem secundum rem: si ergo species, & cuius est species uniuoca sunt; sequitur, quod conueniunt in uno conceptu, & in una quidditate separata ab utroque secundum rem, quod est impossibile; sic enim esset abire in infinitum in separatis; quia qua ratione illud tertium separatur ab utroque, cōueniret cum illis duobus primis in aliquo conceptu communi. Secundò species, & cuius est species non possunt esse æquiuoca; imaginabatur enim Plato, quod species, & cuius est species habeant eandem rationem; ita tamen, quod illa ratio in specie est per essentiam; in illo autem, cuius est species, est per participationem: & sic species, & cuius est species, conueniunt in una ratione, illo modo conuenit æquiuocis.

Quidditas secundum Arist. est separata secundum rationem: secundum Plat. est separata secundum rem.

Questio.

Quereret quis, Vtrum hæc ratio cogat contra ponentes ideas? Dicendum est, quod non, dicit enim aliquis; quod idea, & illud cuius est idea, non sunt uniuoca, nec sunt æquiuoca, sed sunt

A analoga: Non sunt uniuoca, quia non conueniunt in uno conceptu communi, æqualiter aspiciente utrunque; & hoc quia quodcunque aliquid aspiciat ideam, & illud, cuius est idea; oportet, quod illud ratione primaria aspiciat ideam, secundario cuius est idea; non ergo possunt esse uniuoca: Nec est æquiuoca; quia in purè æquiuocis ratio unius non aspiciat rationem alterius; ratio autem ideati semper aspiciat rationem ideæ: & ideo idea, & ideatum non habent ueritatē uniuocationis, nec æquiuocationis, sed magis analogiæ & attributionis: Dixisset ergo Plato; si quæreretur ab eo, Vtrū idea & participans ideam habeant aliquam unitatem? quod sic; sed tamē hæc unitas, nec est unitas uniuocationis tantum, nec unitas æquiuocationis: ita quod idea & ideatum conueniant in una ratione, sed est unitas attributionis; quia quidquid est in participante ideam, attributionem habet ad ipsam ideam. Deinde cum dicit.

In purè æquiuocis ratio unius non aspiciat rationem alterius. Idea, et ideatum non habent ueritatē uniuocationis, nec æquiuocationis.

B quod idea & ideatum conueniant in una ratione, sed est unitas attributionis; quia quidquid est in participante ideam, attributionem habet ad ipsam ideam. Deinde cum dicit.

Omnium autem dubitabit aliquis maximè quid cōserunt species sempiternis sensibilem, aut iis, quæ sunt, et corrumpuntur. Neque enim motus, nec transformationis ullius sunt causa in eis. **TEX. 54.**

Postquam ostendit, quod ideæ non sunt; hic ostendit, quod si ponantur ideæ, nec profunt rebus sensibilibus; et sic sunt inutiles, & otiosæ: & diuiditur in tres partes; quia primò ostendit, quod nihil profunt ad motum. secundò, quod nihil profunt ad scientiam. tertio, quod nihil profunt ad esse; & sic non sunt aliquo modo causæ motus, nec causæ scientiæ, nec causæ essendi. Secunda ibi [at uerò.] Tertia ibi [nec ad esse.] Dicit ergo, quod si ponantur ideæ, otiosæ ponuntur; quia nihil profunt, nec rebus sempiternis, sicut sunt corpora cælestia; nec profunt rebus sensibilibus, quæ generantur & corrumpuntur; non enim possunt cōferre ad motum; quia idea non potest esse causa motus & mutationis; magis enim ideæ ponuntur ut quidditates formales, quàm ut causæ efficiens uel mouens: & ideo magis reducuntur ad causam formalem, quàm ad causam mouentem, & per consequens non sunt causæ motus & mutationis. Deinde cum dicit.

Platonis ratio non concludit.

Idea non sunt causa motus.

At uerò neque conserunt, quippe cum non insint in hisce rebus, quæ sunt horum illa substantia: esse enim in istis. **D**

Ostendit quod non sunt utiles ad scientiam, dicens, quod si ideæ ponantur, nihil auxiliantur ad discendum rem: cuius ratio est, quia scire rem, est scire essentiam & substantiam eius; idea autē nec est essentia; nec substantia rei; substantia enim rei in re est: si ergo idea esset substantia rei, in re esset, & non separata à re, sicut posuit Plato. Deinde cum dicit.

Scire rem, est scire essentiam, & substantiam rei.

Nec ad esse, cum non participatibus insint. Sic enim forsitan causa uidebitur esse album permixtum albo: Sed hæc quidem ratio ualde mobilis est, quam Anaxagoras prius, et Hesiodus posterius, & alii quidem dixerunt: facile nanque colligere multa, & impossibilia ad talem opinionem: At uerò nec ex speciebus, sunt

Idea non est essentia nec substantia rei.

Metaphysicæ

sunt alia secundum illum modum consuetorum.

Ostendit, quod ideæ nihil profint adesse. Ad cuius euidentiã notandum est, quod Plato uisus est ponere, quod ideæ sunt causæ effendi ipsis sensibilibus, quia participantur ab eis: ut sicut albedo est causa albi, quia participatur ab habete albedinẽ; ita sensibilibus Idea est causa effendi, quia participatur ab ipso ideato: Hunc modum dicendi uult destruere hic Philosophus, dans intelligere, quod sensibilia nõ possunt esse per participationem formarum, nisi formæ sint unitæ eis, sicut albedo est unita albo: Ex quo sequitur, quod si sensibilia habent esse per formas ideales, quod ideæ sint unitæ materiæ, quod est impossibile secundum Platonem: Et hoc est, quod dicit litera, quod si ideæ ponantur, nihil utiles sunt ad esse, idest ad rationem effendi; & hoc quia non insunt ipsis particularibus. Si enim dicatur, quod idea est causa, quia permiscetur materiæ, sicut albedo permiscetur albo; certum est, quod declaratio ista mobilis est, idest destructibilis ualde; Hanc enim positionem, quod formæ permiscetur materiæ, primò tetigit Anaxago. secundò autem Hesiodus, & quidam alii: contra quam positionem facile est colligere multa impossibilia. Concludit ergo Philosophus, quod secundum nullum modum consuetum dici potest, quod sensibilia sint ex ideis; ex quo sequitur quod inutiles sunt,

Idea nõ facti ad esse verum.

Sensibilia ex ideis esse nõ possunt.

Questio.

Quo ideas admittere possumus.

Quereret quis, Vtrum ideæ utiles sint ad rationem effendi? Dicendum est, quod ponere ideas separatas, sicut imponitur Platoni, impossibile est; Si autem ponamus ideas rationes exemplares in intellectu primi, sic necessarium est ponere ideas: Ad cuius euidentiã notandum est, quod omne agens per intellectum & artem, habet apud se ideam & exemplar rei artificiatæ; cum ergo deus produxerit omne ens per modum artis & intellectus; oportet quod habeat apud se ideas omnium fiendorum: Et secundum hoc ideæ sunt utiles ad rationem effendi: Nec ualet, quod dicit Philosophus, quod non semper sequitur, quod forma, quæ ualet ad rationem effendi, permisceatur & uniatur illi, ad cuius rationem ualet: uidemus enim quod à forma exemplari, quæ est in mente artificis, deriuatur ipsum exemplatum; & tamen forma exemplaris non est in ipso exemplato subiectiuè. Vnde notandum est, quod alia est participatio, qua subiectum participat formam; & alia, qua exemplatum participat exemplar: in prima enim participatione forma est ratio effendi in subiecto, & est in ipso subiecto subiectiuè: quia illa participatio nõ est, nisi quædam informatio materiæ à forma: in secunda autem participatione non oportet, quod exemplar sit in exemplato: quia illa participatio non est nisi quædam affectio, qua ipsum exemplatum assequitur ipsum exemplar, sicut illud, quod habet attributionem ad illud.

Rõ Philo phi hanc ualida contra Platonis ideas.

Participatio duplex.

TEX. 55.

Dicere uerò exemplaria esse, & eis alia participare, uaniloquium est, & metaphoras dicere poeticas. Nam quid est opus ad ideas respiciens; contingit

E enim esse, & fieri simile aliquod, et non assimilatum ad illud. Quare existente Socrate, & non existente: fiet qualis Socrates.

Postquam improbauit ideas in se, hic improbat eas secundum quod ponuntur quædam exemplaria: & diuiditur in sex partes, secundum quod adducit sex rationes contra hæc exemplaria, secunda ibi [Similiter autem] tertia ibi [Amplius autem] quarta ibi [Amplius uidebitur] quinta ibi, [in Phedone uerò] sexta ibi [& multa alia.] Dicit ergo primò, quod ponere quædam exemplaria separata uanum est, nec ad rem pertinens; & assimilatur dictum istorum methaphoris Poetarum; qui extraneè, & improprie loquebantur; talia enim exemplaria ociosè ponuntur: nullum enim agens agit, aspiciens ad illas ideas, & illa exemplaria; talia enim exemplaria non requiruntur, nisi propter assimilationem; per agentia autem materialia multa fiunt similia, quæ non assimilantur illis exemplaribus; sed solum agentibus inferioribus, sicut homo generatus assimilatur homini generanti: si enim requireretur exemplar separatum, non requiretur agens proximum, & exemplar proximum: & ita si ut Socrates generas esset, siue nõ esset; adhuc posset generari Socrates, quod est impossibile. Notandum est, quod hæc ratio Philosophi non multum ualet contra ponentes exemplaria, quia si esset bona, ualeret etiam contra rationes exemplares, quas ponimus in intellectu primi principij. Ad cuius euidentiã notandum est, quod natura non agit præcognoscendo finem; oportet ergo, quod agat directa ab agente per intellectum, qui finem cognoscit: ita quod natura agens ordinatur per intellectum & scientiam primi principij, in cuius intellectu sunt rationes exemplares omnium: Nec ualet, quod dicit Philosophus, scilicet quod agentia inferiora agunt non aspiciendo ad exemplar; quia hoc est falsum: quia ordo est in agentibus, ita quod semper suo modo agentia inferiora aspiciunt agentia superiora; dictum est autem, quod opus natura est opus intelligentiæ, ita quod nõ est agens subordinatum sub intelligentia. Ex quo sequitur, quod natura in agendo semper aliquo modo aspicit intelligentiam; licet non cognoscat se aspiciere; quia ille aspectus non est aliud, nisi ordo, & motio, impressa in natura ab ipsa intelligentia: Nec ualet, quod dicit Philosophus, quod si daretur exemplar, quod superflueret exemplar proximum, & aliud agens naturale: hoc enim est uerum in agentibus per se ordinatis: nunquam enim causa proxima excludit remotam, si necessariò eã includit; quia agit in uirtute illius, sic ergo exemplaria non sunt separata eo modo, quo posuit Plato, sed tamen necessariò sunt in intellectu primi principij. Deinde cum dicit.

H

Similiter autem palam, quia etiam si sit Socrates sempiternus, erunt eiusdem exemplaria plura, quare & species; ut hominis anima & bipes: similiter autem & ipse homo.

Ponit secundam rationem contra exemplaria, &

Philosophi nõ debet uti metaphoris ut Poeta utuntur.

Rõ Philo phi nõ satis efficax contra ponentes exemplaria

Natura nõ agit, ut præcognoscat finem.

In agentibus est ordo.

Opus Nature est opus intelligentiæ nonratiõis.

In agentibus per se ordinatis nunquam causa proxima excludit remotam.

*Iterū aduer-
sus Plato-
nom.*

& est ratio talis: Si præter Socratem sensibilem ponatur Socrates sempiternus, & intelligibilis, & exemplaris; sequitur quòd unius & eiusdem sint multa exēplaria: Socratis enim sensibilis erit exēplar Socrates sempiternus, & etiā idea hominis: Similiter hominis sensibilis multæ erunt exempla: primò, idea hominis, quæ dicitur antropos. secundò, idea animalis. tertio, idea bipedalis.

Notandum est, quòd exemplaria ponebantur à Platone propter participationem: ponebantur enim exemplaria esse quasdam formas, quæ participantur ab istis inferioribus: unde quia omnes homines participat humanitatem, sequitur quòd sit humanitas separata, quàm dicebant Platonicus esse exemplar omnium hominum: Si autem exēplar requiritur propter participationem, sequitur quòd quot sunt participationes, tot erunt exemplaria: euenit autem, quòd idem multa participat; sicut Socrates sensibilis participat essentiam hominis, animalis, & bipedalis; & sic illius erunt multa exemplaria; quia sicut participat hominem intelligibile, & animal intelligibile, & bipes intelligibile. Deinde cum dicit.

TEX. 56.

Amplius autem non solum sensibilem species exemplaria sed etiam ipsarum, ut genus specierum; igitur idem erit exemplar & imago.

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis: quòd si ponantur exemplaria, non solum erunt exemplaria sensibilem, sed etiam specierum intelligibilem: erit ergo exemplar speciei; Ex quo sequitur magnum inconueniens: sequitur enim, quòd idem erit exemplar, & imago: species enim exemplar erit indiuidui, & tamen imago erit generis. Notandum est, quòd ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta: Primum fundamentum est acceptum à Platone; posuit enim Plato, quòd exemplaria ponuntur propter participationem: ex hoc enim fundamento arguit Philosophus, quòd si exemplaria ponuntur propter participationem, sequitur, quòd ubicunque est participatio, ibi exemplar est: uidemus enim, quòd sicut indiuiduum participat speciem, ita species participat genus. Si ergo propter participationem species est exemplar indiuidui, ex eadem ratione sequitur, quòd genus sit exemplar speciei. Secundum

*Differētia
inter imagi-
nem, et exē-
plar.*

fundamentū est ex differentia, quæ est inter imaginem, & exemplar: exemplar enim est illud, ad cuius imitationem fit aliquid; imago autem est, quod fit ad imitationem alterius: unde Imago, quasi imitatio; ideo, sicut dicitur; quòd aliquid imitatur: Ex hoc accipit Philosophus, quòd idem erit imago, & exemplar: indiuiduum enim fit ad imitationem speciei; & ideo species est exemplar; species autem imitatur genus, & secundum hoc est imago eius; & sic idem est imago & exemplar; quod nō ponebat Plato in specie: ponebat enim, quòd aliqua ita fierent ad imitationem speciei, quæ tamen ipsa non fierent ad imitationem alterius: & sic ita erat exemplar, quod non erat imago. Deinde cum dicit.

*Indiuiduū
fit ad imita-
tionem spe-
ciei.*

A

Amplius uidebitur utique impossibile esse separatim substantiam, & cuius est substantia. Quare quò idea substantia rerum existentes separatim erunt?

Ponit quartam rationem contra ponentes exēplaria; Ad cuius euidentiā notandum est, quòd Platonicus in dicto suo uidebantur includere contradictionem; Dicebant enim quòd illa exemplaria sunt substantia rerum, modò ita est, quòd si exemplaria separata sunt, & substantia rei non separatur ab eo, cuius est substantia; sic hæc exemplaria sunt separata, & non sunt separata: & sic est impossibile, quòd sint exemplaria: & tamen sunt substantia rerum. Et hoc est, quòd dicit litera, quòd impossibile est substantiam esse separatam ab eo, cuius est substantia: ex quo sequitur, quòd idem non possunt poni separatæ, cum ponantur substantia rerum. Deinde cum dicit.

*Substantia
non potest
separari ab
eo, cuius est
substantia.*

B

In Phedone uerò ita dicitur, quòd ipse esse, et fieri causa sint species; et etiam existētibz speciebus, tamen non sunt participantia, nisi, sit quod mouit.

Ponit quintam rationem contra ponentes exēplaria, & est ratio specialiter contra quodam dictum Platonis, quod ipse posuit in quoddam suo libello, scilicet in Phedone: dixit enim ibi, quòd species, & exemplaria sunt causa fieri, & etiam efficiendi: hoc autem improbat Philosophus per talem rationem. Si species, & exemplaria sunt causa efficiendi, & fieri; sequitur quòd positus speciebus, ponitur fieri, & esse: quòd tamen falsum est: quia existentibus speciebus, res non participant esse, nec fieri; nisi ponatur causa mouens, per cuius uirtutem res mediante fieri transeat ad esse. Notandum est, quòd si species ponuntur, & exēplaria, reducuntur ad causam formalem, ut dictū est supra: si ergo ad fieri rei non sufficit causa formalis sine causa mouente: quam quidem causam non tetigit Plato igitur. Deinde cum dicit.

*Secundum
Plato. idea
sunt semp
uniformi-
ter se habē-
tes.*

C

Insuper multa alia sunt, uelut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse species: quare palam, quia contingit & alia & esse, & fieri: & propter tales causas quales & nunc dictas.

TEX. 57.

Ponit sextam rationem contra ponentes exemplaria, & est ratio talis, quòd secundum positionem Platonis species & exemplaria non ponuntur respectu artificis tantum; immo artificialia, sicut domus, & annulus possunt fieri, & esse sine exemplaribus & speciebus separatim. Ex isto manifestū est, quòd etiam naturalia possunt fieri, & esse per causas proximas: de quibus dictum est, absque hoc, quòd ponantur exemplaria. Deinde cum dicit.

D

Amplius si sint numeri, species quò causa erunt? utrum quia alii numeri sunt ipsa exemplaria, ut hic quidem numerus homo, ille uerò Socrates, & alius Callias. Quid igitur his sunt causa illi? Nec enim si hi sunt sempiterni, illi uerò non, nihil differt.

TEX. 58.

Si uerò quia rōnes numerorū & hic, ut symphonia, palam quia est unū quidem, quorum sunt rationes. si itaque hæc materia; manifestum quia & ipsi numeri, & aliqua rationes sunt aliud ad aliud. Dico autē, ut si est Callias ratio in numeris ignis, aquæ, terræ,

TEX. 59.

Metaphysicæ

Et aëris, et ipse homo; siue numerus quis existens, siue non; tamen est ratio in numeris quorundam, et non numerus, et non erit quis propterea numerus.

Postquam ostendit, quod species non possunt poni, sicut exemplaria separata: hic ostendit, quod non possunt poni sicut numeri: & diuiditur in duas partes; quia primò improbat positionem Platonis de numeris; secundò improbat positionem eius de magnitudinibus ibi [Volentes autè.] Prima pars in sex partes secundum sex rationes, quas adducit contra ponentes numeros, secunda ibi. [Amplius ex multis,] tertia ibi. [Amplius autem] quarta ibi. [Amplius unitates,] quinta ibi. [Amplius quare,] sexta ibi. [Amplius cum dictis.] Ponit ergo primam rationem, & est talis; quod species non possunt poni numeri. si enim isti numeri ponuntur: ideo ponuntur, ut sint causa rerum; non autem possunt assignari, quomodo sint causæ: non enim potest poni, quod numeri sint causæ rerum, nisi tribus modis; omnes autem illi tres modi falsi sunt: Possent primò aliquis dicere, quod numeri sunt causæ, quia numerus est essentia rei; ita quod aliquis numerus est essentia hominis, & aliquis numerus est essentia Calliæ; si autem aliquis sic dicat, illi numeri non sunt causæ, ex quo sunt essentia rei sensibilis; quia idem non est causa sui ipsius: Secundo modo possent aliquis dicere, quod aliqui numeri sunt sempiterni, & aliqui sunt sensibiles, & sic sempiterni sunt causa sensibilibus: sed sic dicere non seruat positionem, quia numeri sempiterni, & numeri sensibiles non differunt in ratione numeri: ergo ratione numeri sempiterni non sunt magis causa sensibilibus, quæ è cōuerso: Tertio possent aliquis dicere, quod rationes numerorum sunt causæ rerum, sicut sunt causa symphonix: Symphonia enim uidetur aliquid dicere, sicut sonum, in quo recipitur ratio numerosa: ita quod symphonia est aliquid, quod recipit numerum, & non est numerus tantum: ita similiter quodlibet aliud aliquid unum, in quo recipitur ratio numeralis; sicut si hoc unum est materia, dicemus, quod quodlibet sensibile est ex materia, & ex illo numero: Ita quod rationes numeri non sunt per se, si sunt alicuius ad alium, id est sunt in alio; sicut si diceremus, quod ratio Calliæ non est ratio numeri tantum, sed est ratio numeri in igne, & terra, & aqua, & aere; similiter & quodlibet aliud: si autem ita est, sicut isti posuerunt, sequitur quod Antropos, id est species hominis, siue ponatur esse numerus, siue non; non erit numerus tantum: sed erit numerus aliquorum, hoc est numerus cum alio aliquo; & sic numerus non erit causa rei tota, sed numerus, & aliquid aliud: Et sic sequitur quod falsum est, ponere numerum totam causam rei. Deinde cum dicit.

Cōtra ideas Platonis, in quantum eas numeros potuit.

TEX. 60.

Amplius ex multis numeris fit unus numerus: ex speciebus autem una species, qualiter, uel quomodo?

Ponit secundam rationem cōtra ponentes species esse numeros: & diuiditur textus: quia primò ponit rationem suam: secundò remouet quandam

rationem, quæ posset dari contra suam rationem, ibi, [sed si nec.] Est ergo ratio talis: si species sunt numeri, sicut ex multis numeris potest fieri unus numerus: ita ex multis speciebus potest fieri una species; sed consequens est impossibile: ergo & antecedens, scilicet, quod numerus sit species. Deinde cum dicit.

Ex hoc patet argui, elementa non manere in mixto. uide Scot. in 2. sen. di. 15.

Sed si nec ex eis, sed ex unis, ut in millenario, quomodo se habent unitates? siue enim eiusdem speciei; multa inconuenientia accidunt, siue non eiusdem speciei. Nec enim eadem sibi sunt inuicem, nec alia omnes omnibus.

Quomodo namque differrent impassibiles existetes? Nec enim rationabilia hæc, nec intelligentie confessa. TEX. 61.

Remouet quandam responsonem, quæ posset dari contra hæc rationem: dictum est enim, & suppositum in ratione, quod numeri componuntur ex numeris: diceret ergo aliquis cauillando, quod numerus non componitur ex numeris, sed ex unitatibus. sicut numerus millenarius componitur ex mille unitatibus: contra hoc arguit Aristoteles, dicens, quod quærendum est ab illo, qui ponit, quod numerus componitur ex unitatibus; quomodo se habent ille unitates adinuicem, Vtrum, scilicet sint eiusdem speciei, uel diuersarum specierum; quodcunque enim dederint, sequetur impossibile. Si enim dixerint, quod omnes unitates numerorum sunt eiusdem speciei, sequetur inconueniens; Si enim unitates omnium numerorum sunt eiusdem speciei, & numeri erunt eiusdem speciei; cum ergo secundum Platonem, numeri sint idem, quod species; sequetur, quod multæ species, & diuersæ sunt eiusdem speciei: quod est impossibile. Si autem dixerint, quod omnes unitates differunt specie; ita quod non sunt sibi eadem in specie unius numeri, etiam nec unitates unius numeri adinuicem, nec unitates unitatibus alterius; sequetur etiam impossibile: sequetur. n. quod entia impossibilia, id est separata à passionibus & qualitibus, differant specie: hoc autem est irrationale, & non consonat intelligentiæ: quia omnis talis differentia est per qualitates. Notandum est, quod numeri quantitates sunt: quantitates autem oportet, quod differant specie per qualitates, & passionibus naturales, quæ sequuntur formam naturalem; cum ergo isti numeri essent abstracti à qualitibus & passionibus naturalibus: & per consequens à formis non poterant differre specie. Deinde cum dicit.

Multitudo arguit semper differentiam: causa autem differentie sunt passionibus.

Numeri sunt quantitates.

Amplius autem aliquid aliquod genus numeri facere necesse est, circa quod fit Arithmetica. Et omnia intermedia dicta, ex quibus simpliciter, aut ex quibus sunt principia, aut cur horum et ipsarum media erunt. TEX. 62.

Ponit tertiam rationem contra ponentes numeros esse species; & est ratio talis, quod si ponuntur aliqui numeri separati à numero sensibili, qui dicuntur species; oportet etiã, quod si ponatur tertium genus numerorum inter numerum intelligibilem, & numerum sensibilem; circa quod genus numerorum

rorum sit Arithmetica; quia secundum Platonē, entia Mathematica sunt quædam media inter intelligibilia, & sensibilia; ergo & numeri erunt mediū, ex quibus numeris, sicut ex principiis primis, & proximis fiunt entia; quod autem sint quædam intermedia ipsarum specierum, & eorum sensibilibium, quæ sunt hæc, incōueniens est; nec potest assignari ratio, quare hæc sint. Deinde cum dicit.

TEX. 63.

Amplius unitates, quæ sunt à dualitate, utraque est ex aliqua priori dualitate, quod impossibile.

Ponit quartam rationem contra ponentes numeros separatos: & est ratio talis; Si ponitur numerus separatus, sequitur quod unitas sit ex dualitate: unitates enim, quæ sunt in dualitate sensibili, sunt ita ex aliqua dualitate prima, quæ est intelligibilis: quod autem unitas sit ex dualitate, est impossibile. Notandum est, quod Plato ponebat numerum sensibilem, & numerum intelligibilem; & quod quidquid est in numero intelligibili, illud, quod est ante, est in numero sensibili; ex quo sequitur, quod dualitas, quæ est in numero intelligibili, sit ante unitatē, uel unitates, quæ sunt in numero sensibili; quod autem dualitas præcederet unitatem, hoc uideretur impossibile. Deinde cum dicit.

Amplius autem quare numerus ex his collatus est.

Ponit quintam rationem, & est talis, quod si datur numerus separatus, non poterit assignari ratio, quomodo ille numerus fiat ex collatione, uel reiteratione unitatis. Notandum est ad euidentiā huius rationis, quod numerus sit ex reiteratione unitatum; non autem quorumcunque unitatum: scdm. n. Philosoph. illæ ueritates, quæ faciunt numerum; sunt unitates, quæ solum differunt penes materiam: quoniam secundum eum, numerus non separatur à continuo. Unitates ergo, quæ differunt formaliter, non proprie faciunt numerum; sed unitates, quæ differunt penes materiam & quantitatem: cum ergo secundum Plato. unitas esset separata, non erat dare, quomodo faceret numerum: quod. n. unitas faciat numerum, hoc est, quia diuiditur per materiā, in qua recipitur; ex qua diuisione datur reiteratio unitatis; immo forte ipsa diuisio est idem, quod reiteratio. Verbi. g. quod humanitas faciat numerum hominum; hoc est, quia humanitas recipitur in aliqua materia; & ipsam sic recipi; est ipsam aliquo modo reiterari, quæ quidem reiteratione numerum facit: cum ergo secundum Plato. species, ut abstracta, & separata, non diuidatur per materiam, per consequens non reiteratur; & sic non est dare, quomodo humanitas formalis, quam uocat speciem, faciat numerum: Et ista est cā, quare Philosophus in separatis à materia non ponit numerum; quia ibi non sunt plura sub una specie; quia talis pluralitas est ex hoc, quod unitas reiteratur in materia, in qua recipitur. Deinde cum dicit.

TEX. 64.

Amplius autem cum dictis si sint differentes unitates, oportebit ita dicere, quemadmodum & quicum

Numerus sit ex reiteratione unitatum.

Unitates, quæ differunt formaliter, non faciunt proprie numerum.

A que elementa quatuor, aut duo dicunt. Etenim horum quilibet non eōe dicit elementū, ut corpus, sed ignē, et terram. Siue sit corpus eōe ipsum, siue non. Nunc autem dicimus, quod uno existente, quæ admodum igne, aut aqua similia partium. Si uero sic, non erunt substantiæ numeri. Sed palam quia si commune est aliquod unum ipsum, & hoc est principium: quare multipliciter dicitur ipsum unum, aliter est impossibile.

Ponit sextam rōnem, & potest esse rō ista contra aliquos, qui uellent respondere ad rōnem præcedentem: fundabatur. n. rō præcedens super hoc, quod non potest esse numerus in separatis à materia; & hoc, quia omnes illæ unitates, quæ sunt separate, differunt specie; numerus autem est repetitio, & reiteratione unitatis formalis per materiam, & quantitatem: Contra hanc rationem cauillaret aliquis, dicens, quod illæ unitates, quas posuit Plato, differunt per materiam, & per illud, in quo recipiuntur; & secundum istum modum sunt principia rerum.

B Contra hoc arguit Philosophus, dicens, quod si ita est, ut dicunt, quod istæ unitates sint differentes ex hoc, quod recipiuntur in alio, & alio: sequitur ex hoc, quod istæ unitates sint principia rerum, sicut quatuor elementa, uel duo sunt principia rerum: Quando. n. dicimus, quod elementa sunt principia rerum, sicut ignis, & terra; dicimus, quod quodlibet horum est principium; non autem dicimus, quod aliquod eōe corpus separatū, sit principium; sed corpus, quod est in materia; siue enim sit corpus separatum; siue non; unum istorum, siue ignis, siue aqua, quæ sunt similia partium; principium est: A simili, si unitas diuisa per materiam, principium est: sequitur, quod separata principium non est: si autem sic est, sequitur, quod numeri separati non sunt substantia rerum: Licet autem tale unum separatum non sit principium omnium, uerum est, quod si omne ens potest reduci ad aliquod unum, hoc ipsum erit principium; & hoc possibile est; Vnum enim dicitur multis modis: est unum numero, & sic omnia non possunt dici unum: est unum specie, nec sic omnia dicuntur unum; & unum genere, nec sic omnia dicuntur unum: & unum attributione, & sic omnia possunt dici unum, quia omnia attribuntur uni enti; aliter. n. impossibile est, quod omnia dicantur unum, siue numeri. Notandum est, quod rō Philosophi est in hoc, quod sicut Naturales, qui ponunt quatuor corpora principiatorum, non possunt dicere, quod corpus separatum, & commune sit principium; sed corpus receptum in materia; & similiter isti, qui ponunt, quod unitas recepta est principium, non possunt dicere, quod unitas separata sit principium; & per consequens omnia non sunt unum, nisi dicantur unum attributione. Deinde cum dicit.

C Volentes autem substantias ad principia reduce re. Longitudines quidem. n. ponimus ex producto et breui, & ex aliquo, paruo & magno, & planum ex lato & arcto; corpus uero ex profundo & humili.

Vnum multipliciter.

F Im-

Metaphysicæ

Improbat positionem Platonis de magnitudinibus; & diuiditur in duas partes; quia primò, ponit positionē. secūdò, improbat eam, ibi [quāuis quomodo] Dicit ergo primò, quòd Platonici uolentes reducere substantias rerum ad principia sui, reducebant magnitudines ad principia sua; cū enim ponerent magnitudines esse substantias sensibilem, assignantes principia magnitudinum, credebant assignare principia omnium sensibilem: Assignabāt autem principia magnitudinum dicentes; quòd linea cōponitur ex producto & breue; & per consequens ex aliquo magno & paruo; quia productum & breue est aliquod magnum, & aliquod paruum; superficiem autem siue planum dicebāt componi ex lato & arcto; corpus autem ex profundo & humili. Deinde cum dicit.

TEX.66.

Quāuis quō habebit aut planum lineā, aut soli dī lineā, atq; planum? Aliud.n. est genus & latū, & arctum, & profundum, & humile. Quemadmodum ergo nec numerus est in eis: quia multum & paucū ab his alterum. palam quia nec aliud superiorū meret inferioribus: At uerò nec genus profundi latum. Erit enim planum aliquod corpus.

Improbat prædictam positionem; & diuiditur in duas partes secundum duas rationes, quas adducit. Secunda ibi [Amplius puncta.] Est ergo prima ratio talis: quia secundum illam positionē planum, siue superficies, non habet lineam; nec solidum, seu corpus habet lineam, & superficiē: Cuius ratio est, quia secundum illam positionem hæc tria reducuntur ad tria principia, scilicet latum, & arctum; productum & breue; profundum & humile; quæ sunt diuersa genere: ergo ista sūt diuersa inter se; & sic unum non habet aliud; ita quòd superiora non habentur ab inferioribus, si cut linea non habetur à superficie, nec superficies à corpore. Si autem aliquis diceret, quòd unum istorum esset genus alterius, scilicet latū genus profundi; & superficies esset genus corporis; hoc autem est impossibile: quia secundum hoc, corpus esset aliquod planum, id est aliqua species esset plani & superficiē. Deinde cum dicit.

Quo in uia Philosophi cōpositiō dicit tres dimensiones, & superficies duas.

Amplius puncta ex quo existunt, huic quidem generi & Plato oppugnabat, tãquam existente geometrico dogmate; sed lineæ principiu uocabat. Hic autē multoties indiuisibiles lineas posuit: quamuis necesse est aliquid horum esse: Quare ex qua ratione linea est, & punctum est.

Ponit secundam rationem contra ponentes prædictam positionem: & est ratio illa talis; quia hæc positio insufficientis fuit; quia cum assignauerit aliqua principia lineæ, superficiē, & corporis; nulla enim principia assignauit, ex quibus essent puncta. Cū tamen Plato de genere punctorum diuersimodè fuerit locutus; aliquando dixit, quòd totū dogma Geometriæ circa puncta est, dicens, quòd punctum est principium lineæ: Aliquoties dixit, quòd linea indiuisibile principium magni

tudinum est; tamen si posuit lineam indiuisibilem, oportet quòd ponat punctum, quòd est terminus lineæ. Si enim linea est punctus, est; quia impossibile est dare lineam sine puncto.

Omnino autem sapientia de manifestis causam inquirente, hoc quidem prætermisimus. Nihil enim de causa dicimus, unde principium est transmutatio nis: Horum autem substantiam dicere putantes, ipsorum alias quidem substantias dicimus esse: Quomodo uerò illa substantia horum uane dicimus. Nā & participare (sicut prius diximus) nihil est. Nos, quam in scientiis uidemus, existens causa; propter quā modo dicimus esse unum principiorū, nihil tangunt species, sed facta est mathematica presentibus philosophia, dicentibus aliorum gratia ea oportere tractari.

Hic improbat positionem Platonis, quā habuit circa principia rerum: & diuiditur in duas partes; quia primò, improbat positionem Platonis: secundò, ex omnibus præcedentibus cōcludit, quomodo omnes antiqui insufficienter dixerunt circa causas. Secunda ibi [Qui quidem igitur] Prima in duas; quia primò, ostendit quomodo Plato errauit in ponendo principia essendi: secundò, quomodo etiam errauit in ponendo principia sciendi, ibi [Quomodo autem quis discet.] Prima pars in septem, secundum septem rationes, quas adducit: Secunda ibi [Amplius autem substantia] Tertia ibi, [Et de motu.] Quarta ibi, [& quæ uidetur] Quinta ibi, [nullam autem rationem] Sexta ibi, [& omnino existentium] Septima ibi [præsertim cum hoc modo.] Ponit ergo primò primam rationem, quæ talis est, quæ illa positio, quæ non potest assignare genera causarum, prætermittenda est; talis autem est positio Platonis; ex positione. n. eius non potest haberi manifestè, nec cā mouens, nec causa formalis, nec causa finalis; ergo prætermittenda est. Et hoc est, quod dicit litera, quæ cum Physica, & Sapientia inquirent causam rerum manifestarū, quæ dixit Plato, prætermittenda sunt; nihil. n. dixit de cā, unde est principiu motus: credidit autem aliquid dicere de cā formali, ponendo species; & hoc quia ponendo species, credebatur ponere substantiā rerum; hoc autem non est uerū; quia ponendo spēs, non posuit substantiā sensibilem; sed posuit quasdam alias substantias à rebus sensibilibus, quæ quidē substantiæ uanè dicuntur esse substantiæ rerum sensibiliū; quia substantia rei à re non est separata, hæc autem substantiæ, & spēs separatae sunt: Nec poterit dicere, quæ ipsæ spēs sunt substantiæ sensibiliū; quia participantur a sensibilibus: ostensum est. n. supra, quæ talis participatio nulla est, sic ergo nihil dixerunt de cā formali: Nec et ipsas spēs tetigerunt causam finalem, propter quā omnis natura, & omnis intellectus agit; & quia non tetigerunt causam finalem, tangendo species; non tetigerunt etiam causam agentem: cū omne agens agat propter finem: quā causam agentem dicimus esse de numero principiorum, sic ergo tangendo species, non tetigerunt istas causas: Et sic secundum

Platonis de factis circa principia essendi rerum.

dum Platonicos, naturalia facta sunt, ac si essent quædam Mathematica sine motu, & sine principio motus: Vnde dicebant Platonici, quod de istis speciebus debebat tractari non gratia sui, sed alterius, scilicet propter naturalia: quomodo autem fierent ipsa naturalia ex ipsis speciebus, non est manifestum. Deinde cum dicit.

TEX. 68.

Amplius autem substantiam subiectam, ut materiam, magis mathematicam aliquis suscipiet, & magis predicari, & differentiam esse substantie, & materiei; ut magnum & paruum: sicut Physiologi aiunt, rarum & spissum primas subiecti dicentes esse differentias has. Hæc autem superabundantia sunt quadam, & defectio.

Ponit secundam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod Plato uisus est dicere, quod formalitas rei est separata; illud autem, quod est separatum a re, non est substantia rei; arguit ergo sic Philosophus: Materia non est separata a re, forma autem sic: ergo materia magis est substantia rei, quam forma: quod est impossibile; quia forma uel est tota substantia rei, uel substantia rei est ab ipsa forma, principium: Et hoc est, quod dicitur litera, quod secundum positionem Platonis, aliquis recipiet, & dicet, quod materia magis est substantia rei, quam forma: Vocat hic Philosophus Mathematicam: quia abstracta est: & etiam aliquis diceret, quod materia, & differentia materię magis prædicabitur de re, quam ipsa forma; quia illud magis prædicatur, quod est magis de substantia: sunt autem differentię materię, secundum Platonem, magnum & paruum: secundum Physiologos, rarum & spissum: dicunt enim, quod rarum & spissum sunt differentię primi subiecti; & materię; quas etiam differentias reducant ad excedentiam, & defectum: quia in raro parum est de materia, in spisso autem multum. Deinde cum dicit.

TEX. 69.

Et de motu, siquid hæc erit motus: palam quia mouentur species: sin autem unde uenit? tota nanteque de natura aufertur perscrutatio.

Ponit tertiam rationem contra prædictam positionem: Ad cuius euidenciam notandum est, quod Plato ideo ponit species; quia omne ens per participationem reducitur ad ens per se: quod quidem ens per se, uocabat ens separatũ, & speciẽ; quia multi homines participant humanitatem; ideo est dare humanitatem participatam; non autem potest dari aliquid participatum, nisi detur aliquid per se: quia omne participatum, ut sic, quasi per accidens est; omne autem per accidens reducitur ad aliquid per se: si ergo est dare humanitatem participatam, oportet quod sit dare humanitatem per se, quam Plato ponebat speciem omnium hominum, Ex hac ratione Platonis arguit Philosophus, quod si hoc est uerum, quod dictum est; oportet quod sit dare aliquem motum separatam, & aliquam speciem separatam, quæ participetur ab oibus motibus: videmus enim, quod omne, quod mouetur; participat motum: si ergo

A omne participatum reducitur ad per se; oportet dare unum motum per se, qui sit species separata: sed est apud ipsum impossibile. Et hoc est, quod dicitur litera, quod dubitatio est de motu, secundum positionem Platonis: sequitur enim, quod hæc, id est species erat motus, quod est impossibile: quia species moueretur; nunquam enim motus est, nisi in eo, quod mouetur. Si autem aliquis dicat, quod species non sunt motus, non erit dare unde ueniat motus: quia secundum Platonem, omne, quod est in rebus per participationem, uenit ex ente per se, quod est species: si autem motus non est in rebus, tota inquisitio naturalis tollitur; & hoc quia natura est principium motus, & quietis. Deinde cum dicit.

B

Et quod uidetur facile esse monstrare, quod unũ omnia non sint. Expositione enim omnia unum sunt. Sed id aliquid unum si quis dicat omnia; & nec hoc, si non dat genus uniuersale esse: hoc autem in quibusdam impossibile.

C

Ponit quartam rationem contra positionem prædictam. Ad cuius euidenciam notandum, quod Plato posuit, quod species separata & quidditas esset quoddam unum, in quo conuenirent omnia, quæ participant illam quidditatem, & illam speciem; sicut albedo erat quoddam unum, quod participatur ab omnibus albis; & humanitas quoddam unum, quod participatur ab omnibus hominibus; & in quo uno conueniunt: omnes homines sunt unum in humanitate, & omnia alba in albedine: Contra hunc modum ponendi arguit Philosophus, certum est enim, quod istud unum separatam non potest esse unum specie, nec unum genere: quia tale unum non est nisi unum secundum rationem, concipientem unum præter multa: nec unum, secundum hunc modum potest esse illud, quod separatur a multis secundum rationem: oportet ergo, quod sit unum numero. Quidquid enim est per se subsistens & separatam, unum numero est: si ergo hoc est unum numero, sequitur quod omnia conueniunt in illo, & sunt unum numero; quod est impossibile: quia secundum hoc omnia alba conuenientia in albedine, essent unum numero, quod falsum est. His uisis patet litera: dicit enim, quod facile est monstrare, quod omnia non sunt unum, sicut ponebat Platonici: uera enim positio ostendit, quod omnia non sunt unum: si enim sunt unum, non sunt unum omni modo; quia non sunt unum numero, sed fortè sunt unum aliquid, sicut unum genere. Vnde si quis dicat, quod omnia sunt unum, non potest dicere, nisi illo modo, scilicet quod sint unum genere; sic autem dicens, nihil dicit; quia impossibile est, quod omnia sint unum genere: nisi fortè diceretur, quod ipsum ens uniuersale est genus. Deinde cum dicit.

Quidquid est per se subsistens, & separatam, est unum numero.

D

Nullam autem rationem habent, nec quæ sunt post numeros, longitudes, latitudes, solida; nec quæ modò sunt, aut futura sunt; nec si aliquam habent potestatem: Hæc enim nec species

TEX. 70. *Sola imobilia, siue solus Deus est, cetera uel fuerunt, uel erunt.*

Metaphysicæ

possibile esse: non enim sunt numeri: Nec inter media, sunt enim illa mathematica: Nec corruptibilia: sed rursus quartum uidetur hoc aliquod genus.

Ponit quintam rationem contra prædictam positionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod Plato posuit tria genera entium: posuit enim ens intelligibile, & ens sensibile, & ens medium inter intelligibilia & sensibilia; quod medium uocauit ens mathematicum: posuit autem cum hoc, quod magnitudines sunt principia rerum. Contra hoc arguit Philosophus probans, quod necessarium habet ponere quatuor genera entium, dicens, quod eadem magnitudines, quas posuit Plato substantias rerum sensibilibus, nullam rationem uidentur habere, nec potestatem in rebus: cum enim longitudines, latitudines, & solida ponantur præter numeros, nullam uirtutem habent inter entia, nisi ponatur quartum genus numeri: Nec potest poni, quod sint in genere intermediorum; quia intermedia sunt separata, ex quo sunt substantia rei: Nec potest poni, quod sint ipsa sensibilia; quia sensibilia corruptibilia sunt, hæc autem sunt incorruptibilia; quia corruptio semper est rei materialis & sensibilis: oportet ergo, quod sit in quarto genere entium. Deinde cum dicit.

Et omnino existentium querere elementa, non diuidentem multipliciter dicta, inuenire impossibile est.

Ponit sextam rationem contra prædictam positionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod Ens uno modo non dicitur de omnibus entibus, sed multis: & ideo diuersorum entium diuersa sunt principia: non ergo bene possunt poni elementa entis, nisi bene dearticuletur, & manifestetur multipliciter: hoc autem non facit Plato, ut imponit sibi Philosophus; & ideo insufficienter dixit. Et hoc est, quod dicit littera, quod si aliquis uellet querere elementa entium: impossibile est, quod ea inueniat, nisi distinguat, & diuidat multipliciter dicta: Potest autem hæc littera aliter legi; elementa enim entium non dicuntur uno modo, sed multis modis; secundum enim alium modum principium dicitur causa materialis, secundum alium causa formalis, secundum alium causa efficiens, & secundum alium causa finalis: Nullus ergo potest bene querere elementa, & principia entium: nisi tangat & distinguat multipliciter elementorum, & principiorum: hoc autem non fecit Plato; quia non uidetur tetigisse, nisi species; species autem ad aliquam causam reducuntur, reducuntur ad formalem tantum. Deinde cum dicit.

Præsertim cum hoc modo querant, ex quibus elementis est; ex quibus enim ipsum agere, aut ipsum pati, aut ipsum rectum, non est accipere: quod si est substantiarum solum esse potest: quare aut querere, aut putare habere omnium existentium elementa, non est uerum.

Ponit septimam rationem, & est, quod Platonicus querentes elementa, ex quibus sunt entia, non

posuerunt elementa omnium entium: non enim uidentur tetigisse elementa accidentium: non enim potest haberi ex principiis eorum, ex quibus elementis est agere, & pati: & rectum, & sic de aliis accidentibus. Si autem aliquis dicat, quod Plato querens, & tetigit elementa substantiarum solum: & hoc sufficit: quia elementa substantiarum sunt elementa omnium entium: Contra hoc statim dicit Philosophus, quod dicere, uel putare, quod querere elementa substantiarum, sit querere elementa reliquorum entium, falsum est, & non uerum; quia in quolibet prædicamento uidentur esse aliqua elementa propria. Notandum est, quod sicut patuit supra; species, & ideæ, quas posuit Plato; non potuerunt poni, nisi respectu substantiarum, cuius ratio est: quia illæ species ponebantur quidditates separatae: Contra rationem autem accidentis est, quod habeat rationem separati. Si ergo species non ponuntur nisi respectu substantiarum, Plato querendo species, non querebat elementa omnium entium; sed solum querebat elementa, & principia substantiarum; hoc autem erat insufficiente: quia Plato querendo per species quidditates, non querebat quidditatem accidentis. Deinde cum dicit.

Quomodo autem quis discet omnium elementa? Palam enim, quia non est possibile præexistere cognoscentem prius. Sicut enim geometrizare discen-tem, alia quidem oportet præscire, quorum autem scientia, & quibus futuris est discere, non prænoscit: ita & in aliis. Quare si qua est omnium scientia, & de quibus oportet, ut quidam aiunt, nihil utique hic præexistit cognoscentis.

Quamuis sit omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut quedam, aut per demonstrationem, aut per diffinitiones. Oportet enim, ex quibus est diffinitio, præscire, & esse nota. Similiter autem, et qua per inductionem. TEX. 71.

Improbat Platonem quantum ad hoc, quod posuit ideas principia scientiæ: & diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas adducit contra eum: secunda ibi, [At uero.] tertia ibi, [Amplius autem quomodo,] quarta ibi [Amplius autem, & quorum est sensus.] Ad euidenciam primæ rationis notandum est, quod secundum Philosophum scientia est quedam notitia, quæ habetur ex prioribus; & ideo sequitur, quod omnium non est scientia. Si enim omnium esset scientia, sequeretur, quod principiorum esset scientia; quod non est uerum; quia si principia scirentur, per priora scirentur; & sic prima haberent aliquid prius, quod non est uerum. Sic ergo ea, quæ habent priora, sicut conclusiones, sciri possunt; ea autem, quæ non habent priora, sicut principia rerum, non habent, unde sciantur, sed unde intelligantur: quia principiorum est intellectus, & non scientia. Si autem ita esset, sicut dicit Plato, scilicet, quod notitia omnium est per ideas; sequeretur, quod & principia, & conclusiones noscamus per ideas; si autem ita est, cum ideæ sint priores, quam principia:

Hallucinatus est Plato circa principia cognoscenda res.

Scientia non omnium est.

Genera rerum triplicia secundum Platonem.

Non tamen sequitur, quia non habet conceptum uniuersum omnibus entibus. Nam hæc multiplicitas est suppositio, quæ uniuersum entium minime repugnat uideri.

*Principia
supponuntur
in scientia,
et non scien-
tur.*

præsequitur, quæ noscimus principia ex aliquibus prioribus; & sic sequitur, quæ respectu principiorum sit scientia: quia scientia (ut dictum est) est notitia ex prioribus; quod tamen falsum est, scilicet, quod principia sciuntur, sed principia supponuntur in scientia, & ex illis suppositis, quærimus scientiam conclusionum. His uisus, patet litera: Dicit enim, quod secundum istam positionem, quam posuit, quod per ideas acquiritur scientia omnium, sequitur, quod aliquis addiscet, & sciet elementa, & principia scientiarum, quod non est uerum: quia oportet, quæ omnis addiscens aliquid, primò præcognoscat; sicut addiscens Geometriam, oportet, quod præcognoscat aliqua; illa autem, quæ sciuntur, ex illis præcognitis non præsciuntur, sed quærentur in scientia ex principiis præcognitis: si autem omnium esset scientia, scilicet tam principiorum, quam conclusionum, ut aiunt Platonici, sequeretur, quod nullum principium præcognosceretur in scientia, sed omnia scirentur per aliqua priora, scilicet per ideas; quod tamen falsum est; quia omnis scientia, & omnis disciplina præsupponit aliqua præcognita, ex quibus esset scientia. Et hoc est uerum, quod scientia supponit omnia, uel quædam, tam in scientia, quæ est per demonstrationem, quæ demonstratio procedit ex aliquibus principiis, quæ non sciuntur ab aliquibus prioribus: tam etiam in scientia, quæ est per inductionem: quia inductio est ex singularibus, quæ singularia præsciuntur ante inductionem. Deinde cum dicit:

TEX. 71.

At uerò si est existens connaturalis, mirum quo modo obliuiscimur, habentes potissimam scientiarum.

Ponit secundam rationem contra istam positionem: & est talis ratio, quod si scientia habetur per ideas; sequeretur, quod scientia est nobis connaturalis; quia omnis scientia, quæ non habetur per uiam sensus, nec per uiam inuentionis, nec per uiam doctrinæ, est nobis connaturalis. Si autem aliqua scientia est per ideas, certum est, quod non habetur per uiam sensus, nec per uiam inuentionis, nec per uiam doctrinæ: ergo est nobis connaturalis: quod autem sit nobis connaturalis, est impossibile, quia si esset nobis connaturalis, non lateret nos, & maximè cum talis scientia sit nobilissima scientiarum. Deinde cum dicit.

Scia quæ est nobis connaturalis.

Amplius autem, quomodo aliquis cognoscit, ex quibus est, & quomodo est manifestum? Etenim hoc habet dubitationem. Ambiget enim aliquis quemadmodum circa quasdam syllabas. Hi namque syma, ex s, y, m, & a, dicunt esse, alii uerò quendam sonum alium dicunt esse, & cognitorum nullum.

Ponit tertiam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si per formas, & ideas haberetur scientia, cum sint puræ formæ separatae à materia, sequeretur quod per eas non posset haberi scientia, nisi formarum, & non materiæ; & sic sequitur, quod cum materia sit principium rei,

A quod per ideas non habetur scientia omnium principiorum: & sic materia remanebit ignota. His uisus, patet litera: dicit enim, quod secundum istam positionem non erat manifestum, quomodo se habet hæc res, quæ composita est ex materia & forma: non enim erit manifestum, ex quibus principiis est hæc res, habeat magnam dubitationem. Dubitabit enim aliquis circa materiam sensibilem, quidam enim dicunt, quod hæc syllaba Syma, composita est ex quatuor elementis literis, scilicet ex S. & Y. & M. & A. quidam autem alii dicunt, quod quædam alia litera est, quam solum aliquando habet à prædictis quatuor: & ita de materia dubitatio est: talis autem dubitatio non potest solui per ideas, & ita hoc principium erit incognitum. Deinde cum dicit.

B

Amplius autem, & quorum est sensus, hæc quomodo aliquis non habens sensum, cognoscet? quamuis oportet si omnium sunt elementa, ex quibus, quemadmodum compositæ sunt uoces ex elementis propriis.

Ponit quartam rationem contra prædictam positionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod secundum Philosophum primo Posteriorum, deiciente uno sensu, deficit in nobis una scientia: Verbi gratia, deiciente uisu, deficit in nobis scientia de coloribus: & deiciente auditu, deficit in nobis scientia de sonis: si autem ita esset, quod scientia esset per ideas; scientia non caufaretur in nobis per uiam sensus, nec per uiam experimenti; sed ex hoc solum, quod intellectus uisus aspiceret ideas: Si autem ita est, deiciente sensu, non propter hoc deficit scientia, ex quo scientia non habetur uia sensus, nec experimenti. Et ex his uisus, patet litera, quæ dicit, quod mirum est, quomodo aliquis potest habere scientiam sensibilem, quorum est sensus; & tamen non habet sensum respectu illorum, quod non est necessarium secundum positionem Platonis: secundum eum enim elementa sunt omnium entium, ex quibus entia componuntur sicut uoces componuntur ex literis, quæ elementa secundum Platonem. Sciuntur per ideas. Deinde cum dicit.

Hinc patet, materiæ esse de quidditate rei materialis.

Videtur aliter ad in fluxum intelligentiarum.

C

Qui quidem igitur dicitur causas in Physicis quæ reræ nisi sunt omnes, & extra has nullam habemus dicere, palam ex prius dictis. Sed obscure hæc, et modo quodam omnes prius dictæ sunt, modo uerò quodam nullatenus. Balbutiens uerò uisa prima philosophia de omnibus, uelut noua existens circa principium, & primum.

D

Quonia & Empedoclesi dicit inesse rationes. Hoc autem est, quod quid erat esse, & substantia rei: At uerò similiter necessarium, & carnis, & aliorum singulorum esse rationem, aut nihil: propter hoc enim & caro & os est, & aliorum unumquodque, & non propter materiam; quam ille dicit ignem, & terram, & aerem, & aquam. Sed hoc alio dicente quidem, similiter dixit ex necessitate, manifestè uerò non dixit. De talibus quidem igitur prius est ostensum, Quæcumque uerò de ipsis his dubitabit aliquis,

Metaphysicæ

resumamus iterum. Nam forsan ex ipsis aliquid inuestigabimus ad posteriores dubitationes.

*Peroratio
quò oēs an-
tiqui defece-
runt circa
causas.*

Concludit, quomodo omnes Antiqui insuffi-
cienter dixerunt de causis, dicens, quòd manife-
stum est, quò antiqui Philosophi conati sunt quæ-
re causas, de quibus fecimus mentionem in Phy-
sics; & manifestum est, quòd per dicta eorum
non est inuentum aliquod nouum genus causæ:
Licet autem ij tetigerint causas, tamen tenuerunt
eas tetigerunt: tetigerunt enim eas quodammo-
do sic, & quodammodo non: quia tetigerunt eas
obscurè, non manifestè. In principio enim Philo-
sophia fuit noua, & cruda, & ob hoc quasi balbu-
tiens, & non manifestè loquebatur de omnibus,
& maximè circa principia: sicut patet de Empe-
docle, quòd quasi balbutiens, & non manifestè te-
tigit causam formalem: dixit enim quòd natura
osis consistit in aliqua proportionem; quæ quidem
proportio est substantia & quidditas ois; & sic
tetigit causam formalem: Et sicut necessariū est
hoc dicere de ossè, quòd habet quãdam formam;
ita necessarium est dicere de omnibus aliis sicut
de carne, & similibus: Vel enim ita est in omni-
bus, uel in ullo; quia simile est de uno, & de omni-
bus: omnia enim sicut caro, & os, & unumquod
que aliorum, quòd est propter formam, & non
propter materiam, quam materiam Empedocles
uocauit ignem, terram, & aerem, & aquam: Li-
cèt autem Empedocles tetigerit causam forma-
lem, tamen ex necessitate, coactus à ueritate; ma-
nifestè autem non dixit: licèt aliquis expressius
dixerit: De talibus autem, quæ ab aliis dicta sunt,
dictum est prius. Quæcunque autem circa hoc
poterunt dubitari, reseruanda sunt in tertio li-
bro; quia ex talibus dubitationibus fortè inuenie-
tur aliquid utile ad totam doctrinam sequentem.
Et explicit liber Primus.

ARISTOTELEAE METAPHYSICAE,

LIBER SECVNDVS.

TEX. I.

*Speculatio de ueritate partim diffi-
cilis, partim facilis est.*

Superius egit Philosophus de
natura ueritatis secundum opinio-
nem aliorum; hic agit de eiusdem
natura secundum opinionem pro-
prium: ubi primò determinat naturam ueritatis
in se: secundò ostendit, quomodo se habet ueritas
ad subiecta recipientia ueritatem: & hoc in prin-
cipio libri Tertij. Vbi notandum est, quòd differt
quære de aliquo secundum se, & quære de ali-
quò, ut in participante: sicut enim differt quære-
re de natura hominis in se, & de natura hominis
in hoc: ita differt quære de natura ueritatis sim-
pliciter, & de natura ueritatis in participante.

*Quære a-
liquod de a-
liquo in se,
et ut in par-
ticipante dif-
ferunt.*

E Sic ergo in isto libro Secundo quæritur de natura
ueritatis in se, in principio autem Tertij de par-
ticipantibus ueritatem.

Si quæreret quis, Vtrum ad hanc scientiam
spectet quære de natura ueritatis in se? ad hoc
dicendum est, quò sic. Vnde notandum est, quò hæc
scientia uniuersaliter considerat naturam entis,
& per consequens considerabit illa, quæ conse-
quuntur naturam entis in quantum ens: cum er-
go Verum ut uerum, consequatur ens in quan-
tum ens; determinare de uero simpliciter, erit hu-
ius scientiæ. Imaginabimur enim, quò unumquod
que sicut se habet ad ens; ita habet se ad uerum,
ut infra ostendetur: scientiæ, quæ considerat ens
in quantum particulare, poterunt dubitare & tra-
ctare de aliqua ueritate particulari, non de ueri-
tate in se, & simpliciter; hæc autem scientia, quæ
considerat ens in quantum ens, specialiter quæ-
ret, & dubitabit de ueritate simpliciter, & in se.
Sic ergo in hoc libro tractatur de ueritate, in qua
tum ueritas. Veritas autem triplicem aspectum
habet: primò enim habet aspectum ad scientem,
& discitem ueritatem: secundò habet aspectum
ad habitum scientiæ: omnis enim scientia aliqum
habitum specialem aspicit: tertio habet aspectum
ad modum sciendi, & acquirendi scientiam: Sic
ergo diuiditur iste liber in duas partes: primò o-
stenditur, quomodo se habet ueritas ad scientem
ueritatem, & discitem, sub ratione facilis, uel
difficilis: secundò quomodo se habet in modo
acquirendi, sub ratione impedimenti, ibi. [Con-
tingunt autem auditiones secundum.] Circa pri-
mum sic procedit; quia primò ostendit, quomo-
do se habet discens ad ueritatem secundum fa-
cilè, uel difficilè: secundò quomodo se debeant ha-
bere adinuicem discentes, & scientes ueritatem,
ibi, [non solum autem his dicere gratiam.] Cir-
ca primum diuiditur textus; quia primò ponit cõ-
clusionem suam: secundò probat eam per signum,
ibi, immediatè [signum autem est.] Dicit ergo.
De ueritate theoria sic quidem facilis est, sic uerò
difficilis: quasi dicat, ueritatis speculatio non
est omnino improportionata intellectui, quasi sit
impossibile eam acquiri: sic aliqua infra uerita-
tem faciliter acquiruntur, quia maiorem propor-
tionem habent cum intellectu nostro; alia uerò
cum maiori difficultate acquiruntur, quæ no-
n sunt sic proportionata intellectui nostro; sed si
debent proportionari, hoc est per magnum dis-
cursum & per magnam inquisitionem.

Questio.

*Vnumquod
que sicut se
habet ad ens,
ita se habet
ad uerum.*

*Veritatis
triplex as-
pectus.*

*Veritatis
speculatio
partim faci-
lis, partim
difficilis.*

Questio.

*In funda-
mento natu-
re nihil est
ociosum.*

F
G
H

ostenditur, quomodo se habet ueritas ad scientem
ueritatem, & discitem, sub ratione facilis, uel
difficilis: secundò quomodo se habet in modo
acquirendi, sub ratione impedimenti, ibi. [Con-
tingunt autem auditiones secundum.] Circa pri-
mum sic procedit; quia primò ostendit, quomo-
do se habet discens ad ueritatem secundum fa-
cilè, uel difficilè: secundò quomodo se debeant ha-
bere adinuicem discentes, & scientes ueritatem,
ibi, [non solum autem his dicere gratiam.] Cir-
ca primum diuiditur textus; quia primò ponit cõ-
clusionem suam: secundò probat eam per signum,
ibi, immediatè [signum autem est.] Dicit ergo.
De ueritate theoria sic quidem facilis est, sic uerò
difficilis: quasi dicat, ueritatis speculatio non
est omnino improportionata intellectui, quasi sit
impossibile eam acquiri: sic aliqua infra uerita-
tem faciliter acquiruntur, quia maiorem propor-
tionem habent cum intellectu nostro; alia uerò
cum maiori difficultate acquiruntur, quæ no-
n sunt sic proportionata intellectui nostro; sed si
debent proportionari, hoc est per magnum dis-
cursum & per magnam inquisitionem.

Quæreret quis, Vtrum ueritatis inquisitio sit
impossibilis? Ad hoc dicendum est, sicut dicit
Commentator, quò ueritatis inquisitio non est im-
possibilis; cuius ratio est, quia homo naturaliter
habet desiderium ad comprehensionem uerita-
tis; si ergo ita esset, quò ueritatis comprehensio es-
set impossibilis, tunc desiderium esset ociosum;
in fundamento autem nature nihil est ociosum.
Ad cuius euidentiam notandum est, quòd natu-
ra nunquam initiat aliquid, quod non possit per-
ficere

ficere aliquo modo, uel complere; aliàs si initiaret, & non posset complere, initiatio esset ociosa: initiatio enim respectu finis est quædam uia; omnis autem uia, quæ non consequitur finem & terminum, ociosa est; desiderium enim rei nõ habitæ iam quædam initiatio est respectu rei habendæ; ergo desiderium respectu comprehensionis aliquo modo initiat inquisitionem comprehensionis; si ergo impossibile est comprehensionem ueritatis; frustra & ociosa esset omnis inquisitio; ociosum etiam esset desiderium initium inquisitionem, quod est impossibile.

Quæreret etiam quis, Vtrum ueritas sit facilis, uel difficilis in sua cognitione. Ad quod dico, quòd sic. Ad cuius euidentiã notandum est, quod facilitas, & difficultas oritur ex proportione & improportione obiecti ad potentiam; potentia citius & facilius assequitur, quæ sunt proportionata; difficilius autem, quæ minùs proportionata; infra autem obiecta comprehensibilia aliqua sunt magis proportionata intellectui, aliqua minùs. Debemus enim imaginari de intellectu suo modo, sicut de sensu; sic autem est in sensu, quod sensus proportionem habet ad aliqua obiecta secundum magis & minùs; sic etiam intellectus obiectum magis proportionatum facilius assequitur, minùs autem difficilius. Sic ergo comprehensio ueritatis facilis est, & difficilis; facilis secundum obiectum magis proportionatum; difficilis secundum minùs proportionatum; Sicut enim sensus non sine difficultate fertur in excellens sensibile; sic & intellectus in occultum intelligibile: Et sicut suo modo requirit sensus, quòd suum obiectum non sit nimis excellens, nec nimis diminutum; sed sub quadam proportione; sic & intellectus. Videmus enim, quòd intellectus fertur facilius in principium per se notum, & hoc propter proportionem, quæ est inter principium & intellectum: cum quadam autem difficultate fertur in conclusiones, quæ latent in principijs: cuius ratio est, quia lumen intellectus nostri non proportionatur conclusionibus latentibus, nisi per multa media, & per multos discursus; quæ quidem media & discursus lumen intellectus nostri particularizat, & appropriat conclusionibus: ut sit proportio inter intellectum, & conclusiones. Sequitur.

Signum autem difficultatis, nec dignè nullus adipisci ipsum posse, nec omnes fallere; sed unumquemque aliquid de natura dicere.

Postquam posuit conclusionem, probat eam per signum, & diuiditur in duas partes: quia primò probat conclusionem: secundò remouet quoddam dubium, quod potest oriri ex dictis: secunda ibi, [forsitan autem.] Prima in tres: quia primò probat facilitatem, & difficultatem simul in comprehensione ueritatis: secundò dat signum facilitatis per se: tertio dat signum difficultatis per se: secunda ibi, [Quare sicut uidetur:] tertia ibi, [Habere autè totum & partem.] Prima pars

A diuiditur in duas, secundum quod ponit duo signa; secundum ibi, [Et secundum unumquodque.] Dicit ergo primò; signum difficultatis, supplet, nullum dicentem posse adipisci ipsam comprehensionem ueritatis dignè, id est completè: si gnum etiam facilitatis est, nec omnes discentes, nec omnes homines esse expertes à comprehensione ueritatis; sed facilitatis inquam est: quia uenit unumquemque aliquid addiscere de natura ueritatis. In hoc ergo stat signum hoc, quod ideo difficilis est; quia non omnino, nec completè comprehendit; & ideo facilis est aliquo modo: quia non secundum omnem partem sui ignoratur.

Quæreret quis, Vtrum ueritas possit perfectè comprehendi à nobis. Dicendum est, quòd non: cuius ratio est; quia intellectus noster limitatus est; & ideo non nisi finitum cognoscit, & finitos modos scibilium; infra autem naturam ueri continentur infiniti modi scibilium. Triplici autem uia hoc potest probari. Prima autem est; quia infra naturam ueri cadit primum ens. Secunda autem, quòd substantiæ separata cadunt etiam infra naturam ueri. Tertia uia sumitur ex hoc, quod uirtus principij respectu conclusionum non potest perfectè comprehendi à nobis. Prima ergo uia est; quia infra naturam ueri cadit primū ens; supposito enim, quòd ens primum cadat infra naturam intellectus; sicut non potest comprehendere di natura intellectus primi, sic nec natura ueri in toto suo ambitu: Item hoc patet secundò de scibili creato; multa enim creata propter excellentiã sui esse, sunt improportionata intellectui nostro; ad quæ non potest attingere propter debilitatem sui esse; & cum illa contineantur infra naturam scibilis, & illam non attingat intellectus noster completè; non attinget etiam comprehensionem ueritatis. Tertio patet hoc ex habitudine, quam habent principia ad conclusiones; quæ habitudo est; quia principia sunt uirtualiter conclusiones: si ergo debet perfectè cognoscere principium, oportet quòd cognoscat totam uirtutem principij, secundum quòd se extendit ad omnes conclusiones: cum ergo non possit intellectus cognoscere omnes conclusiones, quæ possunt eliciri ex principio illo; quia secundum Philosophum sunt infinita in potentia: ergo non potest perfectè cognoscere ueritatem principij, & per consequens perfectè attingere comprehensionem ueritatis: sic ergo prima uia sumitur ex hoc, quod primum ens cadit infra naturam ueri. Secunda uia sumitur ex hoc, quòd substantiæ separata cadunt infra habitum ueri, & scibilis. Tertia uia sumitur ex hoc, quòd uirtus principij respectu conclusionum non potest perfectè comprehendere à nobis.

C Consequenter quæreret quis, Vtrum sit uerum, quòd unumquemque conuenit aliquid dicere de natura ueritatis? Dicendum est, quòd sic: Ad cuius euidentiã notandum est, quòd intellectus noster non immediatè aspicit omnia scibilia, sed sub quodam ordine: Primò enim aspicit conceptus

Quæstio. Intellectus ordinate aspicit scibilia.

Natura nihil initiat, quod nõ possit perficere.

Quæstio.

Difficultas, et facilitas cognoscendi unde oritur.

Comparatio inter intellectum, & sensum.

Intellectus facilius fertur in principia per se nota, quam in conclusiones.

Quæstio.

Intellectus cur non nisi finitum cognoscit?

Veritas unde perfectè à nobis comprehenditur non potest.

Metaphysicæ

ptus simplices, secundò compositos; & inter conceptus simplices. primò enim aspicit conceptus generales; sicut est conceptus esse, & ueri; secundariò magis aspicit conceptus particulares; sicut conceptus hominis, & bouis; & quia primi conceptus simplices, sicut conceptus entis; primaria impressione imprimuntur in intellectu nostro; ideo intellectus cuiusque de primis intellectis statim potest habere notitiam, & enunciare de natura ueritatis circa ipsos: quia autem non potest se profundare ad conceptus particulares, ideo non completè, nec dignè potest enunciare. Sequitur.

Et secundùm unumquodque quidem nihil, aut parum ei immittere: de omnibus autem coarticulatis fieri magnitudinem aliquam.

Signum difficultatis in scientia.

Vbi dicit Philosophus, quòd signum difficultatis in scientia est; quia unusquisque homo parum, uel nihil enunciauit de ueritate; omnes autem simul sumpti magnam partem ueritatis inueniunt: Dicit ergo, & secundùm unumquodque nihil, aut parum conuenit dicere de ueritate; ex omnibus autem dictis, scilicet ab alijs, coarticulatis, idest simul congregatis, conuenit simul fieri aliquam magnitudinem: Stat ergo ratio hæc in hoc, quòd comprehensio ueritatis difficilis est; quia nihil, aut parum ab uno cõprehenditur; sed non omnino comprehensio eius est impossibilis; quia per adiutorium multorum magna pars inuenta est. Vbi notandum est, quòd intellectus noster

Intellectus noster quò comparatur tabule rase

creatur sicut tabula nuda, ut dicitur 3. de Anima; tex. com. 14. ideo nudus est respectu omnium scibilem: licet autem nudus sit ab omni scibili formaliter, tamen continet omne scibile uirtualiter: Sicut enim lux exterior corporalis habet uirtutem super omnem colorem; sic lumen intellectus super scibile: quia igitur uirtualiter cõtinet scibile; licet nudus sit à scibili formaliter; potest se ipsum inducere illo scibili per uirtutem luminis; hoc autem impeditur, & non potest fieri, propter debilitatem luminis; nisi lumen excitetur à docente: ita quòd docens exterior erit sicut instrumentum, lumen autem sicut principale agens. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod sequentes excitati à præcedentibus, aliquid inueniunt: ita quòd per lumen intellectus agentis, & per naturam incitationis aliquid uidet sequens, quod non uidit præcedens; semper tamen in uirtute præcedenti: Et per istum modum inuenta est Philosophia, & comprehensio ueritatis; quia licet parum inuenerint; tamen illud parum est excitatum lumine intellectus inuenientis. Sequitur.

Philosophia & ueritas qualiter inueniuntur.

Quare sicut uidetur, prouerbialiter dicimus, In foribus quis delinquet? Siquidè utique erit facilis.

Ostendit, quòd comprehensio ueritatis per se facilis est; dicens, quòd sicut nullus peccat in inueniendo ianuam domus, ut prouerbialiter dicitur; unde statim inuenit; ignorat autem ea, quæ sunt intra domum: sic nullus ignorat principia, quæ sunt uelut ianua; conclusiones autem, quæ

sunt infra principia à multis ignorantur: & sic cõprehensio ueritatis est facilis in respectu principiorum. Dicit ergo, quòd sic uidetur haberi in scientiis, & comprehensione ueritatis, sicut prouerbialiter dicitur, in foribus, idest in ianuis domorum quis delinquit, idest quis decipitur? quasi dicat nullus. Notandum est, quòd interiora domus cum difficultate sciuntur; & circa ea decipitur homo; circa autem introitum domus ferè nullus decipitur: sic circa per se nota nullus ferè decipitur, quæ sunt quasi ianua scientiarum; circa autem conclusiones multi decipiuntur, quæ sunt sicut interiora domus in domo. Deinde cū dicit.

Intelligèdū, quòd principia cõplexa se habent ut fores in domo. non autem incomplexa.

Habere autem totum, & partem non posse habere, hoc eius difficultatem ostendit.

Dat signum difficultatis, dicēs; quòd signum difficultatis in scientia est, quia non potest haberi de facili, nec secundùm totalitatem suam, nec secundùm maiorem partem sui.

Quæret quis, Vtrum principia sint ianua in scientiis? Dicendum, quòd sic; & hoc patet primò ex proportione, quæ est inter intellectum agentem, & principia: cum enim intellectus agens, & principia per se nota concurrant ad unum actum sciendi, nullo modo concurrunt ex æquo: quia impossibile est, quòd duo agentia ad unum effectum, uel ad unum actum ex æquo concurrant; sed intellectus agens est sicut principale agens, principia sicut instrumentum; sicut dicit Comen-

Questio.

Proportio inter intellectum agentem, et principia, qualis.

tator super 3. de Anima: sicut ergo principale agens per instrumentum deuenit ad artificiatum & operatum, sic intellectus agens per principia deducit possibile ad naturam scibilis: Ita quòd principia tenent medium inter naturam scibilis, & naturam intellectus; omne autem mediū, per quod deuenit unum in aliud, potest uocari ianua respectu illius, ad quod deuenitur. Imaginabimur enim, quod sicut in re artificata est res facta, ut archa, & est ipsum faciens, ut artifex, & est ipsum instrumentum medium inter faciens, & factum; sic in acquisitione scientiæ ipsum factum est intellectus speculatiuus, quasi compositus ex intellectu possibili, & ratione scibilis: secundò est intellectus agens, ad modum facientis, qui secundùm Philosophum. 3. de Anima, est omnia facere: & tertio sunt principia, quasi instrumenta, per quæ deuenitur in intellectum speculatiuum. Secundo idem patet ex obiecto intellectus, Vbi notandum est, quod licet Verum sit obiectum intellectus; tamen patet, quod intellectus non æquè deuenit in omne uerum: Licet enim in ratione obiectiua non considerentur gradus; tamen secūdum quod intellectus deuenit in naturam, considerantur gradus infra rationem obiecti; quia prius deuenit in obiectum magis sibi proportionatum, & ipse intellectus quasi actuatus per hoc proportionatum, deuenit in uerum minus proportionatum: Sic autem se habet ueritas principiorum, & conclusionum. ueritas principiorum statim per se

Proportio inter re artificiatam, & scientiam.

Tex. cõ. 18.

se proportionatur intellectui; intellectus autem quasi proportionatus per ueritatem principii, & quasi actuatus deuenit in proportionem conclusionis; cum ergo omne illud, per quod deuenitur in aliud; sit ianua respectu illius, ergo principium est ianua respectu conclusionis. Consequenter,

Questio.

Quæreret quis. Vtrum cognitio respectu principiorum sit facilis; Dicendum, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum, quod omnis cognitio perfecta habetur per resolutionem ad aliquod fixum, uel est de aliquo fixo: animus enim non perfecte quiescit, nec perfecte apprehendit, donec resoluit usque ad prima. Omne ergo intellectum ad cuius cognitionem modica exigitur resolutio, faciliter cognoscitur: tale autem est principium;

Quando aliquid minus resolubile, tanto facilius cognoscitur. Verum est de principijs cõpletis.

principium enim si debet cognosci non oportet, quod resoluatur, nisi usque ad terminos, & ideo sicut hæc cognitio faciliter potest cognosci, sic & principium. Si autem conclusiones debent cognosci, oportet, quod ultimæ conclusiones resoluantur ad medias, & mediæ ad primas, & primæ ad principia, & principia ad terminos: & quia difficile est cognoscere omnes istas resolutiones; ideo faciliter erratur circa conclusiones: non sic autem circa principia, quæ statim sunt in ianua resolutionis. Si autem sic dicitur, confurgit dubium: Si enim principia cognoscuntur per resolutionem, ergo non sunt prima uera; quia omne illud, quod per resolutionem cognoscitur, posterius est comparatione illius, ad quod resoluitur: & quæ principia dicantur principia respectu conceptuum compositorum, itaque omnis resolutio conceptuum compositorum stat ad principia prima, & ipsa amplius non resoluantur in alios conceptus compositos (resoluantur tamen in conceptus simplices, ut sunt principia respectu illorum.) Notandum est, quod sicut omne compositum resoluitur ad simplex, sic omnis conceptus compositus primorum, quem ego uoco principium, resoluitur ad primum conceptum simplicem: sicut iste conceptus, De quodlibet ens, uel non ens; resoluitur ad conceptum simplicem entis, & non entis: principia enim cognoscimus in quantum terminos cognoscimus, ut dicitur primo Posteriorum. Deinde cum dicitur.

Dubitatio.

Conceptus simplex, & conceptus compositus.

TEX. VI.

Forsan autem et difficultate secundum duos existente modos, non in rebus, sed in nobis est eius causa: Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei se habent, sic et anima nostra intellectus ad ea; quæ sunt omnium natura manifestissima.

Remouet quoddam dubium; posset enim aliquis querere. Vnde oritur difficultas respectu difficultatis posset esse secundum duos modos, scilicet uel ex parte intellectus, uel ex parte reimet; tota ratio difficultatis, quare non bene apprehendimus maxime intelligibilia, id est substantias separatas, est propter defectum intellectus nostri, non propter defectum intelligibilium: quæ enim

Difficultas cognoscendi est ex parte nostri intellectus.

A substantiæ separatæ non bene intelligantur à nobis, hoc est propter infirmitatem intellectus nostri, qui non potest perfecte attingere manifestissima in natura. Et hoc est, quod subdit per exemplum, sicut. n. se habent nycticoracum oculi ad lucem diei; sic se habet animæ nostræ intellectus ad manifestissima in natura: quasi dicat, quæ si oculi nycticoracum non possunt bene apprehendere lucem diei, hoc non est propter defectum apprehensibilitatis, & uisibilitatis in luce; sed propter defectum oculorum: ita si intellectus nostri non possunt bene apprehendere substantias separatas, hoc non est propter defectum intellectus in substantiis, sed propter defectum intellectus tantum. Ad cuius euidenciam notandum est, quod sicut uisibilitas est passio luciditatis, & coloris; ut patet bene ex secundo de Anima, tam à Philosopho, quam à Cõmentatore: ita intelligibilitas est passio immaterialitatis: si ergo uisibilitas est passio lucidi, ubi saluatur maior ratio lucis: saluatur maior ratio uisibilitatis: ita intelligibilitas cum sit passio immaterialitatis, ubi saluatur maior ratio immaterialitatis, ibi saluatur magis ratio intelligibilis, hæc autem sunt substantiæ separatæ: Et ideo quod non bene intelligantur, hoc non oritur ex eis, sed ex nobis: sicut quod non lux bene uideatur, hoc non oritur ex lucis natura, sed ex natura, & debilitate oculi.

Intelligibilitas est passio immaterialitatis.

Tex. cõ. 7.

Quæreret quis. Vtrum difficultas existat secundum duos modos, secundum quod dicit Philosophus? Dicendum, quod sic. Ad quod notandum, quod intellectus difficultas ex hoc prouenit, quod natura rei non bene potest attingi ab intellectu; quod autem intellectus attingat, hoc est quia mouetur ab obiecto; ita quod ipsum intelligere magis est attingi, quam attingere: cum enim intellectus sit potentia passiuæ, intellectus est magis in moueri: Quod autem intellectus non possit moueri ab obiecto, hoc potest esse duobus modis; uel quia obiectum deficit à natura motionis actiuæ; & sic difficultas prouenit ex parte obiecti; quia intellectus deficit à natura motionis passiuæ, etiam sic difficultas est ex parte nostra. Debemus enim imaginari suo modo in intellectu, sicut in uisu: quædam enim sunt, quæ habent parum de luciditate; & ista non bene possunt mouere potentiam uisiuam, propter defectum sui, & propter defectum motionis actiuæ: quædam uerò sunt, quæ multum habent de luciditate, & ista non deficiunt in motionem actiuam, sed ipsum passiuum non est aptum natum moueri à tam excellenti obiecto: Ita suo modo, quædam sunt, quæ parum habent de intellectualitate, & ista non sunt apta nata bene mouere intellectum, & in talibus est defectus ex parte obiecti, & difficultas. quædam sunt, quæ multum habent de intellectualitate; quia multum habent de entitate, sicut sunt substantiæ separatæ, & ista non deficiunt in motionem actiuam; sed intellectus noster non est aptus natus bene moueri à tam excellenti obiecto,

Questio.

Intellectus ab obiecto mouetur.

Similitudo uisus ad intellectum.

Difficultas cognoscendi, quæ ex parte rei, et ex parte intellectus.

Metaphysicæ

cto, & ideo difficultas hic intelligendi est ex parte nostra, & non ex parte obiecti. Cōsequenter.

Questio.

Quereret quis. Vtrū ita se habeat intelligibilitas ad immaterialitatem, sicut visibilitas ad lucem? quia hoc supponebatur in quæstione præcedenti. Dicendum, quod sic. Vbi notandum est, quod sicut dicitur . 2. de Anima, hæc est per se in secundo modo dicendi per se, color est visibilis, ita quod visibilitas oritur ex principiis lucis uel coloris; ita etiam suo modo, natura intelligibilis oritur ex immaterialitate, ut ista sit per se in secundo modo, immateriale est intelligibile: ergo benè dictū est, quod intelligibilitas ita se habet ad immaterialitatem, sicut visibilitas ad lucem, uel colorem.

Tex. 66. idē auer. in cō. quod repetit in com. 67. contra Anempacē.

Questio.

Quereret etiam quis. Vtrum substantiæ separatae sint manifestissima in natura ueritatis; Dicendum quod sic. Ad cuius euidentiā notandum est, quod hic accipitur manifestatio rei, qua res est apta nata manifestare se intellectui, ita quod hæc manifestatio est sua intellectualitas actiua, qua est apta nata mouere intellectum: In quibusdam autem ratio huiusmodi ex natura rei est: ita quod natura dedit eis sufficientiam, unde possint se manifestare: Et ideo uocantur manifesta in natura; quia sua ratio actiua se manifestandi, oritur ex natura rei: In quibusdam autem est intellectualitas actiua solum in potentia: ita quod non mouet solum nisi in potentia; & ideo requiritur aliquid aliud, quod faciat de motore in potentia motorem in actu; & talia sunt materialia, quæ non mouent nisi per lumen intellectus agentis. Deinde sequitur.

Manifestō rei quid.

Quare notatur manifestata in natura.

TEX. II.

Non solum autem his dicere gratiam iustum est, quorum aliquis opinionibus communicauerit; sed his, qui adhuc superficialiter enunciauerunt. Etenim cōferunt aliquid. Nam habitum nostrum præexercitati sunt. Nam si Timotheus non fuisset, multam melodiam non haberemus. Si autem Phrynis, Timotheus non fuisset. Eodem uero modo & de enuntiantibus ueritatem. A quibusdam enim opiniones quasdam accepimus: sed alii, ut hi forent, cause fuerunt.

Vbi ostendit, quomodo deberent se habere inter se quærentes scientiam, dicens quod non est solum iustum reddere gratias his, uel ipsis præcedentibus, quod dixerunt aliquid de ueritatis natura, ita quod multum cōmunicauerunt in ueritate inuenta; sed etiam iustum est reddere gratias illis, qui non secundum rem attigerunt ueritatem, sed tantum superficialiter. Et ratio est, quia licet ij non attigerint ueritatem; tamen excitauerunt intellectum nostrum ad ueritatem inquirendam. Vnde talia contulerunt, uel conferunt: quia habitum nostrum præexercitati sunt; & ideo posteriores debent reingratiari præcedentibus, quia aliquo modo in sciendo dependent ex illis: nisi enim fuisset Timotheus, multum amissimus de compositione musicali; nos enim fundamur super illud, quod reperit: & si Phrynis non præfuisset, prædictus Timotheus non fuisset, id est non reperisset, quod reperit; quia inuenit in uirtute

Homines multo se inuicem in acquisitione ueritatis.

Antiquis gratia habenda.

te illius: Et sicut in enuntiantibus ueritatem, uel enunciatione ueritatis, à quibusdam accepimus quasdam opiniones, quas credimus benè dixisse; quibus etiam alij fuerunt causa. Ad cuius euidentiā notandum est, quod intellectus noster semper in uirtute principiorum deuenit in posteriora; & ex lumine intellectus, & uirtute primorum possunt elici ex principiis multa posteriora: sic sequentes Philosophi accipientes alia principia, licet pauca, à præcedentibus, ex illis potuerunt multa elicere. Si ergo tradiderunt principia uera, illis reingratiandum est; quia profuerunt ad ueritatem reperiendam: Si autem tradiderunt principia non omnino uera, etiam illis reingratiandum est; quia dederunt occasionem, ut illis reprobatis, uera principia reperiremus & c.

F

G

H

Vocari autem scientiam ueritatis rectè habet. TEX. III.

Nam theoreticæ finis est ueritas, & practicæ opus.

Postquam ostendit Philosophus, quomodo se habet scientia ad addiscentem: hic ostendit, quomodo se habet hæc scientia ad habitum scientiæ, ostendens, quod continetur sub habitu speculatiuo: Diuiditur autem in duas partes; quia primò ostendit, quod finis huius scientiæ est speculatiua ueritas, & ex hoc in habitu huius scientiæ est speculatio; secundò remouet quendam errorem circa scientiam, immo destruentem scientiam, scilicet infinitatem in causis: secunda ibi. [At uerò quod sit principium quoddam.] Prima in duas: quia primò ostendit, quod hæc scientia est speculatiua ueritatis: & sic est speculatiua; secundò quod est speculatiua maximæ ueritatis, scilicet principiorum, & causarum: ibi. [Nescimus autem uerum.] Circa primum sic procedit; primò probat intentum suum; secundò remouet quoddam dubium, ibi. [Etenim quomodo se habet, intendunt.] Dicit ergo, uocari Philosophiam ueritatis, hoc est, quæ speculatur ueritatem; hanc scientiam, iustum est, & rectè se habet, & ex hoc est speculatiua. Et hoc est, quod subdit. Nam finis theoreticæ est ueritas, id est speculatio ueritatis; finis autem practicæ est opus, id est ipsum operari; cum ergo omnis scientia, quæ considerat ueritatem, & ibi sistit; sit speculatiua: hæc est huiusmodi, ergo speculatiua est. Ad cuius euidentiā notandum est, quod suo modo differunt habitus speculatiuus, & habitus practicus; sicut intellectus speculatiuus, & practicus. Intellectus enim speculatiuus est intellectus non extensus, nec protensus ad perfectionem alterius, sed sui ipsius. cum enim propter scire tantum speculetur. Scire autem est perfectio scientis; sequitur, quod intellectus speculatiuus non est, nisi propter perfectionem sui ipsius. Practicus uerò est propter perfectionem alterius, & propter perfectionem, quæ est perfectio operati; & ideo hic intellectus uocatur intellectus extensus; Sic suo modo habitus speculatiuus est tantum propter perfectionem intellectus; quia propter scire tantum, quod scire est perfectio scientis. practicus autem habitus est propter ope-

Finis Speculatiua, & practica.

Habitus speculatiuus, & practicus.

Intellectus speculatiuus & practicus.

Scire est perfectio scientis.

operari, quod est perfectio operati.

Quaestio.

Habitus & potentia n- num actum aspiciunt, di- versimodè tamen.

Quaeretur quis, Vtrum sit simile de potentia, & habitu? quia hoc supponebat præcedens ratio. Ad quod dicendum, quod sic. Ad cuius evidentiam notandum est: quod potentia, & habitus sic se habent, quod potentia & habitus unum actum ambo aspiciunt: illum enim eundem actum, quem aspicit intellectus; aspicit & habitus intellectus: cuius ratio est; quia habitus non est nisi regula regulans potentiam respectu illius actus, qui educitur à potentia: & ideo illum eundem regulat, quem potentia elicit. Quamvis autem eundem actum aspiciant, tamen diversimodè: nam potentia aspicit per seipsum actum: habitus autem magis per se aspicit modum actus; quia ipse habitus non est nisi modificatio actus, uel potentiae respectu actus; Verbi gratia, potentia intellectiva potest elicere actum hoc modo, uel illo: habitus autem regulat, unde modificatè eliciat; sicut patet in scientia, quæ modificat potentiam intellectuam, ut tendat ad conclusionem sub speciali discursu: eodem modo prudentia regulat intellectum, & modificat; ut debita media acquirat ad debitè agendum. Cum ergo eundem actum respiciat potentia, & habitus; cum potentia intellectus aspiciat actum, qui est perfectio agentis, id est ipsius intellectus, & actum, qui est perfectio ipsius operati: eodem modo est aliquis habitus, qui aspicit actum, qui est perfectio agentis, uti scire; & aliquis, qui aspiciet actum, qui est perfectio operati: Primus enim est speculatiuus: Secundus est practicus:

Quaestio.

Habitus Speculatiuus, Actiuus, & Factiuus.

Queritur, Vtrum omnis habitus practicus sit propter perfectionem rei operatæ? Videtur quod non, quia prudentia est habitus, & tamen non est respectu rei operatæ. Dicendum est, quod hoc est essenziale habitui practico, scilicet quod sit habitus extensus, & perfectio potentiae sub quadam extensione, & quod propter perfectionem alterius, quam intellectus: Conuenit tamen aliquando, quod habitus practicus est propter perfectionem rei operatæ: & hic habitus est practicus: aliquando propter perfectionem appetitus: & hic similiter practicus est; ita quod primus habitus est factiuus, secundus autem actiuus. Nam debemus imaginari, quod aliquis actus est propter purum speculari, secundum quod ipsa speculatio est perfectio intellectus, & ibi sistit: & hic est pure speculatiuus, Aliquis autem habitus est, qui est propter ipsum agere, & hic est actiuus, qui est regula actionis rectæ: Aliquis est, qui est propter ipsum operari, & facere, & hic est factiuus. Differentia autem est inter agere, & operari: quia agere est actio immanens: factio autem est actio transiens. In hoc ergo conueniunt habitus pure speculatiuus, & actiuus: quia utrunque est propter actionem immanentem; sed differunt, quia pure speculatiuus est propter actionem immanentem in ipso intellectu, & solum propter perfectionem ipsius intellectus; habitus autem actiuus est propter

Intelligendum est quantum ad perfectionem, principia liter. incerta ab agente; non obstante, quod aliquis effectus extra proueniat. Vt ab actione, quæ est consulari, & prouidore, prouenit commodum seruanti, principalis. n. et incerta principalis.

A fectionem intellectus, protensam ad actionem appetitus, qui est manens in anima, sicet non sit manens in intellectu.

ter in intelligibilibus est sola rectitudo actionis, sufficienter consona habenti, & satis faciens agentis; sed factio, licet beata etiam recta operatione, tamen principali- ter sedit in extrinsecum effectum, remanente. s. inspectione illius principaliter, ut domificatio & similia.

Consequenter dubitatur. Vtrum hæc scientia sit Philosophia ueritatis? Dicendum quod sic. Ad cuius evidentiam notandum est, quod hæc scientia communiter dicitur Philosophia ueritatis, Scientia diuina, uel Metaphisica: Denominatio enim in habitibus potest fieri ab obiecto, & à fine: Hæc ergo scientia potest denominari ab obiecto, & hoc duobus modis: quoddam enim est obiectum in hac scientia formale, ut ens, uel ratio entis: hic enim specialiter tractatur de rebus, in quantum in eis saluatur ratio entis: & secundum hanc rationem hæc scientia dicitur Metaphisica. hoc est

B super naturam à Meta, quod est supra, & Physis natura: ens in quantum ens non est ens naturale; quia in suo esse, uel in suo diffiniri non concernit res motas, uel materias; quia si ens in quantum ens concerneret motum uel materiam in suo esse, omne ens esset in materia; Quia quando aliquid conuenit alicui secundum rationem reduplicatiuam, conuenit sibi uniuersaliter: & sic ens in quantum ens, si in materia esset, omne ens esset materiale: nec etiam quantum ad diffiniri concernit materiam. si enim concerneret quantum ad diffiniri, nullum ens posset diffiniri sine materia: & similiter dicendum est de motu, sicut de materia: ergo ens in quantum ens est supra naturam motus, & ideo scientia considerans hoc obiectum

Sciencia hæc dupliciter denominatur. Regula.

C Metaphisica dici potest: Secundò est aliquod obiectum in hac scientia, in quo maximè saluatur ratio entis & formalitas: & si considerat de omni, in quantum ibi saluatur ratio entis; tamen maximè de illo, in quo maximè saluatur; & hoc ipsum est prima causa; quia in illa maximè, & in supremo gradu saluatur ratio entis: quia ipsum est suum esse, quod non conuenit in aliis principiis: & ab hoc tali obiecto potest dici Scientia diuina, quia de Deo, primo ente. Tertio potest dici scientia ueritatis; quia denominatio rei fit à fine rei; & quia finis eius est ueritas, ut dicit Aristoteles. secundum hoc potest dici Scientia ueritatis huiusmodi scientia; quia sua intentio, & suus finis est speculatio ueritatis. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod est speculari, non propter opus. Si autem sic dicitur, confurgit dubium. Dictum est in hac solutione, quod hæc scientia est de illo, quod de se non concernit motum, nec materiam, scilicet de ente in quantum ens; & ideo hæc scientia dicitur Metaphisica; ita fuit dictum in prima solutionis ratione: Si ergo sic dicitur, argumentatur à materia: Arithmetica debet dici Metaphisica, quia considerat de numero; numerus autem secundum quod numerus potest esse in insensibilibus, etiam sic non concernit materiam, nec motum: ergo Arithmetica potest dici Metaphisica. Dicendum est, quod non est simile de numero, & de ente: nam numerus, qui est subiectum in Arithmetica, est numerus, qui causatur ex diuisione continui; ita quod

Dubitatio.

D nun-

Metaphysicæ

*Continuum se
cū dū esse est
in materia.*

*Numerus
in quib. pro
priè reperi-
tur.*

nunquam reperitur secundum esse, nisi in materia: cum omne continuum secundum esse sit in materia: In spiritualibus propriè numerus non est, hoc modo sumptus; nisi dicatur, quod omnis multitudo numerus sit; illa enim propriè numerantur, quæ sunt apta nata esse unum in unitate reali continua; ita quod omnis numerus, propriè sumptus, est in una unitate, per agens quasi diuisa, & deducta ad multitudinem: Et secundum hunc modum inter diuersas species spiritualium non est propriè numerus; nec inter diuersa spiritualia numero, est propriè numerus, prout assumit Arithmeticus: quia non sunt apta nata esse unum in continuo aliquo: de tali ergo numero, quod non excedit materiam & motum, est Arithmetica. Et hoc est, quod dicit Auicenna in solutione huius questionis, quod numerus, qui est subiectum scientiæ huius, scilicet Arithmeticæ, est secundum quod possibile est, ut recipiat esse proportionatum augmento, & diminutioni communi, & de illis, quæ sunt nata aggregari & uniri; & hoc non accidit numero, ubi non in materia est, scilicet in corpore. Unde in fine concludit: speculatio de natura numeri, uel essentia, ut separatus est à materia; ad hanc primam Philosophiam pertinet: speculatio autem secundum quod dependet à materia, & continuo; Arithmeticæ est. Deinde cum dicit.

Etenim quomodo se habent intendunt: non tamè secundum se, sed ut ad aliquid, & nunc speculantur practici.

Remouet quoddam dubium: dixit enim, quod scientia practica est propter operari, & non propter scire; ex hoc ergo posset aliquis credere, quod nullo modo scientia practica faceret scire: & ideo dicit Philosophus, quod aliquo modo considerat, quomodo se habeat res scita ad suam passionem, sed ibi non sistit, sed ultra progreditur ad opus. Et hoc est, quod dicit: et enim quomodo se habet, intendunt, id est per quem modum se habet res ad suam passionem intendunt, hoc est considerant, scilicet practici; non tamen secundum se speculantes practici, sed ad aliquid, hoc est ad opus protendunt. Notandum est, quod omne, quod denominatur à fine, debet denominari à fine ultimo: & si ergo practica scientia scire faciat, quia tamen non facit propter scire, sed propter operari; ideo operari est finis ultimus, & ideo ab illo denominatur. Et hoc est, quod dicit Philosophus; & si scire faciat, tamen hoc est propter aliud.

Questio.

Quereret quis, Vtrum Practica faciat scire. Dicendum secundum quod communiter dicitur, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod practica scientia, & est scientia, & est practica: eo ipso quod scientia est, resoluitur aliquo modo ad causas; quia omnis scientia in hoc scientia est, quia resoluit conclusiones scibiles ad causas suas, & secundum hoc scientia practica habet naturam scientiæ. Sicut enim Geometra resoluit, habere

Scientia; ideo scientia, quia re soluit conclusiones ad suas causas.

tres ad sua principia, & scit hanc passionem de triangulo: sic suo modo Moralis resoluit hanc passionem, uirtutem esse in medio, ad principia sua: & ex hoc scit hanc passionem de uirtute. In hoc ergo, quod scientia practica resoluit, scientia dicitur: siue ob scire poterit dici scientia; sed propter habitudinem principiorum ad conclusiones poterit dici practica. Deinde cum dicit.

Nescimus autem uerum sint causa. Unumquodque uerò maxime ipsum aliorum dicitur secundum quod & in aliis inest uniuocatio. Puta ignis calidissimus, & enim est causa aliis hic caloris. Quare uerissimum, quod posterioribus est causa, ut sint uera. TEX. 4.

In qua parte ostendit, quod hæc scientia non solum considerat uerum, sed etiam maxime uerum: & est ratio sua talis; hæc scientia considerat principia, sed in principijs saluatur maxime ueritas, ergo hæc scientia considerat maxime ueritatem. In hac ratione sic procedit, primò ostendit, quod principia sunt maxime uera, quia sunt cause aliorum, scilicet posteriorum in ueritate; ita quod non habent aspectum ad oppositum: secundò concludit, quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad uerum: secunda ibi [unumquodque sicut se habet.] Dicit ergo quantum ad primum; nos nescimus ueritatem in rebus, nisi per resolutionem ad principia: Et hoc est, quod dicit: unumquodque. n. tunc scitur, quado causa scitur, & cuius causa est, ut dicitur primo Posteriorum, ergo principia sunt maxime uera; Unumquodque. n. est maxime ipsū. i. maxime tale de numero aliorum, secundum quod illud est, per cuius uirtutem inest alijs uniuocatio, & per cuius uirtutem inest formalitas effectui, quæ est uniuoca cum formalitate cause: sicut dicimus, quod ignis est calidissimus, hoc est maxime participat naturam caliditatis, quia est causa alijs in caliditate. Concludit ergo, quod illud est principium uerissimum, hoc est uerum in summo gradu ueritatis, quod est causa alijs, quod sint uera; hoc est, quod habeant gradum in ueritate: Est ergo hæc ratio in hoc, principia largiuntur ueritatem alijs, ergo sunt uerissima in se. Deinde cum dicit.

Quapropter semper entium, uel existentium principia esse uerissima, necesse est: non enim quandoque uera, quandoque non uera; nec illis causa est, ut sint; sed illa alijs. Quare unumquodque sicut se habet, ut sit, ita & ad ueritatem. Tex. cō. 11. & 1. Phy. 1.

Ostendit hoc idem per secundam rationem: & est ratio talis: quod est necessarium in sua ueritate, semper est uerissimum, prima principia sunt huiusmodi, ergo sunt uerissima. Et hoc est, quod dicit; quapropter entium semper principia, hoc est principia de numero semper entium necesse est esse semper uerissima: non enim quandoque uera sunt, quandoque non, sed semper uera sunt: nec illis enim aliquo causa, quod sint: sed illa alijs: ergo propter causalitatem, & propter impermixtionem ad oppositum sunt uerissima. Deinde sequitur conclusio, quam concludit ex prædictis, dicens,

Verū est in analogis nō sum. non in uniuocis, nec in aequi uocis. sicut propō illa primi Poste rior. 15.

dicens, quòd unumquodque sicut se habet ad esse, ita ad ueritatem: quæ consequentia sequitur, quòd si propter causalitatem, quam semper entia à nullo habent, sunt uerissima; ergo ueritas sequitur entitatem; ergo sicut se habet aliquid ad esse, sic se habet ad uerum esse: ita quòd unumquodque sicut fortiori aspectu aspicit esse, sic uerum esse; & quod debiliiori aspectu aspicit esse, & uerum esse.

Questio.

Principia duplicia.

Tex. cõ. 18.

Quæreret quis, De quibus principiis hic intelligitur? Dicimus, quòd principia sunt in duplici differentia; quædam enim sunt principia causandi, quædam sunt principia eliciendi conclusionem: prima principia uoco immaterialia respectu materialium eo modo, quo dixit Aristotel. in primo huius, quòd primum est causa totius esse: quod principium non aspicit demonstrationem, nec secundum substantiam, nec secundum uirtutem; Quædam sunt alia, quæ intrant demonstrationem secundum uirtutem eo modo, quo uocamus principia Dignitates primas, Axiomata illa generalissima, & uniuersalissima: ad utrumque principium se extendit hæc scientia Metaphysicæ. Cum. n. consideret ens in quantum ens, considerabit illud, uel illa, in quibus saluatur maximè ratio entis; hæc autem sunt principia prima, scilicet Substantiæ immateriales. Cum etiam consideret ens in quantum ens, considerabit primum conceptum, & primam dignitatem, quæ fundatur super ens in quantum ens, scilicet, De quolibet affirmatio, uel negatio uera, quæ quidem est prima inter omnes dignitates. Vnde Auicenna primo Metaphysicæ, capitulo de Veritate, principium omnium dictionum certarum: ad quod reducitur omne, quod est per resolutionem, ita quòd dicatur potentia, uel effectu de omni, quod probatur per ipsum; sicut iam ostendimus in libro Demonstrationum, quòd inter affirmationem & negationem non est medium; & huiuscemodi proprietas, scilicet, quòd inter affirmationem, & negationem non est medium, non est de consequentibus quodcumque esse simpliciter, sed de consequentibus esse, in quantum esse. Cum ergo consideret prima principia, quæ principia uoco Substantias separatas, uel abstractas; considerabit maximè uera; quia in his talibus saluatur maximè ratio tum ueritatis, tum entis.

Cum etiam consideret primam rationem omnium dignitatum, considerabit maximè uerum in dictionibus, uel in conceptibus. Vnde Auicenna ubi supra, Veritas uno modo est in conclusionibus. secundo modo est in dictionibus, uel in conceptibus; illa autem dicitio, uel conceptus uerior est, cuius certitudo est prima, & non per causam: hæc autem est prima Dignitas, quæ sequitur esse, in quantum esse. Consequenter.

Veritas alio modo est in conclusionibus, alio modo est in conceptibus.

Questio.

Quæreret quis. Vtrum in primo principio separato saluetur ratio ueritatis respectu alio-

Arum? Dicendum quòd sic; quod primò patet ex habitudine, quæ est inter necesse, & possibile. Vbi notandum est, quòd rem esse ueram non est aliud, quàm rem habentem essentiam, participare ipsam essentiam: Ita quòd imaginor, quòd ueritas rei est essentia rei; rem autem esse ueram est, ipsum suppositum assequi ipsam essentiam: & hoc patet per exemplum in homine, & per exemplum in ente: Humanitas enim est tota ueritas hominis, & ipsum hominem esse uerum est, ipsum assequi essentiam hominis, quæ est humanitas; Et à simili ipsa entitas est tota ueritas entis, & aliquid esse uerum ens est, ipsum assequi entitatem secundum gradum suum: ita quòd secundum hoc ipsa natura in se uocatur ueritas rei. Verum autem in concreto, consistit in habitudine naturæ ad habentem naturam, uel in habitudine essentiæ ad habentem essentiam: Si ergo ista sunt uera, quæ credimus esse uera; esse uerum est in assecutione esse illud, quod assequitur essentiam, & habet essentiam sub modo necessarij, ita quod non potest non assequi. Vnde quod necessario assequitur, uerius participat naturam entis, & ueritatis, quàm illud, quod possibiliter assequitur: ita quòd de se potest non assequi: quia ab alio habet, quod assequitur: primum autem est necesse esse; quia necessario assequitur naturam entis, & non potest non assequi: Et hæc est ratio Auicennæ, primo Philosophi, pariter & Medici Metaphysicæ suæ. Capitulo de Veritate, dicens sic; Igitur necesse esse est illud, quod per seipsum ueritas est semper: possibile uerò est ueritas per aliud à se, & est falsum in seipso.

Rem esse ueram quid sit.

Veritas rei, & essentia rei idem.

Verum in concreto quid.

Differentia inter possibile, & necesse.

C Quidquid igitur est præter necesse esse (quod est unum) falsum est in se: Super hoc fundatur etiam ratio Aristotel. in textu hoc: probat enim quod hæc inferiora non sunt uerissima; quia quandoque sunt, quandoque non sunt: quòd quidem, scilicet, quòd quandoque non sunt, non habent ueritatem, nisi propter naturam possibilitatis: quæ autem separata sunt uerissima sunt, quia semper sunt; semper autem esse oritur ex natura necessitatis. Posset autem hæc ratio aliter deduci; quia illud, quod plenius assequitur rationem essentiæ, est uerius ens, quàm illud, quod assequitur sub aliqua limitatione: primus autem motor assequitur plenitudinem entis, non sub gradu limitato: ergo in primo uerius saluatur ratio entis, quàm in aliis. Et hæc est ratio suprascripti Auicennæ nono suæ Metaphysicæ: capitulo sexto formalibus uerbis sic dicens.

Quo omnia assequatur ueritatem, & entitatem à primo uero.

Igitur necesse esse est perfectum esse: quia nihil deest sibi de suo esse, nec de perfectionibus sui esse: Et paucis interpositis. Necesse omne (inquit) est plusquam perfectum esse: quia ipsum esse, quod est ei: non est ei tantum: immo etiam omne esse est exuberans ab eius esse: Quod quidem hic confirmat Aristoteles in textu, dicens, quòd ueritas in principiatis est à ueritate

G rate

Metaphysicæ

tate in principio. Secunda uia ad hoc potest sumi ex ipsa natura ueri. Verum enim uniuersumque est, esse uniuersumque, quod stabilitum est ei: ita quod quantum addit stabilitio super esse; tantum addit ueritas super ens: tunc enim dicimus rem esse ueram; quando stabilitur, & ponitur infra naturam entis: sicut dicimus uerum hominem, quando stabilitur, & positus est infra ambitum humanitatis: si autem hoc uerum est, ubi est uerius stabilimentum essentia; ibi magis saluatur ratio ueritatis: Reperio enim quod ipsum primum stabilitur à seipso formaliter: nam sua formalitas est sua stabilitio; non autem stabilitur ab aliquo efficiēte; quod patet ex hoc; quia non potest stabiliri ab aliquo priori; eò autem quod ipsum efficiens nullum est aliud efficiens: nec à se ipso; quia nulla res efficienter largitur sibi esse; ut sit: nec ab aliquo posteriori; quia posteriora non largiuntur esse primis: ergo suum stabilimentum ab alio non est; at stabilimentum omnium aliorum est: & si à seipsis sint formaliter, tamen ab alio dependent efficienter: Et ideo si omne stabilimentum est ueritas, cum stabilimentum primi sit independens, magis stabilimentum est primi, quam aliorum: & per consequens maior ueritas.

Quæstio.

Conceptuum compositorum, & conclusionum ueritas, & necessitas uide.

Consequenter quæreret quis. Vtrum in ueritate conceptuum, siue dictionum, quæ fuerunt secunda superius posita; sit maior ueritas, quam in posterioribus? Dicendum est, quod sic. Ad cuius exactam euidenciam diligenter notandum, quod tota ueritas conceptuum compositorum, & dictionum compositarum est, & insurgit ex necessaria habitudine prædicati ad subiectum: sed necessitas conclusionum oritur à necessitate principiorum: non enim est necessitas in cõclusionem, nisi quatenus radicitur in principiis; ita quod tota radix ueritatis principia sunt: sic ergo necessitas primò & magis saluatur in principiis, quam in cõclusionem; & sic primò, & magis saluabitur ibi ueritas: Secundo patet hoc idem ex habitudine terminorum & conceptuum simplicium ad conceptus compositos: omnis enim necessitas in conceptibus compositis, & etiam ueritas oritur ex quidditatibus conceptuum simplicium: non enim est ueritas, & necessitas in hoc complexo, omne totum est maius sua parte, nisi propter quidditatem totius & partis: Si ergo hæc sunt uera, tota ueritas conceptuum saluatur primò, & magis in quidditatibus terminorum: ergo quidquid magis accedit ad quidditates terminorum, primò, & magis est uerum; principia autem magis accedunt, quam cõclusiones; quia

1. Post. 6.

principia cognoscimus, in quantum terminos cognoscimus; cõclusiones enim attingunt quidditates per medium, principia autem attingunt immediatè quidditates, ergo in ipsis magis saluatur ratio ueritatis.

Quæreret quis, Vtrum, sicut dicit Philosophus, sit uerum, quod uniuocè dicatur Ve-

rum de principiis, & effectibus? Ad quod dicendum est, quod uniuocatio potest accipi duobus modis. Vno modo secundum quod diuiditur contra æquiuocum; ita quod uniuocum se extendat ad uerum analogicè, & hoc modo accipitur uniuocum largo modo: & sic accipiendo uniuocum, Verum potest dici de causis, & causatis: Alio modo potest accipi uniuocum propriè, secundum quod est quoddam diuisum contra æquiuocum, & analogum: & hoc modo non dicitur uerum uniuocè de utroque. Ad cuius euidenciam notandum est, quod diuersitas inter causas, & causatum potest intelligi duobus modis; uel quantum ad existentiam, uel quantum ad essentiam: quantum ad existentiam intelligo,

Uniuocatio dupliciter.

Diuersitas inter causam, & causatum dupliciter.

go, quod effectus existit à causa. causa autem non existit ab effectu; siue essentia sit in eodem gradu in causa & effectu, siue non: & ista ueritas inter causam & effectum non tollit uniuocationem: Cum enim uniuoca sint, quorum nomen est commune, & ratio una; ratio autem definitiua aspiciat essentiam, & non esse rei; & possibile est, quod causa & effectus habeant essentiam eiusdem rationis, & in eodem gradu; licet unum existat ab alio: ideo hoc existere non tollit uerum uniuocationis. Alia est uarietas inter causam & effectum, quæ est in essentia, & hæc tollit uniuocationem: uarietas enim essentia uariat rationem, uarietas rationis tollit uniuocationem: Veritas autem in principiis abstractis secundum aliam rationem soluatur, quam in concretis: & ideo non saluatur ibi ueritas modo uniuoco: similiter & in principiis, ex quibus elicitur conclusio; saluatur magis, & prius, quam in cõclusionem: Propter quod enim unumquodque, & illud magis, ut dicitur primo Posteriorum; ideo secundum aliam rationem saluatur in principiis, & in cõclusionibus: ergo tam in principiis separatis, quæ principia uocamus Separata à materia; quam in principiis, ex quibus elicitur conclusio; non saluatur ueritas modo uniuoco cum suis principiat: Nec etiam modo æquiuoco; hæc est enim ratio æquiuocorum, quod unum non habeat attributionem ad aliud: cum ergo ueritas causatorum, & essentia habeant attributionem ad essentiam primi principij, sicut mensurata ad mensuram (essentia enim primi est mensura omnium aliarum essentiarum) ergo non saluatur ibi ueritas, nec modo uniuoco, nec modo æqui-

Veritas abter saluatur in principijs abstractis, et aliter in cõclusionibus.

Tex. cõ. 18.

uoco: restat ergo, quod modo analogo. Eodem modo ueritas cõclusionis attributionem habet ad ueritatem principiorum, quæ est mensura ad ueritatem cõclusionum, principia enim sunt mensura omnium cõclusionum: ergo ueritas non saluatur in iis, & in illis æquiuocè, nec uniuocè; ut probatum est: restat ergo, quod analogicè: probatum est ergo, quod ueritas in principio separato, & effectibus sibi respondentibus saluatur modo analogo. Probatum est etiam,

Principia sunt mensura omnium cõclusionum.

etiam, quòd in principiis, quæ intrant demonstrationem secundum substantiam, uel uirtutem, & effectibus sibi respondentibus, qui dicuntur conclusiones; saluatur ueritas etiam modo analogo.

Questio.

Vtlerius quæreret quis, Vtrum per alium modum possumus saluare, quòd neritas uniuoco modo saluetur in principiis, & in conclusionibus? in principiis separatis, & effectibus sibi respondentibus? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd licet aliquando eueniat, quòd illud, quod est in effectu formaliter, est in causa non formaliter, sed uirtualiter tantum; eo modo, quo calor causatus à sole, non est in sole, nisi uirtualiter: si quando ergo aliquid est in utroque formaliter; hæc duo magis accedunt ad uerum uniuocè, quàm quando in uno formaliter, & in alio uirtualiter, & non etiã formaliter; ipsa enim sua essentia est sua ueritas, in causatis etiam ueritas est formaliter, sicut ostendetur inferiùs; ergo ut sic accedit ad uerum uniuocè, ita quòd uniuocè esse hic, est idem quod formaliter esse. Et sicut dixi de principio primo respectu suorum effectuum; ita dico de principio demonstrationis respectu conclusionum: quia ueritas formaliter saluatur in principiis, & etiam in conclusionibus: & hæc formalitas est uniuocatio, quam accepit hic Arist.

Questio.

Quæreret quis. Vtrum sit una ueritas simpliciter, à qua sit omne uerum? & uidetur quòd non: illud est simpliciter uerum, quod nullo modo est falsum: sicut illud est simpliciter album, quod nullo modo est nigrum; sed multa sunt uera, quæ nullam habent admixtionem falsi, ergo sunt multæ ueritates simpliciter. Præterea illud est uerissimum in unoquoque genere, quo nihil est uerius simpliciter; sed omnes dignitates sunt tales, ergo multa sunt simpliciter uera; cum multæ sint dignitates. Ad oppositum. simpliciter uerum, & maximè uerum conuertuntur: sed unum est maximè uerum, secundum quod dicit hic Philosophus, ergo unum est simpliciter uerum. Notandum, in hac quæstione tria sunt declaranda. Primum, quòd est dare ueritatem simpliciter. Secundum quod est una tantum. Tertium est uidere, Vtrum omnia possint dici uera ueritate prima.

Quòd datur uerum simpliciter.

Primum ergo, scilicet, quòd est dare uerum simpliciter, patet ex ratione ipsius magis & minus: ubicunque enim est magis & minus, oportet, quòd sit dare simpliciter; non enim aliquid dicitur magis album, nisi per accessum ad album simpliciter; nec dicitur minus album, nisi per recessum ab eodem. Imaginandum est enim, quòd natura rei posita in primo gradu, tenet extremum unum latitudinis; in alio autem gradu maximo tenet aliud extremum ultimum latitudinis eiusdem: magis enim, & minus sunt media inter ista duo extrema; semper autem

A bona consequentia est, quòd si tolluntur extrema, tolluntur & media: ergo qui tollit maximè uerum, tollit magis & minus uerum; & qui ponit magis & minus, ponit maximum: cum ergo sit dare magis & minus uerum, erit dare maximè uerum. Hoc idem possumus inuestigare alia uia sic: ueritas rei propriè est essentia rei; unde ueritas hominis est ipsa humanitas: sicut dictum est supra; ergo ueritates rerum sunt essentia rerum; omnes autem essentia arguunt aliquam essentiam primam in summo gradu. Debemus enim imaginari essentias rerum ad modum numerorum: sicut enim omnes numeri descendunt ab unitate secundum diuersos gradus; ita quòd semper unus gradus excedit alium, & est semper alterius rationis: ita essentia descendunt ab essentia, in qua perfectè saluatur ratio essendi, quæ dicitur essentia simpliciter; & semper descendunt sub inæqualibus gradibus, & secundum diuersos modos: Sicut ergo omnes numeri arguunt unitatem, in qua saluatur quasi ratio omni numeri: ita omnes essentia arguunt essentiam, in qua saluatur ratio cuiuslibet essentia: & hanc uoco essentiam simpliciter, & cum ueritates rerum sint ipsæ essentia, omnes ueritates arguunt unam ueritatem simpliciter. Secundum, quòd debet declarari est, quòd hæc ueritas simpliciter est una; quod fuit principale quæsitum; quod patet sic: Sicut impossibile est esse plures ueritates primas: ita impossibile est esse plures ueritates simpliciter: sed tantum est una ueritas prima: ergo tantum est una ueritas simpliciter: Quòd tantum sit unum uerum primum, patet primò sic secundum Auicennam, primo Metaphysicæ, est tantum unum necesse esse, sicut ibi probat per multa media; sed uerum simpliciter est uerum sub ratione necessarij, non sub ratione possibilis: (Appello enim uerum simpliciter sub nobilissimo modo ueritatis; hoc autem non potest esse sub modo possibili; quia nobilior modus ueritatis est, aspicere ueritatem sub modo necessarij, quàm sub modo possibilis) ergo impossibile est, quòd aliquod possibile sit uerissimum in summo gradu ueritatis; ergo illud, quod uerum est in summo gradu, est necesse esse; tale autem secundum Auicennam, unum est tantum (quod etiam probabitur inferiùs) ergo tantum est unum primum uerum. Secundò hoc idem patet sic: si sunt plures ueritates, uel plura uera simpliciter, & maximè; cum omnis multitudo participet aliquo modo; oportet, quòd hoc reducatur ad aliquam ueritatem: uidentum est ergo, ad quam ueritatè reducitur multitudo, Dicetur. n. in quantum quòd multa numero sunt unum specie, ergo multitudo naturalis reducitur ad unitatè speciei. Secundò multa in specie sunt unum in genere, ergo multitudo speciei reducitur ad ueritatè generis. Tertio multa genere sunt unum analogia:

Veritas simpliciter una est.

Nobilior modus aspicitur ueritatem quæ.

Omnis multitudo participat aliquo modo.

G 2 nam

Metaphysicæ

nam prædicamenta non sunt unum genere, & tamen sunt unum analogia: Plus dico, quod illud, quod est in genere, & quod non est in genere, reducitur ad unitatem analogiæ: unde creatum est in genere; Deus autem non est in genere; & tamen hæc duo sunt unum in ente analogo: ergo omnis multitudo, quæcunque sit illa, ad unitatē reducitur: Si ergo sunt duo uera simpliciter, uel reducuntur ad unitatem speciei, & hoc est impossibile; quia omnis multitudo per indiuidua est propter imperfectionem speciei, quæ non est perfectè saluata in uno: Præterea in uerò simpliciter idem est esse uerum, & esse hoc uerum: si ergo idem est uerum, & hoc uerum; sicut non potest hoc uerum multiplicari in plura; ita nec uerum: & est simile, si idem esset esse hominem, & esse hunc hominem: sicut hic homo non potest esse in pluribus: quia hoc est contra naturam indiuidui, scilicet, ut sit in pluribus; sic nec esse hominem posset esse in pluribus, ex quo simpliciter idem esset esse hominem, & esse hunc hominem; Cū ergo simpliciter uerum sit simplicissimum, idem est uerum, & hoc uerum; sed hoc uerum nõ potest saluari in pluribus, nec multiplicari, ergo nec uerum: & hæc est ratio Auicennæ ad probandum, quod est tantum unum necesse esse. Nec potest dici, quod sint plura uera, quæ sint unum in genere, & plura in specie; quia sic illa uera essent composita ex possibili, & actuali; quod autem in se capit potentiam, non est uerum simpliciter, sed secundum quid. Ad quod notandum est, quod illud, quod est in genere, est quid arctatum ad certam perfectionem generis: quod. n. habet perfectionem unius generis, non habet perfectionem alterius: nam Prædicamenta sunt ad distinguendum diuersas perfectiones; quod autem est arctatum ad certam perfectionem non est uerum, nisi secundum quid. Appello enim uerum simpliciter, quod habet omnem perfectionem ueri: tale autem non est in genere: quia (ut iam dictum est) omne, quod est in genere, arctatum habet perfectionem: ergo non possunt esse plures ueritates simpliciter, specie differentes, nec numero; Igitur si sunt plures, oportet, quod sint plures ueritates simpliciter, quæ sint unum in analogia: hoc autem implicat oppositionem, scilicet, quod sint ueritates simpliciter, & quod habeat analogiam adinuicem: Nã illa, quæ sunt analogia unum, habent attributionem ad aliud, sicut incompletum ad completum: omnia enim talia, quorum unum se habet hoc modo ad aliud, in uno magis saluatur ratio analogi, quam in alio: ita quod in uno simpliciter, in alio secundum quid: Sicut quia omnia entia habent attributionem, & analogiam ad substantiam, in substantia magis saluatur ratio entis: & Similiter, quia omnia sana habent attributionem ad sanitatem animalis, in animali saluatur sanitas simpliciter, & in aliis non, scilicet urina, & pharmaco, sed secundum quid; ut in urina solum significatione, & in

Multitudo omnis ad unitatem reducenda est.

Multitudo per indiuidua propter quid est.

*Quod habet secum admi-
xtam poten-
tiam, nõ est
uerum sim-
pliciter.*

*Prædicamē-
ta sunt ad
distinguen-
dum diuer-
sas perfectio-
nes.*

E pharmaco solum effectiue, & non formaliter in aliquo istorum: ergo solum secundum quid. Si ergo ueritates habent analogiam adinuicem, oportet, quod ueritas in uno saluetur simpliciter; in alio secundum quid: ergo non sunt duæ ueritates simpliciter, sed una tantum: nam idem hic dicitur simpliciter esse, & maximè esse. Tertio hoc idem sic patet: nam sicut in omni genere est dare unum, quod mensurat omnia illius generis: ita quod secundum participationem illius unius omnia illius generis habent gradus, magis & minus nobiles inter se, Ut uerbi gratia, in genere coloris albedo est mensura omnium colorum; ita quod secundum appropinquationem maiorem & minorem ad albedinem est maior & minor nobilitas in coloribus: ita suo modo in toto ente, & in toto ambitu ueri est unum uerum, & unum ens, quod est mensura omnium entium, & omnium uerorum: & sicut est impossibile dare duos colores, specie differentes, qui sint in æquali gradu nobilitatis; ita est impossibile dare duo entia, specie differentia, in æquali gradu, & sicut inæqualitas in coloribus in gradu essentiae arguit tantum unum colorem nobilissimum: ita duo uera unum uerum nobilissimum, & duo entia unum ens nobilissimum. Si ergo sunt duo uera simpliciter, oportet, quod sint æqualiter uera: esse autem æqualiter uera, non est; nisi quia aspiciunt æqualiter unum: sic aliqua dicuntur inæqualiter uera: quia inæqualiter aspiciunt unum: si igitur sunt æqualiter uera: æqualiter aspiciunt unum; illud autem unum, quod aspiciunt: uerius est utroque: quia est mensura utriusque: ergo illa non sunt simpliciter uera, quod idem est, quod maximè uera; quia magis uero nihil est uerius: his autem duobus, quæ respectu prioris sunt æqualiter uera, aliud quid est uerius, scilicet illud, respectu cuius dicuntur æqualiter uera: & sic ista duo non habent rationem primi ueri, sed illud unum, respectu cuius sunt æqualiter uera, & istud uocatur uerum simpliciter. Et sic patet, quod est dare unum uerum, quod est primum uerum simpliciter, & quod non sunt plura uera simpliciter: & sic patet secundum declarandum.

Simpliciter esse, & maximè eē idē.

Tertium, quod debet declarari est. Vtrum omnia possint dici uera ueritate prima. Ad cuius euidentiam notandum est, quod Denominatio duplex est: quædam enim est denominatio, quæ fit ab aliquo extrinseco, eo modo, quo dicimus, quod res temporales denominantur à tempore: certum est enim, quod tempus non est subiectum in rebus temporalibus: ergo denominatio, quæ fit à tempore, fit ab aliquo extrinseco. Secunda denominatio est, quæ fit ab aliqua forma intrinseca; dicimus namque, quod album est album albedine, & quod homo est homo humanitate: humanitas enim est forma intrinseca homini, & albedo albo: & ita hæc denominatio fit ab intrinseco. Ad propositum dico, quod res dici ueram, potest intelligi duobus modis: uno modo, quod sit uera ueritate

Denominatio duplex.

Rem dici ueram dupliciter.

tate intrinseca, quæ est idem, quod essentia rei: secundo modo, quod sit uera ueritate primi, quæ est mensura omnium ueritatum: prima denominatio est ab aliquo intrinseco, secunda autem ab extrinseco. Intelligendum est enim, quod sicut tempus denominat omnia temporalia, ita ueritas prima denominat omnia uera; quia nihil est uerum, nisi secundum quod aliqua similitudine assequitur ueritatem primam: ita quod secundum diuersas assecutiones sunt diuersæ ueritates in rebus, & sic patet, quod ueritas prima aliquo modo potest denominare omne uerum. Ad argumentum primum dicendum est, quod si uerum simpliciter diuidatur contra falsum, sic sunt multa uera simpliciter, licet secundum Auicennam (ut dictum est supra) quodlibet possibile sibi relictum, sit falsum. Si autem simpliciter uerum, diuidatur contra illud, quod est diminuto modo uerum, sic cum tantum unum uerum simpliciter sit primum ens, omnia enim alia a primo sunt diminuto modo uera: omnia enim sicut entia sunt, ita diminuto modo sunt uera. Ad secundum argumentum dicendum, quod prima dignitas est simpliciter uera in primo genere propositionum, sed tamen non est simpliciter uera in genere entis totius; propositiones enim oriuntur ex conceptibus simplicibus, conceptus autem simplices oriuntur à rebus; quia res mouent intellectum nostrum: res autem non sunt ueræ, nisi quia sunt similitudines primi entis, & ita omnis ueritas, quæ est in propositionibus oritur a primo ente, & ita solum primum ens est uerum simpliciter.

Comparatio.

Sicut entia sunt talia, ita sunt uera.

Questio.

Res tunc reditur uera, quando est a suo esse indiuisa.

Verum esse unde oriatur.

Quæreret quis, Vtrum uerum sit, quod dictum est in questione præcedenti, scilicet quod esse uerum, ideo est uerum, quia assequitur primam ueritatem? Dicendum est quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod ueritas, siue uerum est indiuisum esse eius quod est; tunc res est uera, quando est indiuisa a suo esse, quod quidem esse ego uoco esse essentia: ex hoc enim est penitus uerus homo; quia est indiuisus ab essentia hominis: ita quod illud, quod est, quod ego uoco hic suppositum; est indiuisum ab esse, quod esse hic uocatur essentia: Et similiter album; ideo est uerè album; quia est indiuisum ab albedine, & sic illud, quod est, album est indiuisum ab esse albedinis: Ex quo uniuersaliter potest concludi, quod ueritas siue uerum est indiuisum esse eius, quod est uerum. Quod si uolumus propriè loqui, dicemus, quod ipsa essentia est ipsa ueritas, quæ quidem essentia hic dicitur esse; uerum autem est ex hoc, quod ipsum quod est, est indiuisum a sua essentia, quæ dicitur ueritas: ita quod ueritas comprehendit in se ipsum esse, siue ipsam essentiam; ipsum autem uerum comprehendit in se illud, quod est, & esse; quia uerum causatur ex indiuisione eius, quæ est, & esse: Et si hæc sunt uera, quæ credimus esse uera; patet, quod omne uerum ex hoc est uerum; quia aliquo modo assequitur primum uerum: ex hoc enim (ut dictum est) aliquid

A est uerum; quia assequitur suum esse, & quia omne esse est similitudo primi esse; ideo non potest assequi suum esse, quin assequatur primum esse: & sicut omne uerum est similitudo primi ueri, ita quidquid est uerum, ex hoc est uerum: quia secundum participationem assequitur primu uerum.

At uerò quod sit principium quoddam, & non infinitæ causæ existentium, nec in directum, nec secundum speciem, palam. TEX. 5.

B Superius dictum est, quod omne scitum, per causam est scitum: si autem esset infinitas in causis, non posset aliquid sciri; quia infinitum, ut infinitum non comprehenditur; & ideo Philosophus in hac parte uult ostendere finitatem esse in causis omnibus: Diuiditur autè præfens pars in duas partes; quia primò ponit intentum suum secundò probat cõclusionem intentam, scilicet quod infinitas non est in causis: Prima pars in principio, ibi [At uerò] Secunda ibi [Mediorum autem extrema.] Circa primum sic procedit: primò ponit intentum suum circa causas in generali: secundò circa unamquamque causam in speciali, secundum ibi, [Neq; enim ut ex materia.] Dicit ergo [At uerò] ita dictum est, quod scimus per causam, quod uerò sit quoddam principium, in quo statatur in omnibus causis, & non sint infinitæ causæ existentium, nec indirectum, nec secundum speciem, hoc est manifestum.

C Dubitaret quis Quid uocatur indirectum, infinitum, & secundum speciem. Ad quod dicendum est, quod infinitatem esse in causis possumus imaginari duobus modis: Vno modo secundum aliam & aliam rationem causandi, eo modo quo dicimus, quod aliam rationem causandi habet agens, aliam finis, & aliam forma, & aliam materia: posset ergo aliquis imaginari, quod ad rationem effectus concurrat una ratio per modum materia, & alia per modum formæ, & alia per modum finis, & sic usque in infinitum, secundum rationes causandi; & cum uaria ratio causandi uariet speciem causandi, ista infinitas; quia secundum aliam rationem est, uocatur infinitas secundum speciem; quia secundum aliam rationem speciei saluatur in uno modo rō causandi, & in alio. Secundo modo possumus imaginari uarietatem in causis, secundum unum modum causandi, & unam rationem, eo modo quo dicimus, quod efficiens remotum, & efficiens propinquum uariatur in ista ratione, quæ est, efficere: similiter finis propinquus, & finis remotus uariantur; sed non uariantur in ista ratione, quæ est, causare per modum finis. Eodem modo materia propinqua, & materia remota conueniunt in uno modo causandi, scilicet per modum potentia & materia: Similiter conceptus generis, & conceptus differentia conueniunt in uno modo causandi, scilicet per modum informationis: posset ergo hic aliquis imaginari infinitatem, causarum in modo causandi secundum lineam rectam; uerbi gratia infra rationem agentis, quod cum effectus causetur à D.

Questio.

A. I. uarietatem.

Infinitatem esse in causis dupliciter intelligi potest.

Metaphysicæ

& D. ab A, & A. ab F, & sic usque in infinitum: ita quod hic tota linea infinitatis continetur sub una ratione formali, quæ est efficere: & ideo; quia una ratio formalis non uariat speciem, sed solum secundum sub & supra; ideo uocatur infinitas secundum lineam rectam, uel indirectam; Et eadem imaginatio, quæ est inefficere, est in finibus: posset enim aliquis imaginari, quod finis C. est propter finem D. & finis D. propter finem C. & sic usque in infinitum; & quia C. D. E. conueniunt in una communi ratione finiendi; ideo nõ dicitur hæc infinitas secundum speciem; sed quia deficit A. à D. secundum sub & supra, quasi secundum unam lineam rectam; ideo uocatur in finitas in directum. Similiter posset aliquis imaginari in materia; quia C. reduceretur ad materiã, B. tanquã ad priorem, & ad D. tanquã ad finem, & sic usque in infinitum, ubi saluatur una ratio causandi, scilicet potentia, uel materia; quia tamen est prius, & posterius in ratione causandi; ideo uocatur infinitas secundum lineam rectam, uel indirectam: Similiter posset aliquis imaginari, quod conceptus speciei resoluatur ad conceptum generis, & conceptus generis ad conceptum entis, & conceptus entis ad aliquem alium conceptum, & sic usque in infinitum: in tali resolutione est conuenientia in formalitate; quia unusquisque istorum est conceptus formalis: sed tamen quia differentia est in linea conceptuum, secundum sub & supra; ideo uocatur infinitas secundum indirectum: Hic ergo modus indirectus differt à primo; quia est secundum speciem: quia infra lineam infinitatis primam, quam uocat Philosophus indirectum, tota linea infinitatis continetur sub uno modo causandi, scilicet uel effectus tantum, uel finis tantum; & sic de aliis: In secunda autem linea infinitatis, quam uocat Philosophus, secundum speciem, continentur diuersi modi causandi, quorum unus est per modum materia, alius per modum efficientis; & sic de aliis. Vult ergo Arist. quod nec secundum primum modum infinitatis, nec secundum secundum est abire in infinitum in causis. Deinde cum dicit.

Neque enim ut ex materia hoc ex hoc in infinitum progredi est possibile, & uelut carnem quidem ex terra, terram ex aere, aerem autem ex igne, & hic non stare. Nec unde principium motus, ut hominem ab aere moueri, & hunc à sole, et solem à luce: & huiusmodi nullum esse finem.

Ponit intentum suum in speciali circa unam quanque causam, & primò circa causam materialem, secundò circa causam efficientem, tertio circa causam finalem, quartò circa causam formalem; Secunda ibi, [neque unde principium motus.] Tertia ibi, [similiter autem in causis:] Quarta ibi, [& in quod quid erat,] Dicit ergo; Neq; n. hoc ex hoc, ut ex materia, supple fieri, possibile est progredi in infinitum, quasi dicat, non est possibile, quod hoc fiat ex hoc, puta, A. ex B. materialiter, & B. ex C. usque in infinitum. Et hoc est, quod sub

Quod in nullo genere causa datur processus in infinitum.

dit, Veluti nõ est possibile, supple carnem quidem esse ex terra; terram autem ex aere, aerem autem ex igne, & hic non stare; hoc est, quod non habeant statum & finem: quasi dicat, quod hæc duo nõ sunt possibilia, scilicet quod hoc fiat ex hoc, & quod ibi non sit status & finis. Deinde cum dicit.

Neque unde principium motus, ut hominem ab aere moueri, & hunc à sole, & solem à luce, & huiusmodi nullum esse finem.

Ponit intentum suum circa causam efficientem, dicens, Neq; in causis, unde principium motus, hoc est in efficientibus esse infinitatem, supple est possibile; ut hominem ab aere moueri, & hunc, scilicet aerem, à sole moueri, & solè à luce; & hic nullum esse finem, supple possibile non est. Deinde cum dicit.

Similiter autem nec illud, cuius causa in infinitum ire est possibile. Iter quidem sanitatis causa, illa uero felicitatis, et felicitatem alterius, et ita semper aliud alterius causam esse.

Ponit intentum suum circa causam finalem, dicens: Nec est possibile illud, cuius causa fuit omnia, quod est causa finalis, in infinitum ire: & ponit exemplum, ut iter cã sanitatis, & sanitas causa felicitatis, & felicitatis alius sit finis, & quod semper aliud aliam causam finalem habeat, non est possibile. Deinde cum dicit.

Et in quod quid erat esse similiter.

Ponit intentum suum circa causam formalem, & dicit: In quid erat esse, hoc est in ipsa forma, per quam est; quid & quidditas similiter non est, supple abire in infinitum. Deinde cum dicit.

Mediorum autem extrema, quæ est aliquid ultimum, & primum necesse est esse, quod prius est causa ipsorum post se. Nã si dicere nos oporteat unum trium causarum, quod primum est dicimus: non enim quod est ultimum. Nullius enim quod finale est. Sed nec medium, nam unius. Nihil enim differt unum, aut plura esse; nec infinita, aut finita.

Vbi probat intentum, supra positum; & circa hoc duo facit, primò probat intentum suum in infinitate, quæ est secundum speciem: secunda ibi. [Sed si essent infinite pluralitates.] Prima in quatuor: quia primò probat intentum suum de causa efficienti: secundò de materiali: tertio de finali: quartò de formali: secunda ibi. [At uerò nec in deorsum,] tertia ibi. [Amplius autem cuius causa finis est,] quarta ibi. [Sed nec quod quid erat esse.] Primò ergo probat intentum suum circa causam efficientem, & facit talem rationem; quando in causis est aliquid posterius, & aliquid prius, & aliquid medium, semper primò est causa motionis medio, & ultimo; ita quod omnia mouent in uirtute primi, ita quod si primum non moueret, non mouerent alia; & si primum non efficeret, non efficerent alia; & sic remota causalitate à primo, remoueretur causalitas ab omnibus; sed in infinito non est primum: ergo non est ibi causalitas

Quod in causa efficiens nõ est processus in infinitum.

salitas in primo; si nō in primo, ergo nec in aliis : ergo ponere infinitum in causis agentibus, est remouere omnium causalitatem, sed hoc est impossibile, ergo & primum, scilicet esse infinitum in causis huiusmodi. In ista ratione Philosophus duo supponit: primum est, q̄ in ordine agētium primū est causa sequentium: secundū, q̄ in infinito non est primum. Primum suppositum probat in principio. Secundū probat ibi [infinitorum uerō secundū modum istum.] Dicit ergo quōd ad primum suppositum: Mediorum enim extrema, quæ sunt, hoc est, in quibus est aliquid ultimum, & primū; necesse est, illud, quod est prius, hoc est primum, esse causam ipsorum, scilicet mediorum, & ultimum: & ponit exemplum. Nā si oportet nos dicere causam trium ordinatōrū, supple secundū primum, medium, & ultimum; illud, quod est primum, dicimus causam istorū, scilicet medii, & ultimi. Probat autem hoc, dicens: non enim, quod est ultimum potest esse cā in ista totalitate: cum enim omnis causa sit prior effectu, & ipsum ultimum nullum posterius habeat, nullius causa erit. Et hoc est, quod subdit: nullius enim, quod finale est, supple est causa: sed nec medium est causa causatorum; quia non est causa, nisi ultimi. Et hoc est, quod dicit: nam unius est causa tantū, supple ipsum medium, scilicet ultimi: restat ergo, q̄ primum sit causa: Ratio ergo Philosophi stat in hoc, q̄ illud, quod debet esse prima causa, & principalis infra ordinē istorum trium; debet habere causalitatem super omne causatum infra ordinem illum: ultimum autem habere non potest, quia nullius est causa; medium etiam super omnia non habet, quia nō habet super seipsum; & tamen causatum est, ex quo est medium. restat ergo, quōd prius sit, quod habet super omnia causata, scilicet super mediū, & ultimum. Et quia posset aliquis dicere, Vtrum possit poni exemplum in pluribus, quā in tribus: dicit Philosophus, quōd nihil differt unum, aut plura esse media, nec finita uel infinita: quasi dicat, dummodo ponatur primum, medium, & ultimum; quotquot media ponantur in quacunque pluralitate, semper primum est causa mediorum, & ultimum. Vbi notandum est, quōd ponere esse media infinita, est impossibile, & implicatio etiam oppositionis in adiecto. Si enim medium est, primū habet; ratio enim medii semper est respectu primi, & ultimi: ubi autem infinitas est, primum non est: & ideo impossibile est, quōd sit medium, & sit infinitum. Vult enim Philosophus dicere, quōd si esset possibile, quōd medietas saluaretur in infinito, sicut primum esset causa mediorum, ita esset causa infinitorum: quia ex quo stare cum medietate, quidquid posset super unum, posset super aliud; primum autem, ut primum, semper est causa mediorum. Deinde cum dicit.

Infinitorum uerō secundū modum istum, & omnino infiniti partes omnes media sunt; similiter

A *autem usq; modo. Quare si nihil est ex toto aliquid primum, nec ex toto causa nulla est.*

Vbi ostēdit, quōd in infinito non est dare primum, quod fuit secundum suppositum; & primum probat hoc: secundū concludit conclusionem principalem, ibi [quare si nihil est ex toto.] Dicit ergo, ita dictum est, quōd primum est causa mouentium secundorum: infinitorum uerō secundū istum modum, scilicet in mouendo; & omnino, hoc est uniuersaliter, infiniti omnes partes sunt mediæ: ita quōd ibi priuatur primum: & sic supple, hoc est æqualiter omnes sunt mediæ, usque modū, hoc est, usque ad quamcunque partē acceptam: Concludit ergo, quare si ex toto, hoc est, in totalitate infinitatis nihil est primum, hoc est, nulla causa prima mouens inuenitur ex toto; in eadem totalitate causa nulla est, hoc est, tota causalitas remouetur: quasi dicat, ratio infiniti remouet primum mouens: remota autem causalitate à primo, remouetur ab omnibus aliis.

B

Dubitaret quis, Vtrum in infinito omnes cause sint mediæ? Et uidetur, quōd non; quia mediū non est nisi in respectu ad primum: in infinito autem non est primum: ergo nec medium. In oppositum est Philosophus in litera. Respondeo, dicendo, quōd medium propriè acceptum, non esset, si esset dare infinitum. Ad cuius euidenciam notādum est, quōd medium propriè acceptum, in agentibus debet habere tres condiciones, uel proprietates; Vna est, quōd eo ipso, q̄ medium

Questio.

Conditioes medij in agentibus.

C

non est primum in causalitate, nec habet uirtutē super omnia causata; quia ipsum causatum non habet uirtutem super seipsum. Secunda proprietas est, quōd ipsum medium semper est in respectu ad primum; ita quōd sua causalitas, per quam possit causare, non est nisi uirtute primi, & deriuata à primo. Ex quo sequitur ultima proprietas, quōd omne agens medium est mouens motum; cum enim moueat posteriora, mouens est; sed quia non est nisi uirtute primi: ideo mouens motum est: Si autem esset dare infinitum, benè esset dare rationem medii secundū primam proprietatem tantū, scilicet; quia non esset primum negatiuè; sed non secundū secundam proprietatem esset ratio medii; quia scilicet ut haberet aspectum ad aliquod primum; eo quōd infinitum priuatur primum: Nec secundū tertiam proprietatem; si enim esset infinitas in mouentibus, sine dubio quodlibet esset mouens motum; non tamen in uirtute unius primi: quia infinitum primum priuatur: Si ergo esset dare infinitum, quodlibet mouentium esset medium, quantum ad hoc; quōd quodlibet illorum moueret, non ut primū mouens, nec ut ultimum; quia infinitum non habet primum & ultimum: sed esset medium quantum ad istam proprietatem, quæ est, ipsum medium mouere in uirtute primi, & habere aspectum terminatum ad primum terminatum.

D

Quæreret quis, Vtrum si esset dare infinitum in effectibus, omnia media essent æqualiter media,

Questio.

Primum semper e causa medij, & ultimi.

Metaphysicæ

dia, sicut uidetur dicere Philosophus? Respondeo, dicendo, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod gradus in agentibus secundum sub & supra non est, nisi ex aspectu ad aliquid primum: Debemus enim imaginari, quod ordo in agentibus est sicut ordo in loco, uel sicut ordo in tempore; illa autem dicuntur ordinata in loco, quæ diuersimodè aspiciunt unum primum locū, ita quod illa, quæ magis accedunt ad illum primum locū dicuntur priora; & quæ minus, dicuntur posteriora. Unde si cœlum ponatur primum in locis, ignis dicetur prius esse respectu terræ; & è conuerso, si terra ponatur primum in locis: Similiter in tempore accipitur ordo respectu unius instantis primi: Sic ergo in agentibus accipitur ordo respectu unius primi agentis: ita quod illud, quod magis accedit ad illud primum agens, est medium in primo gradu; & quod minus, est in secundo, & sic de aliis; & maximè, quod recedens à primo, in ultimo gradu est; ergo tota ista inæqualitas in mediando est ex aspectu ad primum: cum ergo in infinito priuetur primum, priuabitur iste ordo, & ista graduatio; & per consequens, ut dicit Philosophus. æqualiter omnia erunt media.

Ordo in agentibus est sicut ordo in loco.

Questio.

Quereret quis. Vtrum in mouentibus, & efficientibus sit abire in infinitum; Videtur quod sic secundum positionem Philosophi. si enim mundus, secundum eum, est ab æterno; una reuolutio cœli præcessit aliam in infinitum, & unum hominem præcessit alius in infinitum; ergo est procedere in infinitum in causis; quia unus homo causatur ab alio. Ad oppositum sit, dictum Philosophi in hoc loco. Respondeo dicendo, quod non est abire in infinitum in causis efficientibus; & hoc primò patebit, comparando causas ordinatas per se ad causas ordinatas per accidens; secundò hoc patebit, comparando mouens instrumentale ad mouens principale. Prima uia patet, si uideamus differentiam inter per se & per accidens in causis: Illæ enim causæ dicuntur ordinatæ per se, quando impossibile est, quod causalitas sit in secundo, nisi in uirtute primi: ita quod impossibile est, quod secundum attingat suum effectum, nisi primum præcesserit in uirtute: sicut V. g. elementum non potest attingere effectum suum, nisi per uirtutem cœli; & uirtus cœli, nisi per uirtutem motoris; & ideo uirtus elementi; & uirtus cœli, & uirtus motoris sunt ordinatæ per se. Quando autem secundum potest attingere effectum suum, siue præcessit primum, siue non; si cōtingat primum præcedere, & secundum sequi, hoc per accidens est: quia hoc secundum ad causandum per accidens ordinatur ad primum, Verbi gratia, si nõ possent habere effectum in tanto uigore, decem homines aliquo modo ordinarentur essentialiter ad me; si autem ad uigore effectus mei, & ad ipsum effectum nihil facit, quod præcesserint quatuor homines, uel non præcesserint; si cōtingat præcedere octo, per accidens est: sicut ponitur exemplum commune: Si cōtingat artificem cum tali instrumento, pu-

Per se, & per accidens, quo differunt in causis.

Exemplum.

ta cum martello facere artificiatum, ibi sunt ordinata tria essentialiter, scilicet ars in mente artificis, instrumentum medium, & ipsum martellum esse factum per alium martellum; ita quod sit ordo inter martellum & martellum, ille ordo accidentaliter est; quia nihil ad rem, siue sint pauci, siue multi, siue nulli martelli præcesserint, dumò iste sit, per quem, tanquam per instrumentum factum deducatur ad esse. Hac differentia admittitur, dicit Commentator. quod in mouentibus ordinatis per se non potest iri in infinitum: quia obuiat ratio Philosophi; quia (ut ostensum est) ex hoc est ordo per se, quia secundum nõ potest mouere nisi uirtute primorum; ita quod si non sit primum, non erit ultimum; in infinito autem non est primum. Et ideo ratio infiniti obuiat ordinatis per se; ut si diceret sic, factum artificiatum fit in uirtute instrumenti, instrumentum mouet in uirtute artis, & cum ista sint ordinata per se, impossibile est, quod ars moueat in ratione & uirtute alterius in infinitum; quia hæc posteriora mouent in uirtute unius primi. In causis autem per accidens non sic sequitur, quia ibi non obuiat ratio Philosophi. cum enim in causis per accidens ultima non moueat propter præcedentia, non potest argui, Primum tollitur, ergo tollentur ultima: quia primum non fuit primum nisi per accidens: sicut si mihi agenti accidit, quod Petrus præcessit me, non potest argui, quod sublato Petro, scilicet hoc accidentaliter, quod propter hoc tollatur ratio mea; Et in talibus causis mouentibus per accidens, secundum Commentatorem in hoc loco, non est impossibile abire in infinitum. Vtrum autem hoc possit improbari, quod in causis per accidens est infinitas, uel non; non est presentis speculationis: quod aut dictum est, dictum est propter distinctionem Commentatoris. Secunda uia patet ex differentia, quæ est inter agens instrumentale, & agens principale: Omne enim instrumentum in efficientibus est mouens motum; instrumentum enim attingit effectum, & quantum ad hoc mouens est; sed quia in uirtute alterius, eo ipso quod instrumentum, ideo est mouens motum: ergo omne mouens motum est mouens instrumentale: quia semper in uirtute alterius: Principale autem agens non est mouens in uirtute alterius; quia hæc est implicatio contradictionis, scilicet quod sit principale, & quod moueat in uirtute alterius: Si autem esset abire in infinitum in causis mouentibus, oẽ mouens esset mouens motum; quia si motum tantum hoc uoco ultimum, infinitum priuat ultimum: si mouens tantum, hoc uoco primum; quia primum mouens est, quod non mouet in uirtute alterius; infinitum autem priuat primum: ergo secundum hoc omne mouens motum, & instrumentaliter mouens conuertuntur; ergo omne mouens esset instrumentaliter mouens, quod est impossibile; sequitur enim contradictio, scilicet quod esset instrumentale, & quod non esset instrumentale: De ratione enim instrumenti est, quod moueat in

Quia partibus inueniuntur succedentia, sunt inueniuntur causa per accidens, quia accidit, quod hoc singulare, tunc præcesserit, hoc autem sequitur. In causis per accidens potest esse processus in infinitum.

Agens duplex, instrumentale, & principale.

Mouens motum, & instrumentaliter mouens conuertuntur.

in uirtute principalis; de ratione eiusdem est, quod fit mouens motum; sed si esset infinitum, nullum esset principale mouens, ergo nullum est mouens instrumentale: si esset infinitum, omne mouens esset mouens motum, ergo omne mouens esset instrumentale; & sic esset instrumentale & non instrumentale. Ad argumentum in contrarium patet responsio; quia secundum Commentatorē; ibi est ordo in causis secundum accidens, ut in re uolutionibus, & etiam in hominibus, si sunt infinita.

TEX. 7. *At uerò nec in deorsum est possibile in infinitum ire, ipso sursum habente principium, ut ex igne quidem aquam, ex hac uerò terram, & ita semper aliquid aliud fieri genus.*

In parte ista ostendit; quod non est ire in infinitum in causis materialibus: & primò ponit intentum suum: secundò probat, ibi [Dupliciter. n. fit hoc ex hoc] Dicit ergo: at uerò neque possibile est ire in infinitum in deorsum, supple in causis materialibus, ipso materiali habente primum, id est supple, in quo statur in sursum: quasi dicat, supposito, quod in causis materialibus sit status in sursum, non potest esse infinitas in deorsum: & ponit exemplum, ut ex igne quidem aquam, & ex aqua terram, & ita semper aliquid ex aliquo fieri in deorsum in interminatum, supple, hoc est impossibile. Notandum, quod possibile subiicitur agenti, ita quod processus ad agens est processus in sursum: & ideo in causis agentibus, supposito aliquo ultimo in deorsum, quærebat Vtrū sit abire in infinitum in sursum: processus autem ad materiam est processus in deorsum, trahit. n. materia: ideo supposito aliquo primo in sursum, quærit etiam Vtrum sit abire in infinitum in deorsum? Deinde cum dicit.

Dupliciter enim fit hoc ex hoc, non (ut dicitur) post hoc; ut ex Isthmiis Olympia, sed ut ex puero mutato fieri uir, aut ex aqua aer.

Probat intentum; & diuiditur in duas partes, primò ostendit, quot modis fiat hoc ex hoc: secundò, quod neutro illorum modorum contingat abire in infinitum. Secunda ibi [Vtroque autem modo.] Prima in duas; quia primò ostendit, quot modis fiat hoc ex hoc: secundò dat differentiā inter illos modos. ibi, [Vt quidem ex puero fieri.] Dicit ergo: dupliciter fit hoc ex hoc, non solum ē ibi sensus de post, eo modo, quo dicimus, quod de mane fit merides, aut ex Isthmiis, hoc est post talia festa fiunt Olympia, hoc est alia festa; sed dicimus hoc fieri ex hoc, aut sicut ex puero mutato fit uir, aut sicut ex aqua fit aer. Vbi notandum est, quod Philosophus dat hic tres modos, quibus dicitur fieri hoc ex hoc: unus autem nihil facit ad propositum suum: Primus modus est, quod hoc fit ex hoc; quia hoc fit post hoc; ita quod unum subiectū non transit de hoc in hoc, eo modo quo dicimus, ex mane fit merides, id est post mane, nō quia una differentia temporis modo sit sub mane, modo sit sub meridie: Secundo

A modo, hoc fit ex hoc; quia hoc imperfectum transit in perfectum: ita quod hoc fieri non est, nisi imperfectum perfici, eo modo quo dicimus, quod ex puero fit uir, hoc est puer perficitur per uirtutem. Tertio modo, fit hoc ex hoc; non quia imperfectum perficiatur per perfectum, immo destruitur, & corrumpitur hoc perfectum, eo modo quo dicimus, quod ex aqua fit aer, non enim est sensus, quod aqua perficiatur per aerem, sed quod uno destructo, aliud fit; ita quod in secundo modo incompletum transit in suum completum: in tertio autem unum completum destruitur, & aliud fit. Notandum est etiam, quod differentia est inter istos duos modos ultimos; quia hoc fieri ex hoc, potest esse, uel quia totum transit in totum, sola imperfectione ammissa & corrupta; & sic est secundus modus: quia illud, quod fuit sub esse imperfecto, fit sub esse perfecto, Vel quia materia acquirat aliam perfectionem; & sic est tertius modus, nam materia, quæ fuit sub una perfectione, induit aliam formam; ut ex actu aere fit actu ignis: in secundo enim aliquid est motū in magis perfectum, hoc autem est ad formam. Notandum etiam, quod in his modis est intentio de primo. nam ex puero fit uir, hoc est prius, & ex aqua fit aer, hoc est prius: sed tamen differunt à primo; quia in primo nullum est subiectum commune in actu, hic autem est subiectum commune, quod perficiatur, nec per unum terminum, nec per alium: & ideo isti modi illum includunt: tamen differunt ab ipso; quia aliquid addunt super ipsum primum. Deinde cum dicit.

Vt quidem ex puero fieri uirum dicimus, quomodo ex eo, quod fit, quod factum est: aut ex eo quod perficitur imperfectū. semper enim est medium inter esse & non esse, generatio; ita & quod fit, existens & non existens. Est autem addiscens, qui fit sciens: & hoc est, quod dicitur, quod fit ex addiscente sciens, hoc uerò ex aere aqua. corrupto altero.

B Vbi postquam posuit duplicem modum, quod hoc fit ex hoc, ponit differentiam inter illos modos: & habet duas partes, secundum quod ponit duas differentias: secunda ibi [propter quod illa non reflectuntur.] Dicit ergo, quod illo modo, quo dicimus ex puero uirum fieri; illo modo dicimus, quod ex imperfecto fit perfectum; eo quod perficitur, quod imperfectum est: quasi dicat in hoc modo ipsum fieri nō est, nisi ipsum imperfectum, etiam quod est in uia ad perfectionem, perfici. Vbi notandum est, quod debemus imaginari hic tria, scilicet non esse uirum, uel non esse perfectum: secundò esse in uia ad perfectionem, sicut esse puerum: tertio ipsam perfectionem, scilicet esse uirum: quando ergo ex puero fit uir, nō fit ex nō esse simpliciter, quia illud est quodammodo perfectū; sed fit ex quodā medio, quod quidē est in quodam recessu à nō esse, & in quodā accessu ad esse. Et hoc est, quod subdit Philosophus: semper enim sicut generatio est medium inter esse, & non esse; quia supple recedit à non esse, & accedit

In cāis materialib. nō est abire in infinitum.

Processus in efficiētib. est ire sursum, process. in materialib. est ire deorsū, quia efficiētis ē agere, materia uerò pati, & patiens est subijci.

Aliquid fit ex aliquo tripliciter.

Metaphysicæ

Esse puerū est medium inter esse uirum, & non esse uirum.

Addiscens nō fit ex nō sciente simpliciter.

Questio.

In qualibet generatione tria sunt.

Generari quid.

Finis nō possibilis terminari, ociosus est.

dit ad esse : ita & quod fit, id est quod est in fieri, & in perfici, sicut puer, est etiam medium existentis, & non existentis; sicut V. g. esse puerum, est medium inter esse uirum, & nō esse uirum: & ponit exemplum, quod addiscens est illud, quod fit sciens; non fit tamen ex non sciente simpliciter, sed eō quod est in tendentia ad scientiam, uocatur addiscens; sic ergo in isto primo modo hoc esse ex hoc, est idem, quod perfici per hoc. In scdō autem modo fieri, non est, quod hoc perficiatur per illud; si quidem unum corrumpitur, & aliud fit: Et hoc est, quod subdit, quod quando ex aere fit aqua, utrumque est quid perfectum in sua specie; Et ideo est impossibile, quod hoc fiat ex hoc eo modo, quod hoc perficiatur per illud; quia perfectio unius speciei non perficitur per aliam: omne enim, quod perficitur ab alio, est in potentia respectu illius, forma autem est perfectio, aqua non est in potentia, ut perficiatur per formam aeris; sic enim fieret unum ex illis, sicut ex perfectione & perfectibili; quod est impossibile; Sic ergo fit hoc ex hoc in isto modo, quia perfectio prima corrumpitur, & alia introducit; in primo autem modo unum se habet sicut perfectum, & aliud sicut imperfectum; imperfectum autem nō debet destrui in aduentu perfecti, sed debet perfici, & ideo illud fieri est idem, quod perfici.

Dubitaret aliquis de eo, quod dicit Philosophus, quod generatio est medium inter esse, & non esse; Vtrum sit uerum: Et uidetur, quod non; quia quod fit, non est; ergo generatio est quoddam non esse. Ad oppositum sit dictum Philosophi. Respondeo. Dicendum est, quod in qualibet generatione tria sunt. Primum est, quod illud, quod generatur; possit fieri & generari; & ideo in qualibet generatione requiritur possibile, quod possit perfici per terminum generationis. Debemus enim imaginari, quod ipsum generari non est aliud, nisi ipsum possibile medium perfici per formam substantialem; ut quando ex aere fit aqua; hoc est, quia possibile, quod primo perficiatur per unam formam, modo perficitur per aliam. Secundum oportet, quod istud possibile possum per uirtutem agentis trahatur ad actum; possibile enim, ut possibile, non trahit seipsum ad actum: ergo trahitur ab alio; omnis enim potentia passiva per actiuam perficitur; ipsam autem potentiam trahi ad actum, est ipsam esse in fieri; dum scilicet possibile trahitur ad actum, & ad ipsum factum esse. Tertiū, oportet, quod istud fieri terminetur ad aliquem finem; fieri enim esset ociosum, nisi terminari posset; nec natura iniciaret fieri, nisi propter terminum consequendum. Habemus ergo hic tria, scilicet posse fieri, quod tenet primum gradum, ipsum fieri, scilicet quando possibile trahitur ad actum, & tertiū ipsum factum esse, id est, quando ipsum possibile est perfectum, & tractum ad actum; Nomen autem generationis non est impositum possibili secundum primum gradum, nec secundum ultimum;

quia tunc iam est perfectum, ergo secundum medium; Cum ergo ille gradus teneat medium inter esse, & non esse; quia quod possibile est, ad huc non est; quod in termino est, iam perfectum est; ergo & ipsa generatio tenet medium inter esse, & non esse; ita quod esse in generari, & esse in fieri non est, nisi quidam recessus à possibili secundum primum modum, & quidam accessus ad possibile perfectum secundum tertium modum; ita quod quasi est quid mixtum ex esse, & non esse. Argumentum ad oppositum patet per dicta.

Generatio tenet mediū inter esse, et non esse.

Questio.

Non sciens addiscens, et sciens quo differunt.

Dubitaret quis, etiam, Vtrum sit uerum, quod dicit Philosophus, quod ex addiscente fit sciens? Respondeo. dicendum quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod hæc tria differunt; nō sciens, addiscens, & sciens: Non sciens dicit simpliciter negationem scientiæ; ex hoc enim dicitur non sciens, quia simpliciter ignorat: Addiscens autem dicit quandam tendentiam ad scientiam, & ad scibile; tendere autem aliquis ad scibile non potest, nisi habeat aliquam notitiam de scibili ad minus in uniuersali; nullus enim querit scire, quod omnino ignorat: sic ergo non sciens dicere uidetur ignorantiam negationis: addiscens est in uia ad scientiam, dispositus ad sciendum, nec omnino ignorat scibile, sed partim scit, & partim ignorat: Sciens autem dicit functionem scientiæ, oppositam utrique ignorantie, scilicet non scientis & addiscantis. Si autem hæc sunt uera, patet quod, proprius dicitur sciens ex addiscente, quam ex non sciente: scientia enim semper fit ex aliquo præcognito, & ex præexistenti cognitione, sicut dicitur primo Postle, quod autem præcognoscitur, simpliciter non ignoratur, sed semper aliquid præcognoscitur, & aliquid queritur: Cū ergo nō sciens dicat simpliciter ignorantiam, addiscens autem eō dicitur, quod secundum aliquid scit scibile, & secundum aliquid querit, & sciens semper iam sit cognoscens: patet quod uerius dictum est, ex addiscente fit sciens, quam ex nesciente. Deinde dicit.

Tex. c. l.

Propter quod illa non reflectuntur adinuicem; nec fit ex uiro puer. Non enim fit ex generatione, quod fit, sed est post generationem. Sic enim est dies ex aurora, quia post hanc: propter quod, nec aurora ex die. Altera uero reflectuntur.

H

Vbi ponit secundam differentiam inter duos modos fiendi, hoc ex hoc; dicens, quod in primo modo, quando scilicet ex imperfecto fit perfectum, non est reflexio; quia ex imperfecto fit perfectum, ut ex puero uir; non autem ex perfecto fit perfectum, sicut ex uiro puer: In altero autem modo reflexio est, quia ex aere fit aqua, & ex aqua aer: Et hoc est, quod dicit littera: Propter quod, scilicet quia unum est imperfectum, & aliud perfectum in primo modo; ideo illa non reflectuntur adinuicem; Nec fit ex uiro puer; licet e contrario fiat: sicut naturali ordine, terminus sequitur fieri, non fieri terminum; ita quod ex fieri aliquo

quo

quo modo deuenitur ad terminum, nō autem ex termino ad fieri: ita quōd ipsum terminum fieri ex generatione, est ipsum necessariō sequi generationem; sicut fieri ex aurora diem, est ipsum diem necessariō sequi ad auroram. Et hoc est, quod subdit Philosophus: Non. n. quod fit, hoc est ipse terminus, nō est illud, supple, quod fit ex generatione, supple termini: ita quōd non sit ibi alia conditio: sed ita fit, quōd prius est generatione: ita quōd tale fieri necessariō supponit, hoc esse prius hoc; sicut dies est ex aurora; quia est post hanc: ita quōd in hoc modo, omne ex hoc est hoc. i. hoc sequitur post hoc: Propter quod, quia. f. unum supponit aliud, aurora nō fit ex die, licet dies fiat ex aurora: in hoc ergo modo non est reflexio; Altera uerō, hoc est, illa de alio modo reflectuntur: quia non est ibi ista necessitas suppositionis. Vt autem uideatur meliūs ratio Philosophi, notandum est, quōd Materia aliqua aspicit sub quodam essentiali ordine: ita quōd ad unum non deuenit nisi per aliud: ita quōd ordo requirit, quōd primō unum sit in materia, & mediante illo deducatur ad aliud; sicut non aspicit uirum, nisi mediante puero: Et in talibus propter ordinem essentialem, ad ultimum deuenitur per medium, non ad medium per ultimum; & ideo non est ibi reflexio; sic enim deuenit ad uirū per puerum, quōd non ē conuerso; & ad terminum per fieri, quōd nō ē conuerso: Aliqua autem aspicit, nimirum nō sub aliquo ordine essentiali, nec aspicit unum per aliud, sed indifferenter omnia illa, eo modo, quo aspicit formam aeris, formam aque: & in talibus potest esse reflexio, propter defectum essentialis ordinis; quia nō est ibi primū, & ultimum; sed omnia sunt æqualiter prima ipsi materiæ. Notandum est etiam, quod in primo modo, ubi est ordo essentialis, necessariō quando hoc fit ex hoc, oportet quod hoc fiat prius hoc; quia hoc requirit ordo essentialis. Et hoc est, quod dixit Philosophus supra, quōd hoc fieri ex hoc, non est sicut ex generatione tantū, sed magis sicut prius generatione. In alio autem modo, quia nō est ordo ibi essentialis, ipsum esse hoc ex hoc, non est necesse esse prius hoc; & hoc propter defectum ordinis: non enim necessariū est, quōd si fiat uir, præcessit puer; Ita quod in primo modo sic habet locum habitudo, importata per hanc præpositionem, ex, quōd necessariō habet locum illa, quæ est per hanc dispositionem prima: in secundo autem loco ita habet locum prima, quōd non necessariō habet locum secunda: & ideo (sicut dictum est) ibi est reflexio, ubi non est ordo; ubi autē est ordo, ibi non est reflexio.

Quereret quis. Vtrum hoc prius, de quo loquitur Philosophus hic, sit illud, de quo laquutus est supra. Videtur, quōd non; quia loquendo de isto, excludit illud. Respondeo. dicendum est, quod hoc prius, & illud in hoc cōueniunt, quia sicut in illo est ordo essentialis, ita & in isto: quādo enim dies fit ex aurora, dies sequitur essentialiter auro-

A ram, & non ē conuerso: ita quōd diem fieri ex aurora, est diem necessariō ordine sequi auroram; & non ē conuerso, & ideo non reflectuntur; sit enim dies ex aurora, & non ē conuerso: Sicut est in hoc modo, iam dicto; ita est in hoc modo, de quo loquitur hic Philosophus: uirum enim fieri ex puero, est uirum necessariō fieri prius per puerum; ita quōd uir necessariō ordine sequitur puerum, & non ē conuerso, & sic hij duo modi conueniunt. Et ideo Philosophus in isto modo probans, quōd non est ibi reflexio, dedit exemplum de die, & aurora: ex hoc etiam dans intelligere, quōd hi duo modi conueniunt; Licet autem sic conueniant; differunt tamen: quia in illo modo unum subiectum non subijcitur utrique: & ideo B impropiē est ibi fieri & generari: hic autem subijcitur subiectum unum, quia uel totum, sola in perfectione remota; sicut quādo ex puero fit uir, uel materia existens sub una dispositione, transitur ad aliam: sicut quando ex uino fit acetum, in quo quidem transitu posterior dispositio necessariō supponit primam: acetū enim necessariō supponit uinum; & ideo ex aceto non potest fieri uinum, nisi fiat regressus usque ad primam materiam: In prima enim materia non est iste aspectus posterioritatis respectu formæ uini, quæ est in materia existēte sub forma aceti: Propter enim aspectum posterioritatis non potest fieri ex aceto uinum, quod est, ex posteriori non fit prius: propter aspectum prioritatis potest fieri ex uino acetum, C quia ex priori potest fieri posterius. Quādo autē facta est reditio usque ad primam materiam, iam materia ammisit aspectum posterioritatis, quem habet sub forma aceti; & ideo ex ea potest fieri uinum. Deinde cum dicit.

Vtroque autem modo impossibile est in infinitum ire, existētium uerō intermediarum necesse est finem esse. Quædam uerō adinuicem reflectuntur. Alterius enim corruptio, alterius est generatio.

In qua parte ostendit, quōd non est abire in infinitum in utroque modo posito siēdi hoc ex hoc: & diuiditur in duas partes, secundum quōd primō probat hoc in primo modo: secundō probat hoc in secundo: secunda ibi, [quædam uerō adinuicem.] Dicit ergo primō iam dictum est, quōd duobus modis fit hoc ex hoc; in utroque autem modo impossibile est in infinitum ire: & hoc patet in primo modo, quia ubi est determinatum mediū, ibi est determinatus finis, & principium; ubi autem est determinatum principium, medium, & finis, non est infinitas; ergo in primo modo nō est abire in infinitum: Et hoc est quod subdit: Existētium uerō, supple, mediorum determinatorum necesse est finem, supple, esse determinatum: Est ergo ratio Philosophi in hoc: in primo modo hoc fit ex hoc, determinato medio; determinatum autem medium principium & finē habet; ubi autem hæc sunt, non est infinitum, ergo ibi non est infinitas.

Dubitaret autem quis. Vnde sequitur est determin-

Materia duplex aspectus.

Non fit hoc ex hoc in infinitum procedendo.

Questio.

Metaphysicæ

Questio. terminatum medium, ergo finis, & principium? Respondeo, dicendum est, quod natura medij est, quod sit in quadam analogia ad principium, & finem; ideo enim dicitur medium, quia sub determinato gradu aspicit principium, & finem: sic autem est in ijs, quæ habent analogiam ad aliud, quod posito illo, quod est in attributione ad aliud; ponitur primum, & si non in esse, ad minus in conceptu: Si enim accidens non est ens, nisi in attributione ad substantiam; non convenit concipere, quod accidens sit ens, nisi quia entis, uel substantiæ: Cum ergo medium dicatur in attributione ad principium, & finem; non convenit concipere medium, nisi concipiendo principium, & finem: & sicut medium habet analogiam ad principium: ita determinatum medium ad determinatum principium, & finem: Et ideo bene dixit Philosophus, quod determinatum medium habet determinatum principium, & finem. Alia uia potest deduci sic, secundum Philosophum. 5. Physi. medium est, in quod prius mutat mutans, quam in ultimum: Prius autem mutare in aliud, potest esse duobus modis; uel prius intentione, uel prius actione: Si loquamur de prioritate intentionis, sic ultimum prius est, quam medium; non enim intendit agens inducere naturam medij, nisi propter naturam ultimi: natura enim nunquam intendit inducere illud, quod est ad finem, nisi propter finem. Si autem loquamur de prioritate actionis, natura prius attingit medium, quam finem; quia illud, quod est prius in intendendo, posterius est in essendo. Cui ergo ita sit, quod natura nunquam intendit medium, nisi propter finem; nec attingat medium, nisi ut possit attingere finem; necessarium ubi non potest attingere finem, nec potest attingere medium: medium enim ociosè attinget, nisi possit attingere finem: Et sic ubi potest attingere medium, potest attingere finem; & ubi potest attingere determinatum medium, ibi & determinatum finem: in infinito nullus finis potest attingi, ergo nullum medium: & si medium ibi non est, nec finis; & per consequens in infinitum non est: ergo bene dictum est, quod ubi determinatum medium est, ibi determinatus finis est.

Prius mutare in aliud potest intelligi dupliciter.

Natura intendit medium propter finem.

Ubi determinatum medium, ibi determinatus finis.

Questio.

Dubitaret aliquis. Vtrum in primo modo si di hoc ex hoc, sit determinatum medium, quod quidem arguit determinatum principium, & finem determinatum? Respondeo, dicendum est sic. Vbi notandum est, quod primus modus est, quod sit hoc ex hoc, sicut ex imperfecto fit perfectum; omne autem imperfectum determinatum est; ideo imperfectum determinatum est; quia est ad propriam perfectionem, & est ex proprio perfectibili; Vt v. g. quando ex puero fit uir, esse puerum est esse imperfectum, non quodcunque imperfectum, sed determinatum; non est enim esse puerum imperfectio uniuscuiusque entis, nec cuiuscunque possibilis, nec ad quamcunque perfectionem, sed tantum ad esse uirum; ergo imperfectum determinatum arguit proprium possibile,

E ex quo est, & propriam perfectionem, ad quam est; possibile autem uoco principium, perfectionem autem uoco finem. Imperfectum ergo arguit possibile sicut principium, & perfectionem sicut finem: cum ergo in primo modo fiat ex imperfecto perfectum, illud imperfectum arguit principium, & finem determinatum. Deinde cum dicit.

Possibile habet rationem principii; perfectio autem habet rationem finis.

Quaedam uero adinuicem reflectuntur. Alterius enim corruptio, alterius est generatio.

F Probat, quod non est abire in infinitum in secundo modo: & diuiditur textus, quia primò probat hoc per rationem; secundò probat quod propriè non fit hoc ex hoc, sicut ex materia: secunda ibi [Similiter autem impossibile.] Dicit ergo primò, ubi reflexio est in generatis, & corruptis non potest esse infinitas in causa materiali; sed in secundo modo est reflexio; si enim ex aere fit aqua, & econuerso ex aqua fit aer & c. Et hoc est, quod dicit, Quaedam uero generata ad inuicem reflectuntur; & ideo supple, non est ibi infinitas; generatio enim unius est corruptio alterius: quasi dicat, bene est reflexio; quia uno generato, aliud corrumpitur; & econuerso, illo corrupto, aliud generatur.

G Dubitaret quis, Vnde sequitur ista consequentia: est ibi reflexio; ergo non est ibi infinitum? Respondeo, dicendum, quod hoc uerum est; quod primò sic patet: ubi est reflexio, ibi est primū & ultimum: quia illa dicuntur reflecti ad inuicem, quando illud, quod est primū respectu alicuius, fit postea ultimum respectu eiusdem, Vt si ex aere fieret aqua, tunc aer esset primum respectu aquæ: si autem ex aqua fiat aer; ita quod sit ibi reflexio; tunc aer ultimum est: ergo ubi est reflexio, ibi primum & ultimum est; in infinito autem non est primum & ultimum; ergo bene dictum est, quod reflexio repugnat infinito. Secundò potest hoc sic declarari: reflexio in elementis est propter finitatem elementorum: si enim elementa essent infinita in deorsum, possem dicere sic, ex igne fit aer, ex aere aqua, & ex aqua terra, ex terra aliquid aliud inferius: sed quia elementa finita sunt, non potest fieri ex terra aliquid inferius; immo oportet, quod sit reflexio ad superius elementū. Tertiò patet, quod bene probatur, quod non est ibi infinitas; de qua loquitur Aristoteles. Intendit enim excludere infinitatem in directum, si autem infinitas est in isto modo generationis, non est nisi in intellectu. Vbi notandum est (sicut dicebatur in causis efficientibus) quod in per se ordinatis non potest esse infinitas, sed inordinatis accidentaliter non prohibetur: Sicut in causis materialibus, si fiat hoc essentialiter, id est secundum essentialem ordinem, est ibi dare finitatem necessariò; ut si mixtum fiat ex elementis, & elementa ex potentia materiæ ordine essentiali, necessariò est ibi status in deorsum; quia infra potentiam materiæ nihil est: cum autem fit hoc ex hoc accidentaliter, nihil prohibet ibi esse infinitatem; fit ali-

Questio.

Reflexio repugnat infinito.

quid per se, & essentialiter ex potentia materiae: accidit autem, quod fiat ex alia forma, quae non habet ordinem ad istam; ideo potest esse hic infinitas; ut si dicam, quod aqua fit ex aere, & aer ex aqua alia, & haec aqua ex aere, & sic usque in infinitum. Notandum tamen, quod haec infinitas semper est infra finitas formas elementorum, & ibi semper reflexio est; ita quod proprie non est infinitas indirectum, sic quod fieri hoc ex hoc in directum, capiat infinitas formas specificas. Deinde cum dicit.

Similiter autem impossibile primum sempiternum corrumpi, Quoniam enim non est infinita generatio insursum, necesse est ex quo corrupto primo aliquid factum est, non sempiternum esse.

Vbi ostendit, quod in secundo modo, scilicet fiendi hoc ex hoc, non proprie fit hoc ex hoc, sicut ex materia; quando enim fit hoc ex hoc, sicut ex materia; non corrumpitur, sed perficitur; non enim materia corrumpi potest; quia sempiternum quoddam: quando autem fit hoc ex hoc in secundo modo, ut ex aere fit aqua: hoc est per corruptionem primi, ex quo fit. Et hoc est, quod dicit: Similiter autem impossibile est primum sempiternum, hoc est primam materiam corrumpi; si autem fit hoc ex hoc, sicut ex materia; ipsa materia corrumpetur, Et hoc est, quod dicit. Quoniam enim non est infinita generatio in sursum, supple, nec supponitur; necesse est, ex quo corrupto primo aliquid factum est, non esse sempiternum; quia generatio unius est corruptio alterius. Vbi notandum est, quod aliter fit aliud ex potentia materiae, aliter ex contrario, uel ex priuatione: Ex potentia materiae fit aliquid per se, sicut ex eo, quod saluatur sub forma fienda, & perficitur per eam: ita quod fieri aliquid ex potentia, non est aliud, quam ipsam potentiam perfici; non ut fieri post potentiam proprie: Fieri autem ex contrario, uel ex priuatione, est ipsum contrarium per priuationem corrumpi; Cum ergo in secundo modo fiat aliquid, sicut ex contrario, fit ex illo sicut ex eo, quod corrumpitur: si ergo hic esset materia, ergo materia corrumpetur, quod tamen impossibile est: quia sempiterna est.

Dubitaret quis. Vtrum sit abire in infinitum in causis materialibus? Respondeo & dico, quod non in essentialiter ordinatis: Voco autem essentialiter ordinata, quando unum naturaliter supponit aliud, sicut potentia propinqua supponit remotam; eo modo quo dicimus, quod naturali ordine mixtum est ex elementis, & elementum ex potentia materiae: in quo modo necessario est finitas: quia infra potentiam materiae nihil est, quod quidem patet sic: Materia substantiatur per posse, sed in posse & in potentia necessario est status, ergo & in materia: quod autem in potentia fit status, & infra ipsam nihil fit, patet: nam potentia materiae tenet medium inter aliquid, & nihil: in potentia autem esse, est plus quam esse nihil. Vnde Philosophus in Quinto huius, ens in poten-

tia uocat ens; minus autem est esse in potentia, quam esse in actu: cum ergo infra potentiam non sit aliquid aliud, nisi ipsum purum nihil; ergo non est infinitas indeorsum. Si enim aliquid esset medium inter potentiam, & nihil; aliquid esset, quod esset minus ens, quam esse in potentia; quod est impossibile. Vnde possumus sic arguere: nihil & actus sunt determinata extrema finitatis, maxime ex parte actus; actus enim finitus est; inter essentialia autem finita & determinata non possunt capi infinita media: cum ergo materia teneat medium inter extrema, & extrema sint finita; ergo non est infinitas in numeris. Secunda ratio patet sic, sicut omnis motio actiua est in uirtute primi agentis; ita omnis motio passiuia materiae ad formam est in uirtute primi possibilis: Sicut ergo fuit arguendum in causis efficientibus, quod in essentialiter ordinatis omnes motiones secundorum agentium arguunt motionem primi agentis, uel mouentis; ita in essentialiter ordinatis omnia passiuia arguunt primum possibile; sicut potentia propinqua arguit remotam. Deinde cum dicit.

Amplius autem cuius causa finis est. Tale autem quod non alicuius causa, sed alia illius; quare si quidem fuerit tale ipsum ultimum, non erit infinitum: si uero nihil tale, non erit cuius causa. TEX. 8.

In qua parte ostendit, quod est status in causis finalibus; probat autem hoc per quatuor rationes; & sic haec pars habet quatuor partes, secundum quod ponit quatuor rationes. Secunda ibi, [Sed qui infinitum faciunt.] Tertia ibi, [Et nullus conabitur] Quarta ibi, [Neque utique erit intellectus.] Primo ergo facit tale rationem: finis est, cuius causa sunt omnia, & omnia alia sunt propter illud, & ratione illius: tale uero non est causa alicuius alterius; uel ergo erit dare tale aliquid; et si detur, ultimum est: si autem ultimum, non erit infinitum: si autem nihil detur, ratione cuius alia fiant, & ipsum, non propter aliud; non erit dare finem aliquem, cuius causa fiant alia: Est ergo ratio Philosophi in hoc: de ratione finis est, esse ultimum; uel ergo dabitur finis, uel non: si dabitur, tollitur infinitum; quia ultimum repugnat infinito: si non dabitur, tollitur causa finalis, quod est impossibile; Ita quod possumus sic arguere, infinitum destruit ultimum, ergo destruit finem, sed hoc est impossibile, ergo & primum.

Quereret quis. Vtrum de ratione finis sit, esse ultimum. Respondeo, dicendum quod sic: & hoc patet per distinctionem, quae est inter finem, & illud, quod est ad finem. Nam de ratione eius, quod est ad finem, est; quod tota natura sua fit in ordine ad aliud; illi autem, quod consistit in ordine ad aliud, repugnat ratio ultimi: de ratione autem est, quod non sit in ordine ad aliud; ideo enim dicitur finis, quia alia terminat, & ipsum non terminatur; si enim terminaretur, esset finitum, non finis. Si ergo sua ratio est in ordine ad aliud, & natura sua est in terminare, & non in terminari, &

H tale

Admittunt omnes materiae principium, sed Arist. sempiternum facit.

1. de Generatione & Corruptione. 17. & 18.

Quaestio.

Potentia materiae media inter aliquid, & nihil.

Tex. 17.

Non datur processus in infinitum in causis finalibus.

Ultimum infinito repugnat.

Quaestio.

Finis duplex.

Metaphysicæ

tale ultimum est, ergo sua ratio est ultimitatis. Deinde cum dicit.

Sed qui infinitum faciunt, latent, auferentes boni naturam.

Ponit secundam rationem dicens, qui faciunt infinitum in causis finalibus, auferunt rationem finis, & auferunt naturam boni: quod auferant naturam finis, patet per præcedentem rationem: quod auferant naturam boni, patet per Philosophum 2. Phys. finis, & bonum idem.

Quæstio.

Quereret quis, Vtrum finis, & bonum sint idem, sicut dicit Philosophus. Respondeo. Dico quod sic, hoc autem patet duplici uia. Prima est talis. Illud, quo non habito, non quiescit res; & quo habito, quiescit; uocatur finis eius; quia illud terminat appetitum præcedentem; illud autem, in quo naturaliter res quiescit, idem est, quod perfectio eius: ergo perfectio, & finis sunt idem; perfectio autem rei, & bonitas idem sunt; quia perfectio, uel bonitas rei, nihil aliud est, nisi perfectio rei: & ideo rem esse bonam non est aliud, nisi rem indiuisam esse à sua perfectione; ergo idem est bonum, & finis, & perfectio. Secunda uia patet sic, omnis finis, uel est finis rei cognoscetis ipsum finem, uel non cognoscentis; & in primo modo, & in secundo finis, & bonum idem: In primo, scilicet in re cognoscente patet, quia appetitus cognoscitiuus non fertur nisi in bonum; nunquam enim fertur in malum, nisi in quantum induit rationem, & similitudinem boni: nullus enim operatur ad malum aspiciens: cum ergo illud, in quod fertur appetitus cognoscitiuus, sit finis, et hoc est bonum, sicut probatum est; ergo finis, & bonum idem. Similiter patet in secundo, scilicet in eo, quod ordinatur ad finem, & tamen non cognoscit finem: nam talia, quæ sic ordinantur, non ordinantur, nisi acta ab alio; quod enim ordinetur, hoc habet à re cognoscente, quia opus naturæ non intelligetis, est opus intelligentiæ: sic enim sagitta, quod ordinetur, habet à sagittante, cognoscente finem: sic quod uerum ordinetur in finem, habet ab intelligentia, cognoscente finem: ita quod semper

Nullus operatur ad malum aspiciens

Opus naturæ reducitur ad opus artis.

opus naturæ reducitur ad opus artis: sicut autem est, quando aliquid tendit in aliquid, actum ab alio, eo modo tendit, quo est actum; & eo modo, quo agens deducit. Cum ergo natura non tendat in finem, non nisi acta ab intelligentia; non tendit, nisi eo modo, quo accipit ab intelligentia; & eo modo, quo intelligentia imprimens istum ordinem, tendit: secundum autem primam rationem intelligentia non tendit nisi in bonum, ergo nec natura: cum ergo illud, in quod tendit aliquid, sit finis eius, ergo in natura finis, & bonum idem. Deinde cum dicit.

Et nullus conabitur aliquid facere, ad terminum non futurus uenire.

Ponit tertiam rationem, dicens, quod si aliquis tollit naturam finis, nullus conabitur aliquid facere; ad terminum non futurus; hoc est non potens puenire ad aliquem terminum: Est ergo ra-

tio Philosophi in hoc: qui ponit infinitum in causis finalibus, tollit terminum: qui tollit terminum, tollit actionem: sed quod omnis actio tollatur; hoc est impossibile, ergo est impossibile ponere infinitum in causis finalibus: natura siquidem terminare non posset, & per consequens non initiaret, & sic destrueretur omnis actio naturæ. Vbi etiam notandum est, quod actio & terminus actionis se habent suo modo, sicut antecedens, & consequens: si autem antecedens est impossibile, & consequens est impossibile: ita suo modo, si terminus est possibilis, actio est possibilis, & si terminus est impossibilis, certè & actio ipsa est impossibilis: cum ergo infinitus terminus sit impossibilis, ergo & actio. Deinde cum d.

Actio, et actionis terminus se habent ut antecedens, et consequens.

F Neque utique erit intellectus in talibus. Nam causa alicuius semper facit, qui intellectum habet: hic enim terminus finis est rei. TEX. 9.

Ponit quartam rationem, dicens, quod qui ponit infinitatem in causis finalibus, tollit actionem practicum intellectus. Qui enim habet intellectum practicum, semper agit causa alicuius; hoc autem, cuius causa agit, est terminus; Terminus autem finis est, infinitum autem tollit terminum & finem, ergo & c. Est ergo ratio Philosophi in hoc: omnis praxis est propter aliquem finem terminatum, infinitum autem tollit rationem termini, & finis; ergo rationem praxis. Vbi notandum est, quod si est dare intellectum practicum, necessario tollitur ratio infiniti in causis finalibus; nam in operante per intellectum, oportet, quod primo sit aliquid in intentione; alia ad nihil terminatum ageret; istud autem idem, quod est primum in intentione, & in intendendo, est postea ultimum in essendo; ubi autem est primum & ultimum, non est infinitum; ergo in intentione practica non est infinitas. Præterea nulla determinata media sunt, nisi ad determinatum finem: ideo enim media sunt determinata, quia finis est determinatus; cum ergo intellectus practicus agat per determinata media, ergo propter determinatum finem.

Praxis est propter aliquem finem terminatum.

Intellectus practicus tollit rationem infiniti.

In operante per intellectum oportet aliquid esse in intentione.

Quereret quis. Vtrum sit abire in infinitum in causis finalibus? Respondeo, dicendum est, quod non: hoc autem patet in fine proprio; secundo hoc patet in fine communi: Primo ergo in fine proprio sic, Debemus enim imaginari, quod proprius, & certus aspectus est inter generans, & formam geniti, & actionem geniti, & finem, quem consequitur per actionem: Sicut enim generans generando dat formam, ita suo modo dat actionem consequentem formam; & suo modo dat aspectum ad certum finem, consequentem illam actionem: & sicut dat terminatam formam, ita dat terminatam actionem, & terminatum finem. Vt. v. g. generans dando formam igni, sibi dat, quod possit tendere sursum, ut per tendentium sursum quiescat in loco proprio; & sicut dat generans propriam formam, et limitatam, ita dat sibi limitatos aspectus ad limitatos fines, uel ad limitatum finem; ita quod aspiciat

Quæstio.

certa

certa & determinata tendentia ad unum ultimum; ut enim terminata est natura, sic & finis. Secunda uia patet de fine in communi: Si enim uniuersum unum est, oportet, q̄ partes uniuersi, & ipsum uniuersum connectantur in uno fine: Ita q̄ sic imaginabimur, sicut imaginatur Commentator in Quinto huius, q̄ bonū partis est propter bonū totius, & bonum totius est propter bonū Ducis, ita q̄ pars uniuersi est propter uniuersum, & ipsum uniuersum propter ipsum motore, & est ibi status; ita q̄ nullum medium finem imaginabimur inter partes uniuersi & uniuersum, nec inter uniuersum & primum motorem, Si. n. aliquid esset medium inter uniuersum, & primum motorem, propter quod esset uniuersum; ipsum esset melius in uniuerso, quod est impossibile; tū quia solus primus est melius in uniuerso; tum et, quia ipsum, ex quo esset aliud à primo, esset pars uniuersi, & idē in inferiori gradu respectu uniuersi: Quod autē hęc ratio sit bona, patet ex hoc, quia omnia suo modo intendunt assequi esse proprium, quod uoco ipsum finem proprium, & per illud assequi esse diuinum, in quantum possunt, quod uoco communem finem, & ibi est status. Tertia uia potest patere sic. dictum est in causis efficientibus, q̄ si esset ibi abire in infinitum, omne mouens esset mouens motum; esse autem mouens motum debet attingere unum principale mouens, quod est mouens tantum; q̄ ita sit mouens, q̄ non motum; quia mouēs motum est instrumentum, omne autem instrumentum arguit principale, & primum: Ita suo modo, si esset abire in infinitum in causis finalibus; omne, quod esset infra illū ordinem, & esset finis, & esset illud, quod est ad finem: Sicut ergo imaginor suo modo, quod omne mouens motum arguit primum mouens, quod est mouēs tantum: ita illud, quod est ad finem, & est finis, arguit illud, quod est finis tantum; Sicut autem in mouentibus omne mouens motum mouet in uirtute primi motoris; & qui tollit illud, tollit totum ordinem, ita in causis finalibus omnia præcedentia mouent in uirtute illius, quod est finis tantum, & qui tollit illud, tollit totum ordinem. Deinde cum d.

Bonum partis est propter bonum totius: & bonum totius propter bonum ducis. vide 12. Mc saphy. 52.

Omnia intendunt assequi esse proprium, & per illud assequi esse diuinum.

TEX. 10.

Sed nec quod quid erat esse conuenit reduci ad aliquam diffinitionem, multiplicantem rationem.

Vbi probat, quod in causis formalibus non est abire in infinitum: & diuiditur in duas partes: quia primò probat intentum suum: secundò illud probat; secunda ibi, [Semper enim quæ ante est.] Dicit ergo primò, quod in causis formalibus, siue in causa formali, per quam est quod quid erat esse, non conuenit reduci, supple conceptus formales, integrantes diffinitionem ad aliam definitionem; definitionem dico, multiplicantem rationem, hoc est, uariantem semper aliā & aliam definitionem, & rationem in infinitū. Vbi notandum est, quod intētio Philosophi est, quod quælibet forma specifica componatur ex conceptibus formalibus, quia species sunt sicut

Forma quælibet specifica componitur ex conceptibus formalibus.

A numeri; & explicatio horum conceptuum est de finitio rerum; & in his conceptibus est prius & posterius; & unus conceptus per se facit aliam rationem, quàm secundus, & omnes simul faciūt unum conceptum completum. Verbi gratia, in specie hominis est conceptus rationalitatis, & humanitatis, & substantiæ, & entitatis, & ultimus conceptus, scilicet rationalitatis facit cōceptum differentiæ, & animalitatis conceptum generis subalterni, & substantiæ generalissimi, & entitatis conceptum analogi, & sic semper vnus conceptus facit aliam & aliam rationem; & hi omnes faciunt conceptum hominis. Vult ergo Philosophus, quod in his conceptibus non est abire in infinitum; scilicet, quod alia & alia ratio, uel definitio uarietur in infinitum, scilicet in infinitate conceptuum. Deinde cum dicit.

Semper enim; quæ ante est, magis est, & quæ posterior non est. cuius autem primum nō est, nec erit quod habitum est.

B Vbi probat, q̄ in causis formalibus non est abire in infinitum: & primò probat, quod non est abire in infinitum in conceptibus formalibus ascendendo, sed quod est stare in uno primo cōceptu: secundò probat, quod nulla forma materialis sit infinita: secunda ibi, [Sed materiam in eo quod mouetur.] Prima diuiditur in duas partes, secundum q̄ primò probat, q̄ in conceptibus formalibus non est infinitas in sursum: secundò quod nec in deorsum: secunda ibi, [Amplius autem scire destruunt.] Dicit ergo primò, in cōceptibus formalibus semper ille, qui est ante, est magis, hoc est, maioris ambitus, quàm consequens conceptus; sicut conceptus animalis est maioris ambitus, quàm conceptus hominis: & ille conceptus, qui est posterior, non est nisi sit prior conceptus; nam posito posteriori conceptu, ponitur prior, & si primum non est, nec habitum, id est consequens conceptus non erit: si autem est infinitas in conceptibus, non est ibi dare primum conceptum, ergo nec secundum, & per consequens nullum. Est ergo ratio Philosophi in hoc, quod conceptus formales essentialiter ordinati, sicut generis, & speciei ita se habēt adinuicem, quod posito posteriori conceptu ponitur prior. Verbi gratia, posito conceptu hominis, ponitur conceptus animalis, & destructo cōceptu primo, destruitur posterior; ut destructo conceptu animalis, destruitur conceptus hominis: Si autem esset infinitas in conceptibus in sursum, non esset ibi primus conceptus, & ita nec secundus: ergo ponere infinitatem in conceptibus formalibus, est destruere omnem rem conceptam, & omnem ordinem. Notandum est, quod omnes conceptus in prædicando resoluuntur ad generalissimum; conceptus autem generalissimi ad conceptū analogi, scilicet entis (si tamen ens dicit alium conceptum à prædictis) conceptum autem entis ad nullum alium resoluitur: ideo nec cessariò in conceptibus status est. Deinde d.

In cāis formalibus nō est abire in infinitum.

D

H 2 Am-

Metaphysicæ

TEX. 11.

Amplius autem scire destrunt, qui ita dicunt, non enim possibile scire, priusquam ad indiuidua perueniatur.

Vbi ponit, quod non est abire in infinitum in conceptibus in deorsum: & hoc probat per duas rationes, secunda ibi, [& cognoscere non est] Dicit ergo sic: qui ita dicunt. scilicet est abire in infinitum indeorsum, destrunt ipsum scire: quia non conuenit aliquid scire, nisi deueniatur ad ultimū conceptum, qui est conceptus indiuidui; in infinito autem non est ultimum: igitur infinitas destruit scientiam. Vbi notandū est p p rōem Philosophi, quod scientia propriè habetur de specie, species autem non propriè pōt sciri, nisi sciatur ultima differentia, quæ specificat speciē; si ergo non conuenit in genere dare ultimam differentiam, immo esset abire in infinitū indeorsum, si post rationale posset inueniri alia differentia, & sic usque in infinitum; non contingeret scire hominem, quia non contingeret aliquod ultimum, quod specificaret hominem. Notandum ēt est, quod hic appellat Philosophus indiuiduum ultimam differentiam, quæ non est resolutibilis in alios conceptus ultiores; Quod (ut melius uideatur) sciendum est, quod aliter diuiditur genus in hæc inferiora, aliter species; quia diuisio in differentias est diuisio formalis, & ideo diuisio generis est diuisio in conceptus formales; quare genus irresolubile ad alios conceptus: diuisio autem speciei in indiuidua est diuisio materialis, & ideo non diuiditur in alios conceptus Petri, & Martini; uariatur tamen per materiam, scilicet conceptus humanitatis: & quia ita est; ideo conceptus speciei irresolubilis est ad alium conceptum: ideo uocatur conceptus indiuiduus; sicut conceptum generis possumus uocare conceptum diuiduum, & resolutibilem. Tunc sequitur pars supra dicta, scilicet,

Cognitio, quæ esse non potest. Qui namq; fieri potest, ut ea, quæ hoc pacto sunt, infinita intelligatur?

Quæ diuiditur in duas præcipuas partes; quia primò ponit rationem; secundò remouet quoddam dubium: ibi [Non enim est simile.] Dicit ergo primò, quod si ponatur infinitas in formis, nihil conuenit sciri, & cognosci: quia infinitum ut infinitum cognosci non potest: quod enim cognoscitur, ab intellectu pertransitur, infinitum autem pertransiri non potest, ergo infinitum cognosci non potest. Notandum est, quod cognitio rei perfectè haberi non potest, nisi per definitionem eius; definitio autem rei non est, nisi explicatio conceptuum contentorum in re; ut explicatio generis, & differentiarum. Debemus enim imaginari, quod illud idem, quod dicit definitum, dicit & definitio; sed definitum dicit illud quasi modo confuso, & non modo explicato; definitio modo claro explicat omnia principia rei: Si ergo omnis res per definitionem cognoscitur, & definitio non est nisi explicatio conceptuum, ut

Scientia proprie est ipsius species, quæ sciri nequit, nisi sciatur eius ultima differentia.

Indiuiduum dicitur ultima differentia.

Definitio rei est explicatio conceptuum contentorum in re.

dictum est; non potest cognosci res, nisi cognoscantur conceptus explicite: ut non cognosco hominem, uel naturam hominis, nisi per explicationem generis, & differentiarum: si autem essent conceptus infiniti, cum infinitum non possit cognosci, nec illi conceptus cognoscerentur, uel explicarentur; & per consequens nec definitum. Deinde cum dicit.

Non enim est simile de linea, quæ secundum diuisiones quidem non stat, intelligere uero non potest, nisi sistat: quare non numerabit diuisiones, qui infinitam pertransit.

Remouet quoddam dubium: posset enim aliquis obiicere Philosopho, infinitum nõ potest cognosci, sed linea est infinita, ergo non potest cognosci. Ad hoc respōdet Philosophus, quod quando dictum est, quod infinitum non potest cognosci, uerū est de infinito simpliciter; linea autem nõ est infinita, nisi solū secundū quid; quia solū est infinita in potentia, & nõ in actu. Et hoc est, quod dicit litera, quod non est simile de linea, & de infinito, de quo dictum est; linea enim solū est in finita secundū diuisionem, & tamen est infinita simpliciter. Vnde lineam non conuenit intelligere illum, qui non reducit eam ad aliquam unitatem, & ad aliquem statum; qui enim in linea considerat infinitas sectiones, id est infinitas partes, illas partes enumerare non poterit, & per consequens nec intelligere: quia quidquid intelligitur, aliquo modo ab intellectu numeratur. Notandum est, quod esse in potentia est esse secundū quid; esse autē in actu est esse simpliciter; illud ergo, quod est infinitum in potentia, & finitum in actu, est scđm quid infinitum; tamen simpliciter finitum; quod at est simpliciter finitum, licet sit secundū quid infinitum & diminutè, intelligi potest: linea autem est hmoi: est. n. simpliciter finita: & tamen scđm quid infinita: & sic a nobis potest intelligi. Notandum est, quod partes lineæ possibiles accipi per diuisionem, non capiuntur a nobis, ut faciunt quandam infinitatem; sed solū ut sunt reductæ ad unitatem ipsius totius; & sic capiuntur a nobis semper ut finitæ. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod nullus poterit numerare, id est intelligere sectiones possibiles, supple in linea, nisi in quātum reduci tur ad unitatem. Deinde dicit.

Sed materiam in eo quod mouetur, intelligere est necesse, & infinito nihil est, esse autem non.

Vbi postquam probauit, quod non est infinitas in conceptibus formalibus, probat quod forma materialis non est infinita: dicens, quod necesse est in omni eo, quod mouetur, intelligere materiam; materia autē de se est quid infinitū, & hoc quia in materia est negatio oīum formarū; Et hoc est, quod dicit litera: in infinito autē, hoc est in materia, quæ infinita est; nihil, hoc est, est generatio omnium formarum; & sic ipsa est indeterminata & infinita; quia omnis finitas est a forma; esse autem, datum a forma, non est in finitum,

Infinitum duplex.

TEX. 12.

Ex hoc haberi pōt, in celo esse materiam.

finitum, sed determinatum. Et hoc est, quod dicitur litera, quod ipsum esse formale non est infinitum: quia est finito esse, id est, quia finitum, & determinat ipsam infinitatem materiae; Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est ista, quod materia est infinita, & interminata; & hoc quia de se non determinatur ad aliquem gradum firmitatis, siue formae: de se enim nec est quid, nec est quantum, nec est quale, sicut dicitur in Quinto ergo forma finita est, & determinata; & hoc quia ponit materiam in certo gradu, & in certa determinatione. Notandum est, quod duplex est infinitas: est enim quaedam infinitas, quae oritur ex perfectione rei; & ista infinitas est in primo principio, quod propter suam perfectionem capit omnem perfectionem entis, & talis infinitas sequitur formam, & non materiam: Alia est indeterminatio & infinitas, quae oritur ex imperfectione & priuatione, & tali infinitate est infinita materia. cuius natura est, quod non sit determinata, sed quod possit determinari: & sicut materia est infinita tali infinitate; ita forma est finita: sicut enim materia est determinata, ita forma est determinata: materia enim de se nec est quid, nec est quale, & sic de aliis praedicamentis: forma autem uel est quid, uel est quale, & sic de aliis. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod in infinito est quoddam nihil, hoc est quaedam negatio formarum; infinitum autem uocat materiam; forma autem non est quid infinitum, & hoc quia est esse infinito, id est quia dat esse determinatum materiae, quae est infinita.

Elici potest quale sit esse materia.

Infinitas duplex.

Quo materia sit infinita.

7. Metaph. Tex. cō. 8.

Quaestio.

Quaereret quis, Vtrum in omni eo, quod mouetur, sit materia? Respondeo. Dicendum est, quod sicut motus ad locum docuit nos locum; ita motus ad formam docuit nos materiam: non enim imaginandum est, quod forma transmutetur in formam; sed quod possibile, quod perficiebatur per unam formam, perficitur per aliam: sic ergo in omni eo, quod mouetur ad formam, debemus imaginari aliquod possibile commune, quod transmutetur de forma in formam: hoc autem possibile uoco materiam. Consequenter.

Quaestio.

Quaereret quis, Quia ratio praedicta non est, nisi de motu ad formam, Vtrum motus ad locum arguat materiam. Respondeo. Dicendum est, quod duplex est motus ad locum, scilicet motus rectus, qui sequitur naturam elementorum, & motus circularis, qui sequitur naturam caeli: de primo manifestum est, quod arguit materiam: quia naturali ordine sequitur motus ad formam; nam generans quantum dat de forma, tantum dat de loco: ita quod idem possibile existens impossibile ad formam, est impossibile ad locum: Verbi gratia, possibile, quod est possibile ad formam, ignis est; possibile ad locum sursum; & idem agens, quod trahit hoc possibile ad actum, trahit ad proprietates sequentes formam, scilicet ad locum; Cum ergo iste motus necessario ordine arguat motum ad formam, & motus ad formam

Motus ad locum duplex.

Generans quantum dat de forma, tantum dat de loco.

A non possit absolui à materia, ergo nec ipse motus; & maximè quia infra unum possibile est locus, & forma: Si autem loquamur de motu circulari corporum caelestium, diceret Commentator, quod non arguit materiam: nam motus ad locum non arguit materiam, nisi quatenus est motus ad formam; in caelestibus autem non est motus ad formam: Imaginatur enim Commentator, quod generatio & motio ad formam sint proprietates materiae; & si aliquid potest absolui à motione formali: non obstante, quod non absoluitur à motione secundum locum; absoluitur à materia; caelum autem est huiusmodi, ergo. Vtrum autem hoc sit uerum, quod dicit Commentator, infra in Octauo, huius poterit patere.

B

Quaereret quis. Vtrum forma materialis sit finita, uel infinita? Respondeo. Dicendum est, quod imaginandum est de infinitate in forma, sicut de infinito in quanto: infinitum autem in quanto uocatur illud, quod capit omnem gradum quanti: sicut si esset aliquod infinitum in numeris, caperet omnes species numerorum; sic in finitum in forma & in essentia est, quod capit omnem perfectionem entis; & quod non est limitatum ad aliquem specialem gradum entis; forma autem in materia limitata est ad aliquem certum gradum entis, ideo semper finita est. Debemus enim imaginari, quod forma recepta in alio, ex receptione limitatur, ita quod non potest attingere omnem gradum entis, & perfectionis, sicut forma abstracta: & ideo in materia limitationem accipit à materia, & è conuerso: sicut pluries dictum est.

Quaestio.

Infinitum duplex.

C

Quaereret quis, Vtrum forma immaterialis possit dici infinita? Respondeo. Dicendum est, quod in forma possumus imaginari triplicem gradum: est enim quaedam forma, quae est ipsum esse subsistens, & ideo habet omnem perfectionem ipsius esse, & ideo infinita est; & talis est una sola, scilicet Deus: Alia est forma, quae non est ipsum esse subsistens, sed est esse participatum, & suo modo est essentia recepta in alio; quomodo autem recepta sit, inferius dicitur: & talis essentia, licet habeat esse participatum, tamen non habet esse immersum materiae: & talis forma est forma intellectiua creata, quae infinita dici non debet; quia esse talis formae participatum est, & per consequens limitatum. Tertia forma est, cuius esse participatum est, & etiam immersum materiae: & talis forma, tum propter participationem, tum etiam propter immersionem finita est.

Quaestio.

Formae triplex gradus.

D

Quaereret quis. Vtrum forma debeat iudicari finita, uel quia est ab alio, uel quia est recepta in alio? Ad cuius euidenciam notandum est, quod uno modo finitas est in forma, quia est ab alio: Est enim ens in duplici differentia: est enim ens, quod est ens per essentiam; & tale ens non est ab alio, infinitum. n. est: est aliud ens, quod est ab alio,

Quaestio.

Ens duplex

H 3 alio,

Metaphysicæ

alio, & tale ens est ens per participationem; & quia illud ens est ens per participationem, ideo finitum est; quia omne participatum finitum, & limitatum est; omne autem ens, quod est ab alio, est ens per participationem: ergo omne ens, quod est ab alio, finitum est: forma ergo eo ipso, quod est ab alio, finita est. Secundo modo causatur finitas, & forma ex hoc, quod forma est recepta in alio: omne enim receptum secundum modum receptionis limitatur & finitur: esse autem formale cuiuslibet formæ causatæ est receptum, uel in materia quantum ad formas materiales, uel in supposito quantum ad formas immateriales; & ideo omne tale esse formale ex receptione tali est limitatum, & finitum. Est enim diligenter notandum, quod prima forma, quæ est purus actus, est infinita superius; & hoc quia non est ab aliquo: & infinita inferius, & hoc quia non est recepta in aliquo. Possumus addere tertiam finitatem, & dicere; quod omnis forma creata est finita inferius; & hoc quia est arctata ad certum gradum, & ad certam differentiam. Quomodo autem intelligantur autoritates de causis, dicentes, quod substantiæ separatæ sunt compositæ ex finito & infinito; poterit aliàs declarari.

Prima forma est infinita superius, & inferius.

Questio.

Quereret quis. Vtrum in causis formalibus sit abire in infinitum? Videtur quod sic, quia materia est in potentia ad infinitas formas, ergo ad minus in potentia, est infinitas in formis; Postea essentialiter formales sunt sicut numeri: sed numeri habent infinitatem in sursum, ergo & formæ.

Ad oppositum sit Philosophus in litera. Respondeo. Dicendum, quod in hac quæstione duo sunt declaranda. primò enim declarandi, & distinguendi sunt intellectus, quos potest habere quæstio: secundò secundum illos intellectus respondendum est ad quæstionem. Ad euidenciam primi notandum est, quod formam numerari potest intelligi tribus modis. Possumus enim imaginari primò, quod prima forma, quæ est purus, & primus actus, sit unum extremum; & ipsum, nihil, sit aliud extremum; & quod omnes formæ, quæ numerantur & multiplicantur, sint inter ipsam primam formam, & ipsum nihil: ita quod sicut omnes numeri secundum diuersos gradus descendunt ab ipsa unitate, ita omnes formæ secundum gradus descendunt à prima forma; & iste numerus formarum est numerus causatus ex hoc, quod ipsæ formæ diuersimodè aspiciunt ipsam primam unitatem. Secundo modo potest intelligi numerus in forma: non quia ipsa forma numeretur; sed quia infra unam formam numerantur diuersi conceptus formales; sicut in forma hominis numerantur conceptus speciei, differentiæ, & generis. Tertio modo numeratur forma per materiam, uel per illud, in quo recipitur, quidquid sit illud; iste numerus formarum uocatur numerus materialis. Vbi notandum, quod numerus specificus & formalis ex natura & conceptu formæ accipitur, & non ex aliquo alio; quod enim

Formam numerari tripliciter contingit.

Numerus formarum quo dicitur & unde oriatur.

albedo numeretur specificè contra nigredinè, hoc causatur ex natura albedinis, & ex conceptu eiusdem: numerus autem accidentalis, siue materialis causatur non ex ipsa natura formæ; sed ex aliquo alio, in quo recipitur forma: quod enim hæc albedo non sit illa, hoc non est propriè ex natura albedinis; quia albedo ut albedo non est nisi albedo: quod autem albedo sit hæc, uel illa, hoc est per aliquid extrinsecum, in quo recipitur albedo: Sic ergo tribus modis numeratur forma; & secundum hos tres modos hæc quæstio potest habere tres intellectus. Primus enim intellectus quæstionis potest esse. Vtrum inter primam formam, quæ est purus actus, & ipsum nihil possint capi infinitæ formæ specificæ? Secundus intellectus potest esse. Vtrum infra unam & eandem formam possint capi infiniti conceptus secundum sub & supra? Tertius intellectus quæstionis potest esse. Vtrum in formis potest esse infinitas non secundum speciem, sed secundum numerum? Sic ergo patet primum declarandum, scilicet secundum quot intellectus potest intelligi quæstio. Secundum, quod debemus declarare, est, quod debet responderi ad quæstionem secundum istos tres intellectus, & primò secundum primum: secundò secundum secundum: tertio secundum tertium.

Numerus accidentalis unde sumitur.

Primus sensus quomodo.

Secundus.

Tertius.

Si ergo primò quæritur. Vtrum inter puram formam, & ipsum nihil possint capi infinitæ formæ specificæ? Dicendum est, quod circa hoc sunt opiniones. Dicunt. n. quidam, quod inter formam primam, quæ est purus actus, & ipsum nihil nec esse possunt infinitæ formæ: quod quidè probat primò in ordine essentialium. Dicunt enim, quod in essentialiter ordinatis necessariò est dare statum; formæ autem specificæ essentialiter ordinantur secundum sub & supra; & ideo necessariò est ibi dare statum: ex quo sequitur, quod formæ specificæ nec sunt, nec esse possunt infinitæ. Secundò probant hoc ex habitudine, quàm habent omnes formæ specificæ ad primam formam, quæ est purus actus: omnes enim formæ specificæ respectu primæ formæ se habent sicut numeri respectu unitatis; ipsa enim prima forma unitas simplicissima est, omnes autem aliæ formæ cadunt in numerum respectu illius unitatis. Vnde sicut numeri aspiciunt unitates secundum diuersos gradus; ita omnes formæ respiciunt primam formam: Si autè hæc sunt uera, ut uidetur; non est infinitas in formis specificis. Videmus enim in numeris, quod est dare numerum, quod est ita propinquus unitati, quod nullus alius potest esse propinquior; sicut binarius: ergo similiter in formis est dare unam formam, quæ erit ita propinqua primæ formæ, quæ dicitur unitas, quod nulla alia poterit esse propinquior; Quod si ita est, necessariò est finitas in formis, quia quando deuentum erit ad formam, quæ est propinquissima primæ formæ, erit ibi status: si enim esset infinitas in formis inter quamcunque formam acceptam, prima forma,

Variæ opinionum sententia.

quæ

quæ dicitur unitas, posset accipere aliam formã . Tertiò probant ex natura extremorũ : ubi enim sunt determinata extrema, oportet etiam , quòd media, quæ accipiuntur inter extrema, sint determinata & finita: cum ergo forma prima, quæ dicitur purus actus , & ipsum nihil sint duo extrema ; ergo omnes formæ , quæ possunt capi inter primam formam , & ipsum nihil, erunt determinatæ, & finitæ; sic ergo hi dicunt. Videtur tamen mihi dicendum, quòd inter ipsum nihil, & ipsam primam formam possunt capi infinitæ formæ; ita quòd semper in ascendendo potest fieri nobilior forma: Verbi gratia, post materiam sequitur forma elementi: post formam elemẽti in maiori gradu sequitur forma mixti; post formam mixti adhuc in maiori gradu sequitur forma uegetatiua ; post formam uegetatiuam adhuc in maiori gradu sequitur forma sensitua ; post formam sensitua sequitur forma intellectiua; & sic sèper ascendendo possunt à se tendere formæ in infinitum in nobilitate . Ad cuius euidentiam notandum est , quòd quælibet forma specifica causata, est imitatio primæ formæ increatæ; nulla alia forma creata potest intantum imitari essentiam diuinam, & formam primam, quin aliqua alia possit plus imitari: essentia diuina est infinitæ perfectionis; & quia est infinitæ perfectionis, ideo infinitis modis est imitabilis ; & quia infinitis modis est imitabilis, iò possunt fieri infinitæ species: cũ ipsa spēs non sit nisi quædam imitatio essentiæ diuinæ: dicere enim quòd non possunt esse species in finitæ, est dicere, quòd deus non est imitabilis in finitis modis : & per consequens sequitur: quòd idæ, quæ sunt in intellectu primi, sint finitæ ; & cum hoc, scđm cõiter loquẽtes, nõ sit uerum; tenendum est, quòd possint fieri infinitæ formæ specificæ. Ad argumentum pro parte alia dicendum est , quòd essentialiter ordinata duobus modis possunt ordinari: Vno modo possunt ordinari ad aliquem primum, quod est finitæ perfectionis, & quod finitis modis est imitabile; & in sic ordinatis est dare statum : & hoc , quia illa essentialiter ordinata , possunt habere totam perfectionem illius primi, ex quo finita est. Secundo modo essentialiter ordinata possunt ordinari ad aliquem primum, quod est infinitæ perfectionis; & sic ordinata non habent statum: & hoc, quia illud primum, ex quo infinitum est, semper potest magis ac magis attingi; ita quòd possunt in ascendendo fieri infinitæ formæ. Ad secundum dicendum est , quòd prima forma nõ solum aspicit alias formas, sicut unitas aspicit numerum ; sed sicut numerus finitus numerum infinitum. Notandum est enim quòd prima forma simplicissima est, cum hoc tamen , quòd est simplicissima , infinitissima est : formæ autem creatæ cadunt à prima forma & quò ad simplicitatem, & quò ad infinitatem : cadunt enim à simplicitate primæ formæ; & ideo cadunt in numerum: cadunt etiam ab infinitate primæ formæ, & ideo cadunt in imitationẽ: quia

Opinio propria.

Inter primam formã & ipsum nihil possunt capi infinitæ formæ.

Prima forma sine diuina essentia est infinitis modis imitabilis.

Essentialiter ordinata dupliciter ordinari possunt.

A ergo prima forma est simplicissima & aliæ formæ sunt cõpositæ: ideo prima forma aspicit alias formas, sicut unitas aspicit numerum: quia etiam prima forma est infinitissima, & infinitarum perfectionum; aliæ autem formæ sunt finitæ & limitatæ; ideo prima forma aspicit alias formas, sicut numerus infinitus aspicit numerum finitum : & quia ita est, ideo formæ possunt esse infinitæ : Si enim esset dare aliquem numerum infinitum, nõ quã posset fieri aliquis numerus ita magnus, quin posset fieri aliquis maior : quia ille numerus infinitus nunquam posset tantum attingi, quin posset magis : à simili essetia diuina pro eo, quòd est unitas infinitarum perfectionum : & ideo nunquam potest tantum attingi, quin possit magis . Ad tertium dicendum est, quòd inter extrema, quorum unum est infinitæ perfectionis, possunt capi infinita media : & hoc, quia illa media multiplicantur, quia attingunt illud extremum infinitum ; & quia non potest esse finis in attingendo illud infinitum extremum, non potest esse finis in mediis : sic ergo patet quæstio secundum primum intellectum.

B Si autem quærat secundò, Vtrum scilicet, in eadem forma possint esse infiniti conceptus formales secundum sub, & supra ? Sic dicendum est, quòd non ; cuius ratio est, quia omnes conceptus essentialiter ordinati secundum sub & supra, statum habent in generalissimo, & in specie specialissima : In generalissimo quidem, quia cõceptus generalissimi est conceptus irresolubilis: nisi forte diceremus, quòd generalissima resoluuntur ad conceptum entis, si tamen ens habet conceptum : In specie etiam specialissima est status; & hoc quia species specialissima amplius non diuiditur per conceptus , sed solum diuiditur materialiter, sic ergo patet quæstio ad secundum secundum secundum intellectum .

C Si autem quærat quæstio tertio modo. scilicet Vtrũ formæ possint multiplicari in infinitum materialiter, & non formaliter ? Sic non uideo, quòd sit impossibile: licet. n. formæ, differetes specie, habeant ordinem essentialem adinuicem ; tamen formæ differentes solum numero, non habent ordinem nisi accidentalem; in ordinatis autem accidentaliter potest esse infinitum in potentia ; si enim generatio duraret in infinitum, tales formæ potuissent multiplicari in infinitum : sic ergo patet quæstio secundum tres intellectus . Ad argumentum primum dicendum est, quòd numerum esse in potentia ad infinitas formas, potest intelligi dupliciter ; Vno modo, quòd sit in potentia ad infinitas in specie ; & hoc non est uerum, quia formæ, quæ possunt educi per agēs naturale; & quæ sunt infra potentiam materiæ, non sunt infinitæ . Secundo modo potest intelligi, quòd materia sit in potentia ad infinitas formas in numero ; & hoc nõ est impossibile; nec ista infinitas prohibetur à Philosopho : à Philosopho. n. prohibetur infinitas in formis, uel in conceptibus per se ordinatis. Ar-

D gumen-

In genere generalissimo & specie specialissima datur status.

In accidentibus ordinatis potest esse infinitum in potentia.

Numerus esse in potentia dupliciter.

Metaphysicæ

gumentum secundum concedendum est, quod in speciebus (ut dictum est in quaestione) potest esse infinitas. Deinde cum dicit.

TEX. 13. *Sed si essent infinitæ pluralitate species causarum, non esset nec ita cognoscere. Tunc enim scire putamus, cum causas ipsas nouerimus. Infinitum uero secundum adiectionem non est pertransire infinito tpe.*

Species causarum sunt finitæ.

Postquam ostendit, quod non est dare causarum infinitatem indirectum; hic ostendit, quod non est dare infinitatem secundum speciem, dicens sic; quod si essent infinitæ species causarum in pluralitate, & numerositate, non contingeret per istum modum scire effectum. Tunc enim putamus scire effectum, cum causas ipsius cognoscimus: si autem causæ essent infinitæ secundum speciem, non possent cognosci; quia infinitum non potest cognosci. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est ista. Intellectus uidetur limitatus, ergo non potest cognoscere infinitatē carum, & per consequens nec effectum, in quo clauduntur infinitæ causæ secundum speciem: si ergo causæ essent infinitæ, periret scientia.

TEX. 14. *Contingunt autem auditiones secundum consuetudinem entibus. Nam ut consueuimus, ita dignamur dici; & quæ præter ea non similia uidentur, sed præter consuetudinem minus nota, & magis extranea. Nam consuetum notius.*

Consuetudo est ius moribus institutum, quod suscipitur per lege, & accipitur tantum in bonâ partem, & tria requirit. primo quod sit de rebus in se: secundò ut sit ex parte à natura & motu uoluntario, & sit à maiori parte populis. tertio ut sit ad minus per decem annos.

Postquam Philosophus ostendit, quomodo se habet sciens ad ipsam ueritatem secundum possibile & impossibile, & secundum facile & difficile: in parte ista ostendit, quæ sunt, quæ impediunt acquisitionem scientiæ: & duo facit; primò enim ostendit, quid impedit acquisitionem scientiæ; secundò docet, quis est bonus modus acquirendæ scientiam ibi, [Propter quod oportet erudiri.] Prima in duas, quia primò ostendit, quomodo consuetudo impedit acquisitionem scientiæ: secundo ostendit quomodo diuersi diuersimodè se habent ad acquirendum scientiam: secunda ibi, [Alij uerò si non Mathematicè] Prima adhuc in duas, quia primò ponit intentum suum: secundò probat per exemplum ibi, [quantam uerò uim habeat] Dicit ergo, quod auditiones multum contingunt, hoc est conueniunt entibus secundum consuetudinem, id est ijs, quæ consueuimus audire. Nam, ut consueuimus audire, & ita dignamur dici, & ita uolumus assignari: quasi dicat, illa uidentur nobis probabilia & nota, quæ consueuimus audire; quæ autem non consueuimus audire improbabilia nobis uidentur: Et hoc est, quod subdit; quia propter ea, quæ non consueuimus audire, uidentur nobis non similia, id est non probabilia: propter consuetudinem enim aliquam minus nota, & magis extranea. Nam illud, quod consuetum est, notius est consuetudo. n. est altera natura: Sicut ergo quod naturaliter mouetur non mouetur nisi ad unum: & si contingat moueri ad contrarium, uiolenter mouetur, & cum difficultate: ita, quod consuetum est ad unum, non mouetur nisi ad ipsum; & si contingat moueri ad contrarium, hoc

E cum difficultate est: & ideo intellectus, qui consueuit audire aliqua, mouetur in illa, tanquam in probabilia; ad contraria autem non mouetur, nisi cum difficultate; quia consuetudo facta est quasi altera natura; cum quasi inducat intellectum, ut magis acquiescat uni quam alteri. Et ideo dicit Commentator, quod fortissimum impedimentum in scientiis consuetudo est; quia propter inclinationem consuetudinis intellectus mouetur in aliqua, tanquam in probabilia, quæ de se falsissima sunt. Deinde cum dicit.

Quantam uerò uim habeat consuetudo, leges declarant: in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter consuetudinem, quam si cognosceremus ea.

F Ostendit per exemplum, quantam uim habeat consuetudo in impedimento sciæ, dicens; quantam uerò uim habeat id, quod consuetum est, supple in impedimento scientiæ, ostendunt leges, in quibus fabularia & puerilia magis uidentur probabilia, cognitione, supple, uera de iis. Est ergo exemplum Philosophi in hoc, uidemus aperte, quod multa fabularia in legibus, magis uidentur probabilia hominibus, quam cognitio ueritatis; & magis assentitur illis, quam ueritati in se: quod quidem non potest esse nisi propter consuetudinem. Vbi notandum est, quod in legibus humanis multa traduntur puerilia & fabularia, ut homines retrahantur à malis, & prouocentur ad bona; quæ quidem tradi debent in eis; quia tales leges non intendunt cognitionem ueritatis, sed solum cõseruationem boni in Republica; Aliter autem est de lege diuina, quæ intendit cognitionem ueri. Deinde cum dicit.

Alii uerò si non Mathematicè quis dicat, non recipiunt dicentes.

G Ostendit quomodo aliqui se habent diuersimodè ad acquirendum scientiam. Vbi notandum est secundum Commentatorem, quod hic uult ostendere, quomodo aliqui diuersimodè sunt dispositi ad scientiam: quidam enim magis sunt dispositi ad Mathematica: quidam magis ad sensibilia: quidam enim magis ad intellectualia. Et hæc pars diuiditur in quatuor partes: primò enim ostendit, quod aliqui semper quærunt certitudinem Mathematicam: secundò ostendit, quod aliqui semper quærunt certitudinem exemplarem: tertio ostendit, quod aliqui semper quærunt certitudinem intellectuam: secunda ibi, [Alii uerò si non exemplariter] tertia ibi. [Et illi quidem omnia certè. Dicit ergo primò, quod aliqui sunt, qui non recipiunt ea, quæ dicuntur, nisi probentur eis demonstratione Mathematica. Notandum est, secundum Commentatorem quærere demonstrationem Mathematicam in omnibus, hoc potest accidere duobus modis, siue ex duplici causa: Vno modo propter defectum in Logicalibus, nam quærere demonstrationem Mathematicam in omni scibili, est ignorare Logicam: nam ostendit Logica, quod quædam demonstratur, & quædam non; Conclusionis enim est demonstratio; prim-

Leges humanae pluribus fabulosas et puerilib. re ferta sunt. at secus lex diuina.

TEX. 15.

Variæ hominum dispositiones ad scientiam.

In omni scibile quærere demonstratorem Mathematicam est ignorare Logicam.

principiorum autem non: quicunque enim quæret demonstrationem Mathematicam in principijs, ignoraret Logicam: Certum etiã est, quòd secundùm diuersitatem scibilium in diuersis sciētis sunt diuersæ certitudines, & per consequens diuersæ demonstraciones: non enim in omni scibili est tanta certitudo, sicut est in scibili Mathematico: & ideo in omni scibili non debet quæri demonstratio Mathematica: Videmus enim quòd in Naturalibus demonstraciones sunt, & etiã in Mathematicis; sed tamen demonstraciones Mathematicæ potētiores sunt, quàm Naturales; quia demonstraciones Mathematicæ sunt in primo gradu; Quære ergo demonstraciones Mathematicas in omnibus, est ignorare differentiam demonstracionum, & per consequens ignorare Logicam; Secundo modo. quòd aliquis quærat demonstracionem Mathematicam in omnibus, propter naturã est; quidam enim sunt, in quibus dominatur uirtus imaginatiua; & isti quærant in omni materia loqui Mathematicæ: Possumus addere ijs duabus rationibus tertiam rationem, & dicere, quòd aliqui sunt, qui semper quærant loqui Mathematicè propter consuetudines; quia à iuuentute imbuti sunt in Mathematicis. Deinde cum dicit.

Alii uerò si non exemplariter, & bi testem induci dignantur poetam.

Ostendit, quòd alij sunt, qui non recipiunt ea, quæ dicuntur, nisi confirmentur eis per exempla, uel per dicta aliorum: & isti multum requirunt Poetarum testimonium, uel aliquod istorũ. Notandum est secundùm Cõmentatorem, quòd nullus crederet, nisi confirmaretur per testimonium aliorum, hoc accidit ex debilitate intellectus; ex debilitate enim intellectus euenit, quòd aliquis non possit pertransire sermones probabiles. isti enim propter debilitatem sui intellectus non sufficiunt speculari naturam ueri in se, & quia intellectus eorum non sufficit, ideo recurrunt ad intellectum aliorum. Vnde si contingat eos cõcedere per intellecta illa, quæ sunt uerissima in se; non concedit ea; quia uerissima, sed quia probabilia & famosa. Notandum est, quòd istius sensus defectus, magnus est defectus in scientia: nam de natura scientiæ est, quòd intellectus acquiescat rei per euidentiã rei in se, non quia uidetur alicui sic, uel non uidetur; nam quando intellectus acquiescit rei propter euidentiã rei in se, tunc intellectus mensuratur à rebus, & hoc est de uirtute scientiæ creatæ; nam intellectus noster mensuratur à rebus, & non e conuerso: quando autem intellectus acquiescit rei non propter euidentiã rei, sed propter alterius cognitionem, tunc non mensuratur à rebus; sed per intellectum alterius: ita quod non mouetur à re propter rem; sed à re, quia famosa: certum est autem, quòd multa falsa famosiora & probabiliora sunt aliquibus ueris, cum autem scientia sit de uero in se, & multa famosa & probabilia sint falsa; non est acquiescendum rei

A propter famositatem, & probabilitatem, sed propter euidentiã rei in se. Deinde cum dicit.

Et illi quidem omnia certè. His uerò labilis est certitudo, aut propter impotentiam complectendi, aut propter micrologiam. Habet autem quod certum est tale. Vnde quemadmodum in symbolis, & rationibus, non liberum esse quibusdam uidetur.

Ostendit, quòd aliqui sunt, qui quærant omnia certudinaliter dicere, & illi quidem omnia quærant certè, quia omnia resoluere uolunt ad principia: his ergo uerò, hoc est aliis labilis est certitudo, & hoc potest contingere propter impotentiam complectendi priora ad posteriora, ex qua complexione causatur certitudo: uel potest contingere propter Micrologiam, hoc est propter diligentem & certam inquisitionem, quam attingere non possunt, & illiberum uidetur eis, quòd continuè fiat quæstio usque ad minima: Nam illud, quòd certum est, habet aliquid simile; quemadmodum & in symbolis, & in rationibus, ibi autem uidetur esse quædam illiberitas, quòd ponatur ratio, uel computus de numeris: ita & hic uidetur esse quædam importunitas, quòd quilibet quærat resoluere omnia usque ad minima. Notandum est, quòd scientia non potest haberi nisi ex hoc, quòd posteriora resoluuntur ad priora: ita quòd semper fiat resolutio usque ad aliquid primum, quòd quidem non est resolubile ad aliquid aliud: quidam namque sunt, qui propter debilitatem intellectus non sunt apti nati facere istam resolutionem, ita resolutio quasi contra naturam eorum est: omne autem, quòd est contra naturã flebile, & lacrymabile est, & tri stabile: & ideo certitudo habita per istam resolutionem, talibus (ut dicit Philosophus) flebilis est. Notandum est, quòd prima principia, ad quæ stat ultima resolutio, sunt maxima uirtute, quia in eis sunt omnia posteriora uirtualiter; tamen sunt minima quantitate; & maxima est uariatio in conclusionibus, & maxima infinitas; uniformitas autem, & unitas est in principiis: & ideo ex uno principio euenit, ut certificentur multæ conclusiones; Quia ergo principia sunt minima, intellectus autem istorum propter suam debilitatẽ non potest attingere minimum: ideo eis debilis est propter certitudo. Deinde cum dicit.

D Propter quod oportet erudiri, quomodo singula sunt recipienda; & absurdum est simul quære sciẽtiam, & modum sciendi. Est autem neutrum facile accipere.

Dat regulam, & artem quærendi scientiam, & primò ponit intentum suum circa duo: secundum ibi, [Acrobologia uerò.] Dicit ergo sic, quia igitur sunt multa impedimenta scientiæ, propter quod oportet erudiri, quomodo, uel quando singula sint recipienda, uel quomodo non; nõ enim omnia uniformiter sunt recipienda: non enim eodem modo recipiendum est famosum, & uerum probabile, & necessarium; nec eodem modo demonstracionẽ in mathematicis, & in naturalibus.

Simi-

Ex diuersitate scibilium sunt diuersæ certitudines.

In scibili Mathematico potior accitudo.

Ex debilitate intellectus oritur, ut aliquis non possit pertransire sermones probabiles.

Intellectus creatus mensuratur à rebus, & non e conuerso.

Scientia haberi nequit nisi posteriora ad priora resoluantur.

Oẽ, quod est contra naturã, flebile est.

Prima principia sunt maximæ uirtutis.

Ars, & methodus quærendi scientiam.

Non omnia sunt uniformiter recipienda.

Metaphysicæ

Similiter dat secundum documentum, quòd absurdum est simul querere scientiam, & modum sciendi: primò enim homo debet addiscere Logicam; quæ uocatur modus sciendi quàm alias scientias: saturus enim (ut dicit Commentator:) qui docet uiam simul, & addiscit eam; neutrum autem facile est accipere. Notandum est, quòd omnis scientia est ex decursu principiorum ad conclusiones, & ex resolutione conclusionum ad principia, & ex conexione primorum, & posteriorum: ergo oportet, quòd uolens addiscere scientiam, primò sciat modum decurrendi ex principiis ad conclusiones; hoc autem docet Logica. Similiter autem oportet, quòd sciat modum resoluendi conclusiones ad principia; hoc autem docet Logica, sicut patet in syllogismo resolutiuo: Oportet etiam, quòd sciat connectere priora cum posterioribus, & hoc docet Logica; docens connectere priora, uel præmissas cum conclusionibus. Et ideo benè dixit, quòd Logica priùs addiscenda est; quia ipsa docet uiam, per quam deuenitur ad scientiam: Sicut enim uiator uolens ire ad aliquè terminum, oportet quòd sciat primò modum itinerandi, & modum eundi: ita intellectus uolens peruenire ad aliquod scibile, oportet, quòd primò sciat modum, per quem possit peruenire ad illud. Notandum est etiam, quòd illa scientia logicalis uocatur modus sciendi; unumquodque enim denominatur à fine; aliqua autem scientia est, cuius finis est deuenire ad naturam scibilis; sicut Geometriæ ad naturam magnitudinis, & Arithmeticæ ad naturam numeri; & illa est scientia propriè, cuius finis est scibile propriè, scilicet scibile de se; Alia, scilicet est, cuius finis ultimus est, non deuenire ad scibile, sed docere modum, per quem deueniatur ad scibile: Vnde magis debet uocari modus sciendi, propter talem finem, quàm debeat uocari scientia; sicut si esset unus uiator, cuius intentio esset acquirere terminum uix; alius esset, cuius intentio esset docere modum, per quem ipse posset acquirere terminum uix: secundus diceretur doctrina modalis, quia doceret modum. Notandum est, quòd ipsa Logica aliquid docet, ita quòd ipsa respicit aliquod scibile, puta debitum decursum intellectus, uel debitum syllogismum; & quantum ad hoc potest uocari scientia; sed tamen quia in hoc non sistit, sed hoc docet, ut omnes scientiæ urantur hoc inuento; ita quòd istud inuentum per istam doctrinam sit modificatio omnis scientiæ; ideo magis uocatur modus sciendi, propter hunc ultimum finem, quàm scientia propter primum. Vterius notandum est, quòd iste modus sciendi debuit tradi in una scientia separata ab aliis: si enim omnis scientia utitur modo tradito à Logico, puta decurrendi, uel connectendi, uel resoluendi, si non traderetur in una scientia communi, oportet, quòd in qualibet scientia repeteretur: ad euitandum ergo superfluitatem, inuenta est scientia, quæ docet modum sciendi communem om-

Logica è modus sciendi.

Omnis scientia è ex decursu principiorum ad conclusiones.

Logica ante ceteras facultates addiscenda.

Logica cur modus sciendi dicatur.

Quòd Logica possit dici scientia.

ni scientiæ: & omnis uolens descendere ad propria, priùs debet scire communia: primò ergo debet sciri Logica, postea alia scientiæ. Notandum est etiam, quòd licet iste modus sciendi tradatur in scientia communi: tamen quilibet scientia propria illum sibi appropriat secundum modum suum: Et ideo dicit Commentator in litera, quòd duplex est Logica, communis, scilicet, & propria; & quia nullus potest perfectè scire propria, nisi sciat communia; ideo omnis sciens debet scire communem Logicam, & propriam, inquit Commentator. Deinde cum d.

Acrobologia uerò Mathematica non in omnibus est expetenda, sed in non habentibus materiam: propter quod non naturalis est modus. omnis enim forsitan natura materiam habenti: ideo primò perscrutandum, quid est natura. Ita namque et de quibus est Physica, manifestum est. Et si unius scientiæ, aut plurium est, causas, & principia considerare.

Manifestat unum, quòd dixerat: dixerat enim quòd non omnia sunt æqualiter recipienda, nec æqualiter inquirenda; hoc manifestat hic, dicēs, quòd Acrobologia hoc est inquisitio Mathematica non est petenda in omnibus entibus, sed solū in entibus, non habentibus materiam; hæc enim scilicet certitudo Mathematica non est naturalis; quia fortè omnis natura habet materiam, quæ quidem materia non concipitur in Mathematicis: quasi dicat non potest esse tanta certitudo in re materiali: sicut in re non materiali; & hoc quia minus impedit certitudinem: & ideo in re Mathematica, & in re Naturali non est querenda æqualiter certitudo. Vt autem uideatur quid sit res naturalis, primò perscrutandum est, quid sit natura: sic enim erit manifestum, de quibus erit Physica naturalis; & etiam erit manifestum, si unius scientiæ, aut plurium scientiarum est considerare causas, & principia. Notandum est propter dicta hic, intellectus noster aliquando deficit à certitudine rei propter excellentiam intelligibilis, & propter excellentiam realitatis; & quantum ad hoc non habet certitudinem, siue certam demonstrationem de substantiis separatis. Aliquando deficit propter defectum rei in se: quia, scilicet res, eò quòd immerfa est in materia, non habet fixationem, & necessitatem euidentem, supra quam possit se ponere intellectus certitudo; & quia omnis scientia supra fixum & necessariū ponitur; ideo deficit hic demonstratio, & certitudo ex parte rei: Quædam autem sunt res, quæ non sunt in materia quòd ad conceptum, & ita non deficiunt ex parte materiæ; nec etiam excedunt intellectum nostrum: & ideo de eis potest haberi bona, & firma certitudo: sicut sunt res mathematicæ: Et ideo consueuit dici antiquitus, quòd Substantiæ separatae sunt supra intellectum, & hoc est dictum propter defectum intellectus: res autem materiales sunt sub intellectu, & hoc est dictum propter excellentiam intellectus; Mathematicæ autem sunt in intellectu: & hoc est propter

Logica duplex.

TEX. 16.

Certitudo non æqualiter habetur in re materiali, & in re immateriali.

Intellectus noster quando deficit à cognitione rerum.

pter proportionem intellectus, & rei Mathematicæ. Notandum est etiam, quòd res Mathematicæ non sunt separatæ à materia quòd ad esse, sed solù quòd ad conceptum: Et hoc intellexit Arist. quando dixit, quòd Mathematica est de separatæ à Materia. Notandum est etiam, quòd illa, quæ sunt separata à materia quòd ad esse, & quòd ad conceptu, sicut substantiæ separatæ, excedunt sensu: & ideo non sunt proportionata intellectui nostro: quia omnis cognitio nostra oritur ex sensu; illa autem, quæ non sunt separata non quòd ad esse, sed quòd ad conceptum, sicut sunt res Mathematicæ; non excedunt omnino sensum: unde ipsum Quantum, de quo est Mathematica, est de cõmunibus obiectis sensus; quæ non excedunt sensum; non ideo sũt improporionata intellectui nostro: Vtteriùs, quia concipiuntur præter materiam, quæ quidem ponit uarietate scibilis: & ideo non deficit certitudo nec ex parte intellectus, nec ex parte rei: Ergo potentissimus modus demonstrationis est in Mathematicis: Et hoc est, quòd dicit Commentator hic, quòd demonstrationes Mathematicæ sunt in primo ordine demonstrationum. Et sic explicat Liber Secundus.

Separata quò ad esse, & quò ad conceptum, excedunt sensum.

Demonstrationes Mathematicæ quò sunt in primo gradu, & ordine certitudinis.

POSTNATURALIVM
ARISTOTELIS

LIBER TERTIVS.

TEX. I.

NECESSE est ad quæsitam scientiam nos aggredi primùm, de quibus dubitare primùm oportet. Hæc autem sunt quæcunque de ipsis aliter susceperunt quidem, & si quid præter hoc est prætermisũ.

Disiunctio, & intentio Libri.

Postquam in Secundo Libro Aristoteles determinavit de Veritate in se; hic vult determinare de rebus, circa quas est veritas; sicut dictum fuit in principio Secundi Libri. Quia uerò dupliciter contingit determinare de veritate rerum, primò dubitatiuè, id est circa quid est veritas, & circa quid non: & hoc per totum istum Tertium: secundò terminatiuè, & hoc in principio Quarti. Prima pars diuiditur in duas: quia primò ponit unam conclusionem probandam, scilicet quòd in ista scientia sunt mouendæ dubitationes: secundò conclusionem probat, ibi [Inest autem inuestigare uolentibus.] Dicit ergo primò, quòd necesse est ad scientiam, quam quærimus; primò aggredi illa, de quibus dubitare possumus; hæc, de quibus dubitamus; sunt illa, de quibus sentierunt, uel susceperunt aliqui antiqui, quid sentiendum sit: uel sunt illa, quæ omnino prætermisæ sunt ab antiquis; quia enim omnino aliqua prætermiserunt, quæ tamen stabilitatem habent; de ijs uidendum est hic. Notandum est, quòd (sicut uult Commentator:) hæc scientia similis est Logicæ: & ideo ad

A modum Logicæ procedit modo disputatiuo: ita quòd unus liber istius scientiæ debuit esse totus disputatiuus; & hic est ille, quem habemus præ manibus. Sicut enim in ista scientia debuit esse unus liber ad distinguendum nomina, scilicet Quintus: ita debuit esse unus, qui modo disputatiuo uerfaretur circa problemata: quæ terminanda sunt in isto lib. Tertio. Et alia rō pōt esse; quia ista scientia uerfatur circa ueritatem in se; reliquæ autem scientiæ circa particularem ueritatem: & ideo debuit esse una pars istius scientiæ, quæ tota dubitatiuè uerfaretur circa ueritatem rerum. Deinde cum dicit.

Inest autem inuestigare uolentibus præ opere bene dubitare. Posterior enim inuestigatio priorum est solutio dubitatorum.

B Probat conclusionem intentam: & circa hoc tria facit: quia primò probat intentum suum: secundò mouet, siue numerat dubitabilia: tertio de his exequitur. Prima in quinque, secundum quòd ponit quinque rationes ad propositum probandum: secunda ibi [Soluere enim non est] tertia ibi [Et quia quæretes] quarta ibi [Et adhuc neque quando] quinta ibi [Amplius autem.] Dicit ergo primò, quòd uolentibus inuestigare ueritatem, præ opere, & necessarium est, bene dubitare: quia posterior inuestigatio est solutio prius dubitatorum; Est ergo ratio Philosophi in hoc; dubitatio est utilis ad scientiam, quia qui bene dubitant, bene inuestigant; & qui bene inuestigant, bene inueniunt: si ergo bona dubitatio est utilis ad bonam inuestigationem, & bona inuestigatio ad bonam inuentionem, ergo dubitatio utilis est ad inueniendum scibile. Et hoc est, quòd dicit Philosophus, quòd inuestigatio posteriorum dependet ex primorum dubitatione. Notandum est, quòd illud idem, quòd cadit sub dubitatione, cadit sub inuestigatione, & tertio cadit sub inuentione: illud enim quòd primò quærebatur, postea inuenitur, non autem aliud & aliud: cum ergo dicit Philosophus, quòd inuestigatio posteriorum est solutio prius dubitatorum; non intelligit ibi per prius, & posterius aliam rem; sed intendit dicere, quòd illud idem, quòd simul bene inuestigatur, est quòd soluitur per inuestigationem; & quòd bona inuestigatio arguit bonam dubitationem: ita quòd ipsum prius, & posterius notant circa eandem rem ordinem temporis; quia una, & eadem res, primò fuit sub quæstione, & dubitatione; secundò est sub inuestigatione, ultimò est sub inuentione. Deinde cum dicit.

Quæ sit uolentibus dubitatio, & uolentibus inuestigatio.

Soluere enim non est ignorantis uinculum. Sed mentis dubitatio, hoc de re demonstrat. In quantum enim dubitatur, in tantum similiter ligatis est passus. impossibile enim utrisque procedere ad quòd est ante. Propter quòd oportet difficultates speculari omnes prius, & harum causas.

Ponit secundam rationem, & est ratio sua talis. Dubitatio est utilis; quia omne, quòd facit ad scientiam, & cognitionem uinculi, facit ad solutionem

Metaphysicæ

tionem uinculi; dubitatio autem facit ad solutionem uinculi: quia ille, qui dubitat, et uinculatus est, scit se esse uinculatum: ergo dubitatio facit ad solutionem uinculi, & quantum ad hoc utilis est. Et hoc est, quod dicit litera; quia ignorantes uinculum, non possunt soluere uinculum; quia nesciunt se esse uinculatos: sed dubitatio mentis hoc ostendit de re, quod ille, qui dubitat, scit se esse uinculatum; in quantum enim dubitat similis erit ligatis, qui tamē sciunt se esse ligatos. Quod autem dubitas sit similis ligatis, patet: sicut enim ille, qui est ligatus, nō potest procedere amplius in uia, nisi soluatur: ita dubitans non potest amplius procedere in scientia, nisi soluatur dubitatio: & ideo oportet prius speculari difficultatem rerum in isto libro dubitando, ut ex solutione dubitationum appareat ueritas. Notandum est ad euidenciam istius rationis, quod differentia est inter simpliciter ignorantem, & dubitantem: ignorans enim ligatus est, ne attingat scibile; & tamen nescit se esse ligatum, & ideo non querit soluere; dubitans autem ligatus est, sed tamen scit se esse ligatum, querit se soluere: ex quo sequitur, quod dubitatio utilis est ad scientiam. Debemus enim imaginari, quod dubitatio facit, quod sciatur uinculum; ex hoc autem, quod sciatur uinculum, queritur solutio uinculi; ex hoc quod soluitur uinculum, inuenitur scibile: ergo de primo ad ultimum bene dixit Philosophus, quod dubitatio ex eo, quod est quoddam uinculum, & facit ad scientiam uinculi, ex hoc etiā facit ad scientiam in se. Notandum est etiam, quod sicut ille qui scit, oportet quod sciat causam, & causam inquam tum causam: si enim sciret illud, quod est causa, & nesciret illud esse causam, nesciret: Ita quicumque debet querere uerum scibile, oportet quod sit ligatus, & sciat se esse ligatum. Si enim esset ligatus, & nesciret se ligatum, unquam quereret soluere uinculum; & per consequens non attingeret uerum scibile: hic enim fuit modus in scientia: quia primò cœperunt homines admirari; ex hoc enim admirabantur, quia ignorabant causas: ignorantes autem cœperunt dubitare de causis; dubitantes autē uiderūt esse se ligatos à natura causarum; uidentes autē se esse ligatos, cœperunt inuestigare uerā causam, ut posset solui uinculū; per inuestigationem autem deuenērūt in cognitionem & scibilis, & causarum. Deinde cum d.

Et quia quærentes sine dubitatione primò similes, quod oportet ire, ignorantibus.

Ponit tertiam rationem ad probandum, quod dubitatio utilis est; dicens, quod quærentes, non primò dubitantes, sunt illis similes, qui uadunt ad terminum, & ignorant quod uadunt: Est igitur ratio Philosophi in hoc: terminus scientiæ, scilicet ipsum scibile, si debet queri, oportet quod aliquo modo ante præsciatur; aliàs casu quereretur; per dubitare autem præscitur aliquo modo natura scibilis; ergo dubitatio est aliquo modo utilis ad scientiam. Notandum est, quod dubitatio

de re ex hoc confurgit; quia de re aliquid scitur, sed tamen ipsa res non sciatur perfectè: si enim de re nihil sciretur, nihil de ea dubitaretur; sed quia scitur tantum imperfectè, ideo de ea dubitatur; ergo dubitatio semper arguit, quod aliquid scitur de re, & aliquid queritur: Bene ergo dixit Philosophus, quod dubitatio ex hoc utilis est quæstioni scientiæ; quia dubitans, aliquid scit, & aliquid ignorat; ille autem, qui omnino ignorat, de nullo querit; quia de nullo dubitat. Notandum est etiam, quod non est incoueniens, quod una, & eadem res sub uno modo sciatur, & sub alio modo de ea queratur, & dubitetur: sicut possum scire de re aliquid in uniuersali, & ignorare de ea in particulari: similiter de re potest sciri; quia est, & tamē dubitari de ea, & queri, propter quid est: Et ideo bene dixit Philosophus, quod ille, qui dubitat; aliquo modo scit, & aliquo modo querit: quia si omnino ignoraret, nihil quereretur.

Dubitaret quis. Vtrum omnis addiscens aliquid, prius sciat? Respondeo, hic duo sunt declaranda: primum, quod omnis addiscens aliquid prius scit: secundum, quod præscitur, & quid queritur. Primum patet duplici uia: prima uia erit ex modo intellectus nostri, secundum quem modum deuenit in scientiam: secunda uia erit ex differentia, quæ est inter ignorantiam dispositionis, & ignorantiam negationis. Primā uia patet sic. Intellectus noster non deuenit in uerum scibile, nisi per quendam discursum: hæc enim est differentia inter intellectum Angelicum, & intellectum nostrum, & Diuinum: quia intellectus diuinus intelligit omnia simul, nec intelligit unum post aliud, nec propriè intelligit unum ex alio, quasi intellectus suus sit discursiuus; Intellectus autē Angelicus, licet nō intelligat unum post aliud, tamen intelligit unum ex alio; scilicet magis intelligit conclusiones in principiis; ideo intellectus eius non est discursiuus. Intellectus autem noster; quia est causatus in nobis, & intelligentiū est ultimus, intelligit unum post aliud, & unum ex alio; quare in utroque deficit: Quia ergo intellectus noster discursiuus est, & per discursum intelligit, oportet, quod ille discursus ab aliquo prius scito incipiat: si enim de natura scibilis nō sciret, nullo modo posset discere: ergo intellectus noster eo ipso, quod discurret, necessariò aliquid prius scit, & aliquid querit: præscit enim à quo incipit discursus; querit autem illud, ad quod discursus terminatur. Secunda uia patet sic, ignorantia negationis in hoc differt ab ignorantia dispositionis; quia ille, qui habet ignorantiam negationis, nullam cognitionem habet de scibili: qui autē hēt ignorantiam dispositionis, cognitionē hēt, sed imperfectam; quia ergo cognitionem imperfectam habet; ideo ipsum scibile secundum aliquem modum præscit: si ergo esset, quod doctrina & disciplina inciperet ab ignorantia negationis; ita quod disciplina esset motus, cuius terminus à quo, esset ignoratus ignorantia negationis; sine

Dubitatio & reuoluo con surgat.

Vna, & eadem res sciatur, & queritur.

Questio.

Addiscens aliquid, prius scit.

Differentia inter intellectum nostrum, Angelicum & Diuinum.

Cā discursus intellectus humani.

Ignorantia duplex, negationis, & dispositionis.

Ignorantia mentis ligati.

Differentia inter ignorantem, & dubitantem.

Dubitatio facit ad scientiam.

Querens scibile duo necessarius.

dubio addiscens nihil præsciret de natura scibilis: quia autem disciplina est quidam motus, qui incipit ab ignorantia dispositionis; ita quod disciplina est quidam motus, cuius terminus à quo est ignoratus ignorantia dispositionis, & sicut dictum est, quod habens ignorantiam dispositionis, aliquid præscit; necessarium est, quod disciplina incipiat ab eo, quod præscitur. Est enim diligenter notandum, quod addiscens ex eo dicitur addiscens; quia quærit determinatum scibile; non autem potest quærere determinatum scibile, nisi aliquo modo illud præsciat; aliàs à casu quæreret; præscire autem non potest, si de eo habet ignorantiam negationis: ergo oportet, quod habeat de eo ignorantiam dispositionis: ergo bene dictum est, quod omnis disciplina ab ignorantia dispositionis incipit. Secundum, quod videndum est; est quid præscitur, & quid quæritur: quod primò potest declarari ex habitudine, quæ est inter terminos & principia, & inter principia & conclusiones. Vbi notandum est, quod principium, & conclusio sunt quidam conceptus compositi; omnes autem conceptus compositi resoluuntur ad conceptus simplices: ergo conceptus principiorum resoluuntur ad conceptum simplicem. Nam unum quodque principiorum oritur ex quidditate terminorum, ut dictum est supra. Vterius conceptus compositi conclusionum resoluuntur ad conceptum compositum principiorum: sic ergo naturali ordine præscitur conceptus termini ante conceptum principij, & conceptus principij ante conceptum conclusionis; ita quod principium præscitur, & conclusio quæritur. Secundò hoc patet, scilicet, quid præscitur, & quid quæritur, ex habitudine, quæ est inter subiectum, & passionem. Vbi notandum est, quod quælibet scientia præsupponit suum subiectum sub esse confuso; quærit autem ipsum explicare: sicut enim ars Carpentaria supponit lignum, & de ligno quærit explicare formas, puta formam arcæ, uel huiusmodi; Ita quod secundum hoc possumus dicere, quod lignum supponitur, archa autem quæritur, sic quæcunque alia artificialia: ita scientiæ speculatiuæ supponunt subiectum suum, & quærunt eum explicare per passionem; immo ipsæ passionem sunt explanationes subiecti. Verbi gratia, Geometria de triangulo supponit, quia est; & postea explicat istam passionem, quod angulus habet duos intrinsecos sibi oppositos; & mediante ista iam explicata, explicat istam, quod habet tres æquales duobus rectis. Si ergo hoc est uerum; igitur supponitur subiectum, & præscitur; quæritur autem explicatio subiecti: & sic patet quid quæritur, & quid supponitur. Notandum est, quod quia explicatio ista non potest fieri, nisi mediantibus principijs: ideo scientia supponit subiectum tanquam explicabile, & supponit principia tanquam quædam media, per quæ fit explicatio; & quærit passionem tanquam illud explicatum per principia. Tertio, patet quid præscitur; & quid quæritur, ex

Addiscens cur sic dicatur.

Principium & conclusio sunt conceptus quidam compositi.

Qualibet scientia præsupponit suum subiectum.

Proportio inter artificialia, & scientias speculatiuas.

Ad explicandum.

A ordine, qui est inter quæstiones. Vbi notandum est, quod nullus potest quærere naturam scibilis, nisi sciat quid dicatur per nomen scibilis; si enim omnino ignoraret, quid diceretur per nomen, nullo modo posset quærere: & ideo quid est, quod dicitur per nomen, est primum præscitum de natura scibilis, quod quæritur: Postquam autem habetur quid dicitur per nomen, adhuc potest dubitari, utrum illud, quod dicitur per nomen sit ens, uel non ens; hoc est habeat essentiam, uel non habeat: Video enim, quod illud, quod dicitur per nomen, potest reperiri in re non habente essentiam, sicut in uacuo; & in re habente essentiam, sicut in homine; Et ideo præscienti quid dicitur per nomen, ad huc restat quærere, utrum illud dictum, uel significatum sit, uel non sit: nec dico sit, uel non sit in existentia; sed in essentia: Ergo postquam præscitum est, quod dicitur per nomen, restat quærere si est, quod est quærere, si habet essentiam, uel non habet: ita quod istud si est, quærit de essentia non de existentia: Habito quod dictum per nomen, habeat aliquam essentiam, ad huc restat dubitatio, quid sit determinatè, hoc est indeterminato genere, & determinata differentia: possumus enim scire quod significatio per nomen non repugnat naturæ essentiæ, & naturæ entis; tamen nescimus quid determinatè est ipsa essentia, igitur restat quærere, quid est determinatè. Habito quid sit determinatè, adhuc restat quærere, utrum sit in existentia, aut non; ita quod habita quidditate, adhuc restat quærere, an est in existentia: ita quod quidditas tenet medium inter duo, scilicet inter si est essentiæ, & si est existentia. Ex omnibus istis patet, quod præscitur in toto ordine quæstionum, est illud, quod dicitur per nomen, & super illud fundatur prima dubitatio de esse essentiæ: ita quod hæc dubitatio præcedit scitum; quod uoco esse essentiæ in generali; super hoc autem scitum fundatur quæstio de quidditate in determinato genere; habita autem quidditate, restat dubitatio de existentia; Ex quibus omnibus patet, quod semper dubitatio præcedit scitum, sicut dicit Aristoteles, & propria dubitatio proprium scitum. Deinde cum dicit.

Ordo in dubitando.

Et adhuc neque quando quæsitum inuenit, cognoscit. finis enim huic est non manifestus. Prædubitanti autem manifestus.

Ponit quartam rationem, dicens; quod ille, qui sine dubitatione quærit inuenire scitum, non cognoscit in termino inuentionis, Vtrum inuenit, uel non inuenit. finis enim quæstionis fit manifestus per dubitantem. Est autem ratio Philosophi in hoc, quod quicunque quærit inuenire scitum, debet scire quid quærit; aliàs in fine quoniam nescit. Notandum est, quod ille, qui quærit bene, debet scire quid quærit, & quid non quærit; per dubitationem autem præscitur aliquo modo, quod quæritur: quia præscitur sub uno modo, & quæritur sub alio: Similiter per dubitationem scitur, quid quæritur; nam per dubitationem

Qui bene quærit, scire debet quid quærit, & quid non quærit.

I nem

Metaphysicæ

netn manifestatur difficultas quæsti: difficultas autem quæsti respicit quantitatem quæsti. Deinde cum dicit.

Meliùs necesse est habere ad iudicandum eum, qui audit, uelut aduersariorum, & dubitantium omnes rationes.

Ponit quintam rationem ad probandum, quod dubitatio est utilis, dicens: quod melius se habet homo ad iudicandum bene de re quæsitâ, & hoc propter rationes & dubitationes aduersariorum, quæ mouentur circa quæsitâ. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est hæc: quidquid est utile ad bene iudicandum de re quæsitâ, debet præmitti in scientia: dubitatio est huiusmodi: ergo. Vbi notandum est, quod propter rationes aduersariorum multa patefiunt, quæ aliàs laterent: per ea autem, quæ patefiunt; circa quæ sita potest homo melius iudicare, quàm prius.

Illud est præmittendū in scientia, quod est utile ad bene iudicandū de re quæsitâ.

TEX. 2.

Est autem dubitatio prima quidem, de quibus præmialiter dictis, dubitauimus: utrum unus scientiæ, aut multarum est scientiarum causas speculari.

Postquam Arist. posuit intentum suum, secundum quod utile est dubitare, hic enumerat ipsa dubitabilia. Et diuiditur textus; quia primò ponit dubitabilia, quæ spectant ad scientiam, & considerationem scientiæ in se: secundò ponit dubitationes, quæ spectant ad principia, & elementa; ibi. [Et utrum principia, & elementa.] Prima in duas: quia primò mouet dubitationem pertinentem ad scientiam in se: secundò mouet dubitationes, quæ spectant ab substantiam, quæ specialiter considerantur in ista scientia, ibi [Et utrum substantiæ principia. Dicit ergo primò, quod prima dubitatio est, de qua dictū est in præmicio, hoc est in fine secundi libri, Vtrum, scilicet, ad unam scientiam, uel ad plures spectet considerare causas, & principia rerum? Deinde cum dicit.

Et utrum substantiæ principia est scientiæ huius scire solùm, aut de principiis, de quibus ostendunt omnes: ut utrum contingit unum, & idem simul dicere, & negare, aut non: & de aliis talibus.

Ponit quæstiones, pertinentes ad substantiâ: & diuiditur textus; quia primò ponit quæstiones de scientia substantiæ: secundò ponit quæstiones de ipsa substantia in se; ibi, [Et hoc quidem necessarium ipsum est quærere.] Et diuiditur in tres partes, secundum tres quæstiones, quas mouet: secunda ibi, [Et si est circa substantiam] tertia ibi, [Et si plures.] Quærit ergo primam quæstionem, dicens, quod quæstio est, Vtrum istius scientiæ sit solùm considerare prima principia substantiæ; an etiam cum hoc consideret de primis principiis, ex quibus, id est, per quæ ostendunt omnes scientiæ; videlicet, Vtrum ista scientia consideret de hoc principio. An contigerit idem simul affirmare, & negare, aut non? & Vtrum consideret etiam de sibi similibus. Notandum, quod non est idem principium substantiæ, & quo utuntur omnes scientiæ, sicut De quolibet affirma-

Principiū substantiæ, & scientiarum non idem.

tio, uel negatio uera. Nam hoc principium sequitur naturam entis; natura autem entis maioris ambitus est, quàm sit substantia: & ita istud principium se extendit ad plura, quàm se extendat substantia: principia autem substantiæ non se extendunt extra substantiam; Et propter istâ dubitationem principiorum fortè uidetur alicui, quod una scientia non consideret ista duo; & quia hoc dubitabile est: ideo Philosophus hoc sub quæstione posuit. Deinde cum dicit.

Principia substantiæ non se extendunt extra substantiâ.

Et si est circa substantiam, Vtrum una circa omnes, aut plures sunt?

Ponit secundam quæstionem de consideratione substantiæ, dicens, quod supposito, quod scientia sit circa substantiam; quæstio est, Vtrum una scientia sit circa omnes substantias, an plures scientiæ circa plures substantias? Notandum est, quod scientiæ differunt pœnes obiecta formalia: ubicunque ergo inuenitur una formalitas, oportet, quod inueniatur una scientia: cum ergo omnes substantiæ conueniant in una formalitate, scilicet in hoc, quod est per se esse; apparebit fortè alicui, quod una scientia sit circa omnes substantias, & sic quæstio habet faciem pro una parte. Secundò, quia ratio substantiæ æquiuocè saluatur in incorruptibili, & quod æquiuocè saluatur, est secundum aliam & aliam rationem formalem, & alia & alia ratio uariat scientiam; ideo uidetur fortè alicui, quod non sit una scientia circa omnes substantias: & sic quæstio habet faciem pro secunda parte: & ideo Philosophus istud, tanquam dubitabile mouet. Deinde cum dicit.

Scientia pœnes quid differunt.

Et si plures, utrum omnes cognatæ, aut earum hæc quidem scientiæ, illæ uerò aliquid aliud dicendæ sunt?

Mouet tertiam dubitationem de substantia, siue de consideratione substantiæ, dicens; supposito, quod sint plures scientiæ circa substantias, quæstio est; Vtrum illæ scientiæ sint cognatæ, & unigenæ, aut de numero istarum, hæc uocentur scientiæ, illæ uerò uocentur aliquo alio nomine? Notandum est ad euidentiã literæ, quod scientias esse unigenas potest intelligi duobus modis: Vno modo ex parte obiecti, secundo modo ex parte causarum, uel ex parte modi considerandi:

Scientias esse unigenas, dupliciter.

Dux enim scientiæ dicuntur unigenæ, quæ considerant duo obiecta ad unam formalitatem propinquam; sicut Geometria, & Arithmetica dicuntur scientiæ unigenæ, quia considerant numerum & magnitudinem, quæ conueniunt in quãtitate, & etiam in quadam formalitate propinqua: E contrario scientia Naturalis & Geometria dicuntur diuersigenæ, quia obiecta istarum scientiarum, scilicet motus, & magnitudo, non sic accedunt ad unam formalitatem. Secundo modo potest esse unigenitas ex parte modi considerandi, & ex parte causarum: nam scientiæ, quæ non considerant causas altissimas, ita sunt scientiæ, quod non sunt sapienntiæ; & ita quantum ad hoc unigenæ sunt; ex quo merentur dici uno nomine. Si autem sint.

sint duæ scientiæ, quarum una non cõsiderat causas altissimas, alia autem sic: prima meretur ita dici scientia, quod non sapientia: secunda autem ita scientia, quod etiam sapientia; & in quantum ad hoc non sunt unigenæ: De ista ergo unigenitate quærit Philosophus. Vtrum, scilicet plures scientiæ considerantes substantias, mereantur omnes dici scientiæ; uel una mereatur dici scientia, & alia sapientia? Vbi notandum est, quod quia istæ scientiæ, quæ considerant substantias, uidentur conuenire in scito & considerato, uidetur forte alicui, quod essent unigenæ propter istam conuenientiam; & sic quæstio habet faciem pro prima parte: Secundò uidetur fortè alicui, quod illa scientia, quæ considerat substantiam altissimam separatam, mereatur dici nomine nobiliori; quã illa, quæ considerat substantiam materialem: & ita cum secunda dicatur scientia, restat quod prima dicatur sapientia, & ideo quæstio faciem habet pro secunda parte: Et ideo fortè à Philosopho ponitur hoc dubitabile. Deinde cum dicit.

Et hoc quidem necessarium est ipsum querere, utrum sensibiles substantiæ esse solum dicenda sunt, aut præter has alia: et utrum unitæ sunt, aut plura genera sunt substantiarum, ut facientes species, & Mathematica inter ista & sensibilia dixerint. De his igitur (ut diximus) perscrutandum est.

Postquam multiplicauit quæstiones ex parte considerationis substantiæ, hic multiplicat ex parte substantiæ: & diuiditur in duas partes, quia primò multiplicat quæstiones ex parte substantiæ in se: secundò ex parte substantiæ in respectu ad accidens, ibi, [Et utrum circa substantias solum.] Dicit ergo primò, quæstio est, Vtrum omnes substantiæ sint sensibiles, an præter substantias sensibiles sint substantiæ separatæ eo modo, quo ponebat Plato ideas, & species: Et etiam quæstio est, Vtrum sit dare substantias separatas; Vtrum sit dare tantum unum genus substantiarum separatarum; aut sit dare duo genera substantiarum separatarum eo modo, quo ponebant illi, qui ponebant Mathematica separata intermedia inter species & sensibilia: ita quod ponatur unus gradus substantiarum sensibilibus: secundus autem ponatur substantiarum Mathematicarum: in ultimo uerò ponantur species, quæ uocantur ideæ. De his, n. gradibus, Vtrū sint; perscrutandum est. Notandum est ad euidentiã literæ, quod omnis intellectus, si debet esse uerus; oportet, quod aliquid respondeat sibi in re; aliàs intellectus esset uanus; nam intellectus noster mensuratur à rebus. Si ergo intellectus noster aliqua separat, quæ in re separata non sunt; uidetur quod intellectus conceptui nihil respondet in re; & sic intellectus est uanus: uidemus enim quod intellectus separat uniuersalia à particularibus, sicut humanitatè ab hac humanitate; ergo oportet, quod in se humanitas sit separata ab hoc homine: & hoc sic separatam uocabat Platonicus ideã, & speciẽ; quam ponebant separatam, ne intellectus esset uanus.

Qua scientia meretur dici sapientia, & que nō.

Ad intellectum uerū quid requiritur.

Intellectus noster à rebus mensuratur.

A Vterius uidemus, quod intellectus noster separat naturam quantitatis à natura materiæ: ut ergo intellectus noster nō sit uanus, oportet quod sit quantitas separata in re; & ista quantitas sic separata ponebatur media inter sensibilia & species. Sic ergo ne intellectus noster esset uanus, ponebantur duo genera separatorum: Quod tamen hæc ratio, fundata super naturam separationis, non concludat; patebit inferiùs. Deinde cum dicit.

Et utrum circa substantias solum speculatio, aut circa quæ accidunt secundum se substantiis.

Multiplicat quæstiones in substantia in respectu ad accidens: & diuiditur in tres partes, secundum tres quæstiones: secunda ibi. [Adhuc autè.] tertia ibi. [Amplius autem.] Dicit ergo primò, quod quæstio est, Vtrum speculatio scientialis cadat solum circa substantias; an etiam cadat circa accidentia, quæ per se accidunt substantiis? Notabiliter autem dicit, per se; quia accidentia per accidens non cadunt sub scientia, quia sunt infinita, & indeterminata. Notandum est autem, quod accidens, & substantia uidentur reduci ad duas formalitates, quæ non habent unitatem, nisi analogicè: & ideo fortè uideretur alicui, quod accidens, & substantia non spectant ad unam scientiam; quia una scientia unam formalitatem aspicit; & sic quæstio habet faciem pro una parte. Secundò hêt faciẽ pro alia parte; quia licet formalitas accidentis nō sit formalitas subiecti; tamẽ ipsum accidens oritur ex principiis subiecti; & querere ipsum accidens nō est querere, nisi explicationẽ subiecti; Qui, n. querit habere tres, quodammodo querit triangulum; quia ad hoc queritur, ut explicatiùs sciatur natura trianguli: ergo unum queritur propter aliud: ubi autem unum propter aliud, Vtrum sit tantum unum: ergo querere substantiam, & accidens est quodammodo querere unum: & cum una scientia sit respectu unius; uidetur, quod una scientia possit esse subiecti, & accidentis: Et quia hæc quæstio habet probabilitatem ex utraq; parte, ideo fortè ponitur à Philosopho. Deinde cum dicit.

Adhuc autem & de eodem & diuerso, simili et dissimili, & contrarietate priori & posteriore, & aliis omnibus talibus, de quibus Dialectici intendere tentant; ex probabilibus solum perscrutationem facientes, quorum theoria est de omnibus.

D Ponit secundam quæstionem querens, Vtrū ista scientia consideret de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate priore & posteriore, & aliis communibus accidentibus; de quibus Dialectici tractant ex probabilibus; quorum Dialecticorum theoria, & speculatio est de omnibus. Notandum est, quod prius & posterius oriuntur ex ente, in quantum ens. Nam prius, & posterius non sunt accidentia huius entis, uel illius: nã omne ens respectu alterius, uel est prius, uel est posterius: Eodem modo dico de simili, & dissimili; quia similitudo non est, nisi quædam

Accidens per se accidens non cadunt sub scientia.

Unitas substantiæ, & accidentis est analogæ.

Prius, & posterius oriuntur ex ente, in quantum ens.

Metaphysicæ

unitas; dissimilitudo quædam multitudo; unum autem, & multa sequitur naturam entis in se, nõ huius entis; uidetur ergo, quod illa scientia, quæ considerat ens in quantum ens; debet considerare huiusmodi accidentia: & ita quæstio habet faciem pro una parte. Secundò uidetur, quod duæ scientiæ nõ uerferentur circa idem, Dialecticus autem (ut dicit Aristot.) de iis considerat; & ideo uidetur, quod Metaphysicus nõ consideret: & ita quæstio habet faciem pro alia parte: & sic hoc tamquam dubitabile ponitur. Notandum est, quod de iis accidentibus considerat Metaphysicus sub alio modo, quàm Logicus: in quantum enim oriuntur à principiis entis considerantur à Metaphysico: in quantum autem deseruiunt decursui intellectus, circa quem decursus uersatur Logicus, considerantur à Logico: Ita quod propriè, & per se Logicus est circa decursum; sed quia decursus inuenitur in tali materia, puta in priori & posteriori, & sibi similibus; ideo hoc secundariò considerat. Notandum est etiam, quod quando dicit Aristot. quod speculatio Logici est circa omnia; hoc debet sic intelligi, scilicet, quod ipsa Logica primò, & per se non est nisi circa decursum in intellectu ad regulandum, scilicet illum decursum: & ita primò, & per se est circa unum: sed quia ille modus inuentus à Logica, est communis omni scibili in quacunque scientia; ideo, secundariò est circa omne scibile quasi materiale. i. quod suus decursus, quem inuenit, potest esse circa omnem materiam scibilem. Deinde cum dicit

Quo circa idem uersetur Logicus, & Metaphysicus.

Logica circa decursum propriè uersatur.

Logica quò est circa omnia.

Accidentia duplicia.

Amplius autem iis eisdem quacunque secundò se accidunt, & non solùm quid est horum unumquodque. Sed utrum unum est uni contrarium?

Ponit tertiam quæstionem quærens. Vtrũ non sit considerandum solùm de ijs accidentibus communibus, sed etiam sit considerandum de ijs, quæ accidunt his accidentibus? & Vtrum non sit considerandum, quid sit unumquodque horum accidentium, sed etiam debeamus considerare illa, quæ accidunt illis? ut non solum sit considerare quid sit contrarietas, sed etiam Vtrum ipsius contrarietatis passio, quod unum est uni contrariũ? Vbi notandum est, quod quædam sunt accidentia quæ immediatè aspiciunt subiectũ; quædam sunt quæ non aspiciunt subiectum, nisi mediante alio accidente, & alia passione. Verbi gratia, habere tres non aspicit triangulum, nisi mediante ipsa passione, quod angulus extrinsecus ualeat duos in trinsecus sibi oppositos: similiter albedo immediatè aspicit quantum; sed claritas in albedine non aspicit quantum, nisi mediante albedine: Sic etiã in proposito, contrarietas est quædam diuersitas, & ista contrarietas habet ipsam passionem, quod unum est uni contrarium, ita quod ipsa passio nõ reducitur ad subiectum, nisi mediante contrarietate: Est ergo quæstio, Vtrum hæc scientia consideret de contrarietate, quæ est quædam diuersitas; uel etiam consideret de passione contrarie-

tatis, quæ est, Vtrum uni sit unum contrarium? Deinde cum dicit.

Et utrum principia, & elementa sint genera ipsa; an ea, quæ insunt, et in quæ res quæq; diuiditur? Quid si sint genera, utrum sint ea, quæ ultimò de indiuiduis ipsis dicuntur, an ipsa prima? Et utrum animal, aut homo principium & magis est, quàm singulare?

Postquam posuit quæstiones, quæ cadunt circa res, quæ res sunt de consideratione huius scientiæ; hic ponit quæstiones, quæ spectant ad principia rerum: Ponentes autem principia in rebus, uariabantur: quidam enim ponebant principia rerum materiam, & formam; quidam autem ponebant ipsa uniuersalia, sicut genus, & species; quidam autem ponebant unum, & ens esse principia rerum; quidam autem ponebant ipsa Mathematica: Et secundum hoc hæc pars diuiditur in tres partes: quia primò quærit, Vtrum principia rerum sint materia, & forma, uel ipsa genera. Secundò quærit, Vtrum principia rerum sint unum, & ens, ibi. [Amplius autem, quod omnium difficillimum.] Tertio quærit, Vtrum Mathematica sint principia rerum, ibi. [Adhuc autem, utrum numeri, & longitudines.] Diuiditur textus: quia primò mouet quæstionem de materia, & forma respectu generis, & speciei, Vtrum secundum hæc principia sint, uel illa: secundò mouet quæstionem de ipsa materia in respectu separati à materia, ibi. [Maximè uerò quærendum est.] Dicit ergo primò, quærendum est, Vtrum genera sint principia, & elementa rerum? an illa sint principia, in quæ singularium existentiã diuiditur, sicut est materia & forma? & supposito, quod genera sint principia, quæritur Vtrum illa dicantur principia, quæ proximè prædicantur de indiuiduis? an illa sint principia, quæ sunt prius, quæ non prædicantur proximè de indiuiduis? sicut sunt subalterna, & generalissima: Videlicet utrũ animal sit magis principium, quàm homo? an homo magis quàm animal? quod est magis existens, & magis singulare, quàm animal? hæc de prima quæstione. Notandum est, quod omne illud uocatur principium, ad quod ipsum compositum materiale resoluitur: Videmus enim quod ipsum compositum materiale resoluitur ad materiam & formam; materia autem amplius non resoluitur in aliud; & quia resolutio compositi stat. ad materiam & formam; ideo posset uideri alicui, quod materia & forma sint principia: Secundò uideamus, quod species & conceptus speciei resoluntur ad genus, & differentiam: Sicut enim natura resoluit compositum ad materiam, & formam; ita intellectus resoluit conceptum compositum, scilicet speciei ad conceptus simplices, scilicet generis, & differentie: ideo posset uideri alicui, quod genera sint principia, quia ad illa resoluntur conceptus speciei. De secunda quæstione notandum est, quod à conceptu composito, scilicet speciei, ad conceptus simplices, scilicet generis,

Principiũ uocatur, in quod resoluitur compositum materiale.

Resolutio compositi stat ad materiam & formam.

neris, & differentia, est transitus, ideo posset uideri alicui, quod genera sint principia; quia ad illa resoluuntur conceptus speciei. De tertia quaestione notandum est, quod ad conceptum compositum duo concurrunt, scilicet possibilis conceptus, & actualis; possibilis autem conceptus est ipsum genus, quod possibile est; alius est conceptus actualis, conceptus in formas per diuersas differentias. Conceptus autem generis, & differentia sic differunt, quod conceptus generis non habet alium conceptum priorem; conceptus autem differentia ante se habet conceptum generis: Si ergo ita est, cum de natura principii sit, quod non resoluatur ad alium conceptum in predicando; ideo uideretur alicui, quod genus esset principium, magis quam differentia; quia tamen differentia dicit actum respectu generis, & omnis actus magis habet rationem principii, quam possibile: uidetur quod differentia sit magis principium, quam genus: Et sicut dico de differentia respectu generis, ita dico de specie etiam respectu generis: genus enim, & species concurrunt ad intellectum indiuidui, sed genus concurrit tanquam conceptus generalior, & qui ad plura se extendit; & quia de natura principii est, quod se extendat ad effectum: ideo quod ad plura se extendit, uidetur magis habere rationem principii, & sic genus magis, quam species; species autem concurrit ad intellectum indiuidui actualius; & sic magis uidetur declarans naturam indiuidui; & sic species magis uidetur habere rationem principii, quam genus. Notandum est etiam, quod species uocantur finalia; quia ultra speciem nihil reperitur, quod proprie sit in predicamento: predicamentum enim proprie duo respicit, scilicet primo diuisionem formalem non materialem, species autem diuiditur in indiuidua diuisione materiali, & non formali: & ideo sola diuisio generis, quae est diuisio formalis, multiplicat predicamentum infra se ipsum: diuisio autem speciei in indiuidua, quae materialis est, non multiplicat predicamentum, sed ut sic, est accidens predicamento. Secunda proprietas predicamenti est, quod ratio predicabilis semper cadit super aliquo fixo, certo, & determinato; indiuidua autem sunt incerta, & quasi infinita; & ideo ratio predicamenti sistit in specie; indiuidua autem sunt praeter artem: & ideo species uocantur finalia. Deinde cum dicit.

Maximè uerò querendum est, & tractandum; utrum est aliquid praeter materiam causa secundum se, aut non: Et hoc separabile, aut non: & utrum unum, aut plura numero.

Querit quaestionem de causa materiali in respectu ad alias causas separatas à materia: & diuiditur in duas partes, quia primo querit tres quaestiones de aliis causis, separatis à materia: secundo querit, Vtrum sit dare quidditatem separatam à suo toto, ibi [Et utrum est] Est ergo quaestio duplex, prima est, Vtrum praeter

A causam materialem sit alia causa secundum se, aut non: & supposito, quod sit alia causa, Vtrum causa illa sit separata à materia, aut non. De primo notandum est diligenter, quod antiquorum quidam non ponebant nisi causam materialem, non curantes de causa formali, uel efficiente; sed hoc statim fuit dubitabile; potentia enim passiuia non potest seipsam deducere ad actum, ergo oportet, quod deducatur per aliud: dicere ergo quod sit solum causa materialis, est dicere, quod materia, quae est in potentia passiuia; possit seipsam deducere ad actum: sed cum hoc sit impossibile, oportet praeter causam materialem dare aliam causam, quae deducat ipsam potentiam passiuam ad actum; & hanc causam uocamus efficiens: quia autem efficiens deducendo ad actum, largitur actum; & actus est forma; ideo praeter causam materialem oportet dare causam formalem. Notandum est etiam, quod notabiliter querit, Vtrum sit dare aliam causam secundum se: cuius ratio est, quia licet ratio causalitatis saluetur in potentia passiuia; id est materia, & saluetur in potentia actiua; id est efficiente, & in forma: attamen prius, & magis secundum se saluatur in potentia actiua, quam in passiuia. Vnde potentia passiuia non dicitur, nisi in quadam analogia ad actiuam: magis enim debeo dicere, quod hoc patitur, quia hoc agit; quam e conuerso, hoc agit, quia hoc patitur, & ideo quasi secundum se in potentia actiua saluatur ratio causalitatis, & quasi secundum aliud in potentia passiuia, & materia: Eodem modo dico de materia respectu formae, magis enim saluatur analogia in potentia respectu actus ad actum, quam in actu respectu potentiae passiuae. De secunda quaestione notandum est, quod illa quaestio potest querere de principio efficiente, uel de principio formali: De principio enim efficiente potest esse triplex imaginatio; Vna, quod omne agens efficienter sit separatum à materia; Secunda, quod omne agens sit in materia, & nullum sit agens praeter materiam: Tertia quod aliqua agentia sint in materia, & aliqua extra materiam: Et ideo quantum ad efficiens queritur, Vtrum sit separatum, uel non: Vel potest esse de forma, Vtrum sit separata, uel non. Tertia quoque est circa ipsa separata, Vtrum illud separatum à materia sit unum, aut plura numero. Vbi notandum est, quod circa separatum potest esse duplex imaginatio: una quod tota materia sensibilis respondeat uni separato, tanquam agenti eo modo, quo ponebat Anaxagoras, quod intellectus unus, immixtus, & impassibilis segregabat omnia: Secunda imaginatio potest esse, quod sit dare diuersitatem separatorum iuxta diuersitatem sensibilibium eo modo, quo imposuit Arist. Platoni, quod sit dare diuersitatem idearum separatorum, eo modo, quo posuit Plato. Deinde cum dicit.

Et utrum est aliquid praeter synolon, Disco autem synolon, quando predicatur aliquid de materia, aut nihil,

Ad conceptum compositum duo concurrunt.

Quare species dicatur finalia.

Predicamentum duas habet condones.

In quo magis saluatur ratio causalitatis.

De principio efficiente potest esse triplex opinio.

De separato duplex imaginatio.

Metaphysicæ

nihil, aut horum quidem, horum uerò non.

*Synolon
quid est.*

*Simul totum
quid.*

Ponit quæstionem de quidditate separatorum; quæ propriè spectat ad opinionem Platonis, & est quæstio, Vtrum quidditas aliqua sit separata præter synolon, id est simul totum, quando aliquid prædicatur de re materiali; aut nihil sit separatum, aut in aliquibus sit, & in aliquibus non. Vt autem uideatur quæstio, notandum est, quòd secundum opinionem Platonis, indiuiduum participat naturam speciei, & secundum hoc, quòd quoddam totum simul ex participabile, & re participata; & ipsa res participata est quasi quoddam simplex istius compositi; & istud compositum uocat Philosophus simul totum, respectu speciei. Est ergo quæstio, Vtrum ista species, quæ participatur; sit separata realiter actualiter ab omni participante, eo modo, quo posuit Plato per se hominem, & per se equum. Notandum est etiam diligenter, quòd ista participatio ex hoc confurgit; quia ipsa non participata prædicatur de participante; ipsum autem participans est materia uniuscuiusque, & materiale respectu participati: & ideo dicit; uoco autem simul totum, quando aliquid prædicatur de materia; quasi dicat, ex hoc est simul totum, quòd est participans, de quo prædicatur; & hæc est res participata, quæ prædicatur de illo participante; eo modo, quo nos dicimus, quòd hic homo est quoddam totum respectu humanitatis; quia hic homo plus includit, quàm humanitas: nam hic homo includit participantem, & humanitatem participatam: humanitas autem non includit, nisi rem participatam: Tendit ergo quæstio ad hoc, Vtrum, quòd quid est rei; sicut esse humanum; sit separatum ab eo, cuius est; hoc est à participante. Deinde cum dicit.

Amplius autem, utrum principia numero, aut specie determinata; & qua in rationibus, & in subiecto.

Postquam quæsiuit quæstionem de natura principiorum; hic quærit quæstiones de modo ipsorum principiorum; & primò quærit quæstiones circa unum, & multa: secundò circa pœnes corruptibile, & incorruptibile: ibi, [Et utrum corruptibile.] Dicit ergo primò, Vtrum principia naturæ sint determinata in numero, an determinata in specie: Verbi gratia, si ad naturalem concurrunt priuatio; forma, & materia; est quæstio, Vtrum una priuatio numero sufficiat ad omne generabile, an una materia numero; an priuatio, forma, & materia sint unum principium, secundum conuenientiam speciei: Et ista quæstio locum habet tam in rationibus, hoc est tam in principiis formalibus; quàm in subiecto, hoc est in principiis materialibus. Deinde cum dicit.

Et utrum corruptibile, & incorruptibile eadem, aut diuersa. Et utrum corruptibilia omnia, aut corruptibile corruptibilia.

E Mouet quæstionem de corruptibilitate, & in corruptibilitate principiorum: & est quæstio duplex. Prima est, Vtrum corruptibile, & incorruptibile sint eadem principia, uel diuersa: Et supposito, quòd sint diuersa, est secunda quæstio, Vtrum principia corruptibilia, & incorruptibilia sint corruptibile; aut corruptibile corruptibilia, & incorruptibile incorruptibilia? Notandum est diligenter, quòd quia proportio uidetur esse inter principia, & principiata, uidetur alicui, quòd corruptibilia haberent principia corruptibilia & incorruptibilia. Amplius de natura principii est, quòd non resoluatur ad aliud; ita quòd non habeat aliud quod prius, in quo possit corrumpi: siue genus sit principium corruptibile siue incorruptibile; de natura sua est, quòd non resoluatur in aliud; ita quòd sit incorruptibile, & sic quæstio habet dubitationem ad utramque partem. Deinde cum dicit.

Amplius autem quod omnium difficillimum est, & plurimum habet dubitationem, utrum unum & ens; quemadmodum Pythagorici dicunt & Plato; non aliquid alterum esse supra existentium substantiam, aut non; sed alterum aliquid ipsum subiectum, ut Empedocles amorem dicit, alius uerò ignem, alius aquam, alius aerem? Et utrum principia sint uniuersalia, aut singularia rerum?

G Mouet quæstionem de ente & uno: & diuiditur in quatuor partes, secundum quod mouet quatuor quæstiones. Primam quæstionem mouet factam ex habitudine, quæ est inter ens & unum, & participantia ens & unum. Secundam quæstionem mouet ex habitudine, quæ est inter particulare, & uniuersale. Tertiam ex habitudine, quæ est inter potentiam, & actum. Quartam ex habitudine, quæ est inter motum, & non motum; secunda ibi. [Et etiam est quæstio,] Tertia ibi, [Et potestates.] Quarta ibi. [Amplius utrum aliter:] Dicit ergo, quòd omnium difficillimum, & quod plurimum habet dubitationem est, Vtrum unum, & ens sint principia rei substantialia, ita quòd non differat realitas & unitas, sed sint substantia rei, sicut ponebat Pythagoras & Plato: An non sint idem cum substantia rerum, sed ponatur aliquid aliud principium rerum, eo modo, quo ponebat Empedocles, & alii naturales ponentes amorem, aut ignem, aut aquam, aut aerem esse principia rerum: ita quòd aliquid aliud sit in rebus præter unitatem & entitatem? Deinde cum dicit.

Et etiam quæstio est, Vtrum principia sint uniuersalia, aut singularia rerum?

Hoc est, utrum principia se extendant ad causandum res in sua uniuersalitate, in sua singularitate, uel particularitate. Deinde cum d.

Et potestate, aut actu.

Hoc est, Vtrum principia sint principia in actu, uel in potentia. Vbi notandum est, quòd hæc

hęc quæstio uidetur extendi ad principium materiale: principium materiale, ex quo fit aliquid; quidam posuerunt esse corpus in actu; Philosophus autem posuit illud esse ens in potentia, medium inter ens simpliciter, & nihil: Et ideo quæstio est, Vtrum principium materiale habeat suam causalitatem, quia in actu, uel quia in potentia. Deinde cum dicit.

Amplius, Vtrum aliter, aut secundum motum.

Hęc enim dubitationem præstant magnam.

Quærit, Vtrum primum principium habeat suam causalitatem secundum motum, uel non secundum motum. Vbi notandum est, quod hęc quæstio potest intelligi duobus modis. Philosophi enim naturales ponunt, quod efficientia naturalia causent suos effectus per motum, & transmutationem: Plato autem posuit, quod hęc sensibilia sunt ab ideis separatis per quandam participationem, sine motu, & transmutatione. Potest ergo esse quæstio, Vtrum hoc modo, uel illo sit. Secundò potest habere intellectum quæstio, quia efficiens agit motus à fine, ita quod agens, & efficiens est mouens motum à causa finali; finis autem mouens non motum, quia finis est causa causarum; ideo potest esse quæstio, Vtrum mouens moueat tantum per modum efficientis, quod est mouere motum à fine; an moueat per modum finis, quod est mouere non motum, sed per modum desiderati, & amati; hęc enim dicta præstāt magnam dubitationem, quia difficultatem habent ad utranque partem. Deinde cum d.

Adhuc autem, Vtrum numeri, aut longitudines, & figurae, & puncta substantiæ sunt quedam; aut non? & si substantiæ, utrum separate à sensibilibus, aut in eis? De his omnibus non solum difficile est consequi ueritatem, sed ne ratione quidem bene dubitare facile est.

Mouet duas dubitationes de Mathematicis; & prima dubitatio est, Vtrum res Mathematicæ, scilicet numeri, longitudines, figuræ, & puncta sint quedam substantiæ; sicut posuit Pythag. & Plato? Aut non; sicut posuerunt Naturales, Secunda quæstio est, supposito, quod prædicta sint substantiæ, Vtrum sint separate à rebus sensibilibus, uel non. Hęc enim omnia magnam dubitationem habent, & de illis non solum est difficile ueritatem inquirere; sed nec etiam facile est de ipsis dubitare.

TEX. 3.

Primum quidem igitur de quibus diximus primum, utrum unius, an plurium scientiarum sint speculanda omnia genera causarum?

Discutit quæstiones, iam propositas.

Postquam Philosophus mouit quæstiones; & numerauit ea, quæ faciunt dubitationem in ista scientia: hic incipit de eis disputare: Et diuiditur in tres partes: in prima disputat de quæstionibus pertinentibus ad considerationem huius scientiæ: in secunda de quæstionibus pertinentibus ad substantiam: in tertia de quæstionibus pertinentibus ad principia substantiæ. Secunda ibi, [Am-

plius autem, vtrum substantiæ sensibiles.] Tertia ibi, [At de principiis, utrum oportet genera elementa.] Circa primum tria facit, primò disputat de consideratione huius scientiæ quantum ad causas; per quas demonstratur: secundò disputat de primis principiis demonstrationis: tertio quantum ad substantias consideratas in hac scientia: Secunda ibi, [At uerò de primis principiis demonstrationis.] Tertia ibi, [Totaliter substantiarum, utrum una est.] Circa primum sic procedit, primò præmittit titulum quæstionis, quem intendit disputare: secundò disputat de ea, ibi, [Vnius enim scientiæ.] Dicit ergo primò, quod primum dubitabile, de quo prius diximus, est, Vtrum unius scientiæ, an plurium sit speculari omnia genera causarum? Deinde cum dicit.

Vnius enim scientia quomodo erit non contraria principia existentia cognoscere?

Incipit disputare quæstionem, & sic procedit: quia primò ponit rationes ad probandum, quod una scientia non considerat omnia genera causarum: secundò supposito, quod plures scientiæ considerent plura genera causarum, quærit Quæ illarum debeat dici scia, quæ queritur &c? Secunda ibi, [At uerò, sed scientiæ causarum.] Prima in duas, secundum quod adducit duas rationes: prima ad probandum, quod ad unam scientiam non pertinet considerare omnia genera causarum: secunda ad probandum, quod omnes scientiæ non possunt considerare omnia genera causarum: Secunda ibi, [Amplius autem multis existentium.] Dicit ergo primò: contraria sunt illa, quæ spectant ad unam scientiam: quæ ergo non sunt contraria, non spectant ad unam scientiam.

C

Dubitaret quis. Vtrum ratio Aristotelis ualeat. Dicendum est, quod non: cum enim disputatiuè hic loquatur, non est inconueniens, quod hic adducat aliquas sophisticas rationes: deficit autem hęc ratio per fallaciam consequentis; quodocunque enim fit processus à duobus causis ueritatis ad unam, semper est fallacia.

Quod autem aliqua diuersa spectent ad unam scientiam, potest esse duobus modis, & propter duas causas. Vna causa potest esse; quia illa diuersa reducuntur ad unam formalitatem: cum enim scientia sit una, oportet, quod sua unitas oriatur ex una formalitate in obiecto: diuersa ergo unam scientiam non aspiciunt, nisi quæ reducuntur ad unam formalitatem. Secunda causa potest esse, quod aliqua diuersa reducantur ad unam scientiam; quia unum facit ad cognitionem alterius; quodocunque. n. cognitio unius dependet à cognitione alterius impossibile est; quod perfectè cognoscatur unum sine alio; eo modo quo dicimus, quod quia cognitio priuationis dependet ex habitu, non potest cogno-

Quæstio.

Diuersa ad eandem scientiam spectare, dupliciter.

Dependens ab altero, non perfecte cognoscitur sine eo.

cogno-

Metaphysicæ

cognosci priuatio, nisi cognoscatur & habitus: & hoc modo contraria fortè spectant ad unam scientiam: quia non potest perfectè cognosci unum contrariorum sine cognitione alterius.

*Genera'ca-
rum ad unã
spectare sci-
entiam, du-
pliciter esse
põs.*

Quòd ergo genera causarum spectent ad unam scientiam, hoc potest esse duobus modis; uel quia reducuntur in unam formalitatem; uel quia duorum contrariorum, siue priuatiuè oppositorum, unum dependet à cognitione alterius: Cùm ergo hæc possint uerificari duobus modis, ipse accipit, ac si uerificarentur tantum uno modo: sophistica ergo ratio est à duabus causis ueritatis ad unam. Potest etiam hoc probari aliter: non enim si contraria sunt infra unam scientiam, quòd quæcunque sunt infra unam scientiam, sunt contraria: maioris enim ambitus est esse infra unam scientiam, quàm est ambitus contrariorum: non enim ista duo conuertuntur; si sunt contraria, ergo sunt infra unam scientiam, & e conuerso. Ratio autem Aristote accipitur, ac si esse infra unam scientiam tanti ambitus sit, quanti est ratio contrariorum: & è conuerso. Potest hoc idem probari aliter: quia ratio accipitur, ac si unitas scientiæ sumatur ex natura contrarietatis; quod tamen falsum est. Debemus enim imaginari unitatem habitus sicut unitatem potentiae; unitas autem potentiae sumitur ex unitate formalitatis in obiecto, ut ex aliquibus diuersis, quæ sunt infra illam formalitatem: Potentia enim uisua ideo una est; quia quamuis aspiciat quæcunque diuersa, nõ aspicit nisi sub ratione unius, scilicet lucidi; sic unitas ambitus sumitur ex unitate formali in obiecto principali; ut Geometria dicitur una scientia; quia quidquid considerat, considerat sub una ratione formali. Hæc autem formalitas in scientiis non est ipsa contrarietas, uel non contrarietas; immo esse contrarium accidit formalitati: ratio autem Philosophi accipit, ac si contrarietas esset tota ratio, quare aliqua cadunt infra unam scientiam. Deinde cum dicit.

*A. l. diapho-
na.*

Amplius autem multis existentium non profectò insunt omnia.

Postquam probauit, quòd una scientia non considerat omnia genera causarum; hic probat, quòd & si una scientia fortè possit considerare omnia genera causarum, tamen non omnis: Et circa hoc diuiditur textus: primò enim probat, quòd non omnis scientia considerat omnia genera causarum: secundò probat quoddam, quod dixit, ibi [Quo namque modo possibile est] Circa primum, ergo dicit sic, quòd omnia genera causarum non insunt omnibus de numero entium; debet ergo suppleri: ergo non scientia quæcunque considerans aliquod ens, uel aliquod existens, considerabit omnia genera causarum. Est ergo ratio Philosophi in hoc; si omnis scientia consideraret omnia genera causarum; ergo omne ens consideratum à quacunque scien-

tia, includeret omnia genera causarum; sed hoc non est uerum; ergo nec primum.

Quæreret quis, Vnde sequitur hæc consequentia: si omnis scientia consideraret omnia genera causarum; ergo omne ens, quod cadit sub scientia, includeret omnia genera causarum. Respondeo. Dicendum est, quòd proportio est inter scientiam, & obiectum scientiæ; quæ quidem proportio est in hoc: quòd scientia cadit super obiectum; nec cadit super aliud, nisi super illud, quod continetur infra obiectum; ens enim, circa quod uersatur scientia, reducibile est ad obiectum, & quasi clausum & contentum infra illud: Si ergo omnes scientiæ considerant omnia genera causarum; oportet, quòd omnia genera causarum includantur infra omnia entia, considerata ab omni scientia: impossibile est enim, quòd scientia uersetur circa causas, & omnia genera causarum, nisi in quantum omnia genera causarum reducta sunt ad obiectum scientiæ, & quasi clausa infra obiectum: Si ergo omnes scientiæ considerant omnia genera causarum, & omnes scientiæ sunt circa totum ens; ergo omnia genera causarum claudunt totum ens. Deinde cum dicit.

Questio.

Proportio inter scientiam, et obiectum.

Quo namque modo possibile est, motus principii esse in omnibus immobilibus, aut boni naturæ? siquid de omne, quod bonum est, secundum se, et propter suam naturam, finis est, & ita causa, quòd illius causa & sunt, & sunt cætera: finis autem, & cuius causa, actus cuiusdam est finis. Sed actus omnes cum motu, quare in immobilibus non continget hoc esse principium, neque esse aliquid autogathon, idest per se bonum.

Probat, quòd dixit: dixit enim, quòd omnia genera causarum non insunt omnibus entibus: uult ergo hoc probare: & primò probat per rationem in rebus mouentibus uniuersaliter: secundò in rebus Mathematicis, ibi [Vnde etiam in Mathematicis.] Dicit ergo primò, benè dictum est, quòd omnia genera causarum non insunt omnibus entibus, quo namque modo possibile est principium, unde motus in immobilibus? idest causa agens non potest esse in rebus immobilibus; quia coipso, quòd immobilia sunt, ibi non est actio, nec motus; Nec etiam in talibus potest esse causa finalis, quæ uocatur natura boni: cuius ratio est; quia omne, quod est bonum secundum se, & secundum naturam suam, est finis: finis & bonum conuertuntur; finis autem, & cuius causa fit aliquid, est terminus alicuius actus; omnis autem actus cum motu est; sed in immobilibus non contingit esse motum, & actum; coipso quod immobilia: ergo non est in eis istud principium, quòd est causa finalis, nec aliquid autogathon, idest per se bonum. Est ergo ratio Philosophi in hoc: ubicunque nõ conuenit esse motum, & actum, non conuenit esse motum, finem, & actum, nec èt causam finale: sed in immobilibus nõ est motus, &

*In immobili-
libus nõ est
actio, nec
motus, nec
finis, sed
quomodo?*

& actus: ergo non est ibi finis. Notandum est, qd ex hoc habetur confirmatio prædictæ rationis; si aliqua scientia considerat de immobilibus, & im mobilia non claudunt omnia genera causarum; ergo non omnis scientia considerat omnia genera causarum. Notandum est, quòd notabiliter dixit, quòd est bonum secundum se, est finis: ali- quod enim bonum est utile, quòd non est bonū, nisi in ordine ad aliud; & tale non est bonum se- cundum se, ex quo est bonum in ordine: & de ta li non est uerum, quòd sit finis, nisi forte finis sub fine: quoddam est aliud bonum, quòd non est bonum in ordine ad aliud, sed non est bonum de se; & tale bonum, eo ipso est finis, quòd non est ordinatum ad aliud, sed alia ordinantur ad ip- sum; quia de ratione finis est, quòd alia præcedē tia, & priora finiat, & terminet; & ipse non termi netur, uel finiatur.

Bonum tri- plex: utile, honestum, & delecta- bile.

Questio.

Quereret quis. Vtrum eodem modo, & ead- em ratione aliquid & sit bonum, & sit finis?

Respondeo. Dicendum est, quòd licet idem in re, & sit bonum, & sit finis, tamen alia ratione di- citur bonum, & alia ratione dicitur finis. Vbi no- tandum est, quòd secundum Auerroem, secun- do Metaphysicæ; finis, & bonum idem sunt in re; differunt tamen in ratione; Ipse enim finis cõ- parationem habet ad agentem, comparisonem habet ad recipiens etiam ipsum; & cū sit in potē- tia et cõparationē habet ad motum. per compa- rationem enim motus uocatur terminus, & non potest uocari finis: sine enim existente, propter quem res est; & quem res intendit; res non de- struitur, sed perficitur per eum; motus autem de- struitur per inuentionem finis, qui quidem non debet uocari finis respectu ipsius motus, sed ter- minus: finis uerò respectu recipientis, quòd per illum perficitur, uocatur bonum; nam isto modo idem est, quòd perfectio perfectibilis, & recipiē- tis; omnis autem perfectio est quedam bonitas perfectibilis. Debemus enim imaginari, qd pri- uatio perfectionis in recipiente perfectibili est quoddam malum; perfectio autem sibi opposita est quoddam bonum, oppositum remouens il- lud malum, & perfectio, ipsius perfectibilis: respectu aut agentis debet ipse finis dici cā fina- lis; quia ex hoc sua cālitas est, quia mouet agētē.

Finis et bo- num sunt idē, eo differunt.

Per inuen- tionem finis destruitur motus.

Questio.

Dubitaret quis, Vtrū finis sit terminus motus?

Respondeo. Dicendum est, quòd sic, ille finis, sci- licet, qui acquiritur per motum: nam de ratione causæ finalis est, quòd habeat quandam priorita- tem respectu agentis, & quandam posteriorita- tem: finis primò mouet agentem: agens autem motus, inducit finem in effectu: ita quòd finis, ut cā est, præcedit agens: sed secundum quòd fi- nis est quidam effectus, qui per actum agentis in- ducitur, ut sic finis & est prius & posterior; & præcedit actum, & sequitur.

Finis habet rationem prio- ris, & poste- rioris.

Questio.

Dubitaret quis, Vtrum omnis finis sit acquisi- tus per actum, & sit terminus actus? Dicendum est, quòd non; nam certum est, quòd prima cau-

sa est finis totius uniuersi: dictum est enim supe- rius, quòd omne ens ordinatur ad primum ens; certum est autem, quòd prima causa est prior oī ente in essendo; ergo non potest acquiri per actum alicuius agentis; ipsa enim & est agens, & est finis: in quantum est agens, præcedit actum cuiuscunque agentis, etiam in essendo; in quan- tum est finis omnium actionum agentium, ter- minat omnem actum: sed tamen ita terminat, qd non acquiritur per actum: quia impossibile est, quòd illud, quòd est prius alio in essendo, acqui- ratur per actum illius: hæc autem causa præcedit omnem actum in essendo.

Prima cau- sa est finis totius uni- uersi.

: Dubitaret quis, Vtrum in rebus immobilibus sit actus, & motus? Respondeo. Dicendum est,

Questio.

qd hoc potest intelligi duobus modis: Vno mo- do qd sit ibi actus, ita qd acquiritur per motum;

& hoc mó non est motus, in rebus immobili- bus, res enim immobiles, sicut Substantiæ separa- tæ, non introducuntur in esse per motum, aut ge- nerationem (nisi forte uocemus creationē muta- tionē) & sic res immobiles nō sūt finis alicuius mo- tus, nec alicuius actus mobilis. Secundo mó pōt intelligi, qd sit ibi motus, ita qd motus, & actus cau- setur actiue à substantia immobili: & sic dico, qd est ibi motus, & actus: mouet. n. alia p modum agen- tis, & per modum finis; quia mouent sicut desi- deratum & amatum. Ex quo patet, qd quamuis res immobiles non moueantur secundum se, & eo modo non sit ibi principium motus, nec etiā finis alicuius motus; tamen ipsa alia mouent: &

Quo in im- mobilib. sit actus et mo- tus.

hoc modo causa agens est in rebus immobilibus: & etiam alia finiunt, & sunt finis aliorum; quia mouent sicut desideratum & amatum; & hoc mó do etiam est finis in rebus immobilibus. Et ad hoc non ualet ratio Philosophi: non. n. plus probat, nisi qd non mouentur; nec sunt terminus alicuius motus; nec introducuntur in esse ab ali- quo agente per motum. Ita quando dicitur, im- mobile priuat motionem passiuam in substantiis separatis, s. qd per motum non habeant esse; non autem priuat motionem actiuam. s. quin alia mo- ueant per modum agentis, uel per modum finis: Deinde cum dicit.

Causa agēs est in rebus immobilib.

Vnde & in Mathematicis nihil per hanc osten- ditur causam, neque est demonstratio ulla, eo quòd melius aut deterius, sed nec omnino nullus talium alicuius reminiscitur. Quapropter & Sophistarum qui- dam, ut Aristippus ipsas præ neglexit. In aliis enim artibus & illiberabilibus, ut Telonica, & Coriaria, eo quòd melius aut deterius dici omnia: Mathemati- cas uerò nullā de bonis, aut de malis rationē facere.

Postquam probauit causam agentem, & fina- lem non esse in immobilibus; ex hoc specialiter descendit ad ostendendum, quòd non sunt in Mathematicis, dicens sic, quòd ex hoc, quòd in immobilibus non est finis, euenit, quòd in Ma- thematicis nihil demonstratur per causam fina- lem; nec demonstratio est in eis ex hoc, quòd ali- quis finis sit deterius, uel melior; nullus enim Ma- thema-

Mathemati- ca non do- monstrant y causā fina- lem.

Metaphysicæ

thematicorū reminiscitur causæ finalis. Et iō ille Sophista Aristippus neglexit. dinumerantes sciētiās per causas finales; cuius ratio est, quia tales demonstrationes sunt in artibus illiberalibus; puta Coriaria, & Tectonica id est ædificatoria: tales enim artes considerant rationem boni, & rationem finis; & quidquid considerant, considerant propter melius, & propter deterius: artes autem Mathematicæ nullam demonstrātionem faciunt propter finem, quia nullam mentionem faciunt de ratione boni, uel mali; bonum autem & finis conuertuntur. Est ergo ratio Philosophi in hoc sciētiæ, quæ considerant causam finalem, demonstrant per finem; sed in Mathematicis nulla est demonstratio per finem, ergo Mathematicæ non considerant causam finalem. Notandū est, quod potissimæ demonstrationes sunt in Mathematicis; & ideo Aristippus demonstrationes, quæ non erant in Mathematicis, sed in Metaphysicis, uilipendebat: & hoc quia non erant in sciētiis, quæ potissimè demonstrant.

Quæreret quis, Vtrum in Mathematicis sit finis? Dicendum est, quod Mathematica ut sic, nec mouēt, nec mouētur. Nō. n. mouent, quia oē. mō. uens concernit esse existentiz; Mathematica autem in conceptu, licet non in esse, abstrahunt ab esse existentiz: ex quo ergo non mouent, non est ibi principium motus, nec finis motus: finis enim respicit agens; ex quo ergo nō est ibi ratio actionis, nec ratio finis. Mathematica etiam non mouētur, hoc est, ut sic non introducitur per motū: quia quod introducitur per motum, concernit esse sensibile; Mathematica autem abstrahit ab esse sensibili; & per consequens ut sic, non termināt motum; ergo ut sic non sunt finis. Notandum est tamen, quod differt finis, & illud, quod est finis, in quantum finis; in Mathematicis enim potest esse illud, quod est finis; & illud, quod est bonum, id est quod idem est quantitas naturalis, & quantitas Mathematica: ergo sicut illa est finis, ita & hæc: sed tamen quantitas ut naturalis, scilicet sub isto modo, est finis sub ratione finis; quia ut naturalis terminat motum; illa eadem quantitas, ut mathematica, est illud, quod est finis: quia eadem est cum naturali: sed tamen quia ut sic, nō terminat motum; non est finis in quantum finis, nec sub ratione finis.

Quo artes mechanicæ considerant finem, & bonum.

Demonstrationes potissimæ sunt in Mathematicis.

Aristippus uidebat de demonstrationes non Mathematicas.

Quæstio.

Mathematica non mouent, nec mouentur: sed quare?

Finis, & id quod est finis, differunt.

Quæstio.

An cō. sit subiectum de metaphysi.

Metaphysicæ non considerat omnia genera causarum.

piis subiecti: quia quod est extra subiectum de passionibus, non potest oriri ex eo. Verbi gratia, si aliqua passio excederet magnitudinem, quæ reperiretur extra magnitudinē; illa nō oriretur ex natura magnitudinis, sed ex aliquo superiori; cuius ambitus esset tantus, quantus esset ambitus illius passionis. Si ergo hæc sunt uera, patet, quod causa non est subiectum in hac sciētiā: passionēs enim huius sciētiæ excedunt causam: nam ista sciētiā considerat de potentia, & actu; de uno & multo; quæ excedūt ambitum causæ: quia esse in potentia, & in actu non sunt passionēs eārum tantum: sed etiam effectuum: similiter unum & multa: Cū ergo excedunt ambitum causæ, igitur causa non potest esse subiectum: oportet ergo, quod subiectum sit illud, cuius ambitū hæc passionēs non excedunt: & hoc est tantum Ens, in quantum ens. Secunda uia potest esse ex ratione huius sciētiæ ad suum subiectum: nam cum ista sciētiā sit suprema & prima: oportet, quod suum obiectum sit primus conceptus, non resoluibilis ad aliquem priorem conceptum; hoc autem impossibile est, quod sit causa; causa enim in quantum causa est quid relatum; omnis autem conceptus relatiuus est resoluibilis ad alium conceptum absolutum, tanquam ad prius; impossibile est. n. cognoscere causam in quantum causam, nisi cognoscatur illud, cuius est causa: & similiter conceptus causæ, & cuiuslibet relatiui dependens est ex conceptu sui relatiui: conceptus autem, qui est obiectum huius sciētiæ, debet esse conceptus independens: & cum conceptus Entis sit primus conceptus, & absolutissimus, & non resoluibilis: oportet, quod obiectum huius sciētiæ sit conceptus entis, in quantum ens. Concludit ergo Auicenna, quod hæc sciētiā considerat causam, uel in quantum causa, uel in quantum ens; cū ergo non possit esse subiectum in quantum causa; oportet, quod sit considerata in ista sciētiā, in quantum reducta ad ens. Ex quo concludo: eo ipso, quod non consideratur nisi per reductionem ad aliquod aliud, non potest esse subiectum huius sciētiæ; quia ex quo reducitur ad aliquod; illud, ad quod reducitur, formalius est; illud autem uocatur obiectum in sciētiā, & subiectum; quod formalius est in sciētiā: & quod ad nihil aliud formalius reducitur, sed omnia alia ad illud. Patet ergo falsitas illorum, qui ponebant, quod causarum genera erant hic considerata in hac sciētiā, sicut obiectum.

Passiones Metaphysicæ excedunt causam.

G

H

Obiectum Metaphysicæ est conceptus entis, ut ens ē.

Illud est subiectum in sciētiā, quod est formalius in sciētiā.

Quæstio.

Quæreret quis, Vtrum hæc sciētiā consideret omnia genera causarum? Respondeo. Dicendum, quod dicit Auicenna primo Metaphysicæ, quosdam dixisse, quod causa erat subiectum in hac sciētiā: ita quod genera causarum erant considerata in hac sciētiā, sicut subiectum: quod potest improbari, sicut ipse improbat multis uis. Prima uia sumitur ex habitudine, quæ est inter subiectum, & passionēs: nam passio sic se debet habere ad subiectum, quod debet oriri ex principiis subiecti; nec debet esse maioris ambitus, quam sit ipsum subiectum: si enim passionēs excederent subiectum, non possent oriri ex princi-

Quæreret quis, Vtrum hæc sciētiā in speciali consideret causam finalem? Respondeo. Dicendum est, quod sic; quod patet sic: hæc sciētiā considerat ens in quantum ens, ergo debet considerare illud, in quo maximè saluatur ratio entis; illud autem, in quo maximè saluatur ratio entis, est finis omnium entium. Nam illud, in quo maximè saluatur ratio entis; est ipsum primum ens: primum autem ens est finis omnium entium; quia omnia suo modo appetunt assimilari primo enti.

ti. Sic ergo hæc scientia considerat ens, in quantum ens; & ex hoc cōsiderat primum ens; & quia primum ens est finis omnium entium; concludit, quod considerat causam finalem.

Questio.

Quæreret quis, Vtrum hæc scientia consideret causam agentem? Respondeo, dicendū est, quod sic; nam cum hæc scientia consideret substantias separatas; substantiæ autem separatæ se habent in ratione agentium respectu inferiorum; considerabit causam agentem: nam substantiæ separatæ, maxime prima causa, quæ cadit sub cōsideratione huius scientiæ; respectu aliorum entium, & est mouens, & est finis: ita quod in idem incidit causa mouens, & causa finalis: & ideo ista scientia, quæ considerat primam causam, considerabit causam mouentem.

Cā agēs, & finalis considerantur.

Questio.

Quæreret quis. Vtrum hæc scientia consideret formalem causam? Respondeo. Dicendum est, quod sic; causa enim formalis rei dat entitatē rei; illa ergo scientia, quæ considerat ens in quantum ens, debet considerare formalitatem. Notandum tamen, quod differt considerare formalitatem in se, & formalitatem in hoc: sicut differt cōsiderare animal in se, & animal in homine: sicut enim animal in homine non est nisi homo; ita formalitas in hoc, puta homine, non est nisi homo: Considerare ergo formalitatem in se; puta quid est quidditas, pertinet ad hanc scientiam: sicut patet ex Septimō huius: considerare autem formalitatem in hoc, pertinet ad alias scientias: Sicut Geometria non considerat formalitatem in se; sed formalitatem in magnitudine; & huiusmodi non est, nisi considerare magnitudinem: quia (ut dictum est) formalitas in magnitudine non est nisi magnitudo: ita quod hæc scientia considerat formalitatem per se: si autem considerat formalitatem in hoc, est ex consequenti: E contrario autem in aliis scientiis: quia primò considerant hoc, & considerando hoc considerant formalitatem: sicut Geometria considerat magnitudinem; & hanc considerando, considerat formalitatem in magnitudine.

Differentia inter formalitatem in se, & in hoc.

Quæreret quis. Vtrum hæc scientia consideret causam materialem? Respondeo. Dicendum est, quod non ita principaliter, sicut alias causas: & hoc, quia materia non est causa totius entis, sed tantū entis particularis, & entis mobilis; & ideo si consideratur in ista scientia, non consideratur, nisi in quantum saluatur in ea ratio entis. Deinde cum dicit.

Materia nō est cā totius entis, sed eius particularis.

At uerò si scientia causarum sunt plures, & altera alterius principia; quæ earum est dicenda, quæ queritur? aut quis maxime res quæ sitas est eas scire habentium?

Postquam quæsiuit, Vtrum unius scientiæ uel plurium sit considerare omnes causas: supposito quod sit plurium, quærit, Quæ illarum debet dici scia, quæ queritur & c? Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit unam quæstionem, quæ habet duas partes: secundò per tractat unam par-

A tem: Secunda ibi, [Contingit enim eidem,] Prima pars quæstionis est, si diuersæ causæ considerantur à pluribus scientijs, quæ illarum debeat dici scientia, quæ queritur, an illa, quæ considerat causam finalem? an illa, quæ considerat causam formalem, uel efficientem? Secunda pars quæstionis est: si aliqua res habet plures causas, quis maxime cognoscit illam rem, illorum, qui considerant diuersas causas illas? Deinde cum dicit.

Contingit enim eidem omnes modos causarum inesse, ut domus. Vnde quidem motus ars, & edificator: cuius uerò causa opus, & materia terra, & lapides species uerò ratio.

Pertractat unam partium prædictarum; & diuiditur in duas partes; quia primò pertractat unam partem prædictæ quæstionis: secundò resumit illam quæstionem: secunda ibi, [Igitur ex dudum determinatis.] Dicitur ergo, quod eidem rei contingit esse multos modos causarum; quod patet in rebus naturalibus, & in rebus artificialibus, de quibus ponit exemplum. Nam domus habet principium efficiens, sicut artem, & edificatorē; sic domus est aliquis finis, cuius causa fit; sicut opus, & usus; similiter domus est materia, sicut lapides, & ligna; similiter domus est aliqua forma, & species, sicut ratio, & proportio inter partes domus. Deinde cum dicit.

Vna & eadem res habet plures causas: & una & eadē scientia plures considerat causas.

B

Igitur ex dudum determinatis, quam decet uocare scientiarum sapientiam?

C

Resumit quæstionem supradictam, scilicet, supposito, quod una res possit habere multas causas; & quod plures scientiæ considerent plures causas, quæ illarum dici debeat sapientia? & primò format rationem suam: Ex determinatis dudum, id est in Primo, hoc est, secundum determinata de sapientia in Primo libro, quæ scientiarum considerantium causas, debet uocari sapientia, Vtrum illa, quæ considerat causam formalem, uel finalem, & sic de alijs? Deinde cum dicit.

Qua scientia meretur uocari sapientia.

Habet enim rationem quamlibet appellari, in quantum senior, & principalior; cui ueluti seruientes, nō contradicere scientias alias, certum est; quæ finis & boni talis est. Huius enim causa sunt cætera.

D

Adducit rationes pro tribus causis, & primò pro causa finali: secundò pro causa formali, ibi, [In quantum uerò primarum causarum.] tertio pro causa efficienti, ibi, [Circa generationes uerò, & actus.] Primò ergo adducit rationem pro causa finali, dicens, quod licet habeat aliquam rationem, quod scientia considerans quamcunque causam, appelletur nomine sapientiæ; tamē specialis ratio uidetur de causa finali: in quantum enim sapientia est senior, & principalior alijs scientiis, cui aliæ scientiæ non contradicunt, sed subseruiunt; intantum certum est, quod sapientia est respectu finis, propter quem, scilicet finē, cætera sunt: Est ergo ratio Philosophi in hoc: scientia principalissima, quæ uocatur sapientia; debet esse respectu principalissimi principii, & principalissimæ causæ: cum ergo causa finalis sit principii-

Sapientia est respectu finis.

Metaphysicæ

*Finis quo
causatur.*

cipalissima causa, propter quam sunt omnes alię causa: ergo sapientia est respectu finis. Notandum est, quod finis est causa causarum: nam finis mouet agentem; agens introducit formam: & forma perficit materiam; ergo finis præcedit agentem, & forma materiam: igitur bene dictum est, quod finis est illud, propter quod cętera sunt. Notandum est etiam, quod sapientia considerat altissimas causas, & primas: cum ergo finis sit prima causa, & altissima respectu omnium; bene dictum est, quod sapientia debet considerare causam finalem: Vtrum autem hæc scientia hanc cõsideret, disputatum est statim supra. Deinde cum dicit.

In quantum uero primarum causarum, & maximè scibilis, definitiua est esse substantia, utique erit talis.

Ponit rationem pro causa formali: & diuiditur in duas partes: primò ponit rationem suam: secundo probat quoddam, quod dixerat, ibi [Multis enim modis.] Primò enim dicit, quod in quantum sapientia est consideratio primarum causarum, & consideratio maximè scibilis, in tantum uidetur, quod sit consideratiua substantiæ, & formæ; quæ quidem substantia, & forma est definitiua ipsius esse: esse dico definitiui, & esse essentialis: Est ergo ratio Philosophi in hoc: illa sapientia, quæ considerat maximè scibile, debet considerare causam, quæ maximè facit scire; causa formalis est huiusmodi; quia est certificatiua ipsius esse: ergo sapientia considerabit causam formalem, Deinde cum dicit.

Multis enim modis rationem scientibus, magis quidem scire dicimus eum, qui nouit in ipso esse, quid ipsa res, quam in non esse: & horum eorundem aliud alio magis, & maximè quid est, et non quantum, aut quale, aut aliquid facere, aut pati, apta nata est.

Probat quoddam, quod dixerat, scilicet, quod causa formalis maximè facit scire, sicut supposuerat in ratione: Et diuiditur in duas partes, quia primò probat, quod causa formalis facit maximè scire essentiam rei: secundo probat, quod hoc etiam habet ueritatem in accidentibus, ibi [Amplius autem & in aliis.] [Dicit ergo, dictum est, quod formalis causa est certificatiua esse, & facit maximè scire: quod patet, quia scientibus idem per multos modos, magis dicimus scire eum, qui nouit esse rei, quam illum, qui non nouit esse: de numero illorum, qui nouerint esse rei, magis nouit ille rem, qui nouit quid est rei, quam ille, qui nouit quantitatem rei; quàm etiam ille, qui nouit, quid est apta nata facere res. uel quid est apta nata pati: Est ergo ratio Philosophi in hoc: formalitas, & quidditas rei magis ducunt in notitiam rei, quàm quodlibet eorum consequentium: ergo formalitas, & quidditas facit magis scire rem, quàm quodlibet consequentium. Notandum est, quod Arist. imaginatur quidditatem immediate: secundo imaginatur accidentia, tanquã quæ-

Causa formalis facit maximè scire; quia dat esse. hinc in diffinitione ipsius scire primo Post. per eam intelligenda est causa formalis tantum.

dam extrinseca, & quasi quædam aduentitia: sicut primò intelligimus quidditatem humanitatis in habente humanitatem, hoc est prius humanitatem, secundariò accidentia, & quasi ex consequenti: & quia ipsa quidditas immediate aspicit habentem quidditatem; ideo magis declarat habentem quidditatem, quàm quodlibet consequentium accidentium. Notandum est etiam, quod notitia potest haberi de re negatiue, noscendo. i. non esse hoc, uel illud: uolenti. n. uenire ad notitiam rei, non est modicum scire, quod illud, quod quaeritur; non est hoc, uel illud: puta uolenti noscere naturam hominis, non est parua portio scire, quod illud; quod quaeritur, non est aliqua aliarum specierum: Hęc autem scientia, quæ habetur de non esse, habetur per notitiam rei in generali; quia cognitio rei in speciali habetur per cognitionem ipsius esse, non per cognitionem ipsius non esse; postquam enim scitur de re ipsum non esse per notitiam generalem; quaeritur ipsum esse rei, & etiam ipsa essentia, ut habeatur notitia rei in speciali; quantum enim excedit notitia specialis notitiam generalem; tantum excedit notitia de esse notitiam, quæ est de non esse. Et ideo bene dicit Philosophus, quod magis dicimus scire de re, qui scit ipsum esse, quàm illum, qui scit de re ipsum non esse. Posset hoc aliter declarari: omnis notitia priuationis oritur ex habitu; & ois demonstratio negatiua oritur ex affirmatiua: similiter proportio negatiua ex affirmatiua; ideo. n. ista est uera, bonum non est malum; quia ista est uera, bonum est bonum: & ideo ista uera est, homo non est asinus; quia ista est uera, homo est homo. Si ergo ita est, & notitia habita de ipso esse, est radix, & fundamentum notitiæ, quæ habetur de non esse: unumquodque enim magis scitur, quando scitur in sua radice, & in suo principio primo: ergo. Deinde dicit.

Amplius autem & in aliis scire singula, & quorum demonstrationes sunt: tunc putamus existere, quando scimus quid est: ut quid est tetragonizarc? quia mediæ inuentio; similiter autem & in aliis.

Postquam probauit, quod substantia, & natura rei magis scitur per quidditatem, quàm quando scitur per consequentia: hic probat etiam habere ueritatem circa accidentia; quia natura accidentis tunc maximè scitur, quando scitur quid est natura ipsius accidentis. Dicit ergo sic: quod amplius & in aliis à substantiis, scilicet in accidentibus, quorum sunt demonstrationes; tunc maximè dicuntur scire illa, quando scimus de illis, quod quid est ita: & ponit exemplum, ut tunc scimus tetragonismum, quando scimus, quod quid est eius, scilicet quod tetragonismus est inuentio medię lineæ: sicut dico de tetragonismo, ita de aliis. Vocatur autem tetragonismus superficies æquidistantium laterum, ut quadrata, quam tamen dicimus quadrare; quia inuenimus quadratum illi æqualem: quod non est aliud nisi inuenire lineam mediã in proportionem inter latera superficię, & ex cuius

Quo de re habeatur notitia negatiua.

Cognō affirmatiua, melior cognōne negatiua.

Quando aliquid magis scitur.

Tetragonismus quid.

cuius ductu fit quadratum, æquale superficiei non quadratæ. Quod, ut melius pateat; ponamus exemplum in numeris: sex enim est in media proportione inter quatuor, & nouē. sex enim ad quatuor est in proportione sexquialtera. nouē autem ad sex est proportio similiter sexquialtera: si autē ducatur quatuor in nouem; ex ductu istius in illum fiunt triginta sex. Similiter si ducatur senarius, qui fuit in media proportione in seipso, certè fiunt triginta sex: ergo illud quadratum, quod fit ex ductu istius numeri, scilicet senarij in seipsum, est æquale numero, qui fit ex ducatu quaternarij in nouennarium. Similiter ponatur exemplum in continuis: sint tres lineæ. A. B. & C. sicut se habet. A. ad B. ita B. ad C. ita quod B, sit in media proportione inter A, & C. tunc quadratum, quod fit ex ductu in seipsum, est æquale superficiei non quadratæ, quæ fit ex ductu ipsius A. in ipsum C. ergo benè dictum est, quod inuenire lineam, est inuenire quadratum æquale superficiei non quadratæ. Notandum est, quod aliqua sunt, quæ respiciunt naturam accidentium per modum essentialium; aliqua, quæ respiciunt per modum accidentalium: aliter enim dicimus albedinem esse colorem, aliter albedinem esse clarum: color enim est de essentia albedinis, claritas autem accidit albedini; Sicut ergo in substantia ipsa quidditas; quia propinquius aspicit substantiam; magis notificat eam, quàm ipsum accidens: sic in accidentibus, ipsum quod quid est accidentis magis notificat ipsum esse accidentis, quàm accidens ipsius accidentis. Deinde cum dicit.

Circa generationes uerò, & actus, & circa omnem transmutationem opinamur nos perfectè cognoscere, quando cognoscimus principium motus. Hoc autem alterum, & oppositum fini.

Ponit rationem pro causa efficienti, & diuiditur textus; quia primò ponit rationem suam: secundò concludit, quod alterius scientiæ est considerare aliam & aliam causam principaliter. ibi, [Quapropter uidetur.] Dicit ergo, quod circa generationem, & actum, & circa omnem transmutationem, tunc maximè cognoscimus, quando cognoscimus principium motus: cuius ratio est; quia in iis, quæ habentur per motum, causa efficiens uidetur tenere principalitatem; nam motus non est, nisi actus mobilis à mouente, hoc autem mouens est quid oppositum fini, & alterum ab eo. Notandum est, quod per prædicta Aristo. non intendit ostendere, nisi quod diuersæ causæ habent diuersas principalitates in diuersis scientiis: nam in illa scientia, quæ est ordinatio aliarum, & ad quam alia ordinantur; uidetur tenere principalitatem finis, qui est causa causarum in illa scientia, quæ respicit maximè scibile; & quia natura scibilitatis respicit maximè formam, & est per formam, uidetur obtinere principatum forma; & quia una & eadem substantia est ordinatiua & suprema respectu aliorum, & respicit maximè scibile, in

*Proportio-
mos aliquot.*

*Natura ac-
cidentium de-
piscitur re-
spicitur.*

3. Pby. 6.

*Diuerfa ca-
usa diuersi-
modi præ-
minet in sci-
entijs diuer-
sis.*

A omni una, & eadem scientiâ consideratur forma, & finis; sicut in Metaphysica: nam Metaphysica propriè est de prima forma, & ultimo fine: In iis autem, quæ sunt per motum & transmutationem uidetur obtinere principatum causa agens; quia motus non est aliud, nisi actus mobilis à mouente. Notandum est etiam diligenter, quod Philosophus dicit, quod finis, & efficiens sunt diuersa, & opposita: cuius ratio est; quia licet finis sit primum in intentione, est tamen ultimum in operatione, & executione. Vnde ipsum agens respicit motum, sicut principium, à quo effectiue initiatur motus; finis autem respicit motum, sicut terminans motum; & quo habito cessat motus: Et ideo finis agenti opponitur; quia agens præcedit motum, finis autem sequitur; licet in intentione præcedat agentem. Deinde cum dicit.

Quapropter uidetur alterius esse scientia causarum harum singulas speculari.

Concludit, quod per prædicta manifestum est, quod speculari singulas causas est alterius, & alterius scientiæ; quia ostensum est, quod in diuersis rebus diuersæ causæ uidentur habere principalitatem; in iis, quæ sunt per motum, causa agens: in scibilibus quod quid est: in iis autem, quæ sunt ad finem; ipse finis.

At uerò de principiis demonstrationis, Vtrum unius scientiæ est, aut plurium, dubitatio est. TEX. 4.

C Postquam Philosophus disputauit de consideratione causarum; hic disputat de primis principiis demonstrationis, & maximè de hoc principio, De quolibet affirmatio, uel negatio: Et circa hoc tria facit, primò ponit quæstionem suam: secundò arguit ad unam partem, ibi [Vnius igitur esse non est rationale] tertio arguit ad partem oppositam, ibi [At uerò si alia.] Prima adhuc diuiditur in tres: primò ponit quæstionem suam: secundò declarat quoddam, quod dixerat, ibi, [Dico autem demonstratiuas.] tertio redit supra quæstionem suam, eam repetens, ibi [Vtrum harum una scintia.] Dicit ergo primò; At uerò dubitatio est de primis principiis demonstrationis, utrum considerare ea, sit unius scientiæ, aut plurium. Deinde cum dicit.

D *Dico autem demonstratiuas communes opiniones, ex quibus demonstrant: ut quoniam omne necessarium est aut dicere, aut negare; & est possibile simul esse, & non esse: & quæcumque tales propositiones.*

Manifestat, quod est principium demonstrationis dicens; Dico autem, id est uoco demonstratiuas, hoc est, principia demonstrationis, communes opiniones, hoc est, de quibus omnes opinantur; & circa quæ nullus errat: ex quibus opinionibus demonstrant omnes scientiæ, sicut est istud principium, Omne, quod est, necesse est esse, uel non esse: & impossibile est idè de aliquo affirmare, & negare. & si aliqua sunt si miles propositiones. Deinde cum dicit.

K *Vtrum*

*Finis, & ef-
ficiens sunt
opposita.*

*Principium
demonstrati-
onis quod.*

Metaphysicæ

Vtrum harū una scientia et substantia, aut alia? Et si non una est, quam oportet appellare, quæ nunc est quaesita.

Repetit quaestionem suam, & est, Vtrum omnium principiorum sit una scientia, uel plures? & Vtrum illa scientia, quæ considerat de substantia; consideret de principijs? uel si alia de substantia, alia de principijs, Quæ earum debeat dici philosophia prima, quæ nunc est quaesita? Notandum est, quod Philosophus uocat prima principia communes opiniones; cuius ratio est; quia ipsa prima intellecta, quæ sunt prima principia, sunt nota omnibus; ita quæ communiter de illis opinantur: illa autem, quæ eliciuntur ex iis principijs intellectis, non sunt nota omnibus; sed solum sapientibus: Principia enim in sua prima apprehensione statim apprehenduntur ab omnibus: sicut, quod Omne totū est maius sua parte: & ideo hæc propter generalitatem apprehensionis uocantur communes apprehensiones, & claræ: Alia autem quæ eliciuntur ex istis, sicut conclusiones; quia non habentur nisi per magnum discursum, nec eas habere est, nisi sapientum: ideo possunt uocari propriæ opiniones, & occultæ: prima possunt dici nota omnibus; ista autem nota sapientibus. Deinde cum dicit.

Prima principia cur dicantur cōnes opinio.

Propriae opiniones quæ.

Vnius igitur esse, non est rationale. Quid enim magis Geometria, quam qualiscunque de his est proprium audire? Si igitur similiter qualiscunque sit, omnium uerò non contingit, sicut nec aliarum: ita neque ipsas substantias cognoscentes, proprium est de istis cognoscere.

Obiicit ad unam partem, ostendendo, quod hæc principia considerare non spectat ad unam scientiam; nec etiam ad illam, quæ considerat substantiam: Et diuiditur textus; quia primò ostendit, quod illa scientia, quæ considerat de substantia, non considerat hæc principia: secundò ostendit, quod etiam scientiæ particulares ista non considerant, ibi [Simul autem, & quomodo erit eorum scientiam?] ita quod prima ratio ostendit, quod Metaphysica sola non considerat hæc principia: secunda, quod nec etiam aliarum scientiarum particulares. Dicit ergo primò: unius scientiæ non est rationale considerare ista principia; quia non est maior ratio de una scientia, quam de alia: de iis enim non est magis obaudire considerationi Geometriæ, quam alterius: omnes uerò scientias considerare hæc principia, non conuenit; quia una scientia unū considerat: sicut autem non est unius scientiæ cuiuscunque considerare ista principia, sic nec scientiæ, cognoscentis substantiam, quam uocamus Metaphysicam; est proprium cognoscere de huiusmodi principijs. Est ergo ratio Philosophi in hoc: unius scientiæ cuiuscunque non est considerare prima principia; cum ipsa sint communia omnibus; ergo nec illius, quæ considerat substantiam, hanc autem uocamus Metaphysicam. Vbi notandum est, quod substantia uidetur ef-

Vnius scilicet que scientia non est considerare prima principia.

se quoddam ens, diuisum contra subiecta aliarum scientiarum; sicut ergo aliarum scientiarum propter particularitatem subiecti diuisi contra substantiam, alia subiecta non considerant, principia prima communia omnibus scientiis: nec illa scientia, quæ considerat substantiam (quia substantia uidetur esse quid contra diuisum contra alia subiecta) considerabit ista principia communia.

Quæreret quis, Vtrum hæc ratio ualeat: aliarum scientiarum non considerant hæc principia; ergo nec illa, quæ considerat substantiam? Respondeo. Dicendum est, quod non ualeat: illa enim eadem scientia, quæ considerat substantiam; considerat ens in quantum ens: scientiæ autem aliarum, quæ considerant alia subiecta, utpote magnitudinem, & numerum; non oportet, quod considerent ens in quantum ens. Ratio autem huius differentie est; quia ratio entis inter omnia prædicata primò, & etiam principaliter saluatur in substantia: & ideo oportet, quod illa scientia, quæ considerat ens in quantum ens; consideret illud, in quo inter prædicata saluatur primò ratio entis: nec sic autem saluatur ratio entis in subiectis aliarum scientiarum sicut in substantia: ideo non oportet, quod aliarum scientiarum, quæ considerant alia entia; considerent ens in quantum ens. Si ergo una scientia consideret ens in quantum ens, & consideret substantiam; & illa, quæ considerat ens in quantum ens, consideret hoc principium.

Questio.

Rō entis primò, et præcipue saluatur in substantia. A. l. prædicamenta.

De quolibet affirmatio, uel negatio: patet, quod illa scientia, quæ considerat substantiam, potest considerare hoc principium, & alia principia communia: Et patet, quod motuum illorum non ualebat: subiecta aliarum scientiarum, ita sunt contra diuisa contra alia subiecta, quod non includunt aliquod subiectum generale, ad quod sequitur hoc principium, De quolibet affirmatio &c. illa autem scientia, quæ considerat substantiam ita habet subiectum contra diuisum contra alia subiecta, quod ad ipsum sequitur ens, ad quod pertinet istud principium, De quolibet affirmatio, uel negatio, &c. Deinde cum dicit.

Simul autem, & quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & unumquodque horum existit ens, & nunc nouimus. Vtuntur ergo eis, ut notis artes aliarum.

Ostendit, quod ad aliquam scientiam particularem non spectat considerare principia: & hoc probat per duas rationes, prima in principio: secunda ibi, [Si autem de iis est demonstratio.] Prima ratio talis est. Illud, quod supponitur à scientia, non consideratur à scientia; prima principia supponuntur in qualibet scientia; ergo non considerantur in scientia qualibet: Et hoc est, quod dicit: quomodo est ipsorum principiorum scientia aliqua particularis; nec enim statim nouimus, quod unumquodque istorum principiorum est aliquid existens: & omnes aliarum

aliæ scientiæ, & artes particulæres utuntur istis principijs, ut per se notis. Notandum est, quod illud, quod prima impressione imprimitur in anima, ens est; quod autem secunda impressione imprimitur, est hoc ens, uel illud: illud autem, quod secundariò imprimitur in anima, supponit, quod primò imprimitur: cum ergo aliæ scientiæ ab ista, sint circa hoc ens, uel illud; & hæc scientia circa ens in quantum ens; aliæ scientiæ sunt circa illud, quod secundariò imprimitur, & ista circa illud, quod primò imprimitur: ergo subiectum aliarum scientiarum supponit subiectum istius, & cum principia prima orientur ex subiecto istius, scilicet ex ente in quantum ens, oportet quod omnes aliæ scientiæ supponant ista principia, sicut supponunt subiectum huius scientiæ. Notandum est etiam; quod principia, quæ sunt fundata super terminos communes, statim occurrunt intellectui, sicut & ipsi termini communes; sicut statim occurrit natura entis, ita & hoc principium. De quolibet affirmatio &c. Et idem Philosophus, quod prima principia supponuntur tanquam nota omnibus. Si enim prima principia fundarentur super terminos speciales; cum natura terminorum specialium non statim pateat omnibus; nec talia principia fundata super tales terminos statim paterent; nec supponerentur ab omnibus artibus, tanquam nota omnibus. Deinde cum dicit.

Si autem demonstratio est de his, oportebit aliquod igitur esse subiectum; & hæc quidem passionis: illa uero dignitates eorum. Namque de omnibus esse demonstrationem, est impossibile: Necessè enim ex aliquo esse, & circa aliquid, & aliquorum demonstrationem. Quare accidit esse unum genus aliquod monstratorum. omnes enim demonstratiuæ dignitatibus utuntur.

Ponit secundam rationem, & est ratio talis; Si scientia esset de dignitatibus, ita quod dignitates demonstrarentur in scientia, sequeretur, quod dignitates demonstrarentur cum subiecto: quia quæcunque demonstrantur, de subiecto demonstrantur; quod autem dignitates demonstrarentur de aliquo subiecto, impossibile est: si enim dignitates demonstrarentur de aliquo subiecto, sequeretur, quod omnes scientiæ particulæres conuenirent in uno subiecto. Sicut enim omnes scientiæ particulæres conueniunt in dignitatibus, ita conuenirent in subiecto, de quo demonstratur; & sic omnium demonstratorum in quacunque scientia particulari esset idem subiectum, sicut sunt eadè dignitates. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit: quod si de his, scilicet dignitatibus esset demonstratio; oportebit, quod ista demonstratio sit circa aliquod genus subiecti, de quo demonstrantur dignitates: In omni enim demonstratione est subiectum, & passio, & diffinitio; subiectum autem, & dignitas non demonstrantur; impossibile est enim demonstrationem esse de omnibus: omnis enim demonstratio ex aliquibus est,

A quantum ad dignitates; & circa aliquid, quantum ad subiectum; & aliquorum, quantum ad passiones. Si ergo dignitates demonstrarentur ex aliquibus prioribus (quod est impossibile; quia dignitatibus non sunt priora principia) demonstrarentur etiam circa aliquod subiectum: si autem ita esset, accideret omnium demonstratorum in quacunque scientia particulari esse unum subiectum, omnes enim scientiæ demonstratiuæ utuntur dignitatibus, ergo conueniunt in dignitatibus: si autem conueniunt in dignitatibus, conueniunt & in illo subiecto, de quo demonstrantur dignitates. Deinde cum dicit.

At uero si alia, quæ substantia, & quæ de his, quæ earum principaliter, & prior est? Vniuersaliter enim maximè omnium principia sunt dignitates. Et si non est Philosophi, cuius erit alterius determinare ueritatem, & falsitatem?

B Probat, quod ad aliam scientiam, quam ad illam, quæ considerat substantiam; non spectat considerare principia; Et hoc est, quod dicit: si qua alia scientia considerat de principijs, & alia de substantiis; dubium est, quæ istarum sit prior, & principalior? uidetur enim, quod illa scientia, quæ considerat substantiam sit prima Philosophia: quæ considerat etiam principia; dignitates enim uniuersaliter sunt principia respectu omnium, si ergo non cadunt sub speculatione primi Philosophi, non erit dare, quæ alia scientia sit, quæ speculatur ueritatem & falsitatem in eis: & sic remanebunt incognita. Notandum est, quod ratio Philosophi consistit in hoc, eiusdem facultatis uidetur esse considerare substantiam, & considerare principia: si enim essent duæ facultates, non esset facile dignoscere, quæ harum esset maior: eadem. n. scientia principalis, quæ considerat substantiam, considerat principia. Cōsistit etiam secunda ratio Philosophi in hoc: dignitates sunt principia respectu omnium, ergo de eis nō potest determinari in una scientia; nāque idem pluries repeteretur; ergo oportet, quod de istis dignitatibus determinetur in una scientia communi. scilicet in prima Philosophia, cuius est cōsiderare communia. Notandū est, quod hanc questionem determinat Philosophus in Quarto huius; ostendens, quod ad eandem scientiam, ad quam spectat consideratio entis in communi, spectat consideratio principiorum, & maximè huius, De quolibet affirmatio, uel negatio &c. & ita patuit superius, quod ratio primatenet. Dictum est enim, quod non est simile de Metaphysica: quæ considerat substantiam, & de alijs scientiis, quæ considerant alia scibilia particularia: aliæ autem rationes, quæ concludunt, quod aliæ scientiæ utuntur istis dignitatibus, & non probat eas; uerum concludunt: quia in ista est uirtus demonstrationis, quod ipsæ non demonstrantur; cum etiam primus Philosophus nō consideret illas dignitates, ipsas demonstrando; sed solum disputauit illas, contradicendo negantibus.

C Notandum est, quod ratio Philosophi consistit in hoc, eiusdem facultatis uidetur esse considerare substantiam, & considerare principia: si enim essent duæ facultates, non esset facile dignoscere, quæ harum esset maior: eadem. n. scientia principalis, quæ considerat substantiam, considerat principia. Cōsistit etiam secunda ratio Philosophi in hoc: dignitates sunt principia respectu omnium, ergo de eis nō potest determinari in una scientia; nāque idem pluries repeteretur; ergo oportet, quod de istis dignitatibus determinetur in una scientia communi. scilicet in prima Philosophia, cuius est cōsiderare communia. Notandū est, quod hanc questionem determinat Philosophus in Quarto huius; ostendens, quod ad eandem scientiam, ad quam spectat consideratio entis in communi, spectat consideratio principiorum, & maximè huius, De quolibet affirmatio, uel negatio &c. & ita patuit superius, quod ratio primatenet. Dictum est enim, quod non est simile de Metaphysica: quæ considerat substantiam, & de alijs scientiis, quæ considerant alia scibilia particularia: aliæ autem rationes, quæ concludunt, quod aliæ scientiæ utuntur istis dignitatibus, & non probat eas; uerum concludunt: quia in ista est uirtus demonstrationis, quod ipsæ non demonstrantur; cum etiam primus Philosophus nō consideret illas dignitates, ipsas demonstrando; sed solum disputauit illas, contradicendo negantibus.

D spectat consideratio entis in communi, spectat consideratio principiorum, & maximè huius, De quolibet affirmatio, uel negatio &c. & ita patuit superius, quod ratio primatenet. Dictum est enim, quod non est simile de Metaphysica: quæ considerat substantiam, & de alijs scientiis, quæ considerant alia scibilia particularia: aliæ autem rationes, quæ concludunt, quod aliæ scientiæ utuntur istis dignitatibus, & non probat eas; uerum concludunt: quia in ista est uirtus demonstrationis, quod ipsæ non demonstrantur; cum etiam primus Philosophus nō consideret illas dignitates, ipsas demonstrando; sed solum disputauit illas, contradicendo negantibus.

Oēs scientia demonstratiua uniuersaliter dignitatibus.

Eiusdē scientia est considerare substantiam, et prima principia.

Tex. c. 7. & inde.

Quæ prima impressione imprimitur in anima, ens est.

Ex hoc habere potest, oēs alias scientias subalternari Metaphysicæ, subalternatiōe non uniuersalica, sed analogica.

Dignitates demonstrari non possunt.

Eadem ferè habetur ex primo & secundo Post. & 4. huius.

Cuiuslibet demonstrationis insunt.

Metaphysicæ

TEX. 5.

Totaliter qua substantiarum, utrum una omnium sit, aut plures scientia?

Postquam posuit questiones de consideratione scientiæ quantum ad causas, & principia prima, hic multiplicat questiones circa eandem considerationem quantum ad substantiam: Et diuiditur in duas partes, quia primò querit unam questionem de consideratione substantiæ in se: secundò de consideratione in respectu ad accidens ibi, [Amplius autem utrum circa substantiam.] Prima in duas: quia primò ponit questionem: secundò arguit ad unam partem, ibi: [Vnâ verò omnium.] Querit ergo primò, Vtrum uniuersaliter omnium substantiarum sit una scientia, an plures? Notandum est, qd Comm. dicit, qd si una scia esset omnium substantiarum, uideretur qd substantia diceretur uniuocè, & secundum unam rationem de omnibus substantiis; & sic omnes substantiæ essent generabiles, & corruptibiles: si autem plures scientiæ considerant omnes substantias, aut illæ substantiæ, quæ cadunt sub diuersis scientiis; erunt consimiles, aut diuersæ: si igitur fuerint rō similes, continget quòd scientiæ substantiarum sint unius scientiæ; & si non fuerint consimiles, tunc hoc nomen, Substantia, diceretur purè equiuocè de substantiis: & tunc substantiarum scientiæ non reducerentur in unam scientiam: quod est impossibile: Igitur Cōmentator uidetur dicere, quòd substantia non dicitur nec purè uniuocè; nec purè equiuocè de omnibus substantiis, sed analogicè: cuius ratio est; quia nihil est uniuocè substantiæ materiali, & immateriali: substantiæ etiam materiales; etiam analogiam habent ad immateriales. Deinde cum dicit.

Si quidem ergo non una, cuius substantiæ ponenda est scientia?

Ponit rationem ad probandum, quòd nō sunt plures scientiæ respectu omnium substantiarum; dicens, quòd si non est una scientia respectu omnium substantiarum, non potest faciliter assignari ratio, cuius substantiæ sit hæc scientia; cuius ratio est, quia non uidetur maior ratio, quod sit de una substantia, quàm de alia. Deinde cum dicit.

Vnam uerò omnium non est rationabile. Etenim demonstratiua una de omnibus erit utique per se accidentibus. siquidem demonstratiua omnis circa aliquod subiectum, speculatur per se accidentia ex communibus opinionibus. Et circa idem igitur genus accidentia per se eiusdem est speculari ex eiusdem opinionibus. Nam circa ipsum quia unius, & ex quibus unius, siue eiusdem, siue alterius. Quare & accidentia, siue hæc speculantur, aut ex his una.

Probat, quòd non potest esse una scientia respectu omnium substantiarum, dicens; quòd non est rationabile, quòd sit una scientia respectu omnium substantiarum; quia sic esset una scientia demonstratiua omnium accidentium, & omnium substantiarum: ratio autem huius est, quia omnis scientia demonstratiua speculatur per se accidē-

tia circa aliquod subiectum; per consequens opinioniones, id est per dignitates: ita quòd eadem scientia, ex eisdem opinionibus, circa idem subiectum speculatur eadem accidentia: Verum est, quòd ipsa scientia, quæ demonstrat passiones, uersatur circa ipsum Quia; circa autem subiectum, propter quid, siue circa principia, ex quibus est demonstratio; aliquando uersatur unus & idem, qui uersatur circa quia; aliquando alius: aliquando enim unius scientiæ est considerare quia, & pp quid, aliquando unius quia & alterius propter quid, Et hoc est, quòd dicit Philosophus, quòd siue unius scientiæ, siue alterius, &c. concludit ergo ex dictis: quòd si una scientia, siue plures considerent substantias, speculabuntur etiam accidentia, quæ sunt circa substantias; quasi dicat, si una scientia consideret omnes substantias, considerabit etiam accidentia omnium substantiarum: si aut plures sciæ uersantur circa substantias, uersantur circa etiam accidentia substantiarum. Notandum est, quòd ratio Philosophi in breui est hæc: scientiæ ideo uersantur circa subiectum, quia probant passiones, & accidentia de subiecto: non enim imaginandum est, quòd duæ scientiæ sint circa subiectum, & accidens; sed una & eadem; quia scientia non est nisi explicatio accidentium de natura subiecti; ergo si una scientia considerat omnes substantias, considerabit omnia accidentia per se omnium substantiarum, demonstrando ea de omnibus subiectis; quod est impossibile. Notandum est, quòd aliquando contingit, quòd Quia, & Propter quid pertinent ad eandem scientiam; ita quòd si contingat, quòd aliquod principium demonstret aliquam conclusionem, etiam illud principium poterit demonstrari in eadem scientia: ut si demonstraretur habere tres de triangulo per hoc, quòd angulus extrinsecus est æqualis duobus intrinsecis, sibi oppositis: etiam illud principium poterit demonstrari à Geometra. Aliquando contingit, quòd quia, & propter quid pertinet ad diuersas scientias: quia de eo, de quo inferior scientia dicit Quia, superior dicit Propter quid: ut Musicus probat, quòd tonus nō diuiditur in duo semitona æqualia, pro eo, quòd sex quioctaua proportio diuidi non potest in duo æqualia, hoc dicit musicus ita esse; sed propter quid, nō dicit, sed Arithmeticus hoc probat, dicens; hoc contingere, quia est proportio siue per particulari. Notandum est etiam, quòd non potest esse diuersitas in scientiis; ita quòd una uersetur circa subiectum, & alia circa accidens per se illius subiecti; quia scientia nō uersatur circa accidens, nisi propter subiectum explicandum; nec circa subiectum, nisi ut sciatur natura accidentis per se illius subiecti: bene potest tamen esse diuersitas in principiis, & in modo considerandi: quia de illo eodem, de quo dicit inferior tantum esse, & quia est; dicit superior propter quid est, sicut de ista passione; sex quioctauam proportionem non diuidi per æqualia, dicit Musicus

Scientia demonstratiua speculatur per se accidentia de subiecto.

Scientia nō est, nisi explicatio accidentium de natura subiecti.

Principia demonstratiua non sō sunt simpliciter in demonstratiua; sed quæ est conclusio unius demonstratiua per se alterius demonstratiua principium: et propterea demonstrare huius principia quædam; pertinet ad eandem scientiam, quædam ad aliam.

Eadem scientia considerat subiectum, & accidens per se illius.

Substantia dicitur analogicè de omnibus substantiis.

H

ficus ita esse, & Arithmeticus, dicit propter quid est. Et hoc est, quod dixit Philosoph. quod una & eadem scientia considerat accidens, & subiectum: & hoc est, si ex eisdem opinionib. quia si esset ex aliis principiis, esset alius modus considerandi, ut hoc quia, & hoc propter quid; posset pertinere consideratio illius accidentis, & subiecti ad diuersas scientias, quarum una de illo accidente diceret quia, & alia de eodem diceret propter quid.

Quaestio.

Dubitaret quis, Vtrum consideratio omnium substantiarum pertineat ad unam scientiam, & maxime ad istam. Respondeo hanc quaestionem terminat Aristo. in Quarto huius: quia illa scientia, quae considerat ens in quantum ens, debet considerare substantiam in quantum substantiam. Vbi notandum est, quod multum differt considerare substantiam in se, & substantiam in hoc; haec enim scientia considerat naturam substantiae in se; aliae autem considerant hanc substantiam; nec uero naturam substantiae in se, nisi in quantum saluatur in hac substantia: sicut Physicus considerat substantiam mobilem; naturam autem substantiae in se non considerat, nisi in quantum saluatur in substantia mobili; haec autem considerat naturam substantiae in se: Cum enim consideret naturam entis, debet considerare illud, in quo primum saluatur ratio entis praedicabilis; hoc autem ens est ipsa substantia; nam ratio entis praedicabilis est in attributione ad substantiam; Et sicut Metaphysica considerat substantiam in se, ita quaerit proprietates & accidentia substantiae in se: sicut quod substantia est primum ens inter praedicamenta, & quod substantia non diffinitur per additionem, & similia: Et ideo non oportet, quod quaerat omnia accidentia omnium substantiarum, sicut arguebat unum argumentum; sed solum accidentia substantiae in quantum substantia. Deinde cum dicit.

Considerare substantiam in se, & in hoc differunt.

A. I. praedicamentis.

TEX. 6.

Amplius autem, utrum circa substantias solum theoria est, aut circa ipsas, & accidentia? Dico autem, ut si solidum quaedam substantia est, & linea, & superficies, Vtrum eiusdem scientiae est eadem cognoscere, & accidentia circa unumquodque genus, de quibus Mathematicae ostendunt, aut alterius?

4. q. principalis.

Mouet quaestionem de substantia in aspectu ad accidentia propria: & circa hoc tria facit; primum mouet quaestionem: secundum arguit ad unam partem: tertium ad partem oppositam: Secunda ibi, [Nam si eiusdem.] Tertia ibi, [Si uero diuersa.] Dicit ergo primum, quod quaestio est, Vtrum theoria, id est speculatio sit solum circa substantiam, & non circa accidentia, an illa eadem speculatio, quae est circa substantiam, sit circa accidentia. Verbi gratia, si solidum, superficies, & linea sint quaedam substantiae, hoc supponatur, quaestio est, Vtrum eiusdem scientiae est cognoscere ista accidentia propria ipsorum circa unumquodque genus suum? de quibus, scilicet solido, superficie, & linea considerant Mathematici: aut ali-

A cuius scientiae sit considerare ista, & sua propria accidentia? Notandum, quod uocat solidum, superficiem, & lineam esse substantias more illorum, qui ponebant res Mathematicas esse substantias. Deinde cum d.

Nam si eiusdem demonstratiua quaedam esset, et quae substantia est. Non enim uidetur eius quod quid est demonstratio.

Probat, quod non eadem scientia est respectu substantiae, & accidentium, dicens: quod si eiusdem scientiae esset considerare substantias, & accidentia; sequeretur, quod illa scientia, quae est respectu substantiae, erit quaedam demonstratiua scientia substantiae; non autem uidetur, quod ipsum quod quid est, sit demonstratio; quasi dicat; ipsum quod quid est, & ipsa substantia demonstrari non potest: quia omnis demonstratio est respectu propriarum passionum.

Ipsius quod quid est non est demonstratio.

Quaereret quis. Vtrum sequitur consequentia, quia. s. si una scientia esset respectu substantiae, & accidentium, & substantia, & ipsum quod quid est demonstratur? Resp. Dicendum est, quod Arist. hic uocat scientiam ostensionem scibilis, & uiam, per quam deuenimus in scibile: ostensio autem scibilis accidentalis, & uia, per quam deuenimus in illud, est demonstratio: si ergo una esset ostensio respectu scibilis accidentalis, & substantialis; cum ostensio scibilis accidentalis sit demonstratiua; sequitur, quod ostensio respectu scibilis substantialis esset demonstratiua, quod est impossibile.

Quaestio.

Ex hoc poteris habere duo esse instrumenta sciendi, demonstratio, & definitio: scilicet duo sunt scibilia diuersa.

C Quaereret quis, Vtrum ostensio respectu quod quid est, sit demonstratiua. Dicendum est, quod non: sicut enim differt quod quid est, & esse: ita differt ostensio, per quam deuenimus in quod quid est; & ostensio, per quam deuenimus in ipsum esse: ostensio autem, per quam deuenimus in quod quid est, definitio est; ostensio autem, per quam deuenimus in ipsum esse, demonstratio est; maxime in esse passionum: sicut ergo ostensio definitiua non est demonstratiua: ita ostensio ipsius quod quid est non est demonstratio.

Quaestio.

Ostensio definitiua, demonstratiua esse nequit.

D Quaereret quis. Vtrum ostensio respectu substantiae sit demonstratiua? Respondeo. Dicendum est, quod substantia secundum duplicem intentionem accipitur, uno modo substantia idem est, & essentia; & cum essentia sit idem, quod quidditas, sicut definitio est ostensiuu quidditatis, ita & essentia, & per consequens substantiae, hoc modo accipitur; Essentia enim ut essentia diffiniri potest, demonstrari uero non potest; nisi in quantum induit rationem ipsius esse respectu subiecti: Vnde ipsum Quod quid est in eo Quod quid est secundum Arist. 2. Posteriorum: non syllogizatur. Alio modo accipitur substantia, secundum quod idem est, quod substantia praedicamentalis, super quam fundatur tota natura entis, & ita huiusmodi proprie non est demonstratio: In hoc enim differt definitio, & demonstratio; quia definitio est ad ostensionem huius in hoc. Ex quo sequuntur duae differentiae inter definitionem, & demonstrationem: Una

Quaestio.

Substantia dupliciter.

Essentia, ut essentia demonstrari non potest, sed bene diffiniri.

Differentia inter demonstrationem, & definitionem.

K 3 est,

Metaphysicæ

est, quia diffinitio cadit super quæstionem simplicem, scilicet quid est; ita quod diffinitio est terminativa quæstionis. nam illud, quod dicit, quid est, per modum quæstionis; dicit diffinitio per modum certificationis. Deinde ratio, quæ cadit super quæstionem compositam, scilicet quia est unum, illud idem, quod dicit quia est, per modum quæstionis, dicit demonstratio per modum certificationis, reddens causam de ipso quia est, per ipsum propter quid est: In quæstione enim quia est; quæritur passio de subiecto; in demonstratione certificatur eadem passio per ipsum propter quid est. Secunda differentia est inter demonstrationem, & diffinitionem; quia ipsa diffinitio potest esse respectu entis inclinati & concreti; & respectu entis fixi, & absoluti: quod ens uoco substantiam: licet non ita proprie sit respectu entis inclinati, sicut respectu entis absoluti: demonstratio autem; quia est ostensio entis in hoc, semper est entis inclinati; non tamen est ostensio inclinationis, sed solum essentia, & quidditatis in se. Nisi forte contingat, quod essentia non possit intelligi à nobis, nisi forte intellecta inclinatione: Cû ergo omnis demonstratio eo ipso quod est ostensio hoc in hoc, sit entis inclinati; & essentia substantia sit essentia fixa, respectu huius proprie non est demonstratio, Vtrum autem esse ipsius essentia scibilis possit demonstrari de ea per inclinationem illius ad aliud, alibi poterit patere. Deinde cum dicit.

Si uerò diuersa, quæ erit speculans circa substantiam accidentia: Hoc enim reddere est ualde difficile.

Arguit ad oppositum, scilicet, quod non possunt esse diuersæ scientiæ respectu substantia & accidentis; dicens, quod si diuersæ sunt scientiæ, non erit dare, cuius scientiæ sit speculatio accidentia circa substantiam; hoc enim facere est ualde difficile: quasi dicat, si scientia considerat substantiam tantum non poterit dari aliqua alia, quæ consideret tantum accidentia: hoc enim facere est ualde difficile.

Quæstio. Quereret quis, Vtrum eadem scientia consideret substantiam, & accidentia? Respondeo, hic sunt duo notanda: Primum est, quod eadem scientia est respectu subiecti, & respectu per se accidentis; tota enim scientiæ intentio est ad certificandum naturam subiectiuam; quæ quidem certificatio confurgit ex hoc, quod proprie passiones explicatur per demonstrationem de subiecto: non enim imaginandum est, quod alia scientia quærat subiectum, & alia passiones; sed una et eadem cadit super utrumque. Secundum quod est notandum; est, quod scientia non est quid unum numeraliter, sed habitus scientialis capit ostensionem demonstratiuam, & ostensionem diffinitiuam; ita quod ex ostensione diffinitiuam deuenitur ad demonstratiuam: nec oportet, quod quidquid est, in scientia sciatur demonstratiuè tantum, uel diffinitiuè tantum; sed aliqua diffinitiuè, & aliqua demonstratiuè. Ex primo notato patet, quod hæc scientia una, & eadem est circa substantiam,

& passiones substantia: & si enim hæc scientia sit circa ens tantum, ut dicitur in Quarto huius; est tamen circa substantiam, sicut principale ens; quoniam enim aliqua scientia est circa aliqua, quæ sunt in analogia magis quam alia; cum ergo hæc scientia sit circa entia, quæ habent analogiam ad substantiam, patet, quod est magis circa substantiam: Et cum dictum sit in primo notato, quod eadem est scientia circa subiectum, & accidentia: ista erit circa substantiam in se, & circa accidentia substantia, in quantum substantia. Ex secundo notato patet, quod argumentum contra hoc positum à Philosopho, non ualet. Dictum est enim, quod infra habitum scientialem capiuntur duæ ostensiones, scilicet diffinitiuam, & demonstratiuam: & quod Quod quid est in scientia, non oportet, quod sciatur altero istorum modorum tantum; sed aliqua isto modo, & aliqua illo: non ergo sequitur, Accidentia, & substantia sunt infra unam scientiam: ergo sciuntur una ostensione ambo, scilicet demonstratiua tantum, uel diffinitiuam tantum: Et ita non sequitur (sicut concludat) accidentia demonstrantur, ergo substantia: non enim accipitur hic una scientia pro una ostensione; sed pro uno habitu scientiali, quasi composito ex diuersis ostensionibus; quarum una habebit ordinem ad aliam: aliàs non facerent unum habitum scientialem, nisi una ordinaretur ad aliam.

Quod quid est in scientia non sciatur uno modo tantum.

Habitus scientialis compositus est.

Amplius autem, Vtrum sensibiles substantia sola causa sint dicenda, aut præter eas alia: Et utrum unum genus, aut plura genera substantiarum sunt? ut dicentes species, et intermedia, circa quæ Mathematicas dicunt esse scientias?

Postquam posuit quæstiones, quæ spectant ad considerationem huius scientia, nunc pertractat quæstiones, se tenentes ex parte rerum consideratarum, an sint siue substantia separata, uel sensibiles, uel Mathematica secundum opiniones ponentium substantias Mathematicas esse? Et circa hoc tria facit; primò ponit quæstiones: secundò arguit ad unam partem: tertio ad partem oppositam. Secunda ibi, [Quomodo ergo dicimus] Tertia ibi, [Multis autem modis.] Dicit ergo primò: Amplius quæstio est, Vtrum solæ substantia sensibiles sint dicenda esse, an etiam sint aliqua alia substantia separata à sensibilibus? Et si sunt aliqua alia substantia, Secunda quæstio est, Vtrum ista sint unita, hoc est unius generis, an plura genera substantiarum separatarum? Quidam enim posuerunt substantiam separata, quam uocabant ideam rei, ut per se hominem, & per se equum: quidam uerò sunt dicentes, ipsas species, & ipsa sensibilia esse intermedia, circa quæ intermedia dicunt esse scientias Mathematicas. Notandum est, quod (sicut dictum est supra) propter duplicem modum abstractionis ponebant Antiqui duplex genus substantiarum separatarum. Est enim una abstractio, qua abstrahitur quidditas ab eo, cuius est quidditas; ut homo ab hoc homine: & huius modo

Abstractio duplex.

modo abstractionis ponebant respondere substantiam separatam, quam uocabant speciem. Aliud genus abstractionis est, quo abstrahitur forma quantitativa ab eo, cuius est quantitas; eo modo quo intelligo quantitates præter materiam: & huic modo abstractionis respondebant intermedia illa, quæ ideo dicebantur intermedia; quia partim conueniebant cum speciebus, in quantum illa erant abstracta à sensibilibus, sicut species: partim etiam conueniebant cum sensibilibus; quia sicut infra sensibilia reperiuntur plura numero sub una specie, ut plures homines sub humanitate; ita & in istis, ut plures circuli sub circulo: Conueniunt etiam in alio, quia licet abstrahant à materia sensibili, nõ tamen abstrahunt à materia intelligibili, quam Philosophus uocat in Sexto continuo: licet enim abstrahat à continuo sensibili; puta calido, frigido; tamen non abstrahit à continuo simpliciter. Deinde cum dicit.

Quomodo ergo dicimus species, causasque, & substantias secundum se, dictum est in prioribus de omnibus ipsis sermonibus.

Ponit argumentum pro parte affirmatiua, scilicet quod sint separatæ, dicens; per quem modum dicimus ipsas species esse causas, & esse substantias secundum se, dictum est in prioribus sermonibus, qui sermones fuerunt habiti de ipsis ideis in Primo libro: quasi dicat, ex his, quæ ibi dicta sunt; posset probari, quod species, & ideæ, quas ponebat Plato; sint causæ istorum inferiorum; & quod sint quædam substantiæ separatæ ab istis sensibilibus. Deinde cum dicit.

Multis autem modis habentibus difficultatem, nullo minus absurdum dicere quidem alias aliquas esse naturas præter eas, quæ in cælo sunt: has autem easdem dicere sensibilibus, nisi quia hæc quidem sempiterna, illa uero corruptibilia. Nam per se hominẽ dicunt hominem esse, et equum, & sanitatem: aliud autem nihil simile faciẽtes, Deos esse ostendentibus, & humane speciei esse. Nihil enim aliud illi fecerunt, qui homines sempiternos, nec hi species, nisi sensibiles sempiternas.

Ponit argumenta pro parte negatiua, scilicet quod non sint substantiæ separatæ à sensibilibus: secundò, quod non sunt media Mathematica inter sensibilia & separatæ à sensibilibus, ibi [Amplius autem si quis præter species.] Dicit ergo, quod per multos modos possunt poni difficultates contra ponentes species, nullo tamen prædictorum modorum minus est absurdum, quod sequitur: quasi dicat, multi sunt modi adducendi difficultia contra ponentes species; tamen maxime absurdum est hoc, quod sequitur, scilicet, dicere alias esse naturas separatæ præter eas sensibiles, quæ sunt in cælo; & dicere eas esse eadem specie cum istis sensibilibus; & non differre in alio, nisi quia illa separatæ sunt sempiterna, & hæc corruptibilia; in differentia autem specifica non differunt: nam per se hominem, hoc est hominẽ separatum dicunt esse hominem, hoc est speciẽ

A hominum sensibilem, & quidditatem eorum: & similiter per se equum ponebant quidditatẽ omnium equorum: & per se sanitatem quidditatem omnium sanorum: & nihil aliud ponebant inseparatis & sensibilibus, nisi quod hæc sunt separatæ, & hæc corruptibilia; & hæc, & illa esse eiusdem speciei: simile est dicentibus, Deos esse, & illos Deos esse eiusdem speciei cum hominibus: I. n. nihil aliud fecerunt, nisi ponere aliquos homines sempiternos; similiter & isti, qui ponunt species; nihil aliud faciunt, nisi ponere species sensibiles esse sempiternas. Notandum est, quod in ista ratione multa impossibilia tangit Philosophus contra Platonicos. Primum est, quod quidditas rei sensibilis sit separatæ à re sensibili, & maxime cum in quidditate rei sensibilis cadat materia: Et hoc est, quod dicit ultimò, quod nihil aliud faciunt, nisi ponere res sensibiles esse sempiternas. Est enim diligenter notandum, quod licet causa agens sit separatæ à suo effectu realiter; quia nihil efficit seipsum; tamen causa quidditatiua, & formalis non potest separari ab eo, cuius est quidditas realiter: est enim talis comparatio inter illud, cuius est euiditas, & quidditatem; sicut inter informatum, & informationem: informatum autem, & informatio non differunt, secundum rem separatæ. Ita quod contra Platonicos sequuntur duo inconuenientia; quia nec quidditas potest esse separatæ in quantum quidditas, nec quidditas rei materialis potest esse separatæ de materia. Secundum inconueniens contra Platonicos est, quod ponebant separatæ, siue sempiterna, & corruptibilia esse eiusdem speciei; quod est impossibile: quia generabile, & ingenerabile differunt plusquam secundum genus 7. Metaph. Comm. dicit multa inopinabilia contingunt dicentes formas, maxime dicentibus, quod hæc substantiæ, & illæ sunt eadem nomine, & diffinitione; & quod nõ differunt, nisi quod hæc sunt sempiternæ, & hæc sunt generabiles; & quod non differunt in nomine, & diffinitione; ponunt enim, quod homo in illis abstractis, & homo in istis sensibilibus est eiusdem nominis, & diffinitionis: Potest ergo poni ratio Philosophi in breui sic; quicumque ponunt corruptibile, & incorruptibile esse eiusdem speciei; & quicumque ponunt quidditates rerum sensibilem esse separatæ à materia, inopinabilia ponunt: dicentes autem formas sunt huiusmodi; ergo.

B Quæreret quis, Vtrum dicentes formas separatæ, habuerint bona motiua. Dicendum est, quod Auicenna in Metaphysica sua lib. 8. ponit multa motiua, quæ mouebant istos ad ponendum res separatæ. Primum motiuum est; quia cum aliquid est separatum ab alio, & explicatum in cõceptu, oportet quod sit expoliatum inesse; quidditates autem rerum cõcipiuntur præter illas, cuius sunt quidditates; ergo sunt expoliatæ inesse: Potest autem sic deduci ratio istorum. Intellectus enim est quid mensuratum à rebus: Si ergo concipit unum præter aliud, aut ita est in re, aut non; si ita non est

Agens separatur realiter à suo effectu, cã autem formalis non potest separari realiter ab eo cuius est quidditas.

Duo inconuenientia cõtra Platonicos.

C Quæstio. *motiua, quibus moti fuerunt Platonici ad ponendũ Ideas separatæ.*

D

Vide 7. Metaph. 35. & 8. Metaph. 15.

Contra ponentes ideas.

Metaphysicæ

est in re; ergo sensus, & intellectus falsus. Si ita est in re; ergo quod est expoliatum in intellectu, est expoliatum in esse: Hoc motiuum soluit ipse Auicenna, dicens; quod non oportet, quod illud, quod intellectus apprehendit sine conditione eius, cui adiungitur; sit separatum ab illo in re: ut ponendo exemplum, non oportet, quod si intellectus intelligat, siue concipiat animal, non concipiendo hominem; quod propter hoc animalitas sit separata ab homine: nec oportet, quod si linea concipiatur præter superficiem, quod propter hoc sit separata à superficie in re: Ratio autem Auicennæ est; quia alia est ratio rei in se: alia autem ratio rei est, ut coniuncta est; quandoque autem ita est, quod aliquid est extra rationem, una ratio potest concipi præter aliam rationem: ut verbi gratia, alia est ratio hominis in se, alia est ratio hominis, ut coniunctus est in homine: si. n. de ratione humanitatis esset, quod esset in hoc homine; omnis homo esset hic homo. Alia solutio Auicennæ est, quod non est impossibile, quod aliquid, quod non est de materia alicuius essentia, separatur à coniuncto in existentia; dummodo certitudo non contineatur intra certitudinem. Vbi notandum est, quod Auicenna hic appellat certitudinem essentiam rei: sunt ergo aliqua, quæ separantur à certitudine, quæ tamen non separantur in existentia: sicut linea, & superficies in existentia non separantur, tamen essentia & certitudo lineæ non est certitudo & essentia superficiem: etiam quia intellectus per se respicit certitudinem & essentiam, & non existentiam: ideo non obstante similitudine existentia: stante tamen diuersitate certitudinum, unum non potest intelligi, & concipi præter aliud; Aliqua sunt, quæ sunt coniuncta & in existentia, & in certitudine, sicut definitio & difinitum; & super talia, quia non inuenitur diuersitas nec in certitudinibus, nec in existentia; non potest cadere separata cognitio intellectualis. Aliam solutionem ponit Auicenna: quia refert separari aliquid ab aliquo per modum negationis, & priuationis; dicendo hoc non est illud, uel hoc non est cum illo: uel per modum simplicis apprehensionis, intelligendo hoc, scilicet præter illud: Illa ergo, quæ sunt coniuncta in existentia, & non in essentia, non cadunt sub primo modo apprehensionis; non enim dicit intellectus, homo non est animal, uel linea non est cum superficie; sic enim esset falsus intellectus; sed solum concipit animal simplici apprehensione, non concipiendo hominem: ita quod hoc concipere, & hoc separare non est, nisi concipere quidditatem unius præter quidditatem alterius: sic simplici apprehensione concipit lineam, non concipiendo superficiem: Illa autem, quæ sunt coniuncta in essentia, & in existentia, nec cadunt sub primo modo apprehensionis, nec sub secundo. Secundum motiuum est ex hoc, quod omnium existentium in una specie est una intentio: potest autem sic fieri ratio: omnium existentium in una

*Responiones
Auc. ad mo-
tium Plato-
nicorum.*

*Essentia rei
appellat A-
uicenna cer-
titudinem.*

*Separatio
duplex.*

E specie est una intentio, ut in materia est (quia omne, quod est in materia, particulare & diuisum est) una intentio separata, participatione cuius quidquid est in materia est tale, ut participatione humanitatis separatae omnis homo est homo. Quod motiuum soluit Auicenna, dicens; quod nos non intelligimus omnium existentium in una specie esse intentionem unam numero, quasi separatam, per se existentem. Videntur enim isti imaginari, quod sit una humanitas separata in se, una existens, quasi multiplicata per multos respectus; quia humanitas una existens, habet exemplum ad omne, quod participat humanitatem; & sic in se una existens secundum respectus multiplicatur; sicut unus pater numero respectus habet ad multos filios, sic ergo intellexerunt isti: Non autem sic debet intelligi esse una intentionem omnium existentium in una specie; sed debet intelligi una intentio; quia in quacunque materia uenerit intentio, non largitur, nec dat nisi intentionem unius rationis: ita quod de se semper est una ratio specifica; & semper de se largitur realitatem unius rationis: quod autem largiatur aliam & aliam in numero, hoc est propter subiectum: Verbi gratia, albedo dicitur una, quia in quacunque materia recipiatur; semper dat, & largitur materiae intentionem unius rationis, quæ non est infra quamcunque intentionem aliam specificam; & quantum est de se; non largitur, nisi esse albedinis: quod autem largiatur hoc esse, uel illud, hoc est propter subiectum aliud, & aliud in receptione. Ponitur autem aliud exemplum, ut humanitas, & color dicuntur duæ intentiones; quia uenientes in materiam, secundum alium & alium modum specificant materiam; humanitas autem humanitati una intentio est: una dico non numero; sed intentione; quia eo modo intentionis, quo informat hæc humanitas suam materiam; eo modo & alia humanitas informat suam materiam, & non uariatur ratio. Aliter posset dici, & breuiter: quod omnium existentium sub una specie est una intentio non numero; sed solum ratione: non enim omnium hominum est una humanitas in numero; sed solum una secundum modum concipiendi, & rationis; quia intellectus concipit eam præter omnia principia indiuiduantia; & quia principia indiuiduantia dant sibi diuersitatem; ideo concipit eam præter omnem diuersitatem; & ideo unam intentionem, non ut unam numero; quia concipit eam præter unitatem numeralem. Tertium motiuum est, quia si queratur, utrum intentio sit una, uel plures omnium existentium sub una specie uideatur quod non possit responderi, quod sint plures: quia sunt sub una specie, & quod habeant plures intentiones, hoc est impossibile; quia idem esset sub una specie, & sub una intentione: ergo oportet respondere, quod sit una, non ut coniuncta cum materia, ergo ut separata. Ad hoc motiuum respondet Auicenna in mul-

A. J. r. 100.

multis locis; quia quaestio de intentione potest fieri duobus modis: Vno modo, sub modo affirmationis in utroque extremo, quaerendo, scilicet, Vtrum sit una, uel plures: Secundo modo per modum contradictionis, quaerendo, Vtrum sit una, uel non una? Si primo modo fiat quaestio, debet responderi, quod una, nec plures; homo enim non est nisi homo: de natura sua non est, quod sit unus, nec plures; si enim de natura sua esset, quod esset unus homo, nunquam natura ista posset saluari in pluribus: similiter si de natura sua esset, quod esset in pluribus; nunquam natura ista posset saluari in uno tantum: ita quod essentialiter humanitas est tantum humanitas, quae autem sit una uel plures, hoc est de accidentibus conuenientibus. Si autem fiat quaestio per modum contradictionis, scilicet, Vtrum sit una, uel non una? absolute debet responderi negando, quia, (ut dictum est) quod de se non est una, eo quod de se non est nisi humanitas: Vt autem melius uideantur uerba Auicennae: notandum est, quod dicit; est unitas essentialis, & quae sequitur essentialitatem rei, eo modo, quo dicimus, quod humanitas est una essentia, quae est indiuisa in se, & diuisa ab omni alia essentia: & si de tali unitate loquamur, cum quaeratur Vtrum una, uel plures? debet responderi absolute, quod una: talis enim unitas non est de accidentibus consequentibus ipsam essentialitatem: sicut enim humanitas, & color sunt plures essentialitatis; sic humanitas in se non est tantum, nisi una, & talis unitas non est essentialitatis per aliud; sed per naturam sui: Et similiter, si de tali unitate quaeratur per modum contradictionis, Vtrum sit una, uel non una? debet responderi simpliciter, quod una: Alia est enim unitas, quae inest rei per principia indiuiduantia; & talis unitas est de accidentibus consequentibus essentialitatem; ut enim dictum est pluries; albedo non est nisi albedo, quod autem sit haec, uel illa, hoc per aliud est; & sic esse hanc uel illam, est de accidentibus consequentibus ipsam essentialitatem: hoc enim uocatur accidens, quid quid est extra intentionem rei: Et de tali unitate intellexit Auicenna, quando dixit, quod si quaeratur de intentione, Vtrum sit una, uel plures? absolute debet respondere, quod nec una, nec plures: licet enim semper sit una in essentialitate, tamen quod sit in existentia, hoc est per aliud: & ideo extra intentionem rei est. Quartum motiuum est, quia dicimus, quod intentio rerum existentium sub una specie semper manet; non autem semper potest manere, nisi sit separatum a materia, eo modo, quo dicimus, quod humanitas semper manet, etiam corrupto hoc homine: Ita quod oportet ponere aliquod separatum unum numero, quod maneat corruptis participantibus. Hoc motiuum soluit Auicenna, quod non oportet, quod si semper manet aliquid, quod semper maneat idem numero; humanitatem enim remanere corruptis particularibus non est unam, & eandem

A humanitatem numero semper manere; sed quia semper manet humanitas sub eadem ratione specifica: quia enim generatio unius est corruptio alterius, & e conuerso; ideo licet species deficiat in hoc, tamen non deficit in toto suo ambitu. Licet enim corrupto Petro, deficiat humanitas in ipso Petro; non tamen deficit in quolibet indiuiduo participante ipsam naturam; & hoc est ipsam perpetuam, scilicet perpetuari ipsam in specie per successionem indiuiduorum: haec est ergo uia Auicennae. Aliter posset dici, quod in natura rei includitur aspectus essentialitatis, & aspectus existentiae; aspectus autem essentialitatis dicitur semper manere; quia in quocumque instanti concipiatur, uere concipietur: & hoc quia non concernit differentiam temporis: semper enim uere concipitur, quod homo est animal, propter necessariam habitudinem hominis ad animal: Aspectus autem existentiae concernit certam differentiam temporis; & ideo sua ueritas dicitur non semper manere: quia de re non semper uere concipitur, quod existat: Permanentia ergo, & perpetuitas in esse existentiae est, quia essentialitas semper apta nata est facere de se ipsa perpetuum conceptum; & quia ipsam concipi, est concipere eius ueritatem; ideo eius ueritas dicitur semper manens, & perpetua. Non sic autem est in esse existentiae, & hoc quia esse existentiae de se non est aptum natum facere perpetuum conceptum: non enim est necessarium, ut qui concipit rem, concipit eam existere.

1. de Genes.
Corrup.
17. 18. &
20.

Esse essentialitatis est semper unum, non autem tempore esse existens.

Qui concipit rem, non necessarium concipit eam esse.

C Amplius autem si quis praeter species, & sensibilia intermedia ponat; multas habebit dubitationes.

Postquam probauit, quod non est dare species separatas; hic probat, quod non est dare intermedia inter sensibilia, & ipsa separata. Notandum tamen, quod isti, qui ponebant ista intermedia; uidebantur ponere, quod quantitas Mathematica, quam uocabant intermediam: esset alia a quantitate naturali: Inter hos tamen fuit differentia: quidam enim horum ponebant hanc quantitatem Mathematicam esse separatam a quantitate naturali quod ad esse existentiae, quasi existens quaedam ens per se: alij autem ponebant ipsam esse aliam a quantitate naturali, & sensibili: & tamen illi, quam illi deficiebant. Et secundum hoc ista pars diuiditur in duas partes: primo enim improbat positionem illorum, qui ponebant quantitatem istam Mathematicam separatam; & etiam arguit pro eis; secundo pertractat secundum modum illorum, scilicet, qui ponebant quantitatem Mathematicam simul esse cum quantitate naturali. Secunda ibi, [Sunt autem & aliqui.] Circa primum duo facit: primo enim adducit rationes contra illos, qui ponunt Mathematica separata: secundo arguit pro eis, ibi, [Similiter autem nec hoc uidetur.] Adducendo autem rationes contra eos; primo ponit intentum suum: secundo adducit rationes, ibi, [Palam enim.] Dicit enim primo, quod

Metaphysicæ

quòd præter ea, quæ dicta sunt; si aliquis ponat intermedia inter species, & sensibilia; multas habebit dubitationes, id est multa sequuntur dubicabilia. Deinde cum dicit.

Palam enim quia similiter lineæ præter ipsas sensibiles erunt, & unumquodque aliorum generum. Igitur quoniam Astrologia una harum est, erit quoddam celum præter sensibile celum, & sol, & luna, & alia similiter caelestia, Et quomodo his credere oportet: Neque enim immobile rationabile esse; mobile uerò impossibile omnino.

Adducit rationes contra eos: & diuiditur in tres partes, secundum tres rationes, quas adducit. Secundum ibi, [Similiter autem & de quibus.] Tertia ibi. [Dubitabit autem aliquis.] Dicit ergo in prima ratione, quòd si sint aliqua media Mathematica præter sensibilia; tunc erit dare lineam separatam præter lineam sensibilem; & unumquodque mathematicorum separatim erit præter sensibile: cum ergo Astrologia sit una de numero scientiarum Mathematicarum, etiam ipsa est circa celum: sicut erit dare lineam separatam, sic erit dare celum separatim præter sensibile; & solem, & lunam separatam præter solem, & lunam sensibilem; nõ autem est possibile, quod ista sint separata; quia si celum esset separatim, aut esset mobile, aut immobile: nõ mobile per eos, quia separatim; ergo immobile, quòd est irrationale; quia de natura corporum caelestium est, quòd perpetuò moueantur. Notandum est, quòd ratio Philosophi est in hoc: si res, quæ cadunt sub scientiis Mathematicis, & sub speculatione earum, sunt separatæ; ergo & illa, quæ cadunt sub speculatione Astrologiæ: quia Astrologia est quædam Mathematica; sed celum cadit sub speculatione Astrologiæ; ergo celum est separatim; quòd est impossibile, quia sic de ratione sua non esset mobile. Notandum est, quòd forte uideretur alicui, quòd linea, uel superficies essent separatæ; quæ cadunt sub speculatione Geometriæ; & hoc quia ista non concernunt motum: Similiter uideretur alicui, quod numerus non uideretur concernere motum; nulli autem debet uideri, quod celum sit separatim; & hoc quia coniungitur motui; & ideo similiter quia non apparet ita inconueniens de subiecto Geometriæ, uel Arithmetice, sicut de subiecto Astrologiæ; magis adducit de ista inconueniens, quàm de aliis. Notandum est, quod Astrologia primò, & principaliter nõ est circa motum cæli (circa. n. hoc propriè Naturalis est scientia; scientia enim naturalis cõsiderat & motum ad formam, & motum ad locum) sed magis est circa distantias motuum, & quantitatem motus: si. n. principaliter esset circa motum, naturalis esset scientia; sed quia est circa distantias, & quantitatem motuum; ideo Mathematica est: sed tamen quia non considerat quantitatem simpliciter, sed quantitatem in motu, & quantitas in motu nullo modo separata est: ideo statim apparet prima facie, quod illud, quòd cadit sub confide-

Astrologia pars Mathematica.

Astrologia non est circa motum cæli, sed circa distantias motuum.

E ratione Astrologi, non est separatim. Deinde cum dicit.

Similiter autem & de quibus Perspectiua tractat, & in Mathematicis Harmonia. Etenim hoc impossibile esse præter sensibilia propter easdem causas. Nam si sunt sensibilia intermedia, & sensus. Palam & manifestum quia & animalia erunt intermedia, & ipsorum, & incorruptibilia.

Adducit secundam rationem contra istos, dicens; quòd sicut est impossibile in Astrologia, quòd sint aliqua separata; ita est impossibile in illis, de quibus pertractat Perspectiua; & in illis, de quibus pertractat Harmonica, quæ sunt in Mathematicis, hoc est, de numero Mathematicorum: in istis enim impossibile est esse aliqua separata præter sensibilia propter easdem causas, quibus dicebatur de cælo. Sicut enim cælum concernit aliquid sensibile, sic Perspectiua, quæ concernit lineam uisualem. & Arithmetica, siue Musica, quæ concernit proportionem sonorum audibilium; ita quòd semper concernit sensibilia; sensibilia autem nõ sunt intermedia separata; si enim essent aliqua sensibilia separata, & intermedia; cum sensibile dicatur respectu sensus, esset & aliquis sensus intermedius: & cum sensus semper sit in animali; si essent sensus intermedii & separati, essent alia sensibilia separata intermedia inter corruptibilia & incorruptibilia. Est ergo ratio Philosophi in hoc: si ea, quæ cadunt sub sensu, essent sub speculatione, & consideratione Mathematicorum, essent separatæ, & intermedia: ergo & ea, quæ cadunt sub speculatione Perspectiui & Harmonici, qui sunt Mathematici; hoc autem est impossibile; quia speculatio istorum est circa sensibilia; sensibilia autem separatæ non sunt; quia sensus, nec alia quorum est sensus, separantur. Notandum est, quòd Perspectiua non est circa lineam simpliciter, sed circa lineam uisualem; & ideo cõcernit naturam sensibilibus; quia uisuale concernit uisum & sensum: & ideo si forte uideretur alicui, quòd Geometria, quæ est circa lineam, sit circa aliquid separatim: tamen nulli debet uideri, quòd Perspectiua, quæ concernit uisuale, sit circa aliquid separatim: Et ideo Aristoteli propter concernentiam sensibilibus probatur, quòd Perspectiua non est circa separatæ. Similiter Musica non est circa proportionem simpliciter (circa hoc enim est Arithmetica) sed est circa proportionem sonorum; sonus autem concernit rem sensibilem; & ideo si uideretur alicui, quòd Arithmetica esset circa aliquid separatim, sicut circa proportionem: tamen nulli intelligenti debet uideri, quòd illud, quòd cadit sub speculatione Musici, sit separatim: cum concernat rationem sensibilibus.

Perspectiua uisatur circa lineam uisualem.

Musica circa que uisatur.

Quæreret quis, Quomodo istæ scientiæ sint Mathematicæ, cum sint circa sensibilia? hoc enim uidetur proprium Naturalis scientiæ, quòd sit circa sensibilia. Mathematicæ autem à sensibilibus abstrahunt. Dicendum est, quòd istæ scientiæ

Questio.

tiæ non tractant de sensibilibus in quantum sensibilia, sed in quantum saluatur ibi ratio rei Mathematicæ. Perspectiua enim dicens de linea uisuali, magis dicit de uisione in quantum saluatur ibi ratio lineationis, quàm de lineatione in quantum saluatur ibi ratio uisionis: terminare enim de natura uisionis, est Philosophi naturalis; sed uidere quomodo fiat uisio per lineas, & quomodo per lineas uerticales, & pyramidales &c. hoc est Perspectiui. Si enim terminaret de natura uisionis in se, iam esset naturalis; sed quia principaliter attendit lineationem in uisione, non uisionem in lineatione: ideo Mathematica uocantur. Notandum tamen quòd ipse cõsiderat lineationem in uisu, & non in quocunque alio; ideo non purè Mathematica, sed quodam modo accedit ad naturalem, quasi tenens medium inter purum Mathematicum, & purum naturalem: Et sicut dixi de Perspectiua, ita dico de Harmonica, siue Musica, quia naturalis principaliter attendit sonum: sed musicus primò & principaliter proportionem in sono; & considerans sonum proportionatum, magis considerat proportionis naturam, quàm soni naturam: & ideo magis Mathematicus est, quàm naturalis. Sic ergo non obstante, quòd considerat sensibilia, quia tamen considerat ipsa sensibilia propter rem Mathematicam, non è conuerso; sicut sonum propter proportionem, non proportionem propter sonum; & uisionem propter lineationem, non lineationem propter uisionem; ideo possunt dici Mathematicæ, licet non purè Mathematicæ, eo mó quo Arithmetica, uel Geometria. Deinde cum dicit.

Circa que Perspectiua et Naturalis uerifantur.

Perspectiua è media inter Naturalem & Mathematicam.

Musica est magis Mathematica, quàm Naturalis.

TEX. 8.

Dubitabit autem aliquis, & circa qua existentium querere oportet has scientias? Nam si in hoc differat Geometria, idest ars mensurandi terram à Geodesia, idest ab arte diuidendi terram, solùm quia hæc quidem horum est, que sentimus; illa uerò non sensibilem; palam uerò & præter medicinam & alia erit scientia, & præter unamquamque aliarum inter ipsam medicinalem & hanc medicinalem, sed quomodo hoc possibile? Etenim salubria quadam utique erunt præter sensibilia, & etiam sanum.

Ubi ponit tertiam rationem ad probandum, quòd non est dare Mathematica intermedia, dicens sic; quia non uidetur maior ratio inter species & sensibilia, siue aliqua intermedia in Mathematicis, quàm in aliis scientiis; ideo meritò aliquis dubitabit, circa quæ entia oportet querere has scientias Mathematicas? Nam in hoc differt Geometria à Geodesia, quæ est scientia de mensuris sensibilibus, quia Geometria est de intermediis nõ sensibilibus, & alia de sensibilibus; Pari ratione etiam præter medicinalem sensibilem, & præter unamquamque aliarum scientiarum, quæ est de sensibilibus, dabitur aliqua intermedia scientia inter hanc medicinalem, quæ est de sensibilibus, & medicinalem, quæ est de speciebus, quod est impossibile; Quia si esset medicinalis media inter species, & sensibilia, essent quæ

Discrimen inter Geometriam & Geodesiam.

A dam salubria intermedia inter sensibilia salubria, & autofana, idest per se sanum, quod uocatur species. Est ergo ratio Philosophi in hoc: si esset dare triplicem gradum in scientiis Mathematicis, ita quòd una scientia esset de separatis, quæ uocantur species; & una esset de intermediis, sicut illa, quæ uulgò dicitur Geometria; & esset una de sensibilibus, sicut illa, quæ dicitur Geodesia: pari ratione esset una scientia medicinalis de speciebus sanorum, & una de intermediis, & una sicut de sensibilibus, & hoc est impossibile: quia medicina est de corpore sanabili, corpus autem sanabile necessariò concernit materiam, & ita impossibile, quòd corpus sanabile separatum sit, & cum proportio sit inter scientiam & obiectum, nulla scientia poterit esse de salubri separato, uel intermedio. Deinde cum dicit.

Medicina è de corpore sanabili.

B Similiter autem nec hoc uidetur, quod Geodesia sensibilem sit magnitudinum & corruptibilem, corrupta enim esset utique corruptis.

Arguit ad oppositum ad probandum. scilicet quòd est dare intermedia separata, & hoc per duas rationes, secunda ratio est ibi, [At uerò nec sensibilem.] Dicit ergo primò: dictum est, quòd Geodesia est circa sensibilia, sed non uidetur uerum, quòd Geodesia sit sensibilem magnitudinum & corruptibilem; quia sensibiles magnitudines contingit corrupti; corruptis autem illis, esset corrupta Geodesia; quòd est impossibile: suppleatur ergo ratio, ergo Geodesia est incorruptibilem magnitudinum; & omne huiusmodi est separatum, ergo Geodesia est de separatis. Notandum est, quod minus uidetur quod Geodesia sit de separatis, quàm aliarum scientiarum Mathematicarum; probato ergo de hac, quod sit circa separata, multò magis & aliarum scientiarum erunt circa separata; Geodesia autem uidetur esse circa separata, quia nulla scientia est corruptibilem; quia si esset corruptibilem, contingeret, quòd scientia non esset circa necessaria. Deinde cum d.

Arguit à minori ad maius.

C At uerò nec sensibilem erit magnitudinum: nec circa celum hæc Astrologia. Nec enim sensibiles linee sunt tales, quales dicit Geometria. Nihil enim rectum sensibilem, ita nec rotundum. Tangit enim regulam non secundum punctum circulus, sed ut Prothagoras ait, Geometras redarguens: Nec motus, nec reuolutiones celi similes, de quibus Astrologia sermones dicit; nec astris puncta naturam habent eandem.

D Ponit secundam rationem ad probandum, quod obiecta scientiarum Mathematicarum sunt separata: & in hac ratione primò hoc probat de Astrologia: secundò de Geometria: De Astrologia sic: non uidetur, quod Mathematicæ scientiarum sint magnitudinum sensibilem, nec quod Astrologia sit circa hoc celi sensibile: similiter de Geometria; non enim uidetur, quod sensibiles linee sint tales, quales sunt illæ, de quibus determinat: cum enim omnis scientia sit circa uerum, & multa, quæ dicit Geometria, non sunt uera, in sensibilibus lineis

Vide Eucl. primo lib.

Metaphysicæ

neis, uidetur quòd alię sint lineę Geometrię, alię sensibiles, & alię figurę ambarum: nullum enim rectum de numero sensibilibus, nec rotundum est tale, quale est illud, de quo determinat Geometra, quia non habet proprietates illius: circulus enim secundum Geometram tangit planum in puncto; circulus autem sensibilis non tangit res, hoc est planum in puncto; ita quòd alię sunt proprietates rerum Mathematicarum, & alię & rerum sensibilibus: Et ideo Protagoras redarguens geometras, ait; quòd mētiuntur in multis: & etiā Astrologi; quia reuolutiones cœli secundum ueritatem non sunt tales, quales sunt illę, de quibus facit sermonem Astrologus: Similiter cum Astrologi ponant stellas loco punctorum, & astra pro punctis, & astra sunt corpora, uidetur quòd mētiuntur: quia astrum, cum sit corpus, non potest habere naturam pūcti. Sic ergo cum ista non possunt uerificari circa sensibilia, uidetur quòd sit dare aliquod separatum: Est ergo ratio Philosophi in hoc: illa, de quibus determinat Astrologus; non possunt uerificari circa hoc cœlum sensibile: ergo uidetur, quòd sit dare aliquod cœlum separatum; circa quod possint uerificari lineę sensibiles; ut exemplificatū est in ipsa passione circuli, scilicet circulus tangit planum in puncto: oportet ergo dare aliquam lineam separatam, scilicet aliquam magnitudinem, circa quam uerificetur: quia omnis scientia est circa uerum, hoc autem uerum in scientiis istis non potest inueniri circa sensibile: ergo oportet, quòd reperiatur circa aliquod separatum.

Circulus tangit planum in puncto.

Redargutio Pythagoræ contra Geometras.

Potest exemplificari de eccentricis, epicyclis & concentricis que ipsi ponunt.

Omnis scientia est circa uerum.

Questio.

Discrimen qualitatis a quantitate.

Mathematica quomodo differt a metaphysica.

Solutio argumentorum Auicennæ.

Quæreret quis, Vtrum sit dare aliqua mathematica separata, sicut disputat hic Auicenna? Dicendum est, quòd non: quod patet ex natura quantitatis: hæc est enim differentia inter quantitatem, & qualitatem; quia licet modus qualitatiuus possit reperi in separatis à materia; sicut patet de prima specie qualitatis; quia in his potest reperi species intellectualis, quæ reducitur ad primam speciem qualitatis: quantitas autem est de accidentibus adhærentibus materiæ; & iō omnis scientia, quæ considerat quantitatem, considerabit aliquid, quod secundum rem in materia est. Secunda uia patet ex differentia, quæ est inter Mathematicam, & Metaphysicam: quia Mathematica est de iis, quæ secundum rem sunt in materia, non tamen secundum conceptum; quia possunt concipi præter materiam: ita quòd non sunt separata secundum esse, sed secundum definiiri: Metaphysica autem est de iis, quæ sunt separata & secundum esse, & secundum diffiniri: & ideo si possit poni, quòd Metaphysica est de illis, quæ sunt separata, & secundum esse, & secundum rem; non tamen Mathematica. Supposito, quòd Mathematica non est de separatis secundum esse; quæritur quomodo argumenta possint solui, quæ adducunt pro hac parte. Dicendum est, quod media Philosophi possunt reduci ad duo. Primum, quia scientia Mathematica est circa ne-

cessaria, ea autem sunt incorruptibilia: Secundum est, quia scientia Mathematica est circa uerum: ita quòd oportet ita esse in re, sicut concipitur; eo quòd ueritas non est nisi adæquatio rei, & intellectus: si autem Mathematica esset de magnitudinibus non separatis, uideretur, quòd non esset circa uerum; quia passionibus, de quibus determinat Mathematicus aut Astrologus; nō possunt certificari in rebus sensibilibus. Primum argumentum potest sic solui; nihil enim prohibet, quod illud, quod de se corruptibile est, ab intellectu possit concipi sub aliqua habitudine necessaria; quando enim considero in homine, uel in pluuia esse existentia, considero aliquid, quod est corruptibile & generabile: quando autem considero ipsum esse essentie, puta, quòd homo est animal, uel quòd pluuia est aqua, guttatim cadens; tunc considero aliquid, quod habet rationem necessariam, & incorruptibilem: & de re sub hac ratione considerata potest esse scientia: Nec oportet, quod primum & secundum sint diuersa in re; quia unum & idem sub una ratione corruptibile est, & sub alia ratione induit modum necessariæ habitudinis: & sic unum, & idem potest esse sensibile, & materiale; & tamen potest concipi præter qualitatem sensibilem, & materiam, & motum: Nec oportet, quòd sit alia res, quia una, & eadem res in se sensibilis est; & tamen ut etiā in intellectu est, concipitur præter qualitatem sensibilem: Et sic res Mathematica, licet sit sensibilis; tamen scientia Mathematica non est de ea, ut sensibilis est; sed ut secundum conceptum separatam est à qualitate sensibili. Secundum medium potest sic solui: Mathematica enim semper est circa uerum: considerat enim passionibus essentialium, puta magnitudinum, & linearum: ita quòd hæc passionibus sequuntur essentias magnitudinis, & lineæ; & si contingat, quòd hæc passionibus non reperiatur in sensibilibus, hoc forte est; quia ibi nō reperitur perfecte essentia subiecti, in quo est illa passio: Vt si passio circuli est, quòd tangat planum in puncto, si contingat hoc non reperi in sensibili circulo, hoc forte est, quia circulatio perfecta in sensibilibus non reperitur: & tamen hoc non obstante, semper ista passio circuli passio est: & hoc sufficit, quòd circulus de natura sui semper hoc habeat; non obstante, quòd impediatur ab aliquo extrinseco: sicut demonstrari; quòd continuum est diuisibile in infinitum; sufficit, quòd hoc habeat continuum in quantum continuum: licet non habeat in quantum uniuersale, uel sensibile: quia secundum Philosophum, est dare minimam carnem. Vtrum autem Astrologi mentiantur, ponendo circa cœlum circulos eccentricos, & epicyclos, quæ uidentur repugnare naturæ quintæ; hoc non est præsentis speculationis. Deinde cum dicit.

Sunt autem aliqui, qui dicunt, esse quidem intermedia hæc infra species, & sensibilia, non extra sensibilia, sed in his. Quibus accident impossibilia omnia

Quæ scientia est de corruptibilibus.

Mathematica quomodo uerificatur.

1. Phy. 36.

TEX. 9.

nia quidem plaris est orationis pertransire. Sufficit enim & talia speculari.

Obiicit contra secundam opinionem ponentium, intermedia inter species & sensibilia esse tantum secundum esse in sensibilibus: Et duo facit; quia primò recitat opinionem: secundò obiicit contra eam, ibi, [Non enim talibus.] Dicit ergo primò, quòd sunt aliqui, qui dicunt esse aliqua intermedia inter sensibilia & species; & ea esse còiuncta sensibilibus secundum esse: quibus sic dicentibus, enumerare omnia impossibilia, quæ possunt eis accidere, est maioris negotij, quàm sit præsens; requirit enim maiorem orationem, hoc est maiorem tractatum, quàm sit præsens tractatus: de multis autem impossibilibus, quæ sequuntur ad hanc opinionem, sufficit tangere aliqua. Notandum est, quòd ij ponebāt duplex genus quãtutatis, quarum una habebat rationem intermedij, alia habebat rationem quantitatis sensibilis: & quòd una esset simul cū alia; quod non poterat esse, nisi dimensiones ponerent dimensiones; has autem dimensiones, quas ponebāt intermedia, uocabant aliquo modo separatas: quia non erat aliqua quantitas sensibilis, immo poterat recipere omnem quãtutatem sensibilem.

Duplex genus quãtutatis.

Materia nunquã inuenitur separata.

Imaginabatur enim in istis dimensionibus, sicut nos imaginamur in materia: suo modo enim nunquam inuenitur separata, quin semper sit sub aliqua formarum, & tamen de se non est quid, nec quale, nec aliqua formarum: ita quòd secundum aliquam separationem habet à forma, etiã si non in esse existentiã, attamen aliquo modo in esse essentiã: eo modo quo potest habere essentiã; Ita suo modo isti ponebant quantitatem, quæ poterat recipere omnem quantitatem sensibilem, & istam ponebant locum, & receptaculum omnium quantitatum sensibilibus; quæ nunquam erat, quin esset sub aliqua quantitatum sensibilibus; & quantum ad hoc erat nõ separata ab eis; tamen non erat aliqua quantitatum sensibilibus; quia omnem poterat recipere; Arguere enim cõtra istam positionem, scilicet quòd ponatur quãtutatis una præter quantitates sensibiles, quæ semper coniuncta sit cum aliqua quantitate sensibilibus; ita quòd una poneret aliam, spectat ad 5. Physi. ubi probatur, quòd locus quantitatum sensibilibus non est quantitas separata. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 36

Non enim talibus congruum est habere sic solùm; sed palàm quia & species contingit in sensibilibus esse. Eiusdem rationis utraque ea sunt.

Adducit quatuor rationes contra prædictam positionem. Prima ratio talis est: Mathematica, & species uidetur esse eiusdem rationis; quia utrunque propter abstractionem intellectus & uerificationem eius ponitur: Si ergo ponuntur Mathematica in sensibilibus existere, non solum hoc erit congruum ponere in eis, sed etiam conuenit & ipsas species esse in sensibilibus: quod tamen nullus Antiquorum posuit.

Questio.

Quereret quis, Vnde sequitur hæc consequen-

tia, si ita est in intermediis; ergo & in speciebus? Dicendum est, quòd isti ponebant separationem tam in iis, quàm in illis propter abstractionem in intellectu; quia uidebatur eis, quòd illa, quæ abstrahit intellectus; sunt abstracta in re; si ergo alij, qui ponunt ipsa Mathematica esse in sensibilibus, non obstante abstractione intellectus; ita quòd duo hæc possint simul stare, & quòd intellectus abstrahat, & quòd ista sint in sensibilibus; uidebatur eodem modo, non obstante abstractione intellectus, quia abstractione abstrahit species à rebus; quòd ipsæ species poterunt esse in sensibilibus: Si enim Mathematica abstrahit, & species abstrahunt: & si non obstante abstractione, Mathematica sunt insensibilibus; ergo non obstante abstractione, species erunt insensibilibus. Deinde cum dicit.

B

Amplius autem duo solida in eodem necesse loco esse.

Ponit secundam rationem, dicens quòd secundum positionem istorum sequitur, quòd duo corpora solida sunt in eodem loco: ponunt enim corpus sensibile, & corpus Mathematicum, & quòd hæc duo corpora simul sunt; quia corpus Mathematicum & sensibile penetrant se simul. Notandum, sicut dicit Comentator 4. Physicorum, quòd duo corpora non possunt esse in eodem loco, hoc prohibet quantitas: quòd enim corpus calidum, & corpus frigidum non possint esse in eodem loco, hoc est propter naturam quantitatum, nõ passionum: si ergo quãtutatis prohibet, ubicunque saluabitur ratio duarum quantitatum, ibi prohibetur simultas duorum corporum in uno loco; sed in corpore Mathematico saluatur ratio quantitatis, & in corpore sensibili: similiter, & secundum istos hæc quantitas non est illa; ergo est impossibile, quòd sint sensibiles: Si enim passio naturalis prohiberet hanc simultatem; quia corpus Mathematicum non est passionatum passione naturali: posset alicui uideri, quòd posset simul esse cū corpore naturali: sed quia quantitas prohibet, & secundum istos, alia est quantitas Mathematica, & alia naturalis: ideo impossibile est, quòd corpus Mathematicum, & naturale sint simul, prohibente hac quantitate. Quomodo autem corpus glorificatum possit esse simul cū corpore nõ glorificato, est alterius speculationis; & alibi poterit pate- re: Notandum est etiam, quòd sicut suo modo, est in formis; ita suo modo uidetur esse in corporibus: uidemus enim, quòd duæ formæ eiusdem rationis non possunt esse in eodem; sicut albedo, & albedo: formæ autem aliquæ diuersarum rationum possunt esse in eodem, sicut albedo & dulcedo: Ita suo modo corpora diuersarum rationum, & diuersarum prædicamentorum possunt esse; sicut corpus substantia, & corpus quantitas: si autem essent duo corpora eiusdem prædicamenti, sicut corpus naturale, & corpus Mathematicum: ita quòd corpus naturale uocetur ipsa quantitas sub passione sensibili; corpus autem Mathematicum

Duo corpora non possunt esse in eodem loco.

Quantitas duplex.

Proportio formarum respectu corporum.

D

L uocetur

Metaphysicæ

uocetur quantitas nõ passionata, sed ut abstrahit à passione: impossibile est, quòd sint in eodem. Notandum est, quòd istud inconueniens sequitur istos; quia ponebant corpus naturale, & corpus Mathematicū differre realiter, & q̄ unū sit in alio. Positioni autem Philosophi non potest se qui istud inconueniens; quia posuit unum, & idē corpus esse naturale & Mathematicū; quòd nunc uocauit naturale, nunc Mathematicum, sub alio, & alio modo considerandi: eadem enim quantitas trium dimensionum, ut est coniuncta passionibus sensibilibus, dicitur corpus naturale; illa autem eadem quantitas, ut non concipitur præter ista, dicitur corpus Mathematicum. Sicut enim non est alia linea, quæ est coniuncta superfici, & quæ consideratur præter superficiem: ita non est alia quantitas, quæ coniungitur formis sensibilibus, & quæ consideratur præter formas sensibiles. Deinde cum dicit.

Et non esse immobilia in motis existentia sensibilibus.

Ponit tertiam rationem contra positionē istā, & est ratio talis: quòd ipsa Mathematica existentiā in rebus sensibilibus, quæ mouentur, nõ erūt immobilia, sed mouebuntur; quia moto aliquo, mouetur illud, quod est in eo; sed Mathematica ponuntur, secundum istos, in istis sensibilibus: ergo motis istis sensibilibus, ipsa mouetur; quod est contra rationem Mathematicorum; quia abstrahunt à materia, & à motu. Sed uidetur, quòd hæc ratio sit ita contra rationem Aristot. sicut contra rationem istorum; quia Mathematica sunt separata secundum conceptum, sed nõ secundum esse: ergo secundum esse sunt insensibilibus: igitur motis sensibilibus, ipsa mouentur. Dicendum est, quòd positio Philosophi in duobus differt à positione istorum: primò differt; quia isti ponebant aliquam quantitatem totaliter Mathematicam, & naturalem, Philosophus autem ponit eandem secundum modum considerandi esse aliam naturalem, & Mathematicam: Secundò differt, quia illi ponebant realitatem quantitatis Mathematicæ realiter esse abstractam à motu: & sic implicabatur contradictio in positione istorum; quia ponebāt Mathematica realiter esse abstracta à motu, & cum hoc quod sunt realiter insensibilibus; ideo sequitur, quòd mouentur & non mouentur: Philosophus autem posuit, quòd secundum conceptum abstrahunt à motu: ita quòd illud, q̄ est quantitas mouetur ad motum rei sensibilis; tamen in quantum sic concepta, & in quantum Mathematica, non mouetur; quia concipitur præter sensibilitatem, quæ propriè respicit motum. Deinde cum dicit.

Totaliter autem cuius causa quis ponet esse quidem ipsa, esse autem in sensibilibus. Eadem enim contingunt incouenientia eis, quæ dicta sunt. Erit enim cælum aliquod præter cælum, non tamen extra, sed in eodē loco, quod magis impossibile. De his ergo dubitatio multa, quò oportet positā habere ueritatē.

E Ponit quartam rationem contra istos, dicens; illud, quod ponitur, debet poni causa alicuius: totaliter autē ulla causa potest dari rationalis; quia ista ponantur esse, & tamen insensibilibus esse: unde omnia inconuenientia, & eadem sequuntur istam positionem, quæ sequebatur præcedentem. Sicut enim sequebatur ad illam positionem, q̄ esset dare aliquod cælum præter hoc cælum sensibile; ita sequitur ad istam positionem: & quod maius est, maius impossibile sequitur ad hanc positionem, quàm ad primam; quia secundum primam positionem cælum separatum non est in eodē loco, cum hoc cælo sensibili: secundum autem hanc positionem, cælum sensibile, & cælum Mathematicum sunt in eodem loco, & sunt duo corpora in eodem loco; quod est impossibile: Vltimò concludit Philosophus, quòd prædictæ quæstiones multam habent dubitationem, quomodo se habet ueritas in eis, & quomodo non.

At de Principiis, Vtrum oportet genera, elementa, & principia suscipere; aut magis ex quibus cum insint, est unumquodque, primis. TEX. 10.

Postquam disputauit quæstiones motas circa materiam substantiæ, hic disputat quæstiones, quæ mouentur circa naturam principiorum: Et diuiditur in duas partes; quia primò mouet quæstiones circa naturam principiorum: secundò circa modum principiorum, ibi, [Adhuc autem utrum substantia una.] Prima adhuc diuiditur in duas partes; quia primò querit, Vtrū ipsa uniuersalia sint principia: secundò querit, Vtrum sint aliqua separata à materia, quæ sint principia, ibi, [Est autem habitatio in his dubitatio.] Prima in duas; quia primò querit, Vtrum genera sint principia, aut non? secundò querit, genera, Vtrū prima, uel alia? ibi, [Adhuc autem si maximè.] Prima in tres: primò. n. ponit titulū quæstionis: secundò disputat ad unam partem: tertio ad oppositam. Secunda ibi, [Ut uoces elementa] Tertia ibi, [Quòd si cognoscimus unumquodq;] Primò. n. querit, Vtrū principia rerū & elementa sint ipsa genera, quæ prædicantur de pluribus: An illa sint principia rerū & elementa, ex quibus primis res componuntur; & ex quibus primis est unumquodque, quæ quidem principia insint in ipsa re? Notandum est, quòd duas condiciones addidit principijs, scilicet quòd insint in re, & q̄ sint prima: quædam. n. sunt, quæ componunt rem; quædam enim sunt, ex quibus fiunt res, quæ non manent in rebus; sed transeunt, sicut sunt contraria, uel priuationes: dicimus enim, quòd ex non albo fit album, sed tamen non album non stat cum albo; sed in generatione albi destruitur non albus; & ideo de tali principio hic non inteditur; sed de tali, quod est hmoi, q̄ ex eo fiat res; & est in re: Quædam. n. sunt, ex quibus fiunt res, sed tamē nõ sunt prima principia rerū, sed proxima tantū; & quæ aut non sunt prima, sed proxima nõ dicuntur propriè elementa. Videmus. n. q̄ corpora aliquando fiunt ex carnibus, & neruis; sed tamē; quia hæc resoluuntur ad alia priora, non propriè dicuntur elementa

Motis nobis, mouentur omnia, quæ sunt in nobis.

Obiectio.

Solutio.

Laboras circa naturam principiorum

Dna conditio nes principiorum.

elementa animalis. De natura. n. elementi est, q̄ non resoluatur ad aliquod corpus prius: Ad differentiam igitur primorū, & quæ non manent, dixit Arist. cum insunt; ad differentiam secundorum, quæ in aliud resoluuntur, dixit, prius. Deinde d.

Vt uocis elementa, & principia uidentur esse, ex quibus componuntur uoces omnes primum; sed non communis uox. Et diagrammatum, id est, descriptionum ea dicimus elementa, quorum demonstrationes insunt in aliorum demonstrationibus, aut omnium, aut plurimorum.

Vult ostendere, quod genera non sunt principia rerum; sed tantum illa, ex quibus componuntur res: & hoc per tres rationes. Prima in rationabilibus in principio; secundò in naturalibus, [Amplius autem corporum.] Secunda in rebus artificialibus ibi. [Adhuc autem & ad aliorum si quis uult.] Dicit ergo, uidetur, supple, q̄ elementa rerum non sint genera; nam elementa & principia uocis uidentur esse ea, ex quibus primis componuntur omnes uoces: non enim principium, & elementum uocis dicitur esse illud commune, quod est uox, id est ipsa uox uniuersaliter, & genus uocis: similiter & in diagrammatibus, id est, in demonstratiuis descriptionibus figurarum Geometricarum uidetur esse uerum, quod genus non est principium, & elementum: sed solum illa, ex quibus hæc componuntur: horum enim diagrammatum non dicimus esse elementa, hoc commune, quod est diagramma: sed magis dicimus esse elementa horum theoremata, quorum demonstrationes insunt demonstrationibus aliarum theorematum geometricarum: & hoc dico, aut plurimum, aut omnium: demonstrationes enim posteriorum procedunt ex suppositione primarum demonstrationum: ita quod uirtus primorum est in posterioribus, uel omnibus, uel pluribus. Est ergo ratio Philosophi in hoc: si genus esset principium, & elementum: hoc commune, quod est uox, esset principium, & elementum respectu uocum compositarum: & hoc commune, quod est diagramma, geometricarum: sed hæc sunt falsa, ergo & primum. Notandum est, quod liber Euclidis semper est ex deductione primorum ad posteriora: supponuntur enim aliqua, & ex suppositione illorum alia demonstrantur: ita quod ex uirtute istorum suppositorum demonstrantur ista, quæ demonstrantur: & ex istis demonstratis, possunt demonstrari alia posteriora: ita quod semper gradatim uirtus primorum in posterioribus saluatur. Et hoc est, q̄ dicit Philosophus, quod priora theoremata sunt illa, quæ sunt in demonstrationibus posteriorum. Deinde cum dicit.

Amplius autem corporum, qui dicunt esse plura elementa, & qui unum: ex quibus componuntur & constant principia, dicunt esse. Vt Empedocles ignem, & aquam, & quæ sunt in simul, hæc elementa dicit esse, ex quibus sunt entia, quæ sunt; sed non ut genera dicit ea eorum, quæ sunt.

Quæ sunt principia rerum.

Liber Euclidis cur liber elementorū dicitur.

A Ponit secundam rationem ad probandum, q̄ illa sunt principia rerum, & elementa, ex quibus res componuntur, & non ipsa genera: & hoc in rebus naturalibus. Dicit ergo, quod illi Antiqui, qui ponunt plura elementa rerum; & illi, qui ponunt unum; ambo in hoc conueniunt, quod illa sunt elementa, & principia rerum, ex quibus res componuntur, & ex quibus res consistunt: etiam illis rebus existentibus. Vnde Empedocles ponit elementa rerum, ignem, & aquam, & alia huiusmodi: ex quibus sunt ipsa entia naturalia: & quæ etiam insunt rebus naturalibus: sed non dicit ipse Empedoc. ipsa esse elementa rerum, quæ sunt genera rerum: Est ergo ratio Philosophi sumpta per locum ab autoritate; quia omnes Antiqui in hoc conueniebant, elementa rerum, quæ componebant rem, & ex quibus res fiebant: ex eis, quæ erant in ipsis, quod additum est ad differentiam priuationis, & contrarii: quia res fit ex priuatione, & ex contrario: tamen nec priuatio, nec contrarium manet in re, sed destruitur in aduentu rei. Deinde cum dicit.

Res fit ex priuatione & contrario.

B

C

D

Adhuc autem & ad aliorum si quis uult naturam speculari, ut lectum ex quibus partibus est, & quomodo compositis, cognoscet eius naturam. Et ex his quidem rationibus non sunt principia genera existentium.

Ponit tertiam rationem, sumptam in rebus artificialibus, dicens: adhuc autem si aliquis uult speculari naturam aliorum, puta artificiatorum: oportet si uult cognoscere illa artificata: ut puta si uult cognoscere lectum, oportet cognoscere, ex quibus partibus componitur illud artificatum, & modum compositionis partium: tunc enim sciet naturam eius, scilicet artificati, quando ista sciet. Est ergo ratio Philosophi in hoc: illud, quo scito, scitur res: uidetur esse principium rei: sed scitis partibus rei artificate, & modo compositionis earum, scitur res artificata: ergo ista uidentur principia rei artificate. Notandum est, quod partes non quocumque modo compositæ faciunt rem artificatam; sed sub speciali modo compositionis rem artificatam faciunt: sicut partes sub speciali modo faciunt, & componunt nauem: sub speciali archam, uel sub speciali domum faciunt: ita quod partes tenent locum materiae: specialis autem modus tenet locum formæ: Et ideo Philosophus hæc duo tetigit in compositione rerum artificiatorum, scilicet, partes componentes, & modum compositionis. Deinde concludit quod ad istam partem, dicens; quod hæc autem sunt rationes, quibus probatur, q̄ genera non sunt principia rerum existentium. Deinde cum dicit.

Illud est principium rei, quo scito, scitur rei.

Quomodo partes faciunt rem artificatam.

Quod si cognoscimus unumquodque per definitiones, & principia definitionum, sunt ipsa genera; necesse, & diffinisorum principia esse genera.

Probat, quod genera sunt principia: & diuiditur in duas partes; primò. n. probat, q̄ genera sunt principia: secundò excludit quandam falsam

L 2 fam

Metaphysicæ

lam opinionem, ibi [Sed nō possibile dicere.] Prima in tres, secundum tres rationes, quas adducit: Secunda ibi. [Et si est eorum, quæ sunt.] Tertia ibi. [Videntur autem quidam dicentium.] Pōnit ergo primam rationem, dicens; quod in quantum cognoscimus unumquodque per diffinitiones, intantum uidetur, quod genera sunt principia: genera enim sunt principia diffinitionum, quæ autem sunt principia diffinitionum, uidetur esse genera diffinitorum; si sunt ergo genera principia diffinitionum, ergo & diffinitorum.

Principia essendi sunt principia cognoscendi, et conuerse.

Diffō et diffinitū dicunt eandē rem.

Est ergo ratio Philosophi in hoc: principia cognoscendi, sunt principia essendi, & e conuerso: si genera sunt principia cognoscendi, ergo sunt principia essendi; genera ergo sunt principia respectu diffinitionum; & quia diffinitio est ad cognoscendum; ideo sequitur, quod genera sint principia cognoscendi. Notandum est, quod diffinitio, & diffinitum dicunt eandem rem, licet sub diuersis modis: & ideo quidquid est principium respectu unius, uidetur esse principium respectu alterius: & ita cum genus sit principium diffinitionis, uidetur, quod sit principium respectu diffinitū. Deinde cum dicit.

Et si est eorum, quæ sunt accipere scientiam, accipienda est scientia specierum; secundum quas dicuntur esse entia. Specierum autem principia sunt genera.

Pōnit secundam rationem, dicens: unius cuiusque rei hoc accipitur, quod scitur species rerum, secundum quas species res dicuntur entia: species autem sciri non possunt, nisi per genera; principia. n. specierum genera sunt. Est ergo rō Philosophi in hoc: tunc. n. res scitur, cum spēs scitur; ergo spēs sunt principia respectu rerū: species aut sciri non potest, nisi per genus: ergo genus est principium respectu speciei; & si respectu speciei, ergo & respectu illorum, quorum principium erat spēs: quia quidquid est principium respectu principiorū, est principium respectu principiatorū. Notandum est, quod scire rē, est scire naturā rei: genus autē propriē nō dicit naturā rei; nā in genere esse, est esse in potentia; conceptus enim generis est conceptus, possibilis informari per multas differentias; scire ergo rem in genere, est scire eam in potentia: tunc autem propriē scitur, quando scitur eius natura specifica; Debemus enim imaginari de esse, sicut de scire: in esse autem sic est, quod esse in potentia est esse secundum quid; esse autem in actu, est esse simpliciter: ita sic scire rem in genere, est scire eam in potentia, & secundum quid: scire autem eam in specie, est scire eam in actu, & simpliciter. Et ideo dicit Philosophus, quod scire rem, est scire speciem rei, uel rem in specie sua.

Principia specierum sunt genera.

Scire rei, est scire rei naturam.

Scire dupliciter.

Questio.

Quæret quis, Vtrum secundū species res dicantur entia, sicut innuit Philosophus? Respondeo. Dicendum est, quod hæc principia uerificantur, & secundum opinionem Platonis, & secundum opinionem Arist. Primò secundum opinio-

nem Platonis; posuit enim species separatas, per quarum participationem res dicuntur habere existantiam: sicut per participationem hominis separati hic homo dicitur homo: Imaginabatur enim humanitatem in aliquo esse per se, & per essentiam, sicut in specie separata hominis; in aliquo autem esse per quandam participationem, sicut in homine coniuncto cum materia: & sicut dico de humanitate, ita dico de aliis speciebus; ergo potest hoc uerificari secundum opinionem Philosophi. Notandum est tamen, quod esse ens per aliud, hoc potest esse duobus modis. Vno modo, quia ab eo capit esse essentiam, sed in singularibus capit esse existentiam; hic enim homo per humanitatem habet essentiam, sed humanitas in hoc homine capit existentiam: ita quod quidditas, & ipsum particulare ita se habent, quod ipsum particulare non habet essentiam, nisi per quidditatem, & naturam specificam, ipsa autem quidditas & natura specifica non capit existentiam, nisi in particulari. Benè ergo dixit Philosophus, quod participantia non sunt entia, supple, quod ad esse essentiam, nisi per species. Deinde cum d.

Platonis opinio.

Esse ens per aliud est dupliciter.

Videntur autem quidam dicentium: elementa existentium, unum autem ens, aut magnum, aut paruum, ut generibus eius uti.

Pōnit tertiam rationem, sumptam ab autoritate Platoniorum, qui posuerunt elementa existentium unum, & ens; aut magnum, aut paruum; quibus utuntur ut generibus; ergo genera sunt principia. Deinde cum dicit.

Sed non possibile dicere utrobique principia ipsa. Ratio namque substantia est una. Diuersa ergo erit quæ est per genera diffinitio; & quæ dicit, ex quibus est, quæ insunt.

Excludit quandam responsionem; posset enim aliquis dicere, quod illa, quæ componunt res, & ipsa genera sunt principia; hoc excludit, dicens; quod hoc non est possibile; ista, & illa dicere principia; quia illa sunt principia rei, ex quibus est ratio diffinitiuæ; ratio autem diffinitiuæ substantiæ est una: si uero hæc, & illa essent principia, una & eadem res haberet diuersas diffinitiones; quia diffinitio, quæ datur per genera: est alia & diuersa ab illa, quæ est ex principiis existentibus in re; ex quibus res componitur. Est ergo ratio Philosophi in hoc: una, & eadem res habet unam diffinitionem; si autem hæc, & illa essent principia; unum & idem diuersimodè diffiniretur: quia unumquodque diffiniri potest ex principiis suis; & sic diffinitum est ex principiis, quæ componunt rem, & ex genere; quod etiam ponitur principium. Notandum est, quod hæc ratio super hoc fundatur, quod quidquid principiat rem, posset eam diffinire; si ergo ponuntur duo principia, uel duplici modo, essent duæ diffinitiones; quod uidetur esse contra commune dictum: quia unius rei unica est diffinitio.

Rō diffinitiuæ substantiæ est una.

Vnius rei unica est diffō.

Adhuc autem si maxime principia sunt genera, utrum prima generum oportet asserere principia,

pia, aut ultima predicata de indiuiduis? Etenim hæc dubitationem habet.

Hic disputat secundam quæstionem, scilicet, Vtrum genera prima, uel illa, quæ ultimò dicuntur de indiuiduis; debeant dici principia? Et diuiditur in duas partes: primò ponit titulū quæstionis: secundò adducit rationes ad quæstiones, ibi, [Nam si qua uniuersalia sunt magis principia.] Dicit ergo primò, quòd si genera sunt maxime principia; quæ sunt illa, quæ oportet magis existimare principia; an illa, quæ sunt prima & cõmunissima de numero generum; an illa, quæ ultimò & proximè prædicantur de indiuiduis, sicut species specialissima; hoc enim habet dubitationem. Deinde cum dicit.

Nam si quidem uniuersalia sunt magis principia, palàm quia suprema generum. Ea namque maxime dicuntur de omnibus existentibus. Tot igitur erunt entium principia, quot & prima genera. Quare erit ens, & unum principia substantia. Ea namque de omnibus maxime dicuntur existentibus. Non est autem possibile genus entium esse unum; neque unum, neque ens. Nam necesse est differentias cuiusque generis esse, & unam esse quamlibet. Impossibile autem prædicari, aut species de propriorum generum differentiis; aut genus sine suis speciebus. Quare si unum genus, aut ens; nulla differentia, neque unum, neque ens erit. Sed si non genera, nec principia erunt: si principia & genera.

Obiicit ad propositam quæstionem: & circa hoc duo facit: primò ostendit, quòd uniuersalia, uel prima generum non possunt dici principia: secundò ostendit, quòd species specialissima magis debet dici principia, quàm ipsa genera, ibi [At uerò & si magis principia:] tertio adducit rationes ad oppositum, scilicet quòd genera prima debent dici principia, ibi, [Iterum aut quò oportet] Prima diuiditur in tres partes secundum tres rationes, quas adducit: Secunda ibi, [Amplius autem quæ sunt intermedia.] Tertia ibi, [Adhuc magis differentiarum sunt principia.] Dicit ergo primò, quòd si uniuersalia sunt magis principia, quàm ultimò prædicata, manifestum est; quòd suprema generum, & quæ de omnibus prædicantur, erunt maxime principia; ita quòd tot erunt rerum principia; & quæ de omnibus prædicantur: ergo ens, & unum sunt principia rerum, quæ de omnibus maxime prædicantur: si autè ens, & unum sunt principia; sequitur, quòd aliqua principia non sunt genera; quia ens, & unum non sunt genera: quòd autem ens, & unum non sunt genera, probatur ex hoc; quia necesse est cuiuslibet generis esse aliquas differentias, & unam quamlibet illarum esse determinatorum: si ergo ens, & unum essent genera; haberent differentias, quòd est impossibile: cuius ratio est; quia impossibile est species generis prædicari de propriis differentiis; aut èt genus prædicari de differentiis sine suis speciebus; hoc est nisi mediantibus speciebus; genus enim non prædicatur de differentia, nec partici-

patur ab ea: Quare si ens, aut unum esset genus; nulla differentia diuidens unum, uel ens; participabit ipsum unum, uel ens; nec ens, aut unum prædicabitur de eis. Et hoc est, quòd dicit Philosophus, quòd nec ens, nec unum differentia erit. Si uerò aliquis dicat unum, & ens non esse genera; certè non erunt principia; si omnia principia ponantur genera. Est ergo ratio Philosophi in hoc: Si cõmunissima, quæ de omnibus prædicantur, ponantur principia: ergo ens, & unum erunt principia; ens autem, & unum non sunt genera; quia nulla differentia participat genus; omnis autem res, & omnis entitas participat naturam unius, & entis: ergo nõ omnia principia erunt genera.

Nulla differentia participat genus.

Quæret quis, Vtrum ens habeat differentias? Dicendum est, quòd non: cuius ratio est; quia habitudo inter genus & differentiam talis est, quòd conceptus generis est extra cõceptum differentiarum: nam conceptus animalitatis est extra conceptum rationalitatis: licet enim conceptus generis, & differentiarum concurrant ad conceptum speciei; tamen conceptus generis omnino est extra conceptum differentiarum: si genus ens haberet differentias, oporteret quòd conceptus entitatis esset extra conceptum illarum differentiarum. Verbi gratia, si decem prædicamenta diuiderent ens, tãquam differentie; oporteret, quòd conceptus entitatis esset extra conceptum prædicamentorum, & per consequens conceptus prædicamenti non esset entitas: cum enim conceptus entis sit ipsa entitas, si ens haberet diuisionem eo modo, quo genus diuiditur in differentias; oporteret, quòd illud, quòd diuidit ens; non esset entitas. Et hoc est, quòd dixit Philosophus in litera; quòd si ens diuideretur in differentias, illa differentia nec esset ens, nec unum: quòd est impossibile.

Quæstio.

Habitudo inter genus & differentiam talis.

Quæret quis, Vtrum ens sit genus? Respondeo; statim posset patere ista quæstio per præcedentem: quia ex quo ens non habet differentias, & omne genus differentias habet: ergo ens non potest esse genus. Tamen aliter potest quæstio deduci: ens enim potest esse quoddam nominatum ab esse essentiarum, uel ab esse existentiarum: sicut enim lucens potest esse quid denominatum à luce; uel à lucerita suo modo potest dici ens ab essentia, uel ab esse existentia; Imaginabimur enim suo modo lucem loco essentiarum, lucere autem loco existentiarum; lucens autem loco entis: si autem dicatur ens ab esse essentiarum; patet, quòd non potest esse genus: cuius ratio est; quia omne genus descendit in species mediante conceptu; ita quòd conceptus generis nõ est conceptus specierum, licet sit de conceptu speciei: descendit autem per differentias, quarum conceptus est extra conceptus generis: Si ergo ens esset genus, secundum quòd imponitur ab esse essentiarum; oporteret quòd conceptus essentiarum esset extra conceptum cuiuslibet differentie, diuidentis ens: & secundum hoc sequeretur, quòd illa differentia esset

Quæstio.

Ens dupliciter.

Ens & unum non sunt genera.

Cuiuslibet generis necesse est esse aliquas differentias.

L 3 quædam

Metaphysicæ

quædam non entitas: quod est impossibile; conceptus enim essentia est conceptus primus, profundans se infra omnem conceptum inferiorè. Secunda ratio potest esse talis, adhuc de esse essentia: si ens, ut imponitur abesse existentia, esset genus ad aliqua; esset genus ad decem prædicamenta; hoc autem probo esse impossibile; omnia enim quæ sunt infra unum genus, conueniunt infra unum conceptum, qui quidem conceptus, non est conceptus alicuius inferiorum, sed est alius à conceptu omnium inferiorum: Si ergo omnia prædicamenta conuenirent in uno genere, puta in ente; oporteret, quod conceptus ille esset unus conceptus, alius à conceptu omnium prædicamentorum; quod est impossibile: cum omnis conceptus, uel sit conceptus entis in se, uel entis in alio, hoc est accidentis & substantia; oporteret autem, si accidens, & substantia conuenirent in uno tertio conceptu, quod ille conceptus non esset conceptus entis in se, uel in alio, quod est impossibile: omnis enim conceptus, uel est conceptus entis in se, uel entis in alio: Vnde Commentator; impossibile est, ut aliquid prædicetur prædicatione generis de rebus habentibus formas diuersas, quæ non conueniunt in una forma numero: Ad cuius Commentarii euidentiã, notandum est, quod Commentator uocat formas diuersas, formas prædicamentales; quas formas impossibile est conuenire in una forma, hoc est in uno conceptu: genus enim dictum de speciebus, unum conceptum indicat; ens autem, & unum dicta de decem prædicamentis, non indicant unum conceptum. Et hoc est, quod dicit idem Commentator: ens & unum dictum de eis, hoc est, de prædicamentis; non notificat de eis unam naturam, hoc est unum conceptum: Suo enim modo imaginabatur de esse, sicut de æquiuoco: æquiuocum enim immediatè descendit in multa significata: sic & ens immediatè descendit in omnia prædicamenta, sine mediante aliquo alio conceptu: Hæc tamen est differentia inter, æquiuocum & ens: quia æquiuocum, licet immediatè descendat in multos conceptus; tamen conceptus æquiuocorum non habet analogiam ad unum conceptum primum; ens autem sic descendit in conceptus prædicamentales, quod conceptus prædicamentales habent attributionem ad conceptum primum, qui est conceptus substantia. Vnde si ens immediatè descenderet in conceptus prædicamentales: ita quod conceptus accidentis non haberet analogiam ad conceptum substantia, ens esset purè æquiuocum ad decem prædicamenta. Tertiam uiam tangit Commentator in hoc passu, ad probandum quod ens impositum ab esse existentia, non potest esse genus: quia si prædicamenta conuenirent in genere, quod est ens, necesse esset, quod ipsa prædicamenta intellecta non haberent differentias ad inuicem, quibus differrent ad inuicem in omnibus suis naturis, adeo quod natura

*Notabilis
propò Com
mentatoris.*

*Comparatio
entis ad æ
quiuocum.*

substantia & qualitatis esset eadem. Ad cuius Commentarii euidentiã notandum, quod quæcunque conueniunt in genere, partim differunt, & partim conueniunt: ita non quod differant in omnibus suis naturis; sed cum illa, quæ sunt in genere, sint species, & et species componantur ex conceptu generis, & differentia; oportet, quod illa, quæ sunt in genere prædicamenti conueniant, scilicet in conceptu generis; & partim differant, scilicet in conceptu differentia: ita quod differant à se ipsis non in omnibus naturis suis, sed secundum partem sui, scilicet per naturam differentiarum. Vnde Philosophus Decimo huius illa uocat differentia, quæ partim conueniunt, & partim differunt: diuersa autem, quæ differunt se ipsis. Si ergo ista sunt uera, quæ credimus esse uera: si prædicamenta conuenirent in ente tanquam in genere; sequeretur (ut dicit Commentator) quod non differrent se ipsis in omnibus suis conceptibus, hoc est, in omnibus suis naturis; quas naturas Commentator uocat conceptus; quia prædicamenta, ex quo essent in genere, partim conuenirent, & partim differret: quod Commentator habet pro impossibili; quia prædicamenta omnino se ipsis differunt, nullo modo capientia infra suos conceptus conceptum communem generis. Et ideo dicit Commentator, quod si ens esset genus; quod substantia, & qualitas essent eadem; hoc est, haberent unum conceptum comunem, quod est impossibile. Sic ergo patet, quod ens secundum quod imponitur ab esse essentia: non potest esse genus. Similiter uero potest esse genus ens, secundum quod imponitur ab esse existentia: quod patet duplici uia. Primò ex habitudine, quæ est inter genus, & speciem: talis enim habitudo debet esse inter genus & speciem, quod illud, quod est de principali significato generis, debet esse de conceptu speciei: licet enim conceptus generis non sit conceptus speciei; tamen conceptus specificus est quidam conceptus compositus ex conceptu generis, & conceptu differentia. Ideo oportet, quod conceptus generis sit de conceptu speciei; & illud, quod importatur per nomen generis, sit de significato illius, quod importatur per nomen speciei. Si autem hæc sunt uera, patet quod ens, secundum quod imponitur ab esse existentia; non potest esse genus, & maxime respectu decem prædicamentorum: hoc enim ens imponitur ab esse essentia: ita quod esse essentia est de significato principali, & de principali conceptu ipsius entis: sic autem est, quod esse essentia est extra esse ipsorum prædicamentorum: ad esse enim in prædicamento non requiritur esse existentia. Si ergo esse existentia est extra conceptum prædicamentorum: ergo & ens secundum quod imponitur ab esse existentia: impossibile est, quod illud, à quo imponitur res, sit extra conceptum illius: quia imponitur ab illo, ut sic non sit extra conceptum: ut si albedo sit extra conceptum alicuius; & album est extra conceptum eiusdem: Si

*Quæcunque
conueniunt
in genere,
partim dif
ferunt, &
partim con
ueniunt.*

*Tex. cõ. 12.
& 13.*

*Prædicamē
ta omnino
se ipsis diffe
runt.*

*Illud, à quo
res imponi
tur; non pot
est extra il
lius conceptum*

Si ergo esse existentia est extra conceptum prædicamentorum, ergo & ens, secundum quod imponitur ab esse existentia, erit extra conceptum eorumdem. Ex quo apparet prima uia, quod, scilicet ens, secundum quod imponitur ab esse existentia, non potest esse genus. Secunda uia patet ex natura generis in se: de natura. n. generis est, qd dicat quid, & quid essentia; Non. n. debemus imaginari, qd genus & species, uel differentia, & species dicantur duo quid, sed unum quid, sed alio tamen & alio modo: genus enim dicit ipsum quid in potentia, & sub esse incompleto, & in distincto, quasi specificabilem per differentias: species autem dicit idem quid, iam specificatum, completum, & distinctum; ipsa differentia dicit specificationem eiusdem quid: & quia ipsa specificatio est quoddam quale substantiale; ideo dicitur, quod differentia dicit quid quale, uel quid per modum qualis: & ideo in fine decimi Topic. dicitur, quod differentia dicit qualitatem generis: Ex quibus patet, quod genus, differentia, & species cadunt super esse essentia: licet diuersis modis: quia ipsum genus cadit super esse essentia, quasi informabile & specificabile; differentia autem cadit super ipsam specificationem & informationem; ipsa autem species dicit quid compositum ex ambobus, scilicet ex informabili, & informatione, id est, ex natura generis, & differentia: ita tamen quod nos non imaginamur, quod genus, differentia, & species dicant tres res, sed unam rem sub diuersis modis: sicut patebit in Septimo huius; Si ergo genus cadit sub esse existentia: quidquid immediatè cadit sub esse existentia, non potest esse genus: huiusmodi est ens, secundum quod imponitur ab esse existentia: Quod autem huiusmodi uia sit bona, patet ex diuersitate quaestionum positarum in secundo Posterior. nam quaestio an est, & quaestio quid est, sic differunt; quia quaestio quid est, cadit super esse essentia; & quaestio an est super esse existentia: quidquid ergo cadit immediatè super esse existentia, respicit quaestionem quid est; & tale non potest esse genus: quia genus est, per quod respondetur ad quaestionem quid est: certum est autem, quod ens secundum quod imponitur ab esse existentia, respicit quaestionem an est: sicut enim ens secundum quod est impositum ab esse essentia, respicit quid est; ita ens secundum quod imponitur ab esse existentia, respicit quoniam an est; & per consequens non potest esse genus, quia (ut dictum est) omne genus dicit quid est, & non an est.

Genus, & spes, uel species, & differentia dicunt unum & idem quid.

In princ. An est, & quid est, quod differunt.

Quaestio.

Genus non predicatur per se de differentiis.

Quæret quis, Vtrum genus prædicatur de differentiis? quia Philosophus innuit, qd non. Respond. dicendum est, qd non: quia genus non prædicatur de differentiis per se: cuius ratio est; quia illud, quod prædicatur per se de aliquo, est de conceptu illius: & appello hic per se in primo modo: Vult ergo dicere Philosoph. qd quia conceptus generis est extra conceptum differentia: ideo genus per se non prædicatur de differentia: & ideo ens pro

A hiberetur esse genus: quia ens non dicit alium conceptum à differentiis; ut pluries dictum est: illud autem, quod est uerum genus; debet habere aliud conceptum à differentiis: ita quod conceptus huius non sit de conceptu illius; & per consequens non prædicatur per se de illo. Debemus enim imaginari suo modo habitudinem inter genus & differentiam, sicut inter potentiam & actum: potentia autem & actus sic se habent, qd conceptus potentia non est conceptus actus, nec conceptus istius est de conceptu illius: sic & conceptus generis non est conceptus differentia; sed unus conceptus est extra conceptum alterius; & ideo genus non prædicatur per se de differentia.

B Quæret quis. Vtrum genus prædicatur de differentiis mediatis speciebus, sicut ponit Philosophus? Dicendum est, quod genus prædicatur per accidens de differentia; & per consequens uidetur, quod mediante specie: Pimum patet sic; licet enim conceptus generis sit extra conceptum differentia; cum ipsa differentia aliquo modo det intelligere genus: ita quod ipsum genus uerificatur de differentia: licet enim conceptus rationalis non sit conceptus animalis, tamen omne rationale est animal: ita quod uerum est dicere, quod rationale sit animal; quod cum non possit esse uerum per se; ut probatum est in quaestione præcedenti; oportet quod sit uerum per accidens: prædicatur ergo per accidens ipsum genus de differentia: Secundum, scilicet, quod prædicatur mediatis speciebus, patet, sicut dictum est, quod genus, si prædicatur per accidens, reducit ad per se: ita quod genus prædicatur de speciebus per se, & de differentiis; eo quod sint in specie: Quod autem genus prædicatur per se de specie, patet. Per se. n. in primo modo est duobus modis, Vno modo, quando conceptus prædicati idem est, quod conceptus subiecti: sicut quando diffinitio prædicatur de diffinito, diffinitio, & diffinitum dicunt eundem conceptum: Secundo modo, prædicatur per se in primo modo, quando conceptus prædicati est de conceptu subiecti; & hoc modo genus prædicatur per se de specie: licet conceptus generis, & speciei non sint unus conceptus: tamen conceptus generis est de conceptu speciei, & non è conuerso: Sic ergo prædicatur genus per se de specie: de differentia autem prædicatur, secundum quod est in specie, & mediante specie: & ita per accidens.

Quaestio.

Genus prædicatur de differentia per accidens.

Per se in primo dupliciter.

D Ad cuius euidentiã diligenter notandum est, qd aliquid prædicari de aliquo potest esse duobus modis, Vel ratione formalitatum subiecti, & prædicati, scilicet, quia formalitas prædicati est formalitas subiecti, sicut quando diffinitio prædicatur de diffinito: Vel quia formalitas prædicati est de formalitate subiecti, & talis prædicatio tenet rationem forme, & est semper per se: aliquando uero tenet rationem subiecti, & non rationem forme; aliquando. n. prædicatur de aliquando, cuius formalitas prædicati, & formalitas subiecti sunt mali-

Aliquid prædicari de aliquo dupliciter.

Metaphysicæ

malitates alicuius tertij; & talia semper prædicantur secundum rationem formæ: quia albedo nec est formalitas musicæ, nec de formalitate eius; sed prædicatur unum de alio ratione tertij, quia ambo recipiuntur in uno subiecto: & sic prædicatur unum de alio per accidens. Sic quando genus prædicatur de differentia, non potest esse ratione formæ, quia genus nec est formalitas differentiarum, nec de formalitate eius: & ideo non potest prædicari ratione formæ: oportet ergo quod ratione speciei, & mediante specie: Ita quod ista, rationale est animal, uera est; quia homo est animal: & ista est per accidens, rationale est animal; & reducitur ad istam, quæ est per se; homo est animal. Deinde cum d.

TEX. 11.

Amplius autem que sunt intermedia, & coaccepta cum differentiis erunt genera usque ad indiuidua. Nunc autem hæc quidem uidentur, illa autem non uidentur.

Ponit secundam rationem ad probandum, quod genera non sunt principia, dicens sic: Amplius autem si genera dicuntur principia, quia cõmunia; & quia prædicantur de pluribus: oportebit quod omnia, quæ erunt, prædicata de pluribus, & cõia, sint principia; & per consequens genera; si omnia principia sunt genera: Et sic sequitur, quod omnia intermedia, accepta cum differentiis usque ad indiuidua, erunt genera: quia omnia talia sunt cõmunia prædicata de pluribus: hoc autem falsum est; quia aliqua intermediarum sunt genera sicut subalterna: aliqua uero non sunt, sicut species specialissimæ. Est ergo ratio Philosophi in hoc: quod quando aliquod prædicatum conuenit alicui subiecto ratione reduplicationis; oportet quod ubicunque reperitur illa reduplicatio, reperiatur illud prædicatum: ut si Isosceles habet tres, quia triangulus; ubicunque reperietur habere tres, reperietur ratio trianguli. Si ergo genera sunt principia, quia cõmunia; ubicumque reperietur ratio cõmunitatis, ergo & ratio principiandi: & sic species specialissima principium est; quod non potest stare cum positione eorum; quia secundum eos, omnia principia sunt genera; species autem specialissima non est genus. Deinde cum dicit.

Regula notabilis.

Adhuc magis differentia sunt principia; quam genera; & si hæc sunt principia, infinita (ut ita dicitur) erunt principia. Aliter & si primum quidem genus principium ponat.

Ponit tertiam rationem ad probandum, quod non omnia principia sunt genera: & est ratio talis; magis uidetur, quod differentiarum sint principia, quam genera; sed differentiarum non sunt principia; quia si differentiarum essent principia, principia essent infinita; differentiarum enim rerum infinitæ sunt, non quidem infinitæ secundum numerum, sed quod ad nos; ita quod ponere differentias esse principia, est ponere principia esse infinita: Aliter est autem, si quis ponat primum genus esse principium, quia non sequitur ad hoc infinitas, eo

quod prima genera rerum sunt infinita.

Quæret quis, Quare uidetur, quod differentie magis sint principia, quam genera? Dicendum, quod quando aliquod prædicatum conuenit alicui sub ratione reduplicatiua, ubicunque saluatur magis ratio reduplicationis, saluatur magis ratio illius prædicati; isti autem ponebant genera esse principia ratione notificationis, quia dabant notitiam de re, ratio autem notificationis magis reperitur in differentia, quam in genere; quia differentia dicit rem per modum actus, genus autem per modum potentie; actus autem magis notificat quam potentia. Notandum tamen, quod isti ponebant principia habere duas proprietates, scilicet et quod essent communia, & quod essent notificatiua; si attendatur ratio communitatis, sic genus uidetur magis principium quam differentia; si tamen attendatur ratio notificationis, sic est conuerso est. Et hanc proprietatem attendens Philosophus, dixit; quod differentiarum uidentur magis principia, quam genera. Deinde cum dicit.

F

At uero & si principium speciale sit unum: unum autem indiuisibile; indiuisibile uero omne, siue secundum quantitatem, siue secundum speciem, & prius, quod est secundum speciem: genera uero diuisibilia in species, magis utique erit unum ultimum prædicatum. Non enim est genus homo aliquorum hominum.

G

Ostendit, quod species est magis principium, quam genus. Et diuiditur in tres partes secundum tres rationes, quas adducit; Secunda ibi: [Amplius in quibus & prius.] Tertia ibi: [Amplius autem ubi hoc quidem melius, illud uero uilius.] Prima ratio talis est. Illud uidetur magis habere rationem principii, quod est magis unum; quia ratio unius saluatur in principiis, & ratio multitudinis in principiis: secundum Platonicos, unum, & ens erant principia rerum; si ergo principium habet rationem unius, & est magis unum, quod magis est indiuisibile; quia unum non est nisi ens indiuisum: species autem cum habeat rationem magis indiuisibilem: patet, quia indiuisibile dicitur duobus modis; scilicet secundum quidditatem, & speciem, & secundum quantitatem: prius autem est illud, quod est indiuisibile secundum quidditatem, quam illud, quod est indiuisibile secundum quantitatem: sicut quidditas prior est quantitate: genera autem sunt diuisibilia secundum speciem: species autem non diuiditur diuisione specifica: si autem genus diuiditur in species: species autem non sic diuiditur: magis erit principium ultimum prædicatum; hoc est, species specialissima, quam ipsum genus: ipsum autem genus diuiditur in species: species autem specialissima, ut homo, non sic diuiditur; non enim homo est genus hominum: ita quod homo sit genus, & aliqui homines sunt species: & diuisio hominis in aliquos homines, non est sicut diuisio generis in species. Est ergo ratio Philosophi in hoc: quod

Questio.

Rõ principij magis in differentia, quam in genere.

Principiorum due proprietates, secundum Philosophos.

Indiuisibile dupliciter.

est indiuisibile secundum speciem, est magis indiuisibile, quam illud, quod est diuisibile secundum speciem; & per consequens habet maiorem rationem principii: species est huiusmodi respectu generis, ergo &c. Notandum est, quod duplex est diuisio, scilicet formalis, & quantitativa; diuisio autem formalis est in genere, ex hoc, quod genus diuiditur in diuersas formalitates, & diuersas rationes: diuisio autem quantitativa est materialis, ex hoc, quod ratio una recipitur in alia & alia materia, uel in alia & alia quantitate; & hæc diuisio in specie est. Debemus enim imaginari, quod prædicatum primo diuiditur in diuersas formas, scilicet in aliam & aliam differentiam, Vt verbi gratia, substantia, per corporeum & incorporeum: multiplicatur & corporeum per animatum & inanimatum: & ista diuisio formalis continè fit usque ad speciem specialissimam: quia species specialissima non diuiditur per formas, sed solum per materias: homo enim nõ multiplicatur in hunc hominem, & illum multitudine formali, sed solum multitudine materiali; generans autem generat aliud propter materiam; & hanc multiplicationem appellat Philosophus quantitativam: Cum ergo diuidi secundum formas, & secundum formalitates, sit magis diuidi, quam diuidi secundum materiam, patet, quod maior indiuisibilitas est in genere, quam in specie: & per consequens minus saluatur ratio indiuisibilis in genere, quam in specie: & per consequens uidetur (ut tangit Philosophus) quod minus ratio principii. Deinde cum d.

Amplius in quibus, & prius, & posterius est, nõ est possibile in his aliquid esse præter ea. Vt si prima numerorũ est dualitas, nõ erit numerus aliquis præter speciem numerorum. Similiter autem nec figura aliqua, præter species figurarum. Si autem nõ horum schola, id est interpretatio aliorum genera erunt præter species. Horum enim maxime uidentur esse genera. In indiuiduis uerò nõ hoc est primum, & aliud posterius.

Adducit secundam rationem, quæ sumitur ex quadam quæstione Platonis, quod quando unum aliquid prædicatur de pluribus non secundum prius & posterius, posuit illud unum separatum; quando autem aliquid prædicatur secundum prius & posterius, non posuit illud separatum: Et hoc est, quod dicitur litera, quod in quibus est prius & posterius, non est possibile in his esse aliquid separatum præter hoc: hoc est præter priora, & posteriora, de quibus prædicatur illud unum: ut si in numero est prius & posterius, ita quod prima species numeri est dualitas, secunda ternarius, & sic de aliis; non erit aliquis numerus separatus, qui possit dici idea numerorũ: numerus (dico) separatus præter species numerorum, de quibus prædicatur: Si autem ita est, quod supra naturam generis reperiatur prius & posterius in spibus: quia semper una species prior & perfectior est, & alia imperfectior; non reperitur aliquid ge-

A nus separatum præter suas species: si autem hoc non sit uerum, sed reperitur genus separatum; genera separata præter species erunt schola aliorum: quia habent doctrinam & scholam per se respectu aliorum; quia in his non saluatur regula, quæ saluatur in aliis: genera enim maxime uidentur de numero eorum, quæ habent prius & posterius: in his autem, quæ habent prius & posterius; dictum est, quod non est aliquid separatum; si ergo genus esset separatum haberet scholam per se: si ergo secundum hoc, in genere non est dare aliquid separatum; & hoc quia ibi est prius & posterius; & è contrario in specie est aliquid separatum; quia in indiuiduis eiusdem speciei nõ est hoc prius, & hoc posterius; si ergo species habet rationem separati, habet magnam rationem principii; ergo species habet magis rationem principii, quàm genus: Est ergo ratio Philosophi in hoc: quod habet rationem separati, habet magis rationem principii, quàm illud, quod non habet: species est quid separatum; ergo species habet magis rationem principii, quàm genus. minorem probat; quia ubi est dare prius & posterius, non est dare aliquid separatum; & ubi non est dare prius & posterius, est dare aliquid separatum: in genere est dare prius & posterius; quia semper ut dictum est, una spēs perfectior est alia; in indiuiduis eiusdem speciei nõ est dare prius & posterius: ergo in genere non est aliquid separatum: in specie autem sic.

C Dubitaret quis, Quæ potuit esse ratio motiua dicendi, quod ubi est prius & posterius, ibi non est unum separatum: & ubi non est aliquid prius, & posterius, ibi est dare unum separatum? Respondeo, dicendum, quod illud unum separatum uidebatur poni, ut omnia posteriora participarent aliquid primum; ita quod omnes homines in materia participabant ideam hominis; ita quod tota multitudo hominum, quæ erat per materiam, reducebatur ad hominem separatum, quem uocabant Ideam hominum: istud ergo primum ponebant, ut omnia posteriora participarent unum primum: Vbi ergo illud primum poterat reperiri infra naturam rei, non fuit necesse ponere illud primum separatum; sic autem erat in illis, in quibus erat prius & posterius; quia .n. omnis numerus reducitur ad unum primum numerum; qui quidem est infra ordinem numerorum, sicut dualitas: ideo nõ fuit necesse ponere ideam numerorum: Similiter in genere: quia enim species se habent secundum prius & posterius; ita quod omnes possunt reduci ad unam primam: ideo non fuit necesse ponere ideam generis, ad quam reducerentur oēs species, ex quo possunt reduci ad unam primam speciem. Vbi autem illud primum non potest reperiri infra ordinem rerum, oportet dare aliquid separatum, ad quod reducantur omnia posteriora: sic autem est in his, in quibus non est prius & posterius; ex quo enim unum non est prius alio; non est maior ratio, quod unum reducatur ad aliud,

Plato posuit ideas sp̄rũ, & nõ generum, sed quare?

In indiuiduis eiusdẽ sp̄i non est hoc prius, et hoc posterius.

Quæstio.

Cur nõ ponitur idea numerorum.

Prius, et posterius ordinẽ dicunt; ordo autẽ est duplex, est essentialis & accidentaliter inter sp̄s ẽ ordo essentialis inter indiuidua ẽ ordo accidentalis.

Diuisio duplex, formalis, & quantitativa.

Spēs specialissima diuiditur per materias.

Multiplicatio quæcũque.

Metaphysicæ

aliud, quàm è conuerso: sic autè est in indiuiduis eiusdè speciei; omnia enim indiuidua eiusdè spèi unam formalitatem participant; una autem formalitas, quia una, non habet prius & posterius infra se: quia prius uidetur semper esse inter duas formas; & ideo in talibus secundùm opinionem Platoniorum oportebat dare aliquod unum primum separatum, ad quod reduceretur omnia posteriora, quod prius separatum, uocabant Ideam.

Quæstio.

Prius et posterius dupliciter.

Inter spèi eiusdè generis semper est prius, & posterius.

Dubitaret quis. Vtrum in speciebus semper sit prius, & posterius; sicut uidetur dicere Philosophus? Respondeo. dicendum, quòd hic non accipitur prius, & posterius tempore; sed prius & posterius dignitate, & nobilitate: sic autem accipiendo prius & posterius inter species eiusdè generis semper est prius & posterius: quod patet duplici uia: Prima sumitur ex habitudine; quam habent species ad ipsum primum. Secunda sumitur ex habitudine, quam habet species ad genus: Prima uia patet sic; species habent habitudinem suo modo ad primū, sicut habent numeri ad unitatem, numeri autem sic se habent ad unitatem, quòd semper sub quibusdam gradibus descendunt ab unitate; & nunquam duo numeri sunt in eodem gradu: sed semper alius & alius numerus alium & alium gradum habent; & semper alius & alius numerus aliter & aliter aspicit unitatem; & ille alius & alius aspectus est uariatio specifica inter numeros, Vt uerbi gratia, dualitas suum aspectum habet ad unitatem: & hunc aspectum non habet aliquis alius numerus: ita & iste aspectus specificus qualitatis est sua natura specifica; & ideo quia omnes numeri sub alio & alio gradu aspiciunt unitatem: ideo nunquam reperiuntur duo numeri specificè differetes in eodem gradu: Sic suo modo species se habent respectu primi: omnes enim essentia specificæ descendunt à prima, & semper descendunt sub inæquali gradu; ita quòd illa, quæ propinquior est, perfectior est; & illa quæ remotior, ignobilior est: & sicut nūquam reperiuntur duo numeri specifici, qui non habeant inæqualitatem in gradu quantitatio respectu unitatis: ita nunquam reperiuntur duæ essentia specificæ, quæ non habeant inæqualitatem inter se respectu primi, inæqualitatem (dico) in gradu; quia semper una est perfectior alia: ita quòd illud idem, quod facit diuersitas respectu unitatis in gradu quantitatio; facit diuersos aspectus specierum ad primum in gradu perfectionali: & sicut ibi una quantitas numeri deficit ab alia quantitate semper; quia quantitas unius numeri est maior alia; ita semper hic in speciebus perfectio unius deficit à perfectione alterius; quia una species semper est perfectior altera: Sic ergo patet prima uia. Secūda uia patet sic, genus habet istā habitudinem ad differentias, quòd semper una differentia nobilior est, quàm alia: unde omnes differentia diuidentes genus, reducuntur ad priuationem & habitum, & ad diminutionem, & diminutum; quia una differentia semper habet esse

Una spèi est altera perfectior.

diminutum respectu alterius, & alia habet esse perfectius: Si ergo differentia se habent secundum esse diminutum, & esse perfectius; & ratio specierum semper sumitur ex natura differentiarum ultimarum: ergo semper duæ species constitutæ ex duabus differentis se habent secundum esse diminutum, & secundum esse perfectum: ita quòd semper una erit perfectior alia. Deinde cum dicit.

Amplius autem ubi hoc quidem melius, illud autem uilius, semper quod est melius, prius: Quare nihil horum erit genus. Ex his igitur magis uidentur quæ de indiuiduis sunt predicata, esse generum principia.

Posit tertiam rationem ad probandum, quòd species est magis principium, quàm genus: & est ratio talis; Quæcunque duo sic se habent, quòd unum est melius, & aliud est uilius; semper illud, quod est melius, debet esse prius; & habet magis rationem principij, quàm illud, quod est uilius: genus autem & species sic se habent ad inuicem, & sunt principia, sed magis ipsa species: concludit ergo Philosophus, quòd propter istas rationes, illa, quæ ultimò prædicantur de indiuiduis, sicut species specialissimæ, magis uidentur esse principia, quàm ipsa genera.

Spès magis principium quàm genus.

Quereret quis, Vtrum species sit nobilior, quàm genus? Respondeo: hanc quæstionē soluit Commentator dicens, quòd species nobilior est quàm genus, quia species est perfectio generis. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd conceptus generis est quidam conceptus possibilis, uel informabilis, uel quasi informabilis per naturam speciei: Nō enim debemus imaginari, quòd genus & species dicant duas res, sed unam & eandem rem; genus autem per modum potentia, & per modum informabilis; species uerò per modum perfectionis, & actus: Et ideo species (dicit Commentator) se habet sicut perfectio, & genus sicut potentia: Sicut ergo actus, & perfectio est nobilior, quàm potentia; ita & species nobilior est ipso genere. Deinde cum dicit.

Quæstio.

Species est perfectio generis.

Iterum autem quomodo oportet suscipere principia, dicere facile non est. Principium enim & causam oportet esse præter res, quarum est principium, & possibile ab eis separatum esse. Tale uerò aliquid præter singularia esse, quare aliquis suscipit, nisi quia uniuersaliter & de omnibus prædicatur? Sed si propter hoc, magis uniuersalia magis ponenda sunt principia. Quare principia erunt genera.

Genus, & species diuidunt unam & eandem rem.

Obiicit in contrarium, ad probandum, quòd genera prima sunt principia tali ratione: Principium & causa est præter res, quarum est principium; & possibile est esse ab eis separatum; quia nihil est causa sui ipsius: ergo quod est principium singularium, oportet, quòd sit præter singularia: si ergo principium debet esse separatum, illud quod est magis separatum habet magis rationem principij: quòd autem aliquid sit separatum à singularibus, hoc est, quia commune & uniuersale,

si er-

si ergo pp hoc sunt separata, quia uniuersalia; magis uniuersalia sunt magis principia, quam minùs uniuersalia: ergo prima genera magis sunt principia, quã spēs: quia magis separata sunt, & magis uniuersalia. Notandū est, q̄ ipsum uniuersale, & commune ponebant Platonici separatum à particulari: & ideo quod erat magis uniuersale, & magis distās à particulari, uidetur, q̄ deberet magis habere rationē principij, eo quòd habet magis rationem seperati: genera autem magis distant à particularibus, quàm species; & per còse quens magis uidentur habere rationem uniuersalis, & etiam separati; & per consequens magis rationem principij, quàm ipsæ species. Harum quæstionum solutio principium innuitur ex hac ultima ratiōe, secundum hoc. n. genera, uel species, & ipsa uniuersalia principia ponebantur, in quantum quidem ponebantur separata: cum ergo non sint separata, ergo non sunt principia eo modo, quo ponebāt: Probatur. n. in Septimo huius, quòd uniuersalia non sunt per subsistentia; & i Octauo huius probatur, q̄ principia rei sunt materia & forma; ad quorum similitudinem se habent genus & species: Ita q̄ sicut materia & forma sunt principia in essendo; sic genus & species in cognoscendo; & sicut forma est magis principium essendi, quàm materia; sic & species magis est principium cognoscendi, quàm genus.

Sicut materia & forma sunt principia in essendo, sic genus & species in cognoscendo.

TEX. 12.

Est autem habita in his dubitatio, & omnium difficillima, & ad considerandum maxime necessaria; de qua ratio nunc existit.

Disputata quæstione de uniuersalibus, utrum sint principia; hic mouet quæstionem de separatis, Vtrum sit aliquod separatum à sensibilibus, quod sit principium sensibilibus? Et diuiditur in duas partes, secundum quòd mouet duas quæstiones: prima est, Vtrum uniuersalia sint separata à sensibilibus; secunda est, An sit aliquid formale separatum ab his, quæ sunt composita ex materia & forma? Secunda pars ibi. [Amplius autē si quã maxime aliquid præter simul totum.] Prima in duas: primò enim mouet dubitationem suam: secundò obicit ad unam partē ibi [At uerò si hoc est necesse.] Dicit ergo primò, quòd consequenter his, est dubitatio difficillima inter omnes, & maxime necessaria ad considerandum; quia de ea Philosophi diligentissimè considerauerunt: de qua quæstione sine dubitatione ratio præcedens exiuit: quia ratio præcedentis quæstionis ex ista dependet: Quæstio enim hæc quærit, Vtrum uniuersalia sint separata? quæstio autem præcedens quærebat, Vtrum uniuersalia sint principia: & iò quæstio præcedens ex ista dependet: quia secundum opinionem Antiquorum, si uniuersalia sunt separata, principia sunt; si autem non sunt separata, non sunt principia. Deinde cum dicit.

Nam si non est aliquid præter singularia: singularia uerò infinita, quomodo accipere contingit scientiam. Nam in quantum unum aliquid & idem, & in quantum uniuersale aliquid est; intantum omnia

A *cognoscimus.*

Ita quòd si non conuenit dare aliquod uniuersale separatum, non conuenit aliquid sciri; singularia enim infinita sunt; infinitum autem ut infinitum non conuenit sciri: singularia enim propter sui infinitatem, & interminationem cognosci non possunt, nisi in quantum reducuntur ad aliquid unum, quod quidem unum uniuersale est; & intantum omnia singularia cognoscimus in quantum ipsum uniuersale; quod est aliquid separatum, cognoscimus: Est ergo ratio Philosophi: si nihil esset præter singularia, nihil esset certum, finitum, & terminatum; & per consequens scientia non esset; quia scientia cadit super finitum, & terminatum; quia quidquid scitur, scientis cõprehensione cõprehenditur ut finitū. Deinde d.

Singularia sunt infinita.

Singularia cognoscuntur, in quantum uniuersale cognoscitur.

Scientia cadit super finitum & terminatum.

B

At uerò si hoc est necesse, & oportet aliquid esse præter singularia, erit necesse esse genera præter singularia, aut ultima, aut prima. Hoc autem quia impossibile, nunc dubitamus.

Obicit ad partem contrariam, scilicet, quòd uniuersalia non sunt separata, dicens; quòd si necesse est esse uniuersalia præter singularia; oportet, quòd genera sint præter singularia, uel prima genera, uel ultima; quæ immediatè sunt ante singularia: hoc autem esse impossibile, ostensum est in præcedenti dubitatione.

Dubitaret quis, Vtrum uniuersalia sint separata? Respondeo. Hanc quæstionem terminabit Aristote. in Septimo huius; ubi ostenditur, quòd uniuersalia non sunt separata à singularibus.

Quæstio.

C

Vbi notandum est, quòd duplex separatio est; quædam enim est secundum rem, quædam secundum rationem. Si loquamur de separatione secundum rem, impossibile est, quòd uniuersale sit separatum à singulari; unde eandem naturam, quã dicit singulare; dicit uniuersale; eandem enim rem, quam dicit hæc humanitas, dicit humanitas; unã autem, & eadem natura non potest esse separata à seipsa: Si ergo autem loquamur de separatione secundum rationem, sic uniuersale separatum est à singularibus; licet enim unam & eandem naturam dicant uniuersale, & singulare; tamen illam dicunt secundum differentem modum, & differentem conceptum; hic enim homo dicit naturam humanitatis cum intellectu, & conceptu principiorum indiuiduantium; hoc autem dicit eandem naturam, non dando intelligere de se principia indiuiduantia.

Separatio duplex.

Vniuersale & singulare dicit unam & eandem naturã.

D

Quereret quis, Vtrum ratio Philosophi ualeat, qua probauit, q̄ uniuersalia sunt separata? scilicet, quòd si non esset separatū, non esset scientia. Respondeo. Dicendum est, quòd illa ratio non probat, quòd uniuersalia sint separata secundum rem, sed solum secundum rationem: Ad hoc enim, quòd de singularibus possit esse scientia; oportet, q̄ omnia singularia reducantur in unum & idem; sicut dixit Philosophus in ratione: sed tamen non oporteret, quòd illud unum, in quod reducuntur; sit ab eis separatum secundum rem; sed solum

Quæstio.

Metaphysicæ

solùm sufficit, quòd sit separatum secundùm rationem: Si enim ipsum uniuersale esset quædam realitas separata à singularibus, scire naturã uniuersalis & realitatem, non esset scire aliquid naturæ ipsius singularis; & per cõsequens scire istã realitatem: non est scientia singularis. Si autem uniuersale est separatum secundùm rationem; ita quòd una realitas sit uniuersalis, & singularis; scire uniuersalis realitatem, est scire realitatem singularis: & sic per istum modũ potest haberi scientia de ipsis singularibus, in quantum reducuntur ad unum & idem, quod non est separatum secundùm rem, sed secundùm rationem.

Quæstio.

Dubitaret quis: cum quidquid est in re sit singulare; quomodo potest esse, quòd ipse intellectus consideret uniuersale, quod quidem in re non est uniuersale? Ad quod dicendum, quòd nõ est necesse, quòd aliquod unum & idem eundem modum essendi habeat in rerum natura, per quẽ modum est ab intellectu scientis comprehensum:

Intellectus diuidit ea, quæ sunt cõiuncta in natura.

Videmus enim quòd intellectus ea, quæ sunt coniuncta in natura, diuidit; nam linea, & superficies coniuncta sunt in natura; & tamẽ intellectus concipit conceptum lineæ, non concipiendo conceptum superficiẽ; Similiter intellectus ea, quæ sunt materialia in re, immaterialiter cognoscit; A simili dico hic, quòd intellectus naturas rerũ, quæ singulariter existunt in rerum natura, potest uniuersaliter considerare; quando, scilicet considerat ipsam naturam absque consideratione principiorum indiuiduantium. Deinde cum dicit.

Amplius autem si quàm maximè est aliquid præter simul totum, quando prædicatur aliquid de materia; Vtrum si est aliquid præter omnia, oportet aliquid esse, aut præter quædam esse, & præter quædam non esse, aut præter nihil.

Prosequitur secundam quæstionem utrum, scilicet, sit aliquid formale separatũ ab his, quæ sũt composita ex materia & forma, & circa hoc duo facit: quia primò mouet quõnẽ: secundò prosequitur de ipsa: Secũda ibi, [Si quidẽ igitur præter singularia nihil est.] Dicit ergo primò, quòd dubitabile est, Vtrum sit aliquid separatum præter simul totum, id est præter rem compositam ex materia & forma: exponit autem quid uocat simul totum, dicens: dico autem simul totum, quando aliquid, supple formale prædicatur de materia.

Simul totũ quid sit.

Notandum est enim, quòd Plato ponebat ideas separatas, quas ideas sensibilis materia participabat; ita quòd tria ibi sunt, scilicet ipsa idea separata, ipsa participatio ideas, & ipsa materia, quæ quidem cum ipsa participatione faciebat quoddam simul totum; De his autem separatũ facit Philosophus trimembrem quæstionem, Vtrum, scilicet præter omnia huiusmodi sit aliquid separatum; & præter quædam non; an præter nihil horum est aliquid separatum. Notandum est, quod hæc quæstio non est omnino eadem cum præcedente; quæsiuit enim superior quæstio, Vtrum uniuersale sit aliquid separatum à singularibus;

E hæc autem quæstio quærit, Vtrum sit aliquid separatum à singulari composito ex materia, & forma; quod quidem secundùm opinionem Platoniorum erat quoddam simul totum, compositũ ex materia, & forma, & participatione: ita quòd ipsum separatum non ueniebat in compositionem huius, sed ipsa participatio separati; hoc autem simul totum compositum ex materia & forma; licet sit singulare, non tamen omne singulare est compositum ex materia, & forma; quod patet, quia substantiæ separatæ sunt quædam particulares substantiæ, habentes per se substantiã, & per se operationem; & ideo singulares sunt; & tamen non sunt compositæ ex materia, & forma.

Non oẽ singulare è cõpositum ex materia, & forma.

F Cum ergo quæstio præcedens quærat de uniuersali respectu cuiuscunque singularis: hæc autem quærat de uniuersali respectu singularis, quod est quoddam simul totum, compositum ex materia, & forma; patet, quòd quæstio præcedens generalior est, quàm ista. Deinde cum dicit.

Si quidẽ igitur nihil est præter singularia, nihil est intellectuale, sed omnia sensibilia, & scientia nullus: nisi quis dicat sensum esse scientiam.

Prosequitur dubitationem prædictam: & duo facit; quia primò obiicit contra illos, qui dicunt, quòd nihil debet poni separatũ ab his, quæ sunt composita ex materia, & forma: secundò obiicit ad oppositum, ibi, [Sed si hoc iterum quis ponit]. Prima in duas, secundùm quòd adducit duas rationes; secunda ibi, [Amplius autem neque sempiternum.] Dicit ergo primò, quod si nihil est separatũ præter singularia composita ex materia, & forma; nihil utique est intelligibile, sed omnia erunt sensibilia, nulla erit scientia: nisi forte quis dicat sensum & scientiam esse idem: Est ergo ratio Philosophi in hoc; omnis intellectualitas, &

Omnis scientia est circa abstracta à sensibilib.

G omnis scientia est circa abstracta à sensibilibus; si igitur nihil est abstractum; sed quidquid est, est sensibile; ergo nihil est intelligibile, nihil est scibile. Notandum est, quòd si sensus, & scientia essent idem; sicut sensus uersatur circa sensibilia; ita & intellectus uersaretur circa sensibilia; sed quia intellectus, & sensus sunt diuersæ potentie; oportet, quòd uersentur circa diuersa obiecta; cũ ergo sensus uersetur circa sensibilia, uersabitur intellectus circa aliquid aliud, quod Arist. uocat abstractum à sensibili. Deinde d.

Amplius autem neque sempiternum est aliquid et immobile. Nam sensibilia omnia corrumpuntur, & in motu sunt.

H Ponit secundam rationem; circa quam sic procedit, primò concludit, quòd si nihil esset à sensibilibus abstractum, nihil est sempiternum; secundò probat hoc impossibile, scilicet, quòd nihil sit separatum; Secunda ibi, [At uerò si sempiternum nihil est.] Dicit ergo primò, si nihil est separatũ à sensibilibus, nihil est sempiternum, nec immobile; quia omnia sensibilia, corrumpuntur; & sunt in motu. Deinde cum d.

At uerò si sempiternum nihil est, nec generationem

nem

nem possibile est esse. Neesse enim est aliquid esse quod factum est, & ex quo fit, & horum ultimum ingenitum si stat; & ex non ente generari impossibile.

Materia est sempiterna

Probat hoc esse impossibile, scilicet quod nihil sit sempiternum: & diuiditur in duas partes, secundum quod inducit ad probandum duas rationes: Secunda ibi, [Amplius autem cum sit generatio & motus:] Dicit ergo primo, quod si nihil est sempiternum, non est possibile esse generationem; omnis enim generatio aliquod sempiternum supponit, scilicet materiam: in omni enim quod generatur, neesse est esse aliquid quod fit, & aliquid ex quo fit, & illud ex quo fit est principium materiale, & est ultimum in re generata; quare est ultimum ad quod stat tota reuolutio generati; & istud principium materiale ingenitum existit: Si enim generaretur, ex alio principio materiali generaretur; & hoc est impossibile: sic enim esset abire in infinitum; Nec est possibile dicere, quod hoc principium materiale generatur ex non ente: impossibile est enim ex non ente aliquid generari. Deinde cum dicit.

Materia est ingenita.

Amplius autem cum sit generatio, & motus, finem esse neesse est. Motus enim nullus est infinitus; sed omnis est finitus. Generarique impossibile, quod est impossibile factum est. Quod autem generatum est, esse neesse est, quando primum factum est.

In finitas et finitas in motu dupliciter potest intellegi, vel secundum durationem, vel secundum terminum: primo modo motus caeli infinitus, secundo omnis motus finitus.

Postquam probauit, quod est aliquod sempiternum ex parte materiae; hic probat, quod est aliquid sempiternum ex parte formae. Et duo facit: primo probat, quod omnis generatio habet finem, qui quidem finis forma est: secundo probat, quod aliqua forma est sempiterna: Secunda ibi, [Amplius autem si materia est.] Dicit ergo primo, quod si generatio & motus est, neesse est aliquem finem generationis & motus esse, cuius ratio est; quia nullus motus est infinitus; sed omnis motus finem habet: Et sicut est de motu, ita de generatione: non enim potest esse aliqua generatio una infinita: non possibile est aliquid generari, quod impossibile est peruenire ad terminum generationis, qui quidem terminus est ipsum factum esse, quod autem ipsum factum esse sit terminus generationis, patet ex hoc; quia tunc aliquod generatum primo est, quando primo factum est; & tunc terminatur generatio, quando primo habet ipsum factum esse. Notandum quod ulla natura iniciat, quod finire non potest: & sic non iniciat motum, quem finire non potest: si autem motus esset infinitus, non haberet finem: & si esset quid infinitum iniciatum a natura, ociosè initiaretur, eo quod fieri non posset: ergo omnis motus est, & finem habet; nec est instantia in motu circulari primo: Et si enim tota continuitas motus circularis sit infinita, secundum quod circulatio succedit circulationi, tamen quaelibet circulatio secundum suam speciem completa & finita est: quod autem ei succederet alia circulatio, hoc accidit isti circulationi quantum ad finitatem & terminationem suam. Deinde cum d.

A Amplius autem si materia est; quia est ingenita, & multo, & rationabilius est esse substantiam, quando hac aliquando fit esse. Nam si nec hac erit, nec illa nihil erit omnino. Sed si hoc est impossibile, neesse est aliquid esse praeter synolon, scilicet formam & speciem.

Postquam probauit, quod omnis motus, & generatio finem habet, cum generationis finis forma est; Hic probat, quod multo magis ipsa forma sempiterna est, & ingenita, quam materia: dicens sic, quod si materia sempiterna est; quia ingenita, multo rationabilius est substantiam formalem esse ingenitam, cum per formam materia habeat esse: nam si haec forma non erit, nec illa materia erit; si autem materia, & forma non sit, nihil erit omnium: Si autem hoc est impossibile, quod nihil sit, neesse est aliquid esse ingenitum. scilicet formam & speciem, quae separata sit, & existens praeter synolon. id est simul totum, quod est compositum ex materia & forma.

Finis generationis est forma.

Forma substantialis est in genita.

B Dubitaret autem quis, Vtrum sequatur consequentia: Si materia est ingenita: ergo & forma? Et uidetur quod non. forma enim continue generatur, & corrumpitur, & potest resolui in aliquod prius. scilicet in potentiam materiae: materia autem ad aliquod prius resolui non potest, & per consequens corrumpi non potest, nec ex aliquo priori educi potest: & per consequens generari non potest; quia omne quod generatur, ex aliquo priori possibili generatur: ergo non est simile de materia, & de forma. In contrarium est Philosophus. Respondeo dicendum est, quod perpetuitas materiae arguit perpetuitatem in forma: ipsa enim materia continue est sub aliqua forma; appetitus enim materiae perficitur nunc per formam aliam; sed quia perpetuari non potest iste appetitus sub una forma in numero; oportet, quod sub una in genere, uel in specie forma perpetuetur: Imaginabimur ergo sic, quod omnis appetitus ad aliquod perpetuum est, & omnis appetitus nititur assequi naturam perpetui, in quantum potest: ergo & appetitus materiae nititur assequi perpetuum esse sub forma in quantum potest, & in quantum possibile est: cum ergo non possit assequi perpetuitatem sub esse unius formae in numero, assequitur perpetuitatem ipsam sub formis, sibi inuicem continue succedentibus: ita quod esse formale generabile, & corruptibile, licet non sit perpetuum in esse numerabili: tamen perpetuum est per continuam successionem formae ad formam.

Questio.

Quod generatur, ex aliquo priori possibile generatur. Perpetuitas in materia arguit perpetuitatem in forma.

Omnis appetitus est ad aliquod perpetuum.

Esse formale quo sit perpetuum.

D Dubitaret quis, Vtrum continuitas ista formalis per continuam successionem arguat perpetuitatem in una forma numero separata? Respondeo dicendum est quod sic; cuius ratio est; quia omne, quod est per participationem aliquid, arguit aliud, quod est tale per essentiam, & omne esse diminutum arguit esse perfectum: perpetuum autem esse per continuam generationem est quaedam perpetuitas imperfecta, & diminuta: ergo arguit aliquam perpetuitatem perfectam & completam, quae quidem est perpetuitas unius formae in numero, quae est semper

Questio.

M mancns

Metaphysicæ

manens in se, non tamen in suo simili. Imaginabimur. n. q̄ esse diminutum, & esse perfectum, primò & per se saluatur in uno: secundariò at̄, & per quandam participationem saluatur in aliis: & si contingat, q̄ aliquid non possit habere istud esse perpetuum, & diminutum in uno: assequitur illud in pluribus per continuam generatione, & successione. Ex quibus patet, quò cõcludit rō Philosophi. uult enim probare, q̄ si materia est ingenita, oportet dare formam ingenitam; nam appetitus materiæ ad aliq̄d esse perpetuum, ad quod est materia, est perpetuum diminutum; esse autem perpetuum diminutum arguit esse completum perpetuum, & perfectum; & hoc est esse formæ separatæ: Arguemus ergo de primò ad ultimum; materia perficitur per formam, sed non perficitur per formã, nisi saluatur in ea esse perpetuum; tale at̄ esse perpetuum, qđ saluatur in materia, est diminutum; & esse tale perpetuum arguit & completum; ergo si materia ingenita perficitur, necessariò est dare aliquã formã perpetuam, & ingenitam, & completam. Deinde cum dicit.

Sed si hoc iterum quis ponit, dubitatio est, in quibus hoc ponet, & in quibus non. Nam quia in omnibus non existimatur manifestum. non. n. ponemus domum aliquam præter domos aliquas.

Arguit ad oppositam partem, ad probandum, q̄ non est dare formã separatã à singularibus. compositis ex materia & forma, dicēs; q̄ si aliquis ponat formam separatã, dubitatio est, in quibus habeat ueritatem, & in quibus nō: nam qđ non sit possibile esse ipsam formam separatam in omnibus, manifestum est: in artificialibus patet, q̄ nō est possibile aliquam domum separatam esse præter domos in materia existentes.

Questio.

Dubitaret quis. Vtrum sit dare formam separatam à singularibus? Resp. dicendum est, q̄ hãc quonem tractat Philosoph. in 12. huius. partim et̄ in 7. In 12. n. ostendetur, q̄ est dare substantias quasdam formales separatatas, secundum se intelligibiles: In 7. uerò ostendetur, q̄ formæ, spēs, & quidditates sensibilibus, non sunt separatæ à sensibilibus, secundum rem, licet separantur secundum rōnem; nec pp hoc sequitur, q̄ si non sunt separatæ secundum rem, qđ de illis non possit esse scia: quia scia sequitur separonem secundum conceptum, & rōnem, non separonem scđm rem; & si n. quidditates, & formæ sensibilibus sunt in sensibilib. realiter: tamen scđm conceptum separari possunt: & per consequēs de eis pōt esse scia: Ex quo patet, q̄ aliquæ formæ separate sunt à sensibilib. realiter: sicut substantiæ intelligibiles actu; aliquæ autem formæ separate sunt solum scđm rōnem, sed realiter sunt in sensibilib. & istę sunt quidditates rerum sensibilibus, quæ sunt intelligibiles in potentia, & non in actu.

Tex. cō. 29.

Tex. cō. 51.

De sensibilibus est scia.

Dãt formæ realiter separate à sensibilibus.

TEX. 13.

Adhuc autem, Vtrum substantia una est omnium, ut hominum.

Postquam quæsiuit Philosophus de natura

E principiorum, Quæ, scilicet sunt principia, & Vtrum sint separata à materia, uel non: hic quæritur de qualitate principiorum: & primò quæritur de unitate, & multitudine principiorum: secundò quæritur, Vtrum principia sint in actu, uel in potentia ibi. [His autem affine est quærere] tertio quæritur, Vtrum principia sint uniuersalia, uel particularia ibi, [Et utrum uniuersalia sint.] Prima in duas: quia primò quæritur de unitate, & multitudine principiorum: secundò quæritur per quem modum unum & ens se habet ad rationem principandi, ibi, [Omnium autem ad considerandū difficillimum.] Circa primum mouet tres quæstiones: prima quæstio est, Vtrum omnium existentium sub una specie sit unum principium formale numero, ibi. [Amplius autē de principiis] tertia quæstio est, Vtrum corruptibile & incorruptibile sint eadem principia, uel diuersa ibi. [Non autem minor dubitatio.] Circa primū sic procedit: primò mouet quæstionem: secundò obiicit ad quæstionem ipsam ibi [Sed impossibile est.] mouet ergo quæstionem, dicens; quòd ad huc quæstio est, Vtrum omnium existentium sub una specie, ut omnium hominum sub una substantia formali in numero, quasi dicat, quæro, Vtrum forma specifica omnium existentium sub una specie, sit una numero. Deinde d.

Sed impossibile est. non. n. unum omnia, quorum substantia una, sed multa & differentia. sed hoc extra rationem est.

G Siue secundum aliam literam, inconueniens est. Obiicit ad probandum, quòd non est una forma numero existentium sub una specie, & hoc per duas rationes: Secunda ibi. [Simul autem, & quomodo sunt.] Dicit ergo primò, inconueniens est, quòd omnium existentium sub una specie sit una forma substantialis in numero: non enim omnia, quorum est una substantia formalis, specifica; sunt unum in numero, sed sunt multa, & differentia numeraliter; hoc enim est extra rationem, q̄ talia sint unum in numero, quæ sunt sub una forma specifica: Est ergo ratio Philosophi in hoc: si esset una forma substantialis numero omnium existentium sub una specie, illa omnia essent unum in numero, sed hoc est impossibile: ergo & primum. Deinde cum dicit.

Simul autem, & quomodo sit materia horum singulorum, & synolon, id est totum simul ea ambo.

Ponit secundam rationem ad probandum idem, & est ratio talis. Illud, quod est unum in numero, non potest uenire ad constitutionem diuersorum: manifestum est autem, quòd forma specifica uenit ad constitutionem diuersorum singularium secundum diuersitatem, & diuisionem materiæ: Et hoc est, quod dicit, quòd non est manifestum, supposito, quòd forma sit unum numero: nec potest assignari, quomodo singuli horum particularium sint materia, habens formam indiuisam, & unam; nec est assignari, quomodo synolon hoc est simul

mal totum, est compositum ex materia, & forma indiuisa; est ergo ratio Philosophi in hoc: ad diuisionem materiae sequitur diuisio forme; sed manifestum est, quod materia diuiditur in singularibus eiusdem speciei: ergo & forma diuiditur; non ergo est una forma numero omnium existentium sub una specie: Ad contrarium huius questionis non obicit Philosophus; quia rationes, quae ad sequentem questionem proponuntur, ad oppositum praedictarum rationum sunt: Et etiam quia superius probatum est, quod est dare uniuersale separatim unum numero. si autem ita esset, esset una substantia numero formalis existentium sub una specie.

Questio. Quereret quis. Vtrum existentium sub una specie, sit una forma numero? Respondeo patet, quod non: primo ex unitate speciei; unitas enim speciei non est unitas rationis; non enim illa, quae conueniunt in specie, conueniunt in unitate numerali; sed in unitate rationis, & conceptus: unde unum numero non oportet, quod compatiatur secum multitudinem: potest enim esse unum in numero, quod nullam multitudinem habet, sicut patet in primo principio: unum autem in specie necessarium compatiatur secum aliquam multitudinem; nam quae sunt unum in specie, sunt multa in numero; Secunda uia patet est diuisione formae specificae; nam licet forma specifica de se non diuidatur, tamen recepta in alia & alia materia diuiditur; licet enim humanitas in se considerata non sit una uel plures; tamen recepta in alia et alia materia necessario plures est; & ubi est alia & alia materia, erit alia & alia humanitas; cum ergo indiuidua sub eadem specie habeant aliam & aliam materiam numero, habent aliam & aliam formam numero, Vtrum autem forma possit aliter diuidi, quaeritur per materiam, alterius est speculationis. Deinde cum dicit.

TEX. 14. Amplius autem & de principiis hoc dubitabit aliquis. Nam si specie sunt unum nihil erit numero unum.

Postquam mouit dubitationem de unitate principij respectu eorum, quae sunt sub eadem specie; hic mouet questionem de unitate, & multitudine principiorum respectu omnium generaliter, Vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero, uel eadem specie, & numero diuersa: Et circa hoc duo facit: primo probat, quod sint eadem numero: secundo probat oppositum, ibi [At uero si numero unum.] Prima in tres, secundum tres rationes, quas adducit: secunda ibi, [Nec unum iterum,] Tertia ibi [Et scire quomodo erit.] Ponit ergo primo primam rationem cum dubitatione, dicens; quod amplius de principiis in uniuersali dubitabit aliquis; nam si principia sunt unum specie, & non numero, nihil erit in principiatis unum numero. Deinde cum dicit.

Nec unum iterum, unum ipsum & ens.

Ponit secundam rationem, dicens: quod si principium non est unum numero, ipsum ens, & ip-

A sum unum non erit principium; cum ipsum unum, & ipsum ens sit unum numero per se subsistens. Notandum est, quod per ipsum unum intelligit ipsam unitatem primam, quae est unitas per essentiam; & per ipsum ens intelligit illud, quod est ipsum ens, & quod habet ipsam entitatem per essentiam, & non per participationem: quod autem ipsa unitas, & ipsa entitas per essentiam tantum unum numero est; ideo dixit, quod unum, & ens numero, est unum; quod quidem est ipsa unitas prima; & ipsa entitas prima. Deinde cum dicit.

Quid intelligatur per unum, & ens.

Et scire quomodo erit, nisi quid unum fuerit in omnibus?

B Ponit tertiam rationem, & est talis: quod scientia habetur de rebus per hoc, quod unum reperitur in multis; non enim scientia est de singularibus; sed de uno reperto in singularibus; si igitur non sit dare unum numero in singularibus, super quo cadat scientia, quomodo erit scire? quasi dicat, nullo modo. Notandum est, quod scientia, caedit super aliquo certo, terminato, & finito; cum ergo singularia sint quasi incerta, & quasi infinita, sequitur, quod super ea non cadat scientia, sed solum cadit super aliquo uno certo, reperto in singularibus. Notandum est etiam, quod licet scientia cadat super aliquo uno certo, & terminato, reperto in singularibus; tamen non est dare propter hoc, quod cadat super uno certo & terminato numero; quia unum tale numero non est reperire in multis singularibus; sed oportet, quod cadat super uno terminato, & certo in conceptu. Deinde cum dicit

Scientia caedit super terminato & finito.

At uero si numero unum, & unum quodlibet principiorum, & non quemadmodum in sensibilibus alia aliorum, ut in hac syllaba, ba, specie existente, & principia specie eadem. Etenim ea sunt numero diuersa. Quod si non ita, sed quae sunt entium principia, numero unum sunt, non erunt praeter elementa quippiam aliud. Nam dicere numero unum, aut singulare, nihil differt: Sic. n. dicimus unumquodque numero unum. Vniuersale uero, quod in his est. Et si uocis elementa numero essent determinata, tot literas esse necesse esset, quot elementa. Duobus quidem eisdem, non existentibus, nec pluribus.

D Obicit, & probat oppositum, dicens; si principia sunt unum numero, ita quod quodlibet principiorum in se consideratum sit unum; non erit idicere de principiis existentium, quod hoc modo se habeant, sicut principia sensibilibus: Videmus enim in sensibilibus, quod diuersorum sunt diuersa principia secundum numerum, & tamen eadem secundum speciem: sicut patet, quod diuersarum syllabarum secundum numerum, quae conueniunt in specie, sunt eadem literarum secundum speciem, sed non secundum numerum; Siquis autem dicat, quod non est ita in principiis, sed omnium existentium principia sunt unum numero, sequitur quod nihil sit in rebus praeter ipsa elementa, quia quod est unum numero, est singulare;

M 2 sicut

Metaphysicæ

sicut enim appellamus singulare, quod est unum numero, sic uniuersale, quod est in multis; quod autem est singulare, non multiplicatur, nec inuenitur, nisi semel. Si ergo ponatur, quoddam omnium syllabarum essent principia eadem, nunquam eadem literarum numero possent multiplicari: ut si essent duo, A, uel plura, sic non posset seorsum inueniri A, per se, & seorsum inueniri in syllaba ista Da: & eadem ratio est de aliis literis: pari ergo ratione, si omnium entium sunt principia numero eadem, sequitur, quoddam sit, uel præter ipsa principia, quod uideatur inconueniens: quia cum principium alicuius sit, non est principium, si non sit aliquid præter ipsum; nec posset reperiri A, uel alia litera in multis syllabis, ex quo esset tantum unum numero: unum enim numero non diuiditur. Hanc autem questionem soluit Philosophus in Duodecimo huius, Ibi enim ostenditur, quod principia intrinseca, scilicet materia, forma, & priuatio non sunt eadem numero omnium, sed secundum analogiam, siue proportionem: principia autem separata, scilicet substantiarum intellectuales, quarum suprema est, Deus; sunt unum numero, unaquæque secundum seipsam; illud quod est unum & ens, Deus est, & ab ipso deriuatur entitas uariata secundum numerum in rebus omnibus; Scientia autem est de entibus, non quia sint unum numero in omnibus: sed quia est unum in multis secundum rationem, & secundum conceptum; sicut dictum est supra: Ratio autem, quæ est ad oppositum, uerificatur in principiis essentialibus, non autem in principiis separatis, cuiusmodi sunt agens, & finis: multa enim possunt produci ab uno agente, & mouente, & ordinari in unum finem ultimam.

Tem. 19.

Quod est unum
et ens, Deus
est.

Tem. 15.

Non autem minor dubitatio modernis, & prioribus relinquitur, Vtrum eadem corruptibile, et incorruptibile sint principia, aut diuersa?

Postquam quesitum de unitate, & multitudinem principiorum eorum, quæ sunt in una specie, uel in diuersa, hic quaerit, Vtrum corruptibilia & incorruptibilia, quæ plus differunt, quam secundum genus, ut dicitur in Decimo huius, sint eadem principia, uel diuersa: Et diuiditur in tres partes: quia primò quaerit questionem suam; secundò ostendit, quod non sint principia eadem corruptibilia, & incorruptibilia: tertio ostendit, quod non sunt diuersa, Secunda ibi, [Nam si eadem sunt.] Tertia ibi, [Si uerò diuersa principia.] Dicit ergo primò, quod non minor dubitatio à prioribus relinquitur modernis Philosophis, & posterioribus, Vtrum, scilicet eadem sint principia corruptibile & incorruptibile? dubium enim magnum est, vtrum principia corruptibile sint, scilicet, & utrum eadem, uel diuersa. Deinde cum dicit.

Nam si eadem sunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, illa uerò corruptibilia, & propter quam causam.

Ostendit, quod non sunt eadem principia corru-

pibile & incorruptibile, & tria facit; primò inducit rationem ad hoc ostendendum: secundò infrigit quandam solutionem, quam quidam Poetæ Theologi adducebant: tertio infrigit quandam aliam solutionem, quam adducebant quidam Philosophi naturales: Secunda. [Qui quidem igitur circa Hesiodum.] Tertia ibi [Adicentibus uniuersaliu & incorruptibiliu] Dicit ergo primò: nã si eadem sunt non est dare modum, & causam; propter quæ hæc quidem de numero effectuum sint incorruptibilia, illa uerò corruptibilia: est ergo uirtus rationis in hoc. Ex eadem causa sequitur idem effectus. si ergo corruptibilia & incorruptibilia habent eandem causam, & idem principium; non uideatur possibilis modus distinctionis horum. uideatur enim, uel quod ambo debent esse corruptibilia, uel ambo incorruptibilia. Deinde d.

Ex eadē cau-
sa sequitur
idē effectus

Qui quidem igitur circa Hesiodum, & omnes, qui Theologi erant, solum apud ipsos persuasionem curauerunt; nos autem neglexerunt. Deos autem facientes principia, & ex Deis esse facta; quæ non gustauerunt nectar, et manna, mortalia facta esse dicitur.

Infrigit solutionem Poetarum Theologorum, & duo facit; primò ponit modum, & solutionem eorum: secundò solutionem infrigit, ibi [Palam, quod hæc notia sibi nota] Dicit ergo primò, quod Philosophi, qui fuerunt circa Hesiodum, id est omnes alii, qui fuerunt Theologi illius temporis, solum curauerunt persuasionem sibiipsis: nos autem, & alios neglexerunt, & spreuerunt. tales enim Philosophi principia rerum, Deos uocauerunt, & ex istis dixerunt alia esse facta: & dixerunt, quod illi de numero principiorum, qui non gustauerunt manna, uel nectar, facti sunt mortales; & alii, qui gustauerunt, remanserunt immortales: Est ergo uirtus solutionis, quod ratio, quare hæc sunt corruptibilia, illa uerò incorruptibilia, non obstante, quod ex eisdem principiis causaruntur, est: quia hi de numero horum gustauerunt manna, & nectar, hi autem non. Notandum est, quod hi Poetæ antiqui Theologi ueritatem, quam tradiderunt; tradiderunt sub quodam uelamine fabularum; ita quod propter latentiam uelaminis, illa ueritas latens solum fuit nota eis: & ideo dixit Philosophus in solutione prædicta, quod solum curauerunt de seipsis, alios autem spreuerunt.

Opi. Poetarum.

Quæret quis, Vtrum possit habere ueritatem, quod gustu mannae causatur corruptio & incorruptio? Respondeo. Dicendum, quod quia tradiderunt sub uelamine fabularum ueritatem, difficile est diuinare, quid uoluerint dicere: possumus autem dicere sic, quod corruptio causatur in rebus ex longè distare à primo; incorruptio autem causatur propter appropinquare ad naturam primi. Scimus enim, quod ea, quæ sunt prope primum, sicut substantiæ separatae, incorruptibilia sunt: hæc autem, quæ distant à primo, corruptibilia sunt, sicut natura elementorum: hæc autem appropinquatio; & elongatio cau-

Questio.

Ambrosia
immortalitas,
Nectar
inuitus dicitur.

causatur in rebus ex maiori, & minori participatione bonitatis primi; in eo enim, quod est magis iuxta primum; magis lucet bonitas primi; & minus in eo, quod magis elongatur. Potest ergo per hanc participationem maiorem intelligi, quidam gustus bonitatis ipsius primi; & per consequens dulcedinis: quia bonitas est quaedam dulcedo: & per elongationem potest intelligi non degustatio; non quod ista non degustauerint; quia omnis entitas participat entitatem primam; sed quia quasi comparatiue, illa, quae multum elongatur non gustant; quia quasi respectu illorum non participant: ita quod ista non degustatio solū est comparatiua, & non absoluta. Deinde cum d.

Palam haec omnia sibi nota dicentes, et quidem de allatione harum causarum super nos dixerunt. Nam si gratia uoluptatis ipsi tangunt, non est causa existendi nectar, et manna. Si uero essendi, quomodo erunt sempiterni cibo egentes?

Infringit hanc solutionem: & duo facit. primo infringit eam: secundò excusat se à diligenti inquisitione huius positionis: ibi, [Sed de fabulose &c.] Dicit ergo primò, quod quid praedicti uoluerunt sentire per ipsa nomina manna, & nectar, solummodo notum fuit eis; & ideo per quem modum attulerunt ipsas causas ad praestandum corruptionem, uel incorruptionem rebus, occultum est, & supra nostrum intellectū: quia quidquid est ibi, uelatum est: si enim haec causae accipiantur in quantum sonant, ratio nullius efficacit uideretur his; Hi. n. Dii, qui gustauerunt manna, aut gustauerunt gratia uoluptatis, & delectationis, uel propter necessitatem essendi; haec enim sunt duae causae sumendi cibum: si sumpserunt propter uoluptatem & delectationem manna, & nectar; non potuit esse eis manna, & nectar, causa essendi, uel incorruptionis; cuius ratio est; quia illud, quod est causa essendi, & incorruptionis praecedat ipsum esse; delectatio enim consistit in actu secundo: esse autem est actus primus. Sicut ergo actus secundus sequitur actum primū; ita delectatio sequitur esse: Si autem sumpserint manna, & nectar propter necessitatem essendi: ita quod per cibum sumptum fuerint incorruptibiles, hoc uidetur impossibile; quia omne, quod cibo indiget, est corruptibile: ita quod dicere, quod cibo indigeret, & incorruptibile sit, est oppositio in adiecto; cibus enim transit in cibatum ad restaurationē deperditi: omne autem, quod deperdere potest aliquid de substantia sua, corruptibile est. Deinde cum dicit.

Sed de fabulose sophisticantibus, non est dignum cum studio intendere.

Excusat se à diligenti inquisitione huius positionis, dicens; quod non est dignum cum studio intendere his, quae fabulose traduntur. Deinde cum dicit.

A dicentibus uero per demonstrationem, oportet siscitari interrogantes, quare ex eisdem existentia; haec quidem sempiterna secundum naturam

A sunt; illa uero corrumpuntur existentium: Quoniam autem nec causam dicunt, nec rationabile est, sic se habere; palam quod nec eadem principia, nec eas se ipsorum erunt.

Postquam disputauit contra responsionem quorundam Poetarum, hic disputat contra responsionem quorundam Philosophorum naturalium, & sic procedit: primò recitat quaestionem praedictam; secundò ponit responsionem horum Philosophorum, & infringit illam responsionem: Secūda ibi; [Etenim quā existimabit utique aliquis.] Tertia ibi [Videbitur autē nihilominus.] Dicit ergo primò, quod praetermissa responsione illorū, qui sub uelamine fabularum tradiderūt ueritatem; oportet quaerere, & sciscitari ab illis, qui tradiderunt ueritatem modo demonstratiuo, quo modo secundū esse, quod omnia existentia sint ex eisdem principiis, & tamen quaedam de numero existentium corrumpuntur, & quaedam sunt sempiterna; cum enim non reddatur causa huius, non uidetur rationale, quod ita fit: uidetur esse ponendum, quod sempiternorum, & corruptibilium non sint principia, nec causae eadem. Deinde cum dicit.

Etenim quā existimabit aliquis utique maxime dicere ipsi Empedocli, est & idem passus. Pone enim quoddam principium causam corruptionis odium.

Postquam recitauit quaestionem; ponit ad causam solutionem praedictorum Philosophorum, dicens, quod illa ratio, & illa solutio quantum aliquis existimabit esse conuenientem huic quaestioni, & quam maxime aliquis poterit dicere, est illa, quam confessus est Empedocles, qui tamen Emped. idem passus est cum aliis: sicut enim alii inciderunt in magis inconuenientia, ita & Empedocles. Solutio autem Empedocles. haec fuit: cum enim quaerebatur, Vtrum principia corruptibilium, & incorruptibilium sint eadem, ponebat, quod principia communia horum eadem sunt: sed tamen posuit quoddam principium esse causam corruptionis specialem, scilicet odium elementorum: Imaginabatur, quod cum principio communi adiungebatur ipsum odium, quod quidem faciebat corruptionem in rebus. Deinde cum d.

Videbitur autem nihilominus, & hoc generare extra unum. Nam omnia ex hoc alia sunt praeter Deum. Dicit ergo ex quibus omnia, & quaecumque erant, & arbores pullulaerunt, & uiri, & feminae, bestiaeque, & uultures, & aqua nutriti pisces, & Dii longaeui. Et pater haec palam, quia se non esset in rebus, essent unum omnia, ut ait. Nam quando conuenerunt, tunc ultimum omnium stabit odiū.

Improbat praedictam rationem, & praedictam solutionem, primò ostendendo, quod ratio ab eo assignata non conuenit suae positioni: secundò ostendendo, quod non est sufficiens ibi. [Similiter quoque ipsius transmutationis] tertio ostendendo, quod non est ad propositum ibi. [Attamen tantum solum dicit] Circa primum tria facit: quia primò ostendit, quod non conuenit eius ratio suae positioni; ex

M 3 parte

Quid manna & nectar.

Delectatio in actu secundo consistit.

Omne indiges cibo corruptale est.

Metaphysicæ

parte odii: secundò ex parte Dei: tertio ex parte amoris; Secunda ibi. [Propter quòd & accidit,] tertia ibi. [Similiter autem nec amor.] Dicit ergo primò, quòd incòuenienter posuit ipse, quòd odium esset causa corruptionis: quantum. n. pòt patere ex dictis Empe. qui quamuis poneret odium esse causam corruptionis, nihilominus uidebatur omnia (præter unum) generare ex odio, & aliis causis: nam omnia, secundum eum, præter Deum sunt generata ex aliis causis, & odio: uidetur enim dicere, quòd causæ unitæ cum odio, sunt illæ, ex quibus sunt omnia, quæ sunt, & quæ erant, & ex quibus arbores pullulauerunt, & uiri, & foeminae, & bestia, & uultures, & pisces in aqua nutriti, & Dii longæui, quos fortè uocabat stellas, & Demones: hos Platonici ponebant animalia aerea; Quòd autem ita sit, quòd odium sit causa generationis, adhuc manifestum est ex dictis Empedocl. quia secundum eum, si non esset odium in rebus, omnia essent unum & confusa simul; nam (ut ait) q̄ postquam omnia conuenerunt simul, & fuerunt infra quoddam còfufum, ultimò stetit odium diuidens omnia illa, & separas ex illo confuso: Est ergo ratio Philosophi in hoc, huiusmodi uidetur dicere Emped. q̄ odium est causa corruptionis; sicut alibi ex dictis suis potest colligi, quod est causa generationis, quòd quidquid est causa distinctionis est causa generationis; odium autem est causa distinctionis, quia distinguit & separat omnia entia, quæ fuerunt infra confusum. Notandù est, quòd esse quoddam confusum est esse quoddam potentiale respectu esse distincti, quidquid est ergo cā distinctionis, uidetur esse causa actualitatis, & quidquid est deducens entia de esse confuso ad esse distinctū, uidetur illa deducere de potentia, uel quasi de potètia ad actū: esse at̄ hmōi est cā generationis, quia generatio nō est aliud, nisi deductio alicuius de potentia ad actum, odium autem est huiusmodi secundum Empedo. ergo uidetur esse causa generationis. Deinde cum dicit.

Propter quod etiam accidit ipsi felicissimum Deum, minus prudentem aliis. Non enim cognoscit elementa oīa. Nā odium non habet. Notitia uerò si milis simili. Terra namque ait per terram cognoscimus, & per aquam aquam, & per affectum affectum, & adhuc odium per odium triste. Sed unde ratio hæc etiam palam, quia accidit ei odium non magis corruptionis, quam existendi causa?

Ponit secundam rationem contra Empedocl. sumptam ex parte Dei, dicens; quòd etiam accidit Emped. dicere, quòd ipse deus unus pendens sit ab aliis: cum enim prudentia, consistat in cognitione, quod pauciora cognoscit, minus pendens est; Deus autem non cognoscit omnia elementa, per quæ tamen alia cognoscuntur: nam etiam odium sit inter principia, & inter elementa, scdm Emped. odiū tñ Deus non cognoscit; quia Deus ex odio non componitur, nec odium habet in se; nam cum secundum Empedoc. notitia fiat

per similitudinem, & simile cognoscatur simili: ita quòd terram cognoscimus per terrā, & aqua per aquam, & affectū per affectū: si Deus odium cognosceret oporteret, q̄ haberet in se, ita q̄ cognosceret odium per odium, quod odium uocat Arist. difficile, idest ualde graue malum, quòd discordia mala est: concludit ergo Philosophus q̄ accidit ex ista ratione, quòd odium non est magis causa corruptionis quam causa existendi, idest generationis. Notandum est, quòd secundum Emped. Si animal debet cognoscere aliqd̄ ens, oportet quòd illam entitatem habeat in se, quia omnis cognitio est p̄ assimilationē cognoscentis ad cognitū, ut si terrā quis cognoscit; oportet, q̄ componatur ex terra: si ergo Deus debet cognoscere odium, oportet quòd ex odio componatur; cum ergo secundum eum, nullum odium reperitur in Deo; ergo Deus odiū non cognoscit, ergo Deus felicissimus insipiens est, quod est impossibile. Deinde cum dicit.

Similiter autem nec amor existendi. Colligens enim in unum corrumpit alia.

Ponit tertiam rationem sumptam ex parte amoris, uidebatur enim ponere Emped. q̄ odiū est causa corruptionis, & amor generationis, qd̄ non uidetur uerum; quia amor non uidetur causa existendi, idest generationis, amor enim uidetur colligere omnia distincta in unum confusū, cum aut̄ illa quæ sunt distincta colliguntur in còfufum, & congregantur in unum, tunc est corruptio eorum; ergo amor uidetur esse causa corruptionis, ita quòd alia corrumpit, & non generat, quod est impossibile. Notandù est, q̄ sicut dictū est, esse potètia est esse còfufum respectu esse distincti, & esse distinctū est esse actuale; quidquid ergo trahit naturā rei ab esse distincto ad esse còfufum, trahit illam de actu ad potentiam, & per consequens uidetur illam corrumpere: sicut generatio nō est aliud, nisi deductio eius, quod est in potentia ad actū, ita corruptio nō est aliud, nisi deductio eius, quod est in actu ad potentiam: cum ergo amor deduceret secundum potentiam ipsam de esse distincto ad esse còfufū, uidebatur esse causa corruptionis.

Dubitaret quis. Vtrum odium possit dici causa corruptionis? Respondeo. Dicendum est, quòd diuinare, quod uellet dicere Emped. difficile est, tamen possumus dicere, quòd priuatio semper machinatur ad maleficium formæ, omne quod machinatur maleficium alicuius, quasi odit illud: possumus ergo dicere, quòd priuatio odium formæ est, cum ergo priuatio sit causa corruptionis in rebus corruptibilibus; quia ex hoc res corruptibiles sunt, quia materia est admixta priuationi, possumus dicere secundum hoc, quòd odium est causa corruptionis.

Quæretur quis. Vtrum amor ex opposito sit causa corruptionis? Dicendum est, quòd aliquo modo potest uerificari sic; Videmus enim, quòd amor confurgit ex hoc, quòd potentia trahitur ad

Omniscognitio est p̄ assimilationē cognoscentis ad cognitum.

Emped. opi.

Esse confusum, est esse quoddam potètia sensiale.

Questio.

Quo priuatio sit odium forma.

Questio.

Quo amor est causa corruptionis.

ad actum ex hoc, quod proprium perfectibile accipit propriam perfectionem, ex hoc autem quod actus perficit potentiam, & perfectio perfectibile; consurgit quedam unitas, & quedam amicitia inter potentiam & actum; cum ergo hæc unitas & concordantia sint causa generationis ergo amor & amicitia. Deinde cum dicit.

Similiter quoque ipsius transmutationis causam nullam dicit, nisi quia sic aptum natum fuit. Sed ibi quod magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfectio tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum. Quare necessarium ens transmutari, causam uero necessitatis nullam ostendit.

Ostendit quomodo ratio ipsius Empedoclis non fuit sufficiens: Ad cuius euidenciam notandum est, quod Empedocles posuit, quod amor amor aliquando omnia uniebat, & odium aliquando omnia separabat: ita quod in aliqua parte temporis dominabatur amor, & in aliqua odium dominabatur; quia in hoc tempore magis dominabatur odium quam amor, uel è conuerso; hoc non dixit; & ideo insufficienter dixit: dixit enim, quod odium aliquando habebat dominium suum, & ponebat exemplum: Videmus enim, quod in corruptione animalis corruptibilis partes unitæ sunt ad inuicem per amorem: aliquando autem partes separabuntur: ita quod odium habebit dominium suum: Sicut autem est in animali, ita est in toto uniuerso: aliquo enim tempore partes uniuersi sunt infra unum confusum, separantur autem aliquo tempore per odium: ita quod odium habet dominium suum: Hoc est ergo quod dicit litera, quod simul cum dictis Empedocles insufficienter dixit: dixit enim, quod successiua transmutatio est per odium & amorem, causam autem huius successiue transmutationis, quare scilicet aliquando dominaretur odium, aliquando non; non dixit; nisi quod dixit, quod sic aptum natum est esse, scilicet quod aliquando dominaretur odium, aliquando amor: Dixit enim, quod in nutrimento animalium, nutrimentum est magnum odium; quod quidem odium aliquo tempore perfecto ueniet ad honorem suum; quando scilicet habebit dominium, per quod dominium, uel sacramentum dissoluet unionem, que fuit inter membra: & ita aliquando necesse est esse secundum Empedoclem. similitudo fuit aliqua inter minorem mundum & maiorem: minorem autem mundum hæc uoco animal; sicut enim in animali aliquando dominatur amor, quando membra sunt unita, aliquando odium in separatione partium; ita similiter erit in maiori mundo: Et hoc est quod dicit in litera Philosophus, quod aliquando odium nutritur in membris animalium, quando scilicet non habet dominium suum; aliquando incipit esse in honore suo, quando incipit habere dominium

Confutatio Empedocli.

Minor mundus est animal.

A suum. Deinde cum dicit.

Attamen tantum solum dicit confesse. Non enim existentium hæc quidem corruptibilia, illa uero incorruptibilia facit, sed omnia corruptibilia, præter elementa. Dicta uero dubitatio est, cur hæc quidem illa uero non, si ex eisdem sunt? Quod quidem igitur non utique erunt eadem principia, tot dicta sunt.

Ostendit, quod ratio Empedoclis non erat ad propositum: Ad cuius euidenciam notandum est, quod propositum erat, quod quedam entia erant corruptibilia, & quedam incorruptibilia: & hoc supposito quærebatur utrum corruptibile, & incorruptibile sint eadem principia uel diuersa; & sic quæstio supponebat, quod quedam entia essent corruptibilia, & quedam incorruptibilia, Empedocles autem in dictis suis negabat, quod suppositum est: dicebat enim, quod omnia entia erant corruptibilia præter elementa; & sic ratio sua non fuit ad propositum, cum negaret illud, quod suppositum est: Visa hac sententia, patet litera; quæ dicit, quod Empedocles solum dicit hoc manifestè, scilicet quod non sunt quedam corruptibilia, & quedam incorruptibilia; non enim (secundum eum) quedam de numero existentium corrumpuntur, & quedam non; sed omnia corruptibilia sunt, præter elementa; & ita interimit quod suppositum est. Dicta enim dubitatio supponendo, quod quedam sunt corruptibilia, quedam non: quærebat cur hoc est, quod hæc corrumpuntur, & hæc non: Concludit ergo Philosophus, quod tot sint dicta ad probandum, quod non sint eadem principia corruptibile, & incorruptibile. Notandum est, quod Empedocles supposito, quod quedam entium sunt corruptibilia, & quedam incorruptibilia, non poterat euadere argumentum: & ideo ut euaderet, negabat prima, & dicebat, quod omnia sunt corruptibilia præter elementa, id est principia: principia enim eo ipso, quod prima, corrumpi non possunt in alia.

Quæreret quis, quomodo potest saluari uerbum Empedoclis, quod omnia sunt corruptibilia, præter elementa; Videtur enim contradicere sibi ipsi: Si enim dixit, quod Deus non componitur ex odio, & si hoc est; oportet, quod Deus sit incorruptibilis, & non solum elementa, sicut dixit. Dicendum est, quod Empedocles duplicem corruptionem posuit in rebus, Vnam secundum confusionem totius uniuersi, quam fecit amor; & ab hac non fecit immunem ipsum Deum. Secundam autem ponebat singularium rerum, quarum principium est odium, & hanc excludebat à Deo; quia in eo non erat odium. Deinde cum dicit.

Si uero diuersa principia, una quidem dubitatio, Vtrum & incorruptibilia hæc erunt, aut corruptibilia. Nam si corruptibilia; manifestum quia necessarium, & ea ex aliquibus esse. Omnia enim corrumpuntur in ea, ex quibus sunt. Quare contingit principia priora. Hoc autem impossibile siue stet, siue in infinitum uadat.

Postquam autem probauit, quod non sunt eadem

Questio.

Metaphysicæ

dem principia corruptibiliū & incorruptibiliū; hic probat, quod non possint esse diuersa, & est ratio sua talis. Si sunt eadem principia corruptibiliū & incorruptibiliū; uel hæc, uel illa sunt corruptibilia; uel hæc & illa sunt incorruptibilia; sed nec primo, nec secundo modo possunt esse: ergo non sunt diuersa principia corruptibiliū & incorruptibiliū. Et in hac ratione sic procedit: quia primo ostendit, quod non possunt esse diuersa principia corruptibilium, & incorruptibilium: ita quod hæc & illa sint corruptibilia. secundo ostendit, quod non possunt esse diuersa principia corruptibilium, & incorruptibilium: ita quod hæc & illa sint incorruptibilia, ibi [Si uero incorruptibilia.] Prima in duas, secundum duas rationes: Secunda ibi, [Amplius autem] Ponit ergo primam rationem, & est talis: si sunt diuersa principia corruptibilium & incorruptibilium, ita tamen, quod sint corruptibilia; sequitur, quod principia resoluantur in aliquid prius; quia omne corruptibile est resolubile; & autem principia resoluantur in aliquid prius, impossibile est; quia principium & primum idem est: Hoc est ergo quod dicit litera, quod si principia sint diuersa, dubitatio est Vtrum sint corruptibilia, uel incorruptibilia: nam impossibile est, quod sint corruptibilia. nam si sunt corruptibilia, ex aliquibus sunt; quia omnia illa quæ corrumpuntur, corrumpuntur in illa ex quibus; & sic primis existunt alia principia priora; & hoc est impossibile, siue sit status in principiis, siue non. Notandum est, quod si principium resoluatur in aliquid aliud, sequeretur duo impossibilia: vnum esset, quod aliquid esset prius principio: secundum esset, quod esset abire in infinitum in principiis: Philosophus autem contentus est primo impossibili; & hoc est, quod dicit in litera, quod siue principia uadant in infinitum, siue non; sufficit mihi istud impossibile, quod principio erit aliquid prius. Deinde cum dicit.

Omne corruptibile est resolubile.

Principia non sunt resolubilia.

Amplius autem, quomodo erunt corruptibilia si destruentur principia?

Ponit secundam rationem, & est ratio talis, quod si principia sint corruptibilia, aliquando corrumpentur: postquam autem corrupta erunt, non poterunt esse principia; quia quod non est, nihil causat: Et hoc est quod dicit litera, quod si principia sunt corruptibilia, destruentur, & sic non erunt principia. Notandum est, quod si omnia principia destruerentur, destrueretur purus actus, qui est principium omnium; & sic destructo puro actu, nihil poterit causari in rebus; quia ea quæ sunt in potentia, non possunt causari, nisi ab his quæ sunt in actu. Deinde cum dicit.

Si destruentur principia, et primus actus destruetur.

Si uero incorruptibilia, cur ex his quidem incorruptibilibus existentibus corruptibilia erunt, ex diuersis uero incorruptibilia? Hoc enim non rationale est, sed aut impossibile, aut multa ratione eget.

Ostendit, quod non possunt esse diuersa principia, & diuiditur in duas partes, secundum duas rationes, quas adducit: Secunda ibi [Amplius au-

tem.] Dicit ergo primo, quod si principia sint diuersa, & tamen incorruptibilia; non poterit assignari causa, cur si principia sint incorruptibilia, aliqua de numero existentium erunt incorruptibilia, & aliqua non: quod enim hæc sint incorruptibilia, & illa non; & tamen principia sint incorruptibilia; uel est irrationabile, uel est impossibile, uel indiget magna perscrutatione, quod hoc possit esse: Est ergo ratio Philosophus in hoc, unum ut unum non causat nisi unum: ergo incorruptibile, ut incorruptibile non causabit nisi incorruptibilem effectum: & sic mirabile est quomodo ex principiis corruptibilibus aliqui effectus sunt incorruptibiles, & aliqui non. Deinde cum dicit.

Amplius autem nec conatus est aliquis diuersa dicere, sed eadem omnium dicunt principia. Verum primum dubitatum concedunt tanquam hoc paruum aliquid accipientes.

Ponit secundam rationem ad ostendendum, quod non sunt diuersa principia omnium; & sumitur ratio ex communi opinione omnium. Dicit ergo, quod nullus conatus est ponere principia diuersa esse rerum, sed omnes dixerunt principia esse eadem; & isti dicentes sic; concedunt primum dubitatum, & obiectum, accipientes illud tanquam aliquid modicum, & aliquid uanum. Litera Boetij planior est, quæ dicit, quod primum obiectum deglutunt; tanquam quoddam paruum, & leue: ita quod leuiter transeunt de eo.

Quæretur quis de consequentia, quam facit Philosophus, Vtrum sit bona? Arguit enim sic, si sunt diuersa principia corruptibilium, & incorruptibilium; aut omnia sunt corruptibilia, aut incorruptibilia, nec primo modo potest esse, nec secundo & c. Videtur enim, quod arguat ex insufficienti: est enim dare tertium membrum præter ista duo: si enim diuersa sunt principia corruptibilium & incorruptibilium, uel omnia sunt corruptibilia, uel omnia incorruptibilia, uel horum quidem corruptibilia, illorum aut incorruptibilia. Dicendum est, quod Philosophus non apposuit tertium membrum, cuius ratio est; quia si poneretur tertium membrum, sequeretur idem inconueniens, quod sequitur ad primum membrum: Dicitur enim in primo membro, quod si omnia principia essent corruptibilia, sequeretur, quod aliquod esset prius principio: eodem modo si principia quorundam corruptibilia, & quorundam incorruptibilia, sequeretur ad minus in principiis corruptibilibus, quod aliquid esset prius principio.

H

Quæretur quis. Vtrum corruptibilium & incorruptibiliū sint eadem principia, uel diuersa? Dicendum est, quod aut loquimur de principiis extrinsecis, uel intrinsecis, Si loquamur de principiis extrinsecis: sic dico, quod unum, & idem principium est respectu corruptibiliū & incorruptibilium, scilicet primum mouens: Nec ualet quod dicit Philosophus, quod si principium unum, & incorruptibile,

Quæstio.

Quæstio. Principia duplicia.

incorruptibile, quod non potest esse, quod aliqua entium sunt corruptibilia, & aliqua non. Dicendum est, quod licet omnia entia sint ab uno primo; tamen non omnia uniformiter aspiciunt illud primum; & ita propter diuersum aspectum, quædam longè distant à primo, & hæc dicuntur corruptibilia: Vel dicendum est, quod corruptibilitas & incorruptibilitas magis accipitur penes principia intrinseca, quàm extrinseca: Si autem loquamur de principiis intrinsecis, sicut de actu, & potentia; sic dico, quod corruptibilem & incorruptibilem non sunt eadem principia secundum rem; sed solum secundum proportionem: sicut habet ostendi in Duodecimo, quod licet. n. ens creatum cõponitur ex actu, & potentia; actus & potentia est principium omnium creatorum entium; ita tamen quod actus, & potentia diuersificantur in diuersis rebus secundum rem, & secundum rõnem, & secundum proportionem.

Entia licet sint ab uno primo, non tamen omnia uniformiter aspiciunt illud.

TEX. 15.

TEX. 16.

Omnibus autè ad considerandum difficillimum, & ad cognoscendum ueritatem maxime necessarium, Vtrum unum, & ens substantia entium sunt? & Vtrum ipsorum non alterum aliquid ens, hoc quidem unum, hoc autem quidem ens est. Aut oportet querere quid sit ipsum ens, & unum quasi subiecta alia natura?

In parte ista querit, Vtrum unum, & ens sint substantiæ rerum; & quomodo unum & ens se habent ad rationem principij: Et diuiditur in duas partes; quia primò querit, quomodo se habent unum, & ens, Vtrum, scilicet sint substantiæ per se subsistentes, uel non? secundò querit, Quomodo se habent Mathematicæ res, Vtrum sint substantiæ, uel non? ibi, [His autem habita est dubitatio.] Prima in duas: quia primò mouet dubitationem suam: secundò ponit opinionem circa dubitationem illam, & ad utranque partem, ibi, [Hi namq; illo modo.] Dicit ergo primò, quod intet oēs dubitationes una difficillima est propter rationes, quæ sunt ad utranque partem, & ad cognoscendum ueritatem necessaria; quia querit de substantia rerum, & est quæstio, Vtrum unum & ens sint substantiæ existentium; & dato, quod sint substantiæ existentium, Vtrum unum, & ens sint quædam substantiæ in se subsistentes? an accideret ens alicui alteri naturæ, quæ in formetur ipsa unitate & entitate? Notandum est, quod ista quæstio querit de uno & ente; querit Vtrum unum & ens sint quædam substantia separata, quæ participetur ab omnibus, quæ sunt unum & ens; eo modo quo ponebat Philosophus, quod separata in materialia participantur à materialibus: uel Vtrum unum, & ens non sint separata, sed semper sint in rebus, quæ sunt unum & ens; ita quod unitas & entitas semper attribuitur alteri naturæ. Secundo modo potest intelligi quæstio, quod unitas, & entitas sint in omnibus rebus; quæ sunt unum & ens: Sed tamen quod sint in omnibus rebus, hoc potest intelligi duobus modis; Vno modo, quod unitas, & entitas sint substantiæ rerum; ita quod esse, à quo im-

Vnum & ens esse in omnibus dupli- citer concipi- tur.

ponitur ens, idem sit quod essentia; unitas autem, à qua imponitur unum, sit essentia rerum, quæ sunt unum: Vel quod unitas, & entitas accidunt rebus & tunc est quæstio, Vtrum unum, & ens sint in genere substantiæ, uel in genere accidentis. Deinde cum dicit.

Hi namque illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque, & Pythagorici non aliquid aliud ens, nec unum; sed hoc ipsum naturam esse, quasi existente substantia, ipsum unum esse, & ens aliquid.

Ponit opiniones circa ens, & unum: Et diuiditur in duas partes, secundum duas opiniones: Secunda ibi, [Alij uerò de natura.] Dicit ergo primò, quod circa ens, & unum hi dicunt uno modo, alij autem alio modo. Plato enim & Pythagoras dicunt, quod unum, & ens sunt substantiæ non aduenientes alicui alteri naturæ; ita quod non oportet querere aliquid aliud, quod sit, & unde: sed ipsum unde est ipsa unitas; & ipsum ens est ipsa entitas, quæ quidem unitas, & entitas participatur ab omnibus, quæ dicuntur unum & ens. Notandum est, quod Plato & Pythagoras fortè imaginabatur, quod est dare unitatem per essentiam, & unitatem participatam; & est dare entitatem per essentiam, & entitatem participatam: ita quod unitas & entitas per essentiam nõ dicunt nisi unitatem & entitatem, & nihil aliud; & istud aliud uocat Philosophus aliquam aliam naturam: & sic unitas & entitas per essentiam dicunt unam intentionem, scilicet unitatem, & entitatem tantam: unitas autem & entitas per participationem includunt participans & participatum: Ita quod unum, & ens secundum istum modum, dicuntur denominata ab unitate & entitate secundum primum modum. Deinde cum dicit.

Unitas, & entitas per essentiam & participata

Alii uerò de natura, ut Emped. ut ad aliquid notius reducens, dicit quod unum ens est; uidebitur. n. utique dicere hoc amorem esse, causa namque est hoc unum omnibus esse. Alii uerò ignem, alii aerem dicunt esse unum hoc & ens; ex quo entia esse, & facta esse. Similiter & qui plura elementa ponunt. Necessè namque & hi tot dicere ens, & unum, quot principia dicunt esse.

Ponit secundam opinionem dicens: ita dictum est, quod aliqui dicunt, quod unum & ens dicunt unitatem, & entitatem, & nihil aliud: alij uerò sunt sicut Philosophi naturales, ut Emped. qui reducit unitatem & entitatem ad aliquid aliud notius. Videbatur. n. dicere Empedocli. quod unum, & ens reducuntur ad amorem; quia amor est causa unitatis, & entitatis in omnibus. Alij uerò Philosophi Naturales attribuunt unum, & ens causis elementaribus, sicut igni, uel aeri; Aliqui enim eorum dicunt, quod entitas, & unitas omnium est ignis; quia ex igne fiunt omnia, quæ fiunt: ita quod ignis est substantia omnium. Alii uerò dicunt, quod entitas & unitas omnium est aer; & hoc quia oia fiunt ex aere, quæ fiunt; Alij sunt, qui unitatem, & entitatem, non solum attribuunt uni elemento, sed pluribus

Metaphysicæ

Bifidi princi-
pali Philo-
sophi, de
principijs
rerum.

ribus elementis; quia plura elementa ponunt, ex quibus fiunt, quæ fiunt: ita quod necesse est, quod quot modis dicuntur principia, tot modis dicatur unum & ens. Notandum est, quod sicut Philosophi antiqui se habuerunt ad principia; sic se habuerunt ad unum & ens: inter autem Philosophos antiquos Plato uidebatur ponere, quod principia rerum erant quidditates separatae; & ideo posuit, quod ipsum unum, & ens erant unitas, & entitas separata; quæ dicunt unam intentionem simplicem, non attributam alicui alteri naturæ: Philosophi autem naturales ponebant, quod tota substantia rei erat illa, à qua fiebat res, quia tota substantia rei erat materia secundum eos; & quia substantia rei erat entitas & unitas; ideo ponebant, quod materia erat entitas, & unitas rei: Et ideo, qui ponebant ignem esse materiam omnium rerum, ponebant ignem esse entitatem omnium rerum, & unitatem; & sicut dico de igne, ita dico de aere, & aliis elementis. Deinde cum dicit.

Accidit autem siquidem quis non ponit esse quædam substantiam unum & ens, neque aliorum esse uniuersalium nullum. Hæc namque uniuersalia sunt maxime omnium. Si uero non est aliquid unum ipsum, nec ipsum ens; uix aliorum aliquid erit præter ea, quæ dicta sunt singula.

Arguit ad utraque partem quæstionis: & diuiditur in duas partes; quia primò arguit pro opinione illorum, qui dicebant unitatem & entitatem, siue unum dicere intentiones simplices & separatas, non attributas alicui alteri naturæ: secundò arguit pro opinione illorum, qui unum & ens attribuebant alicui alteri naturæ; ibi [At uerò si erit] Prima pars in duas, secundum duas rationes, quas adducit: Secunda ibi, [Amplius autem] Prima ratio talis est: ens & unum inter omnia uniuersalia, & cõia sunt maxime uniuersalia, & maxime cõmunia; si ergo unum & ens non dicunt entitatem separatam, ergo separata non sunt; si autem unum & ens non sunt separata, quæ sunt maxime uniuersalia, ergo nullum aliorum separatum est: quod est impossibile secundum Platonem. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit: quod si aliquis non ponat unum & ens esse aliquam substantiam separatam, nec etiam ponet ullum aliorum uniuersalium esse separatam: ens enim & unum sunt maxime uniuersalia respectu omnium, quod si ipsum unum & ipsum ens non sunt aliquid præter singularia, nec aliquid aliorum ullum esset aliquid præter singularia ipsa. Notandum est, quod Commentator aliter ponit istam rationem, arguit enim sic: quod si ens & unum, quæ sunt maxime uniuersalia, non dicunt substantiam rei, sed dicunt aliquid accidentale; ita quod esse, & unum esse accidit rebus; sequitur, quod omnia alia uniuersalia dicant aliquid, quod accidit rebus, si autem ita est, perit omnis definitio; quia omnia definitio per uniuersalia est quæ quidem non esset per uniuersalia, si uniuersalia dicerent aliquid accidenta-

Ens, & unum
sunt maxi-
mi uniuersa-
lia.

le: quia definitio est indicatiua substantiæ, & non accidentis. Notandum est, quod (sicut dictum est supra) Platonici imaginabatur, quod ipsa uniuersalia dicebant illud, quod est per essentiam tale; ipsa autem particularia dicebant illud, quod est per participationem tale; & hoc quia, secundum eos, particularia participant uniuersalia: & quia illud, quod est per essentiam tale, est separatam; quia si esset in materia, non esset per essentiam tale, sed per participationem; ideo ponebant uniuersalia separata, quæ participantur ab omnibus particularibus: & ita ponebant entitatem, & unitatem separatam; & sic de aliis uniuersalibus. Deinde cum dicit.

Amplius autem non existente unius substantia, palam quia nec numerus erit quasi natura alia, ab existentibus separata. Numerus enim unitates, unitas uerò quod uerè unum aliquid est. si autem est aliquid ipsum unum & ens, necesse est substantiam ipsorum esse ipsum unum, & ens. non enim aliquid uniuersaliter predicatur, sed hæc ipsa.

Ponit secundam rationem: & est ratio talis: quod si unitas non est quid separatam, nec numerus; quia numerus non est aliud, nisi unitates simul sumptæ: Et hoc est, quod dicit litera: quod si unum non existit substantia separata, manifestum est, quod nec numerus erat aliqua natura separata ab his, quæ existunt in materia: numerus enim idem est, quod ipsæ unitates: quod autem numerus non sit quid separatam, inconueniens est secundum illos, qui ponunt numeros separatos. Unitas uerò uerè est aliquid unum separatam; quod nihil dicit, nisi unitatem: si autem unum & ens sunt aliquid existens per se; necesse est quod ipsum unum dicat substantiam rerum; & hoc, quia unum & ens sunt maxime uniuersalia, quæ prædicantur de rebus; uniuersalia autem dicunt substantiam rerum. Deinde cum dicit.

Numerus,
& unius
quid.

At uerò si erit aliquid ens ipsum, & ipsum unum, multa erat dubitatio, quomodo erat diuersum aliquid præter hæc. Dico autem quomodo erunt unum plura entia? Quod enim diuersum est ab ente, non est. Quare secundum Parmenidis rationem accidere necesse est, unam omnia esse entia, & hoc esse ens.

Ponit rationes ad partem oppositam; & diuiditur in duas partes secundum duas rationes; quas adducit. Secunda ibi, [Amplius si indiuisibile] Prima in duas, quia primò adducit rationem suam: secundò ostendit, quod ex utraque parte redditur quæstio difficilis, ibi [Vtrobique uerò.] Ponit ergo primam rationem, & est ratio talis: si unum & ens dicunt unitatem & entitatem separatam, quæ entitas est una numero; sequitur quod omnia sunt unum numero: si enim omnia entia participant unitatem & entitatem, ergo quæ participant unam entitatem numero; sunt unum numero: Et hoc est, quod dicit litera; quod si ipsum ens, & ipsum unum est aliquid separatam, multa erit dubitatio; quo modo poterit esse aliquid diuersum præter hoc: hoc est dicere, quod in duobus pos-
sunt

funt eē entia plura uno; quod enim est diuersum ab ente, non est: cum ergo ens & unum conuertantur; ergo quod est diuersum ab uno, non est: & sic accidit secundum positionem Parmenid, quod omnia sint unum, sicut dictum est primo Physicorum. Notandum est, quod hæc ratio multum fortè cogeret Platonem; ponebat enim Plato, quod unitas & entitas separata idem erat, & ipsum primum ens, quod ab omnibus participatur: ita quod omnia participant unum ens; non autem sequitur ex hoc, quod omnia sint unum numero; quia entia debēt iudicari unum, & multa pœnes unitatem, & entitatem intrinsecam; & non penes unitatem, & entitatem separatam. Deinde cum dicit.

Tex. cō 25.
& com. 41.

Vtrobique uerò difficile, siue namque non sit ipsum unum substantia, siue sit unum idem; substantiam esse numerum est impossibile. Si quidem igitur non sit, dictum est prius propter quid. Si autem fuerit, eadem est dubitatio & de ente: Ex aliquo namque & præter ens, erit ipsum aliud unū. Nihil enim esse est necesse; omnia autem entia, aut unum sunt, aut multa, quorum est unumquodque.

Ostendit, quod ex utraque parte quæstio redditur difficilis, dicens: quod si dicatur, quod ipsum unum sit substantia rerum, siue non; quæstio redditur difficilis: si enim unum non est substantia, nullus numerus substantia est; quod autem numerus non sit substantia, impossibile est, sicut dictū est prius: Si autem unum sit substantia, oportet quod eadem dubitatio concurrat circa ens, & unum; aut enim præter ipsum unum & ens separatum, est aliquod unū, aut non: Si non sit aliquod aliud unum, oportet quod non sit multitudo: & sic omnia sunt unum, dixit Parmeni. Si autem sit aliquod unum, oportebit quod illud aliquod sit ex aliquo, quod est præter ens: & sic esset nihil; quia quidquid est præter ens, est nihil, & si est ex nihilo, ex ipso non potest constitui multitudo, omnia enim entia uel sunt unum, uel sunt multa; ita tamen quod multitudo cōstruitur ex uno, quod est ens. Notandum, quod ratio Philosophi in hoc est: quod siue unum ponatur una substantia separata, siue non; sequitur impossibile: Si enim non ponatur substantia separata, nec numerus est substantia separata; quod est impossibile secundum opinionem illorum: Si autem unitas sit substantia separata una, sequitur quod non sit multitudo in rebus: quia quidquid est præter illam, erit non ens, & non unum: multitudo autem non potest componi ex non ente, & non uno: & sic sequitur quod sunt unum, ex quo non potest esse multitudo in rebus. Deinde cum dicit.

Ex nihilo non potest cōstrui multo, sed ex uno, quod est ens.

Amplius si indiuisibile est ipsum unum secundam Zenonis dignitatem, nihil utique erit. Quod enim nec additum nec ablatum facit maius nec minus, non ait esse hoc existentium, tanquam palam existente magnitudine ipso ente. Et si magnitudo corporalis. Hoc enim omnino ens. Alia uerò aliquid facient maius; aliquid autem nihil;

A *ut superficies, & linea. Punctus uerò & unitas nulatenus.*

Ponit secundam rationem, & tria facit: quia primò ponit rationem istam: secundò soluit eā: tertio ostendit, quod non obstante ista solutione adhuc remanet difficultas: Secunda ibi. [Sed quoniam.] Tertia ibi. [Sed quomodo ex uno.] Est ergo ratio prima in hoc, quod secundum positionem Zenonis, quod istud unum, quod ipsi ponebant nihil sit; & per consequens cum sint unū omnia, nihil erunt. Ponebant enim Zeno, quod ens & corpus conuertuntur; ita quod omne ens est diuisibile; cum ergo istud unum, quod isti ponebant, sit indiuisibile; sequitur, quod sit nō ens. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit sic, quod si ipsum unum, quod ponitur sit indiuisibile; sequitur secundum principium, & unitatem Zenonis, quod nihil est; supponebat enim Zeno, quod illud, quod additum alicui non facit maius: & quod remotū non facit minus, est non ens; & hoc quia sola magnitudo est ens; & inter magnitudines sola magnitudo corporalis; magnitudo enim corporalis addita alicui, facit maius; & remota, facit minus; & ideo est simpliciter ens; alia uerò magnitudo, ut linea, & superficies addita alicui, aliquid facit maius, & aliquid non; & ideo linea & superficies aliquid est ens, & aliquid non; punctum uerò & unitas, nullo modo faciunt minus; & ideo nullo modo sunt ens. Notandum enim, quod linea uno modo facit maius: linea enim addita lineæ in longitudine facit maius: non autem si addatur in latitudine: superficies enim addita superficiem, facit maius; non autem si addatur in profunditate. Et hoc est, quod dicebat Zeno, quod linea, & superficies aliquid sunt entia, & aliquid non; quia secundum aliquem modum faciunt maius, secundum aliquem non; punctum autem, & unitas; quia secundum nullam dimensionem faciunt maius; ideo non sunt entia ullo modo. Deinde d.

Principium Zenonis.

C

Sed quoniam hic speculatur onerosè, & contingit esse indiuisibile, ut & sic ad illum aliqua habeatur responsio; maius enim non faciet, sed plus additum tale.

D

Hic soluit rationem Zenonis, & est solutio sua ista; dicebat enim Zeno, quod unitas nihil erat; & hoc quia addita alicui, non facit maius; Potest autem solui, quod licet non faciat maius; tamen facit plus; plus enim continetur infra entia; & sic unitas est, quæ facit plus: Et hoc est, quod dicit litera, quod Zeno in ponendo tale principium, speculabatur onerosa ineruditè & grosse: secundum enim ipsum indiuisibile nihil est, & hoc quia additum alicui non facit maius: Potest tamen haberi talis responsio ad eum, quod licet indiuisibile non facit maius, tamen facit plus. Deinde cum dicit.

Indiuisibile facit plus, non autem maius.

Sed quomodo ex uno tali, aut pluribus erit magnitudo? Simile namque est, & lineam ex punctis esse dicere.

Osten-

Metaphysicæ

Ostendit, quòd nò obstante ista solutione, ad huc remanent duæ difficultates : & diuiditur in duas partes secùdum duas difficultates , quas ponit:Secunda ibi [At uerò]. Dicit ergo, quòd non obstante ista solutione, ad huc restat difficultas, quomodo ex tali unitate, uel pluribus unitatibus potest fieri magnitudo, dicere enim, quòd magnitudo possit componi ex unitatibus; est dicere, q̄ linea potest componi ex punctis & indiuisilibus; & hoc quia unitas est quid indiuisibile . Notandum: quòd isti ponebant istam unitatem separatam esse substantiam omnium; & ita oportet, q̄ non solùm sint substantia numerorù, sed magnitudinùm, quòd autem unitas sit substantia numerorum, nò uidetur impossibile: sed quòd sit substantia magnitudinum, impossibile uidetur: quia licet numerus componatur ex indiuisibilibus: nò tamen magnitudo; Et hoc est quod dicit Philosophus, quòd ponere, quòd magnitudo componatur ex unitatibus: ita est impossibile, sicut ponere, quòd linea componatur ex punctis . Deinde cum dicit.

Numerus componitur ex indiuisibilibus; magnitudo autè minimè.

Vt uerò, & si quis ita putat, ut factus sit, ut quidam dicunt ex uno ipso, & alio non uno aliquo, numerus: nihil minus est quærendum, quare, & quomodo. Quandoque quidem numerus, quandoque autem magnitudo erit, quod factum est, si non unum inæqualitas, et eadem natura erat. nec enim quomodo ex uno hac nec quomodo ex numero aliquo, & hac, sicut utique magnitudines palam.

Ponit secundam difficultatem, quæ adhuc restat. Ad cuius etidentiam notandum est, quòd prima difficultas erat in hoc, Quomodo ex uno non potest esse magnitudo: contra hanc difficultatem fortè obuiaret aliquis, dicens; quòd magnitudo non fit ex uno tantùm, sed fit ex aliquo, quod participat unum: ita quòd fit ex uno & non uno; secundùm enim hæc tota substantia magnitudinis non est unum tantùm, & hoc quia magnitudo componitur ex uno & non uno: Hanc obuiationem remouet Philosophus, dicens: quòd adhuc restat difficultas: si enim dicatur, quòd numerus & magnitudo fit ex uno, & aliquo alio non uno, nihilo minus quærendum est, quomodo illud, quod perfectum est ex isto uno & non uno, aliquando est numerus, aliquando est magnitudo, & maximè si quod est non unum, est inæquale; ipsum autem unum est eadem natura; si enim quod est non unum est inæquale: ipsum autem unum est eadem natura, non est manifestum, quomodo ex uno & ex tali natura aliquando fiant magnitudines, aliquando numeri. Notandum est, quòd isti ponebant, quòd unum erat substantia omnium: uidebantur enim ponere per istum modum, quòd ex ista unitate fiebant diuersa entia secundùm diuersitatem participantium, ita quòd secundùm diuersam participationem illius unius diuersa entia fiebant numerus: ergo erit unum, quia erat compositum ex uno & non participante . Vnde & magnitudo etiam erat unum & non unum.

E quia erat quid compositum ex uno & non participante unum: & sic, secundùm istos, magnitudo & numerus non solùm erat ex uno, sed ex uno & non uno . Notandum est, quòd istis sic dicentibus obuiabat Philosophus dicens, quòd licet isti uideantur euadere difficultatem, quia ponunt quòd magnitudo & numerus non solùm componuntur ex uno, sed ex uno & non uno: ita quòd diuersificantur penes unum, quòd licet unum sit eadem natura in utroque, tamen non unum est in æquale & diuersum in utroque; tamen non euadunt: quia ex dictis eorum non est benè manifestum, quomodo ex tali uno, & ex tali nò uno fiat numerus, uel magnitudo . Notandum est, q̄ inæquale uocat Philosophus diuersam participationem unius: ita quòd unum de se erat eadem natura, sed non unum erat inæquale ex diuersa participatione unius.

Quæret quis. Vtrum sit dare unum, & ens se paratum. Dicendū, q̄ scđm aliquem modū sic, & scđm aliquem modū non: est. n. aliquod unum, quod est ipsa unitas p̄ essentiã, & ipsa entitas, & tale unum, & tale ens separatum est per se subsistens: tamen non debet dici substantia, uel essentia omnium rerum: est aliud unum, quod est analogum ad decem prædicamenta, & tale unum, uel ens non est separatum à prædicamentis, sed tale unum, & tale ens multiplicatur secundùm multiplicationem rerum.

Horum autem habita est dubitatio. Vtrum numero, & corpora, & superficies, & puncta substantia aliqua sunt, aut non. TEX. 17.

Postquam quæsiuit de uno, & ente, Vtrum sint substantiæ rerum; secundò quærit, Vtrū oporteat ponere alias substantias præter sensibilia, & Mathematica: tertio quærit, Vtrum rerum principia sint in actu, uel in potentia; quarto quærit, Vtrū uniuersalia sint substantiæ, uel non: Secunda ibi, [Omnino uerò dubitabit.] Tertia ibi. [His autè affine est.] Quarta ibi [Et utrum uniuersalia sint] Prima in tres; quia primò mouet dubitationem: secundò obiicit pro prima parte, ibi. [Nam si nò sunt.] tertio obiicit pro parte contraria ibi. [At uerò.] Dicit ergo, quòd dubitatio consequenter se habens ad præcedentem est, Vtrum numeri, & corpora, & superficies, & puncta sint substantiæ, uel non. Deinde cum dicit.

Nam si non sunt, diffugit nos, quidnam sit ipsum ens, & quanam entium substantia: Passiones enim & motus, et ad aliquid, et dispositiones, et orationes nullius uidentur substantiam significare. Dicuntur. n. omnia de subiecto aliquo, et nihil hoc aliquid. Quare uerò maximè substantiã significare uidetur aqua, et ignis, et terra, ex quibus corpora composita constant: horum calores quidem, et frigiditates, et similes passiones non sunt substantia. Corpus uerò hæc patiens, solùm remanet, ut ens aliquod, et substantia aliqua existens.

Probat, quòd res Mathematicorum sint substantiæ: Et duo facit; quia primò hoc ostendit: secundò

cundò probat, q̄vna res Mathematica est magis substãtia, quã alia. Probat ergo primò, & è rō sua talis: si res Mathematica, sicut corpora, & superficies non ponatur substãtiæ, nulla res substãtia est: & ita fugit à nobis rō substãtiæ; in re. n. non uidetur esse nisi rō corporis, uel dimensio- nis, & passionum rō. si ergo passiones non sunt substãtiæ, sicut patet oibus, nec dimensiones secundum ipsam potentiam: restat, q̄ substãtia nō est; Hoc est ergo, quod dicit litera, q̄ dimensiones nō sunt substãtiæ, fugit à nobis, quid sit ipsum unū ens, quod est substãtia: manifestum est. n. q̄ passiones, & motus, & relationes, & dispōnes, & orōnes, quæ uoce proferuntur, nullam substãtiam significare uidentur, & hoc: quia oīa ista dicuntur de aliquo alio, & non sunt aliquid per se substãtens: quæ uerò uidentur significare substãtiam, sunt sicut aqua, ignis, & terra, ex quibus consistunt corpora composita: passiones at̄ horū, sicut calores, & frigiditates, & similes passiones nō sunt substãtiæ, sed corpus patitur: est ergo ens aliq̄d p̄ se, & substãtia aliqua existens, quæ remanet in quodam esse firmo sub omnibus passionibus. Notandum est, quòd isti, qui sic arguebant; imaginabantur, quòd in qualibet re transmutabili solū esset ratio dimensionum, & ratio passionum, sub quibus subiiciebantur dimensiones; cum ergo passiones non possint esse substãtia rei; restat, quòd dimensiones sunt. Deinde cum dicit.

At uerò corpus est minus substãtia superficie, & hæc linea, & hæc unitate, & puncto; his enim diffinitur corpus. Et hæc quidem sine corpore contingere uidentur esse: corpus uerò sine his impossibile.

Ostendit, quòd inter res Mathematicas una uidetur magis esse substãtia, quàm alia: & duo facit: quia primò hoc ostendit: secundò enumerat opiniones antiquorum circa substãtiam rei ibi, [Propter quod multi.] Dicit ergo primò, ita dictum est, q̄ res Mathematica sunt substãtiæ: tamen corpus minus uidetur substãtia, quã superficies, & superficies, quàm linea; & linea, quã punctum: & punctus, quã unitas; corpus. n. diffinitur per superficiem: superficies at̄ per lineam, linea per punctum; punctus autem per unitatem: quia punctus est unitas habens positionem; hæc at̄ possunt esse sine corpore, sed corpus non pot̄ esse sine his: Est ergo rō Philoso. in hoc: q̄ est in minori dependentia, est magis substãtia; sed linea, superficies, & punctus sunt in minori dependentia, quàm corpus: quia corpus dependet ab his, & non è conuerso; ergo sunt magis substãtia. Deinde cum dicit.

Propter quod multi quidem, & priores, substãtiam & ens putabāt corpus esse: alia uerò hmoi passiones. Quare & principia corporum entiu esse principia. posteriores uerò, & sapientiores his esse opinabantur numeros. Quemadmodū ergo dicebamur si non sunt substãtia, hæc omnino nulla substãtia

A est, neque ens nullum. non enim horum accidentia dignum est uocare entia.

Recitat opin. antiquorum circa substãtiam rei, dicens; q̄ pp ea, quæ dicta sunt; multi & primi Philosophantium putabant, q̄ corpus, qd̄ est in genere quantitatis, est substãtia & ens per se: alia uerò oīa entia sunt passiones huius corporis: & ideo principia corporum existimabant principia entiu: credebant. n. q̄ ens & esse corporeum conuerterentur. Alij uerò posteriores & sapientiores existimabant, q̄ numeri essent substãtia rerum; quantum at̄ spectat ad propositum nostrū secundum opin. aliquorum corpus uidetur esse substãtia; si. n. non sit substãtia: omnino substãtia nulla est, nec ullum ens; accidentia. n. horum corporum non est dignum uocare entia, & hoc quia magis sunt entis, quàm sint entia. Notandū est, q̄ Philosophi antiqui pp debilitatem intellectus non intelligebant aliud ens, nisi ens corporeū: ita q̄ credebāt, q̄ ens & ens corporeū conuerterentur; in ente at̄ corporeo duo intelligebant. s. rōnem corporis, & rōnem passionum, arguebāt ergo sic: solum. n. ens corporeum est ens, & cum in ente corporeo passio nō possit dici ens & substãtia: restat, q̄ tota substãtia, & tota entitas sit corporeitas: Peccabant at̄ isti in duobus: primò, quia non est uerum, q̄ ens, & ens corporeum conuertantur: ens. n. est maioris ambitus, quàm ens corporeū: scd̄ peccabāt: quia nō distinguebant inter corpus, quod est in genere substãtiæ, & in genere quantitatis. Licet. n. corpus, quod est in genere substãtiæ sit substãtia; non tamen corpus, q̄ est in genere quantitatis. Deinde d.

At uerò si hoc quidem confessum est. quia magis substãtia sunt longitudines corporibus, & puncta; hoc autem non uidemus qualium utique erunt corporum. nam si in sensibilibus impossibile esse, nō uti que erit substãtia ulla.

Adducit rōnes ad partem oppositam: & diuidit in quatuor, secundum quatuor rōnes, quas adducit: Secunda ibi, [Amplius aut̄.] Tertia ibi, [Adhuc aut̄ similiter:] Quarta ibi, [Nam cum dictis.] Primò ponit primam rōnem; & est rō talis: linea, superficies, punctus, & unitas, ut probatum est, uidentur magis esse substãtia, quàm corpus: sed non substãtiæ sunt: ergo nec corpus est substãtia. Et hoc est, quod dicit litera, q̄ si aliquis confiteretur, q̄ longitudines. i. lineæ sunt magis substãtia corporibus, & puncta, quã lineæ; hæc at̄ non sunt substãtiæ; ergo nec corpus. q̄ at̄ hæc non sunt substãtiæ: patet, quia substãtia est p̄ se; hæc at̄ sunt in alio: Et hoc est, qd̄ dicit litera, q̄ si hæc sunt substãtia, qualium corporū erunt? q. d. nullorum. i. in nullo corpore erūt; impossibile. n. est, q̄ sint in corporibus sensibilibus; quod. n. substãtia est, in alio nō est; sic ergo hmoi nulla substãtia sunt. Deinde cum dicit.

Amplius autem hæc omnia uidentur dimensiones corporis. Hoc quidem ad latitudinem, hoc uerò ad profunditatem, aliud ad longitudinem.

N Ponit

Antiqui pp debilitatem intellectus non intelligebant nisi ens corporeum.

Ens est maioris ambitus, quàm ens corporeum.

Metaphysicæ

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: dimensiones corporis non sunt in genere substantiæ; sed in genere quantitatis: sed linea, superficies, & corpus dimensiones sunt (est enim linea dimensio in longum, superficies autem dimensio in latum, corpus autem dimensio in profundum) ergo non sunt in genere substantiæ, sed in genere quantitatis. Deinde cum dicit.

Adhuc autem similiter est in solido quæcunque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec medietas cubi in cubo, sic ut segregata, non igitur neque superficies. Nam si quæcunque, & hæc utique erat determinans medietatem: Eadem enim ratio, & in linea, & in puncto, & in unitate. Quare si maxime quidem substantia est corpus; hoc autem magis ea, non sunt autem ea, nec substantia aliqua, diffugit quidem ipsum ens, & quæ substantia entium.

Ponit tertiam rationem, & est talis: Omnis dimensio, uel est dimensio in actu, uel dimensio in potentia, sicut illa, quæ potest fieri in corpore per diuisionem corporis in duo dimidia: sed prima non est substantia; quia in alio est, & non per se; nec secunda, ex quo in potentia est: ergo nulla dimensio substantia est: Hoc est ergo quod dicit littera, quod in corpore solido, in potentia est quælibet figura, quæ potest protrahi in illo solido per aliquam sectionem; sed tamen quando est in potentia, non est in actu, sicut figura Mercurij non est in lapide nondum secto in actu, sed in potentia; nec medietas cubi antequam cubus diuidatur in duas medietates; est segregata & separata in actu, sed in potentia: ita quod nec corpus, nec superficies est adhuc in actu, sed in potentia: quia superficies, quæcunque præter exteriorem esset in actu, superficies quæ determinat medietatem, esset in actu ante diuisionem corporis: & quod dictum est de superficie, intelligendum est de linea, & puncto, scilicet quod non omnis linea, & omnis punctus est in actu, sed in potentia. Sumatur ergo ratio, non semper dimensiones sunt in actu, sed aliquando in potentia; sed istæ quæ sunt in potentia, non sunt substantia, nec etiam illæ, quæ sunt in actu: ergo nulla talis dimensio substantia est; & sic fugit à nobis ratio substantiæ: Et hoc est quod concludit Philosophus, & si corpus uideatur maxime esse substantia: tamen hæc, scilicet superficies, linea, & punctus magis uidentur esse substantia, quam corpus: si ergo hæc non sunt substantia; ergo nec corpus, & sic fugit à nobis ratio substantiæ. Deinde cum dicit.

Nam cum dictis & circa generationem, & corruptionem accidunt irrationabilia. Videtur enim substantia non ens prius, nunc esse; aut prius existens, posterius non esse, cum generatione, & corruptione ea pati. Puncta uero, & lineas, & superficies non contingit, neque fieri & corrumpi; quandoque existentes, quandoque uero non existentes. Nam quando copulantur, aut distinguuntur corpora, simul quandoque quidem una copulatorum, quandoque duæ diuersorum sunt: quia non compositorum

est. Sed corruptum est, diuersorumque sunt prius non existentes. Non enim indiuisibile punctum diuisum est in duo. Et si generantur, & corrumpuntur, ex aliquo generantur.

Ponit quartam rationem, & diuiditur in duas partes: quia primò ponit ea: secundò manifestat eam in quodam simili, ibi [Similiter autem se habet.] Primò ergo ponit rationem, & est ratio talis: Omnis substantia, quæ habet esse post non esse, hoc habet per generationem; & quæ habet non esse post esse habet per corruptionem hoc: sed punctus, superficies, & linea, habent esse post non esse, & non esse, post esse sine generatione & corruptione: ergo non sunt substantiæ: Hoc est ergo quod dicit littera, quod cum dictis inconuenientibus adhuc accidunt alia irrationabilia, & inconuenientia circa hanc positionem, quæ accipiuntur ex parte generationis & corruptionis: substantia quæ prius non fuit, & modo est, hoc est per generationem; & substantia quæ prius fuit, & modo non est; hoc patitur per corruptionem: linea uero, & superficies quandoque sunt, quandoque non sunt; & tamen non generantur, nec corrumpuntur: quod autem quandoque sint, & quandoque non sint; patet quia conuenit corpori prius diuersa copulari, & prius coniecta diuidi; quando autem copulantur, fit una superficies, quæ prius non erat: quando autem diuiditur, fiunt duæ superficies de nouo, quæ prius non erant: non enim potest dici, quod superficies diuidatur in duas superficies, secundum profunditatem: nec etiam, quod linea secundum latitudinem: nec est, quod punctus diuidatur: & sic non potest dici, quod fiat ex duobus unum per modum compositionis, nec ex uno duo per modum diuisionis. Punctum enim est omnino indiuisibile, & sic punctus non potest diuidi in duo puncta; sed quando linea diuiditur, incipiunt esse duo puncta, quæ prius non erant; & tamen non potest dici, quod generentur: quia omnia quæ generantur; & corrumpuntur, ex aliqua materia generantur, & in aliqua corrumpuntur, hæc autem materiam non habent. Deinde cum dicit.

Similiter autem se habet circa nunc in tempore. Non enim contingit fieri, & corrumpi. At tamen uiderur semper esse, non substantia aliqua existens. Similiter autem palam; quia se habet & circa puncta, & lineas, et superficies. Eadem enim ratio. Nam omnia similiter, aut termini, aut diuisiones sunt.

Manifestat, quod dixit per quoddam simile: & est similitudo exempli in hoc: Sicut se habet nunc ad tempus, quod est indiuisibile in tempore; ita se habet punctus ad lineam; sed nunc aliquando est, aliquando non, sine generatione & corruptione; ergo & punctus: & sicut dico de puncto, ita de linea & superficie: Et hoc est quod dicit littera, quod illud quod dictum est de puncto, simile habet in ipso nunc: nunc enim, nec fit, nec corrumpitur; & tamen ipsum nunc in tempore semper uidetur esse aliud, & esse nouum: tempus enim non est aliqua substantia, sed est quid existens sp

Punctum est omnino indiuisibile.

Sicut se habet nunc ad tempus, ita punctus ad lineam.

In fluxu; & ideo per fluxum continuè renouatur ipsa substantia: sicut autem est de nūc, scilicet quod aliquando est, & aliquando nō est sine generatione & corruptione; ita est de linea, superficie, & puncto: eadem enim ratio est de omnibus istis, uel similiter sunt termini, uel similiter sunt dictiones. Notandum est, quod sicut lineam terminat punctus, & superficiē lineā, & superficies corpus; ita nūc terminant tempus: & sicut punctus cadit in medio lineā, & lineā in medio superficiē, & superficies in medio corporis; ita nunc in medio tēporis; & ideo benè dixit Philosophus, quod hęc omnia, uel sunt similiter termini, uel similiter diuisiones. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis. s. Vtrum res Mathematicę sint substantia: est hęc nō enim sunt substantia; quia sunt in genere quantitatis, & (ut dictum est) isti decipiebantur; quia non distinguebant inter corpus quod est substantia, & corpus quod est quantitas.

Omnino uerò dubitabit aliquis, quare oportet quærere quædam præter sensibilia, quæ sunt inter media, quas ponimus species.

In parte ista quærit Philosophus, Vtrum præter sensibilia & Mathematica sit dare speciem separatam, non solum à sensibilibus, sed etiā à Mathematicis: ita quod sicut est dare humanitatem separatam ab omnibus hominibus, ita sit dare triangulum separatam ab omnibus triangulis, Et diuiditur ista quæstio in tres partes: quia primò ponitur quæstio: secundò arguit ad unā partem, ibi, [Nam si ideo] & arguit ad oppositum ibi, [At uerò] Dicit ergo primò, quod quæstio est, Vtrum præter sensibilia, & inter media oportet ponere quædam substantias, quas uocamus species; ita quod sicut sensibilibus respondent species: ita similiter Mathematicis. Deinde cum dicit,

Nam si ideo; quia Mathematica à presentibus in aliquo quodam differunt, inesse uerò plures similes species nihil differunt. Quare non erunt eorum principia numero determinata quemadmodum, nec presentium literarum numero quidem omnium non sunt principia determinata sed specie: nisi quis summat huius syllabæ, aut huius uocis: harum. n. erunt & numero determinata. Similiter autem & in eis, quæ sunt intermedia. Infinita enim, et illic sunt, quæ eiusdē speciei. Quare si non præter sensibilia & Mathematica alia quædam, qualia dicunt species ipsas quidam; non erit una numero & specie substantia. Nec principia entium numero existunt quanta aliqua sed specie. Ergo si hoc est necessarium, & species necessarium est propter hoc esse. Etenim & si non benè dearticulant dicentes; sed hoc, est quod uolunt, & eos ea necesse est dicere; quia specierum singula substantia quædam est, sed non secundum accidens.

Arguit pro parte prima, scilicet quod præter Mathematica est dare species, sicut præter sensibilia. Ad cuius euidentiā notandum est, quod sententia Platonis fuit, quod omnis multitudo reducitur ad unum, & omnia quæ sunt multa per partici-

ipationē, reducuntur ad unū, quod est tale per essentiam; & ideo ubicunque reperiuntur plura numero, illa plura numero reducuntur ad unum, quod non solum est unum in specie, sed et unum in numero, quod quidē est tale per essentiam; cum ergo in sensibilibus, & in Mathematicis sint plura numero sub una specie; in sensibilibus quidem sicut plures homines sub homine; in Mathematicis autem sicut plures trianguli sub triangulo: oportet, quod tã hic quàm ibi ipsa quæ sunt plura numero, & quasi infinita & interminata; reducuntur ad unum separatam, quod quidem est idea omnium illorum, & quod quidem respectu omnium illorum est per se, & per essentiam tale: Hoc est ergo quod dicit litera, quod Mathematica & si differant à presentibus, scilicet à sensibilibus in aliquo: in hoc enim conueniunt, & nihil differunt, quod sicut in sensibilibus sunt plura similis speciei, sicut plures homines sub homine: ita in Mathematicis reperiuntur plura numero sub una specie: Si autem ita est, sequitur, quod sicut principia sensibilibus non sunt determinata secundum numerum; quia illa quæ sunt eiusdem speciei, ibi sunt infinita numero: nisi fortè quis dicat, quod huius syllabæ signatè, & huius uocis, & etiā huius trianguli est principium determinatum: Si ergo nec hic, nec ibi plura numero non sunt determinata, sed infinita: si aliquis non ponat præter sensibilia & Mathematica alia entia determinata numero, quæ entia quidam uocant species; non erit dare aliquam substantiam unam numero, & secundum speciem, ad quam reducuntur omnia illa infinita, & indeterminata, nec etiam secundum hęc principia entium, & etiam ipsa entia multiplicata secundum numerum erunt determinata in numero, sed solum in specie: Si autem necessarium est, quod omnia indeterminata in numero, reducuntur ad aliquod unum determinatum in numero; necessarium, quod componatur species, tam respectu sensibilibus, quàm respectu intermediarum: Et hoc est quod uoluerunt dicere Platonici, licet non benè dearticulauerint, uel manifestauerint: uoluerunt enim dicere, quod in singulis quæ differunt numero, est dare substantiam & speciem separatam, cum illa quæ conueniunt, & conueniunt per se; & nihil sibi conuenit per accidens. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui uidetur esse hęc: Plura in numero reducuntur ad unum in specie, unitas autem in specie est unitas semiplena & imperfecta; & ideo non stat ibi resolutio; ergo oportet, quod ulterius reducuntur in aliquod unum numero, quod quidem unum est tale per essentiam, cui nihil conuenit per accidens. Imaginabantur enim Platonici isti talem differentiam inter hominem separatam, & hominem in materia, sicut inter albedinem & album: albedo enim, ut albedo non est nisi albedo; & ideo nihil sibi conuenit per accidens: albū autem aliud concernit, quàm

*Platonico-
rum opinio.*

*Unde idea
necessaria
posita sunt.*

N 2 albedinem,

Metaphysicæ

albedinem; & sic aliquid concernit, quod accidit quidditati: Similiter homo separatus non concernit nisi humanitatem; homo autem in materia aliud concernit, quod accidit humanitati: & sicut dico de homine respectu hominis quantum ad sensibilia: ita dico de triangulo respectu huius trianguli quantum ad Mathematica. Deinde cum dicit.

At uerò si ponimus species esse, & unum numero principia & non specie, diximus, quæ contingere necesse est, impossibilia.

Arguit ad oppositum, dicit quod si ponamus species separatas esse, & quod principia rerum non solum sunt determinata in specie, sed etiam in numero, sequuntur quædam impossibilia, quæ dicta sunt superius in quadam quaestione. Notandum, quod ueritas huius quaestiones est, quod non est dare aliquod unum separatum in numero, quod sit forma omnium, quæ sunt in materia: sufficit enim, quod plura secundum numerum reducuntur ad unum specie: nec oportet, quod reducuntur ad formam unam numero, nisi forte dicatur, quod reducuntur ad primum principium, quod quidem primum respectu omnium se habet in ratione primi efficientis, & primæ formæ, & primi finis. Deinde cum dicit.

Primum principium se habet in ratione primi efficientis, primæ formæ, & ultimi finis.

TEX. 19.

His autem affine est querere, Vtrum potestate sunt elementa, aut aliquo alio modo?

Querit, Vtrum principia sint in potentia, uel in actu: Et diuiditur in tria; quia primò ponit quaestionem: secundò obiicit ad unam partem, ibi [Nam si aliter] tertio obiicit ad partem oppositam, ibi, [Si uerò potestate.] Dicit ego primò, quod proxima dictis est querere, Vtrum elementa & principia sint in potentia, an aliquo alio modo. Deinde d.

Nam si aliter, prius aliquid erit principium aliud. Prior enim erit potestas causa illa. Possibile autem non est necessarium illo modo se habere.

Probat, quod sunt in potentia, & non in actu dicēs; quod si principia aliter sunt, quam in potentia: sequitur, quod aliquid erit prius principium: potentia enim prior est actu, quod patet; quia prius est, à quo non conuertitur consequentia: si autem aliquid est in actu: sequitur quod possit esse, & non est conuerso: si enim aliquid est possibile, non sequitur, quod sit; Est ergo ratio Philosophi in hoc quod magis habet rationem primi, magis habet rationem principij; sed potentia respectu actus magis habet rationem primi; quia potentia præcedit actum; ergo magis habet rationem principij. Deinde cum dicit.

Si uerò potestate sunt elementa, nihil entium esse conuenit. Nam possibile est esse, quod nondum est ens: sit enim non ens. Nihil autem sit impossibile esse. Has igitur dubitationes querere necesse est.

Obiicit ad partem oppositam, scilicet quod principia non sint in potentia, dicens; quod si principia rerum sunt in potentia; sequitur quod nullum ens est: nam illud quod potest esse, non est ens, quod patet ex hoc; quia quod fit, non est; illud autem quod fit, non est de numero impos-

ibile; sed de numero possibile: ergo possibile non sunt. Concludit ergo Philosophus, quod ad utranque partem quaestiones, quod hæc sunt dubitationes, & hæc sunt argumenta, quæ fiunt circa principia. Notandum est ergo, quod ratio Philosophi est in hoc. Si principia tantum possunt esse, ergo non sunt: si autem principia non sunt, ergo principia non sunt: si autem nec principia, nec principia sunt; ergo nullum ens est. Notandum est, quod ueritas huius quaestiones est, quod principia prima sunt in actu; quia omne quod deducitur de potentia ad actum, deducitur per aliquod principium, quod præexistit in actu: & quando dicitur, quod potentia præcedat actum, falsum est: licet enim potentia præcedat actum in eodem numero; tamen simpliciter actus præcedit potentiam. Deinde cum d.

Potentia præcedit actum, & actus potentiam.

F

Et utrum uniuersalia sint, aut (ut dicimus) singularia? TEX. 20.

Querit utrum uniuersalia sint substantiæ separatae: & diuiditur in tres partes; quia primò ponit quaestionem: secundò arguit pro una parte, ibi [Nam si uniuersalia] tertio arguit ad partem oppositam, ibi [Si autem non] Mouet ergo primam quaestionem dicens, quod quaestio est, Vtrum ipsa uniuersalia sint substantiæ, an omnis substantia prima sit singularis. Deinde cum dicit,

Nam si uniuersalia, non erunt substantiæ. Nihil enim communium hoc aliquid significat, sed quale quid. Substantia uerò hoc aliquid est.

G

Probat, quod uniuersalia non sunt substantiæ, & diuiditur in duas partes; quia primò ponit rationem suam: secundò probat quoddam, quod dixit ibi, [Sed si est hoc aliquid,] sed uniuersalia & communia non significant hoc aliquid; sed magis significant quale quid; ergo non sunt substantiæ. Visa ratione, patet litera quæ dicit, quod si aliqua sunt uniuersalia, ex ipso quod uniuersalia sunt, substantiæ non sunt: nullum enim de numero uniuersalium, & communium significat hoc aliquid; sed quale quid, substantia uerò uidetur significare hoc aliquid. Notandum est, quod duplex est qualitas substantialis, & accidentalis: uniuersalia dicunt qualitatem, non accidentalem, sed essentialem: cum enim dico, Petrum esse album, dico eum esse qualem secundum qualitatem accidentalem: & cum dico Petrum esse hominem, dico eum esse qualem secundum qualitatem substantialem; hæc ergo ratio non probat uniuersaliter, quod uniuersale non sit substantia, sed solum probat, quod non habet modum substantiæ; quia significat rem suam per modum qualitatis. Deinde cum dicit.

Qualitas duplex.

H

Sed si est hoc aliquid, et ponitur quod communiter predicatur, multa erit animalia Socrates, ipseque homo & animal: si significat singulum hoc aliquid et unum. Si igitur uniuersalia sint principia, ea contingunt.

Probat quoddam, quod dixit: dixit enim, quod uniuersale non significat hoc aliquid; sed quale quid,

quid, dicens; quòd si illud quod prædicatur communiter de aliquo, significat hoc aliquid; sequitur, quòd unum & idem sint multa hoc aliquid. Video enim, quòd de Socrate prædicatur homo, & animal, quorum utrunque animal est; quia & homo animal est: si ergo illud quod prædicatur, significat hoc aliquid, sequitur, q̄ Socrates erit multa hoc aliquid; & per consequens multa animalia: est enim Socrates, & est homo, & est animal; quorum unumquodque secundum positionem est hoc aliquid: & sic erit tria hoc aliquid: Inconuenientia ergo quæ contingunt dicentibus uniuersalia esse principia, hæc sunt. Notandū est, quòd qualitas non ponit numerum propriè contra illud, cuius est qualitas; non enim benè dictum est, quòd homo est homo albus: si autem album diceret hoc aliquid diuisum cōtra hominē; homo, & album essent duo: Ad propositum ergo sic uniuersale significat rem suam per modum qualis substantialis; & ideo non ponit numerum contra illud, cuius est qualitas: dicere enim hominem, & hominem esse animal, non est propriè dicere duo: Si autem animal diceret hoc aliquid diuisum contra hominem; sequeretur, quòd homo esset duo: esset enim homo, & esset animal: & sic essent duo hoc aliquid, & duo animalia: & sic patet ratio Philosophi. Deinde cum dicit.

Si autem non uniuersalia, sed quasi singularia nō erunt scibilia. Vniuersales enim sunt omnes scientia. Quare erunt diuersa priora principiis uniuersaliter prædicata, si futura est eorum scientia.

Ponit argumenta ad partem oppositam, scilicet quòd uniuersalia sint separata præter singularia dicens, quòd si nullum ens est ens uniuersale; sed omnia entia sunt singularia: sequitur, q̄ non est scientia: scientia enim est uniuersalium, & nō singularium: & sic si scientia futura est aliquorum; oportet, q̄ sint quædam principia uniuersalia separata à singularibus. Notandum est, q̄ uniuersalia non sunt substantiæ separatæ à singularibus, sicut habet declarari in Septimo huius, nec propter hoc perit scientia; quia licet uniuersalia non sint separata secundum rem à singularibus; tamen sunt separata secundum rationem, & conceptum, & hoc sufficit ad scientiam.

D I V I N Ō R V M
ARISTOTELIS

L I B E R Q V A R T V S.

ST autem scientia quadam, qua speculatur ens inquantum ens, & qua huic insunt secundum se. Hæc autem nulli est in parte dictarum eadem. Aliarum enim nulla intendit uniuersaliter de ente inquantum ens est; uerum partem eius abscondentes aliquam, circa quidem hanc speculantur ipsum ac-

TEX. I.

A *cidens, ueluti scientiarum Mathematicæ.*

In tertio libro Philosophus dixit de his, quæ cadunt in ista scientia disputatiuè; in parte ista incipit terminare de eis: Et diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quæ sunt illa, ad quæ se extendit potestas & consideratio huius scientiæ: secundò incipit terminare de illis, ad quæ se extendit consideratio huius scientiæ. Secunda in principio Quinti Libri. Prima pars in tres: quia primò ostendit, q̄ potestas & consideratio huius scientiæ se extendit ad considerationem entis inquantum ens: secundò ostendit, quòd consideratio huius scientiæ se extendit ad considerationem unius, quod conuertitur cum ente: tertio, q̄ se extendit ad considerationem primi principij, quod est De quolibet affirmatio uel negatio uera. Secunda ibi, [Si igitur ens, & unū.] Tertia ibi, [Dicendum autem.] Prima pars in duas partes; quia primò ostendit, q̄ consideratio huius scientiæ se extendit ad considerationem entis inquantum ens: secundò remouet quoddam, seu respondet cuidam tacite quæstioni, ibi [Ens autem multis quidem modis dicitur.] Prima pars in duas partes secundum duas rationes, quas adducit ad probandum, quòd hæc scientia est consideratiua entis inquantum ens: Secunda ibi, [Quoniam autem principia.] Ponit ergo primam rationem, & pōt esse talis, Differt consideratio entis inquantum ens, & consideratio entis inquantum hoc ens; sed consideratio entis inquantum ens non traditur in aliqua scientiarum particularium; quia tales scientiæ particulares solum considerant partem entis, & non totum ens: ergo restat, q̄ consideratio entis inquantum ens tradatur in aliqua scientia uniuersali & communi; & hæc est quam querimus. Visa hac rōne patet litera, quæ dicit, q̄ necesse est, q̄ sit quædam scientia, quæ speculetur ens inquantum ens, & accidentia quæ insunt entis inquantum ens secundum se; & hæc scientia diuisa est à scientiis particularibus & partialibus: nulla enim scientiarum particularium intendit uniuersaliter de ente, inquantum ens; sed omnis scientia particularis considerat partem entis, circa quod ens speculatur accidens proprium, & secundum se: Exemplum in scientiis Mathematicis. nam Mathematicæ de numero scientiarum cōsiderat partē entis, & nō totū ens: Geometria enim partē entis considerat sicut magnitudinē, & Arithmetica numerū. Notādum est, q̄ cōsideratio priorū supponit cōsiderationem cōmuniū: non. n. benè possunt sciri propria, nisi sciatur cōia: cum ergo ens, & hoc ens se habeant sicut cōe & propriū, non pōt sciri quidem ens partiale, nisi sciatur natura entis in se: oportet ergo, q̄ ens inquantum ens sciatur in aliqua scientia; hæc aut non pōt esse aliqua scientiarum particulariū; eadem. n. ratione tradetur, & in alia; & sic cognitio eiusdem in omnibus scientiis particularibus replicaretur: ne ergo accidat superfluum; oportet, q̄ sit una scientia cōis, quæ tradat notitiā

Ly inquantū (quod quid dicitur ali) hoc in loco accipiunt reduplicatiuè: rō. n. formalis entitatis est rō formalis subiectiua huius scientia. i. quid quid cōsideratur in hac scientia, cōsideratur sub ea rōne, qua ens formaliter. i. ut existit.

Speculatio priorum supponit speculationem cōmuniū,

D

entis

Metaphysicæ

Cōcludit, ergo totum in uniuersali considerat Metaphy.

entis inquantum ens, & hæc est quæ querimus: Et hic est intellectus Philosophi in litera: arguit. n. sic; si cognitio entis inquantum ens nõ debet tradi in aliqua scientiarum particularium; oportet, q̄ tradatur in aliqua scientia communi. Deinde cum dicit.

Quoniam autem principia, et extremas querimus causas, palam quia cuiusdam eas natura secundum se esse necesse est; Si ergo & entium elementa querentes ea quaesierunt principia, necesse & entis elementa esse, non secundum accidens, sed inquantum sunt entia. Vnde & nobis entis inquantum est ens, primæ causæ sunt accipiendæ.

Causæ uniuersales, & abstractæ sunt totius entis causæ.

Ponit secundam rationem ad probandum eandem conclusionem; & potest esse ratio talis: illa scientia, cuius est considerare primas causas, & ultimas, debet considerare ens inquantum ens; sed hæc scientia considerat primas causas, & ultimas: ergo considerat ens inquantum ens. Ad euidenciam huius rationis notandum est, quod hæc ratio fundatur super quandam consequentiam; quæ consequentia est, quod illa scientia, quæ considerat causas primas & ultimas, considerat ens inquantum ens; hanc consequentiam probat Philosophus in litera; cuius sententia est, q̄ primæ causæ & ultimæ, quæ uocantur causæ uniuersales, & abstractæ; sunt causæ totius entis, non tantum huius, uel illius: & ideo illius sciæ, cuius est considerare tales causas, est considerare totum ens: si enim hæc causæ respicerent hoc ens particulare, illa scientia, quæ terminaret de hoc ente, terminaret de talibus causis, uel e conuerso: sed hæc causæ sunt causæ totius entis: ideo sequitur, quod eiusdem scientiæ est considerare has causas, & totum ens. His uisis patet litera: dicit enim quod querimus prima principia, & causas ultimas; hæc autem principia, & hæc causæ sunt principia & causæ alicuius nature secundum se; non autem dicendum est, quod sint huius nature, uel illius tantum; sed necesse est, quod sint elementa, uel causæ totius entis: illi enim, qui quærebant principia entium, hæc principia ultima quærebant; & ideo necesse est, quod hæc principia ultima sint principia entis inquantum ens, non secundum accidens. Vnde cum in ista scientia sint accipiendæ causæ primæ totius entis: manifestum est supple, quod hæc scientia est entis inquantum ens: ita quod eadem scientia sit de causis primis, & de toto ente. Notandum est, quod illud, quod conuenit alicui inquantum tale, conuenit sibi per se: quod autem conuenit ratione alterius, conuenit sibi per accidens; ergo causæ, quæ aspiciunt ens inquantum ens, aspiciunt ens secundum se: illæ autem, quæ aspiciunt ens inquantum hoc, uel illud, aspiciunt illud secundum accidens, Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; q̄ hæc causæ, quæ quærentur hic, aspiciunt ens inquantum ens, & non secundum accidens; quod quidē esset, si aspiceret ens inquantum hoc, uel illud.

Regula.

Quereret quis. Quæ sunt istæ causæ, quæ aspi-

ciunt ens inquantum ens? Dicendum est, quod quædam est causa, quæ non aspicit ens pro toto suo ambitu; sed tantum ens mobile & materiale, sicut est materia; materia enim est causa & principium entis mobilis; & ideo non est causa entis inquantum ens, sed inquantum ens mobile: & de tali causa differere propriè spectat ad naturalem: ita quod eiusdem scientiæ est differere de materia, & de ente mobili. Quædam sunt causæ, quæ aspiciunt totum ambitum entis causati, sicut primum mouens, & ultimus finis, & ultimum exemplar: debemus enim intelligere, quod totum ens causatum deriuatum est ab uno exemplari, & ab uno mouente primo, & ordinatum est ad unum ultimum finem: Sicut enim dicitur in Duodecimo huius; bonum partis ordinatur ad bonum totius: bonum autem totius ordinatur ad bonum Ducis, qui est ultimus finis: hæc ergo causæ, quæ uocantur à Philosopho primæ & ultimæ sunt illæ, quæ aspiciunt totum ens causatum, & nõ hoc tantum, uel illud.

Materia est principium entis mobilis, de qua ad naturalem spectat.

Ex his patet re poteri e. causati, e. subiectum Metaphy.

Quereret quis, Vnde sequitur ista consequentia, hæc scientia considerat primas causas, & ultimas: ergo considerat totum ens, sicut dicit Philosophus in litera? Dicendum est, quod ista consequentia debet sic uerificari: quandoque aliqua cadunt infra unam analogiam, & unam attributionem; eadem scientia, quæ considerat unum in illa analogia, & primum in attributione, considerat omnia illa, quæ habent attributionem ad illud primum: cum ergo omnia entia attributionem habeant ad primum mouens, & ad primam formam, & ultimum finem, eadem scientia, quæ considerat de istis causis, considerabit de toto ente.

Questio.

Est enim diligenter notandum, quod hæc scientia sapientia est: de ratione autem sapientiæ est, (ut dictum est in Prologo) quod ipsa circa causas altissimas, & circa omnia: Ita quod nos imaginabimur, quod est differentia inter scientiam & sapientiam: quia scientia considerat causas particulares & arctatas & inferiores; sapientia autem considerat causas altissimas, quæ propter sui latitudinem habent aspectum ad totum ens: eadem ergo sapientia considerabit illas causas, & totum ens. Deinde cum dicit.

Differentia inter scientiam, & sapientiam.

Ens autem, quidem dicitur modis, sed ad unum, & ad unam naturam aliquam, & non æquiuocè: sed quemadmodum salubre omne ad sanitatem, hoc quidem ad conseruationem, id uerò in actione, aliud quia est signum, ut urina sanitatis; hoc autem, quia illius est susceptibile.

TEX. 2.

Remouet quoddam dubium, seu respondet cuidam tacitæ quæstioni: Dictum est enim, quod hæc scientia considerat totum ens. posset ergo aliquis dubitare, & dicere; quod hoc non est possibile, quod una scientia est respectu unius; entia autem habent magnam diuersitatem adinuicè; & ideo uidetur, quod non possint cadere infra unam scientiam. Hanc obiectionem excludens Philosophus in parte ista, uult ostendere, quod

omnia

omnia entia possunt cadere infra unam scientiam: Et diuiditur in duas partes, secundum duas rationes, quas adducit ad probandum hoc: Secunda ibi. [Omnis autem generis.] Prima in duas: quia primo ostendit, quod totum ens cadit infra unam scientiam: secundo ostendit, quod licet ista scientia sit de toto ente: tamen specialiter est de primo ente, quod est substantia, ibi. [Vbiunque uerò.] Poni ergo primam rationem, quæ talis est: illa, quæ cadunt infra unam attributionem, & unam analogiam, cadunt infra unam scientiam.

Quæ cadit infra unam analogiam, cadunt infra unam scientiam.

Attributionem habere ad unum, & singulis tripliciter.

Multitudo duplex, aliter significatur, & ista est æquiuocorum: aliter est suppositorum, & hæc est uniuocorum: et sic accipitur hoc in loco, quia ens est uerè uniuocum ad omnia entia, quæ sunt cum analogia.

Circa istam rationem sic procedit: quia primo declarat, quod omnia entia sunt infra unam attributionem: secundo ex hoc concludit, quod cadunt infra unam scientiam, ibi. [Quemadmodum ergo.] Circa primum. Notandum est, quod illa cadunt infra unam attributionem & analogiam, quæ attributionem habent ad unum. attributionem habere ad unum, potest esse tribus modis, uel sicut ad unum finem, uel sicut ad unum efficiens, uel sicut ad unum subiectum: primo ergo declarat, quomodo aliqua habent attributionem ad unum finem: secundo, quomodo aliqua ad unum efficiens ibi. [Et medicinale:] tertio positus his duobus modis, quasi pro exemplis, ostendit quomodo omnia entia habent attributionem ad unum ens primum, tanquam ad unum subiectum, ibi. [Ita uerò & ens.] Dicit ergo primo, quod ens dicitur multis modis; sed tamen non obstante hac multitudine, totum ens potest cadere sub una scientia: quia hæc multitudo non est multitudo æquiuocorum; sed est multitudo attributorum ad unum primum exemplum in his, quæ sunt attributa ad unum finem; Omnia. n. salubria attributionem habent ad sanitatem, tanquam ad unum finem; hæc enim dicuntur salubria, quia conferuant sanitatem, sicut exercitium & motum, dicimus esse sanum: quia conferuat sanitatem, Aliquid dicimus esse sanum; quia facit sanitatem eo modo, quo dicimus, quod medicina sana est, Aliquid dicimus sanum: quia significat sanitatem, eo modo, quo dicimus, quod urina sana est, Aliquid dicimus sanum, quia suscipit sanitatem, eo modo, quo dicimus, quod animal sanum est. Deinde cum dicit.

Et medicinale à medicina. Hoc enim habendo medicinas dicitur medicinale, illud uerò susceptibile ad eam, aliud uerò per actus existentium medicinarum. Similiter autem alia sumemus his dicta.

Poni exemplum de secundo modo attributionis, in quo modo sunt, quæ habent attributionem ad unum primum efficiens: sicut esse medicinale attributionem habet ad artem medicatiuam, Aliquid dicitur medicatiuum, quia habet artem medicinarum, sicut medicus peritus, Aliquid uerò quod est aptum bene ad habendam artem medicinarum: sicut sunt aliqui homines, qui sunt bene dispositi, ut acquirant artem medicinarum, Aliquid dicitur medicinale, quia eo opus est ad medicinam, sicut dicimus instrumenta, quibus utitur medicus esse medicinalia, & sicut ista dicuntur

A in relatione ad medicinam, ita & multa alia. Deinde cum dicit.

Ita uerò & ens multipliciter dicitur quidem, sed omne ad primum principium. Hæc enim quia substantia entia dicuntur, illa uerò quia passionibus substantia dicuntur, alia quia uia ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantia, aut ad substantiam dictorum, aut quorundam horum negationes aut substantia, Quare & non ens esse non ens dicimus.

Positis duobus exemplis secundum duos modos attributionis & analogiam; hic ostendit quomodo omnia entia attributionem habent ad unum primum ens, quod est substantia, sicut illorum unicuique subiectum, dicens: quod sicut salubre dicitur multipliciter, sed tamen omnia salubria attributionem habent ad unum finem: & sicut medicinale dicitur multipliciter, & tamen omnia medicinalia habent attributionem ad unum efficiens, ita ens dicitur multis modis: & tamen omne ens attributionem habet ad unum ens primum, sicut ad substantiam: De numero enim entium hæc dicuntur entia: quia per se existunt, & hæc proprie & principaliter sunt; & tale ens substantia est: Hæc autem dicuntur entia, quia sunt passionibus & proprietates huius entis, scilicet substantia: hæc autem dicuntur entia, quia sunt uia ad substantiam & generationem & corruptionem substantia: eo modo quo generatio & corruptio entia sunt. Alia dicuntur entia, quia sunt priuationes formarum substantialium, uel etiam quia sunt qualitates substantia, Alia dicuntur entia quia sunt effectiua uel generatiua substantia, uel eorum quæ attributionem habent ad substantiam, sicut sunt accidentia; Negationes dicuntur entia rationis: dicimus enim, quod ista propositio est uera, non ens est non ens. non autem esset uera nisi negationes aliquo modo haberent aliquam entitatem rationis: Dicitur enim in Quinto huius, quod ens dicitur duobus modis, est enim ens rei, & ens rationis: ens autem rationis attribuitur secundis intentionibus, & attribuitur affirmatiui & negatiui; est enim ens rationis ens diminutum & factum ab anima, & tale attribuitur isti propositioni, non ens est non ens. Deinde cum dicit.

Ambitus Metaphy.

Negationes quæ habeant entitatem.

Ens duplex s. Metaph. Tex. cō. 13.

Quemadmodum ergo salubrium omnium una est scientia, ita hoc etiam & in aliis. Non enim solum circa unum dictorum, unius est scientia speculari, sed ad unam dictorum naturam. Etenim ea modo quodam circa unum dicuntur. Manifestum igitur quia entia unius est scientia speculari in quantum entia.

Posito, quod entia cadant sub una attributione, & una analogia; concludit ex hoc, quod cadunt sub una scientia dicens; quod quemadmodum omnium salubrium est una scientia in hoc, quia omnia salubria dicuntur in attributione ad unum; ita omnium aliorum, quæ cadunt sub una attri-

Metaphysicæ

attributione est una scientia, scientia enim una non solum est eorum, quæ uniuocantur in uno, sed etiam est eorum, quæ attributionem habent ad unam materiam: cum ergo hæc entia dicatur secundum unum, id est attribuatur uni prædicamento, manifestum est, quod unius scientiæ est speculari entia in quantum entia. Deinde cum d.

Ubique uerò propriè primi est scientia, & ex quo alia pendens, & propter quod dicuntur. Ergo si hoc est substantia, substantiarum oportet principia, & causas habere Philosophum ipsum.

Metaphys. principali- ter è de sub- stantia, quia est de nobi- liori pte sui subiecti; qd è ens: & nõ hêt intelligi quod ex hoc substantia sit subiectum Metaphy.

Ostendit, quod licet hæc scientia speculetur omnia entia, tamen specialiter, & propriè speculatio sua uersatur circa primum ens, quæ est substantia, & est ratio sua talis. Quodcumque aliqua scientia uersatur circa multa, quæ sunt infra unam analogiam, & attributionem; specialiter uersatur circa illud, quod est primum in illa attributione; cum ergo omnia entia attributionem habeant ad substantiam, tanquam ad quoddam primum, specialiter uersabitur hæc scientia circa substantiam: Et hoc est, quod dicitur litera, quod semper & ubique scientia propriè est primi, ex quo omnia alia dependent: si ergo substantia est primum ens inter omnia entia; manifestum est, quod Philosophus primus specialiter querit causas, & principia substantiæ. Deinde cum dicit.

Omnis autem generis unius est sensus unus, & scientia: ut grammatica una existens, omnes speculatur uoces. Quapropter & entis in quantum est ens quascunque species speculari unius est scientiæ genere, & species specierum.

Dicit ens è generis, copio- se hic capie- do genus: quoniam in Tertio satis ostensum est, ens non esse genus.

Ostendit per secundam rationem, quod istius scientiæ est considerare oia entia; & est ratio sua talis, Quæ cadunt infra unum genus, cadunt infra unam scientiam; sed omnia entia cadunt infra unum genus (appellat hic genus largo modo ipsum ens:) ergo omnia entia cadunt infra unam scientiam: Et hoc est, quod dicitur litera, quod unius generis est unus sensus, & una scientia; sicut uisus est respectu omnium colorum, & grammatica est respectu omnium uocum; ergo unius scientiæ est speculari ens in quantum ens, & omnes species entis, quæ quasi conueniunt in ente, sicut in quodam genere: Ita quod hæc scientia considerat entia in quantum entia: species tamen entium secundum proprias rationes specierum sunt, hoc est faciunt speciales scientiæ, & particulares: licet enim secundum rationem entis cadant infra unam scientiam; tamen secundum speciales rationes cadunt infra diuersas scientias.

Questio.

Differentia inter uniuocum, æquiuocum, & analogum.

Quereret quis ad euidentiã eorum, quæ dicta sunt, Vtrũ oia entia prima talia attributionem & analogiam habeant ad substantiam? Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidentiã notandum est, quod differentia est inter uniuocum, & æquiuocum, & analogum: quod enim uniuocè dicitur de aliquo, secundum unam rationem dicitur de illis: ita quod omnia uniuoca ad unam rationem sunt reducta, quod autem dicitur æquiuocè de

aliquibus, secundum diuersas rationes dicitur de illis: ita tamen, quod illæ rationes sic se habent, quod una non habet attributionem ad aliã, nec ambæ ad aliquod tertium; analogæ autem dicuntur secundum diuersas rationes, & habitudines; quæ tamen omnes habitudines referuntur ad unum primum: Entia ergo prædicamentalia non possunt habere uniuocationem: quia sic essent reducta ad unam rationem communem; & sic omnia prædicamenta essent unius rationis, siue unius generis ueri, quod est impossibile; nec etiã omnia entia prædicamentalia habent rationes æquiuocas: quia si sic esset ratio unius prædicamenti, non diceretur in habitudine ad rationem alterius; restat ergo, quod omnia prædicamenta cadant in una attributione, & in una analogia: Intelligimus enim, quod prima diuisio entis prædicamentalis est, quod omne ens, uel est ens in se fixum, uel ens in alio: si autem est ens in se fixum, sic non dicitur in attributione ad aliud; quia quod est ens in se fixum, est ens irresolubile: quia ens fixum est infra se ipsum, nõ resoluitur ad aiquid aliud. Si autem est ens in alio, sicut est ens, quod est ens in attributionem ad aliquod fixum; & isto modo accidentia sunt entia: Quædam enim accidentia sunt entia, quia sunt mensuræ, & dimensiones entis fixi, quod est substantia; & hoc modo dicimus, quod quantitates sunt entia; Quædam autem sunt entia, quia sunt dispositiones, & proprietates entis fixi, eo modo, quo dicimus, quod qualitates entia sunt: & sicut dico de quantitate, & qualitate, ita dico de omnibus prædicamentis accidentalibus, quod semper dicuntur habitudine ad ens fixum, quod est substantia; ita quod noue prædicamenta accidentium dicuntur nouem habitudines diuersas respectu entis fixi, & substantiæ. Est enim diligenter notandum, quod unitas uniuocationis est unitas rationis: uniuoca enim conueniunt in uno, quod est unum secundum rationem non secundum numerum: analogæ autem attributionem habent ad unum secundum numerum; illa uerò, quæ sunt infra analogiam, sunt infra unum ordinem; qui quidem ordo confurgit ex hoc, quod diuersa aspiciunt unum secundum diuersos aspectus, & secundum diuersas proportionem, & habitudines: Et ex hoc cõfurgit, quod sunt unius scientiæ, quia illa, quæ sunt infra unum ordinem, sunt infra unam scientiam.

Diuisio entis prædicamentalis.

Substantia est ens fixum & infra se ipsum.

F

G

H

Unitas uniuocationis è unitas rōis.

Quæ sũt infra unũ ordinem, sũnt infra unam scientiam.

Questio.

Analogia duplex.

Quereret quis. Quomodo hæc scientia, & si sit omnium entium: tamen specialiter est primi entis, sicut dicitur Philosophus in litera? Dicendum est, quod hæc scientia cadit super duplicem analogiam, & de utraque analogia uerificatur uerbum Philosophi; Est enim analogia, & attributio, in quæ omnia entia, quæ sunt in prædicamento, & omnia entia causata attributionem habent ad causas altissimas, sicut ad primum exemplar, & ultimũ finem: omnia enim entia causata ex hoc entia sunt, quia imitantur primum exemplar secundum gradus suos: Et in tali analogia uerifica-

tur

tur uerbum Philosophi: Licet enim hæc scientia sit de omni ente: tamen specialiter est de causis altissimis, & ultimis. Est autem analogia, & attributio, in qua nouem prædicamenta accidentiū attributionem habent ad substantiam, tanquam ad quoddam ens fixum, & quasi ad seipsum reflexum; & in tali analogia uerificatur uerbum Philosophi: quia licet hæc scientia sit de omnibus entibus: tamen specialiter de substantia est; ergo patet, quod uerbum Philosophi, secundum duplicem analogiam uerificatur; Ratio autem uerificationis utriusque potest esse una; quia ratio entis non est in ente causato, nisi per causas altissimas: ideo ratio entis prius & principalius saluatur in causis altissimis, quam in aliquibus aliis; & ideo scientia, cuius est considerare ens, prius & principalius considerabit illud, in quo magis saluatur ratio entis: & eodem modo dicendum est de substantia, respectu aliorum entium: quia enim ratio entis prius saluatur in substantia, quam in aliis prædicamentis: ideo hæc scientia magis est de substantia, quam aliorum entium.

Hæc scientia specialiter est de substantia.

Ratio entis in ente causato reperitur per causas altissimas.

FEL. 3. *Si igitur ens & unum idem, & una natura, quia se adinuicem consequuntur, ut principium & causa, sed non ut una ratione ostensa. Nihil autem differt, nec si similiter suscipimus, sed et præ opere magis. Idem enim unus homo, & ens homo, & homo, & non diuersum aliquid ostenditur secundum repetitam dictionem ipsum est homo, & homo, & unus homo.*

Postquam ostendit, quod potestas huius scientiæ se extendit ad considerationem entis, hic ostendit, quod se extendit ad considerationem unius, quod conuertitur cum ente: Et diuiditur hæc pars in duas partes, quia in prima parte ostendit, quod hæc scientia se extendit ad considerationem unius, quod conuertitur cum ente, & eorum quæ opponuntur uni. secundò redit ad probandum, quod potestas huius scientiæ se extendit ad considerationem tam entis, quam unius, quam etiã omnium consequentium, quæ sequuntur ens in quantum ens: Secunda ibi, [Et philosophi est de omnibus.] Prima pars in duas, quia primò ostendit, quod potestas huius scientiæ se extendit ad considerationem unius: secundò ostendit, per quem modum se extendit ibi, [Quare quotcunque unius:] Prima pars in duas, quia primò ostendit, quod consideratio huius scientiæ se extendit ad considerationem unius: secundò, quod multitudinis, siue pluralitatis, quæ opponitur uni, ibi, [Quoniam autem unius est, opposita.] Prima pars in duas, quia primò ostendit, quod hæc scientia se extendit ad considerationem unius: secundò quod se extendit ad considerandum species unius ibi; [Quare quotcunque.] Primò ergo probat, quod ad hanc scientiam spectat consideratio unius, & est ratio sua talis; Quæ dicunt eandem naturam cadunt, sub consideratione unius scientiæ, sed ens & unum dicunt eandem naturam, ergo cadunt sub consideratione unius scientiæ, sed hæc scientia se extendit ad

Ens, & unum dicunt unam eandem naturam.

A considerationem entis, ergo se extendit ad considerationem unius: De hac autem ratione Philosophus ponit minorem ostendens, quod ens & unum dicunt eandem naturam; & hoc ostendit tribus modis, siue rationibus. Secunda ratio ibi [Palam autem.] Tertia ibi, [Amplius autem cuiusque substantia.] Dicit ergo primò, quod ens & unum dicunt eandem naturam, & est ratio sua talis: quado sunt duo addita uni nullam diuersitatem afferunt uel faciunt, sunt penitus idem; sed ens & unum addita homini, uel cuiusque nullam differentiam faciunt, quia idem est dicere homo, & ens homo & unus homo, ergo ens & unum sunt penitus idem, Visa hac ratione patet litera, quæ dicit sic, quod si ens & unum sunt eadem natura eo quod consequuntur se adinuicem sicut principium & causa; quia quidquid est unum est ens, & è conuerso, sicut quidquid est principium est causa, licet differant ratione, quia alia ratione aliquid dicitur ens, & alia ratione aliquid dicitur unum, quæ tamen si essent eadem ratione, nihil diceret ad propositum, sed magis esset utile; quia propositum nostrum est probare quod ens & unum cadunt sub eadem scientia; Si (in quam) ita est, quod ens & unum dicant eandem naturam, manifestum est, quod cadunt sub una scientia, quod autem dicant eandem naturam manifestum est, quod idem est dicere homo & ens homo, & unus homo: ita quod unum & idem & non alterum secundum dictionem replicatur & redditur: Notandum est, quod aliqua sunt, quæ sunt eadem secundum suppositum, & tamen non sunt eadem secundum naturam, sicut fortes, & hoc albu & hoc musicu, & hoc modo unu & ens non sunt eadem, Quædam sunt, quæ sunt eadem secundum naturam, quæ dicunt eandem naturam, & etiam sunt eadem secundum rationem, quia dicunt illam naturam secundum eandem rationem, & isto modo sunt eadem synonyma, sicut tunica & indumentu: & isto modo ens & unum non sunt eadem: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod eadem natura repetitur cum dicitur homo, ens homo, & unus homo, licet repetatur secundum diuersos modos & diuersas rationes, unde sunt unum sicut principiu & causa non sicut tunica & indumentum. Notandum, quod ratio Philosophi ad probandum, quod unum & ens cadant sub eadem scientia, hoc est, quod unum & ens dicant eandem naturam: si autem dicerent eandem naturam secundum eandem rationem, ratio non minus esset ad propositum, sed magis quam si dicant secundum diuersas rationes: Et hoc est quod dicit Philosophus in litera, quod ens & unum differunt ratione, licet si conuenirent in ratione; ratio magis esset ad propositum. Deinde cum dicit.

Aliqua esse eadem dupliciter.

Palam autem, quia non separantur nec in generatione, neque in corruptione. Similiter autem & in uno. Quare palam quia additio in his idem ostendit: & nihil aliud unum præter ens.

Ponit secundam rationem, & est ratio sua talis:

Metaphysicæ

lis, Quæcunque non differunt in generatione & corruptione eadem sunt, sed ens & unum non differunt; ergo sunt eadem: Et hoc est, quod dicit litera, quod manifestum est, quod homo & ens homo, non separantur in generatione & corruptione: quando enim generatur homo, generatur & ens homo; & quando corrumpitur homo, corrumpitur & ens homo: similiter homo & unus homo non separatur in generatione & corruptione, quando enim generatur homo, generatur unus homo: Ex quo manifestum est quod ens & unum sunt eadem, quia addito tertio, scilicet homine nihil aliud ostendit quam hominem, & sic nihil aliud ostenditur per nomen entis quam principium unius; quia quæcunque sunt eadem eidem, sunt eadem inter se. Deinde cum dicit.

Eadem eide sunt eadem inter se.

Amplius autem cuiusque substantia unum est secundum accidens, similiter & quod ens aliquid.

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis. Unitas rei idem est, quod substantia rei, quæ est una; quia unaquæque res est una per substantiam suam, & non per aliud: similiter entitas idem est, quod substantia rei, quæ est: quia unumquodque est ens per substantiam suam, & non per aliud: ergo unitas & entitas sunt idem, quod substantia rei; ergo sunt idem inter se, ex quo sunt eadem substantia. De ista ratione non ponit plus, nisi quod unumquodque est ens per substantiam suam, dicens; quod substantia uniuscuiusque est una, ens per se, & non per accidens, nec per aliquid aliud. similiter uniuscuiusque substantia est ens per se, & non per aliquid aliud. Notandum est, quod Philosophus dicit, quod unaquæque res est una, & ens, & non per aliud, & hoc non probat hic: tamen probat Commentator, dicens sic; res uel est una & ens per se, uel per aliquid aliud, quod est additum ei: si per se, habemus propositum: si per aliud quæstio est de illo addito; quæreretur enim Vtrum sit unum per se, uel per aliquid additum: si sit ens per se, æque bene poterat dici de primo, scilicet, quod erat unum & ens per se; quia non est maior ratio in secundo, quam in primo: si autem est ens & unum per aliquid additum, adhuc quæreretur de illo addito, & sic erit abire in infinitum, quod est impossibile. Notandum est, quod uidetur fuisse discordiam inter Auicennam, & Auerroem, de uno, & de ente. Auicennas autem uidetur potuisse, quod unum & ens significat aliquid additum rei, & non significat eius substantiam. De ente autem dixit propter duo, Primò propter differentiam entium: quoddam enim est ens, quod non est ab alio, & in tali ente esse non differt ab essentia: ita quod esse dicit substantiam & essentiam rei: quoddam est ens, quod est ab alio, & in tali ente differt essentia & esse; & hoc quia in tali ente, quod est ab alio, substantia rei est in potentia ad esse: Secundò hoc dixit de ente, scilicet, quod ens dicat rem habitam; quia differt dicere rem, & rem entem: imò potest sciri res, & ignorari esse eius: & potest sciri quid est res, & tamen ignoratur si

Dissidium inter Auer. et Auicenn.

est. Secundò dixit de uno, quod dicit rem additam, cuius ratio potest esse duplex. Prima talis est, omne denominatum dicit rem additam illi, quod denominatur; unum autem prædicatur denominatiuè de eo, quod est unum. unde dixit Auicenna, quod unum est de genere nominatorum. Secunda ratio eiusdem potest esse; quia si unum diceret rem eandem cum eo, quod est unum, & non rem additam, nugatio esset, dicendo homo unus: quia idem bis repetitur semel per hominem, & semel per unum. Auerroes autem dicit, quod unum, & ens non dicunt rem additam substantiæ rei; sed unaquæque res est ens, & unum per substantiam suam, cuius ratio iam tacta est; Quia si res esset una & ens per rem additam, esset abire in infinitum; si enim esset res una per aliquid additum, quæreretur de illo addito, Vtrum sit unum per se, & si sit habemus propositum, scilicet, quod aliquid est unum & ens per se: si autem per aliquid additum, erit processus in infinitum: Distinguit tamen Auerroes duplex unum, quod est principium numeri, & tale unum est de genere nominatorum, nec est idem, quod substantia rei: & aliud unum, quod conuertitur cum ente; & tale unum idem est, quod substantia rei: & non obstante tali identitate; non oportet, quod sit nugatio, dicendo homo unus; quia licet homo & unus dicant eandem naturam; tamen dicunt eandem secundum diuersos modos, & rationes diuersas, quæ diuersitas excludit nugationem. Vnde Commentator illud, quod dicit ens per connotationem, dicit unum per propalationem, quasi dicat, ratio unius non propalatur per rationem hominis. Licet enim dicendo hominem, dicatur natura unius; tamen dicendo hominem non propalatur ratio unius; & ideo non est nugatio, dicendo unus homo. Deinde cum dicit.

Vnum duplex.

Quo ens, & unum dicit eadem rem.

Quare quotcunque unius sunt species, tot entis, & de quibus quidem est eiusdem scientiæ genere speculari. Dico autem, ut de eodem, & simili, & aliis talibus. Ferè autem omnia referuntur contraria ad principium illud. Speculata sunt autem & ea à nobis in ecloga, id est explanatione, uel tractatione contrariorum.

Ostendit, quod ad scientiam istam spectat considerare species unius: & diuiditur in duas partes: quia primò hoc ostendit: secundò ostendit, quod partes huius scientiæ sunt partes substantiæ, ibi, [Et tot sunt partes Philosophiæ.] Dicit ergo primò, quod ex quo unum, & ens conuertuntur; tot sunt species unius, quot entis: sicut ergo hæc scientia considerat de speciebus entis: ita considerabit de speciebus unius, quæ sunt, idem, simile, & æquale: Et hoc est, quod dicit litera, quod ex quo ens & unum conuertuntur, tot sunt species unius, quot entis; de quibus speciebus unius, istius scientiæ est considerare; dicimus enim quod hæc scientia considerat de eodem, simili, & æquali, quæ sunt species unius; ferè enim omnia communia reducuntur

Quot sunt species entis, tot sunt species unius.

runtur in hoc principium, quod est unum; Dicit autem ferè, quia non est ita manifestum in quibusdam contrariis, sicut in aliis: quomodo autem reducuntur, hoc speculandum est in ecloga contrariorum, id est in parte & tractatu, qui est electus ad tractandum de contrariis in Decimo.

Tex. com. 9.

Identitas similitudo, equalitas quid dicitur.

Notandum, quod identitas est unitas in substantia; similitudo est unitas in qualitate; equalitas autem est unitas in quantitate: & ideo simile, æquale, idem sunt species unius, Est ergo sententia Philosophi, quod sicut huius scientiæ est tractare de uno, ita huius est tractare de simili, æquali, & eodem, tanquam de speciebus unius. Notandum est, quod Philosophus dicit; quod contraria reducuntur ad unum, cuius ratio est, quia contrarietas est quædam multitudo, sicut dicitur in Decimo huius: dicitur enim ibi, quod contrarietas est quædam multitudo secundum speciem: quando ergo dicitur, quod contrarietas reducitur ad unum, hoc potest verificari multis modis, Primò modo sic; omnis multitudo ad unum reducitur, nã quæ sunt multa in numero, sunt unum in specie; & quæ sunt multa in specie, sunt unum in genere: Secundò potest verificari sic, contraria ita se habent, quod in omnibus contrariis unum contrarium se habet ad modum priuationis, & alterum ad modum habitus: priuatiua autem reducuntur ad prima priuatiua, inter quæ prima est unum, & multitudo: Tertio potest verificari & sic, ut nõ intelligatur de omnibus contrariis, sed intelligatur de simili & dissimili, & eodem & diuerso, & de equali & inæquali: quasi ergo dicat Philosophus, hæc scientia determinat de simili, & de eodẽ, & æquali; quæ cum suis contrariis reducuntur in unum et multitudinem, idem enim simile & æquale reducuntur ad unum; sua autem contraria, quæ sunt dissimile, & inæquale, & diuersum, reducuntur ad multitudinem. Deinde cum dicit.

Partes unius correspondentes partibus entis.

TEX. 4.

Et tot partes sunt Philosophiæ quot substantiæ. Quare aliquam esse primam necesse, & habitam ipsi. Existunt enim rectè genera ens & unum habentia. Quapropter & hæc sequuntur scientiæ. Est enim Philosophus ut mathematicus dictus. Etenim ea partes habet, & prima quædam, & secunda est scientiæ, & alia deinde in Mathematicis.

Metaphysicæ specialiter agit de substantia: alia. n. entia eo sunt entia, quia sunt in substantia.

Substantia duplex.

Ostendit, quod partes huius scientiæ, & partes huius Philosophiæ sunt partes substantiæ. Ad cuius euidentiã notandum est, quod licet hæc scientia determinet de ente in quantum ens, tamen specialiter determinat de substantia, & de principiis substantiæ; & hoc quia alia entia à substantia non sunt entia nisi quia sunt in substantia: quia ergo specialis intentio huius Philosophi est determinare de substantia, ideo dicit Philosophus, quod partes huius scientiæ accipiuntur secundum partes substantiæ, est enim quædam substantia materialis, & quædam immaterialis; pars ergo huius scientiæ determinat de substantia immateriali, & aliqua de materiali: Ita quod sicut Mathematica est de quantitate, partes autem scien-

tiæ Mathematicæ accipiuntur secundum partes quantitatis, quia quædam scientia Mathematica est de numero, quædam de magnitudine: ita hæc scientia est de substantia, partes huius scientiæ accipiuntur secundum partes substantiæ; quia quædam pars huius scientiæ est de substantia immateriali, & quædam de materiali, His uisus patet litera, dicit enim, quod tot sunt partes Philosophiæ, quot sunt partes substantiæ, partes autem substantiæ sic se habent, quod necesse est aliquam substantiam esse primam, sicut immaterialem; & aliquam secundam, sicut materialem, & consequenter se habentem: Et quia aliquis posset dicere, quomodo istæ partes substantiæ cum sint diuersæ, possunt cadere sub una scientia. Respondet Philosophus, quod licet sint diuersæ, tamen habent ens & unum pro genere: & ideo illa scientia, quæ determinat de ente & uno, determinat de istis scis, Ita quod partes huius scientiæ sequuntur se ad inuicem sicut & partes substantiæ: sicut enim substantia est prior substantia, ita & pars huius scientiæ est prior alia: Philosophus enim primus assimilatur Mathematico, Mathematicus autem habet primam partem & secundam: sicut prior est Arithmetica Geometria. ita similiter Philosophus primus habet diuersas partes, quarum una est alia prior. Notandum est, quod prior dicitur duobus modis, est enim prius natura, & prius quod ad nos: si loquamur de priori quod ad nos, sic substantia materialis est prior; & scientia quæ est de substantia materiali, est prior; quia omnis doctrina nostra incipit à notioribus nobis: si autem loquamur de priori in intentione & dignitate, sic substantia immaterialis prior est, & scientia, quæ est de substantia immateriali: Philosophus enim primus non tradit cognitionem substantiæ materialis, nisi ut per cognitionem eius deueniamus in cognitionem substantiæ immaterialis.

Metaphysica est una unitate generis, cuius partes sunt plures.

Necesse est aliquam substantiam esse primam.

Prior dupliciter.

Quæreret quis ad euidentiã huius lectionis, Quæstio. Vtrum ens dicat aliquid additum esse, & substantiæ rei? uidetur quod sic; quia ens imponitur ab esse existentia, quia illud uocatur ens, quod existit: sed existentia dicit aliquid additum essentia & substantiæ rei, ergo & ens: quod autem existentia dicat aliquid additum esse, & substantiæ rei, patet per auctoritatem Boetii de Hebdomadibus, ubi dicit; quod in entibus creatis diuersum est esse, & illud quod est; uocat autem illud, quod est, essentiam, esse autem existentiam. Ad oppositum est Philosophus in litera, qui dicit, quod idem est homo, & ens homo, & unus homo; ita quod ens & unum nihil aliud addunt super humanitatem. Circa hanc quæstionem sunt duo modi dicendi: dicunt enim quidam; quod uno modo ens imponitur ab esse essentia, ita quod illud uocatur ens, quod essentia habet: & si isto modo accipiat, sic ens nihil dicit additum super essentiam; quia essentia, & esse essentia dicunt eandem rem: Secundo modo ens imponitur ab esse existentia, & secundum istum modum accipiendi ens, ens in omni-

Quæstio.

De ente, essentia, & esse.

In entibus creatis diuersum est esse, & illud quod est.

Ens à duobus denominatur.

Metaphysicæ

in omnibus rebus creatis dicit aliquid additum super essentiam & substantiam rei; quia ens dicit existentiam, seu esse existentiae, quod quidem esse existentiae non est idem, quod esse essentiae in rebus creatis; quòd autem esse existentiae non sit idem, quòd esse essentiae rei in rebus creatis, hoc probant tribus modis: Primū medium fundatur ex rei possibilitate; nam omnis essentia rei creatae possibilis est ad esse: essentia enim rei creatae non est necesse esse, sed possibiliter aspicit esse, quia potest esse & non esse; nulla autem res est possibilis ad seipsam; si ergo essentia est possibilis ad esse, non est idem quòd esse si enim esset possibilis ad esse, & tamen esset idem cum esse, esset possibilis ad seipsam. Secundum medium sumitur ex rei limitatione; quelibet enim essentia creata limitata, & finita est; si autem essentia creata esset suum esse: esset illimitata & infinita: si enim esset suum esse, à seipsa haberet esse, & non ab alio, & per consequens esset infinita superius, ex quo ab alio non esset: si etiā esset suum esse, esse suum non esset receptum in alio, & sic esset infinita inferius; & sic esset infinita superius & inferius, quod est contra essentiam rei creatae.

Esse existentia non est idem, quòd esse essentia.

Nulla res est possibilis ad se ipsam.

Qualibet res creata componitur multis simplicibus.

Tertium medium sumitur ex compositione, quelibet enim res creata composita est multis compositionibus, ita tamen, quòd prima compositio est ex essentia & esse; sic autem in essentialiter ordinatis, quòd ubi non est primum, non est secundum, neque tertium, ubi ergo non erit prima compositio, non erit secunda, neque tertia; & hoc quando compositiones essentialiter ordinantur si ergo essentiali ordine compositio ex essentia & esse est prima, ubi non est illa, nec aliqua aliarum est: si ergo res creatae carent compositione, quae est ex essentia, & esse; carent omnibus aliis; & sic res creatae simplicissimae sunt: Hic est ergo unus modus dicendi.

Alius modus dicendi est, quòd idem est essentia & existentia, ita quòd ens nihil additum dicit super essentiam: & hic modus dicendi magis appropinquatur uerbis Philosophi, quàm modus praecedens, aperte enim dicit Philosophus, quòd nihil differt dicere in re, homo, & ens homo; si autem ens diceret aliquid super hominem, differret dicere homo & ens homo, quia quando diceretur homo, diceretur quidditas & essentia tantum, quando autem diceret homo & ens homo, diceret essentiam & esse, & per consequens dicerentur duae res, & sic multum differret dicere homo & ens homo. Et si dicatur, quòd duplex est ens, ens, quod dicit esse essentiae, & de tali ente loquendo, non differt dicere homo & ens homo, aliud est ens, quod dicit esse existentiae: & de tali ente loquendo, differt dicere homo & ens homo; quòd non potest dici secundum intentionem Philosophi, quia Philosophus dicit, quòd non differt dicere homo & ens homo in generatione & corruptione: ergo loquendo de ente, ad quod terminatur generatio; sed tale est ens, quod dicit esse

Esse non uerit ab essentia, sed ab ente, ab essentia uerò uerit existentia.

Existentiae: Philosophus ergo loquitur de esse existentiae, & non de esse essentiae aperte; Et est hoc contra intentionem Commentatoris, qui dicit, quòd unaqueque res est supple essentia sua, ita quòd ens nihil addit super essentiam suam, si enim ens, siue esse existentiae aliquid adderet super essentiam, esset processus in infinitum; sicut arguit Commentator: dicit ergo secundum istum modum, quòd esse & essentia dicunt eandem rem, ita quòd ens nihil addit super essentiam: licet autem dicatur eandem rem: tamen dicitur eandem rem secundum diuersas rationes, ita quòd una & eadem realitas sub una ratione uocatur essentia, sub alia uocatur esse: diuersitas autem istarum rationum diuersimodè a diuersis assignatur, Quidam enim dicunt, quòd eadem realitas significatiua per modum habitus essentia dicitur, significatiua per modum actus esse dicitur. Exemplum, eadem realitas est lux & lucere, tamen illa realitas per modum habitus dicitur lux, significatiua per modum actus dicitur lucere; ita quòd essentia, & esse est una realitas significatiua per modum habitus, & per modum actus. Alii autem sunt, qui hanc diuersitatem dant sic intelligere, dicunt enim quòd eadem realitas est obiectum intellectus diuini, siue operationis, & actionis diuinae; quae operatio dicitur creatio; ista ergo realitas in quantum est obiectum intellectus diuini, uocatur essentia; in quantum est terminus operationis diuinae, dicitur esse; Verbi gratia, illa eadem humanitas quae est obiectum intellectus diuini, postea est obiectum operationis diuinae, dicitur esse. Sic ergo sustinendo hanc positionem, possumus respondere ad argumenta alterius positionis: quando enim dicitur quòd nulla res est in potentia ad se ipsam: Argumentum procedit ex falsa imaginatione: non enim imaginandum est, quòd essentia sit quaedam res, quae sit in potentia ad esse, quasi ad quandam aliam rem: sed imaginandum est, quòd tam essentia, quàm esse est in potentia creatis & facientis: quando enim aliquid creatur, tota realitas creatur; et ideo tota realitas est in potentia; cum ergo realitas sit essentia, essentia est in potentia non quidem subiectiua, sicut imaginatur isti: (uidentur enim imaginari, quòd essentia sit in potentia ad recipiendum esse tantquam aliam rem diuersam) sed est in potentia obiectiua, quia tota essentia est obiectum potentiae creatis. Ad secundum argumentum, quando dicitur, quòd si essentia est suum esse, quòd esset illimitatum & infinitum; dicendum est, quòd sequitur hoc, ista enim essentia ita est suum esse, quòd esse ipsum est limitatum superius, quia ab alio est: non enim sequitur essentia est esse, ergo non est ab alio: dictum est enim iam, quòd essentia rei ita est esse, quòd haec tota essentia possibilis est; & quia illud quod est possibile, est ab alio; ideo essentia est ab alio; & quia est ab alio, ideo & limitata superius: Si enim essentia ita esset esse, quod necesse esset ipsam esse, non caderet sub ratione possibilis, & sic non esset ab alio; & sic esset

In uia resolutionis per intellectum sp. cuius addit sup particularis si autem composita sp. particularis us addit sup eius, sicne diuersitas sup diuisibilitate: Et ita ens, ut cuius est primum in essendo, & etiam ultimum, ad quod omnia resoluntur. Esse est esse ita dicit eadem rem.

Essentia est in potentia obiectiua.

set per consequens illimitata superiùs; sed quia A essentia rei creatæ ita est suum esse, quòd tota habet rationem possibilis; ideo ab alio est: & per cõsequens limitata est superiùs, & etiam limitata in se; non quia esse recipiatur in essentia, sicut dicebant isti; sed quia essentia habet esse certum, & limitatum gradum perfectionis. Ad tertium argumentum quando dicitur, quòd compositio ex essentia & esse, est prima: & per cõsequens, si hoc

Compõ ex a ctu, & põa est prima in rebus creatis.

Actus, et potentia non semper dicuntur duas res, sed unã eandẽ rem.

non est in rebus, nulla alia est. Dicendum est, quòd compositio ex actu & potentia est prima compositio in rebus creatis, & si hæc non esset, ibi nulla alia esset: non autem imaginandum est, quòd potentia & actus in rebus creatis semper dicantur duas res; sed sufficit, quòd dicant eandem rem, secundum diuersas rationes: Ita quòd in rebus creatis una & eadem res: primò fuit in potentia, postea fuit in actu, & ex hac potentia, & actu attingit omnem rem creatã; Eodẽ mó dico de essentia & esse, in rebus creatis nõ dicuntur compositio nem secundum re, sed secundum rationem; quia illa realitas, quæ dicitur essentia, dũ est obiectũ intellectus diuini, & est in potentia facientis; potest dici esse, dum actu est terminus operationis diuinæ. Argumentum autem arguebat, ac si cõpositio ex essentia, & esse esset compositio secundum rem. Ad aũthoritatem Boetij, quòd esse & essentia differunt in omni re creata, prolixè esset respondendum; sed tamen quantum spectat ad propositum, dicendum est; quòd non oportet, quòd differant secundum rem, sed solùm secundum rationem sufficit. Hæc ergo dicta sunt de ente: de uno autem hic prætermittendum est; quia de ipso multa dicentur in Decimo.

Tex. cõ. 8. & inde.

Quoniam autem unius est opposita speculari, & uni opponitur pluralitas, & negationem, & priuationem unius est speculari; quia utrumque speculatur unum, cuius negatio, aut priuatio. Hæc autem quæ simpliciter dicuntur; quia non inest illi, aut alicui generi.

Postquam ostendit, quòd partes huius scientiæ se extendunt ad considerationem unius: hic ostendit, quòd potestas huius scientiæ se extendit ad considerationem multitudinis, seu pluralitatis, quæ opponitur uni: Et diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quòd ad hanc scientiam spectat considerare multitudinem: secundò ostendit, quòd ad hanc pertinet considerare species multitudinis, quæ sunt diuersum, disimile, & in æquale, ibi, [Sed ubi opponitur pluralitas.] Prima in duas, quia primò ostendit, quòd potestas huius scientiæ se extendit ad considerationem multitudinis: secundò manifestat, quòd dixit, ibi [Huic igitur] Primò ergo ostendit, quòd hæc scientia considerat multitudinem & pluralitatem; & est ratio sua talis, Vnius sciẽ est considerare opposita; cum ergo unum, & multa opponatur; quia unum uel est priuatio, uel negatio multitudinis; sequitur, quòd unius scientiæ est considerare unum & multa; cum ergo hæc scientia conside-

Spes multitudinis quæ

Vnus quid.

ret unum, ergo considerabit multitudinem. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit sic, quòd unius scientiæ est speculari opposita, uni autem opponitur pluralitas, ideo scientiæ huius est considerare pluralitatem, quia debet considerare illud, cuius priuatio uel negatio est unũ hæc. n. scientia propter utrumque speculatur unum, & propter negationem & propter priuationem, de essentia eius est, uel quòd sit negatio simpliciter dicta, quia absolute hoc negatur ab illo, & hoc non est illi, negatio autem in genere uocatur, quia negatur non simpliciter, sed in tali genere; sicut impar est negatio paris in tali genere, scilicet in numero. Notandum est, quòd unum est ens non diuisum: debemus enim imaginari, quòd omne ens uel est ens simplex, uel est ens cõpositũ: Si autem est ens simplex, sic sua unitas est sua simplicitas; & ideo dicitur unũ; quia nec est diuisibile in potentia, nec diuisum in actu: Si autem est ens cõpositũ; ideo est unum; quia non diuisum in actu: sic ergo unũ semper priuat diuisionẽ: Et sic benè dictum est, quòd unum est ens non diuisum; & per consequens ratio sua consistit in priuatione & negatione diuisionis, & per consequens multitudinis. Deinde cum dicit.

Negõ simpli citer, & in genere.

Vnum est ens non diuisum.

Ens duplex

Vnum dicit negõnem in genere non principali- ter, sed possi- tiuum.

Huic igitur uni differentia adest, præter quod est in negatione. Illius enim absentia negatio est. In priuatione uerò subiecta quædam sit natura, de qua dicitur priuatio.

Manifestat quoddam, quòd dixit: dixit enim, quòd unum est negatio, uel priuatio: uult ergo manifestare, quòd unum magis debet dici negatio, quàm priuatio. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd negatio, & priuatio conueniunt & differunt: Cõueniunt quidẽ, quia illud idẽ, quòd negatur per negationẽ, negatur et per priuationẽ, Exẽplũ; nõ uidens negatio est, quæ quidẽ negatio negat uisum, cæcus autem priuatio est, quæ quidẽ priuatio et negat uisum: Differunt autem; quia priuatio addit supra negationem unam differentia, quia licet unum & idem negetur per priuationẽ & negationem; tamen negatio potest dici de ente & de non ente: ita quòd illud, quòd negatur à negatione, potest negari ab ente & non ente: nõ uidens enim potest dici de ente & de non ente, Illud autem quòd negatur per priuationem tantum, negatur ab ente: cæcus enim non dicitur nisi de ente: unum ergo cum dicat negationem in natura entis, magis debet dici priuatio quàm negatio. His uisus, patet litera, quæ dicit, quòd huic, idest uni adest una differentia præter quàm in negatione, idest quæ non est in negatione: est enim differentia inter negationem & priuationem; quia negatio est absentia rei, siue sit in ente, siue in non ente: ita quòd negatio non determinat sibi specialem naturam; in priuatione uerò semper est quædam specialis natura, de qua dicitur priuatio. Notandum est enim, quòd priuatio est negatio in genere, & ita priuatio addit speciale genus super negationem: cum er-

Negõ & priuatio conueniunt, & differunt.

Metaphysicæ

go unum sit ens non diuisum determinat sibi ens, & sic debet dici priuatio. Deinde cum dicit.

Sed uni pluralitas opponitur. Quare opposita dicitur diuersumque & dissimile & inaequale, & quæcunque alia dicuntur, aut secundum pluralitatem & unum, est dicta cognoscere scientia, quorum unum quidem contrarietas est. Differentia namque quadam contrarietas est, & differentia diuersitas.

Postquam dixit, quod hæc scientia se extendit ad unum & multitudinem: hic ostendit, quod se extendit ad considerandum species multitudinis: Et hoc est, quod dicit, quod uni opponitur pluralitas; & ideo illa scientia, quæ considerat unum, considerat species unius, quæ sunt, (ut dictum est) idem, æquale, & simile: & eadem scientia considerat opposita hiis speciebus, quæ sunt diuersum, dissimile, & inaequale; & hoc quia hæc tria sunt species pluralitatis: Istius ergo scientiæ est cognoscere omnia, quæ reducuntur ad unum & pluralitatem; de numero quorum est ipsa contrarietas: contrarietas enim est quadam differentia secundum speciem, ut dicitur in Decimo.

Ordo transcendentis attributionis. Unitas. Identitas. Similitudo. Pluralitas. Diuersitas. Differentia. Contrarietas.

Multitudo se hinc, sicut transcendens

Contrarietas qua diuersitas.

Differentia autem quadam est diuersitas; diuersitas autem reducitur ad multitudinem. Notandum est, quod diuersitas est quadam multitudo; sed non omnis multitudo; sicut enim identitas non est omnis unitas; sed tantum unitas in substantia; & ideo diuersitas dicitur species multitudinis. Similiter dissimilitudo non est omnis multitudo, sed solum multitudo in æqualitate; & idem dissimilitudo dicitur species multitudinis, Eodem modo inæqualitas non est omnis multitudo; sed tantum multitudo in quantitate: & ideo est quadam species multitudinis. Imaginabimur ergo, quod multitudo est sicut quoddam transcendens se extendens ad prædicamentum substantiæ, quantum ad diuersitatem, & ad prædicamentum qualitatis, quantum ad dissimilitudinem, & ad prædicamentum quantitatis, quantum ad inæqualitatem; Benè ergo dixit Philosophus, quod eiusdem scientiæ est dicere de multitudine, & dissimili, & inæquali, & hoc quia sunt species multitudinis.

Notandum est, quod contrarietas est diuersitas; sed non omnis diuersitas, sed est diuersitas & differentia secundum speciem, & eorum, quæ maxime distant sub eodem genere; & ideo contrarietas est quadam diuersitatis species: sicut ergo diuersitas reducitur ad multitudinem: ita contrarietas; Benè ergo dixit Philosophus, quod hæc scientia considerat contrarietatem, tanquam quid reductum ad multitudinem; hæc enim scientia quadam considerat, quæ reducuntur ad unum; de numero quorum est idem, simile, & æquale; quadam considerat, quæ sunt reducta ad multitudinem: de numero quorum est contrarietas. Deinde cum dicit.

Quare quoniam unum multipliciter dicitur, & hæc quidem multipliciter dicuntur. Attamen unius omnia cognoscere. Non enim simpliciter alterius. Quare si nec secundum unum, nec ad unum

rationes referuntur, tunc alterius. Quoniam uerò ad primum omnia referuntur, ut quæcunque unum dicuntur, ad primum unum; similiter dicendum est & de eodem, & diuerso, & contrariis se habere.

Postquam ostendit, quod hæc scientia considerat de uno, & sibi oppositis; hic ostendit per quem modum considerat de istis: Et tria facit: quia primò ostendit modum considerandi: secundo ex modo dato concludit quandam regulam necessariam hic: tertio soluit quandam questionem motam in Tertio: Secunda ibi, [Ergo diuisum.] Tertia ibi. [Palàm ergo.] Ad euidenciam primi notandum est, quod si unum diceretur æquiuocè de omnibus speciebus suis, omnia, quæ dicunt unum non possunt esse sub una scientia: quia æquiuocorum una scientia non est; sed quia unum dicitur analogicè, & in respectu ad unum primum de omnibus, quæ dicuntur unum: ideo talia possunt cadere sub una scientia. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus, quod licet unum dicatur multipliciter de illis, de quibus dicitur; hoc est secundum multas rationes; tamen non obstante hoc, unius scientiæ est cognoscere omne unum in quantum unum. Non enim sequitur, hoc dicitur multipliciter, ergo non potest cadere sub una scientia: si enim diceretur ita multipliciter, quod illa multiplicitas esset æquiuocatio, in qua quidem æquiuocatione sunt diuersæ rationes, non relatas ad unum; necesse esset, quod illa, quæ sic differunt illis rationibus, essent alterius & alterius scientiæ; quando autem illæ rationes referuntur ad unum primum, tunc de omnibus illis potest esse una scientia: Sic autem est in uno; omnia enim, quæ dicuntur unum, dicuntur in aspectu ad unum primum, & ideo possunt cadere sub una scientia: Et sicut dictum est de uno, eodem modo dicendum est de eodem, & diuerso, simili, & dissimili, & contrariis: de hiis enim potest esse una scientia; & hoc quia omnia dicuntur in aspectu ad unum primum. Deinde cum dicit.

Ergo diuisum, quoties dicitur singulum, sic reducendum est ad primum in singulis predicatis, quomodo ad illud dicitur. Hoc enim habendo illud, illa uerò faciendo illud, alia uerò secundum alios dicuntur modos.

Dat quandam regulam generalem in materia ista. Ad cuius euidenciam notandum est, quod æquiuocum & analogum in hoc conueniunt, quod utrunque concernit diuersas rationes; tamen in hoc differunt, quod æquiuocum concernit diuersas rationes simpliciter & absolutè; analogum autem concernit diuersas rationes in aspectu ad unum primum: ita quod in omni analogia est diuersitas rationum continentium unum primum. Est ergo regula Philosophi, quod analogum, de quo est hæc scientia, diuidendum est in res suas: & postea uidentium, quomodo diuersimodè res illæ aspiciunt primum. Et hoc est, quod dicitur in litera, quod diuiso analogo, quotiens dicitur unumquodque illorum, quæ sunt sub

Æquiuocum non est una scientia.

Quo ex diuersitate obiectorum videtur scientia, & quæ non.

Conuenientia inter æquiuocum et analogum.

Regula.

Aliqua referri tripliciter.

sub analogo, referendum est, & reddendum est ad ipsum primum secundum proportionem & habitudinem suam. Verbi gratia aliqua sunt, quæ referuntur ad aliquod primum, quia habent illud: alia sunt, quæ referuntur, quia faciunt illud: & alia secundum alios modos, Sicut dicimus, quod animal attributionem habet ad sanitatem; & hoc quia illam habet; medicina autem, quia illam facit; urina autem quia illam significat: & sic diuersæ res secundum diuersos modos, & proportionem ad unum referuntur. Deinde cum dicit.

Palam ergo quod in questionibus dictum est; quia unius est de his, & de substantia sermonem habere, hoc autem erat unum dubitatorum.

Metaph. est de substantia, & de consequentibus substantia.

Et dictis soluit quandam questionem motam in Tertio; quærebatur enim in Tertio, Vtrum eiusdem scientiæ sit considerare communia iam dicta, & substantiâ? Dicit ergo Philosophus hic, quod manifestum est illud, quod quærebatur in dubitationibus Tertij; manifestum est enim, quod eiusdem scientiæ est habere sermonem de substantia, & de his communibus; hoc autem erat unum, quod quærebatur in Tertio. Notandum est quod ex præcedentibus nos habemus, quod hæc scientia de substantia est; dictum est enim quod licet hæc scientia sit de ente, tamen specialiter est de substantia: probatum etiam fuit, quod hæc scientia considerat de communibus, quæ consequuntur ad ens & unum: Et ideo bene dixit Philosophus, quod manifestum est ex præcedentibus, quod unius scientiæ est considerare de substantia, & de iis consequentibus: Hoc autem erat unum de iis, quæ quærebantur in Tertio.

IX. 5.

Et Philosophi est de omnibus posse speculari. Nã si non Philosophi, quis est, qui inuestigat, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si unum uni contrarium? aut quid est contrarium? aut quoties dicitur? similiter autem & de talibus?

Huius scientia est speculans de eodẽ & diuerso.

In parte ista Philolosophus adhuc probat per quasdam rationes communes, quod hæc scientia considerat de communibus: Et diuiditur in duas partes; quia primò hoc probat: secundò epilogat omnia, quæ dicta sunt in præcedentibus, ibi, [Quod quidem igitur unius est] Prima in duas; quia primò ostendit, quod hæc scia cõsiderat de cõibus: secundò ex hoc concludit, quod nullius alterius sciæ speculatiuæ est speculari de his, ibi [Et propter hoc non est] Prima in quatuor partes; quia primò Philosophus probat, quod huius scientiæ est speculari de eodem, & diuerso, & contrario: secundò probat, quod huius scientiæ est speculari de partitionibus entis: tertio probat, quod huius scientiæ est speculari de ente: quartò ostendit, quod huius scientiæ est speculari de contrariis: Secunda ibi, [Quoniam ergo unius] Tertia ibi, [Signum aut] Quarta ibi, [Amplius aut contrariorum.] Primò ergo probat, quod huius scientiæ est speculari de eodem & diuerso, & est ratio talis: Omnis quæstio in aliqua scientia debet ter-

minari: sed quæstio de eodem & diuerso non potest terminari in aliqua scientia; ergo oportet, quod terminetur à Philosophia prima, siue à scientia communi: Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit sic; quod speculari de omnibus, id est de cõmunibus Philosophi primi est, & Metaphysici; nã si ista scientia non inuestigat talia; nulla alia scia illa inuestigabit; nãque nulla alia scia specialis intromittit se ad terminandum quæstiones, quæ sunt de eodem, & diuerso; sicut non intromittet se de ista quæstione, si idem est Socrates, & Socrates sedens: Similiter nulla scientia specialis intromittet se de quæstionibus, quæ sunt circa contraria: ut si unum uni contrarium est: aut quid est contrarium: aut quoties dicitur contrarium; de talibus enim communibus non intromittet se aliqua scientia specialis, sed solum communis.

Metaph. an conomasticè Philosoph.

B

Notandum est, quod communia hic uocantur, quæ possunt saluari in multis scientiis: quæstiones etiam communes uocantur, quæ possunt queri in multis scientiis; sicut quæstio de eodem, & diuerso; & sicut quæstio de contrario, & de non contrario. Manifestum est enim, an hoc sit idem illis, aut non; ita potest queri in Geometria, sicut in Aritmetica: Hæc ergo quæstiones non debent terminari in aliqua scientia speciali, cuius ratio est; quia ex quo communes sunt, qua ratione terminarètur in una scientia, fortè terminarentur & in alia: & sic scientia eiusdem replicarentur in multis scientiis: Est etiam secunda ratio ad hoc, quia quæstio terminanda in scientia non debet excedere subiectum scientiæ; cum ergo quæstiones communes excedant subiecta scientiarum specialium, non debent terminari in scientiis specialibus, nisi in quantum sunt contractæ ad tale subiectum. Deinde cum dicit.

Quæ dicantur cõia.

C

Quoniam ergo unius in quantum est unum, & entis in quantum est ens, eadẽ secundum se passiones sunt; sed non in quantum numeri, aut lineæ, aut ignis, palam quia illius scientiæ est quid est in eis cognoscere, & eorum accidentia.

Terminanda in scientia, non debent excedere subiectum scientiæ.

D

Ostendit, quod hæc scientia se extendit ad considerandum passiones unius, & entis: Et duo facit, quia primò ostendit hoc; secundò concludit quandam conclusionem, ibi [Et ideo non peccant] Primò ergo ostendit, quod istius scientiæ est considerare passiones entis & unius: & est ratio sua talis. Eiusdem sciæ est cõsiderare subiectum & passiones eius; sed hæc scia cõsiderat ens & unum; ergo cõsiderat passiones entis & unius. Visa ratione, patet litera, quæ dicit sic: quia aliqua sunt, quæ sunt passiones unius in quantum unum, & entis in quantum ens, quæ non sunt passiones numeri in quantum numerus; & lineæ in quantum linea; nec ignis in quantum ignis, manifestum est, quod illius scientiæ, cuius est cognoscere quid est ens & unum, est cognoscere accidentia ipsius, scilicet enti & uno. Deinde cum dicit.

Entis hæc passiones.

Et ideo non peccant, qui de eis intendebant quasi non philosophantes; sed quia primum est substantia

Metaphysicæ

de qua nihil audiunt. Quare sicut sunt & numeri, et & inquantum numeri propriè passiones sunt, ut imparitas & paritas, & mensuratio, æqualitas, excedentia, & defectio, & ea quæ secundum se, & adinvicem insunt numeris. Similiter autem & solido & mobili, & immobili, et levi, et graui sunt alia propria; sic entis inquantum est ens, quædam propria, & ea sunt, de quibus est Philosophi perscrutari ueritatē.

Concludit ex prædictis quandā conclusionē, dicēs: quòd quia entis unius sunt passiones: ideo illi, quòd determinant de istis passionibus, non peccant, quasi hoc non spectet ad Philosophiam: benè tamen in hoc peccant; quia cum substantia sit primum ens inter omnia entia, de illa nihil dicunt; cum tamen specialis intentio huius Philosophiæ sit circa substantiam: Quòd autem non peccent; patet ex hoc, quia sicut sunt quædam passiones numeri inquantum numerus, sicut est paritas, & imparitas, & superfluum, & diminutum, & æquale, & commensuratum; quartū quædam passiones insunt numero absolutè, sicut par, & impar; & quædam in relatione ad aliud, sicut æquale; quia omne æquale respectu alterius est æquale; & sicut sunt quædam passiones, quæ sequuntur solidum, & corpus; & quæ sequuntur naturā mobilis, uel immobilis; uel quæ sequuntur naturam leuis & grauis: Ita sunt quædam passiones entis inquantum ens, de quibus passionibus speculari ueritatem spectat ad Philosophum primum.

Notandum est, quod quædam sunt, quæ sequuntur naturam entis illius, uel istius; sicut naturam numeri, uel magnitudinis: & de talibus passionibus illa scientia debet determinare, cuius est illud subiectum terminatum: quædam sunt passiones, quæ sequuntur naturam entis in se, uel unius; eo modo quo dicimus, quod omne ens, uel est necesse, uel possibile; uel est prius, uel est posterius; & de talibus spectat determinare ad scientiam, cuius subiectum est commune. Notandum est, quod si entis inquantum ens nullæ essent passiones communes, Philosophi antiqui tractando de istis in prima Philosophia peccassent: quia ex quo non essent passiones entis, non deberent determinari in scientia de ente; sed quia multæ sunt passiones; ideo non peccant in determinando de istis: licet possit esse peccatum in alio; quia scilicet non determinatur in principio de substantia. Deinde cum dicit.

Signum autem, Dialectici nãque et Sophista eandē subindunt figuram Phylosopho; quia Sophistica apparens est Sophia, et Dialectici de omnibus disputant, omnibus autem commune ens est. Disputant autem de his, scilicet quia Sophista sunt ea communia. Nam circa idem genus uersatur, & Sophistica, & Dialectica cum Philosopho.

Ostendit, quòd huius scientiæ est determinare de ente; quòd fuit suppositum in ratione præcedenti: Vnde hæc ratio confirmat præcedentem, & est ratio talis: Circa idem uersatur Dialectica, & Sophistica scientia; sed Dialectica &

E Sophistica uersatur circa ens inquantum ens: ergo Metaphysica circa ens: In hac ratione sic procedit; quia primò ostendit, quomodo Dialectica, Sophistica & Metaphysica uersatur circa ens, & circa communia: secundò, ne aliquis crederet, quòd quia uersatur circa idem, sint eadem scientiæ; dat differentiam inter illas, ibi, [Sed differt.] Dicit ergo primò, quod signū, quod hæc scientia uersatur circa communia, & circa ens; sumitur ex cōuenientia, quam habet Metaphysica cum Dialectica, & Sophistica; Dialecticus. n. & Sophisticus induunt eandem figuram, & eandē similitudinem cum Philosopho: Sophistica enim est quædam Sophia, idest Philosophia apparens circa omnia, idest circa totum ens: Dialectica et disputat de omnibus; omnibus autem cōe est ens: & ita intromittit se de toto ente; disputando autem de omnibus, & intromittendo se de toto ente, intromittit se de eo, quod est proprium Philosophi primæ; & hoc quia circa idem genus uersatur Dialectica, Sophistica, & Metaphysica. Deinde cum dicit.

Sed differt ab hac quidem modo potestatis, ab illa uerò uitæ proæresi, idest electione. Est autem Dialectica tentatiua, de quibus Philosophia est sciens: ophistica quidem apparens, existens uerò non.

Ponit differentiam inter Metaphysicam & has duas scientias, dicens; quòd licet Metaphysica cōueniat cum Dialectica; tamen differt ab ea potestate: maioris enim uirtutis est consideratio Metaphysici, quàm Dialectici. Nam Metaphysicus de his communibus demonstratiuè dicit, generando scientiam de eis: Dialecticus autem de his determinat solum ex quibusdam probabilibus: & ita non generat de eis, nisi opinionē: Licet. n. Metaphysica, & Sophistica conueniant; tamen differunt uitæ proæresi, idest electione, siue desiderio uitæ; quia ad aliud ordinant uitam suam iste & ille: Metaphysicus enim ordinat desiderium suum ad sciendum ueritatem: Sophistica autem ad hoc, ut uideatur scire: Et propter istā differentiam, quæ est inter Dialecticam, & Metaphysicam dicitur, quòd Dialectica est tentatiua de his, & procedit modo tentatiuo; qui quidem modus est procedere per quædam extranea; de quibus Metaphysica est procedens, & sciens modo scientifico; qui quidem modus est procedere ex propriis: Et propter istam differentiam, quæ est inter Metaphysicam, & Sophisticam dicitur, quòd Metaphysica est uera scientia, Sophistica autem uidetur scientia, & non est.

Quereret quis, Vtrum Metaphysica, & Dialectica uersentur circa idem? Videtur quod non; quia sciē fecatur, & diuiduntur sicut & res, de quibus sunt: si ergo res, circa quā est Dialectica, & Metaphysica est una: ergo Metaphysica, & Dialectica est una scia. Ad oppositū est Philoso. Dicēdū est, quod Metaphysicus & Dialecticus primò non uersantur circa idē; sed secundariò, Ad cuius euidentiā notandum

Sophista, et Metaphysicus.

Quo differunt aduicem Dialectica, Sophistica, & Metaphysica.

Questio.

Dialecticus et Metaphysicus quomodo uersant circa idem.

Passiones multiplices.

Primum est passio entis, dicit tamen Philo. eadē esse passioes entis & numeri; quod dicit, quoniam unum est prima passio adherens entis, quæ mediane insunt oēs alie passiones: quare fit, ut quodammodo habeat rationem subiecti: ita ut dicantur equaliter passiones esse eadem utriusque: ex quibus habere poteris, quo passiois sit passio.

Circa idem uersatur Dialecticus

Ens duplex notādū est, q̄ duplex est ens; ens rei, & ens rōnis; ens qđ factū est ab intellectu, quale ens sunt secundæ intentiones, quas secundas intentiones fabricat intellectus circa entitatē realem, sicut sunt genus & species, particulare & uniuersale, affirmatio & negatio, & sic de similibus. Metaphysica propriē est circa ens rei; Dialectica autē est circa ens rōnis: Est. n. imaginandū, q̄ Dialectica est inuenta ad regulandum discursum intellectus, & rōnis: & ideo sunt inuentæ quædā secundæ intentiones, quibus pōt regulari ipse decursus, de quibus secundis intentionibus propriē Logica est, siue de discursu regulato per istas intentiones; & sic patet, q̄ hæ sc̄iæ. s. Metaphysica, & Dialectica nō sunt circa idem: Primò, quia Metaphysica est circa ens rei, & circa ens reale: Dialectica autē circa ens rōnis: secundariò autē Dialectica uersatur circa totum ens; sicut & Metaphysica, cuius ratio est; quia Dialectica est de secundis intētionibus: & quia secundę intentiones possunt applicari ad totum ens reale; ideo Dialectica aspicit secundariò totum ens. Ad argumentum patet, q̄ non sunt circa idem eodem modo.

Questio. Quereret quis, Vtrum Dialectica sit temptatiua de his, de quibus est: & Philosophia prima sit sciens, sicut dicit Philosophus? dicendū est, q̄ sic. Ad cuius euidētiam notandū est, q̄ procedere mō temptatiuo est procedere modo extraneo, & per quædam cōia: procedere autē modo scientifico est procedere per principia rei intrinseca; quia omnis scientia ex propriis principiis generatur; cum ergo Metaphysica intromittat se de natura entis per principia entis; manifestum est, q̄ procedit modo scientifico: Dialectica autem intromittit se de toto ente per quædam extrinseca; quia per quædam secundas intentiones, & per quædam entia rationis adinuenta circa totū ens; & quantum ad hoc non procedit modo scientifico, sed magis modo temptatiuo.

Questio. Quereret quis, Vtrum Dialectica sit scientia? Videtur quod non; quia dictum est in præcedenti quæstione, quod non procedit modo scientifico. Ad oppositum est; quia in Dialectica probantur conclusiones quidem per principia propria; ergo scientia est. Dicendum est, quod Dialectica potest considerari duobus modis: Vno modo ut est docens, & sic potest dici scientia: secundū enim q̄ docens est, habet considerationē de istis intentionibus, instituens modum, quo. s. per eas procedi possit ad conclusionē in singulis sciētis: Secundo modo pōt considerari secundū quod utens est: & isto modo non est scientia; quia isto modo non plus facit, nisi quia utitur modo adinuento ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis: ita q̄ secundū hoc recedit à scientia, & accedit ad usum sciētie: Secūdum. n. primum modū pro tāto erit scientia; quia modo demonstratiuo uenabatur modum sciendi in omnibus scientiis: secundo autem modo pro tanto non est scientia; quia solū utitur modo adin-

A uento. Notandum tamen, q̄ usum Logicæ possimus intelligere duobus modis: uno modo secundū quod ipsa Logica utitur quibusdā regulis communibus circa alias scientias: alio modo secundū q̄ aliæ sc̄iæ utuntur modo tradito à Logica, decurrendo. s. à principiis ad cōclusionem, eo modo quo statuit Logicus: Et sicut dictum est de Logica; ita dicendum est aliquo modo de sophistica: Sophistica. n. ut est docens, tradit modū arguendi apparenter per necessarias, & determinatas rationes: & quantum ad hoc scientia est: secundū uerò, q̄ est utens, utitur isto modo tradito, & quantum ad hoc deficit à rōne sciētie, & accedit ad usum sciē. Notandū est tamen, q̄ Logica quantum ad aliquā partem sui. s. quantum ad partem probabilē, & quantum ad regulas cōes, quas tradit; potest uti illis regulis traditis, & illis cōibus in aliis sciētis: ita q̄ doctrina, & usus doctrinę pertinet ad Logicā: Quantum autē ad partem sui alterā. s. quantum ad demonstratiua; doctrinā pertinet ad Logicā; sed usus doctrinę pertinet ad Philosophiā: cuius rō est; quia usus sciētie demonstratiuæ consistit in utendo rerū principiis, p̄ quę fit demonstratio, quæ principia pertinent ad scientias reales: Logica. n. secundū primum modum respicit intentiones cōes; & quia usus cōium spectat ad sciām cōem; ideo Logica secundū primum modum pōt esse utens; Logica autē secundū scđm modū tradit modū procedēdi ex propriis principiis rerū ad proprias conclusiones; & quia uti propriis principiis est sciā realis; ideo usus talium non spectat ad Logicam. Ad argumentū patet responsio, quia declaratū est, quod secundū aliquē modum Logica scientia est, & secundū alium modum non. Deinde cum dicit.

Amplius contrariorum alia coelementatio priuatio, & omnia referuntur ad ens, & ad non ens, & ad unum, & ad pluralitatem; ut status unius, & motus pluralitatis. **TEX. 6.**

D Ostendit, quod ad hanc scientiā spectat considerare cōtraria: Et diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quod ad hanc scientiā spectat cōsiderare contraria; & hoc quia considerat ens, & nō ens, siue unū & plura: secundò probat conuersam huius. s. q̄ ad hanc sciām pertinet cōsiderare ens; quia considerat contraria, ibi [Entia uerò.] primò ergo probat, quod hæc sc̄ia considerat cōtraria; & hoc quia considerat ens, & est ratio talis: ad hanc sciām spectat considerare ens & non ens, sed contraria reducuntur ad ens, & non ens; & hoc quia alterum contrariorum habitus est & ens, & alterum quasi priuatio & non ens: ergo ad hanc scientiam spectat considerare contraria, Visā ratione, patet litera, quæ dicit; quod supple alia coelementatio, id est ordinatio contrariorum, priuationem, id est reducitur ad priuationem, & alia ad habitum: contraria enim reducuntur ad ens & non ens, & etiam ad unum, & ad multitudinem; alterum enim contrariorum habet rationem unius eo modo, quo dicimus,

Usus Logices dupliciter.

Metaphysica est considerare contraria.

Metaphysicæ

cius, quod quies, siue status habet rationem unius: alterum autem habet rationem multitudinis, siue pluralitatis eo modo, quo dicimus, quod motus habet rationem multitudinis. Notandum est, quod quiescere est eodem modo se habere nunc, & prius; & quia idēitas est quaedam unitas; ideo bene dictum est, quod quies reducitur ad unitatem: moueri autem est alio modo se habere nunc, & prius; & quia alienitas, siue diuersitas reducitur ad multitudinem, ideo bene dictum est, quod motus ad multitudinem reducitur. Deinde cum dicit.

Quiescere, & moueri quid.

Entia uero, & substantiam consistuntur ferè omnes ex contrariis componi. Omnes enim principia contraria dicunt. Hi namque impar & par, illi uero calidum & frigidum, alii finitum & infinitum, alii amorem & odium. Omnia uero alia reducta uidentur ad unum, & pluralitatem. Sumatur ergo illa reductio à nobis. Principia uero, & omnia, quæ de aliis ad unum, & ens, ut in genera ea cadunt.

Opinio anti- quorum de principijs.

Ostendit conuersam præcedentis, scilicet quod hæc scientia considerat ens, quia considerat contraria: & est ratio sua talis: Omne ens, uel est contrarium, uel compositum ex contrariis: & hoc dictum est secundum opinionem Antiquorum: cū ergo hæc scientia consideret contraria; quia hæc reducitur ad unum & multitudinem: ergo hæc scientia considerat ens. Circa hanc rationem sic procedit; quia primò ponit, quod ferè oēs antiqui Philosophi ponebant, quod omnia entia componebantur ex contrariis: secundò, ex hoc concludit, quod hæc scientia considerat ens: tertio dat modum considerandi circa naturam entis, siue ostendit, quò est possibile, quod omnia entia cadant sub una scientia: Secunda ibi, [Palàm igitur] Tertia ibi, [Attamen.] Dicit ergo primò, quod ferè omnes Antiqui confitebantur, quod omnia entia componuntur ex contrariis: omnes enim Antiqui dicebant, quod principia entium sunt contraria: uerum est, quod in ponendo principia contraria, differebant: quidam enim ponebant, quod principia entium sunt par, et impar; sicut Pythagorici: quidam autem calidum & frigidum, sicut Parmeni. quidam autem finitum & infinitum sicut idē Pythagoræ, qui infinitum attribuebat impari, & finitum pari: quidam quod concordia & discordia sicut Anaxago. & ista omnia contraria reducuntur ad unum, & multitudinem: quæ reductio modo à nobis supponatur, quia longum esset eam manifestare: principia enim contraria, & uniuersaliter principiata, quæ sunt ab aliis; incidunt in unum & ens sicut in quædam genera. Notandum est, quod Philosophi antiqui non perpererunt propter debilitatem ingenij naturam corporis quinti: nec etiam naturam substantiarum separatarum: si enim perpendissent naturam corporis quinti, uel etiam substantiarum separatarum: non potuissent omnia componi ex contrariis: corpus enim quintum, & substantiæ separatae non componuntur ex contrariis. Notandum est, quod semper ad uni-

Quo ens, & unum sunt genera.

Cur antiqui non attigerunt substantias separatas.

Corpus quintum, & substantia separata.

tatem reducitur impar propter sui indiuisiōem: par autem propter sui diuisiōem ad multitudinem reducitur: quia infinitum secundum Pythagor. attribuitur pari, & infinitum impari: & ideo finitum, & infinitum reducuntur ad unum & multitudinem: concordia dicit unitatem, & itē reducitur ad unitatem, & per oppositum discordia ad multitudinem: calor est ad unitatem reducitur, in quantum causa est unire homogenea: frigus autem ad multitudinem, in quantum habet ea separare. Bene ergo dixit Philosophus, quod hæc contraria reducuntur ad unum, & multitudinem. Deinde cum dicit.

rate nō componitur ex contrarijs.

Palàm igitur ex his; quia unius est scientia ens in quantum ens speculari. Omnia namque aut ex contrariis, aut contraria. Principia uero contrariorum unum & pluralitas, et ea unius scientiæ, siue secundum unum dicuntur, siue non; ut forsan habet ueritas.

Concludit ex his, quod huius scientiæ est considerare ens: quod manifestum est, quod huius scientiæ est considerare ens in quantum ens: & hoc quia oīa secundum opinionem Antiquorum aut sunt contraria, aut sunt ex contrariis: contraria autem reducuntur ad unum & pluralitatem, hoc aut scilicet unum, & pluralitas sunt huius scientiæ: & hoc quia scilicet hæc contraria sunt, siue dicantur secundum unum, id est uniuocè, siue non: sicut se habet unitas, sed solum analogicè. Deinde cum dicit.

Remouetur instatia de equiuocatione entis.

Attamen & si multipliciter dicitur unum; ad principium omnia dicuntur, & contraria similiter. Et propter hoc si non ens, & unum uniuersaliter idem in omnibus, aut separabile, ut forsan non est: sed hoc quidem ad unum, illud uero ad ea, quæ consequenter sunt.

Ostendit, quò oīa, quæ dicuntur ens, uel quæ dicuntur unum, uel quæ sunt contraria, possunt cadere sub una scientia, non obstante, quod sint diuersa, dicens: quod & si unum dicatur multipliciter, tamen quia omne unum reducitur ad unum principium; ideo omne unum potest cadere sub una scientia: Et sicut est de uno, ita est de contrariis, omnes enim significationes contrariorum possunt cadere sub una scientia, & hoc quia reducuntur ad unam primam significationem. Similiter omne ens in quantum ens potest cadere sub una scientia, non obstante, quod ipsum ens non sit unum. id est non sit uniuocè dictum, quasi quoddam uniuersale de omnibus entibus; non obstante est, quod non sit quoddam separatum ab omnibus entibus, secundum opinionem Platonis. Ad hoc. n. quod unum & ens possint cadere sub una scientia, sufficit hoc, quod omnes significationes unius & entis reducuntur ad unam primam significationem secundum diuersos gradus: ita quod aliquæ significationes unius & entis aspiciuntur primū in primo gradu, aliæ uero in secundo, & cōsequenter. Notandum est, quod ens triplex est: ita tamen, quod duo intellectus falsi sunt, tertius autem uerus:

Ens triplex.

uerus: Possent. n. aliquis dicere, quod ens est genus di-
ctum uniuocè, & secundum unam rationem de
omnibus entibus. Secundò possent aliquis dicere,
sicut dixit Plato, quod ens est quoddam separatum secun-
dum re ab omnibus entibus; & isti duo modi dicendi sunt
falsi. Tertius modus dicendi est modus Philosophi,
qui dicit quod ens analogicè dicitur de omni-
bus entibus, & secundum prius et posterius. Hoc
uiso, patet text. Philosophi, cuius summa est, quod si
ens non dicatur uniuocè, nec etiam sit aliquid
separatum, dummodo ens dicatur analogicè de
omni ente, in quantum ens potest esse una scien-
tia. Deinde cum dicit.

*Et propter hoc non est Geometria speculari, quid
contrarium, aut perfectum, aut unum, aut ens, aut
idem, aut diuersum, nisi ex conditione.*

Concludit quoddam corollarium ex predictis di-
cens; quod ex quo ista scientia se extendit ad ens,
& ad ea quae consequuntur ens, ideo speculari
ista consequentia non est alicuius scientiae specia-
lis sicut Geometriae, Geometriae enim non est spe-
culari quid est contrarium; aut perfectum, aut un-
num, aut ens, aut idem, aut diuersum, nisi forte ex
suppositione, in quantum scilicet scientiae parti-
culares supponunt illud, quod determinatum est
à primo Philosopho. Deinde cum dicit.

*Quod quidem igitur unius scientiae est ens in qua-
tum ens speculari, et quae insunt ei in quantum ens,
manifestum. Et quia non solum substantiarum, sed
accidentium eadem est theoria, et dictorum, et de
priori, et posteriore, et de genere, et specie, et toto,
et parte, et talibus aliis.*

Epilogat ea, quae determinata sunt in praede-
dentibus, dicens; quod manifestum est, quod ad
hanc scientiam spectat speculari ens in quantum
ens, & passionis; quae insunt enti in quantum ens:
manifestum est etiam, quod una scientia, scilicet
haec, est consideratiua non solum substantiarum,
sed etiam accidentium: manifestum est etiam, quod
eadem scientia considerat de omnibus istis, scilicet
de priori, & posteriore, de genere, & de spe-
cie, & de toto, & parte, & de aliis similibus.

*Epilogus di-
ctorum.*

C. 3. *Dicendum autem Vtrum unius, aut diuersa scien-
tia, de uocatis in Mathematicis Dignitatibus, et
substantia.*

Postquam ostendit, quod potestas huius scien-
tiae se extendit ad considerationem entis, & eo-
rum, quae consequuntur ens: in parte ista ostendit,
quod potestas huius scientiae se extendit ad
considerationem primorum principiorum; Et duo
facit; quia prius mouet quaestionem, Vtrum, sci-
licet potestas illius scientiae, quae se extendit ad
considerationem substantiarum, se extendat ad
considerationem primorum principiorum; secun-
dò soluit quaestionem ibi. [Palam autem.] Dicit
ergo prius, quod quaestio est, Vtrum unius scien-
tiae, aut diuersae sit considerare de substantia, &
de principiis, quae in scientiis Mathematicis uo-
cantur Dignitates. Notandum est, quod potissimae
demonstrationes sunt in Mathematicis; & id

principia, quae uocantur dignitates magis appro-
priantur scientiis Mathematicis, quam aliis scien-
tiis. Deie cum dicit.

*Palam autem, quia unius est, et eius qui est Phi-
losophi, quae de his perscrutatio. omnibus enim in-
sunt existentibus, sed non generi alicui separatim ab
aliis, et utuntur omnes, quia entis in quantum est ens.
Vnumquodque enim genus est ens. Intantum uero
utuntur, in quantum eis est sufficiens. Hoc autem est
quantum continet genus, de quo demonstrationes
ferunt. Quare quoniam manifestum est, quod in qua-
tum sunt entia, insunt omnibus: hoc enim eis est com-
mune, de ente in quantum est ens cognoscentis, et de
eis est speculario.*

*Rõ est, quo
niã certius
demonstrat;
ipsis princ
pã manifest
stus utunt
tur, resolue
do oes suas
demonstrones
in ista prin
cipia simpli
citer prima.*

Soluit quaestionem motam, cuius solutio est:
B quod unius scientiae, scilicet huius, est considera-
re de substantia, & de dignitatibus: Et duo facit,
quia prius ostendit, quod ad hanc scientiam,
quae considerat de substantia, spectat considera-
re de primis principiis: secundò ostendit, quod
ad hanc scientiam specialiter spectat considera-
re de nobilissimo principio & firmissimo. [Con-
gruit autem maximè.] Prima pars in duas, quia
in prima parte ostendit, quod ad hanc scientiam
spectat considerare de primis principiis: secundò
remouet quendam errorem, quem habuerunt ali-
qui circa principia ibi [Quicumque uero conan-
tur] Prima pars in duas partes, quia prius ostendit,
quod dictum est: secundò concludit quadam
conclusionem ex predictis ibi [Vnde nullus] Pri-

*Metaphy. 8
considerare
prima prin
cipia.*

C prius ergo probat, quod dictum est, & est ratio sua
talis: Quaecumque insunt omnibus entibus, & non
solum alicui generi separatim ab aliis, haec perti-
nent ad considerationem primi Philosophi: pri-
ma principia sunt huiusmodi: quod patet ex hoc,
quod omnes scientiae utuntur eis: quod autem
utuntur eis, patet, quia unumquodque genus sub-
iectum alicuius scientiae recipit praedicationem
entis in quantum ens, ergo ad primum Philoso-
phum spectat considerare prima principia: Licet
autem omnes scientiae utantur primis principiis,
tamen non utuntur eis, ut se extendunt ad omnia
entia, sed quantum sufficit eis secundum conti-
nentiam generis in scientia subiecti. Ex his ma-
nifestum est ergo, quod illius scientiae, quae consi-
derat ens in quantum ens, est speculari prima prin-
cipia. Notandum est, quod intantum se exten-
dunt principia quae fundantur super ens, in quan-
tum se extendit ipsum ens, sicut hoc principium
De quolibet affirmatio, uel negatio, tantum se
extendit, quantum ipsum ens. Et hoc est, quod di-
xit Philosophus in litera; quod quia omnia subie-
cta omnium scientiarum particularium suscipiunt
praedicationem entis; ideo omnes scientiae utun-
tur principiis, quae fundantur super ens: Et sicut
dico de ente; ita dico de omnibus intentionibus
communiibus. nam quantum se extendit totum
& pars, tantum se extendit hoc principium, Om-
ne totum maius est sua parte; & quia totum, &
pars se extendunt ad multas scientias; ideo hoc prin-

*Cuiusque
scientia su-
bictum re-
cipit predi-
cationem en-
tis, in quan-
tum ens.*

D *Talis est am-
bitus princi-
piorum, quae
lis est ambi-
tus entis.*

Metaphysicæ

*Principia
qua se exi-
dunt ad par-
ticulares sci-
entias, non
habent in ali-
qua particu-
lari scien-
tia conside-
rari.*

*Superius in
inferiori nõ
est nisi infe-
rius.*

*Dignitatib.
utitur par-
ticulari sci-
entia circa
ita. hoc est,
ut eis spõ-
sua subiecta
indigat, vel
requirunt:*

*Nõ demon-
stratio non
ex comuni-
bus, sed ex
proprijs est.*

*Sciẽtia par-
ticulares
presuppo-
nunt prima
principia.*

*Explodun-
tur errores
aliquos cir-
ca principi-
pia.*

principium, omne totum est maius sua parte, sc̄ extendit ad multas scientias particulares: Et hæc est ratio, quare hæc principia non possunt considerari in aliqua scientia particulari; quia qua ratione considerarentur in una, considerarentur in alia; & ideo in nulla particulari scientia considerantur, sed in una scientia communi. Notandum est, quod superius in inferiori non est nisi inferius, sicut animal in homine, non est nisi homo; & totum in magnitudine, non est nisi ipsa magnitudo; ita principia communia in inferiori subiecto alicuius scientiæ particularis fiunt sicut inferius; Exempli gratia. De quolibet affirmatio, uel negatio & c. contractum ad diametrum, accipitur secundum modum diametri; dicendo, quod diameter est symiter, uel asymetrũ; ita quod dicit affirmatio, uel negatio in sua communitate, hoc dicitur symetrum, uel asymetrum in tali subiecto. Et hoc est, quod dicit Philosoph. quod hæc scientiæ utuntur his principiis secundum modum subiecti, sicut Geometria utitur affirmatione, & negatione secundum modum diametri, dicendo; quod diameter est asymeter, uel symeter. Deinde cum dicit.

Vnde nullus particulariter intendendum nititur dicere aliquid de eis, si uera aut non, neque Geometria, neque Arithmeticus. Nisi Physicorum quidam meritò hoc facientes.

Concludit quendam conclusionem ex dictis: & duo facit, quia primò concludit quendam conclusionem: secundò excludit quendam errorem; quod solùm ad scientiam communem spectat ibi, [Soli namque] Dicit primò, quod quia ita est considerare principia communia, ideo nullus artifex particularis nititur aliquid dicere de istis principiis, Vtrum sint uera, uel nõ uera; nec Geometria nec Arithmetica, nec Physica naturalis; & meritò, quia hoc non spectat ad eos. Deinde cum dicit,

Soli namque putantur de tota natura intendere, & de ente. Sed quoniam est adhuc Physico aliquis superior. Vnum enim aliquod genus est natura entis ipsius uniuersalis, & circa substantiam primam theorizantis, idest speculantis, et de his erit perscrutatio. Est autem sophia, idest sapientia quaedam physica, sed non prima.

Excludit quendam errorem: Ad cuius euidenciam notandum est, quod error quorundam Naturalium fuit, quod substantia naturalis esset prima substantia, & primum ens: & ideo scientia naturalis, quæ considerat de substantia: naturali, considerat de tote ente: ex quo etiam sequebatur, quod scientia naturalis est prima scientia, et prima Philosophia: Hunc errorem excludit Philosophus dicens, quod soli Physici, idest naturales dicentes de substantia naturali, credebant dicere de toto ente; quia dicentes de substantia, credebant dicere de primo ente; sed tamen errabant: quia scientia naturalis non est prima scientia, sed est aliqua prior ea: substantia naturalis est unum ge-

nerus particulare entis uniuersalis, quod ens consideratur a prima Philosophia; cuius primæ Philosophiæ speculatio, & theoria est circa primam substantiam. Vnde scientia naturalis est quedam sophia, & sapientia particularis, & non uniuersalis. Notandum est, quod ad eandem scientiam (sicut dictum est in principio huius libri) spectat determinare illud, quod est prius; prius in aliqua attributione, & analogia; & omnia, quæ sunt infra illam; si ergo substantia naturalis esset primum ens, eadem substantia naturalis, quæ considerat substantiam naturalem, consideraret totum ens; & hoc quia totum haberet attributionem ad substantiam naturalem; Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod Philosophi antiqui naturales intendentes de substantia naturali, credebant intendere de toto ente; & hoc quia credebant, quod substantia naturalis esset primum ens: sed tamen hoc est falsum, quia super substantiam naturalem est ens separatum, ad quod attributionem habet totum ens, & de tali ente separato est prima Philosophia, quam querimus. Deinde cum dicit.

Quicumque uerò conantur dicentium dicere quid de ueritate, quo oportet modò recipere propter ignorantiam analyticorum hoc faciunt. oportet enim de his prænire scientes, sed non audientes querere.

Excludit quendam errorem circa prima principia, qui quidem error est, quod quidam credebant, quod prima principia possent haberi per demonstrationem, & hoc falsum est; Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod quicumque de numero dicentium aliquid de ueritate speculatiua conantur accipere aliquem modum demonstratiuum, quo modo, idest per quem modum reperiantur, & habeantur principia demonstratiua; errant: quod enim hoc faciebat, est ignorantia analyticorum, idest illius partis Logicæ, quæ est analytica, & demonstratiua; prima enim non demonstrantur, sed ad omnem ueritatem; & scientiã oportet præscire ista tanquam per se nota audientes, idest discipuli, qui sunt instruendi per auditum, non debent querere ista principia tanquam quedam ignorata, & tanquam quedam demonstrabilia, sed debet ea supponere sicut per se nota. Deinde cum dicit.

Quoniam igitur Philosophi, & de omni substantia speculantis in quantum congruit, & de omnibus syllogisticis principiis est perscrutari, palam.

Concludit Philosophus conclusionem propriam, dicens; quod manifestum est, quod Philosophi nõ considerant de omni subiecto; nisi in quantum congruit: & etiam manifestum est, quod eius est considerare de syllogisticis principiis. Notandum est ad euidenciam literæ, quod de natura resolutionis est, quod omnis resolutio stat in aliquo primo; si autem resolutio non staret in aliquo primo, processus esset in infinitum in resoluendo, quod est impossibile. Debemus enim intelligere, quod in resolutione demonstratiua est essentialis ordo: ubicunque aliqua essentialiter ordinatur,

*Eiusdẽ sciẽ-
tia est deter-
minare illud, quod est
prius, in ali-
qua analogia, & qua
sunt infra
ipsam.*

TEX. 8.

*Ignorantia
Logicæ est
cã multorum
errorum.*

*Prima prin-
cipia præco-
gnoscenda.*

*Omnis reso-
lutio debet
stare in ali-
quo primo.*

tur ibi est finitas; quicumque ergo dicunt, quod principia demonstrantur, ignorant naturam resolutionis, sicut dicit Philosophus: Si enim principia demonstrarentur, resolverentur ad aliqua priora; & sic non essent prima. Quæremus enim ab illo, qui dicit, quod principia demonstrantur, utrum demonstrantur per priora, an per posteriora: si per priora, ergo resolvable ad aliqua priora: & sic non sunt prima principia: si per posteriora, ergo circulus est in demonstrando; quia priora demonstrantur per posteriora.

1. Post. 21.
22. et inde.

Questio.

Quæret quis, Vtrum primus Philosophus consideret prima principia? Videtur quod non, quia prima principia in nulla scientia communi, nec in speciali possunt demonstrari, quia indemonstrabilia sunt: ergo nec considerari. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, quod hæc scientia considerat prima principia, sicut dicit Philosophus. Ad cuius intellectum notandum est, quod prima principia uocantur hæc, quæ fundantur super terminos communes; & quia hæc scientia considerat terminos communes, & nulla scientia particularis; ideo hæc scientia considerat hæc principia: Est enim sciendum, quod quædam propositiones sunt, in quibus prædicatum est de essentia subiecti; sed tamen quia fundantur super terminos particulares & arctatos, non debent uocari propositiones communes, nec per se notæ; nisi sortè sapientibus; Propositio enim communis uocatur, quæ super terminos communes fundatur; cum ergo istæ propositiones fundentur super terminos speciales, non debent uocari communes; Per se notæ autem uocantur, quæ statim per se ipsa sine discursu offeruntur ut notissima omnium intelligenti: propositiones autem fundatæ super terminos particulares, propter latentiam terminorum non sine magno discursu habentur; & sic non possunt uocari per se notæ: Sic ergo propositiones, quæ fundantur super terminos particulares, non possunt dici communes, nec per se notæ: Propositiones autem communes, & communes sunt, & per se notæ; communes quidem quia fundantur super terminos communes; per se notæ autem quia termini communes quasi sunt noti omnibus; De talibus propositionibus demonstrat primus Philosophus non quidem demonstratiuè, quia hoc est impossibile; prima enim non demonstrantur, sed tradendo notitiam terminorum communium: sicut tradendo notitiam totius & partis, quasi tradit notitiam huius principii, omne totum est maius sua parte: & tradendo notitiam entis, quasi tradit notitiam huius principii, De quolibet affirmatio uel negatio. Ad argumentum patet, quia (ut iam dictum est) Philosophus primus non demonstrat ista, sed solum dat notitiam terminorum.

Quæ uocantur prima principia, & cur; & quare per se nota dicantur.

Congruit autem maximè cognoscentem circa unumquodque genus, habere dicere firmissima rei

A principia. Quare & de entibus in quantum sunt entia omnium firmissima. Est autem hic Philosophus ille.

Postquam ostendit, quod hæc scientia determinat de principiis scientificis; hic ostendit, quod hæc scientia considerat de primo & nobilissimo principio: Et tria facit, quia primò ostendit, quod ad hanc scientiam spectat considerare de isto principio, secundò ostendit, quod est istud principium: tertio excludit quosdam errores circa istud principium: Secunda ibi. [Et firmissimum omnium] Tertia ibi [Sunt autem quidam.] Probat ergo primò, quod hæc scientia considerat primum principium & firmissimum: & est ratio sua talis: Scientia, quæ est certissima debet considerare scibile maximum certum, & maximum firmum: sed hæc scientia certissima est, primum autem principium cognoscendi firmissimum est & certissimum, ergo hæc scientia considerat tale principium, uel talia principia. Via hac ratione, patet litera, quæ dicit sic: quod conueniens est, quod illa scientia, quæ est maximè cognoscitiua circa unumquodque genus entis, habeat dicere firmissima rei principia: scientia autem quæ est de entibus in quantum entia, inter omnes scientias, firmissima est, & hæc dicitur prima Philosophia: & sic hæc scientia habet dicere de firmissimis principiis. Deinde cum dicit.

Primum principium simpliciter est metaphysici considerare.

C Et firmissimum omnium principiorum est, contra quod mentiri impossibile est: notissimum enim esse tale est necesse. Nam circa ea, quæ ignorantur decipiuntur omnes. Et non conditionale. quod enim necessarium habere quodcumque entium intelligerem, hoc non conditionale. quod autem cognoscere est necessarium quodcumque cognoscentem, & uenire habenti est necesse.

Ostendit, quod est istud principium firmissimum; & est intentio sua, quod est istud principium, De quolibet affirmatio, uel negatio uera; & facit talem rationem: Principium, quod quærimus, debet habere tres condiciones; debet enim esse firmissimum; secundò debet esse non conditionale; tertio non debet acquiri per demonstrationem: sed hæc condiciones maximè insunt huic principio, De quolibet affirmatio uel negatio: ergo hoc est principium, quod quærimus. Circa hanc rationem sic procedit, quia primò ponit tres condiciones principii: secundò adaptat has condiciones ad hoc principium, De quolibet affirmatio uel negatio, ostendens quod hæc condiciones maximè reperiuntur in isto principio: Secunda ibi, [Quod quidem igitur tale principium.] Ponit ergo primò tres condiciones primi principii: debet enim esse firmissimum, ita quod circa ipsum impossibile sit mentiri, ex hoc autem quod firmissimum est, notissimum est: circa enim illa, quæ ignorantur; facilliter diciuntur homines; & hoc quia non sunt notissima, neque firmissima in sua cognitione:

Conditioes primi principii.

ac:

Metaphysicæ

ne: Secunda conditio huius primi principii, quod non debet esse conditionale, non habitum ex suppositione: cuius ratio est: quia primum principium hic uocatur. i. quod necessarium habetur à quocunque intelligente; talis uerò non est conditio, id est non habetur ex suppositione, & conditione. Tertia conditio huius principii est, ut non acquiratur per demonstrationem, sed alio modo; & hoc quia necessarium est, quod hoc principium sit primum, quod cognoscatur à quocunque cognoscente; tale autem principium cognoscenti & habenti cognitionem, quasi per naturam aduenit; & non per naturam demonstrantium decursum. Notandum est ad euentiam harum trium conditionum, quod natura primi principii est, quod notitia sua non innititur alteri; notitia enim primi principii non potest inniti notitiæ posteriorum; & hoc quia priora posterioribus non inniuntur: nec potest inniti notitiæ priorum; quia primò principio nihil prius: & sic notitia eius nulli innititur: quod autem nulli innititur, firmissimum est & independens: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod primum principium est firmissimum & notissimum; & ideo circa illud nullus potest errare: Et istam conditionem sequitur secunda; ex hoc enim, quod notissimum est, sua notitia non habetur ex suppositione & conditione; quædam enim sunt, quæ non sunt nota in se; & tamen ex quadam conditione supponuntur esse nota; eo modo, quo dicimus, supponamus hoc esse uerum. cum tamen non pateat ueritas eius: tali notitia non est notum primum principium; & hoc quia notissimum est in se. Ex prima item conditione sequitur tertia; nam primum principium eo ipso, quod firmissimum est; non innititur alicui priori; & per consequens non potest demonstrari; quia omnis demonstratio est per priora; & quia non habetur per decursum demonstratiuum, dicitur haberi naturaliter, id est ex uirtute luminis naturalis.

Natura primi principii quæ.

Primo principio nihil prius.

Circa primum principium non committitur error.

Questio.

Tertio de Anima. text. com. 37.

Notitia triplex.

Quæret quis, Vtrum notitia principiorum insit homini à natura? Videtur, quod nõ: quia scdm Philosopho. Anima creata est, sicut tabula nuda, in qua nihil est depictum; ergo in anima non est depicta nec notitia principiorum, nec conclusionum; ergo notitia principiorum non est animæ à natura. Ad oppositum est, quod dictum est in litera, ubi dictum est, quod principia statim aduenerunt animæ à natura. Ad istam quæstionem dicendum est, quod triplex notitia est; notitia in potentia, notitia in habitu, & in actu; Si loquamur de notitia in potentia, sic bene potest concedi, quod notitia in est animæ à natura: ipsam enim animam habere notitiam in potentia, non est aliud, nisi ipsam habere potentiam naturalem, per quam possunt omnia fieri in conceptu: sicut. n. materia habet potentiam naturalem, per quam potest fieri aliquid in effectum; ita anima habet potentiam naturalem, per quam potest fieri in conceptu: Quantum ergo ad talem potentiam, certum est, quod talis

potentia inest animæ à natura; Sed propter talem potentiam non potest dici, quod anima habeat sciam, & notitiam: sicut enim homo in potentia non est homo. ita potentia ens non est ens, nisi per quamdam attributionem & analogiam; ita in potentia sciens, non est sciens, nisi per quamdam attributionem: Si autem loquamur de scientia, & notitia in habitu, uel in actu; sic dicendum est, quod aliter loquendum est de notitia principiorum, & aliter de notitia conclusionum: Si enim illud dicitur à natura, quod non est per acquisitionem, nec ab extrinseco; sic nec notitia principiorum, nec notitia conclusionum est aliqua; & hoc quia Anima creata est sicut tabula rasa, in qua nulla notitia depicta est; sed omnis notitia est ab extrinseco; anima enim intellectiua est in potentia passiuæ: in potentia autem passiuæ nihil est, nisi per ipsum actum; & ideo in anima nulla notitia est, nec in habitu, nec in actu: nisi prius moueatur ab obiecto, quod quidem obiectum habet rationem actiui respectu potentia intellectiua: Si autem illud dicatur à natura, quod naturaliter acquiritur ab extrinseco, sic notitia principiorum dicitur esse à natura: notitia autem conclusionum non. Ad cuius eximiam euentiam diligenter notandum est, quod potentia intellectiua duobus modis potest considerari, uno modo potentia intellectiua consideratur, ut natura: secundo modo, ut ratio: Primo modo potentia intellectiua est apta nata habere notitiam principiorum. notitia enim principiorum naturaliter acquiritur, hoc est acquiritur sine discursu; ad præsentiam enim obiecti per uirtutem luminis naturalis mouetur ab ipso obiecto; in qua quidem motione anima concipit, notitiam terminorum, sicut totius & partis; habita autem notitia totius uel partis & terminorum, uidetur notitia principiorum: sicut istius principii; Omne totum est maius sua parte. Intellectus autem, ut ratio, est aptus natus habere notitiam conclusionum; uocatur enim hæc ratio potentia discursiua: & quia conclusiones habentur & noscuntur per multos discursus: ideo conclusiones dicuntur haberi, & cognosci ab intellectu, ut ratio est, & non ut natura: Sic ergo patet ad quæstionem: quia si naturaliter haberi idem est, quod non per acquisitionem haberi; sic nec notitia principiorum, nec notitia conclusionum est à natura: Si autem naturaliter haberi idem est, quod non rationaliter haberi, sic notitia principiorum naturaliter habetur: quia non habetur per discursum; sed per uirtutem obiecti mouentis in uirtute luminis naturalis. Per hoc patet et argumentum utriusque partis. Primum enim argumentum concludit, quod notitia principiorum non habetur naturaliter, sed per acquisitionem: Secundum autem argumentum pro alia parte concludit, quod principia naturaliter habentur, pro tanto: quia non habentur rationaliter, & per discursum. Deinde cum dicit,

Potentia intellectiua dupliciter.

Quod

TEX. 9.

Quod quidem igitur tale principium omnium sit firmisimum palam. Quid uerò sit illud, post hoc dicamus. Idem enim simul esse, & non esse in eodem, secundum idem, est impossibile, & quæcunque alia determinarem, utique sint determinata ad Logicas difficultates. Hoc autem omnium firmisimum est principium. Habet enim dictam determinationem.

Primum principium qd.

Postquam ostendit, quæ sunt conditiones primi principii; hic ostendit, quòd istud principium primum, cui conueniunt dictæ conditiones, est hoc principium, De quolibet affirmatio, uel negatio: Et duo facit: quia primò ponit conclusionem suam: secundò probat eam, ibi. [Impossibile namque.] Dicit ergo primò, ita dictum est, quod principium primum omnium est firmisimum: post hoc autem dicendum, quod est istud principium, quod est firmum; hoc autem principium est, quòd impossibile est, quòd illud simul sit, & non sit respectu eiusdem, & secundum alias conditiones, quæ requiruntur ad ueram contradictionem; de quibus determinationibus dictum est in difficultatibus Logicalibus: uera enim cõtradictio multas conditiones requirit; quòd autem contradictoria non possint uerificari de eodem, hoc per se notum est: & hoc est principium firmisimum, & primum, quod querimus; habet enim istud principium dictam determinationem, id est habet dictas iam conditiones. Deinde cum dicit.

Vera cõtra dictio hêt multas conditiones.

Impossibile namque quemcunque idem suscipere esse & non esse. Quemadmodum quidem quidam putant dicere Heraclytum. Non enim est necesse, quæ aliquis dicit hoc, & suscipere. Si uerò non contingit simul inesse eidem contraria. Determinentur ergo nobis eadem propositione consueta. Contraria uerò est opinio opinioni, quæ contradictionis palam, quia impossibile simul suscipere eundem esse, & non esse idem. Simul enim habebit contrarias opiniones, qui de hoc est mentitus.

Manifestat, quod dixit: dixit enim, quòd istud principium habet multas conditiones: prædictæ autem conditiones sunt, quòd principium debet esse firmisimum, & notissimum: secundò, quòd non debet esse conditionale: tertio, quòd non possit demonstrari, sed quod habeatur à natura. Duo ergo facit: quia primò probat, quod hoc principium firmisimum & notissimum est. secundò manifestat, quòd non demonstratur, sed est principium omnium demonstrationum: Secundum ibi. [Quapropter.] De secunda autem conditione non facit mentionem: & hoc quia satis habetur, habitis his duabus. Dicit ergo, quòd hoc principium firmisimum est hoc; Quod impossibile est idem esse & non esse: quemadmodum dixit Heraclytus, sicut imponitur sibi: & etiam notissimum est, quòd nullus potest illud ignorare; si Heraclytus dixit ore, quòd contradictoria possent uerificari; tamen hoc non potuit extimare in mente: hoc enim principium ita notum est, quod

Heraclytus aliud in uoce, aliud in corde.

A mente negari non potest; si enim contingeret, quod contradictoria possent inesse eidem; & contraria contingunt simul eidem in esse; hoc ostendetur à nobis, & determinabitur quadam propositione consueta, & in Logicis terminata: ostensum est enim in fine Peri Hermenias, quòd opiniones sunt contrariæ primò & per se, quæ sunt contradictionis, & non quæ sunt contrariorum; non enim sunt cõtrariæ opiniones primò, & per se: si unus opinatur, quòd fortes est albus; & alius, quòd fortes est niger: Sed sunt contrariæ opiniones primò, & per se; si unus opinatur, quòd fortes est albus; & alius, quòd fortes non est albus: Si igitur simul quis opinetur duo contradictoria esse uera, opinando simul idem esse, & non esse; simul opinabitur contraria, quod est impossibile; qui enim hoc dicit, mentitur: quia non potest opinari hoc mente, licet hoc dicat ore. Deinde d.

Opinio. contraria quæ.

B Quapropter omnes demonstrationes in hanc re ducunt ultimam opinionem. Natura namque principium, & aliarum dignitatum, hæc omnium.

Ostendit, quomodo alia conditio conuenit huic principio, scilicet, quòd non demonstratur, sed est radix omnium demonstrationum; Et hoc est, quod dicit, quia firmum est hoc principium, & notissimum: ideo omnes demonstrationes reducuntur ad hoc primum principium, tanquam in quandam primam propositionem, & radicem omnium propositionum: hoc enim principium est radix omnium principiorum, & omnium dignitatum.

Primum principium radix omnium principiorum et dignitatum.

C Quereret quis, Vtrum sit uerum, quod dicit Philosophus, quòd hoc principium sit radix omnium principiorum, & omnium propositionum? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd duplex est operatio intellectus. Prima est, qua intelligit ipsum quod quid est: & hæc operatio uocatur simplicium intelligentia: Alia est operatio intellectus, qua componit, & diuidit; & in utraque operatione est aliquod primum, quod, scilicet cadit sub prima apprehensione intellectus: illud, quod est primum in prima operatione, est ens; nihil enim potest concipi simplici intelligentia, nisi concipiatur ens; & hoc quia entitas se profundat infra omnes cõceptus; primum autem infra operationem intellectus est hoc principium, De quolibet affirmatio, uel negatio: & hoc quia hoc principium est fundatum super ens. Vnde sicut ens est primum in prima operatione: ita hoc principium in secunda: in secunda enim operatione intellectus nihil potest intelligi, non intellecto hoc principio: sicut enim totum & pars non potest intelligi, nisi intellecto ente: ita hoc principium, omne totum est maius sua parte, non potest intelligi, nisi intellecto hoc principio firmisimo: Et sic sicut omnes conceptus simplices resoluuntur ad ens; ita omnes cõceptus compositi resoluuntur ad hoc principium.

Questio.

Operatio intellectus duplex.

Entitas profundat se infra omnes conceptus.

De quolibet affirmatio, &c. principium, ad quod cetera resoluuntur.

D Sunt autem quidam, qui (ut diximus) dicebant cõtingere idem esse, non esse, & existimare ita. Vtrum

C. 4.

Metaphysicæ

tur autem ratione hac multi eorum, qui de natura. Nos autem nunc accipimus quasi impossibile existente simul esse & non esse, & propter hoc ostendimus quòd firmissimum id principiorum est omnium.

Errores circa primum principium

Postquam posuit ordinem primi principij firmissimi, & notissimi; in parte ista ostēdit, quòd quidam errabant circa hoc principium: Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit duos errores circa hoc principium: in secunda parte disputat contra eos, qui falsificabant hoc principium; dicendo quòd contradictoria possunt uerificari de eodem, uel etiam falsificari: ita quòd ambo possunt esse uera, uel esse falsa: ibi [Principia uerò ad omnia talia] Prima in duas, quia primò ostēdit duos errores contra negantes hoc principium: secundò dat modum, secundum quem potest procedi & disputari contra negantes hoc principium, ibi [Est autem demonstrare] Prima pars in duas secundum duos errores, quos tangit. Secunda ibi, [Dignantur autem.] Dicit ergo primò, quòd sunt quidam, qui dicunt, quòd conuenit idem esse, & non esse; ita quòd opinantur, quòd contradictoria possint uerificari de eodem; & hac opinione utuntur multi naturales; sicut patebit infra: nos autem dicimus hoc esse impossibile, idem esse, & non esse: quòd enim contradictoria non uerificentur de eodem, hoc est uerissimum & firmissimum principium, quòd falsificari non potest. Deinde cum dicit.

Primum principium falsificari non potest.

Dignantur autem & hoc demonstrare quidam propter apedeusiam, id est habitudinem & in docilitatem animi ad sciendum. Est enim apedeusia non cognoscere, quorum oportet querere demonstrationem, & quorum non oportet. Totaliter quidem enim omnium esse demonstrationem est impossibile. Nam in infinitum procederet, ut nec ita foret demonstratio. Si uerò quorundam non oportet demonstrationem querere, quod dignantur magis esse tale principium, non habent dicere.

Non omnium est demonstratio.

Ponit secundum errorem circa hoc principium, dicens; quòd quidam uolunt, quòd hoc principium demonstratur, & hoc accidit propter ineruditionem in Logica: Dictum enim est, quòd quaedam demonstrantur, & quaedam non; conclusiones enim demonstrantur, principia uerò non: magna enim ineruditione in Logica est, nescire distinguere inter ea, quæ demonstrantur, & quæ non demonstrantur: non enim omnium uniuersaliter est demonstratio: Si enim omnium esse demonstratio, principiorum esset demonstratio; si autem principiorum esset demonstratio, principiorum essent principia, & sic esset abire in infinitum in principijs, quòd est impossibile: principia ergo non demonstrantur. Si autem quorundam principiorum non est demonstratio, maximè huiusmodi principij non est demonstratio, quòd est radix omnium principiorum, sicut dictum est. Notandum est, quòd duplex est demonstratio ostēsiua, & ad impossibile: prima demonstratione non potest demonstrari hoc principium; & hoc quia omnis talis de-

Demonstratio duplex.

monstratio est per priora, nihil autem est prius hoc principio: Nec etiam potest demonstrari hoc principium demonstratione deducente ad impossibile, & hoc quia si demonstrarentur demonstratione deducente ad impossibile, talis demonstratio deduceret ad aliquid, quòd esset manifestius in sua possibilitate, quàm oppositum huius principij, quòd est impossibile: sicut enim hoc principium est manifestissimum in sua ueritate, ita oppositum illius est manifestum in sua falsitate. Benè ergo dixit Philosophus, quòd hoc principium demonstrari non potest. Deinde cum dicit.

Est autem demonstrare elenchicè et hoc, quia impossibile, si solum aliquid dicit qui dubitat. Si uerò nihil, derisio est querere rationem ad nullam habentem rationem, in quantum non habet rationem. Similis enim planta talis iam est.

Dat modum, per quem potest procedi contra negantes hoc principium: Et duo facit, quia primò ostendit hunc modum: secundò ostendit, quòd hic modus non est demonstratiuus ibi, [Elenchicè autem.] Ad euentiam primi notandum est, quòd elenchus est syllogismus compositus ad contradicendum alicui: hic autem elenchus aliquando procedit ex his, quæ concedit respondens: demonstratiuè ergo non potest procedi contra negantes hoc principium, & hoc quia demonstratiuè procedere est procedere ex prioribus simpliciter: potest autem procedi contra negatorem hoc principium elenchicè, procedendo, scilicet ex illis, quæ supponit ille, qui negat hoc principium: qui enim negat hoc principium, uel nihil dicit uel aliquid, uel nihil supponit, uel aliquid: Si nihil supponit, nec dicit; cum eo non est disputandum, sicut cum planta, & cum arbore: Si autem aliquid concedit, oportet, quòd concedat hoc principium, quia in quocunque concessio conceditur hoc principium; Illud enim quòd conceditur, uel est simplex conceptus, aut compositus: si simplex conceptus habetur propositum; concessio enim simplici conceptu, conceditur ens; quia ens est radix omnium simplicium conceptuum; concessio autem ente, conceditur principium, quòd fundatur super ens. si autem illud, quòd conceditur, est conceptus compositus, habetur etià propositum; quia concessio hoc, conceditur hoc principium: nam hoc principium intelligitur in omni conceptu composito. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit; quòd licet hoc principium non possit demonstrari simpliciter; tamen potest demonstrari elenchicè, & per syllogismum elenchum, qui est ordinatus ad falsificandum opinionem falsam ex aliquibus concessis à respondente; talis enim, qui negaret hoc principium, & dubitat de eo, si aliquid dicit, aliquid concedit, & aliquid significatur per naturam; statim potest sibi ostendi, & quòd impossibile est idem simul esse, & non esse: & quia ad minus in eo, quòd concedit, & quòd terminatè significatur per naturam, uerificatur

Syllogismus elenchus quid.

Demonstratiuè procedere.

Ens est radix omnium simplicium conceptuum.

Ex his haberi potest primum principium aliquatè esse demonstrari, & quòd omnium potest esse quòdammodo demonstratio.

hoc

hoc principium ; quia si hoc principium esset falsum, nihil terminatè concederetur, nec significaretur : si autem iste nihil dicit, nec concedit, fatuum est quærere aliquam rationem contra istum, qui nullam habet rationem: talis enim similis est plantæ, & animali. Deinde cum dicit.

Elenchicè autem demonstrare, dico utique differre & demonstrare. Quia demonstrat quidè, quod in principio. Alterius autem tali existente causa, elenchus utique erit, & non demonstratio.

Dat differentiam inter istum modum, & modum demonstratiuum, dicens, quòd elenchicè demonstrare, & demonstrare simpliciter, uidentur differre. Si quis enim uellet demonstrare hoc principium simpliciter, uidebitur petere principium: Sed quando argumentatio non erit talis, scilicet simpliciter contra negantem hoc principium, erit elenchus quidem, non demonstratio. Notandum est, quòd in omni propositione intelligitur hoc principium, sicut iam dictum est; & ideo hoc principium est prius omni propositione: si ergo aliqua propositio probaret simpliciter, hæc propositio esset prior, & posterior hoc principio; In tali etiam probatione petitur, quod est in principio; quia ista propositio non potest esse uera, nisi per hoc principium, quòd debet probari; cum: omnis ueritas cuiuscunque propositionis ex ipso dependeat: ita quòd secundum hoc, ueritas præmissarum dependeret ex ueritate conclusionum: Simpliciter ergo non potest probari hoc principium: huic autem, uel illi qui negat hoc principium, potest probari ex aliquibus, scilicet quæ concedit, quibus concessis concedet principium. Deinde cum dicit.

Principium uerò ad omnia talia non uelle, aut esse aliquid dicere, aut non esse. Hoc enim forsan utique quis opinabitur, quòd à principio petere. Sed significare quidem aliquid & ipsi, & alii. Hoc enim necesse est si dicat aliquid. Si enim non, cum tali utique non erit sermo, nec ipsi ad seipsum, nec ad alium. Si quis autem hoc dederit, erit demonstratio. Iam enim erit aliquid diffinitum. Sed tamè non demonstrans, sed sustinens. Interimens enim rationem sustinet rationem.

Disputat contra primū errorem, & primo ex nominis significatione.

Incipit disputare contra negantes hoc principium; & duo facit, quia primò disputat contra eos, qui dicunt contradictoria simul esse uera: secundò contra eos, qui dicunt, quòd conuenit ea simul esse falsa, ibi [At uerò nec contradictio.] Prima in duas; quia primò disputat contra eos in communi: secundò ostendit, quòd opinio Pythago. incidit in opiniones ipsorum: Secunda ibi, [Est autem & ab eadem] Prima in octo, secundum octo rationes, quas adducit: Secunda ibi, [Necesse itaque] Tertia ibi, [Omnino uerò destruunt] Quarta ibi, [Amplius si contradictiones] Quinta ibi, [Amplius autè circa omnia] Sexta ibi, [Amplius igitur quomodo] Septima ibi, [Vnde & maximè] Octaua ibi, [Amplius si

qua maximè.] Prima pars in duas, quia primò ponit, quid est illud, per quod oportet procedi contra negantes hoc principium: secundò ponit rationem suam contra eos, ibi [Primū quidem igitur.] Dicit ergo primò, quòd principium, quod debet poni contra negantes hanc dignitatem, nõ est, & supponamus aliquid esse, uel non esse; hoc est quòd supponamus aliquam propositionem affirmatiuam uel negatiuam; & ex illa supposita uelimus probare hoc principium; quia sic esset petere principium, ut iam dictum est; sed est, quòd supponamus, & nomen aliquid exprimat & dicenti, & audienti. Si enim dicens, aliquid dicit, necesse est quòd aliquid terminatum exprimat per nomen; si autem nihil dicit sic non erit cum eo sermo, uel disputatio; nihil enim exprimit, nec sibi, nec alteri: si autem expresserit aliquid per ipsum nomen, iam demonstratio erit contra eum, scilicet negantem hoc principium, ex quo enim aliquid terminatum & diffinitum exprimitur per nomen, iam ab isto nomine exprimitur una pars contradictionis terminata & non alia: Verū est, quòd talis ratio sic ostendens, non erit demonstratio demonstrans hoc principium simpliciter, sed tantum erit ratio sustinens sermonem, dicens, & per sermonem aliquid exprimitur; & per consequens necessariò hoc principium conceditur: qui enim dicit, & nihil significat, negat sermonem, negando autem sermonem, cõcedit sermonem; quia non potest negare loquelam, nisi concedat loquelam. Notandum est, & hoc principium est radix (ut iam dictum est) omnium conceptuum cõplexorum: & ideo omnis conceptus complexus posterior est conceptu huius primi principij: & quia ita est; ideo dixit Philosophus, & ad probationem huius primi principij non debemus supponere aliquid esse, uel non esse; hoc est, non debet supponi aliquis conceptus compositus; quia omnis talis cõceptus posterior est; sed debet supponi, & nomen significet aliquem conceptum simplicem terminatum. Vbi notandum est, & conceptus iste compositus oritur à conceptu simplici entis, uel non entis; quasi ergo dicat Philosophus, si nomen significat conceptum simplicem terminatum; oportet, quòd ita significet quidditatem unius, & non significet oppositā illius; & per consequens contradictoria non uerificabuntur de eodem: ex hoc enim hoc principium uerum est; quia diffinitio, quam significat nomen; ita est unius, quòd non alterius. Deinde cum dicit.

Primū quidè igitur manifestū, quòd hoc quidè t. 10 uerū est, quod significat nomen esse, aut non esse hoc. Quare neque utique omne sic, & non sic se habebit.

Ponit rationem suam: & duo facit, quia ponit rationem suam: secundò manifestat quoddam, quod dixit; ibi [Amplius si homo] Ponit ergo primò rationem suam, & est ratio sua talis: si hoc uerum est, quod suppositum est, & nomen significat aliquid terminatum; manifestum est, quòd ita significat

P ficat

Metaphysicæ

ficat esse, hoc est quidditatem unius, quod nullo modo significat non esse, hoc est oppositum illius quidditatis; & sic aspectus aliquis terminatus erit in rebus; quia ita aspicietur quidditas unius ab aliquo, quod non aspicietur oppositum eius: quare falsum est dicere, quod aliquid sic, & non sic se habeat, sed tantum se habet uno modo, scilicet sic, uel non sic: quasi ergo dicat Philosophus, quia nomina habent terminatos aspectus ad unam quidditatem, & non ad aliam, & ad quidditatem huius, & non oppositi: ideo sequitur, quod contradictoria non sunt simul uera; & quod uerificatur ita unum, quod non uerificatur oppositum eius. Deinde cum dicit.

Amplius si homo significat unum, sit hoc animal bipes. Dico autem unum significare hoc, si hoc est homo. si sit aliquid homo, hoc est hominem esse. Nihil autem differt, nec si plura quis dicat significare, solum autem diffinita. Ponetur. n. utique rationibus alterum nomen. Dico autem ut si non dicat hominem unum significare sed multa; quorum unius quidem una ratio animal bipes. sunt autem et alia plures, sed diffinita numero. Ponetur. n. utique proprium nomen secundum unamquamque rationem si autem non ponatur, sed infinita significare dicat, palam quia non utique erit ratio. Nam non unum significare, nihil significare est. Non significantibus autem nominibus, auferatur adinueniam disputare, secundum ueritatem autem, & ad se ipsum. Nihil enim contingit intelligere, nisi intelligentem unum. si autem contingit, ponatur huic rei nomen.

Manifestat quoddam, quod dixit: dixit enim, quod ad probationem primi principij hoc debet supponi, quod nomen significat aliquid unum, & terminatum: hoc ergo uult hic manifestare: Et duo facit: quia primo hoc manifestat: secundo hanc manifestationem adaptat ad propositum; ostendendo, quod contradictoria non uerificantur de eodem, ibi [Sit itaque] Manifestat ergo, quod nomen significat unum & terminatum, & est ratio talis: Nomen aut significat unum, aut plura: si unum habemus, quod querimus: si autem plura; aut illa plura sunt finita, aut infinita: infinita non possunt esse; quia infinitum ut infinitum significari non potest, infinitum autem concipi non potest: ergo nec significari; unde significare infinitum & indeterminatum nihil est significare: si autem illa, quae significant, plura sunt, & tamen finita, sicut est in nomine æquiuoco; sequitur idem quod prius, quod nomen significet unum: nam ex quo illa significata finita sunt, numerari possunt ab intellectu, & cuilibet illorum significatorum potest imponi unum nomen: Visa hac ratione patet litera, quae dicit: quod si homo, uel aliquid aliud significat unum, sicut animal bipes, habemus propositum nostrum: dico autem unum significare; quia uerificatur una quidditas, & unum esse quidditatum; puta si homo significat aliquid; oportet, quod hoc sit esse hominis, id est esse quidditatum hominis: Si au-

*Infini-
cipi non
est.*

*Quod signifi-
catur, & in-
telligitur est
unum.*

tem dicas, quod nomen significat plura; nihil refert quantum ad propositum nostrum, dummodo illa plura sint finita & terminata, cuius ratio est; quia si rationes significatae ambae sint plures, dum tamen sint determinatae, cuilibet illarum rationum poterit imponi nomen: Exempli gratia, si aliquis dicat, quod homo non significat unam rationem, sed plures, de numero quarum est haec ratio, quae est, animal bipes; dum tamen illae rationes, quae significantur ab homine, non sint infinitae; nihil refert, quia cuilibet illarum rationum potest imponi nomen unum. Si autem aliquis cauillando dicat, quod nomen significat plura, & infinita; rationabiliter dicit: nam significare unum & terminatum, nihil est significare: ita quod secundum hoc nomen nihil significabit: Si autem nomina non significant, peribit omnis disputatio, & omnis expressio; disputatio dico, & quae est ad hominem, & quae est secundum ueritatem; nam quod non intelligitur, non significatur, quod autem non est unum & terminatum, non intelligitur: & per consequens non significatur. Si autem illud, quod significatur, conuenit intelligi; poterit illi tali rei significatae imponi nomen. Notandum est, quod in omni disputatione ita exprimitur determinatum unum, quod non aliud: quando enim uerfatur disputatio inter opponentem & respondentem; oportet, quod conceptus expressus ab opponente, uel a respondente, sit determinatus & finitus. hoc non esset, nisi nomina essent significatiua terminatorum conceptuum: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod si nomina non significant terminatos conceptus, peribit omnis disputatio. Deinde cum dicit.

*Quod non in-
telligitur,
non signifi-
catur.*

Sit itaque sicut a principio dictum est significas aliquid nomen, & significas unum: nec sic contingit hominem esse significare non esse hominem: si homo significat non solum de uno, sed & unum: non enim hoc dignamur unum significare quod de uno quonia sic: itaque musicus, & album, & homo unum significarent. Quare unum omnia erunt synonyma: namque & non erunt esse & non esse idem, nisi secundum æquiuocationem; ut si quem nos hominem uocamus. Dubitatum uero non hoc est, si contingit simul idem esse & non esse hominem secundum nomen, sed secundum rem. Si autem non significet alterum homo, & non homo; palam quia non esse hominem non erit diuersum ab esse hominem: quare erit hominem esse non hominem esse; unum enim erunt: hoc enim significat etiam unum, ut uestimentum & indumentum; si ratio una. Si uero erunt unum, & unum significat hominem esse, & non hominem, sed ostensum est, quod alterum significat.

TEX. II.

Applicat suam manifestationem ad propositum; & est applicatio talis: si nomen tantum significat unum; ut si nomen significat esse hominis, nullo modo significabit non esse, nisi forte æquiuocè: hic enim appellamus unum, quod

quod est unum secundum rem, & secundum rationem; non quia sit in uno subiecto, eo modo quo dicimus, quod album & musicum sunt unum, quia sunt in uno subiecto: & sic si esse significaretur à nomine, non significabitur altera pars contradictionis, quæ est non esse; & per consequens falsum est, quod contradictoria sint vera, Hoc est ergo, quod dicitur litera: quod si hoc est verum, quod dictum est à principio, quod tantum significat unum & non plura; sequitur, quod nomen cum significet hominis esse, non significat oppositum illius, scilicet non esse hominis: non enim illa dicimus significare unum, quæ sunt in uno: quia si illa significarent unum, quæ sunt in uno; homo, & album, & musicum significarent unum; & per consequens omnia essent unum: quia si album, quia est in homine, sit idem cum homine; eodem modo quia est in lapide, erit idem cum lapide, & sic lapis & homo erunt idem: quia quæcunque uni & eidem, sunt eadem inter se sunt idem; & sic omnia essent synonyma significantia idem secundum rem, & secundum rationem. Sic ergo esse, & non esse non sunt idem; quia ad minus differunt secundum rationem: quia si homo & album, non obstante quod verificentur de eodem, sunt diuersa; multo magis esse & non esse. Si autem non sunt idem, non significabuntur ab uno nomine: nisi forte æquiuocet: ut si aliquis uocet hominem, quod nos uocamus non hominem: significare autem æquiuocet nihil facit ad propositum nostrum: accipimus enim hic significare, quando id quod significatur, est idem secundum rem, & secundum rationem: Homo ergo & non homo diuersa significant: si enim non significant alterum homo & non homo; manifestum est, quod esse hominis erit eius non esse; & secundum rem, & secundum rationem homo & non homo erunt nomina synonyma, quorum res, & ratio significatiua est una; & sic idem significabitur per unum nomen & aliud: cuius contrarium ostensum est. Deinde cum d.

Regula.

Nomen univocum est simpliciter nomen univ.

TEX. 12.

Neceſſe itaque ſiquidem eſt verum dicere; quia homo animal eſſe bipes. Hoc enim erat, quod ſignificabat homo; ſed ſi hoc neceſſe, non contingit non eſſe hoc ipſum animal bipes. Hoc enim ſignificat neceſſe eſſe, impoſſibile non eſſe hominem: Non igitur contingit ſimul verum eſſe dicere idem hominem eſſe, & non eſſe hominem: Eadem autem ratio & non in eſſe hominem.

Secunda ratio ex neceſſe ſarj nativa.

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: si contradictoria verificantur de eodem, nulla propositio erit necessaria, quia propositio ex hoc est necessaria; quia ita aspiciunt unum, quod non potest aspicere oppositum illius: sicut ista propositio, homo est animal; est necessaria, quia ita aspiciunt animal, quod non potest aspicere oppositum illius. Si autem contradictoria sunt simul vera de eodem, simul affirmatio & negatio aspiciuntur ab eodem: nulla ergo propositio se habebit, quod ita aspiciat unum oppositorum, quod

A non aspiciat aliud, & sic destruitur natura necessarii; & per consequens impossibilis. Circa hanc rationem sic procedit; quia primò probat conclusionem suam (ut iam dictum est) per rationem necessarii: secundò eandem confirmat per naturam oppositionis, ibi [Nam hominem esse & non hominem esse] tertio per naturam in interrogationis ibi, [Si autem hoc non contingit.] Dicit ergo primò, quod necesse est, quod sit verum dicere, quod homo sit animal bipes: animal enim bipes est illud, quod significatur ab homine; quia definitio rei est ratio, quam significat nomen; quasi dicat Philosophus, hæc est necessaria, homo est animal bipes; & hoc quia animal bipes est definitio hominis, significata à nomine hominis: Si autem necesse est hominem esse animal bipes, non conuenit ipsum non esse animal bipes: si. n. necesse est hominem esse animal bipes, impossibile est ipsum non esse animal bipes: natura enim necessarii hoc significat, quod oppositum illius est impossibile; si ergo hoc est necessarium, scilicet hominem esse animal bipes, & oppositum illius est impossibile: igitur non conuenit simul verum dicere idem, simul esse hominem & non hominem; sed si necesse est esse hominem, impossibile est esse non hominem: Et sicut dictum est de homine, quod necessario aspiciat aliquod prædicatum; ita potest dici de non homine; eadem enim ratio est in utroque. Deinde cum dicit.

Definitio rei est ratio, quam significat nomen.

Æquipollensia modales.

C Nam hominem esse, & non hominem esse, alterum significat; si quidem album esse, & hominem esse alterum, multum enim opponitur illud magis, quare significat diuersum. Si autem & album dixerit idem significare, & unum ratione idem dicemus; quod et prius dictum est, quod unum omnia sunt, & non solum opposita.

D Manifestat eandem conclusionem per naturam oppositionis; & est ratio sua talis: Magis opponitur homo & non homo; quam homo & album; sed homo & album non significant idem; licet sint in eodem; ergo multo magis homo & non homo non significant idem. Visi ratione, patet litera, quæ dicit; quod esse hominis & esse non hominis diuersum significat; cum homo & album significant diuersum, multo enim magis opponuntur homo & non homo, quam homo & album. Si ergo homo & album diuersum significant: ergo homo & non homo diuersum significant, ad minus secundum rationem: Si enim diceret aliquis, quod homo & album significant idem secundum rem, & secundum rationem: sequitur (sicut dictum est prius) quod omnia sunt unum, & non solum opposita contradictoriè: si enim homo & album sunt unum, eadem ratione homo & musicum; & per consequens idem erit album & musicum, quod si hoc non contingit, homo & album non sunt idem. Deinde cum dicit.

Confirmatio per naturam oppositionis.

Si autem hoc non contingit, contingit quod dictum est. Si respondeatur ad interrogatum: si autem opponat interroganti simpliciter, & negationes non

P 2 respon-

Metaphysicæ

respondetur ad interrogatum. Nihil enim prohibet idem, & hominem, & album, & alia mille secundum pluralitatem. Attamen interrogante, si uerum est dicere hominem hoc esse, aut non. Respondendum est unum significatum, & non addendum; quia album, & nigrum, & magnum. Et enim impossibili infinita talia accidentia permeare, aut igitur omnia permeantur, aut nullum: Similiter etiam si milies est homo, idem & non homo, non est correspondendum interroganti, si est homo; quia est simul, & non homo; si non, & alia quæcumque acciderunt, sunt correspondentia quæcumque sunt, aut non sunt: si autem hoc non fecerit, non disputat.

Probat eandem conclusionem per naturam interrogationis. Ad cuius euidenciam notandum est, quod de natura interrogationis est, quod ad specialem interrogationem detur specialis responsio, & determinata: si autem contradictoria significarent idem & secundum rem, & secundum rationem, nulla interrogatio esset finita & terminata, nec etiam responsio: Si enim homo & non homo dicerent idem, & secundum rem, & secundum rationem; quicumque interrogaret aliquid de homine, interrogaret & de non homine: & quicumque responderet hominem, responderet non hominem: quod autem interrogationes & responsiones non sint determinatae & definitæ, impossibile est: interrogationes & responsiones sunt de diuersis ad minus secundum rationem. Unde quæcumque aliqua duo differunt secundum rationem: & si sint idem secundum subiectum: non oportet, quod facta interrogatione, uel responsione de uno, fiat interrogatio & responsio de alio: & ideo si homo & non homo sint idem secundum rem, dum tamen differant secundum rationem, non oportet, quod si responderetur homo, quod respondeatur non homo. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit: quod si hoc non contingit, quod dictum est, quod album, & homo sunt idem; contingit quod contradictoria non dicant eandem rem, & hoc necesse est si debet responderi ad interrogatum simpliciter, & determinate, & definite. Si enim aliquo interrogante simpliciter de aliqua parte negationis, puta de affirmatiua; aliquis respondens, cum affirmatiua apponat negatiuam, respondebit determinate & definite ad interrogatum. & si enim homo & non homo sint idem secundum rem, dum tamen sint diuersa secundum rationem, ita debet responderi unum, quod non aliud. Exemplum, nihil prohibet hominem, & album, & alia mille accidentia esse idem, sed tamen quia differunt ratione, si aliquis interrogauerit, Vtrum iste sit homo, uel non homo, Respondendum est tantum unum significatum, puta quod est homo, uel non homo, & non est respondendum, quod est albus, uel niger, uel quod est magnus. si enim aliquod istorum accidentium deberet responde-

eri; quia ratione responderetur unum, & aliud; uel enim omnia respondebuntur, uel nullum: cum ergo accidentia sint infinita, ad eandem interrogationem respondentur infinita; quod est impossibile, quia est impossibile infinita pertransire: Et sicut dictum est de homine, & albo; ita dicendum est de homine, & non homine: & si enim homo & non homo sunt unum secundum rem: dum tamen differant secundum rationem; quando responderetur homo; non oportet, quod respondeatur non homo; nec oportet, quod simul respondeatur homo & non homo; nisi forte oporteret, cum quaeritur de homine, respondere per omnia, quæ accidunt homini; quod est impossibile: quia si sic oporteret fieri, periret omnis disputatio; in omni enim disputatione oportet, quod opponens interroget determinatos & finitos conceptus; & respondens eodem modo debet respondere finite & determinate: si ergo quaestio, uel responsio fieret de infinitis accidentibus, periret omnis disputatio; quia talia accidentia non possunt pertransiri ab intellectu. Deinde cum dicit.

Omnino uerò destruunt, qui hoc dicunt substantiam, & quod quid erat esse. Omnia namque accidere dicere eis est necesse, & uerè hoïem esse, aut animal esse, & non esse: nam si quid fuerit, quod est hominis esse, hoc non erit non hominem esse, aut non esse hominem: & enim hæc sunt negationes huius: Vnum enim erat, quod significabat nomen, & hoc erat alicuius substantia; significare uerò substantiam est, quod non aliud aliquid esse ipsi. Si autem fuerit, quod est esse hominem ipsi, quod non hominem esse, esse hominem aliud erit. Quare dicere eos est necesse, quia nullius talis erit ratio, sed omnia secundum accidens: hoc enim determinata est substantia et accidens, Accidit. n. album homini, quia est albus, sed non quod uerè album.

Ponit tertiam rationem contra negantes principium; & est ratio sua talis: si affirmatio & negatio uerificantur de eodem: sequitur, quod nullo prædicatum erit substantiale, nec de substantia rei: sed omnia erunt accidentalia: sed hoc est impossibile, ergo & principium. Circa hanc rationem sic procedit, quia primò ponit consequentiam; & probat eam: secundò infringit consequens, ad cuius infractionem sequitur destructio antecedentis, scilicet istius, quod affirmatio & negatio uerificantur de eodem: Secunda ibi. [Si uerò omnia:] Ad euidenciam consequentia huius notandum est, quod hæc est differentia inter prædicatum substantiale, & accidentale: quia prædicatum substantiale dicit esse quidditatum subiecti, & habet quandam identitatem cum subiecto: prædicatum autem accidentale non dicit esse quidditatum subiecti: sed est quoddam aliud ab esse subiecti: Est ergo hæc consequentia in hoc, si esse & non esse uerificantur de eodem, omne esse subiecti & quoddam non esse: non esse autem quandam alie-

Non continet infinita pertransire.

TEX. 13.

Tertia ratio ex terminis uel nominis significatione.

Differentia inter prædicatum substantiale & accidentale

alietatem dicit, eo modo quo dicimus, quod album non est esse hominis quidditatiui, sed magis quoddam non esse; quod autem alietatem dicit respectu illius, à quo est aliud, habet naturam accidentis, magis quam substantiæ; ergo secundum hoc esse prædicatum erit accidentale; quia omne prædicatum erit non esse sui subiecti. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit sic: quod illi, qui sic dicunt, scilicet, quod esse & non esse verificantur de eodem; omnino destruunt substantiam, & quod quid erat esse, id est prædicatum substantiale & quidditatiuum: quod autem sic, patet, quia sic dicere est dicere, quod omnia accidentia rei, & habeant quandam alietatem à re; & per consequens non sunt de substantia rei; sic enim dicere est dicere, quod hominis esse est eius non esse; & sic esse eius, & non esse est aliud ab eo: & sic dicere, est dicere, quod animalis esse est eius non esse: & sic est aliud ab eo, & non est substantia eius; substantia enim ita dicit esse, quod non dicit non esse: si ergo esse est aliquid quidditatiuum hominis, nullo modo dicit nec esse non hominem, nec non esse hominem; quamuis hæc duæ negationes sint huius, scilicet hominis; unum enim esse hominis, quod significabatur, & hoc erat substantia alicuius, scilicet hominis, quod quid est esse si erat substantia, nullo modo poterat esse non esse: cuius ratio est: quia significare subiectum, non est significare aliquid, quod sit aliud ab ipso esse: Si autem illud, quod erat uerè esse hominis, erat idem, quod esse non hominis; sicut dicebant isti: sequitur, quod esse hominis sit aliquid aliud ab homine; & per consequens sequitur, quod necesse sit dicere, quod esse tale non sit ratio alicuius subiecti, sed sit accidens rei: & ita omnia prædicata erunt secundum accidens: Hæc est enim determinatio & distinctio inter substantiam, & accidens: quia esse substantiale nihil aliud dicit diuersum à re; esse autem accidentale dicit aliquid aliud diuersum à re, cuius est esse; eo modo, quo dicimus, quod album accidit homini; nõ ita tamen quod uerum esse hominis sit esse album, sed esse album dicit aliquid aliud ab homine. Deinde cum dicit.

TEX. 14.

Si uerò omnia secundum accidens dicantur, nullum erit primum uniuersale. Si autem semper accidens de subiecto aliquo significat prædicationem; in infinitum ergo necesse est ire: sed impossibile.

Ostendit consequens esse impossibile, id est, quod omne prædicatum est accidentale. Ad cuius euidenciam notandum est, quod esse per accidens reducitur ad esse per se; & esse accidens reducitur ad substantiam. Si enim per accidens non reduceretur ad per se, uel si accidens non reduceretur ad substantiam, sed semper accidentis esset accidens, esset abire in infinitum in accidentibus; & hoc quia non esset in aliquo per se. Est ergo ratio Philosophi in hoc: si omne prædicatum est accidentale, & nullum substantiale, accidens nõ reducitur ad per se; si autem ita est, est abire in in-

A finitum in accidentibus; sed hoc est impossibile, ergo & primum. Circa hanc rationem sic procedit; quia primò ponit rationem suam, quæ scilicet est: si omne prædicatum est accidentale, est abire in infinitum: secundò probat, quod in accidentibus non est abire in infinitum, ibi. [Neque enim plura duobus.] Dicit ergo sic, quod si omnia prædicantur secundum accidens, non erit aliud quod prædicatum, quod prædicetur per se & primò; & per consequens non erit aliquid uniuersale primum. Accipitur autem uniuersale primum hic, sicut in Posterioribus, scilicet, quod prædicetur de aliquo per se, & secundum quod ipsum: Quod autem nullum tale sit prædicatum, sed omnia sunt accidentalia, hoc est impossibile; quia si sic est, est abire in infinitum. Deinde cum dicit.

Lib. 1. c. 4.

Neque enim plura duobus complectitur. Accidens enim accidenti non accidit, nisi quia ambo eadem accidunt. Dico autem ut album musico, & homo albo. quia homini ambo accidunt, sed non Socrates musicus. Itaque ambo accidunt alicui alteri. Quoniam igitur hæc quidem ita. illa uerò illo modo dicuntur accidentia, quæcumque sic dicuntur, ut album Socrati, non contingit infinita esse in superius, ut Socrati albo alterum aliquid accidens. Non enim sit unum aliquid ex omnibus, nec itaque albo erit aliquid aliud accidens, ut musicus. Nihil enim magis hoc illi, quam illud huic accidit, & simul determinatum est; quia hæc quidem ita accidunt, hæc autem ut musicus Socrati. quæcumque uerò sic non accidenti accidunt per accidens, sed quæcumque illo modo; quare non omnia secundum accidens dicuntur: erit igitur aliquid etiam ut substantiam significans: si autem hoc ostensum est, quia impossibile est simul prædicari contradictiones.

Ostendit, quod non est abire in infinitum in accidentibus, siue in prædicatis accidentalibus; & est ratio sua talis: prædicatio accidentalis est in duplici differentia: Vno enim modo est prædicatio accidentalis, quando accidens unum accidit subiecto: eo modo, quo dicimus, quod musicum accidit forti: Secundo modo, quando duo accidentia accidunt tertio, sicut musicum & album accidunt Sorti: neque primo modo, neque secundo est abire in infinitum in accidentibus: ergo nullo modo est ibi infinitas. Visa ratione, patet litera, quæ dicit sic: quod prædicatio accidentalis non est nisi duobus modis: unus modus, quando accidens prædicatur de accidente per accidens: & hoc ideo, quia ambo accidunt tertio; sicut album prædicatur de musico; quia ambo accidunt homini: alius modus est, quo accidens prædicatur de subiecto, eo modo, quo dicimus, quod Sortes est musicus, quia musicum accidit Sorti; non quia ambo accidunt alicui alteri: Cum igitur sint duo modi prædicationis per accidens, in neutro modo conuenit prædicationem esse in infinitum: in illo enim, in quo prædicatur accidens de accidente, non contingit infinitum esse

In prædicatione per accidens non est abire in infinitum.

Prædicatio per accidens duplex.

Metaphysicæ

in deorsum; & hoc quia in illo modo prædicandi ambo accidentia accidunt tertio, in quo tertio est status; & sic descendendo de prædicato ad subiectum, contingit stare in subiecto: Sed in illo modo prædicandi per accidens, quo accidens prædicatur de subiecto, dicendo Sortes est albus, non contingit abire in infinitum in superius ascendendo; ita ut dicatur, quod Sorti accidit album; & Sorti albo accidit musicum; & sic usque in infinitum: Hoc enim non posset esse, nisi duobus modis, Vno modo, quod ex albo & Sorte fieret unum; & sic sicut Sortes est subiectum unius albedinis: ita Sortes albus esset subiectum alterius albedinis, siue accidentis; quia ex subiecto & accidente non fitvnum simpliciter; & ideo non potest esse unum subiectum. Alius modus esset, quia sicut Sortes est subiectum albi: ita album est subiectum musici: & hoc non potest esse propter duas rationes; Primò quia non est maior ratio quod album sit subiectum musici, quam quod musicus sit subiectum albi; non enim album naturaliter præcedit musicum, nec musicum album; cum tamen subiectum naturaliter debet præcedere accidens. Secunda ratio est, quia diffinitum & determinatum est, quod iste modus prædicandi per accidens, in quo accidens prædicatur de accidente; est alius ab illo modo, in quo accidens prædicatur de subiecto; sicut musicum de Sorte: in tali autem modo accidens non prædicatur de accidente; sed in illo primo modo: Quasi dicat, si esset abire in infinitum in accidentibus, ita ascendendo accidens prædicaretur de accidente: sed in illo modo accidens prædicatur de subiecto solum; Manifestum est ergo, quod non omnia prædicantur secundum accidens, sed aliqua prædicantur substantialiter: si autem sic est, impossibile est quod contradictoria prædicentur de eodem. Notandum est, quod infinitum in prædicationibus possumus imaginari duobus modis, in deorsum, & in sursum: In deorsum non potest esse infinitas, nec in prima prædicatione per accidens, nec in secunda, cuius ratio una est; quia in prima prædicatione accidens accidit substantiæ; in substantia autem est status; quia substantia non est ens inclinatum; in alia prædicatione duo accidentia accidunt substantiæ, & ibi est status, sicut prius. Similiter nec in prima, nec in secunda potest esse infinitas in ascendendo, ita quod accidens sit subiectum accidentis in infinitum; primò, quia subiectum non est subiectum accidentis: secundò autem quia (ut iam suppositum est) in una prædicatione tantum est unum accidens; Et sic patet plane litera Philosophi.

Infinitum in prædicationibus dupliciter.

Questio.

Accidens esse medium inter subiectum et accidens, dupliciter.

Quereret quis per literam Philosophi: Vtrum accidens possit esse subiectum accidentis? Dicendum est, quod accidens cadere medium inter subiectum & accidens potest intelligi duobus modis: Vno modo, quod cadat medium quantum ad rationem subiiciendi; ita quod unum accidens sit subiectum alterius: & isto modo accidens pro-

prie non est medium; & hoc quia subiectum debet habere rationem fixi; accidens autem non habet rationem fixi: Secundò modo potest intelligi, quod accidens cadat medium quantum ad rationem causandi, ita quod subiectum per hoc sit subiectum unius accidentis, quia est subiectum alterius; sicut corpus recipit colorem mediante superficie: & isto modo accidens potest cadere medium sub ratione causæ, & non subiecti. Ad cuius evidentiam notandum est, quod duo accidentia respicere unum subiectum, hoc potest intelligi duobus modis, Vno modo quod illa accidentia aspiciunt illud subiectum secundum quendam ordinem essentialem, & secundum rationem prioris & posterioris; eo modo quo dicimus, quod quantitas prius aspicit corpus, quam color: & isto modo accidens primum cadit medium inter subiectum & accidens quantum ad rationem causæ; sed non subiecti: Secundo modo quod duo accidentia respiciant unum subiectum accidentaliter; & hoc quia unum non aspicit subiectum mediante alio, nec è conuerso; & in tali modo unum accidens non habet rationem prioris respectu alterius, nec in ratione causæ, nec in ratione subiecti.

Duo accidentia respicere unum subiectum, dupliciter.

F

Amplius si contradictiones simul de eodem ueræ sunt omnes; palam quod omnia unum erunt. Erunt enim idem triremis & murus, & homo; si de omni aliquid aut affirmare aut negare contingit. TEX. 15.

Ponit quartam rationem contra negantes primum principium, & firmissimum; de quo iam dictum est; & est ratio sua talis. Si contradictoria uerificantur simul de eodem, omnia erunt simul unum; sed hoc est impossibile, ergo & primum. Circa hanc autem rationem sic procedit, quia primò ponit consequentiam suam, scilicet si contradictoria sint simul uera; sequitur, quod omnia sunt unum: secundo ostendit, quod hoc inconueniens, scilicet quod omnia sunt unum; sequitur ad opinionem Pithag. & Anaxag. tertio probat consequentiam primam ueram esse: Secunda ibi [Quemadmodum est] Tertia ibi [At uerò dicenda est] Ponit ergo primò consequentiam suam dicens; quod si contradictoria sint simul de eodem, ita quod idem affirmare & negare contingat, sequitur quod omnia sunt unum; ita quod unum est triremis, i. naus habens tres ordines remorum, & murus, & homo. Deinde cum dicit.

H

Quemadmodum est necesse dicentibus rationem Pythagora. Nam alicui si uideatur non triremis homo, palam quia non triremis. Quare et est, si contradictio uera.

Ostendit, quod idem inconueniens, scilicet, quod diuersa sunt unum; sequitur ad opinionem Pythag. & Anaxag. & primò, quod sequitur ad opinionem Pythag. secundo Anaxag. ibi, [Sic itaq;.] Ad evidentiam primi notandum est, quod Pythag. posuit, quod quidquid uideatur alicui est unum; & hoc quia sensus noster est mensura rerum; & non è conuerso: Si autem hæc positio est uera;

Quarta ratio ex rerum distinctione.

uera; sequitur, quod contradictoria sunt simul uera de eodem; sed quia si quidquid uidetur est uerum, si alicui uidetur, quod homo sit triremis, erit triremis: & si alteri uidetur quod non sit, non erit: & sic idem esset triremis & non triremis: & sic secundum hunc modum, secundum positionem Pythago. contradictoria sunt simul uera de eodē: Si autem contradictoria sunt simul uera de eodē; sequitur secundum consequentiā præcedentem, quod omnia sunt unum: ergo ad positionem Pythago. sequitur, quod omnia sunt unum; & hoc est, quod debuit declarari. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit, quod non solum ad positionem præcedentem sequitur, quod omnia sunt unum, sed etiam ad positionem Pythag. Nam secundum positionem ipsius Pythag. si alicui uidetur, quod homo non sit triremis non erit; & etiā quod si alicui alteri uidetur, quod sit, erit: & sic contingit, quod contradictoria sunt uera secundum positionem Pythago. & per consequens, quod omnia sunt unum.

Sic itaque Anaxag. simul res omnes esse, ut nihil uerè sit unum. Indefinitum igitur uidetur dicere, ut putantes dicere ens, de non ente dicunt. Nam potestate ens & non endelechia indefinitum erit.

Ostendit quod idem sequitur ad positionem Anaxag. Ad cuius euidentiā notandum est, quod opinio Anaxag. fuit, quod quodlibet est in quolibet; & hoc quia quodlibet fit ex quolibet: si autem ita est, quod quodlibet est in quolibet, sequitur quod opposita, & per consequens contradictoria uerificentur de eodem; sequitur etiam, quod omnia sunt unum illo confuso, in quo sunt. Decipiatur autem Anaxag. quia non distinguebat inter actum & potentiam: licet enim quodlibet sit in quolibet in potentia, quod est secundum quid; tamen unum non est in alio in actu, quod est esse simpliciter & perfectè. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit: quod Anaxag. accidit dicere res simul esse; ita quod nihil sit uerè distinctū ab illo: & hoc quia quodlibet est in quolibet. Posuit enim quoddam ens confusum & indeterminatum, in quo omnia sunt unum: Decipiuntur autem isti: quia credentes loqui de ente in actu & perfectò, loquuntur de ente in potentia, & nõ de ente in actu. Nam hoc ens, quod ponunt, est indefinitum & indeterminatum; omne autem tale ens est in potentia, & non est endelechia, id est actu. Notandum est, quod esse in aliquo sub esse confuso & indeterminato, est esse secundū quid, & in potentia: quando ergo Anaxag. dicebat, quod quodlibet est in quolibet sub esse confuso; necessariò habebat dicere, quod quodlibet est in quolibet in potentia tantum. Et hoc est, quod dicit Philosoph. quod licet crederet dicere, quod quodlibet est in quolibet actu; tamen ex uerbis suis sequitur, quod quodlibet est in quolibet in potentia tantum. Deinde cum dicit.

At uerò dicenda est ipsis de omni affirmatio & negatio. Inconueniens enim si unicuique sua quidem

negatio inest, qua uerò alterius quidem non inest ei: dico autem ut uerum est dicere, hominem quia non homo, palam quod & non triremis: ergo si affirmatio necesse est & negationem. Si autem existat affirmatio, negatio alia inest magis, quam illa, quæ sua; ergo & si illa inest, inest quæ & ipsius triremis. Si autem hoc, & affirmatio. Hoc ergo contingit hanc dicentibus rationem.

Probat consequentiā iam dictam; scilicet si contradictoria uerificentur de eodem, omnia sunt unum: Et duo facit; quia primò probat, quod omnia affirmatiuè dicta erunt unum: secundò probat, quod secundum istam positionem affirmationes non distinguuntur a suis negationibus in ueritate & falsitate, ibi, [Et quia non est necesse.] Probat ergo quod secundum istam positionem sequitur, quod omnia sunt unum. Ad cuius euidentiā notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta; Primum fundamentum est, quod si affirmatio & negatio eiusdem uerificatur de eodem; affirmatio non distat à sua negatione: Secundum fundamentum est, quod affirmatio cuiuscunque rei magis uidetur distare à negatione sui, quam à negatione cuiuscunque alterius: si autem ita est. scilicet quod affirmatio & negatio eiusdem uerificaretur de eodem, multò magis affirmatio & negatio alterius: cum maior distantia uideatur in prima, quam in secunda: Ex his duobus fundamentis arguit Philosophus sic. Si affirmatio & negatio uerificantur de eodem, per primum fundamentum affirmatio & negatio non distant: ex quo sequitur, quod homo non distat à non homine: si autem non distat à non homine, multò magis non distat à non asino: ergo idem est homo & non asinus: sed si contradictoria sunt simul uera de eodem, quidquid est non asinus, est asinus: si ergo homo est non asinus, ergo homo est asinus, ergo homo & asinus est unum & idem: qua autem ratione homo est asinus, eadem ratione est quodlibet aliud, & sic omnia sunt unum. Visa autem hac ratione, patet litera, quæ dicit: quod dicendum est, quod si de omni uerificatur affirmatio uel negatio, magnum inconueniens est: si de aliquo uerificatur negatio propria, & magis uerificabitur et negatio alterius. Exempiū. Si de homine uerificatur non homo, quæ est negatio propria: magis uerificabitur nõ triremis, quæ est negatio alterius; necesse est. nõ quod de omni uerificetur negatio alterius secundum istam positionem: cuius ratio est; si enim affirmatio alterius uerificatur de ista affirmatione; puta, quod sit uerum dicere, quod homo sit triremis; necesse est & negationem eius uerificari; & hoc quia affirmatio, & negatio uerificantur de eodem: si autem affirmatio alterius nõ uerificatur de aliquo, necesse est ad minùs negationem alterius uerificari de aliquo: si negatio propria uerificatur, ut si uerificatur non homo de homine; uerificabitur multò magis non triremis: si autem negatio uerificatur, sicut non triremis; uerificabitur & affirmatio,

Vide 1.
Phy. 32.

Metaphysicæ

matio, sicut triremis; & sic idem simul erit homo & triremis. Hoc autem est impossibile, quod sequitur ponentes hanc positionem. Deinde cum dicit.

Et quia non est necesse aut dicere, aut negare. Nam si uerum est, quia homo & non homo; palam quia nec homo, nec non homo erit. Nam duorum dua negationes. Si autem una & ex utrisque illa, & una utique erit opposita.

Ostendit, quod secundum istam positionem contingit, quod affirmatio non distinguitur à negatione in ueritate & falsitate; sed utraque erit falsa de eodem: Et est sententia sua ista: si homo & non homo uerificantur de eodem; sequitur, quod nec homo, nec non homo uerificantur: poterit enim esse una propositio composita ex affirmatione & negatione, ut dicatur, quod hic est homo & non homo; hæc autem propositio habet suam oppositam, quæ est ista, quod hic nec est homo, nec homo: si ergo opposita sunt uera de eodem; sequitur quod si hic est homo, & non homo; quod etiam hic nec sit homo, nec non homo:

Hoc est ergo, quod dicitur litera, quod secundum istam positionem non est necesse, aut negare, aut affirmare; hoc est, non est necesse, quod aut affirmatio, aut negatio uerificetur de aliquo, sed utraque de aliquo falsificari potest: Si enim de aliquo est uerum dicere, quod est homo & non homo; de eodem erit uerum dicere, quod nec erit homo, nec non homo: & hoc, quia horum duorum erunt duæ negationes, scilicet nec homo, nec non homo: poterit enim fieri ex his duabus una propositio composita, dicendo quod hic est homo, & non homo; cui opponuntur istæ negationes, scilicet quod hoc non erit homo, nec non homo.

In hac rōne accipit Philosophus affirmatiuam de predicatio infinito tanquā negatiuam; o quia equaliter negatiua de predicato finitō.

TEX. 16.

Amplius autem circa omnia ita se habet, & est album, & non est album, & est ens & non ens: & circa alias dictiones, et negationes modo simili, aut non; sed circa quasdam sic, circa quasdam autem non: & si quidem non circa omnes, hæc utique erunt confessæ.

Quinta rō ex cognitio nis certitudine.

Primo principium negari quadrupliciter contingit.

Ponit quintam rationem contra negantes hoc primum principium. Ad cuius euidenciam notandum est, quod hoc principium primum negare, poterit esse quatuor modis: ita quod negantes hoc principium, se habere poterunt quatuor modis. Primus modus est, quod dicerent; quod affirmatio & negatio uerificantur de aliquibus: ita quod circa illa si affirmatio est uera, & negatio; & è conuerso: circa aliqua uerò non uerificatur affirmatio, & negatio: sed circa illa, si affirmatio est uera, & negatio est falsa; & è conuerso: Secundus modus est, quod affirmatio, & negatio ita se habent, quod de quocunque uerificatur affirmatio, & uerificatur negatio, & non è conuerso; quia non est necesse, quod de quocunque uerificetur affirmatio. Tertius modus est, quod de quocunque uerificatur affirmatio, uerificatur negatio, tamen habet ueritatem coniunctam tantum; ita quod quicunque dicit diuisim, quod homo est albus,

E falsum dicit: & quicunque diuisim dicit, homo non est albus; etiam falsum dicit: sed quicunque dicit coniunctim homo est albus, & homo non est albus; uerum dicit. Quartus modus est, quod affirmatio & negatio uerificantur de eodem, & è conuerso etiam diuisim: ut quicunque dicit diuisim, homo est albus, uerum dicit; & quicunque diuisim dicit; homo non est albus, etiam uerum dicit. In ista ergo parte quatuor facit, quia primum destruit primum modum dicendi: secundò destruit secundum: tertio destruit tertium: quarto destruit quartum: Secunda ibi, [Si uerò circa omnes] Tertia ibi, [Si uerò negando] Quarta ibi, [Similiter autem.] Dicit ergo, quod si affirmatio & negatio uerificantur de eodem; aut ita se habet circa omnia: ita quod idem sit album & non album, & ens & non ens; aut circa quædam sic se habet, & circa quædam non: & si quidem hoc secundum sit uerum, quod affirmatio & negatio possunt uerificari de quibusdam, & de quibusdam non; sequitur quod hoc principium, De quolibet affirmatio uel negatio uera, ad minus in quibusdam est concessum, & firmum; nec falsificari potest: quia (ut dictum est) in quibusdam, ita est uera affirmatio, quod non est uera negatio; & conuerso. Deinde cum dicit.

Si uerò circa omnes, iterum aut de quibuscunque dicere & negare, & de quibuscunque negare & dicere; aut de quibuscunque quidē dicere & negare, sed de quibuscunque negare, non de omnibus dicere. Et si sic, erit aliquid firmiter non ens: & hæc erit firma opinio, & si ipsum non firmum aliquid sit, & notius, notior utique erit dictio quàm opposita negatio.

Destruit modum secundum dicendi; & est ratio sua talis: si secundus modus dicendi uerus est, sequitur quod opinio negatiua firmior est, & notior affirmatiua; quia secundum istum modum, de quo uerificatur affirmatio, uerificatur negatio; & non è conuerso: ita quod negatio firmior est, & purior, quàm affirmatio: sed hoc est impossibile; quia omnis firmitas, & omnis puritas, & notitia negatiuæ oritur ex notitia & firmitate affirmatiuæ: Hoc est ergo, quod dicitur litera: quod si affirmatio & negatio uerificantur de eodem, & hoc circa omnia: aut hoc est; quia de quibuscunque dicitur affirmatio, dicitur & negatio; & non è conuerso; de quibus dicitur negatio, dicitur affirmatio: & si quidem hoc secundo modo hoc fuerit; sequitur quod non ens firmius est, quàm ens; & quod opinio negatiua firmior est, quàm affirmatiua; quod est impossibile: si enim ipsum non esse firmum est, multò magis firmum est ipsum ens esse; & hoc quia affirmatio firmior est & notior, quàm negatio sibi opposita. Unde ad hanc positionem sequitur, quod utraque opinio uera est in se; quia negatio est uera & firma propter affirmationem: si autem negatio est firma, multò magis affirmatio firma est. Deinde cum dicit.

Si uerò negando similiter & quacunque contingit negare dicere, necesse est de his, aut diuidentem

Affirmatio firmior, & notior negatione.

UERNB

nerum dicere, ut quoddam album, & iterum quoddam non album: aut non. Et si quidem non verum diuidentem dicere, non dicet ea, & non erit nihil. Non enim autem quomodo utique pronunciabunt, aut ibunt? & omnia utique erunt unum (ut prius dictum est) & idem erit homo, Deus, & triremis, & ipsorum contradictiones. similiter de unoquoque nihil differret aliud ab alio. Namque si differret, erit hoc verum, & proprium.

Destruit tertium modum dicens; quoddam affirmatio & negatio verificentur de quocunque; hoc potest esse duobus modis, quia aut hoc est uerum diuisum; ita quod qui dicit diuisum, homo est albus, uerum dicit; & similiter qui dicit, homo non est albus; aut solum est uerum coniunctum; ita quod haec copulatiua est uera, quod homo est albus & non est albus: Et si quidem dicatur secundo modo. scilicet quod utraq; tam affirmatio quam negatio, diuisum dicta, est falsa. sed coniunctio utriusque sit uera; sequuntur duo inconuenientia: Primum est, quod quicumque dicit affirmationem tantam, nihil dicit, & nihil pronunciat; quia pronunciat falsum, & non ens; quae pronunciarum non possunt nisi falso: & quicumque dicit negationem diuisum tantum, falsum dicit, & falsum pronunciat; & sic nihil est uerum. Secundum inconueniens, quod sequitur ad istam positionem, est; quod secundum hoc sequitur, quoddam omnia sunt unum, sicut dictum est prius in alia ratione: ita quod idem erit homo, & Deus, & triremis, & ipsorum contradictiones: Quod sic patet; quia si affirmatio & negatio simul & coniunctum dicuntur de unoquoque, nihil differret unum ab alio; quia si differret unum ab alio, puta affirmatio a negatione, & est conuerso; ita esset affirmatio uera, & propria de aliquo, quod non esset negatio propria de illo: sic ergo affirmatio & negatio non differunt: quaecunque autem non differunt, sunt unum; ergo affirmatio & negatio propria unum sunt; si autem negatio propria unum est cum sua affirmatione, multo magis negatio alterius; ita quoddam idem esset homo, & non Deus: si autem idem esset homo, & non Deus: unum esset homo & Deus, quia affirmatio & negatio erant unum: & sic de omnibus aliis: & sic omnia sunt unum. Deinde cum dicit.

Similiter autem si diuidentem contingit uerum esse, accidit quoddam dictum est. Adhuc quia omnes dicent uerum, & omnes mentientur, & idem ipso se ipsum dicere falsum confitetur, simul autem palam quia de nullo est adhuc perscrutatio. Nihil enim dicit: Haec enim est ita, sed ita & non ita: & item haec negat ambo, quia nec ita, nec non ita. Nam si non, iam utique erit aliquid determinatum.

TEX. 17.

Amplius si quando est affirmatio uera, & negatio est falsa, et si haec uera, affirmatio falsa, non erit utique dicere simul idem affirmare et negare uerum, sed forsitan dicet utique aliquis hoc esse, quod a principio positum est.

Destruit quartum modum dicendi, qui est quoddam affirmatio, & negatio sunt uera de quo-

A cunque diuisum dicta, dicens: quoddam si aliquis dicat, quod diuisum dicere affirmationem esse ueram, & etiam diuisum dicere negationem esse ueram; sequuntur multa inconuenientia: Primum est, quod omnia sunt unum, sicut dictum est prius: Secundum est, quoddam omnes dicunt uerum: quia omnis, qui dicit, uel dicit affirmando, uel dicit negando: secundum autem hanc positionem tam affirmatio, quam negatio, quam dicit: est uera. Tertium est, quoddam omnes mentiuntur, quia tunc aliquis mentitur, quando contradictorium illius est uerum: secundum hanc autem positionem quodlibet contradictorium dicti est uerum: ex quo affirmatio & negatio uera sunt. Quartum est, quoddam secundum hanc positionem peribit omnis disputatio, & perscrutatio: non enim potest disputari cum illo, qui nihil concedit: si autem dicens nihil concedit, absolute & determinate non dicit, quoddam est ita tantum, sed dicit quoddam est ita, & non ita: si autem est ita, & non ita: sequitur quoddam non sit ita, nec non ita: sicut patuit ex praecedenti ratione: si hoc non sequeretur, sequeretur quoddam esset aliquod determinatum in rebus, quia aliquid erit ita uerum, quod oppositum suum non erit uerum. Quintum inconueniens est per diffinitionem ueri & falsi: nam diffinitio ueri est, quoddam dicatur esse illud, quod est; & quoddam dicatur non esse, quod non est: & diffinitio falsi est, quoddam dicatur esse, quod non est, & dicatur non esse, quoddam est: ita quoddam secundum has diffinitiones, si affirmatio est uera, negatio est falsa: nam si uerum est dicere esse quoddam est; falsum est dicere non esse, quod est; si negatio est uera, affirmatio erit falsa: nam si uerum est dicere non esse, quod non est; falsum est dicere esse, quod non est: Patet ergo per istam rationem, quoddam non contingit idem simul affirmare & negare; Nisi forte quis dicat, quod in hac ratione petitur principium, quia qui ponit contradictoria simul verificari de eodem; forte negabit hanc diffinitionem ueri & falsi, scilicet quoddam uerum dicit tantum esse, quod est; uel tantum non esse, quod non est; falsum autem dicit non esse, quod est; & esse, quod non est.

D Amplius igitur quomodo aut habere existimat, aut non habere mentitus est, qui autem ambo, uerum dicit? Nam si uerum dicit, quid utique erit, quoddam dicitur, quia talis est entium natura? Si uero non uerum dicit; magis uerum dicit, qui isto modo existimat, iam aequaliter si habebunt entia, et uerum utique erit, & non simul etiam non uerum; Si autem similiter et omnes mentientur, & uera dicunt, nec pronunciantur dum est, nec dicendum est tali; simul enim haec, et non haec dicit. Si autem nihil suscipiat, sed similiter existimat, et non existimat, et quid utique habebit differenter a Plantis?

Ponit sextam rationem contra negantes primum principium & firmissimum. Ad cuius euidenciam notandum est, quoddam ratio Arist. est in hoc; si est aliquid determinatum in rebus, uel determinate uerum in propositionibus; contradictoria

Quinta ratio ex ueritatis conditione.

Metaphysicæ

ctoria non uerificantur de eodem; sed quomodo
cunque ponant isti, aliquid determinatè, ue-
rum est, ergo contradictoria non uerificantur de
eodem: Si enim ponant, quòd affirmatiua est tan-
tùm uera, aliquid est determinatè uerum: Simili-
ter si ponant quòd affirmatio & negatio sunt ue-
ra simul, ad minùs hoc est determinatè uerum;
ita quòd suum contradictorium non est uerum;
ergo ad minùs contradictoria non uerificantur
de eodem. Visa hac sententia, patet litera, quæ di-
cit sic: dictum est, quòd affirmatio & negatio si-
mul uera non sunt; ergo ille, qui suscipit sius
opinatur sic se habere tantùm, quia est tantùm,
uera affirmatio, mentitus est. Similiter ille, qui
opinatur, quòd negatio est tantùm uera, ita quòd,
opinatur non sic se habere rem, quòd sit, uerum,
mentitus est etiam; & hoc quia secundùm istam
positionem solùm ille, qui opinatur sic, & non
sic se habere; ita quòd affirmatio & negatio sunt
simul uera; uerum dicit; sed tamen iste qui sic
opinatur; oportet, quòd dicat aliquid determina-
tè uerum: Si enim iste uerum dicit, & alii non
dicunt uerum, cum uerum sit adæquatio rei & in-
tellectus, si iste uerum dicit, & non alii; oportet
quòd ita sit in rerum natura, sicut iste dicit: Si au-
tem forte aliquis dicat, quòd ille, qui dicit affir-
mationem & negationem simul esse uera, non ue-
rum dicit; sed ille, qui dicit affirmationem tan-
tùm, uel negationem tantùm; adhuc habemus
propositum nostrum, quia si affirmatio est deter-
minatè uera, uel negatio; oportet, quòd entia
habeant se determinatè; ita quòd aliquid sit de-
terminatè in entibus. Si tamen omnes prædi-
cti, qui dicunt alteram partem tantùm, & qui di-
cunt neutram partem esse ueram, simul uerum
dicunt, & mentiuntur; cum tali, qui hoc ponit,
non est disputandum; nec aliquid dicendum, uel
pronunciandum, ut disputetur cū eo: simul enim
iste se dicit dicere uerum, & non dicere uerum:
Cum enim nihil suscipiat determinatum, sed om-
nia simul & semel, existimat, & non existimat, ni-
hil uidetur differre à plantis, immo uidetur esse
in peiori conditione, quàm plantæ; quia Planta
habet determinatas conceptiones, quòd non ha-
bent hi: Notandum est diligenter, quòd ratio
Aristote. fundatur super ueritatis conditionem,
quæ uidetur, quòd sit quædam adæquatio ora-
tionis, siue propositionis, & rei significatæ per
propositionem: Circa autem propositionem ali-
quis potest se habere quatuor modis. Primo mo-
do, quòd dicat tantùm esse ueram: & si sic dici-
tur, habetur propositum; quia si affirmatiua est tan-
tùm uera, aliquid est determinatum in re signifi-
cata per propositionem. Secundo modo, quòd di-
cat, quòd negatiua est tantùm uera: & si sic dici-
tur, habetur propositum, quia aliquid est determi-
natum in re significata per propositionem. Ter-
tio modo aliquis posset dicere, quòd affirmatio
& negatio sunt simul uera, & si sic dicitur, habe-
tur propositum: quia ad minùs hoc est determi-

Planta ha-
bens deter-
minatas cõ-
ceptiones.

E natè uerum, quod est significatum per istud di-
ctum, quòd affirmatio & negatio sunt simul ue-
ra. Quarto modo posset aliquis dicere, quòd qui
cunque aliquid proferunt, nullo modo dicunt de
terminatè uerum, sed simul dicunt determinatè
uerum, & mentiuntur: cum tali autem sic dicen-
te, non est disputandum: quia omnis disputatio re-
quitit determinatos conceptus inter opponentè,
& respondentem. Deinde cum dicit.

TEX. 18.

*Vnde & maxime manifestum est, quia nullus ita
disponitur, nec aliorum, nec dicentium hanc ratio-
nem. Quare namque uadit domum, & non quiescit
putans ire? Nec statim diluculo uadit in puteum,
aut torrentem, si contingat. sed uidetur timens, tam
quam non similiter putans non bonum esse incidere,
& bonum. Palam ergo quia hoc quidem melius exi-
stimat, hoc autem non melius. Si autem hoc in bo-
no, ex non bono necesse est; sic in aliis; et hoc quidè
hominem; hoc autem non hominem; & hoc quidem
dulce, illud uerò non dulce putare est necesse. Non
enim existimant, quando putant melius esse aquam
bibere, & hominem uidere: deinde ea quæ it quam-
uis oportebat, si idem erat, similiter homo, & non
homo. Sed secundùm quòd dictum est, nullus est, qui
non uidetur hæc quidem timens, illa uerò non. Qua-
re sicut uidetur omnes existimat habere simpliciter,
sed non circa omnia, sed circa melius & deterius.*

Ponit sextam rationem contra negantes hoc
principium: Et duo facit, quia primò ponit
istam rationem: secundò remouet quandam re-
sponsum, ibi: Si autem non scientes. Ad eui-
dentiam rationis notandum est, quòd hoc prin-
cipium negantes, negabant determinationem
existimationis: dicebant enim quòd nullus existi-
mans hoc esse tantùm, uel hoc non esse tantùm,
dicit uerum; sed solùm ille dicit uerum, qui existi-
mat hoc esse; Intendit ergo Philosophus in ista
ratione probare, quòd sunt aliquæ determinatæ
existimationes de esse & non esse, & potest esse,
ratio sua talis. Determinatæ electiones, & deter-
minatæ fugæ sequuntur determinatas existima-
tiones; sed in eligentibus & fugientibus sunt
determinatæ electiones, & determinatæ fugæ; er-
go & determinatæ existimationes: si autem de-
terminatæ existimationes sunt, non ergo contra-
dictoria uerificantur de eodem. Visa hac ratio-
ne, patet litera, quæ dicit: quòd manifestum est,
quòd nullus ita disponitur, nec etiam isti, qui di-
cunt istam rationem: nec aliquis de numero ali-
quorum, ut dicat & credat, quòd affirmatio & ne-
gatio sunt simul uera: si enim aliquis crederet, quòd
affirmo & negatio simul uera sunt: credit, quòd idè
sit ire domum, & non ire; si autè credit quòd idem
sit ire domum, & non ire, non est dare rationem,
quare magis uadat, uel non; eo enim ipso quòd
uadit, habet aliquam propriam existimationem
de ipso ire, quòd non habet de ipso non ire. Simi-
liter si idem esset affirmatio & negatio, idem es-
set cadere in puteum, & non cadere, nec magis
tenebitur unum, quàm aliud; cum autem hoc sit
falsum,

Sexta ratio
ex rerum sa-
ga, & ele-
ctione.

falsum, quia cadere in puteum tenebitur tanquā A quoddam non bonum: manifestum quod aliqua propria existimatio habetur de una parte contradictionis, quæ non habetur de alia. Existimatur enim quod non cadere in puteum, siue in torrentem, est bonum, & cadere est malum: si enim cadere in puteum, & non cadere non differunt in bonitate, & malitia: quare statim aliquis non uadit in puteum, sed fugit ipsum? Quasi dicat, non est dare rationem huius, nisi ponatur, quod affirmatio & negatio differunt secundum diuersas existimationes. Sicut autem est de affirmatione & negatione in istis, scilicet quod differunt, ita est in aliis: ita quod aliud sit opinari esse hominem, & aliud non hominem; & aliquid sit opinari esse dulce, & hoc esse non dulce, sicut dictum est: Omnia enim non existimantur ex æquo; si enim existimamus aquam melius bibere, quam non bibere; & hominem uidere, quam non uidere; & hoc quia hoc quærimus, & non illud: certum est, quod aliam existimationem habemus de uno, quam de alio: Si autem idem est homo, & non homo; & affirmatio & negatio; non oportet aliam existimationem habere de uno, quam de alio; cum tamen hoc oportet; quia uidemus quod istud timetur, & illud non timetur; timere autem, & non timere sequitur diuersas existimationes: Omnes ergo existimant, quod altera pars contradictionis est uera simpliciter, scilicet uel affirmatiua tantum, uel negatiua tantum: & si hoc non existimant circa omnia, ad minus hoc existimant circa bonum & malum, & circa melius & deterius: sicut declaratum est. Notandum est, quod fuga & appetitus sequuntur existimationem, sed non sequuntur quamcumque: non enim sequuntur existimationem pure speculatiuam: intellectus enim speculatiuus non mouetur ad prosecutionem, uel fugam, sed sequitur existimationem utilis uel non utilis, proficui uel nociui: Et ideo dicitur, quod intellectus practicus, siue existimatio practica mouet ad prosecutionem & ad fugam. Si ergo existimatio boni & non boni mouet ad prosecutiones & ad fugam, oportet quod secundum differentiam appetitus & fugæ; siue prosecutionis & fugæ sit differentia secundum existimationem: Et hoc est, quod dicit Philosophus in littera, quod si differentia est inter prosecutionem, & fugam; quia hoc persequimur, & hoc fugimus; necesse est, quod differentia sit in existimationibus: ita quod de contradictoriis non habetur eadem existimatio. Deinde cum dicit.

Si autem non scientes, sed opinantes, multo magis curandum utique erit de ueritate: quemadmodum infirmo existenti, quam sano de sanitate. etenim opinans ad scientem, non salubriter disponitur ad ueritatem.

Remouet quandam responsionem contra positionem prædictam: Possit enim aliquis dicere, quod causa, quare aliqui hoc persequuntur, & hoc fugiunt; non est, quod sciant, hoc esse

bonum, & hoc non esse bonum; sed solum quia opinantur hoc esse bonum, & hoc non esse bonum: licet in ueritate idem sit bonum, & non bonum: Istam responsionem remouet Philosophus dicens; quod si isti sunt opinantes, & non scientes; curandum est multum eis, ut acquirant ueritatem. Sic enim se habet opinans ad scientem, sicut se habet infirmus ad sanum: sicut ergo infirmo curandum est, ut habeat sanitatem; sic opinanti curandum est, ut habeat ueritatem. Notandum est, quod si nulla sanitas esset in animalibus, frustra esset exercitium animalium, & cura eorum: ad habendum sanitatem: à simili si nulla esset determinata ueritas in rebus, frustra esset studium & exercitium, quod ordinatur ad acquisitionem ueritatis. Hoc uiso, patet littera Philosophi: eo enim ipso quod opinantes infirmi sunt intellectu, laborare debent, ut acquirant ueritatem, quæ quidem est sanitas intellectus: si autem nulla esset ueritas determinata in rebus, frustra laboraret intellectus: Quasi ergo dicat Philosophus, eo ipso quod opinatio est quædam infirmitas intellectus, eo ipso scientia est quædam sanitas; sed scientia non esset, nisi esset ueritas in rebus determinata; ergo oportet, quod sit aliqua determinata ueritas in rebus, si scientia est, uel opinio. Deinde cum dicit.

Amplius quia si maxime sic se habent omnia, & non sic, sed magis & minus inest in natura entium. Non enim similiter dicemus esse duo paria & tria, neque similiter mentitus est, qui quatuor esse pence, id est quinque opinatus est, & qui mille. Si igitur non similiter, palam quia alter minus, quare magis uerum dicit. Si igitur quod magis affinius, erit utique aliquid uerum, cui affinius quod magis uerum. Et utique si non est, sed iam aliquid est firmitus, & uerius: Et a ratione remoti utique erimus incondita. & prohibente aliquid mente, determinare.

Ponit septimam & ultimam rationem contra negantes primum principium: & est ratio talis: ubicunque est magis & minus uerum; est dare maxime & simpliciter uerum: & ubicunque est magis & minus falsum, est dare aliquod simpliciter uerum, respectu cuius dicitur magis & minus falsum: sed nos uidemus manifeste, quod in natura entium est dare magis & minus uerum, & est dare magis & minus falsum, eo modo quo dicimus, quod ista propositio est magis falsa, quatuor sunt mille, quam ista, quatuor sunt quinque: ergo est dare simpliciter uerum: si autem est dare uerum simpliciter, est dare determinate uerum, quod ita sit uerum, quod non sit falsum: ergo est ueritas determinata in rebus. Visa hac ratione, patet littera, quæ dicit: quod & si secundum istos omnia similiter se babeant, & non habeant; ita quod affirmatio & negatio sint simul uera; tamen magis & minus uerum est in natura entium; similiter magis & minus falsum: Non enim similiter se habet ad ueritatem dicere, quod duo sunt paria, & quod tria sunt paria; nec similiter se habet ad falsum & ad mendacium dicere, quod quatuor sunt quinque,

Septima ratio ex falsitatis comparatione.

Fuga, & appetitus sequitur existimationem.

Metaphysicæ

que, & quatuor sunt mille: manifestū est enim q̄ alter minus mentitur, scilicet qui dicit, quòd quatuor sunt quinque; & alter magis, qui dicit quòd quatuor sunt mille. Si ergo magis & minus uerum est in natura entium; & magis uerum sit q̄ est affinius simpliciter uer; & minus uerum sit, q̄ minus affinius est simpliciter uer: manifestū est, quòd est dare simpliciter uerum & absolute; respectu cuius dicitur magis, & minus uerum; Ex quo habetur, quòd aliquid est uerius, & firmitus, & certius alio: iam enim nihil esset certius alio, nisi esset dare maximè certum, & maximè firmum: Per istas ergo rationes liberati sumus ab opinione incondita, i. non benè temperata.

Questio.

Magis, & minus uerum quid.

Quæreret quis, Vnde sequitur consequentia; si est dare magis & minus uerum, ergo est dare uerum simpliciter? Dicendum est, quòd magis & minus uerum non sunt, nisi quædam participationes ueri; magis enim & minus in formis nō sunt, nisi quædam participationes formarum secundum diuersos gradus: si autem est dare formam secundum participationem, & secundum diuersos gradus participatos; oportet quòd detur forma secundum essentiam & simpliciter talis: Sic ergo arguit Philosophus: si est dare magis & minus uerum, est dare uerum secundum diuersam participationem: sed diuersa participatio ueri arguit primum uerum, quod participatur; hoc est certissimum & firmum uerum. Notandum est tamen ad euidenciam dictorum, quòd aliter est magis & minus in positiuis, & aliter in priuatiuis. In positiuis enim est magis & minus per diuersum accessum ad unum primum: in priuatiuis autem est magis & minus per diuersum recessum ab uno primo. Cum ergo uerum dicat positionem, & falsum priuationem; magis & minus uerum erit per diuersum accessum ad unum primum certissimum, & firmisimum; magis & minus falsum erit per recessum maiorem & minorem ab uno primo. Sicut dicit Philosophus: hæc est minus falsa; quatuor sunt quinque, quàm ista, quatuor sunt mille. Imaginatur enim Philosophus, quòd hæc est firmissima & certissima: quatuor sunt quatuor; sed quia quatuor minus distat à quinque, quàm à mille; ideo ista est minus falsa: quatuor sunt quinque, quàm ista, quatuor sunt mille. Habes autem in dicto Philosophi, quòd priuationes suscipiunt magis & minus: certum est enim, quòd falsum priuationem dicit; & tamen est dare magis & minus falsum: ita tamen, quòd quantum ad actum non uidetur esse hoc magis & minus; nam ita in actu nec forma quinarium est forma quaternarium, sicut nec forma millenarium; sed est ibi magis, & minus quantum ad maiorem & minorem distantiam formarum; quia maiorem distantiam uidentur habere quaternarium & millenarium, quàm quaternarium & quinarium.

Questio.

Quæreret quis ad euidenciam omnium præcedentium, Vtrum hoc principium, Contradictio-

ria non uerificantur de eodem, sit uerissimum & certissimum. Videtur quòd non; & primò uidetur, q̄ non sit uerissimum: Nam uidetur, q̄ contradictoria possint uerificari de eodem; namque scientia & non scientia contradictoria sunt; & tamen uidetur, quòd uerificentur de eodem: uirtus enim est quædam non scientia; si ergo scientia & uirtus uerificantur de eodem, dicendo, q̄ iste est sciens, & uirtuosus; uidetur, q̄ scientia & non scia uerificentur de eodē; & per consequens cōtradictoria. Pariter uē, q̄ hoc principium non sit firmisimum; quia hoc principium datur per modum negationis; omnis autem negatio ortum habet ab affirmatione: cum ergo affirmatio notior sit & firmior negatione, & non esse; uidetur, q̄ aliquid sit firmitus, & notius, & certius hoc principium. Ad oppositum est Philosophus, qui uult, q̄ hoc principium firmisimum est. Ad hanc quæstionem dicendum est, quòd hoc principium uerissimum est, & maximè primum. Duo ergo debent esse; primò q̄ sit uerissimum; secundò q̄ sit maximè primum. Primum patet. Nam illud primum est uerissimum & notissimum, quod conceditur, quocunque concessio; tale autem est hoc principium. nam hoc principium, quocunque concessio, conceditur. nam si aliquid conceditur determinatè, oportet q̄ ita concedatur hoc, q̄ non concedatur contradictorium. Quæremus ergo ab illo, qui negat hoc principium, Vtrum concedat aliquid, uel nihil; si nihil, cum eo non est disputandum: si autem aliquid, aut ita cōcedit hoc, q̄ non concedit contradictorium illius; & si sic habetur propositum: si autem concedendo hoc, concedit contradictorium illius; ergo concedendo hoc, dicit se concedere illud; & sic in quolibet concessio falsificabit seipsum: Istud ergo principium ideo uerissimum, & notissimum est, quia quicunque ipsum negauerit, uel de ipso dubitauerit, seipsum falsificabit: si enim contradictoria sunt uera, simul negabit & non negabit, simul dubitabit & non dubitabit: dicendo ergo se negare, non negabit; & dicendo se dubitare, non dubitabit: Sic ergo patet primum, scilicet, quòd hoc principium est firmisimum & notissimum: Debet ergo declarari secundum, scilicet, quòd hoc principium est maximè primum. hoc autem declarabitur, si ostēdatur, quòd hoc principium est radix omnium demonstrationum, de quo dictum est aliquid supra; sed tamen dicendum est nunc clariùs. Ad huius autem euidenciam diligenter notandum est, quòd quædam sunt principia, quæ intrant demonstrationem secundum substantiam; & quædam sunt, quæ intrant secundum uirtutem: prima principia sunt principia propria, nec possunt uocari dignitates: secunda principia sunt communia, & dignitates uocantur: & hoc quia eorum uirtus ad multas demonstrationes se extendit; sicut uirtus istius principii, Quæcunque uni & eidem sunt æqualia, inter se æqualia sunt, se extendit

Principia ingredientia demonstrationem diuiscia.

tendit ad multas demonstrationes: ad quæ enim potest se extendere æqualitas, potest se extendere uirtus huius principij, quod fundatur super æqualitatem: sic ergo uirtus principiorum communium se extendit ad multas demõstrationes; Quãtõ ergo principium latius est, & fundatur super terminos latiores, & maioris ambitus; tantõ uirtus eius ad plures demonstrationes se extendit; Cũ ergo hoc principium, De quolibet ens, uel non ens sit latissimum; quia fundatur super ens, & non ens; quæ sunt latissimi ambitus; oportet, quod uirtus eius se extendat ad omnes demonstrationes: ita quod sit principium & radix omnium demonstrationum: patet ergo quæstio. Ad primum argumentum potest dici, quod scientia, & nõ scientia benè sunt contradictoria; sed tamen scia & non scientia in tali, puta in uirtuoso, non sunt propriè cõtradiçtoria; & hoc quia negatio arçta tur ad certum subiectum, & ad certam materiã: Vel potest fortè dici, quod scientia & nõ scientia dicta de uirtute, non dicuntur de eodem per modũ abstractionis, sed per modũ formarum denominantium; ita tamen, quod istæ denominationes non sunt ab oppositis contradictoriis; sed sunt à formis disperatis; non scientia enim in uirtute idem est quod uirtus, uel scientia: ergo in uirtute denominare aliquod subiectũ idem est, quod uirtute denominari ipsum: sicut ergo non est impossibile scientiam & uirtutem denominare unum & idem subiectum; ita non est impossibile scientiam & nõ scientiam in uirtute denominare unum & idem subiectum. Ad secundum argumentum dicendum est, quod licet istud principium detur per modum negationis, habet tamen uim affirmatiuæ propositionis: ideo contradictoria non sunt uera; quia quodlibet ens est unicũ sibi ipsi, & indiuisum à se ipso. Ad cuius euidentiã notandum est; quod dictum est supra, quod unum & ens cõuertuntur; tamen unum super ens addit indiuisiõnem, est enim unum, ens indiuisum: Licet ergo hoc principium fundetur super ens; tamen uidetur, quod magis fundetur super ens, ut habet rationem unius; quàm ut habet rationem entis: Nam si unum est, quod est indiuisum in se, & diuisum ab omni alio, id est, quod ita est hoc, quod non est aliud; esse autem hoc, & non aliud, est quod contradictoria non uerificentur de eodem; nam ratio contradictorij est ens, & non ens, siue hoc & non hoc; cum ergo unum includat, quod aliquid sit hoc, & nullo modo sit non hoc, & aliquid aliud; uidetur, quod unum sit radix huius principij.

Solutio ar-
gumen.

A. l. uirtute

A. l. uirtuo
so.

Quæstio.

Quæreret quis; quia dictum est in præcedenti quæstione, quod in demonstrationibus sunt principia propria, & communia, Vtrum etiam in syllogismis Dialecticis sint propriè & principia propria, & communia? Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidentiã notandum est, quod in syllogismis Dialecticis sunt præmissæ propriæ, ex quibus componuntur syllogismi; ut si dicamus, Quidquid po-

A test miles, potest Rex; sed miles potest expugnare castrum, ergo & Rex: hic miles, & Rex, & præmissæ, quæ componuntur ex istis terminis, faciunt principia propria: sed tamen loci Dialectici, qui probant istas præmissas, sunt principia cõia: Si. n. dicatur, quidquid potest miles, potest Rex: hoc probatur per locum à minori: Sicut autè magis, & minus, & similes sunt termini communes; ita locus à maiori, minori, & simili, & sic de aliis, sunt principia communia; quæ se extendere possunt ad multos syllogismos: Sicut ergo dicebamus in demonstrationibus, quod principia communia non intrant demonstrationes, nisi secundum uirtutem: ita dicimus hic, quod principia communia, quæ uocamus syllogismos Dialecticos; nõ intrant syllogismos Dialecticos, nisi secundum uirtutem.

B

Quæreret quis, Vtrum uirtus horũ principiorum communium se extendat ad probandũ formam syllogismi, uel materiam? Dicendum est, quod principia communia sunt in duplici differentia: Quædam enim sunt principia communia, quorũ uertus se extendit ad probandum formam syllogisticam; & ista principia sunt duo, scilicet dici de omni, & de nullo: dici de omni probat formã syllogisticam in syllogismo affirmatiuo, & maxime in prima figura; dici enim de omni uirtuiter continet syllogismum affirmatiuum primæ figuræ: nam dici de omni est, quando nihil est sumere de subiecto maioris propositionis, de quo non dicatur prædicatũ eiusdem: Et ita hoc principium continet maiorem, & minorem, & cõclusionem, & ordinem eorundem: ex hoc enim quod aliquid sumitur sub subiecto maioris propositionis; ex hoc habetur minor propositio, & ordo eius ad maiorem: ex hoc autem, quod prædicatum dicitur de eo, quod sumitur sub subiecto maioris propositionis, ex hoc habetur conclusio & ordo eiusdem ad ambas præmissas. Dici autem de nullo, probat syllogismum negatiuum in prima figura; nam dici de nullo est, quando nihil est sumere sub subiecto, à quo non remoueat prædicatum: ex hoc autem, quod aliquid sumitur sub subiecto habetur minor propositio, & ordo eiusdem ad maiorem: ex hoc autè quod prædicatum remouetur ab eo, quod est suppositũ sub subiecto maioris propositionis, ex hoc habetur conclusio & ordo eiusdem ad præmissas: Sic ergo dici de omni, & dici de nullo sunt principia, à quibus oritur totus ordo syllogisticus; & quia ordo syllogisticus est forma syllogismi, benè dictum est, quod dici de omni, & dici de nullo sunt principia, quorum uirtus se extendit ad formam syllogisticam. Alia sunt principia communia, quorum uirtus se extendit ad materiã syllogismi, id est præmissas, ex quibus componitur syllogismus, sicut ad maiore tantum in se, uel minorem: & hæc principia in demonstratiuis uocantur Dignitates, in aliis autem scientiis ratiocinabilibus uocantur Loci.

C

D

Quæstio.

Principia
cõia dupli-
cia.

Dici de om-
ni quid.

Dici de nul-
lo.

Est autem ab eadem opinione & Pythagore rati-
tio. TEX. 19.

Metaphysicæ

tio, & necesse similiter ipsas ambas aut esse, aut nō esse. Nam si quæ uidentur, omnia sunt uera & apparentia; necesse omnia simul uera & falsa. Multi namque contraria sibi inuicem existimant, & non eadem opinantes, sibi ipsis mentiri putant. Quare necesse idem esse, & non esse.

Redarguit Pythag. de contēp. quid quid uidetur et uerū.

Postquam disputauit in communi contra ponentes, quod contradictoria sunt simul uera: hic specialiter descendit ad opinionem Pythagoræ, quæ opinio descendit in eandem sententiam: ad opinionem enim istius sequitur, quod contradictoria sint simul uera: secundò incipit disputare contra diuersas opiniones, quæ negabant hoc principium, ibi, [Est autem non idem modus.] Prima pars diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quod ad positionem Pythagoræ sequitur, quod contradictoria sint simul uera: secundò ostendit conuersam, scilicet, quod si contradictoria sunt uera, uera erit opin. Pythagoræ, ibi [Est si hoc est, necesse est.] Ad euidentiā primi notandum est, quod opinio Pythagor. fuit, quod quidquid uidetur alicui, est uerum: si autem hæc opinio uera est; sequitur, quod contradictoria sunt simul uera; nam de eadem re ipse sentit affirmatiuam esse ueram; alius autem opinatur negatiuam esse ueram; & sic si quidquid uidetur cuilibet, est uerum; sequitur, quod affirmatiua & negatiua sint simul ueræ; Aliiter etiam sequitur hoc; nam si quidquid uidetur alicui, est uerum; sequitur, quod si aliquis opinatur hoc esse uerum, alius opinatur, quod ipse mentiatur; quod idem erit uerum, & non uerū: uerum quidem; quia huic uidetur, quod sit uerum; non uerum autem, quia alius opinatur, quod mentiatur. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit, quod ratio Pythagor. non recedit à dicta opinione, sed reducitur in eandem: necesse est enim opinionem prædictam, & opinionem Pythagoræ simul esse, & non esse: dicebat enim Pythagor. quod omnia, quæ uidentur alicui, sunt uera; si autem omnia, quæ uidentur alicui, & quæ apparent sunt uera; necesse est, quod omnia sint simul uera & falsa: quod patet, Dicitur primò quidem; quia multi opinantur sibi inuicem, quod contraria sunt simul uera: secundò quia duo non eadem opinantes, putant sibi inuicem mentiri; Si autem ita est, necesse est idem esse, & non esse; fortè quia unus opinatur sic esse, alij autem uidetur, quod ipse mentiatur, opinando sic esse. Deinde cum dicit.

Et si hoc est, necesse putata omnia esse uera; opposita namque inuicem opinantur mentientes, & uerum dicentes; igitur entia si sic se habent, uerū dicunt omnes: Quod quidem igitur ab eodem sunt intellectū utraq; rationes, palam.

Omnis opinio uel cadit super esse, uel non ei.

Ostendit conuersam huius, scilicet quod si contradictoria sunt uera, necesse est, quod quidquid uidetur alicui, sit. Ad cuius euidentiā notandum, quod omnis opinio uel cadit super esse, uel cadit super non esse; uel cadit super af-

firmationem, uel super negationem. Si ergo esse & non esse simul uerificarentur; sequeretur, quod ille, cui uideretur sic esse; opinaretur uerum: & etiam ille, cui non uideretur sic esse, opinaretur uerum. Benè ergo dictum est, quod si contradictoria sunt simul uera, uerificatur opinio Pythagor. scilicet, quod omnis opinio est uera; uel est de esse, uel de non esse. Hoc est ergo, quod dicit litera: quod si hoc est, scilicet quod contradictoria sint simul uera; necesse est omnia putata, id est opinata esse simul uera; uerum enim dicentes & mentientes, opinantur contraria sibi inuicem: si ergo contraria sunt simul uera, omnes sic opinantes, uerum dicent. Manifestum est igitur ex dictis, quod utraq; opinioniones se sequuntur, & ab eodem intellectu procedunt. Deinde cum dicit.

Est autem non idem modus homelia, id est locutionis, uel instructionis ad omnes, Hi namque per suasionem egent, illi ui. Quæ que enim dubitasse existimauerunt, horum bene curabilis ignorantia. Non enim ad orationem, sed ad mentem obuiatio est eorum: Quicumque uerò orationis causa dicunt, horum argumentatio est medela, & eius, quæ in uoce orationis, & eius quæ in nominibus.

Incipit obuiare opinionibus diuersorum, negantium hoc principium: Et duo facit, quia primò ostendit, quod non eodem modo est obuiandum omnibus: secundò hoc dicto, incipit obuiare istis opinionibus, ibi, [Venit autem dubitantibus.] Ad euidentiā primi notandum est, quod aliqui negant istud principium; quia eis occurrerunt aliquæ rationes sophysticæ; ex quibus uidebatur sequi oppositum huius principij; & istis obuiandum est, soluendo eis rationes eorum, quorum ignorantia inciderunt in istum errorem: Aliqui sunt, qui negant hoc principium solum causa orationis, & propter proteruiam quandam; quia contrarium principium non potest demonstrari: & isti cogendi sunt per quandam uiolentiam, deducendo scilicet eos ad oppositum alicuius, quod concedunt: hoc autem fit opponendo, quod per nomen, & per orationem aliquid determinatè significetur; & de isto modo obuiationis facta est mentio superiùs: Oportet ergo, quod nunc obuiemus per alium modum; quasi dicat Philosophus obuiatum est superiùs per unum, scilicet per significationem nominis; nunc autem obuiandum est alio modo, soluendo scilicet rationes, ex quibus deueniunt ad tales errores: Hoc est ergo, quod dicit; quod non idem modus obuiandi est ad omnes; hi namque errantes, indigent persuasionem; ut scilicet ostendatur eis, quod rationes, ex quibus inducebantur ad hos errores; non sunt ueræ: hi autem negant hoc principium ex quadam proteruia; & hi per quandam uim reducendi sunt. Quicumque enim propter aliquam dubitationem, quam scilicet nesciunt soluere, ita existimauerunt, scilicet oppositum huius

Disputat si gillatum contra negantes primo principium.

Negantes primo principium quo explodā.

huius principii : horum ignorantia bene curabilis est . in cura enim istorum non est obuiandum ad rationem , idest positionem in se ; sed est obuiandum ad mentem , idest solui debet dubitatio , propter quam ligatur mens eorum . Quicumque uero negant hoc principium solum causa orationis, & propter proteruiam quandam, nolentes sustinere rationes impossibiles per se; horum cura est redargutio, ut scilicet ducantur ad oppositum alicuius, quod concedunt; quæ quidem redargutio fit supponedo, quod aliquid non men significet, uel ipsa oratio. Deinde d.

Venit autem dubitantibus hæc opinio ex sensibilibus. Quæ quidem eius quod simul contradictiones & contraria existere uidentibus, ex eodem facta contraria. Ergo si non contingit fieri non ens, præfuit similiter res ambo ens: ut & Anaxago. mixtum omne in omni, ait, & Democritus. Etenim inane & plenum similiter secundum quamcunque existere partem, quamuis hoc quidem horum esse non ens, illud uero ens.

Postquam obuiat superius superbis, & proteruis ex significatione nominum, & orationum hic incipit obuiare dubitationibus, q. s. propter aliquam dubitationem deueniunt in hos errores. s. soluendo illas dubitationes. Et diuiditur in duas partes; Primò. n. soluit dubitationes quantum ad illos, qui ponebant contradictoria esse simul uera: quia (ut iam dictum est) etiam ad hanc opin. sequebatur, q. contradictoria essent uera: secundò quantum ad illos, qui ponebant omnia apparentia uera esse, ibi. [Similiter at & quæ circa apparentia.] Prima pars in duas; quia primò ponit rationem, quæ posset mouere quosdam ad ponendum, q. cōtradictoria erunt simul uera: secundò illam soluit, ibi. [Igitur ex his ad suscipiētes.] Ad euidētiā huius notandum est, q. quidam uolentes sustinere opinionem Anaxag. necessarium habebant dicere, q. contraria erant in eodem. dicebat enim Anaxago. q. quodlibet fit ex quolibet; & quia omne, quod fit; præexistit in eo, ex quo fit: oportet, q. quodlibet sit in quolibet: cū ergo contrarium fiat ex contrario, contrariū erit in contrario; & sic contraria sunt simul. Quia ergo hi nesciebant soluere istam rationem, inciderunt in hunc errorem. Et hoc est, quod dicit litera; quod opinio de hoc, quod contradictio verificetur, uenit per modum dubitationis ex sensibilibus, ex quibus apparet generatio, corruptio, & motus. Videbant enim, quod ex uno fiunt contraria, & etiam contrarium fit ex contrario; sed omne, quod fit, fit ex prius existente: quod enim non est, non contingit fieri; cum ex nihilo nihil fiat; si ergo non contingit fieri non ens; sed omne, quod fit, præexistit: oportet, quod si duo contraria fiunt ex eodem, quod præextiterint in illo: sicut quādo ex aqua fit aer, qui est calidus: & terra, quæ est frigida: oportet, quod in aqua præextiterit calidum, & frigidum: & similiter quod unum contrariorum fit ex alio,

A sicut quando calidum fit frigidum; si ex calido fiat frigidum, & quia frigidum est non calidum, idem erit calidum, & non calidum. Per hanc rationem deceptus est Anaxagor. qui dixit, quod omnia miscentur in omnibus: & hoc quia quodlibet fit ex quolibet. Huic etiam opinioni, quod contradictoria sint in eodem: uidetur acquiescisse Democritus: posuit enim uacuum & plenum in qualibet parte corporis coniungi. Cum ergo uacuum sit non ens, & plenum sit ens: oportet, quod poneret, quod ens & non ens essent simul in eodem. Deinde cum dicit.

Igitur ex his ad suscipientes dicemus: quia modo quodam rectè dicunt, & modo quodam ignorant. TEX. 20.

B *Ens enim dupliciter dicitur. Est ergo quomodo contingit fieri aliquid ex non ente. est autem quomodo non: unde & simul idem esse ens, & non ens, sed non secundum idem ens. Potentia namque contingit idem esse contraria, perfectè uero non.*

Obuiat rationi Anaxagor. de qua iam dictum est; & soluit eam; ut ex illa solutione negantes primum principium remoueantur ab errore suo. Et duo facit, secundum quod duobus modis obuiat dictæ rationi: Secunda ibi.

[Amplius autem dignificamus.] Ad euidētiā primi diligenter notandum est, quod quando aliquid fit, præexistit (sicut dicebant isti), quodammodo uerum est; præexistit enim in potentia, & non in actu: dicentes ergo, quod omne, quod fit, fit ex ente; quodammodo dicebant uerum, quia fit ex ente in potentia, non ex ente in actu: sic autem accipiendū fieri, nihil erit ad propositum eorum. Nam quod contraria sint in eodem: ita tamen quod unum contrariorum sit in actu, & reliquum in potentia: non est impossibile: quando ergo contrarium fit ex contrario, unum contrarium est in actu, & reliquum in potentia; si ex frigido fiat calidum, frigidum est in actu, & calidum in potentia: sic autem esse contraria simul, non est impossibile. Est enim diligenter imaginandum, quod esse in actu est esse simpliciter: esse in potentia est esse secundum quid, & per quamdam attributionem ad aliud: quod autem duo contraria sint simpliciter in eodem; est impossibile: sed quando unum sit in actu, & reliquum secundum quid & in potentia, non est impossibile. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit sic: quod contra eos, qui ita existimant, scilicet, quod omne, quod fit, præexistit: & quod omne, quod fit, fit ex ente: dicemus, quod quodammodo bene dicunt, & quodammodo non. nam illud, quod fit, fit ex non ente. quod autem fiat ex non ente, est quidem, ut sic, est autem non. Si enim intelligatur; quod illud, quod fit ex non ente simpliciter fiat, falsum est; (uoco autem non ens simpliciter, quod nec est ens actu, nec potentia.) Si autem intelligatur, q. illud, quod fit, fit ex non ente in actu, in potentia tamē ente: sic uerū est: itaq.

Q 2 aliquo

Soluit dubitationes aliquas.

Opi. Anax.

Opin. Democri.

Pōa duplex subiectina, et obiectina; prima subiectina dicit potentia; secunda obiectum dicit potentia. Primo modo materia est in pōa: Secundo modo ratio non existens est in pōa. Prima potentia opponitur actus formæ. Secunda actus existentia, quæ est ipsa res actualiter existens. Actus, & potentia accipiuntur hic primo modo.

Metaphysicæ

aliquo modo contraria siue contradictoria possunt esse in eodem, sed non secundum idem. Contingit enim, quod idem est ens, & non ens; sed non secundum idem. est enim ens in potentia, & non ens in actu; sicut contingit, quod idem est calidum, & non calidum: calidum quidem in potentia, non calidum autem in actu. Deinde cum dicit.

Amplius autem dignificemus ipsos existimare, & aliam substantiam esse entium, cui nec motus existit, nec corruptio, nec generatio omnino.

Obuiat rationi Anaxag. secundo modo. Ad cuius euidenciam notandum est, quod Anaxag. concludat, quod quodlibet est in quolibet ex ratione ipsius fieri, & moueri: hæc autem ratio non ualebat, nisi fieri & moueri se extenderet ad quodlibet ens. non enim ex ipso fieri sequitur, quod quodlibet sit in quolibet, nisi fieri se extendat ad totum ambitum entis: cum ergo fieri non se extendat ad totum ens; non sequitur ex ipso fieri quodlibet est in quolibet. Et sic potest esse ratio Philosophi talis: fieri, & moueri non se extendunt ad totum ens; quia entia separata a materia immobilia sunt & ingenerabilia; ergo ex fieri, & moueri non potest concludi, quod quodlibet sit in quolibet. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit, quod dignum est, quod isti, scilicet Anaxagor. & sequaces eius existiment, & opinentur aliquam substantiam esse. non enim inest, nec generatio, nec corruptio, nec motus, & de tali substantia non uerum probat Anaxagor. Ex quo enim fieri non est in tali substantia, non poterit concludi ex ipso fieri, quod contraria sunt in tali substantia. Deinde cum dicit.

TEX. 21.

Similiter autem, & quæ circa apparentia ueritas quibusdam ex sensibilibus uenit. uerum enim non pluralitate iudicari putant oportere, nec paucitate. Idem uero his gustantibus dulce uidetur, illis uero amarum. Quare si omnes laborauerint, aut omnes desipuerint, duo autem, uel tres sani sint, aut intellegunt, hos quidem uideri laborare & desipere, alios uero non.

Non omnia apparentia uera sunt.

Postquam obuiavit positioni Anaxagor. ad quam sequebatur, quod contradictoria sunt uera, obuiando rationibus eius. In parte ista obuiat positioni illorum, qui ponebant, quod omnia apparentia erant uera. Et duo facit, quia primò ponit positionem illorum, qui ponebant, apparentia simul esse uera, & etiam positionem illorum, qui ponebant, quod nihil poterat sciri; & hoc quia omnia sunt in motu, & nihil est determinatum in rebus: secundò obuiat predictis positionibus. Secunda ibi, [Nos autem & ad hanc. quæstionem.] Circa primum duo facit, quia primò tangit opinionem illorum, qui ponebant, quod omnia apparentia erant uera: consequenter tangit opinionem illorum, qui ponebant, quod nihil poterat sciri; quia omnia erant in motu, & omnia erant inde-

terminata, ibi. [Huius autem opinionis causa.] Circa primum duo facit: quia primò ponit opinionem ponentium, quod apparentia sunt simul uera: secundò ponit quoddam accidens, quod sequitur ad opinionem illorum, ibi. [Quare & grauisimum accidens est.] Ponit ergo talem rationem, nihil scitur, nec uidetur à nobis, nisi per sensum. sensui autem apparent contraria, & contradictoria: si ergo ea, quæ uidentur, sunt uera: sequitur, quod contraria simul apparentia uera sunt. Circa hanc rationem sic procedit, quia primò ponit secundam propositionem, scilicet quod contradictoria apparent secundum sensum: secundò ponit primam propositionem, scilicet quod nihil apparet nobis, nisi secundum sensum: tertio ponit conclusionem, scilicet quod secundum istam opinionem contraria sunt simul uera, & idem sic & non sic se habebit: Secunda ibi [Omnino uero.] Tertia ibi. [Palàm ergo.] Circa primum duo facit, quia primò ostendit, quomodo contraria apparent eidem, & sunt simul uera, cum quadam solutione, quam improbat: secundò probat, quod contraria apparent secundum sensum, ibi. [Amplius autem.] Primò ergo ponit, quod contraria apparent secundum sensum, dicens: quod ueritas, quæ est circa apparentia, id est opinio, de ueritate apparentium uenit ex ipsis sensibilibus; & hoc quia credebant, quod quicquid sentitur, ita est, sicut sentitur; & quicquid uidetur, ita est, sicut uidetur: cum ergo contraria uideantur, contraria erunt simul uera. Nec ualet solutio aliquorum, qui fortè uolunt dicere, quod illud, quod uidetur pluribus, est uerum; & illud, quod uidetur paucioribus, est falsum: quia iudicium de talibus non accipitur secundum multitudinem, & paucitatem: Si enim iudicium de re fieret secundum multitudinem & paucitatem, sequeretur, quod uerum conuerteretur in falsum, quod patet sic: Si hoc esse dulce, ideo est uerum: quia uidetur his sanis uel sapientibus, qui sunt plures: hoc autem esse amarum, est falsum quia uidetur .i. his infirmis & insipientibus, qui sunt pauciores; sequitur, quod si omnes laborauerint, uel desipiunt, pauci autem sint sani, uel prudentes; quod dicemus hos, scilicet infirmos, uel insipientes esse plures; illos autem, scilicet infirmos, uel insipientes non, sed esse pauciores: Si ergo illud, quod uidetur pluribus, est uerum: ergo illud, quod uidetur infirmis & insipientibus, qui ponuntur plures, est uerum. ex his autem uidetur dulce esse amarum; ergo hoc erit uerum, quod tamen erat falsum, quando uidebatur paucioribus; secundum ergo hanc positionem falsum uertitur in uerum. Notandum est, quod in breui ratio Philosophi est hæc. Si iudicium de uero & falso est secundum multitudinem & paucitatem: ita quod plures iudicentur sapientes, & pauciores iudicentur insipientes; sequitur, quod uerum uertatur in falsum, & falsum reuertatur in uerum; quod est

est impossibile: Quod autem sequatur patet, possibile est enim quod plures sint sani, & pauciores infirmi; iudicent ergo sani de dulci, & etiam infirmi; sani iudicabunt dulce esse dulce, infirmi autem dulce esse amarum: Sed soluunt istam: Standum est iudicio plurium: si autem ita est, dicit Philosophus; sequitur quod id idem, quod est falsum, uertitur in uerum: Nam si plures sint infirmi, & pauciores sani; sequetur, quod iudiciū infirmorum sit uerum, eo quod plures sunt: & sic dulce esse amarum erit uerum, quod tamen erat falsum, quando infirmi erant pauciores. Deinde cum dicit.

Amplius autem multis aliorum animalium contraria uideri & nobis. Et ipsi autem unicuique ad seipsum non eadem secundum sensum semper uideri; quae igitur horum uera aut falsa; non manifestū. Nihil enim magis hac, quam illa uera, sed similiter. Propter quod De moeritus ait, aut nihil esse uerum, aut nobis non manifestum.

Ostendit, & probat, quod contradictoria apparent secundum sensum, dicens, quod contraria apparent secundum sensum primò, quia illud, quod uidetur sapidum boui, uel asino; uidetur homini male saporis: secundò quia idem homo diuersis temporibus diuersimodè iudicat de sensibilibus: quod enim sibi uidetur dulce & sapidū uno tpe; alio tpe uidebitur insipidū & amarū: & sic contraria apparent secundum sensum: Ex quo sequitur, quod cōtraria sunt simul uera, quia quid uidetur, est uerum: si enim unum uidetur uni, & contrarium alteri; non potest assignari ratio, quare hoc dicatur uerum, & hoc non; & quare opinio istius sit uera, & alia non: & ideo oportet, quod ambæ uel sint æquæ ueræ, uel æquæ falsæ. Et ideo dixit Democritus, quod nihil est uerū in rebus; uel si est, non est manifestum nobis, quod sit illud uerum: non enim nobis manifestum est, quæ opinio sit magis uera, quam alia: Est ergo ratio Philosophi in breui; Contraria apparent secundum sensum; cum ergo non sit nobis manifestū, quod cōtrarium sit uerum, & quod sit falsum; quia eadem ratio uidetur de ambobus; uel ambo contraria erunt simul uera, uel ambo falsa. Deinde cum dicit.

Omnino uerò propter existimare prudentians quidem sensum, & hūc autem esse alterationem, quod uidetur secundum sensum, ex necessitate uerum dicitur.

Ponit primam propositionem rationis suæ, quæ fuit, quod omnia quæ uidentur nobis, uel apparent; nō apparent nisi scđm sensum. Ad cuius euidenciam notandum est, quod Philosophus sic arguebat: ea, quæ apparent secundum sensum, cōtraria sunt; cum ergo id; quod uidetur sensui, sit uerum; necesse est, quod contraria sint simul uera: Hanc rationem posset aliquis cauillare dicendo, quod licet contraria uideantur esse uera secundum sensum; non tamen sic uidetur intellectui: & hoc quia iudiciū intellectus repugnat iudi-

cio sensus: sicut sensus iudicat solem esse bipedalem, cuius tamen iudicio contradicit intellectus: Hęc cauillationem remouet Philosophus dicēs, quod secundum opinionem istorum quidquid apparet & uidetur, apparet secundum sensum; et hoc quia ponebant sensum & intellectum esse idem. Duo ergo facit, quia primò ponit, quomodo isti ponebant sensum & intellectum esse idē; & per consequens omne iudiciū sensitiuum esse uerum: quia non est dare aliud iudiciū, quod repugnet iudicio sensuum: secundò confirmat dictam opinionem per dicta quorundam antiquorum ibi [Ex his enim Emped.] Dicit ergo primò, quod isti uniuersaliter opinabantur, quod prudentia, & sapientia, & scientia non essent nisi sensus; non enim ponebant differentiam inter sensum, & intellectum; quidquid autem uidetur sensui, uerum est secundum istos, necessariò: & hoc quia sensus, & cognitio sensitiua fit per quamdam alterationem factam à sensibili in ipso sensu: & sic semper cognitio sensitiua respondet naturæ rei sensibilis, à quo mouetur sensus. Deinde cum dicit.

Ex his enim Empedoc. & Democritus, & aliorum, (ut est uerisimile dicere) unusquisque talibus opinionibus facti sunt rei. Etenim Empedoc. permutantes habitum permutare dicit prudentiam. Ad presens enim consilium augere hominibus, & in aliis dicit. Quia quantum alteri transformati sunt, tantum ipsis & semper sapere altera affuit.

Confirmat prædictam positionem, scilicet quod sensus, & intellectus sit idem; per dicta quorundam Antiquorum: Et tria facit, quia primò ostendit, quomodo Empedocles, & Democritus assentiebant dictæ opinioni: secundò quomodo illi eidem assentiebat Parmenides: tertio quomodo Anaxag. Dicit ergo primò, quod Empedoc. & Democr. & aliorum singuli, ut est uerisimile dicere (Alia litera dicit, ut est consequens dicere) id est sicut coniecturare possumus ex eorum dictis, facti sunt rei talibus opinionibus. Dicit enim Empedoc. quod illi, qui permutant habitum, id est dispositionem corporis, permutant prudentiam, id est intellectum, cuius est prudentia; & sic intellectus sequitur dispositionem corporis: hoc autem non posset esse, nisi intellectus esset sensus. Dicit etiam Empedoc. quod ad præsens, id est secundum præsentiam diuersarum dispositionum in corpore, augetur consilium in hominibus: & sic consilium & intellectus uariantur in hominibus secundum uariationem corporis: quod non posset esse, nisi sensus esset intellectus. Dicit etiam Empedoc. quod quantum alterati sunt homines in corpore, & quantum transformati sunt, quasi alterati facti, tantum istis hominibus fuit & alterum sapere, quasi dicat, secundum alterationem corporis alteratur sapientia in hominibus, & prudentia; ita quod tot prudentiæ, uel tot curæ adueniunt hoībus, quot uariationes in corpore. hoc at non potest esse, nisi intelle-

Sensus plerumque dicitur circa obiecta cōtra & per accidens: Et etiā circa propria obiecta & hoc uel propter obiecta in proportionem, uel propter organi indispōnem.

Opi. Empe. apparent.

Opinio De moeriti cōbtingit; quoniam cognitio nostra oritur ex sensu, iudiciū autem sensus non est determinati uerum; cū non semper uniuersaliter iudicet, & se se habeat.

Metaphysicæ

Tert. c. 4.

Etus sit sensus. Notandum est, quod secundum sententiam Philosophi in Tertio de Anima, Intellectus nec est corpus, nec uirtus in corpore; si autem ista esset, quod intellectus uariaretur secundum uariationem corporis; intellectus uel esset corpus, uel uirtus in corpore: cum ergo non sit corpus, sequetur, quod sit uirtus in corpore; & hoc non potest poni, nisi ponamus, quod intellectus sit idem, quod sensus. Et hoc est, quod uoluit dicere Empedocle. quod cum intellectus sequatur dispositionem corporis, uidetur, quod sit corpus idem, quod sensus. Deinde cum dicitur:

Parmenides uero enunciat eodem modo. Ut n. quicumque habuerunt membrorum complexionem multæ flexionis & hominibus intellectus inest. Idem enim est quod quidem sapit natura membrorum hominibus, & omnibus, & omni. quod enim plus, est intelligentia.

Ponit opinionem Parmenid. ad idem, dicens; quod Parmenid. eodem modo enunciat de rerum ueritate, sicut Emped. dicit enim, quod sicut unusquisque habet dispositionem membrorum ualde circumflexorum, uel (secundum aliam literam) multæ flexionis, intellectus ad est hominibus, quasi dicat, in membris hominum est multa uarietas, & multa circumuolutio, ad hoc quod membrorum dispositio adaptetur ad operationem intellectus: ex quo uult, quod intellectus sequatur dispositionem corporis. hoc autem non est nisi intellectus sit sensus; dicit enim ipse, quod idem est, quod sapit membrorum in hominibus, & omnibus, & omnium: quod enim plus est intelligentia: id est ipse dicit, quod idem est, quod sapit, id est curam habet & prudentiam de membris animalium, & de singulis partibus uniuersi, & de toto uniuerso, & de omnibus hominibus. quod autem plus est in homine, quam in aliis omnibus partibus uniuersi, est quia homo intelligit, quasi dicat, eadem uirtus respectu totius uniuersi dicitur Deus; respectu partium uniuersi dicitur Natura; respectu hominis dicitur Intellectus. Notandum est diligenter, quod dicere eandem uirtutem esse respectu uniuersi, & respectu partium uniuersi, & respectu hominis, falsum est, si intelligatur, quod sit eadem secundum rem: potest tamen esse uerum, si intelligitur, quod sit eadem secundum proportionem. Ita quod intelligatur per istum modum, sicut se habet Deus ad totum uniuersum, & natura ad partes uniuersi; ita se habet quodam modo intellectus ad hominem: quasi dicat Empedocle. uirtus, quæ est in aliis rebus ab homine, intellectus non potest dici. in homine autem illa uirtus, licet sit uirtus sensibilia; tamen potest dici intellectus: quia homo super alia hoc habet, quod uirtus eius intellectus potest dici. Deinde cum dicit.

Anaxag. quoque pronuntiatione recordatur ad quosdam sociorum. Quia talia erant ipsis entia, qualia ubique existimauerunt. Dicunt autem & Homerum hanc habentem, quia fecit Hectorem tanquam

E in extasi fuerit à plaga, iacere aliud sapientem: tanquam sapientes quidem & desipientes, sed non secundum eandem.

Ostendit, quod Anaxago. consentiebat prædictæ positioni, dicens: quod Anaxago. pronuntia do loquebatur ad quosdam socios suos, uel amicos, reducendo eis ad memoriam, quod talia sunt entia, qualia eis uidentur, uel apparent, & qualia existimant: & hoc quia dictis istorum Philosophorum nititur, scilicet, quod ueritas rei sequatur opinionem uidentis. Dicit etiam sic, quod Homerus fuit istius opinionis, unde & facit in sua recitatione Hectorem quasi in extasi iacere, & à plaga sibi illata aliud cogitare, quam prius; & aliud sapere, quam prius: ita quod idem sunt sapientes & desipientes, sed non secundum eandem: erat iste sic iacens insipiens quantum ad illa, quæ sibi tunc uidebantur: qui fuerat tamen prius sapiens, quantum ad ea, quæ sibi prius uidebantur. Notandum est diligenter, quod homo sapiat aliud post plagam illatam, & antea non ita, quod prim fuerit sapiens; & postea insipiens, hoc non potest esse, ut uidebatur his, nisi intellectus sequatur dispositionem corporis, & per consequens intellectus sit sensus. Et ideo dicit Philosophus; quod Homerus uolens probare, quod intellectus sit sensus; faciebat ipsum Hectorem, id est iacere in extasi, aliud sapientem ante illatam plagam, & post. Deinde cum dicit.

Palam ergo, quod si utraque prudentia, & entia simul sic, & non sic se habent.

Postquam posuit, quod illa, quæ apparent sensui, sunt contraria: postquam etiam posuit, quod nihil apparet nobis nisi per sensum: & hoc quia intellectus & sensus sunt idem: concludit ex dictis, quod contraria sunt uera, dicens: quod manifestum est; quod si contraria apparent secundum sensum, utrumque apparentium est prudentia, id est uerum; sequitur, quod utrumque illorum uerum est, & quod contradictoria uerificantur de eodem: ita quod eadem res sic, & non sic se habet. Deinde cum d.

Quare & grauissimum accidens est. Nam si qui maxime contingens uerum uiderunt. Hi autem sunt maxime quærentes ipsam & amantes, tales habent opiniones, & talia enunciant de ueritate. Quomodo non est dignum respuere philosophari conantes? Nam uolantia prosequi, exit utique ueritatem inquirere.

Postquam posuit opinionem istorum, hic ostendit accidens, & inconueniens, quod sequitur ad opinionem illorum, dicens; quod grauissimum accidens est, quod istis sic opinantibus accidit. Nam si illi, qui maxime uiderunt uerum, in quantum potest ab homine uideri, qui etiam maxime quæserunt & amauerunt uerum, tales sententias dixerunt de ueritate, & talia sic fatua enunciauerunt, quomodo non est dignum respuere Philosophiam, & etiam uilipendere omnes conantes philosophari? quasi dicat, immo est dignum, nam secundum

Anax. opi. satis crasse & leuis.

Opi. Homeri ficta.

Opi. Parmenidis satis acuta.

Deus, Natura, Intellectus eadem uirtus.

Epilogus.

secundum opinionem istorum nulla est ueritas determinata in rebus; & hoc quia quælibet res sic, & non sic se habet. si autem ueritas non est in rebus, quærens ueritatem, quærit aliquid, quod non potest haberi; & sicut ille, qui prosequitur uoluntaria, quanto magis ea prosequitur, tanto magis ab eis elongatur; ita erit de quærente ueritatem: quia semper quæret, & nunquam inueniet. Deinde cum dicit.

TEX. 22.

Huius autem opinionis causa est, quia de entibus quidem ueritatem intendebant, entia uero putabant esse sensibilia solum. In his uero multa, quæ in determinatè natura consistit, & quæ entia, sicut diximus. Propter quod decenter quidem dicunt, non uera autem dicunt, Sic enim congruit magis dicere quàm sicut Epicharmus ad Xenophanem.

A. I. Epicharmus.

Ponit opinio, illorum, qui ponebant, quod nihil poterat sciri in rebus: Et diuiditur in duas partes secundum duos motiua, quibus mouebantur isti ad opinandum, quod nihil scitur: Et est ratio talis scientia si est, est de ente certo, & determinato; sed omne ens est indeterminatum, quod patet ex hoc, quia omne ens est sensibile; ens autem sensibile est indeterminatum propter materiam; ergo nullum ens sciri potest. Visâ ratione, patet litera, quæ dicit, & exponitur sic: ita dixerunt isti, quod apparentia sunt simul uera: his autem, qui nihil ponunt sciri, causa est suæ opinionis, quia intendunt inquirere ueritatem de entibus; entia autem omnia sensibilia sunt; in sensibilibus autem multum est de natura infiniti, & de natura indeterminati; & hoc quia in eis est materia, quæ de se non determinatur ad aliquam formam: & ideo natura entis sensibilis sicut mutabilis se habet; & ideo non est determinatæ naturæ: Isti ergo Philosophi sic dicentes, decenter dicunt propter dictam rationem; uerum tamen non dicunt: tamen quia opinio illorum habet aliquam uerisimilitudinem; magis congruit dicere, sicut dicebant, quàm dicere, sicut dicebat Epicharmus ad Xenophanem, qui scilicet ponebat suam positionem sine ratione, & sine probatione, fortè dicens, quod omnia entia sunt immobilia, & necessaria, & hoc dicebat, ut possit scia de rebus haberi. Notandum est, quod isti in positione sua peccabant primò, quia ponebant, quod omne ens est ens sensibile, maioris enim ambitus est ens, quàm ens sensibile. Vnde non sequitur est ens, ergo est ens sensibile, quia est ens intelligibile, licet isti non perpenderent tale ens propter debilitatem sui intellectus. Secundò peccabant, quia ponebant, quod in ente sensibili nihil est determinatum, licet enim materia entis sensibilis in determinatè se habeat ad multas formas: tamen entia sensibilia per formam determinantur ad certum & specificum modum essendi, de quo certo, & specifico modo essendi potest esse scientia. Deinde cum dicit.

Materia de terminatur per formam ad certum modum & gradum existendi, licet de se indeterminata sit.

Amplius autem omnem uidentes hanc motam naturam: de permutante autem nihil unum dici-

A mus, circa uero omnino permutans non contingere uerum dicere: nam ex hac existimatione pullulauit opinio dictorum summa, quæ est dicentium Heraclizare, et qualem Heraclytus habuit. qui tandem opinatus est, nihil oportere dicere, sed digitum mouebat solum; & Heraclytum increpauit dicentem. Bis in eodem flumine non est intrare: ipse enim existimauit nec semel.

Ponit secundum motiuum, uel secundam rationem, per quæ isti mouebantur, Et est ratio talis, omnis scientia est de uero; sed nihil est uerum in rebus, ita quod possimus dicere, hoc est determinatè in rebus, uel hoc non est: & hoc quia omnia sunt in motu & mutatione; ergo nulla scientia potest haberi de rebus. Visâ ratione, patet litera, quæ dicit: quod isti de ista opinione uidentes, quod tota natura sensibilis est in motu; uidentes etiam quod de eo, quod est in motu, nihil uerum potest enunciarî; quia quod est in motu, nec est in termino à quo, nec est in termino ad quem; dixerunt, quod nulla scientia poterat haberi de aliquo: Ex hac opinione pullulauit opinio dictorum philosophorum, summa, uel extrema, id est quæ uenit ad summum, uel extremum hoc, quia dicebāt omnia moueri, hæc autem opinio dicentium heraclizare. i. dicentium se sequi ad opinionem Heraclyti: Hæc enim opinionem habuit Heraclytus, existimauit . n . omnia esse in motu, & ideo ultimò ad hanc dementiam peruenit, quod est opinatus, quod non oportebat aliquid uerbo dicere, sed ad exprimendum quod uolebat, mouebat solum digitum: & hoc ideo, quia credebat, quod ueritas rei, quàm uolebat exprimere, prius transiret, quàm oratio absolueretur: & Heraclytus quendam Aristippum increpauit: (alia litera habet, quod increpauit Heraclytum, hoc est alius increpauit istum) quia dixit, quod non contingit bis eandem rem, puta hominem intrare in eodem fluiuium; falsum est, quia antequam intraret secundò fluiuius iam defluerat; hic autem increpabat eum, quia parum dixerat; ipse autem existimauit, quod nec semel est possibile intrare eundem fluiuium; quia antequam semel intrauit, aqua fluiuii mutatur: & non solum non dixit, quod homo non potest bis loqui de re aliqua, antequam ipsa mutetur; sed etiam nec semel.

Opinio Heraclyti.

D Nos autem & ad hanc rationem dicimus, quia permutans quando permutat, habet quandam ipsius ueram rationem, non existimari esse.

Postquam posuit opiniones dicentium, scilicet quod apparentia omnia erant uera; dicentium etiam quod omnia sunt in motu, & per consequens nihil est determinatum in rebus, de quo posset aliquid sciri, uel enunciari; in parte ista disputat contra dictas opiniones: Et duo facit, quia primò disputat contra opinionem illorum, qui ponebāt, omnia esse in motu, & quod nihil poterat determinatè enunciari de rebus: secundò contra opinionem illorum, qui ponebant omnia apparentia esse simul uera, ostendens quod hoc non est necesse.

Solutio hæc antiquarum, iam dictorum & impugnatur.

Metaphysicæ

necesse. Secunda ibi [De ueritate autem.] Prima in sex partes, secundum quod sex rationes adducit contra illos, qui dicebant, quod nihil est determinatè nerum in rebus; & hoc quia omnia sunt in motu: Secunda ibi [Est autem dubitatio] Tertia ibi, [Sed hæc prætermittentes] Quarta ibi [Amplius autem] Quinta ibi [Amplius autem palàm.] Sexta ibi [Et etiam contingit simul.] Ponit ergo primò primam rationem contra illos, qui ponebant non esse uerè determinatè in rebus. Et est ratio sua talis: quod si omnia sunt in motu, sicut isti ponebant: non potest concludi; ex hoc, quod non sit aliqua ueritas determinata in rebus; sed potest concludi oppositum huius: de moto enim in motu dum mouetur, nec est in termino à quo, nec in termino ad quem, ergo ad minùs hæc ratio potest sciri de, motu falsum est ergo dicere quod si omnia sunt in motu nihil: potest sciri; quia ad minùs hæc determinata ratio sciri potest. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit, quod nos circa hanc quæstionem & opinionem dicemus, quod per mutans quando permutatur, habet aliquam ueram rationem & propriam; quæ potest uerè enunciari, & sciri de eo: quæ quidem ratio est, quod mobile dum mouetur, nec est in termino a quo, nec in termino ad quem; & sic uerè aliquid enunciari potest de mobili: quamuis secundum opinionem istorum nihil existimetur inesse rei, quæ est in motu. Deinde cum dicit.

Est autem dubitatio. Abiiciens enim habet aliquid eius, quod abiicitur; est eius, quod fit iam necesse aliquid esse, omninoque si corrumpitur, existet aliquid ens, & si fit, ex quo fit, & à quo generatur, necesse est esse, & hoc non esse in infinitum.

Ponit secundam rationem, & est ratio sua talis: quod de eo quod est in motu, potest aliquid sciri & enūciari; quod patet sic, licet enim illud, quod est in motu, nec sit simpliciter in termino à quo, nec in termino ad quem, ut dictum est in ratione præcedenti; tamen dici potest, quod partim, & secundum quid est in termino à quo, & partim in termino ad quem; & sic ad minùs hoc sciri potest de eo, quod mouetur. De eo etiam, quod corrumpitur, aliquid sciri potest, quia omne, quod corrumpitur, ens est: non entis enim nõ est corruptio, ergo ad minus hoc potest sciri de corruptibili, quod ens est. Similiter tertio aliquid sciri potest de generabili; quia omne, quod generatur, ex aliquo generatur; ad minus hoc sciri potest de eo. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit, quod isti, qui dixerunt, scilicet quod de re existente in motu, nihil potest sciri: ualde dubitabile est, nec uidetur esse uerum. De re enim, quæ est in motu, aliquid sciri potest. mobile enim tãquam abiiciens terminum à quo, partim habet de eo, quod abiicitur; partim habet de eo, quod fit. ergo ad minùs hoc sciri potest de eo. Secundò non dicunt uerum, quando dicunt, quod nihil potest sciri de corruptibili. omne enim quod corrumpitur, aliquid ens est. ergo ad minùs hoc sci

ri potest de eo, quod ens est. Tertio non dicunt uerum, quando dicunt, quod nihil potest sciri de re generabili; omne enim, quod generatur & fit, ab aliquo generante generatur, & ex aliqua materia generatur; quæ quidè materia ex nullo alio generatur, aliàs esset abire in infinitum in causis materialibus: ergo de re generabili ad minùs hoc scire potest, quod ex aliquo generatur, & quod non est abire in infinitum in causis materialibus. Deinde cum dicit.

Sed hæc prætermittentes ita dicamus, quia non idem est permutans secundum quantitatem, & secundum qualitatem. secundum quantitatem igitur fit idem non manens, sed secundum speciem omnia cognoscimus.

Ponit tertiam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod isti, qui ponebant omnia esse in motu, maximè mouebantur propter motum augmenti. dicebant enim, quod motus augmenti est continuus: & hoc quia quantitas rei, secundum quam attenditur augmentum; diuiditur proportionaliter secundum partem temporis: ita quod in qualibet parte temporis fiat augmentum secundum aliquam quantitatem: quæ se habet proportionaliter ad totam quantitatem, sicut se habet pars temporis ad totum tempus; arguebant ergo isti. Illa, quæ augmentantur, continuè augmentantur; & tamen ille motus est nobis insensibilis & imperceptibilis; ergo à simili illa, quæ mouentur aliis motibus à motu augmenti, continuè mouentur: licet ille motus sit nobis imperceptibilis. Hanc rationem istorum remouet Philosophus, dicens: quod prætermittentes hanc rationem, quæ est de augmento dicamus, quod non est idem moueri secundum quantitatem & secundum qualitatem. Licet enim illud, quod mouetur motu augmenti, nõ maneat secundum quantitatem; tamen manet ad minùs idem secundum qualitatem & speciem; ergo de eo, quod mouetur motu augmenti, ad minùs hoc sciri potest, quod in toto augmento idem est secundum speciem, & secundum qualitatem essentialem. Notandum est, quod isti, qui mouebantur ex motu augmenti, in duobus peccabant.

Primò quia non est necesse, quod motus augmenti sit continuus; non enim sequitur, quod si aliquis secundum tantam quantitatem augetur in toto anno, quod secundum dimidium illius quantitatis augetur in dimidio illius anni. Secundò peccabant, quia licet illud, quod mouetur motu augmenti, uarietur secundum quantitatem; tamen non oportet, quod uarietur secundum qualitatem & speciem, idest secundum qualitatem specificam. Ex quo sequitur, quod non obstante motu augmenti, aliquid uerè & determinatè poterit sciri de rebus. Deinde cum dicit.

Amplius autem dignum increpare sic existimātes, quod sensibilem in minoribus numerum scientes sic habentem de celo toto similiter enunciauerunt. Nam circa nos sensibilis locus in generatione,

ne, & corruptione perseverat solum ens, sed iste, ut dicatur, nulla pars est omnis. Quare iustius propter illa hac veneriti fuissent: quare propter hoc de illis errauerant.

Ponit quartam rationem contra istos. Ad cuius euidenciam notandum est, quod isti uidebantur sic arguere: entia sensibilia, quæ sunt apud nos, id est infra spheram actiuorum & passiuorū, sunt in motu; ergo omnia entia sunt in motu. Contra hos arguit Philosophus sic: entia, quæ non sunt generabilia & corruptibilia, nec infra spheram actiuorum & passiuorum, maiorem quantitatem habent, quam entia corruptibilia & generabilia, quæ sunt infra spheram actiuorum & passiuorū; si ergo propter entia, quæ sunt infra spheram actiuorum & passiuorum isti enuntiauerint, quod totum ens est in motu; malè enuntiauerunt; si enim propter ens, quod est in sphaera actiuorum & passiuorum, posset enuntiarī de toto ente, quod est in motu; multò magis propter ens, quod non est infra spheram actiuorum & passiuorū, posset enuntiarī de toto ente, quod totum ens est mobile; cū hoc sit maioris quantitatis, quam illud: hi ergo malè enuntiauerunt, quia quod contingit parue quantitatis enti, attribuunt toti enti. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit sic; existimantes, quod omnia sunt in motu; & hoc quia uiderunt pauca entia, id est sensibilia esse in motu, dignum est in crepare; propter enim pauca entia, quæ sunt in motu, non debet enuntiarī de toto ente, & de toto cælo, quod sit in motu; cælum licet moueatur localiter, tamen non mouetur ad formam: propter enim ea, quæ sunt apud nos; quæ sunt in motu, non debet enuntiarī de toto, quod sit in motu: paruus enim locus, qui est apud nos; continue est in generatione & corruptione: & ens, quod est hic, est in motu; tamè ens, quod est apud nos, serè nullius quantitatis est respectu quantitatum superiorum corporum: tota enim terra serè nullius quantitatis est respectu cæli; & ideo dicitur centrum uniuersi. Fatuum est ergo enuntiare de toto ente, quod contingit minimæ parti entis. Notandum est, quod sicut probant Astrologi, quod sex signa semper apparent super terram; quod non esset, si terra haberet quantitatem notabilem respectu cæli: ista enim quantitas notabilis occultaret nobis aliquam partem cæli; ita quod non semper apparerent nobis signa super terram; cū ergo hoc sit falsum, benè dictum est, quod terra est sicut punctus & cætrum respectu cæli. Deinde cum dicit.

Amplius autem palam, quia ad hos eadem olim dictis dicemus. Quod enim est immobilis natura quedam, ostendendum ipsis, & credendum est eis.

Ponit quintam rationem contra dicentes, quod omnia sunt in motu; dicit quod dicere, quod omnia sunt in motu, contradicit his, quæ olim dicta sunt à nobis in aliis locis; quod est dare quandam naturam separatam à motu, & quoddam primū mouens immobile. Hoc est ergo dicendum eis,

A & huic debent credere. Notandum est, quod dicere omnia esse in motu, implicat impossibile: omnis motus arguit aliquod immobile, si autem omnia essent in motu, motus non argueret aliquod immobile, quod est impossibile. Hoc est ergo, quod uoluit dicere fortè Philosophus in ista ratione; intendens, quod sicut ens per participationem arguit ens per essentiam; & ens coniunctum arguit ens separatū: ita ens in motu arguit ens immobile: & sicut impossibile est dicere, quod omnia entia sunt per participationem, uel quod omnia entia sunt coniuncta materię; ita est impossibile dicere quod omnia sunt in motu. Deinde cum d.

Omnia esse in motu est impossibile.

B *Et etiam contingit simul dicentibus esse, & non esse, quiescere magis dicere omnia, quam moueri. Nō est enim in quod aliquid permutetur. Nam omnia insunt omnibus.*

Ponit sextam rōnem, quæ ratio est, quod opinari oīa sunt in motu; contradicit opinioni, quæ dicit, quod contradictoria uel contraria sunt simul. Ad cuius euidenciam notandum est, quod omnis motus formalis supponit distantiam formarum; nisi enim terminus a quo distaret formaliter à termino ad quem; nunquam esset motus à termino à quo ad terminum ad quem: supponit etiam motus substantiam subiectiuam; inter enim ea, quæ sunt in subiecto; non est motus per se: sicut quia idē subiectum esse potest simul & semel coloratum & quantum, non est motus per se à colorato ad quantum, nec è conuerso: Dicemus ergo quod propter primam distātiā, quæ requiritur in motu, non est motus inter ea, quæ sunt eiusdem speciei; sicut enim dicimus, quod aliquid moueatur ab albedine in albedinem propter secundam distantiam, quæ requiritur in motu, dicimus quod non est motus inter formas, quæ compatiuntur se in eodem subiecto: si ergo contraria uel contradictoria uerificantur de eodem, non erit motus à contrario in contrarium, nec mutatio à contradictorio in contradictorium. Dicemus ergo, quod ista opinio magis est causa quietis, quam motus; si enim utrunque contrariorum haberetur, in utroque quiescitur; nec est necesse quod fiat motus à contrario in contrarium. Hoc uisō, patet litera, quæ dicit: quod dicere quod simul contingit aliquid esse, & non esse; magis est causa quietis, quam motus: illud enim ad quod aliquid mouetur, non habetur; quia motus est propter indigentiam; si autem omnia sunt in omnibus, & omnia uerificantur de omnibus, omnia habentur ab omnibus, & sic destruitur omne moueri.

Omnis motus formalis supponit distātiā formarum.

D *Quereret quis, Vtrum destruentes scientiam propter motum, benè destruerent eam? hoc est dicere, Vtrum supposito quod res sensibiles sunt in motu, possit haberi aliqua scientia de eis? Dicendum est circā hanc quæstionem, & sic procedendum est: primò enim ponendæ sunt rationes, quibus aliqui possent uti ad destruendum scientiam: sumuntur ergo aliquæ rationes ex parte modi sciēdi; aliquæ ex parte scibilis; aliquæ ex*

Questio.

Rōnes destruentium scientiam.

Metaphysicæ

ex parte scientis; aliquæ ex parte medii; per quod aliquid scitur. Secundò ostendendum est, quòd aliquid potest sciri etiam de re sensibili; & soluedæ sunt rationes in oppositum. Sumuntur ergo aliquæ rationes ex parte modi sciendi; & est prima ratio talis: si aliquid scitur ex priori & notiori, de illo ergo priori & notiori quæritur, utrum sciatur, uel nõ: dicere quòd non sciatur, impossibile est, quia propter quod unumquodque & illud magis; si ergo istud prius est causa, quòd posterius sciatur, uidetur quòd ipsum multò magis scitur: si autem dicatur quòd istud notius & prius scitur, oportet etiam quòd sciatur per priora, & sic erit abire in infinitum in principiis: uel ergo non scitur, uel si scitur erit dare infinitatem principiorum. Secunda ratio est sumpta ex scibili, de qua facta est mentio in litera, & potest sic formari: omnis scientia est de fixo & permanenti; sed sensibilia sunt in continuo motu, & in continua transmutatione, ergo de eis non potest haberi scientia. Tertia ratio sumitur ex parte scientis, quæ uidetur fuisse Memnonis, de qua fit mentio primo Posteriorum; & potest esse ratio talis: nihil addiscit, qui nouit; ergo quicumque addiscit, aliquid nouit: quòd autem aliquis noscat, & tamen addiscat, hoc impossibile uidetur; ergo nihil addiscitur: nullius enim potest haberi scientiam, qui nihil addiscit: uel ergo oportet dicere, quòd omnia sciuntur & non sciuntur; & sic notitia rerum erit nobis innata: uel oportet dicere, quòd si anima nostra creata est sicut tabula rasa, quòd nihil potest addisci, quia anima nuda nihil præno scit. Ultima ratio sumitur ex parte medii, per quod res, si scitur, cognoscitur; omnis enim res, quæ à nobis cognoscitur, cognoscitur per idolum & per speciem eius; quia lapis non est in anima sed species lapidis; nec anima est locus rerum, sed est locus specierum & intentionum: idolum autem rei non perfectè dat notitiam rei; cognoscere enim idolum rei, non est perfectè cognoscere re: cum ergo apud nos non sit res sed idolum, manifestum est, quòd res uel non sciuntur à nobis, uel si sciuntur, imperfectè sciuntur: declaratum est ergo primum; Ponendum est ergo secundum, scilicet quòd contingit aliquid scire, quod potest patere primo sic arguendo. Desiderium naturale non est frustra, homo secundum Philosophum in primo huius scientiæ, scire desiderat; ergo desiderium eius ad scire non est frustra; esset ergo frustra, nisi posset aliquid scire. Posset formari aliter idem argumentum sic: quod homo naturaliter desiderat, possibile est ei euenire; sed omnes homines naturaliter scire desiderant, ergo possibile est, quòd scientia adueniat ei, potest ergo aliquid sciri. Potest secundò argui sic: qui dubitat, an contingat aliquid sciri, non dubitat se dubitare; sed certus est dubitare; non est autem aliquis certus nisi de eo, quòd scit; ergo ille, qui dubitat se scire, necesse est concedere se aliquid scire, Posset idem argumentum formari sic:

2. Post. 15

Tex. 6. 5.

Appetitus naturalis non est otiosus.

Tex. 6. 1.

E qui negat sciam, scientiam cõcedit in hoc, quòd certus, est quòd non est scientia; & nõ est certus aliquis nisi de eo, quòd scit; qui ergo negat scientiam, concedit scientiam; & sic aliquid sciri, non potest negari. Ad cuius euidenciam, ut hoc melius uideatur; & etiam ut pateat quomodo de re sensibili potest esse scientia, quod quærebatur; uidentur est, quid est scientia, & qui habitus cognoscuntur à nobis; Primò uidentur est, quid est scibile, ut ex cognitione scibilis concludatur quid est scientia: dicendum est ergo, quòd scibile perceptibile est; illud enim dicitur sciri, quod ab intellectu percipitur; sed hoc non sufficit. uidemus enim quòd opinabile aliquo modo ab intellectu percipitur; & tamen ut sic non est scitum: Opinatum ergo, & scitum in hoc differunt; quia opinatum accipitur ab intellectu, & semper est cum formidine alterius partis. unde intellectus opinans, quodam modo uacillat: Scitum autem accipitur ab intellectu sine formidine alterius partis: Si ergo scibile est perceptibile ab intellectu, & scitum est perceptum ab intellectu, & quantum ad hoc conuenit cum opinato uel opinabili; sed quia est perceptum cum quadam certitudine, differt scitum & opinatum; scitum ergo est, quod perceptum est cum quadam certitudine: Sed hoc non sufficit: uidemus. n. q. Dignitates, & prima principia percipiuntur ab intellectu, & percipiuntur cum quadam euidencia certitudinis, & tamè principia non sciuntur; quia scientia nõ est principiorum, sed magis conclusionum. Oportet ergo Philosophum benè intelligere dicendo, quòd scitum est, quod est perceptum ab intellectu cū euidencia certitudinis: ita tamen q. ista certitudo percipiatur ab intellectu per resolutionem sciti; uel scibilis ad suas causas: In hoc enim est differentia inter certitudinem principiorum, & certitudinem conclusionum; quia certitudo principiorum perpenditur ab intellectu sine resolutione ad aliqua priora; quia principiorum non sunt principia: certitudo autem cõclusionum perpenditur ab intellectu per resolutionem cõclusionum ad suas causas; & ideo principia non dicuntur sciri; Possumus ergo concludere definitionem scibilis uel sciti, dicendo; q. scitum est, cuius certitudo perpenditur ab intellectu per resolutionem eius ad causas suas: Propter primum differt scitum & opinatum; propter secundum differt scitum & intellectum. (Voco autem intellectum habitum principiorum) si ergo scitum est cū certitudine, percepta per resolutionem ad causas, oportet q. scientia sit certa perceptio intellectus habitæ per resolutionem effectuum ad causas. Viso, quid est scientia, patet q. aliquid sciri potest: certitudo enim multorum perpendi potest ab intellectu p. resolutionem eorum ad suas causas, & per consequens aliquid sciri potest; Non enim est præmittendum, sed diligenter notandū, quòd scientia duobus modis accipi potest, uno modo accipitur scientia pro quacunque cognitione certa:

Quo de re sensibili potest haberi scientia.

Scibile quid

Differentia inter opinatum & scitum.

Certitudo principiorum est alia à certitudine cõclusionum.

Scientia quid.

Scientia dupliciter.

ta: & ista acceptio est impropria: & secundū istū modum accipiendi contingit aliquid sciri; eo modo quo dicimus quod sensus aliquid certitudinaliter scit, & cognoscit: dicimus enim quod sensus uniuersalis uerè cognoscit aliquid, cui non contradicit sensus uerior: secundo modo accipitur scientia propriè, & secundū istam acceptionē cognitio scientialis est cognitio intellectiua, certitudinaliter habita de re per resolutionem rei ad causas suas: & secundū istum modum accipiendi contingit aliquid scire etiam de re sensibili: quia primum falsum est, quod dicebant isti, scilicet quod omnia sunt in motu: secundo quia in rebus sensibilibus sunt aliquæ rationes immobiles, & fixæ, quæ possunt resolui ad causas suas.

A. Insuper.

Scientia abstrahit ab esse existentia, & concernit esse essentia: in essentia autem rerum sensibilibus sunt multæ rationes immobiles, quæ perpendi possunt ab intellectu, & per consequens sciri; motus enim respicit esse existentia, & non esse essentia. Visum est ergo, quomodo aliquid potest sciri: modo soluenda sunt rationes, quæ sunt in oppositum. Ad primum argumentum, quando dicitur, quod omne, quod scitur, scitur ex priori & notiori: dicendum est, quod uerum: sed quando dicitur, Vtrum illa priora principia sciuntur, uel non: dicendum est, quod principia non sciuntur propriè, sed magis intelliguntur: & hoc quia intellectus est habitus principiorum; scientia autem conclusionum: principia ergo nobiliori cognitione cognoscuntur, quam conclusiones; cognoscuntur enim cognitio terminis suis: sicut cognito quid est totum, & quid est pars, cognoscitur, quod omne totum est maius sua parte: conclusiones enim cognoscuntur per resolutionem ad suas causas. Et quando dicitur, quod propter quod unumquodque & illud magis: dicendum est, quod intellectus propositionis est, quod quando aliqua ratio saluatur in causa, & in effectu, nobiliori modo saluatur in causa, quam in effectu: sic est in proposito, quia cognitio saluatur in principiis, & in conclusionibus; sed nobiliori modo saluatur in principiis, quam in conclusionibus. Ad secundum argumentum, quando dicitur, quod omnia sunt in motu: dicendum est, quod ratio hæc peccat multis modis: primò quia isti, qui sic arguebant, credebant, quod omnia entia essent entia sensibilia; & quia entia sensibilia sunt in motu, credebant quod omnia entia essent in motu; dicere autem, quod omnia entia sunt sensibilia, falsum est, sicut ostensum est in littera: secundò peccabant, quia non perpendebat, quod de re sensibili & transmutabili possunt accipi ab intellectu rationes fixæ & intransmutabiles: eo modo quo dicit August. de Trinita. quod rerum sensibilibus manent intelligibiles, & incorruptibiles rationes. Ad tertium argumentum quando dicunt, quod qui discit, prius nouit. dicendum est, quod hoc argumentum fundatur su

Solutioes argumentorum Antiquorum.

Principia nobiliori cognitione cognoscuntur quam conclusiones.

Propter quod unumquodque & illud magis.

A per hoc, quod omnis cognitio ex præexistenti fit cognitione: & ideo declarandum est, quomodo disciplina ex præexistenti fit cognitione. Ad cuius euidentiam diligenter notandum est, quod non debet sic intelligi, quod illud, quod discitur, eodem modo præcognoscatur, quo discitur: sed debet sic intelligi, quod illud, quod discitur, sub uno modo præcognoscitur, & sub alio discitur: & ideo non oportet, quod sit cognitum per omnem modum, sed solum sufficit, quod sit cognitum secundum aliquem modum: illud enim, quod discitur in particulari, præcognoscitur in uniuersali. Ad ultimum argumentum, quando dicitur, quod idolum rei non ducit in cognitionem rei. dicendum est, quod idolum, siue species rei duobus modis potest accipi, & se habere ad intellectum: uno modo, quod ipsum idolum sit obiectum cognituum ab ipso intellectu: ita quod intellectus immediatè seratur super ipsum idolum; & secundum istum modum per ipsum idolum non habetur perfecta cognitio de ipsa re: & hoc quia ipsum idolum uidere, non est perfectè uidere rem ipsam: secundo modo potest se habere ad intellectum, non quia sit obiectum intellectus, uel cognituum: sed solum quod sit ratio intelligendi, & cognoscendi: & secundum istum modum per ipsum idolum tanquam per rationem mediam, & non per obiectum medium potest haberi cognitio de ipsa re: argumentum autem arguebat, ac si ipsum idolum esset quoddam obiectum medium inter potentiam intellectiua, & rem extra: quod quidem non est uerum; quia idolum non cadit medium sicut obiectum, sed sicut ratio. Deinde cum dicit.

Omnis doctrina, & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitio, & quomodo.

Spēs, uel idolum potest dupliciter se habere ad intellectum.

C *De ueritate autem, quod non omne apparens uerum: primum quidem, quia neque sensus falsus proprii est: sed phantasia non idem sensui.* **TEX. 24.**

Postquam disputauit contra opinionem illorum, qui ponebant, quod omne apparens est uerum: in parte ista huiusmodi opinionem improbat: Et duo facit, quia primò improbat istam opinionem: secundò concludit conclusionem principaliter intentam ibi [Quod quidem igitur firmissima] Circa primum duo facit, quia primò disputat contra motiua illorum, qui ponebant istam opinionem: secundò disputat contra aliquos, qui ex quadam proteruita dicebant istam opinionem esse ueram, ibi [Sunt autem quidam] Prima in septem secundum septem rationes quas adducit: Secunda ibi, [Deinde dignum] Tertia ibi. [Amplius autem de futuro] Quarta ibi, [Amplius autem & nõ similiter in sensibilibus] Quinta ibi [Quorum unusquisque in eodem tempore] Sexta ibi, [Quauis & hæc hæc rationes omnes destruant] Septima ibi [Et ex toto.] Ponit ergo primam rationem. Ad cuius euidentiam notandum est, quod isti in positione sua dicebant, quod omnia, quæ uidentur sensui; uel sunt æque uera, uel sunt æque falsa, ac si uerum posset esse in sensu: quod tamen falsum est; sensus enim propriè non dicit uerum,

Inuenitur a hoc contra Antiquos.

nec

Metaphysicæ

nec falsum; & maximè falsum non est in sensu, sed est in superiori potètia, cuius est iudicare de re sènsibili. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus; ita ostensum est, q̄ non omnia sunt mutabilia: Sed de ueritate alterius opinionis. s. q̄ non omne apprensibile est uerum; ista consideranda sunt: Primum est, quia sensus non est falsus circa propriū obiectum; sed falsitas pertinet ad superiorem potentiam. s. ad phantasiā, quæ quidem nō est sensus; sed est motus factus à sensu. Notandum est, q̄ differt uerum esse in aliqua potentia, & illam potentiam dicere uerum; in potentia ergo sensitiua potest esse illud, quod est uerum; quia sensus est uerus respectu proprii obiecti; sed tamen potentia sensitiua nec dicit uerum, nec falsum: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, q̄ sensus est uerus respectu proprii obiecti, & non falsus: sed dicere falsum, uel iudicare falsum, pertinet ad potentiam superiorem, quæ habet iudicare de actu potètiæ inferioris. Debemus. n. imaginari, q̄ sensus particularis non decipitur circa proprium obiectum; & hoc, quia sicut accipit, ita renunciat; sed tamen potètia superior sicut Phantasia, in iudicādo de actu potètiæ inferioris aliquando decipitur, & dicit falsum. V. g. uisus uidet rem in aqua, & in hoc non decipitur; quia sicut immutatur, & recipit, ita renunciat; sed deceptio est in potentia superiori, quæ iudicat rem esse fractum, cum non sit fractus. In hoc ergo isti decipiebantur, quia credebant, q̄ diuersitas iudiciorum proueniret à sensu, & tamen falsum est. Deinde cum dicit.

Pōam dicere uerum, et uerum esse in aliqua potētia, differunt.

Deinde dignum mirari, si hoc dubitatur, Vtrum tanta sunt magnitudines & colores tales quales à remotis uidentur, aut quales de prope; & utrum qualia sanis, aut qualia laborantibus. Et grauiora utrum qualia debilibus, aut qualia robustis. Et uera utrum qualia dormientibus, aut qualia uigilantibus. Quod quidem n. non putant palam. Nullus ergo si putauerit se de nocte Athenis esse ens in Lybia, uadit ad Lytium.

Ponit secundam rationem. Ad cuius euidentiā notandum est, quod isti in sua opinione dicebant, quod omnia, quæ apparent sensui, sunt uera æquæ, uel æquæ falsa: erat autem motuum eorum, quod non est maior ratio, quod apprensibile huic sit magis uerum, quàm apprensibile illi: Hoc motuum destruit Aristot. in ista ratione, uolens ostendere, quod iudicia omnium non sunt æqualia, neque æquæ uera; & per consequens falsum est dicere, quod dicebant isti, quod omnia apparentia cuiunque sunt æquæ uera, uel æquæ falsa: Hoc est ergo, quod dicit litera, quod dignum est admiratione, si aliqui dubitant de hoc, quod dicitur, quasi dicat, omnibus debet esse notum, quod iudicia omnium non sunt æqualia: iudicia enim hominum existentium de prope, & de longè, non sunt æqualia. Mirum est enim si aliqui dubitant, Vtrum magnitudines debeant iudicari tales, uel tantæ; quales, uel quantæ uidentur de

Iudicia omnium neque uera, neque æqualia.

E prope, uel de longè: certum enim debet esse cui libet, quod debent iudicari tales, uel tantæ, quales uidentur de propinquo; & hoc quia distantia improporcionata impedit actum iudicii: Certum est enim, quod aliqua non debent iudicari talia, qualia uidentur infirmis, sed sanis: mirum est. n. si aliqui uelint iudicare dulcia secundum iudicium laborantium & infirmorum, & non magis secundum iudicium sanorum. Mirum est enim utrum grauiora debeant iudicari talia, qualia uidentur robustis, aut qualia uidentur debilibus: quasi dicat, grauiora debent iudicari talia, qualia uidentur robustis, non qualia debilibus: & hoc quia robustis iudicant de ponderibus secundum quod sunt, non autem debiles: quia multa uidentur grauiora debilibus propter defectum uirtutis, quæ tamen in ueritate grauiora non sunt. Mirum est etiā, si aliquis dubitat, si aliqua debent iudicari uera secundum iudicium uigilantium, aut dormientium: quasi dicat in hoc dubitandum non est; sed certum debet esse, quod iudicium de ueritate debet accipi secundum iudicium uigilantiū, & non dormientium: Etiam manifestum est quod aliqui putant corde, licet contrarium dicant ore: certum est enim quod illud est uerum, quod iudicatur uerum à uigilantibus; non autem illud, quod iudicatur esse uerum à dormientibus. si enim aliquis somnians de nocte esse Athenis, qui tamen est in Lybia, surgens à somno non propter hoc ibit ad Lytium, id est ad talem locum, qui est Athenis: quasi dicat si aliquis somniet se esse Athenis, non tamen propter hoc est uerum; & ideo hoc somnians surgens à somno, non sequitur quod somnauit; ac si esset ueritas. Deinde cum dicit.

Varietas iudiciorum quæ oritur ex uarietate dispositionum uariè iudicantium de eodem.

Amplius autem de futuro ut (& Plato dicit) nequaquam similiter propria medici opinio & ignorantis, uelut de futuro sanum fore, aut non futuro.

Ponit tertiam rationem cōtra istos: sicut enim dictum est in præcedenti ratione, isti ponebant, quod iudicia hominum essent æqualiter uera, & quod non erat ratio, quod iudicium huius deberet esse uerum, & iudicium alterius non: Hoc motuum improbat Philosophus in hac ratione sicut in præcedenti, dicens quod secundum iudicium Platonis non est propria, principalis, & firma opinio medici de aliquo futuro, & ignorantis. V. g. non est ita credendum ignoranti, sicut medico de futura sanitate, uel non futura: quasi dicat iudicium de infirmo sanando, uel non sanando, non debet accipi secundum iudicium ignorantis; sed secundum iudicium medici scientis: ergo iudicia non sunt æqualia. Deinde cum dicit.

Amplius autem & non similiter in sensibilibus TEX. 24. propria alicui, & proprii, aut propinqui, & eius quæ ipsius: & de coloribus quidem uisus nō gustus, de Chymis uero, i. humoribus uel cibis gustus, sed non uisus.

Ponit tertiam rationem, quæ tertia ratio probat, q̄ iudicia sensuum (si iudicare possunt) non sunt æqualiter uera, nec æqualiter falsa circa obiecta omnia: citius. n. sensus errat circa obiectum

com-

Iudicia nō sunt equalia.

commune,quàm circa obiectum proprium : im-
mo (ut communiter dicitur) circa obiectum pro-
prium non errat : citius etiam sensus particula-
ris errat circa obiectum alterius sensus,quàm cir-
ca obiectum proprium. Quasi dicat ergo Phi-
losophus, quòd iudicia non sunt æqualia, patet
duobus modis. Primò propter differentiam,
quæ est inter obiectum proprium, & obiectum
commune. Secundò propter differentiam,quæ
est inter obiectum proprium unius sensus, &
obiectum proprium alterius. Hoc est ergo,
quòd dicit litera: quòd in sensibilibus non est
quædã credibilis, neque quædã uera iudicatio sen-
sus, eo modo quo iudicare potest circa pro-
prium sensibile, & circa propinquum, id est cir-
ca commune. Visus enim iudicat de coloribus,
non gustus : & gustus de saporibus, non uisus :
& ideo in iudiciis colorum non quædã creden-
dum gustui sicut sensui: nec in iudicio saporum
quædã credendum est uisui, sicut gustui: ita ta-
men iudicare propriè non est sensus particula-
ris; sed solùm potentix superioris. Deinde
cum dicit.

*Quorum unusquisque in eodem tempore circa
idem nunquam dicit ita, & non ita simul habent.
Sed nec in altero tempore circa passionem dubita-
uit, sed circa id, cui accidit passio. Dico autem
puta idem quidem uidebitur unum, aut mutatum
unum, aut corpore mutato, quandoque quidem
dulce esse, quandoque autem non dulce. Sed quod
non dulce, quale est quando fuerit, nunquam mu-
tauit; sed semper de ipso uerum dicit, & est ex ne-
cessitate existens tale dulce.*

Ponit quintam rationem. Ad cuius eui-
dentiam diligenter notandum est, quòd isti
de ista opinione ponebant, quòd contraria erant
simul uera, & etiam contradictoria: & hoc ar-
guebãt ex iudicio sensuum, quòd secundum eos
erat æqualiter uerum: sic autem arguebant.
Illud, quòd uidetur ita esse isto tempore huic
scienti; eidem scienti in aliquo tempore uide-
bitur ita non esse: sicut illud idem unum, quòd
uidetur dulce Petro existenti sano, uidebitur
eidem amarum existenti infirmo; & sic unum
ita, & non ita se habebit. Hoc motiuum de-
struit Philosophus ostendens, quòd idem sensus
de eodem sensibili in eodem tempore nunquam
dicit ita, & non ita se habere. Quòd autem di-
cat in diuerso tempore, hoc non est, quòd er-
ret circa immutationem, quæ est in sensu; sed
errat circa ipsum sensibile. Semper enim sen-
sus ita renunciat, sicut immutatur; & circa hanc
immutationem non decipitur. Verbi gratia,
gustus infirmi, infectus aliquo sapore amaro,
percipit dulce, ac si esset amarum; circa hanc
immutationem non decipitur: semper enim ita
percipit, sicut immutatur; sed circa obiectum
potest esse deceptio, quòd uideatur esse ama-
rum, cum sit dulce. Malè ergo dictum est,

*Sensus un-
de decipi-
tur.*

A quòd obiectum ita & non ita se habet; quia sem-
per obiectum uno modo se habet; quia uel
est dulce tantum, uel amarum tantum; sed quæ
sic, uel non sic uideatur, hoc est, uel quia facta
est immutatio in sentiente; uel quia facta
est immutatio in sensibili. Hoc est ergo, quòd
dicit litera; quòd sensus uniuscuiusque, in eo-
dem tempore, circa idem sensibile nunquam
dicet, ita, & non ita se habere: & ita falsum
est, quòd contradictoria: Sensus etiam idem in
alio & alio tempore non dubitat circa immu-
tationem factam à sensibili: circa enim hoc non
errat, sed dubitat, uel errat circa subiectum,
cui accidit illa passio. Verbi gratia, de eodem
subiecto, scilicet uino, gustus quandoque di-
cet, quòd est dulce, quandoque quòd est ama-
rum; quòd prouenit propter immutationem cor-
poris sensibilibus, uel propter immutationem in-
strumenti gustus, quòd infectum amarum humo-
ribus, iudicat dulce esse amarum: nunquam
tamen gustus in hoc errat, quin iudicet obie-
ctum suum tale, quale perpendit. Verum est,
quòd idem aliquando esse dulce, aliquando
esse amarum est propter uariationem ex parte
sentientis, non propter mutationem ex parte
sensibilis: dulce enim aliquando sentitur ama-
rum, non quia non sit tale, quale prius, sed pro-
pter mutationem sentientis: ideo de ipso dul-
ci determinatè potest aliquid enunciari, di-
cendo, quòd uerè est tale in se ex necessita-
te: licet aliquando aliter perpendatur pro-
pter indispositionem sentientis. Deinde cum
dicit.

*Quamuis & hæc hæ rationes omnes auferunt,
quemadmodum & substantiam non esse nullius;
ita nec ex necessitate nihil. Necessarium enim,
quòd non contingit aliter & aliter se habere.
Quare & siquidem ex necessitate, non habebit ita
& non ita.*

Ponit sextam rationem dicens, quòd omnes
prædictæ rationes & opiniones destruunt om-
nia prædicata substantialia: Ex istis etiam opi-
nionibus sequetur, quòd nihil est necessarium
in rebus: secundum enim opinionem istorum
res ita & non ita se habet, & hoc quia opposi-
ta sunt æqualiter uera: si autem ita est, destrue-
tur prædicatum substantiale; quia prædicata
substantialia ita aspiciunt unum, quòd non aspi-
ciunt oppositum illius: Destruitur etiam illud, quòd
necesse est esse: quia necesse esse non habet se ita
& non ita, sed tantum habet se uno modo. Dein
de cum dicit.

*Et ex toto si est actu sensibile solùm; nihil uti-
que erit solùm, non existentibus animatis. Sen-
sus enim non erit. Neque quidem igitur sensibi-
lia esse, & neque sensationes, forsitan uerum.
Sentientis enim passio hæc est. Subiecta ue-
rò non esse, quæ sensum faciunt, & sine sensu im-
possibile. non enim sensus suimet est, sed aliquid alterum*

*Prædicata
substantia-
lia ita aspi-
ciunt unum,
quòd nō il-
lius opposi-
tum.*

R præter

Metaphysicæ

præter sensum, quod prius esset sensu, necesse est. mouens enim moto prius est natura. Et utique si ad inuicem dicantur hæc ipsa, nihil minus.

Septima rō.

Ponit septimam rationem contra prædictam opinionem, quæ talis est: secundum enim istam opinionem res habent suum esse in sentiri: ex hoc enim uera sunt; quia sentiuntur: & sic res in sua entitate dependet à sensu, quod est impossibile: primò quia si esset ita, remotis animalibus, remouentur omnia entia: remoto enim animali, remouetur sensus; & hoc quia sensus non est nisi in animali: remotis autem sensibus, remouentur sensibilia, ex quo sensibilia dependent à sensu: secundò est impossibile, quòd sensibilia se habent ad modum mouentium, sensus autem ad modum mobilium; magis ergo dicendum est, quòd sensus dependet à sensibilibus, quàm è conuerso: magis enim dependet mobile à mouente, quàm mouens à mobili: magis etiam dicendum est, quòd remoto sensibili, remouetur sensus; quàm è conuerso, quia remoto mouente, remouetur motio mobilis. Hoc uiso, patet litera, quæ dicit, quòd si sensibile ex hoc est solùm, quia sentiuntur; & quia sic apparet sensui; sequetur quòd non existentibus animatis, non erunt res sensibiles; & hoc quia non existentibus animatis, non erit sensus, à quo secundum hanc opinionem, dependent res sensibiles in sua ueritate: quòd autem res sensibiles destruantur ad destructionem sensuum, hoc est impossibile: dicere enim, quòd sensibilia inquantum sensibilia, hoc est inquantum actu mouent sensum, non sunt sine sensibilibus; hoc non est impossibile, sed forsitan uerum est: cuius ratio est, quia si sentire est quædam passio facta in sensu ab ipso sensibili, quæ non est sine sensu, nec etiam sine sensibili; tamen dicere, quòd subiecta sensibilia, quæ faciunt sensum; non possunt esse sine sensu: ita quòd in sua entitate dependent à sensibus; hoc est impossibile: cuius ratio est; quia sensus non est respectu sui met, hoc est non mouet seipsum ad actum, sed est aliquid alterum extrinsecum, scilicet ipsum sensibile, quod mouet ipsum sensum ad actum: si ergo sensibile mouet sensum de potentia ad actum, necesse est, quòd ipsum sensibile sit prius sensu; sicut prius est mouens moto: prius autem non dependet à posteriori, sed è conuerso; nec etiam remoto posteriori, remouetur prius: ergo remoto sensu non remouetur sensibile; sicut dicebant isti: Et si dicatur, quòd sensibile & sensus sunt relatiua ad inuicem; remoto autem uno relatiuorum, remouetur reliquum: nihil minus sequitur propositum nostrum. Notandum est, quòd secundum sententiam Philosophi in Quinto huius, sensibile & sensus ita referuntur ad inuicem, & sensus dependet à sensibili; & non è conuerso: ideo ergo sensibile refertur ad sensum; quia sen-

Sensibile et sensus referuntur.

Comen. 20.

E sus refertur ad ipsum: non obstante ergo, quòd ad inuicem referantur, nihil minus sequitur propositum nostrum: quia sensus est relatiuum secundum rem; sensibile autem secundum rationem. Deinde cum dicit.

Sunt autem quidam, qui dubitant huiusmodi persuasorum, & has rationes solùm dicentium. Querunt enim quis est, qui iudicat sanum, et omnino circa singula rectè iudicantem: tales uerò dubitationes similes sunt dubitationi, Vtrum nunc dormimus, aut uigilamus?

Secunda ratio principalis contraponentes apparentiam ueritatem.

In parte ista improbat opinionem quorundam, qui ex quadam proteruita sustinebant istam opinionem; quòd omne, quod apparet, est uerum: quæ quidem opinio uidebatur respondere præcedentibus rationibus Philosophi, quibus nitebatur ostendere, quòd non omnia apparentia sunt æque uera: Circa autem istam partem duo facit; quia primò ponit opinionem istorum: secundò improbat eam ibi, [Vtrum si non omnia sint.] Prima in duas; quia primò ponit opinionem istorum: secundò ostendit quid est, quod decipiebat istos, & eis similes, ibi. [Possunt autem omnes dubitationes tales.] Ad euidenciam primi notandum est, quòd Philosophus in tota lectione præcedenti destruebat istam opinionem de apparentia rerum propter hoc, quòd iudicia hominum non sunt æqualiter uera; non enim æquè credendum est infirmo sicut sano, uigilanti sicut dormienti: hi autem, quando dicebatur eis, quòd magis credendum est sano quàm infirmo, sapienti quàm ignoranti; dicebant quòd non potest discerni inter sanum & infirmum, inter sapientem & ignorantem; & ideo non potest sciri quis hanc rationem iudicet. Ad hoc respondit Philosophus, quòd dubitare de hoc, est dubitare de per se noto; discernere enim inter uigilantem & dormientem per se nota est. Hoc est ergo, quod dicit litera, quòd sunt quidam persuasi à rationibus dicentium istas opiniones; & quòd decepti per istam opinionem quarent ab illo, qui dicit, quòd iudicia sanorum & infirmorum non sunt æquè uera; quis est, qui possit discernere inter sanum, & infirmum, & inter illum, qui non ratione iudicat circa omnia? sic autem dubitare, sicut dubitant isti, est dubitare de per se manifestis: est enim dubitatio istorum dubitationi illorum similis, qui dubitant, Vtrum uigilent, uel dormiant. Deinde cum dicit.

Possunt autem omnes dubitationes tales idem. Omnium enim rationem hi dignificant esse. Principium enim querunt, & hoc per demonstrationem accipere, Quandoque uerò quòd non persuasi sunt, manifesti sunt in actibus. Sed secundum quod quidem diximus hæc eorum passio est. Rationem enim querunt, quorum non est ratio. Demonstrationis enim principium non est demonstratio. Hi quidè utique facile hoc credent; est enim non difficile sumere

mere, Qui uerò uim in solo uerbo quærunt, impossibile quærunt: contraria namque dicere dignificant statim con: raria dicentes.

Ostendit, in quo decipiebantur isti, & ex quo colligebatur error eorum. Vbi notandum est, quòd error eorum colligebatur; quia credebant, quòd omne uerum posset demonstrari: quærebant enim omnium rerum causas & principia: quando enim dicebatur eis, quòd sanus ratione iudicat, & non infirmus, uigilans & non dormiens; uolebant habere hoc per demonstrationem; quia non sufficiebat dicere hoc est, nisi demonstraretur propter quid est: hic autem fuit magnus error, uelle sibi omnia demonstrari. Hoc est ergo, quod dicit litera, quòd omnes tales dubitationes idem possunt, hoc est ad idem tendunt: hi enim dignificant omnium esse rationem, id est dignum existimant omnium esse demonstrationem; omnium enim quærunt principium, quod quidem principium habetur per demonstrationem, hoc est, quod est causa demonstrationis: Negabant ergo isti ore, quod dixit Philosophus, scilicet quòd differentia est inter uigilantem & dormientem in iudicando; & hoc quia contrarium huius non potest improbari demonstratione. Sed licet negarent ore, non tamen fuit eis persuasum in mente: non enim poterant negare in mente: quod quidem manifestum est ex actibus eorum; actus enim eorum manifestant, quòd sequendum est iudicium uigilantium & non dormientium: Licet autem non sint decepti, nec dubitent in mente sua; tamen in hoc est passio & infirmitas eorum; quia quærunt demonstrationem, quorum non est demonstratio; cum tamen multa sint, quæ non demonstrantur, sicut principia demonstrationis: & hoc facile est eis credere: non enim est difficile sumere & uidere, quòd natura demonstrationis est, quòd ibi stet resolutio ad aliqua principia, quæ non demonstrantur: Licet autem sit eis facile credere hoc; tamen sicut proteruientes faciunt uim in solo uerbo, uolentes nos deducere ad aliquod impossibile: uolebant autem deducere nos ad hoc, quòd contraria sunt simul uera; & per consequens omnia apparentia: & hoc dicunt; quia (ut uidetur eis) omnia illa dici possunt, quæ demonstratiuè improbari non possunt. Deinde cum dicit.

Utrum si non omnia sunt ad aliquid, sed quædã sunt secundum se, non erit utique omne, quòd apparet uerum: nam quòd apparet, alicui apparet, Quare qui omnia, quæ apparent esse uera dicit, omnia quæ sunt, facit ad aliquid.

Obuiat prædictæ opinioni: & diuiditur in duas partes, secundum duas rationes, quas adducit: Secunda ibi, [Amplius si unum ad unum] In prima parte intendit talem rationem. Si omnia sunt entia uera, quæ sic uidentur & sic apparent; ita quòd entitas rei sit in uideri, & in appa-

A rere; sequetur quòd omnia sunt ad aliquid, & quòd entitas est in respectu ad opinionem & sensum; sed hoc est impossibile, ergo & primum. Circa hanc rationem sic procedit; quia primò ponit consequentiam, scilicet quòd si omnia sunt in apparere & uideri, omnia sunt in respectu: secundò ostendit consequens esse impossibile, scilicet quòd omnia sunt in respectu, ut ex hoc habeat destructionem antecedentis: Secunda ibi, [Et sicut prædictum est.] Circa primum duo facit; quia primò facit, quod dictum est, scilicet quia ponit consequentiam, de qua dictum est: secundò dat quandam solutionem apparentem, quæ posset dari dicentibus, quòd omnia talia æqualia apparent: Secunda ibi, [Propter quod & obseruandum est.] Dicit ergo primò, quòd si non omnia non relatiua, nec in respectu; sed multa sunt, quæ habent esse sine respectu ad aliquod; sequetur quòd non omne apprensibile est uerum. Ista enim opinio, quæ ponit; quòd omnia, quæ apparent, sunt uera; entitatem omnium ponit esse in respectu quodam ad opinionem, & sensum; & omnia entia facit ad aliquid: quòd autem omnia entia sint relatiua & in respectu, est impossibile; sicut ostenditur infra: ergo & primum, scilicet quòd omnia apparentia sint uera. Deinde cum dicit.

Obuiat tum apparenter ea realiter Antiquis.

C Propter quòd & obseruandum uim in sermone quærentibus, simul autem & sustinere sermonem dignificantibus, & quòd non quòd apparet est, sed quòd apparet, cui apparet, & quando apparet inquantum & ut. Si autem sustineant quidem sermonem, non sic autem sustineant; accidit ipsis contraria cisò dicere. Contingit enim secundum uisum eisdem mel apparere, gustui uerò non. Et oculis duobus existentibus non eadem utrique uisui sunt dissimiles. Quoniam ad dicentes propter iam dictas causas quòd apparet uerum esse, & propter hoc similiter omnia esse uera, & falsa; neque enim omnibus eadem apparere contingit. Nec enim accident semper eadem, sed multoties contraria secundum idem tempus. Tactus enim duo dicit in digitorum uarietate, & uisus unum, aut nullatenus idem, & secundum idem sensui, & similiter in eodem tempore:

Omnia esse formaliter ad aliquid est impossibile.

D Quare hoc utique erit uerum. Sed forsitan ideo **TEX. 27.** erat necesse dicere, non propter dubitationem, sed orationis causa dicentibus; quia hoc non est uerum, sed huic uerum.

Dat quandam solutionem apparentem, quæ dari potest dicentibus, quia omnia sunt talia, qualia apparent: & est sententia sua in breui, quòd dicenti, quòd omnia, quæ apparent, talia sunt, qualia apparent; respondendum est, quòd non sunt talia simpliciter & in se, sed in respectu tantum huius, cui sic uidetur: ut si dulce uidetur amarum in infirmo, non est dicendum, quòd dulce sit amarum in se, sed in respectu huius, cui sic uidetur. Vifa hac breui

R 2 sententia

Metaphysicæ

sententia, patet litera, quæ dicit; quòd contra prædictos sophistas, qui quærun-
t uim in sermone; hoc est, qui quærun-
t sibi concedi sermonem de contrariis: & qui dignum putant, quòd sermo de contrariis potest esse uerus, obseruan-
dum est, ne concedatur eis absolute, quòd omne
apparens est uerum; sed concedendum est,
quòd illud, quòd apparet; est uerum non absolute,
sed in respectu ad illud, cui apparet; & quan-
do apparet; & in illo, in quo apparet. Si aliquis
substinuerit, quòd omne apparens est uerum, &
non substinuerit cum hac conditione, de qua dic-
tum est, scilicet quòd est uerum, cui apparet; ne-
cessario concedet contraria esse in eodem, quòd
patet sic: Contingit, quòd illud, quòd uidetur esse
mel uisui, gustui non uidetur esse mel; si ergo
absolute quiddam apparet, est uerum; sequetur
quòd idem sit mel & non mel: Quòd etiam patet
sic, congruit quòd oculis duobus existentibus
non eadem apparent uisui, hoc est non eadem
uidentur utrique uisui, qui fuit per utrunque
oculum; & hoc si uterque oculus dissimiliter
afficiatur; puta si unus oculus afficiatur aliquo
uapore nigro & grosso, alius autem non; eadem
res uidebitur obscura per unum oculum, & per
alium non: si ergo apparens quodlibet est uerum;
sequetur quòd eadem res sit obscura & non
obscura: sic ergo contra dicentes propter præ-
dictas causas, quòd omne apparens est uerum
(& hoc quia contraria secundum idem tempus
uidentur eadem secundum diuersos sensus; quòd
enim tactus iudicat esse duo in uariatione digi-
torum, uisus iudicat esse unum: secundum enim
unum & eundem sensum, & in eodem tempore
contraria non apparent eidem; sed secundum
aliud & aliud sensum, & in alio & in alio
tempore possibile est, quòd utrunque contrario-
rium uideatur esse uerum) contra inquam sic di-
centes, qui dicunt hoc, quòd dicunt non propter
dubitationem, sed orationis causa; hoc est, qui
propter aliquam pertinaciam ipsam orationem
concedunt: dicendum est, quòd hoc quòd appa-
ret; non est uerum simpliciter, sed uerum est huic,
cui apparet. Deinde cum dicit.

Et sicut prædictum est, necesse ad aliquid facere omnia, & ad opinionem & sensum. Quare nec factum est, nec erit nihil, nullo propinante. Si uerò factum est, aut erit palam, quia non erunt omnia ad opinionem.

Postquam posuit consequentiam unam, scilicet
quòd si omnia sunt uera, ex quo uidentur &
apparent, quòd sequitur quòd omnia sunt in
relatione ad opinionem & sensum; hoc destruit
consequenter dicens: quòd sicut prius dictum
est, quòd omne apparens est uerum; necesse est,
quòd omnia sint in relatione ad opinionem &
& sensum; ita quòd nulla res sit, nisi aliquo opi-
nante; hoc autem consequens est impossibile:
secundum enim hoc nihil esset factum in rebus,

uel generatum; nisi illud, de quo habetur ali-
qua opinio: quòd quidem falsum est; quia multa
sunt, & facta sunt, de quibus non habetur
opinio uel cognitio: sicut illa, quæ sunt in pro-
fundo maris, uel in uisceribus terræ: non ergo
omnia sunt relatiua ad opinionem & sensum.
Deinde cum dicit.

Amplius si unum ad unum, aut ad determinatum. Et si idem dimidium & æquale, sed non æquale ad duplum, neque dimidium ad æquale; uerum ad opinans, si idem est homo & opinatum. Non est homo opinans, sed opinatum. Si uerò unumquodque fuerit ad opinans, ad infinita erit specie opinans.

Ponit secundam rationem, & est ratio sua talis:
si omnia sunt, ex quo apparent homini opi-
nanti uel existimanti, infinita sunt relatiua ad
unum; sed hoc est impossibile; quia unumquod-
que relatiuum habet suum determinatum corre-
latiuum; ergo impossibile est, quòd omne ens
sit unum, ex eo quòd apparet alicui, & uide-
tur. Hoc est ergo, quòd dicit litera: quòd unum
non refertur nisi ad unum, & non ad quodcum-
que unum, sed ad determinatum unum. Et si
unum & idem est dimidium & æquale, attamen
non refertur ad duplum in quantum æquale,
sed in quantum dimidium: Et similiter si
idem sit homo & homo opinans, qui etiam sic
opinatur; non refertur homo ad seipsum homi-
nem opinantem in quantum opinans, sed in
quantum opinatum, quia relatio est inter opi-
nantem & opinatum: & tamen secundum istam
opinionem, quæ ponit, quòd omnia entia in
quantum sunt huiusmodi referuntur ad opinans;
sequitur quòd infinita secundum speciem refe-
runtur ad unum opinans; quia entia ideo sunt ue-
ra; quia opinata sunt. Deinde cum dicit.

Igitur quia cunctorum est opinio firmissima, non esse simul ueras oppositas dictiones, & quid accidit ita dicentibus, & quare ita dicunt, tot sint dicta.

Concludit conclusionem principaliter inten-
tam; & duo facit, quia primò concludit præ-
dictam conclusionem: secundò elicit quoddam
corollarium ex ea, ibi, [Quoniam autem impos-
sibile est.] Dicit ergo primò, quòd mani-
festum est ex dictis, quòd inter omnes opinio-
nes & sententias, hæc est firmissima, qua dici-
tur; quòd oppositæ dictiones uel propositiones
non uerificantur de eodem: manifestum est etiã
quare, & propter quam causam sic dicebant.
Deinde cum dicit.

Quoniam autem impossibile est contradictionem ueram simul esse de eodem, palam; quia nec contraria simul inesse eidem contingit. Contrariorum enim alterum est priuatio. Non ergo minus substantia priuatio negatio est ab aliquo genere determinato. Si igitur impossibile est simul affirmare, & negare uerè, impossibile est contraria simul

Unumquodque relatiuum habet determinatum correlatiuum.

Unum non refertur nisi ad unum.

Peroratio.

mul inesse, sed uel quo alterum. Alterum uerò simpliciter, aut non.

Ex prædicta conclusione elicit quoddam corollarium: & est istud, quòd si contradictoria non uerificantur de eodem, nec contraria: cuius ratio est, quia in qualibet cõtrarietate includitur contradictio; & hoc quia unum cõtrariorum est negatio uel priuatio alterius: Et hoc est, quòd dicitur litera, quòd si impossibile est contradictoria simul uerificari de eodem; manifestum etiam est, quòd contraria eidem uelle non possunt: quia in cõtrariis non minùs alterum eorum est priuatio, quàm in aliis oppositis. Certum est. n. quòd alterum contrariorum se habet ad modum priuationis, & alterum ad modum habitus; priuatio. n. est quædam negatio substantiæ. i. est quædam negatio in aliquo determinato genere: igitur alterum contrariorum includit priuationem, & priuatio est quædam negatio; sicut impossibile est, simul affirmare & negare idem de eodem, ita impossibile est contraria inesse eidem simpliciter: Quòd tamen contraria insint eidem quo. i. secundum quid, puta quòd ambo sunt in potentia, uel quòd unum contrariorum insit alicui secundum quid, & alterum simpliciter, puta quia unum est in potentia, reliquum uerò in actu, hoc non est impossibile. Notandum est, quòd alterum contrariorum includit negationem respectu alterius, & alterum includit habitum & affirmationem: sed tamen sicut contraria non diuidunt totum ens, sed solùm sunt in determinato genere; ita affirmatio & negatio, quæ saluatur in contrariis; non diuidunt totum ens, sed solùm dici debet affirmatio & negatio in tali genere: Et hoc est, quòd dicitur Philosophus, quòd alterum contrariorum est negatio substantiæ, id est est negatio indeterminato subiecto.

Verum nec inter contradictiones quidquam medium esse contingit, sed necessarium aut dicere, aut negare unum de unoquoque. Palam autem primò quidem diffiniuntibus, quid uerum est, & falsum. Dicere namque ens non esse, aut non ens esse est falsum; ens autem esse, & non ens non esse uerum est. quare qui dixerit, ita esse, aut non esse; uerum dicet, aut mentietur; sed neque ens dicet non esse, aut esse; neque non ens.

Inter cõtra dictoria nõ datur medium.

Postquam ostensum est diffusè, quòd contradictoria non sunt simul uera; hic ostèditur, quòd inter contradictoria non est medium: & hoc est ostendere, quòd contradictoria nõ sunt simul falsa de eodem: si enim inter contradictoria esset medium; ambæ partes contradictionis possent falsificari de eodem: sicut enim est modò in contrariis, ita tunc esset in contradictoriis: in contrariis autem sic uidemus, quòd falsum est dicere, quòd ipsum medium sit aliquod extremorum; si falsum est dicere, quòd pallidum sit nigrum uel album; & uerum est dicere, quòd pallidum nec est album nec nigrum: eodem modo si inter esse, & non esse esset medium; falsum esset dicere, quòd

illud medium esset, uel non esset; & uerum esset dicere, quòd nec esset, nec non esset; Circa autè istam partem duo facit: quia primò disputat contra istam opinionem, quæ ponit hoc medium inter contradictoria: secundò disputat cõtra quasdam opiniones, quæ istam & præcedentes comitantur, ibi [His autem diffinitis.] Circa primum duo facit, quia primò disputat contra istam opinionem: secundò ostendit causam, quare aliqui moti sunt ad ponendum prædicta impossibilia, ibi [Euenit aut quibusdam] Prima pars in octo partes, secundum octo rationes, quas adducit contra prædictam opinionem: Secunda ibi [Ampliùs autem medium] Tertia ibi, [Ampliùs omne] Quarta ibi [Ampliùs autè præter omnes] Quinta ibi; [Et præter ens, & non ens.] Sexta ibi, [Ampliùs in quibuscunque.] Septima ibi [Ampliùs in infinitum] Octaua ibi, [Ampliùs autem quando interroganti.] Ponit ergo primò rationem suam; *Primò.*

& est ratio talis: quòd non sit medium inter contradictoria, patet ex definitione ueri & falsi: non enim aliud est falsum, quàm dicere nõ esse quod *uerum & falsum quid.*

est, aut dicere esse quod non est: & nihil est aliud uerum, quam dicere esse, quod est; & non esse quod non est: si ergo hæc est diffinitio ueri, & hæc diffinitio falsi: necesse est, quòd quicumque dicit esse, dicat uerum, uel falsum: si dicit esse de eo, quod est, dicit uerum: si autem dicit esse de eo, quod non est, dicit falsum & mentitur. Similiter necesse est, quòd quicumque dicit non esse, dicat uerum uel falsum: si enim dicat nõ esse de eo, quod non est; dicit uerum: si autè dicat non esse de eo, quod est; dicit falsum & mentitur: & sic esse, uel non esse, de quocunq; dictum, est uerum, uel falsum: si tamen esset medium inter esse, & non esse; non esset necessarium, quòd esse, & non esse de quocunque ente uel non ente esset uerum, uel falsum: & hoc quia supposita positione, ambo, scilicet esse & nõ esse essent falsa de eodem: Secundum enim istam positionem non est necessarium, quòd de quocunque ente uerificetur esse, & non esse; & hoc quia de aliquo potest uerificari medium, quod ponitur inter esse & non esse: nec est necesse etiam de non ente, quòd alterum eorum sit uerum uel falsum; & hoc quia de illo medio utrunque est falsum.

Notandum est ad euidentiã literæ, quòd si esset medium inter contradictoria suo modo, sic esset de contradictoriis, sicut de contrariis mediatis: quia enim inter talia contraria medium est, non est necesse utrunque contrariorum euacuare totum genus, in quo genere sunt illa contraria. Verbi gratia, quia medium est inter album & nigrum, ideo non est necesse, quòd album & nigrum euacuent totum ambitum coloris; & hoc quia aliquis color medius est; qui nec est albus, nec niger: & etiam non est necesse, quòd si dicens hunc colorem esse album, dicat falsum; & quòd qui dicit hunc esse nigrum, dicat uerum: & hoc, quia ambo possunt dicere

Metaphysicæ

falsum propter naturam medii : A simili si inter esse, & non esse esset medium; esse & non esse nõ diuidunt totum ambitum entis, nec totum ambitum etiam non entis : & ideo non est necesse, q̄ si dicens hoc esse, dicat falsum; dicens hoc non esse, dicat uerum: & hoc quia ambo possunt dicere falsum. Nec etiam necesse est, quòd de ente necessariò dicatur aut esse, aut non esse : sicut non est necesse de colore, quòd sit albus uel niger; nec etiam necesse est de non ente. Si autem ita est, habemus, quòd uerum & falsum penes esse, & non esse, non diuidunt totum ens, nec totum non ens; ex hoc enim uerum & falsum diuidunt totum ens, de quo aliquid enunciat; q̄ si non esse falsò dicitur de non ente; esse uerè dicitur de eo : secundum enim hanc positionem ambo possunt uerificari de eodem; & ex hoc esse, & nõ esse diuidunt totum non ens : quia si unum istorum, scilicet esse uel non esse uerè dicitur de non ente: reliquum falsò dicitur, & è conuerso. secundum autem istam positionem ambo possunt falsificari. Deinde cum dicit.

Amplius autem medium erit contradictionis, quemadmodum uiride nigri & albi, quemadmodum neutrum hominis, & equi. Si quidem igitur sic non permutabitur; nam ex bono in non bonum permutatur, aut ex hoc in bonum. Nunc autem semper apparet. Non est enim permutatio nisi in contraria, & media. si autem est medium; & sic utique erit aliqua in album non ex non albo generatio. Nunc autem non uidetur.

Secunda rō

Ponit secundam rationem, & potest esse ratio talis: si est medium inter contradictoria, nullus motus potest esse ad album, uel ad bonum, uel ad quòd cunque simile; consequens est impossibile, ergo & antecedens: consequens patet, quòd si est medium inter contradictoria, quòd nullus motus potest esse ad album, uel ad bonum, uel ad quòd cunque simile. Nam si motus est ad album, uel ad bonum: necessariò iste motus erit ex non albo, & ex non bono; quia omnis motus includit negationem, uel priuationem eius, quod debet fieri: Si ergo medium erit inter contradictoria, medium erit inter album & non album, & inter bonum & non bonum; illud ergo mediū uel est eiusdem generis cum extremis, uel non: si non est eiusdem generis, non erit motus à non albo in album; & hoc quia quilibet motus respicit contraria, & media, quæ sunt eiusdem generis: si autem dicatur, quòd illud medium est eiusdem generis cum albo, & non albo; & per consequens potest esse motus à non albo in album per tale medium, & à non bono in bonum: sequetur impossibile, scilicet quòd aliquis motus est ad album, qui est ex nõ albo: & ad bonū, qui non est ex bono; cuius contrarium suppositum est. Si enim medium est inter bonum & non bonum, illud medium nec est bonum, nec est non bonum: sicut pallidum nec est album, nec nigrum: cum ergo motus procedat à non bono in bonum per

Omnis motus includit priuationem eius, quod debet fieri.

illud medium, sequetur, quòd motus iste erit ad bonum per aliquid, quod est non bonum, quia per medium. Visa ratione, patet litera, quæ dicit; quòd si medium est inter contradictoria, illud medium uel erit medium per positionem, & eiusdem generis cum extremis; eo modo quo ponimus pallidum medium inter album & nigrum: aut erit medium per negationem, & diuersi generis; eo modo quo ponimus inter hominem, & equum; illud, scilicet quod nec est homo, nec est equus. Si igitur fuerit medium isto secundo modo; non erit motus, neque mutatio: nam ista mutatio si erit, erit ex non bono in bonum, & è conuerso: hoc autem non est; quia permutatio nõ est nisi inter contraria & media, quæ sunt unius generis, & cadunt sub uno ordine. Si autem sit medium primo modo, nec sic erit mutatio. Si enim erit ibi mutatio, erit ista mutatio ex non albo in album, uel ex non bono in bonum: hoc autem nõ potest esse facta positione: quia secundum istam positionem illud medium, quod ponitur inter album & non album, uel inter bonum & non bonum; nec erit bonum, & nec erit non bonum: & sic aliqua mutatio erit ad bonum, quòd non erit ex non bono: & ad album, quòd non erit ex non albo. Notandum est, quòd ut melius intelligatur ratio Philosophi, quòd ista ratio fundatur super tria fundamenta: Primum fundamentum est, q̄ si inter affirmationem & negationem absolute acceptam cadit medium; quòd inter affirmationem & negationem, quæ saluatur in contrariis; etiam cadit medium: hoc autem fundamentum patet, quia sicut affirmatio & negatio absolute accepta est contradictio simpliciter: ita affirmatio & negatio, quæ saluatur in contrariis; est quedam contradictio in tali genere: sicut ergo in contradictione simpliciter est dare medium; ita in contradictione hac; & si impossibile est dare mediū in contradictione hac, quæ saluatur in contrariis; impossibile est dare medium in contradictione simpliciter. Secundum fundamentum est ad probandum, quòd non est dare medium in hac contradictione, quæ quidem saluatur in contrariis, & inter quæ contraria est motus: & ad hoc probandum tendit ratio Philosophi posita in litera. Ad cuius euidentiam notandum, quòd licet inter contraria possit dari medium; tamen inter affirmationem & negationem saluatam infra ordinem contrariorum, non potest dari medium: licet. n. inter album & nigrum possit dari medium, puta pallidum; tamen inter nigrum & non nigrum nõ potest dari medium: cuius ratio est, quia uel illud medium esset extra ordinem nigri & non nigri; & si ita est, motus non erit à non nigro in nigrum per tale medium; quia motus semper est per ea, quæ sunt essentialiter ordinata: uel illud medium erit essentialiter ordinatum inter nigrum & non nigrum; & hoc est impossibile propter duo. Primum est, quia hoc est contrarationem non nigri: hæc est enim differentia inter album, & non nigrum;

Mediū duplex.

Medium in quibus datur.

nigrum; quia album non potest dici de omni eo, quod est non nigrum; quia sic diceretur de pallido; nō nigrū at necessariō debet dici de omni eo, quod non est nigrum; cum ergo medium non sit nigrum, oportet quōd nō nigrum dicatur de eo: quod est impossibile; quia secundū hoc, extremum diceretur de medio: istud enim medium positum est inter non nigrum & nigrum: Secundō hoc est impossibile; quia secundū hoc sequeretur, quōd aliqua mutatio erit ad nigrum, quæ nō erit ex non nigro. Et hoc est impossibile, quod tetigit Philosophus in litera. Deinde cum dicit.

Amplius aut omne intellectuāle & intelligibile mens aut affirmat, aut negat. Hoc autem ex diffinitione palām. quia uerum dicit, aut mentitur: quando quidem sic componit dicens, aut negans uerum dicit. quando autem non sic mentitur.

Tertia rō.

Ponit tertiam rationem contra prædictos; & est ratio talis: quōd omnis sentiens, & omnis intelligens in sua opinione & in sua sententia, aut aliquid affirmat, aut aliquid negat; affirmando, aut negando aut dicit uerum, aut mentitur: quod quidem patet ex diffinitione ueri, & falsi; Nam si affirmat esse de eo, quod est, dicit uerum; si autem de eo quod non est, dicit falsum: & si negaret esse de eo, quōd non est, dicit uerum; si autem de eo quōd est, dicit falsum: & sic affirmans uel negans dicit uerum uel falsum: quod tamen non contingeret, si esset dare medium inter affirmationem & negationem; inter esse & non esse; & hoc quia facta positione, esse & non esse de eodem falsificari possunt; de illo, scilicet quod nec est, nec non est. Deinde cum dicit.

Amplius autem præter omnes oportet esse contradictiones nisi orationis causa dicatur. Quare nec uerum dicit aliquis, nec non uerum.

Quarta rō.

Ponit quartam rationem contra prædictos; & est ratio talis: si est dare medium in una contradictione, est dare in omni: quia non est maior ratio de una, quā de alia: si autem est dare medium in omni contradictione, est dare medium inter uerum & non uerum, quæ est quædam contradictio: quōd autem sit medium inter uerum & non uerum, impossibile est: quia secundū hoc posset contingere, quōd aliquis aliquid dicendo, nec diceret uerum, nec non uerum; quod est impossibile. Hoc uiso, patet litera, quæ dicit: quōd si in contradictione ponitur medium, oportet quōd hoc ponatur in omnibus contradictoriis; quia non est maior ratio in una, quā in alia: (nisi aliquis uellet proteruire, & hoc negare solum causa orationis, & nulla ratione motus) hoc autem medium debet esse præter contradictiones, hoc est, debet esse aliud ab utraque parte contradictionis; & sic aliquod medium erit inter uerum, & nō uerū, quod nec erit uerum, nec non uerum: quod est impossibile; quia secundū hoc aliquis nec diceret uerū, nec non uerum. Notandum est, quōd uerum & non uerum uidentur immediatē dicere enuntiationem, & dictionem: & hoc quia omnis dictio

uel est uera, uel non uera; ita quōd imaginabimur, quōd uerum & non uerum non sunt contradictoria in omni genere enuntiationum & dictionum: Quasi ergo dicat Philosophus in litera: Si inter contradictoria esset medium, esset mediū in contradictione, quæ saluatur in enuntiatione, & dictione; hoc autem est impossibile; quia secundū hoc talis contradictio, quæ est in enuntiatione, non euacueret totum ambitum enuntiationum; & hoc quia esset dare enuntiationem uerā, & non ueram, & mediam. Deinde cum dicit.

Et præter ens & non ens erit. Quare & præter generationem & corruptionem transmutatio quædam erit.

Ponit quintam rationem, & est ratio talis. Si medium est inter contradictoria, medium erit inter ens & non ens; hoc autem est impossibile, ergo & primum; quōd autem hoc sit impossibile patet: quia secundū hoc essent tres mutationes: una quæ esset ad ens, quæ dicitur generatio: & una quæ esset ad non ens, quæ dicitur corruptio: & tertia quæ esset ad illud, quod ponitur mediū inter ens & non ens: quod autem sit tertia talis mutatio, non est possibile. Deinde cum dicit.

Quinta rō.

Amplius in quibuscumque generibus negatio, & contrarium inest, & in his erit, ut in numeris, nec par, nec impar numerus. Sed impossibile. ex diffinitione uerō palām.

Ponit sextam rationem, & est ratio ista. Si in contradictoriis est medium, inter par & impar erit medium, & inter similia, quæ inferunt aliquod contrariorum in genere determinato: ratio consequentiæ est, quia par, & impar, & similia inferunt contradictoria in determinato genere; quod autem inter par & impar, & similia, quæ inferunt contrarium in determinato genere, sit medium, hoc est impossibile; & hoc quia talia totum euacuant genus determinatum, circa quod sunt; sicut par & impar euacuant totum ambitum numeri; quod patet ex diffinitione paris & imparis: nam par est, quod potest diuidi per æqualia: impar autem quod sic non potest diuidi. Notandum est, quōd quædam est negatio, quæ infert contrarium; eo modo quo dicimus, quōd negatio albi infert nigrum, & ista negatio non est negatio extra genus, sed est negatio in determinato genere: sicut enim album & nigrum non sunt in quocumque genere, sed in genere determinato: ita non album, quod saluatur in nigro, & albi sibi oppositum, sunt in determinato genere; & de tali negatione, quæ saluatur in contrario, loquitur Philosophus in ista ratione, quæ ratio est talis. Sicut se habet contradictio determinati generis ad determinatum genus, sic se habet contradictio absolute sumpta ad totum ens; sed contradictio determinati generis euacuat totum genus determinatum; sicut par & impar euacuant totum numerum, ergo contradictio absolute sumpta euacuat totum ambitum entis, & non entis. Deinde cum dicit.

Sexta rō.

Par & impar quid.

Negatio duplex.

Amplius

Metaphysicæ

*Amplius in infinitum uadet, & non solum hemi-
olia quæ sunt, erunt; sed plura. iterum enim est hoc
negare ad dictionem & negationem, & hoc erit: a-
liquid, Nam substantia est quedam eius alia.*

Septima rō.

Ponit septimam rationem contra ponentes medium inter contradictoria; & est ratio talis: si ponitur medium inter contradictoria, erit abire in infinitum in propositionibus; sed hoc est impossibile, ergo & primum. Ad euidenciam huius rationis notandum est, quod si medium est inter contradictoria, erunt ibi duo extrema, & unum medium puta, esse, & non esse; & medium inter esse & non esse; illa ergo tria, scilicet esse, & non esse, & medium inter esse & non esse se habebunt ad ipsum esse & non esse in sexquialtera proportione, eo modo quo tria se habent ad duo. Est autem sexquialtera proportio, quando unus numerus continet totum alium numerum, & dimidium eius; eo modo quo ternarius continet binarium, & dimidium illius. Dicit ergo Philosophus, quod si est dare medium inter contradictoria, erit ibi sexquialtera proportio, uel emiola, quod idem est; & non solum erit ibi sexquialtera, sed est abire in infinitum; quia sicut contingit negare esse & non esse per quoddam medium, quod nec est esse, nec est non esse; ita contingit negare illa tria, scilicet per quoddam quartum. Hoc est ergo, quod dicitur litera, quod si ista positio uera est, quod est dare medium inter contradictoria; in talibus non solum erit emiola proportio, id est sexquialtera, quæ consurgit ex hoc, quod extrema, & medium se habent ad ipsa extrema tantum, sicut ternarius ad binarium; sed etiam erunt multo plura ibi; ita quod erit abire in infinitum: constat enim, quod quidquid contingit affirmare, contingit negare; contingit autem affirmare ista tria, ergo contingit ea negare; ergo est dare quoddam quartum ab istis tribus: cuius ratio, & substantia erit aliud à substantia, & ratione horum trium. Deinde cum dicit.

Quod negatio dicitur aliam formam ab affirmare patet.

Amplius quando interroganti si est album dicit, quoniam non; nihil aliud negauit, quam ipsum esse. Negatio uero est, quæ non esse.

Octaua rō.

Ponit octauam rationem; & est ratio sua talis: non est dare medium inter assentire, & non assentire; ergo non est dare medium inter esse, & non esse; ratio consequentia patet; quia quicumque assentit, dicit ita esse; quicumque non assentit, dicit ita non esse. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus in litera; quod si aliquis fuerit interrogatus, si hoc est album, uel non; uel assentit, uel non; si non assentit, hoc esse album, planum est, quod negauit hoc esse album: negatio enim cadit super non esse; & sicut non assentire, & negare cadit super non esse; ita assentire cadit super esse. Notandum est, quod quando dictum est, quod inter assentire, & non assentire non cadit medium; hoc debet intelligi quantum ad conceptus complexos; in actu enim intellectus, qui est simplicium intelligentia, quo scilicet actu in-

Intellectus intelligit quidditatem; proprie intellectus non assentit; quia assentire, & non assentire respiciunt secundum actum intellectus, qui est componere, & diuidere; tali enim actui intellectus semper assentit, & non assentit; & per consequens semper dicit esse, uel non esse. Si autem ita est, patet quod non est dare medium inter contradictoria; quia si ibi esset medium, non oporteret, quod intellectus semper caderet super esse, uel non esse. Deinde d.

Euenit autem quibusdam ea opinio, sicut alia inopinabilem. Quoniam enim soluere non possunt orationes contentiosas, annuentes orationi, confirmant uerum esse, quod est syllogizatum. Hi quidem igitur propter talem causam dicunt. Illi uero propter omnium rationem inquirendam. TEX. 28.

F

Ostendit, propter quam causam prædicti Philosophi deueniunt in hæc inopinabilia. Et tria facit; quia primum hoc ostendit; secundum ponit modum procedendi contra eos: tertium ostendit, quod prædictæ opiniones sequuntur quasdam opiniones quorundam philosophorum. Secunda ibi, [Principia autem.] Tertia ibi, [Videtur autem.] Dicit ergo primum, quod prædicta opinio, & etiam alia opinio inopinabile quibusdam eueniunt propter duplicem causam. Prima est, quia quidam non potentes soluere orationes contentiosas, & litigiosas, annuentes orationi, id est concedentes orationem inopinabilem; concedebant uerum esse, quod syllogizatum est. Secunda causa est, quod quidam uolebant inquirere rationem & demonstrationem de omnibus, & ideo quando proponebantur eis aliqua, quæ probari non poterant per priora (sicut sunt prima principia, & primæ conceptiones) illa negabant; & ita concedebant contraria principiorum; decepti, quia non omnium est ratio demonstratiua, sed tantum conclusionum. Deinde cum dicit.

Insequitur adhuc potest, contradictoria esse simul falsa.

G

Principium autem ad hos omnes ex diffinitione. Diffinitio uero fit ex significare aliquid necessario esse. Ratio namque, cuius nomen est signum, diffinitio est rei.

Dat modum procedendi contra istos sic errantes, dicens; quod principium, & modus procedendi contra istos est, ex diffinitionibus aliquorum; puta ueri, uel falsi, & similium: necesse est enim diffinitionem esse; si nomen aliquid significat. nam diffinitio idem est, quod ratio significata à nomine. Queremus enim ab istis, qui sic errant, Vtrum nomen aliquid significat, uel nihil: si nihil, tunc nihil determinate concedunt; & per consequens non est disputandum cum eis: si autem nomina aliquid significant; cum ratio importata per nomen, sit diffinitio: iste concedat diffinitionem esse, ex qua diffinitione concessa, poterit procedi contra eum ad uerificationem principiorum; eo modo quo processum est supra ex diffinitione ueri & falsi ad ostendendum, quod non est medium inter contradictoria. Deinde cum dicit

H

Diffinitio idem est, quod ratio significata à nomine.

Videtur

Videtur autem Heracliti quidem oratio dicens, omnia esse & non esse, omnia uera facere.

Ostendit quomodo prædictæ positiones erroneæ sequuntur opiniones quorundam Philosophorum: & primò quomodo sequuntur opiniones Heracliti: secundò quomodo sequuntur opiniones Anaxagor. ibi. [*Quæ uerò Anaxagoræ.*] Dicit er primò, quòd positio Heracliti, quæ ponit, quòd omnia habent simul esse & non esse; & hoc, quia omnia sunt in motu. in motu autem est admixtum esse cum non esse; necessariò habet fateri, quòd omnia sunt simul uera; quia uerum est tam esse, quàm non esse. Deinde cum dicit.

Quæ uerò Anaxagora esse aliquid medium contradictionis. Quare omnia falsa. Nam quando miscetur. nec bonum, nec non bonum est mixtum. Quare nihil est dicere uerum.

Ex positione Anaxagoræ sequitur medium esse inter contradictoria.

Ostendit, quòd ad positionem Anaxag. sequitur, quòd sit medium inter contradictoria. Et hoc est, quod dicit, quòd ex illa positione Anaxagor. necessariò habet fateri, quòd medium est inter contradictoria; & per consequens, quòd omnia sunt falsa: quia si medium est inter esse, & non esse; de illo medio potest dici, quòd nec est, nec non est: & per consequens esse, & non esse falsificatur de eodem. Quòd autem Anaxag. haberet ponere medium inter contradictoria; patet, quia Anaxag. posuit, quòd omnia sunt mixta infra unum; & hoc quia quodlibet est in quolibet: hæc permixta autem neutrum extremorum dici possunt; sicut colores medii nec sunt albi, nec sunt nigri: illud ergo mixtum, quod posuit Anaxag. nec erit album, nec non album; nec bonum, nec non bonum; & sic erit medium inter contradictoria: de illo ergo medio nihil potest uerificari. non enim potest dici de eo, quòd sit bonum, nec etiam quòd sit non bonum: omnia ergo de ipso falsificantur.

His autem diffinitis, palam quia & uniuocè dicta, & de omnibus impossibile est esse; sicut quidam dicunt. hi quidem dicentes nihil uerum esse. Nihil enim prohibere dicunt, sic omnia esse, sicut dyametrum commensurabilem esse. Illi uerò omnia uera. Ferè namque hæc orationes eadem ipsius Heracliti. Nam qui dicit, quòd omnia sunt uera, & omnia falsa extra orationes has, utriusque dicit. Quare si sunt impossibilia illa, & ea esse est impossibile.

Opi. eorum qui dicebat omnia esse falsa, & qui omnia esse uera.

Postquam Philosophus falsificauit opinionem illam, quæ ponebat medium inter contradictoria: in parte ista disputat contra quasdam opiniones, quæ ad prædicta sequuntur. Et dno facit, quia primò disputat contra prædictas opiniones: Secundò destruit duas radices harum opinionum ibi. [*Palam autem.*] Ad euidentiã primò notandum est; quòd quidam sunt, qui ponebant omnia esse falsa; quidam autem qui ponebant omnia esse uera; Circa hoc ergo duo facit Philosophus, quia primo recitat istas opiniones: secundò illa improbat ibi [*Amplius autem.*] Primo ergo ponit istas opiniones dicens, quòd his determinatis, est manifestum, quòd impossibile est, quòd quidam dixe-

runt, quòd uniuocè, idest uno modo sciendum est de omnibus, scilicet quòd omnia sunt uera, uel omnia sunt falsa: Quidam enim eorum dixerunt, quòd nihil est uerum in rebus; sed omnia sunt falsa, ita quòd nihil prohibet, quoniam dicebamus, quòd omnis enuntiatio sic est falsa, sicut ista est falsa, diameter est commensurabilis cõte quadrati; Alij uerò dicunt, quòd omnia sunt uera, & isti ferè idem dicunt cum Heraclito, de quo dictum est supra, quòd quia omnia sunt in motu, ponebat rem esse, & non esse. Si autem aliquis dicat, quòd omnia sunt uera & falsa; ita quòd sit tertia opinio seorsum posita præter istas duas; de ista tertia non est habenda mentio; quia qui ponit istam tertiam opinionem esse ueram, ponit utrunque, idest primam & secundam esse ueram; & ita impossibilia, quæ sequuntur contra primam, sequuntur contra tertiam; & illis improbatis, hæc improbat. Deinde cum dicit.

Amplius autem palam, quia contradictiones sunt, quas non est impossibile simul esse ueras, nec falsas omnes. Et hoc quidem putabitur magis contingere ex dictis.

Impugnatio erroris prædicti.

Ponit rationes contra prædictas opiniones, ostendens; quòd non est impossibile enuntiatio nem omnium esse ueram, nec etiam omnium esse falsam. Et quatuor facit secundum quatuor rationes, quas adducit. Secunda ibi. [*Sed ad omnes tales.*] Tertia ibi. [*Amplius si omne.*] Quarta ibi [*Contingit autem.*] Ponit ergo primam rationem, & est ratio talis. Si omnes enunciationes simul sunt ueræ, uel etiam simul falsæ; omnes enunciationes contradictoriæ sunt uel simul ueræ, uel simul falsæ. Consequentia patet, quia hoc signum omnis, cum dicitur, omnes enunciationes sunt simul ueræ, uel simul falsæ, distribuit pro enunciationibus contradictoriis, & non contradictoriis; consequens est impossibile, scilicet quòd omnes enunciationes contradictoriæ sunt simul ueræ & simul falsæ; quia in quibusdam contradictoriis statim patet, quòd non sunt simul ueræ: sicut uerum & non uerum, & ens & non ens: Patet litera, uisa ratione, quæ dicit; quòd sunt quædam contradictiones, in quibus euidenter patet, quòd nõ sunt ueræ simul, nec simul falsæ: sicut est uerum, & non uerum, & quòd sic sit, patet ex prædictis in præcedenti lectione. Deinde cum dicit.

Sed ad omnes tales orationes querere oportet, quemadmodum in superioribus orationibus dictum est, an esse aliquid, aut non esse, sed significare aliquid.

Ponit secundam rationem: & duo facit, quia primò ponit quoddam præambulum ad rationem suam: secundò ponit rationem suam, ibi. [*Quare ex diffinitione.*] Ponit ergo primò præambulum, dicens, quòd si uolumus disputare contra tales rationes; oportet, quòd disputemus, sicut dictum est supra, scilicet ex aliquibus concessis nobis ab illo, qui negat principia & per se nota: hoc autem, quod petimus nobis concedi ab aduer-

Metaphysicæ

aduersario, non est, quod petimus nobis concedi aliquid esse, uel non esse; quia ex tali non posset procedi, quia petitur principium; sed illud, quod petimus nobis concedi, est quod nomen aliquid significat. Deinde d.

TEX. 19.

Quare ex diffinitione disputare oportet, accipietes quid significat uerum aut falsum. Sed si nihil aliud uerum dicere, quam negare falsum; impossibile omnia falsa esse. Necesse est enim contradictionis partem alteram esse ueram.

Ponit rationem suam, quæ ratio sua talis est; si nomen aliquid significaret, sicut dictum est, ergo uerum aliquid significaret, & etiam falsum: si autem uerum & falsum aliquid significat, impossibile est, quod omnes enunciationes sint simul ueræ, uel simul falsæ; quia si ita esset, non saluaretur diffinitio ueri & falsi. Hoc est ergo, quod dicit littera; quod contra istos ex diffinitione consignificata per nomen disputandum est, accipientes quid dicitur per nomen ueri, & per nomen falsi.

Verū quid.

hoc enim habito, patet propositum. Nam uerum nihil aliud est, quam dicere aliquid de aliquo, quod negare falsum est; uel negare aliquid ab aliquo, quod affirmare uerū est; ergo diffinitio ueri necessariò includit, quod aliqua enunciatio est falsa. non ergo benè dictum est, quod omnis enunciatio est uera. Similiter falsum est, aliquid dicere de aliquo, quod negare uerum est; uel negare aliquid ab aliquo, quod affirmare uerum est. ergo falsum necessariò arguit uerum: malè ergo dictum est, quod omnis enunciatio est falsa; & hoc

Falsū quid.

quia necesse est, alteram partem contradictionis esse ueram. Notandum est, quod uerum est adæquatio esse ad illud, quod est; & etiam adæquatio non esse ad illud, quod non est: quia ergo uerum est adæquatio esse ad illud, quod est; benè uerum est dicere, aliquid de eo, quod est; quod negare falsum est: & quia etiam uerum est adæquatio non esse ad illud, quod non est; benè dictum est, quod uerum est negare aliquid ab aliquo, quod affirmare falsum est: sicut ergo adæquatio arguit inadæquationem sibi oppositam; ita uerū arguit falsum: & sicut dictum est de uero, ita dicendum est de falso. s. quod falsum arguit uerum. Deinde cum dicit.

Amplius si omne aut dicere, aut negare, est necesse; utraque falsa esse, est impossibile. Altera namque pars contradictionis est falsa.

Ponit tertiam rationem contra prædictas opiniones, dicens: constat ex prædictis, quod necesse est de quolibet aut affirmare, aut negare: ita quod non sit medium inter contradictoria: si autem ita est, impossibile est, quod utraque pars contradictionis sit simul uera, uel simul falsa; sed necessariò altera est uera, & altera est falsa. Deinde cum dicit.

Contingit autem, quod diffamatum est, omnibus talibus rationibus ipsas seipsas destruere. nam qui omnia uera dicit, orationis suæ contrariam ueram facit. Quare & suam non ueram. Contraria non di-

cit, ipsam esse ueram. Qui uerò omnia falsa, & ipse se ipsum,

Ponit quartam rationem: & duo facit; quia primò ponit rationem: secundò excludit quandam solutionem, quæ posset dari, ibi. [Sed si auferat.] Primò ergo ponit rationem, & est ratio talis: quod sic dicentes, negant propriam uocem; & contradicunt sibi ipsis. dicentes enim omnem enunciatioem esse ueram, dicunt non omnem esse ueram; nam si omnis enunciatio est uera, & omnis opinio; sequetur quod contraria huius opinionis & enunciationis, qua dicitur, quod omnis enunciatio est uera; sit etiam uera, sed contraria suæ opinionis est, quod sua opinio non est uera: ergo iste qui dicit, quod omnia sunt uera; dicit, quod sua opinio non est uera. Similiter qui dicit, quod omnia sunt falsa. manifestum est, quod dicit se dicere falsum. Si enim omnis enunciatio est falsa, hæc erit falsa, quæ dicit, quod omnia sunt falsa: & sic contra istos accidit, quod diffamatum est ab omnibus, scilicet quod opiniones eorum destruunt se ipsas. Prima enim opinio dicens, omnia esse uera, dicit quod contrarium suæ opinionis est uerum. Secunda etiam dicens, omnia esse falsa; dicit necessariò, se dicere falsum. Deinde cum dicit.

F

Sed si auferant hic quidem contrariam, quia non uera sola. Ille uerò suam propriam, quia non falsa. nihilominus infinitas accidit eis querere orationes ueras, & falsas. nam qui ueram orationem dicit, uerus est, & hoc in infinitum uadit.

Excludit quandam solutionem, quæ posset ad duci ad hoc: dicerent enim aliqui; quod illi, qui dicunt omnia esse uera, ab ista uniuersalitate excipiunt contrariam suæ opinionis, illam solam dicentes esse falsam: & similiter qui dicunt, omnia esse falsa, ab ista uniuersalitate excipiunt suam opinionem, dicentes illam esse ueram, & non falsam: Hanc solutionem excludit Philosophus per talem modum: isti ad minùs concedunt unam enunciationem esse ueram. nam ille, qui dicit, omnia esse falsa; excipit suam enunciationem, quam dicit esse ueram. Alij autem, qui dicunt, omnia esse uera, ad minùs concedunt unam esse falsam; quia concedunt, quod contraria huius falsa est; si autem concedatur una uera, conceduntur infinitæ ueræ contra illos, qui ponunt, esse omnia falsa: & si conceditur una falsa, conceduntur infinitæ falsæ, contra illos, qui ponunt omnia esse uera: Quod autem ita sit, patet: si enim hæc opinio est uera, Sortes est sedens; hæc erit uera, Sortes sedere est uerum: & sic potest procedi in infinitum: Et sicut dictum est de uero, ita dici potest de falso. Deinde cum d.

G

Palam autem, quia neque, qui omnia quiescere dicunt, uera dicunt; nec qui omnia moueri.

Excludit duas radices falsas prædictarum opinionum: sunt autem istæ radices, quia aliqui dicebant, quod omnia quiescunt, & nihil mouetur; si autem omnia quiescerent, uera ita essent uera, quod non posset esse falsa; quia non possent moueri à

dispo-

De eo, quod est in motu, nihil potest esse affirmatiua.

dispositione sua: si autem omnia mouerentur, nihil esset uerè in rebus; quia de eo, quod est in motu, nihil potest uerè affirmari; Circa autem hanc partem tria facit; quia primò tangit falsitatem harum opinionum: secundò ostendit impossibilia, quæ sequuntur còtra ponentes quòd omnia quiescunt: tertio destruit opinionem, quæ dicit, omnia moueri. Secunda ibi, [Nam si quiescunt.] Tertia ibi, [Si uerò omnia]. Dicit ergo primo, quòd si benè pertractentur præcedentia, manifestum est, quòd impossibile est dicere, quòd omnia mouentur, & quòd omnia quiescunt. Deinde cù d.

Nam si quiescunt omnia, semper eadem uera & falsa erunt. Videtur autem hoc transmutatum. Nam qui dicit, bis quidem aliquando non erat, & iterum non erit.

Ostendit impossibilia, quæ sequuntur ad istas duas radices: & primo impossibile, quod sequitur ad dicentes, quòd omnia quiescunt; dicens: quod si omnia quiescunt, sequitur, quòd uerum semper erit uerum, & falsum semper erit falsum; nec poterit transmutari uerum in falsum: quod tamè falsum est: transmutatur enim ueritas, & falsitas propositionis, & opinionis: quod patet, quia homo, qui opinatur, uel profert propositionem; aliquando non erat, & aliquando fuit; & aliquando non erit: & sic de eo aliquando uerum fuit dicere, quòd non est; quod tamen modò est falsum: quia si non esset, nihil opinaretur. Deinde cum d.

Si uerò omnia mouentur, nihil erit uerum; ergo omnia falsa. Sed hoc ostensum est, quia impossibile.

Ponit impossibilia, quæ sequuntur ad illos, qui ponunt, omnia moueri: Et duo facit, quia primò adducit hæc impossibilia: secundò remouet quãdam falsam opinionem, ibi [At uerò] Circa primum duo facit secundum duo impossibilia, quæ adducit: Secunda ibi, [Amplius autem] Dicit ergo, quòd si omnia mouentur, & nihil est quiescens, nihil erit uerum in rebus: sed hoc est impossibile, ergo & primum: quòd autem nihil sit uerum, patet; quia quod uerum est, iam est; quod autem mouetur, nondum est: si ergo omnia mouentur, nihil est uerum. Deinde cum dicit.

Amplius autem ens permutari est necesse. Nam ex aliquo in aliquid fit permutatio.

Ponit secundum impossibile; & est istud impossibile, quia hæc positio destruit se ipsam: ois enim motus supponit aliquod ens, & aliquod manens, quod est in re permutata; & ideo dicere, quòd omnia mouentur, est impossibile; & hoc quia aliquid manet in re permutata: Et hoc est, quod dicit, quòd illud quod mutatur ex aliquo in aliquid, necessariò est ens, & manens: quia motus incipit ab aliquo quiescente, & terminatur ad aliquod quiescens; sicut patet in motu locali: Rõne etiam sic patet, in motu locali manet mobile sub utraque dispositione, & etiã incipit à quiete; & terminatur ad quietem: in motu etiam ad formã manet materia sub utraque forma; & etiã sunt ibi duæ quietes, una in termino à quo, sicut

Vnde incipit motus, & in quod terminatur

A in albo; & alia in termino ad quẽ, sicut in nigro; quando, scilicet fit mutatio ab albo in nigrum. Deinde cum dicit.

At uerò neque omnia quiescunt, interdum autem mouentur: nihil autem est, quod semper aut mouetur, aut quiescit. Est enim aliquid: quod semper mouet ea, quæ mouentur: & primum ipsum mouens immobile est.

Remouet quãdam falsam opinionem, quæ posset oriri ex prædictis: dictum est enim, quòd non omnia mouentur, nec omnia quiescunt; posset ergo aliquis credere, quòd omnia aliquando mouentur, aliquando quiescunt. Hoc excludit Philosophus dicens, quòd non est uerum dicere, quòd omnia aliquando mouentur, aliquando quiescunt; & quòd nihil est, quod semper moueat, uel quòd semper moueatur: Et benè dico, quòd hoc est falsum; quia est dare unum mouens primum, quod mouet ea, quæ semper mouentur; sicut corpora cælestia; & ipsum nunquam mouetur: & si aliqua semper mouentur, & aliquid est, quod nunquam mouetur, sicut primum mouens; & aliqua sunt, quæ aliquando mouentur, & aliquando non.

Dicentes omnia moueri nihil uerum dicunt.

B

TRANSNATURALIUM ARISTOTELIS.

LIBER QUINTVS.

C

PRINCIPIUM dicitur, aliud **TEX. I.** quidem, unde aliquis rem moueat primum, ut longitudinis, & uia: huic quidem principium ipsum, & conuerso uerò diuersum.

In hoc Quinto Libro Philosophus intendit distinguere nomina, de quibus tractatur in ista scientia: Hoc est enim proprium in ista scientia (ut dicit Commentator) quòd in uno libro, siue in una parte libri debet tradi distinctio nominum, de quibus tractatur in ista scientia; nomina autè, de quibus tractatur in ista scientia; sunt primò ipsæ causæ entis: secundò ipsum subiectum huius scientiæ, tertio partes subiecti huius scientiæ: quartò, & ultimò partes, & passionem subiecti huius scientiæ. Et secundum hoc iste liber diuiditur in quatuor partes: In prima parte distinguit nomina, quæ pertinent ad rationem causæ, principij, uel elementi: in secunda parte nomina, quæ spectant ad subiectum huius scientiæ: in tertia parte nomina, quæ spectant ad partes subiecti: in quarta parte nomina, quæ spectant ad partes, & ad passionem huius subiecti. Secunda ibi, [Vnde dicitur aliud secundum accedens.] Tertia ibi, [Eadem dicuntur.] Quarta ibi, [Perfectum uerò dicitur unde quidem.] Prima pars diuiditur in duas, quia primò distinguit nomina, quæ spectant ad rationem causalitatis; uel quæ dicuntur causam;

Diuisio totius libri.

Metaphysicæ

Cæ quid.

causam; quia necesse est, uel necessitas esse quidam modus causæ; quia causa est, ad cuius esse sequitur necessariò aliud: ideo secundò distinguit necessarium ibi, [Necessarium dicitur.] Prima adhuc in duas, quia primò distinguit modos causarum, principij, & elementi: secundò, quia natura est quædã causa, ut dicitur Secundo Phisic. distinguit naturam, ibi [Natura uerò dicitur uno quidem modo.] Prima in tres, quia primò distinguit modos, & acceptiones principij: secundò modos, & acceptiones causæ: tertio modos, & acceptiones elementi: Secunda ibi, [Causa uerò dicitur uno quidem modo.] Tertia ibi, [Elementum dicitur.] Prima in tres partes, quia primò ponit acceptiones principij: secundò concludit, & totiens dicitur causa, quotiès principium: tertio ponit quandam proprietatem omnium principiorum. Secunda ibi, [Totiens autem.] Tertia ibi [Omnium igitur principiorum commune est.] Prima in quinque, secundum quod sunt quinque acceptiones principij: & patent in textu. Primò ergo dicit sic, quod principium uno quidem modo dicitur illud unde aliquid primo incipit moueri; sicut dicimus in longitudine, & in uia illud esse principium uisæ & longitudinis unde incipit motus: ex opposito autem illud dicimus esse terminum, ubi finitur motus. Notandum est, quod prius & posterius in magnitudine causant prius & posterius in motu, & prius & posterius in motu causant prius & posterius in tempore, quod tamen ad notitiam nostram, quæ aliquando procedit per posteriora: primum & ultimum in magnitudine nobis notificantur per primum & ultimum motus, & hoc est quod dicit Philosophus, quod primum in magnitudine est principium motus; ultimum autem, ubi motus finitur. Deinde cum d.

Principiū quintupliciter.

Prius & posterius in magnitudine, in motu & in tpe.

Aliud unde optime fiet unumquodque, ut doctrinae. Nam non a primo & rei principio inchoandū est aliquando, sed unde opportunius discat.

Ponit secundum modum acceptionis principij illud, unde aliquid faciliter utique fiet, & unde aliquid faciliter inchoatur, sicut in doctrina & in disciplina, & non semper inchoandum est à primo rei principio secundum naturam, sed ab illo unde aliquis addiscens faciliter addiscet. Notandum est quod secundum Commentatorem; prius in scientiis dicitur duobus modis, prius secundum naturam, & prius quod ad nos: modus autem noster deueniendi in scientiam incipit à prioribus quod ad nos: Et hoc est quod dicit Philosophus in littera, quod in addiscendo non semper incipimus ab eo quod est prius secundum naturam, sed ab illo quod est prius secundum nos.

Prius in scientiis dupliciter.

Quædo idem est prius quod ad naturam, & quod ad nos.

Notandum est tamen diligenter, quod aliquando idem est prius secundum naturam, & quod ad nos; & tunc incipimus ab eo, quod est prius secundum naturam, non tamen in quantum est prius secundum naturam, sed in quantum concurrat cum eo quod est prius quod ad nos: & si enim prius secundum naturam & quod ad nos cõ-

currant simul; non tamen doctrina incipit ab eo in quantum est prius secundum naturam, sed in quantum prius quod ad nos. Deinde cum dicit.

Aliud unde primum generatur in existente, ut nauis sedile, & domus, fundamentum, & animalium alii cor, alii cerebrum, alii quodcūque talium suscipiunt.

Ponit tertium modum acceptionis principij dicens, Quod illud est primū tertio modo, quod primò generatur in re, & existit in re, eo modo quo dicimus, quod sedile est primum principium in nauis, quia primò fit, & fundamentum domus; quia primò fit: & alii ponunt cor esse principium in animali: quia primò generatur: alii cerebrum. Cum enim animal distinguatur à non animali per motum & sensum, aliqui attendentes ad naturam motus, qui uidetur uigere in corde, posuerunt cor primum esse & principium in animali; alii attendentes ad naturam sensus, qui uidetur uigere in animali ratione cerebri; posuerunt cerebrum primum & principium: alii autem quodcunque sortiatur istam naturam, quod sit primum, quod generetur, ponunt illud primum esse & principium. Deinde d.

Varie opiniones de principio generationis naturalium.

Aliud autem unde fit primum non existente, & unde primum motus natus est initiari, & permutatio, ut puer ex patre & matre, & bellum ex conuittio. Aliud secundum cuius uoluntatem mouentur mobilia, & mutantur mutabilia, ut ciuitatum principatus, & potestates, & imperia & tyrannides. Principia dicuntur & artes, & Architectonica maxime.

Ponit quartum modum acceptionis, & primò in naturalibus: secundò in artificialibus: tertio in moralibus. Secunda ibi. [Aliud secundum cuius uoluntatem.] Tertia ibi. [Et artes.] Dicit ergo primò, quod alio modo dicitur principium, unde fit primò res, cum non existit in re, & unde primò motus est natus fieri, & permutatio; eo modo quo dicimus, quod principium pueri pater & mater est; & eo modo quo dicimus, quod bellum ex conuittio principiat. Deinde hoc ponit in ciuilibus & moralibus, dicens: quod etiam illud dicitur principium respectu aliquorum, ad cuius uoluntatem aliqui mouentur & mutantur, eo modo quo dicimus, quod in ciuitatibus principatus, & potestates, Imperatores, & tyrannides principia dicuntur; Principatus & potestates respiciunt potentiam magis arctatam, scilicet respectu unius ciuitatis uel unius Regni: Imperium autem respicit potestatem magis uniuersalem, scilicet multorum regnorum: Tyrannus est, qui regimine & iustitia caret; & qui non respicit ad utilitatem reipublicæ, sed ad utilitatem propriam. Deinde ponit in artificialibus, dicens; quia & artes principia sunt respectu artificiatorum, & inter artes, quæ sunt architectonicæ magis sūt principia, quam illæ, quæ sunt architectonicæ: uocantur autem architectonicæ principales: eo modo, quo dicimus, quod ars ciuilis est principalis respectu militaris. Deinde d.

Tyrannus quid.

Amplius

Amplius unde cognoscibilis res primum, & id principium rei dicitur, ut demonstrationum suppositiones.

Ponit ultimum modum acceptionis principij dicens, quod alio modo dicitur principium unde res primò cognoscitur, & hoc principium quò ad rem, & quò ad naturam, non solùm quò ad nos; eo modo quo dicimus, quòd suppositiones sunt principia demonstrationum. Vbi notandum est, quòd superius posuit principium in doctrina quidem quòd est prius quòd ad nos, non quòd ad naturam; hic autem ponit principium in doctrina, quòd est prius quòd ad naturam, quòd aliquando est idem cum priori quòd ad nos, aliquando non, ut dictum est superius. Deinde cum dicit.

Totiens autem & causa dicuntur. Omnes enim causa principia.

Ostendit, quòd non solùm his modis dicitur principium, sed illis modis omnibus, quibus dicitur causa, dicens quòd totiens dicitur principium, quibus modis & causæ dicuntur; quia omnes causæ principia sunt: Potest autem & aliter legi, quòd totiens dicuntur principia, dicuntur & causæ; quia & causæ principia possunt dici. Deinde cum dicit.

Omnium igitur principiorum est commune primum omne, unde aut est, aut fit, aut cognoscitur, Horum autem, & quidem inexistens sunt, illa uerò extra. Quapropter natura principium, & elementum est, & mens, & prauoluntas, & substantia, & quòd est cuius causa. Multorum enim & cognitionis & motus principium est bonum & malum.

Postquam posuit multiplicem acceptionem principij, hic ponit unam proprietatem principij, & est, quòd omni principio commune est esse primum, omni enim principio congruit quòd habeat primitatem respectu illius, cuius est principium: principium enim est illud, unde est aliquid, uel unde fit aliquid, uel unde cognoscitur aliquid; & siue sit, unde est aliquid, primitatem habet respectu illius, quòd est ab eo; siue sit illud unde mouetur aliquid primitatem habet respectu motus; siue sit, unde cognoscitur aliquid, semper primitatem habet respectu illius quòd cognoscitur: de numero autem horum principiorum quædam sunt in re existentia, quædam sunt extra; nam agens & finis extra rem, principia sunt; materia autem & forma sunt principia inter: Hoc patet etiam in principiis Mechanicis; quia ars est principium, & est extra artificiatum, sedile etiam est principium nauis, & cor est principium animalis, & sunt intra: Concludit ergo Philosoph. ex hoc, quòd quia quædam sunt prima principia intra, quædam extra, uerè dicimus, quòd natura est principium intra: similiter elementum principium est, elementum enim propriè dicitur de principiis intrinsecis, sicut de materia & forma; Similiter & mens hoc est intel-

Principium in doctrina duplex.

Principium se habet in plus, quam causa.

Principia duplicia.

Elementum dicitur de principiis intrinsecis.

A ctus & uoluntas principia sunt, sed extrinsecæ: mens enim & intellectus agit per modum artis, ars autem principium extra est: Similiter substantia formalis principium est & intrinsecum; quia forma est per quod res est in actu primo: omne autem tale est de intrinsecitate rei: Similiter autem & cuius causa, idest finis est principium, & est extrinsecum; quia agens & finis sunt extra rem: quòd autem cuius causa sit principium; patet, quia bonum & finis conuertuntur; bonum autem & malum sunt principia multorum: Est enim bonum & malum principium respectu motus, & respectu cognitionis: multa enim quæ agunt per cognitionem, ideo agunt, ut bonum consequantur, & ut malum incommodè fugiant: & etiam multa, quæ mouentur per naturam: ideo mouentur, ut perfectionem suam (quam uoco bonum) assequantur; & ut contrarium suæ perfectionis (quòd potest dici malum) fugiant: Notandum est, quòd ex hac littera potest accipi, quòd omnes modi causarum includuntur infra modos principij: Nam hoc dixit, quòd elementum principium dicitur, in quo potest intelligi causa materialis: Dixit etiam hoc, quòd mens, & uoluntas, & natura principium dicitur, ex quo potest intelligi causa efficiens. Dixit etiam, quòd substantia principium dicitur, ex quo potest intelligi causa formalis. Dixit etiam, quòd cuius causa principium dicitur, in quo intelligitur causa finalis. Quòd, ut melius uideatur, notandum est etiam diligenter, quòd principium uidetur generalius esse, quàm causa: nam principium uidetur consistere in quodam ordine unius ad aliud, siue illud aliud sumat esse ab illo, siue non. Videmus enim, quòd punctus est principium respectu lineæ; & fundamentum respectu domus: & tamen nec linea à puncto, nec domus à fundamento sumit esse. Causa autem est in quodam ordine unius ad aliud; ita quòd illud aliud sumit esse ab illo: si autem sic est, uidetur, quòd omnis causa principium sit, non è conuerso. Deinde cum dicit.

B Totiens autem & causa dicuntur. Omnes enim causa principia. Ostendit, quòd non solùm his modis dicitur principium, sed illis modis omnibus, quibus dicitur causa, dicens quòd totiens dicitur principium, quibus modis & causæ dicuntur; quia omnes causæ principia sunt: Potest autem & aliter legi, quòd totiens dicuntur principia, dicuntur & causæ; quia & causæ principia possunt dici. Deinde cum dicit. Omnium igitur principiorum est commune primum omne, unde aut est, aut fit, aut cognoscitur, Horum autem, & quidem inexistens sunt, illa uerò extra. Quapropter natura principium, & elementum est, & mens, & prauoluntas, & substantia, & quòd est cuius causa. Multorum enim & cognitionis & motus principium est bonum & malum. Postquam posuit multiplicem acceptionem principij, hic ponit unam proprietatem principij, & est, quòd omni principio commune est esse primum, omni enim principio congruit quòd habeat primitatem respectu illius, cuius est principium: principium enim est illud, unde est aliquid, uel unde fit aliquid, uel unde cognoscitur aliquid; & siue sit, unde est aliquid, primitatem habet respectu illius, quòd est ab eo; siue sit illud unde mouetur aliquid primitatem habet respectu motus; siue sit, unde cognoscitur aliquid, semper primitatem habet respectu illius quòd cognoscitur: de numero autem horum principiorum quædam sunt in re existentia, quædam sunt extra; nam agens & finis extra rem, principia sunt; materia autem & forma sunt principia inter: Hoc patet etiam in principiis Mechanicis; quia ars est principium, & est extra artificiatum, sedile etiam est principium nauis, & cor est principium animalis, & sunt intra: Concludit ergo Philosoph. ex hoc, quòd quia quædam sunt prima principia intra, quædam extra, uerè dicimus, quòd natura est principium intra: similiter elementum principium est, elementum enim propriè dicitur de principiis intrinsecis, sicut de materia & forma; Similiter & mens hoc est intel-

Ars est principium extra.

Bonum & finis conuertuntur.

Bonum & malum sunt principia multorum.

Modi causarum includuntur infra modos principij.

Principium in quo consistat.

Causa in quo consistat.

Causa uerò dicitur uno quidem modo, ex quo fit aliquid ut inexistente; ut as statua, & argentum phiale, & horum genera.

D Postquam posuit multiplicem acceptionem principij; ponit multiplicem acceptionem causæ. Et diuiditur in tres partes: in prima parte ponit quadruplicem acceptionem causæ: in secunda parte ponit quædam proprietates harum causarum: in tertia parte, postquam determinauit de numero causarum, determinat de numero modorum, & de modis causarum: Secunda ibi. [Accidit autem multotiens.] Tertia ibi. [Modi uerò causarum numero quidem multi.] Prima diuiditur in quatuor, secundum quòd quatuor causæ sunt: Secunda ibi, [Alia uerò species.] Tertia ibi, [Amplius

S plius

Metaphysicæ

plius unde principium.] Quarta ibi, [Amplius ut finis.] Dicit ergo primò ita dictum est, quot modis dicitur principium: causa uerò dicitur uno quidem modo, ex quo fit aliquid, & est in re facta; & est causa materialis; eo modo quo dicimus, quòd æs est statua, & argentum materia phialæ; & non solùm ista sunt materia, sed & genera horum: si enim æs est materia, & æs est metallum: ergo & metallum oportet esse materiam; & si metallum est materia, est ex aqua materialiter; ergo oportet, quòd aqua aliquo modo materia sit. Notandum est, quòd aliquid fieri ex aliquo potest esse duobus modis: uno modo sicut ex priuatione; eo modo quo dicimus, quòd ex non albo fit album: & quòd isto modo fit ex priuatione, sic se habet, quòd priuatio non remanet in re facta, sed destruitur ab adueniente rei factæ: non album enim destruitur in aduentu albedinis. Alio modo fit aliquid ex aliquo, sicut ex materia, & potentia materiæ; eo modo quo dicimus, quòd ex potentia albo fit album: & quòd sic fit sicut ex materia, uel ex potentia; sic fit, quòd illud remanet in re facta; nam ex materia fieri hic homo, non est nisi perfectibile perfici p perfectum; perfectibile autem non destruitur in aduentu perfectionis, & formæ; sed perficitur: Ad differentiam ergo priuationis, ex qua fit aliquid, sic quòd non permanet in re facta, dixit Philosophus in litera, quòd materia est illud, ex quo fit res, & manet in re. Notandum etiam est, quòd non solùm materia propinqua uocatur illud, ex quo fit res; sed etiam materia remota: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quòd non solùm æs, & argentum materia est; sed etiam genera horum: uocat enim genus materiam remotam, & omne superius ad materiam propinquam, quod est materiale in re; sicut exemplificatum est de metallo, & aqua. Deinde cum dicit.

Alia uerò species & exemplum. Hæc autem ratio ipsius quod quid erat esse, et huius genera: ut diapason, duo ad unum, et totaliter numerus, et partes, quæ in ratione.

Ostendit, quòd secundo modo causa dicitur de causa formali, dicens; quòd alio modo dicitur causa, ipsa species, & ipsum exemplar; hoc est causa formalis: Est autem forma duplex; quædã intrinseca inter naturam rei, eo modo quo dicimus, quòd anima est forma hominis: alio modo dicitur, forma de forma, quæ est forma extrinseca, & exemplaris; eo modo quo dicimus, quòd ars in mente artificis forma archæ est: Prima forma hic uocatur à Philosopho species; quia ipsa est, à qua principaliter sumitur ratio speciei: secunda autem à Philosopho uocatur exemplar: Hæc autem causa formalis, quæ species est, dicit Philosophus, est ratio quod quid erat esse, hoc est, ipsius quidditatis rei: est enim illa, à qua principaliter est quidditas. Non solùm autem hæc est causa formalis, sed etiam genera

huius, sicut ipsius diapason est causa formalis non solùm proportio duorum ad unum; sed etiam uniuersaliter numerus, sicut genus huius. Similiter partes, quæ sunt in diffinitione; sunt partes formales respectu diffiniti. Notandum est, quòd Philosophus ponit, quòd forma dicitur species & exemplar: ista autem duo sic se habent, quòd species est quid deriuatum ab exemplari: hæc enim est differentia (ut ait Boetius in libro de trinitate) inter formas; quia quædam est forma prima, quæ non est deducta ab aliquo, sicut est forma prima, & primum ens; & ista est forma, quod est exemplar: secunda forma est, quæ est deducta in exemplatum ab alio; & ista (secundum eum) magis debet dici imago, quàm forma: hæc enim est deducta à prima, & est imago primæ, quæ uocatur exemplar: Hæc est ergo, quam uocat Philosophus species, scilicet illa, à qua sumitur formaliter omnis ratio rei & entis inferioris, quæ est deducta à prima, quæ est forma, & exemplar. Notandum est, quòd non solùm formalitas propinqua dicitur formalitas rei; sed etiam formalitas remota, quæ est de essentia formalitatis propinquæ; eo modo quo dicimus, quòd humanitas non solùm est formalitas Sortis, sed etiam & animalitas. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quòd non solùm forma propinqua, indicans quod quid erat esse, est forma; sed etiam genus formæ: uocans genus formæ formalitatem remotam: Non tamen imaginandum est, quòd istæ duæ formalitates sint duæ res, sed sunt duo modi eiusdem rei; ita quòd formalitas propinqua, & remota fundantur super eandem realitatem: sicut humanitas, & animalitas super eandem realitatem fundantur. Notandum est diligenter, quòd ratio, & quidditas ipsius Diapason consistit in proportionem duorum ad unum in sonis; ubicunque autem dualitas est, ibi numerositas est: ergo dualitas tenet locum formalitatis propinquæ; numerositas autem formalitatis remotæ. Deinde cum dicit.

Amplius unde principium permutationis primum aut quietis, ut consiliator est causa, et pater pueri, et omnino efficiens facti, et permutans permutati.

Ponit tertiam speciem causarum dicens, quòd tertio modo dicitur causa, ipsa causa efficiens, ex qua, & unde est principium permutationis, & etiam principium quietis: eo modo quo dicimus, quòd consiliator est causa efficiens, ex qua incipit consilium: eo modo quo dicimus, quòd pater est causa efficiens respectu filij: eo modo quo uniuersaliter dicimus, quòd omne efficiens, efficientiam habet respectu facti, & omne permutans respectu permutati. Notandum est diligenter, quòd motus, & quies in eandem causam reducuntur: nunquam enim aliquod efficiens, & aliqua causa intendit mouere,

Aliquid fieri ex aliquo dupliciter.

Materia duplex.

Forma dicitur species, quia est principium essendi et specificandi: dicitur exemplar, quia est principium assimiilandi: dicitur ratio, et quod quid erat, appropriate iam quia est principium per se, ut non habeat exclusionem materiam.

Motus, & quies in eadem causa reducuntur.

Motus & quies in eadem causa reducuntur.

tere, nisi posset consequi quietem, quæ est terminus: habitudo enim inter motum, & quietem est habitudo, sicut inter uiam, & terminum; nullus autem appetitus cadit super uiam, nisi quatenus super terminum; ergo nulla causa cadit super motum, nisi quatenus super quietem; ergo motus, & quies in eandem causam reducuntur: Sicut enim motus deorsum, & locus deorsum reducuntur in idem generans; quia generans dando motum deorsum, dat locum deorsum; nec dat motum deorsum, nisi propter locum deorsum: sic motus, & quies in eandem causam reducuntur; nec intentio causantis cadit super motum, nisi propter quietem. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod principium efficiens est, unde est permutatio, & quies. Notandum est, quod quoddam est principium efficiens uniuocum, quoddam æquiuocum: quæ quidem diuisio potest sic manifestari; quia aliquando contingit, quod effectus est in causa uirtualiter tantum, & non secundum similitudinem formæ; eo modo quo calor generatus à motu, est uirtualiter in motu: similiter calor generatus à sole, est uirtualiter in sole, sed non formaliter; quia motus, & calor, siue sol & calor non conueniunt in aliqua formalitate specifica; Aliquando contingit, quod effectus est uirtualiter in causa, & etiã secundum similitudinem formæ; eo modo quo ignis genitus est in igne generatè: primò uirtualiter, quia omnis effectus uirtualiter est in causa: secundo formaliter, quia etiam conuenientia inter formalitatem ignis generati, & geniti. Primo modo uirtus agentis fundatur super diuersitatem specificam, quæ est inter agentem respectu patientis; & super formalitatem agentis, quæ est diuersa in specie à formalitate passi. Secundo modo uirtus agentis fundatur super formalitatem agentis, quæ conuenit in specie cum formalitate passi. Primum agens, cuius uirtus fundatur super formalitatem, quæ est diuersa in specie à formalitate passi; est agens æquiuocum propter æquiuocam formalitatem agentis, & passi. Agens cuius uirtus fundatur super formalitatem, quæ conuenit in specie cum formalitate passi; agens est uniuocum propter uniuocam rationem agentis & passi. Alia differentia potest dari inter hæc agentia, & eam dat Auicem. in Sexto Metaphysicæ. Quod agens æquiuocum habet uirtutem super totam speciem; agens autem uniuocum non: agens namque uniuocum si haberet uirtutem super totam speciem, haberet uirtutem super seipsum: cum enim agens uniuocum conueniat cum passo in formalitate specifica, conuenit in eadem specie cum eo: si ergo haberet potentiam super totam speciem, cum ipsum sit infra speciem, haberet potentiam super seipsum. Exemplum. Si Petrus haberet potestatem super totam speciem hominis; cum ipse sit infra speciem hominis, haberet potestatem super seipsum: & ideo contingit (ut dicit Auicem.) quod agens

Efficiens duplex.

Differentia inter agens uniuocum, et æquiuocum.

A uniuocum non facit speciem passi uniuersaliter, sed speciem in hoc; non enim calor generans calorem, facit calorem simpliciter, quia generat seipsum; sed solum generat calorem in hac materia; agens autem æquiuocum, quia non conuenit cum passo in eadem formalitate specifica, potest habere potentiam super totam formalitatem passi: ita quod non solum generat formalitatem in hoc, sed formalitatem simpliciter.

Notandum est diligenter, quod efficiens quoddam est respectu fieri, quoddam respectu esse: & hoc est forte quod dixit Philosophus, efficiens facti, & permutans permutati. Ad euentiam autem diuisiōis. Notandum est diligenter est, quod quando dicitur, quod alia causa est respectu fieri, alia respectu esse, quod sit aliqua causa efficiens, quæ feratur tantum super fieri: ita quod non super esse: Vt enim patuit in præcedentibus, in eandem causam reducitur motus, & quies; & similiter in eandem causam reducitur motus & esse, quod est terminus ipsius motus; & probatum est, quod impossibile est, quod aliqua causa feratur super motum, quin feratur super terminum motus: Cum ergo esse sit terminus ipsius fieri, impossibile est, quod causa efficiens feratur super fieri, quin feratur super esse; immo non fertur super fieri, nisi quia fertur super esse: ita quod ipsum esse est primum in intentione agentis, & fieri posterius: E contrario est in exequendo, & in acquirendo: quia enim ipsum generabile & corruptibile non acquiritur nisi per fieri, in exequendo fieri prius est, sed esse posterius: sic ergo non potest intelligi; Demus alium intellectum, dicendo; quod est aliquod agens, quod habet uirtutem super esse, dum coniungitur cum fieri: & quia non habet uirtutem super esse, nisi dum coniungitur cum fieri; ideo dicitur habere uirtutem super fieri tantum: tale enim agens ita habet uirtutem super fieri & esse, quod non habet uirtutem super conseruationem ipsius esse; eo modo quo dicimus, quod ædificator habet uirtutem super domum, quia habet uirtutem super factionem domus; non tamen habet uirtutem super conseruationem domus, & super esse ipsius, ut conseruatum; & tale agens, quia non aspicit esse pro omni sua

Efficiens respectu fieri, et respectu esse.

Causa duplex.

C duratione, sed tantum aspicit esse, ubi est finis ipsius fieri, & perfectio eius: ideo uocatur respectu fieri, non respectu esse; non quod non attingat ipsum esse, sed quia non attingit nisi tali modo, scilicet prout est coniunctum cum fieri.

D Aliud autem est agens, quod attingit esse ipsum pro tota sua continuatione & duratione; ita quod esse ipsius effectus continuatum esse in duratione non habet, nisi ex coniunctione cum ipsa causa; eo modo quo dicimus, quod lux in aere nec esse, nec fieri habet nisi ex coniunctione cum uirtute solis; ita quod si deficiat aspectus solis ad aerem, deficit ratio lucis in aere, tam in fieri, quam in esse. Et tale agens uocatur

S 2 tur

Metaphysicæ

Agens duplex.

tur agens respectu esse; quia tale agens respicit suum effectum, & esse ipsius effectus secundum omnem modum ipsius esse. Notandum est diligenter, quod quoddam est agens per motum, quoddam sine motu: agens sine motu est agens primum: agentia per motum sunt agentia secundaria; quia agunt per modum materiae & subiecti. Hæc autem diuisio potest sic manifestari, motus & motio passiva non sunt subiectivè in agente; sed subiectivè sunt in passio: si enim motus esset in agente subiectivè, omne movens moveretur; si passio esset subiectivè in agente, omne agens pateretur, quod tamen est falsum de agente super naturali: Si ergo ita est, quod omnis motus & passio est in passio; ergo omne agens, quod agit per motum, præsupponit passum; illud ergo agens quod passum non præsupponit, nec materiam; sicut est agens primum, non agit per motum; illa autem agentia, quæ passum & materiam supponunt, agunt per motum, materiae & passivæ; Ita quod sic imaginabimur, quod ipsum agens primum aspectum habet super omne esse aliud ab eo, ut esse est, nõ super esse, ut in motu est, nec super esse, ut est deductum per motum; cum enim agens primum sit esse purum, & correspondentia debet esse inter causam & effectum, certè & suus effectus erit esse; agentia autem secundaria aspectum habent super esse, non simpliciter, sed super esse, ut est deductum per motum; Cum enim esse agentium secundorum sit esse deductum ab alio; oportet quod sua actio sit fundata super diminuto; & per consequens oportet, quod diminuto modo agant, & hoc est agere per motum; quia completissimus modus agendi est agere sine motu. Deinde cum dicit.

Amplius ut finis. Hoc autem est, quod cuius causa, ut ambulandi sanitas. Nam quare ambulavit dicimus, ut sanetur. Et dicentes ita, putamus reddidisse causam. Et quæcunque mouente alio sunt infra finem, ut attenuatio aut purgatio, aut pharmacia, aut organa. Hæc omnia suus causa sunt. Differunt autem ab inuicem tanquam entia hæc quidem ut organa, illa uerò ut opera. Ergo causæ ferè toties dicuntur.

Unum & idem est efficiens & finis.

Ponit quartam speciem causarum, scilicet causam finalem dicens, quod alio modo dicitur causa ipse finis; finis autem est, cuius causa fit quidquid fit, eo modo quo dicimus, quod sanitas est causa ambulationis; quia finis ambulationis sanitas est. Nam si queratur propter quod ambulat, respondemus ut sanetur; & ita respondentes, & dicentes, putamus nos respondere causam finalem ambulationis, non solum autem ultimum, propter quod operans operatur, dicitur finis respectu præcedentium; sed etiam omnia intermedia inter primum mouens, & ultimum finem sunt finis respectu præcedentium: ita quod unum & idem de intermediis est causa efficiens respectu sequentis; & finis respectu

præcedentis. Verbi gratia inter medicinam, quæ est primum agens in ordine faciendi sanitatem, & ipsam sanitatem, quæ est ultimus finis, sunt ista intermedia ipsa attenuatio: Nam ad inducendam sanitatem necesse est ipsa attenuatio in his, qui abundant humoribus; aliud medium est ipsa purgatio, per quam acquiritur attenuatio; aliud medium est ipsum pharmacum, idest medicina laxatiua, ex quo acquiritur purgatio: in numero etiam istorum mediorum sunt ipsa instrumenta & organa, quibus paratur medicina: hæc autem omnia media sunt propter finem, & propter sanitatem finaliter; & tamen unum istorum est finis alterius: Nam attenuatio est finis purgationis & purgatio est finis medicinae laxatiuæ; ita quod unum & idem, scilicet purgatio est finis unius, & efficiens alterius: purgatio enim finis est laxatiuæ; & tamen est efficiens attenuationis; Hæc autem intermedia differunt ad inuicem; quia quedam eorum sunt instrumenta & organa, quibus paratur medicina; quedam uerò sunt sicut opera & operationes, sicut purgatio & attenuatio; Concludit ergo, quod species causarum ferè tot modis dicuntur, scilicet quatuor: ferè autem dixit propter modos causarum inferius ponendos, uel propter multiplicem diuisionem harum causarum, quæ possent dari; eodem modo est agens materiale & in materiale. uniuocum, & æquiuocum, & sic de aliis.

Media ad finem.

Agens duplex.

Accidit autem multotiens dictis causis multas eiusdem causas esse, non secundum accidens, ut statua effector statua & æs, non secundum aliud aliquid, sed in quantum statua. Verum non eodem modo, sed hoc quidem ut materia, illud uerò ut unde motus.

Proprietates causarum.

In parte ista ponit quasdam proprietates causarum, & sunt tres: prima est, quod multis modis dictis causis, accidit aliquando eiusdem efficiens esse multas causas per se, & non secundum accidens. V.g. statua est una causa effectiua, scilicet statuifica, & eiusdem effectus est causa, ut materialis: & istæ duæ causæ non concurrunt ad istum effectum per accidens, sed per se; licet autem concurrant ambæ per se, non tamen eodem modo, sed æs concurrat, ut causa materialis, & ut materia; statuifica autem concurrat ut causa efficiens, unde causatur motus statua. Notandum est, quod aliqua causæ concurrunt ad unum effectum, una per se, & alia per accidens, hoc non est difficile uidere: si enim aliqua causa per se concurrat ad unum effectum, quidquid ingreditur accidentaliter cum illa causa per se, potest dici causa per accidens illius effectus. V.g. si statuificus sit causa per se statua, si contingat ipsum statuificum esse album uel musicum, album uel musicum erit causa per accidens respectu illius effectus: sic ergo non est difficile uidere, quod causa per se, & per accidens concurrant ad unum effectum. Sed quomodo concurrant ibi multæ causæ per se. hoc est difficile uidere; & idco

Ad unum effectum concurrunt. cæ per se, et per accidens.

Ideo dixit Philosophus, quòd multæ causæ concurrunt ad unum effectum, non per accidens, sed per se.

Questio.

Effectus materiae secundum quod.

Quereret quis: ergo, Vtrum multæ causæ possint concurrere ad unum effectum per se? Respon- deo dicendum est, quod sic. Ad cuius euidentiã notandum est, quod de ratione effectus materialis, & de perfectitate eius est, quòd sit quid deductum primò de potentia ad actum, deductum autem de potentia ad actum non potest esse à seipso deductum: nulla enim res generat seipsam ut sit; oportet ergo, quòd sit deducta ab aliqua uirtute agente: agens ergo, est deducens illud quod est in potentia, de potentia ad actum: omne autem quod deducit potentiam ad actum, propter aliquem finem deducit; sic ergo eo ipso, quòd de perfectitate effectus est, quòd sit deductus de potentia passiva ad actum; oportet quòd potentia passiva concurrat per se ad ipsum effectum, & etiam ipse actus: potentia autem passiva super materiam fundatur, actus autem fundatur super formam, uel idem est, quòd ipsa forma; ergo per se ad istum effectum concurrunt materia & forma; quia autem iste effectus est deductus de potentia ad hunc actum per uim agentis, & omne agens agit propter finem; ideo ad istum effectum per se concurrunt agens & finis: Sicut ergo de ratione effectus est, quòd sit quid deductum de potentia ad actum per uim agentis, quod agit propter aliquem finem; ita de perfectitate eius est, quòd aspiciatur ab istis quatuor causis.

Questio.

Quereret quis etiam, Vtrum istæ quatuor causæ per se concurrant ad omnem effectum? Respon- deo, dicendum est, quod ex defectu agentis est, quod in agendo præsupponat materiam, ex perfectione autem agentis est, quod possit agere sine suppositione materię; agens ergo quod agit præsupponendo materiam; effectum quem educit, educit de potentia materię; & ideo ad rationem huius effectus necessariò concurrunt materia, & necessariò concurrunt agens, & forma, & finis; agens autem quod agit sine suppositione materię, aliquem effectum potest facere, quem non educit de potentia materię; eo modo quo dicimus, quòd agens primum, deducit ad esse substantiam separatam; non tamen de potentia materię: ad hunc effectum non oportet, quòd concurrat causa materialis; licet ergo quatuor causæ possint concurrere ad aliquem effectum; non tamen oportet, quòd concurrant ad effectum cuiuslibet agentis. Deinde cum dicit.

Et ad inuicem causa sunt, ut dolor causa est sanitatis, & sanitas causa est dolendi; sed non eodem modo, Verùm hoc quidem, ut finis: illud uerò, ut principium motus.

Sci pro- prias causas.

Ponit secundam proprietatem causarum dicens, quod causæ ad inuicem causæ sunt, eo modo quo dicimus, quòd efficiens est causa finis; & finis est causa efficiens: nam laborare est causa bonæ

A dispositionis; & bona dispositio est causa laboris; sed tamen non eodem modo; sed labor est causa efficiens respectu bonæ dispositionis; bona autem dispositio est finis, respectu boni laboris. Notandum est, quòd una combinatio est inter finem & efficiens: ita quod efficiens est causa finis, & finis efficientis. Alia combinatio est inter materiam & formam: ita quòd materia causalitatem habet respectu formæ; & forma respectu materię: Prima combinatio sic patet, aliquid potest esse causa alicuius, quòd ad suum esse, quod tamen non est causa eius quòd ad suam causalitatem: & est conuerso; aliquid est causa alicuius, quòd ad suam causalitatem, quòd tamen non est causa eius, quòd ad suum esse: efficiens est causa finis, quòd ad suum esse, non tamen quòd ad suam causalitatem: cum enim agens agit propter finem; oportet quod agit quasi motum à fine si autem finis mouet agentem; oportet quòd causalitas finis prior sit causalitate agentis: nullum autem posterius causalitatem habet super suum prius; ergo agens non habet potestatem super finem ut causa est; & sic non est causa eius quòd ad causalitatem; & tamen habet potestatem super eius esse: cum enim realitas finis sit, quòd sit terminus motus, & agens habet potestatem super terminum motus, habet potestatem super finem: Imaginabimur ergo, quòd una & eadem realitas finis prius fuit in intentione agentis, & sic mouet agentem, & sic est causa, & hoc modo non est causata ab agente, immo præcedit agentem: secundò illa & eadem realitas, quæ prius fuit in intentione, deducitur ad esse per uim agentis: & isto modo causata est quòd ad suum esse; Patet ergo quòd finis quòd ad suam causalitatem non est ab agente, sed quantum ad suum esse: secundò patet quòd efficiens non est à fine quòd ad suum esse, sed quòd ad suam causalitatem: ita quòd finis est causa respectu efficiens, non quantum ad suum esse, sed quantum ad suam causalitatem. Nam cum tota realitas finis sit ab agente, & esse istius ab esse illius agentis, & hoc quia terminus motus est à mouente, & terminus actionis ab agente; necessariò esse agentis præcedit esse finis, sicut causa effectum: & quia posterius non habet causalitatem super prius, ideo impossibile est, quòd finis habeat causalitatem quantum ad esse respectu agentis; quia tamen agens non agit nisi motum à fine, ita quòd tota intentio agentis primò cadit super finem, ideo agens quodam modo habet suam causalitatem à fine; nam efficiens est causa in quantum agit, non agit autem nisi motu à fine: ergo suam causalitatem sortitur à fine: Secunda combinatio inter naturam & formam patet, nam forma est causa materię quantum ad esse, materia autem habet esse causa formæ in quantum subsistet: forma enim de se esse formale non habet, & ideo ipsum habet per actum formæ; materia autem hanc formam subsistet, sicut potentia actum. Deinde cum dicit.

Amplius autem idem quandoque contrariorum

S 3 est

Efficiens est finis sicut si bi inuicem causa.

Posterius non habet causalitatem super suum prius.

Quo finis est ab agente.

Metaphysicæ

est causa. Quod enim præsens, huius est causa hoc ab sens, causatur quandoque de contrario, ut absentia gubernatoris deperditionis navis, cuius erat præsentia causa salutis, utraque uerò & præsentia, & priuatio cause sunt quasi mouentes.

Tertia cõrã proprietat.

Quo idẽ est cã contrariõrum.

Ponit tertiam proprietatem caularum, dicẽs; quòd quandoque eadem causa est causa contrariõrum, sed tamen non similiter, sed dissimiliter; una enim & eadem causa propter sui præsentiam est unius, propter sui uerò absentiam est causa contrariũ; eo modo quo dicimus, quòd absentia gubernatoris est causa perditionis navis, cuius præsentia est causa salutis, præsentia autem & absentia non reducuntur ad diuersas causas, sed ad causam mouentem. Notandum est, quòd sicut est in entibus, quòd priuatio & habitus reducuntur ad idem genus: quia totus conceptus priuationis est per habitum, & per conceptum aliquid ponitur in genere; ita suo modo priuatio causæ & præsentia causæ reducuntur ad idem genus causæ. non enim imaginandum est, quòd præsentia causæ efficientis & eius priuatio ad duas causas reducuntur; sed quòd una & eadem causa efficiens propter sui præsentiam, & propter sui absentiam diuersa aspicit. Deinde d.

TEX. 3.

Omnes uerò cause dictæ in quatuor modos cadunt manifestissimos. Nam elementa syllabarum, & materia artificialium, & ignis, & terra, & talia omnium corporum, & partes totius, & suppositiones conclusionis, ut ex quo causa sunt.

Reducit omnes causas dictas in quatuor modos caularum prædictos, & diuiditur in quatuor partes, secundum quòd primò reducitur cãs materiales: secundò causas formales ibi. [Horum autem est.] tertio efficientes ibi. [Sperma uerò.] quarto finales ibi. [Alia uerò.] Dicit ergo primò, quòd omnes causæ prædictæ in quatuor modos caularum manifestissimos reducuntur. nam elementa, id est literæ, materia sunt syllabarum, & materia artificiorum materia est respectu factorum per artem; & ignis, & terra, & cætera elementa materia sunt respectu mixtorum; & partes materia sunt respectu totius; & suppositiones, id est præmissæ respectu conclusionis, & in omnibus istis saluatur uniformis ratio causæ: quia in eis saluatur ratio principii materialis, ex quo fiunt, quæ fiunt, unde habet rationem causæ materialis.

Quo principiã respectu conclusionis sunt in genere causa efficiẽtis & materialis. Propõ in syllogismo dupliciter.

Notandum est, quòd propositio, uel præmissa in syllogismo, potest dupliciter considerari uno modo secundum terminos, & isto modo se habent in ratione causæ materialis nam ex terminis præmissarum; scilicet ex maiori & minori extremitate componitur conclusio: secundo modo possunt considerari secundum quòd uniuntur in una uirtute medii, & sic sortiuntur rationem efficientis respectu conclusionis: & hoc modo se habent in ratione efficientis, non materiæ. Debemus enim imaginari, quòd syllogismus quædam consequentia est; de essentia autem consequentiæ est antecedens & consequens; immo ipsa consequentia

non est nisi connexio antecedentis & consequentis: antecedens autem habet aliquam efficientiam respectu consequentis, & maximè in consequentia syllogistica; nam in consequentia syllogistica termini uniuntur in una uirtute medii, ex qua uirtute oritur, quòd ex uirtute præmissarum potest elici conclusio, sicut quidam effectus ipsarum. Deinde cum dicit.

Horum autem hæc quidem quasi subiectum, ut partes. illa uerò ut quod quid erat esse, ut totum, compositio, & species.

Reducit causas formales ad unam rationem communem, dicens; quòd inter ea, ex quibus res componitur; aliquid se habet sicut subiectum, & per modum materiæ; aliquid se habet per modum quidditatis & formæ, à qua forma sumitur quòd quid erat esse; & ista forma aliquando uocatur totum, aliquando compositio, aliquando species: Quasi dicat Philosophus, aliquando contingit, quòd principia integritate aliquam essentiam, ita se habent, quòd unum se habet per modum materiæ, reliquum per modum formæ; formalitas autem ista aliquando uocatur totalitas, aliquando compositio, aliquando species: Sed quidquid sit, ista tria tamen reducuntur ad unam rationem causæ communem, scilicet rationem formalitatis: ut sicut omnes materiæ reducuntur ad istam rationem communem, ex quo fit aliquid materialiter; ita omnis ratio formæ, siue sit totum, siue compositio, siue species reducitur ad istam rationem communem, quæ est formalitas. Notandum enim, quòd species, totum, & compositio, possunt sic differre; quædam enim sunt entia, quorum formalitas & entitas consistit in quodam indiuisibili, & in quadam formalitate, quæ quidem indiuisibilitatem habet; eo modo quo dicimus, quòd forma aeris uel ignis indiuisibilis est; & formalitas horum & entitas tota est in quadam adunatione partium; & hoc duobus modis, quia ista adunatio partium aliquando consistit in ordine partium tantum, eo modo quo dicimus, quòd entitas exercitus est in quadam adunatione militum in ordine eorum; & formalitas talium entium nõ est nisi quædam totalitas, resultans ex tali adunatione, & talis forma potest uocari totum. Aliquando contingit, quòd ista talis adunatio consistit in ordine, & compositione partium ad inuicem; eo modo quo dicimus, quòd formalitas domus consistit in ordine partium domus, & compositione earum, & isto modo formalitas talium potest uocari compositio. Deinde cum dicit.

Materia et forma in diuersis scriptis ceter.

Spes, totum & compositio quo differunt.

Entia diuersimodè specierum possum.

Sperma uerò, & medicus, & consiliator, & omnino efficiens. omnia sunt unde principium permutationis, aut status.

Ponit, quòd omnes causæ efficientes conueniunt in ista ratione, quæ est esse principium transformationis & status; dicens, quòd sperma, & medicus, & consiliator, & uniuersaliter omne efficiens, hæc omnia habet, quòd sunt causæ, & principia; unde est principium mutationis, & status

in.

rebus. Deinde cum dicit.

Alia uero ut finis & bonum aliorum. Na quod cuius causa optimum, & finis aliorum uult esse. Nihil autem differt dicere, siue bonum, siue appa-rens bonum: Causa igitur ha sunt, & tot species.

Ponit, quod omnes causae finales conueniunt in quarta ratione causandi, scilicet per modum finis, dicens sic, quod alia causa est, quae est causa per modum finis; & ista est bonum omnium ordinatorum ad finem; & iste est finis, cuius causa fit quidquid fit; in ordinatis ad finem optimum est respectu omnium illorum, & uult esse; hoc est, habet aptitudinem, ut sit finis respectu aliquorum: Quia autem contingit, quod finis propter quem aliquis agit, est aliquando apparens bonum, non bonum in se; ideo subdit, quod nihil differt dicere, quod siue illud propter quod agitur, sit bonum, uel apparens bonum: quia quidquid sit, siue hoc, siue illud; semper agitur propter rationem boni: Concludit ergo, quod causae sunt haec, quae dictae sunt, & tot species, quot modis dictum est, scilicet quatuor modis. Notandum est, quod omnia, quae ordi- nantur ad aliquem finem, bonitatem sumunt ex fine; ita quod bonum finis est bonum in se; bonum autem eorum quae sunt ad finem, est in or- dine ad ipsam bonitatem finis: Si enim potio or- dinatur ad sanitatem, sanitas bonitatem habet in se, potio autem bonitatem non habet, nisi in qua- tum ordinatur ad sanitatem: Ita quod finis bonita- tem habet in se, & quasi largitur illam illis, quae sunt ad finem; quia illa quae sunt ad finem, illam non habent nisi in relatione ad illam, quae est fi- nis: & ideo bonitas finis est bonitas sua & boni- tas aliorum: Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod aliqua causa est, quae est finis & bonum ali- quorum; & cum bonum in se sit bonum non in ordine ad aliquid aliud bonum in ordine; oportet, quod bonum in se sit melius, immo optimum re- spectu illius, quod est bonum in ordine: cum er- go bonum finis sit bonum in se, bonum autem eorum, quae sunt ad finem; sit bonum in ordine ad aliquid aliud; oportet quod bonum finis sit optimum respectu illius boni, quod est eorum, quae sunt ad finem. Appello autem hic optimum ultimatum gradum bonitatis; ultimatus autem gradus boni- tatis, impossibile est, quod sit in iis, quae sunt in ordi- ne ad aliud: cum enim sit in ordine ad aliud, non possunt participare rationem ultimi; restat ergo ut ratio optimi sit in fine, in quo stat ultima ra- tio boni, non in ordine ad aliquid aliud. Et hoc est, quod dixit Philosophus in litera, quod finis re- spectu omnium optimum est. Notandum est etiam, quod malum non cadit sub appetitu: nullus enim operatur ad malum aspiciens: cum enim bonum sit obiectum appetitus, impossibile est, quod inten- tio appetitus feratur super aliquid, in quo non re- periatur ratio boni; sicut impossibile est, quod uisus feratur super aliquid, in quo non reperiatur ratio lucis; quia impossibile est, quod aliqua potentia feratur super aliquid, in quo non reperiatur ratio sui

Bonum du-plex.

Bonum finis optimum.

Malum non cadit sub appetitu.

A obiecti: Quamuis autem semper feratur appeti- tus super rationem boni; tamen non oportet, quod hoc bonum, super quod fertur, semper sit bonum existens; siue enim sit bonum in re, siue apparens bonum, semper tamen fertur super rationem bo- ni: & si enim illud, super quo fertur, sit malum in se; non tamen super illud fertur appetitus in qua- tum malum, sed in quantum est existimatum bo- num, & apprehensum ut bonum: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod differt nihil, siue sit bonum, siue apparens bonum.

Modi uero causarum numero quidem sunt multi, capitulatim uero, & hi pauciores.

Postquam distinxit species causarum, hic di- stinguat modos causarum. Et diuiditur in tres par- tes: primo ponit intentum suum, scilicet, quod modi causarum sunt multi: secundo incipit enu- merare modos causarum: tertio omnes modos numeratos recapitulat, in qua recapitulatione multiplicat sex modos per duos, scilicet per po- tentiam, & actum: Secunda ibi. [Dicuntur enim causae.] Tertia ibi [Attamen ea sunt pluralitate.] Dicit ergo primo, quod species causarum sunt tot, quot enumerauimus; modi tamen causarum multi sunt numero, sed capitulati & reducti ad aliquod capitulum pauciores sunt; quod expo- nens Commentator dicit sic. Quod modi causa- rum sunt plures, sed cum referuntur adinuicem secundum oppositionem, id est cum diuiduntur per opposita, tunc determinantur & reducuntur ad aliquam determinationem minorem. Verbi- gressum dare exemplum, sex modi causarum faciunt tres combinationes per opposita; ita quod senarius quasi reducitur ad ternarium, sicut pate- bit inferius; quod una oppositio est, propinquum & remotum, alia per se & per accidens: tertia complexum & simplex; & istae tres oppositiones faciunt sex modos; ita quod sex in se, reducuntur ad tres secundum oppositionem. Notandum est, quod alio modo accipiuntur species causarum, & alio modi; species enim causarum accipiuntur ex alia & alia ratione causandi; cum enim spe- cies differant per rationes specificas, oportet, quod diuersae species causarum accipiantur penes di- uersas rationes causandi: sicut dicimus, quod aliam rationem causandi habet materia, & aliam effi- ciens, & aliam forma, & aliam finis: modi autem causarum accipiuntur ex hoc, quod infra unam & eandem rationem causandi reperiuntur diuer- sae habitudines ad eundem effectum: ita quod di- uersi modi causandi fundantur super unam & eandem rationem causandi: sicut V. g. propin- quum & remotum infra rationem agentis; quia est agens propinquum & remotum: similiter in materia, quia materia propinqua & remota: ita dico de fine & forma, & modis causandi. Dein- de cum dicit.

Dicuntur enim causa multipliciter. Et earum com- specialium prius, & posterius altera alia, ut sanita- tis medicus, & artifex, Diapason duplum & nume- rus,

Combinatio- nes moderum carum quod duplices.

Species carum, & modi eorum diuersi modo accipiuntur.

Metaphysicæ

rus; & semper quæ singularium sunt continentia.

Ponit distinctionem in modis cauſandi; & habet quatuor partes, secundum quæ quatuor ponit distinctiones: Secunda ibi. [Amplius autem ut accidens.] Tertia ibi. [Præter omnia.] Quarta ibi [Amplius autem complexa.] Dicit ergo primo, quæ cum cauſæ dicantur multis modis, tamen in eadem specie cauſarum contingit reperire, quæ alia est prius, & alia poſteriùs, alia propinqua, & alia remota: & exemplificat in cauſa efficienti, quia ſanitatùs medicus eſt cauſa propinqua, & artifex cauſa remota; ſimiliter exemplificat in cauſis formalibus, dicens, quæ ipſius Dyapafon cauſa ſpecialis & propinqua eſt duplum, id eſt proportio duorum ad unum: remota autem eſt ipſe numerus; & ita ſemper ea, quæ continent, ſingulariter, ſunt cauſæ remotæ; eo modo quo dicimus, quod artifex eſt cauſa remota reſpectu ſanitatùs, quia ars continet medicum, qui medicus eſt cauſa propinqua. Notandum eſt, quæ propinquum & remotum in cauſis poſſunt fundari ſuper eadem realitate; eo modo quo dicimus, quod uniuersale & particulare, ſicut artifex & medicus, ſe habent ſicut propinquum & remotum, & ſicut prius & poſterius: alio modo poſſunt fundari propinquum & remotum ſuper diuerſam realitatem in numero, eo modo quo dicimus, quod ſol eſt cauſa remota reſpectu hominùs, & homo cauſa propinqua, & ſic prius & poſterius, reperitur in cauſis. Deinde d.

Propinquum & remotum in cauſis poſſunt fundari in eadem realitate.

Cæ cauſis, & propria dupliciter.

Amplius autem ut accidens & horum genera, uelut ſtatua aliter Polycletus & aliter ſtatua factor; quia accidit ſtatua factori Polycleto eſſe, & continentia accidens, ut homo cauſa ſtatua aut & totaliter animal, quia Polycleto homo eſt & animal. Sunt etiam & accidentium aliqua remotiora, & propinquiora, ut ſi album & muſicum cauſa dicuntur ſtatua, & non ſolum Polycleto aut homo.

Ponit ſecundam diſtinctionem, dicens: quod alio modo dicitur cauſa per ſe, & per accidens, & non ſolum cauſæ accidentales ſunt cauſæ; ſed etiam genera horum accidentium: & exemplificat de per ſe, & per accidens; aliter eſt cauſa Polycleto, & aliter ſtatua; ſtatua per ſe; Polycleto autem per accidens; quia accidit ſtatua; quod ſit Polycleto: non ſolum autem Polycleto eſt cauſa per accidens, ſed etiam ſuperiora continentia hoc accidens, ſunt cauſæ per accidens, ſicut homo qui continet Polycleto eſt cauſa ſtatua, & uniuersaliter animal eſt cauſa ſtatua, ſi Polycleto eſt, quia Polycleto homo eſt, & ipſe homo animal eſt: & ſicut inter cauſas per ſe quedam ſunt remotæ, quedam propinquæ, ita etiam in cauſis per accidens, ut ſi album & muſicum ſunt cauſa ſtatua, quia ſtatua eſt album & muſicum; & etiam Polycleto aut homo ſunt cauſæ ſtatua, tamen propinquius aſpicit iſtum effectum, ſcilicet ſtatua; homo & Polycleto, quàm album & muſicum. Notandum eſt quod per ſe in cauſis oritur, ſicut in propoſitionibus; in propoſitionibus autem

E ſic eſt, quod quando prædicatum continet ſubiecto propter formalitatem ſubiecti, & propter rationem ſpecificam expreſſam à ſubiecto; tunc iudicatur propoſitio per ſe: ut. V. gratia quia animalitas conuenit homini propter rationem hominùs & quidditatē, ideo iſta eſt per ſe, homo eſt animal; quando autem ita eſt, quod prædicatum conuenit ſubiecto non propter rationem expreſſam à ſubiecto ut ſic, ſed propter aliquid aliud, cum quo iungitur illa ratio, tunc iudicatur propoſitio per accidens. Ut verbi gratia, album eſt animal, animal non conuenit albo propter rationem expreſſam ab albo, quæ eſt albedo, ſed propter aliquid aliud, cum quo iungitur albedo, ſcilicet propter hominem, & ideo iſta iudicatur per accidens: Sic dico in cauſis, quando effectus attribuitur cauſæ propter rationem expreſſam à cauſa, tunc iudicatur per ſe illam cauſam eſſe reſpectu illius effectus. V. gratia ſtatua; ſtatua; immediate exprimitur una ratio, de cuius conceptu eſt, exprimeret ſtatua; & e conuerſo, ſtatua; ex ſua ratione exprimit ſtatua; ſtatua; Quædo autem ratio expreſſa à cauſa, de ſe non aſpicit talem effectum, ſed quia coniungitur cum aliquo alio, per accidens cauſa eſt. V. g. in exemplo Ariſt. rô Polycleto non eſt ratio per ſe, quia non aſpicit ſtatua; ſed ſolum, quia coniungitur cum arte faciendi ſtatua; & ideo eſt cauſa per accidens. Notandum eſt. n. quæ non eſt impoſſibile, quæ aliqua ratio ſpecifica aſpicat aliquam paſſionem per ſe, & tamen quodlibet ſubiectum particulare reſpiciens illam rationem, per accidens aſpicit illam paſſionem. Ut v. g. triangularitas per ſe aſpicit habere tres, & tamen quodlibet ſubiectum reſpiciens triangularitatem, puta æs, uel lignum; per accidens aſpicit habere tres: ita eſt in propoſito, pôt. n. eſſe quæ ipſa ratio, ars faciendi ſtatua; per ſe aſpicat illum effectum. ſ. ſtatua; & tamē quodlibet particulare recipiens iſtam rationem, per accidens ſtatua; aſpicat: accidit. n. facienti ſtatua; quæ ſit Petrus, uel Polycleto. Notandum eſt, quæ cum per accidens non ſit aliud niſi deuiatio à per ſe, quod quedam magis poſſunt deuiare, & quedam minus; & quedam ſunt, quæ ſunt magis propinqua ipſi per ſe, quedam ſunt, quæ ſunt remotiora. Et hoc eſt, quod dicit Philoſophus in litera, quæ ſi Polycleto ſit ſtatua; ſtatua; & ſit album, & ſit muſicum, Polycleto eſt cauſa per accidens, ſtatua; ſtatua; eſt cauſa per ſe, album & muſicum per accidens. Polycleto etiam cauſa per accidens, ſed tamen Polycleto eſt cauſa propinquior ipſi cauſæ per ſe, quàm ſit album & muſicum: cuius ratio eſt, quia ars ſtatua; eſt quoddam accidens, aut habet maiorem propinquitatem ad ſuum ſubiectum, quàm ad aliud accidens; & per conſequens ars ſtatua; eſt propinquius aſpicit Polycleto, quàm album, & muſicum: & per conſequens Polycleto propinquius aſpicit hunc effectum, qui eſt ſtatua, quàm album & muſicum; ex quo propinquius aſpicit rationem factiuam ſtatua;

Per ſe in cauſis oritur, ut in propoſitionibus.

Per accidens quid.

Cæ per accidens poſſunt ſumi dupliciter.

turæ quàm aspiciat album & musicum . Deinde cum dicit.

Præter omnia autem & propriè dicta & secundùm accidens , hæc quidem ut potentia dicuntur, illa uerò ut agentia, ut ædificationis ædificator , aut ædificans.

Ponit tertiam distinctionem in modis causarum: & habet duas partes; quia primò ponit distinctionem suam: secundò ostendit quòd prius & posterius, per se & per accidens, & cetera reperiuntur in effectibus, quemadmodum & in causis: Secunda ibi [Similiter autem dicuntur] Dicit ergo primò, quòd præter hæc omnia, quæ dicuntur esse causæ per accidens & per se; quædam causæ sunt in potentia, quædam sunt in actu: ut ipsius ædificari causa est in potentia, ipse ædificator in potentia, actu autem ædificari est causa in se ædificator, actu ædificans. Deinde cum dicit.

Similiter autem dicitur & in quibus causæ sunt causæ dictis: ut huius statua, aut statua, aut omnino imaginis, aut æris uel æris huius, aut oino materiæ, & in accidentibus similiter.

Ostendit in quibus efficientibus sunt modi prædicti, scilicet prius & posterius & cæteri, dicens sic, quòd modi prædicti similiter dicuntur in effectibus, in quibus effectibus sunt causæ; eo modo quo dicimus, quòd artifex est causa huius statua, sicut effectus propinqui, aut uniuersaliter imaginis, sicut effectus remoti, aut sicut dicimus, quòd aliquid est causa huius æris, sicut effectus propinqui, aut æris & omnino materiæ, sicut effectus remoti, & sicut est in effectibus propinquum & remotum: ita per se & per accidens: Et hoc est, quod dicit Philosophus, & in accidentibus similiter; hoc est, modi accidentales sunt in effectibus.

Quæstio.

Quæreret quis, Vtrum per se, & per accidens sint ex parte effectus? Respondeo. Dicendum est, quòd sic: Ad cuius euidentiã notandum est, quod per se & per accidens potest accipi ex parte causæ, & ex parte effectus. Per se in causis (sicut dictum est) est quando ratio, quæ debet causare per se, ordinatur ad effectum; eo modo quo albedo ordinatur ad disgregare: & ideo ista est per se, albū disgregat: Per accidens autem est, quando ratio, quæ debet causare, non per se ordinatur ad effectum, sed iungitur cum eo, quod debet causare per se; eo modo quo diceremus, quòd dulce disgregat, quia iungitur cum albo, quod disgregat: Per se autem, & per accidens ex parte effectus sic accipiuntur, quia per se effectus uocatur, qui per se aspicitur à causa; per accidens autem, qui non aspicitur per se à causa, sed quia iungitur cū eo, quod per se aspicitur. V.g. ponamus, quòd statuificator faciat statuam, quæ statua sit alba; tunc ratio statua per se aspicitur à statuificatore, ratio autem albi per accidens, ita quòd statuificator per se est causa statua, per accidens autem albi. Deinde cum dicit.

Amplius autem complexa, & ea, & illa dicitur

atur: ut nec Polycletus nec statua factör, sed Polycletus statua factör.

Ponit quartam distinctionem in modis causarum dicens; quòd aliquæ causæ dicuntur complexæ, aliquæ simplices: ut causa simplex dicatur quando accipitur causa per se tantum, uel per accidens tantum; complexa autem comprehendit hanc & illam: ut si dicamus, quòd statua non solum est causa Polycletus, nec solum statuificator; sed totum istud complexum, Polycletus statuificator; tunc ista causa est causa complexa: ex per se, & per accidens; quia Polycletus fuit causa per accidens, statuificator causa per se. Deinde cū d.

Attamen ea omnia sunt pluralitate sex, sed dupliciter dicta. Aut enim ut singulare, aut genus, & secundùm se, aut secundùm accidens, aut ut genus accidentis, aut ut ea complexa, aut simpliciter dicta. Amplius autem ut agentia, aut secundùm potentiam. Differunt autem intantum, quòd agentia quidem singularia simul sunt & non sunt cum his, quorum sunt causa, ut hic madens cum hoc conualescente, & hic ædificator cum hoc ædificio: quæ uerò sunt secundùm potentiam non semper. Corruptur enim non simul ædificium et ædificator.

Recapitulat modos prædictos, multiplicans, & diuidens sex per duos illorum: & dicit sic, quòd modi prædicti sunt pluralitate sex; numerantur autem, & diuiduntur quilibet illorum per duos: ita quòd sex sunt duodecim: nam isti modi sunt, aut singulare & genus; hoc est propinquum & remotum; aut per se & per accidens; ita tamen quod genus accidentis reputatur inter causas per accidens: & iterum diuisio est per complexum & in complexum siue simplex; & adhuc quilibet istorum diuiditur per potentiam & actum; & quodlibet agens siue propinquum siue remotum sit, siue sit per se, siue per accidens, siue simpliciter, siue compositum, est agens potentia uel actu: Quia autem fecit mentionem de causa in potentia, & actu, ponit differentiam inter utrumque, dicens; quòd causa in potentia, & in actu in tantum differunt, quòd agentia in actu, & singularia simul sunt & non sunt cum effectu in actu; eo modo quo dicimus, quòd simul est hic medicus cum hoc conualescente, & hic ædificator cum hoc ædificatore: causa autem in potentia nõ sic se habet ad effectum, quia non simul corruptur ædificator in potentia & domus. Notandum est hic, quod in causis, quæ sunt causæ ipsius fieri, & non ipsius esse, quatenus fieri iungitur cum esse (ut dictum est superius) semper remota illa causa, remouetur ipsum fieri; sed non ipsum esse; eo modo quod exemplificatū est de ædificatione & domo; quia ædificator non est causa ipsius domus quòd ad esse: continuatum & conseruatum; sed fortè huius est compositio partium uel aliquod simile: in causis autem quæ sunt causæ fieri & esse, remota causa, remouetur & effectus: sic ut remoto sole, remouetur illuminatio aeris. Deinde cum dicit.

Elementum uerò dicitur, ex quo aliquid componitur

Cæ duplex.

Modi causarum quibus numero.

Discrimen inter eam in potentia & in actu.

Per se, & per accidens ex parte effectus, & ex parte causæ.

TEX. 4.

Metaphysicæ

nitur primò, inexistente indiuisibili sp̄e in aliã sp̄em.

Postquam determinauit de natura principij, & causæ; determinat de natura elementi: & sic procedit: primò ponit quandam descriptionem elementi: secundò ponit quædam exempla ad uerificandam prædictam descriptionem: tertio ostendit, quomodo elementum dicitur de aliquibus per quandam translationem: quartò, & ultimò ostendit, quid est commune in omni acceptione elementi: Secunda ibi [Vt uocis elementa] Tertia ibi, [Et transferentes] Quarta, & ultima, ibi [Omniū autem commune] Ponit ergo primò descriptionem elementi dicens sic: quòd elementum dicitur, ex quo componitur res, non quocunque modo, sed primò existens in re, & quòd est indiuisibile secundum speciem: Sic ergo sunt quatuor particule in descriptione elementi, scilicet quòd illud, ex quo componitur res; secundò ex quo primò componitur: tertio quòd existat in re; ultimò quòd non diuidatur in diuersas species. Ad euentiam primæ particule notandum est, quòd hæc propositio, ex, aliquando dicitur habitudinem causæ efficientis; eo modo quo dicimus, quòd ex patre est filius: aliquando dicitur habitudinem causæ materialis, eo modo quo dicimus quòd, ex ferro est cultellus, ex; ergo non dicitur habitudinem causæ efficientis, sed causæ materialis: unde elementum est illud ex quo fit res, siue aliquid materiale. Vnde Commentator, elementum dicitur de causis intrinsecis, & cū causæ intrinsecæ sint duæ: materia, scilicet & forma, dignius dicitur & uerius de materia quàm de forma: Secunda particula est, quod sit illud, ex quo primò fit aliquid: ubi secundum Commentatorem excluditur omne illud, ex quo secundò aliquid componitur; Eorū enim quæ ueniunt ad compositionem, quædam sunt prima, quædam non prima: prima uocantur illa, quæ non sunt resolutibilia in aliquam materiam priorem: non prima autem sunt, quæ resoluuntur: elementum autem, secundum eundem Commentatorem, est quod non componitur ex aliquo primo, & per consequens non resoluitur; quia quod est primum in compositione, est ultimum in resolutione, Exemplum ponunt aliqui, cuprum est materia statuæ, ex qua fit statua, nõ tamen potest dici elementum, quia habet aliquam materiam priorē, ad quam resoluitur. Tertia particula est quod elementum debet existere in re elementata, quod sic exponit Commentator, quod aliquid est ex quo fit res, & tamen transit; ita quòd ipsum est materia transiens: ita enim res fit ex illo, quod non manet in illo, & illud tale non est elementum, & à tali diuidit ista particula tertia. Ver. gratia secundum Commentatorem, caro generatur ex sanguine, tamē sanguis nõ potest dici elementum carnis, quia nõ manet sanguis sub forma carnis, quia in aduentum carnis destruitur forma sanguinis: Possumus ergo dicere, quòd elementum hic separatur à contrario & priuatione; quia ex contrario & ex priuatione aliquid generatur, & tamen nec

Elementum quod.

Ex, multipliciter capitur.

De quibus causis dicitur elementum secundum Com.

Quæ ueniunt ad compositionem, duplicia.

contrarium, nec priuatio manet in re generata, elementum autem existit. Quarta particula est, quòd elementum debet esse indiuisibile secundum speciem: quod aliqui sic exponunt, quòd de natura elementi est quòd habeat speciem, & speciem indiuisibilem: ex hoc quòd elementum debet habere speciem, separatur à prima materia, quæ prima materia de se nullam habet speciem: & ex hoc quòd ista species non est diuisibilis secundum speciem, separatur ab omnibus alijs materijs, quæ resoluuntur in alias species; sicut est sanguis, qui resolui potest in aliam speciem; uel melius sicut manus, & corpora organica, quæ resolutibilia sunt in corpora consimilia; nec ipsa manus habet speciem indiuisibilem, quia quælibet pars manus nõ est manus: Hæc ergo expositio directè deuiat à Commentatore quātum ad primam sui partem: quia ista positio primò ponit, quòd materia prima non dicitur elementum; Commentator autē ponit quòd elementum primò & principaliter dicitur de materia prima: & secundariò de alijs: Exponit ergo sic Commentator: aliqua sunt, quæ componunt res, sicut principia propria alicui speciei, & non sicut prima. V. gratia ipsæ partes organice, quæ quidem partes organice componuntur ex partibus consimilibus; sicut nos dicimus, quòd manus, quæ est pars organica, componitur ex carne, quæ quidem caro nõ dicitur habere partes organicas; quia quælibet pars carnis est caro: organica ergo, secundum eum sunt dissimilia secundum speciem & formam, quia quælibet pars manus non est manus: & ideo non possunt dici elementa, licet ex istis organicis partibus aliquid aliud componatur: Est ergo intentio Commentatoris, quòd si ratio elementi dicitur de aliquo quod habeat speciem, quòd illa species debet esse in formis in toto & in parte; eo modo quo dicimus, quòd totum homogeneum habet istam informitatem, quòd quælibet pars carnis est caro, & ipsa caro totum homogeneum est. Notandum est, quòd secundum Commentatorem quòd uocabilitate dixit Indiuisibilem secundum speciem, quia non oportet quòd elementum sit indiuisibile secundum quantitatem. Notandum est etiam, quòd secundum istam diuisionem aliqui intelligunt diuisionem, quæ fit per alterationem: eo modo quo dicimus, quòd corpora mixta resoluuntur in simplicia; ita quòd ista diuisio secundum speciem, idem est quòd resolutio speciei in speciem. Deinde cum dicit.

Vt uocis elementa, ex quibus componitur uox, et in qua diuiditur ultima; illa uerò non in alias uoces ab eis specie diuersas, sed et si diuidantur, particulae sunt conformes: ut aqua, sed non syllaba.

Ponit extrema, in quibus resoluitur ratio elementi; & manifestat rationem elementi in tribus elementis; exemplum primò in literis respectu dictionum: secundò in corporibus simplicibus respectu mixtorum corporum: tertio in primis demonstrationibus respectu secundarum;

Secun-

Secunda ibi. [Similiter autem & corporum.] Tertia ibi [Similiter uerò, & quæ sunt diagrammatum.] Dicit ergo primò, quòd elementa uocis sunt literæ; ex quibus literis uox primò componitur, & sunt literæ in quæ ultimò diuiditur: quia illud, quod est primum in compositione, est ultimum in resolutione; illa autem, quæ primò componunt uocem, scilicet speciem literæ, non amplius resoluuntur in alias uoces specie diuersas, sed si illa, quæ uocantur elementa, aliquo modo diuidantur; particulæ diuidentes sunt eiusdem rationis; eo modo quo dicimus, quòd quælibet pars aquæ est eiusdem rationis cum toto; non sic autem se habent syllabæ, quòd possint esse elementa, sicut literæ: syllabæ autem diuiduntur in aliqua, quæ sunt specie diuersa; nam syllaba diuiditur in literam consonantem & uocalem; consonans autem, & uocalis sunt diuersæ rationis, & diuersarum specierum. Deinde cum dicit.

Similiter autem et corporum elementa dicunt, dicentes in qua diuiduntur corpora ultima, et illa non alia specie differentia corpora, et siue unum, siue plura talia ea elementa dicuntur.

Exemplificat de natura elementi in corporibus mixtis, dicens; quòd similiter ita dicuntur elementa corporum, in quæ ipsa corpora ultimò resoluuntur, & illa non amplius resoluuntur in aliqua corpora, differentia specie ab ipsis, sed ad illa stat ultima resolutio in corporibus: si autem ista elementa sint unum, siue plura; nihil differt quantum ad propositum spectat: semper enim talia dicuntur elementa, ad quæ stat ultima resolutio mixtorum. Notandum est, quòd ultima resolutio generabilium & corruptibilium ad materiam est; ita quòd mixta resoluuntur ad simplicia corpora; simplicia autem ad materiam; materia autem non iam ad aliquid aliud: sic ergo in resolutione ultima generaliter materia est; materia autem non est corpus; ita quòd resolutio corporis est ad non corpus. Si autem accipiatur resolutio in corporibus causatis; ita quòd istud ultimū sit ultimum in genere; non simpliciter, nec uniuersaliter; sicut ultima in resolutione sunt corpora simplicia, scilicet quatuor elementa, & ista sunt, quæ ab Aristotele uocantur elementa, quæ sunt prima in compositione, & ultima in resolutione in corporibus; & si enim hæc elementa ad materiam resoluuntur; tamen materia non est corpus; non ergo resoluuntur ad aliquod prius, quod sit corpus. Notandum est, quòd aliqui posuerunt unum istorum esse elementum respectu omnium mixtorum, sicut aerem, siue ignem, &c. aliqui uerò duo; aliqui uerò omnia. In numero ergo differabant; in hoc tamen conueniebant omnes, quòd ipsum elementum debet habere istam proprietatem, quòd sit primum in compositione, & ultimum in resolutione: ita quòd non resoluatur amplius ad aliquod aliud corpus. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera: quòd siue unum siue plura ponant elementa; tamen semper illa ponebāt,

Prima resolutio corpora uox est ad materiam.

A quæ sunt ultima in resolutione. Deinde cum d.

Similiter uerò & quæ sunt diagrammatum, id est descriptionum, dicuntur elementa, & ex toto quæ sunt demonstrationum. Nam primæ demonstrationes in pluribus demonstrationibus existentes, esse demonstrationum elementa dicuntur. Sunt autem tales syllogismi primi per unum mediū ex tribus terminis.

Sequitur de natura elementi in demonstrationibus dicens, quòd respectu diagrammatū, id est respectu descriptionum geometricalium, illa dicuntur, quæ non solum sunt in una demonstratione, sed sunt in multis demonstrationibus; ita quæ sua uirtus ad multas demonstrationes se extendit: nam primæ demonstrationes, quæ non sunt resolubiles ad aliquas priores, & quæ sunt existētes in demonstrationibus particularibus consequentibus illas; dicuntur elementa respectu consequentium; & demonstratio quidam syllogismus est: ideo & primi syllogismi, qui sunt ex tribus terminis per unum medium, sunt elementa respectu suorum syllogismorum, qui sunt ex quatuor terminis. Notandum est, quòd secundum Commentatorem quædam sunt demonstrationes simplices, quædam compositæ; demonstrationes simplices uocantur, quæ componuntur ex principiis omnino primis; ita quòd illa principia non amplius resoluuntur in alia priora propter sui primitatem: compositæ autem demonstrationes uocantur, quæ componuntur ex principiis, quæ non sunt omnino prima, ita quòd sua uirtus resoluitur ad uirtutem: & ideo dicuntur compositæ, quia componuntur ex principiis propriis, & uirtute illorum principiorum. Sicut enim uirtus causæ est in suo effectu, ita uirtus priorum principiorum, ad quæ stat ultima resolutio, est in secundariis principiis, ex quibus componuntur secundæ demonstrationes: & ideo istæ uocantur compositæ, uel quasi compositæ. Sicut ergo simplicia sunt elementa respectu compositorum; ita & illæ demonstrationes, quas uocat Philosophus simplices, sūt elementa respectu illarum, quas uocat compositas.

Demonstrationes simplices & compositæ.

B Quæ sunt ultima in resolutione. Deinde cum d.

C Quæretur quis, quomodo prima demonstratio, & simplex est ex tribus terminis; secunda & composita ex quatuor? Respondeo. Dicendum est, quòd prima demonstratio concludit extremum de extremo per naturam medii; illud autem medium propter sui primitatem non est amplius resolubile in aliquid aliud, quòd enim sit demonstratio omnino prima; & quòd medium sit resolubile; est oppositio in adiecto. Quia ergo ita est, ideo ista prima demonstratio tantum aspicit duos extrema, & unum mediū: si enim illud esset medium in uirtute alterius prioris medii, esset in ista prima demonstratione; & per consequens illud mediū esset ibi uirtualiter; & sic ista esset ex quatuor terminis; sed quia istud primæ demonstrationis medium super nullius uirtute prioris inuitur, ideo tantum ex tribus est; Secunda autem demonstratio pro principio habet conclusionem primæ demonstrationis; conclusum enim & probatum

Questio.

D

Metaphysicæ

tum in prima, est principium & præmissa secundæ demonstrationis; & quia conclusio non potest habere uim probandi, nisi uirtute mediæ, quod fuit in prima, & ideo etiam illud medium est aliquo modo terminus respectu secundæ demonstrationis; ergo secundum hæc secunda demonstratio tres terminos accipit à prima: duos de conclusione, & unum medium, & ultra unum addit, de quo aliquid debet probari: ergo demonstratio secunda quatuor terminos habet; tres realiter, et unum uirtualiter. V. gratia ponamus, quod sit prima demonstratio; Omne. B. est. A. omne. C. est. B. ergo omne. C. est. A. Ista omne. C. est. A. erit principium respectu sequentis ad probandum. A. D. ita quod sic diceretur omne. C. est. A. ex conclusione primi syllogismi, omne. D. est. C. ergo omne. D. est. A. & quia ista prima omne. C. est. A. non est uera nisi in uirtute. B. quod fuit medium in prima, ideo B. uirtualiter est in secunda demonstratione, igitur est ibi realiter. A. C. D. & uirtualiter ipsum. B. ergo quatuor termini: Et sicut secunda respectu primæ est ex quatuor terminis; ita tertia respectu secundæ ex quinque: quod patet, quia conclusio secundæ est principium respectu tertie; conclusio autem secundi syllogismi in uirtute duorum terminorum mediorum uera est, in uirtute sui mediæ propria & in uirtute mediæ primi syllogismi; & cum ista conclusio habeat duos terminos, & duo termini cum duobus mediis faciant quatuor terminos: quatuor ergo termini in tertia; & quia unum semper addit, de quo aliquid probatur, ergo sunt quinque, tres realiter, & duo uirtualiter: & sic semper procedendo, quarta demonstratio habebit sex, & quinta septem &c. Deinde cum dicit.

Et transferentes elementum, uocant hinc quodcumque unum, ens, et paruum; quod ad multa est utile: quapropter paruum, & simplex, & indiuisibile dicitur elementum. Unde euenit maximè uniuersalia elementa esse, quia unumquodque eorum unum ens, & simplex multis inest. aut omnibus, aut plurimis. Et unum & punctum principia quibusdam uidentur esse; quomodo ergo uocata genera sunt uniuersalia & indiuisibilia (una enim est ratio) Elementa genera dicunt aliqui. Et magis quàm differentiæ: quoniam uniuersale magis genus. Nam cui differentia inest, & genus id se quitur: sed cui genus non omnino differentia. Omnium autem commune est elementum cuiuslibet, quod primum est cuique.

Ostendit, quod ex diffinitione elementi data, transtulerunt quidam nomen elementi ad alia dicentes, quod ex his manifestum est, quod posuimus nomē elementi ad omne illud, quod est unum, & paruum, & utile ad multa: ita quod omne illud, quod habet in se omnes istas proprietates tres, elementum potest uocari; quia propter quandam translationem possumus diffinire aliter elementum, quàm prius: quia possumus uocare elementum illud, quod est paruum in quantitate, & quod est simplex, nō ex aliis compositum;

E & quod est indiuisibile: Ex qua diffinitione uenit, quod quidam posuerunt maximè uniuersalia elementa esse rerum: quia unumquodque eorum uniuersalium est unum ens, hoc est habens unam rationem; & est simplex: quia diffinitio maximè uniuersalium non componitur ex diuersis: & etiā est utile ad multa, quia ad omnia, uel ad plurima: maximè enim uniuersale in multis est, aut omnibus, aut pluribus: Ex quo etiam uenit, quod quidam posuerunt unum, & punctum esse elementa rerum; quia de natura unius est, quod sit simplex, & de natura etiam puncti; nec non & utilitatem habent respectu aliorum, sicut unitas respectu numeri, & punctum respectu lineæ: Ex quo etiam uenit, quod illa, quæ uocantur genera, sunt uniuersalia, & per consequens ad multa utilia; & etiā sunt indiuisibilia, quia ratio ipsorum generum una est: ideo ipsa genera elementa dicuntur, & magis ipsa dicuntur esse elementa, quā differentia; quia in pluribus est genus, quàm differentia; nam cui differentia inest, & genus sequitur; ita quod posita differentia ponitur genus, non tamen posito genere ponitur differentia: non enim omni cui inest genus inest differentia; & ita genus in plus est & per consequens ad plura magis utile est quàm differentia: & sic uidetur habere magis naturam elementi quàm differentia. Notandum est, quod de natura elementi secundum primam diffinitionem fuit, quod esset indiuisibile; omne autem indiuisibile unum est, quia indiuisio est ipsa unitas, omne enim indiuisum in tali genere unum est, de natura etiā elementi est, quod sit illud ex quo primo componitur aliquid, illa autem quæ sunt prima in quolibet genere simplicia, sunt parua in quantitate, maxima in uirtute: De natura etiam elementi est quod natura sua seu uirtus se extendat ad naturam elementorum, & per consequens quod sit utile ad multa elementa componenda: ex hoc ergo quod elementum est indiuisibile, possumus dicere ex quadam translatione quod est unum; ex hoc autem, quod est illud, ex quo primo componitur aliquid, patet quod est paruum & simplex: ex hoc autem quod sua uirtus se extendit ad multa elementa, patet quod est ad multa utile. Notandum est etiā secundum Commentatorem: quod maximè uniuersalia, quæ dicuntur generalissima, uidebantur aliquibus esse elementa propter duo, & quia sunt maioris utilitatis, ita quod sua utilitas ad multa se extendit; & quia ipsa generalissima simpliciora sunt: ipsa genera enim sub alterna & species sub alterna componuntur ex genere & differentiis, ipsa autem generalissima non sic, primò quia ipsa generalissima genus non habent, & sic non possunt componi ex genere: secundò quia non habent differentiam; cuiusque enim inest differentia & genus inest; si ergo generalissima proprias differentias dicerent ad inuicem, necessario haberent unum supremum genus, quod per differentias illas descenderet in ipsa generalissima, quod est impossibile: quia quod sunt generalissima

Natura unius quæ.

Elementi proprietates.

Quo uniuersalia, quod dicuntur generalissima, uidebantur esse elementa.

Cui inest differentia, inest et genus.

& 12

Demonstratio ex quatuor terminis.

& tamen conueniant in aliquo superiori genere, est oppositio in adiecto; & quia generalissimum non componitur ex genere & differentia; ideo dixit Philosophus, quod ratio ipsius una est, hoc est indiuisibilis: ratio enim omnium inferiorum sub generalissimo componitur ex genere, & differentia; ratio autem generalissimi (ut probatum est) ex genere & differentia non potest componi; ita tamen quod ista ratio generalissimi propriè diffinitio dici non potest; quia omnis diffinitio ex genere & differentiis est; quidquid enim diffinitur species & non genus est. Si enim ut genus diffiniretur; genus generalissimum posset diffiniri, quod iam probatum est esse impossibile, eo quod non habet genus & differentiã: sic ergo quod propriè diffinitur species est; si ergo genus subalternum diffinitur, hoc non est in quantum genus, sed in quantum species est. Vtèriùs notandum est, quod licet uniuersale, & punctum, & linea, & unitas, habeant aliquam similitudinem cum elemento, & propter utilitatem, & propter simplicitatem (ut iam dictum est); nõ tamen possunt dici elementa; quia elementum (ut iam dictum est) propriè dicitur de principio intrinseco, & maximè de materia: ita quod elementum propriè est illud, ex quo primò componitur aliquid materialiter, & realiter; uniuersale autem non dicitur esse materia respectu alicuius, licet habeat similitudinem materiæ: & etiam compositio ex genere & differentia magis est compositio secundum rationem, quàm secundum re: punctus etiam non est terminus, ex quo componitur linea; quia ex punctis nulla linea fit. Deinde cum dicit.

Omnium autem commune est elementum cuiuslibet, quod primum est cuique.

Ostendit, quæ est ratio communis, quæ conuenit omni acceptioni elementi, dicens: quod omne, quod est elementum, conuenit quod sit illud, quod inest cuilibet elementato, & quod primò inest: ita quod elementum sit primum in compositione elementati; & ultimum in resolutione: Quæ pars secundum Commentatorem introduci tur ad uidendum, quid est illud, cui primò conuenit ratio elementi: Si enim ratio elementi est, quod sit illud, quod inest in re primò: ita quod sit primum in compositione, & ultimum in resolutione; & hoc propriè, & per se saluatur in materia prima; quia est prima in compositione, & ultima in resolutione; ergo elementum secundum Commentatorem: primò, & per se dicitur de materia prima: secundariò de omnibus aliis.

Questio.

Dubitaret ergo aliquis ex uerbis Commentatoris, Vtrum per se, & primò elementum dicatur de materia prima? Respondeo dicendum est, quod si consideretur diffinitio elemèti data; patet, quod primò dicitur de materia prima, quod patet sic: Diffinitio elementi est, quod sit illud, ex quo primò componitur aliquid; materia autem prima istam proprietatem habet: & si enim uocata elementa

A sint illa, ex quibus primò componuntur res aliæ, puta corpora mixta; non tamen sunt illa, ex quibus primò componuntur res: quia si essent prima in compositione, essent ultima in resolutione; ipsa autem non sunt ultima in resolutione; quia ultimata resolutio ad materiam est; ergo non sunt prima in compositione. Sciendum tamen, quod primum duobus modis est (sicut tactum est supra) scilicet primum simplex, & primum in genere: uocata ergo prima elementa quatuor possunt dici prima in genere, sed non prima simpliciter; quia prima simpliciter materia prima est; prima autem in genere corruptibilium dici possunt uocata quatuor elementa: sic ergo ex prima parte diffinitionis patet, quod elementum primò, &

Primum duobus modis est (sicut tactum est supra) simpliciter.

materia prima est prima simpliciter.

B per se dicitur de materia. Patet etiam hoc ex secunda parte diffinitionis: secunda enim pars fuit, quod elementum debet existere in elementato; hoc autem magis conuenit materiæ primæ quàm uocatis quatuor elementis, quod patet sic: existere in alio potest esse duobus modis, uel uirtualiter, uel realiter: materia prima in re, cuius est materia, realiter & essentialiter est; ita quod essentia materiæ est in re composita ex materia & forma: elementa autem uocata quatuor, sunt in mixto, uel solùm uirtualiter, secundum opinionem aliquorum, qui scilicet ponunt, quod uirtus eorum est ibi, & non realitas: ita quod ea esse ibi est uirtutem eorum saluari in forma mixti: uel etiam si sunt ibi realiter secundum opinionem aliquorum, sed tamen sunt ibi secundum esse fractum & diminutum: ita quod essentia eorum non est ibi perfecta: Sic ergo ex secunda parte diffinitionis elementi elementum primò & per se dicitur de materia; Hoc etiam patet ex tertia parte diffinitionis; quia tertia pars fuit, quod esset indiuisibile secundum formam: esse autem indiuisibile secundum formam potest intelligi duobus modis, Vno modo, quia nullo modo diuiditur; quia de se non habet formam, per quam possit diuidi: & isto modo materia est indiuisibilis; quia materia de se nullum actum habet, omnis autem diuisio formalis actum aspicit: Secundo modo potest indiuisibile secundum formam esse; quia formam habens, habet eam secundum eandem rationem in toto

Existere in alio dupliciter.

C & in parte; eo modo quo dicimus, quod aqua est indiuisibilis secundum formam; quia qualibet pars aquæ est aqua: & unica ratio formalis saluatur in toto, & in parte: Et quod primo modo indiuisibile est, magis est indiuisibile, quàm quod secundo: quia quod est indiuisibile primo modo, nullam diuisionem concernit diuisionis; nam materia est indiuisa, & secundum quantitatem, & secundum formam: quod autem indiuisibile est ultimo modo aliquam rationem diuisionis concernit; quia potest diuidi secundum naturam quanti, licet non possit diuidi secundum nam qualis & formæ: quia forma saluatur secundum unam rationem in toto

Indiuisibile secundum formam dupliciter.

materia prima est indiuisa secundum quantitatem & secundum formam.

Elementum primò dicitur de materia prima.

T to

Metaphysicæ

to & in parte. Cum ergo ratio indiuisibilis magis saluetur in materia prima, quàm in aliis quatuor elementis: ergo nomen elementi per priùs dicitur de materia prima, quàm de quatuor corporibus primis.

TEX. 5.

Natura uerò dicitur uno quidem modo nascentium generatio; ut si quis porrigens dicat y.

Postquam Aristo. distinxit nomina causarum, distinguit hic nomen naturæ, quia natura est quædam causa. Et diuiditur in duas partes: in prima parte distinguit modos naturæ: secundò ostendit quid est illud, in quo primò & per se saluetur natura: Secunda ibi. [Ex dictis igitur prima natura, & propriè dicta.] Prima in duas: quia primò ponit quinque modos naturæ: secundò ponit quosdam modos naturæ, qui oriuntur ex aliquibus illorum principalibus; Secunda ibi. [Ergo natura quidem, quòd ex his utrisque.] Prima in quinque, secundum quinque modos accipiendi naturam: Secunda ibi. [Vno uerò.] Tertia ibi. [Ampliùs unde motus principium.] Quarta ibi. [Ampliùs natura dicitur, ex quo aliquid est, aut fit.] Quinta ibi. [Ampliùs autem alio modo.] Dicit ergo primò, quia uno primo quidem modo dicitur generatio nascentium, si aliquis dicat ipsum y. producens & extendens. Vnde notandum est diligenter, quòd Physis, quòd idem est apud Græcos, & natura apud nos, si pro generatione nascentium accipiatur, habet primum y. productum: si pro principio generationis habet primum y. breue. Quasi ergo diceret Philosophus: si physis, quòd idem est, quòd natura; habet primum y. productum & extensum, idem sonat, quòd generatio nascentium. Notandum est diligenter, quòd secundum Boetium, super librum de duabus naturis, & una persona Christi; natura à natu dicitur: si ergo nomen sequitur proprietatem rei, illa propriè sunt natura, quæ per natum & nascentiã ab illo sunt: & isto modo accipit hic Philosoph. naturam in hoc primo modo. s. & natura idem est, & ipsa nascentia, uel generatio nascentium. Deinde cum dicit.

Vno uero modo, x quo generatur primum generatum inexistente.

Ponit secundum modum, dicens; quòd natura dicitur secundo modo principium, ex quo est generatio nascentium; ita quòd hic nascens est ex isto principio, sicut ex intrinseco. Vnde litera Commenti sic habet: natura dicitur illud, ex quo pullulans pullulat primò, & est in eo: quòd exponens Commentator, dicit sic. Omne illud dicitur pullulare, quòd crescit in alio, & est continuum cum eo; sicut embriones crescunt continuè cum impregnatis; & sicut fructus, & femina; quæ crescunt consolidata, aut continua habentibus femina. Istud ergo principium, quòd est principium crescentiæ, & est iunctum cum crescente; uocatur natura isto secundo modo: & quia iunctum est cum crescente; ideo dicit litera Commenti, quòd est in eo: Litera autem

E ista dicit, quòd existit cum eo, cuius est principium: ergo iste modus dicendi natura differt à primo: quia natura primo modo idem est, quòd nascentia ipsa, uel ipse natus: natura autem isto secundo modo idem est, quòd principium ipsius nascentiæ, iunctum tamen cum ipso nascente. Verum est tamen, quòd litera Commenti uidetur appellare naturam primo modo illud, quòd pullulat, & illud quòd nascitur ex aliqua pullulatione; ita quòd appellat naturam primo modo terminum pullulationis & nascentiæ; eo modo quo dicimus, quòd fructus pullulans ab arbore, dicitur natura: quia scilicet ex arbore pullulat uel naturæ arboris. Ita quòd natura secundo modo idem est, quòd natura, prout est principium; ex cuius uirtute pullulans pullulat: primo autem modo idem est, quòd ipse terminus acquisitus naturaliter per pullulationem. Deinde cum d.

Ampliùs unde motus primus in quolibet natura entium, & in eo in quantum id existit.

Ponit tertium modum naturæ: & diuiditur in duas partes: quia primò ponit hunc modum: secundò explanat quoddam, quòd dixerat in primo modo & secundo: Secunda ibi. [Nasci uerò dicuntur.] Dicit ergo quòd tertio modo dicitur natura, quòd est principium motus & quietis in quolibet entium; dummodo sit in eo in quantum huius, & non per accidens: & iste modus est ille, qui est positus in Secundo Physi. Vbi notandum est, & generatio nascentium est quædam species mutatiõis. Differt ergo iste modus à primo, quia ibi loquitur Aristot. de mutatione, quæ tantum est in nascentibus; hic loquitur de qualibet mutatione naturali: differt etiam in hoc, quia in primo modo loquitur de ipsa generatione nascentium, quæ est quædam mutatio, hic loquitur de principio mutationis: differt etiam iste modus à secundo: quia in secundo modo accipitur principium generationis nascentium tantum; hic autem accipitur principium cuiuslibet mutationis naturalis. Deinde cum dicit.

Nasci uerò dicuntur quæcunque augmentum habent per alterum in tangendo, & simul & aliquid esse aptè, ut embrio. Differt autem connascentia à tactu: Hic enim nihil præter tactum diuersum esse necesse est. In simul uerò aptè existentibus est aliquid unum idem in ambobus, quòd facit pro tactu simul aptè esse, & unum esse secundum quantitatem, & continuitatem. sed non secundum qualitatem.

Explanat quòd dixerat in primo, & secundo modo: dixerat enim ibi de generatione nascentium aliquid: & ideo uult manifestare quid est nasci, & connasci. Ad cuius literæ euidentiã notandum est diligenter, quòd ista differentia est inter uiuentia, & inanimata, & inter generationem uiuentium & inanimatorum: quia inanimatum generatur non ut coniunctum, neque ut unitum generanti; eo modo quo dicimus, quòd ignis generatur ab igne, & ignis genitus non

Principium accipitur pro principio passivo, ut Secundo Phisic. 3. li. quer.

Physis Græci natura leuiss.

Natura una dicitur.

Differentia inter uiuentia & inanimata, & inter generationem uiuentium & inanimatorum

non est iunctus cum generante: uiuentia autem generantur iuncta cum generantibus, & cum principio generationis; eo modo quo fructus continuè crescit ex arbore, & continuè iungitur cum arbore, & uirtute arboris; & eo modo quo dicimus, quòd embriones iunguntur cum imprægnatis; Ex ista autem iunctione, & coniunctione, & appositione nascentium, cum principio nascentium confurgit quoddam augmentum: sicut patet, quòd ex appositione, & nascentia fructus cum arbore, & embrione cum imprægnatis confurgit quoddam augmentum; Sic ergo patet, quòd ad nasci, uel connasci duo concurrunt, scilicet quòd genitum est coniunctum cum gignente, & quòd ex ista iunctura fit quoddam augmentum. Ex his ergo uisis patet litera Philosophi; dicit ergo sic, quòd nasci dicuntur, quæcunque in tangendo aliquod aliud, scilicet illud, in quo nascuntur, habent augmentum per illud alterum; & ista dicuntur connasci, siue ad nasci; eo modo quo dicimus, quòd embrio ad nascitur, siue connascitur cum imprægnato, ut fructus arboris. Notabiliter autem dicit, quòd istud augmentum est per alterum, quia istud augmentum differt ab augmento, quòd est species motus: quia in illo augmento, quòd est species motus; aliquid augmentatur in seipso, ex hoc quòd augens conuertitur in substantiam aucti; & illud, quòd additur; in substantiam illius, cui additur: hic autem illud, quòd apponitur, & quòd nascitur; ita apponitur principio generationis, & connascitur cum illo, quòd est alterum ab illo, ut fructus ab arbore est alterum, & embrio ab imprægnante: Et quia dixit, quòd connascentia sunt in tangendo, ne aliquis crederet, quòd connascentia & tactus, siue connasci & tangere sint idem, dat differentiam inter illa, dicens; quòd differunt connascentia à tactu: quia in tangentibus nihil aliud necesse est, esse præter tactum, quòd debeat ligare ipsa tangentia: in nullis autem natis est aliquid unum & idè in ambobus, quòd facit simul nasci unum cum alio, sicut est uirtus, quæ facit nasci simul embriorem cum imprægnatis, & fructum cum arbore; & ista facit simul esse unum cum alio secundum continuum & quantum, non tamen secundum quale; quia illud ligamentum non alterat ipsa simul nascentia, nec facit unum esse secundum formam, sed secundum continuitatem solùm. Notandum est diligenter, quòd Philosophus facit mentionem de augmento, quòd fit ex nascentia; ideo hic uult ostendere, quomodo fit istud augmentum. Augmentum autem fit duobus modis: uno modo, quia illud, quòd apponitur alicui augens ipsum, potest ei apponi per solum contactum: secundo modo potest ei apponi per quandam coaptationem naturalem; eo modo quo brachium coaptatur manui: istud ergo augeri, quòd est per connascentiam, non est per contactum solùm, sed per quan-

Augmentum fit dupliciter.

Adam coaptationem, quæ oritur ex uirtute: quæ quidem uirtus ligat illud, quòd nascitur cum principio nascente, ut embriorem cum imprægnato, & fructum cum arbore. Et hoc est, quòd dicit Philosophus in litera, quòd in tactu non est necesse esse aliquod ligamentum, coniungens unum cum altero; in nascentibus autem sic: quòd ligamen ego uoco uirtutem, quæ ligat illud, quòd nascitur cum principio nascendi. Notandum est etiam diligenter secundum Commentatorem. Quòd miscibilia sunt in mixto; ita tamen quæ alterantur à formis suis, & sunt unum non solùm secundum continuum, sed etiã secundum formam. scilicet in forma mixti: hic autem illa, quæ conascuntur; sunt unum cum principio, cui connascuntur secundum continuitatem, non tamen secundum formam: quia uirtus ligans unum cum alio, non alterat illa duo à formis; nec facit eam unum secundum formam, sed solùm secundum quantitatem & continuitatem: Et hoc est, quòd dicit Philosophus in litera, quæ sunt unum secundum continuum & quantum & non quale. Deinde cum dicit.

Amplius autem natura dicitur, ex quo primo aut est, aut fit aliquid entium natura, cum informe fit, & immutabile à sua propria potestate, ut statue & uasorum æreorum, & natura dicitur, & ligneorum lignum. Similiter autem in aliis. ex his enim unumquodque saluata prima materia. Hoc enim modo & existentium natura elementa dicunt naturam, Alii ignem, alii terram, alii aquam, alii aerem, alii aliquid aliud tale dicentes, alii quedam horum, alii omnia ea.

C Ponit quartum modum nature, dicens; quæ natura dicitur quarto modo illud, ex quo primò aliquid fit materialiter, & hoc est ipsa materia, ex qua est, uel fit aliquid, quòd est principium esse, & fiendi: quæ quidem materia est inordinata, & immutabilis per propriam potentiam suã; eo quæ non potest moueri per propriam potestatem, sed secundum potestatem agentis. Et ponit exemplum de ista potestate nature; sicut æs dicitur natura statue, & uasorum æreorum: quia materia eorum est: & lignum dicitur natura operum ligneorum, quia materia eorum est: & sicut dico de istis duobus; ita dico de omnibus aliis; quia materia est, ex qua fit unumquodque, ipsa materia saluata. Et si enim formæ uariantur continuè, tamen materia saluatur: illa autem debet uocari natura, quæ semper saluatur in re. Et hoc modo accipiendo naturam existentium, posuerunt antiqui elementa materiam rerum, sed tamen differenter: quia alii ignem, qui ponebant ignem esse materiam respectu omnium, alii terram, qui scilicet ponebant terram esse principium materiale omnium. alii aerem, qui ponebant ipsum materiale principium respectu omnium: alii aliquid simile dicentes, ponentes fortè aliquid medium inter aerem, & aquam esse materiale principium omnium:

Materia in ordinata, et immutabilis.

materia est natura.

Metaphysicæ

alii quoddam horum: alii uerò hæc omnia simul, Quasi dicat, sicut ponebant materiam; ita ponebant naturam, quia materiam uocabant naturam rei.

Questio.

Quereret quis, Vtrum materia sit inordinata in sua existentia, sicut ponit Philosophus? Respon. Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod hic loquitur Philosophus de ordine essentiali, & ordine formali; eo modo quo dicimus, quod forma asini, naturali ordine est sub forma hominis, non ordine situati, sed ordine formali & essentiali: hic autem ordo essentialis à forma est; cum ergo materia de se nullam formam concernat, quia de se nec est quid, nec quantum, nec quale, & sic de aliis rationibus prædicamentaliibus; ergo materia de se nullum ordinem concernit: Cum. n. de essentia materiæ sit, quod sit in potentia ad omnem formam generabilem & corruptibilem; & ordo sit per formam; magis debet dici impotentia ad ordinem, quam quod in ea sit ordo. Et ideo hic dicit Philosophus, quod ipsum principium materiale est inordinatum existens.

Ordo essentialis est à forma.

Questio.

Consequenter quereret quis. Vtrum materia sit immobilis de se à sua potestate, ut dicit Philosophus? Respondeo. Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod hæc est differentia inter potentiam actiuam, & passiuam: quia ratio potentia actiuæ est in mouere aliud: ratio autem potentia passiuæ est in moueri ab alio: nullum. n. passiuum trahit seipsum ad actum, ut sit: Cum ergo de essentia materiæ sit, quod est in potentia, non actiua, sed passiuæ; de essentia sua est, quod moueatur ab alio, & quod trahatur ab alio ad actum; ita quod ipsa seipsam non trahit ad actum, sed ab alio trahitur, scilicet à potentia actiua, uel potentia agentis. Et ideo benè dixit Philosophus, quod immobilis est à sua propria potestate. Deinde cum dicit

Differentia inter potentiam actiuam & passiuam.

De essentia materia est esse in potentia passiuam.

Amplius alio modo dicitur natura existentium natura substantia, ut dicentes naturam primam esse compositionem, ut Empedo. dicit, quod natura nullius est entium, sed solùm mixtio, & permutatio, permixtorum natura in hominibus nominatur. Quapropter & quæcunque natura sunt, aut fiunt, iam existente, ex quo apta nata sunt fieri, aut esse; non dicimus naturam habere, si non habet speciem, aut formam.

Ponit quintum modum naturæ, dicens; quod alio modo dicitur natura existentium, & rerum ipsa substantia; hoc est forma substantialis; eo modo quo ponebant aliqui naturam primam rerum esse compositionem & mixtionem; sicut Emped. dixit, quod natura existentium, uel est absolutum & firmum, uel solùm mixtio & permixtio; & permixtio permixtorum est natura rerum: & isto modo natura rerum ab hominibus uocatur scilicet ipsa forma. Quod autem forma sit natura, probatur ex hoc; quod quæcunq; sunt à natura, uel fiunt; & si existat principium materiale eorum, ex quo

Forma natura magis quam materia.

principio materiali nata sunt fieri, adhuc non dicimus ea esse, nisi habeant naturam formæ; quæ species est. Quasi dicat illud, quo posito ponitur res, & quo remoto remouetur [propter literam Philosophi] uocatur natura rei: posita autem forma, res ponitur, & remota remouetur: ergo forma est natura rei.

Notandum est diligenter, quod esse in potentia non est propriè esse, sed est solùm esse secundum quid: esse autem est propriè esse, & simpliciter: cum ergo de essentia materiæ sit esse in potentia, esse materiæ est esse secundum quid, & cum forma sit actus, uel actum dicat, habere formam est habere esse simpliciter. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod rem esse in potentia materiæ, non est rem esse, nisi secundum quid: rem autem habere formam, est ipsam rem habere esse simpliciter: & cum ipsa realitas sit natura, dum res est in potentia materiæ, adhuc naturam non habet; dum autem habet formam, dicitur habere naturam, (Debemus hic imaginari, quod hic accipitur natura qualibet forma prædicamentalis.) Cum ergo materia sit in potentia ad totum esse prædicamentale, & actu non sit aliqua ratio prædicamentalis non erit actu natura hoc modo, sed solùm in potentia natura. Notandum est etiam diligenter, quod quidam antiquorum opinabantur elementa non admisceri in mixto, nec alterari à formis suis; sed quod sunt existentia actu in mixto; ita quod mixtio non est unio alteratorum, sed compositio solùm, & simul positio ipsorum elementorum; & isti ponebant: quod ista mixtio esset compositio & forma rerum. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod Empedocles non ponebat naturam formarum esse aliquod absolutum, quod scilicet surgeret ex fractione, & ex alteratione elementorum; sed quod simul esset potentia elementorum adinuitem. Deinde cum d.

Esse in potentia est esse secundum quid.

Esse simpliciter quid.

Antiquorum opin. de mixtione elementorum.

Ergo natura quidem, quod ex utrisque est, ut animalia, & eorum partes.

Postquam ostendit, quod natura dicitur principium quinque modis; hic ponit quosdam modos annexos præcedentibus, qui oriuntur ex eis. Et diuiditur in tres partes, secundum tres modos, quos ponit: Secunda ibi. [Natura autem materia prima.] Tertia ibi. [Et species, & substantia.] Primus & tertius annectitur illi modo, quo dicebatur, quod forma erat natura: secundus autem annectitur illi, secundum quem dicebatur, quod natura erat natura. Ponit ergo primum modum. Nam ex hoc, quod forma natura est, ex hoc sequitur, quod compositum habens formam; dicatur habere naturam. Et hoc est, quod dicit, quod illud, quod est ex his utrisque, hæc est: ex forma & materia, dicitur natura, hoc est dicitur habere naturam, sicut animalia, & eorum partes aliquam naturam habent. Notandum est, quod secundum Boethium super libro de

Compositum est habens naturam.

de duabus naturis & una persona Christi; omne subsistens est subsistens per subsistentiam; uocat autem subsistentiam essentiam formalem: subsistens autem, quod subsistit, & est per subsistentiam; subsistentia autem non subsistit, sed est ratio subsistendi & causa: sicut album subsistit per albedinem, albedo autem non subsistit; sed est ratio, & causa, quod aliquid subsistat, ut album: ita à simili ipsa essentia formalis, ita est natura, quod non est habens naturam; ipsum autem compositum, ita est habens formam, quod propriè non est natura; sed est habens naturam. Et hoc est, quod dicit Philosophus in littera, quod quia forma natura est; ideo compositum habens formam, habere naturam dicitur. Deinde cum dicit.

Natura autem prima materia, & hac dupliciter, aut que ad id prima, aut ex toto prima, ut operum æreorum. Ad ipsa quidem primum as: totaliter uerò forsan aqua, si omnia liquescunt aqua.

Ponit secundum modum annexum illi, secundum quem ipsa materia dicitur natura, dicens sic; quod quia materia natura dicebatur; ideo & materia prima natura dici potest: materiam autem esse primam est duobus modis, quia uel est prima respectu huius, & in genere; aut est omnino prima, & extra genus. V. g. operum æreorum materia prima, & in genere respectu huius est æs; prima uerò uniuersaliter est aqua, & hoc dico, si omnia liquabilia resoluntur ad aquam; opera enim ærea liquabilia sunt. Notandum est, quod ideo materia dicitur natura: quia est in quadam analogia, & in quadam attributione ad formam, quæ propriè natura est: quia ergo tam materia prima, quam materia propinqua est in potentia ad formam: ideo tam ista, quam illa potest dici natura secundum istum modum dicendi naturam. Et ideo benè dictum est, quod istemodus annexus est illi modo, secundum quem dicebatur, quod materia erat natura. Deinde cum dicit.

Et species, & substantia. Hæc autem finis generationis. Metaphora uerò iam & omnino omnis substantia natura dicitur propter hanc; quia & natura substantia quedam est.

Ponit tertium modum, qui est annexus formæ: & primò repetit modum illum, secundum quem forma dicitur natura, dicens; quod (ut dictum est) species & forma substantialis, quæ est finis generationis, natura est: secundò dat unum modum translatum ab isto, dicens; quod secundum metaphoram, & per quandam translationem, propter hanc formam, quæ dicitur natura; omnino omnis substantia potest dici natura; quia .n. ipsa natura formæ est quedam natura substantiæ; & ista substantia dicitur natura, & omnis substantia aliquo modo translato natura dici potest.

Quereret quis, Vnde sequitur, si forma, quæ est finis generationis; dicitur natura, quod omnis substantia dicitur natura? Respondeo. Dicendum est, quod ideo forma dicitur natura: quia largitur entitate rei, & actualitatem essentialem; ideo dixit Philo-

sophus superius, quod nullam rem dicimus adhuc habere naturam, donec habeat formam; quia deficiente forma, deficit entitas, & actus essentialis: si ergo ista est ratio, quare forma dicitur natura, & omnis substantia sit substantia per formam; quia non est dare propriè substantiam sine formalitate aliqua; ideo translatiuè à forma potest transferri nomen naturæ ad quamlibet substantiam; ita quod iste sit modus transferendi: si forma, quæ est finis generationis; ideo natura est, quia largitur actum; generatio ergo, & quælibet natura substantialis, quæ largitur actum substantialem, uel habet actum substantialem, natura est: Ita tamen quod illa formalitas substantialis dicatur natura; substantia autem habens hæc formalitatem, dicatur habens naturam; ita quod per hoc, quod dicitur, hæc substantia, magis intelligatur formalitas substantialis cuiuscunque substantiæ, quam substantia habens ipsam formalitatem. Deinde d.

Ex dictis igitur prima natura, & propriè dicta, est substantia, qua principium motum habentium in se in quantum ea. Materia namque quæ huius est susceptibilis, esse dicitur natura. Et generationes, et generari, quia sunt ab ea motus. Et principium motus natura existentium, id ipsum est existens, aut potestate, aut perfectione.

Ostendit, in quo primò, & per se saluatur ratio naturæ; ita quod omnes modos reducit ad unum, dicens sic; quod ex dictis patet, quod propriè & per se dicta natura, est substantia, id est forma substantialis, quæ quidem forma est principium motus habentium in se principium motus in quantum huiusmodi nam materia non dicitur natura, nisi quia est susceptiua huius naturæ formalis. Similiter generationes & motus dicuntur natura, quia sunt ab hac forma, & quia sunt ad formam istam; nam ipsa natura formalis est principium motus in existentibus; Ita tamen, quod istud principium aliquando mouet actu, aliquando potentia: non enim semper forma mouet, nec semper est principium motus in actu; sed aliquando ita potest mouere, quod non mouet.

Quereret quis, Vtrum natura propriè dicitur de forma, quam de materia, uel de motu?

Respondeo. Dicendum est, quod sic; quod patet quatuor uis secundum quatuor diffinitiones, quas dat Boetius in lib. de duabus naturis. Prima diffinitio est, quod natura est earum rerum, quæ cum sint, quodammodo intellectu capi possunt; ita quod natura isto modo capit omnem naturam entis; ita quod natura secundum istum modum, idem est, quod intellectualitas rei, quæ intellectu capitur. Et ideo dicit Boetius, quod sub ista diffinitione continetur quidquid intellectualitatem habet: cum ergo forma per se intelligatur, & suam intellectualitatem habeat independentem; materia autem intellectualitatem habeat ex analogia ad formam; & motus ex analogia, quam habet ad formam, ex qua est; uel ex forma, ad quam est;

Forma uerò dicitur natura.

Omnis natura ad formam reducitur.

Forma licet sit principium actuum, potest tamen dici principium motus et quietis.

Questio.

Natura quid.

Forma habet intellectualitatem independentem.

Materiam esse primam dupliciter.

Aqua est principium omnium metallorum.

Materia cur dicitur natura.

Forma, de qua hic loquitur Philosophus, est terminus generationis; & non est forma totius, quæ est tota quidditas & substantia rei; & quidditas ut quidditas abstracta ab omni generatione.

Metaphysicæ

patet quòd intellectualitas plenius & uerius est in forma, quàm in motu, uel in materia; & p consequens natura. Secunda diffinitio est, quòd natura est, quod uel facere, uel pati potest: & sub ista diffinitione comprehenditur omnis substantia, siue sit corporea, siue sit incorporea, ut ait idè Boetius. Accipitur hic actio largo modo, siue sit corporalis, siue sit spiritalis: cum ergo actio, quæ oritur à substantia; uerius respiciat formam, quàm materiam; uerè dicitur natura isto modo magis de forma, quàm de materia, & quàm de motu; & quia etiam motus non agit, sed est ipsa actio.

Tex. c. 3.

Tertia diffinitio, quæ est data à Philosopho in secundo Physico, quòd natura est principium motus, & quietis eius, in quo est, primò & per se, & non secundum accidens: & isto modo accipiendo naturam, non est natura, nisi in corporibus: ita quòd ex hoc differt à præcedenti diffinitione: quia illa est in substantia corporea, & incorporea, & in actione corporali & spiritali: ista autem in substantia corporea, & in motu corporum tantum. Ex hoc autem patet, quòd natura proprius dicitur de forma, quàm de materia: quæ enim graue moueatur deorsum, uel quiescat in centro; hoc non habet materia grauis, quia materia de se est indifferens ad motum sursum, & ad motum deorsum; & ad quietem istam, & ad illam; sed hoc habet ex forma grauis; nam grauis dando sibi formam grauis, dat locum sibi & motum deorsum. Patet etiam ex hoc, quòd magis dicitur natura de forma, quàm de motu: nam ipse motus nullam entitatem habet, nisi quatenus à forma est: quod patet ex hoc: unumquodque per illud ab alio distinguitur, per quod est, & ad quod est; duo autem motus non differunt abinuicem, nisi per formas, à quibus sunt, uel ad quas sunt: quòd enim dealbatio, & denigratio specie differant, hoc non est, nisi quia hoc est ab albedine, illud à nigredine; uel quia hoc est ad albedinem, illud ad nigredinem; ergo isti motus non sunt natura alicui, nisi per formas, à quibus sunt, uel ad quas sunt. Quarta diffinitio est, quæ natura est specifica differentia, in formans unamquamque rem: & secundum istam diffinitionem patet, quæ materia nullo modo potest dici natura: forma autem sic: nam cum materia sit ens in potentia; & omne, quod specificat, sit aliquis actus; patet, quæ materia non potest dici natura per istum modum. Possimus dicere, si uolumus proprie loqui, quæ potentia specificatur, & trahitur ad speciem; & forma est illa, quæ specificat, & trahit formaliter ipsam potentiam ad aliquem actum, qui formalis est: cum ergo natura dicatur isto modo de eo, quod specificat, non de eo, quod specificatur, patet, quòd non dicitur de materia, sed de forma. Patet etiam, quòd natura sic accepta non dicitur de motu: de ratione enim motus est, quòd specificatur per terminum: omnis enim motus est uia ad terminum: omnis autem motus specificabilis est: ita quòd non est specificans: & ideo motus

Materia est indifferens ad motum et ad quietem.

De natura motus quid

nullo modo potest dici natura, secundum istum modum accipiendi naturam: sed solum ipse terminus motus, qui est forma.

Necessarium dicitur, sine quo non contingit esse, aut uiuere quasi concausali. Ut spirare et cibus animalium est necessarium. Nam sine his esse est impossibile. TEX. 6.

Hic determinat de natura necessarii: quia necessitas est quædam conditio causæ. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit multiplicem acceptionem necessarii: secundò reducit omnes modos necessarii ad unum. Secunda ibi. [Et secundum hoc necessarium.] Prima in quatuor secundum quatuor modos accipiendi necessarium Secunda ibi. [Et sine quibus.] Tertia ibi. [Amplius autem uim faciens.] Quarta ibi. [Amplius quòd non contingit.] Dicit ergo primò, quòd illud dicitur necessarium, sine quo non contingit rem uiuere, nec habere esse completum: quasi illo existente concausa respectu illius rei: eo modo quo dicimus, quòd respirare, uel cibus est animal necessarius: quia impossibile est sine his animal uiuere: ita quòd respirare, & cibus non sunt causa animalis, sed sunt quasi concausa: concurrunt enim ad esse animalis: licet non causent esse. Deinde cum d.

Necessitas est conditio caa.

Necessarium quadrupliciter.

F

Et sine quibus homini bonum non contingit esse, aut fieri, aut aliquid malum expellere, aut priuari. Ueluti bibere pharmacum necessarium, ut non laeoret. Et ad Aeginam nauigare, ut pecuniam recipiat.

G

Ponit secundum modum, dicens: quòd necessarium uocatur illud, sine quo non contingit bonum acquirere, uel habere: & sine quo non contingit malum expellere, & priuari: ueluti bibere pharmacum est necessarium, ut uitetur istud malum, scilicet infirmitas: & nauigare ad Aeginam, hoc est ad talem ciuitatem, necessarium est, si aliquis debet recipere pecuniam. Notandum est, quòd hi duo modi oriuntur à causa finali: nam primus est, quando aliquid est necessarium, si debet haberi esse: quòd esse cadit sub appetitu naturæ: natura enim esse appetit sicut finem. Secundus autem modus est, quando aliquid dicitur necessarium, quotiescunque aliquis finis non potest haberi sine hoc habito. Vnde Commentator primus modus differt à secundo: quia primus modus est in rebus naturalibus: est enim necessarium primo modo, sine quo non potest aliquis finis consequi naturaliter: secundus autem modus est in uoluntariis: est enim necessarium secundo modo, sine quo uoluntas non potest consequi finem, quem sibi statuit. Deinde d.

Amplius nim faciens, et uis. Sed hoc est præter impetum et præter uoluntatem impediens, et prohibens. Vm enim faciens necessarium dicitur.

Ponit tertium modum: & diuiditur in duas partes: quia primò ponit istum modum necessarii: secundò ponit quædam proprietates eius. Secunda ibi. [Quapropter & triste.] Ponit ergo primò

mò tertium modum, dicens: quòd actio & passio uiolenta dicitur quædam necessitas, unde uim faciens, id est ipsa uiolentia necessarii nomen accipit: illud enim est necessarium, quod est præter impetum naturæ propter uiolentiam agentis: & hoc in naturalibus: illud enim quod ab alio præter impetum naturæ mouetur, uiolentum & necessarium uocatur: eo modo quo dicimus aliquando, quòd graue uiolenter mouetur sursum: & ista necessitas est quædam uiolentia: & in uoluntariis illud est necessarium, quod est impediens uoluntatem alicuius, ne fiat, quod appetit: uel quod est prohibens uoluntatem, ne incipiat facere: & hoc modo uiolentum idem est, quod necessarium, & necessarium idem est, quod uiolentum. Deinde cum dicit.

A. I. Zenon. Quapropter triste etiam, sicut Euenus ait: omnis enim res necessaria lamentabilis est facta. quæ propter triste etiam sicut Euenus ait. omnis enim res necessaria lamentabilis est facta. & uis necessitas quædam ut Sophocles dicit: sed uis ea me facere cogit. Et uidetur necessitas aliquid inculpabile esse reitè. Contrarium enim est motui secundum præuoluntatem & secundum excogitationem.

Proprietates necessariæ. Ponit quosdam proprietates huius necessarii dicens, quòd hoc necessarium triste est, sicut ait Euenus, uel Homerus; omnis necessitas per istum modum tristitiam infert; nam tristitia causatur ex hoc, quòd accidit in uoluntariis contra desiderium eius; hæc autem necessitas est ex hoc, quòd aliquis cogitur ad aliquid præter uoluntatem suam, & præter desiderium suum, ex hoc est tristitia, quia (ut ait hic Commentator) omnis uoluntas delectabilis, omnis autem necessitas contra uoluntatem contristabilis est. Secunda proprietates est, quòd ista uis est quædam uiolentia, sicut ait ille Sophocles dicens, quòd uis me cogit facere hoc: quasi dicat hoc necessarium, quod est quoddam uiolentum, me cogit facere hoc. Tertia proprietates est, quòd hoc necessarium non uidetur esse uituperabile, nec increpabile; ita quod ille, qui necessariò sic agit, magis meretur ueniam, quam increpantem; hoc enim necessarium contrarium est motui, & desiderio rei uolentis, & agentis, secundum uoluntatem suam, & cognitionem, uel cogitationem; quasi dicat, increpatio non debetur nisi uoluntariè malè agentibus; hæc autè actio, quæ est propter tale necessarium, est præter impetum inclinationis uoluntatis. Notandum est diligenter, quòd omnis res habet impetum ad aliquem finem: hic autem impetus aliquando sequitur naturam rei solum; eo modo, quo naturam grauis sequitur suus impetus & motus deorsum; & hic impetus uocatur appetitus naturalis: Aliquando hic impetus sequitur rem, ut cognita est: ita quòd illa res, ad quam est iste impetus, qui sequitur talem cognitionem, uocatur appetitus cognitiuus: quando autem ita est, quòd per uim agentis aliquid fit contra primum impetum, uel contra secundum; uocatur necessarium hoc tertio modo:

Tristitia uel de casu.

Omnis necessitas contra uoluntatem contristabilis est.

Increpatio cui debetur.

Omnis res habet impetum ad finem.

Appetitus duplex.

Appetitus duplex.

A do: Et hoc notauit Philosophus in litera, quando dixit: quòd aliquando propter uim agentis aliquid fit præter impetum, aliquid præter uoluntatem: Dicens præter impetum, notauit primum modum; dicens contra uoluntatem, notauit secundum. Notandum est, quòd ipsum passum aliquando aliquid ab agente habet, ad quod tamen ordinatur ex propria natura & ex proprio appetitu; ita quod illud est consonum appetitui naturæ, & inclinationi: & quòd sic habetur per uim agentis non potest dici necessarium hoc modo, quia non est propter impetum; quòd enim graue tendat deorsum, hoc habet per uim generantis; tamen quia ad motum deorsum est inclinatio grauis, ideo non potest dici necessariò moueri isto modo necessarii.

B Aliquando ipsum passum aliquid habet per uim agentis contra inclinationem passu: & quòd hoc modo mouetur ab agente, necessariò mouetur hoc modo necessarii, quia uiolenter mouetur: ita quòd uiolentum, & necessarium per istum modum est, quando aliquid confertur passo contra inclinationem passu, Epso passo nullam uim conferente agenti. Notandum est etiam, quòd sicut duo modi primi sumebantur à causa finali; ita tertius à causa efficiente; sicut duo primi modi erant ex hoc, quòd aliquid habebatur necessariò, si debebat haberi finis: ita hic modus est ex hoc, quòd aliquid necessariò habetur per uim agentis: Necessariò tamen propter uim agentis potest esse se duobus modis, quia uno modo necessariò haberi propter uim agentis idem est, quòd naturaliter haberi; Alio modo necessariò haberi propter uim agentis idem est, quòd uiolenter haberi: uidemus enim quòd lapis naturaliter tendit deorsum, & necessariò tendit sursum, sed diuersimodè, quia necessariò tendere, scilicet deorsum, idem est, quòd naturaliter tendere; necessariò tendere sursum idem est, quòd uiolenter tendere: utrunque est à ui agente; tamen una necessitas est contra inclinationem & impetum naturæ, alia est secundum inclinationem naturæ: & quando est contra inclinationem naturæ idem est necessariò tendere, quod uiolenter tendere: quando autem est secundum inclinationem naturæ, necessariò tendere idem est, quod naturaliter tendere. Deinde cum d.

C *Amplius quod non contingit aliter se habere, necessarium dicimus sic se habere.* Ponit quartum modum necessarii dicens, quod amplius dicimus id esse necessarium, quod non contingit aliter se habere. Notandum est, quod hic modus necessarii oritur ex principiis intrinsecis rei scilicet ex materia & forma, in habentibus materiam & formam: quod enim aliquid non contingat aliter se habere, hoc potest oriri ex materia: sicut dicimus, quod si est compositum ex contrariis, non potest aliter se habere, quin sit corruptibile: Aliquando oritur ex forma; sicut dicimus, quòd non potest aliter se habere triangulus, quin habeat tres; quia in eo requiritur formalitas, & essentia trianguli:

D *Necessariò tamen propter uim agentis potest esse se duobus modis, quia uno modo necessariò haberi propter uim agentis idem est, quòd naturaliter haberi; Alio modo necessariò haberi propter uim agentis idem est, quòd uiolenter haberi: uidemus enim quòd lapis naturaliter tendit deorsum, & necessariò tendit sursum, sed diuersimodè, quia necessariò tendere, scilicet deorsum, idem est, quòd naturaliter tendere; necessariò tendere sursum idem est, quòd uiolenter tendere: utrunque est à ui agente; tamen una necessitas est contra inclinationem & impetum naturæ, alia est secundum inclinationem naturæ: & quando est contra inclinationem naturæ idem est necessariò tendere, quod uiolenter tendere: quando autem est secundum inclinationem naturæ, necessariò tendere idem est, quod naturaliter tendere. Deinde cum d.*

Necessariò tamen propter uim agentis potest esse se duobus modis, quia uno modo necessariò haberi propter uim agentis idem est, quòd naturaliter haberi; Alio modo necessariò haberi propter uim agentis idem est, quòd uiolenter haberi: uidemus enim quòd lapis naturaliter tendit deorsum, & necessariò tendit sursum, sed diuersimodè, quia necessariò tendere, scilicet deorsum, idem est, quòd naturaliter tendere; necessariò tendere sursum idem est, quòd uiolenter tendere: utrunque est à ui agente; tamen una necessitas est contra inclinationem & impetum naturæ, alia est secundum inclinationem naturæ: & quando est contra inclinationem naturæ idem est necessariò tendere, quod uiolenter tendere: quando autem est secundum inclinationem naturæ, necessariò tendere idem est, quod naturaliter tendere. Deinde cum d.

Necessarium unde oritur.

guli: & quia iste modus necessitatis oritur ex materia, & forma; quæ sunt principia intrinseca; id hoc necessarium est necessarium absolute, quia absolute oritur à natura rei: primus autem modus, & secundus necessarii non faciebant necessitatem nisi secundum quid; quia non competit rei secundum illud, quod est; sed propter aliquem impetum: quia propter agens & finem, quæ sunt principia extrinseca. Deinde cum dicit.

Et secundum hoc necessarium & alia dicuntur omnia necessaria. Vm enim patiens necessarium dicitur, aut facere, aut pati tunc, quando non contingit secundum impetum propter coagēs, quasi ea necessitate existente, propter quam non contingit aliter. Nam cum non contingit hic quidem bonum, illic uero uiuere, et esse sine aliquibus: ea necessaria, & causa necessitas quædam hæc est.

Reducit omnes modos necessarii ad unum. scilicet ad ultimum; Et tria facit, quia primò reducit oēs modos necessarii ad ultimum: secundò ostendit, quod necessitas hoc ultimo modo saluatur in demonstrationibus: tertio ponit quandam proprietatem primi necessarii, & quod est proprie necessarium, scilicet primæ causæ: Secunda ibi [Amplius demonstratio] Tertia ibi, [Quare primum & proprie necessarium], Dicit ergo, quod secundum hunc modum necessarii & alia dicuntur necessaria; nam ultimus modus necessarii habet istam proprietatem, quod ideo erat necessarium, quia non contingebat aliter se habere; Quæ quidem proprietas, scilicet non contingit rem aliter se habere, saluatur in omnibus modis necessarii suo modo: quod patet primo in tertio modo: illud enim dicitur necessarium & uiolentum in tertio modo, quando contingit aliquem secundum proprium impetum agere, uel pati propter respectum agentis: ita quod hæc necessitas est, per quam non contingit aliter se habere; & ita non contingit aliter se habere, saluatur in isto modo. Similiter saluatur in primo, & secundo, qui quidem modi sumebantur ex causis uiuendi quod ad primum modum, & boni quod ad secundum: Nam quod non contingit aliter se habere bonum, quod ad secundum, sine aliquibus habitis: aut quod non contingit aliter uiuere sine aliquibus, est necessitas, & necessarium primo modo, & secundo: ergo non contingit aliter se habere, saluatur in primo, & secundo modo. Notandum est, quod quando diffinitio saluatur in aliquibus, oportet quod diffinitum saluetur ibi; quia diffinitio & diffinitum dicunt eandem rem, uariatam tantum secundum modum: Cum ergo diffinitio necessarii, ultimo accepti; sit, quod non contingit aliter se habere; & ista diffinitio, scilicet non contingere aliter se habere, saluetur in omnibus modis necessarii; ergo & necessarium ultimo modo, quod est eius diffinitum; saluatur in omnibus modis necessarii: sed tamen differenter, quod non contingit aliter se habere, primò & per se saluatur in ultimo modo necessarii; secundum autem quandam

E analogiam in omnibus aliis modis: quia cum non contingere aliter se habere, in ultimo modo oritur ex natura rei; ut iam dictum est; in primo & secundo modo oritur ex aliquo extrinseco, & quod sequitur naturam rei; magis est per se, quæ illud, quod sequitur propter extrinsecum: ideo in ultimo modo magis saluatur per se ista conditio, scilicet non contingere aliter se habere, quæ in aliis. Deinde cum dicit.

Amplius demonstratio necessariorum est, quia non contingit aliter se habere, quod demonstratum est simpliciter. Huius autem causa est, quæ prima sunt: Si impossibile est aliter se habere, ex quibus est syllogismus. Horum quidem itaque altera causa essendi necessaria est, aliorum uero nulla, sed propterea alia sunt ex necessitate.

Ostendit, quod ultimus modus necessarii saluatur in demonstratione respectu conclusionis, & respectu præmissarum; quia non contingere aliter se habere, quod fuit modus necessarii simpliciter, & est in præmissis, & est in conclusione demonstrationis: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod demonstratio necessariorum est quod ad conclusiones: quia si aliquid est demonstratum simpliciter, & non tamen respectu alicuius; illud, quod demonstratum est, & quod conclusum est, non contingit aliter se habere: & ita hæc necessitas est in conclusione: In præmissis; quia causa huius necessitatis in conclusione sunt illa, quæ principia sunt, & quæ causæ sunt, & quas impossibile est aliter se habere; quia illa, ex quibus est syllogismus demonstratiuus, necessaria sunt, & impossibile est, quod aliter se habeant: Ex qua litera concluditur, quod horum necessariorum in conclusione est aliqua causa necessitatis, scilicet ipsa necessitas in præmissis: horum autem necessariorum in præmissis nulla est alia causa necessitatis; sed propter hæc, & propter necessitatem horum, consequentia necessaria sunt. Notandum est, quod in quolibet syllogismo aliqua necessitas est: quia cum syllogismus non sit nisi quædam consequentia, & omnis consequentia syllogistica aliquam necessitatem includat; oportet, quod quilibet syllogismus aliquam necessitatem habeat: Sed tamen differenter necessitatem habet syllogismus demonstratiuus, & alii syllogismi: quia in syllogismo demonstratiuo est necessitas consequentis, & antecedentis, & consequentia antecedentis; quia ipsæ præmissæ, quæ sunt: antecedentes, respectu conclusionis necessariæ sunt: consequentis uero, quando ipsa conclusio in se necessaria est: consequentia autem necessitas est, quia ipsa conexio unius ad aliud, scilicet præmissarum ad conclusionem, necessaria est. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera: quod demonstratio necessariorum est, quantum ad necessitatem consequentis, & conclusionis; & etiam est demonstratio primorum necessariorum, quantum ad necessitatem antecedentis & præmissarum: & tertio necessitas unius oritur ex necessitate alterius, quantum ad

H necessitatem

Syllogismus demonstratiuus est ex necessarijs.

Omnis syllogismus aliquis habet necessitatem.

In syllogismo demonstratiuo duplex necessitas.

necessitatem connexionis & consequentia: quia necessitas conclusionis necessariò oritur à necessitate præmissarum: In aliis autem syllogismis potest esse necessitas connexionis tantùm, sine necessitate antecedentis, & consequentis: potest enim fieri syllogismus ex præmissa, & antecedente contingente, & conclusione etiam, & consequente contingente; & tamen connexio est necessaria: Si enim sic concludatur, si homo currit, mouetur; & hominem currere est contingens, & hominem moueri est contingens: & tamen quod currens moueatur, est necessarium, ergo habitudo præmissarum ad conclusionem necessaria est. Deinde cum dicit.

Habitudo præmissarum ad conclusionem necessariam est.

Quare primum & propriè necessariū ipsum simplex est. Hoc n. habere non contingit plurib. modis. Quare nec aliter & aliter. Iam enim plus haberet. Ergo si qua sunt sempiterna, & immobilia, nihil illis est uiolentum, nec præter naturam.

Dat conditiones primi necessarii, quod secundum Commentatorem est prima causa: dixerat enim quòd à necessitate præmissarum oritur necessitas conclusionis; ita quòd præmissa erat primum in genere: prima autem causa est primum necessarium extra genus; & ideo ex quo dedit conditiones primi necessarii in genere; dat conditiones primi necessarii extra genus, dicēs: quòd primum & propriè necessarium est illud, quod est simplex; & ideo non contingit illud pluribus modis se habere: quod enim pluribus modis se habet, simplex non est, sed compositum; & quia non potest se habere pluribus modis, ideo non potest se habere aliter & aliter: quia quod potest se habere aliter & aliter, potest se habere pluribus modis: & ideo si aliqua sunt sempiterna & immobilia, sortiuntur naturam huius necessarii; ita tamè quòd in illis non est aliquod uiolentum, neque præter naturam.

Quæstio.

Quæret quis, Vtrum necesse esse primum necessariò sit simplex? Respondeo: dicendum est, quòd sic: quod patet ex ratione necessarii saluata in primo: necessarium enim, quod saluatur in primo principio, debet excludere rationem omnis possibilis; ubicunque autem compositio est, ibi est necessariò ratio possibilis: quia ubicunque est compositio, una pars componentium est in potètia ad aliam respectu alterius: quod patet currendo per omnes modos compositionis: Nam in prima compositione, quæ est ex potètia, & actu; statim saluatur ratio possibilis: quia altera pars componentium est ipsum possibile; Similiter in compositione, quæ est ex potètia, & esse; statim saluatur ratio possibilis; Nam aliquid componitur ex essentia, & esse, ex eo quòd de se non habet esse; illud autem quòd de se non habet esse, est in potètia ad esse: & sic in compositione ex essentia, & esse, saluatur ratio possibilis. Similiter in compositione, quæ est ex genere, & differentia; saluatur ratio possibilis: quia secundum Commentatorem genus dicit naturam mediam inter po-

Multiplex compo.

Necessariū in primo principio excludit omnem possibile.

tentiam & actum; ita quòd est in potètia ad actum purum, id est ad actum differentia: licet enim dicat aliquem actum respectu materia, quæ dicit potètiā nudam; non tamè dicit actum ultimum, sed est in potètia ad actum ultimum, scilicet ad actum differentia. Similiter patet, quòd in compositione, quæ est ex genere & differentiis; saluatur ratio possibilis; quia altera pars componentium, scilicet materia, substantiatur per posse; ut ait Commentator in de substantia orbis; & sic patet, quòd omnis modus compositionis claudit rationem possibilis; Cum ergo in primo principio non sit aliqua ratio potètia huius: ergo simplex est, & omnem compositionem excludit.

Quæret quis, Vtrum quod est simplex & necessarium, possit se habere aliter & aliter, uel pluribus modis, sicut Philosophus dicit in litera? Notandum est, quòd non potest se habere aliter & aliter tale necessarium: cuius ratio sumi potest primò ex natura necessarii, secundò ex natura simplicitatis: Primò ex natura necessarii, quia necessarium primò excludit omnem modum possibilis; ut statim supra declaratum est: quòd autem aliquid possit se habere pluribus modis, & aliter & aliter; hoc necessariò oritur ex natura possibilis; eo quod potest ammittere unum modum, & accipere alium: quod n. aliquid se possit habere pluribus modis, & aliter & aliter; hoc arguit rationem mutabilitatis; omne autem mutabile necessariò arguit rationem possibilis: Secundò hoc patet ex ratione simplicitatis: quòd aliquid possit esse sub diuersis modis, & aliter & aliter; hoc est ex hoc, quòd unum tertium non accipit istum modum, nec illum; ita quòd illud, quod uariatur de modo ad modum, componitur ex subiecto uariationis, & modo accepto: cum ergo in summè simplicissimo nulla sit compositio, & aliter se habere arguat compositioem, ergo summè simplex ratione simplicitatis, non potest esse, aliter & aliter se habere

Quæstio.

Consequenter quæret quis, Vtrum necessitas sit in sempiternis. Respondeo dicendum est, quòd cum necessarium oriatur ex quatuor causis, ut est dictum; necessariū, quod oritur ex causa agente, non potest esse in sempiternis, maxime in primo sempiterno: cuius ratio est, quia necessarium illo modo idem est, quod uiolentum; uiolentum autem & præter naturam in sempiternis non est, sicut dicit Philosophus in litera. Secundo modo necessarium oriatur ex fine, & hoc non potest esse in primo sempiterno, quia ubicunque necessitas ex fine oritur, illud quod ordinatur ad illum finem, aliquam perfectionem sortitur ex fine; primum autem sempiternum ad nullum finem ordinatur, à quo sortiatur perfectionem. Similiter necessarium, quod oritur ex materia, in primo sempiterno esse non potest: cuius ratio est, quia ratio primi necessarii (ut est dictum) excludit omnem rationem possibilis; materia autem includit rationem possibilis; quia materia substantiatur per posse: restat ergo si aliqua necessitas

Quæstio.

Quæ necessitas est in primo sempiterno.

Metaphysicæ

cessitas ponitur in primo sempiterno, quæ sit necessitas, quæ oritur ex forma. Vbi notandum est quod si primum sempiternum esset ab aliquo efficienter in ipso, posset esse duplex necessitas: una, quæ esset per vim agentis & efficientis, alia quæ ei inesset ex sua formalitate & essentia: sed quia non est ab alio efficienter, sed seipso tantum formaliter est; ideo omnis necessitas, quæ in eo est, ex sua formalitate oritur; eo modo quo dicimus, quod necesse est primum sempiternum esse, quia nullo modo sua essentia potest aspicere suum non esse: & sicut dico de esse, ita dico de omni perfectione, consequente ipsum esse.

TEX. 7. *Unum dicitur aliud autem secundum accidens, aliud secundum se.*

Postquam distinxit nomina, quæ spectant ad rationem causarum; hic distinguit nomina, quæ spectant ad subiectum huius scientiæ: Et diuiditur in duas partes, quia primò distinguit ens & unum, quia est subiectum huius scientiæ: & quia ens primò & per se saluatur in substantia, ideo secundò distinguitur nomen substantiæ; Secunda ibi [Substantia, dicitur & simplicia corpora]. Prima in duas; quia primò distinguit ipsum unum: secundò ipsum ens: Secunda ibi [Ens dicitur, hoc quidem secundum accidens] Prima in tres quia primò distinguit unum in duo membra, scilicet in secundum se, & secundum accidens: Secundò ostendit, quot modis dicitur unum secundum accidens: tertio ostendit, quot modis dicitur unum secundum se: Secunda ibi [Secundum accidens quidem]: Tertia ibi: [Secundum se uerò unum dictorum] Dicit ergo primò quod unum duobus modis dicitur, scilicet secundum se, & secundum accidens. Deinde cum dicit.

Secundum accidens quidem, ut Coriscus, & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus, & musicus, & Coriscus musicus, & Musicum, & iustum, & musicus, & iustus Coriscus, omnia namque ea unum dicuntur secundum accidens. Iustum quidem et musicum, quia uni substantiæ accidunt: Musicus uerò & Coriscus quia alterum alteri accidit. Similiter autem et modo quodam musicus Coriscus cum Corisco unum; quia altera partium alteri accidit earum, que sunt in oratione, ut musicum Corisco, & Musicus Coriscus, iusto Corisco; quia utriusque pars eidem uni accidit. Nihil enim differt quam Corisco musicum accidere.

Ostendit, quot modis dicitur unum secundum accidens; & primò docet hoc in terminis singularibus; secundò in terminis uniuersalibus ibi [Similiter autem siue in genere]. Dicit ergo primò quod unum secundum accidens dicitur uno modo, secundum quod accidens unum comparatur ad suum subiectum; si enim unum per accidens accipiatur secundum quod unum comparatur ad suum subiectum, primò intelligimus Coriscum, sicut unum terminum simplicem; secundò musicum; tertio compositum ex utroque, Coriscum musi-

Unum per accidens quæ dupliciter.

E cum; & unum, & idem est, quod importatur per ista tria, scilicet per Coriscum, quod fuit subiectum; & per musicum, quod fuit accidens; & per Coriscum musicum, quod coniunctum comprehendit utrunque: Quasi dicat Philosophus, ideo est unum per accidens in comparatione ad subiectum, quia unum & idem, quod importat subiectum in se, importat ipsum accidens: ideo Coriscum & musicum sunt unum per accidens, quia coniunguntur in uno subiecto. Si enim Coriscum & musicum importarent unam formam, essent unum per se; sed quia non sunt nisi per unionem; ideo non sunt unum nisi per accidens, & per tertium: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod Coriscum & musicum sunt unum; & etiam istud compositum ex eisdem est unum. f. Coriscum musicum; quia unum & idem subiectum, quod importat unum, importat secundum & tertium. Secundò modo dicitur unum per accidens, quando duo accidentia comparantur ad unum subiectum; eo modo quo dicimus, quod musicum per se, & iustum per se, & musicum iustum simul compositum dicuntur unum & idem: Omnia hæc accidentia dicuntur unum secundum accidens; sed tamen differenter à primo. hic enim dicuntur unum secundum accidens, quia duo accidunt tertio; sicut musicum & iustum dicuntur unum secundum accidens, quia ambo accidunt uni subiecto: in primo autem modo dicitur unum per accidens, non quia duo accidant tertio, sed quia alterum accidit alteri; sicut musicum dicitur idem cum Corisco, non quia ambo accidant tertio, sed quia alterum. f. musicum accidit alteri. f. Corisco.

F Notandum, quod sicut dicebatur in primo modo, accidens esse unum cum subiecto non est per unionem formalem accidentis cum subiecto, & subiecti cum accidenti; sed per unionem accidentis in subiecto: ita est in isto secundo modo, duo accidentia dicuntur unum, quia dant intelligere unum & idem subiectum, in quo uniuntur: ita tamen quod subiectum, quod datur intelligi ab illis duobus, est tertium ab istis: in primo autem modo, quod cernitur ab utroque, est alterum extremorum. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod in primo modo alterum, scilicet quod unitur, accidens accidit etiam alteri, cui unitur: in secundo autem modo duo, quæ uniuntur, accidentaliter tertio uniuntur: & sicut in primo modo idem importabatur per subiectum per se, & per accidens, & per compositum ex utroque, ut dictum est: ita & isto modo secundo unum importatur per subiectum per se & per accidentia per se sumpta, & per compositum ex omnibus: quod illud idem subiectum, quod dicit iustum, dicit musicum, & dicit Coriscum; dicit istum totum congregatum, musicus iustus Coriscus: Et ista est præcisè ratio, quare dicuntur unum per accidens; quia unum subiectum concernunt, & in uno subiecto congregantur: & per istam concernentiam unius subiecti dicit Philosophus in litera, quod unum est iustum

Accidens est unum cum subiecto, quod intelligitur.

G *Accidens est unum cum subiecto, quod intelligitur.*

H

Iustum per se tanquam primum, & musicum qua si tanquam secundum, & iustum musicum tanquam tertium & compositum ex utroque; unum quidem, non formaliter, quia sic essent unum per se, ut dictum est; sed unum, quia illud idem subiectum, quod dat intelligere primum, dat intelligere secundum, & dat intelligere tertium ex ambobus compositum: Et ut hæc omnia melius uideantur, notandum est, quod quandoque subiectum & prædicatum sunt unum propter unitatem formalitatis; quia, scilicet una formalitas importat utrunque; quia, scilicet prædicatum est de formalitate subiecti. Vel quandoque ita est, quod quando aliqua duo concurrunt ad unam & eandem formalitatem essentialem, illa semper faciunt unum per se: Quandoque autem ita est, quod prædicatum & subiectum dicuntur unum tantum propter concernentiam unius subiecti, non propter formalitatem unam, & illa dicuntur unum per accidens; sic autem est in primo modo & in secundo, & etiam in modis per accidens, qui sequuntur. Tertio modo dicitur unum per accidens, quia compositum ex subiecto & accidente unum est cum subiecto tantum; eodem modo quo dicimus, quod musicus Coriscus idem est cum Corisco per accidens, quia altera partium earum, quæ sunt in oratione, scilicet musicum, accidit alteri, scilicet Corisco: quasi dicat, quia musicus accidit Corisco, id est totum, cum dicitur Coriscus musicus, accidit eidem subiecto, scilicet Corisco. Quarto modo dicitur unum per accidens, quando compositum ex utroque, scilicet ex subiecto & accidente, accidit eidem subiecto, composito cum aliquo accidente; eo modo quo dicimus, quod musicus Coriscus accidit iusto Corisco, quia pars utriusque, scilicet prædicati & subiecti accidit eidem Corisco: quasi dicat, hæc unitas per accidens, & ista accidentalitas, cum dicitur, iustus Coriscus est Coriscus musicus, non est propter Coriscum, quia Coriscus nulli accidit; sed est propter naturam accidentium, quia duo accidunt, unum in subiecto, & alterum in prædicato accidunt Corisco: Ita quod sicut in præcedenti modo, cum dicebatur Coriscus est Coriscus musicus, accidentalitas non sumebatur penes Coriscum, quia Coriscus non accidit Corisco; sed musicum: ita & isto modo, cum dicitur, iustus Coriscus est Coriscus musicus; accidentalitas non sumitur penes Coriscum & Coriscum in prædicato & in subiecto; sed penes iustum & musicum in prædicato & in subiecto; quæ accidunt uni tertio: & isto autem modo dicere, quod Coriscus iustus accidat musicum Corisco, idem est, quod ipsum iustum accidere Corisco.

Quo subiectum et prædicatum sunt unum.

Questio.

Quereret quis ex hoc, Unde sequitur consequentia, & quomodo nihil differt, ut dicit Philosophus Coriscum musicum accidere iusto Corisco? Nota ad hoc dicendum, quod quoadocunque aliquid accidit alicui; oportet quod illud, cui accidit, habeat rationem subiecti: illud autem, quod accidit, habeat rationem accidentis: cum autem

A dicitur sic, Coriscus iustus est Coriscus musicus; Coriscus musicus est illud, quod accidit, Coriscus iustus est illud, cui accidit; cum ergo Coriscus musicus sit illud, quod accidit, & illud, quod accidit, habeat rationem accidentis, ergo Coriscus musicus habet naturam accidentis; cum ergo non possit habere naturam accidentis propter Coriscum, qui est substantia; oportet quod habeat propter naturam musici, ergo Coriscum musicum accidere idem est, quod musicum accidere. Et iterum cum Coriscus iustus sit illud, cui accidit; & omne illud, cui accidit aliquid, habeat naturam subiecti: ergo Coriscus iustus habet naturam subiecti: cum ergo non possit eam habere propter naturam iusti, quia est accidens, ergo habet propter naturam Corisci, ita quod idem est musicum accidere Corisco iusto, quod ipsum accidere Corisco tantum: ex hoc ergo habetur, quod idem est Coriscum musicum accidere, quod musicum tantum accidere: ex secundo autem habetur, quod idem est accidere Corisco iusto, & Corisco tantum: ergo ex primo & secundo concluditur quod idem est Coriscum musicum accidere Corisco iusto, quod musicum accidere ipsi Corisco; quia Coriscum musicum non accidit nisi propter musicum; & Coriscum iustum non est illud, cui accidit, nisi propter Coriscum. Deinde cum dicitur

Similiter autem siue in genere, siue in uniuersalis alicuius nominibus dicatur accidens, ut quia homo idem, & musicus homo. Aut enim quia homini uni existenti substantie accidit musicum: aut quia ambo singularium alicui accidunt, ut Corisco tamen non eodem modo ambo insunt. Sed hoc quidem forsitan ut genus, & substantia, illud uero ut habitus, aut passio substantie. Ergo quacunque secundum accidens dicuntur unum hoc modo dicuntur.

Postquam posuit unum per accidens in singularibus, ponit quomodo est unum per accidens in uniuersali, dicens; quod similiter dicitur unum per accidens, si aliquod accidens dicatur cum aliquo nomine alicuius generis, uel cuiusque uniuersalis: Sicut enim unum erat per accidens, quando ipsum accidens accipitur cum nomine particulari; sicut enim fuit unum & idem per accidens Coriscus musicus in nomine particulari, ita est unum per accidens hoc & homo musicus, in nomine uniuersali; hic autem homo musicus & homo, est per accidens unum, aut quia homini existenti substantie accidit musicum, aut quia musicus & homo accidunt alicui particulari, ut Corisco; ita tamen quod hæc duo, scilicet homo, & musicum, non eodem modo insunt ipsi Corisco & ipsi particulari, quia, scilicet unum istorum, scilicet homo inest Corisco, ut de substantia eius, & sicut superius substantiale: illud uero, scilicet musicum inest Corisco, ut habitus, & passio quedam accidentalis: Concludit ergo, quod quacunque dicuntur unum secundum accidens, his modis dicuntur unum. Notandum est propter litteram Philosophi, quod hæc est differentia inter particulare & uniuersale: quod particulare non

Differentia inter uniuersale, & particulare.

non

Metaphysicæ

non dicitur de subiecto, nec est in subiecto; & iō nulli inest, nec nihil illi substat: uniuersale autē, & si non sit in subiecto, tamen dicitur de subiecto, & ideo aliquid illi substat: cum ergo dicitur Coriscus & musicus, non potest uerificari de Corisco propter aliquid, quod substat Corisco; ita q̄ ratio dicēdi nō potest esse nisi una. s. q̄ musicum inest subiecto particulari: cum autem dicitur, homo est musicus, quia aliquid substat homini, quod est ipsum uniuersale, potest esse ratio dicendi duplex: musicus. n. pōt uerificari de homine, uel propter naturam hominis, uel propter naturam illius, quod substat homini: quia. n. una realitas est hominis, & huius hominis, sicut Coriscus, sicut Coriscus est substantia, ita homo; ex hoc quod est substantia, sibi potest competere quod substat accidentibus, sed quia homo non significat istam rem per modum per se stantis, quia nō per se stat, sed quia per materiam Corisci, uel huius hominis; ideo non habet rationem per se stādi, sed ratione huius hominis: ita quod musicus inest huic homini, scilicet Corisco; Hoc est ergo; quod dicit Philosophus in litera, quod musicum esse hominem; hoc uerificatur, uel quia musicum inest homini, uel quia musicus & homo insunt tertio, scilicet Corisco: Et ista secunda uidetur mihi ratio primæ: musicus enim & homo insunt Corisco, quia homo inest Corisco; quia enim musicus inest primo Corisco, ideo musicus secundō inest homini: ita quod uerificatur de homine per Coriscum. Deinde cum dicit.

TEX. 8.

Secundū se uerō unam dīctorum alia dīcitur, eo quod continua sunt ut onus uinculo, & lignum cum uisco. Et linea & si flexa sit. Continua autem una dicitur, sicut & partium singule, ut tibia, & brachium. Ipsorum aut magis unum natura continua quā arte. Continuum uerō dicitur, cuius motus unus secundū se, & non possibile aliter, unus autem unius indiuisibilis. Indiuisibilis autem secundū tempus. Secundū se autem continua quacumque nō tactu sunt unum. Nam si ponis se tangētia ligna, non dices hæc unum esse, nec lignum, nec corpus, nec aliud continuum ullum, Quæ itaque omnino sunt continua unum dicuntur, quamuis reflexionem habeant. Adhuc magis quæ non habent reflexionē, ut tibia, aut crus, quā subcleos, id est femur quia non contingit nō unum esse motū subclei, id est femoris. Et recta quā reflexa magis unum. Reflexam uerō & angulum habentem, unam, & non unam dicimus; quia contingit & non simul esse motum eius, & simul. Recte uerō semper simul, & nulla pars habens magnitudinem, hæc quidem mouetur, hæc uerō quiescit, quemadmodum reflexa.

Postquam ostendit, & determinauit de uno per se: Et diuiditur in quatuor partes: quia primō ponit multiplicem acceptionem secundū se: secundō ostendit, quæ est communis ratio, quæ debet saluari in quolibet modo unius secundū se: tertio ponit quandam proprietatem unius, scilicet, q̄ ipsum

unum est metrum: quartō præter modos uniuersales dictos, addit, & ponit quosdam modos logicales: Secunda ibi [Uniuersaliter autem quæcunque habent diuisionem] Tertia ibi. [Uniuersaliter esse principium.] Quarta ibi. [Amplius autem alia secundum.] Prima pars diuiditur in quinque, secundū quinque modos, quos ponit: Secunda ibi. [Amplius alio modo dicitur.] Tertia ibi. [Dicuntur autem unum, & quorū genus.] Quarta ibi, [Amplius autem unum dicuntur.] Quinta ibi. [Omni no uerō quorum intelligentia indiuisibilis.] Ponit ergo primum modum, dicens: quod unum dicuntur illa, quæ sunt continua: ita quod ipsa continuitas est ipsa unitas. Continua autem sunt duo

Continua dupliciter.

ficut onus lignorum est continuum, & unum idē ligaminis & uinculi, & ligna adinuicem coniuncta, & commassata adinuicem sunt unum propter uiscum. Ista autem continuitas adinuicem duobus modis est, quia aliquando ista ligatio est secundū lineam rectam; aliquando secundū reflexam. Et hoc est, quod dicit Philosophus, q̄ linea, quod etiam si sit reflexa, dum tamen sit continua; una est: sic per istum modum partes animalis, quæ habent flexionem, dicuntur continua: sicut tibia, quæ habent angulum & reflexionem ad genu, dicitur una & continua: & eodem modo brachium, non obstante reflexione, dicitur unum. Talis autem continuatio per aliud potest esse à natura, & ab arte; & illa quæ ligantur & cōtinuantur per naturam, sunt magis unum, quā illa, quæ ligantur per artem. Et quia fecit mentionem de continuo, diffinit ipsum continuum, dicens; quod continuum est, cuius motus est indiuisibilis secundū se, & non est possibile aliter se habere: quia non est possibile, quod una parte mota, alia quiescat; sed una mota, alia mouetur: nec est possibile, quod partes illius continui diuersis motibus moueantur; sed totum continuum uno modo mouetur. Dicit autem secundū se; quia una motu per se, & alia per accidens. Possibile est continuum moueri diuersis motibus, sicut unus homo existens in nauī per se mouetur contra motum nauis; per accidens autem mouetur ad motum nauis: motus autē indiuisibilis est, quia non diuiditur secundū tempus: ita quod eodem tempore, quo mouetur una pars cōtinui, mouetur alia: nec est possibile, quod una mota, alia quiescat: sic ergo dicuntur secundū aliud continua: Secundū se uerō continua dicuntur, & non per aliud, nec ratione alterius, quæcunque non sunt unum tactus tantū ligatione, sicut in præcedentibus; nam illa non sunt perfectione unum, sed solum se tangunt. Si enim ponas ligna se tangētia simul, nō dices ea esse unum lignū, sed unum corpus, nec aliquod unum cōtinuum. Ex quo patet, quod quæ sunt unum ratione alterius, & per tactum tantum; non sunt uerē unum, nec uerē continua; sed contigua: quæ autem uerē sunt cōtinua, illa sunt, quæ uerē, & omnino sunt unum

Linea duplex.

Continuatio per aliud dupliciter.

Continuum diuersis motibus moueri non simpliciter.

Motus est indiuisibilis

Quæ sint cōtinua, & cōtinua

unum isto modo unius; quamvis etiam aliqua habeant reflexionem: illa tamen quæ sunt continua hoc modo, & quæ non habent reflexionem, sunt magis unum, quàm illa, quæ habent reflexionem: sicut tibia per se, & crus per se sunt magis unum, quàm subcleos, id est totum compositum ex crure & tibia; & ita illud, quod est sine reflexione, est magis unum, quàm illud, quod est cum reflexione: quia non contingit esse unum motum subclei, & omnium reflexorum: ita tamen, quòd non contingit esse ut unum: quod non contingit in continuis non habentibus reflexionem, quia semper motus eorum unus est. Et hoc est, quòd subdit; quòd linea recta magis est unum, quàm reflexa: unde lineam reflexam, & angulum habentem, dicimus unam, & non unam; eo quòd contingit simul esse eius motus, & non simul: ratione autem motus semper est simul. Linea enim reflexa potest habere unum motum, & duos motus: potest enim intelligi linea reflexa tota moveri ad unam partem: ita quòd habeat unum motum: potest iterum intelligi, quòd una parte eius quiescente, illa pars, quæ est cum parte quiescente, continet angulum, & appropinquat ad partem quiescentem, sicut tibia applicatur ad coxam quiescentem. Linea autem recta semper habet unum motum: ita quòd una parte mota, alia movetur; & una quiescente, alia quiescit; non enim est possibile, quòd in magnitudine recta una pars quiescat, & una pars moveatur; quòd aliàs est possibile in reflexa. Notandum est diligenter, quòd unitas idem est, quòd indivisio: ubi ergo reperitur ratio indivisionis; oportet, quòd reperitur ratio unitatis; continuitas autem non est nisi in diuisio partis à parte. Ex hoc enim totum est continuum, quòd partes sunt ab invicem indivisæ; ex hoc continuitas est quædam indivisio, & per consequens quædam unitas; & ubi reperitur maior indivisio, ibi reperitur maior ratio unitatis; maior autem indivisio reperitur, quando partes sunt indivisæ à natura, quàm quando sunt indivisæ ab arte. Et ideo dixit Philosophus, quòd continuum à natura magis est continuum, quàm continuum ab arte: maior autem indivisio reperitur, quando partes sunt continuæ, quàm quando sunt contiguæ. Et ideo dixit Philosophus in litera; quòd illa sunt magis continua, quæ sunt sine tactu, quàm illa, quæ sunt continua solum per tactum. maior enim indivisio reperitur in linea ratione linearum, quàm linearum reflexione: nam de ratione unitatis in linea est, quòd terminetur per duo puncta, & quòd partes eius terminentur ad punctum in medio; qui punctus non est in actu, sed in potentia: & si contingat, quòd punctus sit in actu, non in potentia; erunt in veritate rei duæ linearum, non una: si ergo sic est, quòd punctus in medio plus appropinquat ad actualitatem; tantò linea minus habebit unitatem. Si enim ex hoc linea est una, ex

Linea reflexa potest habere unum motum, et duos motus.

Continuum à natura est magis continuum, quàm ab arte.

A eo quòd punctus non est nisi in potentia; & si ex hoc censentur duæ linearum, quòd per diuisionem fiunt duo puncta in actu; quòd magis punctus accedit ad actualitatem, tantò magis linea recedit ab unitate. Cum ergo in linea reflexa propter angulum, punctus in medio recedit à possibilitate, & accedit ad actum; quod patet ex hoc, quòd in linea reflexa propter angulum censentur esse tria puncta, duo in extremis, & unum in medio; in linea uerò punctus in medio fit in potentia, & non accedit ad actum; quod patet ex hoc, quòd in linea recta non censentur esse nisi duo puncta, quæ sunt in extremis: quia punctus in medio non est nisi in potentia; patet, quòd linea recta magis est continua & una, quàm reflexa, sicut dicit Philosophus in litera. Deinde cum dicit.

Amplius alio modo dicitur, eo quòd subiectum sit specie indifferens: indifferens uerò ut quorum indivisibilis species secundum sensum. Subiectum autem primum, aut ultimum ad finem. Vinum enim unum dicitur, & aqua una, in quantum indivisibile secundum speciem. Et liquores omnes unum dicuntur, ut oleum, uinum, & fluida, quia omnium ultimum subiectum idem. Nam aqua, aut aere omnia hæc sunt.

B Ponit secundum modum unius secundum se, quòd non tantum est unum, quando est ibi indivisio ratione quantitatis; sed etiam quando est in diuisio ratione formæ. Aliquid enim posset esse unum ratione continuitatis: quod tamen non esset unum ratione formæ; sicut si esset unum continuum ex auro, & argento: ex his aliis hmoi; si ergo illud est unum, cuius subiectum est indifferens secundum speciem: secundum speciem indifferens est, quando species sensibilis est indivisibilis, non quidem in diuisione quantitativa, sed formali. Hæc autem indivisio est, quando totum & pars sunt eiusdem rationis: sicut quælibet pars aquæ est aqua: sicut opposita diuisio est, quando pars & totum sunt non eiusdem rationis, & eiusdem formalitatis; sicut quælibet pars manus non est manus. Hoc autem subiectum indifferens potest accipi duobus modis, uno modo ut subiectum finale & ultimum, ad quod stat ultima resolutio; alio modo ut subiectum proximum. De subiecto proximo est exemplum, unum dicitur merum in quantum est quid indivisibile secundum speciem: quia quælibet pars vini est vinum: ita quæ partes illæ communicant in una materia propinquas: similiter isto modo aqua dicitur unum. De subiecto remoto indifferenti est exemplum: quia omnes liquores sicut uinum, & oleum, & omnia fluida dicuntur unum, quia subiectum remotissimum eorum est indifferens & idem, siue sit aqua, siue aer, siue aliquid aliud. Commentator autem sic legit hunc passum: quòd forma, in qua est differentia, de qua loquitur hic Philosophus. uel est forma ultima, quæ est finis in generatione; uel est forma prior ista.

Subiectum indifferens dupliciter.

V ita

Metaphysicæ

ita quod ista conuenientia, uel differentia, uel est in forma ultima, & propinqua, uel est in forma remota: Cum enim iste modus unius non sit, nisi indiuisio subiecti in formalitate; & ista diuisio fit duobus modis, scilicet in formalitate propinqua, uel in formalitate remota: ideo unum istorum potest esse duplici modo. Exemplum, secundum Commentatorem de formalitate propinqua, scilicet, quod partes uini dicuntur unum cum toto uino; quia sunt eiusdem rationis & formalitatis propinquæ. Exemplum de formalitate remota: quia uinum & oleum differunt in formalitate propinqua: quia alia est formalitas uini, alia olei; tamen habent subiectum indifferens; & formalitatem remotam; quia conueniunt in formalitate liquiditatis. Deinde cum d.

Indiuisio subiecti in formalitate duplex.

TEX. 10.

Dicuntur autem unum, & quorum genus unum differens oppositis differentiis; & hæc dicuntur oia unum, quod subiicitur differentiis: ut homo, canis, & equus, unum quidem, quia omnia animalia, & modo propinquissimo, sicut materia una. Hæc autem quandoque quidem, ita unum dicuntur, quandoque uerè genere superiore, quod idem dicitur si sunt ultimæ species generis superioris his; ut isosceles, & isopleurus sunt una, & eadem figura, quia ambo triangulus, sed trianguli non iidem.

Ponit tertium modum unius secundum se, dicens; quod alia dicuntur unum, quorum genus est unum; quod quidem genus diuiditur per oppositas differentias; & quod quidem aliquo modo subiicitur oppositis differentiis; sicut potentia subiicitur actui: alio modo dicimus, quod homo, equus, & canis sunt unum; quia conueniunt in animali, quod est genus. Et unitas generis est aliquo modo sicut unitas materię: sicut enim materia trahitur ad diuersos actus per diuersas formas; sic genus trahitur ad diuersos actus, per diuersas differentias: & sicut unitas materię respicit diuersas formas; ita unitas generis diuersas differentias. Illa autem, quæ sunt unum in genere, aliquando dicuntur unum simpliciter, in quocumque genere conueniant: aliquando uerò non dicuntur unum in genere, quia non conueniunt in genere inferiori: quæ quidem si sunt ultimæ species respectu generis superioris, possunt dici idem in genere superiori: & tamen non possunt dici idem, nec unum in genere inferiori. Exemplum isosceles, & isopleurus, quæ sunt species figuræ, & trianguli; possunt dici idem & unum in genere superiori, scilicet in figura; quia dicuntur una & eadem figura; sed non dicuntur unum & idem in genere inferiori, quia non est benè dictum, quod sunt unus & idem triangulus.

Comparatio inter materiam & genus.

Questio.

Similitudo & dissimilitudo materię, & generis.

Quereret quis, Vtrum genus assimiletur materię? Et uidetur quod non; quia materia non prædicatur de eo, cuius est materia: genus autem sic. Ad oppositum est Philosophus in litera. Resp. dicendum est, quod aliquo modo est similitudo inter genus & materiam, & aliquo modo dissimilitudo:

E Sicut. n. de ratione materię est, quod per diuersa agentia naturalia trahatur ad diuersos actus; ita quod essentia materię sit quasi informis, & secundum uim agentis trahatur ad diuersos actus específicos; & sicut materia de se nullum actum formalem dicit, sed solum dicit diuersos actus, per uim agentis: ita de natura generis est, quod de se est esse in potentia ad esse actum formale, adeo quod nullum actum specificum dicit de se, sed solum dicit quid in potentia ad actum specificum. Differentia autem & dissimilitudo inter genus & materiam prima est, quia materia dicit quid in potentia nuda: quæ quidem potentia est ad omnem actum formalem: genus autem non dicit ipsum; quia sic esset in potentia ad seipsum: cum enim potentialitas generis sit aliqua formalitas, si esset in potentia ad formalitatem, esset in potentia ad formalitatem propriam: solum ergo in potentia est ad ultimam rationem formalitatis. Debemus. n. imaginari (ut dictum est pluries) quod eandem formalitatem realiter dicit genus & differentia: sed tamē sub diuersis rationibus: ita quod genus dicit illam formalitatem sub esse incompleto: differentia autem sub esse ultimato: Secunda differentia est inter genus & materiam, quia materia dicit partem rei: & ideo non prædicatur de eo, cuius est materia; genus autem dicit totum, quidquid dicit species; licet sub alio modo; ideo potest prædicari de eo, cuius est genus; sicut de specie. Hæc est. n. differentia inter animam sensitiuam, quæ est pars; & animal, quod est genus; quia anima sensitua ita est pars hominis, quod nullo modo prædicatur de homine; animal autem dicit quidquid dicit homo, licet sub alio modo: & ideo potest prædicari de homine: animal. n. idem est, quod habens animalitatem: habens autem animalitatem est species, & ita dicit totam speciem; tamen sub esse potentiali, & informi: quia animalitas dicit quid potentiale respectu differentię: illud enim quod dicit homo sub esse completo & distincto, dicit animal sub esse incompleto, & indeterminato, & confuso: omne autem indistinctum & confusum est potentiale respectu completi & distincti.

F

Quereret quis, Vtrum isosceles, & isopleurus sint duo trianguli, & una figura, sicut dicit Philo. in litera? Et uidetur, quod non: quia multiplicato inferiori, multiplicatur superius: duo. n. hoies sunt duo animalia; cum ergo triangulus sit inferius ad figuram: in multiplicando triangulo, multiplicabitur figura. Si ergo isosceles, & isopleurus sunt duo trianguli, ergo duæ figuræ. Notandum, dicendum est, quod unitas duplex est unitas, scilicet rei, & rationis: Si loquimur de unitate reali; isosceles & isopleurus; nec sunt unus triangulus, nec sunt una figura; sed sicut sunt duo trianguli, ita sunt duæ figuræ; quia impossibile est, quod multiplicetur inferius, quæ multiplicetur realitas superioris: Si autem loquamur de unitate rationis, sic dicit Philosophus, quod sunt una figura, non tamen unus triangulus: Quod

G

H

Questio.

Unitas duplex.

Quod

Esse unū in genere quid.

Quod, ut melius pateat ratio Philosophi, notandum est, quod esse unum in genere est esse unū in ratione; eo modo quo dicimus, quod homo & asinus sunt unum in animali: Similiter esse unum in specie est esse unum in ratione; eo modo quo dicimus, quod Petrus & Martinus sunt unum in specie, & unus homo. Similiter esse unum in differentia est esse unum in ratione; eo modo quo dicimus, quod homo & asinus sunt unum in sensibili: Et hoc modo accipit hic unitatem Philosophus, quia Isosceles, & Isopleurus sunt unum in differentia figuræ; nam possibile est, quod aliqua duo cadunt sub eadem differentia superioris, & generis remoti; quæ tamen cadunt sub diuersis differentiis diuisiuis generis propinqui: ita quod sunt unum in differentia diuisiua generis superioris; & tamen sunt duo respectu differentiarum diuisuarum generis inferioris. Exemplum in proposito isosceles, & isopleurus, uel æquilaterus cadunt inter unam differentiam diuisiuam figuræ; nam si dicatur sic, figurarum alia triangulus, alia quadrangulus sub differentia, triangulo, scilicet sub ista differentia, cadit tam æquilaterus, quam isosceles; & omnes sunt species trianguli: si tamē dicatur sic, triangulorum alius isosceles, alius isopleurus, &c. statim cadunt sub diuersis differentiis diuisiuis trianguli; ergo istæ species trianguli respectu generis superioris possunt dici una figura unitate rationis, quia ipsum superius, & ipsam figuram per unam rationem aspiciunt, scilicet per unam differentiam; & ipsum superius descendit per unam rationem, hoc est per unā differentiam; & tamen non possunt dici unus triangulus unitate rationis, quæ est unitas differentia; quia non per unam differentiam descendunt à triangulo, nec per unam differentiam aspiciunt triangulum; & quia non per unam differentiam, & differentia est rō; ergo non per unam rōnem, & sic possunt dici unus triagulus in ratione, qua quidem possunt dici una figura. Deinde d.

TEX. 11.

Amplius autem unum dicuntur, quorumcunque ratio, quæ quod quid erat esse, dicit, indiuisibilis ad aliam significantem quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. Sic enim augmentatum & diminutum unum sunt, quia ratio una sicut in speciebus, quæ speciei una.

Ponit quartum modum unius dicens, quod illa dicuntur unum, quorum unius diffinitio significas quidditatem, & quod quid erat esse, non distinguitur à diffinitione alterius, quod significat etiam quod quid erat esse: licet enim diffinitio diuisibilis sit; quia omnis diffinitio diuiditur in genus & differentiam: tamen quando duo habent unam diffinitionem, diffinitio unius nō differt à diffinitione alterius, isto enim modo dicimus esse unum augmentatū & diminutum; quia utrumque conueniunt in diffinitione generis; quia utrumque est motus quidam secundum quantitatem; eo modo etiam dicimus, quod omnes superficies sunt unum in diffinitione superficies, &

A etiam conueniunt in diffinitione speciei. Notandum est, quod omne unum in diffinitione potest esse duobus modis, uno modo quia totaliter diffinitio unius est diffinitio alterius: & isto modo nomina synonyma sunt unum in diffinitione: alio modo possunt esse aliqua, quæ diffiniuntur propriis diffinitionibus; & tamen sunt unum in diffinitione superioris; & idē in hoc modo dedit exemplū Philosophus in litera; nam motus augmentati, & motus diminutionis differunt diffinitionibus propriis; & tamē sunt unum in diffinitione generis; quia utrumque est motus ad quantitatem. Tertium modum ponit Commentator quod aliqua sunt, quæ differunt diffinitionibus propriis, & tamen conueniunt in una diffinitione subiecti, quod cōcernunt; uel capiunt idem subiectum in suis diffinitionibus; & ad istum modum credo reduci, quando aliqua duo differunt diffinitionibus, quæ tamen conueniunt; & dicunt eandem realitatem: sicut uerum & bonum differunt in diffinitionibus propriis, quia unam realitatem capiunt, quia eadem realitas, est quæ subintrat diffinitionē ueri, & diffinitionem boni. Dende cum dicit.

Unū in diffinitione dupliciter.

Omnino uerò quorum intelligentia indiuisibilis intelligens quid erat esse & non potest separari, neque tempore, neque loco, neque ratione maxime hæc unum, & horum quacunque substantia.

Ponit quintum modum unius, dicens; quod omnino illa, quorum intelligentia est indiuisibilis; ita quod in re non componuntur: nec intellectus comprehendens ea, apprehendit ea per modum compositorum, sed per modum simplicium; illa habent intellectum indiuisibilem, & uocantur unum isto modo: hæc enim sunt unum indiuisibiliter, nec possunt separari tempore, nec loco, nec ratione; & ideo sunt maxime unum: & si contingat, quod aliquid sic sit unum in genere accidentis, & aliquid sit sic unū in genere substantiæ; illud quod est sic unum in genere substantiæ, est magis unū, quam illud, quod est sic unum in genere accidentis. Notandum, ut uideatur litera Philosophi, quod aliqua sunt, quæ apprehenduntur ab intellectu, per modum compositionis ex diuersis principiis; & ista, quæ apprehenduntur per modum compositionis, apprehenduntur per modum omnino diuisiuum; & per consequens intelligentia apprehendens non est omnino indiuisibilis; quia apprehendit per modum componentis: Aliqua sunt, quæ apprehenduntur per modum negationis: ita quod intellectus non apprehendit ibi partem, & partem; sed solū apprehendit negationem partis; & ideo apprehenduntur per modum simplicium, & indiuisibilium: intelligentia istorum sic apprehensorum uocatur indiuisibilis, quia apprehenduntur sine parte & parte; eo. n. modo apprehendimus, cū dicimus, quod punctus est, cuius pars non est: & ideo punctus est unus isto modo unitatis: Aliqua sunt, quæ apprehenduntur per modum habitudinis ad aliqua habentia partem: non tamen apprehenduntur per modum habentium

Varia uerò apprehensio ab intellectu.

Metaphysicæ

tiam partem extra partem: & ista sic apprehensa etiam habent intelligentiã indiuisibilem, & sunt in isto modo unius, sicut apprehendimus unitatẽ & habitudinem ad numerũ, nec apprehendimus ibi partem extra partem.

Questio.

Quereret quis, Quid sit separari in loco, & in tempore, & in ratione? Respondeo: dicendum est, quod omnia quanta continua concernunt separationem in loco: cum enim quantitas continua habeat partem extra partem; & habeat inter partes ordinem; & ordo partium respiciat ordinem in loco, oportet quod & secundum aliam & aliam partem respiciat & aliam & aliam partem loci: illa ergo separari uocatur in loco, quæ concernunt alium & alium locum per naturam quantitatis: illa autem inseparabilia sunt in loco, quæ non concernunt rationem loci, uel concernunt rationem eiusdem loci, uel propter indiuisibilitatẽ sui non cõcernunt aliã & aliã partẽ loci; eo modo quo dicimus, quod punctus est indiuisibilis secundum locum, quia nõ respondet aliquid diuisibile sibi in loco. Similiter illa uocantur esse diuisibilia in tempore, quæ in alia & alia parte sui concernunt aliam & aliam partem temporis; eo modo quo dicimus, quod motus est diuisibilis in tempore; quia secundum aliam & aliam partem sui, respicit aliam & aliam partem temporis: illud autem est indiuisibile in tempore, quod nullo modo concernit tempus, sicut sunt substantiæ separatae, uel si concernunt, non tamen aliam, & aliam partem temporis; sicut est instans, uel mutatum esse.

Qua sunt separabilia, & inseparabilia a loco.

Qua sunt diuisibilia, & indiuisibilia in tempore.

Diuisibile et indiuisibile in ratione quod.

Maximè unum, quod sit.

Similiter illud uocatur diuisibile in ratione, quod ab intellectu apprehenditur sub alia & alia ratione: ita quod intellectus illud apprehendens, illud apprehendit sub diuersis rationibus; ut puta sub genere & differentia, uel sub esse & essentia, uel huiusmodi: illud autem uocatur indiuisibile in ratione, in quo non apprehenduntur diuersæ rationes componentes; puta illud, quod non apprehenditur per modum generis & differentiæ, uel esse & essentiæ, componentium illud, sicut dictum est de primo principio; uel sicut dictum est, de puncto; qui nõ apprehenditur per modum compositionis, sed per modum negationis: Si ergo aliquid unum reperitur, quod non aspiciat dissimilitudinem temporis, uel loci, uel rationum componentium, illud est maximè unum, & maximè in genere substantiæ; quia & si ipsum accidens sit indiuisibile in se, tamen concernit aliquam rationem compositionis in quantum est alteri inherens, & cõpossibile, uel alteri inclinabile; nam si accidens non est nisi quia entis, non potest sua entitas pro formalitate comprehendi, nisi sub ratione duorum entium, scilicet entis quod inclinatur, & entis ad quod inclinatur: & ita semper apprehenditur per modum cõpositionis: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod magis est unum, quod est unum in substantia, quàm quod est unum in accidente.

Vniuersaliter autem quaecunque non habent diuisionem, in quantum non habent sic unum dicuntur.

E ut si in quantum homo non habet diuisionem, unus homo. Si uero in quantum animal, unum animal. Et si in quantum magnitudo, una magnitudo.

Postquam Philosophus posuit multiplicẽ acceptionem unius; hic ponit quandam rationem communem omnibus modis unius: Et circa hoc tria facit; quia primò ponit hanc rationem communem omnibus modis unius: secundò ostendit, quod aliqua dicuntur unum improprie, & aliqua proprie: tertio; modis prædictis addit modum tertium alium unius: Secunda ibi, [Plura quidẽ igitur unum dicuntur.] Tertia ibi, [Amplius est quidam ut quodcunque unum.] Dicit ergo, ita dictum est, quod unum multis modis dicitur, & uniuersaliter quaecunque non habet diuisionem; in quantum non habent, secundum illum modum dicuntur unum: ut si aliqua sunt indiuisa in homine, quia conueniunt in humanitate dicuntur unus homo, sicut Sors, & Plato, sunt unum in humanitate: & si aliqua sunt diuersa in humanitate, & sunt unum in quantum animal, dicuntur unum animal: & quæ non diuiduntur magnitudine, dicuntur una magnitudo. Notandum est, quod unitas est quædam indiuisio, ut iam pluries dictum est; ergo omnia, quæ dicuntur unum, indiuisiõne participant; sed tamen secundum quod aliter & aliter participant, aliter & aliter dicuntur unum: ita quod omne unum est quasi compositum ex ratione participante, & ratione participata; quæ ratio participata indiuisio est: Sic ergo dicit Philosophus in litera, quod omne unum in ratione participata conuenit simul in ratione in diuisionis; sed tamen differentia est ex parte participantium: si enim ista indiuisio est in specie, dicuntur unum in specie; si in genere dicuntur unum in genere, & sic de aliis. Deinde cum dicit.

Reducit quod ad unum, ad quatuor principales.

Unitas quod.

Plura quidem igitur unum dicuntur per alterum aliquid facere, aut pati, aut habere, aut aliquid esse unum. Quæ autem unum primò dicuntur, quorum substantia una. Vna uero aut continuatione, aut specie, aut ratione, Etenim numeramus ut plura, aut quæ non continua, aut quorum non una species, aut quorum ratio non una.

Ponit, quod aliqua dicuntur unum proprie, & aliqua improprie; dicens quod plura dicuntur unum, non quod habeant indiuisiõnem & unitatem; sed quia habent aliquam habitudinem ad unitatem: Quædam enim dicuntur unum, quia faciunt unitatẽ; ex hoc, quod agunt aliquid unum: sicut dicimus, quod plures homines dicuntur unum, ex hoc, quod trahunt unam nauem: Aliqua dicuntur unum ex hoc, quod patiuntur aliquod unum; sicut dicimus, quod multi sunt unum ex hoc, quod ab uno reguntur: Aliqua dicuntur unum per habere aliquid unum, sicut duo homines possunt dici unum, qui possident unum agrum. Aliqua dicuntur unum; quia aspiciunt aliquod unum, sicut multi filij dicuntur unum; quia aspiciunt unum patrem: sicut ergo ista improprie, & secundariò dicuntur unum; quia sua unitas solam est in habitudine:

Quæ improprie dicuntur unum.

*Quæ pro-
prie & per
se unum di-
cuntur.*

tudine. Aliqua sunt, quæ primò dicuntur unū & per se; & ista sunt quarum substantia est una; & ista unitas substantiæ, uel est in continuatione solùm, & hoc quò ad primum modum, quo dicebatur, quòd continua sunt unum: uel est in specie, & hoc quò ad secundum modum, quo dicebatur, quò illa sunt unum, quæ habent subiectum indifferens, uel speciem: uel etiam ratione, & hoc quò ad tertium modum, quo dicebatur, quòd illa sunt unum, quæ conueniunt in ratione generis: uel quò ad quartum, quo dicebatur, quòd illa sunt unum, quæ habent rōnes & diffinitiones in differentes: uel quò ad quintum, quo dicebatur, quò illa sunt unum, quæ habent intelligentiam indiuisibilem: Quòd autem ista sint uerè unum, primò patet, quòd sua opposita sunt multa; nam illa numeramus, & uocamus plura, quæ non sunt continua quò ad oppositum primi: aut quæ non habent speciem unam, quò ad oppositum secundi: aut quando non habent rationem unam, quò ad oppositum tertii, quarti, & quinti. Deinde cum dicit.

*Amplius autem est quidem ut quodcumque unū
continuitate dicimus esse, si sit quantum aut conti-
nuum. Est autē ut non, si non aliquod totum sit. Hoc
autem si non speciem habeat unam. Ut uidentes
utique non dicemus similiter unū qualitercumque
partes compositas calciamenti nisi propter continui-
tatem, sed si sit ut calciamentum sit, et speciem ha-
beat aliquam iam unum. Quapropter & quæ circu-
li maximè una linearum, quia tota & perfecta est.*

Ponit unum modum alium à prædictis, qui sumitur ex ratione perfectionis: ita quò isto modo si dicatur aliquid unum, non solùm dicitur unum quia continuum, sed quia totum perfectum: calciamentum non solùm dicitur unum, quia habet continuitatem partium, sed quia habet cōtinuitatem partium cum ordine ipsarum partiū ad debitam perfectionem calciamenti & totalitatem: Et hoc est, quò dicitur in litera, quò quodcumque contingit, quò aliqua dicamus unum propter solā continuitatem; quandoque non dicimus unum propter solam continuitatē; sicut continuo si non sit aliquod totum & perfectum; & hoc contingit, quando illud continuum habet aliquam speciem & perfectionem, quam si non habeat, non potest dici unum: sicut patet, quòd non dicimus ipsum artificiatum quousque uideamus partes eius compositas esse: nisi fortè dicatur unum propter continuitatem solùm; sed tunc dicimus esse unum, quando partes artificiatu ut calciamenti, sic sint compositæ, quòd sint ordinatæ adinueniem; & sic sunt compositæ, quòd aliquam habeant perfectionem, & speciem unam; quia unitas isto modo includit unitatem & includit perfectionem; & ideo dicimus de numero linearum circularis est maximè una, quia una est & perfecta & tota: perfectum enim est, cui non potest fieri additio; lineæ autem rectæ & curvæ potest

*Alius mo-
dus unius
ratione per
fectionis.*

*Linea circu-
laris est pri-
ma & perfe-
ctior linea-
rum.
Perfectum
quid.*

A fieri additio, sed non circulari; & ideo linea recta non est una isto modo, sed circularis solùm; ita quòd linea recta eūna benè secundum quòd unitas est continuitas: linea aut circularis est una, secundum quòd unitas, continuitas est, & perfectio. Notandum est diligenter, quòd sicut unitas continui erat ex hoc, quòd una pars erat indiuisa ab alia parte in continuo; ita unitas isto modo est ex hoc, quòd res est indiuisa à sua perfectione, & habet quidquid requiritur ad suam perfectionem, & ex hoc ista unitas est quædam totalitas: ex hoc enim quòd habet quidquid requiritur ad suam perfectionem, uocatur totum: sicut ex hoc quòd non habet, uocatur diminutum: Ita quòd ex hoc sequitur, quò hæc idem sunt unū, totum & perfectum, sed diuersis respectibus tamen: ex hoc. n. unū dicitur, quòd est indiuisum à sua perfectione, ex hoc perfectum, quia ultra illud, quòd habet, nihil est accipere in re; ex hoc autem totum, quia habet omnes partes, quæ requiruntur ad naturā & speciem rei. Notandum est diligenter secundò, quòd aliqua sunt unum propter solam continuitatem partium; quia sua unitas non requirit, quòd sit determinatum, uel indeterminatum ordine partium; nec etiam forma illorum requirit determinatum ordinem partium; eo modo quo dicimus, quòd aliqua sunt una, quia non requirunt determinatum ordinem partium ad sui unitatem, & unitas talium non potest dici totalitas aliqua, sicut quorum unitas consistit in continuitate partium & ordine: & hanc unitatem uocat Philosophus unitatem totalitatis. Deinde cum dicit.

*Idē est unū,
totum, &
perfectum.*

C *Vni uerò esse est principium alicui numero esse; prima namque mensura principium. Nam quo primò cognoscimus, hoc est prima mensura cuiuslibet generis. Principiū ergo cognoscibile circa quolibet unum. Non idem autem in omnibus generibus unū. His quidem enim est diesis, illis autem uocalis aut consonans: grauitatis autem alterum & motu ē aliud, ubique uerò unum aut quantitate, aut specie indiuisibile secundam quantum quidem igitur & in quantum quantum, indiuisibile: Quod quidem omnino & sine positione dicitur unitas. Quod autem omnino & positionem habens punctum, Quod autem secundam unum linea, Quod autem secundam duo superficies. Omnino uerò & tripliciter diuisibile secundam quantitatem corpus. Facta autem conuersione, dualiter quidem diuisibile superficies; unice autem linea, Nullatenus diuisibile secundam quantitatem punctus & unitas.*

TEX. 12.

D Ponit quartam proprietatem unius, & est ista: quòd proprium unius est esse principium numeri: quòd patet ex hoc, quòd prima mensura respectu mēsurati est principium; quòd patet: quia illud, quo cognoscimus rem in quolibet genere, est principium respectu rei; quia res cognoscitur per sua principia: illud autem quo cognoscimus res in quolibet genere, est prima mēsuratio cuiuslibet

*Unum est
mensura &
quomodo.*

V 3. iusli-

Metaphysicæ

iuslibet generis; unum autem est mēſura: quia principium cognoscibile, uel cognoscendi circa quodlibet genus est unum; tamen illud unum mensurans & principium cognoscendi non est idem in omnibus generibus: Vnum. n. quod est unum in consonantijs, diesis est; est autem diesis semitonum unius: diuiditur enim semitonus in duo semitona inæqualia, quorum unum semitonum uocatur diesis; Minimum, & unum in uocibus est uocalis, uel consonans: Similiter in generibus est aliquod minimum mensurans, puta unctia: Et in motibus est aliquis motus simplex mensurans omnes alios, scilicet motus primi. Sic ergo in in diuersis generibus reperitur diuersimodè unum: ubicunq; autem reperitur unum, semper reperitur aliqua alia ratio: quia unum est indiuisibile secundum quod unum, & hoc uel secundum quantitatem, uel secundum speciem; quod autem est indiuisibile secundum quantitatem, si sit omnino indiuisibile, & habeat positionem; dicitur punctus ex opposito: si aliquid sit diuisibile secundum unam dimensionem quanti, uocatur linea: si uerò secundum duas dimensiones sit diuisibile, puta longum & latum, uocatur superficies: si autem sit omnino diuisibile secundum tres dimensiones, puta longum, latum, & profundum, uocatur corpus: Et omnino conuersio est in istis; quia omne dualiter diuisibile superficies est, & e conuerso: & secundum dimensionem unam diuisibile linea est, & e conuerso: & quod nullatenus diuisibile secundum quantitatem uitas est, & punctus: sed tamen si hoc indiuisibile positionem non habet, unitas est: si concernit positionem est punctus. Ad euidenciam huius literæ notandum est, quod unum, quod est principium numeri, est mensura omnium numerorum: cuius ratio est, quia ipsi numeri cognoscuntur per respectum ad unitatem; natura enim numeri non est nisi circa distantiam ab unitate: si enim uolo cognoscere, quomodo ternarius nō est quaternarius, uel è conuerso; oportet me cognoscere, & resoluerè ad unitatem utrunque: ita quod quia quaternarius aliter aspicit unitatem; & etiam alia distantia est ad ipsam, & aliter ternarius; ex hoc cognosco, quod unus numerus non est alius. Sic ergo unum, non applicatum ad aliquam materiam, mensurat numerum, ex hoc quod numerus ad unitatem resoluitur: unum autem in speciali materia, puta in consonantibus, uel in grauib; uel in motibus, uel in uocibus non mensurat numerum absolute, sed numerum in tali materia. Cum enim unum & minimum mensuret ipsum compositum, & omne compositum habeat rationem numeri, certè unum & minimum mensurabit numerum semper; sed tamen aliquando numerum absolute, aliquando numerum in tali materia: sicut patet, quod illa, quæ sunt compositione in consonantijs, resoluntur ad simplicia; & ex tali re-

Quo unum est indiuisibile.

Unitas principium est, & mensura omnium numerorum.

E solutione cognoscuntur; & quia ex illis cognoscuntur, ideo simplicia mensurant ipsa composita: simplex autem habet rationem unius; compositum autem habet rationem numeri; ergo unum in tali materia mensurat numerum in tali materia. Similiter compositiora in generibus resoluntur ad aliqua minima, puta ad unitatem, uel ad diagramma, uel ad aliquod minimum: ut si uelim scire quanti ponderis est hoc graue, uel illud; hoc sciam, quia sciam quot unciarum est: & ex ista resolutione unctia est principium cognoscendi, & per consequens est mensura, quia per eam deuenitur in cognitionem; & cum ipsa habeat rationem unius & minimi in ponderibus, & illud, quod ab ea mensuratur, habeat rationem compositi, & omne compositum habeat rationem numeri, ergo unum est mensura numeri in tali materia. Similiter uox composita cognoscitur, cum una est; ex hoc & resoluitur ad literam consonantem, uel uocalem; sed magis ad uocalem: litera enim uocalis magnam notitiam dat de syllaba, uel de dictione; & quia litera uocalis est quoddam simplex, & quoddam unum; & per ipsam habetur notitia de syllaba, quæ composita est, uel de dictione; ideo uocatur mensura syllabæ, uel dictionis: & sic unum & simplex, scilicet litera mensurat compositum & numerum, scilicet dictionem, uel syllabam. Exempla autem possent poni; quia omne compositum cognoscitur ex resolutione ad suam formam; & forma habet rationem unius; compositum rationem numeri: & omnes conclusiones cognoscuntur ex resolutione ad principia, & principium habet rationem unius; istæ uerò conclusiones habent rationem numeri & multi; eo quod in uirtute unius principii continentur multæ conclusiones. Patet ergo litera Philosophi, quia unum non contractum ad aliquam materiam est mensura numeri in se non contracti: unum autem in speciali materia est mensura sui numeri; & sic à primo uno deriuatur rō mensuræ ad secundum unum.

Simplicia mensurant composita.

Compositum cognoscitur per resolutionem ad formam.

Quæret quis, Quomodo sit, quod unitas nō concernit positionem; punctus uerò concernit? & uidetur non esse hoc uerum, maxime de unitate, quæ non concernat: quia si unum idem est, quod continuum; quia numerus idem est, quod diuisum continuum, & omne continuum concernit positionem uidetur, quod unum concernat positionem. Respondeo, dicendum est, quod unitas quædam indiuisio est, & punctus similiter est quædam indiuisio; ita quod ambo in ista formalitate conueniunt; sed tamen aliter est indiuisio ipsa unitas, & aliter punctus; quia punctus est est indiuisio concernens positionem & situm in continuo: sicut enim imaginor, quod humanitas non est omnis animalitas, sed animalitas in tali natura; sic imaginandū est, quod punctus est indiuisio, sed non omnis; sed indiuisio concernens positionem

Questio.

Unitas, & punctus est indiuisio.

positionem: est enim punctus quædam indiuisio; de cuius natura est, quod diuidat continuum, uel copuletur à continuo: ita quod de ratione unitatis non est, nisi quod sit indiuisio: utrum autem in hac materia, uel in illa, hoc nõ est de ratione sua. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod si unum transcendens idem est cum uno, quod est principium numeri; statim patet, quod unum, quod est principium numeri; differt ab uno transcendente; quia illud unum idem est, quod continuũ; illud autem circuit omne genus prædicabile. Potest dici, quod licet unum & continuum dicant eandem realitatem, tamen differunt in ratione; ex hoc enim dicitur continuum; quia habet partem extra partem: ex hoc autem unum, quia est indiuisum; ita quod ratio unius abstrahit à ratione partis; licet realitas non abstrahat; quia secundum hoc realitas unius est realitas continui. Sic ergo ex hoc, quia secundum rationem abstrahit à ratione partis, abstrahit à ratione positionis. Deinde cum dicit.

Amplius autem alia secundum numerum sunt unum, alia secundum speciem, alia secundum genus, alia secundum analogiam.

Præter modos prædictos addit, & ponit Philosophus quosdam modos Logicales: Et diuiditur in duas partes; quia primò ponit illos modos: secundò determinat de multitudine, quæ opponitur unitati: Secunda ibi, [Palàm autem] Prima in tres, primò ponit modos unius Logicales; secundò ipsos manifestat, tertio ponit ordinem ipsorum ad inuicem: Secunda ibi, [Numero quidem] Tertia ibi, [Semper itaque.] Dicit ergo alia sunt unum secundum numerum, quædam secundum speciem, quædam secundum genus, quædam uerò secundum analogiam & proportionem. Deinde cum dicit.

Numero quidem, quorum materia una. specie, quorum ratio est una: genere quorum eadem figura prædicationis. secundum proportionem quacunque se habent, ut aliud ad aliud.

Manifestat prædictos modos, dicens: quod illa dicuntur numero unum, quorum est una materia; nam materia secundum quod stat sub dimensionibus terminatis, est principium indiuiduationis formæ: & ideo ratione materiæ habet singulare, quod sit unum numero diuisum ab aliis: Specie autem dicuntur unum, quorum est una ratio diffinitiuæ: nihil enim propriè diffinitur nisi species; quia omnis diffinitio constat ex genere & differentia, quæ in sola specie inuenitur: unde si aliquod genus diffinitur, hoc non est in quantum genus, sed in quantum species: genus enim subalternum & genus est & species: & si contingat ut diffiniatur, hoc non est in quantum genus, sed in quantum species: & ideo genus generalissimum non potest diffiniri; quia tantum est genus, & non species. Genere autem dicuntur unum illa, quæ conueniunt in una fi-

A gura prædicationis, id est quæ habent unum modum prædicandi: alius namque modus prædicandi est substantiæ, alius quantitatis, alius qualitatibus: omnia autem quæ cadunt infra genus substantiæ, habent unum & similem modum prædicandi; & ideo dicuntur unum genere: sic est de aliis, quæ sunt in aliis generibus; Analogia autem uel proportione sunt unum illa, quæ sic se habent, quod sicut se habet hoc ad illud; ita se habet aliud ad aliud: quod potest esse duobus modis: Vno modo secundum quod duo habent diuersas habitudines ad unum; eo modo quo dicimus, quod urina & medicina habent habitudinem ad sanitatem animalis; diuersis tamen modis, urina enim habet habitudinem ad sanitatem animalis; quia est signum sanitatis: medicina autem habet habitudinem ad eandem, quia est causa eius: Alio modo potest esse proportio secundum quod duo habent habitudinem ad diuersa: sicut dicimus, quod sicut se habet rector nauis ad nauem; ita rector scolarum ad scolas: quia utrunque debet eligi non sorte, sed arte: Et siue primo modo, siue secundo aliqua se habeant adinuicem, dicuntur unum secundum proportionem, siue secundum analogiam. Deinde cum dicit.

Semper itaque posteriora præcedentia sequuntur, ut quacunque numero specie unum, sed quacunque specie non omnia numero. Sed genere omnia unum, quacunque & specie, quacunque uerò genere non omnia specie; Sed proportione: & quacunque unum proportione, non omnia numero.

Ponit ordinem prædictorum modorum adinuicem, dicens; quod iste est ordo inter hos quatuor modos unius; quod semper modus posterior sequitur ad priorem: ut Verbi gratia esse unum numero est plus, quàm esse unum specie: & esse unum specie, est plus, quàm esse unum genere: & ita est plus unum secundum generis ordinem, quàm unum proportione: Sequuntur ergo priora posteriora semper, & non è conuerso: ut quacunque sunt unum numero, sunt unum specie; & quacunque sunt unum in specie, sunt unum in genere, & non conuertitur: sic de aliis duobus sequentibus; quia quacunque sunt unum in genere, sunt unum in proportione, & non è conuerso. Deinde cum dicit.

Palàm autem, & quia multa opposita dicuntur uni. Nam alia non existendo continua. Alia in habendo materiam diuisibilem secundum speciem, aut primam, aut ultimam. Alia in habendo rationes plures quod quid erat esse dicentes.

Postquam determinauit de modis unius, determinat de multitudine ipsi opposita: ita quod ex modis unius accipit numerum in modis ipsius multi, dicens: quod multa dicuntur per oppositionem; & ideo quot modis dicitur unum, tot modis dici oportet multa: quia quotiens dicitur unum oppositorum, totiens dicitur reliquũ.

Nam

Unum principium numeri, et unum transcendens.

Diuidit diuisione logica ipsum unum.

Contra ponentes materiam, quæ est altera pars compositi; esse principium indiuiduationis. uel dicit philosophus unum numero dicuntur. quorum materia est una.

Genus quod, & quo diffinitur.

Que cadunt infra genus substantiæ, habent unum modum prædicandi.

Unum analogia dupliciter.

Modi unius Logice diuisi, quæ illatiue se inferant.

Multitudo uni opposita.

Metaphysicæ

Nam alia dicuntur multa in non existendo continua; quod est per oppositionem ad primum modum unius: Alia dicuntur multa per hoc, quod habent naturam diuisibilem secundum spem, siue intelligatur de prima materia, siue de finali, & ultima, ad quam stat ultima resolutio: per diuisionem quidem proximæ materiæ dicuntur multa unum & oleum: per diuisionem uerò materiæ remotæ dicuntur multa, unum, & lapis; siue intelligatur de materia rei, siue de materia rationis, scilicet de genere, quod habet aliquam similitudinem cum materia: hic autem modus multitudinis sumitur per oppositum ad secundum, & tertium modum unius: Alia uerò dicuntur multa: quia habent diuersas rationes, id est definitiones dicentes quod quid erat esse; & hic modus multitudinis sumitur per oppositionem ad quartum modum unius. Quod autem opponitur quinto, non habet rationem multitudinis, nisi secundum quod est in potentia: non enim quod aliquid est diuisibile, ex hoc est iam multa in actu, sed tantum in potetia.

Questio.

Quereret quis. Vnpe accipiuntur hi modi unius, scilicet unum numero, unum genere, unum specie, & unum proportionem? Respond. ad hoc dicunt aliqui sic, quod tripliciter est compositio in rebus, una compositio ex materia & forma; ex qua accipitur unum in numero, & unum in specie. Secunda compositio est ex genere & differentia, ex qua accipitur unum genere.

*Compositio
bus triplex.*

Tertia compositio est ex essentia & esse, ex qua accipitur unitas in analogia. Primum sic declarant: ex hoc aliqua sunt unum in specie: quia plura existentia in numero participant unam formam specificam; ita quod pluralitas in numero est per materiam: forma enim non est de se plurificabilis nisi per materiam: si ergo aliqua sunt conuenientia in specie, cum plurificatio non sit nisi per materiam, oportet quod habeat materiam; unde in aliis, que non habent materiam, non reperitur pluralitas in una specie: & ulterius cum ista plura numero conueniant in una formalitate; oportet, quod habeant formam: igitur sunt composita ex materia & forma; ita quod unum in numero oritur ex unitate materiæ, & formæ: (uocatur autem unum in numero, quod habet formam receptam in una materia) oritur unitas pluri in specie ex multitudine materiæ, & etiam unione in forma specifica. Secundum declaratur sic, quandoque sunt aliqua plura in specie conuenientia in genere, ex hoc quod sunt plura specie, habent de essentia sua aliquas differentias, per quas differunt: ex hoc quod conueniunt in genere, & sunt unum in illo; oportet quod genus sit de essentia utriusque, scilicet speciei: ex hoc, quod sunt plura in specie, componuntur ex differentia: ex hoc autem quod sunt unum in genere componuntur ex genere; ergo ista, que sunt multa specie, & unum genere, componuntur ex genere & differentia; ergo secunda com-

*Vn in numero
modo unde*

positio, quæ est ex genere & differentia, facit secundam pluralitatem: quia ex hoc oritur, quod aliqua sunt plura in specie, & unum in genere. Tertium declarant sic: nisi esset compositio ex essentia & esse in creatura, non esset analogia inter primum principium & creaturam; Ex hoc enim est analogia inter primum principium & creaturam; quia ipsum primum est suum esse per essentiam, & ipsa creatura participat ipsum esse, & non est ipsum; si autem creatura esset suum esse, sicut creator; nulla analogia esset inter creaturam & creatorem. Cum igitur inter creaturam & creatorem non sit unitas generis, nec speciei, nec per hoc unitas analogiæ, ergo nulla unitas; ponere ergo quod in creatura non sit compositio ex esse & essentia, & quod ipsa sit suum esse, est destruere unitatem analogiæ, & est ponere, quod inter creaturam & creatorem nulla sit unitas; quia ergo creatura est composita ex essentia & esse; ita quod ista differunt essentia, & esse; saluatur analogia inter creaturam & creatorem, siue primum principium. Iste modus procedendi uidetur deficere in primo membro; nam posito, quod diuersitas numeralis sub una specie non potest esse nisi per materiam; ita quod in separatis à materia, non potest esse nisi unum numero sub una specie; ita quod diuersitas formalis & specifica est per naturam formæ; diuersitas autem numeralis indiuidualis semper est per materiam; & ideo ubi est forma sine materia, ibi est diuersitas formalis & specifica, ita quod non est diuersitas numeralis infra speciem.

G

Hanc positionem non reputo ueram; credo enim, quod multiplicatio indiuidualis sub una specie possit esse in separatis à materia; ita quod hæc duo fierent simul, quod ipsa forma sit separata à materia, & etiam multiplicari possit indiuidualiter & numeraliter; ita quod aliqua multiplicatio istius formæ separatæ est ab agente non per diuersas materias, sed per diuersa supposita. Imaginabimur enim, quod sicut agens naturale multiplicat formas per diuersos modos, nec aliter multiplicare potest; ita agens super naturale formas separatas multiplicare potest infra unam speciem per diuersa supposita;

H

Ita quod nos imaginabimur, quod sicut composita ex materia & forma in formis materialibus faciunt multiplicationem materialem & indiuidualem infra speciem; ita compositio ex supposito, & essentia, faciunt multiplicationem indiuidualem, & infra speciem in formis separatis. ita quod si idem esset essentia, & suppositum in formis separatis, impossibile esset reperire plusquam unum infra unam speciem. Si enim idem esset forma Angelica, & hic Angelus demonstratus impossibile esset inuenire formam Angelicam extra hunc Angelum: sicut enim impossibile est hunc Angelum esse extra se ipsum; ita impossibile est

Deus est simpliciter suus esse; omnia alia à Deo non sunt suus esse: hoc est hęc The. prima parte sum. 9. 44. art. 1.

Creatura est composita ex esse & essentia.

Impugnatio.

Multiplicatio indiuiduorum sub eadē specie.

In separatis à materia est multiplicatio indiuidualis eadē specie.

Suppositum non potest differre à specie aliqua additum nisi per materiam, ergo nec à supposito aliquo.

est essentiã angelicã, si hñet idẽ esse quod habet suppositum; esse extra suppositum: sic ergo compositio ex essentia, & supposito facit, quod essentia specifica multiplicari possit in separatis à materia per multa indiuidua, sicut est compositio ex materia & forma in formis materialibus: Similiter quod dicunt in tertio membro, quod nisi essentia differret ab esse in creatura, nõ saluaretur analogia inter creaturã & creatorem: falsum esse puto: Quod autem dicunt, quod si creatura esset suum esse, non haberet esse per participationem; dico quod imaginatio eorũ currit super falsum; imaginatur enim quod essentia creaturæ participat ipsum esse tanquam quoddam diuersum realiter, quod tamen patuit esse falsum in Quarto huius: Ista ergo participatio sic debet intelligi, quod ipsa essentia creaturæ habet esse per participationem, quia habet esse diminuto modo, esse participabile respectu esse diuini, ita quod esse diuinum est esse per essentiam; quia ab alio nõ est, & quia suum esse comprehendit omnem gradum perfectionibus; esse autem creaturæ est esse participatum; quia esse cuiuslibet creaturæ ab alio est, & quia esse creaturæ capit partem entis, & perfectionem determinatam & limitatam; ita quod essentia est ens per participationem, & esse similiter: quia essentia cuiuslibet creaturæ, & suum esse sub gradu diminuto est respectu esse diuini; Ita quod nos imaginabimur, quod esse diuinum est quoddam totum ante partes; quia esse diuinum est esse participans omnem perfectionem entis: ita quod illud, quod est sparsum & diuisum in entibus creatis, sub modo prioritatis, & perfectionis in Deo est; esse autem cuiuslibet creaturæ est quoddam esse diminutum & parziale propter perfectionem partialem, quam habet creatura; Ita quod ens, quod prædicatur de creatura, est totum in partibus; quia ipsum ens sparsum & diuisum, & partialiter participatur à creaturis: Sic ergo supposito, quod essentia & esse in creaturis sint idẽ: adhuc potest saluari unitas analogiæ inter creaturam & creatorem; quia creatura ipsa habet suum esse sub gradu diminuto: esse autem Dei est sub omni gradu perfectionis, diminutum autem habet analogiam ad perfectum; & quia istud diminutum exemplariter est in Deo, & efficienter est à Deo, & ulterius: quia Deus propter bonitatem completam est finis omnis esse diminuti; ideo esse diminutum aspicit Deum sub triplici analogia. Prima est, quod analogia est inter esse diminutum creaturæ, & esse completum Dei, sicut inter effectum & causam efficientem. Secunda est sicut inter exemplatum & exemplar. Tertia est sicut inter finem, & illud, quod est ad finem: possumus ergo dicere, quod compositio ex supposito, & essentia, uel ex materia & forma faciunt unitatem in specie, & pluralitatem in numero, ut iam declaratum est: compositio ex genere & differentia, sicut ab illis dicebatur & benè: facit diuersitatem in specie, & unitatem in genere: at

Cõpõ ex supposito & essentia facit multiplicationem inseparatis à materia in eadẽ specie.

Participatio creaturæ quõ dõs intelligi.

Esse diuinum est esse per essentiam. Esse creaturæ est esse participatum.

Ens, quod prædicatur de creaturis & totum in partibus.

Diminutum hõet analogiam ad perfectum.

Esse diminutum aspicit Deum sub triplici analogia.

A tributio, quæ est inter completum & diminutum facit unitatem analogicè; sicut patet, quod propter esse completum substantiæ, & esse diminutum accidentium attributio & analogia est nouem accidentium ad substantiam, & propter esse diminutum creaturæ, & esse cõpletum primi, ut iam declaratum est, unitas analogiæ est inter creatorem & creaturam.

Ens dicitur hoc quidem secundum accidens, illud uerò secundum se. TEX. 13. C. 7.

Postquam Philosophus posuit multiplicem acceptionem unius, hic ponit multiplicem acceptionem entis. Et diuiditur in tres partes; quia primò diuidit ens secundum se, & in ens secundum accidens: secundò ostendit quotiens dicitur ens secundum accidens: tertio quotiens dicitur ens secundum se. Secunda ibi: [Secundum accidens quidem.] Tertia ibi. [Secundum se esse uerò dicunt.] Dicit ergo primò, quod ens dicitur dupliciter. scilicet ens secundum se, & ens secundum accidens.

Quæreret quis. Vtrum ista diuisio sit eadem cum illa, qua diuiditur ens in substantiam & accidens? Respondeo dicendum est, quod non, quod patet, quia ens secundum se; ipse Philosophus diuidit in decem prædicamenta; ita quod nouem illorum sunt accidentia. Notandum est, quod aliqua diuisio entis potest accipi secundum absolutam considerationem entis, & sic diuiditur in substantiam & accidens; nam aliquod ens est de cuius natura & essentia est esse per se, in se; ita quod natura sua est fixa in se; & istud est ens, quod uocatur substantia Aliud ens, de cuius essentia est esse in alio; ita quod natura sua est inclinata ad subiectum: & hoc ens est ens, quod uocatur accidens; Alia est diuisio entis, quæ oritur ex compositione prædicati cum subiecto, quod quidem ens significatur per est, secundum quod est nota compositionis Est alia diuisio in ens per se, & ens per accidens; aliquando enim contingit, quod hoc uerbum est, est nota compositionis prædicati ad subiectum, quod quidem prædicatum inest subiecto per essentiam subiecti: cum enim dicitur homo est animal, hoc uerbum, est, designat, & notat quod animal inest homini, & ipsum animal est de essentia hominis & inest sibi unum per aliud, & tunc hoc uerbum est, est nota entis per se; Aliquando contingit, quod hoc uerbum est, est nota compositionis ad subiectum prædicati, quod quidem prædicatum non inest subiecto per naturam subiecti, sed per aliquid aliud, & minus extrinsecò; ita quod accidit subiecto, quod aliud inest: & tunc hoc uerbum est, est nota entis per accidens: eo modo quo dicimus, quod ista, homo est albus, est ens per accidens, quia hoc uerbum est, denotat, & significat, quod albus inest homini: sed tamen quia albus non inest homini per essentiam hominis, sed per aliquid extraneum, ideo est, est nota entis per accidens Et hoc ultimo modo accipitur hic diuisio, quam ponit hic Philo-

Ens duplex accidens.

Questio.

Diuisio entis potest dupliciter considerari.

Est, dupliciter.

Metaphysicæ

Philosophus in ens secundum accidens, & ens secundum se. Deinde cum dicit.

Secundum accidens quidem, ut iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem.

Manifestat, quotiens dicitur ens secundum accidens. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit quotiens dicitur, secundum accidens: secundò manifestat ens secundum accidens hic acceptum, per ens secundum accidens in causis. Secunda ibi. [Similiter autem dicentes, ut musicum ædificare.] Manifestat ergo ens secundum accidens, dicens; quòd ens secundum accidens uno modo dicitur, quando accidens prædicatur de accidente; eo modo quo dicimus, quòd musicus est iustus, quòd ista est per accidens: secundo modo dicitur ens per accidens, quando accidens prædicatur de subiecto; eo modo quo dicimus hominem esse musicum, est per accidens: tertio modo dicitur ens per accidens, quando subiectum prædicatur de accidente: eo modo quo dicimus musicum esse hominem, istam esse per accidens.

Ponit modos ensis per accidens, qui sunt tres.

Ens per accidens quando est.

Notandum, quòd sicut iam dictum est, ens per accidens hic est, quando hoc uerbum est, est nota alicuius prædicati, quòd inest subiecto, nõ per naturam sui, sed accidit, quòd inest subiecto; cum ergo in primo modo accidens, quòd est in prædicato comparetur ad accidens, quòd est in subiecto non per naturam subiecti, ut cum dicimus musicum esse iustum; & in secundo modo accidens comparetur ad subiectum non per naturam subiecti; ut cum dicimus hominem esse musicum: & in tertio modo subiectum comparetur ad accidentem, ut cum dicimus musicum esse hominem non per naturam istius accidentis, scilicet musici; patet, quòd ens per accidens est in primo modo, secundo, & tertio. Deinde cum dicit.

Similiter autem dicentes ut musicum ædificare, quia accidit ædificatori musicum esse, aut musico ædificatorem, hoc enim esse hoc significat accidere, hoc huic. Sic autem & in dictis. quando hominem musicum dicimus, & musicum hominem, aut album musicum aut hunc album. Hoc quidem quia ambo eidem accidunt. Illud uerò quia enti accidit hoc: aliud autem musicum hominem, quia huic musicum accidit. hic autem dicitur & album esse quia cui accidit ille est. Quæquidem igitur secundum accidens esse dicuntur, sic dicuntur, aut eo, quòd eidem enti ambo insunt, aut quia enti illud inest, aut quia ipsum est, cui inest, de quo ipsum prædicatur.

Manifestat accidens in entibus per ipsum accidens in causis, dicens quòd nos dicimus per accidens hic, sicut & in causis: dicimus enim per accidens, musicum ædificare, quia accidit ædificatori musicum esse: ita quòd causa per accidens ex hoc sumitur hic, quòd ipsa causa per accidens accidit causæ per se, sicut est mus. cum quòd est causa per accidens respectu ædificatoris, quòd est causa per se: sic & in dictis, hoc est in ente per accidens, ex hoc sumitur ens per acci-

dens, quia scilicet unum accidit alteri: quando enim dicimus hominem esse musicum, uel è conuerso musicum esse hominem, uel quando dicimus album esse musicum, uel è conuerso; sumitur accidentalitas, ex hoc quòd accidit huic: sed tamen differenter, quia quando dicimus album esse musicum, ambo accidentia accidunt eidem subiecto; sed quando dicimus hominem esse musicum, sumitur accidentalitas, quia musicum accidit enti huic. s. subiecto; sed quòd dicimus musicum hominem, ex hoc sumitur quòd huic prædicato accidit musicum quòd est subiectum quasi autem quidem modus est, quando subiectum prædicatur de accidente, & quando accidens de accidente, subiectum enim prædicatur de accidente, quia prædicatur de illo, cui accidens accidit. cū enim dicimus musicum esse hominem, sensus est, quòd illud subiectum quòd habet musicam, habet humanitatem. Similiter cum prædicatur accidentis de accidente, ea ratione prædicatur, quia prædicatur de subiecto accidentis. Et hoc est quòd subdit Philof. quòd dicitur ab aliquo, musicum esse album: quia illud subiectum cui accidit esse album, est illud quòd musicum, & cui albedo accidit, q. d. nec subiectum prædicatur de accidente, nec accidentis de accidente propter naturam accidentis, sed propter naturam subiecti, quòd subiicitur accidenti; Concludit ergo quòd quæcunque dicuntur secundum accidens, sic dicuntur, scilicet tribus modis: dicuntur enim aliqua per accidens, aut quia ambo accidentia insunt eidem enti, hoc est eidem subiecto: aut quia illud prædicatum supple quòd est accidens inest enti, hoc est subiecto: aut quia ipsum prædicatum est illud, cui inest ipsum subiectum, de quo prædicatur. Deinde cum dicit.

Secundum se uerò esse dicuntur quæcunque significant figuras prædicationis. Quotiens enim dicitur, totiens esse significat. Quoniam ergo prædicatorum, alia quid est significant alia quale, alia quantum: alia ad aliquid, alia facere, alia pati, alia ubi, alia quando: horum unicuique idem significat. TEX. 14

Ponit multiplicem acceptionem entis secundum se: Et diuiditur in tres partes; quia primò diuidit ens in decem prædicamenta: secundò ostendit, quòd ens uno modo idem est, quòd uerum: tertio diuidit ens, in ens in actu, & in ens in potetia. Secunda ibi, [Amplius autem & esse.] Tertia ibi, [Amplius esse significat ens.] Prima diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quòd totiens dicitur ens, quotiens prædicamenta: secundò respondet cuidam tacite quæstioni. Secunda. [Nihil enim refert.] Dicit ergo primò, quòd per se esse dicuntur prædicamenta, & quot modis aliquid prædicatur, tot modis dicitur ens, ita quòd in quolibet modo prædicandi intelligitur esse: & quia modi prædicandi sunt decem, ideo ens dicitur decem modis: aliqua enim de numero eorum, quæ prædicantur significant quid, alia quantum, alia quale, alia ubi, alia ad aliquid, hoc est relationem, alia facere, alia pati, alia quòd, & sic de aliis modis

Aligna per accidentis tripliciter.

Entis multiplex diuisione

Quot modis sumitur modus prædicandi, tot modis sumitur ens.

Modi principales prædicandi sunt decem.

dis prædicamentibus, & unusquisq; modus prædicandi esse significat, ita q̄ quoties dicitur isti modi prædicandi, toties dicitur esse. Notandum quò ad evidentiam litteræ, q̄ principales modi prædicandi decem sunt. quodocunque. n. ita est, q̄ aliqua possint reduci ad unum modum prædicandi principalem, illa sunt infra unum prædicamentum; prædicatur enim animal, prædicatur homo, & corpus, sed tamen quia ista possunt reduci in unum modum prædicandi principalem, & in modum substantiæ & per se, ideo non variant prædicatum, sed reducuntur ad unum prædicatum: quodocumque autem ita est, quòd duo prædicata non possunt reduci in unum modum principalem, sed necessario incidunt infra duos modos principales, necessario illa duo prædicata, & illi duo modi prædicandi faciunt duo prædicamenta. V. gratia, albedo prædicatur, animal prædicatur, sed tamen quia modus iste, per quem prædicatur albedo, & modus ille, per quem prædicatur animal, non possunt reduci in unum modum principalem, necessario faciunt duo diversa prædicata, uel reducuntur in duo diversa prædicamenta, & quia decem sunt modi principales non reducti ad aliquem communem modum, ideo decem sunt prædicamenta: Sic enim imaginabimur quòd ens descendit in prædicamenta per modos prædicandi non reductos & principales: ita quòd sicut sunt decem modi prædicationis, decem modis descendet; ita quòd ens ut sic non est substantia, sed ens quod prædicatur per modum per se. entis: similiter ens ut sic non est qualitas, sed ens quod prædicatur per modum qualis accidentalis, & sic de ente respectu aliorum modorum prædicandi: Et hoc est quod dicit Philosophus in littera: quòd quotiescunque dicitur modi prædicandi, toties dicitur esse, ita quòd in quolibet modo prædicandi intelligitur esse, quia quilibet modus prædicandi non est nisi esse sub tali modo; cum enim dico homo est animal, in prædicamento substantiæ dico esse sub tali modo: cum dico esse album, dico esse sub alio modo, ita quòd natura prædicamenti nõ est nisi esse sub modo suo tractum ad specialem modum prædicandi non reductum: quia decem prædicamenta sunt decem principales modi prædicandi non reducti. Deinde cum dicit.

Nihil enim refert homo conualescens est, aut homo conualescit, uel homo natus est, aut secans. uel hominem uadere, aut secare. Similiter autem & in aliis.

Dubitatio.

Respondet cuidam tacite quæstioni: dixerat enim quòd in quolibet modo prædicandi est esse, ita quòd modus prædicandi non est nisi esse tractum ad modum, sicut dictum est: posset modò aliquis dicere, q̄ hoc esset falsum; quia cum dicitur homo conualescit, uel homo sedet, hic nõ prædicatur esse: Hoc ergo remouens dicit q̄ sp̄ prædicatur esse, quia nihil refert dicere homo conualescens est, & homo conualescit: quasi dicat, cum in ista di-

A citur homo est conualescens, hic ponitur esse explicitè, cum autem dicitur homo conualescit, hic ponitur esse implicitè: quia hoc uerbum conualescit resoluitur in hoc uerbum, esse, quòd est nota ipsius esse: similiter nihil refert dicere, homo uidet & homo est uidens, ergo sicut in ista homo est uidens prædicatur esse. ita & ista homo uidet: similiter quòd nihil refert dicere homo est secans, & homo secat, & sic de omnibus aliis similibus, ergo sicut in una prædicatur esse, ita & in reliqua.

In omni præpositione includitur uerbum substantiuum

Quæretur quis, Vtrum ista, homo conualescit resoluitur in istam, homo est conualescens? & sicut quæro de ista, ita de omnibus similibus. Respondeo dicendum est, q̄ sic, ad cuius evidentiam notandum est, q̄ oẽ posterius resoluitur in suum prius, particularia autè sunt posteriora respectu uniuersalium, sic ergo particularia in uniuersalia resoluntur, & ista uniuersalia in suis posterioribus intelliguntur, eo modo quo dicimus q̄ homo resoluitur in animal, & animal in homine intelligitur: cum ergo essentia habeat rationem uniuersalis respectu huius essentiæ, quælibet essentia in essentiam resoluitur. & essentia in qualibet essentia intelligitur, & sicut in qualibet essentia intelligitur essentia, ita in qualibet essentia significata uerbaliter intelligitur essentia simpliciter significata uerbaliter: & sicut quælibet essentia resoluitur in essentiam, ita quælibet essentia significata uerbaliter resoluitur in essentiam significatam uerbaliter. V. g. conualescentia est quædam essentia, & eadem essentia significatur per conualescentiam & conualescens, ita tamen q̄ per conualescens significatur uerbaliter: sicut conualescentia ergo resoluitur in essentiam, sic & conualescit, quod est eadè essentia significata uerbaliter, resoluitur in essentiam significatam uerbaliter, essentia autem uerbaliter significatur per hoc uerbum esse: sicut ergo in qualibet essentia nominaliter significata essentia intelligitur; sic in quolibet uerbo quod significat hanc essentiam uerbaliter, intelligitur hoc uerbum esse, quod absolute significat essentiam, tamen uerbaliter: & per consequens possumus concludere ad propositum, q̄ in omni modo prædicandi, siue prædicetur per modum nominis, siue per modum uerbi, intelligitur esse, ita q̄ quotiens dicuntur modi prædicandi, toties dicitur esse, sicut dicit Philosophus.

Quæstio.

Omne posterius resoluitur in suum prius.

Uniuersalia intelliguntur in suis posterioribus.

B

C

D

Quæretur quis etiam, Vtrum esse significet idem unicuique modo prædicandi, sicut dicit Philosophus dicens; quòd unicuique modorum esse significat idem? Respondeo dicendum est, quòd si ens descenderet per ueras differentias in prædicamenta, haberet conceptum tertium à prædicamentis omnibus; & cum quodlibet nomen significet conceptum, & imponatur à conceptu, oportet quòd ipsum ens diceret alium conceptum à modis prædicamentibus, & sic non significabit idem cuilibet prædicamento: sed quia (sicut probatum est in Tertio huius) ens non potest dicere alium conceptum decem prædicamentorum

Quæstio.

in uno

Metaphysicæ

Ens nō dicitur album cōceptum à conceptu prædicamentorum.

Ens quō dicitur de decē prædicamentis.

Significatio prædicamentorum accidens super unum prædicamentum.

Hō est sanus, & hō est in sanitate, nō differunt.

Immo immediatè descendit in prædicamenta, iō significat idem cuilibet prædicamentorum: ita quòd si nouè accidentalia prædicamenta non haberent analogiam ad substantiam, ipsum ens immediatè significaret ipsa prædicamenta; & diceretur purè æquiuocè de eis; sed quia significat nomen accidentalia prædicamenta in attributione ad substantiam: ideo dicitur de decem prædicamentis per quandam analogiam; quia primò de substantia: secundariò de aliis prædicamentis. Notandum est, quòd Commentator hic dicit: quod significatio omnium nouem prædicamentorum accidentalium est super unum prædicamentum; ita quòd unumquodque prædicamentum, quod prædicatur de substantia, rem suam & modum suum prædicat de substantia: ita quòd non dicit de substantia nisi rem prædicamenti sui, non rationè substantiæ. Cum enim dicitur homo est sanus, uidetur concernere naturam substantiæ, & naturam qualitatis; tamen non prædicat, nec dicit de subiecto nisi naturam qualitatis, nec significat nisi naturam qualitatis. Et sicut dico de prædicamento qualitatis, sic dico de quolibet alio prædicamento accidentali: quod quodlibet prædicamentum accidentale prædicat & dicit materiam suam de natura substantiæ per modum inherentiæ: Et hoc modo dicit Commentator: quòd non est differentia inter istam, homo est conualescens, & homo conualescit, quia sicut in ista propositione, homo conualescit, hoc uerbum conualescit, dicit rem suam, scilicet naturam conulescentiæ & qualitatis de homine: ita in ista propositione, homo est conualescens, hoc tertium conualescens, licet uideatur concernere subiectum & accidens; tamen non dicit nec prædicat de subiecto nisi naturam conulescentiæ sicut in prima: Aliud exemplum ponit Commentator: non est differentia inter istam, homo est sanus, & inter istam, homo est in sanitate, quia sicut in ista homo est in sanitate, dicitur sanitas purè, & natura talis qualitatis de hoc: ita & ista, homo est sanus: licet enim sanum uideatur cōcretum, non tamen dicit nisi sanitatem de homine: Vnde Commentator: in propositione cuius subiectum substantia est, & cuius prædicatum nomen est denominatum; prædicatum denominatum non significat substantiam & accidens, nec significat substantiam in qua sit accidens, sicut existimauit Avice. sed significat accidens & secundariò significat substantiam: probat autem hoc ipse Commentator; quia si significaret substantiam & accidens simul, uel significaret substantiam principaliter, & tunc esset nugatio; quando diceremus, corpus album, quia in albo corpus intelligeretur expressè; ita quod idem esset dicere corpus albū, quod corpus corpus albū. Ad cuius euidentiā notandū, quod quādo aliquid significatur primò & principaliter ab uno nomine, illud non potest circumscribi ab illo nomine; immo super illo nomine posito intelligitur illud significatum expressè; unde si il-

lud, quòd significatur, illi nomini addatur, siue expressè dicatur, siue non, semper intelligitur in illo nomine: si ergo album significaret corpus & albedinem, uel principaliter significaret corpus & albedinem; uel principaliter significaret corpus, & secundo albedinem: ita quòd significaret corpus, in quo esset albedo; siue adderetur corpus, siue non adderetur, semper subintelligeretur corpus; ita quòd si diceretur, corpus album si resolueretur corpus album in suos conceptus: quia suus principalis conceptus esset corpus, resolueretur in corpus; si autem poneretur pro albo, illud, quòd resoluitur; poneretur corpus; & ita corpus adderetur corpori, & sic esset nugatio: Quādoquocumque autem ita est, quòd aliquid intelligitur in aliquo secundariò, illo addito, amplius nō intelligitur: cuius ratio reddetur in Decimo huius; si ergo corpus secundariò significatur ab albo, dicendo sic: corpus album, non est ibi nugatio; quia ex quo corpus iungitur expressè albo, & album significat corpus secundariò, & non primò; amplius in albo non intelligitur corpus; ita quòd album non dicit de corpore corpus, & albedinem; sed albedinem solū: si enim album significaret corpus & albedinem; uel corpus, in quo esset albedo; album diceret de corpore corpus & albedinem: quia quodlibet prædicamentum dicit de subiecto conceptum, quem significat; sed quia album iunctum corpori, nō dicit nisi albedinē, nec prædicat de corpore nisi albedinē: ideo &c. Et sicut dico de albo, ita dico de omni prædicamento accidentali, quia sicut dicit Commentator; si prædicamenti conceptus in accidentalibus diceret substantiam & accidens, uel substantiam, in qua esset accidens: ita quòd primò diceret substantiam; semper de substantia prædicaret substantiā; sed quia non dicit nisi accidens; ideo non prædicat nisi accidens; Et ex hoc patet expositio & intentio Commentatoris: quia nihil refert dicere, homo est in conulescentia, & homo est conualescens; quia sicut in prima tantum accidens dicitur de subiecto, ita in secunda; & nihil refert dicere, homo sedet, & homo est in sessione: sicut. n. ista, homo est in sessione, nō dicit nisi sessionē de homine: ita hoc uerbum sedet, quod est quoddam concretum accidentis, non prædicat nisi sessionem; ita quòd secundum Commentatorem ens dictum de nouem prædicamentis, dicit nouem prædicata super substantiam: ita quòd quotiens dicuntur modi prædicamentorum accidentalium, totiens dicitur ens, de nouè prædicamentis dictum. Deinde cum dicit.

Amplius autem esse significat quia uerum, non esse quia non uerum, sed falsum. Similiter in affirmatione, & negatione, ut quod est Socrates musicus; quia hoc uerum; aut quod non est; Socrates albus; quia uerum est. Hoc autem non est. Diameter incommensurabilis; quia falsum.

Ponit tertiam acceptionem entis, dicens quòd alio modo esse, & ens significat compositionem propo-

Quod dicitur prædicatum dicitur de subiecto conceptum, quod significat.

propositionis; ita quod esse uel ens significat, quod propositio est uera; & non esse, uel non ens significat, quod est falsa, uel non uera: ita quod isto modo ens idem est, quod uerum propositionis, & non ens idem quod falsum eiusdem; & hoc uerum & non uerum potest esse in affirmatione & negatione, eodem modo quo dicimus, quod Sor: est musicus in affirmando; quia habet uerum esse; similiter in negando dicimus, quod Sor. non est albus; quia hoc est uerum; ita quod in primo, ens significat ueritatem propositionis affirmatiuæ: in secundo ueritatem negatiuæ: similiter falsum & non ens potest esse in propositione negatiua, ut si dicatur diameter non incommensurabilis est costæ; hoc est quoddam falsum & quoddam non ens: quia quod diameter sit incommensurabilis; hoc est quoddam ens & quoddam uerum. Notandum est ad euidenciam huius literæ secundum Commentatorem in hoc passu, quoddam est ens extra animam, & quoddam est ens in anima, unde Commentator hoc nomen ens quandoque significat copulationem in intellectu, quandoque significat essentiam, quæ est extra intellectum; & primo modo uocatur ens uerum, quod ipse Commentator in Sexto huius uocat ens diminutum: secundo modo uocatur ens reale, & ens extra animam: & inter primum ens & secundum intendit distinguere Philosophus: Ut autem uideatur distinctio Commentatoris. sciendum est, quod aliter accipitur prima entitas, & aliter secunda: prima entitas consistit in hoc, quod ipse conceptus intellectus adæquatur rei extra: ex hoc. n. uel concipitur aliquid, quod conceptus adæquatur rei; ita quod adæquatio rei extra facit entitatem istam & ueritatem: ex hoc enim uerè concipitur hominem uerum esse animal; quia homo in re assequitur naturam animalitatis: ista ergo ueritas, quam hic accipit Aristoteles. est ueritas illa quæ consistit in adæquatione: ita quod hoc uerbum est, uel esse, est nota, & designatio huius adæquationis; ita quod cum dico homo est animal, hoc uerbum est, designat, quod sicut profero, & sicut concipio; ita est in re; & ideo bene dixit Philosophus, isto modo acceptum ens idem est, quod uerum: omne enim uerum propositionis, uel conceptus sit in adæquatione ad rem, & hoc uerbum est, sit designatiuum huius adæquationis, certè hoc uerbum esse uel est, uel importat illud, uel est idem, quod uerum; ideo Commentator dixit, quod hoc ens consistit in copulatione intellectus: ex hoc enim est hoc ens; quia copulatio intellectus adæquatur rei extra, & sicut hoc ens quod est uerum, consistit in adæquatione conceptuum ad rem: ita non entitas sibi opposita, quam uocat Aristoteles. falsum, consistit in priuatione adæquationis: ex hoc enim propositio non est uera, sed falsa, uel conceptus; quia non adæquatur rei extra; quia aliter concipitur, uel aliter profertur, quam sit in re; ita quod sicut in uero conceptu, & uera propositione hoc uerbum est, est designatiuum ueræ adæquatio-

nis, ita in falso conceptu, & falsa enunciatione, hoc uerbum est, est designatiuum inadæquationis: unde sicut quando dicitur, hæc propositio est; & iste conceptus est, sensus est, conceptus adæquatur rei, & propositio adæquatur rei; quia ibi concipitur, uel profertur sicut est in re: sic quando dicitur, iste conceptus non est, uel ista propositio non est, sensus est, quod conceptus non adæquatur rei, uel propositio; quia aliter concipitur, uel profertur quam sit in re: sic ergo patet primum membrum Commentatoris; Secundum membrum est, quod ens dicitur de ente, quod est extra animam; quod quidem ens est ex adæquatione rei ad sua principia; ita quod sicut primum ens quod erat in conceptu, & in anima; erat ex adæquatione conceptus ad rem; ita secundum ens est ex adæquatione ad sua principia realia: hominem enim esse ens extra animam, est ipsum assequi sua principia realia generantia essentiam hominis; hoc autem ens, sic se habet ad primum, quod est causa illius; ens enim extra animam est mensura entis in anima; & quia unumquodque completius habet esse in sua causa, quam in suo effectu; & in mensura, quam in mensurato; ideo ens extra animam, quod est ens mensurans, est ens completum; ens autem in anima quod est ens mensuratum & ens diminutum. Notandum est secundum eundem Commentatorem, quod ens quod significat essentiam rei, est aliud ab ente quod significat uerum: quia ens quod significat essentiam, reducitur ad ens genus, ens autem quod significat uerum, reducitur ad accidens: ita quod quando queritur Vtrum aliquid sit, si sit questio de primo ente, questio collocatur in questionibus generis: si autem sit questio de secundo ente questio collocatur in questionibus accidentis. Ad cuius diffinitionis euidenciam notandum est, quod si queratur si aliquid sit, si sit questio de ente, quod est commune ad decem predicamenta, quod est ens extra animam, ita quod sit sensus questionis Vtrum esse reale conueniat alicui, & esse extra animam; questio collocatur in questionibus generis; quia licet ens, quod queritur, quod est commune ad decem predicamenta, non sit genus: tamen habet modum generis; a sicut de natura generis est, quod dicat quædam naturam cõfusam specificabile per inferiora, sic natura entis concurrat intellectui, ut quoddam cõfusum quasi specificabile; quia proprie non specificatur (ut dictum est superius) quasi dicat speciale per modos predicamentales: Si autem querens, Vtrum aliquid sit, intendat querere de entitate conceptus & propositionis: ita quod sit sensus questionis, Vtrum aliqua enunciatione, uel aliquis conceptus habeat naturam entis, quæ quidem entitas, ut predicamentum est, consistit in adæquatione: questio collocatur in problemate, & in questionibus accidentis; cuius ratio est, quia accidit rei, quod aliquid affirmetur uel negetur, uel aliquid concipiatur, uel non concipiatur de ea: nã cum

Verū & falsum propositionis.

Ens duplex

Veritas consistit in adæquatione rei ad intellectum.

Est, & signum adæquationis.

Falsum consistit in priuatione adæquationis.

Ens extra animam est mensura entis in anima.

Ens, quod significat essentiam rei, est aliud ab ente, quod significat uerum.

Ens non est genus, sed habet modum generis.

Problemata & questionibus accidentis quaeruntur.

Metaphysicæ

res fit mensura, & conceptus mensuratus sit, & mensura non referatur ad mensuratū, sed mensuratum ad mensuram, ut habet declarari in Capitulo de relatione, licet sit essentialia conceptui quod adequatur rei, si debet esse verus conceptus; tamen ad veritatem rei extra, non oportet, quod concipiatur ab intellectu: Ex quo. n. veritas rei extra non dependet à conceptu, sicut nec mensura à mensurato; tota entitas rei extra potest præhaberi absque eo quod concipitur; & ita secundum hoc, si dicatur Sor: est: si est sensus propositionis, quod esse, quod est commune ad decem prædicamenta; est in Sor: ipsum est, est nota ipsius esse; quod est prædicatum substantiale: si autem sensus est, quod hæc propositio, Sor: est: est vera; quia sic concipiens, & sic etiam proferens assequitur rem extra, propositio enuntiat aliquid accidentale rei extra; quia tale ens & tale verum (ut iam dictum est) accidit rei extra.

Quæstio.

De natura generis est, quod sit de conceptu inferioris.

Esse existentia est esse extra conceptum prædicamentorum.

Ens cõe ad decem prædicamenta accipitur dupliciter.

Essentia est de conceptu omnium prædicamentorum.

Quæreret quis, Vtrum quæstio, quæ venit de ente, ut est cõe ad decem Prædicamenta reducitur ad problema generis, sicut Commentator dicit? Videtur quod non; quia de conceptu & natura generis est, quod sit de conceptu cuiuslibet inferioris: ens autem est extra conceptum prædicamentorum, cuius ratio est, & probatio; quia ens importatur ab esse existentia; esse autem existentia est extra conceptum prædicamentorum; quia ad hoc, quod aliquid sit in prædicamento; non oportet quod existat, immo sibi accidit esse existentia, ut sit; licet. n. res in prædicamento, ut est, non accidat existere; tamen ut in prædicamento collocatur, accidit, quod existat; Ad oppositum est Commentator. Resp. ad hæc quæstionem quidam dicunt sic, quod ens cõe ad decem prædicamenta: uno modo importatur ab esse essentia; secundo modo importatur ab esse existentia: sicut. n. istud concretum lucens, potest imponi à luce, & à lucere; sic hoc concretum ens potest imponi ab essentia, vel ab esse: Ita quod primo modo accipiendo ens, illud uocatur ens quod habet essentia; secundo modo accipiendo ens, illud uocatur ens, quod habet essentiam actualem: Et primo modo accipiendo ens, esse accidit rei existenti in prædicamento, non autem quod sit ens; quia quilibet res in prædicamento debet habere aliquam essentiam, nam cum res collocetur in prædicamento per essentiam suam, res quæ non habet essentiam, in prædicamento non est: secundo modo accipiendo ens, accidit rei quæ est in prædicamento, quod sit ens; quia accidit sibi quod existat, vel non existat; Et primo modo accipiendo ens, ens est de conceptu omnium prædicamentorum; quia importatur ab essentia, & essentia est de conceptu cuiuslibet prædicamenti, ut iam dictum est: & quia tale ens superius est, & de conceptu prædicamentorum est; ideo quæstio quærens de tali ente reducitur ad problema de genere: ita quod quæstio quærens, Vtrum sit; si intendat quærens, Vtrum hoc habeat essentiam; reducitur ad problema de genere: non enim uocatur solum pro-

blema de genere, quod accipitur à natura generis, sed ab omni eo, quod habet naturam generis & modum, & tale ens secundum quod importatur ab esse est. Secundo modo accipiendo ens; quia importatur ab esse existentia, & existentia est extra conceptum prædicamentorum; & omne quod est extra conceptum alicuius, quodam modo accidit illi; ideo quæstio quærens de tali ente, reducitur ad problema de accidente: ita quod si intendat quærens Vtrum existat, vel non existat, quæstio de accidentali est: nec accipitur hic accidentale, quod est in prædicamento accidentis, sed accipitur accidentale omne illud, quod est extra conceptum rei; quia licet non sit accidens, tamen habet modum accidentis: Et sic secundum hoc, quando quæritur, Vtrum aliquid sit, potest esse quæstio de triplici ente: primo de ente, quod importatur ab esse, & sic reducitur ad problema de genere; secundo de ente, quod importatur ab existentia; & sic reducitur ad problema de accidente: tertio de ente, quod est verum, quod est ens in anima, & est ens diminutum: & sic etiam reducitur ad problema de accidente: Quidquid autem dicant isti: possumus dicere, quod quæstio de ente, quod importatur ab esse existentia; potest etiam reduci ad problema de genere: cuius ratio est, quia ipsum esse existentia sic comparatur ad essentiam, quod semper reducitur ad genus essentia: ita quod essentia per se in genere est; esse autem per reductionem: & ideo sicut esse reducitur ad essentiam: ita problema de esse existentia ad problema de existentia: Problema enim quærens de esse rei, quærit de illo, quod est complementum essentia: essentia enim nunquam assequitur perfectam naturam entis, donec assequitur esse existentia: ita quod licet esse existentia sit extra conceptum prædicamentorum; tamen est complementum omnium prædicamentorum: omnis. n. essentia prædicamentalis tunc habet completum esse, quando habet esse existentia: & ideo sicut complementum reducitur ad illud, cuius est complementum; ita esse existentia ad essentiam aliquo modo: Et ideo sicut quæstio quærens de esse, collocatur sub quæstionibus generis; ita quæstio quærens de existentia; quia ista quærit de complemento essentia. Ad argumentum in oppositum dicendum, quod licet esse existentia sit extra conceptum prædicamentorum, pro ut habent prædicamenta imperfectum esse: tamen non extra conceptum perfectum esse prædicamenti: ex hoc enim aliquid est in prædicamento, quod habet aliquam essentiam; ex hoc enim habet aliquam existentiam. dicere enim quod sit esse, & tamen non possit dare aliquam existentiam; est oppositio in adiecto; ergo omnis essentia prædicamentalis ad existentiam ordinatur. Tunc ergo aliquid perfectum est in prædicamento, quando assequitur naturam entis, & sub modo existentia, & sub modo essentia. ergo esse existentia non omnino accidit prædicamento, sicut nec complementum

Accidentale quid.

Quando queritur, utrum aliquid sit, potest tripliciter intelligi.

Essentia non quæ assequitur perfectam naturam entis, quousque non assequitur esse existentia.

Essentia prædicamentalis ordinatur ad existentiam.

tum illi, cuius est complementum. Deinde cum dicit.

Amplius esse significat ens, hoc quidem potestate dicibile, illud uero actu. Horum enim dictorum terminorum esse dicimus, & quod potestate est dicibile terminorum, & quod est actu. Et scire similiter, et potest uti scientia, & uolens, & quiescens, & cui iam inest quies, & potens quiescere. Similiter autem & in substantiis. Etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & medietatem lineae, & frumentum nondum perfectum, Quando uero potens, & quando non, in aliis determinandum.

Ponit quaedam diuisionem, dicens; quod ens, & esse uno modo dicitur sunt in potestate, alio modo in actu: ens enim in potentia aliquo modo est ens, & illud quod est in actu est ens: esse autem in actu, & esse in potentia diuidunt omnia praedicamenta. Et hoc est, quod subdit; quod in his omnibus terminis praedicamentis dicitur aliquid in actu, & aliquid in potentia; ita quod unumquodque praedicamentum diuiditur per actum & potentiam; manifestat autem esse in actu, & esse in potentia per simile, dicens; quod scire dicitur duobus modis; quia uno modo ille dicitur scire, qui potest uti scientia; secundo modo dicitur scire ille, qui utitur scientia; & a simili uno modo dicitur ens, quod potest habere entitatem: alio modo dicitur ens illud, quod iam habet entitatem: Simili modo dicitur quiescens, cui iam actu inest quies; secundo modo dicitur quiescens, cui quies potest inesse. Et a simili dicitur ens, cui inest entitas: secundo modo tamen potest inesse: & sicut actus & potentia est in istis, ita est in substantiis. Et hoc est, quod subdit: quod Mercurius dicitur esse in lapide in potentia: & medietates lineae dicimus, quod est in potentia in tota linea, antequam sit diuisa: lineam autem ponit inter substantias, secundum opinionem ponentium, mathematica esse substantias rerum, & frumentum nondum perfectum, sicut quando est in germine, uel in herba; dicimus esse in potentia: Quando uero aliquid fit in potentia, & quando in actu, non est praesentis speculationis, sed in alio tractatu determinandum est, scilicet in Nono huius.

Quaereret quis, Vtrum ens in potentia sit ens: & vtrum non: quia sicut se habet potentia huius ad hoc, puta potentia hominis ad humanitatem: ita se habet potentia entis ad ens; sed quod potest esse hoc, & nondum est hoc, non est illud, quod potest esse: sicut quod potest esse homo, & nondum est, non est homo; ergo a simili, quod potest esse ens, & nondum est ens in actu, non est ens: sed ens in potentia est homini: ergo &c. Ad oppositum est Philosophus in littera ratione: omne diuisum praedicatur de diuisis; sed ens diuiditur per ens in potentia, & ens in actu; ergo ens in potentia est ens. Resp. Ad hanc questionem; quando quaeritur, utrum enti congruat esse in potentia? Dicendum est, quod conuenire aliquid alicui potest esse duobus modis, uno modo per se & per naturam suam: secundo modo per quandam analogiam & attributionem ad aliquid aliud. Videmus enim, quod animal est sanum, & medicina est sana; sed tamen dif-

ferenter; quia animal est sanum, quia in se recipit formalitatem sanitatis: medicina autem non dicitur sana, quia in se habeat sanitatis formalitatem; sed quia aliquam attributionem & aliquem aspectum habet ad sanitatem, quae est in animali. Et sicut imaginor, quod sanitas est in aliquo, & per se, & formaliter; & in alio non est formaliter, sed solum per quandam analogiam: sic imaginor, quod entitas est in aliquo formaliter: in aliquo autem per quandam analogiam: In ente enim in actu ipsa entitas formaliter est (accipio hic ens in actu pro actualitate essentiae, & existentiae) in ente autem in potentia non est formaliter: ideo. n. *Quod est in potentia, quia est in potentia ad formalitatem entitatis; quod autem est in potentia ad aliquam formalitatem in se, non habet formalitatem illam:* sic ergo ens in potentia non est ens primo, & per se, & per formalitatem entis, quam habet; sed solum est ens per quandam analogiam & attributionem, quam habet ad ens, p. p. f. aspectum & analogiam, quam habet in actu: sic ergo ens, quod est diuisum, non aequale saluatur in diuisis istis; quia primo, & per se saluatur in ente in actu; secundo saluatur in ente, quod est ens in potentia: ita quod haec diuisio est diuisio analogi in suas partes. Vt autem uideatur ista analogia, quae est inter ens in potentia, & ens in actu. notandum, quod ens in actu omnino subintrat ambitum entis; quia illud uocatur ens in actu, quod habet entitatem formaliter in se: illud ergo, quod est ens in actu; quia formaliter est ens, totaliter est ens: illud ergo, quod fugit simpliciter, & per omnem modum aspectus istius entis, nullo modo potest uocari ens; sicut impossibile esse: sicut enim ens in actu omnino subintrat ambitum entis, ita impossibile esse, omnino fugit ambitum entis; & sicut ens in actu omnino est ens; ita impossibile esse, est omnino non ens: illud autem, quod aliquo modo intrat ambitum huius entis, scilicet entis in actu; habet aliquo modo rationem entis, quantum. n. appropinquat enti in actu, tantum habet de ratione entis: Ita quod imaginamur ista tria, ens in actu, impossibile esse, & esse in potentia; ita quod in primo, scilicet in ente in actu saluatur ratio entis omnino: in secundo, scilicet in impossibili, nullo modo saluatur; in tertio autem, scilicet in esse in potentia, saluatur ratio entis modo diminuto. Ita quod esse possibile non est nisi quidam recessus ab impossibili, & quidam accessus ad ens in actu: & quantum recedit ab impossibili, tantum accedit ad aliud extremum, scilicet ad ens in actu; & quantum accedit, tantum habet de ratione entis, & non plus; & quia entitatem non habet nisi in quodam accessu, & quod est in accessu est modo diminuto; ideo entitas in ente in potentia non est nisi modo diminuto. Argumenta patent, quia una pars probat, quod non est ens proprie dictum & completum: alia pars probat, quod ens diuisum saluatur in ente in potentia, tamen non nisi modo analogo.

Ens & esse dupliciter.

Actus et potentia dicitur omnia praedicamenta.

Scire duobus modis.

Questio.

Diuisio praedicatur de diuisis.

Aliquid aliis conuenire dupliciter conuenit.

Quod est in potentia ad aliud, non est illud.

Ens in actu subintrat ambitum entis.

Ens tripliciter.

Metaphysicæ

TEX. 15.

C. 8.

Substantia dicitur & simplicia corpora: ut terra, & ignis, & aqua, et quæcunque talia. & uniuersaliter corpora. & ex his constantia. & animalia, & demonia, & partes hominum. Hæc autem omnia dicuntur substantia, quia non de subiecto dicuntur, sed de his alia.

Postquã distinxit multiplicem acceptionẽ entis; in parte ista distinguit multiplicem acceptionẽ substantiæ: in qua maximẽ reseruatũ rõ entis: Et diuiditur in duas partes; q̃a primò ponit multiplicẽ acceptionẽ substantiæ: secũdò reducit oẽs modos ad duos, ibi [Accidit itaque] Prima in qua tuor, secũdũ q̃ ponit quatuor modos substãtiæ. Secũda ibi, [Aliò uerò mō] Tertia ibi, [Amplius quæcunque particulẽ.] Quarta ibi, [Amplius qđ quid erat esse.] Dicit ergo primò, q̃ substantia

Substantia quadrupliciter.

Damò quid

uno mō dicitur de ipsa prima substantia; eo mō quo dicimus, q̃ indiuidũ in prædicamento substantiæ est substantia; sicut simplicia corpora sunt substantiæ, ut terra, ignis, & aqua, & similia quæcũque; & uniuersaliter oĩa simplicia corpora sũt substãtia, & animalia cõposita ex his simplicioribus corporibus, & dæmonia. (Vocat autẽ dæmonia quædã animalia secũdũ opinionẽ Platonis, quæ, secũdũ eũ, uocabantur animalia corpore aerea, mente rõnalia: licet secũdũ ueritatẽ nõ sint aialia, nec habeant naturã corporis) hæc oĩa prædicta dicũtur substantia; quia alia dicuntur de eis, sicut secũdæ substantiæ, & ipsa non dicũtur de aliquo alio: hic. n. accipitur substantia, secũdũ q̃ ipsa substantiæ sunt substantiæ: de rõne. n. primẽ substãtiæ est, q̃ dicantur de ipsa omnia alia, & ipse de nullo alio dicantur. Deinde cum dicit.

Alio uerò modo quodcunque fuerit causa existẽdi in existens in talibus quæcunque non dicuntur de subiecto, ut anima in animali.

Ponit scđm modũ substantiæ, dicẽs, q̃ quodcunque existens in his, quæ nõ dicuntur de subiecto, & sunt substantiæ primo mō, qđ existẽs illis fuerit cã existendi, uocatur substãtia secũdo mō; & hoc mō forma substantia est, quia forma est in prima substantia, & est cã essendi ipsi primæ substãtiæ; eo modo quo dicimus, q̃ anima est substãtia animalis, & est causa ipsi animali, q̃ sit.

Questio.

Quæreret quis, Vtrũ eodẽ mō dicatur substãtia primo, & secundo mō. f. de cõposito, & de forma? Respondeo dicendũ q̃ nõ: nã quando aliqua proprietã conuenit cõposito, & formæ, quæ est pars compositi; nunquã contingit eis secũdũ unã rõnem; ita q̃ licet unum & idem contingat utrique, tamẽ secũdũ aliũ & alium modũ. V. g. una, & eadem actio contingit composito, & contingit formæ; tamen secũdũ aliũ & alium modũ: quia composito contingit sicut illi, q̃ elicit actionem; formæ autẽ sicut illi, quod est rõ eliciendi ipsam actionem: Similiter uidemus, q̃ esse cõtingit composito, & contingit formæ; tamen alio modo, & alio: quia composito contingit quã illi. quod est; formæ autẽ tanquã illi, quod est rõ essendi: à simili dico hic, q̃ substantia cõtin

Vna & eadẽ actio contingit formæ & composito.

git composito, & contingit formæ; tamen differẽter; quia composito tanquã illi, quod est per se in tertio mō per se: & per consequens tanquã illi, quod est substantia: quia diffinitio, & rõ substantiæ est, quoddam ens per se; formæ autẽ cõtingit tanquã illi, quod est rõ essendi substantiam: Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quia secundo modo dicitur substantia ipsa forma, quæ est rõ essendi ipsi composito. Deinde cum dicit.

Amplius quæcunque particula existens sunt in talibus terminantes, & hoc aliquid significates, quibus destruitur totum: ut superficie corpus, ut quidam dicunt, & superficies linea. Et totaliter numerus uidetur quibusdã esse talis. Nam destructo, nihil esse, & terminare omnia.

Ponit tertiuũ modũ substantiæ, & est iste modus non secũdũ opinionem Philosophi, sed secũdũ opinionẽ illorum, qui ponebãt, q̃ res Mathematicæ sunt substantiæ rerũ: Dicit autẽ sic; q̃ alio mō quæcunque particulae sunt existens in prædictis substãtiis, & significant hoc aliquid, secũdũ opinionẽ istorũ; & quibus destructis, destruitur totũ; uocantur substantiæ; secũdũ opinionẽ istorum; & isto mō quidã dicunt, q̃ superficies substantia est, & corpus, & linea, & pũctus: quia linea scđm hos ex punctis cõponitur; ita q̃ scđm ipsos tota substantia lineæ est punctus: & scđm eos superficies ex lineis cõponitur; ita q̃ tota substãtia superficiẽ est linea: & scđm eos corpus componitur ex superficiebus; ita q̃ tota substãtia corporis superficies est: & totaliter istis uidetur, q̃ numerus sit substãtia oĩum, quia: numero destructo, nihil remanet: & ipse numerus uidetur omnia terminare; quia omnia mensurat. Notandum est, q̃ nulla consequentia est, hoc destructo, destruitur illud; ergo hoc est substãtia illius: uidemus enim q̃ destructa caliditate, destruitur ignis; sed accidit illi aliud ergo, quo destructo, destruitur res; uel est substãtia rei, uel proprietã cõsequens substantiã rei: ita q̃ illud, quo destructo destruitur res, est in plus, quã sit substantia rei: Arguere ergo sic, hoc destructo, illud destruitur; ergo illud est substãtia illius; est decipi p fallaciã consequentis, à duabus causis ueritatis ad unã: cum ergo isti sic arguerent; patet, quòd decipiuntur per fallaciã consequentis. Deinde cum dicit.

Opi. Platonis de substãtiis

Hoc destructo, destruitur illud, ergo hoc est substãtia illius, an bona consequentia.

Amplius quod quid erat esse, cuius ratio est diffinitio, & hæc substantia uidetur uniuersaliusque.

Ponit quartum modũ substantiæ dicens, q̃ ipsum quod quid erat esse, uel ipsa quidditas; cuius diffinitio est rõ declaratiua; dicitur substantia uniuersaliusque, cuius est quidditas, uel cuius est quod quid est.

Quæreret quis, Vtrũ iste modus differat à secũdo? cuius dubij rõ est; quia quidditas formæ est: in secũdo autẽ mō dicebatur, q̃ substãtia idẽ erat, q̃ forma. Rũ. dicẽdũ, q̃ si aliquis poneret, q̃ forma, & quidditas idẽ sunt; idẽ eẽt iste modus cũ secũdo sed

Questio.

sed si aliquis ponit, q̄ forma differt à quidditate
tātum, differt iste modus à secundo. Notandū est
secundū Auicennā, quinto Metaphysicā, forma & quidditas differūt sicut totū & pars: ita q̄
ipsa quidditas est quædam totalitas includēs prin-
cipia essentialia rei: ipsa autem forma est pars ip-
sius totalitatis: ita quod forma & quidditas non
omnino differunt, sicut duæ res diuersæ, sed sicut
duæ res, quæ sunt partim eadem, & partim diuer-
sæ: eo modo quo dictum est in primo Physicorū,
quod totum parti idem quodam modo est, quo-
dam modo non: sic ergo quidditas est ipsa totali-
tas, includens ipsa principia essentialia: si enim
queratur, quid est quidditas hominis? respōdetur
quod humanitas, ipsa autem humanitas est quo-
dam totum comprehendens omnia principia es-
sentialia hominis: Ipsa autem forma est pars ip-
sius totalitatis: si enim queratur, quod est for-
ma hominis? Respondetur quod anima rationalis,
anima autem non est humanitas: sed pars est
humanitatis, & quantum differt anima & huma-
nitas, tantum differt forma & quidditas.

Accidit itaque secundum duos modos substantiam dici subiectum ultimum, quod non adhuc de alio dicitur: & quodcumq; hoc aliquid ens, & separabile fuerit. Tale uerò uniuscuiusque forma, & spēs.

Reducit omnes modos substantiæ ad duos, di-
cens; quod accidit substantiam dici duobus mo-
dis; quia uno modo dicitur substantia subiectū
ultimum, quod nō dicitur de aliquo alio, sed alia
dicuntur de ipso: Vocatur autem subiectum ul-
timum prima substantia, quia ad illud stat tota re-
solutio prædicamenti, & omnia quæ sunt in præ-
dicamento super ipsum fundantur; & illud aliud
super nullo alio: si. n. super alio fundaretur de il-
lo alio diceretur; sed quia alia super ipsum fun-
dantur, & ipsum super nullo alio, ideo alia dicun-
tur de ipso, & ipsum de nullo alio dicitur: Secun-
do modo dicitur substantia, quodcumque fuerit
tale, quod per ipsum est aliquid ens; & per quod
fuerit aliquid separabile, & distinctum ab alio:
tale uerò, q̄ sic dicitur substantia, est forma, &
species uniuscuiusque: nam unumquodque per
formam est ens, quia forma est ratio essendi, &
etiā per formam unumquodq; distinguitur ab oī-
alio: quia illud idem, quod est principium essen-
di, est principium distinguendi: per eandem. n. for-
mā, per quam hō est hō, per eandē nō est asinus.

Quæret quis, cum Arist. posuerit quatuor
modos substantiæ, quare non fecit in ultima par-
te mentionē nisi de duobus, de primo, & secun-
do? Respondeo dicendum, q̄ de tertio non de-
buit fieri mentio; quia illa, quæ sunt in tertio; nō
sunt substantiæ secundum ueritatem, & secundū
opin. Philosophi; Mathematica. n. secundū ue-
ritatem non sunt substantiæ rerum: De quarto
aut modo non fecit mentionem, quia reducit
ad secundum; quidditas. n. quodam mō forma est.
Vnde consueuit distingui, q̄ duplex est forma. i.
forma partis, & forma consequens totū: sicut. in

A homine forma partis est anima, forma cōsequēs
totum, est humanitas: hanc aut formam, quæ cō-
sequitur totū, uoco quidditatē, & quia quidditas
forma est aliquo mō; iō faciens mentionem de
forma in secundo mō, aliquo mō fecit mentionē
de quidditate, & de quarto mō. Vel pōt dici, q̄
non fecit iō mentionem de quidditate in quarto
mō; quia licet quidditas differat à forma partis;
tamen non est quidditas, nisi per formā partis; ita
q̄ ipsa quidditas non erit substantia nisi per for-
mam: Licet. n. plura concurrāt ad rōnem quiddi-
tatis; tamen rō quidditatis principaliter sumitur
à forma; & secundū hoc substantia in quarto
modo, quæ est quidditas, est in quadam analogia
ad substantiam secundo modo, quæ est forma.

B *Eadem dicuntur secundum accidens quidem, ut album, & musicum idem: quia eidem accidunt. Et homo, & musicum: quia alterum alteri accidit, sed & musicum homo, quia musicum homini accidit, & utrique hoc, & horum utrumque illi. Etenim homini musico, & homo, & musicus idem dicitur, & bis illud.*

Postquam distinxit unū, & ens; hic distinguit
partes unius, & partes entis: Et diuiditur in duas
partes, quia primò distinguit partes unius: secun-
dò distinguit partes entis: Secunda ibi [Ptās dicitur] Prima in tres; quia primò distinguit illud, qd
sequitur unum ipsum: quia idem est quoddā unū
in substantia; secundò distinguit simile, quod est
quoddam unū in qualitate: tertio distinguit prius
& posterius: quæ hēnt quandā unitatē ordinis; Se-
cunda ibi [Similia dicuntur] Tertia ibi [Priora, &
posteriora dicuntur.] Prima adhuc diuiditur in
tres partes: quia primò distinguit idem: scđd di-
stinguit diuersum, qd opponitur eidē: tertio disti-
nguit differens, qd est pars ipsius diuersi. Secunda
ibi [Diuersa uerò dicuntur] Tertia ibi [Differen-
tiæ uerò dicuntur] Prima in duas; quia primò ostē-
dit quot modis dicitur idē scđm accidens; scđd
quotiens dicitur idē scđm se. Scđa ibi [Aliæ uerò
scđm se] Prima in duas, quia primò ostēdit, quot
modis dicitur idē scđm accidens: scđd cōcludit
quandā conclusionē ibi [Quæ p̄ & oīa.] Dicit er-
gō primò, q̄ eadē scđm accidens dicuntur tribus
modis. Vno mō dicuntur eadē duo accidētia; eō
mō quo dicimus, q̄ musicum, & albū sunt idem;
quia accidunt eidē subiecto. Scđo modo dicuntur
eadem scđm accidens, & subiectū; qd quidē acci-
dēs prædicatur de subiecto; eo mō quo dicimus,
q̄ hō, & muscū, qd de ipso prædicatur, sunt idē;
quia alterū. f. prædicatum accidit alteri. f. subie-
cto. Tertio mō dicuntur eadē p̄ accidens, subie-
ctū quod prædicatur, & accidens qd ipsi subiicitur,
econtrariò. f. ad præcedentē modum; eo mo-
do quo dicimus, q̄ musicus est homo, q̄ ista duo
accidentaliter sunt eadē; quia musicum quod est
in subiecto, accidit homini, quod est in prædica-
to. Præter autem istos tres modos sunt alii modi
eiusdē per accidens. Vnus est, quod accidens sim-
pliciter prædicatur de composito ex subiecto

C

D

Forma & quidditas duo differunt.

Comm. 17.

Prima substantia cur dicitur subiectum ultimum.

Questio.

Quidditas non est substantia nisi per formā.

C. 9.

Eadē secun-
dū accidit.

Metaphysicæ

& accidente; eo modo quo dicimus, quòd Sors musicus est albus: & tunc hoc, scilicet prædicatū simpliciter est idem utrique, scilicet subiecto cōposito ex subiecto & accidente. Secundus modus est, quando prædicatum compositum est idē subiecto simplici; & tunc horum quodlibet in prædicato est idem illi simplici in subiecto.

Exemplum subdit Aristo. de primo quia homini musico tanquam subiecto composito idem est homo per se acceptum, tanquam prædicatū simpliciter, & etiam musicum per se acceptum, tanquam prædicatum simpliciter: & è conuerso quātum ad secundum modum, quia his, scilicet homini tantum per se accepto, & musico tantū per se accepto illud, supple, prædicatum compositū, uidelicet homo musicus, est idem. Deinde d.

Quapropter et omnia ea uniuersaliter non dicuntur. Non enim uerum dicere, quia omnis homo idē ē musicus. Nam uniuersalia secundum se existūt & accidentia non secundum se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim uidetur Socrates & musicus, & Socratem esse. Nam Socrates non in multis. Quapropter non omnis Socrates dicitur, quemadmodum omnis homo: & hæc quidem sic dicuntur eadem.

Accidentia per se, & p accidēs quō differunt.

Ex indefinita quō licet inferre uniuersalem.

Accidens p se primo aspicit naturam specificam, secundario principia indiuiduantia. Accidens p accidēs e contrario.

Concludit quandam conclusionem. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd hæc est differentia inter accidentia per se, & accidentia per accidens: quia accidentia per se sequuntur naturam specificam pro toto ambitu suo; eo modo quo, si risibile sequitur naturam hominis totam: & ideo in talibus accidentibus ratione materiæ, licet nō ratione formæ, ex indefinita licet inferre uniuersalem, uniuersaliter sumptam; quia non sequitur solum naturam uniuersalem, sed uniuersalem uniuersaliter sumpti; Ita quòd istæ duæ non differunt ratione materiæ, homo est risibilis, & omnis homo, est risibilis. Ita quòd in talibus accidentibus ipsum accidens non solum idem præcisè est cum subiecto, sed & cum subiecto uniuersaliter sumpto; quia risibile non solum est idem homini, sed omni homini. Idem dico de identitate per accidens, quia si risibile sequetur hominem in quantum homo, cuiusque inierit ratio humanitatis, & ratio hominis, illi eidem inierit per accidens ipsum risibile; per accidens dico, accidente opposito primo modo dicendi per se, licet sit idē per se, secundo modo dicendi per se: Licet autem risibile sit idem homini, & omni homini; tamen aliter & aliter: quia primò & per se est idē homini, secundariò est idem omni homini; quia accidens per se primò aspicit naturam specificam, secundariò principia indiuiduantia; quia, n. risibile primò & per se est idem homini; ideo secundariò erit idem illi, in quo saluatur ratio hominis, & quia in omni homine indiuiduato saluatur ratio hominis; ideo secundariò est idem omni homini. Accidens autem per accidens sequitur principia indiuiduantia magis, quàm naturam specificam; & ideo non oportet, quòd si se-

quatur aliquid infra naturam specificam; quòd sequatur uniuersaliter totam naturam: non enim oportet, quòd si album est idem per accidens alicui homini existenti infra naturam hominis, & sit idem omni homini: Ita quòd in isto accidente differt indefinita, & uniuersalis uniuersaliter sumpta, & ratione materiæ, & ratione formæ; non. n. oportet, quòd ex ista, homo est musicus, sequatur ista, omnis homo est musicus; nec oportet, quòd homo & musicus sint idem: Istud accidens, & accidens per se è contrario se habent; quia accidēs per se sequitur naturam specificam; & quia omne illud, quod sequitur naturam specificam, sequitur totam naturam; ideo omne illud, quod est idem naturæ, est idem naturæ in quocunque indiuiduo: licet alio, & alio modo, sicut dictum est.

Accidens autem per accidens sequitur principia indiuiduantia: ita quòd non sequitur naturam simpliciter, sed naturam in hoc: quia non oportet, & illud, quod est idem naturæ in hoc, sit idem simpliciter naturæ pro toto ambitu suo: ideo non oportet, quòd si accidens per accidens sit idem indefinitè sumpta, quòd sit idem ipsi uniuersaliter sumpta. His uisus, patet litera Philosophi. Dicit enim, quòd hæc omnia accidentia per accidens nō dicuntur uniuersaliter alicui: licet enim uerum sit dicere, quòd homo & musicus sunt idē, uel Sors & musicus; non tamen est uerum dicere, quòd omnis homo est idem & musicus: rationem autem huius reddit; nam huiusmodi accidentia, quæ sunt idem ipsi uniuersali & uniuersaliter sumpti, sunt illa, quæ secundum se, in secundo modo dicendi per se existunt in subiecto: quia ista accidentia sequuntur naturam specificam; accidentia autem, quæ non sunt secundum se, hoc est, quæ non sequuntur per se naturam specificam, & naturam speciei, & principia: non sunt eadem ipsi uniuersali per se, nec uniuersali, ut uniuersaliter sumpto; sed ista sunt, quæ dicuntur simpliciter in singularibus, hoc est, quæ sunt eadem per accidens ipsis singularibus: idem enim uidetur esse Sors, & Sors musicus; tamen non potest dici, quòd idem sit musicus, & omnis Sors: non enim dicimus omnis Sors, sicut omnis homo: quia omnis recipit naturam multiplicabilem. Quasi dicat, quia musicus est idem Sors, & Sors non potest uniuersaliter sumi; ideo non potest dici idem alicui uniuersaliter sumpto: cōcludit ergo, quòd illa quæ sunt eadem per accidens, sic dicuntur; hoc est tot modis, quod dictum est.

Quæreret quis, Vtrum ista sit eodem modo per accidens; homo est musicus, & musicus est homo? Et uidetur quòd sic; quia accidentalitas sumitur ex eo quòd unum accidit alteri: Vtrum autem prædicatum accidat subiecto, uel subiectū prædicato, hoc accidit; ita quòd situs terminorū non uariat naturam accidentalitatis. Ad oppositum uidetur esse Philosophus in litera, qui distinguit tertium modum contra secundum; si autem esset idem modus accidentalitatis, nō essent duo modi

Omnis diuisio est per opposita.

modi contra diuisi; quia omnis diuisio est per opposita. Respondeo dicendum est, quod secundus modus, & tertius differunt: alius enim modus accidentalitatis est in ista, homo est musicus, & alius in ista, musicus est homo; ita quod ista, homo est musicus, debet uocari per accidens; ita quod non secundum accidens: ista autem, musicus est homo, ita est per accidens, quia secundum accidens: & ista accidentalitas debet uocari secundum accidens. Ad cuius euidenciam primò uidenda est differentia inter per se, & per accidens: ubi apparebit, quod ista est per accidens, homo est musicus: secundò uidenda est differentia inter secundum se, & secundum accidens: in quo apparebit ista, musicus est homo, quod est secundum accidens.

Per se, et per accidens quid sunt, et quò differunt.

Quò ad primum ergo notandum est; quod per se, & per accidens sunt conditiones rerum: ita quod illud uocatur per se, quod contingit alicui per naturam suam & per suam realitatem: illud autem uocatur per accidens, & per aliud, quod contingit rei per aliam realitatem, quam sit illa, quæ significatur per nomen; eo modo quo dicimus, quod ista est per se; homo est animal, quia animalitas contingit homini per naturam suam significatam per nomen hominis; & eo modo quo dicimus, quod ista est per accidens, corpus est uisibile: quia esse uisibile contingit corpori, non per naturam corporeitatis, sed per aliud, puta per naturam coloris; quia ergo, homo est musicus, non contingit homini per naturam hominis; ita ista est per accidens, homo est musicus. Quò ad secundum autem notandum est, quod secundum se, & secundum accidens non aspiciunt naturam rei, sed modum significandi; ita quod illud uocatur secundum se inesse alicui, quod contingit ei secundum modum significandi, sub quo modo significat: ita quod de modo significandi illius, cui contingit; sit, quod sibi possit conuenire: & de modo significandi illius quod conuenit, sit; quod sibi conueniat: illud autem dicitur conuenire alicui secundum accidens, quod conuenit alicui, de cuius modo non est, quod sibi conueniat; nec de modo alterius est, quod illi conueniat, uel inhæreat: Exemplum de primo lignum est album, ista est per accidens; quia natura albe dinis accidit ligno: tamen est secundum se, quia de modo significandi ligni est, quod subiiciatur, & quod significet rem suam per modum subiecti: & de modo significandi ipsius albi est, quod alteri inhæreat. Exemplum de secundo est istud, hoc est secundum accidens, album est lignum; quia de modo significandi albi non est, quod sibi inhæreat lignum, nec quod ligno subiiciatur; nec de modo significandi ligni est, quod inhæreat albo: & eodem modo ista est secundum accidens, musicus est homo: Ex quo patet, quod prima, homo est musicus, ita est per accidens, quod non est secundum accidens: per accidens enim est propter naturam rei in subiecto, cui accidit, esse musicum: secundum accidens autem non est, sed secundum se; quia homo de suo modo significandi

Secundum se, & secundum accidens non aspiciunt naturam rei, sed modum significandi.

Conuenire alicui secundum accidens.

A habet, quod subiiciatur, sicut album, quod prædicatur, & alteri inhæreat: ita quod tota accidentalitas sumitur hic ex parte rerum, non ex parte modorum significandi: Hæc autem, musicus est homo, est per accidens, & secundum accidens: per accidens quidem propter naturas, quarum una accidit alteri: secundum accidens uero est propter modos significandi: Et ita cum in tertio modo sumatur accidentalitas ex parte rei, & modi: in secunda autem ex parte rei tantum: patet quod maior accidentalitas est in tertia, scilicet quando accidens subiicitur, quam in secunda, scilicet quando accidens prædicatur: & ita non est idem modus accidentalitatis in utroque. Ad Aristotelem quando dicitur, quod accidentalitas sumitur ex eo, quod unum accidit alteri: dicendum est, quod hoc unum accidere alteri potest esse, uel propter rem tantum; uel propter rem & modum, ut iam dictum est; & quando propter utrumque maior accidentalitas est. sic autem est in tertio modo. Deinde cum dicit.

Vnum accidere alteri dupliciter.

Alia uero secundum se, quemadmodum & unum. Etenim quorum materia una, aut specie, aut numero, eadem dicuntur & quorum substantia una.

B Postquam ostendit, quotiens dicitur idem secundum accidens; ostendit, quotiens dicitur idem per se: Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit quotiens dicitur idem per se: secundò concludit quandam conclusionem: Secunda ibi, [Quare palam, quia identitas unitas quædam est.] Dicit ergo primò, quod aliqua dicuntur eadem secundum se: unum autem dicuntur per se primò illa, quorum materia est una: materiam autem esse unam, possumus accipere dupliciter, uel secundum speciem, uel secundum numerum; ad quod pertinet secundus, & tertius modus, ut dictum est in cap. de uno: Alio modo dicuntur aliqua unum secundum se, quorum una est substantia: unam autem substantiam possumus intelligere duobus modis, uel ratione continuitatis, ad quod pertinet primus modus unius: uel propter unitatem rationis, & distinctionis; ad quod pertinet quartus modus unius: & istis modis, ac tot dicitur ipsum idem. Deinde cum dicit.

Idem per se dicitur quomodo modis.

Materia est una dupliciter.

Una est substantia dupliciter.

C *Quare palam, quia identitas unio quædam est plurium essendi, aut quando utitur uno, ut pluribus, ueluti quando dicit idem eidem idem; nam ut duobus utitur eodem.*

D Concludit quandam conclusionem: quia dictum est, quod quotiens dicitur unum, totiens dicitur idem; & hoc non potest habere ueritatem, nisi identitas sit quædam unitas: ideo concludit, quod identitas est quædam unitas: Et hoc duobus modis, quod enim aliqua duo sint idem, est ex eo, quod aliquo modo habent unitatem; ista autem unitas est, uel plurium differentium secundum esse, quæ tamen dicuntur idem in quantum in aliquo uno conueniunt: uel est ista unitas ex hoc, quod aliquid, uel aliqua sunt unum secundum esse, sed tamen intellectus utitur ut pluribus: Exemplum de primo,

Identitas est quædam unitas, quo intelligitur.

Metaphysicæ

mo. Petrus & Martinus differunt secundum esse; tamen sunt unum & idem in humanitate, uel animalitate. Exemplum de secundo. Petrus est idem sibi ipsi; nam intellectus in hoc utitur hoc uno, sicut duobus; dicendo Petrus, uel Sors est idem sibi ipsi.

Questio.

Quereret quis. Vtrum ista sit bona prædicatio; identitas est quædam unitas? Videtur quod non, unitas. n. est fundamentum identitatis; fundamentum autem non prædicatur de eo, cuius est fundamentum, & maxime in ratione: nam quando similitudo fundatur super albedinem, albedo est fundamentum similitudinis; & tamen ista non est bona prædicatio, similitudo est albedo: à simili si identitas fundatur super unitatem, hæc non est bona prædicatio, identitas est unitas. Ad oppositum sit Philosophus in litera. Respondeo ad hæc quæstionem duo sunt uidenda, primo quomodo se habet identitas ad unitatem: secundo quomodo ista prædicatio potest saluari, identitas est unitas. Ad euidentiã primi notandum est, quod identitas habet duplex fundamentum, scilicet unum remotum, & aliud propinquum. Fundamentum remotum substantia est; nam identitas proprie non reperitur nisi in substantia, uel in illa, quæ habet modum substantiæ; nam sicut similitudo non reperitur nisi in qualitate, & æqualitas in quantitate; ita identitas non reperitur nisi in substantia; uel in illo, quod habet modum substantiæ; ad hoc autem quod sit identitas non sufficit natura substantiæ, sed oportet quod sit ibi unitas in substantia: & ideo unitas est fundamentum propinquum; Imaginabimur enim quod ipsa identitas fundatur super unitatem, non super quamcunque unitatē, sed super unitatē sigillatā in substantia rei: nā sicut similitudo non est quæcumque; cōcauitas sed cōcauitas sigillata in naso; ita unitas fundans ipsam identitatē, nō est quæcumque; unitas, sed unitas sigillata in substantia: Ita quod ista duo, unitas, & similitudo faciunt unum completum fundamentum identitatis: & sicut unitas in qualitate facit unum completum fundamentum similitudinis; & unitas in quantitate facit fundamentum æqualitatis; ita unitas sigillata in substantia facit unum fundamentum identitatis: Et ideo bene dixit Philosophus in litera, quod identitas est quædam unitas, non omnis. Ad euidentiã secundi notandum est, quod duplex prædicatio est, scilicet formalis & causalis; Si ergo loquamur de prædicatione formali, hæc non est bona prædicatio, identitas; est unitas; quia ipsa identitas non est formaliter unitas. cum enim identitas sit relatio in prædicamento relationis; & suum fundamentum, super quo fundatur, non sit in prædicamento relationis; quia relatio non fundatur super relationem, sed super absolutum; identitas formaliter nō est unitas, quia relatio non potest esse formalitas relationis. Si autem loquamur de prædicatione cālī, sic uera prædicatio est, identitas est unitas: nā cum fundamentum sit causa relationis, & unitas

Identitas habet duplex fundamentum.

fit fundamentum identitatis, ut dictum est; erit aliquo modo causa respectu illius. Debemus. n. imaginari differentiam inter subiectum, & fundamentum: quia fundamentum tenet medium inter subiectum, & relationem; ita quod ratio causalis est reducens relationem ad subiectum: subiectum enim illud uocatur, quod refertur per relationem, & quod habet ipsam relationem in se; fundamentum autem uocatur illud, quod est causa, quare istud subiectum habet istam relationem. Sicut V. g. sit aliquod subiectum, quod sit album, & simile: illud uocatur subiectum, quod refertur per ipsam similitudinē, & per ipsam relationem similitudinis; illud autem uocatur fundamentum, quod est causa, quare istud subiectum habeat istam relationem, scilicet ipsa albedo: ita quod fundamentum, puta albedo non est, nisi ratio reducens ipsum subiectum simile ad ipsam similitudinē. A simili dico hic, quod differt fundamentum identitatis, & ipsa identitas, & ipsum subiectum; subiectum enim dicitur, quod refertur per identitatem, ipsa identitas uocatur relatio; ipsa uero unitas est fundamentum, quæ est ratio reducens ipsam identitatem ad illud, quod refertur; non tamen dico, quod ipsum fundamentum, & ipsa relatio differat realiter, sed solum secundum rationem; ita tamen, quod ratio fundamentalis prior est in reducendo ipsam relationem ad suum subiectum; ipsa uero relatio relationis est posterior, quia est ratio reducta per rationem fundamentalem. Ad argumentum in oppositum patet responsio, quia licet relatio non possit dici relatio prædicatione formali: tamen potest dici prædicatione causalī.

Differentia inter subiectum, & fundamentum.

Quereret quis, Vtrum identitas sit plurium in esse, uel plurium in intellectu, sic dicit Philosophus in litera? Respondeo dicendum est, quod est utroque modo. Ad cuius euidentiã notandum est, quod de essentia relationis est, quod ad aliud se habeat; omne autem, quod ad aliud se habet, requirit extremum unum; omnis relatio duo extrema requirit. Vnde Auic. quarto Metaphysicæ: cap. de Relatione dicit, quod relatio est, cuius cuiquidditas fuerit intellecta, talis quidditas erit, quod refert illud, cuius est, ad aliquid aliud; semper erit relatio requirit extrema bifurcata & distincta; sed tamen differenter relatio realis, & relatio rationis. Relatio enim realis requirit extrema distincta realiter: ad relationem autem rationis sufficit, quod sint extrema distincta secundum rationem: cum ergo identitas aliquando sit relatio realis, aliquando secundum rationem: quando erit relatio realis, extrema erunt distincta realiter: & de ista dicit Philosophus, quod identitas requirit plura secundum esse: & ista identitas est, quando aliqua sunt unum unitate generis, uel speciei: sicut si dicatur, quod homo est idem leoni in animalī; uel Petrus est idem cum Ioāne in homine: Quando autem identitas est relatio rationis, tunc sufficit quod extrema sint distincta secundum rationem;

Questio.

De essentia relationis quid.

Omnis relatio requirit extrema distincta.

tionem: & de ista dicit Philosophus in litera. quod intellectus utitur uno ut pluribus: cum enim, ut prædictum est, relatio requirat extrema (cum. n. relatio sit quoddam ad aliud, ipsa relatio requirit aliud & aliud) quandoque extrema solùm distincta sunt secundùm rationem, & hoc est, quãdo aliquid dicitur idem sibiipsi: tunc enim ipse intellectus, quod iunctum est in se, diuidit: ut si dicam, quod Petrus est idem sibiipsi. Petrus capitur uno modo tanquam unum extremum, & alio modo tanquam aliud extremum: quia hoc extremum & aliud extremum non est nisi secundùm rationem: ideo relatio est tantùm rationis. Dein de cum dicit.

Diuerfa uerò dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantia, & omnino opposita eidem dicitur diuersum.

Diuersa dicitur tot modis, quot & idem.

Diuerfitas specifica, et numeralis.

Postquã distinxit idem, distinguit diuersum, dicens; quod diuersa dicuntur, quorum species sunt plures; eo modo quo dicimus, quod homo, & asinus diuersa sunt specie. Secundo modo dicuntur diuersa, quæ licet conueniant in specie: tamen habent diuersam materiam: & ista sunt, quæ sunt diuersa numeraliter: diuersitas. n. specifica est diuersitas formalis, diuersitas autem numeralis est diuersitas materialis. Ex hoc enim quod forma specifica recipitur in alia & alia materia, ex hoc ipsa forma numeraliter est diuersa, sicut quia albedo recipitur in alia & alia materia, est diuersa numeraliter. Tertio modo dicitur aliqua diuersa, quorum ratio indicans substantiam, est diuersa: possibile est enim, quod aliqua sint idem in materia & subiecto; & tamen ratio declaratiua substantiæ, & diffinitio diuersa est: & ista sunt idem numeraliter; & tamen sunt diuersa diffinitione; eo modo quo dicimus, quod album, & homo (si albedo est in homine) sunt idem numero; quia ipsum accidens non propriè facit numerum contra subiectum; & tamen sunt diuersa diffinitione; quia aliter diffinitur homo secundùm quod homo, & aliter album secundùm quod album, & secundùm quod possibile est. Aliqua possunt esse omnino idem realiter, & tamen sunt diuersa diffinitione; sicut uerum, & ens sunt eadẽ realiter, & tamen sunt diuersa diffinitione; quia aliter diffinitur ens, & aliter uerum: cuius ratio est, quia magis respicit diffinitio rationem rei, quã ipsam rem: & ideo non obstante unitate rei, dummodo habeant diuersitatem rationis; possunt habere diuersas diffinitiones. Concludit ergo Philosophus, quod diuersum opponitur eidem, scilicet quot modis dicitur idem, tot modis dicitur diuersum.

Questio.

Quæreret quis, Vtrum sit possibile, quod unum re habeat diuersas diffinitiones, sicut dictum est? Dicendum est secundùm Commentatorem super libro Boethii de duabus naturis, & una persona; Christi: quod duplex diffinitio est; quædam quæ declarat id quod est: secunda, quæ declarat esse eius quod est. Vocat autem hic esse, non

Diff. dupl.

A esse existentia, sed uocat hic esse essentia, puta rationem eius quod est. V.g. posset dari una diffinitio de uero, quæ declararet illud, quod est uerum, id est realitatem ueri, & ista declararet illud quod est: posset dari alia diffinitio, quæ declararet unum in quantum uerum, hoc est subiectum rationi ueri; & ista declararet esse eius, quod est uerum: Duorum ergo quæ habent eandem realitatem; si detur diffinitio, quæ declarat illud quod est, solùm una diffinitio erit, quia ex quo illud quod est, & realitas est una in utroque; & diffinitio hoc declarans in utroque erit una. V.g. si detur diffinitio declarans illud quod est unum, & illud quod est ens; una erit diffinitio, ex quo illud quod est declaratum, est unum: si autem duorum habentium eandem realitatem, quæ tamen differunt ratione, detur diffinitio declarans esse eius quod est; diffinitio declarans erit diuersa: cum enim diffinitio declarat ipsum esse, & ipsũ esse declaratum sit idem quod res, ut prædictum est, & rationes diuersæ, ergo & diffinitiones declarantes uerum sub ratione ueri, & entis sub ratione entis, diuersæ sunt. Exemplum aliud, diffinitio declarans illud quod est corpus, & illud quod est uisibile, una est; quæ tamen declarant esse corporis, & esse uisibilis sub propriis rationibus, diuersa sunt.

Differentia uerò dicuntur, quæcumque diuersa sunt, idem aliquid entia, & non solùm in numero, sed specie, aut genere, aut proportionione.

C In parte ista distinguit differens, quod quidẽ est species diuersi; non enim quæcumque diuersa sunt differentia; sed illa uocantur differentia, quæ existentia diuersa, in aliquo conueniunt. Et diuiditur pars ista in duas partes, quia primò distinguit differens, secundùm quod differt à diuerso; ut superius ab inferiori: secundò distinguit differens, secundùm quod est idem quod diuersum: Secunda ibi. [Ampliùs quorum diuersum genus.]

Differens, et diuersum nõ sunt idem.

D Dicit ergo primò, quod illa uocantur differentia, quæcumque existentia diuersa, in aliquo conueniunt; ita quod numero conueniant in uno; eo modo quo dicimus, quod Sors sedens à seipso non sedente differens est: siue conueniant in uno in specie; eo modo quo dicimus, quod Sors & Plato differunt; quia differunt in numero, & conueniunt in una specie: siue conueniant in unitate generis: eo modo quo homo & asinus differunt specie, sed tamen conueniunt in unitate generis: siue sunt unum in unitate proportionis; como do quo prædicamenta differunt, & tamen sunt unum per quandam analogiam. Ex quo patet, quod differens unam differentiam habet super diuersum; de ratione enim diuersorum nõ est ampliùs, nisi quod unum distet ab alio formaliter; siue illa sic distantia sint unum in tertio, siue non: de ratione autem differentium est, quod differant formaliter; ita tamen quod illa sic distantia conueniant in tertio. Illud autem tertium aliquando largitur illis unitatem numeralem; eo modo quo sedens

Metaphysicæ

sedens & non sedens in Sor : distant formaliter , & tamen non distant numeraliter , propter tertium subiectum, in quo conueniunt, scilicet Sorte: nisi fortè ista numerositas accipiatur à tempore. Aliquando istud tertium largitur istis distantibus unitatem specificam; eo modo quo Petrus, & Martinus unitatem specificam habent in homine , qui tamen distant formaliter; eo modo quo potest esse distantiam formalis in indiuiduis. Aliquando largitur hoc tertium unitatem generis , ut dictum est de homine, & de asino respectu animalis . Aliquãdo illud tertium largitur unitatem analogiæ; eo modo quo nouem prædicamenta distant formaliter , & tamen unitatem habent ; in quantum formalitates omnium istorum attributionem habent ad substantiam. Deinde cum d.

Amplius quorum diuersum genus. Et contraria quacunque habent in substantia diuersitatem.

Ponit distinctionem differentis , secundum quod est idem, quod diuersum; dicens quod amplius illa uocantur differentia, quorum genus est diuersum, & in nullo conueniunt : illa autem dicuntur secundo modo differentia , quæ differunt formaliter, & habent cum tali differentia contrarietatem; ut albedo, nigredo: breuiter omnia illa, quæ habent diuersitatem in formalitate, & essentia; siue contraria sint, siue nõ: differentia dicuntur .

Similia dicuntur, quæ idem sunt passa. Et plura idem patientia aut diuersa. Et quorũ qualitas una .

Postquam distinxit multiplicem acceptionem eiusdem ; hic distinguit multiplicem acceptionem similis: Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit multiplicem acceptionem similis: Secundò redit ad distinguendum quasdam species diuersi ibi, [Opposita dicuntur.] Prima in duas, quia primò distinguit ipsum simile : secundò ipsum dissimile. Secunda ibi, [Opposita uerò similibus] Circa primam ponit tres modos similitudinis : primus modus, est, quia illa uocatur similia, quæ sunt passa idem. Vbi notandum est, quod cum passio sit quædam uia ad qualitatem, non solum illa uocantur similia, quæ habent conuenientiam in qualitate ; uerum etiam illa, quæ habent conuenientiam in passione : unde illa uocantur similia, quæ simili passione patiuntur: sicut illi uocantur similes, qui dealbantur; quia dealbatio quædam passio est; & est uia ad albedinem, quæ est qualitas. Secundo modo illa dicuntur similia, quæ patiuntur; siue patiantur idem, siue diuersum : sicut si unus denigratur, & alius dealbatur : isti sunt similes in passione, non tamen quia idem patiantur. Tertio modo illa dicuntur similia, quæ habent conuenientiam in qualitate, & quorum qualitas est una; eo modo quo dicimus, quod duo albi sunt similes, uel duo nigri. Deinde cum dicit.

Et secundum quæ alteri contingit horum contrariorum quod plura habet, aut magis proprium hoc est simile.

Postquam distinxit multiplicem acceptionem similis ; ostendit secundum quæ contingit aliqua

E secundum magis & minus dici similia, dicens ; quod si contingat aliqua assimilari in qualitatibus contrariis, secundum quæ attenditur alteratio; illud uocatur similius, quod assimilatur alicui in pluribus qualitatibus hentibus. contrariis: ut si aliquid assimilatur alicui in calido, & sicco ; & alteri in calido tantum, uel in sicco; assimilatur magis cui assimilatur in calido et sicco ; quàm illi, cui assimilatur tantum in calido: quia illi in duabus qualitatibus, huic tantum in una: Et si aliquid assimilatur alicui in una qualitate, ita quod unum assimiletur duobus, tamen primò assimilatur in qualitate propria: secundò in qualitate non propria ; magis dicitur simile illi, cui assimilatur in qualitate propria, quàm illi, cui assimilatur in non propria. V.g. ignis assimilatur aeri in calore, & terræ in sicco; tamen aer est magis similis igni in qualitate sibi propria, scilicet in calore ; terræ autem in non propria, scilicet in siccitate. Deinde cum d.

Opposita ergo similibus, dissimilia.

Postquam posuit multiplicem acceptionem, demum concludit: quod quia dissimile opponitur simili, oportet quod quot modis dicitur simile, tot modis dicatur dissimile. Deinde cum d.

Opposita dicuntur contraria, contradictio, et ad aliquid, & priuatio & habitus.

Sicut supra dicebatur, hic redit ad distinguendum quasdam species diuersi. Vbi notandum est, quod oppositio quædam diuersitas est, oppositio etiam quædam distantia formalis est, & omnis distantia formalis diuersitas est; similiter diuersitas in spẽ, quædam diuersitas est : ita quod diuersitas est quoddam genus, diuersitas in spẽ est spẽs diuersitatis: Secundum hoc ergo hæc pars diuiditur in duas partes, quia primò distinguit opposita : secundò distinguit diuersa in specie. Secunda ibi [Et quæ plurimum differunt.] Prima in duas, quia primò distinguit opposita: secundò distinguit contraria, quæ sunt species quædam oppositionis ibi, [Contraria dicuntur] Prima in tres secundum triplicem acceptionem oppositionis: Secunda ibi [Et ex quibus] Tertia ibi, [Et quæcunque non contingunt]. Dicit ergo, quod opposita dicuntur primo modo contradictorie, contrarie, & ea quæ opponuntur relatiuè, & ea quæ opponuntur sicut priuatio & habitus: ita quod sub isto modo comprehenduntur quatuor species oppositionis. Ad cuius euidetiam notandum est, quod oppositio est quædam distantia formalis: Aliqua sunt enim quæ distant formaliter & non subiectiuè, & ista uocantur à

Quo aliqua dicatur magis & minus similia.

C 10

Disparata quæ.

Similia tripliciter.

Passio est uia ad qualitatem.

Quo disparata differunt subiectiui.

humanitatis, contingit omni homini. Verum tamen est, quod aliqua disparata ratione materie, & non forme, distant subiectiue, & formaliter: sicut homo & alius, si non se compatiuntur in eodem, hoc non est ratione disparationis, & formalitatis in se (si enim esset ratione formalitatis & disparationis, sicut dictum est; contingeret omnibus disparatis) sed est ratione formalitatis & disparationis in tali materia. Alia sunt opposita, quæ distant formaliter & subiectiue (& accipio hic formalitatem largo modo: secundum quod se extendit ad formam & negationem, siue priuationem forme: nam sicut priuatio & negatio aliquo modo ens est, scilicet rationis; ita aliquo modo potest dici forma) ista autem, quæ distant formaliter & subiectiue, sunt contradictoria; quia forma, & negatio forme, quæ faciunt contradictionem; formaliter distant, secundum quod negatio potest dici formalitas (appello autem hic formalitatem quemlibet conceptum: alius. n. est conceptus negationis, & alius forme) Similiter subiectiue distant; quia forma, & negatio forme, quæ faciunt contradictionem; non se compatiuntur in eodem: Sic ergo distantia formalis & subiectiua prius fundatur super formam & negationem forme; Secundo quia illa quæ distant formaliter & subiectiue, uocantur priuatiua: siue priuatio & habitus (nam priuatio & habitus subiectiue distant, quia simul & semel unum & idem subiectum non potest habere habitum & priuationem) similiter distant formaliter; eo modo quo priuatio potest appellari forma. Tertio modo distantia formalis & subiectiua fundatur super duas formas, habentes mutuam aspectum ad inuicem: & istæ forme dicuntur oppositæ relatiue. Nam forme oppositæ relatiue, subiectiue differunt: quia simul & semel unum subiectum non suscipit formas oppositas relatiue: cum enim oppositio relationis sit inter duo extrema, oportet quod una forma relatiue opposita, cernat unum extremum, & alia aliud: similiter opposita relatiue distant formaliter; eo modo quo dicimus, quod paternitas & filiatio formaliter distant. Quarto modo distantia subiectiua, & formalis fundatur super formas, quæ existentes in eodem genere, maxime à se distant; & ista est oppositio contrarietatis: nam contrarietas est quædam distantia in forma; quæ sicut dicitur in Quæstione, huius contraria differunt specie: differentia autem specie formaliter differunt; similiter contraria distant subiectiue, quia unum & idem subiectum simul & semel non potest recipere duo contraria. Deinde cum dicit.

Et ex quibus, & in qua ultima; ut generationes & corruptiones.

Ponit secundum modum oppositionis dicēs, quod illa dicuntur opposita, quæ habent terminos, à quibus incipiunt, & ad quos terminantur; oppositos: eo modo quo dicimus, quod generatio, & corruptio opponuntur; quia terminus à quo inci-

pit generatio, & à quo incipit corruptio; opponuntur: quia generatio incipit à non esse, corruptio incipit ab esse: Similiter termini, ad quos terminatur generatio, & corruptio; opponuntur: quia generatio terminatur ad esse, corruptio ad non esse. Deinde cum dicit.

Et quæcunque non contingunt simul ad esse amborum susceptibili, & opponi dicuntur, aut ea ex quibus sunt; nam pallidum, & album eidem simul non insunt. Unde ex quibus sunt, hæc opponuntur.

Ponit tertium modum oppositionis dicens, quod illa uocatur opposita, quæ non possunt simul inesse eidem susceptibili, uel eidem subiecto: ea. n. quæ non possunt simul inesse eidem subiecto, uel oportet, quod ipsa ad inuicem opponantur: uel oportet, quod ea ex quibus sunt, opponantur: Exemplum de primo, album & nigrum non possunt inesse simul eidem subiecto, quia ad inuicem opponuntur: Exemplum de secundo, pallidum & album opponuntur; quia illi, ex quo est pallidum, quodam modo opponitur album. Notandum est, quod aliqua non possunt inesse aliquando eidem subiecto simul propter naturam oppositionis, quam habent inter se: & hoc est duobus modis, uel quia ipsa de se inter se opponuntur; uel quia eorum esse opponuntur: sicut patet in prædictis exemplis: ita quod similitas in istis prohibetur propter naturam oppositionis, quæ est in istis, non propter naturam subiecti. Aliquando contingit, quod aliqua forme non possunt inesse eidem subiecto propter naturam subiecti, non propter naturam oppositionis, quam habent inter se: ita quod ista similitas à subiecto prohibetur, non ab oppositione. V.g. albedo & musica non opponuntur aliquo modo oppositionis iam dicto, scilicet nec contradictorie, nec contrarie &c. & quia nullum subiectum primum potest ea suscipere, corpus enim quod est album, non potest esse musicum; & anima, in qua est musica, non potest esse alba. Deinde cum dicit.

Contraria dicuntur, quæ non possunt simul adesse eidem differentium secundum genus, & quæ non plurimum differunt eorum, quæ sunt in eodem genere.

Distinguit contrarietatem, quæ est quædam species oppositionis; Et diuiditur in duas partes; quia primo ostendit, quomodo dicuntur contraria primo; secundo ostendit, quomodo aliqua dicuntur contraria in habitu ad contraria. Secunda ibi [Alia uero dicuntur contraria] Prima in duas, quia primo ponit quendam modum in proprium contrarietatis: secundo ponit quendam modum proprium; Secunda ibi [Et quorum differentia maxima] Dicit ergo primo quod illa dicuntur contraria primo modo, quæ differentia secundum genus, non possunt simul eidem subiecto adesse, eo modo quo ego dicerem, quod grauitas & motus circularis contraria sunt, quia secundum genus differunt, nec possunt naturaliter adesse eidem; quia quod naturaliter mouetur circulariter, sicut cælum; nec est graue, nec est leue; & eo modo

Contraria duplicia sunt.

Unde oriatur oppositio.

co modo quo dicerem, quòd substantia spiritalis & quidditas sunt contraria; quia differunt secùdùm genus; & non possunt eidem ad esse; quia nihil potest esse substantia spiritalis, & quantitas continua: Vocatur autem iste modus contrarietatis improprie, quia ut habet ostendi inferius; forma, quæ distant proprie; contrariæ sunt sub eodẽ genere. Deinde cum dicit.

Et quæ plurimum differunt eorum, quæ sunt in eodem susceptibili, & quæ plurimum differunt, eorum quæ sunt sub eadem potestate, et quorum differentia maxima: aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem.

Ponit secundum modum contrarietatis: Et dicitur in duas partes, quia primò ponit istum modum: secundò concludit, quòd quælibet maxima differentia formalis potest dici contrarietas ibi, [Et quorum maxima differentia.] Dicit ergo, quod illa dicuntur contraria; quæ existentia sub eodem genere, maximè differunt in illo genere, & maximè distant: illa dicuntur contraria, quæ in eodẽ susceptibili existentia, maximè differunt in illo susceptibili: Exemplum de primo: album & nigrum maximè differunt in genere coloris. Exemplum de secundo, sanum & egrum maximè differunt in animali, tanquam in subiecto: Similiter illa dicuntur contraria, quæ infra unam potestatem existentia, maximè differunt infra illa: Exemplum ad hoc; congruum, & incongruum dici possunt contraria; quia existentia infra unam facultatem maximè differunt: Exemplum aliud melius potest poni; ut si intelligatur hic potentia nua, ipsa

Quæ dicuntur contraria.

Potentia materiae respicit duo contraria.

potentia materiae; quia ipsa potentia materiae aspicit duo contraria, sicut calidum & frigidum; illa, quæ infra hanc potentiam sunt; & maximè differunt: uocantur contraria. Deinde cum dicit.

Et quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem.

Concludit ex prædictis, quòd quælibet differentia maximè potest dici contrarietas, dicens; quòd quælibet maximè differentia siue sit simplex, hoc est aliquorum existentium diuersorum generum; siue sit aliquorum existentium in eodem genere; siue etiam aliquorum existentium in eadem specie potest uocari contrarietas. Notandum est; quòd largo modo hic accipit contrarietatem, quia non quælibet maxima differentia facit contrarietatem proprie; sed solum maximè differentia formalis; cum ergo illa, quæ sunt sub eadem specie, non distant proprie formaliter, talis maxima differentia non facit proprie contrarietatem: Similiter contrarietas debet esse maxima differentia eorum; quæ sunt in eodem genere: & sic ea, quæ maximè differunt in diuersis generibus, non dicuntur proprie contraria.

Differentia formalis facit proprie contrarietatem.

Quæstio.

Ad euidenciam huius literæ quæreret quis. Vtrum contraria sint, quæ maximè distant in eodem genere? Respondeo. Dicendum est, quòd sic: quod ut melius pateat, notandum est, quòd duplex distantia est, scilicet situalis, & formalis;

in distantia autem situali imaginabimur principium, medium, & finem: sicut in hemispherio nostro imaginabimur punctum Orientis, punctum Occidentis, & punctum medium: punctum Meridici: inter principium autem & medium nõ est maxima distantia; quia illa uocatur maxima, quæ maior non est; magis autem distat principium à fine, quàm à medio: eodem modo medium & finis non habent maximam distantiam: si ergo poneremus contrarietatem in distantia locali, diceremus quòd principium & finis opponerentur contrariè, puta principium Orientis & finis Occidentis; non principium & medium; & finis & medium. Eodem modo imaginabimur in distantia formali principium, medium, & finem, eo modo quo dicimus, quòd album est principium distantia, & nigrum est finis, & pallidum est medium: sic ergo si poneremus contrarietatem in formis, poneremus, quòd extrema distantia formalis sunt illa, quæ sunt contraria, ut si album est unum extremum distantia formalis, & nigrum aliud; & pallidum est medium; inter ista duo extrema dicemus, quòd album & nigrum sunt contraria; non album & pallidum; siue nigrum & pallidum. Notandum tamen, quòd contraria debent esse intra maximam distantiam; quia contraria sunt illa, quæ infra unam distantiam maximè distant; propter defectum primi, formæ, quæ non sunt infra unam distantiam, non sunt contrariæ: unde albedo & dulcedo non sunt formæ contrariæ; quia non sunt infra unam distantiam. Imaginabimur enim, quòd una distantia est, quæ coniungitur ex sapore dulci, tanquam ex uno extremo; & ex amaro, tanquam ex alio; & medio sapore inter istos duos. & alia distantia est, quæ coniungitur ex albedine, tanquam ex uno extremo, & nigredine tanquam ex alio, & pallido tanquam ex medio: ista autem unitas distantia accipitur ab unitate generis; illa autem dicitur unam distantiam formalem, quæ sunt infra unum ordinem formalem, illa autem sunt infra unum ordinem formalem, quæ sunt infra unum genus; & quia illa, quæ sunt contraria; debent esse infra unam distantiam, & unitas distantia accipitur ab unitate generis; ideo bene dictum est à Philosopho, quòd contraria sunt, quæ sunt infra unum genus, & maximè à se distant; hoc est infra unam distantiam formalem, quæ distantia accipitur ab unitate generis.

Maxima distantia que.

Item quæreret quis. Vtrum contraria sunt illa, quæ maximè distant infra unam potentiam? uidetur quòd non; quia potentia multiplicatur sicut species: contraria autem differunt specie, ergo contraria concernunt diuersas potentias; non ergo sunt infra unam potentiam materiae. Ad oppositum est textus Philosophi. Respond. dicendum est, quòd potentia multiplicatur in materia non penes quasdam species, sed penes species, quæ non habent ordinem ad inuicem, & illæ sunt species, quæ sunt infra duas distantias for-

Quæstio.

potentia quæ multiplicatur in materia.

Ordo forma
rum qui.

formales: Voco autem hic ordinem formarum, quando ex una forma per se proceditur ad aliam per motum; sicut ex albo deuenitur in nigrum, non autem ex dulci. Aut debemus imaginari, quod alia potentia materię est, quę est ad albedinem; & est alia, quę est ad dulcedinem: quia istę formę non sunt unigenę, nec sub uno ordine; quia unus ordo est sub uno genere: Et ista est ratio, quare unum & idem subiectum potest per fici per utrunque, scilicet per albedinem, & dulcedinem; quia enim sunt duę potentię ad istas duas formas, & una potentia perfecta, reliqua propter hoc perficitur: ideo si perfectum est subiectum quantum ad unam potentiam perfectibilem per albedinem, nõ repugnat sibi, quin possit quantum ad aliam potentiam per fici per dulcedinem. Ad formas autem, quę sunt sub uno ordine, hoc est sub una distantia, est una potentia materię: & quia contraria sunt sub una distantia, ut iam dictum est in Quęstione præcedenti: ideo una potentia materię est ad contraria.

Põa mate-
ria ad que
est.

Debemus enim sic imaginari, quod potentia materię primò est ad distantiam totam formalem: secundariò autem ad ea, quę sunt infra distantiam, sicut una potentia materię primò est ad totam distantiam formalem, quę est infra colorem: secundariò autem ad ea, quę sunt infra distantiam; puta ad album, & nigrum, quę sunt extrema pœnes illa, quę sunt infra distantiam; cum illa, quę sunt infra distantiam multiplicentur; oporteret, q̃ potentię multiplicarentur pœnes illa; ita quod duę potentię essent ad duo contraria: & sic non esset impossibile, duo contraria esse in eodem simul, sicut nec duo disparata.

Duo contra-
ria, quare
non possunt
eē simul in
eodem.

Hęc enim est ratio, quare duo contraria non possunt esse simul in eodem: quia enim una potentia est ad duo contraria propter unitatem distantię; & una potentia perfecta non potest amplius per fici, stante illa perfectione; ideo illa potentia perfecta per unum contrarium non potest per fici per aliud. Imaginandum est enim, quod ista una potentia ita est ad unam distantiam, q̃ per quodcunque illius distantię per ficiatur, non potest amplius per fici per aliud illius distantię: illò permanente: quia autem duę potentię sunt ad duas distantias, non obstant, quod una sit perfecta per extremum unius distantię; adhuc alia potest per fici per extremum alterius: & ideo duę formę duarum distantiarum, sicut supra dictum est, possunt simul esse in eodem. Et sic patet, q̃ duę formę contrarię sunt infra unam potentiam propter unitatem ordinis, & distantię. Ad argumentum in oppositum patet responsio: quia non pœnes quascunque formas específicas multiplicantur potentię, sicut iam dictum est. Deinde cum dicit.

Dua forma
distates pos-
sunt esse in
eodem.

Alia uerò dicuntur contraria, hæc quidem talium habitus: alia, talium susceptio: alia existendo aut actiua, aut passiva talium: alia agentia, alia patientia, aut expulsiua, aut acceptiones, aut habitus.

A aut priuationes talium.

Ostendit, quot modis dicuntur contraria, quę non sunt proprię contraria, sed in quadam habitudine: Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit hoc: secundò manifestat quoddam, quod dixerat ibi. [Sed quoniam eas, & unum.] Dicit ergo primò sic: igitur quędam dicuntur contraria proprię, alia uerò contraria, quia habent contrarietatem actu; eo modo quo ignis, & aqua dicuntur contraria, non quia sint contraria in se; sed quia in se habent accidentia, quę sunt contraria, scilicet calidum, & frigidum: Aliqua dicuntur contraria, quia possunt suscipere contraria; non quia actu habeant; sicut ægrotatiuum & sanatiuum dicuntur contraria; non quia hoc sit ægrum, hoc sit sanum; sed quia hoc de facili potest esse egrum, de facili potest esse sanum: Alia uerò dicuntur contraria, quia possunt agere contraria, & à contrariis pati; sicut calefactiuum & infrigidatiuum dicuntur contraria, non quia agant contraria, sed quia possunt pati: sicut calefactibile & infrigidabile dicuntur contraria, quia possunt pati à contrariis. Alia dicuntur contraria, quę actu sunt agentia contraria, ut calefaciens & infrigidans; Alia quia actu patiuntur à contrariis, ut quod calescit, & quod frigitur: Alia dicuntur contraria, quia sunt eiectiones & priuationes contrariorum, uel quia sunt habitus & priuationes contrariorum; cuius ratio est: quia sicut habitus opponitur habiti, ita priuatio contrarii opponitur priuationi, ut priuatio albi priuationi nigri. Deinde cum dicit.

Secundo &
traria dicũ
tur octo mo-
dis.

A. l. habitus.

B

C

D

Sed quoniam ens, & unum multipliciter dicuntur, sequi est necesse, & alia quacunque secundum ea dicuntur. Quare idem & diuersum, & contrarium est diuersum secundum unamquamque categoriam.

Manifestat quoddam, quod dixerat; dixerat enim quod diuersum dicitur multipliciter, & contrarium: posset enim aliquis querere, unde hoc? & ideo dicit Philosophus, quod non est mirum: quia si ens, & unum dicuntur multipliciter; & alia quęcunque sequuntur ens, & unum, dicuntur multipliciter; idem autem, & diuersum, & contrarium sequuntur unum & ens: unde ipsum diuersum est in unoquoque prædicamento; sicut & ipsum ens. Deinde cum dicit.

Ens, & unum
multipliciter,
& eorũ
passiones.

Diuersa uerò specie dicuntur quęcunque eiusdẽ generis existentia non sunt subalterna: & quęcunque sub eodem genere existentia differentiam habent.

Sicut dicebatur superius, hic manifestat, siue distinguit quandam speciem diuersi. Et diuiditur in quinque partes, siue modos, quos ponit; partes autem patent in litera. Dicit autem primò, q̃ diuersa specie dicuntur, quęcunque existentia sub uno genere non sunt subinuicem, hoc est, non sunt subalterna; sicut musica, & albedo, quę sunt sub qualitate, & tamen non sunt ad inuicem

Diuersa spe-
cie dicuntur
quinque mo-
dis.

Y sub-

Metaphysicæ

subalterna: Secundo modo illa sunt diuersa specie, quæcunque existentia sub eodem genere, descendunt ab illo genere per differentias; quæ differentiæ contra se diuiduntur: siue illa, quæ descendunt à genere, sint contrarij uera, non. Dein de cum dicit.

Et quæcunque in substantia contrarietatem habent. Contraria enim diuersa sunt specie abinuicem, aut omnia, aut dicta primum.

Omnia contraria sunt diuersa specie.

Tex. cõ. 13. cõ. inde.

Ponit tertium modum dicens, quod quæcunque sunt diuidentia aliquod genus, & in substantia habent contrarietatem, sunt diuersa specie; ut album & nigrum: cuius ratio est: quia omnia contraria sunt diuersa specie; & si non omnia, ad minus illa sunt diuersa specie, quæ sunt propriè contraria: quia in Decimo huius dicit; quod contrarietas est diuersitas secundum speciem. Dein de cum dicit.

Et quoruncunque in finali generis specie rationes diuersæ, ut homo, & equus indiuidua genere, & rationes eorum diuersæ. et quæcunque in eadem substantia differentiã habent; eadem uerò specie oppositè his dicta.

Spes specialisissima, cui dicitur indiuiduum.

Generis, & sp̄i diuidentur.

Questio.

Habitudo indiuidui ad sp̄m.

sq̄. ubi. on.

Ponit quartum modum dicens, quod rationes diuersæ quarumcunque specierum ultimæ & finaliter existentium sub genere, sunt diuersæ: & illa quorû rōnes sunt sub diuersa specie; eo modo quo dicimus, quod homo & equus differunt specie, quia ultimò diuidunt genus; & sunt indiuidua, quæ amplius non diuiduntur, & rationes eorum sunt diuersæ, & ideo differunt specie; Vocat autè speciem specialissimam indiuiduum, quia licet diuidatur in indiuidua, tamen non diuiditur diuisione formali, sed materiali: & ideo diuisio in species specialissimas uocatur finalis diuisio; quia ibi stat omnis diuisio formalis. Debemus enim imaginari, quod species subalterna diuiditur, & genus subalternum, & generalissimum; & species specialissima diuiditur: tamen differenter, quia species subalterna, & omne genus diuiditur diuisione formali, & per formas; species autè specialissima diuisione materiali, & per materias; quia ipsum indiuiduum nullam formam addit supra speciem; aliàs ipsa species descenderet per formas in indiuidua.

Occasione eorum, quæ dicta sunt, quæreret quis. Vtrum indiuiduum addat supra speciem aliquam formam? Respondeo, dicendum est, quod non: quod patet primò ex habitudine, quã habet indiuiduum ad speciem: secundò hoc patebit ex habitudine, quam habent indiuidua ad inuicem: tertio ex differenti habitudine, quam habet genus ad speciem, & species ad indiuidua: Primò ergo ex habitudine, quam habet indiuiduum ad speciem. ubi notandum est, quod indiuiduum asp̄cit speciem, sicut materiale asp̄cit formale; & è contrariò species asp̄cit indiuiduum, sicut formale asp̄cit materiale: si autem sic est, oportet quod descensus speciei in indiuiduum sit sicut descensus formalis in materiale; si enim species in indi-

uidua descenderet per formas, oporteret quod forma indiuidui esset formalior, quàm forma sp̄i: quia omnis forma posterior formalior est, & completior: si autem sic est, ergo descensus speciei in indiuidua, descensus est alicuius materialis in formale, uel minus formalis in magis formale; cuius tamen contrarium Philosoph. imaginatur. Imaginatur enim, quod species sit quædam formalitas, ipsa autem indiuidua materialia, quædam respicientia istam formalitatem; si autem species per formas descenderet, tunc duæ formalitates, per quas descenderet ipsa species, specificarent ipsam formalitatem confusam speciei, quod tamen falsum est. Secundò hoc patet ex habitudine, quam habent indiuidua ad inuicem. ubi notandum est, quod habitudo indiuiduorum ad inuicem, ut dicit Comm. in Tertio huius, est, quod non sunt ante ad inuicem; quod sic debet intelligi, omnes duæ formæ sunt ante ad inuicem; quia. n. non est reperire duas formas in gradu æquali, ideo oportet, quod una forma in gradu entitatis sit ante aliam: cum enim formæ sint sicut numeri, ut sæpe dictum est: sicut non est reperire duos numeros formaliter differentes in æquali gradu; sic nec duas formas; sed semper una in gradu entis præcedit aliam: dicere ergo, quod duo indiuidua non sunt ante ad inuicem, est dicere, quod duo indiuidua nõ habent duas formas, sed unam formalitatem. Quando autem dico, quod duo indiuidua non habent duas formalitates, intelligo per se; quia quod sint duo, hoc est per accidens; formalitas enim horum indiuiduorum in eo, quod formalitas, non est nisi una, & una intentio diuisa contra quamcunque aliam formalitatem, & intentionem; quod autem sit hæc forma diuisa in hoc & in hoc, hoc est per accidens, uel per materiam, uel per suppositum secundum opin. diuersorum; sic ergo cum in una formalitate, diuersitas est, non sit ante & prius, in indiuiduis eiusdem speciei non erit ante & prius; licet possit esse in eis ante & prius per alium modum; si autem species descenderet per formas in indiuidua, cum inter formas sit semper ante & prius, in indiuiduis esset ante & post: cuius contrarium dicit Commentator Tertio huius. Hoc patet ex diuersa habitudine huiusmodi, quam habet genus ad species, & species ad indiuidua. Nam habitudo generis ad species est habitudo unius concepti confusi specificabilis per formas distinctas: & propterea conceptus generis, & forma eius non est propriè unus conceptus, nec una forma, sed conceptus fractus. Ita quod magis secundum ueritatem potest dici plures conceptus, quàm unus; ita quod ipsum genus est idem, quod plures formæ reductæ per intellectum ad talem conceptum communem generis. Habitudo autem speciei ad indiuidua est habitudo non conceptus specificabilis per formas; sed solum significabilis per materias; ita quod ipse conceptus speciei est de se, nõ fractus

Habitudo indiuiduorum ad inuicem.

Dua forma nõ reperitur in gradu æquali. 8. Metaph. 10.

Habitudo generis ad sp̄m, & species ad indiuidua.

Conceptus generis, & forma eius nõ est unus conceptus.

fractus in alium conceptum, sed solum significatum, uel significabile in alio & in alio supposito, uel in alia & in alia materia: si autem species per formas & formales conceptus descenderet per inferiora, tunc conceptus speciei esset conceptus possibilis, specificabilis per alios conceptus, formabilis, & significabilis in alios conceptus: dicere autem hoc, est dicere quod species sit genus: est enim esse generis, quod sit quidam conceptus possibilis, frangibilis, & specificabilis, per alios conceptus. Ita quod habitudo generis ad species est habitudo potentiae ad actum; habitudo autem speciei ad individua est habitudo actualis & formalis ad materiale, & quasi potentiale. Deinde cum dicit.

Et quaecunque in eadem substantia differentiam habent. Eadem uero specie opposita bis dicta.

Ponit quintum modum dicens, quod quaecunque accidentia sunt in eadem substantia, & in eodem subiecto, & differentiam habent adinuicem: oportet quod differant: quia duo accidentia eiusdem speciei non sunt in eodem subiecto. Concludit ergo quod tot modis dicitur diuersum specie: quia tot modis dicitur unum oppositorum quot modis & aliud: ideo totiens idem specie, quot modis dicitur diuersum specie.

Accidentia eiusdem speciei non sunt in eodem subiecto.

Questio.

Quereret quis, Vtrum duo accidentia eiusdem speciei possint esse in eodem subiecto? Videtur quod sic: duae species albedinis possunt esse in eodem puncto medij, ut probat Perspectiuus: tantum autem differunt duae species albedinis, quantum duae albedines: sed duae albedines differunt solum numero, ergo & earum species. Contra est Philosophus in litera. Respondeo dicens, quod duo accidentia eiusdem speciei non sint in eodem subiecto, possumus uenari duplici uia: prima uia est, dando differentiam inter diuisionem formalem, & numeralem accidentium: secunda ostendendo, panes quas formas, & quas non, numeratur potentia in materia. Prima uia patet sic: illa

Dua accidentia eiusdem speciei non esse in eodem subiecto, dupliciter contingit.

Quae accidentia formaliter differunt.

accidentia differunt formaliter, & formaliter distant: quae seipsis, & per naturam suam differunt: nam si quaeratur, unde est, quod albedo non est nigredo? respondendum est, quod per naturam albedinis, & nigredinis: diuisio autem numeralis est panes subiectum: nam ideo differt ab accidente numeraliter, quia in alio, & alio subiecto est: & si enim natura albedinis largiatur albedini, quod differat a nigredine: tamen non largitur sibi, quod differat ab albedine: quia sic largiretur sibi, quod differret a seipsa: si ergo albedo differt ab albedine, hoc est per naturam subiecti: in quo recipitur: ubi enim erit unum subiectum, & una albedo; Dicere ergo quod sit unum subiectum, & tamen sint in eo duo accidentia, solum numero differentia: est ignorare naturam differentiae numeralis; hoc enim est implicatio contradictionis in adiecto, quod solum numeraliter differant, & tamen habeant unum subiectum: Et si aliquis dicat, albedo, & sapor sunt in eodem sub-

biecto, & tamen numeraliter differunt: Dicendum, quod numeraliter differre potest esse duobus modis: uno modo primo, & per se. (uoco autem primo, & per se, quando aliqua ita differunt numeraliter, quod non differunt aliqua alia differentia) eo modo quo differt albedo ab albedine: & sic differre in accidentibus non potest esse nisi per substantiam. Alio modo alia dicuntur differre numeraliter, quasi ex consequenti: eo modo quo differentia numeralis sequitur ad differentiam formalem: ita quod accipiatur differentia numeralis largo modo, secundum quod una forma numeratur contra aliam: & sic isto modo aliqua differentia numeraliter possunt esse in eodem subiecto: cuius ratio est, quia ista differentia numeralis non accipitur panes subiectum, sed penes formam, quod enim numerus accipiatur panes subiectum, & subiectum sit tantum unum, hoc est impossibile, quia numeratum multiplicatur, Quando ergo ita est, quod numerositas non est numeralis praecise, sed formalis; possunt esse duo differentia numero in eodem subiecto; quia sic numerari non est, nisi formaliter diuidi: & talis numerus accipitur a forma, non a subiecto, Quando autem differentia est numeralis praecise, ita quod non formalis; impossibile est, quod duo accidentia sint in eodem subiecto, quia numerus talium accidentium non potest accipi a forma simpliciter, eo quod differentia inter numerata est praecise numeralis, & non formalis; nec potest accipi a subiecto, quia unum est, ergo nullo modo numeratur. Secunda uia accipitur penes habitudinem potentiae ad formam. Vbi est notandum, quod possibile in materia multiplicantur panes species, non panes individua; alia enim, & alia ratio est ad aliam, & aliam formam; Debemus enim imaginari, quod alia potentia est ad albedinem, & alia ad saporem: sed non est alia, & alia potentia in materia ad hanc albedinem, & illam: accidentia ergo eiusdem speciei aspiciuntur ab eadem potentia: Si ergo ita esset, quod duo accidentia eiusdem speciei aliam, & aliam potentiam haberent, quod una perfecta & tracta ad actum, adhuc alia posset perfici: possent esse duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto; nam illo subiecto perfecto quantum ad unam potentiam per unum accidens, posset perfici secundum aliam potentiam per aliud accidens eiusdem speciei; sed quia non est nisi una potentia ad totam speciem, quando-cunque illa potentia fuerit tracta ad actum per aliquid unius speciei, non potest amplius trahi per aliud eiusdem speciei: alias eadem potentia bis traheretur ad actum simul & semel, quod est impossibile. Ad argumentum in contrarium diceret alii, quod non est simile de accidente intentionali, & de accidente reali; quia accidens intentionale non educitur de potentia medij. Alii uero diceret, quod duae species albedinis in eodem puncto medij efficiuntur una species. Vtrum autem sit sic, uel sic, alibi poteris habere speculationem: quocumque

Numeraliter differre dupliciter.

Habitudo potentiae ad formam.

Y 2 autem

Metaphysicæ

autem sit de hoc, semper est uerum, quòd duo accidentia realia, quæ educuntur de potètia rei; non possunt esse in eodem subiecto propter rationes prædictas, & positas in corpore quònis.

TEX. 16. *Priora & posteriora dicuntur quedam quidem tanquam existente aliquo primo, in singulo genere.*

C 11

Ubi ordo, ibi diuersitas.

Hic distinguit priora, & posteriora, quæ consistunt in quodam ordine; & quia ubicunque est ordo, ibi est aliqua diuersitas; ideo prius diuersitatem determinat de priori, & posteriori; quia ordo est quedam diuersitas specialis; Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit illud, in quo consistit ratio prioris & posterioris: secundò ponit multiplicem acceptionem prioris: Secunda ibi, [Et quòd propinquius quidem principio.] Ponit ergo primò illud, in quo consistit ratio prioris & posterioris, dicens; quòd priora & posteriora dicuntur in habitudine ad aliquod primum; illud enim uocatur prius in unoquoque genere, quod magis appropinquat primo illius generis: posterius autem dicitur illud, quod mahis remouetur ab illo.

Prius in unoquoque genere uel quid.

Et quòd propinquius principio aliquo determinato, aut simpliciter, & naturam, aut ad aliquid, aut ad ubi, aut ab aliquibus.

Ponit multiplicem acceptionem prioris, & posterioris. Et diuiditur in quatuor partes secundum quatuor acceptiones prioris. Secunda ibi. [Alio uerò modo quod cognitione.] Tertia ibi. [Alia uerò & secundum naturam & secundum substantiam.] Quarta ibi. [Deinde aliter, quæ sunt potestate.] Prima in duas, quia primò ponit modum prioris: secundò declarat illum per quinque membra: Secunda ibi [Vt hoc quidem secundum locum.] Dicit ergo primò, quòd illud est prius, quod est propinquius alicui principio determinato; aut simpliciter, hoc est modo simplici; aut natura; aut ad aliquid, hoc est, secundum relationem; aut ubi, hoc est, secundum locum (alia litera habet secundum tempus) aut aliquibus, hoc est, per aliquos alios modos. Deinde cum dicit:

Vt hoc quidem secundum locum in existendo propinquius, aut natura alicui determinato loco, ut medio: aut ultimo, aut sicut euenit. Quod uerò remotius, posterius.

Manifestat istos quinque modos prioritatis. Et diuiditur in quinque partes; quia primò manifestat, quando aliquid est prius secundum locum: secundò quando aliquid est prius secundum tempus; quod fuit secundum aliam literam ibi. [Alia secundum tempus.] Tertio quando aliquid est prius secundum naturam ibi. [Alia secundum motum.] Quarto, quando aliquid est prius modo simplici, uel potestate ibi. [Alia secundum potestatem.] Quintò quando aliquid est prius secundum relationem, ibi. [Alia secundum ordinem.]

Prius secundum locum.

Dicit ergo, quòd aliquid dicitur prius secundum locum, quod est propinquius naturaliter alicui loco determinato; siue ille locus sit locus medius,

sicut centrum; eo modo quo dicimus, quod aqua est prior aere; siue ille locus sit locus ultimus, sicut circumferentia; eo modo quo dicimus, quod ignis est aere prior. Illud etiam est prius secundum locum, quod est propinquius alicui non natura, sed casualiter aliquo modo euenit; sicut patet in lapidibus, positis in aceruo; quorum unus alio prior est; sicut illud est prius secundum locum, quod est propinquius alicui; ita illud est posterius, quod est remotius ab illo. Deinde d.

Alia secundum tempus. Hæc quidem enim, eo quòd remotiora ab ipso nunc, ut in factis. Priora namque Troica Medis: quia remotiora ab ipso nunc: Alia affinia ipsi nunc, ut in futuris. Prius enim Næmea Pythiis, quia propinquius nunc: & ipso nunc in principio & primo usi sunt.

F

Declarat secundam partem primi modi, scilicet secundum tempus, dicens; quòd aliqua dicuntur priora secundum tempus, sed aliter in præteritis, & aliter in futuris: illa enim sunt priora in præteritis, quæ sunt remotiora à præsentis nunc; in futuris autem illa sunt priora, quæ sunt proximiora præsentis nunc: & illa posteriora, quæ sunt remotiora; eo modo quo dicimus, quòd Næmea priora sunt Pythiis; sunt autem hæc, nundinæ, uel duo festa, quorum unum erat propinquius nunc præsentis: in præterito, aut in futuro, oportet, quod accipiamus semper aliquod nunc, quo utamur, sicut primo principio: ita quòd respectu illius accipitur prius & posterius. Deinde d.

Prius secundum tempus.

G

Alia secundum motum. Propinquius enim primo mouenti est prius. Vt puer uiro. Principium autem, & id quoddam simpliciter est.

Declarat tertiam particulam primi modi, id est quomodo aliud est prius natura, dicens: quòd illud est prius, quod est propinquius primo mouenti; eo modo quo dicimus, quòd puer est prius uiro, quia magis appropinquat primò mouenti; ita quòd ipsum mouens est quoddam principium mouens simpliciter, respectu unius hoc est prius, scilicet puer; & hoc est posterius, scilicet uir.

Prius natura.

Notandum est, quòd iste modus uocatur prius natura, hoc est, naturali concursu; quia concursus nature est, quòd ipsum mouens deducatur imperfectum ad perfectum; & quòd per ipsum imperfectum deueniat ad perfectum; ita quòd ipsum imperfectum est posterius actione, prius tamen intentione: & hoc modo est hic, quod puer est prius naturà uiro, quia ipsa natura per puerum deuenit ad uirum.

H

Alia secundum potestatem. Excedens enim potestate prius est, & quod est potentius. Tale uerò est secundum præuoluntatem sequi est necesse alterum, & posterius. Quia non mouente illo, non moueatur; & mouente, moueatur: & est præuoluntas principium.

Declarat quartam particulam eiusdem modi, quæ est, quòd aliquid est prius modo simplici, dicens; quòd aliqua sunt priora secundum potestatem: illud enim, quod excedit aliud in potestate,

Prius secundum potestatem, & modo simpliciter.

prius

prius est illo; & illud, quod est potētius, est prius eo, quod est minus potens: tale uerò prius est, secundum cuius uoluntatem necesse est moueri posterius: ita quòd posteriora sequuntur uoluntatem priorum; ita quòd ad motum prioris sequitur motus posterioris; quia si nō moueatur prius, non mouetur posterius, & prouoluntas, hoc est, propositum dominantis, hoc est prius respectu illius, cui dominatur: Vocatur autem iste modus prioris modo simplici, hoc est, modo debili: esse enim prius secundum naturam quidam modus nobilitatis est; esse autem prius secundum uolentiam, quidam modus debilis est prioritatis: Quidam autem accipiūt simpliciter prius, & naturaliter prius pro eodem. Deinde cum dicit.

Alia secundum ordinem, & ea sunt, quaecumque ad aliquid unum determinatū distant secundum rationem: ut parastata, & tricoftata, et parauitæ uitis. Hic quidem enim qui sumitur, illic autem quæ media principium. ergo ea priora dicuntur hoc modo.

Prius secundum ordinem

Declarat quandam particulam prioris, dicēs: quòd aliqua sunt priora secundum ordinem, hæc autem sunt, quæ distant ad aliquod unum determinatum secundum aliquam rationem determinatam; eo modo quo dicimus, quòd parastata est prius, & tricoftata est posterius, Vocat autem parastata, id est iuxta illud à para, quod est iuxta; tricoftata autem qui est tertius ab aliquo: Et sic iste modus accipitur secundum relationem, & ordinem secūdi, & tertii ad unum primum; eo modo quo dicimus. Parauitæ, id est iuxta uites, id est sibi propinquiores sunt, priores uitis, id est cordis acutè sonantibus; mediocriter uerò sonantes uocantur menses. Sic ergo in primo & secundo exemplo aliquid dicitur prius in relatione ad aliquid primum; sed differenter; quia in primo exemplo, hoc est, in parastata, & tricoftata, ille est primus, qui est summus inter aliquos, sicut Rex, & Principes: in secundo autem exemplo, scilicet in cordis media corda est primum respectu cuiuslibet; illæ quæ sunt illi propinquiores, dicuntur priores, sicut super acutæ acutis: Sic ergo isto modo aliqua dicuntur priora per relationem, & ordinem ad aliquid posterius. Deinde cum dicit.

Alio uerò modo, quod cognitione est prius, ut simpliciter prius. Horum autem aliter & quæ secundum rationem, & quæ secundum sensum. Nam secundum rationem uniuersalia sunt priora; Secundum autem sensum singularia et secundum rationem accidens toto prius, ut musicum, musico homine. Nō est enim ratio tota sine parte; et non contingit musicum esse, non existente aliquo musico. Amplius priora dicuntur priorum passiones, ut rectitudo, lenitate. Hoc enim linea secundum se passio, illud uerò superficiæ. Alia quidem sic dicuntur priora, & posteriora.

Prius cognitione.

Ponit secundum modum principalem prioris, dicens: quòd alio modo illud est prius, quod est prius cognitione, quod est prius simpliciter ad aliquid aliud; sicut ponebatur in præcedenti modo: sed aliter est in cognitione sensitua, & aliter

A est in cognitione intellectuua; nam secundum cognitionem intellectuua uniuersalia priora sunt: secundum sensitua autem particularia & singularia sunt priora: secundum etiam rationem intellectuua, ipsum accidens est prius ipso toto, hoc est, composito ex accidente & subiecto: eo modo quo dicimus, quòd musicus est prius musico homine ratione, quia non potest cognosci ratio totius, nisi per rationem partium: & ideo si intellectus debet cognoscere totum ipsum, totum resoluit ad partes; & idcirco cognitio partium est prior intellectuua cognitione totius: Licet autem accidens sit prius toto, composito ex subiecto & accidente; tamē subiectum per se est prius accidente propter dependentiam accidentis ad subiectum; nam non contingit musicum esse, nō existente aliquo musico: & hæc ambo collocantur sub eodem modo prioritatis, scilicet intelligentiæ, & cognitionis: sicut. n. intellectus, & ratio totius dependet ex cognitione, & ratione partium: ita cognitio & ratio accidentis dependet ex ratione & cognitione subiecti: Alio modo est aliquid prius secundum rationem intellectuua; eo modo quo dicimus, quod passio prioris subiecti est prior ratione, quàm secūdi subiecti; ut rectitudo est prior lenitate, quia rectitudo est passio lineæ, lenitas superficiæ; & sicut linea habet quandam prioritatem respectu superficiæ: ita hæc passio respectu illius: hæc ergo sic dicuntur priora & posteriora secundum cognitionem.

Vniuersalia, & singularia quæ priora cognita.

Cognō partium est prior cognitione intellectuua totius.

C Quæret quis, Vtrum uniuersalia sint priora secundum intellectum? Videtur quod nō, quia quantum aliquid est magis uniuersale, tantò est magis in potentia: quantum est magis in potentia, tantò minus appropinquat ad rōnem intellectus: quantum autem minus appropinquat ad rationem intellectus, tantò uidetur esse posterius secundum intellectum: uniuersale ergo non est prius secundum intellectum. Ad oppositum est Philosophus in litera. Respondeo hoc possumus declarare duplici uia, scilicet quod magis uniuersale est magis notum secundum intellectum. Prima uia erit ex habitu dine, quem habet illud, quod primò occurrit intellectui, ad illud, quod secūdo occurrit: secunda uia erit ex natura nostri intellectus, & ex modo deueniendi in scitum, & in cognitionem. Prima ergo uia est ex habitudine prædicta. Ad cuius euidentiā notandum est, quod secundum Auicennam; illud, quod primò occurrit intellectui, ens est: ipsum enim ens est primum, quod primò occurrit intellectui, & cuius ratio est notissima ipsi intellectui: unde sicut rationes omnium aliorum resoluuntur ad rationem entis; ita rationes omnium intelligibilium, quæ à nobis capiuntur: si ergo ens ipsum est, quod primò à nobis capitur, quia primò occurrit intellectui; illud, quod propinquius se habebit ad rationem entis, prius nobis occurret; sic autem se habent uniuersales conceptus: quia conceptus quantum est magis uniuersalior, tantò magis appropinquat ad rationem en-

Quæstio.

Ens est primum occurrens intellectu.

In primo sua Meta-physi. c. 5.

Conceptus quanto uniuersalior; tantò magis accedit ad naturam entis

Metaphysicæ

tis, & conceptum entis: & ideo sicut ens propter suam communitatem prius nobis occurrit; sic & ea, quæ sunt magis uniuersalia, prius nobis occurrunt. Secunda uia est ex natura intellectus nostri, quæ declarabit præcedentem: de natura enim intellectus nostri est (ut uidetur) quod per confusum deuenit ad distinctum: quando enim intellectus noster explicitè debet intelligere quidditatè rei: prius occurrit sibi ipsa res sub esse confuso: & quia intellectus non quiescit nisi explicitè rem intelligat, & distinctè; nititur rem, quæ primò sub esse confuso occurrebat, explicare per conceptus suos: ita quod primo explicat eam per conceptum confusum, quem conceptum uocamus conceptum generis: secundò explicat eam per conceptum distinctum & specificum; quem conceptum uocamus conceptum differentia: ita quod eadè res prius occurrit intellectui sub conceptu generis, quàm sub conceptu differentia; & sub conceptu confuso, quàm sub conceptu distincto. Hæc autè prædicta possunt patere in exemplo, primò enim occurrit intellectui natura hominis, ut confusa, & non distincta per partes suas essentielles: secundò intellectus uolens explicare nãm hois, prius sibi occurrit, quod est substantia: & sic sibi occurrens, occurrit sub conceptu maximè confuso infra naturam prædicamenti: secundò sibi occurrit, quod non est omnis substantia; sed substantia corporea; & iste conceptus, licèt sit adhuc confusus; tamen minùs, quàm primus: quia magis appropinquat ad conceptum distinctum hominis: tertio occurrit sibi, quod est substantia corporea animata; & iste est minùs confusus conceptus, quàm primus, & secundus: quartò sibi occurrit, quod est substantia animata sensibilis; & iste est minùs confusus, quàm primus, secundus, & tertius; ultimò sibi occurrit, quod est substantia corporea animata sensibilis rationalis; & tunc attingit conceptum distinctum hominis: Ita quod sicut natura procedit de imperfecto ad perfectum, & primò fertur super imperfectum, secundò super perfectum: sic intellectus noster uolens intelligere distinctum conceptum rei, prius fertur super conceptum confusum ipsius rei, secundariò super conceptum distinctum: conceptus autè confusus est conceptus uniuersalior: conceptus autè distinctus est minùs uniuersalis; ideo prius fertur super magis uniuersale, quàm super minùs. Ita quod secundum hoc, ipse intellectus fertur super uniuersale, quia obiectum intellectus uniuersale est, & infra ambitum uniuersalis prius fertur super magis uniuersale; secundariò super minùs, ut dictum est. Ad argumentum autem dicendum est, quod habere naturam magis intellectui potest esse duobus modis, scilicet uel in se, uel in respectu nostri: illud ergo, quod est magis uniuersale, non habet naturam magis intellectui in se; sed respectu nostri: non in se, quia intellectualitas accipitur ab actu; ergo illud, quod est minùs in actu de se, minùs habet de intellectualitate; ipsum autem magis

E uniuersale, magis est in potentia, quàm minùs uniuersale: respectu autem nostri magis habet naturam intellectui magis uniuersale; quia intellectus noster uolens rem explicare & distinguere, prius fertur super rem, ut habet esse confusum; secundariò ut habet esse distinctum. Deinde d.

Alia uerò & secundum naturam, & secundum substantiam, quæcunque contingit esse sine aliis. Quæ diuisione usus est Plato: & quoniam esse multipliciter dicitur: primum quidem subiectum prius, propter quod substantia prius.

Ponit tertium modum prioris dicens; si aliqua duo sic se habent, quod unum illorum potest esse sine alio, sed aliud non potest esse sine illo; illud, quod potest esse sine illo, prius est secundum naturam & substantiam, & aliud posterius est: Cõ traditione prioris & posterioris usus est Plato: uoluit enim Plato, quod uniuersalia & separata priora sunt, quàm sensibilia; quia sensibilia dependent à separatis, & non è conuerso: Sub isto modo prioris etiam possumus ponere substantiam, & accidens; cum enim ens, & esse dicantur multipliciter, hoc modo prioris substantia prius est ens, & ipsum accidens posterius: quia ipsa substantia non dependet ab accidente; sed accidens à substantia. Deinde cum dicit.

Deinde aliter quæ sunt potestate, & perfectione. Nam alia potestate priora, alia perfectione; ut secundum potestatem quidè dimidietas toto, et pars toto, & materia quàm substantia. Secundum perfectionem uerò, posterius. Nam dissoluta secundum actum erunt.

Ponit quartum modum prioris: Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit istum modum: secundò ostendit, quomodo iste modus, & præcedens possunt reduci ad tertium modum, qui fuit, quod hoc potest esse sine illo, & non è conuerso: Secunda ibi, [Modo itaque quodam.] Dicit ergo primò, quod aliter à prædictis dicitur prius & posterius secundum potentiam, & secundum actum: quia aliqua uocantur prima priora aliis secundum potetiam; ita quod si procedatur de potentia ad actum, priora sunt: aliqua sunt posteriora secundum actum: ita quod si procedatur de actu ad potentiam, è conuerso priora sunt: & sic illa, quæ sunt priora, quando proceditur de potentia ad actum; sunt posteriora, quando proceditur de actu ad potentiam: Exemplum de hoc, dimidietas est prior toto secundum potentiam, & pars toto, & materia forma substantia: secundum uerò actum sunt ista posteriora; quia quando proceditur de potentia ad actum, proceditur de parte ad totum, de materia ad formam: quando uerò proceditur de actu ad potetiam posteriora sunt, sicut quando proceditur de toto ad partem, & de composito ad componentia, sicut ad materiam, & formam: Et hoc est, quod dicit Philosophus, & dissolutæ partes erunt secundum actum; quia prius erant in toto, modò habent esse per se. Deinde cum dicit.

Modo

De natura intellectus nostri quid.

Conceptus confusus & conceptus distinctus qui

processus in intellectus nostri i cogno sciendo.

Conceptus confusus & distinctus quid.

Obiectum intellectus est uniuersale.

Intellectualitas accipitur ab actu.

Prius scdm naturam, et substantia.

Plato usus est contradictione prioris & posterioris.

Prius secundum potentiam, & secundum actum.

Modo itaque quodam omnia prius et posterius dicta secundum hæc dicuntur. Alia namque secundum generationem, quæ sine aliis esse contingit, ut totum partibus: Alia secundum corruptionem, ut pars toto: Similiter autem & alia.

Reducit hunc modum, & omnes alios ad tertium modum: modus autem tertius fuit, quod hoc contingit esse sine illo, & non est conuerso: hoc autem uidetur in omnibus modis; quia prius ut prius nunquam dependet à posteriori; sed semper est conuerso: Et hoc est, quod dicit; quod modo quodam omnia dicta secundum prius & posterius dicuntur secundum hoc; hoc est, quod unum contingit esse sine alio, & non est conuerso: Exemplificat autem de isto, scilicet modo immediatè dicto; quia quando aliquid iam generatum est, hoc totum contingit esse sine aliis, hoc est sine partibus, non sine partibus quibuscunque, sed sine partibus in actu; quia partes in toto non habent esse proprium, sed habent esse totius; secundum corruptionem autem, & quando aliquid est corruptum, est est conuerso: quia pars est prior toto; quia partem contingit esse sine toto: quando enim totum corruptum est, totum non est, sed pars est, non pars inquantum pars, sed illud, quod est pars: similiter autem se habent alia priora & posteriora.

TEX. 17.
C. VI

Potestas dicitur alia quidem principium motus, aut mutationis in diuerso inquantum est, & existit in ædificato: Sed ars medicinalis est potentia et existit in sanato, sed non inquantum sanatum est: ergo totaliter principium permutationis, aut motus, dicitur potestas in diuerso, inquantum diuersum.

Hic determinat de partibus entis; ens autem primò diuiditur in duas partes, scilicet in potentiam, & actum: secundò in decem prædicamenta: primò enim distinguit ens, prout aspicit naturam potentia: secundò distinguit ens, prout aspicit naturam prædicamentorum: Secunda ibi, [Quantum uerò dicitur.] Prima in duas; quia primò distinguit modos potentia: secundò ostendit, cui primò conuenit nomen potentia: Secunda ibi, [Quæ uerò secundum potentiam.] Prima in duas; quia primò distinguit modos proprios potentia, & impotentia: secundò ponit quendam modum, in quo reperitur potentia non propriè, sed transumptiuè: Secunda ibi, [Secundum metaphoram.] Prima in duas; quia primò distinguit potentiam, & impotentiam in complexis: secundò in incomplexis: Secunda ibi, [Ergo possibilis & uno modo.] Prima in duas; quia primò distinguit modos potentia: secundò modos impotentia ibi, [Impotentia autem est priuatio potentia.] Prima adhuc in duas; quia primò distinguit potentiam: secundò potens, quod est denominatum ab ea. Secunda ibi, [Dicta uerò potestate totius, & potens.] Prima diuiditur in quatuor partes, secundum quod distinguit potetiam in quatuor modis: Secundus modus est ibi, [Alia diuersa in quantum.] Tertius ibi, [Amplius alia benè.] Quartus [Amplius quicunque habitus secundum quos.]

A Dicit ergo primò, quod potentia, siue potestas dicitur principium motus aut mutationis, per quod aliquid potest agere in alterum, uel in idem, secundum quod alterum; potentia enim actiua necessariò est ad aliud, uel ad idem secundum quod alterum; ita quod potentia actiua in uno fundatur; quia potentia actiua in agente est; illud autem ad quod est potentia actiua, in alio est; sicut potentia ædificandi in ædificante est, non in ædificato; Et quia contingit, quod potentia actiua aliquando est in patiente; ideo subdit, quod potetia actiua non est in patiente, inquantum patiens, sed inquantum aliquid aliud; Et hoc est, quod subdit, quod ars medicinae est quædam potentia, & existit utique in sanato, & sanatum patiens est; ergo

Potest est principium motus & mutationis.

Potest actiua quid, & in quo fundatur.

B est in patiente, tamen non est in sanato, inquantum sanatum; sed inquantum sanat; & per consequens non est in patiente inquantum patiens, sed inquantum agens: Ita quod quando aliquid sanat se ipsum, est dare aliquam partem, secundum quam sanat, & aliquid secundum quod sanatur; puta quia secundum corpus sanatur, & secundum animam sanat; & ipsa potentia actiua sequitur ipsum, scilicet illud, secundum quod sanat, non secundum illud, quod sanatur. Concludit ergo, quod totaliter principium motus aut mutationis est potestas in altero ab illo, ad quod est, aut ad idem, inquantum alterum; Exemplum de primo, potentia ædificandi, quæ est in ædificante, quæ est altera ab ædificato: exemplum de secundo, quando aliquis sanat se ipsum; quia potentia sanandi aliud respicit in illo, quod sanat, & aliud in illo, quod sanatur.

C *Alia diuerso inquantum diuersum. Nam secundum quod patiens patitur aliquid, quandoque quidem si quodcumque pati sit possibile, dicamus esse potens pati. Quandoque uerò non secundum omnem passionem, sed si secundum excellentiam.*

Ponit secundum modum de potentia passiuæ, dicens; quod alio modo dicitur potentia de principio, per quod aliquid mouetur ab alio, secundum quod aliud: sicut enim mouens mouet aliud: ita quod mouetur, ab alio mouetur: ita quod id, secundum quod patiens patitur, uocatur potetia passiuæ, Quod autem aliquid possit pati, hoc potest intelligi duobus modis, uno modo; quia possibile est ad aliquid, siue illud sit bonum, siue sit malum; siue potentia illa sit ad peius, siue ad melius: alio modo aliquid dicitur posse pati; non quia potest pati secundum omnem passionem: sed quia illa passio est ad melius, & ad excellentius. Vnde secundum hunc modum non dicimus non posse pati, qui non potest uinci, uel non esse potentem, qui non potest uinci, sed qui potest superare: cuius ratio est, quia posse pati defectum, magis est impotentia, quam potentia: ita quod ille, qui potest uinci, magis debet dici impotens quam potens.

Potentia passiuæ quid.

D Quereret quis, Vtrum potentia actiua sit in altero ab illo, ad quod est potentia actiua? Videtur quod non: quia uidemus, quod idem amat se ipsum; ergo idem est amans & amatum; ergo potentia actiua

Questio.

Metaphysicæ

actiua transit super seipsam . Præterea graue mouetur deorsum : ergo est dare in eo aliquod mouens , & aliquam potentiam motiuam ; ista autem potentia motiua non potest esse aliud , nisi forma & natura grauis : quia non apparet agens , quod ipsum moueat , & propterea graue naturaliter mouetur deorsum ; natura enim est principium motus , & quietis eius ; in quo est : ergo natura quæ ipsum mouet , in ipso est . Ad oppositum est textus Philosophi . Respondeo , duplici uia potest ostendi , quod potentia actiua in altero est ab illo , quod subiicitur potentia actiua ; Prima uia sumitur ex differentia , quæ est inter potentiam actiuam , & obiectum potentia actiua . Ad cuius euidenciam notandum , quod potentia actiua hic uocatur principium , per quod potest aliquis agere in aliud , educendo de eo actum primum , uel formam ; uel per quod aliquod agens potest mouere passum ad aliquam perfectionem ; illud autem quod mouet aliquid ad aliquam perfectionem ; oportet , quod aliquo modo illam perfectionem prehabeat , uel uirtualiter , uel formaliter ; si enim nullo modo illam habeat , nullo modo mouet passum ad illam (uirtualiter autem dixi propter agens æquiuocum , formaliter autem propter agens uniuocum) perfectio autem , ad quam mouetur passum ; aliquo modo prehabetur ab ipsa potentia actiua ; obiectum autem istius potentia actiua est illud , quod mouetur ad istam perfectionem per potentiam actiuam : & sicut de ratione potentia actiua est , quod habeat illam perfectionem (aliàs ad illam non moueret) ita de ratione obiecti potentia actiua , quod est ipsum possibile , uel ipsum passum ; est quod illam perfectionem non habeat ; sed tamen possit habere . si enim illam haberet , ad illam non moueretur ; Sic ergo ex hoc sequitur , quod ratio potentia actiua fundatur super esse rei , quod aliquo modo prehabetur potentia actiua super non esse , uel super rem , quæ non habetur ; cum ergo impossibile sit , quod idem sit , & non sit , habeatur ; & non habeatur ; ideo impossibile est , quod idem sit , in quo est potentia actiua ; & illud in quo est ratio potentia actiua , scilicet possibile . immo necessarium , uel potentia actiua est in altero , & obiectum eius in altero subiectiue ; sicut ars ædificandi in ædificante , & possibile ædificari in edificabili ; uel si in eodem sint ambæ subiectiue , non sunt secundum idem , sed secundum quod alterum . Secunda uia sumitur ex natura potentia reflexiua , & non reflexiua . Ad cuius euidenciam sciendum est , quod hæc est differentia inter potentiam reflexiuam , & non reflexiuam ; quia potentia reflexiua transit super illud , in quo est , & super se ipsam ; eo modo quo dicimus , quod potentia amatiua super seipsam transit ; quia idem potest amare seipsam ; & ex hoc est potentia reflexiua : Ita quod in potentia huiusmodi idem est potentia , & obiectum ; ex hoc enim uocatur reflexiua ; quia idem ut est principium , reflectitur super seipsam , ut est finis ; & idem ut est potentia , reflectitur super se-

1. Physic.
Tex. 10. 3.

Differentia
inter potam
reflexiuam,
et non reflexiuam.

E ipsum , ut est obiectum : potentia autem non reflexiua necessarium in aliud est , sicut potentia calefaciendi , uel generandi : ideo enim uocatur non reflexiua ; quia idem non potest esse potentia , & obiectum ; nec idem est principium , & finis ; Si ergo hæc sunt uera , quæ credimus esse uera , hic loquitur de potentia non reflexiua , quia loquitur de potentia , quæ est principium motus , & mutationis in naturalibus ; ubi proprie est motio , uel motus : in potentiis autem reflexiuis proprie non est motus , neque mutatio ; potentia enim reflexiua non est nisi in separatis à materia ; sicut in intellectualibus , in quibus proprie non est motio ; cum enim intellectus intelligit seipsam , uel uoluntas uult seipsam ; motus , & motio æquiuocè est cum motu , qui est hic ; ut Commentator . 10. Physic. oportet , quod talis potentia sit ad aliud , secundum quod aliud : Quasi ergo dicat Philosophus in littera : potentia actiua , quæ est principium motus & mutationis , est potentia extensa , & non reflexa ; & quia potentia protensa ; ideo ipsa per motum & mutationem ad aliud protenditur , quàm sit illud , in quo fundatur ; ita quod in altero est potentia actiua , & in altero est illud , ad quod protenditur potentia actiua ; sicut ipsum impossibile . Ad argumenta in oppositum . ad primum dicendum est , quod in argumento illo sumitur potentia actiua , & hic æquiuocè : hic non loquitur de potentia non reflexiua ; sed de potentia illa , quæ necessarium est protensa . Ad aliud argumentum autem loquitur de potentia reflexiua : unde sicut motus , & mutatio est hic , & ibi ; ita & natura potentia . Ad secundum dicendum , quod quando graue mouetur deorsum naturaliter , secundum sententiam Philosophi , potentia actiua , & potentia passiuua in alio , & in alio sunt ; quia potentia actiua est in generante ; potentia autem passiuua in generato : Debemus enim sic imaginari , scilicet in graui : ita quod generans generando graue (secundum imaginationem Philosophi) det sibi unde possit moueri deorsum , non unde possit mouere : ita quod grauitas dicta est ipsa potentia passiuua : Debemus enim imaginari , quod ipsa materia ante receptionem grauitatis est sub quadam indifferentia ad grauitatem , & non grauitatem : & per consequens ad moueri , & non moueri deorsum : quando autem per uim generantis tracta est ad actum grauitatis ; tracta est , quod moueatur deorsum : ita quod generans dando sibi grauitatem , dat sibi , quod moueatur deorsum , non quod moueat ; & sic tota potentia actiua est ex parte generantis ; passiuua autem ex parte geniti : & ideo non naturaliter , quia habet unde mouetur à generante , & non unde mouet : ita quod generans generando largitur sibi naturalitatem , scilicet formam grauitatis , per quam dicitur moueri naturaliter , non uiolenter . Deinde cum dicit .

F

G

H

Amplius alia bene hoc perficiendi , aut secundum præuoluntatem , id est electionem ; nam quandoque solum progredientes , aut dicentes , non bene uero , aut

In potentijs
reflexiuis
non est motus
nec mutatio.

Potentia reflexiua est
solum in abstractis
a materia.

Tota potentia actiua
ex parte generantis
passiuua autem
ex parte geniti.

aut non ut in aluerunt: non dicimus posse dicere, aut uadere. Similiter autem ut pati.

Dat tertium modum potentia, dicens; quod potentia dicitur tertio modo, quod est principium faciendi aliquid, non quocunque modo, sed bene, & secundum uoluntatem, id est secundum dispositionem, & desiderium facientis; ita quod isto modo potentia est principium actus, non quocunque modo, sed actus modificati; modificati dico aliqua perfectione & bonitate: quod autem potentia dicatur isto modo, patet per oppositum; illos enim, qui eliciunt actus, sed non modificatos secundum bonitatem, dicimus impotentes. Unde si aliqui ambulant non tamen bene, dicimus illos non posse ambulare; & si aliqui loquuntur, non tamen bene, ut uellent, illos dicimus non posse loqui: Quasi dicat Philosophus: si non posse dicitur propter modificationis priuationem in ipso actu; ergo posse dicitur in aliquo propter modificationem actus, ut si iste non potens est loqui, quia non bene loquitur; ergo iste est potes loqui, qui bene loquitur; Et sicut est de actione, ita est in pati: hoc est de passione illud dicitur posse pati, qui bene potest pati; sicut enim dicimus comburi posse, quod de facili, & bene comburitur; ita quod hic ponitur potentia pro modificatione passionis; & illud dicitur non posse pati, quod non de facili, nec bene patitur; sicut non posse comburi, quod non de facili comburitur: Ita quod hic negatur potentia non propter priuationem passionis simpliciter, sed propter priuationem modificationis. Deinde d.

Amplius quicumque habitus secundum quos impossibilia omnino & immutabilia, aut non facile in peius mobilia potestates dicuntur.

Ponit quartum modum potentia: & diuiditur in duas partes: quia primo ponit modum istum: secundo manifestat illum: Secunda ibi. [Frangitur autem.] Dicit ergo, quod quarto modo potentia dicitur habitus & forma, per quos habitus aliqua redduntur impossibilia; uel per quos habitus efficiuntur talia, ut non de facili patiantur; uel per quos redduntur talia, ut non de facili mutantur in peius. Deinde d.

Franguntur autem & conteruntur, curuantur, & omnino corrumpuntur, non per potentiam, sed per non potentiam, & alicuius defectionem. Impossibilia uero talium, quae uix, & paulatim patiuntur propter potentiam, & posse aliquo modo habere.

Manifestat per oppositum illud, quod dixit: & est sententia sua talis, quod aliqua patiantur, uel mutantur in peius, hoc est propter impotentiam, & defectum potentia: ergo quod aliqua non possint pati, uel omnino, uel non de facili, uel quod non mutantur in peius; hoc est propter praesentiam potentia, quam potentiam uocat habitum: Et hoc est quod dicit littera, quod aliqua frangantur, uel conterantur, uel curuentur, uel qualitercunque corrumpantur, hoc non est propter praesentiam, sed propter absentiam potentia, & pro-

pter defectum alicuius principii, quod posset resistere agenti: ergo per oppositum, quod aliqua de numero talium non possint pati, uel uix, uel modicum patiantur, hoc est propter praesentiam potentia, & ipsius posse: & etiam aliquo modo habere aliquod principium, quod possit resistere agenti, quod principium uocamus habitum. Deinde cum dicit.

Dicta uero potestate totiens, & possibile dicitur: uno quidem modo quod habet motus, principium, aut mutationis. Etenim statuum possibile quoddam in diuerso, in quantum est diuersum; Alio uero modo siquidem ab eo aliud potestatem habet talem.

Postquam distinxit, quot modis dicitur potentia: hic distinguit potens, quod est denominatum ab ea: Et diuiditur in quatuor partes, secundum quod ponit quatuor modos correspondentes quatuor modis potentia: Secunda ibi. [Vno autem si habet.] Tertia ibi. [Vno uero in non habedo.] Quarta ibi. [Amplius autem haec omnia.] Dicit ergo primo, quod dicta potestate tot modis: totiens dicitur & potens. Vno enim modo dicitur potens, quod habet in se principium mutationis, & motus: quod principium uocatur potentia actiua, & respondet primo modo potentia; eo modo quo dicimus, quod instrumentum est potens facere scire aliud: ita quod habet potentiam in alterum diuersum ab eo: hoc autem dicitur potens duobus modis: uel quia habet potentiam esse, eo modo quo dicimus, quod principale agens potens est: secundo modo dicitur potens illud, quod habet potestatem a principali agente; eo modo quo instrumentum potes dicitur; Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod siquid hoc est aliquid, habet ab ipso principali agente potestatem, & dicitur potens isto modo potentis. Deinde cum d.

Vno autem si habet permutari in quolibet secundum potestatem, siue in peius, siue in melius: etenim corruptibile esse uidetur possibile corrumpi, aut utique non corrumpi, si erat impossibile.

Ponit modum potentis. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit modum istum: secundo manifestat, quod ista potentia passiva potest dici dispositio potentis. Secunda ibi. [Nunc autem dispositionem quandam habet.] Dicit ergo primo, quod uno modo dicitur potens, quod habet potestatem & potentiam, per quam potest permutari in quodlibet: siue sit peius, siue melius sit; eo modo quo dicimus, quod corruptibile potest corrumpi, & sic potest permutari in peius; & per oppositum: sicut incorruptibile dicitur, quod non potest corrumpi: ita si aliquid erat impossibile ad corruptionem dicimus illud non posse corrumpi. Deinde cum d.

Nunc autem quandam dispositionem habet, & causam talis passionis, & principium. Aliquando quidem igitur per habere aliquid uidetur, aliquando per priuari, tale esse. Sed si priuatio est habitus aliquo modo in habendo, omnia utique erunt aliquid. Ens uero dicitur equiuocè. Quare in habendo pri-

Posse agere et pati anto nomaticè.

Quo accipi sur potètia.

Metaphysicæ

priuationem aliquam, & principium, est possibile: & habendo huiusmodi priuationem, si contingit habere priuationem.

Ostendit, quod ista potentia, qua aliquid potest in peius permutari, dispositio potest dici, dicens, quod illud quod potest corrumpi, habet quandam dispositionem, & quandam causam talis passionis: non enim posset corrumpi, nisi in eo esset aliquid, per quod posset fieri corruptio: Aliquando autem istud principium, per quod potest fieri corruptio; nominatur per modum habitus, aliquando per modum priuationis: Et hoc est quod subdit, quod hoc aliquando dicuntur posse: hoc scilicet corrumpi, per habere aliquid, hoc est per aliquid significatum per modum habitus; aliquando per priuari aliquo, quod quidem aliquid si adesset, resisteret corruptenti; & sic ostendit, quod

Priuatō si significatur per modum habitus et quō.

Pōa actiua & passiua æquiuocē.

Om̄ fieri, & corrūpi habet annexā priuationē.

Cælum cur corruptibile.

Ad om̄ fieri, & corrūpi duo concurrunt.

priuatō potest significari per modum habitus; quia priuatō aliquo modo habetur; utique ista potentia semper erit in habendo aliquid; Ex quo cōcluditur, quod potentia actiua & passiua æquiuocē est potentia; quia potentia actiua semper est ex hoc, quod habetur aliquid: potentia autem passiua aliquando est ex hoc, quod aliquo priuatur; quia priuatō, siue materia est principium passionis; Et hoc est quod dicit, quod quia potentia ista est in priuando; ideo æquiuocē dicimus ens primam potentiam; & secundam: quia prima potentia est semper in habendo quēdam habitum, & quoddam principium: secūda potentia est in habendo priuationem: si tamen contingit habere priuationem. Notādum est, quod omne fieri, & omne corrumpi priuationem habet annexam: non enim posset aliquid fieri, nisi prius præserua retur illud, quod fit, nec posset aliquid corrūpi, nisi esset priuatō annexa cum ipso esse, quod habet: ideo enim cælū est incorruptibile; quia forma cœli non est iuncta cum priuatione: omne. n. quod corrumpitur, in aliud corrumpitur; non autem potest corrumpi in illud, nisi in potentia sit priuatō illius. unde illud, quod est incorruptibile, non habet formam annexam priuationi: Bene ergo dixit Philosophus, quod omne quod est in potentia ad corrumpi, & in potentia passiua ad fieri, hoc habet per priuari aliquo. Aduertendū tamē, quod sicut forma dicitur haberi à subiecto & à materia; ita priuatō suo modo dicitur haberi: & quia dicitur haberi; ideo aliquo modo dicitur significari per modum habitus, Et hoc est quod dixit Philosophus, quod si priuatō per modum habitus significari potest, corruptio est ex hoc, & aliquid habetur. Notandum est etiam, quod Philosophus dicit, quod ista passio est in habendo dispositionem aliquam & habitum: & consequenter dicit, quod est in habendo priuationem; cuius ratio est; quia ad omne fieri, & ad omne corrumpi concurrunt duo, scilicet potentia passiua, & priuatō: potentia autem passiua aliquo modo potest uocari dispositio, & habitus materie; dispositio substantialis (inquā) & essentialis; quia mate-

ria substantiatur, per posse, ut dicitur De substantia orbis: per dispositionē ergo istā & per istum habitum aliquid potest generari & corrumpi; sed hoc non sufficit, nisi sit annexa priuatō, quia priuatō est tertium principium in motu, ut patet primo Physicorum. Vnde supposito, quod in cœlo sit materia; necessariō ibi est potentia passiua; quia materia ab huiusmodi materia separari non potest; sed tamen quia non est ibi priuatō, ideo non est in eo fieri & corrumpi. Bene ergo Philosophus in ipso fieri & corrumpi iunxit hæc duo; dispositionem, quam uoco potentiam, & priuationem. Et si ipsa priuatō possit significari per modum dispositionis & habitus; quia aliquo modo habetur istud principium in fieri & corrumpi: semper erit, (sicut dicit Philosophus) in habere aliquid, siue sit positiuū, siue priuatiuū. Deinde cum dicit.

Tex. cō. 51. & inde.

Alio in non habendo ipsius potestatem, aut principium in alio, in quantum est aliud corruptiuum.

Ponit tertium modum potentis; & est quod in uno modo dicitur potens ex hoc, quod non habet potestatem & principium tale, per quod posset corrumpi & mutari in peius; ita quod hic appellatur principium, per quod potest corrūpi ab alio id, quod corruptiuum est. Vbi notandum est, quod iste modus potentis respondet quarto modo potentiz: quartus enim modus potentiz fuit habitus, per quem aliquid redditur impassibile ab aliquo; ita quod iste modus potentiz priuat illud, per quod aliquid potest pati ad peius; & ponit illud, per quod aliquid redditur impassibile: & hoc ponere non est nisi priuare. Similiter iste modus potentis est, quando potens priuatur potentia ad peius, & ad corruptionē propter præsentiam potentiz habitus, per quem redditur in corruptibile, uel uix corruptibile.

Amplius autem, ea omnia aut ex solo accidere fieri, aut non fieri, aut bene.

Ponit quartum modum potentis, qui respondet tertio modo potentiz. Dicit ergo quod hæc omnia. s. agere & pati potest esse duobus modis: uel in solū agere, uel in bene agere, siue in solū fieri, siue pati, uel in bene fieri & pati: & similiter semper potens per potentiam actiuam potest esse ex hoc, quod potest agere, uel bene agere; & per potentiam passiua ex hoc, quod potest pati, uel bene pati: de potente secundum quod potest agere, & pati, dictum est superius: potens autem secundum modum ex hoc est, quod bene potest agere, uel bene pati. Quod autem bonitas potentiz, siue in agere, siue in pati, uocetur potentia; patet in inanimatis, sicut in organis: aliquam. n. liram dicimus posse sonare, quia bene sonat; aliquam non posse sonare, si non bene sonat: ita quod potens hoc modo ponit bonitatem actus, & priuatō sibi opposita priuat bonitatem actus. Deinde d.

Agere et pati dupliciter.

Im potentia autem est priuatō potentia, & talis principii sublatio quedam, qualis dicta est, aut in apto nato, aut quando aptum natum est iā habere.

Non

Non enim similiter dicuntur impossibile, generare puerum, & uirum, & eunuchum.

Sicut dicebatur superius, hic distinguit impotentiam, oppositam potentiae: Et diuiditur in duas partes, quia primò diffinit impotentiam: secundò distinguit eam: Secunda ibi [Amplius autem secundum potentiam utraque.] Diffinit ergo impotentiam primò dicens, quòd impotentia est priuatio potentiae, & sublatio quaedam talis principii; quòd principium uocatur potentia: priuatio dico, uel omnino, uel sublatio potentiae huius in subiecto, quòd est aptum natum habere potentiam; aut in tempore, in quo est aptum natum habere potentiam: potentia enim determinat sibi in aliquo subiecto tempus determinatum; ita quòd ante illud tempus subiectum propriè nec est potens, nec impotens: aliter enim dicimus puerum impotentem ad generandum, & aliter uirum eunuchum: puer enim non dicitur impotens ante tempus generationis; unde improprie dicitur impotens: uir autem eunuchus dicitur impotens pro tempore; quòd est deputatum generationi: unde proprius dicitur impotens, quam puer. Notandum est, quòd impotentia non est negatio, sed priuatio: hæc est autem differentia inter negationem, & priuationem: quia negatio non determinat sibi subiectum, priuatio autem sic: ergo impotentia eo ipso est, quòd priuatio subiectum sibi determinat: Quòd autem determinet sibi subiectum, potest esse tribus modis; primo modo quòd determinet sibi subiectum absolute, siue illud sit aptum natum habere potentiam, siue non: secundò quòd determinet sibi subiectum, non quodcunque, sed quòd aptum natum est habere potentiam, siue pro tempore deputato potentiae, siue non: tertio quòd determinet sibi subiectum non quodcunque: sed pro tempore deputato ipsi potentiae: Et istos tres modos tetigit Philosophus in litera, primum cum dixit, aut omnino: secundum cum dixit, aut apto nato: tertium cum dixit, aut quando aptum natum est. Licet autem tangat tres modos; tamen ultimus modus impotentie est proprius: nam illa priuatio propria est, quæ determinat sibi subiectum, & aptitudinem in subiecto, & tempus: Et ideo quando solum est determinatio propria subiecti, non est ibi priuatio, nam lapis nec est potens, nec impotens ad generandum; ita quòd propriè non est priuatum potentia: quia licet sit ibi subiectum, tamen deficient ibi aptitudo, & tempus. Similiter quando est ibi aptitudo, si deficiat ibi determinatum tempus, non est ibi propriè priuatio: unde puer non est impotens ad generandum, sed magis debet dici non potens negatiuè; & hoc quia deficit ibi tempus; licet sit ibi subiectum, & aptitudo: eunuchus autem propriè dicitur impotens, quia concurrunt in eo ista tria, scilicet subiectum, aptitudo, & tempus determinatum. Deinde d.

Amplius autem secundum potentiam utraque est in potentia opposita ei, quæ solū mobili, & ei quæ benè mobili.

Impotentia est priuatio & nō negō.

Differentia inter negationem, & priuationem.

Impotentia quid.

Ad rōnē priuationis duo requiruntur.

A Postquam diffiniuit potentiam; in parte ista eam distinguit in modos dicens, quòd utroque modo potentiae. scilicet actiuae, & passiuæ est impotentia opposita; & utriusque duobus modis, quia mouere solum est in potentia opposita. scilicet illa, quæ priuat potentiam actuam ad mouendum: & ei potentiae, quæ benè mouet, est impotentia opposita, illa. scilicet quæ tollit bonitatem motionis: Et similiter possumus dicere de passiuæ: quia & potentiae passiuæ solum, & benè passiuæ impotentia opponitur; & prima impotentia tollit passionem secundum bonitatem passionis. Deinde cum dicit.

Impossibilia uerò hæc quidem secundum impotentiam eam dicuntur. Alia alio modo, ut possibile, & impossibile,

B Postquam determinauit de potentia, & impotentia in incomplexis; hic determinat de possibili, & impossibili in complexis: Et diuiditur in tres partes; quia primò continuat dicta dicendis: secundò manifestat, quid est impossibile in complexis: tertio manifestat, quid est possibile contrarium huic impossibili: Secunda ibi, [Impossibile quidem, cuius contrarium.] Tertia ibi, [Contrarium uerò huic.] Dicit ergo sic continuando literam, quòd ex quot modis dicitur potentia & impotentia in incomplexis; sequitur quòd possible & impossibilia dicantur tot modis in eisdem: alio tamen modo dicitur possibile & impossibile in complexis. Deinde cum dicit.

C *Impossibile quidem, cuius contrarium de necessitate est uerum: ut diametrum commensurabile esse: impossibile; quia falsum tale, cuius contrarium nō solum uerum, sed & necesse nō commensurabile esse: Ergo commensurabile non solum falsum, sed ex necessitate falsum.*

Manifestat impossibile in complexis dicens; impossibile enim in complexis est, cuius contrarium est ex necessitate uerum: ita quòd ipsum impossibile in complexis non solum est falsum, sed falsum impossibile: & suum contrarium non solum est uerum, sed necessariò uerum; eo modo quo dicimus, quòd diametrum est commensurabile costæ, est falsum; non quodcunque, sed falsum impossibile; cuius contrarium nō solum est uerum, sed necessariò uerum: sicut non esse ipsum commensurabile, est uerum, & necessarium.

D Deinde cum d.

Contrarium uerò huic possibile, quando non necesse est contrarium falsum esse, ut sedere hominem possibile, non enim ex necessitate nō sedere falsum.

Manifestat possibile in complexis, contrarium huic impossibili: Et diuiditur in duas partes, quia manifestat hoc possibile: secundò concludit, quot modis dicitur possibile: Secunda ibi [Ergo possible uno modo,] Dicit ergo sic, dictum est, quid est impossibile: possibile autem contrarium huic impossibili est, cuius contrarium non est ex necessitate falsum; sicut hominem sedere possibile est, quia non sedere non est necessariò falsum.

Notandum est, quòd possibile tenet quoddam medium

Impotentia toties sumitur, quoties potentia.

Possibile, & impossibile in complexis.

Impossibile quid.

Possibile quid.

Metaphysicæ

Possibile est mediū inter necessarium & impossibile.

medium inter impossibile, & necessarium: de natura enim necessarii est, quod aspiciat tantum unam partem contradictionis: ita quod si hoc est necessarium, suum oppositum est impossibile: item natura impossibilis est, quod aspiciat alteram partem tantum; ita quod si hoc est impossibile, suum oppositum est necessarium: de natura enim possibilis est, quod aspiciat utraque partem; ita quod aspiciens unam, opposita non est impossibilis, nec necessaria: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod possibile est, cuius contrarium non est necessario falsum: dicere ergo quod eius contrarium sit necessario falsum, est dicere, quod contrarium non cadit sub natura possibilis; dicere autem, quod non cadat sub natura possibilis, est dicere, quod hoc non fuit possibile ad illud. Est enim intelligendum, quod aliter est contrarium in potentia possibili, aliter in impossibili, & necessario; quia in impossibili suum contrarium cadit sub facie necessarii, & contrarium necessarium sub facie impossibilis: in possibili autem duo contraria clauduntur, quia habet faciem ad duo contraria: ita quod si unum est in actu, reliquum est in potentia. Vnde Commentator falsum impossibile est, quod non potest reuerti in uerum; falsum possibile est, quod in uerum potest reuerti: hoc est dicere, quod in tali falso, si falsum est in actu, uerum est in potentia. Vbi notandum est, quod possibile, necessarium, & impossibile in propositionibus sunt modificationes ueri & falsi: quia in propositione impossibili falsum sic modificatur quod non potest reuerti in uerum: in propositione autem necessaria uerum sic modificatur, quod non potest reuerti in falsum: in propositione autem possibiliter uera, uel possibiliter falsa uerum & falsum sic modificatur, quia si unum est in actu, reliquum est in potentia. Deinde cum dicit.

Contrarium impossibile, necessarium et impossibile quo se hnt.

Possibile, necessarium, & impossibile in propositionibus quod in.

Possibile multiplex.

Ergo possibile est uno modo, sicut dictum est: quod non ex necessitate falsum significat: alio modo uerum esse: alio contingens uerum iam.

Concludit multiplicem acceptionem possibilis, dicens quod possibile uno modo dicitur, quod est falsum; tamen non ex necessitate falsum; secundo modo quod est uerum, sed non ex necessitate uerum; tertio modo quod non est uerum, sed in proximo iam est, ut sit uerum; Ita quod in primo modo propositio est possibiliter uera, quia potest reuerti ad falsum; tertius autem modus addit super istos duos modos quando proximitate ad ipsum uerum habendum; Ita quod in primo modo propositio dicebatur possibilis, quia poterat reuerti ad uerum, siue facilliter, siue difficultate, siue proximo, siue non proximo: hoc autem quod non est uerum dicitur possibiliter esse uerum, quia potest de proximo esse uerum. Deinde cum dicit.

Secundum metaphoram autem, qua in Geometria dicitur potentia. Hac quidem igitur possibilis non secundum potentiam.

Ponit quendam modum potentie transum-

ptum dicens, quod secundum metaphoram in Geometria dicitur potentia; eo modo quo dicimus, quod ternarius potest in nouenarium; quia ex ductu ternarii fit nouenarius; eo modo quo dicimus, quod linea potest in quadratum: & possibilia dicta secundum istam potentiam non dicuntur secundum potentiam ueram. Vbi notandum est secundum Commentatorem; quod potentia uera, & in rei ueritate est in rebus mobilibus; cum ergo Mathematica abstrahat a motu, & a materia; ibi proprie non est potentia passiuua; potentia enim passiuua proprie uocatur, quæ per motum, & mutationem proprie deducitur ad actum; hoc autem non est in mathematicis; ideo non est in eis potentia, nisi secundum quandam similitudinem loquendi. Deinde cum dicit.

Qua uero secundum potentiam omnia dicuntur ad primam unam, & ea est principium mutationis in alio, in quantum aliud. Alia namque dicuntur possibilia, hæc quidem in habendo eorum aliquod aliud talem potentiam; illa uero in non habendo. Similiter autem & impossibilia. Quare propria definitio primæ potentie erit principium permutationis in alio in quantum aliud.

Reducit omnes modos potentie ad unum, dicens: quod omnia, quæ dicuntur secundum potentiam, dicuntur secundum habitudinem ad unam primam potentiam, quæ quidem est potentia actiua, & est principium actus & mutationis in alio in quantum aliud, ut iam dictum est: Alia dicuntur possibilia, quia aliud habet potentiam super illa, quantum ad potentiam passiuam, quæ includit actiuam: Alia dicuntur impossibilia, quia non possunt corrumpi a potentia actiua: Alia dicuntur possibilia, quia sic habent potentiam actiuam, per quam non possunt bene agere: & sic omnia hæc dicuntur potentia actiua: Diffinitio autem potentie actiue, est quod est principium mouendi in aliud, secundum quod aliud.

Quereret quis, Verum omnis modus potentie dicatur in habitudine ad primum modum? Respondeo dicendum est, quod sic: cuius ratio est, quia omnis modus potentie uel concludit primum modum, uel ipsum includit, uel ipsum excludit: Potentia enim secundo modo, scilicet passiuua non est potentia, nisi quia concludit primum modum: cuius ratio est; quia si potentia actiua est, concluditur quod sit passiuua: & si potentia passiuua est, concluditur quod sit actiua: Si enim esset aliqua ratio actiua, quæ posset educere; & non esset potentia passiuua, de qua posset educi: illa potentia esset otiosa: & e conuerso; si enim esset aliqua potentia passiuua, de qua posset educi; & non esset actiua, quæ posset educere; talis esset otiosa: ergo aliquid sit otiosum in natura, una concludit aliam; sed tamen non ex æquo: si enim ex æquo se concluderent; una non esset plus in habitudine ad aliam, quam e conuerso. Potentia ergo actiua concluditur a passiuua; sicut illud, quod habet rationem cuiusdam primitatis: Licet enim bene se-

Potētia uera est in rebus mobilibus.

Potētia passiuua proprie in passiuua quæ.

Potētia actiua quid.

Questio

ne sequatur, si hoc potest educere, hoc de aliquo potest educi; & e conuerso; tamen hoc magis potest educi, quia hoc potest educere; quam hoc potest educere, quia hoc potest educi. Debemus enim imaginari, quod quidquid est in potentia actiua, habet rationem cuiusdam primi respectu eius, quod est in potentia passiuā. Si ergo hæc sunt uera, ergo potentia passiuā concludit actiuā, sicut quoddam secundum concludit primum. Et cum in esse secundum sit in habitudine ad primum; ergo potentia passiuā est in habitudine ad actiuā. Et quod magis est, non est potentia passiuā, nisi propter actiuā; quia potentia passiuā est, de qua potest educi aliquid; educi autem non potest aliquid, nisi quia causatiuē aliquid potest educere: sic ergo secundus modus est in habitudine ad primum. Tertius autem modus est in habitudine ad primum: quia ipsum includit: sicut enim agere benē includit agere; ita potentia tertio modo ad actum modificatum, propter bonitatem, & perfectionem, includit potentiam primo modo. Potētia autem quarto modo, scilicet habitus, per quem redditur aliquid impossibile, siue uix possibile; excludit potentiam actiuā: quia per istum habitum resistitur potentia actiuā. Ex hoc enim uocatur potens quarto modo; quia potentia actiuā non potest super eum; ita quod ille habitus potentia uocatur, & secundum hoc potentia includitur; & quia per istum habitum potētia excluditur à subiecto, & per cōse quēs actio agētis, & potētia actiuā; ideo ista potētia, quæ uocatur habitus; potētiā actiuā excludit, nō quocūq; modo, sed à subiecto, in quo est.

*Pōtētia actiuā
habet rōnē pri-
mi respectu
eius, qđ est
in pōtētia pas-
siuā.*

TEX. 18.

C. 13

Quantum uerò dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum utrumque, aut singulum unum aliquid, & hoc aliquid aptum natum est esse.

Hic determinat de ente, secundum quod saluatur in natura prædicamentorum. Et diuiditur in tres partes secundum tria prædicamenta, de quibus determinat: Secunda ibi [Quale uerò dicitur uno quidem modo] Tertia ibi [Ad aliquid dicuntur] Prima in tres, quia primò diffinit quantitatem: secundò diuidit eam per continuam, & discretam: tertio in quantitate secundum se & secundum accidens: Secunda ibi [Multitudo ergo.] Tertia ibi [Amplius autem alia dicuntur] Diffinit ergo primò quantum dicens, quod quantum est diuisibile in partes, quæ sunt in potentia, quorum utrumque diuisibile est, aut singulum est aptum natum esse unum aliquid, & hoc aliquid per se ipsum. Notandum est ad euidentiā diffinitionis, quod mixtum diuisibile est, & compositum ex materia & forma diuisibile est, & quantum hic diffinitum diuisibile est: sed tamen differenter: mixtum. n. diuisibile est in partes, quæ non sunt in mixto, nisi uirtualiter, sed si sunt ibi realiter, secundum quod quidam dicunt, sunt ibi secundum esse fractum & diminutum: compositum est ex materia & forma diuisibile est in materiam, & formam, quæ sunt realiter in ipso toto, & in hoc differt

*Quantum
quid.*

*Mixtum, et
quantum sunt
diuisibilia,
sed differenter.*

A à mixto: tamen non sunt aptæ natæ existere per se, nec per se esse unum aliquid, & hoc aliquid: quantum autem hic diffinitum, est diuisibile in partes, quæ insunt in toto realiter, & hoc ad differentiam primi, & quæ sunt apta nata existere per se, & esse aliquid per se, & hoc ad differentiam secundi.

Quæret quis, Vtrum hæc sit propria diffinitio quantitatis? Videtur quod non, quia diffinitio propria uni soli debet conuenire, diuidi autem per partes multis conuenit, unde de natura totius est, quod possit diuidi per partes: quia de natura totius est, quod habeat partem extra partem, & tamē non omne totum quantitas est. Respondeo dicendum, quod ista est propria diffinitio quantitatis. Ad cuius euidentiā notandum, quod quodlibet prædicamentum habet modum proprium, per quem distinguitur ab alio prædicamento: ita quod si illud prædicamentum debet diffiniri uel describi (supposito quod non habeat propriè diffinitionem) per illam diffinitionem debet notificari modus proprius illius prædicamenti, quia illo modo proprio notificato, notificatur prædicamentum. Debemus. n. imaginari, quod prædicamentum suo modo componitur ex re, & modo: ita quod res est quasi materiale in prædicamento, modus autem formale (uoco autem rem omne illud, quod est in prædicamento: modum autem uoco illud, per quod unum prædicamentum distinguitur ab alio.) Si ergo hæc sunt uera, si benē debet diffiniri quantitas, oportet quod diffiniatur per modum aliquem, quod tamen contingit quantitati, & non alteri prædicamento, habere autem partem extra partem, eo modo quo dictum est in ista descriptione, non contingit nisi quantitati. Debemus. n. imaginari, quod omne, quod habet partem extra partem modo dicto, uel est quantum, uel induit rationē quanti: ita quod iste modus per se, & primò est in quantitate, per accidens autem est in aliis prædicamentis: & si. n. albedo habeat partem extra partem, uel forma substantialis, uel materia, hoc non est nisi in quantum qualitas quantum ad albedinē, uel substantia quantum ad materiā, & formā, quæ induit rōnem quanti. Sicut. n. modus qualis potest reperiri in aliis prædicamentis, eo modo quo dicimus, quod forma substantialis significat per modum qualis: ita & modus quanti in aliis prædicamentis reperiri potest. Patet ergo, quod cum quantum sit diffinitum per modum proprium, diuisibile eum ab aliis prædicamentis, quod benē diffinitum, siue descriptum est. Ad argumentum dicendum, quod totum est in multiplici differentia, quoddam est. n. totum essentialē: quoddam totum quantitatiuum: totum ergo quantitatiuum est illud, quod est hic diffinitum, totum autem essentialē, & si habeat partem extra partem, tamē non eo modo, quo hēt totum quantitatiuum hic diffinitum, sicut patuit per differentiam, quæ posita est inter totum quantitatum, hic diffinitum, & totum compositum ex materia & forma, quod compositum est totum essentialē. Et sic soluendo, possumus dicere, quod habere partem extra partem aliter est proprietas

Questio.

Prædicamentum quo diffinitur ad unum com.

Prædicamentum compositum ex re, & modo.

Omne habet partem extra partem, est quantum, uel induit rōnem quanti.

Totum duplex.

Z totius

Metaphysicæ

totius; sed habere partem extra partem per modum hic diffinitum, est totius, quod habet rationem quanti. Vel possumus dicere melius, quod nulli toti potest contingere, quod habeat partem extra partem, uel esse diuisibile; nisi in quantum sortitur rationem quanti, siue discreti, siue continui: nam totum essentiale, de quo minus uidetur; aliquo modo sortitur rationem quanti discreti: ex hoc enim, quod materia numeratur contra formam, ex hoc est quædam discretio in toto, composito ex materia & forma; licet non propriè possit uocari quantitas discreta: quia multitudo essentiarum secundum communiter philosophantes, est multitudo transcendens; nec est propriè in prædicamento quantitatis. Licet autem non sit in prædicamento quantitatis, tamen dico, quod induit aliquem modum quanti: dictum est enim iam, quod non oportet, quod omne illud, quod induit modum quanti, simpliciter sit in prædicamento quantitatis; sic ergo totum non habet partes, nisi in quantum induit rationem quanti.

Multitudo ergo quantum aliquid, si fuerit numerabilis: magnitudo, si fuerit mensurabilis.

Prima diuisio quantitatis.

Diuidit quantitates per continuam, & discretam. Et diuiditur in duas partes: quia primò ostendit, quod quantitas discreta, quæ est multitudo; & quantitas continua, quæ est magnitudo; est aliquid quantum: secundò manifestat, quid est multitudo in se, & quid magnitudo in se, ibi, [Dicitur autem multitudo.] Dicit ergo primò, quod multitudo quantum aliquid est, nõ omni modo, sed si fuerit numeralis; ita quod multitudo, quæ est quantitas, est multitudo numeralis: & magnitudo est quantitas, non omni modo, sed magnitudo mensurabilis.

Questio.

Quereret quis, Vnde hoc est, quod multitudo numerabilis quantitas est? Respondeo, dicendū, quod si uolumus sequi communiter philosophantes, hoc possumus uenari duplici uia. Prima est ex hoc, quod non omnis multitudo est quantitas; sed multitudo, quæ est numerus. Imaginamur enim duplicem multitudinem, scilicet multitudinem, quæ non est numerus, quæ quidam multitudo transcendens est, & concernit omne prædicamentum: & multitudinem, quæ est numerus; quæ quidem est in prædicamento quantitatis; multitudo autem, quæ est numerus, idem est, quod numerus: quidquid ergo est de ratione numeri, est de ratione huius multitudinis; de ratione autem numeri est, quod sit numerabile ab uno; nam omnis numerus dicit quandam specificam mensurationem; sicut ternarius dicit specificam mensurationem, quam non dicit quaternarius; & quaternarius unam, quam non dicit quaternarius; & sic de aliis: hæc autem specifica mensuratio non cognoscitur, nisi in resolutione ad unum: nam ex hoc, quod aliter resoluitur quaternarius ad unitatem, & aliter numeratur ab ea, quàm quaternarius: ex hoc cognoscitur, quod alia est ratio illius & istius: de ratione ergo numeri est, quod resoluatur

Non omnis multitudo est quantitas.

Multitudo duplex.

E tur ad unitatem; & quod numeretur ab ea: ergo & de ratione est multitudinis, quæ idem est, quod numerus: talis autem est multitudo, quæ ponitur quantitas: Ita quod isti imaginantur multitudinem infinitam, quæ quidem quantitas non est, quia numerabilis non est; & finitam, quæ numerabilis est; sicut est magnitudo mensurabilis, & non infinita. Vtrum autem hoc uerum sit; & utrum multitudo transcendens potest dici quantitas, uel non; potest patere in Decimo, quia hæc uia & sequens accipitur secundum communiter Philosophantes. Secunda uia est, quia multitudo, quæ est quantitas; arguit dupliciter unum, scilicet unum à quo principiatur, & unum à quo mensuratur; primò dico arguit unum, à quo principiatur; quia multitudo, quæ est quantitas, secundum eos causatur à diuisione unitatis; ita quod ista multitudo non est nisi unitas diuisa. Vnde Philosophus Tertio Physicor. ponit, quod numerus causatur ex diuisione continui: positum autem est supra in hoc Quinto, quod continuitas est quædam unitas, ergo numerus causatur ex diuisione unitatis: & quia ita, quod numerus, & multitudo, quæ est quantitas; causatur ex diuisione unitatis: ideo illa solum numerantur isto numero, quæ sunt apta nata esse unum in unitate illa diuisa. Et ideo multitudo formalis non uocatur numerus secundum eos; quia licet ea, quæ numerantur sint materialiter apta nata esse unum, sicut omnes partes in unitate quanti; tamen ea, quæ numerantur formaliter, non sunt apta nata esse unum; eo quod unitas in genere non est propriè unitas: sic numerus, uel multitudo, quæ hic est quantitas; habet unum à quo mensuratur; quia per reduplicationem unitatis quilibet numerus cognoscitur & mensuratur. Propter ergo defectum primi, scilicet unius principiantis, multitudo formalis non est multitudo, quæ sit quantitas; quia multitudo, quæ est quantitas, realiter non est aliud nisi unitas diuisa. unitas autem diuisa formaliter non est in multitudine formali, eo quod nullo modo formæ de se sunt una res. Propter defectum secundi, multitudo infinita non est multitudo quantitatis; quia non est mensurabilis per unum. Hæc omnia dicta sunt secundum opinionem Commentatoris: in Decimo autem huius, de huiusmodi aliter poterit dici.

Multitudo infinita non est quantitas

Multitudo, quæ est quantitas, arguit dupliciter unum.

Tex. 5. 67.

F dicitur, quod multitudo, quæ est quantitas, secundum eos causatur à diuisione unitatis; ita quod ista multitudo non est nisi unitas diuisa. Vnde Philosophus Tertio Physicor. ponit, quod numerus causatur ex diuisione continui: positum autem est supra in hoc Quinto, quod continuitas est quædam unitas, ergo numerus causatur ex diuisione unitatis: & quia ita, quod numerus, & multitudo, quæ est quantitas; causatur ex diuisione unitatis: ideo illa solum numerantur isto numero, quæ sunt apta nata esse unum in unitate illa diuisa. Et ideo multitudo formalis non uocatur numerus secundum eos; quia licet ea, quæ numerantur sint materialiter apta nata esse unum, sicut omnes partes in unitate quanti; tamen ea, quæ numerantur formaliter, non sunt apta nata esse unum; eo quod unitas in genere non est propriè unitas: sic numerus, uel multitudo, quæ hic est quantitas; habet unum à quo mensuratur; quia per reduplicationem unitatis quilibet numerus cognoscitur & mensuratur. Propter ergo defectum primi, scilicet unius principiantis, multitudo formalis non est multitudo, quæ sit quantitas; quia multitudo, quæ est quantitas, realiter non est aliud nisi unitas diuisa. unitas autem diuisa formaliter non est in multitudine formali, eo quod nullo modo formæ de se sunt una res. Propter defectum secundi, multitudo infinita non est multitudo quantitatis; quia non est mensurabilis per unum. Hæc omnia dicta sunt secundum opinionem Commentatoris: in Decimo autem huius, de huiusmodi aliter poterit dici.

H

Vtteriùs quia intellectus noster non quiescit, quereret quis, Vtrum unitas illa, quæ diuisa facit numerum, sit unitas quantitatis solum, uel unitas continui, sicut ponit Philosophus. Hæc autem quæstio mota est; quia multa apta nata sunt esse unum alia unitate, quàm unitate quantitatis; sicut unitate formæ specificæ: ergo talia, quæ sunt apta nata esse unum in unitate formæ specificæ, & tamen numerantur materialiter, numerantur isto modo. Dicendum est ergo, quod quæcunque diuiduntur materialiter uel suppositaliter tantum, numerantur isto numero; quia sunt apta nata esse unum in unitate speciei

Questio.

Numerus duplex.

Natura generis non est una unitate conceptus.

Quo intelliguntur.

Multitudo quid.

Magnitudo quid.

Linea, superficies, corpus.

speciei. Debemus enim imaginari duplicem numerum, scilicet formalem, & materialem: numerus autem formalis non est unitas diuisa; quia nulla realitas, & nulla unitas formalis communis est multis formaliter differentibus: nisi nos uocemus genus illud unum; quod tamen secundum rem uocari non potest: quia natura generis non est natura una in unitate conceptus. Numerus autem materialis idem est, quod unitas diuisa; siue ista unitas diuisa sit species specialissima; eo modo quo ternarius hominum non est nisi humanitas una in specie diuisa: siue unitas sit ipsa quantitas; eo modo quo tres partes non sunt nisi una linea realiter. Quæcunque ergo sic diuiduntur, quod de se sunt unum, uel in forma specifica, uel in forma continuitatis; numerantur numero materiali, qui est quantitas; qui ideo uocatur materialis, quia materia largitur hunc numerum; nam forma de se non potest largiri, ex quo de se sunt una forma. Appellatur autem hic materia largo modo, secundum quod suppositum potest dici materia respectu formæ; quia iste numerus aliquando est per supposita; quia supposito secundum opinionem aliquorum, quod substantiæ separatae multæ possent esse eiudem speciei, ex quo sunt eiudem speciei, non numerantur formaliter, sed suppositaliter solum; ita quod sunt quædam unitas formalis diuisa in supposita: & de se sunt apta nata esse unum: & ideo iste numerus non est nisi unitas diuisa, siue per materiam, siue per supposita. Patet ergo, quod unitas est causa numeri, tanquam principians, & tanquam mensurans. Deinde cum d.

Dicitur autem multitudo quidem, quod est diuisibile potestate in non continua; magnitudo autem quod in continua. Mensura uero alia in unum continuum longitudine: alia in duo latitudine: alia in tria profunditate. Horum autem pluralitas quidem finita, numerus: sed longitudo, linea latitudo, superficies: et profundum, corpus.

Manifestat, quid est multitudo, & magnitudo in se; & primò quid est multitudo, dicens, quod multitudo est quoddam quantum, potentia diuisibile in partes non continuas: quia unitates, in quas diuiditur multitudo, sunt discretæ, non continuæ. Magnitudo est quoddam quantum, diuisibile in partes continuas; quæ quidem magnitudo, si continua fuerit ad unam dimensionem, scilicet in longum linea est: quæ uerò est continua ad duas dimensiones in longum & latum, superficies est: quæ uerò est continua ad tres dimensiones, scilicet latum, & profundum; profunditas est, id est corpus: harum autem quantitarum pluralitas finita numerus est; longitudo autem idem est, quod linea, & latitudo idem est, quod superficies: & profundum idem est, quod corpus. Deinde cum dicit.

Amplius autem alia dicuntur secundum se quæ

A *ta, alia secundum accidens: ut linea quantum aliquid secundum se, musicum uero secundum accidens.*

Diuiditur in tres partes, quia primò diuidit quantitatem in per se & per accidens: secundò subdiuidit quantitatem, quæ est per se: tertio subdiuidit quantitatem, quæ est per accidens: Secunda ibi [Eorum uerò secundum se] Tertia ibi [Secundum accidens uerò dictorum quantorum.] Dicit ergo primò, quod aliqua dicuntur quanta secundum se, sicut linea; quædam secundum accidens, sicut musicum, & album: Dicit Commentator; quædam sunt, quibus contingit mensuratio essentialiter; quædam sunt, quibus contingit accidentaliter; quia sunt in quantitate essentiali: prima sunt quanta per se; secunda sunt quanta per accidens; Imaginatur enim Commentator; & bene, quod illa quibus contingit diuidi secundum se, & habere partem extra partem de se, & mensuram per se, illa secundum se sunt quanta; sicut est linea; illa autem, quibus contingit hoc, quia sunt in alio, illa sunt quanta per accidens. Vnde ipse Commentator, album & musicum diuiduntur per accidens, eo quod sint in continuo; Quasi dicat, cui non accidit esse continuum, est quantitas per se; quibus autem accidit esse continuum, sunt quantitates per accidens. Deinde cum dicit.

Eorum uero quæ sunt secundum se, alia secundum substantiam sunt, ut linea quantum quid. Nam in ratione quidem dicente, quantum quid existit.

Alia passiones, & habitus talis sunt substantia, ut multum, & paucum; & productum, & breue; & lastum, & strictum; & profundum, & humile; & graue, & leue, & alia talia. Sunt autem magnum, & paruum; & maius, & minus: & secundum se, & ad inuicem dicta, quanti passiones secundum se. Transferuntur etiam, & ad alia ea nomina.

Subdiuidit quantitatem secundum se, dicens: quod eorum quantorum, quæ sunt quanta secundum se; alia sunt quanta, quæ pertinent ad genus quantitatis, & significant rem suam per modum subiecti, & substantiæ; eo modo quo dicimus, quod linea quantum quid est; quod quidem patet ex definitione lineæ, quia in definitione declarante quidditatem lineæ accipitur quantum, & quantitas; eo quod linea est quantitas diuisibilis in longum. Alia dicuntur quanta, non quia significant rem suam per modum substantiæ & subiecti, sed per modum passionis & habitus: ita quod dicuntur passionis & proprietates primæ quantitatis, quæ significabatur per modum subiecti; eo modo quo dicimus, quod multum & paucum sunt passiones numeri: & ipse numerus significatur per modum subiecti; & eo modo quo dicimus, quod longum & breue sunt passiones lineæ, & linea est quantitas significata per modum subiecti, & latum & strictum sunt passiones superficiæ; profundum uerò & humile sunt pas-

Quantitas duplex.

Quæta per se duplicia.

Z 2 siones

Metaphysicæ

siones corporis; graue autem & leue quantitas. Commentator, graue & leue sunt qualitates naturales; sed tamen numerantur in accidentibus quantitatibus. quasi dicat Commentator: grauitas & leuitas secundum uirtutem sunt qualitates; sed tamen, quia fundantur in quantitate; aliquo modo quantitates possunt uocari. Aliquando enim propter affinitatem duorum illud, quod est unius, attribuitur alteri: unde Commentator, idem graue & leue sunt quantitates secundaria intentione, sicut dictum est de istis, quod sunt passionibus quanti, ita sunt alia similia. Sic ergo istæ sunt passionibus quanti, sicut multum & paucum, similiter etiam magnum & paruum, sunt passionibus quanti secundum se; siue magnum & paruum dicantur absolute & ad se; siue dicantur relatiue: ita quod hæc nomina magnum & paruum, maius & minus per se dicuntur de quantitate; per accidens autem possunt transferri ad aliqua alia, & dici de illis; eo modo quo dicimus, quod albedo est magna uel parua, maior uel minor.

Quo grauitas, & leuitas sunt qualitates naturales, & quæ sunt quantitates.

Questio.

Quæreret quis. Vtrum hæc dicta secundum se sint passionibus quantitatis, & ex hoc possint dici quantitates per se: sicut innuit Philosophus? Videtur quod non; quia potentia substantiæ non est substantia; ergo potentia quantitatis non est quantitas. Ad oppositum est Philosophus. Respondedo. Dicendum, quod non est inconueniens, quod aliqua duo sunt idem realiter, & tamen differant in modo significandi; ita quod unum illorum ex suo modo significandi significetur per modum subiecti & recipientis, & aliud significetur per modum passionis & recepti; eo modo quo dicimus, quod prima substantia & secunda sunt eadem realitas; & tamen prima substantia significat rem suam per modum subiecti, & hoc aliquid: secunda autem substantia per modum quale quid & entis inclinati. Sic in proposito non est impossibile, quod linea & longitudo sint una res, & tamen linea dicit illam rem per modum subiecti, longitudo per modum habitus & passionis; & eodem modo dico de superficie & latitudine, de corpore cum profunditate; de quantitate continua & magnitudine, & de numero & multitudine: Ita quod secundum rem una & eadem quantitas in omnibus istis est significata per modum subiecti, & per modum passionis: ut significata per modum subiecti est quantitas per se in primo modo dicendi per se: ut autem significata per modum passionis est quantitas per se in secundo modo dicendi per se. Quod autem ista sint eadem realiter, eo modo quo dictum est, patet quia idem est linea quod longitudo; cum longitudo absolute dicta ingrediatur diffinitionem eius: & eodem modo dico de aliis.

Aliqua possunt esse idem realiter, & differre in modo significandi.

Ad argumentum autem dicendum, quod passio substantiæ erit genus substantiæ, quia non est eadem realiter cum substantia. Vel dicendum, quod sicut reperio aliqua in quantitate, quæ significat

rem suam per modum subiecti; & aliqua quæ significant per modum passionis & habitus: & tamen utrunque quantitas est; licet diuersimode. Ita suo modo, in genere substantiæ aliqua dicunt rem suam per modum subiecti, & aliqua per modum passionis & habitus substantialis respectu huius subiecti; & utrunque substantia est, sicut dictum est de substantia prima, & secunda.

Quæreret quis, Vtrum hæc prædicta relatiue dicta, & ad se inuicem, ut longum ad breue, & magnum ad paruum, & sic de aliis, sint passionibus quanti? Respondeo. Duo sunt hic uidenda: primo quomodo ista differunt dicta absolute, & relatiue: secundum est, quomodo relatiue dicta possunt dici passionibus quanti per se.

Ad euentiam autem primi ponamus exemplum in uno, ut ex uno pateat in omnibus; puta in multitudine; multitudo enim potest dici absolute, & relatiue; de intentione enim multitudinis est, quod habeat partem extra partem discrete, & non plus; & hoc modo idem est, quod numerus; & hoc modo dictum est supra in alia Questione, quod absolute dicta significatur per modum passionis eiusdem numeri: & hoc modo multitudo sic se habet, quod omnis numerus multitudo est; quia omnis numerus habet partem extra partem; & isto modo multitudo opponitur uni.

Questio.

Multitudo potest dici absolute, & relatiue.

Cum enim de natura multitudinis hoc modo accipitur, sit; quod habeat partem extra partem, illud opponitur multitudini, quod non habet partem extra partem, & hæc est unitas. Secundo modo potest accipi multitudo illud, quod habet partem extra partem in quodam excessu respectu alicuius; eo modo quo dicimus, quod hoc est multum respectu illius, quod tamen est paucum respectu alterius; quia habet partes in quodam excessu respectu illius; sicut decem homines essent multi in domo; & tamen essent pauci in foro; & tamen si accipiatur multitudo primo modo, scilicet absolute, & multi sunt in domo, & multi sunt in foro: cuius ratio est: quia decem sunt in domo, & decem sunt in foro; denarius multitudo quædam est absolute, licet sit quædam paucitas respectiue: Et isto modo accipiendo multitudinem, multum opponitur non uni, sed paucis; & sicut in primo modo omne, quod non erat unum, erat multum; ita in secundo modo illud, quod non est paucum, est multum: & ideo isto secundo modo, ista duo opposita sunt, multum & paucum.

Fundantur autem super multitudinem absolute dictam; quia paucitas est absolute dicta; & multitudo sibi opposita multitudo est. Vel fundatur super eam: ita quod illud, quod opponitur multitudini dictæ absolute, scilicet unitas, nec est multum, nec est paucum, multitudine dicta secundo modo; eo quod nullo modo potest fundare istos respectus. Et eodem modo longum & breue fundantur super longitudinem absolute dictam; ita quod

Jesuit

quòd loquendo de longitudine absolute dicta, omnis linea est longa; loquendo autem de longitudine respectiva, aliqua est longa, aliqua est brevis, scilicet in respectu. Similiter si accipiat latitudo absolute, quaelibet superficies latitudo est; quia ista est propria dimensio superficies; & hoc modo oppositum latitudinis non est strictum, sed non latum negative: si autem accipiat latitudo in respectu, quaedam est superficies lata, quaedam est stricta; ita quòd latum & strictum sunt quidam respectus fundati super latitudinem absolutam, uel super superficiem.

Eodem modo dicendum est de magno & paruo, quia si accipiat magnitudo absolute, omnis quantitas continua est magna; si autem relative, quaedam est magna, quaedam est parua; ita quòd magnitudo & paruitas sunt quidam respectus fundati super quantitatem absolute dictam, siue super quantitatem continuam uel discretam.

Secundum scilicet, quomodo predicta sunt passiones quanti, et secundum quòd dicuntur in relatione; patet sic: secundum enim Commentatorem in hoc loco, hæc relative dicta sunt in prædicamento relationis, & in prædicamento relativo; ratio autem accidit quantitati, & aliis prædicamentis: explanetur ergo dictum Commentati, ex cuius explanatione patebit propositum nostrum: Vt ergo uideatur eius dictum, notandum est, quòd ratio habet debile esse; & propter suum debile esse non sufficit seipsam fulcire; & quia non sufficit seipsam fulcire, fundamentum requirit: fundamentum autem relationis non est in prædicamento relationis; quia propter suum debile esse apta nata est fundari in alio, non fundare aliud: si ergo non est in prædicamento relationis, oportet quòd sit in aliis prædicamentis; ita quòd accidentalitas relationis super aliquo prædicamento fundatur, sicut æqualitas & inæqualitas super quantitatem; similitudo & dissimilitudo super qualitatem. Et hoc est, quòd dicit hic Commentator: quòd ratio accidit quantitati, & aliis prædicamentis accidentis: quòd debet intelligi, quòd sua accidentalitas super alia prædicamenta fundatur. Et ex his patet propositum nostrum, quòd ista prædicamenta (ut dicuntur relative, fundantur super quantitatem; sicut multum & paucum relative dicta, super superficiem, & lineam; siue super longitudinem, & latitudinem absolute dictam: similiter magnum & paruum relative dicta super magnitudinem absolutam: sicut ergo quaelibet ratio potest dici per se passio sui fundamenti; eo modo quo dictum est in Prædicamentis Capitulo de quantitate, quòd æquale & inæquale sunt passiones proprie quantitatatis; ita omnia prædicamenta relative sumpta, possunt esse per se passiones proprie quantitatatis; & sicut illa, quæ sunt in quarta specie qualitatis, sunt qualitates in quantitate; ita similiter ista sunt relationes in quantitate. Et sicut illa, quæ sunt in quarta specie qualitatis, non obstante, &

A sint in prædicamento qualitatis; aliquo modo quantitates dicuntur: quia non possunt esse nisi in quantitate; & quia per se ab ea oriuntur: eodem modo Philosophus istas relationes uocat quantitates, non quòd sint simpliciter in Prædicamento quantitatatis, cum sint in Capitulo relationis; sed quia non fundantur nisi in quantitate, & ab ipsa oriuntur: ita quòd nomen quantitatatis, primaria intentione dicitur de fundamento: secundario de re fundata super illo fundamento. Deinde cum d.

Secundum accidens uero dictarum quantum alia sic dicuntur, sicut dictum est, quia musicum quantum est, & album per esse quantum aliquid cui insunt. Alia ut motus, & tempus.

B *Etenim hæc quædam quædam, continuæque dicuntur, quia illa sunt diuisibilia, quorum sunt hæc passiones. Dico autem, non quòd mouetur; sed quòd motum est. Nam per esse quantum illud, & motus est quantus. Tempus uero per ipsum scilicet motum.*

Subdistinguit quantitatem secundum accidens dictam, dicens: quòd quantitatum secundum accidens quædam dicuntur secundum accidens, sicut est dictum de musico & albo; quæ quidem non sunt quanta secundum se; sed ratione subiecti, in quo sunt: alia dicuntur quanta secundum accidens non solum ratione subiecti, in quo sunt; sed ex eo quòd habent aliquam continuitatem in se, & quantitatem; licet ista non habeant a se, sed ab alio. Et isto modo dicimus, quòd tempus & motus sunt quantitates secundum accidens; hæc enim sunt quanta, & continua; tamen istam quantitatem & continuitatem ab alio recipiunt; non enim sunt diuisibilia nisi extra; eo quod illa, quorum sunt passiones, sunt diuisibilia: nam tempus diuisibile est propter motum; dico autem motum esse diuisibile non propter id, quòd mouetur; sed propter magnitudinem, in qua aliquid mouetur: nam per esse quantum illud, scilicet magnitudinem, & motus est quantus; & propter motum tempus. Commentator aliam literam habet, dico quòd motus est passio quanti, non propter motum; sed propter illud, in quo est motus, scilicet magnitudinem, in qua est motus.

Quærit Commentator hic, Quare Philosophus non numerat inter quantitates locum?

Reddit rationem, quia locus proprie non est quantitas, sed magis de passionibus quantitatatis; & hoc dicit forte fuisse opinionem Philosophi.

Ad cuius euidentiam notandum est secundum Philosophum Quarto Physicorum, locus est superficies, sed non omnis superficies, sed superficies immobilis: ita quòd immobilitas est de ratione loci. Imaginabimur ergo sic, quòd in ratione loci est aliquod materiale, & aliquod formale: superficies est sicut materiale, immobilitas sicut formale: cum ergo omne, quòd ponitur in genere, uel in specie: pœnes formale ponatur, & non pœnes materiale; magis locus debet poni in genere

Z 3 neco

Relatio accidit quantitati, & alijs prædicamentis.

Esse relationis quale.

Quantum per accidens duplex.

Motus quo est diuisibilis.

Quæstio.

Locus an sit quantitas.

Tex. c. 39. & inde.

Quo omnia prædicamenta possunt esse passiones quantitatatis

Metaphysicæ

nere pœnes immobilitatem, quàm pœnes superficiem: cum ergo immobilitas sit passio quanti, magis debet dici locus passio quanti, quàm quantitas: ut sicut figura in quarta specie qualitatis non potest esse quantitas, nec est qualitas simpliciter, sed est qualitas in quantitate: sic & locus non est quantitas, nec est passio simpliciter, sed est passio quanti: & sicut in illa qualitate, quæ est qualitas in quantitate, quantitas est materiale, & qualitas formale: & per hoc magis locatur in prædicamento qualitatis, quàm quantitatibus: sic ipsa quantitas, scilicet superficies in loco est materiale, passio autem formale; & per consequens natura speciei magis sequitur naturam passionis, quàm naturam quanti. Alia etiam ratio redditur à quibusdam, quare hic non determinavit de loco, quia hic determinat de speciebus quantitatis secundum rationes essendi; ita quod illas quantitates, quæ aliud & aliud sunt realiter, posuit sub alio & alio membro: quantitates autem, quæ sunt idem realiter, posuit sub eodem membro: cum ergo superficies, & locus sint una realitas. Quarto Physicor. determinando hic de superficie, determinat etiam de loco: & dicendo realitatem unius, dicit realitatem alterius: in prædicamento autem determinavit de quantitate secundum rationem mensurandi: & ideo illa, quæ aliter & aliter mensurant, posuit sub diversis speciebus: cum ergo superficies, & locus sint idem; aliter tamen, & aliter mensurent: ideo in ratione mensurandi non cadunt sub eodem, quæ tamen cadunt sub eodem in ratione essendi. Ad cuius dicti evidentiam notandum est, quod diuisio specifica duarum specierum magis sequitur rationem realem, quàm ipsam rem: si enim diuersitas generis & speciei sequeretur naturam rei tantum, impossibile esset, quod una, & eadem realitas esset in duobus generibus, uel in duabus speciebus: cuius tamen contrarium uidentur. Nam secundum communiter philosophantes; fundamentum, & relatio non differunt realiter; & tamē sunt sub diuersis generibus: fundamentum est in genere qualitatis, uel aliquo alio; relatio autem fundata super hoc, est in genere relationis: Et similiter superficies & locus una realitas est, & tamen sunt in alia & alia specie: quod tamen esset impossibile, si pœnes rem acciperetur uariationem generis & speciei; accipitur ergo pœnes rationem rei: ita quod pœnes aliam & aliam rationem potest accipi aliud & aliud genus, uel alia & alia species: sic autem imaginatur iste modus dicendi. Imaginatur enim, quod super eandem realitatem fundantur duo modi mensurandi, scilicet mensurandi per modum superficies, & per modum loci; quia illud idem, quod mensurat illud, in quo est, scilicet superficiatum, mensurat locatum: & secundum primum modum mensurandi uocatur superficies: secundum uerò secundum uocatur locus: ita quod superficies, ut superficies non determinat sibi locans, uel locatum. Et sic imaginatur iste modus, quod unum & idem

in ratione essendi habet diuersitatem in modo mensurandi; & ideo propter unam entitatem non uariatur apud Metaphysicum, qui considerat rationem entis; quod tamen uariatur apud Logicum, qui considerat diuersas species quantitatis pœnes diuersos modos mensurandi. Pœnit Commentator, quod Philosophus posuit hic motum de speciebus quantitatis, quod non fecit in prædicamento; cuius rationem ipse Commentator occultè assignat, dicens: quod non est consuetudo, ut motus mensuretur per suam partem; sed per spatium aut per tempus; & ideo non nominatur illud in prædicamento quantitatis; in prædicamento enim solum ibi numerauit species famosas quantitatis. Exponatur ergo dictum Commentator sic; imaginatur enim Commentator, quod illi, cui contingit per se, uel per partem sui ratio mensuræ; illi contingit ratio quantitatis per se; & illi cui conuenit ratio mensuræ per aliud, contingit ratio quanti per accidens; & per aliud; & quia motui non contingit ratio mensuræ, nisi per tempus, uel per aliud; ideo contingit sibi ratio quanti per accidens; & ideo nullo modo est quantum per se, sed per accidens; sicut non est mensura nisi per accidens; & ideo nec hic, nec ibi numeratur inter species quantitatis per se: unde quia in prædicamento considerat diuersas species quantitatis pœnes aliam & aliam rationem mensurandi, & tota ratio mensuræ in motu est à magnitudine, & à tempore; ideo in prædicamento non posuit motum speciem quantitatis diuisam contra tempus uel magnitudinem.

Quæret ergo quis, Quomodo tempus hic ponitur inter quantitates per accidens, cum in prædicamento ponatur species quantitatis per se? Respondeo dicendum est, quod aliter quantitas respicit motum, & aliter tempus; quia de essentia motus non est, quod sit quantitas: motus autem est actus existentis in potentia secundum quod in potentia, ut dicitur Tertio Physicorum: de ratione autem actus entis in potentia secundum quod in potentia, est quod sit quidam actus in tendentia ad actum perfectum; de essentia autem & formalitate talis actus non est, quod sit quantus. Debemus enim sic imaginari, quod de ratione huius actus non est nisi, ut sit quædam tendentia ad actum perfectum; quia tamen ista tendentia potest esse in re, quæ habet partem extra partem, & sortitur naturam quanti: ideo per accidens & ratione illius, in quo est, potest sibi competere ratio quanti; sic enim sibi competit ratio quanti, sicut ratio diuisibilis, ratio autem diuisibilis non competit sibi ratione essentia suæ, sed ratione illius, in quo est, puta motus ad formam; eo quod motus non est diuisibilis eo quod est ad formam; (aliàs generatio, quæ est ad formam esse diuisibilis) sed ideo motus est diuisibilis, & quantum, quia est ad formam diuisibilem, siue quæ habet partem extra partem; uel quæ est in subiecto, quod recipit formam diuisibiliter:

Cur hic Philosophus ponit motum de speciebus quantitatis et non in prædicamento.

Figura est qualitas in quantitate.

Quare Philosophus non determinauit hic de loco.

Superficies, & locus sunt una realitas.

Fundamentum, & relatio non differunt realiter.

Questio.

Quantitas respicit motum & tempus, aliter et aliter.

Tex. cō. 6.

De ratione actus entis in potentia quid sit.

*Alteratio
gras.*

*Alteratio ē
quantitas p
accidens.*

Tex. c. 101

*Tēpus nu-
meratur in
ter quanti-
tates per se
in predica-
mentis, & hic
inter quan-
titates p ac-
cidens, qua-
re.*

*Tēpus non
est numerus
simpliciter.*

*In motu
duo spe-
ctantur.*

liter: Sic ergo imaginabimur, quod alteratio, uel est equalitas imperfecta, uel (ut melius) est formaliter tendentia ad qualitatem perfectam, & quia omnis tendentia est in genere illius, ad quod tendit, sicut uia in genere termini, & incompletum in genere completi: ideo alteratio non est nisi quedam qualitas; quod autem sit quantitas ipsa alteratio, hoc sibi accidit; quia ipsa qualitas, ad quam est ipsa alteratio; habet partem extra partem; & si non realiter, tamen uirtualiter; eo modo quo uocamus magis & minus partes uirtuales forme: non accidit sibi quantitas propter formalitatem suam; sed quia subiectum & mobile diuisibiliter recipit ipsam quantitatem. tempus autem formaliter quantitas est, quia tempus est formaliter numerus, numerus autem est formaliter quantitas; nam quod est formaliter mensura, est formaliter quantitas: quod autem tempus sit numerus formaliter, patet ex Quarto Physicorum, ubi Philosophus ponit, quod tempus est numerus motus secundum prius & posterius: cum ergo ita sit quod tempus sit numerus formaliter, oportet quod sit formaliter quantitas, omne autem quod formaliter est quantitas, est per se quantitas. Et ideo bene Philosophus in predicamentis numerauit tempus inter quantitates per se. Vnde ergo est quod hic numerat inter quantitates per accidens? Vt ergo videatur notandum est, quod quantitas temporis, licet formaliter sit ipse numerus, tamen oritur a priori & posteriori in magnitudine, uel a priori & posteriori in motu; quod patet sic, tempus non est quicumque numerus: si enim tempus esset numerus sine alia additione; tunc tempus, & numerus non esset alia & alia species quantitatis: ita quod motus aliquo modo specificat istum numerum; ut sicut similitudo non est quicumque concavitas, sed concavitas nasi; ita similiter motus temporis, non est quicumque numerus, sed numerus motus; & hoc etiam non sufficit ad rationem temporis: In motu enim possumus duo considerare, scilicet & essentiam motus, & quantitatem motus: & iam dictum est, quod ista duo differunt: quia esse motus non est esse quantitatis: sic ergo tempus non est numerus motus, sed essentia motus, sed secundum quantitatem motus. Et hoc est, quod subditur, secundum prius & posterius: ita quod ipsum tempus uel est quantitas motus numerata: uel est ipse numerus quantitatis motus; illud enim per quod cognosco, quantus est motus, tempus est; si ergo ita est; igitur quantitas sub aliquo modo prioritatis est in magnitudine & motu, quam in tempore; quia si debet esse numerus motus secundum qualitatem, oportet quod quantitas sit in motu: & sic sub aliquo modo accidentalitatis est quantitas in tempore respectu magnitudinis & motus. Metaphysicus autem, quia considerat naturam essendi, uidens quod tempus est essentialiter quantitas, sed tamen ista essentialitas non esset in tempore, nisi presupposita quantita-

A te motus & magnitudinis; posuit tempus quantitatem per accidens, propter suum esse posterius respectu motus magnitudinis. Logicus autem considerans rationem mensurandi, cum tempus per se sit numerus & metrum motus, posuit eum quantitatem per se, tanquam habens rationem mensuram.

Quare uno quidem modo dicitur differentia substantia. *TEX. 19. Cap. 14.*

In parte ista distinguit modum qualitatis: Et diuinitur in duas partes, quia primo ponit multiplicem accceptionem qualitatis: secundum reducit omnes modos ad duos: Secunda ibi [Fere itaque seculum duos modos.] Prima in duas, quia primo ponit modos qualitatis, ad quos non pertinet ratio motus: secundum modos, ad quos pertinet motus & transmutatio: Secunda ibi [Amplius quocumque passionibus] Prima in duas, secundum quod ponit modos. Secunda ibi [Alio uero modo ut immobilia] Primo ergo ponit primum modum; secundum exemplificat de ipso: Secunda ibi [Ut quale quid homo.] Dicit ergo primo quod unum modum qualitatis est, secundum quod differentia substantie, hoc est specificans substantiam, dicitur qualitas substantie. Vbi notandum est, quod hic accipitur substantia pro essentia: non enim hic accipitur tantum qualitas in predicamento substantie; sed hic accipitur qualitas specifica essentia in quocumque predicamento; eo modo quo dicimus, quod differentia substantialis specificans rem, potest reperiri in quolibet predicamento: ergo non oportet quod accipiatur substantia pro predicamento substantie: aliam qualitas hic accepta solum esset in predicamento substantie; quod tamen falsum est, quia in quolibet predicamento est; Vnde Philosophus exemplificans inferius, exemplum ponit de predicamento substantie, & predicamento qualitatis; & sic substantia hic accipitur pro essentia. Vnde Commentator dicit; Philosophus hic non intendit de speciebus quantitatibus, & qualitatibus; sed intendit manifestare intentiones, quas significant hae dictae, scilicet quantitas, & qualitas; quasi dicat Commentator; hic non intendit de qualitate predicamento, quia exemplificauit de qualitate in predicamento; sed intendit de qualitate, secundum quod qualitas est quedam intentio, & quidam modus, qui potest reperiri in quolibet predicamento. Deinde cum dicit.

Vt quale quid homo? quia animal, equus quadrupes: & circulus qualis? quia quadam figura, quia agnon, id est sine angulis, quasi differentia secundum substantiam, qualitate existente. Vno quidem itaque modo haec dicitur qualitas differentia substantie.

Exemplificat de ipso modo qualitatis in predicamento substantie; dicens: quod si queratur, quale quid est homo? respondeatur, quod animal bipes; ita quod animal responsum, dicit quid; sed ipsum bipes specificans, dicit quale; Et si queratur quale quid est equus? responderetur, quod animal quadrupes, & aliquid dicit, id est quale. Deinde

*Substantia
accepta in
diffone qua
luatis, quo
sumitur.*

Metaphysicæ

de exemplificat in quarta specie qualitatis, dicēs: quòd si quæzatur, qualis est circulus? quòd quædam (respondeatur) figura, scilicet agnonon, idest sine angulo: ita quòd differentia secundum substantiam est quædam qualitas: Concludit ergo istum modum dicens, quòd uno modo qualitas est differentia substantialis.

Alio uerò modo, ut immobilia, & mathematica; sicut numeri quales quidem sunt, quemadmodum compositi, & non solum ad unum entes, sed quorum imitatio, superficies, & solidam. Hi uerò sunt quotiēs quanti, aut quotiens quot quanti.

Ponit secundum modum dicens; & alius modus qualis est, secundum quòd ista mathematica, & immobilia dicuntur habere aliquam qualitatem; eo modo quo dicimus, quòd numeri quales sunt; eo quòd sunt compositi: uocantur autem numeri compositi duo numeri, qui possunt mensurari à tertio; sicut nouenarius, & senarius, qui mensurantur per ternarium: numeri autem primi uocantur, qui sola unitate mensurari possunt: sicut ternarius & binarius; nullus enim numerus replicatus potest reddere ternarium & binarium; sed sola unitas: Et non solum numeri sunt entia secundum istam dispositionem, idest secundum istam qualitatem dictam; sed habent alias qualitates: quidam enim numeri imitantur superficiem, & uocantur superficiales: quidam autem imitantur corpus, & uocantur solidi; ita quòd dicere numerum superficiale, & numerum solidum, est dicere numerum qualem: Vocatur autem numerus formalis numerus ductus in seipsum, uel in alium simul: ut cum dicitur bis tria, uel bis duo: Numerus autem solidum uocatur, qui est ductus in seipsum, uel in alium bis: ut cum dico bis duo bis, uel bis tria bis: ita quòd in isto duo considerantur, scilicet numerus qui ducitur, & numerus qui ducit: & ille uocatur quotiens: & ideo ubi est unus ductus, tantum unum unū quotiens est: sicut in numero superficiali: ubi autem duo ductus, duo quotiens sunt: Et hoc est, quòd Philosoph. subdit, quòd numeri sint, scilicet unitates, superficies, & solidi; aut sint significati per quantum quotiens; hoc est, quantum cum uno quotiens, quantum ad numerum superficiale; aut per quantum per duplum quotiens, ita quòd sunt quotiens, quotiens quanti, quantum ad numerum solidum. Notandum est, quòd de natura superficiei est, quòd habeat duplicem dimensionē; & lineæ, quòd unam; & corporis quòd tres: Ille ergo uocatur numerus linealis, qui per seipsum consideratur, & uno modo ad modum unius dimensionis; eo modo quo dicimus unum, duo, tria: Ille autem uocatur numerus superficialis, qui ad modum superficiei replicatur, uel in se, uel in alium; quasi habens duas dimensiones; ut cum dicitur bis tria: ita quòd iste numerus, qui ducitur, facit unam dimensionem, & numerus ducens facit aliam: Numerus autem solidus uocatur, qui quasi ad modum solidi tres habet dimensiones;

Numerus compositus qui.

Numerus primus qui.

Numerus duplex.

Numerus multiplex.

E ita quòd una dimensio consistit in numero ducto, bina autem dimensio consistit in duplici quotiens, ut cum dicitur, bis tria bis. Deinde cum d.

Et totaliter quod præter quantitatem existit substantia. Nam substantia cuiuslibet quod semel. Ut ipsorum sex, non bis ter sunt, sed semel. Sex enim semel sex.

Manifestat quoddam, quod dixerat, locutus est enim de qualitate. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd in numero qualificato duo sunt, scilicet quantitas numeri, & numeri qualitas; primo quia omnis numerus quãtitas est; secundo qualitas: quia iam suppositum est, quòd sit numerus qualificatus; Si ergo quæzatur, quid sit qualitas numeri? potest responderi, quòd omne illud, quod existit in numero qualificato præter quantitatem, est eius qualitas: Et hoc est, quod dicitur in litera, quòd totaliter, idest uniuersaliter illud, quod existit in substantia, idest in natura numeri præter quantitatem suam, est qualitas eius: exemplificat autem de qualitate substantiali numeri, dicens: quòd substantia & qualitas substantialis cuiuslibet numeri est in quodam semel: ita quòd qualitas eius nõ est ipsa quantitas; sed aliud, quod est in eo præter quantitatem; ut qualitas substantialis ipsorum sex, non est quòd sit bis ter, aut ter duo; quia hoc spectat tantum ad quantitatem eius, secundum quod sit quoddam semel in ista quantitate; sex enim hoc est essentia ipsorum sex est, quòd sit semel sex; & non quòd sit bis tres, uel ter duo; quia hoc spectat ad quantitatem eius.

G Quæret quis, Vtrum illud, quod existit in numero præter quantitatem, sit qualitas eius? Respondetur quòd sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd numerus specificus est quædam multitudo una unitate specifica; eo modo quo dicimus, quòd quaternarius est multitudo una unitate speciei; quia specie differt ab omni alio numero: ita quòd secundum hoc quaternarius est quædam unitas in multitudine; unitas (dico) specifica; & ex hoc est quædam indiuisio in diuisione, quia omne unum ut unum, est indiuisum in se & diuisum ab aliis: ex hoc ergo quòd numerus, puta quaternarius, est multitudo, ex hoc est quãtitas; sed ex hoc quòd est quædam multitudo diuisa ab omni alia multitudine specificè, ex hoc est ibi qualitas substantialis, per quam differt essentialiter ab omni alio numero. Imaginabimur autem, quòd numerus est multitudo, non quæcunque; sed sic & sic specifica per aliam & aliam qualitatem essentialem: ita quòd multitudo, & quantitas est ibi tanquam genus; qualitas autem specificans est ibi tanquam differentia: Ex hoc apparet propositum: quia enim species componitur ex genere & differentia, bene est dictum; & illud, quod existit in specie præter genus, differentia est: à simili quia quãtitas, & qualitas concurrunt ad unum numerum specificum, siue ad unum numerum speciei; bene dictum est, quòd illud, quod est in natura numeri præter quantitatem, est qualitas.

Numerus qualificatus duo includit.

Qualitas numeri quid.

Questia.

Numerus specificus quid.

Numerus quo est multitudo.

Con-

Questio. Consequenter quæretur quis, Quæ sit ista qualitas, quæ est in numero præter quantitatem? Notandum est, quod omnis numerus mensura est: unde ratio mensuræ primò saluatur in quantitate discreta: continua enim ut continua non mensuratur, nisi per resolutionem ad discretum: si enim uolo scire, quanta est linea, oportet, quod eam resoluam ad naturam discreti; dicendo eam esse quatuor pedum, uel quinque: ita quod magnitudines non certificantur, nec notificantur nisi in quantum fiunt numeri: sic ergo numerus est quædam mensura: Et hoc apparet etiam ex ipsa ratione uocabuli, quia numerare idem est, quod certificare, & mensurare: Hoc apparet etiam ex distinctione numerorum, distinguimus. n. numerum in numerum numeratè, & numerum numeratū; quod idem est dicere, quod mensurantem & mensuratum. Appellatur enim numerus numerans, numerus, quo certificamus, & mensuramus; sicut per quaternarium possumus certificare quicumque rem subiectam huic quaternario, caprâ hominem, & sic de aliis: numerus autem numeratus appellatur res, quæ certificatur hoc numero. Si ergo numerus est uniuersaliter mensura, ergo quilibet numerus specificus est uniuersaliter mensura: quod patet inducendo per numeros específicos: ideo enim quaternarius, & quinarius específicos differunt; quia quaternarius numerus aliter specificè mensurat, quàm quinarius: quod mensuret, patet; quia aliter certificat; si enim quæritur, quot sunt hi homines? aliter certificabo quærentem, si dixerò quatuor sunt, quàm si dicerem, quinque sunt; Si ergo hæc sunt uera, ergo numerus specificus, puta quaternarius, est multitudo, specificè certificans & mensurans rem subiectam multitudini: Et secundum hoc, quando quæritur, Quæ est ista qualitas præter quantitatem? dico quod ista multitudo, quæ est quantitas specifica, uel certificatio, est ipsa qualitas: ita quod quilibet numerus specificus est multitudo cum specifica certificatione, quæ in alio numero nullo reperitur: & per istam specificam certificationem omnes numeri specificè differunt.

Questio. Vtèrius quæritur, Vtrum ipsa qualitas, quæ est præter quantitatem; potest dici qualitas accidentalis? Dicendum, quod iam habitum est in questione præcedenti, quod potest dici qualitas essentialis, specificans numerum: quæstio est ergo. Vtrum aliquo modo possit dici accidentalis? Dicendum est, quod sic: ad cuius euidèntiam notandum est, quod numerus non est aliud (ut patet ex dictis supra) nisi qualitas qualificatiua, hæc autem qualificatio uel est per qualitatem essentialè (de qua dictum est iam supra) uel per qualitatem accidentalem: eo modo quo dicimus, quod numerus quidam est superficialis, quidam solidus, & sic de aliis: Ita quod quando dicitur, quod illud, quod est in numero præter quantitatem eius, est qualitas; si intelligatur de qualitate essentiali specificè, sic est in primo modo qualis, hic diffini-

A ti: si autem intelligitur de accidentali, sic est in secundo modo: Quod autem Philosophus de utroque intellexit, patet: postquam dixerat de qualitate accidentali, scilicet de superficiali, & solido: statim concludebat, quod est in numero præter quantitatem, est qualitas; quasi intelligès de ista: hæc autem concludens, exemplificauit de qualitate senarii, dicens: quod est semel sex, quæ qualitas (ut in superioribus dicitur) est qualitas essentialis senarii; ergo si sic exemplificauit, intellexit etiam de ista: ita quod in questione una intelligitur, & in exemplo alia.

B Quæretur quis, Vtrum substantia ipsius senarii sit semel sex, sicut dicit Philosophus? Respondeo dicendum est, quod sic. Ad cuius euidèntiam notandum est, quod substantia cuiuslibet rei una est, in nulla alia reperta, nisi in illa, cuius est substantia: & loquor hic de substantia specifica: illud autem, quod in uno tantum est, & in nullo alio reperitur; tantum semel est, quia nullius alterius est; & hoc modo substantia senarii tantum in senariis est, quia in nullo altero est; ideo dictum est semel: Voco autem substantiam senarii, propriam rationem mensurandi; qui enim dicit, aliquos homines esse sex; una mensura specifica eos mensurat, quæ in nullo alio numero est: & ideo tantum semel est. Quasi ergo dicat Philosophus, substantia senarii est semel sex, hoc est ipsa senaritas. i. propria ratio mensurandi, semel tantum repetita: illud autem, quod bis repetitur; non potest esse senarii substantia; quia unius una est substantia, & essentia: & ideo bis tria non potest esse senarii substantia & essentia, quia qua ratione esset bis tria, eadem ratione esset ter duo: & si ita esset, unius rei duplex esset diffinitio. s. bis tria, & ter duo: & sic essentia senarii non esset in semel, sed in bis: ter ergo duo, uel bis tria ad qualitatem numeri posset spectare, sed non spectat ad qualitatem, quia qualitas essentialis numeri est in semel tantum, & non in bis. Deinde cum dicit.

Amplius quæcunque passiones sunt earum, quæ mouentur, substantiarum.

D Ponit modos qualitatis, qui spectant ad motum & mutationem: Et diuiditur in duas partes, secundum duos modos positos. Secunda ibi [Amplius secundum uirtutem.] Dicit ergo primò, quod tertio modo dicuntur qualitates passiones substantiarum mobilium, per quas mouentur ipsa corpora: sicut calor & frigus, grauitas & leuitas &c. & quæcunque similia, secundum quæ permutantur corpora, quæ permutantur: & est tertius modus, positus in Prædicamento qualitatis. Deinde cum dicit.

Amplius secundum uirtutem & uitium, & omnino bonum & malum.

Ponit secundum modum, dicens: quod alio modo dicitur qualitas, secundum quam aliquid disponitur ad uirtutem uel ad uitium, & uniuersaliter ad bonum & malum, sicut per scientiam & ignorantiam, sanitatem & infirmitatem: & ista est pri-

Questio.

Substantia cuiuslibet rei est una.

Qualitates passibiles.

Qualitas quæ, est dispositio.

Mensura in quo primò saluatur.

Magnitudines quo notificantur.

Numerus numerans, et numerus numeratus qui.

Numerus est mensura.

Qualitas præter quantitatem quæ.

Qualitas duplex.

Metaphysicæ

est prima species qualitatis posita in Prædicamentis: Et iste modus aliquo modo spectat ad motum; eo modo quo dicimus, quod aliquis alteratur de ignorantia ad scientiam; licet non sit propriè alteratio.

Questio

Quæretur quis cum Commentatore: Quare non enumeravit hic secundam speciem qualitatis, scilicet naturalem potentiam, uel impotentiam: cum enumerauerit alias tres? numeravit enim quartam in secundo modo qualis, hic posito: tertiam in secundo: primam in quarto? Respondet ad hoc Commentator: quod secunda species qualitatis, scilicet potentia naturalis, & impotentia, & sunt præparationes quædam, & sunt potentie quædam; & non sunt qualitates in actu; sed sunt quædam præparationes, quæ sequuntur qualitates substantiales; eo modo quo potètia cursoria, qua aliquis dicitur cursor: non est nisi potentia quædam habilitans, quæ sequitur propriam cõplexionem: sic ergo & præparationes sunt & potentie sunt: in quantum potentie sunt, numerat eas inter potentias: in quantum præparationes sunt, sunt quædam priuationes; & ideo de istis non determinatur hic. Sed quæretur, hic statim aliquis, ubi hoc numerat? Commentator soluit, quod in Cap. de Potentia, dicens: quod quartus modus potentie est secundus gradus qualitatis: quartus autem modus potètiæ fuit habitus, per quem subiectum redditur tale, ut non facillè patiat. Ex quo apparet, quod non omnis modus potentie est in secunda specie qualitatis: ex qua secunda specie qualitatis determinat. ibi tantum unum modum potentie, scilicet quartum. Deinde cum dicit.

Ferè uerò secundum duos modos dicitur quale: et horum quoddam maxime: secundum priorem. Nam prima qualitas substantiæ differentia: eius uerò quædam & quæ in numeris qualitas, pars. Nam differentia, quædam substantiarum, sed aut non motorum, aut non in quantum mota.

Reducit omnes modos, scilicet qualitatis ad duos: Vbi notandum est, ut uideatur litera; quod modi qualitatis uel concernunt motum, uel non concernunt: primus, & secundus non concernunt motum; & ideo ad unum reducitur: tertius, & quartus motum concernunt: & ideo sub uno comprehenduntur: & ita quatuor comprehenduntur sub duobus; primò ergo reducit duos primos: secundò reducit duos sequentes: tertio manifestat quoddam, quod dixerat. Secunda ibi [Hæ autem passionum motorum] Tertia ibi [Maximè uerò bonum & malum.] Dicit ergo, quod ipsum quale ferè dicitur duobus modis, siue secundum duos modos; inter quos modos principalissimus est primus modus, secundum quem modum differentia substantiæ, id est substantialis dicitur qualitas: & ad istum modum reducitur secundus. Et hoc est, quod subdit; quod qualitas, quæ est in numeris, est quasi quædam pars huius: quia qualitas in numero est quasi quædam differentia, sicut fuit

Modi qualitatis reducuntur ad duos.

Qvale dupliciter.

in primo modo; eo quod ista qualitas numeri est quædam differentia substantiarum non motorum; uel si mouetur non est differentia earum in quantum mouentur. Notandum est, quod primus modus & secundus in duobus conueniunt; & ideo sub uno comprehenduntur: conueniunt. n. in hoc quia qualitas in primo modo est differentia, & similiter qualitas in secundo modo: cum enim dico numerum esse substantialem, numerum dico qualitatem, & dico qualitatem talem, quæ facit differre numerum ab alio numero: ergo differentia est: licet non sit differentia eo modo, quo modo est in primo: quia illa est essentialis, ista non. Hanc quidem conuenientiam tetigit Philosophus, cum dixit, quod qualitas in numeris pars quædam est primi modi; quia differentia est: Secunda conuenientia, quia sicut qualitas in primo modo non concernit motum, ita nec qualitas secundi modi: & hæc tetigit Philosophus, cum dixit; quod qualitas secundo modo est differentia rei non motorum, uel in quantum non motorum. Notandum est etiam, quod qualitates appellat substantias, cum dicit; quod qualitas secundo modo est differentia substantiarum: huius ratio duplex potest esse; una quia hæc dicit secundum opinionem illorum, qui ponebant separatas qualitates, & per se subsistentes: secunda ratio potest esse, quia in qualitate reperitur quidam modus substantiæ; modus enim substantiæ est, quod alicui substat; in Prædicamento autem qualitatis reperitur aliquid significatum per modum substantis, & aliquid per modum passionis; sicut in proposito, cum dicimus, numerum qualem; numerus significat rem suam per modum subiecti, & quale per modum passionis. Deinde cum dicit.

Primus, & secundus modi conueniunt in duobus.

Qualitas cur dicatur substantia.

Hæ autem passionum motorum, in quantum sunt mota, & motum differentia. Virtus autem, & uicium passionum pars quædam est. Differentias enim ostendunt motus, & actus, secundum quos faciunt, uel patiuntur bene, aut prauè, quæ sunt in motu. Possibile nanque sic moueri, aut agere, bonum quod uerò non sic, sed contrariè, prauum.

Reducit duos modos ultimos ad unum; & ratio tota est in hoc: quod qualitas tertio modo dicit motum, & est differentia concernentium motum; & similiter qualitas quarto modo: ergo qualitas duorum modorum sequentium, scilicet tertii & quarti sub una qualitate comprehenduntur, scilicet contrahente motum: Sic ergo primò ponit, quod qualitas tertio modo concernit motum, dicens: quod passionum qualis tertio modo dicti, sunt differentie corporum motorum in quantum mota sunt: quasi dicat motum concernunt: Et similiter illæ qualitates, quæ sunt in quarto modo; motum concernunt, & passionum: Et hoc est, quod subdit, quod uirtus & uicium, quæ sunt qualitates in quarto modo, hic posito; sunt quasi quædam pars passionum, hoc est qualitatis, ostendentes passionem, & motum; nam uirtus & uicium ostendunt differentias motus, & actus;

actus; secundum quos motus aliqui bene faciunt, uel prauè; bene patiuntur, uel prauè; bene faciunt, & bene patiuntur quantum ad motum uirtutis: prauè faciunt, & prauè patiuntur quantum ad motum uitij: Et hoc est, quod subdit: quod bene facere, & prauè sunt in motu: nam possibile est secundum motum uirtutis bene moueri, & agere bonum: quod autem sic mouetur, uirtualiter mouetur: quod autem, contrariè mouetur, prauum est, & est motus uitij. Deinde cum dicit.

Maximè uerò bonum & malum significant quale in animatis & horum maximè in habentibus professim, id est electionem, uel propositum.

Declarat quoddam, quod dixerat: dixerat autem, quod bonum & malum qualitates sunt: uult ergo ostendere cuius sunt qualitates; & dicit quod bonum & malum quale significant, & qualitate; sed non in omnibus, sed in rebus animatis, non in omnibus animatis, sed solù in habentibus professim, hoc est electionem; hoc est significant qualitate in talibus, quorum est propriè eligere.

Quereret quis, Vtrum bonum & malum dicat qualitate in habentibus electionem? Respondeo dicendum est, quod sic; quod patet, quia bonum & malum conuertuntur; ubi est ergo propriè ratio finis, ibi est ratio boni; sed ratio finis propriè est in intelligibilibus; ergo & ratio boni: Quod autem propriè ratio finis sit intelligibilibus, patet; duo sunt enim, quæ agunt propter finem, scilicet natura, & intellectus: sed differenter, quia natura agit propter finem, non quia statuat sibi illud finem, sed agit propter finem statutum sibi ab alio: quod enim natura plantæ per debita media perueniat ad completum, hoc non habet à seipsa; sed hoc habet ab illo, qui produxit plantæ naturam in esse; ita quod sub aspectu eiusdem agentis cadit planta, & ordo, & finis: Natura autem intellectus sic agit propter finem, quod sibi statuit finem; quia præcognoscit illum finem: Sic ergo quia omne, quod agit propter illud, quod sibi statuit, propriè agit propter illud; quàm illud, quod agit propter finem sibi statutum ab alio; & intellectus agit propter finem, quem sibi statuit: ergo intellectus propriè agit propter finem; & per consequens propter bonum: Quod sub breuioribus uerbis posset dici sic; quod agit propter finem sic ipsum mouendo, propriè agit; quàm illud, quod agit motum ab alio ad ipsum finem; intellectus est huiusmodi respectu naturæ; ergo &c.

TEX. 20.
Cap. 15.

Ad aliquid dicuntur alia per se, ut duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & totaliter multiplicatum ad multiplicati partem; & continens ad contentum.

Modi multiplices relationum.

Hic distinguit modos relationis: Et diuiditur in duas partes; quia primò distinguit modos relationis per se: secundò modos relationis per accidens. Secunda ibi, [Ergo secundum se dicta.] Prima in duas, quia primò dat triplicem modum relationis: secundò explanat unumquodque istorum modorum: Secunda ibi, [Dicuntur autem

A prima quidem secundum numerum.] Prima in tres, secundum quod tres modos ponit ad aliquid: Secunda ibi [Aliud ut calefactiuum] Tertia ibi, [Aliud ut mensurabile.] Dicit ergo primò, quod relatiua dicuntur primo modo, modo numeri; eo modo quo dicimus, quod dimidium dicitur relatiuè ad duplum; & triplum ad tertiam partem, & multiplex ad partem multiplicis. i. sub multiplex; & uniuersaliter continens ad contentum: Quasi dicat, omne excedens aliquid secundum quantitatem, dicitur relatiuè ad illud, quod exceditur; & secundum modum excessus uariantur relatiua: sicut aliter excedit binarius, & aliter ternarius: ergo propter excessum binarii fit duplum, ternarii triplum; & sic semper descendendo. Deinde cum dicit.

De excedens secundum quantitatem, dicitur relatiuè ad quod exceditur.

Aliud ut calefactiuum ad calefactibile, & sectiuum ad secabile, & omne actiuum ad passiuum.

Ponit secundum modum, dicēs: secundo modo dicitur relatio secundum potentiam actiuam & passiuam; eo modo quo dicimus, quod calefactiuum dicitur ad calefactibile, & sectiuum ad secabile, & omne actiuum ad passiuum. Deinde d.

Alia ut mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

Ponit tertium modum relationis dicēs, quod tertio modo dicitur relatio, eo modo quo mensurabile refertur ad mensuram; sicut dicimus quod scibile refertur ad scientiam, & scibile mensura est, scientia mensuratum: & sensibile refertur ad sensum, & sensibile mensura est, sensus autem mensuratum.

Quereret quis, Vtrum relatio habeat uariari per istos tres modos? Respondeo duo sunt hic ostendenda, primum est, quod omnis relatio fundamentum requirit: secundum est, quod uariatio modorum relationis est penes fundamentum: ex quo patebit, quod penes tria sunt tres modifirationis. Ad euidenciam primi notandum est, quod relatio est quoddam ad aliud: unde relatio non est nisi habitudo & ordo inter duo extrema: sic ergo cum relatio sit quoddam ad aliud, & omne ad aliud respectu eius, quod in se est; habeat debile esse; oportet quod relatio habeat de se debile esse: omne autem, quod habet debile esse, oportet figi super aliquo fixo; fixum autem appello illud, quod est in se firmum respectu eius, quod est ad aliud: ergo illud, quod in se est, hoc est, prædicamentum absolutum erit fundamentum eius, quod est ad aliud, hoc est, prædicamenti relati; sic ergo relatio propter suum debile esse fundamentum habet, scilicet prædicamentum absolutum: ita quod omne, quod respectuè dicitur, est aliquid aliud præter illud, quod relatiuè dicitur; hoc est dicere, omne, quod ad aliud est, habet relationem, & etiam cum hoc aliquid absolutum præter illam relationem, super quod fundatur ista relatio: sicut si aliquid refertur secundum similitudinem, est aliquid aliud præter similitudinem; quia præter relationem est ibi qualitas, super qua fundatur

Questio Omnis relatio duo requirit.

Relo quid.

Debile oportet figi super aliquo fixo

Absolutum est fundamentum relationis.

Metaphysicæ

fundatur relatio; Ita quòd sic imaginabimur, quòd relatio est quoddam ad aliud, & quoddam ad aliud accidentale; & quoddam ad aliud, quòd habeat debile esse: eo ipso quòd ad aliud est, extremum requirit: quia eo ipso quòd refert unum ad aliud, duo extrema includit, & requirit: eo quòd accidens tale est, subiectum requirit: eo quòd hêt debile esse, fixum aliquid requirit: quod uoco fundamentum: Differentia autem est inter fundamentum & subiectum; quia subiectum uocatur illud, quòd refertur per aliquam relationem: fundamentum uocatur illud, quòd est ratio quare relatio, per quam subiectum refertur; est in ipso subiecto. Verbi gratia, quando aliquid refertur per similitudinem, tria imaginantur, scilicet subiectum, quod refertur; relatio, per quam refertur; & qualitas quare est ratio quare ista similitudo & relatio est in isto subiecto, quod refertur; Ita quòd fundamentum tenet quasi medium inter relationem & subiectum; quia est causa reducens ad relationem: Vtrum autem fundamentum & relatio differant, in fine Capituli patebit: Sic ergo patet primum declarandum, scilicet quòd relatio propter suum esse debile, fundamentum habet. Secundum, scilicet quòd species & modi relationis accipiantur penes fundamentum, patet sic: sciendum est. n. quòd duo sunt in predicamento relationis, scilicet formale predicamenti, & materiale: formale autem predicamenti relationis uoco, ad aliud se habere: materiale uoco omne illud, in quo reperitur, ad aliud se habere: sicut formale in predicamento substantiæ est per se esse; materiale autem est omne illud, quòd recipit istum modum, ut anima, corpus, &c. Sic ergo duo sunt in predicamento relationis: & secundum ista duo reperitur duplex distinctio in isto predicamento: reperio enim primum, quòd istud predicamentum distinguitur ab omni alio predicamento: secundò reperio, quòd istud predicamentum distinguitur infra seipsum; eo modo quo distinguit ipsam Philosophus in tres modos, uel tres species: uel eo modo quo distinguunt Logici relationum in relatiua æquiparantiæ, & suppositionis, & superpositionis. Prima ergo distinctio, qua predicamentum hoc distinguitur ab alio predicamento, inest relationi secundum suum formale; quod quidem est ad aliud se habere; Ita quòd imaginabimur, quòd predicamentorum quoddam est, de cuius formalitate est in se esse; & hoc est predicamentum absolutum: quoddam est, de cuius formalitate est ad aliud esse; & hoc est predicamentum relatum; Voco autem in se esse non secundum quòd diuiditur contra in alio esse, sed secundum quid diuiditur contra ad aliud esse: uideo enim quòd qualitas non est in se ens, secundum quòd ens in se diuiditur contra in alio esse; quare tamen est ens in se, secundum quòd ens in se priuat ad aliud esse, & diuiditur contra illud: Sic ergo patet, quòd prima diuisio predicamenti ab aliis, est per suum formale. Secunda autem diuisio, quam habet predicamentum relationis infra se ipsum per

modos, & per species; est per suum materiale, hoc est, per illud, in quo recipitur ista formalitas Existimabimus. n. quòd ipsa formalitas de se uariationem non facit; recepta autem in alio & alio materiali, uariabitur secundum genera, & species; & quia istud materiale fundamentum est, in quo recipitur huiusmodi formalitas; ideo uariatio istius predicamenti infra se ipsum in modos & species, est per fundamentum; licet sua diuisio ab aliis predicamentis sit per suum formale. Verbi gratia, ipsum ad aliud, siue ipsa relatio una, & eadem est; & tamen recepta in unitate quantitatis, æqualitas est; & secundum istam receptionem facit unam speciem: & sic secundum diuersas receptiones, quòd species non habebat, species habebit: Et est simile in predicamento substantiæ: nam substantia per suum formale distinguitur à quolibet alio predicamento; suum autem formale est per esse; ex eo autem quòd istud per se esse, in alio, & alio reperitur; facit aliam, & aliam speciem, & genus; recepta autem ista formalitas in aliquo supremo conceptu, qui super se nullum conceptum habet: facit genus generalissimum: recepta autem in alio conceptu infimo, qui amplius in conceptum non diuiditur, sed solum per materiam, facit speciem specialissimam: recepta autem in medio inter supremum & ultimum facit genus subalternum: Differentia tamen est inter predicamentum relationis, & predicamentum substantiæ: quia illæ realitates, quare recipiunt modum predicamenti in predicamento substantiæ, secundum quas uariatur predicamentum infra se ipsum; sunt in predicamento substantiæ: illa autem, secundum quare uariatur predicamentum relationis infra se ipsum; sunt in aliis predicamentis, quia uariatur (sicut dictum est) secundum fundamentum; quod est quid absolutum, quia illud, quod ad aliud est; fundatur super illud, quod in se est absolutum, quod uidelicet absolutum nunquam est in predicamento relationis. His uisus, patet, quòd tres modi relationis hic positi accipiuntur penes fundamentum; fundamenta autem relationis possunt esse in triplici differentia: Primus modus est unius & diuersi; & iste modus fundamenti facit primam speciem hic positam: uerum tamen est, quòd Philosophus non exemplificat nisi de modo diuersi, ut duplo & dimidio. Infra autem, scilicet in declarando exemplificat de modo unius; sicut de simili eodem, & æquali. Secundus modus fundamentorum est penes potentiam actiuam & passiuam; eo modo quo pater fundatur super potentiam actiuam, & filius super passiuam: & hic modus fundamentorum facit secundam speciem relationis hic positam. Tertius modus fundamentorum est penes perfectum & imperfectum; eo modo quo imperfectum à perfecto mensuratur, & diminutum à completo: & iste modus fundamentorum facit tertiam speciem, scilicet penes mensuram, & mensuratam. Ita, scilicet, quòd tres modi uniuersales entis faciunt

Differentia inter fundamentum, & subiectum.

A l. similitudo.

Fundamentum tenet quasi medium inter relationem, & subiectum.

In predicamento relationis duo sunt.

In predicamento relationis duplex distinctio.

Accidentia absoluta non possunt dici nec per se esse, nec in se esse, sed possunt dici secundum se esse.

Modus diuisiois substantiæ infra primum predicamentum.

Diuisio substantiæ in genus, & species suas per conceptus non est diuisio realis, sed intentionalis, ergo substantia tota est res una & realiter uera, aut diuisio dicta ipsius substantiæ est per ad iuncta.

Tres modi relationum penes quod accipiuntur.

Fundamenta relationis sunt in triplici differentia.

tres

tres species. s. modus unius & diuersi primā; modus potentie & actus secundam: modus perfecti tertiam: & quia isti modi sufficienter uariant naturam fundamentorum, ideo sunt tres species relationis.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrū primus modus differt à tertio? Videtur q̄ nō; quia tertius modus ē p̄nes mensuram & mensuratum: primus autem modus p̄nes maiorem & minorem numerum; minor autem numerus mensurat maiorem. Ad oppositū est, quia omnis diuisio est per opposita: ergo primum mēbrum nō incidit cum tertio. Respō. dicendū, q̄ ea, quæ sunt in primo modo; puta duplum & dimidium, minor numerus & maior, unitas & numerus possunt considerari duobus modis: uno modo sc̄dm q̄ minor numerus mensurat maiorem; & sub isto aspectu se habent sicut mensura & mensuratum; nec sub isto aspectu faciunt primum modum: alio modo possunt considerari maior numerus & minor, & duplum & dimidium, secundum q̄ habent quantitatem inæqualem; & secundum hoc cadunt sub specie inæquali, & cadunt sub primo modo. Ad cuius euidentiā notandum est, q̄ quidam distinguunt sic relationes, q̄ quædam sunt relationes similium nominum; quædam sunt dissimilium nominum; relationes dissimilium nominum sunt in triplici differentia secundum tres modos, quos hic ponit Arist. modo numeri, ut duplum & dimidium; quæ non habent similia nomina; quia sub alio nomine dicitur duplum, & sub alio dimidium: modo potentie & actus, sicut calefactiuum & calefactibile; quæ etiam habent diuersa nomina: modo mensuræ & mensurati, sicut sensus & sensibile, quæ habent dissimilia nomina. Relationes autem similium nominum sunt in triplici differentia: cuius ratio est, quia relationes similium nominum semper sunt modo unius, & fundatæ super unum: secundum ergo triplicem unitatem erunt tres relationes similium nominum; quia si relatio fundatur super unitatem substantiæ, fit identitas, quæ est species relationis: si autem super unitatem quantitatis, fit æqualitas: si super unitatem qualitatis est similitudo. Vocantur autem istæ relationes similium nominum, quia simili nomine non uariato, unum extremum refertur ad aliud; sicut simile ad simile, & æquale ad æquale; idem autem ad idem. Si sic ergo dicuntur relationes similium nominum, non sunt nec in primo modo, nec in secundo, nec in tertio posito ab Arist. quia omnes tres modi prædicti sunt dissimilium nominum; omnes autem relationes dissimilium nominum diuiduntur contra illos, quæ sunt similium nominum: & per consequens relationes istorum trium modorum diuiduntur contra illas: & si sic est, diuisio, quam hic ponit Arist. insufficientis est; quia non euacuat omnia genera relationum. Dico ergo aliter, quod relatio modo æqualis, & modo inæqualis, cadit sub primo modo; & modo similis & dissimilis: & modo eiusdem & diuersi. Cum

Unitas, & numerus dupliciter.

Relationes dissimilium, et similium nominum.

A enim opposita cadant sub eodem modo relationum; sub quo modo æquale est, & inæquale: cum ergo æquale sit in primo modo, sicut exemplificatum est de duplo & dimidio; ergo & æquale erit in eodem: nec non simile & dissimile, & idē & diuersum. Debemus enim imaginari, quod primus modus est modo unius, & modo multi: quod alii uocant modo numeri; quia omnis numerus multitudo est: si ergo sit modo unius, sic est simile, æquale, & idem: uocantur autem modus unius propter unitatem qualitatis, quantitatis, & substantiæ; quæ sunt eorum fundamenta. Si autem sit modo multi, sic est diuersum, dissimile, & inæquale: uocantur autem modus multi, & modus numeri; quia ubi est diuersitas, ibi substantia numeratur contra substantiam; ubi est idē titas, substantia non numeratur contra substantiam, in quantum hoc, & formaliter. Similiter ubi est inæqualitas, quantitas numeratur contra quantitatem; quia ubi est inæqualitas, ibi unitas non est: ubi autem unitas non est, & quantitas est, ibi est numerus quantitatis. Eodem modo ubi dissimilitudo est, ibi est numerus qualitatis, eo quod albedo numeratur contra nigredinem; & e conuerso. Sic ergo secundum proposita duplum & dimidium faciunt primum modum, non secundum quod induunt rationem mensuræ, & mensurati; sed secundum quod induunt rationem cuiusdam inæqualis, & modum numeri: ita quod primus modus capiat omnes relationes, quæ sunt modo unius, & modo numeri.

Ubi inæqualitas, ibi non est unitas.

C Ad argumentum patet responsio; q̄ duplum, & dimidium non sunt in primo modo, secundum quod induunt rationem mensuræ & mensurati; sed secundum quod induunt rationem inæqualis & similium nominum, ut patebit in sequenti Questione.

Queritur. Vtrum diuisio relationis per similia & dissimilia possit reduci ad diuisionem Philosophi? Respondeo dicendum est, quod sic. Ad cuius euidentiā diligenter notandum est, quod relationes dissimilium nominum capiunt secundum, & tertium modum relationis: nam in secundo modo extrema relationis semper sub dissimili nomine se aspiciunt, sicut pater & filius, dominus & seruus; quæ se aspiciunt sub dissimili nomine, sicut & fundamenta eorum, scilicet potentia actiua, & passiua. Similiter relationes tertii modi se aspiciunt sub nomine dissimili; sicut sensibile & sensus; quæ se aspiciunt sub nomine dissimili, sicut & eorum fundamenta; quæ sunt completum & diminutum, uel mensura & mensuratum. Relationes similium nominum capiunt primum modum, nam relationes, quæ sunt modo numeri, aspiciunt se simili nomine: inæquale est inæquale respectu inæqualis; & dissimile respectu dissimilis dissimile est. similiter diuersum est diuersum respectu diuersi: eodē modo relationes unius, scilicet simile simili simile, & sic de aliis. Notandum tamē

Questio.

Relationes dissimilium nominum capiunt secundum & tertium modum relationis.

Relationes similium nominum capiunt primum modum.

A a men

Metaphysicæ

men quoddam aliqua sunt in isto primo modo, quæ in unitate aspiciunt se sub simili nomine; sicut sunt relationes fundatæ super unum, ut simile, & æquale, & idem: aliqua sunt, quæ se aspiciunt dissimili nomine in specie, & tamen se aspiciunt simili nomine in genere. V. g. duplum & dimidium, continens & contentum, quæ secundum rationem speciei diuersa nomina habent, ut nomen dupli & dimidii, quæ sunt alia nomina: secundum autem, quæ induunt rationem generis, sic se aspiciunt sub simili nomine, quia unum inæquale est alteri: & secundum istum modum aspiciendi ponuntur in primo modo. Ex hoc melius patet præcedens quæstio, quia si præcisè duplum & dimidium sunt relationes dissimilium nominum, sicut mensura & mensuratum; sic comprehenduntur sub tertio modo: si autem induunt rationem similitudinis nominum; eo modo quo induunt rationem numeri, & æqualis; sic sunt modo numeri, & sunt in primo modo, & non in tertio.

Quæstio.

Consequenter quæritur. Vtrum illa diuisio, quam dant Logici, scilicet, quod quædam sunt relationes æquiparantiæ, quædam superpositionis, alia suppositionis; contineatur sub diuisione, quam hic ponit Philosophus. Respondeo dicendum quod sic. Ad cuius euidentiam diligenter notandum est, quod æquiparantia & non æquiparantia attenditur pœnes fundamentum; quando. n. unum fundamentum unius relationis naturali ordine supponitur fundamento alterius, ex hoc oritur, quod relatio fundata super unum fundamentum, est superpositionis; fundata autem alia relatio est subpositionis; quando autem naturaliter fundamentum relationis unius, æquatur fundamento alterius; tunc relationes æquatur, & fundantur relationes æquiparantiæ. His uisus, patet quod relatiua secundi generis, & tertii fundantur super relatiua subpositionis, & superpositionis; relatiua autem in secundo genere fundantur super potentiam actiuam & passiuam: potentia autem passiuam naturali ordine subiicitur actiuæ; ideo relatio fundata super potentiam passiuam suppositionis est; fundata autem super actiuam superpositionis est: sicut filiatio, & seruitus, subpositionem dicunt; paternitas & dominium superpositionem: relatiua autem tertii modi fundata sunt super perfectum & imperfectum in formis; imperfectum autem naturali ordine supponitur perfecto; ideo relatiua fundata super huiusmodi fundamenta erunt suppositionis & superpositionis; & sic mensura & mensuratum, quæ sunt relationes tertii modi; dicunt suppositionem quod ad mensuratum; & superpositionem quod ad mensuram: relatiua autem primi modi sunt relatiua æquiparantiæ, quia fundamenta horum relatiuorum quandam æqualitatem dicunt, eo quod fundantur super unum; licet super alio, & alio uno, quod ad simile, æquale, & idem: cum ergo unum ut unum æqualitatem dicat, ergo illa relatiua æquiparantiæ dicunt æqualitatem. Sciendum est, quod relatiua

Æquiparantia, & non æquiparantia pœnes quid.

In quibus fundantur modi relatiuorum.

Relatiua duplicia.

in isto modo sunt in duplici differentia: scilicet modo unius, & modo numeri: modo unius sicut simile, æquale, & idem; & in istis statim apparet æqualitas æquiparantiæ: modo numeri, sicut inæquale, dissimile, & diuersum: & in istis aliquando non apparet æquiparantia in specie; licet sit species in genere: ut patet de duplo, & dimidio; quæ in se considerata suppositionem dicunt ex parte dimidii, & superpositionem ex parte dupli; quæ tamen duplum, & dimidium in quantum induunt rationem inæqualis æquiparantiam induunt: nam sicut duplum est inæquale dimidio, ita & dimidium duplo.

Quæstio.

Quæretur quis. Vtrum diuisio relatiuorum, quam dant aliqui per cœs, & non cœs, contineatur sub diuisione Philosophi, hic data? Resp. quod sic. Vbi notandum est, quod cœs, & non cœs uoco uniforme, & non uniforme: uniforme autem, & non uniforme in relatiuis potest accipi ex parte fundamentorum, & ex parte noium; & per consequens relationes cœs, & non cœs accipi possunt ex parte fundamentorum, & ex parte noium: quoad quocumque; ergo ita est, quod fundamenta relationum uniformi aspectu se se aspiciunt; tunc & noia ipsorum relatiuorum uniformi noie se aspiciunt; & tunc relationes fundatæ super huiusmodi fundamenta, & habentes talia nomina, uocantur cœs, & uniformes: quando autem fundamenta relationum difformi aspectu se aspiciunt, & et noia; tunc relationes fundatæ super talia fundamenta difformia uocantur, & non communia. Si hæc sunt uera, patet quod relatiua difformia, & non cœs comprehendunt secundum & tertium modum; quia fundamenta secundi modi, & tertii difformiter se aspiciunt; quia aliter aspicitur potentia actiuam passiuam; aliter autem passiuam actiuam: nec non aliter aspicitur perfectum imperfectum, & aliter imperfectum perfectum: & tam ista relatiua, quam illa non nominantur communium nomine, sed difformi. Relatiua autem communia, & uniformia comprehendunt primum modum; quia fundamenta horum relatiuorum sunt uniformia, sicut similis, æqualis, & eiuusdem; quia unum ut unum uniformitatem dicit; & similiter unum ut unum numeraliter in substantia fundatur, identitas super unum ut unum, in qualitate similitudo, & in quantitate æqualitas. Similiter hæc relatiua uniformi nomine nominantur, eodem modo relationes his oppositæ. scilicet diuersum, dissimile, & inæquale habent aliquo modo uniformitatem in fundamentis; quia utrumque fundatur super numerum & numerum. Non enim debemus imaginari, quod dissimilitudo albedinis ad nigredinem fundetur super albedinem tantum, uel nigredinem tantum; sed super albedinem, ut in ea saluatur numerus contra nigredinem formaliter, & est conuerso; ut sicut similitudo non fundatur super albedinem, sed super unitate formalis albedinis; ita dissimilitudo super numero albedinis & nigredinis; & inæquale super numero quantitatis; & diuersitas super numero substantia: in his et saluatur nominis uniformitas, ut inæquale respectu inæqualis,

Cœs, & non cœs quid.

A. l. c. m. s.

inequalis, & diuersum respectu diuersi, & dissimile respectu dissimilis.

Quæstio.

Disparata opposita.

Consequenter quaeretur quis, Vtrum diuisio relatiuorum, quæ aliqui dant, scilicet quæ relatiuorum quædam sunt disparata, quædam sunt opposita, sit eadem cum ista, quæ dicta est à Philosopho? Respondeo dicendum est, quod non. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod utrumque membrum huius diuisionis concernit quemlibet modum, datum à Philosopho: quia in primo modo sunt relationes oppositæ & disparatæ (& semper loquor hic de oppositione relatiua) sic in secundo modo, & tertio sunt relationes oppositæ & disparatæ: Vt autem hoc uideatur notandum est, quod oppositio, & disparatio in relatiuis debet accipi pœnes fundamentum: fundamenta autem disparata uocantur, duo fundamenta, quæ distant formaliter: quia disparatio est diuersitas in formis; quæ tamen non distant subiectiue; quia non est impossibile, quod sint in eodem subiecto, & quod non mutuo se aspiciant per modum cuiusdam ordinis naturalis. Exempli gratia, quantitas, & qualitas, quæ faciunt similitudinem, & æqualitatem; sunt duo fundamenta disparata; quia formaliter differunt; accipiendo differentiam formalem pro differentia generis; tamen non distant subiectiue; quia possunt esse in eodem subiecto; idem enim subiectum potest esse quantum, & quale: Nec habent mutuam aspectum per modum cuiusdam ordinis: & ideo relationes fundatæ super talia fundamenta uocantur disparatæ; & sic earum fundamenta differunt formaliter; ita & hæ relationes, scilicet similitudo, & æqualitas: & sicut fundamenta possunt esse in eodem subiectiue; ita & relationes; idem enim potest esse simile & æquale: unde si contingat, quod relationes disparatæ aliquando non possunt esse in eodem, hoc est solum ratione materiæ, non ratione formalitatis disparationis: formalitati enim disparationis non repugnat, quod duo disparata sint in eodem. Similiter hæ relationes non mutuo se aspiciunt, nec enim æquale aspicit simile, nec simile æquale, & ideo non sunt opposita relatiue: appellatur enim opposita relatiue, quæ sub ordine quodam mutuo se aspiciunt, sicut simile aspicit simile, pater filium, & mensura mensuratum: Ex quo apparet, quod disparatæ relationes concernunt omnes modos hic positos à Philosopho. quia in primo modo possunt esse relationes disparatæ, sicut simile & æquale: & in secundo, sicut pater & dominus: & in tertio, sicut sensibile & scibile, siue scia & sensus: fundamenta autem, quæ fundant relatiue opposita, sunt fundamenta, quæ mutuo se ordine, & aspectu aspiciunt; eo modo quo potentia actiua aspicit passiuam, & est conuerso, quantum ad secundum modum: & completum & diminutum, & est conuerso, quantum ad tertium: & numerus aspicit numerum, & unum unum, quod ad primum. Et ideo relationes fundatæ super huiusmodi fundamenta, uocantur relationes oppositæ; de quorum relatiuorum natura est, quod mutuo se se aspiciant pro-

Disparatio quid.

Opposita relatiue.

pter mutuam aspectum fundamentorum, & quod unum relatiuum sit extremum respectu alterius: Ex quo contingit, quod relatiua opposita circueunt omnes modos relationis hic positos: quia in primo modo duplum aspicit dimidium, & est conuerso: in secundo modo pater filium, & est conuerso: in tertio modo sensibile sensum, & est conuerso. Propter quod sequitur, quod relatiue opposita non semper differunt formaliter, simile enim aspicit simile, sicut sibi oppositum relatiue; & tamen simile & simile specie non differunt; sicut & sua fundamenta, ut albedo & albedo: Et si alicubi dictum sit, quod omnis oppositio est ex distantia formali, non est uerum ubique; semper in oppositione relatiua, est tamen uerum, quod opposita relatiue semper distant subiectiue: cuius ratio est, quia illa uocantur relatiue opposita, quæ mutuo aspectu se aspiciunt, quorum unum est extremum respectu alterius: impossibile est enim, quod unum & idem subiectum sit extremum respectu sui ipsius, uel habeat realiter naturam duorum extremorum: quasi dicat Philosophus, hæc oppositio relatiua requirit dualitatem, quæ quidem dualitas non est in uno subiecto, ergo opposita relatiue distant subiectiue. Vbi est notandum, quod relationum quædam distant formaliter, quædam numeraliter (appello hic formalitatem largo modo. scilicet secundum quod se extendit ad formalitatem generis & speciei). Formaliter illa dicuntur distare & differre, quorum fundamenta distant formaliter, siue distant genere, siue specie; & inter ista sic distantia quædam distant formaliter & subiectiue & hoc est quando. scilicet distantia formalis simul concurret cum oppositione relatiua: quædam distant formaliter tantum, & non subiectiue; sicut simile & æquale; & hoc est quando distantia formalis non simul concurret cum oppositione relatiua, sic est disparata: Illa autem dicuntur distare numeraliter, quorum fundamenta distant solum numeraliter, sicut simile & simile, pater & filius, &c. & in istis aliquando contingit, quod distantia numeralis concurret cum oppositione relatiua, sicut simile & simile: aliquando non concurret, sicut pater & pater, pater enim non refertur ad patrem: Et prima distat subiectiue, idem enim subiectum, respectu eiusdem, eodem modo non habet duplicem similitudinem: & duplici ratione sic distat, prima ratio est, quod duo accidentia eiusdem speciei non sunt in eodem subiecto, siue absoluta, siue respectiua; sicut enim duæ albedines non possunt esse in eodem subiecto, sic nec duæ similitudines: secunda ratio est propter oppositionem relatiuam, opposita enim relatiue requirunt dualitatem extremorum, quæ quidem dualitas in eodem subiecto saluari non potest. Secunda similiter distat subiectiue, non propter oppositionem relatiuam, quia iam prædictum est, quod illa non opponitur relatiue; ergo solum hoc propter primam rationem, quia duo accidentia eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto, ita in relationibus, sicut in fundamentis: Vnde sicut in uno patre non sunt

Relatiue opposita sp. subiectiue distant, non autem semper formaliter.

Distantia relationum duplex.

Que numeraliter distant.

Oppo relatiua quid requirit.

A a 2 duo

Metaphysicæ

Questio.

Reli quid
& quotu-
plex.

Quare in ad
aliquid non
est motus.

Quo in re-
latione re-
quiritur fun-
damentu, et
extremum.

Reli. cur no
numeratur
inter prædi-
cata, extrin-
secus adue-
nientia.

duo potentia actiua, ita nec duæ paternitates. Quereret quis, Vtrum diuisio relationum, quæ consuevit dari, quæ quædam sunt relationes secundum rem, quædam secundum rationem; sit eadem cum illa, quam hic ponit Philosophus. uel contineatur sub ea. Responsum. quod non: ubi duo sunt declaranda: primum est, quid uocetur relatio secundum rem, & secundum rationem: secundum est, quod relatio secundum rem & secundum rationem possunt reperiri in quolibet modo. scilicet in primo, secundo, & tertio. Ad euidentiam primi notandum est, quod relatio non est nisi quædam habitudo, & quidam ordo inter aliqua duo, & quoddam ad aliud: & quia omne ad aliud (ut dictum est supra) habet debile esse respectu eius, quod in se est; ideo dictum fuit supra, quod ipsum ad aliud, & ipsa habitudo fundamentum requirit: Aliquando ergo contingit, quod hoc ad aliud, & hæc relatio, atque habitudo ex natura fundamenti oritur; ita quod istam habitudinem non ponit intellectus; sed illa ponitur à natura fundamenti; quia ex natura oritur fundamenti; & quandoque; ita est, illa habitudo uocatur habitudo realis, & relatio secundum rem: quæ ideo dicitur realis, quia à realitate fundamenti oritur; ita quod omne illud, quod largitur naturam talis fundamenti, largitur naturam habitudinis. Exemplum ad hoc, similitudo est relatio realis, quia ipsa similitudo oritur ex realitate sui fundamenti. posita. n. natura albedinis, statim ponitur similitudo; & omne illud, quod largitur naturam albedinis, largitur naturam similitudinis; licet primò & per se naturam albedinis, secundariò naturam similitudinis. Et hæc est causa, quare in ad aliquid non est motus secundum Philosophum. §. Physico. quia omne prædicamentum, in quo est motus, debet habere istam naturam; quia primò debet terminare motum, non mediante alio: quod est impossibile in relatione; quia impossibile est, quod motus terminetur ad relationem, nisi prius terminetur ad fundamentum: sicut similitudo nullum motum terminat, nisi prius albedo, uel alia qualitas, super qua fundatur similitudo; est terminus motus. Sic ergo relatio realis est, quæ oritur ex realitate fundamenti; ita quod posito fundamento, ponitur relatio: nec obstat, quod cum fundamento requiritur extremum; quia extremum non requiritur sicut causa, sed sicut concausa: licet. n. fundamentum, & extremum requirantur ad relationem realem, tamen differenter: quia fundamentum sicut causa, à qua oritur: extremum uerò sicut causa sine qua non, & sicut terminus determinans dependentiam relationi. Et hæc est ratio, quare prædicamentum relationis non numeratur inter prædicamenta extrinsecus aduenientia; quia sua natura à fundamento oritur; fundamentum autem intraneitatem habet: si. n. relatio oriretur ab extremo, sicut à causa; quia extremum extraneum & extrinsecum est, dèret enumerari inter prædicamenta extrinsecus aduenientia: prædicamenta. n. extrinsecus aduenientia, sicut sunt sex principia; ortu habent ab extrinsecis ali-

quo: sicut Quando, qui non est nisi quidam respectus in re tpali ad tempus; ortum habet ab ipso tpe; ita quod respectus in ipso Quando ortum habet ab extremo: in relatione autem à fundamento. Similiter Vbi, est respectus locati ad locum, ortum habet aliquo modo à loco, & ita ab extremo; in relatione autem à fundamento: sic ergo patet, quid est relatio realis. Videndum est, quid est relatio secundum rationem: sicut. n. relatio secundum rem est ipsa habitudo posita in re à natura rei; ita relatio secundum rationem est relatio, quæ est in re, non per naturam rei, sed per conceptum intellectus. Imaginabimur ergo intellectum, & fundamentum quasi duo agentia respectu relationum: quandoque; ergo relatio est in re per naturam fundamenti & per causalitatem ipsius, realis est, ut dictum est, quando autem relatio est in re, non per naturam rei, sed propter intellectum sic concipientem, uel comparantem illud, quod non est relatum, ad illud, quod est uerè relatum; tunc est relatio secundum rationem. Verbi gratia, eiusdem ad seipsum non potest esse relatio secundum naturam rei: quia ubicunque est relatio secundum naturam rei, oportet quod sit distinctio inter naturas rerum relatarum, quia omnis relatio est inter extrema distincta: eiusdem autem ad seipsum nulla est distinctio, oportet ergo, quod hæc distinctio sit propter intellectum concipientem, qui unum & idem concipit ut duo, & per consequens referat quidem, sed de se relatiuum non est. Similiter dextrum & sinistrum non sunt relationes in columna, quia in columna non est natura dexteritatis & sinistritatis, ex cuius natura possunt oriri istæ relationes; sed ista relatio & ista habitudo est ex eo quod id, quod non est relatum secundum rem, scilicet columna, refertur per intellectum ad id, quod est relatum secundum rem, scilicet ad dextrum & ad sinistrum in animali; ita quod illud, quod realiter est in uno, secundum aliquam habitudinem similitudinis per intellectum ponitur in alio. Patet ergo primum uidentum, & declarandum; scilicet quid est relatio secundum rem, & secundum rationem. Restat declarare secundum, scilicet, quod relatio secundum rem, & secundum rationem potest esse in quolibet modo relationis, hic posito ab Aristote. quod patet per omnes modos discurrendo. Nam in primo modo aliquæ relationes sunt modo unius, quæ oriuntur ex natura rei; ut similitudo inter duos albos, quæ oritur ex albedine utriusque: ergo secundum illud, quod declaratum est in primo, aliqua relatio realis est. Aliquæ sunt relationes in eodem modo, quæ sunt modo unius, quæ non oriuntur ex natura rei, sed ex intellectu concipiente, sicut relatio eiusdem ad seipsum, quæ uocatur identitas; ergo secundum prius determinata tales sunt relationes secundum rationem: igitur in primo modo potest utraque relatio reperiri, scilicet secundum rem, & secundum rationem. Et sic dico in secundo modo, quod

Reli rōnis
quid.

Ergo sequi-
tur quod in
diuisis non
est. reli realis,
sed solū
secundum rō-
tionem.

Reli secun-
dum rem, et
secundum rō-
nem quopos-
sunt esse in
quolibet mō-
dationis.

quòd aliqua sunt relationes secundum rem, aliqua secundum rationem; omnes enim relationes, quæ respiciunt potentiam actiuam, uel passiuam, sicut fundamenta, in secundo modo relationes uocantur. Horum autem quædam sunt secundum rationem, sicut dextrum & sinistrum in columna: certum est enim, quòd dextrum & sinistrum respiciunt potentiam actiuam in animali, ergo collocantur in relationibus secundi modi; & tamen sunt relationes secundum rationem. Similiter creatio est relatio, qua refertur ille, qui creat ad rem creatam, & fundatur super potentiam creatiuam uel productiuam; ergo est relatio modo potentie, & sic secundi modi; & tamen est relatio secundum rationem: quia si esset relatio secundum rem, creator realiter referretur ad creaturam: si autem realiter referretur ad creaturam, haberet dependentiam realem ad creaturam, quod est impossibile. Quòd autem in isto modo sint relationes secundum rem, omnibus manifestum est: quia calefactio & calefactibile, & alia exempla Philosophi sunt relationes secundum rem. Sic ergo concludamus, quòd relatio tam secundum rem, quam secundum rationem reperitur in primo, & secundo modo: sic in tertio modo, quia tertius modus est mensuræ & mensurati: inferius autem ostendetur, quòd mensuratum dicit relationem realem, & mensura relationem secundum rationem. Et sic patet, quòd hi duo modi, scilicet secundum rem, & secundum rationem circunt omnes modos prædictos; nec potest esse eadem diuisio cum illa, quam ponit hic Philosophus, sed hæc diuisio diuidit quemlibet modum positum ab Arist. in duo.

Quæstio.

Vterius quereret quis. Vtrum diuisio, quæ dicit, quòd alia est relatio secundum esse, alia secundum dici, sit eadem cum illa, quam hic ponit Philosophus? Respondeo, dicendum, quòd non. Ad cuius euidenciam diligenter notandum est, quòd sicut iam prædictum est; quælibet relatio fundamentum concernit, & respectum; sed tamen fundamentum tanquam materiale, & respectum tanquam formale: quædam ergo diuisio accipitur in relationibus pœnes fundamentum, sicut patuit in prima Quæstione huius Capituli: diuisio autem secundum esse, & dici accipitur pœnes respectum. Quando enim ita est, quòd aliquod relatiuum est habens respectum, & suum nomen importatur à natura respectus; tunc uocatur relatiuum secundum esse: ita quòd denominatio sit assignatio nominis (appellatur enim hic esse quidditatiuum) quando ergo idem, quod principaliter importatur per nomen, est quidditas relationis; tunc est relatiuum secundum quidditatem relatiui; & per consequens secundum esse relatiui; quia esse hic uocatur quidditas. Quando autem ita est, quòd relatiuum includit relationem & respectum, sed tamen suum nomen non imponitur principali-

Relatiua secundum esse, & secundum dici.

ter à natura respectus, licet illud dicatur relatiuum, & sit relatiuum; tamen secundum dici, non autem relatiuum secundum esse: cuius ratio est, quia unumquodque, quod dicitur, habet esse quidditatiuum ab illo, à quo principaliter nomen importatur: si ergo sit aliquod relatiuum, cui non imponatur nomen à respectu, sed à natura alterius prædicati, puta ab esse qualitatis; illud nomen dicitur habere esse quidditatiuum secundum qualitatem, non secundum relationem; & per consequens (cum esse & quidditas hic accipiatur pro eodem) magis dicentur esse secundum qualitatem, quam secundum relationem: itaque unumquodque diceretur esse tale secundum naturam illius prædicati, à quo imponitur. Poneretur exemplum, ut ista pateant: scia includit respectum realem quia (sicut dicitur inferius) scientia realiter refertur ad scibile; & tamen non est relatiuum secundum esse, sed secundum dici: cuius causa est, quia non obstante, quòd scientia respectum includat; tamen quia nomen imponitur à natura qualitatis, & non à natura respectus; magis dicitur esse tale secundum qualitatem, quam secundum relationem: ita quòd scientia secundum dici est relatiuum, secundum esse est qualitas. Ex quo patet, quòd non est idem relatio secundum rem, & secundum esse; neque secundum dici, & secundum rationem: quia si hoc esset, omnis relatio realis esset relatio secundum esse; quod patet esse falsum in scientia. Possumus ergo sic imaginari, quòd aliqua relatio est secundum rem, & secundum esse simul, sicut pater; sed tamen secundum diuersas rationes; secundum rem quidem, quia includit realem respectum secundum reale fundamentum: secundum autem esse, quia sua quidditas importata per nomen principii; importatur ab illo reali respectu inclusio. Aliqua tamen est relatio realis, quæ tamen est secundum dici; sicut scientia, quæ realis est, quia includit realem respectum: secundum dici autem est, quia nomen non importatur à natura respectus, sed à natura qualitatis: ita quòd appellatur dici quiddid per nomen dicitur, siue principaliter, siue secundario; esse autem appellatur quidditas importata principaliter per nomen. Similiter aliqua est relatio secundum rationem, quæ tamen est secundum esse; sicut dextrum in columna, quæ secundum rationem tantum est, quia realiter non includit realem respectum: secundum esse autem est: quia nomen dextri in quocunque sit, siue in animali, siue in columna; principaliter importatur à respectu, & respectum principaliter importat: similiter creator in ipso Deo, licet non sit proprie in genere, quia creator importatur à respectu; & sic secundum esse quidditatiuum dicitur relatiuum; & tamen (ut prædictum est) non est relatiuum reale. Aliquod etiam est relatiuum secundum rationem, quod est secundum dici: secundum rationem est quidem, quia non includit respectum realem, sed secundum rationem tantum: secundum

Scientia realiter refertur ad scibile.

Scientia est relatio, & qualitas.

Relatio secundum rem, & secundum esse simul.

Relatio realis, & secundum dici.

Relatio secundum rationem, & secundum esse.

Relatio secundum rationem, & secundum dici.

Metaphysicæ

dum dici uerò est, quia nomen non importatur à respectu eius. Exemplum ponunt aliqui de scientia in Deo, quæ quidem includit aliquam relationem secundum rationem, quia scientia diuina ad scibile solum secundum rationem refertur; quod est contrarium in scientia nostra: est etiam relatum secundum dici, quia nomen scientiæ nec in Deo, nec in nobis importatur à respectu.

Dicuntur autem prima quidem secundum numerum, aut simpliciter, aut determinatè ad eos, aut ad unum.

Postquam superius numerauit tres modos relationis, in parte ista manifestat illos modos. Et diuiditur in tres partes secundum tres modos, quos manifestat; Secunda ibi [Actiua uerò & passiu] Tertia ibi [Ergo secundum numerum, & potentiam.] Prima in duas partes, quia (ut dictum est in Quæstionibus præcedentibus) modus primus continet relationes, quæ sunt modo numeri, & modo unius; primò ergo manifestat relationes modo numeri: Secundò illas, quæ sunt modo unius; Secunda ibi [Et amplius æquale] Prima ad huc in duas, quia primò ponit modum primum: secundò manifestat quædam, quæ in ipso dixerat, ibi [Vt duplum ad dimidium] Ad euidetiam primi notandum est, quòd (ut dictum est in quæstionibus) relationes, quæ sunt modo numeri, sunt inæquale, dissimile, & diuersum: dictum enim fuit, quòd pro tanto duplum & dimidium sunt in prima specie, pro quanto induunt rationem inæqualis: exemplificat ergo Aristotel. in isto modo solum de inæquali, quòd est in numeris; eo modo quo multiplex & submultiplex, duplum & dimidium dicunt quandam inæqualitatem. Vbi sciendum est, quòd in numeris duplex proportio est, scilicet æqualitatis, & inæqualitatis: proportio æqualitatis est modo unius; & ideo de illa inferius dicitur, quando dicitur de æquali: proportio autem inæqualitatis est illa, de qua est hic intentio: ita quòd hic determinatur de inæqualitate in numeris, opposita æqualitati. Hæc autem proportio inæqualitatis in numeris; aliquando est secundum numerum indeterminatum ad numerum indeterminatum; eo modo quo dicimus, quòd multiplex & submultiplex inæqualitatem habent; quia cum dico multiplex, dico aliquid, quod excedit submultiplex; & per consequens dico aliquid, quod habet inæqualitatem respectu illius; sed tamen quia non dico, in quantum excedit unum aliud secundum numerum determinatum; ideo est proportio secundum numerum indeterminatum ad numerum indeterminatum. Aliquando est proportio secundum numerum determinatum, sicut cum dico, duplum proportionem habet ad dimidium. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quòd propria relatiua secundum numerum, hoc est secundum proportionem & inæqualitatem, repertam in numero. Et ista relatiua sunt duobus modis, hæc enim

Proportio duplex in numeris.

improportio, & inæqualitas: aut est simpliciter ad ipsos numeros, hoc est indeterminatè; aut etiam ad ipsum unum: aut ista proportio & inæqualitas est ad ipsum numerum, uel unum determinatè. Deinde cum dicit,

Vt duplum ad dimidium, ut numerus determinatus. multiplex uerò secundum numerum ad unum, sed non determinatum, ut hunc, aut hunc.

Manifestat quoddam, quod dixerat. Et hoc duobus modis, primò in specie inæqualitatis, quæ uocatur multiplex & submultiplex; secundò in illa, quæ uocatur superparticulare, & subsuperparticulare. [Hemiolum autem ad subhemiolum.] In prima ergo proportionem primò exemplificat de proportionem determinatam, dicens; quòd duplum dicitur relatiuè ad unum, sicut numerus determinatus ad aliquid determinatum. Deinde exemplificat de indeterminatam, dicens; quæ multiplex dicitur ad unum secundum numerum non determinatum; quia cum dicitur, hoc est multiplex ad hoc; non determinatur, utrum duplum, uel triplum; nec determinatur, utrum sit secundum hunc numerum, uel illum. Notandum est, quòd quædam species inæqualitatis est, quæ uocatur multiplex; dicitur autem numerus multiplex respectu alterius, maior respectu minoris, scilicet quando maior continet minorem aliquotiens, puta bis, uel ter, uel quater &c. Quando autem bis continet, uocatur duplex, quando ter, uocatur triplus, & sic ascendendo. Ita quòd de natura multiplicis in genere, est; quòd aliquotiens contineat; quotiens autem contineat, hoc non determinatur; sed istud quotiens indeterminatum determinatur per duplum, uel per triplum; & sic multiplex, ut multiplex, est quoddam genus, diuidens confuso modo naturam istius proportionis; quæ quidem specificatur per species multiplicis; quæ sunt duplum, triplum, quadruplum, & sic de aliis. Deinde d.

Multiplex, species inæqualitatis.

Sed hemiolum ad subhemiolum, secundum numerum ad numerum determinatum. Et superparticulare ad subsuperparticulare secundum indeterminatos, ut multiplex ad numerum.

Declarat istam determinationem, & indeterminatam numerum in secunda proportionem in æqualitatis; quæ est superparticularis & subsuperparticularis: Et duo facit, quia primò hoc ostendit: secundò ostendit, quòd ista inæqualitas potest etiam esse in quantitatibus incommensurabilibus, quæ non numerantur: Secunda ibi [Continet autem ad contentum] Ad primi euidetiam notandum est, quòd proportio superparticularis est, quando maior numerus continet minorem semel tantum, & insuper aliquam partem eius: quòd si quidem contineat totum & dimidiam partem eius, uocatur proportio sexquialtera; quando quidem proportio est trium ad duo: si autem contineat totum & tertiam partem eius, uocatur sexquitercia; quia proportio est quatuor ad tria; si autem quartam partem eius, est proportio sexquiquarta

A. l. ad unum

A. l. subparticularis.

Varie proportionem.

quarta; quæ proportio est quinque ad quatuor & sic ascendendo, multiplicando proportiones: In ista ergo specie æqualitatis, cum dico super particulare, & subsuperparticulare, dico & inæqualitatem & proportionem secundum numerum indeterminatum: quia de essentia superparticularis non est plus, nisi quod totum contineat, & aliquam partem eius: utrum autem dimidiam, uel tertiam, uel aliquam aliam; hoc non est determinatum: hoc autem idem indeterminatum determinatur per hoc, quod est sexquialtera, sexquiertia, & sic de aliis: ita quod istæ sunt species istius proportionis, determinatè dicentes illud, quod confusè dicebatur in genere: Et hoc est, quod dicitur supra in litera, quod hemiolium, quod est sexquialterum dicitur ad superparticulare secundum numerum determinatum: superparticulare autem ad sub superparticulare dicitur secundum numerum indeterminatum.

Notandum est, quod Philosophus exemplificauit de duobus speciebus inæqualitatis, quarum una dicitur multiplex, alia superparticularis; cù autem sint quinque, prætermisit tres. Est autem tertia species, quando maior numerus continet minorem semel, & insuper non solum unam, sed & plures partes eius. Vnde in hoc est indeterminatio hic sistendo; quia non determinatur, quot partes contineat: si tamen prima determinetur, habemus proportionem secundum determinatum numerum: si enim contineat totum, & duas partes eius, eo modo quo quinque se habent ad tria, uocabitur superbipartiens; & hæc est determinatio secundum numerum binarium: si autem contineat totum, & tres partes eius, uocabitur supertripartiens; eo modo quo se habent septem ad quatuor: & hæc est determinatio secundum numerum ternarium: si autem contineat quatuor partes eius; eo modo quo se habent octo ad quinque, uocabitur superquadripartiens; & sic super ascendendo multiplicando proportiones; & ita in ista specie est determinatum & indeterminatum.

Quarta species est, quando maior numerus continet minorem aliquotiens, & insuper aliquam partem eius: & iste uocatur multiplex superparticularis; ita quod ista species composita est ex duabus, & hic est indeterminatio; quia hic non determinatur quotiens ex parte multiplicis, nec aliquam partem ex parte superparticularis; postea autem specificatur & determinatur: si enim maior continet minorem, & mediam partem eius, sicut se habent quinque ad duo; uocatur duplum sexquialterum: ita quod duplum specificat multiplex, & sexquialterum, & superparticulare; si autem maior continet minorem ter, & dimidiam partem eius, sicut se habent septem ad duo, uocabitur triplum sexquialterum; ita quod triplum, & sexquialterum specificant primam proportionem confusam: & sic ista proportio specificata est ex parte multiplicis, dicendo multum triplum; ita posset specificari ex parte superparticu-

laris, dicendo, sexquialterum sexquiertium, & sic de aliis. Quinta species est, quando maior numerus continet minorem aliquotiens, & insuper aliquas partes eius in plurali; & isto modo dicendo, est indeterminatio in ista specie; quia non determinatur quotiens, nec etiam secundum quas partes; postea autem determinatur: si enim contineat totum bis, & duas partes eius; eo modo quo se habent octo ad tria, uocabitur duplum superbipartiens; si autem contineat totum ter, & duas partes eius, uocabitur triplum superbipartiens. Et sicut determinavi proportionem ex parte multiplicis, dicendo duplum triplum; ita potest determinari ex parte alia dicendo, superbipartiens, supertripartiens &c. & ita in ista specie est determinatum, & indeterminatum. Deinde cum d.

Continens autem ad contentum omnino indeterminatum secundum numerum. Numerus enim commensurabilis. Secundum non commensurabilem autem numerum dicuntur. Continens enim ad contentum tantum quid est; & amplius, sed hoc indeterminatum. Quodcunque enim euenit, aut æquale est, aut non æquale. Hæc igitur ad aliquid omnia secundum numerum dicuntur, & numeri passionis.

ostendit, quod aliquando ista inæqualitas non est secundum numerum, uel secundum commensurationem. Ad cuius euidentiã sciendum est, quod omnes duo numeri comparati adinuicem, semper sunt commensurabiles: illa enim sunt commensurabilia, quæ possunt mensurari per aliquod tertium; ita quod illud tertium, aliquotiens sumptum, siue replicatum mensurat utrumque: ut binarius, qui est numerus aliquotiens replicatus, mensurat utrumque: aliquando autem ita est, quod duo numeri comparati adinuicem, sola unitate numerari possunt; eo modo quo se habent adinuicem quaternarius & quaternarius; nam nullus numerus aliquotiens sumptus, reddit istos duos numeros: unitas autem aliquotiens sumpta, reddit utrumque: quia ergo ita est, quod semper in numeris duo numeri semper mensurantur mensura aliqua communi, ad minus unitate; ideo omnes numeri commensurabiles sunt: & ita inquantitate discreta semper est commensuratio: aliquando tamen secundum numerum determinatum, aliquando uero secundum indeterminatum, ut dictum est superius: Quantitates autem continuæ non semper sunt commensurabiles; quia possunt reperiri duæ quantitates continuæ, quæ nulla communi mensura possunt commensurari; sicut est quantitas diametri & costæ: nulla enim mensura communis aliquoties replicata, reddit diametrum & costam: & ita diametrum ad costam non se habet sicut numerus ad numerum: dictum est enim quod omnes numeri duo possunt mensurari mensura communi, quod non est in diametro & costæ: Sic ergo in istis quantitatibus est reperire inæqualitatem, quia diameter est inæqualis costæ: possum enim dicere, quod diameter est tantum, quantum costæ, & plus; tamen ista inæqualitas, & istud plus non

Quinta species.

Commensurabilia quæ

Quæ diameter est incommensurabilis costæ.

Tertia species inæqualitatis.

Quarta species.

Metaphysicæ

non est secundum aliquem numerum determinatum, nec indeterminatum; quia si esset secundum numerum, esset commensuratio: His uisus patet textus Philosophi: dicit. n. q. proportio continens ad contentum aliquando est secundum numerum determinatum, & secundum commensurationem aliquam; sicut in quantitatibus discretis, & numeris; quia omnis numerus commensurabilis est: Aliquando autem proportio continens ad contentum est secundum numerum, omnino incommensurabile; sicut in continuis: continens. n. ad contentum sic se habet omnino in continuo, quod est tantum, & amplius; & ita est inæquale: hoc autem inæquale, & hoc amplius in determinatum est, ita quod hæc inæqualitas non potest definiiri secundum aliquem numerum propter incommensurationem: quodcunque enim quantum continuum alteri comparatum, aut est æquale, aut inæquale: sed tamen ista inæqualitas aliquando definiti non potest; sicut patuit in diametro respectu costæ. Concludit ergo quod hæc sunt relationa secundum numerum, & secundum passionem numeri. Deinde cum dicit.

Et amplius æquale, & simile, & idem secundum alium modum. Hæc enim secundum unum dicuntur omnia: Eadem namque quorum una est substantia. Similia uero quorum qualitas est una. Aequalitas uero, quorum quantitas est una. Unitas uero est numeri principium, & metrum, id est mensura.

Ostendit, quæ sunt relatiua, quæ sunt modo unius: Et diuiditur in duas partes, quia primo ostendit hoc: secundum ostendit, quomodo ista possunt cadere sub uno modo cum præcedentibus: ibi, [Quare ea omnia] Dicit ergo primo, si præcedentia dicuntur modo numeri: æquale autem, simile, & idem dicuntur per alium modum, quia sunt relatiua modo unius: illa enim sunt eadem, quorum una est substantia: illa autem sunt similia, quorum una est qualitas: illa autem sunt æqualia, quorum una est quantitas; unum autem est principium numeri, & metrum. Deinde cum d.

Quare ea omnia dicuntur ad aliquid secundum numerum quidem, non tamen eodem modo.

Ostendit, quomodo ista omnia cadunt sub eodem modo cum aliis. dicens: ex quo unum est principium numeri; ut dictum est; & ista dicuntur relatiua modo unius; quia unum aequaliter pertinet ad numerum; ideo & ista aequaliter dicuntur secundum numerum; non tamen eodem modo cum primis: quia prima secundum numerum & secundum passionem numeri; hæc autem secundum unitatem, quæ reducitur ad numerum.

Quereret quis, Vtrum hic modus positus ab Aristotele sit species subalterna, uel species specialissima? Respondeo: dicendum, quod est genus subalternum: nam iste modus est modo numeri, uel modo unius; illa, quæ sunt modo numeri, faciunt speciem per se uniuersaliter: sic illa, quæ sunt modo unius: ergo habet plures species sub se: non est ergo species specialissima, quia specialissima

in species non diuiditur, nec genus generalissimum; quia est una species diuisa contra alias duas, siue duos alios modos, scilicet modo potentia & actus, & modo mensura & mensurati: ergo oportet, quod sit genus subalternum.

Quereret etiam quis, Vtrum omnes relationes, quæ sunt modo unius, sint sub ista specie subalterna? Videtur, quod non: quia relatio, qua refertur unum ad numerum, & e conuerso, est modo unius, & numeri; & tamen non est in ista specie, ut uidetur; quia unum refertur ad numerum sicut mensura ad mensuratum; & sic erit in tertia specie, & non in prima. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo dicendum est, quod unum, & numerus possunt dupliciter considerari: uno modo secundum quod unum mensurat numerum, & numerus mensuratur ab eo: secundo modo pro ut unum, & numerus est mensura aliorum; eo modo quo dicimus, quod albedo numeratur contra nigredinem: ita quod numerus ponitur in alia natura, puta in albedine & nigredine; & unitas potest considerari, pro ut est mensura alicuius alterius nature præter numerum; eo modo quo dicimus, una quantitas, una substantia: Prima consideratio unius, & numeri, scilicet secundum habitudinem mensura & mensurati, facit tertiam speciem: Secunda autem consideratio facit primam. Ad euidenciam cuius, ut ista magis pateat;

notandum est; quod numerus potest considerari duobus modis: primo modo secundum quod est quædam indiuisio, mensurata ab indiuisione, quæ est unitas: secundum modo secundum quod est quædam diuisio mensurans res aliorum generum, alio modo quam mensuret unitas, quæ est indiuisio; nam de natura numeri est, quod sit quædam indiuisio in diuisione, siue in multitudine: nam denarius est quædam multitudo, quia omnis numerus multitudo est; sed tamen non est omnis multitudo, aliam esset quinarius: Vnde sicut non est omnis numerus, ita non est omnis multitudo, ergo est multitudo specifica, & una in specie, omnis autem unitas indiuisio est, ergo sicut est multitudo una, ita est multitudo indiuisa; ergo in numero quolibet est indiuisio, & est multitudo: secundum autem quod ipse numerus est indiuisio, mensuratus ab indiuisione, quæ est unitas: nam ex resolutione ad unitatem cognoscitur natura specifica: nam cuiuslibet numeri, quæ natura specifica erat sua unitas & sua indiuisio: sic ergo secundum quod numerus est indiuisio mensurata ab omni diuisione, sic habitudo numeri ad unum facit tertiam speciem relationis; scilicet modo mensura & mensurati. Alio modo numerus est multitudo quædam, opposito modo se habens indiuisioni, quæ est unitas, & quasi opposito modo mensurans res aliorum generum, quam ipsa unitas: nam sicut dico una qualitas, ita potest dici numerosa qualitas: & sicut dicendo una qualitas, fit simile; ita cum dicitur numerosa qualitas, fit dissimile: & sicut primo modo est relatio modo unius tantum; ita secundo

Questio.

Numerus dupliciter consideratur.

Omnis numerus est multitudo, sed non omnis.

Omnis unitas est indiuisio.

Proportio continens ad contentum.

Omnis numerus est commensurabilis.

Relatiua quæ sunt modo unius.

Questio.

do modo numeri tantum, non numeri comparati ad unum, sed numeri comparati ad alias res, quæ numerosæ sunt; sicut unius non comparati ad numerum; sed ad alias res, quæ unæ sunt: & hoc modo, modo unius & numeri faciunt primam speciem relationis. Et sicut positum est exemplum de simili; ita potest poni de eodem, & æquali: nam sicut dicitur una quantitas: ita potest dici numerosa quantitas: & sicut dicendo una quantitas, fit æquale in prima specie; ita dicendo numerosa quantitas fit inæquale in eadem specie: & sicut dicendo una substantia, fit idem in prima specie: ita dicendo numerosa substantia, fit diuersitas in eadem specie: Et sic concludendo, possumus dicere, quod habitudo unius ad numerum est sicut habitudo diuisionis mensurantis ad habitudinem diuisionis mensuratæ, & facit tertiam spem: Habitudo autem unius ad res aliorum generum facit primam speciem, faciendo simile, æquale, & idem: habitudo autem unius ad res aliorum generum, quæ numerosæ sunt, facit species in eadem specie relationis subalterna, scilicet dissimile, inæquale, & diuersum. Ad argumentum dicendum est, quod relatio inter unum & multa potest esse modo numeri tantum, uel potest esse modo unius & numeri: & quando est modo numeri tantum, est in prima specie: secundo autem modo, scilicet modo mensuræ & mensurati est in tertia. Hæc patent sic, numerus enim & unitas possunt considerari sub ratione inæqualitatis secundum rationem excedentis & excessi; & secundum istam considerationem considerantur secundum rationem numeri; quia inæqualitas est quædam numerositas quantitatis, ut iam dictum est; & hoc modo sunt modo numeri tantum, & sunt in prima specie. Vnde Philosophus quando numerauit relationes, quæ sunt modo numeri, posuit exemplum de duplici & uno, secundum quod induit rationem inæqualis, & per consequens rationem numeri: quia omnis inæqualitas est quædam numerositas quantitatis. Alio modo possunt considerari unum, & numerus sub habitudine unius mensurantis, & numeri mensurati: ita quod ista relatio non est modo numeri tantum, nec modo unius tantum; sed modo numeri, & unius; & sic sunt in tertia specie: & hoc modo procedit argumentum.

Questio.

Quereret quis, Vtrum idem, simile, & æquale sint tres species sub isto genere subalterno? Vide tur quod non, quia unum ut unum non uidetur numerare naturam relationum, unum autem est fundamentum istarum trium relationum. Ad oppositum est Philoso. qui uidetur numerare istas tres species in prima specie. Respondeo dicendum est, quod tres sunt species sub isto genere subalterno. Ad cuius euentiam sciendum est, quod relationes, quæ sunt in isto genere subalterno, sunt modo numeri & unius; esse autem modo numeri & unius est ratio specifica huius speciei; uel huius generis; per quam diuiditur contra alios duos modos positos, scilicet modo potentia &

A actus, & modo mensuræ & mensurati; ita quod maior affinitas est inter æquale, simile, & idem; quam sit inter ipsum æquale, & relationem fundatam super potentiam actiuam & passiuam: quia relatio, quæ est modo unius, respicit unam speciem, quod non facit illa, quæ est modo unius, & modo potentia: Sic ergo per unam rationem & per genus subalternum diuiditur ab aliis duobus modis; postea autem diuiditur infra se in relationes, quæ sunt modo numeri, quæ sunt inæquale, dissimile, & diuersum; & modo unius, quæ sunt idem, simile, & æquale; quæ sunt tres species in tertio genere subalterno. Quod quomodo sit, quia hoc quærebat quæstio; intelligendum est, quod istæ tres relationes habent duplex fundamentum, scilicet propinquum, & remotum: propinquum unitas est; remotum est substantia, quantitas, & qualitas: unitas enim ut unitas non fundat identitatem, sed unitas sigillata in substantia; nec unitas ut sic fundat similitudinem, sed unitas sigillata inæqualitate: nec similiter unitas fundat æqualitatem, sed unitas sigillata in quantitate; si ergo unitas ut unitas fundaret istas relationes, cum unitas ut sic non habeat diuersum modum specificum, quia ut sic abstrahit ab omni modo specifico fundamenti, non uariat species: sed quia unitas fundat ut sigillata in tribus fundamentis remotis, ut sic autem accipit tres uarios modos específicos: ideo ut sic accepta potest facere tres species relationis: Patet ergo argumentum; quia unum ut unum non fundabat, nisi primo præ acciperet alium & alium modum fundamenti à substantia, quantitate, & qualitate.

Relationes dicte habent duplex fundamentum.

Quereret quis, Vtrum relationes, quæ sunt modo unius ex una parte, & modo numeri ex alia; cadant infra unam speciem subalternam, ut iam prædictum est? Ad quod dicendum est, quod duplici uia possumus hoc uenari: Prima ergo uia est ex diuisione, quæ est relationis in relationes, quæ sunt communes, & non communes: imaginabimur enim sic, quod relatio primaria diuisione diuiditur in relationes communes, & non communes: relationes autem communes uocantur (ut dictum est) quorum fundamenta communi aspectu se aspiciunt, & uniformi; & quorum nomina uniformi nominatione dicuntur: non communes autem dicuntur, quæ habent opposita his, ut supra dictum est: Si autem ita est; relationes, quæ sunt modo numeri, & quæ sunt modo unius, sunt relationes communes; quia fundamenta uniformi aspectu se aspiciunt: quia in primis, quæ sunt modo unius, unum aspicit unum: & in secundis, quæ sunt modo numeri, numerus aspicit numerum: & etiam communi nomine nominantur & primæ & secundæ: sicut enim dicitur, simile simili simile; ita dicitur, dissimile dissimili dissimile: & eodem modo in aliis duobus. & quia sic conueniunt, scilicet quod sunt relationes communes hæc & istæ; ideo sub uno genere subalterno comprehenduntur: ita quod relationes non communes

Questio.

Duplex uia uenandi hæc ueritatem.

nes

Metaphysicæ

res comprehendunt duos alios modos; communes autem istum modum. Secunda uia declarandi hæc, est natura oppositionis: quia opposita sub eodem genere sunt; relationes illæ, quæ sunt sub modo numeri; opponuntur his, quæ sunt modo unius; ut simile dissimili; quia simile est modo unius in qualitate, & dissimile modo numeri, & multi in eadem; & æquale modo unius in quantitate, inæquale modo numeri & multi in eadem; & idem est modo unius in substantia, & diuersum modo numeri in eadem.

Questio.

Relationem identicam esse in substantia quæ intelligitur.

Substantia dupliciter.

Quæ sunt in prædicamento qualitatibus, & quantitatis dupliciter.

Quæreret quis, Vtrum, idem, fundatur super substantiam? Videtur quod non: quia sicut Petrus & Martinus sunt idem in humanitate; ita albedo & albedo sunt idem in albedine: ista autem identitas, quæ albedo est eadem albedini; non potest fundari super substantiam, cum albedo substantia non sit. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo dicendum, quod substantia potest accipi duobus modis, uno modo pro prædicamento substantiæ; alio modo pro modo substantiæ, reperto in aliis prædicamentis: modus autem substantiæ est, quod dicitur quid, & aliquid quid, per se stans: quod quidem quod ad modum significandi potest reperiri in aliis prædicamentis: albedo enim licet sit qualitas, tamen ut sic significata dicit rem suam per modum quid; & per modum alicuius per se stantis, & non per modum inclinatum; & sicut exemplificatum est in prædicamento qualitatibus; ita potest exemplificari de aliis: Identitas ergo non fundatur super substantiam primo modo; sed super substantiam secundo modo: & quia hoc potest reperiri in aliis prædicamentis, puta in quantitate, & qualitate: idemque identitas reperiri potest in eis. Vbi notandum est, ut melius uideatur; quod albedo, & nigredo, & similia in prædicamento qualitatibus; & linea, & superficies, & similia in prædicamento quantitatis; possunt considerari duobus modis: uno modo ut aliqua essentia in se sunt, & aliqua natura, & isto modo sunt quedam quidditates; & hoc modo considerando ea, sunt fundamenta; & sic sunt distincta in prædicamento secundum modum identitatis & diuersitatis; eo modo quo dicimus, quod albedo & nigredo sunt idem in genere, & diuersa in specie: Secundo modo possunt considerari secundum aspectum, quem habent ad subiectum; & secundum quem modum qualitas facit subiectum quale, quantitas subiectum extensum, quantum ad quantitatem continuam, uel numeratum, quantum ad quantitatem discretam: & quantum ad istum aspectum, seu modum, non fundant identitatem, sed similitudinem, quantum ad qualitatem: & æqualitatem quantum ad quantitatem: qualitas enim respectu subiecti; est quoddam quid, quod idem est, quod quale; faciendo autem ipsum subiectum quale, debemus imaginari, quod facit ipsum dissimile alteri, uel simile, non idem, uel diuersum: similiter ipsa quantitas faciendo ipsum subiectum quantum, non facit ipsum idem, uel diuersum; sed æquale, uel inæ-

quale. Ad argumentum patet solutio per distinctionem, quæ data est in questione.

Quæreret quis, Vtrum æqualitas semper fundatur super quantitatem? Videtur quod non, quia duæ albedines æquæ intensæ dicuntur æquales, & tamen hæc æqualitas non fundatur super quantitatem, sed super qualitatem. Respondeo dicendum, quod differentia est inter quantitatem, & alia prædicamenta absoluta, sicut est substantia, & qualitas: in prædicamento quantitatis reperitur quantitatis realitas, & modus: in aliis prædicamentis, licet non reperitur ista realitas, nisi per accidens; eo modo quo albedo extensa est quantitas; tamen reperitur modus quantitatis; eo modo quo dicimus, quod quantitas uirtutis est quantitas secundum modum; & eo modo quo dicimus, quod magis & minus sunt modi quantitatiui: magis enim & minus sequuntur quantitatem realem, id est lineæ, & superficiem, & c. magis autem & minus sequuntur quantitatem uirtualem, & magis quantitatem secundum modum, quam secundum rem. His ergo uisis, dico quod fundamentum æqualitatis non est tantum quantitas secundum rem, sed secundum modum: sic ergo imaginabimur quod æquale & inæquale sunt proprietates quanti, & omne prædicamentum, quod induit modum quanti, potest inducere modum æqualis & inæqualis: ita quod sicut albedo potest inducere modum quanti, albedo, quæ est intensa, uel remissa; ita potest sortiri modum æqualis: scilicet ut est quoddam, quod in se fundat idem, uel diuersum: ut autem est quoddam quid faciens quale ipsum subiectum, fundat simile, uel dissimile; ut autem est quoddam quid induens modum quanti, potest fundare æquale & inæquale: Et sic patet ad argumentum, quia albedo non fundat æqualitatem, nisi prout est quanta aliquo modo.

G

H

Questio.

Differentia inter quantitatem, & alia prædicamenta absoluta.

A. Lita.

Æquale, et inæquale sunt proprietates quanti.

Questio.

Qualitas dupliciter.

Quæreret quis, Vtrum similitudo semper fundatur super qualitatem? Videtur quod non; quia est quedam similitudo substantialis, quedam accidentalis: similitudo autem substantialis non potest fundari super qualitatem, sed super substantiam: ergo similitudo non semper fundatur super qualitatem. Respondeo dicendum est, quod qualitas duobus modis accipitur, scilicet pro qualitate in se, & pro modo qualitatis: primo modo non exit genus qualitatis: secundo modo reperitur in aliis prædicamentis; eo modo quo dicimus, quod differentia in quolibet prædicamento habet modum qualis: super qualitatem ergo primo modo non fundatur omnis similitudo, sed solum similitudo accidentalis; super qualitatem autem secundo modo potest fundari similitudo substantialis: Relatio ergo, quæ similitudo est, respicit qualitatem secundum modum, & qualitatem secundum rem; sed qualitatem secundum rem in prædicamento qualitatibus, & qualitatem secundum modum in aliis prædicamentis, & maxime in substantia, & quantitate; & sic in prædicamento substantiæ propter qualitatem modalem potest esse similitudo.

similitudo substantialis. Sed tamen notandum est, quod sicut similitudo, quando fundatur super qualitatem realem, fundatur super eam semper, ut est alicuius in aspectu ad subiectum, ut dictum est superius. Dictum est enim, quod qualitas fundat similitudinem, in quantum facit quale; faciēdo autem quale, dicit aspectum ad subiectum, & est alicuius: ita similiter similitudo substantialis fundatur super qualitatem substantialem, ut alicuius est, puta, ut super differentiam substantialem; ut qualificatum est compositum ex qualitate essentiate. Ad argumentum patet responsio per distinctionem iam dictam.

Questio.

Quereret quod. Vtrum hæ relationes modo unius possint fundari super alia prædicamenta ab istis tribus, iam dictis, scilicet à substantia, quantitate, & qualitate? Videtur quod sic: quia una relatio est similis alii relationi; ergo relatio fundatur super relationem; quia paternitas similis est paternitati, & eadem in specie: similiter & duæ actiones similitudinem habent, sicut calefaciens & calefaciens; ergo similitudo super actionem fundatur. Ad oppositum, alia prædicamenta ab istis tribus respectum dicunt: relatio autem non fundatur super respectum, sed super absolutum.

Relatio cur requirit fundamentum.

Respondeo dicendum est, quod ideo relatio fundamentum requirit, quia habet debile esse: & ideo oportet, quod fundetur super aliquod fixum: fixio autem est in prædicamento absoluto: & ideo relatio super prædicamenta absoluta fundatur, & non super respectiva; tria autem sunt prædicamenta, quæ consistunt in esse absoluto, scilicet substantia, quantitas, & qualitas; idcirco super ista tantum relationes fundantur. Notandum tamen propter argumentum, quod natura respectus, qui videtur fundare alium respectum (puta relatio similitudinem, ut cum dicitur una relatio est similis alteri; uel ad oppositionem, ut cum una relatio est opposita alteri) potest considerari duobus modis: uno modo in respectu ad fundamentum: alio modo secundum seipsam: si primo modo consideretur, cum sit una realitas fundamenti & relationis, sic non aliter fundat; quam suum fundamentum: & quia fundamentum est absolutum, magis debet dici, quod ipsum fundamentum fundat, quæ quod ipsa relatio; ut si dicatur, quod una relatio est similis alteri; cum similitudo fundatur super unitatem, magis debet dici, quod ista similitudo fundatur super unitatem fundamentorum, quam respectuum: similiter si dicatur, quod una relatio est opposita alteri, cum oppositio sit quædam relatio, quæ fundatur super multum, sicut est diuersitas; magis debet dici, quod oppositum fundatur super dissimilitudinem & diuersitatem fundamentorum, quam respectuum: Si autem consideretur secundum seipsam, sic relatio fundata super relationem, non debet transire ad aliam speciem relationis, nisi secundum modum significandi. Vnde similitudo, quæ est inter relationes, quæ sunt modo potentie; non exit modum

Relationes fundantur super prædicamenta absoluta.

Vnam relationem esse alteri oppositam dupliciter consistit.

A relationum, quæ sunt modo potentie: similitudo enim fundata super absolutum, semper est inter relationes, quæ sunt modo unius; sed illa, quæ fundatur super respectum, non exit genus illius respectus; aliàs esset abire in infinitum in respectibus. Vnde oppositio fundata super paternitatem & filiationem, non exit modum relationum, quæ sunt per modum potentie & actus; sed tantum est in eodem modo reductiue: si enim exiret, ita quod in una specie esset paternitas & filiatio, & in alia oppositio ipsorum: tunc respectus secundum unum modum fundaretur super respectus secundum alium modum: sed quia non exit; ideo iudicatur modus unus & una species relationis. Et sicut diximus de istis tribus, ita dicendum est de respectu fundato super actionem; supposito quod actio sit purus respectus. Deinde cum d.

Actiua uero & passiuæ secundum potentiam actiuam & passiuam sunt & actiones potentiari, ut calefactiuum ad calefactibile, quia potest, & iterum calefaciens ad calefactum, & secans ad sectum, tanquam agentia.

Postquam declarauit primum modum; hic declarat secundum modum relationis, qui est modo potentie actiue & passiuæ: Et diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quæ sunt relatiua, quæ sunt modo potentie: secundo ostendit, quod quædam sunt relatiua secundum priuationem potentie, ibi [Amplius quædam] Prima in tres: quia primò ostendit, quæ sunt relationes, quæ sunt modo potentie: secundo ponit differentiam inter illas, & istas: quæ sunt modo numeri; de quibus dictum est in primo modo: tertio ostendit, quomodo relationes modo potentie variantur secundum tempora; Secunda ibi [Eorum uero quæ sunt secundum numerum] Tertia ibi [Istorum autem, quæ secundum potentiam], Dicit ergo, quod actiua, & passiuæ, & actiones eorum relatiue dicuntur secundum potentiam actiuam, & passiuam: primò exemplificat de iis, quæ possunt agere, dicens quod calefactiuum, hoc est, quod potest calefacere refertur ad calefactibile, scilicet quod potest calefieri: deinde exemplificat de iis, quæ notant actum, dicens quod calefaciens refertur ad illud, quod calefit; & secans ad illud, quod secatur tanquam agentia ad actum. Deinde cum dicit.

Eorum uero, quæ sunt secundum numerum, non sunt actiones, nisi quemadmodum in aliis dictum est. Quæ autem secundum motum, actiones non existunt.

Ponit differentiam inter istum modum, & primum dicens: quod istæ relationes concernunt motum, potentiam & actionem: relationes autem, quæ sunt secundum numerum, non sunt aliquæ actiones nec aliqui motus; Mathematica autem abstrahunt à motu, unde in eis non est potentia, neque actio; nisi fortè (sicut dictum est in Capitulo de Potentia) quod est potentia metaphoricè; eo modo quo potest ternarius in nouenarium: potentia

Discrimen inter primum & secundum modum.

Mathematica abstrahunt à motu.

Metaphysicæ

In mathematicis non sunt actiones reales, sed metaphisicè dicta, ut multiplicare, dividere &c.

potentia autem naturæ, & actiones, quæ existunt secundum motum; non existunt in Mathematicis; & per consequens nec in numeris; quia abstrahunt à motu. Deinde cum dicit.

Istorum autem, quæ secundum potentiam, & secundum tempus iam dicuntur ad aliquid, ut faciēs, ad quod fit: & facturum, ad faciendum. Sic enim pater filii dicitur pater. Hoc quidem enim fecit: illud autem passum quid est.

Relativa secundum se.

Ostendit, quomodo relationes modo potentie variantur secundum tempora, dicens: quod ista relatiua, quæ sunt relatiua modo potentie, dicuntur relatiuè secundum uarietatem temporum; nam idem, quod fecit dicitur relatiuè ad factum secundum tempus præteritum, & facturus ad fiendum secundum tempus futurum: quod autem dicatur aliquid secundum tempus præteritum, patet in patre & filio; quia pater dicitur relatiuè ex hoc, quod aliquid fecit: ita quod pater respicit potentiam actiuam in præterito; filius autem dicitur ex eo, quod aliquid passum est: ita quod filius respicit potentiam passiuam in præterito. Deinde cum dicit.

Amplius quædam secundum priuationem potentie, ut impossibile, & quæcumque sic dicuntur, ut inuisibile.

Relativa secundum priuationem.

Ostendit, quomodo quædam dicuntur relatiuè secundum priuationem potentie, dicēs: quod sicut quædam dicuntur relatiuè secundum potentiam; ita quædam secundum priuationem potentie; ut impossibile dicitur relatiuè ex eo, quod priuat possibile: nam impossibile respectu alicuius est impossibile, respectu cuius priuatur possibilitas: eo modo omnia similia ipsi impossibili etiam dicuntur relatiua secundum priuationem: unde inuisibile ex hoc dicitur relatiuè, quia priuat uisibilitatem: inuisibile enim respectu alicuius inuisibile est. s. respectu cuius uisibilitas priuatur.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrū ista modus, qui est modus potentie actiue & passiuæ, differat à primo, qui est modus unius? Videtur quod non, quia calefaciens & calefactum referuntur adinuicem modo potentie actiue & passiuæ, ut dictum est: referuntur etiam modo unius, quia possibile est, quod calefaciens & calefactum assimilentur in calore.

Duas relationes disparatas fundari super eadem relationem non est impossibile.

Ad oppositum est Philosophus, qui diuidit unum modum contra alium. Respondeo dicendum est, quod non est impossibile duas relationes disparatas super eadem relatione fundari, secundum quod illa realitas induit rationem diuersorum modorum. V.g. possibile est, quod super eadem albedine fundetur similitudo & æqualitas. si enim albedo in duobus sit æquè intensa, possumus dicere de illis, quod sunt æqualiter albi: si ergo similitudo, & æqualitas super albedinem fundatur; secundum tamen quod albedo induit rationem diuersorum modorum: secundum enim quod induit modum qualis & unius in æqualitate; sic fundat similitudinem; secundum autem quod induit modum quæti uirtualis, fundat æqualitatem: ita quod una

E & eadem realitas subintrat utranque relationem, diuersimodè tamen; secundum quod albedo habet diuersos modos: A simili dico in proposito, quod possibile est, quod super eadem causalitate ingenerante & genito fundentur relationes primi modi & secundi: secundum enim quod caliditas in passio, & in agente habet rationem unius in qualitate, induit similitudinis relationem, quæ modo unius est, & est primi modi; in passio autem ut habet uim potentie passiuæ; & ut sic induit relationem secundi modi, quæ est modo potentie actiue, & passiuæ: Et sic patet, quod non eodem modo super eadem realitate fundatur primi modi & secundi; sed secundum quod realitas induit modum unius, sic fundat relationes primi modi; secundum quod induit rationem actiui uel passiuui fundat relationes secundi modi. Ad argumentum patet, quia realitas ut realitas non est immediatum fundamentum, sed realitas modificata; & eadem realitas aliter, & aliter modificata aliam & aliam relationem fundat. Deinde cum dicit.

Ergo secundum numerum, et potentiam dicta ad aliquid, omnia sunt ad aliquid eo quod ipsum non est alterius dicitur id quidem, sed non eo quod aliud ad aliud. Mensurabile uero, & scibile, et intellectuale eo quod aliud dicitur ad ipsum, ad aliquid dicuntur sed non eo quod illa ad aliud. Nam intellectuale significat quod ipse est intellectus.

Manifestat tertium modum relationis, qui est modo mensuræ & mensurati: Et diuiditur in duas partes, quia primò manifestat istum modum, dādo differentiam inter istum & alios: secundò remouet quoddam dubium ibi, [Non est autem intellectus.] Vt uideatur litera Philosophi, notandum est, quod primus modus, & secundus differunt à tertio; quia in primo modo relatio realis est in utroque extremo: ita ut (sicut dicit Commentator) relatio est in substantia utriusque relatiui: cum enim relatio secundum rem sit (ut iam dictum est) ex hoc, quia ordo realis oritur à natura fundamenti, & in utroque extremo in primo modo cum ordo realis oriatur à natura fundamenti, relatio realis est in utroque extremo: Ex quo sequitur, quod sicut primū extremum per suam relationem, quæ est in eo; refertur ad secundum extremum. ita secundum extremum per suam relationem, quæ est in eo; refertur ad primum extremum. Exemplum, simile refertur ad dissimile; & similitudo in uno extremo oritur à qualitate unius extremi; & ideo secundum rem est in eo: similiter in secundo, similitudo oritur à qualitate secundi extremi, & ideo secundum rem fundamenti est in eo: & ideo sicut primum per suam similitudinem refertur ad secundum; ita secundum per suam refertur ad primum: Et sicut dictum est de primo modo; ita dico de secundo modo relationis: quia (sicut dicit Commentator) in secundo modo relatio est in substantia utriusque relatiui: quia sicut relatio realis est in extremo actio, per uim potentie actiue; ita passio per uim passiuæ: & sicut

Relativa secundum rationem mensuræ.

& sicut primum extremum per suam relationem non per aliam refertur ad secundum extremum; ita secundum per suam & non per aliam ad primum: ita quod in primo & secundo unumquodque per se refertur, hoc est, per relationem in ipso existentem, non quod aliquid aliud referatur ad ipsum: in tertio autem modo non sic, quia in tertio modo relatio secundum rem est in uno extremo, & secundum rationem in alio: ita quod (sicut uult Comm.) relatio est in substantia unius extremi relati, & non est in substantia alterius: cuius ratio; quia (sicut iam dictum est) relatio non est nisi ordo realis; ordo autem realis est in mensurato respectu mensuræ; quia tota natura mensurati dependet à natura mensuræ: sicut natura diminuti, à natura perfecti: & per consequens propter istum ordinem realem mensuratum refertur ad mensuram; non quia aliud referatur ad ipsum, sed propter relationem & ordinem in ipso existentem: ordo autem realis non est in mensura respectu mensurati, & hoc quia mensura est independens à mensurato: & ideo mensura ex quo non habet istum ordinem & istam relationem realiter in se ipsa, non habet in se (sicut dicit Commentator) substantiam relatiui: & ideo non refertur ad aliud, sicut ad mensuratum, per relationem, quæ sit in se ipsa; sed solum refertur, scilicet quia aliud, id est mensuratum refertur ad ipsam; & per consequens per relationem secundum rationem; quia enim mensuratum refertur ad mensuram, concipit intellectus noster, quod mensura sit quoddam extremum istius relationis: & per consequens referatur ad aliud; quia aliud refertur ad ipsam: non enim perfecte potest concipere, quod aliquid sit extremum relationis, nisi aliquo modo referatur. Vnde quia mensura est extremum relationis respectu mensurati: ideo aliquo modo refertur, quia aliud, scilicet mensuratum refertur ad ipsam. His uisus, patet litera; dicit enim, quod relationes, quæ sunt secundum numerum quantum ad primum modum; & secundum potentiam, quantum ad secundum; dicuntur ad aliquid relatiue, ex eo, quod unumquodque ipsum, quod est, dicitur respectu alterius: ita quod ipsum quod quid est unius cuiusque; extremi relationem habet in substantia sui, & refertur ad aliud unumquodque extremum per relationem sui; non quia aliud refertur ad illud. In tertio autem modo, qui est modo mensuræ; sensibile, & intelligibile, & scibile; quorum unum est mensura respectu scientiæ, & aliud respectu intellectus, & aliud respectu sensus, dicuntur aliquando ista tria non per relationem, quam habeant in seipsis; sed quia alia dicuntur ad ipsa; quod patet, quia intelligibile significat, quia ipse est intellectus: quasi dicat, intelligibile est mensura intellectus; & ipse intellectus dependet ab intelligibile, & non est conuerso: unde intelligibile significat, quod intellectus ab ipso dependet. Deinde d.

Non est autem ad hoc. cuius est intellectus. Bis enim idem diceretur. & similiter uisus alicuius est

A uisus, & non cuius est uisus; quamuis sit uerum hoc dicere; sed ad colorem & ad aliquid tale. Illo uero modo bis diceretur: quia est uisus, cuius est uisus.

Remouet quoddam dubium: dixerat enim, quod sensibile & sensus relatiua sunt; posset ergo aliquis credere, quod sicut sensus refertur ad sensibile, ita refertur ad aliud, cuius est sensus: dixerat etiam, quod intellectus ad intelligibile refertur: posset ergo aliquis credere, quod sicut intellectus ad intelligibile refertur; ita refertur ad illud, cuius est intellectus. Hoc remouet dicens, quod intellectus non refertur ad illud subiectum, cuius est intellectus, hoc est, ad intelligentem: sic. n. idem dictum esset bis relatiue, semel, scilicet ad intelligibile, & semel ad intelligentem. Similiter uisus respectu alicuius obiecti est uisus, ad quod quidem obiectum refertur; sed non refertur ad uidentem, cuius est uisus; quamuis sit uerum dicere, quod uisus sit uidentis: sed refertur ad uisibile, puta ad colorem, uel ad aliquid aliud simile: si enim uisus referretur ad illud, cuius est uisus; esset idem bis referre, quia semel ad uidentem, & semel ad uisibile.

C Quereret aliquis. Vtrum si intellectus referretur ad intelligentem, & sensus ad sentientem, esset idem dicere bis? Respondeo dicendum quod duplici uia possumus hoc uenari. Prima uia est communis; secunda autem non. Ad euentiam primæ notandum est, quod per eandem relationem in specie potest aliquid referri ad multa, differentia numero: ita quod unica relatio in specie, non uariata pœnes esse quidditatiuam, posset respicere multa extrema, differentia solum numero: sicut pater per paternitatem unam in specie, non uariatam secundum esse quiddatiuum; potest respicere multos filios: ita quod diuersitas numeralis non arguit diuersitatem specificam in altero extremo: cuius ratio est, quia licet illa extrema habeant diuersitatem numeralem; tamen sortiuntur rationem unius extremi in specie. de essentia. n. paternitatis est, quod sit ad filiationem; quod autem sit ad hanc, & ad illam; hoc accidit: quia ergo illa extrema habentur omnia ratione filiationis, omnia sequuntur rationem unius filiationis, & unius extremi; ideo aliud extremum unitum secundum esse quidditatiuam, ad omnia illa refertur per unam rationem specificam, quam induunt; & quia illud extremum non est uariatum secundum speciem, & secundum esse quiddatiuum; ideo semel tantum & non bis. Si autem relatio haberet duo extrema, differentia specie; & quæ essent extrema alterius & alterius rationis: oporteret, quod illa relatio esset uariata secundum speciem, & secundum esse quiddatiuum: cum enim esse relationis sit ad aliud se habere: & in relatione duo clauduntur, ipsi aliud, & ipsum ad aliud: (ipsi ad aliud uoco habitudinem mediam inter extrema; ipsum aliud uoco ipsum extremum) ubi ergo erit illud extremum diuersum secundum speciem, & secundum rationem, & ipsum aliud; hoc est habitudo erit

Bb diuersa

Relatio est ordo realis.

Ordo realis quid.

Intelligibile est mensura intellectus.

Questio.

Duplici uia ostenditur ueritas quæstionis.

Metaphysicæ

diuersæ rōnis: & secundum hoc talis relatio, quæ est ad extrema, diuersa secundum spēm, diceretur bis, & non semel. Apello. n. hic dici semel, secundum unam rōnem dici, & secundum unum esse quidditatum. Si autem ita esset, patet propositum nostrum; quia sciens, & scibile sunt extrema diuersarum rōnum: ergo si scia refertur ad utrumque, oportet quod habeat duplex esse quidditatum; & per consequens quod dicatur bis, & non semel. Eodem modo uidens, & uisibile sunt extrema diuersarum rōnum; si ergo uisus referretur ad utrumque, oportet quod haberet uim duplicis relatiui secundum esse quidditatum; & per consequens quod dicatur bis, hoc est secundum duo esse quidditatiua diceretur: patet ergo prima uia. Secunda uia Commentatoris est quod idem bis diceretur. idem esset causa & effectum, sicut scia: imaginatur. n. quod esse causam tantum, uel esse effectum tantum, est semel dici: esse autem simul causa & effectum, est bis dici: uult ergo, quod scia est causa respectu scientis, quia constituit scientem. Si ergo scia refertur ad scientem, tanquam quid constitutum ab ea; causa constitueretur per effectum: & ita idem esset causa & effectum: quia constitutum constituit constituentem. Vbi notandum est, quod scia ad scibile duplici ratione refertur; scibile. n. est instrumentum scia; & effectum respectu illius; etiam ipsum scibile est mensura respectu scia; & per consequens scia est instituta, & mensurata: & secundum primum modum inter sciam & scibile est relatio, sicut inter institutum & instituentem; & est relatio in secundo modo. scilicet modo potentia & actus: secundo autem modo inter sciam & scibile est relatio sicut inter mensuram & mensuratum; & isto modo non concernit rationem instituentis, uel instituti, sed rationem perfecti & diminuti; quia illud, quod est in scibile secundum esse reale, est in scia secundum esse intentionale, & cognitive; esse autem intentionale est esse diminutum respectu esse realis; & ideo scia habet esse diminutum respectu scibilis, & per consequens mensurati: sic ergo se habet habitudo scia ad scibile. Si autem ad scientem habitudinem habeat instituentis; cum ipsa sit instituta à sciente, & à scibili, haberet habitudinem causæ & effecti; & ideo bis diceretur. Notandum est. n. quod si intellectus aliquo modo instituat scientiam, hoc non est nisi in quantum motus à scibili; quia intellectus de se est in potentia passiuus, antequam moueatur ab obiecto; motus autem ab obiecto, actiuatur; ut possit aliquid operari: ergo si instituit, hoc est per uirtutem scibilis, sed per se non instituit; sed est institutum à scientia, sicut formatum à forma.

Semel dici est secundum unam rōnem dici.

Scientia refertur ad scibile duplici ratione.

Quo intellectu sciam se habet ad scientiam.

Questio.

Quereret aliquis. Vtrum scientia aliquo modo referatur ad scientem? Respondeo quod omnis relatio extremum debet habere, quia omnis relatio ad aliud est; & omne, quod est ad aliud, extremum habet; hoc autem extremum non potest esse subiectum relationis: quandoquidem extremum relationis non debet esse aliquid, quod sibi largiatur esse subiectum, sed solum aliquid,

quod detineat dependentiam eius: cum sciens respectu scientia sit subiectum, scientia non refertur ad scientem. Et si enim scientia aliquo modo respiciat scientem, sicut accidens subiectum; tamen non aspicit sicut relatio extremum. Et ex hoc patet forte secundum alium sensum, quomodo si scientia refertur ad scientem, quod diceretur bis. Vbi notandum est, quod dici sicut relatio est dici semel; dici sicut accidens est dici semel; dici sicut relatio, & sicut accidens est dici bis: si ergo imaginabimur, quod scientia ad scientem semel tantum dicitur, quia tantum sicut accidens: scientia autem ad scibile semel tantum dicitur, quia tantum sicut relatio; si autem scientia refertur ad scientem, respectu scientis esset accidens & relatio; & ita respectu eiusdem bis diceretur, quod est impossibile: licet respectu diuersorum relatio bis dicatur, tamen hoc est impossibile respectu eiusdem; omnis enim relatio, quæ prædicamentum est, accidens est; ex hoc quod accidens est, de essentia sua est, quod sit in; ex hoc quod relatio est, de essentia sua est, quod sit ad: ergo de essentia sua est, quod sit in, & quod sit ad, & per consequens quod bis dicatur, sed tamen respectu diuersorum: quia respectu subiecti dicitur in, & non ad; & respectu huius accidentis est, & non relatio: respectu autem obiecti & extremi dicitur ad, & non in: & sic est relatio, & non accidens: si autem scientia referretur ad scientem; sciens esset subiectum, & obiectum; & per consequens respectu eiusdem scientia esset in, & ad; esset accidens, & relatio; & per consequens bis diceretur: quod est impossibile respectu eiusdem.

Explicatio altera supra dicti Averroici.

G

Quereret aliquis. Vtrum relatio modo mensuræ sit in primo modo? Videtur quod sic; quia relatiua, quæ sunt modo unius; sunt in primo modo: relatiua autem modo unius ex hoc consurgunt, quia unitas est mensura duorum: dictum est enim, quod unitas aliquando mensurat numerum, eo modo quo mensurat quantitatem, & qualitatem dicendo; quantitas uel una qualitas; & sic facit primum modum, qui est modo unius: ergo mensura respicit primum modum. Ad oppositum tertius modus diuiditur contra primum; sed tertius modus est modus mensuræ, ergo non primum. Respō. quod aliter est mensuratio in primo modo, & aliter in tertio: relatio. n. quæ est in tertio, est sicut inter mensuram & mensuratum: ita quod mensura est unum extremum, & mensuratum aliud; & ex his nominatur relatio modo mensuræ: relatio. n. modo mensuræ est habitudo inter duo extrema, quorum unum mensura est, reliquum mensuratum: sicut relatio, quæ est inter sciam & scibile, est relatio modo mensuræ; quia est habitudo inter scibile & sciam, quorum unum. scilicet scibile est mensura, reliquum. scilicet scia est mensuratum: Ex quo patet, quod mensuratio modo passiuo est in uno extremo. scilicet in mensurato: modo autem actiuo. scilicet in mensura, in altero extremorum: relatio autem in primo modo non est inter mensuram & mensuratum: ex hoc. n. est similitudo

Questio.

Rō mensura aliter in primo modo, aliter in tertio

militudo inter aliqua duo extrema, quod unum extremum est mensuratum unitate: ita quod non debemus imaginari, quod ista ratio sit inter ipsam unitatem, & illud, cuius est unitas; sed inter mensuratum unitate ex una parte, & inter mensuratum unitate ex alia: & hoc secundum tres modos unitatis. scilicet in substantia, quantitate, & qualitate: uel inter mensuram modo multi uel numeri ex una parte, & modo numeri & multi ex alia; quantum ad inaequale, diuersum, & dissimile. Ex quo confurgit duplex diuersitas inter istum modum, & illum: prima est, quia in illo modo mensuratio passiva solui est in altero extremorum; in isto uero modo mensuratio passiva est in utroque; secunda est, quia ille modus. scilicet tertius, est modo mensurae per mensuratum actiuam in altero extremorum: iste modus. scilicet primus, est modo unius & numeri. Cuius ratio est, quia ista ratio fundatur super mensuratum passiuam in utroque modo, quae quidem mensuratio passiva est per naturam unius, quantum ad idem, simile, & aequale; uel modo numeri, quantum ad opposita istorum. scilicet diuersum, dissimile, & inaequale. Sic ergo patet differentia inter primum modum, & tertium; quia in primo modo illud, quod mensurat, scilicet unum se tenet ex parte fundamenti; in tertio uero illud, quod mensurat se tenet ex parte extremi. Ad argumentum patet, quia aliter est in primo mensura, & aliter in tertio: imaginatur ut sic arguens, quod in primo modo unum sicut mensura se tenet ex parte unius extremi, & ipsa quantitas uel qualitas ex parte alterius extremi; quod tamen non est uerum: sed tam unum, quam quantitas se tenent ex parte fundamenti: quia (sicut dictum est sepe) unum in tribus praedicamentis facit tria fundamenta. Deinde d.

Ergo secundum se dicta ad aliquid sic dicuntur.

Postquam determinauit de relatiuis secundum se; hic determinat de relatiuis secundum accidens. Et duo facit, quia primo recapitulat, quod dictum est: secundum determinat de relatiuis secundum accidens: Secunda ibi. [Illa uero quia sunt] Dicit ergo recapitulando, quod relatiua secundum se haec sunt, quae dicta sunt. Deinde d.

illa uero, quia sua genera sunt talia, ut medicina ad aliquid: quia ipsius genus, scientia, uidetur esse eorum, quae sunt ad aliquid.

Determinat de relatiuis secundum accidens. Et diuitur in tres partes secundum tres modos relatiuorum per accidens, quos ponit. Secunda ibi. [Amplius quocumque.] Tertia ibi. [Alia uero secundum accidens] Dicit ergo primo, quod aliqua sunt de numero relatiuorum, non quia sunt relatiua in se; sed quia eorum genera sunt relatiua: ex quo sequitur, quod sunt per accidens; quia sunt per naturam aliorum: sicut medicina est de numero relatiuorum; siue quae sunt relatiua, non per se, sed quia genus ipsius. scilicet scientia est de numero relatiuorum. Deinde d,

Amplius quaecumque secundum habentia dicuntur ad aliquid, ut aequalitas, quia aequale; & similitudo, quia simile.

A Ponit secundum modum dicens, quod aliqua sunt relatiua non per se, sed ex eo, quod habentia ea, sunt relatiua; habentia autem ea sunt concreta. quod dicitur. quod isto modo abstracta sunt relatiua per accidens, sicut aequalitas est relatiuum, quia aequale; & similitudo, quia simile. Deinde d.

Alia uero secundum accidens; ut homo ad aliquid, quia ei accidit duplum esse; & hoc est ad aliquid, ut album: quia ei accidit album, & duplum.

Ponit tertium modum: est autem tertius modus, quando subiectum non est relatum nisi per naturam accidentis; sicut homo per naturam dupli. Et hoc est, quod dicitur, quod alia dicuntur relatiua accidentaliter, hoc est, per naturam accidentis: sicut homo dicitur relatiue, non quia sit relatiuum in se; sed quia accidit ei esse duplum, quod quidem duplum est de numero relatiuorum per se; similiter album est relatiuum per accidens; si contingit unum & idem esse album, & duplum; tunc album dicitur relatiue non per se, sed per duplum, quod cum eo coniungitur.

B Quereret quis. Quo differt primus modus per accidens hic positus a secundo? Resp. quod est aliter per accidens in primo modo, & aliter in secundo modo. Ad cuius euidenciam notandum est, quod hic determinat de relatiuis per accidens, non de relatione per accidens; differentia autem inter relationem, & relatiuum est, sicut inter formam & formatum, & sicut inter albedinem & album; quod autem hic determinat de relatiuo, non de relatione, patet, quia ponit, quod similitudo est relatiuum per accidens, & tamen est relatio per se; similiter aequalitas est relatio per se; hic tamen numeratur inter relatiua per accidens. Si ergo sic est, uideamus, quid requiritur ad naturam relatiui per se, quia hoc uiso, patebit quod illud, quod deficit ab aliquo istorum, quae requiruntur ad naturam relatiui per se, uocatur relatiuum per accidens; quia per accidens non est nisi deriuatio a per se, & secundum quod aliud & aliud deficit ab illo, quod requiritur ad per se, ita hoc erit relatiuum aliter & aliter per accidens. In relatiuo autem per se duo includuntur, quia oportet ibi esse illud, quod refertur; & illud, quod est ratio referendi: sicut. n. duo requiruntur ad illud, quod est. scilicet illud, quod habet naturam essendi, & illud, quod est ratio essendi. scilicet forma; ita si aliquod est relatiuum, oportet, quod sit ibi aliquod, quod refertur; & illud, quod est ratio referendi: sicut si pater refertur ad filium, paternitas est ratio referendi, sed tamen illud, quod habet paternitatem, refertur; & coniunctum ex utroque uocatur relatiuum. Ita quod plura requiruntur ad perfectam relatiui, quam relationis, quia de perfectate relationis non est amplius, nisi quod sit ratio referendi, sed ad perfectam relatiui requiritur, quod in se habeat illud, quod refertur, & quod est ratio referendi, sicut plura requiruntur ad illud, quod est, quam ad relationem essendi, illud. n. quod est, claudit in se illud, quod subsistit; & illud, quod est ratio subsistendi. scilicet formam: ratio autem essendi solam formam dicit. Si ergo haec sunt uera, patet quod ad hoc

Hic quo dicitur relatiue

Questio.

Relatiuum quo differt a relatione.

Relatiua secundum accidens quae, & quod dupli- catio.

Relatiuis per se, quae requiruntur.

Ad perfectam relatiui plenam requiruntur, quod ad perfectam relationis.

Metaphysicæ

¶ aliquid sit relatiuū per se; duo requiruntur. scilicet illud, quod re fertur; & illud, quod est rō referendi; & omne illud, quod deficit ab aliquo istorū, non est relatiuum per se; sed si fuerit relatiuum, erit per accidens: & secundū quod aliter & aliter deficit, aliter & aliter erit relatiuum per accidens. Primus ergo modus per accidens hic, positus, ex hoc dicitur relatiuum per accidens, quia deficit à relatione, quæ est rō referendi, quæ non est in eo, sed in alio aliquo, per quod id dicitur relatiuè, & ita per accidens. V.g. primus modus ē, quando species dicitur relatiuè per genus; quia rō referendi non est in specie, sed in genere: sicut medicina dicitur relatiuè per scientiam; quia rō referendi ad scibile nō est in medicina, sed in sciētia: medicina enim in quantum medicina non refertur ad scibile, sed in quantum scīa; ut patebit in sequenti Qōne. Sic ergo iste primus modus est, quia aliquid refertur per rōnem referendi, quæ non est in eo in quantum tale, sed in quantum induit naturam alterius; & per consequens per accidens. Similiter & tertius modus per accidens est, ex hoc quod rō referendi est in eo, quod dicitur referri per aliquid aliud: sed tamen differenter à primo modo: in primo modo. n. sic est, quod illud, quod refertur; nō habet rōnem referendi, nisi in quantum induit rōnem sui generis: & sic rō referendi in hoc modo descendit in spēm p genus; in tertio autē modo rō referendi est in subiecto, ex eo quod induit rōnem accidentis; & ita per accidens; quia descendit rō referendi à natura accidentis in subiectum; sicut rō referendi hominem nō est in hoīe, nisi in quantum induit rōnem dupli, uel alicuius alterius relatiui per se. Sic ergo patet, quod primus modus & tertius iō est relatiuum per accidens, quia deficit à rōne referendi, quæ est in primo mō in spē per genus: in tertio autē modo in subiecto per naturam accidentis. Secundus autē modus non est relatiuum per accidens, quia deficit à rōne referendi; quia tale relatiuum est in potentia referendi: dicitur autē relatiuum tertio mō æqualitas, similitudo, &c. æqualitas autē est rō referendi duo æqualia, & similitudo duo similia: dicitur autē relatiuum per accidens, quia deficit ab eo, quod refertur: licet. n. similitudo, & æqualitas sint rōnes referendi; tamen non referuntur: ita quod similitudo est relatiuum per accidens: quia per simile refertur, & æqualitas per æquale. Imaginabimur, n. accidentalitatem sicut in forma: dicimus. n. quod forma est per accidens; compositum autē est per se: dicitur autē forma esse per accidens, non quia sit cā essendi per accidens; sed quia non est illud, quod est, nec subiectum existentia: nisi quatenus est in composito: ita quod illud, quod est compositum, sit per se; & hoc. scilicet esse attribuitur forme per naturam cōpositi. A simili æqualitas, & similitudo sunt relatiua per accidens; non quia cā referendi per accidens; sed quia nullo mō referuntur, nisi per naturam similis & æqualis; itaque sicut esse, quod est cōpositi, attribuitur quod est per acci-

Medicina dicitur relatiuè p scientiam.

Homo non est relatiuū per se.

Forma quō est per accidens.

Similitudo, et æqualitas quō sunt relatiua.

dens formæ; ita refertur, quod est relatiuū, mō accidentaliter attribuitur relōni, quæ non est relatiuū, sed rō referendi. Et sic patet quod, quod aliter est relatiuum in primo modo, & tertio: quia per defectū relōnis & rōnis referendi; & aliter in secundo modo, quia per defectum eius, quod refertur.

¶ Quereret quis. Vtrum possit esse, quod medicina sit spēs scīa: & tamen scīa dicatur relatiuè scđm se, & medicina non? Videtur quod non; quia spēs relatiui relatiua est; & spēs relatiui per se, relatiua est per se, ut uidetur: si ergo medicina est species scīa; sicut scīa dicitur relatiuè per se ad obiectū; ita & medicina. Respō. ad hanc quæstionem, primo ponenda sunt uerba Comm. deinde manifestanda; ex quorum manifestatione patebit intentio Philosoph. circa scīam & medicinā, & circa relationem generis & spēi. Verba autē Comm. sunt hæc: quod aliquod genus sit relatiuum; & tamen species non sit relatiua, cā in hoc est, quia non est uerum genus, quod est positum esse genus spēi: iō in rei ueritate scīa non est genus medicinæ; nisi scīa diceretur relatiuè ad scientem, & medicina ad medicum: tunc. n. scīa esset genus medicinæ, & sciens genus medici. Est ergo intentio Cōm. quod quia scīa non dicitur ad scientem, sed ad scibile; ideo scīa non est genus uerum medicinæ. Videtur imaginari, quod medicina ad medicū dicitur relatiuè, sicut scīa ad scibile: exponatur ergo sic secundū dictum Comm. Commentator ergo uult, quod scīa secundū rōnem scīe non dicitur relatiuè, nisi ad scibile: medicina autem secundū rōnem propriam suæ spēi, quam addit super genus, dicitur relatiuè ad scientem. scilicet medicū; eo modo quo potest esse relō inter subiectum & accidens. Si autem contingat, quod medicina dicatur ad scibile. scilicet ad medicinabile; hoc est solūmodo scđm rōnem generis sui, quod est scīa: ita quod si à rōne medicine absolueretur ratio scīa, diceretur solū relatiuè ad scientem; medicina autem ad medicum & ad scientem; ideo contingit, quod scientia non est uerum genus medicinæ: si enim esset uerum genus medicinæ: sicut scientia ad scibile, ita medicina ad hoc scibile. Secundo contingit, quod medicina, secundū quod in ea saluatur ratio generis, dicitur relatiuè ad scibile: secundū autem quod in ea saluatur rō medicinæ, dicitur relatiuè ad scientem. Ex hoc patet ad argumentum; quia scīa secundū Comm. non habet naturam generis: quod si ueri generis naturam haberet, uel scīa diceretur ad scientem, sicut & medicina; uel medicina ad scibile, sicut & scīa.

¶ Vterius quereret quis, Quia intellectus non quiescit. Quare medicina dicitur ad scientem, & scīa ad scibile? ex quo patebit quare medicina secundū rōnem scīa ad scibile, & secundū rōnem propriam ad medicum dicitur. Ad declarationem autem istius quæstionis, uidendum est; in quo consistit ratio scīa & medicinæ: ex quo scđo patebit, quod queritur. Ad euidenciam autē primi notā dū ē, quod scīa ē uerū uerbalis acceptio rei uerū uerbalis

Questio.

Doctrina Averroca.

Scientia nō dicitur ad scientē, sed ad scibile, nec est uerū genus medicina.

Prima materia denominatur à genere mutationis, sed non ab aliqua spēm eius. Vnde bene dicitur prima materia transformatur: sicut malè dicitur prima materia generatur, uel corrūpitur. Ita pariter bene dicitur prima materia ē irāf mutabilis: sed malè dicitur, quod sit generabilis, uel corrūptibilis.

Questio.

In que consistat rō scīa, et medicina.

acce-

acceptio dico accepta ab experimento multorum particularium; & aliquo modo causata à natura scibilis: & ideo contingit, quòd ipsa scientia est quid causatum à natura scibilis: tota ergo natura scientiæ uidetur esse in aspectu ad scibile; ita

Primus aspectus scientiæ est ad scibile, secundarius ad scientem. Medicina autem, ut practica scientia est, est de eisdem uniuersalibus, de quibus fuit scientia; sed tamen non eodem modo: quia per naturam praxis hoc habet, quòd est de eisdem uniuersalibus, per industriam, scilicet medici applicantis ad particularia: & est de eisdem uniuersalibus non absolute; sed ut sunt regula directiua operum, ad quæ se extendit industria medici. Ex quo cõtjngit, quòd illud, quod addit medicina super scientiam propter suam praxim, est quid mensuratum ab industria medici; & quasi quid causatum. Ex quo etiam contingit, quòd medicina ut medicina aspectum primum dicit ad medicum, & ad scientem; sic igitur patet primum. Ex quo patet secundum; ex quo enim scientia (ut patet per præcedentem articulum) est quid mensuratum à scibili: & suum primum aspectum habet ad scibile; patet quod relatiuè dicitur ad scibile: ex quo autem medicina ex propria ratione hoc addit super scientiam, quòd propter suam praxim dicit aspectum ad industriam scientis; oportet, quòd dicatur relatiuè ad scientem. Ex quo duo sequuntur: primum quòd medicina in quantum in ea saluatur natura scientiæ & generis, dicitur ad scibile: in quantum in ea saluatur ratio propria, dicitur relatiuè ad medicum, siue ad scientem: secundum, quod sequitur, quòd ista; praxis, quam addit medicina supra scientiam; prohibet quòd non sit uera species scientiæ; nec scientia uerum eius genus: sicut dicit Commentator: quòd ista praxis facit, quòd dicatur ad medicum & ad scientem. Debemus enim imaginari, quòd medicina habet duplicem aspectum: unum aspectum habet ad medicinale, quod est obiectum: ita quòd si cut scientia aspicit scibile in genere; ita & medicina aspicit hoc scibile in specie, scilicet medicinale: & quantum ad hunc aspectum est uera species scientiæ: & sicut scientia est quid mensuratum à scibili uniuersaliter; ita medicina ab hoc scibili: & quantum ad hunc aspectum medicina est scientia speculatiua. Alium aspectum habet medicina ad industriam medici: in quantum medicus illud, quòd fuit speculatum in medicina, applicat ad opus: & secundum hunc aspectum induit rationem praxis, & exit aspectum ueræ speciei: quia secundum istum aspectum dicitur ad medicum, scientia autem ad scibile.

Medicina, ut medicina primum aspectum habet ad medicum, & ad scientem, & secundum aspectum habet ad medicinale, quod est obiectum: ita quòd si cut scientia aspicit scibile in genere; ita & medicina aspicit hoc scibile in specie, scilicet medicinale: & quantum ad hunc aspectum est uera species scientiæ: & sicut scientia est quid mensuratum à scibili uniuersaliter; ita medicina ab hoc scibili: & quantum ad hunc aspectum medicina est scientia speculatiua. Alium aspectum habet medicina ad industriam medici: in quantum medicus illud, quòd fuit speculatum in medicina, applicat ad opus: & secundum hunc aspectum induit rationem praxis, & exit aspectum ueræ speciei: quia secundum istum aspectum dicitur ad medicum, scientia autem ad scibile.

Medicina duplicem habet aspectum.

Questio.

Consequenter quereret quis, quia intellectus adhuc non perfecte quiescit. Vtrum illud, quod est medicina respectu scientiæ, scilicet, quòd sit aliud ratione speciei, & aliud ratione generis: et sit in scientiis speculatiuis; ita quòd hæc scientia speculatiua, puta Physica ad aliud dicatur ratione generis, scilicet scientiæ, & ad aliud ratione spe-

A cie, scilicet in quantum Physica? Respondeo dicendum est, quòd non: quod enim hoc contigebat in medicina respectu scientiæ, erat propter aspectum, quem addebat medicina ad medicum propter suam praxim; quòd quidem non est in scientiis speculatiuis: in illis ergo sic erit, quòd ad idem scibile, ad quod dicitur scientia in genere: dicitur hæc scientia in specie. Vnde hæc scientia Physica dicitur relatiuè ad aliud, quantum ad scibile Physicum, & Mathematica ad Mathematicum, & Metaphysica ad Metaphysicum: ita quod sicut scientia dicitur ad scibile, ita hæc scientia speculatiua ad hoc scibile: & sicut hæc scientia est species scientiæ: ita hoc scibile species scibilis: & ideo ibi saluatur uerè ratio speciei & generis. Vnde sicut est in multiplici, & submultiplici respectu dupli & dimidii: ita est in scientia, & hac scientia respectu scibilis, & huius scibilis: nã sicut duplum est species multiplicis, & dimidiũ submultiplicis: ita hæc scientia debet esse species scientiæ, & hoc scibile scibilis. Et ideo in istis scientiis quælibet scientia specialis tam ratione generis, quàm ratione speciei dicitur scibilis scientia: ratione autem speciei dicitur Medicina: ut planè uult Cõmentator super isto Quinto.

B Vltimò quereret quis. Vtrum relatio addat aliquam rem, uel intentionem super suum fundamentum? Videtur quòd sic: quia secundum Boethium decem Prædicamenta sunt decem uoces, decem rerum genera significantes; si ergo hoc est uerum, ergo quòdlibet prædicamentum aliquam rem significat; & aliud, atque aliud prædicamentum aliam & aliam rem: relatio autem est unum de decem prædicamentis: ergo significat aliam rem, & est aliud prædicamentum ab aliis: ergo significat rem diuersam ab aliis prædicamentis. Ad oppositum, si relatio adderet aliquid super fundamentum: similitudo diceret aliam rem ab albedine super fundamentum, quod est impossibile: si enim ita esset, tunc subiectum album & simile esset compositius, quàm subiectum album tantum, quod non est uerum. Respondeo, ad euidenciam huius quæstionis tria sunt declaranda: primum quid uocetur hic res, & quid intentio: secundum est, quod relatio nullam rem addit supra fundamentum: tertium quod aliquid diuersum ab eo secundum intentionem. Ad intellectum primi notandum est, quod hic uocatur res, ois natura, & essentia, quæ habet aliquid reale eẽ, uel firmum, diuersum ab aliquo alio: res enim duplicem uariationem habet; uno. n. mō dicitur res à reor, reris; & sic illa, quæ habent esse putatiuum, & tantum in anima, sicut sunt figmenta; possunt uocari res: secundo modo dicitur res à ratum esse, & sic illa uocantur res, quæ aliquam entitatem, & aliquam certitudinem habent in natura, diuersam à quolibet alio; siue sit diuersa in essentia, siue in existentia: in essentia; eo modo quo dicimus, quòd alia est realitas albedinis, & alia hominis: quia alia est essentia, non quia alia sit existentia; quia albedo non

C est uerum, ergo quòdlibet prædicamentum aliquam rem significat; & aliud, atque aliud prædicamentum aliam & aliam rem: relatio autem est unum de decem prædicamentis: ergo significat aliam rem, & est aliud prædicamentum ab aliis: ergo significat rem diuersam ab aliis prædicamentis. Ad oppositum, si relatio adderet aliquid super fundamentum: similitudo diceret aliam rem ab albedine super fundamentum, quod est impossibile: si enim ita esset, tunc subiectum album & simile esset compositius, quàm subiectum album tantum, quod non est uerum. Respondeo, ad euidenciam huius quæstionis tria sunt declaranda: primum quid uocetur hic res, & quid intentio: secundum est, quod relatio nullam rem addit supra fundamentum: tertium quod aliquid diuersum ab eo secundum intentionem. Ad intellectum primi notandum est, quod hic uocatur res, ois natura, & essentia, quæ habet aliquid reale eẽ, uel firmum, diuersum ab aliquo alio: res enim duplicem uariationem habet; uno. n. mō dicitur res à reor, reris; & sic illa, quæ habent esse putatiuum, & tantum in anima, sicut sunt figmenta; possunt uocari res: secundo modo dicitur res à ratum esse, & sic illa uocantur res, quæ aliquam entitatem, & aliquam certitudinem habent in natura, diuersam à quolibet alio; siue sit diuersa in essentia, siue in existentia: in essentia; eo modo quo dicimus, quòd alia est realitas albedinis, & alia hominis: quia alia est essentia, non quia alia sit existentia; quia albedo non

D Res non dicitur rem aliam à suo fundamento.

Questio.

Primus articulus.

A. l. relatiũ. Res dupliciter derivatur.

Metaphysicæ

existit nisi in homine, & etiam in suo subiecto; in
 existentia uerò; eo modo quo dicimus, quòd alia
 realitas est Petri, & alia Martini; quia alia est fi-
 xio, quam habet Petrus per suam existentiam; &
 alia, quam Martinus habet: sic ergo patet, quid
 hic dicitur res. Intentio autè uocatur, non eo
 modo quo dicunt Logici, intentio prima, & se-
 cunda: sed intentio hic uocatur aliquid pertinens
 ad realitatem primo modo, quòd natum est præ
 concipi absq; aliquo alio, quòd est in eadem rea-
 litate. V.g. ueritas, & entitas unam realitatem di-
 cunt: tamen ueritas est una intentio, & entitas
 alia; quia entitas est apta nata concipi præter ue-
 ritatem; quæ tamen intentiones fundantur super
 una realitate: Ita quòd secundum hoc multa sunt
 eadem re, quæ tamen sunt diuersa intentione: ead-
 em re quidem, quia habent unam fixationem, &
 eandem realitatem indiuisam in natura, ita quòd
 natura fixum, esse unius & ratum, non potest se-
 parari à fixo esse alterius: diuersa autem intentio-
 ne, quia conceptus unius ex eadem realitate po-
 test concipi præter conceptum alterius, qualia
 sunt uerum, & bonum, quia fixum esse ueri, & fi-
 xum esse boni inseparabilia sunt; & tamen in-
 tellectus, qui inseparabilia secundum rem po-
 test separare; potest concipere unum, non con-
 cipiendo reliquum: & ideo intentio dicitur
 quasi intus tendentia, quia intellectus tendens
 in intraneitatem rei, infra eandem intraneitatem
 reperit duos conceptus; quos conceptus propter
 sui intraneitatem intentiones possumus appella-
 re: tantum ergo de primo articulo declaratum est.
 Secundum declarandum, est, quòd relatio nul-
 lam realitatem addit super suum fundamentum;
 quòd potest patere quadruplici uia: prima uia
 erit ex habitudine, quam habet relatio ad ipsum
 fundamentum: secunda erit ex habitudine, quæ
 habet subiectum relationis ad obiectum eiusdem;
 tertia uia erit ex habitudine, quam habet relatio
 ad genera & species suas: quarta uia erit ex ha-
 bitudine, quam habet relatio ad motum. Prima
 patet sic, habitudo relationis ad fundamentum,
 ut relatio diuiditur contra ipsum fundamentum;
 non est habitudo rei ad rem; si enim sic esset, sic
 adderet ueram rem super fundamentum; sed est
 habitudo modi ad rem. Verbi gratia non est ima-
 ginandum, quòd habitudo similitudinis ad albe-
 dinem sit, sicut habitudo duarum rerum, sed albe-
 do & similitudo dicunt eandem rem: ita quòd si-
 militudo super albedinem modum realem addit;
 ita quòd eadem realitas, quæ dicitur albedo
 inquantum facit albu, dicitur similitudo inquantum
 induit modum aliud, & inquantum dicit respectum
 ad aliquid extra; ita quòd similitudo ut similitu-
 do de se non esset, nisi quoddam ad, & quidam
 modus; nec esset res extra animam, nisi quia eadè
 res, quæ est albedo, subinduit hunc modum qui
 est ad. Vnde realem realitatem, quam habet albe-
 do, largitur similitudini; & est ad reale propter rea-
 le fundamentum. Debemus enim imaginari, quòd

E eadem albedo habet, quòd de natura sit in, & quòd
 sit ad: & sicut eam esse in, nullam rem addit supra
 ipsam albedinem; ita nec eam esse ad, addit super
 albedinem, nisi modum, Arguemus enim sic con-
 tra illos, qui ponunt aliam rem relatiuam præter
 rem fundamenti; ita quòd habitudo fundamenti
 ad relationem sit habitudo rei ad rem: impossi-
 bile est dare aliquam rem, de cuius natura sit esse
 in; quin illa res sit res accidentis: ergo à simili
 impossibile est dare aliquam rem, de cuius na-
 tura sit esse ad, quin illa res sit res relationis: sed
 ista res, de cuius esse est, quòd sit ad, est res abso-
 luta, & res fundamenti; ergo res absoluti, & res
 fundamenti est realitas rationis, & nulla ibi alia
 res est præter illam: Quòd autem res absoluta,
 & res fundamenti hoc habeat quòd sit ad, præter
 quamlibet realitatem additam; patet inducendo;
 quia albedo per essentiam suam hoc habet, quòd
 ordinetur realiter ad quamlibet aliam albedinem:
 ita quòd posita albedine in duobus extremis, nul-
 la alia realitate posita, ponetur similitudo: simili-
 ter binarius per eandem essentiam & realitatem,
 per quam est binarius; per eandem est duplum
 ad unitatem: Quæremus enim ab illis, qui ponunt,
 quòd relatio dicit rem aliam à fundamento; ita
 quòd habitudo unius ad aliud est habitudo rei
 ad rem: utrum illa realitas sit relatio, quia habeat
 modum ad quod necessariò habent concedere,
 quia nulla realitas est relatio, nisi per modum,
 qui est ad: si autem ita est, quòd ista realitas, quæ
 ponunt; est realitas relationis; quia habet modum
 ad; ergo omnis realitas, de cuius essentia est, habe-
 re modum ad, erit realitas relationis; sed de essen-
 tia rei absolutæ, & rei fundamentalis est, quòd
 habeat modum ad, sine aliquo intermedio; ut ex-
 plicitum est de albedine: ergo realitas rei abso-
 lutæ, & fundamentalis est realitas relationis: si au-
 tem hoc est, frustra ponitur alia realitas. Quære-
 mus etiam ab eis, utrum ista realitas, quæ ponunt,
 se habeat ad ipsum modum ad, sicut fundamen-
 tum, uel sicut subiectum: non sicut subiectum, quia
 subiectum refertur, ista autem realitas non refer-
 tur: nec sicut fundamentum, quia secundum opi-
 nionem Philosophi fundamentum relationis ab-
 solutum est, & est in alio prædicamento, quàm sit
 prædicamentum relationis. Sic ergo ex hac uia
 concludo, quòd cum habitudo relationis ad fun-
 damentum non sit habitudo rei ad rem; relatio
 nullam rem addit supra fundamentum. Secunda
 uia ad hoc probandum, est ex habitudine, quæ hêt
 subiectum relationis ad eius obiectum: debemus
 enim imaginari, quòd eadem realitas est, quæ li-
 gat subiectum, quòd refertur; & obiectum siue
 terminum, ad quem terminatur relatio: per ean-
 dem enim humanitatem homo est homo, & ho-
 mo aspicit quemlibet alium hominem, & est si-
 milis cuilibet alteri in humanitate: & sicut est es-
 sentiale humanitati, facere hominem formaliter;
 ita essentiale est sibi, quòd faciat hominem simi-
 le in humanitate cuilibet alteri; & sicut per nihil
 additum

Intentio quid
est qua.

Multa sunt
eadem re, quæ
sunt diuer-
sa intentione

Art. scd.

Primario.

Esse in, &
esse ad, dif-
ferunt.

Credere
quod idcirco,
similitudo,
et equalitas
sunt relatio-
nes prout in
intellectuales,
quare & pu-
ra entia ut
nis: nam mens
fundamenta-
ralium nul-
la realis ha-
bitudo esse
dicitur, sed o-
moda abso-
luta; nec ne-
cessaria si-
mul p[er] se
perceptio: co-
nsummodi plu-
ra alia cre-
do. Patere
uero, dominum
etc. credo re-
latina reali-
ter quia rea-
liter supra,
non possunt
esse sine con-
nexo resp[ect]o:
sic scientia
ad se habet an-
plum ad do-
minum etc.
quia reali-
ter sumptis
secunda hoc
ipsum reale
op[er]um in-
cludit habi-
tudinem, ead-
em dicitur, & ha-
bitionem in al-
terum.

Secunda ratio.

additum homo facit hominem; ita per nihil additum facit simile. A simili dico de albedine; quod eadem albedo est, quæ aspiciat subiectum, & obiectum: & aspiciendo subiectum, facit album; aspiciendo obiectum, facit simile. Quæ remus enim ab illo, qui ponit, quod relatio dicit aliam rem à fundamento; quare albus est & similis albo, & non est similis musico? & non poterit dari alia ratio, nisi propter naturam specificam albedinis: de natura enim specifica albedinis est, quod per modum unum aspiciat quæcunque albedinem, per quem modum non aspiciat musicam): hunc autem modum aspiciendi appello modum similitudinis): ita quod sicut albedo per seipsam, & per nihil additum aliud facit diuersitatem in ratione inter album, & musicum: ita per seipsam, & per nihil additum facit hunc album simile cuilibet albo. *Tertia rō.*

Tertia rō. Tertia uia est, ex habitudine, quam habet relatio ad genera & species. Ad cuius uis euidenciam notandum est, quod licet relatio per modum suum diuidatur ab aliis prædicamentis; & per se suscipientem istum modum diuidatur infra seipsam in genera & species; ut dictum est in prima Quæstione huius capituli: tamen oportet quod realitas, per quam diuiditur infra seipsam in genera & species, sit realitas propria: quodlibet enim prædicamentum per modum proprium diuiditur ab aliis prædicamentis; & à simili propter realitatem propriam diuiditur infra seipsum. Non est enim imaginandum, quod realitas illa, per cuius diuisionem diuiditur prædicamentum substantiæ infra seipsam, sit realitas aliena, sed est realitas propria. Nec est imaginandum, quod substantia habeat duplicem realitatem; unam in se, quæ si indiuisam; & aliam, per cuius diuisionem diuidatur in genera & species: sed est una & eadem realitas, quæ sibi propria est; & per cuius diuisionem descendit in genera & species. A simili eadem realitas est, quæ est propria relationi, & per cuius diuisionem diuiditur in genera & species: cum ergo per realitatem fundamenti relatio diuidatur in genera & species, ut ostensum est in præcedentibus Quæstionibus; ergo realitas fundamenti, est realitas propria relationis. Nec obstat, quod realitas fundamenti sit in alio prædicamento, quia eadem realitas potest subintrare, scilicet prædicamentum absolutum, & relatiuum; sicut patebit in sequenti articulo.

Quarta rō. Quarta uia ad hoc ostendendum, est ex habitudine, quam habet relatio ad motum: uidemus enim, quod aliquis de non relato fit relatus, & de non simili fit similis, nulla mutatione facta in ipso; sed solum in altero extremo. Si enim solus Petrus esset albus, ita esset albus, quod non esset similis; facta autem mutatione in altero extremo; puta, quod aliquis fiat albus statim, Petrus erit similis illi albo facti, & tamen nulla mutatio erit facta in ipso. Modò arguo sic. Aut similitudo est aliqua res præter rem fundamenti, aut non: si nō,

A habeo propositum: si sic, ergo aliqua res facta est in Petro, quæ prius non fuit sine motu Petri, quod intellectus non capit: quare ergo prius non habuerit talem rationem, & modò habeat sine motu, est implicatio contradictionis: probatio huius, sexto Physicorum, moueri est se habere aliter nunc quàm prius: ergo omne subiectum, quod se habet aliter in re nunc, quàm prius, mouetur: cum ergo istud subiectum relatiuum, quod prius non habuit istam rem, & modò habet; se habeat nunc aliter quàm prius: ergo motum est: motum est ergo, & non motum. Præterea impossibile est dare, quod sit aliqua realitas, quæ prius non habita, postea possit haberi ab aliquo subiecto, quin possit terminare motum; si ergo relatio habet realitatem propriam, ergo uidetur quod possit terminare motum per se; cuius contrarium probatum est Quinto Physicorum. Imaginabimur ergo, quod una realitas est fundamenti, & relationis; & quod ille idem motus, qui terminatur ad fundamentum per se, terminatur ad relationem per accidens. Imaginabimur etiam, quod aliquis de non simili fit similis sine mutatione sui, hoc non fit per acquisitionem alicuius rei, sed totum realiter quidquid prius dici similis, hoc non erat propter defectum realitatis, sed propter defectum extremi, ad quod debet terminari habitudine, fundata super realitatem fundamenti. Nam ipsa albedo (ut ponamus exemplum) duo habet; unum est, quod ipsum subiectum facit album; secundum est, quod habet connectere modo similitudinis album cum albo: primum potest haberi per rationem unius extremi, quia solum uno subiecto existente; illud subiectum potest esse album: secundum uerò non potest haberi nisi per positionem duorum extremorum, quia connectio semper duorum est: quando ergo solum unum extremum est, deficit connectio, non propter defectum realitatis; quia tota realitas connectionis est illa albedo ex una parte; sed propter defectum extremi, ad quod terminatur ista connectio: & sic patet secundus articulus.

C Tertiò declarandum est, quomodo relatio differt à fundamento secundum intentionem: quod patet, si considerentur dicta in primo articulo. Dictum est enim in primo articulo, quod intentio uocatur conceptus, in re inuentus, qui potest concipi præter alium conceptum: cum ergo ita sit, quod infra relationem fundamenti possunt concipi duo conceptus, quorum unus est conceptus fundamenti, & alius est conceptus relationis, & unus possit concipi præter alium; patet, quod relatio differt intentione à fundamento. Hæc patent in similitudine respectu albedinis: eadem enim albedo sub una intentione, & uno conceptu albedo dicitur; & sub alio conceptu in albedine similitudo est: realitas enim albedinis realitas est similitudinis: in quantum enim albedo est quædam qualitas speciali modo qualificans subiectum, albedo dicitur: in quantum autem eadem albedo

Tex. cō. 72.

Tex. cō. 10.

Tertius arti. cō. 11.

Metaphysicæ

albedo non solum aspicit subiectum, sed etiam obiectum, puta quodcumque album, sic albedo induit modum ad: ita quod quasi quædam habitudo est ligans subiectum, quod refertur; & obiectum, ad quod terminatur relatio: & secundum istum modum dicendi albedo similitudo est; ita quod super realitatem albedinis in aspectu ad subiectum est modus qualificatiuus: in aspectu ad obiectum est modus relatiuus: & sic una realitas est utriusque, tamen intentio est alia, & alia. Et hoc est, quod uoluerunt dicere aliqui, quod relatio, & fundamentum non differunt secundum rem, sed differunt secundum quidditatem: cuius ratio est, quia quidditas magis respicit intentionem, quam rem: si enim quidditas rei acciperetur pænes rem, & non magis pænes rem sub intentione; una esset quidditas entis, & ueri; quia una realitas: sed quia accipitur pænes rem sub intentione, & alia est intentio entis, & ueri; ideo alia quidditas. Debemus enim imaginari, quod quando aliquæ duæ intentiones sunt in aliqua realitate, quod illa realitas est quasi quid informe apud intellectum, hoc est, quod dicit in formem conceptum formabilem per intentionem & intentionem, & distinguibilem per eandem; & quia quidditas respicit conceptum distinctum & formatum, & non conceptum informem: ideo quidditas non accipitur pænes rem tantum; sed pænes rem sub intentione; quare si ita est quod relatio & fundamentum dicant aliam & aliam intentionem, bene dictum est, quod sunt alia secundum quidditatem, & non secundum rem. Ad argumentum Boethij, dicendum est, quod ibi accipit rem, communiter; ad rem, & ad modum rei: & sine dubio relatio dicit rem, quia rem fundamenti; licet alio modo, & alia intentione dicat eam, qua dicat fundamentum: fundamentum enim dicit illam per alium modum predicabilem, quo dicit relatio: sicut albedo dicit realitatem albedinis per modum qualificatiuum; similitudo dicit eandem realitatem per modum ad, & per modum relatiuum: hæc ad præsens dicta sint de relatione.

Conceptus
in formis
quis.

TEX. 21.
cap. 16.

Perfectum uero dicitur, unum quidem, extra quod non est accipere ullam quidem particulam; ut tempus perfectum singulorum, extra quod non est accipere tempus aliquod, quod sit huius temporis pars.

In parte ista Philosophus determinat de proprietatibus entis, sicut in principio huius dictum sunt: Et diuiditur in duas partes, quia primo determinat de proprietatibus, quæ se habent per modum positionis: secundò de illis, quæ se habent per modum priuationis: Secunda ibi [Falsum uero dicitur] Prima in duas, nam perfectum & totum sunt affinia; & ideo primo distinguit perfectum: secundò distinguit ipsum totum: Secunda ibi [Totum dicitur] Prima in duas, quia perfectum uno modo dicitur, cui nulla pars deficit; ideo primo distinguit perfectum: scdò distinguit partem, ibi [Ex aliquo esse dicitur.] Circa primum notandum est, quod perfectum est illud, quod finem attingit; &

perfectum est quod absolutum, & independentens est: tertio perfectum est illud, quod habet omnem, quod pertinet ad naturam sui: Et secundum hoc diuiditur hoc capitulum in quatuor partes, quia primo distinguit perfectum: secundò finem, siue terminum: tertio per se, quod sonat quandam ab solutionem, siue independentiam: quartò habitum. Secunda ibi [Terminus dicitur] Tertia ibi [Et secundum quod dicitur multipliciter.] Quarta ibi, [Habitus uero dicitur] Prima in duas; quia primo distinguit illa, in quibus primo saluatur ratio perfecti proprie: secundò illa, in quibus saluatur im proprie, & secundum quandam analogiam. Secunda ibi [Alia uero iam secundum ipsa] Prima in duas, quia primo distinguit perfectum per tres modos: secundò ostendit, quod omnes modi perfecti possunt reduci ad duos. Secunda ibi [Secundum se quidem igitur dicta] Prima in tres, quia primo ponit unum modum perfecti, qui attenditur secundum quantitatem: secundò unum, qui attenditur secundum qualitatem & uirtutem: tertio unum, qui attenditur secundum finem. Secunda ibi [Et quæ sunt secundum uirtutem] Tertia ibi, [Amplius cuius est finis studiosus] Dicit ergo primo, quod perfectum primo modo dicitur, extra quod non est accipere aliquam particulam illius: quasi dicat, tunc est perfectum in aliquo secundum quantitatem, quando tota quantitas attingitur, & omnes particule eius; ita quod nulla particula est extra hoc, quæ non habeatur:

Perfectum
quid.

Exemplum, tempus perfectum uniuscuiusque rei tunc est, extra quod non est accipere aliquod tempus partiale, quod sit pars huius temporis: Commentator sunt quædam tempora entium naturalium, quæ dicuntur mensura entium, & uita ipsorum; eo modo quo dicimus, quod unaquæque res habet propriam periodum: Cõsequenter per istum modum perfectionis mundus dicitur perfectus: cuius ratio est, quia tunc unumquodque dicitur perfectum in isto modo, quando habet quantitatem totam, quæ requiritur ad naturam sui; nullum autem corpus infra mundum capit totam quidditatem, solus autem mundus totam naturam quanti capit; & ideo est perfectus secundum istum modum. Secundum etiam eundem Commentatorem corpus est perfectum secundum hunc modum perfectionis respectu lineæ, & superficiei: cuius ratio est, quia iste modus perfectionis respicit perfectionem inquanto; illud autem uocatur perfectum inquanto, quod attingit omnem dimensionem quanti: & ex opposito illud uocatur diminutum inquanto; quod non attingit omnem dimensionem quanti: secundum hoc ergo linea est quid diminutum inquanto; quia non attingit, nisi unam dimensionem: similiter superficies, quia non attingit nisi duas dimensiones; corpus autem perfectum est, quia attingit omnes dimensiones; attingit enim tres; ultra autem non est dare quartam. Notandum tamen, quod aliter est perfectum corpus, & aliter mundus: corpus enim

Mundus perfectus.

Corpus est perfectum.

Perfecte in quanto quid.

Corpus & mundus diuersimodè perfecti.

enim est perfectum, quia attingit omnes dimensiones secundum speciem; quia nulla dimensio secundum speciem est, quæ non attingatur à corpore; non tamen attingit omnes secundum numerum: & si enim corpus attingat secundum longum, latum, & profundum; non tamen omne corpus attingit omne longum numeraliter, nec omne latum, nec omne profundum: Mundus autem attingit omnem rationem quanti in specie, & in numero; & ideo corpus est quid imperfectum respectu mundi; quia mundus attingit omnem rationem, quanti, quod non attingit corpus. Deinde cum dicit.

Et quæ sunt secundum uirtutem, & eius, quod bene; non habentia hyperbolem ad genus, ut perfectus medicus, & perfectus fistulator; quando secundum speciem propriae uirtutis in nullo deficiunt.

Ponit secundum modum, qui attenditur secundum qualitatem: Et diuiditur in duas, secundum quod perfectum in hoc modo est duplex, scilicet proprie, & translatiue: Secunda ibi. [Sic autem transferentes.] Dicit ergo primo quod aliquid est perfectum secundum uirtutem, quod quidem quantum ad bonitatem eius, quod est bene se habere, non habet excedentiam in tali genere: quasi dicat, illud uocatur perfectum in genere, quod attingit ultimum gradum generis: sicut illud est diminutum in tali genere, quod attingit naturam generis, sed non secundum perfectam rationem, nec secundum ultimum gradum. Deinde ponit exemplum Philosophus; sicut perfectus medicus dicitur, qui in nullo deficit secundum speciem propriae uirtutis, hoc est, qui attingit medicinam non secundum defectum: & perfectus fistulator dicitur, qui in nullo deficit in arte fistulandi; sed illam attingit secundum ultimum gradum. Notandum est, quod Commentator appellat hic istum modum secundum qualitatem; uocans qualitatem formam ipsam, & naturam rei, siue uirtutem. Notandum etiam, quod iste modus perfecti optimè uocatur secundum uirtutem; cuius ratio est, quia uirtus est ultimum de potentia: potentia enim & uirtus sic differunt, quia potentia potest dici de omni gradu potentis; uirtus autem dicitur solum de ultimo gradu potentis, & de nobilissimo gradu: cum ergo perfectum sit isto modo, quod attingit ultimum gradum generis; & uirtus habeat rationem ultimi, bene dictum est, quod hoc est perfectum secundum uirtutem. Deinde cum dicit.

Sic autem transferentes ad mala, dicimus sycophantam perfectum, & latronem perfectum; quoniam & bonos dicimus eos, ut latronem bonum, sycophantam bonum. Est enim uirtus perfectio quaedam. Quolibet enim perfectum, & substantia omnis, tunc perfecta, quando secundum speciem propriae uirtutis in nulla deficit parte secundum naturam mensuræ.

Ponit modum perfecti translatiui dicens, & sicut in bono dicimus perfectum, quod attingit ultimitatem, uel ultimum gradum boni in al-

A quo genere, ita in malis per quandam translationem dicimus, perfectè malum in aliquo genere; quod in tali genere in nullo deficit à malitia: sicut perfectum calumniatorem dicimus, & perfectum mendacem, qui in nullo deficiunt à calumniando, & mentiendo: & hoc est, cum aliquis fuerit in summo mendacii, & in summo caluniarum: Quod autem perfectum possit dici de istis patet, quia & bonum de istis dicimus: dicimus enim bonum latronem, & bonum calumniatorem; ex hoc autem quod aliquid dicitur perfectum secundum uirtutem, prouenit, quod uirtus est quædam perfectio.

B Vnumquodque enim tunc est perfectum, & omnis substantia tunc est perfecta, quando nulla pars magnitudinis; quæ magnitudo competit sibi secundum naturam & secundum speciem propriae uirtutis, sibi deficit. Commentator: perfectio substantiæ prouenit ex magnitudine & qualitate. ubi notandum est, quod quælibet res naturalis habet de terminatam magnitudinem: est enim dare aliquam quantitatem dimensionem terminatam in natura, ultra quam non protenditur equus in magnitudine; & aliquam determinatam in natura in paruitate, infra quam non est natura equi: ita quod determinata est ex utraque parte: ita quod sicut qualitas formalis & substantialis equi determinata est, ita & magnitudo: & sicut dixi de equo, ita dico de aliis rebus: Et hoc est, quod dixit Commentator, quod perfectio rei est in magnitudine: Notandum tamen, quod Commentator magis intelligit de magnitudine uirtuali; quàm de magnitudine molis: quasi dicat, quælibet res habet determinatam formalitatem specificam, & determinatam magnitudinem uirtutis illius formæ; ultra quam magnitudinem nihil est illius formæ: sicut caliditas determinata est in qualitate formali, & determinata est in quantitate, siue magnitudine uirtuali; quia habet summum gradum, ultra quem non est alius: & secundum illum gradum magnitudinis uocatur perfectum in isto modo: Illud enim uocatur perfectè calidum, quod attingit caliditatem secundum ultimum suæ uirtutis. Deinde cum dicit.

C *Amplius cuius est finis studiosus, ea dicuntur perfecta. Etenim secundum habere finem perfecta.*

D Ponit tertium modum perfecti, qui attenditur secundum finem; Et diuiditur in duas partes, secundum quod in isto modo est finis proprie, & translatiue. Secunda ibi, [Quare quoniam finis.] Dicit ergo quod tertio modo dicuntur perfecta illa, quibus inest finis studiosus, & bonus: ex hoc enim aliqua perfecta sunt, quia finem assequuntur, & habent. Notandum est, quod finis perfectio est: cum. n. finis sit bonum, & optimum; & oë bonum & optimum perficiat id, cui est bonum & optimum; oportet quod sicut bonum & optimum perfectio est, quod & finis; si autem finis perfectio est; sicut aliqua dicuntur perfecta ex hoc, quod habent perfectionem: ita dicuntur ex hoc quod habent finem. Debemus enim imaginari, quod nulla

Bonum, & malum metaphisice.

Perfectum quando.

Qualibet res naturalis hæt de terminatam magnitudinem.

Perfectum secundum naturam.

Virtus est dispositio perfecti ad optimum.

Qualitas dicitur forma & natura rei.

Potestas, & uirtus differunt.

Perfectum sine fine.

Metaphysicæ

nulla res perfecta est, donec est citra finem suū; E
quia ut sic semper est infra esse diminutum; tunc
autem perfecta est, quādo est indiuisa à suo fine.
Deinde cum dicit.

Quare quoniam finis ultimorum aliquis est, & ad praua transferentes dicimus perfectè pdi, & perfectè corrupti, quando nihil de est corruptioni in malo, si in ultimo est. Quapropter mors secundum metaphoram dicitur finis, quia ambo ultima, Finis autem, & cuius causa, ultimum.

Ponit modum perfecti translatiui dicēs, quòd quia secundum hunc modum perfectio & finis idē sunt; & perfectio est ultimum, & etiam finis est ultimus: ideo nomen perfectionis transferimus ad ultimum; & si ratio ultimi sit in prauis: illud enim uocamus perfectè habere aliquid, qđ assequitur ultimum rei etiam in malis. Vnde dicimus aliquid perfectè perditum esse, & perfectè corruptum, quando ita assequitur naturam corruptionis, qđ nihil deest sibi de illa; sed est in ultimo illius: quia autem ita est, qđ finis ultimum

Finis, & bonum idem.

est; ideo secundum metaphoram, & improprie mors dicitur finis; & hoc quia ambo. s. mors, & finis sunt ultimi: finis. n. & cuius gratia quæ sunt ad finem, ultimum est. Notandum est, qđ de ratione finis duo sunt. s. qđ sit ultimum, & qđ sit optimum: illud ergo, in quo saluatur ratio ultimi, & optimi; proprie habet rationem finis: illud autem quod habet rationem ultimi, sed non optimi uel boni, semiplenè habet rationem finis, cum ergo ita sit qđ mors habet rationem ultimi, sed non optimi: ideo non habet rationem finis, nisi semiplenè. Notandum est, qđ omnis perfectio aliqua bonitas est; si ergo in aliquo saluatur ratio perfectionis, oportet qđ in eo saluetur ratio bonitatis: si autem contingit, qđ in aliquo dicatur esse perfectio sine ratione boni; oportet qđ hoc sit improprie dictum, & solū translatiuè: Et hoc est, quod dixit Philosophus, qđ dicere aliquid perfectè esse perditum, uel perfectè corruptum; solū translatiuè, & non proprie dictum est: quia perditio & corruptio non habent rationem boni. Deinde d.

Mors quæ habet rationē finis.

Secundum se dicta, quidē igitur perfecta totiens dicuntur: Alia quidem, quia secundum bene in nullo deficiunt, nec hyperbolem. i. excessum habent, nec extra aliquid accipiunt.

Reducit modos perfecti ad duos; Et diuiditur in duas partes secundum duos modos: Secunda ibi [Alia omnino.] Sic ergo dicit primò, quòd perfecta dicta secundum se, totiens dicuntur: alia uerò dicuntur perfecta, quia secundum bonitatem in nullo deficiunt: ita quòd nulla bonitas eis deficit; nec habent hyperbolem, hoc est excedentiam ab aliquo alio: quia bonitas eorum à bonitate nullius exceditur; nec est accipere aliquid extra, quòd sit infra bonitatem aliorum, quòd non sit infra bonitatem istius: Commentator hæc est perfectio primi Dei. imaginatur enim sic Commentator, quòd omnes bonitates & perfectiones, quæ sparsum & diuisim inueniuntur in aliis re-

Deus, quæ maius excogitari nō potest.

bus; diuino modo inueniuntur in Deo; ita qđ perfectio summi Dei attingit perfectionem omnium generum. Deinde cum dicit.

Alia omnino secundum quòd non habent hyperbolem, idest excessum in unoquoq; genere, nec aliquid est extra.

Ponit secundum modum perfectionis, dicens sic: quòd alia dicuntur perfecta ex hoc quòd non habent hyperbolem, hoc est excedentiam in tali genere; hoc est, ex hoc dicuntur perfecta, quia non inuenitur aliquid in tali genere, qđ ea excedat; nec aliquid infra illud genus perfectionis, quòd sit extra illud. Notandū est, quòd hæc est differentia inter primum modum & secundum: quia perfectio primi modi est perfectio extra genus.

Medi perfecti in genere.

Ex hoc enim aliquid uocatur perfectum in primo modo, quòd non exceditur ab aliquo, quòd sit infra naturam totius entis: ex hoc quòd infra perfectionem suam capit perfectionem totius esse, ex hoc autem dicitur perfectum secundo modo, quòd est perfectum in genere; quia licet non excedatur ab aliquo, quòd sit infra illud genus; tamen potest excedi ab aliquo, quòd est extra illud genus, (uocat autem hic genus maneriem) Exemplum, perfectus homo dicitur ex hoc, quòd non exceditur ab aliquo, quòd sit infra maneriem hominum; licet possit excedi ab aliquo, quòd sit extra maneriem hominum, sicut ab Angelo: Debemus enim imaginari, quòd perfectum primo modo dicitur perfectum ens, perfectum autem secundo modo dicitur perfectum hoc ens.

Vocat autem perfectum ens, quòd attingit totā perfectionem entis; & à nullo infra naturam entis exceditur. Vocat autem perfectum hoc ens, qđ attingit perfectionem entis, cum hoc nō simpliciter, puta in homine, uel in Angelo; & quòd à nullo exceditur infra ambitum huius entis, puta hominis, uel Angeli, non autē entis simpliciter. Notandum est, qđ omnes modi dicti prius reducuntur ad secundum modum; cuius ratio est, quia secundus modus hic dictus est, secundum quòd aliquid dicitur perfectum in genere; esse autem perfectum in genere est ex hoc quòd est quanti, quòd ad primū modum; uel in genere qualis, quòd ad secundum; uel quòd ad certum gradum finis, quòd ad tertium. Deinde cum dicit.

Perfectum ens, & perfectum hoc ens.

Perfectum in genere, & extra genus.

Alia uerò iam secundum ipsa, aut in faciendo aliquid tale, aut habendo, aut cognoscendo tali, aut in aliquo aliter dici, at primò dicta perfecta.

Ponit modum perfecti, secundum quem modum aliqua dicuntur perfecta per attributionem ad prædicta perfecta, dicens: quòd alia dicuntur perfecta secundum iam dicta, aut quia faciunt aliquid tale: sicut perfectus medicus uocatur, qui facit perfectam sanitatem; aut qui habet aliquid tale: sicut perfectus magister, qui habet perfectā scientiam; aut quia congruum alicui tali per modum similitudinis; sicut perfecta imago, quæ congruit perfecto homini ipsum præsentando; uel secundum alium modum, dicuntur analogicè ad perfecta,

perfecta, per se dicta.

Quaestio.

Quereret aliquis, Vtrum sit uerum, quod perfectiones omnium creaturarum sint in Deo, & in primo principio? Videtur quod non: perfectiones omnium creaturarum sunt in certo gradu, & limitato: nihil limitatum est in Deo, ergo & c. Ad oppositum est Commentator. Respondeo hic sunt duo uidentia: primò probandum est, quod perfectiones creaturarum sunt in Deo: secundò danda sunt exempla, per quæ exempla possumus ad hoc manuduci. Primò patet quadruplici uia: prima uia erit ex hoc, quod Deus habet rationem agentis respectu istorum inferiorum: secunda erit ex hoc, quod Deus est ipsum esse: tertia uia erit ex hoc, quod Deus habet rationem finis respectu inferiorum: quarta erit ex hoc, quod Deus habet rationem totius ante partes, respectu inferiorum. Prima patet sic; omne agens primò debet præhabere ipsum effectum; ita quod illud, quod est in effectu ab ipso agente, necessariò debet esse aliquo modo in agente: cuius ratio est, quia effectus ut effectus est in potentia respectu illius, quod accipit ab agente; agens autem est in actu respectu illius: cum ergo ita sit, quod omnis alia perfectio à Deo, sit ab ipso sicut effectus à causa; oportet quod omnis alia perfectio ab ipso præhabeatur: Sed tamen sciendum est, quod agens naturale aliter habet suum effectum, aliter agens per artem, siue per intellectum; quia agens naturale præhabet perfectionem, quam largitur effectui per modum naturæ: agens autem artificiale præhabet illam per modum intellectualem, & per modum extra rem, uel idealem: cum ergo Deus sit agens per intellectum, quia ipse artifex totius naturæ, præhabet totam naturam, & totam perfectionem naturæ per modum idealem, & per modum intellectus: ita quod in intellectu primi relictet omnis perfectio secundariorum. Hæc ergo ratio non plus probat, nisi quod perfectiones secundariorum sunt in primo, sicut exemplata in exemplari: plus autem querit quaestio; & ideo oportet addere rationem secundam, quæ sumitur ex esse primi. Potest aut hæc ratio duobus modis reduci, uno modo sic: existètia primi est essentia in finita; & esse eius est esse infinitum: sic autem imaginabimur suo modo infinitatem in esse, sicut in quanto: infinitum autem in quanto est, quando amplectitur omnem gradum quanti: ergo infinitum in esse est, quando amplectitur omnem gradum essendi, & omnem perfectionem: ita quod omnis gradus, qui est in essentia finita & participata; est modo sublimiori in ipso esse infinito: tate autem esse primi quod potest dici quoddam pelagus essendi, immo labyrinthus infinitus: ita quod omnis essentia uel perfectio modo sublimiori cōtinetur, quàm in seipsa ut participata est. Secundo modo potest deduci ratio ex hoc, quod ipsum primum est ipsum esse; ex hoc enim quod est ipsum esse, oportet ex hoc quod sit ens per essentiam; ex hoc autem quod alia à primo non sunt

Deus quoque agit, & quod omnes actus suos in eo.

Secunda uia.

Alias, essentia.

Similitudo inter infinitum in esse, & infinitum in quanto.

A ipsum esse; ex hoc oportet, quod sint entia per participationem; quod patet sic. Illud, quod est tantum ipsum esse; non potest esse ens per participationem, quia si esset ens per participationem, duo essent ibi, scilicet participans, & participatum: participatum autem esset ipsum esse; & sic ibi esset aliud, quàm esse: ergo non esset tantum ipsum esse: implicat ergo contradictionem dicere, quod sit tantum ipsum esse; & quod sit ens per participationem: si ergo est ipsum esse; ergo est ens per essentiam; alia autem à primo, quæ non sunt ipsum esse, de se non habent ipsum esse, nec sub omni plenitudine, ergo participatè habent. Si hæc sunt uera, primum ad secundaria se habet sicut perfectio per essentiam ad perfectiones participatas: illud autem, quod est in re per participationem; sublimiori modo est in re, quæ est talis per essentiam; ergo omnis perfectio entis, quæ modo participato & limitato est in creaturis, sublimiori modo est in primo ente, quod est ipsum esse per essentiam. Tertia uia sumitur ex ratione finis: debemus enim imaginari, quod sicut agens agit per formam suam; ita finis inclinatur per bonitatem, quæ est in potentia: ita quod omne, quod inclinatur ad finem, ideo inclinatur, ut attingat bonitatem finis: Deus autem finis est omnium; quod patet ex hoc, quod omnia nituntur suo modo assequi esse diuinum; sic autem est, quod sicut ipsum est agens primum respectu omnium agentium; ita est finis omnium respectu omnium finium: agens aut primum ad secunda agentia sic se habet, quod omnis ratio agendi, quæ saluatur in secundo agente, quodcunq; sit illud; sublimiori modo est in primo agente: & à simili cum ipse Deus sit ultimus finis omnium, respectu cuius omnis finis est finis sub fine; oportet quod ratio omnis boni, quæ est in quocunque fine dato, uel possibili, sublimiori modo seruetur in fine ultimo. hoc autem non potest esse, nisi finis ultimus habeat rationem infiniti boni: si autem hæat rationem infiniti boni, ergo & infinite perfectionis: quia quælibet bonitas aliqua perfectio est. Quarta uia est, quod Deus est totum ante partes: distinguit enim Proclus triplex totum, scilicet totum ante partes, totum in partibus, & totum ex partibus. Vocatur autem totum in partibus natura totius particulata in partibus, & particulatè recepta; eo modo quo possemus dicere, quod animal est totum limitato modo, & participato receptum in partibus; secundum aliam & aliam perfectionem est in alia, & alia parte, sicut in homine, & in asino: & etiam eo modo quo possemus dicere, quod esse, quod est commune creaturis, est totum in partibus; quia natura entis modo participato & limitato est in qualibet parte, & creatura causata: Naturam talis totius non potest habere primum ens; quia esse primum est esse illimitatum, non receptum; totum autem ex partibus uocatur totum, quod habet partem extra partem, & cuius natura non consistit in simplici esse, sed in esse composito; quæcun que

Deus est suus esse, alia à Deo participans ipsum esse.

Tertia uia.

Deus est finis omnium.

Finis ultimus habet rationem infiniti boni.

Quarta uia.

Totum triplex.

Alias, particulata.

Alias, particulata.

Metaphysicæ

que compositio sit illa: esse autem primi non potest habere naturam talis totius; quia esse primi simplicissimum est: si ergo habet naturam alicuius totius, habet naturam totius ante partes: idem autem est dicere (sicut probabo) quod sit ante partes, & quod præhabeat omnes perfectiones, quæ sunt in effectibus: nam totum ante partes illud uocatur, quod unitè habet perfectiones, quas reliqua alia habent sparsim, & diuisim; & quia unitè habet, ideo per modum totius; & quia alia sparsim, & quasi diuisim: idcirco primum uocatur totum, & illa uocantur partes respectu illius: idem est autem hoc, quod præhabere perfectiones sublimiori modo, quas alia reliqua habent limitato & participato: Deus ergo, & primus motor habet uerissimè naturam istius totius; ita quod dicitur totum ante partes: totum quidem, quia quod partes habent sparsim & diuisim, ipse habet per modum unius, & per modum collectiuum: ante partes autem, quia ea quæ sunt in eo, sublimiori modo, & per consequens modo nobiliori & altiori sunt in eo, quàm in participatis: Sic ergo patet primus articulus, sequitur secundus, scilicet declaratio per exempla.

Art. scđs.
Opin. quorundam.

Quidam uolentes hoc declarare dicunt, & dāt tale exemplum: si esset aliquis calor separatus haberet infra gradum & essentiam suam omnes rationes & gradus essendi, quos habent omnes calores existentes in materia: Imaginantur enim isti sic, quod calor in materia propter receptionem materię non est ibi omnino per modum caloris, sed per modum materię; quia oē, quod est in alio, per modum recipientis est, non recepti; & quia ibi per modum materię est, ideo modo limitato & remisso: si autem esset aliquis calor separatus, qui non esset in alio, oporteret quod assequeretur naturam caloris secundum omnem modum sui, & secundum omnem gradum sui, & per consequens comprehenderet omnes calores, qui sunt in materia; A simili dicunt, quod omne aliud à Deo non est esse simpliciter, sed est esse in hoc: in hoc dico, scilicet in natura recipiente; & quia est esse in hoc, ideo non habet esse per modum esse, sed per modum huius; & quia per modum huius, ideo modo participato & limitato: Deus autem est ipsum esse, & ideo assequitur ipsum esse per modum esse simpliciter, & secundum omnem gradum ipsius; & sic oportet quod omnis gradus entis in primo aliquo modo sit: Exemplū istud in aliquo deficit, quia calor separatus, & calor in materia sunt eiusdem speciei, quod non potest esse, esse per essentiam, & esse participatum: Aliud exemplū ponūt aliqui de motu primi mobilis duratione: imaginantur enim quod motus primi mobilis hēt oēs perfectiones in duratione essendi, quas habēt omnes alii motus inferiores: nō est enim aliqua duratio inferior, nec aliqua periodus, quæ non capiatur infra motum primi mobilis, & ideo dicitur mensura aliorum motuum. A simili (ut dicunt) non est aliquis gra-

Impugnatio

E dus essendi, quod non sublimiori modo sit in esse Dei. Exemplum hoc etiam deficit, quia motus primi mobilis non capit durationes inferiores in quodam simplici esse, sed per aliam partem sui capit aliam, & aliam durationem. Tertium exemplum ponunt alii, quod Deus est sicut unitas, & essentia aliorum sunt sicut numeri, descendentes ab hac unitate; imaginantur ergo sic, quod ista unitas ex eminentia sui est præterij infiniti & illimitati: & secundum quod magis & minus distat ab ista unitate, sic sunt maioris & minoris præterij: sic ergo propter infinitatem sui continet ista unitas infra seipsam modo sublimiori, quid quid numeri continent modo participato & limitato. Ad argumētum dicendum est, quod perfectio creaturæ potest considerari duobus modis: uno modo in quantum perfectio: & sic accepta, perfectiori modo est in Deo, quàm in qualibet creatura, & quàm in seipsa: alio modo potest accipi ut limitata, & sic sonat defectum; & isto modo accipiendi non ponitur infra ipsum primum; & hoc modo currebat argumentum primum. Deinde cum dicit.

Impugnatio

Terminus dicitur, quod est cuiuslibet ultimum, TEX. 22. et extra quod nihil est accipere primi, et infra quod omnia primi.

Distinguit terminum; Et diuiditur in tres partes, quia primò ponit diffinitiuè, quid est terminus: secundò ponit multiplicem acceptionem termini: tertio comparat principium, & terminum adinuicem. Secunda ibi, [Et quæcunque fuerit spes magnitudinis] Tertia ibi, [Quare palam] Dicit ergo primò, quod terminus est ultimus cuiuslibet rei; & extra quod nihil est accipere de primo; & infra quod sunt omnia, quæ sunt primi. Notandum est, quod Philosophus imaginatur terminum esse quoddam medium inter primum & secundum; eo modo quo imaginamur, quod instans est medium inter præteritum tanquam inter primum: & futurum tanquam inter secundum: & ex hoc dico, quod terminus est, extra quod nihil est de primo; quare? quia extra ipsum bene potest esse aliquid de secundo; eo modo quo dicimus; quod instans est terminus præteriti, quia extra ipsum nihil est præteriti; licet extra ipsum sit ipsum futurum: & eodem modo dicimus, quod terminus est, infra quod sunt omnia primi; sicut infra instans sunt omnia præteriti; non autem omnia secundi, sicut futuri. Vbi sciendum est, quod terminus, & principium differunt; quia terminus magis uidetur aspicere priora, quæ præcesserunt: principium autem magis ea, quæ sequuntur. Vnde sicut possem dicere diffinitiuè, quod principium est præteritum, infra quod sunt omnia principia: ita possem dicere, quod terminus est, infra quod sunt omnia terminata, quæ sunt terminata. Philosophus uocat prima, quæ præcedunt: & si contingat quod unum & idem habeat rationem termini & principii, sicut instans; ut terminus est, est infra quod sunt omnia primi: ut principium autem est,

Terminus quid.

Instans est medium inter præteritum, & futurum.

Terminus, & principium differunt.

Instans hō rationem terminus, et principii.

est, est post quod sunt omnia secunda. Deinde d.

Et quacunque fuerit species magnitudinis, aut habentis magnitudinem.

Ponit multiplicem acceptionem termini. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor modos: Secunda ibi [Et finis.] Tertia ibi [Et cuius causa.] Quarta ibi [Et substantia cuiuslibet] Ponit ergo primum modum dicens, quod in quacunque specie magnitudinis est terminus; quia illud, quod terminat magnitudinem habentem, uocatur terminus primo modo: sicut punctus terminat lineam, linea superficiem, superficies corpus. Deinde cum dicit.

Et finis cuiusque. Tale uero ad quod motus et actus, et non a quo: et quandoque ambo, et a quo, et in quod.

Ponit secundum modum dicens, quod finis rei dicitur terminus: tale uero est, ad quod terminatur motus et actus; non illud, a quo initiatur; quandoque autem ambo, et a quo initiatur, et ad quem terminatur motus, uocatur terminus. Unde communiter dicitur terminus a quo, et terminus ad quem. Deinde cum dicit.

Et cuius causa.

Ponit tertium modum dicens, quod finis, et cuius causa fit quidquid fit, uocatur terminus: quia in quocunque finis est ultimum, quod quidem terminat omnia, quae sunt ad finem.

Questio.

Quereret quis. Vtrum hic modus termini differt a secundo? Videtur quod non; quia in secundo, et in tertio modo finis dicitur terminus. Ad oppositum est Philosophus, qui diuidit unum modum contra alium. Respondeo dicendum est, quod necessarium est dicere, quod hic modus differt a secundo; et hoc quia omnis diuisio est per opposita. Ut hoc tamen uideatur, notandum est, quod de ratione finis duo sunt: unum est, quod terminet operationem, quia nulla operatio terminata est, nisi finis operationis attingatur: secundum est, quod terminet intentionem agentis; quia intentio agentis nunquam quiescit, nisi assequatur quod finaliter intendit; sic ergo finis utroque modo est terminus: in secundo modo si accipiatur, secundum quod est terminus motionis et actus: in tertio autem modo magis secundum quod est terminus intentionis. Et sic patet ad argumentum, quia modo alio accipitur finis in uno modo, quam in alio.

De ratione finis duo sunt.

Questio.

Finis dupl.

Quereret aliquis. Vtrum finis, qui terminat intentionem agentis et operationem, sit semper idem terminus? Respondeo dicendum est, quod duplex est finis, scilicet finis rei actus, et finis agentis: et isti duo sic differunt; quia finis rei actus subiectiue est in re acta: finis autem agentis subiectiue est in agente; quia est aliqua utilitas, quam consequitur agens ex re acta: utilitas autem est in agente, non in re acta. V.g. artifex operatur aliqua propter aliquam utilitatem, quam intendit consequi: forma, et esse domus est finis rei actus. s. domus: utilitas autem, quam consequitur agens, est finis agentis: modo sic est quod primus finis dicitur finis ope-

rationis: quia motus et operatio ad formam terminatur, et ad esse: secundus autem finis dicitur proprie finis intentionis: cum ergo primus et secundus non sit idem finis, patet quod bene fuit dictum in precedenti questione, quod secundus modus, et tertius differunt. Deinde cum dicit.

Motus terminatur ad esse.

Et substantia cuiuslibet, et quid erat cuique. Cognitionis. n. hic terminus: sed si cognitionis, et rei.

Ponit quartum modum dicens, quod substantia cuiuslibet rei, et quod quid erat esse cuiuscunque, est terminus cognitionis rei; si autem est terminus cognitionis, est terminus rei; quia eadem sunt principia cognoscendi, et essendi.

Eadem sunt principia essendi, et cognoscendi.

Quereret quis. Vtrum essentia rei sit terminus cognitionis? Respon. quod sic: quod duplici uia possumus uenari: prima est ex habitu, quae est inter actum, et essentiam: secunda est ex habitu, quae est inter principia et quidditatem. Prima uia patet sic; omnis cognitio nostra incipit a sensu.

Questio.

Proportio inter actum et essentiam.

ex 1. n. Poster. si deficiat unus sensus, deficit una scientia: cum ergo natura sensus super accidentia feratur, ergo et cognitio nostra ab accidentibus incipit: unde incipit ab extrinsecis, ut deueniat ad intrinseca. cum. n. intellectus feratur super extrinseca, et super accidentia; ibi non quiescit, sed

Sensus feratur super accidentia.

continue nititur assequi intrinseca rei; et ibi terminatur intellectus: intrinseca autem rei sunt essentialia, ergo secundum haec essentialia rei ad ipsam essentiam terminatur intellectus: et sic essentia terminus est cognitionis. Debemus. n. imaginari, quod

Intellectus in quo feratur, et in quibus quiescit.

ipsa cognitio, de qua hic loquitur Philo. est quaedam inuestigatio rei; quae quidem inuestigatio incipit ab extrinsecis rei, et ab ipsis, quae patent; per quae deuenit ad intrinseca rei, et ibi quiescit; haec autem intrinseca essentialia uocantur, et sic essentia terminus est. Secunda uia patet sic: habitudo

Essentia est terminus cognitionis.

inter principia, et quidditatem, siue essentiam est ista; quod principium resoluitur ad essentiam, et non est conuerso: ita quod ipsa essentia terminat resolutionem principiorum, et per consequens terminat totam cognitionem intellectiuam. Imaginabimur enim sic, quod intellectus quietem quae

Proportio inter principia, et quidditatem.

rit resoluendo; non enim quiescit in conclusione nisi resoluat eam ad principia; quae quidem resolutio ostendit intellectui, quod conclusio in principio figitur, ex qua fixatione uisa, sortitur intellectus aliquam quietem: ulterius non quiescit in principio, nisi resoluat ad essentiam terminorum principiorum; quae quidem resolutio ostendit intel-

Principiorum resolutio terminatur ad esse.

lectui, quod tota fixio principii, et tota sciibilitas est ex fixatione essentiarum terminorum; esse autem terminorum propter sui simplicitatem irresolubile est: et sic ipsa est terminus totalis cognitionis. Notandum est, quod eadem principia, quae largiuntur ipsi rei esse; largiuntur cognosci; quod patet sic, ex hoc enim res est, quia assequitur sua principia; nunquam enim est uerus homo, qui non assequitur principia hominis: ita similiter intellectus ex hoc uere cognoscit rem, quod distincte intelligit principia rei: nunquam enim est uera

Intellectus, nec quiescit in conclusione, nec in principio.

intellectio, esse terminorum est irresolubile, et quare.

Esse terminorum est irresolubile, et quare.

Resolutio est terminus totalis cognitionis.

Resolutio est terminus totalis cognitionis.

Metaphysicæ

intellectio, nisi intellectus resoluat rem ad sua principia; sic ergo unum & idem est, quod assequitur natura in esse rei; & quod assequitur intellectus in esse intelligibili: licet diuersis modis habeat unum & idem esse in esse rei, & in esse intellectuali. Deinde cum dicit.

Quare palam, quia quotiens principia dicuntur, totiens terminus, et adhuc amplius. Principium. n. terminus quid est; sed terminus non ois principii.

Comparat principium, & terminum ad inuicem dicens, quod quotiescunq; dicitur principii, dicitur & terminus, & adhuc amplius: & licet ois principii terminus sit; tamen proprie loquendo, non ois terminus est principium: illud. n. ad quod terminatur motus. s. terminus ad quem; ita est terminus, quod non est principium: terminus autem a quo (ut iam dictum est) & terminus, & principium est.

Operatur principium termino, & contra.

TEX. 13.

Et secundum quod dicitur multipliciter. Vno quidem modo species, & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum, per se bonum.

Hic determinat de secundum se, quod dicit quandam independentiam, quæ quidem independentia fuit quædam conditio perfecti. Et diuiditur in duas partes, quia primo distinguit secundum se: se cundo, quia in distinctione fecerat mentionem de positione distinguit positionem: Secunda ibi [Positio quidem dicitur.] Prima in duas, quia antequam distinguat secundum se, prius distinguit secundum quod: secundo uero distinguit secundum se, ibi [Quare secundum se.] Prima, in qua distinguit secundum quod, diuiditur in tres partes, secundum tres modos ipsius secundum quod: Secunda ibi. [Alio uero.] Tertia ibi [Amplius secundum quod, secundum positionem dicitur] Ad euidenciam huius, quod dico, secundum quod, notandum est: quod secundum quod idem est, quod per quod; per quod, autem est quæsitium esse. Unde et quæritur, per quod est hoc? idem est quærere, per quam causam est hoc: per quod ergo, quod causam quærit, differt à per se; quia per quod, quærit causam, non determinans quæ; utrum intrinsecam, uel extrinsecam; utrum per se, uel per accidens: ita quod licet quærat causam; tamen de uino, & de uino quoniam non determinat si ibi modum calitatis: per se autem & calitatem dicit, & specificum modum calitatis; & per consequens ipsum per quod, uel secundum quod, est quædam generale respectu ipsius per se. Primo ergo determinat de ipso, ponens primum modum dicens, quod secundum quod multipliciter dicitur: uno modo secundum quod, idem est, quod species, & substantia rei: ut si quæratur, secundum quod, uel per quod iste est bonus? potest responderi, quod propter bonitatem suam; bonitas autem est forma, & substantia boni.

Secundum quod quod.

Per quod distinetur per se.

Bonitas est forma boni.

Questio.

Quæreret quis, Quo secundum quod est forma, & substantia rei? Dicendum est, quod (sicut iam prædictum est) per quod, uel secundum quod est quæsitium esse; sic autem est in uerbis quæsitiuus, quia uerba quæsitiuus significant illud idem indeterminate, quod significant res sua determinate. V. g. si quæratur, quid est animal? illud idem, quod dicit quid indeterminate, dicit animal

E determinate; intellectus quidem ipsius quid quidditas est; & intellectus ipsius animalis est hæc quidditas determinata: cum ergo ipsum per quod, quærat causam; significabit illud idem indeterminate, quod suum in suum determinate significat; cum ergo responsum sit forma & substantia; aliquando per quod, idem significabit, quod forma, & substantia rei: sicut .n. ipsum quid, quod quærat quidditatem; aliquando idem est, quod ipsum animal; quando. s. animal est responsum ad ipsum quid; ita ipsum per quod, quod quærat calitatem; aliquando idem est, quod forma, & substantia rei, quando. s. forma, & substantia rei est responsa ad quoniam, facta ad ipsum per quod. Deinde cum dicit.

Responsum quid.

Alia uero in quo primo aptum natum est fieri, ut color in superficie.

Ponit secundum modum ipsius secundum quod. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponit istum modum: secundo recapitulat duos modos prædictos: tertio dat acceptionem ipsius, secundum quod: Secunda ibi [Primo quidem igitur dictum] Tertia ibi [Oino uero ipsum secundum quod] Dicit ergo, quod secundo modo dicitur secundum quod subiectum, in quo primo aptum natum est esse, supple, ipsum accidens; eo modo quo calor primo est in superficie. Notandum est, quod sicut in primo modo ipsum per quod, uel secundum quod quærerebatur causam formalem, & substantiam rei; ita secundo modo quærat subiectum primum accidentis, & immediatum: ita quod primo modo accipiendo sensus quoniam est, per quam naturam, uel per quam formalitatem est hoc? secundo autem modo accipiendo, sensus quoniam est, per quod subiectum est hoc? ut per quod est coloratum? sensus est, per quod subiectum hæt colorem? & sicut in primo modo per quod, uel secundum quod, idem erat quod forma, & natura rei; quia forma & natura rei respondebantur ad quoniam factam, per quod, uel secundum quod: ita in secundo modo ipsum secundum quod, idem est, quod ipsum subiectum immediatum accidentis; quia ipsum subiectum est illud, quod responderetur ad questionem factam, per quod. Deinde d.

Secundus modus secundus quod.

Primo quidem ergo dictum secundum quod species est. Secundo autem ut materia cuiusque, & subiectum cuiusque primum.

Recapitulat duos modos prædictos dicens, quod primo modo secundum quod idem est, quod species, & forma rei: secundo modo idem est, quod materia, & subiectum unicuique accidenti. Deinde d.

Omino uero ipsum secundum quod, pariter et causa existit. Nam secundum quod uenit, aut cuius causa uenit, dicitur, & secundum quod paralogizatum est, aut syllogizatum est, aut quæ causa syllogismi sunt, aut paralogismi.

Ponit uniuersalem acceptionem ipsius, per quod, dicens: quod uniuersaliter ipsum per quod, totiens dicitur, quotiens dicitur causa; & hoc est, quia est specificum esse: quod patet, quia idem est quærere secundum quod, & cuius causa: unde idem est quærere, secundum quod uenit, & cuius causa uenit: & idem est quærere, secundum quod paralogizatum est, & cuius causa,

Per quod tot modis, quot modis causa.

cā, & secundū q̄ syllogizatum est, & cuius cā factus est syllogismus. Qd. Philosoph. scđm q̄, cām quārit; quia ergo totiens dicitur interrogatiuum, quotiens rñsiuum; iō quotiens contingit dici cām, quē responderet ad ipsum per quod, & secundū quod, totiens contingit dici secundū q̄, quod est interrogatiuum causati. Deinde d.

Amplius secundū quod, secundū positionem dicitur, ut secundū quod stetit.

Ponit tertium modum ipsius scđm qđ, dicēs: qđ ipsum scđm qđ, aliquando significat positionē & situm, ut scđm qđ stetit? aut scđm qđ uadit? uadere, & stare positionem, & locū significant. Notandū est, qđ sicut in primis duobus modis scđm qđ, quærebat cām: ita in isto scđo mō quārit sitū: & sicut in primis duobus modis scđm quod, idem erat, qđ per qđ; ita in isto mō (proprie loquēdo) idem est, qđ iuxta qđ. Vnde scđm qđ stetit, idem est, qđ iuxta qđ? unde scđm qđ stetit iste? idem est, qđ iuxta qđ iste stetit? scđm hunc modū idem est, qđ iuxta hunc: & magis manifestum est in idiomate græco: & cū iuxta, dicat sitū, oportet qđ scđm quod, quærat situm, & positionem.

Quare secundū se dici multipliciter est necessesse. Vnum. n. secundū se quod quid erat ens unicū que, ut Callias, & quod quid erat esse Calliā. Alia uerō quæcumq; in eo quod quid est existunt, ut animal Callias secundū se. Nam in rōne inest animal. Animal enim quoddam est Callias.

Postquam Philo. distinxit scđm qđ, hic distinguit scđm se. Et diuiditur in quatuor partes secundū quatuor modos: Scđa ibi [Amplius at] Tertia ibi [Amplius cuius nō alia] Quarta ibi [Amplius quæcūq; soli isunt] Prima i duas, scđm qđ primus modus duo cōgerit & cōtinet: est. n. primus modus, quādo diffō dicitur de diffinito, uel quando pars diffōnis de diffinito. Quō ad primū dicit, qđ cum scđm se dicatur multipliciter: uno quidem mō dī scđm se, qđ quid erat cuiusq; rei, sicut qđ quid erat esse Calliæ, & essentia eius secundū se inest illi. Quō ad secundū modum dicit, qđ alio mō dicuntur secundū se partes diffōnis, quæ existūt in ipso qđ quid est; eo mō quo dicimus Calliā esse aīal secundū se; quia aīal est in diffōne & in rōne Calliæ; Callias. n. est quoddā aīal: ita qđ dicēdo aīal dicitur genus eius, dicēdo quoddā dī dīa illius, & iste ē primus modus, qui respōdet primo dicto in Posterioribus, & qui rñdet primo modo ipsius secundum quod, superius immediatē posito. Notandū est ēt, qđ licet secundū quod, sit generalius, quā secundū se, ut iam dictū est, tamen Philo. hic determinādo de secundū quod, posuit quædam exempla, & quosdam modos conueniētes utriq; ita qđ secundū quod, quantū ad illos modos in re idem est, qđ secundū se: qđ at aliqui modi sint cōes, patet in primo mō ipsius secundū qđ, & in primo ipsius secundū se, & in secundo, & quarto utriusque.

Tertius modus secundū quod.

Quid secundū se, & quot eius modi.

Secundū quod, est cōmunius secundū se.

Questio.

Quereret quis. Vtrum ista, Callias est aīal, secundū eādem rōnem sit ipsius secundū quod,

A & ipsius secundū se. Respon. qđ non licet. n. secundū rem eadem propō sit in primo mō istius, & illius, tamē differenter: secundū. n. qđ illud prædicatū, puta aīal, per naturā Calliæ, non per aliquid extrinsecū, ex hoc aspicit ipsum secundū se. Nam hoc sonat secundū se, hoc est, per naturā sui. scđm se. n. reciprocatur naturā sibi, uel aliquid existēs i subiecto supra prædicatū, sicut. n. quādo dicitur, iste amat se, idē reciprocatur supra seipsum; ita quādo dī, hoc inest huic p se, reciprocatur natura subiecti supra prædicatum. Ex hoc ergo qđ aīal aspicit Calliam per naturā Calliæ, ex hoc natura Calliæ quasi reflectitur supra aīal, & ex hoc iudicatur scđm se: ex hoc at qđ ipsū aīal inest Calliæ per naturā Calliæ: ita tamen qđ natura Calliæ respōdetur ad ipsā interrogōnem factam per ipsum scđm quod, uel per quod, ex hoc est in primo mō ipsius scđm quod: si. n. quærat, p quod Callias est aīal? respōdetur, qđ per naturā sui, & p formā sui; ita qđ eadē natura Calliæ est cā, & non aliquid aliud, qđ ipse Callias sit animal, & est satis factiua quæretī, per quid Callias est aīal: & scđm hanc formā facit primum modū secundū quod.

Quereret quis. Vtrum ista sit scđm se, Callias ē aīal? Videtur qđ nō; quia ubicunq; est p se, & secundū se; ibi est dici de oī; quia ipsum oē, non potest addi singulari. Ad oppositū est Philo. in litera. Respō. aliqui uenātur, qđ ista nō ē per se oīno; Callias est aīal, per tale motiū: quādocunq; aliqua accidentalitas implicatur in subiecto, nō obstante qđ ipsum subiectū per se sumptū aspiciat prædicatū per se: tamen cū illa implicatione accidentis aspicit per accidens. V. g. hæc est per accidens, hō musicus est hō: & tamen ista est per se, hō est hō. cum ergo ista, hō musicus est homo, & ista, hō est hō, non differant nisi quia in una clauditur implicatio accidentis, in alia natura; ergo implicatio accidentis ipedit, qđ propositio nō sit per se: similiter si dicatur sic, sphaera est sphaera, hæc est p se, & tamen si dicatur, ænea sphaera est sphaera, p implicationem accidentis in subiecto, hæc censetur per accidens. qđ at implicetur accidens in subiecto, patet, quia sphaeræ accidit, qđ sit i ære. nā si non, oīs sphaera esset in ære. Si ergo hæc sunt uera, implicatio accidentis in subiecto impedit, qđ propositio nō sit per se. cum at dicitur, Callias est hō. in Callia, quod est subiectum, implicatur principia indiuiduantia, quæ accidūt homini: homini. n. accidit, qđ sit hic, uel i. le, & indiuiduatio est quid extrinsecum à natura. Dicerēt ergo isti, qđ hæc propositio, Callias est homo, p implicationem accidentis in subiecto per accidens est, sed tamen Philo. eam uocat per se, p appropinquationem indiuiduationis ad naturam. Ita qđ aliqua implicatio accidentalitatis, tantū appropinquat ad accidens, qđ omnino illa propositio censetur per accidens: ut cum dicitur, homo musicus est homo, quia musicum omnino accidentale est: Aliquando autem accidens implicatum, tantum appropinquat ad naturam rei, quod illa appropinquatio

Questio.

Opi. quorundam.

C

D

Indiuiduatio est quid extrinsecum à natura.

Metaphysicæ

pinquatio accidentalis non prohibet, quin illa
 propositio sit per se; sic autem est in proposito,
 quia principia indiuiduantia, quæ implicatur in
 Callia, multum appropinquant ad naturam rei:
 quia natura rei non existit nisi in indiuiduo, hæc
 est una uia respondendi. Si autem sic dicimus, quod
 implicatio accidentis in subiecto prohibet propo-
 sitionem à perfectitate, sequitur quod ista, homo est animal, sit
 per accidens, & non per se proprie: cuius ratio est,
 quia in homine includitur conceptus differentia,
 quem quidem conceptum conceptus generis re-
 spicit accidentaliter; quia genus non prædicatur
 per se de differentia: conceptus ergo accidentalis
 in subiecto non impedit perfectitatem, nec impli-
 catio ipsius. Sed implicatio accidentis in prædica-
 to impedit; ut si dicatur sic, homo est animal, hæc est per
 se; & tamen hæc est per accidens, homo est animal album
 per implicationem accidentis in prædicato. Ratio
 autem quare implicatio in prædicato impedit, & non
 in subiecto est; quoniam ratio subiecti potest reperiri
 præter prædicatum, per implicationem inclusam:
 licet enim non possit esse, quin sit animal; tamen po-
 test esse homo, quin non sit animal album: si autem ratio
 subiecti potest reperiri præter hæc tota, ergo præ-
 dicatum sibi accidit. Quando autem implicatio acci-
 dentis est in subiecto, subiectum est quoddam com-
 positum ex natura rei, & accidente implicato; præ-
 dicatum autem dicit quendam partialem intellectum
 respectum huius compositi, sicut cum dicitur, homo mu-
 sicus est homo: homo dicit partialem intellectum respectum
 hominis musici, & per consequens sicut ratio hominis musi-
 ci, uel compositi non potest absolui à ratione partis;
 sic nec homo musicus ab homine: de intellectu enim hominis
 musici, est homo, & est musicus: & similiter hominis sic
 indiuiduati, de intellectu eius est ipse homo. Et si sic
 est, cum omnino illud, quod est de intellectu alicuius,
 per se respiciat illud; ergo hæc est per se, hic homo, si-
 ue Callias est homo. Sequendo hanc opinionem, possumus
 dicere ad argumentum, quod ista, Callias est homo; non
 ita proprie est in primo modo, sicut ista, homo est animal:
 cuius ratio est duplex: Prima quia primus modus con-
 tinet diffinitionem, uel partem diffinitionis; ergo
 illud proprie est in primo modo, quod proprie est dif-
 finibile; cum ergo Callias, & quodlibet indiuiduum
 proprie non sit diffinibile, non ita proprie erit in
 primo modo, sicut ista, homo est animal: Secunda ratio est,
 quia per se, in primo modo concernit de omni, quod
 non potest esse hic, cum dicitur, Callias est animal: ar-
 gumentum ergo non probat quin sit per se, sed
 quod non ita proprie, sicut ista, homo est animal. Aliter pos-
 set dici, & forte melius, quod dici de omni duplex est:
 uno modo dici de omni, dicit uniuersalitatem subiecto-
 rum; ita quod sensus est, hoc de omni dicitur. id est hoc præ-
 dicatum attingit omnino, quod est sub subiecto; siue
 attingat pro omni tempore, siue non: secundo modo dici de
 omni, dicit uniuersalitatem temporum; ita quod intellectus
 eius est, quod prædicatum attingit subiectum pro
 omni tempore; ita quod posito subiecto in quacunque diffe-
 rentia temporis, ponitur prædicatum: & sic in primo
 modo ipsum omne distribuit pro partibus subie-

Dici de om-
ni duplex.

ti, & sibi accidit, quod distribuat pro partibus temporis:
 in secundo autem modo ipsum omnino distribuit pro par-
 tibus temporis, & sibi accidit, quod distribuat pro parti-
 bus subiecti. Aliquando autem dici de omni, in per-
 se est; ex hoc quod ipsum omnino distribuat pro partibus
 subiecti, & pro partibus temporis: sicut cum dicitur,
 homo est animal, quod ad partes subiecti, & spiritus homo est
 animal, quod ad partes temporis. Aliquando autem ita est,
 quod in ipso per se ita est pro partibus temporis, quod non
 est pro partibus subiecti, & sic est in proposito;
 Callias est animal, quia ibi est distributio pro partibus
 temporis sub hoc sensu; quia spiritus posito Callia, ponitur
 animal: tamen non est pro partibus subiecti, quia
 subiectum non habet hic partem, & partem sub-
 iectiuam. Notandum tamen quod quodcumque
 est aliqua uniuersalitas & pro partibus subiecti,
 & pro partibus temporis, tunc est proprie per se, & in
 primo modo, & proprius, quam quando est pro
 partibus temporis tantum. Deinde cum dicit.

*Amplius autem si in ipso ostensum est primo, aut in
 eius aliquo, ut superficies alba secundum se, & uiuum se-
 cundum se homo. Anima namque pars est quadam uois,
 in qua primo est ipsum uiuere.*

Ponit secundum modum per se, quod si aliquid
 prædicatum ostensum est in esse primo in ali-
 quo subiecto, aut in aliquo ipsius subiecti, tunc est
 secundus modus per se. Exemplum de primo, su-
 perficies est alba secundum se; quia albedo inest primo
 ipsi superficiei. Exemplum de secundo, homo secundum
 se est uiuens, non quia primo uiuere inest homi-
 ni, sed quia primo inest in aliquo ipsius; anima namque
 est pars hominis, in qua primo est ipsum uiuere, & per
 ipsum inest homini. Innuit ergo Philosophus, quod iste se-
 cundus modus habet duas partes, prima est, quando
 aliquid est in hoc proximo & per se: secunda est,
 quando aliquid est in aliquo ipsius, quod expo-
 nens Comm. dicit sic; quod respicere per se aliquid,
 potest esse duobus modis, aut sicut substantia aspi-
 cit illud, cuius est substantia, aut sicut accidens
 aspicit illud, cuius est accidens. Et utrunque duo-
 bus modis, uno modo substantia potest aspiciere sub-
 stantiam sine medio: secundo modo substantia potest aspi-
 cere illud, cuius est substantia cum medio: substantia
 aspicit illud, cuius est substantia per medium in hoc
 exemplo, homo est uiuus, ita quod uiuere non aspicit ho-
 minem nisi per animam; ita quod anima tenet medium inter
 uiuere, & hominem: quia secundum Philosophum, uiuere uiuentibus est esse; uiuere autem, sicut est
 quodlibet esse, non inest rei nisi per formam: 2. de Anima
 ma 37.
 Secundo modo substantia aspicit illud, cuius est
 esse substantia sine medio in hoc exemplo; ani-
 ma est rationalis, quia nihil est medium inter ani-
 mam, & rationale: Et sicut dictum est de sub-
 stantia, ita potest dici de accidente: quia accidens
 aliquando aspicit illud, cuius est accidens per me-
 dium in hoc exemplo, corpus est coloratum; ita
 quod ista, corpus est coloratum, est per se per me-
 dium, quia coloratum non aspicit corpus, nisi
 per superficiem: Aliquando autem ipsum accidens
 aspicit illud, cuius est accidens sine medio; ut cum
 dicimus,

Respicere a
liquid p se,
cōtingit du-
pliciter.

dicimus, superficies est colorata. Ex quibus uerbis Commentatoris aperte habetur, quod non idem est in isto modo per se, tantum; & per se & immediatè: aliqua enim propositio in isto modo est per se, quæ non est immediata; sicut ista, corpus est coloratum: quia superficies cadit mediū inter coloratum, & subiectum: aliqua uerò est, quæ est per se, & immediata; sicut ista, superficies est colorata.

Questio.

Quereret aliquis. Vtrum hæc, superficies est colorata, sit per se, & immediata? Videtur, quod non, quia omnis propositio immediata demonstrabilis est: ex hoc enim propositio indemonstrabilis est, quia nullum medium potest cadere iuter prædicatum & subiectum; si ergo ista propositio est immediata, ergo omnino est indemonstrabilis. Præterea, si ista est immediata, superficies est colorata, quia nullum subiectum cadit medium inter superficiem, & colorem; ergo à simili hæc est immediata, triangulus habet tres, quia inter triangulum, & habere tres nullum subiectum cadit medium; hoc autem falsum est, quod hæc sit immediata, cum possit demonstrari; & in omni propositione demonstrabili ipsum mediū demonstrans tenet medium inter prædicatum, & subiectum. Respondeo; ad hanc quæstionem dicendum est, quod hæc est immediata, superficies est colorata; sicut Commentator dicit: & à simili ista, triangulus habet tres. Tamen distinguendum est de immediato: quoddam est enim immediatum in genere subiecti, quod non est immediatum in genere causæ: immediatum in genere subiecti est, quando unum aspicit aliud non per medium subiectum; ita quod nullum subiectum cadit medium inter illud, quod aspicit; & illud, quod aspicitur: & hoc modo hæc est immediata, triangulus habet tres, quia nullum subiectum est medium inter habere tres, & triangulum: immo habere tres per se immediatè subiectiuè est in triangulo: & à simili ista, superficies est colorata, est immediata in genere subiecti; quia nullum subiectum est medium inter colorem, & superficiem: & hoc modo hæc est immediata, corpus est coloratum; quia subiectiuè coloratum prius aspicit superficiem, quàm corpus. Secundo modo est aliquid immediatum in genere causæ: immediatum autem in genere causæ uocatur, quando unum aspicit non per causam mediam, sed immediatè hoc est causa illius: exemplum, si prima passio trianguli, puta quod angulus extrinsecus ualeat duos angulos extrinsecos si bi oppositos, demonstrat secundam de triangulo, scilicet istam, quod tres anguli trianguli ualeat duos rectos: inter primam passionem demonstratam, & secundam demonstratam nulla est causa mediana; sed statim ipsa prima passio est causa, quare secunda passio est in triangulo. Et iste modus immediationis non est in prima, triangulus habet tres; quia licet nullum subiectum cadat medium inter habere tres, & triangulum; tamen ali-

Propositio cur dicatur indemonstrabilis.

Immediatū duplex.

A qua causa cadit media inter habere tres, & triangulum, scilicet illa, quæ demonstrat unum de altero: Similiter & ista, superficies est colorata; licet sit immediata in genere subiecti; tamen aliquammediationem recipit in genere causæ; eo modo quo imaginamur, quod aliqua specifica complexio est causa huius, uel illius coloris specifici. Per hæc patet ad argumenta, quia immediatio in genere causæ est illa, quæ excludit demonstrationem: immediatio autem, quæ est in genere subiecti, non excludit: aliqua enim propositio est immediata in genere subiecti, quæ tamen demonstrabilis est; sicut patet de ista, triangulus habet tres.

B Quereret aliquis. Vtrum hoc immediatum, de quo hic loquitur Commentator; sit idem, quod primò? Respondeo, dicendum est, quod sicut patet per prædicta; non est idem per se, quod immediatum: aliqua enim propositio est per se, quæ tamen mediata est utraque mediatione iam dicta, scilicet in genere causæ, & in genere subiecti; sicut hæc, isosceles habet tres: nam hæc utroque modo mediata est; in genere subiecti, quia aliquod subiectum cadit medium inter habere tres, & isoscelem: similiter mediata est in genere causæ, quia ex quo demonstrabilis est; quia aliqua causa cadit media inter prædicatum, & subiectum: nec curo quantum spectat ad propositum, utrum illud, quod est medium ut subiectum, sit mediū ut causa, uel aliud, & aliud: Aliqua est per se, quæ est immediata in genere causæ, sicut hæc, triangulus habet tres; si tamen per se idem esset, quod immediatum; nulla propositio per se esset mediata: patet ergo, quod immediatum non est idem, quod per se. Querit ergo quæstio ista. Vtrum sit idem quod primò? Videtur, quod non: quia ista est per se, & primò uera, triangulus habet tres, & tamen non è immediata. Dicendum ergo, quod duplex est immediatum, scilicet in genere subiecti; eo modo quo triangulus hêt tres, est immediata; & tamè immediatū idè est, quod primò; quia ex eo uocatur primò ista, quia istud prædicatū ita aspicit istud subiectū, quod non prius aspicit ad aliud subiectum: & ex hoc etiam est immediata in genere subiecti; quod patet per oppositum: ex hoc enim ista est mediata in genere subiecti, isosceles habet tres; quia habere tres prius subiectiuè aspicit triangulum, quàm isoscelem: sic ergo est hoc modo immediatum idem, quod primò. Secundo modo est immediatum in genere causæ, & hoc modo non est idem, quod primò: si enim idem esset immediatum in genere causæ, quod primò; omnis propositio, quæ est primò; esset immediata hoc genere immediationis; quod tamen falsum est: quia triangulus habet tres primò est, & tamen non est immediata isto genere immediationis.

Questio.

Per se, et immediatio non sunt idem.

Aliud, medium.

Immediatū duplex.

Questio.

Quereret aliquis, cum aliqua propositio sit per se, & primò, & immediata in genere subiecti, sicut ista, superficies est colorata; uel triangulus habet tres, Vtrum secundum eandem rationem ha-

Metaphysicæ

beat eadem propositio omnes istas tres conditio-
nes? Respondeo dicendum est, quod non; sed ex
hoc iudicatur per se, quod hoc non inest illi per
naturam alterius: dictum est enim iam, quod per
se est reflexiuum naturæ sibi super prædicatum;
ex hoc ergo iudicatur per se, quia hoc aspicit il-
lud per naturam sui; aspiceret autem per naturam
sui potest esse dupliciter; uel præcisè per naturam
suam specificam; uel per aliquid sui, quod tamen
specificum non est: si primo modo; sic est per se,
& primò; eo modo quo dicimus, quod superfici-
es est colorata per se, & primò: per se quidem,
quia per naturam sui: primò autem, quia per na-
turam sui specificam. Immediatum autem ex
hoc est in propositione, quia priuatur aliquod,
quin priùs aspiciatur: ita quod natura immediati
consistit in priuatione medii: sic ergo dicemus, quod
ista, corpus est coloratum, per se est; quia colora-
tum aspicit corpus per aliquid sui, scilicet per su-
perficiem: sed primò non est, nec immediata;
quia non ita aspicit corpus, quin priùs aspiciat
ad aliud.

Aspicere per naturam sui dupliciter.

Questio.

Immediatè immediatio in subiecti duplici includit intellectum.

Quæreret aliquis. Vtrum primò sit idem, quod se-
cundum quod ipsum? Et utrum immediatum sit
idem, quod secundum ipsum? Respondeo dicen-
dum est, quod idem sunt in re; tamè differunt in
ratione: quia omnis propositio immediata in ge-
nere subiecti, quæ primò est; duos intellectus in-
cludit, scilicet intellectum positiuum, & priuati-
uum: intellectus positiuus est, quia hoc inest huic
per naturam huius: intellectus priuatiuus est, quod
hoc inest huic non per aliquid aliud. Ex parte er-
go positiuus accipitur secundum quod ipsum: ex
hoc enim uocatur secundum quod ipsum, quia
hoc inest huic per ipsum: ex parte autem negati-
ui accipitur primò, & immediatum; ex hoc enim
uocatur primò, quia priuatur priùs; ex hoc autem
uocatur immediata, quia priuatur medio. Et hoc
est, quod dictum est in alia Questione de primò,
quod quando prædicatum aspicit subiectum per
specificam naturam sui, quod non aspicit aliqd
priùs illo; ideo primò iudicatur.

Secundo de Anima 37.

Compositum, & forma, aspiciunt idem esse, sed differenter.

Quæreret aliquis. Vtrum sit uerum hoc, quod
hic dicit Commentator, quod uiuere inest ani-
mæ sine medio? Videtur quod non, quia uiuere
est esse uiuentibus; esse autem per se est compositum,
per accidens autem est formæ: esse autem per
accidens est mediatum, quia omne tale est redu-
ctum ad per se, & esse reductum mediatum est.
Respondeo dicendum est, quod unum & idem
esse est, quod aspicit compositum, & formam; sed
tamen diuerso aspectu; compositum enim aspi-
cit: sicut illud quod est; forma autem sicut illud
quod est ratio & causa essendi: ita quod inter esse
& compositum, uel naturam compositi nihil
est medium in genere subiecti: & tamen est ali-
quod medium in genere causæ, quia ipsa forma
est causa essendi composito: inter formam autem,
& esse nihil est medium in genere causæ; ita quod
esse immediatè aspicit ipsam causam: & sic subie-

Et tamen loquendo, esse aspicit ipsum compositum,
per accidens formam: causaliter autem loquen-
do, est è conuerso. Sicut ergo dictum est de esse,
ita dicendum est de uiuere; quia uiuere uiuenti-
bus est esse; uiuere enim est ipsius compositi, ta-
quam eius, quod uiuit: ipsius autem animæ est, si-
cut causæ uitæ; ita quod animam aspicit sicut cau-
sam: inter uiuere, & animam nihil est medium in
genere causæ; licet secundum alium modum pos-
sit esse medium, quia anima non est illud, quod
uiuit; sed compositum: licet anima sit causa uitæ.
Sic ergo patet ad argumentum, quia licet esse
sit formæ per accidens, & etiam uiuere in ratio-
ne subiecti, & entis; non tamen in ratione causæ.

Viueret est compositum, et anima, sed quomodo.

Questio.

homo uiuit, sit in secundo modo dicendi per se,
uel in primo? Videtur quod in secundo; quia Phi-
losophus exemplificauit de uita respectu animæ
in secundo modo. Ad oppositum Commentator
dicit: quod est dare substantiam sine medio, &
substantia cum medio, & utrunque per se, & ip-
sam substantiam uocat uiuere: substantia autem
quando prædicatur de eo, cuius est substantia: in
primo modo per se est. Respondeo dicendum
est, quod quidam dicunt, quod ita est de uiuere,
sicut de esse: quia uiuere uiuentibus est esse: esse
autem ad duo potest comparari, scilicet ad ipsum
ens: ita quod sic fiat prædicatio, ens est: secundo
modo potest comparari ad naturam, siue essen-
tiam, quæ habet existentiam; ut si dicatur, homo
est, uel asinus est: primo modo quando dicitur,
ens est; est quartus modus dicendi per se, sicut in-
terfectus interiit: secundo modo dicendo homo
est, in secundo modo dicendi per se: cuius ratio
est, quia esse existentiam habet modum accidentis
respectu essentiam. unde Commentator in hoc
Quinto; questio de esse existentiam collocatur in
questionibus accidentis. A simili dicitur, quod ista
uiuens uiuit, est in quarto modo dicendi per se,
sicut ista, interfectus interiit; hæc autem, homo
uiuit, uel anima; est in secundo modo dicendi per
se; quia uiuere est esse uiuentis, non esse essen-
tiam, sed esse existentiam; sicut ergo esse collocatur
in questionibus accidentis; ita similiter & uiue-
re. Aliter autem uidetur mihi dicendum, quod
ista est in primo modo dicendi per se, homo ui-
uit, uel homo est. Ad cuius euidenciam notan-
dum est, quod esse existentiam semper est reductum
ad esse essentiam; unde esse existentiam non est in
genere, sed per reductionem; illum ergo eudem
modum, quem aspicit esse existentiam: principaliter;
aspicit esse essentiam secundariò, & modo re-
ducto. Sicut ergo esse essentiam in quolibet, res-
pectu eius, cuius est esse; aspicit primum modum:
ita similiter existentiam respectu illius, cuius est exi-
stentia, aspicit primum modum: & hoc (dico)
quando esse prædicatur secundum adiacens: quã-
do enim prædicatur tertium adiacens, non sem-
per prædicat existentiam; sed semper prædicat il-
lud, quod est tertium, & quale erit illud tertium,
talem

Questio.

Substantia sine medio, & substantia cum medio.

Opi. quomodo dam.

Esse existentiam collocatur in questionibus accidentis.

2. de Anima 37.

Solutio propria.

Esse existentiam quomodo est in genere.

talem modum per se fortietur. V.g. alium modū per se fortitur ista propositio, homo est animal, & alium ista, superficies est colorata: & hoc totū est propter tertium adiacens: Quando at ipsi dicunt, q̄ esse existentie collocatur in quæstionibus accidentis secundum Comm. falsū est; quia ibi non loquitur de esse existentie, nec de esse existentie; quando dicit q̄ collocatur in quæstionibus accidentis; sed loquitur de ente, quod est verum, quod non est esse rei in se, sed esse rei in anima; de quo non est dubiū, q̄ collocatur in quæstionibus accidentis: sed de ista materia satis dictum est in capit. de ente. Ad argumentum in oppositum dicendum est, q̄ secundum Cōmentatoris intentionem in secundo modo sunt posita exempla, & de secundo, & de primo; ita quod Philosophus narrando secundum modum, complevit primum. Vult ergo Commentator: q̄ sicut in secundo modo per se, est dare per se cum medio, & sine medio, & utrunque per se: ita in primo modo est dare substantiam, quæ prædicatur cum medio, & sine medio; & utrumque per se: de qua quidem mediatione, uel immediatione nihil dixit in primo modo; sed in secundo modo, exēplificans de utroque. Vocat autem Cōmentator: uiuere substantiam, uel essentiam; quia esse, & uiuere (ut prædictum est) est reductum ad essentiam, & substantiam rei. Deinde cum dicit.

Amplius cuius non est alia causa. Hominis enim multe sunt causa, animal, bipes. At tamen secundum se homo est homo.

Ponit tertium modum secundum se, dicens: q̄ id uocatur secundum se esse; cuius non est alia causa: hoc est, quando prædicatum aspiciat subiectum, non per aliquid aliud, sed se ipso immediatē; sicut cum dicitur, homo est homo; & intersectus interiit: licet hominis sint multe cause, sicut animal, bipes; tamen homo secundum se humanitate est homo: & iste est quartus modus, positus in Posterioribus. Commentator. iste modus per se, est quando aliquid dicitur existere per se; quia non habet causam, propter quam existat, nisi per se ipsum; si aliquid tale est: homo enim, & similia non existit, nisi per causas suas; quia multas causas habet: licet enim homo multas causas habeat; tamen causa eius intrinseca, per quam existit; humanitas est. Deinde cum dicit.

Amplius quæcumque soli insunt, & inquantum soli, eo quod separatim secundum se.

Ponit quartum modum per se, dicens: q̄ uocantur per se esse, quæ solitaria sunt: ita q̄ per se esse idem est, q̄ solum esse, & separatim esse: ita q̄ per se, sonat priuationem associationis: & iste est tertius modus, positus in Posterioribus; ita tamen q̄ iste modus magis sonat solitudinem, uel independentiam: illud enim dicitur per se esse in tertio modo, posito in Posterioribus; quod est independenter esse: illud autem dicitur per accidens esse opposito huic, quod dependenter est.

Dispositio dicitur habentis partes ordo, aut se-

A *condem locum, aut secundum potentiam, aut secundum speciem.*

Postquam determinauit de per se, hic determinat de positione, siue de situ. Vnde ubi litera nostra habet, dispositio dicitur; litera Commentatoris habet, situs dicitur: ratio autem huius determinationis est, quia in Capite: de per quod, siue secundum quod, fecit mentionem de positione, sicut dictum fuit supra, Diuiditur autem in duas partes; quia primò ponit modus positionis; secundò ostendit, quò dispō vocatur positio: Secunda ibi [Positionem. n. oportet quandam esse] Dicit ergo primò quò dispositio dicitur ordo rei habentis partes: & iste ordo uel est secundum locū, uel est secundum positionem, uel secundum speciem; quæ Commentator sic distinguit: positio siue situs duplex est: uno modo situs est prædicamentum: alio modo differentia prædicamenti: situs secundum quò est prædicamentum, confurgit ex ordine partium ad locum: & istud datur intelligi, quando dicitur, quò positio est ordo partium secundum locum: situs autem secundum quò est differentia prædicamenti quantitatiui, cōfurgit ex ordine partium adinuicem: Ordo autem partium adinuicem duobus modis est, scilicet uel secundum formam, & speciem, uel secundum positionem: secundū formam uocatur, quando ipsum compositum, in quo sunt partes; est compositum ex diuersis secundum formam; sicut est totum eterogeneum: secundum autem positionem uocatur, quando partes totius non distinguuntur formæ; quia eiusdem rationis sunt; sed solum potentia, & imaginatione: uocatur autem hæc distinctio potentialis, ut uult Commentator; quia istæ partes, quæ sunt infra tale totum; solum potentialiter distinguuntur, & non actu: & hoc quia participant actualitatem totius. Deinde cum d.

Positionem enim oportet quandam esse, sicut & ipsum hoc nomen dispositio ostendit.

Quia uocauit positionem dispositionem; ostendit, quò dispositio potest dici positio, dicens: quia in dispositione positionem quandam oportet esse, sicut & ipsum nomen dispositionis ostendit: dispositio enim rem dispositam dicit, & denominat; disposita autem res dicitur ex eo quòd sic, uel sic posita est; posita dico, uel positione, quæ est differentia quantitatis; uel positione, quæ est prædicamentum; quæ consistit in ordine partium ad locum.

Habitus uerò dicitur, uno quidem modo tanquam actio quedam habentis & habiti, ut actus quidam, aut motus. Nam quando hoc quidem facit, illud uerò fit; factio intermedia: & ita inter habentem indumentum, & habitum indumentum intermedium est habitus.

Hic determinat de natura habitus: Et diuiditur in duas partes, quia primò determinat de habitu: secundò de ipso habere, quod est quid denominatum ab ipso habitu: Secunda ibi. [Habere multipliciter dicitur.] Prima in duas, quia primò

Dispositio quid.

Ordo partium dupliciter.

TEX. 24.

TEX. 25.

Metaphysicæ

modò determinat de habitu: secundò de priuatione, quæ opponitur habitui: Secunda ibi, [Priuatione uerò dicitur] Prima in duas; nam habitus dicit rem suam in esse; passio autem dicit rem suam in fieri. Nam sicut esse, & fieri aliquo modo opponuntur; ita habitus, & passio: & idcirco primò determinat de habitu: secundò de passione: Secunda ibi [Passio dicitur.] Prima in tres secundum tres modos ipsius habitus. Secunda ibi, [Alio uerò modo] Tertia ibi, [Amplius habitus quidem dicitur.] Prima in duas, quia primò ponit primam modum: secundò excludit quoddam dubium, ibi, [Ergo palam, quia non.] Ad euidenciam primi modi notandum est, quod habitus in primo modo est habitus, quod est prædicamentum; habitus autem prædicamentum secundum modum significandi dicit quoddam medium inter habentem, & rem habitam: sicut actio dicit quoddam medium inter agens & patiens: & ideo Philosophus exemplificans de natura habitus in primo modo, dicit; quod est quoddam medium habiti, & habentis; sicut actio, & factio est quoddam medium inter duos; eo modo quo dicimus, quod motus, & actus sunt quædam media inter mouens & motum. Et hoc est, quod dicit, quod habitus uno quidem modo dicitur tanquam actio, est enim quoddam medium habentis & habiti; sicut actio, & motus est quoddam medium: nam quando hoc quidem facit, illud uerò fit, factio est intermedia & à simili quando hoc habet, & hoc habetur; habitus est intermedius. Deinde dicit.

Ergo palam quia non conuenit habere habitum in infinitum. n. uadit, si habiti fuerit habere habitum.
Remouet quoddam dubium: crederet enim aliquis, quod quia per medium habitum aliquid habetur; ita quod habitus est ratio habendi: & similiter ipse habitus habetur. Hoc ergo excludens; dicit; quod ipse habitus, quo aliquid habetur; manifestum est, quod non habetur; si enim habitus habiti haberetur, habitus haberetur; & ita esset procedere in infinitum.

Quæreret aliquis, Vtrum habitus habeatur?
Respondeo dicendum est, quod non; quod duplici uia uenari possumus; prima uia est ex natura denominationis; secunda uia ex natura ipsius esse. Prima uia patet sic, de natura formæ est, quod denominet aliquid aliud; non autem quod denominet seipsam; unde albedo ita est ratio albi, quod ipsa non est alba. Debemus enim imaginari, quod natura formæ non est natura entitatis reflexæ super seipsam, sed natura entitatis protensæ ad aliud; siue sit aliud secundum rem, siue sit aliud secundum rationem; & ideo seipsam non denominat, sed aliquid aliud: cum ergo habitus sit quædam forma prædicamentalis, ita est ratio alteri, quod habetur, quod ipsum non habetur. Secunda uia patet ex natura ipsius esse; ubi notanda est distinctio Commentatoris super librum Boethii de duabus naturis, quæ talis est: quod esse aliter attribuitur formis, & aliter formatis; totum enim esse forma

rum est, quia alterius sunt; unde totum esse albedinis est, ex eo quod facit album; & totum esse albi est, ex eo quod fit album per albedinem. Licet enim fieri, & facere propriè respiciant causam efficientem; tamen suo modo imaginabimur fieri, & facere in causa formali; ita quod album esse album, uel fieri album, est duobus modis; quia album fit album efficienter per albificantem, & fit album per albedinem formaliter; ita quod ex parte albedinis facere est; ex parte autem albi quasi fieri est: natura ergo albi est in fieri, natura albedinis est in facere. A simili dico de esse; quia natura albedinis est, ex eo quod est ratio essendi; natura autem albi est, ex eo quod per talem rationem essendi est. Simile dico de habitu, quia in habitu est habere, quod sonat agere, uel facere; & est haberi, quod sonat fieri: habitus ergo ita est ratio, quod hoc habeat, & hoc habeatur; quod propriè nec habet, nec habetur. Et est differentia inter albedinem, & habitum, quia habitus dicit quendam respectum medium inter habentem, & rem habitam; & ideo est ratio uni, quod habeat, & alteri quod habeatur; ita quod est ratio alicuius per modum actiui, & alicuius per modum passiuum: albedo enim non fit, quia albedo est ratio fiendi ipsi subiecto, secundum quod fieri est à forma; quia subiectum tale est, & tale fit per formam, & per albedinem: ipsa autem facit formaliter, licet non faciat effectiue; non autem est ratio faciendi, nisi dicatur quod fit ratio faciendi ipsi agenti; quia agens imprimendo formam, agit: sic autem ipsa forma tenet medium inter agentem, & passum. Quæreret aliquis, Vtrum aliquo modo possit concedi, quod habitus habeatur? Videtur quod sic: quia habitus accidens à subiecto habetur, ut patebit infra. Respondeo dicendum est, quod habitus duobus modis potest considerari: uno modo ut accidens; alio modo ut tale accidens: ut accidens est, sic habetur habitus, quod est prædicamentum. Notandum tamen quod hoc habere, & hoc haberi secundum quod sunt Postprædicamentum; non sonant nisi inesse ex parte accidentis, uel informationem accidentis in subiecto: ita quod subiectum habere idem est, quod ipsum informari: & ipsum accidens haberi est idem, quod ipsum accidens informare subiectum: ita quod habere idem est quod informatio passiuæ, & haberi idem est quod actiua: & sic informatio passiuæ nihil addit super subiectum, nisi modum: sicut nec habere: & sicut informatio actiua nihil addit supra accidens nisi modum; sic & ipsum haberi: & sicut accidens seipso informat, sic seipso habetur. Et ideo non ualet ibi argumentum Philosophi; si enim dicatur accidens habetur, ergo alio modo habetur; dico quod falsum est, imò seipso habetur, sicut seipso inest. Secundo modo consideratur habitus, secundum quod est tale accidens, & prædicamentum; & sic sua ratio specifica est, quod sit ratio huic, quod habeat; & huic, quod habeatur; non quodcunque haberi, & habere; sed habere.

Modi habi sui aut 171.

Actio & medium inter agens, et patiens.

Esse, uel fieri albu, dupliciter.

Forma tenet medium.

Questio.

Habitus dupliciter.

Questio.

Forma non denominat seipsam.

Esse conuenit formis, et formatis; sed aliter, et aliter.

Differentia inter habere, & haberi.

Accidens seipso habetur.

habere, & haberi; quod est in prædicamento habitus; eo modo quo aliquis dicitur tunicatus, quia tunica habetur, & ipse habet: & isto modo secundum quod est ratio habere & haberi modo specifico, ita est ratio habendi, quod non habetur isto modo habendi: quia quidquid habetur isto modo habendi, habetur habitu, qui est prædicamentum; illud autem, quod habetur habitu prædicamentali, non est ipsum accidens, sed substantia: sicut tunica & indumentum. Et ex hoc confurgit unum notabile, quod ex eo quod habitus prædicamentum habetur primo modo habendi; ex hoc est ratio secundi modi habendi, & quod aliquo modo hoc habeatur: ex hoc enim quod ille respectus, qui est accidens, habetur ab aliquo primo modo habendi, ex hoc hoc habet secundo modo habitus, & hoc habetur: Et est exemplum: ex hoc quod albedo habetur ab aliquo; ex hoc facit quale, quia est suus modus specificus prædicamentalis facere quale: ita ex hoc quod istud accidens ab aliquo habetur, ex hoc hoc habet, & hoc habetur: habere & haberi specificè, quæ sunt in prædicamento habitus. Deinde cum d.

Alio uerò modo habitus dispositio dicitur, secundum quam bene & male disponitur dispositum, et aut secundum se, aut ad aliud: ut sanitas est habitus quidam, & dispositio est talis.

Ponit scdm modum habitus, dicens: quod alio modo dicitur habitus dispositio, secundum quam aliquid bene, uel male disponitur; secundum quam etiam aliquid disponitur uel in se, uel respectu alterius: bene, sicut sanitate aliquis bene disponitur; male sicut egritudine: male aliquis disponitur in se, sicut egritudine aliquis disponitur: & respectu alterius, sicut aliquis dicitur esse robustus, quia bene dispositus est ad aliquid agendum. Deinde cum dicit.

Amplius habitus quidem dicitur, si est pars dispositionis talis. Quapropter & partium uirtus habitus est quidam.

Ponit tertium modum habitus, dicens; quod non solum dispositio iam dicta in secundo modo est habitus, sed etiam dispositio, quæ est pars huius dispositionis prædictæ, est habitus: non solum enim dicimus habitum ipsam dispositionem totius, sed etiam dispositionem partium: sicut dispositio partium animalis est pars dispositionis animalis totius: & secundum istum modum uirtutes partium anime habitus quidam sunt: sicut fortitudo, quæ est habitus concupiscibilis, & prudentia rationalis. Notandum est, quod hic tangitur habitus, qui est in ipsa specie qualitatis.

Dispositio æquiuocè dicitur.

Questio.

Sed ex hoc quereretur aliquis; cum ille habitus distinguatur contra dispositionem, quomodo hic habitus uocatur dispositio; cum oppositum non denominet oppositum? Dicendum est, quod æqui uocè accipitur, dispositio hic, & ibi; uno enim modo dicitur dispositio qualitas; secundum quam aliquis disponitur in se, uel respectu alterius: & sub isto modo accipiendi dispositionem

Habitus, & dispositio quomodo differunt.

A habitus dispositio est; quia habitus quædam qualitas est, secundum quam qualificatum habitatur ad aliquid agendum, uel ad aliquid modificatum agendum: de ratione ergo habitus est habitata re; & de ratione dispositionis disponere: hæc. n. eadem sunt, uel affinia: & per consequens habitus est uel affine dispositioni, sic acceptæ, uel idem. Secundo modo dispositio idem est, quod qualitas non firmata in subiecto: habitus autem idem est, quod qualitas firmata: unde habituatos dicimus in aliqua arte, uel scientia; qui scientiam, uel artem habent in esse fixo: & isto modo habitus contra dispositionem diuiditur, sicut fixum contra non fixum. Notandum autem, quod anima habet partes potentiales; debemus enim sic imaginari, quod anima est quoddam totum potentiale, quasi ponens uniuersaliter, quod quælibet eius potentia ponit partialiter; ita quod illud idem, quod originaliter est infra essentiam, potentialiter est infra potentiam: ita quod esse anime omnem potentiam claudit, & per consequens omnem actum potentie: claudit ergo quandam totalitatem potentialium; cuius quidem totalitatis quælibet potentia pars est: sicut anima est quoddam totum, claudens sensum, intellectum, & uoluntatem, & uniuersaliter quamlibet aliam potentiam; huius autem clausione nniuersalis intellectuua pars est, & uolitiua, & c. Has autem partes uocat hic Arist. cum dicit, quod partium anime uirtutes sunt habitus; per has autem uirtutes potentie modificantur; eo modo quo dicimus, quod scientia modificat intellectum, temperantia concupiscibilem, & sic de aliis. Deinde cum dicit.

Anima est quoddam totum.

C

Passio dicitur uno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit: ut album, & nigrum; amarum, & dulce grauitas, & leuitas; & quacunque sint talia. TEX. 26.

Hic distinguit modos passionis. Et diuiditur in quatuor partes secundum quatuor modos; Secunda ibi [Alio uerò] Tertia ibi, [Amplius horum] Quarta ibi, [Amplius magnitudinem.] Dicit ergo primò quod passio uno modo dicitur qualitas, secundum quam contingit alterari: secundum quem modum albedo & nigredo, dulce & amarum, graue & leue passionis dici possunt: & est ista tertia species qualitatis, quæ uocatur passio, uel passibilis qualitas. Commentator autem aliter exponit istum modum, dicens; quod passio primo modo idem est, quod potentia passiuæ: & uocatur passio, quia est ratio patiendi: potentia autem passiuæ (ut ait Commentator) est, per quam aliquid transmutatur de albedine in nigredinem, de amaritudine in dulcedinem. Imaginatur ergo Commentator quod motus, & passio sunt quasi quidam actus potentie passiuæ; sicut agere est actus potentie actiuæ; aliquando autem est, quod nomen effectus transmutatur ad causam; eo modo quo dicimus, quod forma dicitur actus; quia ipsum agere est effectus forme, & eodem modo nomen

Commentatoris sententia.

Metaphysicæ

nomen passionis potentia passiva, quia passio non inest alicui, nisi per potentiam passivam. Deinde cum dicit.

Alio vero modo horum actiones, & alterationes.

Ponit secundum modum dicens, quod secundus modus passionis est, secundum quem modum alterationes, & actiones harum qualitatum, quae erant in primo modo, dicuntur passionibus: eo modo quo calefieri, & intrigidari passionibus dicuntur; & isto modo passio accepta, est praedicamentum.

Quaestio.

Quaereret etiam aliquis. Vtrum passio in secundo modo, & in primo differant? Videtur quod sic, quia omnis diuisio est per opposita, primus modus diuiditur a secundo, ergo opponuntur passio in primo, & in secundo modo. Ad oppositum, calefieri, & caliditas non differunt nisi secundum modum, ergo non est ibi differentia realis.

Respondet. Dicendum, quod passio primo modo, & secundo modo non differunt realiter, sed secundum modum: quod non differant realiter, patet, quia eandem albedinem dicit albedo, & albescere; & eandem caliditatem dicit caliditas, & calefieri: sed calefieri nominat eam, ut est intentio ad illud; albedo autem nominat eandem sine tali tendentia: ergo solum differunt per nes modum significandi. Ex quo secundo patet, quod in modo tantum opponuntur, & non in re ad cuius maiorem euentiam notandum est, quod eadem realitas est actionis, & passionis, & motus: dicitur enim eadem realitas albedinis, & ipsius albescere, & ipsius albescere; sed tamen differunt secundum rationem: quia albedo forma, & qualitas dicitur, secundum quod consideratur absolute, & prout sumitur secundum illud, quod est: actio autem dicitur, in quantum ab alio est; ita quod super primum addit respectum ad agens: passio autem dicitur in quantum recipitur in passio: motus uero dicitur, in quantum significat rem suam per modum tendentiae ad aliud; ita quod calefieri, & motus est, & passio est: motus quidem est, in quantum nominat calorem sub esse imperfecto, & sub quadam tendentia ad esse perfectum; & ut sic est in genere termini, quia non differunt terminus, & calefieri; nisi per tendentiam, & non tendentiam: secundo modo calefieri passio est, in quantum denominat subiectum in aspectu ad aliquod extrinsecum, & largitur sibi specificam denominationem, quam nullum aliud praedicamentum dat: & sic praedicamentum speciale est. Deinde cum dicit.

Eadem est realitas actionis, passionis, et motus.

vide 3. phy. 4. & unde.

Amplius horum magis nocivae alterationes, & motus. Et maxime lamentabiles, & nocivae.

Ponit tertium modum passionis, dicens, quod secundo modo alteratio simpliciter dicebatur passio, sed tertio modo alterationes magis nocivae, & motus magis nocivi, & tristes uocantur passionibus. Notandum est, quod omnis passio abiicit a substantia: debemus enim imaginari, quod omnis uera alteratio, & passio uia est ad generationem; quia generaliter loquendo, generatio est

Altero est uia ad generationem qua est terminus alterationis.

terminus alterationis; & sicut terminus & uia in separabilia sunt; ita generatio & alteratio: & quia generatio unius corruptio est alterius; ideo impossibile est, quod alteratio, & passio sit uia ad ad generationem unius, quin sit uia ad corruptionem alterius; & sicut alteratio, & passio magis perfecta, magis est propinqua generationi unius; ita est magis propinqua corruptioni alterius. cum ergo corruptio sit ad non esse, & ad non substantiam, passio ex quo est ad corruptionem, continue est uia ad non substantiam; & hoc est abiicere a substantia, & sic, quae magis, & citius abiiciunt, haec magis uocantur passionibus: huiusmodi autem sunt passionibus tristes, & nocivae; de quibus loquitur Philosophus in isto tertio modo. Deinde cum dicit.

1. de Gener. & Corrupt. 17. & 18.

Amplius magnitudines exultationum & lamentationum passionibus dicuntur.

Ponit quartum modum dicens, quod non omnis tristitia, nec omnis calamitas, sed magnitudines tristitiarum & calamitatum passionibus dicuntur: Notandum est, quod omnis alteratio, & passio uia est ad formam; sed aliquando uia est ad formam, quae competit rei, & quae saluat rem; sicut alteratio, quae est uia in sanitatem: & quia omne, quod melius acquirit, quando est in acquirendo, proficere dicitur; ideo alteratio, quae est uia in talem formam, profectus magis dicitur, quam passio. Aliquando autem alteratio est uia in formam, uel priuationem formae, quae non saluat rem; sed corrumpit, sicut alteratio, quae est uia in infirmitatem: & talis alteratio proprie passio dicitur. Et haec est, de qua dicit Philosophus, quod haec nociva, & tristis dicitur, quia omne id uocatur triste, quod est contra appetitum rei: illud autem est contra appetitum rei, quod rem corrumpit, & non saluat. Differt autem iste modus ultimus passionis a precedenti, non poenens rem, sed poenens excessum nocuenti. scilicet poenens magni nocuentum.

Altero quo est uia ad formam.

Passio perfecta dicitur.

Triste quod est.

Priuatione dicitur uno quidem modo, si non habet aliquid aptorum naturam haberi, & si non sit id natum habere; ut oculis priuari dicitur planta.

TEX. 27.

Hic distinguit modos priuationis: at quia priuatio includit negationem habitus, & aptitudinem ad illum: ideo primo distinguit priuationem ex parte aptitudinis: secundo ex parte negationis: Secunda ibi [Et quotiens ab eo, quod ab, a, priuatiua.] Prima in quatuor secundum quatuor modos, quos ponit: Secunda ibi. [Alio uero.] Tertia ibi [Amplius si aptum] Quarta ibi [Amplius cuiusque.] Primo ergo ponit primum modum dicens, quod uno modo dicitur aliquid priuari, si non habet aliquid, quod est aptum natum habere ab aliquo. licet illud, quod dicitur priuari, non sit aptum natum habere illud: & isto modo planta dicitur priuari oculis; quia priuatur aliquo, quod est aptum natum haberi ab aliquo, scilicet ab animali; licet non sit aptum natum haberi ab ipsa planta.

Quaereret

Questio. Quereret aliquis, Vtrum iste modus bene positus fuerit; quod illud, quo priuatur aliquid, sit aptum natum haberi ab aliquo? Respondeo dicendum est, quod sic: ubi sunt tria declaranda: primum est, quod conuenienter positum est, quod est aptum natum haberi ab aliquo: secundum est, quod iste modus priuationis reperitur in qualibet specie creata: tertium est, quod solus Deus hunc modum priuationis non habet.

Differentia inter priuationem, & negationem; quia negatio potest saluari in re possibili, & in impossibili: nam illud, quod est impossibile esse, habet actum negatum actu: similiter illud, quod potest haberi, actum negat: priuatio autem in impossibili non saluatur, sed solum in possibili: illud ergo, quod est impossibile esse, negatum potest dici, sed priuatum non: illud autem, quod a nullo potest haberi, & in nullo potest esse, impossibile est esse; si autem impossibile est esse; ita cadit sub ambitu negationis, & non cadit sub ambitu priuationis: illud autem, quod ab aliquo potest haberi; eo ipso quod potest haberi, fugit ambitum impossibilem, & subintrat ambitum possibilem; & eo ipso priuatum potest dici, non solum negatum: Bene ergo dixit Philosophus, quod aliquid dicitur priuari aliquo, quod aptum natum est haberi ab aliquo: quasi dicat, si non esset aptum natum haberi ab aliquo, sub ambitu impossibilem caderet; & per consequens sub modo priuationis cadere non posset; patet ergo primum declarandum. Secundum patet sic; species se habent sicut numeri; sicut ergo quilibet numerus gradum quantitatum addit supra alium numerum; ita quaelibet species supra aliam speciem addit gradum perfectionalem; ita quod inferior species semper aliquo gradu priuatur, qui ab aliquo alio est aptus natus haberi, scilicet a specie superiori; ergo habet istum modum priuationis: quia iste modus priuationis est, quando aliquid priuatur aliquo, quod est aptum natum esse in alio; quod tamen non est aptum natum esse in ipso; cum ergo quaelibet species inferior aliquo gradu priuetur, qui est aptus natus esse in alio; ergo quaelibet species inferior aliquem modum priuationis habet: & non tantum inferior, sed quaelibet species creata. Imaginabimur enim quod iste modus priuationis est, quando aliquis priuatur aliquo, uel aliqua perfectione, quæ est apta nata esse infra ambitum entis, licet non sit apta nata esse in ipso: cum ergo omnis species creata aliqua perfectione priuetur, quæ est in Deo; quia nullo modo finitum potest attingere infinitum, & perfectionem eius; & per consequens si est in Deo, est infra ambitum entis, sequitur quod in qualibet creatura sit iste modus priuationis; & ex hoc quaelibet creatura suo modo composita est ex natura, & priuatione: patet ergo secundum declarandum. Tertium declarandum est, quomodo in solo Deo non est iste modus priuationis; patet autem sic: iste modus priuationis ex hoc (ut iam di-

Priuationis non saluatur in impossibili.

3. Metaph. 10.

In qualibet creatura est modus priuationis.

In Deo non est modus priuationis.

A ctum est) consurgit, quia non attingitur perfectio omnimoda, quæ est infra ambitum entis, uel possibilis esse; cum Deus (ut probatum est supra Cap. de perfectio) attingat omnem modum perfectionis, nulla perfectione priuatur; & sic non erit sub isto modo priuationis. Imaginandum est perfectum in genere, & perfectum extra genus: cum ergo perfectio in genere admisceatur iste modus priuationis; nam ex hoc uocatur perfectum in genere, quia attingit perfectum in tali genere; sed non in omni; quia non attingit perfectionem, quæ est extra illud genus: cum ergo perfectio, quæ est extra illud genus; sit apta nata haberi ab aliquo, & ab isto non habeatur: ergo in tali perfectio est priuatio isto modo: perfectum autem extra genus est, quando perfectio non est arctata ad aliquod genus, sed ipsa perfectio se extendit ad ambitum totius entis; ita quod nihil est aptum natum haberi ab aliquo, quod non sit habitum sublimiori modo ab isto; ergo in tali perfectio, non cadit iste modus priuationis. Deinde cum d.

Perfectum in genere & extra genus quid.

Alio uero si aptum natum habere, aut ipsum, aut genus non habet; ut aliter homo cæcus uisu priuari dicitur, & talpa; hoc quidem secundum genus, illud uero secundum se.

Ponit secundum modum priuationis, dicens: quod tunc aliquid dicitur priuari secundo modo, quando priuatur aliquo, quod sit aptum natum haberi, uel ab ipso, uel a genere eius; & tamen non habet illud: Duo autem posuit, scilicet quod est aptum natum haberi ab ipso: secundum est, uel a genere eius: exemplum de utroque: aliter dicitur homo cæcus, & aliter talpa: homo enim cæcus dicitur, quia priuatur uisu, qui aptus natus est haberi ab ipso; ita quod secundum se dicitur priuari; talpa autem priuatur uisu, qui non est aptus natus haberi ab ipsa; sed a genere eius; puta ab animali: & ita priuatur non secundum se, sed secundum genus.

Questio. Quereret aliquis, Vtrum priuatio magis proprie dicatur in primo modo, quam in secundo; uel e conuerso? Respondeo primo uidentum est, in quo consistit natura priuationis: secundum ex hoc concludetur, quod natura priuationis magis proprie saluatur in secundo modo, quam in primo.

D Ad euidenciam primi notandum est, quod de essentia priuationis duo sunt, scilicet negatio formæ, siue habitus; & habitus ad illum: & quando cunque ista duo coniunguntur simul in aliquo tunc proprie priuatio est: unde illud proprie uocatur priuatum aliquo, in quo est negatio illius cuius habitus ad illum: ita quod sit in eodem subiectiue negatio & habitus: si autem contingat, quod negatio sit in uno, & habitus existat in aliquo alio; ita quod negatio, & habitus distent subiectiue; tunc minus proprie est priuatio, quam primo modo, & quanto magis distant illa, in quibus sunt negatio, & habitus; tanto minus proprie est ibi priuatio: & quanto minus distant, tanto magis proprie: & quando in nullo distant, tunc proprie

De essentia priuationis duo sunt.

Metaphysicæ

simè. Patet ergo primū, quòd primus modus est quando negatio est in uno, & habilitas est infra totum ambitum entis: Secundus autē modus est, quando negatio est in specie, habilitas autem in genere; uel quando sunt in eodem: maior autem distantia est inter ens ex una parte, in quo est habilitas; & partem entis ex alia parte, in quo est negatio, quantum ad primum modum; quam sit inter speciem ex una parte, in qua est negatio; & genus ex alia parte, in quo est habilitas, quantum ad secundum modum: ergo magis proprie est priuatio in secundo modo, quam in primo: Ita quòd in primo modo imaginabimur unum modum improprium propter distantiam totius entis; in secundo autem modo unum minùs in proprium propter distantiam inter genus & speciem; & unum propinquissimum, quando nulla distantia est inter negationem, & habilitatē; quæ sunt in eodem subiectiue. Deinde cum dicit.

Amplius si aptum natum, & quando aptum natum est habere, & non habet. Cæcitas enim priuatio quædam est: sed cæcus ratio est secundum omnem ætatem, sed in qua aptum natum est habere, si non habet: Similiter autem & in quo, & secundū quid, & ad quod, & ut, si non habet aptum natum.

Ponit tertium modum priuationis, qui attenditur ex parte temporis, & aliarum circumstantiarum, dicens: quòd tunc priuatio est in aliquo tertio modo, quando aliquid priuatur aliquo, quod est aptum natum habere: & isto modo cæcitas priuatio est; non enim aliquis est cæcus secundū omnem ætatem; sed tunc uocatur animal cæcum, quando non habet uisum in illa ætate, in qua est aptum natum habere: Et sicut priuatio respicit circumstantiam temporis; ita respicit circumstantias alias, puta loci: non enim nox est priuatio lucis in quocunque loco, sed in illo loco, in quo est apta nata esse lux. Similiter aliquando respicit ipsa priuatio circumstantiam partis; esse enim edentulum non est priuatio in quacunque parte corporis, puta in manu, &c. sed in determinata. Similiter determinatum terminum: non enim homo dicitur priuari magnitudine, si non habet magnitudinem, quantam habet elefans. Similiter respicit determinatum modum: non enim homo dicitur esse tardus in motu, si nō currat ita uelociter sicut lepus. Primam ergo circumstantiam tangit Philosophus; cum dicit, & in quo: secundam, scilicet partis tangit, cum dicit; & secundū quid: tertiam, scilicet tūc tangit, cum dicit, & ad quod: quartam, scilicet modi; cum dicit; & ut; Ita quòd illud dicitur priuatum, si non habet, quod est aptum natum habere; in loco, in quo est aptum natum; & secundum illam partem, secundum quam est aptum natum; & ad terminum, ad quem est aptum natum; & secundum modum, quem est aptum natum. Deinde cum dicit.

Amplius cuiusque per nim ablatio, priuatio.

Ponit quartum modum dicens, quod ablatio cuiusque; rei per uolentiam priuatio uocatur. Vbi sciens

E. dum est, quòd omne uolentium est contra impetum naturalem: per uolentiam ergo remouetur res à suo naturali impetu, quē impetum est apta nata habere; uolentia ergo aliquid remouet ab aliquo, quod est aptum natum haberi ab illo, ergo uolentia priuatio est, uel iuncta priuationi. Deinde cum dicit.

Uolentium quod.

Et quotiens ab eo quòd, & priuatiua particula negationes dicuntur, totiens & priuationes dicuntur. Nam inæquale, non habere æqualitatem, aptū quidem natū dicitur. Inuisibile uerò, & eo quòd non habere omnino colorē: et eo quòd turpiter: & sine pede, & nō habere omnino pedes, & ex eo quòd turpes.

Multiplicat modos priuationis ex parte negationis. Et diuiditur in quatuor secundum quatuor modos: Secunda ibi, [Amplius & eo quòd parum] Tertia ibi, [Amplius non facile.] Quarta ibi [Amplius non habere omnino] Primò ergo ponit primum modum, dicens: quòd quot modis distinguantur negationes per hanc particulam, a; totiens dicuntur priuationes: quasi dicat hæc particula, a, addita est dictionibus ad designandum priuationē; ergo quot modis designat, tot modis dicitur priuatio: sicut enim nos addimus in Latino hanc particulā, in, ad designandū priuationem uel negationem; ita addunt Græci hanc particulā, a: Ponit autem exemplum de in, in isto modo, dicens: quòd in æquale dicitur, quòd non habet æqualitatem, aptam natam habere; & inuisibile eo quòd omnino non habeat colorem, & eo quòd turpiter; sicut sine pede dicimus aliquem, uel eo quòd omnino nō habeat pedes; uel eo quòd turpes. Deinde cum dicit.

Modi priuationis ex parte negationis sunt quot que.

Amplius & eo quòd parum habeat ut non ignis: Hoc est præ ali quo modo habere.

Ponit secundum modum dicens, quòd aliquid dicitur priuari aliquo, eo quòd parum habeat de illo; licet habeat aliquid: sicut nō igneum dicitur aliquid, eo quod parum habeat de igne: parum autē habere est aliquo modo præ habere; & sic aliquo modo iste secundus modus reduci, ut ad præcedens. Deinde cum dicit.

Amplius non facile, aut non bene: ut infecabile, non solum quia non secatur: sed quia non facile, aut quia non bene.

Ponit tertium modum dicens, quòd aliquid dicitur priuari aliquo ex hoc, quòd non facile, uel non bene attingit id; eo modo quo dicimus aliquid infecabile; non quia non secatur omnino; sed quia non facile, uel non bene secatur. Deinde cum dicit.

Amplius non habere omnino. Cæcus enim non dicitur monoculus, sed qui in ambobus non habet uisum: Propter quod non omnis homo bonus, aut malus, aut iustus, aut iniustus est: sed est medium.

Ponit ultimum modum, dicens: quòd aliquid priuatur aliquo ex hoc quòd omnino non habet illud; unde monoculus secundum istum modum non potest dici cæcus, sed iste dicitur secundum istum modum; qui in ambobus oculis uisu priuatur:

Inter priuationem & habitum datur mediū.

Inter bonū & malū datur mediū.

Quō dicitur hō mediū inter bonū & malū hominī.

Vide Cicero. 1. Offi. Opinio A. ner.

tur. Ex quo contingit, q̄ inter priuationē, & habitum est dare medium; sicut inter cęcum & uidentem datur mediū monoculus, qui non est perfectē cęcus, nec perfectē uidens: & pp naturam istius modi priuatio, & habitus non euacuāt totum diuisum: pp quod non est benè dictum oīs homo uel est bonus, uel est malus; uel est iustus, uel est iniustus: quia inter bonum & malum, iustum & iniustum est dare medium. Imaginatur n. Philosoph. q̄ tūc hō dicitur malus, quādo multum à uirtute recedit: bonus aut quādo multum ad uirtutem accedit, & ad bonum rōnis: mediū autē uocatur, qui nec multum accedit, nec multum recedit; sed in medio recedit, & accedit. Ex quo patet, quod recessus à bono rationis nō semper est equalis; quia peccata non sunt omnia paria, sicut ponebant Stoici. Comm. tamen istam medietatem ponit ex parte subiecti, dicēs; quod priuatio, & habitus non diuidunt uerum, & falsum in quocunq; subiecto, sed in determinato: sicut par, & impar non diuidunt uerum & falsum in quocunq; sed in numero: non enim benè dicitur, omne quod est, uel par, uel impar est; sed omnis numerus uel par, uel impar est: & propter istam terminationem subiecti est dare medium inter priuationem, & habitum. f. illud à quo negatur illud subiectum: quidquid. n. non ē numerus, nec est par, nec impar: A simili bonū & malum non diuidunt uerum & falsum in quocunq; homine, sed in homine ciuili. unde homo non ciuilis, neque est bonus, neque malus.

TEX. 18.

Habere multipliciter. Vno quidem modo deducere secundum suam naturam, aut secundum suum impetum. Propter quod febris dicitur habere hominē; & Tyranni ciuitatem, & uestimentum induti.

Hic determinat de ipso habere, quod denominatur ab habitu: Et diuiditur in duas partes; quia primò ponit multiplicem acceptionem ipsius habere: secundò ostendit, quō habere, & esse in, se se consequuntur. Secunda ibi [Et in aliquo esse] Prima in quatuor secundum quatuor modos ipsius habere. Secunda ibi [Alio, in quo utiq;] Tertia ibi [Alio, ut continens.] Quarta ibi [Amplius ut prohibens.] Ponit ergo primum modum, dicens; q̄ uno modo aliquis dicitur habere aliquid quod secundum suam naturam ducit illū, quando. f. habitum naturaliter ducitur: uel q̄ ducit illud secundum suum impetum, quando. f. illud, quod habetur, uiolenter ducitur: & hoc modo habendi febris dicitur habere hominem, quia ab ea ducitur extra naturalem dispositionem: & tyranni dicuntur habere ciuitates, quia ducuntur scđm impetum eorum: & isto inō induti dicuntur habere uestimentum; quia sicut ciuitas aliquo modo sequitur impetum tyranni; sic uestimentum sequitur naturam uestiti. Deinde dicit.

Modi habere quatuor

Alio, in quo utique aliquid extiterit, ut susceptibili; ut as hēt spēm statuę, & infirmitatē corpus.

Ponit secundum modum, dicens; q̄ illud dicitur habere aliquid, quod existit in eo, sicut forma

A in subiecto, uel in susceptibili; eo modo quo dicimus, q̄ as habet formam statuę; & corpus habet infirmitatem.

Alio ut continens contentum. Nam in quo est contentum, haberi ab hoc dicitur; ut lagenam habere humidum dicimus: & ciuitatem homines; et nauas. Sic autem & totum habere partes.

Ponit tertium modum dicens, q̄ tertius modus hēdi est, quando continens hēt contentum, uel locans locatum: nam contentum dicitur hēri ab eo, in quo est; eo mó quo dicimus, q̄ lagena hēt humidum, uel ciuitas hoies, & nauis nauas: & isto modo hēditotum habet suas partes, quia partes continentur infra actualitatem totius. Cōmen. arbores hēre corticem, est prædicamentum habitus: scyphum at hēre aquam, & ciuitas hoies hēre, & è conuersò. f. quia continens hēt contentum, & locans locatum; & hoc est prædicamentum ubi: ita q̄ in prædicamento Habitūs, imaginatur Comm. q̄ contentum hēt continens: in prædicamento at Vbi, continens hēt contentum. Et hoc est, quod subdit Comm. uniuersaliter respectus, qui est in prædicamento ubi, est e conuersus illi; qui est in prædicamento habitus: si. n. fuerit respectus continentis ad contentum, est prædicamentum habitus: si è conuerso prædicamentum ubi: Isti at respūs propinqui sunt, & quasi eiusdem generis; quia uterq; inter continens, & contentū: ita tamen q̄ in prædicamento ubi, continens dicitur hēre, contentum at magis hēri: in prædicamento at habitus è conuersò, continens dicitur hēri, & contentum hēre: quia indutus habet indumentum, & arbor corticem; indumentum at, & cortex, quæ sunt contentia, habentur.

C

Quæreret aliquis, Vtrū istud hēri, & hēre in loco, faciat unum prædicamentum, uel duo? Respō. q̄ solū unum prædicamentū confurgit ex hoc, q̄ locus hēt, & locatum hētur. Ad cuius euidentiā notandum est primò, unde confurgit natura duorum prædicamentorū: secundò ex hoc patebit, q̄ istud hēre, & hēri non faciunt nisi unum prædicamentum. f. ubi. Ad intellectum primi notandum est, q̄ una rō prædicamentalis est ratio unius denoiationis; quæ quidem denoatio in aliam aliam reduci non pōt: unde unum prædicamentum est una denoatio non reducta. Quando at ita est, q̄ sunt duæ denoiationes, quarū vna non reducitur in aliam, nec aliqua illarum in tertiam aliam; tunc sunt duo prædicamenta; ita q̄ si duo aliqua faciant unam denoiationem tantum, uel duas reductas in tertiam, faciunt unum prædicamentum. Si autem illa duo faciunt duas denominationes non reductas, tunc faciunt duo prædicamenta: & sic patet primum declarādum. Ex quo patē scđm; quia habere loci, & haberi locati non sūt apta nata facere nisi unā dependentiā; & unā denominationem: q̄ autem non sit in eis nisi una dependentia; & una denominatio, patet: nam locum habere locatū non est aliud, nisi esse aliquid locatum; esse autem locatum est esse ubi: sic loca-

Opi. Awe. de prædicamentis habitus, & situs.

Questio.

Natura duorum prædicamentorum unde oritur.

Ratio prædicamentalis est ratio de nominationis.

D

Quæritur autem, quomodo sit in eis nisi una dependentia; & una denominatio, patet: nam locum habere locatū non est aliud, nisi esse aliquid locatum; esse autem locatum est esse ubi: sic loca-

D d tum

Metaphysicæ

tum haberi à locante non est aliud, nisi aliquid locatū esse, uel locale; aliquid autem esse locatum, uel locale non est aliud, nisi aliquid habere ubi; sic ergo cum faciant unam denominationem, quia semper faciunt ubi, unum tantum prædicamentum faciunt.

Questio.

Quereret quis. Vtrum ex hoc quod contentū habetur à continente, possint consurgere duo prædicamenta aliquo modo? Respondeo. quod sic: contentum enim haberi à continente, uel à loco potest duobus modis intelligi: uno modo quod hoc habeat, scilicet locus, & hoc scilicet locatum habeatur sine aliqua connotatione partium locati ad partes loci: & ut sic facit prædicamentum ubi; quia hoc sic habere, & hoc sic haberi non est aliud, nisi esse locale, uel locatum: & sic istud habere, & istud haberi faciunt unam denominationem prædicamentalem. Secundo modo potest intelligi, quod hoc habeat, & hoc habeatur cum quadam connotatione & ordine partium locati ad partes loci, & hoc sic habere, uel haberi facit prædicamentum situs: sicut continens habere, & contentum habere uel haberi facit prædicamentum situs: sicut continens habere, & contentum haberi simpliciter non est aliud nisi esse locale aliquid; & per consequens fit tantum una denominatio prædicamentalis non reducta: hoc enim haberi, & hoc habere sub ordine partium non est aliud, nisi aliquid esse situm; & per consequens istud esse situm, est una denominatio prædicamentalis, alia à prima.

Questio.

Quereret quis consequenter. Vtrum ex hoc, quod tempus habet temporalia, & ipsa temporalia habentur; consurgant ex isto habere, & haberi duo prædicamenta? Respon. quod non: quia ex isto habere, & haberi non consurgit nisi istud prædicamentum Quando. Ad cuius euidenciam notandum est, quod motus inferiores aspiciunt motum superiorem sub duplici aspectu. scilicet sub aspectu causati, & sub aspectu mensurati: ut enim isti motus sunt cæti à motu superiori, sic bene possunt consurgere duo prædicamenta. scilicet actionis, & passionis: cuius ratio est, quia illa denominatio est alia, quam faciat causatio passiva, & quam faciat actiua: aliter enim denominatur motus ut est actio; & aliter ut est passio; licet sit realiter unum, & idem quod denominetur; quia in eodem subiectiue. scilicet in motu est actio, & passio: actio enim uel motus, ut est actio, denominat aliquid, ut est ab alio. unde actio denominat passum, secundum quod est ab agente; passio autem illud idem denominat, ut in eo recipitur: Non est eadem dependentia, & idem habere, & haberi hoc: aliud est enim ipsum passum haberi ab agente; & aliud est illud, quod recipitur in passio; haberi à passio per modum recipientis: & primum haberi facit actionem; secundum autem passionem. Unde debemus imaginari tria haberi: primum est haberi à subiecto ut subiectum est; & hoc nullum prædicamentum facit, sed post prædicamentum; quia sequitur omnia prædicamenta, cum omnia nouem prædicamenta habeantur

Motus inferiores aspiciunt motum superiorem dupliciter.

In eodem subiectiue est actio, & passio.

à subiecto: secundum haberi est haberi à subiecto ut passum est; & hoc facit prædicamentum passionis: tertium haberi est haberi ab agente, & hoc facit prædicamentum actionis. Secundò possunt motus inferiores comparari ad superiores, ut mensurati; & hoc modo mensuratum habetur à mensura, & fit tantum unum prædicamentum, scilicet prædicamentum ipsius Quando: quia una dependentia, & una denominatio est dicere, quod mensura habeat mensuratum, & quod mensuratum habeatur; quia hoc est esse temporis huius; & hoc esse temporale non est aliud, nisi hoc esse mensuratum duratiue: & ita ista duo non faciunt nisi unum. scilicet durationem passiuam. Deinde cum d.

Amplius quod prohibens secundum suum impetum aliquid mouere, aut operari, habere dicitur hoc ipsum, ut columna ponderosa superposita, ut Poeta faciunt Athlantem habere celum, tanquam casurum super terram: quemadmodum Physiologorum quidam dicunt. Hoc autem modo continens dicitur, quod continet, habere; quasi separata secundum suum impetum singula.

Ponit quartum modum ipsius hinc dicens, quod si aliquid prohibeat aliquid aliud, ut non moueatur secundum suum impetum naturalem, & ut non operetur, eo modo quo debet operari, debet habere illud; eo modo quo dicimus, quod columna habet latitudinem, uel aliquod ponderosum; quia prohibet eum à motu deorsum; quod quidem scilicet moueri deorsum, est suus impetus naturalis: & eo modo antiqui Poeta dicebant illum gigantem Athlantem habere celum, quasi ipsum celum casurum super terram, nisi sustentaretur ab eo; ita quod timebant de corruptione, & casu cæli: sicut est & quidam Physiologorum ponentium cælum corruptibile; quia ponebant mundum infinitis generari & corrumpi. Et isto modo habendi continens habet illud, quod continetur, quia prohibet eum à suo motu naturali: uideamus enim quod aliqua contenta, sicut aqua in uase, separata à uase, mouetur secundum suum impetum; quæ existens in uase prohibetur à fluxu; & tamen separata statim fluit.

Quereret quis. Vtrum iste modus differat à primo? Videtur quod non, quia uterque modus est ex hoc, quod aliquid prohibetur ab aliquo propter impetum agentis. Ad oppositum est, quia Philosopho diuidit eos ex opposito. Respon. quod primus modus, & quartus conueniunt, & differunt: conueniunt quidem in hoc, quia in utroque ipsum habitum ab habente prohibetur à sua dispositione naturali: differunt tamen quia in primo modo ipsum habitum prohibetur à sua dispositione naturali: ita tamen quod ipsum habens cæti in habito motum uiolentum; eo modo quo febris prohibet corpus à dispositione naturali, & cæti in eo motum innaturalem: in quarto autem modo habens prohibet habitum à motu naturali, non tamen causat in eo motum uiolentum, sed tantum quietem uiolentam: sicut columna sustinens ponderosum, prohibet illud à motu naturali; non tamen largitur lapidi motum uiolentum, sed quietem uiolentam.

Fictio poetica.

Questio.

tam: si autem lapis prohiberetur sursum, tunc esset rectè primus modus habendi, quia prohiberetur à suo motu, & causaretur in eo motus uiolentus, & uterque ab habente. Ad argumentum patet responsio, quia licet utrunque prohibeatur à suo motu naturali, tamen differenter hoc, & illud, ut patet in quaestione. Deinde cum dicit.

Et in aliquo esse simili modo dicitur, & consequenter iose habere.

Ponit comparationem inter ipsum habere, & ipsum esse in, dicens; quòd ipsum esse in, simili modo dicitur, sicut ipsum habere; & consequenter se habet unum ad aliud: quòd exponens Commentator dicit sic. Numerus respectuum, qui monstrantur per habere, sunt secundum numerum respectuum, qui demonstrantur per hanc distinctionem in; sed hæc propositio; in, dicitur de respectu contenti ad continens, & recepti ad recipiens; hoc autem uerbum habere, dignius dicitur de respectu continentis ad contentum, & possessi ad possidens. Vult ergo Commentator, quòd esse in, dicit respectum, qui se tenet ex parte contenti recepti, & ex parte eius, quòd habetur: habere autem dicit respectum, qui se tenet ex parte continentis; & quia unus respectus sequitur ad alium, ideo esse in, sequitur ad habere, & è conuersò: ita quòd in omnibus dictis modis ipsius habere ex parte habentis est habere, ex parte habiti est esse in. Quòd patet discurrendo per omnes modos: primus enim modus est secundum uiolentiam agentis; in isto ergo modo agens habet effectum, & effectus habitus est in agente; sicut effectus in causa: similiter in secundo modo subiectum habet formam, & forma est in subiecto: in tertio etiam modo locus habet locatum, & locatum est in loco: in quarto uero modo prohibens habet prohibitum; & prohibitum est in prohibente, sicut effectus in causa per accidens: ex quo patet, quòd in omnibus modis, habere est ex parte habentis, & esse in, ex parte habiti. Deinde cum dicit.

Ex aliquo esse dicitur uno quidem modo, ex quo est ut materia. Et hoc dupliciter, aut secundum genus primum, aut secundum ultimam speciem, ut sunt quedam, puta omnia liquabilia ex aqua: est autem ueluti ex are statua.

Hic determinat Philosophus de parte. Et diuiditur in duas, quia primò determinat de quadam proprietate partis: secundò de ipsa parte: Secunda ibi, [Pars dicitur quidem] proprietate quidem partis est, esse ex aliquo; quia ex partibus fit totum: primò ergo determinat de ex aliquo, ponens multiplicem acceptionem ipsius: & diuiditur in duas, quia primò ponit quosdam modos proprios ipsius ex aliquo: secundò ponit modum ipsius improprium: Secunda ibi [Alia uerò prius quidem.] Prima in quinque, secundum quinque modos, quos ponit: Secunda ibi [Alia uerò ex primo] Tertia ibi [Alia ex composito] Quarta

A ibi [Hoc autem tanquã ex parte] Quinta ibi [Hæc quidem igitur sic dicuntur] Dicit ergo primò, quòd primo modo aliquid dicitur esse ex aliquo sicut ex materia: ita quòd, ex, est redditio causæ materialis; fieri autem ex aliquo sicut ex materia, potest esse duobus modis: aut sicut ex materia remota, aut sicut ex materia propinqua: materia remota uocatur materia prima secundum genus: materia uerò propinqua uocatur materia secundum ultimam speciem. Quòd exponens Commentator dicit, quòd materia prima est tanquam genus altissimum; materia autem propinqua è, quæ recipit ultimã formam in generatione: exemplum ponit Philosophus, materia remota respectu omnium liquabilium est aqua, sicut plumbi, cupri, & ferri: materia autem propinqua est, sicut æs respectu statuæ. Deinde cum dicit.

Alia uerò ex primo mouente principio, ex quo pugna ex conuitio. Id enim est principium pugnae.

Ponit secundum modum ipsius ex aliquo, dicens: quòd est secundo modo, ex quo fit aliquid sicut ex principio mouente: ita quòd ex, est nota causæ efficientis; eo modo quo dicimus, quòd pugna est ex conuitio; quia ipsum conuitium est causa efficiens respectu pugnae. Deinde cum d.

Alia ex composito ex materia, & forma, ut ex toto partes; & ex Iliade uersus: & ex domo lapides: finis enim est forma, perfectum uerò habens finem.

C Ponit tertium modum, & est modus secundum quòd aliquid fit ex aliquo per modum resolutionis; eo modo quo aliquid fit ex composito ex materia & forma; & eo modo quo partes sunt ex toto per resolutionem; sicut ex Iliade, hoc est, sicut ex tota historia Troiana sunt uersus, qui sunt partes historie; & ex domo sicut ex toto fiunt lapides, tanquam partes. In isto autem modo ipsius ex aliquo, qui est per modum resolutionis; fit processus ab eo; quòd est completum, ad incompletum; quia totum habet modum finis & complementi, pars autem habet modum incompleti & finiti per ipsum totum. Vnde isto modo fit processus à formali ad materiale: quia ipsa totalitas tenet locum formæ, partes autem locum materiæ. Et hoc est, quòd subdit; quòd finis forma est, hoc est, ipsum totum; in quo consistit ratio finiendi, formale est; perfectum uerò per hanc formalitatem est habitus istum finem, scilicet totalitatem. Deinde d.

Hoc autem tanquam ex parte speciei speciei, ut homo ex bipede, & syllaba ex elemento.

Ponit quartum modum ipsius ex. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit istum modum: secundò eum subdiuidit, ibi [Aliter enim] Dicit ergo primò quòd quartus modus ipsius ex, est quando ipsum totum fit ex partibus per modum compositionis; sicut homo fit ex bipede tanquam ex parte rationis: bipes enim differetia est, differetia autè est pars rationis: & syllaba fit ex elemento, hoc est, ex litera, tanquã ex parte reali; quia litera

Dd 2 realiter

Nota A- uerbi.

72.29.

Modi sex est sendu ali quo.

Fieri est ali quo ut materia, dupli cur.

Duplex est processus in natura, compositus, et resolutus: in primo totum fit ex partibus, in secundo è contra.

Totum habet modum finis.

Totalitas hæc locum formæ; pars uero materiæ.

Forma est finis, effectus est habitus finem.

Metaphysicæ

realiter est pars syllabæ. Deinde cum dicit.

Aliter enim hoc, & statua ex ære. Nam ex sensibili materia, est composita substantia. Sed et species ex speciei materia.

Pars d. dupl.

Subdiuidit istum modum. Ad cuius euidentiã diligenter notandum est, quod sicut patebit in Septimo, duplex est pars, essentialis, & materialis: pars essentialis (quam aliqui uocant partem speciei) est illa, sine qua species reperiri non potest: sicut syllaba reperiri non potest sine litera; & ideo litera pars essentialis est; licet hæc litera, uel illa (ut ibidem patebit) sit pars materialis; pars autem materialis uocatur, sine qua tota essentia rei & speciei reperiri potest; sicut quia tota essentia circuli potest reperiri sine ære; ideo es est sicut pars materialis respectu circuli; & eodem modo quia tota essentia statue potest reperiri sine ære; ideo est pars materialis respectu statue. His ergo uisus, subdiuiditur iste modus; quia fieri ex parte potest esse duobus modis, uel sicut ex parte essentiali & speciei; eo modo quo dictum est, quia homo fit ex bipede, uel syllaba ex elemento; uel ex parte materiali, eo modo quo statua fit ex ære. Hoc est, quod subdit Philosophus, quod aliter fit hoc ex hoc, sicut homo ex bipede, uel syllaba ex elemento, & aliter fit statua ex ære; quia ibi pars essentialis, hic autem pars materialis, quia statua ænea est composita ex substantia, & sensibili materia; sensibilis materia, sicut æs, accidit statue; & in ista statua ænea est ipsa forma, que uocatur species, & est ibi aliquid materiale respectu speciei, sicut ipsum æs. Deinde cum dicit.

Aliquid fieri ex parte dupliciter.

Hæc quidem igitur sic dicuntur. Alia uero si secundum partem aliquam horum aliquis existit modorum: ut ex patre, & matre puer; & ex terra planta, quia ex aliqua parte eorum.

Aliquid fieri ex aliquo dupliciter.

Ponit quintum modum. Ad cuius euidentiã notanda sunt uerba Commentatoris, qui uult, quod aliquid fieri ex aliquo duobus modis est. Unus modus est, ut aliquid fiat ex toto alicuius; ita quod dicitur transmutetur in totum, sicut dicitur animal sanguineum esse ex carne. Secundus modus est, quo aliquid est ex parte alicuius; sicut filius est ex matre, quia non est ex tota substantia matris, sed ex aliqua parte, quia aliqua pars eius formatur in filium, eo tamen modo, quo mensuram potest dici pars. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod hæc quidem igitur sic dicuntur ex; alia uero dicuntur esse ex aliquo; si aliquis predictorum modorum fuerit, quo aliquid est ex aliquo secundum aliquam partem tantum, & non secundum totum: & isto modo puer est ex patre & matre, quia ex aliqua parte ipsorum; & planta sunt ex terra, quia sunt ex aliqua parte terre. Notandum est diligenter, quod secundum sententiam Philosophi hic; iste modus, ex, est in causa efficiente, & in causa materiali: & ideo dixit si aliquis predictorum modorum extiterit, quasi dicat, quod siue in causa

efficiente, siue in causa materiali, dummodo hoc est ex hoc, quia est ex parte eius, non ex toto; habetur iste modus ex. De causa efficiente posuit exemplum, cum dicit, puer est ex patre: nam respectu foetus & pueri duo sunt mouentia, pater, scilicet sicut remotum, & sperma patris tanquam propinquum; quod quidem sperma quodam modo fuit quædam pars patris; licet non fuerit omnino pars, quia non fuit conuersum in substantiam membri; licet fuerit in propinqua dispositione assimilationis ad membrum. De causa autem materiali posuit exemplum, quando dixit, quod puer est ex matre; mater enim materiam ministrat, & non uim actiuam; ministrat autem menstruum, quod quidem quodam modo est pars matris. Deinde cum dicit.

Sperma est quedam pars patris.

Mulier non hinc uim a bi nam, sed ministrat menstruum, quod est pars matris.

Alia uero prius quidem tempore, ut ex die nox, ex serenitate hiems, quia hoc post hoc.

Ponit modum improprium ipsius ex. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponit istum modum; secundo eum subdiuidit ibi. [Horum autem alia.] Ponit ergo istum modum, dicens: quod aliquid dicitur fieri ex aliquo, quia fit post aliud: ita quod ipsum ex, est nota ipsius post: & isto modo dicimus, quod nox est ex die, quia est post diem; & hiems est ex serenitate, quia est post serenitatem. Notandum est diligenter, quod (sicut uult Commentator in principio istius Capituli) quod licet ex, dicatur multis modis; tamen famosior modus eius est, quando ex, notat habitudinem causæ materialis: ita quod hoc fit ex hoc, sicut ex potentia materię: non est sensus, quod hoc fiat post hoc, sed est sensus, quod hoc perficitur per hoc, scilicet potentia per formam; & hoc trahitur ad hoc, scilicet materia ad perfectionem; sicut ergo secundum primum modum ipsius ex, semper notatur, quod materia perficitur per formam: si autem solum notatur, quod hoc non perficitur per hoc, sed tantum, quod hoc transeat, & hoc adueniat; omnino improprieus modus est; & hoc est in hoc modo dicto. Deinde cum dicit.

Ex, quod notat causam materialem; est modus famosior.

Horum autem, alia quia habent transmutationem ad inuicem, ita dicuntur, ut que nunc sunt dicta. Alia quia secundum tempus solum, ut ex equino noctio fit nauigatio, quia post æquinoctium: sic festiuitates sunt, ut ex Dionysius naturalis quia post Dionysia.

Subdiuidit hunc modum. Ad cuius euidentiã sciendum est diligenter, quod in isto modo hæc propositio ex, est nomen posterioritatis, scilicet quod hoc fiat post hoc. Quod autem sit nota posterioritatis, hoc potest esse duobus modis: uno modo, quod cum posterioritate fit nota ordinis; eo modo quo dicimus, quod contrarium fit ex contrario; cum enim dico, contrarium fit ex contrario, per hanc propositionem ex, notatur posterioritas, quia scilicet post contrarium fit contrarium: notatur etiam ordo, quod ordinatus processus generationis non est a quocumque in quod-

Ex nota posterioritatis dupliciter.

Hoc pacto fit nota ordinis; eo modo quo dicimus, quod contrarium fit ex contrario.

quodcumque; sed est à contrario in contrarium : non enim album fit ex nigro; sed ex nigro: ita q̄ determinatus processus est à speciali termino à quo, usque ad specialem terminum ad quem: sic ergo istud potest esse nota posterioritatis, & ordinis in transmutatione; ita quòd concernit speciale à quo, & speciale ad quem. Alio autem modo hæc propositio ex, ita est nota posterioritatis in tempore, quòd non est nota ordinis in transmutatione: & hoc est, quando tātūm fit hoc post hoc; ita tamen quòd illud prius, quod fit; non est specialis terminus à quo respectu huius termini ad quem; eo modo quo dicimus, quòd ex æquinoctio fit nauigatio, hoc est post æquinoctium: licet enim hoc fiat post hoc, scilicet nauigatio post æquinoctium; tamen accidit, quòd iste sit terminus à quo respectu huius termini ad quem. Primum ergo post, uocatur post secundū tempus, & secundū transmutationem; hoc est secundū ordinem transmutationis; secundū autē post, uocatur post secundū tempus tantūm. Et hoc est, quod dicit Philosophus, dans intelligere istos duos modos, dicens: quòd hæc quidem ita dicuntur post, quòd habent transmutationem ad inuicem; hoc est, quia connotant ordinem transmutationis: qui quidem modus patet in illis, quæ dicta sunt; quando quidem ex nocte fit dies, uel ex serenitate hiems: hæc autem duo dicuntur post, quia connotant solūm consequentiam secundū tempus: sic quādo dicimus, quòd ex æquinoctio fit nauigatio, hoc est post æquinoctiū; & ex Dionysiis fiūt Saturnalia, quia post Dionysia; hoc est ex talibus festis talia festa, quia post talia festa.

TEX. 30.

Pars dicitur quidem uno modo, in quam diuiditur utique quantum quocumque modo. Semper enim ablatum à quanto ut quantum est, pars dicitur illius; ut trium, duo pars quodammodo dicuntur. Alio uero modo, quæ talia mensurant solūm. Propter quod trium duo sunt (ut dicitur) pars; sunt autem ut non.

Pars quadrupliciter.

Postquam Philosophus determinat de proprietate partis; hic determinat de parte, ponens multiplicem acceptionem ipsius. Et diuiditur in quatuor partes secundū quatuor modos partis: Secunda ibi, [Ampliū in quo diuiditur] Tertia ibi [Ampliū in quæ diuiditur aliquid] Quarta ibi [Ampliū quæ sunt in ratione.] Primò ergo ponit primum modum, & continet primus modus partem quantitatiuam; ergo primus modus est; quod illud, quod diuiditur in aliquod quantum, est pars ipsius quanti, quantumcunque fit illud: semper enim illud, quod aufertur à quanto in quantum quantum, per diuisionem huius ab hoc, pars illius dicitur. Hæc autem pars quantitativa est in duplici differentia: quædam est enim quæ mensurat totum: illa autem dicitur mensurare totum, quæ aliquotiens replicata, reddit ipsum totum; & hoc modo binarius est pars quaternarius; quia bis replicatus, reddit quaternarium. Alio quando autem pars non mensurat totum: uoca-

Pars quantitativa in dupli-

A tur autem pars non mensurans totum, quæ quidem componit totum cum aliquo alio; sed tamē aliquotiens replicata, non reddit ipsum totū præcisè: & hoc modo ternarius est pars quaternarius: pars quidem non mensurans, quia cum alio componit totum, scilicet quaternarium, puta cum unitate; sed tamen aliquotiens replicata, puta bis, reddit plusquam quaternarium, scilicet senariū. Dat ergo exemplum Philosophus de parte non mensurante, dicens; quòd duo sunt aequaliter pars trium; & benè dicit aequaliter, quia si appelletur pars omne, quod componit totum; siue mē suret, siue non; sic dualitas pars est trium. Si autem appelletur pars illa, quæ ita componit, quod mensurat; sic non est pars. Et hoc est, quod subdit: quòd alio modo solūm illa uocantur partes, quæ mensurant; & ideo duo sunt pars. s. trium, & non sunt pars: sunt pars quidem, quia componunt; non sunt autem pars, quia non mensurant; Deinde dicit.

B

Ampliū in qua diuiditur utique species sine quantitate, & ea partes huius dicuntur. Quare species generis dicuntur esse partes.

C

Ponit secundum modum partis. Ad cuius euidentiā est notandum, quòd secundū Commentatorem hæc est differentia inter primum modum & secundum: quia in primo modo illud, quod diuiditur, quantitas est, & totum quantitatum; illud autem, in quod diuiditur, pars est quantitativa: in secundo autem modo illud, quod diuiditur; forma est: illud autem, in quod diuiditur pars qualitativa, est pars formalis: secundū. n. hunc secundum modum istud, quod diuiditur, genus est, genus autem est quædam forma: illud autem, in quod diuiditur, species est; species autem est quædam pars formalis, & qualitativa generis. His ergo uisis, patet modus iste. Dicit ergo, quòd ampliū illa uocantur partes, in quæ diuiditur species, hoc est forma; diuiditur (dico) nō diuisione quantitativa, sed diuisione sine quantitate, id est diuisione qualitativa; ponit autem hic nomen speciei pro forma, non quacumque, sed pro forma generis: & hæc, in quæ diuiditur illa forma; uocantur partes illius formæ; quare secundū hunc modum species sunt partes generis: ita quòd genus est forma diuisa, & species sunt formæ diuidentes.

Genus est quædam forma.

Species est pars qualitativa

Diuisio duplex.

D

Quereret aliquis. Vtrum species debeat dici pars qualitativa? Videtur quòd non, quia omnis pars qualitativa qualitas est, sed non omnis species est qualitas, ergo &c. Ad oppositum est Commentator. Respon. dicendum q̄ in hac Quæstione duo sunt uidenda: primò uidendum, est differentia inter partem qualitatiuam, & quantitatiuam: ex quo apparebit, quòd species est pars qualitativa: secundò uidendum est, quomodo accipiatur hic qualitas, & quomodo non: ex quo apparebit solutio argumenti. Ad euidentiā primi notandum est, quòd pars quantitativa uocatur omne illud, quod per modum compositionis at-

Quæstio.

Pars quædam

Metaphysicæ

tingit quantitatem alicuius; ita quod hæc pars integrat quantitatem illius: eo modo quo paries vocatur pars quantitativa domus, quia per modum compositionis attingit quantitatem domus, & eâ integerat. Pars autem qualitativa uocatur duobus modis: uno modo uocatur pars qualitativa pars essentialis, scilicet quæ componit essentiam; ita tamen quod non omnis pars compositionis, componens essentiam; uocatur pars qualitativa, sed solum forma: cum enim in aliquibus esse componatur ex materia, & forma; materia nõ potest dici pars qualitativa, quia omnis pars qualitativa dicit modum qualis, materia autem de se non dicit quid, nec quale, nec aliquem modum prædicamentalem: licet ergo ad essentiam, sicut ad quodam totum concurrunt materia, & forma; tamẽ solum forma debet dici pars qualitativa; quia ipsa solum dicit modum qualis, & prædicamenti: & sic accipiendo partem qualitativam, species non est pars qualitativa generis, quia species nõ componit essentiam & conceptum generis; species enim est extra conceptum generis. Secundo modo accipitur pars qualitativa illud, quod specificat aliquem conceptum confusum: ita quod qualificatio idem est, quod specificatio: & sic isto modo accipiendo partem qualitativam; illud idẽ, quod dicit ipsum totum qualificatiuum per modum indistincti, & confusi; dicit species per modum specificati, & determinati, & qualificati: exemplum, illud, quod dicit animal per modum indistincti; dicit homo per modum conceptus specificati, & distincti: homo enim est animal in tali natura; animal enim in tali natura est animal specificatum: & sic patet primum. Ad evidentiam secundi notandum est, quod qualitas accipitur duobus modis. Vno enim modo accipitur qualitas modificatio accidentaliter in prædicamento qualitatis tantum; eo modo quo albedo, & nigredo modificant subiectum album & nigrum: & hoc modo non accipitur hic qualitas, nec pars qualitativa. Secundo modo dicitur qualitas modificatio in quocunque prædicamento: & secundum istum modum omnis species, & omnis differentia potest dici pars qualitativa ipsius generis: cuius ratio est, quia genus ut genus dicit conceptum confusum, non modificatum aliquo conceptu specifico, modificabile tamen: species autem & differentia modificationem huius confusi dicunt; & quia secundum istum modum omnis modificatio potest dici qualitas: ideo species, & differentia qualitas possunt dici. Exemplum animal ut animal dicit conceptum indistinctum, nec de se dicit, quod sit animal modo hominis, uel modo asini: de se enim non concernit hunc modum, uel illum: homo autem & asinus dicunt illud idẽ animal sub modificatione huius, uel illius; ex quo partes modificantes sunt, & per consequens partes qualitativæ. Ex quo patet argumentum, quia qualitas accipitur æquiuocè.

Pars qualitativa dupliciter.

Septimo Metaph. 8.

Species est extra conceptum generis.

Qualitas dupliciter.

Quo species & differentia possunt dici pars qualitativa.

Questio.

Quereret aliquis, quia intellectus nõ quiescit;

E Vtrum species aliquo modo possit dici pars, siue qualitativa, siue non? Videtur quod nõ, quia pars componit totum, species autem non componit genus, ergo, &c. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo duplici uia possumus uenari, quæ species pars est ipsius generis. Prima uia est exponendo uerba Commentatoris, quæ sunt hæc; quæ genus est de numero formarum compositarum, quæ diuiduntur in formas; quæ quidem formæ differentia sunt: est ergo intentio Commentatoris, quod genera sunt formæ composita; & quod differentia sunt formæ simplices; & quia simplex est pars complexi; ideo differentia sunt partes generis, & per consequens species. Videatur ergo, quomodo genus est forma complexa; quod duplici uia uenari possumus; prima uia est, quia ipsæ differentia potentia sunt in genere; & ita sunt ibi secundum quid: ita quod ipsum genus est quid complexum ex ipso conceptu confuso, & ex ipsa differentia, quæ est in eo secundum quid; si enim differentia nullo modo esset in genere, genus non diceret formam complexam; sed quia differentia potentialiter est in genere, ideo conceptus generis est quodammodo compositus ex actu & potentia: quando enim differentia per decursum intellectus extrahuntur de genere, ita extrahuntur, quæ sub aliquo modo essendi fuerint ibi, quia sub modo potentiali; differentia enim dicit conceptum simplicem extractum per actum intellectus de conceptu complexo generis; qui ideo dicitur complexus, quia dicit actualitatem confusam in potentia ad actualitatem distinctam; & ideo dicit quid compositum ex actu & potentia. Et hoc est, quod dicit alibi Commentator, quod conceptus generis dicitur medium inter purum actum, & puram potentiam: cum ergo medium sapiat naturam extremorum, oportet quod infra conceptum suum claudatur actus, & potentia. Patet ergo prima uia; quia ipsæ differentia dicunt conceptum simplicem, & partialem, & actualement, extractum de potentialitate generis, & de conceptu complexo eius: & eodem modo species sunt quid extractum de potentia generis: quia sicut in naturalibus generatio est ad compositum per se, & per accidens ad formam: ita quod forma & compositum extrahuntur de potentia materiæ: ita & decursu rationis differentia, & species extrahuntur de potentia generis. Secunda uia ad uenandum, quæ genus dicat conceptum complexum, est ex differentia, quæ est inter partem, & genus; quam ponit Auicenna Quinto Methaphysicæ: de natura enim partis est, quod dicat rem suam præter aliam partem: de natura autem generis est, quod non dicat omnino rem suam præter speciem, & differentiam: & quia concernit speciem, & differentiam sub aliquo modo; ideo species, & differentia extrahuntur de conceptu generis, sicut de quodam, quod illa complectebatur. Hæc enim est differentia inter corpus partem, & corpus quod est genus: quæ corpus pars est quoddam, de cuius natura est habere

Quo species est pars generis.

Genera sunt formæ composita, differentia simplices.

Quo genus est forma complexa.

Vide 1. Methaph. cõ. 17 & 2. Methaph. cõ. 14.

Auicenna doctrina.

Discrimen inter corpus partem, & corpus quod est genus.

bere tres dimensiones præcisè; ita quòd ampliùs uon sit aliud de conceptu suo; & sic præcisum cõceptum dicit, diuisum contra sensitium, & contra aliam quamcunque perfectionem consequentem: corpus autem, quod est genus; aliquo modo complectitur perfectionem differentiz, & speciei; ita quòd non omnino dicit rem suam præter speciem, & differentiam: corpus enim genus, est quoddam, quod habet tres dimensiones: quoddã (dico) siue sit sensitium, siue non: & ita capit aliquo modo sensitium, & non sensitium, quæ sunt oppositæ differentiz: ita quòd quãdo sensitium, & non sensitium opposita extrahuntur de genere, extrahuntur de eo, sicut de quodam complexo; & de quodam, quod illa quodammõ complectebatur; & per consequens sunt quædam partialia unius complexi; & sic sunt partes respectu illius. Sic ergo patet prima uia, quæ probat differentiam, & speciem esse partem per uerba Commẽti. Secunda uia ad hoc probandum, est ex ambitu generis, & speciei: genus enim maioris est ambitus, quàm sit species; ita quòd ipsa species non est aliud, nisi quædam pars ambitus generis. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd differentia est inter partem subiectiuam, & partem integrale: pars namque integralis duas proprietates habet; una est, quòd dicit quendam partialẽ ambitum respũ ambitus totius: secunda est, quod componit ipsum totum; paries enim qui est pars integralis domus; dicit quendam partialem ambitum respectu domus: quod patet ex hoc, quòd ambitus domus se extendit ad fundamentum; ambitus autem parietis nõ; sed est quid diuisum contra fundamentum: paries etiam domum componit. Pars autem subiectiua quantum ad primum conuenit cum parte integrali, quia dicit quendam partialẽ ambitum respectu sui totius; sicut homo respectu animalis: quod patet ex hoc, quòd ambitus animalis se extendit, uel potest extendi extra seipsum; homo autem non extenditur extra seipsum: Quãtũ ad secundum differt hæc pars, & illa; quia pars subiectiua non componit suum totum: pro tanto. n. species, & differentia dicuntur partes; quia partiali modo dicunt illud, quod dicit genus indistinctè & confusè: dicere enim hominem non est aliquid aliud, quàm dicere animal partialiter; partialitate (dico) formalis. Ita quòd imaginabimur naturam generis naturam distinguibilem per formas partiales; species autem, & differentias partiales formas differentes, distinguentes: & sic patet secunda uia. Ad argumentum etiam patet responsio: quia differentia, & species non sunt partes per rationem, & proprietatem componendi; sed magis secundũ rationem & proprietatem distinguendi illud, quod confuso modo fuit in forma generis. Deinde cum dicit.

Ampliùs in qua diuiditur aliquid, aut ex quibus componitur totum, aut species, aut habens speciem: ut sphaera ærea, aut cubi ærei, æs pars est. Hoc autẽ

A est materia, in qua species. Et angulus pars.

Ponit tertium modum partis, dicens: quòd illa, in qua diuiditur aliquid; siue ex quibus componitur aliquid totum; siue illud sit species, siue habens speciem; uocantur partes: sicut sphaeræ æræ, aut cubi ærei, æs est pars; sicut materia, in qua materia est pars ista, & in qua diuiditur istud totum: ampliùs autem isto modo est pars trianguli, in quem, scilicet diuiditur triangulus. Notandum est secundũ Commentatorem, quòd hic modus differt à secundo; quia in secundo modo forma diuiditur in formas: forma, scilicet generis in formas proprias, scilicet speciei, & differentie; in isto autem modo compositum diuiditur in materiam, & formã; sicut sphaera ænea in æs, & spheritatem. Notandum est etiam, quòd benè dixit Philosophus; species, uel habens speciem: habens enim speciem uocatur etiam indiuiduum: quia enim indiuiduum addit supra speciem, non dicitur species, sed habens speciem: tam autem species, quàm habens speciem diuiditur in materiã, & formam; supposito quòd materia sit de essentia speciei. ut sicut hæc materia est de essentia indiuidui, ita materia in communi est de essentia speciei.

Quæreret aliquis, Vtrum angulus secundũ

istum modum sit pars ipsius trianguli? Respondet ad hoc Commẽtator & uidetur dicere, quòd angulus est pars duobus modis, scilicet secundũ qualitatem, & secundũ quantitatem; angulus enim diuiditur & quantitatiuè, & qualitatiuè; & sic si diuiditur utroque modo, utroque modo est pars. Possumus tamen dicere, quòd magis est pars secundũ qualitatem, quàm sit pars secundũ quantitatem: unumquodque enim magis debet censeri tale, uel tale secundũ illud, quod est formale in eo, quàm secundũ illud, quod est materiale: magis secundũ formam, quàm secundũ materiam: angulus autem duo dicit; dicit enim specificam modificationem in continuo; ex parte autem continui sortitur naturam quanti, & potest habere modũ partis quantitatiuæ, quòd enim angulus diuiditur in angulos, hoc est rone continui, in quo fundatur: si enim illud esset indiuisibile, & angulus indiuisibilis: ratione autem modificationis, quòd est formale in eo; sortitur naturam qualis in quarta specie qualitatis, & partis qualitatiuæ; & per consequens cum hoc sit in eo formale; magis habet rationem partis qualitatiuæ, quàm quantitatiuæ. Et ex hoc est angulus in primo modo, & secundo, & tertio iam dictis, diuersis rationibus: secundũ enim quòd est pars quantitatiua ratione continui, est pars primo modo: sicut unus angulus maior potest diuidi in duos minores: secundũ autem quòd angulus species diuidit angulum in genere; eo modo quo dicimus, angulorũ alius rectus alius acutus; & sic pars est secundo modo: secundũ uerò quòd angulus per modum formæ cum ipso continuo per modum materiæ conueniunt ad constitutionem ali-

Questio. Quò angulus est pars trianguli.

D cuius

Pars integralis, & subiectiua differunt.

Metaphysicæ

cuius tertii, sic est pars tertio modo. Deinde d. *Amplius quæ sunt in ratione unumquodque ostēdente, & ea partes sunt totius. Propter quod & genus speciei pars dicitur; aliter autem species generis pars.*

Ponit quartum modum partis, dicens: quòd illa, quæ sunt in ratione, siue in diffinitione ostēdente unumquodque diffinitum, sunt partes respectu illius diffiniti, & illius totius; quod uocatur diffinitum. Et secundum hunc modum genus est pars speciei: alio autem modo species est pars generis, quia genus est pars essentialis speciei; eo quòd est de essentia diffinitiuæ eius; species autem est pars subiectiuæ generis.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum hic modus differat à præcedenti, scilicet à tertio? Videtur quòd non, quia in tertio modo compositum diuidebatur in materiam, & formam; hoc autem compositum diuiditur in genus, et differentiã; genus autē materia est, forma autem differentiã: ergo unus est

Verba A. uerrois. cō. 20. Vide et 7. Metaph. cō. 46.

modus. Ad oppositum sit Philosophus, qui diuidit unum modum contra alium. Respondeo, ad hanc quæstionem respondet Commentator, dicens sic; quòd genus est pars formæ, speciei; forma enim speciei diuiditur in genus, & differentiã: ita quòd iste modus quartus differt ab alio; quia genus, & differentiã differunt à formis secundum quòd formæ: formam enim esse genus, uel esse differentiã; est quoddam accidens, quod accidit formæ. Duo ergo dicit Commentator; ex quibus duobus possumus dare differentiã inter istum modum, & præcedentem: primum quod dicit est; quòd genus est pars formæ speciei: secundum est, quòd genus, & differentiã accidunt formæ. Primum ergo uideamus primum. Tertius manifestus est, quando compositum diuiditur in materiam & formam: hic autem modus quartus est, quando species diuiditur in genus & differentiã: hic autem modus non est idem cum illo, quia genus non est materia, sed est pars formæ speciei: ita quòd species diuisa per genus & differentiã, non est diuisa per materiam & formam, sed per formam, & formam; per formam generalem, & partialem. Imaginatur enim Commentator sic; quòd eadem forma significata per modum confusum & indistinctum est forma generis, significata per modum specificum est forma differentiæ: ita quòd una forma facit totum prædicamentum scdm gradum & gradū; quia scdm gradum confusissimum facit gradum generalissimū: secundum minus confusi subalterni: si omnino specificatum fuerit, gradum specialissimū: indiuidua autem sunt magis hoc per aliquid additum formæ, quàm per formam: dicere autem quòd una forma faciat totum prædicamentum, non est idem dicere, unam formam esse in composito; & ideo una positio non est alia; neq; sequitur una ad aliã. Sic ergo dicamus, eo quòd genus est pars formæ, forma est aliquo modo: & cum differentiã etiam sit forma, diuidere speciem in genus & differen-

Indiuidua sunt magis hoc per additum formæ, quàm per formam.

tiam est diuidere in formã & somã; & per consequens non est præcedens modus idem cum isto quarto; quia ille modus est, quando aliquid diuiditur in materiam & formam: patet ergo ex primo uerbo Commentatoris quòd iste modus non est ille. Patet etiam ex secundo uerbo, quòd diuidere speciem in genus & differentiã, est diuidere in aliqua, quæ accidunt formæ; ut dicit Commenta. diuidere autem in materiam & formam, est diuidere in partes reales; genus autem & differentiã in partes rationis: ita quòd ratio, & intellectus has duas formas & partes facit circa eandem formam, & circa eandem rem; hoc autem accidit ipsi formæ, scilicet quòd sic concipiatur, uidelicet per modum generis, uel sic, scilicet per modum differentiæ. Vnde Auicenna Quinto Metaphysicæ; multitudo generis & differentiæ non est multitudo, uel pluralitas partium rei: sed multitudo, quæ est rei secundum quod est terminata, & non terminata: eadem enim res in se terminata, potest considerari secundum quod non est terminata: cum autem hoc non terminatum sit terminatum, hoc est, cum genus non terminatum transit ad differentiã, non fit alia res: non enim hæc est alietas secundum rem; sed solū secundum respectum, qui est secundum intellectum nostrum: hæc enim determinatio, quam addit differentiã supra genus, non alterat ipsum genus, sed certificat. Quasi dicat Auicenna: non alterat, quia non est altera res; sed certificat: sicut conceptus terminatus certificat interminatum. Est ergo intentio Auicennæ, quòd differentiã & genus non sunt partes reales; sed sunt partes, quas format intellectus circa eandem rem; & per consequens aliquo modo accidunt rei: & sic quæ tunc ad hoc concordat cum Commentatore. Cum ergo tertius modus fuerit quantum ad partes reales, & quæ non accidunt rei formæ: hic autē quartus modus sit quantum ad partes rationis, & quæ aliquo modo accidunt formæ: ideo iste modus non est ille. Ad argumentum per hoc patet responsio; quoniam ipsum genus non est materia, sed habet modum materiæ, quia habet naturam indistincti, & etiam possibilis; sicut habet ipsa materia.

Diuisio per genus & differentiã, et diuisio per materiam & formam quæ.

Multitudo generis, & differentiæ quæ.

Quereret aliquis, Vtrum genus sit pars speciei, & sit totū; sicut dicit Philosophus? Videtur quòd non, quia totum, & pars aliquo modo opponuntur. Ad oppositum est Arist. Respondeo; dicendum est, quòd ipsum genus & totum, & pars est; tamen sub diuersis respectibus; est enim pars integrans essentiam speciei; & est totum respectu partis subiectiuæ. Ad cuius euidentiã notandū est: quòd de essentia generis est, quòd sit conceptus latior, quàm est cōceptus differentiæ; & quantum ad hoc est totum respectu speciei, etiam quod totalitas generis fundatur super latitudinem cōceptus. De essentia generis secundò est, quod sit cōceptus potentialis, explicabilis, uel informabilis per conceptum differentiæ; & quantum ad hoc est

Questio.

Genus est totum & pars.

De ratione generis quæ.

est pars speciei: species. n. est conceptus compositus ex conceptu explicabili. f. generis, & ex conceptu explicante. f. differentia. Sic ergo totalitas generis fundatur super latitudinem conceptus; ex hoc. n. quod animal est homo aliquo modo; & sibi non repugnat, quod sit extra formalitatem hominis; ex hoc latiore conceptum habet, quam habet homo: & ex hoc est totum respectu illius; & hoc est pars: ex hoc autem quod idem conceptus subintrat conceptum speciei, explicatum per conceptum differentia; ex hoc est pars speciei. Sic ergo secundum aliam, & aliam rationem est totum, & pars: totum est propter latitudinem conceptus: pars uero propter potencialitatem. Ad argumentum, ipsum genus non est sua pars; non enim ipsum genus est pars subiectiua, sed est pars ut integrans conceptum ad cuius; pars autem integrans, & totum uniuersale non opponantur in natura generis. Deinde cum dicit.

Totalitas generis super quod fundatur.

TEX. 31.

Totum dicitur, cuius nulla partium abest.

Totum quid, et quomodo.

Hic distinguit ipsum totum. Et diuiditur in duas partes, quia primo distinguit ipsum totum in se. Secundo distinguit quandam partem totius. f. genus: Secunda ibi, [Genus dicitur] Prima in duas, quia. n. totum & diminutum opponuntur: primo distinguit totum: Secundo distinguit diminutum. Secunda ibi [Colobon.] Prima in duas, quia primo distinguit totum: secundo comparat ipsum totum ad esse; & e conuerso, ibi [Amplius quanto habete principium.] Prima in duas partes, secundum duos modos ipsius totius: Secunda ibi, [Ex quibus dicitur totum] Ponit ergo primum, dicens: quod totum primo modo est, a quo non diminuitur aliqua partium, respectu quarum est totum: & totum secundum istum modum (ut uult Commentator) idem est, quod perfectum. Vbi notandum est secundum Auicennam: 5. Metaphisica quod perfectum, & totum cognata sunt, & affinia; quia eadem res est tota, & perfecta; perfecta quidem in quantum nihil de natura sua remanet extra eam: tota autem in quantum habet quidquid necessarium est ei de partibus eius. Et hoc est, quod dicit hic Philosophus, cui nulla pars abest: ipsa igitur eadem res respectu multitudinis entis, in ea comprehensa, tota est, secundum autem quod nil remanet extra eam, perfecta est: & sic secundum diuersas rationes est totum, & perfectum. Adhuc autem magis explicat istam differentiam totius, & perfecti; quia non est conditio perfecti, quod contineat sub se multitudinem nec in potentia, nec in actu; sed quod solum habeat illud, quod sequitur ad naturam suam; totum uero uel natura sua est, quod sit multitudinis, uel in potentia, uel in actu; quod non se per est in perfecto; quia perfectio multarum rerum consistit non in multitudine, sed in unitate essentia; & in unico esse. Et hoc est, quod subdit Auicenna ibidem, quod in plerisque unitas est esse, quod oportet habere: quasi dicat esse pluriem consisti in unitate, que debet haberi; & quod ha-

Perfectum, et totum quo se habent.

Esse pluriem in unitate consistit.

beat, quod debet haberi; ideo perfectum est: ita quod in talibus unum, & perfectum sunt idem; licet sub diuersis rationibus: in rebus autem quorum esse consistit in multitudine, uel potentia, uel effectu; idem est subiectiue totum, & perfectum. Et hoc est, quod subdit Auicenna. quod perfectio in rebus habentibus mensuras, uel numeros; uidentur esse ipsum totum idem in subiecto; hoc est que concernunt quantitatem continuam, quantum ad mensuram; uel discretam, quantum ad numeros. Deinde cum dicit.

Ex quibus dicitur totum natura: & continens contenta: unde unum aliquid sunt illa.

Ponit secundum modum. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponit istum modum in generali: secundo illum subdiuidit: tertio manifestat methodum diuisionis: Secunda ibi [Hoc autem dupliciter] Tertia ibi, [Uniuersale quidem enim.] Dicit ergo primo, quod secundo modo aliquid dicitur totum, quod natura, hoc est naturaliter respicit partes; ex quibus est, hoc est, respectu quarum est totum: sicut continens respicit contenta: ita quod illa, hoc est, illa partes sunt unum aliquid in illo toto. Sic ergo secundus modus est omne, quod continet aliud, uel alia, que naturaliter sunt unum in illo. Deinde cum dicit.

Hoc autem dupliciter. Aut enim ut unumquodque unum, aut ex his unum.

Subdiuidit istum modum: quod enim aliquid contineat aliqua, hoc potest esse duobus modis: aut quia unumquodque illorum, que continentur; est illud quod continet: quia ipsum totum, quod continet, predicatur de qualibet parte; & et est natura totius uniuersalis; quia totum uniuersale predicatur de qualibet parte contenta; secundo modo potest esse, quod aliquid contineat aliqua, quia componitur ex his, que continent; non tamen quod predicatur de ipsis, & hoc est totum integrale: sicut domus componitur ex partibus suis, & continet ipsas: & tamen de nulla parte predicatur. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod totum continens dicitur duobus modis: aut enim est sicut totum, quod unumquodque, hoc est, unaqueque pars est ipsum unum totum; & hoc est totum uniuersale: aut ita est totum, quod est quoddam unum integrum ex his partibus. Deinde cum dicit.

Uniuersale quidem enim & quod totaliter dicitur, ut aliquid ens unum, sicut uniuersale, quasi multa continent; quia predicatur de unoquoque, et uniuersalia sunt: & unumquodque: ut homo, & aqua, & Deus: quia omnia animalia.

Manifestat membra diuisionis; & primo manifestat primum membrum, scilicet totum uniuersale: secundo secundum, scilicet totum integrale ibi [Continuum uero & finitum.] Manifestat ergo primum dicens, quod uniuersale est quoddam ens totum, quod totaliter dicitur; hoc est habet naturam totalitatis, & est quasi multa continens, in quantum predicatur de unoquoque; & alia, de quibus predicatur; & unumquodque per se acceptum.

Metaphysicæ

ptum est etiam illud unum, puta equum, hominem, & Deum dicimus animalia quod animal, & natura totius uniuersalis saluatur in unoquoque istorum. Deinde cum dicit.

Continuum uerò, et finitum; quādo unum aliquid ex pluribus est, quā insunt maxime quidem potestate. Sin autem et energia: Horum uerò eorundem magis quā sunt natura, quā arte talia: quemadmodum et in uno dicimus, tanquam existente totalitate unione aliqua.

Manifestat secundum membrum, dicens: quod continuum finitum, hoc est, totum qualitatum finitum (dicit autem finitum; quia infinitum non habet rationem totius, sed partis: ut ostensum est in Tertio Physicorum) tale totum finitum est, quando aliquid unum componitur ex pluribus; quia plura sunt in illo tanquam partes in toto; sunt (dico) in potentia; uel si non sunt in potentia, sunt in actu; in potentia quidem sicut in toto continuo, sicut in linea: in actu autem, sicut in toto non continuo, ut est acerus lapidum: De numero autem totorum, & continuorum horum illa, quæ sunt talia per naturam, magis sunt tota, & continua; quàm illa, quæ sunt talia per artem; & hoc quia magis sunt unum; totalitas enim, & cōtinuitas quædam unio est.

Infinitū nō hēt rōnem totius.

Quæstio.

Quæret aliquis de differentia, quam dat Philosophus inter totum uniuersale, & integrale. Vtrum sit uerum, quod dicit? Respondeo; dicendum est, quod uenari possumus ex differentia; quæ est inter essentiam ex una parte; & totum essentialiale, & totum quantitatum, & quantitatē ex alia. De ratione enim quantitatē est, quod habeat partem extra partem; & quod una pars non sit alia; & quod totalitas quantitatē ita saluetur in multis partibus, quod non in una tantum: ex quo enim hæc totalitas habet partem extra partem, sua natura totalitatis saluatur in una, & in alia; non in una tantum. De natura autem essentia non concernentis quatum, uel secundum quod non concernit quantum, est; quod tota essentia, & tota natura saluetur in unoquoque; si autē contingat, quod non saluetur, hoc est in quantum concernit naturam quanti. Exemplum, essentia albedinis saluatur in qualibet albedine: supponamus enim quod albedo est color disgregans; color disgregatiuus saluatur in albedine, quæ est in Petro, & Martino, & sic de aliis; si autem consideretur albedo ut extensa est extensione quantitativa, totalitas quantitativa non saluatur in qualibet parte; si enim saluaretur in qualibet parte, una pars esset alia; uel una esset in alia: cum ergo pars sit extra aliam, ita saluatur in omnibus, quod non in una tantum. Exemplum autem adhuc est de humanitate; secundum enim quod humanitas est quædam totalitas essentialis, integrata ex animalitate, & rationalitate; saluatur in qualibet parte subiectiua; quia ista totalitas est ita in Petro, sicut in Martino; secundum autem quod hæc essentia induit rationem quanti, scilicet ut est indiuiduata,

De rōe quantitatē quid

uel numerata in Petro, & in Martino: sic non saluatur tota in quolibet: quia humanitas Petri non est humanitas Martini: si enim animal esset in hoc homine, & non rationale: tota essentia hominis non esset in hoc homine: sed quia ibi est animal, & rationale; ideo totalitas essentia ibi est: ita quod totalitatem essentia saluari, est omnia principia essentialia saluari: ita à simili quia omnes humanitates numerata, quæ quidem per istum numerum induunt rationem quanti: non saluatur in hoc homine: ideo hæc essentia, in quantum induit rationem quanti, & numeri: non saluatur in quolibet. Cum ergo ipsum totum uniuersale dicat totum essentialiale; totum uerò integrale dicat quantitatum, patet quod bene data est differentia à Philosopho.

Quæret aliquis, Vtrum totum uniuersale respectu uniuscuiusque partis saluetur in qualibet parte suarum partium? Respondeo; dicendum est; quod in toto uniuersali duplicem partem reperire possumus, scilicet partem integram essentiam ipsius uniuersalis; eo modo quo genus est pars speciei: & quantum ad istam partem ipsum totum ut totum, non saluatur in qualibet parte: tota enim ratio speciei non saluatur in genere, nec in differentia; sed simul in genere, & differentia. Nec obuiat dictum Arist. quia secundum istam rationem totius, magis debet dici totum integrale, quàm totum uniuersale: quia secundum hoc non est nisi quidam conceptus integratus & compositus ex quibusdam conceptibus: & secundum istum modum induit aliquam rationem quanti: quia sicut in quanto consideratur partes extra partem; ita & hic conceptus extra conceptum. Secundo modo consideratur uniuersale respectu partis subiectiua; & respectu ipsius debet considerari uniuersale, non respectu primæ; & de ista uerum est, quod tota essentia totius uniuersalis saluatur in qualibet parte: ita quod tota essentia hominis, quæ tota non erat in animali, nec in rationali; quæ erant partes primo modo; tota saluatur in hoc homine, & illo; quæ sunt partes secundo modo.

Quæstio.

In toto uniuersali duplex pars.

Uterius quæret aliquis, Vtrum sit omnino uerum, quod totum uniuersale in quantum totum uniuersale, saluatur in qualibet parte subiectiua? Respondeo dicendum est, quod totum potest dupliciter considerari: primo modo secundum illud, quod est totum: secundo modo in quantum totum. Si primo modo consideretur, sic istud totum saluatur in qualibet parte subiectiua; sic enim consideratum, non est, nisi realitas totius; realitas autem in qualibet parte subiectiua saluatur; illud enim quod est animal, totum est in homine. Secundo modo potest considerari in quantum totum, & sic fortitur aliam proprietatem: differt enim considerare rem in se, et re sub reduplicatione: totum enim in quantum totum ita saluatur in qualibet parte, quod potest saluari extra illam, & si non potest saluari extra illam, non efficit totum uniuersale respectu illud: si enim animal saluaretur in homine ita

Quæstio.

Totum dupliciter.

Res in se, cum re duplicatione, differunt.

ita quòd impossibile effret ipsum saluari, & reperi
 ri extra formalitatem hominis; animal non effret
 totum uniuersale, quod est genus: quia de natura
 generis est, quòd possit saluari in multis forma-
 liter: & si homo saluaretur in hoc homine, in quò
 tum est totum uniuersale, ita quòd non posset in
 ueniri extra hunc hominem; non effret species re
 spectu huius hominis, quia de ratione speciei
 est, quòd possit saluari in multis differentibus ma-
 terialiter, siue numeraliter. Et quantum ad hoc,
 totum uniuersale sapit naturam ipsius quantita-
 tiui; quia aliquo modo concernit quantitatem &
 numerum; ad minus quantum ad posse; quia de
 natura sua e posse saluari in plurib. Differt tamè,
 quia in toto quantitatiuo, nec id, quod est totum,
 saluatur in una parte; nec suum posse saluatur si-
 militer in uno; sed semper in pluribus: in toto au-
 tem uniuersali illud, quod est esse, potest saluari
 in uno; licet suum posse necessario plura concer-
 nat: & istud posse adiunctu primo, largitur sibi na-
 turam totius uniuersalis. Notandum est, quòd (ut
 uideatur plenè differentia inter totum uniuersale,
 & totum integrale) dandè sunt differentia, quas
 ponit Auicen. Quinto Metaphys. Prima differè-
 tia est, quia totum integrale numeratur partibus
 suis: quod sic debet intelligi; quia tota essentia to-
 tius integralis nò est in qualibet parte: tota enim
 essentia, & natura domus non est in pariete tan-
 tum: sed pars essentia est in pariete, & pars in aliis
 partibus integrantibus: & hoc est ipsum numera-
 ri partibus suis; ipsam, scilicet essentia totius par-
 tialiter diuidi in suis partibus: totum autem uni-
 uersale non numeratur partibus suis, quia tota
 essentia saluatur in qualibet parte: tota enim
 essentia hominis est, quòd sit animal rationale; &
 secundum unam partem non saluatur in uno, &
 secundum aliam in alio; sed secundum utrumque
 in quolibet. Secunda differentia est, quia totu
 integrale est in rebus: subiectiuè enim domus
 est in pariete, tecto, & fundamento: totum autè
 uniuersale est in formatione intellectus: licet
 enim illud, quod est uniuersale, sit in rebus; tamè
 in quantum uniuersale, est in formatione intel-
 lectus. Dicitur enim supra, quòd intellectus
 diuersos conceptus operatur circa eandem rem;
 quòd enim natura uniuersalis significetur præter
 principia indiuiduantia, quod requiritur ad natu-
 ram uniuersalis (quia natura concepta cum prin-
 cipiis indiuiduantibus, nunquam est uniuersalis)
 hoc est ex formatione intellectus, quia sicut con-
 cipit, ita significat; concipit autem non concipiè-
 do principia indiuiduantia, & ideo sic significat.
 Est autè istud uniuersale in intellectu, sicut obie-
 ctum in potentia; & sicut cognitum in cognoscè-
 te: & iste est unus modus essendi: non enim est
 omnis modus essendi, quòd hoc sit in hoc, sicut
 forma in materia. immo hic est unus modus spe-
 cificus essendi, diuisus contra illum. Vnde Com-
 mentator tertio de Anima. uerius fit unum ex co-
 gnoscete, & cognito; quam ex materia & for-

De rōe sp̄i
quid.

Hoc est ge-
nera actū
quidā pos-
sunt salua-
ri in unica
sp̄i præte-
rò minime.

Totum uni-
uersale, &
integrale in
quibus dif-
ferunt.

Secūda dif-
ferentia.

Comm. 5.

A ma: ubi innuit, quòd cognoscens, & cognitū non
 ita uniuertur, sicut materia & forma. Tertia diffe-
 rentia est, quia natura totius integralis non con-
 stituit partes, quæ sunt in illo; sed ab illis constitui-
 tur; natura autem totius uniuersalis est, quod cō-
 stituat partes suas: natura enim generis constituit
 speciem; natura uerò speciei indiuiduum: licet
 enim genus sit forma complexa (ut dictum est su-
 perius) quia de ipso extrahuntur multæ differen-
 tiæ, & multæ formæ; ita quòd est forma, quæ po-
 test diuidi in formas; eo modo quo conceptus po-
 test dici forma; tamen in esse distincto, & specifi-
 co species est conceptus complexus respectu ge-
 neris; quia supra genus addit determinationem
 specificam: & eodem modo, uel quasi eodem mo-
 do indiuiduum addit supra speciem designatio-
 nem. Ita quòd species propter determinationem
 additam uocatur conceptus complexus respectu
 generis, & ex hoc genus est pars eius; ita quòd ip-
 sa species non est aliud, nisi conceptus generis,
 determinatus per intentionem differentia addi-
 tam. Vnde idem Auicen. Quinto Metaphysicæ:
 genus ex hoc quod genus est, ignotum est; non-
 dum enim scitur per naturam generis de qua for-
 ma specifica prædicetur: unde anima intēdit hoc
 quærere, & hoc acquirere: nondum enim per ge-
 nus ut genus, est stabilitum aliquid & determina-
 tū in effectu; & intelligo in effectu essētia. Quasi
 dicat Auicen. intellectus per genus, ut genus, nò
 stabilit apud se ipsum aliquam essentiam deter-
 minatam; quia solū determinatio est in specie spe-
 cialissima: ex hoc autem quòd habeatur determi-
 natio, requiritur intentio specifica. Et hoc est,
 quod subdit Auicen. cum accepimus colorem, &
 consideramus cum in intellectu animæ nostræ;
 anima non erit cōtenta quasi iam aliquid habeat
 in effectu, scilicet essētia: sed quærit intentioni
 coloris addi aliquid, quousque remaneat color
 in effectu, scilicet specifico. Intellectus ergo non
 acquiescit, donec habeatur intentio, quam addit
 Species supra genus: propter quam additionem
 genus dicebatur pars, species autem dicitur pars
 indiuidui; non quia indiuiduum addat intentionē
 supra speciem (secundum enim hæc diuisio speciei
 in indiuidua esset per intētionē & formas; quod
 improbatum est superius) sed quia addit designa-
 tionē. Vnde Auicen. ubi supra: de natura speciei
 est, quòd amplius non quæratur acquisitio inten-
 tionis, sed acquisitio designationis: & si anima in
 natura generis quærat designationem, facit quod
 debet: tamen prius quærit acquisitionem inten-
 tionis; qua intētionē habita, nihil remanet, nisi ut
 aptetur hæc species ad hanc inquisitionem. s. de-
 signationis: q. d. habito genere, quæritur intētio;
 habita intentione, quæritur designatio. Ex quo
 patet, quòd genus est pars speciei propter inten-
 tionem additam; & species pars indiuidui pro-
 pter designationem: & sic totum uniuersale est
 pars, constitutēs aliquo mō illud, cuius est pars.

Tertia diffe-
rentia.

Determina-
tio in spe-
cie specialis-
sima, secun-
dum Auic.

Quarta dif-
ferentia.

Quarta differentia est, quòd totum integrale nò
 est totum

Metaphysicæ

est totū unicuiq; parti per se; quia una sola parte existente, non existit adhuc totū integrale: sicut existente solo pariete non est domus: totū at̄ uni uersale est totū unicuique parti. Cuius ratio est, quia partes totius integralis recipiunt ipsum totum actualiter; ita quod sua totalitas est in quodam actu respectu partium: & sic sua totalitas est, quod attingat multas partes actu: partes autem totius uniuersalis potentia sunt in eo; ita quod sua totalitas consistit in hoc, quod possit esse in pluribus: quod ergo plura sint sub eo actu, hoc accidit: quod autem possit esse in pluribus, hoc nō accidit, sed est essentialē: licet ergo essentia sua in uno saluetur, suum tamē posse in pluribus debet saluari. Quinta differentia est, q̄ partes totius integralis finitæ sunt, & determinatæ: partes autem totius uniuersalis possunt esse infinitæ, & indeterminatæ: cuius ratio patet ex præcedenti differentia: infinitas enim repugnat actui, & non repugnat potentia; infinita .n. esse in actu, est impossibile; infinita autem esse in potentia, & posse fieri, non est impossibile: cum ergo totum integrale aspiciat actu partes suas, quia non est aliud nisi actualis unio partium: sicut impossibile est in finita esse in actu; ita impossibile est partes istius totius esse infinitas: totum autem uniuersale aspiciat partes suas sub quodam esse potenciali: sicut ergo infinitum non repugnat potētia, ita nec partibus uniuersalis; & maximē quod ad ipsam speciem: supponendo enim (sicut supponit Philosophia) quod mundus fuit ab æterno, oportet dicere, quod materia sit in potentia ad infinitas formas indiuiduales, quarum infinitas non esset in actu, sed in semper fieri; & ita species esset in actu ad infinitas formas indiuiduales. Vtrum autē formæ specificæ possint esse infinitæ, dictum est in Secundo. Sexta, & ultima differentia est; quod totum integrale requirit, quod omnes partes sint sibi præsentēs; quod non requirit totum uniuersale: cuius ratio patet ex prædictis: nam esse in actu quandam præsentialitatem dicit; esse autem in potentia quandam absentiam respectu actus: quia ergo totum integrale omnes partes actu attingit; ideo omnes partes habet præsentēs: quia uerò totum uniuersale partes suas aspiciat modo potenciali tantum, ideo non habet omnes partes præsentēs, sed sub quodam modo absentia: de natura enim sua non est plus, nisi quod possit esse in pluribus. Deinde cum dicit.

Amplius quanto habente principium, et mediū, & ultimum; quorum quidem positio differentia non facit, omne dicitur: quorum uerò facit, totum: & quæcunque ambo dicuntur, & omne, & totum. Sūt autem ea quorum natura quidem eadem manet transpositione; forma uerò non, ut cera, & uestis. Etenim omne, & totum dicuntur. Habent .n. ambo. Aqua uerò, & quæcunque sunt humida, & numerus esse quidem dicuntur: totus uerò numerus, & tota aqua non dicitur, nisi metaphoricè. Omnia uerò dicuntur in quibus omne, ut in uno, in his omnia ut

E in diuersis, omnis hic numerus, omnes hæ unitates.

Ponit differentiam inter omne, & totum. Vbi notandum, q̄ oē, & totū subiectiue differunt; omne enim & totum distributionem dicunt; & ita uidentur habere unam formalitatem: tamen per materiam, & subiectum differunt; nam circa aliud subiectum recipitur distributio omnis, & circa aliud distributio totius. Quod (ut melius uideatur) sciendum est; quod quedā sunt tota, quæ non requirunt debitum, & specificum situm partium, scilicet qualitercunque ordinentur, uel transmutentur partes, semper remanet eadem natura totius; ita quod transpositio nullam uariationem facit: sicut est aqua; aqua enim ut aqua, & totalitas eius differentiam nō recipit, ex hoc quod partes mutantur; & in talibus benè dicitur omne: unde benè dictum est omnis aqua est in uase: & hoc fortè dictum est secūdum proprietatem idiomatis Græcorum, Quædam sunt tota, in quibus positio partium magnam differentiam facit; quia determinatum ordinem, & situm partium requirunt: sicut est homo, & domus: non enim est in istis, sicut in aqua: qualitercunque enim partes aquæ ordinentur, semper est aqua: non sic autem in domo, uel homine; sed domus, & homo sunt per debitum situm, & ordinem partium: & in talibus dicitur, & recipitur totum, non omne: unde benè dictum, totus homo, & tota domus. Aliqua sunt tota, in quibus positio partim uariat, & partim nō uariat: sicut est cera, & uestis; & in istis recipitur totum, & omne: in istis enim facta transmutatione partium, remanet natura rei eadem, sed non figura: facta enim transmutatione in cera, semper est cera; sed non habet semper eandē figuram. His uisis, patet litera Philosophi: dicit enim quod ipsa quantitate, & toto quantitatio habente principium, medium, & ultimum: hoc est habente, multas partes in illis totis, in quibus transpositio non facit differentiam, omne dicitur: in quibus uerò facit, totum dicitur: in quibus uerò ambo sunt, totum dicitur, & omne; talia uerò sunt, in quibus facta transpositione manent eadē forma uerò, id est figura non; ut est cera, & uestis; in quibus dicitur totum, & omne: aqua uerò, & numerus, & alia humida, quæ sunt similibus partium; dicuntur omne, & non totum; non enim dicitur totus numerus, & tota aqua; nisi secūdum quandam metaphoram, & hoc est sic dictum secūdum proprietatem idiomatis Græcorum: in illis autem totis, in quibus est omne, & etiam omnia; in quibus enim dicitur omne, ut in uno; dicitur omnia, ut in pluribus; quod sic debet intelligi; in quibus est omne, referendo ad unitatem totius; est omnia, referendo ad partium pluralitatem: dicitur enim omnis hic numerus, respiciendo unitatem totius numeri; & dicuntur omnes hæ unitates, respiciendo pluralitatem partium: & hoc (dico) respectu eiusdem totius. Notandum est, quod secūdum Auicem. quarto Metaphysicæ hæc est differentia inter totum, & uniuersum (uocat autem

Quinta differentia.

Sexta differentia.

Differentia inter omne, & totum.

Differentia inter totum & uniuersum.

aut uniuersum oē) quia totum indifferenter diuiditur in continuis, & discretis: uniuersum at, uel oē indiscretis tantū: & hanc dñam dicit fuisse secundum opi. aliquorum. Alia dñia est, q̄ totum dñ respū partis simpliciter; ita q̄ illud dicitur totum, quod continet partes simpliciter; oē aut dñ respū unitatis, quamuis unitas aliquo mō possit dici pars. Ad cuius euentiam notandum est, q̄ oē, & totum sic vñ differre; q̄ oē requirit multitudinem in actu: distribuit. n. pro partibus distinctis in actu, uel propinquis distinctioni: totum at̄ concernit partes, ut unitas, uel collectas infra unitatem totius: unde licet utrunq; dicat distributio nem; totum tamen magis dicit collectionē; quia distribuit pro partibus reductis ad collectionem unius. Ex quo primò accidit, q̄ oē additur multitudini in actu; sicut cum dñ, oē aīal, intelligitur q̄ oē distribuit pro multis aīalibus in actu; totum at̄ distribuit pro partibus reductis ad collectionem unius: unde cum dñ, totum aīal; totum dat intelligere partes integrales aīalis, ut sunt infra unitatem totius. Ex quo et̄ secundò accidit, q̄ ipsum, oē, conuenienter additur toti similitium partium: ut cum dñ, oīs aqua: cuius rō est, quia cum omne requirat multitudinem in actu, propriè additur ubi est multitudo in actu; aliquo et̄ mō pōt addi, quando partes sunt propinquæ actui: sicut est in toto similitium partium. Alia et̄ rō pōt addi, & melior: oē. n. distribuendo formam totius, dat intelligere, q̄ illa forma in oībus partibus sit: cum. n. dicitur, oīs hō, datur intelligi, q̄ humanitas sit in quolibet contento in hōie: quod quidem non est in hoc, quod dico, totum: cum. n. dñ, totum aīal; non datur intelligi, q̄ aīalitas sit in qualibet parte istius, aliās manus esset aīal: & quia in toto similitium partiū natura totius participatur à qualibet parte; quia quælibet pars aquæ est aqua; iō illis bene additur oē: totum at̄ bene additur toti dissimilitium partium, ubi natura totius non participatur à qualibet parte. Ex hoc et̄ tertio fortè accidit; q̄ oē, dicitur respū unitatis, quia unitas est principijū numeri; cum numerus dicat quandam discretionem: unitas. n. discretionem connotat: quia ergo oē multitudinem in actu connotat, uel propinquam actui; numeri et̄ discretionem connotant; & per consequens sicut numerus respicit unitatem, ita & oē; totum at̄ dicitur respū partis; quia totum partes reducit ad naturam unius, nec connotat simpliciter multitudinem partiū, sed multitudinem partium collectarum in unum.

TEX. 32.

Colobon uero. i. diminutum, dicitur quantum, non quodlibet, sed partibile oportet illud esse, & totum. nam duo non sunt Coloba, id est diminuta altero ablato uno. non. n. aequale Colobon, id est diminutum, & reliquam unquam est. nec totaliter numerus ullus. Et. n. substantiam oportet manere. Si calix colobus. i. diminutus, adhuc oportet esse calicem. Sed numerus non est idem, parte sublata. Adhuc & quæ sunt partium dissimiliū. Nec hæc omnia. numerus. n. est, ut dissimiles habeat partes, ut dualitatem, &

A *trinitatem. Sed & totaliter, quorum positio non facit differentiam. nullum. n. Colobon. i. diminutum, ut aqua, aut ignis: sed oportet talia esse, quæ in substantia positionem habeant. Amplius continua. nā harmonia est ex his, quæ sunt dissimilium partium, & positionem habent, sed colobon non est.*

Postquam determinauit de toto; quia totū, & diminutum opponuntur: hic determinat de diminuto; ostendens; quæ sunt condōnes, quæ requiruntur ad hoc, q̄ aliquid possit dici diminutū: & primò ponit condōnes ex parte totius: secundò ex parte partis. Secunda ibi [Adhuc autem nec quælibet tota] Prima condō ex parte totius est, q̄ nō quodcunq; totum pōt dici diminutum, siue colobon (colobon. n. idem est, q̄ diminutū) sed oportet ipsum totum esse partiale, & esse totum, & hēre partes actus; iō uniuersale non pōt esse colobō, siue diminutum per remōnem alicuius partis: cuius rō est, quia diminutum, siue truncatum illud dñ, quando aliquid remouetur ab aliquo, quod ē de integritate eius; pars at̄ subiectiua non est de integritate sui totius uniuersalis. Scd̄a condō est, q̄ illud, qd̄ est truncatum, & diminutum: dēt esse quoddam totum respū eius, qd̄ truncatur ab eo; & quod diuiditur; & dēt esse maius eo: unde duo non possunt dici coloba, siue truncata, altera unitate ablata à duobus: cuius ratio est, quia coloba, uel truncata, & illud reliquū, quod aufertur ab illis truncatis, non dēt esse æqualia; remota at̄ unitate à duobus, non remanet nisi unitas: & iō truncatum, & illud, quod aufertur ab eo, æqualia sūt.

Diminutū quid, et quæ eius condōnes.

C Alia rō pōt reddi; quia truncatum, siue diminutum per remōnem eius, qd̄ truncatur ab eo, non dēt ammittere nomē, nec diffōnem: & ideo nec duo, nec uniuersaliter numerus per remōnem unitatis pōt dici colobon, siue truncatum: nam essentia, siue substantia truncati oportet manere: si. n. calix dicatur truncatū, siue colobon, adhuc oportet calicē diminutum esse calicē; per remōnem enim partis in truncato non remouetur forma; nullus at̄ numerus remanet idem, remota uitate.

Tertia condō est, q̄ oportet illud totum, quod dñ colobon, esse dissimilitium partium; non tamen oē totum dissimiliū partiū pōt dici colobon, siue diminutum: numerus. n. hēt partes dissimiles; sicut numerus quinq; hēt trinitatem, & dualitatem; & tū (ut prædictum est) non pōt dici colobon, siue diminutū. Uniuersaliter ergo illa tota, in quibus positio partium nullam faciunt dñam, sicut est aqua, & ignis; non possunt dici coloba uel diminuta; sed oportet illa tota, quæ dñr coloba; hēre in sui substantia positionē, & esse talia, in quibus positio dñam facit; sicut est domus, uel hō. Quarta condō est, q̄ non oīa tota dissimiliū partium possunt dici coloba; nec oīa, in quibus positio facit dñam, sed oportet talia tota esse cūtinua: harmonia. n. est de numero illorū, quæ sunt dissimilitium partium; grauis. n. uox, & actiua dissimilia sunt, quæ sunt partes harmoniæ; & est de numero illorū, quorū partes hēt determinatā positionē: quia

E c graue,

Metaphysicæ

graue, & acutū requirunt determinatum ordinē; si dēnt facere harmoniā: & tamen harmonia non pōt dici coloba, uel diminuta per remōnē partis.

Adhuc at nec qualibet tota, nec cuiusq; particula priuatione coloba. i. diminuta. nō. n. hęc quę sunt propria substantia, nec quę sunt ubiq; entia: ut si per forare: ur calix, non colobon. i. diminutum sed si auris calicis, aut extremitas aliqua. & hō non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem; & hanc non eam, sed quę non hēt generōnē ablata à toto. Quępp calui non sunt colobi. i. truncati, sed diminuti.

Ponit condiciones colobi, siue, diminuti quantum ad partes, dicens: q̄ sicut non quęlibet tota dicūtur coloba; ita nec illa tota, quę dicūtur, uel possunt dici coloba, dicuntur coloba p̄ priuationē cuiusq; partis: sed prima cōditio est: ex parte partis; quia illa pars, quę facit colobon; nō debet esse pars principalis, quę largitur substantiam rei: cuius ratio est, quia differentia ē inter diminutū, & destructū; diminutū. n. remanet post diminutionē; destructum uerō post destructionē non remanet: cum ergo remota parte principali, sicut capite, uel corde ab animali, animal remouetur; iō magis tale debet dici destructum, quā diminutum, siue colobon. Secunda conditio est, quia illa pars, quę remouetur, & per cuius remotionem totum dicitur colobon; non debet esse ubique; unde si perforetur calix in medio, non propter hoc dicitur diminutum, uel colobon: si autem auris, aut aliqua extremitas aufertur, colobon dicitur: & similiter homo non dicitur colobon, si admittat aliquid de carne; uel circa medium sicut de splene; sed dicitur colobon, si admittat aliquā extremitatē, quę facit in eo aliquā decētiā; & hęc nō omnem, sed quę non est apta nata regenerari, postquā remota est à toto. Vnde per remotionē capillorū nō dicūtur aliqui colobi, quia regenerari siue renasci possūt. unde calui nō sunt colobi.

Conditōnes di-
minui quō
ad partes.

FLX. 33.

Genus dicitur hoc quidem si sit generō continua sp̄m hēntium eandem, ut dicatur. donec utique genus hominū sit, quia dū est generō eorum continua.

Hic determinat de genere, a genus est quoddam totum. Et diuiditur in duas partes, quia primō ostendit, quot modis dicitur genus: secundō quot modis dicitur diuersū i genere. Secūda ibi, [Diuersa uerō genere] Prima in duas, primō. n. ostēdit, quot modis dicitur genus: secundō breuiter recapitulat illos modos ibi [Genus igitur toties.] Prima diuiditur in quatuor secundum quatuor modos, quibus genus dicitur. Secūda ibi [Illud uerō, à quo sunt] Tertia ibi [Amplius autē ut superficies] Quarta ibi, [Amplius ut in rōnibus] Ponit ergo primū modū, dicens: q̄ primo modo dicitur genus generatio continua aliquorū, quę sūt infra eandē speciē; & hoc modo dicimus, donec erit genus hominum, hoc est donec durabit generatio continua hominum. Deinde cum d.

Genus dicitur
quatuor
modis.

Illud uerō, à quo sunt primo mouente ad esse. Sic enim dicuntur Hellines genere, et Iones: quia illi ab Helleno. et illi ab Ione generante; et magis quia ge-

*nerante, quem qui à matre. Dicuntur enim & à se Alia à mo-
mina genere, ut à Pirrha. teria.*

Ponit secundū modū, dicens: genus secundō modū de primo parente, qui est primo mouens ad esse; ita q̄ est primum in supradicta generōne continua: & hoc modō dicimus, q̄ isti sunt Hellines genere, uel Iones, quia hi deriuati sunt ab Helleno, uel Ione, tanquā à primo generante. Dī autē genus isto modō magis de primo parente, quā de matre; & hoc quia magis aliqui denōiāntur à generante, & à motore. i. a p̄re, qui est mouēs in generōne, quā à m̄re, quę solū ministrat mām in generōne, & est principiū passiū: denōiāntur tñ aliq̄ generatione à matre, ut à Pirrha Pyrrhaides.

Mater con-
currat passī-
ue ad gene-
rationem.

Amplius aut ut superficies figurarū genus superficialiū, & solidū solidarū: figurarū. n. unaquęq; hęc superficies quidē talis: hoc at solidum tale. Hoc autem est subiectum differentiis.

Ponit tertium modū dicens, q̄ tertius modus dī genus subiectū respū formarum; sicut superficies respū figurarū superficialiū, & solidū respū solidarū: ois. n. figura uel solida est, uel superficialis: hoc autem genus, uocatur subiectū, quia subiicitur dīis. i. formis facientibus differre, sicut superficies, uel solidum huic figurę, uel illi. Deinde d.

Amplius ut in rationibus, quod primum inest, & dicitur in eo quod quid est hoc genus, cuius differentie dicuntur qualitates.

Ponit quartū modū generis, dicens: q̄ quartus modus dī genus, qd̄ est primū in diffinitionibus; quod prædicatur in eo qd̄ quid est, cuius dīx̄ dicuntur qualitates eius. Notandum est, q̄ ex tertio modō, & quarto duplex genus intelligitur. f. genus nature, & genus logicum; illa. n. sunt infra unum genus nature; quę sunt infra unā materiā, & infra unum primū subiectū. Et hoc est, qd̄ dixit Philoso. in præcedēti modō, q̄ genus tertio modō dicebatur primum subiectū, ad quod stat resolutio formarum: sicut superficies, ad quam stat resolutio figurarum superficialium: & solidum, ad qd̄ stat resolutio solidarum: Genus at̄ logicū dicitur conceptus confusus specificabilis per qualitates differentiales: unde oīa illa dicuntur esse in uno genere logico, quę resolutilia sunt ad unū talē conceptū; sicut hō, & asinus ad conceptū aīalis. De rōne cuius generis primō est (ut dicit Philo.) q̄ sit primū in diffinitionibus: quod duplici rōe patet. Prima est, quia diffō est explicatio rei per principia sua; res at̄ eo modō explicantur, quo concipiuntur à nobis: illa ergo primō explicantur, quę primō concipiuntur: prius autē à nobis concipiuntur confusa magis: ergo cū genus dicat conceptū cōfusum respū differentię, à nobis prius cōcipitur: & per consequens à nobis prius explicatur: & secundariō explicatur differentia: ergo primum in diffinitionibus est genus. Scđa rō est, quia illud est primum, & prius: à quo non conuertitur consequentia; tale at̄ est genus respectu differentię. Secundō de rōne generis est, q̄ prædicatur in eo qd̄ quid ē; cuius rō similiter ē duplex. Priā ē, quia

Genus logi-
cū, et genus
naturale.

Genus est
principium
in diffinico-
nibus.

cum

cum Quid, sit quædam quæstio; oportet q̄ illud idem dicat responsium ad quid, quod dicit ipsū quid: cum ergo genus aliquando sit responsium ad quid, oportet q̄ dicat quid. Sc̄da rō est, quia genus resp̄u dñe dicit conceptū confusum; dñia aut̄ conceptū distinctū: de rōne aut̄ distincti est, q̄ uel sit qualitas, uel qualificatū: qualitas sicut ipsa dñia; qualificatū sicut ipsa sp̄s. Imaginabimur ergo sic, q̄ sp̄s dicit quid qualificatū, d. ia aut̄ qualitatem huius qualificati: cum igitur genus dicat totum præter istam qualificationem, quā non dicit in actū; licet eam dicat in potentia; oportet q̄ ipsum genus dicat quid tantū: si. n. homo idem est q̄. a. i. a. l. sic qualificatū; & homo dicit quid qualificatū tali qualitate subst̄ntiali; duo dicit, & quid est, & qualitatem ipsam: cum aut̄ genus dicat rem suam præter distinctū intellectū illius qualitatis, oportet q̄ dicat rē suā per modū quid solū. Tertio de rōne generis est, q̄ dñe sunt eius qualitates: cuius rō est, quia illud uocatur rō alicuius, quod illud qualificatū specificat; dñia aut̄ qualificatū genus, ita q̄ genus dicit quid qualificabile; sicut sp̄s dicit quid qualificatū: & accipitur hic qualitas, non prout est prædicamentum, sed pro mō prædicamentali in unoquoq; genere.

Genus igitur totiens dicitur, aliud quidem secundum generationem continuam speciei, aliud quidem secundum primum mouens eiusdem speciei, aliud ut materia. Cuius enim differentia, et qualitas est: hoc est subiectum, quod dicimus materiam.

Recapitulatio modorum generis.

Recapitulat istos modos, dicens: q̄ genus d̄r tot modis. Vno mō sc̄dm generōnem continuā illorum, quæ sunt eiusdem sp̄i, qui fuit primus modus. Item d̄r genus primum mouens in ista generatione, quæ est eiusdem sp̄i cum illo, quod mouetur: de quo genere dicit Comm. q̄ non dicit genus, nisi quia facit genus: primum. n. mouens in generōne iō d̄r genus, quia facit generōnem continuam, & quia tota generō ab illo deriuatur. Alio uerō mō genus dicitur ut materia, cuius materię differentia est qualitas; quia illud, cuius est differentia, & cuius est qualitas; est subiectū, qd̄ uocamus materiam. Notandum est, q̄ de rōne qualificabilis, & informabilis est, q̄ sit materia, uel subiectum: qualificabile. n. siue informabile est i n duplici differentia: quoddam. n. qualificabile est qualificatione subst̄ntiali, quam dicimus formam subst̄ntialem; & tale uocatur materia: aliud aut̄ est qualificabile qualitate accidentali, & tale uocatur subiectum. Bene ergo dixit Philof. q̄ oē illud, cuius est qualitas; subiectum, uel materia est. Q. q. oē qualificabile in potentia est ad qualitatem; oē aut̄, q̄ in potentia est ad aliquid; uel est materia, uel hēt modum materię: forma aut̄ non est qualificabilis; sed si est qualificabilis, hoc est inquantū induit modū materię: qualitas ergo alicuius est, siue sit subst̄ntialis, siue accidentalis; & illud, cuius est; uel est materia, uel hēt modū materię: materia sicut in genere naturali: modus uerō materię sicut in genere logico. Et quia

Qualificabile, & informabile duplex.

A in hoc conuenit primus modus cum sc̄do; quia utrunque dicit aliquid materiale, cuius est, uel potest esse aliqua qualitas, quæ specificat & determinat utrunq; ; iō tertium modum & quartū recapitulauit sub uno & eodem, dicens: q̄ genus est, cuius qualitas est; quam qualitatem et̄ uocauit differentiam: quia per eandem qualitatem, p̄ quam qualificatur genus & materia, fit differentia ab alio; quia idem est principium essendi, & distinguendi. Deinde cum dicit.

Diuersa uerò genere dicuntur, quorum diuersum primum est subiectum, & non resoluitur alterū in alterum, nec ambo in idem, ut species, & materia diuersum genere.

B Ostendit, quæ sunt diuersa. Et primò quæ sūt diuersa genere naturali: sc̄dō quæ sunt diuersa genere logico, ibi [Et quæcunq; sc̄dm diuersā] Dicit ergo primò, q̄ illa uocantur diuersa genere, quorum primum subiectum diuersum est; ita q̄ alterum non resoluitur in alterum, nec ambo in tertium: & isto mō sp̄s & materia sunt diuersa genere; quia non hēt aliquod tertium, ad qd̄ resoluantur: materia. n. irresolubilis est: & supposito q̄ nulla materia est cōis. celo & elemento; ambobus modis cælum & elementum sunt diuersa genere: quia nec unū resoluitur in aliud, nec ambo in tertium; ex quo non hēt materiam cōem.

Diuersa genere dupliciter.

Materia est irresolubilis

Notandum est, q̄ aliqua sunt; de cuius natura est, q̄ per uiam mutationis ex uno naturaliter deueniatur in aliud: sicut ex albo deueniatur in nigrū; ita q̄ ista recipiunt unam potentiam materię; & ista dicuntur esse infra unum genus nature; quia natura ea sub uno naturali ordine respicit, & et̄ quia respiciunt unum primum subiectū. i. potentia materię, quæ mō est sub uno istorū contrario rī, mō sub alio. i. superficie, quæ est subiectū primum colorum. Aliqua sunt, quorum unum naturali ordine non est aptum natum transmutari in aliud: ita q̄ naturali ordine natura non resoluit unum in aliud, nisi per accidens; qualia sunt sapor, & color p̄ diuersum subiectum utriusque. sapor. n. humidum respicit, quod quidem per se non respicit color; & talia sunt diuersa genere. Quæcunq; ergo mutuo se aspiciunt, uel p̄ unitatem subiecti, ad quod resoluuntur, uel p̄ unitatem ordinis naturalis, infra quod sunt, illa dicuntur esse infra unum genus nature; quæcunq; uerò non se mutuo aspiciunt, uel p̄ diuersitatem subiecti, uel p̄ diuersitatem ordinis naturalis, illa sunt infra diuersum genus nature. Imaginabimur. n. q̄ in coloribus est unus ordo inter album, & nigrum, & pallidum; & in saporibus est alius ordo, inter dulce, & amarum, & saporem medium. & quia ista sunt infra duos ordines, ideo faciunt duo genera nature. Est tamen sciendum, quod tunc est propriè unum genus nature, quando ex uno naturaliter deuenitur in aliud, & ambo resoluuntur in tertium: ita quod illud tertium uocetur genus respectū illorum, duorum: sicut album, & nigrum sic se habent,

E e 2 quod

Metaphysicæ

quod ex uno naturaliter deuenitur in aliud; & habent unum primum subiectum. s. colorem, quod est superficies; & iō sunt infra unum genus naturæ. Si aut unum istorum deficiat, ut si deficiat tertium, ad quod stat resolū; licet sit ibi aliquis ordo unius ad aliud, non proprie sunt infra unum genus naturæ: ex potentia. n. materiæ naturaliter deuenitur ad formam; sed tamen quia materia, & forma non hēt tertium, ad quod resoluantur: iō non sunt infra unum genus naturæ, ut uult Philoſop. omnia. n. quæ sunt infra unū genus, resolubilia sunt ad genus, materia ut irrefolubilis est; & iō potest esse genus subiectum, siue naturæ; & tamen non potest hēre genus. Notandum est, quod est idem resolui unum in aliud naturaliter, & hēre aliquod tertium: multa sunt. n. quæ hēt tertium, & tamen unum naturali ordine non resoluitur in aliud: uidemus. n. quod sapor, & color, & oīa transmutabilia ad materiam primam resolūtur; & tamen naturali ordine à sapore non deuenitur ad colorem, nec è conuerso: sed tamen quia oīa, quæ alterantur ad inuicem, uidenter hēre materiam unam; & quæ habent materiam unam, alterantur ad inuicem: iō distinguendum est de isto tertio. Quoddam. n. est tertium remotum, ad quod stat resolū: eo modo quo materia prima est illud, ad quod stat resolū oīum generabilium & corruptibilium: quoddam est tertium proximū; sicut proximum subiectum saporum est aliud à proximo subiecto colorum, & talia, quæ hēt subiectum proximum, proprie alterantur ad inuicem: nō. n. alteratur sapor in colorem. Vnde licet omnia generabilia, & corruptibilia sint infra unum genus naturæ, quia omnia resoluntur ad primam materiam: tamen proprie illa sunt infra unum genus naturæ, quæ hēt duas condōnes. s. quod habeant unum subiectum proximum, ad quod resolūtur; & cum hoc sint infra unam materiam transmutationis: & secundum istum modum proprie accipiendo unum genus naturæ, negatur cōiter, quod color, & sapor non sunt infra unum genus.

Et quæcunque secundum diuersam figuram categoriæ entis dicuntur. Alia namque quid significant entium, alia quale quid, alia aliud, ut diuisum est, prius. Nec. n. ea resoluntur, nec in inuicem, nec in unum aliquod.

Ostendit, quæ sunt diuersa genere logico, dicens; quæcunq; dicuntur scđm diuersam figuram categoriæ entis, sunt diuersa genere logico. Alia namq; de numero entium significant quid; alia quale, alia alio modo categoriæ, sicut diuisū est prius: quæ quidem sunt diuersa significantia, sunt diuersa genere logico; quia nec unum resoluitur in aliud, nec ambo in tertium: nec. u. quid, resoluitur in quale; nec quid, & quale in tertium resoluitur.

Quereret quis. Vtrū sit bona rō, quā assignat Arist. s. quod iō sunt diuersa genere logico, quod unum non resoluitur ad aliud, nec ambo in tertium? Rñ. quod rō bona est, quod patet duplici uia: prima uia

E est ex similitudine, quæ est inter genus naturæ, & genus logicum; scđa uia est ex natura prædicamenti, & generis prædicamentalis in se. Primaria patet sic; sicut. n. illud uocatur genus naturæ, ad quod resoluit natura: ita illud uocatur genus logicum, ad quod resoluit intellectus, & rō: in hoc ergo est similitudo inter utrumq; genus, quia utrobique genus uocatur aliquid, ad quod aliud resoluitur: in hoc tñ dīa est, quia in genere naturæ natura, & agens naturale resoluit: in genere aut logico rō, siue intellectus resoluit: sicut ergo in genere naturæ illa uocantur diuersa genere, quæ non habent aliqd unum primum, ad quod possint resolui; sicut sunt corruptibile, & incorruptibile; quæ nō hēt materiam unam, ad quam possint resolui; & illa dicuntur esse infra unum genus naturæ, quæ hēt unum primum, ad quod possint resolui: ita in genere logico illa uocantur proprie esse diuersa genere, quæ non hēt unum, ad quod possint resolui; quō dicimus, quod prædicamenta sunt diuersa genere; quia supra prædicamenta nullus conceptus ē, ad quem possint resolui prædicamenta; & illa dicuntur esse infra unum genus prædicamentale, quæ ad unum conceptum cōem resolui possunt; eo modo quo dicimus, quod oīa, quæ sunt infra unum prædicamentum substantiæ, resoluntur ad modum substantiæ: & oīa, quæ sunt infra prædicamentum qualitatis, ad modum qualitatis; hi aut duo modi ad nullum alium cōem resoluntur: & sic patet prima uia. Scđa uia est ex natura ipsius generis prædicamentalis: decem. n. genera prædicamentalia sunt decem primi conceptus, ad quos oēs alii conceptus, qui sunt in prædicamento resoluntur: ex hoc aut quod sunt decem primi conceptus, impossibile est, quod resoluantur ad aliquem cōem: si. n. hērent aliquem cōem, non essent decem primi; quia ex quo essent resolubiles, hēret prius; & ita primo esset aliquid prius, quod est impossibile: ex hoc ēt, quod sunt primi, impossibile est, quod unus resoluat in alium: si. n. unus resolueretur in alium, ille, qui resolueretur, hēret naturam posterioris; & per consequens non esset de decem primis; quia esset conceptus reductus: potius. n. dēret dici esse in prædicamento, quam esse prædicamentum; esset. n. in prædicamento illius, ad quod reduceretur, & non esset prædicamentum in se.

G Et ideo benè dixit Philoſop. quod diuersa genere prædicamentali, nec resoluntur ad tertium, nec ambo inter se: licet diuersa genere subalterno possint resolui in tertium. Vnde sicut in genere naturæ aliqua dicuntur diuersa genere remoto, ut puta cælum, & elementum; quia nullum commune remotum est, ad quod possint resolui; & aliqua propinquo, quia licet remotum habeant, tamen propinquum non habent, ad quod possint resolui; sicut sapor, & color: ita in genere logico aliqua sunt diuersa genere prædicamentali, quia nullum tertium cōem hēt, ad quod resoluantur: aliqua sunt, quæ quidē sunt diuersa genere inter se, non tamē genere prædicamentali: inter se quidē

Conuenientia & differentia inter genus logicum, & naturæ.

Prædicamentalia sunt diuersa genere, & quæ

Esse aliqd tertium dupliciter.

Quæ sūt infra unū genus naturæ habēt duas condōnes.

Quæ sūt diuersa genere logico.

Questio.

quia unum non resoluitur ad aliud; sicut substantia corporea, & incorporea: genere autem prædramentali non sunt diuersa, quia resoluntur ad tertium, scilicet ad conceptum substantiæ, qui est communis

TEX. 34. *Falsum dicitur uno modo ut res falsa; & huius, hoc quidem per non componi, aut per impossibile omni componi. Sicuti dicitur diametrum esse commensurabilem, aut te sedere. Horum enim falsum hoc quidem semper, illud uero quandoque. Sic enim non entia hæc.*

Postquam Arist. determinauit de proprietatibus entis, quæ dicunt positionem; hic determinat de proprietatibus entis, quæ dicunt priuationem: & sunt duæ, scilicet falsum, & accidens: primò de terminat de falso: secundò de accidente. Secunda ibi [Accidens est.] Prima in tres, quia primò ostendit, quomodo est falsum in rebus: secundò quomodo in definitionibus: tertio quomodo in hominibus. Secunda ibi [Ratio uero falsa] Tertia ibi [Sed & homo falsus.] Prima pars in duas partes, quia primò ponit duos modos falsi in rebus: secundò recapitulat illos modos ibi [Res ergo falsa dicuntur.] Prima in duas, secundum quod ponit duos modos. Secunda ibi [Alia uero quæ sunt.] Dicit, quòd uno modo dicitur falsum, eò modo quo res dicitur falsa: quòd autem res dicitur falsa, hoc potest esse, uel quia res non componitur cum re absolute; ut si sedere non componatur cum Sorte, & enunciatur Sors sedet: uel res dicitur falsa ex hoc quòd impossibile est rem componi cum re; eò modo quo falsum est, diametrum esse commensurabilem, quòd ad secundum falsum, quòd est impossibile componi: aut eò modo quo falsum est, te sedere, dum non sedes; quòd ad primum, quòd est per non componi. De numero autem horum duorum falsorum unum est falsum semper; & istud est, quòd est impossibile componi: & uocatur falsum impossibile, quia potest reuerti in uerum; & hoc est falsum per non compositum, & est falsum contingens. Hæc autem duo falsa in hoc conueniunt, quòd in quantum falsa, sunt non entia; si enim uerum, est quoddam ens, ut dictum est supra; oportet quòd falsum, in quantum falsum, sit quoddam non ens: si enim unum, ex hoc est ens, quia hoc componitur cum hoc, & hoc adequatur huic, puta conceptus ipsi rei; oportet quòd falsum, sit non ens, quia hoc non componitur cum hoc, nec hoc adequatur huic: & ideo dixit Philosophus, quòd falsum est per non componi. Notandum est, quòd falsum est in re causatiuè tantum; in conceptu autem subiectiuè; in propositione autem significatiuè; hoc autem falsum, de quo tractat hic Arist. consistit in compositione & diuisione conceptuum: ubi ergo subiectiuè est compositio, ibi est subiectiuè falsitas: compositio autem & diuisio subiectiuè est in intellectu, ergo & falsitas: quando ergo dixit Philosophus, quòd isto modo falsitatis res dicitur falsa, uerum est causaliter: ex hoc. n. il

Falsum triplex.

Falsum in rebus duplex.

Falsum est in re, & in conceptu.

A Istud dicitur falsum; quia aliquid dicitur esse in conceptu, quòd non est in re; si ergo ex hoc est falsum, quia aliquid dicitur esse quòd non est; uel non esse, quòd est; oportet quòd ista falsitas subiectiuè sit in dicente. Pro tanto autem dicitur hæc falsitas rei, quia isto modo falsitatis eò modo res non sunt, quo dicuntur: ita quod iste modus falsitatis est, quia intellectus aliter dicit, quàm sit in re; & res aliter dicitur, quàm sunt: & ita aliquo modo hæc falsitas & est intellectus; & est rei. Deinde cum dicit.

Alia uero quæ sunt quidem entia, & apta nata sunt uideri, aut non qualia sunt, aut quæ non sunt, ut schiagrapha, id est umbrarum conscriptio; & somnia. Ea namque sunt aliquid quidem, sed non quorum faciant phantasia. Res ergo falsa dicuntur, aut quia non sunt, aut quia ab eis phantasia non entis est.

B Ponit secundum modum dicens: ita dictum est, quòd falsum primo modo est, ex eo quòd non ens: falsa autem secundo modo entia quidam sunt in se, non tamen qualia apta nata sunt uideri; sunt enim apta nata uideri esse, qualia non sunt, aut quæ non sunt: sicut schiagrapha, id est descriptiones umbrorose, apta nata sunt uideri alia, quæ sunt: umbra enim hominis est uera umbra, tamen est apta nata uideri alia; quàm sit: similiter somnia sunt ueræ phantasia, & sunt apta nata uideri alia, quàm sint: & ideo habet aliquam falsitatem, quia præterdunt, quòd non sunt; hæc enim scilicet somnia aliquid quidem sunt, sed non quorum facit phantasia, id est quòd somnium de comedendo uerum quidem somnium est, sed falsa comestio. Deinde cum dicit.

Res ergo falsa dicuntur, aut quia non sunt, aut quia ab eis phantasia non entis est.

C Epilogat istos duos modos, dicens: quòd res sic dicuntur falsa, aut quia non sunt ipse; hoc est, quia non sunt, sicut componuntur, & diuiduntur; & hoc quòd ad primum modum; aut quia ab eis est phantasia alicuius, quòd non est; quòd ad secundum modum.

D Quereret aliquis, Vtrum falsitas ista secundo modo sit in rebus? Videtur, quòd non; quia omne, quòd in rebus est, ens est; falsum est non ens, ergo &c. Præterea quòd est in rebus, est uerum; si ergo falsum est in rebus, falsum est uerum. Ad oppositum sit textus Philosophi, qui ponit quòd res est falsa, quæ est apta nata uideri aliud, quàm sit. Duplici uia possumus uenari, quod hoc falsum in rebus est: prima uia erit ex oppositione, quæ est inter uerum & falsum: secunda ex hoc quòd falsitas est quædam non entitas. Prima uia patet sic: uerum & falsum opponuntur, & ideo ubicunque subiectiuè erit uerum, ibidem erit subiectiuè falsum: quòd sibi opponitur: licet autem uerum, quòd consistit in compositione & diuisione, sit in intellectu subiectiuè; tamen non omnis ueritas est subiectiuè in intellectu; uerum enim esse in aliquo subiectiuè, potest esse duobus modis: uel sicut in dicente uerum; uel sicut in eo, quòd est uerum: si si

Questio.

Verum esse in aliquo subiectiuè, dupliciter.

Metaphysicæ

*Veritas rei
quæ.*

cut in dicente uerum, sic semper subiectiue est in intellectu, quia solus intellectus dicit ueritate intellectuali: sicut autem in eo, quod est uerum; potest esse in re: ita quod esse rei est ipsa ueritas, & uoco ueritatem rei ipsam essentiam rei, ut est apta nata uideri, sicut est ab intellectu, uel à concipiente: ita quod licet sit idem essentia, & ueritas, non tamen essentia consistit in esse absoluto: ueritas autem aspectum dicit ad concipientem, & sic ipsa essentia ut est apta nata mouere intellectum, & uideri sicut est, ueritas uocatur. Si ergo ueritas subiectiue est in re, quæ est apta nata uideri, sicut est; ergo & falsitas opposita huic ueritati, erit in ipsa re: ita quod sicut ueritas primo modo erat ex hoc, quod est apta nata uideri, sicut est; ita falsitas huic opposita, est ex hoc, quod ipsa res est apta nata uideri aliud, quàm sit: & ita falsitas isto modo est in re, est tamen semper in aspectu ad uidentem. Et ista est falsitas, de qua terminauit hic Philosophus, dicens: quod res, quæ est aliquod ens in se, aliquando dicitur falsa ex hoc, quod est apta nata uideri aliud, quàm sit, sic ergo patet prima uia. Secunda uia sic patet, falsitas isto secundo modo est quædam non entitas: ex hoc enim confurgit, quia aliquod uidetur, quod non est: tamen notandum est, quod non omnis non entitas facit istam falsitatem; ex hoc enim quod asinus non est homo, & ex hoc quod non habet perfectionem hominis, ex hoc non est falsitas in asino; ex hoc enim quod res non consequitur aliquam perfectionem, quam non est apta consequi, ex hoc nulla falsitas est in ea; quilibet ergo res in se aliqua essentia est, & per consequens aliqua ueritas: & sicut essentia est maior, & minor in uno, & in alio, ita & ueritas: ex hoc tamen quod una essentia non est alia, ex hoc falsitas non est in essentia, sed ex hoc quod hæc essentia non est illa: & ex hoc quod apta nata est in se uideri illam esse, sine uideatur, siue non; ex hoc est in ea falsitas. Ita quod falsitas duo comprehendit: primum est ipsa non entitas; secundum est ipsa aptitudo ad uideri, quod non est; cum ergo uterque sit in re, ergo & ipsa falsitas. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod falsum primo modo est ens; sed tamen hæc phantasia non entis: ubi tria intelliguntur: primum est, quod ipsa falsitas fundatur in ente: secundum est, quod habet aptitudinem uideri, quod non est; ita quod est ibi aptitudo, & non entitas; & hæc duo complent istam falsitatem: & sic phantasia dat intelligere aptitudinem, & non entitas dat intelligere negationem; & sic secundum comprehendit duo; quæ cum primo faciunt tria: ita quod ens quod fuit primum, est fundamentum duorum secundorum; quia illud idem, quod est ens in se; non est ens respectu alterius; & est tamen hoc aptum natum uideri illud: & ideo in omnibus illis, in quibus est sola entitas sine aptitudine, quia de se non prætendunt se esse illud, quod non sunt; non est falsitas isto modo. Vnde licet homo sit uerum ens in se, & sit non ens asinus; ita

*Omnis non
entitas non
facit falsitatem.*

quod in eo est entitas respectu sui, & non entitas respectu alterius: tamen quia non prætendit se esse asinum de natura sui, non est falsitas in eo isto modo: quando autem aliquid est ens in se, & non ens respectu alterius, & prætendit de natura sui se esse illud, quod non est: in illo est falsitas isto modo. Et hæc sonant exempla Philosophi de umbra, & somno: umbra enim est uera umbra, & non est corpus; & tamen prætendit se esse corpus; & ideo est uera umbra, & falsum corpus: ita quod falsum hic fundatur in subiecto: quia non est inconueniens, quod aliquid sit uerum in se, & sit falsum respectu alterius; & similiter de somno: sic ergo duæ uia ostendunt, quod falsitas isto modo accepta est in rebus. Si tamen uolumus sequi Commentatorem, possumus dicere, quod ista falsitas est in illo, qui concipit rem aliter, quàm sit: ita quod quasi causaliter in re est; subiectiue autem in illo, cui aliter uidetur, quàm sit. Hæc sunt uerba Commentatoris: imaginationes istæ sunt aliqua existentia in intellectu; tamen illud, quod imaginatur ex istis, non existit extra animam. Fortè ergo sic imaginatur Commentator; quod ipsa imaginatio, & ipsa phantasia debet dici falsa; & ipsæ res etiam debent dici falsæ, quæ faciunt phantasiam: sed aliter & aliter; quia res dicuntur falsæ, quia sunt aptæ natæ facere phantasiam falsam; sicut umbra apta nata est facere phantasiam falsam de corpore; & somnium de eo, cuius est somnium: ita quod isto modo non omnes res dicuntur falsæ respectu alterius; quia non omnes sunt aptæ natæ facere phantasiam falsam respectu alterius; phantasia autem dicitur falsa in se, facta ab eo, quod est aptum natum facere: ergo in uo causaliter est, & in alio formaliter. Ad argumenta ergo subsistendo primas uias, quando dicitur, quod quilibet res est ens, & falsum est non ens; dicendum est, quod non omne, quod in rebus est, est ens; nisi accipiatur ens, quia entis, scilicet subiectiue; priuatio enim est in ente, & tamen non est ens in se; sed est defectus entis; sic ergo dico, quod falsitas isto modo formaliter est non entitas cum apparentia, subiectiue autem non entis; quia dictum est, quod ista non entitas, & apparentia in ente fundatur. Ad secundum dicendum est, quod prima est duplex, scilicet quod illud, quod est in rebus, est uerum; quia hoc, quod dico uerum, potest determinare ueritatem rei, uel ueritatem propositionis: si determinet ueritatem rei, sensus est; quod illud, quod est in rebus, uera res est: secundo modo est sensus, quod est in rebus, uerum est ipsum esse, in rebus; si primo modo intelligatur, sic est falsa; quia priuatio est in rebus, & tamen non est ens uerum; nisi intelligatur omne ens quia entis, scilicet quia priuat naturam entis; & hoc modo falsum est in rebus: si secundo modo uera est, scilicet quod omne, quod est in rebus, est uerum, scilicet ipsum esse in rebus: & hoc modo est ens rationis, & non ens reale extra animam. Deinde cum dicit.

*Doctrina
Commentatoris.*

Ratio

Ratio uerò falsa est, quæ non entium inquantum falsa. Unde omnis ratio falsa alterius, quam cuius est uera; ut quæ circuli, falsa trigoni.

Ostendit, quomodo est fallum in diffinitionibus. Et diuiditur in duas partes; diffinitione enim esse falsam potest esse duobus modis; uel quia est uera in se, & falsa per accidens: uel quia est falsa in se. Primò ergo ostendit, quomodo dicitur diffinitio falsa primo modo: secundò quomodo secundo modo ibi, [Sed falsa ratio]. Prima in duas partes, quia primò ostendit, quomodo est ratio falsa per accidens: secundò remouet quoddam dubium, quod habet ortum à præcedentibus. Secunda ibi [Cuiuslibet autem ratio.] Dicit ergo primò, quòd diffinitio falsa est illa, quæ est de numero non entium, inquantum falsa, unde omnis diffinitio est falsa respectu cuiuscunque, nisi respectu illius, cuius est uera: ut diffinitio, quæ est uera respù circuli, natura est falsa respù trianguli q. d. Philoso. diffò quælibet est uera respectu diffiniti, sed tamè quia non est nisi unius; ideo respectu alterius cuiuscunque, quàm illius, falsa est: & ideo inquantum ens est uera (uocatur autem ens respectu illius, cuius est) inquantum autem non ens, est falsa; & ideo inquantum est de numero non entium, est falsa (uocatur autem de numero non entium respectu illius, cuius rō non est) hoc .n. non est, s. q. diffinitio circuli sit trianguli. Dicitur aut falsitas istius diffōnis falsitas p accidens, quia de se uera est, quòd autem sit falsa, hoc accidit, inquantum comparatur ad illud, cuius non est, quod sibi accidit. Deinde cum dicit.

Cuiuslibet autem ratio est quidè quæsum, quæ est eius, quòd quid erat esse, est quasi multa, quoniã idem aliquoties ipsum, & ipsum passum, ut Socrates, & Socrates musicus.

Remouet quoddam dubium. Supposuerat. n. in præcedenti ratione, quòd unius est una diffinitio, quæ respectu illius esset uera, respectu alterius esset falsa; crederet ergo aliquis, quòd unius nullo modo possent esse multæ diffinitiones.

Hoc ergo remouens dicit, quòd cuiuslibet rei è una diffinitio, quæ est indicatiua eius, quòd quid erat esse, hoc est quidditatis: quodam modo autè possunt esse unius multæ diffinitiones: aliquid enim, hoc est, secundum accidens, & non per se, est idem subiectum quod suscipit passionem, & ipsum subiectum cum passione, sicut Sors per se sumptus idem est aliquid cum Sorte musico; suppleatur, Sors per se habet unam diffinitione, & musicus aliam; cum ergo Sors musicus sit idè cum Sorte; duæ diffinitiones duorum sunt idem, & unum cum alio. Notandum est, quòd diffinitio indicans quod quid erat esse essentialè, nō est nisi una unius; & hoc est, quod dixit Philosoph. q. cuiuslibet rei est una diffinitio, indicans quod quid erat esse: si autem diffinitio una daretur secundum esse essentialè, & alia secundum esse accidentale; non esset inconueniens, quòd de eodè daretur duæ diffinitiones: sic autem est hic, quia

A alia est diffinitio hominis secundum quòd hō, & alia secundum quòd musicus. Hanc autem literè aliter introducit Commentator. Innuebat enim superiùs, quòd diffinitio uniuscuiusque rei dicit unam intentionem; crederet ergo aliquis, quòd nulla diffinitio posset significare plures intentiones, quàm unam: excludit ergo hoc Philosoph. dicens, quòd diffinitio accidentium significat plures intentiones una; quia indiffinitione accidentium cadit substantia, & ita est intentio substantiæ, & accidentis. Et ideo sic legitur isto modo: diffinitio cuiuslibet rei, quod indicat quod quid erat esse substantiale, est una; hoc est, unius intentionis: quia enim diffinitio substantiæ non est per additamenta, ideo in diffinitione talium non est nisi intentio prædicamenti substantiæ: cōtingit autem, quòd aliqua diffinitio est multæ, hoc est, multarum intentionum, sicut diffinitio accidentium: quia enim ipsum subiectum; & ipsa passio, ut Sors, & Sors musicus, sunt idè; quia unum est subiectum alterius, sicut intentio substantiæ indiffinitione accidentis.

B Quæreret quis. Vtrum quælibet diffinitio sit uera in se, & falsa per accidens? Respondeo. Ad huius euidentiã duo sunt declaranda: primò q. quælibet diffinitio est uera in se: secundò quòd potest esse falsa per accidens. Primum patet duplici uia: prima uia est ex habitudine, quæ est inter essentialè & ueritatem, quæ quidem uia patet sic: omnis essentialè aliqua ueritas est, ut declaratum est pluries: omnis diffinitio explicat aliquam essentialè, quia omnis diffinitio est quid factum ab intellectu ad explicandum essentialè: diffinitio enim est instrumentum intellectualis deducens intellectum ad explicandam notitiã essentialè, sic ergo essentialè est ueritas: ergo omnis diffinitio explicat aliquam ueritatem, eo quòd explicat essentialè. Quòd autem omnis diffinitio explicet aliquam essentialè, patet, quia hic loquitur de diffinitione reali; omnis autem diffinitio realis explicat rem, & essentialè: si enim reperitur aliqua diffinitio, quæ ita explicat nomen, quòd non essentialè, illa diffinitio nominis est: si cut est diffinitio uacui, quæ ita explicat quod dicitur per nomen uacui, quòd non explicat aliquam essentialè, quia uacui nulla est essentialè, sicut nulla realitas. Si ergo hæc est diffinitio realis, quam quærimus; oportet quòd explicet essentialè, & nomen. si igitur explicat essentialè, & ueritatem explicat; ex hoc ergo quòd huius essentialè ueritas explicatur, & hæc diffinitio explicatur; hæc diffinitio est uera: & cum omnis diffinitio realis habeat hoc, quia omnis talis indicat rem, & essentialè; ergo omnis diffinitio est uera respectu ueritatis, quæ explicatur ab ea. Secunda uia ad hoc probandum sumitur ex differentia; quæ est inter esse, quod explicatur à diffinitione, & esse quod dicitur à propositione: imaginabimur enim, quòd propositio dicit esse, & diffinitio dicit esse; sed tamen differenter: quia propositio

Introductio Comment.

Questio.

Unde quæbet diffō est uera in se.

Diffō est instrumentū intellectus.

Diffō dicit esse & propositio dicit esse sed quō.

Falsū in diffinitione dupliciter.

Quæ est n. unius rei.

Unius rei è unica diffinitio at quòd est plures.

Metaphysicæ

positio dicit esse copulatiuè, copulando prædicatum cum subiecto: diffinitio dicit magis esse expositiuè; quia exponit, & declarat esse essentia rei. Ex hoc ergo quòd propositio dicit esse copulatiuè, ex hoc in ea est aliquando ueritas, aliquando falsitas: quia aliquando copulat esse, quod est; & sic est in ea ueritas: aliquando esse, quod non est; & sic est in ea falsitas. Ex hoc. n. q. diffinitio dicit esse expositiuè, ex hoc semper est in ea ueritas; quia semper exponit aliquod esse essentia; & per consequens aliquam ueritatem: quia essentia ueritas est. Et si dicas, quòd exponit essentia, quæ non est. Respò. uel intelligis non esse, in esse essentia; uel in esse existentia; si intelligas, quòd exponit, quòd non est, in esse essentia; tunc expositum non est essentia, & per consequens nec est diffinitio; nisi largo modo; quia omnis diffinitio rei exponit essentiam: si intelligas, quòd exponit esse, quod non est, in esse existentia; hoc nullam falsitatem facit in diffinitione; licet possit facere in propositione, quia diffinitio non concernit esse existentia. Illud ergo experimentum uel est in esse existentia, uel non est: si est, ergo exprimit esse quod est in essentia, & in existentia; & sic omnimodo est uera: si uerò in esse essentia, & non existentia; ergo exprimit esse essentia, quod non existit: & hoc nullam falsitatem facit in diffinitione: quia non respicit esse existentia; faceret autem in propositione. Vnde si diffinitio uerteretur in propositionem, quæ concernit esse existentia; sicut diffinitio pluuia; falsa esset. Verb. gratia pluuia non existente, pluuia habet suam ueritatem, quia indicat esse essentia pluuia; si tamen uertatur in propositionem, quæ concernat existentia; ut si dicatur, hoc, quod importatur per diffinitionem pluuia, existit, falsa est: quæ tamen non esset falsa, si propositio solum indicaret esse essentia; ut si dicitur, quòd pluuia est aqua, guttatim cadens. Sic ergo patet primum declarandum, quòd diffinitio omnis respectu essentia, quæ ab ea declaratur, & dicitur uera semper est. Ex quo patet secundum, scilicet quòd respectu alterius falsa est: sicut enim ex hoc est ueritas in diffinitione, quòd exprimit essentiam propria: sic ex hoc erit in ea falsitas, quia applicatur alicui essentia, quæ ab ea non exprimitur: ut sicut animal rationale, ex hoc est uera diffinitio hominis, quia explicat esse quod est hominis, scilicet sui diffiniti; ita ex hoc esset falsa, si diceretur explicare aliquid aliud, quod non esset illius sui diffiniti. Deinde cum dicit,

Sed falsa ratio nullius est simpliciter ratio.

Ostendit, quomodo est diffinitio falsa simpliciter in se. Et duo facit, quia primum hoc facit; secundum excludit quandam errorem: Secunda ubi [Quapropter Antisthenes]. Dicit ergo, quòd licet diffinitio primo modo alicuius sit uera, & alicuius falsa; tamen diffinitio, quæ simpliciter & secundum se, est falsa; nullius penitus est diffinitio. Notandum est, quòd diffinitio secundum se, falsa

Diffò uò cõcernit esse existentia.

Falsità in diffinitione dupli- citer.

est; quæ indicat aliquid, cui repugnat esse esse; ita quòd illud indicatum fugit totum ambitum entis; & quia fugit totum ambitum entis, ideo sicut indicatum nullius est, ita nec diffinitio. Aliquando enim est, & contingit, quòd illud, quod indicatur à diffinitione, est essentia respectu unius & per consequens ueritas; & non est essentia respectu alterius; sicut dictum est supra; & ideo diffinitio hoc indicans respectu unius, erit uera; respectu alterius falsa. Aliquando autem contingit, quòd indicatum à diffinitione respectu nullius erit essentia; ut si dicerem, animal inanimatum: & per consequens respectu nullius est ueritas; & sic simpliciter diffinitio est falsa, & respectu nullius est uera. Deinde cum dicit,

Quapropter Antisthenes opinatus est: fatuè, nihil dignatus dici; nisi propria ratione semper unum de uno. Ex quibus accidit non esse contradicere: ferè autem nec mentiri. Est autem unumquodque dicere, non solum suaratione, sed & ea, quæ alterius. Falso quidem & omnino. Est autem ut uerè, sicut octo dupla dualitas ratione. Hæc igitur ita dicuntur falsa.

Remouet errorem Antisthenis: dictum est enim quòd diffinitio semper est respectu propria essentia; ex hoc ergo aliquis opinaretur, quòd ita esset in propositione, quòd semper prædicaretur propria diffinitio de proprio diffinito, quòd patet esse falsum ex præcedentibus; quia aliquando de proprio diffinito, & tunc est uera; aliquando de alieno, & tunc est falsa. Et ideo remouendo hunc errorem, dicit: quòd si diffinitio est falsa respectu alieni diffiniti, & aliquando uera in se; fatuè opinatus est Antisthenes, qui opinatus est, quòd semper prædicatur unum de uno: & qui dicit, quòd quidquid prædicatur, est propria ratio. Cui accidit non esse contradicere, hoc est, ex cuius positione sequitur, quòd non sit contradictio aliqua: cui etiam accidit, quòd non contingat mentiri. Si enim semper diffinitio de diffinito prædicatur, nunquam formabitur propositio negatiua; & si iste, qui semper dicit diffinitionem de diffinito, uerum dicit; nunquam mentietur. Est enim opinio Antisthenis falsa in hoc, quia diffinitio unius respectu alterius potest esse uera; ita quòd non solum sua de eo prædicatur, sed etiam illa,

Diffò secundum se falsa quæ.

Error Antisthenis.

Dicēs diffò nē de diffinito nō mentitur.

quæ alterius; ita quòd diffinitio respectu alterius uerè quidem dicitur, & non uerè. Exemplum. uideamus enim, quòd octo dicuntur dupla; nunquam autem sunt dupla, nisi in quantum participat rationem dualitatis; ergo ratio dualitatis aliquo modo attribuitur ipsi octo: si ergo intelligatur, quòd ipse octonarius est numerus binarius, & omnino habet diffinitionem binarii, falsum est: si autem intelligatur, quòd octonarius aliquo modo participat rationem dualitatis; quia sicut binarius in duas unitates, ita octonarius in duos quaternarios, uerum est: concludit ergo istos modos falsitatis dicens; & hæc quidem sic dicuntur falsa. Deinde cum dicit,

Sed

Sed & homo falsus, quia talium rōnū electiuus, non propter aliud aliquid, nisi propter idipsum. & in aliis talium factor rationum: sicut res dicimus esse falsas, quæcunque falsam faciunt phantasiā.

Ostendit, quomodo est falsum in hominibus. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quomodo est falsum in hominibus: secundò. remouet quosdam errores, ibi [Quare in Hyppia oratio.] Dicit ergo primò, quòd homo falsus est, qui promptè & electiue elicit rationes falsas, non propter aliquid aliud, sed propter falsum in se: alio modo ille homo falsus est, qui aliis facit rationes falsas; & (sicut dicebamus superius) res esse falsas, inquantum faciunt phantasiā falsam; ita dicimus hominem esse falsum, inquantum facit orationes falsas. Notandum est, quòd falsitas isto modo accepta, est quoddam uitiiu oppositū ueritati, secundum quòd est uirtus; & sicut de rōne ueritatis, quæ ē uirtus, tria sunt: ita de rōne falsitatis, quæ est uitiiu oppositū. Prima proprietas ē promptitudo; omnis enim qui operatur ex habitu, promptè operatur: unde habitus quandoque non denominat à se: multi enim uera dicunt, qui ueridici dici non possunt; quia ex habitu non dicunt: ille ergo ueridicus dicitur, qui promptè, & delectabiliter uera dicit. Secunda conditio est, quòd hoc eligit: & hoc ideo quia omnis uirtus est habitus electiuus. Tertia conditio est, quia hoc eligit propter se: si. n. eligeret propter aliquid aliud, magis denominaretur ab illo alio, quàm à fine istius uirtutis. Et sicut dictum est de uirtute, ita dicendum est de uitio; sicut enim ueridicus est, qui ex habitu operatur, & promptè, & delectabiliter dicit uerum: ita falsidicus, si ex habitu operetur, & promptè, & delectabiliter dicat falsum. Secunda conditio est, quòd eligat hoc falsum. Tertia quòd propter se; si autem eligeret falsum dicere propter aliquid aliud, quòd propter falsum; magis denominaretur ab illo alio, quàm ab isto: ut si eligeret falsum dicere, ut posset lucrari, magis dicitur auarus, quàm falsus. Deinde cum dicit.

Quare in Hyppia oratio refutatur, quæ eadem uera, & falsa. Potentem enim mentiri accipit falsum: Sic autem faciens, & prudens.

Excludit quosdā errores. Et diuiditur in duas partes, secundum duos errores, quos excludit: Secunda ibi [Amplius uolentem praua] Primus error habet ortum à præcedentibus; dictū est enim quòd ille est falsus, qui est electiuus rationum falsarum, non autem qui potest eligere, ita quòd distinctio est inter potentiam, & actum: si autem aliquis non distingueret inter potentiam, & actum; ita quòd sicut ille, qui est electiuus falsarum orationum, est falsus; ita esset falsus qui potest eligere: sequeretur quòd idem esset falsus, & prudens: quia prudens potest eligere falsum: ergo hoc inconueniens sequitur ex hoc, quòd non est distinctum inter potentiam, & actum. Similiter dictū est superius, quòd eadem oratio est falsa; & tamen potest reueri, ut sit uera; & tamen si quis non di-

A stingeret inter potentiam, & actum; eadem oratio esset uera, & falsa; quia non differret posse esse uerum, & esse uerum; ergo duo inconuenientia uidentur sequi ex hoc, quòd non distinguitur inter potentiam, & actum. Et hoc est, quòd dicit; bene dictum est, quòd falsus est ille, qui talium est electiuus; non tamen qui potest eligere: quia distantia est inter potentiam, & actum. Quare refutatur oratio Hyppia, hoc est in illo libro Platōnis posita; quia ex ea sequitur, quòd eadem oratio sit uera, & falsa; quia non distinguit inter potentiam, & actum. Commentator: causa deceptionis huius hominis fuit, quia existimauit, quòd uerum in potentia, & in actu sint idem; similiter falsum in potentia, & in actu. Refutatur etiam ista oratio; quia dicit illum hominem esse falsum, qui potest mentiri, quòd impossibile est: quia sciens & prudens mentiri potest; & sic prudens esset falsus. Notandum est, quòd secundum Philosophū. 6. Ethicorum, uirtutes cōnexæ sunt; ita quòd ubi est prudentia, ibi sunt habitus appetitiui; & è conuerso: si ergo prudentia semper est iuncta cum uirtutibus, prudens habet uirtutem ueritatis: prudens ergo falsus non est; quòd tamen sequeretur, si idem esset falsus, & posse mentiri. Deinde cum dicit.

Amplius uolentem turpia meliorem, & hoc falsum accipit per inductionem. Nam uoluntate claudicans, non uoluntate dignior; claudicātem imitari dicimus, Quoniam sic claudus uoluntariè, indignior forsā, sicut in mōre, & hoc.

C Excludit quendam alium errorem: dictum est in præcedentibus, quòd falsus est, qui est electiuus falsi; quicunque autem eligit, aliquid uult: unde si cut ad actum uirtutis concurrat electio, ita & appetitus; quia secundum Philosophum, electio uel est appetitus intellectiuus, uel est intellectus appetitiuus: uitiosum ergo, uel uirtuosum eo ipso quòd electiuus est, uolentem oportet esse: ita quòd ille, qui magis uult in uirtute, magis est uirtuosus; & qui magis uult in uitio, magis uitiosus. Posset ergo aliquis huic obicere, & dicere; quòd uolens praua, est minus uitiosus, quàm uolens; & minus malus: & dicere, quòd uolens praua agere melior est, quàm nolens; quòd quidem falsum probatur per inductionem: quòd uoluntariè claudicans est melior, quàm ille, qui claudicat in uoluntariè, ac si principia agere imitetur ipsam claudicationem; nam qui praua agit, in moribus claudicat. Hoc autem falsum excludit Arist. uolens ostendere, quòd ille, qui uoluntariè praua agit, deterior est: & soluit argumentum, dicens; quòd si aliquis uoluntariè claudicat, licet sit melior quòd ad potentiam progressiuam uoluntariè claudicare; tamen deterior est quòd ad esse melioris: cuius ratio est, quia obuiat regulæ rationis: ratio enim dicitur, quòd quilibet utatur instrumēto secundum rectum usum; quòd non facit ille, qui uoluntariè claudicat.

Accidens, quòd inest alicui, & est uerum dicere, non

De ratione ueritatis tria sunt.

Alias, delectabilem.

Duo incōuenientia rōni ueritatis.

uirtutes nō cōnexæ.

Prudens uerū ē falsus.

Electio qd. uide 2. Phy. s. 52. & 11 huius c. 7.

Metaphysicæ

re, non tamen ex necessitate neq; secundum magis: ut si quis fodiens plantæ fossam, thesaurum inueniat: hoc quidem accidens fodienti foueam, inuenire thesaurum. Nec enim ex necessitate hoc ex hoc, aut post hoc; nec secundum magis, si quis plantet, inueniat thesaurum. Et quis utique musicus est albus, sed quoniam nec ex necessitate: nec ut secundum magis hoc sit accidens esse dicimus.

Hic distinguit naturam accidentis. Et diuiditur in duas partes, secundum duos modos, quos ponit. Secunda ibi, [Dicitur & aliter accidens.] Prima in tres, quia primò ponit primum modum: secundò concludit, quòd iste primus modus extenditur uniuersaliter non solum ad esse; sed ad esse in loco, & in tempore, & alias conditiones multas; tertio ostendit, quòd accidentis hoc modo accepti, non est aliqua causa determinata. Secunda ibi [Quare quoniam est existens] Tertia ibi [Nec aliqua causa] Dicit ergo primò, quod accidens primò dicitur quod, inest alicui, & quod uerè dicitur de eo, non tamen necessariò, nec in pluribus; sed in paucioribus: ut si aliquis fodiat fossam plantæ, inueniat thesaurum; hoc est accidens isto modo primo: quia de fodiente uerè dicitur, quòd inuenit thesaurum; tamen sibi accidens, quia non ex necessitate est; non enim fodiens necessariò inuenit thesaurum: nec necessariò dico ex hoc, nec potest hoc, nec etiam est in pluribus; quia in pluribus non est sic, quòd plantantes inueniant thesaurum. Similiter si musicus sit albus, quia musicus non est ex necessitate albus, nec ut in pluribus, ideo dicimus hoc esse accidens: in primo. n. exemplo sumebatur, quantum ad fieri: hic autem quantum ad esse. Deinde cum dicit.

Quare quoniam est existens aliquid, & alicui, & horum quædam, & alicubi, & quandoq; quocumque extiterit quidem, sed non quia nunc, aut hoc, accidens erit.

Excludit uniuersaliter istum modum, nò tantum quòd ad esse, sed etià quòd ad locum, & alias conditiones: sicut enim dicimus aliquid in esse alicui secundum accidens; ita dicimus esse alicubi secundum accidens; ita esse quandoque secundum accidens. Et hoc est, quod dicit: quoniam aliquid est existens aliquid, & alicubi per accidens; ita similiter quædam horum sunt existentia alicubi, & quandoque secundum accidens: quocumque. n. aliquid extiterit in aliquo, non quia hoc, per accidens est: ut si album existat in musico, non tamen per naturam musici, per accidens est in hoc tempore: ut si sint abundantes pluuia in æstate per accidens est; quia non est de natura huius temporis, quod sit in eo magna pluuia: & similiter si aliquid extiterit hic, & in hoc loco; non quia hic locus, nec per naturam sua: accidens erit: ut si existat leue deorsum. Notandum est, quod hic dat Philosophus unam regulam uniuersalem ipsius accidentis, scilicet: quòd aliquid aspicit aliud, non per naturam illius, accidens erit,

Regula uniuersalis de accidente.

E isto modo accidentis: accidens. n. isto modo est, quod exit aspectum necessarii, & contingentis ut in pluribus: illud autem, quod aspicit aliud necessariò, per naturam illius aspicit: similiter quando aspicit aliud ut in pluribus, aliquo modo per naturam suam illud aspicit: sicut natura hominis aspicit quinque digitos per naturam suam, licet hoc deficiat in paucioribus: quidquid ergo exit primum aspectum & secundum; oportet quòd sit accidens isto modo; & hoc siue quòd ad fieri; siue quòd ad esse in tempore. Deinde cum dicit.

Nec est aliqua causa determinata accidentis, sed contingens: Hoc autem indeterminatum.

Ostendit, quòd accidens nò habet causam determinatam, sed potius contingentem. Duo ergo facit, quia primò ponit conclusionem suam: secundò probat eam per exemplum ibi, [Accidit enim alicui] Dicit ergo primò, quòd huius accidentis non est aliqua causa determinata: sed contingens, & contingens nò quocumque modo; sed indeterminatè. Deinde cum dicit.

Accidit enim alicui Aeginam uenire, sed si non propter hoc aduenit, ut illuc ueniat, sed ab hieme expulsus; aut à latronibus captus, euenit quidem; et est accidens. At non in quantum ipsum, sed in quantum alterum. Hiems enim est causa non quòd nauigabat ueniendi, & hoc erat Aegina.

Probat hoc per exemplum, dicens: quod alicui accidit uenire Aeginam, sed non propter hoc uenit, ut illuc ueniret: hoc est dicere, si aliquis ueniret ad talem locum, & non intendebat illuc uenire; accidens est, si quidem illuc ueniat: huius autem accidentis multæ sunt causæ, & indeterminatæ; quòd enim illuc ueniat præter intentionem, hoc fortè est, quia expulsus ab hieme, hoc est à procella in mari; uel fortè hoc est, quia illuc deductus est à latronibus; & quia sic est, ideo hoc quòd euenit, accidens est: quia non est in quantum ipsum, sed in quantum alterum: non enim uenit illuc intendens, sed per alteram causam, quæ fuit præter intentionem: hiems enim est causa ueniendi illuc, quòd non intendebat nauigare; hoc autem scilicet, quòd non intendebat, erat Aegina. Notandum est diligenter, quòd hoc accidens, non est, nisi quia deuiat ab eo, quòd est per se; uel quòd per se intendebatur ab aliquo: quòd autem ab isto deuiat, multæ causæ possunt esse: contingens est enim, quòd deuiat per causam contingentem; & quia ista causa contingens non est determinata; quia non possum dicere, quòd hæc sit, uel illa tantum: ideo causa huius accidentis contingens est indeterminata, sicut dixit Philosophus: contingens enim ut in pluribus benè habet causam contingentem, sed determinatam: licet deficere possit: possem enim dicere huius contingentis. s. in pluribus hæc est causa, uel illa: contingens. n. ut in paucioribus deuiat ab hoc contingente; & quia hoc potest esse per multas uias, ideo per multas causas; & ideo per causas indeterminatas; quia quasi infinitas. Deinde cum dicit.

Accidentis multa cæ.

Dicitur

Dicitur & aliter accidens, & quacumque in unoquoque secundum se, non in substantia entia. Veluti in triangulo duos rectos habere. Et eadem quidem contingit sempiterna esse. Illorum uero nullum. Huius autem ratio in aliis.

Ponit secundum modum accidentis, dicens: quodcumque aliqua existunt alicui secundum se, non tamen sunt de essentia rei; sunt per accidens isto secundo modo: sicut habere æquales duos rectos tres angulos, est accidens triangulo; quia & si sit secundum se, tamen non est de essentia. Hæc autem accidentia differunt à primis: quia ista contingit esse sempiterna: prima autem non, eo quod prima semper sunt in paucioribus: ratio autem huius reddetur in Octauo Physicorum. Notandum est, quod licet per se dicatur quatuor modis; tamen non omnino uniuocè, sed magis analogicè: quia ratio per se magis saluatur in primo modo, quàm in secundo modo: quod enim est per se primo modo, nullo modo est per accidens; quia de essentia rei est: quod autem est per se secundo modo, est per accidens quò ad primum: cū enim primus modus sit, quod prædicatum aspiciat subiectum, tanquam substantia, & essentia sua, siue de essentia; quidquid exit istum aspectum, est per accidens in isto modo; possibile est enim quòd aliud prædicatum subintret aspectum secundi modi, & tamè fugiat aspectum primi: aspectus enim primi modi est, quòd prædicatum aspiciat subiectum; sicut essentia essentiatum; aspectus autem secundi modi est, quòd prædicatū aspiciat subiectū, sicut passio passionatum: cum ergo aliquod prædicatum, puta habere tres, ita aspiciat ut passio, quòd non aspiciat sicut essentia; ita erit in secundo modo, quòd non erit in primo. Si autem contingat, quòd aliquod prædicatum fugiat primum & secundum aspectum, sicut album respectu hominis; erit accidens quò ad primum, & quò ad secundum modum dicendi per se: & hoc modo patet, quomodo sit per accidens hoc secundo modo.

Per se dicitur quatuor modis non uniuocè sed analogicè.

**SVPER NATVR ALIVM
ARISTOTELIS.**

LIBER SEXTVS.

TEX. I.

PRINCIPIA, & causa quaruntur entium; palam autem quia inquantum entia: est enim aliqua causa sanitatis, & conualescentiæ. Sunt autem & Mathematicorum principia, & elementa, & causa; & totaliter omnis scientia intellectualis, participans aliquid intellectus; circa causas, & principia est, aut certiora, aut simpliciora.

Præcedentes libri quali præambuli fuerunt ad libros sequentes: postquam enim dubitauit Philosophus in Tertio de quibusdam terminatis in ista scientia: postquam in Quarto ostendit, de quo est ista scientia: postquam in quinto distinxit ea, de

A quibus est ista scientia: hic in Sexto incipit determinare de subiecto huius scientiæ. Et duo facit, quia primò ostendit, de quo est, & de quo non est ista scientia: secundo exequitur de illo, de quo est, scilicet de ente, & de iis, quæ còcurrunt ad ens. Secunda ibi [Sed quoniam ens, simpliciter dictum] Prima in quatuor; quia primò ostendit, quòd ista scientia est de ente, inquantum ens, & de canis entis: in secunda parte ostendit, quòd ista scientia, quæ est de ente, inquantum ens; nulla scientiarum particularium est: in tertia parte specialiter ostendit, quòd ista non est Physica, quæ est de aliquo ente: in quarta parte ostendit, quòd ista, quæ considerat de ente, inquantum ens; considerat de substantia immobili; & quod dicitur uniuersalis scientia. Secunda ibi [Sed & omnes illæ circa unum quid] Tertia ibi [Quoniam uero Physica] Quarta ibi [Oportet autem quod quid erat esse.] Dicit ergo primò, quòd manifestum est, quòd in ista scientia queruntur principia entis, inquantum ens: sicut enim est aliqua causa sanitatis, & conualescentiæ, & huius entis particularis: ita & entis, inquantum ens: & sicut sunt principia, & causæ, & elementa rerum Mathematicarum, quæ considerat Mathematicus: ita sunt principia entis, inquantum ens; quæ considerat ista scientia: & uniuersaliter omnis scientia intellectualis, & participans aliquid intellectus; circa causas, & principia est: principia (dico) certiora, uel simpliciora. Est ergo ratio Philosophi in duobus; prima ratio talis est; sicut se habet scientia particularis ad sua principia particularia, & principia huius entis: sic se habet hæc scia ad principia entis: sed qualibet scientia particularis considerat principia huius entis, de quo tractat: ergo hæc scientia considerabit principia entis, inquantum ens: quia circa hoc ens est. Secunda ratio talis est; omnis scientia intellectualis est circa principia, & causas: hæc est intellectualis: ergo est circa principia, & causas; & non circa quæcumque, sed circa principia entis. Notandum est, quòd in ista ratione notabiliter dicit Arist. scientia intellectualis circa principia est: hæc est enim differentia inter intellectum, & sensum; quia sensus propter sui materialitatem non resoluit cognitum ad causas; sentire enim solum consistit in moueri ab obiecto; ita quòd non discurrit circa obiectum, querendo in eo naturam principiorum, & causarum: intellectus autem per immaterialitatem ipsum cognitum resoluit ad causas, & principia: sua enim natura non solum est in moueri; sed postquam motus est ab obiecto, quasi actuatus per motionem; potest discurrere circa obiectum, querendo in eo naturam principiorum, & causarum. Dixit autem Philosophus, quòd scientia intellectualis est circa principia certiora, & simpliciora. quod quidem Commentator exponit duobus modis: quædam enim perscrutatio est, quæ non est ualde certa, sed superficialis: & ista uocatur perscrutatio simplex per principia simpliciora: alia est perscrutatio, quæ est certa magis;

Divisio, & intentio Libri.

Differentia inter intellectum, & sensum.

Aristoteles.

Metaphysicæ

Principia entis, ut ens nel sunt in-cōplexa, ut substantia aterna: uel cōplexa, ut dignitates: de utrisq; loquitur Philosophus.

gis; & ista notatur per principia certiora. Secunda expositio est; quod quædam est scientia, quæ considerat causas respectu huius: quædã est, quæ considerat causas simpliciter: & ista uocatur per principia simpliciora; quia considerat simpliciter causam. Potest autem dari tertia expositio, quæ est; quæ quædam sunt principia, quæ sunt nota quod ad nos; & ista uocantur notiora nobis: quædam autem sunt nota quod ad naturam, & ista uocantur simpliciora, hoc est, simpliciter nota. Deinde cum dicit.

Sed & omnes illa circa unum quid & genus ali quod circumscrip̃ta de hoc tractant, sed non de ente simpliciter, nec inquantum est ens.

Ostendit, quod nulla scientia particularis est circa ens, inquantum ens. Et duo facit, quia primo hoc ostendit: secundò ex hoc concludit quædam conclusionem ibi, [Quapropter palam] Circa primũ sic procedit: quia primò ponit intentũ suum, scilicet quod nulla scientia particularis considerat de ente, inquantum ens: secundò ex hoc dicit, quod sequitur, quod nulla scientia particularis considerat de ipso quod quid est. Secunda ibi [Nec de ipso quod quid est] Dicit ergo sic quælibet scientia est circa principia, sed omnes scientiæ particulares sunt circa aliquod genus particulare entis; & circumscrip̃ta tractant de hoc ente tantum, uel illo; nulla autem ipsarum tractant de ente, inquantum ens. Deinde cum dicit.

Nec de ipso quod quid est ullam faciunt mentionem. Sed ex hoc alia quidem sensu facientes ipsum manifestum, alia per suppositionem accipientes quod quid est: sic secundum se que insunt generi, circa quod sunt, demonstrant, aut magis necessarium, aut infirmius.

Ponit, quod ex hoc, quod nõ tractat de ente, inquantum ens; non tractant de quidditate, dicens: & quia non tractant de ente inquantum ens, non tractat de ipsa quidditate; sed ex hoc, scilicet ex ipsa quidditate procedunt ad alia: Ita quod alia quidem scientiæ faciunt manifestum ipsum quod quid est per subiectum; hoc est, per ea, quæ apparent sensui: sicut Philosophus naturalis uenatur definitionem animalis per sensum, & motum: Alia autem accipiunt suum quod quid est ex suppositione ab alia scientia; ita quod supponunt, quod declaratum est in alia scientia; & ex isto quod quid est demonstrant passiones, quæ secundum se insunt generi subiecto: demonstrant (dico) uel per demonstrationes magis necessarias, uel infirmas. Commentator: magis necessarias, quia per propositiones magis necessarias: infirmas, quia per illas, quæ uerificantur in pluribus.

Questio.

Quæreret aliquis, Vnde sequitur hæc consequentia; hæc scientia particularis non considerat de ente inquantum ens, ergo non considerat de quod quid est. Respondeo duplici uia potest hoc uenari. Prima uia est ex habitudine, quæ est inter quidditatem & ens: sicut enim ens & aliquid cõuertitur; ita ens, & quid: omne. n. quod est ens,

Habitudo inter quidditatem, & ens.

E quidditate est ens: ita quod habitudo inter ens, & quidditatem est habitudo quasi formalis ad formatum; quia ipsum ens entitate est ens, entitate (dico) essentie; essentia autem est ipsa quidditas, sicut dicitur in Septimo: sicut ergo scientia, quæ se extendit ad ens, se extendit ad essentiam; ita oportet, quod se extendat ad quidditatem; quia quidditas, & essentia non differunt nisi in modo: cum ergo scientia particularis non se extendit ad ens, inquantum ens; ergo nec ad quidditatem. Secunda uia sumitur ex ipsa uia deueniendi in ipsum quod quid est: uia enim deueniendi in ipsum quod quid est, debet esse uia cõmunis, quæ non respiciat hoc ens, uel illud; sed omne quid: sicut enim debuit tradi una uia communis, per quæ deueniremus in oẽm conclusionẽ demonstrabilem: ita debuit tradi una uia communis, per quam possemus uenari omne quod quid est in quocunque est: & est uia compositionis & diuisionis; si ergo hæc uia respicit oẽ quod quid est, oportet quod respiciat oẽ ens diffinibile: si autem ita est, oportet quod scientia, quæ uersatur circa omne ens; tradat istam uiam; & ista non potest esse nisi scientia communis, scilicet Logica, uel Metaphysica, quæ ambæ uersantur circa ens, inquantum ens; licet differenter: & ideo Philosophus Secundo Posterior. hanc uiam tradidit, & hanc eandem resumit Arist. in Octauo huius. Si autem contingat, quod aliqua scientia particularis tenetur quod quid est, sicut scientia Naturalis uenatur per sensum, & motum: hoc non est nisi inquantum induit habitum harum; & assumit innenta, & tradita ab istis: quod patet ex hoc quod primò diuidit sentiens, & mouens à non sentiente; & non mouente; & postea uenit in compositionem quod quid est. Deinde cum dicit.

Tr. 2. 10.

Via deueniendi ad quod quid est, quæ.

Circa idem uersatur Logica & Metaph.

Quapropter palam, quia non est demonstratio substantiæ, nec eius quod quid est ex tali inductione: sed alius modus est ostensionis. Similiter autem nec si est, aut non est genus, circa quod uersantur, nihil dicunt propter eiusdem esse scientiæ ipsum quod quid est, manifestum facere, & hoc si est.

Concludit ex prædictis unam conclusionem, quæ talis est; quod manifestum est ex dictis, quod substantia, uel quod quid est non demonstratur; sed respectu ipsius quod quid est, est alius modus ostensionis, quam demonstratiuus: & sicut manifestum est, quod scientiæ nihil dicunt de quidditate, eas ostendendo demonstratiuè; ita nihil dicunt de genere subiecto, circa quod uersantur, probando, scilicet utrum sit, uel non sit; sed ipsum supponit: & hoc quia eiusdem rationis est, ipsum quod quid est ipsius subiecti manifestum tacere, & ipsum subiectum si est.

Quæreret aliquis, Vnde sequitur hæc consequentia; scientiæ particulares nihil dicunt de quod quid est essentie; ergo in talibus scientiis quod quid est non demonstratur? Respondeo dicendũ est, quod propriè id dicitur considerari & dici in scientia particulari, quod à scientia particulari demon-

Questio.

Quod propriè consideratur in scientia particulari.

demōstratur; nō ūt quod supponitur; quia aliquid consideratur in tali scīa circa aliquid: propriē ergo considerō sua se extendit ad illud, quod demonstratur circa aliquid, quod supponitur: illud ergo propriē dicitur ab ea considerari, quod ab ipsa demonstratur: cum dictum ergo sit supra, q̄ ipsum quod quid est supponitur in scientiis particularibus; benē potuit concludere, q̄ si supponitur, ergo non demonstratur, nec cadit sub consideratione tanquam demonstratum, licet cadat si cut suppositum. Debemus enim imaginari, q̄ scientia est sicut quādam fabrica intellectus; quādoque ergo scientia supponit ipsum quod quid est ab alia scientia; & tunc non propriē ipsum fabricat, nec potest dici propriē fabrica istius scīæ; sed alterius, à qua accipitur; & ideo super ipsum non cadit demonstratio istius scientiæ, sed alius modus ostensionis, qui est scientiæ superioris: ita q̄ nec scīa superior, nec inferior propriē demonstrant ipsum quod quid est, sed alius modus ostensionis est super ipsum; quod sic ostensum, in scīa supponitur.

Quod quid est, supponitur in scientiis particularibus.

Scientia est quaedam fabrica intellectus.

Questio.

Quæretur quis, Vtrum sit eiusdem rationis, si est, & quod quid est, manifestum facere? Videtur q̄ non, quia potest sciri quod quid est rei, ignorato si est: ergo non est eiusdem rationis scire utrumque; quia si esset eiusdem rationis, uno scito, sciretur aliud. Ad oppositum est dictum Philoſophi. Respon. possumus uenari, q̄ eiusdem rōnis est scire quod quid est, & si est: primo respectu subiecti: secundò respectu passionis. Quantū ad primum notandum est, q̄ cum loquitur Philoſoph. de si est subiecti, non potest loqui de si est existentie; quia esse existentie accidit scīæ; non .n. requiritur ad rōnem scibilis, q̄ sit in existentia: quando ergo dicitur, q̄ oportet sciam supponere ipsum subiectum esse, non potest intelligi de esse existentie; quia de rōne scīæ est, q̄ supponat esse subiecti: cuius rō est, quia omnis scīa super alio fabricat; oportet ergo illud, quod super subiectū aliquod fabricatur, præesse; non aut in esse existentie, ergo in alio esse. s. esse essentia: ita q̄ sensus est, omnis scīa supponit suum subiectum esse aliquam essentiam; quia quod non est essentia, non est scibile: quod enim nullo modo est essentia, omnino fugit rationem entis, & per consequens rationem scibilis: sicut ergo scīa supponit hoc esse subiecti, & non manifestat illud; ita supponit q̄ quid est subiecti: & eiusdem rationis est supponere hoc, & illud; quia omne esse essentia est aliquid quod quid est. Iam uerò dictum est, quod esse, quod supponitur; est esse essentia. q. d. Philoſophus; scientia non manifestat quod quid est, sed supponit; ergo nec ipsum si est subiecti; quia eiusdem rationis est hoc esse, quod supponitur de subiecto; & ipsum quod quid est subiecti: quia ipsum esse, quod supponitur; non est nisi quādam essentia, & quidditas: ita q̄ si scīa se extendit ad quod quid est subiecti, se extendit similiter ad si est eius; & cum non se extendat ad primum, nisi

Prima dilucidatio questio.

Scientia supponit suum subiectum esse, quomodo.

A ipsum supponendo; nec se extendet ad secundū. Sciendum tamen, q̄ licet supponatur quod quid est, & si est subiecti; tamē hoc si est, & quod quid est, quod supponitur; incompletum est: quia scīa semper distinctè quærit explicare subiectum per passionem: ita q̄ subiectum supponitur sub esse confuso; distinctè autē quæritur explicatio eius; explicato autem subiecto per passionem, explicatiū, & distinctiū uidetur essentia subiecti, & quidditas; & per consequens essentia supponitur, & essentia quæritur: quia sub esse confuso supponitur, & sub esse distincto quæritur. Nam conluit dici, quod quid est subiecti, quod supponitur; est q̄ quid est noīs; fortē quia est quod quid est confusum, & non distinctū: sic ergo patet, q̄ eiusdem rōnis est, q̄ quid est, & si est, respū subiecti supponere, uel manifestare. Secundò patet, q̄ eiusdem rōnis est manifestare, si est passionis, & quod quid est. Ad cuius euidentiā notandum, q̄ si est passionis, est illud, quod quæritur, & qd̄ demonstratur; hoc aut non potest esse si est essentia; quia super si est essentia ut sic, non cadit demonstratio; nec potest esse si est existentia, quia p̄ demonstratōnem non h̄t, q̄ passio demonstrata existat in effectu: non .n. quādo demonstratur, q̄ triāngulus h̄t tres, ex hoc h̄t, q̄ h̄t tres in effectu; ergo non est si est essentia, uel existentia; sed solū est si est, quod est in habitudine prædicati ad subiectum, quod Philoſo. uocat in Quinto ens uerum, siue ens in anima: ita q̄ esse, quod concluditur in demonstratōne; est esse, quod consistit in habitudine prædicati ad subiectum. Hoc aut esse, potest concludi duobus modis: uno modo per accidentalia: alio modo per essentialia: si primo modo, non est demonstratio; quia accidens ut accidens scire non facit: oportet ergo ut concludatur per essentialia, & per consequens per ipsum quod quid est; quandoque .n. scīa se extendit ad si est passionis, oportet q̄ se extendat per ipsum qd̄ quid est: eiusdem ergo rōnis est, se extendere ad si est, & ad qd̄ quid est respū passionis; quia eadē demonstratio, quæ cadit sup si est, cadit mediante ipso qd̄ quid est: & sic patet scd̄a uia. Ad argumētū patet r̄sio: quia non loquitur hic Philoſo. de si est existentia.

Subiectum supponitur et quæritur

Secunda dilucidatio questio.

Tex. c. 14. Esse, quod concluditur in demonstratōne, quod.

Accidens ut accidens, scire non facit.

C

D

Consequenter quæretur quis. Vtrum substantia sit demonstratio? Vt q̄ sic, quia diffō, & demonstratio scd̄m situm solū differunt: sicut patet 1. Posterio. sed de substantia est diffō, ergo & demonstratio. Respon. hanc quæstionem soluit hic Com. & dicit; q̄ substantia non est demonstratio, quia si substantia esset demonstratio, substantia esset substantia, quod est impossibile; quia sic esset abire in infinitū in subiectis: consequentia aut sic ualet secundum eum, & sic declaratur: oē, quod demonstratur, est ens inclinatum: iam enim dictum est in Quæstione præcedenti, quod demonstratio non est super omne esse; sed super esse tantum, quod est esse huius in hoc: esse autem huius in hoc, est esse inclinatum: si ergo substantia demonstraretur, ergo esse eius est esse inclinatum:

Questio.

Tex. c. 45.

Responſio Auerro. ad quæstionem.

F f esse

Metaphysicæ

esse autem inclinatum propter suum debile esse; oportet, quod firmiter super aliquo fixo; illud autem firmum uocatur substantia: si igitur substantia demonstraretur, substantia super substantiam fundatur: ergo erit substantia. Imo et sequitur, quod substantia erit substantia & non substantia: nam eo ipso quod substantia demonstratur, eo ipso non est ens fixum; eo ipso quod non est ens fixum, non est substantia; & sic substantia demonstrata erit substantia, & non erit substantia: hæc est ergo uia Commenta. Tamen contra hoc aliqui sic obiciunt, hæc uia non est uniuersalis, solum est. n. de substantia prima; nam substantia secunda, licet sit ens fixum secundum rem; tamen quod ad modum inclinata est ad substantiam primam: & ideo uocatur non substantia simpliciter; sed tamen uocatur quale quid; hoc est quid habens modum qualis: licet ergo substantia prima de aliquo non demonstretur, tamen substantia secunda potest demonstrari de prima: ut si dicatur, aial rationale mortale est homo, ergo Sors est homo. Notandum est, quod alia uia uenandum est, quod substantia secunda non demonstratur; eo quod prima uia Comm. hoc probat de substantia prima: est autem uia talis: in demonstratione proprie accepta, ingrediuntur quedam principia secundum substantiam, quedam secundum uirtutem; ita tamen quod principia ingredientia secundum uirtutem non attingunt demonstrationem, nisi per principia secundum substantiam: principia. n. secundum uirtutem uocantur dignitates, quæ habent rationem uniuersalis causæ: uniuersalis causa non attingit particularem effectum, nisi mediante particulari causa; & hoc (dico) in inferioribus: ergo dignitas non attingit conclusionem, nisi mediante premissa, quam premissam uoco principium secundum substantiam: & hoc patet ex hoc, quia dignitas non ingreditur demonstrationem, secundum totum suum ambitum, sed quantum requirit ambitus premissarum demonstrationis; & principiorum, quæ ingrediuntur secundum substantiam. Si ergo ista sunt uera, si in demonstratione, qua demonstratur substantia, non sunt principia secundum substantiam, quæ uenatur Arist. in Posterioribus, nec erunt dignitates; & sic nec ista principia, nec illa; & per consequens talis non erit demonstratio proprie accepta; licet possit dici aliquo modo demonstratio. Quod autem in demonstratione substantiæ non sit principium secundum substantiam, quod uenatur Arist. in Posterioribus in propria demonstratione, patet: quia illud principium, quod est medium in propria demonstratione, debet esse alterum à passione, & debet esse immediatum substantiæ: ita quod demonstratio proprie accepta, quæ uenatur Philosoph. est; quando alterum ostenditur de altero per aliquid, quod est alterum ab aliquo illorum. Hoc dico, quia si est diffinitio passionis, est alterum à subiecto: si uero est diffinitio subiecti, est alterum à passione: licet secundum eos, qui ponunt, quod est diffinitio passionis, semper est alterum à passione; quia ipsi accipiunt pro diffinitione passionis

E priorem passionem, quæ quidem est altera à secunda passione demonstrata: hæc autem non sunt in secunda substantia respectu primæ; quia ibi non est alterum de altero: sed idem de seipso: nec per alterum, nisi fortè secundum rationem. Vnde si in ista demonstratione reperiuntur aliquæ dignitates: sicut in hac, omne animal rationale mortale est homo, in qua reperitur de quolibet affirmatio uel negatio &c. non tamen eo modo reperitur, quo requirit demonstratio propria, quæ requirit, quod istæ dignitates descendant in demonstrationes per talia principia, qualia requirit propria demonstratio: quæ principia non reperiuntur in demonstratione substantiæ: & per consequens nec dignitates per illum modum, quo requirit demonstratio.

F Ad argumentum respondet Comm. dicēs; quod diffinitio, quæ proprie est demonstratio, est solum accidentium: & uerba eius sunt demonstrationes, quæ sunt diffinitiones transmutatæ in situ: non sunt substantiæ, sed tantum accidentium. Notandum est, quod Com. subdit bonum uerbum de hominibus demonstrationibus, dicens: quod demonstratio est proprie, quæ reddit causam, & esse simul; quod non potest esse in substantia, sed tantum in accidentibus. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod esse alicuius potest reddi duobus modis. scilicet uel esse quidditatum, uel esse huius in hoc: esse quidditatum redditur per diffinitionem, & tale esse potest reddi in substantiis. unde idem Comm. licet substantiæ non reddantur per demonstrationem: attamen redduntur alia significatione: quia significantur quid sunt. id est diffiniuntur secundum esse: est item esse huius in hoc, & tale esse redditur per demonstrationem: & tale est esse accidentium, non autem substantiarum: & ideo substantiæ per demonstrationem non redduntur. Tamen autem Comm. tres uias, quibus sciri possunt substantiæ. Prima uia est uia diffinitionis. Secunda uia est ex posterioribus; eo modo quo aliquid scitur ex suis accidentibus: & ista uia, quæ est ex posterioribus, est illa, quæ facit non demonstrationem simpliciter, sed demonstrationem, quæ est per signa. Tertia autem uia est uia compositionis, & diuisionis: & ista uia ducit ad primam; quia diffinitio habetur per diuisionem & compositionem. Et est notandum, quod secundum Comm. hæc demonstratio simpliciter uocatur, quæ reddendo esse demonstrati, reddit causam ipsius, ita quod reddit simul unum, & reliquum: causam autem ipsius esse se credo esse quod quid est. Secundum hoc ergo eadem demonstratio simplex aspicit quod quid est esse, sicut causam; & esse sicut effectum: si ergo reperiatur aliqua scientia, quæ non habeat reddere quod quid est alicuius sed ipsum supponere; illa eadem non habet reddere esse eiusdem, sed ipsum supponere. Et hoc est, quod dixit Philosophus in litera, quod eiusdem rationis, id est demonstrationis est reddere quod quid est esse, & esse; id est causam, & esse; illa ergo scientia, quæ non reddit causam de quod quid est esse

Instantia contra Auer.

Secunda substantia non demonstratur de prima.

Principia ingredientia demonstrantur, dupliciter.

Medium in demonstratio non quod.

Verba Com.

Demonstratio proprie quæ

Destr. Com.

Demonstratio simpliciter largitur causam, & esse.

esse subiecti, non reddit rationem de esse eiusdem. Et hanc credo esse intentionem Philosophi; primò enim probauit, quòd nulla scientia reddit rationem de quòd quid est ipsius subiecti; ex hoc autem concludebat, quòd non reddit rationem de eius esse.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum quòd quid est, & essentia possit ostendi per demonstrationem? Respondeo dicendum, quòd hæc quæstio non est eadem cum præcedenti; nõ enim omnis essentia uel quidditas est subiecta, quia quidditas & essentia in oĩ prædicamento reperitur. Dico ergo ad quæstionem, quòd ipsum quòd quid est ostendi, nõ potest esse duobus modis; primo modo quòd ipsum quòd quid est explicetur per aliquid; ita quòd ipsum quòd quid est ostendi, nihil aliud sit, nisi ipsam quidditatem explicari; & sic ipsum quòd quid est ostendi, solùm est per uiam diffinitiuam, & non demonstratiuam. Non enim demonstratio ad hoc ordinatur, ut ostendat quid est hoc; sed ut ostendat esse huius in hoc; sed ad hoc ordinatur uia diffinitiuam; diffinitio enim non est aliud nisi explicatio huius quid, quòd queritur: sicut enim aliud est querere, utrũ hoc est hoc; & quid est hoc: ita alia ostensio est, quæ ordinatur ad primum, & ista est ostensio syllogistica: & alia est ostensio, quæ ordinatur ad secundum; & ista est diffinitiuam ostensio.

Quod quid est, quòd ostenditur.

Si ergo queratur, utrũ hoc sit hoc? nõquam respondetur diffinitio; sed ad hoc confirmandũ, & probandum solùm datur uia syllogistica: sicut si queratur, quid est homo? nõ datur uia syllogistica, uel demonstratiua; sed solùm diffinitiuam. Sic ergo patet, quòd si intelligatur ostendi quòd quid est, quia ipsum quòd quid est explicatur; tũc ipsum quòd quid est sola diffinitione ostenditur. Secundo modo potest intelligi ostendi ipsum quòd quid est, quia ipsum quòd quid est explicatũ concluditur de eo, cuius est: & hic modus multũ differt à primo, quia primus modus solùm cõcernit quæstionem quid est: secundus autẽ modus concernit quæstionem, utrũ est: differt. nõ querere quid est homo; & utrũ quid est homo sit huius diffinitiuam. f. hominis. Ad primam ergo quæstionem patet, quòd modo non ordinatur demonstratio; sed diffinitio.

Demonstratio an ordinatur ad quid est.

Restat ergo uidere, utrũ ad secundũ modũ ostensionis ipsius quid est, ordinetur demonstratio? Ad quid dico, quòd non: cuius ratio est, quia sepe in demonstratione, proprie accepta, prædicatũ concluditur de subiecto per aliquod mediũ; quòd uiciniore modo attingit subiectũ, quã ipsũ prædicatũ: mediũ enim syllogisticũ reducit conclusum ad id, de quo concluditur; hoc autẽ non posset esse, nisi quia uicinius est ipsi subiecto, quã sit ipsum conclusum. Si ergo hæc sunt uera, cũ nihil sit uicinius diffinito, quã sua diffinitio; impossibile est, quòd unũ proprie concludatur de alio: quia unã realitatem dicit diffinitio, & diffinitũ. Sciendũ tamẽ quòd ipsum cõpletum quid est, quia cõprehendit omnes casus, uicinius est illi, cuius est: si tamẽ ipsũ quid est diuidatur per causas; ita quòd unũ quid est de eadẽ re detur per finem, & aliud per formam; &

Diffinitio et diffinitiuam ueritate dicit.

cũ una causa habeat aliquẽ modũ prioritatis respectu alterius; potest concludi unum quòd quid est per aliud: sicut aliquando finis imponit necessitatem formæ, & forma materię.

Quereret aliquis, Vtrum esse existentie possit demonstrari de re, cuius est? Respondeo quæstio præcedens fuit de esse essentia, hæc autem de esse existentia. Ad hanc quæstionem dicunt aliqui sic: quòd esse existentia demonstrari potest. Ad cuius euidenciam primò dant imaginationem: secundò ostendunt, quòd est illud esse, quòd potest demonstrari. Dicunt ergo sic primò, quòd tria demus imaginari, primò ipsum esse existentia, secundò ipsam quidditatem siue essentiam, à qua oritur hoc esse existentia; & tertio ipsum ens, cuius est hoc esse existentia. Hæc tria sic se hñt, quòd ipsa quidditas est quoddam medium inter ipsum esse existentia, & ipsum ens; quia ipsum ens est existens per ipsam quidditatem siue essentiam: imaginantur. nõ ipsum ens sicut hominem; essentiam uel quidditatem sicut humanitatem; esse sicut actualem existentiam hominis: sit ergo humanitas mediũ inter hominem, & esse existentie hoĩs; quia ergo ipsa quidditas tenet medium inter esse, & ens; esse de ente demonstrari poterit per quidditatem, & maxime quia esse oritur à quidditate. Scdõ ostendit, quale esse est, quòd demonstratur. Ad cuius euidenciam notant, quòd de ratione demonstrabilis sunt tres proprietates. Prima est, quòd non sit de primis conceptibus; quia si esset de primis conceptibus, nõ demonstraretur: oĩs. nõ conceptus demonstratiuus est conceptus reductus. Scda proprietates, quòd illud, quòd non demonstratur; nõ det esse essentia, sed esse; quia demonstratio cadit super esse, diffinitio uerò super essentiam. Tertia proprietates est, quòd oĩ demonstrabile diffinitibile est; oĩ autẽ diffinitibile hñt genus & diffinitiuam. Propter primam proprietatem esse in generali non est demonstrabile, sed esse huius, uel illius; quia esse in generali est de primis conceptibus; nõ autẽ est huius, uel illius: sed esse ideo est de primis conceptibus in generali, quia per se notum est, quòd aliquid est; nõ autẽ per se notum est de aliquo in particulari, quòd sit. Propter secundam, & tertiam proprietatem esse primi nõ est demonstrabile: primò quia esse eius est sua essentia (& nõ esse rei, quòd non est essentia rei, demonstrari potest: esse autẽ, quòd est essentia; demonstrari non potest: nisi forte ex posterioribus: sicut demonstramus Deum esse per effectus) secundò et demonstrabilis non est, quia non est diffinitibilis; cum nõ hñt genus. Vt autẽ mihi dicendum, quòd esse existentie cuiuscunq; proprie non demonstratur: & primò de esse primi: tum quia idem est esse, quòd essentia; sicut dicunt, & bene; tum quia diffinitibilis nõ est. De esse autẽ aliorũ duplex ratio reddi potest, quare non demonstratur: una ratio est, quòd illud, quòd demonstratur de aliquo, ad illud, de quo demonstratur; comparatur sub habitudine necessarij, nõ possibilis; sicut habere tres comparatur ad triangulum sub habitudine necessarij: existentia autem

Questio.

Responsio aliorum ad quæstionem.

Demonstratio, tria debet habere.

Opinio prima.

Metaphysicæ

tem rei in aliis rebus à primo; ad cuius est existentia, comparatur sub ratione potentie; at verò illud, de quo demonstratur aliquid; non debet esse sub quadam indifferentia ad conclusum, & ad oppositum illius; non enim triangulus respicit habere tres, & non habere; sed tantum respicit habere tres: modò existentia rei aliquo modo est indifferentis ad esse existentie, & non existentie. Secunda ratio est, quia (ut dictum est in præcedentibus) demòstratio non cadit super esse essentie, nec super esse existentie, quia ipsa existentia accedit scibili: sed cadit super esse, quod est uerum; quod consistit in habitudine necessaria prædicati ad subiectum; cuius contrarium, scilicet non esse uocatur falsum; de quo dictum est satis in Quinto, Capitulo de Ente. Vnde cum etiam demonstramus Deum esse; demonstramus hanc propositionem esse necessariam, Deus est; quia existentia in se à nobis nõ attingitur, sicut nec essentia.

Alias, essentia. Alias essentia.

Deum esse, quo demonstramus.

Quoniam uerò Physica scientia est circa genus quoddam entis; nam circa tale est substantia, in qua est principium motus, & quietis in ea: palam quia nec actiua, nec factiua est; factiuarum. n. in faciente principium, aut intellectus, aut ars, aut potentia quædam. Actiuarum uerò in agente pro æresis, id est electio; idem enim agibile & eligibile. Quare si omnis scientia aut actiua, aut factiua, aut theoretica. Physica Theoretica quædam est.

Postquam ostensum est, quòd nulla scientiarum particularium est illa, quæ tractat de ente, in quantum ens; hic ostendit, quòd Physica non est illa, quæ tractat de tali ente; quia magis uidebatur de illa, quàm de aliqua alia. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quòd scientia Physica est Theoretica. Secundò ostendit, quòd est Theoretica circa spale ens. Secunda ibi [Sed Theoretica circa tale.] Dicit ergo primò, quòd scia Physica est circa quoddam genus entis, quia circa substantiam, in qua est principium motus & quietis: ex quo manifestum est, quòd non est scia practica; quia nec est actiua, nec factiua; principium. n. sciarum actiuarum est in faciente; & est intellectus, uel ars, uel alia potentia quædam (uocat àt istam potentiam. potentiam exequentem) quia ad factum partem tria principia concurrunt. i. intellectus; secundò ars, quæ est habitus & regula intellectus; tertio potentia, quæ exequitur actum: principium autem actiuarum est in agente, & est proæresis, id est præelectio: idem. n. est eligibile, & agibile. Quare si omnis scientia practica est actiua, uel factiua, uel theoretica; & ipsa Physica, nec est actiua, nec factiua; quia principium rerum Physicarum est in rebus; actiuarum: àt in agente; factiuarum uerò in faciente: manifestum est, quòd Physica theoretica est. Est ergo ratio Philosop. in hoc: scia practica est circa aliquod agibile, uel factibile; cuius principium actionis, uel factionis est in nobis: scientia Physica non est huiusmodi, quia est tantum circa speciale; & si mobile sit, tamè principium illius motionis in nobis non est, sed in

Physica circa qua uersatur, & qualis scientia.

Principium scientie factiua, et actiua.

E re: unde Comm. principium faciens naturalia nõ est in nobis. Ex quo notandum est, quòd si res naturales respectu intellectus nostri haberent rationem factibilis, sicut habent res artificiales; scientia Physica esset scientia practica: obiectum. n. huius scientie respectu intellectus nostri ita esset speculabile, quòd esset factibile; sed quia intellectus noster non habet rationem factibilis, ideo respectu intellectus nostri ita habent rationem speculabilis, quòd non factibilis; & ideo scientia respectu earum ita est speculatiua, quòd non factiua; & per consequens theoretica. Videtur ergo Philosophus innuere, quòd scientia practica est circa obiectum speculabile à nobis; tamen agibile, uel factibile; ita quòd agibile, uel factibile est illud, quòd datur sibi, quòd sit practica: scientia autem theoretica est, quæ est circa obiectum speculabile à nobis, non factibile, nec agibile. Et hoc est, quòd dixit Comm. uolens ostendere, quòd scientia Physica est theoretica; quia in nobis non est potentia faciens res naturales, ideo theoretica est. Ex quo patet, quòd scientia diuina respù rerum naturalium practica est: & potest dici, quòd res naturales respù illius scia hent & rationem speculabilis, & rationem factibilis; & principium faciens res naturales est in scientia diuina. Notandum est, quòd differt actio, & factio; quia actio est perfectio agētis; factio autem est perfectio facti: & secundum hoc sunt duo habitus practici: unus, qui regulat actionem; eo modo quo dicimus, quòd prudentia, est regula actionum nostrarum; & iste dicitur habitus actiuus: alius habitus est, qui regulat factionem; eo modo quo ars est regula ædificationis: & iste dicitur habitus factiuus.

Verba Co.

Scientia practica, et theoretica circa quædam.

Scia diuina quo est practica respù rerum naturalium.

Differentia inter actionem, & factionem.

G Sed Theoretica circa tale ens, quòd est possibile moueri; & circa substantiam, quæ est secundum rationem, ut secundum magis, non separabilem solam.

Ostendit, quòd ista scientia Physica non est de ente, in quantum ens, dicens: sic ergo Physica Theoretica est: sed tamen Theoretica, non circa omne ens, sed circa ens, quòd possibile est moueri; & circa ens mobile: concernit enim motum: est enim sua speculatio circa substantiam aliquam, quæ secundum rationem non est separabilis, ut in pluribus: quòd dicit propter intellectum, qui aliquo modo separabilis est; & tamen cadit sub consideratione Physici, ut uidere est in 2. Physic. tex. comm. 26. & circa. Deinde cum d.

H Oportet autem quòd quid erat esse, & rationem quomodo est, non latere; quia sine hoc querere nihil est facere; differentium autem, & ipsorum quòd quid est: hoc idem ita fit, ut simum: illa uerò ut concanum.

TEX. 2.

Postquam ostendit, quòd nulla scientiarum particularium, nec etiam Physica tractat de ente, in quantum ens; hic ostendit, quòd illa scia, quæ tractat de substantia immobili & separata à materia, est illa, quæ considerat de ente in quantum ens. Et diuiditur in duas partes; quia in prima parte ipse uenatur tres scientias theoreticas; quarum ultima est de substantia immobili, & separata à materia; secundò

Metaph. ab Aristotele.

secundò ostendit, quòd ista theorica, quæ est de substantia immobili, est illa, quam quærimus; quæ scilicet tractat de ente, in quantum ens. Secunda ibi [Dubitabit autè aliquis] Prima pars adhuc diuiditur in duas: quia in prima parte uenatur tres modos theoricis sciendi; in secunda parte concludit istos modos: Secunda ibi [Quare tres erunt] Prima pars in tres, quia primò uenatur primam theoricam, scilicet Physicam: secundò secundam, scilicet Mathematicam: tertio tertiam, scilicet de ente immobili. Secunda ibi [Sed est Mathematica theorica] Tertio ibi, [Si uerò est immobile ali quid] Prima in tres, quia primò inuenit tres modos diffiniendi: secundò illos modos manifestat: tertio ex altero illorum concludit, qualis est theorica Physica. Secunda ibi [Differunt autem] Tertia ibi [Sed omnia Physica] Dicit ergo quòd si uolumus deuenire in distinctione scientiarum theoricarum, oportet nos non latere quòd quid erit rei, & rationem, id est diffinitionem: quia uelle querere distinctionem scientiarum sine diffinitione, nihil querere est: modi autem diffiniendi & ostendendi ipsum quòd quid est, sunt duo, aliqua enim diffiniuntur sicut simum, alia sicut cauum. Notandum est, quòd distinctio scientiarum magis attèditur penes distinctionem rationum, quam secundum distinctionem rerum; uidemus enim quòd circa unam & eandem rem sunt duæ scientiæ secundum aliam & aliam rationem, & diffinitionem illius rei; eadem enim res, ut habet rationem entis, cadit sub una scientia; ut habet rationem entis materialis sub alia; & hoc est propter uarietatem diffinitionis & rationis, non rei: Debemus enim imaginari, quòd ita se habet subiectum scientiæ ad scientiam, sicut obiectum ad potentiam: subiectum enim in scientia duplex est; subiectum, scilicet in quo est scientia, & iste est intellectus, qui per scientiam perficitur; & de isto nihil ad propositum: aliud est subiectum in scientia illud, circa quòd uersatur scientia; quòd ideo uocatur subiectum, quia in scientia supponitur: ita quòd scientia circa illud uersatur, tãquam circa quoddam suppositum ab ea; ergo subiectum est obiectum habitus scientialis: & ideo sicut se habet obiectum ad potentiam; ita istud subiectum ad habitum scientialem: sicut ergo diuersitas potentiarum non est pœnes diuersitatem realem in obiecto, sed rationum, & diffinitionum: ita similiter diuersitas habituum, & scientiarum est pœnes diuersitatem rationum, & diffinitionum: & ideo benè dixit Philosophus, quod si latet diuersitas diffinitionum, latebit diuersitas scientiarum. De inde cum dicit.

Modus diffiniendi duplex.

Distinctio scientiarum penes quid.

Subiectum in scientia duplex.

Subiectum est obiectum habitus scientialis.

Differunt autem ea; quia simum conceptum est cum materia: est enim simus nasus concavus; concavitas uerò sine materia sensibilis.

Manifestat istos duos modos diffiniendi, dicens sic: ergo aliqua diffiniuntur sicut simum; & aliqua sicut cauum: differenter tamen, quia simum ex sui diffinitione concernit materiam sensibilem;

A eo quòd simus est nasus cauus; nasus autem materia sensibilis est: concavitas autem non concernit in sui diffinitione materiam sensibilem. Vbi Commentator: si concernit materiam, concernit materiam intelligibilem: est. n. concavitas profunditas superficiè: superficies. n. magis dicit materiam intelligibilem, quàm sensibilem. Intendit ergo Philosophus per hæc duo exempla dare intelligere duos modos diffiniendi generales; quia quædam cõcernunt in sui diffinitione materiam sensibilem, quædam materiam intelligibilem. De inde cum dicit.

Simum, & concavum quid sint, & quòd diffiniunt.

Sed omnia Physica similiter simo dicuntur: ut nasus, oculus, facies, caro, os, totaliter animal: Folium, radix, cortex, totaliter planta. Nullius enim sine motu ratio eorum, sed semper habet materiam. Palla quomodo oportet in Physicis ipsum quid est querere, diffinire. Ideo, & de anima speculari aliqua est Physici: quæcumque non sine materia est. Ergo quia Physica theorica, manifestum est ex illis.

Ostendit, qualis theorica est theorica Physicæ; ostendens, quòd sua speculatio est circa illa, quæ concernunt materiam sensibilem in sui diffinitione: & sic dicit, quòd si omnia Physica, id est naturalia similiter diffiniuntur sicut simum, quia concernunt materiam; ut est nasus, oculus, facies, caro, os, & uniuersaliter animal; folium, radix, cortex, & uniuersaliter planta: ratio enim omnium istorum semper habet materiam, quia semper concernit motum: motus autem semper arguit materiam. Si ita est, manifestum est, quomodo oportet querere quòd quid est in Physicis; quia semper cum materia oportet diffinire; & ideo de quadam anima, quæ sine materia non est, oportet Physicè speculari. Si hæc ergo sunt uera, manifestum est, quòd Physica est quædam theorica circa rem; quæ concernit materiam in sui diffinitione. Est ergo ratio Philosophi in hoc: talis est theoria, & speculatio scientiæ, qualis est diffinitio & modus diffiniendi; sed modus diffiniendi in Physica est per concernentiam materiæ; quia omnia diffiniuntur ad modum simi; ergo sua speculatio, & sua theoria est circa rem materialem. Notandum est propter dictum Philosophi, quòd de quadam anima dubium non est, quòd à materia non separatur; sicut de uegetatiua; & ideo de tali debet speculari Physicus: quia autem de intellectu dubium fuit; ideo notabiliter dixit Philosophus, de quadam: quia de intellectu, secundum quòd est inseparabilis, speculatur primus Philosophus: secundum quòd uerò aliquo modo est actus corporis, speculatur Physicus. Deinde cum dicit.

Modus diffiniendi Physicæ.

Modus cõsiderandi sumitur à modo diffiniendi.

Sed est Mathematica theorica. Sed si immobilis & separabilium, adhuc non manifestum. Quia tamen Mathematica, in quantum sunt immobilia, & in quantum separabilia speculatur, palam.

Ostendit, qualis theorica est ipsa Mathematica; dicens; quòd & ipsa Mathematica theorica est: Vtrum autem sua speculatio, uel sua theoria sit circa immobilia, & separata secundum rem; adhuc

Metaphysicæ

Mathematica abstracta hic a motu. Vide. 3. Metaph. 3. & in. 7. 35. & 2. Phy. 18. et 71. et 1. de Anima. 17.

non est manifestum; quia fortè adhuc tunc non erat manifestum, utrum Mathematica essent in rebus, uel à rebus separata: manifestum tamè est, quòd quædam scientia Mathematica considerat aliqua inquantum immobilia, & inquantum separabilia. Notandum est, quòd multum differt ali- quid conuenire alicui simpliciter, & conuenire cum reduplicatione: multum enim differt dicere, quòd homo sit albus coloratus; & quòd homo, inquantum albus sit coloratus: à simili in proposito illa, quæ cadunt sub speculatione Mathematici, sunt & in motu, & in materia: & tamen inquantum cadunt sub speculatione Mathematici, sub ista speculatione immobilia & separabilia sunt; licet enim magnitudo in materia sit, tamen inquantum consideratur à Geometra; præter motum & materiam consideratur: & eodem modo dico de numero respectu Arithmetici. Dicit autè quædam Mathematica esse circa immobilia & separabilia, quia magis manifestum est de quadam Mathematica, sicut de Geometria, & Arithmetica, quàm de Astrologia; quæ quidem considerat rem mobilem, scilicet corpora cœlestia. Deinde cū d.

Si uerò est immobile aliquid sempiternum, & separabile; palam quia est Theorica id nosse; non tamè Physica. Nam de mobilibus quibusdam est Physica; sed nec Mathematica, sed prioris ambarum.

Venatur tertiã sciã Theoricã, quæ est circa substantiam immobilem. Et duo facit, quia primò proponit unam conclusionem, quæ est; quòd si est aliqua substantia sempiterna & separabilis, quòd illa cadit sub scientia theorica: secundò ostendit, quòd ista theorica, sub qua cadit; non est Physica, nec Mathematica, sed aliqua prior. Secunda ibi, [Physica namque circa] Quantum ad primum ergo dicit, quòd si est aliquid immobile, & separabile, & sempiternum; manifestum est, quòd notitia eius spectat ad sciã theoricã, & nõ practicã.

Physica namque circa inseparabilia forsan quidam, sed non immobilia. Mathematica autem quædam circa immobilia, sed & inseparabilia forsan, uerum quasi in materia. Prima uerò circa separabilia, & immobilia. Necessè uerò communes quidem causas sempiternas, & maximè has. Hæ namque cause manifestis sensibilibus sunt.

Tertiã sciã theorica.

Ostendit, quòd hæc theorica non est Physica, nec Mathematica, dicens: si ergo ad Theoricã spectat speculatio huius, non tamen ad Physicam, quia Physica est circa mobilia, & est de quibusdã mobilibus; hæc autem entia, quæ queruntur; immobilia sunt: nec etiam spectat ad Mathematicã, sed spectat ad aliam scientiam, quæ prior est ambarum; quia Physica est circa inseparabilia à materia, & circa illa, quæ non sunt immobilia, sed mobilia: quædam autem Mathematicæ, sicut Geometria, & Arithmetica, sunt benè circa immobilia, sed ista immobilia inseparabilia sunt fortè (dixit autem, fortè; quia tempore illo adhuc non erat manifestum, utrum essent separata, uel non) ista uerò scientia prior ambarum est circa se-

E parabilia, & immobilia; quia est circa causas, quas causas necesse est esse sempiternas, id est ingentitas; ne sit procedere in infinitum; & maximè has causas, quæ inquiruntur; quia hæc causæ sunt illæ, quæ separata à sensibus sunt causæ sensibilibus manifestis. Notandum est secundum Commentatorem duplex separatio est, secundum rem & secundum diffinitionem: separatio secundum rem est, quando res de se non est in materia: de qua separatione dicit hic Philosophus, quòd aliqua prima scientia est circa sic separabile: cuius est ratio, quia circa illud Physica esse non potest; quia illa, circa quæ uersatur Physica, inseparabilia sunt à materia secundum rem: nec Mathematica, quia Mathematica uersatur etiam circa illa, quæ sunt in materia realiter. Secunda separatio est secundum diffinitionem: & hæc est, quando aliqua ita se habent, quòd realiter quidem coniunguntur, tamen separantur per conceptum: quia cõceptus unus totius concipitur præter conceptum alterius; eo modo quo dicimus, quòd magnitudo, & materia realiter coniunguntur; & tamen non coniunguntur conceptiue; quia conceptus magnitudinis totius concipitur præter conceptum materiæ, & motus: & circa talia sic separata Mathematica est, quæ quidem non sunt separata secundum rem, separata tamen secundum rationem.

Separatio duplex est doctrina Cõment.

Quæreret aliquis, Vtrum hæc scientia prima, quæ queritur, sit circa separata secundum rem? Videtur quòd non; quia hæc scientia (ut infra patebit) est circa ens inquantum ens; ens autem inquantum ens non est separatum; si enim ens inquantum ens esset ens separatum secundum rationem, omne ens esset separatum: quando enim aliquid contingit alicui sub reduplicatione, contingit uniuersaliter. Ad oppositum est litera Philosophi. Respondeo in ista quæstione duo sunt de claranda: primum est, quot modis sumitur abstractio & separatio: secundum est, quòd hæc scientia est circa separata. Ad euidentiã primi notãdum est, quòd duplex abstractio est: prima est uniuersalis à particulari: secunda est formæ à materia: & multum differt prima à secunda: quia quando abstrahitur uniuersale à particulari, totum abstrahitur à toto; considerare enim aliquid sub ratione uniuersalis, & particularis est considerare idem totum duobus modis; dicere enim hunc hominem, & hominem; est dicere eandem rem duobus modis: ex hoc enim consurgit uniuersale, & particulare, quia idem totum duobus modis concipitur; & per consequens duobus modis significatur. Quando autem abstrahitur forma à materia, abstrahitur, & diuiditur pars à parte; formam autem abstrahi à materia potest esse duobus modis, scilicet uel secundum rem, uel secundum rationem (uocatur autem abstractio secundum rem, quæ oritur à natura rei; secundum uerò rationem, quæ ex ui rationis oritur) illæ ergo formæ dicuntur abstractæ secundum rem à materia, quæ ex natura suæ realitatis non sunt

Questio.

Abstractio duplex.

Formæ abstracti à materia dupliciter.

funt immerſæ in materia, ſed ſublimatæ ab ea: ſicut ſunt ſubſtantiaſe ſempiternæ: nam eo ipſo q̄ ſempiternæ ſunt, poſſibiles non ſunt; & ſi poſſibiles non ſunt, non habent materiam: illæ autem formæ ſunt abſtractæ ſecundùm rationem, quæ quidem ſecundùm rem ſunt immerſæ materiæ; tamen propter uim intellectus & rationis concipiuntur præter materiam; quia ipſa ratio eſt apta nata diuidere conceptiue multa, quæ ſunt adunata in eſſe. Sic ergo ſecundùm hoc habemus triplicem abſtractionem: primam, ſcilicet uniuerſalis à particulari: ſecundam formæ à materia ſecundùm rationem: tertiam formæ à materia ſecundùm rem. Prima abſtractio eſt neceſſaria in omni ſcientia, quia ipſa ſcientia eſt circa rationes, cõmunes particularium; circa autem formas ſecundo modo abſtractas, ſcilicet ſecundùm rationem, eſt Mathematica: circa uerò formam tertio modo abſtractam debet eſſe aliqua ſcientia prima, quæ ſit prior & Phyſica, & Mathematica: & hoc eſt, quod debet probari in ſecundo articulo.

Que abſtractio ſit neceſſaria in omni ſcientia.

Secundus articulus.

Secundus ergo articulus eſt, q̄ ſciẽtia prior ambabus, eſt circa ſeparata ſecundùm rem: patet duplici uia. Prima uia eſt ex proportione, quæ eſt inter obiectum, & ſcientiam: quæ uia ſic eſt manifeſta: proportio enim inter obiectum & ſcientiã eſt talis, quia ſcientia eleuatiore debet habere obiectum eleuatius; & ſcientia prior obiectum prius: eo ipſo quòd iſta ſcientia uocatur prior ambabus, eo ipſo eſt eleuatiore ambabus; & eo ipſo ſuum obiectum debet eſſe eleuatius obiecto primæ, & ſecundæ: cum ergo obiectum primæ, ſcilicet Phyſicæ ſit in materia ſecundùm rem, & ſecundùm rationem: & obiectum ſecundæ, ſcilicet Mathematicæ ſit in materia ſecundùm rem, licet non ſecundùm rationem; oportet q̄ obiectum huius, quòd eſt prior ambabus, ſi debet eſſe eleuatius, non ſit in materia, nec ſecundùm rem, nec ſecundùm rationem; & ſic patet prima uia.

Proportio inter obiectum, & ſcientiam.

Secunda uia eſt uia Phyloſophi, & eſt uia talis: omnis ſcibilitas in obiecto ſub aliqua ſcientia cadere debet: debemus enim imaginari, quòd ſcibilitas in obiecto eſt quædam actiuitas, apta nata mouere intellectum; & intellectus eſt aptus natus actuari & habituari ſecundùm illam ſcibilitatem: ita quòd ſicut ſcibilitas facit propriam actionem in intellectu; ita ſecundùm illam intellectus eſt aptus natus habere proprium habitum ſcientialem: ita quòd eadem ſcibilitas cadit ſub aſpectu habitus ſcientialis: non enim debemus imaginari, quòd unum ſcibile reſpicit habitus, & aliud ſcibile reſpicit intellectus; ſed unum & idem ſcibile eſt, quòd ſuo modo cadit ſub aſpectu utriuſque. Si ergo ita eſt, cum ſcibilitas ſubſtantiaſe ſeparatę cadat ſub aſpectu intellectus, oportet quòd cadat ſub aſpectu alicuius habitus ſcientialis: non autem poteſt cadere ſub aſpectu habitus Phyſici; quia hæc ſcibilitas eſt eleuatiore ſcibilitate habitus Phyſici; nec poteſt cadere ſub aſpectu habitus Mathematici propter eandem ra-

Scibilitas in obiecto qua

A tionem; ergo oportet quòd cadat ſub habitu priori ambobus: ſi enim ſub nullo habitu caderet, uel ſcibilitas eſſet otioſa; uel deficeret nobis unus habitus nobiliſſimus. Debemus enim imaginari (ſicut pluries dictum eſt) quòd ſcibilitas reſpectu intellectus ſe habet ad modum actiui; & intellectus ad modum paſſiui; ſi ergo deficeret nobis iſte habitus reſpectu ipſius ſcibilitatis, intellectus noſter non eſſet actiuatus ab iſta ſcibilitate; & ſic & potentia paſſiua ex parte intellectus; & potentia actiua reſpectu ſcibilitatis huius eſſent otioſi: ſic ergo patet, quòd aliqua ſcientia eſt de ſeparatis ſecundùm rem. Videndus eſt ergo modus, & hoc propter argumentum in oppoſitum: ubi notandum eſt, quòd iſta ſcientia prima (ſicut dicitur inferius) eſt circa ſubſtantias ſeparatas, quæ quidem ſunt ſeparatę ſecundùm rem; & eſt circa ens in quantum ens: de quo dubium eſt, utrum ſeparatum ſit ſecundùm rem. Dicunt ergo quidam, quòd ideo ens in quantum ens uocatur ſeparatum ſecundùm rem, non quia omne ens ſit ſeparatum ſecundùm rem, ſicut arguebat argumentum; ſed quia non eſt de eſſentia entis, quòd ſit in re materiali: ſi enim hoc eſſet de eſſentia entis, omne ens eſſet in materia: ita quòd ens in quantum ens nec eſt in materia, nec non eſt; ſed ſecundùm aliquam partem ſui eſt, ſecundùm aliquam non eſt: quia ergo hæc ſcientia dicitur eſſe de ſeparato ſecundùm rem, cum ipſum ens in quantum ens hoc non habeat de ſui ratione, dicitur ad Argumentum, & bene; quòd eadem ſcientia, quæ attingit ens in quantum ens, attingit maximum ens, quòd quidem maximum ens eſt ens ſeparatum, ita quòd iſtud maximum ens cadit ſub obiecto ſuo. Et hoc eſt ultimum de potentia, quòd habet iſta ſcientia, & ultimata nobilitas: & ideo ab illo denominatur. Et eſt exemplum. ſi eadem ſcientia attingeret totam naturam animæ; ultimus, & nobilior gradus, quem attingeret; eſſet gradus intellectiui, & poſſet dici ſcientia de intellectu: à ſimili dico in propoſito; ſcientia, quæ determinat de ente in quantum ens, oportet q̄ attingat cauſas entis; in quibus cauſis maximè reſeruetur ratio entis; & ſic patet modus iſtius ſcientiæ, & ſoluunt argumentum. Deinde cum d.

Metaphyſ. quò eſt circa abſtracta.

Ens ut ens nunquid ſit ſeparatum ſecundùm rem.

Ultimum de potentia huius ſcientiæ quòd ſit.

D *Quare tres erunt Philoſophie theoreticæ, Mathematica, Phyſica, & Theologia. Non enim immanifeſtum ſi alicubi diuinum exiſtit, in tali exiſtit natura. Et honorabiliſſimam ſcientiarum oportet circa honorabiliſſimum genus eſſe. Ergo Theoreticæ alijs ſcientiis deſiderabiliores ſunt.*

Concludit tres theoreticas: & primò ponit concluſionem ſuã, dicens: quòd tres ſunt partes theoreticæ, ſcilicet Mathematica, Phyſica, & Theoretica. Deinde oſtendit, quare iſta uocatur Theologia; & hoc duabus rationibus: quarum prima talis eſt: ſcientia iſta eſt de ſubſtantia ſeparata ſecundùm rem à materia & motu; in tali autem natura ſeparata exiſtit eſſe diuinum, & non in altera: Eſt ergo ratio in hoc; hæc ſcientia eſt de eſſe ſepa-

Numerus ſcientiarum Theoricarum primarum.

Metaphyſ. cur Theologia.

Metaphysicæ

to secundum rem; infra hoc esse est esse diuinum; ergo hæc scia est de esse diuino; si de esse diuino, ergo scia diuina; & si sic, ergo theologia: Theologia enim idem est, quæ sermo de Deo. Secunda rō talis est: scientia honorabilissima est circa obiectum honorabilissimum; scia quæ sita est honorabilissima, ergo suum obiectum est honorabilissimum; non potest autem esse honorabilissimum, nisi infra illud contineatur esse diuinum; ergo est diuina, & theologia. Quod autem sit honorabilissima, patet; quia inter theoreticas est magis desiderabilis; theoreticæ autem magis sunt desiderabiles practicas, hæc ergo magis desiderabilis practicas, & theoreticis: Hæc igitur dicta sint de tribus theoreticis scientiis. Deinde cum dicit.

Metaph. hō
uerabilis-
sima scientia
cum.

TEX. 3.

Dubitabit autem aliquis, utrum prima Philosophia sit uniuersalis, aut circa aliquod genus, aut naturam unam. Non enim idem modus nec in Mathematicis; quia Geometria et Astrologia circa aliquam naturam sunt; illa uerò uniuersaliter omnium est communis.

In parte ista postquam ostēdit, quod una theorica est de substantia immobili; hic ostēdit, quod eadem theorica est illa, quæ est de ente inquantum ens, & quæ debet dici uniuersalis. Et sic confirmat Commentator hanc partem; unde dicit: postquam declaratum est, talem scientiam esse, quæ dicitur prima Philosophia; rectū est quærere, utrum sit uniuersalis pluribus generibus, aut sit unius determinati generis: Et secundum hanc continuationem hæc pars diuiditur in duas partes, quia primò quærit: utrum hæc Philosophia inuenta, quæ dicitur prima; sit illa, quæ est uniuersalis? secundò ostendit, quod sic; ostendēs quod illa eadem, quæ est prima, est uniuersalis: Secunda ibi [Si quidem dubitationem cum ratione ad unam partem, dicens sic: quod dubitabitur ab aliquo, utrum ista Prima Philosophia iam inuenta, quæ ideo dicitur prior, quia est prior duabus scientiis iam dictis, scilicet Physica, & Mathematica; sit scientia uniuersalis, ita quod sit de ente inquantum ens; an sit circa genus aliquod determinatum? Videtur enim quod sit uniuersalis; quia non est idem modus in ista scientia, & in mathematicis; eo quod scientiæ mathematicæ, sicut Geometria, & Astrologia, sunt circa aliquod genus determinatum, sicut circa numerum, uel aliquam aliam materiā: ista uerò scientia, quæ prima est, uidetur quod sit uniuersaliter communis respectu omnium. Commentator autem aliter exponit istam literam; ubi enim nos habemus [Non enim est idem modus nec in mathematicis] litera sua habet [Nō enim est una species nec in mathematicis] Dicit ergo sic Commentator: ita quæsitum est, utrum hæc scientia sit unius generis; non autem utrum sit unius speciei; quia etiam apparet, quod mathematicæ non sunt unius generis, sed generū diuerforum: circa enim aliud genus est Astrologia, circa aliud Geometria; & tamen utraque est mathema-

Sententia
Commen.

Metaph. an
uniuersalis,
uel determi-
nati gene-
ris.

Expositio
Commen.

Et sic secundum hæc, ista litera ostendit, quæ sicut uidetur, quod mathematica est diuerforum generum; ita fortè uidetur quod ista. Deinde cum dicit.

Si igitur non aliqua alia substantia præter natura consistentes, Physica erit prima scientia. Sed si est aliqua substantia immobilis, ea prior, & Philosophia prima, & uniuersalis sit: & quia prima, & de ente inquantum est ens, eius utique est speculari, & quod quid est, & quæ insunt inquantum ens.

TEX. 4.

Solo genit.

Soluit quæstionem, ostendens; quod ista, quæ est prima; quæ scilicet est de substantia immobili; est illa, quæ est uniuersalis, & est de ente inquantum ens, dicens: quod si non esset aliqua altera substantia præter substantiam physicam & naturalem, Physica esset prima scientia: sed quia est aliqua substantia immobilis, quæ quidem prior est, quàm substantia physica; ideo illa, quæ determinat de ista; & prima erit, & uniuersalis; cuius erit speculari de ente, inquantum ens; ita quæ hæc scientia ideo erit prima, quia est de prima substantia, scilicet de immobili: ideo uniuersalis, quia de toto ente.

F

G

H

Quæreret quis. Vtrum si non esset alia substantia præter substantiam physicam, scientia Physica esset scientia uniuersalis, & prima? Videtur quæ non, quia scientiæ diuersificantur pœnes rationem, & non pœnes rem; ut dictum est in principio huius libri: sic ergo circa unam, & eandem rem physicam poterit considerari ratio entis, & ratio entis Physici; & ita circa unam rem erunt duæ rationes. Ita quod differt considerare ens inquantum ens, & ens inquantum Physicum: & secundum hoc alia erit scientia Metaphysica, quæ erit de re secundum primam rationem: & alia scientia Physica, quæ erit de eadem re secundum rationem secundam. Ad oppositum est Philosophus. Respond. ad hanc quæstionem dicunt quidam sic; quod quodocumque aliqua passio non excedit subiectum, illa eadem scientia, quæ est circa passionem, erit circa subiectum. Verbi gratia, si rectum & curuum non excedunt lineam, nec è conuerso; illa eadem scientia, quæ est circa rectum & curuum, erit circa lineam: ita quæ scientia considerans de recto & curuo, considerare poterit de omni linea: cum ergo secundum istam suppositionem Philosophi; si non esset dare aliam substantiam, nisi substantiam mobilem; motus esset eiusdem ambitus cum toto ente: & ita scientia eadem, quæ considerat motum; considerare posset ens inquantum ens, & uniuersaliter totum ens: illa autem, quæ de motu est, est Physica; ergo Physica esset de ente inquantum ens, & sic erit prima. Hæc positio in duobus deficit, primò quia supponit, quod de intentione Philosophi est, quæ si non esset dare aliam substantiam præter physicam, quod substantia Physica & mobilis conuenteretur cum toto ente; quod nunquam supposuit Philosophus: sed solum uoluit hoc dicere, quod facta hac suppositione, substantia Physica esset prima

Questio.

Opinio ali-
quorum.

Impugn.

prima substantia, & primum ens; non tamen totum ens: ita quod si esset dare solum substantiam physicam, adhuc differret considerare rationem substantiæ, & totius entis: adhuc enim infra ambitum entis essent accidentia, quæ haberent attributionem ad istam substantiam. Secundò deficit, quia adhuc stat argumentum: si enim totum ens esset mobile, adhuc est alia ratio entitatis, & mobilitatis, & per consequens alia scientia. Dicitur ergo alia uia, quæ manifestat intentionem Philosophi: hic supponit Philosophus primò, quod una & eadem scientia est primi entis, & illorum, quæ habent attributionem ad primum ens; quia quæ sunt infra unam attributionem, sunt unius scientiæ. Secundò supponit, quod si non esset alia scientia præter physicam, substantia physica esset primum ens: quod patet ex hoc, quia primum ens non potest esse accidens; de ratione enim accidentis est, quod sit secundum ens, eo quod in alio; ergo primum ens substantia est: si igitur non esset alia substantia præter physicam, primum ens esset substantia physica. Ex his duabus suppositionibus patet intentio Philosophi: ex secunda enim suppositione substantia physica esset primum ens: ex prima suppositione illa eadem scientia, quæ esset de substantia physica, esset de toto ente, quia totum ens attributionem haberet ad istam scientiam, eo quod ipsa esset ens primum: & ideo Philosophia naturalis considerans de substantia mobili, consideraret de toto ente: & ideo Antiqui non opinantes aliam substantiam, nisi naturalem & mobilem; intromittentes se de ista substantia, credebant se intromisisse de natura totius entis. Intentio ergo Philosophi est in hoc, quod si non esset alia substantia præter physicam, eadem scientia esset prima, & uniuersalis; sed differenti ratione: prima quidem eo quod esset de primo ente: uniuersalis autem, quia omnis scientia, quæ est de primo ente, est de toto ente propter uim attributionis: quæ est de toto ente, est uniuersalis; sed quia substantia physica non potest esse primum ens; quia eo ipso quod physica est, mobilis est; eo quod mobilis est, prima non est; quia motor est prior ea: ideo scientia physica non est prima: sed ea, quæ est de substantia separata à motu; & ista eo ipso quod prima, est uniuersalis, quia totum ens habet attributionem ad substantiam separatam. Ad formam argumenti dicendum est, quod non omnes duæ rationes faciunt duas species: quando enim una ratio habet attributionem ad aliam, tunc non faciunt nisi unam scientiam: sicut nunc est in metaphysica; quia ratio primi entis, & ratio entis est alia; & tamen cadunt infra unam scientiam: quia ens habet attributionem ad primum ens. Et à simili si esset sola substantia physica, alia esset ratio substantiæ mobilis, & alia ratio entis: tamen quia ratio entis haberet attributionem ad rationem substantiæ mobilis, ideo una scientia esset de eis. Quereret aliquis, Vtrum hæc scientia, quæ determinat de substantia separata, sit uniuersalis: ita

Opinio propria.

Germana Philosophi intentio.

Solò argu.

Questio.

A quod determinet de toto ente, sicut uult Philosophus? Videtur quod non, quia si determinat de toto ente, alia scientia superfluit. Ad oppositum est Philosophus? Rñ. hic sunt duo declaranda: primum est, quod hæc scientia, quæ est de primo ente, uniuersalis est: secundò uidentum est, quomodo est uniuersalis. Ad euidenciam primi distinguenda est duplex analogia: ens enim est analogum ad Deum, & ad creaturas; quia enti per essentiam (quale Deus est) & enti per participationem nulla ratio uniuoca est; quia quæ uniuoca sunt, unius rationis sunt: si ergo Deus, & creatura essent uniuoca, essent unius rationis; uel utrunque esset ens per essentiam, quod est impossibile propter creaturam; uel utrunque esset ens per participationem, quod est impossibile de Deo: uniuocè ergo non dicitur ens de eis. Nec equiuocè; quia inter causam & effectum, & inter ens per participationem, & ens per essentiam aliqua attributio est, & analogia; ubi autem est attributio & analogia, ibi non est æquiuocatio: restat ergo quod analogicè: ergo iam habemus unam analogiam entis creati ad increatum. Secunda analogia est omnium predicamentorum ad substantiam: quæ analogia differt à prima: quia hic omnia predicamenta attributionem habent ad substantiam, sicut subiectum, in quo fundantur; non enim sunt entia nisi quia entis: ibi uerò entia creata analogiam habent ad primam causam, sicut ad primum efficiens, primam formam, & sicut ad ultimum finem. Secundò differt, quia ens, quod est analogum ad decem predicamenta; est ens creatum, quod differt ab esse: quod tamen non est in ente, quod est analogum creatori & creaturæ; eo quod nihil creatum est analogum istis duobus: & etià istud ens, ut saluatur in creatore, est ipsum esse: esse autem ut saluatur in creatura, non est ipsum esse. His uisus, ad propositum dico, quod hæc scientia uniuersalis est, quia potest esse super utranque analogiam: quod patet, quia hæc scientia tractat de primo ente increato, quantum potest de eo tractari per uim rationis humanæ; licet aliter, quam scientia fidei: & hoc probauit Philosophus, quod debet esse una scientia, quæ tractet de ente separato; eo autem ipso quod tractat de ipso primo ente, tractat de omni ente, quod habet analogiam ad istud: quia (ut dictum est in præcedenti questione) eadem scientia est primi; & eorum, quæ habent attributionem ad primum; ergo hæc scientia potest super primam analogiam: & ex hoc est uniuersalis: quia ex hoc quod potest super totum ens analogum, ex hoc potest super totum ens; ergo est uniuersalis. Et hæc fuit intentio Philosophi in litera, qui primò probauit, quod hæc scientia est de substantia separata; & ex hoc concludebat, quod uniuersalis est, & de toto ente. Similiter patet, quod potest super secundam analogiam; quia ista scientia principaliter est de subiecto predicamentali propter attributionem omnium predicamentorum aliorum ad substantiam: & ideo Philo-

Primus articulus.

Analogia duplex.

Ubi est analogia, ibi non est æquiuocatio.

Metaphys. quò est scientia uniuersalis.

Metaphysicæ

Philosophus in pluribus locis dicit, quod si debent queri principia totius entis sufficit quod querantur principia substantiæ: si ergo potest super totam analogiam, potest super totum ens prædicamentale; & ex hoc uniuersalis est. Ita tamen hæc analogia largitur sibi minorem uniuersalitate, quam prima: quia magis uniuersale est ens, quod est analogum ad creatum & increatum; quam illud, quod est analogum ad decem prædicamenta; solum enim ens creatum est sub prædicamento: sic ergo patet primus articulus, scilicet quod hæc scientia est uniuersalis.

Secundus articulus.

Metaph. duplex subiectum.

Scientia, ut sit uniuersalis, quid requiritur.

Nulla scientia est de particulari

Scientia dicitur uniuersalis tripliciter.

Cap. de com. parue demonstratio non adiuncta.

Secundus autem articulus est, quomodo est uniuersalis. Ad cuius euidenciam est notandum, quod dupliciter consuevit assignari subiectum in ista scientia: dicunt enim communiter omnes, quod subiectum in ista scientia est ens inquantum ens: & secundum istum modum ponendi substantia separata non est subiectum, sed pars subiecti. Alii autem aliqui ponunt, quod substantia separata est subiectum primum, ad quod habet analogiam totum ens. Siue ergo ponatur primo modo subiectum; siue secundo uniuersalis est; tamē differenter: primo enim modo est uniuersalis propter uniuersale subiectum in prædicando: ubi sciendum est, quod uniuersalitas subiecti non sufficit ad faciendam scientiam uniuersalem: aliis quælibet scientia esset uniuersalis, quia quælibet scientia est de subiecto uniuersali; nulla enim scientia est de particulari: sed quando ita est, quod scientia est de subiecto uniuersali, cuius consideratio se extendit ad illa, quæ considerantur in aliis scientiis, illa uocatur scientia uniuersalis: talis est ista scientia: quidquid enim consideratur in aliis scientiis sub ratione particulari, potest considerari in ista sub ratione entis. Similiter si in secundo modo ponatur subiectum, scilicet quod subiectum eius primum sit substantia separata, adhuc ista scientia poterit dici uniuersalis; non quia suum subiectum sit uniuersale in prædicando, sed quia omne ens habet attributionem ad istum primum ens: & ideo considerando de primo ente, considerabit de omni eo, quod est in analogia ad istud. Et hæc est uniuersalitas, de qua fecit mentionem Philosophus in hac litera. Primus autem modus uniuersalitate, qui est propter uniuersale subiectum in prædicando; magis tenetur communiter: quem modum sequendo notandum est, quod scientia uniuersalis potest dici tribus modis. Primus modus est, quando aliquid scitur de uniuersali subiecto, uniuersaliter sumpto, per causam primam secundum quem modum dixit Philosophus in primo Posterior. quod tunc magis scimus, quando scimus uniuersale, quam quando particulare; ut tunc magis scimus, quando scimus, quod omnis triangulus habet tres, quam quod omnis isosceles: Cuius ratio duplex potest esse; prima est, quia habita prima scientia, habetur secunda; & non est conuerso: sicut habito, quod omnis triangulus habet tres; habetur quod omnis isosceles;

non tamen est conuerso; Secunda ratio est, quia unaquæque passio tunc magis scitur, quando scitur in sua prima causa non resolubili; nunquam enim quiescit intellectus, donec resoluat passionem ad primam causam: eadem ergo passio, quæ scitur de triangulo, scitur de isoscele; sed de triangulo per causam primam & non resolubilem: & ista scientia uniuersalis iam dicta, actu continet particularem scientiam: quia uniuersale uniuersaliter sumptum, actu continet particularia. Secundo scientia uniuersalis est, quando aliquid scitur de subiecto uniuersali & communi, non uniuersaliter sumpto: ita quod istud scitum sit scitum in communi, & uniuersali: eo modo quo potest sciri animal inquantum animal, & non sciri inquantum homo: & isto modo uniuersalitate Metaphysicæ communiter dicitur esse uniuersalis: potest enim aliquid sciri secundum quod ens, & non secundum quod hoc ens: secundum quod ens scitur in communi, & cadit sub speculatione Metaphysicæ: secundum quod hoc ens, puta physicum, uel mathematicum: cadit sub speculatione aliarum scientiarum. Et si sic est, patet, quod aliæ scientiæ non superfluent, sicut arguebat argumentum: quia sub alia ratione considerantur scientiæ uniuersales; & sub alia scientiæ particulares. Tertio modo potest dici scientia uniuersalis, quæ considerat omnia, & in communi, & in particulari: utrum autem aliqua sit, uel non; nihil ad propositum: ad propositum tamen est, quia talis uniuersalitas communiter non attribuitur Metaphysicæ: & sic patet secundus articulus: Ad argumentum patet per dicta.

Sed quoniam ens simpliciter dictum, dicitur multipliciter, quorum unum quidem est, quod secundum accidens: & aliud, quod ut uerum: & non ens est falsum. Præter hæc autem sunt figure categoricæ, ut quid, quale, quantum, ubi, quando: & siquid aliud significat hoc modo. Amplius præter hæc omnia, quod potestate, & quod actu.

Postquam ostendit, quod hæc scientia est de ente immobili, & de ente inquantum ens; hic uult ostendere, de quo ente proprie non determinat hæc scientia; sicut superius dicebatur, & etiam de quo ente principaliter est. Et duo facit, quia primo dat multiplicem diuisionem ipsius entis, secundo exequitur illas diuisiones, determinando de ente inquantum ens, & de ente immobili. Secunda ibi, [Quonia itaq; multipliciter dicitur ens.] Dicit ergo primo quod ens uniuersaliter dictum, & simpliciter, multis modis diuidi potest: primo enim modo diuiditur in ens secundum se, & secundum accidens, secundo diuiditur in ens, quod uocatur uerum; ita quod ens isto modo idem est quod uerum, & non ens idem est quod falsum: tertio modo ens diuiditur secundum figuras prædicamentorum, ita quod tot modis dicitur, quot modis dicuntur prædicamenta; eo modo quo dicimus, quid, quale, quantum, ubi, & si quo alio modo dicuntur prædicamenta, dicitur etiam ens: quarto, & ultimo modo ens dicitur de ente in actu, &

Solutio de argumenti.

Entis multiplex diuisio.

& de ente in potentia. Deinde cum dicit.

Quoniam itaque multipliciter dicitur ens : primum de eo , quod secundum accidens , dicendum est , quod nulla est circa illud speculatio.

Incipit exequi de natura entis , & de diuisionibus eius ; secundò de ente immobili : quia hæc duo cadebant sub hac scientia , ut dictum est in lectione præcedenti . Secunda pars in principio

De ente secundum accidens. Duodecimi. Prima in quinque, quia primò determinat de ente secundum accidens : secundò de ente, quod est uerum : tertio de ente secundum quod saluatur in substantia, & aliis prædicamentis: quartò de ente secundum actum & potentiam: quintò de uno, quod saluatur in uno & multis.

Secunda ibi [Quoniam autem ut uerum ens,] Tertia in principio Septimi libri . Quarta in principio Noni. Quinta in principio Decimi. Prima in duas, quia primò ostendit, quòd nulla scientia inmittit se de ente secundum accidens , ut possit in fine concludere , quòd hoc ens præmittendum est: secundò quia aliquo modo potest determinari de ipso ente per accidens , incipit de eo determinare quantum possibile est. Secunda ibi.

[Atamen dicendum est amplius de accidente in quantum contingit.] Prima in tres, quia primò ponit conclusionem suam : secundò probat eam per signa: tertio per rationem. Secunda ibi. [Signum autem.] Tertia ibi [Et hoc rationabiliter] Dicit ergo primò, quoniam ens dicitur multis modis; ideo dicendum est primò de ente secundum accidens: primum autem, quod de eo dicendum est, est hoc; quia nulla speculatio scientialis est circa illud, scilicet de ente secundum accidens.

Signum autem. Nulla enim scientia studiosa est de eo, neque actiua, neque factiua, neque theoretica: non enim faciens domum, facit quacunque accidit domui facta. infinita enim sunt; his quidem enim uoluptuosam: illis nociuam: aliis autem utilem nihil prohibet esse factiuam: & alteram (ut est dicere) ab omnibus entibus, quorum nullius est adificatiua factiua.

Probat quòd circa ens secundum accidens nõ est scientia, per duo signa : primum signum est in scientiis practiacis: secundum in speculatiuis . Secunda ibi. [Eodem uerò modo.] Dicit ergo: ita dictum est, quòd nulla scientia est circa ens secundum accidens : signum autem huius est, quòd nulla scientia nec actiua, nec factiua, nec theoretica studet tractare de eo : quod patet primò in factiua :

non enim ille, qui facit domum, facit quacunque accidunt domui factæ: quasi dicat, intentio facientis non se extendit ad ea, quæ accidunt domui factæ; si enim se extenderet ad illa, se extenderet ad infinita: Et hoc est quod subdit, benè dico, quòd non se extendit ad ista accidentia ; quia infinita sunt, quæ accidunt domui factæ; nihil enim prohibet hanc domum factam istis habitantibus esse uoluptuosam: illis uerò nociuam, illis uerò utilem: nihil enim prohibet dicere illam esse diuersam ab omnibus aliis entibus, & sic de aliis accidentibus, respectu quorum non est ars edificati-

De ente per accidens nõ est scientia.

A ua factiua domus : Possent ergo hoc signum esse quædam ratio, & formari sic; nulla speculatio scientialis est circa infinita , sed illa, quæ accidunt domui factæ; puta quòd illi sit nociua, illi uoluptuosa, illi utilis, ab omnibus aliis domibus differens , hæc sunt infinita ; ergo circa illa non est speculatio, siue practica ; sed solùm circa domum, uel circa passionem domus. Deinde cum d.

Eodem uerò modo nec Geometer speculatur sic accidentia figuris; nec si alterum est trigonum, & trigonum duos rectos habens.

Ponit secundum signum in scientiis speculatiuis, dicens: ita dictum est, quòd scientiæ practice non considerant accidentia eodem modo, nec Geometria, nec aliqua alia scientia speculatiua: & si enim speculatur Geometria illa, quæ per le accidunt figuris; non tamen speculatur accidentia per accidens figurarum: nõ enim speculatur, si aliud est trigonum, & trigonum habens duos rectos . Quod quidam sic exponunt ; non enim speculatur hæc scientia, si aliquid alterum, puta lignum, uel aurum, uel aliquid huiusmodi, quod quidem accidit triangulo; est trigonum, & trigonum habens duos rectos : quasi dicat Philosoph. secundum istum modum legendi : aliqua sunt, quæ insunt trigono per se; & ista speculatur Geometria; aliqua sunt, quæ sunt altera à trigono, & ei accidentalia; sicut quod sit trigonus in ligno, uel auro, uel aliquo huiusmodi; & de talibus non speculatur Geometria. Aliter autem uidetur dicere Commen. & si enim speculatur Geometria, quòd triagulus habeat tres angulos æquales duobus rectis ; non tamen speculatur, utrum hi tres sint alii ab aliis tribus; quia hoc accidit sibi, secundum quòd est in alia, & alia materia ; puta in cupro, uel in ligno: quasi dicat, considerat Geometria triangulum, & angulos eius; non tamen considerat alicuiusmodi materiam . Et hoc dixit Philosophus, si aliud est trigonum, & trigonum duos rectos: quasi dicat, considerat trigonum, nõ tamen considerat suam alteritatem per materiam, quia hæc quasi infinita sũt: & hæc duæ expositiones, uel eadem sunt, uel propinquæ . Deinde cum d.

Et hoc rationabiliter accidit. Quemadmodum. n. nomine solùm accidens est.

Postquam probauit conclusionem suam per signa; hic probat per rationes. Et diuiditur in duas partes, secundum quòd ponit duas rationes. Secunda ibi [Uidet enim accidens propinquum.] Circa primam rationem sic procedit; quia primò ponit eam : secundò probat eam per dictum Platonis ibi [Vnde Plato modo quodam.] Dicit ergo ita dictum est, quòd scientia non est circa ens per accidens; hoc accidit rationabiliter, quia ens per accidens est ens nomine . Est ergo ratio Philosophi in hoc: speculatio scientialis est circa ens secundum rem: sed ens secundum accidens est ens solo nomine; ergo &c. Deinde cum dicit.

Vnde Plato modo quodam non malè sophisticæ circa non ens ordinauit. Sunt enim sophisticarum rationes

Expositio Commen.

Speculatio scientifica è circa ens secundum rem.

Metaphysicæ

tionones circa accidens, ut est dicere maxime omnium, utrum idem, aut diuersum musicum, & grammaticum, & musicus Coriscus, & Coriscus; & omne, quod est, & non semper factum est. Quarta si musicus ens grammaticus est factus, & grammaticus ens musicus: & quacunque alia tales rationū sunt.

Opi. Plato. d' enteg accidens.

Paralogismi.

Probat, quod dixit per dictum Platonis, dicēs: ita dictum est, quod ens per accidens est ens solo nomine; & ideo Plato non malè fecit, cum ordinavit scientiam sophisticam circa non ens; quia illud, circa quod sermo sophisticus est, est ens per accidens; in pluribus enim rationes sophyficæ decipiunt, & fallunt secundum fallaciam accidētis; quæ quidem fallacia est circa ens secundum accidens: sicut patet in istis paralogismis, in quibus aliqui dubitant; utrum idē sit musicū & grāmaticū si fiat talis syllogismus: musicus ē aliud à grammatico, musicus est grāmaticus, ergo musicus est alterum à se: patet enim quod iste paralogismus est circa ens secundum accidens: secundum enim quod musicus est grāmaticus, sibi accidit, quod sit alterum à grammatico; & musicus ēt est grāmaticus per accidens, & non per se: & ex hoc accidit fallacia, quia non distinguitur per se à per accidens: quia musicus per se alterum est à grammatico, & per accidens idem est. Similiter ī isto paralogismo; Coriscus est alter à Corisco musico; sed Coriscus est Coriscus musicus, ergo Coriscus est alter a se: Coriscus enim est Coriscus musicus per accidēs; p se enim est alter; hic enim non distinguitur per se, & per accidens; & ideo fit paralogismus. Vel si fiat talis paralogismus: omne, quod est, & quod non semper fuit, factum est; musicus est grāmaticus, & non semper fuit, ergo musicum esse grāmaticum factum est; & non ē conuerso, quod grammaticus sit ens musicus, factum est: quod quidem uidetur falsum, quia unica generatio non terminatur ad musicum & grāmaticū. Hic ergo debet distingui, quod ens per se, quod modo est, & prius nō fuit; illud est, quod est factum: sed ens per accidens, quod modo est, & prius non fuit; non est factum unica factione, sed duplici; hæ ergo rationes, & similes sunt circa ens secundum accidens.

Questio.

In ente per accidens est parua, uel nulla ēntitas.

Quereret aliquis, Vtrum ens per accidens sit ens solo nomine? Videtur quod non; quia ens solo nomine est ens secundum dici, sed ens per accidens non est ens secundum dici tantum, sed secundum rem: ergo &c. Respondeo circa hoc sunt duo declaranda: primum est, quod modica entitas, uel quasi nulla est in ente per accidens: secundum est, quod ex hoc concludendum est, quomodo ens solo nomine dicitur accidēs. Primum declarandum patet tribus uis; prima uia est ex habitudine, quæ est inter per accidens, & per se; quæ uia talis est: quod per se aspicitur ab aliquo, p naturā rei aspicitur; ita quod de se ē illud: ita quod de se pot dici ens hoc; quia enim habere tres aspiciat triangulum, ideo triangulus habet tres, & de se sub ista passione est: quod autem per accidens ab aliquo

E aspicitur, quasi modo aduentitio & extraneo ab illo aspicitur; quia accidit, quod aspiciatur: quod autem sic aspicitur, non est de se illud: Exempli gratia, musicus est grammaticus per accidens; ergo musicus sit grammaticus, aduentitium est, & extraneum; quia musicus de se non est grammaticus: ergo quod hoc sit hoc; & quod hoc sit ens, hoc extraneum est: quod autem hoc sit hoc, hoc de se non est, ergo de se est magis per accidēs quod est ens hoc; quia extraneo modo & per naturam extraneitatis aspicit naturam entis: per se autem non est illud ens: quod enim extraneo modo est ens, de se nō est ens. Debemus, n. imaginari, quod illud, quod est per se tale, est maxime tale; illud autem, quod est per accidens tale, est secundum quid tale; ergo illud, quod est per se ens, est maxime ens, & primo: illud autem, quod est per accidens ens, est ens secundum quid: quod autem est secundum quid ens, est modicè ens: & sic patet prima uia, quod enti per accidens modica entitas supponitur. Secunda uia est ex habitudine, quæ est inter ens in pluribus, & ens in paucioribus: sicut enim in prima uia per accidens ens uocabatur, quod est extraneum: ita in ista secunda uia per accidens uocabitur, quod est in paucioribus. Illud ergo uocabitur ens in pluribus, quod aspicit naturam entis in maiori parte, & raro fugit ambitum entis; illud autem, quod raro fugit, & in maiori parte subintrat; magis debet dici ens, quàm non ens: exempli gratia, homo in pluribus habet quinque digitos, in paucioribus autem sex; ergo magis debet dici ens respectu quinque digitorū, quàm respectu sex: ens autē in paucioribus est, quod in pluribus fugit ambitum entis; & quod in pluribus est non ens, in paucioribus autem ens. Sicut ergo ens in pluribus, quia in pluribus erat ens, & in paucioribus non ens; magis debebat dici ens, quàm non ens: ita per oppositum quia ens in paucioribus, in pluribus est infra ambitum non entis, in paucioribus est infra ambitum entis: ideo magis dici debet non ens, quàm ens: quod autem magis dicatur non ens, quàm ens, hoc non potest esse, nisi quia habet modicum de ente. Tertia uia est ex aspectu entis ad causas: omne enim quod est ens uerum, per determinatas causas, & per determinatos modos introducit infra naturam entis: quod autem indeterminato modo, & per indeterminatas causas introducit infra naturam entis, modicum habet de entitate; quod enim nō habet determinatam causam, & determinatum modum infra naturam entis, quasi non est: ens autem, quod in maiori parte est ens, uel semper; aspectum certum habet infra naturam entis: quod ergo nullum aspectum habet, modicè dicit, & in paucioribus est ens: & sic patet primus articulus. Ex quo patet etiam secundus, scilicet quod ens per accidens est ens solo nomine. Vbi notandum est, quod ens solo nomine secundum Commentatorem est, quod habet nomen sine significatione

Secunda uia.

Tertia uia.

Secs artic.

ratione aliqua: imaginatur enim Comm. q̄ nomi
ni subiicitur significatum, significatum autem no
minis entitas est; illud ergo ens, quod attingit na
turam nominis, attingit naturam rei; & tale est
ens secundum rem, & secundum nomen: si au
tem contingat, quod aliquid parum attingat de
natura significati, & quasi non habeat, quod si
gnificetur per nomen illud nominari; magis con
tingit illud dici tale secundum nomen, quam se
cundum rem: tale autem est ens per accidens,
quia (ut iam dictum est in primo articulo) pa
rum habet de natura entis; & ideo quasi non ens
est: & idcirco si dicatur ens, magis subintrat am
bitum entis secundum nomen, & secundum di
ci, quam secundum rem: sed quia parum subin
trat, & uago modo, ut iam dictum est; & quod
sic subintrat, quasi dicitur non subintrare.

Ad argum̄
tam.

Ad argumentum patet, quia non est intentio
Philosophi, quod ens secundum accidens ali
quo modo sit ens; sed quia parum habet de natu
ra entis, & est propinquum non enti; & propter
talem propinquitatem magis dicitur non ens,
quam ens: & si contingat ipsum dici ens, hoc
est secundum nomen, & non secundum rem,
propter modicam realitatem, quæ subiicitur isti
nomini. Deinde cum dicit.

*Videtur enim accidens propinquum non enti.
Palam autem ex his rationibus. Nam alio mo
do entium generatio, et corruptio. Eorum uerò, quæ
sunt secundum accidens non est.*

Ponit secundam rationem, quæ etiam con
firmat primam; & est ratio talis: quod est propin
quum non enti, quodammodo est non ens; ens
per accidens est huiusmodi; ergo est quodammo
do non ens & propinquum ei: patet ex rationi
bus, quia entium est generatio & corruptio; ens
autem per accidens nec generatur, nec corrup
tetur; ergo est non ens.

Quæstio.

Quæreret aliquis. Vnde sequitur conse
quentia talis: non est entis per accidens genera
tio, ergo non est ens? Respondeo. Dicen
dum est, quod ens per accidens duobus modis
dicitur: uno modo ens per accidens congrega
tum ex essentiis accidentium; eo modo quo di
cimus, quod musicum esse album, per accidens
est: secundo etiam modo ens per accidens di
citur esse ens, quod est præter intentionem a
gentis; eo modo quo dicimus, quod inuentio
thesauri per accidens est fodienti, quia exit in ef
fe præter intentionem fodientis: siue autem pri
mo modo accipiendo per accidens, siue secun
do, potest uerificari consequentia: uerificemus
ergo primum modum. Ens per accidens pri
mo modo est congregatum ex essentiis acciden
tium, nullum essentialem ordinem habentibus
adinuicem: si enim dicatur musicum esse album;
nec musicum ordinatur ad album, nec album ad
musicum: ex hoc ergo, quod sunt duæ essentia
e, quæ nullum ordinem adinuicem habent; duæ
generationes ad illas duas essentias ordinaban

Ens p̄ acci
dens dupli
citer.

tur; ita quod una generatio ordinabitur ad esse
album, & alia ad esse musicum; ad hoc autem,
quod album sit musicum, nulla generatio ordina
bitur: fiat ergo sic consequentia. Proportio est
inter generationem, & ens inductum per ge
nerationem; quia si generatio est una, & ens est
unum; & si generatio multiplicatur, & ens mul
tiplicatur: cum ergo duplex generatio ordina
tur ad musicum esse album, magis debet dici
duo entia, quam unum ens: quod autem non est
unum ens, non est ens; & ideo sequitur, eo ipso
quod duæ generationes ordinantur ad tale ens
eo ipso non est uerum ens. Imaginatur ergo
Philosophus, quod omne uerum ens in inferiori
bus habet unam naturam, introductam in esse

Genero, et
ens inductum
per genera
tionem, debet
proportio
nari.

per unicam generationem: ens autem per ac
cidens secundum istum modum dicit duas nat
uras, & introductas in esse per duas generatio
nes: sic ergo patet de primo ente per accidens.
Secundo modo dicitur ens per accidens, quod
est inductum in esse præter intentionem gene
rantis: de isto ergo sic verificabitur consequentia:
illud propriè dicitur ens, ad quod ordinatur in
tentio agentis; & similiter in ente generato illud
propriè uocatur ens, ad quod ordinatur intentio
generantis; nam propriè dictum est, hoc est in
natura ens, quod homo habeat quinque digitos;
quia ad hoc ordinatur intentio naturæ produc
entis: hoc uerò non est propriè dictum, hoc est ens
in natura, quod homo habeat sex digitos, quia
ad hoc non ordinatur intentio producentis, &
generantis. Hæc est ergo proportio inter gene
rationem, & ens genitum, quod illud debet dici
ens, ad quod ordinatur generatio; si autem ali
quid exeat in esse præter intentionem produc
entis & generantis; magis debet dici deuiatio ab
ente, quam ens. Et hoc est, quod dicit Com
mentator: quod illa, quæ sunt per accidens; nul
lam speciem habent, quia nulla species per acci
dens est: imaginor ergo eum uelle dicere sic, quod
ens per accidens magis est deuiatio à specie, quàm
sit species: omnis enim species intenta est à natu
ra; ens autem per accidens, est deuiatio ab intèto
naturæ, ergo est deuiatio à sp̄e. Sic ergo conclu
damus per primam uiam: ad ens per accidens non
ordinatur ḡnatio, sed magis ḡnationes; ergo ma
gis dēt dici entia, quam unū ens; quia nullam unā
naturam dicit, quod est propinquū non enti.

Secundum autem aliam uiam; ens per ac
cidens deuiat à generatione; quia generatio
ad illud non ordinatur: si autem deuiat à gene
ratione, quantum deuiat à generatione, tantum de
uiat ab ente. Notandum est, quod ens per acci
dens, siue primo modo, siue secundo, non est ens
perpetuum, nec ens inductum per generationem,
sed magis deuium generationis: ergo uel est non
ens, uel est propinquum non enti. Et in hoc stat
consequentia Philosophi; non est inductum per
generatiouem, ergo non est ens: quæ quidem cō
sequentia nulla est, nisi supponatur, quod non sit

Comentato
ris sententia.

Nulla sp̄s
est per acci
dens.

Ens p̄ acci
dens nō est
perpetuum,
nec inductum
per genera
tionem.

Metaphysicæ

ens perfectum; quia si esset ens perfectum, uerè esset ens: tamen non esset inductum per generationem. Deinde cum dicit.

TEX. 5.

Attamen dicendum est amplius de accidente, in quantum contingit, quæ eius natura, & propter quam causam est. Simul enim forsitan palam erit, & quare eius non erit scientia.

Natura ens per accidens non possibile est.

Postquam ostendit, quòd circa ens per accidens non est speculatio scientialis: in parte ista determinat de natura accidentis, in quantum possibile est. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit intentum suum: secundò exequitur. Secunda ibi [Quoniam igitur in entibus.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quòd circa per accidens non est scientia: dicendum tamen est de eo, in quantum contingit, & quantum possibile est: & primò quidem, quæ est eius natura: secundò per quam causam est ens per accidens; & ex iis duobus erit manifesta tertia conditio, quia eius non est scientia.

Quoniam igitur in entibus sunt hæc quidem semper similiter se habentia, & ex necessitate non secundum uim dicta, sed secundum quòd dicimus in non contingere aliter. Illa uerò ex necessitate quidem non sunt; nec semper, sed quasi secundum magis. Hoc principium, & hæc causa est eius, quod est accidens esse.

Necessario duplex necessitate uolentia, et necessitate immutabilitatis.

Exequitur intentum suum. Et diuiditur in duas partes, quia primò determinat de natura entis per accidens: secundò ostendit, quòd necessario oportet dare aliquam causam per accidens, ad quam non necessario sequitur effectus. Secunda ibi, [Quòd autem sint principia, & causæ] Prima in tres, quia primò ostendit, propter quam causam est accidens: secundò ostendit, quæ est eius natura: tertio ex his concludit, quòd eius non est scientia. Secunda ibi, [Quòd enim nec semper.] Tertia ibi, [Quòd autem scientia non est accidentis.] Prima in duas, quia primò diuidit naturam accidentis in duo membra, scilicet in ens necessarium, & ens in pluribus: secundò concludit, quòd ens in pluribus est causa entis per accidens. Secunda ibi, [Hoc principium, & hæc causa.] Ponit ergo entis diuisionem primò, dicens: quòd infra naturam entium aliqua sunt, quæ semper, & uniformiter se habent, & nunquam mouentur à statu suo; & ista sunt entia necessaria, non necessitate uolentia, sed necessitate immutabilitatis; propter quam non contingunt aliter se habere: & ista necessitas sequitur formam: quòd enim cælum necessario moueatur, hoc non est uolentum, quia nullum uolentum perfectum; sed hoc est necessarium necessitate immutabilitatis: aliqua sunt infra naturam entium, quæ non sunt semper, nec ex necessitate; sed in pluribus, & ut magis: Habita hac diuisione entium, cum dicit; hoc est principium, & hæc est causa; ostendit, quòd ens in pluribus est principium entis per accidens, dicens sic: est duplex ens, scilicet necessario, & in pluribus: ens autem

Ens duplex

E in pluribus est principium & causa eius entis, quod est per accidens.

Quod enim nec semper, nec quasi secundum magis est, hoc dicimus esse accidens: ut si sub cane fuerit hiems, & frigus; hoc accidere dicimus; sed non si æstus & calor: quia hoc quidem semper, aut secundum magis; illud uerò non. Et hominem album esse accidit: nec enim semper, nec secundum magis. Antè mal uerò non secundum accidens. Et edificatorem sanitatem facere, secundum accidens est; quia non est hoc natus facere edificator, sed medicus: sed accidit medicum edificatorem esse. Et coquus uoluptatem concilians, facit utique alicui salubre: sed non secundum pulmentariam.

Ostendit, quæ est natura entis per accidens. Et diuiditur in tres partes: in prima parte ostendit, quæ est natura talis entis: in secunda parte ostendit, quomodo ex ente in pluribus sequitur ens per accidens: in tertia parte ostendit, quòd ens per accidens necessario debet dari; quia aliquis forte negaret ipsum ens per accidens. Secunda ibi; [Quare quoniam quidem non omnia] Tertia ibi [Principium autem hoc oportet sumere.] Prima in duas, quia primò ostendit, quæ est natura entis per accidens: secundò ex hoc concludit, quod ens per accidens non habet causam determinatam factiuam, ibi; [Quapropter accidens dicimus.] Dicit ergo primò, quod illud uocatur ens secundum accidens, quod quidem nec est semper, nec est secundum magis; & hæc est natura entis. Exempli gratia, si sub cane fuerit frigus uel hiems, hoc per accidens est; quia nec est in pluribus, nec semper: si autem fuerit sub cane æstus, uel calor, per accidens non est; quia hoc uel est semper, uel in pluribus. Exemplum secundum, hominem album esse, dicimus per accidens, quia albedo non aspicitur ab homine, nec ut semper, nec ut magis: hominem esse animal, non dicimus in quantum accidens, quia semper est, quod homo sit animal. Exemplum tertium, edificatorem facere sanitatem, accidens est; quia edificator non est aptus natus facere sanitatem, sed medicus; sed tamen quia accidit medicum esse edificatorem; ideo edificator per accidens facit sanitatem, in quantum coniungitur cum medico. Exemplum quartum, ut coquus intendens, & nitens facere uoluptatem, & delectationem in cibo; facit utique salubrem cibum, & sanum alicui; sed tamen per accidens, quia ars pulmentaria tantum intendit facere delectationem; & ideo si fiat sanitas, hoc non est secundum pulmentariam, sed per accidens. Notandum est, quod per omnia dicta exempla perfecte datur intelligi natura entis per accidens: non est enim nisi quidam recessus, uel exitus ab ente in pluribus: quædam enim sunt, quæ ab aliquo aspiciuntur semper, sicut natura animalis à natura hominis: aliqua sunt, quæ se mutuo aspiciunt in pluribus; ita quòd in pluribus coniunguntur; sicut in pluribus, & secundum magis sub cane calor est: illud ergo ens, quod exit hunc aspectum, per

Ente secundum accidens quid.

Entis uolentis.

per accidens est, quia præter intentionem aspectus: unde quodcumque ita est, quod aliqua res habet certam aspectum, quidquid dicitur in esse illi rei præter illum aspectum, dicitur esse per accidens illi rei. Et hoc sonant omnia exempla Philosophi: certus enim aspectus est inter canem & calorem; si ergo canis exeat istum aspectum, hoc per accidens est. Similiter certus aspectus est inter ædificantem, & ædificium; si ergo ædificator comparatur ad aliquid aliud, quod sit extra hunc aspectum, puta ad fanitatem, per accidens est: Similiter certus aspectus est inter coquum, & uoluptatem in cibo; si ergo comparatur in cibo fanitas, per accidens est; quia fanitas in cibo non erit infra aspectum coqui, sed medici. Deinde cum dicit.

Quapropter accidens dicimus, & est ut facit, simpliciter autem non. Aliorum autem alia quoadque potentia factiva sunt; horum nec ulla ars, nec potentia determinata: nam secundum accidens entium, aut factorum; causa est secundum accidens.

Ex natura accidentis concludit, quod accidens non habet causam determinatam.

Quæ habet causam determinatam, & que nō.

Ad cuius euidenciam notandum est diligenter, quod illud ens, quod habet causam determinatam, cadit sub aspectu alicuius esse: illud ergo ens, quod exit aspectum esse, non dicitur habere causam determinatam, ut sic: quod enim exeat istum aspectum, hoc potest esse per multas causas: cum ergo ens per accidens sit tale ens, ergo non habet causam per se, nec determinatam, sed per accidens solum. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod ens per accidens tale dicimus, quod habet causam; quæ quidem facit illud secundum illud, simpliciter autem non: aliorum enim scilicet entium per se, aliæ sunt causæ, & potentia determinata factiva eorum; horum autem entium secundum accidens nulla est potentia, uel ars determinata: nam entium secundum accidens, uel factorum causa per se non, sed per accidens. Notandum est diligenter, quod ens per accidens semper uidetur consurgere ex concursu duorum, quodlibet ergo illorum, quod est infra concursum, aliquam causam potest habere; sed tamen ille concursus nullam causam uidetur habere determinatam. Verbi gratia, si concurrunt simul fanitas in cibo, & delectatio; fanitas ut fanitas cadit sub aspectu medici, & sub causa determinata; delectatio uero in cibo, ut delectatio sub aspectu coqui: ita quod ista duæ causas aspiciunt: quod autem cibus delectabilis sit sanus, hoc nullam causam uidetur respicere, nisi per accidens; quia illa eadem, quæ facit delectabile per se, facit sanum per accidens; & è conuerso illa, quæ per se facit sanum, per accidens facit delectabile: ita quod illa eadem, quæ est per se respectu unius, est per accidens respectu alterius. Et hoc est, quod dixit Philoso-

A phus, quod ens per accidens habet causam per accidens. Deinde cum dicit.

Quare quoniam quidem non omnia ex necessitate sunt, & semper, aut entia, aut quæ fiunt, sed plurima secundum magis. Necessesse esse quod secundum accidens est ens, ut nec semper, nec secundum magis: ut albus musicus est.

Ostendit, quomodo ex ente in pluribus causatur ens per accidens. Et duo facit, quia primo ponit conclusionem suam, scilicet, quod ex ente in pluribus deuenitur ad ens per accidens: secundo declarat modum, per quem deuenitur. Secunda ibi [Quoniam uero fit aliquando.] Dicit ergo primo, quod quia ita est, quod non omnia entia, quæ sunt, uel fiunt ex necessitate, uel semper sunt, uel fiunt, sed plurima sunt secundum magis; necesse est illud ens, quod est secundum accidens, nec esse ex necessitate, nec esse ut in pluribus: sicut musicum esse album, nec semper est, nec in pluribus. Quasi dicat Philosophus, si omnia entia essent ex necessitate, nullum ens esset in paucioribus: cuius ratio est, quia quod necessarium est, semper est; quod autem semper est, nunquam deficit, quod autem nunquam deficit, non est in paucioribus; sed quia multa entia sunt in pluribus; & quod est in pluribus, in paucioribus deficit: ideo si est dare ens in pluribus, est dare ens per accidens & in paucioribus; & è conuerso: ita quod conclusio sua est in hoc: quia si est dare ens in pluribus, est dare ens in paucioribus. Deinde cum dicit.

Quoniam uero fit aliquando secundum accidens erit: si autem non, omnia ex necessitate erunt. Quare materia erit causa contingens, præter quod ut in pluribus aliter accidentis.

Manifestat, quod dixit, scilicet per quem modum sequitur, quod ens in paucioribus, siue per accidens deducitur ab ente in pluribus, dicens sic; istud ens, quod nec est semper, nec in pluribus, aliquando fit; & ideo per accidens aliquando erit: si enim nunquam esset ens per accidens, omnia essent ex necessitate: quod autem ens per accidens, & in paucioribus sit præter ens in pluribus, materia est causa: materia enim est causa, quod aliquid accidat præter illud, quod est in pluribus: Quasi dicat Philosophus, ens in pluribus potest deficere; quia si nunquam deficeret, esset necessarium; & sic omnia essent necessaria: quod autem deficiat, causa est materia: & quia ex isto defectu causatur ens per accidens & in paucioribus, ideo materia est causa istius accidentis. Notandum est, quod cum ens per accidens non sit nisi quædam deuiatio ab ente: si debet dari ens per accidens, oportet dari aliquod ens, à quo possit fieri deuiatio: hoc autem non potest esse ens necessarium: quia quod necessarium aliquid aspicit, ab illo nunquam deuiat: ergo oportet, quod hoc sit ens in pluribus: sicut ergo bene sequitur, si datur denarium, datur ens à quo deuiatur: ita bene sequitur, si datur denarium in paucioribus, datur etiam ens in pluribus.

Metaphysicæ

bus. Et hoc est quod dicebat conclusio prima Philosophi, quòd si non esset dare ens in pluribus, non esset dare ens per accidens; hoc autem non sufficiebat ex hoc, quia non plus habebatur, nisi quòd ens per accidens esset quoddam deuium ab ente in pluribus; sed non habebatur adhuc causa huius deuiationis; oportebat ergo dare secundum, scilicet per quem modum deuiatur hoc ab illo; & hoc erat ostendere, quomodo ex ente in pluribus deueniebatur in ens in paucioribus. Et ideo Philosophus addit secundum, dicens: quòd materia est causa huius deuiationis; materia enim est causa, quòd agens naturale non consequatur effectum suum, quia non obedit perfectè agenti; & ideo est causa, quòd aliquid fiat præter intentionem agentis; & per consequens est causa entis per accidens; intentio enim agentis est, quòd consequatur suum effectum per talem modum, puta quòd homo nascatur cum quinque digitis; aliquando autem propter materiam hoc non consequitur, & ideo aliquid accidit præter intentionem eius, puta quòd nascatur cum quatuor, uel cum sex. Deinde cum dicit.

Intentio agentis est cõsequi suum effectum.

Principium autem hoc oportet sumere, utrum nihil est, nec semper, nec secundum magis; aut hoc impossibile. Est igitur aliud præter hoc, quod utrunque contingit, & secundum accidens. Sed utrum hoc quidem, ut in pluribus, & quod semper nulli insunt aut sunt quadam sempiterna. De his quidem igitur posterius perscrutandum est.

Ostendit, quòd supponendum est, quod est dandum ens per accidens, dicens; quòd oportet accipere tanquam quoddam principium, utrum nihil sit nec semper, nec secundum magis? sed hoc impossibile est, immo necessariò debet supponi, quod est aliquid præter magis, & præter semper; quod quidem est præter utrunque istorum, & est, quod est ens secundum accidens: utrum autem ens in pluribus insit alicui, uel ens ut semper nulli insit, aut sint aliqua sempiterna, quæ semper sunt; oportet perscrutari posterius, scilicet in Duodecimo huius: ubi ostendetur, quòd est dare aliqua sempiterna: Quasi dicat Philosophus ex hac litera; quòd quia tota disputatio uersatur circa ens secundum accidens; ideo de numero principiorum istius disputationis est, Vtrum nihil, uel aliquid sit secundum accidens, ita quòd nec semper, nec magis? Pro quo enim supponendum est, quòd impossibile est, quin sit; quia ex quo est dare ens, quòd est ens in pluribus; necessariò est dare ens in paucioribus; aliàs omnia essent semp, & sempiterna: ita quod manifestum est, quod est ens in pluribus, & ens in paucioribus. Vtrum autem sint aliqua sempiterna, requirit alium tractatum. De inde cum dicit.

TEX. 6.

Quod autem scientia non est accidentis, palam. Scientia namque omnis aut est eius, quod semper; aut eius, quod secundum magis. Etenim quomodo quispiam docebitur, aut docebit alium? oportebit. n.

E diffiniri aut per semper, aut per magis: ut quia utile melle datum febricitanti, ut secundum magis. Quod autem præter hoc non habebit doceri, quando puta noua luna, aut enim semper, aut in pluribus, & quæ noua luna; accidens autem præter hoc. Quòd quidem igitur est accidens, & propter quam causam, et quia scientia non est eius; dictum est.

Concludit ex duobus ostensis, quòd scientia non est accidentis, dicens: ita dictum est, quòd accidens nec est ut semper, nec est ut magis: ex quo sequitur, quòd scientia non est entis per accidens; quia scientia uel est eius, quòd semper est; uel quòd in pluribus est: de eo enim, quòd est præter hoc, scilicet ut semper, uel ut in pluribus, nullus docet, uel docebit. de quo enim aliquis docetur, uel docet: oportet diffinitum esse uel per magis, uel per semper: ut si aliquis debeat doceri de ista conclusione, quòd melle datum est utile febricitanti, id est compositum ex aqua & melle, oportet, quòd sit finitum & determinatum, ad minus in pluribus: quòd autem est præter semper, & magis, nihil habet determinare; quia non potest determinatè dici, quando erit; sicut potest dici determinatè de noua luna; aut enim semper est quòd noua luna est, aut in pluribus: & intendit quòd nouitas mensis (sicut dicit Commentator) necessaria est non in maiori parte: accidens autem præter hoc est, scilicet præter necessarium, præter semper, & præter magis. Concludit ergo, quòd quid sit accidens, quòd ad primam conclusionem; & propter quam causam, quòd ad secundam; & quòd scientia non est eius, dictum est.

De ente per accidens nõ est scientia.

De quo est scientia, aut est semper, aut in maiori parte.

G Quæreret aliquis. Vtrum ens in pluribus sit causa entis in paucioribus per accidens, sicut dicit Philosophus? Videtur dicendum, quòd non, quia proportio debet esse inter causam & effectum, & conuenientia, & similitudo; quæ non sunt inter ens in pluribus, & ens in paucioribus. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo. Dicendum est ad quæstionem primò, quòd ens in pluribus est causa entis in paucioribus: secundò quomodo est causa, & quæ est causa. Primum patet sic: reperimus enim ens necessarium, ens ad utrumlibet, ens in paucioribus, ens in pluribus; fiat ergo consequentia sic; aliquid ens est causa entis in paucioribus; non enim est ens necessarium, non ens ad utrumlibet, non ipsum idem ens in paucioribus; restat ergo quòd ens in pluribus. Quòd autem ens necessarium non sit causa; ratio est, quia ens necessarium est, quòd nunquam deficit, quin attingat effectum suum; causæ enim necessariae uocantur, quæ non possunt impediri, quin attingat effectum suum; ens autem in paucioribus (ut iam dictum est supra) est ex hoc, quòd aliquid ens deuiat ab effectu suo; ens ergo necessarium non est causa huius. Nec ens ad utrumlibet; ad utrumlibet enim ut ad utrumlibet sequitur, quòd indifferenter se habet ad esse, & non esse; quòd autem

Quæstio.

Ens multiplex.

Ens necessarium quod.

Materia in quo differt a forma.

autem aliquid indifferenter se habeat ad esse, & non esse, hoc est ex potentia passiva: hæc est enim differentia inter materiam & formam; quæ materia aspicit esse, & non esse; forma autem trahit materiam ad unum esse: ad utrumlibet ergo, quod duo aspicit, sequitur materiam, non formam: sicut enim materiæ & potentiæ passivæ nõ est aliqua causalitas; ita nec entis ad utrumlibet: si enim ens ad utrumlibet aliquid causaret, ex quo aspicit duo, indifferenter duo causaret, uel nihil causaret: ipsum enim ens ad utrumlibet est per naturam possibilis passivi, quod super se habet causam agentem; quia per causam agentem trahitur ad esse, & ipsum non est causa alterius: ens ergo ad utrumlibet non est causa entis in paucioribus, uel entis per accidens. Nec ipsum ens in paucioribus est causa huius, quia nihil est causa sui ipsius: restat ergo, quod ens in pluribus sit causa huius: & sic patet primus articulus. Videndum est secundo, quomodo est

Eadem cõ e minus ut in pluribus, et ut in paucioribus.

causa eius. Ad quod dicendum est, quod eadem causa, quæ est per se unius, ut in pluribus, est causa alterius per accidens, & ut in paucioribus: ita quod ens in pluribus duorum causa est; sed non ex æquo, sed unius per se, alterius uerò per accidens. Verbi gratia, uirtus in femine est causa quinque digitorum in animali in pluribus, & per se; quia ista uirtus ad hoc per se ordinatur. ex impedimento autem materiæ concurrente, eadem uirtus est causa sex digitorum; & quia hoc fuit præter intentionem uirtutis, ideo per accidens est. Sicut ergo in agentibus à proposito eadem causa potest dici causa per se, & fortuita: tamen differenter, quia cõ per se est respectu effectus per se, & respectu illius, quod cadit sub proposito; fortuita autem respectu illius, quod cadit extra propositum: ita hæc eadem causa est causa per se respectu effectus, qui est in pluribus; per accidens tamen respectu effectus, qui est propter inobedientiam materiæ, uel propter concursum contrarij agentis impediens, accidit in paucioribus. Notandum est tamen diligenter, quod ista causa, quæ respectu unius est per se, & respectu alterius est per accidens, non semper impeditur à suo per se: sed aliquando, cum ipsum per se consequitur ipsum per accidens. Videmus enim, quod coquus simul & semel potest facere cibum delectabilem, & sanum; quod faciat delectabilem, per se est; quod autem faciat sanum, est per accidens, & præter eius intentionem: unde tale per accidens non est, quia impedit ipsum per se; sed quia est præter intentionem agentis: aliquod autem per accidens est, quod habet utrumque, scilicet & quod impedit ipsum per se, & quod sit præter intentionem agentis; sicut habere sex digitos; & tale per accidens est solum in ente in pluribus, quia ipsum tale ens potest impedi à suo per se.

In agentibus à proposito eadem cõ e per se, & fortuita.

Primum autem per accidens, quod non impedit ipsum per se, quod tamen fugit intentionem agentis; non uidetur repugnare enti limitato necessario: si enim esset aliqua causa necessaria, quæ haberet limitatum effectum; ex quo esset necessaria, necessario consequeretur sum effectum; & ita non posset impedi à suo per se; quia tamen habebit limitatum aspectum, ideo multa possent cõiungi cõ effectum suo, quæ essent præter intentionem huius aspectus & agentis, & ita per accidens. Ita quod secundum hoc, omne ens per accidens deuiatio est; sed aliquando deuiat sic ab intentione agentis, quod impedit effectum per se; & de tali dictum est, quod non potest esse nisi in ente impedibili, quod est ens in pluribus; aliquando autem ita deuiat ab intentione agentis, quod non impedit effectum per se; ut iam dictum est. Ad argumentum patet: conuenientia enim & proportio non debet esse proprie, nisi in causis per se: nam causa per accidens non assimilatur suo effectui.

Per accidens duplex.

Quæreret aliquis. Vtrum de ente per accidens possit esse scientia? Videtur quod sic, quia illud ens est scibile, de quo possunt probari passionibus, & de quo probantur: sed Philosophus probauit multas passionibus de ente per accidens: quarum prima est, quod sciri non potest: secunda quod non habet causam determinatam: tertia quod est ens in paucioribus, causatum ab ente in pluribus, ergo & cætera. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo. Dicendum est, quod ens per accidens potest considerari duobus modis. uno modo quod ad rem subiectam accidentalitati. secundo modo quantum ad ipsam accidentalitatem. Si primo modo consideretur, scibile non est; quia talis realitas fixa non est; nec determinata est, nec est resolutibilis ad determinatas causas; omnia autem ista impediunt scientiam. Si autem consideretur quantum ad intentionem, sic scibile est aliquo modo; quia accidentalitas est quædam intentio determinata, diuisa contra perfectitatem. Verbi gratia, de ambobus si dicatur sic, musicus est albus; scibile non est, quia non est determinata causa, quæ faciat hoc scire: tamen benè est hoc scibile, quod est per accidens, musicus est albus; ita quod ista intentio scibilis est. possem enim de hoc dicere, quod non habet causam determinatam, & quod est in paucioribus; & quod est congregatum ex essentiis, & non dicit unam essentiam, est ens per accidens; musicum esse album est huiusmodi, ergo est ens per accidens: illud ergo, quod est ens per accidens, scilicet quod musicus sit albus, hoc nõ est scibile; sed tamen intentio accidentalitatis scibilis est, scientia tamen aliquo modo priuatiua; quia scitur ex priuatione perfectitatis. Licet enim nulla sit scientia, quæ probet frigus esse sub cane; tamen aliqua scientia est, quæ probat hoc esse per accidens, scilicet frigus esse sub cane; probat dico priuatiuè; ex hoc enim, quod non habet causam determinatam,

A gentis; non uidetur repugnare enti limitato necessario: si enim esset aliqua causa necessaria, quæ haberet limitatum effectum; ex quo esset necessaria, necessario consequeretur sum effectum; & ita non posset impedi à suo per se; quia tamen habebit limitatum aspectum, ideo multa possent cõiungi cõ effectum suo, quæ essent præter intentionem huius aspectus & agentis, & ita per accidens. Ita quod secundum hoc, omne ens per accidens deuiatio est; sed aliquando deuiat sic ab intentione agentis, quod impedit effectum per se; & de tali dictum est, quod non potest esse nisi in ente impedibili, quod est ens in pluribus; aliquando autem ita deuiat ab intentione agentis, quod non impedit effectum per se; ut iam dictum est. Ad argumentum patet: conuenientia enim & proportio non debet esse proprie, nisi in causis per se: nam causa per accidens non assimilatur suo effectui.

B *Proportio, ubi proprie*

Quæreret aliquis. Vtrum de ente per accidens possit esse scientia? Videtur quod sic, quia illud ens est scibile, de quo possunt probari passionibus, & de quo probantur: sed Philosophus probauit multas passionibus de ente per accidens: quarum prima est, quod sciri non potest: secunda quod non habet causam determinatam: tertia quod est ens in paucioribus, causatum ab ente in pluribus, ergo & cætera.

Proportio, ubi proprie

Questio.

Passiones entis & accidens

Ad oppositum est Philosophus. Respondeo. Dicendum est, quod ens per accidens potest considerari duobus modis. uno modo quod ad rem subiectam accidentalitati. secundo modo quantum ad ipsam accidentalitatem. Si primo modo consideretur, scibile non est; quia talis realitas fixa non est; nec determinata est, nec est resolutibilis ad determinatas causas; omnia autem ista impediunt scientiam. Si autem consideretur quantum ad intentionem, sic scibile est aliquo modo; quia accidentalitas est quædam intentio determinata, diuisa contra perfectitatem. Verbi gratia, de ambobus si dicatur sic, musicus est albus; scibile non est, quia non est determinata causa, quæ faciat hoc scire: tamen benè est hoc scibile, quod est per accidens, musicus est albus; ita quod ista intentio scibilis est. possem enim de hoc dicere, quod non habet causam determinatam, & quod est in paucioribus; & quod est congregatum ex essentiis, & non dicit unam essentiam, est ens per accidens; musicum esse album est huiusmodi, ergo est ens per accidens: illud ergo, quod est ens per accidens, scilicet quod musicus sit albus, hoc nõ est scibile; sed tamen intentio accidentalitatis scibilis est, scientia tamen aliquo modo priuatiua; quia scitur ex priuatione perfectitatis. Licet enim nulla sit scientia, quæ probet frigus esse sub cane; tamen aliqua scientia est, quæ probat hoc esse per accidens, scilicet frigus esse sub cane; probat dico priuatiuè; ex hoc enim, quod non habet causam determinatam,

Ens per accidens dupliciter.

Quo scientia impediens.

Accidentalitas quid.

D non habet causam determinatam, & quod est in paucioribus; & quod est congregatum ex essentiis, & non dicit unam essentiam, est ens per accidens; musicum esse album est huiusmodi, ergo est ens per accidens: illud ergo, quod est ens per accidens, scilicet quod musicus sit albus, hoc nõ est scibile; sed tamen intentio accidentalitatis scibilis est, scientia tamen aliquo modo priuatiua; quia scitur ex priuatione perfectitatis. Licet enim nulla sit scientia, quæ probet frigus esse sub cane; tamen aliqua scientia est, quæ probat hoc esse per accidens, scilicet frigus esse sub cane; probat dico priuatiuè; ex hoc enim, quod non habet causam determinatam,

Quo accidentalitas est scibile priuatiuum.

Metaphysicæ

minatam, nec est in pluribus, ex hoc est per accidens. Ad argumentum patet per diffinitionem prædictam: de prima tamen conclusionem, quando dicitur, quod probatur à Philosopho, quod per accidens non est scibile: intentio Philosophi est, quod illud, cui contingit ista intentio, scilicet accidentalitas, scibile non est; ita quod ista passio non est aliud, nisi remotio scibilitatis ab illo: secunda, aut tertia conditio non plus probat, nisi quod ista intentio per accidens aliquo modo sciri potest; & de eo possunt esse aliquando passionis. Deinde cum dicit.

TEX. 7.

Quòd autem sint principia, & causa generabilia & corruptibilia sine generari, & corrumpi, palàm.

In parte ista probat, quod est dare causam per accidens, & quod non omnis causa est necessaria, sed aliqua contingens, quæ potest deficere à suo effectu. Et diuiditur in tres partes, quia primò probat, quod dixit: secundò concludit quoddam corollarium ex præcedentibus: tertio quærit, ad quam causam per se reducitur causa per accidens. Secunda ibi. [Palàm ergo.] Tertia ibi [Sed ad principium quale, & causam.] Prima in duas, quia primò ponit conclusionem probandam, scilicet quod non omnis causa est talis, quod ea posita ponatur effectus; sed multæ causæ deficiunt à suo effectu, scilicet causæ per accidens & contingentes: secundò probat ipsam conclusionem, ibi [Si enim non hoc] Dicit ergo primò, quod multæ causæ sunt, & multa principia, quæ possunt poni in esse sine positione effectus; ita quod sunt generabiles tales causæ sine generatione effectus, & possunt remoueri ab esse sine remotione effectus; & sic si sunt corruptibiles, possunt corrumpi sine corruptione effectus sui. Deinde cum dicit.

Si enim non hoc, ex necessitate omnia erunt, si eius quod fit, et quod corrumpitur non secundum accidens aliquam causam necesse est esse.

Probat, quod dixit, scilicet quod non semper posita causa, ponitur effectus necessariò: probat autem hoc duobus modis; quod enim posita causa, ponatur effectus; potest esse duobus modis, primò quia posita causa in præsentem, ponatur effectus in futuro: ut si dicatur sic, A. causa ponatur modo in præsentem, ergo necessariò ponetur B. effectus in futuro: alio modo potest intelligi, quod posita causa in præterito, ponatur effectus in futuro necessariò, ut si dicatur sic, A. causa posita est in præterito, ergo necessariò ponetur B. in futuro. Secundum hoc ergo habet hæc pars duas partes: quia probat, quod non est necesse, quod posita qualibet causa in præsentem, ponatur effectus necessariò in futuro: secundò probat, quod non est necesse, quod posita causa in præterito, necessariò effectus ponatur in futuro. Secunda ibi [Similiter autem & si.] Circa primum duo facit, quia primò ponit unam consequentiam, scilicet quod impossibile est, quod posita causa in

præsentem, ponatur quilibet effectus: secundò declarat istam impossibilitatem in exemplis, ibi, [Vtrum enim erit hoc, aut non.] Dicit ergo primò sic: dictum est, quod non posita qualibet causa in præsentem, uel corrupta: ponitur, uel corrumpitur quilibet effectus: si enim hoc non est uerum, quod eius quod semper fit uel corrumpitur, est causa necessaria, & non est dare aliquam causam per accidens; omnia erunt & fient de necessitate: sed hoc est impossibile, ergo & primum. Quasi dicat Philosophus; si omnis causa est necessaria, necessariò inferens effectum; & nulla est causa per accidens, contingenter inferens suum effectum: ita quod ipsa posita, non necessariò ponatur effectus, omnia erunt necessaria, sed hoc est impossibile.

Non omnia erunt de necessitate.

Vtrum enim erit hoc, aut non? Si hoc fiat, erit. Si autem non, non. Hoc autem, si aliud erit. Et ita manifestum, quia semper tempore ablato à finito tempore, ueniet usque ad nunc. Quare hic morietur infirmitate, aut ui: si exit hoc, aut si facit, sed hoc si aliud: & ita ueniet ad quod non est. Aut in factorum aliquid, ut si sitit; hoc quidem si comedit mordicantia. Sed hoc aut est, aut non: quare ex necessitate morietur, aut non morietur.

Manifestat hoc in terminis, scilicet quomodo hoc sequatur necessariò suam causam præsentem, dicens: si enim quæretur utrum hoc, id est, iste effectus erit, uel non erit? facta ista suppositione, oportet dicere, quod si hæc causa fiat, iste effectus erit. hæc autem causa, quæ infert istum effectum, etiam erit, si sua causa est, & illa alia erit, si sua causa est: & sic semper deducendo, quia tempus finitum consumitur, remoto aliquo finito: deuenimus usque ad causam, quæ est nunc in præsentem. Verbi gratia possumus dicere, quod si iste morietur ui, uel infirmitate, si exierit domum: ita quod ista causa, exire domum, infert istum effectum; exibat autem domum, si sitiet; sitiet autem, si fuerit aliquid aliud: ita quod deuenimus ad causam præsentem, quæ nunc est, uel quæ nunc facta est, sitiet in præsentem, si comedit salsa; & secundum hoc ille effectus futurus aut erit, aut non erit necessariò, ita quod necessariò morietur, si falsa comedit, uel non morietur. Quasi dicat Philosophus in omnibus istis uerbis. Si omnis causa præsentem est necessaria, & necessariò infert effectum, & nulla est contingens, quæ modò infert effectum futurum, quantumcunque longinquum, quam causam præsentem reperiemus per resolutionem effectuum ad causas, dicendo sic. Iste morietur, si exierit domum, ita quod exitus est causa mortis; exibat autem si sitierit; sitiet autem si nunc in præsentem comedit salsa: ergo poterimus concludere, facta ista positione, quod si nunc comedit salsa, morietur: quod tamen apparet impossibile, quia istæ causæ omnes fuerunt contingentes, hæc autem causa sic præsentem reperiatur, & ad ipsam deuenietur, quia tempus finitum est inter talem effectum, & talem causam: omne autem

Tempus finitum consumitur.

Quòd ad positionem causæ, ponatur effectus.

tempus

Nō semper ad causam sequitur effectus.

Idem habetur, 1. Phy. contra Anaxag.

tempus finitum remouetur, aliquo ablato. Et hoc est, quod dixit Philosoph. quod semper auferendo à finito tempore, uenieturque ad nunc. q. d. q. si resoluemus causam ad causam, semper in quolibet resolutione auferetur aliquid à tempore, & tamen resoluitur, quod deuenimus ad præsentem causam, qua posita in præsentem, necessariò ponitur effectus.

Similiter autem & si superfiliat aliquis ad facta, eadem ratio: iam enim est hoc in aliquo: dico autem factum. Ex necessitate ergo omnia erunt, quæ sunt futura: ut moriturum fore uiuentem. iam enim factum est aliquid, ut contraria in eodem corpore; sed si infirmitate, aut ui, nondum, nisi hoc factum fuerit.

Hic notandum est, quod in deductione prima fiebat resolutioneque ad causam, quæ præsens est; qua posita, ponebatur effectus: & in ista deductione secunda fit deductio usque ad causam præteritam; qua posita in præterito, ponitur effectus. Secundum enim istam positionem dicitur sic: interficietur, si exierit domum: exhibet domum, si sitierit: sitiet autem, si comedit falsa; comedit autem, si passus est famem; ergo posita cã in præterito, ponitur effectus in futuro; & hoc est, quia esse in præterito, est quoddam esse, & quoddam poni: ideo causa posita in præterito, ponitur effectus futurus secundum istam positionem. Et hoc est, quod dicitur: ita dictum est, quod facta ita suppositione, fit resolutio ad causam, quæ nunc est; qua posita, ponitur effectus, & eadẽ rō est, si aliquis superfiliat, soluendo usque ad causam factam: illud enim quod factum est, & quod est præteritum aliquo modo; ita q. factum ex necessitate est aliquo modo, eo quod non potest non fuisse & sic ex ipso necessariò sequetur effectus: & sic secundum istam positionem omnia, quæ futura erunt ita, necessariò erunt; sicut est necessarium uiuentem fore moriturum; quod quidem ideo necessarium est, quia in uiuente iam aliquod factum est, ad quod necessariò sequitur iste effectus, scilicet mors: in ipso. n. factum est, q. duo contraria sunt in eodẽ; & ideo necessariò morietur; sed q. moriatur ui, uel uolentia, uel infirmitate, nõdũ sunt aliquæ causæ positæ; ex quibus de necessitate sequatur hoc: ita quod necessariò morietur; sed quod sic, uel sic, hoc non est necessarium, nisi factum fuerit: quia omne, quod est, quando est, necessarium est esse: & ita est contingentia respectu horum. Notandum est quod ex ista litera Philosophi habemus, q. causa aliqua necessariò infert effectum; ut si est compositum ex contrariis, necessariò corrumpetur: aliqua causa est per accidens & contingens, quæ cõtingenter infert effectum; ut si exiit domum, possibile est, quod morietur; & possibile quod non: si autem nulla esset causa per accidens, nec effectus p. accidens: sicut necessariũ est, q. politis contrariis in composito, sequatur corruptio & mors; ita ad quamcunque causam siue præsentem, siue præteritam necessariò sequitur effectus; quod est

Omne, quod est, quando est, necesse est esse ex. 1. Periberm. cap. 115.

Possis contrariis in composito, necesse est sequi corruptionem.

A impossibile: sic enim ponere (ut dicit Commentator) est auferre naturam possibili & sic auferetur indifferentia entium: ut enim uult ipse Commentator, secundum istam positionem omne, quod est, necessariò fieret; ita quod si aliquis querat, utrum hoc erit, uel non erit? oportet quod respondeatur, quod alterum illorum sit necessarium, & alterum impossibile, & nullum contingens. Deinde cum dicit.

Palam ergo quia usque ad aliquod uadit principium, hoc autem non adhuc ad aliud. Erit ergo eius, quod utcumque euenit ipsum, & causa generationis ipsius nulla.

Concludit quoddam corollarium, quod quidẽ secundum Commentatorem sic continuatur: dictum est statim in parte præcedenti; quod corruptionis est aliqua causa necessaria per se, sicut cõpositio ex contrariis; ad quam causam resoluitur effectus: sicut ad per se: generationis autem non semper est causa per se, sed multa fiunt, & generantur per accidens: & ideo hæc resolutio nõ stat ad causam per se. Et hoc est, quod dicitur in litera ista: quod manifestum est, quod in corruptione ipsum corruptum uadit usque ad aliqd, hoc est usque ad aliquod principium per se: generatio autem non uadit usq; ad tale principium; erit enim in generatione aliqua causa, & accidentaliter: huius autẽ effectus nulla erit causa per se. Ut ergo uideatur intentio Commentatoris notanda sunt uerba eius. Dicit ergo primò quod secundum positionem iam dictam, scilicet posita causa, ponitur effectus; cõtingebat quod omnia, quæ fieret, antequam fieret, necessarium fuit ut fieret, sicut omne corruptibile, necessarium est corrumpi: ita quod secundum hoc sequetur, quod naturæ & substantiæ rerum, ex quibus generabilia generantur, faciunt eas generari necessariò; sicut naturæ corruptibilium faciunt eas corrumpi necessariò; quod tamen falsum est, quia differentia est inter generationem & corruptionem: quæ corruptio de necessitate fit, generatio autem non; ita q. generatio non est in substantia rei; corruptio autem sic: hoc est dicere, substantia rei non necessariò fit, quia potest impediri generatio, corruptio autem necessariò fit: Et hoc est, quod dixit litera, quam exposuit Commentator, quod in corruptione est deuenire ad aliquod principium: ad quod necessariò sequitur corruptio: in generatione autem non est deuenire ad tale principium semper; quia multa generantur, quæ possunt impediri, ita q. fiat aliquid per accidens. Alia expositio huius literæ est communis; ita q. sit aliquod corollarium, etiam conclusum ex præcedentibus; & continuetur sic: Dictum est in præcedentibus, q. non quodlibet, quod fit, habet causam per se, sicut patet in futuris contingentibus: ita q. in istis futuris contingetibus aliquando contingit, q. ipsum contingens resoluitur ad aliquod principium per se, quod quidem principium

Corruptio nis est causa per se, generatio autem non semper est causa per se.

Auer. exp.

Differentia inter generationem, et corruptionem.

Altera expositio.

Metaphysicæ

pium non oportet reduci in aliquod aliud, sed erit causa causarum eius, quod utrunque euenit, hoc est, per accidens: generationis autem illius causæ nulla erit alia causa, quia per accidens est, & ipsum per accidens non habet causam determinatam. Verbi gratia, si dicatur sic, iste occiditur à latronibus, & uulnerabitur: uulnus est causa occisionis, ita quod iste effectus aliquo modo reducitur ad causam; huius autem uulneris causa est, quia inuenitur à latronibus; quod autem inuenitur à latronibus causa est indeterminata, non enim possumus assignare causam determinatam, ad quam stet resolutio: namque hoc potest esse, quia ibat negotiatum; uel quia per uim maris portatus est ad talem locum; uel quia quærebat amicum; & sic de aliis causis indeterminatis. Et hoc est, quod uoluit dicere Commentator in prima uia: quod non semper omne, quod fit, potest reduci in causam terminatam; nec omne, quod fit, necesse fit, etiam in naturalibus: quia in naturalibus generationes impediri possunt: in naturalibus autem corruptibile necessariorum corrumpitur: & ideo in corruptione magis est reductio ad causam per se, quam in generatione. Deinde cum dicit.

Sed ad principium quale, et eam quale reductio talis.

TEX. 8.

Vtrum ut ad materiam, aut ad quod, cuius gratia: aut ut ad mouens, maxime perscrutandum.

Ergo de ente secundum accidens prætermittatur: determinatum est enim sufficienter.

Quærit quandam questionem: dixit enim quod causa per accidens reducitur ad causam per se: quæreret ergo aliquis, ad qualem causam reducatur, Vtrum ad materiam; uel ad cuius causa, hoc est, ad finem; aut ad mouens? De hac enim questione perscrutandum est alibi, scilicet in Secundo Physicorum: non fecit autem hic mentionem de causa formale; quia forma, & finis idem sunt; Concludit ergo sic, quod de ente secundum accidens sufficiat, quæ dicta sunt: determinatum est enim de eo sufficienter. Notandum est, quod Commentator exponens illud uerbum (causa per accidens est causa eius quod utrunque euenit, & est causa generationis multa) dicit sic: quod bene dictum est, quod causa per accidens non est causa generationis; quia quando peruenitur ad causam per accidens, aliquid fit casu; quod autem fit casu, non est alicuius motus naturalis omnino; quia casus non est causa alicuius speciei entium; quasi dicat Commentator, generatio uniuersalis terminatur ad aliquam entitatem, & ad aliquam speciem: casus autem est magis deuiatio à specie, & ab ente, quam sit ens: sicut si fiat homo cum sex digitis, ideo à casu fit, quia à natura hominis deuiatur. Sic ergo uult Commentator quod proportio est inter generationem & speciem: quia omnis generatio naturalis ad aliquam speciem terminatur, & ad aliquod ens: ubi autem casus est, ita est deuiatio ab ente, quod non est ens proprie; & ideo non potest dici generatio naturalis, sed magis deuians à natura. Notandum etiam est, quod

Quæ, quæ fit, non semper re-ducitur in eam terminatam.

Tex. 8. 50. & circa.

2. Phy. tex. com. 70.

Generatio, et casus quod differunt.

Proportio est inter generationem, & speciem.

E casus (secundum Commentatorem hic) est causa accidentalis, omne autem accidentale in aliquo essentiali fundatur, aliàs esset abire in infinitum: accidens enim uel fundatur super seipso, uel super alio; super seipso non, quia natura accidentis non est natura fixi, quæ habeat posse figere seipsum: ergo fundatur super alio; illud ergo aliud uel est substantia, uel accidens est; si accidens, quæro de illo accidente, aut super seipso figitur, aut super aliud: super seipso non (ut iam dictum est) ergo super alio: tunc eodem modo, uel illud est accidens, uel substantia; & si accidens, oportet quod super alio fundetur; & sic procedendo erit procedens in infinitum: nisi dicatur, quod accidens in aliquo essentiali fundatur, quod quidem essentiali super nullo alio figitur. Et hoc est, quod dixit Com. quod accidentalis causa fundatur super essentiali.

Quæreret aliquis, Vtrum omnis effectus contingens possit reduci ad causas cœlestes, tanquam ad causam per se? Respondeo hic duo sunt declaranda: primò quod multa sunt per accidens respectu causæ inferioris, quæ non sunt per accidens respectu causæ superioris, scilicet corporum cœlestium: secundum est, quod non omnis effectus per accidens & contingens potest reduci in corpus cœleste, tanquam in causam per se. Primum patet per exemplum, & per rationem sic: uideamus .n. quod hac herba florente, illa etiam floret; si ergo comparemus has duas floritiones ad causas interiores, concursus floritionum accidentalis est: si enim floritio huius, & illius comparentur ad uirtutes proprias harum herbarum, nullum ordinem uidentur habere adinuicem; ita quod debeant concurrere, ut hac florente, illa floreat: si tamen hæ duæ floritiones comparentur ad corpus cœleste, sic concursus floritionum per se est; quia aliqua causa est in corpore cœlesti, quæ aspicit uirtutem huius herbe, & illius; sub cuius aspectu cadit utraque floritio, & per consequens concursus earum. Per rationem sic patet: illud uocatur per accidens in effectibus, quod fugit aspectum causæ; possibile est autem, quod unus & idem effectus fugiat aspectum causæ particularis; & tamen subintret aspectum causæ uniuersalis: ita quod secundum hoc erit per accidens respectu causæ particularis, & tamen per se respectu causæ uniuersalis; sicut multa fugiunt aspectum Bailiui, quæ non effugiunt aspectum Regis: à simili multa effugiunt aspectum causarum particularium, quæ subintrant aspectum causæ uniuersalis. Ad cuius euidenciam notandum est, quod quadruplex causa natura est, scilicet particularis, specialis, uniuersalis, & uniuersalissima: hæ autem causæ sic se habent adinuicem, quod aspectus secundæ est uniuersalior quam aspectus primæ; & tertiæ; & aspectus tertiæ uniuersalior quam primæ & secundæ; & aliquid exit aspectum primæ, & secundæ, quod non exit aspectum tertiæ: quarta est in summo gradu uniuersalitatatis; ita quod nihil potest fugere aspectum eius. Hæc ergo manifestentur; natura particularis

Quæ accidentale fundatur in aliquo essentiali.

Quæstio.

Aligua sunt per accidens respectu cœlestium, que tamen non sunt respectu superioris.

Natura licet cœlestis quæ tuor modis.

Natura particularis, quæ quædam.

particularis uocatur natura indiuidui, quæ quidem habet aspectû arctissimum; hæc enim natura semper quærit conseruationem sui esse, & semper fugit, quod suo esse repugnat; siue quod ad benè esse eius nõ competit: semper etiam quærit assimilationem sui, quantum potest: unde sortes semper quærit conseruationem sui esse, & assimilationem sui esse: si autem euenit, quod aliquid sit ab eo, quod non sibi assimiletur, hoc est, præter eius intentionem; ut si Sors foeminam generet, hoc est præter intentionem generantis, naturæ particularis: & ita aliquid fugit eius aspectum, quod tamen subintrat aspectum naturæ specialis. Secundo modo dicitur natura specialis: natura enim specialis hic uocatur natura speciei: natura enim speciei intendit perpetuitatem sui; & etiam intendit omnia illa, per quæ species perpetuari potest; & quia perpetuari non potest aliqua species sine utroque sexu; ideo utrunque sexum intendit: & sic aliquid intendit, puta foeminam, quod erat præter intentionem naturæ particularis, quod est infra aspectum speciei. Natura autem uniuersalis tertio modo dicta, uocatur natura cælestis; quæ quidem uniuersalior est, quam sit natura speciei; & ideo aliquid fugit aspectum speciei, quod non subintrat aspectum huius naturæ; intendit enim hæc natura uniuersalis conseruationem uniuersaliorè, quam natura speciei: species enim non intendit conseruare, nisi seipsam; natura autem uniuersalis intendit conseruare totam naturam elementarè: & ideo aspectus illius naturæ uniuersalis maior est, quam aspectus naturæ specificæ. Videmus enim quod contra intentionem speciei ignis est, quod tendat deorsum; & tamen hunc descensum intendit natura cælestis ad complexionem mixti, uel ad supplendum uacuum: intendit enim talis natura super totam naturam elementarem, ut nullus defectus ibi permittatur. Si militer quod ad exemplum, quod iam positum est; præter intentionem huius herbe specificæ est, quod hac florente, illa floreat; & tamen non est præter intentionem naturæ uniuersalis de tertio modo.

Natura specialis que, & qualis.

Natura uniuersalis que, & qualis.

Natura autem quarto modo dicta, est natura diuina; cuius aspectus maximus est; ita quod nihil fugit aspectum huius naturæ; & hoc est, quia omnia cadunt sub prouidentia diuina: uidemus enim quod multa contingentia fugiunt aspectum naturæ primo modo, & secundo, & tertio modo dictæ; non tamen fugiunt aspectum huius naturæ: sicut futura contingentia, quæ sunt à libero arbitrio; cuius ratio est, quia hæc natura est uniuersalissima; ergo est in supremo gradu uniuersalitatatis; si autem aliquid fugeret aspectum eius, aspectus eius esset limitatus ad hæc, quæ aspiceret: ergo non esset uniuersalissima: & sic patet primum declarandum, quomodo aliquid est per accidens respectu inferiorum, quod non est per accidens respectu superiorum.

Natura uniuersalis si, ma que, & qualis.

Secundum declarandum est, quod non omnis effectus per accidens potest reduci in cor-

Actio scilicet.

A pus cæleste, tanquam in causam per se: quod quidem patet sic, quia multa possunt esse præter respectum huius causæ, & præter intentionem eius, & ita erit causa per accidens respectu illorum. Quod ita manifestum est, quod enim hæc inferiora non assequantur effectum suum, hoc potest esse duobus modis: uno modo propter indispositionem materiæ, & hoc modo potest impediri natura cælestis: quia enim materia nõ omnino obedit agenti, ideo aliquid potest induci in ipsam præter intentionem agentis; & per consequens cum natura cælestis agat in materiam suppositam, oportet quod possit impediri à sua actione; & illud quod eueniet propter impedimentum, erit præter intentionem illius naturæ, & per accidens respectu illius. Secundo modo potest impediri ab actione sua ipsum agens propter concursum contrarii agentis; & sic aliquid eueniet propter talem concursum præter intentionem agentis, & per accidens; & isto modo potest aliquid euenire præter intentionem naturæ cælestis. Quod sic patet; quamuis natura inferiorum corporum subiaceat naturæ cælesti; tamen hoc potest impediri propter liberum arbitrium: sapientes enim (ut ait Ptolomeus) dominantur astris: quod enim huic debetur secundum causas superiores, posset impediri per liberum arbitrium. Patet ergo quod aliquid est per accidens respectu corporis cælestis; ergo non omnia possunt reduci in ipsa tanquam in causam per se, licet aliquid, quod est per accidens respectu inferiorum, sit reductum ad illud corpus, tanquam ad causam per se: sicut in primo articulo patenter ostensum est.

Non omnis effectus per accidens potest reduci in causam p se.

Sapientia dominantur astris.

Quæreret aliquis, Vtrum omnia possint reduci in fatum, sicut in causam per se? Dicendum est quod non, si enim fatum esset causa per se, & necessaria respectu omnium; cum causa necessaria posita, ponatur effectus, oportet quod posito fatu, poneretur res necessariè; & ita fatum tolleretur contingentiam à rebus. Ad cuius euidenciam notandum est, quod quidam ea, quæ fiunt infra hunc mundum, quia non poterant ea reducere in causas particulares; sunt conati reducere in causas superiores, à quibus causis ordinatè procederent, quæ si essent facta, uel prolocuta, uel præordinata ab illis causis. & ideo tales causas appellauerunt fatum propter talem prolocutionem, uel præordinationem: & in tales causas conati sunt reducere omnia contingentia, in corporibus naturalibus, & contingentiæ liberi arbitrii: Hic autem modus falsus est, & contra fidem; quia contingentiæ liberi arbitrii in corpora cælestia reduci non possunt; nec fatum isto modo super talia contingentiæ esse habet, sicut nec corpora cælestia; iste est ergo unus modus ponendi fatum. Est ergo fatum (secundum Boetium Quinto de Consolatione) dispositio inhærens rebus mobilibus, per quam prouidentia diuina suis utitur ordinibus: in qua diffinitione dispositio est genus, ita quod fatum dispositio est, non omnis, sed dispositio in rebus mobilibus.

Questio.

An deorsum; & quid proprie est.

Huius opinio fuerunt Poeta dicitur antiqui. Vide Aug. 5. de Ciu. Dei. c. 10. & Anselm. Geli. in 8. Noct. Asti.

Idem B. Aug. ubi supra cap. 8.

Metaphysicæ

Dispositio duplex.

bus. Debemus enim imaginari, quòd duplex est dispositio: prima in mente artificis; secunda est dispositio deriuata ab ista dispositione, quæ est in re artificiata: similiter quædam dispositio est in mente diuina, quæ se habet ad modum artificis; & ista potest dici ars diuina & prouidentia; secunda dispositio est impressa rebus factis ab isto artifice, quæ dispositio est ordo rerum, ut hæc res per modum istum producat effectum suum, & illa per illum: illa aspiciat suum effectum necessario, & illa in pluribus & contingenter: & ista dispositio, siue iste ordo fatum dici potest; à faris, uel fare, fatur; quia sicut artificiatum fatur & proloquitur artificem; ita dispositio ista, & iste ordo nobis loquitur, & nobis manifestat prouidentiam diuinam, & artem artificis: Et isto modo accipiendo fatum, est in rebus creatis, & per consequens habet aspectum limitatum; si ergo habent aspectum limitatum, patet quod queritur; quia aliquid potest esse per accidens respectu illius, quia multa possunt fugere aspectum istius fati, sicut patet de actibus liberi arbitrii.

Questio.

Boethius 4. de consolatione notat duplicem Dei prouidentiam generalis unam; particularis alteram.

Diuina prouidentia est cæ altissima & uniuersalisissima.

Prouidentia quanto uniuersalior, tanto perfectior.

Quereret aliquis, Vtrum omnia possint reduci in prouidentiam diuinam, sicut in causam per se? Videtur quod non, si. n. prouidentia diuina respicit effectus omnes per se, oportet quod ipsa posita, ponantur effectus necessario; & si sic est, totaliter excluditur contingentia à rebus, & per accidens: quod est contra determinationem Philosophi in hoc loco: uel enim oportet dicere, quod posita prouidentia diuina, non ponitur effectus necessario, & sic non est causa per se, nec causa diuina: quod est impossibile: uel oportet dicere quod ipsa posita, ponantur omnes effectus; & sic omnis contingentia tolleretur à rebus: si enim posita ipsa, ponuntur effectus; oportet cum ipsa sit necesse, quod necessario effectus eueniat, quod est falsum. Respondeo, hic sunt duo declaranda: primum est, quod omnia reducuntur in prouidentiam diuinam: secundum est, quod hoc posito, non tollitur contingentia à rebus. Primum patet per præcedentia, quia prouidentia diuina causa altissima est, & uniuersalissima: si autem uniuersalissima est, oportet quod habeat aspectum supra totum ens, & supra quemlibet modum: si autem aspectum habet super totum ens, & super quemlibet modum entis, oportet quod nihil exeat aspectum eius; & sic nihil erit præter intentionem eius, nec per accidens respectu illius. Videmus enim quod prouidentia quanto se extendit ad plura, tanto perfectior est & solertior: unde si præuisio uel prouidentia alicuius solum se extenderet ad uniuersalia, & non ad particularia; imperfectissima esset: & quædã ad plura particularia se extenderet, tãdã esset perfectior: illa ergo, quæ est perfectissima, ultimato gradu perfectionis, oportet quod se extendat ad ens, & ad quemlibet modum entis; & sic patet primum.

Secundum patet sic, quia hæc prouidentia, & præscientia hic se extendit ad ens, & ad quemlibet modum entis, & ita res eueniunt, sicut præuidetur;

Et tur, aliàs falleretur: non solum autem præuidetur res, quæ eueniet; sed modus eueniendi: ita enim eueniet sicut præuidetur: cum ergo aliqua præuideantur euenire contingenter, contingenter euenient: est enim Deus causa non solum entis, sed etiam omnium modorum entis: cum ergo contingentia, & necessitas sint quidam modi entis, non solum causabit ens, sed etiam contingentiam & necessitatem in entibus. Et ideo sua prouidentia non solum cadit super necessaria, sed super contingentia; quare non solum prouidentia non remouet contingentiam à rebus, sed ponit: executio enim prouidentie diuinæ non solum est per causas necessarias, sed etiam per contingentes. Ad argumentum patet responsio, quia omnia præuisa sunt à Deo, & omnia cadunt sub eius prouidentia; sed tamen non euenient necessario, nisi forte necessitate consequentia, non consequentis; sed euenient sicut præuisa sunt; præuisa autem possunt euenire non solum necessario, sed contingenter, ut in multis.

Quod autem ut uerum, ens; & non ens, ut falsum: quoniam secundum compositionem, & diuisionem: totaliter uero circa partitionem contradictionis. Verum quidem enim affirmationem in composito habet; negationem uero in disiuncto: sed falsum habet partitionis contradictionem.

Postquam determinauit de ente per accidens; hic determinat de ente, quod est uerum, cui opponitur falsum, ut non ens. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, in quo consistit ratio huius ueri, & falsi sibi oppositi: secundò quia breuiter dixerat de isto ente per accidens, reddit causam huius breuitatis; & quare hæc duo entia sunt prætermittenda. Secunda ibi [Quoniam autem complexio, & diuisio] Prima in duas, quia ostendit in quo consistit natura huius ueri, & eius oppositi falsi; secundò excusat se à quadam questione, quæ hic posset moueri ibi [Quomodo autem quòd simul, aut quòd separatim] Dicit ergo primò quòd ens, quòd est uerum; & non ens, quòd est falsum sibi oppositum; sunt ens, & non ens, quæ consistunt in compositione & diuisione: & uniuersaliter consistunt circa partitionem contradictionis, quia una pars contradictionis semper est uera isto modo entis, & altera pars semper est falsa isto modo non entis: aliter tamen in compositione, & aliter in diuisione, in ijs enim quæ uerè componuntur, sicut cum dicitur, homo est animal: uerum est in affirmatiua & in composita; falsa autem in negatiua & indiuisa, sicut est in ista, homo non est animal: in his autem, quæ uerè distinguuntur, sicut cum dicitur, homo non est asinus, uerum, & ens est in negatiua; falsum, & non ens in affirmatiua. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quòd in composito, hoc est in his, quæ uerè componuntur; uerum habet pro parte sua affirmationem, hoc est propositionem affirmatiuam; sicut ista, homo est animal; in disiuncto autem, hoc est in propositionibus, quæ uerè distinguuntur;

Prouidentia diuina se extendit ad ens, & ad omnem modum entis, scilicet ad contingentiam, & necessitatem.

Alias partitioni.

Ens, uerum; & non ens, falsum quid, & ab.

Alias partitionem.

guntur; uerum habet pro parte sua negationem, hoc est propositionem negatiuam; sicut ista, homo non est asinus. Verum ergo habet unam partem, scilicet affirmatiuam in coniunctis; falsum autem habet contradictionem huius partis, scilicet negatiuam, ut hanc, homo non est animal: uerum etiam habet in disiunctiua partem, scilicet negatiuam; falsum autem habet contradictionem huius partis, scilicet affirmatiuam, ut ista homo est asinus. Deinde cum dicit.

Quomodo autem quod simul, aut quod separatim intelligere accidit alius sermo: Dico aut quod simul, & quod separatim: ut non in eo quod consequenter, sed in unum aliquod fieri.

Excusat qd mem.

Excusat se à quadam quæstione; quam quidem partem sic introducit Commentator posset aliquis querere, quare anima recipit duo opposita simul? & quomodo potest intelligere duo opposita simul, scilicet affirmationem & negationem? simul autem dico, non solum quia unum consequatur ad aliud, ita quod simul intelligere sit consequenter intelligere; sed simul, idest in uno instanti. Si ergo sic moueatur quæstio, secundum Commentatorem duo facit Philosophus. in parte ista, quia primo mouet quæstionem, & excusat se à perfecta solutione eius: secundò aequaliter eam soluit. Secunda ibi [Non est uerum, & falsum in rebus] Secundum ergo hunc modum legendi dicit Philosophus; ita dictum est, quod uerum & falsum sunt opposita; quomodo autem accidit intelligere opposita, utrum simul, aut separatim; alius sermo est, scilicet in libro de Anima. Dico autem simul aliqua opposita intelligere, non solum in eo quod est consequenter se habere; sed eo quod opposita contingit fieri aliquid unum. Alia litera Commentarii habet [Contingit fieri aliquid idem] idest intelligi in eodem instanti. Deinde.

Non est autem uerum & falsum in rebus: ut quod quid bonum uerum: quod autem malum falsum, sed in mente. Circa uero simplicia, & quod est, nec in mente est. Ergo quacumque oportet speculari circa sic ens, & non ens: posterius perscrutandum.

Cur materia non potest recipere duo opposita simul, & intellectus sic.

Ponit aliqualem solutionem huius quæstionis. Ad cuius euidentiam notandum est secundum Commentatorem, quod Philosophus intèdit hic declarare diuersitatem duorum entium, scilicet entis extra intellectum, idest entis in materia; & illius entis, quod est in intellectu: quia ens, quod est in materia, & extra intellectum, est ens completum & perfectum: & ideo materia propter perfectionem huius entis, non potest recipere simul duo opposita: ens autem in intellectu est ens diminutum: & ideo intellectus propter diminutionem huius entis potest recipere duo opposita simul. Et sic reperiemus duo genera oppositorum, quædam enim sunt opposita, quæ sunt in rebus extra intellectum; & ista non possunt esse simul: & tali modo oppositionis opponuntur bonum, & malum; quæ sunt in rebus: alia sunt opposita in intellectu; sicut uerum, & falsum: & de tali genere op-

Genera duo oppositorum.

positionis dictum est, quod possunt simul capi ab intellectu: ex isto duplici genere oppositionis ostenso, soluitur quæstio. Et hoc est, quod dicit Philosophus: quod uerum & falsum non sunt in rebus, sicut bonum & malum: ita quod idem sit bonum, quod uerum: & malum idem, quod falsum; sed sunt in mente: quasi dicat Philosophus; bonum & malum sunt in rebus, & habent oppositionem in rebus: uerum autem & falsum sunt in mente: in mente autem possunt esse duo opposita non quocumque modo, quia circa simplicem intelligentiam mentis, quæ apprehendit quod quid est; nec est uerum, nec est falsum: sed solum circa compositionem & diuisionem. Concludit ergo, quod de tali ente, & de tali non ente, quæcunque oportet speculari: posterius dicendum est, scilicet in fine Noni huius; hæc ergo litera sic continuata est secundum Commentatorem. Aliter potest continuari sic. Dictum est superius, quod uerum & falsum sunt in compositione & diuisione; compositio autem & diuisio circa plura sunt: potest esse ergo hæc quæstio; quomodo intellectus intelligat hæc plura, scilicet utrum simul, uel separatim? Et hoc est, quod dicit: ita dictum est, quod uerum & falsum est in compositione plurium, quomodo autem intellectus intelligit illa plura, utrum simul, uel separatim; de hoc alius sermo est; dico autem simul, non in eo quod aliqua consequenter se habent; sed eo quod aliqua sunt unum. Notandum est quod aliqua dicuntur esse simul aliquando, quia loca eorum uel tempora sunt coniuncta, uel consequenter se habentia: aliqua dicuntur esse simul, quia in uno instanti: primo modo similitudo idem est, quod uicinitas. Dicere uult ergo Philosophus, quod ipse non intelligit hic simulationem, consequentiam, uel uicinitatem; sed utrum intellectus intelligat duo simul, idest in uno instanti. Et possumus dicere, quod hoc, quod dictum est, [non in eo quod consequenter, sed in quantum unum sunt;] est nota solutio nis huius quæstionis: primo enim intellectus concipit conceptum subiecti: secundario autem, & consequenter concipit conceptum prædicati: & tunc iste intellectus consequenter, & non simul ista duo intelligit; postea autem componit unum cum alio, uel diuidit; & tunc simul intelligit illa duo, non in quantum duo, sed in quantum fit ex eis aliquid unum: quia istæ propositiones intelliguntur, ut facientes aliquod unum; & propter illam unitatem, quam faciunt, simul intelliguntur. In litera postea, quæ sequitur, scilicet. [Nō est autem uerum, & falsum &c.] soluit aliquam dubitationem motam. Dixit enim, quod uerum, & falsum sunt in compositione & diuisione; hoc ergo manifestat ex differentia, quæ est inter bonum & malum ex una parte; & uerum & falsum ex alia: quia uerum & falsum non sunt in rebus, sicut bonum & malum; itaque idem sit uerum, quod bonum; & falsum idem, quod malum; sed sunt in mente componente & diuidente; quia non sunt in

Verū et falsum est in intellectu; bonū autē & malum sunt in rebus.

Altera dicitur uariatio sententiarum.

Quæ aliqua dicuntur esse simul.

Intellectus non intelligit simul subiectum & prædicatum.

Metaphysicæ

in mente quocunque modo: in simplici enim apprehensione mentis, quæ quidem est circa simplicia, & quod quid est; non est uerum & falsum. Quæcunq; ergo oportet speculari circa tale ens, & non ens, posterius oportet speculari, sicut dictum est superius.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum uerum sit in intellectu, uel in rebus? Respondeo: aliquis possit dicere, quod est in intellectu: quod ratione, & auctoritate potest probari: Ratione hoc modo: ueritas est adæquatio rei, & intellectus: ubi ergo est adæquatio subiectiue, ibi est ueritas; sed adæquatio subiectiue est in intellectu: ergo & ueritas: maior patet, quia cõmunis diffinitio ueritatis est ista, quod ueritas est adæquatio rei, & intellectus: minor probatur sic: res mesurant intellectum, ita

Veritas est adæquatio rei, & intellectus.

Mensura; et mensuratio ubi.

Imitatio ubi subiectiue.

Adæquatio ubi.

Res ubi dicitur esse.

Sanitas uerius est in animali, quam in medicina.

Impugnatio posita opinionis.

Veritas quæ est in rebus.

quod mensura est in re, mensuratum autem in intellectu: & sic intellectus imitatur rem, non autem res intellectum; ita quod imitatio est subiectiue in intellectu, non autem in rebus: hæc autem imitatio, & hæc mensuratio passiuæ idem est, quod ipsa adæquatio, quia ipse intellectus rebus adæquatur: si igitur imitatio est subiectiue in intellectu, ergo & adæquatio. Debemus enim imaginari, quod hæc adæquatio causaliter est in rebus, quia res adæquat intellectum; subiectiue autem est in intellectu, quia intellectus adæquatur: si autem est ibi subiectiue, est ibi formaliter: in re ergo est causaliter, & in intellectu formaliter: res autem dici debet ibi esse, ubi est formaliter, & non ubi causaliter. Sanitas enim & est in medicina, & est in animali; in medicina tamen causaliter, in animali autem formaliter; & ideo uerius dicitur esse in animali, quam in medicina: à simili quia hæc adæquatio est formaliter in intellectu, & non in rebus, subiectiue est in intellectu: sic ergo patet rōne. Autoritate uerò sic, quia dicit Philosophus in isto loco: bonum, & malum sunt in rebus; uerum autem, & falsum in conceptione. Vnde Commentator: duo sunt primò opposita in rebus, scilicet bonum & malum; duo autem sunt opposita in intellectu, scilicet uerum & falsum. Hæc autem sic dicta, uidentur dicere; quod uerum, & ens non cõuertuntur; & quod entitas, & ueritas non sunt una realitas: sed quia ubicunque est entitas, ibi est ueritas; & cum entitas reperitur & in rebus, & in intellectu; & ueritas similiter est, & in rebus, & in intellectu: ideo hæc duo sunt declaranda: primò quò est ueritas in rebus: secundo quò est in intellectu.

Primum patet sic, exponendo illam diffinitionem, quod ueritas est adæquatio rei, & intellectus. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod ueritas essentia, & entis; quam hic querimus, idem est quod essentia rei, habens omne illud, quod debet habere: illa enim uocatur uera humanitas, quæ habet quidquid debet habere; & quidquid requirit essentia humanitatis: ex hoc autem essentia creata habet quidquid debet habere, quia in suo gradu, & in suo modo imitatur essentiam primam, & intellectum ipsius primi. De

debemus enim imaginari, quod intellectus ipsius primi cõtinet intellectualiter omnem essentiam creatam; ita quod essentia creatæ se habent ad intellectum primi, sicut artificiatum ad artificem: sicut ergo illa dicitur uera archa, quæ imitatur ideam archæ, quæ est in mente artificis: ita in essentiis, illa est uera essentia, quæ imitatur debite ideam in mente primi; ita quod secundum hoc ueritas super essentiam addit imitabilitatē: hæc autem imitabilitas, qua imitatur ista essentia secunda essentiam primam, uel intellectum primi; nihil aliud est, nisi quædam adæquatio rei ad intellectum primi, quæ quidam adæquatio essentia est, quia in suo gradu, & suo modo habet, quod debet habere: ex hoc autem habet quod debet habere: quia secundum suum gradum assequitur suum exemplar in intellectu primi; quæ quidem assecutio adæquatio est: & secundum hoc ueritas ista in essentia est adæquatio rei essentialis; & in intellectu est adæquatio mensuræ & mensurati: ita quod intellectus primi est mensura; essentia autem secundorum, siue creatorum sunt mensurata: quam mensurationem habet unaquæque res in proprio gradu, & propria modificatione secundum aspectum ad intellectum primi. Idem est ergo secundum istum modum, essentia, & ueritas; sed essentia ex hoc uocatur, quia habet quidquid debet habere in suo gradu, & in suo modo: quod autem habeat quidquid debet habere, ex hoc est, quia suo modo assequitur intellectum primi; quæ assecutio (ut iam dictum est) adæquatio est: cum ergo hæc assecutio imitatio, & adæquatio & in re sit, & in essentia; patet quod ueritas est subiectiue in ente, & in essentia. Et de hac ueritate dixit Philosophus in Secundo huius, quod dispositio rei in esse, est dispositio eiusdem in ueritate: hoc est dicere, unaquæque res nobilioris essentia est nobilioris ueritatis; non autem est res nobilioris ueritatis, nisi quia magis appropinquat ad primum, & per consequens nec nobilioris essentia: quasi dicat Philosophus, eleuata essentia, eleuatur ueritas; quæ quidam eleuatio essentia, & ueritatis non nisi in appropinquatione ad primum principium est: hinc ergo declaratum primum, scilicet quod ueritas est in essentiis.

Declaratur ergo secundum, scilicet quod ueritas est in intellectu. Ad cuius euidenciam notandum est, quod duplex est ueritas, scilicet ueritas essentia, & ueritas conceptus: ueritas conceptus est, quando conceptus ipsi rei adæquatur, ut sicut ueritas, primo modo dicta est, adæquatio quædam essentia terminata ad intellectum primi: ita ueritas hic secundo modo dicta, est adæquatio conceptus ad ipsam rem, de qua est conceptus. Debemus enim imaginari, quod res habet duplex esse; unum esse in re, & unum in concipiēte: primum esse ex hoc habet, quod aliquo modo assequitur primum: secundum esse habet ex hoc, quod intellectus concipit aliquo modo id, quod est in re, secundum quod est in re: in primo esse fundatur ueritas essentia, de qua est dictum in primo Ar-

Intellectus primi continet omnem essentiam creatam.

Intellectus primi est mensura essentiarum reu creatorum.

Veritas ubi subiectiue.

Res nobilioris essentia, est nobilioris ueritatis.

Veritas quæ est in intellectu.

Res habet duplex esse.

mo Articulo: in secundo esse fundatur veritas **A** conceptus: & sicut primum esse est esse completum, & extra animam; secundum autem esse est esse diminutum, & in anima: ita prima veritas, scilicet essentia est veritas perfecta; secunda autem veritas est veritas diminuta, quae quidem est adaequatio conceptus ad rem: & sicut primo modo essentiae adaequatio subiectiue est in essentia, & est ipsa veritas essentiae: ita secundo modo veritas conceptus est adaequatio conceptus ad rem, & est subiectiue in concipiente. Et ista est veritas, quam Comm. saepe uocat entitatem diminutam apud animam: quam etiam idem Comm. uocat factam ab anima. Debemus. n. imaginari, quod intellectus simplex de re simplici format sibi conceptum simplicem, quem conceptum definitionem uocamus: format etiam de re composita sibi conceptum compositum, quem conceptum enunciationem dicimus: & tam in prima formatione, quam in secunda apud concipientem, uel formantem est similitudo rei, de qua fit formatio: quam similitudinem uocat Commentator enunciationem diminutam, & factam a concipiente.

Veritas rei, et ueritas intellectus scilicet habet sicut perfectum, et diminutum.

B Sic igitur concludamus, quod duplex est esse rei, & duplex entitas, & secundum duplicem entitatem est duplex veritas: primum esse est esse rei in se, in quo radicatur entitas extra animam; in quo etiam esse est ueritas essentiae: secundum esse est esse diminutum apud animam per similitudinem rei; in quo esse radicatur ueritas conceptus, quae quidem est subiectiue in anima concipiente: & sic secundum istum modum ens optimè conuertitur cum uerò; quia sicut se habet ens, ita se habet uerum: nam ubi est essentia, ibi est ueritas essentiae: ubi autem est ueritas diminuta, ibi est ueritas conceptus. Ad argumentum illorum, qui ponunt omnem ueritatem in intellectu, quia adaequatio est in intellectu; patet quod dupliciter peccat: primò, quia non loquitur de omni ueritate, sed de ueritate conceptus solùm; quae quidem est adaequatio conceptus ad rem extra: secundò peccat, quia non omnis adaequatio est in intellectu subiectiue, & per consequens nec omnis ueritas.

Esse, et ueritas duplex.

Ens quo conuertitur cum uerò.

Adaequatio duplex.

Differentia inter intellectus, et uoluntates.

C Possimus. n. duplicem adaequationem ponere: una, quae est ex hoc, quod essentia rei imitatur intellectum primi; & ista caliter est in intellectu primi; subiectiue uerò, & formaliter est in essentia: alia est adaequatio, quae est ex hoc, quod nosse intellectus imitatur res: & ista caliter est in re, subiectiue autem in intellectu concipiente: & de hac procedebat argumentum eorum. Ad dictum Philosophi est dicendum, quod non est intentio eius, quod uerum, & falsum oino sunt in aia; sed quod non ita opponuntur sicut bonum & malum; quia bonum & malum tantum sunt in rebus; uerum autem & falsum possunt esse in rebus, & in aia. Ad cuiuseuidenciam sciendum est, quod aliter est de uoluntate, & aliter de intellectu: quia intellectus est aptus natus facere apud seipsum rem sub entitate diminuta, quae res apud seipsam est sub entitate completa; & ideo per uim in-

tellectiuam res est apta nata habere duplex esse. scilicet in se, & in intellectu: & ideo per hoc habet ueritatem in se, & ueritatem in intellectu. Appetitus autem non est aptus natus facere, quod res aliud esse habeat, quam in seipsa: unde intellectus est motus rerum ad animam, hoc est, ex hoc quod intellectus est, res habet aliquod esse in anima; quia intellectus quodammodo omnia est secundum entitatem diminutam; appetitus autem est motus animae ad res, ut sunt in seipsis. Si ergo haec sunt uera, ipsum uerum, quod est uerum intellectus; ita est in seipso, & in re, quod aliquo modo est in intellectu secundum aliquem modum essendi: bonum autem & malum sunt in rebus tantum, quia per uim appetitiuam non fiunt in anima: magis. n. anima per appetitum fit in rebus, quam res in anima: quia per intellectum aliquo modo res fiunt in anima; per appetitum autem anima fit in rebus: dictum est enim quod aliqua ueritas est in essentia ex aspectu ad intellectum diuinum; & aliqua ueritas est in intellectu ex aspectu ad essentiam rei.

D Quereret quis. Vtrum aliqua ueritas sit in essentia ex aspectu ad intellectum nostrum? Rñ. quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod essentia, ueritas, unitas, bonitas dicunt eandem rem; sed tamen sub differenti ratione: essentia enim dicit quidditatem sub esse permissiuo, super quam fundatur tres rationes. scilicet. Iunius, ueri, & boni: in quantum. n. essentia est indiuisa in se, & diuisa ab omni alia essentia, una dicitur: in quantum autem est declaratiua sui ipsius apud intellectum nostrum, uera dicitur: in quantum autem eadem essentia aspicit appetitum, uel uoluntatem, bonitas dicitur. Sic ergo ad propositum, entitas ut entitas de se nec est declarabilis, nec est non declarabilis; sed declarabilis est in quantum ueritas: ita quod ratio ueritas addit rationem declaratiui. Debemus. n. imaginari suo modo, quod ueritas ad essentiam eo modo se habet, quod uisibilitas ad colorem; uisibilitas super colorem non addit aliam rationem, nisi rationem declaratiui & apprehensibilis a uisu: similiter ueritas addit super rationem entis rationem apprehensibilis ab intellectu; ita quod sic imaginemur, quod ens mouet intellectum, & aequat sibi eum, & assimilat; ita quod in eo est ratio aequatiui, motiui; & declaratiui; & ab ista ratione imponitur nomen ueritatis. Et hoc est, quod consueuit dici quod uerum est obiectum intellectus; eo quod ueritas imponitur a ratione obiectabili, scilicet a ratione apprehensiui, aequatiui, & assimilatiui.

Questio.

Essentia, ueritas, unitas, & bonitas sunt idem re, differunt autem ratione.

H Colligamus omnia praedicta de ueritate, & dicamus, quod ueritas uno modo est in essentia ex hoc, quod adaequatur intellectui diuino; & isto modo ueritas addit respectum, quo aspicit intellectum, non tamen diuinum; & ista ueritas est in essentia in aspectu ad intellectum ex hoc, quod ipsa habet rationem motiui, & declaratiui: & ueritas isto modo in essentia est ex hoc, quod adaequatur intellectum sibi per suum declaratiuum: Tertio modo dicebatur ueritas esse in intellectu nostro

Veritas quo est in essentia, et in intellectu.

Metaphysicæ

nostro ex hoc, quod adæquatur essentia extra; & hoc modo veritas idem erat, quod entitas diminuta. Possimus autem addere duos modos veritatis essentia: uno enim modo dicitur vera essentia ex hoc, quod adæquatur suis principiis, & assequitur illa: vera enim est essentia hominis, quæ assequitur principia hominis: & isto modo veritas est idem, quod adæquatio principiorum & essentia. Alio modo veritas, uel uerum (ut melius dicatur) est indiuisio esse, & eius quod est: imaginabimur quod habens essentiam, puta homo humanitatem, uocabitur quod est ipsa autem essentia, sicut humanitas, uocabitur esse: tunc autem est veritas in aliquo, quando illud quod est, & esse essentia suæ sunt indiuisa: ille enim est uerus homo, qui habet humanitatem; quod quidem habere est quoddam non diuidi ab ea: ita quod secundum istum modum ipsa essentia est quædam ueritas omnium habentium humanitatem: ita quod faciemus differentiam inter ueritatem, & uerum: quia ipsa essentia uocatur ueritas, ipsum autem habens essentiam, quod prius uocabatur quod est; dicitur uerum ista ueritate: sicut album dicitur album ab albedine suo modo ex hoc, quod est indiuisum ab albedine: similiter istud uerum dicitur uerum ex hoc, quod est indiuisum à ueritate, siue ab essentia.

Veritas essentia duplex.

Differentia inter ueritatem, et uerum.

Questio.

Intellectus operatio duplex.

Enunciare uerum quid.

Quereret aliquis, Vtrum per simplicem intelligentiam, fiat ueritas, & falsitas? Videtur quod non per Philosophum in litera. Ad oppositum: quando intelligitur ipsum quod quid est, habetur per intellectum ad similitudinem suam, & per conceptum: dictum est autem quod conceptus est quædam entitas diminuta, & quædam ueritas. Respondeo dicendum est, quod duplex est operatio intellectus: una, quæ est simplicium intelligentia, qua apprehenditur quidditas & quia apprehenditur quidditas, & quidditas est quædam ueritas, ut patet per præcedentia; oportet quod apprehendat aliquam ueritatem; ita tamen apprehendit, quod non dicit se apprehendere, nec dicit istam ueritatem esse alicuius, sed simpliciter ab ista quidditate, uel ueritate mouetur: ergo iste intellectus ita erit uerum ex ista ueritate apprehensa, quod non dicit uerum: dicere enim & enunciare uerum, est dicere ueritatem esse illius, cuius est ueritas; quod non facit simplex intelligentia, quia ita fertur super ueritatem, quod non reflectit eam ad illud, cuius est ueritas. Alius est actus intellectus, qui est compositio & diuisio essentia: hic actus intellectus duo facit, apprehendit ueritatem, & enunciat eam esse illius, cuius est ueritas; puta apprehendit animalitatem, & animalitas est quædam ueritas; ergo apprehendit istam ueritatem; & ulterius istam ueritatem dicit esse illius, cuius est; puta esse hominis, cum enunciat, homo est animal. Et secundum hoc, quando intellectus intelligit quod quid est, ueritas est in intellectu, sicut in apprehendente, non tamen sicut in dicente; quia

dicere, & enunciare ueritatem, est ipsam ueritatem obiecti de aliquo enunciare, & prædicare: & quando enunciat de eo cuius est, tunc est ueritas in intellectu dicente: quando autem enunciat de eo, cuius non est, tunc dicit falsum. Ex quo sequitur, quod intellectus, qui est simplicium intelligentia, semper est uerus: quia uel nihil apprehendit, uel apprehendit aliquod quod quid est: sic autem apprehendendo, apprehendit aliquam ueritatem: quia omnis ueritas est quidditas: intellectus autem compositiuus & diuisiuus aliquando est uerus, aliquando est falsus; quia aliquando reflectit quidditatem apprehensam ad illud, cuius est; aliquando ad illud, cuius non est. Et est aliquo modo simile de sensu, sicut de intellectu; quia sensus semper aliquid apprehendit, & sicut apprehendit, ita renunciat; & quantum ad hoc nulla falsitas est in eo: si tamen aliqua uirtus accedat, quæ componat enunciatum cum eo, cum quo est; non componendo, falsitas est tunc. Verbi gratia, apprehendit sensus speciem remi in aqua, & sicut apprehendit, ita renunciat: si autem aliqua potentia opponat, & dicat remum esse fractum, falsum dicit: similiter intellectus simpliciter apprehendit quod quid est, & ita renunciat, sicut apprehendit: si autem intellectus compositiuus dicat hanc quidditatem esse eius, cuius non est, iam est ibi falsitas. Ad argumentum patet solutio, quia intentio Philosophi est, quod ueritas non est in intellectu simplicium, sicut in enunciante uerum; sed solum sicut in apprehendente simplicem quidditatem rei.

Omnis ueritas est quidditas.

Quo sensus est uerus, & falsus.

Ad argumentum.

Quoniam autem complexio, & diuisio est in mente, & non in rebus: quod autem ita ens alterum ens ad propriis, aut quia est quid; aut quia quale; aut quia quantum; aut si quod aliud copulet, aut diuidat ens. Quod quidem ut accidens, & quod ut uerum ens prætermittenda.

Ostendit, quod ens per accidens, & ens quod est uerum, prætermittendum est; & accedendum est ad ens per se. Et duo facit, quia primò ponit conclusionem suam: secundò reddit causam eius, ibi [Causa enim huius quidem.] Dicit ergo primò, quod quia ita est, quod ipsum ens, quod consistit in compositione, & diuisione, est in mente, & non in rebus; & est alterum ens ab entibus propriis, quæ sunt extra animam, quæ entia significabant quod quid est, uel quale est, uel quantum, uel aliquod aliud ens prædicamentale, quod mens copulat, aut diuidit: quia ita est, ideo ens per accidens, & ens ut uerum prætermittendum est. Deinde cum dicit:

Relinquenda consuetudo ratio entis per accidens, et accedendum ad contemplationem eius per se.

Causa enim huius quidem indefinita, illius uerò mentis aliqua passio: & utraque circa reliquum genus entis, & non extra ostendunt aliquam naturam entis. Quapropter ea quidem prætermittantur. Perscrutanda uerò sunt ipsius entis causa, et principia in quantum ens. Palam autem in quibus determinauimus de Quoties unum quodque dicitur: quia

mul-

multipliciter dicitur ens : significat enim hoc quod quid est.

Reddit cām huius prætermissionis, dicens: ita ergo dictum est, q̄ præmittendum est ens per accidens, & ens ut uerum; & cā huius est, quia ens ut per accidens non est cā determinata; & ideo non propriè cadit sub aspectu scientiæ; ens autē ut uerum, est passio mentis; & ideo est ens diminutum; ita q̄ non habet cām nisi unam: & utraq; entia, s. per accidens, & ut uerum, sunt diuisa contra ens per se; & non ostendunt aliquam naturā entis; ut tunc n. est ens diminutum: speculatio autē debet esse de perfecto; & quia ita est illud, iō ista entia præmittantur; & de cetero sunt que rendæ causæ, & principia entis in quantum ens. Manifestum est autem ex præcedentibus, in quibus distinguitur Quoties dī unumquodque, s. ex Quinto huius: q̄ ens dicitur multis modis; significat enim quid, quale, & quantum, & sic de aliis prædicamentis: sequitur qd̄ statim habet declarari secundū, quod immediatè subditur in Septimo. Notandum est, q̄ illa litera, quæ dicit, q̄ ipsum ens, quod est in anima; est alterum à quod quid est, & à quali, & à quanto, aut si quid aliud copulat, & diuidit ens: sic exponit Commentator, dicens: quod ens extra animam est differēs ab eo, quod est in mente; & hoc ens, quod est extra animam, aut est quid, aut quale, aut quantum, aut aliud cōtinuum cum alio aliquo; & hæc sunt prædicamenta cætera: & hoc continuum intellexit, per, [copulat, & diuidit,] Videtur ergo Commentator ex hac litera dicere, quod tria prædicamenta consistunt in esse absoluto, scilicet Substantia, Qualitas, & Quātitas; cætera autem prædicamenta consistunt in quadam copulatione, per quam copulationem intelligo respectum: ita quod septem cætera prædicamenta consistunt in quodam respectu: quod patet in Relatione, in Actione, & Passione; quæ uidentur dicere quosdam respectus, fundatos super motum: in Quando etiam, quod uidetur dicere idem fundatum super continentiam passiuam temporalis ad tempus: similiter in Vbi, quod uidetur dicere respectum ad locum; fundatū super continentiam passiuam locati: in Situ etiam, quod uidetur dicere respectum partium locati ad partes loci: in Habitu quoque, quia (ut in Quinto ait Commentator, & iam ibi declaratum est) Habitus dicit respectum, sicut & ipsum Vbi; conuersum tamen modum habentem quā ipsū. Sic ergo Commentator per istam copulationem intelligit septem prædicamenta. Vnde idem Commentator: per hoc fortè intelligit illud, quod est præter prædicamentum substantiæ; uel fortè intendit prædicamenta, quæ habent comparisonem: ista enim existimantur, quod ista non essent, nisi anima esset: Vbi quidem duo innuit: primum enim est, quod consistunt in quadam comparatione, & in quodam respectu: secundum est, quod anima facit ad perfectum esse ipsorum. Notandum

Redditio ca
use superiorū

Speculatio
debet esse de
perfecto.

T. cō. 13. q̄
inde.

Doctr. Com.

Tria sunt
prædicamē-
ta absoluta.

Com. 24. 25
sed præci-
pue Com. 28

Verba A.
verrois.

A etiam, quod Aristote. dedit intelligere in hac li-
tera tria entia, scilicet ens per se, ens ut uerum.
& ens per accidens; quæ duo ultima sunt circa
reliquum genus entis à primo, & deuiant ab ip-
so. Videndum est ergo, quomodo ab isto diuer-
sā sunt; & primò de ente per accidens: ens per ac-
cidens uno modo dicitur, quod est ens in pau-
rioribus; & quod deuiat ab ente in pluribus; &
de tali certum est, quod non debet dici propriè
ens extra animam, sed magis deuiatio ab hoc
ente, ut declaratum est supra: nec debet dici ens
per se, quia non est per se intentum ab aliqua na-
tura; sed deuiat ab intento. Alio modo dicitur
ens per accidens congregatum ex essentiis acci-
dentium, ut album esse musicum: & hoc non de-
bet dici ens per se; quia licet esse album, & esse
musicū possint dici aliquo mō ens per se; tamen
concurfus albi, & musici est per accidens omni-
no. Benè ergo dixit Philosophus, quod ens per
accidens est circa reliquum genus entis, aliud
ab isto: benè etiam idem dixit de ente, quod est
uerum; quia tale ens est ens diminutum, factum
ab anima; de quo certum est, quod est aliud ab
ente extra animam. Et sic explicit Sextus Liber
Metaphysicæ.

Ens p̄ acci-
dens multi-
plex.

SVMMAE PHILOSOPHIAE ARISTOTELIS.

LIBER SEPTIMVS.

N S dicitur multipliciter: sicut dicitur **TEX. I.**
ximus in his, quæ de Quotiens.
Significat enim hoc quod quid est,
& hoc aliquid; illud uero quod
quale, aut quantum, aut aliorū
unumquodque sic prædicamento-
rum. Totiens autem ente dicto, palam quia horum
primum ens est quod quid est, quod significat sub-
stantiam.

Sicut fuit dictum in præcedenti libro, hic in-
tendebat determinare Philosophus de ente, se-
cundum quod saluatur in substantia, & in aliis
prædicamentis. Vnde Commentator in isto tra-
ctatu perscrutatur de speciebus entis; species au-
tem entis sunt tres, substantia & accidens; poten-
tia & actus; unum & multa: & ideo ista scientia
habet tres partes; quia una est de diuisione entis
in substantiam & accidens: & hoc in isto Libro
intendit. Scd̄a est de diuisione entis in potentia
& actum; & de hoc intendit in Nono: tertia di-
uisio est in unum & multa; & de hoc intendit in
Decimo; in hoc ergo tractatu intendit de sub-
stantia inseparabili. in Vndecimo uero de sub-
stantia separabili. in Duodecimo, & Tertio-
decimo de his, quæ dixerunt antiqui de sub-
stantiis

Intentio, &
diuisio Lib-
ri.

Verba A.
verrois.

Hh 2 stantiiis

Metaphysicæ

Introductio
Commenta.

stantis separabilibus. In hoc ergo tractata secundum Commentatorem intendit de substantia, & de ente; secundum quod saluatur in substantia, & accidente. Prima in duas; in prima parte ostendit, quod uolenti determinare de natura entis prædicamentalis, sufficit determinare de natura spei; quia ipsa est primum ens: scdò incipit determinare de ipsa substantia. Secunda ibi [Vñ est substantia inexistere] Prima in duas, quia primò ostendit suam esse primum ens inter entia prædicamentalia: scdò ex hoc concludit, quod pro primitate sui primò, & solum speculandum est de substantia. Secunda ibi [Quæ pro nobis maxime.] Prima adhuc in duas; quia in prima parte ponit conclusionem suam. scilicet quod substantia est primum ens: scdò probat eam, ibi [Nā quā dicimus, quale quid hoc] Probat ergo conclusionem, dicens; quod dictum est in libro, in quo diuisimus naturam rerum, hoc est in Quinto libro, ubi ostendebatur, quō dicebatur unum quodque quod ens dicitur multis modis; significat. n. ipsum ens aliquā quid; hoc est, quidditatem in prædicamento substantiæ; aliquādo hoc aliquid, hoc est primam substantiam; aliquando qualitatem; aliquando quantitatem; aut aliquod aliorum prædicamentorum. Totiens at dicto, isto ente, manifestum est, quod de numero horum entium, ipsum quod quid est, quod significat substantiam rei, est primum ens. Est ergo conclusio Philosophi in hoc: & si ens dicitur multipliciter, quia decem modis de numero tamen horum entium prima & principalis entitas est quidditas entis in prædicamento substantiæ.

Tex. 6. 13.
et inde.

TEX. 2.

Nam quando dicimus, quale quid homo? aut bonum dicimus, aut malum: sed non tricubitum; aut hominem. Quando uero quid est? nec album, nec calidum, nec tricubitum: sed hominem, aut Deum.

Probat quod dixit. scilicet quod substantia, & quidditas substantiæ est primum ens. Et diuiditur in duas partes, quia primò probat hoc per rationes: scdò per testimonium antiquorum, ibi [Et quod olim, & nunc, & sp] Prima in duas partes, quia primò probat per rationes, quod substantia ens primum est: scdò ostendit, quōt modis, & quibus substantia est prior accidente, ibi, [Multipliciter quidem igitur, quod est primum] Prima in duas, scdò in duas rationes, quas adducit. Scdò ibi [Alia uero dicuntur entia.] Est ergo intentio Philosophi probare, quod quidditas est primum ens respectu quidditatis accidentalis: & ad hoc probandum ponit suam rationem talem: quod magis accedit ad naturam entis, & quod magis indicat ipsum, est magis ens quā illud, quod minus accedit: sed quidditas substantiæ est huiusmodi respectu accidentis: ergo est magis ens: maior huius rationis patet; minor probatur sic: id, quod indicat intraneitatem rei, & quod est intrinsecum, magis accedit ad naturam rei, quā illud, quod indicat quædam extranea, & quædam aduenientia; talis autem est substantia respectu accidentis; quia substantia est quid: si. n. quærat, quid est res? respondetur subdetur substantia rei: qualitas at, & quantitas indi-

Substantia est primū, et præcipuū enim.

cant, & manifestant de re quædam extranea: ergo substantia, quæ indicat quid de se, est magis ens. Et hoc est, quod dicit Philosophus in littera; unde dictum est, quod substantia sit primum ens inter prædicamenta: & hoc patet per rationem; nam quædam quærimus, quale quid est hoc? aliquid accidentale, ut puta bonum, uel malum, non eis respondetur quantitas, uel substantia; puta tricubitum, uel huiusmodi: quia ex quo quæritur de qualitate, non dicitur responderi aliquid aliud prædicamentale: quando uero quæritur, quid est hoc, nec respondetur album, nec tricubitum, nec aliquid accidentale; sed respondetur homo, uel Deus; aliquid substantiale. Quid substantia respondetur ad quid, & ad quod est intraneum rei; ergo substantia indicat intraneum rei: accidens respondetur ad quatum, uel quale, uel aliquid aliud, quod non est intraneum rei; ergo substantia est intrinsecum rei, & non accidens: & sic substantia est primum ens. Notandum, quod Comm. vñ hunc passum sic imaginari, quod natura entis primò & principaliter saluatur in prima substantia; unde ipse inferius dicit, quod substantiæ scdò non sunt entia, nisi per primam: hoc habito, ponit substantiam primam radicem totius entitatis; & quatum aliquis magis accedit ad istud ens, tantò est magis ens: magis at ad ipsum accedit quidditas substantialis, quā accidentalis; quia magis ipsum indicat: magis. n. indicatur Sors; quando indicatur quid est, quā quando indicatur qualis, uel quatus est. Et sic imaginatur, quod prima substantia est ens per se; oia at alia in quocunq; prædicamento sunt

entia in quodam accessu; sed magis accedunt illa, quæ sunt in prædicamento substantiæ, & minus illa, quæ sunt in prædicamento accidentis. Secundum hoc, quod uult Comm. rō Philosophi. est ista: declarantia substantiam demonstratam, & primam, sunt digniora hoc nomine ens, quā illa, quæ minus declarant; prædicabilia in prædicamento substantiæ magis declarant primam substantiam, quā prædicabilia in prædicamento accidentis; ergo sunt magis digna hoc nomine, quod est ens. Et scdò in hoc non probatur hic, quod prima substantia sit primum ens: immo hoc supponitur; & hoc supposito, probatur quod prædicabile in prædicamento substantiæ, scilicet quod quid est substantiale est magis ens, quā sit prædicabile in prædicamento accidentis: quia utraq; prædicantur de eodem; sed unum in sua prædicatione indicat quod quid est, reliquum uero indicat quale, quantum, & c. quæ sunt extranea. Et hoc sonat talis littera Arist. quia non dicit manifestum est, quod prima substantia est primum ens; sed quod ipsum quod quid est, quod indicat primam substantiam, est magis ens, quā qualitas, uel quantitas. Notandum, quod dicit hic Comm. quod rō iam dicta Logica est: cuius rō est, quia propositiones huius rationis sunt acceptæ à Logica: scdò in istud Logicauis tatur duobus modis in scis. uno modo scdò in quod est instrum, quo utuntur alie scie. alio modo secundum quod illud, quod declaratum est in ea, accipitur in aliis scis: hæc. n. scia Logica est entis simpliciter;

Contemplat
Commenta.

Prima substantia est ens per se, alia uero sunt entia quædam accessum.

Prima substantia est ens per se, alia uero sunt entia quædam accessum.

Logica est: cuius rō est, quia propositiones huius rationis sunt acceptæ à Logica: scdò in istud Logicauis tatur duobus modis in scis. uno modo scdò in quod est instrum, quo utuntur alie scie. alio modo secundum quod illud, quod declaratum est in ea, accipitur in aliis scis: hæc. n. scia Logica est entis simpliciter;

Logica est: cuius rō est, quia propositiones huius rationis sunt acceptæ à Logica: scdò in istud Logicauis tatur duobus modis in scis.

ter; & ideo propōnes eius fundātur super ens sim pliciter, sicut distinctiones, & diffōnes, & alia de clarata in illa, & ideo possunt accipi ab aliis scīis.

Scientia re
liqua q̄o
uonitur lo-
gica.

Exponamus ergo Comm. uult. n. dicere Comm. q̄ scīæ utuntur Logica duobus modis. uno modo sicut instrō, & hoc modo utuntur ea scđm quōd accipiunt modum deueniendi in scibile ab ipsa Logica: accipiunt. n. scīæ ab ea modum diffiniendi, modum enuntiandi, modum syllogizandi: cū .n. Geometria syllogizat, uel enuntiat, uel diffinit in terminis propriis, puta in triangulo, & sic de aliis; talem modum syllogizandi, uel diffiniendi, uel enuntiandi accipit à Logica, & istum modum sic acceptum applicat ad materiam propriā. Secundus modus, quo aliæ scīæ utuntur Logica est, non solū quia utūtur modo declarato à Lo

gico; sed quia accipiunt aliquam propositionem declaratam in Logica, & ea utuntur tāquam manifesta. V.g. declaratum in Logica est, q̄ illud, quod respondetur ad quid, est substantia rei, uel est genus, uel est spens; hoc accipit Metaphysicus ad probandum, q̄ substantia sit primum ens; Quōd at alię scīę possint accipere ista declarata à Logica, rō est; quia Logica uersatur circa ea, quæ cōsequuntur totum ens, sicut circa diffinitionē, descriptionem, & sic de aliis; & ideo illa declarata entibus applicari possunt.

Cur alię scīę
possunt
accipere de-
clarata in
logica?

Alia uerō dicuntur entia, eo quōd taliter entis, hæc quidem qualitates esse, illa uerō quantitates, & alia passiones, alia aliud quid tale.

Probat p̄ secundā rōnem, q̄ substantia est primum ens. Et duo facit, quia primō ponit rōnem suam: secundō specificat eam per signum [Vnde & utiq; dubitabit aliquis] Dixit ergo, illa sunt magis entia, & primō entia, quæ sunt entia per se, quæ quæ sunt quia entis: sed substantia est ens per se, accidens est ens quia entis; ergo substantia ē primum ens. Et de hac rōne non dicit Philosophus, nisi quia alia. i. accidentia dicuntur entia, eo q̄ sunt dispōnes entis. i. substantiæ; hæc. n. accidentia sunt dispōnes huius entis ad modum quātitatis, illa uerō sicut qualitates, aliæ uerō sicut passiones, & actiones, aut aliquid simile de aliis prædicamentis. Possit aliter rō sic formari, pp̄ quod unumquodque tale & illud magis; sed accidentia non sunt entia, nisi quia entis, id est substantiæ; ergo substantia est magis ens.

Rursus su-
periora cō-
probat.

TEX. 3.

Vnde & utique dubitabit aliquis, utrum, uadere, & sanare, & sedere unumquodque ipsorum sit ens, aut non ens. Similiter autem & in aliis talibus: nihil enim ipsorum nec secundum se aptum natum, nec separari possibile à substantia. Sed magis si quidem uadens entium est aliquid, & sedens, & sanans. Hæc autem apparent magis entia, quia aliquid est subiectum ipsis determinatum. Hæc autem est substantia, et unumquodque, quod quidē in categoria tali apparet. Bonum. n. aut sedens, nō sine hoc dicitur. Palam ergo, quia propter eam & illorum singula sunt: quare primum ens aliquid, sed ens simpliciter substantia utique erit.

Fortificat rationem suam etiam per quoddam signum; ratio autem consistebat in hoc, quia accidentia non sunt entia nisi quia entis; hoc probat per tale signum, quōd accidentia non sunt entia nisi quia entis, hoc patet ex dubitatione, quæ est circa accidens abstractum, & non circa accidens contractum: Quidam enim dubitauerunt, utrum accidens significatum in abstracto, sit ens; circa autem euidens in contracto significatum nihil dubitauerunt, uel minùs dubitauerunt, quæ circa primum; ratio autem dubitationis fuit, quia accidens abstractum significabat rem præterens, quod est substantia; accidens autem concretum concernebat tale ens; hæc autem non fuissent bona motiua, nisi accidens esset ens quia entis, scilicet substantiæ; sunt etenim ens quia entis, scilicet substantiæ; ideo quando substantia non datur intelligi in significato accidentis, dubium est de entitate illius: quando autem datur intelligi, nullum dubium confurgit. His uisus, patet littera Philosophi, quæ sic continetur: ita dictum est, quōd accidens non est nisi quia entis; & ideo rationabiliter aliquis dubitabit, utrum uadere, & sanare, & sedere, & unumquodque accidentium abstractè significatorum, sit ens, uel non ens? & hoc quia significant naturam præter substantiam; cum tamen nullum eorum nec sit, nec possit, nec aptum natum sit separari à natura substantiæ.

Probat ad-
huc à signo.

Differentia
inter acci-
dens abstra-
ctum, & cō-
cretum.

Et sic accidentia in abstracto significata apparent non entia; accidentia autem in concreto significata, sicut uadens, sedens, & etiam sanans magis uidentur entia istis abstractis; & hoc quia concernunt subiectum, cuius sunt, quod est determinatum talibus accidentibus; istud subiectum substantia est: ita quōd unumquodque, quod apparet in tali Categoria; concretorum accidentium concernit subiectum; bonum enim, & sedens nō dicuntur sine subiecto. Concludit ergo Philosophus per præcedentia, quōd si hæc sunt uera, manifestum est, quōd substantia est primum & simpliciter ens, & non secundum quid. Notandum est, quōd Commentator super illo uerbo [subiectum est determinatum ipsis], dicit quōd per hoc debent intelligi indiuidua, quæ sunt determinata per secundas substantias; ita quōd secundæ substantiæ sunt partes primarum substantiarum: unde idem Commentator; & quidditates sunt substantiæ, quæ sunt partes substantiarum, quæ sunt substantiæ in rei ueritate, scilicet partes uniuersalium. Ita quōd uidetur mihi, quōd Commentator imagnetur, quōd omnia, quæ sunt in prædicamento substantiæ, analogiam habeant ad primam substantiam; secundum enim quōd aliter & aliter aspicitur prima substantia; secundum hoc fit hæc distinctio infra prædicamentum; per unum enim modum aspicit Sortem homo, & per alium animal, & sic semper ascendendo; ita quōd prima substantia, & indiuiduum comprehendit omnia, quæ sunt in prædicamento; & aliquid addit, puta significationem

Concreta acci-
dentium ui-
dentur magis
entia, quam
eorū abstra-
cta.

Insignis do-
ctrina A-
uerrois.

D

Hh 3 materia;

Metaphysicæ

materiæ: & secundùm hoc, est quoddam totum, & aliæ quidditates, quæ sunt infra prædicamentum, se habent ad modum partium. Vnde si bene consideremus, reperiemus per dicta istius, quod omnia prædicamenta aspiciunt indiuiduum substantiæ: tamen differenter, quia quædam per modum quid, quædam per modum qualis, & sic de aliis. Et secundùm hunc aspectum posuit Commentator ipse statim superius, quod hæc diuersitas aspectuum siue denominationum facit diuersitatem prædicamentorum: sicut credo, decem prædicamenta non sunt nisi decem modi prædicandi & denominandi, non reducibiles in aliud: & similiter diuersi modi aspiciendi ipsum indiuiduum, faciunt diuersitatem infra prædicamentum substantiæ: de quo statim Comm. dixit superius, sicut diximus. Deinde cum dicit.

Multipliciter quidem igitur, dicitur quod primum. Sed substantia omnium primum est ratione, & notitia, & tempore.

Postquam ostendit per rationem, quod substantia est primum ens: hic ostendit, quomodo, & quibus modis substantia est prior accidente. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit, quod substantia est tribus modis prior: secundò probat unumquodque illorum modorum prioritatis. Secunda ibi [Aliorum enim categorematum.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quod substantia est primum: sed quia primum multis modis dicitur; ideo substantia tribus modis est prior accidente, scilicet notitia, ratione, & tempore. Deinde cum dicit.

Aliorum enim categorematum nullum est separabile, hæc autem sola.

Probat istos modos prioritatis. Et diuiditur in tres partes, quia primò probat eam esse priorem tempore: secundò ratione: tertio notitia. Secunda ibi [Et ratione hoc] Tertia ibi [Et scire tunc.] Dicit ergo primò nullum aliorum prædicamentorum est separabile à substantia; sola autem substantia separabilis est ab aliis prædicamentis: & si substantia potest esse sine aliis prædicamentis, & non è conuerso, est prior eis tempore: & de hoc amplius dicitur in quæstionibus. Deinde cum dicit.

Et ratione hoc primum: Necessè est enim in unius cuiusque ratione, substantia rationem esse.

Probat quod substantia est prior diffinitione: quod accipitur in diffinitione alicuius, prius est eo; sed substantia accipitur in diffinitione accidentis, & non e conuerso; ergo substantia est prior accidente. Et hoc est, quod dicit, quod necessè est substantiam esse primam, ratione, & diffinitione: & hoc quia necessè est rationem substantiæ esse in ratione uniuscuiusque accidentis. Deinde cum d.

Et scire tunc singula maxime putamus, quando quid est homo cognoscimus, ut ignis, magis quam aut quale, aut quantum, aut ubi. Quoniam tunc horum eorundem singula scimus, quando quid est ipsum quale, aut quantum scimus.

E Probat, quod substantia est prior notitia ipso accidente: & est ratio talis; illud est prius notitia, quod magis facit cognoscere, sed substantia magis facit cognoscere, quam accidens; magis. n. cognoscimus rem quando cognoscimus substantiam eius, quam quando cognoscimus aliqua accidentalialia. De ista ratione non ponit nisi maiorem dicens; quod tunc putamus nos maxime cognoscere singulum cognoscibilem, quando cognoscimus cuiuslibet substantiam: sicut quando cognoscimus Sortem, & aliquem hominè, quod est homo, & de igne, quod est ignis: magis enim hoc cognoscimus, quando cognoscimus substantiam eorum, quam quando cognoscimus eorum quantitatem, uel qualitatem, & suum ubi: quod etiam in istis accidentibus est uerum, quia tunc ea magis cognoscimus, quando cognoscimus substantialialia eorum, quam quando cognoscimus eorum accidentalialia. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod singula eorum accidentia tunc magis cognoscimus, quando scimus substantialialia sua, quam quando scimus eorum accidentalialia. Notandum est, in accidentibus sunt aliqua, quæ sunt de substantia accidentis, sicut color de substantia albedinis; & aliqua, quæ accidunt accidenti, sicut disgregare accidit albedini; uult ergo Philosophus, quod hoc est uniuersale in omni cognoscibili; siue sit substantia, siue accidens, quod tunc magis cognoscitur, quando cognoscitur per substantialialia sua.

G *Et olim, & nunc, & semper quæsitum est, & semper dubitatum quid ens, hoc est quæ substantia, Hoc enim quidam unum esse dicunt, illi uerò plura, quam unum: & hi quidem finita, illi uerò infinita.*

Postquam ostendit per rationes, quod substantia est primum ens, hic ostendit idem per testimonium antiquorum: & est testimonium tale, quod omnes antiqui, qui quæsierunt principia entis, semper quæsierunt principia substantiæ: ita quod semper dubitantes de ente; dubitabant de substantia: quod ex hoc accidebat: quia credebant, quod uel substantia esset totum nunc, scilicet ens, uel ad minus primum ens. Et hoc est, quod dicit litera Philosophi, quod illud, quod olim, & nunc, scilicet tempore suo, & semper quæsitum fuit à Philosophis, ostendit, supple, quod substantia est primum ens: semper enim fuit quæsitum & dubitatum ab eis, quid esset substantia: ita quod de numero antiquorum Philosophorum aliqui substantiam rerum posuerunt esse unum, & immobile, sicut Melissus & Parmenides: alii uerò plura, quam unum, sicut aliqui posuerunt plura principia materialia, & concurrentia ad substantiam rerum: & de numero istorum, qui plura posuerunt, quidam fecerunt finita, quidam infinita; finita quidem sicut Empedo, qui posuit quatuor elementa esse principia; infinita autem sicut Anaxago. qui posuit infinitas partes consimiles, uel sicut Democritus, qui posuit infinita corpora indiuisibilia. Deinde cum dicit.

Qua-

Omnia prædicamenta aspiciunt in diuiduū substantia.

Decem prædicamenta sunt decem modi prædicandi, non reducibiles in aliud.

Substantia triplex primum respectu accidentis.

Substantia est prior tempore.

Substantia prior diffinitione.

Substantia est prior notitia.

Prædicamentum cum substantia & substantia, sequitur quod habeant cognoscere per substantiam.

TEX. 9.

Probat & concludit.

Antiqui cum semper dubitabant de substantia.

Quapropter nobis maxime, & primum, & so-
lam, ut est dicere, de sic ente. speculandū est, quid est.

Ex hoc non est asserendum, Metaphysicā non considerare de toto ente: sed quod de substantia principaliter speculatur.

Concludit conclusionem principalem, quæ debet sic continuari, ex quo per præcedentia est probatum, quod substantia est primum ens, & maximum ens: ergo sufficit nobis specificare quid est tale ens: ita quod solum speculandum est de tali ente, uel si de aliis speculandum est; maxime tamen & primò de tali speculandum est.

Ad euidentiā omnium prædictorum primò querendum est. Vtrum accidentia de se habeant aliquam entitatem? Videtur quod nō; sicut enim uult Philosophus; accidentia non sunt entia, nisi quia entis; si ergo non sunt entia, nisi quia entis, tota entitas uidetur referuari in eo, cuius sunt; ergo tota entitas in substantia est. Ad oppositū est, quia quod habet quidditatem in prædicamento, entitatē uidetur habere: accidentia sunt huiusmodi; ergo de se habet aliquam entitatem. Respō.

In hac quæstione duo sunt uidenda: primum est, quæ sunt illa, quæ possent aliquē mouere ad credendum, quod accidentia de se nullam habeant entitatem, ad minus aliqua: secundò dandus est modus; accidentia per quem dicuntur entia: Quæ tūm ad primum notandum est, quod duo sunt, quæ possent mouere aliquem ad credendum, quod accidentia non haberent aliquam entitatem; primum est, quia sunt in quadam analogia & attributione ad aliquod primum; ubi autem analogia est & attributio multorum ad unum; uidetur, quod tota formalitas saluetur in illo uno: ut quia omnia, quæ dicuntur sana, attributionem habent ad sanitatem animalis, ideo formalitas sanitatis non est, nisi in animali, non in medicina, uel in aliquo alio: à simili, quia omnia prædicamenta attributionem habent ad substantiam: uidetur quod tota formalitas entis saluetur in substantia: Et hoc uidetur sonare uerba Arist. qui dicit nouem prædicamenta sunt entia, quia entis, scilicet substantiæ; solam substantiam appellans ens: Secundum quod posset mouere aliquē ad hoc credendū est, quod omnis entitas est apta nata denominare illud, cuius est entitas: ita quod omne, quod habet entitatem, sua entitate est ens, & quod potest dici ens, entitatem habet; accidens autem non potest dici ens, nam quādo dicitur ens absolutè, semper intelligitur de substantia; accidens autem nō dicitur ens, sed entis: ita quod sua denominatio est ab entitate substantiæ; si autem haberet entitatem propriam, posset denominari ab ea, & non esset necessariū quod denominaretur ab entitate aliena: hæc ergo sunt, quæ possent moueri aliquē ad hoc credendum; & sic patet primus articulus.

Quæ hæc entitas est, sua essentia est ens.

Accidentium denominatio uade est.

Secundo probādū ē, quod accidēs hēt entitatē aliquā, ad minus aliqd: & hoc patet primò ex connexionē, quæ est inter motum & terminum motus: secundò ex connexionē, quæ est inter agens & rationem agendi: tertio ex connexionē, quæ est inter agens principale & instrumentale: Primo ex connexionē, quæ est inter motum, & terminum mo-

Secundus Articulus.

Connexio inter motum, et terminum motus, quæ.

tus; quæ connexionē talis est: quod omnis motus ad aliquam rem, & aliquam formam terminatur. Debeamus imaginari suo modo, quod motus est instrumentum agentis, quod agens mediante motu inducit in materiam aliquam realitatem: agēs enim tunc frustra agit, quando nullam realitatem iuducit: & ille motus est otiosus, qui ad nullā realitatem terminatur: quod autem ipse motus terminetur ad accidens, oportet quod accidens aliquam entitatem habeat: imaginabimur enim quod illa entitas, quæ accipitur per motum ad accidēs, non potest esse entitas substantiæ; quia si ita esset, omnīs motus esset ad substantiam: oportet ergo quod sit entitas accidentalis, alia ab entitate substantiæ: sic ergo patet prima uia. Scda erit ex connexionē, quæ est inter agens & rationem agendi: uidemus enim quod agens compositum est; ratio autem agendi forma est: possumus ergo dicere, quod agens ens est, & quod subsistens in se: ratio autem agendi entitas est, per quam ens est ens; & subsistentia, per quam subsistens subsistit: & ubi est aliud, & aliud agens, ibi est aliud & aliud ens: & ubi est alia & alia ratio agendi, ibi est alia & alia subsistentia. Si ut hæc sunt uera: sicut benè sequitur, est agens, ergo est subsistens, ergo est ens; ita benè sequitur ergo est ratio, entitas, & subsistentia aliqua: Clamat ergo tota Philosophia, quod accidens est ratio agendi, sicut caliditas est ratio calefaciendi ipsi calido, & color ratio mouendi uisum: ergo ratio agendi accidens est; quod sic est ratio agendi, est entitas aliqua; non substantiæ, quia non est ratio agendi primò nisi accidens, ergo est entitas accidentis; & sic patet secunda uia. Tertia uia est ex connexionē, quæ est inter principale agens, & instrumentum: uidemus enim quod instrumentum principalis agentis aliquod ens est; quod enim simpliciter ens est, instrumentum non est: si hoc autem uidetur, patet quod accidens est ens in se, quia accidentia sunt instrumenta formarum substantialium, sicut color albus est instrumentum oculi, & calor ignis est instrumentum ignis, & breuiter omnis qualitas actiua est instrumentum formæ substantialis: ergo hæc qualitas formæ substantialis actiua, & hoc accidēs entitatem habet; hæc ergo est tertia uia. Hæc tamē tres non plus probant, nisi quod aliquod accidēs habet entitatem aliquam; magis dubium est, & maxime de aliis, quæ uidentur dicere tantum respectum: & sic patet secundus articulus.

Motus instrumentum agentis.

Motus quod otiosus.

Connexio inter agens, et rationem agendi, quæ.

Connexio inter agens principale, et instrumentum.

Accidentia sunt instrumenta formarum substantialium.

Art. tertius.

Accidentia non habent completam entitatem.

B

C

D

Metaphysicæ

test intelligi duobus modis: uno modo quòd ista entitas diminuta non habeat attributionem ad ipsam completam: non enim omne diminutum aspiciat omne completum; licet semper aspiciat ad completum. Et hic modus imaginandi entitatem accidentis non est possibilis secundum Philosophum; quia (secundum eum) entitas diminuta accidentis semper aspiciat entitatem completam substantiæ; ita quòd ipsum accidens dicitur entitatem diminutam, quæ est apta nata denominare entitatem completam substantiæ, & in ea fundari; & ideo ipsum accidens non dicitur ens nisi quia entis: hoc est dicere sua entitas diminuta est apta nata denominare ens completum, & est apta nata esse entis completi: Et secundum hoc hæc entitas aliter & aliter disponit hoc ens completum: ita quod nos imaginabimur, quod entitas diminuta accidentis est quædam dispositio entis completi: secundum quod est alia & alia entitas diminuta ad aliud & aliud prædicamentum: Et secundum istam viam reperiemus convenientiam inter ens ex una parte, & genus ex alia: quia semper genus dicitur de duabus speciebus, quarum una habet entitatem completam, & alia diminutam; sed tamen non oportet, quod entitas diminuta denominet completam, nec habeat attributionem ad illam, sicut ad subiectum: ens autem dicitur de entitate completa & diminuta; ita tamen quod de entitate diminuta per attributionem ad completam, sicut ad subiectum; non enim ista entitas est de se apta nata esse entitas, nisi incompleta; & ideo non est entitas, nisi quia entis: patet ergo tertius articulus.

Conuenientia inter ens, & genus.

Ad argumenta.

Analogia duplex.

Entitas substantiæ, & accidentis in quo differunt.

Ad primum motiuum primi articuli dicendum est, quod duplex est analogia: una est inrer alia qua duo, quæ habent unam formalitatem, sed non formaliter, sed unum illorum habet eam causaliter tantum, & aliud illorum habet eam formaliter; eo modo quo dicimus, quod medicina est sana, & animal est sanum; ita quod sanitas est in utroque, sed in medicina causaliter, & in animali formaliter: & talis analogia non potest esse inter prædicamenta: Alia est analogia, quæ est inter aliqua plura, quæ habent unam formalitatem formaliter; sed in uno illorum est sub esse diminuto & attributo ad aliud atque, reducto; in altero autem sub esse completo, & non reducto, sed in se fixo: & talis analogia est inter nouem prædicamenta accidentalia, & substantiam: & per hoc soluitur, illud motiuum. Ad secundum dicendum est, quòd illud argumentum non probat, quòd accidens non habeat entitatem; sed solum quòd illa entitas non est apta nata denominare nisi substantiam: & hoc est uerum; imaginabimur enim quòd entitas substantiæ, & accidentis in hoc differunt, quòd ipsa entitas substantiæ, & ipsa substantia est reducta ad se, & per se extensa; entitas uero accidentis est entitas protensa ad aliud, & denominans aliud. Vnde Commentator super quintamdecimam propositionem Libri de causis dicit, quòd substantia est rediens ad essentiam suam: & exponit seipsum

sic: & non significat per reductionem substantiæ essentiam suam, quia est ens fixum per se, non indigens in sua fixatione re sustentante ipsam. Et per contrarium intelligemus, quod entitas accidentis non est rediens ad essentiam suam, sed ad essentiam substantiæ; & pro tanto est entitas quia entis; hoc est quia reflectitur ad ens, scilicet substantiæ. Ad argumentum in oppositum dicendum est, quòd non probat quòd tota entitas sit in substantia; ita quòd nulla sit in accidente; sed solum probat, quod est completa entitas in substantia; ita quòd Philosophus intendit dicere, quòd accidentia habent entitatem diminutam, & secundum quid; entitas uero, quæ est completa, est entitas ipsius entis simpliciter, scilicet substantiæ.

Ad arg. in oppositum.

Secundò quæritur, Vtrum accidens, in abstracto significatum, sit ens? Et uerum quod non; nam quod non contingit alicui, non sic significato, falsò affirmatur ei. V.g. hæc est falsa, humanitas currit, quia non conuenit cursus sibi sub tali modo significandi: sed esse contingit accidenti, ut concernit subiectum, non autem ut significatur præter subiectum & in abstracto; ergo &c. Præterea quodcunque esse aliquo modo concernit rationem essendi; quia esse nunquam est sine ratione essendi; sed accidens abstractum non concernit rationem essendi accidentis, quia ratio substantiæ accidentis est in esse, eo quòd non est ens nisi quia entis: ergo accidens in abstracto non est ens. Ad oppositum, accidens abstractum est principium entis, sicut albedo entis albi, ergo est ens. Respon. ad quæstionem: quando quæritur, utrum accidens, in abstracto significatum, sit ens? hoc potest intelligi dupliciter: Vtrum, scilicet sit ens in se fixum: & sic certum est, quòd non est ens; quia sola substantia sic est ens: uel Vtrum sit ens in alio? & sic dubium est, utrum sit ens: quod dubium ideo cõsurgit, quia accidens suam entitatem in alio habet: quando ergo ex modo significandi illud aliud non concernitur, uidetur quòd non sit ens id, quod non concernit tale aliud: sic autem est in accidente abstractè significato, quia accidens abstractè significatum, significatur præter subiectum; at quia non habet esse nisi in subiecto, uidetur quòd præter illud non sit ens: ita quòd ex modo significandi sibi aufertur, quòd non est ens: & ideo tota ratio dubij uertitur super modo significandi. Dicendum est ergo primò; quod accidens, in abstracto significatum, est aliqua entitas: secundò quod ista entitas non aufertur sibi propter modum significandi.

Questio.

Quo accidens in abstracto sit ens.

Primum patet: nam secundum Philosophum in Prædicamentis, album albedinem significat; & albedo certum est quòd albedinem significat; ergo idem significat album & albedo, concretum & abstractum: ita quòd significatum concreti est aliqua entitas, & significatum abstracti similiter, ex quo idem significant. Ex quo patet, quòd illi, qui dubitauerunt de accidente abstracto, & non de concreto; non benè aspexerunt ad naturam significati utriusque: si enim concretum significaret

Accidens habet suam entitatem in alio.

Concreta, & abstracta idem significant.

ret subiectum principaliter, & accidens abstractum significaret accidens principaliter; posset uideri alicui, quod significatum concreti esset nō ens, significatum abstracti esset ens. Sed quia concretum & abstractum non significant nisi accidens, & unum atque idem accidens; si significatum concreti est aliqua entitas, & significatum abstracti: ita quod si album entitatem significat, & dicit; & albedo eandem dicit, & sicut abstractum entitatem dicit, sic concretum dicit: ita quod de significato nominis non aufertur sibi ista entitas, immo magis datur.

modus significandi non aufert entitatem.

Restat ergo declarare, quod fuit scdm. s. Vtrū asseratur sibi per modum significandi: & differt ista declaratio prima, quia prima declaratio ostendebat quod eadem entitas accidentalis significatur per concretum & per abstractum, ut per album & albedinem: dubium tamen remanebat, quia accidens concretum dat intelligere subiecti entitatem; accidens autem abstractum ex modo significandi non dat intelligere entitatem subiecti: & ideo de suo modo significandi uidetur quod sibi aufertur illa entitas, & quod non est ens nisi in illa entitate: uidetur ergo quod modus significandi suus auferat sibi illam entitatem. Ostendendum est ergo, quod propter modum significandi ab eo non remouetur talis entitas, quod patet sic: modus significandi sequitur modum intelligendi; modus autem intelligendi accidens in abstracto, puta albedinem non est hic, ut intelligatur ipsum accidens non esse in subiecto; intelligere enim albedinem non est eam intelligere non esse in subiecto: sed modus intelligendi est, ut intelligatur præter subiectum; ita quod intelligatur nō in intellectu subiecto. Et differt multum unusmodus ab alio, quia intelligere albedinem nō esse in subiecto est per intellectum diuisiuum, & talis intellectus dicit, quod entitas albedinis non est in entitate subiecti, & ita remouet ab ea entitatem subiecti, intelligere autem albedinem non intellectu subiecto est intelligere simplicem naturam albedinis, & ita nō per intellectum diuisiuum, sed per intellectum, qui est simplicium intelligentia: & per consequens hic intellectus non remouet albedinem, nec diuidit entitatem subiecti, sed solum intelligit entitatem albedinis, non intellecta entitate subiecti. Et sicut dictum est de modo intelligendi, ita dicendum est de modo significandi: est enim quidam modus specificandi, qui sequitur primum intellectum diuisiuum, qui est modus enunciatiuus, quō dicimus albedinem non esse in subiecto: & talis modus significandi bene aufert entitatem; sed tali modo significandi non significatur accidens in abstracto. Alius autem modus significandi est, qui sequitur modum intelligendi, qui est simplicium intelligentia: & talem modum significandi habet accidens significatum in abstracto, & sic intelligitur accidens, non intellectu subiecto, uel præter subiectum. Et talis modus significandi nihil aufert à re significata de eo, quod habet in re: si

modus significandi dupl.

A enim significaretur linea præter superficiem, & non significata superficie: tamen hoc sibi non aufert, quin linea sit in superficie: quia intellectus est aptus natus separare multa coniuncta in re. A simili, quod accidens significetur, non significato subiecto, hoc sibi non aufert, quin sit in subiecto. Et sic patet quæstio, quomodo non bene mouebantur illi, qui dubitabāt, utrū accidens in abstracto significato esset ens. Ad primū argumentum dicendum est, quod non est simile de cursu, & de esse: quædam enim sunt prædicata, quæ tantū cōueniūt supposito et subiecto, sicut cursus; & non formæ significatæ præter suppositū; & hoc quia non conueniunt nisi supposito: quoddam autem prædicatum est, sicut esse, quod conuenit supposito, & formæ: nā albedo forma est, licet sit in alio & ideo formæ significatæ in abstracto cōuenit esse in supposito; & hoc non aufertur sibi per modum significandi; ita quod illud, quod cōueniebat sibi primò in re, non aufertur sibi per modum significandi: tale autem nō est cursus, & similia; nāque tale prædicatū sibi primò non cōuenit; quia non est bene dictum, quod albedo in supposito currat; sed solum quod suppositum album currit. Ad secundum argumentum dicendum est, quod substantia est ratio essendi subiectiue ipsi accidenti, & subsistenter; non tamen formaliter, quia formalitas accidentis nunquam est substantia, hæc autem ratio essendi subsistenter, & subiectiue (ut iam declaratum est) cōcernitur ab ipso accidente; licet significetur, non significata hac re: sed iste modus significandi non aufert sibi illam realitatem, ut dictum est in corpore quæstionis.

Intellectus est aptus natus separare multa in re.

Ad argumētum.

Prædicatū duplicia.

Substantia quō est rō essendi accidenti.

C Quæritur tertio, Vtrum inhærentia accidentis ad subiectum sit de essentia accidentis, ita quod sit inseparabile à subiecto sicut dicit Philosophus in littera? Videtur quod sic per Philosophum, qui distinguens subiectum ab accidente, dicit; quod essentia substantiæ est separabilis, non autem essentia accidentis. Contra: quod est de essentia alicuius, per nullam potetiam separari potest ab eo: quia hoc implicat contrarietatem, quod autem implicat cōtradictionem, nulli potetia subicitur: nulla. n. potentia potest facere, quod sit homo, & non animal; esset. n. homo, & non homo: si ergo inhærentia est de essentia accidentis, per nullam potetiam separari poterit, quin semper actu inhæreat: quod pater esse falsum in Sacramento altaris, ubi accidens est sine subiecto secundum fidem per diuinam potetiam. Respondeo, duo sunt hic uidenda: primum est, quod aptitudo ad subiectum est de essentia accidentis: secundum est, quod actus inhærendi separari potest per aliquam potetiam. Primum patet ex natura accidentis, secundum quod diuiditur contra substantiam: diuiditur. n. ens in ens in se, & in ens in alio; ens in se substantia est: ubi notandum est, quod Auicē. sic diffinit substantiam; substantia est, de cuius natura est, quod non sit in alio; à simili possumus diffinire accidens, quod est ens, de cuius natura est, quod sit

Quæstio.

Aptitudo ad subiectū est de substantia accidentis.

Substantia quod secundum Auicē.

Metaphysicæ

fit in alio. Imaginabimur ergo sic, quod sicut natura substantiæ est apta nata esse in seipsa, ita natura accidentis est apta nata esse in alio: & sicut aptitudo essendi in se, nihil addit supra substantiam; ita aptitudo essendi in alio nihil addit super essentiam accidentis: quæremus enim ab aduersario: essentia accidentis aut per se est in alio, aut per aliud; si per se, habemus propositum nostrum: si per aliud, quæro de illo alio, aut per se est in subiecto, aut per aliud: si per se æquæ poterat dici de primo: si per aliud, est abire in infinitum: & sic patet prima uia. Scdò hoc patet ex analogia, quæ est inter accidens & substantiam propter dependentiam, quam habet accidens ad substantiam; quæremus ergo ab aduersario: aut est de essentia accidentis, quæ sit in dependentia ad substantiam, & quod sit aptum natum esse in ea; aut est sibi accidentale: si est de essentia sua quod sit in dependentia, & quæ sit sic aptum natum, habemus propositum nostrum: si autem est accidentale, cum analogia oriatur ex dependentia & aptitudine; ergo analogia, quæ est inter accidens & substantiam, accidentalis est: igitur natura accidentis de se non est in analogia, sed sibi accidit, quæ sit in analogia: ut ergo seruetur ista analogia & iste ordo essentialis, ponamus quod entitas accidentis est entitas diminuta, quæ de se est apta nata esse in alio, ad quæ habet attributionem & analogiam: & sic patet secunda uia. Tertia uia est ex hoc, quod esse in se, & esse in alio diuidunt omnem conceptum: de natura enim omnis conceptus entis est, quod uel sit aptum natum esse in se, uel in alio: non enim est dare conceptum tertium; immo hi duo conceptus sufficienter diuidunt totam naturam entis, ad minus prædicamentalis; sicut substantia & accidens: quæremus ergo de conceptu accidentis, aut est talis conceptus, qui est aptus natus esse in se, aut esse in alio; quia tertio modo non est dare: si est conceptus, qui sit aptus natus esse in se; ergo est substantia: & sic accidens erit substantia: hoc est impossibile; ergo est conceptus, qui est aptus natus esse in alio; ita quod aptitudo est de essentia sua & de conceptu: si. n. aptitudo nõ esset de conceptu accidentis, ergo conceptus accidentis potest intelligi præter aptitudinem: quando ergo sic concipitur sine aptitudine, aut concipitur ut ens aptum natum esse in se, aut ut in alio; cum non sit dare nisi istos duos modos generales conceptus: si ut aptus natus esse in se, ergo concipitur ut substantia; sed quia nunquam conceptus accidentis potest concipi ut conceptus substantiæ; restat ergo ut concipiatur sicut conceptus, qui est aptus natus esse in alio, ergo concipitur cum aptitudine, & sine aptitudine: modò circumscribatur ab eo aptitudo, restat quod cum aptitudine, & sine aptitudine: hoc autem est impossibile secundum eundem modum, igitur non potest aptitudo circumscribi ab eo.

Analogia
accidentis ad
substantiam.

Esse in se, et
esse in alio
diuidit om-
ne conceptum

Art. 1. 1. 1.

Quod actus inherendi separari potest per potentiam diuinam, ita quod licet accidens uniuers-

saliter sit in alio, tamen per potentiam diuinam potest sustentari in se; patet: illud, quod reseruat in quolibet efficiente secundo, creato; uerius est in primo efficiente: ita quod ratio effectiua cuiuslibet creati uerius est in primo principio, quam in agente secundo; & hoc quia quodlibet agens secundarium est instrumentum respectu primi. Imaginabimur ergo differentiam inter causam formalem, & efficientem: quia ratio agendi per modum forme, ita est in forma, quod non reseruat in primo principio; ita quæ esse, quod sit mediante forma, formaliter non potest fieri sine forma; albedo enim facit album per modum forme, nec potest fieri album sine albedine; quia hoc implicat contradictionem; esset enim album, & non album: ratio autem efficiendi secundorum agentium uerius reseruat in primo principio, quam sit in seipsa; & illud, quod potest medianibus secundis agentibus, potest per seipsum: subiectum autem respectu accidentis se habet sic, quod conseruat, & sustentat ipsum in esse, & etiam in agendo: & sic inter subiectum, & suum accidens est actio conseruatiua; conseruare autem rationem efficientis dicitur; si ergo primum principium mediante isto subiecto conseruat tale accidens in esse, poterit ipsum conseruare per seipsum sine subiecto, & hoc quia (ut iam dictum est) quod potest mediante secundo agente, potest per seipsum. Ponitur ergo per iam dicta, quod aptitudo ad subiectum est de essentia accidentis; & ita per nullam potentiam potest separari: sicut probat unum argumentum: accidens autem potest fieri sine subiecto per potentiam diuinam; & sic potest esse sine inherencia actuali: & ideo licet aptitudo sit de essentia sua; tamen inherencia actualis non; & sic patent argumenta, quæ soluuntur istis duabus uis, scilicet per inherenciam actualem, & per inherenciam aptitudinalem.

Quarto quæreret aliquis, Vtrum sit uerum, quod substantia sit prior tempore ipso accidente; sicut dicit Philosophus? Quod non; quia substantia nõ est prior accidente, quod est propria passio eius; non enim reperitur substantia sine propria passione; ergo nec sine accidente. Præterea; si est prior omni accidente, ergo est prior ipso tempore; cum tempus sit quoddam accidens: si autem ita est, sequitur quod tempus sit ante tempus: eo enim ipso quod est tempus prius tempore, est in tempore, & eo ipso quod est ante tempus, illud tempus in quo est, præcedit illud, ante quod est. Ad oppositum est dictum Philosophi. Respondeo; ad hanc quoniam potest responderi tribus uis. Prima uia est uia Cóm. qui distinguit de accidente: accidens enim uel est separabile, uel inseparabile: si est separabile, sic substantia prior accidente est; nam que potest esse sine eo: si autem est inseparabile, & semper sequitur formam rei, sic licet ista forma, & subiectum respectu accidentis non sit prius tali accidente, si simul sit cum eo; tamen materia, ex qua sit subiectum, & forma prius est tali accidenti;

Agens secundarium est instrumentum primi.

Differentia inter causam formalem, & efficientem.

Aptitudo ad subiectum est de essentia accidentis, potest autem inherencia actuali.

Questio.

Opi. Com. ad questionem.

cidente; materia autē substantia est, & ideo prior substantia erit accidente duratione. Imaginatur enim sic Commentator quod quando aliquod accidens proprium sequitur formam; sicut moueri deorsū, sequitur formā grauitatis; eadē materia, quæ est in potētia ad formā, est in potētia ad illud accidens: ut illa, quæ est in potētia ad grauitatem, est in potētia ad moueri deorsū simul, & semel: quando est deducta ad esse formæ, est deducta ad esse accidentis; quia simul est sub forma grauitatis, & sub propria passione: & sicut materia duratione præcedit formam, ita duratio ne præcedit illud accidens; quam durationem uocat Philosophus tempus: hæc est ergo uia Commentatoris. Secunda uia est aliquorum, saluantū dictum Philosophi, & est talis: quod multa sunt uera per se, quæ tamen sunt falsa per accidens: hæc est uera per se Petrus non est albus, nec medio colore coloratus; tamē absolutē uel est albus, uel niger, uel medio colore coloratus: ita quod per accidens est falsum, quin uel sit albus, uel niger, uel medio colore coloratus. A simili, in substantia est uerum per se, quod substantia de essentia sua præcedat accidens; & tamen falsum est, quod præcedat & omnino sit prior: ergo prior est ex perfectitate substantiæ, & tamen falsum est, quod in re omnino sit prior: sicut uerū erat per se, Petrus non est albus, & tamē falsum erat absolutē. Imaginabimur ergo sic per istam uiam, quod aliqua substantia est inseparabilis ab accidente, & e conuerso: sed illa inseparabilitas magis oritur ex essentia accidentis, quam ex essentia substantiæ: cum enim ex essentia substantiæ sit essentia independens, essentia autem accidentis sit essentia dependens; ista inseparabilitas oritur ex essentia accidentis dependenti magis, quam ex independentia substantiæ: ita quod essentia substantiæ præcedit, & quasi separabilis est, sed quod sit ibi inseparabilitas, hoc est per dependentiam accidentis; propter suam enim dependentiam semper per essentia accidentis est in essentia substantiæ. Quasi dicat ergo Philosophus; essentia substantiæ est prior, quia separabilis; quæ separabilitas oritur ex independentia substantiæ: essentia autem accidentis est posterior, quia inseparabilis propter suā dependentiam: hæc est ergo secunda uia. Hæc autem uia insufficiens uidetur, quia non plus probat, nisi quod essentia substantiæ præcedat intellectu; quod autem tempore præcedat, hoc non probat. Est ergo tertia uia, quam credo esse uerriorem, quod substantia præcedit tempore accidentis: cuius ratio est, quia nō est de essentia cuiuslibet substantiæ, quod sit sub accidente; immo potest reperiri aliquid infra ambitum substantiæ, quod nullum accidens habet: sicut substantia primi principii: & fortē secundum opi. Philosophorum substantia oīum substantiarum separatarū: si ergo substantia de essentia sua non est inseparabilis, quia sic omnis substantia esset inseparabilis ab accidente: Accidēs autem secundum totum suū

A ambitum inseparabile est: ergo substantiæ non repugnat separari, & reperiri sine accidente: naturæ autem accidentis repugnat separari & reperiri sine substantia: nisi ista separatio fiat per potētiā diuinam, de qua dictum est superius. Vult ergo dicere Philosophus, quod substantia prior est accidente tempore, quia sibi, non repugnat separari ab accidente, & reperiri sine eo: accidens autē posterius inest, quia nō potest separari ab ea. Notandum est ergo, quod tempus potest accipi duobus modis: uno modo propriē: secundo modo cōmuniter, pro omni duratione: & sic accipitur hic quia substantia, quæ reperitur sine accidente; duratione est ante accidens; siue pro duratione accipitur æternitas, siue æuiternitas. Ad primū argumentū patet, quia non omnis substantia præcedit omne accidens, sed aliqua substantia. Ad secundum patet, quod nō accipitur tempus pro portione, sed pro quacunque duratione; & sic non est tempus quod præcedat tempus: & hoc dico secundum ultimam uiam.

Tempus dupliciter.

Ad argumenta.

Quintō quæreret aliquis, Vtrum sit uerum, quod substantia sit prior accidente notitia, sicut dicit Philosophus? Videtur quod non, quia ex cognitione accidentium deuenimus in cognitionē substantiarum: cuius ratio est, quia omnis nostra cognitio incipit à sensu; sensus autem super accidentia fertur; & ita uidetur, quod cognitio nostra intellectualis prius feratur super naturam accidentis; secundariō super naturam substantiæ: & sic substantia nō est prior cognitione, & notitia. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo dicendū est, quod prius notitia potest esse duobus modis: uno modo quasi passiuē, ut sit sensus; prius, id est prius cognitum: ita quod illud uocetur prius notitia, super quod fertur nostra notitia, & cognitio prius: secundo modo, potest intelligi prius notitia quasi actiuē: quasi dicitur prius notitia, quod facit maiorem notitiam; non quia prius cognoscatur à nobis, sed quia quando cognoscitur, facit maiorem notitiam de re, quam aliquid aliud. Primo modo accipiendo prius notitia, accidens potest esse prius notitia ipsa substantia; & quodā prioritate temporis: quia prius tempore fertur nostra notitia super accidens, quam super substantiam. Secundo modo accipiendo prius notitia, substantia est prior notitia ipso accidente, quia si de eadem re cognoscitur substantia rei, & accidēs rei: maiorem notitiam habemus de ipsa re per ipsam substantiam, quam per accidens: ita quod prius notitia, non est prius notitia in tempore, sed prius, hoc est, dignius uel nobilius notitia. Et isto modo accipit hic Philosophus, quia ipse dicit, quod si de eadē re cognoscimus quid est, & quale est; maiorem cognitionem habemus hic per ipsum quid est, quam per ipsum quale est. Imaginatur enim Philosophus, quod unūquodque sicut se habet ad esse, sic se habet ad notitiam; illud ergo, quod est magis intrinsecum ipsi esse rei, magis intrinsecam notitiam faciet; & per consequens maiorem, & priorerem

Questio.

Ex Libello de sensu, & sensibile.

Prius notitia dupliciter.

Metaph.

Opi. aliorū.

Opi. propria

Non omnis substantia est sub accidente. licet omne accidens sit in substantia.

Metaphysicæ

rem: ipsum autem quid est, magis est intrinsecū rei, quā ipsum quale, uel quā quodlibet accidens; & per consequens magis intrinsecam notitiam faciet, & priorem. Non enim est prætereū dum, quōd aliqua sunt, quæ prius cognoscuntur à nobis, quæ tamen minimam notitiam faciūt de re; sicut confusa magis: cognoscere enim rem sub esse cōfuso, est habere notitiam de re minimam; sicut cognoscere hominem inquantum animal; est modica cognitio de homine: & similiter accidens prius à nobis cognoscitur, cum minimā notitiam & extrinsecam faciat de re. Quædam autē sunt, quæ posterius à nobis cognoscuntur, & tamē intrinsecam, & magnam notitiam faciunt de re; sicut minū cōfusa, & distincta: cognoscere enim rem subesse distincto & particulato, est maxima cognitio de ipsa re: & similiter ista quidditas rei, licet à nobis posterius cognoscatur; tamen quando cognoscitur, maximam notitiam de re facit: quam maximam Philosophus dicit prioritatē; cum dixit, quod est prius notitia. Ad argumentum patet, quia æquē uocatur prius notitia.

Cognoscibilia duplicia

Cap. 2. Videtur autem substantia inexistere manifestissime quidem corporibus. Unde animalia, & platas, & eorum partes substantias esse dicimus, & naturalia corpora, ut ignem, aquam, & terram, & talia singula, & quæcumque, aut partes eorum, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus; ut celum, & partes eius, ut astra, & luna, & sol.

Naturalia oia sensibilia substantia sunt.

Quia dictum est, quōd principalis intentio in hoc libro est de substantia; ideo hic principaliter incipit determinare de ista substantia. Et diuiditur in duas partes, quia primò determinat de ea secundum opinionem aliorum; secundò secundum opinionem propriam. Secūda ibi [Dicitur autem substantia] Prima in duas, quia primò recitat opiniones aliorum contra substantiam: secundò dicit, quōd de opinione istorum inquirendum est, quid benè dictum sit, & quid non, scilicet circa substantiam. Secūda ibi [De his igitur quid dicitur benè] Prima in duas, quia primò ostendit, quæ sunt illa entia, quæ sunt manifestè substantia: secundò ponit opiniones aliorum circa substantiam ibi, [Videtur quibusdam] Prima in duas, quia primò ostendit, quōd sensibilia naturalia sunt substantia; secundò excusat se à quadam questione, quæ posset moueri [Vtrū uerò hæ.] Dicit ergo, quōd substantia manifestissime uidetur existere in corporibus; ita quōd corpora uidentur esse substantia: & exemplificat de multis; eo modo quo dicimus, quæ uniuersalia corpora, sicut ignis, & aqua, & terra; & singula de numero talium elementorum, sicut aer, uel uapor, secundum opinionem aliorum sunt substantia; eo modo quo dicimus, quōd partes elementorum, uel etiam corporum, quæ sunt composita ex elementis, uel ex quibusdam partibus eorum elementorum, sunt substantia: & composita ex elementis uocat totam spheram actiuorum & passiuorum, quæ componitur ex quatuor elementis: composita autem ex parti-

bus elementorum uocat corpora mixta, in quibus non sunt elementa secundum suum totum, sed secundum suas partes; eo etiam modo quo dicimus, quōd celum, & partes eius, sicut sunt astra, luna, & sol, substantia sunt. Deinde cum dicit.

Vtrum uerò hæc sola substantia sunt, aut & alia, aut horum quidem nullum, altera autem quedam, perscrutandum.

Excusat se à quadam questione, quæ posset moueri: posset enim aliquis dicere: ita dictum est, quæ sensibilia sunt manifestissime substantia; sed tamen questio est, Vtrum sint aliqua substantia separata à sensibilibus, aut solæ substantia sensibiles sint? Ad hanc questionem se excusans Philosophus, dicit; quōd utrum hæc solæ substantia sensibiles sint substantia, aut sint substantia alia separata præter istas; uel etiam utrum nullum sensibile sit substantia, aut altera sint, scilicet quedam substantia ab istis, perscrutandum est posterius, & non hic, scilicet in Duodecimo huius. Deinde cum dicit.

Videtur quibusdam corporis termini, ut superficies & linea, & punctus, et unitas esse substantias, magis quam corpus & solidum.

Recitat opiniones antiquorum, quæ fuerunt circa substantiam. Et diuiditur in quatuor partes secundum quatuor modos, qui ponebantur circa substantias. Secūda ibi, [Amplius præter sensibilia] Tertia ibi [Sed Leucippus] Quarta ibi [Quidam uerò species, & numeros] Dicit ergo primò, quōd quibusdam uisum est, quōd termini corporis, sicut superficies, linea, punctus, & unitas; sunt magis substantia quā corpus, & solidum: ita quæ superficies, linea, & punctus sunt substantia corporis: & unitas etiam est substantia rerum. Deinde cum dicit.

Amplius præter sensibilia hi quidem non opinantur aliquid esse talium, illi uerò plura, & magis entia sempiterna: ut Plato species ipsas, & mathematica duas substantias; tertiam uerò sensibilem corporum substantiam.

Ponit secundum modum circa substantias, qui fuit modus Platonicus, dicens; quōd licet sint aliqui, sicut Pythagorici; qui nihil opinarentur esse solum præter sensibilia; ita quōd non aliquid de numero talium, sicut est superficies, linea, & punctus, esset separatum à sensibilibus. Alii tamen sicut Platonici, posuerunt plura entia sempiterna, & magis entia, quā sensibilia: quia sensibilia corruptibilia sunt, & mobilia; hæc autem sempiterna sunt immobilia, & incorruptibilia: & posuerunt ista esse plura, & esse rerum principia: quia ipse Plato posuit duas substantias separatas, & sempiternas, scilicet ipsas species, & mathematica: tertiam uerò substantiam posuit res sensibiles. Ipse enim Plato posuit tantum unum ordinem substantiarum sensibilem, duplicem autem ordinem substantiarum separatarum, quia posuit ideas, & mathematica. Deinde cum dicit.

Sed Leucippus plures substantias ab uno inchoas, & prin-

An dicatur alia substantia à sensibilibus, differt magis ad Duodecimum.

Opiniones antiquorum circa substantiam.

Platonici rerum opin.

Principia substantia, aliud quidem numerorum, aliud autem magnitudinum, deinde anima: & hoc modo protendit substantias.

Ponit tertium modum, dicens: ita dictum est, q̄ Plato posuit duplicem ordinem substantiarum separatarum: sed Leucippus posuit plures ordines; in unoquoq; tamē ordine inchoavit ab uno, quia unum ponebat principium cuiuslibet substantiæ, sed tamen aliud unum ponebat substantiam numerorum; aliud at unum substantiam magnitudinum; aliud autem unum substantiam animæ: & deinde post substantias animæ, substantias sensibiles: & sic protendebat substantias usque ad substantias sensibiles. Iste enim uidebatur ponere ordines multos subiectorum, in primo ordine ponebat species: in secundo numeros: & in isto ordine ponebat unum esse substantiam numerorum: in tertio ordine ponebat magnitudines, & hic et ponebat, q̄ unum erat substantia magnitudinum: in quarto ordine ponebat animam: in quinto substantias sensibiles.

Quidam uerò species, & numeros eandem habere dicunt naturam: alia uerò habitus. s. lineas, & superficies usque ad primam cæli substantiam, et sensibilia.

Ponit quartum modum, dicens: ita dictum est, q̄ Antiqui, sicut Plato, & Leucip. sub alio ordine ponebant species, & sub alio mathematica: ita dictum est etiam, q̄ Leucip. duplicem ordinem ponebat in mathematicis, ordinem numerorum, & ordinem magnitudinum; & primum ordinem. s. numerorum, ponebat alium ab ordine sp̄rum: ita q̄ aliam naturam ponebat sp̄rum, & numerorum. Quidam tamen numeros, & sp̄s eandē naturam dicunt h̄re, & sub eodem ordine esse: post istum at ordinem consequitur ordo magnitudinum. s. linearum & superficialium: ita q̄ istæ substantiæ sunt habitus. i. consequenter se h̄ntes ad alias, post quas substantias fit processus usque ad primam cæli substantiam, & usque ad sensibilia, quæ sunt in primo ordine substantiarum: ponunt ergo isti sub isto ordine species, & numeros; post hunc consequenter lineam, & magnitudinem, & superficiem; post hunc cælum, deinde sensibilia.

Notandum est, q̄ primi, qui ponebant, q̄ termini corporis sunt magis substantia, quā corpus; ex hoc uidebatur moueri, q̄ lineæ, superficies, & termini h̄nt quendam modum prioritatis respectu corporis: nam certum est, q̄ de conceptu corporis est linea, & superficies; non tamen è conuerso. Videbatur ergo eis, q̄ priora in conceptu sunt priora in substantia; & q̄ priora sunt substantiæ posteriorum: uidebatur et eis, q̄ separata in conceptu essent separata in esse; & quia termini possunt separari à corpore in conceptu, & non è conuerso; ideo possunt separari à corpore in esse, & non è conuerso. Hi autem non benè mouebantur, quia non sequitur q̄ priora in conceptu sint priora in substantia: & secundum perfectionem naturæ non sequitur, q̄ illa, quæ separantur in conceptu, separantur in esse: q̄ autem priora in

A conceptu sint posteriora perfectione, patet: quia multoties conceptus posteriores sunt maioris perfectionis, quā prioris; sicut conceptus speciei, quā generis; ut hominis quā animalis: q̄ etiā separata in conceptu, non sint separata in esse, ita patet: quia multa sunt coniuncta in esse, quæ intellectus diuidit; ut ens, & uerum. Commen. ta-

B men ponit causam, ex qua isti mouebantur, q̄ linea, & superficies sint priores substantiæ, quā corpus: quia quidam eorum ponebant tres dimensiones esse formas substantiales corporis; ita q̄ corpus est quid compositum ex materia, & tribus dimensionibus: sicut ergo forma est prior composita; ita istæ dimensiones sunt corpore priores: quidam autem eorum ponebant corpus esse compositum ex superficiebus: sicut igitur partes componentes sunt priores toto; ita superficies est prior corpore; certum est autem q̄ primus modus non est uerus, quia tres dimensiones sunt quantitas, quātitas autem non potest esse forma substantialis, quæ est substantia. Secundum etiam motiuum est falsum, quia corpus non componitur ex superficiebus. Notandum et, q̄ qui ponebant duplicem ordinem in separatis. s. sp̄rum, & mathematicorum uidebantur moueri pp̄ duplicem abstractionem; est. n. una abstractio, qua abstrahitur uniuersale à particulari; sicut homo ab hoc homine; & huic respondet species, sicut homo separatus: est alia abstractio formæ à materia, sicut quantitas mathematica ab ista materia; & huic respondet secunda substantia separata. s. mathematica.

O Et sic non benè mouebantur; quia non oportet, quod quæ sunt abstracta in conceptu, q̄ h̄ant aliquid abstractum in esse, & sic respondeatur. Notandum est de tertio modo, quem posuit Leucippus, quem Commen. uocat tertium; q̄ Commen. dicit, q̄ iste ponit plures substantias diuersas. V. g. unam substantiam numerum, aliam magnitudinem, aliam animam, & quia substantiæ erant diuersæ; ideo principia substantiarum erant diuersa; principium enim numeri, quod est unum, est aliud à principio magnitudinum, & à principio Animæ; ita q̄ substantiæ diuersificantur propter diuersas causas, & diuersa principia; & posuit quod numeri essent priores in substantia, & quia ita erat; ideo unum, quod est principium numeri, ponebat esse prius principiis aliarum substantiarum.

D De quarto autem modo notandum est, quod dicit idem Commen. quod iste fuit modus ponendi; ponebant enim quod numeri, & species essent eiusdem naturæ; & q̄ ista natura esset causa superficialium, & linearum; lineæ autem, & superficies principia essent cæli, & aliorum sensibilibium. Deinde cum dicit.

De his igitur quid dicitur benè, & quid non benè; & quæ sunt substantiæ; & utrum sint aliquæ, aut non sint; & iste quomodo sunt; & utrum est aliqua separabilis substantia, & quare, & quomodo: aut nulla præter sensibiles, perscrutandum; cum descripsimus primò substantiam, quid est.

Li Dicit

Leucipi Opinio.

Prosequitur opinio Leucippi.

Motiuum sic opinio Aristotelis.

Error antiquorum.

Aver. declaratio.

Abstrahio duplex.

Consideratio circa opinionem Leucippi.

Aver. consideratio circa quartum modum.

TEX. 6.

Metaphysicæ

Dicit quòd inquirendum est, quid benè dictum est ab istis, & quid non benè; & quæ sunt substantiæ, & quæ non, utrum scilicet Mathematica, uel species; & utrum sint aliquæ substantiæ præter substantias sensibiles, & si istæ sunt, quomodo sunt; & utrum sit aliqua substantia separabilis; & quare est, & quomodo est, aut utrum nulla sit præter sensibiles, perscrutandum est posterius, scilicet in Duodecimo, & sequentibus Libris; sed tamen uidendum est in præsentia tractatu, quid est substantia in se.

Remittis se ad sequentia.

TEX. 7.

(4) 3.

Dicitur autem substantia & si non multipliciùs, de quatuor maximè. Etenim quod quid erat esse, et uniuersale, & genus uidetur substantia cuiusque esse: & quartum horum subiectum.

Substantia quadrupliciter dicitur.

Hic (sicut dicebatur superius) Philosophus determinat de substantia secundum opinionem propriam. Et diuiditur in duas partes, quia primò diuidit substantiam: secundò exequitur de membris diuisionis. Secunda ibi [Subiectum uerò est.] Dicit ergo primò, quòd substantia dicitur multis modis, & si non dicitur multipliciùs, ad minùs dicitur quatuor modis: hoc autem dicit, quia secundum opinionem aliorum multi alii modi erant, quibus dicitur substantia, quàm sint isti, quos posuit. Primus autem modus inter istos quatuor est, quo quidditas rei, & quod quid erat esse dicitur substantia rei: secundus modus est secundum opinionem Platonicorum magis, quàm suam, qui ponebant uniuersale esse substantiam rei, ideam, & speciem: tertius modus, quo genus, puta unum, & ens, ponitur substantia rerum: quartus modus est, quo subiectum, id est prima substantia dicitur substantia. Notandum est, quòd primum modum, scilicet de quidditate, uocat Commentator de substantia, quia omne prædicabile in quid, substantia est; ita quòd secundum hunc modum quidditas & substantia isto modo esset in aliis prædicamentis à prædicamento substantiæ: secundum autem modum, & tertium, scilicet uniuersalis, & generis, uidetur ipse Commentator sic diuersificare: quia alii existimabant uniuersale magis commune esse magis substantiam, quàm propinquum, quod uocat Aristot. genus: quomodo cunque autem sit, sequitur quòd iuxta primam diuisionem, & primum modum distinguèdi secundum Cóm. diuidatur totus Liber.

Doctr. Com. inuenit.

Subiectum uerò est, de quo alia dicuntur, & illud ipsum non adhuc de alio. Propter quod primum de hoc determinandum est. Maximè namque uidetur esse substantia subiectum primum.

Exequitur de membris diuisionis prædictæ: & primo de ultimo, quomodo, scilicet subiectum substantia est: secundò de ipso quod quid est: tertio de ipso uniuersali, utrum uniuersale sit substantia: quarto de ipso uno & ente, scilicet utrum sit substantia rerum. Secunda ibi [Quoniam autem in principio diuisimus] Tertia ibi circa medium huius [Quoniam uerò de substantia est] Ultima circa finem huius, ibi [Quoniam uerò unum dicitur

sicut & ens] Prima in duas partes, in prima parte diffinit substantiam quarto modo dictam: secundo eam diuidit. Secunda ibi [Tale uerò modo quodam] Dicit ergo primò, quòd subiectum, quod fuit substantia quarto modo est illud, de quo aliquid dicitur, & ipsum de nullo alio dicitur: & ideo de eo primò perscrutandum est: quia tale subiectum uidetur prima substantia, & maximè. Notandum est, quòd subiectum hic idem est, quòd primum: de cuius ratione est, quòd sit fundamentum omnis entis prædicamentalis: uidemus enim, quòd secunda substantia fundatur in prima; & etiam omnia nouem entia prædicamentalia in prima substantia fundantur, & ista super nullo ente fundatur: & quia omnia entia prædicabilia super ipsam fundantur, benè dixit Philosophus, quòd omnia alia entia de ipsa prædicantur: & quia ipsa super nullo fundatur, ideo benè dixit, quòd ista de nullo prædicatur: & quia sic est fundamentum omnium entium prædicabilium, sicut secundarum substantiarum, & omnium accidentium; ideo benè dixit Philosophus, quòd est maximè substantia. Est. n. diligenter notandum, quòd de ratione substantiæ est, quòd sit ens in se: aliqua enim substantia est, sicut substantia secunda, quæ secundum rem est ens in se, tamen quantum ad modum significandi dicit inclinationem ad aliud; & ideo dicit quale, uel quid per modum qualis: sicut animal, uel homo, quæ secundum rem dicunt quid, & substantiam, tamen secundum modum significandi dicunt quale, uidelicet prædicamentale, quia dicunt modum primæ substantiæ: & ideo Philosoph. ibi tales substantias appellauit quale quid significare. Et alia substantia, quæ secundum rem dicit esse in se, & etiam secundum modum: & ista est prima substantia, cum realitas in se sit, & non in alio; de cuius modo significandi non est, quòd dicat rem in alio, nec inclinationem ad aliud: & ideo quòd ad rem, & quòd ad modum substantiæ est: ideo Philosophus hanc uocat hoc aliquid, id est aliquid subsistens in se, & quòd ad rem, & quòd ad modum: ideo principaliter, & maximè dicitur.

Substantia duplex.

G

Tale uerò modo quodam materia dicitur, & alio modo forma; tertio modo quod ex his. Dico autem materia quidem es; forma autem figuram speciei; quod autem ex his statuam totam.

H

Diuidit ipsam substantiam. Et diuidit in tres partes, quia primò ponit substantiæ diuisionem & manifestonem eius per exempla: secundò comparat membra diuisionis inter se: tertio ostendit, quod illorum est prætermittendū, & de quo prosequendum, ibi [Quare si spēs materia est prior] Tertia ibi [Attamen eam, quæ nunc ex ambobus substantiam] Sic ergo dicit circa primum, quòd talis substantia iam dicta, uno modo dicitur de materia: secundo modo de forma: tertio de composito ex his: scdò manifestat hoc per exempla in artificialibus, dicens; uoco autem materiam sicut res, formam autem sicut figuram speciei, hoc est dans aliquam spēm rei; compositum uerò ex iis, sicut statua,

Subiectum subiectum, quarto modo dicta.

tuz, quæ componitur ex ære, & figura. Notandū est, quod materia in artificialibus in actu est ens, sicut æs, uel lignum: in naturalibus autem est ens in potentia: & quia notitia ex actualitate oritur, quia quidquid cognoscitur, cognoscitur secundum quod est in actu; ideo materia in artificialibus est nobis notior, quam in naturalibus. Et ideo Philosophus bene materiam in naturalibus dedit nobis intelligere, dicens; quod sicut in artificialibus est aliquid ad modum materię, quod actuatur per aliquam formam artificialem, ut æs per figuram; & aliquid compositum est utrisque: ita si militer in naturalibus est aliqua natura materię, quæ actuatur per formam materialem, & aliquid ex utrisque componitur.

Ari. exēpla plerūq; pro portionē, et nō identitate importāt: unde forme artificiales nō sunt substantię, sed accidentia.

Quare si species materia est prior, & magis ens; et ipso, quod ex utrisque, prior erit propter eandem rationem.

Comparat membra diuisionis inter se. Et diuiditur in tres partes, quia in prima parte ostendit, quod forma est maximè substantia: in secunda quod materia: in tertia ostendit, quod hoc non est uerum, scilicet quod materia sit maximè substantia, sed quod forma. Secunda ibi [Amplius & materia] Tertia ibi [Sed impossibile.] Prima in duas, quia primò ostendit, quod forma est maximè substantia: secundò excusat se à quadam quæstione, quæ posset sibi proponi, ibi [Nunc quidem igitur typo.] Primò ergo ostendit, quod forma est maximè substantia, & facit talem rationem: quod est magis substantia, quam materia, & compositum, est maximè substantia: forma est huiusmodi, quod patet, forma enim est magis ens, quam materia, quia forma est ens in actu, materia autem in potentia solum; ergo forma est prius ens, & magis substantia, quam materia; & si ens prius quam materia, est etiam composito prior: cuius ratio est, quia in composito est materia & forma: si ergo materia habet rationem posterioritatis respectu formę, ergo ipsum compositum ratione materię, in se clausę, habebit rationem posterioritatis respectu formę. Et posset fieri talis ratio: actus est prior potentia, ergo quidquid est potentia, uel claudit potentiam in se, posteriorius est ipso actu: sed materia est ens in potentia, compositum autem claudit potentiam in se, quia materiam; forma autem est ipse actus; ergo forma est quid prius utroque: ita quod illud idem, quod dat sibi prioritatem respectu materię, dat sibi etiam respectu compositi: quia quod materia sit posterior, hoc est propter potentiam clausam in se. Deinde cum dicit.

TEX. 8.

Nunc quidem igitur typo, id est figuratiter dictū est, quod sit substantia, quia quod nō de subiecto, sed de quo alia. Oportet autem non solum ita, non n. sufficiens. Ipsum enim hoc manifestum.

Excusat se à quadam quæstione isto modo: posset querere aliquis ab eo, quare non melius declarauit substantiam, quam isto modo: substantia est, de qua alia dicuntur, & ipsa de nullo? excusat

se, dicens; quod maior declaratio huius ad alium locum referuatur, dicens: de substantia quid sit; nunc typo, & figuratiter dictum est: quoniam dictum est, quod oīa de ipsa, & ipsa de nullo prædicatur: oportet enim ipsam non solum isto modo manifestari; quia ista manifestatio non est sufficiens: ipsum enim diffinitum est immanifestum, nisi alio modo manifestetur. Notandum est, quod omnis manifestatio est, & omnis resolutio rei ad principia sua: si ergo substantia hic diffinita deberet manifestari bene, deberet manifestari per principia sua, quid sit in se, & quomodo ex his sint sola composita, quod fiet in Octauo huius, manifestabitur. n. materia & forma quomodo sunt principia substantię sensibilis; ubi etiam manifestabitur, quomodo ex his fit unum: & quia hoc non facit notificatio data hic, ideo bene dixit Philosophus, quod substantia non est manifesta hic, nisi sub quodam typo, & in quodam uniuersali.

Fuit. n. rōlogica; sumpta penes modū prædicandi.

Notificatio rei perfecta qua.

Ad euidentiā dictorum quæreret aliquis primò. Quæ diuisio sit substantię in materiam, & formam? Respondeo, hic debent tria uideri: primò quod non est diuisio uniuoci: cuius ratio est, quia secundum aliam, & aliam rationem forma dicitur substantia, & materia, & compositum: forma enim dicitur substantia, non quia sit illud, quod est per se; sed quia est ratio essendi aliquid per se; materia autem dicitur substantia, quia est in potentia ad formam substantialem, & suscipit eam: compositum autem dicitur substantia, quia est illud, quod per se est, licet sit per aliud, sicut per formam. Ita quod imaginabimur, quod esse per se, quod est proprium, à tribus sumitur; sed sub diuersis rationibus: quia à composito sicut ab illo, quod est per se: à forma sicut ab illo, quod est in potentia ad compositum, quod quidē est ens per se. patet ergo primum. Scdm, quod dēt uideri, est quod non est diuisio æquiuoci in sua significata: significata. n. nominis æquiuoci non habent attributionem inter se; secundum autem prædicta, materia habet attributionem ad compositum, & ad formam, sicut ad illa, ad quæ est in potentia; compositum autem habet attributionem ad formam, sicut ad illud, quod est ratio essendi: significata autem æquiuocè non aspiciunt unum, & idem; dictum est autem, quod materia, forma, & compositum aspiciunt unum, & idem, licet sub diuersis rationibus; patet igitur secundum, scilicet quod non est diuisio æquiuoci. Restat quod sit diuisio analogi; de ratione enim analogi est, quod unum & idem aspiciatur sub diuersis rationibus; eandem enim sanitatem aspiciunt animal, medicina, & urina, sed tamen sub diuersis modis; animal quidem aspicit, quia eam suscipit; medicina quia eam efficit; urina autem quia eam significat; à simili dico hic, quod esse per se aspiciatur à tribus istis, sed tamen differenter, ut dictum est supra.

Questio.

Diuisio substantię in materia, formā & compositū que diuisio est.

De rōe analogi quid.

Metaphysicæ

Questio.

Quereret quis, Vtrum ista diuisio possit esse si cut generis in spēs? Dicendum est, q̄ non; cuius rō est, quia de essentia substantiæ, secundū q̄ est genus, est q̄ sit quoddam ens in se; ita q̄ species, in quas diuiditur substantia, prout est genus, sunt ens in se; si ergo materia & forma essent species, species substantiæ essent duo entia in se, & per consequens, cum concurrant ad naturam unius entis, unum ens esset duo entia: hoc autem est impossibile, ergo non potest esse diuisio generis in species. Debemus enim imaginari, quod materia & forma non sunt species, sed partes speciei: & quia non sunt species, ideo substantia, quando diuiditur in materiam & formam, non diuiditur sicut genus in suas species; & quia sunt partes speciei, & principia eius; ideo habent analogiam ad ipsam speciem: & diuisio substantiæ in speciem, uel compositum, & materiam, ac formam non est diuisio uniuoci in species suas, nec generis; sed est diuisio cuiusdam analogi: quia materia, & forma propter attributionem, quam habent ad speciem, in genere sunt. Ad cuius euidenciam notandum est, quod illud est in genere substantiæ, quod est ens per se: illud ergo per se est in tale genere, quod per se est; qualis est ipsa species, & ipsum compositum: materia autem, & forma non sunt per se in genere, sed per reductionem, & propter nexum, quem habent cum ipsa specie, eo q̄ sunt principia speciei, & nō sunt ipsa species.

Que sunt in genere substantia.

Questio.

Quereret quis, Vtrum materia sit substantia? Videtur q̄ non: quod est potentia album, non est album; ergo quod est in potentia substantia, non est substantia: materia est h̄mōi, ergo & c. Respō. q̄ materia substantia est, & hoc potest sic patere; subiectum transmutationis debet differre ab utroque termino transmutationis; materia autem est subiectum transmutationis, ergo debet differre ab utroque termino; igitur materia aliquid aliud est, quàm forma, & aliquid aliud, quod perficitur per formam substantialem: non potest esse nihil, nec potest esse natura accidentis: restat ergo q̄ sit natura substantiæ. Notandū est tamē, q̄ esse in potentia potest esse duobus modis. scilicet uel in potentia obiectiua, uel in potentia subiectiua; uidemus. n. q̄ albedo est obiectum albificantis, & deducens ipsam de potentia substantiæ, uel materiæ; materia at̄ est susceptiuum huius albedinis deducæ: albedo ergo est in potentia obiectiua resp̄ agentis; materia at̄ est in potentia subiectiua. Si ergo hæc sunt uera; illud, quod pure est in potentia obiectiua, non oportet quod sit aliqua entitas, quia nulla entitas est in albedine, donec est in potentia: nisi entitas sit in attributione, nō modo quo dicimus, quod ens in potentia est ens: potentia autem subiectiua dicit aliquam entitatem, quia purum possibile non potest esse subiectum transmutationis. Ad argumentum dicendum, quod materia non est illa substantia, ad quam est in potentia; quia non est in potentia

Purū possibile nō pot̄ esse subiectū transmutationis.

ab substantiam suam, sed ad substantiam formæ, uel compositi; & materia non est alterum istorum.

Quereret quis, Vtrum hæc entitas, quam damus materiæ; possit dici entitas prædicamentalis? Respond. hic sunt duo declaranda: primò q̄ non est entitas prædicamentalis proprie: cuius ratio est, quia oē prædicamentum à formalitate sumitur, & à forma; cum ergo ista entitas materiæ non sit entitas formalis, quia de se, nec est quid, nec ē quātum, nec est quale, nec aliquod aliud ens prædicamentale; ideo non erit entitas prædicamentalis; unde magis est essentia trahibilis ad prædicamentum, quàm sit talis essentia; & hoc quia trahibilis est ad omnem formam prædicamentalem, quæ potest deduci de potentia materiæ. Secundum, qd̄ declarandum est, est; q̄ licet non dicat entitatem prædicamentalem, quia dicit essentiam diuisam contra formam, quæ forma dicit prædicamentum; tamen quia trahibilis est, & perfectibilis per formam, & est in potentia ad illā; ideo per quandam analogiam est in genere, in quo est forma, uel cōpositum; quia ens in potentia, & ens in actu ad idem genus reducuntur; ista ergo entitas materiæ, per se considerata, non uidetur dicere substantiam prædicamentum, sed solum quid in potentia ad hanc substantiam; ita tamen q̄ licet ista essentia materiæ sit trahibilis ad oē prædicamentum; tamen quia suus aspectus primò est ad formam substantialem, secundò uerò ad accidens, iō magis ponitur per reductionem in prædicamento substantiæ, quàm accidentis.

Questio.

Materia nō est entitas prædicamentalis.

Vltimò quereret quis, Vtrum forma sit magis substantia, quàm compositum? Videtur quod sic per dictum Philosophi. Ad oppositum, forma non est ens, nisi quia entis, scilicet compositi; compositum autem est ens per se, ergo compositum magis substantia est. Respon. duo sunt hic uidenda: primum est, q̄ suba est: scilicet, utrum sit prior, quàm compositum. Ad euidenciam primi notandum est, q̄ sicut materia substantificatur per posse; ita formæ substantificatur per essentialitatem, uel actiua re aliud formaliter; unde essentia formæ est, q̄ sit actus materiæ; ex hoc at̄ q̄ actus est, non pot̄ h̄i substantia sit; forma. n. actualis quidā actus est, tñ non est substantia. Dicimus ergo, q̄ actus est in duplici d̄ria; quidam est. n. actus, qui actuat puram potentiam; quidam at̄ actus est, qui actuat aliquo modo actuandi ipsum ens in actu; ille aut̄ actus, qui actuat puram potentiam; oportet q̄ trahat ipsam ad esse simpliciter: cuius rō est, quia pura potentia trahitur primò ad primum esse, primum autem esse est esse simpliciter: quod. n. pura potentia trahatur primò ad esse secundum quid, est impossibile; quia esse secundum quid non potest esse prima perfectio rei. primæ potētis, quia sp̄ esse primū supponit esse simpliciter; ita q̄ esse simpliciter, & esse primum conuertuntur; esse at̄ primum esse est substantiæ; quia non pot̄ esse esse accidentis, eo quod esse accidentis, est esse, quod supponit

Questio.

Primum actus.

Actus duplex.

Primum quid.

supponit aliud esse: cum ergo forma substantialis sit actus, qui actuatur puram potentia; oportet quod det esse simpliciter; eo ipso autem quod dat esse simpliciter, dat esse primum; eo ipso quod dat esse primum, dat esse substantia; eo ipso quod dat esse substantia, est ratio essendi substantia; & quia est ratio essendi substantiam, substantia est. Unde de forma substantialis est actus; tamen non omnis actus, sed est actus primus; & eo ipso quod est actus primus; dat intelligere primum ens; & eo ipso quod dat esse primum, dat esse simpliciter, & esse substantia, & sic substantia est: forma autem accidentalis actus est, sed non qui perficiat primam potentiam: quia prima potentia prius est perfecta per aliud; quam quod perficiatur per naturam accidentis: & ideo accidens non est primus actus, quia non dat primum esse; cum se presupponat aliud esse: & sic non dat esse simpliciter, sed secundum quid: & ideo non sequitur, quod sit substantia; sed quod magis supponat substantiam; sicut scilicet quid supponit simpliciter: & sic patet primus articulus.

Secundus
Articulus.

Forma quod
prior com-
positio.

Ad evidentiam autem secundi notandum est, quod forma aliquam prioritatem habet respectu compositi; quia est ratio essendi, non quia sit illud, quod est; sed quia est ratio essendi substantiam, non quia proprie sit substantia: si ergo consideretur illud, quod est per se, uel substantia; sic compositum magis est substantia, quam sit ipsa materia, uel forma, quae non sunt nisi in composito: sed tamen quia ista ratio essendi est a forma; ideo (causaliter loquendo) forma habet respectu compositi rationem prioritatis. Notandum tamen quod non sequitur: hoc est ratio illius, ergo est illud, eo modo quo est id: cuius est ratio: non enim sequitur forma est ratio agendi, ergo agit: albedo est ratio essendi albi, ergo est alba: & sic non sequitur, forma est ratio essendi substantiam, ergo forma est substantia, eo modo quo compositum; quod proprie compositum substantia est.

Quod tamen dicit Philosophus. scilicet quod forma est prius ens, quam sit compositum: hoc est intelligendum esse dictum, quod forma est ratio essendi: ita quod esse & est in forma, & est in composito: in forma autem quasi causaliter, sicut in eo quod est ratio essendi: in composito uero subiectiue, & formaliter, sicut in eo quod est: & sicut ratio essendi, & illud, quo est aliquid causaliter, modum prioritatis habet respectu illius, quod est ab ista causa, & ab ista ratione essendi: ita forma, quae est ratio essendi, habet modum prioritatis respectu compositi: & ideo dixit Philosophus, quod ens est prius composito sub aliquo modo prioritatis, est etiam ens prius respectu utriusque, scilicet etiam materiae; quia entitas materiae compositi est. Ad argumentum patet solutio, quod forma existit per accidens, non quia sit ratio essendi per accidens, immo per se; sed quia non existit nisi per compositum, quod proprie est.

Et adhuc materia substantia fit. Si enim non ipsa, quae est alia diffugit. Aliis enim ablati, nil apparet remanens. Nam alia quidem sunt corporum pas-

siones, & actiones, & potentia. Longitudo uero, latitudo, & profunditas quantitates quadam sunt, sed non substantia. Quantitas enim non substantia, sed magis cui insunt haec ipsa prima, illud est substantia. At uero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil uidemus remanens, nisi siquid est determinatum ab his. Quare materiam necesse est uideri solam substantiam sic intendentibus.

Ostendit, quod materia sit substantia, immo quasi tota essentia rei. Et diuiditur in duas partes, quia primo probat hoc per rationem Antiquorum: secundo quia isti errabant in natura materiae, ostendit quid est materia. Secunda ibi [Dico autem materiam, quae secundum se.] Dicit ergo, quod materia uidetur esse substantia rei, si enim ipsa non ponatur sic, diffugit a nobis, quid sit substantia rei: sublatis enim aliis a materia, nihil remanet nisi materia: nam alia, quae sunt in materia, non sunt substantia, sed sunt uel passiones corporum, uel actiones, uel potentia, uel quantitates, sicut longitudo, & latitudo: longitudo autem, & latitudo, & profunditas sunt quantitates, & non substantia; quantitas autem substantia non, sed magis illud, cui primo inest quantitas, est substantia: remota autem longitudine, & latitudine, & profunditate, in natura rei nihil remanet, nisi materia, determinate distincta ab his quantitatibus. Ex quo concluditur, quod sic intendentibus & argumentantibus, necesse est ponere solam materiam esse substantiam rei; ex quo enim in re non sunt nisi ista & materia; & ista non sunt substantia, restat quod materia sit substantia. Potest autem ad hoc ratio sic formari ex omnibus his dictis: id, quo ablato, aufertur tota natura rei; & quod non remouetur per remotionem aliorum, illud est substantia rei: materia est huiusmodi, ergo & caetera. Potest etiam sic formari ista ratio secundum Commentatorem: necesse est, ut indiuiduum substantia sit substantia per aliquid, existens in eo; si non est substantia per omnes partes suas; sed indiuiduum substantia est compositum ex materia, & passionibus, siue accidentibus, & non est substantia per passiones & accidentia: ergo est substantia per materiam, ergo materia est tota substantia rei. Haec uero ratio, quae probat quod materia est tota substantia rei, fundatur super duas propositiones Antiquorum, quae tamen in rei ueritate sunt falsae: primo quia ponit, quod lapsum.

Antiquorum
sententia de
materia.

Secunda propositio, super quam fundatur, est ista: quod materia sit corpus: cum enim dicitur, quod indiuiduum est substantia in actu per materiam, hoc non posset esse, si materia esset pura potentia: oportet ergo ipsis ponere, quod materia sit ens in actu; ita quod remotis

Sententia
Commentat.

Indiuiduum est compositum ex materia, & passionibus, & ex his constat: ita quod committit formam substantialem; est enim indiuiduum compositum ex materia, & forma, quas sequuntur passiones, existentes in indiuiduo: & ideo quod dicitur, remotis passionibus, remanet tantum materia, falsum est: quia remanet materia cum forma. Secunda propositio, super quam fundatur, est ista: quod materia sit corpus: cum enim dicitur, quod indiuiduum est substantia in actu per materiam, hoc non posset esse, si materia esset pura potentia: oportet ergo ipsis ponere, quod materia sit ens in actu; ita quod remotis

Antiquorum
lapsus.

Metaphysicæ

omnibus passionibus remanet, quoddam ens. Quod autem materia de se sine forma sit ens in actu, & quod sit corpus, hoc est impossibile: quia de ratione materiæ est, quod sit in potentia ad actum; potentia dico passiva, & receptiva: quod autem est in potentia ad aliud, de se non est illud: ergo cum materia de se sit in potentia ad actum, de se non est in actu. Præterea omne recipiens est denudatum à natura recepti; cum ergo materia recipiat actum, de se non habet actum: immo de se est nuda ab actu.

2. de An. 4

Dico autem materiã, quæ secundum se, nec quid, nec quantitas, nec aliud aliquid eorum dicitur, quibus est ens determinatum.

Quia sic dicendo errabatur circa naturam materiæ; ideo Philosophus hic ostendit, qualis est natura materiæ; eo modo quo potest diffiniri: secundò probat quod dixerat. Secunda ibi [Est. n. quoddam, de quo prædicatur.] Dicit ergo primò sic: isti appellauerunt materiam: dico autem, & uoco materiam, quæ de se nec est quid, hoc est substantia, nec quantitas, nec aliquid aliorum prædicamentorum; quibus prædicamentis ens est distinctum, & determinatum. Hæc autem descriptio materiæ super duas propositiones fundatur: prima est, quod natura materiæ est in potentia ad totum ens prædicamentale: unde Commen. materia est quid substans omnibus decem prædicamentis: secunda propositio est, quod illud, quod est in potentia ad aliqua, non est illa de se: si igitur materia est in potentia ad decem prædicamenta, ergo de se non est aliquid decem prædicamentorum: benè ergo dictum est à Philosopho, quod materia de se nec est quid, nec est quale, & sic de aliis. Ad cuius maiorem euidenciam notandum est, quod esse prædicamenti est esse formale; materia autem de se non habet esse formale: aliquid enim habet materia de se; & aliquid accipit per uim agentis: de se habet, quod sit ens in potentia; per uim autem agentis habet esse formale: & ideo benè dictum est, quod de se nec est quid, nec est aliquid esse formale. Deinde cum dicit.

Materia quid.

Materia nõ habet eẽ for male de se.

Est enim quoddam, de quo prædicatur horum quodlibet, cui est esse alterum, & categoriarum uniuersique. Alia namque de substantia prædicatur; hæc uerò de materia. Quare quod est ultimum secundum se, neque quid, neque quantitas, neque aliud aliquid est. Neque utique negationes. Etenim erunt hæc secundum accidens. Ex his ergo speculantibus accidit substantiam esse materiam.

Probat quod dixerat, dicens: ita dictum est, quod materia non est quid, nec quantum, & sic de aliis: cuius ratio est, quia materia est quoddam, de quo prædicatur quodlibet horum prædicamentorum: cuius materiæ alterum est esse, ab esse cuiuslibet; modus autem, quo prædicamenta dicuntur, & prædicantur; est iste, quia alia prædicamenta prædicantur de substantia; substantia uerò prædicatur de materia; & materia est quoddam ultimum

E subiectum omnibus istis; quod quidem ultimum secundum se, nec est quid, nec quantum, nec aliquid aliud de numero prædicamentorum, nec est priuatio alicuius esse prædicamentalis, seu prædicamentorum; immo quodlibet esse prædicamentale accidit materiæ, & non solum esse, immo priuationes & negationes esse prædicamentalis accidunt materiæ. Est ergo ratio Philosophi in hoc; esse cuiuslibet prædicamenti, & priuatio illius esse, de materia dicitur; non tanquam aliquid, quod sit de essentia materiæ, sed tanquam aliquid, quod aliquo modo accidit ipsi materiæ: & si sic, ergo materia secundum se, nec est quid, nec est quantum, nec priuationes istorum.

Quæret quis. Quomodo hæc ratio concludit, si prædicatur de materia esse prædicamentale, ergo est aliquid istorum? Respond. duplici uia hoc uenari possumus. Prima talis est, quando aliquid prædicamentum prædicatur de aliquo subiecto; ita quod ipsum prædicamentum est de essentia subiecti; possumus dicere, quod illud subiectum de se est illud prædicatum: ut quia animal de homine prædicatur, possumus dicere, quod homo de se est animal: quod enim est de essentia alicuius, est de perfectate illius: si ergo forma, uel esse formale esset de essentia materiæ; possemus dicere, quod materia esset de se quid, uel quantum, & sic esset aliquid formale: sic autem nõ est: si enim in materia esset aliqua forma essentialis (sicut dicit Commentator) materia non esset in potentia ad omnes formas; nihil enim est in potentia ad illud, quod est de essentia sua: natura enim hominis non est in potentia ad naturam animalis; quod enim est in potentia passiva ad aliud, de se non est illud; si ergo homo esset in potentia ad animal; homo de se non esset animal, & sic de se esset animal, & non esset animal; ergo nihil est in potentia passiva ad illud, quod est de essentia sua; si ergo aliqua forma esset essentialiter in materia, non esset in potentia ad omnes formas, quia non esset in potentia ad istã, quæ est de essentia sua; ergo nulla forma est de essentia materiæ. Si igitur ita est, quod formæ prædicantur de materia, non prædicantur tanquam aliqua, quæ sint de essentia materiæ, quoniam aliqua prædicatur de aliquo, & non sunt de essentia illius potest dici, quod illa res de se non est aliquid illorum. Et super hoc sistit consequentia Philosophi; dicit enim primò, quod esse prædicamentale prædicatur de materia; ita tamen quod esse prædicamentale, & esse materiæ est aliud, & aliud esse; ex hoc concludit, ergo materia de se nec est quid, nec est quantum. q. d. Philoso. hæc ita prædicantur de materia, quod non sunt de essentia sua. ergo materia de se non est illa; hæc est ergo prima uia.

Questio.

Materia nõ hęc esse formale.

H

Secunda uia est ista; aliqua sunt, quæ insunt materiæ per materiam; aliqua sunt, quæ insunt materiæ per agens; materiæ per naturam materiæ insunt essentialia, & hoc est esse ens in potentia; sicut enim color per naturam coloris est color, & sicut

sicut forma est actus per naturam formæ, sic prima materia per naturam suam est in potentia ad oëm formam generabilem & corruptibilem.

Materia in de habet, quod sit in potentia, & quod sit sub actu formale.

Aliqua sunt, quæ insunt materiæ per uim agentis, & hoc est esse formale: quòd. n. materia sit sub actu, hoc non est per se, & de se hoc non habet, nec per naturam sui: materia. n. ut materia nõ habet nisi rationem moti; si ergo per naturam sui haberet hoc, quod esset sub forma; idem haberet rationem moti & motoris secundum idem. Aliqua sunt, quæ insunt materiæ per naturam materiæ; sicut esse in potentia; sicut esse ultimū, ad quod stat tota resolutio naturæ: & de talibus potest dici, quod materia est illa de se: & ideo benè dixit Philosophus, quod materia de se est quoddam ultimum. Aliqua sunt, quæ dicuntur, & prædicantur de materia per uim agentis & motoris, sicut esse prædicamentale: & de talibus potest dici, quòd materia de se non est illa, sed per aliud, & ideo quasi per accidens; sicut dixit Philosophus. Imaginabimur ergo differentiam inter ista duo prædicata, sicut inter ista duo: color est color, & color est: quod enim color sit color, habet per naturam suam, non per agens: quòd autem color sit in esse, hoc habet per uim agentis: sic quòd materia sit ens in potentia, & quoddam ultimum habet de se: quod autem sit quid, uel aliud ens prædicamentale habet per uim agentis; qui trahit eam ad hoc.

Ad materia stat tota resolutio natura.

Questio.

Quæreret aliquis, Vtrum priuationes accidat materiæ, nec sint de essentia illius? Respondeo dicendum est, quòd sic: quia quando aliquid est de essentia alicuius, illud non est in potentia ad oppositum illius: sicut quia aïal est de essentia hominis, homo non est in potentia ad non animal: si ergo priuatio esset de essentia materiæ; cū priuatio non sit nisi negatio formæ in materia; negatio formæ esset de essentia materiæ, si autem priuatio esset de essentia materiæ, materia non esset in potentia ad illam formam, quæ negatur: puta si negatio, siue priuatio aeris esset de essentia materiæ, non esset in potentia ad formam aeris: cum nihil possit esse de essentia illius, cuius oppositum est de essentia sua. Secundò posset hoc idem sic patere: priuatio formæ destruitur in aduentu formæ; si ergo esset de essentia materiæ, non destrueretur in aduentu formæ, sed forma destrueretur: hoc est impossibile, ergo & primum: quia materia per mām perficitur, & non destruitur. Imaginabimur ergo quòd de ratione materiæ duo sunt; primum est, quòd ipsa est in potentia ad omnem formam generabilem & corruptibilem: & eo ipso quòd est in potentia ad omnem formam geuerabilem & corruptibilem; eo ipso potest perfici per omnem formam talem: priuationes talium formarum nõ sunt de essentia sua; quia si essent de essentia sua, nunquam reciperet oppositum essentiaæ suæ. Secundum est, quòd ipsa per formam perficitur: & eo ipso quòd potest perfici per formam, de essentia sua non est priuatio; quia oppositum non perficitur per oppositum; priuatio autem, & forma op

Priuatio nõ est de essentia materia

De ratione materia duo sunt.

ponuntur; & ideo priuatio nunquam perficitur per formam, sed magis destruitur in aduentu formæ.

Quæreret etiam aliquis, Vtrum uerū sit, quòd dicit Philosophus, quòd esse substantiæ primò de materia dicitur: secundariò autem alia esse prædicamentalia? Respondeo dicendum est quòd sic, quòd potest patere duplici uia: Prima uia est: esse secundum quid supponit esse simpliciter; cum ergo esse accidentale sit esse secundum quid, esse autem substantiæ sit esse simpliciter: primus aspectus materiæ erit ad esse substantiæ, secundarius uerò ad esse secundum quid, siue accidentis. Videmus enim manifestè quòd ipsa materia nõ est in potentia ad accidens, nisi mediante substantia; sicut aliquid non potest esse calidum nisi mediante forma ignis: licet enim accidentia in fieri præcedant formam substantialem; tamen in esse sequuntur eam; sicut esse secundum quid sequitur esse simpliciter: & ideo benè dixit Philosophus quòd accidentia non dicuntur de materia, nisi primò dicatur substantia, hoc est non aspiciunt materiā, nisi mediante substantia. Secunda uia hæc est; ex eo quòd materia cum forma est causa omnium accidentium. Ad cuius euidentiam notandum est, quòd materiæ cum formæ est causa accidentium; non quòd sit causa efficiens; non. n. est necessarium, quod forma efficiat suum accidens; sed quia agens non trahit materiā ad naturam accidentis, nisi prius trahat eam ad naturam formæ: sicut non trahitur ad naturam motus sursum, uel deorsum; nisi prius trahatur ad naturam grauis, uel leuis: pro tantò ergo causa est, quia esse accidentis præsupponit esse formæ: & dico benè esse, quia in fieri aliquando accidentia præcedunt. Vbi notandum est, quòd forma duplici modo præcedit accidens; primò quòd ad intentionem agentis; primum enim quòd est in intentione generantis, est forma substantialis; nunquam enim intentio eius fertur primò super esse secundum quid, uel super accidens, sed super esse simpliciter, & substantiam; ita quòd licet in fieri, & in esse forma accidentalis præcedat; tamen in intentione forma substantialis est cā per modum finis. Secundo modo forma substantialis præcedit accidens quòd ad esse terminatum; ubi notandum est, quòd forma substantialis, quæ disponit materiā ad formam substantialem eandem in essentia, habet duplex esse. scilicet interminatū, & terminatū: interminatū esse habet, dum est, in fieri; terminatum est in perfecto; quòd ad primum esse potest præcedere formam substantialem, ad minus quòd ad ultimum gradum sui; quòd uerò ad secundum esse, sequitur subalè formā, quia sua terminatio sequitur formam substantialem, & est à forma substantiali; quòd enim caliditas sit in tali gradu, uel tali, in tali specie, uel tali (quòd est: caliditatem habere terminatum gradum) hoc facit forma substantialis; aer enim calidus est, & ignis calidus est, sed quòd in alio & in alio gradu, hoc facit for

Questio.

Primus aspectus materiæ est ad substantiā.

B

Cā accidentium que.

C

Forma quæ est cā accidentis.

Forma præcedit accidens dupliciter.

D

Forma substantialis duplex esse.

Quo forma substantialis præcedat & sit cā accidentis.

ma

Metaphysicæ

ma aeris, & forma ignis. Et sicut dico de qualitate, ita dico de quantitate: quod enim materia sit sub tanta quantitate, uel tanta; hoc est per formam: quia Secundo de Anima dicitur, quod omnium natura constantium forma terminus est; & ideo magnitudinis, & augmenti; ita quod licet quantitas secundum esse interminatum præcedat formam substantialem, ut dicunt aliqui; & Commentator in de Substantia orbis hoc uidetur admittere; tamé secundum esse terminatum sequitur. Et sic esse formæ substantialis præcedit esse formæ accidentaliter terminatum: & hæc est causa illius non solum per modum finis, sicut dicebat primus modus; sed aliquo modo per modum efficientis: quia esse formæ substantialis terminat ipsum accidens: nec ipsum accidens deducit materiam ad esse terminatum accidentis, nisi deducendo ad esse formæ substantialis. Cum ergo ita sit, quod duobus modis præcedat; duobus modis est causa: uno modo per modum finis: secundo modo per modum efficientis; ad minus causa sine qua non; quia nunquam deducitur accidens ad esse terminatum, nisi mediante forma substantiali: & quia duobus modis est causa, ideo non aspicit accidens materiam, nisi mediante forma substantiali; quæ primò materiam aspicit, sicut dixit Philosophus. Dicemus ergo, quod alia dicuntur de substantia, & substantia de materia; hoc est dicere, quod alia non aspiciunt materiam, nisi mediante forma substantiali.

Sed impossibile. Etenim separabile, & hoc aliquid in esse uidentur maxime substantia: quapropter species, & quod ex ambobus, substantia uidebitur esse magis, quam materia.

In parte ista, quia probauit secundum opinionem aliorum, quod materia erat maxime substantia: hic ostendit, quod hoc non est uerum; sed quod compositum, & forma sunt magis substantia quam materia; & est ratio eius talis: de ratione substantiæ est, quod sit separabilis, & sit hoc aliquid, in se subsistens: sed hoc magis conuenit composito, & formæ, quam materiæ; ergo ipsa sunt magis substantia, quam materia. Et hoc est, quod dicit littera Philosophi, quæ sic continetur: ita dictum est, quod materia est magis substantia, quam forma; sed hoc est impossibile: esse enim inseparabile, & esse hoc aliquid maxime uidetur in esse substantiæ: ex quo sequitur, quod forma & compositum ex ambabus sunt magis substantia, quam sit ipsa materia. Unde Commentator intentiones separabiles intellectu, scilicet quæ non intelliguntur respectu aliquorum, sed quæ intelliguntur per se; sunt magis substantiæ: Intelligendum est ergo, quod licet forma non separetur à materia, nec materia à forma in rebus habentibus utrumque; tamen in maiori dependentia est materia, quam forma; quia potentia magis dependet ab actu; quam è conuerso: ubi autem maior est dependentia, minor separatio est; & ideo minus separatur, quia magis dependet: & quia potentia magis de-

pendet, ideo minus separatur: & huius signum est, quia non est de ratione actus, ut actus est, quod sit in materia, & in potentia; cum reperiatur ens aliquod purum in actu, sine materialitate, & potentia: nunquam autem reperiatur pura potentia, siue materia, quæ non sit sub aliquo actu; nec ens aliquod in pura potentia: ergo per omnem modum actus, ut actus, non dependet à potentia; materia autem, ut materia, & potentia, dependet ab actu: quod autem aliquis actus dependeat, hoc est, in quantum habet rationem deficientis, sicut actus immerfus materiæ. Deinde cum dicit.

Attamen eam, quæ nunc ex ambobus substantiæ (dico autem eam, quæ ex materia & forma) dimittendum. Posterior enim, & aperta. Manifesta autem aliqualiter & materia. De tertia autem perscrutandum. Hæc namque maxime dubitabilis.

Postquam diuisit substantiam in tria membra; ostendit quæ membra relinquenda sunt, & de quo est prosequendum: continuemus ergo sic: ita dictum est, quod substantia dicitur tribus modis; tamen eam substantiam, quæ est composita ex materia & forma, nunc dimittamus: tum quia posterior est; tum aperta & manifesta est: dimittenda est etiam materia, quia aliqualiter manifestata est: de illa autem, quæ est forma, prosequendum est: circa quæ incidunt multæ dubitationes. Circa ipsam autem formam sic procedemus, quia primò dicemus, scilicet de forma substantiæ sensibilis, eo quod ista est concessa ab omnibus; omnes enim considerant substantias sensibilibus: & ideo de his primò querendum est, ut per istas deueniamus ad substantias intelligibiles in Duodecimo. Notandum est, quod super illo uerbo Philosophi [materia est aliqualiter manifesta] dicit Commentator quod notabiliter dixit aliqualiter, quia materia fuit manifestata antiquitus secundum genus; sed non fuit manifestata secundum species; concessum est enim ab omnibus antiquis, materiam esse substantiam: sed in materia diuersificantur: quidam enim ponunt materiam partes indiuisibiles; quidam corpora similibus partium: quidam corpus in actu, sicut aerem, & ignem: quia ergo conueniunt in concedendo materiam, & diuersificantur in ponendo, hoc esse materiam, uel illud; signum quod fuit aliqualiter ignota, diuersitas enim positionum procedit ab ignorantia. Vel forte dixit, aliqualiter, secundum eum; quia materia est substantia diminuta; cum non sit substantia nisi in potentia ad substantiam.

Quoniam autem in principio diuissimus, quot modis determinauimus substantiam, & horum unum uidetur esse quod quid erat esse, speculandum est de ipso.

Postquam determinauit de substantia, secundum quod dicitur de subiecto; incipit determinare de quod quid est. Et diuiditur in tres partes; quia primò ponit intentum suum; secundò dat causam intenti; tertio determinat de eo, quod intendit, scilicet de quod quid est. Secunda ibi præ-

Forma est causa quantum ad esse materiam.

Actus, uel forma potest dari sine potentia; uel materia; si non uideretur.

Actus nudo habet, quod dependet.

TEX. 9.

Prosequitur principalem de forma.

Ponderatio Commentator. quomodo materialiter manifestata est.

Diuersitas positionum oritur ab ignorantia.

TEX. 10. Cap. 4.

Explicat, quid intendat, et quare.

Inuenitur in antiquis, quod materia non est maxime substantia.

Verba Commentatoris.

opere enim] Tertia ibi, [Et primò dicemus] Dicit ergo primò, ponendo intentum suum: in primo diuisus quot modis dicitur substantia, de numero quorum fuit unū quod quid est; & ideo de ipso quod quid est, speculandum est: & speculandum est de ipso quod quid est substantiæ sensibilis: est ergo intentum determinare de quidditate substantiæ sensibilis. Deinde cum dicit.

Præ opere enim transeundum ad illud, quod notius est. Disciplina enim ita fit omnibus per minus nota naturæ ad nota magis. Et hoc opus est; quemadmodum in actibus facere ex uniuscuiusque bonis totaliter bona, & unicuique bona: sic ex ipsis notioribus, quam naturæ quidem nota, ipsi nota, quæ autem singulis nota & prima multoties debiliter nota, et parum, aut nihil entis habent. Attamē ex male quidem noscibilibus, ipsi autem noscibilibus, quæ omnino noscibilia noscere tentandum; procedentes (sicut dictum est) per hæc ipsa.

Dat causam huius intenti; in qua etiam causa intenditur ordo doctrinæ huius, & forma libri: diceret enim aliquis, quare speculandum est hic de quidditatibus substantiarum sensibilium, & nõ intelligibilium? & primò reddit causam huius: quia hoc præcipuum est, & necessarium, ut trãeamus ad illud, quod est notius secundum naturam suam id est ad substantias intelligibiles, per ea, quæ sunt nota nobis, scilicet per scibilia. Disciplina enim & doctrina ita fit, ut per ea, quæ sunt magis nota nobis, & minus nota naturæ; deueniamus ad ea, quæ sunt minus nota nobis, & magis nota naturæ. Et hoc opus necessariū est: quod patet in scientiis actiuis, in quibus scientiis ex ijs, quæ sunt bona uniuersaliter, quæ bona uniuersaliter, sunt bona etiã uniuscuiusque; quasi dicat, ex particularibus accipitur uniuersale; particularia autem sunt magis nota quò ad nos, ex quibus deuenitur ad uniuersale bonum: sicut ex hac uictoria, uel illa habetur uniuersale bonum uictoriæ. Patet etiã in scientiis speculatiuis, quia ex his, quæ sunt notiora nobis, habentur illa, quæ sunt nota naturæ; quæ prius nota naturæ, postea sũt nota nobis: ista autem, quæ sunt singularia; sunt nota huic, uel illi; & etiam quò ad nos; non oportet esse magis nota in natura: quia illa, quæ sunt prima quò ad nos, multoties debiliter sunt nota quò ad naturam; quia parum, uel nihil habent naturam entis: tamē in uia discendi ex his, quæ sunt noscibilia parum in natura; nota autem ipsi addiscēti; tentandum est cognoscere illa, quæ sunt multum nota in natura, procedendo per ipsa nota quò ad nos ad nota quò ad naturam. Est ergo tota ratio Philosophi & causa in hoc: hæc scientia processu sui debet imitari modum aliarum scientiarum, scilicet actiuarum & speculatiuarũ; sed in omnibus talibus scientiis est processus per illa, quæ sunt minus nota naturæ, ergo & in ista. cum ergo quidditates rerum sensibilium, & substantiarum earum sint magis notæ discenti, & nobis, quam quidditates rerum intelligibilium: ergo per sensibiles præ-

cipuè est deuenire ad intelligibiles. Notandũ est quòd magnũ artificium est, quo hic Philosophus utitur: postquam enim dixit, quòd de materia, & composito non ampliũ est tractandũ, sed de tertio, scilicet de forma, & de quò quid est; statim incipit tractare de ipsa quidditate; ac si quidditas, & forma sint idem, & tractare de uno, sit tractare de alio. Notandum est, quòd notiora in natura uocantur, quæ fortiũs attinguntur à natura: illa autem fortiũs attinguntur à natura, quæ magis subintrant naturæ ambitum & entis. Debemus enim imaginari totũ ambitum entis inter primum principium, & ipsum nihil: illa autem, quæ appropinquant ad ipsum nihil, & non ad esse; sicut est materia; quæ quidem est medium inter esse, & non esse; modicum subintrat ambitum entis, & modicum attingitur à natura; & quia natura rei est cognoscibilitas rei; sicut habet modicam naturam, etiam habet modicam cognoscibilitatem: Quædam autem sunt, quæ multum recedunt à non esse, & multum accedunt ad primum, quòd est ipsum esse, sicut sunt substantiæ separatæ: & ista multum attingunt naturam entis; quia multum subintrat ambitum entis: & talia dicuntur notissima quò ad naturam; quia cum natura rei sit cognoscibilitas eius, quantò magis consequitur de natura entis; tantò magis consequitur de natura cognoscibilitatis: & semper recedendo à non esse, & accedendo ad esse primum, semper crescit in gradu naturæ, & entis; & crescente natura, crescit cognoscibilitas. Hæc ergo uocantur nota quò ad naturam, quæ per gradum suæ naturæ multum hñt de gradu entis, & per consequens de gradu cognoscibilitatis: illa autem uocantur notiora quò ad nos, super quæ prius cadit intellectus noster, sic sensibilia sunt notiora quò ad nos, quàm intelligibilia, quia intellectus noster fertur prius super sensibilia, quàm super intelligibilia: possibile autem est, quòd illa, quæ prius attinguntur ab intellectu nostro, posteriũs attingantur à natura. Verbi gratia, intellectus noster prius apprehendit sensibilia, posteriũs intelligibilia; è conuersò natura, quia secundum modum loquendi maior cura uidetur fuisse naturæ de intelligibilibus, quàm de sensibilibus; eo quòd illis dedit maiorem gradum entis; sensibilibus autem minorem. Et hoc est, quòd dixit Philosophus in litera, quòd alia priora quò ad nos, hoc est, quæ prius attinguntur ab intellectu nostro; parum, uel nihil habent de natura entis; hoc est, modicè attinguntur à gradu entis, & à gradu naturæ. Notandum est etiam, quòd intellectus omnis debet cõsequi scientiam secundum modum sui, non secundum modum recepti, quia receptum est in recipiente per modum recipientis: si ergo debet cõsequi scibile per modum sui, ergo debet consequi scibile per illa, quæ sunt priora quò ad ipsum, non quò ad scibile, quæ tamen sunt posteriora ali quando quò ad intellectum scientem. Et quia ita est, ideo bene dixit Philosophus, quòd processus doctrinæ

Quidditas, & forma idem.

Materia est medium inter esse, & non esse.

2. Meta. 4.

Quæ notiora quò ad nos, & quæ quò ad naturam.

Intellectus quò debet cõsequi scientiam.

Doctrina & disciplina quæ fit.

H

Metaphysicæ

doctrinæ est a notioribus nobis. Contingit tamen aliquando sicut dicit Commentator, quod notiora quod ad nos sunt notiora quod ad naturam, sicut est in Mathematicis: quando sic est, tunc doctrina potest incipere a notioribus quod ad naturam: quod tamen a talibus incipiat, hoc est, quia sunt nobis notiora, & sic est per accidens: dictum est enim, quod hoc est per se, quod intellectus consequitur scibile per modum sui, non per modum sciti; consequi autem per modum sui, est consequi per notiora quod ad ipsum. Deinde cum dicit.

1. Poster. cō.
12. et 1. Phy.
com. 3.

TEX. 11.

Et primò dicemus quædam de eo logicè. Quod est quod quid erat esse, unumquodque quod dicitur secundum se.

Incipit tractare de quod quid est. Et diuiditur in quinque partes: primò ostendit, quorum est ipsum quod quid est: secundò querit, utrum quod quid est, & cuius est, sint unum: tertio inuestigat, quomodo se habet quod quid est ad naturam generationis: quartò inuestigat, quomodo se habet quod quid est ad partes suas: quinto querit, quomodo partes ipsius quod quid est possunt facere unum. Secunda ibi [Vtrum autem idem est.] Tertia ibi [Eorū autem, quæ fiunt] Quarta ibi [Quoniam uerò diffinitio] Quinta ibi [Nunc autem dicamus] Prima in duas partes, quia primò ostendit quid sit illud, & ad quid spectat: secundò dicit quorum sit ipsum quod quid est. Secunda ibi [Quoniam uerò sunt & secundum alias categorias] Prima in duas, quia primò ponit quid sit ipsum quod quid est: secundò excludit quædam extranea ab ipso. Secunda ibi, [Non est enim tibi esse, musicum] Dicit ergo primò: dicemus de ipso quod quid est; illa autem, quæ de ipso dicemus, logicè dicentur: dicendum est autem de ipso, quod illud est quod quid est uniuscuiusque, quod secundum se prædicatur in primo modo.

Quod quid est, quid.

Auer. cōside rationes.

Logica, & metaphysica maxime per se affines sunt: Non igitur mirū si altera alterius habitum interdū induit.

Genus, differentia, & diffō dicit eandem formalitatem.

Notat autem hic Commentator duo: primum est, quod substantia rei, & quidditas notificantur a Metaphysico per propositiones logicas: & hoc est, quod dicit Philosophus, quod dicemus aliquid de eo logicè: quod autem notificentur per propositiones logicas, scilicet declaratas in logica, patet: quia superius dictum est, quod substantia rei, & quod quid est rei est illud, quod respondetur ad quæstionem factam per quid, non per quale, nec per quantum: & hæc propositio est declarata in Logica: & sic hic dicitur, quod ipsum quod quid est illud, quod prædicatur de re, cuius est, per se & primo modo; quod quidem est declaratum in Logica. Secundum, quod notat Commentator est: quod illud, quod dicit Philosophus hic, quod ipsum quod quid est prædicatur secundum se; est idem dicere, quod ipsum quod quid est comprehendit tria prædicata substantia, scilicet genus, differentiam; & diffinitionem: imaginatur enim Commentator quod eandem formalitatem dicit genus, differentia, & diffinitio, & per consequens eandem quidditatem; quia

formalitas rei est quidditas rei; sed genus dicit illam ut confusam; differentia autem per modum qualis specificantis: diffinitio autem dicit naturam specificabilem, ipsam actualiter specificando per differentiam. Unde Commentator: prædicata substantia adunantur inter se, & cum tertio; hoc est, non solum sunt unum in tertio, sed inter se: quod non est in prædicatis accidentibus: ita enim adunantur in tertio, quod non adunantur inter se: musicum enim & album possunt esse unum in subiecto; sed nunquam sunt unum inter se: prædicata substantia, sicut genus, & differentia sunt unum in tertio, & unum inter se: quia dicunt unam realitatem, uarietatem pœnes conceptum. Deinde cum dicit.

Discrimē inter prædicata substantia, & accidentalia.

Non enim est tibi esse, musicum esse. Non enim secundum te ipsum es musicus. Quid ergo dicitur secundum te ipsum. Neque etiam hoc omne, non enim quod ita secundum se, ut superficiem album, quia non est superficiem esse, album esse. At uerò neque quod est ex utrisque, ut superficiem albæ esse: Quare? quia adest ei hoc.

Excludit quædam ab ipso quod quid est. Et tria excludit, & primum quod excludit, est prædicatum per accidens, dicens: ita dictum est, quod esse quidditatum rei est, quod inest rei per se primo modo: & ideo musicum, & similia accidentia excluduntur ab ipso quod quid est, & ab ipso esse quidditatum: non enim esse musicum est tibi esse quidditatum; quia non es musicus secundum te ipsum: illud autem solum est tibi esse quidditatum, quod secundum te ipsum contingit tibi; hoc est dicere, illud est esse quidditatum, quod est natura rei, & conuenit rei secundum se in primo modo, cuiusmodi non est esse musicum, & similia accidentia. Secundò excludit ab ipso quod quid est, accidens, quod est per se in secundo modo, dicens: ita dictum est, quod ipsum quod quid est, est illud, quod inest rei secundum se; non tamen esse secundum se sufficit ad esse quidditatum: esse enim album inest secundum se superficiem, & tamen esse album non est quod quid est quidditatum superficiem: si enim esse album esset quidditatum esse superficiem, superficiem esse superficiem, esset ipsam esse albam: sicut quod animal rationale est esse quidditatum hominis, hominem esse hominem est ipsum esse animal rationale. Tertio excludit ab ipso quod quid est, compositum ex accidente & subiecto; & duo facit, quia primò hoc dicit; secundò manifestat quædam, quæ dixerat ibi [In qua igitur non inest] Dicit ergo primò; dictum est, quod accidens per se in secundo modo non dicit esse quidditatum rei, sic nec compositum ex subiecto, & accidente per se dicit esse quidditatum rei; ita quod nec esse superficiem albæ est esse quidditatum superficiem; cuius ratio est, quia esse superficiem albæ adest superficiem. Vbi notandum est, quod esse quidditatum rei idem est, quod ipsa res, & non ad est ipsi rei; non enim debemus imaginari, quod ipsa res, & esse quidditatum eius sint duo, quorum unum adest

Que debent esse aliena ab ipso quod quid est.

Esse quidditatum rei quod.

ad sit alteri; sed una res, una realitas, & una natura: quia ergo superficies alba ad est superficiem, tanquam quoddam extrinsecum; ideo non est esse quidditatum. Notandum tamen, quod esse superficiem albam ad est ipsi superficiem, non propter superficiem, sed propter album; ita quod totum istud compositum, superficies alba, prohibetur ab esse quidditativo superficiem per alteram partem. scilicet propter albedinem, quia totum dicit esse accidentale per alteram partem tantum.

In qua igitur non inerit ratione ipsum dicentem ipsum, haec ratio eius quod quid erat esse singulis. Quare si superficiem alba esse, est superficiem esse, semper albo, & leni esse, idem erit & unum.

propria passio non est quidditas substantialis.

Manifestat quedam, quae dixerat: dixerat enim quod propria passio non est quidditas subiecti; hoc ergo manifestat dupliciter: prima manifestatio est; quia subiectum accipitur in diffinitione propriarum passionum, & non est conuerso. Et hoc est, quod dicit; quod illa est uera ratio, & uera diffinitio ostensiva eius, quod quid erat esse singulis diffinitis, in qua ratione dicente, id est manifestante ipsum diffinitum non inerit ipsum subiectum: sicut in diffinitione animalis non inest homo. Secunda probatio ad manifestandum, quod propria passio non est esse quidditatum subiecti, est; quia contingit plures passiones de eodem subiecto predicari; quia ergo ratione una passio esset esse quidditatum subiecti eadem & altera: si sic sequitur quod sint eadem cum tertio; quia dicunt esse quidditatum eiusdem, ergo sunt eadem inter se, quia quaecumque uni & eidem sunt eadem, & inter se sunt eadem; quod autem duae passiones sint eadem inter se,

Duae passiones esse eadem inter se, est impossibile.

Aner. declaratio.

impossibile est. Et hoc est, quod dicit littera Philosophi, quod si superficiem alba esse est esse quidditatum superficiem; cum contingat eandem superficiem esse lenem; sequitur quod esse quidditatum superficiem erit esse lene, quod est esse quidditatum eiusdem; igitur sunt unum, & idem inter se. Notandum est, quod hanc consequentiam ultimam Philosophi sic declarat Commentator: si accidentia declarant naturam subiecti, & esse quidditatum eius; cum idem subiectum possit disponi per multa accidentia, sequitur quod ista accidentia declarant istam naturam, sint eiusdem naturae; quia erunt differentiae subales; quod est impossibile, quia accidentia non sunt substantialia predicata, quae proprie uocantur subalia: fundatur ergo declaratio Commentatoris primo super hoc, quod ratio, una: quare res habet unum esse quidditatum, est quod unius rei unicum est esse. Si ergo hoc est uerum, quaecumque dicunt esse quidditatum rei, oportet quod sint unum & idem realiter inter se: si enim res haberet duo esse quidditativa, possibile esset, quod essent duo diuersa, declarantia illa esse quidditativa; nec sequeretur quod illa essent eadem inter se; quia non declararent unum & idem, sed declararent idem secundum quod diuersum, siue diuersitatem unius: quia tamen unius secundum quod unum, est tantum unum esse quiddita-

A tium, sequitur, quod illa, quae declarant istud unum secundum quod unum, sint idem, & unum inter se: Hoc ergo sequitur, si accidentia declarant esse quidditatum subiecti; cum esse quidditatum sit unum; quia ratione declarabitur ab uno accidente, declarabitur a reliquo, sequitur quod plura accidentia declarant unum & idem esse quidditatum: si enim declarant unum esse quidditatum, oportet quod sint unum inter se, quod est impossibile; quia duo accidentia diuersa specie, dicunt duo esse quidditativa. Dicamus ergo, quod accidentia non declarant esse quidditatum subiecti, sed declarant potius de subiecto aliquam quidditatem extrinsecam; & hoc quia esse, quod declarat esse quidditatum, est uniuersale declaratum in Posterioribus; uel est uniuersale essentiale, & substantiale substantiae. Dicamus ergo quod duo accidentia, specie differentia, sicut lene & album non declarant esse quidditatum subiecti, sed magis de subiecto declarant duas quidditates extrinsecas; quia alia est quidditas superficiem secundum quod lenis, & alia secundum quod alba: quidditas tamen superficiem secundum quod superficies, una & eadem est. Secundum fundatur super hoc Commentator: quod illud, quod indicat esse quidditatum alicuius, est differentia substantialis eius: & quod indicat esse unum quidditatum, est una differentia: si ergo lene, & album, & quaecumque duo accidentia: significant esse quidditatum subiecti, sequitur quod sint duae substantiales differentiae; & cum indicent unum & idem esse quidditatum, sequitur quod sit una differentia; una autem differentia est una natura, ergo lene & album sunt una natura specificata, quod est impossibile; ergo & primum. Tertium fundatur super hoc, quod illa, quae indicant esse quidditatum alicuius, sunt praedicata substantialia respectu illius: si ergo lene & album indicant esse quidditatum superficiem, sunt praedicata respectu eius substantialia; praedicata autem substantialia adunantur in tertio, & adunantur inter se, ergo lene & album inter se adunantur, sunt eiusdem naturae, (hoc enim appellat Commentator eiusdem naturae esse, & inter se adunari) Quae remus enim ab aduersario, utrum lene & album indicent esse quidditatum ad modum differentiarum specificarum, uel unum ad modum differentiae, & aliud ad modum generis? si primo modo, cum unius esse quidditatum sit una differentia specifica, & lene & album indicent unum esse quidditatum; sequitur quod sint una specifica differentia, & per consequens cum una differentia specifica sit una natura, sequitur quod lene & album sint una natura: & ita adunantur inter se, & cum tertio. Si autem unum se habet ad modum generis, & reliquum ad modum differentiae: uel unum ad modum differentiae superioris (quod idem est) & aliud ad modum differentiae inferioris: cum ergo differentia, siue differentia superior, siue inferior sint eiusdem naturae infra unum esse

Duo accidentia specie diuersa, dicunt duo esse quidditativa.

B Quid est illud, quod indicat esse quidditatum.

C Quid est illud, quod indicat esse quidditatum.

D Quid est illud, quod indicat esse quidditatum.

Metaphysicæ

esse quidditatum (dico eiusdem naturæ uariatæ per conceptus) sequitur quod lene & album sint eiusdem naturæ uariatæ per conceptus; Imaginatur. n. Cōment. quod genus, & differentia, & prædicata substantialia non dicunt aliam quidditatē, & aliam naturam; quia simpliciter non adunantur inter se: propriè, n. duæ quidditates sunt duæ species; sed genus, & differentia dicunt eandem naturam, uariatam p̄nes confusum, & distinctum: non. n. imaginamur differentiam inter animal, & hominem; sicut inter hominem & asinum: homo enim & asinus dicunt duas quidditates p̄nes duas differentias specificatas: homo uerò & animal non sic dicunt duas quidditates; quia genus propriè non habet quidditatem; sed dicunt unum esse quidditatum p̄nes sub, & supra: lene autem & album uariatur, & sunt duæ quidditates diuersæ magis, quàm dicunt unum esse quidditatum eiusdem. Quartò fundatur Cōmentator super hoc, quòd quidditas rei est entitas rei: quiddid ergo non est entitas rei, sed magis est ens additum enti, non dicit esse quidditatum: talia autem sunt prædicata accidentalia: cum enim dico hominem esse animal, non dico ens additum enti; sed dico entitatem rei sub modo generis: cum dico postea hominē esse albū, non dico entitatem hominis, sed dico ens additū enti, & per consequens non dico esse quidditatum: & similiter est de aliis accidentibus. Hæc omnia inueniet aliquis, uel summā horum in dictis Cōmentatoris si diligenter aspexerit passum istum.

Genus, & differentia non dicunt aliam naturam, & quidditatē.

Quidditas rei est entitas rei.

TEX. 12.

Quoniam uerò sunt & secundum alias categorias composita. (est enim aliquid subiectum cuique, ut quantitati, & qualitati, et quādo, & ubi, et motui.) Perscrutandum ergo, si est ratio eius quod quid erat esse cuiusque ipsorum, & inest his ipsum quod quid erat esse, ut albo homini quod quid erat albo homini: Sit namque nomen ipsi uestis, quod est uesti esse?

Postquam ostendit Arist. quid debet uocari quod quid est, quia secundum se in primo modo: hic uult ostendere, quorū sit ipsum quod quid est; quia propriè non est nisi substantiarum. Et duo facit, quia primò ostendit, quòd ens per accidens non habet quod quid est: secundò ostendit, quòd ipsum ens per accidens habet aliquo modo quod quid est, nō propriè, sed solum largo modo: & uocatur hic ens per accidens, totum compositum ex subiecto, & accidente: accidens autem uocatur ipsa natura accidentis. Secunda ibi [Aut & diffinitio sicut & quod quid est.] Prima in tres: quia primò querit, utrum compositum ex subiecto & accidente, quod uocatur ens per accidens, habeat diffinitionem? secundò ostendit quòd nō: tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi [At uerò secundum se dictorum] Tertia ibi [Diffinitio uerò est] Dicit ergo primò quòd cum ita sit, quòd in aliis categoriis à prædicamento substantiæ, sint aliqua composita, eo modo quo uocamus compositum ex subiecto & accidente; quia

Inqm. it, quorum est quod quid est.

unicuique est aliquid subiectum, sicut qualitat, & quantitati, & quando, & ubi: ex quo subiecto & accidente est aliquid compositum, querendū est, Vtrum ipsorum compositorum sit aliquid quod quid erat esse, & aliqua ratio declarans istud quod quid erat esse? hoc est, Vtrum albo homini inest quod quid erat esse, quod queritur? quod quidem quod quid erat esse uocetur esse albi hominis? Et quia posset dicere aliquis, albus homo non dicit unū nomen, ideo non habet quod quid erat esse: hoc excludens Philosophus, dicit: albo homini imponatur nomen uestis: sicut ergo fuit questio, utrum quod quid erat esse inesse albo homini: ita questio est hic, quid est quod quid erat esse ipsius uestis? & quid est esse quidditatum uestis?

Unicuique accidens est aliquid subiectum.

Quereret aliquis, Quare dixit Philosophus, albo homini imponatur unum nomen? Respondeo dicendum est, quòd hoc soluit Cōmentator dicens: quòd nomina sunt æqualia diffinitionibus: quod sic est intelligendum, quòd significationa nominum sunt æqualia significationis diffinitionum: hoc est, quod subdit ipse Cōmentator; quod illa, quæ significant nomina congregatim, diffinitiones significant distinctè: ita quòd nomina, & diffinitiones sibi inuicem correspondent: ita quòd illud idem significatum, quod cadit sub nomine cadit sub diffinitione: & sicut unū nomen arguit & habet unū significatū, ita una diffinitio arguit, & hēt unū nomen, & è conuersò: Posset ergo aliquis hic dicere, ideo albus hō, non habet unā diffinitionem, quia non habet unum nomen: huic obuians Philosophus dicit, quòd imponatur nomen isti composito, albo homini, & uocetur uestis: ita quòd secundum unitatem nominis queratur unitas diffinitionis. Deinde cum dicit:

Questio.

Dicitur in men. et est explicat.

At uerò secundū se dictorum nec homo. Aut ipsum non secundum se dicitur dupliciter. Et hinc est aliquid quidem ex additione, illud uerò non. Hoc quidem enim ex eo dicitur quod diffinitur, quod ipsum alii additur. Vt si albo esse diffiniens, dicat albi hominis rationem. Hoc autem eo quòd aliud ipsi. Vt si significat uestis album hominem, diffiniat uestem, ut album.

Probat per rōnes, quòd ens per accidens non habet quod quid est: Et diuiditur in duas partes, secundum duas rationes. Secunda ibi [Albus itaque homo.] Prima ratio talis est: quòd quid est, & diffinitio est entis per se: sed ens per accidens non dicit ens per se, sed magis ens additum enti, dicit. n. duo entia. s. subiectum, & accidens; quorum unum. s. accidens est ens ex additione; reliquum autem. s. subiectum non est ens ex additione; ergo ens per accidens non habet diffinitionem, neque quod quid est: Et de ista ratione nō ponit nisi minorem. s. quod ens per accidens nō est de numero entium dictorum secundum se: tale aut non secundum se. s. ens per accidens dicitur dupliciter; hoc est capit duo entia in se, & de numero horum entium hoc queritur. s. accidens est ens

Ens per accidens non diffiniunt.

Ens per accidens duplex.

ens ex additione; illud uerò, scilicet subiectum non: quia subiectum additur in diffinitione accidentis, & non è conuersò. Et hoc est, quod dicit hic: quòd scilicet subiectum est tale, quòd ipsum est additum in diffinitione eius, quòd diffinitur, scilicet accidentis: ut si aliquis est diffiniens album, oportet quòd addat in diffinitione eius, uel hominem, uel rationale, ut albus homo: sic ergo subiectum additur: hoc autem, scilicet accidens, èd est ens, quòd aliud ens additur ipsi, scilicet subiectum, & ideo est ens ex additione.

Ens per accidens duo concludit.

Ex quo patet, quòd ens per accidens p duo entia diffinitur, si debet diffiniri: nam si uestis significat album hominem, ut dictum est supra; si aliquis diffiniat uestem, eam diffiniet ut album hominem: & si albus homo non diffinitur, nec uestis. Notandum est autem, quòd ratio Philosophi super duas rationes fundatur: prima est, quòd omnis diffinitio est alicuius entitatis, quia ois quidditas aliqua entitas est: secunda propositio, super quam fundatur est, quòd ens per accidens, ut esse musicum, sit aliquid ens: uerum non dicit entitatem propriè: licet enim musica dicat aliquam entitatem, & esse hominem musicum sit aliquod ens: tamen hominem esse musicum non dicit propriè entitatem, sed magis dicit duas entitates; quarum una est ex additione, scilicet accidentis, quia accidens non est ens nisi quia entis: & alia non est ens ex additione, quia entitas subiecti, est ens fixum in se & absolutum. Primam propositionem dedit intelligere Philosophus cum dixit, quòd ipsum accidens non est ens secundum se; quasi dicat, ens, quod habet quod quid est, habet entitatem per se, quia diffinitio est indicatiua quidditatis: secundam propositionem dedit intelligere, cum dixit, quòd ens per accidens dupliciter dicitur, hoc est, quòd duo entia capit in se, scilicet ens cum additione, & sine additione. Notandum est, quòd cum ens per accidens capiat duas entitates, & cum entitas sit quidditas; magis debet dici, quòd habeat duas quidditates, quam quòd habet quod quid est, & quidditatem: & super hoc stat intentio Philosophi, quòd ipsa quidditas rei est in omni natura rei; & ubi non est una natura, non est una quidditas. Deinde cum dicit.

Accidens nõ est ens secundum se.

Albus itaque homo est quid album, non tamen quod quid erat esse albo esse, sed uesti esse.

Ens per accidens habet duas quidditates.

Probat idem per secundam rationem. Et duo facit, quia primò probat, quòd ens per accidens non diffinitur: secundò concludit, quòd ipsum quòd quid est propriè, & solùm est substantiarum, ibi [Si quid est esse hoc substantiis solùm] Ratio autem, qua probat, quòd ens per accidens non habet quod quid è, talis est: esse quid, est aliquid, idem quod aliquid; ergo quod non est aliquid, non est quid, nec habet quid: sed ens per accidens non est aliquid, ergo non est quid. Circa istam rónem sic procedit: quia primò ostendit, quòd si debeat dari quid entis per accidens, cui debeat dari: secundò ponit rónem.

Scda ratio.

Primo probat, quòd ens per accidens non diffinitur: secundò concludit, quòd ipsum quòd quid est propriè, & solùm est substantiarum, ibi [Si quid est esse hoc substantiis solùm] Ratio autem, qua probat, quòd ens per accidens non habet quod quid è, talis est: esse quid, est aliquid, idem quod aliquid; ergo quod non est aliquid, non est quid, nec habet quid: sed ens per accidens non est aliquid, ergo non est quid. Circa istam rónem sic procedit: quia primò ostendit, quòd si debeat dari quid entis per accidens, cui debeat dari: secundò ponit rónem.

A nem prædictam ibi [Ergo est quod quid erat esse aliquid] Primò ergo dicit, quòd albus, homo participiat albedinem, & est albus, non tamen dicit quod quid erat esse albo esse, sed debet assignari albo homini, scilicet uesti, quia (ut dictum est) cui libet diffinitioni respondet unum nomen: quasi dicat, si quod quid est posset assignari albo homini, siue enti per accidens, assignaretur uesti, quod fuit unum nomen simpliciter impositum isti composito ex homine & albo. Deinde cum dicit

Ergo est quod quid erat esse aliquid, aut totaliter, aut non. Quod quidem est quod quid erat esse; est aliquid aut totaliter, aut non. Quod quid erat esse, est id, quod aliquid erat esse. Quando uerò aliud de alio dicitur non est quod quidem aliquid hoc aliquid: ut albus homo non est quod uerè hoc aliquid.

B Ponit rationem prædictam & primò ponit maiorem, quæ fuit; quòd cuius est quod quid est, est aliquid, quare idem est quid & aliquid, dicens sic: eius rei est quod quid erat esse, quod est aliquid unum: aut enim totaliter & omnino id, quod est quid est aliquid: aut si nõ est aliquid, non est quid; quia idem est quod quid erat esse, & id quod est aliquid esse. Deinde ponit minorem, quæ fuit; quòd ens per accidens non est aliquid unum, dicens: quando uerò aliud, scilicet ipsum accidens dicitur de alio, hoc est de subiecto, totum compositum ex ambobus non est hoc aliquid; ut albus homo non uerè hoc aliquid. Deinde cum dicit.

Explicat rationem post tam.

Si quidem esse hoc substantiis solùm inest. Quare quod quid erat esse est quorumcunque ratio est diffinitio.

Concludit, quòd ipsum quod quid est, propriè inest substantiis: quæ pars sequitur ex præcedentibus: nam dictum est, quòd eorum propriè est quid, quæ sunt aliquid: esse autem aliquid propriè inest substantiis, quare & ipsum quid propriè inest substantiis: ipsum enim quid erat esse est illud, quod propriè declaratur per diffinitionem: & cuius diffinitio est ratio declaratiua; quæ quidem diffinitio, & quod quid est, substantiis propriè inest.

Quod quid est, solius substantiæ propriè est.

C Quereret aliquis, Vtrum aliquid esse, & quid erat esse, sint idem? Respondeo, dicendum est quòd sic in re; tamen differunt in ratione: aliquid enim esse, & quid esse, dicunt eandem realitatem; eadè enim realitas, sicut humanitas, & est aliquid, & est quid; sed tamen differenti modo; ut enim ipsa humanitas est aliqua entitas, attingens aliquem gradum entis, & non omnem gradum entis, uocatur aliquid (aliquid enim uidetur diuidi contra omnem) illud ergo est aliquid, quod habet entitatè, sed non omnem; illa autem humanitas eadem, in quantum est declaratiua hominis, uocatur quid, uel quidditas; sumit. n. suum nomè à natura quæstionis; illud enim uocatur quidditas rei, quod certificat ipsum quid; illud uocatur qualitas rei, quod certificat ipsum quale; albedo enim qualitas est in quantum certificat ipsum quale, & quid est aliquid quo modo, in quantum certificat quid: ideo (ut dictum est) idem est quid, & aliquid. Notandum est, quòd declaratio

Questio.

Quidditas rei est qualitas rei quid.

K x declaratio

Metaphysicæ

declaratio Philosophi fundatur super duas propositiones: Prima propositio est, quod idem est quid, & aliquid, quæ iam declarata est: Secunda propositio est, quod ipsum ens per accidens non est aliquid, quæ propositio patet sic: illud enim est proprie aliquid, quod est ens, illud est ens, quod ens est unum, quia ens & unum conuertuntur: idem est enim (ut dictum est in Quarto huius) homo ens, homo, & unus homo: cum ergo ens per accidens non sit unum, quia ex accidente & subiecto non fit aliqua una natura, sequitur quod non sit ens; ex quo et sequitur, quod non est aliquid: ex hoc et sequitur, quod non habet quid; quia quid nunquam est nisi eius, quod est aliquid: ens enim per accidens magis debet dici entia, quam ens: magis una, quam unum; magis aliqua, quam aliquid; & per consequens magis quæ, quam quid.

Tex.com.3.

Questio.

Substantia proprie est aliquid.

Accidens, & substantia qualia entia.

Accidens magis dici debet alicuius quam aliquid; & magis entitas, quam ens.

TEX. 12.

Destruit dubium circa iam dicta.

Quæreret quis. Quo ex præmissis sequitur hæc conclusio, quod solum substantiis inest ipsum quid? Respon. quod hoc sequitur per istum modum: præmissum fuerat, quod solum eius est quid, quod est aliquid; quod si est uerum, solis substantiis inest quid, quia ipsa sola substantia proprie est aliquid, quod potest duplici uia haberi. Prima uia est talis; illud proprie est aliquid, quod dicit unam naturam, quia aliquid conuertitur, sicut & ens; sola autem substantia dicit unam naturam, omne autem accidens dat intelligere duas naturas; nam (ut dictum est) accidens est ens in additione ad naturam, quia in natura accidentis semper intelligitur substantia; unde multoties Comm. naturam accidentis uocat naturam in copulatione. scilicet ad substantiam; & quia quodlibet accidens dat intelligere aliquid aliud; ideo dicit semper duo aliqua, & non unum aliquid ens; substantia autem unam naturam dicit sine additione ad aliquid extraneum; & ideo uerè potest dici unum; & sicut unum, ita aliquid; & sicut aliquid, ita quid. Secunda est propter diminutum esse accidentis; ipsum enim accidens propter suum diminutum esse magis debet dici alicuius, quam aliquid; quia (ut iam dictum est) entitas accidentis non est entitas sibi, sed alii; & ideo dicitur entitas, & non ens; substantia autem per suum fixum esse, & independens, est ens rediens ad seipsum; & ideo proprie est ens, & per consequens aliquid est; ex quo sequitur, quod proprie ei respondet quid. Deinde cum dicit.

Diffinitio uerò est non si nomen rationi idem significet. omnes enim essent rationes termini. Erit enim nomen quod cuiuslibet rationi idem. Quare & Ilias diffinitio erit.

Hic Arist. remouet quoddam dubium. Et duo facit, quia primò remouet illud dubium: secundò ostendit, quæ est conditio illius, cuius est illud quod quid est, ibi [Sed si primi alicuius fuerit.] Remouet ergo quoddam dubium; dictum est enim quod ipsum ens per accidens non habet quod quid est, nec diffinitionem; diceret aliquis, hoc esse falsum; quia inueniuntur aliqua rationes, notifican-

tes ipsum ens per accidens, quæ significant idem quod natura eius; hoc excludens Philosophus, dicit; quod non sequitur, quod omnis ratio, quæ significat idem, quod nomen, sit diffinitio; licet possit uocari notificatio; si enim hoc esset uerum, quod omnis ratio significans idem, quod nomen, esset diffinitio, sic omnes rationes essent termini, & diffinitiones; potest enim poni nomen cuiuslibet rationi, sicut potest poni huic rationi, quod est homo ambulans, & homo scribens; non tamen propter hoc sequitur, quod ista ratio sit diffinitio; secundum enim hoc sequeretur quod Ilias, id est poema, factum de bello Troiano, esset diffinitio, quæ est una ratio exponens illud bellum. Deinde cum dicit.

Sed si primi alicuius fuerit. Talia uerò sunt quæ cunque dicuntur, non eo quod aliud de alio dicatur. Non erit igitur non generis specierum existens quod quid erat esse, sed his solum. Hæc namque uidetur non secundum participationem dici, & passionem, nec ut accidens. Sed ratio quidem erit cuiuslibet, et aliorum quid significat, si est nomen, quia hoc huic inest; aut pro sermone simpliciter certior. Diffinitio uerò non erit, nec quod quid erat esse.

TEX. 14.

Conditiones habentis ueram diffinitionem.

Quia dixit, quod non omnis diffinitio est ratio; ostendit, quæ sunt conditiones illius, quod habet ueram diffinitionem, & uerum quod quid est; & est prima conditio; quod uerum quod quid est, est; si fuerit primi alicuius; talia uerò prima uocantur, quæcunque prædicantur, uel dicuntur per se, & non eo quod aliud de alio dicatur, qualia sunt prædicata accidentalialia; exponit Commentator, & inquit; prædicata substantialialia sunt talia, quæ dicuntur de re prima significatione; quod intelligendum est, quia non prædicant de re aliquid extrinsecum; prædicata autem accidentialia dicuntur de re secundaria significatione, & prædicant aliquid extrinsecum. Vult ergo dicere Philosophus, quod tunc est uerum quod quid est; si fuerit primi alicuius, hoc est si significauerit essentiam rei, & aliquid quod sit de primo intellectu rei; si autem significauerit de re aliquid extrinsecum; ita quod aliud de alio dicatur, & non idem de se ipso; tunc significat dispositionem secundariam, & non primam, & tunc non spectat ad quod quid est; hæc ergo est prima conditio ipsius quod quid est, quod sit primi alicuius, & non aliud de alio.

Secunda conditio est, quod ipsum quod quid est, sit aliqua specierum; ipsum enim quod quid erat esse nulli naturæ inest, quæ non sit de numero specierum alicuius generis, sed ipsum quod quid erat esse inest speciebus ipsorum generum, quæ species non dicuntur, nec denominantur ab essentia sua secundum participationem, uel secundum passionem, neque per modum accidentis; igitur ergo speciebus inest diffinitio, & quod quid erat esse; in aliis autem, quæ non diffiniuntur, si eis inest nomen positum, potest esse aliqua ratio, declarans quod quid est illud nomen. Quod potest contingere duobus modis;

Solius speciei est diffinitio.

Declarare significatio nominis, dum placuer.

modis: uno modo, quod minus notum notificetur per magis notum, ut si philosophia notificetur per hoc nomen sapientia; ita quod. i. magis notum inest huic. s. minus noto, sicut sapientia inest philosophia, quia unum predicatur de alio: alio modo potest esse, quod per sermonem simplicem accipiatur oratio certior, quae alio modo uocatur aliqua expositio, ut si dicatur, quod Philosophus est amator sapientiae, quae quidem ratio expositio est; nec diffinitio, nec quod quid erat esse: sic ergo secunda conditio quod quid erat esse, est spiritum, quae sunt sub aliquo genere, quae species non dicuntur secundum participationem, neque secundum passionem, neque ut accidens. Notandum est, quod Philosophus dicit, quod debet esse de numero specierum, quae sunt sub aliquo genere: per quod potest excludi ipsum ens per accidens. i. compositum ex subiecto, & accidente; quia compositum ex subiecto, & accidente nullam speciem dicit in uno genere, sed magis naturam specierum in pluribus generibus: licet enim musica dicat unam speciem, & homo unam speciem; tamen istud aggregatum, homo musicus, nullam speciem uidetur dicere: & ideo ipse ens per accidens non est diffinitio, neque quod quid est; quia non est species alicuius generis. Aliter Comm. dicit, quod per hoc excluduntur accidentia, quia licet sint species, tamen carent genere: unde Comm. diffinitiones, quae significant quidditates rerum, non sunt alicuius formarum, carentium generum, quarum formarum subiectum est eis genus: quoniam subiecta accidentium sunt aliud a naturis eorum, & simpliciter non habent ueras quidditates. Est ergo intentio Comm. ista, quod ista accidentia diffiniuntur per substantiam, substantia autem non habet naturam ueri generis, quia uerum genus in re non est alterum a natura diffiniti, nec in altero predicamento: licet ergo accidentia habeant genus in predicamento proprio, tamen quia hoc non sufficit ad diffiniendum illa, nisi addatur subiectum, ideo dicuntur de numero formarum carentium genere, non quia non habeant genus, sed quia genus non sufficit ad diffiniendum, nisi addatur subiectum: quia non habet naturam ueri generis. Q. d. ergo Philosophus ipsum quod quid est, est spiritum, quae sunt sub aliquo genere, per quod genus possunt uere diffiniri, & quod genus non est alterum a naturis earum, & haec sunt species substantiae solum: spiritum autem, quae carent genere, per quod possunt uere diffiniri, non est quod quid est, quales sunt species accidentium: sic ergo tales species substantiae solum diffiniuntur, & ipsarum est quod quid est: de quibus dicit Philosophus. quod non dicuntur secundum participationem. Ad euentiam huius, quod dixit; quod tales species, quorum proprie est diffinitio, non sunt secundum participationem: notandum est, quod id, quod dicitur [secundum participationem] potest intelligi duobus modis: uno modo secundum Comm. sic; ubi. n. nos habemus [secundum participationem] Comm. habet [secundum coicationem] secundum. n. ipsum quaedam

Compositio ex subiecto ex accidente non est ens minus generis.

Sententia Comm. totis.

Species substantiae quae non dicuntur secundum participationem.

A sunt species aliquorum predicamentorum, sicut accidentium, quae coicant naturae alterius praedicamenti; ita quod sunt entia per additionem: & tales species dicitur secundum participationem, quia participant aliis, & non possunt diffiniri sine illis: & tale ens non habet diffinitionem, & quod quid est proprie: aliae sunt species, quae non dicitur secundum participationem, nec coicationem, sicut species substantiae, quae in suis diffinitionibus non coicant aliis praedicamentis, & talium proprie est quod quid est. Alio modo potest intelligi, quod omnes species uere diffinibilis, habet aliquam essentiam non secundum participationem, sed secundum substantiam suam: aliter. n. ferrum est ignitum, & aliter homo est animal; quia homo est animal per essentiam: ferrum autem est ignitum per participationem. Q. ergo d. Philosophus. secundum hoc, species diffinibilis est sub aliquo genere, quod quidem genus dicitur de ea secundum essentiam, non secundum participationem, nec ut accidens, uel passio.

Species praedicamentorum duplices.

Alterata littera interpretatio.

Quereret quis. Vtrum ens per accidens possit diffiniri? Vt quod sic: cuius. n. est scia, eius est diffinitio: sed entis per accidens est scia: est. n. scia de corpore mobili; corpus autem mobile est ens per accidens, ergo &c. Ad oppositum est Philosophus. in 1^a. R^o. quod entis per accidens non est proprie diffinitio, quod duplici uia uenari possumus. Prima uia est ex parte generis, quae uia patet sic: omne diffinibile finibile est, & terminabile; unde & diffinitio terminus dicitur: ista autem terminus est certa clausio supra certas formas, & certum genus: unde omne diffinibile est concludibile infra certum genus, & certam d. iam: si ergo hoc est uerum; sequitur quod illud, quod non est in certo genere, uel in certa d. ia, diffinibile non est: tale autem est ens per accidens: ens. n. per accidens dicit quid congregatum ex duobus generibus. s. ex genere substantiae, & accidentis: & licet unumquodque illorum dicat certum genus, tamen compositum ex utroque certum genus non dicit. Licet. n. possumus dicere, quod compositum ex materia & forma sit in uno genere tantum, sicut in genere substantiae; non tamen possumus dicere de composito ex accidente & subiecto: & hoc quia in tali natura tertia fit ex composito, & accidente, & subiecto: unde magis concernit duo genera, quam unum genus; & duas diffinitiones, quam unam: & sic patet prima uia. Secunda uia ad hoc est ex actu diffinitionis, quod est indicare, & exprimere: exprimit enim unitatem naturae, non unitatem quocumque modo, sed unitatem per se: illud ergo est expressibile per diffinitionem, quod unum est per se: quod autem est unum per quamdam aggregationem entium, non est exprimibile, nec diffinibile; tale autem est ens per accidens: tale enim non dicit ens proprie, sed ens additum enti, & per consequens non dicit unum: & sic eius non est diffinitio, quia diffinitio est indicatiua unius naturae simpliciter. Ad argumentum in oppositum dicendum est, quod compositum ex accidente proprie non diffinitur; tamen ratione alterius partis aliquo modo eius potest esse diffinitio, super qua diffinitione sunt

Quaestio.

1. Topic. cap. 4.

Secunda uia

Metaphysicæ

datat scientia: & sic est in proposito, quia corpus mobile ratione mobilis diffinitur, sicut & motus, sup quam diffinitionem fundatur scia naturalis.

TEX. 14.

Aut & diffinitio sicut & quod quid est multipliciter dicitur. Etenim quod quid est. uno modo significat substantiam, & hoc aliquid. Alio uero modo quodcunque prædicamentorum quantitatem, & qualitatem, & alia quacunquæ talia.

Qd quid est multiplex.

Quia in præcedentibus statim dictum est, quod species, quæ est accidens, non habet quod quid est, uel diffinitionem: quia aliquis posset credere, qd ipsum quod quid est, nullum reperiretur in accidentibus; ideo uult ostendere, quomodo reperitur, & quomodo non: quia quod quid est, simpliciter non est in accidentibus, sed secundum quid, & largo modo. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quò est ipsum qd quid est, in accidentibus: secundò circa hoc mouet duas dubitationes, ibi [Habet autem dubitationem.] Prima in quatuor, quia primò ostendit, qd ipsum quod quid est, est in accidentibus: secundò dicit, qd est ibi simpliciter: tertio ostendit, qd ipsum qd quid est modo analogo est in substantia & accidentibus: quartò concludit, qd dignius aliquo modo in accidentibus, sed tamen non primò. Secunda ibi, [Sed non simpliciter] Tertia ibi [Oportet quidem igitur intendere] Quarta ibi [Illud est palam] Prima in duas, quia primò ponit conclusionem. s. ipsum quod quid est, est in accidentibus; & in substantia: secundò probat eam, ibi [Sicut. n. ens existit] Dicit ergo primò, ita dictum est, qd quid est, non est in accidentibus: uel dicendum est, qd ipsum quod quid est, dicitur multis modis: & uno modo significat substantiam, & est in prædicamento substantiæ: alio modo significat quantitatem, & qualitatem, & sic de aliis prædicamentis; & hoc modo est in prædicamento accidentis; suppleatur, cum primum sit impossibile. s. quod quod quid est, nullo modo sit accidentis; restat secundum uerum esse. s. qd quid est, est in accidentibus. Deinde cum dicit.

Sicut. n. ens existit in omnibus, sed non similiter; sed hoc primum, illud uero consequenter; ita et quod quid est, simpliciter quidem substantia: alio uero modo aliis.

Entitas, & quidditas conuertuntur.

Probat quod dixerat per rones. s. ipsum quod quid est, esse in accidentibus. Et diuiditur in duas partes, secundum duas rones, quas ponit, ibi, [Et. n. qualitatem dicimus.] Primò ergo ponit talem rone: entitas & quidditas conuertuntur: similiter ens & quod quid est conuertuntur; sed ipsum ens est in omnibus prædicamentis, licet non eodem modo, sed primo modo in substantia, secundariò in aliis prædicamentis, ergo quod quid est est in omnibus prædicamentis; licet non eodem modo. Et de hac rone non ponit nisi minorè, dicens sic; qd licet ipsum ens sit in omnibus prædicamentis, non tamen similiter & equaliter; sed huic. i. substantiæ primò, & secundariò aliis prædicamentis. Notandum est, qd Philosophi fundatur

Qd quid est circue oge mos.

E super duas propositiones; quarum una est, qd ens & quod quid est, conuertuntur: secunda est, quod ipsum ens est in omnibus prædicamentis. Prima propositio patet sic; idem est essentia, & quidditas; ita idem est ens, & quod quid est; quidditas enim est quoddam abstractum respectu quod quid est; & essentia est quoddam abstractum respectu entis: sicut ergo abstractum est idem abstracto, ita concretum concreto: essentia autem & quidditas sunt idem: illud enim idem, quod uocatur essentia, in quantum est principium formale entis; uocatur quidditas, in quantum est declaratiuum sui ipsius apud intellectum, uel certificatiuum dubitanti de natura rei: eadem enim humanitas & essentia est, & quidditas est. Similiter animalitas, uel ronalitas & essentia, & quidditas est: sed pro tanto uocatur essentia, in quantum est principium huius entis, quod est animal, uel quod est homo: pro tanto autem quidditas est, in quantum est certificatum illum, qui dubitat de natura animalis, uel hominis: ille enim qui dubitat, querit quid est hoc? cui quaestioni respondetur essentia rei, & quia respondetur ad quaestione factam per quid, iò uocatur quidditas: unde istud nomen ideo sibi imponitur, quia certificat talem quaestione. Essentia ergo, & quidditas est idem; ergo ens, & quod quid est; quia ens est quoddam sumptum à forma, prout est essentia: & ipsum qd quid est, est quoddam sumptum à forma, prout est quidditas: cum ergo illa forma, à qua sumitur utrunque, sit eadem; ergo & assumpta erunt eadem, scilicet ens, & quod quid est: patet ergo prima propositio fundamentalis, quæ fuit maior rationis. Secunda propositio minor, scilicet quod ens est in omnibus prædicamentis, patet ex natura analogiæ propria entis: dictum est enim in principio huius Septimi, quod ens est analogum decem prædicamentis; non quia recipiatur in uno formaliter, & in alio non; sicut est de sanitate in animali, quæ in uno est causaliter, & in alio formaliter; sed quia in omnibus prædicamentis reperitur formaliter: licet in uno sit secundum diminutum esse; in alio secundum còpletum. Deinde cum dicit.

Essentia, & quidditas sunt abstracta: ens, & quod quid est sunt concreta.

Essentia, & quidditas sunt idem.

G

Etenim qualitatem dicimus utique quid est. Quare & qualitas eorum, quæ quid est.

H Ponit secundam rationem, quæ talis est: omne illud habet quid, quod respondet ad interrogationem factam per quid; sed in omni prædicamento est aliqua natura, per quam respondetur ad interrogationem factam per quid; ergo in omni prædicamento est quid. Et de ista ratione non ponit nisi minorem, scilicet quod natura accidentis respondetur ad quaestione factam per quid; exemplificans autem de natura accidentis, solum exemplificat de qualitate, dicens; quod quaerenti quid est utique aliquod accidens? respondebimus qualitatem; ergo qualitas est de numero eorum, quæ habent quid: & idem argumentum posset fieri in omni accidente. Notandum est, quod ratio Philosophi super duas propositiones fundatur: prima est quidditas respon-

Quo ens, qd est analogum decem prædicamentis sit in ipsis.

respondetur ad quod quid est, est quid : secunda propositio est, quod omnis natura accidentis potest responderi per interrogationem factam per quid : cuius ratio est: in omni prædicamento est genus & dicitur, sicut dicendo, albedo est color distinctius ; & per consequens sic quodlibet genus speciei, & quælibet species est quid indiuidui; sicut in quolibet prædicamento est genus, & species.

Questio.

Quæreret quis: Cum in omni prædicamento sit quid, quare magis exemplificauit de qualitate, quam de aliis prædicamentis? Respond. ad hoc respondet Comm. quod hoc est propter affinitatem, quam habet quale, quod est denominatiuū qualitatis, cum ipso quid: quale enim existimatur significare substantiam, & quid: substantiam quando interrogatur in speciebus; qualitatem autem quando interrogatur in indiuiduis: hæc est ergo affinitas (secundum eum) quoniam quale existimatur substantiam significare. Ad cuius euidenciam est notandum, quod quale reperitur in prædicamento substantiæ: aliquando enim ad interrogationem factam per quale, respondetur per substantiam rei: si enim interrogaretur, qualis est homo? respondetur rationalis. Et hoc est, quod dixit Commentator; quod ad interrogatum in speciebus respondetur substantia: & hoc ideo est quia qualitas speciei est differentia substantialis; & quia omnis differentia specificata est quoddam quid speciei, ideo ad ipsum quale respondetur quoddam quid: magnam ergo affinitatem habet quale cum quid: & ideo magis exemplificauit de tali prædicamento, quam de aliis. Quod autem dicit Commenta. scilicet quod interrogatum de indiuiduis significat qualitatem; hoc pro tanto dictum est, quia duplex est qualitas, scilicet substantialis, & accidentalis: qualitas substantialis primò est in specie, secundariò est in indiuiduis: & ideo interrogatum quando interrogat quale substantiale, realiter est quoddam quid, & propriè interrogatur in speciebus: qualitas autem accidentalis primò inest in indiuiduis, secundariò in speciebus; & illud quale interrogatum in indiuiduis, ut in pluribus interrogat qualitatem accidentalem.

Qualitas duplex.

Sed non simpliciter. Sed sicut de non ente, logicè dicunt quidam non ens esse, non simpliciter, sed non ens, sic et qualitatem.

In accidentibus non reperitur simpliciter quid.

Postquam probauit, quod ipsum quod quid est, reperitur in accidentibus: hæc ostendit, quod in eis non reperitur simpliciter, dicens: ita dictum est, quod ipsum quod quid est in accidentibus est, sed non simpliciter: sicut enim accidentia non sunt entia simpliciter; ita nec habent quid simpliciter: & sicut quidam loquentes logicè de non ente, quod est priuatio, dicunt, quod non est non ens simpliciter, sed non ens huius; sic & qualitatem, & alia prædicamenta non uocamus entia simpliciter, sed entia hæc, scilicet quæ sunt quantitas, uel qualitas.

Questio.

Quæreret aliquis, Vtrum accidentia sint entia simpliciter? Respondeo: dicendum est, quod simpliciter esse aliquid, est duobus modis: uno enim modo illud dicitur esse simpliciter aliquid, quod sine adiunctione est illud: unde simpliciter dico (dicit Philosophus) quod nullo addito dico; eo modo quo uocamus simpliciter album; qui sine additione potest dici album: secundum quid album autem, quod non potest dici album sine additione, ut albus in pede. Secundò modo dicitur esse aliquid simpliciter, quod totaliter est illud; eo modo quo dicimus simpliciter album, quod secundum omnem partem sui est album: & iste modus non est idem cum primo; qui possibile est, quod aliquis sit partialiter albus, & tamen dicitur simpliciter albus sine additione; & tamen non dicitur simpliciter, id est totaliter: ita quod partialiter esse opponitur secundo modo; tamen non opponitur primo. His ergo uisus, dicendum est ad quæstionem: quod ipsum accidens non potest dici ens simpliciter primo modo: quod patet duplici uia. Prima uia talis est: illud est simpliciter ens, quod est simpliciter quid; nulli autem reperitur simpliciter quid nisi in prædicamento substantiæ: cum enim quid, & quale opponantur, illud est simpliciter quid, quod ita est quid, quod non est quale (& loquor de qualitate accidentali) illud autem quid, quod ita est quid, quod est quale, non debet dici sine additione quid; tale autem quid est in prædicamento qualitatis: uideo enim quod eadem qualitas, sicut est albedo, est quoddam quid in re, & tamen est qualitas subiecto, quod facit album; quod non potest dici in substantia, quia substantia propter suum esse fixum tantum quid est: & sicut dixi de qualitate ita dico de aliis accidentibus. Secunda uia est: quia quando aliquid dicitur analogicè de aliquibus, simpliciter, & sine additione prolaturum, intelligitur semper de eo, quod est præcipuum in tota analogia; cum ergo ens dicatur de decem prædicamentis secundum prius & posterius, si sine additione proferatur, semper intelligitur de substantia; cum additione autem de aliis prædicamentis: Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod qualitas est ens, sed non est ens simpliciter, & sine additione, sed ens, quod est qualitas. Si uerò quæreretur secundo modo, utrum, scilicet ipsa accidentia sint entia simpliciter, hoc est totaliter? dico quod nec prædicamentum substantiæ, nec aliquod aliud ens est ens totaliter; illud enim uocatur ens totaliter, quod capit omnem modum: cum ergo prædicamenta sint discreta per entitates, & una entitas, quæ reseruat in uno prædicamento, non capit in alio: substantia enim ita habet unum modum entis, quod non habet omnem modum entis: alias unum prædicamentum non esset distinctum ab alio. Et sicut dico de substantia, ita dico de aliis prædicamentis, quia quodlibet prædicamento habet suum modum distinctum ab alio. Notandum quod priuatio est non ens in subiecto, & quia ita est, licet priuatio

Simpliciter esse aliquid dupliciter.

Simpliciter quid, tantum in substantia reperitur.

Nulli prædicamentum est ens totaliter.

Prædicamenta sunt mixta.

Metaphysicæ

uatio, quæ est non ens in subiecto, possit dici nõ ens simpliciter, & sine additione, tamen priuatio dicitur non ens huiusmodi, & cum additione. Et hoc est, quod dixit Philosoph. quòd priuatio non debet dici ens sine additamento. Deinde d.

*a. l. nega-
tio.*

TEX. 15.

Oportet quidem igitur intendere, & quomodo oportet dicere circa unumquòdque, non tamen magis quàm quomodo habet. Quapropter & nunc quoniam quod dicitur manifestum, & quod quid erat esse similiter meriti; primũ quidẽ et simpliciter substantiæ, deinde aliis; quemadmodũ quid est; non simpliciter quid erat esse; sed qualitati; aut quantitati quid erat esse.

*In acciden-
tibus ẽ quid
modo analogo.*

Postquam ostendit, quòd ipsum quod quid est, aliquo modo est in omnibus prædicamentis; & quòd non est in omnibus simpliciter: hic ostendit, quòd ibi est modo analogo. Et diuiditur in tres partes: quia primò ponit quoddam necessarium ad intentum suum; secundò probat intentum suum: tertio exèplificat de intento. Secunda ibi [Oportet enim aut æquiuocè] Tertia ibi [Sed quemadmodum medicinale]. Ponit ergo primò quoddam præuium, necessarium ad probandum intentum suum, & est tale: quòd uolentes uidere, quomodo quod quid est, est in prædicamentis; oportet uidere diligenter, quomodo circa unum quodque ens est quod quid est; ita quòd non debetur magis alicui prædicamento, quàm sit de natura sui: manifestum est enim ex nunc dictis, & ex præcedentibus, quòd ipsum quod quid est, simpliciter, & primo modo inest substantiæ; secundò inest aliis; ita quòd ipsum quod quid est erat esse, simpliciter & sine additamento non debet dici de qualitate, & quantitate; sed quod quid est qualitatis, & quantitatis. Deinde cum dicit.

Oportet enim aut æquiuocè hoc dicere esse entia, aut addentes, aut auferentes; quemadmodũ et quod non scibile, scibile. Quoniam hoc quidem rectum est, neque æquiuocè dicere, neque eodem modo.

Postquam posuit quoddam præuium necessarium ad probandum intentum suum, illud manifestat, scilicet ens, & quod quid est dicitur de prædicamentis per quandam analogiam, dicens sic: oportet uel uocare oia prædicamenta entia æquiuocè; aut uocare ea entia secundum additionem, & diminutionem, hoc est, secundum magis & minus: sicut enim dicimus, non scibile esse scibile secundum magis & minus, ita & prædicamenta esse entia: quia non est rectum, quòd ens dicatur æquiuocè de prædicamentis, nec uniuocè eodem modo: restat ergo, quod analogicè, & scdm magis & minus.

*Colligitur, quod analogia ista potest argui contra uniuocatio-
nem licet nõ cogat.*

Sed quemadmodum medicinale, eo quòd ad idem quidem & unum, non idem autem & unum. Non tamen æquiuocè. Nihil enim medicatum corpus, & uas dicitur; nec æquiuocè; nec secundum unum, sed ad unum. Hoc quidem igitur quocumque modo quis uelit dicere, differt nihil.

Exemplo ostendit intentum.

Ponit exemplum de hac analogia, dicens: quemadmodum medicinale dicitur de multis in respectu ad aliquod unum, non tamen quia unum &

idem sit in illis; nec etiam quia dicatur æquiuocè: non enim est aliqua ratio communis, secundum quam dicatur medicinale uas, & operatio, & corpus; non etiam hæc dicuntur medicinalia æquiuocè, sed in respectu ad aliquod unum, sicut differenter entia dicuntur entia in respectu ad substantiam: quomodo cuuque autem quis uelit dicere, uel quòd prædicamenta non habeant quod quid est simpliciter; uel quòd habeant secundum quid, nihil differt. Notandum est autem, quòd primò posuit Philosophus quoddam præuium necessarium ad intentum suum, ex quo concludebat intentum; fuit autem illud pro tanto necessarium, quia dicebat, quòd non debet plus dari de natura entis prædicamentis, quàm sit de ratione eorum; sic ergo non debet omnino natura entis auferri à prædicamentis, nec debet dari eis secundum æqualem gradum: restat ergo quòd secundum magis & minus, prius & posterius; & sic analogicè, quod fuit intentum principale: bene ergo ex illo proposito, necessario ad intentum, concluditur intentum Philosophi. Notandum etiam est, quòd declaratio Philosophi, quod ens dicatur analogicè, fundatur super duas propositiones: prima est, quòd nõ dicitur æquiuocè: secunda est, quòd non dicitur secundum unum, & uniuocè: ex quibus declaratis poterit concludi, quod dicitur in respectu ad unum, & analogicè. Prima propositio patet; nam illud dicitur æquiuocè, quod significat diuersas res, & diuersas rationes; ita quòd illæ rationes non habent attributionem ad se inuicem, nec ad aliquod tertium: quod non est in prædicamentis, quia licet prædicamenta dicant diuersas rationes; tamen illæ rationes concernunt aliquod unum, scilicet realitatem substantiæ, nouem enim accidentia sunt nouem dispositiones unius rei, scilicet substantiæ. Quòd autem non dicantur secundum unum, & uniuocè, quæ fuit secunda propositio, patet: quia si diceretur secundum unam rationem ens de omnibus prædicamentis, sic decem prædicamenta essent reducta ad unam rationem communem, quæ ratio communis non esset in aliquo prædicamento; quod est impossibile: quia omnis ratio, & omnis conceptus in aliquo prædicamento est: quòd autem nõ esset in aliquo prædicamento patet: quia qua ratione poneretur in uno, eadẽ ratione & in alio; ex quo communis est ad omnia: sequeretur etiam, si diceretur uniuocè, & secundum unam rationem, inconueniens istud, quod decem prædicamenta non erunt decem rationes primæ, & quòd ipsis prædicamentis est aliqua ratio prior. Declaratis ergo his duabus propositionibus, sequitur quòd ens non dicatur de decem prædicamentis secundum diuersas rationes omnino; quia sic diceretur æquiuocè: nec scdm easdem rationes omnino, quia sic diceretur uniuocè: restat ergo quod dicatur secundum rationes prædicamentorum: quæ pro tanto tamen sunt eadem, in quantum habent communem attributionem ad unum; quia ratio cuiuslibet prædicamenti aliquo modo

Non debet, plus tribui, nec auferri à prædicamentis. quod sit de ratione eorum.

In æquiuocis non ẽ ordo attributionis.

Prædicamenta accidentium sunt diuersæ dispositiones substantiæ.

Ens non dicitur uniuocè de prædicamentis.

Ens quò dicitur de decem prædicamentis.

do concernit unum & idem, scilicet rationem substantiæ: nam si detur ratio quantitatis, dicitur quod est mensura substantiæ: si detur ratio qualitatis, dicitur quod est dispositio substantiæ: si detur ratio relationis, dicitur quod est habitudo substantiæ ad substantiam, & sic de aliis prædicamentis, & ita secundum additionem & diminutionem, & sicut dixit Philosophus, secundum magis & minus: & sicut ens non scibile dicitur scibile, tamen diminuto modo, quia hoc solum scitur de ipso, quod non scitur; & scibile dicitur scibile modo completo: sic ens completo modo saluatur in substantia, diminuto autem modo in accidentibus; quia accidentia sunt dispositiones substantiæ. Deinde cum dicit.

TEX. 16.

Illud autem palam, quia quæ primò & simpliciter diffinitio, & quod quid erat esse, substantiarum est. Et non solum, sed aliorum similiter est; uerum tamen non primò: non enim est necesse, si hoc ponimus, huius diffinitionem esse, quod utique ratione idem significet, sed cuidam rationi. Hoc autem si unius fuerit, non eo quod continuum sicut Ilias, aut quæcunque colligatione, sed si quotiens dicitur unum. Unum uerò dicitur sicut ens. Ens autem hoc quidè hoc aliquid, aliud uerò quantitatem, aliud qualitatem significat. Quapropter erit albi hominis ratio & diffinitio. Alio uerò modo albi, & substantiæ.

Postquam posuit, quod quod quid est, est in omnibus accidentibus, simpliciter autem solum in prædicamento substantiæ, & quod secundum quandam analogiam saluatur in aliis prædicamentis: nunc subiungit, quod diffinitio primò est in substantia, secundariò in aliis, dicens; ita dictum est, tamen illud manifestum est, quia primò & simpliciter diffinitio est in substantia; primò autem non est in accidentibus: non enim omne, quod est idem rationi significatæ per nomen, potest uocari diffinitio perfecta. Et hoc est, quod dicit: non enim necesse est, si hoc significat idem rationi dicitæ per nomen, quod hæc sit diffinitio, quod significat idem cuidam rationi, scilicet rationi substantiæ, & rationi ueræ: diffinitio enim tunc est uera, si fuerit significatiua unius, non unius per modum continui, nec unius per modum colligationis; sed unius, hoc est, unius naturæ simplicis; quod quidem unum totiens dicitur, quotiens dicitur ens: ens autem dicitur de decem prædicamentis; aliquando enim dicit quid, aliquando quatum, aliquando quale, & sic de aliis: & ideo diffinitio est, quæ est significatiua unius in omnibus prædicamentis: est enim aliqua diffinitio hominis, & aliqua albi hominis; sed tamen aliter substantiæ, & aliter accidentis; quia substantiæ primò, secundariò accidentis. Notandum est, quod ratio Philosophi, quod diffinitio primò sit substantiæ; fundatur super duas propositiones. Prima est, quod diffinitio, quæ queritur, est illa; quæ est idem, quod ratio significata per nomen; ratio autem significata per nomen diminuto modo est in accidente, completo autem modo in substan-

tia, igitur & diffinitio. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod illa est prima diffinitio, quæ est idem cuidam rationi, scilicet rationi significatæ per nomen substantiæ. Secunda propositio est, quod diffinitio est indicatiua unius naturæ; & quia unum est commune ad decem prædicamenta, id & diffinitio: tamen quia unum primò & principaliter est in subiecto, secundariò in accidentibus, ideo & similiter diffinitio.

Habet autem dubitationem, si quis non dicat diffinitionem etiam ex additione rationem, cuius natura diffinitio ipsorum non simplicium, sed copulatoria. TEX. 17. CAP. 5

Postquam ostendit Philosophus, quod accidentium aliquo modo est diffinitio, & quod quid est: in parte ista mouet quasdam dubitationes circa hoc. Et diuiditur in duas partes secundum duas dubitationes, quas mouet. Secunda ibi [Est autem & alia dubitatio] Prima dubitatio sic ostenditur: de diffinitione accidentium secundum antiquos fuit duplex opinio: una, quæ posuit, quod ipsorum accidentium nullo modo est quod quid est, & diffinitio; alia, quæ posuit, quod omnino & simpliciter ipsorum accidentium erat quod quid est, & diffinitio; primi nimis tollebant à natura accidentium; secundi nimis dabant. Inter has ergo duas opiniones Philosophus tenuit mediam uiam; uolens, scilicet quod ipsorum aliquo modo esset diffinitio, & quod quid est; ipsorum enim quod quid est, est modo diminuto; ipsorum etià est diffinitio per additionem; si ergo aliquis dicat quod nulla est diffinitio ex additione, sequitur quod accidentium nullo modo est diffinitio. Hoc est ergo, quod uult ostendere Philosophus in ista dubitatione, scilicet quod aliquorum est diffinitio ex additione; quæ quidem diffinitio si non ponatur, sequitur quod talia non diffiniuntur. In hac autem dubitatione, sic procedit, quia primò ponit impossibile, quod sequitur, si nulla diffinitio ponatur ex additione: secundò probat quoddam, quod dixerat: tertio concludit propositum suum. Secunda ibi [Ex additione enim necesse est.] Tertia ibi [Quia horum quod quid erat esse] Dicit ergo, quod si aliquis dicat rationem, ex additione non esse diffinitionem, hoc habet magnam dubitationem & magnam difficultatem; si enim hoc ponatur, quod ratio ex additione non est diffinitio, contingit quod accidentium non simplicium, sed copulatorum non est diffinitio aliquo modo; hoc autem est impossibile, ergo &c. Notandum est, quod hæc est differentia inter accidentia communia & propria; accidentia enim communia non dant intelligere aliquod subiectum proprium; non enim albedo plus dat intelligere hominem, quam lignum, uel lapidem: accidentia autem propria, & propria passionem statim dant intelligere suum subiectum; sicut risibile hominem, & habere tres triangulum. Et quia ita est, ideo accidentia propria uocantur accidentia in copulatione, siue copulata, quia eorum conceptus est in copulatione ad subiectum proprium; accidentia autem communia

Dubitatio- nes, circa diffinitionem accidentium uocantur.

Differentia inter accidentia communia, & propria.

Accidentia propria non dantur copulata, quare.

Diffinitio primò est in substantia; secundò in accidentibus.

Ratio significata per nomen, quæ in substantia, & in accidente.

Metaphysicæ

munia uocantur accidentia simplicia, quia eorū conceptus non consistit in copulatione ad hoc subiectum determinatum, uel illud; puta lignum, uel lapidem. Sciendum tamen, quod licet ista accidentia communia respectu huius subiecti, uel illius non dicantur accidentia in copulatione & dependentia, sed simplicia; respectu tamen alicuius subiecti communis, sibi correspondentis, possunt dici accidentia in copulatione, & in dependentia; licet enim albedo non concernat in sui intellectu hominem, uel lignum, & sic de aliis subiectis specialibus; concernit tamen sibi aliquod subiectum commune, puta aliquam complexionem: cum enim omne accidens dicat inclinationem ad subiectum, & det intelligere subiectum, oportet quod hæc accidentia communia subiectum aliquod dent intelligere: & licet dicantur communia, quia non dant intelligere aliquod subiectum speciale, puta hoc, uel illud; tamen respectu alicuius subiecti communis sunt propria: unde licet albedo dicatur accidens commune, respectu alicuius, puta lapidis, uel hominis; tamen aliquo modo potest dici proprium respectu subiecti habentis complexionem, ad quam sequitur albedo. Notandum est, quod optimè dixit Philosophus, quod accidentia copulata, cum additione diffiniuntur; esse enim in copulatione est esse in respectu; accidentia ergo, quorum esse est in copulatione ad subiectum, habent esse in respectu: ergo quorum esse est in copulatione ad subiectum proprium, respectum habent ad subiectum: ita quod intellectus eorum, & conceptus haberi non potest sine conceptu subiecti: accidentia autem simplicia dicuntur accidentia communia; quia simpliciter dico, quod nullo addito dico: quia enim ista dicuntur sine additamento huius subiecti, uel illius; ideo simpliciter dicuntur ita quod simpliciter dici est idem, quod sine additamento dici: completè autem, & compositè dici est idem, quod dici cum additamento. Deinde cum dicit.

Accidentia cōia quō pos sunt dici in copulatione & in dependentia.

Accidēt cōe quo pōt dici proprium.

Esse i copulatione quid.

Simpliciter dici quid.

Completo, & composito dici quid.

Ex additione enim necesse facere. Dico autem ut est nasus, & concauitas, & similitas ex duobus dictum, eo quod hoc in hoc est, & non secundum accidens nec concauitas, nec similitas passio nasi, sed secundum se: nec ut album Callia, aut homini, quia Callias albus, cui accidit hominem esse: sed ut masculinum animali, & quantitati æquale, & omnia quæcunque secundum se dicuntur existere. Hæc autem sunt in quibuscunque existit aut ratio aut nomen, cuius hæc passio, & non contingit ostendere separatim; sicut album sine homine contingit, sed non femininum sine animali.

Accidentia copulata diffiniuntur ex additione.

Probat quoddam, quod dixerat: dixit enim, quod accidentium existentium in copulatione est diffinitio per additionem: ita quod si isto modo non diffiniuntur, nullo modo diffiniuntur: hic ergo probat, scilicet quod talium est diffinitio per additionem, dicens, quod necesse est talia accidentia manifesta facere per additionem subiecti; eo

modo quo dicimus, quod nasus, & concauitas diffiniunt similitatem; ita quod ipsa similitas est quædam dictum & declaratum à duobus, scilicet à naso, & concauitate; quia similitas est concauitas in naso: ratio autem quare tale accidens diffinitur per additionem subiecti, est; quia hoc accidens est in hoc subiecto per se, sicut propria passio, & non est in eo secundum accidens, sed secundum se: neque similitas est in naso, sicut albedo inest Calliæ, uel homini: quia Callias est albus secundum accidens, & cui Calliæ in quantum albus accidit, quod sit homo: sed inest sibi sicut masculinum & femininum animali, & sicut æquale & in æquale quantitati, & sicut omnia alia accidentia, quæ secundum se insunt subiecto: hæc autem accidentia sunt, in quorum diffinitione existit aut nomen, aut diffinitio subiecti; hæc accidentia sunt passiones; hæc autem accidentia sunt, quæ non possunt diffiniri & ostendi separatim sine subiecto; immo subiectum accidit in diffinitionibus eorū: album enim potest diffiniri sine homine, sed non femininum sine animali; & similia accidentia non diffiniuntur sine subiecto.

Concludit propositum suū, dicens; quod quid erat esse accidentium, & diffinitio aut nullius est diffinitio; aut si est alicuius, aliter se habet, quam diffinitio substantiarum: quia diffinitio horum est per additamentum, diffinitio autem substantiarum non. Notandum est, quod declaratio Philosophi est ad ostendendum, quod diffinitio ex additione est aliquo modo diffinitio: quæ quidem declaratio fundatur super duas propositiones: prima est, quod accidentia propria & essentialia diffiniuntur: secunda est, quod si diffiniuntur, diffiniuntur per additionem: ex quibus concludit, quod uel dicendum est, quod accidentia essentialia nullo modo diffiniuntur, quod est impossibile: uel dicendum est, quod diffinitio ex additione est aliquo modo diffinitio. Prima propositio, scilicet quod accidentia essentialia diffiniuntur, patet sic per Commentatorem: hæc est differentia (secundum eum) inter accidentia essentialia, & accidentia per accidens; quia accidentia essentialia dicuntur res terminatas; sed accidentia per accidens quodam modo infinita sunt: cum ergo diffinitio cadat super rem terminatam, & non super rem non terminatam; diffinitio cadit super accidentia essentialia, non super accidentia per accidens. Debemus enim sic imaginari ex uerbis Commentat. quod omne terminatum, & habens naturam terminati claudi potest infra aliquos terminos; ex hoc enim est terminatum, quia clausum est; quod autem clausum est infra aliquos terminos essentialia, diffiniri potest; quia diffinitio non aliud est, nisi clausio & terminatio rei infra terminos essentialia suæ: accidentia autem essentialia terminata sunt per subiecta sua, sicut statim patebit: & ideo

Quare horum quod quid erat esse & diffinitio, aut non est alicuius, aut si est, alicuius est, quemadmodum diximus.

Concludit propositum suū, dicens; quod quid erat esse accidentium, & diffinitio aut nullius est diffinitio; aut si est alicuius, aliter se habet, quam diffinitio substantiarum: quia diffinitio horum est per additamentum, diffinitio autem substantiarum non. Notandum est, quod declaratio Philosophi est ad ostendendum, quod diffinitio ex additione est aliquo modo diffinitio: quæ quidem declaratio fundatur super duas propositiones: prima est, quod accidentia propria & essentialia diffiniuntur: secunda est, quod si diffiniuntur, diffiniuntur per additionem: ex quibus concludit, quod uel dicendum est, quod accidentia essentialia nullo modo diffiniuntur, quod est impossibile: uel dicendum est, quod diffinitio ex additione est aliquo modo diffinitio. Prima propositio, scilicet quod accidentia essentialia diffiniuntur, patet sic per Commentatorem: hæc est differentia (secundum eum) inter accidentia essentialia, & accidentia per accidens; quia accidentia essentialia dicuntur res terminatas; sed accidentia per accidens quodam modo infinita sunt: cum ergo diffinitio cadat super rem terminatam, & non super rem non terminatam; diffinitio cadit super accidentia essentialia, non super accidentia per accidens. Debemus enim sic imaginari ex uerbis Commentat. quod omne terminatum, & habens naturam terminati claudi potest infra aliquos terminos; ex hoc enim est terminatum, quia clausum est; quod autem clausum est infra aliquos terminos essentialia, diffiniri potest; quia diffinitio non aliud est, nisi clausio & terminatio rei infra terminos essentialia suæ: accidentia autem essentialia terminata sunt per subiecta sua, sicut statim patebit: & ideo

Diffinitio ex additione, quoddam modo diffinitio dicenda est.

Doctrina Aristoteli.

Diffinitio cadit super rem terminatam.

Diffinitio quid.

eo ipso quòd terminata sunt, hæc terminatio eorum explicari potest, quæ scilicet explicatio est oltètio terminationis eorum, & diffinitio: ex quibus patet prima propositio, scilicet quòd accidentia essentialia diffiniuntur. Secunda propositio fuit, quòd diffiniuntur per subiecta: quòd quidem patet ex præcedentis propositionis declaratione: hoc modo dictum est in declaratione præcedentis propositionis, quòd accidentia eo ipso quòd terminata, diffiniri possunt: cum ergo terminatio ista oriatur ex natura subiecti, oportet quòd eorum diffinitio oriatur similiter ex natura subiecti: sicut enim quidditas & essentia accidentium & conceptus eorum est ex dependentia ad subiectum; ita similiter terminatio eorum: sicut ergo terminatio accidentium est ex concernentia subiecti terminati, ita similiter diffinitio est explicatio terminationis istius. Debemus enim imaginari, quòd accidentia per accidens non concernunt sibi terminatum subiectum: albedo enim (ut dictum est) non concernit sibi magis lignum, quàm hominem: & ideo natura eorum aliquo modo in terminata est: & ideo non diffiniuntur: accidentia aut per se, & essentialia concernunt sibi determinatum subiectum, p p cuius terminationem diffiniri possunt. Vnde Commentator: accidentium duo sunt modi: unus enim modus est accidentalis; eo mó quo albedo est in homine: alius modus est essentialis: eo mó quo simitas est in naso: qui ergo aspexerunt ad primum modum accidentium, scilicet accidentalium; negauerunt accidentia omnino habere diffinitionem; quia diffinitio significat res terminatas in diffinito: qui autem aspexerunt ad secundum modum, scilicet essentialium, affirmauerunt accidentia habere diffinitionem propter terminationem talium accidentium: Attèdendum tamen est, quòd licèt accidentia per accidens sint interminata respectu subiecti, quòd aspiciunt per accidens; tamen si reducuntur ad subiectum per se, sortiuntur aliquam terminationem respectu illius subiecti: dictum est enim superius, quòd aliqua accidentia possunt uocari communia respectu aliorum subiectorum, quæ tamen reducta ad aliquod subiectum, possunt uocari propria: & à simili illa accidentia, quæ sunt per accidens respectu unius subiecti, possunt esse per se respectu alieuius alterius, quia omne per accidens super aliquo per se fundatur. Notandum est de hoc, quòd dicit Philosophus; quòd Calliæ accidit esse hominem: quòd illa littera pòt sic legi, quòd illud, [cui] referatur non ad hominem, sed ad album; ita quòd sit sensus: Callias est albus per accidens, cui albedini accidit, quòd sit homo: hæc est enim differentia inter accidentia per se, & per accidens: quòd accidenti per accidens, accidit esse in hoc subiecto, uel in illo; accidit enim albedini, quòd sit in ligno, uel in homine: accidenti uerò per se, essentialia est quod sit in hoc subiecto terminato; sicut habere tres quod sit in triangulo. Quasi ergo dicat Philosophus se

A cundum hunc modum legendi: accidentia per se ex sua essentialitate concernunt sibi terminatum subiectum, & ideo diffiniri possunt per illud subiectum: accidentia autem per accidens non concernunt sibi tale subiectum, immo eis accidit, quod sint in hoc subiecto, uel in illo: & ideo interminata sunt, nec diffiniuntur. Alio modo potest legi sic, quòd referatur ly cui, ad Calliam album; ita quòd sit sensus, Callias est albus per accidens, cui Calliæ albo accidit quòd sit homo. Ad cuius maiorem euidentiam.

Quæreret aliquis, Vtrum Calliæ albo accidat esse hominem? Et uidetur, quòd non: quia licèt superioribus accidant inferiora; inferioribus tamen non accidunt superiora: licèt enim homini accidat, quòd sit Sortes, tamen Sorti non accidit quòd sit homo; quia essentialia est sibi; cum ergo Callias sit inferius ad hominem, sibi non accidit quòd sit homo. Dicendum est, quòd aliqua accidentia alicui sub uno respectu, quæ sub alio respectu sunt sibi essentialia: licèt enim Sorti inquantum Sortes, accidat quòd sit coloratus; tamen Sorti inquantum album non accidit, quòd sit coloratus: essentialia enim uocantur, quæ in conceptu inseparabilia sunt: impossibile est autem concipere sortem inquantum albus, quin concipiatur, quòd sit coloratus: & ideo esse coloratum est essentialia sorti inquantum albus: & sic aliquid accidit alicui sub uno respectu; quòd tamen est sibi essentialia sub alio: & e converso aliquid est essentialia alicui sub uno respectu, quòd tamè accidit sibi sub alio: licèt enim Calliæ sit essentialia quòd sit homo, quia Callias est indiuiduum hominis; & impossibile est concipere indiuiduum hominis, quin concipiatur homo; tamen Calliæ inquantum albus sub ista reduplicatione accidit quòd sit homo: si enim Calliæ inquantum albus esset, essentialia, quod sit homo; esse album esset homo: quia quod contingit alicui inquantum tale, conuenit omnino tali. Imaginabimur ergo, quòd superioribus accidit inferiora: accidit enim homini, quòd sit Sortes, quia tota essentia hominis potest saluari extra Sortem; si autem homini non accidat esse Sortem, omnis homo esset Sortes: inferioribus autem non accidit superiora; sicut Sorti, & Calliæ non accidit quòd sit homo; quia Sortes, & Callias non est nisi homo, sic significatus per modum indiuiduationis: ipsis tamen inferioribus sumptis cum aliqua implicatione accidentali possunt accidere superiora, non quidem propter naturam inferioris, sed propter naturam implicationis: sicut Calliæ accidit, quòd sit homo; non quia Callias, sed quia albus. Ex quo patet, quòd hæc expositio reducitur ad superiorè: ubi enim propter duo unum, utrobique unum tantum; sed quòd Calliæ albo accidat esse hominem propter album: idem est dicere, quòd Calliæ albo accidat esse hominem: quòd dicebatur in secunda expositione; & quòd albo accidat esse hominem; sicut dicebatur in prima; ergo &c. Ex prædictis soluitur argumentum.

Questio.

Ex hoc igitur rectè dicitur, hanc proponere esse per accidens, hō ē animal Sors est hō. &c.

Essentialia quæ.

Regula.

Superiora quæ possunt accidere inferioribus.

Verba Commentatoris.

Differentia inter accidentia per se, & per accidens.

Est autem

Metaphysicæ

TEX. 18. *Est autem & alia dubitatio de eis . Si enim idem est nasus simus, & concavus nasus, idem erit simum, & concavum.*

*Dubitatio
secunda.*

Mouet secundam dubitationem : dictum est enim, quod accidentia copulata diffiniuntur per additionem; sicut simum diffinitur per nasum : si enim debet diffiniri nasus simus, dicemus quod nasus simus est nasus concavus : quia ergo omne diffinitum est idem quod diffinitio, queritur Vtrū in talibus diffinitis idem sit diffinitum & diffinitio? Hoc autem querendo, non querit quaestionē in genere, sed solum in uno exemplo, an scilicet nasus simus, quod est diffinitum, sit idem quod nasus concavus, quod est diffinitio? dans intelligere, quod illud idem, quod queritur in hoc exemplo, potest queri in omnibus similibus. Diuiditur autem hæc pars in quatuor partes, quia primò ponit quaestionem, & argumenta ad utraq̃ partē : secundò ex una parte concludit, quod diffinitio talium accidentium non est uera diffinitio: tertio ostendit per quem modum talia habent diffinitionem, & per quem modum non: quartò concludit totum præcedens capitulum de diffinitione accidentium & substantiarum. Secunda ibi [Propter q̃ inconueniens] Tertia ibi [Sed latet quia nõ] Quarta ibi [Quòd quidem igitur diffinitio.] Prima pars in duas, quia primò ponit dubitationem, & arguit ad unam partem : secundò arguit ad partem oppositam ibi [Si uerò non] Dicit ergo primò, quod alia dubitatio est à præcedenti, Vtrū idē sit nasus simus, & concavus? si enim dicatur quod idem est nasus simus, & nasus concavus; idem erit simum & concavum. Est ergo ratio Philosophi in hoc : si idem est nasus simus & nasus concavus, idem erit simum & concavum, sed à destructione consequentis, simum non est idem cum concavo; ergo non est idem nasus simus, & nasus concavus. Deinde cum dicit.

Si uerò non, quia impossibile est dicere simum sine re, cuius est passio secundum se, & est simum concavitas in naso, nasum simum dicere aut non est, aut bis idem dictum, nasus nasus concavus. Nasus autē simus nasus concavus erit.

Arguit ad partem oppositam: diceret enim aliquis, nasus simus non est idem, quod nasus concavus; quia simum non dat intelligere nasum concavum: cōtra hoc arguit Philosophus; quia si hoc ponatur ita ad probandum, quod non sunt idem, sequitur, quod quocumque nasus exponitur per simum, quod idem repetatur bis, & quod idē negationem dicat: si enim simum dat semper intelligere nasum, cum dicitur nasus simus, si pro simo ponatur suus intellectus, scilicet nasus concavus, sequitur quod dicere nasum simum, idem est, quod dicere nasum concavum. Et hoc est, quod dicit littera Philosophi: ita dictum est, quod si ponatur idem; sequitur quod simum & concavum sunt idem: si uerò non; supple ponatur idem propter istam rationem, quia impossibile est dicere simum sine subiecto, cuius est passio, scilicet sine

E naso, quia simum idem est quod concavitas in naso: si ita dicatur, sequitur quod ait, non contingit dicere nasum simum, aut si dicatur, idem erit bis dictum & repetitum, scilicet nasus: si enim simus resoluatur in concavitatem, & nasum, quæ dat intelligere; dicere nasum simum, idem erit, quod dicere nasum nasum concavum, quia nasus semel ponitur expressè, & alia uice ponitur propter diffinitionem simi, in quā resoluatur ipsum simum.

Quereret aliquis, Per quam uiam potest declarari ista consequentia, si nasus simus est idē quod nasus concavus, ergo simum est idem quod concavum? Respondeo dicendum est, quod duplici motiuo potest aliquis moueri ad credendum, & consequentia bona est : primum motiuum est ex habitu, quæ est inter totum & partes: secundū est ex habitu, quæ est inter diffinitum & diffinitionem. Primum motiuum sic patet: habitudo inter totum & partes, talis est: quod si duo tota eadem sunt, & pars unius totius est eadem cum parte alterius, ergo uidetur, quod pars altera, quæ relinquitur, sit altera cum altera parte alterius totius: puta si duo tota sic se habeant, quod utrunque componatur ex duabus partibus; & prima pars primi totius, est eadem cum prima parte alterius, & primum totum cum secundo toto: sequitur quod secunda pars primi totius sit eadem cum secunda parte alterius. Quæremus enim ab aduersariò, aut secunda pars est eadem, aut non : si eadem, habemus propositum: si autem diuersa

ergo totum non fuit idem toti, quia totum non est nisi partes simul sumptæ: si ergo pars unius totius est diuersa à parte alterius totius, ergo partes huius totius non sunt eadem cum partibus alterius: nec ergo totum toti: cuius contrarium supponebatur prius: sic autem est in proposito: nam nasus concavus est quoddam totum, compositum ex duabus partibus: nasus autem simus est quoddam etiam totum: in his autem totis prima pars primi, est eadem cum prima parte secundi, quia utrobique nasus repetitur; & secundum rem primum totum est idem cum secundo toto: sequitur ergo quod secunda pars, scilicet concavum, sit eadem cum secunda parte alterius totius, scilicet simo: & hoc fuit intentum probandū. Secū dum motiuū patet sic: quando enim Philosophus querit, utrum idem sit nasus simus & nasus concavus? nõ querit de quacunque identitate, sed de

H habitu, quæ est inter diffinitum & diffinitionem: ex habitu ergo hac possumus uenari cōsequentiam fuisse bonam; habitu ergo inter diffinitionem & diffinitum talis est, quod uelima differentia in diffinitione eadem est cum diffinito quò ad conuertentiam; idem enim est dicere hominem, & rationalem; & tãti ambitus est unū, quanti est aliud; undè benè sequitur, idem est homo, & animal rationale, sicut diffinitio & diffinitum, ergo conuertuntur rationale, & homo, & idē est dicere hominem & rationalem. Ad oppositū ergo; si idem est simus, & nasus concavus, sicut diffinitio

Questio.

Habitudo inter totum, & partes.

Totum nõ est nisi partes simul sumptæ.

Habitudo inter diffinitionem, & diffinitum.

Uelima differentia in diffinitione, est eadem cum diffinito.

diffinitio & diffinitum; ita quòd nasus concauus est uera diffinitio simi; sequitur quòd nasus sit genus, quia ponitur primò, & concauus sit differentia, quia ultimo ponitur: & cum ultima differentia sit idem, quòd diffinitum; sequitur quòd idem sit concauum & simum, sicut diffinitum & ultima differentia diffiniti; & hoc fuit intentum probandum. Hæc ergo sunt duo motiua, sed quòd hæc duo motiua in proposito non debeant moueri, patebit inferius.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum idem sit concauitas, & simitas? Videtur quod non, quia concauitas inest alicui, cui non inest simitas; sicut cruri; cum ergo duo sunt idem omnino, cui inest unum, inest reliquum; sed hoc non reperitur in simitate & concauitate, sequitur quòd non sint idem. Ad oppositum: simum diffinitur per concauum, ergo uideatur quòd simum sit cum eo idem. Respondeo dicendum est, quòd duplici uia possumus uenari; quòd simum & concauum non sunt omnino idem.

Concauum et simum non sunt omnino idem.

De essentia accidentis quid.

Prima est ex natura accidentis: nam de essentia accidentis est, quòd dicat habitudinem ad subiectum: ubi ergo reperitur alia, & alia habitudo in accidentibus, inter illa accidentia reperitur alietas: sic autem se habet simitas respectu concauitatis, quia simitas dicit habitudinem ad nasum, concauitas autem non dicit hoc de se: si enim cauitas de se diceret habitudinem ad nasum, omnis cauitas esset in naso; quòd est impossibile. Inagimur ergo sic, quòd cauitas dicit habitudinem ad subiectum indeterminatum; simitas autem ad subiectum determinatum, scilicet ad nasum: & cum hæc habitudo non sit illa per omnem modum, sequitur etiam quòd simitas non est idem quòd cauitas: quia tamen simitas est quedam concauitas, uel (ut melius dicatur,) cauitas nasus, non est dicendum, quod sint simpliciter, & omnino diuersa, sed partim eadem: & partim diuersa: sunt enim idem sicut determinatum, & indeterminatum: quòd enim indeterminatè dicit cauitas, hoc determinatè dicit simitas: & quia ita est, oportet quòd habeant aliquam diuersitatem; quia cauitas propter sui indeterminationem in pluribus potest reperiri, in quibus non reperitur simitas, non ergo omnino sunt diuersa: sed nec omnino eadem, sed eadem sicut terminatum, & interminatum: ex quo sequitur diuersitas in eis, quia cauitas potest reperiri in aliquo subiecto, in quo non reperitur simitas.

Simum & concauum se habet sicut de terminatum, & indeterminatum.

Accidentia que diffiniuntur.

Secunda uia ad hoc uenandum est ex natura diffinitionum accidentium: accidentia enim quando diffiniuntur, sic diffiniuntur, quòd in diffinitionibus eorum subiectum se habet loco differentie: illud uerò quòd est accidens in diffinitione, se habet loco generis (licet in talibus diffinitionibus non sit propriè nec genus, nec differentia, sicut nec est propria diffinitio) si enim dicatur sic: simus est nasus cauus, nasus se habet ad modum differentie, quia differentia uocatur illa, quæ dat ultimam specificationem diffinito, hoc autem non potest facere cauitas uel concauitas, quia si

A concauitas esset ultima differentia simi, omnino concauum esset simum, quòd est impossibile; quia secundum hoc concauum in crure esset simum: concauitas ergo se habet ad modum generis: genus enim uocatur, in quo conuenit diffinitum cum aliquo alio; sicut animal est genus hominis, quia in eo conuenit homo cum alio: nasus autem & subiectum se habet ad modum differentie: quia differentia illa uocatur: quæ contrahit naturam generis ad propriam specificationem diffiniti: sic autem facit subiectum in diffinitione accidentium, nasus enim contrahit naturam concaui ad propriam specificationem simi, quia simitas non est omnis concauitas, sed concauitas nasi. Si ergo ista sunt uera, patet quòd non est idem dicere simum, & concauum: licet enim sit idem dicere diffinitum & differentiam ultimam propter conuertentiam utriusque, tamen non est idem dicere genus, & diffinitum; sicut enim non est idem dicere hominem & animal; quicunque enim dicit animal, non oportet quòd dicat hominem: à simili licet sit idem dicere simitatem & concauitatem propter specificationem, quam facit nasus, tamen non est idem dicere concauitatem, & simitatem, propter communitatem ipsius concauitatis, quia tenet locum generis, & communis. Ad argumentum in oppositum dicendum est, quòd licet simum diffiniatur per concauum, non tamen oportet, quod sit idem dicere unum, & reliquum; sicut licet homo diffiniatur per animal, tamen non est idem dicere hominem, & dicere animal, sicut non est idem dicere conceptum determinatum, & indeterminatum; multa sunt enim idem realiter, quorum tamen non est idem unum, & reliquum dicere propter determinationem conceptus in uno, & indeterminationem in alio; sicut dictum est sepe de genere, & specie.

Idem est dicere diffinitum, & differentiam ultimam.

Ad argumentum.

B Quereret aliquis, Vtrum sit idem nasus simus, & nasus cauus? Videtur quòd non, quia si idem sunt, idem erit simum & concauum (ut ait Philosophus) licet hoc non est uerum, ut ostensum est in quaestione precedenti: ergo &c. Ad oppositum est Philosophus primo Elenchorum. Respondeo dicendum est, quòd idem est simitas, & concauitas nasi, & per consequens idem est nasus simus & nasus concauus: immo simum nihil aliud est nisi concauitas in naso, quòd patet sic: Quòd enim simum non esset concauum, hoc erat propter indeterminationem ipsius concaui; propter enim talem indeterminationem aliquod subiectum potest esse concauum, quòd non erat simum: sicut propter indeterminationem animalis aliquod est animal, quòd est impossibile esse hominem; indeterminatione ergo est tota causa diuersitatis: si igitur tollatur ista indeterminatione ab ipso concauo, ita quòd ipsum determinetur eadem determinatione, qua determinatur simum; idem erit simum, & concauum: licet enim non sit idem dicere hominem, & dicere animal propter indeterminationem animalis; tamen idem est dicere hominem & ani-

Questio.

Circa finem.

Indeterminatione causa est diuersitatis.

Metaphysicæ

& animal sic determinatum, puta per rationale: sic idem est concavum, quod simum, si determinetur, puta per nasum; idem ergo est dicere nasus simus, & nasus concavus. Ad argumentum in oppositum dicendum est, quod consequentia nulla est: non enim sequitur, quod si idem est dicere rationale animal, & homo; quod idem sit dicere animal, & hominem. Vbi notandum est, quod concavum adiunctum naso, dicit habitudinem determinatam, per se autem sumptum dicit habitudinem indeterminatam: ergo cum dicitur nasus concavus, accipitur concavus sub habitudine determinata: per se autem sumptum accipitur cum habitudine interminata: sicut ergo non sequitur, idem est simum & concavum cum habitudine determinata, ergo idem est simpliciter simum & concavum sine habitudine determinata: ita non sequitur, si idem est simum & concavum in naso; siue nasus simus, & nasus concavus; quod idem sit simpliciter simum & concavum; si autem sic dicimus, obuiant motiua, quæ probant consequentiam huius argumenti fuisse bonâ in prima *Questione* huius lectionis: soluenda sunt ergo illa motiua. Primum motiuum fuit, quod si totum est idem totum, & prima pars primæ parti, & secunda unius totius erit idem secunda secundi: stat ergo argumentum super hoc, quod concavum, quod fuit secunda pars primi totius unius, est idem quod simum, quod fuit secunda pars totius secundi. Ad quod dicendum est, quod secunda pars primi totius debet esse idem secundæ parti secundi totius, si accipiatur ut pars; si enim aliter accipiatur, quàm ut pars, accidit quod sit eadem: quod enim idem est totius cum alio toto identificet identitatem partis cum alia parte; hoc non facit nisi inquantum accipiatur ut pars: sic autem est in proposito, concavum enim acceptum per se, non est pars talis totius, sed concavum determinatè acceptum: bene igitur sequitur, idem est nasus simus & nasus concavus; ergo est idem simum & concavum: sed tamen non sequitur, quod sit idem quod concavum simpliciter: quia concavum simpliciter non plus concernit nasum, quàm crus; nec plus concernit compositum ex naso & simo, quàm compositum ex crure. Ad secundum motiuum dicendum est, quod si concavum esset in ista diffinitione, sicut differentia, bene sequeretur consequentia, quia (sicut dictum est superius,) idem est quod ad consequentiam, dicere diffinitum, & ultimam differentiam diffiniti; sed quia concavum se habet in diffinitione simi ad modum communis, & generis specificati per subiectum, quemadmodum differentia; ideo non sequitur, quod si idem est dicere simum & concavum nasi, quod idem sit dicere simpliciter simum & concavum: sicut pluries serè dictum est: Sic ergo patet, quod illa duo motiua nullum debent mouere, & maxime secundum; quia diffinitio talium est diffinitio accidentium, in quorum diffinitione illud, quod est accidens, habet modum communis & subiectum ha-

Ad argum.

Respondeo ad motiua.

bet modum contracti; commune enim & contractum non habent omnimodam idempnitatem cum diffinito, non obstante quod tota diffinitio eadem sit cum illo; tale autem est concavum ipsum; non enim est concavum per nasum.

Quereret etiam aliquis, Vtrum ex hoc quod simum dicit habitudinem determinatam ad nasum cauum, ex hoc dicatur idem bis, & fiat nugatio, cum dico nasus simus? Videtur quod sic, quia si simus resoluatur in suum conceptum, & in suam diffinitionem; resoluatur in nasum; ita quod simus idem erit, quod nasus habens concavitatem, cum ergo semel ponatur nasus ex præse, & semel per resolutionem simi in suam diffinitionem: ergo bis idem repetitur. Ad oppositum simum est passio nasi, ergo cum quolibet passio possit prædicari de proprio subiecto sine aliquo inconuenienti, simum poterit dici de naso sine aliqua nugatione sequente. Respondeo hic sunt duo uidentia; primum est, quod significatum nominis (secundum Commentatorem) est in duplici differentia: secundum est, quod ex hoc declarato concludendum est, quod nulla nugatio consurgit ex hoc, quod dicitur nasus simus, ne propter differentiam quidem, quæ est inter concavum, & simum. Ad euidenciam primi notandum est, quod secundum Commentatorem, quoddam significatum nominis est, quod significatur in potentia; quoddam est, quod significatur in actu; ita quod simitas significat nasum in potentia, non in actu: ex hoc accidit, quod non est nugatio, cum dicitur nasus simus. Declaremus ergo istud duplex significatum: rem esse in actu est rem esse simpliciter; rem esse in potentia est rem esse secundum quid, & modo determinato: à simili rem significari in actu, est rem significari simpliciter: rem significari in potentia, est rem significari secundum quid. Illa ergo significantur in actu, quæ sunt simpliciter de intellectu rei, & sic differentia est de intellectu speciei, unde species significat genus, & differentiam in actu; illa autem significantur secundum quid, & in potentia, quæ non sunt simpliciter, nec primò de intellectu rei, sed solum per quandam additionem: & isto modo nasus est de intellectu simi, & subiectum de intellectu accidentis: Certum est enim, quod prima intellectualitas, & actualitas accidentis non est nisi accidens, quia substantia non est de actualitate essentiae accidentis; per quædam autem additionem, & secundum quid quasi de secundario intellectu subiectum, & substantia possunt esse de intellectu accidentis: sic ergo patet primum declarandum, ubi ostenditur duplex significatum nominis, positum à Commentatore.

H

Ex quo patet secundum, scilicet quod non est nugatio, cum dicitur, nasus simus; si enim nasus esset de actuali significato simi, bis poneretur in actu nasus, cum diceretur, nasus simus, scilicet semel in se, & semel etiam in accidente simi, scilicet in actualitate essentiae; & sic bis repeteretur: sed cum ipse nasus significetur à simo tantum in potentia,

Doctr. Com menta.

potentia, & secundum quid, non faciet nugationem, si expresse iungatur simum cum naso. Debe-
 mus. n. imaginari, q̄ actus numeratur contra a-
 ctum; duo. n. actus faciunt numerum ad inuicē:
 potentia at̄ non numeratur contra actum, immo
 illud idem, quod primò erat in potentia, postea
 est in actu; bis ergo repetitur, & fit nugatio, si a-
 ctus & actus ponitur; & et si potētia diuideretur
 contra actum: quia tamen potentia non diuidi-
 tur contra actum, immo unum & idem, quod pri-
 mò fuit in potētia, postea est in actu; iō nō faciūt
 duo significata, sed unum: & ideo non accidit nu-
 gatio: sic autem est de similitate; similitas. n. de prin-
 cipali suo significato, & actuali non significat nisi
 naturam accidentis: quia tamen ista natura ac-
 cidentis habitudinem habet ad subiectum, con-
 tingit quòd istum subiectum sit extremum istius
 habitudinis; & aliquo modo significetur & im-
 portetur ab ipso accidente, quod est in habitu-
 dine & cum modo diminuto, significatur, sed non
 primò; etiam quando nominatur expresse ipsum
 subiectum, ut cum dicitur nasus simus: ideo qđ
 significatur modo diminuto, non fit aliud signifi-
 catum; immo illud idem, quod sub modo dimi-
 nuto & potētia erat; fit, & exprimitur sub mo-
 do actuali: & ideo non fit repetitio eiusdem; sed
 illud idem, quod erat importatum & significa-
 tum sub uno modo, fit sub alio. Et hoc est, quod
 dicit Commentator: si profunditas esset substan-
 tia in naso, tunc hoc nomen similitas significaret
 nasum in actu: quasi dicat, duo essent de actuali-
 tate similitatis, scilicet profunditas, & nasus; & sic
 accideret semper repetitio: quia tamen similitas
 est accidens in naso, non significat nasum nisi in
 potentia: & ideo cum dicitur in actu, non sequi-
 tur nugatio, quia non repetitur idem bis.

Regula. Vbi notandum est, quòd quando aliquid est de
 actuali significato alicuius, siue opponatur, siue
 nō, semper in eo intelligitur; cuius ratio est, quia
 per nullius additionem potest separari à sua a-
 ctuali essentia: & hīc est, quia animal est de actua-
 li essentia, & significato hominis, siue addatur a-
 nimal homini, siue non, semper in eo intelli-
 gitur; & bis repetitur animal, dicendo homo ani-
 mal, scilicet semel in se, & semel in homine; de
 cuius actuali significato est: quando autem ali-
 quid est de possibili significato alicuius, si adda-
 tur, non amplius bis intelligitur; quia propter ad-
 ditionē istius determinata est illa potentia, & re-
 ducta est ad actum: unde cum dicitur simitas, si-
 ne aliquo, datur intelligi natura accidentis actua-
 liter, & natura subiecti secundum quid, & modo
 potētia: cum autem dicitur, nasus simus, quia
 exprimitur subiectum, scilicet nasum à simo, si-
 militer datur intelligi natura accidentis, & eua-
 cuatur ille modus possibilis propter actualem
 expressionem subiecti. Et sic patet, quòd quare-
 batur, scilicet quòd propter differentiam inter si-
 mum, & concauum non accidit nugatio: si enim
 simum sic differt à concauo, quòd actu signifi-

*Duo actus
faciunt nu-
merum; sed
potentia &
actum non.*

*A. l. extra-
uicium.*

Regula.

Regula.

A caret et importaret nasum; ex tali differentia
 benè accideret nugatio, dicendo nasus simus:
 sed quia ista differentia solū confurgit ex si-
 gnificato potētia, ideo non confurgit ex ipsa
 nugatio. Ad argumentum, soluimus, quia
 simum quando iungitur naso, non dat intelli-
 gere nisi illud, quod est de principali significato &
 actuali, ut iam dictum est; & ideo non accidit nu-
 gatio, ut resoluitur ad nasum.

Ad argum.

*Propter quod inconueniens est in esse talibus quod
quid erat esse. si autem non. m. infinitum sunt; naso
namque nasi simum, adhuc aliud inerit.*

B Ex altera parte lectionis proximæ præceden-
 tis concludit, quòd diffinitio, & quòd quid est
 non est propriè accidentium. Et duo facit, quia
 primò concludit, quòd non est propriè acciden-
 tium: secundò concludit, quòd est propriè sub-
 stantiarum, ibi [Palàm itaque quia solus substan-
 tiæ] Dicit ergo primò: ita dictum est, quòd si si-
 mus addatur naso, uidetur accidere nugatio: pro-
 pter quod inconueniens uidetur, quòd ipsum
 quòd quid est propriè in sit accidentibus: nā si habet
 proprium quòd quid est, & propriam diffinitio-
 nem, idem dicitur bis, & repetitiones eiusdem
 ibunt in infinitum: nam naso inerit nasus, & ad-
 huc illi naso alius, & sic in infinitum.

C Quereret quis. Vnde sequitur hæc consequen-
 tia. scilicet q̄ accidentia non habent quòd quid est? Di-
 cendum est idem, quòd dictum fuit supra; q̄ si si-
 mum addatur naso, accidit repetitio, & nugatio;
 ex quo concludit, quòd accidentia non habent
 quòd quid est: quasi dicat, uidetur accidere nuga-
 tio, quæ quidem uitari non potest, si accidentia
 propriè diffiniuntur; cum ergo hoc sit inconue-
 niens, q̄ nugatio hic non uitetur, cum dicitur na-
 sus simus; ergo accidentia propriè non diffiniun-
 tur. Declaretur ergo, quòd si accidentia propriè
 diffiniuntur, non potest uitari nugatio: illud diffi-
 nitum est propriè diffinitum, quando utraque
 pars diffinitionis est de essentia diffiniti, & de
 actualitate eius: secundum enim Philosoph. prop-
 riè species diffinitur, quæ quidem species com-
 posita est ex ntraque parte diffinitionis, scilicet
 ex genere, & differentia: si ergo accidens prop-
 riè diffiniretur, cum in diffinitione accidentis
 cadat subiectum, oporteret quòd ipsum subie-
 ctum esset de natura accidentis actualiter, de pri-
 mò intellectu, atque de essentia eius: si autem
 hoc esset, quando accidens coniungeretur cum
 subiecto, non posset uitari nugatio: ex quo. n. su-
 biectum esset de actualitate accidentis, semper
 intelligeretur in eo; si autem sic esset, bis repe-
 teretur. Imaginabimur ergo, quòd omne propriè
 diffinitum, est quid compositum ex genere, &
 differentia, quorum utrumq; est de essentia eius;
 si ergo simum est propriè diffinitum, cum diffinia-
 tur per nasum, & concauum, simum erit quedam
 spēs composita ex naso & concauo, quorum unū
 se habet ut genus, & reliquum ut dīa: si autem
 sic est, nugatio uitari non potest, quando dī nasus

Quæstio.

*Accidentia
quare non
propriè dif-
finiuntur.*

L1 simus;

Metaphysicæ.

simus; cum.n. secundum hanc suppositionem simum sit quoddam compositum ex naso, & concavo, & quodlibet compositum possit resolui in partes suas, simum poterit resolui in nasum & concavum: dicere ergo nasum simum, idem erit; & dicere nasum concavum; sic igitur nugatio uitari non poterit. Consequentia ergo Philoso. breuiter stat in hoc; accidens non proprie diffinitur, quia si proprie diffiniretur, cum diffiniatur per subiectum, esset de actuali intellectu eius: si autem sic esset, nugatio uitari non posset, dicendo nasum simum. Quod (ut clarius uideatur) notandum est, quod illud est proprie diffinitum, & certificatum, quod certificatum & diffinitum est per ea, quæ sunt de essentia eius: illud autem est improprie diffinitum, quod diffinitum est per essentiam, & per additionem cum essentia; tale autem est accidens, quod diffinitur per naturam accidentis, & per naturam subiecti; licet.n. accidens, quod ponitur in diffinitione eius, possit esse essentialis ei; tamen subiectum nunquam est de essentia, sed est additum essentia; & quia subiectum est additum essentia, & non est essentia; ideo non est de actuali intellectu accidentis; & quia sic est, ideo non est nugatio si actu coniungatur subiectum cum accidente, dicendo nasus simus. Deinde cum dicit.

Proprie, uel improprie diffinitum quid.

TEX. 19. *Palam itaque quia solius substantia est diffinitio nam & si aliarum categoriarum; necesse est ex additione esse; ut æqualis & imparis non est sine numero, neque quæ est feminini sine animali. Ex additione uero dico, in quibus accidit idem bis dicere, sicut in his: si uero hoc uerum, non copulatum erit, ut numeri imparis.*

Solius substantia est diffinitio.

Postquam conclusum est, quod accidentia propria non hnt quod quid est, & diffinonem; hic concludit, quod solius substantia est diffinitio: ex quo.n. omne ens uel est substantia, uel accidens; ex quo accidentia non hnt proprie quod quid est; manifestum est, quod solius substantia est proprie diffinitio; alia enim predicamenta non proprie diffiniuntur; cuius est ratio, quia diffinitio eorum est ex additione; sicut diffinitio æqualitatis ex additione quantitatis, & diffinitio imparis ex additione numeri; non enim contingit diffiniri ipsum impar sine numero; diffinitio ergo ex additione uocabitur illa, quæ si esset propria diffinitio, contingeret bis dicere idem; si ergo accidentia diffiniuntur ex additione, & hoc est improprie diffiniri, relinquuntur quod accidentia copulatum cum subiecto proprie non est diffinitio, sicut numeri imparis. Notandum est, quod consequentia Philoso. scilicet; quod substantia proprie diffiniatur, fundatur super duas propositiones; prima est, quod illud est proprie diffinitum, quod est diffinitum sine additione; secunda propositio est, quod sola substantia talis est; ex quibus concludit, quod sola substantia diffinitur proprie. Prima propositio patet; quia diffinire rem, est essentia rei declarare, & naturam rei terminare, & hanc

Diffinire re quid.

E per essentialia eius; illud ergo proprie diffinitur, & declaratur, cuius essentia explicatur per essentialia eius; si autem contingat, quod explicetur per aliquid additum essentia eius, explicatur per essentiam & additum essentia; & cum additum essentia uideatur alienum ab essentia, explicatur quodammodo alieno, & improprio, & sic modo improprio diffinitur: patet ergo prima propositio. Secunda propositio est, quod sola substantia diffinitur sine additione, quæ sic patet: sola enim substantia est ens independentis ab alio ente; & ideo potest diffiniri sine additione alicuius entis; ita quod essentia substantia est essentia non addita essentia; & ideo explicari & diffiniri poterit per ea, quæ sunt generis sui; accidens autem propter sui dependentiam, est ens in complicatione ad aliud ens. I. ad ens fixum; sed quia modus diffinendi sequitur modum essendi, sicut est ens in complicatione ad ens, ita debet diffiniri cum additione entis.

Sola substantia est ens independentis.

Ad omni diffinendi sequitur modum essendi. 2. Metaph. 4.

Sed latet, quia non certè dicuntur rationes. si uero sunt & horum termini, aut alio modo sunt, aut (quemadmodum dictum est) multipliciter oportet dicere esse diffinitionem, & quod quid erat esse. quare siquidem nullius erit diffinitio, nec quod quid erat esse alicui meriti nisi substantiis; sic autem erit.

G Quia superius statim dixit, quod substantia est proprie diffinitio; crederet aliquis, quod nullo modo esset diffinitio accidentis; & quia hoc non est simpliciter uerum, ostendit hoc Philosophus, quomodo diffinitio est ipsius accidentis, & quomodo non. Dicit ergo, quod hunc sic dicentem latet quod diffinitiones non dicuntur certitudine, nec uniuocè, ut dictum est supra: ita quod si horum accidentium sunt termini, & diffinitiones, uel oportet quod illi non sint ueri termini, & ueræ diffinitiones; & ita oportet, quod diffinitio dicatur secundum prius & posterius; ita quod secundum prius est diffinitio substantia, secundum posterius est accidentium: quia si proprie & per prius, nullius erit diffinitio nisi substantia; similiter nec quod quid erat esse simpliciter erit, nisi in substantiis; similiter autem, hoc est secundum quid, potest esse accidentium. Stat ergo declaratio, & consequentia Philoso. in hoc; quod illi, qui dicit, quod accidens nullo modo diffinitur, latet natura diffinitionum; natura.n. diffinonum non est de numero eorum, quæ dnt uniuocè, nec de numero eorum, quæ dicuntur æquiuocè, sed de numero eorum, quæ dicuntur secundum prius & posterius; itaque secundum prius est substantia, secundum posterius est accidentium. Notandum est, quod uno modo dici, est dici secundum unam rationem, quod ut secundum unam rationem dicitur, quodammodo contracto dicitur; sed quia tutior erit intellectus circa aliud & aliud, quam circa simplex & unum; & illud; quod uno modo est, quodam modo simplici est; & quia ita est, ideo bene dixit Philosophus, quod diffinitiones non dicuntur certitudinaliter, sed alio & alio modo.

Solutio pro posse dicitur.

Diffinitio analogice dicitur.

Quod

Quod quidem igitur definitio, quæ quidem est ipsius quid erat esse ratio, & quod quid erat esse, aut solùm substantiarum est, aut maxime, & primum, & simpliciter, palàm.

Epilogus.

Concludit totum illud, quod dixit in hoc Capitulo, dicens: quod definitio sit ratio declarans quidditatem, & quod quid erat esse rei: & similiter quomodo quod quid erat esse; & definitio, aut solùm & propriè est substantiarum; aut si aliorum est à substantiis. s. & accidentium, maxime, tamen propriè, & primum & simpliciter est substantiarum, hoc totum palàm est, & manifestum ex prædictis.

TEX. 10.

Cap. 6.

Excitat q̄ mem.

Vtrum autem idem est, aut alterum quod quid erat esse, & unumquodque perscrutandum est: est. n. aliquod præopere ad de substantia perscrutationem.

Postquam Philoso. quæsiuit, quorum est quod quid erat esse; & ostendit, q̄ propriè sub. est: hæc quærit, Vtrum q̄ quid erat esse sit idem cum eo, cuius est? Et diuiditur in tres partes, quia primò querit q̄onem: scđò eam soluit: tertio ex solutione soluit quoddam argum. elenchum, & sophisticum, consuetū fieri in hac materia, Scđa ibi [Singularum. n. non aliud uidetur] Tertia ibi [Sophistici autem elench] Querit ergo primò q̄onem, dicens: ita dictū est supra, q̄ q̄ quid est, est propriè substantiæ; utrum aut unumquodq; quod habet q̄ quid erat esse, & suum quod quid erat esse, sint idem; perscrutandum est; hoc. n. multum facit ad q̄onem de substantia rei. Notandum est, q̄ quid ditas rei idem est, quod essentia, & substantia rei: sicut ergo quære de quidditate rei, est quære de eius substantia, & de eius formalitate; ita manifestando, an ipsum quod quid est sit idem cum eo, cuius est, multum confert ad substantiam: bene ergo dixit Philoso. q̄ q̄ de quidditate multum facit ad q̄onem de substantia, & cognitio quidditatis ad cognitionem substantiæ rei.

Singulum enim non aliud uidetur esse à suis et substantiæ, & quod quid erat esse dicitur singuli substantiæ.

Ponit solutionem quæstionis. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit solutionem, ostendens in quibus est idem, & in quibus non; secundò redit super solutionem, eam manifestando. Scđa ibi [In dictis uerò secundum se.] Prima in duas, quia in primis dicit, in quibus uidetur idem quod quid erat esse cum eo, cuius est: secundò in quibus non. Scđa ibi [Itaque secundum accidens] Dicit ergo; ita quæsitum est, utrum q̄ quid erat esse sit idem cum eo, cuius est: uidetur autem statim p̄sic: singulum enim idem est cum sui substantia: quod quid erat esse autem idem est, q̄ substantia rei; ergo idem est unumquodq; cum suo quod quid erat esse. Est ergo rō Philoso. in hoc: quidditas est idem cum substantia rei, & q̄ quid erat esse eius; sed unaquæq; res idem est cum sua substantia; ergo idem est cum suo q̄ quid erat esse. Notandum est, ut supra habitum est: q̄ substantia, uel essentia rei, & ipsum quid, unum & idem

Deciso q̄ mis.

A sunt in re; differunt solummodo rōe: illud. n. idē; q̄ d̄r essentia, inquantū principium formale entis; uocatur quid, uel quidditas, inquantū est certificatiuum de natura rei: si ergo sunt idem substantia, essentia, & quidditas; si res non differt à sui essentia, ergo non differt à sui quidditate.

In dictis quidem itaque secundum accidens uidebitur utique diuersum esse, ut albus homo, alterum & albo homini esse.

Ostendit, in quibus quod quid erat esse non uidetur idem cum eo, cuius est. Et duo facit, quia primò ponit conclusionem suam: secundò eam probat, ibi [Si. n. idem est homini esse.] Dicit ergo primò: ita dictum est, q̄ res non differt à sua substantia, & à suo quod quid erat esse; in dictis tamen secundum accidens, uidebatur esse diuersum quod quid erat esse ab eo, cuius est; sicut alterum est, homo albus, aut habens albedinem, & esse albo homini, id est esse quidditatiuum albi hominis. Deinde cum dicit.

Si. n. idem homini esse, & albo homini idem: idē enim homo, & albus.

Probat quod dixit; ostendens, q̄ impossibile est in his, quæ sunt per accidens; quod idē sit q̄ quid est, & cuius est. Et duo facit, quia primò ponit probationem suam: secundò respondet cuidam motiui, quo posset aliquis moueri ad pondum oppositum ueritatis, ibi [Idem enim homo, & albus homo, ut dicunt.] Ponit ergo probationem, dicens: ita dictum est, quod quod quid erat esse hominis albi, & homo alterum est: si. n. esset idem, idem esset quidditatiuum esse hominis, & esse quidditatiuum albi hominis, hoc est impossibile, ergo & primum.

Quereret quis. Quomodo sequitur consequentia; si idem est esse quidditatiuum hominis albi, & homo albus; ergo idem est esse quidditatiuum hominis, & hominis albi? Respon. quod duplici uia possumus uenari hoc. Prima uia est ex intento Philoso. intendit enim quære Aristot. non de omni unitate, & omni idemitate: non enim intendit quære, Vtrum esse hominis albi sit idē cum homine omnino; sed utrum sit idem per modum quod quid erat esse. Sic ergo hæc est intentio Aristot. an esse quidditatiuum hominis albi sit idem cum homine, non omni modo, sed per modum quod quid erat esse: si autem sic esset, esse quidditatiuum hominis albi, esset esse quidditatiuum hominis: & si esset idem cum eo, cuius est, non differret esse quidditatiuum hominis albi, & ipse homo. Scđa uia pōt esse ex habitudine, quæ est inter q̄ quid est, & illud cuius est. Ad cuius euidentiā notandum est, q̄ q̄ quid est, & illud, cuius est; non differunt p̄nes q̄ quid est; ita q̄ possit dici, q̄ ipsum q̄, cuius est; hēat unum q̄ quid est; & ipsum q̄ quid est hēat aliud: quia ipsius q̄ quid est, non est dare aliud quod quid est; aliàs esset abire in infinitum: nec conueniunt in tertio q̄ quid est; ita q̄ possumus dicere, q̄ ipsū q̄ quid est, & ipsum cuius est; sint idē; quia ī uno

In his, quæ sunt p̄ accidens, q̄ quid est non est idem cū eo, cuius est.

Quæstio.

Q̄ quid est, & illud cuius est; p̄nes quid differunt.

Metaphysicæ

tertio conveniunt, quod dicitur quod quid est: si enim ideo essent idem, quia sunt unum in aliquo tertio, quod est quod quid est; sequitur quod ipsum quod quid est, haberet quod quid est: & hoc quod quid est, idem haberet, & sic esset abi-
 re in infinitum in causis formalibus: quod impro-
 batur in Scdō huius. Hæc habitudo ergo in
 ter hæc duo non est, q̄ sic sint diuersa, nec q̄ sic
 sint eadem, sicut dictum est: sed est talis, q̄. i. sint
 eadem, non quia conueniant in aliquo tertio qđ
 quid est; sed sunt eadem sicut qđ quid est ex una
 parte, & cuius est, ex altera: ita q̄ esse idem ali-
 cui per modum quod quid est, est idem q̄ esse
 quod quid est eius: dicere. n. q̄ aīal rōnale sit idē
 homini per modum quod quid est, est idem dice-
 re q̄ aīal rōnale est quod quid est hominis. Si er-
 go hæc sunt uera, patet consequētia Philosophi:
 si. n. esse quidditatum hominis albi esset idem
 per modum quod quid est; sequitur q̄ sit quod
 quid est hoīs; & si sic est, non differt quod quid ē
 hoīs, & q̄ quid est hoīs albi: unde unum, & idē
 qđ quid est, quod est quod quid est hominis al-
 bi, est quod quid est hominis: hoc autem est im-
 possibile, quod ratio quidditatiua accidentis sit
 totius compositi, absolutē sumpti; nec est idem
 cum eo omniuo.

*Idem. n. homo & albus homo (ut dicunt) quare
 & albo homini & homini. Aut non necesse est qua-
 cunque secundum accidens esse eadem. Non. n. sim-
 pliciter extremitates sunt eadem. Sed forsitan illud
 uidetur accidere, extremitates fieri eadem secundum
 accidens, ut albo esse & musico. Videtur aut non,*

Concludit quoddam motiuum, qđ aliquē pos-
 set mouere ad credendum, q̄ idem sit quod quid
 erat esse accidentis, & subiecti: & primò ponit
 motiuum secundum eos, dicens: idem est hō, &
 albus homo: quare v̄r sequi, qđ idem sit albo hō-
 mini, & homini qđ quid erat esse. Deinde ex-
 cludit istud motiuum, dicens: q̄ non est necesse,
 q̄ quæcunq; sunt eadem scđm accidens, q̄ sint
 eadem simpliciter: licet ergo idem sit homo, &
 homo albus secundum accidens; tamen non sunt
 eadem simpliciter, & per modum quidditatuū: si
 enim subiectū cum accidente esset idem simpli-
 citer cum suo subiecto, & per modum quod quid
 erat esse; sequeretur quod extrema accidentia,
 quæ respiciunt siue prædicantur de eodem subie-
 cto, essent idem quidditatiuē inter se; hoc autem
 falsum est: non enim extremitates, hoc est, extre-
 ma accidentia sunt eadem inter se simpliciter;
 sed fortē uidetur accidere, extremitates, hoc est
 extrema accidentia, quæ prædicantur de eodem
 subiecto, esse eadem secundum accidens, nō au-
 tem uidetur, quod sint eadem per se & simplici-
 ter. Ad maiorem euidētiā omnium prædicto-
 rum duo sunt uidenda: primò uidendum est, su-
 per quo fundatur conclusio Philosophi: secundò
 declaratis illis fundamentis, uidendum est, quo-
 modo sunt ueræ conclusiones Philosophi, quæ
 sunt positæ in litera. Quantum ad primum nō

Text. 6. &
 deinceps.

Preponit
 quoddā mo-
 tiuum, et se-
 quitur.

Et tantum est, uel sciendum est, quod conclusio Phi-
 losophi est, quod in ente secundum se idem est
 quod quid est cum eo, cuius est; non autem in
 ente accidentali: quæ quidem conclusio funda-
 tur super tres propositiones: prima est, quod in
 omni prædicamento reperitur quid: secunda q̄
 quid repertum in quolibet prædicamento, est ali-
 quo modo primæ substantiæ; quia omnis quiddi-
 tas siue substantialis, siue accidentalis in prima
 substantia fundatur: ita quod illud, cuius est istud
 quid, siue accidentale, siue substantiale, est in pri-
 ma substantia: hoc autem quid, quod est huiusmo-
 di; est uel substantiale, uel accidentale: tertia pro-
 positio est, quod est aliter quid substantiale sub-
 stantiæ, & aliter quid accidentale: quia quid sub-
 stantiæ est primæ substantiæ per modum substā-
 tiæ, & per modum quid absolute: sed quid acci-
 dentale non est per modum quid absolute, sed p̄
 modum quid, quod est uel quantum, uel quale,
 uel aliquid aliud accidentium. Prima propositio
 patet ex præcedentibus, quia probatum est su-
 pra, quod omnis entitas fundatur in entitate sub-
 stantiæ, & per consequens omnis quidditas.
 Ex his duabus propositionibus potest formari
 quæstio Philosophi: ex quo enim per primā pro-
 positionem, quodlibet prædicamentum habet
 quid; ex quo per secundam, esse quid, est primæ
 substantiæ: quæstio formatur, Vtrum omne quid,
 siue quid substantiale, siue quid accidentale sit
 idem cum eo, cuius est quid, scilicet cum prima
 substantia, uel cū substantia? Formata igitur quæ-
 stione ex duabus propositionibus; ex tertia pro-
 positione habetur solutio quæstionis; & habetur
 etiam conclusio Philosophi: tertia enim propositio
 fuit, q̄ licet omne quid sit substantiæ, tamen
 differenter; quia quid substantiale est primæ sub-
 stantiæ, & per modum quid; alia autem non sunt
 per modum quid: Et ex hoc habetur tota solutio
 quæstionis, quod prædicata substantialia, quæ
 sunt aliqua quid primæ substantiæ, sunt eadem
 cum illa substantia, cuius sunt per modum quid;
 hoc est indicando quidditatem eius: & sic quid-
 ditas est idem cum eo, cuius est quidditas; & ita
 sunt idem per se in primo modo: prædicata autē
 accidentalia, quæ sunt quædam quid; sunt idem
 cum prima substantia, cuius sunt, sed non p̄ mo-
 dum quid, qđ est quantum, uel est quale, & sic de
 aliis modis prædicamentalibus: est aut idem hoc
 modo. s. ut quale est esse idem per modum qua-
 lis: sicut. n. quid in quali non est nisi quale; ita esse
 idem per modum quid, quod est quale, est esse
 idem per modum qualis: & sicut dico de quali,
 ita dico de quanto, & uniuersaliter de omnibus
 quid accidentalibus; & ipsum quid quantum, est
 idem cum subiecto, non per modum quid, quia
 non indicat quid eius, sed per modū quanti, quia
 indicat quantum eius: quia ergo quantum, & qua-
 le, & alia prædicamenta accidentalia sunt eadem
 cum substantia. s. per accidens; iō ista quid, sunt ea-
 dē cum eo, cuius sunt; nō p̄ modū quid, sed p̄ mo-
 dum

In ente secū-
 dū se idē est
 quod quid ē
 cū eo, cuius
 est.

Omnis quid
 dicitur in pri-
 ma substā-
 tia funda-
 tur.

Resolutio
 quæstionis.

dum quanti, uel qualis, uel alterius accidentis. Quod autem hæc sit intentio Philosophi, patet per Commentatorem; qui dicit sic: quod prædicatum & subiectum in prædicamentis accidentalibus sunt eadem per accidens, & ideo non sunt eadem cum quidditatibus subiectorum: hoc est dicere, non sunt eadem cum subiecto per modum quid. Quod hæc sit intentio Philosophi, etiam patet, quia non negat, quin ipsa accidentia, quæ sunt aliquo modo quædam quid, non sint aliquo modo eadem cum subiectis, quia ipse dicit, quod sunt eadem per accidens: sed solum negat, quod non sunt eadem per se: appello autem hic per se, in primo modo; esse autem in primo modo, & esse per modum quid, idem est: patet ergo primum declarandum, scilicet quod intentio Philosophi est, quod prædicata substantialia, & accidentalia sunt duo quid diuersa, quæ fundantur super eodem, cuius sunt; sed prædicata substantialia sunt eadem per se & per modum quid, non per accidens. Ex his declaratis sic, patent quæ dicit Philosophus: quod si homo habens albedinem, & quidditas albedinis essent idem, quod idem esset quod quid est albi hominis, uel albedinis, & hominis absolute sumpti: si enim essent idem per modum quæsitum, essent eadem per modum quid; ita quod unum esset quod quid est alterius, uel de quod quid est alterius; esse enim, quod est idem alteri per modum quod quid est, siue per modum quidditatis, uel est diffinitio, uel est genus, uel est differentia: si est diffinitio, sic est tota quidditas, siue indicatiuum quod quid est eius: si autem est genus, uel differentia, sic est pars quidditatis, & de quod quid est eius: si ergo quod quid est hominis albi, uel albedinis esset idem homini per modum quid; uel esset quod quid est eius; uel pars ipsius; & sic esset uel eius diffinitio, uel genus, uel differentia: quod est impossibile, quia intentio accidentalitatis omnino est ex quidditate substantiali; & sic non potest esse idem per modum quod quid est: patet ergo primum dictum, conclusum à Philosopho. Ex quo patet secundum, quod fuit, quod non sequitur: quod si idem est homo & homo albus (ut dicunt) quod propter hoc sit idem per se quod quid est hominis albi, & hominis: quod non sequatur, quia si idem est per accidens homo, & homo albus; quod propter hoc unum sit idem cum alio per modum absoluti: bene enim sequitur, si unum est idem alteri per modum quid, quod illud sit totum quid, uel pars eius quid: sicut diffinitio est idem diffinitiuè per modum quid, & est totum quid: genus autem, & differentia per modum quid etiam sunt partes ipsius quid; non tamen sequitur, quod si hoc est idem alteri per modum accidentis & passionis, quod propter hoc sit quod quid est eius, uel pars ipsius quid: immo sequitur oppositum, quia declaratum est in præcedenti Capitulo, quod accidens est extra naturam quidditatis; patet ergo secundum. Ex quo patet tertium, quod fuit: quod si extrema

accidentia essent eadem in subiecto, quod oporteret eadem esse inter se, quod sic patet: subiectum, de quo prædicantur duo accidentia, uocari potest medium inter illa: duo autem illa accidentia, non sequitur, quod si sunt eadem illi tertio per accidens, quod propter hoc sint eadem inter se; bene autem sequitur, quod si sint eadem illi tertio per se, & per modum quid, quod sint eadem inter se: cuius ratio est, quia tunc prædicatum est idem subiecto per modum quid, quando dicitur quidditatem subiecti: si enim unum idem sit subiecto per modum quid, ergo dicitur quidditatem subiecti eodem modo: si albus est idem eidem subiecto per modum quid, dicitur quidditatem subiecti eiusdem: cum unius & eiusdem subiecti sit tantum una quidditas, sequitur, quod albus & musicus habent eandem quidditatem: si autem sic est, ergo sunt eadem inter se. Obuiabit statim aliquis huic consequentiæ dicens; genus est idem illi, cuius est per modum quid, sicut animal homini, differentia etiam est eadem ei per modum quid, licet habeat modum qualis, sicut rationale homini: ergo secundum tuam consequentiæ sequitur, quod genus & differentia sunt idem secundum quid, & dicunt idem quid. Ad hoc dicendum, quod obuiatio nulla est: prima enim consequentiæ est bona, scilicet quod genus & differentia dicunt idem quid: cum enim unius rei sit unum quid; impossibile est imaginari, quod genus & differentia unam quidditatem dicant de eadem re, & tamen dicant duo quid, quia ergo genus dicit quid, scilicet de specie dicit quidditatem speciei, tamen confusè; & cum differentia dicat quid de eadem specie; non est imaginandum, quod dicat aliud quid; sed idem quid, licet sub alio modo: unde quando genus transit ad differentiam non est additio quidditatis ad quidditatem, sed eadem quidditas de uno modo transit ad alium modum, quia specificatur: bona ergo consequentiæ est, genus dicitur de specie per modum quid, & differentia similiter de eodem per modum quid, ergo dicunt idem quid, & sunt eadem realiter inter se, licet differant secundum modum. Et hoc est, quod dixit Commentator superius statim: quod prædicata substantialia eoispo quod adunantur in tertio, adunantur inter se; hoc autem sequitur ex modo adunationis: quia quæcunque sunt adunata in tertio per modum quid, eodem modo adunantur inter se; prædicata autem accidentalia non adunantur secundum quid inter se: ergo sequitur quod eodem modo adunationis adunantur in tertio per accidens; & ideo non sequitur, quod adunentur inter se nisi per accidens; si autem adunarentur inter se per modum quid, dicerent unum quid, & sic essent unum quid simpliciter: hæc ergo dicta sunt ad euidentiæ dicti Philosophi.

Quæreret aliquis, Vtrum quid est accidentale aliquo modo sit idem alicui per modum quid. Respond. Dicendum est, quod sic: quid est enim

Doctri. Com menta.

Intitio accidentalitatis omnino est ex quidditate substantiali.

Diff. est totum quid.

Prædicata tamen quando est idem subiecto

Dubitatio.

Genus & differentia dicunt unum quid.

Que sunt eadem in tertio sunt eadem inter se.

Questio.

Metaphysicæ

Quid, accidentale habet duplicem aspectum.

accidentale duplicem aspectum habet: habet. n. aspectum ad aliquid sui generis, & habet aspectum ad aliquid, quod ex extra suum genus: uide mus enim manifestè, quòd color aspicit albedinem tanquam illud, quod est infra illud, sicut species sub genere; & color aspicit coloratum, tanquam aliquid, quod est extra suum genus; color ergo est quoddam quid: illud autem, cuius est illud quid, duplex est, scilicet aliquid infra genus suum, utpotè albedo; & aliquid extra genus suum, utpotè coloratum: color ergo est idem albedini per modum quid, quia est pars quidditatis albedinis, sed tamen non est colorato; siue rei colorate per modum quid, sed per modum qualis & passionis: & hoc est, quia est extra quidditatem colorati: omne autem, quod est idem alicui per modum quid, uel est quidditas, uel pars quidditatis, ut supra dictum est. Et hoc est, quod quidam dixerunt in isto Capitulo: & quod uidetur dicere Philosophus infra: quòd quid est hominis albi, si comparetur ad passionem, quæ est albedo, idem est illi per modum quid; non autem si comparetur ad subiectum, utpotè hominem: si enim diffiniamus hominem album, inquantum album; diffiniemus ipsum per coloratum: coloratum autem ad album inquantum album comparatur benè secundum quid, & ita comparatum ad passionem est idem per modum quid; si tamen comparetur ad subiectum suscipiens; scilicet passionem, non est idem per modum quid; sed per modum passionis, & per modum qualis: & sicut quid est hominis albi, sub hac reduplicatione inquantum albus, est idem quòd albus per modum quid, sic esse album est idem homini per accidens. Et ita dicemus de albedine respectu huius albedinis, sicut dixi de albedine respectu coloris: si enim queratur, utrum albedo respectu huius albedinis sit eadem per modum quid? in hac albedine duo includuntur, scilicet natura passionis, & natura subiecti indiuiduantis passionem, & facientis eam hanc: albedo ergo respectu passionis est eadem huic albedini per modum quid, tamen respectu subiecti est eadem per modum qualis.

In dictis uerò secundum se, semper necesse idem essent si quæ sunt substantiæ, quibus altera nõ sunt substantiæ, nec altera naturæ priores, quales dicuntur ideas esse quidam.

Posita solutione questionis, quæ consistit in hoc; quòd in ente secundum se idem est quid cum eo, cuius est quid; non autem in ente secundum accidens: in parte ista redit super ipsam solutionem, manifestando eam. Et tria facit, quia primò manifestat hanc solutionem in dictis secundum se, ostendens quòd in ipsis est idem quòd quid est, & cuius est: secundò manifestat eam in dictis secundum accidens: tertio ostendit, quòd in dictis secundum se est absurdum dicere contrariu huius solutionis, scilicet quòd alterum sit quod quid est ab eo, cuius est. Secunda ibi [Secundum

Comprobatur quæstio solutionis.

E accidens uerò] Tertia ibi [Absurdum uerò apparebit.] Prima in tres, quia primò ponit conclusionem probandam: secundò probat eam: tertio concludit eam probatam. Secunda ibi [Si enim erit alterum ipsum bonum.] Tertia ibi [Ex his itaque rationibus.] Ponit ergo conclusionem probandam, dicens: quòd in dictis secundum se, hoc est, in his, quæ prædicantur secundum se de subiecto in primo modo, necesse est esse quidditates easdem cum his, quorum sunt quidditates: & dico hoc esse necesse, si sunt aliquæ substantiæ primæ, à quibus non sunt alteræ substantiæ, nec naturæ priores, scilicet quales ponebant Platonici. Notandum est, quòd Plato ponebat (si eut imponit sibi Philosophus) quòd formalitates rerum, & quidditates sunt separatae ab iis, quorum sunt formalitates, & quidditates: ita quòd secundum opinionem Platonis sequitur, quòd quædam sunt substantia secundum participationem, & quædam per essentiam; & illam, quæ est per participationem, uocabat illud, cuius est quidditas & formalitas: illam autem, quæ est per essentiam, uocat formalitatem & quidditatem: ponebat autem, quòd hæc formalitas & hæc essentia separata est ab eo, cuius est essentia & formalitas: Et sic secundum hunc in prædicatis per se quòd quid est, esset diuersum ab eo, cuius est; sicut humanitas ab eo, cuius est: sequeretur etiam, quòd aliquæ essent substantiæ priores: prima substantia, scilicet illa, à quibus prima substantia esset talis per participationem. Positio autem Philosophi ponit, quòd formalitas rei, & quidditas eius non est separata à rei: immo idem est, quòd ipsa formalitas rei, & realitas: & quia omnis formalitas, & quidditas fundatur in prima substantia, scilicet particulari, & hæc non est alia substantia prior, quæ existat per se præter hanc. Et hoc est, quod dixit in litera: quòd si nõ sint alia substantiæ priores præter hanc substantiam particularem, si ipsa sit prima, in qua fundatur omnis substantia, & omnis quidditas, necesse est quòd ipsa formalitas & quidditas non sit alterius, & diuersa ab eo, cuius est quidditas, sed oportet quòd sit illi eadem. Deinde eum dicit.

Si enim erit alterum ipsum bonum, & quod bono esse; & animal & quod animali esse: et ens, & quod enti; erunt aliqua substantiæ & naturæ & idea præter prædictas, et priores substantiæ illis: si quod quid erat esse, substantiæ est. Et si quidem absolute abinueniem, harum quidem non erit scientia, hæc autem nõ erunt entia. Dicitur autem absolute, si nec bono ipsi, existit esse boni, nec huic esse bonum.

Probat cõclusionem suam per rationem. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas ponit. Secunda ibi [Quare si nec bono esse] Tertia ibi [Amphius aut nõ inest bono] Quarta ibi [Simulque palam.] Intendit autem Philosophus in tota ista parte probare, quòd quidditas, & formalitas rei non est separata ab eo, cuius est; eo modo quo ponebat Plato, & est prima ratio talis;

Formalitates rei, & quidditates eius nõ est separata à rei.

Inuenitur i Platone.

si quidditas, & formalitas rei est separata ab eo, cuius est quidditas rei, sequitur quod res, cuius est quidditas, sciri non potest, hoc autem est falsum, & impossibile, ergo & primum. Circa hanc rationem sic procedit, quia primo ponit hanc consequentiam: si quidditas rei est separata in re, ergo de re non est scientia, nec ipsa separata est; secunda probat eam secundum unam partem, ubi, [Scientiam enim cuiuslibet;] Dicit ergo primo, quod si alterum est ipsum bonum, & quidditas boni siue esse quidditatum boni; & animal, & esse quidditatum animalis; si ita est, erunt alia substantia & naturae; & sic erunt, praeter dictas substantias, & priores substantiae, quam istae; & hoc dico, si istae quidditates fuerint quidditates, si igitur istae substantiae erunt aliae, absolute & separate ab istis, sequetur quod harum substantiarum sensibilibus non est scientia; & substantiae separatae non sunt entia: uoco autem, & dico quidditatem absolute & separari ab eo, cuius est quidditas; si ipsi bono non existit quidditas boni, nec huic bono esse quidditatum boni. Deinde cum dicit.

Scientia enim cuiuslibet per hoc, quod quid erat esse illi, & in bono, & in alijs similis se habet.

Probat alteram partem consequentiae, habebat enim illa consequentia duas partes: prima erat, quod si quidditates erant separatae, res nesciuntur. secunda erat, quod quidditates non erunt entia. Probat ergo primam, scilicet quod rerum non est scientia, dicens: scientia cuiuslibet rei est ex hoc, quod scitur quod quid est eius; sicut scientia boni est ex hoc, quod scitur quod quid est boni, & sicut est de bono, ita est similiter in alijs: quod quid est autem si est separatum, si scitur, non propter hoc scitur res, cuius est illud quod quid est. Notandum est ad euidenciam rationis, quod ex hoc res scitur, quod intellectus percipit realitatem & quidditatem eius, non ex hoc quod participat aliquid extrinsecum, aut aliquid separatum; si enim quod participatur ab intellectu, esset separatum ab ipsa re; scire illud non est scire aliquid ipsius rei, nec scire ipsam rem: si ergo ita esset, quod ipsa quidditas rei esset separata a re, scire quidditatem rei nihil esset scire ipsius rei: cum res non sciat nisi per quidditatem, cum per quidditatem non possit sciri: bene ergo dictum est a Philosopho, quod si quidditates separatae sunt, res nesciuntur. Notandum est, quod secundum Commentatorem haec quidditas est quaedam essentia in se, quae tamen essentia non habet quod sit nisi in eo, cuius est: quidditas ergo est nexus, & habitudo inter quidditatem, & illud, cuius est quidditas: quia ipsa quidditas non habet esse nisi in eo, cuius est quidditas; & illud, cuius est quidditas, non habet sciri nisi per quidditatem: si ergo quidditas ponatur separata ab eo, cuius est quidditas, idem sequitur ex parte quidditatis, scilicet quod non scietur: quia scire rem est scire aliquid intrinsecum rei, non aliquid separatum ab ea. Et hoc

A duplex inconuenientia tetigit Philosophus, id est: quod si quidditates ponuntur separatae, hanc qui dem non erit scientia, haec autem non erit entia. Deinde cum dicit.

Quare si nec bono esse bonum, nec quod ens est, nec quod uni unum. Similiter autem omnia sunt, aut nullum quod quid erat esse. Quare si nec quod ens, nec aliorum nullum.

Ponit secundam rationem, dicens: quod si quidditas boni est separata a bono, nec est idem quod ipsum bonum; eodem modo quidditas entis est separata ab ente, nec est idem quod ipsum ens; eodem modo quidditas unius est separata ab uno, nec est idem quod ipsum unum: eadem enim est ratio de ipso uno, & de omnibus: omnia enim si-

B militer se habent quantum ad hoc: quia uel omnia sunt idem cum suo quod quid est, uel nullum est idem: si autem quidditas entis est separata ab ipso ente, nec est idem cum ipso; similiter nulli aliorum erit idem quod sua quidditas. Est ergo ratio Philosophi in hoc, si quidditas boni est separata a bono, ut ponebat Platonicus, ergo quidditas entis est separata ab ente; ergo quidditas cuiuslibet est separata a quolibet, quod est impossibile. Notandum est propter rationem Philosophi, quod quilibet quidditas est aliqua entitas, unde sicut quidditas entis, eo modo quo habet quidditatem, uocatur entitas: ita quidditas cuiuslibet entis est aliqua entitas specialis: proportio ergo est inter ens & entitatem, in hoc ens & hanc entitatem: ponere ergo quod possit esse ens sine entitate coniuncta, est ponere quodlibet ens quod possit esse ens sine sua entitate. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod si ens non est sua entitas, ergo nullum ens est sua entitas. Deinde cum dicit.

Amplius cui non inest bono esse, non bonum. Necessesse igitur uno & unum esse; benignum, & benigno esse; & bono, & bonum esse, quaecumque non secundum aliud dicuntur, sed primo & secundum se. Est enim hoc sufficiens, si extrinsecus, quamquam non sint species. Magis autem forsitan & si sint species.

Ponit tertiam rationem. Et duo facit, quia primo ponit rationem dicens, sicut illud est bonum, cui inest quidditas boni; ita illud est non bonum, a quo est separata quidditas boni: si ergo bono non inest esse boni, ita quidditas boni, sequitur quod bonum sit non bonum. Ex hoc concludit intentum principale, dicens; positis his rationibus. necesse est, idem esse & unum benignum & esse benigno, id est quidditas benigni; & boni & esse bono, id est quidditas boni: & breuiter in omnibus idem est quod quid est, & cuius est, quaecumque non dicuntur secundum aliud, sed sunt prima, & dicta secundum se. Nec oportet ponere quidditatem separata, sufficiens est enim quidditas existens in re: & si non ponantur species separatae, magis forsitan sufficiens est quidditas, quam species. Notandum est, quod substantiae habent esse per suas quidditates secundum opinionem Philosophi:

Secunda ratio contra Platonem.

Omnis quid dicitur entitas.

Tertia ratio contra Platonem.

Substantia habens esse per suas quidditates.

Prosequitur contra Platonem.

Res unde scitur.

Aner. positio.

sophiis autem ponerentur sine sua formalitate; essent, & non essent, sicut si poneretur album sine albedine, esset album, & non album. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod si quidditas boni esset separata à bono, esset bonum, & non bonum. Notandum est secundò, quod si ponerentur quidditates separata à rebus, cum quilibet res habeat esse per suam quidditatem formaliter, qualibet res haberet esse formale per aliud, & non haberet esse formale secundum se; cum ergo hoc sit impossibile, oportet ponere quod cum qualibet res habeat esse secundum se, quod quidditas rei est in re, & idem est: quod res. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod in omni re, quæcunque non habet esse secundum aliud, sed secundum se;

Quidditates separata nihil ad scientiam conferunt.

idem est quid est, cum eo, cuius est. Notandum est tertio, quod Platonicæ ponebant quidditatem separatam propter scientiam; ac si quidditas existens in materia & in re, non esset sufficiens ad scientiam: hoc excludens Philosophus, dicit: quod quidditates existentes in materia, sufficentes sunt ad scientiam, & magis quam species separata: cuius ratio potest esse, quia scire rem est scire naturam rei, & quidditatem eius; hoc autem non potest esse, nisi natura ponatur coniuncta cum rei: si enim poneretur separata, scire ipsam nihil est scire esse rei: ponere ergo naturam in se, multum facit ad scientiam habendam de re; ponere autem separatam nihil facit. Deinde cum dicit.

Supra dicitur quod quidditates nihil ad scientiam conferunt.

TEX. 21.

Simulque palam, quia si sunt ideae, quales quidam dicunt; non erit substantia subiectum. Has enim species esse est necesse non de subiecto. Erunt enim secundum participationem.

Quarta ratio contra Platonem.

Ponit quartam rationem, dicens: quod si ideae sunt eo modo, quod ponebat Plato; subiectum, id est substantia sensibilis non erit substantia: cuius ratio est, quia has substantias, quas uocabat ideas; necesse est non dici de subiecto, id est de substantia sensibili; si enim dicerentur, essent substantiæ secundum participationem. Hæc ergo ratio Philosophi est in hoc: substantiæ sensibiles non sunt substantiæ nisi per formas & quidditates; per formas autem non possunt esse quidditates, nisi formas & quidditates sint in eis, & dicantur de eis: de eis dici non possunt, nec esse in eis, nisi sint in sensibilibus, sensibilia non sunt. Deinde cum dicit.

De his dicitur quod sensibilia non sunt.

Ex his itaque rationibus patet; unum & idem, non secundum accidens esse ipsum unumquodque, & quod quid erat esse. Et, quod scire unumquodque horum est, quod quid erat esse scire. Quare secundum expositionem necesse est, unum esse aliquod ambo.

Infert conclusionem tentam.

Concludit suum propositum probatum, dicens: quod manifestum est ex his rationibus, quod quid erat esse est unum & idem; non secundum accidens; sed per se, & per modum quid: manifestum est etiam, quod scire unumquodque est scire suum quod quid erat esse, quia secundum istam expositionem necesse est ambo, scilicet quod quid erat

Infert conclusionem tentam.

esse, & cuius est, esse unum & idem; quia aliàs non haberetur scientia de re per suum quod quid erat esse. Deinde cum dicit.

Secundum accidens uero dictum, ut musicum, aut album, propter dupliciter significare, non est uerum dicere, quia idem quod quid erat esse & ipsum. Etenim cui accidit album, & accidens: Quare est quidem ut idem, est autem ut non idem quod quid erat esse & ipsum. Nam homini, & albo homini non idem passioni, autem idem.

Postquam Philosophus manifestauit solutionem predictam etiam in dictis secundum se; hic manifestat eam in dictis secundum accidens, dicens sic: dictum est in dictis secundum se: quæ autem dicuntur secundum accidens, sicut musicum & album non est uerum dicere, quod ipsum quod quid erat esse, & cuius est, sint unum & idem; & hoc est propter duplex significatum, & propter duplicem naturam ipsius quod quid erat esse, & eius, cuius est: quia aliam naturam dicit subiectum, cui accidit ipsum accidens, & aliam ipsum accidens: sicut album, uel musicum possumus dicere, quod ipsum subiectum, & ipsum quod quid erat esse accidentis quodam modo est idem, & quodam modo non idem; quia homo, & esse hominis albi non est idem; supple ad modum quod quid est: idem est autem passioni; hoc est, est idem ad modum passionis & accidentis. Est ergo intentio Philosophi in tota ista litera, quod in dictis secundum se, predicatum, quod est quoddam quid, est unum cum subiecto per se in primo modo: & hoc est, quia non dicit aliam naturam predicatum à subiecto; licet forte dicat sub alio modo: in predicatis autem per accidens ipsum predicatum, quod aliquo modo est quoddam quid, est aliquo modo idem cum subiecto, & aliquo modo non idem: quia ad modum passionis & accidentis est idem; non idem per modum quid, & per se: & hoc est propter duplex significare predicati, & subiecti, id est quia aliam intentionem dicit predicatum, & subiectum: omne autem, quod est idem per modum quid, uel est intentio essentialis subiecti, uel est de intentione subiecti. Vnde Commentator: hoc subiectum, cui accidit albedo, est aliud ab albedine, & accidens secundum quod potest predicari de suo subiecto, quod est eius passio, est idem; secundum autem quod natura predicati non est natura subiecti, non sunt idem: secundum ergo quod sunt passionis subiectorum idem sunt; secundum autem quod habent aliam & aliam naturam, non sunt idem. Notandum est autem, secundum Commentatorem: predicata substantialia secundum se, ideo sunt idem cum subiectis per modum quid, quia predicantur nomine, & etiam diffinitione; predicata autem accidentalia non sunt idem secundum utrunque modum, quia predicantur nomine tantum. Imaginatur ergo Commentator, quod predicata substantialia denominant subiectum; & ideo predicantur nomine; predicata autem substantialia uel sunt diffi-

Verbum meum.

diffinitio ipsa subiecti, uel sunt de diffinitione subiecti; & ideo prædicantur diffinitione: prædicata autem accidentalia ita denominat subiectum, quòd nec sunt diffinitio subiecti, nec de diffinitione; quia intentio unius est extra intentionem alterius: quia ergo sic est, ideo prædicata essentialia sunt idem cum subiectis per modum quid, & simpliciter eadem. Et hoc est, quod dicit Arist. q̄ in prædicatis secundum se idem est quid est, cum eo, cuius est: prædicata uerò accidentalia, quia prædicantur nomine, & non diffinitione, sunt eadem secundum quid; quia nomine tantum & per modum passionis; non tamen sunt eadem simpliciter, scilicet per modum diffinitionis & quidditatis. Deinde cum dicit.

Absurdum uerò apparebit, & si quis unicuique nomen imposuerit ipsorum quod quid erat esse. Erit enim & præter illud aliud ei & quod quid erat esse, ut equo ipsi quod quid erat esse equo alterum. Et quid prohibet nunc esse statim quod quid erat esse, si quidem substantia est quod quid erat esse?

Postquam ostendit, quod quidditates in his, quæ secundum se sunt, non sunt separatæ nec ab his, quorum sunt: ostendit quòd ponere contrarium, absurdum est, scilicet ponere quidditates separatæ: & hoc ostendit per tres rationes. Secunda ibi [At uerò non solum] Tertia ibi [Amplius si aliud erit.] Prima ratio talis est: ita dictum est supra, quòd non sunt quidditates separatæ, nec aliæ ab his, quorum sunt: ponere enim q̄ sunt aliæ, uel separatæ, absurdum apparebit: si quis quidditati separatæ, & ipsi quod quid est imposuerit nomen: si enim ista quidditas separata habeat nomen, & cū hoc erit aliud esse ei, quod erat quid; & aliud illius, cuius est: sicut alterum est esse ipsi equo, & illi, quod erat quid est equi; si sic ponatur, sequetur q̄ quidditas habet aliud eē & aliud nomen ab eo, cuius est quidditas: quod non est uerum, quia nihil prohibet, immo necessariū est quædam quod quid erat esse statim eadem esse cum eo, cuius sunt: & hoc dico esse necessarium, si ipsum quod quid erat esse, est substantia illorū. Est ergo ratio Philosophi in hoc, statim apparebit absurdum, q̄ quidditas rei habeat aliud nomen, & aliud eē ab eo, cuius est quidditas: cuius absurditatis ratio est, quia quod quid erat esse est substantia rei; substantia autem rei nō potest esse alterius nominis, & alterius naturæ ab eo, cuius est substantia. Notandum est, q̄ non est absurdum, q̄ aliquo nomine nominetur quidditas, & illud, cuius est quidditas: ut q̄ alio nomine dicatur animal rationale: & alio nomine dicatur homo: sed q̄ cum alietate nominis iungatur alietas naturæ, hoc est impossibile: Et hoc est, quod dixit Philosophus, q̄ si quis quidditati imposuerit nomen, & cum hoc alterum esse inerit quidditati, & ei, cuius est quidditas; sicut equo & quidditati equi, sequitur absurdum; quia sequetur, q̄ substantia rei sit alia ab eo, cuius sit substantia. Notandum est, q̄ Philosophus dixit, q̄ nihil pro

Redit ad probandū cōclusionē primā de quidditatibus perant.

Substantia rei non potest esse alterius nominis & naturæ ab eo, cuius ē.

A habet quædam quod quid erat, statim esse eadem cum eo, cuius sunt: dixit autem, quædam, præferens se à quidditate accidentali; de qua dictum est supra: Et hoc est, quod subdit, q̄ ipsum quod quid erat esse idem est, si fuerit substantia. Deinde cum dicit.

At uerò non solum unum, sed est ratio eadem ipsorum, sicut palam est ex dictis. Non enim secundum accidens unum, quod uni esse, & unum.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: quæ sunt unum secundum rationem, & non solum secundum accidens, non possunt habere aliquam diuersitatem; tale uerò est quod quid erat esse, & illud, cuius est: Et de ista ratione nō ponit nisi minorem, dicens: non solum est unū quod quid erat esse, & cuius est omni modo: sed quia ratio eorum est eadem, sicut manifestum est ex dictis, unum enim & esse unius quidditatum nō sunt unum secundum accidens, sed quia ratio eorum eadem est.

Quereret aliquis, Vtrum sit uerum, quod dictum est, scilicet quòd illa, quorum ratio est eadem, non possunt esse diuersa? Videtur q̄ non:

quia duo indiuidua conueniunt in una ratione specifica, & tamē diuersa sunt adinuicem; & duæ species conueniunt in una ratione generis, & tamē differunt ad inuicem. Respond. dicendum est, quòd esse idem in ratione, potest esse duobus modis: uno modo quia aliqua duo conueniunt in una ratione tertia; sicut duo indiuidua in ratione speciei, & duæ species in ratione generis: & talis unitas communis compatitur secum diuersitatem realem, de qua diuersitate loquitur hic: secundo modo aliqua dicuntur unum ratione, nō quia conueniant in una ratione tertia; sed quia unum est ratio alterius; & isto modo quod quid est, idē est & unum in ratione cum eo, cuius est: & talis unitas rationis non admittit diuersitatem, quia non sunt duæ res; sed una est res, & reliquum est ratio rei. Et hoc est, quod dixit Philosoph. quòd ipsum quod quid est, & illud, cuius est, sunt unū in ratione; supple, quia unum est ratio alterius. Ad argumentum patet responsio: æquè accipitur unitas rationis hic & ibi.

Amplius si aliud erit, in infinitum sunt, hoc quiddem quòd quid erat esse uni, illud uerò unum. Quare & in illis erit eadem ratio. Quod quidem igitur in primis & secundum se dictis, unicuique esse, & unū quodque idem & unum, palam.

Ponit tertiam rationem, dicens: quòd si aliud erit quidditas ab eo, cuius est quidditas; erit abi-
Tertia ratio.
re in infinitum: hæc enim erit quidditas unius, aliud erit, cuius est quidditas: & quia in illa quidditate eadem ratio erit, scilicet quòd habebit aliam quidditatem; & sic erit abiire in infinitum; & cum hoc sit impossibile, manifestum est, quòd in primis, & secundum se dictis, unumquodque idē & unum est cum suo esse quidditatio. Notandum est, quòd ex ista ratione elicere possumus duo impossibilia, quæ sequuntur ad positionem, quòd

Secunda ratio.

Questio.

Esse idem in ratione, dupliciter.

Ad argum.

Tertia ratio.

Metaphysicæ

quod alterum sit quidditas, & cuius est: & primum est, quod quidditas non erit quidditas: secundum est, quod in quidditatibus erit abire in infinitum. Primum impossibile patet sic: omnes res habent quidditatem, & omne subsistens; quia omne, quod est, per quidditatem est; si ergo quidditas rei ponatur alia res ab eo, cuius est; oportet quod habeat quidditatem, quod propter hoc ipsa quidditas habeat quidditatem: secundum enim Philosophum, quidditas non est res, sed est ratio rei; sicut ergo per se ipse non est ratio, ita nec quidditatis quidditas, secundum autem positionem istorum quidditas est quædam res, & non solum ratio: & ita oportet quod habeat quidditatem: Secundum impossibile patet, quia si quidditas habeat quidditatem, aut hæc quidditas est idem cum sua quidditate, aut diuersum: si idem, æqua ratione in primo, & sic quod quid erat esse idem erit eum eo, cuius est: si autem aliud, quaeretur de illo, & sic erit abire in infinitum; aut erit status in primo: cum ergo processus in infinitum sit impossibilis, sicut patet in Secundo huius, ubi probatur, quod non est procedere in infinitum in causis formalibus, quidditas autem est quid formale, ergo &c. Deinde cum dicit.

Omne quod est, est per quidditatem.

Quidditas non est res, sed ratio rei.

Tex. 6. & inde.

Sophistici autem elenchi ad opinionem hanc palam, quod eadem resoluntur solutione & si ideus Socrates, et Socratem esse. Nihil enim differt, neque ex quibus interrogabit utique aliquis, nec ex quibus soluens fuerit. Quomodo quidem igitur quod quid erat esse idem, & quomodo non idem unicuique, dictum est.

Excludit sophisticas cavillationes.

Postquam posuit solutionem quoniam, ex hac solutione soluit quoddam argumentum sophisticum & elenchum, qui fiebat in ista materia, dicens: sophistici elenchi, qui fiunt ad hanc positionem, manifestum est, quod soluuntur eadem solutione, qua soluitur prædicta quaestio.

Quæretur enim sophisticè: si idem est Sors, & Sortis esse? id est quod quid est Sortis? si diceretur quod idem, arguebat: sors habet quidditatem, ergo quidditas habet quidditatem: cuius solutio apparet ex præcedentibus, quia quidditatis non est quid dicitur. Ea autem, quæ dicta sunt interrogando & disputando, possunt applicari ad solutionem istius sophistici elenchi: quia illa, ex quibus aliquis interrogabit, eadem sunt cum illis, ex quibus fuit solutio: quasi d. illa eadem, quæ fuerunt principia in interrogatione & disputatione, possunt esse principia ad soluendum sophisticum elenchum: concludit ergo, dicens: quoniam quod quid erat esse, est idem unicuique; & quomodo non idem, dictum est. Notandum est, quod iste sophisticus elenchus potest fieri multis modis: uno modo (sicut dictum est) si idem est Sors, & quidditas eius; sed Sors habet quidditatem, ergo sua quidditas habet quidditatem, & sic est abire in infinitum: apparentia autem huius elenchi est, quod quando duo sunt eadem, quidquid conuenit uni, conuenit alteri: si ergo sors, & sua quidditas sunt idem;

Sophisticus elenchus multipliciter.

si Sorti conuenit quidditas, ergo quidditati conuenit quidditas: non existentia autem, siue falsitas huius elenchi ex præcedentibus est manifesta, quia quidditas Sortis & Sortes sunt idem, sicut ratio & res, & non sicut res & res: non sequitur autem, quod si res habeat rationem, quod propter hoc habeat aliam rationem: sicut non sequitur, quod si albedo & album sunt idem, sicut res alba, & ratio albedinis; quod si res alba habet albedinem, quod propter hoc albedo habet albedinem: in omni ergo modo unitatis & idemnitatis non sequitur, quod quidquid conuenit uni, conueniat alteri. Alio modo potest fieri elenchus: sic: quærebat enim sophisticè, Vtrum homo sit unum cum sua quidditate? & si dicatur, & respondeatur, quod sit unum cum suo quod quid est, cum ipsum quod quid est prædicetur de eo, cuius est; sicut cum dicitur, homo est rationalis, & omnis prædicatio dicit diuersitatem aliquam subiecti, & prædicati: sequitur quod erit unum, & non unum: cuius solutio apparet, quia sunt unum in re, differentia tamen in modo: illud enim quod dicit homo, non explicando principia, sed quasi implicite; illud idem dicit animal rationale, explicando principia.

Omni prædicatio accidentis diuersitati prædicati subiecti.

Quæretur quis, Vtrum idem sit quod quid est cum eo, cuius est: si illud, cuius est, sit indiuiduum; puta si idem est Sors, & animal rationale? Videtur quod non; quia animal rationale potest reperiri extra sortem. Sors autem non potest reperiri extra seipsum. Ad oppositum est Commentator: qui dicit, quod Sors nihil aliud est nisi animalitas & rationalitas, quæ sunt quidditates eius. Respondeo duplici uia possumus uenari, quod non omnino sunt idem Sors, & animal rationale, suum indiuiduum, & suum quod quid est. Prima uia est, quando duo omnino sunt idem, quidquid concernit unum, concernit & reliquum: si enim aliquid esset de intellectu unius, quod non esset de intellectu alterius, oporteret quod aliqua diuersitas esset inter illa; quia si omnino essent idem; impossibile esset aliquid concerni ab uno, quod non concerneretur ab alio: si ergo hæc sunt uera, indiuiduum, sicut Sors, & quod quid est, non omnino sunt unum & idem; quia indiuiduum concernit principia indiuiduantia, quæ non concernunt ipsum quod quid est: ut potest animal rationale mortale non magis concernit indiuiduationem Sortis, quam Petri; & quia principia indiuiduantia accidentis ipsi essentia, ideo ipsum indiuiduum aliquid per accidens concernit, quod non concernit essentia; accidens dico ita accidit essentia & quidditati, quod non accidit indiuiduo: si enim pure ipsum indiuiduum concerneret essentia, & non aliquid aliud, idem enim esset indiuiduum & essentia: sed quia concernit essentiam, & aliquid aliud accidens essentia, sicut principia indiuiduantia: ideo non est omnino idem. Possumus tamen dicere, quod hoc non est contra doctrinam Aristotelis, quia in ipsis, quæ sunt per accidens, non est idem ipsum quod quid est cum eo, cuius est; sic intelligendo uerbum

Quæstio.

Prima uia.

Principia indiuiduantia accidentis.

uerbum Philosophi; in his, quæ sunt per accidēs, hoc est, in his, quæ concernunt aliquod accidens præter essentiam & præter quidditatem, non est idem quod quid est, & cuius est; quæ quidē identitas impeditur pp illud p accidēs, qđ cōcernit.

Secūda uia.

Secunda uia est ad hoc declarandum ex uerbis Commentatoris: qui uidetur dicere, quod quod quid est, & illud, cuius est, sicut indiuiduum; sunt unum in actu, & duo in potentia: quæ autem sic se habent, quod sunt unum in actu, & duo in potentia; non sunt omnino idem. Explicetur uerbū

Auer. opin. & eius explicatio.

Commentatoris: quod quidem uerbū potest duobus modis intelligi: uno modo sic, quod sunt unū in actu; quia illam actualitatem & essentiam, quæ dicit animal rationale, dicit Sors: quia (ut ostensum est in Quinto) tota essentia & natura uniuersalis saluatur tota in quolibet particulari: tota ergo essentia animalis rationalis est in sorte; & sic sunt unum in actu; quia dicit unū actū essentia;

Tota essentia uniuersalis saluatur in partioulari.

tñ sunt duo in potentia, hoc est, sunt duo pp potentiam ipsius quod quid est: de natura. n. ipsius qđ quid est, puta animalis rationalis, est, quod possit esse extra sortem, & extra hoc indiuiduum, & illud; quæ quidem potentia non saluatur in hoc indiuiduo, uel in illo. Dicemus ergo, quod ipsum quod quid est, & illud, cuius est; si accipiatur, cuius est, pro indiuiduo, dicunt unum actum essentia;

cum hæc essentia, ut est in ipso quod quid est, non concernat hoc, uel illud: & ita non repugnat sibi, quod possit esse extra illud, uel illud: hæc eadem ratio, quam nos uocamus actū, ut est in indiuiduo, concernit hæc indiuiduantia principia, uel illa; propter quam concernentiam sibi repugnat, quod non possit esse extra hoc, uel illud, scilicet sortem, uel Petrum: natura uerō actus in utroque eadem est; sed natura potentia diuersa, & ideo non sunt omnino idē.

Secundus modus intelligendi uerbum Commentatoris est, scilicet quod sint unum in actu, & duo in potentia, hoc est, quod ipsum indiuiduum aliquid possibile cōcernit; quod non concernit quod quid est in uia enim præcedenti quod quid est cōcernebat aliam quam potentiam, quam non concernebat indiuiduum; hæc autem e conuerso, indiuiduum concernit aliquid possibile, quod non concernit ipsum quod quid est. Et secundum hunc modum similiter imaginabimur, quod ipsum indiuiduum est quid compositum ex actuali, & potenciali: uoco autem actualē, ipsam essentiam, & ipsum quod quid est; non potest esse differentia p̄enes actū essentia; quia unam essentiam dicit utrunque: ergo oportet, quod sit p̄enes potentiale; quia indiuiduum componitur ex actu, & potentia; quod non est in essentia speciei: uoco autem hic potentiale illud, quod est materiale respectu essentia; ita quod componi ex potentia & actu, est componi ex materiali & formali: Et sic accipiendo potentiam & actum p̄enes secundum modum exponendi, incidit hæc secunda uia in idem cum

A prima; quia illa ponebat, quod indiuiduum concernit aliquid materiale; & ista ponit, quod concernit aliquid potentiale: pro eodem autem accipitur potentiale & materiale, ut dictum est. Ad argumentum patet solutio: quia idem Commentator non uult, quod sint omnino idem; sed quod sint unum in actu, & duo in potentia.

Ad argum.

Quæretur aliquis, Vtrum quod quid est sit idē cum eo, cuius est, si illud, cuius est, sit species, puta homo: an scilicet animal rationale sit idem cū eo? Respondeo, dicendum est quod sic; ad cuius euidenciam notandum est, quod Sors, homo, & animal rationale, sic se habent, quod Sors aliquid includit, quod non includit homo, uel animal rationale: includit enim principia indiuiduantia huius hominis, quæ principia non includit animal rationale, uel homo: si enim includeret in suo intellectu homo, uel animal rationale principia huius tantum, impossibile esset reperire hominem uel animal rationale extra hoc; & quia ita est (ut ostensum est in præcedenti Quæstione) ergo ipsum quod quid est non potest esse simpliciter idē cum ipso indiuiduo: quia aliquid concernitur ab uno, quod non concernitur ab alio. Sic autem non est de ipso quod quid est, respectu speciei: tantum enim concernit ipsum quod quid est, quantum & ipsa species; & e conuerso: quia ergo sic est, quod ipsa species, ut puta homo, in sui intellectu eadē cōcernit, quæ concernit ipsum quod quid est, scilicet animal rationale; oportet dicere, quod eadē sint. Dicemus ergo, quod ipsum quod quid est proprie non est indiuidui; eo autē modo quo est eius, non est omnino idem cum illo, ut ostensum est in præcedenti Quæstione: proprie autem est ipsius speciei, ut autem est eius, est idem cum illo, quia nihil concernit ipsa species, quod non concernat ipsum quod quid est: nihil enim concernit homo, quod non concernat animal rationale.

Quæstio.

Quod quid est, non est simpliciter idem cū indiuiduo.

B Consequenter quæretur aliquis, Vtrum supposito quod quod quid est, sit idem, quod ipsa species, de qua prædicatur, uel cuius est; utrum quidditas sit idem, quod ipsa species? Videtur quod non: quia illud, quod idem est cum aliquo, potest prædicari de ipso; sed quidditas non potest prædicari de specie; ergo non est idem cum ea: quod autem non prædicetur, patet; quia non est bene dictum, quod homo est humanitas. Respondeo dicendum est, quod ipsum quod quid est non est omnino idem, quod ipsa quidditas: uidemus enim quod ipsum quod quid est, prædicatur de specie, sicut animal rationale de homine; & tamen quidditas; scilicet animalitas, rationalitas, siue ipsa humanitas de homine non prædicatur; ergo non sunt idem p̄ omnē modum; & quia non sunt idem omnino, ideo habito quod ipsum quod quid est, sit idem cum eo, cuius est: non propter hoc sequitur, quod ipsa quidditas sit eadem cum eo, cuius est. Duo ergo sunt uidentia: primò differentia inter quod quid est, & quidditatem: secundò ex hoc ostendere quomodo quidditas est idem cum eo, cuius

Sp̄s, & qđ licet animal rationale; oportet dicere, quod eadē sunt.

Quæstio.

C Tota essentia uniuersalis saluatur in partioulari.

D Tota essentia uniuersalis saluatur in partioulari.

Metaphysicæ

*Discrimen
inter quid
dicatur, et
quod quid est.*

cuius est, & quomodo non. Ad euentiam primi notandum est, quod sicut nos imaginamur genus & principium generis, speciem & principium speciei, differentiam & principium differentie; ita imaginari debemus quod quid est, & principium ipsius quod quid est: dicimus animal esse genus; non autem dicimus animalitatem esse genus; sed est principium formale generis animalitatis: est enim formalitas, à qua animal est animal: animalitas solum concernit principium formale generis; animal autem eandem formalitatem concernit; sed cum hoc dat intelligere aliquid materiale; nam animal idem est quod habens animalitatem. Verum istud materiale, quod dat intelligere, non est hoc indiuiduum, uel illud: alias ipsum genus ita concerneret principia indiuiduantia, sicut ipsum indiuiduum: quod falsum est: & sicut dictum est, quod principium generis non est genus; ita nec principium speciei est species: humanitas enim est principium formale hominis, sed tamen non est species: cuius ratio est, quia Sors includit principia indiuiduantia, humanitas autem & principium formale excludit illa, quia solum dicit formalitatem speciei: homo autem nec includit hæc principia, nec excludit: cum ergo humanitas excludat: homo autem de se non excludat: homo enim idem est quod habens humanitatem, aliquam concernentiam habet homo maiorem, quam habeat humanitas; & per consequens non sunt omnino idem. Et sicut dictum est; quod principium speciei non est species; ita dicendum est, quod principium formale differentie non est differentia: rationale enim differentia est; rationalitas autem ita est principium formale differentie; quod non est differentia. Et sicut dictum est, quod principium formale generis, speciei, & differentie differt à genere, specie, & differentia, sicut principium à principiato: ita dicendum est in proposito, quod ipsa quidditas est principium ipsius quod quid est; quod quid est autem est quoddam principiatum ab isto principio formalis: sicut enim imaginamur ex parte speciei, cuius est ipsum quod quid est; aliquam formalitatem: sicut ipsam humanitatem; & aliquid cuius est formalitas, puta hominem; ita quod homo est quasi quid compositum ex isto formali, & ex aliquo materiali; quod concernitur, uel ad minus non excluditur: ita imaginabimur ex parte ipsius quod quid est, quod est ipsius speciei; aliquam formalitatem; & hanc uocabimus quidditatem, & aliquid sumptum ab ista formalitate; eo modo quo dicimus, quod animalitas rationalis quidditas est hominis; animal autem rationale quod quid est hominis; quod est sumptum à quidditate: ut sicut ens est sumptum ab entitate quadam; ita quid à quidditate: patet ergo primum declarandum. Ex isto etiam patet secundum quomodo est, scilicet idem quidditas & species, & quomodo non: ad cuius euentiam notandum est, quod Commentator dicit, quod humanitas est quædam quidditas & est idem quod homo: si homo acci-

Quidditas est principium ipsius quod quid est.

Quod quid est, est ipsius speciei.

Doctrina Commenta.

piatur pro forma: non est autem idem si accipiatur pro composito ex materia & forma: explanemus hoc dictum Commentatoris: ad cuius explanationem notandum est, quod quando duo sunt eadem omnino (ut dictum est superius) oportet quod quid est de concernentia unius, sit de concernentia alterius: cum ergo quidditas concernat formalitatem rei, puta humanitatem, species autem, sicut homo concernat eandem formalitatem; & cum hoc dat intelligere aliquod materiale, sicut habentem humanitatem; istud materiale, quod datur intelligi ab ipsa specie, ut ab homine; impedit quod homo & humanitas non sunt unum & idem: si enim essent omnino idem, homo non daret intelligere illud materiale, sicut nec humanitas: si ergo homo daret intelligere formalitatem solam, idem esset homo & humanitas; sed quia dat intelligere formale, & materiale; humanitas autem solum formale; ideo humanitas non est homo. Hoc est ergo, quod dixit Commentator, quod idem est humanitas & homo; si modo teneatur pro forma, id est pro formalitate rei: si autem accipiatur homo pro composito ex materia & forma, id est secundum quod dat intelligere materiale cum formali, diuersa sunt. Sicut dixi de homine respectu humanitatis; ita dico de quod quid est respectu quidditatis; sicut enim humanitas, & homo differunt propter materiale, intellectum in homine; & propter illud, quod est per accidens ipsi formali; ita quod quid est, & quidditas differunt propter aliquid materiale, uel per accidens, compositum in ipso quod quid est, quod non intelligitur in quidditate. Et à simili, quando queritur, utrum quidditas sit idem cum eo, cuius est quidditas; dicendum est, quod cum quidditas dicat formalitatem rei, si illud, cuius est quidditas, sit pura forma; ita quod nullum materiale, uel per accidens concernatur in eo; certum est, quod sunt idem: & hoc solum est uerum in primo, qui est forma pura; ita quod eandem formalitatem, quæ concernitur in eo, cuius est; concernitur in quidditate: nec plus concernitur in uno, quam in alio; (si tamen primum habet quidditatem) si uero aliquid materiale, uel per accidens ipsi formæ datur intelligi ab eo, cuius est quidditas, quod non datur intelligi à quidditate; quia ipsa non dat intelligere nisi puram formam; tunc quidditas non est idem cum eo, cuius est quidditas: sicut non est idem humanitas & homo. Possumus tamen dicere per aliam uiam, quod humanitas & homo, quidditas & cuius est quidditas, sunt unum in actu, & duo in potentia: unum quidem in actu, quia eundem actum essendi dicit quidditas, & cuius est quidditas: humanitas enim dicit essentiam hominis, & homo dicit eandem, & non aliam essentiam; & ita dicunt unum in actu: & ideo sunt unum in actu, hoc est sunt unum per eundem actum significatum ab utroque; tamen sunt duo in potentia, hoc est, sunt duo propter potentiam, & materiam, quæ significatur per unum, ita quod non per aliud: & ideo si contingat, nihil

Quidditas non idem est eo, cuius est quidditas.

Quidditas pura formalis non idem est eo, cuius est quidditas.

nihil possibile materiale significari ab aliquo isto
rum, sed solum puram formam, tunc non differt
quidditas, & cuius est quidditas. Et secundum hæc
uerba possumus exponere totum textum Philoso-
phi in hac lectione: dicit. n. q. in his, quæ sunt per
se, idem est quidditas cum eo, cuius est quiddi-
tas: potest ergo sic intelligi, q. in his, quæ sunt p
se; hoc est, quando illud, cuius est quidditas, non
dicit nisi perfectitatem & formalitatem rei, tunc
idem sunt: cum. n. quidditas dicat perfectitatem &
formalitatem rei; oportet q. si debet esse idem cum
eo, cuius est quidditas; q. illud, cuius est, non di-
cat nisi illam perfectitatem, & non plus: si at dicat
illam, & aliquid plus (quod plus uoco per acci-
dens) tunc non sunt idem. Et hoc est, quod etiam
dixit Philoso. q. in his, quæ sunt per accidens, hoc
est in his, quæ dant intelligere aliquid materiale,
& accidentale quidditati, non est idem qd quid
est, & cuius est. Aduertendum tamen, q. quando
dictum est, q. materia & potentia impedit iden-
tatem inter quidditatem, & q. quid est, siue il-
lius, cuius est; accipio hic materiale & potentiale
omne illud, quod est extra principalem & essen-
tialem intellectum rei, & pro omni eo, quod ac-
cidit formalitati rei: siue hoc sit subiectum, siue
materia indiuiduans, siue quodcunq; aliud, quod
cunq; sit illud: nec pp hoc ego intendo exclude-
re materiam omnino à quidditate, & formalitate
rei. Ad argumentum patet solò quia idemptitas rei
non sufficit ad prædicationem: unde licet quiddi-
tas, & quid dicant idem in actu, & eo modo quo
dictum est: tamen pp diuersum modum signifi-
candi impeditur prædicatione: quidditas. n. signifi-
cat rem suam per modum partis, quia solam for-
malitatem dicit: illud autem, cuius est quidditas,
dicit rem suam per modum totius; quia dicit il-
lam eandem formalitatem, & cum hoc dat intel-
ligere aliquid aliud (ut iam dictum est) quod uo-
camus per accidens: & ideo sicut pars non prædi-
catur de toto, ita nec quidditas de eo, cuius est
quidditas in his, quæ dant intelligere aliquid per
accidens.

Ad argumē-
tum.

Quidditas
quo signifi-
cat rem suā

Quæstio.

Quidditas
rei quid.

Quæreret quis. Vtrum in prædicatis per acci-
dens quidditas cum eo, cuius est, sit idem? Resp.
q. in talibus prædicatis possumus dicere, q. ali-
quo modo est idem ipsa quidditas cum eo, cuius
est; aliquo uero modo non; quod si uolumus intelli-
gere, explanemus illud uerbum, quod posuit Phi-
loso. in litera. f. q. in talibus quidditas est idem
passioni, non autem subiecto per alium modum,
quam dictum sit superius; quo explanato, patebit
propositum. Ad huius ergo dicti euidenciam no-
tandum est, q. quidditas rei uocatur formalitas,
& essentia eius; breuiter in omni re sua perfectas,
& suus principalis intellectus est sua quidditas,
& sua essentia; in accidentibus ergo sicut album,
uel musicum, sua quidditas est albedo, uel musi-
ca; quia totus intellectus principalis albi est albe-
do, & musici musica; quæreret ergo, utrum albus
differat à sua quidditate, uel sit idem; est quære-

A re, utrum albus idem sit quod albedo, & musicus
quod musica? Ad hoc autem respondet Philoso.
q. est idem passioni, tamen non est idem subie-
cto. q. d. albedo dicit puram formalitatem, si er-
go debeat esse idem q. album, non est idem nisi
secundum q. album dat intelligere solam passio-
nem. q. d. si album diceret puram passionem, non
differret album, & sua quidditas; sed quia albū
dat intelligere subiectum, ideo differunt. Et hoc
est, q. dixit Philoso. q. quidditas non est idem su-
biecto, hoc est idemptitas quidditatis, & eius, cu-
ius est; prohibetur pp subiectum; itaq. in hoc qd
dico, non est idem subiecto, subiectum tenetur
causaliter. Et hoc est, quod dicit in eadem litera,
q. prohibetur pp dupliciter significare; quia ens
prædicatum per accidens, quodam modo dat in-
telligere duo, & sua formalitas solum unum; id
prohibetur idemptitas unius & alterius, propter
duplex significare ipsorum.

Quidditas
ē idē passio-
ni, nō autē
subiecto.

B

Quæret quis. Vtrum quidditatis sit quidditas?
Videretur q. non, quia quidditas est terminus co-
gnitionis; ibi autem. f. ad terminum cognitionis
stat ultima resolutio cognitionis; si ergo quiddi-
tas est terminus cognitionis, amplius non resolu-
tur in illam quidditatem; si autem quidditatis es-
set quidditas, una resolveretur in aliam. Ad oppo-
situm quidditas hominis resoluitur ad quiddita-
tem animalis, & omnis quidditas speciei ad quid-
ditatē generis; ergo quidditatis potest esse quid-
ditas. Respon. duo sunt hic uidentia: primò sunt
deklarandę tres rationes, quas adducimus ad pro-
bandum, q. quidditatis non sit quidditas: secun-
dò uidentium est, utrum aliquo modo possit con-
cedi q. quidditatis sit quidditas?

Quæstio.

Primus ar-
ticulus.

C

Ad euidenciam primi sciendum est, q. illa hæc, quæ sic
incipit [Absurdū at apparebit] potest aliter legi,
quam prius: ita quod sic diuidatur contra præce-
dentia: quia primò ostendit, q. ipsum quod quid
est, in his, quæ sunt per se, idem est cum eo, cu-
ius est: hic autem ostendit, q. quidditatis non est
quidditas; & hoc per tres rationes, quas possumus
deklarare. Prima ratio est ista, q. absurdum
apparebit, si quis imponat nomen ipsi quiddita-
ti; ita quod istud nomen possit declarari per aliā
quidditatem: sequetur enim quod id, cuius est
quidditas, habebit quidditatem; & etiam ipsa
quidditas habebit quidditatem, & hæc quiddi-
tas aliam quidditatem. Et hoc est, quod subdit
Philosophus: quod si ista positio ponatur, alte-
rum erit quod quid erat esse, quod assignabitur
quidditati equi. Est ergo ratio Philosophi in
hoc, quod si quidditas habeat nomen, & habeat
quidditatem, sequetur quod alterum erit quod
quid erat esse ipsius, cuius est quidditas, & alte-
rum ipsius quidditatis: & hoc habet Philosophus
pro inconuenienti. Ad cuius euidenciam di-
ligenter notandum est, quod cum quidditas rei
sit natura rei; sicut bona consequentia est; hæc
sunt diuersa in natura, ergo sunt diuersa sim-
pliciter: ita bona conuenientia uidetur, horum

Prima rō.

Quæ sūt di-
uersa natu-
ra, sūt di-
uersa sim-
pliciter.

M m est

Metaphysicæ

est diuersa quidditas, ergo sunt diuersa simpliciter: si ergo res, & sua quidditas habent diuersas quidditates simpliciter, sequitur quod q̄ sint diuersa simpliciter, quod est impossibile: quia cum quidditas rei sit essentia rei, sicut res nō est diuersa à sua essentia, ita non est diuersa à sua quidditate. Stat ergo imaginatio Philosophi sup hoc; q̄ sicut essentia est ratio entis, ita quidditas est rō ipsius quid: & sicut entis est essentia, tamē essentiæ nō est essentia; ita ipsius quid, est quidditas, tñ quidditatis non est quidditas. Declarata ē ergo rō Philoso. prima, & lra sua; declaratur rō secunda, quæ incipit in illa litera [& quid prohibet nunc esse quædam statim] Ad cuius euentiam notandum est, q̄ secundum mentem Philosophi hæc videtur dīa inter quidditates substantiales, & quidditates accidentium; quia quidditas accidentis est resolubilis ad aliam quidditatem. s. ad quidditatem substantiæ: dictum. n. est supra, q̄ ipsum accidens dicit ens additum enti, & quidditatem additam quidditati; quidditas at̄ substantiarum si esset resolubilis ad aliud ens, substantia non esset primum ens: licet ergo in accidentibus, & in ente, quod est per accidens possit dici, q̄ quidditatis sit quidditas, quia quidditas accidentis resolubilis est ad quidditatem substantiæ: tñ hoc non potest dici uniuersaliter, quia quidditas substantiæ irresolubilis. Est ergo intentio Philoso. in hoc: q̄ uniuersaliter nō est uerū, q̄ quidditatis sit quidditas; quia quædam quidditates statim sic sunt in seipsis; nec resoluuntur ad alias, sicut sunt quidditates substantiarum: & hoc est, quia ista quidditas, & illud, cuius est quidditas, non sunt unum sicut accidens in subiecto cum subiecto, sed sunt unū oīno. Et hoc est, quod dicit lra Philoso. nihil prohibet quædam quod quid erat esse, statim subsistere in seipsis, & non resolui: & hoc dico, si illud quod quid erat esse, substantia ē; in talibus. n. quod quid est, & cuius est (ut manifestum est ex sæpe dictis) sunt unum secundum rem, & non secundum accidens: sicut unum & unū esse est unum secundum rōnem, & non secundum accidens. q. d. si illa quidditas sit unum per modum accidentis cum eo, cuius est; sicut accidens resoluitur ad subiectum, & quidditas accidentis ad quidditatem subiecti: sed quia ista quidditas est eadem cū eo, cuius est, secundum rōnem, dēmus dicere, q̄ res, cuius est quidditas ista, resoluitur ad hanc rōnē, quæ dī quidditas: sicut rōnis non est ratio per se, aliās esset abire in infinitum; ita istius quidditatis nō est alia quidditas: declarata est ergo secunda ratio Philosophi & litera sua. Tertia ratio est ibi, [Amplius si aliud erit, in infinitum] quæ quidem rō stat in hoc: si quidditatis est quidditas est abire in infinitum in quidditatibus: hoc est impossibile, ergo & primum. Ad cuius euentiam est notandum, q̄ qñ aliquid cōuenit alicui simpliciter, & sine reduplicatione, non oportet q̄ omniconueniat: si at̄ aliquod prædicatum conuenit alicui simpliciter & cum reduplicatione, oportet q̄ oī

Secunda rō

Differētia inter quidditates substantiæ, & quidditates accidentium.

Tertia rō Philosophi.

Regula.

E tali conueniat: ut si triangulus hēt tres inquantū triangulus, ergo oīs triangulus habet tres: si ergo quidditas hēt quidditatem, non pp hoc sequitur, q̄ omnis quidditas hēat quidditatem: si tñ quidditas hēt quidditatem inquantū quidditas, sequetur q̄ oīs quidditas hēat quidditatem: nō ergo v̄ dicere Philoso. q̄ illud, q̄ est quidditas, possit h. e. quidditatem: uideamus. n. q̄ humanitas resoluitur ad aīalitatem: similiter v̄ Philoso. dicere, q̄ quidditas inquantū quidditas non hēt quidditatem: si. n. quidditas inquantū quidditas haberet quidditatem, tunc oīs quidditas hēret quidditatem, & sic esset procedere in infinitum. Est ergo imaginatio Philoso. in hoc (ut v̄) q̄ si contingat aliquam quidditatem hēre quidditatem, hoc non est inquantū quidditas, sed per aliquid additum; puta humanitas si hēt quidditatē, hoc non est inquantū quidditas, sed inquantū quidditas cōposita: sic ergo consequentia ultima Philoso. s. abire in infinitum, non tenet nisi in dicendo, q̄ quidditas inquantū quidditas habeat quidditatem: sic ergo patet primus articulus questionis.

Secundus articulus. est, quō quidditas aliquo mō pōt hēre quidditatem. Ad cuius euentiam est notandum, q̄ duobus modis possumus uenari, q̄ aliter qualiter quidditatis est quidditas: & primo mō si pensamus duas ultimas rōnes prædictas: prima. n. rō probauit, q̄ quidditas substantiæ inquantū talis, non est resolubilis ad aliquam quidditatē; quia si sic, substantia non esset primum ens; sed quidditas accidentis resolubilis est ad aliā quidditatē: & sic aliquo mō quidditatis est quidditas, ut in accidentibus; & aliquo mō non, ut in substantiis. Hoc idem patet per secundā rōnem: possumus. n. dicere, si pensamus secundā rōnem, q̄ rōne materiæ aliqua quidditas pōt hēre quidditatem, rōne aut̄ formæ non: quod. n. conuenit rōne materiæ alicui, non oportet q̄ cōueniat oī: q̄ ut conuenit alicui rōne formæ, omni cōuenit. Imaginabimur ergo, q̄ in qualibet quidditate duo sunt. s. quidditas, & hanc uoco formam; & quidditas in tali natura, puta composita, uel simplici; & hanc uoco materiā; rōne ergo materiæ pōt sibi conuenire, q̄ habeat quidditatem; si. n. quidditas sit in natura composita, hēbit simplicem quidditatem, ad quam resoluitur: non. n. conuenit sibi rōne formæ; si. n. quidditati compositæ conueniret hēre quidditatem, inquantū quidditas; tunc conueniret omni quidditati: aliquo ergo mō quidditas hēt quidditatē, s. rōne materiæ, aliquo mō non. s. rōne formæ: & iste est unus modus saluandi. Alius modus ē hoc ostendendi, q̄ quidditatis non est quidditas completa; ita q̄ quidditas non est resolubilis ad quidditatem completam; potest tamē quidditatis esse quidditas incompleta. Notandum est, q̄ quidditas nō est proprie nisi speciei specialissimæ: quidditas enim proprie est sub esse distincto speciei, & specificato: cum ergo esse diminutum & specificatum nō sit nisi in spē specialissima, sola spē specialissima hēt quidditatē secundum esse cōpletā: sub esse

Secundus articulus.

Regula.

Quidditas cuius ē proprie.

esse autem in completo, & diminuto potest esse aliqua quidditas generis; quia ergo ita est, quod quidditas completa solum est speciei: sicut una species non est resolubilis ad aliam, ita una quidditas completa ad aliam quidditatem completam; & per hunc modum, quidditatis non est quidditas: & contra hunc modum fuit articulus Philosophi supra tactus; si enim aliqua duo habent diuersas quidditates completas, oportet quod sint diuersa inter se. Alio modo potest intelligi, quod quidditatis completa sit quidditas incompleta, & isto modo quidditas speciei est resolubilis ad quidditatem generis. Sciendum tamen, quod non proprie debent dari duae quidditates; immo (ut dictum est supra) illa eadem quidditas, quae importatur a genere, & datur intelligi sub esse confuso & incompleto, datur intelligi a specie sub modo completo & distincto; & ita est eadem quidditas uariata poenes modum: & contra hoc non ualet processus primi articuli Arist. quia non sequitur quod talia diuersa quid, arguant diuersitatem rei: immo una & eadem res est sub quidditate speciei, & generis: patet ergo quomodo quidditatis est quidditas. Ad argumentum dicendum, quod quidditas substantiae dicitur terminus cognitionis respectu accidentium, quia primo cognoscuntur accidentia, secundario ipsa substantia; non autem dicitur terminus cognitionis, quod illa cognitio possit resolui ad principia. Vel potest dici, quod quidditas illa, quae est terminus cognitionis, est quidditas specificata, quia intellectus non quiescit, donec cognoscat rem sub esse specificato; ipsam autem esse terminum cognitionis, non arguit quin possit resolui ad quidditatem generis, sed bene arguit, quod non potest resolui ad quidditates inferiores, & hoc est uerum, quod species specialissima non diuiditur in formas, nec in quidditates.

Ad argumentum etiam pro alia parte patet responsio per iam dicta.

Ad argumētum.

TEX. 31. cap. 7.

Eorum autem, quae fiunt; haec quidem natura sunt, haec autem arte, alia autem automato.

Priora diuisio.

Postquam ostendit Philosopho. quomodo se habet quod quid est, & quidditas ad illud, cuius est; hic uult ostendere, quomodo se habet quod quid est, & ipsa quidditas ad generationem & corruptionem. Videbatur enim Plato ponere, quod quidditates separatae, quas uocabat ideas, erant causarum scientiarum, & generationis: quod non sunt causarum scientiarum, dictum est in praecedenti Capitulo. in hoc autem dicendum est, quod non sunt causarum generationis; ita quod Philosopho. sumpta occasione ex positione Platonis, ponentis quod quidditates separatae sunt causa generationis, totum istud capitulum facit de generatione formarum, & quidditatum. Et diuiditur totum istud capitulum in tres partes, quia primo dicit, quod per se formae & quidditates non generantur: sed ostendit, quod non sunt causarum generationis; nec requiruntur formae separatae pro generatione; tertio mouet quaedam dubia contra generationes formarum. Secunda ibi [Vtrum igitur est ne quaedam] Tertia ibi [Dubitabit autem quis] Prima in tres, quia pri-

mo manifestat quaedam circa generationes formarum; scilicet ex illis ostendit propositum suum ostensum. scilicet quod quidditas non generatur; tertio concludit conclusionem principaliter intentam. Secunda ibi [Quoniam uero ab aliquo fit, quod fit] Tertia ibi [Palam igitur ex dictis] Prima in duas, quia primo adducit duplicem diuisionem circa ea, quae generantur, & fiunt: scilicet ostendit manifestat primam diuisionem, ibi [Et generationes naturales] Prima in duas, scilicet quod duplicem diuisionem adducit, ibi [Oia uero, quae fiunt.] Prima diuisio est poenes ea, quae generantur, & poenes modum generationis; quod eorum, quae fiunt, quaedam fiunt a natura, quaedam ab arte, quaedam a casu; inter has autem causas generationis ars, & natura est causa per se; casus autem est causa per accidens.

Prima diuisio.

Omnia uero, quae fiunt, ab aliquo fiunt, & ex aliquo, & aliquid. Hoc autem aliquid dico secundum quamlibet categoriam; aut n. hoc, aut quantum, aut quale, aut quando.

Ponit secundam diuisionem, quae accipitur poenes ea, quae requiruntur ad naturam generati; & est ista: oia, quae fiunt, ab aliquo agente fiunt; & fiunt ex aliquo principio materiali, & fiunt aliquid; quod ad omne generatum requiruntur causa efficiens, principium materiale, & principium formale; principium efficiens datur intelligi, cum dicitur, ab aliquo; principium materiale, cum dicitur, ex aliquo; formale, cum dicitur, & fiunt aliquid; quod quidem aliquid est terminus generationis; hoc autem aliquid, quod est terminus generationis, uel est quale, uel quando, uel aliquid aliud secundum quamlibet categoriam: hoc enim quod fit, uel significat hoc. i. substantiam, uel quantum, uel aliquod aliud praedicamentorum.

Secunda diuisio.

Ad omne generatum tria requiruntur.

Notandum est, quod omne, quod fit, est actus entis in potentia, secundum quod in potentia; secundum omne fieri est quaedam uia ad factum esse; tertio fieri & motus est instrumentum agentis inferioris: licet enim agens primum possit agere sine motu, & mutatione; tamen agentia naturalia non. De ratione ergo motus sunt tria. scilicet quod sit actus entis in potentia, secundum quod sit uia ad factum esse; tertio quod sit instrumentum agentis per motum. Propter primum dixit Philosopho. quod omne, quod fit, ex aliquo fit: si enim motus & fieri est actus entis in potentia; sicut actus arguit illud, cuius est; ita motus arguit potentiam: & quia potentia fundatur super materiam ideo motus, & fieri arguit materiam: de qua dicitur, quidquid fit, ex aliquo fit. Propter secundum motus arguit aliquid, quod fit, quia est uia, & omnis uia ad terminum est (quia aliam esset ociosa) oportet quod omnis motus, & omne fieri sit ad aliquid. Propter tertium, scilicet quod est instrumentum, dixit Philosopho, quod quidquid fit, fit ab aliquo: in agentibus enim per mutationem & motum, motus & fieri cadit medium inter agens, & factum; sicut ergo medium arguit primum, ita ipse motus & fieri arguit agens. Notandum est etiam diligenter, quod Philosopho; hic accipit, fieri, largo modo: ad fieri simpliciter, & ad fieri secundum quid; ad fieri per se, &

De ratione motus naturalia non sunt.

Potentia fundatur super materiam.

Motus, & fieri est medium inter agens, et factum.

Metaphysicæ

per accidens, quod patet ex hoc; quia fieri istud, de quo hic loquitur, est in omni prædicamento: probatum est autem in Lib. de Generatione, quod sola substantia fit simpliciter; alia autem sunt secundum quid: probatur autem in Quinto Physi. quod fieri non terminatur ad rationem per se, sed per accidens: hoc autem dicit, quia illud, quod fit, & fieri est in omni prædicamento: oportet ergo quod accipiatur largo modo illud, quod fit; secundum quod se extendit ad illud, quod fit per se, & per accidens. Deinde cum dicit.

Lib. 1. sex. cõ. 11. et 18. et 1. Physi. 62.

Tex. cõ. 7. et li. 8. sen. com. 46.

Et generationes naturales quidem hæ sunt, quarum generatio ex natura est.

Qua dicuntur generationes naturales.

Manifestat primam diuisionem. Et diuiditur in quatuor partes, quia primò manifestat generonem naturalem: secundò manifestat, quò fiunt illa, quæ fiunt ab arte: tertio manifestat illa, quæ fiunt à casu: quartò manifestat, quod in omni facto est materia & forma, quod fuit propositum in prima diuisione. Secunda ibi [Generationes uero alia:] Tertia ibi [Si uero à casu:] Quarta ibi [Quare sicut dicitur:] Prima in tres, secundum quod tria manifestat circa generationem naturalem: primum est, unde dicitur generatio naturalis: secundum est, quod in omni generatione naturali requiruntur illa tria, quæ posita sunt in secunda diuisione: tertium est, quomodo illa, quæ requiruntur in generatione naturali, se habent ad naturam. Secunda ibi [Hoc autem, ex quo fit aliquid:] Tertia ibi [Vniuersaliter uero & ex quo:] Dicit ergo primò, quod generationes naturales sunt illæ, quæ terminantur ad generata, quorum generatio est ex natura. q. d. quod motus & generatio denominatur aliquando à generatione & à mouente; aliquando à termino generationis: hic accipimus denominationem à principio, & dicimus, quod motus ille est naturalis, qui non est ab arte, uel casu; sed est per uim mouentis naturalis. Deinde cum dicit.

Motus et generatio uero denominantur.

Hoc autem, ex quo fit, quam dicimus materiam. Hoc autem à quo eorum, quæ natura aliquid sunt. Hoc autem aliquid ut homo, uel planta, aut aliquid aliud talium, quæ maxime dicimus substantias esse.

Exponit diuisiones præmissas.

Manifestat secundum, quod fuit; in omni generatione naturali requiruntur tria, quæ posita sunt in secunda diuisione. Et diuiditur in duas partes, secundum quod primò hoc manifestat: scdò quia unum illorum trium fuit materia, ostendit, quod in quolibet fieri requiritur materia, ibi [Oia uero; quæ fiunt:] Dicit ergo primò: ita dictum est, quò fit generatio naturalis; in hac autem generatione tria sunt: est enim ibi ex quo fit, quod dicimus materiam: & illud à quo fit, quod dicimus agens: & etiam illud quod fit in tali generatione, est aliqua natura, & est aliquid de se; & hoc est tertium, quod requiritur. scilicet illud, quod fit, sit aliquid; quod quidem aliquid uel est homo, uel planta, uel aliquid de numero talium: inter quæ talia maxime dicimus esse substantiam: licet enim accidens, & substantia fiant; tamen substantia magis, & prius fit, quam accidens: quia fieri substantiæ, est fieri sim-

Fieri simpliciter substantia est.

Empliciter: accidentis autem secundum quid. Deinde cum dicit.

Omnia uero, quæ fiunt à natura, aut arte habent materiam. Possibile enim esse, & non esse eorum quod libet. Hæc autem est, quæ in unoquoque materia.

Probat, quod in omni, quod fit, materia est, dicens: ita dictum est, quod materia est in omni eo, quod fit à natura: non solum est autem materia in omni, quod fit à natura, sed in omni, quod fit: omnia enim, quæ fiunt, siue à natura, siue ab arte habent materiam; cuius ratio est, quia omne, quod fit, potest esse, & non esse; illud autem, per quod aliquid potest esse, & non esse, materia est in unoquoque; ergo in omni, quod fit, materia est. Notandum est, quod ratio Philosophi super duas

Omne, quod fit, habet materiam.

Materia, quæ res fit esse, & non esse.

F propositiones fundatur: prima est, quod omne, quod fit, potest esse & non esse; secunda est, quod illud, per quod aliquid potest esse & non esse, materia est. Prima patet, quia omne quod fit, de se non est: si enim de se esset, non fieret; ergo quod fit, non habet esse; si autem fit, oportet quod per fieri, & motum acquirat esse; cum ergo de natura sua non sit, & per uim agentis trahatur ad gradum essendi; ideo oportet quod omne, quod fit, aspiciat esse, & non esse; non esse, scilicet quod de se habet; esse uero, quod ab aliquo accipit: patet ergo prima propositio. Patet etiam secunda, quæ fuit, quod illud, per quod potest res esse & non esse, materia est; cuius ratio est, quia in omni eo, quod fit, est materia & forma; forma autem est ratio essendi tantum; si ergo res illa potest non esse, cum forma sit tantum ratio essendi, oportet dare aliud principium, per quod possit res non esse; & hoc principium non potest esse nisi materia; quia in composito non est nisi materia & forma. Imaginabimur ergo, quod materia in quantum aspicit formam aspicit esse, in quantum uero aspicit priuationem, aspicit non esse, & sic potest esse sub utraque.

Quæretur aliquis. Vtrum illud, per quod illud, quod fit, potest esse & non esse, sit materia? Et uidetur quod non, quia quælibet essentia creata, ut sit à principio primo, oportet quod de se non sit, & ab aliquo alio accipiat esse, ergo potest esse & non esse; si ergo materia est principium in omni, quod potest esse & non esse; cum quælibet essentia creata possit esse & non esse; ergo in omni tali essentia erit materia; hoc est impossibile, ergo & primum. Respondeo. In ista questione duo sunt declaranda; primum est, quod posse esse, & non esse est secundum duas intentiones, & secundum duos modos; secundum est, quod ab alio oritur primus modus, ab alio secundus. Ad euidenciam primi notandum est, quod aliquid possit esse, & non esse; uel est quod subiectum ipsius fieri & motus aliquando est sub esse, aliquando sub non esse; & illo modo dicimus, quod materia est illud, per quod aliquid potest esse & non esse; quia aliquando est sub forma, aliquando sub priuatione: secundo inò dicimus aliquid posse esse, uel non esse,

Quæritur.

Aliquod posse esse, & non esse dupliciter dicitur.

eo modo quo dicimus, quod obiectum ipsius fieri potest esse, & non esse: quia quando album fit, illud idem album obiectum, quod prius fuit sub non esse, modo est sub esse. Sciendum tamen, quod aliquando isti duo modi coniunguntur: nam aliquando ita est, quod obiectum ideo potest esse, & non esse, sicut obiectum albificationis, quia est aliquod subiectum, quod potest recipere, & non recipere istud obiectum; ita quod ista sic coniuncta semper simul concurrunt, & nunquam separantur a formis, quae educuntur de potentia materiae, & per uim naturae: quod enim forma educibilis de potentia materiae, uel ipsum compositum aliquando fit, & aliquando non fit; hoc est, quia materia potest esse sub tali forma, & potest non esse: sic igitur in istis haec duo coniunguntur. Aliquando autem contingit, quod obiectum posse esse & non esse non coniungitur cum hoc, quod aliquod subiectum possit esse sub illo obiecto, & non esse; & hoc est in omnibus formis per se subsistentibus, non receptis in materia (supposito quod aliqua forma sit aalis, quae sit recepta in materia) si enim essentia talium formarum ab alio sit, oportet quod essentia sua habeat hoc, quod non sit de se, & tamen accipiat ab alio esse; ergo oportet quod possit esse & non esse, & cum non habeant materiam (ut suppositum est) oportet quod oriatur hoc, ita ab obiecto ipsius fieri, quod non oriatur ex subiecto: obiectum ergo potest separari a subiecto in ratione essendi, & non essendi in talibus formis: patet ergo primus articulus.

Declaratur ergo secundus, scilicet quod ab alio oriatur primus modus posse esse & non esse, & ab alio ipse secundus. Ad cuius evidentiam notandum est, quod primus modus est ex distinctione, quae est inter materiam & formam: si enim esset indistans a forma, indistans formali, oportet uel quod materia esset forma, uel quod forma esset de essentia materiae; si autem sic esset, materia ita aspiceret formam, quod nunquam aspiceret priuationem formae; si nunquam aspiceret priuationem formae, non posset esse sub non esse, quod esset eam destrui. Secundus autem modus oritur ex distinctione, quae est inter habere esse non prohibitum, & habere esse in actu: si enim ita esset, quod res habens esse non prohibitum, necessario haberet esse in actu; ita quod res non esset sine esse, tunc esse non prohibitum esset indistans ab esse in actu: & tunc ita esset, quod non posset non esse: talis autem in distantia est in primo principio, quia suum esse est esse non prohibitum (alias esset impossibile) & esse & non esse in ipso semper necessario est coniunctum actui essendi: in aliis autem a primo principio esse non prohibitum est distans ab ipso esse in actu necessario, eo modo quo natura Angeli antequam fieret, non in actu erat; tamen sibi non repugnabat esse, nec habebat esse prohibitum, quia nunquam fuisset deductus ad esse: ergo habebat esse non prohibitum, distans ab esse in actu: sic potentia

Secundus articulus.

Esse duplex

Esse primi principii, et aliorum ab eo, quale.

A distat ab actu: potentia (dico) obiectiua non subiectiua, quia omnis potentia subiectiua in materia fundatur: sic ergo ex distinctione, quae est inter esse non prohibitum, & esse in actu causatur secundus modus. Quidam tamen ponunt, quod iste secundus modus causatur ex distinctione, quae est inter esse, & essentiam: quod quidem sic declarant, dicentes: quod quoddam fieri est subiectiuum, hoc est, quod supponit subiectum, & tale fieri est generatio: tale autem fieri oritur ex hoc, quod materia distat a forma, sicut predictum est: quoddam autem fieri est obiectiuum, in quo tota res fit, non supposito aliquo subiecto: & tale fieri causatio est; tale autem fieri obiectiuum oritur ex hoc, quod essentia distat ab esse; si enim essentia esset ipsum esse, essentia esset purus actus, quia esse actus est: si autem esset purus actus, non haberet rationem possibilis, & si non haberet rationem possibilis, non posset fieri, quia omne fieri, possibile supponit: si ergo essentia est indistans ab esse, impossibile est ibi quod sit fieri; oritur ergo istud fieri ex distantia, quae est inter essentiam & esse; sicut primum ex distinctione materiae & formae; Vtrum autem ista distantia, quae est inter essentiam, & esse, sit secundum rationem, uel secundum rem, patebit in sequenti: quantum ergo spectat ad praesentem questionem; patet illud, quod quaerebatur, quod posse esse, & non esse non semper oritur ex materia, sed solum posse esse & non esse subiectiuum: & de tali loquitur hic Philosophus. Verum est tamen, quod Philosophus hic dixit, quod omne posse esse, & non esse causatur ex materia: quia forte secundum expositionem suam, omnis substantia separata a materia est quoddam necesse esse: posse autem esse, & non esse obiectiuum, secundum ueritatem non oritur ex materia, sed ex distinctione, quae est inter esse non prohibitum, & actum essendi; sicut dicit primus modus: uel inter essentiam & esse, sicut ponit secundus modus: & propter hoc patet etiam solutio ad argumenta utriusque partis.

Aliorum opinio.

Omne fieri supponit possibile.

Saluatur dictum Philosophi non esse causatur ex materia: quia forte secundum expositionem suam, omnis substantia separata a materia est quoddam necesse esse: posse autem esse, & non esse obiectiuum, secundum ueritatem non oritur ex materia, sed ex distinctione, quae est inter esse non prohibitum, & actum essendi; sicut dicit primus modus: uel inter essentiam & esse, sicut ponit secundus modus: & propter hoc patet etiam solutio ad argumenta utriusque partis.

B essentia esset ipsum esse, essentia esset purus actus, quia esse actus est: si autem esset purus actus, non haberet rationem possibilis, & si non haberet rationem possibilis, non posset fieri, quia omne fieri, possibile supponit: si ergo essentia est indistans ab esse, impossibile est ibi quod sit fieri; oritur ergo istud fieri ex distantia, quae est inter essentiam & esse; sicut primum ex distinctione materiae & formae; Vtrum autem ista distantia, quae est inter essentiam, & esse, sit secundum rationem, uel secundum rem, patebit in sequenti: quantum ergo spectat ad praesentem questionem; patet illud, quod quaerebatur, quod posse esse, & non esse non semper oritur ex materia, sed solum posse esse & non esse subiectiuum: & de tali loquitur hic Philosophus. Verum est tamen, quod Philosophus hic dixit, quod omne posse esse, & non esse causatur ex materia: quia forte secundum expositionem suam, omnis substantia separata a materia est quoddam necesse esse: posse autem esse, & non esse obiectiuum, secundum ueritatem non oritur ex materia, sed ex distinctione, quae est inter esse non prohibitum, & actum essendi; sicut dicit primus modus: uel inter essentiam & esse, sicut ponit secundus modus: & propter hoc patet etiam solutio ad argumenta utriusque partis.

C loquitur hic Philosophus. Verum est tamen, quod Philosophus hic dixit, quod omne posse esse, & non esse causatur ex materia: quia forte secundum expositionem suam, omnis substantia separata a materia est quoddam necesse esse: posse autem esse, & non esse obiectiuum, secundum ueritatem non oritur ex materia, sed ex distinctione, quae est inter esse non prohibitum, & actum essendi; sicut dicit primus modus: uel inter essentiam & esse, sicut ponit secundus modus: & propter hoc patet etiam solutio ad argumenta utriusque partis.

D Vtremus quaereret quis. Vtrum fieri obiectiuum, quod uocamus creationem, requirat distinctionem inter essentiam, & esse secundum rem, uel secundum rationem tantum? Respondeo, circa hanc questionem sunt duo modi dicendi: unus modus dicendi est, quod impossibile est istum modum fieri saluari, nisi essentia realiter differat ab esse; hoc autem sic probatur: Sicut fieri subiectiuum, quod uocatur generatio, requirit necessarium materiam & formam, & distinctionem utriusque; ita fieri obiectiuum, quod uocatur creatio, requirit essentiam & distinctionem utriusque: sicut autem est, quod si forma & materia non differrent realiter, non posset saluari generatio, & fieri subiectiuum: ergo a simili si essentia & esse non differunt realiter, non poterit saluari creatio. Praeterea, in omni fieri aliquid imprimatur actus & passio: imaginabimur enim, quod agens

Quaestio.

Aliorum responsio ad quaesitum.

Metaphysicæ

agendo uel imprimit se ipsum passo, uel aliquid aliud; seipsum imprimere non potest, ergo imprimit aliquid aliud: in omni autem fieri illud, quod imprimitur, est differens ab eo, cui imprimitur; ita quod si esset idem, non saluaretur fieri, & impressio: sicut enim generatio saluatur ex eo quod in materia imprimitur forma, & per hoc, quod si bi imprimitur, differt forma realiter à materia; ita creatio fit ex hoc, quod essentia imprimitur ipsum esse: & ex hoc necessario differunt realiter esse & essentia, quia si non differrent, non posset saluari tale fieri: hic est ergo unus modus dicendi. Alii sunt, qui ponunt, & credunt & quidem melius, quod non obstante, quod essentia & esse non differant realiter, potest saluari hoc tale fieri; hi sic imaginantur: fieri, de quo hic loquitur, est fieri pure obiectiuum, eo ipso quod pure obiectiuum, eo ipso nihil supponit; eo ipso quod nihil supponit, non oportet imaginari illud fieri ex hoc, quod ipsum imprimatur alicui, puta ipsi essentia; si enim ita esset, cum illud, cui imprimitur res, precedat & non fiat, per illud fieri tota res non fieret, & sic non esset fieri pure obiectiuum, quia fieri pure obiectiuum super totam rem cadit. Imaginabimur ergo sic aliter, scilicet quod tota natura rei primò fuit tota sub natura potentiali, & tota postea fuit in actu, non quod nos imaginemur, quod tota res præcesserit & fuerit sub natura potentiali, quæ postea suscipiat actum; sed quod tota res, quæ præcessit, & fuit sub natura potentiali: modo tota est sub actu: istam autem rem, ut procedit, uocant aliqui, & bene, esse non prohibitum; hoc est esse possibile, cui non repugnat esse in actu; hoc autem ens non prohibitum, & esse in actu non sunt duo entia, sed unum & idem, sub alio & alio modo: qui tamen alius & alius modus non est alia, & alia res: & potest saluari istud fieri; quia ad istud fieri non plus requiritur, nisi quod eadem realitas tota primò sit sub natura possibilis (quod uocamus ens non prohibitum) & tota postea fiat in actu. Quidam autem istam rationem, ut præcedit, uocant essentiam; ut autem ipsa eadem est terminus actionis diuine, uocant esse; imaginabimur, nisi, quod illa realitas, existens sub natura possibilis, adhuc non est ens in actu; sed quædam similitudo Diuini intellectus, & ex hoc essentia potest dici; illa autem essentia eadem, quæ prius fuit similitudo, postea fuit terminus actionis diuine, & ex hoc uocatur esse. Non ergo imaginabimur, quod istud fieri habeat esse ex hoc, quod esse recipiat esse tanquam quoddam diuersum re; sed ex hoc quod illa eadem realitas, quæ primò cecidit sub conceptu faciendi, sit terminus eiusdem actionis faciendi & obiectum: & ex hoc quod prius potuit esse, & postea est terminus actionis, potest dici fieri. Ex quo patet, siue ponatur isto modo, siue secundo, quod melius saluatur creatio, quam primo modo: quia secundum primum modum essentia uidebatur præsupponere, & recipere quendam actum; secundum autem hunc modum ipsa

essentia realiter est ipse actus & ipsum esse, quia creationi nihil supponitur: ideo iste modus melius saluat creationem, quam qui ponunt, quod differant essentia, & esse; & quod ex hoc potest saluari creatio. Ad argumentum primum illius positionis dicendum est: quod non est simile de generatione & creatione; quia generatio eo ipso quod est fieri subiectiuum, oportet quod præsupponat aliquod subiectum diuersum à tertio: & ita materia, quæ præsupponitur, realiter differt à forma: creatio autem eo ipso quod est fieri obiectiuum tantum, non oportet quod præsupponat aliquid, quod differat ab ipso tertio realiter; sed tota ipsa realitas, quæ primò fuit sub potentia obiectiua, postea fit terminus actionis. Ad secundum dicendum est, quod in isto fieri, quod est creatio; nec agens imprimit seipsum, nec imprimit actum alicui passo, quasi præexistenti; sed facit ipsum actum, quia actus est ipsa essentia rei; quæ ideo potest fieri; quia, quod sit actus, habet per participationem alterius; si enim esset purus actus per essentiam, & non per participationem alterius, non posset fieri, eo quod sic esset necesse esse; quia autem est actus per participationem, ideo potest fieri: cum autem dico, quod est actus per participationem, non imaginor sicut isti, scilicet quod una res, sit quæ participat, sicut essentia; & alia quæ participatur, sicut esse: sed quia una & eadem realitas est realitas modo participato, & per uim alterius, sicut per uim agentis: ista enim realitas de se non esset nisi sub modo possibili; quod autem sit, & possit uocari actus hoc habet per uim agentis; & hoc modo esse actum, est modo participato, scilicet hoc habere per uim alterius. Deinde cum dicitur: *Uniuersaliter uero, ex quo natura & secundum quod natura. Factum enim habet naturam, ut planta, aut animal. Et à quo quæ secundum speciem distat natura, quæ eiusdem speciei. Hæc autem in alio. Homo namque hominem generat. Sic quidem igitur sunt, quæ fiunt propter naturam.* Manifestat tertium circa generationem naturalem: quod tertium fuit, quomodo illa tria requisita ad generationem naturalem se habeant ad naturam? Est ergo intentio Philosophi in hoc, quod ista tria posita in generatione naturali, scilicet materia, forma, & agens; sic se habent ad naturam, quod unumquodque potest dici natura. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod uniuersaliter illud, ex quo fit aliquid, hoc est, ipsa materia potest dici natura: secundo illud, quod fit aliquid, id est terminus generationis potest dici natura: omne enim factum per naturam, sicut est planta, uel animal, naturam habet: quæ natura est terminus generationis: tertio illud; à quo fit aliquid, id est ipsum agens potest dici natura, quia natura agentis & natura facti sunt eiusdem speciei in uniuocis: quasi dicat, agens, & actum assimulantur in specie, & assimulantur in natura: & sic eadem naturam, quam habet actum, habet agens: & sicut illud potest dici natura, ita & istud: & hoc est quia sunt eiusdem

*Ad argum.
tum.*

*Aliorū opi
nio.*

*Opinio pro
pria.*

*Esse nō pro
hibitum, &
esse in actu,
idem.*

*Quo salua
tur creatio.*

*Materia,
forma, &
agens sunt
natura.*

eiusdem speciei, & eiusdem naturæ: licet illa natura, & illa species in alio & in alio sit indiuidua liter: homo enim generat hominem, ita quod homo generans & homo genitus cōueniunt in specie: ita tamen quod differunt in materia indiuidualiter. Deinde concludit, quod sic quidem fiūt illa, quæ fiunt per naturam, & naturaliter. Dein de cum dicit.

TEX. 23.

Generaciones uerò alia dicuntur factiones. Omnes autem factiones sunt, aut ab arte, aut à potestate, aut à mente. Horum aut quædam fiunt & à casu & à fortuna similiter, ut in factis à natura. Quædam & illi eadem, & ex spermate fiunt, & sine spermate. De his quidem igitur posteriùs perscrutandum.

Postquam manifestauit generationem naturalem; hic manifestat generationem accidentalem: & primùm, quod manifestat, est: quod ista generatio accidentalis potest diuidi ab aliis generationibus: secundò manifestat, quæ sunt illa, quæ fiunt per artem & per generationem artificiale: tertio manifestat modum, per quem fiunt. Secunda ibi [Ab arte uerò fiunt] Tertia ibi [Fit itaque sanitas.] Dicit ergo primò: ita dictum est supra de generationibus naturali: generationes autem aliq̃ à naturalibus factiones possunt dici: quasi dicat: licet nomine factiois utamur in naturalibus; eo modo quo dicimus, quod calidum fact calidum:

In quo differunt generatio naturalis ab artificiali.

Nomine generationis, factiois, & actionis in quibus utimur.

Intellectus dupliciter agit.

Actio duplex.

Quæ fiunt per intellectum, dupliciter.

tamen propriè loquendo, natura factiois est in his, quæ fiunt ab intellectu: omnes autem istæ factiones sic diuisæ à generatione, uel fiūt ab arte, uel fiunt à potestate, uel fiunt à mente: de numero etiam harum, quæ fiunt ab arte, quædam possunt fieri à casu, & à fortuna: sicut enim in factis à natura eadem fiunt cum spermate, & sine spermate: ita in factis ab arte, quædam fiunt eadem ab arte, & à casu: de his autem, scilicet quomodo aliqua fiunt ab arte & à casu, erit perscrutandum infra in eodem Capitulo. Notandum est, quod tria nomina sunt: generatio, actio, & factio: nomine generationis propriè utimur in his, quæ fiunt per naturam; nomine autem actionis & factiois utimur in his, quæ respiciunt intellectum, secundùm quod intellectus dupliciter agit: est enim quædam actio intellectus, quæ nihil constituit extra, & hæc est actio speculatiua, & etiam practica; quæ respicit habitus morales, & actiuos; sicut est prudentia, uel fortitudo; & talis actio simpliciter uocatur actio: quædam uerò est actio, quæ respicit aliquod operatum extra, & quæ respicit habitum factiuum, sicut artem; & hæc uocatur factio, de qua dicit hic Philosophus. Notandum est etiam, quod in fiendis per intellectum uel per industriam alicuius, quædam ita se habent, quod solū ibi requiritur uolentia agentis; nec ibi requiritur magna ars, nec magna industria agentis: sicut est in corporibus trahendis & proiciendis: & talia à Philosopho dicuntur fieri à potestate: ut sic sumatur potestas pro uolentia agentis. Quædam alia sunt, quæ ad sui factioem requirunt habitum factiuum, & industriam agentis; si

A cut est syllogismus, & hæc dicuntur à Philosopho fieri à mente, & ab arte: quia ad factioem horum concurrunt duo, potentia intellectiua, quæ uocatur mens, & habitus factiuus, qui uocatur ars. Sciendum tamen quod aliquando ista fiunt imperfectè & inartificialiter, eo modo quo idiotæ aliquando syllogizant, & talia dicuntur fieri à mente solùm: aliquando dicuntur fieri artificialiter & per modum artis, & tunc dicuntur fieri à mente, & ab arte.

Quæretur aliquis. Vtrum eadem animalia possint fieri cum semine & sine semine? Videtur quod non, quia proprius actus est in propria materia; ubi ergo deficiet propria materia, deficiet proprius actus: & ubi non est idemptitas materiz, non est idemptitas actus: semen autem, & nõ semen non sunt eadem materiz, ergo nec animalia generata ex semine, & non semine erunt eadem in specie, sed diuersa. Præterea proprius actus respicit proprium agens; ergo ubi non est uniuocatio agentis, non est uniuocatio acti, sperma autem, & non sperma non uniuocantur in agendo (supposito quod sperma, & semen habeat uim agendi sicut dicitur Secundo Physic.) ergo animalia generata ex spermate, & sine spermate non uniuocantur. Ad oppositum est Aristoteli in textu. Respondeo, dicendum est, quod opinio Auerr. fuit, & uidetur fuisse Octaui Physicor. quod impossibile est, quod animalia eadem in sp̃e fiant ex spermate, & sine spermate: ita quod (secundùm eum) generata ex putrefactione, & ex spermate, sunt diuersa in specie. Auicenna autem uidetur sentire aliter, quod omne animal, quod generatur ex spermate, generari potest ex putrefactione. Via modernorum media est, ponentium quod animalia perfecta ita generantur ex semine, quod non possunt generari ex putrefactione, nec sine semine; aliqua tamen animalia imperfecta utroque modo possunt fieri. Ad cuius euidentiam notandum est, quod animalia perfecta propter sui perfectionem requirunt determinata agentia, determinatum modum agendi, determinatum locum suæ generationis: eo modo quod dicitur, quod homo requirit determinata agentia, si scilicet solem in orbe decliua, & hominem, siue sper-

C

D ma decisum ab homine: requirit etiam determinatum locum, sicut matricem: Aliqua autem animalia imperfecta propter sui imperfectionem non requirunt tantam determinationem in agentibus, immo illa eadem, quæ possunt fieri ex semine, & per uim spermatis, & corporis cælestis, possunt produci per uim corporis cælestis solùm, uel per uim caloris putrescentis materiam: Ita quod prima animalia perfecta propter sui perfectionem semper requirunt plura agentia: animalia autem imperfecta propter sui imperfectionem, aliquando possunt solùm per uim agentis fieri. Et hoc uidetur dicere Philosophus in littera; sicut enim in factis ab arte, quædam ita fiunt ab arte, quod non possunt fieri à casu, ut domus: quædam

Questio.

Text. 3. & 81. & 1. Phys. 62.

8. Phys. cõ. 46. contra Auicennam.

Auicennas in Codicillo de Diluuiis.

Modernorum opinio.

Animalia perfecta, & imperfecta, quæ requirunt ad sui generationem.

Metaphysicæ

quædam autem ita fiunt ab arte, quod possunt fieri à casu, ut sanitas: sic & hic, quædam animalia ita fiunt per uim feminis, quæ non possunt fieri sine semine: quædam etiam sicut & alio modo.

*Ad argum.
m. nota.*

Ad argumentum primum dicendum est, quod non est imaginandum hic, quod hoc, quod dico, non semen, non sit materia propria sicut est & semen; sed semen uocatur quando est reducta ad proportionem, & ad dispositionem propriam, atque specificatam per uim spermatis: non semen autem uocatur, quando reducta est materia ad eandem dispositionem per uim corporis cœlestis & per calorem putrefacientem: non est ergo intelligendum, quod materia sit equiuoca hic; sed imaginandum est quod materia est reducta ad uniuocam dispositionem: modus autem reducendi alius est & alius; & hoc quia, ut dictum est, animalia imperfecta non requirunt tantam dispositionem in modo agendi, sicut perfecta. Ad secundum dicendum est, quod non est simile de agente & forma, quia forma est principium infra naturam rei: & ideo si forma equiuocatur, tota res æquiocatur: agens autem est extra naturam rei, & ideo non oportet quod semper ad diuersitatem agentium sequatur diuersitas rei: hoc autem oportet nos ponere secundum fidem nostram, quæ ponit, quod idem homo in specie est homo creatus & homo generatus; creans autem & generans sunt æquiuocè agentia.

*Positio secunda
de fide.*

Possemus autem dicere si uellemus saluare formam argumenti, quod quando generatur animal ex spermate & sine spermate, non est omnino æquiuocatio agentium, quia respectu talium animalium illa ratio agendi, quæ saluatur in spermate, saluatur in corpore cœlesti uirtualiter: ita quod respectu talium animalium celum continet in uirtute, quod continet agens uniuocum cum corpore cœlesti: in animalibus autem perfectis uirtus quæ est in agente uniuoco & propinquo, non saluatur tota in agente remoto. Deinde cum dicitur:

Ab arte uerò fiunt, quorumcunque species est in anima. Speciem autem dico, quod quid erat esse cuiuslibet, & substantiam primam. Etenim contrarium modo quodam eadem species. Priuationis enim substantia quæ substantiæ est opposita, ut sanitas infirmitatis. Illius enim absentia ostenditur infirmitas. Sanitas autem, quæ in anima ratio est in scientia.

*Quæ sunt illa,
quæ fiunt
ab arte.*

Manifestat circa generationem artificialem, scilicet quæ sunt illa, quæ fiunt ab arte, dicens: quæ illa fiunt ab arte, quorum species est in anima: & quia aliquis posset querere, quid sit illa species? subdit statim, quod specie uocat quod quid erat esse cuiusque rei factæ; & illud quod quid erat esse est prima forma, & prima substantia rei factæ; cuius ratio est, quia ab illa procedit substantia rei, hoc est forma: illud uero est quod quid erat esse, (ut dictum est) rei factæ, quod ducit in cognitionem illius & est in contrarium huius: ita quod eadem species rei factæ quodammodo contrariorum est. Videmus enim quod eadem est species, quæ est

substantia, & quod quid erat esse priuationis; & quæ facit cognoscere priuationem, est illa, quæ est opposita, id est habitus: sicut sanitas, id est ratio sanitatis in anima facit cognoscere infirmitatem: absentia enim sanitatis, id est propter absentiam cognoscitur infirmitas, ita quod ratio, & scientia sanitatis; aliquo modo est ratio & scientia infirmitatis. Notandum est quod facta ab arte & à natura e conuersò se habent: quia in naturalibus ita se habet, quod forma in effectu existens, est causa formæ in conceptu: si enim res naturales mensurant intellectum nostrum, & non e conuersò; oportet quod res in natura sit causa rei, siue formæ in conceptu, & non e conuersò: in artificialibus autem est e conuersò, quia res in conceptu est causa rei in effectu; ita quod res artificata sequitur & mensuratur à forma intellectus, & non e conuersò. Et hoc est quod dixit Philosophus; quod illa uocantur artificialia, quæ sunt causata à conceptu, uel à specie existente in anima. Notandum est quod sicut nos formamus de re speculatiua conceptum speculatiuum: ita similiter de operabili à nobis formatur apud nos conceptus practicus; prius enim cognoscitur à nobis res speculabilis sub esse consulo, postea incipit resolui eadè res ad principia sua, ex quibus principijs format sibi speculatiuum conceptum illius rei. Verbi gratia, intellectus uolens cognoscere, quid est homo distinctè & apertè: primò cognoscit de homine quod ens est: secundò quod substantia est: tertio quod substantia animata, deinde quod substantia animata sensibilis: ultimò quod substantia rationalis, & sic format sibi unum quod quid est, & unum conceptum de ipso homine: quasi dicat, quod homo est substantia animata, sensibilis, rationalis: Et sicut est in speculatiuis, sic est in practicis, quia quando domus debet fieri à nobis, oportet quod prius apud nos habeamus conceptum domus: Qui quidem conceptus, secundum Philosophum: hic, habet quatuor conditiones: prima est, quod uocatur species, cuius ratio est, quia sicut per formam rei deuenitur in cognitionem rei, ita per istud conceptum deuenimus in cognitionem rei factibilis: & sicut species respectu rei habet esse intentionale uel reale, ita ipsa res artificata apud intellectum habet esse intentionale per illud conceptum, non reale: domus enim in materia habet esse reale, sed in conceptu non habet esse nisi intentionale: Secundum, quod dicit Philosophus de esse ipsius conceptus, est; quod uocatur quod quid est: cuius ratio est, quia sicut quod quid est dicit rem sub quadam expressione & explicatione principiorum: ita similiter conceptus (ut iam dictum est) dat intelligere ipsam rem non quocunque modo, sed modo explicato, & modo distincto. Notandum tamen, quod ipsum quod quid est habet duplex esse; unum esse reale, de quo dictum est superius, quod ipsum quod quid est rei idem est cum ipsa re, & sic non accipitur hic, quia quod quid est rei hic acceptum, idem est quod similitudo rei, expressè existens apud intel-

Facta ab arte, & à natura, quæ se habent.

Quæ forma est quæ quid est.

H

Quod quid est, habet duplex esse.

tellectum: secundo modo ipsum quod quid est habet esse intellectualem, intentionalem atque formalem apud intellectu, & isto modo accipitur hic. Tertium quod dicit Philosophus de isto conceptu est, quod est prima substantia respectu rei artificialis: cuius ratio est quia omne quod est in intellectu nostro respectu rei naturalis secundarium est, quia intellectus noster est quid mensuratum a rebus; illud autem, quod est in re artificiata facta a nobis, est quid secundarium respectu nostri intellectus; quia forma rei artificialis deriuatur a forma, quae est in mente nostra. Quartum, quod de isto conceptu dicit, est quod non solum est ratio cognoscendi proprium cognoscibile, sed etiam suum oppositum; cuius rationem reddit Commentator: quia aliter habent res esse in materia, & aliter in intellectu: in materia enim habent esse reale, & quia habent esse reale consequenter, ita dant esse proprium, quod nunquam dant esse oppositi: opposita enim realiter accepta, habent oppositas causas, & non compatiuntur se simul realiter in eodem: apud autem intellectum habent esse intelligibile, & sunt idem per modum intellectus & non per modum rei: intellectus autem per rationem unius potest uenari rationem alterius, sicut per rationem sanitatis iam habitam potest uenari rationem infirmitatis, & deuenire in cognitionem illius. Deinde cum dicit.

Fit itaque sanitas intelligentia ita, quoniam hec sanitas necesse est, si sanitas erit hoc existere, puta regularitatem. Sed si hoc, calorem. Et ita semper intelligit, donec utique adducat in hoc, quod ipse ualet ultimum facere. Deinde iam ab hoc motus factio uocatur ad sanandum.

Postquam manifestauit, quae fiunt ab arte, manifestat modum, per quem fiunt: Et diuiditur in duas partes, quia primo manifestat modum; per quem fiunt; quod principaliter intenditur ab arte, scilicet ultimum ipsum: secundum manifestat per quem modum fiunt secundaria, quae intenduntur ab arte, scilicet media, per quae deuenitur in ipsum ultimum, ibi [Similiter autem est in aliis intermediis] Prima in duas, quia primo manifestat primum: secundum manifestat quod motio facta ab arte potest uocari duplici nomine, ibi [Generationum uero & motuum] Prima in duas, quia primo dat modum, per quem fiunt artificiata: secundum concludit conclusionem principalem, quomodo artificiata fiant ab arte, ibi [Quare accidit modo quodam.] Dicit ergo primo, ita dictum est, quae sunt ab arte, modus autem faciendi est iste: quia ista sanitas isto modo fit ab intelligente, hoc est per intellectum, quia necesse est, quod sit sanitas, quae debet fieri prius existente aliquo alio, puta regularitate humorum, & si hoc erit, scilicet regularitas humorum, oportet esse calorem, per quem reducatur ista regularitas ad actum, & ita semper intelligere consequenter unum post aliud, donec ueniat ad illud ultimum, quod ualet primo facere: & motus, qui incipit ab hoc, uocatur ad

A sanandum factio. Notandum est quod sententia Philosophi in hoc est; quod in quolibet artificio est unum ultimum intentum, sicut in re sanabili sanitas; multa autem sunt, quae ordinantur ad illud ultimum; sicut ad sanitatem, regularitas ordinatur humorum; iste ergo erit factionis modus, ab ipso intellectu primo intelligitur illud, quod est ultimum intentum, sicut sanitas: secundum intelligitur illud, quod est magis propinquum istis ultimo intelligitur illud, quod est remotissimum; ab isto sic ultimo intellecto incipiet artifex artificiatum facere; & ista motio, quae incipit ab isto, uocatur factio; ita quod ultimum cognitionis erit primum operationis; sicut si calor est illud, quod primo intelligitur, a calore incipiet sanatio; ita quod medicus inducit primo debitum calorem, & ex calore sequitur regularitas, & ultimo sanitas ex regularitate; sanitas ergo fuit primo in intellectu & ultimo factum. Quasi dicat Philosophus in omnibus uerbis, quae hic ponit: artifex in suo artificio procedit modo resolutorio, quod primo intelligit finem, secundario intelligit illa, quae sunt ad finem; & semper resoluit unum ad aliud de his quae sunt ad finem, donec deueniat ad illud, quod est ultimo intellectum, & ab eo incipit operationem. Deinde cum dicit

Quare accidit modo quodam ex sanitate sanitatem fieri, & domum ex domo sine materia materia habentem. Medicinalis enim est, & aedificatoria species sanitatis & domus. Dico autem substantiam sine materia quod quid erat esse.

Concludit conclusionem principalem, dicens, quod si iste modus factionis est uerior, accidit quod sanitas fiat ex sanitate, & domus ex domo; quia domus in materia ex domo sine materia, quae domus sine materia uocatur conceptus in anima domus, & sanitas, quae est in materia a sanitate, quae in anima; ars enim medicinalis existens in anima, est species sanitatis fiendae in materia, & ab ista fit illa; similiter ars aedificatoria existens in anima, est species artis in materia, & ex ista fit illa; & sic a forma sine materia fit forma in materia; quam formam & substantiam sine materia uoco, quod quid erat esse. Deinde cum dicit.

Generationum uero, & motuum haec quidem intelligentia uocatur, illa uero factio. Quae quidem a principio, & a specie intelligentia, quae uero ab ultimo intelligentia factio.

Ostendit, quod actio est duplex in generatione artificiali. Ad cuius euidenciam notandum est, quod (ut patet per supra dicta) iste fuit processus in artibus; quod primo intellectus intelligebat ipsum artificiatum; ultimo autem intelligebat ea, quae ordinantur ad ipsum: in faciendo autem est deuerso, quia primo ferebatur super illud, quod ordinabatur ad artificiatum, secundario ad ipsum artificiatum: & sicut est duplex hic, scilicet actio intellectus, quae uocatur intelligentia, quae primo fertur super artificiatum; & actio potentiae motiuae, quae (secundum Philosophum) uocatur factio, quae

Intellectus noster mensuratur a rebus.

Forma rei artificialis unde deriuatur.

Illae sunt oppositae, quorum causa sunt oppositae.

Modus, quo fiunt artificialia.

In omni artificio est unum ultimum intentum.

Processus res solutus.

Duplex actio in generatione artificiali.

Metaphysicæ

quæ e conversò se habet primæ. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod generationum & motuum, id est de numero generationum & motuum, quæ sunt in artificialibus, hæc quidem motio & actio uocatur intelligentia: illa uerò uocatur factio: & statim manifestat, quod dixit: illa quidem motio, quæ est à specie, & ab intellectu tanquam à principio, est illa, quæ uocatur intelligentia, hoc est, actio intellectus: illa uerò actio uel motio, quæ incipit ab ultimo intelligentiæ, hoc est, ab illo, quod ultimo intelligebatur, factio uocatur: hoc est, illa, quæ est à potentia motiua, quæ potentia primò fertur super ultimo intellectum; uocatur factio. Deinde cum dicit.

Similiter autem & in aliis intermediis unūquod que fit. Dico autem ut si conualescit, oportet adæquari. Quid igitur est adæquari hoc? Hoc autē erit si calefactum fuerit. Hoc uerò quid est hoc? Existit autem hoc potestate, hoc autem iam in ipso. Faciens itaque, & unde inchoat motus sanandi, siquidem ab arte, species est, quæ in anima.

Quæ ordinā sur ad uli- mum, quō sunt.

Postquam ostendit, quis sit modus deueniendi in ultimum in ipsis artificialibus: ostendit hic, quis est modus faciendi illa, quæ ordinantur ad istud ultimum, ostendens: quod idem modus est hic & ibi: sicut enim ibi ultimo intellectum fuit primò factum; & primò factū, fuit ultimo intel- lectum; ita & hic: & sicut ibi oportebat cognosce- re unūquodque, quod fit per speciem in anima, & quod factio incipiat ab illa specie; ita & hic. Et hoc est, quod dicit: quod sicut est in ipso fine, ita est inter mediis, quæ ordinantur ad finem: unum quodque ita fit hic, sicut ibi. Verbi gratia: si con- ualescit, & sanatur, oportet adæquari; ita quod adæquari est intermedium, quod ordinatur ad conualescere: si igitur oportet fieri adæqua- tio, oportet uidere per intellectum, quid est ipsum adæquari; hoc autem adæquari fiet in cor- pore, si aliquid aliud fiet in ipso; sicut si corpus fieret calefactum: uidendum est ergo de calore, quid est; quod si idē calor nil aliud præsupponat, ab ipso statim poterit actio incipere, sicut dictū est supra: ita quod iste calor in alio existit in po- tentia, puta medici, iam enim in ipso est, quomo- do incipiat actionem ab isto; ita quod per ipsum deueniatur ad oīa alia. Concludit ergo quod princi- pium unde inchoat motus sanabilium, siquidem illa sanitas fuit ab arte, est species, quæ est in ani- ma. Deinde cum dicit.

Si uerò à casu, ab hoc quod quidem faciendi est principium facienti ab arte. Vt quod in mederi for- san calefactione principium, hoc autem facit frica- tionem. Calor itaque in corpore, aut pars est sanita- tis, aut sequitur eum aliquid tale, quod est pars sani- tatis, aut per plura. Hoc autem ultimum faciens, & quod est ita pars est sanitatis, ut domus, & lapi- des, & aliorum alia.

Quō fit ge- neratio ca- sualis.

Manifestat, quomodo in artificialibus est ge- neratio à casu. Ad cuius euentiam notandum est, quod eadem res artificiata potest fieri ab ar-

te, & à casu, sicut sanitas; sed tamen differenti modo: si enim ad istam sanationem concurrat intelli- gentia; & species, quæ est in anima; ita quod tota motio incipiat ab ista; tunc factio illa erit ab arte, & non à casu: quia quæ à casu sunt, præter intelli- gentiam sunt; ita quod in factis ab arte duo con- currunt, scilicet actio intelligentiæ, & ipsa factio; quæ incipit ab ultimo intellecto. Si autem con- tingat, quod ista factio incipiat ab isto ultimo præ- ter actum intelligentiæ & propositum, à casu erit. Verbi gratia: si calor sit illud ultimum, à quo in- cipit factio; si ab isto calore incipiat per intelligen- tiam medici; sanitas, quæ sequitur istum calorem, erit ab arte: si autem contingat, quod iste calor incipiat in corpore non per intelligentiam medi- ci, sed per aliquod non intentum, sicut per frica- tionem; tunc sanitas consequens est à casu. Et hoc est, quod dicit Philosophus: ita dictum est, quod quando sanitas est ab arte, incipit à specie, quæ est in anima: si uerò sit à casu, non incipit ab illa; sed incipit ab hoc, quod faciendi ab arte fuit principium faciendi: hoc est dicere, non incipit ab intelligentiâ, nec ab illo, quod fuit principium cognitionis; sed ab illo, quod fuit principium factio- nis: ita tamen quod ab isto incipit præter intel- lectum: ut si medendi principium factio- nis est à calefactione, ab ista etiam incipit casus; sed ta- men differenter; quia medicina facit illam calefa- ctionem appropriatè: à casu autem fit per confri- cationem, & præter propositum confricantis: & hic calor sic factus à confricatione in corpore, uel per medicinam, aut est pars sanitatis, quando, scilicet, calor sufficit ad sanitatem inducendam; aut ad ipsum calorem sequitur aliquid, quod est pars sanitatis; quando scilicet, ipse non sufficit ad in- ducendam sanitatem, sed aliquid aliud sequitur ad ipsum, quod ad sanitatem sufficit: aut hoc fit propter plura alia, quæ sequuntur ad ipsum calo- rem, quæ plura deducunt ad unum ultimum; ad quod ultimum sequitur ipsa sanitas, uel est ipsa sanitas: ita quod faciens illud ultimum, est pars sanitatis: sicut parietes, & lapides sunt partes do- mus: sicut enim ille, qui habet lapides iam habet aliquid domus; ita qui habet ultimum, iam habet aliquid ipsius sanitatis. Deinde cum dicit.

Quare sicut dicitur, impossibile factum esse, si ni- hil præexistit. Quod quidem igitur pars ex neces- sitate existit, palam: Materia uanque pars: inest enim & fit hoc. Sic igitur & eorum, quæ in ratione. Vtroque autem modo dicimus areos circulos quid sunt, & materiam dicentes; quia as; & speciē, quia figura talis. Et hoc est genus, in quo primum ponitur. Aereus itaque circulus habet in ratione ma- teriam.

Postquam manifestauit triplicem factionem; nunc manifestat, quod in qualibet factione re- quiritur materia, & forma; quod fuit dictum in secunda diuisione. Et duo facit, quia primò facit quod dictum est: secundò mouet quoddam du- bium. Secunda ibi [Ex quo uerò ut materia] Pri- ma

In factis ab arte diuisi- onem.

TEX. 14.

ma in duas, quia primò manifestat materiam ef-
 fe in generato, dicens: quòd sicut dicitur, & be-
 nè dicitur, impossibile est aliquid esse factum &
 generatum, si materia non præexistit; quòd qui-
 dem præexistens de necessitate est pars genera-
 ti, & ipsa materia fit ipsum generatum, & ipsum
 compositum. secundò manifestat, quòd etiam in
 quolibet generato est forma, dicens: quòd for-
 ma, quæ est de numero eorum, quæ sunt in ratio-
 ne, est in generato: quæ autem utrunque sit ibi, pa-
 tet: quòd utroque, scilicet per materiam, & per
 formam nos notificamus quid ærei circuli; notifi-
 cantes materiam circuli, & dicentes, quæ est æs; no-
 tificantes etiam speciem, dicentes, quòd est ta-
 lis figura sine angulo, hæc autem figura est pri-
 mum, in quo primùm ponitur circulus: quòd au-
 tem æreo circulo nos notificemus materiam &
 formam, huius causa est; quia æreus circulus ha-
 bet rationem in materia; licet enim circulus ut
 circulus non concernat materiam; tamen æreus
 circulus concernit sibi materiam, scilicet æs. De
 inde cum dicit.

*Ex quo uerò ut materia fit, quadam dicuntur
 quando fiunt, non illud sed illius modi. Ut statua non
 lapis, sed lapidea. Homo autem conualescens, non di-
 citur illud ex quo.*

Mouet quoddam dubiū. Et diuiditur in duas
 partes; quia primò illud mouet: secundò illud
 soluit, ibi [Causa uerò, quia fit ex priuatione]
 Ad euidentiā primi notandum est, quòd aliquā
 do illud, ex quo fit ipsum generatum, prædicatur
 de ipso generato non in abstracto, sed per quan-
 dam denominationem; uidemus enim quòd sta-
 tua fit ex lapide, & tamen lapis non prædicatur
 de statua in abstracto siue in reo; sed per quan-
 dam denominationem: non enim dicimus, quòd
 statua fit lapis sed lapidea. Aliquando autem il-
 lud, ex quo fit ipsum generatum, nullo modo præ-
 dicatur de generato: non enim dicimus per ali-
 quem modum, quòd sanum fit infirmum; & tamē
 sanum fit ex infirmo: Causam huius diuersitatis
 querit Philosophus, dicens: quòd illud, ex quo fit
 aliquid, ut ex materia; nō dicitur de illis, quæ sūt
 ex illo: ita quòd illud dicatur esse illud, sed illius
 modi; hoc est nō dicuntur esse illud in abstracto,
 sed per quādam denominationem. Verbi gratia;
 statua, quæ fit ex lapide, non dicitur lapis, sed la-
 pidea: in talibus ergo illud, ex quo fit aliquid, si-
 cut est lapis; prædicatur de illo, ex quo fit per quā-
 dam denominationem, dicendo esse lapideum, &
 non lapis. Aliquando autem illud, ex quo fit
 aliquid, nullo modo prædicatur de illo, quòd fit
 ex illo. Et hoc est, quòd subdit; quòd homo con-
 ualescens non dicitur esse illud, ex quo fit; hoc est
 dicere: si homo conualescens fiat ex infirmo, non
 possumus dicere, quòd homo cōualescens sit etiā
 infirmus. Deinde cum dicit.

*Causa uerò quia fit ex priuatione, & subiecto;
 quod dicimus materiam: ut & homo, & laborans
 fit sanus. Magis tamen dicimus fieri ex priuatione,*

*Ex his pate-
 ri poterit
 materiā esse
 partē quid-
 dantis. Et
 .n. partes du-
 plices sunt:
 formales. s.
 materia-
 les: prima
 sūt, quæ pri-
 uent ad spe-
 cificā quid-
 dantē, qua-
 rē una ma-
 teria est: se-
 cunda respici-
 unt indi-
 uida: ut se-
 necirculus ē
 pars mate-
 riales, & nō
 formalis cir-
 culi.*

*Excitat do-
 bium.*

*Predicata
 multiplicia*

TEX. 25.

*ut ex laborante sanus, quàm ex homine. Propter
 quod laborans quidem, qui sanus non dicitur, sed ho-
 mo, & homo sanus.*

Redit rationem istorum duorum. Et diuiditur
 in duas partes, quia primò reddit rationem secū-
 di: secundò reddit rationem primi. Secunda ibi
 [Quoniam uerò priuatio non manifesta] Dicit er-
 go primò, quòd causa ultimi, scilicet illud, ex quo
 fit aliquid, nullo modo dicitur de eo, quòd ex ip-
 so fit: quia illud, ex quo fit aliquid, est duobus mo-
 dis, scilicet priuatio, & subiectum: dicimus enim
 quòd aliquid fit ex priuatione & subiecto: quòd
 subiectum uocamus materiam; exemplum de su-
 biecto est, cum dicitur, homo sanus fit: exemplū
 de priuatione est, laborans fit sanus. Licet autē dica-
 tur aliquid fieri ex priuatiōe, & ex subiecto; magis
 tū propriè dī fieri ex priuatiōe quàm ex subiecto;
 hoc enim est proprius, ex laborante fit sanus, quā
 hoc, ex homine fit sanus: & quia ista est propria,
 ex priuatione, & ex laborante fit sanus; hoc autē
 est minùs propriè, ex homine fit sanus: ideo istud,
 ex quo fit, sicut ex priuatione; nō poterit prædica-
 ri de eo, quòd fit: non enim benè dicitur, laborans
 est sanus: quia autem impropriè dicitur, quòd ex
 quo fiat aliquid, puta quæ ex homine fiat sanus; iō
 istud ex quo, poterit prædicari de eo, quòd fit: be-
 nè enim dicitur, quòd homo est sanus. Notandū
 est, quòd declaratio Philosophi fundatur super
 duas propositiones; quibus declaratis, patebit cō-
 clusio sua manifestè. Prima propositio est, quòd il-
 lud, ex quo fit aliquid, aliquando est priuatio, ali-
 quando est subiectum: scđa propositio est, quòd
 fieri hoc ex hoc, prius dicitur de priuatione, quā
 de subiecto: ex quibus cōcludit propositum suū.
 Prima propositio patet ex primo Physicorum.

Nam aliquando dicimus, quòd ex non albo fit al-
 bum: aliquando dicimus, quòd ex potentia albo,
 quòd est materia, fit album. Secunda propositio
 patet sic, & potest sic declarari: hæc propositio,
 ex, uidetur notare quendam ordinem & quendam
 transitum: quando enim dicimus, quòd ex hoc fit
 hoc, sensus uidetur esse; quòd hoc corrupto, fiat
 hoc: quia in generatione materia manet sub for-
 ma generata, & priuatio formæ generatæ corrū-
 pitur; ergo proprius dicitur quòd ex hoc fit hoc,
 de priuatione, quàm de materia. Ad cuius euiden-
 tiam notandum est, quòd hoc fieri hoc proprius
 dicitur de materia, quàm de forma, & priuatio-
 ne: hæc enim magis propria, possibile album fit
 album, quàm hoc non album fit album: cuius
 ratio est; quia hoc fieri hoc, idem est quòd hoc
 perfici per hoc, uel hoc accipere perfectionem
 huius: cum ergo potentia & materia perficiatur,
 non autem priuatio, proprius dicitur aliquid fieri
 de materia, & de ente in potentia, quàm de pri-
 uatione. Debemus enim imaginari, quòd eius est
 fieri subiectiue, quòd habetur, & perficitur per
 fieri: cum ergo esse compositi, & esse formæ non
 sit esse & perfectio priuationis, sed potius mate-
 riæ, magis propriè dicitur, hoc fieri hoc, de mate-
 ria

*Aliquid fie-
 ri ex ali-
 quo duplici-
 ter.*

*Tex. cō. 58.
 & circa.*

*Ex, dicit or-
 dinē, extran-
 situm quen-
 dam.*

*Hoc fit hoc,
 et ex hoc fit
 hoc, quibus
 magis cōno-
 niunt.*

Metaphysicæ

ria & potentia, quã dicatur de priuatione: Quod autem hoc fiat ex hoc, magis dicatur de priuatione quàm de materia, est, quia materia manet in facto, priuatio uerò non manet. Sciendum tamẽ quòd licet hoc fieri hoc, dicatur propriè de materia, & potentia; tamen per accidens potest dici de priuatione: inquantum ipsa priuatio importat potentiam, & habilitatem, & materiam: dicimus enim quòd non album fit album, non per se, sed inquantum possibile albũ coniungitur cum isto, non albũ fit album. Similiter per se, & propriè ex priuatione fit hoc, inquantum hæc propositio, ex, notat transitum: per accidens tamen possumus dicere, quòd ex materia, & potentia fit aliquid, inquantum ipsa materia habet annexam ipsam priuationem: licet enim materia cū potetia maneat, tamen ipsa cum priuatione transit, quia non manet sub priuatione. Declaratæ sunt ergo duę propositiones, super quas Philosophus fundat dictũ suum: ex quibus maximè patet intentum eius; & maximè ex secunda propositione; nam ideo magis dicitur propriè, ex, de priuatione, quia transit; ergo ex hoc habetur, quòd priuatio transit in aduentu formæ, & illius, quod fit; ex quo sequitur quòd non potest prædicari de eo quod fit: illud enim, quod prædicatur affirmatiuè de aliquo, simul est cū eo. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quòd propriè dicitur, ex laborante fit sanus, sicut ex priuatione; ideo hæc est falsa, laborans fit sanus: quasi dicat, ideo est propria, quia priuatio trã fit; si transit non stat sub illo; & si non stat sub illo, non prædicatur de illo: in subiecto autem est impropria cū hac propositione, ex: & hoc ẽ, quia subiectum manet sub esse illius, quod fit; & quia manet sub illo, quod fit; ideo illud, ex quo fit, potest prædicari de eo, quod fit; eo modo quo dicimus, quòd homo prædicatur de sano. Deinde cum dicit.

Cur ly ex, magis dicitur de priuatione.

Quoniam uerò priuatio non manifesta et inominabilis, ut in ære figuræ cuiuslibet, aut in lateribus, et lignis domus, ex his uidetur fieri ut illic ex laborante. Propter quod sicut nec ibi ex quo hoc, illud non dicitur: nec hic statua lignum: sed prædicatur lignea, non lignum, et ærea non æs, lapidea non lapis: ut domus lateritia, sed non lateres.

TEX. 26.

Quoniam neque quod ex ligno fit statua, aut ex lateribus domus, si quis ualde inspexerit, non utique simpliciter dicit. Quia oportet permutationem fieri ex quo, sed non permanente. Propter hoc quidẽ igitur ita dicitur.

Priuatione, et subiectu habet distincta nomina.

Declarat secundum, quod fuit; quòd illud, ex quo fit aliquid, non prædicatur nisi per quandam denominationem: quia non dicimus, quòd statua est lapis, sed lapidea: reddit causam huius. Ad cuius euidenciam notandum est: quòd aliquando priuatio, ex qua fit aliquid, & ipsum subiectũ habent distincta nomina; ita quòd nec subiectum de se includit priuationem, nec econuersò; sicut patet de laborante, & homine respectu sani: quia nec infirmum, includit sanum hominem, nec ho-

mo includit infirmum. Aliquando autem ita est, quòd ipsa priuatio est innominata, nec habet manifestam distinctionem à subiecto, uel materia; sed quicumque dicit materiam, dicit simul priuationem, Verbi gratia, æs est materia respectu figuræ, & non figuratum est priuatio respectu eiusdem figuræ; quæ quidem non figuratio non habet nomen nisi per negationem; & talis priuatio includitur in materia: quia qui dicit æs, dicit quid non figuratum de se: & similiter lapis includit priuationem respectu statuæ, uel idoli fiendi: & sic de huiusmodi talibus: ergo in quibus materia includit priuationem, uidetur quòd propter subiectum & materiam possit prædicari unum de alio; propter priuationem autem quòd non possit: unũ ergo prohibet, & aliud non prohibet; non ergo simpliciter refugit prædicationem illud, ex quo fit respectu illius, quod fit: nec simpliciter habet eam; & ideo eligitur uia media, scilicet ut nõ prædicetur de illo directè & in abstracto, sed prædicetur per quãdam denominationem. Et hoc est, quod dicit: quòd in illis, quæ fiunt, quorum priuatio non est manifesta, & est innominabilis, & inclusa in subiecto: sicut in ære includitur priuatio cuiuslibet figuræ, & sicut in lateribus & lignis includitur priuatio domus: in talibus propter priuationem inclusam propriè dicitur quòd ex his fit aliquid; sicut propriè dicebatur quòd ex laborante fit sanum: propter quod sicut nec ibi hoc in priuatione propriè non dicitur, quòd hoc est illud, scilicet laborans sanum, & econuersò: ita nec hic propriè dicitur, quòd hoc est illud, puta, quòd statua est lignum, sed à ligno producitur, & deriuatur lignea, & dicimus quòd est lignea, & non lignum: & ænea non æs; & lapidea non lapis, & domus lateræa non lateres. Quòd autem illud, ex quo, puta lignum, uel lapis non dicitur de eo, quòd fit ex ipso, ut nõ dicatur esse lignum, sed ligneu, patet: quia tale, scilicet lignum, & quodlibet simile non manet sub eo, sub quo fit, scilicet statua, uel simile; nisi facta permutatione inclusæ priuationis in tali subiecto. Et hoc est, quod subdit Philosophus, quòd si quis subtiliter etiam inspexerit, inueniet quòd non similiter, & omni modo fit ex ligno statua, aut ex lateribus domus; sed oportet quòd permutatio hæc ex priuatione inclusa & nõ permanente in ipsa priuatione, hæc fiat statua, uel domus, uel huiusmodi: propter cuius permutationem prædicatur sic, & non alio modo. Notandũ est, quòd declaratio Philosophi super duobus fundatur: primum est, quòd priuatio impedit prædicationem: quam propositionem accipit à præcedenti declarato: secundũ est, quòd in tali subiecto, & in tali materia includitur priuatio. Quod declaratur duobus modis; primus modus est, quòd in tali subiecto propriè dicitur, quòd ex hoc fit hoc, sicut ex ære fit statua. Et hoc est, quod dixit; quòd sicut illic ex laborante fit sanum, ita hic ex ære fit statua. Secundus modus est declarandi, quòd in talibus quando

Qui dicit materiam, dicit et simul priuationem.

Materia prædicatur denominatione de materia.

Illud, ex quo aliquid fit, ut ex priuatione, si prædicatur de eo nec in abstracto, nec in concreto: sed ex quo fit in de subiecto, prædicatur in concreto et non in abstracto; quia materia est pars in existens res.

ex hoc fit hoc, puta ex ligno statua; ita fit ex hoc sicut ex permutato, & non permanente; sed non permanentia est propter priuationem, ergo includit de se priuationem. Ex his duobus habetur intentum: ex quo enim per secundum priuationem includitur in tali subiectu, & per primum priuatio impedit; ergo tale subiectu per priuationem inclusam predicari non poterit, nisi forte per quandam denominationem: quando ergo subiectum est omnino distinctum a priuatione, sicut homo a laborante; utique poterit predicari de aliquo: sicut dicimus, homo est sanus, & e converso: licet non possit predicari de priuatione distincta a tali subiecto: quando autem priuatio simul includitur cum subiecto, tunc propter priuationem annexam impediretur predicatio; & propter materiam manentem dabitur aliquis modus predicandi, qui modus erit per quandam denominationem.

Quo prius
est impedit
predicatio
nam.

Cap. 8.

Quiditas
non fit.

Quoniam uero ab aliquo fit, quod fit. Hoc autem dico, unde principium generationis est. Et ex aliquo, fit autem non priuatio hoc, sed materia. Iam enim diffinitum est, quando hoc dicimus, & quomodo fit. Hoc autem sphaera, aut circulus, aut quodcunque euenit aliorum. Quemadmodum nec subiectum facit aere, sic nec sphaeram, nisi secundum accidens, quia aerea sphaera est, & illam facit. Nam hoc aliquid facere, ex totaliter subiecto hoc facere est. Dico autem, quia aere rotundum facere, est non rotundum, aut sphaeram facere, sed alterum aliquid, aut speciem hanc in alio.

Postquam manifestauit multa de modo generationis; hic ostendit, quod ipsa quidditas non fit, quod fuit unum de propositis. Et diuiditur in duas partes, quia primo ostendit, quod compositum fit: secundo concludit, quod forma non fit, nec ipsum quod quid est. Secunda ibi [Palam ergo quod nec species.] Prima in duas, quia primo repetit quaedam dicta in praecedentibus: secundo ostendit, quod compositum fit, & non forma, nec materia. Secunda ibi, [Nam si facit.] Dicit ergo: ita dictum est, quod omne, quod fit, ab aliquo fit, quod est primum efficiens generationis; & ex aliquo, quod quidem est materia, non priuatio: & illud, quod fit, est aliquid: quia ergo ita est, ideo istud aliquid sicut non facit aere; ita nec facit formam, scilicet sphaeram, nisi forte secundum accidens: quia illud, quod fit, est aerea sphaera, & istud compositum facit: ita componere, facere, & generare est ex ipso subiecto & materia facere totaliter; hoc est, uniuersaliter hoc aliquid, id est compositum. Verbi gratia, ille, qui facit aere rotundum, non facit rotundum tantum, quia formam, aut sphaeram tantum; sed alterum aliquid; hoc est compositum: facit enim hanc formam in hac materia. Deinde cum dicit.

Nam si facit, ex aliquo facit alio. Hoc enim subiiciebatur, ut facere aeream sphaeram. Hoc au-

tem ita, quia ex hoc quod est aere, hoc facit quod est sphaera. Si igitur hoc facit ipsum; palam quia similiter faciet, & ibunt generationes in infinitum.

Probat, quod dixit, scilicet quod nec materia fit per se, nec forma, dicens: ita dictum est supra, quod forma non fit, nec materia; quia si aliquis facit formam, ex aliquo facit; hoc autem, ex quo facit, est illud, quod subiicitur generationi istius: uel sicut hoc subiiciebatur, hoc est, hoc supra ponebatur, quod quidquid fit, ex aliquo fit. Bene dico, quod si facit, ex aliquo facit: facere enim eaream sphaeram, est facere ex hoc, quod est aere, ipsam sphaeram: si ergo forma fit, ex aliquo fit: composita est ex aliquo, & aliquo: quia ex aliquo, quod est suppositum generationi, ex qua fit: & ex aliquo, quod accipitur per generationem: quero ergo de illo aliquo, quod est pars istius; aut fit, aut non fit: si non fit, ergo forma non fit: si autem hoc fit, ipsum, palam est, id est manifestum fit, quia similiter illud faciet, id est ex aliquo faciet: si autem ex aliquo faciet, illud erit compositum ex aliquo, & aliquo: si ita est, ibunt generationes in infinitum. Notandum est diligenter, quod ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, omne, quod fit, ex aliquo fit: & hanc accipit Philosophus per praecedentia: non enim praemisit omnia praecedentia, nisi ut concluderet hanc conclusionem, quod solum compositum fit: secunda propositio est, quod illud, ex quo fit, quod fit, est pars rei factae: cuius ratio est, quia omne, quod fit, & quod factum est, potest fieri: ita quod de essentia cuiuslibet facti & generati est, quod per aliquid sui possit fieri, & esse, & per aliquid fit: illud autem, propter quod potest fieri & esse, est illud, ex quo fit: ergo illud, ex quo fit, est de essentia rei generatae, & hoc est materia. Declaratis duabus propositionibus, patet conclusio Philosophi: si enim forma fit, per primam propositionem ex aliquo fit; per secundam illud, ex quo fit, est pars istius, quod fit: ergo forma erit composita ex aliquo, & aliquo; ex aliquo, per quod est; & ex aliquo, per quod potest esse: uel ex aliquo fit: si autem ita est, erit abire in infinitum in generationibus: quia si forma est composita ex aliquo, & aliquo, quero de illo aliquo, per quod est; aut fit, aut non fit; si non fit, ergo ista forma non fit; & eodem modo nec prima: si autem fit, adhuc erit composita ex aliquo; & ita erit abire in infinitum.

Ostenditur
formam esse
non generari

Palam ergo, quod nec species fiat, nec quodcunque oportet uocare in sensibili formam. Nec eius est generatio, nec quod quid erat esse huic. Hoc enim est quod in alio fit, aut ab arte, aut a natura, aut a potestate. Aeream uero sphaeram esse facit. Facit enim ex aere, & sphaera. Nam in hoc hanc speciem facit, & est hoc sphaera aerea. Hoc autem sphaera esse. Eius uero quod est sphaera

De essentia
cuius libes
facti quid.

TEX. 17.

N n r e

Metaphysicæ

ra esse omnino, si est generatio, ex aliquo aliquid erit.

Inferre propositum.

Ex istis concludit, quod quidditas non fit. Et duo facit, quia primò facit conclusionem: secundò probat eam, ibi [Oportebit enim diuisibile esse.] Dicit ergo, quod manifestum est ex præcedentibus, quod nec species, nec forma cuiuslibet rei sensibilis fit, nec eius generatio: & similiter manifestum est, quod ipsum quod quid est huius rei non fit: quod enim fit siue ab arte, siue à natura, siue à quacunque potestate non est quidditas in se, sed est quidditas in alio, & quoddam compositum ex aliquo, & quidditate: nam faciens æream spheram, facit eam ex ære, & sphaera, id est quod facit hoc in hoc, id est hanc quidditatem, scilicet spheram in hac materia, scilicet ære, esse quidditatem spheræ, omnino non fit; quia si esset eius generatio, ex aliquo esset, quod esset pars sui, sicut dictum est de forma. Deinde cum dicit.

Oportebit enim diuisibile esse semper, quod fit & esse hoc quidem hoc, & hoc hoc. Dico autem quod hoc quidem materia, illud uero speciem. Si igitur est sphaera ex medio figura equalis, huius hoc quidem est, in quo erit quod facit; hoc autem in illo, hoc autem omne, quod factum est, ut area sphaera.

Probat, quod dixit, dicens: benè dico, quod ipsa quidditas non fit; quia omne, quod fit, diuiditur in duo: ita quod eius hoc quidem est hoc, hoc autem est illud, id est hoc est materia, illud autem forma: si ergo substantia & quidditas formæ fit, oportet quod quidditas spheræ diuisibilis sit: si enim quidditas spheræ est figura, à cuius medio lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales, & ista quidditas est facta; oportet quod istius facti hoc quidem sit materia, in qua sit forma, quæ fit; hoc autem sit forma, quæ est in illo; & sic quidditas erit quid compositum; omne enim, quod habet quid, & quid; est ipsum compositum, quod est factum; sicut area sphaera, & non quidditas spheræ tantum. Deinde cum dicit.

Palam igitur ex dictis, quia quod quidem ut species, aut ut substantia dicitur, non fit. Synolon autem secundum hanc dicta fit. Et quod in omni generato materia inest, & est hoc quidem hoc, & hoc & hoc.

Concludit conclusionem principaliter intentam, diuisam contra totum præcedens: postquam enim præmisit quædam de natura generationis: postquam probauit, quod compositum fit; & ex hoc probauit quod quidditas non fit; hic concludit conclusionem istam, quæ fuit principalis ex prædictis; ita quod iste sit ordo; ex primis habemus, quod quidquid est, ex aliquo fit; ex secundo habemus, quod quidquid fit, compositum est; ex quo concludit, quod illud, quod fit, quidditas non est. Dicit ergo,

quod manifestum est ex prædictis, quod ipsum quod quid est, ut species, uel substantia rei, non non fit; synolon autem, id est simul totum, quod dicitur secundum hanc quidditatem, fit: manifestum est etiam, quod in omni generato est materia, & quod in omni generato hoc quidem est hoc; hoc autem illud, id est hæc est forma. Deinde cum dicit.

Totum ad præf. et p. accedens et primum rationis.

Vtrum igitur est ne quedam sphaera præter has, aut domus præter lateres?

Postquam manifestauit, quod quidditas non aspicit generationem tanquam illud, quod generetur; ita quod fiat; hic uult uniuersaliter ostendere, quod non debet poni aliqua quidditas separata isto modo, quo ponebat Plato, quæ sit causa generationis. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit quæstionem unam, Vtrum scilicet sit aliqua quidditas separata? secundò soluit eam. Secunda ibi [Aut nunquam facta est.] Ponit ergo quæstionem, dicens; quidditas non generatur, utrum autem est aliqua quidditas separata præter quidditates sensibiles? ut aliqua domus separata præter has domos, quæ sunt in lateribus? circa hoc hoc debet dici. Deinde cum dicit.

Athenis Platoni, quod non de sui quidditate, quæ sit causa generationis.

Quidditas non generatur.

Aut nunquam facta est? Si sic non erat hoc aliquid. Sed quia domus tale significat. Hoc autem & terminatum non est; sed facit & generat ex hoc tale hoc. Et quando generatum est, est hoc tale. Hoc autem est omne hoc. Callias autem & Socrates est quemadmodum sphaera area hoc. Homo uero & animal quemadmodum sphaera area totaliter.

Ostendit, quod quidditas separata non est necessaria generationi, tanquam generans. Et diuiditur in tres partes, quia in prima parte ostendit propositum; secundò ipsum ostensum concludit; tertio manifestat quoddam, quod dixit. Secunda ibi [Manifestum est igitur] Tertia ibi [In quibusdam uero palam] Prima ratio talis est; omne generans est hoc aliquid, diuersum in numero à genito; tamen simile ei in forma; ita quod ipsum generans ex hæc materia facit hoc compositum; & si generans est compositum ex materia & forma, etiam similiter genitum; separatam autem à materia nec est in materia, nec est simile in forma rei, scilicet existenti in materia. Et hoc est, quod dicit ipse Philosophus, quod nunquam est aliqua substantia, si generans sic non erat hoc aliquid; quod tamen hoc aliquid significat tale, quale est ipsum genitum; hoc est simile ei in forma, & etiam in qualitate substantiali; hoc autem supple, quod generatur, non est determinatum, hoc est non est ipsa quidditas determinatæ rationis, sed est ipsum compositum, quod facit, & generat ex hoc, hoc est, ex hac materia tale. i. simile sibi in forma; & illud, quod est generatum, quoniam est generatum, est hoc tale, id est simile generanti in forma; & est hoc omne, id est quoddam compositum, particulare sicut Callias, aut Sors; & sicut hæc area sphaera uniuersaliter.

Prosequitur ad id.

Generans & genitum sunt forma in forma.

Quod generatur non quidditas determinata rationis.

nerfaliter. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, quod generans & genitum sunt diuersa in numero, & materia, & sunt unum in forma: secunda est, quod ipsum genitum est ipsum compositum ex materia & forma, non ipsum uniuersale, sicut animal & homo. Prima patet, quia generans intendit largiri passo similitudinem suam: sciendum est enim, quod omnis natura appetit esse diuinum, & esse perpetuum, ut habet ostendi Secundo de Anima. aliqua sunt, quae habent esse perpetuum in seipsis, & in unitate numerali: ita quod unumquodque numero perpetuum est, & talia sunt incurruptibilia: aliqua sunt, quorum species perpetua est; tamen indiuiduum non est perpetuum: & haec sunt corruptibilia, sicut est homo, & asinus: quod autem haec species perpetuetur, hoc est per continuam generationem. Ex hoc ergo habemus, quod generans generando intendit perpetuare speciem suam; non autem potest perpetuare speciem suam, nisi trahendo passum ad similitudinem sui: si autem passum trahitur ad similitudinem generantis, oportet necessarium conueniat cum generate in similitudine speciei, & quod differat, ex hoc quod ista similitudo speciei in alio & in alio recepta est: quod quidem aliud & aliud uoco materiale. Ex quo patet prima propositio, scilicet quod generatum & generans conueniunt in forma, & differunt in materia. Secunda etiam patet, quia actiones sunt suppositorum. Ex his propositionibus patet propositum Philosophi sic: puta si generans & genitum conueniunt in forma, & differunt in materia; impossibile, quod quidditas, quae ponitur separata sit generans: quia separatum & non separatum nullo modo possunt conuenire in eadem forma: tum etiam quia non possunt differre in materia separatum, & non separatum: separatum enim non habet materiam, quia quae tantum differunt in materia, solo numero differunt: separatum autem & non separatum differunt (ut dicitur Decimo huius) secundum genus naturale ad minus. Haec est ergo ratio, quam tetigit Philosophus, quando dixit, quod generans est hoc aliquid tale, quale est ipsum genitum; hoc est simile in forma. Ex secunda propositione similiter patet, quia Platonicis, qui ponebant istas quidditates; ponebant ipsas quaedam uniuersalia separata: uniuersalium autem non sunt actiones, sed solummodo suppositorum. Et hanc tetigit Philosophus, quod generans uel genitum est quoddam omne, hoc est quoddam totum compositum. Deinde cum dicit.

Manifestum ergo quia specierum causa, sicut causa facti, sunt dicere quidam species, si sunt praeter singularia, ad generationes & substantias nihil utiles, neque erant utique praeter hoc substantia secundum se.

Concludit propositum ostensum, dicens: quod

A manifestum est ex istis, quod species, quas quidam posuerunt, & si sint quaedam substantiae existentes per se, & secundum se.

In quibusdam uero palam, quid generans tale quidem est, quale generatum. Nec tamen idem, nec unum numero, sed unum specie: ut in Physicis. Homo namque hominem generat, nisi quid praeter naturam fiat; ut equus mulum. Et hoc quoque simile. Commune enim super equum & asinum non est nominatum proximum genus. Sunt autem ambo forsan uelut mulus.

Manifestat quoddam, quod dixerat; dixit enim quod generans & genitum sunt similia in forma, hoc ergo manifestat. Et duo facit, quia primum hoc manifestat: secundum ex hoc concludit ad huc principale propositum, scilicet quod non est dare species, & ideas separatas per ipsam generationem, ibi [Quare palam] Dicit ergo primum; ita dictum est, quod gignens & genitum similia sunt: in quibusdam enim statim hoc est manifestum, scilicet quod generans est tale, quale est genitum, non tamen tale, quod sit unum in numero cum eo, sed quod sit unum specie: hoc enim statim est manifestum in Physicis, hoc est in naturalibus generationibus: in talibus enim simile generat si

In generatione naturali simile sibi simile generat.

Generatio muli est praeter naturam.

Quo genere tur tertia species.

C & sub illo etiam continetur mulus: itaque ambo hoc est, equus & asinus in illo sunt uelut mulus, hoc est sibi similia: ut si diceremus, quod commune est iumentum, dicimus quod equus & mulus sunt uelut mulus, quia iumenta sunt. Notandum est, quod de natura cuiuslibet agentis naturalis est, quod formalitate suae actiuitatis inducat in passum: cuius ratio est, quia ad hoc agit, ut suam actiuitatem, & suam formalitatem multiplicet; ut quod non potest saluari in uno indiuiduo, ad minus saluetur in specie: quia ita est, quandoque agens non potest inducere suam similitudinem propter indispositionem passi, oportet quod hoc sit praeter naturam eius: sic autem est in proposito, sperma enim equi, quod infunditur, inducit similitudinem eius, a quo decifum est; & hoc quia instrumentum eius: si autem contingat, quod non possit inducere, quia materia non est apta nata suscipere, hoc erit praeter naturam: quod ergo equus inducat formam muli, hoc est praeter intentionem agentis. Imaginabimur tamen, quod aliquid est sub primaria intentione agentis; & aliquid sub secundaria: sub prima intentione agentis est, quod inducat sui similitudinem: sub secundaria autem intentione est, quod si non potest inducere omnino simile sibi, ad minus inducat propinquum similitudinis suae: sic autem est in proposito, quia species muli est propinqua equo & asino. Notandum est, quod secundum

Duplex est intentio.

Omnis natura appetit esse diuinum. 2. de Anima. 34.

2. de Anima. 33.

Separatae non separatae sunt conuenire in eadem forma nec in materia disterre.

Tex. co. 26.

Uniuersalium non sunt actiones.

Metaphysicæ

Hic in Se-
peimo com.
28. vide A.
rist. in lib. 8.
Animalib.
de Gene-
rat. anima-
lium cap. 6.
contra De-
mot. & Em-
pedoclem.

Commentatorem: sperma equi calidum est, & sperma asinæ frigidum est, & temperatur à per-
mixtione; & ex hoc fit quædam natura media in-
ter asinum & equum, scilicet natura muli, quæ
communis est cum asino & equo: & sub hoc in-
tentio Commentatoris est, quòd in generatione
muli etiam similitudo est; quia mulus assimilatur
equo & asino; sicut medium assimilatur extre-
mis: quod quidem medium Philosophus uocat
commune, quando dixit, quòd mulus est quod-
dam commune super equum & asinum, & quod-
dam proximum utrique in generatione; ex hoc
ambo, scilicet equus & asinus quodam modo sunt
uelut mulus; eo modo quo dicimus, quòd extre-
ma sunt uelut in media, hoc est, quia aliquo modo
assimilantur medio in natura.

*Quare palàm, quia non oportet quasi exemplū
speciem probare. Maxime enim in his exquireren-
tur. Nam substantia maxime hæc. Sed sufficien-
tiam generans facere, & speciei causam esse in mate-
ria: omnis uerò talis species in his carnibus & ossi-
bus Callias, & Socrates. Et diuersa quidem propter
materiam. Diuersa namque. Idem uerò specie. Indi-
uidua enim species.*

A. Exem-
plaria.

Adhuc concludit principale propositum, di-
cens; quòd manifestum est ex dictis, quòd non
oportet exquirere species & ideas, ut sint extre-
ma generatorum; nam si requirerentur ideæ pro-
pter generata, maxime requirerentur propter ista
generata, quæ essent substantiæ, nec tamen requi-
runtur, sed ad generationem istorum sufficit pone-
re formam in materia, quæ est causa rei genera-
tæ; omnis enim species rei generatæ est in mate-
ria, puta in his carnibus & his ossibus, sicut est
Callias uel Socrates; quæ quidem species rei gene-
ratæ diuersa est à specie rei generantis propter
materiam; eadem est autem cum ea in forma, quia
forma generantis ingeniti est indiuidua & indi-
uisibilis formaliter; hæc materia sit diuisibilis; ad
cuius diuisionem diuiditur forma per accidens.
Notandum est, quòd si species requiruntur pro-
pter aliqua generata, maxime uiderentur requi-
ri propter generata in generatione substantiæ:
quia quanto generatum est potius, tanto plura
requiruntur ad eius generationem; cum ergo
non requirantur propter generata in genere sub-
stantiæ, non requiruntur propter aliqua alia.

Et hoc est, quod dicit Philosophus, quòd non o-
portet dare species & exemplaria, quia si daren-
tur maxime darentur in his, quæ sunt substantiæ;
non autem in his dantur, quia ad generationem
istorum sufficit species numeri; ergo nec in ali-
quo alio debet dari.

Quæstio.

Quæreret aliquis. Vtrum species requiratur
propter generationem? Videtur quòd sic; quia
omnis generatio fit à simili; multa autem sunt,
quæ fiunt, quæ possunt fieri à simili in natura;
ergo oportet, quòd habeant aliquam similitudinē
in aliquo separato, & talia sunt generata per pu-

trificationem. Ad oppositum est Philosophus.
Respond. in ista quæstione sunt tria declaranda:
primum est, quæ sunt illa, quæ possent mouere ali-
quem ad credendum, quòd ideæ sunt necessarię
propter generationem: secundum est, quòd gene-
ratio arguit aliquod subiectum separatum, uel
substantiam separatam: tertium est ostendere, quòd
ista substantia separata, quam arguit generatio
non est illa, quam uocauit Plato quidditatem se-
paratam.

Circa primum notandum est, quòd quatuor
possunt esse, quæ mouerent aliquem ad creden-
dum, quòd ideæ requiruntur propter generatio-
nem; Primum est, quia secundum Philosophum,
formæ accidentales sunt formæ actiue; formæ au-
tem substantiales non sunt formæ actiue. Debe-
mus enim imaginari, quòd in igne caliditas agit,
sed non igneitas; & hoc quia omnis forma actiua
in naturalibus in sphaera actiuorum habet contra-
rium; si autem ita est, quòd omnis forma actiua
agat ad multiplicationem speciei, & non agat ul-
tra speciem suam; & cum sola forma accidenta-
lis sit forma actiua; per formam accidentalem
non educetur nisi accidens; per calidum enim nū-
quam inducetur nisi calidum; si enim per calidū
induceretur ignis, uel aliqua forma substantia-
lis; iam calidum ageret ultra speciem suam; cum
ergo forma substantialis inducatur in materia,
quæro à quo inducitur? non à forma substantiali
existente in natura; quia suppositum est, quòd ta-
lis non est actiua; nec à forma accidentali, quia
sic ista forma ageret ultram suam speciem; à nul-
la ergo forma existente in natura inducitur; ergo
à forma existente separata. Secundum motiuum
est, propter generata ex putrefactione, quod est
tactum in argumento; supposito enim quòd omne,
quod fit, fit à sibi simili: si generatio ex putrefac-
tione fit, oportet dare aliquam similitudinē inter
gignens & genitum; cum ergo uideamus, quòd
nullum tale est infra materiam, quod assimileret
tali genito, oportet dare aliquod separatum, quod
quidem agat ad generationem istorum; ita quòd
omnes proportionales, quæ sunt in materia, ex
quibus possunt educi istæ formæ generatæ ex
putrefactione, modo sublimiori sunt in illa
forma separata; ita quòd in materia sunt per
modum passiuī & per modū naturæ; in forma
autem separata sunt per modū actiuī & per
modum artis. Tertium motiuum est in spermate
deciso: uideo enim quòd per uim spermatis
decisi educitur aliquid in materia passiuè
formaliter, quod formaliter non est in ipso
spermate: si autem formaliter non est in eo illud,
quòd est formaliter in passio; ergo simile non fit
ex sibi simili in natura: oportet ergo recipere
aliud aliquid separatum à materia, in quo
similitudo huius reducti reperitur. Quartum
motiuum est, quod uidetur poni in litera, quòd
agens naturale debet habere exemplar separatum,
ad quod aspici-

Artic. pri-
mus.

Primum mo-
tiuum.

Secundum
motiuum.

Tertium mo-
tiuum.

aspiciendo, regulatè, & debitè agat; quod quidem separatum, Plato uocauit ideam tantù: hæc ergo de primo articulo.

Secundus articulus.

Quantùm ad secundùm est notandum, quòd triplici uia possumus uenari, quòd generatio arguit aliquam formam sepatatam: prima uia est ex habitudine, quæ est inter materiam & artem: secunda est ex habitudine, quæ est inter motum ad formam, & motum ad locum: tertia est ex habitudine, quæ est inter permanentiam completã & diminutam, inter participationem, quæ est per participationem, & per essentiam. Prima uia patet sic: natura tenet medium inter artem diuinã

Natura tenet medium inter artem diuinã, & artem nostrã.

& nostrã: sicut tenet medium inter intellectum diuinum & nostrũ: licet enim res naturales habeant rationem mouentis respectu intellectus nostri, quia intellectus noster mouetur à rebus; tamen respectu intellectus diuini habet rationem moti: & hoc, quia omnes naturales res reducuntur in intellectum diuinum, & in artem diuinã. Debemus imaginari, quod opus naturæ est opus intelligentiæ: certũ est enim quod natura producendo suos effectus, ad certum finem tendit per certam media: illum autem finem, uel illa media non cognoscit: oportet ergo, quod tendat ad debitum finem per debita media, sibi impressa ab alio, & acta. scilicet ab intelligentia: ut sicut nos suo modo dicimus; quod graue habet à generante, quod tendat ad certum & debitum locum: ita possumus dicere, quod natura habet ab intelligentia, quod tendat ad debitum finem per debita media: Habitus ergo inter naturam & artem est, quod natura arguit semper aliquem intellectum & aliquam artem, à qua agatur, & à qua sic imprimatur; ita quod illud, quod exprimitur in natura per effectus naturales, suo modo sit expressio illius intelligentiæ, suo modo se explicantis mediante natura: sicut ergo acta arguunt agentia, & secunda arguunt prima: ita natura arguit intelligentiã; & generatio, quæ est opus naturæ, arguit opus intelligentiæ: & possumus dicere suo modo, quod natura agendo semper aspiciat exemplar separatum. Et si sic intellexit Plato, sicut fortè intellexit, non malè posuit: nec ualet, quod ponit Philosophus, quod sufficit habere exemplar coniunctum; quia exemplar coniunctum est imago quædam exemplaris separati, sicut natura est imago intelligentiæ: sicut ergo non sufficit natura sine intellectione; ita non sufficit exemplar coniunctum sine separato: natura ergo in agendo se intendit assimilare exemplari coniuncto; sed non nisi quatenus exemplar coniunctum est imago quædam exemplaris separati: patet ergo prima uia. Secunda uia est ex nexu & habitudine, quæ est inter motum ad formã, & motum ad locum, quæ est uia Arist. in multis locis: certum est. n. secundum Arist. quod generatio, quæ est mutatio ad formam supponit motum circularem: est enim imaginatio Philosophi, quod omne alteras alteratum reducitur ad alterans nõ alteratum: alterans alteratum uoco omne mo-

Opus naturæ est opus intelligentiæ.

Defenditur Plato circa ideas.

Secunda uia

In Physicis præcipue.

tum uel mutatum secundum formam: alterans non alteratum uoco illud, quod ita mouet ad formam & alterat, quòd ipsum non mouetur secundum formam, nec alteratur secundum formam: hoc autem est ipsum cælum: cælum enim mouet ista inferiora, ita tamen quòd mouet motum; sed nõ mouetur eo motu, quo mouet: mouet. n. ad formam, sed non mouetur secundum formam: genero ergo, quæ est motus formalis, arguit aliquem motum, non formalem, sed localem tantum: & iste est motus localis, qui quidem motus localis arguit aliquem motorem, qui nullo motu mouetur: quia si moueretur aliquo motu, moueretur uel motu ad formã, uel motu ad locum: non motu ad formã, quia sic esset indignus moto, scilicet cælo, quod non mouetur secundum formam, sicut prædictum est: nec motu ad locum; quia sicut cælum non mouetur eo motu, quo mouet; ita nec motor debet moueri eo motu, quo mouet; nullo ergo motu mouetur, si nullo motu mouetur, non est in materia. Arguamus ergo sic; generatio arguit localem motum; motus localis arguit motorem, qui est separatus, ergo arguit generatio aliquid separatum; ita quòd generans in generando aliquo modo illud aspiciat; patet ergo secunda uia. Tertia uia

Generatio arguit motum localem, non formalem.

Tertia uia.

Generatio cur data est rebus.

Materia è causa corruptiõnis.

Defenditur Plato.

Tertius articulus.

Exemplaria sunt ideae in mente diuina.

est ex habitudine, quæ est inter permanentiam completam, & diminutam, quæ supra aliquo modo tacta est in Tertio huius. Debemus enim imaginari, quòd sicut ens per participationem arguit ens per essentiam; ita permanentia diminuta arguit permanentiam completam; dictum est autè in præcedentibus, quòd generatio ideo data est rebus, ut saluetur esse permanens, saltem diminuto modo; quia nõ saluatur nisi in specie, & non in indiuiduo. Imaginabimur ergo quòd permanentia in specie est permanentia diminuta, & per quamdam participatõnem; permanentia autè in uno in numero; ita quod idè in numero sit species perpetuũ, est permanentia completa, ergo sicut diminutum arguit completum, ita hæc permanentia arguit illam; ergo est dare aliquod unum, quod permanet sempiternum, & æternum, & unum in numero; quod non potest esse nisi separatum à materia; quia materia est causa corruptionis; generatio ergo arguit aliquid separatum à materia: ita quòd generans in generando intendit perpetuare speciem; non autem hoc intendit, nisi in quantum est quædam imago illius perpetuationis completa; ergo generans in generando semper aspiciat illud suo modo. Et si sic intellexit Plato, quod est dare aliquod separatum, cui intedit natura se assimilare in agendo, nõ malè intellexit: patet ergo secundus articulus.

Tertium declarandum patet: licet enim generatio arguat aliquod exemplar separatum (ut declarauit secundus articulus præcedens) & etiam aliquam artem, quæ sit regula naturæ; non tamè oportet, quòd istud exemplar sit per illum modum, per quem posuit Plato: ponimus enim, quod ista exemplaria sunt quædam idee in mente diuina, quas ideas unaquæque res naturalis in suo gra-

tu

tu

tu

Metaphysicæ

*Definitio
P. 40.*

*Quidditas
rei est in illo
cuius est quid
ditas.*

*Ad argu-
menta.*

*Omnis gene-
ratio est uni-
oca vel for-
maliter vel
virtualiter,
omnia. n. a-
liquomōsiūt
ab uniuoco,
quia agens,
vel hēt for-
mā quā pro-
ducit in se-
formaliter,
vel hēt illā
formā in vir-
tute: quare
fit quōd ē i
putrefactis
ē aliquomō
generatio
uniuoca.*

du imitatur. Si sic Plato intellexit, benè dixit: & hoc modo multi dicunt eum intellexisse: si autem posuit aliquas ideas non in mente diuina: sed per se subsistentes quæ essent quidditates rerum sensibilibus, sicut illi imponit Arist. hoc modo falsum est, tales ideas ponere: quòd enim sint quidditates, & sint separatæ à rebus, hoc est impossibile, quia quidditas rei sèper est in illo, cuius est quidditas. Et hoc modo improbat eum Philosophus dicens, quòd quidditas rei, inquantum assimilatur generans & genitum, sufficiens est sine quidditate separata.

Ad primum motiuum dicendum est, quòd propter hoc non oportet ponere aliquid separatum; cuius ratio est; quia supposito quòd hoc sit uerū, scilicet quòd sola forma accidentalis agat; tamē inducetur forma substantialis per naturam: formæ enim accidentales agunt nō quocunque modo, sed ut sunt instrumenta formarum substantialium; & sicut instrumenta inducent formas substantiales. Verbi gratia, calor non inducit nisi calorem; inquantum tamen agit in uirtute formæ substantialis, inducet igneitatē. Aliqui tamen sunt, qui ponunt, quòd forma substantialis potest agere: ex quo enim forma accidentalis agit, & in uirtute illius; oportet quòd illa principalius agat ad inducendum propriam dispositionem formæ substantialis: forma autem substantialis agat in materiam dispositam. Sciendum tamē est, quòd istud argumētum magis est pro opinione Auicennæ, quàm pro opinione Platonis: licet enim fortè hoc argumentum arguat, quòd est ponere aliquā formam separatam, quæ daret istam formā substantialem; tamen ista forma separata non deberet dici quidditas rei, sicut dicebat Plato; sed magis deberet dici intelligentia datrix formarum, sicut dicebat Auicenna. Ad secundum motiuū, quod fuit de generatis ex putrefactione, dicendum est: quòd sufficit, quòd agens habeat in uirtute illud, quod formaliter est in passio: non enim semper inter gignens & genitum est omnimoda uniuocatio: non ergo oportet reducere ista ad aliquam substantiam separatam, nisi fortè (sicut dictum est in secundo articulo;) sed solum sufficit, quòd hæc generata ex putrefactione sint uirtualiter in agente. Ad tertium motiuum dicendum est; quòd sperma est agens instrumentale, agens in uirtute principalis agentis; à quo sperma deciditur: licet ergo inter istud instrumentū, & genitum non sit uniuocatio; tamen inter principale agens & genitum uniuocatio est. Debemus enim imaginari, quòd quidquid formaliter est in genito, uirtualiter est in spermate, uniuocè in principali agente; & hoc quia sperma est superfluitas tertiæ digestionis & ita quasi assimilatur omnibus mēbris, & defert secum uirtutem omnium mēbrorum ut possit membra similia educere de materia passio; ita quòd illud idē, quod in forma est, uel efficitur in passio; uirtualiter est in spermate. Ad ultimum motiuum dicendum est,

quòd benè uerum est, quòd aliquod exemplar separatum requiritur sicut in secundo articulo patuit, non tamen tale, quale ponebat Plato.

Quæreret etiam aliquis, Vtrum idæ requirantur propter scientiam? Videtur quòd sic; quia scientia est de necessariis & immobilibus; quod autem est in sensibilibus, contingens & mobile est, ergo oportet dare aliquod separatum, quod sit necessarium & immobile; si debet haberi scientia. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo dicendum est ad istam quæstionem, quòd non solum Plato; sed etiam aliqui moderni ponunt aliquod separatum propter scientiam: ponunt enim quòd causa ueritatis haberi non potest, nisi intellectus aspiciat ad aliquod exemplar separatum: **F** ita quòd ipsi ponunt ad naturam scientiæ acquirēdā duplex exemplar; exemplar acquisitū à rebus, & exemplar separatum: & quòd primum non sufficit sine secundo. Quod autem primum non sufficit per se, probatur triplici uia: prima uia accipitur à parte rei, à qua sumitur istud exemplar: secunda sumitur ex parte intellectus, in quo huiusmodi exemplar suscipitur: tertia uia ex parte exemplaris in se, quod à re susceptum est. **P**rima uia talis est: tale exemplar eo ipso quòd susceptū est à re transmūtabili, eo ipso trāsmūtabile est: quod si hoc est, non potest facere perfectam certitudinem, quam scientia requirit. **S**ecunda uia talis est: anima, siue intellectus humanus de se uariabilis est & obliquabilis per errores; & ideo hmoi exemplar à rebus acquisitum nō solum de se habet uariabilitatem, sed etiam ex parte subiecti: si autem hoc est, per ipsum non potest haberi firma, & certa ueritas. **T**ertia uia: quia huiusmodi exemplar acceptum est à phantasmate, per uiam autem phantasmatum & sensuum non potest quis deuenire ad sinceram ueritatem rei; cuius ratio est, quia ueritas intelligibilis est in alio genere cognitionis, quàm sit ipse sensus, uel phantasma; & ideo per sensum & phantasma nunquā deueniemus ad tale genus cognitionis; quia nulla res agit ultra suam speciem. Ponunt ergo isti aliquod exemplar separatum, ad quod intellectus aspiciendo percipit de re sinceram ueritatem; quæ sincera ueritas est imago illius exemplaris. **E**t hi sic dicentes, uidentur sequi uiam beati Augustini, quasi ubique in suis libris: qui uidetur ponere, quòd nunquam sincera ueritas uidetur, nisi in regulis æternis. Imaginantur ergo isti, qui sunt huius positionis, tria, scilicet illud, quod intelligitur, siue quod percipitur, siue quod iudicatur; & intellectum iudicantem, siue percipientem; & regulas æternas, siue exemplaria; per quæ iudicat; istud autem, per quod iudicamus, est lux incorporea, siue æterna lux; & est exemplum Augustini in multis locis, quòd unum & idem scitur, siue iudicatur à duobus, siue percipitur per legem æternam, & per corpoream, irradiantes unicuique. Non autem intelligendum, quòd siue Augustinus, siue isti intendant dicere, quòd ista exemplaria

Questio.

Prima uia.

Secunda uia.

Tertia uia.

*Op. Aug. s. de sym-
coris uerita-
tibus.*

plaria sint eodem modo, quo ponebat Plato, scilicet quòd sint aliqua idæ separatæ, per se existētes; sed quòd solùm sunt idæ in mente diuina: ita quòd intellectus noster nunquam perfectè intelligit aliquam rem, nisi ex hoc, quòd spiritualem illuminationem habet, & illustrationem ab istis ideis. Sic ergo isti ponunt, & dicunt; etiam hanc fuisse intētionē Plat. ponētis regulas æternas, uel exemplaria, non extra mentem diuinam, sed in mēte diuina. Alius modus dicēdi est, qui uidetur fuisse Philosophi, quòd intellectus noster potest attingere aliquā ueritatem, ex hoc quòd habuerit aliquam similitudinem, uel aliquam speciem ab ipsa re: nec oportet quòd semper sit illustratio specialis ab exemplari separato; cuius ratio est, quia unaquæque res perfecta in suo esse habet perfecta instrumenta, per quæ potest exire in suum opus: ergo intellectus noster infra sui perfectionem habebit, unde possit exire in opus suum, sine speciali illustratione alicuius separati: ex hoc tamen non excluditur ab intellectu generalis influenza primi principii; eo modo quo dicimus, quòd prima causa agit in actione causæ secundæ. Imaginabimur ergo, secundùm istum modum dicēdi, quòd intellectus noster habet, & est sibi natum, unde possit omnia fieri: & unde possit omnia facere; unde omnia fieri, est intellectus possibilis, & unde omnia facere, intellectus est agens, siue lux intellectus agentis; quæ est apta nata irradiare super omne intelligibile, sine speciali illustratione alicuius lucis separatæ. Primi enim de prima imaginatione uidebantur imaginari ipsum obiectum, & ipsam potentiam intellectuā, & ipsam lucem extrinsecam, quæ irradiabat super omne obiectum, ad hoc quòd sincera ueritas haberetur de eo. Illi autem, qui sunt de secunda positione, uidentur imaginari ipsum obiectum, & ipsam potentiam intellectuam; quæ est ipse intellectus possibilis, qui potest fieri obiectum omne; & lucem intellectus agentis, non separatam, sed coniunctam nobis: quæ quidem lux primò est apta nata illustrare super principia; secundariò super conclusiones. Imaginantur ergo isti, quòd in principiiis est quædam immobilitas, & quædam necessitas; secundariò ex immobilitate principiorū est immobilitas in conclusionibus; quæ quidē immobilitas siue in conclusionibus, siue in principiiis à nobis perpenditur ex illustratione lucis intellectus agentis; & ex hoc per lucem innatam possemus habere aliquam scientiam; quia scientia non est aliud nili perpendere principia, & per principia conclusiones. Tamen intelligendum est, quòd lux ista est deriuatio quædam primæ lucis; ita quòd facit in se istud, ut quòd uidetur in ista luce, quodā modo uideatur in illa: debemus enim imaginari, quòd lux intellectus agentis est quædam deriuatio lucis primæ, siue primi exemplaris: & ideo quidquid uidetur in ista luce, quodāmodo uidetur in illa: si enim proponatur alicui quid magis amandum? non poterit uidere ni-

A. 1. spālem

Opi. Arist. ad idem.

3. de anima 30. & 39.

3. de anima 18.

A si in aliqua luce; hæc autem lux, in qua uidet, est lux innata sibi; quæ tamen est imago quædam lucis primæ; & ideo uidendo in hac, quodāmodo uidet in illa. Et hoc fortè uoluit dicere Plato, quod intellectus semper aspicit ad aliquod exemplar separatum; quia intellectus quidquid uidet, in aliqua luce uidet; quæ quidem lux est imago lucis separatæ, & exemplaris. Hoc etiam uoluit dicere August. quando dixit, quòd quidquid uidetur, uidetur in regulis æternis, & in aliquo, quod est supra animas nostras; qui uidetur in aliqua luce nostri generis; quia in luce intellectus agentis; quæ quidem lux est imago regularum æternarum.

Idea Plato nicaquo pos sunt salua-
ri.

Si quis uoluerit tenere hunc secundum modum, potest respondere ad argumenta, quæ sunt in oppositum, pro alia opinione, & primò ad primum: cum enim dicitur, quòd quid est in re mutabili, est mutabile, & omne exemplar acceptum ab ea mutabile est: dicendum est, quòd in omni re mutabili possunt considerari aliqua habitudines immutabiles: sicut in homine aliquid est immutabile, scilicet quòd sit animal; quæ quidem habitudines immutabiles, à nobis perceptæ per lucem nostri generis, aliquam scientiam faciunt in nobis: licet enim illud, quod est in re, mutabile sit, quantum ad esse existentia; tamen aliquid de re conceptum præter esse existentia secundum habitudinem essentia ad essentiam, aliquam immutabilitatem habet, sicut immutabile est, quòd infra essentia hominis clauditur essentia animalis; & tale immutabile est illud, quod à nobis scitur per lucem nostri generis.

Ad argumenta.

Ad secundum motiuum, quando dicitur, quod anima nostra mutabilis est: & ideo quidquid in ipsa recipitur, mutabiliter recipitur; hoc nihil facit ad propositum; benè enim concedo, quod anima nostra, & intellectus noster mutabilis est, quia aliquando percipit per rem, aliquando non; ita quòd exemplar & similitudo rei mutabiliter in eo recipitur: sed tamen licet mutabiliter in eo recipiatur, tamen ita recipitur, quòd per illam similitudinem receptam potest percipi aliqua habitudo necessaria & immobilis de re; siue hoc sit in principiiis, siue in conclusionibus; ex cuius perceptione de re habetur scientia: argumentum autem non plus probat, nisi quòd exemplar & similitudo ita mutabiliter recipitur in intellectu, quod amitti potest, & quòd non facit scientiam firmam; quæ non possit in hac uita amitti: sed hoc non probat, quòd per exemplar rei receptum aliquando non habeatur scientia de re. Ad tertium motiuum dicendum est, quod illud, quod habetur per sensum & phantasmata, ut sistit infra cognitionem sensibilem, non potest facere scientiam: sed ut sensus & phantasma illustratur per intellectum agentem; & sic transit ad gradum intelligibilem, & sic potest facere scientiam: sicut enim color non mouet uisum nisi in uirtute lucis, ita quod quasi prius informatur à luce (licet non sit ibi propriè informatio, quæ moueat uisum) ita suo modo obiectum

Metaphysicæ

Actum acceptum per sensum, non mouet intellectum possibilem, nisi per uirtutem lucis, nobis in nature ad actum. Quartum in oppositum patet, quia in re mutabili (ut iam dictum est) possunt accipi aliquæ habitudines immutabiles, de quibus est scientia.

TEX. 29. cap. 9. *Dubitabit autem aliquis, quare alia sunt ab arte, & à casu, ut sanitas, alia non, ut domus.*

Excitas dubium ex superioribus de-ctis

Postquam manifestauit multa de natura generationis; hic mouet quoddam dubium. Et diuiditur in tres partes, quia primò mouet dubium, & soluit: secundò concludit quandam conclusionem ex præcedentibus: tertio respondet cuidam tacite quæstioni. Secunda ibi [Palàm uerò ex dictis] Tertia ibi [Nò solùm autem de substantia] Prima in duas: quia primò mouet quæstionem: secundò soluit eam. Secunda ibi [Causa uerò est] Hæc dubitatio habet ortum ex præcedentibus: dictum est enim supra, quòd aliqua forma fit ab arte, & à casu, sicut sanitas: certum est etiam, quòd quædam est, quæ nunquam fit nisi ab arte, sicut domus; causam huius diuersitatis quærit, dicens: quòd aliquis dubitabit, quare aliqua forma fit ab arte, quæ potest fieri à casu, sicut sanitas; alia uerò non nisi ab arte, sicut domus? Notandum est, quòd secundùm Commentatorem, hæc quæstio sic mouetur: quare quædam generantur ab arte & à natura simul; quædam autem ab arte tantùm? uidetur hic accipere pro eodem casum & naturam, quia illud, quod uocat ista translatio casum, illa uocat naturam. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd sanitas, quæ generatur à casu, licet sit casualis respectu unius; est tamen naturalis respectu alterius: ponamus exemplum Philosophi ex confricatione generatur calor in corpore sanabili, ad quem quidem calorem sequitur sanitas per uim regitiuam corporis: sic ergo ista sanitas comparata ad confricationem, accidentis est, & casualis: comparata tamè ad uim regitiuam corporis, naturalis est, & non casualis: ista ergo translatio asperit ad casum; Commentator autem asperit ad uim illam naturalem, ex qua fit sanitas. Deinde cum d.

Quod est casuale respectu unius, est naturale respectu alterius.

Solutio.

Causa uerò est, quia horum quidem est materia, principium generationis in facere & fieri aliquid eorum, quæ ab arte, in qua existit aliqua rei pars. Hæc quidem talis est, qualis moueri ab ea, illa uerò non.

Ponit solutionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò dat quandam distinctionem: secundò distinctionem applicat ad solutionem. Secunda ibi [Quorum igitur talis est materia.] Prima in duas, secundùm quòd ponit duas distinctiones. Secunda ibi [Et huius hæc quidem si poteris] Ad euidentiã primæ distinctionis notandum est, quòd materia est principium generationis; in qua quidem materia est aptitudo ad formam; quæ quidem aptitudo quodammodo est pars formæ: hæc ergo aptitudo aliquando ita se habet, quòd potest deduci ad actum per uim naturæ, sicut aptitudo ad sanitatem; aliquando ita se

Materia est principium generationis

E habet ista aptitudo, quòd non potest deduci ad actum, nisi tantùm per uim artis, sicut aptitudo in lapide ad idolum; est ergo ista aptitudo duobus modis; uel quia potest deduci ab arte, & à natura; uel quia ab arte tantùm. Et hoc est, quòd dicit Philosophus. causa huius diuersitatis est, quia materia horum, quæ est principium generationis in facere & in fieri, id est secundùm quam generationem contingit facere & fieri, hæc dico materia: aliquando est materia respectu eorum, quæ sunt ab arte, & hæc materia est dupliciter: quia aliqua materia est, in qua est aliqua pars rei, id est aliqua aptitudo ad rem; & hæc aptitudo aliquando talis est, quòd potest moueri ab illa, scilicet à ui naturæ existente in re: illa uerò materia, in qua est talis aptitudo, est talis, quòd non potest moueri illo modo à ui naturæ, sed ab arte. Notandum est, quòd aptitudo ad rem non potest dici tota res; tamen aliquo modo potest dici pars rei. Ad cuius euidentiã diligenter notandum est, quòd impossibilitas ad rem omnino fugit aspectum rei; possibilitas autem ad rem, multum accedit ad esse rei; quia quātū fugit ab impossibili, tantum subintrat, & accedit ad esse rei: possibilitas ergo ad rem non dicit rem sub esse completo; sed dicit rem sub esse diminuto: & ideo dicitur non res, sed pars rei; quia sicut habita parte, non habetur tota res; sed solum habetur aliquid rei: ita habita aptitudine & potentia ad rem, non habetur tota res; sed aliquid rei. Non est autem imaginandum (sicut quidam imaginantur) quòd forma pro parte siue partialiter præcedat, & pro parte fiat: ita quòd quando forma fit, partim lateat, & inde partim fiat, iste enim intellectus est impossibilis; quia sic tota res nò fieret; sed est imaginandum, quòd tota forma præcedit sub esse potentiali, & tota fit sub esse actuali: & quia esse potentiale est esse diminutum & incompletum, ideo uocatur à Philosopho esse partiale; non quia pars formæ præcedat, sed quia tota forma præcedit sub esse diminuto; uel quia habito esse potentiali, aliquo modo habetur res plus, quàm si esset impossibilis; quia ens in potentia est aliquo modo ens, sed non tantum, quantum si esset in actu: & propter talem diminutionem non uocatur res, sed pars rei. Deinde cum dicit.

Aptitudo materię ad formã quibus.

Aptitudo ad rem nõ i tota rei, sed parti rei.

Error di- quorum.

Tota forma præcedit, & tota fit.

H *Et huius hæc quidem si potens hæc autem impotens. Multa nanque possunt ab ipsis moueri, sed non sic puta saltare.*

Ponit secundam diuisionem. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd in generabilibus à natura est duplex gradus: quædam enim eorum, quæ sunt à natura, se habent ita, ut quòd mutatur ad formam istam, potest mutari aliquando absque eo, quòd aliquis naturam adiuuet usque ad terminum suæ generationis: sicut aliqua sanitas aliquando potest perfectè introduci sine iuuamento artis; aliquando autem non potest perfectè induci, nisi ars iuuet naturam: & est exemplum in artibus: quædam enim ars est, quæ non potest facere

Secunda diuisiõ.

In generabilibus à natura duplex gradus.

cere suas actiones, nisi alia ars iuuet, sicut ars saltandi non inducit perfectè actionē suā, nisi iuuetur à musica. Et hoc est, quod dicit Philosophus quòd hæc naturalis uirtus aliquando est potens deducere perfectè effectū suū sine arte; aliquādo ē impotēs, quia licet fortè induceret aliquo modo; tamen non ita perfectè sicut cum arte. Et est exemplum in artibus: multum enim, hoc est, multa, quæ fiunt ab arte, possunt moueri ab ipsis artibus; sed non sic, hoc est, non ita perfectè, sicut si iuuetur ab alia arte: sicut saltare est ab arte saltandi, sed non ita perfectè sicut si alia ars iuuet, idest Musica. Notandum est, quòd prima diuisione est in hoc: quia aliqua forma est ab arte tantū, aliqua uerò à natura: secunda diuisione est in hoc, quòd earum, quæ sunt à natura; aliqua forma est, quæ perfectè potest induci à natura; aliqua est, quæ non potest induci à natura perfectè, nisi iuuetur ab arte. Deinde cum dicit.

Quorū igitur talis est materia ut lapides, impossibile sic moueri; nisi ab alio. Sic tamen et utique ignis. Propter hoc hæc quidem non erunt sine habete artem, hæc autem erunt. Ab his enim mouebuntur non habentibus artem, ut ex parte,

Applicat dicta dicitur.

Applicat diuisionem ad propositum, dicens; quando aptitudo in materia talis est, quòd non potest deduci nisi per artem; tunc forma non fit nisi ab arte: sicut aptitudo in lapidibus ad domū, ita se habet, quòd impossibile est ipsam moueri, nisi ab alio, sicut à principio extra, quòd est ars: sic aliquo modo se habet ignis: ignis enim respectu alicuius non potest inducere formam eius, nisi per artem; & sic ignis per uim artis generat cultellum: aliquando autem ipse ignis generat aliquā formam per uim naturæ, sicut quando generat ignem. Ex quo concluditur, quòd aliquæ formæ non educuntur ad esse sine arte, sicut domus: aliquæ etiam forme possunt fieri sine arte: ipsæ enim formæ moueri poterunt ab his agentibus non habentibus artem: quòd potest contingere duobus modis: uno (inquā) modo non moueri poterūt ab aliis quibus principiis, quæ propriè non habent artem: sicut potest aliquis plantare arborem, qui tamen non habet artem plantandi: alio uerò modo mouetur ex parte, idest ab aliquo principio intrinseco naturaliter: sicut sanitas à ui regitiua corporis. Quasi dicat aliquæ sunt formæ, quæ fiunt ab arte tantū, sicut domus: aliquæ sunt, quæ non sunt ab arte: & hoc potest esse, uel quia fiunt à natura: quod uocat Philosophus fieri ab arte; uel quia fiunt ab aliqua potentia extrinseca, quæ non potest dici ars; sicut est potentia plantandi, quæ etiā non habet artem: & ista ultima principia uocat Philosophus, potentia moueri non habentia artem.

Formas moueri à non habentibus artem, dupliciter.

Formas dupliciter.

Notandum est, quòd secundum quòd uult hic Commentator, quòd aliquæ formæ sunt, quæ non aspiciunt nisi principium extra: & istæ sunt formæ, quæ non habent principium naturale in materia, per quòd possunt educi: & istæ fiunt ab artificio tantum: aliquæ sunt formæ, quæ habent prin-

A cipium naturale in materia, quo principio naturali ars potest uti, sicut sibi subseruiente: sicut ars medicinæ utitur ui regitiua corporis; & in talibus forma potest educi & à natura, & ab arte. Notandum est etiam, quòd pars rei in materia, quæ posuit Philosophus, potest intelligi duobus modis: uno modo ut pro parte rei, intelligatur naturale principium in re, subseruiens arti: & secundum hoc dictum habetur solutio Questionis: quædo enim queritur, quare aliqua forma potest fieri ab arte quæ potest fieri à casu; aliaverò non nisi ab arte: ratio est, quia in re aliqua est aliquod naturale principium, quòd naturaliter educit formā suā; aliquando non nisi adiutum ab arte; & in talibus forma fit ab arte & à natura: aliquando autem nullum tale principium naturale est in re, quòd possit educere per uim naturæ usque ad perfectum, & in talibus solum forma fit ab arte. Hoc autem principium naturale uocatur à Philosopho pars rei; quia partialiter se habet ad rem in agendo; ad rem dico generatam: & hoc quia ad rem generatam concurrat principium naturale, & iuuamentum artis. Alio modo pars rei, quæ ponit in materia; uocatur aptitudo ad formam: & secundum hoc etiam habetur solutio Questionis: quia aliquando ista aptitudo potest reduci ad actum per uim artis tantum; aliquando per uim naturæ tantum; aliquando per uim naturæ adiutæ ab arte; ita quòd aliquando natura potest educere, non tamen ita perfectè sicut si iuuetur ab arte, sicut dictū fuit in secunda diuisione.

Pars rei in materia dupliciter.

Solutio questionis.

Altera questionis resolutio.

C Quereret aliquis, Quare Philosophus dubitauit in hoc? Dicendum est, quòd secundum Commentatorem generans, & genitum assimilantur: si autem ita est, impossibile uidetur, quòd aliquid idem fiat ab artifice, & à natura: cum enim forma naturalis, & forma artificialis sint duæ formæ, secundum hoc sequitur, quòd aliquid assimilaretur duobus formis, artificiali, scilicet & naturali. Si ergo querat aliquis, quomodo potest hoc solui? dicendum est, quòd non est imaginandum, quòd quando forma est ab arte & à natura, quòd omnino fit à duabus formis; sed quòd est ab una forma, adiuta per aliam, & ab una uirtute adiutam per aliam; sicut à ui regitiua corporis, adiuta per artem: ita quòd similitudo non est inter duas formas generantes, & unum genitum; sed est inter unam generantem, quæ tamen adiuta est per aliam, & ipsum genitum: sicut similitudo est inter uim regitiuam corporis, & sanitatem introductā in corpore: quia in ista est sanitas formaliter, quæ tamen uirtus non potest educere actum suum, nisi iuuetur ab extrinseco: ita quòd intrinsecum, & extrinsecum faciunt quasi unum agens; siue (ut melius dicatur) fit quòd intrinsecum habeat perfectam rationem agendi; quòd non poterat sine extrinseco, & ideo non sunt propriè duo agentia, sed unum agens adiutum. Deinde cum dicit.

Questio.

Quod est ab arte et à natura non omnino à duabus formis.

Palam uerò ex dictis, quia modo quodam omnia sunt ex uniuoco, quemadmodum naturalia: aut ex parte

EX. 30.

Metaphysicæ

parte uniuoco, ut domus ex domo: aut ab intellectu: ars enim species. Aut ex parte, aut ex habente aliquam partem, nisi secundum accidens fiat.

Elicit ex dictis quãdam conclusionem.

Ex dictis concludit quãdam conclusionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit cõclusionem: secundò eam manifestat, ibi [Causa nãque] Est autẽ conclusio ista: omnia, quę fiunt, fiunt à totaliter uniuoco, sicut naturalia: uel fiunt ex eo, quod est partim uniuocum, sicut domus ex domo, domus, s. in materia ex domo in mente; & uniuersaliter oĩa illa, quę fiunt ab intellectu & ab arte, fiunt ex parte uniuoco: quòd autem sit ibi uniuocatio, hoc patet; quia ars in mente artificis est sicut species extra, & sibi assimilatur. Hęc autem, quę fiunt ab arte, duobus modis fiunt: quia uel fiunt ex parte, quando tantum fiunt ex arte: uel fiunt ex parte habente partem, quando fiunt ab arte & à natura: & in omnibus istis est similitudo, quia generans & genitum assimilantur, nisi sint secundum accidens.

Triples gradus uniuocæ generõ.

Questio.

Quæret aliquis, Vtrum naturalia fiant à totaliter uniuoco? Videtur quòd non, quia mulier ex uiro generatur, uir autem & mulier non omnino uniuocantur. Præterea, ignis ex motu generatur; ignis autem & motus non omnino uniuocantur. Præterea generata per putrefactionẽ naturaliter generantur, & tamen ista non habent generans uniuocum. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo, duo sunt hic uidenda: primum, quid uocetur totaliter uniuocum: secundum est, quomodo inueniatur in naturalibus.

Artic. primus.

Ad euidentiã primi notandum est, quod oīs uniuocatio est in forma: unde illa, quę non habent unã formam, nullo modo uniuoca sunt: & ideo non est perfecta uniuocatio in genere: quia genus uidetur dicere conceptum fractum per formas: si ergo uniuocatio est in forma, oportet si aliqua sunt perfectẽ uniuoca, quòd in aliqua una forma conueniant.

Uniuocatio ubi.

In una forma conueniunt, dupliciter.

Quòd autem in aliqua una forma conueniant, hoc potest esse duobus modis: uno modo, quia conueniunt in forma, & in esse formæ: secundo modo, quia conueniunt tantum in forma, sed non in esse formæ.

Quæ totaliter, & quæ ex parte uniuoca.

Illæ conueniunt in forma, & in esse formæ, quę unitatem formæ participant sub unico modo essendi: ut si in uno habet esse in materia, & in alio; & si in uno non est in materia, nec in alio. Illæ autem conueniunt in forma tantum, & nõ in esse formæ, quę, scilicet participant unitatem formæ, sed non sub eodem modo essendi, quia in uno est in materia, in alio non. Prima uocantur totaliter uniuoca: secunda uocantur ex parte uniuoca, siue partim. Debemus enim imaginari, quòd forma, & esse formæ est quoddam totum ad formam tantum; & ipsa forma est quasi sicut pars: illa ergo, quę conueniunt in forma & in esse formæ, totaliter conueniunt: quę autem conueniunt in forma, & non in esse formæ, quasi partialiter conueniunt. Et prima conuenientia uocatur totaliter conuenientia, & totaliter uniuocatio: scđa autem, uocatur partialis cõ-

uenientia, & uniuocatio ex parte: & sic patet primum declarandum.

Secundus Artic.

Ad euidentiã secundi declarandi notandum est, quod generatũ ex natura uno modo potest diuidi contra generatũ ex arte: secundò unũ generatũ ex natura potest diuidi contra aliud generatũ ex natura: si primo modo fiat diuisio, sic generata ex arte, & artificialia fiunt ex parte uniuoco, quia artificiatũ & ars conueniunt in forma; sed non conueniunt in esse formæ: quia forma in artificiatũ habet esse in materia, in mente uerò artificis habet esse sine materia: naturalia autem in quantum diuiduntur cõtra artificialia, fiunt ex totaliter uniuoco: quia quando effectus est formaliter in generatẽ & genito (& hoc naturaliter) generas & genitum conueniunt in forma, & in esse formæ; quia in utroque forma habet esse in materia: non uolo tamen dicere, quòd omnia hęc habeant; sed uolo dicere, quòd si totaliter & perfecta uniuocatio reperitur, non reperitur in arte, sed in natura. Secundo modo potest diuidi unum generatum ex natura contra aliud generatum ex natura: & sic diuidendo, non omne generatum ex natura, est ex totaliter uniuoco; quia aliqua generatio est æqui uoca. Ad cuius euidentiã sciendum est, quòd aliquando ipse effectus siue genitum est in generante uirtualiter & formaliter; & tunc est generatio uniuoca: aliquando est uirtualiter tantum, & tunc est æqui uoca. Nõ uult ergo dicere Philosophus, quòd totaliter uniuocatio, quę attenditur quòd ad formam, & quòd ad esse formæ reperitur in omnibus naturalibus: sed uult dicere quòd talis uniuocatio non reperitur in arte, quia ista semper est ex parte: sed si reperitur, hoc est in natura solum; licet non in omni natura.

Quæ sicut parte uniuoco, & quæ ex totaliter uniuoco.

Uniuocatio perfecta in natura, & non in arte.

Ad argumentum in oppositum dicendum est ad primum, quòd homo particularis generet mulierem, hoc est, quasi per accidens: quia hoc est præter naturam & intentionem naturæ particularis, licet hoc cadat sub intentione naturæ uniuersalis: in his autem, quę sunt per accidens, ut uult hic Philosophus; nõ requiritur uniuocatio. Vel dicendum, sicut dicitur in Decimo huius, quòd uir & mulier non differunt differentia substantiali, sed solum materialiter, non autem queritur hæc uniuocatio quòd ad omnia materialia & accidentalia, sed solum quòd ad essentialia & substantialia.

Ad argumentum 1o.

Ad secundum & tertium patet responsio per ea, quę dicta sunt in questione; quia (ut dictum est) in naturalibus potest esse aliqua generatio æqui uoca; talis autem est, quando ignis est à motu, uel quando generatur aliquid per putrefactionem.

Hic

Quæret etiam aliquis, Quid uult dicere Philosophus, quando dicit, quòd in artificialibus siue genitum sit ex parte, siue ex parte habente partem, sit ex sibi simili? Respondeo dicendum est, quòd quæstio hæc queritur propter hoc, quòd dictum est, ex parte habete partem: & ideo ad eius euidentiã notandum est, quòd (secundum Cõmetatorem hic) aliqua ars agit in subiectum per ali-

Questio.

Artis dupliciter arguitur.

Metaphysicæ

Error aliter opinatum.

Opinio propria.

Cooperari in naturalibus, quod, et quomodo.

Ad argum.

Questio.

Quæ dicuntur fieri per se.

Effectus per accidens.

possumus uocare uim sanatiuam, per quam educitur sanitas in aliqua parte corporis informati. Illi ergo, qui sunt de prima opinione, imaginantur, quod quando sanitas fit, quod præcedit sanitas ipsa secundum esse inchoatiuum, quod falsum est. Nos autem imaginamur, quod sanitas fienda non præcedit nisi in potentia, quam potentiam si uolunt uocare esse inchoatiuum, non litigemus de nominibus: hæc autem sanitas in potentia præcedit partem rei, hoc est per uim actiuam, quæ est ipsa res in uirtute actiua, & est in re, ut dictum est. Quando autem dicitur, quod mobile cooperatur agenti; non est intelligendum, quod sibi cooperatur sub ministrando ei uirtutem actiuam: cuius ratio est, quia mobile ut mobile non debet cooperari nisi per modum mobilis; cooperari autem subministrando uirtutem actiuam, est cooperari non per modum mobilis, sed per modum actiui: cooperatur ergo sibi in hoc, quod sibi subministrat, unde possit moueri naturaliter, non unde possit mouere: in actione enim naturalis agens aliquid subministrat, & passum similiter; sed differenter, quia agens subministrat rationem actiui, unde possit mouere naturaliter; passum autem rationem passiuam, unde possit moueri naturaliter. Ad hoc ergo quod motus sit naturalis, sufficit quod hoc moueatur per modum naturalem, puta cum transmutatione materię per cursum alligatum materię: ita quod motus naturalis est, quando hoc agit modo, & lege naturę; & hoc patitur modo, & lege naturę. Ad argumentum patet, quia non præcedit pars rei: fienda in actu, sed sicut dictum est.

Quereret aliquis, Vtrum uerum sit, quod dicit Philosophus, quod in his, quæ sunt per accidens, non oportet attendere similitudinem? Respondeo dicendum est, quod sic. Ad cuius euidentiã notandum est, quod intentio & aspectus agentis super passum semper fundatur super formam agentis; ita quod quidquid agenti assimilatur, oportet quod eadem sub aspectu formę; illa autem dicuntur fieri per se, quæ cadunt sub aspectu agentis, & per consequens sub aspectu formę; & quia sic est, ideo effectus per se assimilatur agenti suo in forma; effectus autem per accidens ideo dicitur per accidens, quia ex parte aspectus agentis, & aspectus formę; & quia sic est, ideo non consequitur similitudinem, quam intendebat mouere agens in passum; & quia sic est, ideo non assimilatur talem effectus suo agenti secundum omnem modum, maxime formalem.

Causa namque faciendi prima secundum se pars calor enim in motu, calorem in corpore facit: is uero est aut sanitas, aut pars, aut sequitur eum pars aliqua sanitatis, aut sanitas ipsa. Propter quod dicitur facere, quia illud facit sanitatem, cui consequitur, & accidit calor.

Manifestat quædam, quæ dixerat. Et diuiditur in tres partes, secundum quod tria, quæ dixerat manifestat. Secunda ibi: Quare quemadmodum

E in syllogismis] Tertia ibi [Quæcunque autem à casu.] Ad euidentiã primi notandum est, quod (sicut statim dictum fuit superius) aliquando res fit à parte habente partem, hoc est aliquando fit ab ipsa arte iuuante naturam; ita quod partem sunt ab arte, partim à natura: & hoc uult hic declarare, dicens; & in tali generatione ars est prima causa. Verbi gratia, medicus habet quiddam calorem in mente sua, per quam accipit, quod per calorem potest induci sanitas in corpore sanabili: primò ergo concipit calorem: secundò facit, quod corpus sanabile moueatur; ex cuius motu sequitur calor: qui quidem calor uel est sanitas, uel est pars sanitatis; uel ad illum sequitur sanitas, uel pars eius; in hoc ergo processu apparet, quod calor conceptus primò est: secundò autem est calor excitatus in corpore. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quæ sic continetur: ita dictum est, quod res aliquando fit à parte habente partem; hoc est, ab arte iuuante naturam: quæ quidem pars est prima causa faciendi: quod patet per exemplum. Calor enim supple conceptus in mente artificis, scilicet medici in motu, facit calorem in corpore; qui quidem calor factus, uel est ipsa sanitas, quæ queritur, uel est pars sanitatis, quando scilicet eo habito, non habetur: tota sanitas, sed aliquid eius, aut ipsum sequitur sanitas, aut eum sequitur non tota sanitas, sed aliqua pars sanitatis: & ideo calor in mente dicitur facere sanitatem primò, quia facit illud, cui accidit calor in corpore, ad quem calorem sequitur sanitas: facit enim motum, ad quem motum sequitur calor debitus, & debita sanitas. Notandum est, quod iste calor factus à motu sub quadruplici modo potest intelligi à nobis: primus modus est, quod ipse calor sit tota sanitas: ita quod ipsum corpus esse debite calidum & in debita proportione caloris, sit ipsum esse sanum: secundo modo potest intelligi quod sit pars sanitatis: ita quod habere debitum calorem, non est habere totam sanitatem, sed aliquid eius; quia forte habito calore, adhuc non habetur tota proportio, quæ requiritur ad sanitatem: tertio modo potest intelligi, quod ipse calor non sit ipsa sanitas, sed solum dispositio, ad quam sequitur sanitas: ita quod corpus debite calidum, est debite dispositum ad sanitatem: quarto modo, quod calor in corpore sit dispositio non ad totam sanitatem, sed ad partem eius; hoc est ad aliquam proportionem, quæ non est ipsa sanitas, sed pars eius. Hos quatuor modos dedit Philosophus intelligere in litera, uolens quod quicquid horum modorum ponatur, uerum est, quod semper in talibus generationibus, quæ fiunt ab arte & à natura, ars est prima causa excitationis naturam. Deinde cum dicit.

F calor excitatus in corpore. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quæ sic continetur: ita dictum est, quod res aliquando fit à parte habente partem; hoc est, ab arte iuuante naturam: quæ quidem pars est prima causa faciendi: quod patet per exemplum. Calor enim supple conceptus in mente artificis, scilicet medici in motu, facit calorem in corpore; qui quidem calor factus, uel est ipsa sanitas, quæ queritur, uel est pars sanitatis, quando scilicet eo habito, non habetur: tota sanitas, sed aliquid eius, aut ipsum sequitur sanitas, aut eum sequitur non tota sanitas, sed aliqua pars sanitatis: & ideo calor in mente dicitur facere sanitatem primò, quia facit illud, cui accidit calor in corpore, ad quem calorem sequitur sanitas: facit enim motum, ad quem motum sequitur calor debitus, & debita sanitas. Notandum est, quod iste calor factus à motu sub quadruplici modo potest intelligi à nobis: primus modus est, quod ipse calor sit tota sanitas: ita quod ipsum corpus esse debite calidum & in debita proportione caloris, sit ipsum esse sanum: secundo modo potest intelligi quod sit pars sanitatis: ita quod habere debitum calorem, non est habere totam sanitatem, sed aliquid eius; quia forte habito calore, adhuc non habetur tota proportio, quæ requiritur ad sanitatem: tertio modo potest intelligi, quod ipse calor non sit ipsa sanitas, sed solum dispositio, ad quam sequitur sanitas: ita quod corpus debite calidum, est debite dispositum ad sanitatem: quarto modo, quod calor in corpore sit dispositio non ad totam sanitatem, sed ad partem eius; hoc est ad aliquam proportionem, quæ non est ipsa sanitas, sed pars eius. Hos quatuor modos dedit Philosophus intelligere in litera, uolens quod quicquid horum modorum ponatur, uerum est, quod semper in talibus generationibus, quæ fiunt ab arte & à natura, ars est prima causa excitationis naturam. Deinde cum dicit.

G Quare quemadmodum in syllogismis omnium principium est substantia: nam ex quod quod est per syllogismi sunt & hic generationes. Similiter itaque his, & quæ sunt natura constituta se habent. Nam spermas facio, sicut quæ ab arte. Habes enim

Notificatio superius dictorum.

Calorem factum à motu, quadrupliciter.

TEX. 31.

enim potestate speciem, & à quo sperma est aliqualiter uniuocum. non enim omnia oportet quare, ut ex homine homo: & enim femina ex uiro. Unde mulus non ex mulo, sed si non orbatio fuerit.

Manifestat secundum, quod dixerat: dixerat enim quod in naturalibus est uniuocatio, & hoc manifestat. Vbi notandum est, quod aliquando in natura non videtur esse uniuocatio; sicut quando ex spermate generatur homo, uel quando ex masculo femina; ostendit ergo Philosophus, quod in istis est uniuocatio, sed non secundum omnem modum, dicens: quod quemadmodum in syllogismis factiuis, omnium factorum principium est substantia, idest quidditas rei in mente artificis; quia ex quidditate procedunt generationes artificiales: ita quod similitudo est inter quidditatem in mente artificis, & quidditatem facti: sicut est in istis, ita suo modo est in naturalibus: sicut enim artifex habens quidditatem artificiatam, habet in potestate speciem artificiatam: ita in naturalibus sperma habet in potestate speciem fiendam ex ipso: & sicut est ibi uniuocatio, ita & hic; licet enim sperma non assimiletur illi, quod fit ex ipso; tamen illud, à quo est sperma, aliqualiter est uniuocum cum illo. Et unde dico aliqualiter? quia inter gignens & genitum non oportet requirere uniuocationem in omnibus; ita quod omnia uniuocentur, sicut homo cum homine; uideamus enim, quod femina fit ex uiro: inter feminam autem, & uirum non est omnimoda uniuocatio: similiter mulus non fit ex mulo, sed ex asino, & ex equa; & ibi non est omnimoda uniuocatio: quando dicitur, quod inter gignens & genitum est uniuocatio; uerum est, nisi sit orbatio: Vocatur autem orbatio defectus naturalis in agente, per quem deuiat à suo effectu; ita quod non omnino assimiletur sibi: sic ex defectu seminis aliquando contingit, quod effectus non assimilatur illi, ex quo est semen. Notandum est ad euidenciam literæ, quod ad factionem artificiatam duo concurrunt, scilicet quidditas rei artificiatam in mente artificis, & syllogismus practicus, fundatus super istam quidditatem: primum enim artifex uolendo facere domum, preconcepit quidditatem domus: secundum syllogizat, quod si domus debet fieri, oportet quod fundamentum sit inferius, & rectum superius; quia hoc requirit quidditas domus preconcepta: & ab istis duobus proceditur ad opus; ita quod quidditas, super quam fundatur syllogismus, est principium totius processus, quia est principium syllogismi; & postea syllogismus est principium factionis; & ideo res artificiatam assimilatur illi quidditati. Et hoc est, quod dixit Philosophus in litera, quod in syllogismis practicis quidditas est principium: cui, scilicet quidditati assimilatur res extra. Notandum est etiam diligen-

A ter, quod natura in spermate aliqualiter assimilatur arti; sicut enim reperitur similitudo inter artem, & rem artificiatam; & sicut ars in uirtute continet rem artificiatam: ita reperitur similitudo inter sperma, ad minus quantum ad illud, à quo est; & illud, quod est à spermate: & sicut ars potestate continet artificiatum; ita ipsum sperma continet in uirtute speciem fiendam: & istas duas similitudines tangit Philosophus in litera.

Quæreret aliquis. Vtrum sperma possit assimilari arti? Respondeo, dicendum est, quod sperma potest assimilari artifici, sicut ipsi carpentario; & etiam instrumento. Primum assimilari potest instrumento: nam instrumentum consideratum per se, nunquam inducit formam artis; ferra enim per se considerata, nisi regulatur ab arte, nunquam inducit formam arcæ; sic sperma de se non inducit formam generati, nisi regulatur ab agente; & sicut instrumentum in uirtute artis inducit formam in artificiato; sic sperma in uirtute animæ patris inducit rem genitam: Secunda assimilatio est, quia sicut forma artificiatam est formaliter in artifice, uirtualiter autem in instrumento, & non formaliter; ita anima geniti, puta asini, est principaliter in generante & formaliter; uirtualiter tamen in spermate; sic ergo assimilatur organo duobus modis. Assimilatur etiam arti; primum quidem, quia ars intelligibiliter agit; uidetur autem, quod sperma agat per modum intellectus, & ideo Commentator in hoc Septimo loquens de uirtute generatiua in semine, dicit quod sunt uirtutes diuinæ generantes sibi similia, secundum quod artes generant sua artificiatam; & allegat ad hoc auctoritatem Philosophi in libro de Animalibus dicentis, quod tales uirtutes sunt similes intellectui, quia agunt sicut agit intellectus; sic ergo (secundum Commentatorem, & secundum Philosophum) ideo agunt ad modum artis, quia agunt per modum intellectus. Hoc potest declarari multis uis. Prima uia est, quia hæc est differentia inter intellectum, & naturam; quod natura ex una materia unum effectum efficit; intellectus autem, & ars ex una materia, sicut ex ligno, aliquando inducit unum effectum, sicut scannum; aliquando autem alium sicut archam; sic uirtus formatiua in semine in una materia inducit diuersa membra. Secunda uia, quod agat per modum intellectus patet sic: quia intellectus per debita media peruenit ad debitum finem; ut dictum est superius; & ideo quod sic agit, scilicet per debita media ad debitum finem, uidetur quasi intelligibiliter agere; & quia hoc habet ipsa uirtus in semine, ideo ista actio assimilatur intellectui, non quia sit ibi intellectus, sed quia suo modo sequitur modum intellectus, & modum artis; & ideo uirtus in semine multotiens appellatur quid diuinum à Philosopho, quia non potest esse, quod sic uadat per debita

Natura in semine quo assimilatur arti.

Quæstio.

Semen assimilatur artificio, & in instrumento.

Auer. sententia. 7. Metaph. com. 31. Vnde Arist. 2. de Gener. animal. c. 3.

Qua agunt ad modum artis, agunt per modum intellectus.

Differentia inter intellectum, & naturam.

Virtus in semine uocatur quod diuinum.

O o media

Propositio in naturalibus, & artificialibus.

Inter uirum, et feminam non est omni modo uniuocatio.

Orbatio quid.

Ex his habetur expressè, mediū in demonstratione est quod quidditas est substantia.

Metaphysicæ

media ad debitum finem, nisi quia est opus intelligentiæ & opus Dei. Tertia uia, quia licet instrumentum possit agere ultra formam suam, in quantum agit in uirtute principalis agentis; tamen nunquam potest agere ultra formam principalis agentis: licet enim ferra possit aliquid agere ultra formam suam, nunquam tamen agit ultra uirtutem artis; cum nihil possit agere ultra formam artis. Videmus enim, quod uirtus in semine in una materia inducit diuersitatem membrorum, quod quidem non potest habere à seipsa, in quantum est organum, nec uidetur quod ad uirtutem in patre, qui est agens principale, quia multum occultum uidetur, quod ex uirtute patris tot membra possint generari: licet enim uirtus ista sufficiat ad nutriendum membra, tamen non uidetur sufficere ad hoc, ut generet membra in alia materia: & ideo adhuc uidetur specialiter concurrere uirtus intelligentiæ, & uirtus diuina. Deinde cum dicit.

Quæcunque autem à casu, sicut ibi fit; quorumcunque materia potest à seipsa moueri hoc motu, quo sperma mouet. Quorumcunque uero non, ea impossibile sunt fieri aliter, quam ex ipsis.

Manifestat tertium: dictum est enim superius, quod idem generatur à natura, & ab arte; quando scilicet potest moueri ab aliquo, quod est in ipsa, & ab arte: ita similiter potest esse, quod aliquid generetur à natura per spermata, & sine spermate à casu; quando scilicet materia potest moueri duobus modis, scilicet à spermate, & à seipsa. Et hoc est, quod dicit, quod quæcunque possunt moueri à casu, sicut mouebantur a natura spermatis: & quorumcunque materia potest moueri seipsa, hoc est ab aliqua uirtute existente in ipsa: eo modo quo sperma mouet; ista, supple, possunt fieri utroque modo: quorumcunque uero materia non potest moueri nisi uno modo, scilicet per uim spermatis, non possunt fieri utroque modo. Notandum est, quod in hoc est similitudo: quod sicut aliqua fiebant à natura, & ab arte, quando scilicet materia poterat moueri utroque modo: aliqua ab arte tantum: ita similiter aliquæ formæ sunt, quæ non possunt educi nisi per uim spermatis; aliquæ sunt, quæ possunt educi per aliquam uirtutem similem uirtuti, quæ est in spermate; & etiam per uim spermatis; ita quod sicut quando aliquid educitur per naturam & per artem, principium in natura assimilatur arti; ita quod quando aliquid educitur per uim spermatis, & sine spermate, puta per putrefactionem; ista uirtus, quæ est in putrefacto ad educendum istud, est similis uirtuti existenti in spermate; & sicut quando nulla uirtus est in materia, quæ assimilatur arti, uel res non educitur nisi uno modo tantum; ita similiter quando nulla uirtus est, quæ assimilatur spermati, res non potest educi nisi per uim spermatis. Notandum est etiam diligenter, quod ista ge-

nerata per putrefactionem uocat generata à casu: non est enim inconueniens, quod aliquid comparatum ad unam causam non sit casuale, quod tamen comparatum ad aliam est casuale: si enim comparatur ad uirtutem cœlestem, de cuius appetitu est omnem speciem, quæ est in potentia, educere in actum; sic non est casuale: si uero comparatur ad calorem putrefacientem, qui non intendit generationem huius animalis, uel illius, per accidens est. Ita quod sicut supra idem erat à casu, & ab arte; & natura, & casus in idem concurrebant: ita similiter idem est à spermate, & sine spermate.

Non solum autem de substantia ostendit ratio non fieri speciem, sed de omnibus similiter primis communis ratio, ut quãtitate, & qualitate, et aliis categoriis. Erit enim uelut area sphaera, sed non sphaera, nec æs, sed in ære si fit. Semper enim oportet præexistere materiam & speciem, & in quid, & in qualitate, & in quantitate, & aliis similiter categoriis. non enim fit quale, sed quale lignum; nec quantum, sed quantum lignum, aut animal.

Respondet cuidam quæstioni, possibilis fieri: probatum est enim supra, quod compositum generatur, & non forma; posset ergo aliquis querere, Vtrum hoc concludat in omni prædicamento? & uult hic ostendere, quod sic. Et duo facit, quia primò ponit conuenientiam inter prædicamenta quantum ad hoc, quod compositum generatur: secundò ponit differentiam inter prædicamentum substantiæ, & alia prædicamenta. Secunda ibi [Sed proprium substantiæ] Dicit ergo, quod ratio ostendens, quod forma non fit, sed compositum; non solum ostendit hoc de substantia, sed est communis ratio in omnibus prædicamentis, in quantitate, qualitate, & aliis categoriis: fit enim area sphaera, sed non sphaera: nec etiam æs fit, hoc est materia; etiam si forma talis puta sphaera sit in ære. ratio autem, quare compositum fit in omni prædicamento, est; quia in omni, quod fit, oportet præexistere materiam, & etiam speciem; hoc est, omne, quod fit, habet materiam, & formam; ita bene in substantia, sicut in qualitate, & in aliis prædicamentis: non enim fit quale, sed quale lignum; nec quantum, sed quantum lignum. Deinde cum dicit.

Sed proprium substantiæ ex his accipere est, quia necesse præexistere semper alteram substantiam actu existentem, quæ facit ut animal, si fit animal. Quale uero, & quantum, non necessarium, sed potestare solum.

Ponit differentiam inter substantiam, & alia prædicamenta, dicens: quod differentia est inter substantiam & accidentia: quia quando substantia generatur, semper præexistit altera substantia actu: ita quod semper substantiam in potentia præcedit substantia in actu; & hoc dico in generatis ex semine: in accidentibus autem non est necessarium, quod præcedat actus in potentia

tentia materiæ; scilicet quòd præcedat aliquod accidens generans: quale enim uel quantum si generetur, non est necessarium, quòd præcedat quale, uel quantum actu, sed solum in potentia materiæ; quasi dicat principium actiuum substantiæ semper est substantia; accidentium autem nõ oportet, quòd sit accidens, sed substantia est aliquando.

TEX. 33.
C. 10.

Quoniam uero diffinitio ratio est, & omnis ratio partes habet, ut autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei similiter se habet.

Postquam enim ostendit, cuius est quod quid est; & quod ipsum quod quid est, est idem cum eo, cuius est; & quòd ipsum non generatur: in parte ista ostendit, quomodo se habet quod quid est, ad partes suas; quæ scilicet partes concurrunt ad quod quid est. Et diuiditur in tres partes, quia in prima parte quoddam supponit, ex quo oritur quæstio: in secunda parte mouet quæstionem illam: in tertia parte soluit eam. Secunda ibi [Dubitatur iam, an] Tertia ibi [Aut multipliciter dicitur pars.] Dicit ergo, quòd omnis diffinitio ratio est, & omnis ratio habet partes; ita quòd sicut se habet tota ratio ad totam rem; ita se habent partes rationis ad partes rei: dicens ergo primò, quòd diffinitio est ratio, & ex hoc quòd ratio habet partes, concluditur quòd diffinitio habet partes: Secundum, quod ponit, est; quòd sicut tota ratio se habet ad totam rem; ita se habent partes diffinitionis ad partes rei.

Omnis diffinitio ratio est, & habet partes.

Quæstio.

Quæreret quis, Vtrum diffinitio habeat partes? Videtur quòd non, quia diffinitio fit per actum simplicem; sed ista, quæ intelliguntur in intellectu simplici, non habent partes ergo.

Ad oppositum est Philosophus. Respondit, multiplices uia possumus uenari, quòd diffinitio habet partes. Prima uia est uia Philosophi, quia scilicet diffinitio est ratio; ita quòd sic formatur consequentia; ratio habet partes, diffinitio est ratio, ergo diffinitio habet partes. Ad cuius euidentiam notandum est, quòd ratio non accipitur hic pro potentia intellectiua, uel potentia ratiocinatiua; quia si sic acciperetur, diffinitio non esset ratio: sicut enim diffinitio non est intellectus, ita non est ratio illo modo: ratio autem hic accipitur illud, per quod nos ratiocinamur de re: & hoc modo diffinitio est ratio, quia per diffinitionem ratiocinamur de diffinito; & isto modo tenet consequentia Philosophi, ratio habet partes, ergo diffinitio. quòd autem ratio habeat partes, patet, quia ratio est illud, per quod ratiocinamur de re; sed de re ratiocinamur resolueno causam ad sua principia; quia ista ratiocinatio non est, nisi ut deueniamus in naturam rei; quod nõ potest esse, nisi per principia sua: si ergo ita est, oportet quòd ista ratio, per quam ratiocinamur, comprehendat principia rei: si autem comprehendit principia rei, partes habet, scilicet ipsa principia.

Secunda uia

Secunda uia ad hoc declarandum est ex natura ipsius diffinitionis. Ad cuius euidentiam notandum est,

A quòd illud est propriè diffinibile, quod potest terminare cognitionem nostram: nam cum diffinitio sit terminus; illud uocatur propriè diffinibile, quòd terminatum est: & ideo accidentia non propriè diffiniuntur, quia sua natura non est propriè terminabilis per se, sed resolubilis ad substantiã: ideo etiam genus nõ est propriè diffinibile, quia nostra cognitio nunquam figitur in genere, sed semper querit descendere usque ad speciem; in qua quidem specie specialissima status est; nunquam enim nostra cognitio figitur in aliquo prædicamento, donec sit in specie specialissima, quæ dicit naturam unam; habito enim ipso genere ab ipso intellectu, non quiescit, sed semper querit determinationem aliam: habita autem specie specialissima, non requiritur alia determinatio; quia ultra speciem specialissimam nulla forma est, sed solum requiritur designatio formæ per materiam; secundum hoc ergo illud, quod est propriè diffinibile, est species specialissima in prædicamento substantiæ: omnis autem species habet partes rationis, scilicet genus, & differentiam; & per consequens propriè diffinibile partes habet, & per consequens ipsa diffinitio; quia diffinitio non est nisi expressio diffinibilis. Tertia uia est ex natura nostri intellectus: intellectus enim noster uenatur diffinitionem per uiam compositionis & diuisionis; ut dicitur Secundo Posteriorum: ubi autem compositio & diuisio, ibi est pars extra partem; ita quòd res, quæ debet diffiniri, non oportet quòd semper habeat partes reales, sed semper habet partes rationis, quas uenatur ipse intellectus, quando uult diffinire ipsam rem: primò enim uenatur conceptus rei, secundum quem conceptum res diffinibilis conuenit cum alia re; & ab isto conceptu accipitur genus: secundo uenatur conceptum rei, secundum quem res diffinibilis differt à quolibet alio conceptu, & ab isto conceptu accipitur conceptus differentiæ; & quia intellectus noster primò se ponit super conceptum conuenientiæ: immo (ut uerius dicatur) primò occurrit res intellectui sub conuenientia, quàm sub differentia; ideo intellectus noster intelligendo concipit conceptum, & sicut concipitur, ita diffinit; & per consequens diffinitio habet conceptum extra conceptum.

Propriè diffinibile quod.

Acciditio et genus non propriè diffiniuntur.

B

C

D

Ad argumentum dicendum est, quòd ideo actus diffinitiuus est simplicium intelligentia, quia per talem actum res non affirmatur esse, uel non esse. Vel ideo quia intelligitur natura simpliciter, quæ non habet necessariò partes reales, sed solum partes rationis. Vel ideo dicitur actus simplex, quia diffinitio non est unius naturæ per aggregationem, sed unius simpliciter; licet infra illud unum intellectus concipiat aliquam dualitatem. Debemus enim imaginari, quòd in uenando diffinitionem concurrat compositio & diuisio, & sic est actus compositiuus & diuisiuus: in fine autem istius uenationis illud, quod intelligitur, est natura simplex, quæ habet omnes istos conceptus,

Intellectus quo habetur uenari diffinitionem.

Ad argum.

Quo actus diffinitionis est simpliciter intelligitio.

Metaphysicæ

Inuenti secundum istam uenationem, & ideo iste actus finalis non est, nisi simplicium intelligentia. Deinde cum dicit.

Dubitabitur iam, an oportet partium rationem esse in totius ratione, an non? In quibusdam enim uidentur esse, in quibusdam non. Nam circuli ratio non habet eam, quæ incisionum; & tamen diuiditur circulus in incisiones, ut syllaba in elementa.

An partes, uel earum diffinitio nes ingrediuntur definitionem totius

Mouet quasdam dubitationes. Et diuiditur in duas partes, quia primò mouet dubitationes duas: secundò soluit eas. Secunda ibi [Aut multipliciter dicitur pars.] Prima in duas, quia primò mouet dubitationes, dicens; quòd dubium est, utrù partes, uel diffinitio partium accipiantur in diffinitione totius, uel non? secundò reddit ratione istius dubitationis, dicens; benè de hoc dubitatur, supple, quia in diffinitione quorundam totorum accipitur diffinitio partium, siue accipiuntur partes in diffinitione, quorundam autem nò. Exemplum, quia diffinitio circuli non habet eam diffinitionem, quæ est incisionum: hoc est dicere, partes circuli, quæ uocantur incisiones circuli, non accipiuntur in diffinitione eius. Exemplum aliud: diffinitio syllabæ habet eam diffinitionem, quæ est elementorum; hoc est dicere, elementa; hoc est, litera uocalis & consonans sunt partes syllabæ, & accipiuntur in diffinitione syllabæ, ergo partes accipiuntur in diffinitione totius: sic ergo in diffinitione circuli non accipiuntur partes totius, in diffinitione autè syllabæ sic: & tamen simile uidetur de uno & de alio: quia si cut circulus diuiditur in partes suas; quæ uocantur incisiones; ita syllaba in suas, quæ uocantur elementa. Deinde cum dicit.

Amplius autem, si priores partes sunt toto, & recti acutus est pars, & digitus hominis; prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur autem illa esse priora. Secundum rationem namque dicuntur ex illis, & in esse si non inuicem priora.

An pars sit prior toto, uel e contra.

Quærit secundam quæstionem, & primò ponit quæstionem, dicens: quòd quæstio est, Vtrum partes sint priores toto, uel totum sit prius partibus? Secundò arguit pro una parte, scilicet quòd sint priores toto, dicens: quòd acutus angulus est pars recti, & digitus est pars hominis: suppleatur, sed in uia generationis pars uidetur prior suo toto: Tertidò arguit pro alia parte, scilicet quòd totum est prius partibus; & hoc duobus modis: quia totum diffinit partes, & non è conuerso. & hoc est, quòd dicit; quòd tota uidentur priora partibus; quia secundum diffinitionem & rationem partes dicuntur ex totis, & non è conuersò: acutus enim angulus diffinitur per rectum; quia acutus angulus est minor recto: secundo modo totum est prius parte; quia tota possunt esse sine partibus, & non è conuersò: sicut homo potest esse sine digito & non è conuersò; quia digitus separatus est digitus æqui uocè. Et hoc est,

quòd dicit Philosophus: quòd tota sunt priora si non inuicem, hoc est, quia possunt esse sine aliis. Notandum est, quòd optimè secunda quæstio mouetur post primam: cuius ratio est, quia omne, quòd diffinit aliud, habet prioritatem respectu illius: si ergo partes diffinirent totum, oportet ret quòd haberent aliquam prioritatem respectu totius: quia ergo in ipsa quæstione quæsitum est, utrum partes diffiniant totum, & omne diffiniens prius est diffinito, ideo statim post primam ponit secundam. Notandum est, quòd esse prius alio secundum Commen. est duobus modis: quia aliquid est prius alio in uia generationis: aliquid autem est prius alio complemento: secundum hoc ergo partes quantitatiuæ sunt priores suo toto in uia generationis: quia generatio procedit de imperfecto ad perfectum, de parte ad totum; in uia autem complementi totum est prius. Sic ergo prima ratio de prioritatem locum habet in uia quò: secunda autem in uia complementi. Deinde cum dicit.

Cur hecque sit mouetur post primam.

Doctrina Commen.

Totum prius partibus, & e conuerso, quo.

Aut multipliciter dicitur pars, quorum unus quidem modus est, qui mensurat secundum quantitatem: sed hic quidem prætermittatur. Ex quibus uerò substantia est ut partibus, perscrutandum est. S igitur est hoc quidem materia, illud uerò species, aliud ex his, & substantia est materia, & species, & quod ex his est. TEX. 34.

Soluit propòstas quæstiones. Et diuiditur in tres partes, quia primò soluit primam quæstionem: secundò secundam: tertidò mouet quoddam dubium; ex cuius manifestatione declaratur utraque quæstio. Secunda ibi [Dicitur est igitur & nunc.] Tertia ibi [Dubitatur autem & meridò.] Prima in tres, quia primò soluit primam quæstionem: secundò solutionem applicat ad exempla, quæ fuerunt posita in quæstione: tertidò remouet quandam cauillationem. Secunda ibi [Quapropter circuli ratio] Tertia ibi [Etenim linea] Prima in tres, quia primò ponit multiplicem acceptionem partis: secundò ex hoc dat solutionem intentam: tertidò manifestat quoddam, quòd dixerat. Secunda ibi [Est quidem ut materia dicitur pars] Tertia ibi [Dicendum enim speciem.] Pars multis pliciter.

enim modo dicitur pars secundum quidditatem: & ista est pars, quæ mensurat suum totum: & sic binarius aliquoties replicatus mensurat quaternarium: sed iste modus partis prætermittatur ad præsens. Alio modo dicuntur partes, ex quibus constat substantia rei: & de talibus est intetum: talis autem pars aliquando est materia, aliquando species: nam in composito hoc quidem materia est, hoc autem forma; illud uerò est compositum ex his: & dictum est in præcedentibus, quòd substantia est materia, forma, & compositum ex his. Notandum est, quòd quædam sunt partes quantitatiuæ, quæ aspiciunt rem secundum suam quantitatem; quia ergo non est quæstio de quantitate rei, sed de essentia; ideo benè dictum est à Phi-

Philosopho, quòd hæc pars prætermittenda est: quædam autem sunt partes essentielles, hoc est, quæ integrant essentiam alicuius; eo modo quo dicimus, quòd materia & forma sunt partes rei; & quia hic est quæstio de esse rei, ideo benè dictum est à Philosopho, quòd de talibus partibus perscrutandum est: ita quòd quæstio Philosophi super hoc videtur fundari, Vtrum materia sit pars rei diffinibilis?

Est quidem ut materia dicitur pars alicuius, est autem ut non; sed ex quibus species ratio. Vt concauitatis non est pars caro. Hæc namque materia, in qua fit. Simitatis verò pars aliqua est. Et totius quidem statue pars est æs, eius autem quod species dicitur statue, non.

Solutio q^o III.

Ponit solutionem, dicens: ita supra distinctum est de partibus; materia ergo respectu alicuius potest esse pars, quia aliquid reperitur, cuius definitioni præconcepitur ipsa, scilicet ratio speciei & formæ simul, & aliquid nõ præconcepit materiã. Exemplum de utroque; caro est materia, & caro non est pars concauitatis, quia concauitas potest diffiniri sine carne; est enim caro materia, in qua fit concauitas, & non quæ diffiniat concauitatē: caro uerò est pars respectu similitatis, quia similitas non diffinitur sine naso. Aliud exemplum, æs est materia, & æs respectu compositi ex ære, & forma, scilicet statue, est pars: respectu autem illius, quod est species & forma solum, hoc est respectu figuræ statue tantum, non est pars. Notandum est, quòd solutio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, quòd illud est pars in diffinitione alicuius, sine quo illa res non potest concipi: secunda propositio est, quòd aliquòdo materia est intra conceptum illius, si accipiat per alium modum. Prima propositio patet: quia diffinitio rei est expressio conceptus rei: ad hoc enim fit diffinitio, ut rei conceptus exprimat: & ideo à Commentato. aliquando diffinitio uocatur instrumentum intellectus, quia per diffinitionem tanquam per instrumentum deuenitur in conceptum rei; si ergo diffinitio est expressio conceptus; illud, sine quo conceptus non potest exprimi, aliquo modo est pars diffinitionis: illud autem, sine quo potest exprimi, non erit pars diffinitionis, & sic patet prima propositio. Secunda patet sic: uidemus enim quòd albedo non est pars diffinitiva respectu hominis, quia totus conceptus hominis haberi potest sine conceptu albedinis; & tamen est pars diffinitiva respectu hominis albi, quia impossibile est concipere hominem album sine albedine. Ex his habetur solutio Philosophi: quia enim totus conceptus concauitatis potest haberi sine carne; ideo ipsa caro non est pars diffinitiva respectu concauitatis: sed e contra, quia conceptus similitatis non potest haberi sine naso & carne; ideo aliquo modo est pars diffinitiva respectu illius: & eodem modo quia conceptus compositi & ipsius totius ex ære & figura non potest haberi sine ære, ideo æs est pars dif-

Pars in diffinitio alicuius qua.

Sententia Comment. multis in Posterioribus.

A finitiua respectu illius; sed conceptus figuræ potest totus haberi sine ære: ideo non est pars diffinitiva respectu illius.

Dicendum enim speciem, & in quantum habet speciem unumquodq; e. sed materiale nunquam secundum se est dicendum.

Manifestat quoddam, quod dixerat: dixit. n. quòd respectu totius materia est pars; respectu autem speciei non; & huius reddit rationem, dicens: quòd illud respicit formam, & speciem, quòd unicuique conuenit secundum rationem formæ suæ, & per se: materiale nunquam per se, & secundum se conuenit speciei; & ideo materiale non pertinet ad diffinitionem speciei: quasi dicat, illud contingit speciei & formæ, quòd cõtingit sibi in quantum tale, & per se. Et hoc est, quòd dicitur litera, quòd species in unoquoque est, quòd contingit unicuique in quantum unumquodque habet talem realitatem; materiale autem & materia non contingit rei secundum se, & in quantum tale.

B Quereret quis, Vtrum in diffinitione speciei materia sit pars diffinitiva? Respond. dicendum est, quòd species accipitur hic pro forma; qualis forma est concauitas, uel figura statue: & sic accipiendo speciem, sic dictum est, quòd materia nõ est pars diffinitiva respectu illius: cuius ratio est, quam tangit Philosophus. Quæ quidem ratio fundatur super duas propositiones: prima est, quòd illud est diffinitiuum respectu alicuius, quòd conuenit sibi in quantum tale: & hoc est, quòd dixit, illud, quòd pertinet ad ipsum quòd quid est, & in quantum habet speciem & formalitatem: secundam propositio est, super quam fundatur: quòd materiale & materia non conuenit tali formæ in quantum talis: si enim caro conueniret concauitati in quantum concauitas, omnis concauitas esset carnea: & si æs conueniret figuræ statue, in quantum talis figura, nulla talis figura posset reperiri nisi in ære.

C Quereret quis, Vtrum in diffinitione speciei materia sit pars diffinitiva? Respond. dicendum est, quòd species accipitur hic pro forma; qualis forma est concauitas, uel figura statue: & sic accipiendo speciem, sic dictum est, quòd materia nõ est pars diffinitiva respectu illius: cuius ratio est, quam tangit Philosophus. Quæ quidem ratio fundatur super duas propositiones: prima est, quòd illud est diffinitiuum respectu alicuius, quòd conuenit sibi in quantum tale: & hoc est, quòd dixit, illud, quòd pertinet ad ipsum quòd quid est, & in quantum habet speciem & formalitatem: secundam propositio est, super quam fundatur: quòd materiale & materia non conuenit tali formæ in quantum talis: si enim caro conueniret concauitati in quantum concauitas, omnis concauitas esset carnea: & si æs conueniret figuræ statue, in quantum talis figura, nulla talis figura posset reperiri nisi in ære.

D Quereret aliquis. Cum hæc dicta ualeant in forma & in specie, quæ in sui diffinitione non cernit materiam, sicut est forma mathematica, ut figura, uel concauitas, Vtrum ualeant in specie naturali, sicut est homo? Respond. dicendum est, quòd sic. Ad cuius euidentiam notandum est, quòd differentia est inter materiam, & materiale: materia enim potest esse de essentia speciei, illud autem, quòd est materiale respectu speciei, nunquam est de essentia illius speciei: uocamus enim illud materiale respectu speciei, quòd accidit speciei: ita quòd tota species potest saluari sine illo; licet ergo species hominis, & species naturalis concernat in sua essentia materiam; tamen non concernunt illud, quòd est materiale, quòd non concernit sibi in quantum tale. In formis ergo mathematicis imaginabimur, quòd materia est extra quidditates illarum, quia accidit talibus formis, quòd sint in tali materia, sicut concauitati quòd sit in ligno: & in talibus materia accidit

Reddit ratio ne cuiusdam dicti in superioribus.

Questio.

Questio.

Differentia inter materiam, et materiale.

In formis mathematicis materia est extra quidditates illarum.

Metaphysicæ

Materia duplex.

formæ; & est de essentia simul sumpti. In speciebus autem naturalibus, sicut est homo, imaginabor materiam in se, & materiam significatam: materia in se est de essentia speciei; materia autem signata accedit speciei: sicut enim signatio accedit materiæ; ita materia signata accedit speciei, & rei habenti materiam: & sicut signatio est quid materiale respectu speciei, ita materia signata: ita quod materia signata uel eius signatio, quia accedit speciei, dicitur materiale respectu illius: & quia sic est, ideo non conuenit sibi in quantum tale: & quia non conuenit sibi in quantum tale, ideo non est de essentia illius: & sic regula Aristot. est uniuersalis, & in istis, & in aliis: quia illud, quod non conuenit alicui secundum se, quod etiam uocatur materiale, non est de essentia rei.

Questio.

Quereret consequenter quis. Vtrum possumus dicere, quod istud materiale sit de essentia simul sumpti, sicut dicebamus de materia, quam uis non sit de essentia speciei? Respond. dicendum est, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod indiuiduum respectu speciei est quoddam simul sumptum: species enim non dat intelligere nisi principia speciei; indiuiduum autem dat intelligere principia speciei & signationem eorundem; ita quod indiuiduum dicit totam essentiam speciei cum signatione; & ita dicit duo respectu illius: licet ergo signatio non sit de essentia speciei, quæ species uocatur forma; tamen est de essentia indiuidui, eo modo quo habet essentiam. Imaginamur ergo duplex simul sumptum: quoddam simul sumptum, quod est compositum ex materia & forma, cuius simul sumpti forma est pars, sicut ærea sphaera est quoddam simul sumptum, sphaera autem est pars eius: quoddam simul sumptum est, quod secundum modum intelligendi est compositum ex specie & signatione speciei: primum ergo simul sumptum dicitur compositum ex materia & forma; secundum autem magis ex materiali & formali, ut formale accipiat ipsa species, materiale autem signatio. Deinde cum dicit.

Differentia inter indiuiduum et spem

Quapropter circuli ratio non habet eam, quæ est incisionum; sed quæ syllabæ eam, quæ est elementorum. Nam elementa rationis partes sunt sicut speciei, & non materia. Incisiones uero huiusmodi, sicut partes ut materia in quibus sunt, propinquiores tamen speciei, quam quando in ære sit rotunditas.

Solutio dubiorum.

Applicat solutionem hanc ad exempla, posita in quaestione. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc facit: secundò remouet quoddam dubium. Secunda ibi [Est autem ut neque elementa.] Dicit ergo primò; propter ea, quæ dicta sunt, manifestum est, quod ratio circuli non habet eam, quæ est incisionum, hoc est circulus non capit incisiones in sui diffinitione; ratio autem syllabæ capit in sui diffinitione elementa, id est literas; dictum est enim in præcedentibus, quod partes, quæ pertinent ad speciem cadunt in diffinitione spe-

ciæ, non autem partes, quæ pertinent ad materiam; elementa autem respectu syllabæ sunt partes speciei, & non ut materia: incisiones uero circuli sunt partes, quæ pertinent ad materiam, non ad speciem. Verum est tamen, quod materia respectu circuli est in duplici differentia, una est magis propinqua, sicut sunt incisiones circuli, in quibus fit circulus; quædam autem magis remota sicut æs, si contingat quod rotunditas circularis fiat in ære: ita quod incisiones circuli, & æs sunt materia respectu circuli formæ; sed tamen incisiones circuli propinquiori aspectu accedunt ad formam circuli, quam æs.

Materia respectu circuli duplex.

Est autem ut neque elementa omnia syllabæ in ratione insunt, ut hæc cerea, aut quæ sunt in ære.

Iam enim hæc pars syllabæ quasi materia sensibilis.

Remouet quoddam dubium: dictum est. n. quod partes syllabæ, scilicet uocalis, & consonans ad speciem, & non ad materiam pertinent: crederet ergo aliquis, quod omnis litera, hoc est omnes literæ pertinerent ad diffinitionem syllabæ, uel ad speciem: litera enim cerea, uel quæ est in ære, non pertinent ad diffinitionem syllabæ, nec ad spem eius: talis enim litera est pars syllabæ, sicut materia sensibilis; & hoc dicere magis pertinet ad materiam, quam ad speciem. Ad euidenciam totius literæ notandum est primò, quod pars pertinet ad speciem, uocatur illa, sine qua species non potest concipi: pars autem materialis uocatur illa, sine qua species potest concipi. Hæc autem est in duplici differentia, pars enim materialis, sine qua res potest concipi, potest appellari ipsa materia, sine qua forma potest concipi, sicut patet in formis mathematicis: & isto modo possemus dicere, quod æs est materiale respectu figuræ, uel respectu concauitatis: Secundo modo pars materialis uocatur pars signata, uel pars quantitativa: & isto modo dictum est, quod semicirculus uel incisio circuli est pars materialis respectu circuli; quia incisio circuli sequitur circulum signatum & non circulum ut huiusmodi. Supponamus enim, quod circulus sit in ære, inueniemus hic triplicem partem, scilicet partem formalem, sicut genus & differentia circuli; si enim dicatur sic, quod circulus est figura plana, unica linea contenta; & figura plana tanquam genus, & unica linea contenta, tanquam differentia pertinent ad speciem circuli; & sic sunt partes speciei & formæ; licet differentia dicat magis formam, quam dicat genus. Reperiemus enim duplicem partem materiale;

Pars spem, et pars materialis que, et quotuplex.

uoco enim materiale partem quidquid accedit speciei; illud autem, quod accedit speciei & formæ, potest esse ipsa materia; sicut accedit figuræ, quod sit in ære; & ideo est pars materialis: Secundo modo pars materialis potest dici pars quantitativa, quæ sequitur signationem rei: & isto modo incisio circuli est pars materialis. Hæmus ergo triplicem partem. scilicet formalem siue spem, partem materiale, quæ est ipsa materia: & partem materiale. scilicet illam

Pars materialis duplex.

illam partem, quæ sequitur signationem materie, quam uoco partem quantitatiuam. Bene ergo dixit Philosophus, quod partes syllabæ sunt partes speciei, quia sine literis non potest concipi syllaba, sicut sine uocali & consonante; partes autem circuli, sicut incisiones accidunt speciei, & hoc quia sequuntur circulum signatum: sicut ergo signatio circuli accidit sp̄i, ita similiter tales ptes.

Quæritur

Quæretur aliquis, Vtrum sit uerum, quod dixit Philosophus, scilicet quod incisiones circuli propinquius se habent ad speciem circuli, quam ipsū æs? Respondeo dicendum est, quod sic. Ad cuius euidētiam notandum est, quod nunquam potest reperiri in re circulus, nisi in circulo signato; omnis. n. circulus realis existit cū circulo signato; potest. n. reperire circulus, qui nō sit in ære, licet ergo utrunq; pertineat ad materiā, hoc est, ad partem materialem; tamen quia potest reperiri forma circuli absque eo quod rep̄riatur in ære, puta sicut in ligno: non tamen potest reperiri, quin rep̄riatur in circulo signato: propinquius ergo se habebit signatio circuli, uel circulus signatus, quam æs. Imaginabimur ergo triplicem partem,

Partes triplicem.

scilicet partes rationis, & istæ sequuntur totam speciem; siue sint sub esse intellectu, siue sub esse reali; sicut partes rationis hominis sunt genus & differentia, uel materia & forma non signatæ; & istæ partes sequuntur hominem, siue homo intelligatur, siue homo sit in re. Secundo modo intelligemus partes quantitatuas, quæ sequuntur rem ut signatam: & indiuiduatam; & sine talibus partibus non potest concipi species ut est in re: in re. n. nunquam est species nisi secundum esse signatum: sicut circulus nunquam est nisi in circulo signato. Tertio modo imaginabimur partem materialem, sine qua species potest esse, etiam in esse reali: sicut forma circuli secundum esse reale & secundum esse intelligibile potest esse præter æs. Et si sic est, cum istæ partes, quæ sunt in secundo gradu, aspiciant speciem necessariò, ad minus quod ad esse reale, si non quod ad esse intelligibile: tertiæ autem partes, quæ sunt in tertio gradu nec isto modo, nec illo aspiciant, patet quia propinquius, & minus per accidens aspiciunt illæ de secundo gradu, quam illæ de tertio. Notandum est, quod non est impossibile, quod aliquid sub uno modo acceptum sit de essentia alicuius; & tamen sub alio modo acceptum non est de essentia illius: sicut materia est de essentia alicuius, puta hominis; & tamen ut signata non est de essentia illius sub isto modo. Similiter ad propositū, litera uocalis & consonans sunt de essentia syllabæ, & tamen sub tali ratione in ære, & cera accidunt syllabæ; pertinet enim magis ad materiam sensibilem syllabæ, quam ad essentiam suam; ad syllabam enim requiritur litera; sed quæ sit in tali, uel in tali materia hoc accidit. Deinde cum d.

Aliquid potest esse, de essentia alicuius uno modo, quod non erit de essentia illius alio modo.

Etenim linea non si in dimidia corrumpitur, aut homo in ossa, aut neruos, & carnes; propter hoc & sunt ex his, sicut entibus substantiæ partibus. Sed ut

A ex materia. Etenim quidem quod simul totum partes speciei uerò & cuius ratio, non adhuc. Quapropter nec in rationibus.

Corruptionem diluit.

Remouet quandam cauillationem: diceret enim aliquis: illud est de essentia alicuius, quo remoto, illud corrumpitur: sed linea, uel circulus corrumpitur in partes suas: puta circulus diuisus in incisiones, linea in suas partes; & sic uidetur, quod incisiones sint de essentia circuli, uel partes lineæ, de essentia lineæ. Hoc ergo remouet, ostendens, quod propter hoc non sequitur, quod sint partes nisi materiales, non partes speciei. Et duo facit, quia primò hoc ostendit: secundò quia facit mentionem de corruptione speciei, ostendit quomodo aliter corrumpitur compositum, & aliter species. Secunda ibi [Quæcūque quidem igitur sumpta] Prima in duas, quia primò ostendit, quod dictum est: secundò concludit quoddam corollarium, ibi [Horum quidem igitur.] Dicit ergo, quod linea non corrumpitur, nisi diuisa in dimidia; & homo corrumpitur in ossa & carnes: sed propter hoc non sequitur, quod species sit ex his partibus, in quas fit corruptio, sicut ex partibus, quæ sunt partes substantiæ, hoc est, speciei; sed magis sicut ex partibus, quæ sunt ut materia, hoc est, partes materiales: & ideo istæ, in quas fit corruptio, sunt partes illius, quod est simul totum; hoc est, indiuidui signati: speciei uerò, & illius, cuius est propriè diffinitio, non sunt partes, nisi fortè si cut materia: & ideo tales partes, quæ non sunt formales non accipiuntur in rationibus, hoc est in diffinitionibus rei, quia nō sunt partes speciei. Notandum est, quod omnis actus, & omnis corruptio propriè respiciunt signatum & indiuiduatam; & non ipsam speciem, quæ abstrahit à signatione; ideo partes, in quas fit corruptio, sunt partes entis signati, & nō partes speciei. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod nō obstante, quod corruptio rei fiat in tales partes, non sunt nisi sicut materia: immo argumentum est ad contrarium: quia eo ipso quod fit corruptio in tales partes, ideo sunt partes entis signati; signatio autem accidit speciei, & ideo tales partes speciei accidunt; partes enim, in quas fit corruptio, sunt, hæc ossa, & hæc caro; quæ accidunt speciei hominis.

B

Deinde cum dicit. Horum quidem igitur inerat talium partium, ratio, horum uerò non oportet in esse, si non fuerint simul sumpta. Nam propter hoc quidem quadam ex his ut principiis sunt, in que corrumpuntur, quedam uerò non sunt.

Partes que non sunt formales, non accipiuntur in rationibus.

Ex his concludit quoddam corollarium: dictū est, quod tales partes materiales pertinent ad simul sumptum, & non pertinent ad speciem: & ideo ratio talium partium erit in ratione simul sumptorum, scilicet, indiuiduorum, non tamen in ratione specierum. Et hoc est, quod dicit: quod ideo ratio illorum non erit, scilicet specierum: unde in ratione nullius erunt, quod nō fuerit simul sumptum: ex quo ostendit, quod quedam entia, scilicet

D

Ex his concludit quoddam corollarium: dictū est, quod tales partes materiales pertinent ad simul sumptum, & non pertinent ad speciem: & ideo ratio talium partium erit in ratione simul sumptorum, scilicet, indiuiduorum, non tamen in ratione specierum. Et hoc est, quod dicit: quod ideo ratio illorum non erit, scilicet specierum: unde in ratione nullius erunt, quod nō fuerit simul sumptum: ex quo ostendit, quod quedam entia, scilicet

Entia simul sumpta de plicia.

scilicet simul sumpta, sūt ex his principiis, i quæ
 corrumpuntur: quædam autem non sunt ex his
 principiis, sicut species & formæ. Notandum est,
 quòd (sicut dictum est supra) simul sumptum po-
 test accipi duobus modis: uno modo accipitur si-
 mul sumptum compositum ex materia & forma:
 sicut simul sumptum est æs signatum, cuius simul
 sumpti pars est ipsa forma, scilicet figura. Secun-
 do modo sumitur simul sumptum ipsum indivi-
 duum, cuius pars est spēs, & quidditas: & siue pri-
 mo mō, siue scđo mō sumatur, illud, qđ p se cor-
 rumpitur, est ipsum simul sumptū; per accidens au-
 tē ipsa forma, uel ipsa species, uel ipsa forma re-
 spectu compositi, uel ipsa species respectu indivi-
 dui: & sic ipsum cōpositum, quod propriè corrū-
 pitur, propriè resoluitur in principia, in quæ fit
 corruptio, scilicet materia & forma: forma autē,
 quæ per se non corrumpitur, nō habet talia prin-
 cipia. Et hoc est, quod dixit Philosophus, qđ quæ-
 dam sunt ex his principiis, in quæ corrūpūtur, si-
 cut composita: quædam autem non, sicut forma;
 similiter indiuiduum, quod propriè corrumpitur
 componitur ex principiis signatis in quæ fit cor-
 ruptio, sicut indiuidua: quædam autem non, sicut
 species. Deinde cum dicit.

*Cōpositū re-
 soluitur in
 principia, i
 quæ fit cor-
 ruptio.*

*Quæcunque quidem igitur sumpta species & ma-
 teria sunt, ut simum, & æreus circulus, hæc quidem
 corrumpuntur in hoc, & pars ipsorum materia. Quæ-
 cumque uerò non concipiuntur cum materia, sed sine
 materia, ut rationes speciei solùm, hæc non corrumpuntur,
 aut omnino, aut taliter non.*

Quia fecit mentionem de corruptione rei, &
 de principiis corruptionis, ideo in parte ista uult
 ostendere, quæ corrumpuntur per se, & quæ non.
 Et duo facit, quia primò ostendit, quòd compositum,
 & simul sumptum corrūpitur: secundò ostē-
 dit, quòd materia & pars materialis est pars il-
 lius, quod per se corrumpitur, non autem illius,
 quod per accidens, scilicet formæ ibi [Quare illorū
 quidem principia] Dicit ergo primò, quòd simul
 sumpta sunt illa, quæ concernunt speciem
 & materiam, sicut simum, quòd concernit conca-
 uitatem & nasum: & similiter sicut æreus circulus,
 qui concernit figuram, & æs; & hæc per se cor-
 rumpuntur in hoc, scilicet materiam & formam,
 & pars istorum materia est: quæcunque uerò nō
 concipiuntur cum materia, sicut sunt formæ, &
 quorum partes non sunt partes materiales, sed
 partes speciei, sicut formæ; ista uel omnino non
 corrumpuntur, uel non corrumpuntur totaliter,
 scilicet per se, sed per accidens. Deinde cum d.

*Simul sum-
 pta quæ.*

*Quare illorum quidem principia & partes, quæ
 sunt sub ipsis, speciei uerò nec partes, nec principia
 hæc. Et ideo corrumpitur lutea statua in lutum, &
 sphaera in æs, & Callias in carnem, & ossa. Am-
 pliùs autem circulus in incisiones, est n. aliquis, qui
 concipitur cum materia. Aequiuocè namque dicitur
 circulus; qui simpliciter dicitur: & singuli, quia
 non est proprium nomen singulorum.*

Ostendit, qđ materia est pars compositi, quod

E propriè corrumpitur; sed non est pars formæ, di-
 cens: quia ita est, quòd composita propriè corrū-
 puntur; ideo partes materiales, in quæ fit corrup-
 tio, sunt propriè partes huius cōpositi: spērū
 uerò, quæ per se non corrumpuntur, non sunt
 partes, nec principia: corrumpitur enim statua lu-
 tea in lutum, quod quidem lutum ita est pars
 istius compositi, quod non est pars statuæ, hoc ē,
 figuræ: & sphaera ærea corrumpitur in æs, quod
 quidem ita est pars compositi, quod non est pars
 sphaeræ: & Callias corrumpitur in carnem, & os-
 sa; quæ sunt partes compositi, & non formæ: simi-
 liter circulus materialis corrumpitur in incisiones,
 quæ sunt partes quantitatiuæ, non formales:
 est enim aliquis circulus materialis, & concipi-
 tur cum materia: & iste dicitur æquiuocè circulus
 cum illo, qui non concernit materiam circuli:
 concernentes materiam non habent propria
 nomina, tamen nomine communicamus eis circulos;
 licet hic circulus, & circulus simpliciter æ-
 quiuocè dicitur circulus. Notandum est, quòd
 hoc, quod dictum est de ultimo, multum facit
 pro parte præcedenti: quia enim forma corrumpitur
 in materiam, uideretur fortè ali cui, quòd
 materia esset pars formæ, quia species non cor-
 rumpitur, nisi in partes quantitatiuas & signatas;
 fortè uideretur alicui, quòd tales partes essent
 partes speciei: hoc autem excludit Philoso. per
 dicta hic: quia licet materia per se sit pars compo-
 siti, quod per se corrumpitur; tamen non oportet,
 quòd sit pars speciei, & quidditatis, quæ per
 accidens corrumpuntur: & sic ad formam non p-
 tinent, nisi partes formales; ad compositum etiā
 partes materiales: similiter ad indiuiduum perti-
 nent partes quantitatiuæ, nō autem ad ipsam spe-
 ciem, & quidditatem rei.

*Materia ē
 pars cōp. si-
 ni, & nō for-
 ma.*

*Singularia,
 quæ pnam
 tur sub spī,
 habent no-
 mina pro-
 pria, alia
 nomina spe-
 cie: materia
 cōtingit ut
 nominetur
 nomine spe-
 cie, quia
 scilicet uer-
 bens nomi-
 ne.*

Quæretur quis. Vtrum hic circulus, & circulus
 simpliciter dicatur æquiuocè? Videtur quòd
 non: si enim dicatur sic, Sors est homo, & homo,
 est homo; non æquiuocatur natura hominis: ergo
 à simili si dicatur, hic circulus est circulus, non
 æquiuocatur natura circuli. Ad oppositum est
 Philosophus. Respond. dicendum est, quòd hoc
 nomen circulus potest imponi huic circulo duo-
 bus modis: uno modo secundum quòd in hoc cir-
 culo saluatur circulus & forma circuli: ita quòd
 hoc nomen non conueniat sibi in quantum hoc,
 sed in quantum circulus: cum una formalitas sit
 in circulo, & in hoc circulo in quantum circulus
 est; ideo una formalitas prædicatur de utroque.
 Idem nomen alio modo potest imponi huic cir-
 culo, in quantum hoc; ita quòd sit proprium no-
 men illius, & significet illum circulum, ut signa-
 tum: & sic accipiendo significat æquiuocè spēm
 circuli, & hunc circulum. Secundum autem pri-
 mum modum, quando dicitur, hic circulus; & cir-
 culus est circulus: natura spēi, & formæ prædica-
 tur de utroque: secundum autem secundum mo-
 dum, cum dicitur, circulus est circulus hic; per
 istud nomen signat signationem siue materiam
 in

*Quæstio.
 Circulus,
 in hoc circulo
 impositus,
 est, dupli-
 cer.*

in signato: & ita secundum primum modum nomen semper significat unum; secundum autem modum secundum signat naturam, & naturam signatam, siue signationem. Ad argumentum patet, quia eodem modo dicendum est de homine, & distinguendum, sicut de circulo; si hoc nomen homo imponatur homini, & huic homini.

Ad argum.

TEX. 35.

Dicitur est igitur & nunc ipsum uerum, & eam sam amplius manifestius dicemus repetentes. Nam quacunque sunt rationis partes, & in quas diuiditur ratio, haec sunt priores, aut omnes, aut quadam.

Soluta prima quaestione, hic soluit secundam, quae est, utrum partes sint priores toto, uel posteriores? Et diuiditur in duas partes, quia primo soluit quaestionem: secundò docet respondere ad quandam interrogationem, possibilem fieri in hac materia, ibi [Interrogationi uerò obuiare necesse.] Prima in duas, quia primo ostendit, quòd partes rationis, id est formales sunt priores toto; secundò ostendit, cuius dicuntur partes, partes rationis ibi. Sed rationis speciei partes] Prima in duas, quia primo dicit, quòd partes formales sunt priores toto: secundò ostendit hoc per exempla, ibi [Quoniam uerò animalium.] Prima in tres, quia primo dicit, quòd partes formales sunt priores: secundò ex hoc concludit propositum suum, scilicet quòd partes formales sunt priores, materiales posteriores. Secunda ibi [Recti uerò ratio] Tertia ibi [Quare quacunque sunt partes ut materia.] Dicit ergo primo, quòd dictum est in quaestione praecedenti, & nunc ipsum uerum: tamen amplius repetimus, in qua repetitione manifestius fiet, quòd dictum est. Notandum est, quòd quaestio ista de prioritare partium est multum annexa praecedenti: si enim partes sunt priores toto, accipiuntur in diffinitione totius: si autem posteriores è conuersò erit, scilicet quòd totum accipietur in diffinitione partium: ideo bene dixit Philosophus, quòd in solutione istius quaestions manifestabitur praecedens: quae quidem solutio est, quòd partes rationis & formales, in quas diuiditur diffinitio totius, sunt priores toto, aut omnes, aut quadam.

Partes rationis sine formales sunt priores toto

Quaestio.

Quereret quis. Quare dixit, aut omnes, aut quadam? cum uideatur simpliciter, quòd omnes partes formales sint priores. Respondeo. dicendum est, quòd tribus uis possimus hoc saluare.

Prima uia

Prima uia talis est, quòd quadam sunt principia formalia, quae sequuntur essentiam rei pro toto suo ambitu; quadam sunt principia formalia, quae non sequuntur essentiam rei, nisi sub aliquo gradu tertio: uidemus enim quòd de essentia animalis est, quòd habeat sensum; ita quòd sensus est principium formale animalis; non enim potest saluari animal sine sensu, ad minus sine sensu tactus: nõ tamen oportet, quòd omnes sensus sequantur omne animal; sed solum sequatur animal in tertio gradu; quia animalia perfecta habent omnes sensus. Dicemus ergo, quòd licet sensus sit principium formale animalis; non tamen oportet, quòd

Principia formalia in ueris triplici se uis.

Animal nõ est animal sine sensu etus.

A omnes sensus sint priores ipso animali in toto suo ambitu: sed solum aliquis sensus, sicut sensus tactus; ita quòd licet non omnis sensus sit prior; tamen aliquis sensus est prior. Et hoc est, quòd dixit Philosophus, quòd omnes partes formales sunt priores, uel quadam: quia non semper omnes sunt priores, sed aliquando quadam tantum. Secunda uia ad hoc probandum est ex habitudine, quae est inter genus & differentiam: genus. n. & differentia sunt partes rationis cum diffinitione: genus enim dicit rem in potentia: differentia autem dicit eandem rem, ut est in actu: licet ergo uideretur alicui, quòd genus propter sui potentialitatem non esset plus ipso toto, quòd diffinitur tamen nulli debet uideri, quin differentia praeter actum, quem dicit, sit prior. Et hoc est, quòd dicit Philosophus, quòd uel omnes partes rationis sunt priores; uel si aliquis dubitaret de omnibus propter genus, ad minus quadam sunt priores, sicut differentia. Tertia uia est uia Commentato. uult enim Commentator, quòd aliqua entia sunt, quae dicunt puram formam; & in talibus partes rationis sunt partes formales tantum; ita quòd nullae sunt partes materiales: aliqua entia sunt, quae concernunt materiam; & in talibus aliuae partes sunt formales, aliuae materiales. In primis ergo entibus (secundum eum) quia omnes partes sunt formales, omnes partes sunt priores: in secundis uerò entibus aliuae partes sunt priores, sicut formales; & aliuae posteriores, sicut materiales. Et hoc est, quòd dixit Philosophus. secundum expositionem suam, quia uel omnes partes rei sunt priores, quando scilicet in re non est nisi pars formalis: uel quadam partes sunt priores, quadam posteriores, quando in re est pars formalis & materialis.

Secunda uia.

Tertia uia iuxta auct. opinio.

Pars materialis & quantitatiua est posterior toto.

Recti uerò ratio non diuiditur in acuti rationem, sed quae est acuti in quae est recti. Utitur autem diffiniens acutum recto: minor enim recto acutus. Similiter autem & circulus, & semicirculus se habent. Semicirculus enim diffinitur circulo. Et digitus toto: talis enim hominis pars digitus.

Postquam ostendit, quòd partes formales sunt priores; hic ostendit, quòd partes materiales & quantitatiuae sunt posteriores: cuius ratio est, quia pars quantitatiua non diffinit suum totum, sed diffinitur per suum totum: non enim diffinitio recti diuiditur in diffinitionem acuti; sed e conuersò diffinitio acuti praecipit diffinitionem recti; quia totum ponitur in diffinitione acuti: diffiniens enim acutum, utitur recto: acutus enim angulus est angulus minor recto: & sicut se habet acutus, & rectus; ita se habent semicirculus & circulus: quia semicirculus diffinitur circulo: est enim semicirculus dimidia pars circuli: & sic digitus diffinitur per hominem; est enim digitus talis pars hominis. Deinde cum dicit.

Quare quaecunque sunt partes ut materia, & in quae diuiditur ut materiam, sunt posteriora. Quaecunque uerò ut rationis & substantiae secundum rationem

Metaphysicæ

nem priora, aut omnia, aut quadam.

Concludit conclusionem principalem de parte materiali & formali, dicens: quòd quæcunque sunt partes ut materia, & in quorum diffinitione diuiditur ipsum totum ut in materiam, sunt posteriores ipso toto, aut omnes, aut quædam; sicut præpositum est. Deinde cum dicit.

Quoniã uerò aialium anima est forma ipsorum (hæc enim substantia est animati, qua secundum rationem substantia est) & species, & quod quid erat esse tali corpori uniuersali. Pars enim si diffinitur bene, non sine opere diffinitur, quod non existet sine sensu. Quare huiusmodi partes priores, aut omnes, aut quadam simul toto animali. Et secundum unumquodq; ita similiter. Corpus uerò, & huiusmodi partes, posteriores sunt hac substantia. Et quod diuiditur in hæc ut in materiam, non substantia sed simul totum.

Exemplo de hæc illustrat

Manifestat per exemplum, quòd pars formalis est prior: & tria facit, quia primò ostendit, quomodo forma est prior materia; & per consequens composito, siue simul toto: secundò ostendit, quod partes quantitatiuæ sunt priores toto aliquo modo, & aliquo modo non: tertio quia fecit mentionem de simul toto, nequis crederet, quod ipsum uniuersale nullo modo possit dici simul totum ostendit, quò uniuersale potest dici simul totum: Secunda ibi, [Eo quidem igitur, quod simul totum.] Tertia ibi, [Homo autè, & equus.]

Substantia rei animata est ab ipsa anima.

Dicit ergo primò, ita dictum est, quod pars formalis prior est; anima enim est pars formalis, quia substantia rei animata est ab ipsa anima, & species; & ideo est pars secundum rationem, quia per animam quod quid erat esse, & quidditas inest corpori; corpus enim animatum, & unaquæque pars eius non potest bene diffiniri sine anima; quod patet ex hoc, quod pars corporis non potest bene diffiniri sine corpore; corpus autem non potest bene diffiniri sine substantia: & ideo sequitur, quod sensus cadit in diffinitione corporis, & partium corporis: & quia sic est, ipsa anima, quæ est pars sensitua, prior est; & omnes partes formales, uel quædam ad minus sunt priores ipso animali, & secundum unam quamque partem animalis, similiter est, quòd ipsa forma est prior ea: corpus uerò & partes materiales posteriores sunt hac substantia formali, & in hanc substantiam, quæ est compositum, & in hanc partem materialem diuiditur, non ipsa substantia, quæ est forma, sed simul totum, id est ipsum compositum. Notandum

Qualibet pars corporis, & corpus est organum anime.

est, quòd quælibet pars corporis, & ipsum corpus est organum anime & instrumentum: cum enim anima sit respectu corporis & forma, & etiam motrix, oportet quod corpus, & quælibet pars eius habeat rationem moti, & rationem materiæ; sicut ergo nun contingit cognoscere materiam sine forma, ita non contingit bene diffinire corpus & partem corporis sine anima; & anima est prior sicut forma, & sicut substantia diffiniens; prior (dico) corpore, & parte corporis: quia ue-

ro ipsum corpus, & partes corporis est organum; & ratio organi cognoscitur ex opere; quia secundum diuersitatem operum iudicamus diuersitatem organorum specificam; ideo ratio partium corporis ex opere est. iudicamus enim manum esse diuersam à pede propter diuersitatem operis: ratio autem operis non potest perfecte sciri sine forma, quæ est ratio operandi; & ideo partes corporis non possunt sciri sine anima, quæ est forma, sicut dicit Philosophus. Deinde cum d.

Ratio organi et instrumenti cognoscitur ex opere.

Forma est in operandi.

Eoquidem igitur, quod simul totum, priora hæc, est ut sic, est autem ut non: neque enim possunt esse separata: neque enim quocunque modo se habent digitus animalis, sed æquiuocus qui mortuus. Quædam uerò simul, quæcunque principalia, & in quo ratio & substantia. Puta si hoc cor, aut cerebrum, nihil enim differt utrum tale.

F

Comparat ad inuicem partes quantitatiuas, & suum totum, dicens; partes quantitatiuas esse priores suo toto, est quidem ut uerum, & quidem ut non uerum: quòd enim non sunt priores, patet: quia ipsum totum potest esse sine aliqua talium partium; partes autem non possunt esse sine toto: digitus enim, qui est pars animalis, quocunque modo acceptus, non debet uocari digitus; digitus enim separatus à neruis, & iuncturis non est digitus, nisi æquiuocè: licet autem sine talibus partibus, sicut est digitus, possit esse totum: quædam tamen sunt partes in animali, sicut principales, si ne quibus homo non potest saluari: hæc autem sunt partes, in quibus saluatur principalis ratio totius, puta animalis sicut est cerebrum, uel cor, sine quibus non saluatur animal: An autem cor sit principalis pars, aut non; in quo saluatur ratio animalis; aut cerebrum, hic nihil ad propositum: hoc tamè sufficit, quòd quædam sunt partes principales, sine quibus non potest saluari totum: & quædam sunt, sine quibus potest saluari totum.

Partes qui saluatur, quomodo sunt priores, posteriores uel tota.

G

Notandum est, quòd partes quantitatiuæ sunt priores toto, sicut simplex composito, quia tamè non possunt habere existentiam, nisi in composito, posteriores sunt: & ideo bene dixit Philosophus, quòd aliquo modo sunt priores, & aliquo modo posteriores. Notandum est etiam, quod (sicut dictum est) ratio manus, & ratio digiti, & talium partium organarum, quia habent, quòd non possunt de se esse organa; non sunt tales partes, nisi quantitatiuæ: quia ergo organa non sunt nisi mota à forma, & uiuificata à forma; si hoc perdant, perdunt rationem organi, & per consequens non sunt partes, nisi æquiuocè. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod digitus mortuus non est digitus nisi æquiuocè.

Dicitur hoc Philosophus hæc in principio de partibus materialibus, quæ sunt partes corporis esse indeterminate, et tractum ad existentiam.

H

Homo autem, & equus, & quæ ita in singularibus, uniuersaliter autem non sunt substantia, sed simul totum quoddam ex materia hac, & hac ratione, & uniuersaliter. Singulare uerò ex ultima materia Socrat. iam est. Et in aliis similiter. Pars igitur quidem est et speciei, speciem autem dico quod quid erat esse, & simul totius eius, quod ex speciei et materia ipsa. Sed rationis partes, quæ speciei solum sunt.

Oiten-

Ostendit simul totum esse in uniuersalibus, dicens: quòd homo, & equus, quæ sunt in singularibus, tamè per intellectum accepta uniuersaliter, non sunt substantia, idest tantum forma, sed sunt quoddam simul totum compositum ex hac forma, & materia, tñ uniuersaliter acceptis; singulare autem componitur ex materia & forma; sed ex materia ultima, & signata: forma enim & materia signata iam est Sortes, uel aliquod aliud indiuiduum: & secundum hoc materia uniuersaliter accepta potest esse de essentia speciei alicuius, & de quidditate eius: speciem enim hic uoco non formam, quæ est altera pars compositi; sed ipsum quod quid erat esse rei, quod est quoddam simul totum, compositum ex specie & ipsa materia. Notandum est, quòd si hic loqueretur Philosophus de specie, quæ est altera pars còpositi, non dixisset quòd materia est de essentia eius; sed quia loquitur de specie, quod idem est quod ipsum quod quid erat esse rei, compræhèdit omnia principia rei, quæ quidem sunt materia & forma, ideo dixit quod materia est de essentia speciei, quæ quiddè species est ipsum quod quid erat esse, & quod quid rei eius totum.

Quo materia potest de essentia speciei.

Questio.

Materia est de essentia rerum naturalium.

Differèntia inter naturalem, & mathematicam. 6. Metaph. sec. com. 2.

Secunda uia

Dubitatur, Vtrum sit uerum, quòd materia sit de essentia rei, siue de quidditate? Videtur quòd non; quia (secundum Philosophum superius) partes materiales accidunt quidditati, sed materia est pars materialis, ergo &c. Ad oppositum est dictum Philosophi hic. Respondeo, hic sunt duo de claranda: primum est, quòd materia est de essentia aliquorum, sicut rerum naturalium: secundum erit, Vtrum quia est de essentia, possit dici & de quidditate? Primum patet duplici uia: prima uia est ex differentia, quæ est inter res naturales, & mathematicas; quæ differentia posita est in Sexto huius: dictum est enim in Sexto, quòd res mathematicæ non concernunt materiam nec quòd ad esse, nec quòd ad diffinitionem: mathematicæ autè concernunt quòd ad esse, sed non quòd ad diffiniri; res autem naturales concernunt utroque modo: imaginabimur ergo, quòd tota essentia rei mathematicæ potest diffiniri præter materiam, sed non potest esse sine materia: essentia autem rei naturalis nec esse, nec diffiniri potest præter materiam: ex hoc ergo quòd iste gradus rerum naturalium sic est diuisus contra gradum mathematicarum rerum, patet quòd materia est de essentia earum.

Secunda uia est ex hoc, quòd substantiæ non diffiniuntur per additionem, quæ uia primam fortificat: posset enim aliquis dicere, quòd licèt materia cadat in diffinitione rerum naturalium, tamen non est de essentia, immo est magis aliquid additum essentiæ: uidemus enim quòd accidentia diffiniuntur per subiectum, & tamen subiectum magis debet dici additum essentiæ, quàm debeat dici de essentia: quædam ergo sunt, quæ cadunt in diffinitione aliquorum, sicut de essentia eorù: quædam autem sunt, quæ cadunt magis sicut additamenta essentiæ; diceret ergo aliquis aduersa-

A rius, quòd materia cadit in diffinitione rei, non sicut de essentia, sed sicut additamentum essentiæ; Ad hoc ergo excludendū adducta est secūda uia, quòd substantia nō diffinitur per additionem; ergo nec substantia materialis; illud ergo, quod cadit in diffinitione substantiarum naturalium, ita erit de essentia, quod non erit additum essentiæ: cum ergo materia cadat in diffinitione rerum naturalium, ut probatum est in Sexto; oportet quod ita sit de essentia, quod non sit additum essentiæ; forma ergo si diffiniretur per materiam, diffiniretur per additum, quia forma non est ens nisi quia entis in alio; si autem ipsa substantia per se subsistens diffinitur, cum ipsa sit substantia per se stans, oportet quod sua essentia non sit essentia addita essentiæ, & quod unumquodq; sicut se habet ad esse, ita se hēt ad diffiniri, nec diffinitio sua erit per additum; & sic patet primum, quod materia est de essentia rerum naturalium.

Tex. com. 2.

2. Metaph. 4.

B Quantū ad secundum notandum, quod est Vtrum, scilicet sit de quidditate? dicendum est, quod secundum aliquos sola forma est de quidditate; hæc est enim differentia (ut dicunt) inter essentiam & quidditatem, quia essentia compræhendit omnia principia rei: ita quòd secundum hoc, quidditas est pars essentiæ, sicut & ipsa forma est pars compositi: quòd autem ipsa forma sola dicatur quidditas, hoc ipsi probant sic: solum potest dici quidditas à quo aliquid potest dici quid; à sola autem forma aliquid potest dici quid: materia enim secundum Philosophū in hoc Septimo nec est quid, nec quale, nec quantum; & ita non habet aliquem modum prædicabilem, ut uidetur; & sic sola quidditas est; materia autem non: immo materia habet quidditatem per formam. Pro hac opinione uidetur Commentator esse superius in hoc Septimo, qui dicit quòd quidditas hominis est homo uno modo, & nō est homo alio modo: si enim accipiatur homo pro forma, idem est homo, & sua quidditas: si autem accipiatur homo pro composito ex materia & forma, non est idē homo, quòd sua quidditas: quasi dicat Commentator: materia hominis nō est quidditas hominis, sed sola forma. Sic ergo iste est unus uodus dicendi, quòd, scilicet essentia rei compositæ compræhendit materiam & formam: quidditas enim dicit solam formam. Et pro isto modo dicendi multum sonant uerba Philosophi in multis locis; ubi dicit, quòd in forma idem est quidditas cum eo, cuius est quidditas; sicut statim dicit, quod anima & esse animæ idem sunt: in compositis autem ex materia & forma non sunt idem propter materiam. Alius modus dicendi est, quod quidditas sicut essentia compræhendit materiam & formam non tamen sub modo signato: & isti quod sic dicunt, imaginantur quòd differentia inter quidditatem & formam in rebus compositis est, sicut inter totum & partem: quia quidditas còpræhendit materiam & formam; & ita forma est pars eius, & sic non est differentia quantum ad istum modum in

An materia sit de quidditate.

Aliorum opinio.

Tex. cō. 8.

Auer. opinio superius com. 21.

D

ter

Metaphysicæ

ter essentiam & quidditatem, nisi secundum rationem: si enim quaeratur, quid est essentia hominis? dicitur humanitas: si quaeratur, quæ est quidditas? dicitur quod humanitas; humanitas enim comprehendit omnia principia hominis, scilicet materiam & formam: & sic forma est pars quidditatis. Deinde cum dicit.

Sed rationis partes, quæ speciei solum sunt.

Partes rationis cuius partes sunt.

Quia fecit mentionem de partibus rationis; hic ostendit, cuius sunt partes. Et duo facit, quia primò dicit, quod sunt partes speciei, & non individui: secundò hoc probat, ubi Ratio uerò.] Dicit ergo primò: ita dictum est de partibus rationis & diffinitionis, quæ quidem sunt partes solius speciei, & non individui. Deinde cum dicit.

Ratio uerò ipsius uniuersalis; circulo enim esse, & circulus, & anima esse, & anima idem. Simul autem puta circuli huius, & singularium alicuius, aut sensibilis, aut intellectualis, (intellectuales autem dico ut mathematicos; & sensibiles, ut æreos, et ligneos) horum autem non est diffinitio, sed cum intelligentiâ aut sensu cognoscuntur, hoc est cum actu uidentur. Abouentes uerò ex actu, non palam utrum quidem sunt, aut non sunt? sed semper dicuntur & cognoscuntur uniuersalis ratione. Materia quidem ignota secundum se. Materia uerò alia sensibilis, alia intellectualis. Sensibilis quidem ut æs & lignum, & qualibet mobilis materia. Intellectualis uerò quæ in sensibilibus existit, non in quantum sensibilia, ut mathematica.

Uniuersalis & speciei diffinitio.

Probat hoc, quod dixit; & est ratio talis: partes diffinitionis & rationis sunt partes illius, quod diffinitur; sed solum uniuersale, & species diffinitur, & non individuum: ergo sunt speciei partes, & uniuersalis. Et hoc est, quod dicit, sic continuò: ita dictum est, quod partes rationis sunt partes speciei & formæ: & hoc est, quia ratio, & diffinitio ipsius uniuersalis & speciei: circulus enim & essentia circuli sunt idem, & anima, & essentia animæ sunt idem; simul autem sumpti & individui, & alicuius singularium, siue singulare sit sensibile, siue intelligibile, hoc est, mathematicæ: circulum sensibilem (dico) sicut hunc circulum præ, uel ligneum; horum non est diffinitio: cuius ratio est, quia intelligentiâ, hoc est imaginatione & sensu cognoscuntur: & quando reuertuntur ab actuali inspectione sensuum, nescitur utrum sint, uel non sint: in sua enim absentia nõ cognoscuntur, nisi reducantur ad uniuersale: sicut cognoscimus hunc hominem, in quantum reducimus ad hominem; quod si non cognoscuntur, hoc est propter materiam & signationem materiæ; quæ quidem materia secundum se ignota est: sensibilibus autem materia uocatur materia naturalis, quæ subicitur motui, sicut æs, uel lignum; intelligibilibus autem uocatur mathematica, sicut continuum; quod si non sit in sensibilibus, tamen mathematica abstrahit per intellectum ab ipsis sensibilibus; eo modo quo concipimus materiam continuam præter naturam sensibilem, ut patet, uel ligni.

Quorū nõ diffinitio.

Materia sensibilis & intelligibilis quæ.

E. *Quomodo igitur se habet de toto & parte, et prior, & posteriore, dictum est.* **TEX. 36.**

Concludit, quod dixit supra, dicens: quod dictum est, quomodo se habet de prioritate, & posterioritate partium. Notandum est, quod Philosophus dicit, quod ratio est speciei & formæ; & uidetur super hoc tangere triplicem rationem.

Ratio est speciei & formæ.

Primari.

Individuum addit supra essentiam.

Vna ratio est: quia illius est propriè diffinitio, quæ idem est cum sua essentia, hoc autem est homo; species, & non individuum: quia enim indiuiduū addit supra essentiam signationem; ideo propter talem signationem non est omnino uerum dicere, quod idem sit indiuiduū, & natura rei: si enim diffinitio est indicatiua essentiæ, illius est propriè ratio & diffinitio, quod est ipsa essentia. Hæc rationem tetigit Philosophus, quando dixit, quod circulus, & essentia circuli sunt idem: quasi dicat essentia circuli, & ipse circulus idem sunt: & ideo circuli est propriè diffinitio, & ratio, & pars formalis: essentia circuli non est idem, quod circulus æreus, uel ligneus propter concernentiam materiæ: & ideo hæc non est diffinitio propriè, nec ratio huius est tantum pars formalis, sed etiam materialis: ita quod alicuius est pars formalis tantum, scilicet formæ speciei, ut circuli; & animæ: alicuius est pars formalis & materialis, sicut huius circuli ærei. Secunda ratio est: quod illius est propriè diffinitio & formalitas, quod potest capi ab intellectu; & de cuius natura potest certificari in intellectu, etiam si sensus non cadat super illud tale: talis autem est essentia rei non signata: cum enim diffinitio sit designatiua formalitatis, propriè formalitas rei est, quæ diffinitur: & hæc est, quæ capitur in intellectu: de formalitate autem si gnata, puta Sortis, non possumus certificari, nisi quando est præsens sensui: certificatio enim diffinitiuæ est de quadam re fixa & immobili, de qua semper uerum est dicere, quod sic est; sicut quod homo est animal; quæ quidem certificatio non cadit super indiuiduum, nisi in quantum reducitur ad uniuersale: certificatio enim indiuidui non est fixa: aliquando enim est uerum dicere, quod Socrates est sub homine, aliquando quod non est: & ideo eius certificatio indefinita est & contingens: & ita non cadit sub modo diffinitiuo. Hanc rationem tetigit Philosophus, quando dixit: quod de istis nescimus, utrum sint, uel non sint; nisi quando sunt actualiter sub sensu. Tertia ratio est, quia materia designata est ignota nobis, & hæc ratio est quasi eadem cum secunda, quam rationem tetigit Philosophus, cum dixit: quod materia de se ignota est, siue sit sensibilis, siue intelligibilis.

Secunda r.

Certificatio designatiua.

Tertia r.

F.

G.

H.

Quæret aliquis, Vtrum singulare sit diffinitibile? Respondeo, dicendum est, quod duplici uia possumus uenari, ipsum singulare non esse diffinitibile. Prima uia est ex hoc, quod diffinitio est solius formæ; siue forma sit pars rei, siue sit conuersus totum: imaginabimur ergo secundum hæc uia: quod illud, quod dicit formalitatem aliquam, diffinitibile & certificabile est: quod autem non dicit formalitatem certifi-

Questio.

ca. Quæret aliquis, Vtrum singulare sit diffinitibile? Respondeo, dicendum est, quod duplici uia possumus uenari, ipsum singulare non esse diffinitibile. Prima uia est ex hoc, quod diffinitio est solius formæ; siue forma sit pars rei, siue sit conuersus totum: imaginabimur ergo secundum hæc uia: quod illud, quod dicit formalitatem aliquam, diffinitibile & certificabile est: quod autem non dicit formalitatem certifi-

certificabile est; quod aut non dicit formalitatem certificabilem, nec diffinibile est: cum enim definitio sit idem, quod certificatio; illud, quod proprie habet certificationem, habet diffinitionem: illud autem, quod proprie habet certificationem, forma est: certificare enim rem non est, nisi scire formalitatem rei & essentiam eius. Et ideo duo prohibentur à diffinitione uera, scilicet genus,

Duo proprie diffinitio non possunt Genus, et in diuiduum.

& indiuiduum: genus enim proprie non dicit formalitatem, sed aliquid in potentia ad formalitatem: magis enim proprie dicitur, quod genus sit quid formabile per diuersas formalitates, quam quod sit aliqua formalitas; genus enim est quod continet potestate plures differentias: plures autem differentie sunt plures formalitates. Prohibetur etiam à uera diffinitione ipsam indiuiduum; indiuiduum .n. supra speciem non addit formas, nec formalitates; sed solum signationem formæ: & quia non addit formalitatem; & sola formalitas est illa, quæ proprie certificatur & diffinitur: ideo non proprie indiuiduum certificatur: intelligimus enim in indiuiduo formalitatem speciei, & signationem eiusdem, ipsa formalitas potest diffiniri, & indiuiduum quantum ad ipsam formalitatem; sed hoc diffinire non est diffinire ipsam indiuiduum, nisi in quantum est reductum in ipsam speciem & formalitatem: & sic patet prima uia, quod indiuiduum non diffinitur. Secunda uia est ex differentia, quæ est inter uiam diffinitionis, demonstratiuam, & designatiuam: aliquod enim est, quod scitur per diffinitionem, sicut quidditas & essentia rei: & ita ut sic nescitur per demonstrationem; sicut diffinitio non est demonstratio, nec e conuerso: si enim queratur quid est homo bene potest responderi sua diffinitio; sed nunquam demonstratio: ita quod quidditas hominis potest sciri per uiam diffinitionis, sed non per uiam demonstrationis. Similiter aliquid est, quod scitur per demonstrationem, ut complexum; puta quod triangulus habet tres, sed tamen nescitur per diffinitionem; quia diffinitio non est complexorum. Ita credo, quod sit aliquid, quod ita sciatur per designationem, quod non sciatur per diffinitionem, uel per demonstrationem; sicut quidditas speciei signata in indiuiduo: si .n. intellectus non cadit super indiuiduum nisi in presentia uisus, uel alterius sensus, de eo nihil potest sciri, utrum sit, uel quid sit: quia ista quidditas indiuidui non erit nisi quidditas speciei, eo quod non addit supra ipsam nec quidditatem, nec formalitatem; de ratione enim formalitatis ut formalitas est, est (ut credo) quod sit semper diuisibilis uel per species, sicut est formalitas generis (eo modo quo potest dici genus habere formalitatem) uel per indiuidua, sicut est formalitas speciei: si ergo indiuiduum habet formalitatem propriam, illa uel inesset alteri, uel posset inesse, quia esset diuisibilis; omnis autem intentio, quæ inest alteri, uel potest inesse, non est intentio indiuidualis. Et hoc est ratio Auicennæ. Quinto Metaph. ostendens, quod indiuiduum non diffinitur; quia illud, quod diffi-

Sola formalitas est, que proprie diffinitio est.

XXXI

nitur, formalitatem habet; quæ quidem formalitas, uel inest alteri, uel potest inesse: si enim queratur, quid est Sortes? & dicatur, quod Sortes est filius talis hominis iustus: dico quod hæc duæ formalitates, scilicet esse filium, & esse iustum possunt inesse alteri, & etiam coniunctio horum duorum: & si dicatur, quod Sor. est filius talis hominis iustus, interfectus tali tempore, & in tali loco; ad huc non est impossibile, hoc inesse alteri: & semper quot quot formalitates addas, non est impossibile inesse alteri: sic ergo indiuiduum potius scitur designatiue, quam diffinitiuè. Deinde cum dicit.

Interrogationi uero obuiare est necesse, quando quis interrogat, utrum rectus, & circulus, & animal priora; aut in quas diuiduntur, & ex quibus sunt partes, quia non simpliciter.

Ostendit, quomodo respondendum est interrogationi, quæ posset fieri in ista materia. Et duo facit, quia primo ponit interrogationem ipsam, ostendens, quod non est respondendum, nisi sub distinctione: Secundo exemplificat de distinctione responsionis ibi [Si quidem enim est anima animal] Dicit ergo, quod quando aliquis interrogat, utrum circulus sit prior, quam partes suæ, uel rectus, uel animal, in quas partes diuiditur, & ex quibus componitur; necesse est interrogationi obuiare per distinctionem, & non est respondendum simpliciter & uno modo. Deinde cum dicit.

Si quidem enim est anima animal, aut animatum, aut unumquodque, quod unicumque, & circulus, quod circulo esse, & rectus, quod recto esse, & substantia recti; quid quidem, & quomodo dicendum est posterioris; puta his que in ratione, & que recto uniuersali. Etenim hic quidem est materia, qui areus rectus, & qui in lineis singularibus. Hic autem sine materia, his, que in ratione, posterior. Eis uero, que in singularibus partibus, prior. Simpliciter autem non dicendum. Si uero altera, & non est anima animal, et si hoc quidem dicendum, hoc autem non dicendum, sicut dictum est.

Exemplificat, quomodo est distinguendum, dicens: quod supposito quod animal animatum, & ipsa anima sint idem; & quod circulus & essentia circuli sint idem, & quod rectus & essentia recti sint idem, & quod breuiter unumquodque & sua essentia sint idem: hoc supposito, si queretur, Vtrum rectus sit prior, quam sint partes, uel e conuerso? non est respondendum simpliciter; sed per distinctionem de recto, & de partibus suis, qui, scilicet est illerectus, qui est prior uel posterior; & quæ sunt illæ partes. Rectus enim est in duplici differentia; est enim rectus in materia, & in lineis singularibus, ut areus: & rectus intellectus sine materia, sicut rectus intellectus præter æs & lignum. Similiter partes sunt in duplici differentia, scilicet partes materiales, & partes rationis: & sic rectus est posterior partibus rationis, & tamen est prior partibus materialibus, quæ sunt in singularibus; & sic distinguendo de partibus,

Quo respondendum huius scilicet materiae interrogatio nis.

Explicitio ad idem.

Sententia Auicennæ.

P p

Metaphysicæ

bus, non dicendum est, neque respondendum uno modo: si uerò dicatur, quod rectus non est essentia recti, nec animal est essentia sua, puta anima: si enim anima est essentia, uidentur est, de quo toto dicitur, & de quo non; quia aliquis rectus est idem, quod essentia sua, sicut rectus in uniuersali; & aliquis non, sicut rectus in particulari. Notandum est, quod supposito quod essentia rei sit idem cum ipsa re, puta cum recto; posset aliquis credere, quod haberet unitatem in re secundum omnem modum acceptum; quod quidem est falsum, non enim rectus secundum omnem modum acceptus, est idem cum essentia recti, quia æreus rectus non idem est, quod essentia recti; aliàs essentia recti semper esset in ære; & ideo si fiat ista suppositio ab aliquo, non est facienda sine distinctione, dicendo: quod rectus uniuersaliter acceptus, est idem, quod essentia recti: non autem rectus singularis. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod facta illa suppositione, distinguendum est de recto, & de partibus recti; ut possit uideri, quis rectus est idem cum essentia sua; & ut possit uideri, quæ sint istæ partes, quæ sunt priores isto recto, qui est idem cum essentia sua. Notandum est, quod si aliquis uellet dicere, quod essentia rei non est idem quod res, non esset dicendum sine distinctione; quia res sub uno modo accepta est idem; sub alio modo. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod si ab aliquo supponatur alteram esse essentiam, & rem, distinguendum est. Notandum autem hic, quod Philosophus quando dixit, quod si anima, & anima poneretur ab aliquo esse idem: hoc dicit, non quia sit uerum, quod anima sit tota essentia animalis; sed hoc dicit secundum opinionem illorum, qui dicunt, quod forma est tota essentia rei.

TEX. 37.

cap. ii

Altera dubitatio.

Quæ sunt partes speciei.

Partes duplices.

Dubitatur autem merito, quæ speciei sunt partes, & quæ non, sed simul sumpti? Hoc enim manifeste existente, non est diffinire unumquodque. Vniuersalis enim & speciei est diffinitio.

Postquam prolixè dixit de partibus speciei, & partibus materialibus; ut hæc magis pateant, adhuc mouet dubitationem circa ista. Et tria facit, quæ primò mouet dubitationem, quam tractat prolixè: secundò ostendit, quod præter ista restat dicendum: tertio epilogat ea, quæ dicta sunt in præcedentibus. Secunda ibi [Vtrum autem etiã præter materiam] Tertia ibi [Quòd quidem igitur est quod quid erat esse, & quomodo.] Prima in duas, quia primò mouet dubitationem: secundò pertractat eam, ibi [Quæcunque igitur sunt partium.] Dicit ergo primò: prolixè dictum est de partibus formæ, & rationis: merito ergo dubitatur, quæ sunt partes speciei, & quæ non, sed simul sumpti? si enim hoc non sit manifestum, non poterit manifestari diffinitio rei: diffinitio enim non est nisi uniuersalis & speciei, cuius sunt partes rationis, & non partes materiales: nisi ergo cognoscatur differentia inter partes materiales, & partes rationis, ratio rei non erit manifesta. Notandum est, quod partes rationis uocantur, sine quibus quidditas rei concipi non potest: partes autem materia-

les uocantur, in quibus quidditas rei concipitur secundum esse: quia ergo diffinitio rei sequitur esse in conceptu, & non esse in essentia; ideo partes rationis, quæ non possunt separari à conceptu, accipiuntur in diffinitione: partes autem materiales, quæ & si non possunt separari ab essentia, tamen separantur à conceptu, non accipiuntur in diffinitione: Cum ergo hæc accipiantur, & illæ non; oportet uidere, quæ sint hæc, & quæ non; & quæ sit differentia inter illas, sicut dixit Philosophus. Deinde cum dicit.

Quæcunque igitur sunt partium ut materia, & quæ non, si non fuerint manifesta, nec ratio erit manifesta, quæ rei. Quæcunque quidem igitur uidentur facta in diuersis specie, ut circulus in ære, & lapide, & ligno: hæc quidem manifesta esse uidentur, quia nihil circuli substantia æs, neque lapis propter separari ab ipsis.

Pertractat istam quæstionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si sola forma esset de essentia rei, omnes partes diffinitionis essent formales; & nihil intraret diffinitionem, quod se haberet ad modum materiæ; immo quiddam materia, uel ad modum materiæ esset, extraneè se haberet diffinitioni; & statim quando distingueretur pars materialis, & pars formalis, statim sciretur, quod partes formales essent de essentia rei: quia tamen materia est de essentia rei in aliquibus, & in aliquibus non; ideo tota persequutio quæstionis est circa hoc, Vtrum materia sit de essentia rei. Circa autem hanc quæstionem tria facit, quia primò ostendit, quod nec in rebus naturalibus, nec in rebus mathematicis, materia uidentur esse de essentia rei: secundò hoc specialiter ostendit in rebus mathematicis, recitatis opinionem Platonis, qui posuit, quod materia non est de essentia rei: tertio ostendit, quod factum est auferre materiam à quolibet esse rei naturalis. Secunda ibi [Quoniam autem hoc uidentur contingere.] Tertia ibi [Quare omnia reducere.] Prima in duas, quia primò ostendit, quod statim in rebus mathematicis apparet, quod materia non est de essentia rei: secundò ostendit, quod non obstante differentia, quam aliqui ponunt inter res naturales, & res mathematicas; hoc etiam debet poni in naturalibus. Secunda ibi [Quæ uerò non uidentur.] Dicit ergo, quod in formis mathematicis, quæ possunt fieri in diuersis materiis, sicut circulus in lapide, ære, & ligno; statim manifestum est, quod materia non est de essentia rei; de substantia enim circuli non est æs, neque lapis; & hoc quia contingit unum separari ab alio: contingit enim separari forma circuli præter æs, & præter lapidem. Notandum est diligenter, quod ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, quod ea, quæ separantur in esse, separantur à conceptu, licet non è conuersò: secunda est, quod illa, quæ separantur in conceptu ab alio, non sunt de essentia illius. Ex quo prima propositione habemus, quod materia separatur

Non quid materia sit de essentia rei.

Dicitur quod.

Propositio non.

separatur in cōceptu à forma mathematica, quia separatur in esse: contingit enim reperiri circum-
 lum in esse existentia: præter lignum, & præter
 æs: si autem separatur in esse, multò magis in cō-
 ceptu. Ex secunda propositione habemus, quòd
 ex ista materia separatur in conceptu à talibus
 formis, quòd non est de essentia earum. Deinde
 cum dicit.

*Quæ uerò non uidentur separari, nihil prohibet
 similiter his se habere; ut si circuli omnes uideantur
 ærei. nihil enim utique minus erat æs speciei. Hoc
 autem auferre mente est difficile, ut hominis species
 semper in carnibus apparet, & ossibus, & talibus
 partibus. Vtrum igitur & sunt partes huius speciei
 & rationis, aut non: sed materia: sed quia non, & in
 aliis fiunt, non possumus sapere.*

*Formæ ma-
 thematicæ,
 & natura-
 les differunt.*

Ostendit, quòd non obstante differentia, quæ
 apparet inter naturalia & mathematica; non pro-
 pter hoc debet poni, quòd materia non sit de es-
 sentia rerum naturalium. Ad cuius euidentiã
 notandum est, quòd formæ mathematicæ & na-
 turales uidentur in hoc differre, quia formæ ma-
 thematicæ reperiri possunt in diuersis materiis,
 nec determinant sibi materiam aliquam certã: si-
 cut circulus reperitur in ære, & ligno: formæ au-
 tem naturales reperiuntur in una materia; sicut
 forma humana reperitur in carnibus, & ossibus
 tantum: crederet ergo aliquis, quòd quia formæ
 mathematicæ reperiuntur in diuersis materiis;
 ideo nulla materia debet poni de essentia earum;
 quia qua ratione una poneretur, & omnes: formæ
 autem naturales, quia reperiuntur semper in vna
 materia, à qua non possunt separari; ideo materia
 est de essentia earum. Hoc excludens Philoso-
 phus dicit, quòd propterea separationem, uel in-
 separationem nullus debet moueri: non obsta-
 te enim tali separatione, adhuc simile uidetur de
 formis istis, & de illis. Et hoc est, quòd dicit,
 quòd in formis, quæ separantur à materia nõ ita
 se habet, sicut in aliis, quæ separantur, scilicet quæ
 materia non est de essentia earum: si enim omnes
 circuli essent ærei, ita quòd circulus non posset
 reperiri extra æs, non propter hoc tamen æs ef-
 fet de essentia circuli: quia licet æs non posset se-
 parari à specie circuli in esse, tamen separaretur
 in conceptu: ita quòd æs non esset de conceptu
 speciei, quæ est circulus; essentia autem rei sequi-
 tur esse in conceptu, non esse rei in effectu: quia
 ergo ea, quæ sunt cōiuncta in esse, est difficile au-
 ferre mente, apparet quòd tale esset de essentia:
 quòd tamen non est uerum: sicut dictum est de
 specie circuli, ita uidetur de specie hominis; quia
 species hominis apparet semper in esse, quòd sit
 in carnibus & ossibus; & ideo uidetur, quòd ta-
 lia sint de essentia illius: quæ tamen apparentia
 nullum debet mouere, ut dictum est de circulo
 respectu æris. Ex his ergo motiuis concluditur,
 quòd dubium est, utrum tales partes sint partes
 rationis, uel non: sed solum sit materia, in qua re-
 cipiatur quidditas: in quibusdam tamen formis,

*Determina-
 tio quæ sit.*

A quia non fiunt nisi in una materia; nec possumus
 separare unum ab alio, faciliter uidetur, quòd
 materia sit de quidditate: quòd tamen ostensum
 est non esse sufficiens motiuum. Notandum est, *Regula.*
 quæ non obstante quæ iungatur in esse, dummodo se-
 parentur in conceptu, unum non est de essentia
 alterius: non obstante ergo, quæ quilibet circulus
 esset ligneus: quia tñ tota essentia circuli pòt in-
 telligi præter lignum; iò lignum non esset de es-
 sentia sua: lignum ergo ita erit pars materialis, in
 qua reciperetur essentia circuli, quæ non erit pars
 eius formalis: ita fortè uideretur alicui; quæ non ob-
 stante quæ homo non reperiatur præter carnem, &
 ossa; tamen carnes & ossa non sunt de essentia ho-
 minis: sed tamen non est simile, quia licet homo
 possit intelligi præter hanc carnem, & hæc ossa;
 tamen non potest intelligi præter carnem & ossa
 in uniuersali: & carnes sunt partes rōnis respectu
 hominis; & hæc caro & hæc ossa magis sunt par-
 tes materiales & quantitatiuæ, in quibus reperit-
 tur ipsa quidditas.

*Quoniã aut hoc uidetur contingere, immanifestū TEX. 38.
 at quando. Dubitant quidam in circulo & in trigo-
 no, quasi non sit competens, lineis diffiniri & conti-
 nuo, sed omnia hæc similiter dici, ac si sint carnes et
 ossa hominis: & æs, & lapis circuli: & referunt oēs
 ad numeros, & lineam rōnem eam, quæ duorum esse
 dicunt. Et ideas dicentium, hi quidem ipsammet li-
 neam dualitatem, hi autem speciem lineam. Quidam
 speciem eandem, & cuius species ut dualitatem, &
 & speciem dualitatis: in linea uerò non adhuc.*

C Postquam ostendit, quòd materia non uide-
 tur esse de quidditate rerum naturalium, nec ma-
 thematicarum: hoc ostendit in speciali, quòd ma-
 teria non uidetur esse de quidditate rerum ma-
 thematicarum. Et tria facit, quia super hoc reci-
 tat opinionem Platonis: secundò eam improbat:
 tertio concludit prædictam dubitationem. Se-
 cunda ibi [Accidit itaque] Tertia ibi [Quod qui-
 dem igitur habent ad dubitationem] Dicit ergo
 quæ ista, quæ dicta sunt, uidentur contingere; at nõ
 est bene manifestum, utrum materia sensibilis sit
 de essentia rei. Etiam aliqui dubitant in formis
 mathematicis, sicut in circulo, & in triangulo,
 utrum scilicet materia intelligibilis sit continuū,
 uel linea sit de essentia talium: uidetur enim, quæ
 non sit conueniens, quòd trigonus, uel circulus
 diffiniatur per lineam, uel per continuum, ita quæ
 hæc sint de essentia sua: uidetur enim similiter se
 habere carnes & ossa ad formam hominis; &
 sicut se habet æs & lapis ad circulum: & sicut cir-
 culus non diffinitur per æs & lignum; ita non ui-
 detur, quòd diffiniatur per continuum & lineam:
 & si ita est, sic huiusmodi formæ mathematicæ
 diffiniuntur per numeros, ita quæ ratio lineæ est rō
 duorum; & ratio trianguli est ratio trium; & rō
 circuli est rō unius, quia habet unicam lineam.
 Quòd autem sic diffiniatur per numeros, patet:
 quia ponētū ideas ponūt, quæ linea idē est, quæ ipsa

*Materia nõ
 est de quiddi-
 tate rerum
 mathemati-
 carum.*

*Varietas
 Platonico-
 rum de Ma-
 thematicis.*

Metaphysicæ

dualitas; alii autem ponunt, quod dualitas non est ipsa linea, sed species lineæ: quia isti sic ponentes ponunt, quod in dualitate idem est species &, cuius est species, sed in linea non est ita: linea, quæ cunque autem sit, siue primo non, siue secundo, semper dualitas uel est idem quod linea, uel est species lineæ: & si eadem est, eam diffiniat, ex quo est essentia eius; & si non est eadem, non ipsam diffiniat, ex quo est species & forma eius. Notandum est, quod formæ mathematicæ & habent materiam sensibilem, & habent materiam intelligibilem: materia sensibilis est sicut æs & lignum; materia intelligibilis est sicut continuum & linea respectu formæ intelligibilis: & de sensibili materia probatum est in præcedenti ratione, quod non est de essentia formarum mathematicarum: hic autem in ista ratione probatur de materia intelligibili: ponentes. n. species & ideas, ponebant, quod ipsa formalitas rei esset ipsa species & idea: quia ergo in mathematicis sicut in linea duo intelligimus. scilicet ipsum continuum, & ipsam dualitatem in continuo, quia linea est dualitas punctorum, credebant, quod continuum esset materia in linea, & non de ratione sua; tota autem formalitas esset dualitas: & similiter quia circulus est quædam unitas in continuo, quia est unica linea; credebant quod forma & idea circuli esset unitas; ita quod tota essentia circuli unitas est; continuum autem præter essentiam, & quasi additum essentia. Notandum est, quod inter ponentes ideas & species, quidam ponebant tres gradus entium: ponebant. n. res sensibiles, & res intelligibiles, & quoddam medium huius. scilicet lineam sensibilem, & lineam mathematicam, & ipsam dualitatem spiritum huius lineæ: & hi dicerent, quod species lineæ non esset ipsa linea, quia linea esset medium: dualitas autem esset medii istius species: in dualitate autem quia non est medium, idem est species, & cuius est species. Alii autem posuerunt tantum duos gradus entium. scilicet ipsam rem sensibilem & ipsam spiritum separatam; nec posuerunt gradum medium: & hi dixissent, quod ipsa linea separata, quæ est species lineæ sensibilis, idem est, quod ipsa dualitas; nec differt linea separata à sua specie,

Accidit itaque unam multorum esse specie, quorum species uidetur esse altera. Quod est Pythagorici accidit.

Improbat dictam positionem. scilicet quod numeri sunt species & essentia rerum; & hoc per duas rationes, ibi [Et contingit omnium unam facere] Prima ratio talis est: si numerus est substantia rerum, quæcunque conueniunt in una specie, & in una substantia, sunt unum; quod est impossibile; quia secundum hoc, multa, quæ sunt diuersa specie, essent unum in specie: uideamus. n. quod triangulus, & corpus conueniunt in ternario, quia ibi trinitas angulorum, & hic trinitas dimensionum; & sic triangulus, & corpus essent eiusdem specie; & ita secundum istam positionem accidit, multa, quæ differunt specie, esse unum; sicut etiam accidebat Pythagoricis, qui ponebant numeros esse substantias.

E *Et contingit omnium unam facere per se specie, alia uero non species. Quamuis sic unum omnia erunt.*

Ponit secundam rationem; & est ratio talis: quod secundum istam positionem contingeret, quod numerus, qui non est forma rerum, sit forma omnium; & quod alia, quæ ponuntur formæ, non sint formæ; quod est absurdum: & contingeret etiam, quod omnia sint unum, quæ conueniunt in aliquo numero, sicut dictum est in præcedenti ratione: unus. n. & idem numerus potest reperiri in multis entibus: & sic secundum istam positionem illa erunt omnino unum.

Quod quidem igitur habent dubionem quandam, quæ sunt circa diffinitiones, & propter causam dictum est.

F Epilogat prædicta, dicens; quod iam est dictum, quod ea, quæ sunt circa diffinitiones, habeant dubitationem; & dictum est propter quam causam.

Quare omnia reducere ita, et auferre materiam superfluum est. Quædam. n. forsan hoc in hoc sunt, aut sic hæc habentia. Et parabola de animali, quam consuevit Socrates Iunior dicere, non bene se habet. Abducit enim à ueritate, & facit suspicari, quasi contingens sit hominem esse sine partibus; sicut sine are circulum.

Quia isti ponebant, quod simile erat de forma materiali respectu suæ materie; sicut est de forma circuli respectu æris, uel ligni; ita quod remouebant materiam à quidditate omnium; ostendit, quod hoc falsum est. Et tria facit, quia primò hoc ostendit: secundò querit quandam questionem circa Mathematica: tertio concludit quandam conclusionem ex præcedentibus habitam. Secunda ibi, [Circa Mathematica] Tertia ibi, [Palam autem, quod & anima] Prima in duas, quia primò ostendit, quod fatuum est auferre materiam ab omnibus: secundò ostendit, quod non est simile de formis mathematicis respectu materie sensibilis, & de formis naturalibus, ibi, [Sed hoc non simile] Dicit ergo primò, quod quidditas omnium reducatur ad numerum, fatuum est, & superfluum: quidditates. n. rerum naturalium sunt in hoc. scilicet formæ in materia, & sunt habentes materiam. Et ideo parabola, & sermo, quem dixit Socrates minor. scilicet Plato, discipulus Socratis de animali. scilicet de quidditate animalis, non bene se habet; deuiat namque à ueritate: uolebat. n. quod quidditas animalis eēt separata à materia; quia ponebat quidditates separatas: credebat. n. quod quidditas hominum, ita se haberet ad materiam, sicut se habet forma circuli ad æs; ut sicut æs non est de essentia circuli; ita nec materia de essentia hominis, & rei naturalis.

Sed hoc non simile. Sensibile namque forsan aliquid animal, & sine motu non est diffinire. Quare nec sine partibus se habentibus qualitercunque: non. n. omni modo hominis est pars manus, sed potens opus perficere. Quare animata existens pars, non animata uero non pars.

Ostendit, quod non est simile de formis naturalibus, & mathematicis: nam hi remouebant materiam sensibilem ab essentia uniuscuiusque: sed non

Duplex materia in mathematicis.

Platonici bifidi circa gradus entium.

Improbatio dictorum.

Seda ratio.

TEX. 39.

Improbatio ab hoc.

non est simile de forma mathematica, puta circuli, respectu aris; & de animali respectu suae materiae; quia animal in sui essentia concernit materiam: non enim contingit diffinire animal sine motu, nec sine partibus aptis ad motum, sicut est manus, uel pes: non enim partes quocunque modo acceptae sunt partes animalis, sed sub speciali dispositione, in quantum scilicet possunt esse organa, & instrumenta motus & sensus: manus enim non est pars hominis quocunque modo accepta, sed in quantum est potens perficere hominis opus; non autem potest perficere nisi animata; animata ergo est pars, non animata autem non est pars: quia ergo animal concernit sensum & motum, & haec non sunt sine materia sensibili, ideo materia sensibilis est de essentia animalis.

Quaestio.

Forma mathematica concipitur sine materia sensibili.

Forma naturalis non potest concipi sine sensu & motu.

Quaestio.

Materia intelligibilis de essentia formarum mathematicarum.

Quaereret quis. Vtrum sit simile de forma naturali, & de forma mathematica? Respondeo, dicendum est, quod aliquo modo est simile, & aliquo modo non: si enim comparatur utraque forma ad materiam sensibilem, sic non est simile: quia forma mathematica tota potest concipi praeter quamlibet materiam concernentem sensibilitatem: est enim circulus quaedam quantitas in qualitate, in quarta scilicet specie qualitatis; & tam ex parte quantitatis, quam ex parte qualitatis potest concipi praeter materiam sensibilem, sicut est lignum, & as: forma autem naturalis, ut naturalis est, non potest concipi praeter sensum & motum; sicut posuit Philosophus exemplum de animali. Si autem comparatur forma mathematica ad materiam intelligibilem, & naturalis ad sensibilem, sic est simile: sicut enim non contingit intelligi formam naturalem sine materia sensibili; sic non contingit intelligi formam mathematicam, sicut est triangulus, & circulus: sine materia intelligibili, quae est ipsum continuum.

Quaereret quis. Vtrum sit uerum, quod dictum est, scilicet quod materia intelligibilis, sicut est ipsum continuum; sit de essentia istarum formarum mathematicarum? Respondeo, dicendum est, quod sic: quod potest patere triplici uia. Prima uia est, quod tales formae, quales hic quaerimus, sunt in quarta specie qualitatis: quarta autem species qualitatis est qualitas in quantitate; non autem imaginandum, quod qualitas sit tota essentia; non enim tota essentia circuli est praeter lineam, uel praeter continuum; sed continuum sic, uel sic dispositum est ipsa essentia circuli: ita quod ipsum continuum tenet locum materiae intelligibilis in tali specie; ipsa autem dispositio tenet locum formae: & ita suo modo, sicut homo est species composita ex materia sensibili & forma; ita circulus ex continuo, & illa dispositione: non tamen uolo dicere, quod haec sint duo secundum rem, sed ad minus secundum rationem. Secunda uia est ex hoc, quod tales formae non sunt formae in re indivisibili: punctus. nec est circulus, nec triangulus; sed semper sunt in aliquo continuo & dimidabili; licet aliquando

non possint diuidi actu, sicut forma circularis in caelo: quia ergo habere partem extra partem, & esse diuisibile per se conuenit quantitati, ut dicitur in Quinto; oportet quod de ratione istarum formarum sit quantitas; quantitatem autem uoco materiam intelligibilem: & sic de ratione formarum mathematicarum est materia intelligibilis. Notandum est, quod de ratione quantitatis continua est, quod recipiat qualitatem: inter omnia. n. predicamenta quantitas maxime habet rationem subiecti. Ex quo duo sequuntur, primum est, quod quantitas assimilatur materiae; quia. n. recipere est proprietas materiae, quidquid recipit, materiae assimilatur: & ideo quantitas propter appropinquationem ad materiam, materia uocatur: secundum, quod sequitur, est, quod prius potest abstrahi a posteriori; & quia quantitas habet rationem prioris respectu qualitatis sensibilis; ideo quantitas potest abstrahi a qualitate sensibili: sic ergo abstracta non potest uocari materia sensibilis, uocatur ergo materia intelligibilis. Tertia uia est uia Philosophi in littera, dicens: quod si de ratione istarum formarum non esset materia intelligibilis, puta continuum, sed solum numerus, ut ponebat Plato; sequitur quod numerus est substantia rerum; quod est impossibile, ut probauit Philosophus. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si esset uera positio Platonis, sequeretur, quod una forma mathematica haberet duplicem diffinitionem, quod est impossibile: quia unius rei unica est quidditas: uidemus enim, quod sicut in triangulo est trinitas angularum, ita est ibi unitas superficiei: si ergo numerus esset essentia rei, qua ratione trinitas esset essentia trianguli, eadem ratione unitas esset essentia eius: & ita sequitur, quod eadem essentia sit trinitas & unitas, quod est impossibile. Deinde eam dicit.

Cap. de Quaest. 10. Tex. 10. 18. Vide pag. 132.

Inter omnia predicamenta quantitas maxime habet rationem subiecti.

Prius potest abstrahi a posteriori.

Prius rei una quidditas.

Circa mathematica autem quare non sunt partes rationes rationum, ut circuli hemicycla? Non enim sunt sensibilia.

Quaerit quandam quaestionem. Et duo facit, quia primo ponit quaestionem cum motiuo eiusdem: secundo soluit eam, ibi, [Horum autem nihil differt] Est ergo quaestio haec, quare diffinitiones partium circuli, scilicet semicirculi non sunt partes diffinitionis circuli? Motiuum autem huius quaestionis est, quia semicirculi non sequuntur materiam sensibilem, sed intelligibilem, scilicet continuum; & materia intelligibilis non impedit (ut uidetur) quod semicirculi sint partes diffinitionis circuli.

Quoniam excipit.

Horum autem nihil differt. Erit enim materia quorundam & non sensibilem. Est omnis quod non est quod quid erat esse, & species eadem secundum se, sed hoc aliquid. Circuli quidem igitur non erit eius, qui uniuersalis; singularium uero erunt partes, sicut dictum est prius. Est enim materia haec quidem sensibilis, haec autem intellectualis.

Soluit quaestionem. Et quia quaestio supra soluitur.

Soluit.

Metaphysicæ

Ita est in se: hic solum soluit motum eius motuum autem fuit, quod semicirculus non habet materiam sensibilem: soluit ergo, dicens: quod nihil horum differt, quia licet non habeat materiam sensibilem, habet tamen intelligibilem: est enim quorundam non sensibilem materiam; & breuiter omnis eius, quod non est ipsum quod quid est, & sua species; hoc est in omni eo, in quo differt quidditas, & cuius est quidditas, scilicet hoc ipsum, & hoc aliquid, in omni tali est materia: propter talem ergo materiam, quæ est in isto hoc aliquid, semicirculus est pars circuli singularis, non autem est pars circuli uniuersalis; sed solum semicirculi sunt partes circulorum singularium, sicut dictum est prius: qui quidem circuli particulares habent materiam intelligibilem: est enim quædam materia sensibilis, quædam intelligibilis.

Circulus est pura forma.

Notandum est, quod si circulus esset pura forma, non concernens aliquam materiam, neque sensibilem, neque intelligibilem; non essent ibi partes materiales, quæ accideret formæ & quidditati; ex quo non esset ibi nisi forma, & quidditas; ita quod omnes partes essent partes rationis: sed quia circulus concernit materiam intelligibilem, sicut continuum: possunt esse aliquæ partes materiales, quæ accidunt circulo uniuersali, & quidditati circuli, scilicet partes, quæ respiciunt continuum signatum, sicut semicirculus. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod non obstantes quod circulus non concernit materiam sensibilem, ex quo concernit materiam intelligibilem, possunt esse aliquæ partes, quæ respiciunt circulum signatum, & non respiciunt circulum uniuersalem. Notandum est, quod Philosophus imaginatur, quod si quidditas esset tantum quidditas, non recepta in aliqua materia, quidditas esse per se subsistens; nec differret quidditas ab eo, cuius est quidditas: sed quia cuius est quidditas, & materiale est, & non in eo, quod materiam non habet, non differt quidditas ab eo, cuius est quidditas. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod in omni eo, in quo differt quidditas, & cuius est quidditas, materia est; siue sit materia sensibilis, siue intelligibilis. Ex quo uidetur sequi (si consideramus eam) quod in eo, in quo est idem quidditas, & cuius est quidditas, omnes partes, quæ sunt partes quidditatis, sunt partes eius, cuius est quidditas, ex quo idem sunt: partes autem rationis sunt formales, & partes quidditatis; ergo partes eius, cuius est quidditas, erunt partes formales, & rationis: & sic in tali, nulla pars erit materialis, quæ accedit quidditati: quod enim partes sint materiales alicui quidditati, hinc est; quia ita sunt partes eius, cuius est quidditas, quod non sunt partes quidditatis. Facta autem hæc suppositio, non possunt esse partes unius, quia sunt partes alterius: ergo debent esse partes formales in aliquo, & in aliquo partes materiales, oportet quod differat quidditas, & cuius est quidditas: ut partes formales sint quidditatis, partes materia-

Cuius est quidditas, materiale est.

Corollarium.

les sint illius, cuius est quidditas: & tamen secundum Philosophum, hæc differentia, scilicet inter quidditatem, & cuius est quidditas, non fit nisi per materiam sensibilem, siue intelligibilem. Bene dixit ergo Philosophus, quod aliquæ partes accidunt quidditati circuli propter materiam, quæ est continuum. Vbi notandum est, quod si formalitas circuli non esset recepta in aliqua materia, nec in continuo, nec in aliquo alio, non esset dare hunc circulum, & alium circulum: quod enim sit hic circulus, & alius circulus non est nisi, propter aliud & aliud continuum, in quo recipitur: si autem formalitas circuli non est formalitas recepta, erit per se subsistens: si autem sic est, non differt circulus, & hic circulus, ex quo non est ibi formalitas in alio recepta: si sic est, omnes partes, quæ sunt partes circuli, & ita omnis pars est formalis, & nulla materialis, & nulla accedit quidditati circuli. Et ideo Philosophus uolens ostendere, quod aliqua pars est huius circuli, ita quod non circuli; uenatur hoc per materiam, quæ est continuum, scilicet per materiam intelligibilem. Vtrum autem sit hoc uerum, quod in separatis à materia nullo modo possit esse pars materialis, uideri poterit inferius.

Differentia inter quidditatem, & cuius est quidditas, materialis.

Palam autem, quod anima quidem substantia, corpus autem materia, homo autem animal, quod est ex utrisque, ut uniuersaliter Socrates autem, & Coriscus ut singulariter. si quidem anima dupliciter dicitur, alii namque ut animam, alii uero ut totum. Si uero simpliciter anima hoc, & corpus hoc, ut quidem uniuersale, & singulare.

Repetit, quandam conclusionem, superius dictam, dicens: quod manifestum est ex precedentibus, quod in definitione hominis, anima est substantia prima, quæ dat esse primum, corpus uero sicut materia, homo uero, uel animal, quod est compositum ex utrisque; & istud compositum accipitur duobus modis, scilicet uel uniuersaliter, dicendo homo, uel animal; uel particulariter dicendo Socrates, uel Coriscus. Verum est tamen, quod de anima est duplex opinio, & de qualibet forma una est, quod anima est pars rei tantum; alii autem ponunt, quod anima est ipsum totum, & quod forma est tota natura rei; quidquid de hoc dicatur, sicut anima, dupliciter dicitur; ita & corpus dupliciter dicitur; quia anima simpliciter respicit corpus simpliciter, & anima hæc corpus hoc; & sicut anima reperitur ut uniuersalis, & singularis, & hæc anima; ita & corpus, scilicet corpus, & hoc corpus.

Duplex opinio, de anima, et qualis hoc forma.

Vtrum autem etiam præter materiam talium aliqua substantiarum alia, & oportet querere substantiam ipsorum alteram quandam, ut numeros, aut aliquid tale, perscrutandum est posterius. Huius enim gratia & de substantiis sensibilibus tentabimus diffinire.

Quoniam modo quodam physica & formata philosophia opus, circa sensibiles substantias speculationis non enim solum de materia oportet scire physice, sed etiam de forma.

TEX. 40.

stentur. *scilicet de ea, quae secundum rationem, & magis. Indiffinitionibus uero quomodo partes, qua in ratione, & quare una ratio diffinitio. Palam enim, quia res una. Res uero quomodo una partes habens, speculandum est posterius.*

Postquam hoc dixit; hic ostendit, quid restat dicendum; quod continuum sic iam dictum est, quod anima est forma corporis, & materia.

Utrum praeter materiam talium substantiarum, & praeter tales formas substantiales oportet ponere aliquam formam separatam, sicut aliqui ponunt numeros esse formas rerum; perferendum est inferius; quidquid enim dictum est de formis sensibilibus, totum dictum est, ut deueniamus ad formam separatam & immaterialem; quia de his formis sensibilibus proprie speculatur Physicus.

Qua dicitur secunda Philosophia: et circa quod.

Secunda enim philosophia, quae physica est, circa substantias sensibiles est; speculatio enim physica non solum circa materiam est, sed etiam circa formam, & maxime circa hanc formam, quae scilicet forma est substantia secundum rationem; sic ergo de istis formis separatis dicendum est posterius. Similiter dicendum est posterius, quomodo se habent partes diffinitionis in diffinitione, & quomodo diffinitio habens partes, potest dici una; patebit enim, quod diffinitio est una; quia res, cuius est diffinitio, est una; quomodo autem res sit una, & tamen habet multas partes, speculandum est posterius. Notandum est, quod

Physicus, et Metaphysicus quo considerant de substantia ambo.

Physicus considerat de forma sensibili, in quantum talis forma: unde non considerat de eis in quantum substantia, sed in quantum tales substantiae sunt, scilicet naturales. Metaphysicus autem considerat de eis in quantum substantiae, non in quantum tales substantiae, sed in quantum possumus deuenire ad substantias immateriales; de quibus substantiis immaterialibus considerat, non solum in quantum substantiae, sed in quantum tales. Et hoc est, quod bene dixit Philosophus in litera; dicit enim, quod metaphysicus considerat de substantiis sensibilibus, in quantum ducunt ad substantiam immaterialem, & statim reddit causam huius additionis, in quantum ducunt; quia considerare sensibilem formam, est absolute physici. Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur est quod quid erat esse, & quomodo ipsum secundum se de omni dictum est. Et quare horum quidem ratio, quae eius quod quid erat esse, habet partes diffinitio, horum autem non. Et quod in substantia quidem ratione, quae sic partes ut materia, non inueniuntur; neque enim sunt illius partes substantiae, sed totius. Huius autem est aequaliter ratio, & non est nam cum materia, non est. Indeterminatum enim est. Secundum autem primam substantiam, est ut hominis quae anima ratio. Substantia namque est species, quae inest, ex qua & materia, tota dicitur substantia; ut concavitas. Nam ex hac & naso, sumus nasus, & similitas est. Bis enim & bis inest nasus.

TEX. 41.

In istis uero substantia aut naso simo, aut Callia

inest & materia; & quod quid erat esse, & unumquodque, in quibusdam idem, ut in primis substantiis: ut curuitas, & curuitati esse, si prima est. Dico autem primam, quae non dicitur per aliud in alio esse, ut in subiecto, uel materia. Quaecumque uero ut materia, aut concepta cum materia, non idem neque secundum accidens unum, ut Socrates & musicum. Haec enim eadem secundum accidens.

Recapitulat ea, quae determinata sunt superius, dicens: quod manifestum est ex superioribus, quid est ipsum quod quid erat esse; quia ipsum quod quid erat esse, est ipsum quod dicitur per se in primo modo, & quod dicitur de omni. Etiam dictum est, quare ratio indicatiua ipsius quod quid erat esse, quae est diffinitio in aliquibus, continet aliquas partes, sicut diffinitio syllabae continet litteram: in aliquibus autem pars non continetur in diffinitione totius, sicut semicirculus in diffinitione circuli. Et dictum etiam est, quod partes, quae sunt ut materia, non sunt in diffinitione substantiae, & formae; sed in diffinitione totius, & simul sumpti; quod quidem simul sumptum aliquam literam habet diffinitionem, aliquam non; nam si sumatur cum materia indiuiduata & signata, non habet diffinitionem; quia licet species sit quid determinatum; tamen indiuidua signata non sunt determinata: sicut enim res per formam est in specie, ita per materiam, uel per illud, quod recipit formam, uidetur signari, & indiuiduari: homo enim propria substantiam, quae est ipsa forma, est in specie; ex qua forma & materia fit ipsum totum, sicut concavitas forma est, nasus autem materia: ex concavitate autem, & naso fit simum, quod est ipsum compositum. Ita tamen quod ipsa materia, sicut nasus, non est de essentia formae, scilicet concavitate, uel curuitatis: si enim nasus esset de essentia, tunc quando diceretur nasus cauus, idem nasus bis diceretur, semel, scilicet per se, & semel in diffinitione caui: licet autem materia non sit de essentia formae, quando est de essentia simul, sicut Callias, Callias enim est quid compositum ex materia indiuiduali, & forma specifica. Dictum est etiam, quod in quibusdam quod quid erat esse, & cuius est, sunt idem, sicut in prima substantia: uoco autem primam substantiam, quod non est aliud in alio, id est quidditas in alio recepta in tali enim quidditas non differt ab eo, cuius est quidditas; ut si curuitas esset prima substantia, idem esset curuitas, & curuitatis esse: in tali enim substantia, quae non habet aliud in alio, idem est quidditas, & cuius est quidditas: in formis autem, quae sunt aliud in alio, id est formae receptae in materia, differt quidditas, & cuius est quidditas. Dictum est etiam, quod in ente secundum accidens quidditas, & cuius est quidditas non sunt idem: sicut non est idem Socrates, & musicum, nisi secundum accidens; hic autem loquitur de idem per se. Notandum est, quod Philosophus hic uocat quidditatem formalitatem rei; sicut formalitas hominis est humanitas: quoniam

Epilogus.

Homo quoque in specie.

Quidditas, & cuius est quidditas, quod est idem, & quod non.

Quidditas rei dicitur formalitas rei.

de autem ita est, quod formalitas est per se subsistens, non recepta in alio, non differt quidditas, & cuius est quidditas: sed totum est quidditas: ex hoc enim differt quidditas, & cuius est quidditas: quia aliud est humanitas & aliud illud, cuius est humanitas: si autem humanitas esset per se subsistens, non recepta in alio, ex hoc sequeretur, quod non differrent quidditas, & cuius est quidditas: quia totum esset humanitas. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod ubi non est aliud in alio, non differt quidditas, & cuius est quidditas: quasi dicat, si formalitas non est recepta, non est nisi formalitas, & per consequens non est nisi quidditas: quando autem formalitas est recepta in materia, sicut differt receptum & recipiens, ita differt quidditas, & cuius est quidditas. Notandum est, quod formalitatem accidentis, quam uocat hic Philosophus quidditatem, esse eandem cum suo subiecto secundum accidens, non est inconueniens: esse autem eandem secundum se est inconueniens: & hoc est, quod dixit Philosophus, quod in ente per accidens idem est formalitas, & cuius est: non tamen in ente per se.

Formalitates eæ easdẽ cum suo subiecto cõuenit, et nõ cõuenit.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum in separatis à materia sit idem quidditas, & cuius est quidditas? Videtur quod sic, quia secundum Philosophum in hoc loco, in illis, in quibus non est materia, idem est quidditas, & cuius est: in ijs ergo, quæ sunt separata à materia idem est. Ad oppositum: illud, cuius est quidditas, est suppositum, sed in separatis à materia, sicut in Angelis non est idem quidditas, & suppositum; quia quidditas potest reperiri in pluribus suppositis; unum autem suppositum non potest reperiri in pluribus suppositis, ergo &c. Respondeo si queratur de separato à materia, s. de ipso primo, utrũ in eo sit idẽ quidditas, & cuius est quidditas? patet quod sic: quia nulla compositio est in eo: si autem queratur de aliis substantiis separatis, supposito quod aliquæ sunt; dico quod non: quod duplici uia possumus uenari: prima uia est comparando per se ad per accidens; secunda est comparando per accidens ad suppositum. Prima, quæ est ex comparatione per se & per accidens patet sic: quidditas rei non est nisi perfectas rei; quidditas. n. ut quidditas non cõcludit, nisi quod est de perfectate rei; & quia quidditas includit principia rei non omnia, sed principia formalia, & rationis: cum enim dico humanitatem, dico formalitatem hominis; dicendo autem humanitatem dico perfectatẽ hominis, ita quod idem est dicere perfectatẽ rei; & ipsam quidditatem, & e converso: si ergo ita est, quod quidditas non includit, nisi quod est de perfectate rei: oportet quod quando illud, cuius est quidditas est idem cum quidditate, quod nihil includat nisi perfectatẽ rei: quando enim aliqua duo sunt idem, oportet quod tantum includat unum, quantum aliud: si ergo quidditas non includit nisi perfectatẽ (ut iam dictũ est,) oportet si illud, cuius est quidditas, est idem cum quidditate, quod non includat nisi perfectatẽ: quando

Prima uia.

Quidditas rei quid, & quæ principia includit.

dicat, quod non includat nisi perfectatẽ: quando cunque ergo illud, cuius est quidditas, includit aliquod per accidens, non est idem quidditas, & cuius est quidditas: quia quidditas non includit nisi per se; cuius autem est quidditas iam duo includit, scilicet per se, & per accidens: ideo enim homo non est humanitas, quia humanitas non includit nisi perfectatẽ hominis; homo autem includit hanc, & aliquid accidentale. Quia ergo in substantiis separatis possunt includi multa per accidens, quæ non includuntur in quidditate: ideo in talibus non est idẽ quidditas, & cuius est quidditas. Debemus enim intelligere, quod prima substantia separata, scilicet Deus, est suum esse; & quia est suum esse, ideo est ipsum esse, & habet omnẽ plenitudinem essendi, nihilque potest sibi accedere de rationibus entis: & ideo nullum accidens includit, quod accidat suæ naturæ, & suæ quidditati: & ideo quidditas est in tali, est per se; nullũ. n. est ibi per accidens: & quia sic est in Deo, ideo in eo non differt quidditas, & cuius est quidditas; siue essentia, & cuius est: quia totum est essentia. In aliis autem à primo, est esse, & essentia limitata; & ideo non habent plenitudinem entis, nec ens sub omni ratione: & hinc est, quod multa possunt talibus accedere de rationibus entis: ita quod in talibus potest reperiri aliquid, quod est de perfectate eorum, quod uoco quidditatem, & aliquid aliud, quod accidit tali quidditati, & tali perfectati; & quia sic est, ideo in talibus aliis à primo non est idem quidditas, & cuius est quidditas: quia illud, cuius est quidditas, includit aliquod per accidens, quod non est idem cum eo, quod est per se: sic ergo patet prima uia, quæ est ex comparatione per se ad per accidens. Secunda uia est ex comparatione quidditatis ad suppositum. Ad cuius euidentiam notandum est, quod si aliquis poneret, quod quidditas in substantiis separatis non potest reperiri nisi in uno supposito, ita quod ubicunque est talis quidditas, est hoc suppositum; forte talis diceret, quod quidditas, & cuius est quidditas non differunt; si enim quidditas non reperitur extra hoc suppositum, tantũ ambitus uideretur quidditas, quanti suppositum, & e converso: & ita uideretur, quod quidditas non differat à supposito: Si autem aliquis poneret, quod illa quidditas potest reperiri extra hoc suppositum; talis diceret, quod quidditas non est suppositum; quia quidditas potest reperiri extra hoc suppositum; supponit autem, quod non potest reperiri extra seipsam. Verbi gratia si homo non posset reperiri extra Petrum, magnam apparentiam haberet, quod homo non differret à Petro: immo statim appareret, quod idem esset esse hominẽ, & esse Petrum; si autem homo potest reperiri extra Petrum, statim apparet quod non est idem esse hominem, & esse Petrum; quia maioris ambitus est esse unum, quam aliud. Aliqui ergo ponunt, quod omnes substantiæ separatae differunt specie, ita quod non possunt reperiri plura supposita sub eadem

In substantiis separatis possunt includi multa per accidens.

In aliis à Deo, est esse, & essentia limitata, & ideo non habent plenitudinem entis, nec ens sub omni ratione: & hinc est, quod multa possunt talibus accedere de rationibus entis: ita quod in talibus potest reperiri aliquid, quod est de perfectate eorum, quod uoco quidditatem, & aliquid aliud, quod accidit tali quidditati, & tali perfectati.

Secunda uia.

Opinio quorundam.

eadem specie; immo quælibet species habet terminum suppositum, nec potest habere plura: ponit ergo quod quælibet species est in hoc supposito, ita quod non potest esse extra illud; & per consequens isti habent aliquam apparentiam ad dicendum, quod in illis non differt quidditas, & suppositum; & per consequens quidditas, & cuius est quidditas: quia illud, cuius est quidditas, est suppositum. Illi autem, qui dicunt (quos credo uerum dicere) quod quidditas substantiarum separatarum potest reperiri in multis suppositis, & potest multiplicari per potentiam primi principii, dicerent quod quidditas cuiuslibet illarum substantiarum separatarum potest reperiri extra suppositum signatum; & per consequens non est idem esse hoc, & esse illud: ex quo potest reperiri extra illud. Si enim species specialissima angelica potest reperiri in A, B, C, differentiis numeraliter solum, non est idem esse angelicum, & esse hunc angelum. s. A, quia si esset idem, sicut esse A, non reperitur in angelo. B; ita esse angeli non reperitur in B: cuius contrarium suppositum est: suppositum est. n. q. esse angeli reperitur in A, B, & C.

Quod autem species substantiarum separatarum possint reperiri in multis indiuiduis, potest patere duplici medio. Primum medium est ex conceptu speciei, qui est conceptus partibilis; sicut enim conceptus cuiuslibet generis est conceptus partibilis per formas, ita conceptus speciei est conceptus partibilis per supposita; & sicut non repugnat generi, quod diuidatur per formam; ita non repugnat speciei, quod diuidatur per indiuidua; omnis enim conceptus partibilis potest diuidi; possibili autem posito in esse, nullum sequitur impossibile; si ergo iste conceptus specificus ponatur in Angelis partitus per supposita, & indiuidua; nullum sequitur impossibile; cum enim sit partibilis, naturæ suæ non repugnat, q. diuidatur p. supposita; si ergo ponatur diuisum non implicat contradictionem, ex quo naturæ suæ non repugnat; potentia enim diuina potest omne illud, quod non implicat contradictionem; potest ergo partiri in indiuidua sub eadem specie in substantiis separatis. Secundum medium, quia cuiuslibet potentie passiuæ respondet actiua: si enim potentia passiuæ non responderet actiua, potentia passiuæ esset otiosa; de ratione enim potentie passiuæ est, q. sit trahibilis ad actum; de ratione autem potentie actiuæ est, q. trahat eam: si ergo esset aliqua potentia passiuæ sine actiua, esset dare aliquam potentiam, quæ posset trahi ad actum, & tamen non esset dare actiuam, quæ istam traheret; & ita aliqua potentia passiuæ esset otiosa. Si ergo hæc sunt uera, patet q. non repugnat speciebus substantiarum separatarum, q. multiplicentur per multa indiuidua: de ratione enim speciei est (ut iam dictum est) multiplicabilitas, & partibilitas in supposita; si ergo esset multiplicabilitas & ista, partibilitas, & nõ esset aliqua potentia actiua, quæ ista faceret multiplicare, uel parti-

A ri, ista multiplicabilitas uel partibilitas esset otiosa; esset enim dare potentiam passiuam, sine actiua; si ergo est dare has species posse multiplicari per supposita; est et dare aliquam potentiam actiuam, quæ eas potest multiplicare, sicut potentiam primi; quia ergo species, & quidditas substantiarum separatarum potest reperiri extra quodlibet suppositum; ideo differt quidditas, & suppositum; & per consequens quidditas, & cuius est quidditas: quia suppositum est illud, cuius est quidditas.

B Ad argumentum Philosophi dicendum est, quod non solum diuersitas materię & formæ facit diuersitatem inter quidditatem, & cuius est quidditas; sed etiam diuersitas inter quidditatem, & suppositum: dicemus enim quod Philosophus hic appellat materiam omne, quod accidit quidditati; si autem est uerum, quod probatum est, scilicet quod quidditas substantiarum separatarum potest reperiri in pluribus suppositis, quidditati accidit, quod sit in tali supposito, uel in tali: & propter talem accidentalitatem differt quidditas, & cuius est quidditas: sicut enim homini accidit esse in hoc homine, & ita diffinitio, quidditas & suppositum; ita similiter est in substantiis separatis.

C Nunc autem dicamus primum inquit in Analyticis de diffinitione non dictum est. In illis enim dubitatio dicta, præopere rationibus de substantia est. Dico autem hanc dubitationem propter quod quidditatum est, cuius rationem diffinitionem esse dicimus: ut hominis, animal bipes? Sit enim hæc ipsius ratio. Propter quod itaque hoc unum est: sed non multa animal, & bipes.

D Postquam ostendit, quomodo se habet quod quidditatum est ad partes suas; quia in quod quidditatum est non intrant nisi partes rationis: in parte ista querit quomodo partes diffinitionis faciunt unum. Et diuiditur in duas partes, quia primo querit questionem: secundo adducit quandam solutionem, quæ posset uideri sufficiens. Secunda ibi. [In hoc namque homo, & album.] Dicit ergo primo, quod oportet ista dicere de diffinitione illud, quod nõ est dictum de ea in Analyticis, hoc est in libro Posteriorum: est enim quædam questio, id est dubitatio de diffinitione, quæ est necessaria ad cognoscendum rationem substantiæ & unitatem: Est autem dubitatio, propter quid est unum, & non multa illud, cuius est ratio, quam rationem uocamus diffinitionem? si enim diffinitio hominis sit animal bipes, questio est, propter quid homo, quod est animal, & est bipes, est unum, & non multa? Notandum est, quod quælibet diffinitio partes habet, & cum partibus diffinitionis respondeant partes diffiniti, forte uideretur alicui, quod sicut in diffinitione est multitudo, ita in diffinito: ita quod propter istas partes & diffinitio & diffinitum magis debent dici multa, quàm unum, & quia hoc est falsum; ideo dubitat Philosophus. quomodo, non obstante tali multitudine, diffinitio dicitur unum, & diffinitum unum? Deinde cum d.

In hoc namque homo & album multa quidem sunt,

Opinio aliorum, & propria.

Substantia separata potest multiplicari in eadem specie.

secundum medium

Ad argumentum.

TEX. 42. CAP. 12

Partes diffinitionis quomodo faciunt unum?

Diffinitio quælibet habet partes.

sunt, cum alterum non insit alteri: unum uerò quando inest, & patitur aliquid subiectum homo: tunc. n. unum fit, & est albus homo, hic autem non participat alterum altero. Genus autem non uidetur participare differentias. simul. n. contrariis idem participaret: nam differentia contraria sunt, quibus differt genus.

Solutio proposita questionis.

Ponit quendam solutionem, quæ alicui uideri posset uera & sufficiens. Et diuiditur in tres partes, quia primò dat hanc solutionem, & improbat eam: secundò eadem quæstionem, quam quæsiuit de genere & una differentia, quomodo potest facere unum; quærit de multis differentiis: tertio dat uariam solutionem ad quæstionem. Secunda ibi [Si uerò participati eadè ratio] Tertia ibi [Oportet autem unum esse] Ad euidentiã primò notandum est, quòd tota dubitatio est propter partes diffinitionis, quæ uidentur facere multa, & non unum: & ideo tota intentio Philosophi est super hoc, quomodo partes diffinitionis non faciunt multa, sed unum. Diceret enim aliquis, quòd ita est de differentia & genere, sicut de homine & albo: quando enim albedo inest homini, & nõ participat naturam albedinis, tunc sunt multa, & non unum homo, & albus: ita à simili genus & differentia sunt unum, quia differentia inest generi, & genus participat differentiam. Hanc solutionem ponit Philosophus, & eam improbat, dicens: quòd in hoc homo & album multa sunt, quando album inest homini: tunc enim idem est homo & albus, quando homo, quod est subiectum, participat hanc passionem, quæ est albedo: & à simili si ponatur, genus & differentia sunt unum, quia genus participat differentiam. Hoc ergo excludens Philosophus, subdit: quia hoc alterum non participat alterum; genus enim non uidetur participare differentias. Si enim differentias participaret, simul participaret contraria; nam differentia, in quibus diuiditur genus, sunt contraria: quæ autem ratione participaret unam, participaret & aliam. Notandum est, quòd non est simile de subiecto respectu accidentis, & de genere respectu differentiarum: primò quia realitas accidentis est realitas quædam accidentalis ipsi subiecto, & quæ inest illi tanquam aliud in alio: unde subiectum participare accidens, est aliud participare aliud: & ideo ex subiecto & accidente non fit unum; nisi per accidens: genus autem & differentia nõ se habent sicut aliud & aliud, sed sicut forma uniuersalis accepta sub esse determinato; & ideo ex genere & differentia potest fieri unum per se, quia non est ibi aliud & aliud. Secundò est differentia, quia conceptus generis est conceptus rationis; qui totus subintrat utranque differentiam: non enim debemus imaginari, quòd pars conceptus animalis sit pars sub homine, & pars sub alino; sed totus est in qualibet specie, & totus descendit in quamlibet speciem per differentia: & ideo non dicitur participare differentiam, sicut subiectum participat accidens: subiectum enim est quæ-

In genere & differentia cur fit unum per se.

E. dam realitas, quæ existens sub uno accidente, esse non potest sub alio: genus autem est quidam conceptus rationis, qui totus est in qualibet specie totalitate essentia, non totalitate ambitus: nam essentia animalitatis tota descendit in hominem, & tota in alinum; & sic non potest esse eadè participatio hic, sicut ibi: quia simul & semel idem reale participat contraria, hoc autem est solum idem rationis. Deinde cum dicit.

Conceptus generis quo in eodem i quælibet specie.

Si uerò & participat, eadem ratio si sunt differentia plures: ut gressiuum bipes, non alatum. Quare namque hoc unum, sed non multa? Non enim quia insunt: namque sic ex omnibus erit unum.

Sicut quæsiuit de genere & differentia, quomodo possunt facere unum: sic quærit de pluribus differentiis, dicens: ita dictum est, quòd genus nõ participat differentiam; & ita illa solutio nihil ualebit: Si autem ponatur, quòd genus participaret in quantum comparatur per differentias, & ita fiat unum ex genere & differentia; adhuc hoc posito, nõ habetur solutio totius quæstionis; quia adhuc restat quæstio, Quomodo plures differentia possunt facere unum, si plures differentia ponuntur in diffinitione? si enim in diffinitione alicuius ponatur bipes, gressiuum, & non alatum, tanquam differentia tres, Quæstio est, quare istæ differentia faciunt unum, & non multa? non enim potest dici, quòd istæ differentia sint unum, quia sunt in uno; sicut ex omnibus entibus prædicamentibus, quæ omnia entia prædicamentalia sunt in uno, scilicet in substantia. Deinde cum dicit.

Quo plures differentia faciunt unum.

Oportet autem unum esse quæcumque in diffinitione: diffinitio enim ratio quædam est una, & substantia una. Quare unius alicuius oportet ipsam esse rationem: Etenim substantia unum quidem, & hoc aliud significat, ut diximus.

Dat solutionem ueram. Et duo facit, quia primò dat solutionem illam: secundò manifestat eam. Secunda ibi [Oportet autem intendere.] Ad euidentiã primæ partis notandum est, quòd ideo partes diffinitionis, & diffinitio est unum, non quia sint in uno, sed quia est indicatiua unius substantia, & unius naturæ: ita quòd sicut natura, quæ indicatur, est una; ita partes diffinitionis indicantis illa, sunt unum. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quòd oportet, quæcumque sunt in diffinitione, esse unum: & hoc quia diffinitio est quædam una

Solutio prima.

ratio: quæ at sit una ratio, cõ est, quia substantia, quæ indicatur per eam, est una; quare sicut substantia, quæ indicatur, est una: ita oportet diffinitionem esse quandam rationem indicatiuam unius alicuius: illud enim, quod significatur per diffinitionem, est unum. quid, sicut substantia rei; & unum; quod quidem est hoc aliquid: non appellat autè hoc aliquid, quodlibet indiuiduum, sed hoc aliquid quod est in prædicamento substantia; licet enim diffinitio indicet essentiam cuiuslibet prædicamenti, tamen proprie in prædicamento substantia; ut ostensum est in principio huius Septimi. Notandum est, quòd ratio Philosophi consistit in hoc, quòd diffinitio est una

Diffinitio cur una ratio.

Hoc aliquid quodlibet indiuiduum.

Tex. com. l.

una ratio; ideo autem est una ratio, quia est indicativa unius substantiæ, & naturæ: Fundatur ergo ratio Philosophi super duas propositiones: una est, quod una diffinitio est una ratio; cum enim diffinitio essentialiter sit ratio, & sit ostensio diffinito; essentialiter una diffinitio est una ostensio, & una ratio. Secunda propositio, super quâ fundatur, est: quod ideo una ratio est, & una ostensio; quia indicat unam naturam: quæ quidem propositio patet ex hoc, quod ostensio per diffinitionem, & diffinitio proportionantur: ubicunque ergo erunt duæ naturæ ostensæ, ibi erunt duæ ostensiones, & duæ diffinitiones: ubi autem unica natura ostensa, oportet quod diffinitio sit una. Notandum est, quod si genus ostenderet unam naturam, & differentia aliam, nunquam ex genere & differentia fieret unum, nec una diffinitio, nec una ratio: sed quia genus, & differentia ostendunt unam naturam, ideo genus, & differentia faciunt unum: illam enim eandem formalitatem, quam dicit genus sub quadam cõmunitate, & sub quadam minori certificatione; dicit differentia sub maiori certificatione. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod certificatio rei propriè est in specie specialissima, & in differentia cõstituente ipsam; quia per naturam generis nulla certificatio propriè habetur de re: cum enim dico colorem, mihi non certificatur, utrum sit albedo, uel nigredo: dicendo ergo colorem, adhuc expectatur certificatio; expectas autem certificationem, ipsum genus nõ expectat nec aliã materiã, sed expectat certificationem solùm & modificationem eiusdẽ naturæ: & ita genus, & differentia dicunt eandẽ naturam sub modo certificato, & non certificato; & quia dicunt eandẽ naturam, ideo possunt facere unum; sicut ostendit hic Philosophus. Deinde cum didicir.

Prima propositio.

Secunda propositio.

Certificatio rei ubi proprie.

TEX. 43.

Oportet autem intendere primum de his, quæ secundum divisiones, diffinitionibus. Nihil enim aliud est in diffinitione, quàm primum dictum genus, & differentia. Alia uerò genera sunt primum, & cum hoc comprehensa differentia; ut primum animal, alatum uerò animal bipes, & iterum animal bipes non alatum. Similiter autem & si per plura dicatur. Omnino uerò nihil differt per plura, aut per pauca dici. Quare nec per pauca, aut per duo. Duorum ergo, hoc quidem differentia, illud uerò genus. Ut eius quod animal bipes, animal quidem genus: differentia autem alterum.

Declarat solutionem dationem.

In omni diffinitione est una differentia specifica.

Manifestat prædictam solutionem: fuit autem solutio in hoc, quod partes diffinitionis faciunt unum, quia indicant unum, & unã naturam: uult igitur manifestare, quod indicant unum, & unã naturam: quia in qualibet diffinitione una est differentia specifica, & non plures; & secundum unam differentiam specificam est tantum una natura, quæ indicatur. Et hoc uult ostendere, quod in qualibet diffinitione est una differentia specifica. Ut autem uenietur, tria facit; quia primò dat modum deueniendi ad istam differentiam speci-

ficam: secundò ex isto modo concludit, quod necesse est uenire ad illam: tertio ostendit, quod illa habita, habetur substantia rei; quod fuit principale propositum. Secunda ibi [Et sic semper uult procedere] Tertia ibi [Si itaque hæc sic se habet] Prima in duas, quia primò uenatur, quod in omni diffinitione est genus & differentia: secundò ostendit, quomodo in diffinitionibus differentia diuiditur in differentias. Secunda ibi [At uerò & oportet diuidi,] Prima in duas, quia primò ostendit, quomodo in qualibet diffinitione est genus & differentia: secundò ostendit, quomodo genus non est omnino aliud à differentiis & à speciebus. Secunda ibi [Si ergo genus.] Dicit ergo, quod si uolumus uidere propositum de natura diffinitionum, oportet prius intendere, quod per diuisiones deueniamus ad diffinitiones; ita quod primò uideatur, quid est genus diffinito; & postea quid differentia: in uera enim diffinitione non est aliud genus, quàm primum genus, & differentia; & cum in diffinitionibus sint alia genera intermedia, tamen ista genera non sunt aliud, nisi primum genus, & comprehensæ differentie determinantes idem genus: si enim in diffinitione hominis ponatur animal, certum est quod animal non est aliquid, nisi substantia cum determinatis differentiis: est. n. animal substantia animata sensibilibus. Et similiter si intelligamus, quod genus positum in diffinitione non est animal simpliciter, sed animal consequenter se habens ad animal simpliciter, id est animal concretum, puta bipes animal, uel animal non alatum; patet adhuc quod in diffinitione non est nisi primum genus, uel per se, uel contractum per differentiam: ita quod omnis diffinitio resoluitur in genus primum, & in differentias: nihil enim differt, utrum diffinitio resoluatur in plura, uel in pauca: & si in pauca, utrum in tria, uel in duo: dum tamen semper hoc habemus, quod unum illorum, quod est in diffinitione, est genus; & alterum differentia: ut si diffinitio est animal bipes; animal sicut genus est, bipes sicut differentia. Notandum est, quod per istam deductionem Philosophus uult habere, quod in diffinitione non est nisi genus & differentia; quia in diffinitione uel sunt duo tantum, uel plura sunt: si duo tantum, unum se habet ad modum generis, & reliquum ad modum differentie; si autem sunt plura, illud, quod est ultimum, uocatur differentia: omnia autem alia idem sunt, quod ipsum genus certificatum per multa: cum enim dico substantiam sensibilem, non dico duo; sed solùm dico substantiam certificatam per talem modum, scilicet per sensibilitatem: similiter cum dico substantiam animatam sensibilem, dico substantiam certificatam per duos modos: si ergo dicatur, quod homo est substantia animata, sensibilibus, rationalis; non est hic nisi genus & differentia, scilicet ipsum rationale, & substantia, quod est genus certificatum per duo. Deinde cum dicit.

In diffinitione quod genus ponitur.

In diffinitione non est nisi genus, et differentia.

Si ergo genus simpliciter non est prater eas, quæ

ut

Metaphysicæ

us generis species, aut si est quidem, ut materia est, (uox enim genus est, & materia) differentia autem species & elementa ex hac faciunt: palā quia diffinitio est ex differentiis ratio.

Ostendit, quod idem genus, quod ponitur in diffinitione non est omnino aliud à speciebus & differentiis, dicens: quod genus non est aliud ab ipsis speciebus, & ab ipsis differentiis: & ex hoc concludit, quomodo genus & differentia faciunt unum. Et hoc est, quod dicit; quod si genus non est simpliciter aliud præter species generis; quia si aliud est, non est ut genus, sed ut materia: genus. n. ut materia potest esse aliud à formis specificis; sed ut genus, non est aliud: uideamus. n. q̄ uox est genus l̄rum, & materia l̄rum; genus quidē, quia differentia additæ uoci, faciunt istā speciem uocis, quæ uocatur litera: quod autem sit materia, patet quia ex uoce, tanquam ex principio materiali fiunt elementa, id est literæ; si ergo ita est, quod genus non est aliud à speciebus, & differentiis; manifestum est, quod diffinitio est quædam ratio una ex differentia & genere.

Notandum est, quod ratio Philosophi est quædam consequentia, scilicet quod si est ita, quod genus non est aliud à speciebus & differentiis, tunc diffinitio est ratio una. Ad cuius euidentiā notandum est, quod si genus esset aliud à differentiis, diffinitio esset composita ex alio & alio; & per consequens non esset omnino rō una; sed quia genus non est aliud præter differentias, uel species; ideo unum & idem dicit genus & differentia; & ideo diffinitio non dicit nisi unum; licet sub diuersis modis: & quia ita est, ideo bene concludit Philosophus, quod diffinitio est ratio una.

Quæstio.

Quæret quis. Quomodo genus ut materia est aliud, ut genus autem non est aliud? Respondendum est, q̄ hoc, quod quæritur, patet in exemplo; quod uox secundum Philosophum & est genus, & est materia; sed ut genus literæ non est aliud à litera, ut materia autem sic; uox enim secundum quod est genus, non est nisi ipsa litera aliter signata; dicendo enim literam esse uocem, & dicendo literam esse literam, semper dico literam realiter; sed dicendo literam esse uocem, dico ipsam sub ratione, uel sub forma communiori; dicendo autem literam esse literam, dico eam sub ratione uel forma particulari. Ita quod uox secundum quod est genus, non expectat formationem literæ tanquam quandam aliam formam, sed includit eam in se ipsam; quia ipsa uox secundum quod est genus literæ, non est nisi ipsa litera sic significata; uox autem secundum quod est materia, non est ipsa litera, sed expectat formationem literæ; sicut materia non est forma; sed expectat formationem, sicut imperfectum expectat perfectionem. Ex hoc ostenditur, quod materia dicit partem; & genus dicit totum; non enim debemus imaginari, quod genus sit unum totum, & species aliud totum; sed illud idem to-

Materia dicit partem, genus dicit totum.

Et tum, quod dicit species, dicit genus; licet significatum per alium modum. Et ex hoc dicit Philosophus, quod genus non est aliud præter species; materia autem dicit aliquid diuisum contra formam, non ipsam formam significatam per talem modum. Deinde cum dicit.

At uerò oportet diuidi differentia differentiam, ut animalis differentia est pedalitas: item animalis habentis pedes, differentiam oportet scire, in quantum habens pedes. Quare non est dicendum, habentis pedes, aliud alatum, aliud non alatum, si quidem bene dicit: sed propter non posse faciet hoc: Sed si aliud habens scissos, aliud non scissos pedes: sed hæc namque sunt differentia pedis: nam scissio pedis, pedalitas quædam est.

Postquam ostendit, quod genus & differentia non dicunt diuersas res; hic ostendit, quomodo in diffinitionibus differentia diuiditur in differentias, donec deueniatur ad ultimam differentiam, dicens: Quod oportet, quod habita differentia, ista differentia diuidatur per aliam differentiam, donec deueniamus ad ultimam; ut si animal sit genus, si diuidatur animal per pedalitas, ita quod pedalitas sit differentia, adhuc pedalitas diuidenda est non per omnes differentias, sed per differentias, quæ per se respiciunt pedalitatem. Non enim dicendum est, quod animalium habentium pedes, aliud est alatum, aliud est non alatum; si quis bene faciat diuisionem: alatum enim, & non alatum per se non aspiciunt pedalitatem, sed per aliud & per accidens; differentia autem per accidens non debent poni in diffinitione, habita per diuisionem: & si enim aliquando ponantur, hoc est quia non potest fieri aliud, eo quod ignorantur differentia per se: sed si debet esse recta diuisio pedalitatis, debet sic dici: quod animalium habentium pedes, aliud habet scissos, aliud non scissos, & ita est recta diuisio, & per se; quia scissio pedis per se aspicit pedalitatem; scissio enim pedis non est, nisi quædam pedalitas. Deinde cum dicit.

Et sic semper uult procedere, donec utique ueniat ad non differentia. Tunc aut erunt tot species pedis, quot differentia, & pedes habentia animalia aqua lia differentiis.

Ostendit, quod per istum modum uenandi diffinitionem, deuenimus ad ultimam differentiam, in qua consistit unitas & substantia rei, quæ fuit propositum, dicens: quod si habitō genere & differentia, iterum diuidamus differentias, deuenimus sic procedendo ad ultimam differentiam, quæ amplius non diuiditur per differentias: & tunc tot erunt species, quot erunt ultimæ differentia: quia numerus specierum accipitur pœnes nuntium talium differentiarum; tot enim erunt species pedalitatum, quod erunt differentia ultimæ pedalitatis; & animalia habentia pedes erunt æqualia differentiis. Notandum est, quod uia compositionis et diuisionis, est uia uenandi diffinitionem sicut habetur in Secundo Posteriori: in diuisione autem

Ex hoc uult habetur qd ista sit predicatio per se primo modo: q̄ dicitur ferri ad se uentū sup riorē uia dicit differētia: sed uult Phil. loq̄ qd inferri p se dicit uideri sup riorē i qui rō hmo qui dicitur q̄ uenit p hęc uerba, scissio, et pedalitas.

In diuisione
quo procedendum.

autem sic procedendum est, quia primò uidentur est, in quo genere est ipsa spēs, quæ debet diffiniri; postea qua differentia est certificatum illud genus: quod si differentia fuerit ultima, non debet amplius diuidi: quod si non fuerit ultima, debet diuidi in differentias, donec deueniamus ad ultimam. Ad hoc autem, quòd fiat recta diuisione differentiarum, duo sunt obseruanda.

primò, quòd fiat per differentias immediatas; si enim debeam diuidere corpus, & dicam sic: corpus aliud sensibile, aliud insensibile, non fit recta diuisione propter duo; primò quia diuidentia non euacuant totum diuisum; corpus enim, quod diuiditur per sensibile & insensibile, est corpus animatum; & ita solum euacuatur una differentia; diuidens corpus: corpus enim aliud animatum, aliud inanimatum: & ita per has differentias solum euacuatur corpus animatum, & non corpus pro toto suo ambitu. Secundò non fit recta diuisione, quia nunquam superius debet diuidi diuisione inferiorum, nisi prius sit certificatum certitudine inferiorum: esse enim corpus est aliqua certitudo: esse enim animatum est alia certitudo; nunquam enim corpus debet diuidi per differentias animati, nisi prius trahatur ad certitudinem animati: sic igitur hoc est primum, quod est obseruandum. Secundò, quod differentiarum, quæ diuidunt aliquid diuisum, respiciant per se naturam diuisi: cuius ratio est, quia natura differentiarum diuidētis non est aliud, quam natura diuisi magis certificata; si enim homo diuidit animal per se, humanitas non est nisi quædam animalitas. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod bipes diuidit per se pedalitatem, bipedalitas non erit nisi quædam pedalitas; & hoc est in omni diffinitione, quia ois posterior pars in diffinitione idem est, quod prima pars magis certificata: si enim dicatur sic, homo est substantia animata sensibilis rationalis: sensibilitas non est nisi quædam substantia sic certificata; & similiter rationalitas non est nisi quædam sensibilitas modo specifico certificata; & ideo ex iis omnibus uerè potest fieri unum, quia non dicunt nisi eandem realitatem sub diuersis entibus. Si autem essent aliquæ differentiarum, quæ respicerent per accidens ipsum diuisum, nec esset ex illis bona diuisione, nec bona diffinitio: bona quidē diuisione non esset, quia ex quo per accidens aspicerent diuidentia diuisum, natura diuidētis non esset natura diuisi, ut certificata; immo esset alia natura illi accidens: si enim bipes per accidens aspiceret pedalitatem, bipedalitas non esset quædam pedalitas sic certificata; sed esset quædam materia accidentalis; nec ēt ex talibus posset fieri diffinitio: quia (ut dictum est) in partibus diffinitionis secunda debet esse prima sic certificata; quod autem sit accidens omnino respicitur primæ, & quod sit idem secundum rem cum prima, non potest contingere. Deinde cum dicit.

Si itaque hæc sic se habet, palam quia finalis diffinitio rei substantia erit, & diffinitio.

Postquam ostendit, per quem modum demus

A nos habere ad diuisionem, ut per eam deueniamus ad diffinitionem, & ad differentiam ultimam: hic ostendit, quod ex unitate istius ultimæ differentiarum habetur unitas diffinitionis & diffinitio; ita quod non obstante multitudine differentiarum, dummodo sit differentia una ultima, diffinitio erit una, ostendens unum diffinitum. Et circa hoc duo tacit, quia primò concludit ex præcedentibus principale propositum, scilicet quòd substantia rei est una, iuxta unam differentiam ultimam: secundò ponit quasdam condiciones necessarias ad hoc, quòd aliqua differentia faciat unum, ibi [Si non oportet multotiens eadem dicere.] Dicit ergo primò, ita dictum est, quòd per diuisionem deuenimus ad differentiam ultimam; si autem ita ē, manifestum est, quòd ista differentia ultima & finalis erit substantia rei; & penes illam accipitur diuisione. Notandum est, quòd habita penultima differentia, uel quacunque alia ante ultimam, habetur res, quæ queritur; sed tamen sub modo communiore, quam sit res in se: habita autem ultima differentia, habetur res sub modo proprio, & sub modo certificato, & sub modo, quo queritur: si enim ponatur, quod homo est substantia sensibilis, rationalis: habito sensibili, licet fortè habeatur realitas hominis, non tamen habetur propria certificatio hominis, quæ queritur, quia sensibile, ut sensibile non plus certificat hominem, quam asinum; habita autem rationalitate, habetur realitas propria, & sub modo certificato, & proprio; & ita habetur substantia rei, sicut dicit Philosophus; quia substantia rei duo comprehendit; comprehendit enim realitatem propriam, & certificationem realitatis: propriè enim & penes unitatem huius differentiarum habetur unitas diffinitio; cuius ratio est, quia unitas generis est maioris ambitus, quam sit unitas eius, quod queritur, scilicet diffinitio: & similiter unitas aliarum differentiarum præter ultimam: unitas autem ultimæ differentiarum est tantæ ambitus, quanti unitas diffinitio. Deinde cum dicit.

Si non oportet multotiens eadem dicere in terminis: superfluum enim accidit hoc dicentibus: nam quando dicit animal habens pedes, bipes: nil aliud dicit, quam animal pedes habens, & duos pedes habens. Et si hoc diuidat propria diuisione, multotiens dicit & equaliter differentiis. Si quidem igitur differentia differentia fiat, una erit, quæ finalis species & substantia.

Ostendit in terminis, quot condiciones sunt, quæ requiruntur ad hoc, quod penes unitatem huius differentiarum accipiatur unitas diffinitio. Et diuiditur in tres partes secundum tres condiciones. Secunda ibi [Si uerò secundum accidens.] Tertia ibi [Quare palam, quod diffinitio ratio est.] Dicit ergo primò, quod unitas diffinitio est penes unitatem ultimæ differentiarum; ita quod licet diffinitio habeat multas partes, tamen diffinitum non habet, nec dicitur nisi semel; nisi fortè idem repetatur multotiens in diffinitionibus: si enim idem dicit una

Q q differu-

Pars posterior in diffinitione idem est, quod prima

Differentia per accidens nec diuisione, nec diffinitio apta sunt.

Unitas generis est maioris ambitus, quam sit unitas eius, quod queritur, scilicet diffinitio.

Metaphysicæ

differentia, & alia, scilicet penultima, & ultima; idem dicetur bis in diffinitione: ita quod diffinitum bis repetetur; quia semel in una differentia, & semel in alia: & sic accidit superfluum, & negatio: si enim dicatur, quod homo est animal habens pedes bipes; si idem dicitur prima differentia, & secunda, idem repetetur, scilicet pes: est enim sensus, quod est habens pedes, duos pedes habens: si ergo ita idem repetatur, tunc idem dicetur bis. Si autem fiat diuisio propria, quæ debet fieri; ita quod non peccet in diuidendo, si multoties dicatur ultima differentia, multoties dicetur diffinitum, & non aliàs; quia semper diffinita sunt æqualia differentiis ultimis: si enim diuidatur genus per differentias, & ipsa differentia per differentiam usque ad ultimam, una erit differentia ultima & finalis, secundum quam accipitur substantia rei, & nitas eius. Notandum est diligenter, quod per omnes partes diffinitionis non dicitur diffinitum, nisi semel: quod autem diceretur bis, hoc posset esse, si idem daret intelligere penultima differentia & ultima, & hoc sub eodem modo: si enim dicatur, quod homo est animal rationale; si statim habito animali, haberetur conceptus hominis; iterum habito rationali, haberetur conceptus hominis per eandem diffinitionem, idem conceptus haberetur bis: sed quia ita est, quod conceptus hominis non habetur, nisi habito rationali, & ultima differentia; ideo ita est, quod differentia ultima non habetur nisi semel, & diffinitum non dicitur nisi semel per omnes partes. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod habita unitate ultimæ differentię, habetur unitas diffiniti; nisi idem repetatur bis, hoc est, nisi idem conceptus bis dicatur diffinitione: hoc autem erit, si conceptus diffiniti datur intelligi per quamlibet partem; hoc autem falsum est: debemus enim imaginari, quod homo est animal, sed non omne animal, immo animal sic certificatum; & quia certificatio, quæ certificat hominem respectu animalis, est una; ideo diffinitum est unum.

Si uero secundum accidens; ut si diuidat; habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot, quot utique sectiones fuerint.

Cū dicitur Philosophus, diffinitio uel ma dicitur essentia uel: habet intelligi ultimæ & completiue: aliter genus est set ociosum: & allucinatur hi, qui ex his uerbis negant formarum pluralitatem.

Secunda diuisio.

Ponit secundam conditionem, quæ sequitur ad hoc, quod penes unitatem ultimæ differentię accipiatur unitas diffiniti: quæ quidem est, quod differentię habitę per diuisionem, quæ sunt ponendę in diffinitione; sunt differentię per se, & non per accidens. Ita dictum est supra, quod si fiat diuisio differentiarum per se, penes ultimam accipitur unitas diffiniti: si uero fiat diuisio per accidens, ut si dicatur: animalium habentium pedes, aliud album, aliud nigrum, sic erit; sed tot erunt diffinita, quot sunt differentię; & tot erunt sectiones & partitiones diffinitorum, quot sunt sectiones & diuisiones differentiarum. Notandum est diligenter, quod ratio Philosophi fundatur super duas propo-

nes: prima est, quod illud idem, quod accipitur per diuisionem, ponitur in diffinitione: diuisio enim deseruit diffinitioni, & est instrumentum eius: si. n. uelim diffinire hominem, primò diuidā genus suum per differentias: secundò dīam, quæ non est consequens homini, abūcio: tertio il lam, quæ conuenit homini, compono cum genere iam habito; & ex illa compōne generis & differentię fit diffō hominis: ita quod primò est diuisio: secundò compositio: tertio diffinitio. Et ideo cōmuniter dī, quod compositio & diuisio deseruiunt diffinitioni; sunt. n. instrumenta diffōnis. Ex hac propositione sequitur secunda: si. n. diuisio deseruit diffinitioni; quia illud idem, quod est habitū per diuisionem, ponitur in diffinitione; si diuisio fiat per differentias accidentales, sequitur quod diffinitio fiat per accidentalia; hoc autem dicit Philosophus esse impossibile: sic enim penes unitatem ultimæ differentię non esset unum diffinitū; sed quot sectiones, & quot diuisiones essent, tot essent diffinita. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si posterior differentia non haberet per se habitudinem ad primam, sed per accidens, omnino diceret aliud à prima: ita quod per primam haberet unum quid, & per secundā aliud quid: & sic haberemus duo quid: & sic tot diffinita habemus, quot partes diffinitionis: sed quia ita est, quod posterior non est nisi certificatio, quæ proprie & per se aspicit primā, iō per primam & secundam non habemus duo diffinita, sed unum & idem; cuius unitas datur intelligi in ultima differentia: si. n. dicatur sic, homo est animal pedes habens bipes; quia bipedalitas nō est nisi quædam pedalitas, & quædam certificatio pedalitatis, ut dictum est supra; ideo secundum non dat aliud intelligere à primo, sed secundum est idem, quod primū, magis certificatum: & sic penes certificationem ultimā potest accipi unitas diffiniti. Si at sic dicatur, homo est animal bipes album; quia albedo non est quædam pedalitas, nec est certificatio eius; sed oīno est extra eā quædam naturā iō aliam naturam intelligimus primū & scđm; & sic aliud & aliud diffinitum. Notandum est, quod alio mō declarat Comm. istum passum, dicens; quod si diuisio fiat per accidentalia, diuisio uadit in infinitum: cuius rō est: quia licet in cōceptibus formalibus, & in formis per se ordinatis non sit processus in infinitum; tamē in formis accidentaliter ordinatis potest esse infinitas: si ergo diuisio fiat per formas in differentias accidentales, & diffinitio similiter; sectiones uadūt in infinitum. Ex quo sequuntur duo inconueniētia: primum est, quia per diffinitionem nō hētur scīa secundum est, quod in diffinitionibus nō est dare ultimum, ex quo est ibi infinitas: ex quo sequitur quod unitas diffinitionis & diffiniti non erit ab aliquo ultimo, sicut debet esse. Deinde cum d.

Notandum est, quod alio mō declarat Comm. istum passum, dicens; quod si diuisio fiat per accidentalia, diuisio uadit in infinitum: cuius rō est: quia licet in cōceptibus formalibus, & in formis per se ordinatis non sit processus in infinitum; tamē in formis accidentaliter ordinatis potest esse infinitas: si ergo diuisio fiat per formas in differentias accidentales, & diffinitio similiter; sectiones uadūt in infinitum. Ex quo sequuntur duo inconueniētia: primum est, quia per diffinitionem nō hētur scīa secundum est, quod in diffinitionibus nō est dare ultimum, ex quo est ibi infinitas: ex quo sequitur quod unitas diffinitionis & diffiniti non erit ab aliquo ultimo, sicut debet esse. Deinde cum d.

Quare palam quod diffinitio ratio est, quæ est ex differentiis & barum ex finali scđm rectū. Palam at erit, si quis transponat tales diffōnes, ut eam, qua

Diuisio, & compositio quæ sunt instrumenta de diffinitioni.

Notandum est.

qua est hominis, dicens animal bipes, pedes habens: superfluum est habens pedes, dicto bipede. Sed ordo non est in substantia: quomodo namque oportet intelligere hoc quidem posterius, illud uero prius. De diffinitionibus quidem igitur secundum diuisiones, tot dicantur primam, quales quaedam sunt.

Tertia cōditio.

Ponit tertiam cōditionem: Vbi notandum est, quod si penes ultimam differentiam debet accipi unitas diffiniti; oportet quod sit processus ordinatus in accipiendo differentias, ita quod semper communior primū accipiatur; ita quod genus primō certificetur per differentiam communioem, & postea per minū communem; donec deueniamus ad ultimam, penes quam est unitas rei: si autem aliquis trāspōnat istum ordinem, bis idem dicetur, & non semel tantū. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod diffinitio est ex differentia: ita tamen quod unitas diffiniti dependet ex finali differentia: hoc autem est uerum, si modus differentia sit rectus; ita quod magis commune præcedat minū commune: manifestū est

In his aliis negant pluralitatem formarum, sed decipiuntur, nō habentes istā litteram, et Arist.

quod si quis trāspōnat diffinitiones, id est differentias in diffinitionibus, accidit idem bis dici: si quis enim dicat, quod diffinitio hominis est animal bipes, pedes habens, superfluum accidit: dicto enim bipede, datur intelligi habere pedes, & sic habere pedes bis dicitur, semel in bipede, & semel in pede: sic enim dicendo, non est rectus ordo in substantia, hoc est in conceptibus substantia diffinita: quomodo enim possumus intelligere sic dicendo, quod hoc sit prius, hoc posterius? quasi dicat nullo modo; quia sic dicendo illud, quod est prius, ponitur posterius, & e conuerso. Concludit ergo Philosophus, quod diffinitiones quomodo habeantur per diuisionem, tot sint dicta. Notandum est, quod habita differentia communiori, adhuc restat querere de minū communi, quæ eam certificat: sicut habito, quod animal habet pedes, adhuc restat querere, quæ sit ista pedalitas, utrum sit bipedalitas, uel quadrupedalitas? & ita habito maius commune, non est superfluum accipere minū commune, quia non repetitur idem, sed magis certificatur; habita autem minū communi, datur intelligi magis commune: & ita si præcedit minū commune, idem repetitur bis.

Modus cognoscendi generationem.

Quereret quis. Vtrum magis commune detur intelligi à minū commune? Videtur quod non, quia secundum hoc in qualibet diffinitione esset nugatio, quia semel erit dictum magis commune in se, & semel intellectum in minū communi; & sic idem bis dicitur, semel in se, & semel in intellectu alterius. Ad oppositum est Philosophus, qui uult, quod posito magis communi, non ponitur minū, sed e conuerso sic: ita quod posita ultima differentia, ponitur penultima.

Questio.

Respondeo, dicendum est, quod aliquid, ut datur intelligi ab aliquo, potest esse duobus modis; uel secundum continentiam: uel secundum conuenientiam: illud autem intelligitur in aliquo se

Aliquid datur intelligi ab aliquo, dupliciter.

secundum continentiam, quod est de continentia conceptus illius: & hoc modo animal datur intelligi ab homine, & similiter rationale; conceptus enim hominis continet conceptum animalitatis, & rationalitatis: posito enim homine, ponitur animal, & ponitur rationale, tanquam illi, quæ sunt de continentia conceptus hominis. Secundo modo aliquid datur intelligi ab aliquo secundum continentiam: uidemus enim, quod posito rationali, ponitur animal; & posita differentia, ponitur genus: ita quod genus datur intelligi aliquo modo à differentia: hoc autem non potest esse secundum continentiam, quia secundum hoc conceptus generis esset de continentia conceptus differentia; & sic conceptus differentia esset conceptus compositus, quod est impossibile.

Dicemus enim, quod posito conceptu generis, propter latitudinem conceptus, & propter conceptus communitatem adhuc intellectus expectat maiorem certificationem, & conceptum magis arctum, scilicet conceptum differentia: & sic habito isto conceptu, adhuc non habetur conceptus differentia, nec secundum continentiam, nec secundum conuenientiam: quia enim latitudo istius conceptus se extendit ad duas differentias, ideo habito isto conceptu, non plus habetur una differentia, quam alia: habito autem conceptu unius differentia, statim habetur conceptus generis, non tanquam de continentia eius, sed magis tanquam de consequentia: quia enim iste conceptus diuidit latitudinem generis, ideo ipso posito, statim intellectus accipit illud, quod per ipsum diuiditur, scilicet genus. Ad propositum ergo dico, quod in minū communi differentia non intelligitur magis, tanquam de continentia illius (sic enim genus, uel differentia magis communis esset de conceptu differentia; & differentia esset conceptus compositus; & sic accideret nugatio: quia magis communis differentia semel diceretur in se, & semel repeteretur in minū communi) bene datur tamen intelligi aliquo modo secundum consequentiam: quia si aliquid habet differentiam ultimam, habet alias, non tamen e conuerso. Et hæc est ratio Philosophi, quod magis commune debet præcedere; quia habito magis communi, non habetur adhuc minū commune, propter sui indeterminationem; quia nō plus respicit unam differentiam, quam aliam: habito autem minū communi, aliquo modo intellectus iam concipit magis commune; sicut habita bipedaltate, habetur pedalitas: & sic ex quo datur intelligi, frustra repeteretur. Argumenta patent per dicta.

Queritur, Vtrum genus, & differentia dicant totū, quod dicit species? Videtur quod sic: aut. n. dicunt partes, aut totum: si totū, habetur propositū: si partes sequitur ergo quod pars prædicetur de toto; quia genus & differentia prædicantur de specie; hoc est impossibile, ergo & primum. Respondeo, quod genus, differentia, & species

Quæritur, Vtrum genus, & differentia dicant totū, quod dicit species? Videtur quod sic: aut. n. dicunt partes, aut totum: si totū, habetur propositū: si partes sequitur ergo quod pars prædicetur de toto; quia genus & differentia prædicantur de specie; hoc est impossibile, ergo & primum. Respondeo, quod genus, differentia, & species

Habens differentia ultimā, habet alias, nō autem e contra.

Questio.

Metaphysicæ

ab aliquo imponuntur, & alicui imponuntur: si loquamur de illo, cui ista imponuntur; non est impossibile, quod idem dicant omnia ista, & idem totum importent: quia unum & idem est, cui imponitur conceptus generis, & differentia, & speciei. Si autem loquamur de isto, a quo imponuntur ista tria, utrum sit idem conceptus? sic dubium est: cum enim differentia dicat conceptum partialem speciei, & genus similiter; dubium est, quomodo pars possit prædicari de toto: sic ergo cum species dicat conceptum compositum; & genus, & differentia conceptus partiales; magnū dubium confurgit. Dicunt ergo aliqui, quod idem totum dicunt omnia ista, & quod prædicatio generis de specie, & differentia de specie est prædicatio totius de toto; ita quod genus, prædicari de specie, idem est, quod totum indeterminatum prædicari de toto terminato. Sed contra; secundum hoc sequitur, quod idem prædicetur de seipso; & quod prædicatio generis de specie est prædicatio eiusdem de seipso. Præterea, hic non queritur de toto, cui imponitur unum & reliquum; sed de partialibus conceptibus, a quibus imponitur; conceptus autem generis semper partialis est, respectu conceptus speciei; licet sit una realitas. Præterea secundum hoc non prædicatur forma, sed totum habens formam: est. n. sensus (secundum istum modum dicendi) cum dicitur, homo est animal; quod illud suppositum, quod habet humanitatem, est illud suppositum, quod habet animalitatem: ita quod (secundum hoc) prædicatio est uera ratione suppositi continentis utrunque conceptum, quod tamen non est uerum. Quæro enim de supposito, quod implicatur in prædicato; utrum idem suppositum simul implicetur in prædicato cum forma, aut forma tantum: non forma tantum, ergo prædicatio reddetur uera ratione suppositi: si implicatur suppositum & forma; quæro quomodo forma illa prædicetur de illo supposito implicato; utrum ratione sui, uel ratione suppositi implicati: si ratione sui, ergo æquæ de primo supposito: si ratione suppositi implicati, ergo est abire in infinitum in implicatione suppositorum: hic ergo est unus modus dicendi. Alius modus dicendi est, quod genus, differentia, & species possunt dicere bene eadem realitatem, sed tamen genus, & differentia dicunt partiales conceptus respectu speciei in tali realitate: ita quod genus importat partialem conceptum sub modo communiore, differentia autem sub modo magis certificato; & sicut partialis conceptus est extra partialem conceptum; sic genus extra conceptum differentia, & ideo non prædicatur per se de differentia. Quando autem genus & differentia prædicantur de specie, non est prædicatio uera ratione suppositi, sed ratione partialis conceptus signati per nomen: prædicare enim animal de homine, non est nisi prædicare conceptum partialem de specie, & similiter prædicare differentiam. Intelligendum tamē, quod iste par-

Aliarū opi.

Impugnatio.

Quorūdam aliorū opin.

Etialis conceptus potest dupliciter signari: uel modo abstracto: uel modo concreto, & per modum denominantis aliud: idem enim dico, cum dico animalitas, & cum dico animal; sed primo modo signatur animalitas per modum abstracti, & non denominantis aliud: cum uerò dicitur animal, eadem animalitas signatur, per modum tamen denominantis aliud: & sicut dico de animali & animalitate, ita dico de rationali & rationalitate: rationalitas igitur & animalitas ut signata in abstracto, non prædicantur; signata autem per modum denominantiū, prædicantur. Si autem sic dicimus, confurgit quædam difficultas: sequitur enim quod prædicatio generis de specie, uel differentia de specie sit prædicatio denominatiua: si enim genus & species dicunt partiales conceptus, qui signati per modum denominationis prædicantur; sequitur quod ista prædicatio est denominatiua.

F Ut ergo soluatur difficultas, danda est duplex differentia inter prædicationem istam, & prædicationem denominatiuā. Prima differentia sumitur ex diffinitione denominatiuorum, data in prædicamentis: sunt enim denominatiua quæcunque habent denominationem, differentia solo casu: sic ergo denominatiua sunt, quæ cadentiam habent, & denominationem. Imaginabimur ergo, quod album, & albedo idem significant; & unam rem dicant; sed differunt pœnes modum significandi: quia album significat rem per modum cadentis ad aliud, & per modum rei inclinata: quæ inclinatio uocatur cadentia: sic ergo denominatiua cadentiam dicunt, & inclinationem: & ista inclinatio & cadentia est ad subiectum alterius generis: sic ergo genus, prout prædicatur de specie, dicit rem suam per modum cadentis, & per modum inclinati; & similiter denominatiua: sed aliter, & aliter; quia denominatiua ad subiectum alterius naturæ & alterius generis; hæc autem, quæ uocantur uniuoca à Philosopho, sicut genus; dnt cadentiam ad suppositum eiusdem naturæ: ita quod propriè loquendo, denominatiua propriè accepta denominant subiectum, licet quæ prædicantur uniuocè, denominent suppositum: hæc est ergo prima differentia. Secunda differentia est ex hoc, quod denominatiua prædicantur nomine solū; uniuoca etiam prædicantur nomine: album enim quia significat rem suam per modum concreti & denominantis aliud, ideo primò prædicatur nomine, sed non ratione; quia ratio signata per album, est extra rationem subiecti: tunc enim prædicatur aliquid ratione, quando ratio prædicati est ratio subiecti, uel de ratione subiecti. Imaginabimur ergo, quod albedo non prædicatur nomine, nec tatione de subiecto: nomine quidem non prædicatur; quia non signat rationem suam per modum denominantis, sed per modum abstrahentis à denominatione: nec prædicatur ratione, quia ratio prædicati non est ratio subiecti, nec de ratione subiecti: album autem, quod est denominatum, signat rationem

Opinio prima.

Prima differentia.

Albedo & album quod differunt.

Uniuoca dicunt cadentiam ad suppositum.

Secunda differentia.

neti suam per modum denominatis; & ideo praedicatur nomine, sed non ratione, ut praedictum est. Denominatiua ergo proprie accepta praedicantur nomine & non ratione: uniuoca autem, quae diuiduntur contra denominatiua, praedicantur nomine & ratione: nomine quidem, quia denominant suppositum, licet non subiectum: ratione autem, quia subiecti ratio est de ratione praedicati.

Ad argumentum.

Ad argumentum in oppositum dicendum est, quod partialis conceptus siue pars denominatiua per modum denominantis totum, potest praedicari de toto.

TEX. 44.

Cap. 13

Inuentio, et conuolutio

Quoniam uero de substantia per scrutatio est, iterum redeamus.

Postquam ostendit, quomodo subiectum substantia est: postquam etiam ostendit, quod ipsum quod quid est, id est quidditas substantia est: hic quaerit, & inuestigat, Vtrum scilicet uniuersale sit substantia rei? Et diuiditur in duas partes; quia primo continuat se ad praecedentia: lectum deo exequitur propositum suum, ibi [Dicitur autem sicut subiectum substantia esse.] Dicit ergo primo: intentio istius libri de substantia est, iterum redeamus ad propositum de substantia rei. Deinde tum dicit.

Dicitur autem sicut subiectum substantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his & uniuersale. De duobus quidem igitur dictum est. Etenim dictum de quod quid erat esse, & de subiecto: quia dupliciter subiicitur aut hoc aliquid ens; ut animal passionibus, aut ut materia actui.

TEX. 45.

Videtur autem uniuersale causa quibusdam esse maxime, & esse principium uniuersale. Unde de hoc tractemus.

Exequitur intentum suum. Et duo facit, quia primo ostendit, quod quaerendum est, Vtrum uniuersale sit substantia rei? secundo ostendit per rationes, quod non est impossibile dicere, quod uniuersale sit substantia rei. Secunda ibi [Videtur. n. impossibile esse.] Dicit ergo primo, quod dictum est in praecedentibus, quod substantia dicitur multis modis: primo modo dicitur substantia ipsum subiectum, quod recipit quidditatem & formalitatem rei: secundo dicitur substantia ipsum quod quid erat esse, & formalitas rei: tertio modo illud, quod est compositum ex materia & forma, dicitur substantia: quarto modo (secundum aliquos) ipsum uniuersale substantia dicitur. Prius ergo dictum est supra de duobus modis accipiendi substantiam, scilicet de ipso quod quid est, & de ipso subiecto: quod quidem subiectum duobus modis subiicitur formae: uno modo sicut aliquid ens in actu subiicitur accidentibus & passionibus: secundo modo sicut materia subiicitur actui & formae. Postquam dictum est de istis duobus, dicendum est de quarto, scilicet de uniuersali; Vtrum, scilicet sit substantia rei? uidetur enim quibusdam ipsum uniuersale esse substantiam rei, & esse maximam causam rerum, sicut Platonice: & ideo de hoc tractandum est. Notandum est, quod ratio Philo-

Hac diuisione redit in idem illa, quae ponitur circa principium huius Septimi.

A Sophi in hoc consistit: ex hoc quod substantia dicitur quatuor modis, ut patet per habita; tribus modis secundum ueritatem, & uno modo secundum opinionem aliorum: ex quo de tribus dictum est, de duobus quidem in se; de tertio autem quia tertium componitur ex duobus, si debet haberi tractatus sufficiens, oportet quod dicatur aliquid de quarto. Notandum etiam est, quod Philosophus imaginatur, quod formalitas, & quidditas duplex est, scilicet substantialis, & accidentalis: & huic formalitati respondet aliquid, quod est in potentia ad istas formalitates; quod quidem aliquid uocatur ipsum subiectum: & ideo dicit, quod subiectum dicitur dupliciter, uel quia est in potentia ad formam substantialem, uel quia ad accidentalem. Deinde cum dicit.

Formalitates duplex.

Subiectum dupliciter.

Videtur enim impossibile esse substantiam esse quodcumque uniuersaliter dictorum. Primum. n. substantia, quae uniuscuiusque, propria uniuscuiusque, quae non inest alii; uniuersale uero commune. Hoc enim dicitur uniuersale, quod pluribus inesse natum est. Cuius ergo substantia hoc erit? aut enim omnium, aut nullius: omnium enim non est possibile; unius autem si erit, & omnia haec erunt. Quorum enim una substantia est, & quod quid erat esse unum, & ipsa unum.

Exequitur propositum suum, probando, quod impossibile est, quod uniuersale sit substantia. Et diuiditur in duas partes: quia enim isti, qui ponebant istud uniuersale esse substantiam, ponebant et illud esse ideam: ideo duo facit; quia primo probat, quod ipsum uniuersale, quod praedicatur de pluribus non potest esse substantia illorum plurium: secundo probat, quod ideae non possunt esse substantiae rerum. Secunda ibi [Manifestum autem ex his ipsis.] Prima in quinque, secundum quinque rationes adducit ad probandum, quod uniuersale, quod de pluribus praedicatur, non est substantia illorum. Secunda ibi [Amplius substantia dicitur] Tertia ibi [Amplius autem & impossibile, & inconueniens] Quarta ibi [Amplius Socrati] Quinta ibi [Amplius est & ita manifestum] Dicit ergo primo, quod impossibile uidetur, quod aliquid de numero dictorum uniuersaliter sit substantia; cuius prima ratio est: quia substantia unius cuiusque est propria tantum unius, & non multorum: ita quod tantum substantia inest uni, & non alteri; uniuersale autem commune est; quia uniuersale est illud, quod est aptum natum esse in pluribus: cum enim uniuersale dicatur de pluribus, quaeremus ab illo, qui ponit ipsum esse substantiam; cuius est substantia? aut enim est substantia omnium, de quibus dicitur; aut unius; aut nullius: omnium est impossibile, quia unum & idem non potest esse substantia multorum: unius non potest, quia si uniuersale est multorum, siue unius, quaecumque conueniunt in uno uniuersaliter, erunt illud unum, quae non habent unam substantiam, & unam quidditatem, & ipsa erunt unum: cum ergo uniuersale non sit substantia, nec omnium,

Aduersus Platonem, quod uniuersalia non sint substantia.

Uniuersale quid.

Metaphysicæ

*Fundamen-
ta Philoso-
phi.*

nec unius: restat quòd nullius sit substantia. Notandum est, quòd ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, quòd substantia rei ita est propria uni, quòd non est propria multis: quæ quidem propositio patet, quia unaquæque res per substantiam sui & per sui essentiam ab omni alia re distinguitur; nò potest autem distinguere aliquid ab aliquo, nisi per sui proprium; & ita substantia rei dicit aliquid proprium rei, & aliquid terminatum in re: uniuersale autem non dicit aliquid proprium rei, sed dicit aliquid commune: animal enim non plus dicit naturam hominis, quàm naturam asini: & homo non plus dicit naturam Sortis, quàm naturam Petri. Secunda propositio, super quâ fundatur, est: quia si uniuersale substantia est, est substantia uel omnium, uel unius: omnium non potest esse, restat quòd unius; quòd est impossibile: quia omnis substantia unius est una, & habet unitatem; quæcunque autem uni & eidem sunt eadem, & inter se sunt eadem: Arguetur ergo sic; si uniuersale est substantia unius, est substantia una; si est substantia una, quæcunque sunt unum in substantia, sunt unum inter se; sed omnia, de quibus prædicatur ipsa uniuersale, quæ ponitur una substantia, sunt unum in ipsa substantia; ergo sunt unum inter se. Et hoc est, quòd dicit Philosophus, quæ quæ habent unum quòd quid erat esse, sunt unum inter se: hoc autem est impossibile; quòd omnia, de quibus prædicatur ipsum uniuersale, sint unum inter se: ergo impossibile est, quòd uniuersale sit substantia.

Regula.

Quæstio.

*De ratione
substantie
duo sunt.*

*Particula-
re cur uerè
substantia.*

Quæret aliquis, Vtrum uniuersale sit substantia? Videtur quòd sic, quia unam rem dicit uniuersale, & particulare; sed particulare substantia est, ergo uniuersale. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo: dicendum est, quòd uniuersale substantia est; illud, scilicet quòd est in prædicamento substantiæ. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd de ratione substantiæ duo sunt: unum, scilicet quòd dicat rem substantiæ; siue quòd dicat rem in prædicamento substantiæ: secundum quòd dicat eam per modum per se stantis; non per modum inclinati ad aliud: & quando ista duo concurrunt adinuicem, tunc uerè possumus dicere; quòd illud, in quo concurrunt ista duo, uera substantia est; tale autem est substantia particularis: cum enim dico huc hominem, puta Petrum, duo dico, humanitatem, quòd est realitas substantiæ; & dico humanitatem per modum fixi, scilicet in individuo: & ideo particulare uerè substantia est, & propter rem, & propter modum. Ipsum autem uniuersale in prædicamento substantiæ bene dicit rem substantiæ; quia illam realitatem, quam dicit particulare, dicit uniuersale: sed nò dicit eam per modum substantiæ fixæ, & per modum per se stantis, sed per modum inclinati ad suppositum: & ideo dicit rem substantiæ; licet non dicat eam per modum substantiæ. Notandum est enim: quæ eandem rem, quam dicit uniuersale, dicit particulare; sed differenter: quia particulare dicit illam

rem per modum proprii & terminati, sed uniuersale dicit eandem per modum abstrahentis ab isto proprio, & ab ista terminatione: cum enim dico, hic homo, dico humanitatem ut signatam & propriam: cum autem dico hominem in specie, dico humanitatem ut abstrahentem ab isto proprio. Propter istam talem abstractionem duo sequuntur: primum est, quòd abstractum à proprio, licet dicat rem substantiæ; tamen non dicit eam per modum substantiæ; eo quòd de ratione substantiæ est; quòd sit proprie unius: Et ideo argumentum Philosophi, quòd per naturam proprii probat, quòd uniuersale non est substantia; non probat, quòd uniuersale non est substantia simpliciter, sed quòd non habet modum substantiæ. Secundum, quòd sequitur, est; quòd abstractum ab omni proprio, & ab omni inferiori non plus se dicit esse substantiam unius, quàm alterius; ex quo abstrahit ab omni illo: si enim humanitas significetur ut contracta ad hoc individuum, propter talem contractionem dicit se esse substantiam: si autem abstrahatur ab ista contractione, & significetur in specie, quia abstrahit ab omni materia contrahendi, non plus dicit se esse substantiam unius, quàm alterius: sed dicit, & præterdit se esse substantiam uniuersaliter omnium: quia enim abstrahit ab omni modo contrahendi, abstrahit ab omni differentia: & quia abstrahit ab omni differentia, ideo ut sic abstracta significatur sub quadam indifferentia. Quando ergo quærit Philosophus, Vtrum uniuersale sit substantia omnium, uel unius? dico quòd dicit substantiam, quæ reperitur in omnibus, secundum alium & alium modum contrahendi: impossibile enim est, quòd unum secundum substantiam contractum sit substantia multorum; uniuersale autem dicit unitatem rationis abstrahentis ab omni contractione: & ideo dicit substantiam multorum, sub modo tamen abstrahendi à multis. Et quando dicitur, quòd quæcunque uni & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: dicitur, quòd eodem modo sunt eadem inter se, quo sunt eadem in tertio: & sic patet et quæstio, & argumentum. Deinde cum dicit.

Corollaria.

*Ad argum.
num.*

TEX. 45.

Amplius substantia dicitur, quæ non de subiecto aliquo dicitur semper. Sed an sic quidem non continet, ut quòd quid erat esse: in ipso autem existit ut animal in homine, & in equo.

Adducit tertiam rationem, quòd uniuersale substantia non est. Et diuiditur in duas partes; quia primò ostendit, quòd esse substantiam non conuenit uniuersali: secundò ostendit, quòd distinguari conuenit ipsi uniuersali; & tamen hoc non dat sibi; quòd sit substantia. Secunda ibi [Ergo palam quia est ipsius quædam ratio.] Dicit ergo primò: de ratione substantiæ est, quòd non dicatur de subiecto; uniuersale autem dicitur de subiecto; ergo uniuersale substantia non est: quòd autem uniuersale dicatur de subiecto, patet: quia sic quidem non conuenit ipsum uniuersale esse substantiam, supple sicut illud, quòd non

*Tertia rati-
o, quæ probat
uniuersale
non esse sub-
stantiam.*

non est de subiecto, sicut est particulare: sed ipsum uniuersale, & ipsum quod quid erat esse de alio est: & hoc quia existit in ipso particulari, sicut animal in homine, & equo. Deinde cum dicit.

Ergo palam quia est quadam ipsius ratio. Differt autem nihil, nec si non omnium ratio est eorum, quae sunt in substantia. Nihil enim minus substantia esse hoc alicuius, ut homo hominis, in quo existit. Quare idem accidit. Iterum enim erit substantia in illius substantia, ut animal, in quo est species, proprium existit.

Ostendit, quod licet ipsum uniuersale non sit substantia; tamen ipsius est ratio. i. diffinitio: sed tamen hoc non obstante, adhuc stat ista ratio, quae probat, quod uniuersale non est substantia. Dicit ergo, quod bene manifestum est, quod ipsius uniuersalis est diffinitio quaedam; sed hoc non dat sibi, quod sit substantia; nihil enim minus est substantia rei, etiam si non diffiniatur; & si non sit diffinitio eorum, quae habent substantiam: si etiam ita dicatur, adhuc sequitur secunda ratio: si enim uniuersale, quod diffinitur: sit substantia: erit substantia alicuius; quia non est substantia per se stans, sicut homo si diffinitur: si fuerit substantia hominis, in quo existit: & sic sequitur sicut prius, si uniuersale sit substantia, quod sit substantia, in quo est: erit enim uniuersale, quod ponitur substantia in substantia illius, hoc est, in substantia particularis; & sic erit substantia in substantia, scilicet animal in homine, in quo homine existit animal, sicut proprium genus in propria specie. Notandum est, quod in hac secunda ratione probauit Philosophus, quod uniuersale non est substantia, quia substantia in se est, uniuersale autem in alio est: dicit ergo aliquis contra hanc rationem, quod uniuersale substantia est, quia uniuersale diffinitur; illud autem, quod diffinitur de re: substantia est rei; quia diffinitio est indicatiua substantiae rei. Huic ergo cauillationi obuiat Philosophus duobus modis: primo modo, quia & si uniuersale diffiniatur, tamen ipsum diffiniri non dat uniuersalibus, quod sit substantia: diffinire enim est actus anime: siue ergo res, quae est substantia, diffiniatur, siue non diffiniatur; semper tamen substantia rei est: suo enim modo ita se habet res ad diffiniri, siue ad uideri: quod autem res uideatur, uel non uideatur, hoc non dat sibi, quod sit res; similiter quod diffiniatur, uel non, non dat sibi, quod sit substantia. Vbi est notandum, quod ipsum, quod diffinitur, est ipsa natura rei abstracta per intellectum à particularibus: sicut ergo accidit sibi abstrahi per intellectum ad extrinsecos: ita sibi accidit diffiniri: siue enim uniuersale abstrahatur à natura rei, siue non; semper substantia est in se: & à simili siue diffiniatur, siue non, semper est substantia in se. Secundò obuiat Philosophus, quod supposito, quod uniuersale, quod diffinitur, sit substantia rei; adhuc stat argumentum contra hoc factum: quia si uniuersale, quod diffinitur, est substantia; non erit substan-

Diffinire est actus anime

Quod diffinitur, quid.

Solutio Secunda.

A tia, praeterquam particularis, quae de nullo alio dicitur, & in alio est: si igitur erit substantia ipsum uniuersale, oportet quod sit substantia, quae in alio est, quod est impossibile: quia si est substantia, in alio esset: in accidente non potest, ergo esset in substantia; si autem esset in substantia, substantia esset in substantia.

B Quereret aliquis, Vtrum sit bona ratio, quae probatur, uniuersale non esse substantiam, quia dicitur de subiecto? Videtur quod non: quia ut habetur in Praedicamentis, non est contra rationem substantiae dici de alio; substantiae. n. secunda dicuntur de subiecto, ergo & c. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, quod ratio Philosophi non plus probat, nisi quod uniuersale in substantia non habet omnem modum, & rationem substantiae, sed habet aliquem modum accidentis: imaginatur enim Philosophus. quod omne ens uel est ens in alio, uel est ens non in alio: ens autem, quod est accidens, est ens in alio; ens autem, quod est substantia, est ens non in alio receptum: si enim substantia esset ens in alio, esset abire in infinitum: natura ergo accidentis est natura resolubilis ad aliud, scilicet ad substantiam; natura autem substantiae est non resolubilis, quia in se fixa est: Particularis ergo substantia, secundum istam imaginationem, est proprie, principaliter, & maxime substantia, sicut dicitur in Praedicamentis; quia dicit rem suam per modum resolutionis ad aliud, & per modum fixi; uniuersale autem dicit rem suam per modum resolubilis ad suppositum, & ideo per modum entis in alio: & ita secundum hoc habet aliquem modum accidentis: unde non dicit simpliciter quid; sed quale quid. Notandum tamen, quod si diceret rem suam per modum entis in alio, ut in subiecto, esset naturae accidentis; sed quia dicit rem suam per modum solum entis in alio, ut in supposito; ideo substantia suppositi est, licet signata per modum inclinati. Et si dicas, quod secundum istum modum substantiae erit substantia, sicut arguit Philosophus: dico quod non est inconueniens, quod substantia signata secundum unum modum sit in substantia, signata per alium modum; sicut substantia signata per modum uniuersalem, in substantia est, signata per modum suppositalem. Ad argumentum patet responsio, quod illud, quod dictum est in Praedicamentis, scilicet quod secundae substantiae sine substantiae; hoc dictum est, quia habent realitatem substantiae: hoc autem, quod hic dicitur, dictum est, quod non est substantia in actu per se, nec omnino signata per modum substantiae. Deinde cum dicit.

Questio.

Uniuersale habet modum accidentis.

Ens dupliciter.

Particularis substantia quod dicit rem suam.

Uniuersale quo dicit rem suam.

Obiectio.

Ad argumentum. principi.

C Amplius autem & impossibile, & inconueniens hoc esse substantiam, si est ex aliquibus, non ex substantiis esse, nec ex eo quod hoc aliquid, sed ex quali. Prius enim erit non substantia, & quale substantia, ipso hoc, quod est impossibile: nec enim ratione, nec tempore, nec generatione passiones possibile est priores esse substantia. Et ut enim inseparables.

Ponit

Metaphysicæ

Tertia rō.

Ponit tertiam rationem, dicens: diceret enim aliquis, quòd licèt uniuersale non sit substantia stans per se, sicut particulare; tamen est de substātia ipsius particularis: imaginabimur enim, quòd ipsum uniuersale dicit quidditatem rei, particulare autem dicit quidditatem, & illud, cuius est quidditas: quia dicit quidditatem, & suppositum, cuius est quidditas. Hoc ergo excludit Philosophus per istam rationem, & sequentes, dicens: quòd impossibile est, quòd substantia particularis componatur ex non substantiis; & quòd componatur ex eo, quòd non est hoc aliquid, sed quale: si enim componentia sunt prius composito, si componeretur substantia ex quali, sequeretur quòd non substantia sit prius substantia, quòd est impossibile: passiones enim non sunt prius substantia nec ratione, nec tempore, nec generatione: si enim essent priores tempore, separabiles essent à substantia. Quasi dicat per hanc rationem: illud, quòd est quale, non potest habere rationem substantiæ; sed uniuersale est quale, ergo non est de ratione substantiæ, nec habet rationem substantiæ; & sic non est substantia, ut per se existens, ut probant duæ rationes præcedentes; nec est substantia, quæ sit de compositione substantiæ per se existentis, ut probat ista: & hoc quia habet rationem qualitatis.

Passiones nullo mōdō sunt priores substantiæ.

Uniuersale habet rationem qualis.

Quæritio.

Quæreret quis. Vtrum ratio Philosophi ualeat? Videtur quòd nō: quia duplex est qualitas, scilicet substantialis, & accidentalis: uniuersale autem non dicit qualitatem accidentalem, sed substantialem; talis autem potest esse in prædicamento substantiæ. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo, dicendum est, quòd duplici uia possumus uenari rationem Philosophi ualere.

Prima, & secunda intentio quæ dicitur ferunt.

Prima uia est ex distinctione, quæ est inter primam intentionem, & secundam: quia prima intentio primò dicit substantiam, secundò dicit aliquid accidentale: secunda autem intentio dicit aliquid attributum primæ per naturam intellectus: ipsum ergo uniuersale in prædicamento substantiæ potest considerari duobus modis; primo modo quantum ad realitatem, quæ uniuersalitati subicitur; quam realitatem uoco primam intentionem: & quantum ad istam realitatem substantia est, quia eadem realitas est uniuersalis, & particularis: secundo modo potest considerari quantum ad intentionem uniuersalitatis, quam uoco secundam intentionem, quam intentionem attribuit intellectus realitati ipsius uniuersalis, puta quòd sit genus, uel differentia, uel species: & quantum ad hanc intentionem habet modum accidentis, & qualitatis accidentalis; habeo ergo, quòd uniuersale uno modo dicit substantiam, alio modo dicit accidens. Et hæc est solutio Commentarii super isto passu, ubi dicit; quòd definitiones, & eodem modo uniuersalia habent aliquam dispositionem substantiarum existentium extra animam; & habet aliquam qualitatem accidentem eis: dispositionem existentem extra animam uo-

Rationes hæ philosophi procedunt ad hominē. s. ad Platōnem; nō autē simpliciter.

Doctrina Averrois.

co realitatem ipsius uniuersalis: qualitatem uerò accidentem uoco intentionem, quam attribuit intellectus ipsi realitati; sic ergo patet prima uia.

Secunda uia ad hoc saluandum est ex modo ponendi uniuersale, quem ponit Plato. Vbi notandum est, quòd fortè Philosophus non intendit simpliciter uniuersale esse substantiam, quia secundum ueritatem uniuersale substantiæ habet modum qualis in prædicamento substantiæ: sed intendit ostendere, quòd si esset uniuersale separatum ab ipso particulari, haberet modum qualis accidentalis; omne enim, quòd dicitur de aliquo, & est extrinsecum ab illo, habet modum accidentis respectu illius; si ergo uniuersale diceret aliquam aliam naturam à natura particulari, sequeretur quòd natura uniuersalis haberet naturam aduentitii respectu naturæ particularis, & per consequens naturæ accidentalis. Secundum ergo Philosophiam Arist. uniuersale in prædicamento substantiæ dicit naturam qualis substantialis: secundum autem quòd imponitur Platoni, dicit naturam extrinsecam. Vtrum autem hæc fuerit intentio Platonis ponere sic uniuersale, patet inferius. Ad argumenta patet solutio per distinctionem datam.

Ad argum.

Amplius Socrati inerit substantia substātia, quæ re duorum erit substantia. TEX. 48.

Ponit quartam rationem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit eam: secundò concludit propositum suum, ibi [Ex his itaque speculationibus.] Prima in duas, quia primò probat per rationem, quòd uniuersale non est substantia: secundò ex eodem probat, quòd nihil eorum, quæ ponuntur in diffinitione, potest esse substantia, ibi [Totaliter uerò accidit] Dicit ergo primò, quòd si uniuersale substantia est, accidit quòd in substantia erit substantia: cum enim uniuersale sit in particulari, si uniuersale est substantia, substantia erit in substantia: ita quòd in Socrate existente substantia, erit homo, & aliud uniuersale, quòd est substantia: & ita Sortes erit duorum substantia. Apertius autem posset dici, scilicet quòd eiusdem erit duplex substantia; quia substantia uniuersalis, & particularis. Est ergo ratio Philosophi in hoc; unius rei una est substantia; si autem uniuersale esset substantia, unius rei duplex esset substantia; scilicet particularis, & uniuersalis. Deinde cum dicit.

Quarta rō.

Primo rei nō est substantia.

Totaliter uerò accidit, si est substantia homo, & quacunque ita dicuntur nihil eorum, quæ in ratione, esse nullius substantiarum, neque sine ipsis existere, nec in alio. Dico autem non esse quoddam animal præter aliqua; nec aliud eorum, quæ in rationibus nullius.

Ex eadem ratione concludit, quòd nihil eorum, quæ ponuntur in diffinitione, substantia est: dictum est enim in prima ratione, quòd substantiæ non est substātia; nec eiusdem est duplex substantia: si autem illa, quæ sunt in diffinitione, essent substantiæ; contingeret quòd eiusdem eent multæ.

Nihil eorum, quæ in diffinitione ponuntur, substantia est.

multæ substantiæ, scilicet substantia diffiniti, & substantia eorum, quæ sunt partes diffinitionis. Et hoc est, quod dicit: quòd si est uerum, quod dictum est; uniuersaliter accidit, quòd si homo, quod est diffinitum, est substantia, & quæcunq; ita dicuntur uniuersaliter sicut homo; quòd nihil eorum, quæ sunt in diffinitione talis, potest esse substantia: quia non contingit talia, quæ sunt in diffinitionibus nec per se esse, nec in alio esse, quàm in diffinito: de ratione autem substantiæ est, posse per se esse; partes autem diffinitionis non possunt esse nisi in alio: non enim contingit dare animal præter hoc animal; nec aliquod eorum, quæ sunt in diffinitionibus, contingit dare præter illa, quorum sunt. Deinde cum dicit.

Ex his itaque speculationibus palam, quia nihil uniuersaliter existentium est substantia; & quia nulum prædicatorum significat hoc aliquid, sed tale: si autem tale, & alia quoque multa accidunt, & tertius homo.

Concludit propositum suum ex ista ratione, & præcedentibus, dicens: quòd manifestum est ex dictis, quòd nullum uniuersaliter existentium; nec aliquod illorum, quæ prædicantur uniuersaliter, potest dici substantia: cuius ratio est, quia omnis substantia significat hoc aliquid; uniuersale autem non significat hoc aliquid, sed magis quale quid; hoc est, significat qualitatem substantialem huius hoc aliquid. Si autem uniuersale ponatur substantia, accidunt multa impossibilia, quæ iam dicta sunt: & accidit, quòd sit dare tertium hominem: quia si uniuersale est substantia, & est in substantia particulari, ex istis duabus substantiis resultabit alia tertia substantia. Et hoc est, quod hic dicit Commen. quòd ex homine intellecto, & homine sensibili fiet tertius homo; si est alia natura unius, & alterius.

Quæreret quis. Vtrum ratio Philosophi ualeat, scilicet quòd si uniuersale substantia est, substantia erit in substantia? Nam uidetur quidem, quòd hoc non sit impossibile, quia secunda substantia est in prima, ergo substantia est in substantia. Ad oppositum est Philosophus. Respondendo, dicendum, quòd secundum modum ponendi uniuersale, quem ponit Philosophus, nullum sequitur impossibile: secundum autem modum, quem Philosophus imponit Platoni, sequitur impossibile; & hoc patet duplici uia.

Prima uia est ex habitudine, quæ est inter quidditatem, & cuius est quidditas: quidditas enim, & cuius est quidditas, non dicuntur duas substantias, nec duas essentias: debemus enim imaginari, quod sicut albedo, & album non dicuntur duas essentias, sed unam & eandem: ita quidditas, & cuius est quidditas, suppositum & essentia non sunt duæ essentia, sed tantum est una essentia & una substantia suppositi: uniuersale autem (secundum Philosophum) dicitur quidditatem ipsius particularis; particulare autem est illud, cuius est ista quidditas: sic ergo quidditas, & cuius est quidditas non

A dicuntur duas quidditates, & duas substantias; ita similiter particulare & uniuersale non dicuntur duas quidditates, & duas essentias; & per consequens nec duas substantias: cum enim dico hominem, & hunc hominem; non dico duas substantias, & duas quidditates: sed cum dico hominem, dico ipsam quidditatem nomine absoluto: cum autem dico hunc, dico eandem quidditatem in eo, cuius est quidditas. Sic ergo secundum Philosophum, uniuersale esse in particulari, non est aliam substantiam esse in alia substantia, sed solam quidditatem & substantiam esse in eo, cuius est quidditas & substantia: secundum autem Platonem (ut imponit sibi Philosophus) quidditas est separata realiter ab eo, cuius est; & uniuersale à particulari: & ideo oportet, quòd quodlibet istorum sit aliqua substantia in se: & ita unum esse in alio, est substantiam esse in substantia, quod est impossibile. Secunda uia ad hoc ostendendum est ex hoc, quòd pars non facit propriè numerum contra totum; ipsa autem substantia, quam signat uniuersale, se habet ad modum partis ad ipsum particulare aliquo modo. Unde Commenta. hic dicitur quòd uniuersale non signat substantiam, nisi substantiam, quam signabit pars; quia ipsum uniuersale dicit naturam communem, & non propriam; sic ergo ipsum uniuersale dicit naturam in se; sed ipsum particulare dicit naturam sub modo signato, & ita per modum totius: cum enim dico hunc hominem, dico humanitatem sub modo proprio & signato: cum autem dico hominem, dico humanitatem tantum: sicut ergo pars non numeratur contra totum, ita nec uniuersale contra particulare; & maximè quando totum & pars non dicuntur aliam & aliam realitatem: licet autem pars non numeretur contra totum; tamen totum numeratur contra totum: & ideo si uniuersale poneretur quoddam totum per se subsistens, sicut ponebat Plato; uel non posset esse in ipso particulari; uel si esset, esset sicut aliud in alio; & sicut substantia in substantia. Deinde cum dicit.

B

C

D

Ponit quartam rationem. Et diuiditur in tres partes: quia primò ponit rationem; secundò manifestat eam per dictum Democriti; tertio mouet quandam dubitationem. Secunda ibi [Et secundum hunc modum, quem dicit Democritus] Tertia ibi [Habet autem quòd accidit] Ponit ergo rationem, primò dicens; amplius impossibile est esse uniuersale substantiam, quia impossibile est unam substantiam esse ex substantiis, existentibus in ea actu: duo enim entia in actu nunquam faciunt unum; sed si fuerint in potentia poterunt facere unum; sicut linea continua potest componi

Uniuersale et pericula re nõ dicunt duas quidditates.

Uniuersale esse in particulari quid.

Secunda uia

Doctrina Comment.

Pars contra totum non numeratur; nec uniuersale contra particulare

TEX. 49.

Quarta ratio.

Verum est, quando sunt duo actus formales, et uisum. si, & distincti.

De ratione substantiæ quid.

Ratio ex præcedentibus.

Immo, cum homo uniuersalis, & particularis conueniant in nomine, et definitione, erit abire in infinitum.

Questio.

Prima uia.

Metaphysicæ

ni ex duobus dimidiis, in potentia existentibus; si autem esset in actu, non posset componi ex eis; quia actus separat, & diuidit: si ergo sit unum ex aliquibus substantiis, illæ nõ possunt esse in actu; si igitur uniuersalia in actu sunt substantiæ, ex his non poterit fieri alia substantia; & ita ex genere & differentia non poterit fieri species. Est ergo ratio Philosophi in litera: si uniuersalia essent substantiæ actu entes, sicut ponebat Plato; ex duobus uniuersalibus, sicut ex genere & differentiis, non posset fieri unum; quia actus est qui separat: qui autem dicit duos actus, duas unitates dicit: qui autem duas unitates dicit, dualitatem dicit: quod uero dualitatem dicit, nõ dicit unum; quia ita dicere, scilicet quod sunt duo in actu, & quod sint unum, est implicatio contradictionis in adiecto. Notandum est, quod secundum opinionem Philosophi, uniuersale & particulare sunt unum in actu, & duo in potentia, ut declaratum est: sunt unum quidem in actu, quia unam actualitatem essentiae dicunt; duo autem in potentia, in quantum potentia intellectiua discernit inter unum & aliud. Similiter secundum opinionem eiusdem, genus in quantum diuisa sunt unum in actu, & duo in potentia; in quantum genus dicit conceptum potentialem, in quantum diuisa actualem & perficientem: sicut ergo potentia non facit numerum contra actum; & sicut ex potentia & actu potest fieri unum: ita igitur genus non facit numerum contra differentiam; & ideo ex genere & differentia potest fieri unum: si autem genus & differentia dicerent duo in actu separata, impossibile esset ex eis fieri unum, nisi per quamdam aggregationem.

Et secundum hunc modum quidem dicit Democritus recte: impossibile enim (ait) ex duobus unum, aut ex uno duo fieri. Magnitudines enim indiuisibiles substantias faciunt. Similiter igitur manifestum, quia & in numero habebit, si est numerus compositio unitatum, sicut dicitur à quibusdam. Aut enim nõ unum dualitas, aut non inest unitas in ipso actu.

Confirmat, quod dixit, per dictum Democriti: dixit enim, quod ex duobus in actu non sit unum; sed ex duobus in potentia: & hoc confirmat, dicens: quod si hoc est uerum, bene dixit Democritus, dicens; quod ex duobus in actu non potest fieri unum; nec ex uno possunt fieri duo. Posuit enim Democritus, magnitudines indiuisibiles esse substantias rerum; & cum ipsæ magnitudines sint in actu, ex his non potest fieri unum; credebatur enim Democritus negare naturam cõtinui; ut dicit Commentator: & hoc quia ex duobus diuisibilibus in actu non potest fieri unum continuum: quod enim ex duobus existentibus in actu non possit fieri unum, manifestum est in numeris: si enim numerus compositus est ex unitatibus, sicut dualitas ex duabus unitatibus; uel oportet dicere, quod dualitas non sit aliquid unum; uel quod unitates componentes non sint in actu, sed in potentia. Notandum est, quod numerus non est aliquid proprie unum, nisi forte per quamdam

aggregationem; in qua quidem unitate partes possunt esse in actu: si autem esset uera unitas, hoc non posset esse unum, nisi illæ unitates essent in potentia; ita quod ex eis fieret quædam unitas tertia. Deinde cum dicit.

Habet autem, quod accidit, dubitationem. Si enim neque ex uniuersalibus possibile est esse nec unam substantiam propter tale aliquid, sed non hoc aliquid significare: nec ex substantiis contingit actu esse neque unam substantiam: incomposita erit utique substantia omnis. Quare nec ratio utique erit neque unius substantiæ. At uero uidetur omnibus (ut dictum est iam dudum) aut solam substantiam esse terminum, aut maximè. Nunc autem neque si huius. Nullius igitur erit diffinitio: aut modo quodam erit, modo autem quodam non. Manifestum autem erit quod dicitur ex posterioribus magis.

Ex prædictis mouet quamdam dubitationem: dictum est enim, quod ex uniuersalibus non potest esse aliqua substantia; ita quod secundum hoc, substantia diffinibilis non est composita ex uniuersalibus, puta ex genere & differentia: si autem est hoc sequitur magnum dubium: sequitur enim quod ipsa substantia non sit diffinibilis, quia omne diffinibile compositum est: si autem substantia non est diffinibilis, nec aliquod aliorum: quia (ut declaratum est superius) uel solius substantiæ est diffinitio, uel maximè ipsius est diffinitio. Est ergo dubitatio fundata super hoc, quod substantia non potest componi ex substantiis; & ideo nõ potest diffiniri. Ut ergo soluatur hæc dubitatio, dicendum est; quod substantia ex substantiis quodam modo erit, & quodam modo non erit: non enim potest componi substantia diffinibilis ex substantiis in actu; sed bene ex substantiis in potentia: quomodo autem hoc sit, magis erit manifestum in Octauo.

Manifestum autem ex his ipsis, quod euenit ideas dicentibus substantias separabiles esse, & simul speciem ex genere facientibus, & differentiis.

Postquam ostendit, quod uniuersalia non sunt substantiæ: ostendit modò, quod ista uniuersalia non possunt dici ideas separatae. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc ostendit: secundò manifestat quoddam, quod dixerat superius ibi [Manifestum est autem, quod substantiarum] Prima in duas, quia primò ostendit, quod unum uniuersale non potest dici una idea separata: secundò ostendit, quod ista idea separata, si est, non potest diffiniri ibi [Quoniam uero substantia altera] Prima in duas, quia primò probat, quod non est dare ideam separatam, deducendo ad multa impossibilia: secundò concludit ex hoc, quod impossibile est dare ideam separatam sensibilem ibi [Amplius autem in sensibilibus hæc accidunt] Prima in sex, secundum sex rationes, quas adducit. Secunda ibi [Deinde si quidem participatio] Tertia ibi [Infinita ergo erunt] Quarta ibi [Amplius multa erunt] Quinta ibi [Et amplius ideas] Sexta ibi [Amplius ex quo hoc.] Est autem prima ratio

Actus separatur, et distinguitur.

Uniuersale & particulare sunt unum in actu, & duo in potentia.

Quod dixit Democriti auctoritate comprobatur.

TEX. 10.

Dubitatio.

Solutio.

TEX. 11. cap. 14.

Uniuersalia non possunt dici ideas separatae.

Primo rō.

ratio talis: si est una idea respectu omnium indiuiduorum eiusdem speciei propter unam rationē, in qua conueniunt indiuidua; ergo erit una idea generis respectu multarum specierum propter unam rationem generis, in qua conueniunt omnes species: sed hoc est impossibile, ergo & primum. Circa istam rationem sic procedit, quia primò dicit, impossibile est ponere unam ideam speciei, & cum hoc ponere, quòd species sit composita ex genere & differentiis: secundò ostendit hanc impossibilitatem, quæ sequitur & erit dare ideam generis separatam, sicut ideam speciei; quod est impossibile ibi [Si enim species sunt] Dicit ergo primò, quòd accidens, & inconueniens, quòd accidit sic demonstrantibus, scilicet quòd ideæ specierum sunt separatæ, & quòd etiam hæc species componantur ex genere & differentiis, est manifestum ex his, quæ dicentur. Notandum est, quòd si species habet ideam, & cum hæc sit composita ex genere, oportet quòd sicut est dare ideam separatam respondentem indiuiduis; ita sit dare unam ideam generis respondentem multis speciebus, ex quo genus est de compositione speciei, & ideo istud fuit inconueniens. Deinde cum dicit.

Si enim species sunt et animal in homine et equo, aut unum & idem numero est, aut alterum. Ratione namque palam quia unum: eandem enim exhibebit rationem, dicens in utroque. Ergo si est aliquis homo, ipsum secundum se hoc aliquid & separatam, necesse & ex quibus: ut animal bipes hoc aliquid significare, & separabilia, & substantias: quare & animal. Siquidem igitur & in equo, sicut tu in teipso, quomodo in separatim existentibus unum erit? Et quare non, & sine ipso erit animal hoc?

Ostendit hanc impossibilitatem, scilicet ideam esse speciei: quia si hoc est, est dare ideam generis, respondentem multis speciebus, quod est impossibile. Et hoc est, quod dicit, quòd si sint aliquæ species, & est animal, quod est genus in duabus speciebus, puta in homine, & equo; istud animal aut erit unum, aut alterum: certum est, quòd non est omnino unum; nec omnino diuersum; quia est unum secundum rationem: quia si diffiniatur homo, & equus in quantum animalia, eadem diffinitio dabitur in utroque: ex quo habeo, quòd duæ species conueniunt in una ratione generis; ergo si est aliquis homo separatam, & secundum se stans, & hoc aliquid propter unitatem rationis, in qua conueniunt particulares homines: eodem modo erit dare, quòd animal & bipes, ex quibus componitur homo, sunt substantiæ separatæ propter unitatem rationis ipsius generis, uel differentię; in qua conueniunt species: si igitur unum & idem animal secundum rationem & secundum substantiam est in homine & equo, sicut tu es in teipso secundum substantiam, quia substantia tua in te est; quò non ostendit unum animal aliud à speciebus existentibus diuersis separatam propter hoc animal. Notandum est, quòd ratio Philosophi su-

A per duo fundamēta innititur; primum fundamētum est, quòd ideo ponebatur idea separata respondens indiuiduis, quia in unitate rationis conueniunt indiuidua: hoc enim uidebatur esse fundamentum Platonis, quòd isti rationi abstractæ aliquid respondet in re; ita quòd ista unitas rationis, in qua indiuidua conueniunt, sit ipsa idea indiuiduorum. Secundum fundamentum est, quòd si propter unitatem rationis respondentem indiuiduis multis, est dare unam ideam: ita similiter propter unitatem rationis in genere est similiter dare unam ideam generis, correspondentem multis speciebus; hoc est impossibile, ergo & primum. Et hoc est, quòd dixit Philosophus in littera, quòd animal in homine & equo est unum in ratione, non diuersum omnino: si autem hoc est, non potest prohiberi, quin sit dare animal separatam secundum fundamenta Platonis.

B Quæret aliquis, Quare Philosophus habet hoc pro impossibili, quòd esset una idea generis correspondens multis speciebus? Respondeo dicendum est, quòd duplici uia possumus hoc impossibile declarare. Prima uia est ex fundamentis Platonis: quia (ut imponit sibi Philosophus in primo Ethic.) Plato non posuit ideam in his, in quibus est prius & posterius; eo quòd duæ species unquam sunt æquales gradus, ideo duabus speciebus (secundum eum) non respondet una idea: quia uerò in indiuiduis non est prius & posterius, cum sint eiusdem rationis omnino: ideo illis respondet una idea. Consequentia ergo Philosophi est in hoc; si indiuiduis respondet una idea speciei, ergo & speciebus una idea generis, quòd tamen est contra fundamenta Platonis. Secunda uia est ex natura ideæ, quia idea est unum exemplar, non autem uidetur impossibile, quòd omnibus indiuiduis existentibus sub una specie & una ratione, respondeat una ratio idealis: quòd autem pluribus speciebus, quæ dicunt plures rationes: respondeat una idea, uidetur impossibile. Ad hanc autem rationem Platonis respondet Eustratius super primo Ethic. dicens; quòd omnibus bonis, etiam specie differentibus, in quantum conueniunt in una ratione boni, respondet una ratio, & una idea boni: in quantum ergo dicunt bona, & in quantum est in eis prius & posterius, non respondet: sed in quantum conueniunt in una ratione communi, respondet eis una idea: à simili duabus speciebus in quantum conueniunt in una ratione generis, potest respondere una idea. Videtur ergo ille ponere, quòd alia sit idea generis ab idea speciei: si quis poneret, quòd idea generis non est alia ab idea speciei, nec potest esse; non ualeret solutio Commentatoris Eustratii. Deinde cum dicit.

D Deinde siquidem participatione bipedis & multipedis, impossibile aliquid accidit: contraria namque simul inerunt ipsi uni, & huic enti. Si autem non, quis modus, cum dixerit utique aliquis animal esse bipes, aut gresibile? Sed forsitan componitur, aut copulatur,

Fundamēta Philosophi.

Quæstio.

Primo uia.

8. Metaph. 10.

Secunda uia.

Eustratius.

TEX. 52.

Ostendit unum uersalia non esse substantias separatas.

Metaphysicæ

latur, aut miscetur? Verum omnia inconuenientia, sed si alterum in unoquoque.

Scda ratio.

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: unum & idem non potest participare contraria, sed si ponatur unum genus separatum, quod ponatur idea, sequetur quod unum & idem participaret contraria, ergo & c. Si enim natura generis ponatur quedam idea separata, una numero; unum & idem numero participabit duas differentias contrarias: quia quodlibet genus diuiditur per differentias; sed hoc est impossibile. Hoc est ergo, quod dicit in litera: quod si natura animalis participatione bipedis fit una spes, quæ uocatur animal bipes; & animal participatione multipedis fit alia species, quæ uocatur animal multipes; & hoc animal, quod sic participat duas differentias, sit una idea numero; separata; impossibile aliquid sequetur: sequetur enim, quod duo contraria sint in eodem numero. Et si aliquis diceret, quod species non fit per talem participationem differentiarum: non erit dare, nec reperiri poterit faciliter aliquis modus, per quem fiat unum ex genere & differentia; sicut animal bipes, uel animal gressibile: non enim potest dici, quod sit modus compositionis, uel mixtionis: si enim esset talis modus, sequeretur multa inconuenientia: quia in omni tali non est unum & idem illud, quod componitur cum alio, uel miscetur; sed alterum in unoquoque: & sic substantia generis non esset una numero in omnibus: sicut alia natura est in hoc mixto, & alio: & similiter alia natura omnino esset natura generis, & differentia, sicut alia natura est partium completarum, uel mixtarum. Notandum est, quod unitas rationis, siue illud, quod est unum secundum rationem, est diuersum secundum rem; & quod est diuersum secundum rem non potest trahi ad diuersas contrarietates modo contrario. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod si natura generis esset natura separata unica numero, sequeretur quod unum & idem in re, simul participaret contraria: quod est impossibile.

Questio.

Unitas generis que, et qualis.

Queritur, Vtrum unitas generis sit unitas numeralis? Dicendum est, quod unitas generis magis debet dici unitas, quæ abstrahit à numero, quam quæ concernat numerum; conceptus enim generis est conceptus, intellectus præter conceptum numeralem specierum, & numeralem indiuiduorum: ita quod licet semper numeretur in speciebus, & in indiuiduis; tamen ut sic intellectus abstrahit ab utroque numero. Unitas ergo eius non debet dici unitas secundum speciem, nec secundum numerum: si enim esset unum secundum speciem, non reperiretur in diuersis speciebus; cum ergo natura generis reperiatur in diuersis speciebus, non potest esse unum secundum speciem: similiter si esset unum secundum numerum, non posset reperiri in diuersis numero. Unitas ergo eius est unitas conceptus & rationis, quæ abstrahit ab unitate specifica, & unitate numera-

li; & ideo sibi non repugnat, quod reperiatur in utroque, & in diuersis secundum speciem, & in diuersis secundum numerum: si autem unitas eius esset unitas numeralis, non posset reperiri in diuersis secundum numerum. Deinde cum dicit.

In finita ergo erunt ut est consequens dicere, quorum substantia animal. Non enim secundum accidens ex animali homo.

Ponit tertiam rationem; & est ratio talis: si ratio generis est una ratio numeri separata, cogit quod unum & idem numero erit substantia infinitorum; quia genus est de substantia omnium specierum, quæ quasi sunt infinitæ. Et hoc est, quod dicit: quod infinita erunt, quorum est substantia ipsum animal; quia homo, & quælibet alia species est ex animali secundum se, & non per accidens: & sic unum & idem est de substantia infinitorum.

Amplius multa erunt ipsum animal: substantia enim quod in unoquoque animal: non enim de alio dicitur, si autem non, ex illo erit homo, & genus ipsius illud.

Ponit quartam rationem, quæ est: quod ipsum animal, id est substantia animalis una numero (sicut ponebant isti) simul & semel erit multa: quia ipsum animal est in unoquoque animali, & dicitur sicut de substantia eius: prædicatur enim animal de homine, & de qualibet alia specie sicut de substantia eius: si enim prædicatur animal de homine & aliis speciebus, non sicut alienum de alieno, sed sicut de substantia eius; poterit concludi, quod homo erit ex animali sicut ex genere; & animal erit genus ipsius. Notandum est, quod hæc duæ rationes habent unam uiam: supponit enim Philosophus, quod genus est de substantia, & essentia speciei; si autem ita est, impossibile est, quod idea separata habeat rationem generis: primo quidem, quia illud, quod est de substantia rei, non est separatum ab illa: secundo autem quia impossibile est, quod unum & idem numero sit de substantia multorum. Debemus enim notare, quod animal in homine non est nisi homo; & animal in asino non est nisi asinus; & sic de qualibet alia specie: quia superius in inferiori non est, nisi inferius: si ergo unum & idem numero esset in pluribus speciebus, sequeretur quod unum & idem sit unum, & multa simul; quod est impossibile. Deinde cum d.

Et amplius idea omnia, ex quibus hoc. Igitur non alterius quidem erit idea, alterius uero substantia: impossibile namque. Ipsum igitur animal erit unumquodque eorum, quæ in animalibus.

Ponit quintam rationem, & est ratio talis: si idea hominis esset separata ab homine, sequetur quod ea, ex quibus est homo, scilicet genus, & differentia; sint idæ: quod est impossibile: quia sit ita est, unum & idem, quod est idea, erit substantia respectu alterius; hoc autem est impossibile. scilicet quod unum & idem sit idea, & sit substantia respectu

respectu alicuius: sic ergo ipsum animal non erit quædam idea separata, sed erit ipsum animal; de substantia cuius animalis erit unumquodque eorum, de quibus prædicatur. Notandum est, quod Philosopho. habet pro impossibili, quod idem sit idea & substantia rei: quia idea ut idea, separata à re est; substantia autem non est separata; quia (ut ostensum est in principio libri) substantia rei in substantialibus & inseparabilibus idem est cum eo, cuius est: si ergo genus est de substantia rei, impossibile est, quod sit separatum à substantia rei, quia hæc sunt incompossibilia. Deinde cum dicit.

Circa text. 20. & deinceps.

Amplius ex quo hoc, & quomodo ex ipso animali? Aut quomodo possibile est esse animal, quod est substantia hoc ipsum, præter animal?

Sexta ratio

Ponit sextam rationem; & est ratio talis: si ponatur animal separatum, impossibile est, quod homo componatur ex animali; siue quæcunque species ex suo genere: impossibile est enim, quod animal sit substantia hominis. Et hoc est, quod dicit littera, quæ facta hæc positione, quomodo possibile est, quod animal componatur ex animali? aut quomodo possibile est, quod animal sit substantia hominis? quod nullo modo est possibile: & hoc quia ipsum animal, quod est substantia, non est præter animal particulare, cuius est supra.

Questio.

Quomodo idea possunt concedi.

Queritur, Vtrum sit dare ideam separatam? Dicendum est, quod dare ideam separatam extra mentem primi intellectus; ita quod sit dare per se hominem, qui sit extra hunc hominem particularem; hoc est impossibile: quia natura hominis habet, quod sit existens in hoc homine. Si autem intelligatur, quod detur idea rerum in mente primi, hoc est necessarium: cuius ratio est, quia omnia, quæ sunt in fra naturam, & infra essentias creatas, procedunt à Deo; non autem procedunt per modum naturæ; restat ergo quod procedant per modum artis: omne autem, quod procedit ab aliquo per modum artis, procedit per modum exemplati: omne autem, quod procedit à Deo per modum exemplati, habet exemplar in mente artificis: si ergo omnia procedunt à Deo per modum exemplatorum, omnia habent exemplar in intellectu primi: & tale exemplar uocatur ideam. Et has ideas secundum rationes exteriores in intellectu primi posuit Plato; non quædam substantia in intellectu primi; sicut imponit sibi Philosopho. Vnde Comm. Eustratius super Primo Ethicorum. loquens de Platonicis, ait: ideas non ita ponunt. scilicet Platonicis, sicut imponit Philosopho. sed ideas dicunt rationes epitithentas. id est superstantes omnino, & super ætas & corporibus & numeris; & numerum quendam diuinum, per quem uelut per exemplum conditorem operari conuenit materialem factionem. Vbi iste Comm. tria dicit de ideis. Primum est, quod sunt quædam rationes, non quidem extra intellectum primi, sed stantes super totam naturam, sicut & ipsum primum. Secundum, quod dicit, est, quod iste rationes sunt quasi factiæ, & quasi practiæ; quia non solum sunt rationes cognoscendi, sed rationes faciendi: & hoc est, quod dicit; quod per eas uelut per exemplum conditor opera-

Quo Platonicis posuerunt ideas ex sententia Eustratii.

A tur. Tertium, quod dicit de eis, est; quod habent quendam numerum diuinum: numerum quidem, quia unicuique; spiritus respondet sua idea: diuinum autem, quia illæ idæ non differunt secundum rem, sed secundum rationem: quæ quidem rationes sunt in intellectu diuino, & sunt idem, quod ipse Deus: ergo Deus est Labirynthus infinitus. Secundum hanc opinionem. Platonis sic expositum ex uerbo Boethii in Li. de Trinitate, qui ponit, quod omnis forma, quæ est in materia; est deducta à forma, quæ non est in materia, & hanc uoco ideam. Et hoc est, quod Eustratius dicit ibidem, loquens de Platonicis: dicebant isti Platonicis, ista exemplaria, rationes, conditiones, & speculationes; non ut qualitates quædam, uel scientias superuenientes ab extra; sed principaliter entia, & substantia, & intelligibilia; & eorum, quæ materia archetypa, id est principalia; quæ rationes exteriores, quæ sunt in mente Dei, dicuntur habere principalitatem respectu formarum in materia.

Boethii sententia.

B

Dubitatur, Vtrum idæ, sic positæ à Platone, possint uocari uniuersalia separata? Ad hoc respondet Comm. super Primo Ethicorum. dicens, quod sic; quia ista idea potest uocari uniuersale ante partes: imaginatur. n. quod idea primi habet esse per essentiam; forma autem in materia habet esse per quandam participationem: & quod prima habet uniuersaliter, & unitè; formæ in materia habent dispartitè & partialiter: & ideo forma in materia uocatur sicut pars, ipsa autem idea uocatur sicut totum, totaliter hæc, quæ reliquæ habent partialiter. Distinguit. n. Com. triplex totum; totum in partibus; hoc est totum, quod habet esse in suis partibus; ita quod totum est in toto, & pars in parte, & tale totum non potest esse idea; quia idea non est totum quantitatum, nec concernit quantitatem, sicut istud totum. Aliud est totum post partes, & ista est intentio uniuersalis, quam accipit intellectus à partibus; quando scilicet intelligit naturam generis, non intelligendo species, uel intelligit species non intelligendo indiuidua, & tale totum est illud, de quo dicit Philosopho. Primum de Anima, quod aut nihil est, aut posterius: nihil quidem quia non est in rebus ut sic: posterius autem, quia intellectus accipit hoc à singularibus, & tale totum uniuersale non est ipsa idea. Tertio modo accipitur totum ante partes, illud, scilicet ad cuius exemplar fiunt partes: & hoc est exemplar, quod habet per quandam supereminentiam, quidquid partes habent modo partito, & modo diminuto: & tale totum idea est. Et de tali toto non est inconueniens, quod sit unum numero in diuinis quia unum & idem exemplar potest sufficere omnibus indiuiduis unius speciei, & in omnibus: uidemus. n. quod omnes artes fiunt ad unum exemplar, quod est in mente artificis: Tale est exemplar non est de substantia partium, sed est illud, ad cuius imitationem sit tota substantia omnium partium, sicut omnes homines imitantur ideam hominis; & de aliis speciebus.

Questio.

Eustratii sententia.

C

Aliud est totum post partes, & ista est intentio uniuersalis, quam accipit intellectus à partibus; quando scilicet intelligit naturam generis, non intelligendo species, uel intelligit species non intelligendo indiuidua, & tale totum est illud, de quo dicit Philosopho. Primum de Anima, quod aut nihil est, aut posterius: nihil quidem quia non est in rebus ut sic: posterius autem, quia intellectus accipit hoc à singularibus, & tale totum uniuersale non est ipsa idea. Tertio modo accipitur totum ante partes, illud, scilicet ad cuius exemplar fiunt partes: & hoc est exemplar, quod habet per quandam supereminentiam, quidquid partes habent modo partito, & modo diminuto: & tale totum idea est. Et de tali toto non est inconueniens, quod sit unum numero in diuinis quia unum & idem exemplar potest sufficere omnibus indiuiduis unius speciei, & in omnibus: uidemus. n. quod omnes artes fiunt ad unum exemplar, quod est in mente artificis: Tale est exemplar non est de substantia partium, sed est illud, ad cuius imitationem sit tota substantia omnium partium, sicut omnes homines imitantur ideam hominis; & de aliis speciebus.

Quale totum est idæ.

Text. 8.

D

Rr *Amplius*

Metaphysicæ

Amplius autem in sensibilibus hæc accidunt, et his absurdiora: si itaque impossibile sic se habere, palam quia non est idea ipsorum; sicut quidam dicunt.

*Ne dantur
idea separata à sensibilibus.*

Concludit, quod hæc inconuenientia, etiam sequuntur ad istos, qui ponunt ideas separatas à sensibilibus, dicens; quod huiusmodi, quæ dicta sunt cōtra ponentes ideas, sequuntur etiam istos, qui ponunt ideas separatas à sensibilibus singularibus, & etiam absurdiora his. Si autem ita est, quod huiusmodi inconuenientia sequantur; manifestum est, quod non est dare ideas ipsorum sensibilibus separatas, sicut quidam ponunt. Notandum est, quod si aliquis ponit uniuersalia esse separata à singularibus, impossibile ponit: siue singularia sint sensibilia, siue non: quia omnis quidditas siue sensibilis, siue intelligibilis, semper est in singularibus; cum hoc inconueniens magis appareat in particularibus sensibilibus, quàm intelligibilibus; quia ea, quæ sunt in sensibilibus, minus habent rōnem separati, quàm ea, quæ sunt in intelligibilibus. Et hæc est sententia Philosophi hic; postquam. n. posuit, quod impossibile est ponere, quod ideae sint quædam quidditates separatae à singularibus; spāliter hoc dixit de singularibus sensibilibus, dicens: quod hæc absurditas, quæ sequitur ponentes ideas separatas; magis apparet in quidditatibus sensibilibus, quàm in aliis: & hoc quia quidditas sensibilis semper est in materia.

*TEX. 53.
cap. 15.*

*Singulariū
non est dif-
finitio.*

Quoniam uerò substantia altera, & quod simul totum, & ratio. Dico autem quia hoc quidem sic est, substantia cum materia concepta ratio: illa uerò ratio totaliter.

Hic ostendit, quod si ideae ponantur, non possunt diffiniri. Et duo facit, quia primò ostendit, quod singulare generabile & corruptibile non potest diffiniri: secundò ostendit, quod nec ipsa idea potest diffiniri, quæ. f. est singulare incorruptibile. Secūda ibi [Neque itaque idearum nullam] Prima in duas, secundum duas rōnes, ibi [Non. n. sunt manifesta] Prima in duas, quia primò ponit rōnem: secundò concludit intentum ibi [Palam quia nō utique] Rō prima talis est: oīs scīa est necessarium; scīa diffinitiuā est scīa quædam: ergo est necessarium; sed singularia existentia in materia non sunt necessaria, sed corruptibilia, ergo &c. Circa hanc rōem sic procedit, quia primò distinguat quidditatē à singulari: scđdò ostendit, quod quidditas non generatur, nec corrumpitur, sed solum singulare est: tertio concludit, quod singulariū non est diffō, nec demonstrō. Scđa ibi [Quæcunque quidem igitur ita] Tertia ibi [Propter hoc autē & substantiarum] Dicit ergo primò, quod substantia dī duo bus modis: uno mō substantia uocatur ipsum simul totum, quod cōprehendit ipsam rōem quidditatuam, & illud, cuius est quidditas scđm materiam: scđo mō dī substantia ipsa rō quidditatuā. Explanat at Philosoph. seipsum dicens, quod substantia primò est ipsa quidditas, concepta cū materia; itaque duo comprehendit. f. rōem quidditati

*Substantia
duplex.*

uam, & ipsam materiam, cuius est quidditas; alia uerò. f. tantum quidditas; ita quod non concernit nisi quidditatem: & iō prima uocatur simul totū, quia duo capit; alia uocatur simpliciter substantia.

Quæcunque quidem igitur ita dicuntur, horum quidem est corruptio: etenim generatio. Rationis autem non est ita, ut corrumpantur: neque enim generatio. non enim fit domui esse, sed quod huic domui. Verum sine generatione & corruptione sunt, & non sunt. Ostensum est enim, quia nullus hæc generat, nec facit.

Postquam at posuit dīam inter substantiam, quæ est quidditas, & inter substantiam, quæ est indiuiduum; ostendit quod unius est generō & corruptio, alterius uerò non, dicens: quod quæcunque substantiæ ita dicuntur, quod sunt simul totum, istorum est generatio & corruptio; ipsius autē rōnis, quæ uocatur quidditas, non est generō, neque corruptio; non. n. corrumpitur quidditas, ideo non generatur; essentia enim domus non fit; sed illud quod fit, est essentia in hac domo; uel quod essentiā domus fieri non est ipsam essentiam fieri, nisi in hoc; quidditates enim sunt, & non sunt, non per generationem & corruptionem sui, sed per generationem & corruptionem indiuiduorum: ostensum est enim supra, quod nullus facit, uel generat ipsam quidditatem, nisi per accidens. Deinde cum dicit.

Cum est generatio, & corruptio.

Propter hoc autem, & substantiarum sensibilibus singularium nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habent materiam: cuius natura talis est, ut contingat & esse, & non esse. uapropter corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo si demonstratio necessariorum, & diffō scientifica, & non contingit sicut nec scīam quandoque; scientiam, quandoque; ignorantiam esse: sed opinio tale quid est: ita nec demonstrationem nec diffinitionem; sed opinio est contingētis aliter se habere. Palam quia non utique erit ipsorum nec diffinitio, nec demonstratio.

Concludit rōnem suam, quæ est; quod quia ista generantur ut sensibilia, & ipsa diffinitio est incorruptibile & necessarium, non ipsorum sensibilibus, ideo ipsorum non est diffinitio. Et hoc est, quod dicit, quod pp hoc. f. quia corrumpuntur & generantur, substantiarum sensibilibus singularium nec est diffō, nec demonstratio: quia singularia, quæ corrumpuntur; hēnt materiam, quæ conuenit esse sub forma, & sub priuatione formæ: & ideo singularia talia sunt corruptibilia. Si ergo demonstratio & diffinitio scientifica est necessarium; certè diffinitionem, & demonstrationem non conuenit esse taliū: & maxime quia scientia non est quærere quandoque scientiam, quandoque ignorantiam; ideo debet esse semper necessarium: si. n. esset contingentium, scientia aliquando esset ignorantia: quando. n. ipsū contingēs esset, esset scītia: quando esset corruptū, esset ignorantia ipsius: igitur contingētis potest esse opinio, quæ quidem est contingētis aliter se habere; sed non scīa, quæ est necessarium.

*Diffinitio
incorruptibilem.*

*Diffinitio
scientificam
necessarium,
contingentium.*

Palam

Palàm quia non utique erit ipsorum neque diffinitio, nec demonstratio.

Concludit propositum, dicens: quod manifestum est ex precedentibus, quod nec diffinitio, nec demonstratio erit ipsorum singularium.

Non enim sunt manifesta corrupta scientiam habentibus, & cum à sensu abscesserint, saluatis rationibus in anima eisdem; non erit nec diffinitio amplius, nec demonstratio. Propter quod oportet eorum ad terminum studentem, cum aliquis diffiniat aliquid singularium, non ignorare, quia semper auferre est: non enim contingit diffinire.

Ponit secundam rationem ad idem; & est ratio talis: illa, quorum est scientia, debent sic se habere ad intellectum, quod si saluetur ratio ipsorum in intellectu, scientia ipsorum saluatur; ita quod habere scientiam illorum, est habere rationem illorum: sed singularia corruptibilia non sunt huiusmodi; quia re corrupta, remanet eadem ratio apud intellectum, quæ tamen scientia prius de re non habetur. Et hoc est, quod dicit; non est scientia corruptibilium singularium, quia non sunt manifesta, quando sunt corrupta, nec quando recedunt à sensu; & tamen eadem rationes remanent apud animam; & propter hoc ipsorum non est diffinitio scientifica, nec demonstratio: & propter hoc cum aliquis diffiniat rem, ut inueniat terminum rei, & diffinitionem, oportet quod non ignoret; quia semper contingit auferre singulare, manente tamen ratione apud intellectum; quoniam ipse intellectus concipit singulare: & ideo ipsius singularis non est uera diffinitio, quia species uera diffinitio remanet, manente ratione apud animam. Notandum est, quod scientia per negationem apud aliquem potest esse duobus modis: uel quia deletur ratio rei scibilis apud animam: uel quia destruitur res in se; quod non sciam Petrum sedere, hoc potest contingere duobus modis, uel quia nullam rationem & notitiam habeam de terminis, ut potest de Petro, & sessione; uel quia si fingo aliquam rationem apud intellectum de hoc; tamen non est in re sicut fingo; eo quod forte Petrus stat. Si ergo notitia rei potest deficere istis duobus modis: uera autem scientia non deficit nisi uno modo. scilicet per defectum rationis apud animam: non enim potest deficere per defectum obiecti, quia uera scientia de necessariis est; nec cessarium autem deficere non potest: scientia, uel notitia, quæ dicitur opinio, potest deficere duobus modis, quia talis notitia contingentium potest esse; quæ quidem contingentia possunt deficere in se. Dicimus ergo, quod ad rationem ueræ scientiæ requiritur solū, quod ratio rei scibilis sit apud animam; non autem quod res scibilis existat, uel non existat in esse existentia; quia scientia proprie non cadit super esse existentia, & quia non cadit super esse existentia, ideo non destruitur per defectum esse existentia; notitia autem, quæ cadit super singulare existens, quia concernit existentiam obiecti, non est uera scientia: cuius ratio est, quia uera notitia, & uera scientia nunquam uertitur in ignorantiam, ut prædictum est.

Secunda rō

Singulariū quare non est nec scia, nec diff.

Dicit Philo sophus hic. Per singula ris non est scitia: intel ligit de sin gulari cōtra cto ad exi stentiam. qđ nihil addit ultra suam speciem. nec habet aliud qđ quid est, quā speciem, nec alia defi nitionem, et cum defini tio subiecti sit medium in demonstra tione possi ma, quā scie tia aggene ratur, uerū so eius non est scientia.

A hæc autem notitia, quado res existit, est ignorantia, & falsitas; ratio autem & notitia, quæ habet de re necessaria, uel de esse essentia non potest uerti in ignorantiam, uel falsitatem propter defectum obiecti.

Neque itaque idearum nullam est diffinire: singularium enim idea (ut dicunt) & separabilis est.

Ostendit, quod idea, siue singulare incorruptibile non potest diffiniri. Et duo facit, quia primò ostendit, quod singulare incorruptibile, quod est idea; non potest diffiniri: secundò ostendit, quod singulare, cuius tota species saluatur in unico indiuiduo; si cuius est Sol, & Luna; non potest diffiniri in quantum singulare, ibi [Quemadmodum ergo dictum est] Prima in duas, quia primò ponit conclusionem suam: secundò probat eam, ibi [Necessarium uerò ex omnibus.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quod singulare & corruptibile non diffinitur; nec etiam contingit diffinire illam ideam: idea enim secundum Platonicos separabilis est, & singularis est. Deinde cum dicit.

Necessarium uerò ex nominibus esse rationem. TEX. 54. Nomen autem non facit diffiniens: ignotum enim erit. Posita autem communia omnibus. Ergo necesse inesse & alii hæc: ut si quis diffiniat, animal, dicet gressibile, aut album, aut aliud aliquid, quod in alio sit.

Probat hoc per unam rationem. Et duo facit, quia primò ponit rationem: secundò excludit quandam falsam responsionem, ibi [Siquis autem dicat] Ponit ergo rationem, quæ talis est. Vnum nomen non diffinit, quia diffinitio componitur ex pluribus nominibus: si ergo singulare, quod est idea; debet diffiniri, ex pluribus nominibus diffinietur; ista plura sunt communia, & non propria; si autem communia sunt, non conueniunt soli; si non conueniunt soli, non est diffinitio. Et hoc est, quod dicit Philosopho. in litera: necessarium est esse diffinitionem in nominibus; unum enim nomen non manifestat diffinitum; nomina autem posita in diffinitione communia sunt pluribus; si cōmnia, ergo ista nomina, quæ ponuntur in diffinitione idearum, seruiunt alteri, quam ipsi idearum. Quod autem sint communia, patet: si quis uellet te diffinire, diceret sic: tu es animal, album, gressibile, uel aliquid aliud: quod propter communitatem est, uel potest esse in alio, quam in te ipso. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, quod diffinitio non capit unum nomen solū; sed plura nomina: secunda est, quod ista nomina communia sunt, & non propria: & si sunt communia, non possunt diffinire aliquod singulare proprium, sed solū diffiniunt commune.

Prima propositio patet, quia diffinitio est expositio rei; non potest autem exprimi res, nisi exprimantur omnes conceptus rei: res ergo diffinibilis est expressibilis per conceptus: unum autem nomen non potest exprimere multos conceptus (aliàs nomen esset æquiuocum) si enim bene debet exprimi res diffinibilis, oportet quod exprimatur per multa nomina, exprimetia multos

Unum nomen non diffinit.

Fundamēta Philosophi.

R r 2 con-

Metaphysicæ

conceptus, & uarios. Secunda propositio patet, quia illud, quod cadit in diffinitione, uel forma est, uel conceptus formalis communicabilis; & potest reperiri in multis indiuiduis: licet autem non reperiatur propter defectum materiæ: Si ergo ita est, nomina posita in diffinitione, indicant rem communicabilem, & non incommunicabilem; & per consequens possunt indicare speciem uel genus, nunquam autem indiuiduum: quia omnis forma, quæ communicabilis est, non plus concernit hoc indiuiduum, quàm aliud: si autem non plus concernit, non plus diffinit unum indiuiduum, quàm aliud: possunt ergo diffiniri indiuidua, ut communicant in aliquo communi; sed in se non possunt. Deinde cum dicit.

Forma comunicabilis,

Si quis autem dicat, nihil prohibere separatim quidem omnia multis, simul uero huic soli inesse.

Subiungit quandam rursam responsionem. Et duo facit, quia primò ponit hanc responsionem: secundò improbat eam, ibi [Primùm quidè quia & amobus] Primò ergo ponit responsionem, dicens: quòd unumquodque illorum nominum, positorum in diffinitione singularium, bene est commune, & est in plus quam ipsum singulare: tamen omnia simul sumpta conuertuntur cum ipso singulari, & conueniunt uni soli; & sic diffiniuntur, non obstante communitate terminorum. Notandum est, quòd aliquid potest esse commune de se, tamen contractum efficitur proprium; sicut animal per se commune est, tamen contractum per rationale fit proprium hominis: ita dicerent illi, quòd unumquodque illorum nominum est commune de se, tamen iuncta simul, efficiuntur propria huic ideæ. Deinde cum dicit.

Enaso aliorum.

Coe quo efficitur proprium.

Primùm quidem quia & amobus, ut animal bipes animali & bipedi. Et hoc in sempiternis quidem.

Excludit hanc responsionem. Et duo facit, secundùm quòd duas rationes adducit ad excludendum eam. Secunda ibi [Amplius de multis.] Prima in duas, quia primò ponit rationem suam: secundò manifestat quoddam, quòd dixerat, ibi, [Et necesse esse priora.] Primò ergo ponit primam rationem, dicens. Dicebatur enim in responsione, quòd ista nomina coniuncta conueniunt tantùm uni, scilicet ideæ; quòd est impossibile: primò quidem, quia ista, quæ diffiniunt, scilicet genus & differentia insunt duobus: animal enim & bipes inest animali, & bipedi separato, & inest etiã ipsi homini separato: & sic hoc in supremis, idest in ideis accipitur, scilicet quòd ista diffinitia etiã simul iuncta insunt duobus. Notandum est (quòd secundùm opinionem Philosophi) animal in homine non est nisi homo; & animalitatem inesse homini & animali, non est eam inesse duobus: & eodem modo dico de differentia: cū enim dico rationale esse rationale, & hominem esse rationalem, non dico duas rationalitates, sed unam: si autem genus & differentia essent sepa-

Reiicit datam responsionem.

Animal in hoie nō est nisi homo.

rata à specie, oporteret, quòd natura generis & differentia inesset duobus: quia igitur Plato posuit ideam generis & differentia esse separatam à specie, & ab isto separato; quòd uocauit ideam hominis; oportebat quòd natura generis & differentia inesset duobus, scilicet animali & bipedi separato, & ideæ hominis, quæ diffinitur. Deinde cum dicit.

Et necesse esse priora existentia & partes compositi. Quinimmo & separabilia, si homo separabile. Aut enim nihil, aut ambo: siquidem igitur nihil: non erit genus prater species: si uero erit, & differentia.

Manifestat quædam, quæ dixit: dixit enim, quòd accidit illam definitionem inesse duobus, scilicet ipsi generi, & ipsi speciei; sicut animal animali separato, & ipsi homini; & similiter bipes: posset ergo aliquis dicere, quòd licet Plato posuerit speciem separatam, tamen non genus, nec differentiam: & ideo uult probare, quòd etiã ista sunt separata, sicut species separata est; & hoc probat tribus modis. Secundus modus probandi est, ibi [Deinde quia priora] Tertius ibi [Deinde autem si ex ideis.] Probat ergo primo modo, dicens: quòd necesse est genus & differentiam esse priora, quàm speciem; sicut partes priores sunt composito: & non solum hoc est necesse, sed etiã necesse est genus & differentiam esse separatam, si homo est separatus: aut nihil de numero uniuersalium erit separatum, aut aliquid: si nihil, tunc certum est, quòd genus non est separatum. Deinde cum dicit.

Deinde quia priora ipso esse. Hoc uero non consequenter aufertur.

Probat idem per alium modum; & est ratio sicut prius in hoc: genus & differentia sunt priora ipso esse speciei; quia remoto genere, aufertur species, & non e conuersò: prius autem est illud, à quo non conuertitur consequentia: si ergo est prius; & quòd habet naturam prioris uidetur esse magis separatum, ergo genus uidetur magis esse separatum, quàm species. Notandum est, quòd huiusmodi ratio cum priori fundatur super eadem radice; quæ quidem radix est in hoc: quòd illud, quòd est prius inter uersalia, uidetur esse magis elongatum à materia: quòd autem est magis elongatum, uidetur habere magis rationem separati: cum ergo genus sit prius, magis uidetur habere rationem separati, quàm species: quòd autem sit prius, probauit prima ratio, quia est pars speciei: quòd etiã sit prius probauit secunda ratio, quia ad remotiorem illius, remouetur species; non e conuerso.

Deinde autem si ex ideis, ideæ minus composita ex quibus.

Probat idem per tertiam rationem, & est ratio talis: quòd est magis simplex & minus compositum, uidetur habere magis rationem separati, quàm illud, quòd est magis compositum: sed genus est huiusmodi respectu speciei, ergo & c.

Hoc

Hoc est, quod dicit: quòd si ex ideis generis fuerit idea speciei; minus erit composita idea generis, quàm speciei; & per consequens magis separabilis. Notandum est (ut iam dictum est) quòd si genus non est separatum à specie, naturam generis inesse generi & speciei, non est ipsam inesse duobus, ut supra declaratum est: animal enim in homine non est nisi homo: si autem genus & differentia sunt separata, naturam generis inesse generi, & naturam differentiam inesse differentiam & eandem inesse speciei, est eas inesse duobus: cum ergo Philosophus uoluerit probare, quòd si idea diffinitur, diffinitio inest duobus, scilicet generi, & differentiam, & idem speciei; oportuit probare quòd genus & differentia essent separata à specie. Deinde cum dicit.

Amplius de multis oportebit, & illa predicari, ex quibus idea, ut animal, bipes. Sin autem, quomodo cognoscetur? Erit enim idea quadam, quam impossibile de pluribus predicari, quam de uno. Non uidetur autem, sed omnis idea est participabilis.

Excludit prædictam cauillationem per aliam rationem: dicebat enim cauillatio illa, quòd illa simul iuncta participabantur ab uno: hoc ergo excludit Philosophus per talem rationem. De ratione enim ideæ est, quòd sit participabilis à multis: si ergo ab uno solo participatur, non est idea. Et hoc est, quod dicit litera; quòd oportet illa, ex quibus est idea hominis, sicut est animal, & bipes; quòd à multis participantur: nam si nõ participantur, non haberent rationem ideæ: in hoc enim cognoscitur idea, quòd à multis participatur: si enim ab uno solo participaretur, erit quædam idea, quæ non poterit prædicari de multis, nec participari; quod est contra rationem ideæ: quia omnis idea participabilis est à multis.

Notandum est, quòd de ratione exemplaris est, quòd possit participari à multis, quæ existunt in materia: sicut ad imitationem unius artis existens in mente artificis, possunt fieri multe artes: ita ponebat Plato à simili, scilicet, quòd infiniti homines possunt imitari ideam hominis: Suo enim modo imaginabatur differentiam inter ideam, & illud, quod participat ideam; sicut inter domum in mente artificis, & domum in materia: sicuti ergo de ratione domus existentis in mente artificis, est, quòd possit à multis participari, existentibus in materia: ita de ratione ideæ est, quòd sit à multis participabilis; nam aliàs non haberet rationem ideæ: cum ergo isti ponerent, quòd idea hominis participatur ab uno solo, sicut ab homine separato; non habebat rationem ideæ. Deinde cum dicit.

Quemadmodum ergo dictum est, latet quòd impossibile diffinire in sempiternis: maxime uerò quæcunque unica, ut Sol, & Luna.

Postquam ostendit, quòd indiuiduum corruptibile non est diffinibile: & ulterius quòd indiuiduum incorruptibile, sicut idea, non est etiam diffinibile: hic ostendit, quòd indiuiduum incor-

ruptibile, quod est unicum in specie una, sicut sol non est diffinibile. Et duo facit, quia primò hoc ostendit: secundò concludit principale propositum, scilicet quòd idea diffiniri non potest. Secunda ibi [Quoniam propter quid nullus ipsum.] Prima in duas, quia primò ostendit, quomodo in tali indiuiduo, in quo saluatur tota species, est quædam apparentia, quòd possit diffiniri: secundò ostendit, quomodo peccatum est diffinendo tale indiuiduum. Secunda ibi [Non solum enim peccant.] Dicit ergo primò, quòd istud, quod dictum est, scilicet quòd impossibile est ipsum indiuiduum diffiniri; latet in quibusdam indiuiduis, sicut est in supremis indiuiduis: quæcunque sunt unica sub una specie, sicut est sol, & luna.

Quasi dicat, licet in aliis indiuiduis non uideatur dubium hoc, quod dictum est, scilicet quòd impossibile est, indiuiduum diffiniri: tamen quia do tota species saluatur in uno indiuiduo, hoc est multum dubium, scilicet quomodo talia indiuidua non possint diffiniri: quia in talibus est quædam apparentia, quòd possint diffiniri. Notandum est, quòd quando plura indiuidua sunt sub una specie, statim apparet, quòd species est alia ab unoquoque illorum indiuiduorum; & ideo in talibus nulla apparentia est, quòd si species diffinitur, quòd propter hoc indiuiduum diffiniatur: quando autem una species tota saluatur in uno indiuiduo, nec potest esse extra illud, quædam apparentia est; quòd natura speciei, quæ non potest saluari extra hoc indiuiduum, sit idem cum indiuiduo; & ex hac apparentia fortè uideretur alicui, quòd si species potest diffiniri, quòd fortè & indiuiduum.

Non solum enim peccat additione talium; quibus ablatis, adhuc erit Sol: puta terram girans, aut nocte absconditum. Si enim steterit, aut apparuerit, non adhuc erit sol: sed absurdum si non: sol enim quandam substantiam significat.

Ostendit, quomodo peccatum est in diffiniendo tale indiuiduum. Et diuiditur in duas partes, secundum quòd hoc dupliciter ostendit. Secunda ibi [Amplius quæcunque in alio.] Dicit ergo primò, quòd quidam peccant in diffiniendo solem, & Lunam; quia diffiniunt per talia, quibus remotis, non remouetur diffinitum; ut si quis diceret, quòd Sol est astrum girans terram: uel quòd est astrum nocte absconditum; hoc modo nõ bene diffinitur: quia si istæ essent bonæ diffinitiones, illis remotis, remoueretur diffinitum; ergo si staret sol, aut appareret in nocte, iam non esset sol; quod tamen absurdum esset dicere; ergo nõ fuerunt bonæ diffinitiones: sol enim significat substantiam quandam; girare autem terram, aut apparere, significat quædam accidentia; substantia autem non debet remoueri per remotionem accidentium; nec debet diffiniri per accidentia. Deinde cum dicit.

Amplius quæcunque in alio contingunt, ut si aliter fiat talis; palam quia sol erit. c. communis ergo ra-

Indiuiduum non diffinitur.

Errores, quos contingunt circa diffinitiones indiuidui

Reiicit deinde primam allatam responsionem.

Idea sunt pluribus concipiebiles, & à multis participabiles.

Metaphysicæ

tio, sed erat singularium Sol, ut Cleon, aut Sorcrates.

Secundus
ver.

Ostendit, quomodo peccatur secundo modo in diffiniendo talia indiuidua, dicens: quod sic diffinientes, non solum peccant per modum iam dictum; sed etiam quia tales diffinitiones possunt contingere alii indiuiduo ab isto, scilicet si fiat alter talis, id est fiat alter Sol, Sol erit: si autem est Soli una ratio communis, erit ratio istius & illius solis: cum enim dicitur, quod sol est girans terram, uel absconditum in nocte; non hoc conuenit isti soli; sed etiam soli, qui posset fieri: & ita non diffinitur indiuiduum, sed ipsa species: sol autem, qui hic debet diffiniri; erit de numero singularium, sicut est Cleon, uel sicut Sortes. Notandum est, quod in diffinitione talium indiuiduorum duplex peccatum potest esse: primum, est ex hoc, quod diffiniuntur per accidentia: cum enim omnis diffinitio indicet substantiam rei; omnis diffinitio, quæ datur per accidentia, peccat: Et potest esse ex hoc, quod diffinitio non est propria, nec conuertibilis: & hoc quia conuenit alteri, quod est, uel quod potest esse: & tali peccato peccant omnes, qui uolunt diffinire indiuiduum: cum enim omnis diffinitio sit per formam, & forma posset esse in pluribus, omnis forma poterit esse in pluribus indiuiduis; & per consequens non erit conuertibilis cum uno: si enim daretur aliqua diffinitio de hoc sole; ista diffinitio esset per formam; & per consequens posset inesse alteri, quam huic soli: si autem posset inesse alteri, non esset diffinitio huius indiuidui, sed speciei. Et super hoc fundat Philosophus intentionem rationis suæ: quod si indiuiduum diffinitur, uel diffinitur per formam, uel diffinitur per illud, quod addit indiuiduum super formam: si per formam, tunc non est diffinitio indiuidui: quia ipsa forma species est: per formam ergo diffiniri non potest; quia forma ut forma non determinat plus sibi unum indiuiduum: quam aliud: nec potest diffiniri per se, per illud, quod addit indiuiduum super formam: quia tale (secundum Philosophum) est materiale, & indeterminatum: & sic nullo modo potest diffiniri.

Conclusio.

Quoniam propter quid nullius ipsorum terminum profertur idea? Fiet enim utique manifestum tentantibus, quia uerum, quod modo dictum est.

Concludit principale intentum, scilicet quod idea non diffinitur, dicens: quod propter hoc nullus tentabit dare terminum & diffinitionem: & hoc si tentantibus fuerit manifestum, quod nunc dictum est: si enim uiderint ista, quæ diximus, non tentabunt diffinire.

TEX. 56.

Cap. 16.

Manifestum est autem, quod substantiarum esse existimata, plurima potestate sunt; ut ipsæ partes animalium: nihil enim ipsorum separatum est.

Quando autem separata fuerint, tunc entia, ut materia omnia, terra, ignis, & aer: nihil enim ipsorum unum est, nisi ut cumulus antequam digeratur, & fiat aliquid ex ipsis unum.

E Manifestat quoddam, quod dixerat; dixit. n. q substantia sensibilis non est separata, contra Platonem: & ideo hoc manifestat in quibusdā substantiis. Et duo facit, quia primò ostendit hoc: secundò remouet quandam falsam suppositionem super has substantias. Secunda ibi [Maximè utique aliquis] Dicit ergo primò, quod plurimæ de numero substantiarum separatarum non sunt, nec habent actum separatum; sicut partes animalium separatae non sunt à materia, nec à toto: nihil enim illorum existens in toto, habet actum separatum, nisi in potentia: & quando sunt separata ab ipso toto, non sunt entia entitate totius, nisi in potentia tantum; sicut materia est in potentia ad aliquam formam: ita quod quando sunt in potentia ad actum separatum: & quando sunt separata à toto, sunt in potentia ad actum totius. Et hoc patet in elementis, quæ sunt partes mixti: ex eis enim non fit unum, antequam congerantur, & frangantur, & fiat ex eis una forma mixtionis: nisi forte dicatur, quod fiat unum ex eis per quandam aggregationem, sicut est cumulus lapidum. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima est, quod illa substantia, quæ aliquando est ipse totus, uel materia, quando est in actu; non est separata à materia: quia substantia separata à materia, non est aliquando in potentia materiae, uel totius: Secunda propositio est, quod multe substantiæ sunt huiusmodi, quæ aliquando sunt in potentia, aliquando in actu: sicut patet in partibus animalium, & in elementis respectu mixti. Deinde cum dicit.

Regratum
ad solonem
dubii de cō-
pone substā
tiarum.

Fundamen-
ta Philoso-
phi.

G

Maximè autem utique aliquis animatorum partes suspicabitur & eas, quæ anima propinque, ambas fieri entes, & actu fieri, & potentia: eo quod principia motus habeant ab aliquo iuncturis. Propter quod quædam animalia diuisa uiuunt: sed tamen potentia omnia erunt: quando unum fuerit & continuum natura, sed non ui, aut copulatione: tale namque est orbatio.

Remouet quandam suspicionem: suspicaret enim aliquis, quod partes animalis propter propinquitatem, quæ inest eis ex potentia ad actum, hoc est, quia animalium corpora aliqui sunt corpora organica; quæ corpora hnt partes distinctas; per quā distinctione ut, quod corpora talia habeant potentiam propinquam actui: propter quam propinquitatem suspicaretur forte aliquis, quod haberent actum separatum, quod tamē falsum est. Et hoc est, quod dicit: quod aliquis suspicabitur, partes animalium & animæ esse in actu: & hoc quia principia motus sunt in iuncturis membrorum; in quibus iuncturis una pars mouet aliam; ita quod apparent quasi distincte in actu: ex quo etiam contingit, quod quædam animalia diuisa uiuunt, sicut animalia anulosa; est ergo ibi propinquitas potentie & actus; sed tamen non est ibi actus separatus; sed sunt tantum in potentia: si enim ipsum animal fuerit unum continuum natura, nec ui, nec per copulationem aliquam, oportet quod partes

Suspici-
onem comb-
tollit.

partes animalis non habeant actum separatum à toto: si autem partes essent unum per uolentiam, uel per copulationem possēt habere duos actus; sed quia hoc est impossibile, quia talis unitas est quædam oratio, ubi est aliquid contra naturam; ideo oportet, quod sint unum, & quod non habeant actus separatos. Notandum est, quod in aliis quibus animalibus propter imperfectionem sui partes animalis habent propinquitatem ad actum separatum, quia possunt uiuere in toto, & possunt uiuere extra totum; sicut in animalibus anulosis: quia enim ista animalia in sui operatione non requirunt magnam diuersitatem in organis, ideo anima propter suum debile esse potest operari in qualibet parte totius: quædam autem sunt animalia, quæ propter sui perfectionem non habent potentiam propinquam actui; ita quod partes separate possunt uiuere extra totum, & habere actum suum extra totum: & ideo in talibus partes extra totum non uiuunt. Debemus enim imaginari, quod forma perfectior requirit organum perfectius in sui operatione; & aliquod organum imperfectum sufficeret ad operationem formæ imperfectæ: licet ergo pars separata possit sufficere ad operationem animæ imperfectæ: tamen non sufficit ad operationem animæ perfectæ: Vnde Comm. dicit, quod in talibus animalibus partes sunt appropinquantes adinuicem in potentiis, & in actu: ita quod quælibet pars recipit omnes potentias, & omnes uirtutes animæ; & apparet omnes uirtutes in qualibet parte: nec requirunt diuersitatem partium organorum: & hæc est causa quare diuisa uiuunt.

Animalia duplicia.

TEX. 57.

Quoniam uero unum dicitur, sicut ens, & substantia unius una, & quorum una numero unum numero; palam quia nec unum, nec ens contingit substantiam esse rerum; sicut neque elemento esse, aut principio. Sed querimus quidem principium, ut ad notius reducamus.

Postquam ostendit, quod uniuersalia non dicunt substantiam rei: hic specialiter ostendit, quod ista duo uniuersalia unum, & ens non sunt substantia. Et diuiditur in duas partes; quia in prima hoc ostendit: secundò redit ad substantiam, & quidditatem rei; quia loquedo de uniuersalibus, fecerat quandam digressionem. Secunda ibi [Quid autem oportet dicere] Prima in tres, quia primò ostendit, quod unum, & ens non sunt substantia: secundò ostendit, quid bene dixerunt Platonici, & quid non bene in ponendo ideas separatas: tertio concludit, quod nullum uniuersale est substantia rei. Secunda ibi [Sed species dicentes] Tertia ibi [Quod quidem igitur neque uniuersaliter.] Prima in duas partes, quia primò ponit intentum suum: secundò probat illud ibi [Magis igitur horum substantia est] Dicit ergo primò, quod sicut dicitur ens, ita dicitur unum: quia unum & ens conuertuntur; & substantia unius cuiusque rei una est: & quorum substantia est una, illud est unum numero: & si res est una per substantiam rei tantum; manifestum est, quod nec unum, nec ens contingit esse

Discuit de ente & uno.

Ens, & unum conuertuntur.

A substantiam rerum: sicut nec elemento esse, aut principio contingit esse substantiam illius, cuius est elementum, aut principium; sed semper sicut principium & elementum reducitur ad aliquid notius, quod est substantia subiecta isti rationi, quod est esse principium, uel elementum: ita ens, & unum similiter reducitur ad substantiam subiectam entitati & unitati. Notandum est, quod primò ponit Philosophus illud, per quod aliquis posset credere, quod unum & ens eent substantia rei, & reduci ad substantiam rei: secundò ostendit, quod hoc non dēt mouere: primò enim ponit, quod substantia rei est una per se: & ex hoc aliquis posset credere, quod ens, & unum dicerent substantiam rei: secundò ostendit, quod ens, & unum non dicunt substantiam rei, hoc non obstante. Ad cuius euidenciam notandum est, quod unaquæque res est una per substantiam suam; & est ens etiam per illam: unitas ergo rei non differt à re, nec etiam entitas: tamen unum & ens uniuersaliter accepta, duo dicuntur ex una parte unitatem & entitatem; ex alia parte comunitatem & uniuersalitatem: ipsa ergo unitas & entitas pertinet ad substantiam rei; & ideo dicunt aliquid accidens entitati & unitati; accidit enim unitati, quod intelligatur ut uniuersalis, & etiam entitati: & quantum ad hoc non dicunt substantiam rei, sed aliquid accidens substantiæ. Notandum est, quod sicut cum dico hominem esse hominem, & hominem esse principium, duo dico: quia dicendo hominem esse hominem, dico substantiam rei: dicendo autem hominem esse principium, dico illi aliquam proprietatem; quia dico aliquam habitudinem hominis ad illud, quod est principaliter ab eo: & similiter cum dico aerem esse aerem, & ipsum esse elementum, duo dico: quia cum dico aerem esse aerem, dico substantiam eius: cum dico ipsum esse principium, dico habitudinem & proprietatem. Ita si militer cum dico ens & unum, dico aliquid pertinens ad substantiam rei: cum autem dico ens & unum esse uniuersalia, dico aliquam proprietatem entis & unius, scilicet uniuersalitatem: & quantum ad hoc non dico præcisè substantiam rei; sed dico substantiam cum aliqua proprietate. Et ideo Philosophus uolens ostendere, quod unum, & ens non dicunt substantiam rei; dedit exemplum de principio, & elemento; uolens quod sicut rem esse principium, & esse elementum, est rem habere aliquam proprietatem accidentalem: ita rem esse uniuersalem, est rem habere aliquam proprietatem accidentalem. Notandum est, quod licet præcedens potest aliter legi, & melius: ita quod sit una ratio ad probandum, quod ens, & unum non sunt substantia rerum: & secundum hoc erunt tres rationes ad hoc probandum, scilicet ista cum duabus sequentibus: & est ratio talis. Ens, & unum conuertuntur, sed substantia rei est una numero, ergo substantia rei est una unitas numero: ita quod sicut quælibet substantia rei est una unitas in numero; ita ens est unum in numero: si autem ita est; manifestum est, quod ens, & unum ut communia

Res est una per substantiam suam.

Unitas rei non differt à re.

Altera ratio re expositio

Metaphysicæ

Substantia
rei est una
numero, &
quæ.

nia sunt, non dicunt substantiam rei; sicut nec elementum, nec principium. Hæc autem ratio fundatur super duas propositiones: prima est, quod substantia & entitas rei est una numero: cuius propositionis ratio est; quia omne, quod est, ideo est, quia unum numero est: unde sicut principium, & elementum duo dicunt, substantiam, scilicet rei subiectam isti proprietati, quæ est esse principium & elementum; & ipsam proprietatem: ita similiter unum, & ens, in uniuersali accepta, duo dicunt: scilicet entitatem & unitatem, & proprietatem uniuersalitatis: quæ proprietates non spectat ad substantiam rei, sed ei accidit per intellectum: sicut enim accidit rei, quod intelligatur: ita accidit rei, quod sit uniuersalis. Deinde cum dicit.

Magis igitur horum substantia est ens et unum, quam principium, & elementum, & causa. Sed nec ista sunt, si nec aliud commune nihil substantia sit. Nulli namque inest substantia, sed huic, & habenti ipsam, cuius est substantia.

Altera rō
ad idem.

Secundum primum modum legendi hic probat intentum: secundum uero alium modum ponit aliam rationem: & est ratio talis. Ens & unum, quæ sunt communia, magis uidentur dicere substantiam rei, quam alia communia; sed ista non dicunt substantiam rei, ergo nec alia: quod autem ista communia non dicant substantiam rei, patet: quia substantia rei nulli inest, sed est per se subsistens; licet ista communia & alia insint alicui, scilicet particularibus, scilicet quorum sunt substantia; ergo & c. Et hoc est, quod dicitur litera; quod magis uidetur esse substantia horum particularium & sensibilium unum, & ens, quam ista uniuersalia elementum, & causa; sed ista, scilicet unum & ens non sunt substantia, ergo, nec aliquid commune erit substantia: cuius ratio est; quia substantia nulli inest, sed uniuersale inest huic, scilicet sensibili particulari habente ipsam substantiam. Notandum est, quod (sicut dictum est supra) hæc ratio non plus probat, nisi quod uniuersale non est substantia, quæ est hoc aliquid: de ratione enim substantiæ, quæ est hoc aliquid; est, quod nulli insit; sed quod sit, substantia signata per modum qualis substantialis, hoc enim probat: uniuersale ergo licet non sit substantia signata per modum quid, tamen potest esse substantia signata per modum qualis substantialis. Deinde cum dicit.

Amplius quod unum, apud multa non utique erit simul; quod autem commune, simul apud multa existit. Quare palam quia nullum uniuersalium existit præter singularia separatim.

Tertia ad
idem ratio.

Ponit alteram rationem, quæ secundum primum modum legendi est tertia; sed secundum secundum modum legendi est secunda, & est ratio talis: Substantia rei non est simul in multis, nec apud multa: uniuersale autem, & commune simul est apud multa, ergo & c. Et hoc est, quod dicit; quod illud, quod est unum, sicut substantia rei, non erit simul apud multa; quod autem commune est, simul apud multa existit: ex quo concludit, quod nullum uniuersalium existit una

E substantia separata præter singularia. Notandum est, quod uniuersale significat rem suam per modum cuiusdam indifferentis ad multa, ita quod de se dicit rem suam non plus contractam ad unum, quam ad aliud: sicut animal sub quadam in differentia aspicit omnes species, & habet omnia indiuidua; substantia autem rei non aspicit nisi illud, cuius est substantia; & ideo uniuersale non potest esse substantia rei una numero. Deinde cum dicit.

Uniuersale
qualis rem
dicit.

Sed species dicentes, hic quidem dicunt recte separantes eas, substantia sunt; illic autem non recte; quia unam in multis speciem dicunt.

TEX. 18.

Ostendit, in quo bene dixerunt Platonicus, ponentes substantias separatas; & in quo male. Et duo facit, quia primo ponit, in quo errauerunt: secundo ponit causam erroris, ibi [Causa uero.] Dicit ergo primo, quod ponentes species separatas & ideas, in hoc quidem recte ponunt; quia ponunt aliquas substantias separatas; in hoc autem quod ponunt speciem separatam esse ideam unam de multis, uel in multis, in hoc errant: quod enim sint aliquæ substantiæ separatae, hoc est uerum: quod autem sint species sensibilium, quæ prædicentur de eis, sicut uniuersalia, hoc est falsum. Deinde cum dicit.

Censura de
Platonico
circa idem.

Causa uero, quia non habent reddere, quæ tales substantiæ incorruptibiles, præter singulares & sensibiles. Ergo faciunt eandem specie corruptibilibus. Has enim scimus, aut anthropon, id est ipsum hominem, & aut ippon, id est ipsum equum, addentes sensibilibus uerbum auto, id est ipsum, seu per se.

Ponit causam erroris istorum. Et duo facit, quia primo ponit hanc causam: secundo ostendit, quod non fuit sufficiens. Scd̄a ibi [Quamuis itaque.] Dicit ergo primo: quod causa, quare ponebant istas substantias dici de sensibilibus, fuit: quia sciebant, quod istæ substantiæ erant: quod autem essent, non poterant dicere, quod essent alia à sensibilibus & singularibus; & ideo ponebant eas esse eandem specie cum sensibilibus singularibus; nisi quod in hoc differēbant, quod illud separatum uocabatur per se tale; sed ipsa sensibilia uocabantur talia cum addimento; sicut homo separatus uocatur homo, & equus similiter: sensibilia autem non, quia aliquid habent præter humanitatem, & hinnibilitatem, scilicet principia indiuiduantia; unde hominem separatum uocabant auto hominem, id est per se hominem & equum similiter; ita quod si uolebant designare istas substantias separatas, addebant sensibilibus hoc, quod dico auto, id est per se. Notandum est, quod in istum errorem ceciderunt Platonicus, secundum quod apparet ex superficie literarum; ex ignorantia quidditatis, & substantiæ separatae. Ad cuius euidenciam notandum est, quod differt quæstio an est, & quid est; & differt quære re, an sit substantia separata, & quid sit; possum enim scire de re, quia est; & tamen nescire quid sit. Platonicus ergo scientes quia est, substantiarum

Cā erroris
Platonico-
rum, & re-
rum multarum

sepa-

reparatarum, quærebant quid est; & quia cognitio nostra non fertur nisi super sensibilia, non poterant dicere, quid sunt; nisi poneret eas easdem cum sensibilibus; ita quod homo separatus, & homo sensibilis sunt idem in specie; quæ tamen positio impossibilis est: quia ea, quæ sunt eadem in specie, sunt eiusdem rationis; quod autem separatum à materia, & existens in materia sint eiusdem rationis & speciei, hoc est impossibile.

Materiale, & immateriale non sunt eiusdem rationis.

Notandum est etiam, quod ideam separatam uocabant Platonici naturam rei in se; naturam autem sensibilem, & in materia uocabant Platonici naturam rei cum additamento; & ideo dixit Philosophus, quod ideam rei uocabant per se tale, hoc est sine admixtione extranei: ideatum autem uocabant tale cum additamento. Exempli gratia, diuisissent Platonici hominem in hominem sensibilem, & in hominem intelligibilem; hominem intelligibilem uocassent ideam omnium hominum; hominem autem sensibilem uocassent ideatum; quia est quid deductum ad exemplar hominis intelligibilis: dixissent ergo, quod homo intelligibilis est per se tale; quia nihil capit, nisi ea, quæ pertinent ad naturam speciei; & ideo uocabant ipsum autohominem, hoc est per se hominem; hominem autem sensibilem uocabant, cum addito tale; quia super naturam speciei addit principia indiuiduantia, ut dictum est supra. In hoc autem decipiebatur ipse Plato, quod non oportet, quod per se tale, & cum addito tale sint duæ differentiarum in re; sed unum & idem in re existens tale cum additamento, est per se tale in consideratione intellectus. Exempli gratia, albedo in consideratione intellectus non est nisi albedo, & tamen in materia concernit aliud, quod non est albedo. Verum est ergo, quod homo intelligibilis nihil concernit nisi principia speciei; homo autem sensibilis concernit aliquid aliud: sed tamen non oportet propter hoc, quod in re hæc sint duo diuersa; sed illud idem, quod in intellectu non concernit nisi principia speciei, in re concernit aliquid aliud.

Error Platonis.

Quamuis itaque, si non uideamus astra non minus existimo forent substantia sempiterna præter eas, quas nos uideamus. Quare & nunc si non habemus, quæ sunt, esse tamen quasdam forsitan est necessariū.

Ostendit, quod causa, qua mouebatur ad hoc ponendum, non fuit sufficiens. Dictum est enim quod ideo errabant, quia ponebant separata, & ita sensibilia esse eiusdem rationis: & hoc quia aliter non poterant deuenire in quod quid est substantiarum separatarum; quasi sic arguerent. Vel substantiarum separatarum non sunt: uel si sunt, sunt eiusdem rationis cum istis. Vel sic arguerent: si sunt, à nobis intelliguntur: à nobis intelligi non possunt sine his, ergo sunt idem cum his. Vel à nobis non intelliguntur, ergo non sunt: quod patet falsum: sicut enim esse abstracti non consistit in hoc, quod uideatur à nobis: similiter esse substantiarum separatarum non consistit in hoc, quod à nobis intelli-

Reiicit mentionem Platonis, ne lucet insufficiens.

gatur. Et hoc est, quod dicit in litera: quod quamuis si non uideamus astra, non propter hoc minus astra essent quædam substantiarum sempiternæ; siue non propter hoc minus est necessarium, quod quædam sint.

Quod quidem igitur, neque uniuersaliter dictorum nihil substantia, nec est substantia, neque una ex substantiis, manifestum.

Concludit totum capitulum de uniuersali, dicens: quod manifestum est, quod nullum de numero dictorum uniuersale substantia est: manifestum etiam est, quod nulla substantia est composita ex non substantiis; & ideo uniuersalia non sunt substantiarum, nec de compositione substantiarum.

Conclusio sententiæ principalis.

Quid autem oportet dicere, & quale quid substantiam, iterum aliud uelut principium facientes, dicamus. Forsan enim ex his erit palam & de illa substantia, quæ est separata à sensibilibus substantiis.

TEX. 59.

Cap. 17.

Notandum est, quod tota intentio huius fuit loqui de ipso quod quid est, ostendens primò, cuius est: secundo querens, utrum sit idem cum eo, cuius est: tertio ostendens, quod non generatur: quarto ostendens, quæ sint partes ipsius quod quid est, & quæ non: quinto ostendens, quod quod quid est potest esse unum, non obstante quod hæat partes: sexto fecit quasi quandam digressionem, querens utrum ipsum uniuersale sit substantia rei: septimo & ultimo hic uult redire ad propositum, & ostendere, quid est ipsum quod quid est; & quid est formalitas rei. Et duo facit, quia primò ponit intentum suum: secundo ostendit, quid est ipsum quod quid est. Secunda ibi [Quoniam ergo substantia principium.] Dicit ergo primò: fecimus quandam digressionem; redeuntes ergo ad prima, & facientes quasi alia principia, & aliud tractatum à primis, in quibus diximus de uniuersali; iterum oportet dicere quid est ipsum quod quid est, & quid est substantia rei: quando autem queritur de substantia & de quidditate, non queritur nisi de quidditate sensibilibus: ex his igitur quidditatibus, & substantiis fortè deueniemus ad quidditates & substantias intelligibiles. Ita quod hic Liber, & sequens sunt de quidditate sensibilibus; Duodecimus autem erit de subiectis separatis.

Intentio, & confirmatio

Quoniam ergo substantia principium, & causa quedam est; hinc est procedendum. Queritur autem ipsum propter quid semper sic, Propter quid aliud aliquid alii alicui inest: nam querere propter quid musicus homo, musicus homo est, aut est quod dictum est querere, propter quid homo musicus est, aut aliud: hoc quidem igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est querere. Oportet enim ipsum quia, & ipsum esse, existere manifesta entia. Dico autem ut quia luna patitur eclipsim. Ipsius autem quia ipsum, una est ratio, & una causa in omnibus, propter quid homo, aut musicus, musicus. Nisi quis dicat, quia indiuisibile ad ipsum unum quodque: hoc autem erat unum esse: sed hoc commune, quia de omnibus, & quod breue.

Exequitur intentum suum. Et duo facit, quia primò

Metaphysicæ

*Executio in
tensionis pro
posita.*

primò ostendit, quòd ipsum quod quid est, est quoddam principium: secundò ostendit, quòd ipsa quidditas & forma rei nec est elementum, nec est ex elementis. Ita quòd dupliciter notificatur formalitas rei: prima notificatio est magis generalis, scilicet quòd est principium: secunda notificatio est magis specialis, scilicet quòd tale principium nec est elementum, nec est ex elementis. Secunda ibi [Quoniam uerò ex aliquo compositū fit.] Prima in duas, quia primò dicit, quòd formalitas rei est principium: secundò ostendit, quòd in formalitate & in quæstione quòd quid est, est aliquando error, & dubium. Secunda ibi [Latet autem maximè.] Circa primum notandū est, quòd Philosophus uult ostendere, quòd ipsum quod quid est, & formalitas rei, est illud, per quòd respondetur ad quæstionem factam propter quid: & quia propter quid quæritur causam, ideo ipsum, per quod respondetur ad ipsum propter quid, & ad ipsum quare, est causa & principium: ipsum autem quid, est huiusmodi, ergo ipsum quid, est causa & principium. In ista autem ratione sic procedit Philosophus, quia primò ostendit, in quibus habet locum quæstio propter quid: secundò ostendit, quòd ista quæstio propter quid, quærit causam: quæ quidem causa est ipsum quid, ibi [Palā igitur quòd quæritur causam.] Prima in duas, quia primò ostendit, quòd ista quæstio non habet locum, quando idem quæritur de seipso: secundò ostendit, quòd habet locum, quādo aliud quæritur de alio ibi [Quæretur autē aliquis, propter quid homo] Circa primum duo facit, quia primò ponit conclusionem suam dicens: quòd manifestum est ex dictis, quòd quid est, est causa, & principium. Deinde adducit, quòd dictū est: quòd quæstio propter quid, nō habet locum, quando idem quæritur de se ipso, dicens: quòd quære, utrum homo est musicus? uel est quære de homine, uel aliquid aliud de ipso homine: quasi dicat, ista quæstio quærens de homine, semper quærit aliud ab homine, scilicet musicum, uel aliquid aliud: quia quære, propter quid ipsum est ipsum? & propter quid homo est homo? est nihil quære: cuius ratio est, quia in quæstione facta propter quid; ut propter quid hoc est hoc? ipsum hoc esse hoc, debet esse manifestum: propter quid autem hoc sit, debet quæri, quia ignoratur: ut si quæretur, propter quid luna eclipsatur? debet esse ignotum, quia aliās non quæretur: quando autē quæritur ipsū de ipso, utrumque est manifestum: & ideo nulla quæstio est; una enim causa & ratio est in omnibus manifesta; ideo frustra quæritur, propter quid homo est homo, ita de musico. Nisi fortē quis dicat, quòd ista causa, quæ quæritur in tali quæstione, est indiuisio rei à se ipsa; quæ quidem indiuisio idem est, quòd unitas rei; sed qui dicit sic, quia rem esse indiuisam à seipsa, & unam sibi ipsi; est commune quoddam omnibus rebus, & omnibus manifestum; & sicut quoddam principium breue

*In quibus
quæritur, ista
est in ipso
quod quid
est.*

*Quæritur quid,
quo, et quare
est.*

E in quantitate, & magnitudine, & uirtute quod est manifestum omnibus: & quia sic manifestum, ideo frustra quæritur; & quæstio sic quærens, nulla est; quia nullum ignotum & dubitabile supponit. Notandum est diligenter, quòd ratio Philosophi super duo fundamenta fundatur: primum est, quòd omnis quæstio propter quid aliquid supponit, & aliquid ignorat: supponit enim rem esse, & ignorat causam: secundum fundamentum est, quòd quando quæritur propter quid hoc est de seipso, utrumque est manifestum, scilicet quia est, & propter quid est: & ideo hoc quære, nihil est quære: quia omnis quæstio est uana, quæ nō supponit aliquam ignorantiam de eo, quod quæritur. Primum fundamentum potest patere duplici uia: prima uia est ex combinatione quæstionū, & habitudine earundem: uidetur enim eodē modo aspicere quid est; ipsum an est; sicut propter quid, aspicit ipsum quia est: ipsum autem an est, & quid est, sic se habent; quòd quando quæritur quid est res; oportet quòd quærens sit certificatus, de ipso an est: ita quòd supponat rem, cuius quid dicitur quæritur, esse: quia non entis non est diffō, nec quidditas. Imaginabimur ergo diffō inter quid nominis, & quid rei: quia quid nominis potest esse entis, & non entis; quid autem rei tantum est entis. Ex quo oritur secunda differentia; quia enim quid nominis est entis, & non entis, non oportet quòd quærens quid nominis, sit certificatus de esse rei, nec etiam certificatus de quæstione an est; quærens quid nominis, potest dubitare de ipso an est: primò nō quæritur quid dicitur per nomē uacui, postea quæritur an sit uacui; quia quò quærens quid nominis, præcedit omnem quæstionem; nec oportet quòd supponat aliquam aliam; quid autem rei est tantum entis; & ideo oportet, quòd quærens quid rei, supponat rem esse; non quidem inesse existentie, sed in esse non prohibito; ut si quæretur, quid est homo quidditate reali? debet supponere quærens, quòd natura hominis non est prohibita; & quòd rei non repugnat esse; aliās fatuē quæretur quidditatem eius; unde de ente prohibito, sicut de uacuo, non potest quæri quid rei: sic ergo habitudo inter an est, & quid est, talis est; quòd quærens, de aliquo certificatus est, & aliquid ignorat; si enim quod quæritur quærens, esset scitum; fatua esset quæstio. Summi liter habitudo inter propter quid, & quia, debet esse talis; quòd quærens, propter quid hoc est hoc? debet esse certificatus, quòd hoc ē hoc; cuius rō est, quia propter quid quæritur causā; omnis enim causa, alicuius entis est causa: oportet ergo quòd prius supponatur, quòd hoc est hoc; & postea quæretur causa; quia non entis non sunt cause, neque principia; quærens ergo propter quid hoc est hoc? aliquid scit; & aliquid ignorat; quod fuit primū fundamentum: & ita declaratum est primum fundamentum una uia. Secunda uia ad hoc declarandum est ex natura quæstionis: quæstio enim non fundatur super omni ignorantia; sed super ignorantiam

*Fundamēti
Philosophi*

*Primum
fundamēti*

*Habitudo
inter an est,
& quid est.*

1. Post. 11

*Diffō
inter quid
nominis,
& quid rei.*

*Habitudo
inter quid
est, & propter
quid est.*

*Non enim
nō sunt
causa,
neque
principia.*

Quo sup qua ignorantia fundatur.

ratiā dispositionis: qui enim simpliciter ignorat rem, nihil de ea quærit, nec scit; unde etiam quid nominis supponit aliqualem notitiā de re, uel per auditum illius, uel per aliquam apparentiam: qui enim quærit, quid est uacuum; fortè audiuit nominare uacuum; & ex hoc fortè motus, querit, quid dicatur per nomen. Sic ergo, omnis quæstio aliquid supponit, & aliquid quærit: & ita secundū primum fundamentum quæstio propter quid, supponit quia est; & quærit causam: & sic habemus declaratum primum fundamentum duplici uia.

Secundum fundamentum.

Secundū fundamentum patet de se: quia quādo quæritur propter quid ipsum? ut propter quid homo est homo? statim utrūque manifestum est: & ideo frustra quæritur, & fatua est quæstio: & sic patet ratio Philosophi. Deinde cum d.

Quæretur autem aliquis, propter quid homo est animal tale? Hoc quidem igitur palam, quia nō quærit, quare qui est homo, homo est? Aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid existit; quia uerò existit, oportet manifestum esse. Nam si non ita, nihil quærit, propter quid tonat? quia fit sonitus in nubibus.

Aliud enim ita de aliquo est, quod quæritur: & propter quid hæc, puta lateres, uel lapides, domus sunt?

Quo pp quid non quærit idem de seipso: sed aliud de alio.

Postquam ostendit, quòd idem non quæritur de se ipso: hic ostendit, quòd quæstio propter quid, quærit aliud de alio; dicens: quia ergo non quæritur idem de seipso, sicut dictum est: sed tamen bene quæritur propter quid homo est tale animal? utpote risibile, uel album; manifestum est, quia existit: quia si non existeret, nulla quæstio esset; & enim propter quid quærit causam, & causa nō est nisi rei existentis: ut si quærat, propter quid tonat? & reddatur causa, quia sonus est in nubibus; oportet supponere quia est: in talibus enim quæstionibus supponitur illud de aliquo; & causa quæritur: ut si quærat, propter quid lateres sunt domus? supponitur quòd lateres & lapides sunt sub forma domus; & quæritur causa, quare sunt sub forma domus quæ quidem causa uel est agens, uel finis. Deinde cum d.

Palam igitur quòd quærit causam. Hoc autem est quod quid erat esse; ut est dicere logicè: quod in quibusdam quidè est cuius cā, ut foras in domo, aut le tō; in quibusdam uerò quod mouit primum; nā causa & hoc. Sed talis quidem causa in fieri quæritur & corrumpi, altera uerò & in esse.

Quod quid est, cā satis factina est ipsius propter quid est.

Postquam ostendit, in quibus quæritur propter quid: hic ostendit, quòd per ipsum quid respondetur ad propter quid; & quòd ipsum quid est causa. Et hoc intendit in tota lectione: intendit enim concludere istam conclusionem, quòd ipsum quid, est quædam causa satisfactiua ad propter quid: ita quòd si quærat, quid est ipsum quid? dicitur, quòd est aliquid, quietans animum quærentis, propter quid hoc est? Et hoc est, quod dicit: quòd manifestum est, quòd quid est potest uocari causa; quia etiam causa aliquando est cuius causa, id est causa finalis: si enim quærat propter quid materia est sub forma domus, uel

A lecti? dicitur quòd propter talem finem: aliquando ista causa est causa efficiens, unde mouetur aliquid quid primò; ita tamen quòd causa agens aspicit fieri rei, finalis autem aspicit esse rei. Notandum est, quòd (logicè loquendo) omne illud potest uocari quid, per quod respondetur ad interrogationem factam propter quid; & quia aliquando respondetur agens; aliquando finis; aliquando formalitas rei: ideo dixit Philosophus, quòd logicè loquendo, hæc omnia possunt dici quid: licet secundum ueritatem ipsa forma rei propriè dicatur quid. Possumus tamen dicere, quòd quando forma rei est à proprio agente, & ad proprium finem, non potest perfectè cognosci ipsa forma rei sine agente, & sine fine: & cum forma rei sit ipsum quid; uel ab ea dicatur quid, non potest perfectè cognosci per ipsum, nisi quid cognoscatur in respectu à quo, & ad quod. Notandum est secundo: quòd de natura agentis est, quòd tranmutet materiam ad formam, deducendo illud, quod est in potentia, ad actum: deduci autem de potentia ad actum non potest nisi per ipsum fieri; & ideo ipsum agens respicit fieri: quia autem omne, quòd deducit aliquid de potentia ad actum, deducit propter aliquem finem, ideo oportet quòd finis etiam respiciat fieri: sed tamen quia res in esse etiam habet finem; sicut esse domus est, ut defendat à pluuiis & caumatibus: ideo causa finalis est causa in essendo. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quòd agens respicit fieri, & finis respicit esse. Deinde cum dicit.

De natura agentis qd.

Agens, et finis quomodo se habet.

B *Latet autem maximè quod quæritur, in his, que non de aliis dicuntur, ut homo quid est quæritur, propter simpliciter dicitur, sed non diffinitè, quia hoc, aut hoc.*

Hic ostendit, quomodo in dictis de quid est, potest cōsurgere quidam error. Et tria facit, quia primò ponit latentem errorem, & latentem dubitationem: secundò docet uitare hunc errorem: tertio concludit quoddam corollarium ex prædictis. Secunda ibi, [Sed oportet corrigentes] Tertia ibi [Palam igitur quoniā in simplicibus.] Circa primum notandum est, quòd in omnibus præcedentibus uidetur Philosophus dixisse, quòd quæstio quid est, non habet locum, nisi ubi habet locum quæstio propter quid: dictū est enim, quòd ipsum quod quid est, est quoddam principium satisfaciens quærenti propter quid: hoc autem uidetur falsum: & hic uidetur latere aliquis error: quæstio enim quid, potest quæri de simplicibus, & de simplici natura rei: puta cum quæritur, quid est homo? & tamen ibi non habet locum quæstio propter quid: ex hoc ergo quòd credit aliquis, quòd aliquid respicit quid, quod non respicit propter quid, decipitur, & latenter errat. Et hoc est, quod dicit Philosophus: quòd illud, quod maximè latet in his, quæ dicuntur de aliis; hoc est in his, in quibus fit simplex quæstio ipsius quid: ut cum quæritur quid est homo (quæ quidem latentia potest dici simplex) hoc est, quia illud, quod quæritur, est

Detegit errorem quidam.

Quæstio quid est, de quo quæritur.

C *Latet autem maximè quod quæritur, in his, que non de aliis dicuntur, ut homo quid est quæritur, propter simpliciter dicitur, sed non diffinitè, quia hoc, aut hoc.*

Metaphysicæ

est simplex natura rei, & nõ diffinitè quidem hoc de hoc, nec hoc in hoc: quasi dicat tota latetia est, quia quæritur simplex natura, & non quæritur ali quod compositum. Deinde cum dicit.

Sed oportet corrigentes quære; si autem non commune eius quod nihil quære, & eius quod quære, aliquid sit.

TEX. 60.

Quoniam uerò oportet habere, & existere ipsum esse, palàm itaque quia quærit materiam propter quid est; ut domus hæc propter quid? quia hæc existunt quod erat domui esse; & homo hic? aut corpus hoc tale habens? Quare causa quæritur materia; hoc autem est species, quia aliquid est; hæc autem substantia.

Docet uitare latentem errorem prædictum.

Ad cuius euentiam notandum est, quòd in hoc erat error: quòd credebatur, quod quæstio quid haberet locum in aliquibus, in quibus non habet locum quæstio propter quid; puta quando quæritur per ipsum quid, simplex natura rei: quod tamen est falsum; quia natura rei, & quidditas, quæ quæritur per ipsum quid, actu est quidditas: quando enim quæritur, quid est homo? ista natura alicuius entis est; quia non entis non est quidditas, nec natura: quære enim per quid aliquid nullius sit, est nihil quære.

Quæstio quod supponit compositionem.

Quæstio ergo facta per quid, supponit aliquam compositionem ex quidditate, & ex eo, cuius est quidditas; siue ista compositio sit secundum rem, siue sit secundum rationem: in qua quidem compositio potest fundari quæstio propter quid: & sic quid, & propter quid concernunt, supple idem: cum enim quæritur quid est homo? quæritur quidditas; quæ quidem quidditas est à forma; forma autem est materia forma; similiter quidditas materiae est quidditas: quære ergo formam & quidditatè, est quære aliquid, quod est causa materiae. Et sic hæc quæstio quid, supponit compositionem ex materia & forma, siue ex materiali & formali; in qua quidem compositio potest fieri quæstio propter quid, si cut supra patuit: quoniam ergo dicebatur, quòd quæstio propter quid, nõ semper conuenit cum quæstione quid; ideo benè uisum est, quòd quidditas est semper compositorum. Vt ergo iste error uitetur, debet corrigi quæstio quid, & mutari in quæstionem propter quid: ut si dicatur, quid est homo? quia humanitas, quæ quæritur alicuius est humanitas, puta Sortis, uel ovis, & carnis; debet corrigi, & dici sic, propter quid Sors est homo? & propter quid ossa, & carnes sunt homo? primò enim quærebatur formalitas in se; secundo; quæritur eadem formalitas de eo, cuius est formalitas. Et hoc est, quod dicit Philosophus. quod ut uitetur iste error, oportet corrigentes quære propter quid, supple ubi quærebatur quid: aliàs si propter quid non posset trãsmutari, ita propter quid erit commune ei, quod est aliquid quære, & ei, quod nihil est quære: si enim quæritur propter quid aliquid nullius sit, nihil quæritur: si autem alicuius, est, potest transformari quæstio

in propter quid; si autem non potest transformari; quæstio, quæ nihil quærit, & quæ aliquid quærit erit eadem. Oportet ergo, quando quæritur, quid est aliquid? supponere, & habere ipsũ quia, tãquam suppositum, & an est; & ex utroque ipsum esse, cuius est quidditas: ita quòd manifestũ est, quòd formalitas, quam quærit propter quid, est formalitas materiae; ita quòd potest transformari in quæstionem propter quid. Adeo quòd idem est quære quid est hoc, & propter quid est hoc; ut idem est quære, quid est domus; & propter quid lapides & ligna sunt domus; cum enim quæritur quid est domus? quæritur quidditas domus; similiter cum quæritur, propter quid lapides, & ligna sunt domus? potest responderi, quia lapides & ligna existunt quod quid erat esse domui, hoc est habent quidditatem domus. Similiter idem est quære, quid est homo? & propter quid hoc est homo? puta corpus; quia in primo quæritur quidditas hominis; in secundo respondetur quidditas hominis: ideo enim corpus est homo, quia habet quidditatem hominis; & quæritur utrunque, id est in utraque quæstione quæritur formalitas, quæ est causa materiae; quæ quidem formalitas est ipsa species, & substantia rei; quare aliquid determinatũ est in re.

Palàm igitur quoniam in simplicibus non est quæstio, nec doctrina; sed alter modus quæstionis talium.

Concludit ex præcedentibus quandam conclusionem; dictum est enim in præcedentibus; quod quæstio quid: potest transformari in quæstionem propter quid; quod si est uerum, cum quæstio propter quid non sit nisi in compositis; oportet etiam quòd quæstio quid, non habeat locum nisi in compositis. Et hoc est, quod dicitur; quod in simplicibus nõ habet locum quæstio, uel doctrina ipsius quid, uel propter quid; sed alter modus quæstionis, & alter modus docendi ibi habet locum. Notandum est, quòd quæstio quid, semper entis est; quod possumus intelligere duobus modis; primo quia quæstio quid, supponit illud, quod queritur; habere aliquam essentiam; sed tamen dubitatur, quæ sit ista essentia in speciali: sicut cum quæritur, quid est homo? supponitur humanitatem esse essentiam; sed dubitatur in speciali, quæ sit ipsa essentia. Et secundum istum modum quæstio quid, aliquid supponit, & aliquid quærit; si enim nihil supponeret, isto modo posset esse quæstio de eo, quod ullam essentiam habet; ita sicut de eo, quod essentiam habet: cum illud, quod nullã essentiam habet, sit nihil; & quod essentiam habet, sit aliquid; quò ergo quid, esset communis ei, quod est aliquid; & ei, quod est nihil: cum ergo hoc sit impossibile, oportet dicere, quòd quæstio quid, aliquid supponit; & aliquid quærit; ita quod semper entis est. Secundo modo potest intelligi, quòd quæstio quid, sit alicuius entis: quia quidditas, quæ quæritur est alicuius suppositi & alicuius materiae; & secundum hoc quære quidditatem, & propter quid, est quære aliquid, quod est

Per simplicia inueniuntur Philosophi. terminos in complexis: de quibus uero quæstio determinabilis per demonstrationem, & doctrinam; i. logicam: Ex quo patet error contra non assertiuiam; simplicia intelligere philosophi, nõ posita materia & forma.

est causa formalis materiæ, uel suppositi: ita quòd idem est querere hoc modo quidditatem, & causam materiæ, uel suppositi. Et secundum hoc quæstio quid, potest transformari in quæstionem propter quid: quia idem est querere quidditatē, quæ queritur per quid, & querere causam formale materiæ; quæ quidē queritur per ipsū propter quid: sicut idem est querere, quid est domus, & querere propter quid lapides & ligna sunt domus: si autem ita esset, quòd quidditas, quæ queritur per quid, esset nō entis: duo inconuenientia sequerentur: primum esset, quòd quæstio quid non posset transformari in quæstionem propter quid: secundum esset, quòd entis, & non entis esset una communis quæstio: quod est impossibile. Notandum est etiam, quòd quid, de quo loquitur hic Arist. est formalitas, quæ est causa materiæ: ubicū, que ergo non est cōpositio ex forma & materia, non habet locum quæstio quid: & ideo dicit Philosophus, q̄ in simplicibus nō habet locū quæstio quid. Debemus enim imaginari, q̄ omnino simplex non habet quidditatem: differt enim dicere, est quidditas, & habet quidditatem: omnino simplex benē est ipsa formalitas, & ipsa quidditas; sed quòd sit simplex, & habeat quidditatem, hoc non potest esse: quia in omni habente quidditatē, differt quidditas, & cuius est quidditas: ita quòd quidditas est causa formalis eius, cuius est quidditas. Et hoc est, q̄ dicit Philosophus, q̄ quidditas est causa formalis materiæ, quā materiā uoco, cuius est quidditas; quia illud, cuius est quidditas; uel est materia; uel tenet locum materiæ: in omni ergo simplici quia non differt forma, siue quidditas, & cuius est quidditas; non est quæstio per quid; quia non est aliquid ibi, de quo queratur quid; ex quo non differt cuius est quid, & ipsum quid. Ponit ergo ibi alios modos docendi, puta per effectum; quia per effectus deuenimus in causas; & per effectus compositos deuenimus in simplicia. Deinde cum d.

Quoniam uerò ex aliquo compositum fit, ut unum sit omne; sed non ut cumulus, sed ut syllaba.

Postquam ostendit, quòd ipsa forma est principium, & causa; hic ostendit, quòd nec est elementum, nec ex elementis. Vbi notandū est, q̄ Philosophus supponit, quòd illud, quod fit, ex elemento fit; quod elementum uoco causam materialem; uult ergo probare, quòd in omni facto est aliquid aliud præter hoc elementum; quod quidem aliud uocat formale, seu formam: ita quòd secundum hoc, forma magis debet dici causa, & quidditas elementis; quàm debeat dici elementum. In hac ergo parte duo facit; primò q̄ omne factū est factū ex aliquo, & est unum; quæ unitas uel est per formam, uel est ipsa forma: secundò ostendit, quòd ipsa forma, secundū quam est talis unitas, non est elementum. Secunda ibi [Syllaba autem non est elementa.] Dicit ergo primò, q̄ illud componitur, quod fit ex aliquo; ita tamen quòd licet sit compo-

situm, est tamen unum, unum dico per commune, id est per formā, quæ est cōmunis, consequens totum: nec est unum solū per aggregationem sicut cumulus, sed est unum sicut syllaba, scilicet per formam, quæ quidem forma dat unitatem; licet elementa, hoc est, principia materialia sint multa. Deinde cum dicit.

Syllaba autem non est elementa; nec idem. A. & B. & C. ex eo ignis, & terra: dissolutis enim, hac quidem non adhuc sunt: ut caro, & similia: elementa uerò sunt, & ignis, & terra. Est igitur aliquid syllaba non solū elementa uocalis, & consonans, sed & alterum aliquid. Et caro non solū ignis & terra, aut calidum, aut frigidum, sed alterum aliquid.

Duplici ratione utitur, scilicet ostensua, & deducente ad impossibile. Et secundum hoc ista pars habet tres partes: quia probat hoc primò ratione ostensua: secundò deducente ad impossibile: tertio quia ipsa forma non potest dici elementum, ostendit quomodo, & quid debet dici. Secunda ibi [Si igitur necesse] Tertia ibi [Videbitur autem utique.] Ratio prima ostensua est talis. Si forma esset elementum, uel elementa; stantibus elementis, staret forma, & natura rei; sed hoc est impossibile, ergo & primum; quia dissolutis elementis à mixto, adhuc elementa sunt; & tamen forma rei non est. Et hoc est, quod dicit; quòd syllaba, hoc est, formalitas, & natura syllabæ non est ipsa elementa tantum, puta B, & A; nec natura carnis est ipsa elementa tantum, puta ignis, & terra; cuius ratio est, quia dissolutis elementis, & disiunctis adinuicem, iam caro, & similia non sunt; & tamen elementa eorum sunt; puta ignis & terra quātum ad carnē, & A, & B, quantum ad syllabam: nō igitur est solū elementa; puta litera consonans, & uocalis, sed aliquid aliud præter elementa; & caro non solū est ignis & terra, uel calidum & frigidū; sed aliquid alterum ab istis; quod alterum uocat naturam & formam carnis. Notandum est, quòd ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta; primū est, q̄ quando aliqua sunt omnino eadem, stante uno, stat reliquū: ex quo fundamento habetur, q̄ si elementa rei, & ipsa res essent omnino eadē; quæ docung; elementa haberēt esse, & res hērent esse. Secundum fundamentum est; quia uidemus, q̄ elementa possunt habere esse, & tamen res nō habent esse; ex hoc concludit, quòd quælibet forma mixti & communis est aliquid præter elementa. Deinde cum dicit.

Si igitur necesse & illud aut elementum, aut ex elementis esse: si quidem elementum, iterum eadem erit ratio: ex hoc enim & igne & terra erit caro, & adhuc ex alio. Quare in infinitum ibit.

Probat hanc materiam ratione deducente ad impossibile; & est ratio talis: si natura rei, uel forma, est elementum, erit abire in infinitum; similiter si est ex elementis, erit abire in infinitum; primò ergo probatur primū; secundò

S f secun

Q̄ per quid non pot esse non entis.

Q̄ quid ubi nō habet locum.

Omnino simplex nō habet quidditatem.

Cuius est quidditas materia est, uel tenet locum materia.

Q̄ fit, ex aliquo fit, & nō est.

Rō ostensua circa intantum.

Fundamēta Philosophi.

Rō ducons ad impossibile.

Metaphysicæ

secundum ibi [Si uero ex elemento palam] Dicit ergo, quod necesse est illud aliud, quod ponimus naturam rei; non esse elementum, uel ex elementis: cuius eadem ratio erit, quod præter hoc elementum erit aliquid aliud; quia elementa ut elementa non faciunt rem, sed requiritur aliud aliquid ad faciendum eam: eadē ratione illud aliud, quod ponitur esse elementum, non sufficit ad faciendum rem, sed aliud requiritur; & sic uel est dare aliud, quod non est elementum; uel est abire in infinitum. Verbi gratia: si caro est ex igne, & terra, tanquam ex elementis, & ex alio aliquo: uel est elementum, uel non: si nō, habetur propositum: si est elementum; cum elementum requirit aliud, quia per se non sufficit ad faciendum rē; illud aliud elementum ad huc requireret aliquid aliud: & sic abibitur in infinitum. Deinde cum d,

Elementa; ut elementa non faciunt rem.

Si uero ex elemento, palam quia non uno, sed pluribus; aut illud ipsum erit. Quare rursum in hoc eadem dicimus rationem, & in carne, uel syllaba.

Deducit secundam partem rationis, dicens: quod si dicatur, quod istud, quod quaeritur; est factum ex elemento: manifestum est, quod non potest esse factum ex uno: ex uno enim elementum nihil fit, hoc est non fit aliqua forma communis, & mixti: illud enim, quod poneretur esse factum ex uno elemento, non posset esse illud unum elementum: quia unum elementum ut unum, semper manet in se ipso: nec potest facere formam secundam, quæ uocatur forma communis, & mixti: sic ergo illud elementum unum illud ipsum erit, & remanebit in se ipso: illud ergo factum, quod quaerimus; non potest esse ex uno: ergo erit ex pluribus: Eadem ratio restat, quæ est in carne, & syllaba: de isto enim quaeretur, utrum sit elementum, uel non: nam si aliquid aliud, habemus propositum; si autem est elementum, habemus duo inconuenientia: primum est, quia sequetur opinio dicta: dicebatur enim primum, quod non erat elementum, sed aliquid factum ab elementis; & sic erit elementum, & non elementum: secundum sequetur, quod sit abire in infinitum, sicut prius: quia si est elementum, adhuc requiritur aliquid aliud; & de illo aliud, & sic erit in infinitum. Deinde cum dicit.

Ex uno elemento, quatenus nihil fit.

Videbitur autem utique esse aliquid hoc, & elementum, & causa essendi: hoc quidem carnem, hoc uero syllabam: similiter & in aliis. Substantia autem uniuscuiusque, hoc elementum & causa prima essendi.

Postquam ostendit, quod istud non potest uocari elementum: hic ostendit quid potest uocari. Et diuiditur in duas partes, quia primum ostendit, quod potest uocari elementum cum ista additione, & est causa essendi: secundum ostendit quod melius potest dici principium. Secunda ibi [Quonia uero quædam] Dicit ergo primum: ita dictum est supra, quod non est elementum, sed est aliquid præter elementum: uidebitur tamē hoc esse aliquid, quod est elementum & causa essendi: ita quod in hoc est causa essendi carnem; in isto est causa ef-

Forma, cum non dicatur elementum, quid dicitur.

fendi syllabam, & sic de aliis: istud enim quod quaeritur, est substantia & causa uniuscuiusque rei; quæ quidem est principium & causa essendi in omni re. Notandum est, quod elementum proprie dicitur de causa materiali: quia ergo materia ut: materia non sufficit ad rem: sicut in omni re oportet, quod sit aliquid aliud præter materia: ita oportet quod sit aliquid aliud præter elementum: ita quod dicere quod istud, quod quaeritur in re, non est elementum, sed aliquid præter elementum; idem est quod in omni re materiali est aliquid præter materiam; quod quidem aliquid nos uocamus formam, & quid; & quod non potest dici elementum, nisi cum ista additione, elementum quod est causa: ita quod ipsa materia est elementum tantum, sed forma si debet dici elementum, debet dici elementum, quod est causa essendi rei. Deinde cum dicit.

Elementum proprie dicitur de materia.

Quoniam uero quedam non substantia rerum, sed quæcunque substantia secundum naturam, & natura constituta sunt; manifestabitur utique quibusdam hæc natura substantia, quæ est non elementum, sed principium. Elementum uero est, in quod diuiditur inexistens ut materiam; puta syllabe, quæ A, & B.

Dat secundum modum, quo potest uocari istud, quod quaeritur: uolens quod potest melius uocari principium, quam elementum; quia elementum dicitur proprie de materia; idem autem quod quaeritur est forma rei naturalis. Et hoc est, quod dicitur, quod quædam de numero rerum non sunt substantia; ut res artificiales; sed quæcunque sunt substantia secundum naturam, & à natura constituta; in quibus substantia manifestum est, quod est quædam natura, quæ non est elementum, sed principium; quia elementum proprie dicitur de causa materiali: elementum enim est illud, in quod diuiduntur res materiales, & quod est existens in re: sicut elementa syllabæ sunt A, & B. uel litera uocalis & consonans.

Res artificiales non sunt substantia.

Elementum quid.

Quæret quis, Verum forma sit elementum? Videtur quod sic, quia elementa rei sunt in re, & intrinseca essentia rei; ita quod elementum dicitur de causa intrinseca; cum ergo forma sit de essentia rei; & sit causa intrinseca; uidetur quod possit dici de essentia rei; & sic elementum.

Quæstio.

Ad oppositum est Philosophus. Respondeo, duo sunt hic uidentia; primum uidentum est, quomodo Philosophus diffinit ipsum quid, siue ipsam quidditatem in hoc libro Septimo. Secundum uidentum est, quomodo ista quidditas non debet dici elementum. Ad euidenciam primi notandum, quod quatuor modis Arist. diffinit ipsum quid, in isto lib. Primum diffiniuit, quod ipsum quid, est illud, quod indicatum est per diffonem: ita quod imaginabimur, quod ipsum quid non est nisi indicatum per diffinitionem: etiam ipsa quidditas est principium ipsius quid, quod est indicatum per diffonem: & de isto quid sic diffinito; processit in tota prima parte istius Lib. ostendens quomodo istud quid indicatur per

Primum uidentum.

Quatuor modi diffinitio est ab Arist. Quod.

per diffinitionem, & quomodo est idem cum eo, cuius est quid, & quomodo non; & quomodo generatur, & quomodo non; & quas partes habet, & quas non; & quomodo partes eius faciunt unum, & quomodo non.

Secundo modo diffinit ipsum quid, prout est quoddam principium, satisfaciens ad quaestionem factam propter quid: ita quod omne responsum ad propter quid, potest uocari quid, isto modo accipiendi quid: & isto modo largè accipit Philosophus quid: quia ad quaestionem factam propter quid, aliquando respondetur agens, aliquando finis, aliquando forma; sicut patet per textum Philosophi. Quid autem propriè acceptum, non est nisi forma, uel à forma: & isto modo diffinitum est quid in isto ultimo Capitulo; & mó isto dicitur quid, quod est causa materiæ: & isto modo quid non dicit nisi solam formam ipsam: imaginatur enim Philosophus, quod quando forma existit per seipsam, sicut est in substantiis separatis à materia, forma est reflexa ad seipsam; & in talibus non differt forma, & cuius est forma: quando autem forma est in materia, & non subsistit per seipsam, tunc differt forma, & cuius est forma; & per consequens quid, & cuius est quid: ita quod forma sicut est forma alterius, ita est quid alterius, scilicet materiæ; & per consequens uocatur causa eius: sicut perfectio est causa perfectibilis, non sicut causa efficiens, sed sicut formalis, & isto modo diffinit Philosophus formam, siue quid. Quarto modo diffinitur forma, siue quid, quod non est elementum, sed aliquid præter elementum: & ideo sequitur secundus articulus, scilicet declarare, quod non est elementum.

Secundus articulus.

Ex materia, & forma fit unum.

Ad cuius euidenciam notandum est, quod ex materia & forma fit unum, non quidem sicut cumulus, nec per aggregationem; sed uerè unum ex duobus, quæ non possunt fieri uerè unum, si uterque est in potentia tantum, nec si uterque est in actu: actus enim diuidit, sicut dictum est supra: ubicunque ergo sunt duo actus, ibi uerè sunt duo, & non unum. Si ergo duo faciunt uerè unum, oportet quod unum illorum sit in actu, & reliquum in potentia: impossibile namque est, quod ex duobus, quorum utrumque se habet ad modum materiæ, fiat unum: quia cum materia dicat potentiam, sic ex duobus existentibus in potentia fieret iam unum: similiter impossibile est, quod ex duobus, quæ se habent ad modum formæ fiat unum, quia sic ex duobus existentibus in actu, fieret unum: unde si duæ formæ sint in eodem (sicut quidam ponunt) oportet quod una sit in potentia respectu alterius, & reliqua in actu: si autem ita est, impossibile est, quod ex duobus, quæ sint elementa, fiat unum: elementum enim, ut elementum propriè dicitur de materia, sicut patet in Quinto huius: Sicut ergo ex duobus, quæ se habeant ad modum materiæ, non potest fieri unum; ita nec ex duobus, quæ se habent ad mo-

Tom. 4.

Ad elementum: quando enim unum fit ex duobus, oportet quod unum sit elementum, & reliquum non: Sicut ergo benè dictum est, quod forma non est materia, nec potentia, sed aliquid perficiens potentiam: ita benè dictum est hic à Philosopho, quod forma non est elementum, sed aliquid perficiens elementum, uel additum elementum: sic ergo in quolibet composito est aliquid, quod est elementum; & aliquid quod non est elementum, scilicet forma. Vbi notandum est, quod Philosophus sic uidetur specialiter loqui de forma mixtionis: imaginatur enim, quod in quolibet mixto sint ipsa elementa, & aliquid aliud præter elementa, scilicet forma mixtionis: ita quod ipsa forma mixtionis non potest dici elementa, sed aliquid præter elementa: adeo quod elementa tenent locum materiæ, & ipsa forma mixtionis tenet locum formæ. Sicut autem est in forma mixtionis, ita est in forma simplici: quia sicut forma mixtionis est aliquid præter elementa, quæ sunt in mixto: ita similièter quælibet forma simplex est aliquid præter materiam, quæ uocatur elementum. Ad argumentum dicendum est, quod elementum dupliciter potest sumi, scilicet largo modo, & propriè; largo modo quælibet causa intrinseca potest uocari elementum; & sic potest dici forma elementum: strictè autem accipiendo, sola materia potest dici elementum; forma autem magis dicitur causa elementi, & principium, quàm elementum; sicut dicit Philosophus.

Forma mixtionis, & forma simplex, quæ.

Ad argumentum.

Queritur consequenter. Vtrum respondens ad propter quid, de quo loquitur hic Philosophus. sit quid passionis, uel quid subiecti? Videtur, quod sit quid passionis; quia medium in demonstratione secundum Philosophum. Secundo Postea. est diffinitio maioris extremitatis; sed maior extremitas est passio, ergo &c. Contrarium uidetur dici Quarto Physic. ubi ponitur, quod diffinitio subiecti est causa omnium, quæ insunt subiecto. Respon. Ad hanc quaestionem dicendum est, quod non est impossibile, quod diffinitio subiecti sit medium in demonstratione. Ad cuius euidenciam duo sunt declaranda: primum est, quod diffinitio subiecti est medium in aliqua demonstratione: secundò inducendæ sunt difficultates, quæ sunt contra hoc, & soluendæ.

Quaestio.

De medio de moris.

Cap. de loco: & loquitur de diffinitione loci.

Primum patet multiplici uia; prima est ex habitudine, quæ est inter magis & minus, & maximum. Vbi notandum est, quod ubicunq; est magis & minus, ibi est dare maximum; magis. n. & minus sunt quidam gradus fundati supra formam: respectu ad summum gradum formæ; magis. n. dicitur aliquid in accessu ad summum gradum, & minus dicitur in recessu ab eodem: sicut ergo non est dare accessum & recessum, nisi detur illud, ad quod acceditur, & à quo receditur: ita non est dare magis & minus, nisi detur maximum; ad quod accedit magis, & à quo recedit minus: sicut ergo accessus & recessus

Articulus primus.

Magis, & minus ubi, & quid.

Sf 2 arguit

Metaphysicæ

arguit aliquid aliud, ad quod fit accessus, & à quo fit recessus; ita magis & minus arguunt maximum, ad quod accedit magis, & à quo recedit minus.

Tex. 6. 18. Et hoc est, quod dicit Philosophus Quarto huius; quod si est dare magis & minus uerum, est dare maxime uerum. Cum ergo ita sit, quod in mediis demonstrationis quanto magis medium accedit ad diffinitionem subiecti, magis demonstrat, & magis sit ratio demonstrandi: oportet quod ratio subiecti sit maxime ratio demonstrandi; in passionibus enim per se ordinatis secundum prius & posterius, prima passio demonstrat posteriorem; & semper quanto prior est, tanto est maior ratio demonstrandi; & quanto posterior, tanto minus saluatur in ea ratio demonstrandi; quod autem saluetur magis in priori, hoc est, quia magis accedit ad maximum, scilicet ad diffinitionem subiecti; quod autem posterior passio sit minor ratio demonstrandi; hoc est, quia magis recedit ab ipso, quod est maxime ratio demonstrandi. Sicut ergo bona consequentia est, quod si non est dare maximum in formis, non est dare magis & minus; ita bona consequentia est; quod si diffinitio subiecti non est ratio demonstrandi, nulla passio est ratio demonstrandi, nec una demonstrat aliam: omnis enim passio quanto magis appropinquat ad diffinitionem subiecti, tanto est magis ratio demonstrandi; ergo ipsa diffinitio subiecti est maxime ratio demonstrandi; sic ergo patet prima uia.

Secunda uia.

Secunda uia patet ex natura demonstrationis. Vbi notandum est, quod hæc est differentia inter syllogismum dialecticum, & syllogismum demonstratiuum; quod syllogismus dialecticus concludit per medium probabile; syllogismus autem demonstratiuus per medium necessarium causatiuum; quod quidem medium uocatur propter quid; ita quod querere demonstrationem, est querere, propter quid passionem in sunt subiecto. Ex quo sequitur, quod omnis propositio, quæ non habet propter quid, non est demonstrabilis; secundum autem Philosophum in isto ultimo Capitulo huius Septimi; in propositionibus, in quibus prædicatur aliud de alio; contingit querere propter quid, & reddere causam prædicati de subiecto; in propositionibus autem, in quibus prædicatur idem de seipso, non contingit querere propter quid; nec contingit reddere causam prædicati de subiecto; tales autem sunt propositiones, in quibus prædicatur diffinitio de diffinito. Si ergo ita se habent, oportet quod propositio, in qua prædicatur aliud de subiecto, demonstrabilis sit; in alia autem, in qua prædicatur diffinitio de diffinito, sit indemonstrabilis: quando enim prædicatur passio de subiecto, prædicatur aliud de alio, & per consequens contingit ibi querere propter quid: quando autem idem prædicatur de se ipso, non contingit ibi querere propter quid. Imaginabimur ergo, quod si plures passionem, puta tres

Tex. 19.

E orientur à natura subiecti; tertia reducitur ad secundam tanquam ad propter quid, & per illam demonstrantur: prima autem non est omnino indemonstrabilis (sicut multi uolunt) sed reducitur ad naturam subiecti, & per illam demonstratur: natura autem subiecti est omnino indemonstrabilis de subiecto, quia idem prædicaretur de se ipso. Sic ergo erunt duo genera propositionum: quædam enim est propositio resolubilis ad priorem, & hæc est omnis propositio, in qua prædicatur passio de subiecto: quædam est propositio irresolubilis, in qua prædicatur diffinitio de diffinito: & sicut propositiones irresolubiles sunt radix & fundamentum propositionum resolubilium: ita demonstratio, in qua prædicatur diffinitio de diffinito: & quæ demonstrat primam passionem, est radix & fundamentum omnium demonstrationum consequentium: & sic patet secunda uia.

Tertia uia est declarans præcedentes: & sumitur ex habitudine, quæ est inter causam, & effectum. Ad cuius euidenciam diligenter notandum est, quod unita diuersitas in principiis sufficit ad faciendam diuersitatem in principiis: diuersitas enim secundum rationem in principiis solis sufficit ad faciendum realem diuersitatem in principiis; sicut uirtus illuminandi, & calefaciendi in sole. Imaginabimur in proposito; quod natura & suppositum differunt secundum rationem; suppositum autem, & passio differunt secundum rem: si ergo natura demonstrat per passionem de supposito; ita quod suppositum est illud, de quo demonstratur natura, non est bonum argumentum, neque est bona consequentia: diffinitio enim & diffinitum, siue suppositum & natura differunt secundum rationem; argumentum est ad oppositum: quia enim diuersitas realis est resolubilis, & reducibilis ad diuersitatem secundum rationem; ideo omnis propositio, in qua prædicatur aliud de alio; ita quod sit diuersitas secundum rem, est reducibilis ad propositionem, in qua prædicatur natura de supposito; uel diffinitio de diffinito: in qua quidem est diuersitas secundum rationem, scilicet inter prædicatum, & subiectum: & sic patet tertia uia.

H Quarta uia est ex duplici genere immediationis. Ad cuius euidenciam diligenter notandum est, quod ad hoc quod propositio sit indemonstrabilis; oportet quod sit immediata; ita quod prædicatum non habeat causam in subiecto: natura. n. prædicati si haberet causam in subiecto, illa causa caderet media inter prædicatum, & subiectum; & per consequens per istam causam posset demonstrari prædicatum de subiecto; & sic propositio esset demonstrabilis: ad hoc ergo quod propositio sit indemonstrabilis, oportet quod sit immediata. Tamen non omnis immediatio ad hoc sufficit; est. n. quædam immediatio in genere cause, & quædam in genere subiecti; bene

In uia qui dem ri, et profecti de lu Passio stigm sub gen. Ant. Tromba co reliqua rationes ad uerbum desumpti set; huc me uerba.

Quarta uia

Immediatio duplex

benè ergo potest esse, quòd propositio sit immedia-
 ta in genere subiecti : & ita est demonstrabi-
 bilis, quia licèt sit immediata sic in genere subie-
 cti; tamen est mediata in genere causæ. Vocatur
 autem immediata in genere subiecti, quãdo nul-
 lum subiectum cadit medium inter subiectum &
 prædicatum: sed in genere causæ uocatur media-
 ta, quando aliqua causa cadit media inter prædi-
 catum & subiectum : ita quòd licèt non sit aliud
 subiectum medium; sicut in ista triangulus habet
 tres; est tamen aliqua causa media: per quam cau-
 sam illud prædicatum potest demonstrari de subie-
 cto. Illa ergo propositio est simpliciter inde-
 monstrabilis, in qua inter prædicatum & subie-
 ctum nulla causa cadit media: per quam causam
 illud prædicatum possit demonstrari de subie-
 cto: propter quod ista propositio est simpliciter
 incausata. Imaginabimur ergo, quòd omnis
 propositio, quæ est immediata in genere causæ;
 reducitur ad eam, scilicet est ad immediatam in
 genere causæ, sicut ad indemonstrabilem: ita au-
 tem est omnis propositio, in qua prædicatur pas-
 sio de subiecto, respectu illius, in qua prædicatur
 diffinitio de diffinito: propositio enim, in qua præ-
 dicatur passio de subiecto, licèt possit esse imme-
 diata in genere subiecti; tamen est mediata in ge-
 nere causæ; quia semper inest subiecto per natu-
 ram subiecti: propositio autem, in qua prædica-
 tur diffinitio de diffinito; est immediata in gene-
 re causæ; quia nulla causa cadit media inter diffi-
 nitionem, & diffinitum. Si ergo sit aliquod subie-
 ctum, quod hæt duas passiones; si probetur secun-
 da passio per primam de subiecto; benè probabi-
 tur per aliquam, quæ est immediata in genere su-
 biectioni; sed non per illam, quæ est immediata in
 genere causæ: quia licèt inter primam passionem,
 & subiectum non cadat subiectum medium: ta-
 men cadit causa media; sicut natura subiecti: & iò
 adhuc ista propositio prima. s. primæ passionis est
 demonstrabilis; quia passio prima demonstratur
 de subiecto per diffinitionem: patet ergo primus
 articulus.

Secundus articulus.

Secundus articulus est, uidere difficultates, quæ
 occurrunt contra prædicta: quæ quidem possunt
 esse quatuor. Prima difficultas, est: quia si hoc,
 quod dictum est, est uerum; medium, & passio nõ
 erunt unigenæ. Ad cuius euidenciam notandum
 est, quod demonstratio non descendit à genere, in ge-
 nus: oportet. n. quod passio, quæ concluditur; & me-
 dium, per quod concluditur, sint unius generis, &
 unius materie: hoc autem non potest esse, nisi passio
 demonstraret passionem: ita quod secunda per pri-
 mam, & prima per nullam: quia ante primam nul-
 la passio præcedit: si. n. diffinitio subiecti demonstra-
 ret passionem; cum diffinitio subiecti, & passio non
 sint unius generis, demonstratio descenderet a ge-
 nere in genus: cum ergo hoc sit impossibile, diffinitio
 non est medium, sed passio: hæc est ergo prima
 difficultas, quæ tamen intelligenti nulla est. Ad
 cuius solonem notandum est, quod quando dicitur,

Demò non descendit à genere in genus.

A quod medium, & passio sunt unigenæ; non est intel-
 ligendum, quod debeant esse eiusdem generis præ-
 dicabilis: quia sicut omne accidens est resolubile
 ad substantiam; ita omne medium accidentale est
 resolubile ad medium, quod est in prædicamento
 substantiæ; ita quod substantia demonstraret acci-
 dens: sed est intelligendum, quod debent esse eius-
 dem coordinationis, & eiusdem ordinis: non. n.
 diffinitio trianguli ordinatur ad demonstrandum
 passionem de quadrato; quia diffinitio trianguli, &
 passio quadrati non sunt infra eundem ordinem, &
 eandem coordinationem; sed benè diffinitio triangu-
 li ordinatur ad demonstrandum passionem de
 triangulo, quia sunt eiusdem coordinationis: quia
 subiectum primò aspicit diffinitionem suam; & me-
 diante diffinitione aspicit primam passionem; & me-
 diante prima aspicit secundam; & hac mediante
 aspicit tertiam; & sic de aliis per ordinem: & sic
 subiectum, & diffinitio eius, & passiones cadunt infra
 unum ordinem secundum ante, & post: & sic patet
 prima difficultas, & solutio.

Medium est passio, quo unigenæ.

B Secunda difficultas est ex natura medii: quia
 omne medium, quod demonstrat passionem de
 subiecto, si debet habere rectum situm, oportet
 quod sit posterius subiecto, & prius prædicato: si. n.
 esset posterius utroque, non esset medium inter
 utrumque, sed tertium. s. ad utrumque: similiter si
 esset prius utroque, non esset medium, sed primò
 ad utrumque: medium ergo debet esse prius uno,
 s. prædicato; & posterius alio. s. subiecto. Si autem ita
 est, impossibile est, quod diffinitio subiecti sit medium:
 & hoc quia diffinitio subiecti est prior subiecto, & est
 prior passione, & per consequens prior ad utrum-
 que: habet igitur naturam prioris, & non naturam
 medii; & per consequens non habet naturam de-
 monstrantis. Ad huius difficultatis solonem nõ
 tantum est, quod natura, & suppositum sunt sibi in-
 uicem priora, & posteriora: nam natura, & suppo-
 situm drunt sicut subsistens, & subsistentia; in re-
 cipiendo ergo passionem, natura suppositi habet
 naturam posterioris; subsistentia. n. & natura non
 recipiunt passionem nisi mediante supposito: in
 reducendo autem passionem ad subiectum, natura &
 subsistentia tenent locum prioris, quia passio per
 se non reducitur ad suppositum, nisi mediante na-
 tura suppositi. Debemus. n. imaginari, quod natura
 est cã reductiua oium passionum ad suppositum,
 sic ergo quantum ad hoc tenens locum causæ re-
 ducentis, tenet locum medii. Vbi notandum est,
 quod ipsam esse priorem cãtatem, & ipsam esse me-
 dium in syllogismo, non repugnant; immo est ne-
 cessarium, quod unum sequatur ad aliud: medium
 n. in syllogismo, maxime in syllogismo demon-
 stratiuo, est medium cãle, nõ tantum medium in
 situ: eo ipso, quod cãle, hæt naturam prioris, quia ois
 cã hæt quandam prioritatem super suum effectum;
 sed quia nõ est cã ois mō, sed est cã reducens unū
 extremum ad aliud; hæt naturam medii; si ergo me-
 dium in syllogismo esset medium in situ tantum,
 forte posset dici, quod sibi repugnaret natura prioris;

Secunda difficultas.

C

D

Natura suppositi est cã reductiua passionum ad subiectum.

Metaphysicæ

sed quia est medium in situ, & cæle simul, ob id pot' tenere naturam medi, & prioris, prioris quidem inquantu est ca; sed medi inquantum est re ducens: & sic patet secunda difficultas.

*Tertia diffi-
cultas.*

Tertia difficultas est, quia si diffõ subiecti est medium, aut ergo est medium ad demonstrandũ primam passionem, aut consequentes: non ad demonstrandũ primam; quia immediatè adhæret subiecto: nec ad demonstrandũ consequentes, quia sic demonstrõ non esset ex immediatis, nec ex propriis: ex immediatis quidem nõ esset; quia secunda conclusio, & secunda passio, & aliæ consequentes non fluunt à subiecto, nec à diffõne, nisi mediatè, mediante. s. prima passione: & sic prima passio cadit media inter diffõnem, & secundã passionem, uel tertiam: si aut' est media, ergo illa propositio, in qua secunda passio prædicatur de subiecto, uel de diffõne subiecti, non est immediata; sed per consequens demonstratio non erit ex immediatis: similiter non erit ex propriis, quia diffõ subiecti nõ est plus propria secundæ passio ni, quàm tertix, uel quartæ, & sic de aliis: ergo demonstratio, quæ est ex diffinitione subiecti, non est ex propriis; sed ex quodam communi.

*Diffõ subie-
cti semper
ingreditur
demonem.*

Ad huius difficultatis solutionem notandum est, qd diffinitio subiecti semper intrat demonstratio nem, uel secundũ substantiam, uel secundũ uirtutem: quando enim demonstratur prima passio de subiecto, tunc intrat secundũ substantiam: Si autem dicis, quod prima passio est simplex, & demonstrabilis; falsum est: quia (ut ostensum est in præcedentibus) passio est reducibilis ad subiectum per naturam subiecti, quæ natura indicatur per diffõnem: natura at ad subiectum p nihil aliud reducitur: ad demonstrandũ ergo primam passionem de subiecto, subiectum est sicut minor extremitas; passio sicut maior, natura sicut medium, reducens passionem ad subiectum.

Si ergo diffinitio subiecti intrat demonstratiõem secundũ substantiam ad demonstrandũ primam passionem; secundũ autem uirtutem ad demonstrandũ sequentes passiones; quia prima passio non demonstrat secundam, nisi inquantũ referuatur uirtualiter in ea natura subiecti: quod enim prima demonstrat secundam, & non econuersõ; hoc non est propter aliud, nisi quia in prima referuatur uirtus subiecti; magis quàm in secunda; & in secunda magis quàm in tertia: & quia uirtus subiecti potest saluari in sequentibus passionibus; ideo diffinitio subiecti est medium uirtuale ad demonstrandũ omnes passiones, quæ sequuntur primam passionem. Et quando dicis, quod diffinitio est quoddam commune ad omnes passiones; & sic demonstratio non erit ex propriis: dico quod medium, quod intrat tantũ secundũ uirtutem, benè potest esse medium commune: medium autem, quod intrat secundũ substantiam est medium minus commune, quàm medium, quod intrat secundũ uirtutem: namque hoc potest se extendere ad multas conclusio-

nes: uideamus enim quod Dignitates intrat demonstratiõem secundũ uirtutem; & non secundũ substantiam: quæ quidem Dignitates habent quãdam cõmunitatem respectu multarum conclusio num, & passionum. Dicemus ergo, quod diffinitio subiecti intrat demonstratiõem secundũ substantiam respectu primæ passionis, & tunc est medium proprium: respectu autem aliarum passionum intrat secundũ uirtutem, & tunc est medium commune: & sic patet tertia difficultas, & solutio eius.

*Dignitates
quæ ingre-
diuntur di-
monem.*

Quarta difficultas est: quia si diffinitio subiecti est medium in demonstratiõne, sequetur qd istud principium, De quolibet affirmatio & negatio & c. oritur à præmissa, & non præmissa oritur ab eo: cuius tamen contrarium uideatur esse. Ad cuius euidentiã notandum est, qd istud principium est quædam dignitas cõmunis, quæ quidem dignitas debet intrare demonstratiõnem secundũ uirtutem, & non secundũ substantiam: pro tanto ergo intrat secundũ uirtutem, quia uirtus præmissarũ oritur à uirtute istius principii, & non econuersõ: si autem diffinitio subiecti esset medium in demonstratiõne, oporteret quod istud principium oriretur à præmissa, quia istud principium (sicut patuit supra in Quarto libro) oritur à quidditate rei: quod enim homo

*Quarta dif-
ficultas.*

ita sit homo, quod nullo modo sit non homo, hoc oritur à quidditate hominis. Ad solutionem huius difficultatis est dicendum; quod hoc principiu, siue diffinitio subiecti, qd sit mediũ suæ passionis, semper oritur à natura subiecti: quod enim subiectum habeat istam diffinitionem, & nõ possit habere oppositam; hoc oritur à natura subiecti: qd enim homo sit animal rationale, & mortale; & non possit esse oppositum; hoc oritur à natura hominis: similiter quod triangulus habeat tres, & non possit habere oppositum; hoc etiam oritur à natura subiecti. Similiter si contingeret, quod prima passio demonstraret secundam; ita quod diffinitio subiecti nullo modo sit medium, sicut quidam ponunt: adhuc istud principium oritur à præmissa: quod enim ista passio prædicetur de illa, ita qd non possit prædicari de opposita; hoc oritur à natura passionis: siue ergo sic, siue sic ponatur, semper istud principium oritur à natura subiecti in præmissa, uel à natura passionis.

Supra Ter.

Ubi notandum, quod istud principium, in sua generalitate acceptum, non oritur à natura istius subiecti; uel illius, nec à natura istius diffinitionis, uel illius; sed à natura entis inquantum ens: & quia istud principium fundatur super conceptum entis; in sua autem specialitate acceptum oritur à natura huius entis, uel illius: quia in demonstratiõne speciali oritur à notitia terminorum positõrum in demonstratiõne; siue diffinitio sit medium, siue non. Quando ergo dicitur, qd præmissæ oriuntur ab isto principio: debet sic intelligi, quod uirtus præmissarum oritur à uirtute terminorum: in uirtute quorum terminorum continetur istud principium:

*Digressio
circa primo
principium*

cipium: sicut quoddam triangulus habeat tres, & non habeat quatuor, oritur à natura trianguli. Pro tanto ergo qualibet demonstratio est resolubilis ad istud principium, De quolibet & c. pro quantum est resolubilis ad naturam terminorum. Nec debet intelligi, quando dicitur, quod istud principium intrat uirtualiter demonstrationem, quod uirtus illa sit quoddam extrinsecum, quasi applicatum demonstrationi, quæcunque sit illa demonstratio: sed quod istud principium in demonstratione non exprimitur, sed quasi latet in uirtute terminorum: siue ergo diffinitio subiecti sit medium, siue non, semper istud principium oritur à natura terminorum. Ita quod iste erit ordo, quod primo intelligemus naturam termini: secundo intelligemus, quod iste terminus ita aspici prædicatum, quod non potest aspicere oppositum: & ita ex hoc habemus, quod natura est affirmatio tantum, uel negatio tantum, & non ambo simul: tertio habemus, quod propositio necessaria est: ex hoc enim propositio est necessaria, quod unum ita aspicitur, quod non potest aspici oppositum: & sic semper necessitas propositionis oritur ab isto principio, & illud principium oritur à natura termini: patet ergo questio. Ad argumentum in oppositum dicendum est, quod diffinitio passionis potest esse duplex: uel dicens quid, uel dicens propter quid: quo modo non est impossibile, quod diffinitio subiecti dicat propter quid respectu passionis: quando ergo dicitur, quod diffinitio maioris extremi tatis, scilicet passionis est medium, dico quod uerum est, dicens propter quid; hæc autem est, uel potest esse diffinitio subiecti & c. Et sic explicat summa super Septimum Librum.

Ordo in cognitione præcipiorum

Argumentum principale

PRIMAE PHILOSOPHIAE ARISTOTELIS
LIBER OCTAVVS.

TEX. 1.

His itaque dictis syllogizare oportet: & colligentes capitulum, finem imponere.

Continuatio, intentio, & diuisio Libri.

Dicitur est, quod in Septimo Libro determinauit de quod quid est: non autem intendebat determinare, de quod quid est omnium rerum; sed tantum de quod quid est substantiarum sensibilem: ut ex istis deueniret ad substantias intelligibiles: quod quid est autem substantiarum sensibilem, non potest sciri, nisi sciatur principia substantiarum sensibilem; & ideo ad complementum Septimi libri præcedentis oportuit facere istum Octauum; in quo determinaretur de principijs substantiarum, siue quidditatis substantiarum sensibilibus. Ita quod in Septimo libro determinauit de quod quid est in generali; ostendens quomodo quod quid est indicatur per diffinitionem cuiuslibet rei; & quo

A modo quod quid est habet partes: hic autem in Octauo determinat de quod quid est in speciali, scilicet de quod quid est substantiarum sensibilibus; ostendens quæ sunt in principia substantiarum sensibilibus; & quomodo ista principia concurrunt ad substantiam eius, & essentiam. Diuiditur autem iste Liber in duas partes; quia primo recapitulat quædam dicta in Septimo; ut ex hoc deueniat ad substantiam sensibilem: secundo incipit determinare de substantia sensibili ibi [Sensibiles autem substantiarum]. Prima pars in duas partes, quia primo continuat istum Librum cum præcedente: secundo recapitulat quædam dicta in Septimo, ibi [Dicitur est itaque] Dicit ergo primo, quod ex dictis, scilicet in Septimo, oportet syllogizare ad propositum, tanquam ex cõibus ad propria; & colligentes in quodam Capitulo, & in quadam Summa ea, quæ sunt dicta: oportet dictis finem imponere. Ipsum enim quod quid est, quod quærebatur in Septimo, quærebatur, ut sciremus quod quid est, substantiarum sensibilibus; quod quidem ostenditur in isto Libro: & per istam substantiam deuenimus ad substantiam intelligibilem, & ibi est finis. Deinde cum dicit.

Quod quid est, cur quæritur in Septimo libro.

Dicitur est itaque, quia substantiarum quærentur cause, et principia, & elementa.

Recapitulat quædam dicta in Septimo; secundo ex illis dictis continuat se ad dicenda in hoc Octauo. Secunda ibi [Quoniam autem & quod quid erat esse] Circa primum duo facit, quia primo ostendit, quod in recapitulando, non debent recapitulari nisi illa, quæ dicta sunt de substantia: secundo incipit ea recapitulare ibi [Substantiarum uero hæc]. Dicit ergo primo; dictum est supra, quod quærentur principia, & cause substantiarum, & elementa ipsarum; quasi dicat: licet hæc scientia consideret ens, in quantum ens; tamen quia omnia entia reducuntur ad substantiam, tanquam ad primum ens; ideo uolenti scire principia entis, sufficit scire principia substantiarum, & causas: & quia sic est, ideo sufficit recapitulare aliqua de natura substantiarum. Deinde cum dicit.

Recapitulas

Substantiarum uero hæc quidem confesse sunt ab omnibus, sed de quibusdam singulariter quidam enunciauerunt. Confesse quidem physica, ut ignis, terra, & aqua, & alia simplicia corpora; deinde planta, & partes eorum, & animalia, & partes animalium, & tandem celum, & partes celi. Singulariter uero quidam substantias dicunt esse species, & Mathematica.

Incipit recapitulare quædam dicta de substantia: & ista recapitulatio est, quia recapitulat modos, quibus dicitur substantia; quæ est substantia secundum existentiam, & naturam: secundo recapitulat modos, quibus dicitur substantia secundum rationem ibi [Alias uero accidit ex rationibus substantias esse.] Dicit ergo primo, quod de numero substantiarum hæc quidem sunt confesse ab omnibus, quia omnes concedunt illas esse substantias; quædam autem sunt, de quibus aliqui sin-

Adhuc.

Qua ab omnibus, & que non ab omnibus confesse substantiarum.

gula-

Metaphysicæ

gulariter enunciauerunt; quia dixerunt illas esse substantias, cum tamen hoc non esset confessum ab omnibus. Confessæ quidem ab omnibus sunt substantiæ physicæ, & naturales, sicut ignis, & terra, & aer, & alia corpora simplicia; quæ sunt similia partium: quæ quidem dicuntur simplicia respectu partium, quæ non sunt eiusdem rationis in parte, & in toto; similiter confessæ sunt substantiæ animalia, & partes eorum, & plantæ, & partes earum: similiter cælum, & partes cœli; quæ quidem partès cœli uocari possunt sydera, uel stellæ: sic ergo hæc sunt substantiæ confessæ. Quædam autem sunt, de quibus singulariter est enunciatur, sicut species, id est ideæ, & mathematica: quia quidam dixerunt, eas esse substantias, quidam non. Deinde cum dicit.

Partes cœli, quæ.

TEX. 2.

Alias uerò accidit ex rationibus substantias esse, quòd quid erat esse, & quòd subiicitur. Adhuc aliter genus magis speciebus, & uniuersale singularibus. Vniuersali uerò, & generi, & ideæ copulantur; nam secundum eandem rationem substantiæ uidentur esse.

Recapitulat adhuc.

Recapitulat modos, quibus accipitur substantia secundum rationem, dicens; quòd ex rationibus etiam Antiquorum accidit, alias esse substantias præter dictas; sicut quòd quid erat esse, & ipsum subiectum; ita tamen quòd ipsum quòd quid erat esse, non est substantia separata ab eo, cuius est; sed ideo substantia est, quia est ratio substantiæ. Similiter accidit ex rationibus Antiquorum, genus esse magis substantiam, quàm speciem; & uniuersale magis quàm singulare; quòd tamen non est substantia secundum ueritatem, nisi secundum rationem; non secundum essentiam, quia non existit per se. Secundum etiam rationes Antiquorum & uniuersali, & generi copulantur species, & ideæ: nam per eandem rationem uidetur, quòd idea sit substantia, per quam uidebatur de generibus: sicut enim genus, & uniuersale uidetur esse substantia participantium naturam generis, & uniuersalis: ita & idea omnium, participantium ideam: & similiter ponentes ideas, ponunt eas esse quædam uniuersalia: & ita idem iudicium uidebatur de uno, & de alio. Dictum est autem iam, quòd uniuersalia non sunt substantiæ secundum existentiam, sed secundum rationem tantum: decipiebantur ergo isti, quia substantias secundum rationem credebant esse substantias secundum existentiam: quòd tamen falsum est, quia substantia secundum existentiam est solum singulare: quòd quid est autem, & genus, & uniuersale non sunt substantiæ; nisi in quantum sunt rationes huius. Deinde cum dicit.

Quoniam autem & quòd quid erat esse substantia est, huius autem ratio diffinitio, propter hoc de diffinitione, & de secundum se est diffinitum. Quoniam autem diffinitio ratio est; ratio autem partes habet: necesse & de parte erat considerare; quæ substantia partes, & quæ non: & si hæc diffinitioni opus sunt. Amplius etiam nec uniuersale substantia, nec

E *genus. De ideis uerò & Mathematicis posterius perscrutandum est: nam præter sensibiles substantias quidam dicunt esse eas.*

Continuat se ad dicenda. Et duo facit, quia primò recapitulat quasi per modum cõclusionis quædam, dicta in Septimo: secundò concludit dicta in hoc Octauo ibi [Nunc autem de confessis substantiis.] Dicit ergo primò: & ipsum quòd quid erat esse, substantia est; & ipsum quòd quid erat esse, est declaratum per diffinitionem: ideo in libro Septimo, in quo fuit dictum de quòd quid est, debuit dici de diffinitione: & quia diffinitio componitur ex prædicatis per se, & non secundum accidens; ideo idem debuit dici de ipso: & quia omnis diffinitio est oratio, & oratio habet partes; ideo idem debuit dici de partibus diffinitionis: quæ, scilicet sunt partes substantiæ, & quæ non; & utrum partes diffinitionis & diffiniti sint eadem; & utrum partes diffinitionis diffinitionem habeat: sicuti posterius perscrutandum. Nam quidam dixerunt partes diffinitionis, scilicet genus & differentiam esse ideas separatas præter substantiam sensibilem, & esse diffinibiles, ex quo subsistunt per se; quòd ostensum est esse falsum: quia ideæ non diffiniuntur, sicut ostensum est in Septimo; nec etiam diffiniuntur partes diffinitionis secundum Philosophum; aliàs esset abire in infinitum. Deinde cum dicit.

F

Nunc autem de confessis substantiis tractabimus: hæc uerò sensibiles.

G

Concludit quæ dicturus est in isto Octauo, dicens: hæc dicta sunt in Septimo: in hoc Octauo tractabimus de substantiis, quæ sunt confessæ ab omnibus; & hæc sunt substantiæ sensibiles. Deinde cum dicit.

Sensibiles autem substantiæ omnes materiam habent; est autem substantia, quòd subiicitur. Aliter quidam materia[m] materiam uerò dico, quæ non hoc aliquid ens actus; potestate autem est hoc aliquid. Aliter uerò ratio, & forma; quia aliquid ens, ratione separabile est. Tertium uerò quòd est ex his, cuius solius generatio & corruptio, & separabile simpliciter: nam secundum substantiarum rationem, hæc quidem separabiles; illæ uerò non.

H

Hic incipit tractare de substantia sensibili, & de principiis eius. Et diuiditur in duas partes: quia primò determinat de materia, & forma, & composito: secundò mouet quæstionem circa hoc ibi [Oportet autem non ignorare] Prima in duas, quia primò determinat quædam de sensibili substantia, scilicet materia, forma, & composito: secundò concludit ea, quæ dicta sunt ibi [Palàm itaque ex his] Prima in tres, quia primò determinat de materia: secundò de forma: tertio de composito. Secunda ibi [Quoniam autem & quæ quidem] Tertia ibi [Et ut in substantiis id, quòd] Prima in tres, quia primò diuidit substantiam in materiã, formam, & compositum: secundò dat necessitatẽ ponendi materiam; probando quòd materia substantia est: tertio ostendit, quòd non uniformiter

Continuat.

De substantia sensibili, & eius principiis.

ter est materia in omnibus. Secunda ibi] Quoniã uerò substantia est materia, palàm] Tertia ibi [Et hanc sequuntur aliæ mutationes.] Dicit ergo primò, quòd omnes sensibiles substantiæ materiam habent; ita quòd illud, quòd subiicitur formæ sensibili; est materia, quæ substantia est: uerùm materia aliter est substantia; & aliter forma, & aliter compositum. Materiam autem dico, & diffinitio, quæ non est hoc aliquid ens in actu, potest tamen esse, hoc aliquid: ita quòd materia est, de cuius essentia est, quòd possit esse hoc aliquid: quòd autem sit hoc aliquid in actu, hoc habet per formam. Forma uerò est ratio, & actus: actus quidem, quia ab ipsa est actus còpositi, & materiæ: ratio uerò quia ex forma sumitur ratio speciei, & diffinitio rei: forma etiam est hoc aliquid ens in actu, & separabile est: in actu quidem, non quòd existat per se, sed quia est ratio essendi ipsi composito: separabile autem non quidem secundum rem, nec secundum esse, quia forma sensibilis nunquam reperitur extra materiam, licet sit separabilis secundum rationem. Compositum uerò, quòd est tertium compositum ex his, scilicet materia, & forma; est illud, cuius propriè est generatio & corruptio (sicut ostensum est in Septimo) & est separabile simpliciter, quòd potest per se subsistere; & hoc est ipsum compositum, & non materia, nec forma; de numero enim substantiarum quædam separantur secundum rationem, quædam autem non. Notandum est, quòd hoc uerbum potest intelligi duobus modis: uno modo ut ponatur differentia inter formam, & materiam: ita quòd sit sensus, quòd substantia formæ sensibilis est quædam substantia, quæ est separabilis secundum rationem à materia indiuiduali; quia potest intelligi præter illam substantiam: materia autem est substantia, quæ non est separabilis secundum rationem, quia non potest intelligi præter formam. Secundo modo potest hoc intelligi, quòd sit differentia inter formam sensibilem, & formam mathematicam: & tunc est sensus quòd forma mathematica est separabilis secundum rationem; licet non sit separabilis secundum esse à materia sensibili: forma autem sensibilis non est separabilis nec secundum esse, nec secundum rationem. Deinde cum dicit.

Materia, forma, & compositum quid.

Forma sensibilis, quo se parabilis à materia.

Text. 7. & inde. 25. & ipse.

TEX. 4.

Quoniam uerò substantia est materia, palàm: nã in omnibus mutationibus oppositis est aliquid, quòd subiicitur mutationibus; ut puta secundum locum, quòd nunc hic, iterum & alibi. Et secundum augmentum, quòd nunc quidem tantum, iterum minus aut maius. Et secundum alterationem, quòd nunc quidem est sanum, iterum laborat.

Probat, quòd oportet ponere materiam esse quandam substantiam; & est eius ratio talis. In omni mutatione, quæ est ad opposita, oportet dare aliquod tertium, quòd subiicitur oppositis terminis; sed generatio & corruptio est mutatio aliqua; ergo oportebit dare aliquod tertium, quòd subiiciatur oppositis terminis. Hæc ratio funda-

Materia substantia, quædam est

A tur super duo fundameta: primum fundamētum est, quòd in omni mutatione, alia à generatione, oportet dare tertium: secundum est, quòd si in aliis mutationibus, oportet etiam dare in generatione: & secundum hoc primò ponit primum fundamentum: secundò concludit secundum, ibi [Similiter autem secundum substantiam.] Dicit ergo primò, quòd materia est quædam substantia; quia in omnibus oppositis mutationibus est aliquod tertium, quòd subiicitur mutationibus, & terminis mutationum: sicut in mutatione secundum locum est aliquod tertium, quòd nò est hic, nec alibi: & in mutatione secundum augmentum est aliquid, quòd nunc est tantum, nunc est magis, uel minus: in mutatione autem secundum alterationem est aliquod subiectum, quòd nunc est sanum, nunc autem laborat. Deinde cum dicit.

B

Similiter autem secundum substantiam, quòd nunc quidem est in generatione, iterum in corruptione: & nunc quidem quòd subiicitur, & hoc aliquid: iterum autem, quòd subiicitur sic secundum priuationem.

C

Concludit, quòd si ita est in aliis mutationibus, ita debet esse in generatione, dicens: quòd in mutatione substantiali oportet dare aliquod tertium, quòd nunc est sub generatione, nunc autem sub corruptione: & quòd nunc idem subiicitur formæ, quæ est hoc aliquid; nunc autem priuationi formæ, & hoc uocabimus materiam. Notandum est, sicut mutatio secundum locum nos docuit locum; & sicut mutatio secundum alterationem nos docuit subiectum: ita mutatio secundum formam substantialem nos docuit materiã. Sicut enim imaginabimur in motu alterationis, quòd forma accidentalis non uertitur in formã accidentalem: nec etiam una forma accidentalis recipit aliam formam accidentalem: sed ex hoc est alteratio, quòd aliquod tertium, quòd uocamus subiectum, nec est sub una forma, nec sub alia: ita in generatione & corruptione nò est imaginandum, quòd forma uertatur in formam, sed quòd est aliquod tertium, quòd nos uocamus priuationem materiæ, ammittit actum unius formæ, & admittit actum alterius; & hoc tertium uocamus materiam. Debemus enim de materia duo imaginari: primum est, quòd nunquam est sine actu formali: secundum est, quòd existens sub uno actu formali, potest trahi ad alium: & ex hoc còcluditur, quòd est quoddam, aliud ab illo, sub quo fuit; ab illo, ad quòd trahitur: si enim esset idem cum primo actu, nunquam posset trahi ad secundum; sed illud, quòd trahitur ad actum potentia est: similiter si esset idem cum secundo actu, non esset trahibile ad ipsum; quia nihil est trahibile ad seipsum: sed oportet, quòd sit tertium ad utrumque. Et hoc est, quòd hic probauit Philosophus. Deinde cum dicit.

Modus cognoscendi materiam.

D

Et hanc sequuntur aliæ mutationes: aliarum uerò aut unam, aut duas, hæc non sequitur. Non enim necesse, si aliquid in ateriã habet localem, hoc & gene-

Metaphysicæ

generabilem & corruptibilem habere: quæ enim differentia simpliciter fieri, & non simpliciter; in Phisicis dictum est.

Materia nõ in omnibus uno modo.

Ordo mutationũ triũ generum.

Lib. I. text. com. 18. & 1. Phy. 62. & 5. Phy. 7. & alibi sepe.

Questio.

Articulus primus.

Præmissio materia.

Medium duplex.

Probat, quòd materia nõ est uno modo in omnibus substantiis sensibilibus, dicens: quòd hanc mutationem, scilicet secundum generationem & corruptionem sequuntur aliæ mutationes; quia generabile & corruptibile est augmentabile, est alterabile, & est mutabile secundum locum; & ideo sequitur, quòd materia, quæ est subiecta generationi, est etiam subiecta augmentationi, alterationi etiam, & motui locali; alias autem mutationes ad minus unam, scilicet secundum locum non oportet, quòd sequatur hæc mutatio, quæ est secundum generationem & corruptionem; quia nõ est necesse, quòd illud, quod est mutabile secundum locum, sit mutabile secundum generationem & corruptionem; sicut patet in cælo: & ideo non oportet, quòd omne, quod habet materiam localem, habeat materiam generabilem & corruptibilem. Quasi dicat Philosophus, quòd aliter est in his, quæ mouentur motu generationis & corruptionis: & aliter est in his, quæ mouentur motu locali tantum. Et quia aliquis posset dicere, quòd in motu locali semper est aliquid fieri: ad hoc dicit Philosophus, quòd ibi potest esse fieri secundum quid, & non simpliciter; quæ autem sit differentia inter secundum quid & fieri simpliciter, dictum est in Naturalibus, scilicet in Libris de Generatione & Corruptione.

Quereret quis, Vtrum materia dicat aliquam entitatem, aliam à priuatione, & à forma; sicut inquit Philosophus? Videtur quòd non; quia omne, quod dicit entitatem, dicit aliquem actum; si ergo materia per se dicit aliquam entitatem, ergo dicit aliquem actum; hoc est impossibile, ergo & primum: materia enim non dicit actum; sed est in potentia ad actum. Ad oppositum est Philosophus.

Respondeo, in hac quæstione sic proceditur: quia primò ponuntur rationes, quæ possunt mouere aliquem ad credendum, quòd materia nullam entitatem dicit: secundò ponuntur rationes ad oppositum: tertio soluentur rationes primæ.

Primum patet ex diffinitionibus materia; quarum prima est, quòd materia est medium inter ens, & nihil: si ergo materia est mediũ inter ens, & nihil; oportet quod materia non sit nihil, & quòd non dicat entitatem. Ad cuius euentiam notandum est, quòd duplex est medium: est enim quoddam medium per compositionem extremorum, in quo ipsa extrema saluantur: & est medium per negationem extremorum: materia non potest dici medium primo modo, ut uidetur: quia secundum hoc materia esset composita ex nihilo, & ente; siue in materia saluaretur ratio nullius, & entis alicuius; quod est impossibile: si ergo est mediũ, oportet, quòd sit per negationem extremorum: cum ergo ens sit unum extremum, oportet quòd ab ea negetur non ens; & per consequens nullam entitatem dicat. Sic ergo imaginabimur secundum

dum istam diffõnem, quod materia dicit potetiam ad ens & nõ ens: & quia posse esse ens, aliquid plus dicit, quàm nihil; quia nihil potest saluari in possibili: ideo materia non dicit ens, nec dicit nihil, licet dicat medium quoddam inter ens, & nihil: ita tamen quòd dare sibi istam medietatem, non est sibi dare aliquam entitatem, nisi forte in attributione aliqua. Secunda uia est ex diffinitione materia; quam dat Philosophus Septimo Metaphysicæ, ubi ponit: quòd materia nec est quid, nec est quale, nec quantum, & sic de aliis rationibus prædicamentalibus. Vbi notandum est, quòd entitas, & realitas conuertuntur: cum ergo omnis realitas creata, & realitas prædicamentalis sint idem; oportet quod entitas, & realitas prædicamentalis conuertantur: quidquid ergo non habet realitatem prædicamentalem, non uidetur habere aliquam entitatem; materia est huiusmodi, secundum diffinitionem Philosophi; quia secundum istam diffinitionem materia diffinitur per negationem cuiuslibet realitatis prædicamentalis; illud autem à quo negatur realitas prædicamentalis, non potest habere realitatem istam; quia sic haberet, & non haberet: & ita secundum hunc modum materia nullam entitatem dicit de se. Tertia diffinitio materia; est ista, quòd materia prima est pura potentia. Ad cuius euentiam notandum est, quòd uerbum Commentatoris Primo Physicorum est, quòd quidquid est inter primam materiam, & ultimam formam; est materia composita, & forma composita; dicitur autem ista materia composita propter formam, cui est coniuncta; & ista forma dicitur composita propter materiam, quam concernit. V. gratia inter materiam primam, & formam complexionis sunt duæ formæ medię; forma elementi, & forma mixti: materia ergo est per se in potentia ad formam elementi; quæ quidem materia non potest dicere aliquid compositum; quia si diceret aliquid compositum, aliquid cadet medium inter formam elementi, & materiam primam; & ita non esset per se in potentia ad formam elementi, sed ista mediante: ergo est impossibile, quòd illud primum sit compositum: si enim esset compositum, esset resolubile: quod autem sit primum, & sit resolubile, est impossibile: materia autem, quæ est sub forma elementi, est in potentia ad formam mixtionis; & ita tenet medium inter formam mixtionis ex una parte, & materiam simplicem ex alia. Et uocatur forma composita propter materiam, quam concernit; quia forma elementi non est in potentia ad aliam formam, nisi in quantum concernit materiam. Similiter materia ista uocatur materia composita propter formam, quam concernit, quia materia non est in potentia ad formam mixtionis, nisi mediante forma elementi: nec secundum sententiam istam, materia ista, quæ est in potentia ad formam mixtionis, est materia composita: similiter materia, quæ est in potentia ad formam complexionis, se habet per eundem modum. Materia ergo, quam

Secunda.

Tert. a. 1.

Tertia.

Sententia Auerru. Com. 1. sed uide, an ex hoc sequatur plures formas sub se in uno coe posito.

quam hic quaerimus; non est materia composita, uel forma composita; sed est materia prima, quae debet esse simplex. Modò ad propositum licet materia composita possit dicere aliquam entitatem, quia talis est composita ex potentia & actu; eo quod concernit formam: tamen impossibile uidetur, quod materia prima dicat aliquem actum: materia enim prima, & potentia prima uidentur còuerti: potentia autem prima non uidetur dicere aliquem actum: immo uidetur praecedere omnem actum uniuersaliter. Licet enim potentia, quam uocamus materiam compositam; compatiatur secum aliquem actum, & entitatem, ut iam ostensum est: tamen potentia prima non uidetur secum compati aliquem actum: ideo enim prima, & pura uocatur, quia praecedit omnem actum: si enim ista potentia prima fundatur super aliquam entitatem uel actum; quidquid praecederet illum actum uel entitatem, praecederet illam potentiam; illa ergo potentia, quae praecederet hanc entitatem, praecederet etiam potentiam materiae: & sic materia non esset potentia prima.

Quarta.

Distinctio duplex.

Quarta definitio materiae est, & eam possumus sic definire; quod materia est fundamentum naturae. Ad cuius euidenciam notandum est, quod duplex est distinctio, scilicet materialis, & essentialis, siue quantitativa: materia ergo non potest esse distinctio essentialis, quia quidquid distinguitur essentialiter, essentiam habet; materia autem nullam essentiam habet: quia omnis essentia uel est forma, uel est à forma (loquimur autem de materia secundum quod est intellecta praeter formam) si ergo loqueremur proprie secundum istam distinctionem, dice remus quod materia magis est essentialis, quam quod sit essentia: cum enim materia sit trahibilis ad formam per uim agentis; ex hoc quod trahitur ad formam, trahitur ad essentiam; & sic in ea non est distinctio essentialis; sed sicut est in potentia ad essentiam, ita est in potentia ad distinctionem essentialem. Similiter in ea non est distinctio materialis, siue quantitatis; quia materia est in potentia ad quantitatem: cum ergo sit in potentia ad quantitatem, oportet quod sit in potentia ad distinctionem quantitativam; quae quidem distinctio fit per partes eiusdem rationis; bene ergo dictum est, quod fundamentum naturae nullam habet distinctionem, nec essentialem, nec materiale de se. Ex quo sequi uidetur, quod materia nullam entitatem habet: quia omnis entitas uidetur ad minus inducere distinctionem essentialē ab alia aliqua entitate. Isti ergo sic ponentes per ista quatuor media probant, quod materia non est aliqua entitas; sed est purum possibile; quia nisi materia esset purum possibile, non posset esse medium inter ens, & nihil, secundum primam definitionem: nec posset ab ea negari omnis ratio praedicamentalis, secundum secundam: nec posset esse prima potentia secundum tertiam: nec aliter posset causare omnem distinctionem secundum quartam: & sic patet primum declarandum.

i. Metha. tex. cò. 17. scdm translationē Arabicam.

Materia est purum possibile.

A Secundo probandum est, quod materia dicat aliquam entitatem, quod patere potest pluribus mediis: primum est ex connexionē, quae est inter opus intelligentiae, & opus naturae. Ad cuius euidenciam notandum est, quod semper opus artis creatae supponit opus naturae; ita quod semper ars fabricat super entitatem factam à natura: ergo opus naturae supponit opus intelligentiae (& uoco hic intelligentiam causam primam) ita quod natura in agendo semper figitur super illud, quod factum est ab intelligentia; quod non potest fieri à natura (quod factum ego uoco materiam) quia licet materia non possit esse opus naturae, quia non potest fieri à natura; eo quod ingenerabilis & incorruptibilis est: tamen bene potest esse opus causae primae: modò certum est, quod illud, quod supponitur à natura, & est opus intelligentiae, non potest esse nihil; immo oportet quod dicat aliquam entitatem, & aliquam realitatem; quae realitas est alia à realitate formae introductae per materiam: quia illud, quod supponitur actioni, & quod introducit per actionem, non potest esse una entitas; materia autem supponitur actioni naturae tanquam effectus causae producenti; forma autem introducit per actionem naturae. Dico ergo quod illud, quod supponitur naturae tanquam effectus causae primae, quod sit nulla realitas, est impossibile; haec est ergo prima uia.

Secundus articulus.

Opus artis supponit opus naturae, et opus naturae, opus intelligentiae.

B Cuius euidenciam notandum est, quod si creatio potest dici aliquo modo mutatio; oportet quod generatio sit secunda mutatio resolubilis ad creationem: imaginabimur, quod creatio nullam realitatem supponit; sed illud, quod supponitur creationi, est purum possibile, id est creò est prima mutatio, eo modo quo potest uocari mutatio: si ergo illud, quod supponitur generationi, nullam realitatem dicit; generatio esset aequè prima, sicut creatio: quod est impossibile. Et ideo uidetur dicendum, quod possibile, quod supponitur generationi; sit resolubile ad purum possibile, quod supponitur creationi: ita quod possibile, quod supponitur creationi, super nullam realitatem fundatur (aliàs non esset purum possibile) possibile autem, quod supponitur generationi, super aliquam realitatem fundatur, licet diminutam: quam realitatem uoco materiam. Ex quo sequitur, quod licet materia non possit generari, quia generationi supponitur; tamen potest creari: & hoc quia possibile materiae potest resolui ad possibile creationis: haec est ergo secunda uia.

Secundaria.

Materia creatur, non autem generatur.

C Tertia uia est ex habitudine, quae est inter generationem & corruptionem, & creationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si creatio potest dici aliquo modo mutatio; oportet quod generatio sit secunda mutatio resolubilis ad creationem: imaginabimur, quod creatio nullam realitatem supponit; sed illud, quod supponitur creationi, est purum possibile, id est creò est prima mutatio, eo modo quo potest uocari mutatio: si ergo illud, quod supponitur generationi, nullam realitatem dicit; generatio esset aequè prima, sicut creatio: quod est impossibile. Et ideo uidetur dicendum, quod possibile, quod supponitur generationi; sit resolubile ad purum possibile, quod supponitur creationi: ita quod possibile, quod supponitur creationi, super nullam realitatem fundatur (aliàs non esset purum possibile) possibile autem, quod supponitur generationi, super aliquam realitatem fundatur, licet diminutam: quam realitatem uoco materiam. Ex quo sequitur, quod licet materia non possit generari, quia generationi supponitur; tamen potest creari: & hoc quia possibile materiae potest resolui ad possibile creationis: haec est ergo secunda uia.

D Tertia uia est ex differentia mutationis, & motus; quia definitio motus est, quod est actus entis in potentia secundum quod in potentia. Ad cuius euidenciam intelligendum est, quod motus, mutatio, & forma non differunt nisi secundum modum intelligendi & significandi; ut de albari & albedo: oportet enim quod ipsa mutatio, & forma acquisita per mutationem, sint actus eiusdem: sicut

Tertia uia.

Metaphysicæ

sicut dealbari, & albedo sunt actus eiusdem. Dicemus ergo, quod forma est actus entis in potentia: mutatio autem est actus materiæ secundum quod materia est in actu completo, & sic est actus rei potentialis, secundum quod est in actu; mutatio ergo est actus materiæ, secundum quod iam est in actu completo: motus autem est actus materiæ, secundum quod non habet adhuc ultimam completionem; & sic est actus entis in potentia, secundum quod adhuc est in potentia. Ex quo sequitur, quod materia est aliqua entitas: quia si non esset aliqua entitas; motus, & forma non essent actus entis: immo sequeretur secundum istam positionem, quod essent actus puri potentiales, & quod nullam entitatem dicerent. Ex quo etiam sequitur, quod non sit entitas formæ: quia realiter differt actus, & cuius est actus: & sic patet tertia via.

Quarta via

Quarta via est ex hoc; quod illud, quod est in generatione per accidens, reducit ad per se: licet enim illud, quod generatur, generetur ex priuatione, & ex potentia materiæ; tamen differenter; quia ex priuatione generatur aliquid per accidens: ex potentia autem materiæ generatur aliquid per se: oportet ergo quod priuatio reducat ad potentiam materiæ; ita quod nunquam fieret aliquid ex priuatione, nisi quatenus concurreret cum potentia materiæ: si autem hoc esset uerum, quod materia nullam entitatem diceret, sed solum puram priuationem omnium entium; non posset esse, quod per accidens reduceretur ad per se: oportet enim quod quando fit aliquid uniuersaliter, quod in eo, ex quo fit, sit priuatio rei fiendæ; sed hoc non sufficit, quia cum hoc oportet esse possibile, quod trahatur ad actum per actionem generantis; quod possibile si nullam realitatem diceret, non posset esse principium per se, super quo figeret se natura: oportet ergo, quod istud principium materiale sit aliquod ens (licet diminutum) aliud à forma. Quomodo autem hæc rationes non ualeant in creatione, licet ualeant in generatione: alibi poterit patere: sic ergo dico, quod materia differt realiter à forma.

Possibile trahitur ad actum per actionem generantis.

Ad argumenta.

Materia quo dicitur medium inter ens, & non ens.

Ad primum fundamentum partis oppositæ dicendum est, quod materia dicitur esse medium inter ens, & non ens; hoc est inter ens formale, & non ens formale: cum enim sit in potentia inter ens formale, & non ens formale, oportet quod teneat medium inter utrumque. Vbi notandum est, quod materia aliter dicitur medium respectu formarum, & priuationum; & aliter medium inter duo contraria: quia medium inter duo contraria, ideo dicitur medium; quia capit in se aliquo modo formalitates extremorum: materia autem est in potentia ad utrumque extremorum; non in potentia ad totum ens & ad totam entitatem rei, & ad non ens (tunc enim creatum esset quod esset non ens) sic autem non est, quia non est in potentia, nisi ad ens formale: & ideo non oportet, quod sit non ens simpliciter, sed non ens, quod non est for-

ma. Imaginabimur ergo, quod potentia creatiua (quam quidam etiam uocant obiectiuam) est etiam medium inter ens, & non ens; sed tamen differenter: quia enim potentia creatiua est ad totum ens, ideo oportet, quod dicat medium inter totum ens, & non ens simpliciter: & ideo de se nullam entitatem dicit; nisi in quadam analogia & attributione: materia autem solum dicit medium inter ens formale, & non ens formale; & ideo potest dicere entitatem diminutam, & trahibilem ad entitatem formæ.

Ad secundum dicendum est, quod quidditas potest accipi duobus modis: uno modo pro entitate rei determinata, & actuali: & isto modo accipiendo quidditatem, materia non habet quidditatem; sed est in potentia ad quidditatem, sicut est in potentia ad determinationem: & isto modo accepit Philosophus ipsum in Septimo. Secundo modo potest accipi largo modo, pro omni eo, quod est infra ambitum entis, siue dicat entitatem determinatam quod ad formam; siue magis entitatem determinabilem, quod ad materiam: & isto modo materia potest habere quidditatem; quia quidditas materiæ est, quod sit quædam entitas determinabilis per entitates formales.

Ad tertium dicendum est, quod materia non est prima potentia simpliciter, sed in genere, quod patet primo, quia (ut dictum est) sicut generatio est resolubilis ad creationem; ita similiter potentia materiæ ad potentiam creatiuam; quam aliqui uocant obiectiuam; & ideo ista debet uocari prima potentia, & non illa. Alio modo patet, quia potentia prima est illa, quæ est ad totum ens, & ideo uocatur prima, quia est extra ambitum totius entis, licet habeat attributionem ad totum ens; potentia autem materiæ, quæ tantum est ad ens formale; non potest esse prima nisi in genere.

Ad quartum dicendum est, quod in materia non est proprie aliqua distinctio formalis nec materialis; sicut bene probabat illud fundamentum; & hoc quia est in potentia ad formas específicas, & ad formas materiales: sed tamen propter hoc non probatur, quin sit ibi aliqua distinctio; eo modo quo ipsa distinguitur contra formam; sicut determinabile contra determinatum. Argumentum ergo non plus probat, nisi quod materia non habet entitatem formalem; sed quod nullam habeat, hoc non probat: eo enim modo quo habet entitatem diminutam, eo modo habet distinctionem: & sic patet questio in se.

Ad argumentum in oppositum dicendum est, quod materia est in potentia ad actum formæ, sed non ad actum proprium.

Quereret aliquis secundo, Vtrum sit uerum, quod dicit Philosophus, quod quidquid habet materia in potentia ad formam; habet materia in potentia ad ubi? Respondeo dicendum, quod sic: quod patet ex habitudine, quæ est inter formam, & passionem, quæ sequitur formam: debet

miu

Forma, & passio nunquam separantur: ita potest ad formam, & potentiam ad passionem.

mus enim imaginari, quod sicut forma, & passio nunquam separantur, quin simul sint: ita nunquam separatur potentia, quæ est ad formam, a potentia, quæ est ad passionem, quæ sequitur formam: ex quo sequitur, quod omne illud, quod est in potentia ad formam, sit in potentia ad passionem, consequentem formam. Si autem sic est, habemus propositum nostrum: quia enim locus sequitur formam, sicut secunda perfectio sequitur primam; & sicut passio sequitur subiectum; ideo omne, quod est in potentia ad formam, est in potentia ad locum eadem potestate essentiali; materia autem est in potentia ad formam, materia, scilicet subiecta generationi; & ad locum, materia, scilicet locari.

Questio.

Quæret aliquis tertio, Vtrum materia generabilis, sit materia alterabilis; sicut innuit Philosophus in litera, & è conuerso? Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod alteratio, & generatio ad inuicem ordinantur sicut dispositio & terminus dispositionis: quia per alterationem disponitur materia, ut possit recipere formam, quæ est terminus generationis. Sicut ergo eadem potentia est, quæ subicitur dispositioni, & termino dispositionis: ita similiter eadem materia est, quæ subicitur alterationi, & generationi: & sicut impossibile est, in natura separare alterationem à generatione; ita impossibile est separare materiam, quæ est subiecta generationi; ab illa, quæ est subiecta alterationi. Dicere ergo, quod sit alia materia respectu generationis, & respectu alterationis; est dicere, quod illa, quæ disponitur; non est illa, quæ recipit terminum dispositionis, quod impossibile est: quia unum & idem, quod est dispositum per alterationem, postea est perfectum per generationem.

Altero duplex.

Notandum autem, quod alteratio duplex est: quædam est alteratio realis, quæ uia est in generationem; eo modo quo dicimus, quod aliquid alteratur à calido in frigidum, & è conuerso: & quia talis est uia in generationem; ideo de illa est uerum, quod materia alterabilis est materia generabilis, & è conuerso. Alia est alteratio intentionalis, eo modo quo dicimus, quod aliquid alteratur à non lucido in lucidum: & de tali alteratione non est uerum, quod materia, quæ est subiecta isti alterationi, sit subiecta generationi: & hoc quia hæc alteratio non est uia in generationem. Videmus enim, quod corpora ingenerabilia, sicut sunt corpora cælestia, tali alteratione alterantur; eo modo quo dicimus, quod Luna de non lucida fit lucida, & tamen non generatur, nec corrumpitur.

Questio.

Quæret aliquis, Vtrum materia, quæ est subiecta generationi, sit subiecta augmento, sicut innuit Philosophus in litera? Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod generatio alicuius ex hoc est,

Genero reuualis.

A quod potentia trahitur ad actum competentem rei generandæ; non autem potest trahi ad specialem actum, nisi trahatur ad speciales dimensiones competentes illi actui: quando enim generatur aer, sicut materia trahitur ad formam aeris, ita trahitur ad dimensiones competentes aeri. Imaginabimur ergo, quod materia nullam dimensionem sibi determinat determinatam: de se enim non aspicit nisi dimensiones indeterminatas: mediante autem forma aspicit dimensionem determinatam: unde secundum quod trahitur ad aliam & aliam formam per uim generantis, ita oportet quod trahatur ad aliam & aliam dimensionem determinatam: & secundum hoc contingit, quod materia sub priori forma existens sub paruis dimensionibus; si debet trahi ad sequentem formam, oportet quod trahatur ad maiores dimensiones: & tunc materia simul & semel erit subiecta generationi & augmento: sicut enim eadem est materia, quæ recipit paruas dimensiones & formam; ita eadem materia est, quæ recipit motum augmenti & generationis.

Eadem materia, quo è subiecta generationi, & augmento.

B

Quoniam autem & quæ quidem ut subiectum, & ut materia substantia confessa est; hæc autem, quæ potestate; reliquum eam, quæ ut actum substantiam sensibilem dicere quæ est. TEX. 5. Cap. 2^m

Postquam Philosophus determinauit de substantia materiæ: hic incipit de substantia formæ. Et diuiditur in duas partes, quia primò continuat se ad dicenda: secundò determinat de substantia formæ, ibi [Democritus quidem igitur.] Dicit ergo primò: quia ita est, quod aliqua materia est substantia, confessa ab omnibus; & de ista iam est dictum in præcedentibus, quod est quædam substantia in potentia: reliquum est dicere de ista substantia, quæ quidem est actus, & substantia actualis rei sensibilis.

Democritus quidem igitur tres differentias simul esse existimauit; nam subiectum corpus secundum materiam unum & idem. Differre autem, aut ritmo, quod est figura, aut trope, quod est positio; aut diatxi, quod est ordo.

Incipit determinare de substantia forma. Et duo facit, quia primò ponit opinionem Democriti circa formam: secundò improbat opinionem illam, ibi [Videntur autem multæ differentia.] Ad euidenciam primi notandum est, quod opinio Democriti unitatem ponebat ex parte materiæ, quia ponebat unum corpus esse subiectum & materiam: quia tamen unum ut unum non potuit facere diuersitatem in rebus, ut apparet: & ideo cum unitate subiecti posuit diuersitatem ex parte formarum; quas quidem formas uocat nomine figuræ, uel nomine ordinis, uel nomine positionis. Volebat enim, quod ipsa materia esset corpora atoma, & indiuisibilia; quæ quidem unum erant, in quantum conueniebant in natura corporis indiuisibilis: quæ quidem corpora indiuisibilia, & atoma

Opi. Democriti de principiis differentia, & substantia rerum.

T t ma

Metaphysicæ

ma diuersitatem faciebant in rebus, secundum quod aliter & aliter ordinabantur; uel secundum aliam & aliam figuram corporum.

His uisis, patet litera Philosophi: dicit ergo, quod Democritus similis est existimati tres differentias formales, hoc est per quas differunt res: ponebat enim corpus subiectum, & materia esse unum & idem, quod quidem corpus subiectum uocabat corpora indiuisibilia, conuenientia in una natura: diuersificabatur autem illud corpus subiectum in diuersas res, aut secundum differentiam figuræ; quia quædam illorum corporum erant circularia, quædam erant recta: aut secundum differentiam positionis: quia quædam erant sursum, quædam deorsum, quædam à dextro, quædam à sinistro; aut secundum differentiam ordinis: quia quædam erant prius, quædam posterius.

Videntur autem multæ differentie esse: ut alia quidem compositione dicuntur materia; sicut quæcunque mixtura, quemadmodum mellicratum alia autem ligatione, ut capitis ligatura: alia uisco, ut liber: alia clauo, ut arca: alia in pluribus horum: alia positione, ut liminare inferius & superius. Hæc enim impositione aliquantulum differunt: alia tempore, ut cæna & prandium: alia loco, ut spiritus: alia sensibilibus passionibus, ut duritie & mollitie, spissitudine & raritate, siccitate & humiditate. Et hæc quidem horum quibusdam alia omnibus his; & omnino alia superabundantia; alia defectu.

Incipit improbare opinionem Democriti. Vbi notandum est diligenter, quod Democritus in duobus deficiebat: primò quia accipiebat tantum differentias rerum & entium tres esse; cum tamen entia differant pluribus differentiis, quam tribus: secundò quia ommissis differentiis substantialibus, accipiebat tantum differentias accidentales. Et secundum hoc pars ista diuiditur, quia primò ostendit quomodo fuit diminutus, omittendo differentiam essentialem: secundò ostendit, quod tot modis dicitur esse rei; quot modis dicitur differentia, ibi [Palàm itaque ex his.] Prima in duas, quia primò ponit multas differentias esse præter dictas: secundò ostendit & concludit, quod quotiens dicuntur differentie, totiens dicitur essentia rei. Secunda ibi [Quare palàm.] Dicit ergo primò ita. Democritus ponit tres differentias tantum, tamen multæ sunt aliæ differentie; multa enim sunt, quæ quidem differunt compositione materiae: sicut omnia, quæ habent permixturam, sicut est mellicratum: quædam autem sunt, quæ differunt per ligationem alicuius uinculi, sicut est capitis ligatura: quædam autem sunt, in quibus hæc compositio est per uiscum, sicut fit in libris: aliqua uerò sunt etiam, scilicet quibus fit compositio mediante clauo, sicut est in arca: aliqua sunt, quæ componuntur pluribus horum modorum prædicto-

Relicit Democritus opinionem.

Varia rerum differentie licet accidentales.

Erum: hæc ergo differunt in compositione & in modo componendi. Aliqua sunt, quorum differentia est in positione, & situ, sicut liminare superius & inferius: hæc enim differunt per alium, & alium situm. Aliqua sunt quorum differentia consistit in tempore, sicut cæna, & prandium. Aliqua sunt quorum differentia est ex hoc, quod procedunt ex diuersis locis; eo modo quo dicimus, quod spiritus, siue uetus Aquilonaris differt à Meridionali, & Orientalis ab Occidentali. Aliqua sunt, quæ differunt per sensibiles passiones, sicut illa, quæ differunt per molliciem & duriciem; uel per calidum & frigidum; uel per humidum & siccum. Ita quod entia, quæ differunt per huiusmodi differentias, uel differunt per quasdam harum differentiarum, uel differunt omnibus his: & uniuersaliter duæ de his differentiis reducuntur ad superabundantiam & defectum: quia duæ differentie semper sic se habent ad inuicem, & una semper est abundans, uel gradus nobilioris; & altera deficiens, id est gradus ignobilioris.

Quare palàm quia & esse totiens dicitur. Limen enim inferius est, quia ita ponitur. Et esse, sic ipsum poni significat. Et crystallum esse, & sic inspissari. Quorundam uerò esse & omnibus his distinctur. Hoc quidem permisceri, hæc autem contempleri, illa uerò ligari, alia inspissari: alia autem aliis differentiis uti, sic ut manus aut pes.

Ostendit, quod quotiens dicuntur istæ differentie, totiens dicitur esse rei, habitum per istas differentias. Et duo facit, quia primò facit quod dictum est: secundò ostendit, quod licet istæ differentie dicantur multipliciter, possunt tamen reduci ad minorem numerum, reducendo differentias inferiores ad superiores. Secunda ibi, [Sumenda autem sunt genera differentiarum.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quod differentie dicuntur multis modis: ex quo manifestum est, quod tot modis dicitur esse rei, quot differentie: & hoc quia secundum differentiam ultimam accipitur esse rei: limen enim inferius habet tale esse distinctum ab aliis, quia sic ponitur; & ipsum sic poni est suum esse specificum: & crystallum habet tale esse specificum, quia sic inspissatur: quorundam uerò esse est in eo quod sic miscentur: quorundam uerò ex hoc & sic contemperatur: quorundam uerò ex hoc & sic ligatur: quorundam uerò ex eo & sic inspissantur: quædam uerò differunt quibusdā aliis differentiis, sicut manus & pes; quæ differunt penes officia.

Sumenda autem sunt genera differentiarum. Hæc namque erunt principia essendi, ut qua in magis & minus, aut spisso & raro, & aliis talibus, Omnia namque superabundantia & defectus sunt siquidem aut figura, aut lenitate, aut asperitate, aut recto, aut circulo. His autem esse, erit misceri oppositum a uerò non esse.

Ostendit, quod istæ plures differentie possunt reduci ad pauciores. Et hoc est, quod dicitur:

Differentia est unum, ut distinguitur. Differentia eorum sumitur a forma, quare dicitur Plato sibi habet intellegi de formis.

Plures differentie quo reducuntur ad pauciores.

Plures differētia quō reducēda in pauciores.

cit:quòd licēt istæ dicantur tot modis;tamen sumenda sunt genera differentiarum suprema : ita quod inferiora reducantur ad superiora:& ista remota, idest superiora erunt principia in toto genere:quia superiora saluantur in inferioribus . Quòd autem inferiora reducantur ad superiora ; patet:quia quædam sunt,quæ differunt penes magis & minus participare aliquam materiam:quædam sunt, quæ differunt penes spissum & rarum: & tam ista, quàm illa reducuntur ad superabundantiam & defectum; eo modo quo dicimus, q̄ in magis raro & minus raro & in denso est defectus : & similiter in figuris inferiores differentię reducuntur ad superiores;eo modo quo dicimus, quòd aliqua differunt penes asperitatem & lenitatem,& aliis modis determinandi: quæ quidem differentię reducuntur ad rectum & curuum, quæ sunt primæ differentię in figuris. Alia sunt, quæ differunt penes esse mixtum, & penes compositum : quod est esse non mixtum. Notandum est diligenter, quòd licet in uno genere possint esse multæ contrarietates secundum sub, & supra; tamen non est in eo, nisi una prima contrarietas , ad quam contrarietatem omnes aliæ contrarietates in eodem genere reducuntur : duorum ergo generum primorum poterunt esse duæ primæ contrarietates, sed unius non, nisi una. Et hoc est, quod hic dicit Commentator exponens Philosophum, dicens : quòd duplex est qualitas, scilicet qualitas secundum quantitatem, & qualitas passiuæ, quæ habet suas differentias, & qualitates etiam secundum quantitatem:proprie differentię qualitatis passiuæ sunt additio, & diminutio, siue magis & minus;quia semper una talium differentiarum se habet sicut magis, & alia sicut minus : primæ autem differentię qualitatum secundum quantitatem sunt rectum, & tortuosum, siue curuum. Deinde cum dicit.

Palàm itaque ex his, quia si substantia causa essendi unumquodque, quod ex his est, quærendum, quæ est causa essendi horum unumquodque. Substantia quidem igitur nihil horum, nec combinatum, at tamen proportionale in quolibet.

Concl. j. o.

Ostendit secundum, quòd Democr. fuit diminutus, quia ommissit differentiam & formam substantialem : quia inter superius nominatas non nominantur nisi duæ accidentales. Et hoc est, quod dicit : quòd manifestum est, quòd si substantia & forma substantialis est causa essendi unumquodque; semper ubi quæritur natura & substantia rei, quærenda est forma substantialis, quæ est causa essendi unumquodque: nulla autem dictarum differentiarum est forma substantialis, & per consequens non dicit substantiã rei:nec etiam compositum ex talibus formis accidentalibus dicit substantiam rei; tamen possunt proportionari substantię rei, sicut propria accidentia propriis formis.

Ubi latent vltimæ differentiarum, suppleantur per accidentia. Vide in 7. com. 41.

TEX. 6.

Et ut in substantiis id, quod de materia prædi-

A *catur est actus ipse, & in aliis cõ finitionibus maxime: ut si limen inferius oporteat diffiniri, lignum, aut lapidem ita positum dicemus : & domum, lateres, & ligna sic posita. Aut adhuc & cuius causa in quibusdam est : Si uerò crystallum, aquam congelatam aut inspissatam : ita in symphonia, aut acuti & grauis commixtio salis . Eodem quoque modo & in aliis .*

Postquam determinauit de materia, & forma; determinat de composito: quæ quidem determinatio consistit in hoc, quòd in diffinitione compositi cadit materia, & forma. Et diuiditur in duas partes, quia primò probat per rationem:secundò ex hoc concludit,quòd alterius materiæ est altera forma:tertiò probat hoc,quod dixit, scilicet quòd in diffinitione compositi capiatur materia & forma per dicta Antiquorum. Secunda ibi [Palàm itaque ex his] Tertia ibi [Similiter autem & quos Architas.] Ratio prima talis est : sicut in substantia composita cadit actus ; ita similiter & in diffinitionibus compositorum maxime cadit materia, & forma : unde si oportet diffinire limen inferius, dicemus quòd est lignum, uel lapis in tali positione: ita quòd lignum est ibi pro materia; positio autem pro forma. Similiter si uellemus diffinire domum; dicemus quòd domus est lapides, uel ligna sic & sic posita ; ita quòd lignum, & lapis est pro materia, positio autem pro forma : uerum est, quòd in diffinitione domus potest poni causa finalis, cuius causa fiunt illa, quæ fiunt. Similiter si uellemus diffinire crystallum, dicemus quòd crystallus est aqua, sic congelata, uel inspissata : ita quòd aqua est sicut materia, & inspissatio est sicut forma. Similiter si uellemus diffinire symphoniam, diceremus, quòd est talis mixtio acuti & grauis : ita quòd acutum & graue est sicut materia, proportio & commixtio est sicut forma : & sicut in diffinitione istorum compositorum accipitur materia & forma; & similiter in diffinitione aliorum. Notandum est diligenter,quòd hic Commentator notat,quòd diffinitiones sunt in duplici differentia: quia quædam sunt diffinitiones substantiarum per se existentium:quædam sunt diffinitiones compositorum ex substantia,& accidentibus:& aliter se habent partes primæ diffinitionis, & aliter secundæ : quia in primis diffinitionibus genus se habet sicut materia;differentia sicut forma:in diffinitionibus autem secundorum illud,quod est materia,habet se ad modum differentię : cuius potest esse ratio, quia diffinitiones accidentiũ sunt per additamentum : & ideo per subiectum diffiniuntur. Ita quòd illud, quod ponitur in diffinitione accidentium ex parte generis accidentiũ, est quid commune, quod quidem commune nõ specificatur, nisi per subiectum; & quia illud, quod specificatur uocatur dñia; ideo subiectum & materia dñia uocatur: si. n. dicatur q̄ simitas est cõcauitas in nalo, cõcauitas se hêt sicut forma, nasus ut

In diffõne compositica diu materia, & forma.

C *in diffinitione domus potest poni causa finalis, cuius causa fiunt illa, quæ fiunt. Similiter si uellemus diffinire crystallum, dicemus quòd crystallus est aqua, sic congelata, uel inspissata : ita quòd aqua est sicut materia, & inspissatio est sicut forma. Similiter si uellemus diffinire symphoniam, diceremus, quòd est talis mixtio acuti & grauis : ita quòd acutum & graue est sicut materia, proportio & commixtio est sicut forma : & sicut in diffinitione istorum compositorum accipitur materia & forma; & similiter in diffinitione aliorum. Notandum est diligenter,quòd hic Commentator notat,quòd diffinitiones sunt in duplici differentia: quia quædam sunt diffinitiones substantiarum per se existentium:quædam sunt diffinitiones compositorum ex substantia,& accidentibus:& aliter se habent partes primæ diffinitionis, & aliter secundæ : quia in primis diffinitionibus genus se habet sicut materia;differentia sicut forma:in diffinitionibus autem secundorum illud,quod est materia,habet se ad modum differentię : cuius potest esse ratio, quia diffinitiones accidentiũ sunt per additamentum : & ideo per subiectum diffiniuntur. Ita quòd illud, quod ponitur in diffinitione accidentium ex parte generis accidentiũ, est quid commune, quod quidem commune nõ specificatur, nisi per subiectum; & quia illud, quod specificatur uocatur dñia; ideo subiectum & materia dñia uocatur: si. n. dicatur q̄ simitas est cõcauitas in nalo, cõcauitas se hêt sicut forma, nasus ut*

Ex his patere poterit materium esse partem quiddamatis.

Diffinitio duplex.

D *est quid commune, quod quidem commune nõ specificatur, nisi per subiectum; & quia illud, quod specificatur uocatur dñia; ideo subiectum & materia dñia uocatur: si. n. dicatur q̄ simitas est cõcauitas in nalo, cõcauitas se hêt sicut forma, nasus ut*

T t 2 sicut

Metaphysicæ

sicut materia & subiectum, quia concavitas specificatur per nasum, quia simitas non est omnis concavitas, sed in tali materia, ideo nasus se habet ad modum differentiarum. In diffinitionibus autem substantiarum per se existentium, utrunque, scilicet genus & differentia sunt in proprio genere diffiniti, quia non est diffinitio per additionem: ita quod materiale tenet locum generis, & formale locum differentiarum.

*Doctrina
Commen.*

*Differentia
inter materiam, & genus.*

Secundò notandum est, quod Commentator hic uocat, quod in diffinitionibus accidentium materia tenet locum non generis, sed tantum materiarum; & ideo non prædicatur de eo, cuius est materia, nisi per aliquam habitudinem, importatam per aliquam proportionem: ubi uult dicere, quod differentia est inter materiam, & genus: & quia materia non prædicatur de habente materiam, nisi secundum quod induit naturam generis: genus autem prædicatur de eo, cuius est genus. Reddit autem huius rationem ipse Commentator: quia nomen generis significat materiam, secundum quod est in potentia illud, quod habet materiam: materia autem significat aliquid, quod est in actu pars eius, cuius est materia: hoc est dicere, quod genus significat per modum potentiarum illud idem, quod significat species, cuius est genus: appello autem significare per modum confusi determinabilis per differentias: & ideo potest prædicari de eo, cuius est genus. Quasi dicat Commen. quod genus per modum potentiarum significat illud, quod significat species, cuius est genus; & ideo potest prædicari de ea; materia autem significat rem suam per modum partis, partis dico diuisæ contra formam partis; & ideo non potest prædicari de eo, cuius est materia; quia pars non prædicatur de toto, nisi forte per habitudinem importatam per aliquam proportionem; eo modo quo dicimus, quod domus est ex terra, & statua ex auro. Deinde cum dicit.

Palàm itaque ex his, quia actus alius alterius materia & ratio. Aliorum enim compositio, aliorum mixtio, & aliorum aliud quid dictorum.

Ad variationem materiam uariatur actus; e contra autem non semp.

Concludit quandam conclusionem ex præcedentibus, quæ est; quod alterius materiarum est altera forma; quia actus actiuorum sunt in patiente benè disposito. Et duo facit, quia primò hoc concludit dicens; quod manifestum est ex istis, quod alterius & alterius materiarum est altera ratio, & alius actus: ratio enim & formalitas aliquorum consistit in compositione; aliorum in mixtione; & sic de aliis formalitatibus sic dictis. Deinde cum dicit.

Propter quod diffiniendum, hi quidem dicentes, quid est domus, quia lapides, lateres, ligna, potestate domum dicunt; materia namque hæc, illi uerò uas protectiuum pecuniarum, & corporum, aut aliud aliquid tale addentes; actum dicunt: alii ambo eam componentes, tertiam & eam, quæ ex his est, substantiam. Videtur enim quæ quidem per differentias ratio speciei, & actus esse quæ uerò est in exi-

stantibus materia magis.

Ostendit, quod diffinire rem compositam per materiam tantum, uel per formam tantum, est semiplenè diffinire, dicens: quod de numero diffiniendum quidam diffinitione non ponunt in materiam; ut si dicatur, quod domus est lapides, lateres, & ligna; & isti imperfectè diffiniunt rem, solù in potentia: lapis enim & lignum nõ est domus, nisi in potentia. Alii sunt, qui non ponunt nisi formam: ut si dicatur, quod domus est quodam uas protectiuum pecuniarum, uel corporum, uel aliquid simile: & hi etiam imperfectè diffiniunt, quia non tangunt nisi actum, cum deberent tangere etiam materiam; quia (ut dictum est) proprius actus est in propria materia. Tertii sunt, qui tangunt utrunque in diffinitione, scilicet proprium actum, & propriam materiam: & hi sunt, qui uerè diffiniunt. Apparet etiam, quod ratio, quæ quidem est per differentias formales tantum declarat formam, & actum formalem: quæ uerò declarat formam existentem in materia, comprehendit utrunque, scilicet materiam, & formam; & ideo fit materia: quasi dicat, si diffinitur forma in se, diffinitur per aliquam formalitatem, quam uocat differentiam: si uerò diffinitur forma nõ in se, sed ut inexistens; oportet quod accipiat materia in diffinitione sua. Vel sic potest exponi iste passus: quod diffinitio formarum existentium in materia non est diffinitio nisi formæ, & tamen in diffinitione talium accipitur materia pro differentia: & hoc tam in formis substantialibus existentibus in materia, quam in accidentalibus: in accidentalibus quidem, ut si dicatur, simitas est concavitas in naso; diffinitio est terminus simitatis: tamen nasus est ibi pro differentia: similiter in substantialibus, ut si dicatur; anima est actus corporis physici organici, non diffinitur nisi anima; & tamen corpus organicum est ibi pro differentia. Et hoc est, quod dicit littera; quod ratio, id est diffinitio, quæ quidem est per differentias formales, est actus speciei; quæ uerò est in existentibus, hæc ipsa diffinitio, quæ est forma existentium in materia, est materia magis, hoc est magis habet materiam pro differentia, quam formam. Et secundum hoc tangit unum genus formarum in littera ista, quod est per differentias formales: & hæc sunt formæ non existentes in materia: & etiam quales sunt species, & forme totius in genere substantiarum: & has tangit, cum dicit; quod ratio per differentias formales est actus, & speciei, id est actus, qui est species. Secundum genus tangit, cum dicit, diffinitio est per materiam, tanquam per differentias; quales sunt forme accidentales, uel formæ partis; & has tangit, cum dicit; quæ uerò in existentibus materia magis, id est habet materiam magis pro differentia, quam formam; sicut declaratum est. Deinde cum dicit.

H

Similiter autem & quos Archytas approbanit terminos, simul enim utriusque sunt, ut quidem seruitas

Illi rectè diffiniunt, qui materiam, & formam, uel his proportionibus sumunt in diffinitione.

Secundum positum.

nitatis? quies in aeris pluralitate: aer quidem materia, actus, & substantia quies. Quid est tranquillitas? maris equitas: subiectum quidem ut materia, mare: actus autem, & forma, equitas.

Approbat, quod dictum est, per dicta Antiquorum, dicens: quod diffinitiones, & termini, quos approbavit Architas; similes sunt diffinitionibus, habentibus materiam & formam: diffiniens enim serenitatem, dicebat: quod serenitas est quies in altitudine aeris: ita quod quies est hic pro forma, aer autem pro materia: similiter diffiniens tranquillitatem, dicebat: quod tranquillitas est equitas maris: ita quod equitas est ibi pro forma, mare autem pro materia: Deinde cum dicit.

Palam itaque ex dictis, qua sit sensibilis substantia, & quomodo: & haec quidem enim ut materia, illa uero ut forma, quia actus: tertia autem, quae ex his.

Concludit omnia, quae dicta sunt in praecedentibus, dicens: quod manifestum est ex praecedentibus, quid sit sensibilis substantia, & quomodo dicitur uno modo substantia materia, alio modo forma, tertio modo compositum ex his. Notandum est, quod Commen. exponens illud uerbum, quod differentiae passiuae in tertia spe qualitatis non sunt substantiae, dicit: quod opinio quorundam fuit, quod calor, qui est qualitas passiuus, hoc est inferens passionem, est differentia substantialis ignis: quorum ratio fuit (secundum ipsum) quia ad remotionem caloris remouetur ignis; illud autem est substantia, uel de substantia alicuius, ad cuius remotionem res remouetur: hoc autem improbat Commenta. quia impossibile est, quod illud, quod est substantia in uno, sit accidens alteri: cum enim natura entis dicatur aequiuoce (secundum eum) de substantia, & accidente; impossibile est, quod illud, quod est substantia in uno, sit accidens in aliquo: sicut est ratio caloris, quod respectu unius sit substantia, & respectu alterius sit accidens: omnis enim ratio, quae quidem in uno est substantia, & in alio accidens est ratio aequiuoca. Concludit ergo Commen. quod si hoc esset, scilicet quod calor in igne esset differentia substantialis, sequeretur quod composita calida haberent diffinitionem ignis, quia participarent formam substantialem ignis: sequeretur etiam quod ipsum calidum, quod est compositum ex subiecto & caliditate, esset unum in actu, & duo in potentia, quod est impossibile in composito ex qualitate & subiecto; quia compositum ex subiecto & accidente, est duo in actu: sicut in Septimo pluries ostensum est: sic ergo calor, qui sequitur formam ignis, est calor maximus, & motus ad superius, & est de genere accidentium, & non substantiarum. Ad argumentum uero respondet Comment. quod ignis non remouetur: ad remotionem enim risibilis remouetur homo, & tamen non propter hoc sequitur, quod risibile sit forma substantialis hominis; sed quia ad remotionem

A risibilis remouetur forma substantialis hominis; ad cuius remotionem remouetur homo: ideo ista remotio non est nisi mediante forma substantia: similiter ad remotionem caloris remouetur forma substantialis ignis, & per consequens remouetur ignis: multa enim sunt, quae requiruntur; & concurrunt rei, quae tamen non sunt de substantia uel essentia rei: licet ergo ignis non possit existere sine calore, non tamen calor est de essentia ignis.

B *Oporet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrum significet nomen compositam substantiam, aut actum & formam: Ut domus, utrum significet communiter, quia tegumentum ex lateribus, & lapidibus sic compositis; aut actus & speciei quia tegumentum? Et linea, utrum dualitas in longitudine, aut quia dualitas? Et animal, utrum anima in corpore aut anima? Haec namque substantia & actus corporis alicuius.*

C Postquam determinauit de materia, & forma, & composito; mouet quaedam quaestiones, & dubia circa hoc. Et diuiditur in tres partes, quia primo mouet quoddam dubium circa formam; secundo mouet circa materiam; tertio circa compositum. Secunda ibi [De materiali autem substantia oportet non latere] Tertia ibi [Dubitatione uero dicta.] Prima in duas, quia primo mouet quandam quaestionem de forma per comparationem ad nomen, ibi [Non uidetur itaque quaerentibus syllabam ex elementis.] Prima in tres, quia primo mouet quaestionem: secundo soluit eam: tertio ostendit, ad quid tendit praedicta quaestio, & ad quid non. Secunda ibi [Erit autem utriusque] Tertia ibi [Verum & haec ad aliquid aliud quidem.] Primo ergo ponit quaestionem, dicens: quod si uolumus bene uidere naturam formae, oportet non ignorare, quod aliquando latet, utrum nomen significet compositum, & formam; an significet ipsam formam solum; & utrum hoc nomen domus sit signum alicuius nominis compositi communis? & utrum significet aliquid compositum ex lateribus, & lapidibus, & tegumento? ita quod tegumentum sit ibi pro forma, lateres, & lapides pro materia: an tantum significet tegumentum, quod est forma? & utrum linea significet dualitatem in longitudinem, ita quod dualitas sit pro forma, longitudo pro materia? an tantum significet dualitatem, quae uidetur esse forma?

D Quereret quis, Quid mouet Philosophum ad quaerendum istam quaestionem? Dicendum est, quod si esset uera opinio Platonis, scilicet quod esset dare formas separatas a materia, nomen significaret solam formam. Ad cuius euidenciam notandum est, quod eiusdem est scientia, diffinitio, & nomen: quod eiusdem sit scientia, & diffinitio patet; illud enim solum, quod est diffinitibile, scibile est scientia diffinitiuus; & ideo quia indiuidua diffinitibilia non sunt, ideo non cadunt sub natura scibilitatis; cum enim diffinitio sit cer-

T t 3 uificatio

Laudat Architam, sermet pariter laudat.

Epilogus.

Digressio Auer. contra Alexam. Aphrodisium.

Tex. 24. & circa. 33. et circa.

TEX. 7. Cap. 3^m

Inquisitio de forma.

Quaestio.

Eiusdem est scientia, diffinitio, & nomen.

Metaphysicæ

tificatio de re, quod certificari non potest apud intellectum, non potest diffiniri, & per consequens nec sciri: talia autem sunt indiuidua: quod autem eiusdem sit diffinitio, & nomen, patet per Philosophum supra in Quarto huius, qui ponit, quod ratio, quam significat nomen, diffinitio est: imaginatur enim, quod eadem est realitas, quam dicit nomen, & quam dicit diffinitio: licet per aliam, & alium modum. & hoc est, quod dixit Philosophus in Quarto, quod ratio, quam significat nomen, est diffinitio: Quia ergo ita est, quod eiusdem est diffinitio, scientia, & nomen, ut declaratum est; ideo, quia Plato credidit, quod formæ separatae est scientia, eo quod illud, quod scitur, necessarium est, & inuariabile: ideo sequebatur, quod eiusdem esset diffinitio; & per consequens quod eiusdem esset nomen: Quod autem ratio Platonis non teneat, dictum est alias, quia res uariabiles possunt habere aliquas rationes inuariabiles; ratione quarum de eis est diffinitio, & nomen.

Erit autem utrique, & in utrisque animal, non ut una ratione dictum, sed sicut ad unum.

Posita quaestione, ponit solutionem eiusdem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod aliqua nomina sunt, quæ tantum significant unum: & ista uocantur nomina uniuoca: quedam sunt, quæ significant diuersa ex æquo & primum, sicut canis: & ista uocantur æquiuoca: quedam sunt, quæ significant multa, sed non ex æquo, sed unum in respectu ad aliud. Et hoc modo dicit Philosophus, quod unum & idem nomen significat compositum, & formam, sed non ex æquo, quia unum in attributione ad aliud: quod autem sit hoc primum significatum, & quod secundum, non determinat hic Philosophus. Et hoc est, quod dicitur litera, quod animal; hoc est, istud nomen animal, erit dictum in utrisque, id est in composito, & in forma; non secundum unam rationem, sed quasi ad unum, id est in respectu ad aliud. Deinde cum dicit.

TEX. 8. *Verum & hæc ad aliquid aliud quidem differunt; ad questionem uero substantiæ sensibilis nihil. Nam quod quid erat esse speciei, & actui existit: nam anima & animæ esse, idem. Homini uero esse, & homo, non idem; nisi & anima homo dicatur. Sic autem alicui quidem, alicui uero non.*

Hic remouet quandam dubitationem, quæ posset oriri ex ista solutione: posset enim aliquis credere, quod quia utrumque, scilicet compositum, & forma significatur ab uno nomine, ideo sunt idem. Hoc remouet, dicens: quod hæc, id est forma & compositum ad aliquid aliud, hoc est in aliquo differunt; ad questionem uero substantiæ sensibilis nihil, id est in quaestione, qua quaeritur, Vtrum substantia sensibilis, & forma significantur per idem nomen, nihil differunt: quasi dicat in hoc non differunt, quod habeant se sicut prius & posterius: quod autem differant in se, & per consequens differant secundum prius & poste-

rius patet: quia forma, & quidditas idem sunt; & tamen compositum, & quidditas non sunt idem. Et hoc est, quod subdit Philosophus; quod ipsum quod quid erat esse, hoc est quidditas, existit idem speciei, & actui; sicut idem est anima & animæ esse; & tamen non est idem homo, & hominis esse, id est quidditas: nisi homo esset anima, id est nisi totalitas hominis esset sola forma: quasi dicat, sicut est impossibile, quod totum sit forma, quæ est pars: ita est impossibile, quod compositum sit quidditas: sic ergo compositum, & forma partibus aliquando non differunt, ut dictum est.

Notandum est, quod unumquodque sicut se habet ad intelligi, ita se habet ad significari: & ideo uidemus, quod abstracta, licet existant secundum rem in subiecto, tamen quia possunt intelligi sine subiecto, possunt præter illud significari: quia ergo ita est, quod compositum non potest intelligi præter formam partis, ideo nunquam potest significari compositum, quin semper significetur forma partis. Et ideo dicit Philosophus, quod unum & idem nomen est, quod significat compositum & formam; & quantum ad hoc non diuersificantur: immo significato composito, significatur forma partis: sicut significato toto, significatur pars. Licet autem in hoc conueniant, tamen in alio differunt: quia quidditas formæ, & forma sunt idem: quidditas autem compositi non est idem quod compositum. Vtrum autem forma partis, & quidditas sint idem: & Vtrum compositum, & quidditas non sint idem, ut uidetur hic uelle Philosophus; patere poterit infra in Quaestionibus.

Quereret quis, Vtrum nomen speciei significet formam tantum, uel compositum? Videtur, quod formam tantum: quia Primo Cæli, & Mundi dicitur, quod cum dico cælum, dico formam; cum dico hoc cælum, dico materiam; sed cælum est nomen speciei, ergo &c. Contra: illud, quod est de essentia speciei, debet significari per nomen eius: sed materia & forma sunt de essentia speciei materialis, ergo significatur per nomen.

Respondeo ad hanc quaestione respondet Commentator, quod unum, & idem dicitur de composito; essentia, & forma: non tamen quod ista significantur uniuocè ab uno nomine, sed secundum prius & posterius: ita quod nomen principaliter dicitur de forma; secundariò de aggregato. Probat autem hoc: quia omne, quod significatur, significatur secundum quod est in actu, scilicet essentia, & non essentia: actualitas autem essentia inest composito per formam, & ideo nomen principaliter significat formam: cum enim fuerint duo, quorum alterum est causa alterius, causa est dignior habere illud nomen, quam causatum: sicut quia res calidæ non sunt calidæ nisi per calorem ignis, ideo nomen caloris prius contingit igni, quam aliquibus aliis: cum ergo compositum non habeat esse actu nisi propter formam, ergo non habet nomen nisi propter

Res sicut se habet ad intelligi, ita ad significari.

Questio.

Com. 55. et text. c. 76. 92. 96. Com. 95.

Responso Commentator. Questum. hic in c. 7.

Regula.

TEX. 28.

Solo quæsit.

Nota multiplia.

TEX. 8.

Dubio reicit.

eam: & ideo principaliter conuenit nomen ipsi formæ; & per prius quam conueniat ipsi composito: dicere autem quod forma partis significetur noīe speciei primò, & principaliter; non uidetur uerum: illud enim, quod significabatur nomine speciei, est essentia speciei: de essentia autem speciei sensibilis est non solum forma, sed etiam materia. Ad idem; ratio, quam significat nomen, est diffinitio; ut patuit per iam habita; ergo sicut res se habet ad diffiniri, ita se hēt ad significari: in sexto autem huius dictum est, quod in diffinitione substantiæ sensibilis capitur materia, & forma; ergo ipsum nomen significat compositum ex materia & forma. Præterea, quod significatur nomine speciei, prædicatur de indiuiduo; indiuiduum est compositum ex materia & forma, ergo &c.

Text. 2. uide pag. 171.

Alia respōsio ad quæstionem.

Forma duplex.

Verba Commentatoris.

Alia uia, quando quæritur: Vtrum nomen significet formam, uel compositum? possumus istā quæstionem soluere tribus modis: primò distinguendo inter formam partis, & formam totius: si ergo quæstio sit de forma totius, certum est, quod nomen speciei significat formam, sicut homo significat humanitatem; ita quod principaliter significat humanitatem, secundariò significat aggregatum ex humanitate, & habente humanitatem. Et hoc modo intendebat fortè Commentator, dicens: quod nomen speciei significat prius formam & posterius compositum: licet. n. hō significet humanitatem, & hēntem humanitatem, tamen proprius dictum est, quod significat humanitatem, & con-significat habentem humanitatem: & quia significatio est in habitudine & respectu ad con-significationem; ideo bene dictum est, quod significat unum in respectu ad aliud. Si autem quæretur de forma partis, quia ipsa non est tota essentia, sed pars essentia; sic dicemus, quod secundariò, & non principaliter significatur: ita quod primò significatur tota essentia; secundariò significatur pars essentia: Hic ergo est unus modus dicendi, & soluendi.

Secunda solutio.

Secundus modus soluendi est, distinguendo inter illud, quod significatur, & quod est ratio significandi: modus enim significandi sequitur modum intelligendi; & modus intelligendi sequitur modum essendi: in essendo autem uidemus, quod differt illud, quod est, & illud, quod est ratio essendi; quia illud, quod est, est ipsum compositum: illud, quod est ratio essendi, est ipsa forma. Ita similiter in eo, quod intelligitur; illud, quod intelligitur, est ipsum compositum; ratio intelligendi est ipsa forma: sicut enim nihil est, nisi quod est in actu: ita nihil intelligitur, nisi secundum quod est in actu: quod autem aliquid sit in actu, hoc est per formam; ergo forma est ratio essendi, & intelligendi. A simili differt quod significatur, & quod est ratio significandi: quod enim significatur, potest esse ipsum compositum; ratio significandi: est ipsa forma: distincta enim significatio non potest esse nisi per distinctam formam: si ergo uellemus proprie loqui, diceremus: quod illud, quod

Distincta significatio est per distinctam formam.

A significatur, & ipsum compositum: ratio autem significandi est ipsa forma: unde sicut in essendo compositum habet attributionem ad formam, sicut ad rationem essendi: ita similiter in significando. Et hoc fortè uoluit dicere Commentator, quod unum & idem nomen aspicit compositum & formam; sed non ex æquo: sed compositum sicut illud, quod significatur: forma autem, sicut illud, quod est ratio significandi. Et super hoc uidetur fundari ratio sua in hoc: quod sicut forma est ratio essendi, ita est ratio intelligendi: & per consequens ratio significandi: hic est ergo secundus modus.

B Tertius modus potest esse faciendo differentiationem inter illud, cui nomen imponitur, & illud, à quo imponitur: nomen enim imponitur habenti formam; sed tamen imponitur à forma: & quia habens formam est compositum; ideo illud nomen imponitur composito; sed tamen à forma imponitur. Iste tamen modus idem uidetur cum secundo; nam illud, quod est ratio significandi, & ratio intelligendi, ratio est imponendi: & ideo iste tertius modus à secundo oritur.

Tertia solō.

C Quære ret aliquis, Vtrum sit uerum, quod uidetur dicere Philosophus, uidelicet quod quidditas, & forma sunt idem? Respondeo, dicendum est, quod si esset aliqua forma per se subsistens, ibi nullum dubium esset, quod quidditas rei, esset ipsa forma; ex quo enim talis res est pura forma, tota entitas sua est forma; & per consequens sua quidditas non est nisi sua formalitas: in compositis autem ex materia & forma, magis uidetur habere dubium: quia si materia & forma sunt de quidditate rei, tota quidditas non uidetur esse sola forma. Dico ergo, quod in talibus Philosophus aliquando accipit quidditatem pro tota essentia rei: & sic accipiendo, forma non est quidditas, sed pars quidditatis: quia ex quo essentia est composita ex materia & forma, oportet quod materia sit pars essentia & quidditatis. Aliquando accipit quidditatem pro eo, à quo ipsum compositum, & ipsa materia est specialiter quid: & sic accipiendo, manifestum est, quod forma est quidditas: licet enim ad essentiam rei compositæ concurrat materia & forma; tamen materia de se non est quid, sed illud, quod habet quidditatem specificam, & hoc est per formam. & similiter quod ipsum compositum sit quid specificum, hoc est per formam specificam. Sic igitur imaginabimur, quod forma ideo uocatur quidditas, secundum istum modum: quia largitur suo modo quidditatem materię, & composito: nihil autem est, quod largiatur ipsi formæ quidditatem: quia sic esset abire in infinitum. Et hoc est, quod uoluit dicere Philosophus, quod in composito differt quidditas, & cuius est quidditas. Et similiter possumus dicere de materia, quod sicut differt materia & forma; ita differt cuius est quidditas, & quidditas: namque compositum, & materia accipiunt quidditatem ab alio, scilicet à forma: forma autem non differt; quia

Questio.

Materia est pars essentia.

Metaphysicæ

quia ipsa est ipsamet quidditas secundum istum modum accipiendi: quasi dicat Philosophus, quidditas materiæ est aliquid receptum in materia.

Non uidetur itaque querentibus syllaba ex elementis esse & compositione: nec domus latens & compositio: & hoc rectè: non enim compositio et mixtio ex his est, quorū est compō et mixtio: similiter aut nec aliorum nihil: ut limen positione, non ex limine positio, sed magis hoc ex illa. Neque itaque est homo animal & bipes, sed aliquid oportet esse, quod præter hoc est: si hoc, materia. Neque autem elementum, neque ex elementis, sed substantia, quod auferentes materiam dicunt. Si ergo hæc causæ ipsius esse & substantia hæc ipsam utiq; substantiā nō dicēt.

Proprietas forma.

Ponit quasdam proprietates formæ. Et diuiditur in tres partes: quia primò ponit unam proprietatem in comparatione ad materiā: secūdò unā quam habet forma, quæ sumitur in comparatione formæ ad generationem & corruptionem: & unam, quæ sumitur in comparatione formæ ad materiam. Secunda ibi [Necessarium itaque] Tertia ibi [Palam autem quia & si sint.] Prima proprietas est ista: quia licet materia & forma concurrant ad compositum; tamen non concurrunt ex æquo: & hoc quia principalis ratio essendi est ipsa forma: unde ipsa forma est ratio essendi, & materiæ, & composito. Et hoc est, quod dicit littera: quod syllaba non est æqualiter ex elementis: hoc est ex compositione, id est forma: licet enim ad materiam syllabæ concurrant elementa, id est litteræ, & compositio: tamē compositio tenet principalem locum: quod patet ex hoc, quod litteræ aliter & aliter compositæ, faciunt aliam, & aliam syllabam: similiter licet ad domum concurrant lateres, & compositio; tamen rectè dictum est, quod compositio, uel forma tenet primum locum: cuius ratio est, quia in his, quæ habent esse per compositionem & mixtionem, non sunt ratio essendi, sed e conuerso, compositio & mixtio ipsa est ratio essendi. Sicut dico de istis; ita dico de alijs: licet enim ad naturam liminis concurrant materia, & positio; quia limen non est nisi materia, sic uel sic disposita; puta superius, uel inferius: non tamen limen habet esse ex limine, hoc est ex materia liminis; sed magis hæc, scilicet materia habet esse ex illa. Et breuiter in omnibus compositis oportet dare aliquid præter hoc; ut animal bipes non solum materiæ est. Hoc autem, quod datur præter materiam; nec est elementū, nec ex elementis, ut dictum est in fine Septimihuius; sed est substantia rei; quam quidam dicunt esse separatam, auferentes materiam ab ea, sicut Platonicus; quod tamen falsum est. Si enim causa ipsius esse, & causa essendi; impossibile est, quod sit separata ab ipsa materia; qui autem ponunt ipsam separatam; ipsam quidem non dicerent esse substantiam rei; quod enim sit substantia rei, & sit separata à re, implicat contradictionem. Deinde cum dicit.

Tex. ultimo

Opin. Platonicorum de forma.

Necessarium itaque hanc aut sempiternam esse

se, aut corruptibilem sine corrupti, aut factam esse sine fieri. Monstratum autem est & declaratum in alijs, quia speciem nullius facit, nec generare, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his.

Ponit secundam proprietatem formæ materialis in habitudine ad generationem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit proprietatem: secūdò excusat se à solutione cuiusdam dicti: tertio soluit quandam dubitationem Antiquorum ex præcedentibus declaratis. Secunda ibi [Si autem sunt corruptibilium] Tertia ibi [Quare dubitatio.] Dicit ergo, quod proprietas formæ est, quod necesse est ipsam esse sempiternam: uel necesse est esse ipsam corruptibilem sine corruptione, & factam sine fieri; & hoc quia monstratum est in Septimo, & declaratum; quod species non fit, nec generatur: sed illud, quod fit, est hoc compositum, quod est hoc ex his partibus, hoc est ex materia, & forma. Notandum est, quod duplex est genus formarum, quia quedam sunt formæ, quæ sunt per se subsistentes: quodam sunt formæ, quæ sunt in materia: de primis formis uerum est, quod sunt sempiternæ, & ingenerabiles: de secundis formis uerum est, quod sunt sine fieri, & corrumpuntur sine corrupti: compositum enim fit per se, forma autem per accidens; ita quod unum & idem fieri aspicit compositum per se, & formam per accidens. Vult ergo dicere Philosophus, quod non sunt duo fieri, quæ aspiciunt compositum, & formam: sed unum & idem, quod proprie, & per se est ipsius compositi, est per accidens formæ: quasi enim dicat, quod forma fit sine fieri proprio; sed fit per fieri compositi: & similiter corrumpitur sine corrupti proprio, sed corrumpitur per corrupti compositi. Vult ergo Philosophus dicere in ista proprietate; quod forma, uel nullo modo fit, & est sempiterna: uel si fit, fit per formam compositi.

Secunda proprietas forma.

Præcipue tex. 27.

Duplex genus formarum.

Si autem corruptibilium substantia separabiles, nondum palam. Attamen quia quorundam non contingit, palam. Quæcunque non possibile est præter ipsa alia esse, ut domus, aut uas.

Foras quidem nec substantia sunt, nec aliqua ipsa hæc, nec aliquid aliorum, quæcunque non natura constituta sunt. Natura enim solam utique quis potest eorum, incorruptibilibus substantiam.

Extendit se ad solutionem cuiusdam dicti dubii: fuit enim dubium apud Antiquos. Vtrum forme corruptibiliū sint separatæ, sicut ponebat Plato: Dicit ergo, utrum formæ corruptibilium sint separatæ, sicut posuit Plato, nondum est palam: tamen poterit manifestari; quod autem formæ quorundam non sint separatæ, hoc est manifestum; sicut in formis his, quæ nō possunt esse præter materiam, ut in formis artificialibus, ut domus, & uas, & similes quæcunque formæ non sunt constitutæ per materiam, sed per artem, non sunt substantiæ, sed accidentiæ: & si non sunt substantiæ, non sunt substantiæ separatæ, quia omnis substantia separata substantia est: in artificialibus enim est mate-

Dubitatio, & solutio eiusdem.

TEX. 9.

*Videtur im
pugnatio
Philosophi
apparentis so
lum: nam to
ta substā
tia artificia
lium est co
rum mate
ria: unde
Plato artifi
cialium for
mas non po
suit.*

est materia & forma: forma quidem accidens est; materia autem substantia; in naturalibus autē utrunque, scilicet materia, & forma substātia est: & ita sola natura est de numero eorum, quæ sunt substantia in corruptibilibus, hoc est, in naturalibus: aliquis ponit substantiam in artificialibus. Deinde cum dicit.

Quare dubitatio, quam Antisthenici, & sic indocti dubitauerunt, habet tempus quoddam, quod non est ipsum quid est diffinire: terminum enim rationem esse longam. Sed quale quid est contingit dicere; sicut argentum quidem, quid est, non; quia aut quale stammum.

*Opinionem
suum diffi
nem.*

Ex declaratis in præcedentibus soluit quandā dubitationem. Et duo facit; quia primò ponit dubitationem: secundò eam soluit, ibi [Quare substantiæ est quidem.] Ad euidentiā primi notandum est, quòd quidam Antiqui negabant diffinitionem: quia si aliquid diffiniretur, per partes diffiniretur; & qua rōne illud diffiniretur, & partes eius diffinirentur per alias partes; & ita erit abire in infinitum in diffinientibus; cum ergo processus in infinitum sit impossibilis; ergo impossibile est aliquid diffiniri. Hi autem arguebant sicut non docti in Logica: quia ex Logica habet ostendi, quod non omnia diffinientia diffiniuntur, sed est ibi status. Dicit ergo Philosophus, quod dubitatio, quam Antisthenici, non benè docti in Logica de diffinitione mouent, habet quoddam tempus, ut scilicet soluatur. Dicebant enim, quia non conuenit ipsum quid diffinire, hoc est declarare per diffinitionem; quia si hoc esset, contingeret in infinitum procedere; hoc est, diffinitionem esse rationem longam, hoc est, infinitam: quia esset infinitas in diffinientibus. Licet autem negarent diffinitionem, nō tamē negabant descriptionem, & aliqualem declarationem: non enim conuenit dicere, quid est aliquid; sed tamen benè conuenit dicere quale quid est; sicut non contingit dicere, quid est argentum, propter prædictum in conueniens; quale autē quid est puta quod est tale, quale est aliquod stammū, benè cōtingit dicere.

Quare substantiæ est quidem cuius contingit esse terminum & rationem, puta composita; siue sensibilis fuerit, siue intellectuualis. Primorum autem, ex quibus hoc, non est; si quidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiuā; & oportet hoc quidem ut materiam esse, illud uerò ut formam.

*Solò dubitatio
nionis.*

Soluit prædictam dubitationem: quæ solutio est in hoc; quòd illud, quod diffinitur, est compositum; principia autem componentia non diffiniuntur, sed est ibi status. Ideo autē mouet hic istā dubitationem, & soluit eam; quia superius dictū est, quòd diffinitio substantiæ simul comprehendit materiam, & formam; ita quòd est rei compositæ. Dicit ergo Philosophus soluendo, quòd substantiæ compositæ contingit esse terminum, & rationem; siue ista substantia sit composita, siue sit intelligibilis: uocat hic intelligibilem, eo modo quo aliquid est compositum ex genere & dñia; quæ

A sunt conceptus intelligibiles: primorum autem, ex quibus est composita hæc substantia, non est diffinitio; aliàs esset abire in infinitum; omnis enim ratio diffinitiuā dicit aliquid de alio, id est duas partes, quarum una est materia, alia est forma: si ergo principia diffinirentur, essent composita ex materia, & forma; & sic esset abire in infinitum; sed ita est status in aliquo, quod non diffinitur.

*Omnis ratio
diffinitiuā
dicit aliquid
de aliquo.*

Quereret aliquis, Vtrum principia diffinitionis sciuntur per diffinitionem? Videtur quòd sic; quia quidquid scitur, scientis comprehensione finitur; si ergo principia diffinitionis sciuntur, ergo finiuntur apud intellectum: rem autem finiri apud intellectum, est rem capi, & diffiniri apud intellectum; quod autem finite & diffinitè scitur per diffinitionem, scitur ab intellectu. Ad oppositum est

Questio.

B Philosophus. Respondeo dicendum est; quòd prima principia diffinitionis nesciuntur per diffinitionem. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd sicut est in demonstrationibus; ita suo modo est in diffinitionibus: est enim in nobis duplex actus intellectus, compositiuus, & diuisiuus; & instrumentum huius actus demonstratio est; hic autem actus dicitur resolutorius; resoluit enim conclusiones ad præmissas: ita quòd conclusiones scientiæ demonstratiuæ sciuntur; principia autem, quæ sunt præmissæ, & sunt prima & si sciuntur, tamen non sciuntur per demonstrationem; quia omne, quod per demonstrationem scitur, resoluibile est ad aliqua prima principia. Alius actus intellectus est, qui est terminorum apprehensio; & instrumentum huius actus est diffinitio: & sicut in demonstrationibus ultimæ propositiones resoluuntur ad primas; ita in diffinitionibus termini compositi resoluuntur ad simplices: & sicut in demonstrationibus primæ propositiones ita sciuntur, quòd non sciuntur per demonstrationem; ita in diffinitione principia diffinitionis ita sciuntur, quòd non sciuntur per diffinitionem: ita quòd scire terminos, est in plus, quàm scire diffinitionem; sicut scire propositiones complexas est in plus, quàm scire per demonstrationem. Imaginatur enim Philosophus quòd in omni scire demonstratiuo est aliqua resolutio possibilis conclusionum ad præmissas; & ideo scientia præmissarum est aliqua resolutio possibilis præmissarum, & diffinitiones terminorum; & ideo scientia diffinitiuā est aliqua resolutio possibilis diffinitionum ad principia diffinientia: in principiis autem diffinientibus est status. Ad argumentum quando dicitur, quòd omne, quod scitur, scientis apprehensione finitur; cuius ratio est, quia omne, quod scitur, ab intellectu pertransitur; ab intellectu autem pertransiri idem est, quod ab intellectu finiri. Dicendum, quòd finiri apud intellectum potest esse duobus modis: aliquando enim istud oritur ex hoc, quòd res resoluuntur ad principia sua; ita quòd rem diffiniri & finiri, id est quòd rem resolui; & hoc modo rem pertransiri, idem est, quòd sciri per diffinitionem: secundo modo largiùs accipitur finiri apud intellectum;

*Prima prin
cipia nō dif
finiuntur.*

*Actus intel
lectus da
plex.*

*Habitudo
inter demō
stratiuā,
& diffi
nem.*

C quòd in omni scire demonstratiuo est aliqua resolutio possibilis conclusionum ad præmissas; & ideo scientia præmissarum est aliqua resolutio possibilis præmissarum, & diffinitiones terminorum; & ideo scientia diffinitiuā est aliqua resolutio possibilis diffinitionum ad principia diffinientia: in principiis autem diffinientibus est status. Ad argumentum quando dicitur, quòd omne, quod scitur, scientis apprehensione finitur; cuius ratio est, quia omne, quod scitur, ab intellectu pertransitur; ab intellectu autem pertransiri idem est, quod ab intellectu finiri. Dicendum, quòd finiri apud intellectum potest esse duobus modis: aliquando enim istud oritur ex hoc, quòd res resoluuntur ad principia sua; ita quòd rem diffiniri & finiri, id est quòd rem resolui; & hoc modo rem pertransiri, idem est, quòd sciri per diffinitionem: secundo modo largiùs accipitur finiri apud intellectum;

*Scire demō
stratiuū, est
scire resolu
torium. ita
scire dif
finitiuum.*

*Ad argumē
tum.*

*Ab intelle
ctu pertran
siri & fini
ri, duplici
ter.*

D quòd in omni scire demonstratiuo est aliqua resolutio possibilis conclusionum ad præmissas; & ideo scientia præmissarum est aliqua resolutio possibilis præmissarum, & diffinitiones terminorum; & ideo scientia diffinitiuā est aliqua resolutio possibilis diffinitionum ad principia diffinientia: in principiis autem diffinientibus est status. Ad argumentum quando dicitur, quòd omne, quod scitur, scientis apprehensione finitur; cuius ratio est, quia omne, quod scitur, ab intellectu pertransitur; ab intellectu autem pertransiri idem est, quod ab intellectu finiri. Dicendum, quòd finiri apud intellectum potest esse duobus modis: aliquando enim istud oritur ex hoc, quòd res resoluuntur ad principia sua; ita quòd rem diffiniri & finiri, id est quòd rem resolui; & hoc modo rem pertransiri, idem est, quòd sciri per diffinitionem: secundo modo largiùs accipitur finiri apud intellectum;

pro

Metaphysicæ

pro eo, scilicet quod capitur perfectè ab intellectu, siue sit principium resolutionis, siue non: & isto modo principia diffinitiuâ sciuntur.

TEX. 10. *Palàm autem, et quia si sint aequaliter numeri, substantiæ sic sunt, & non ut quidam dicunt, unitatum.*

Tertia proprietatis formæ. Ponit tertiam proprietatem formæ per respectum ad numeros, ostendens quòd formæ aequaliter sunt numeri. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponit intentum suum: in secunda parte probat illud: in tertia parte probatū concludit. Secunda ibi [Nam diffinitio numerus quidam] Tertia ibi [De generatione quidem & corruptione.] Dicit ergo primò, quòd manifestum est, quòd substantiæ formales hoc modo sunt numeri, sicut dictum est: nò autem sunt numeri unitatum, ut quidam dicunt.

Quæstio. Quæreret aliquis, Quomodo sit manifestum, quòd substantiæ sunt numeri? Dicendum est ad hoc, quòd statim declaratum est, quòd omnis forma diffinibilis est composita: ita quòd in omni forma diffinibili est numerus principiorum diffinientium. Quasi ergo dicat Philosophus: declaratum est, quòd omnis forma diffinibilis numerum habet principiorum, & ideo non est impossibile, quòd formæ secundùm istum modum sint numeri. Si tamen ita dicimus, obiicit aliquis, quia secundùm hoc non omnis forma erit numerus, quia declaratum est, quòd forma diffiniens, numerum non habet; aliàs esset abire in infinitum. Ad quod dicendum est, quòd sicut suo modo imaginaremur in numero quòd quidquid est ibi, uel est numerus, uel est principium numeri, ita suo modo imaginabimur in formis diffinitibus, quòd quidquid est ibi, uel est numerus, uel est principium numeri, quantum ad formam simplicem, quæ est principium formæ diffinibilis.

Quæstio. Quæreret aliquis, utrum iste numerus formæ sit semper numerus realis? Dicendum est, quòd non. Ad cuius euidentiâ notandum est, quòd ad hoc quòd aliqua forma possit diffiniri, non plus requiritur, nisi quòd possit resolui in genus, & differentiam: numerus autem generis, & differentiarum non semper est realis, nec semper arguit differentiam realem: sed aliquando est intentionalis. Sciendum tamen, quòd in omni forma diffinibili secundùm Auicennam in Octauo suæ Metaphysicæ quidditas differt ab esse: unde illa forma, cuius essentia est suum esse, nec genus habet, nec differentiam: si autem ita est, in omni forma diffinibili est numerus quidditatis, & essentiarum: sed tamè quia quidditas, & esse non differunt realiter, ut ostensum est in Quarto huius: sequetur adhuc, quòd propter hoc, non est numerus realis: similiter in omni forma diffinibili differt quidditas & cuius est, hoc est indiuiduum; quia tamen non oportet, quòd quidditas, & indiuiduum differant realiter; ideo non oportet, quòd in forma diffinibili ponatur numerus realis.

Forma ut sit diffinibilis, quid requiritur.

Doctrina Auicenna.

Vide pag. 78.

Quæstio. Quæreret aliquis tertio, Vtrum numerus for-

E mæ diffinibilis sit numerus unitatum? Videtur quòd sic, quia impossibile est separare numerum ab unitate, & omnis numerus unitatum est; si ergo hic est numerus, erit numerus unitatum. Cuius contrarium uult Philosophus. Respondeo duplici uia possumus declarare, quòd iste numerus nò est numerus unitatum: una uia est faciendo differentiam inter numerum, quo numeramus, & numerum numeratum: secundò faciendo differentiam inter numerum transcendentem, & numerum qui est in genere quantitatis: & hoc dico supponendo, quòd ista diuisio, quæ còmuniter ponitur, sit uera. Ad euidentiâ primæ uia sciendū, quòd numerus, quo numeramus, potest uocari numerus rerum habentium unitates; sic ergo numerus numeratus idem est, quòd numerus applicatus ad res: quia ergo numerus formæ diffinibilis nò est numerus abstractus à rebus, sed magis est numerus rerum; ideo non dèr dici numerus unitatum, sed numerus rerum habentium unitates. Imaginabimur enim iam (sicut dictum est) quòd numerus, qui est in forma diffinibili, est propter numerum principiorum formæ diffinibilis; numerus autem principiorum non est numerus unitatum simpliciter, sed est numerus unitatum applicatarum ad res: illi ergo, qui ponebant mathematica esse substantias rerum, posuerunt quòd numerus, quo numeramus, esset substantia rerum: hoc autem est falsum, quia licèt substantia rerum consistat in quodam numero, ut dictum est; tamen iste numerus non est numerus simpliciter, sed est numerus applicatus ad principium rei diffinibilis: sic ergo patet prima uia.

Numerus non est numerus unitatum.

Numerus duplex.

G Secunda uia patet sic; quia numerus, qui hic est, est numerus formæ diffinibilis; forma autem diffinibilis est in omni prædicamento, licèt magis propriè in prædicamento substantiæ, quàm in alio prædicamento, ut ostensum est in Septimo: si ergo forma diffinibilis est in quolibet prædicamento, ergo & numerus formæ diffinibilis poterit reperiri in quolibet prædicamento: quod autem reperitur in quolibet prædicamento, transcendens est, & per consequens non est numerus unitatum: quia numerus unitatum est ille, qui est in prædicamento quantitatis: nam numerus, qui est in prædicamento quantitatis, est numerus, qui diuidit unitatem continui: & ita est numerus unitatis diuisæ per multas partes. Sic ergo illi, qui ponunt, quòd numerus est substantia rerum, posuerunt quòd numerus, qui est in prædicamento quantitatis est substantia rei: nos autè, qui ponimus, quòd numerus est infra formam diffinibilem, non ponimus, quòd ille numerus sit in prædicamento quantitatis, sed est tanti ambitus, quanti est forma diffinibilis. Ad argumentum dicendum est, quòd non arguit, quòd numerus unitatum simpliciter, uel unitatum mathematicarum sint in omni numero: sed benè arguit, quòd in omni numero est aliqua unitas, talis, qualis est ipse numerus; ut unitas transcendens in numero transcenden-

Secunda uia.

Vide pag. 194. li.

Ad argum.

transcendenti, & non alia. Deinde cum dicit.

Nam diffinitio numerus quidam est, diuisibilis in indiuisibilia: Non. n. infinita rationes, & numerus autem tale.

Probat quod dixit, quod forma diffinibilis est sicut numerus: & hoc probat tripliciter, secundum quod ponit tres conuenientias, & similitudines inter numerum & formam diffinibilem: Secunda ibi. [Et quemadmodum nec a numero]. Tertia ibi. [Et quemadmodum nec numerus habet nec magis.] Dicit ergo, quod si diffinitio est quidam numerus, oportet quod forma diffinibilis sit quidam numerus: si. n. forma, & diffinitio idem sunt; omnem numerum, quem includit diffinitio, includit forma diffinibilis: Prima autem conuenientia inter numerum, & formam diffinibilem, siue diffinitionem est ista, quod sicut numerus est diuisibilis in non diuisibilia; quia est resolubilis ad unitates, quae amplius non diuiduntur: ita similiter forma diffinibilis, & diffinitio est resolubilis ad aliqua indiuisibilia: rationes. n. hoc est, diffinitiones non sunt infinitae. i. non procedunt in infinitum.

Notandum est, quod (sicut probatum est in secundo huius) est dare statum in conceptibus formalibus; & quia diffinitiones componuntur ex conceptibus formalibus; ideo est dare statum in diffinitionibus: eo modo quo diffinitio speciei specialissimae resoluitur ad formam subalternam; & diffinitio subalternorum ad diffinitionem generalissimam, & ibi est status: Bene igitur dixit Philosophus, quod sicut numerus resoluitur ad aliquos conceptus indiuisibiles, qui amplius non diuiduntur: ita & forma diffinibilis. Deinde cum dicit.

Et quemadmodum nec a numero ablato aliquo, aut addito, ex quibus est numerus, non adhuc idem numerus est; sed aliter: quamuis minimum auferatur, aut addatur: sic nec diffinitio, nec quod quid erat esse, nec adhuc erit ablato aliquo, aut addito.

Ponit secundam conuenientiam inter numerum, & diffinitionem, siue formam diffinibilem: Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit hanc secundam conuenientiam: secundum quod ponit quandam differentiam inter ea ibi, [Et numerum oportet esse.] Dicit ergo primo quod conuenientia est inter formam diffinibilem ex una parte, & numerum ex alia: quia sicut in numero, uno addito, uel remoto, semper uariatur numerus in specie: ita similiter addito aliquo; uel subtracto a diffinitione, semper uariatur diffinitio, & forma diffinibilis. Notandum est, quod Commentator hunc passum sic exponit: quod sicut in numero, addita unitate, uel subtracta, semper uariatur species numeri; ita similiter in diffinitionibus, addita, uel subtracta una differentia, semper uariatur diffinitio. Exemplum eiusdem est, quod si diffinitio animalis est, quod sit corpus nutritibile, sensibile: si subtrahatur ab ipsa sen-

sibile, quod est prima differentia; remanet corpus nutritibile, & sic remanet diffinitio uegetalium: si autem eidem diffinitioni addatur rationale, ut dicatur sic: corpus est sensibile rationale, tunc mutatur diffinitio animalis ad diffinitionem hominis. Videtur ergo imaginari Philosophus secundum istam expositionem, quod ideo formae se habent ad modum numeri; quia sicut in numeris nunquam reperiuntur duo numeri in aequali gradu; ita nec duae formae: & sicut numerus semper addit super alium numerum gradum aliquem, quo subtracto amplius non remanet ipse numerus specificus; ita similiter quaelibet forma nobilior addit aliquem gradum super formam inferiorem; quo subtracto, amplius non remanet: Vtrum autem quilibet gradus uariet speciem, poterit patere in fine lectionis.

Et numerum oportet esse aliquid, quo unus, quod nunc non habent dicere quo unus. siquidem est unus. Aut enim non est, sed ut aceruus: aut siquidem est, dicendum quod quid est faciens unum ex multis. Et diffinitio una est. Similiter autem neque hanc habent dicere: & merito accidit.

Ponit differentiam inter numerum, & diffinitionem: quae differentia est in hoc: quod aliter diffinitio est una, & aliter numerus est unus. Et duo facit, quia primo ipse ostendit, quod numerus non eodem modo habet unitatem, & ipsa diffinitio: secundum quod ostendit, quae diffinitio est una, ibi [Eiusdem. n. rationis & substantia unum] Dicit ergo primo, quod si omnino similitudo est inter numerum & diffinitionem; oportet dare aliquid, quo numerus sit unus: quod quidem dari non potest. scilicet aliquid quo sit unus: aut. n. non est unus; aut est unus sicut aceruus, hoc est per quandam aggregationem: aut si est quidem numerus unus sicut diffinitio: dicendum est, quid est illud, quod facit unum ex multis in numero: diffinitio. n. est una; & ideo est aliquid, quod facit eam unam: quia est una per ultimam differentiam, ut ostensum est in Septimo: si autem diffinitio esset una sicut numerus, merito accideret quod non posset dari, quo haec diffinitio esset una, sicut nec in numeris. Notandum est, quod numerus componitur ex multis unitatibus actu discretis: quando autem multa sunt actu discreta, ex illis non potest fieri unum, nisi sicut aceruus, & per quandam aggregationem: similiter ex quo illae unitates, & partes totius sunt actu discretae; non est maior ratio, quod sumatur ratio totius ab uno, quam ab alio: quia illud, a quo sumitur ratio totius, debet se habere in actu, & reliqua in potentia: sic ergo in talibus non est dare quod sit unum: si ergo diffinitio esset numerus, non esset dare unam partem, quae faceret magis unum, quam aliam: sic autem se non habet, sed una pars diffinitionis est in actu, & reliqua in potentia; & ideo est ibi dare quo sit unum. scilicet illam partem, quae est formalis respectu aliarum: quam uocamus ultimam differentiam.

Eiusdem

Conuenientia inter numerum, et formam diffinibilem.

Uide pag. 44.D.

secunda conuenientia.

Expositio Auer.

Quo forma se habent sicut numeri.

Differentia inter numerum, & diffinitionem.

Quo diffinitio una.

Text. com 42. & inde

Metaphysicæ

Eiusdem.n. rationis & substantia unum ita sed non (ut dicunt quidam,) ut unitas quedam existens; aut punctum: sed endelechia & natura quedam.

Quo diffō unum.

Ostendit, quomodo diffinitio est unum, dicens: quod eiusdem rationis, & eodem modo est unum substantia rei, & diffinitio declarans substantiā: sicut ergo substantia rei est una per actum, & per formam: ita diffinitio est una per ultimam differentiam: non.n. est una diffinitio indiuisibilis, ita quod sit una ad modum unitatis, quæ est principium numeri, aut admodum puncti, ut quidam dicunt; sed diffinitio est per endelechiam & actum; & unaquæque diffinitio est indicans unam naturam, & ideo una est.

Diffō est in dicās unam naturam.

Et quemadmodum nec numerus habet magis uel minus, nec quæ secundum speciem substantiæ: sed siquidem cum materia.

Ista cōparationes ueniunt intelligēde de forma totius, & non partibus.

Ponit tertiam conuenientiam inter numerum, & formam: quod quemadmodum numerus non suscipit magis nec minus, quia unus ternarius non est magis ternarius, quàm alius: sic nec forma substantialis suscipit nec magis nec minus; quia unus homo non est magis homo, quàm alius: & si contingeret, quod forma susceperit magis & minus, non suscipit nisi pro ut est in materia.

De generatione quidem, & corruptione dictarum substantiarum, quomodo contingit, & quomodo impossibile, & de reductione ad numerum, sit usque ad hoc determinatum.

Epilogus.

Cōcludit totum propositum suum, dicens, quod determinatum est sufficienter de generatione, & corruptione; & quomodo cōtingit formam generari & corrumpi, & quomodo non: determinatum est etiam, quomodo formæ reducuntur ad numerum, & quomodo non.

Questio.

Quæreret aliquis, Vtrum infra numerum reperitur magis, & minus? Videtur quod sic, quia semper una species numeri excedit aliam, ut dictum est supra: illa ergo species, quæ excedit, uidetur esse magis; & illa quæ exceditur, uidetur esse minus: ergo &c. Respondeo, dicens, quod magis & minus in aliquibus reperiantur, dupliciter conuenit: Primo quod magis & minus fundentur super duas formalitates diuersas: ita quod magis fundatur super unam formalitatem; & minus super aliam: & hoc modo magis & minus esse tam in numeris quàm in formis, non est impossibile: & hoc modo dictum est supra, quod unus numerus excedit alium, & una forma excedit aliam: ita quod nunquam reperiantur in æquali gradu. Alio modo magis & minus possunt reperiri infra unam formalitatem; eo modo quo dicimus magis album & minus album: & hoc modo negat Philosophus, quod in numero non est magis & minus; eo modo quo dicimus, quod ternarius non est magis ternarius, quàm alius: cuius ratio est, quia ratio cuiuslibet numeri specifici consistit in indiuisibili;

Magis & minus in aliquo reperiri dupliciter.

Ratio numeri in quo consistit.

E quod autem consistit in indiuisibile, non potest attingi secundum diuersos gradus: quod.n. aliud quod sit indiuisibile, & cum hoc attingatur secundum diuersos gradus, implicat contradictionem: nam quod attingitur secundum diuersos gradus, non potest esse indiuisibile: forma autem, quæ suscipit magis & minus; & similiter numerus necessarîo est diuisibilis: & sic non consistit in indiuisibili. Ad argumentum patet responsio, quia non negat Philosophus, quoniam suscipiat magis & minus secundum diuersas species numerorum: Vel dicendum est, quod duæ species numerorum in ratione numeri non habent magis & minus; quia ita est numerus ternarius, sicut quaternarius.

Quod consistit in indiuisibili, non attingitur secundum diuersos gradus.

Ad argumentum.

F Quæreret aliquis, Vtrum forma accidentalis suscipiat magis & minus? Videtur quod non: quia dictum est, quod omnis gradus, qui additur essentiæ, mutat essentiæ: & sic magis album & minus album non erit infra unam speciem: Ad oppositum est Philosophus in Prædicamentis: qui ponit, quod qualitas suscipit magis & minus: qualitas autem forma accidentalis est. Ad hanc quæstionem dicunt aliqui, quod forma accidentalis potest considerari dupliciter: uno modo secundum essentiæ: secundo modo secundum esse: primo modo non suscipit magis & minus, secundo modo sic: Ratio autem primi. scilicet quod non suscipiat secundum essentiæ, est, quia essentiæ accidentis sicut essentiæ substantiæ non suscipit magis nec minus: nam sicut essentiæ substantiæ consistit in quodam indiuisibili & essentiæ accidentis: quod autem consistit in indiuisibili, non suscipit magis & minus: ratio autem secundi, quod secundum esse suscipiat magis & minus, est, quia esse accidentis habet latitudinem: licet.n. esse accidentis sit indiuisibile; tamen potest magis & minus participari à subiecto, & ita potest magis & minus esse: & ita cum inesse accidentis sit suum esse, potest magis & minus esse: & sic secundum esse suscipit magis & minus: eo quod suscipit secundum esse, non autem hoc habet secundum essentiæ. Hæc positio non uidetur multum rationabilis: quod patet sic: ab essentiæ dicitur esse, unde eë est quasi effectus formalis ipsius formæ: sicut ergo non potest esse ipsum esse nisi ab essentiæ; ita non potest esse magis & minus in esse, nisi quia maior uel minor essentiæ est intensiue, licet non extensiue: ostendetur.n. infra, quod non est magis & minus in esse, nisi ex eo quod forma est maior & minor intensiue: & si hoc est, non consistit in indiuisibili; unde credo, quod si est latitudo in esse, est latitudo in essentiæ; & eë uerbo: Dico ergo ad quæstionem, quod forma quælibet, quæ suscipit magis & minus, habet latitudinem in essentiæ: forma ergo accidentalis, quæ suscipit magis & minus in esse, habet latitudinem in essentiæ; ex quo oritur magis & minus in esse. Ad cuius euidentiæ notandum est: quod

Questio.

Solutio quædam.

G

H

Impugnatio.

Esse est effectus formæ.

Solutio prima.

quòd maius & minus sunt proprietates essentia: magis autem & minus sunt proprietates ipsius esse: ita tamen quòd nunquam est magis & minus esse, nisi ex eo quòd maior & minor est ipsa essentia: Debemus enim suo modo imaginari in quantitate intensiua, sicut in quantitate extensiua: sicut ergo omnis quantitas extensiua habet partem extra partem, sic omnis quantitas intensiua habet gradum extra gradum: unde omnis quantitas intensiua habet gradus virtuales: & sicut nullum subiectum est minus quantitate extensiua, uel maius, nisi quantitas sit maior uel minor: ita nullum esse est magis uel minus quantitate intensiua, nisi ipsa forma, à qua est istud esse, sit maior uel minor quantitate intensiua: sic ergo dico: quòd aliquod accidens suscipit magis, & minus, quòd oritur à natura essentia: Ad argumentum dicendum est, quòd falsum est, quòd omnis essentia consistit indiuisibili: nec Philosophus uidetur ibi loqui, nisi de forma substantiali, & eius essentia.

Ad argum.

Questio.

Quæritur, Vtrum, supposito quòd aliqua forma accidentalis suscipiat magis & minus; an suscipiat secundum quòd est in materia; secundum quòd dicit Philosophus? Respondeo: dicendum est, quòd quæcunque forma siue substantialis siue accidentalis suscipiat magis & minus; semper suscipit secundum quòd est in materia. Et hoc bene notauit Philosophus in litera, quando dixit: quòd in forma substantiali non erat magis & minus; & si ibi est, non est, nisi ut est in materia. Ad cuius euidentiam notandum est, quòd maius & minus sunt proprietates formæ: & ideo in se considerata potest dici maior & minor: quòd per alia uerba dicitur, intensior, & remissior: magis autem & minus sunt proprietates ipsius esse: & ideo non respiciunt formam nisi secundum esse; cum autem esse formæ sit in materia, non respiciunt formam nisi pro ut est in materia. Quòd (ut melius uideatur) notandum est: quòd formam trahi ad magis & minus, est per uim agentis educentis formam de potentia materia: unde Quarto Physicorum Philosophus loquens de magis & minus, dicit: quòd non est imaginandum, quòd isti gradus, scilicet magis & minus adueniant ab extrinseco, sed fiunt per hoc, quòd forma magis & minus per uim agentis educitur ad actum: si ergo ita est, magis & minus respiciunt formam secundum esse, quòd habet in materia; quia respiciunt eam secundum quòd magis & minus educitur ad actum de materia.

Maior & minor sunt proprietates formæ.

Com. 7. 1. circa.

Questio. Responso communis.

Quæritur consequenter, Vtrum forma substantialis suscipiat magis & minus? Responso communis omnium Philosophantium est, quòd non: & ad hoc adducunt rationes, quarum prima est: quòd secundum Philosophum hic, formæ substantiales se habent sicut numeri: sicut ergo quælibet species numeri consistit in indiuisibili, ut declaratum est in prima Quæstione huius lectionis: ita quælibet forma substantialis consistit

in indiuisibili: si autem consistit in indiuisibili, non potest habere magis & minus, nec secundum essentiam, nec secundum esse.

Secunda ratio est, quia secundum Philosophum in hoc passu, quilibet gradus additus numero, uariat formam: ergo à simili quilibet gradus additus formæ, uariabit species: si autem ita est, tunc magis & minus non sunt infra eandem speciem; sed minus erit infra unam speciem, & magis infra aliam: hoc autem non quæritur; sed quærit, utrum magis & minus sint infra unam speciem specialissimam. Tertia ratio est, quòd si magis & minus sunt infra unam formam substantialem, sequetur quòd generatio sit motus: quòd quidem patet sic; ex hoc alteratio est motus, quia forma alterabilis alteratio potest induci per gradum: si ergo forma substantialis habet gradum & gradum, poterit induci in materiam per gradum; & per consequens poterit ibi esse motus. Quarta ratio eorum est: quòd si forma substantialis habet gradum, poterit descendere in indiuidua per gradus formales: quòd uidetur impossibile: quia una formalitas est duorum indiuiduorum eiusdem speciei, quæ descendit in indiuidua per numerum, & non per gradum & gradum formæ: consequentia, scilicet quòd si forma habet magis & minus, poterit descendere in indiuidua per gradum, patet: quia isti gradus non sunt de essentia formæ: si enim magis esset de essentia formæ, ubi cunque reperiretur essentia formæ, reperiretur magis; & ita essentia formæ semper esset in tali gradu maiori: & similiter si minus esset de essentia formæ, ubi cunque reperiretur essentia formæ, reperiretur gradus minor: & est exemplum: si magis album esset de essentia albedinis, ubi cunque albedo esset, & magis album esset: & eodem modo in minus albo. Si ergo isti gradus non sequuntur formam ita; oportet quòd sequantur eam, ut indiuiduata est; & ita forma descendens in indiuidua per diuersos gradus indiuiduales, descendit in indiuidua secundum diuersas rationes formales, quòd est impossibile. Sequetur etiam, quòd inter indiuidua sit prius & posterius: cuius contrarium dictum est in Tercio huius: quia ubi est magis, ibi prius est: & ubi est minus, ibi est posterius: quòd enim prius & posterius secundum tempora sit inter indiuidua, hoc non est ad propositum, quia iste est ordo accidentalis: quæ autem sit prius & posterius secundum rationem, hoc non est possibile; quia secundum hoc, ibi esset ordo essentialis. Hæc est ergo una positio uolentium dicere, quòd non est magis & minus in formis substantialibus: Quia tamen isti fundant se super dicta Aristotelis, uideretur fortè alicui uolenti tenere aliam positionem, quòd non sit omnino contra opinionem Aristotelis, quòd aliqua forma substantialis potest suscipere magis & minus: ita quòd si aliqua suscipit, suscipit

D

Vide pag 65.

Alia opinio quòd forma substantialis suscipit magis et minus.

Vu ut

Metaphysicæ

Rõ ex Auer. Cõ. 62. et 6. Physicorum cõ. 59.

Tertio ex eodẽ Auer. 3. Celi cõ. 67. et 4. Celi cõ. 40.

Forme completa, et incompleta in quo consistunt.

Gradus duplices.

Forma multiplex.

ut est in materia; non ergo uidetur haberi pro impossibile, quod forma substantialis suscipiat magis & minus. Præterea Comment. suus uidetur etiam circa hoc dubitare; quia Primo Physi. dicit, quod in generatione hominis non cessant partes spermatis corrumpi, & partes hominis generari, donec forma humana perficiatur; si ergo introducitur successiue; igitur magis & minus est in forma substantiali: non enim asseruit, quod non sit, sed tantum dubitat, utrum sit: & tamen non est dubium, quod uiderit Philosophum in hoc passu. Præterea idem Commentator planè ponit, quod formæ elementorum suscipiunt magis & minus propter appropinquationem ad materiam; formæ autem elementorum sunt formæ substantiales; unde uult quod tales formæ teneant medium inter formas completas, & accidentia: ita quod formæ completæ consistunt in quodam esse indiuisibili; formæ autem incompletæ, sicut formæ elementorum consistunt in quodam esse indeterminato; sicut dicitur inferius: & per consequens habent magis & minus. Si quis uult tenere hanc positionem, potest dicere, quod aliqua forma substantialis suscipit magis & minus: quod (ut melius intelligatur) duplici diuisione opus est. Prima diuisione est, quod in forma substantiali quidam sunt gradus substantiales, quidam accidentales: gradus essentialis sunt illi, qui sequuntur essentiam formæ; ita quod forma non potest reperiri sine illis gradibus; eo modo quo dicimus, quod essentia hominis est in alio gradu, quam essentia asini: & tales duo gradus semper sequuntur duas essentias específicas: & tales reperiuntur in formis substantialibus & accidentalibus: & de talibus dictum est ab Aristotele. quod quælibet forma excedit aliam formam in aliquo gradu, uel diminuitur ab ea: & tales gradus fundant magis & minus in diuersis speciebus, sicut dictum est supra in prima Questione. Secundi gradus sunt gradus accidentales; & isti gradus non sequuntur essentiam formæ in se, sed essentiam indiuiduatam; eo modo quo magis album, & minus album non sequitur albedinem in se, sed in materia, scilicet in hoc indiuiduo, uel in illo: & de talibus non est dictum à Philosopho, quod quilibet gradus uariat speciem; quia ex quo reperiuntur infra unam speciem, ipsam non uariant: & de talibus gradibus non est dubium, quod possunt esse infra eandem formam specificam accidentis, ut dictum est in Questione præcedenti. Ad uidendum autem utrum isti gradus possint esse infra unam formam substantialem, opus est secunda diuisione.

Secunda diuisione est, quod formarum quedam propter sui determinationem consistunt in esse determinatissimo, & prædicamentali: & tales forme non possunt fundare magis & minus infra unam speciem; quia ex quo sunt in esse prædicamentali determinato, à quocumque attinguntur; eodem modo attinguntur, & sub eodem gradu; & per consequens non attinguntur secundum

E magis & minus: & de talibus formis uerum est, quod in eis non est prius & posterius infra speciem; quia prius & posterius infra speciem supponunt gradum, & gradum infra speciem; quod est impossibile in forma prædicamentali.

Alia sunt formæ, quæ consistunt in esse determinato propter sui appropinquationem ad materiam; ita quod possunt secundum magis & minus participari à materia; quales sunt formæ elementorum: & de talibus non uidetur impossibile, quod suscipiant magis & minus: magis enim & minus uidentur fundari super formam in determinatam, hoc est super formam, quæ potest terminari per uim agentis secundum diuersos gradus in ipsis indiuiduis: tales igitur formæ propter sui indeterminationem suscipiunt magis & minus. Si uolumus tenere istam positionem respondemus ad argumenta alterius partis.

Ad primum dicendum est, quod formæ non se habent omnibus modis sicut numeri: uerum est enim, quod sicut in numeris una species est inæqualis respectu alterius; ita quod excedit, uel exceditur: ita similiter est in formis specificis: quantum autem ad aliud est dissimilitudo, quia quælibet species numeri dicit esse suum in esse determinato & prædicamentali; non autem quælibet forma specifica dicit esse suum in esse determinato, & prædicamentali. Ad secundum dicendum est, quod quilibet gradus essentialis bene uariat speciem; non autem uerum est de gradibus accidentalibus: de quibus dictum est, quod possent esse in eadem forma specifica, & in ea fundare magis & minus. Et si dicas, quod quilibet gradus uariat speciem; non uideo si quilibet gradus in substantia uariat speciem; quod uariat in accidentibus: ita quod si magis & minus ignis uariat speciem ignis; magis & minus album faciet diuersas species albi. Et si iterum dicas, quod non est simile, quia essentia substantiæ consistit in indiuisibili; non autem essentia accidentis: dico quod hoc est petere principium nam hæc quaeritur, utrum essentia cuiuslibet substantiæ consistat in esse indiuisibili, nec hoc probatur.

Ad tertium dicendum est, quod multi non habent pro impossibili, quod generatio in formis elementorum sit motus; ita quod introducat successiue: sed habent hoc pro necessario; quia si est successio in accidentibus propriis formæ elementi (ut dicunt) sicut in calore respectu ignis; oportet esse successione in forma ignis. Alii dicunt, & fortè melius, quod non est necessarium, quod si est ibi gradus, quod propter hoc introducat successiue; sed potest esse, quod in maiori gradu inducatur in uno, quam in alio; & hoc tantum in fine motus: ita quod secundum hoc, forma accidentalis, & forma substantialis suscipiens magis & minus, differunt: quia forma accidentalis est diuisibilis in se, etiã & per motum; & quia per motum, successiue inducitur: forma autem substantialis, licet habeat gradum extrinsecum gradum;

Magis & minus super quo fundatur.

Ad argumenta.

Obiectio.

Forma accidentalis, & forma substantialis, quæ suscipiunt magis & minus.

gradum, tamen non est diuisibilis per motum : A quia non est primò in uno gradu, & postea in alio, sed tota in uno gradu minori accipitur in uno indiuiduo, & tota in alio gradu minori in alio; & hoc semper in fine motus. Ad quartum dicendum est, quòd non est inconueniens formas descendere in indiuidua per diuersos gradus accidentales; & hoc, quia (ut dictum est) tales gradus non uariant speciem: si autem tales gradus uariarent speciem, esset inconueniens, & impossibile: quia tunc differentia indiuidualis esset differentia specifica, quod implicat contradictionem.

TEX. II.
(sp. 4^m)

De materiali autem substantia, oportet non latere, quia & si ex eodem omnia primò, aut eisdem, aut primis, & eadem materia ut principium; his, B que fiunt, est tamen aliqua propria cuiuslibet phlegmatis prima materia, dulcia, aut crassa; cholera uerò amara, aut alia quedam. Forsan autem hæc ex eodem.

Quænes circa materiã inuidentur.

Mota quæstione de forma; hic mouet quædam quæstiones de materia. Et diuiditur in duas partes, quia primò manifestat quædam immanifesta de materia: secundò mouet quæstionem de ipsa materia. Secunda ibi [Habet autem dubitationem.] Prima in duas, quia primò manifestat quædam circa materiam generabilium & corruptibilium: secundò circa materiam ingenerabilium & incorruptibilium. Secunda ibi [Circum naturales quidem substantias.] Prima in duas, quia materia habet respectum ad duo: primò ad ipsum generatum: secundò per respectum ad causas generationis, ibi [Quando itaq; aliquis quæsierit] Prima in tres, secundum quod ponit tres proprietates ipsius materiæ. Secunda ibi [Fiunt autem plures materiæ] Tertia ibi [Contingit autem una materia existentium] Primò ergo ponit primam proprietatem, & dicit: quædam sunt, quæ non debent nos latere de materiali substantia: primò est, quod si omnia generabilia & corruptibilia fiant ex eodem principio materia, aut ex eisdem primis, & hoc dicit propter elementa: & eadem materia est principium eorum, quæ fiunt: tunc unius cuiusque rei generabilis est materia proxima alia, & alia: sicut phlegmatis proxima materia & prima in generatione, non extra genus, sunt dulcia, aut crassa; quæ conueniunt cum phlegmate causa humiditatis: & prima materia, & proxima in genere coleræ sunt amara; aut alia quedam, propter conuenientiam, quam habet colericus humor cum amaris: nam licet hæc duæ materiæ sint diuersæ respectu duorum, tamen fortè fiunt ex eodem principio primo: quia propinquæ materiæ resoluuntur ad primam. Deinde dicit.

Prima proprietatis materiæ.

Materia proxima se gmasis, & chlestra que

Materia proxima resoluitur ad primam materiam.

Fiunt autem plures materiæ eiusdem, quando alterius altera fiunt, ut phlegma ex crassa, & dulci; si crassum ex dulci. Et cholera uerò per resolu choleram primam materiam. Dupliciter enim hoc ex hoc: aut quia primum erit, aut quia ex resoluto in principium.

Ponit secundam proprietatem; & est, quòd aliquando eiusdem sunt duæ materiæ, non tamen ex æquo; sed hoc est, quando una materia est ex alia: ut si diceremus, quòd flegma est ex crasso, & dulci; & hoc si crassum est dulce.

Secunda proprietatis materia.

Notandum est, quòd aliquando materia est ex composito, & si compositum sit ex materia: sed differenter, quia compositum est ex materia per modum compositionis: materia uerò ex composito per modum resolutionis: & sic nos dicimus, quòd materia, ex qua fit colera, per resolutionem est ex colera: esse enim hoc ex hoc, dupliciter dicitur: aut quia hoc fit ex hoc, quod est primum in compositione: aut quia fit hoc ex hoc, quod est primum in resolutione: & hoc modo ex composito fiunt partis.

Quo materia est ex composito.

Esse hoc ex hoc dupliciter.

Notandum est, quòd uia compositionis, & resolutionis sunt uix oppositæ: ubi enim incipit compositio, ibi terminatur resolutione, & econuerso: & quia compositio & uia compositionis incipit à materia; ideo ibi terminatur resolutio: & quia uia compositionis terminatur ad compositum, ideo ibi incipit resolutio. Et hoc est, quod dicit Philosophus: quòd compositum potest fieri ex materia, & materia ex composito: tamen differenti uia.

Compositio et resolutio quo differunt.

Contingit autem una materia existente, fieri diuersa propter mouentem causam: ut puta ex ligno & arca, & lectus. Quorundam uerò altera materia, ex necessitate alteris existentibus, ut ferram non utique fiet ex ligno. Nec in mouente causa hæc: non enim faciet ferram ex lana, aut ligno. Si uerò idem contingit ex alia materia facere.

Palam, quia ars, & principium, quod est ut mouens idem nam si & materia altera, & mouens, et quod factum est.

TEX. 12.

Ponit tertiam proprietatem de materia: quæ est: quod ex una & eadem materia possunt fieri diuersa generata in specie, propter diuersitatem specificam mouentium & agentium: sicut uidemus, quod ex materia una in specie possunt fieri archa, & lectus, quæ sunt diuersa generata in specie: quæ diuersitas est per diuersitatem artium mouentium ad formam lecti & archæ. Licet autem lectus, & archa possint fieri ex una materia: quædam tamen sunt artificiatæ, quæ necessariò requirunt alteram materiam & propriam; nec ista alietas eueniret ex mouente solum, sed ex forma & fine requirente talem materiam: sicut forma ferræ non potest fieri ex quacunque materia, sicut ex lana, uel lino; sed tantum in ferro; nec est causa in mouente, sed in fine, & in forma rei: aliquando autem contingit, quòd unum & idem significatum secundum speciem, potest fieri in ligno & ære, quæ sunt diuersæ materiæ. Similiter forma aliter potest fieri in argento, & auro; & in talibus necessarium est, quòd mouens & agens sint unum in specie, quia si materia est altera in specie, ut suppositum est; si mouens esset alterum, oporteret quòd tertium, siue generatum esset alterum, id est alterum in specie.

Tertia proprietatis materia.

Metaphysicæ

Notandum est, quod semper inest, quod diuersitas artificiorum in specie determinat sibi diuersitatē specificam in mouentibus & artibus: cuius ratio est, quia forma facti in artificialibus, & forma, quæ est ratio faciendi, differunt sicut forma in re, & forma in conceptu: sed tamen quia forma in re determinatur à forma, quæ est in conceptu, ut declaratum est in Septimo, ideo oportet quod diuersitas realis specifica determinetur à diuersitate conceptus specifica; non tamen semper oportet, quod diuersitas specifica in formis artificialibus determinet sibi diuersitatem in materiis specificam: sed aliquando determinat, aliquando non: uidemus enim, quod lectus & archa possunt fieri in eadem materia, puta ligno uel ferro: liber autem & lectulus non sic omnino. Et hoc est, quod uoluit dicere Philosophus in principio; dico quod semper diuersitas specifica in formis artificialibus aspicit diuersitatem mouentium; non autem semper aspicit diuersitatem materiæ, sed aliquando sic, aliquando non. Deinde cum dicit.

De his formis uide pag. 2. F.

Quando itaque aliquis quaesierit quid causa? quoniam pluribus modis dicuntur causa, omnes dicere oportet causas contingentes. Vt hominis quæ causa ut materia? & quidem menstrua; quid autem ut mouens? & quidem sperma; quid ut species? quod quid erat esse; quid ut causa? finis. Forsan autem hæc ambo idem: oportet autem proximas causas dicere, quæ materia, non ignem, aut terram, sed propriam.

Comparat materiam ad alias causas.

Determinat quædam de materia per respectum ad causas, dicens: quod quando aliquis quaesierit de aliquo generato, quæ est causa eius? quia causæ dicuntur multis modis, dandæ sunt omnes illæ causæ, quæ contingunt tali generato. Vt si quæ ratur, quæ est causa hominis? Dicendum est, quod ut materia, hoc est materialis, est menstruum mulieris: causa autem mouens & generans est sperma: causa autem ut species hoc est forma quod quid erat esse rei: causa autem, cuius gratia fiunt omnia, est finis; fortè hæc autem ambo, scilicet forma & finis sunt idem, & fortè non.

↓

Quando autem redduntur causæ, debent reddi causæ proximæ, & non remotæ; ut si quæ ratur, quæ est materia hominis? non debet dici, quod terra, sed quod menstruum, quod est propria materia. Notandum est, quod licet omnis forma introducta per motum, sit finis, non tamen omnis finis est forma: uidemus enim, quod duplex est finis; finis rei a re, & finis agentis; finis rei à re est forma rei: & de ista uerum est, quod forma & finis incidunt in idem: finis autem agentis non oportet, quod sit forma: finis enim domus tanquam rei à re est ipsa forma domus; finis autem agentis est habitatio. Et propter istam differentiam dicit Philosophus, quod fortè incidunt in idem, & fortè non. Deinde cum dicit.

Finis duplex.

Circa naturales quidem substantias & generabiles necesse sic uersari, si quis rectè uersatur; si profecto hæc causæ & tot; & oportet causas cognoscere.

E. *In naturalibus quidem & sempiternis substantiis alia ratio; forsitan quædam non habent materiã, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem.*

Postquam determinauit de materia in aspectu ad substantiam generabilem & corruptibilem: hic determinat de ea in aspectu ad substantiam ingenerabilem & incorruptibilem. Et diuiditur in tres partes, quia primò determinat quomodo est materia in substantia ingenerabili & incorruptibili; secundò ostendit, quomodo accidentia habent materiam, & quomodo non: tertio ostendit, quod non omne generabile & corruptibile habet materiam. Secunda ibi [Neque quæcunq; ita natura.] Tertia ibi [Quoniam uerò quædam sine generatione.] Prima in duas, quia primò con-

De materia in respectu ad substantiam ingenerabilem & incorruptibilem.

F cludit, quod dictum est, dicens: quod circa generabiles substantias & corruptibiles necesse est uersari eo modo quo dictum est; & si istæ causæ, quæ dictæ sunt, ueræ causæ sunt, & sunt tot: oportet ipsas cognoscere, si debemus bene cognoscere causatum. Secundò ostendit, quid dicendum est de materia substantiæ ingenerabilis & incorruptibilis, dicens: ita dictum est de substantia in rebus generabilibus & corruptibilibus, quod habet materiam; in immaterialibus autem substantiis sempiternis tantum, sicut est cælum, & similia, alia ratio esse uidetur; quædam enim eorum non habent materiam; & si habent, non habent talem, qualem habent præcedentia, scilicet generabilia & corruptibilia; si enim habent materiã, solum habent eam secundum locum mobilem.

G Notandum est, quod motus docuit nos materiã; sicut ergo est motus in aliquibus, ita ponitur ibi esse materia; quia ergo generabilia & corruptibilia mouentur ad formam, ideo ponitur ibi materia mobilis ad formam: quia autem substantia sempiterna sicut cælum, mouetur solum ad locum; ideo ponitur ibi materia solum mobilis ad locum. Vtrum autem sit materia in cælo, uel non; patet in Quæstione in fine lectionis.

Motus docuit nos materiam.

Neque quæcunq; ita natura quidem, non substantia uerò, non est his materia, sed quod subiicitur substantia. Puta eclipsis quæ materia? non enim est, sed luna quod patitur.

H *Quæ causa mouens & corrumpens lumen? terra. Quod autem cuius gratia, forsitan non. Quod uerò ut species ratio, sed non manifesta, si non cum causa fuerit ratio, ut quid eclipsis? Priuatio luminis. Si uerò addatur, à terra in medio obiecta, quæ cum causa ratio hæc.*

TEX. 13.

Ostendit, quomodo se habet materia ad quædam accidentia. Et duo facit, quia primò ostendit, quod in quibusdam accidentibus non est materia, sed subiectum: secundò ostendit, quod in quibusdam accidentibus hoc subiectum non est manifestum, ibi [Somni uerò non manifestum.] Dicit ergo primò, quod nec in omnibus accidentibus, quæ exiunt per naturam, & quæ non sunt substantia; est materia, ex qua fiunt; sed tantum illa, quæ subiicitur, uocatur subiectum, in quo fit tale accidens; puta

Quo materia sit in accidentibus.

puta si quæzatur, quæ est materia eclipsis, ex qua scilicet fit? non est dare eam, sed Luna est illud subiectum, quod patitur talem passionem, & tale accidens; in quo fit ipsa passio. Et si quæzatur, quæ causa est mouens & efficiens ipsam eclipsim, quæ corruptit lumen, ut fiat talis eclipsis? dicemus quòd terra: eclipsis enim non est nisi priuatio luminis in luna: quæ quidem priuatio est ex hoc, quòd radius solis non potest pertingere ad corpus lunare: quod autem non possit pertingere, causa est terra, quæ interponitur inter corpus solis, & corpus lunæ. Si autem quæzatur causa finalis ipsius eclipsis, cuius causa fit? fortè non est dare finem; quia priuationes propriè non habent finem; immo sunt priuationes finiu: quia defectus non proueniunt ex intentione, sed magis ex defectu materiæ, uel uirtutis agentis. Dixit ita fortè: quia consideratio finis in motibus cœlestibus; utrum sit, uel non sit? est ualde difficilis. Si autem quæzatur, quæ est forma & species eclipsis, eodem modo quo potest habere formalitatem? dicemus quòd diffinitio sua: quæ quidem diffinitio non est manifesta; nisi in diffinitione ista ponatur causa, propter quam est priuatio luminis in luna: ut si dicatur, quod eclipsis est priuatio luminis in luna propter terram obiectam inter solem & lunam: hæc diffinitio completa est; quia complectitur causam: non enim eclipsis lunæ est omnis priuatio luminis, sed est in speciali subiecto, scilicet in luna, & ex speciali causa, scilicet ex terra obiecta. Notandum est, quòd quædam sunt accidentia, quæ educuntur de potentia materiæ, & quæ sequuntur formam generabilem & corruptibilem: & ista habent materiam ex qua: quia ista eadem materia, quæ est in potentia ad formam, est in potentia ad accidentia, quæ sequuntur formam; & ista sunt accidentia, quæ sequuntur formam generabilem & corruptibilem: Quædam sunt accidentia, quæ propriè non educuntur de potentia materiæ: & istorum nonnulla sunt intentionalia, sicut est lumen receptum in luna, uel in aliquo corpore, quod recipiat lumen à sole; & talia non habent materiam, ex qua fiant ex quo non educuntur per fieri & per motum; sed tamen habent materiam in qua, quam uocat Aristot. subiectum. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd ista uidetur esse differentia inter materiam, & subiectum: quia materia dicit rem suam in potentia ad formam, ut transmutabilis est ad ipsam per uiam motus & fieri; & ideo quæ sine fieri introducuntur, non propriè habent materiam ex qua: subiectum autem dicit rem suam ex hoc, quòd sustentat formam, & ex hoc quòd actu est sub forma: & ideo omne, quod sustentat formam, potest uocari subiectum: licet aliquo modo possit uocari materia.

Somni uerò non manifestum quid primū patiens: sed quòd animal etiam primum. Verum hoc secundū quid: Et quid est primum cor: an aliud aliquid?

Ostendit, quòd subiectum primum in aliqui-

bus est ignotum, dicens: quòd manifestum est, quod somnus est in animali: secundum autem quod membrum insit animali, nõ est manifestum; quia quidam ponunt primum subiectum esse cerebrum, quidam autem cor. Deinde cum dicit.

Deinde à quo?

Considerandum est, à quo fit, sicut ab agente, scilicet ab euaporatione uehementi, uel ab alio aliquo huiusmodi? Deinde cum d.

Deinde quid passio qua illius & non totius? quia immobilitas talis utique, sed hoc per aliquid parū quod primum.

Primo patitur illud: ergo primo considerandum est, quod detur poni in diffinitione somni. Deinde cum dicit.

Quoniam uerò quædam sine generatione & corruptione sunt, & non sunt, ut puncta: si quidem sunt & totaliter species, & formæ. Non enim album fit, sed lignum album, aut ex aliquo, & aliquid omne quod fit, non omnia utique contraria fiunt ex inuicem. Sed aliter albus homo ex nigro homine, et album ex nigro. Nec omnis materia est, sed quorum generatio est transmutatio ad inuicem. Quæcunque autem sine transmutari sunt, aut non non est horum materia.

Ostendit, quæ sunt illa generabilia, quorum potest dici materia, & quorum non. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd compositum generatur per se; forma autem per accidens: illius ergo, quod generatur per se, propriè materia pars est, sed non formæ. Et hoc est, quod dicit; quòd quædam sunt, quæ sunt, & non sunt sine generatione & corruptione sui; sed per generationem & corruptionem alterius; quales sunt species, & formæ; formæ enim non generantur, sed compositum; nõ enim album fit, sed lignum album; omne autem, quod fit, fit ex contrario; sed aliter fit compositum ex contrario; & aliter album ex nigro; quia unum fit per se, scilicet compositum, & aliud per accidens, scilicet forma. Et quia sic est ideo nõ omnis rei generabilis & corruptibilis est materia; sed illorum est materia, quorum generatio est, & corruptio ad inuicem per se: quæcunque autem sunt, & non sunt per transmutationem sui, sed alterius, horum non est materia, sicut sunt formæ. Notandum est, quòd materiam esse aliqui, potest esse tribus modis: uno modo; quia est alicuius, quod educitur de potentia sui, scilicet materiæ; & isto modo est compositum, & nõ forma, sicut uult Philosophus: secundo modo potest intelligi, quòd materia est alicuius, quia est pars eius; & isto modo etiam est compositum, & non forma; quia forma de se non habet partem extra partem; tertio modo potest intelligi quòd materia sit alicuius, sicut eius, quod est in ea, & subiectatur ab ea, & à quo ipsa materia perficitur; & hoc modo non est inconueniens, quòd materia sit formæ. Deinde cum d.

Habet autem dubitationem, quomodo ad contraria materia uniuscuiusque se habet: ut si corpus potentia sanum, contrarium uerò infirmitas sanitatis, tunc ambo potest. Et aqua potest uia, & acetum.

Tt 3 Mouet

Priuationes non habent finem.

Defectus unde.

Accidentia, quæ habent materiam, et quæ non.

Differentia inter materiam, & subiectum.

Quorum generabilium, & corruptibilium est materia, & quorum nõ.

Materia est alicuius, & tripliciter.

Metaphysicæ

Mouet quasdam quæstiones de materia. Et diuiditur in duas partes, secundum duas dubitationes, quas mouet. Secunda ibi [Dubitatio autem quædam est] Prima in duas, quia primò mouet dubitationem: secundò soluit eam ibi [Aut huius quidem] Ponit ergo dubitationem primò, dicens: quod habet magnam dubitationem, quomodo se habeat materia ad contraria, utrum scilicet uniformiter respiciat omnia contraria: ut si corpus est in potentia ad sanitatem, & infirmitatem, an uniformiter aspiciat illa, & sit in potentia ad illa? existens enim sanum, est in potentia ad infirmari, & econuersò. Si autem ita est, quòd est in potentia uniformiter ad duo còtraria, tunc sequitur quòd aqua est in potetia ad uinum, & acetum: ita quòd existens sub forma uini, est in potentia ad acetum: & existens sub forma aceti, est in potentia ad formam uini æqualiter: quod tamen non est uerum. Notandum est, quòd intentio Philosophi est dicere: quòd impossibile est, quòd materia sit in potentia æqualiter ad duo opposita: ita quòd existens sub uno, est in potentia ad aliud, & econuersò: si enim hoc esset uerum, materia existens sub forma uini esset in potentia ad formam aceti; & econuersò: cum ergo hoc sit impossibile; ergo & illa econuersò. Deinde cum dicit.

Aut huius quidem secundum habitum, & secundum speciem materia: illius uero secundum priuationem, & corruptionem secundum naturam.

Ponit solutionem quæstionis, dicens; quòd ratio, quare materia non est in potentia æqualiter ad unum, & ad acetum, est: quia materia est in potentia ad formam uini, sicut ad quendam habitum, & quandam speciem: ad acetum autem est in potentia sicut ad corruptionem & priuationem illius habitus; quæ quidem priuatio præter naturam est, hoc est per corruptionem habitatum naturalium: & hoc est quia acetum non habet amplius habilitatem naturalem, ut reuertatur ad uinum. Notandum est, quòd solutio Arist. fundatur super duo: quæstio enim Philosophi fuit in hoc; quare materia existens sub forma aceti, non est in potentia ad uinum? sicut existens sub uino, est in potentia ad acetum? innuit autem Philosophus solutionem duobus modis: primus modus est, quia materia est in potentia ad formam uini sicut ad quendam habitum; ad acetum autem sicut ad priuationem illius habitus: hæc autem est natura priuationis, & habitus; quòd ex habitu potest deueniri ad priuationem; ex priuatione autem non est regressus ad habitum; & ideo ex forma uini potest deueniri ad acetum; non autem econuersò. Et hæc est solutio, quam innuit Commentator quòd aliter aspiciat materia contraria, aliter aspiciat priuatiuè opposita: quia contraria aspiciat modo æquali, & reciproco; existens enim sub uno contrariorum potest recipi ad aliud, & econuersò: priuatiuè autem opposita respicit modo in æquali, & non reciproco; quia existens sub priuatione, non potest recipi ad habitum.

Secundus modus soluendi est, qui confirmat primum: non enim semper est uerum, quòd ex priuatione luminis fit regressus ad lumen; ideo oportuit ad primam solutionem addere secundam, quæ est: quòd ideo hic ex priuatione non est regressus ad habitum, quia priuatio est præter naturam; & hoc quia materia existens sub priuatione, puta sub aceto, est sub corruptione naturalium habitatum ad uinum; in aceto autem nulla est naturalis habilitas ad uinum.

Dubitatio autem quædam est, & quare uinum non materia aceti, nec potentia acetum, quamuis fiat ex ipso acetum; & uiuens potentia mortuum.

Ponit secundam quæstionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit quæstionem: secundò soluit eam ibi [Aut non, sed secundum accidens] Quæstio autem est in hoc; quare uinum non est materia aceti, cum tamè acetum fiat ex uino? & quare uiuum non est potentia mortuum, hoc est materia mortui? cum tamen mortuum fiat ex uino; & quare uiuum non potentia? Deinde cum dicit.

Aut non, sed secundum accidens corruptiones. Animalis uero materia, hoc secundum corruptionem, mortui potentia & materia, & aqua aceti: fit enim ex his, ut ex die nox.

Soluit quæstionem prædictam. Et diuiditur in duas partes, quia primò soluit eam: secundò ex ipsa solutione manifestat quæstionem primam, ibi [Et quæcunque itaque.] Ad euentiam solutionis notandum est, quòd quæstio est in hoc; acetum est ex uino, quare uinum non est materia aceti? solutio autem quæstionis in hoc est; quòd licet fiat hoc ex hoc; tamen non sequitur hoc, scilicet quòd uinum sit sicut materia; quia materia est illud, ex quo fit aliquid per se; acetum autem fit ex uino per accidens: quia secundum corruptionem formæ uini: ita quòd acetum fieri ex uino, est hoc fieri post hoc, & non est hoc perfici ex hoc: quod requiritur quando aliquid fit ex aliquo sicut ex materia; quia materia perficitur per formam, Et hoc est, quod dicit in litera; aut supple, non fit hoc ex hoc per se, sed secundum accidens; quia supple per corruptionem uini, uel uiui; materia enim animalis est materia, & potentia respectu mortui & uiui; & ideo mortuum ex uiuo, & acetum ex uino fiunt ex his, sicut nox ex die, id est post diem.

Et quæcunque itaque sic transmutantur ad inuicem, ad materiam oportet redire; ut si ex mortuo animal, in primam materiam; deinde fit animal, & acetum in aquam, deinde fit uinum.

Manifestat per hæc præcedentem quæstionem, dicens; quòd quæcunque ita transmutantur ad inuicem, quòd unum fit post aliud; non potest fieri ex posteriori prius, nisi fiat regressus usque ad primam materiam: ut si ex mortuo debet fieri uiuū, oportet quod mortuum primò reducatur ad elementa, & elementa ad formam mixti, & ad formas animalis: similiter si ex aceto debet fieri uinū, oportet

Alia solutio

Secunda dubitatio.

Solutio.

Ex his habetur, qualiter fit resalis ad materiam primam in omni generatione, & corruptione.

An materia aque primò respiciat formas contrarias.

Solò dubitationis.

Fundamēta Philosophi.

Natura priuationis, et habitus, quæ.

Doctrina Commentator.

tet q̄ reducatur ad aquam, & ex aqua fiat uinū.

Questio.

Quareret aliquis, Quomodo ex solutiōe istius secundæ quæstionis soluitur prima? Respondeo dicendum est, quod quodocunque est reciproca generatio duorum, oportet quemlibet illorū posse habere rationem prioris & posterioris respectu alterius: ut si ex aqua generatur aer, uel econuerſo; oportet quod aer habeat rationem prioris & posterioris respectu aquæ, in quantum fit ex aqua: si tamen unum istorum ita esset prius, & nullo modo posset esse posterius; & unum ita esset posterius, quod nullo modo posset esse prius, non posset esse reciprocatio inter ista duo: ex priori enim posset deueniri ad posterius, sed ex posteriori non posset deueniri ad prius. Et hoc dico per uiam generationis: si. n. per uiam generationis ex posteriori deueniretur ad prius, iam posterius in uia generationis haberet rationem prioris: suppositum est autem, quod non habet rationem nisi posterioris. His uisus, patet quæstio: nam Philosophus uult ostendere in solutione huius quæstionis secundæ, quod acetum respectu uini nō habet rationem nisi posterioris: quia acetū fieri ex uino, & mortuum ex uiuo, est fieri secundum corruptionem ad formam præcedentem: oē autem tale ita habet rationem posterioris quod nullo modo prioris: posterioris quidem, quia nō est nisi corruptio formæ præcedentis: prioris autem non, quia ex quo corrumpit habilitatem ad formam præcedentem, non potest ampliū esse materia respectu formæ præcedentis: quia ubi materia est, ibi habilitas est: Et ideo Philosophus fundat solutionem suam super duo: primū est, quod hoc fit ex hoc secundum accidens: secundum, q̄ non secundum omne accidens, sed secundum accidens, quod est corruptiuum habilitatum: si. n. esset secundum accidens simpliciter, posset fieri regressus. Videmus. n. quod ex albo fit nigrum per accidens; & tamen est regressus: causa huius est, quia album nō corrumpit habilitatem ad nigrū, & econuerſo.

Acetum respectu uini hōt tantum rōnē posteri oris.

Vbi materia, ibi habilitas.

Fundamenta Philosophi.

Questio.

Quareret etiam aliquis, Quare oportet, quando ex aceto fit uinum, uel ex mortuo uiuum, q̄ fiat regressus usque ad materiam primam, uel usque ad elementa? Dicendum est, quod hanc conclusionem possumus declarare duobus modis. Primus modus est ex declaratis in præcedenti quæstione: dictum. n. est in præcedenti quæstione, q̄ quando aliquid fit ex aliquo; illud, ex quo fit, in quantum tale debet habere rationem primi: & si non habet, oportet quod reducatur ad aliquid, quod habeat rationem primi respectu fiendi: cū ergo mortuum & acetum nullo modo possint habere rationem primi respectu formarum fiendarum, puta uini, & uiui: oportet quod reducatur ad aliquid, quod habeat rationem primi respectu duarum formarum: & hoc est ipsum reduci ad materiam.

Prima via.

Solutio.

Secundus modus declarandi est ex formis subordinatis, & non subordinatis: uidemus. n. quod

aliquæ sunt formæ, quæ æqualiter aspiciuntur à materia, nec oportet quod una aspiciatur mediāte alia, sicut est in formis elementorum: non enim aspicitur forma aquæ mediante forma aeris, nec econuerſo: & in talibus non oportet, quod materia transeat ad unam formam, si debet transire ad aliam: Aliæ autem sunt formæ, quæ aspiciuntur à materia sub quodam ordine: sicut materia nunquam aspicit formam animalis nisi mediāte forma asini, uel forma botis: & in talibus nunquam materia transit ad formam, quæ ultimò aspicitur, nisi primò transeat ad illam, quæ est mediata in aspectu; & qua mediāte aliam aspicit: sicut materia nunquam transit ad formam uini, nisi mediāte forma aquæ: Quodocunque ergo ita est, quod materia est sub aliqua forma, quæ non habet rationem mediū respectu illius formæ, quæ debet induci; oportet quod materia existens sub tali forma, primò reducatur ad formam, quæ habet rationem mediū, ut per illam deueniatur ad ultimū: Et ista est causa quare ex uino potest fieri acetum, & ex uiuo mortuum: quia uinum respectu aceti habet rationem mediū, sicut acetum ad aquam, & mortuum ad embrionem.

Forma duplices.

Materia transit ad formā uini mediāte forma aquæ.

Quæritur consequenter, Vtrum in cælo sit materia? Videtur quod non: ubicunque est materia, ibi est priuatio; ubi est priuatio, ibi est appetitus ad aliam formam; quia priuatio machinatur ad maleficium, ut patet Primo Physic. si ergo in cælo materia est, ibi est priuatio & appetitus, ergo cælum erit corruptibile. Præterea septimo Metaph. dicitur, quod materia est principium esse, & non esse; si ergo in cælo materia est, poterit non esse: & ita non habebit esse necessarium, sed possibile. Contra: motus docuit nos materiam, ergo ubi est motus, ibi est materia: in cælo est motus, ergo &c. Præterea ubicunque est alteratio, ibi est materia; sed cælum alteratur, quia de non luminoso fit luminosum, sicut patet in Luna; ergo ibi est materia. Respondeo in ista quæstione primò sunt adducendæ rationes, quibus aliquis posset moueri ad ponendum materiam non esse in cælo: secundò uidendum est, utrum materia sit in cælo, & soluendæ rationes prædictæ.

Questio.

Tex. cō. 80.

Tex. cō. 22.

Siua est A-nerro supra cō. 12. Vide 4. Physic. 38.

Prima rō est sumpta ex parte materiæ: uidemus enim q̄ materia habet esse per formam, sed non per omnem formam, sed per formam educatam de potentia materiæ; ita quod materia non est subiectum formæ, nisi formæ possibilis educi; & sic solius rei possibilis; & ideo in necessariis materia non est. De ratione enim materiæ est, q̄ aspiciat esse, & non esse; quod ergo sit necessarium, & habeat materiam, hoc est impossibile; quod. n. est necessarium, aspicit tantū esse; quod autem habet materiam, aspicit esse, & non esse; cum ergo cælum habeat naturam necessariam, & non possibilem, nō erit in eo materia; Et hoc ē, quod dixit Philosophus Tertio Physicorum, quod in perpetuis & necessariis nō differt eē, & posse; quia iis non differt illud, quod possunt esse; & illud, per quod

Articulus primus.

Materia in quibus est.

Tex. cō. 32

Metaphysicæ

quod sunt: & sic non habent materiam.

Secunda rō

Secunda ratio est ex differentia inter materiā & mutationem. Ad cuius euidentiā notandum est, quod hæc est differentia inter motum ad formam, & motum ad locum; quia motus ad formā facit nos scire materiam, & ens in potentia; quod enim mutatur ad formam, nullam formā habet, & per consequens si ens est, non est nisi ens in potentia: ubicunque ergo transmutatio substantialis est, ibi oportet quod sit ens in potentia & materia: mutatio autē localis facit nos scire aliquid in actu, quod modo est in uno, modo in alio, Vnde est, quod aliquando motus localis, arguit materiam non per se, sed per accidens: aliquando. n. est ita, quod motus ad locum arguit motum ad formam, sicut motus rectus elementorum arguit motum ad formam; & quia motus ad formam arguit materiam, ideo talis motus ad locum arguit materiam non per se, sed per accidens. s. mediante motu primo; Si tamen reperiat aliquis motus, quod purē sit motus ad locum; ita quod non arguat motum ad formam, non oportet quod talis motus arguat materiam; talis est motus cœli, ergo non oportet, quod cœlum habeat materiā propter motum suum; Et hæc uidetur uia Philosophi hic, quia dicit; quod si cœlum habet materiam, non habet nisi mobilem ad locum; quasi dicat, non est propriē uocanda materia, nisi illa, quæ arguit motum ad formā; quia propriē illa est materia, quæ est in potētia ad formam; nam illa, quæ est in potentia ad locum, est ens in actu: & si contingat, quod ens in potentia sit in potentia respectu loci; hoc non est in quantum est in potētia simpliciter, sed in quantum est in potentia ad formā, ut iam dictum est: præcisē autem illud, quod est in potentia ad locum, ita quod non ad formam, est ens in actu: ens autem in actu materia non debet dici. Vnde secundum Comment. cœlum potest uocari corpus simplex, quia subiectum motui locali: dico autem simplex, quia non est compositum ex materia, & forma: quæ tamen simplicitas non excludit partes quantitatuas: quia secundum comment. in cœlo est rarum & densum, quæ non possunt esse sine quantitate: Et hoc etiā uidetur esse uia Commenta. primo cœli & mundi, ubi uidetur dicere, quod secundus actus materiæ est generatio & corruptio: & uoco hic actum secundum diuisum contra actum esse essentiæ: imaginatur enim Commentator: quod materia habet aliquid pro esse essentiæ, quod est ens in potentia: pro actu autem secundo est ibi generatio: unde generatio semper est actus entis in potentia: & idem est quod materia. Et ideo quando dicimus, quod motus est actus entis in potentia; & quod generatio est actus entis in potentia, non tū sumitur ens in potentia in primo, quàm in secundo; quia in primo sumitur pro potentia, quæ reperitur in materia, & etiam in corpore simplici: de quo iam locuti sumus; quia etiam motus cœli est actus entis in potentia: generatio autem est actus

Discrimen inter motū ad locum, et motum ad formam.

8. Metaph. 12. & 12. Metaph. 10 & alibi sape.

Vide co. 20 & 95

Entis in potentia, quod est materia tantum: Et si aliquis dicat, quod forma est secundus actus materiæ, & non generatio: dico quod utrunque est actus: quia forma, & generatio non differunt, nisi secundum alium, & alium modum: sicut forma in fieri, & forma in esse. Vnde uult dicere Commentator; quod non omnis forma est actus materiæ; sed forma, quæ est per generationem inducta.

Tertian.

Tertia ratio est ex eo, quod materia ē quoddā subiectum contrariorum: nā natura materiæ non exit distantiam contrariorum; licet enim exeat alterum extremum; tamen non exit distantiam contrariorum; quia si est sub uno contrario, non erit sub alio: unde de natura materiæ est, quod sit trahibilis ad naturam contrariorum; si ergo in cœlo esset materia, cœlum haberet contrarium; & etiā ista materia esset subiectum commune duobus contrariis, quod est impossibile dicere de cœlo.

F

Quarta ratio est ex natura dimensionum terminatarum, & infinitarum; semper enim materia aspicit duo genera dimensionum; aspicit enim dimensiones terminatas, & in terminatas: imaginabimur enim quod dimensiones interminatæ sequuntur materiam de se; quod autem trahatur ad dimensiones terminatas, hoc est per uim agentis; & ita semper ubi est materia, ibi sunt dimensiones trahibiles ad diuersas terminaciones: ubicunque autem dimensiones possunt trahi ad diuersas terminaciones, ibi materia potest trahi ad diuersas formas; quia forma est semper ratio trahendi: & semper similiter ubi est, uel potest esse dimensio terminata, uel interminata, ibi interminata præcedit terminatam; si ergo in cœlo materia est, sequetur quod possit terminari diuersis terminacionibus quantitatuas, quod est impossibile: sequetur etiam, quod dimensiones terminatæ præcedant interminatas in ipso cœlo, quod improbatum est a Commentatore Secundo cœli & mundi, & in de substantia orbis. Si ergo aliquis uult tenere istam positionē, quæ uidetur fuisse Commentatoris in de Substantia orbis, potest dicere, quod cœlum est corpus quantum: ita quod quantitas eius non est in materia; & tale corpus quantum subiicitur motui locali tantum, & non motui ad formam: & quia subiicitur motui locali, ideo oportet quod sit corpus in actu: quia tamen non subiicitur motui ad formam, non oportet quod habeat materiam.

Quarta rō

Dimisso de plex.

H

Secundo sunt adducendæ rationes ad oppositum; quarum prima est; quod quantitas est de accidentibus adherentibus materiæ: uidemus enim differentiam inter qualitatem, & quantitatem; quia nō omnis qualitas arguit materiam, sicut est qualitas spiritalis, ut scientia & gratia; quantitas autem est de accidentibus, quæ immediate sequuntur materiam: si ergo in cœlo est quantitas, ergo in eo est materia; quia omnis quantitas est intentio recepta in materia; Si autem aliquis obiiciat contra hoc, quod quantitas secundum totum suū ambitum non est in materia; namque ponitur, quod

Secundus a tuculos.

Differētia inter qualitatem & quantitatem.

numerus

numerus' quāntitas est, & tamen potest reperiri extra materiam, sicut numerus intelligibiliū: statim potest soluere, quia secundum intentionem Philosophi (ut uidetur) numerus, quod est in prædicamento quantitatis, est ex diuisione materiae: ideo à multis uocatur numerus materialis: ab aliis numerus quantitatus. Secunda ratio est ex habitudine, quæ est inter materiam, & substantiā corpoream; hæc autem uidetur differentia inter substantiam corpoream, & in corpoream; quia substantia corporea est ex forma corporea immersa materiae; & ideo non potest esse substantia, cuius forma est eleuata à materia; & ideo potest habere rationem intelligentis; unde in Tertio de Anima dicitur, quod in separatis à materia idem est intelligens, & intellectus; hoc est, unum & idem est, quod habet rationem intelligentis, & intellecti: cum ergo cælum sit substantia corporea, oportet quod habeat formā immersam materiae. Quæ remus enim ab illo, qui negat materiam in cælo; utrum cælum sit cælum per formam aliquam, siue nulla res est? quia omnis res habet realitatem per formam; quod si formam habet, aut immersam materiae, aut separatam si immersam, habemus propositum: si separatam, oportet quod habeat formam intellectus, & intelligentis in actu.

Secunda rō

Tex. co. 19.

Tertiā rō.

Vide in cō. 22. & 25.

Septimo de saph. 41

Quiditas & cuius est qui dicitur in duobus entibus differt. Vide pag. 200. & in de.

Ad argumē 24.

Tertia ratio est ex dicto Philosophi primo de cælo, & mundo, quod differt dicere cælū & hoc cælum: quia qui dicit cælum, formam dicit: qui autem dicit hoc cælum, materiam dicit; uidetur enim Philosophus dicere, quod in cælo differt quiditas, & cuius est quiditas, & hoc quia quiditas cæli est recepta in alio. s. in materia: cælum. n. uocat quiditatem; & hoc cælum uocat illud, cuius est quiditas; immo hoc semper regulare est secundum eundem, quod in rebus habentibus materiam differt quiditas, & cuius est quiditas; sicut differt forma, & cuius est forma: cum ergo in cælo differat quiditas, & cuius est quiditas; in eo differt materia, & forma; secundum enim intentionem Philosophi, in duobus entibus differt quiditas, & cuius est entitas: primo in ente per accidēs secundo in ente materiali: cum ergo in cælo differat quiditas, & cuius est quiditas, secundum intentionem Philosophi; & hoc non fit, propter primum; cum cælum sit substantia; ergo propter secundum. s. quia est ens materiale; Vtrum autem sit alius modus differendi quiditatem, & cuius est quiditas præter istos duos, dictum est in Septimo: sic ergo patet quæstio.

Vltimò restat soluere rationes ad oppositum; Vbi notandum quod materia in elementis & in cælo non est secundum unam rationem; primò quia materia, quæ est in elementis, excedit formā suam: materia autem, quæ est in cælo, non: imaginandum est enim quod materia elementorum est ad totam distantiam contrariorum, & non potest exire illam: sicut ergo distantia contrariorum excedit unum contrariorum tantum: ita materia excedit quodlibet extremorum contrariorum per

A se acceptum: ita quod materia elementorū æquabitur distantia contrariorum, & excedet quodlibet illorum per se sumptum. Ex quo sequitur, quod materia per se aspicit dimensiones terminatas, & mediantibus illis potest terminari diuersis terminationibus: ex quo enim per se aspicit totam distantiam contrariorum, sicut distantia tota nō de terminat sibi unam determinationem communē plus quā aliam, sed potest determinari per quas-cunque determinationes: ita similiter materia potest trahi ad quas-cunque determinationes contrarias. Et hoc est, quod consuevit dici; quod materia primò aspicit dimensiones interminatas, & illis mediantibus aspicit terminatas. Ex quo sequitur, quod materia est principium generationis &

B corruptiōis; corruptio enim est ex hoc, quod admittitur una terminatio; & etiā generatio ex hoc quod admittitur altera; materia autem cæli non excedit formam suam; & ideo nō aspicit nisi unā terminationem; cum interminatio quāntitatem se quatur; sicut non aspicit nisi unā formam, ita non aspicit nisi unam terminationem. Ex quo etiam secundò sequitur, quod non aspicit dimensiones interminatas, & terminatas, sed tantum terminatas: posset enim sic terminari diuersis formis: cuius contrarium iam suppositum est. Ex quo sequitur, quod non est principium generationis & corruptionis; quia omnis materia, quæ est principium generationis & corruptiōis, potest trahi ad diuersas determinationes formales: & ideo materia ele-

Corruptio & generatio hñde.

Quæ materia est principium generationis & corruptiōis.

C mentorum est principium motus ad formā, quia potest trahi ad diuersas determinationes formales; materia autem cæli nō est principium motus nisi localis: quia materia cæli, & cælū potest trahi ad diuersas terminationes situales. Et sic patet quod omnia argumēta primæ positionis accipiūt materiam æquiucè positam; Patet etiam argumētum ad oppositum, quia æquiucatur de materia &c.

Dubitatione uerò dicta circa diffinitiones & numeros, quæ causa essendi unum deinceps dicendum esse uidetur.

Tex. 15.

Positis dubitationibus circa materiam, & formam; hic ponit dubitationem unam circa unionē formæ, & materiae. s. circa compositum: Et diuiditur in duas partes, secundum quod primò ponit dubitationem: secundò eam soluit, ibi [Si autem ut diximus] Prima in duas, quia primò mouet dubitationem: secundò ostendit eam rationabiliter esse motam; Secunda ibi [Omnium enim quæcunque plures.] Dicit ergo primò ponendo dubitationem: quod de dubitatione, quæ est circa numeros, & diffinitiones; quomodo. s. diffinitio, & numerus possint esse unum nunc diffiniendum est. quasi dicat, cum diffinitio habeat plures partes, dubitatio est, quomodo istæ plures partes possunt facere unum? Et de ista dubitatione fiebat mentio in illo Textu, Et numerum oportet esse ali-

Dubitatio.

Superius Tex. 10.

Omnium enim quæcunque plures partes habent & non

Metaphysicæ

Et non est ut aceruus quod totum, sed aliquid inest totum præter partes, est aliqua causa. Quoniam & in corporibus his quidem tactus causa est unum essendi, aliis uerò uiscositas, aut aliqua passio altera talis. Diffinitio uerò ratio est una, non coniunctione, quemadmodum est Ilias, sed per unius esse. Quid igitur est, quod facit unum hominem, & propter quid unum, sed non multa, puta animal & bipes?

Dubitatio -
nis ratio.

Ostendit, quomodo ista dubitatio est rationalis. Et duo facit, quia primò hoc ostendit: secundò probat, quòd ponendo opinionem Platonis, non potest solui dubitatio ibi [Aliterque & si est] Primò ergo facit talem rationem: in omnibus, quæ sunt uerè unum, non sicut aceruus; rationabiliter quæritur causa unitatis: diffinitio est uerè unum ex multis partibus, non sicut aceruus unus: ergo in ea rationabiliter quæritur causa unitatis. Circa hanc rationem sic procedit, quia primò ponit maiorem, dicens: quòd in omnibus, quæcunque habent plures partes, & sunt unum totum, non sicut aceruus, quæritur aliqua causa unitatis præter partes, quæ faciat illud unum: quæ quidè causa essendi unum in aliquibus corporibus habentibus partes, est tactus: in aliquibus uiscositas, aut aliud aliquid simile: Secundò ponit minorem, dicens: quòd diffinitio est uerè unum, habens uerè rationem unius, non sicut aceruus, nec per cõnexionem partium; sed quia est indicatiua unius esse & unius essentia: Tertiò ponit cõclusionem, dicens: quia sic est, supple ut prædictum est: ideo rationabile est quærere quid est, quod facit hominem, & diffinitionem eius esse unum, cum componatur ex multis partibus? & propter quid diffinitio hominis est unum, & non multa; cum tamen habeat multas partes? Deinde cum dicit.

Diff's est uerè unum, et quare.

Aliterque & si est (ut aiunt quidam) ipsum aliquid animal, & ipsum bipes: quare namque non illa ipsa homo est? Et erunt secundum participationem homines non hominis, & neque unius, sed duorum, scilicet animalis, & bipedis: & totaliter utique nõ erit homo unum, sed plura, animal, & bipes.

Lapsus Platonis.

Ostendit, quomodo est impossibile soluere hanc dubitationem, supponendo positionem Platonis esse ueram. Et duo facit, quia primò ostendit hoc per rationem: secundò concludit hoc ostensum. Secunda ibi [Palàm itaque] Ad euidentiã primi notandum; quòd quæstio est in hoc: quomodo diffinitio potest esse unum, cum habeat multas partes: & quid faciat eam esse unum, eo modo quo supponitur diffinitionem esse unum: si autè poneretur positio Platonis, scilicet quòd partes diffinitionis essent quidditates separatæ in actu, partes diffinitionis essent uerè plura in actu: & quia ex duobus in actu non potest fieri unum, ut patuit in Septimo: diffinitio nõ posset esse unum: immo posset meliùs dici plura esse, quàm unum esse: si autem ita esset, nõ posset solui quæstio, nec dubitatio; quia destrueretur illud, quod quæstio supponit: quando enim quæritur propter quid diffinitio est unum? supponit quòd sit unum, quod

Tex. cõ. 42. & alibi.

E tamen est impossibile secundum istam positionem. Et hoc est, quod dicit litera Philosophi: quæ debet sic continuari: ita dictum est supra, quòd diffinitio est una: si aliter sit (sicut quidam dicunt) qui ponunt, quòd animal est aliquid per se, & ipsum bipes similiter, ita quòd ipse homo participat ipsa, scilicet animal, & bipes; quæ duo sunt in actu: si autem participat illa, sequetur quòd & homines particulares erunt homines participatione hominis; homo autem erit homo participatione duorum, scilicet animalis, & bipedis: quæ secundum illam positionem ponuntur duo in actu, & totaliter: si hoc est uerum, homo non erit unum, sed est duo: est enim homo, & est bipes: si animal ergo & bipes sunt duo in actu, sequetur quòd homo sit duo. Deinde cum dicit.

F

Palàm itaque quia sic quidem acceptantibus, ut consueuerunt diffinire & dicere, non contingit reddere, & soluere dubitationem.

Concludit intentum, dicēs: quòd manifestum est sic dicentibus, non esse reddere rationem, nec soluere dubitationem.

Quæreret aliquis, Vnde sequitur hæc consequentia, hõ est animal, & bipes, ergo est duo? Dicendum, quòd hoc non sequitur secundum opinionem Philosophi, sed secundum opinionem Platonis. Ad cuius euidentiã notandum: quòd propriè illa dicunt duo, quæ habent proprias actualitates separatas, & duas essentias: si ergo esset uerum, quod dixit Plato, quòd quidditas generis, & differentia essent duæ quidditates, & duæ actualitates, etiam per consequens species, quæ participant genus, & differentiam, duas quidditates participant: ex quo sequitur, quòd sint duo. Secundum autem opinionem Philosophi, speciem participare genus & differentiam, non est participare duas actualitates diuersas; sed una dicitur, significata, scilicet per modum totius confusi, quantum ad genus; & per modum partis qualificatis & specificantis illud totum, quantum ad differentiam: & ideo non participat duo; quia ubi dualitas, ibi numerus: qualitas autem specificans nõ facit numerum contra totum specificatum. Deinde cum dicit.

Quæstio

Quæ prædicam

G

Si autem (ut diximus) hoc quidem ut materia, illud uerò forma: & hoc quidem potentia illud uerò actu; non adhuc dubitatio utique uidebitur esse, quod quæritur.

H

Soluit prædictam dubitationem. Et duo facit, quia primò soluit dubitationem illam: secundò ex solutione illa destruit errorem aliquorum, qui errabant dando causam unitatis in rebus ibi [Propter hanc uerò dubitationem] Prima in tres: hæc enim quæstio quærit de unitate in rebus; & ideo primò ostendit, quomodo est unitas in rebus sensibilibus, compositis ex materia & forma: secundò quomodo est unitas in rebus mathematicis: tertio quomodo est in substantiis separatæ à materia, quæ sunt puræ formæ. Secunda ibi [Est autem materia alia intellectuualis] Tertia ibi [Quæcun-

Solutio dubitationis

que

que uerò uon habent materiã.] Prima in duas, quia primò ponit solutionem suam: secundò manifestat eam per exemplum applicatum ad propositum. Secunda ibi [Est enim hæc dubitatio] Dicit ergo primò, quòd quando queritur, quomodo ex materia & forma possit esse unum? si dicatur, qd hæc, scilicet materia est in potentia, & hæc, scilicet forma est in actu; cessat omnis dubitatio: sicut enim ex potentia & actu fit unum; ita potest fieri unum ex materia & forma: & nihil aliud debet queri quare ex ipsis fiat unum? nisi quia hoc fit in potetia, & hoc fit in actu; & ita quod queritur iam non apparet dubitabile. Deinde cum d.

Quo est unitas in rebus sensibilibus.

Est enim hæc dubitatio eadem, & si terminus uestimenti sit rotundum as. Sit enim utique signum nomen huius rationis. Quare cum queritur, quid causa est unum essendi rotundum, & as non adhuc itaque dubitatio uidebitur, quia hoc quidem materia, illud uerò forma. Quid igitur huius causa est, scilicet quod est potentia ens, actu sit præter faciens in quibus generatio? Nulla namque est causa altera eius, quod potestate sphaera, actu esse sphaeram. Sed hoc erat quod quid erat esse utique.

Exemplum ad hoc comprobatur.

Manifestat hanc solutionem etiam exemplo, dicens: quòd si diffinitio uestimenti sit æs rotundum, dicemus; quòd nomen uestimenti est significatiuũ huius nominis: quia ratio, quã significat nomen, diffinitio est: hoc dictum exemplum applicat ad propositum, quòd si queratur, quid est causa essendi æs & rotundũ unius? hoc est, si queratur quid est causa essendi unum ex his principiis? idem est quòd querere, quare est causa essendi unum materiã & formã, siue ex materia & forma? & sicut in primo non est dubitatio; ita nec in secundo; cognito hæc est materia, & hæc est forma; quòd enim ex materia & forma fiat unũ, non est alia causa nisi generans, & motor; qui trahit potetiam ad actum; quòd enim ex forma sphaeræ, & eius materia fiat unum, nõ est alia causa intrinseca, nisi forma, à qua est quod quid erat esse sphaeræ, hoc est quidditas.

Quare ex materia & forma fit unum.

Quaestio.

Quereret aliquis, Vtrum solutio Arist. sit sufficiens? Videtur quòd nõ, quia potentia, & actus duo dicunt; ergo ubicunque erunt potentia, & actus; duo erunt; & sic duæ unitates; ergo nõ erit ibi uerè unum. Oppositum uult Philosophus. Respondeo: dicendũ est secundum intentionẽ Philosophi, qd formalitas rei est unitas rei ubicũq; erit una formalitas, ibi erit una unitas: imaginatur .n. Philosophus ita: cũ potentia est tracta ad actũ, nõ sunt ibi propriè duæ unitates, sed una; quæ primò fuit in potetia, est postea in actu. Et si dicatur, qd materia dicit aliquam entitatẽ, & p consequens aliquam unitatem: dicendum est, quòd sua entitas est entitas indeterminata, apta nata determinari per entitatem, & unitatem, & formalitatem; ita quòd materia, & forma habent se sicut determinabile, & determinatio: sicut ergo determinabile, & determinatio non ponunt in numerum; ita nec materia & forma ponunt in numerũ.

Ad uerba et forma quò se habent.

Formalitas rei est unitas rei.

A Et hoc est, quod bene dixit Philosophus, quòd eo ipso quòd hoc est in potentia, & hoc in actu; eo ipso est ibi unitas; nam eo ipso quòd materia est in potentia, eo ipso est ibi unitas & perfectibilis: eo ipso quòd hoc, idest forma est actus, est perfectio & unitas: multitudo autem debet accipi per perfectiõem: si ergo ita esset, quòd materia diceret ens in actu, diceret duas perfectiões; & per consequens duas unitates; quia uerò materia dicit rationem suam per modum perfectibilis, & forma per modum perfectiõis; ideo hic non est nisi una perfectio, & per consequens nisi una unitas. Ad argumentum patet responsio; quia actus & potentia non dicunt duo, sed est una unitas sicut perfectio & perfectibile, non sicut duæ perfectiões.

Multitudo penes quid accipienda.

Ad argum.

B Quereret aliquis, Vtrum motor sit ille, qui largiatur istã perfectiõem, sicut dicit Philosophus? Respondeo: dicendum est, quòd sic. Ad cuius uidentiam notandum est: quòd eadem est unitas compositi & materiæ; quia hic loquitur Philosophus de unitate formali: forma autem communicat suam unitatem & composito, & materiæ: dũ ergo materia est in potentia ad formã, est in potentia ad unitatem: si ergo debet habere hanc unitatem, oportet quòd trahatur ad actũ: ad actũ autem trahi non potest nisi per uim motoris; unde motor dando formã, dat unitatem.

Quaestio.

Eadem est unitas compositi, & materia.

C Et hoc est, quod dicit Commentator: motor largiendo formã, largitur perfectiõem: nõ enim largitur multitudinem, sed perfectiõem: quasi dicat Commentator: perfectibile est hoc, quod per uim motoris trahitur ad perfectiõem, & trahitur ad unitatem: quia perfectio unitas est, quã communicat forma ipsi perfectibili: si autem ita esset, quòd materia diceret aliquod ens in actu perfectum; quando recipit perfectiõem, reciperet multitudinem: sed quia non dicit rem suam per modum perfectiõis, sed per modum perfectibilis; ideo illud ipsum, quod est perfectibile, trahitur ad perfectiõem: & quia perfectio est unitas; ideo transfertur ad unitatem & perfectiõem; ita quòd non ad multitudinem. Deinde cum dicit.

Secunda Commentator hic. c. 15.

Est autem materia alia intellectualis, alia sensibilis. Et semper rationis hoc quidem materia, illud uerò actus est: ut circulus figura superficialis.

D Ostenso, quomodo est unitas in naturalibus: hic ostendit, quomodo est in mathematicis, dicens: quòd materia est alia intellectualis, alia sensibilis: in ratione ergo mathematicarum licet nõ sit materia sensibilis, tamen est forma: ut si dicatur, quòd circulus est figura superficialis: figura se habet ad modum formæ, superficies ad modũ materiæ. Notandum est, quòd quia in diffinitione mathematicorum cadit aliquid ad modum materiæ, & aliquid ad modum formæ; poterat esse dubium, quomodo ex duobus fieret unum: soluit hoc per hoc; eo ipso quòd hæc est materia intellectualis, & hæc est forma; sicut ex materia & forma potest fieri unũ in naturalibus, ita in istis.

Quo est unitas in mathematicis.

Ad

Metaphysicæ

Natura cōtinui qualis

Mathematica unde cōponuntur

TEX. 16.

Quo est unitas in substantiis separatis

Qua nullā habet materiam, statim unitas id, quod sunt.

Ens cui nō est genus.

Ens in media tōe id, quod ē.

Ad cuius intelligentiam sciendum est, quod omne illud, quod habet rationē determinabilis per aliquid aliud, potest dici materia: quia ergo continuum habet naturā determinabilis; natura enim continui uidetur dicere rem suam per modum determinabilis ad omnem figuram, quia potest determinari per figuram circulare, & per figuras plurangulares, hoc est plurium angulorum: ideo dicit rem suam per modū materiæ: sed quia abstrahit à qualitibus passibilibus, ideo uocatur materia intellectualis, & nō sensibilis. Et hoc est, quod dicit Philosophus: quod mathematica componuntur ex materia & forma, hoc est ex aliquo, quod quidem tenet locum determinabilis; & ex aliquo, quod tenet locum determinationis: ut si dicatur, quod triangulus est quantitas determinata tribus angulis; ita quod primum dat sibi quod sit quantitas; & secundum, quod sit qualitas: & ideo dicitur, quod sunt qualitates in quantitate: quantitates quidē propter determinationem, qualitates uerò propter illud, cuius est determinatio. Deinde cum dicit.

Quaecunque uerò non habent materiam nec intellectualem, nec sensibilem; statim quidem unum aliquid est unumquodque eorum.

Ostendit, quomodo est unitas in substantiis separatis. Et tria facit: quia primò dat modum unitatis in substantiis separatis: secundò manifestat istum modum per exemplum: tertio concludit, quod in substantiis separatis nō est causa mouēs. Secunda ibi [Quemadmodum & quod ens] Tertia ibi [Quapropter non est.] Dicit ergo primò, quod ea, quæ habent materiam intelligibilem, uel sensibilem, non statim sunt illud, quod sunt; nec ipsa eē, ē unū eē; nec suum esse est sua unitas: quæ autem non habent materiam nec sensibilem, nec intelligibilem; statim sunt illud, quod sunt; & statim unumquodque eorum est aliquod unum esse, non expectans unitatem ab alio. Quasi dicat materialia ad hoc quod unū sint, expectant aliquid ab alio, quia formam: substantiæ autem separatæ, quæ sunt puræ formæ, nihil expectāt ad hoc quod unum sint, sed statim sunt illud, quod sunt per seipsas, sine expectatione alicuius. Deinde cum dicit.

Quemadmodum & quod ens, aliquid hoc, quod quale, quod quantum: Quapropter & non inest definitionibus nec ens, nec unum. Et quod quid erat esse statim unum aliquid est: sicuti & ens aliquid.

Manifestat per exemplum illud, quod dixit. Ad cuius euidenciam notandum est, quod ens nō descendit in prædicamenta per differentias alias; & ideo non est genus: & si esset genus, posset cadere in definitione rerum; quia ergo non descendit per differentias, ideo immediatē descendit; & ideo statim est illud, quod est: ita quod statim est substantia, & statim est quantitas, &c. non expectans aliquam differentiam. Et hoc est, quod uoluit dicere Philosophus; quia sicut ens statim est illud, quod est, non expectans definitionem: ita substantiæ separatæ statim sunt illud quod sunt, non expectantes

formā, quia sunt ipsa forma. Et hoc ē, quod dicitur litera: quod quemadmodum ens statim est illud, quod est; hoc est statim est substantia, & statim est quale, id est qualitas, & statim est quantum, hoc est quantitas; & ideo non est genus ad ista; nec ponitur in definitionibus, nec ens, nec unum: ita quod quid est substantiarum separatarum statim est unum aliquid, non expectans aliquid aliud; sicut & ens non expectat aliquid aliud prædicamento rum. Deinde cum dicit.

Quapropter non est aliqua alia causa unum essendi nulli horum, neque essendi ens aliquid. Statim enim unumquodque est ens aliquid, & unum aliquid, non ut in genere & ente & uno, nec ut separabilibus existentibus præter singularia.

Concludit ex hoc, quod in separatis nō est causa mouens, dicens: quod quia ita est, ideo nullius separatorum est aliqua causa essendi ens aliquid; statim enim unumquodque talium est aliquid, & unum aliquid: non ita tamen quod talia, scilicet substantiæ separatæ sint in ente, & uno, sicut in generibus: nec ita, quod sint in ente & uno, sicut in quibusdam separatis Plato ponebat: sed sunt in ente & uno, quia sunt in sua entitate, & in sua unitate.

Quereret aliquis, Vtrum substantiæ separatæ statim sint illud, quod sunt? Videtur, quod non: quia secundum fidem productæ sunt de non esse ad esse; secundum autem esse, tale primò potuerunt esse, & postea fuerunt. Oppositum uult Philosophia. Respondeo: duplici uia possumus declarare propositum: prima uia est ex differentia, quæ

est inter compositum ex materia & forma, & ipsam formam per se subsistentem: quæ uia patet: Sicut composita ex materia & forma, non per totū sui sunt, quod sunt, sed per aliquid sui sunt, quod sunt, & per aliquid sui possunt esse, quod sunt: per formam. n. sunt; quod sunt; per materiam autē possunt esse quod sunt: & ideo per aliquid sui prius possunt esse quod sunt, quam sint illud, quod sunt; ad minus prioritate naturæ: omnia enim composita ex materia & forma, uel prioritate temporis, uel prioritate naturæ possunt prius esse illud, quod sunt, quam sint actu illud, quod sunt: si prius, ergo non statim. Et si materia, & forma simul fiant, quando quidem coniungitur materia formæ, & è conuerso: tamen prioritate naturæ materia præcedit formam, & ideo prius possunt esse, quam sint. Forma autem per se existentes, & subsistentes per totum sui sunt, quod sunt: nec per aliquid sui possunt esse quod sunt: & sic eo ipso quod non prius, statim sunt illud, quod sunt. Et ista uidetur intentio Philosophi Tertio Physic. quod in perpetuis non differt esse, & posse; quia non prius possunt esse, & postea sunt illud, quod sunt.

Secunda uia ad hoc ostendendum potest sumi ex uerbis Commentatoris; qui dicit in isto passu: quod in separatis à materia idem est essentia, & quidditas: imaginatur enim Commentator, quod quidditas est forma rei. Vtrum autem sit hoc uerum

rum.

Videtur ad litera: quod quemadmodum ens statim est illud, quod est; hoc est statim est substantia, & statim est quale, id est qualitas, & statim est quantum, hoc est quantitas; & ideo non est genus ad ista; nec ponitur in definitionibus, nec ens, nec unum: ita quod quid est substantiarum separatarum statim est unum aliquid, non expectans aliquid aliud; sicut & ens non expectat aliquid aliud prædicamento rum.

Quæritur.

Prima uia est ex differentia, quæ est inter compositum ex materia & forma, & ipsam formam per se subsistentem: quæ uia patet: Sicut composita ex materia & forma, non per totū sui sunt, quod sunt, sed per aliquid sui sunt, quod sunt, & per aliquid sui possunt esse, quod sunt: per formam. n. sunt; quod sunt; per materiam autē possunt esse quod sunt: & ideo per aliquid sui prius possunt esse quod sunt, quam sint illud, quod sunt; ad minus prioritate naturæ: omnia enim composita ex materia & forma, uel prioritate temporis, uel prioritate naturæ possunt prius esse illud, quod sunt, quam sint actu illud, quod sunt: si prius, ergo non statim. Et si materia, & forma simul fiant, quando quidem coniungitur materia formæ, & è conuerso: tamen prioritate naturæ materia præcedit formam, & ideo prius possunt esse, quam sint. Forma autem per se existentes, & subsistentes per totum sui sunt, quod sunt: nec per aliquid sui possunt esse quod sunt: & sic eo ipso quod non prius, statim sunt illud, quod sunt. Et ista uidetur intentio Philosophi Tertio Physic. quod in perpetuis non differt esse, & posse; quia non prius possunt esse, & postea sunt illud, quod sunt.

Tex. c. 3.

secundaria ex Auer.

Vide pag. 191.

Vide pag. 191.

rum, disputatum est superius: in compositis ergo ex materia (secundum ipsum) differt essentia, & quidditas; quia essentia dicit materiam & formam; quidditas dicit tantum ipsam formam; in separatis autem a materia idem est essentia, & quidditas; quia separata a materia, sunt formae non receptae; & ideo quid quid est ibi, totum est quidditas: & si totum est quidditas, essentia est tantum quantum quidditas; quia tota essentia est quidditas, & e converso: & ita secundum hoc composita ex materia & forma habent quidditatem, sed non sunt ipsa quidditas; formae autem separatae sunt ipsa quidditas. Si haec sunt uera, habent propositum; quia, n. composita ex materia & forma habent quidditatem, & non sunt ipsa quidditas; ideo est ibi aliquid, quod non est quidditas, sed expectat quidditatem; non dico quod expectat duratione, sed dico quod expectat de natura sui, quia de se non sunt haec; & ideo tale non statim est quidditas; & quia illud quod est, est per quidditatem; ideo tale non statim est illud, quod est. Et ideo dicit Philosophus in Septimo huius, quod in compositis ex materia & forma differt quidditas, & cuius est quidditas: & ideo illud, cuius est quidditas, non statim est quidditas; sed expectat quidditatem (& appello non statim, quia non de natura sui) formae autem separatae a materia sunt ipsa quidditas; & ideo in eis non differt quidditas, & cuius est quidditas: & ideo statim sunt quidditas; & quia quidditas est entitas & unitas, ideo statim sunt unum, & ens. Huiusmodi autem ratio Communis fundatur super duo fundamenta; primum est, quod essentia & quidditas differunt in aliquibus: secundum est, quod quidditas, & cuius est quidditas, non differunt in separatis a materia: quae fundamenta non sunt uera secundum multos: quomodo autem hoc sit, & quomodo non, dictum est in Septimo; haec autem dicta sunt ad explanationem Philosophi, & Comm. Ad argumentum in oppositum dicendum est, quod substantiae separatae non potuerunt esse se antequam fuerunt, ita quod fuerint in potentia materiae; sed solum fuerunt in potentia agentis, siue in potentia obiectiua.

Fundamentis Communis.

Vide pag. 194. H. E. 204. E. C. ind.

Quaestio.

Differentia se habet ad genus, sicut forma ad materiam.

Quaestio.

Quaereret quis, Vtrum exemplum, quod posuit Philosophus. sit bonum ad propositum? Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quod differentiae ad genus se habent aliquo modo sicut formae ad materiam; sicut. n. differentiae sunt in potentia generis, ita formae sunt in potentia materiae; & sicut differentia, quando est in genere, si debet constituere speciem, oportet quod educatur ad actum; ita similiter forma, si debet constituere compositum, oportet quod educatur de potentia materiae; sicut ergo se habent genus & differentia in conceptibus; ita se habent materia & forma in effectibus; sicut ergo illud, quod habet genus, non statim concipitur illud, quod est; quia primum concipitur in genere & confusum, deinde concipitur in se & distinctum; ita similiter in effectibus illud, quod habet materiam, non statim est illud, quod est, quia prius est in potentia materiae, & postea in seipso; & ideo non statim est quod est. Quaereret quis consequenter. Vtrum substantiae separatae habeant causam mouentem? Dicendum est, quod

A non. Ad cuius euidenciam notandum est, quod causa est in duplici differentia; quaedam. n. est causa, quae respicit esse mediante motu; & talis proprie uocatur causa mouens, hoc est, causa per motum agens; & talis causa supponit aliquid in sui actione: ex quo. n. agit per motum, oportet quod supponat aliquid, quod possit moueri, & per motum deduci ad esse. Alia est causa, quae respicit ipsum esse immediate; ita quod non introducit ipsum esse mediante motu, sed immediate; & talis causa debet uocari, ita efficiens, quod non mouet proprie. Respectu ergo substantiarum separatarum non potest poni causa mouens secundum primum modum; hoc est quae educit in esse per motum; & hoc est, quod intendit dicere Philosophus in litera: quod quia substantiae separatae sunt purae formae, & non educuntur de potentia materiae; ideo non habent causam mouentem, hoc est agentem per motum. Causa autem per se secundum modum, scilicet, quae respicit esse immediate, potest esse respectu substantiarum separatarum.

Causa duplex.

Propter hanc uero dubitationem, hi quidem participationem dicunt, & causam aliquam participationis, & quid participare dubitant. Hi enim coexistentiam animae, ut Lycophron ait esse scientiam eius, quod est scire & anima: alii uero compositionem, aut coniunctionem animae cum corpore, uiuere.

Destruit errorem aliquorum, qui errabant in dando rationem unitatis in rebus compositis ex materia & forma. Et diuiditur in quatuor partes, quia primum ponit positionem eorum: secundum destruit eam: tertium assignat causam erroris ipsorum. Secunda ibi [Et quidem eadem ratio] Tertia ibi [Causa uero, quia potentiae] Dicit autem primum, quod propter dubitationem istam iam quaesitam, dicunt quidam, quod materia participat essentiam formae; & huius partis & participacionis quaerunt causam: ut autem uideant illam causam, quaerunt quid est illud participare; quia hoc uiso, forte uerum eis, quod statim apparet causa unionis. Alii autem dicunt, quod ipsum participare est coexistentia formae cum materia; sicut participare corpus animam, est coexistentia anime cum corpore; & ista coexistentia est media inter animam & corpus: & ideo est causa unionis formae cum materia, sicut Lycophron dixit: quod scientia est media inter scire, & animam, & ideo est causa unionis inter animam, & scire. Alii sunt, qui ponunt, quod compositio anime cum corpore idem est, quod uiuere: & ideo uiuere cadit medium inter animam & corpus: & sicut primi dicebant, quod coexistentia est medium uniens inter formam & materiam; ita isti dicunt, quod uiuere est medium inter animam & corpus.

Nonnullorum error.

Equidem eadem ratio in omnibus. Etenim sanum esse, erit aut coexistentia, aut colligatio, aut coniunctio animae & sanitas: & es esse trigonum, compositio artis & trigoni: & album unum esse compositio superficiei & albedinis.

Improbat istam positionem: quae quidem improbatio consistit in hoc, quod eadem ratio, quae est de una forma est de omnibus; si ergo in aliqua forma hoc reperitur, quod inter ipsam & materiam sit aliquod medium uniens, ergo hoc erit in omni forma; sed

Improbatio eorundem.

X x hoc

Metaphysicæ

hoc est falsum, ergo & primum. Et hoc est, quod dicit litera: quod eadem ratio est in una forma, & in omnibus: si ergo inter animam & corpus cadit medium, coexistetia. s. animæ cum corpore: ergo sanum esse, quod idem est quod coexistetia sanitatis cum materia sua, est colligatio animæ. i. animalis, & sanitatis. i. medium uniens inter illa; & æs esse trigonum. i. ens coexistere trigono erit quædam compositio medians inter trigonum & æs; & aliquid esse album, erit quoddam mediū inter superficiē & albedinē. Notādū est, quod isti duobus modis peccabant: primò quia aliud est unio, aliud est causa unionis: licet ergo coexistetia formæ cum materia sit ipsa unio formæ cū materia; tñ non dēt uocari cā unionis, quia nihil est cā. sup. ipsius: coexistetia. n. & unio idem est: quære ergo cām unionis, est quære cām coexistetie; sed non est idem unio, & cā unionis. Secūdò peccabant, quia credebant, quod ipsum esse, datū materiæ à forma, esset quoddam medium inter materiam & formam, uniens unum cum alio: sicut uiuere est quoddam esse, quia uiuere uiuentibus ē eē; & hi credebāt uiuere esse mediū inter aīam & corpus; & albū esse mediū inter albedinem, & superficiē; qđ tamen falsum est: quia uel esse est idē cū ipsa forma sub alio mō significandi accepta; uel esse est effectus formæ & materiæ: sicut luce re est effectus lucis in materia, quæ recipit lucē; & ideo non debet uocari medium uniens, sed magis effectus formæ unitæ.

2. de Anima
sec. cō. 37.

Causa uerò, quia potentia & actus quærunt unum faciens & differentiam. Est autem (ut dictum est) & ultima materia, & forma idem, & hæc potentia, hæc actus. Quare simile est quærere unius quæ causa, & unum essendi. Vnum enim aliquid unumquodque, & quod potentia, & quod actu unum aliquo modo est: quare causa nulla alia, nisi ut quasi mouens ex potentia ad actum: quæcunque uerò non habent materiam, omnia simpliciter quod uerè entia aliquid.

Causam erroris dictarum.

Asignat cām erroris prædictorum. Vbi notandum est, quod isti quærebant unum mediū inter materiam & formam; ac si materia & forma essent duo in actu diuersa: quia si talia essent, oporteret dari aliquod medium uniens ea: quia autem unū est in potentia, reliquum in actu, ideo inconueniens est quærere aliquod ligamen; quia eo ipso quod potentia perficitur, & actus perficit, unū sunt. Et hoc est, quod dicit litera: quod cā erroris fuit, quia quærunt aliquid, quod est faciens unum ex potentia & actu: cum. n. debeant hoc quærere, differentiam uolunt ponere inter potentiam & actum, tanquam inter duo, supple actu diuersa; ideo errant: Sicut. n. dictum est, ultima differentia, hoc est ultima forma, & ultima materia unū & idem faciunt, sicut potentia & actus: eadem. n. est ratio, & causa ipsius esse rei, & ipsius nō esse; quia unumquodque in tantum est, inquantū unū est: illud autem, quod est in potentia, & quod est in actu. i. compositum ex potentia & actu, est il-

Sup. ten. 11

lud: ad hoc at quod tale sit. s. compositum ex materia & forma, non requiritur ibi nisi mouēs, quod trahit potentiam ad actum: ergo ad hoc quod unum sit simpliciter, non sequitur aliquid aliud, nisi quod potentia perficiatur per actum: hæc est ergo unitas in rebus materialibus. s. materiam perfici per unam formam: Quæcūque uerò non habent materiam simpliciter, unum sunt, & uerè entia sunt; quia statim sunt illud, quod sunt; ut dictum est supra. q. d. unitas rerum materialium includit potentiam, & actum; & ideo non est unitas simpliciter: unitas autem rerum immaterialium est: unitas indiuisibilitatis, quæ excludit talem coniunctionem. s. materiæ & formæ. Et sic expliciter liber Octauus.

Quod ex materia & forma fiat unum nulla est causa media & intermedia: a se bene esse sua causa extrinseca, que est actus producentis formam, & coniungens causa materiam, deducendo ens in potentia ad actum.

DIVINAE PHILOSOPHIAE ARISTOTELIS.

LIBER NONVS.

Primo quidem igitur ente, & Tex. 1. ad quod omnes alia Categoria entis referuntur, dictum est; uidelicet de substantia. Nam secundum substantia rationem dicuntur alia entia, Quantitas, Qualitas, & alia sic dicta: omnia namque rationem habent substantia, ut diximus in primis sermonibus.

In hoc Nono Libro determinat de ente, secundum quod diuiditur per potentiam, & actum. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponit intentum suum. s. quod determinandū est de potentia & actu: secundò dat modum procedendi circa intentū: tertio incipit determinare de potentia & actu. Secunda ibi; Et primū de potentia, quæ dicitur; Tertia ibi [Quod quidem igitur dicitur multipliciter potentia.] Prima in duas, quia primò ostendit, de quo determinandum est: secundò de quo restat determinandum. De secūdo ibi [Quoniam uerò dicitur ens hoc quidem] Continuans ergo dicta dicendis, ostendit quod primò dictū est in Septimo de primo ente, quod est substantia; ad quod quidem ens omnia alia entia, & omnes Categoria prædicamentorum reducuntur; sicut secunda referuntur ad primum: quod quidem patet ex hoc, quod substantia cadit in diffōne omnium aliorum prædicamentorum; ut quantitatis, qualitatis, & similiarum: & hoc declarauit in primis sermonibus; ubi dictum est, quod accidentia diffiniuntur per additionem substantia. Notandum est, quod Philosophus hic ait, substantiam esse primū ens, ad quod alia referuntur, ex natura primorum in analogis: nam natura primorum in analogicis est, quod accipiuntur in diffōnibus secundorum: arguit ergo Philosophus sic: proprietas primi est, quod accipiatur in diffinitionibus secundorum: substantia est huiusmodi respectu omnium entium prædicamentorum; ergo substantia est primum ens.

Divisio in 110 & conc. in 110 libro.

Tex. com. 2. & ind. & 1 quarto se. com. 2. et 10 de.

Quo-

Quoniam uero dicitur ens hoc quidem eo quod quid, aut qualitas, aut quantitas: aliud secundum potentiam & actum, & secundum opus, determinabimus & de potentia & de actu.

Quid speculandum in presenti Ordine libro.

Ostendit, de quo est determinandum in isto Libro, dicēs: quod ens habet duplicem diuisionem; uno modo diuiditur in decem prædicamenta, ut in quid, & quantum, & sic de aliis: secundò diuiditur secundum potentiam & actum. Quia ergo de terminatum est de ente secundum primam diuisionem in Septimo; ideo in isto tractatu determinandum est de ente secundum diuisionem secundam, scilicet secundum potentiam & actum.

Et primum de potentia, qua dicitur quidem maxime proprie, non tamen utilis est ad quod uolumus nunc: in plus n. est potentia & actus eorū, qua dicitur secundum motum solum. Sed cum dixerimus de ea in determinationibus de actu, ostendemus & de aliis.

Postquam dixit, de quo determinandum est, dat modum procedendi, scilicet quomodo determinandum est, dicens: ita supple dicendum est de potentia & actu, sed primò de potentia; & non de oī, sed de illa, quæ maxime proprie potentia est; & ista est, quæ cōcernit motum: nec. n. est dicendum de illa, quæ non est utilis ad illud, quod uolumus nunc; sed de illa, quæ concernit motum; in pluribus enim est potentia & actus simpliciter, quàm potentia & actus secundum motum: cum autem dixerimus de hac potentia & hoc actu, in determinationibus de actu poterimus dicere de aliis potentiis, quæ se habent generalius, quàm ista.

Ordo doctrinae.

Questio.

Potentia & actum diuidere naturam entis, dupliciter.

Ens duplex

Natura actus cadit super necessesse esse tantum, natura est potentia super omnia prædicamenta.

Quereret aliquis, Vtrum sit eadem diuisionem, qua diuiditur ens in decem prædicamenta, cum ea, quæ diuiditur per potentiam & actum? Dicendum est, quod non: quia potentia & actus diuidunt quodlibet prædicamentum. Ad cuius euidentiā notandum est, quod potentiam & actum diuidere naturam entis, potest esse duobus modis; uno modo quod illud, quod est ens actu, nō sit ens in potentia; nec e converso, potētia ens non sit actu ens; & isto modo diuiditur ens ab Auicēna in Methaphysica sua, & ab Algazele, qui dicūt; quod entium aliud est necesse esse, aliud possibile esse; cum. n. necesse dicat actum, eadē est ista diuisionem cum illa, quæ dicit; quod entium quoddam est actus purus, quoddam est in potentia ad actum; in hac autē diuisionem patet quod natura actus cadit super necesse esse tantum, & nō super alia entia: natura autē potētiæ cadit super alia entia omnia. Et talis diuisionem entis in potentiam & actum non cadit in prædicamenta omnia; immo omnia prædicamenta cadūt sub una parte diuisionem, id est sub potētia, & possibile esse: ens enim in actu, quod est ipsum necesse esse, nō est in genere, nec in prædicamento. Secundo modo potest diuidi ens in potētia & actum; secundum quod hoc ens, quod est positum sub potētia, quod est diuisum contra actum purum; aliquādo est in potētia, aliquando est in actu: cum. n. hoc sit in potētia, ut sic nō repugnat esse in actu; eo quod possibile positum in esse, nullum sequitur impossibile; sequitur quod

omne tale potest esse in potentia, & actu. Licet ergo totum ens diuisum contra actum purum, dicatur ens in potētia; tamen diuisum infra seipsum, potest diuidi in potentiam, & actum: quia omne, quod est in prædicamento quocumque potest diuidi in potentiam, & actum; ut Verbi gratia substantia in potentia, substantia in actu: quantitas in potētia quantitas in actu; & sic de aliis. Et ita patet, quod ista diuisionem nō est eadē cum prima; quia prima diuidit ens in decem partes; secunda diuidit quamlibet illarum partium in duas, scilicet in potentiam, & actum; & ita hæc diuisionem secunda subdividit partes primæ, siue alteram partem eius tantum.

Quereret aliquis etiam; quia dictum est, quod hæc diuisionem per potentiam & actum subdividit primam, quæ est in decem prædicamenta, Vtrum aliquo modo prima possit diuidere istam secundam? Videtur quod sic; quia dictum est Tertio Physicorum, quod ens primò diuiditur in potentiam & actum; & postea statim ibidem dicitur; quod ens in actu diuiditur in decem prædicamenta; ergo diuisionem per decem prædicamenta est subdivisio unius partis diuisionem factæ per potentiam & actum: in præcedenti autem quæstione ostensum est, quod diuisionem per potentiam & actum est subdivisio cuiuslibet membri diuisionem per decem prædicamenta, quæ uerbalitè opposita. Respon. quod est diuidere ens per potentiam & actum per duo, quorum unum est per se in genere, reliquum aut per attributionem, ut declaratum est supra in Quinto; esse aut in genere per se, & per reductionem generalius est, quàm esse per se tantum: Sic ergo secundum hoc, in Tertio Physicorum, accipitur prima diuisionem entis; secundum quod diuiditur per aliquod, quod est per se in genere; & per aliquid quod est per attributionem; quoniam dicitur quod entium aliud est in actu, aliud est in potentia. Secunda aut diuisionem accipitur, secundum quod diuiditur tantum ens per se; & sic secunda diuisionem est subdivisio primæ; quia non subdividitur ens in decem prædicamenta, nisi secundum quod ens diuisum in prædicamenta, est per se in prædicamento: hic aut quoniam diuiditur ens in decem prædicamenta, accipitur ens generalitè, pro ente per se in prædicamento, & ente per attributionem in prædicamento; & quia ens per se in prædicamento est ens in actu, & ens per attributionem in prædicamento est ens in potētia; ens aut, quod hic accipitur, est ens cōe ad utrumque; id est ens prædicamentale hic acceptum, diuiditur per potentiam & actum; quod non sic in Tertio Physicorum, cum ibi diuidatur tantum ens in actu in decem prædicamenta.

Questio.

Vide Auer. 3. Physicorum; 3. & 1. de Anima cō. 6.

Vide plura de his in Quinto pag. 113. D. 118. E. & inde per longum processum.

Tex. cō. 3.

Questio.

Prima uia ex Auer. 3. de Anima com. 14.

Queritur præterea, Vtrum potentia & actus sint in plus, quàm potētia, quæ respicit motum solum; ut hic dicitur? Respon. quod sic; quod patet multiplici uia. Prima uia est sumpta ex uerbis Comm. dicentis Tertio de Anima, quod potentia passiuæ quædam est principium transmissiōnis & receptionis, quædam receptionis tantum. q. d. oīs potētia passiuæ est principium receptionis; sed non oīs est principium transmissiōnis. Videmus enim, quod materia est potētia passiuæ,

Metaphysicæ

Intellectus est potētia passiva: sed materia est potentia, ut per motum & per transmutationē trahatur ad actum: potentia autem intellectus possibilis est potentia, quæ dat intellectui, quæ possit perfici, sed non quod possit transmutari. Secunda uia ad hoc est ex differentia, quæ est inter potentiam ueram, & similitudinariam: quædam enim dicuntur in potentia secundum similitudinem solum; & tali modo potentia potest esse in mathematicis: & cum mathematica non subiiciantur motui, ideo hæc potentia non aspicit motum: isto enim modo dicimus, quod linea est in potētia quadratum; & superficies, & punctus est in potētia linearis: talis autem potentia non aspicit motum secundum rem; sed secundum solum modum imaginandi & intelligendi: eo modo quo imaginamur, quod puncti fluxus faciat lineam, & fluxus linearis superficiem, & superficiem corpus. Tertia uia ad hoc est ex diuisione actiuarum potētiarum: quædam enim est potentia, quæ aspicit esse mediante motu; illa scilicet potentia, quæ non potest introducere esse, nisi mediante motu, per motum materiam, & subiecti: & talis est omnis potētia generatiua & alteratiua; alia est potentia, quæ aspicit esse, non mediante motu, scilicet quæ non supponit mutationem materiam & subiecti ad introductionem ipsius esse: qualis est potentia, quæ uocamus creatiuam: & isto modo potētia intelligentiæ primæ est potentia, non respiciens motum: & quia hæc scia procedit ab inferioribus ad superiora; ideo primò dixit de potētia, quæ respicit motum, ut per illam deueniat ad potētiā intelligentiæ, & intellectiuam.

Secunda uia

Potētia duplex.

Tertia uia.

Potētia actiua duplex.

TEX. 2.

De potētia et actu, de quibus proposuerat.

Quod quidem igitur dicitur multipliciter potētia, & posse determinatum est à nobis in aliis. Harum autem quæcunque quidem æquiuocè dicuntur potētiæ, prætermittantur. Quædam enim similitudine quadam dicuntur, quemadmodum in Geometria & possibilis & impossibilia dicimus; eo quod aliquo modo sunt, aut non sunt.

Incipit determinare de potētia, & actu. Et diuiditur in tres partes, quia primò determinat de potētia; secundò de actu; tertio de comparatione potētiæ & actus. Secunda ibi [Quoniam autem de potētia, quæ secundum modum dicitur] Tertia ibi [Quoniam autem ipsum prius determinatum est] Prima in duas, quia primò determinat de potētia; secundò remouet errorem quorundam circa ipsam potētiā, ibi [Sunt autem quidam, qui dicunt] Prima in duas, quia primò determinat de potētia in se; secundò de ea in comparatione ad animata, & inanimata ibi [Quoniam autem hoc quidem in animatis] Prima in duas, quia primò ponit multiplicem acceptionem potētiæ; secundò comparat eas ad inuicem, ibi [In his enim inest omnibus] Prima in duas, quia primò ostendit, de qua potētia intelligendum est; secundò dat multiplicem acceptionem potētiæ, propriè dictæ, ibi [Quæcumque autem ad eandem] Dicit ergo primò, quod determinatum est à nobis in Quinto, quod potētia dicitur multis mo-

dis; sed tamen quædam sunt multum æquiuocè potētia cum illa, de qua intendimus; intendimus enim hic de potētia, quæ respicit motum; potētia autem in Geometria sunt potētiæ secundum similitudinem; nec est in eis motus naturæ: potētia autem, quæ est in enunciationibus, eo modo quo dicimus, quod hæc propo- possibilis, uel impossibilis, non est et potētia nisi si modo sensibili, eo modo quo prædicatum per discursum rationis ponitur aliquo modo se habere ad subiectum, & non habere. Deinde cum dicit.

Quæcumque autem ad eandem speciem omnes principia quedam sunt, & ad primum unum dicuntur, quod est principium transmutationis in alio in quantum aliud est.

Dat triplicem acceptionem potētiæ. Et diuiditur in tres partes, secundum triplicem acceptionem, quam ponit. Secunda ibi [Nam quædam patiendi] Tertia ibi [Hæc autem habitus] Dicit ergo primò sic hæc potētiæ prætermittantur, supple quæ dictæ sunt; quæcumque autem potētiæ reducuntur ad eandem speciem; principia sunt: & reducuntur ad unum primum; quæ quidem est principium transmutationis in alio secundum quod aliud: & uocatur potētia actiua. Notandum est, quod Philosophus circumloquitur potētiā actiuam duobus modis: uno modo quod potētia actiua est principium transmutationis in aliud secundum quod aliud; alio modo quod potētia actiua est quoddam principium, ad quod omnes aliæ potētiæ reducuntur. Et hoc est, quod dicit; quod omnes potētiæ, quæ sunt principia, reducuntur ad potētiā actiuam, quam uocat speciem. Vbi sciendum, quod notabiliter dicit: potētiæ, quæ sunt principia: potētiæ essentia, quæ sunt potētiæ similitudinaria; non habent reduci ad potētiā actiuam; sed omnis potētia, quæ habet principium motus, uel est ipsa potētia actiua, uel reducitur ad potētiā actiuam; omnis enim potētia quæ est principium motus, uel est principium eius; quod mouet, uel quod mouetur; si quia mouet, sic est potētia actiua; si quia mouetur, sic reducitur ad potētiā actiuam sicut ad principium causa alterius; quia hoc non mouetur, nisi quia hoc mouet.

Nam quædam patiendi potētia est, quæ in ipso patiente principium transmutationis passiuæ ab alio in quantum aliud est.

Ponit secundum modum potētiæ, dicens: quod alio modo dicitur potētia patiendi, quæ est in ipso patiente; & ista est principium transmutationis ab alio in quantum aliud; quia nihil patitur à seipso; hoc autem dictum est in Quinto. Deinde.

Hæc autem habitus impassibilitatis eius, quæ in deterius; & corruptionis ab alio in quantum aliud, est à principio transmutationis.

Hic ponit tertium modum potētiæ, dicens: quod tertio modo dicitur potētia habitus impassibilitatis: hoc est dicere, quod potētia, per quam aliquid redditur impassibile, ut non possit pati ab alio in quantum aliud, uidelicet à principio transmutationis in deterius, uel in mente, uel in cor-

In Quinto rex. 17. distincta triplex potētia scilicet physica, mathematica, & logica: de prima sunt de ueris. pollicetur se tractatur. Nam mathematica potētia metaphisica est: Logica uero est non repugnans terminorum. cum uis contrarium non necesse est esse falsum.

Kida pag. 230. b. 1. dicitur autem nec in com. nec in Lib. Destruc. in disput. i. sol. 1. do. 6. Idem 3. de Anima. com. 4.

in corpore ; uocatur passio. Deinde d.

In his inest omnibus terminis potentie primae ratio. Iterum autem hae potentiae dicuntur aut solam faciendi, aut patiendi, aut ipsius bene. Quare in harum rationibus insunt aequaliter priores rationes potentiarum.

Comparat ad inuicem acceptiones potentiae, positas supra. Et diuiditur in duas partes, secundum quod habet duas comparationes. Secunda ibi [Palam igitur] Dicit ergo primo, quod in diffinitionibus omnium praedicamentorum est ratio primae potentiae: ita quod in diffinitione potentiae passiuae cadit actiua, quae est prima potentia: Quod patet etiam aliter; quia potentia actiua, & passiuua dicuntur duobus modis: aliquid enim dicitur habere potentiam actiuam uel passiuam, quia

Comparatio potentiarum ad inuicem.

Potentia actiua et passiuua dupliciter.

agitur solum, uel quia patitur: secundo modo, quia bene agit, & bene patitur: & in diffinitione bene agendi cadit diffinitio agendi; & etiam in diffinitione bene patiendi: & sic in diffinitionibus secundarum potentiarum cadit diffinitio primarum potentiarum. Notandum est, quod duobus modis possumus probare, quod in diffinitione secundae potentiae cadit diffinitio primae potentiae: uno modo quia potentia secunda uocatur potentia passiuua; potentia autem actiua uocatur potentia prima: secundo modo quod potentia secunda uocetur potentia bene agendi, uel bene patiendi: potentia autem prima dicatur potentia agendi uel patiendi simpliciter: & utroque modo uerum est, quod dicit Philosophus, quia in diffinitione potentiae passiuae cadit diffinitio actiuae: ideo enim hoc potest pati, & fieri; quia hoc potest habere, & facere: & in diffinitione bene agendi, & bene patiendi cadit diffinitio agendi simpliciter, & patiendi: nihil enim potest bene agere, nisi possit agere & pati. Notandum est etiam quod Commentator aliter exponit hunc passum: ostendit enim quod in diffinitione potentiae passiuae cadit diffinitio potentiae primae, scilicet materiae primae: ita quod omnis potentia passiuua arguit materiam; & in diffinitione cuiuslibet potentiae actiuae cadit diffinitio actionis primae formae, quae est absoluta ab omni materia. Deinde cum dicit.

Palam igitur quia est quidem ut una potentia faciendi, & patiendi.

Ponit secundam comparationem inter potentiam actiuam, & passiuam. Ad cuius intelligentiam sciendum est, quod potentia passiuua, & potentia actiua quodam modo est una & quodam modo est non una: una quidem est secundum ordinem & habitudinem, ex hoc, scilicet quod una includit aliam; sicut si hoc potest fieri, illud potest fieri; & e converso: aliae autem sunt ex hoc quod potentia actiua, & potentia passiuua sunt in alio & alio subiecto. Et hoc est, quod dicit littera: in qua quidem primo ponit propositum suum: secundo probat illud, ibi [Nam possibile est] tertio concludit quandam conclusionem ex predictis, ibi [Qua

Auer. expositio.

Secunda ratio.

A propter inquantum] Dicit ergo primo, quod potentia agendi & patiendi est quodammodo eadem potentia, & quodammodo non, sed alia. Concludit Philosophus ex praecedentibus, quod potentia passiuua est in habitudine ad actiuam, & propter talem habitudinem non una dicitur cum illa. Deinde cum dicit.

Nam possibile est per se, & habere ipsam potentiam patiendi, & eo quod aliud ab ipso.

Probat propositum suum; & primo quomodo dicuntur ut una: secundo quomodo ut aliae, ibi [Est autem ut alia] Dicit ergo, quod bene sunt ut una: nam quod aliquid dicatur possibile, hoc potest dici duobus modis: uel quia habet potentiam patiendi primo, quia aliud ab ipso in potentia actiua potest agere in ipsum: Quasi dicat, quando dicimus, quod possibile est, quod habet potentiam patiendi: tunc possibile non dicitur in ordine ad actiuum: quando autem dicitur, quod possibile est illud, in quod potest agere actiuum; tunc possibile dicitur in ordine ad actiuum, & quodammodo est idem cum illo; quia per illud diffinitur. Deinde cum dicit.

Est autem ut alia. Hoc quidem enim in patiente. Propter habere enim quoddam principium, & esse materiam principium quoddam, patitur patiens, & aliud ab alio. Crassum enim combustibile est, cedens autem sic impressibile, & suppositum sic enunciabile, similiter autem & in aliis. Hoc autem in faciente, ut calor, & edificatiua; hoc quidem in calefactiuo: hoc autem in edificatiuo.

C Ostendit, quomodo potentia passiuua est alia & alia, ex hoc quod sunt in alio & alio subiecto, & dicens: quod contingens est, quod potentia actiua & passiuua sunt alia, ex eo, scilicet quod potentia passiuua est in patiente; ex hoc, scilicet quod patiens habet potentiam passiuam & materiam, quae est principium patiendi, ex hoc potest pati ab alio; quod patet in exemplo: crassum enim est, quod comburi potest; & hoc uocatur possibile, quia habet potentiam passiuam: quod autem potest cedere tangenti, ut recipiat ab eo aliquam impressionem, dicitur etiam habere potentiam passiuam: potentia autem actiua est in agente & faciente, sicut potentia calefaciendi est in calefaciente, & potentia edificandi in edificante. Deinde cum dicit.

Quapropter inquantum simul natum est, nihil patitur ipsum a seipso. Vnum enim & non aliud est.

Concludit ex hoc quandam conclusionem, quae sic concluditur: si potentia actiua & passiuua sunt in alio subiecto & alio, ergo nihil patitur a seipso, inquantum aliquid est aptum natum agere, & aliquid est aptum natum pati: cuius ratio est, quia unum non potest simul agere & pati, nisi forma per accidens: eo modo quo dicimus, quod medicus sanat seipsum. Deinde cum dicit.

Et impotentia & impossibile, & quae tali potentiae contraria est, priuatio est. Quare eiusdem & secundum idem omnis potentiae & impotentiae.

Potentia actiua, uel passiuua quod una, et quod non.

Potentia actiua, et passiuua alia, et alia.

Corollarium.

Metaphysicæ

*Impotentia
opposita po-
tenti, quæ,
& quoties
dicitur.*

TEX. 3.

*Priuatione,
et priuari
quid, et quo
impliciter.*

*Priuari po-
tentia cõi-
git multis
modis.*

CAP. 2.

Postquam ostendit, quot modis dicitur poten-
tia: hic ostendit, quot modis dicitur impotentia
sibi opposita. Et duo facit, quia primò determi-
nat de impotentia: secundò quia impossibile est
quædam priuatio, determinat de priuatione. Se-
cūda ibi [Priuatio autem dicitur] Dicit ergo pri-
mò; quòd impotentia, & impossibile, quod est
contrarium potentiz iam dictæ, priuatio est; &
quia priuatio & habitus sunt respectu eiusdem &
secundum idem: ideo potetia & impotentia sunt
respectu eiusdem, & secundum idem. Ex quo se-
quitur, quòd quot modis dicitur potetia, tot mo-
dis dicitur impotentia: dicitur enim aliquid im-
potens, uel quia priuatur potentia benè agendi,
uel benè patiendi, & sic de aliis modis iam dictis.

*Priuatione autem dicitur multipliciter. Etenim nõ
habens, & aptum natum, si non habet, aut omnino,
aut quando aptum est. Et aut sic, puta perfectè, aut
saltem quocunque modo. In quibusdam uerò si apta
nata habere non habeant, ut priuata hæc esse di-
cimus.*

Distinguit priuationem, dicēs: quòd priuatio
dicitur multipliciter: dicitur enim priuare ali-
quid aliquo, si non habet illud, siue sit aptum na-
tum habere, siue non; eo modo quo dicimus lapi-
dem priuari uisu: Secundo modo dicitur aliquid
priuari aliquo, si non habet, quod est aptum na-
tum habere: & hoc duobus modis: uno modo uni-
uersaliter, siue in tempore, in quo est aptum na-
tum habere: & istud priuatum diuerlificatur,
quia uno modo aliquod dicitur priuari aliquo, eo
quòd non habeat illud modo perfectò: sicut non
benè uidens uocatur cæcus: alio modo quādo om-
nino nõ habet, nec imperfecto modo: Ultimo mo-
do priuationem ponimus solùm in uiolenter pri-
uatis: unde quædam priuata dicimus, si non ha-
bent ea, quæ sunt apta nata habere. Notandum
est, quòd hæc distinctio priuationis multum fa-
cit ad declarationem potentiz: cum enim impo-
tentia sit priuatio potentiz; quod aliquid priuatur
potentia, potest esse multis modis: uel quia omni-
no priuatur potentia, siue sit aptum natum habe-
re eam, siue non: eo modo quo dicimus lapidem
priuari potentia uisua: Alio enim modo aliquid
priuatur potentia, quod est aptum natum habere
illam, etiam in tempore, in quo est aptum natum
habere: & sic dicimus catulum priuari uisu ante
nonum diem. Tertio modo aliquid priuatur po-
tentia in tempore, in quo est aptum natum habe-
re: & hoc modo hominem cæcum dicimus priua-
ri potentia uisua. Quarto modo dicitur aliquid
priuari potentia, quia non perfectè habet illam:
sicut aliquid priuatur potentia calefactiua, quia
non potest perfectè calefacere: & sic patet quod mo-
di priuationis dant intelligere modos potentiz.

*Quoniam autem hæc quidem in inanimatis in-
sunt principia talia: alia uerò in animatis, & in ani-
ma, & in anima rationem habente: palàm quia &
potentiarum alia erunt irrationabiles, alia cum
ratione.*

Postquam distinxit potentiam in se: hic distin-
xit eam p̄nes substantiam, scilicet p̄nes ani-
mata & inanimata. Et diuiditur in tres partes,
quia in prima parte ponit distinctionem suam: se-
cundò ponit differentiam inter membra distin-
ctionis: tertio comparat potentiam faciendi
ad potentiam benè faciendi, de qua dictum est
superius. Secunda ibi [Et quæ quidem cum ratio-
ne] Tertia ibi [Palàm autem quia] Prima in duas,
quia primò ponit diuisionem suam: secundò pro-
bat, quòd non solùm potentia rationalis est po-
tentia, sed etiam habitus rationalis est potentia
ibi [Quapropter omnes artes.] Dicit ergo primo,
quòd quædam sunt principia in rebus inanima-
tis, quædam uerò in rebus animatis & habenti-
bus rationem: & quia ita est, ideo manifestũ est,
quòd potetiarum quædam sunt irrationales, quæ-
dam cum ratione. Notandum est, quòd illæ
uocantur potentiz rationales, quæ agunt primo
motu nature, & cum quodam impetu: & istæ sunt
in rebus animatis, & etiam in rebus inanima-
tis, quæ agunt modo nature, sicut est potentia di-
gestiua: potentiz autem rationales uocantur, quæ
agunt modo rationis, & modo deliberationis, si-
cut est potentia intellectiua. Deinde cum dicit.

*Quapropter omnes artes, & factiua scientiæ po-
tentiæ sunt: principia namque permutatiua sunt in
alio, inquansam aliud.*

Probat, quòd non solùm potentiz rationales
sunt potentiz, sed quòd etiam habitus rationa-
les sunt potentiz, & hoc probat: quia omne, quod
est principium transmütandi in aliud, secundum
quòd aliud, ad potentiam factiuam habet redu-
ci: habitus siue artes sunt huiusmodi, ergo &c.

Dicit ergo sic: quia potentiz rationales sunt po-
tentiz; ideo manifestum est, quòd omnes artes,
& omnes scientiz factiuz potentiz sunt: & hoc
quia sunt principia transmütandi aliud secundum
quòd aliud. Notandum est, quòd potentia ra-
tionalis est potentia; & etiam habitus potentiz
rationalis est potentia: potentiz enim & habitus
respiciunt eundem habitum, & actum: sed tamè
differenter, quia potentia respicit actum in se, ha-
bitus autem quasi respicit modum actus: & quia
tam potentia, quàm habitus sunt principia eli-
ciendi actum; ideo uocatur hic non solùm poten-
tia principium, sed etiam habitus.

Sciendum tamen, quòd non omnis habitus potentiz dicit
habitudinem ad motum: habitus enim speculati-
uus non est principium motus in aliud, secun-
dum quòd aliud; & ideo non potest uocari poten-
tia; eo modo quo loquitur hic Philosophus de po-
tentia: quia loquitur de potentia in habitu-
dine ad motum: similiter habitus actiuus, sicut est pru-
dentia non est principium motus in aliud, secun-
dum quòd aliud: & ideo de eis non loquitur hic:
habitus autem factiui, sicut est ars, sunt princi-
pium motus in aliud secundum quòd aliud: & iõ
de istis loquitur, dicens: quod scientiz factiuz pos-
sunt uocari potentiz, & principia,

Quæ-

*De potetia
comparati-
ue ad sub-
stantiam.*

*Potentia di-
uisio.*

*Differenti-
inter po-
tentiam & ha-
bitum.*

Questio.

Quæretur aliquis, Vtrum potentia, de qua hic loquitur Philosophus, aliquid addat supra scientiam factiuam: an sit unum & idem? Videtur, quòd addat, & quòd sit alia: quia potentia dicit relationem, scientia factiua dicit habitum: absolutum, & relatiuum sunt aliud, & aliud, ergo &c. Ad oppositum: si scientia factiua non est ipsa potentia, ergo non est principium eliciendi actum: si autem non est principium eliciendi actum ipsa scientia, sed potentia; cum scientia non addat super scientiam relationem, sequetur quòd relatio sit principium eliciendi actum: quòd est impossibile. Respondeo, dicendum est, quòd vnum & idem potest uocari scientia factiua, & habitus factiuus, & potentia factiua; sed tamen diuersis rationibus: si enim habeo diffinitionem, uel conceptum domus; per istum conceptum, & per istam diffinitionem scio domum fiendam: & ideo hic conceptus & hæc diffinitio potest uocari scientia factiua domus, hoc est scientia, per quam notificatur domus, uel aliud fiendum: eadem autem inquantum est elicitua actus, uocatur potentia. Ita quòd imaginabimur, quòd quando aliquod artificiatum fit per artem factiuam, artificiatum habet triplex esse: habet enim primò esse in arte factiua, sicut in memoria facientis: secundò habet esse in instrumento: & istud esse est quasi esse in quadam uia (ita quòd in arte habet esse sicut in principali agente; in instrumento quasi secundariò habet esse) tertio habet esse in seipso, & hoc est esse in effectu: prima enim duo esse fuerunt in potentia actiua. Ad argumentum patet, quòd relatio, & fundamentum non differunt nisi secundum rationem: ut dictum est in Quinto huius.

Ad argum.

pag. 147. c.

Questio.

Queritur, Vtrum omnis potentia rationalis sit idem, quòd ipsa ratio? Videtur quòd sic: quia sicut potentia naturalis se habet ad naturam; ita se habet potentia rationalis ad rationem: sed illa eadem est cum natura; ergo ista eadem est cum ratione. Contra, appetitus rationalis est potentia rationalis, & tamen non est idem quòd ratio. Respondeo, dicendum est, quòd potentiam esse rationalem, est duobus modis; uel per essentiam; uel per participationem: si uocetur potentia rationalis per essentiam, cuius est ratiocinari & de liberare, & hoc non est nisi rationis & intellectus: si autem uocetur potentia rationalis quantum ad participationem, sic omnis potentia, quæ potest moueri secundum ordinem datum à ratione, potest uocari rationalis. Imaginabimur enim triplicem potentiarum differentiam: quædam est enim potentia, cuius est fabricare ordinem ratiocinatum & deliberatum, & cuius est fabricare conceptus secundum ordinem deliberatum: & talis est rationalis per essentiam, sicut est intellectus. Quædam est alia potentia, quæ potest moueri secundum ordinem istum fabricatum à ratione, sicut est appetitus sensitiuus, & intellectiuius: & ista uocatur rationalis per quandam par-

Triplex generis potentia eorum.

icipationem: imaginabimur enim, quòd ille ordo quasi essentialiter est cum ratione: & ideo uocetur rationalis per essentiam: secundum autem impressionem est in aliis potentiis, quæ mouentur à ratione: & ideo uocantur tales rationales per participationem. Quædam est alia potentia, cuius non est fabricare ordinem istum, nec moueri secundum hunc ordinem fabricatum; sicut est generatiua, & digestiua: & ista nec est rationalis per essentiam, nec per participationem: quia ordo rationis talibus non potest imprimi. Ad argumentum dici posset, quòd omnis potentia rationalis per essentiam idem est, quòd ratio. Vel melius, quòd sicut natura est in aliquo principaliter, sicut in forma, & in aliquo secundariò, sicut in passionibus sequentibus formam: ita similiter ratio.

Ad argum.

Queritur, Quæ istarum potentiarum sit prior, an potentia rationalis, an potentia naturalis? Videtur quòd naturalis: quia ars imitatur naturam, ut dicitur Secundò Physicorum: ergo potentia rationalis, & artificialis imitantur naturalem. Contra, opus naturæ est opus intelligentiæ: ergo cum intelligentia agat per modum, artis & per potentiam rationalem, potentia rationalis prior est, quàm naturalis. Respondeo, dicendum est, quòd natura tenet medium inter artem nostram, & artem intelligentiæ, quæ prior est arte nostra: cuius ratio est: quia ars intelligentiæ est causa rerum, quæ fiunt infra naturam; ita quòd ordo, qui est in natura, determinatus est ab arte intelligentiæ: Ita quòd imaginabimur, quòd iste ordo secundum sui primitatem est in idea intelligentiæ; secundariò autem est in natura: ita quòd natura potest dici agere intelligibiliter per quandam participationem, scilicet inquantum participat ordinem intelligentiæ: ars autem nostra imitatur naturam: cuius ratio est: quia scientia nostra causatur à rebus: primò enim intellectus noster mouetur à rebus; & postea motus, potest sibi fabricare idolum, ideam, uel uerbum rei artificialis fiendæ. Et hoc est, quòd dicit Philosophus Primo huius, quòd ars causatur ex multiplici experientia, sicut experientia ex multiplici memoria. Simpliciter ergo loquendo, concedendum est, quòd ars est prior natura: quantum ad nos & ad artem nostram non est prior arte. Ad argumentum patet per distinctionem iam dictam. Deinde cum dicit,

Questio.

Idem 4. Me teor. sex. c. 28.

C

12. Meta. phy. comm 51.

D

In prologo.

Ad argum.

Et qua quidem cum ratione omnes contrariorum sunt eadem, & qua irrationabiles una unius, ut calidum calefaciendi solam, medicatiua autem infirmitatis & sanitatis.

Dat differentiam inter istas duas potentias. Et diuiditur in duas partes, quia primò dat differentiam: secundò assignat rationem huius differentia, ibi [Causa autem.] Dicit ergo primò, quod potentia rationales sunt respectu contrariorum: potentia autem naturales sunt respectu unius tantum: sicut potentia calefactiua est respectu cale-

fa-

Metaphysicæ

faciendi tantum: medicina autem, quæ est potentia rationalis, est respectu sanitatis & infirmitatis quæ sunt opposita. Deinde cum dicit.

Causa autem quia ratio est scientia: ratio autem eadem ostendit rem & priuationem, non tamen similiter. Et est ut amborum, est autem ut existentis magis. Quare necesse & tales scientias esse quidem contrariorum. Esse uerò huius quidem secundum se, illius uerò non secundum se. Etenim ratio huius quidem secundum se, illius uerò quodam modo, & secundum accidens. Nā negatione & ablatione ostendit contrarium. Etenim priuatio prima contrariorum: hæc autem ablatio alterius.

Asignat causam, & rationem huius differentie: in hoc enim differentia duo dicebantur: primò dicebatur, quòd rationalis est respectu oppositorum: & ideo primò reddit rationem huius: posterius dicebatur, quòd naturalis est respectu unius: & ideo secundò reddit rationem illius, ibi [Quoniam autem contraria.] Dicit ergo primò, quòd potentia rationalis est ad opposita: cuius rō est, quia potentia rationalis agit per scientiam, & per formam in conceptu, quæ potest uocari diffinitio, uel ratio: idem autem conceptus, & eadem scientia potest ostendere rem, quæ dicit oppositum sui, & priuationem eius, non tamen similiter. Licet enim eadem scientia sit respectu oppositorum priuatiuè: tamen unius est per se, scilicet positiui, & alterius per accidens, scilicet priuatiui: & quia eadem scientia est respectu priuatiuorum; & contraria sunt priuatiua aliquo modo: quia unum contrariorum se habet in completo esse, & aliud in diminuto esse: ideo eadē scientia est respectu contrariorum; tamen non similiter: quia unius per se, alterius per accidens: nam eadem scientia, quæ ostendit unum contrarium per positionem, ostendit aliud per negationem & diminutionem. Vnde benè dictum est, quòd si eadem scientia capit priuatiua, capit & contraria: quia contrariorum quodam modo est priuatio, eo quòd unum contrarium remouet aliud. Deinde cum dicit.

Quoniam autem contraria non sunt in eodem, scientia autem est potentia in habendo rationem; & anima motus habet principium: salubre quidem sanitatem solū facit, & calefactiuum caliditatem, & frigidatiuum frigiditatem. Sciens uerò ambo: est enim amborum quadam ratio. Non similiter autem & in anima, quæ habet motus principium. Quare ambo ab eodem principio mouebit ad ipsum copulans. Propter quod secundum rationem potentia sine ratione potentibus faciunt contraria; unū enim principium continetur ratione.

Ostendit, quòd potentie naturales nō agunt opposita; potentie uerò rationales sic. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd res naturales agunt per formas in effectu: potentie uerò rationales agunt per formas in conceptu: duæ autem formæ non possunt esse simul in effectu in eodē; sed unaquæque res naturalis terminatur ad unā

formam in effectu: & ita sua actio terminatur tantum ad alterum tantum oppositorum: potentie autem rationales possunt concipere duos conceptus duorum oppositorum: cuius ratio est, quia sunt duæ formæ, quæ habent contrarietatem; & quia potentie rationales agunt per formam in conceptu; ideo non terminatur tantum ad alterum oppositorum, sed ad ambo. Et hoc est, quòd dicit littera: quòd quia duæ formæ contrarie non sunt in eodem, ideo semper forma naturalis & potentia terminatur tantum ad actionem unius: non sic autem in his, quæ agunt per scientiam: & hoc quia potentia, quæ per scientiam agit; agit per rationem, hoc est per diffinitionem & conceptum rei sciendæ: & anima operans habet principium sui motus ab ista ratione: & ideo in naturalibus unum facit tantum unum: sicut salubre sanitatem: & calefactiuum caliditatem: & frigidatiuum frigiditatem. Agens autem per scientiam respicit duo: & hoc quia agit à ratione, siue à diffinitione, quæ ratio amborum est: sed non similiter, quia unius per se, alterius per accidens: & ista ratio est principium motus in anima; ita quòd anima mouebit ambo ab uno principio, copulans illa ambo ad illud principium. Et ideo potentie naturales opposito modo se habent ad rationales, quia hæ faciunt duo & illa unū: & hoc quia infra rationem, quòd est unum principium, continetur utrumque oppositorum. Notandum est, quòd omne agens assimilat sibi passum: ex hoc autem est ista assimilatio, quia passum trahitur ad terminos agentis: ipsum autem trahi ad terminos agentis, est ipsum passum copulari agentis: sed tamen differenter in agente naturali, & agente ab arte: quia agens naturale non copulat nisi unum ad seipsum, & hoc quia agit per unam formam tantum: agens autem ab arte multa potest copulare ad seipsum propter multos conceptus, quos concipit, ad quos possunt copulari diuersa artificialia. Et hoc est, quòd dicit Philosophus in littera: quòd intellectus agit à quadam ratione, siue diffinitione: quæ quidem est principium; ad quod quidem principium ambo oppositorum; & multa possunt copulari. Deinde d.

Palam autem quia ipse bene potentiam sequitur solū faciendi, aut patiendi potentiam: hanc uerò illa non semper: necesse enim bene facientem facere sed solū facientem non necesse bene facere.

Comparat potentiam agendi, & patiendi simpliciter ad potentiam agendi & patiendi, modificatam per nomen; dicens: quòd manifestum est, quòd potentiam benè faciendi sequitur potentiam faciendi; & non e converso: quicunque enim benè facit, facit: non tamen e converso, quicunque facit, benè facit.

Quereret aliquis, Quomodo potentie rationales se habent ad multa. Dicendum est, quòd hoc potest patere triplici uia. Prima uia est ex hoc, quòd anima est quasi omnia esse in conceptu: sicut materia est quasi omnia in effectu, ad cuius

Potentia rationalis est ad opposita, et cur.

TEX. 4.

Potentie naturales non agunt oppositum, potentie autem rationales sic.

Agens assimilat sibi passum.

Agens ab arte, & agens naturale, quo differunt.

Questio.

eius euentiam notandum est, quod sicut in rebus naturalibus distinguimus suo modo illud, quod est omnia fieri, & quod est omnia facere & agere: & quod est omnia fieri uocamus materiã: & quod est omnia facere uocamus agens & factum: quod, scilicet est quando per uim agentis illud deducitur ad actum, quod erat omnia fieri: ita suo modo est in intellectu: intellectus. n. possibilis continet locum materiã in spiritualibus: & ideo ille potest omnia fieri in conceptu sicut materia in effectu: & est ibi intellectus agens, in cuius uirtute intellectus possibilis omnia fit: & est ibi factum, scilicet intellectus in habitu, qui est, quando intellectus possibilis est deductus ad actum per aliquem conceptum: quia ergo intellectus noster est omnia fieri, ideo non est determinatus ad aliquem unum conceptum tantum: & quia principium rerum artificialium conceptus est, ideo ratio per multos conceptus, potest esse principium multarum rerum artificialium. Secunda uia sumitur ex natura diffinitionis & conceptus; nam qui bene concipiunt, contraria concipiunt: non enim possibile est, bene & perfecte concipere & significare unum contrarium, nisi significetur aliud: & quia ratio agit per conceptum, & conceptus unius dat intelligere rem, & suum oppositum; ideo una ratio potest esse respectu oppositorum. Tertia uia est uia Philosophi in litera, quæ sumitur ex natura contrarietatis. Ad cuius euentiam notandum est, quod contrarietas est maxima distantia secundum formam: non autem qualibet distantia formalis facit contrarietatem, quia formæ non sunt contrariæ nisi secundum suum completum esse. Unde contraria possunt esse in eodem secundum incompletum esse; sicut quando unum est in actu, reliquum in potentia; uel quando utrunque est secundum quid: formæ ergo non habent contrarietatem nisi secundum completum esse in effectu, non autem secundum esse in conceptu; & ideo agens a conceptu, potest agere duo simul, &c.

Proposio.

Intellectus in habitu quis.

Secunda uia.

Tertia uia.

Contrarietas quid.

Formæ quæ do sunt contrariæ: & quæ contra uia possunt esse in eodẽ.

TEX. 5.

Cap. 3.

Explicatur error circa gradus.

Sunt autem quidam, qui dicunt (sicut Megarici) quando operatur solum posse, & quando non operatur non posse; ut non edificantem non posse edificare: sed edificantem quando edificat. Similiter autem & in aliis.

In parte ista excludit errorem quorundam circa potentiam, & actum. Et diuiditur in duas partes: quia primò improbat opinionem illorum, qui ponebant, quod potentia non præcedit actum: secundò ostendit, quomodo potentia præcedit actum, & quomodo non. Secunda ibi [Omniibus autem potentiis existentibus] Prima in duas, quia primò improbat opinionem istorum: secundò quia fecit mentionem de potentia, ostendit quid est possibile. Secunda ibi [Est autem possibile.] Prima in duas, quia primò ponit opinionem: secundò improbat eam, ibi [Quibus accidentia inconuenientia] Dicit ergo primò, quod aliqui sunt, sicut Magarici: qui ponunt, quod dum aliquid est

A, in operari, tunc est in posse: & quando non operatur, tunc non habet posse: quia potentia semper est iuncta actui: unde non edificantem dicunt non habere potentiam edificandi: tunc autem habet potentiam edificandi, quando actu edificat, & non aliàs: sicut autem est de potentia edificati uia; ita est de aliis potentiis. Deinde cum dicit.

Quibus accidentia inconuenientia non est difficile uidere. Palam enim quia non est edificator, si non edificet: nam edificatorem esse est esse potentem edificare. Similiter autem & in aliis artibus.

Concludit hæc positionem esse impossibilem. Et diuiditur in duas partes, quia primò probat positionem istam esse impossibilem: secundò concludit intentum suum de potentia, & actu. Secunda ibi [Si ergo non contingit hoc dicere.] Prima in quinque, secundum quod adducit quinque rationes. Secunda ibi [Si igitur impossibile est] Tertia ibi [Et in animata] Quarta ibi [At uerò neque sensum habebit] Quinta ibi [Amplius si impossibile quod priuatum potentia.] Prima ratio talis est: si positio hæc est uera, nullus edificator est, nisi si quando edificat actu: sed hoc est falsum & impossibile, ergo &c. quod autem sit impossibile, patet: quia esse edificantem sonat in habitu, & habitus potest separari ab actu: & esse edificatorem sonat in posse edificare, & non in actu edificare. Licet bene non sit edificans, nisi actu edificet: tamen potest esse edificator, & si non edificet actu. Et hoc est, quod dicit litera: quod inconuenientia, quæ accidit istis, non est difficile uidere: nam secundum istam positionem nullus est edificator nisi edificet: esse enim edificatorem sonat in posse; sicut ergo secundum eos, posse non est sine actu: ita nec esse edificatorem: sicut autem dictum est de arte edificatiua; ita dicendum est de aliis artibus: hoc autem falsum est, quod dicunt, scilicet quod posse non est sine actu: multa enim sunt in posse, licet ea, quæ sonant in habitu, quæ tamen non semper sunt in actu. Deinde.

Si igitur impossibile est tales habere artes non addiscentem aliquando & accipientem; & non habere non abiciantem aliquando; aut enim obliuione, aut passione aliqua aut tempore. Non enim utique re corrupta, semper enim est, quando cessauerit, non habebit artem. Item qui statim edificabit, aliquid qualiter accipiens.

Ponit secundam rationem: & est ratio talis: si potentia nunquam est nisi cum actu; sequitur quod potentia factiua, & artes de nouo habeantur sine doctrina; & perdantur sine obliuione: sed hoc est impossibile, ergo & primum: si enim quando operatur habet artem, & quando non operatur, non habet artem: ergo in operatione operando accipit, & non operando perdit; & tamen nec in operando est doctrina, nec in non operando est obliuio. Et hoc est, quod dicit litera: quod si impossibile est habere artes & potentias factiuas non discentem, hoc est sine doctrina: & si impossibile est abicere eas sine obliuione, quæ obliuio

Primã.

C

D

Secunda rã

Metaphysicæ

uio est uel cum perduntur per longum tempus, uel per aliquā passionem: & benè dico, quod perduntur obliuione, nō per corruptionem rei: si ita est, sequitur quod positio sit impossibilis: ex hac enim positione sequitur, quod habentur sine doctrina, & perduntur sine obliuione: quando edificare cessauerit, non habebit artem secundum hāc positionem: & tamen non obliuiscitur artis: similiter autem quando edificabit actu, accipiet artem de nouo: & tunc sine doctrina addiscet artes. Notandum est, quod quidā sunt conceptus, qui cadunt sup esse essētiæ, & existētiæ: & isti possunt dupliciter destitui, & perdi & mutari; uno modo per obliuionem: secundo modo per mutationē rei: & de numero talium conceptuum est conceptus opinatus: quando enim quis opinatur, Sortē sedere; Sorte surgēte, perit opinio, quæ amplius uera non est: Quidam est cōceptus, qui magis cadit super essentiam rei, quā super esse; sicut cōceptus artis: conceptus. n. domus cadit super domū in se: & si cadit super esse domus, hoc est magis rōne fieri, quā rōne facti esse, uidelicet super domum fiendā, quā super factam: & quia talis conceptus non cadit super esse rei; ideo non mutatur ad mutationem ipsius esse rei: siue enim domus sit, siue non sit, semper est uerus conceptus domus. Et hoc est, quod dicit Philoso. in litera: quod conceptus artis, qui uocatur potentia factiua, non perditur nisi per obliuionem; non autem re corrupta: si tamen est uera positio illorum, quando artifices cessant ab arte, cessaret conceptus: quod tamen falsum est. Deinde cum dicit,

Et inanimata utique similiter; neque enim frigidum, neque ualidum, neque dulce neque amarum, neque omnino sensibile, nihil erit non sentientibus. Quare Prothagoa rationem eis dicere contingit.

Ponit tertiam rationem, dicens: quod potentia inanimata non erunt potentia, scdm hanc rōnem; nisi qn actu agunt, & actu mouent. Ex quo sequitur, quod calidum frigidum, humidum siccum, dulce & similia, quæ mouent sensum; non erunt nisi quando actu sentiuntur: & breuiter omne sensibile consistet in sentiri, quod tamen falsum est: sic enim dicentes, necesse est incidere in opinionem Pythagoræ, qui dicit; quod proprietates & naturæ rerum consistunt in opinari & scire. Notandum est, quod secundum Philosophum Secundo de Anima, sensus est potentia passiva, quia sensus mouetur ab obiecto: ex quo sequitur, quod obiectum habet rationem potentia actiua & mouentis; ita quod ratio calidi & frigidi est ex hoc, quod potest mouere tactum; & ratio dulcis ex hoc, quod potest mouere gustum: si ergo essentia calidi & frigidi est in posse mouere; & posse mouere; non est nisi dum actu mouet & sentitur; ergo essentia eorum non est nisi in sentiri actu; ita quod quando sentiuntur, sunt; quando nō sentiuntur, non sunt. Deinde cum dicit,

At uerò neque sensum habebit nihil, si non sen-

tiant, nec operetur. Si ergo cæcum non habens uisum aptum uerò natum, & quando aptum natum est habere adhuc ens: idem cæci erunt. sæpe die uno, & surdi.

Ponit quartam rationem, dicens; quod secundum istam positionem nullus habebit potentiam uisuum, nisi dum actu uidet; nec sensituiam nisi dum sentit, quod est impossibile: sic enim sequitur, quod quicumque non actu uidet, est cæcus: cæcus enim est ille, qui non habet potentiam uidendi; tamen est aptus natus habere; sed ille, qui actu non uidet, non habet potentiam uidendi secundum istos; & tamen est aptus natus habere: ergo est cæcus. Sequitur etiam, quod iidem eodem die multi erunt cæci, & non cæci, surdi & non surdi; quando. n. non uidebunt, erunt cæci; & hoc potest accidere in eodem. Deinde cum dicit,

Amplius si impossibile quod priuatum est potentia, quod non fit; impossibile erit factum esse. Sed quod est impossibile factum esse; dicens, aut esse, aut futurum esse, mentietur. Nam impossibile hoc significauit. Quare hæ rationes, auferunt motum & generationem: semper enim stans stabit: non enim surgit, si sedet. Impossibile namque erit surgere, quod non potest surgere.

Ponit quintam rationem, & est ratio talis: impossibile est illud, quod est priuatum potentia; cum ergo res ante actum non habeant potentiam, secundum istam positionem, ergo ante actum sunt impossibile; ex hoc enim sequitur, quod fit, est impossibile factum esse; si autem impossibile est factum esse, nunquam fiet: & quicumque dicit re futuram possibile fieri, mentitur; quia dicit illud, quod est impossibile, posse fieri: quia eo ipso quod futurum est, non est coniunctum actui: eo ipso quod non est coniunctum, non habet potentiam, secundum istos, & est impossibile; ergo omne futurum significat impossibile: & ita qui dicit futurum posse fieri, dicit impossibile posse fieri: & similiter qui dicit aliquid, quod prius non fuit, factum esse; dicit impossibile esse factum; quia non est factum, nisi illud, quod non fuit; illud autem, quod prius non fuit, fuit impossibile, ergo impossibile est factum. Ex quo sequitur, quod ista positio destruit omnem motum, & omnem generationem; & sic secundum istam positionem, stans semper stabit, & sedens semper sedebit; ex quo enim sedet, non poterit surgere; quia non habet potentiam ad surgendum. Deinde cum dicit,

Si ergo non contingit, hoc dicere, palam quia potentia & actus diuisi sunt: illæ uerò rationes potentiam & actum idem faciunt. Propter quod non paruum aliquid querunt destruere.

Quare contingit possibile quidem aliquid esse, non esse autem: possibile non esse esse autē. Similiter autem & in aliis Categoriis possibile uadere ens, non uadere: & non uadens, possibile esse uadere.

Concludit, quod ex quo istæ rationes ueræ sunt; sequitur quod potentia & actus sunt diuersi, dicens: quod si non contingit dicere ista conuenientia,

conceptus duplex.

C. ... opinatus q.

Tertia rō.

Tex. com. 51. 52. 59. et 60. Idem 3. de Anima cō. 18. auctoritate Alex. & 7. Physic. cōf. 12.

Quarta.

Quinta.

G

H

tia, quæ diximus; manifestum quòd potentia & actus diuersa sunt: hæc autem opiniones faciebant idem potentiam & actum: & ideo non paruum est illud, quod destruunt; cum destruant motum & generationem: quod cum sit impossibile, manifestum est, quòd potentia præcedit actum: ita quòd aliquid potest esse, quod adhuc non est; & non esse, quod iam est: quod est uerum in omnibus Categoriis, scilicet quòd potètia potest præcedere actum: quod enim uadit, potest non uadere; & quod non uadit, potest uadere.

Hinc elica sempiterna non esse in predicamēto: cum non quandoque sint, et quau loque non sint. Vide inferius tex. 17.

Questio.

Quæreret aliquis, Vtrum potètia, & actus sint idem? Dicendum est, quòd duplex est potentia, scilicet potentia passiuæ, quæ est ad actum, qui est forma; ita quòd ista potentia passiuæ fundatur super materiam & unum, si termini sunt actu formæ: alia est potentia actiuæ, & hæc etiam duo respicit: respicit enim actum, qui est forma, sicut fundamentum, quia actiuæ potentia fundatur in esse formæ; & respicit actum, qui est agere; sicut potentia calefactiuæ respicit caliditatem tãquam fundamentum, & respicit etiam calefacere. Si loquamur de prima potentia, certum est, quòd non est idem quòd actus, sicut nec materia: hæc enim potentia est ad formam: sicut ergo materia non est forma, ita nec ista potentia. Si autem loquamur de secunda potentia, scilicet de actiuæ; sic dico, quòd idem est quòd actus, super quem fundatur: tamè non est idem actus, qui est agere: sicut potentia calefactiuæ est idem realiter quòd caliditas, tamen non est idem quòd calefacere.

Potètia duplex.

Questio.

Quæreret aliquis, Vtrum potètia sit simul cū actu, an præcedat? Dicendum est, quòd de ratione potètiæ passiuæ, (de qua loquimur) est, quòd sit per actum primum, qui est forma: hæc ergo potètia potest dupliciter accipi: uno modo secundum quòd simpliciter dicit rationem perfectibilis cum carentia perfectionis: primo modo simul non stant, sicut nec potètia & actus: sed secundum quòd potètia includit priuationem, simul stant. Et hoc uoluit dicere Commentator Primo Physicorum, quòd potètia destruitur in aduentu formæ: loquitur enim de potètia, secundum quòd includit priuationem formæ. Deinde cum dicit.

Potètia passiuæ duplex.

Habitibus presentibus in materia cessat motus.

Est autem possibile hoc, cui si extiterit actus, cuius dicitur habere potentiam, nihil erit impossibile. Dico autem, puta si possibile sedere, & contingere sedere: huic si inest sedere, nihil erit impossibile; & aut moueri, aut mouere; aut statui, aut statuere; aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri similiter.

Ponit diffinitionem possibili. Et diuiditur in tres partes: quia primò ponit diffinitionem possibili: secundò ex diffinitione possibili concludit duas conclusiones: quarum conclusionum prima est, ibi [Si autem quod dictum est, possibile] Secunda ibi [Similiter autem palam.] Prima in duas, quia primò manifestat possibile, & naturam possibili: secundò manifestat naturam actus.

Possibile quod

A Secunda ibi [Venit autem actus] Dicit ergo primò, quòd possibile est illud, cui si extiterit actus, ad quem est in potentia, nihil sequitur impossibile: sicut si aliquis potens sedere, si sedeat, nullum sequitur impossibile: similiter si aliquis potens mouere, uel moueri, si ponatur in actu, nihil sequitur impossibile: & sicut est de istis, ita est de esse & fieri; quia possibile, quod est ad hoc, si ponatur in esse, nullum sequitur impossibile.

Quæreret aliquis, Vtrum possibili posito in esse, nullum sequatur impossibile? Videtur quòd non, quia continuum est diuisibile in infinitum, & tamen si ponatur in actu diuisum, sequitur impossibile. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo: dicendum est, quòd sicut uult Philosophus, nullum sequitur impossibile, possibili posito in esse. Ad cuius euidenciam declaranda sunt duo; ex quibus potest haberi propositum. Primum est, quòd quando aliqua duo se habent sicut antecedens & consequens; potentia, quæ respicit antecedens, respicit & consequens: sicut enim non potest esse in actu antecedens sine consequente; ita non potest esse, quòd sit potentia ad antecedens, quin possit ad consequens: si ergo ita est, si possibile est ad aliquem actum, ad quem quidem actum si ponatur in esse, sequitur impossibile: sequitur quòd impossibile contineatur infra possibile; & quòd possibile sit ad impossibile: si enim ille actus, & impossibile, quod sequitur ad actum; se habent sicut antecedens, & consequens; quia impossibile sequitur ad illum actum, ex quo actu sequitur impossibile, ergo sequitur quòd possibile est ad impossibile: cū autem hoc nõ sit uerum, ergo possibili posito in esse, nullum sequitur impossibile. Secundo modo hoc patet sic; de natura possibili (de quo loquitur hic Philosophus) est, quòd diuiditur contra impossibile, & contra necessesse; ex eo quòd diuiditur contra necessesse, distat ab actu: ex eo quòd diuiditur contra impossibile, non repugnat sibi actus: ergo de essentia possibili duo sunt, scilicet distantia ab actu, & non repugnantia ad actum; ex eo quòd distat ab actu, si ponatur in actu, sequitur falsum: ex hoc autè quòd non repugnat sibi actus, si ponatur in actu, non sequitur impossibile. Possibili ergo posito in actu, potest sequi falsum; sed nunquam sequitur impossibile; nisi si dicatur, hic potest sedere, ex eo quòd non sedet, possibiliter distat ab actu; & ideo si ponatur in esse, sequitur falsum; quia falsum est, ipsum sedere; sed quia non repugnat sibi actus, qui est sedere; ideo hoc posito in esse, nõ sequitur impossibile. Ad argumentum dicendum est; quòd duplex est actus, scilicet in fieri, & in facto esse; in diuidi, & indiuiso esse; possibilitas ergo continui non est ad diuisum esse, sed ad diuidi; si ergo continuum ponatur in esse, & diuidi, non sequitur impossibile; quòd tamen sequitur, si ponatur in actu indiuisum esse, infinitum. Deinde cum dicit.

Questio.

Fundamenta questio.

In quo consistat natura possibilis.

Ad argum.

Venit autem actus secundum nomen, qui ad ente lechianæ

Metaphysicæ

lechiã compositis, et alia ex motibus maxime videtur enim actus, maxime motus esse. Quapropter & non existentibus non assignat moueri. Alias autem Categorias, puta intellectuales, & concupiscibilia esse non entia, mota uero non. Hoc autem quia non entia actu erunt actu: non enim quaedam potentia sunt; non sunt autem, quia non enelechia sunt.

Actus quid

Actus cur prius dicitur de operationibus, quam de esse.

Non entia duplicia.

Tex. 3.

Cap. 4.

Illatio.

Ostendit, quid est actus. Ad cuius euidenciam notandum est, quod actus secundum materialitatem idem est, quod forma; uel idem quod esse, quod oritur à forma; sed quia notitia nostra citius fertur super operationem, quam super formam, uel super esse ideo quod ad notitiam nostram actus prius dicitur de operationibus & motibus, quam de esse, & forma; quia notitia nostra ex operationibus deuenit in formas. Et hoc est, quod dicit; quod nomen actus, & enelechia ex motibus & operationibus deriuatur ad alia, sicut ad esse, & ad formam: quantum enim ad nos, motus maxime est actus; motus enim & operatio arguunt existentiam rei, & actum: non existentia enim dicimus moueri; alia enim predicamenta, & alia existentia opinabilia sunt, uel intelligibilia; sed actus motus nullomodo eis attribuitur; si enim non existentia mouerentur, essent actu, & non essent actu; actu quidem essent, quia mouerentur; non actu, quia non existentia sunt; quod autem non existentia sint actu, est impossibile; quaedam enim de numero non existentium sunt in potentia, sed quod sint actu, dum non sunt, hoc est impossibile. Notandum est, quod non entia sunt in duplici differentia; quaedam enim sunt non entia, quae nec sunt, nec possunt esse; & talia nec sunt actu, nec potentia; nec sunt in se, nec in analogia; & haec uocantur ab Auicenna entia prohibita; quaedam sunt entia, quae licet non fuerint, tamen possunt esse; & haec sunt infra ambitum entis aliquo modo; quia licet non sint entia in actu, tamen sunt entia in potentia: & de istis dicit Arist. quod quaedam de numero non entium sunt entia in potentia, praeriuans se à primis.

Si autem est quod dictum est, possibile; in quantum sequitur, palam quia non contingit uerum esse aliquid dicere; quia possibile hoc: non erit autem, ut & impossibilia esse sic diffugiant. Dico autem puta si quis dicat possibile diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans esse impossibile. Quia nihil prohibet aliquid ens esse, aut fieri, non esse uero, aut non futurum esse. Sed illud necesse ex positis fit, & supponamus esse, aut fieri, quod non est quidem; possibile autem quia nihil erit impossibile. Non enim est idem falsum & impossibile: nam te nunc stare, falsum quidem est, & non impossibile.

Concludit ex diffinitione possibilis ueram conclusionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod dictum fuit, quod in diffinitione possibilis duo clauduntur: primum est, quod distat ab actu: secundum est, quod ei non repugnat habere actum: quantum ad primum conuenit possibile cum impossibili; sed quantum ad secundum,

differt; quia impossibili repugnat habere actum, sed non possibili: si ergo primum solum esset de essentia possibilis, scilicet quod possibile est illud, quod non est, uel quod non habet actum: sic impossibile posset dici possibile: sed quia in secundo differt; ideo possibile non est impossibile. Et hoc probat hic, dicens: quod si uerum est, quod dictum est, scilicet quod possibile est illud, cui non repugnat habere actum: manifestum est: quod non conuenit esse uerum, quod aliquid possit uocari possibile; quod non tamen erit, & cui repugnat esse: si enim hoc esset impossibile, designaret; quod scilicet impossibile, esset possibile. V. g. si alius quis dicat, quod impossibile est diametrum commensurari: respondit non cogitans, hoc est impossibile: & hoc quia nunquam commensurabitur, id est sibi repugnat commensurari: quia possibile est quod non est, & tamen sibi non repugnat esse; nihil enim prohibet, secundum hanc positionem, aliquid, quod non est, nec futurum est, hoc est, quod non potest esse; posse esse, uel posse fieri: sed hoc necesse est ex positis, scilicet si impossibile ponatur possibile. Quasi dicat: si possibile esset impossibile; res, quae est impossibilis, & nunquam erit, esset possibilis: cuius tamen contrarium uerum est: quia supposuimus, quod illud possibile est aliquid esse, aut fieri, quod tamen non est, & si ponatur esse, nihil sequitur impossibile: nam te stare, si sedes, falsum est; non quidem impossibile; impossibile & enim est, quo posito in esse, sequitur impossibile. Deinde cum dicit.

Similiter autem, palam quia si A. ante necesse B. esse et possibili ente. A. & B. necesse est esse possibile. Si enim non necesse possibile esse, nihil prohibet non esse possibile esse. Si autem possibile, ergo quando A. possibile erit esse, si ponatur, nihil impossibile esse accidit B. autem necesse est esse: sed erat impossibile. Sit itaque impossibile, & si impossibile necesse esse. B. & A. necesse esse: sed erat primum impossibile, ergo & secundum.

Ex diffinitione possibilis concludit secundam conclusionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si diffinitio possibilis fuit bona, scilicet quod possibile est, quo posito in esse, nullum sequitur impossibile: ex hoc sequitur, quod si antecedens est possibile, & consequens est possibile: cum ergo consequens sequatur ad antecedens, si consequens est impossibile, aliquid impossibile sequetur ad positionem possibilis. Et hoc est, quod dicit littera: quod manifestum est ex his, quod si existente A. necesse est B. esse; hoc est si A. & B. se habent sicut antecedens & consequens; necesse est, si A. est possibile, quod B. sit possibile: aut enim est necesse, aut non necesse: si necesse, habetur propositum: si non necesse, quia nihil prohibet, scilicet B. consequens esse impossibile, & quod A., scilicet antecedens sit possibile, sequitur quod A. & B. sint impossibile: sequitur etiam quod B. sit possibile, & impossibile. Ponatur enim per rationem; quia A. est possibile, nihil sequitur

Possibile est impossibile quod.

Secunda.

Res dicitur ad impossibile.

sequitur impossibile, si ponatur in esse; sed B. sequitur ad positionem A; ergo B, possibile est; sed erat impossibile scdm pñc, ergo B. est possibile & impossibile: & utrunq; hoc; nã si B. est impossibile, necesse est A. esse idẽ impossibile; & ita primũ & scdm erit impossibile. Si. n. B. consequens est impossibile, ergo A. antecedens erit impossibile; quia qñ consequens est impossibile, antecedens est impossibile; sed A. ponebatur possibile; ergo est possibile & impossibile. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est hæc; si antecedente existente possibili, consequens est impossibile, sequuntur duo inconuenientia; sequitur enim primò, quod consequens sit possibile, & impossibile; possibile quidem, quia sequitur antecedens; impossibile at per rōem: Scdò sequitur, q̄ antecedens, & consequens sint impossibile; nã si consequens est impossibile, & antecedens.

Si igitur sit A. possibile, & B. erit possibile: si quidem sic se habebant. ergo A. existente, necesse B. esse. Si itaque sic habentibus A. B. non est possibile B. ita nec A. B. habebit; ut positum est; Et si A. possibili ente; necesse B. possibile esse: si est A. necesse est B. Nam possibile esse ex necessitate B. esse: si aut sit possibile, hoc significat, si sit A. et quãdo, & ut erat possibile esse, et illud tunc esse.

Ex hac probatione concludit principalem conclusionem probatam, dicens; quod manifestum est, quod si A. idest antecedens est possibile; & B. idest consequens erit possibile; & hoc dico, si B. & A. ita se habeant; quod si A. est, necesse B. esse; hoc est, si se hēant, sicut antecedens & consequens; si enim sic se habentibus A. & B. ut dictum est, B. non est possibile, A. existente possibili; non se habebant A. & B. ut positum est; & sic se habebant ita, & non ita. Si enim existente possibili A. necesse est B. esse possibile; necesse est quod si A. est, quod B. sit; cum enim dico, quod ad A. sequitur B, hoc significo, & dico, quod si A. est possibile, & B. possibile est: in tantum q̄ qñ, & eo mō quo possibile est A; tunc, & eodẽ mō possibile est B. esse; ita q̄ tunc illud est possibile, qñ istud est possibile; non. n. oẽ possibile est possibile omni tempore, & omni modo.

Conclusio principalis

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum si antecedens est possibile, quod consequens sit possibile? Videtur q̄ non: quia bona consequentia est: si Sortes ridet, Sortes est homo; & tamen antecedens est possibile, scilicet sortem ridere; & consequens est necessarium, scilicet Sortem esse hominem. Contrarium uult Philosophus. Respondeo: ad hanc questionem intelligendam primum distinguendum est de natura possibili; scdò distinctio hæc ad aptanda est ad propositum. Circa primum notandum est, quod duplex possibile est: quoddam est possibile genus, quod uocatur possibile pro potentiali; & de essentia istius possibilis est, quod sibi non repugnet habere actum; & quia illud, cui repugnat habere actũ, est impossibile: ideo hoc impossibile est oppositum huic possibili. Quod

Articulus primus.

A autem possibili non repugnet habere actum, potest esse multis modis: uno modo quia necessario iam habet actum: secundo modo quia contingenter habet actum: & ideo possibile pro possibile quod est genus, potest saluari in necessario, & in contingenti: Exemplum in animali: dicimus enim quod animal est substantia animata sensibilis: hæc autem essentia, quæ est animata sensibilis, potest saluari in homine & quacunque alia specie: ita à simili dicimus, quod possibile est genus, cui non repugnat actus: quod autem sibi non repugnet, nõ repugnat actus, hoc potest dupliciter esse: uel quia necessario habet actum: & sic possibile saluatur in necessario: uel quia contingenter habet actum, & sic saluatur in contingenti. Et ita habemus duplex possibile, scilicet possibile pro possibili, quod est genus; & possibile pro contingenti, quod est species. Vtriusq; possibilis (quãtum spectat ad præsens) duplex differentia est: prima differentia est, quia differunt sicut superius & inferius: ita quod possibile secundum addit unam differentiam super primum, sicut species super genus: nam de essentia primi possibilis est, quod sibi non repugnet habere actum; sibi autem accidit quod habeat actum hunc necessario, uel contingenter; sicut accidit inferius superiori: de essentia autem possibilis, secundario accepti est, quid quid est de essentia primi, scilicet quod sibi non repugnat habere actum: & ulterius super hoc addit unam differentiam, quia contingenter habet actum. Ex quo sequitur secunda differentia: quia istud possibile primum opponitur impossibili; non tamen necessario: impossibili quidem, quia de essentia huius est, quod ei non repugnat habere actum; impossibile autem habet repugnantiam ad actum: necessario autem non opponitur, quia nullum superius opponitur suæ speciei; necessarium autem est una species huius possibilis: Possibile autem secundo modo acceptum, quod est possibile contingens, opponitur & impossibili & necessario: impossibili quidem, inquantum in eo saluatur ratio generis; quæ est non repugnantia ad actum: non repugnantia autem ad actum opponitur necessario, inquantum in eo saluatur ratio speciei: nam contingens & necessarium sunt duæ species possibilis pro possibili: sed tamẽ possibile pro possibili, aliter saluatur in contingenti, & aliter in necessario: & ideo alius & alius modus saluandi facit duas species huius possibilis: & tantum de primo dicta sint.

Possibile duplex: aliud absolute, cui nõ repugnat actus: & hoc solum opponitur impossibili. Aliud contingens, cui solum contingenter, conuenit actus: & hoc opponitur necessario, & impossibili.

B possibile, quod est genus; & possibile pro contingenti, quod est species. Vtriusq; possibilis (quãtum spectat ad præsens) duplex differentia est: prima differentia est, quia differunt sicut superius & inferius: ita quod possibile secundum addit unam differentiam super primum, sicut species super genus: nam de essentia primi possibilis est, quod sibi non repugnet habere actum; sibi autem accidit quod habeat actum hunc necessario, uel contingenter; sicut accidit inferius superiori: de essentia autem possibilis, secundario accepti est, quid quid est de essentia primi, scilicet quod sibi non repugnat habere actum: & ulterius super hoc addit unam differentiam, quia contingenter habet actum. Ex quo sequitur secunda differentia: quia istud possibile primum opponitur impossibili; non tamen necessario: impossibili quidem, quia de essentia huius est, quod ei non repugnat habere actum; impossibile autem habet repugnantiam ad actum: necessario autem non opponitur, quia nullum superius opponitur suæ speciei; necessarium autem est una species huius possibilis: Possibile autem secundo modo acceptum, quod est possibile contingens, opponitur & impossibili & necessario: impossibili quidem, inquantum in eo saluatur ratio generis; quæ est non repugnantia ad actum: non repugnantia autem ad actum opponitur necessario, inquantum in eo saluatur ratio speciei: nam contingens & necessarium sunt duæ species possibilis pro possibili: sed tamẽ possibile pro possibili, aliter saluatur in contingenti, & aliter in necessario: & ideo alius & alius modus saluandi facit duas species huius possibilis: & tantum de primo dicta sint.

Differentia inter utrumque possibile.

Superius nõ opponitur suo inferiori.

Quantum ad scdm notandum est, q̄ qñ dicitur: si antecedens est possibile, consequens est possibile: consequentia necessaria est: sed tamẽ debet intelligi de possibili pro possibili; q̄ at consequentia sit necessaria, patet: quia aliter implicaretur contradictio in eodẽ: sequeretur. n. q̄ idem esset sub aspectu possibilis, & non esset: tantus. n. est nexus inter antecedens, & consequens, q̄ impossibile est poni antecedens, quin ponatur consequens, si uerè consequens est: si autem ita esset, q̄ consequens esset im-

Scdõ Artic.

Y y possi-

Metaphysicæ

possibile, antecedente existente possibili; antecedens esset sine consequente: modo antecedens nõ potest esse sine consequente. Quod autem debeat intelligi de possibili pro possibili, patet per illud, quod dictum est in arguendo: quia aliquando contingit q̄ antecedens est contingens, & tamen consequens est necessarium: ut si dicatur, si sortes ridet, sortes est homo: in conclusione. n. est possibile, saluatum in necessario; nec eo modo quo est saluatum in præmissa: & ita non est nisi possibile pro possibili; quod possibile saluatur in necessario. Ita quod sensus propositionis est, si non repugnat alicui habere antecedens, non repugnat sibi habere consequens: q̄ aut nõ repugnet sibi habere consequens, p̄t esse uel quia cõtingenter h̄t; uel quia necessariõ habet: & hæc est ratio Philo sophi. Ad argumentum patet ex dictis.

Questio.

Quæreret aliquis utrum sit uerum, quod dictũ est; scilicet q̄ in conclusione aliquãdo est possibile pro possibili; ita q̄ aliter in præmissa, & aliter in conclusione? Videtur q̄ non: quia dictũ est in Textu, quod quando antecedens est possibile, & consequens etiam eodem modo. Ad oppositũ sit, quod dictum est. Respondeo dicẽdum est, q̄ eo modo est cõsequens, quo sequitur ad antecedens: si enim dicatur: si homo est, animal est; tantum habet animal de ui consequentis in ista consequentia, quantum dat sibi homo: similiter si dicatur; si sortes ridet, sortes est homo: esse hominem tantũ habet de ui consequentis, quantum dat ipsa præmissa sibi. s. sortes ridet. Licet ergo hoc cõsequens in se consideratum sit necessarium, & sit possibile pro possibili; tamen in quantum sequitur ex antecedente, tantum habet de natura possibilis & eo modo, quantum & quo modo sequitur ad antecedens, cuius est consequens: eo quod habet trahi ad sortem pro ridere; licet enim homo aliter aspiciat sortem, quã aspiciat ridere, tamen in quantum trahitur pro ridere, hoc est per antecedens, trahitur ad esse illius, & sequitur naturã illius possibilis. Ex quo patet, q̄ illud, quod dictum est, uerum est; & etiam illud, quod dicit Arist. quando enim dicitur; si antecedens est possibile, & consequens est possibile; possumus loqui de consequente duobus modis: uel de consequente in se considerato, non habito respectu ad antecedens: & sic non oportet quod sit nisi possibile pro possibili; quod aliquando saluatur in necessario, aliquando in contingenti: si autem loquamur de eo in quantum consequens, ut sic trahitur ad naturã antecedentis: & sub ista reduplicatione, & modo habet naturam possibilis, sicut & antecedens.

TEX. 10.

cap. 5.

Omnibus autem potentiis existentibus, his quidẽ cognatis ut sensibus: his autem consuetudine, at quæ est fistulandi aliis autem disciplinatu, ut quæ est arrium. Has quidem necesse eos, qui præexercitati fuerunt habere quacumq; consuetudine & ratione. Non tales autem, & eas quæ sunt, pati non necesse.

Postquam improbavit illos, qui ponebant, q̄ potentia nõ præcederet actum; hic ostendit, quæ

potentia præcedit actum, & quæ non. Et diuiditur in tres partes; quia primõ hoc ostendit: secundo ostendit, quomodo potentia præcedens actum reducitur ad actum: tertio respondet cuidam tacite quæstioni. Secunda ibi [Quoniam autem possibile & quando] Tertia ibi [Nullo namque exteriorum prohibente] Ad euidentiam primi notandum est, quod quædam sunt potentia, quæ sequuntur naturam rei, in quãtum scilicet generans quantum dat de natura, tantum dat de potetia: sicut generans calidum quantum dat de natura calidi, tantum dat de potentia calefaciendi; & istæ potentia ita sunt a principio naturæ, q̄ nõ acquiruntur per actus. Quædam sunt aliæ potentia, quæ ex actibus acquiruntur; sicut ex frequenti citharizare efficitur quis potens, ut bene citharizet: & istæ potentia sequuntur actus, quia ex actibus generantur: primæ uocantur naturales: secundæ uocantur acquisitæ. Et hoc est, quod dicitur litera; quod ex potentiis existentibus quædam sunt naturales & cõnatæ rei, sicut potentia sanandi: quædam sunt, quæ acquiruntur per consuetudinem; sicut potentia fistulandi, quædam per disciplinam, sicut potentia quæ est ars: & quia ita est, ideo potetias has, quæ cunque acquiruntur uel consuetudine, uel rationem, necesse est illos habere, qui sunt præ exercitati: & quia exercitium est quidam actus, præcedit potentiam; non autem sunt tales omnes potetia, quia potentia, quæ sunt in pati & passiuo, ita præcedunt actum, quod non præceduntur?

Quæ potetia præcedit actum, et quæ non.

Potentia de plur.

Quæreret aliquis Vtrum bene dicat Philosophus, q̄ quædam potetia generantur ex actibus? Videtur q̄ non: quia quod generatur ex actu, habitus est, & non potentia. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo, dicendum est, q̄ potentia p̄t accipi duobus modis: uno. n. modo accipitur potentia, principium motus eliciendi actũ, quocũque modo eliciatur, siue faciliter, siue difficulter, siue cõmensuratè: siue non cõmensuratè, & hoc modo habitus non est potentia. Secundo modo accipitur potentia, facilitas eliciendi actum, & secundũ debitã cõmensurationẽ; & isto modo habitus potentia est; ita q̄ potentia isto secundo modo super addit potentia primo modo: quæ non est nisi facilitas potentia. unde accipit hic Philosophus largè potentiam, pro facilitate potentia; licet autem potentia, ut potentia, non acquiratur ex actibus. tamè facilitas potentia ex actibus acquiratur. Ad argumentum patet responsio per distinctionem, quia magis dẽt uocari facilitas potentia, quã potentia.

Questio.

Potentia de plur.

Quo habitus est potetias & quo non.

Ad argum.

Quæreret aliquis etiã, Quid magis uerũ est in tali potentia, q̄ præcedat actũ, an q̄ præcedatur ab actu? Respondeo, dicendum est; q̄ magis uerum est, quod præcedat actum, quã quod præcedatur. Ad cuius euidentiam notandum est; q̄ ista potentia, quæ generatur ex actibus, tenet gradũ mediũ inter prædictos actus. s. inter actus, ex quibus generatur; & inter actus, qui eliciuntur ex ea. Licet autẽ ita sit, tamen sub ista reduplicatione ut potentia, magis respicit sequentes, quã prædentes

Questio.

Potentia quæ generatur ex actibus tenet mediũ.

dentis: quod enim sit potentia, hoc non habet nisi respectu sequentium: ergo per se id est in quantum, potentia aspiciat sequentes: quod autem aspiciat præcedentes, hoc accidit; quia hoc non habet in quantum potentia, sed in quantum generata potentia: unumquodque autem debet iudicari tale, ex eo quod est per se, non ex eo quod est per accidens: cum ergo ista potentia sit potentia per se respectu sequentium, quæ præcedit, non respectu præcedentium, à quibus præceditur: ergo magis debet præcedere, quam præcedi. Notandum est, quod licet possit dici, quod potentia actiua generetur ex actibus; tamen hoc non potest dici de passiva: & ideo notabiliter dixit Philosophus, quod potentia, quæ sunt in pati, non generantur in actibus. Deinde cum dicit.

Quoniam autem possibile est quando, & quomodo, & quæcumque alia necesse ad esse in diffinitione.

Ostendit, quomodo possibile reducitur ad actum: Et diuiditur in duas partes: quia primò præmittit quædam necessaria ad propositum: secundò ostendit, quod diuersæ potentia diuersimodè reducuntur ad actum. Secunda ibi [Tales quidem potentia necesse] Prima in duas, secundum duo, quæ præmittit. Secunda ibi [Et hæc quidem secundum rationem.] Dicit ergo primò: quod esse possibile respectu alicuius est possibile, ideo in diffinitione possibilis ponendum est, respectu cuius est possibile, & quædo, & quomodo est possibile: quasi dicat hoc est primò, quod præmittitur; quod in diffinitione possibilis attendendæ sunt conditiones, quæ dictæ sunt, & quæcumque sunt necessaria.

Quæret aliquis, Quomodo huiusmodi conditio facit ad propositum? Dicendum est, quod intendit hic ostendere, Philosophus, quomodo possibile reducitur ad actum: non autem omne possibile ad omnem actum potest reduci, nec ad omne obiectum; sed semper est determinata proportio inter possibile, & actum, & obiectum: & similiter possibile non potest reduci ad actum omni tempore: sicut. n. quædam potentialia, quæ determinant sibi tempus, sicut potentia fistulatiua, non omni tempore possunt reduci ad actum, sed certo tempore: similiter possibile non potest reduci ad actum per omnem modum, sed determinatum possibile per determinatam mediâ, & determinato tempore reducitur ad actum: & quia dicit loqui de reductione possibilis, & ista reductio supponit determinatum actum, & determinatum modum, & determinatum tempus, ideo præmisit ista tria. Deinde d.

Et hæc quidem secundum rationem possunt mouere, & potentia ipsorum cum ratione. Hæc autem irrationabilia, & potentia irrationales. Et illas quidem necesse in animato esse, has uero in ambobus.

Præmittit secundum, quod quidem secundum diuidit potetiam, sicut primum diffiniēbat ipsam. Dicit ergo, quod quædam potentia mouent secundum rationem, & uocantur potentia rationales: alia autem mouent sine ratione, & uocantur irrationales; & inter has est differentia ex parte subiecti, quia potentia irrationales sunt in rebus

animatis & inanimatis, potentia autem rationales sunt tantum in animatis: Videmus enim quod potentia digestiua est in re inanimata, quæ non agit per rationem, sed per naturam. Deinde d.

Tales quidem potentias necesse, quædo ut possunt passiuum & actiuum appropinquant, hoc quidem facere, illud uero pati. Illas uero non necesse. Hæc quidem non omnes una unius factiua; illæ autem contrariorum. Quare simul fient contraria. s. si agerent approximata passiuo sine aliquo determinante. Hoc autem impossibile; necesse ergo alterum aliquid esse quod proprium est. Dico autem hoc appetitum aut progressum. i. electionem. Quod. n. desiderabit principaliter, hoc faciet, quando ut possit extiterit, & appropinquauerit passiuo.

Quare potest secundum rationem omne necesse, quædo desiderat, cuius habet potentiam, & ut habet hoc facere. Habet autem præsentem passiuo, & ita se habente facere. Si autem non, facere non poterit.

Ostendit, quomodo hæc potentia, quas posuit in diuisione, diuersimodè reducuntur ad actum; quia aliter reducitur potentia rationalis, aliter potentia irrationalis. Et duo facit, quia primò ponit conclusionem suam, dicens; quod potentia naturalis dicendæ sunt potentia: quando possunt reduci ad actum, hoc autem est, quando actiuum & passiuum appropinquant; ita quod hoc potest agere, & hoc pati; ita quod ad hoc quod reducuntur ad actum, non requiritur plus, nisi quod appropinquetur debitum actiuum; ad debitum passiuum; illas autem rationales, non est necesse reduci ad actum in appropinquatione actiui debiti, sed plus requiritur: Secundò cum dicit, Hæc quidem omnes & c. probat quod dixit. s. quod hoc non sufficit in potetia rationali, quod sufficiebat in naturali: & hoc probat ex differentia potentiarum naturalium & rationabilium, quia potentia naturales sunt respectu unius, rationales autem respectu duorum, & ideo si obiectum, uel ratio obiecti sufficeret, potentia irrationalis faceret duo; quod est impossibile; & ideo est necesse esse aliquid alterum, quod determinet ipsam rationem ad unum duorum contrarium: Ita quod ipsa ratio est, sicut commune principium respectu duorum, hoc autem, quod determinat, est sicut quoddam proprium, quod quidem proprium determinas uocamus appositum siue progressum id est præelectionem; & ita licet ratio sit respectu duorum, tamen illud fiet ex illis duobus, quod desideratur magis: & hoc fiet, quando actiuum appropinquabit passiuo; & ideo illud habet potetiam rationalem ad faciendum aliquid; quod desiderat illud, cuius habet potentiam, & ita facere potest, sicut habet potentiam; habet autem potentiam præsentem passiuo, hoc est quando passiuum est in præsentia eius; & quando ista concurrunt, quæ dicta sunt; tunc fieri potest effectus; quando autem non concurrunt, non potest fieri. Notandum quod hæc est differentia inter intellectum, & appetitum intellectualem, quem uocamus uoluntatem; quia licet intellectus discurret inter duo faciendâ, quod illorum debeat fieri;

Potentia quæ reducuntur ad actum.

Intellectus ut distinguitur a uoluntate, est potentia merè naturalis, nec hêt dominium sui actus et presente passio, iò a uoluntate determinatur ad actum: quæ de se indeterminate se hêt ad opposita: potest enim uoluntas per suum imperium suspendere et actum proprium, et actum intellectus, et actum practicum artis dirigentis et exequentis: et fortasse hæc non sunt nota Philosophis, sed Theologis.

Regula.

Quæ potentia potest generari ex actibus.

Quo potentia reducitur ad actum.

Quæstio.

Non omne possibile ad omnem actum reducitur.

possibile non per omnem actum reducitur ad actum.

potentia rationales, et irrationales differunt.

Metaphysicæ

tamen uoluntas determinat ipsum intellectum ad unum magis quam ad aliud: imaginabimur. n. quòd ad fienda illa, quæ sũt per intellectum, cõcurrit intellectus, & appetitus: sed intellectus sub quadam indifferentia aspicit ea, quæ fienda sunt; appetitus autem determinat illam indifferentiam, ut hoc fiat magis quam illud. Deinde.

Nullo namque exteriorum prohibente adiungere, nihil adhuc oportet potentiam n. habet, ut est potentia faciendi. Est autem non omnino, sed habentium aliquo modo, in quibus excludentur, quæ exterioribus prohibent. Remouent enim hæc eorum, quæ in determinatione apponuntur quadam. Propter quod nec si simul uolunt, aut cupiunt facere duo, aut contraria facient. Non enim ita simul habent ipsorum potentiam, nec est simul faciendi potentia, quoniam quorum est, sic facient.

Excludit dubium.

Respondet cuidam tacitæ quæstioni: dixerat enim quòd tunc proprie potentia potest, quando actiuũ appropinquat passiuo: ita quod hoc potest facere, & hoc potest fieri: posset ergo aliquis dicere, quod hoc non est uerum, si aliquod extrinsecum prohibeat: & ideo hoc addi debet: quod tunc potentia potest agere, quando passiuum & actiuum appropinquat, & nihil prohibet hoc agere, & illud pati. Respondet Philosophus, quod non oportet hoc addere, quia satis datur intelligi ex præcedentibus: Et hoc est, quod dicitur: quod in definitione potentia, non oportet addere, quod nullum extrinsecum prohibeat, quia non quodcumque habet potentia faciendi, nec potentia faciendi est omnium, sed eorum, quæ se habent aliquo modo: hic autem modus excludit ea, quæ extrinsecum prohibent: & ideo ex eo quia modificatio cadit in definitione potentia, quæ modificatio excludit extrinsecum prohibentia, non oportet addere hoc; quia modificatio excludit exterioribus prohibentia: ens enim quod habet potentiam respectu alicuius, uel aliorum, sub determinato modo habet eam: Et ideo non sequitur, quod si aliqui cupiunt, uel uolunt facere duo contraria simul, quod faciant ea, quia non fient, nisi illa, respectu quorum est potentia: potentia autem non est respectu duorum oppositorum simul &c.

TEX. 61

Cap. 6.

Quoniam autem de potentia, quæ secundum motum dicitur, dictum est; de actu determinemus, quid est actus, & quale quid.

Postquam determinauit de potentia; hic incipit determinare de actu: Et diuiditur in tres partes, quia primò ostendit, quid est actus: secundò diuidit actum: tertio ostendit, quando aliquid dicendum est proprie esse in potentia, & quado non. Secunda ibi [Dicunt autem actu non omnia similitur] Tertia ibi [Quando autem potentia est unum quidem, & quando non] Prima in duas, quia primò ponit intentum suum, secundò ostendit, quid est actus. Secunda ibi [Est autem actus] Circa primum adhuc duo facit, quia primò ponit intentum suum: secundò reddit causam intenti ibi [Etenim possibile] Dicit ergo primò, quod quia dictum est de potentia, quæ dicitur secundum modum; ut cõplea-

Actus quid & quale quid est.

tur iste tractatus, oportet quod dicamus & de actu, quid est, & quale quid est. Deinde cum dicit.

Etenim impossibile simul manifestum erit diuidentibus: quia non solum hoc dicimus possibile, quod aptum natum est mouere aliud, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut modo quodam; sed & aliter: Quia propter quærentes, & de his superuenimus.

Reddit causam intenti, dicens: quod ita dicentes de actu, & determinantes de eo; non solum erit manifestum, quid est actus, sed etiam quid est possibile: & si. n. propositum sit manifestum per unum modum, tamen potest manifestari per alium, quia non solum possibile sic diffinitur, quod est aptum natum mouere, quod ad potentiam motiuam; uel moueri quod ad potentiam passiuam; sed aliter potest manifestari: & ideo quærentes de his actibus superuenimus ad maiorem notitiam possibilis, Notandum est, quod sicut dicitur Cõmentator, de natura relatiuorum est quod unum relatiuorum manifestatur per aliud, quia hæc, actus & potentia relatiua sunt, ideo per manifestationem actus manifestatur potentia, & e conuerso; Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod non solum manifestatur possibile, sicut manifestatum est superius, sed etiam aliter potest manifestari, scilicet manifestatur actu: de qua manifestatione dicitur statim. Deinde cum dicit.

Hic com. 1.

Est autem actus existere rem non ita sicut dicimus potentia: ut in ligno Mercurium & in toto medietate: quia aufertur utique: & scientem & non speculante si potens potest speculari: sed hoc actu.

Manifestat naturam actus. Et diuiditur in duas partes, secundum quod duobus modis ipsum manifestat. Secunda ibi [Palam autem in singularibus] Ad euentiam primum notandum est, quod actus & potentia sunt de primis intelligibilibus. & ideo non possunt manifestari per priora; & per consequens nec diffiniri: & ideo Philosophus manifestat ea per quædam descriptionem, siue colloctionem, dicens; quod actus est quædam dispositio opposita potentia, & ideo rem existere in actu, est aliter rem existere, quam quoniam existit in potentia, dicimus. n. eandem rem existere in potentia, & in actu: & isti sunt duo modi oppositi existendi, in potentia quidem, eo modo quo dicimus, quod medietas est potentia totum, quia potest auferri a toto, & non auferri: & eo modo quo dicimus quod sciens est in potentia ad specularandum, quoniam potest speculari & non speculari. Notandum est, quod actus & potentia sunt duo modi entis, & primi modi, & ideo magis deberet uocari dispositiones entis, quam entia, & ideo Philosophus dixit, quod potentia est dispositio entis opposita actui. Deinde cum dicit.

Actus a potentia pos-
sunt conf-
derari in-
pliciter phi-
sica & me-
taphysica,
primus
sumum a
motu: secun-
dus dicitur
est, efficiens
sine actu
di, cum oppo-
nuntur poten-
tia obiecti-
na, & sic lo-
quitur mo-
do de istis.

Palam autem in singularibus inductione quod dicere uolumus, & non oportet omnis terminum inquirere: sed proportionale conspiceret: quia ut edificans ad edificabile, & uigilans ad dormiens, & uidens ad claudens quidem oculum, uisum autem habens, & segregatum ex materia ad materiam, & laboratum ad illaboratum, est aliud: & huius differentia alteri parti sit actus determinatus, alteri autem possibile.

Manifestat idem per secundam uiam, quæ manifesta-

nifestat potentiam, itaque potest esse declaratio præcedentis. Ad cuius uia euidentiã notandum est, quòd multa sunt, quæ non possunt sciri diffinitiuè, sed sciuntur uia analogiæ, & uia proportionis. Et de isto modo sciendi dictum est in primo Physicorum, quod scitur materia: dictu

Tex. cõ. 69.

est enim Primo Physicorum, quòd materia in naturalibus, cuius proportio ad formam substantialem est sicut proportio lineæ ad figuram, hoc est ad formam artificialem: hac uia proportionis nifestat Philosophus actum: quæ uia proportionis uocatur etiam à Philosopho uia inductiua; quia hæc proportio, per quam nifestatur actus, inducitur multis. His uisis, patet litera: dicit enim, quòd illud, quod uolumus dicere de nifestatione actus, erit nifestu, si inducamus in multis actibus: non enim uia ad nifestandum omnia, est diffinitio, quia non omnium est diffinitio

Actus quia uia ostenditur.

Non omniu est diff. propria quærenda, sed plura notantur per proportionabilia eis. Actus. n. et potentia cũ sunt simpliciter simplicia, nũ sunt dissimilia: sed possunt declarari exemplis, inducendõ in singularib.

& terminus: sed oportet iu multis quærerere uiam proportionis: hæc autem est uia nifestans actum: quia actus est, qui sic se habet ad potentiã, sicut se habet ædificans ad ædificabile; & sicut uigilans ad dormiens; & sicut se habet uidens ad claudens oculos; & sicut se habet segregatum ex materia ad materiam (uocat autem segregatum ex materia, formam, quæ educitur de potẽtia materiæ: quæ forma est actus) & sic se habet elaboratum, idest formatum ad illaboratum, idest ad aliquid in formæ: in omnibus enim istis altera pars est sicut potentia, & altera est sicut actus.

Quali dicat Philosophus, potentiam respicere actum, est sicut uigilans respicere dormientem, & sic de aliis exemplis: quia sicut in omnibus istis exemplis ponuntur duæ dispositiones, & una aspicit aliam, sicut perfectio perfectibile: ita est in potentia & in actu.

Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed aut proportionaliter; ut hoc in hoc, aut ad hoc. Hoc quidem ut motus ad potentiam, illa uerò ut substantia ad aliquam materiam.

Postquam nifestauit actum, diuidit ipsum. Et diuidit in duas partes, secundum duas diuisiones, quas ponit. Secunda ibi [Aliter autem & infinitum] Ad euidentiã primæ diuisionis notandum est, quòd ista uia diuisiua oritur ex uia nifestatiua, quam dedit: dictum est enim, quòd uia nifestandi actum, fuit uia proportionis; sicut

Diuidit actum.

Proportio potentie ad actum dupliciter.

ergo duplex proportio est, ita est duplex actus, & duplex potẽtia. Potest enim designari proportio potentie ad actum duobus modis: primo modo per habitudinem huius in hoc; secundo modo per habitudinem huius ad hoc; dicimus enim quòd habitudo formæ ad materiam est habitudo huius in hoc; habitudo autem potentie actiue ad agere est habitudo huius ad hoc; sicut habitudo potentie calefactiue ad calefacere. His uisis, patet litera; dicit enim, quòd omnia, quæ dicuntur actu; non dicuntur simpliciter, sed dicuntur secundum diuersas proportiones; alia enim dicuntur secundum proportionem huius ad hoc; alia secun-

dum proportionem huius in hoc: secundum primu modum proportionis, scilicet huius ad hoc, se habet motus, idest actus ad potentiam actiuã; secundum uerò secundum modum proportionis, scilicet huius in hoc, se habet forma substantialis ad materiam.

Quæreret quis. Quomodo sumuntur diuersimodè istæ proportiones? Dicendum est, quòd duplex est actus; primus, & secundus: actus primus est forma, uel esse: actus secundus est agere: secundum hunc duplicem actum sumitur duplex potentia; passiuã, & actiuã: potentia passiuã est ad actum primum, qui est forma: potentia autem actiuã est ad actum scdm, qui est agere. Est at duplex differentia inter hanc potentiam, & illam; quia potentia passiuã terminatur ad actum primum, & perficitur per illum; potentia autem secunda, quæ est potentia actiuã, fundatur super actum primum, quia fundatur super formam: ita quòd forma, qui est actus primus, tenet medium inter potentiam actiuã, & passiuã, quia perficit potentiam passiuã, & fundat potentiam actiuã: exemplum ad hoc, caliditas est actus primus calidi: & iste actus primus perficit calefactibile, & fundat potentiam calefactiuã. Secunda differentia est, quia potentia passiuã perficitur à suo actu; & ideo dixit Philosophus, quòd habitudo actus ad istam potentiam, est habitudo huius in hoc: quia est habitudo perfectionis existentis in perfectibili: actus autem potentie actiue, qui est agere, non perficit ipsam potentiam actiuã; sed perficit passum ab ipsa potentia actiuã; sicut illuminatio non est perfectio illuminantis, sed illuminabilis; & calefactio non est perfectio calefacientis, sed calefactibilis: & ideo habitudo ista non designatur per materiam, sed per aliud; per aliud quidem, quia est ab agente; uel per aliud, quia est ad perficiendum passum. Vtrum autem sit aliqua actio, quæ perficiat ipsum agens, patebit inferius.

Questio.

Actus et potentia duplex.

Differentia inter potẽtiã actiuã, et passiuã.

Aliter autem & infinitum, & uacuum, & quæcunque talia dicuntur potentia & actu multis entium, ut uidenti, & uadenti, & uisibili. Hæc quidẽ enim contingunt & simpliciter uerificari; aliquando quidem hoc uisibile, quia uidetur: illud uerò quia uideri possibile. Sed infinitum non ita potentia est, tanquam actu futurum separabile, sed notitia. Eo enim quòd non deficiat diuisio, ostendet esse potentia hunc actum, in separari uerò non.

Quòd quidem igitur actu, & quid est, & quale, ex his & similibus nifestum erit nobis.

Ponit secundam diuisionem actuum. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd quidã sunt actus, qui separantur à potentia; ita quòd quando res est in tali actu, non est in potentia; eo modo quo dicimus, quòd uidere est quidam actus, quia res existens in uidere, non est in potentia ad uidendum: alius est actus, qui non separatur à potentia; ita quòd habito uno actu, adhuc est in potentia ad illum actum; & in talibus potentia

TEX. 12.

Secunda diuisio actus.

Yy 3 sem-

Metaphysicæ

semper coniungitur actui. Et hoc est, quod dicitur litera; ita dictum est, quod ista sunt in actu, sicut uidere, & similia; aliter tamen est in actu uacuum & infinitum, quam sint prædicamenta; quia in talibus semper est potentia cum actu; in aliis autem ab istis (sicut uidere est) contingit alterum illorum, scilicet potentiam, uel actum uerificari simpliciter: quia aliquando sunt tantum in actu, scilicet quando uident, uel uidentur: aliquando in potentia tantum, scilicet quando possunt uidere, uel uideri: & ita in istis separatur potentia ab actu, & e converso: in infinito autem non sic: non enim dicimus, quod aliquid est diuisibile in infinitum in potentia; ita quod aliquando sit actu diuisum: in infinito enim potentia non separatur ab actu nisi sola cognitione: ex hoc enim, quod nunquam diuisio infiniti cessat, ex hoc semper est actu & potentia: non autem sic est in potentia tantum, uel in actu tantum, quia unum separatur ab alio. Concludit ergo, quæ sunt in actu, & quid est actus, & qualis est actus, dictum est.

Questio.

Quereret quis. Vtrum uacuum habeat actum permixtum potentia? Videtur quod non; quia quod habet talem actum, est aliquid; sed uacuum nihil est, ergo &c. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo, dicendum est, quod uacuum est locus priuatus corpore: quod autem aliquis locus priuatur corpore, potest intelligi duobus modis: uel quia simpliciter priuatur omni corpore: & sic impossibile est esse uacuum; quia impossibile est locum esse sine corpore: & isto modo nec habet actum in fieri, nec habet actum in facto esse.

Locum priuari corpore dupliciter.

Alio modo accipitur uacuum locus priuatus aliquo corpore, licet non omni: & isto modo uacuum est aliquid: imaginabimur enim suo modo de uacuo, sicut de priuatione materia: dicimus enim, quod materiam semper esse admixtam priuationi; quod potest bene, & male intelligi: si enim intelligatur, quod est admixta priuationi omnis formæ, sic non est uerum; & sic priuatio non habet esse: alio modo potest intelligi, quod existens sub una forma, semper est annexa priuationi alterius formæ; & hoc modo uerum est: & secundum hunc modum materia semper est in potentia, & semper habet actum annexum potentia, quod .i. existens sub una forma, semper est in potentia ad aliam formam. Sic est de uacuo, quia si uacuum dicat simplicem priuationem, sic nihil est: si autem accipitur uacuum, secundum quod locus existens sub uno corpore, est in potentia ad recipiendum aliud; sic uacuum est aliquid, & est semper annexum actui, quia semper in quolibet loco est potentia ad aliud corpus: & sic semper actus coniungitur potentia.

Cap. 7.

Quando autem potentia est unumquodque; & quando non; determinandum. Non enim quando cum que, ut terra generatione est potentia homo, aut non; sed magis cum fiat sperma: Sed neque hoc simpliciter forsitan.

Ostendit, quando debet dici, rem esse in potetia,

Et tertia, & quando non. Et tria facit, quia primo ponit questionem suam: secundò soluit eam: tertio ostendit, quæ debet uocari prima potentia, & prima materia. Secunda ibi [Quemadmodum igitur] Tertia ibi [Videtur autem quod dicimus esse.] Dicit ergo primo, quod uidendum est, quando unumquodque dicendum est esse in potentia, & quando non: non enim omne in quacunque dispositione se habens, potest dici in potentia ad aliud fiendum ex eo: non enim terra dicenda est in potentia, ut per generationem fiat homo; sed cum terra transierit ad formam spermatis, tunc est in potentia, ut fiat homo: existens autem sperma, adhuc fortè non est in potentia, sed requiritur a liquid aliud.

F. Quemadmodum igitur nec à medicina omne uti que sanabitur, nec à fortuna; sed est aliquid, quod possibile est, & hoc est sanum potentia.

Soluit questionem prædictam. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponit solutionem suam: secundò manifestat ex hoc quoddam, quod dixit, id est, quod sperma non est simpliciter potentia homo, ibi [Quale sperma nondum] Ad euidenciam primi notandum est, quod illud proprie est in potentia ad aliquid, quod unica mutatione; & per unum agens potest reduci ad illud: quæ docunque autem aliquid per multas transmutationes reducitur ad aliquid, non potest dici esse in potentia ad illud. Et hoc est, quod dictum est, quod terra non est in potentia homo, quia priusquam possit duci ad formam hominis, oportet

Quando aliquid quod est pro prius in potentia ad aliquid quod.

G. prius transeat ad formam spermatis: illud autem, quod est in potentia respectu alicuius formæ, potest reduci ad illam formam subita mutatione; absque eo quod reducatur ad alias formas medias. Et hoc est, quod dicit ista solutio; quam quidem primo ponit: secundò manifestat eam in artificialibus, & naturalibus. Secunda ibi [Terminus autem eius] Dicit ergo primo, quod sicut est in arte medicinali, & in forma educta per medicinam; ita est in aliis formis, & in aliis potentiis: cum enim omne possibile est possibile ad recipiendam sanitatem, uel per medicinam, uel per fortunam quo modo actum est in Septimo, & ali
H. quando sanatur aliquis: sed est aliquod proprium possibile respectu sanitatis, quod quidem est in potentia sanum; & hoc est quando potest reduci ad actum per unicam motionem.

Comparati.

Tex. c. 11. & inde.

Terminus autem eius, quod ab intellectu actu fit ex potentia ente, quando uoluntatum fit, nullo exteriorum prohibente. Ibi autem in eo, quod sanatur, quando nihil prohibet eorum, quæ in ipso. Similiter autem potentia & domus, si nihil prohibeat eorum in his materia fieri domum, nec est quod oporteat adici, aut remoueri, aut permutari, hæc domus potentia. Et in aliis similiter, quorumcunque extrinsecus principium est generationis, & quorumcunque etiam in ipso habente quocumque, nullo exteriorum impediente, erit per ipsum.

Manifestat hanc solutionem tam in artificialibus,

bus, quàm in naturalibus; & est manifestatio sua in hoc: quòd hoc debet dici in potentia fiendum, quod potest reduci ad fieri uel ad fiendum unica motione, ullo exteriori prohibente. Et hoc est, quod dicit litera: quòd res, quæ fit ab intellectu, & per artem, fit ex ipso ente, quod quidem ens est in potentia; quando statim ut uoluitum est, potest fieri, nullo exteriori prohibete; illic autem in eo, quod sanatur per naturam, illud est in potentia, ut sanetur naturaliter, quod statim potest sanari; quia nihil est in ipso, quod impedit, quin reducatur ad sanitatem: Similiter est in potentia ut fiat domus, si potest statim transire ad formam domus, nullo prohibete: nec est ibi in materia aliquid quod oporteat addi uel remoueri, ut transeat ad formam domus: quia multis delationibus & transmutationibus indiget, ad hoc ut transeat ad hoc, ut sit materia propria domus. Et sicut dictum est de materia ista domus, ita dicendum est de materia respectu cuiuscunque formæ: quia tunc proprie materia est in potentia respectu cuiuscunque formæ, quando per ipsum agens potest fieri aliqua res, nullo exteriori prohibente. Notandum est, quòd semper debet esse proportio inter potentiam, & terminum potentia, & agens, per quod potentia deducitur ad terminum: materia autem, quæ per multas transmutationes deducitur ad aliquem actum, sicut indiget multis transmutationibus: ita suo modo indiget multis terminis, & suo modo multis agentibus: sicut uidemus, quòd panis primo deducitur ad formam sanguinis: secundò ad formam spermatis, & postea ad formam fætus: & hic sicut sunt multæ motiones; ita sunt multa agentia, & multi termini: & ideo non potest dici ista materia esse in potentia fætus, quia oportet quòd transeat per multa media, & per multos terminos: quia prius est in potentia aliquid aliud, quàm sit hoc ultimum. Deinde cum dicit.

Quale sperma nondum: oportet enim in alio & permutari. Quando uero iam per suum principium est tale, iam hoc est potentia. Illa uero altero egent principio: ut terra nondum est statua potentia: permutata enim erit as.

Manifestat, quod dixit exemplo: in quo manifestat illud, quod dixit, scilicet quod sperma non est in potentia, ut fiat homo. Et hoc est, quod dicit; quòd sperma nondum in potentia est: cuius ratio est, quia indiget aliqua permutatione; & ideo unica mutatione & transmutatione non potest transire ad formam: quando autem non indiget nisi una mutatione, tunc in potentia dicitur: quòd autem hoc sit tale, scilicet sperma, indiget altero principio & altera motione; eodem etiam modo dicimus, quòd terra non est in potentia statua; quia antequam transeat ad formam statua, oportet quod transeat ad formam æris. Deinde cum dicit.

Videtur autem quod dicimus esse, de quo non hoc, sed ecimnon, id est ex altero factum, uel denominatum; ut arca non lignum, sed lignea: nec lignum terra, sed terreum. Iterum terra si sit, non aliud, sed e-

A *ccimnon. Et semper illud potentia simpliciter, quod posterius est, ut arca non terra; nec terrea: sed lignea. Hoc enim potentia arca, & materiam arca hoc. Simpliciter quidem ipsius ipsum simpliciter, huius uero hoc lignum.*

Ostendit, quæ debet uocari prima materia, & prima potentia. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd de ratione illius, quod habet materiam, est; quòd possit denominari à materia: sicut dicimus, quòd illud, quod est ex ære, potest dici æs, sic ergo denominatur; materia autem per se non denominatur, ab alio priori, aliàs materia esset materia. Verum est tamen quod duplex est materia, & duplex potentia. scilicet propinqua, & remota; materia propinqua denotari potest à materia remota; & quia non

Que uocatur prima est prima materia et prima potentia.

Materia, et potentia duplex.

B est abire in infinitum, necessariò est deuenire ad unam materiam, quæ denominari non potest ab aliquo priori; & hanc uocamus materiam primam. uel potiam primam. Et sic materia prima potest hoc modo describi, uel diffiniri; quod materia prima est, quod denotat esse factibile ex se: ita tamen quod à nullo prior denominatur. His uisus, patet litera. Circa quam literam tria facit: quia primo dicit, quomodo materia denominat compositum ex materia: secundò ostendit, quòd ista denominatio non uadit in infinitum, ex quo concludit primam potentiam: tertio ponit quandam conuenientiam inter subiectum, & passionem ex una parte, & materiam & formam ex alia. Secunda ibi [Si uero aliquid est primum] Tertia ibi [Ut puta passionibus.] Dicit ergo primo, quòd illud, quod fit ex materia, denominatur à materia: non enim dicimus, quòd materia dicatur de illo simpliciter, sed modo denominatio; quia non dicitur esse hoc, sed illius: sicut non dicimus, quòd arca est lignum, sed lignea; nec lignum est terra, sed terreum: & semper materia prior denominat factum posterius: unde si terra fit adhuc ex aliquo alio, non dicitur esse illud, sed illius: hoc est non denominabitur ab illo absolute, sed denominatiue prædicabitur de eo; & semper illud, quod est potentia prius, denominat illud, quod est posterius: sicut terra & lignum denominant arcam: quòd dicimus, quòd arca est lignea uel terrea, quia lignum, uel terra sunt materia arcæ: & non simpliciter lignum, uel terra; sed hæc terra, uel hoc lignum respectu istius arcæ. Deinde cum dicit.

materia prima quid.

D *Si uero aliquid est primum, quod non adhuc de alio dicitur ecimnon, hæc prima materia est, ut si terra aerea est, & aer non ignis, sed igneus, ignis est prima materia, hoc aliquid existens. In hoc enim differt uniuersale & subiectum per esse hoc aliquid, aut non.*

Ostendit, quòd non est abire in infinitum in talibus denominationibus; & per consequens, quod est deuenire ad materiam primam. Et hoc est, quod dicit, quòd si ista denominatio semper est à priori: si inueniatur aliquod primum, quod non denominatur ab alio, illud uocabitur materia prima: ut si terra aerea est, & aer igneus est, id est si ignis

In denominationis non proceditur in infinitum.

Diffo entis in pot in ordine ad artem, uel naturam.

Proportio inter potentiam, & terminum potentia, & agens.

Exemplo fulcie, quod dicitur.

Metaphysicæ

Ignis denominat ita posteriora, quòd non denominatur ab aliquo priori; tunc ignis est prima materia existens hoc aliquid incomposito. Dico autem hoc aliquid, quia in hoc differt uniuersale, & subiectum per esse hoc aliquid, & non eè hoc aliquid: uocat autem Philosophus subiectum materiam. Notandum est, quòd uniuersale prædicatur de eo, cuius est materia: sed tamen differenter: quia materia per quòdam denominationem; uniuersale autem non: cuius ratio est: quia uniuersale non dicit aliquid nisi secundum rationem; ideo quando prædicatur uniuersale de particulari, non prædicatur aliquid, quod sit hoc aliquid, aliud à particulari: & hoc quia uniuersale & particulare dicunt eandem rem sub diuersa intentione; & ideo uniuersale prædicatum de particulari, non prædicatur de alio: materia autem aliud est à forma, cuius est materia: & ideo non prædicatur uera prædicatione, sed denominatiuè.

Uniuersale & subiectum quomodo differunt.

Questio.

Prædicatio uniuoca quid.

Prædicatio denominatiua quid.

Materia prædicatur denominatiua de eo, cuius est materia.

Conuenientia inter passiones & subiectum, & inter formam & materiam.

Quereret aliquis, Vtrum uniuersale prædicatur denominatiuè. Dicendum est, quòd non, propriè accipiendo denominationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd propriè accipiendo denominationem, prædicatio uniuoca diuiditur contra prædicationem denominatiuam: prædicatio autem uniuoca est, quando prædicatum ita denominat subiectum, quòd dicit essentiam subiecti; uel partem essentia: & hoc modo prædicatur uniuersale de particulari: quia eadem essentia est uniuersalis, & particularis; sub alio modo, & alio significato. Denominatiua autem prædicatio est, quando prædicatum denominat subiectum; ita tamen, quòd non dicit essentiam eius, sed dicit aliam realitatem: & isto modo prædicatur accidens de subiecto: & etiam isto modo prædicatur materia de eo, cuius est materia; quia realitas materia: est alia à realitate formæ, & per consequens à realitate compositi, in quantum compositum comprehendit formam. Et hoc est, quòd dicit Philosophus in litera; quòd materia prædicatur denominatiuè, quia dicit aliam realitatem ab eo, cuius est materia; uniuersale autem non, quia non dicit aliquam realitatem distinctam ab eo, cuius est uniuersale. Deinde cum dicit.

Vt puta passionibus, quod subiicitur homo, & corpus, & anima: passio autem, musicum, et album. Dicitur autem musica adueniente secundum illud non musica, sed musicum: & non albedo homo, sed album, nec ambulatio, aut motus; sed ambulans, aut motum, ut ecinino.

Ponit quandam conuenientiam inter passiones & substantia: ex una parte; & materiam & formam ex alia. Et diuiditur in duas partes, secundum duas conuenientias. Secunda ibi [Quæcunque quidem igitur] Prima conuenientia est, quòd sicut passio prædicatur denominatiuè de eo, cuius est passio: ita materia de eo, cuius est materia: non enim dicitur, quòd homo est albedo, sed quòd homo est albus, & sic de aliis passionibus. Et hoc est, quòd dicitur litera: quòd illud, quòd subiicitur,

E subiectum est; sicut homo, qui comprehendit animam & corpus: passio autem est sicut musicum & album, in quibus passionibus prædicatio est denominatiua, & non in abstracto: non enim dicitur, quòd homo est musica, sed musicus; nec albedo, sed albus; nec motus, sed mouens; nec ambulatio, sed ambulans: & breuiter non illum, sed illius: hoc est nulla passio prædicatur in abstracto, sed in concreto: quòd contractum designatur per ecinino: quia ecinino est concretum huius, quòd dico, illud. Deinde cum dicit.

Nulla passio prædicatur in abstracto.

Quæcunque quidem igitur sic ultimum substantia. Quæcunque uero non sic, sed species quedam, & hoc aliquid, quod prædicatur, ultimum materia, & substantia materialis. Et rectè itaque accidit ecinino dici secundum materiam & passiones. Ambo namque indeterminata. Quando quidem igitur dicenda est potentia, & quando non, dictum est.

F Ponit secundam conuenientiam: & est conuenientia ista: quòd sicut formæ materiales resoluuntur ad materiam, ita passiones resoluuntur ad subiectum: & ideo sicut materia additur in diffinitione talium formarum, ita subiectum in diffinitione passionum. Et hoc est, quòd dicitur: quòd quæcunque quidem sic prædicantur, sicut passio de subiecto, ultimum ad quòd stat resolutio, est ipsum subiectum: quia passiones resoluuntur ad subiectum: quæcunque uero non sic se habet sicut passio, sed sicut forma & species substantialis; ultimum in eis est materia & substantia materialis: quia ultimum, ad quòd stat resolutio formarum materialium, materia est: & ideo bene accidit tam in passionibus, quam in materia prædicari secundum ecinino, & secundum denominationem; & hoc quia ambo indeterminata sunt, scilicet tam materia, quam passio. Concludit ergo Philosophus totam partem præcedentem, dicens: quando quidem aliquid dicendum est in potentia, & quando non, dictum est in præcedentibus. Notandum est, quòd passio dicit rem suam per modum indeterminati; quæ quidem indeterminatio determinatur per subiectum: & similiter materia dicit rem suam per modum indeterminati; quæ quidem indeterminatio determinatur per formam. Et hoc est, quòd dicit Philosophus: quòd ambo, scilicet materia, & passio indeterminata sunt. Videtur tamen Commentator aliter exponere istam literam: uident enim assimilare passiones formis materialibus: quia sicut in diffinitione passionum accidit aliquod superfluum; ita in diffinitione formarum materialium: uocat autem superfluum diffinitionem per additionem. Quasi dicat: passiones indeterminatæ sunt, & determinantur in sui diffinitione per additionem subiecti: similiter formæ materiales de se indeterminatæ sunt, & determinantur per materiam.

Secunda conuenientia.

Passio quæ rem suam dicit.

H *Expositio. A.*

Quoniam autem ipsum prius determinatum est, quot modis dicitur; palam quia prior est actus potentia. Dico autem potentia, non solum determinata, quæ dicitur principium permutatiuum in alio in quantum

quantum aliud: sed totaliter omni principio motivo, aut immobilitati. Etenim natura in eodem sit. In eodem enim genere potentia: principium enim motuum, sed non in alio, sed in aliquo in quantum idem. Omni itaque tali prior est actus ratione, & substantia. Tempore uero, est quidem ut sic, est autem ut non.

Postquam Philosophus determinauit de potentia & actu; hic comparat ea adinuicem. Et diuiditur in tres partes: quia primò comparat ea secundum prius & posterius: secundò pœnes bonum & malum: tertio pœnes cognitionem. Secunda ibi [Quòd autem & melior, & honorabilior] Tertia ibi [Inueniuntur autem & diagrammata actu.] Dicit ergo primò: & quia determinatum est in Quinto, quot modis dicitur prius: manifestum est, quia prior est actus potentia: quando autem loquor de potentia, non solum loquor de potentia, quæ est principium motus in aliud in quantum aliud; sed etiam loquor de potentia, quæ est principium motus & quietis; secundum enim hunc modum natura est in genere potentia: est enim principium motuum non alterius in quantum alterum, sed eiusdem in quantum idem: & tali potentia actus est prior ratione, & substantia: tempore autem est quidem sic; est autem ut non.

Quæreret aliquis, Vtrum natura potentia sit? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd potentia uniuersalior est, quàm sit natura: ita quòd natura quasi quædam species potentia est: potentia enim de natura sua aspicit motum: quòd autem aspiciat motum, hoc potest esse duobus modis: uel enim aspicit motum respectu alterius in quantum alterum est: uel respectu eiusdem in quantum idem est: natura autem aspiciat motum respectu eiusdem in quantum idem est; ut patet per diffinitionem datam à Philosopho Secundo Philo. cū ergo potentia habeat duos modos aspiciendi: secundum istos duos modos descendit in duas species: ita quòd una species est, quæ est respectu alterius, in quantum alterum est; altera autem species est, quæ est respectu motus eiusdem, in quantum idem est: & hæc species natura est. Et hoc est, quòd dicit Philosophus in litera, quod natura est principium motus & quietis eiusdem, in quantum idem: & sic patet, quòd natura potentia est, & species est.

Supposito, quòd natura potentia sit, quæreret aliquis, Vtrum sit potentia actiua, uel passiuua? Dicendum est, quòd hanc quæstionem soluit Commentator Secundo Physicorum, uolens: quòd potentia, quæ natura est, potest reduci ad potentiam actiuam, & ad potentiam passiuam. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd (ut patuit per præcedentem quæstionem) natura est potentia, quæ aspiciat motum respectu eiusdem: quòd autem aspiciat motum respectu eiusdem, hoc potest esse duobus modis: uel quia dat sibi moueri: uel quia dat sibi moueri: si aspiciat motum, ita quòd de rei moueri; reducitur ad potentiam passiuam: & isto modo dicit Commentator & Philosophus, quòd mo-

tus corporum simplicium naturalis & à natura est, quia per principium & naturam sui, hoc est per materiam possunt moueri motu naturali: Si autem ista potentia de rei moueri, sic habet reduci ad potentiam actiuam: & isto modo potentia, quæ est natura, reducitur ad formam, sicut primo modo reducitur ad materiam; hoc modo dicit Commentator Secundo Physic. quòd alteratio corporum mixtorum naturalis est, ex eo quòd unum contrariorum agit in aliud: quæ quidē contraria sunt de essentia mixti. Et secundum istos duos modos potentia, duæ opiniones consurgunt de motu grauium: secundum enim opinionem nonnullorum graue mouetur naturaliter & à principio naturali: sed tamen secundum opinionem aliorum, natura grauis non dat sibi moueri, sed moueri: imaginantur enim quòd moueri sit ex parte generantis, quòd quidem generans dando graui grauitatem, dat sibi unde possit moueri: non enim est impossibile, secundum Commentatorem Octauo Physicorum, quòd aliquid moueatur ab extrinseco, & quòd non habeat à natura sua, unde possit moueri: tunc enim moueretur uiolenter: eo modo quo dicimus, quòd lapis mouetur sursum & uiolenter; si autem ita mouetur ab extrinseco, quòd illud extrinsecum dat sibi, unde possit moueri; tunc mouetur naturaliter: & isto modo graue mouetur naturaliter à grauate: quia per naturam sibi datam à grauante, habet unde possit moueri. Secundum autem aliam opinionem grauens dando sibi naturam, dat sibi unde possit moueri; & quia omne moueri reducitur ad potentiam actiuam; ideo ista natura sic dicta reducitur ad potentiam actiuam; non enim habent pro impossibili, quòd idem moueat seipsum (quòd utrum sit uerum, alibi poterit patere) & quia natura ita potest reduci ad potentiam actiuam & ad potentiam passiuam, ideo potentia actiua & passiuua non possunt reduci ad aliquam rationem uniuocam. Ideo dicit Commentator Secundo Physicorum, quòd diffinitio natura uniuoca non est: si enim uellemus propriè loqui, dicemus, quòd est diffinitio analogica; quia potentia passiuua ad actiuam reducitur: sicut iam declaratum est supra. Deinde cum dicit.

Ratione quidem igitur, quòd prior palam. Nam per contingere actu esse, possibile est quòd primo possibile: puta dico edificatorem potentem edificare, et speculatorem speculari, & uisibile potens uideri. Eadem autem ratio & in aliis. Quare necesse rationem præexistere, & notitiam notitia.

Probat, quòd dixit. Et diuiditur in tres partes, secundum ea, quæ præmissit quia primò ptobat, quod actus est prior potentia ratione: secundò ostendit, quòd actus est prior potentia tempore, & quomodo non: tertio ostendit, quomodo actus est prior potentia substantia. Secunda ibi [Tempore uero prius] Tertia ibi [At uero & substantia] Ad euidentiã primi notandum est: quòd licet actus & potentia correlatiua sint, ut dictum est prius per Commen-

Motus corporum simplicium naturalis. 8. Physic. com. 37. & 2. Cor. c. 2.

Commen. 1.

C. 26. 27. 28. 29. 31. & 34.

Potentia actiua et passiuua non possunt reduci unam rationem uniuocam.

Com. 3. & 5. Metaph. com. 4.

Actus præcedit potentiam diffinens.

Comparat potentia et actum ad inuicem.

Tex. co. 16. & inde.

Natura in genere potest esse in alio. Physic. 3.

Questio.

Potentia uniuersalior est natura.

Tex. co. 3.

Questio.

Commen. 3.

Metaphysicæ

tatorem: tamen ratio potentia magis finitur ex ratione actus, quam e converso; & ideo dicit Philosophus quod actus prior est potentia ratione; nam possibile ex hoc dicitur possibile, quia potest habere actum; & ita ratio possibilis sumitur ex natura actus; ex hoc enim dicimus habere potentiam ædificandi; quia potest habere actum ædificandi; & potentiam speculativam, quia potest speculari: ex hoc quidem videtur aliquid visibile, quod videri potest; & sicut est in istis, ita est in aliis; & ex hoc sequitur, quod ratio actus est prior ratione potentia, & per consequens notitia est prior notitia, quia notitia sumitur a ratione. Notandum, quod licet ens dividatur per ens in potentia, & ens in actu; ut tamen huiusmodi ratio entis saluatur in potentia, non est saluata in ea, nisi in habitudine ad aliud; ratio autem, quæ saluatur in aliquo in habitudine ad aliud, diminuto modo ibi saluatur; & ideo ratio potentia, quæ est in habitudine ad actum, diminuta est respectu actus; & ideo posterior est ratio huiusmodi ratione illius. Deinde cum dicit.

Tempore uero prius, specie idem agens prius, sed numero non. Dico autem: quia hoc quidem hominem ante secundum actum, & frumento, & uidente prius est tempore materia, & semen, & uisuum; quæ potentia sunt homo, & frumentum, & uidens, nondum autem actu.

Actus quo prior tempore potentia, & quo non.

Ostendit, quomodo actus est prior potentia tempore, & quomodo non. Et dividitur in tres partes, quia primo hoc ostendit: secundo concludit quandam conclusionem: tertio soluit quandam sophisticum Elenchum. Ad euidenciam primi notandum est, quod si actus & potentia comparentur ad idem numero, sic potentia præcedit actum tempore: si autem actus & potentia comparentur ad diuersa numero; sic actus præcedit potentiam. Et secundum hoc hæc pars dividitur in duas partes, quia primo ostendit, quomodo potentia præcedit actum in eodem: secundo ostendit, quomodo actus præcedit potentiam in altero, ibi [Sed his tempore priora.] Dicit ergo, quod actus est prior potentia tempore: sed hoc est uerum respectu eiusdem in numero: in talienim potentia præcedit actum tempore: hominem enim existente in actu, & frumento, & uidente, prius est tempore materia, & semen, & uisuum: quæ quidem materia est in potentia ut sit homo: quod quidem semen est in potentia ut sit frumentum: quod quidem uisuum est in potentia, ut sit uidens; nondum autem sunt in actu.

Sed his tempore priora altera entia actu, ex quibus acta sunt. Semper enim eo potestate ente, fit actu ens ab actu ente: ut homo ex homine, musicus a musico, semper mouente aliquo primo. Mouens autem actu iam est.

TEX. 14.

Dicitur autem in Sermonibus de Substantia: quia omne, quod fit, fit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc specie idem.

Ostendit, quomodo si potentia & actus sint in

diuersis numero, præcedit; quod enim de potentia deducitur ad actum; oportet quod reducatur per aliquod prius, quod existat in actu; actus autem deducens prior est potentia deducta. Imaginabimur enim, quod potentia, quæ deducitur ad actum, tenet gradum medium inter actum deductentem, & actum, ad quem deducitur; ita quod posterior est actu deductente; & prior est actu, ad quem deducitur. Hoc uiso, patet litera; dicit enim quod his rebus, quæ deducuntur de potentia ad actum, priora sunt altera entia in actu, ex quibus deducuntur; ex ente enim in potentia fit actus; quod autem potentia transeat ad actum, hoc est ab ente actu; quod ens deducit potentiam ad actum; sicut ex homine in potentia fit homo in actu; & ex musico in potentia fit musicus in actu per aliquod mouens primum; quod quidem mouens est in actu respectu moti. Et hoc satis declaratum est in Septimo, in tractatu de substantia; ubi ostensum est, quod omne, quod fit, fit ex aliquo in potentia, & ab aliquo agente in actu; quod quidem agens est idem specie cum actu.

TEX. 11. & inde.

Notandum est, quod secundum Auicennam in Metaphysica sua, illud, quod inest rei ex se, prius est illo, quod inest ei ex alio: ex quo enim potentia inest rei ex se, res intimius illam aspicit; quæ illud, quod inest ei ex alio: quodcumque autem aliqua res transit de potentia ad actum, de se habet, quod possit esse, cum tamen non sit: quod autem sit, hoc habet ab alio; & ideo esse in potentia ad esse, prius inest rei, quam esse in actu: quod enim exit de potentia ad actum, uel prius tempore est in potentia, quam sit in actu; uel prius natura: & hoc quia (ut iam dictum est) esse in potentia conuenit sibi ex se; esse in actu conuenit sibi per aliud. Et ideo bene dixit Philosophus, quod in eodem numero potentia præcedit actum propter primum fundamentum, scilicet quia potentia conuenit rei ex se: in diuersis autem numero potentia præceditur ab actu propter, secundum fundamentum; quia scilicet esse in actu non conuenit rei existenti in potentia, nisi per aliud; quod quidem aliud uocamus actum præcedentem potentiam.

Esse in pot. & esse in actu quo defertur.

Quapropter & uidetur impossibile esse, ædificatorem esse, qui non ædificauerit aliquid: aut citharædum, qui non citharizauit. Similiter autem & alii. Nam addiscens citharizare, citharizans addiscit citharizare.

Concludit ex præcedentibus unam conclusionem: dixerat enim, quod actus præcedit potentiam, posset enim aliquis credere, quod hoc habet ueritatem solum in potentiis passiuis: concludit ergo Philosophus, quod hoc habet ueritatem in potentis actiuis aliquibus: namque quædam potentia actiuæ acquiruntur per actus præcedentes. Et hoc est, quod dixit, quod impossibile est ædificatorem esse, qui non ædificauerit: quasi dicat, potentia ædificatiua per actum ædificandi acquiruntur: similiter potentia citharizandi per actum citharæ-

Conclusio e superioribus.

citharizandi; impossibile enim est esse citharedū, qui non citharizauerit; nam addiscens citharizare, per actum citharizandi addiscit artem. Sicut autem est in istis duobus accidentibus, ita est in multis aliis.

Questio.

Quereret aliquis. Vtrum omnino sit simile de potentia actiua, & de potentia passiuā, scilicet quod utraque præcedatur ab actu? Dicendum est, quod non. Ad cuius evidentiam notandum est, quod per se est de essentia potentia passiuā, quod ab actu præcedatur; nam per se notum est, quod nulla res deducit se ad esse, ut sit; si ergo ita est, per se debet notum esse, quod nulla potentia passiuā potest seipsam deducere ad actum; & sic oportet, quod ab alio deducatur, quod quidem aliud est in actu respectu illius; & sic de perfectate eius est, quod præcedatur ab actu. Præcedi autem ab actu, accidit potentia actiuā; si enim per se conueniret potentia actiuā, quod præcederetur ab actu, omnis potentia actiuā præcederetur ab actu; & si ita esset, procederetur in infinitum in agentibus; si enim potentia passiuā præcederetur ab actiuā, & illa actiuā ab alia; & hoc essenziale esset cuilibet potentia actiuā, sequeretur quod esset abire in infinitum in agentibus, uel in potentiis actiuis.

De essentia potentia passiuā, quod præcedatur ab actu, scilicet de potentia actiuā.

Quod ergo potentia actiuā præcedatur ab actu, habet solum ueritatem in potentiis actiuis, quæ acquiruntur per actum. Imaginabimur enim, quod est ordo essentialis inter potentiam actiuā, & passiuā; quia potentia passiuā habet reduci ad actiuā, sicut ad priorem, & non e conuerso; & ideo potentia actiuā naturali ordine præcedit passiuā; Est etiam essentialis ordo inter potentias actiuas; quia quædam est potentia actiuā, quæ agit mota; & eoislo quod mota agit, non potest esse prima; & ideo oportet quod reducatur ad aliquam actiuā non motam; & in tali potentia actiuā status est; si autem ante quamlibet potentia actiuā præcederet alia, quælibet ageret mota; & sic per consequens quælibet reduceretur; & ita non esset ibi dare potentiam primam: & ita periret ordo in agentibus.

Ordo essentialis inter potentia actiuā et passiuā.

Vnde sophisticus elenchus factus est, quia non habens quis scientiam, faciet cuius scientia est. Addiscens enim non habet.

Soluit quendam sophisticum elenchum: quod quidem habet ortum ex præcedentibus: dictum enim est ex præcedentibus, quod aliquis addiscens citharizare, per actum citharizandi addiscit scientiam: posset ergo aliquis arguere sophisticè sic: addiscens citharizare, non habet scientiam citharizandi, & tamen habet actum citharizandi; ergo facit actum scientia, quem non habet. Primò ergo ponit Philosophus sophisticum elenchum: secundò soluit ipsum, ibi [Sed quia eius, quod fit.] Dicit ergo primò, quod ex dictis factus est quidam elenchus sophisticus, quod non habens quis scientiam, faciet actum eius, cuius scientiam non habet: addiscens enim scientiam non habet, & tamen facit actum scientia.

Obicitur contra dicta philosophici.

A Notandum est, quod apparentia huius elenchi fundatur super duo fundamenta: primum est, quod nullum suppositum aliquem actum habet, nisi habeat formam, ex qua elicitur actus; quia forma est ratio agendi ipsi supposito: Secundum fundamentum est, quod addiscens non habet formam ordinatam ad actum sciendi; & hoc quia addiscere est quidam motus ad scientiam: ex his autem duobus fundamentis concludit, quod addiscens non possit facere actum sciendi. Deinde cum dicit.

Forma est supposito ratio agendi.

Sed quia eius, quod fit, factum est aliquid: & totaliter eius, quod mouetur, motum est aliquid: palam autem in his, quæ de motu hoc. Et disense non esse habere aliquid scientia forsitan. Sic igitur & hoc palam, quia & actus sit prior potentia secundum generationem & tempus.

B

Soluit hunc elenchum. Ad cuius evidentiam notandum est, quod hic sophista supposebat, quod addiscens nihil habet de forma scientia; & ideo non potest agere actum scientia: hoc autem suppositum interimit Arist. & hoc quia addiscere dicit aliquid de forma, ad quam est motus; & ideo addiscens, & si non habet scientiam completè; habet tamen scientiam sub aliquo modo: quia forma quælibet aliquo modo præfuit in moueri: & similiter quod præfuit in moueri, prius præfuit in potentia mouente. His uisis, plana est litera dicitur enim: omnis forme, quæ fit, iam facta est aliquid: hoc est, omnis forma, quæ fit, aliquo modo præfuit in fieri & in moueri: & breuiter omnis eius, quod mouetur, iam motum est aliquid: ostensum est enim in sermonibus de motu Sexto, & Quinto Physicorum, quod scilicet moueri præcedit motum esse, & e conuerso. Et ita si moueri præcedit motum esse, necesse est discetes habere aliquid scientia: discere enim dicitur re suam in fieri & in moueri: moueri autem præcedit motum esse, & formam secundum aliquem modum: & ideo falsum est, quod supposebat; quod addiscens nihil habet scientia. Dicit ergo concludendo sic, quod ex his, scilicet dictis manifestum est, quod actus sit prior potentia generatione, & tempore.

Solutio obicitur.

C

Quereret aliquis, Vtrum omne moueri præcedat formam, uel aliquid de forma, ad quam est motus? Dicendum est, quod moueri, & forma, ad quam est motus secundum Commentatorè Tertio Physicorum, non differunt nisi secundum magis & minus: & ideo oportet, quod forma, in qua est moueri, habeat magis & minus; in forma enim quæ indiuisibilis est, moueri non est: forma autem in qua est magis & minus, potest moueri; probatum est autem Sexto Physic. quod aliquando omne moueri præcedit mutatum esse; & aliquando mutatum esse omne moueri; & quia ueritatem esse terminatur ad gradum formæ; ideo sicut aliquando quodlibet moueri præcedit mutatum esse, ita aliquando quodlibet moueri præcedit aliquis gradus formæ, uel forma secundum aliquos gradus; & ideo sicut inter moueri sunt multa mutata

Tex. c. 7. et inde. Sed potissime tex com. 52 & circa. 87.

Questio.

D

Quereret aliquis, Vtrum omne moueri præcedat formam, uel aliquid de forma, ad quam est motus? Dicendum est, quod moueri, & forma, ad quam est motus secundum Commentatorè Tertio Physicorum, non differunt nisi secundum magis & minus: & ideo oportet, quod forma, in qua est moueri, habeat magis & minus; in forma enim quæ indiuisibilis est, moueri non est: forma autem in qua est magis & minus, potest moueri; probatum est autem Sexto Physic. quod aliquando omne moueri præcedit mutatum esse; & aliquando mutatum esse omne moueri; & quia ueritatem esse terminatur ad gradum formæ; ideo sicut aliquando quodlibet moueri præcedit mutatum esse, ita aliquando quodlibet moueri præcedit aliquis gradus formæ, uel forma secundum aliquos gradus; & ideo sicut inter moueri sunt multa mutata

Doctrina Auer.

6. Physic. c. 7. et 9.

Metaphysicæ

tata esse, ita ante moueri præcedunt multi gradus formæ. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quod dum res est in moueri ad formam, aliquo modo potest habere formam; & sic aliquo modo potest agere actum formæ.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum addiscens possit agere actum scientiæ, sicut innuit Philosophus? Dicendum est, quod addiscens non est omnino ignorans respectu rei addiscendæ; & ideo potest aliquo modo agere actum scientiæ. Si enim haberet ignorantiam negationis respectu rei addiscendæ, non posset moueri ad illam rem motu cognoscitiuo; & hoc quia omnis disciplina & doctrina fit ex præexistenti cognitione; omne enim quod addiscitur, aliquo modo præcognoscitur; ergo omnis addiscens aliquo modo præcognoscit illud, quod addiscit; sed non sub illo modo, sub quo queritur; sicut addiscentes ignorantes rem in particulari, possunt eam præcognoscere in uniuersali & generaliter; & quia ista præcognitio est aliquid rei sciendæ; ideo dixit Philosophus, quod addiscens habet aliquid de scientia; quia iam habet aliquid de re querenda, & scienda. Ut autem hoc melius uideatur, notandum est: quod aptitudo ad aliquam rem est quasi aliquid rei: similiter moueri aliquid ad aliquam rem, est quasi aliquid rei: res enim, quæ non est apta ad rem aliquam, non habet aptitudinem ad illam, & per consequens nihil est illius rei, nec in actu, nec in aptitudine; quædo ergo dicit Philosophus, quod in omni forma facta, uel fienda semper præcessit aliquid formæ; non est intelligendum, quod pars formæ præcedat; ita quod forma habeat partem extra partem; & ita quod una pars eius præcedat, & alia fiat: sed est intelligendum, quod istud aliquid, quod præcedit, est ipsa forma in aptitudine, & ipsa aptitudo ad formam. Et hoc est, quod dicit Commentator in isto loco: quod asinus non potest addiscere citharizare: cuius ratio est, quia nulla aptitudo præcedit in anima asini ad formam, quæ est ars citharizandi: homo autem potest addiscere citharizare, quia in homine est quedam aptitudo ad omnem scientiam per lumen sui intellectus: quam quidem aptitudinem quidam uocant seminarium scientiarum: sicut ergo in motu præcedit aliquo modo forma sciendæ: ita in lumine intellectus primi est aliquo modo omnis forma scientialis: & ideo habens lumen intellectus, potest agere actum scientiæ: licet non eo modo quo habens scientiam completam & actum.

Primo Post. 1.

Aptitudo ad rem est aliquid rei.

Doctrina Auer.

Seminarium scientiarum quid.

TEX. 15.

Cap. 9.

Actus præcedit potentiam perfectione.

At uero & substantia prius quidem; quia quæ generatione posteriora, specie & substantia sunt priora; ut uir puero, & homo spermate. Hoc quidem uiam habet speciem; illud uero non.

Probat hoc, quod actus præcedit potentiam substantia: quod fuit tertium propositum. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas adducit. Secunda ibi, [Et quia omne ad principium] Tertia ibi [Amplius autem materia potentia est] Quarta ibi [At uero magis pro-

prie.] Ad euidentiã primæ rationis notandum est; quod in motu naturæ id, quod est prius in intentione, est posterius in executione; & quia natura procedit de imperfecto ad perfectum; ideo perfecta sunt prius in intentione, sed tamen sunt posterius generatione; omne autem imperfectum, ut sic potentialitatem dicit respectu perfecti: perfectum autem dicit actum; & ideo sicut perfectum præcedit imperfectum intentione & nobilitate; ita actus potentiam. Et hoc est, quod dicit; quod manifestum est, quod actus est prior potentia substantia, & specie; nam in his, quæ habent generationem, illa, quæ sunt posteriora specie, substantia, & intentione, sunt priora generatione; & econuerso ea, quæ posteriora sunt generatione, sunt priora specie, & perfectione; eo modo quo dicimus, quod uir est prior puero perfectione, & non generatione, & homo spermate; quod autem sint priora specie, patet; quia ipsa posteriora habent speciem; priora autem non. Notandum est, quod hic uocatur prius specie & perfectione, quod magis attingit speciem & naturam rei; in generatis autem posteriora magis, & perfectius attingunt speciem rei; sicut homo attingit speciem hominis, & non spermata; & uir nobiliori materia attingit speciem hominis, quam puer.

Posteriora generatio-ne sunt priora perfectione: hec propositio habet intelligi de priori et posteriori in eodem genere, & non diuise: aliter accidens esset perfectius substantia.

Et quia omne ad principium uadit quod fit & finem. Principium enim cuius causa: finis uero causa cuius generatio; finis autem actus, & huius gratia potentia sumitur.

Ponit secundam rationem; & est ratio talis: finis prior perfectione est iis, quæ sunt ad finem; sed actus est finis potentia, & non econuerso; ergo & cætera. Unde ea, quæ sunt ad finem, possunt uocari principia, & finis principium; unde sicut principium est perfectius principiato; ita finis his, quæ sunt ad finem; & actus potentia. Et hoc est, quod dicit: quod omne, quod fit, uadit ad finem, sicut ad quoddam principium: finis enim est, cuius causa fit aliquid: quod autem est causa, est principium; finis autem potentia; & cuius causa potentia est; actus est: non enim est actus propter potentiam, sed econuerso: non enim uident animalia, ut uisum habeant: sed ideo uisum habent, ut uideant: similiter aliqui habent scientiam ædificandi, ut ædificent; & similiter aliqui habent scientiam theoreticam speculandi, ut speculentur; non autem speculantur, ut habeant scientiam theoreticam; nisi forte meditates, id est acquirentes scientiam per meditationem: hi. n. frequenter ex speculatiua scientiam acquirunt: hi tamen in acquirendo, non speculantur complete; sed sic speculantur, ut non egeant amplius per speculatiua acquirere eam. Deinde cum dicit.

Secundato

Actus non est propter potentiam: sed bene econuerso.

Amplius autem materia potentia est, donec ueniat ad speciem: quando uero actu est, tunc est in specie. Similiter autem & in aliis, & quorum motus est finis.

TEX. 16.

Ponit tertiam rationem. Et diuiditur in quatuor partes: quia primo ponit rationem suam: secundum

Tertia rã.

tundò probat eam per signum: tertio ponit quãdam distinctionem de actu, ad manifestandũ quòd dixit, quartò concludit, quod dictum est in positionibus præcedentibus. Secunda ibi [Propter quòd sicut docetes] Tertia ibi [Quoniam uerò est horum quidem] Quarta ibi [Quare manifestũ, quòd substantia] Dicit ergo primò, quòd materia quã in potentia est, in specie & perfectione non est; quando uerò est in actu per formam, tunc est in specie & in perfectione; & similiter in omnibus aliis, quæ per motum uadunt ad actum, eorum perfectio & finis est in forma, & in actu. Notandum est, quòd ratio Philosophi in breui est ista; apud actum consistit perfectio, species, & substantia rei; & non apud potentiam: ergo actus est prior potentia substantia, perfectione, & specie. Deinde d.

Propter quòd sicut docentes operantem ostendentes, putant finem reddisse: & natura similiter. Nam si non sit ita, Passonus Mercurius erit. Non manifestus. n. & scientia si interius, aut exterius, quemadmodum ille. Opus enim finis: actus autem opus. Propter quòd & nomen dicitur actus secundum opus, & tendit uersus entelechiam.

Probat, quod dixit, per signum: & est signum tale; unũquodq; perfectum est, quod operari potest; sed opus est actus, ergo perfectio consistit apud actum. Et hoc est, quod dicit; signum quod perfectio est in actu, est: quòd docentes, qui possunt ostendere discipulum esse perfectum in operari, putant finem reddisse doctrinæ: nam doctus hoc intendit, ut faciat discipulũ, qualis ipse est: ut sicut ipse docere potest & operari, ita & discipulus: Similiter hoc intendit natura: nam unumquodq; tunc perfectum est natura quando potest facere aliud tale, quale ipsum est: & sic perfectio consistit in actu & opere; & nõ in potentia. Si enim perfectio non consisteret in actu, sed in potentia, non apparet differentia, inter Passonum, qui fuit quidam ignorans, & Mercuriũ, qui fuit quidã sciens: si. n. perfectio manifestaretur per potentiam, non erit manifestata scientia Mercurii, utrũ sit sciens, uel non sciens: & utrũ scientia eius sit interius, uel extra: opus enim manifestat habitũ, & est finis eius: opus aut actus est; unde & nomen actus ab opere accipitur: & propter hoc tedit uersus entelechiã, hoc est uersus actũ. Notadũ est quòd habitus dicit rem suã per modũ potentie: unde sciens ut sciens, rem suã dicit per modũ potẽtiæ, respectu speculari; opus aut rem suã dicit per modum actus: & ideo sicut potentia est propter actum; ita habitus est propter opus. & sicut potentia perfecta est, quando in actu est; ita actus perfectus est, quando attingit opus: & actum. Et ideo benè dixit Philosophus, quòd nullus perfectè docens est, qui non potest perfectè attingere actum docendi; & tunc discipulus perfectè doctus est, quando potest attingere actum, & opus scientiæ, & qui attingit magis. Notandum est, quòd animam esse ignorantem, est ipsam esse in potentia ad scientiam; ipsam autem esse scientem, est ipsam

perfectio & finis est in forma & actu.

Arguit à se 3°.

Opus manifestat habitum, & est eius finis.

Habitus dicit esse suũ per modum potentie: et opus modũ actus.

Animarum esse ignorantem quid.

A esse in actu scientiæ, ad minùs per modum habitus: si ergo perfectio ita esset in potentia, sicut in actu: ita esset perfectus ignorans, sicut sciens: & ita ille Passonus fuisset perfectus, sicut Mercurius: cum ergo hoc sit falsum: ergo perfectio in actu est, & non in potentia. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quòd nisi perfectio sit in actu, non apparebit differentia inter scientem, & ignorantem.

Quoniam uerò est horum quidem ultimum usus, ut uisus uisio, & præter hanc nullum sit alterum à uisu opus; à quibusdam uerò sit aliquid, ut ab ædificatoria, domus præter ædificationem: tamen non minùs quidẽ hic finis, hic aut magis finis potẽtiæ est: nã ædificatio in ædificato, & simul sit, & est cũ domo.

B Ponit quandam diuisionem actus. Ad cuius euidentiã notadum est, quòd duplex est actus: unus, qui manet in agente, alius qui pertransit ad passum. Et inter istos duos actus duplex differentia est, quia primus actus est perfectio agentis: secundus aut actus est perfectio acti & moti: secunda dicitur, quia primus actus non terminatur ad aliquod operatum; & ideo simpliciter est finis; secundus autem actus terminatur ad aliquod operatum, & ideo non est simpliciter finis, sed finis sub fine. His nisi, patet litera. Et diuiditur in duas partes, scdm duas dicitur, quas ponit, ibi [Quorumcunq; igitur aliquid] Dicit. n. Philoso. quòd in aliquibus actus & usus est ultimus finis, sicut ultimus finis potentie uisionis est uisio: & hoc quia potentia uisionis non terminatur ad aliquod operatum, factum per actum uisionis: in quibusdam aut actus terminatur ad operatum; ita quòd est ibi aliquid aliud præter usum, sicut ab arte ædificatoria est ædificatio, & per ædificationem est domus, quæ est ipsum operatum. Licet autem ita sit, quòd differant isti actus, tamen utrunque est finis potentie: nam ædificatio est in ædificato; & similiter est, & sit cum domo: & ideo ædificatio & domus est finis potentie. Notadũ est, quòd hæc distinctio adducitur ad confirmandum præcedentia: dictũ est in præcedentibus, quòd actus est finis potentie: posset ergo aliquis credere, quòd hoc habet solum ueritatem in actu, qui non terminatur ad operatum: dicit autem Philoso. hoc habere ueritatem in utraque, quia potentia ædificatiua terminatur ad ædificationem, & per ædificationem ad domũ.

Quorumcunq; igitur aliquid alterum est, quod sit præter usum, horum actus in facto est: ut ædificatio in ædificato, & contextio in contexto. Similiter autem & in aliis: & totaliter motus in eo, quod mouetur. Quorum uerò non est aliquod aliud opus præter actionem, in ipsis existit actio: ut uisio in uidente, & speculatio in speculante, & uita in anima.

Quare & felicitas: uita namq; qualis quedam est.
Ponit secundam differentiam inter istos duos actus: & est, quòd ille actus, qui terminatur ad aliquod operatum, ita quòd est ibi aliquid aliud præter operationem, ille est subiectiue in facto, & in operato: sicut ædificatio in ædificato, & cõtextio

Actus duplex.

Z z in

Metaphysicæ

in cōtento; & breuiter motus in mobili: ille autē actus, qui non terminatur ad aliquod operatum; ita q̄ nihil est ibi præter operationem, aliquid subiectiue est in agente: sicut uisio in uidente, & speculatio in speculante, & uita id est actus uitalis in anima: & si uita est in anima, oportet q̄ felicitas sit in eadem: quia felicitas est quædam uita. Notandum est, q̄ duobus modis potest accipi uita: uno modo pro actu primo, quod dicimus esse: & hoc modo dicit Philosophus Secundo de Anima. q̄ uiuere uiuentibus est esse: & hoc modo certū est, q̄ uiuere est actus manens in agente: quia uiuere non exit essentiam, à qua oritur: Secundo modo accipitur uiuere, pro actu uitali; eo modo quo dicimus, q̄ intelligere & sentire est uiuere; & isto modo accipit hic Philosophus, uolēs q̄ uiuere est actus in agente manens: quod aut sic acceperit, patet: quia statim subdit, quod felicitas est quædam uita; patet autem per eundem in Decimo Ethicorum, quod felicitas consistit in actu secundo: est enim felicitas actus perfectus secundū uirtutem: Eundem ergo actum, quem aspicit uirtus, aspicit felicitas: uirtus autem aspicit actum secundum, ergo & felicitas: unus. n. & idē actus pōt uocari actus uitalis, & actus felix: felix aut in quantum perfectus secundum uirtutem, siue secundū politicam, & secundū felicitatem politicam; de qua dicitur Primo Ethicorum: siue secundum uirtutem speculatiuam: & secundum felicitatem speculatiuam, de qua dicitur Decimo Ethicorū.

Vita dupliciter.

Tex. cō. 32.

Actio duplex.

Cap. 10.

Actus duplex.

Questio.

Actio transiens cuius est perfectio.

Actio immanens dupliciter potest significari.

Quæreret aliquis, Vtrum speculatio sit actio manens in agēte, sicut supponit Philosophus? Videtur q̄ non: quia speculatio intelligere est, intelligere est quoddā pati, ergo speculatio passio est. Ad oppositū est Philosophus. Respondeo dicendū est, q̄ si nos poneremus intellectū purē passiuū, diceremus q̄ intelligere est pati: ita q̄ secundū hoc intelligere esset passio, & non actio; si autē sic esset, sic imaginaremur, q̄ obiectum agit, & intellectus patitur: & actio obiecti est actio transiens: dictū est autē in litera, q̄ actio transiens nō est perfectio agentis, sed patientis: & secundum hoc, actio est perfectio intellectus, & non intelligibilis: & esset subiectiue in intellectu, & nō in intelligibili. Possent tū hæc actio significari duobus modis; uno modo ut est in agente: alio modo ut est in passio: primo modo imponatur sibi nomen, & uocetur intellectificatio: secundo modo ut significata per modū passionis, uocetur intelligere, & est sic similis imaginatio, sicut est in uisu; motio. n. passiva potentia uisus uisio est; sed tū hæc uisio, ut ē ab obiecto, quædam actio est, & uocatur, uel uocari pōt coloratio; ut autē est in passio, uocatur uisio: & quia nō est uisio, nisi ut perfectio passio uidere est pati. Secundū igitur istū modū dicēdi patēs est, q̄ intellectio nō est actio manens in agēte, sed ē passio. Alio modo pōt dici, ita quod saluetur uerbū Philosophi. si q̄ intellectio siue intelligere est actio, & est passio; passio quidem quia intellectus primō patitur ab obiecto: actio uerō quia secundō proten-

dit se super, obiectum, quæ quidem proten- super obiectū est actio. Et secundū hoc dicit Philosophus hic, q̄ intellectio est actio manens in agēte; quod ergo dictū est Tertio de Ani. q̄ est passio, intelligendum est q̄ intellectus primō patitur antequam agat.

Tex. cō. 12. com. 19.

Questio.

Quæreret aliquis. Vtrum hæc intellectio sit forma intellectus secundū q̄ agēs, aut secundū q̄ patiens? Dicendum est, q̄ debemus imaginari de ista intellectuione (supposito q̄ sit actio manens) q̄ est in intellectu, & est ab intellectu; & magis dēt dici esse subiectiue in eo, ut est in, quā ut est ab: Si. n. ita esset ab eo, q̄ non esset in eo, non esset perfectio eius; & ideo intellectio magis perfectio est, ut est passio, quā ut est actio; & quia est perfectio eius ut est in eo, & non ut est ab eo, & ut est ab eo, actio est: ut autē est in eo, passio est: ideo hæc intellectio magis dēt uocari perfectio, ut passio, quā ut actio. Vnde licet sit actio manens in agente, tū q̄ maneat, hoc hēt magis in quā in passio, quā in quantum actio. Et secundū hoc, pōt explicari uerbū Philosophi Tertio de Ani, q̄ intelligere est pati; quia hæc intellectio magis est perfectio intelligētis, ut est in, quā ut ē ab; & magis ut est passio, quā ut est actio. Deinde d.

Vbi supra.

Quare manifestum, quod substantia, & species a se sunt quidam est. Secundum hanc itaq; rōnem, palam quia prior substantia est actus potentia, & (ut diximus) tēpore semper præ accipitur actus alius ante aliu, usq; ad eū, quod est semper mouentis principiu.

TEX. 19.

Ex rationibus præcedentibus concludit conclusionē intentā, dicens, q̄ manifestum est ex præcedentib. q̄ substantia & species rei est actus, & non potentia; potentia. n. magis dēt dici specificabilis quā species, magis substantialis quā substantia; & etiā manifestū est, q̄ actus accipitur ante actum, donec deueniamus ad primū actū, & ad primum mouens. Notandū est, q̄ tota natura entis non pōt esse possibilis; si. n. tota natura entis esset natura possibilis, uel sequeretur q̄ esset processus in infinitum in agentib. uel q̄ res produceret seipsam: quorū utrunq; ē impossibile: Si. n. natura cuiuslibet entis esset natura possibilis, quare de illo ente, aut producitur à se ipso, & hoc ē impossibile; aut ab alio; quæro ergo de illo alio, aut hēt naturam possibilis, aut non; si non, ergo non tota natura entis est natura possibilis; si sic ergo productum est, quia possibile de se non habet esse; si productum est, uel a se, uel ab alio; a se, est impossibile: si ab alio, uel illud est possibile, uel necesse; & cū non sit necesse, secundū quod suppositum est, ergo possibile; si possibile, productum est, & ita in infinitum: oportet ergo, quod natura entis possibilis reducatur ad necesse esse; & hunc uocamus actum, & mouens primum. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quod semper est actus ante actum, hoc est agens ante agens, usque ad agens primum; quia oē agens mouēs motum reducitur ad agens mouens non motum; eo quod omne agens mouēs motum cōpositū est in actum

Ratio prior capiti.

Primum est hanc possibilis claudere.

Natura entis possibilis habet reduci ad necesse esse.

actū & potentia, & omne tale reducitur ad actū purum.

At uerò magis propriè sempiterna priora substātia sunt corruptibilibus. Est autem nihil potentia sempiternum.

Quarta rō.

Ponit quartam rationem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit rationem suam: secundò ex dictis improbat positionem Platonis de ideis. Secunda ibi [Si ergo aliqua sunt naturæ.] Circa primam ponit talem rationem: sempiterna sunt ante corruptibilia substantia, & perfectione; sed sempiterna sunt in actu, & non in potentia; corruptibilia autem sunt in potentia; ergo actus est ante potentiam. Circa istam rōnem sic procedit, quia primò ponit uim rōnis suæ: secundò probat quod dixit. f. q̄ sempiterna non sunt in potentia, ibi [Ratio uerò hæc] Dicit ergo primò: adhuc magis propriè habet probari, q̄ actus est ante potentia, quia sempiterna sunt priora corruptibilibus; sempiterna autem sunt in actu, & non in potētia; corruptibilia uerò in potentia sunt.

Ratio uerò hæc, omnis potentia simul contradictionis est: quod quidem enim est non possibile existere, non utique existet in aliquo: possibile autem omne; contingit non actu esse: quod igitur possibile esse, contingit esse, & non esse. Idem igitur possibile esse, & non esse: possibile uerò non esse contingit non esse. Contingens autem non esse: corruptibile, aut simpliciter hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, aut secundum locum, aut secundum quantum, aut secundum quale. Simpliciter autem quod secundum substantiam.

Probat, quod dixit. f. q̄ sempiterna non sunt in potentia. Et diuiditur in duas partes, quia primò probat, quòd sempiterna non sunt in potentia: secundò probat, q̄ motus sempiternorum nō est in potentia, ibi [Neque utique motus siquis est.] Circa primum facit talem rationem: omnis potentia est ad esse, & non esse, & ad contradictoria: si ergo in sempiternis est potentia, possunt esse, & non esse: & si possunt non esse, possunt corrumpi; sed quòd sempiterna sint corruptibilia, est impossibile; ergo &c. Circa istam rationem sic procedit, quia primò ponit rationem suam: secundò ex illa concludit duas conclusiones. Secunda ibi [Nihil incorruptibilium] Dicit ergo primò, ita dictum est, quòd in sempiternis non est potentia, quia omnis potentia est ad contradictoria: ita q̄ omne possibile aspicit esse, & non esse: quod patet, quia si tantum aspiceret non esse; ita q̄ non aspiceret esse, tunc esset impossibile; quod autem est impossibile, nunquam existet: si autem esse est impossibile, non esse est necessarium: ergo nō fuit possibile, sicut ponebas: ponebas enim, quòd possibile ita aspicit non esse, quòd nullo modo aspicit esse; ergo possibile illud, quòd aspicit non esse, aspicit esse: & e conversò illud, quòd aspicit non esse, aspicit esse: ex quo contingit quòd non actu esse aspicit non esse. Concludatur ergo, q̄ illud possibile, quòd potest esse, potest & non esse.

Sempiterna non sunt in potentia.

Omnis potentia est contradictoria.

Omnis possibile est ad esse, & non esse.

A se: quod autem potest non esse, contingit non esse: contingens autem non esse, corruptibile est: si enim contingit non esse secundum locum, corruptibile est secundum locum; si secundum quantitatem, secundum quantitatem; si secundum qualitatem, secundum qualitatem: simpliciter autem illud est corruptibile, quòd contingit non esse secundum substantiam. Notandum est, quòd ratio Aristote. fundatur super duo fundamenta; primum fundamentum est, q̄ possibile aspicit esse, & non esse; quod quidē probat sic; primò quia tantum non potest aspiceret non esse, quia si possibile aspiceret tantum non esse, tunc possibile esse, esset impossibile; si at esse esset impossibile, tunc non esse esset necessarium; q̄ autem idem sit possibile & necessarium, hoc non potest esse. Secundò probat, q̄ non potest tantum aspiceret esse; & est, ibi [Possibile autem esse] Probat autem sic; possibile esse contingit non actu esse, si contingit non actu esse, ergo aspicit non esse. Posset autem aliter sic probari, si possibile tantum aspicit esse, tunc non esse est impossibile; si autem non esse est impossibile, tunc esse est necessarium; tu autem ponebas ipsum possibile, ergo idem est necessarium, & possibile, quòd non potest stare. Secundum fundamentum est, quòd illud, quòd contingit non esse, corruptibile est; sunt autem aliqua in aliquo, quæ non contingunt non esse secundum substantiam, sicut elementa, & mixta aliqua, quæ contingunt non esse tantum secundum locum, sicut partes cæli; quæ aliquando sunt in uno loco, aliquando in alio; prima sunt corruptibilia simpliciter; secunda secundum quid. Ex his duobus fundamentis potest concludi, quòd sempiterna non habent potentiam, quia simul & semel esset sempiternum, & corruptibile.

Simpliciter corruptibile quid.

Possibile logicum, et necessarium possunt stare simul: possibile autem physico & necessarium minime.

Corruptibilia duplicia simpliciter, & secundum quid: sempiterna omnia primo corruptibilia sunt secundo modo.

Nihil ergo incorruptibilium simpliciter potentia est ens simpliciter: aliud at nihil prohibet, ut quale, aut ubi. Actu ergo omnia; nec eorum, quæ ex necessitate sunt: & quidem ipsa prima; namque si hæc non essent, nihil utique esset.

Concludit duas conclusiones: prima est, q̄ nihil de numero incorruptibilium est in potentia simpliciter, quia (ut iam dictum est) quòd est in potentia, est corruptibile: & sic si incorruptibile est in potentia, incorruptibile esset corruptibile, nihil tamen prohibet incorruptibile esse in potentia secundum quid ut puta quantum ad ubi, uel quantum ad qualitatem; quantum autem ad substantiam actu sunt. Secunda conclusio est, q̄ nullum de numero necessariorum est in potentia; nā ipsa necessaria prima sunt, si enim hæc nō essent, alia non essent.

Conclusiones.

Quereret quis. Vtram omnis potentia sit ad contradictoria? Dicendum, q̄ duplex est potētia, actiua, & passiua; actiua potentia respicit agere, passiua respicit esse. Si loquamur de actiua potentia, non oportet quòd sit ad contradictoria, sicut probatum est supra de potentia naturali; cuius ratio est, quia unumquodque sicut se habet ad esse,

Questio.

Potētia duplex.

Metaphysicæ

ita se habet ad agere; sicut ergo forma naturalis dat unū esse, ita dat unū agere; unde sicut forma dat terminatum esse, ita terminatum agere. Si autem loquamur de potentia passiva, sic potentia passiva est ad contradictoria. Et hoc est quod dicit Commentator Secundo Physic. quod potentia passiva est ad utrumlibet. Quod autem ita sit possumus uenari duplici uia. Vna uia est, quod possibile diuiditur contra necesse, & impossibile; impossibile enim ita aspicit unum istorum, quod non aspicit reliquum, ita enim aspicit non esse, quod non aspicit esse; impossibile enim esse uocatur illud, quod nullo modo aspicit esse: si ergo possibile tantum aspiceret non esse, possibile esset impossibile; si tantum possibile aspiceret esse, possibile esset necesse: ut ergo diuidatur contra ista duo, oportet quod aspiciat utrumque, id est esse, & non esse, & non alterum tantum. Secunda uia ad hoc est: hæc potentia passiva est ad esse, quia esse potest ab alio recipere. scilicet ab agente, si autem ab alio recipit esse, de se est sub non esse, & sibi non repugnat habere; per accidens ergo aspicit esse, & non esse.

Met. 4.8. Videtur
2. cal. 1. tex.
cō. 3.8. et 4.
cal. cō. 35.

Questio.

Qualitas duplex: et qualitas illarum sempiterna alterari possunt.

Questio.

Potentia passiva præceditur ab actu.

Ens prima sui diuisione quo diuiditur.

Quereret aliquis. Vtrum sempiterna sint in potentia ad qualitatem, sicut dicit Philosophus? Videtur quod non; quia quod est in potentia ad qualitatem, alteratur; alteratio autem est uia in generationem, ergo sempiterna possunt alterari, & generari: quod falsum est. Ad oppositum est Philosophus. Respondeo, dicendum est, quod duplex est qualitas, realis, & intentionalis: secundum qualitatem realem non possunt alterari sempiterna, quales qualitates sunt calidum, & frigidum, & hoc quia talis alteratio est uia in generationem; secundum autem qualitatem intentionalem (qualis qualitas est lumen) alterari possunt; sicut uidemus, quod luna de non luminosa fit luminosa; nec talis alteratio est uia in generationem.

Quereret aliquis: Vnde sequitur consequentia, quam facit Philosophus; sempiterna sunt prima, ergo non sunt in potentia? Dicendum est, quod (ut patuit per præcedentia) potentia passiva semper præceditur ab actu; quia semper potentia passiva ab actu præcedente deducitur ad esse: ergo de ratione potentie passivæ, & eius, quod est in potentia passiva, est; quod præcedatur: omne autem tale habet rationem secundi, & non primi; quod ergo sit in potentia, & quod sit prima, implicat contradictionem: Imaginatur enim Philosophus, quod ens prima diuisione diuiditur in ens necessarium, & ens possibile: & quod impossibile est; quod ens possibile sit primum ens; sed quod analogia & habitudo est inter ens possibile, & necessarium; quia ens possibile reducitur ad ens necessarium, & non econuerso: & ideo bene dixit in litera, quod entia necessaria prima sunt. Deinde d.

Neque utique motus si quis est sempiternus, nec si quid motum sempiternum, non est secundum potentiam motum, nisi unde quo. Huius autem materiam nihil prohibet existere.

Ostendit, quod motus sempiternus non est in po-

tentia: Et diuiditur in tres partes, quia primò hoc ostendit: Secundò ex hoc concludit quandam conclusionem: Tertiò ostendit, quod entia transmutabilia imitantur entia sempiterna: Secunda ibi [Propter quod semper agit sol.] Tertia ibi [Imitatur autem] Dicit ergo primò; quod si aliquis motus sempiternus est, in potentia non est, ut aliquando deficiat: nec est motum motu sempiterno, est in potentia: nisi unde quo; quia contingit ipsum esse in alio & alio situ, ad minus quò ad partes eius; huiusmodi autem moti sempiterni nihil prohibet esse materiã. Notandum est, quod partes moti sempiterni sunt in alio & alio situ secundum re, & secundum rationem: totum autem secundum rationem solum, sicut habet ostendi Sexto Physic. & ideo dicit Philosophus, quod hoc est in potentia unde quo, hoc est quò ad situm, sed non quò ad formam. Notandum est, quod motus bene prohibet, quod mobile non est pura forma; quia pura forma purus actus est, purus autem actus nullo modo moueri potest, nec ad situm, nec ad formam, non autem prohibet ipse motus, quin mobilis sit materia: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod motus sempiternus materiã non prohibet: Vtrum autem hæc sit uera materia, uel æquiuocè, dictum est superius. in Octauo. Deinde cum dicit.

Propter quod semper agit sol, & astra, & totum cælum. Non est autem timendum, ne quando stent: quod timent qui de natura. Neque laborant hæc agentia: non enim inest potentia contradictionis ipsis, ut corruptibilibus motus: ut laboriosa sit continuatio motus.

Nã substantia materia, et potentia non actu cã huius.

Concludit ex hoc quandam conclusionem, dicens; quod quia motus sempiternus est: ideo agunt semper sol, & astra, & totum cælum: Nec est timendum, quod aliquando stent sol, sicut timent quidam Naturales: Neque laborant talia agentia; quia in eis non est potentia ad contradictoria; sicut ad moueri, & non moueri; quæadmodum est in corruptibilibus: Nec laboriosa est continuatio motus istorum: causa enim laboris in motu est subiecta materia, quæ est in potentia ad contrarium. Notandum est, quod cœlestia agunt in inferioribus mediante motu: eo modo quo dicitur Secundo de Generatione; quod sol agit mediante motu in obliquo circulo: sicut ergo motus sempiternus est, ita & actio: sicut ergo ibi non est potentia ad moueri, ita non est ibi potentia ad agere: & ideo bene conludebat Philosophus ex sempiternitate motus sempiternitate actionis. Notandum est, quod causa laboris in inferioribus est sua in naturalitas, quæ est ad aliquod contrarium: quia materia potest esse sub alia dispositione, quam sub illa, sub qua est; sicut uidemus, quod animalia cum labore mouentur: & fatigantur: cuius ratio est, quia motus naturalis corporis, quod est deorsum, aliquo modo contrariatur motui progressiuo: & ideo anima mouet corpus cum labore, & pœna propter motum corporis ad contrarium; quia ergo in cœlo nulla est potentia ad aliquod tale, ideo non est ibi labor, neque pœna: quia ibi est semper naturalitas, & nulla est potentia ad in-

naturalitatem. Deinde cum dicit.

Imitantur

Motus sempiternus non est in potentia.

Moti sempiterni nihil prohibet esse materiã.

Tex. cō. 85. Vide in 4. Physic. 43.

Purus actus moueri non potest.

Quædam materia celi.

In agentibus superioribus nulla est de fatigatio aut labor.

Quo cœlestia agentia mouentur in hac uia? Gen. 2. de Gen. 4. Cor. 1. cor. 57.

Vnde non mouendo de fatigantur.

Imitantur autem in corruptibilia, & quæ in trās mutatione sunt entia, ut terra, et ignis. Etenim hæc semper agunt. Nam secundum se, & in seipsis habent motum. Potentiæ uero aliæ, de quibus diffinitū est, omnes contradictionis sunt. Nam possibile, sic mouere potest, & non sic, quæcunque secundum rationem. Irrationabiles uero per aliud esse, & non, cō traditionis erunt eadem.

Ostendit, quomodo ista corpora inferiora imitantur celum, dicens: ita dictum est supra, quod cœlestia semper agunt, quæ sunt incorruptibilia, & secundum totum & secundum partes: elementa autem ut terra, & ignis, quæ sunt incorruptibilia secundum totum, licet non secundum partes, imitantur hæc corpora: licet enim sint intransmutabilia, tamen semper agunt, & patiuntur: in eis. n. est principium motus secundum se, quia naturaliter mouentur; hæc ergo potentiæ semper agunt. Aliæ autem potentiæ sunt ad contradictoria, differenter tamen, quia quædam sunt potentiæ ad cōtradictoria, quæ sunt ad mouere, & non mouere: & istæ sunt potentiæ rōnales: potentiæ aut irrōnales ad contradictoria sunt, quia sūt ad esse, & nō esse. Notandum est, quod generatio & corruptio semper continuè est in elementis, quia causantur ex accessu & recessu solis in obliquo circulo: sicut ergo ille motus accessus & recessus sempiternus est, ita generatio & corruptio: & ideo benè dixit Philosophus, q̄ huiusmodi imitantur illa: ideo sicut in actione cœlorum quædam sempiternitas est, ita similiter in actione elementorum. Notandum est etiam, q̄ potentiæ ad contradictoria sunt in duplici differentia: quædam enim sunt actiue, quædam passiuæ: actiue sunt ad agere, & nō agere; & istæ uocantur potentiæ rationales, quia potentiæ naturales actiue determinatæ sunt ad unū: potentiæ autem passiuæ sunt ad esse, & non esse; ut declaratum est paulò superius. Et hoc uoluit dicere Philosophus in litera, uolens ostendere, q̄ aliter est ad contradictoria potentia actiua, & aliter potentia passiuæ. Deinde cum dicit.

Si ergo aliqua sunt nature, tales autem substantiæ quales dicunt, qui in rationibus ideas, multò magis sciens utique erit aliquid, quā per se scientia, & motum quàm motus. Hic enim actus magis, illæ autē potentiæ horum. Quod quidem igitur est prius actus potentia, & omni principio mutabili, palam.

Ex cūctis improbat positionē Platonis de ideis. Dictum est enim q̄ perfectio rei consistit in actu & non in potentia, ex hoc ergo concludit, q̄ maior perfectio consistit in participante ideam, quā in ipsa idea, dicens: q̄ si sunt aliqua nature, tales aut substantiæ, quales ponunt, illi qui dicunt ideas esse; magis erit aliquis utique sciens quàm per se scientia, & motum quàm motus, quia in scientia & in motu est potentia; in moto autem & in scito est actus; concludit ergo, q̄ actus est prior potentia in omni principio mutabili.

Quereret aliquis, unde sequitur consequentia Philosophi scilicet q̄ magis erit sciens aliquid

quàm scientia, & motum quàm motus? Dicendū est, quòd secundum imaginationem Philosophi, aliquis dicitur sciens ex hoc, quòd participat scientiā, scientia autem dicit quid in potentia ad hanc aptitudinem, sciens autem dicit quid in actu; Similiter aliquid dicitur motum ex hoc, quòd participat naturam motus, ita q̄ motus dicit quid in potentia, motum autem quid in actu ex participatione motus per se; ergo scientia dicit ipsam formam participatam per se; motus similiter dicit ipsam formam motus; & quia unumquodque tunc magis est, quando est in actu, quàm quando est in potentia, ut declaratum est per præcedentia, ideo actus sciendi magis est in sciente, quàm in scientia, & magis in moto, quàm in motu: & sic sequitur, quòd participans ideam est perfectius idea; sicut actus potentia. Deinde cum dicit.

Quod autem & melior & nobilior, & honorabilior studiosa potentia actus, ex his est palam. Quæcunq; n. secundum posse dicuntur, idem est potens contraria; ut quod dicitur posse conualescere, idem est et languens: & simul eadem enim potentia conualescendi & laborandi, & quiescendi, & mouendi, & adificandi & destruendi, & adificandi & corrūdi. Possesse quidem igitur contraria, simul existit: contraria uero impossibile simul existere, ut sanum esse, & laborare. Quare necesse horum alterum esse bonum. Possesse uero similiter utrunque, aut neutrum. Actus uero melior est.

Comparat actum ad potentiam secundum bonitatem & malitiam: Et duò facit, quia primo ponit istam comparisonem; secundò concludi unā conclusionem, quòd malum non est præter res; Secunda ibi [Palam ergo] Prima in duas, quia primò ostendit, quòd actus nobilior est potentia in bonis. Secundò ostendit, quòd econtrario est in malis ibi [Necesse autem & in malis] Dicit ergo primò, quòd manifestum est ex his, quòd actus est nobilior & honorabilior studiosa potētia, hoc est potentia, quæ est ad bonum: cuius ratio ē, quia dictum est in præcedentibus, quòd potentia aspicit contraria, ergo potentia una & eadem est respectu contrariorum, sicut eadem potentia est respectu conualescentiæ & languoris, & respectu quietis, & etiam motus respectu edificii & destructionis: sit ergo contraria simul existunt in potentia, in actu uero simul existere contraria, est impossibile, ergo in actu est bonum tantum: potentia uero est ad utrumlibet scilicet ad bonum & ad malū, uel enim ad neutrum ē; uel ad utrumque est; ergo actus est melior potentia. Notandum est ergo, quòd Philosophi ratio stat in hoc: illud, qd magis subintrat rationem boni, melius est eo, qd minus subintrat; sed actus bonus melius subintrat, quàm bona potentia, ergo & c. maior patet: minorē probat Philosophus, scilicet quòd actus bonus melius subintrat, quia actus bonus respicit bonū tantum, potentia autem bona respicit bonum & malum. Deinde cum dicit.

Necesse autem et in malis, sine & actum esse de

Conueniētia inter corpora corruptibilia & incorruptibilia.

Potentia multiplices.

Generatio & corruptio est in elementis, & quomodo.

Inuenitur contra Platonem eos de ideis.

Questio.

Unde quis dicitur sciens.

TEX. 19. CAP. 10

Comparatio potentie, & actus panes boni et mali.

Contraria se mutuo existere in actu, est impossibile.

Metaphysicæ

teriorè potentia. Quod. n. potens idè cõtraria ambo. E
Ostendit, quòd econuersò est in malis: actum & finem necesse est esse deteriore potèntia: cuius ratio est, quia potentia ad malum respicit bonum & malum, actus autem malus non aspicit nisi malum.

Palàm ergo, quia non est aliquid præter res. posterius enim ipsi natura malum, quàm potentia. nõ ergo nec in eis, quæ a principio & sempiternis, nihil est neque malum, neque peccatum, neque corruptiõ. Etenim corruptio malorum.

Illationes.

Concludit ex prædictis quædam conclusiones. Prima est, quòd manifestum est, quòd malum non est præter res: cuius ratio est: quia malum posterius est potentia, quia non est sine potentia; sed potentia non est præter res, ergo nec malum.

Ex his habetur peccatum esse nihil secundum Arist.

Secunda conclusio est, quòd manifestum est, quòd in sempiternis, & in his, quæ sunt à principio; hoc est in principiis, non est malum, nec corruptio; quia corruptio est de genere malorum.

Verum est philosophice: quòd dico propter angulos, si quis malum est.

Notandum est, quòd malum est priuatio perfectionis, quam aliqua res est apta nata habere: & ideo ubicunque malum est, ibi aptitudo est: ubicunque est aptitudo, ibi est potentia; & ideo malum sine potentia non est, nec sine priuatione: quia (ut dictum est) malum est priuatio perfectionis: cum ergo in sempiternis non sit potèntia sub priuatione, benè dixit Philosophus, quòd in sempiternis malum non est, quia ibi potentia non est.

TEX. 20.

cap. ii.

Inueniuntur autem & diagrammata actu. nam diuidentes inueniunt: si ergo essent diuisa, manifesta utique essent: nunc autem insunt potentia.

In parte ista comparat actum, & potentiam secundum cognitionem; uolens ostendere, quòd cognitio consistit in actu, & non in potentia. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quòd cognitio ueri consistit in actu: secundò comparat uerum & falsum ad inuicem. Secunda ibi

Comparatio potentie & actus per res intellectum.

[Quoniam autem ens dicitur, & non ens.] Prima in duas, quia primò ponit intentum suum: secundò manifestat per duo exempla. Secunda ibi [Propter quid duo recti.] Dicit ergo primò, quòd diagrammata inueniuntur, hoc est per inuentionem sciuntur; quando actu habentur apud intellectum: nam Geometræ diuidentes actu, inueniunt naturas rerum: si enim ea, quæ queruntur, essent actu diuisa apud intellectum, uel etiã apud sensum, manifesta essent: nunc autem quia sunt in potentia, manifesta non sunt. Notandum est, quòd intellectus per uiam compositionis & diuisionis deuenit in naturam rei: si enim uelim scire, quid est triangulus, dicam sic: figurarum alia rectilinea, alia non: triangulus est figura rectilinea: & ideo primò diuisi, postea composui; dicèdo, triangulus est figura rectilinea: iterum adhuc diuido, dicendo: figurarum rectilinearum aliæ habent tres angulos, aliæ quatuor, & sic de singulis: facta autem hac diuisione, postea componam, dicendo: quòd triangulus est figura rectilinea, ha-

bens tres angulos: & sic per naturam compositionis, & diuisionis perueni ad naturam trianguli; & quidditatem eius. Et hoc est, quòd uoluit dicere Philosophus, quòd intellectus actu diuidens principia rei, rem uidet; quam prius non cognoscebat: Quod ut melius uideatur, notandum est: quòd principia rei quasi latent in re; intellectu autem explicando ea, illa, quæ erant in quadam latentia, ponit in propatulo, & in quodam manifesto: postquam autem posita sunt in tali manifesto; habetur notitia de re: & quia quando sunt in latentia, sunt quasi in potentia; cù autem sunt in manifesto, sunt in actu in conspectu intellectus: ideo benè dixit Philosophus, quòd notitia de re est in actu, & non in potentia. Notandum est, quòd notitia nostra incipit à sensu: & ideo Geometræ uolentes docere nos, ad sensum ostendunt in figuris ea, quæ ostendenda sunt, actu diuidentes lineas & figuras: multa enim quæ sunt indiuisa & inseparata, diuisim & separatim ostendunt; in qua diuisione & separatione patet, quòd debet ostendi: ante autem non patebat. Et hoc est, quòd dicit Philosophus, quòd ex diuisione actuali patet res, quæ non patebat: & ideo est cognitio in actu, & non in potentia. Deinde cum dicit.

Principia rei quasi latent in re.

F

Propter quid duo recti trigonum? quia qui circa unum punctum anguli æquales duobus rectis. Si ergo educeretur qui iuxta costam, uidenti utique statim esset palàm.

Ex libello Sensu, & sensu.

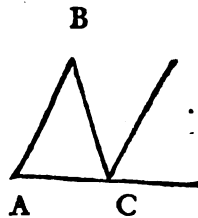
Manifestat, quòd dixit per duo exempla. Et diuiditur in duas partes, secundum duo exempla, [Propter quid in semicirculo rectus.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quòd ex diuisione actuali manifestatur res: si enim aliquis querat, propter quid trigonus habet tres angulos æquales duobus rectis? manifestum est, quòd hoc est, quia trianguli; qui sunt circa unum punctum, sunt æquales duobus rectis: hoc autem statim uidenti fieret manifestum, si linea, quæ est iuxta costam, educeretur & protraheretur: ita quòd illud, quòd primò erat in potentia; fieret in actu per istam protractionem.

G

Manifestat, quòd dixit per duo exempla. Et diuiditur in duas partes, secundum duo exempla, [Propter quid in semicirculo rectus.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quòd ex diuisione actuali manifestatur res: si enim aliquis querat, propter quid trigonus habet tres angulos æquales duobus rectis? manifestum est, quòd hoc est, quia trianguli; qui sunt circa unum punctum, sunt æquales duobus rectis: hoc autem statim uidenti fieret manifestum, si linea, quæ est iuxta costam, educeretur & protraheretur: ita quòd illud, quòd primò erat in potentia; fieret in actu per istam protractionem.

Exemplis confirmat.

H

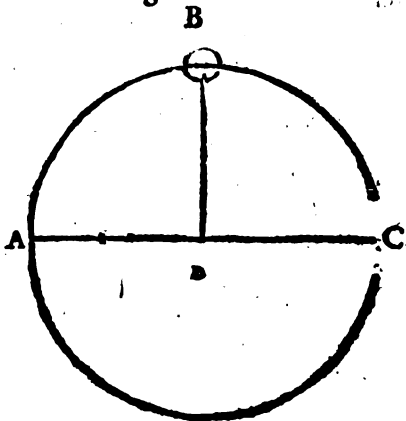

Notandum est, quòd ad euidentiã exempli debemus imaginari quendam triangulum, qui uocetur A.B.C: cuius basis. A. & C. protrahatur in continuum & directum: hæc autè basis sic protracta facit cum latere trianguli quendam angulum extrinsecum; qui quidè extrinsecus erit æqualis duobus angulis intrinsecis sibi oppositis: manifestum est autem, quòd angulus intrinsecus & extrinsecus consistentes circa eundè punctum, sunt æquales duobus rectis: quia (ut probatum est in primo Geometræ) linea cadens super lineam, quali-

qualitercunque cadat, facit duos angulos rectos, uel æquales duobus rectis: Arguamus ergo sic: angulus exterior & interior circa eundem punctum ualeat duos rectos; sed (ut iam dictum est) angulus exterior ualeat duos intrinsecos sibi oppositos; ergo interior, qui erat circa eundem punctum cum exteriori, cum duobus interioribus oppositis illis, ualeat duos rectos: & ita tres anguli trianguli sunt æquales duobus rectis: quod quidem est manifestum per angulum exteriorē: & quia angulus exterior fiebat ex hoc, quod basis ducebatur in continuum & directum: ideo bene dixit Philosophus, quod si basis educeretur, conclusio occulta fieret manifesta. Deinde cum dicit.

Propter quid in semicirculo rectus uniuersaliter? quia si æquales tres quæ bases duæ, & quæ ex medio super stans recta uidentur; palam ei, qui illud sciuit.

Manifestat idem per aliud exemplum. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit exemplum suum: secundò concludit conclusionem principalem ibi [Quare palam.] Dicit ergo primò: quod si queratur propter quid angulus, qui est in semicirculo, est rectus? hoc statim fieret manifestum, si uiderē, quod duæ lineæ, quæ sunt ad basim; & illa, quæ est ducta à medio, sunt æquales: statim enim qui hoc scit, conclusionem uidet: quasi dicat Philosophus: cognitio consistit in actu, & non in potentia: quia ista conclusio, quod angulus, qui est in semicirculo, est rectus, statim uidetur, quando scitur, quod duæ lineæ ad basim, & tertia super stans sunt æquales: & quando actu protrahuntur tales lineæ, statim hoc uidetur; & ita ex actuali protractione res cognoscitur.

Ad euidentiā exempli imaginemur semicirculū. A. B. C. cuius centrum dico, in quo protrahitur linea. A. B., & linea. A. C. in puncto. A. qui quidem angulus est angulus in semicirculo; de quo dico, quod est rectus, sicut dicit Philosophus, quod patet sic: quia protrahatur linea A. D. tunc erunt facti duo trianguli partiales, scilicet. A. D. B.; & A. D. C.; & erunt facti duo anguli ad literam D; qui ualent duos rectos; & hoc quia omnis linea cadens super aliam lineam,

facit duos angulos rectos, uel æquales duobus rectis. His sic dispositis, dicemus; quod in triangulo partiali. A. D. B., angulum dextrum ualeat angulum. A. & angulum. B. & in isto triangulo angulus. B. & angulus. A. sunt æquales: & hoc quia quædo latera alicuius trianguli sunt æqualia, oportet quod anguli, qui sunt supra basim, sint æquales; latera autem huius trianguli æqualia sunt, quia duocuntur à centro ad circumferentiam; si autem angulus D. extrinsecum ualeat B & A, & B & A. anguli sunt æquales, oportet quod angulus. D., sit duplum ad angulum. A. partialem. Similiter in triangulo A. D. C., angulus. D. extrinsecus ualeat C. & A, sibi oppositos; cū ergo. C. & A., sint æquales, eadem ratione qua supra, oportet quod angulus D., sit duplus ad angulum. A. partialem; ergo duo anguli, qui sunt in puncto D., sunt duplū ad angulū totalē A., qui est in semicirculo; cū ergo, illi anguli ualeant duos rectos, oportet quod angulus A. sit medietas duorum rectorum, & per consequens est unus rectus; quia medietas duorum rectorum unus rectus est. Deinde cum d.

Quare palam quia potentia entia ad actum reducta inueniuntur, causa uerò quia intelligentia est actus. Quare ex actu potentia, & propter hoc facientes cognoscunt. Posterius enim generatione quæ secundum numerum actus.

Concludit conclusionem principalem, dicens; quod manifestū est, quod potentia entia si sint reducta ad actum, inueniuntur, & sciuntur: cuius causa est, quia intellectus actus est, & ideo oportet, quod si debeat aliquod cognoscere, quod ex potentia ente fiat actu ens: unde qui faciunt de potentia ente, illi sunt, qui faciunt cognoscere, ut manifestum est in disceptationibus prædictis: dictum enim est in præcedentibus, quod in eodem secundum numerum prius est potentia, quæ actus: & ideo intellectus prius est in potentia, postea fit actu. Notandum est, quod intellectus noster creatur sicut tabula nuda: & ideo de se est in pura potentia: & ideo nihil intelligit, nisi reducatur ad actum. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod intelligentia est actus: quasi dicat, intellectus ante intelligere est in pura potentia, nec intelligit aliquid de re; nisi reducatur ad actum: ipsum autem reduci, est ipsum actu moueri ab obiecto, actu cognito, & distincto.

Quoniam autem ens dicitur, & non ens, hoc quidem secundum figuras Categoriarum; illud uerò secundum potentiam, aut actum horum; aut contraria. Hoc autem maxime proprie, aut uerum, aut falsum.

In parte ista Philosophus comparat uerum, & falsum ad inuicem, dicens: quomodo inuenitur uerum & falsum in rebus. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quomodo inuenitur uerum & falsum in rebus compositis: secundò quomodo inuenitur in rebus simplicibus. Secunda ibi [Circa incomposita uerò] Prima pars in tres, quia primò ponit intentum suum: secundò ostendit,

Conclusio principalis.

Tertio de anima. 5.

TEX. 21.

Cap. 12

Comparat uerum & falsum ad inuicem.

Metaphysicæ

dit, quomodo uerum & falsum inuenitur in rebus compositis: tertio concludit, quomodo inuenitur uerum & falsum in diuisis. Secunda ibi [Hoc autem in rebus] Tertia ibi [Si igitur quidem hæc.] Dicit ergo primò, quòd dictum est in Quinto huius, quòd ens, & non ens multis modis dicitur: uno enim modo dicitur secundum figuras prædicamentorum: secundo modo dicitur secundum potentiam & actum: & hoc uel unius, uel alterius contrariorum: quia utrunque contrariorum aliquando est in actu, aliquando in potentia: licet autem dicatur de actu, & potentia; tamè magis propriè dicitur de actu, quàm de potentia; tertio modo dicitur ens ipsum uerum, & non ens ipsum falsum; ita tamen quòd ipsum ens, quòd est uerum, est aliquando falsum. Notandum est, quòd Philosophus introducit istud capitulum, uolens dicere, quòd ens triplici modo diuiditur; uno modo secundum decem prædicamenta: & de isto dictum est in Septimo; secundo modo secundum potentiam & actum, & de hoc dictum est in hoc Nono. Tertio modo dicitur ens idem quod uerum, & non ens idem quòd falsum: & de isto parum uel modicum dictum est in Sexto: & ideo ut habeatur completus tractatus de ente; quòd est uerum; dicendum est hic. Deinde cum dicit.

Hoc autem in rebus est componi, aut diuidi. Unde uerus est, diuisum putans diuidi, & compositum cumponi: mentitur autem, e contrario se habens res. Quandocunque est, aut non est, quod uerum dicitur, aut falsum, hoc perscrutandum, quid dicimus. Non enim propter nos existimare, te uerè album esse, tu album es: sed propter te esse album, esse nos hoc dicentes, uerum dicimus.

Ostendit, quomodo est uerum & falsum in rebus compositis, dicens: quòd uerum & falsum est in rebus, ex hoc quòd intellectus componit, & diuidit: intellectus enim tunc uerus est, cum diuisum putat diuidi, & compositum putat componi: e contrario autem se habens, falsum dicit, & mentitur: quandocunque enim res aliter est, uel non est, quàm intellectus putat; tunc falsitas est in intelligentia. Et ideo uidendum est, quare aliquid dicitur uerum, & aliquid falsum: uerum enim & falsum in intellectu, & etià in oratione ad rem reducitur; non enim res ab intellectu, sed e conuersò intellectus à re ueritatè accipit: non enim dicens, quia puto te uerè esse album, ideo tu es albus; sed e conuersò si tu es albus; uerum dicimus, dicentes te esse album. Notandum quod uerum & falsum habent esse in re causaliter, & in intellectu formaliter: ita quòd unum & idem, quòd formaliter est in intellectu, causaliter est in re: & ideo dicit Philosophus, quòd intellectus est uerus propter rem, non res propter intellectum. Deinde cum dicit.

Si igitur quidem hæc semper componuntur, & impossibilia diuidi: hæc uerò semper diuisa sunt, & impossibilia componi: hæc autem contingunt esse cò

traria, esse quidem componi & unum esse; & non esse, non componi sed plura esse. Circa contingentia quidem igitur eadem sit falsa & uera opinio: & oratio eadem contingit quandoque ueram esse, & contingit quandoque esse falsam.

Circa impossibilia uerò aliter se habere, non sit aliquando uerum, aliquando falsum: sed semper hæc uera, & hæc falsa.

Ostendit, quomodo uerum & falsum diuersimodè inuenitur in diuersis, dicens: quòd aliqua sunt, quæ semper componuntur, & non possunt diuidi: eo modo quo dicimus, quòd homo ita componitur cum animali, quòd non potest diuidi: aliqua autem sunt, quæ tantum diuiduntur, & non possunt componi, nec esse unum, sed necessariò sunt plura: sicut homo naturaliter diuiditur ab asino; nec potest esse unum cum eo: aliqua uerò sunt, quæ aliquando componuntur, & aliquando diuiduntur: sicut homo aliquando sedet, aliquando non sedet: & hæc uocantur contingentia.

Circa contingentia, eadem oratio, & eadem opinio aliquando est uera, aliquando est falsa: circa autem impossibilia aliter se habere, non erit aliquando uerum, aliquando falsum; sed uera semper erunt uera, falsa semper erunt falsa.

Notandum est, quòd hæc pars sequitur ex præcedenti: ex quo enim uerum & falsum causatur ex rebus, sicut se habent res, ita se habent uerum & falsum in rebus: ergo quæ aliquando componuntur, aliquando diuiduntur, uel semper erunt uerum, uel semper erunt falsum: semper enim uerum est putare esse hominem rationabilem, & suum contrarium semper falsum: & semper uerum est hominem putare non esse asinum, & suum contrarium semper falsum.

Circa incompressa uerò quid esse, & non esse, & uerum & falsum. Non enim est compositum ut sit quidem, quandocunque compositum: & non sit, quæ docunque diuisum fuerit; sicut album lignum, aut incommensurable diametrum: nec uerum & falsum similiter ad huc existeret, & in aliis. Aut sicut nec uerum in his idem, sic nec necesse.

Ostendit, quomodo est uerum in simplicibus. Et diuiditur in duas partes; quia primò hoc ostendit: secundò concludit quandam conclusionem ex præcedentibus. Secunda ibi [Palàm etiam &] Prima in duas partes, quia primò dicit, quòd non est eodem modo uerum in simplicibus, sicut in compositis: secundò ostendit, quomodo est uerum in simplicibus ibi [Sed hoc est uerum quidè, aut falsum] Circa primum ponit talem rationem: unumquodque sicut se habet ad esse, sic se habet ad uerum esse. Et hoc est, quòd dicit: quòd uidèdum est, quomodo sit, & non sit uerum & falsum circa hæc incompressa & simplicia; non enim circa simplicia est uerum & falsum ex compositione & diuisione: non enim possumus dicere, quòd tale simplex aliquando sit, quando compositum est: & aliquando non sit, quando est diuisum; quia esse, & non esse talium non est in compositione & diuisione; sicut

Tex. cò. 13. & inde.

Ens tripliciter.

Verum & falsum quòd est in rebus.

Verum & falsum ubi propriè.

Quòd uerum & falsum pluribus diuersimodè reperitur.

Verum & falsum quòd reperitur in simplicibus.

Secundò huius sensus.

sicut esse albi ligni est in compositione subiecti & accidentis; & enim esse diametri & commensurationis est in diuisione eorundem; quia dicimus diametrum incommensurabilem; & quia esse, & non esse non est tali modo in talibus; ideo nec uerū & falsum. Deinde cum dicit.

Sed hoc est uerū quidem, aut falsum: attingere quidem, & representare uerū. Non enim idem affirmatio & representatio: ignorare autem, non attingere.

Ostendit, quomodo est uerū & falsum in talibus. Et diuiditur in duas partes; quia primò hoc ostendit; secundo ex hoc ostendit, quòd circa talia nō est deceptio, ibi [Decipi enim circa] Dicit ergo, quòd uerū in talibus simplicibus est attingere ipsam naturam simplicem, & representare eam; ut sicut in compositis uerū consistit in affirmatione; ita in simplicibus uerū consistit in attingentia & representatione; affirmatio autem non est idem, quòd representatio; & sicut in talibus uerū est in attingere, ita ignorare est in non attingere.

Notandum est, quòd ueritas intellectus duplex est; una enim ueritas intellectus est, scire simpliciter quidditatem; alia ueritas est, scire quidditatem de re, cuius est quidditas. Aliter enim dicitur intellectus uerus ex eo quòd capit, quid est humanitas; aliter ex eo quòd affirmat humanitatem de eo, cuius est humanitas; puta de Sorte, & Platone; sicut etiam aliter dicitur intellectus uerus ex eo quòd capit, quid est albedo; & aliter ex eo quòd affirmat albedinem de eo, cuius est albedo; dicens hominem esse album. Primo enim modo dicitur uerus ex eo quòd attingit naturā & quidditatem puram in se & simplicem; secundo autem modo ex eo quòd illam quidditatem, quam attingebat, referebat ad aliud, cuius est; & quia illud attingere est ex hoc, quòd res representatur intellectui; ideo dixit Philosophus, quòd ueritas primo modo est in representatione. Vbi notandum est, quod sicut est aliud diffinitio, & propositio; ita aliud est representatio, & affirmatio; representatio. n. fit per diffinitionem; propositio autem per affirmationem; & sicut aliud est diffinire, & aliud affirmare; sic aliter est ueritas apud intellectum diffinientem, & aliter apud intellectum affirmantem; quia primo modo ueritas est ex hoc quòd intellectus capit quidditatem simplicem, representatā per diffinitionem; secundo autem modo ex hoc est ibi ueritas, quòd eandem quidditatem reflexit ad illud, cuius est. Deinde cum d.

Decipi enim circa quod quid est, non est, sed aut secundum accidens. Similiter autem & circa compositas substantias; non enim est decipi.

Ostendit, quomodo non est deceptio circa simplicia. Et tria facit; quia primò hoc ponit; secundo hoc probat; tertio concludit, quomodo uerū & falsum diuersimodè est in compositis, & in simplicibus. Secunda ibi [Et omnes sunt actu] Tertia ibi [Esse uerò ut uerum] Dicit ergo primò, quod circa quidditates simplices non est deceptio; nisi

A fortè secundum accidens: similiter circa quidditates compositorū non est deceptio nisi fortè secundum accidens. Notandum est, quòd ex hoc confurgit deceptio, quia aliter opinatur de re; quam sit: qui. n. opinatur de Sorte sedere, qui stat; decipitur; quia aliter opinatur, quàm sit in re: cum autem quidditates simplices uniformiter semper se habeat, nec hēant cōpositionē infra se ipsas; uel omnino nō apprehenduntur; & sic homo nec decipitur, nec non decipitur: uel omnino apprehenduntur, & sic non est ibi deceptio: composita. n. possunt bene apprehendi secundum unam partē, & malè secundum aliam; & ita poterit ibi esse deceptio: possum enim bene apprehendere naturā hominis, & tamen malè apprehendere, quando apprehendo eum stantem, uel sedentem; & ita in talibus potest esse deceptio; in simplicibus autē quia uel totaliter apprehenduntur; uel nullo modo apprehenduntur; non potest esse deceptio.

Ad cuius euidētiam notandum est; quòd deceptio non sequitur quemlibet actum intelligentiæ; sed solum actum compositiū & diuisiū; & quia circa simplicia non est actus compositiū & diuisiū; sed solum actus simplicis notitiæ; ideo circa talia non est deceptio. Decipi autem nihil aliud est, nisi affirmare, quod nō est affirmandū; uel negare, quod non est negandū; & ideo deceptio non est, nisi ubi est actus affirmatiū, uel negatiū; dictum est autem iam, quòd circa simplicia est actus representatiū; & non actus affirmatiū, uel negatiū, uel diuisiū. Quod, ut adhuc meliùs uideatur, notandum est; quòd decipi sequitur ignorantiam, & non quamlibet, sed ignorantiam dispositionis; est autem ignorantia dispositionis, quando res partim scitur, & partim nescitur; ignorantia autem negationis est, quando res totaliter nō scitur; decipi ergo nō potest sequi ignorantiam negationis; quia qui totaliter ignorat re, nec decipitur, nec non decipitur; sed sequitur ignorantiam dispositionis; quia ille decipitur, qui aliquid opinatur circa rem, quod non est in re. Si autem ita est, impossibile est, quòd decipi sit circa simplicia; quia simplicia uel totaliter attinguntur, uel totaliter ignorantur, ignorantia non dispositionis, sed negationis. Notandum est, quòd per accidens circa quidditates potest esse deceptio; licet enim circa quidditates sit actus simplicis notitiæ; quando ipsæ quidditates intelliguntur; tamen in quantum quidditas reflexit ad aliud, cuius est quidditas; circa quidditatem est actus affirmatiū; & ita circa quidditatem ut quidditas est, semper ueritas est; sed tamen in quantum quidditas reflexit ad aliud, & in quantum redit ad actum affirmatiū, potest ibi esse falsitas per accidens, quia illud contingit alicui per accidens, quòd non contingit sibi ratione sui, sed ratione alterius: Licet enim circa quidditatem hominis non sit falsitas; tamen in quantum humanitas reflexit ad aliquid aliud, potest ibi esse ueritas; & falsitas; si enim reflexit ad illud, cuius

Deceptio circa que 7.

Deceptio quem actū cōsequitur.

Decipi quid

Ignorantia duplex: & quam eam sequitur de cōp.

Simplex uel totaliter scitur uel totaliter ignoratur.

Circa quidditates quo potest eē deceptio.

Ostendit u. ostendit.

Veritas intellectus duplex.

Representatio, et affirmatio differeunt.

Circa simplices quidditates nō ē deceptio.

Metaphysicæ

cuius non est, est ibi falsitas. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quod in quidditate simplicium, & etiam compositorum potest esse falsitas per accidens, in quantum per actum affirmatiuum reducuntur ad aliquid, cuius non sunt. Deinde cum dicit.

Et omnes sunt actu, & non potentia: generarentur enim utique, & corrumpentur: nunc autem ipsum ens non generatur, nec corrumpitur: ex aliquo. nunc utique generaretur. Quaecunque igitur sunt quod uere est quid et actu: circa hoc non est decipi: sed aut intelligere, aut non. Sed quod quid est, queritur de ipsis: si talia sunt, aut non.

In simplicibus non contingit decipi.

Probat, quod dixit, scilicet quod circa simplicia non est deceptio, dicens; quod omnia ista simplicia sunt actu, & non potentia; si enim essent in potentia, possent generari & corrumpi; ipsum autem ens nec generatur, nec corrumpitur; si enim generaretur, ex aliquo generaretur, & sic esset compositum; dictum est autem, quod simplex est in talibus ergo simplicibus, quæ uere sunt, & in actu; non contingit decipi: sed aut attinguntur per intellectum, aut nullo modo sciuntur. Licet autem non sit in eis deceptio per se tamen est in eis per accidens: quando, scilicet queritur de ipsis, si talia sunt, aut non sunt: puta si quereretur, si substantia simplex est corporea, uel incorporea: si enim dicerem, quod esset corporea, esset ibi deceptio, quia sibi attribuo, quod sibi non competit.

Questio.

Decipi circa rem; contingit dupliciter.

Quereret aliquis, Vtrum sit bona consequentia, quam facit Philosophus, non sunt in potentia, ergo non potest circa ea esse deceptio? Dicendum est, quod sic: quod duplici uia possumus uenari. Ad euidentiam primæ uia notandum est, quod decipi circa rem, potest esse duobus modis: aliquando enim hoc oritur ex parte nostra, aliquando ex parte rei; deceptio ergo, quæ est circa contingentia, potest oriri ex parte rei: & hoc quia contingens est in potentia, & mutabile: quod enim sit possibilis deceptio circa Sortem tantum uel sedentem, hoc potest esse, quia Sortes potest stare, uel sedere: & ita talis deceptio oritur ex potentialitate rei. Aliquando autem circa talia oritur deceptio ex parte nostra: circa autem res necessarias & sempiternas non potest oriri deceptio ex parte rei, sed solum ex parte nostra; quod ego falso opiner, hominem esse asinum, hoc non potest oriri ex parte rei, quod scilicet homo sit aliquando asinus, aliquando non; sed hoc oritur ex parte nostra: & sic in sempiternis semper est deceptio ex parte nostra: in contingentibus autem ex parte rei: & hoc propter potentiam & mutabilitatem; quia aliquando sunt sub una dispositione; & aliquando sub alia. Et hoc uoluit dicere Philosophus in litera; quod in sempiternis quia non est potentia, non est ibi possibilis deceptio, sed ex parte rei. Secunda uia est ex per se, & per accidens: ex hoc enim quod non sunt in potentia, sunt purus actus; & ex hoc quod sunt purus actus, uel totaliter nesciuntur, uel sciuntur: ex hoc

purus actus uel totaliter sciuntur, uel totaliter ignorantur.

autem, quod totaliter nesciuntur, non est ibi deceptio, quia deceptio (ut dictum est) non sequitur talem ignorantiam; unde quia in potentia non sunt, simplicia sunt, & quia simplicia sunt, non est ibi deceptio, nisi per accidens; in quantum talia simplicia apprehenduntur ut composita, uel per actum compositiuum, uel diuisiuum: & quia circa actum compositiuum uel diuisiuum potest esse deceptio, ideo circa talia aliquando est deceptio per accidens.

Circa actu compositum & diuisiuum est esse deceptio.

Quereret aliquis, Vnde sequitur consequentia Philosophi; simplex est ipsum ens, ergo non generatur, nec corrumpitur, nec est in potentia? Dicendum est, quod Philosophus imaginatur, quod formalitas est ipsa entitas; in compositis ergo ex materia, & forma; materia dicitur magis habere entitatem, quam dicitur ipsa entitas. Vnde composita ex materia & forma, & ex potentia & actu quasi sunt composita ex esse, & non esse: quantum enim appropinquant ad materiam, tantum appropinquant ad non esse; forma autem pura non est nisi ipsa entitas. Bene ergo dictum est, quod illud, quod est tantum ens non potest generari; si enim generaretur, materiam haberet; quantum autem haberet de materia, tantum appropinquaret ad non esse; & sic esset compositum ex esse, & non esse: & sic non esset purum ens. Similiter ex hoc sequitur, quod illud, quod est ipsum ens, non est in potentia: quantum enim haberet de potentia, tantum haberet de non esse; & sic non esset purum ens, sed quasi compositum ex esse, & non esse. Deinde cum dicit.

Questio.

Esse uero ut uerum, & non esse ut falsum; unum quidem est, si componitur, uerum; hoc autem, si non componitur, falsum. Vnum autem si uere ens, sic est: si uero non ita, non est. Verum autem intelligere ipsa: falsum uero non est, nec deceptio, sed ignorantia; non qualis cæcitas. Cæcitas enim est, ut utique si intellectiuum omnino non habeat aliquis.

Concludit, quomodo uerum & falsum diuersi modo est in compositis, & in simplicibus, dicens: quod esse ut uerum, & non esse ut falsum uno modo consistit in compositione: quando enim componitur quod est componendum, uerum est: si autem non, falsum est. Aliud autem est uerum in simplicibus, & hoc uerum est, quia ipsum ens uere ita est ens simpliciter, sine compositione: si autem non sit, non est. Circa autem talia simplicia uerum est ex hoc, quod intelliguntur; falsum autem et deceptio non est ibi, sed tantum ignorantia: non tamen ista ignorantia est, sicut est cæcitas; cæcitas enim est priuatio potentie uisus; & ita ignorantia, quæ assimilatur cæcitati, est illa, quæ aliquis priuatur potentia intellectiua: talis autem non est nobis respectu substantiarum simplicium, quia licet eas non intelligamus, tamen possumus eas intelligere. Notandum est, quod ignorantia potest accipi secundum duos modos: cum enim ignorantia sit priuatio, sicut priuatio potest accipi duobus modis, ita ignorantia potest accipi aliquis

Verum et falsum diuersi modo est in simplicibus, & compositis.

aliquis privari vel potentia intelligendi, vel actu intelligendi: sic etiam ignorantia respectu substantiarum simplicium separatarum potest accipi duobus modis: vel ex hoc quod privatur potentia intellectiva, & talis assimilatur cecitati: alio modo ex hoc quod privatur actu intelligendi, & talis ignorantia potest esse in nobis respectu substantiarum separatarum.

Palam etiam & quis de immobilibus non est de copio secundum quando, si quis putet immobilia, ut trigonam, non permittiari putat, non opinabitur quandoque duos rectos habere, & quandoque non; permittatur enim utique. Sed aliquid quidem, aliquid vero non; ut patens numerum primum esse nullum, aut aliquos quidem, aliquos vero non: numero vero circa unum, nec hoc; non enim aliquem quidem, aliquem vero non putabit; sed utrum dicat, aut nentietur, semper sic se habente.

Quo est in nobis ignorantia substantiarum abstractarum.

Corollarium.

Concludit quendam conclusionem ex praecedentibus. Ad cuius evidentiam notandum est, quod haec est differentia inter possibile, necessarium, & impossibile; quia possibile aliquando est, aliquando non est: & aliquando disponitur aliqua dispositione, aliquando non disponitur enim dispositione, quam habet. Necessarium autem semper habet, nec aliquando non est, aliquando est, sicut homo semper est animal. Ens autem impossibile nunquam est, sicut nunquam est, quod homo sit alius. Ex tali differentia sequitur, quod in ente possibili potest esse deceptio secundum quando; quia enim aliquando sunt, aliquando non sunt, potest esse deceptio secundum quando, hoc est secundum variationem temporum, secundum quod variatur ipsum possibile; sicut ille decipitur: qui opinatur Sortem sedere, quando stat.

Differentia inter possibile, necessarium, & possibile.

Deceptio secundum quando quid, & in quibus constringit.

In necessario autem, & impossibili non potest esse deceptio secundum quando: si enim homo existimet, quod homo est animal, non potest esse deceptio in eo, ex hoc quod homo disponitur per non animal: quia ens necessarium non mutatur in contrariam dispositionem. Similiter in impossibili non potest esse deceptio secundum quando: quid enim existimat hominem non esse alium, non potest ex hoc decipi, quia homo aliquando disponitur per contrariam dispositionem, quia semper hoc non est, scilicet quod homo non est alius. His uisis, patet litera: dicit enim, quod manifestum est, quod circa entia immobilia non est deceptio secundum quando: & hoc si aliquis cogitet ea esse immobilia; si enim aliquis cogitaret, quod triangulus habet tres immobiliter & necessario, non opinabitur, quod quandoque habeat duos rectos, & quandoque non: sed opinabitur, quod semper habeat: si enim quandoque haberet, esset ens mobile. Debemus enim scire, quod immobile est duplex; uno modo ipsum necessarium, quod est aliquid semper, sicut semper est, quod homo est animal; secundo modo ipsum impossibile, quod semper est aliquid; immobilia enim sunt ex eo, quod semper disponuntur, & nunquam

Circa immobilia non est deceptio.

Immobile duplex.

quam disponunt, sicut dicimus, quod omnem numerum semper esse primum, vel nullum numerum nunquam esse primum, vel aliquos numeros semper esse primos, & aliquos nunquam esse primos. Q. d. haec immobilitas, vel est quia predictum sp sequitur totum subiectum; vel est quia nunquam separatur aliquid, quod sit in subiecto; vel est quia semper sequitur aliquid subiecti, & nunquam sequitur aliquid eiusdem; sicut aliquis numerus semper est impar; quod autem aliquis sit hoc, & aliquis non, hoc potest habere veritatem circa unam speciem, vel unum genus; circa autem unum numero non esse, quia non est ibi dare inferiora de quibus praedictum: & de subiecto isto nullus putabit, aliquem quidem esse sic, aliquem quidem esse non: sed circa unum numero semper sic se habens, vel verum dicit, vel mentitur. Et sic explicit Liber Nonus.

METAPHYSICORVM

ARISTOTELIS.

LIBER DECIMVS.

NVM quia multis modis dicitur, in diuisis de Quotiens dictum est prius. Multipliciter vero dicto, capitales modi sunt quatuor primorum, & secundum se dictorum unum, sed non secundum accidens. Continuum enim aut simpliciter, aut maxime quod natura, non tactu, nec ligatione. Et horum magis unum & prius, cuius indivisibilior motus est, & magis simplex.

Postquam Philosophus determinauit de ente, secundum quod saluatur in decem Pradicamentis, & hoc in Septimo: & secundum quod saluatur in actu & potentia, & hoc in Nono: in isto Libro determinat de ente, secundum quod saluatur in uno & nullo. Et diuiditur in duas partes, quia in prima parte determinat de uno per comparisonem ad multa, ibi [Opponuntur autem unum & multa.] Prima pars in duas partes, quia primo ponit multiplicem acceptionem unius; secundo determinat de quadam proprietate unius; ibi [Maxime uero in eo, quod est metrum.] Prima in duas, quia primo ponit multiplicem acceptionem unius; secundo ostendit, quod diuersi modi unius diuersimode participant rationem unius; ita quod ratio unius non est ratio uniuersa, sed ratio analogica, quae in pluribus modis unius saluatur secundum prius & posterius. Secunda ibi [Oportet enim intelligere.] Prima pars in duas, quia primo ponit quatuor modos unius; secundo summam recolligit eos, ibi [Dicitur quidem igitur] Prima pars in tres partes, quia primo ponit primum modum unius; secundo secundum tertio

Continuatio, in se, & diuisio Libris.

Metaphysicæ

tertiò simul tertium, & quartum. Secunda ibi [Amplius tale] Tertia ibi [Hæc autem si ratio una fuerit.] Dicit ergo primò, quòd in Quinto Libro, in quo ostendebatur, quotiens dicuntur nomina, dictum est, quòd unum dicitur multis modis: licet autem dicatur multis modis, tamen capita les modi, & primi sunt quatuor tantum: nec ibi accipimus modos unius secundum accidens, sed secundum se: inter enim modos unius, qui sunt per se, quatuor sunt principales: quorum primus est ille modus, quo continuum dicitur unum.

Tem. cõ. 7.

Vnum, continuum pro prie dicitur.

Vnum enim est aut simpliciter omne continuu, aut maximè illud continuum est unum, quod est continuum per naturam, & non per contactum, nec per legationem: talia enim sunt continua p uolentiam. Et de numero illorum continuorum illud est magis unum, cuius motus est magis indiuisibilis, & magis simplex; eo modo quo dicitur, quòd linea recta nõ habens angulum, est magis una, quàm habens angulum: & hoc quia motus eius uniformior est, & magis simplex: in linea enim recta si una pars mouetur, mouetur tota: in linea autem habenti e angulum, possumus imaginari, quòd una pars moueatur, alia quiescente.

Questio.

Quereret quis. Vtrum continuum sit unum? Videtur quòd non, quia de ratione unius est, qd fit indiuisibile: de ratione autem continui est, qd fit diuisibile; ergo continuum non est unum.

Continuum est unum.

Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, quòd duplici uia possumus uenari, quòd continuu est unum. Prima uia est ex differentia, quæ est inter potentiam & actum; secunda est ex differentia, quæ est inter numerum & unum.

Differentia inter actum, & potentiam.

Ad euentiam primæ uie notandum est, quòd hæc est differentia inter actum, & potentiam, quia potentia non diuidit, actus autem diuidit: unde, ea quæ sunt in potentia sub aliqua formalitate, ut sic indiuisa sunt; ea autem, quæ actu & separatim participant aliquam formalitatem, ut sic diuisa sunt & numerata; impossibile est enim, quòd actus non diuidat, sicut dictum est Septimo Metaphysicæ.

Actus est quod separatur 7. Metaph. 49.

si ergo partes, quæ sunt in continuo, participant separatim aliquam actualitatem, numerata essent, & non essent unum: nunc autem quia tantu potentia sunt in toto, nec sunt actu separata, sed sunt in potentia participantia unum actum totius; ideo ut sic indiuisa sunt: unde quia indiuisio est quædam unitas; unitatè at continui & indiuisio nem manifestat Philosophus per motum: manifestum enim est, quòd in his, quæ actu numerantur; unum potest moueri sine alio; & hoc quia diuisa sunt; diuersitas ergo motus est signum diuisio nis: si ergo in continuo una parte mota, mouetur alia; signum est, quòd ibi est indiuisio, & per consequens unitas; sic ergo patet prima uia.

Indiuisio est quædam unitas.

Secunda uia est ex habitudine, quæ est inter unum, & numerum. Ad cuius euentiam est notandum, quòd secundum ueritatem numerus nõ est aliqd, nisi unitas diuisa; sicut numerus hominũ ex hoc est, quòd humanitas est diuisa; & ideo

Numerus quid.

ubicunque non reperitur aliqua unitas, quæ posset diuidi in multa, ibi propriè non est numerus; quia enim genus, non dicit propriè unitatè, quæ diuidatur in species, ideo propriè specierum non est numerus; similiter quia non est aliqua unitas communis decem Prædicamentis, quæ diuidatur in decem Prædicamenta; ideo propriè eorum nõ est numerus. Vnde numerus sp catur ex hoc, qd aliqua unitas in aliqua diuiditur; immo, scdm ueritatem, numerus non est aliud nisi unitas diuisa; sicut autem illud potest uocari numerus, qui causatur ex diuisione unius; ita illud potest uocari unũ, ex cuius diuisione potest causari numerus; & ideo unum est. Imaginabimur enim, quòd eadem realitas est in continuo & diuiso; sed tamen differenter; quia continuum indiuisum idem est quòd unum; continuum autem diuisum idem est quòd numerus; sicut eadem est realitas humanitatis indiuisa & diuisa; sed tamen ut est indiuisa, est unitas, ut autè diuisa est, numerus est; & sic eadem realitas est unius & numeri.

Numerus unde.

Eadem realitas est in continuo & diuiso.

F

Ad argumentũ primò potest dici, sicut dicit Philosophus Quarto Physicorum Capitulo de tempore; dicit enim quòd in tempore est dare naturam minimi, & non est dare; sicut una hora minima est, & nõ minima est: minima quidem quantum ad multitudinem; scilicet una hora est principium multitudinis: quia in multitudine horarum infra unum non est descendere; in quantum autem una hora est quid continuum, sic non est ibi minimum, quia continuum est diuisibile in infinitum: & sic una hora in quantum est principium multitudinis, indiuisibilis est: in quantum autem est quid continuum, diuisibilis est: & sic secundum hoc, idem diuersis modis diuisibile est; & indiuisibile. Sic dicendum est in proposito, quòd ipsum unum, qd est continuum: in quantum est principium multitudinis; eo modo quòd dicitur, una linea, uel due linee, indiuisibile est: in quantum tamen est continuum, diuisibile est.

Ad argum.

In tempore datur natura minima.

G

Vel dicendũ est ad argumentum, & forte melius, quòd licet sit contra rationem unius, quòd sit diuisum actu; tamen non est contra rationem eius, quòd possit diuidi: cuius ratio est, quia quod est actu diuisum, actu numerus est: quòd autem actu numerus, & unum actu, est impossibile: quia sic simul & semel esset diuisum & indiuisum: quòd autem aliquid possit diuidi, & quòd sit actu unum, hoc est possibile: quia quod potest diuidi, potest esse numerus: quod autem aliquid sit actu unum, & sit potentia numerus, hoc non est impossibile: quòd autem aliquid sit actu album, & potentia nigrum, possibile est. Sic ergo non est impossibile, qd aliquid sit unũ, & continuum: & hoc quia continuum non dicit actualẽ diuisionem, sed solum potentialem.

Tertio Phys. 1. 31. et 69 et 1. Cor. 21

Est unũ actu, & numerũ actu, est impossibile.

Continuum quæ diuisibile est.

H

Quereret quis. Vtrum hæc unitas, quæ potest esse numerus, reperitur solum in continuo; uel possit reperiri in aliqua alia forma continua? Dicendum est, quòd secundum Philosophum, aliquid conuenire alicui potest esse duobus modis uno

Questio.

uno modo per se: alio modo per aliud: modò dictum est in præcedenti quæstione, q̄ unum causat numerum ex hoc, q̄ unitas diuiditur: sicut ergo diuidi, & non diuidi se habent, quia alicui conueniunt per se, alicui per accidens: ita similiter se habet numerus & unitas. Vult ergo Philosoph. q̄ licet unitas, quæ potest causare numerum, primò est in continuo; secundariò autem est in aliis formis, quæ recipiuntur in continuo; q̄ enim aliquid sit unum de se, & tamen possit diuidi, primò conuenit continuo, secundariò formis, quæ recipiuntur in continuo: & hoc quia primò conuenit continuo, q̄ possit habere partem extra partem: secundariò aut conuenit formis, quæ recipiuntur in continuo. Imaginabimur ergo secundum sententiam Arist. q̄ diuisio quantitatis, quæ quidem quantitas est quædam unitas: causat numerum: ut diuisio albedinis, quæ quidem albedo est quædam unitas, de se causat numerum: sed tamen differenter, quia q̄ quantitas ex sui diuisione possit causare numerum, hoc conuenit sibi per se, non per naturam alterius: q̄ autem albedo per se possit causare numerum, hoc non conuenit sibi, nisi inquantum diuiditur ad diuisionem quantitatis: ita q̄ possibilitas diuisionis, quæ est in albedine, non potest reduci ad actum, nisi in quantum albedo efficitur quanta. Vtrum autem aliquid aliud unum à continuo; uel quod non sit receptum in continuo, possit causare numerum, patebit in sequenti quæstione.

Diuisio quæ unitatis cæ: numerum.

Quæstio.

Quæreret aliquis, Vtrum aliquod unum, quod non sit continuum, nec receptum in continuo, possit causare numerum? Dicendum est, q̄ in prima quæstione ostensum est, q̄ unum, quod est continuum, ex sui diuisione potest causare numerum: in secunda autem quæstione ostensum est, q̄ licet unum, quod est continuum, possit causare numerum per sui diuisionem; tamen unum, quod recipitur in continuo, etiam potest causare numerum: quia diuiditur ad diuisionem continui: restat ergo tertia Quæstio, Vtrum scilicet forma specifica, quæ nec est quid continuum, nec quid receptum in continuo, possit causare numerum? in qua quidem quæstione solù recitabo dicta aliquorum: nam de hoc plenius dictum est in Quarto: Sunt ergo circa hoc duo modi dicendi: dicunt enim quidam, q̄ nulla forma specifica, nisi illa, quæ est recepta in continuo, potest causare numerum per sui diuisionem: cuius ratio est, quia (ut dictum est) q̄ aliqua unitas: possit causare numerum per sui diuisionem, hoc per se primò est in continuo; per accidens autem est in aliis formis, inquantum recipiuntur in continuo: ita q̄ ois unitas, quæ per sui diuisionem potest causare numerum, uel est quanta per se, uel per accidens: illæ ergo formæ, quæ nec sunt quantæ per se, nec per accidens: nullo modo diuidi possunt: ita q̄ per sui diuisionem causent numerum. Et hæc est causa, quia in separatis à materia non sunt plura indiuidua sub una specie, quia q̄ sint plura indiuidua sub una specie, hoc est ex diuisione formæ specificæ; forma autem specifica separata à materia, diuidi non potest nec per se, nec

pag. 114. s. c. index pag. 128. s. c. index.

A per accidens: quia non est nec quanta per se, nec quanta per accidens

Alius modus dicendi est, q̄ ois forma specifica est quædam unitas, quæ quidem diuidi potest per plura indiuidua: quia ois forma specifica plurificabilis est; aliàs non esset species: quia forma, quæ plurificari non potest, quædam singularitas est: quod autem sit species, & q̄ sit quædam singularitas & multitudo; sicut humanitati accidit, q̄ sit hæc humanitas: Dicunt ergo isti, q̄ ois forma specifica diuidi potest & plurificari: sed tamē differenter, quia forma materialis ex hoc plurificatur, quia recipitur in materia quanta: forma autem immaterialis non plurificatur per quantitatem, sed per supposita; & secundum hoc tam in hac forma, quam in illa possunt multa reperiri sub una specie: De hoc autem satis dictum est in Quarto: tamen Philosophus multum uult sentire primum modum dicendi.

Secunda diuisio quæ.

ubi supra.

Amplius tale, & magis totum, & habens aliquam formam, et speciem: maxime aut si quid natura est tale, et non ui; ut quæcūq; uisco, aut clauo, aut cōiunctione. Sed hæt in se, quod est causa sibi, quod sit continuum. Tale uerò eo quod in motu unum esse et indiuisibile loco, et tempore.

Dicit ergo primo: q̄ non solù continuum est unum, sed et illud est unum, quod est quoddam totum, habens formam & speciem: Quid non solùm unitas est ipsa cōtinuitas, sed est alia unitas, quæ addit super istam. ista, quæ est ex forma naturali; secundum q̄ aliquid dicitur totum: maxime autem illud totum uocatur unum, quod est unum per naturam, & non per uolentiam: sicut sunt illa, quæ sunt unum per uiscum, uel per clauum, uel per aliud modum coniungendi; sed est unum quia hæt formam naturalem in se, per quam est unum, hoc autem unum est illud, cuius. scilicet. motus est indiuisibilis, & unus; hæc autem indiuisibilitas attenditur quantum ad locum; quia. scilicet. ubi mouetur una pars huius unius, mouetur alia. Notandum est q̄ unitas est quædam indiuisio; eo modo ergo quo aliqua sunt indiuisa, eo modo sunt unum; aliqua autem sunt indiuisa in forma cōtinuitatis, & secundum istam indiuisionem accipitur primus modus unius: Est autem alia indiuisio, quæ addit super istam; secundum quam aliqua non solùm sunt indiuisa in forma cōtinuitatis, sed etiam in forma naturali; & secundum hanc indiuisionem accipitur secundus modus unius. Hanc secundam indiuisionem, & etiam primam manifestat Philosophus, quia diuisa ad inuicem possunt moueri ad diuersa ubi, & in diuerso tempore; illa autem, quæ sunt indiuisa sic se habent, q̄ ubi mouetur unum, & aliud; & quando mouetur unum, & aliud. Deinde cum dicit.

Secundus modus unius.

Unitas quod.

Indiuisio duplex.

Diuisa ad inuicem ad diuersa ubi Illatio.

Quare palam si quid per naturam motus habet principium primi primum, ut puta dico latioris circulationem: quia hæc prima magnitudo una. Hoc quidem itaque sic unum continuum, aut totum.

Concludit quandam conclusionem; dixit enim, q̄ illud est unum, cuius motus est indiuisibilis; ex hoc concludit, quod illa magnitudo, cuius motus

A a a est

Metaphysicæ

est maximè unus, & maximè indiuisibilis; illa est maximè una: hæc autem est magnitudo primi, scilicet cœli. Et hoc est, quod dicit litera: quòd manifestum est ex dictis, quòd si aliqua magnitudo est, quæ per naturam habeat principium primi motus, qui primus motus est motus circularis: quæ ista magnitudo est maximè una, & prima: prima quidem quia habet in se principiū primi motus: una autem quia eius motus est maximè unus, & maximè regularis. Et sic habemus duos modos: quia unum idem est, quod continuum, quò ad primū modum: & unum idē est quòd totum & per se factum per formam, quò ad secundum modum.

Primus motus est circularis.

Hæc autem si ratio una fuerit. Talia uerò sunt, quorum intellectiua una. Talia autem quorum indiuisibile. Indiuisibilis uerò eius, quod indiuisibile specie, aut numero. Numero uerò singulare indiuisibile: specie uerò quod noscibile & scientia. Quare unū utique erit primum, quòd substantiis causa unius.

Ponit tertium modum, & quartum unius. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd aliqua sūt, quæ sunt unum cognitione & ratione, quæ tamen in esse diuiduntur; sicut humanitas in cognitione & ratione una est, quia cognoscere humanitatem est cognoscere unam realitatem, & unam formalitatem, & tamen humanitas non est una in esse, quia secundum esse multiplicatur, & diuiditur: unde plura in esse sunt unum in cognitione & ratione: sicut Sortes & Petrus sunt plura in esse, & tamen sunt unum in ratione humanitatis. Aliqua sunt, quæ sunt unum in ratione, quia ea cognoscere est cognoscere unum: & etiā sunt unum in esse: & tale unum uocatur unum numero, quia numerari & diuidi non potest per se; qualis unitas secundum Cōmentator. est unitas puncti, & cuiuslibet indiuisibilis, qđ est mensura in quolibet genere; & aliter hæc est unitas indiuidualis, quia ista unitas est ex hoc, quia indiuiduū non potest ampliùs diuidi: prima autem unitas est unitas speciei. His uisus, patet litera; dicit. n. quòd alio modo hæc dicuntur, si ratio una fuerit: talia uerò sunt, quorum est una ratio, & quorum notitia & intelligentia est una; notitia autem una est notitia indiuisibilis; esse autem notitiam indiuisibilem, hoc potest esse duobus modis, uel numero, uel specie: numero quidem singulare est unum, supple & cognitione, & esse: specie autem illud est unum, quod est unum notitia, & scientia, & ratione, non tamen secundum esse, quia quæ sunt unum in specie, diuersificantur in esse: hoc autem unum ratione primò inest substantijs, secundariò autem accidentibus.

Tertius, & quartus modus unius.

Plura in esse sunt unum in cogitatione & ratione.

Quæ sunt unum numero, uel sp̄c.

Dicitur quidem igitur unum tot modis, continuū natura, & totum, & singulare, & uniuersale. Omnia enim hæc unum per indiuisibile esse; horum quidem motum, illorum autē intelligentiā, aut rationē.

Summatim recolligit istos quatuor modos, dicens: quòd tot modis dicitur unū: uno quidē modo dicitur unū illud, qđ est continuū per naturā; secūdo autē modo dicitur unū ipsū totū: tertio mo-

Epilogus.

do ipsum singulare: quarto modo ipsum uniuersale. Hæc autem dicuntur unum propter indiuisionem; sed tamen differēter: quia secundū primū, & secundū modū dicuntur unū propter indiuisionē motus: secundum autem tertium, & quartum modum propter indiuisionē intelligentiæ & rationis.

Quæreret aliquis ad euidenciam literæ, *Quid* uocetur hic notitia? Dicendum est, quòd de diuersis conceptibus diuersæ notitiæ habentur: unde una notitia ex uno conceptu causatur: & ideo quæcunque cadunt infra unum conceptum, infra unam notitiam clauduntur: quæcunque autem habent duos conceptus, infra duas notitias clauduntur: unde omnia, quæ sunt infra unam speciem, infra unum conceptum sunt; & per consequens infra unam notitiam: quæcunque autem sunt infra duas species, infra duos conceptus sunt; & per consequens infra duas notitias. Dicimus ergo, quòd aliqua sunt, quæ sunt diuersa in esse, & diuersa in notitia: quia sunt diuersa in cōceptibus: aliqua sunt quæ sunt diuersa in esse & unū in notitia, sicut diuersa indiuidua sub una specie, quæ unum sunt in uno conceptu; qui quidem conceptus materialiter, & non formaliter uariatur in indiuiduis: aliquid est, quod est unum notitia & conceptu, & in esse etiam. Sicut Petrus, cuius conceptus est unus & formaliter, & materialiter: formaliter quidē, quia formalitas speciei & indiuidui una est; materialiter autem quia ista formalitas in isto indiuiduo est secundum unum modum essendi.

Questio.

Diuerse notitiæ ex diuersis cōceptibus habentur.

Quæreret aliquis, Vtrum sit uerum, quod dicit Philosophus; quæ ratio, & notitia substantiæ magis est una, quā accidentis: ita quæ ista unitas primò inest substantiæ? Dicendū est quæ sic. Ad cuius euidenciam notandum est, quæ unitas includit indiuisionem & diuisionem: illud enim est unū, quod est indiuisum in se, & diuisum ab alio omni: illa ergo ratio est magis una, quæ in se est magis indiuisa, & ab omni alio magis diuisa: talis autem est ratio substantiæ respectu accidentis; & hoc quia notitia, & ratio substantiæ est indepēdens: nec est p̄ additamētā; notitia autē accidentis non est notitia diuisa ab omni alio, sed est notitia dependēs à notitia substantiæ, & p̄ consequēs minùs unā quā notitia substantiæ. Vnde sicut in primo modo, & secūdo unius, illud uocatur magis unū, cuius motus est magis indiuisibilis, sicut fuit dictum de magnitudine prima: ita in istis duobus modis ultimis: illud uocatur magis unum, cuius ratio indiuisibilior est, & uniformior; tale autem est substantia, cuius ratio est magis uniformis, quā accidentis ratio; quia ista est per additamenta, & illa non; ubicunque autem additamentum est, ibi difformitas est. Deinde cum d.

Questio.

Vni quid.

Ratio magis una.

Oportet enim intelligere, quia non similiter sumendum, qualia una dicuntur, & quidem uni esse, & quæ ipsius ratio. Dicitur enim unum tot modis: & unumquodque erit unum horum, cuiusque extiterit horum aliquis modorum. Vni autem esse, quædoque

doque quidem horum alicui inierit, quandoque alii, quod & magis propinquum nomini est: potentia uero illa.

Ratio unius non uniuocatur, sed analogice dicitur.

Ostendit, quod ratio unius non saluatur uniuocè, sed secundum prius & posterius in diuersis modis unius. Ad cuius euidenciam notandum est: quod ratio unius est ratio indiuisi: quia unitas est quædam indiuisio: & ideo sicut indiuisio saluatur secundum prius & posterius in pluribus; ita similiter & unum; magis enim punctus est unum, quam continuum; & hoc quia maior indiuisio est in puncto, quam in continuo; & hoc quia hoc ita est indiuisum, quod nullo modo potest diuidi: illud autem est diuisum ad minus potentia. His uisus, patet litera: quæ diuiditur in duas partes, quia primo ponit, quod ratio unius saluatur in pluribus secundum prius & posterius: Secundò manifestat, quod dixit per exemplum ibi. [Sicut de elemento & causa.] Dicit ergo primò: quod oportet intelligere, quod illa, quæ dicuntur unum non dicuntur talia simpliciter; sed secundum prius & posterius: hoc autem ut uideatur, uideandum est, quid est esse unius, & ratio eius: postea uideandum est, quod unum dicitur quatuor modis, sicut dictum est: & cuiuscunque extiterit aliquis istorum quatuor modorum, illud uocatur unum; ratio tamen unius, quæ est esse eius, quæque inierit alicui de istis modis primò; quandoque autem alteri, secundum quod est magis propinquum illi primo, & magis propinquum nomini: quod quidem nomen significat rationem illius: quia quidquid est magis propinquum rei importat per nomen, est magis propinquum nomini: hoc autem secundum, licet non sit ipsum primum; tamen est sicut ipsum primum in potentia: & hoc quia est propinquum rei; propinquum autem rei, est sicut res in potentia.

Sicut de elemento & causa, si oportet dicere in rebus determinantem, & nominis terminum reddentem. Est quidem. n. ut elementum ignis: est autem forsitan secundum se & infinitum, aut aliud aliquid tale: est autem non. Non enim idem igni & elemento esse. Sed ut quidem re & natura ignis elementum. Nomen uero significat, eo quod accidit ipsi: quia est aliquid ex hoc, ut primo in existente. Sic & in causa & in uno, & talibus omnibus. Propter quod & uni esse, indiuisibile est esse. Quod quidem hoc enti & inseparabili, aut loco, aut specie, aut mente, aut & toto & determinato.

Exemplo aperiit, quod dicitur.

Quia dixerat, quod ratio unius saluatur in aliquibus secundum prius & posterius; ad hoc autem dicendum, accipienda erat ratio, & diffinitio importata per nomen unius: & tunc saluatur primò in eo, quod primò participat rationem importatam per nomen; secundariò autem saluatur in illo, quod est magis propinquum nomini; manifestat ergo modò hoc, quod dixerat per exemplum, dicens: Quod ita est de uno, sicut de elemento, & causa; si enim uolumus uidere, quomodo elementum saluatur in pluribus, debemus accipere rationem elementi; quæ quidem ratio illud est, quod determinatè inuenitur in rebus: sicut dicimus, quod

A ratio elementi reperitur in igne; quæ etiam ratio est terminus, qui redditur per nomen, id est determinatè significatur; hæc autem ratio non est idem cum illo, in quo saluatur: ignis enim est elementum; & infinitum; quod secundum Pythagoram, secundum se est quasi quoddam separatum, forsitan est elementum, uel fortè aliquid aliud: Quidquid autem sit elementum, tamen certum est, quod si ignis est elementum, quod non est idem esse ignem, & esse elementum; aliàs omne elementum esset ignis; cum enim dicitur, quod ignis est elementum; ignis, & elementum quodammodo sunt idem, quodammodo non; sunt. n. idem in re, & secundum naturam, quia realiter ignis est elementum; sed tamen non sunt idem tale modo, quod ratio elementi sit ratio ignis: istud enim nomen elementi bene significat, quod ratio elementi, quæ est, quod illud, ex quo primò fit aliquid, tanquam in existente, in sit ipsi igni: sed tamen hoc non significat, quod ratio elementi sit ratio ignis; quia ratio elementi est quædam ratio, quæ saluatur in pluribus secundum prius & posterius. Et sicut dictum est de ratione elementi, ita dicendum est de ratione cææ, & similiarum: de numero quorum est ratio unius: esse enim unius est ratio eius. s. esse indiuisum: quia ratio unius est ratio indiuisi & separati; & ista saluatur in pluribus: quia unum quodque sicut participat indiuisiōnem, sic participat unitatem; aliqua. n. sunt indiuisa loco, aliqua specie, aliqua mente & notitia; aliqua sunt, quæ sunt indiuisa totalitate; eo modo quo dicimus, quod totum est unum. Notandum est, quod Philosophus in hac parte tria includit; primò enim dat intelligere, quod omnes modi unius participant unam rationem, scilicet rationem indiuisiōnis; & secundum diuersam participationem illius rationis sunt diuersi modi unius; quia aliqua sunt, quæ sunt indiuisa loco & tempore; aliqua sunt, quæ sunt indiuisa forma naturali, quæ dat esse totum & perfectum; aliqua sunt, quæ sunt indiuisa ratione & notitia, sicut dictum est in precedentibus. Secundum, quod dat intelligere Philosophus est; quod ratio ista, quæ saluatur in pluribus modis unius, non est idem cum aliquo istorum; sicut si ratio unius est ratio indiuisiōnis, si ratio in diuisiōnis saluatur in continuo, non est idem ratio indiuisiōnis, & continuū; alias continuū esset indiuisū, & omne unum esset continuū, quod falsum est; quia ratio indiuisiōnis est in plus, quam continuū: unde continuū non est omne indiuisū, sed quoddam. Et ponit exemplum de ratione elementi; ratio elementi saluatur in igne, tamē non est idē esse elementi, & esse ignis; aliàs omne elementum esset ignis. Unde licet sit una realitas ignis, & ignis quod est elementum; tamen ratio elementi non est ratio ignis; sicut cum dico, homo est animal: idem realiter dico per hominem & per animal; tamē ratio animalis non est ratio hoīs; aliàs omne animal esset homo. Tertium quod dat intelligere Philosophus, est; quod licet hæc ratio unius, quæ est ratio indiuisiōnis,

Indiuisio multipliciter.

Metaphysicæ

nis; saluetur in pluribus, tamem saluetur in eis secundum prius & posterius: quia quædam sunt, quæ magis appropinquantur ad rationem unius, & ad rationem entis; quædam, quæ minus; & ponit exemplum de ratione elementi; ratio enim elementi est, ex quo primo componitur res, & est in eo, quod compositum est, ad differentiam priuationis: hæc autem diffinitio saluetur in elementis, sicut in igne, sed non primo, sed primo saluetur in prima materia: & ita hoc significatum elementi est in aliquibus secundum prius & posterius: ignis enim non potest esse elementum primo, quia resolubile est ad materiam & formam. Unde ratio elementi primo conuenit materię, secundario aliis.

Rõ elemēti qua.

Cap. 7

Maximè uerò in eo, quod est metrum, id est mensuram esse primum uniuscuiusque generis, & maximè propriè quantitatis. Hinc enim ad alia uenit.

Patet pro prietas quædam unius.

Postquam posuit multiplicem acceptionem unius, in hac parte ponit quandam proprietatem unius. Et diuiditur in duas partes, quia primo ostendit, quomodo esse metrum conuenit uni; ita quod proprium unius est esse mēsuram: in secunda parte mouet quandam quæstionem de uno, scilicet quomodo se habet ad substantiam ibi [Secundum substantiã uerò.] Prima pars in duas partes; quia primo ponit, quod duo conueniunt uni: secundò manifestat illa, ibi [Metrum etenim.] Dicit ergo primo, quod esse metrum, & esse mensuram, maximè conuenit alicui primo in unoquoque genere, quod est indiuisibile. Licet autem in omni genere hoc sit, tamen hoc propriè est in quantitate, & ex hac deriuatur ad alia. Et sic duo sunt, quæ conueniunt uni; primum est, quod sibi primo conuenit ratio mensuræ; secundum est, quod ex eo deriuatur ratio mensuræ ad alia. Deinde cum dicit.

Rõ mēsuræ ubi propriè conuenit.

Metrum etenim, id est mensura est, quo primo quantitas cognoscitur: cognoscitur uerò aut uno, aut numero, quantitas in quantum quantitas, numerus autem omnis uno. Quare omnis quantitas cognoscitur in quantum quantitas, uno: & quo primo cognoscitur, hoc ipsum unum. Quapropter unum numeri principium, secundum quod numerus.

Quantitas quæ cognoscitur.

numerus per unum cognoscibilis.

Manifestat duo supra posita. Et diuiditur in duas partes, secundum quod duo manifestat. Secunda ibi [Hinc autem & in aliis.] Dicit ergo primo, ratio mensuræ primo conuenit uni; quare metrum quantitatis est illud, quo quantitas cognoscitur, omnis autem quantitas in quantum quantitas uel cognoscitur per numerum, uel per unum, omnis autem numerus per unum cognoscitur; ex quo sequitur, quod unum est, ex quo cognoscitur omnis quantitas, & ex quo primo cognoscitur; & quod unum est principium numeri, in quantum numerus. Notandum est, quod Philosophus in hac parte uult probare, quod ratio mensurandi conuenit uni; probat autem sic: illi conuenit primo ratio mensuræ, quod mensurat omnia alia, & ipsum à nullo mensuratur: unum est huiusmodi; ergo sibi primo conuenit ratio mensuræ: Quod autem sibi primo conueniat hoc, scilicet quod mensuret omnem quantitatem, probat sic: omnis quantitas, quæ

mensuratur, uel est continua, uel discreta; si continua potest mensurari duobus modis; uno modo quo dicimus, quod hæc linea continua est duorum pedum: secundo modo quantitas discreta mensuratur per unum; quia omnis numerus uno mensuratur: & sic unum mensurat omnem quantitatem, & tamen à nullo mensuratur: ex quo sequitur quod sibi primo conuenit ratio mensuræ. Et quia ratio mensuræ est ratio notitiæ; ideo etiam sibi conuenit (ut dicit Philosophus) quod sit illud, ex quo primo cognoscimus: & quia hoc sibi non conuenit, nisi in quantum mensurat numerum, secundum quod numerus (ideo enim est primo mensura, quia omnis numerus resoluitur ad illud) ideo tertio concludit Philosophus, quod est principium numeri, secundum quod numerus absolute accipitur: quia illud, quod est principium numeri concretum, qui uocatur numerus numeratus; non potest esse principium absolute.

Quantitas continua de pluribus mensuratur.

Rõ mēsuræ est rō mēsuræ.

F

Quereret aliquis ad euidentiã literarum, Vtrum esse mensuram primo conueniat uni, quod est principium numeri, secundum quod numerus? Dicendum est quod sic: hanc autem conclusionem uenari possumus duobus modis, siue duabus uis. Prima uia est ex habitudine, quæ est inter quantitatem continuam, & quantitatem discretam: ad cuius euidentiã notandum est: quod quantitas continua non est cognoscibilis perfecte, nisi in quantum est resolubilis ad quantitatem discretam. Debemus enim intelligere, quod partes in continuo quoddam esse potentiale dicunt, & confusum: discretio autem, & partes discreti quoddam esse actuale dicunt: & quia cognitio nostra ex actu oritur, quia potentia non cognoscitur nisi per actum, ideo quantitas continua, quia dicit esse potentiale, non est bene cognoscibilis, nisi in quantum resoluitur ad discretam; discreta autem quantitas est mensura quantitatis continuæ; eo modo quo dicimus; uolentes dare notitiã alicuius quantitatis continuæ; hæc quantitas est quatuor pedum, uel duorum; quantitas autem discreta mensuratur per unum; & hoc quia resoluitur ad ipsum. Hic ergo erit ordo, quod quantitas continua resoluitur ad discretam; & discreta resoluitur ad unum: unum autem non amplius resolubile est; & ideo ita mensura est, quod non est mensurabile. Imaginabimur, n. quod quantitas continua habet rationem resolubilis, ideo non potest habere rationem primæ mensuræ, quia resolubile, ut sic, non potest esse primum: ipsum autem unum, quia est illud, ad quod stat tota resolutio quantitatis; ideo habet rationem primi: patet ergo prima uia.

Quæstio.

Prima uia.

Quantitas continua quæ cognoscitur.

G

Secunda uia est ex differentia, quæ est inter unum, quod est principium numeri, secundum quod numerus, hoc est numeri non applicati; & unum, quod est principium numeri applicati ad materiam sicut ad materiam grauium, uel sonorum, uel aliquorum similibium. Imaginabimur, n. quod in melodiis est quidam numerus applicatus ad sonos; & sicut ibi est aliquid, quod habet rationem numeri: ita est ibi aliquid, quod habet rationem unius. Et sicut dico de sonis, & de numero sonorum: ita dico ego de

Cognitio nostra non de oritur.

Quantitas continua, ad discretam per quid mensuratur.

H

Secunda uia.

Rõ numeri in potest. & factum.

de ponderibus: in ponderibus enim est aliquid, quod habet rationem numeri: sicut pondus, quod numeratur & mensuratur per unciam: sicut si diceremus, quod libra habet duodecim uncias, diceremus quod libra habet rationem numeri respectu uncia: uncia autem respectu unius: & sic in ponderibus est unum applicatum, & numerus applicatus: ergo numerus est quedam formalitas, quæ potest applicari ad omnia, quæ possunt numerari per numerum: & etiam unitas ad omnia, quæ possunt mensurari per unum. Vni ergo considerato in sua formalitate, potest primò conuenire respectu omnium ratio mensuræ: non autem uni applicato materiæ: licet enim uncia, quæ est quoddam unum in ponderibus, possit primò conuenire ratio mensuræ omnium ponderum, non tamen potest sibi conuenire simpliciter respectu omnium: quia uncia nunquam mensurat numerum in sonis. Vni autem considerato in sua formalitate, potest primò conuenire ratio mensuræ respectu omnium: & hoc quia hæc formalitas potest applicari ad omnia, quæ possunt participare unum in unoquoque genere, & quia hoc unum est principium numeri, secundum quod numerus, non secundum quod talis numerus, sic applicatus alteri, bene dictum est: quod unum, quod est principium numeri, secundum quod numerus: est illud, cui primò conuenit ratio metri; & sic patet secunda uia. Deinde cum dicit.

Numerus quid.

Quo uni conuenit primò ratio mensuræ.

TEX. 3.

Hinc autem & in aliis dicitur metrum, quo primò unumquodque cognoscitur. Et metrum id est mensura uniuscuiusque unum, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, & uelocitate.

Ostendit, quod ratio mensuræ, & ratio unius transfertur ad alia genera: ita quod in unoquoque genere est unum, quod mensurat omnia illius generis. Et diuiditur in duas partes, quia primò facit, quod dictum est: secundò remouet quedam errorem, ibi [Et scientiam autem rerum metrum dicimus] Prima pars in duas, quia primò ostendit, quod in unoquoque genere est una mensura: in secunda parte ostendit, quod illa mensura est unigena mensurato, ibi [Semper autem cognatum] Prima in duas, quia primò ponit, quo modo est una mensura unius generis: secundò ostendit, quod aliquando contingit, quod sint plures mensuræ in uno genere, ibi [Non semper autem numero.] Prima in duas, quia primò ostendit, quod ratio mensuræ transfertur ad alia genera à quantitate: secundò exemplificat de illis generibus, ibi [Grauitas enim et uelocitas.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quod ratio mensuræ primò conuenit uni; ex hoc autem derinatur metrum ad alia genera; ratio enim metri & mensuræ in unoquoque genere est, quo primò cognoscitur unumquodque illius generis: quæ quidem mensura est in unoquoque genere, & in longitudine, & in latitudine, & in profunditate, & in uelocitate, & grauitate: in omnibus enim istis est unum, quod mensurat omnia illius generis. Deinde

In uno quoque genere est unum, quod est metrum aliorum.

A de cum dicit.

Grauitas enim & uelocitas commune est in contrariis. Duplex enim eorum utrumque: ut graue, & quod est quantamcunque habens inclinationem; & quod est habens excessum inclinationis. Et uelocitas, & quantumcunque motus habens, & excessum motus. Est enim uelocitas quedam, & tardi, et grauitas lenioris.

Exemplificat, quomodo in unoquoque genere est unum, quod mensurat omnia illius generis. Et diuiditur in quatuor partes, quia primò exemplificat in graui & leui: secundò exemplificat in quantitibus, sicut in lineis: tertio exemplificat in motibus. Secūda ibi [In omnibus autem his.] Tertia ibi [Et motum simplici motu] Quarto exemplificat in musicis, ibi [Et in musica diæsis.]

Exemplo ad hoc manifestat.

B

Ad euidenciam primi notandum est, quod ubicunque est dare magis & minus, ibi est dare maximum; quia magis & minus sunt quidam gradus formales, qui aspiciunt ipsum maximum: sicut enim in agentibus ordinatis per se, remoto primo agente, remouentur omnia posteriora agentia; ita similiter in gradibus formalibus per se ordinatis, remoto primo gradu, remouentur omnes gradus posteriores: & ideo si non est dare maximum, non est dare magis & minus: & si est dare magis & minus, est dare maximum; quod quidem maximum est mensura ipsius magis, & ipsius minus: nam aliqua iudicamus esse magis alba, uel minus; quia magis appropinquant, uel minus ab ipso albisimo. Si autem hæc regula est uera, oportet quod ubi est dare magis & minus graue, quod ibi sit dare graue maximè; quod quidem sit mensura omnium grauium; & si est dare magis & minus leue, oportet quod sit dare leuissimum; quod quidem sit mensura omnium leuium: & sic in genere grauium & leuium est dare unum.

ibi magis & minus, ibi maximum.

C

Visis his, patet litera Philosophi; dicit enim, quod grauitas & uelocitas, id est leuitas uel grauitas (uocatur enim hic uelocitas, leuitas) habent aliquid commune in contrariis, quia unum potest esse graue & leue. Graue enim & leue duobus modis dicitur; uno enim modo dicitur graue, quod habet quantamcunque inclinationem ad locum deorsum; secundo modo non solum dicitur graue, quod habet inclinationem, sed quod habet excessum in inclinatione; eo modo quo dicimus, quod hoc est grauius illo, quia graue, hoc secundo modo acceptum, in comparationem sonat. Similiter secundo modo dicitur leue, siue uelox non solum, quod mouetur sursum, sed quod habet excessum motus; eo modo quo dicimus, quod hoc est lenius illo. Et hoc secundo modo uelocitas inuenitur in tardo, id est in graui; & similiter grauitas inuenitur in leui. Exemplum de primo; quia aliquando dicimus, quod tardum leue est, respectu tardioris. Exemplum de secundo; quia dicimus, quod aer, qui est leuis, grauis est respectu ignis. Si enim accipiat leue pro eo, quod habet inclinationem ad locum sursum, secundum quod acci-

Grauitati & leuitati conuenit ratio mensuræ.

Graue & leue dupliciter.

A a a 3 pie

Metaphysicæ

piebatur leue primo modo; sic ignis & aer leuis est; si autem accipiatur leue secundum quod dicit quendam excessum, sic aer aliquid grauis est, in quantum est minus leuis, quam ignis.

Vbi rō mensurati, ibi rō quantitas.

Propria passio ubi.

Quantitas est dimensio solū in genere quantitatis: perfecta est in unoquoque genere, et in omni forma, habet se gradus.

Notandum est, quod ubicunque reperitur ratio mensurati, ibi aliquid reperitur ratio quantitatis (mensurari enim est proprium quantitatis) propria autem passio non potest reperiri in aliquo, nisi in eo reperiat ratio subiecti sui, quia passio nunquam separatur à subiecto: omnia ergo, quæ mensurantur, induunt rationem quæti; uel enim sunt uera quanta, uel habent aliquem modum quanti. Si ergo graue & leue debent induere rationem mensurationis, oportet quod induat aliquem modum quanti: hic autem modus quantitatus est magis & minus: ideo dicit Philosophus, quod graue & leue possunt considerari duobus modis. Vno modo absolute, secundum quod non dicunt de essentia sua nisi inclinationem ad locum deorsum, uel sursum: & secundum hunc modum accipiendi, non est ratio mensurationis in graui & leui, secundum quod mensura hic queritur. Secundo modo possunt considerari graue & leue, secundum quod induunt modum quantitatum, qui modus est magis & minus; & secundum istum modum accipiendi, graue & leue induunt rationem mensurationis; quia mensurantur per maximum graue, & maximum leue. Secundum etiam istum modum accipiendi, graue saluatur in leui, & leue in graui; secundum quod minus leue graue est respectu leuioris, & minus graue leue est respectu grauioris. Deinde cum dicit.

In omnibus autem his metrum, idem mensura, et principium unum aliquid & indiuisibile: quoniam & in lineis utimur quasi indiuisibili; pedali ubique. Namque metrum unum aliquid querunt & indiuisibile. Hoc autem aut simpliciter, aut quali, aut quanto.

Exemplificat, quomodo unum est, quod mensurat in lineis. Et diuiditur in duas partes, quia primo facit, quod dictum est: secundo manifestat quoddam, quod dixit ibi [Ubicunque quidem igitur.] Dicit ergo primo: quod in omnibus istis generibus est dare unum, quod est principium & metrum omnium, quæ sunt in uno genere; ita quod omnia illius generis illo mensurantur: illud autem est minimum indiuisibile. Quod autem ita sit, patet in lineis: uolentes enim mensurare lineam, utimur aliqua linea indiuisibili; sicut linea pedali, & per illam mensuramus lineam. Ita quod in omni genere metrum queritur, quod est unum, & indiuisibile: hoc autem indiuisibile simplex est, siue in genere qualitatis, siue in genere quantitatis: in genere qualitatis simplicissimus color, sicut albedo mensurat omnes colores: in genere quantitatis unitas mensurat numerum. Deinde cum d.

Exemplo comprobatur.

Ubicunque quidem igitur uidetur non esse auferre, aut addere; hoc est certum metrum. Quapropter numerus certissimus: unitatem enim ponunt omnino indiuisibilem. In aliis uero imitantur tale a sta-

dia enim & talento, & semper maiore, latebit utique & additum aliquid & ablatum, magis quam a minore. Quare à quo primo secundum sensum non contingit, hoc omnes metrum faciunt, & humiditatis, & siccorum, & grauitatis, & magnitudinis: & tunc putant cognoscere quantum, quando cognoscunt per hoc metrum.

Manifestat quoddam, quod dixit: dixerat enim quod unum, quod mensurat in unoquoque genere, est indiuisibile: hoc autem manifestat. Ad cuius euentiam notandum est, quod ex mensura accipitur certitudo mensurati, & ideo mensura debet esse certa, & uniformiter se habens. Ex quo sequitur, quod mensura debet habere rationem minimi & indiuisibilis: si enim acciperetur pro mensura aliqua magna quantitas, faciliter posset uariari per additionem, & diminutionem, & tamen lateret nos uariatio eius, & sic illa mensura certa non esset: utpote si acciperetur aliquod stadium pro mensura longitudinum, uel talentum pro mensura ponderum, faciliter in talibus posset esse error. In mensura autem indiuisibile non facilius accidit error; quia siue subtrahatur aliquid à minimo, siue addatur, non latet nos. His uis, patet litera: dicit enim primo, quod ubicunque non est facilis additio, uel diminutio, illud est metrum certissimum: & ideo sequitur, quod unum, & indiuisibile sit metrum certissimum in omni genere.

Metrum primo in quoque genere quo indiuisibile.

Mensura debet esse certa, quia ab ea sumitur certitudo mensurati.

Indiuisibile enim est duobus modis; uno modo indiuisibile simpliciter: & isto modo dicimus unitatem esse indiuisibilem. Secundo modo dicitur indiuisibile per quandam imitationem, & isto modo ponimus indiuisibile in continuis: sicut dicimus, quod linea pedalis est indiuisibilis, non simpliciter, sed per quandam imitationem, & quantum ad nos tale est indiuisibile: & hoc quia si fiat additio uel diminutio alicui magno, sicut stadio uel talento, magis lateret, quam si fiat in aliquo minori. Et ideo illud, quod est indiuisibile secundum sensum: hoc est, illud, à quo non potest subtrahi, uel cui non potest addi aliquid sensibile, quod lateat; hoc ponitur metrum tam in humidis, quam in siccis: sicut est granum, & ordeum: quam in ponderibus, sicut est graue, uel leue; quam etiam in magnitudinibus, sicut est latitudo, uel longitudo: & tunc omnes putant cognoscere ipsam quantitatem, quando cognoscunt per hoc metrum. Deinde cum dicit.

Indiuisibile dupliciter.

Et motum simplici motu & uelocissimo. Parisiensi enim hoc habet tempus. Qua propter in Astrologia tale unum principium & metrum. Motu enim regularem supponunt, & uelocissimum eum, qui cæli, ad quem alios indicant.

TEX. 3.

Exemplificat, quomodo est dare unum in motibus, dicens: quod omnes motus inferiores mensuratur motu diurno, qui quidem est motus simplicissimus, & uelocissimus: patet, quia mensuratur à minimo tempore. Unde Astrologi talem motum ponunt principium & metrum omnium motuum; supponunt enim motum cæli esse

Quo in motibus reperitur motum.

*Metrum e-
musum mo-
suū secundū
Astrologos
quod.*

se uelocissimum, & regularem, & per consequens habens omnē modum unitatis; quia regularitas est quædam unitas; & per istum modum iudicant de omnibus aliis motibus. Deinde cum dicit:

Et in musica diæsis, quia minimum. Et in uoce, elementum, ut hæc omnia unum aliquid, non ita ut commune aliquid quod unum, sed sicut dictum est.

Exemplificat, quomodo illud, quod mensurat in sonis harmonicis, est unū & indiuisibile, dicens; q̄ in musica diæsis, id est differentia duorū sonorū semitonorum (tonus enim diuiditur per duo semitona inæqualia) est primum, & mensura; & similiter in uoce est aliquod unum, quod mensurat, & illud est minimum: sicut litera est mensura syllabarum, & syllaba mensura dictionum; hoc autem unum non est quoddam commune, sed in unoquoque genere est aliquod speciale unum.

Questio.

Quæretur aliquis ad euidentiā literæ, Vtrū ex mensura, quæ est in genere quantitatis, possit transferri ratio mensuræ ad alia genera, sicut dicit Philosophus? Videtur quod non; quia ratio mensuræ in genere quantitatis discretæ (de qua quantitate hic loquitur) est unum indiuisibile, quod non potest reperiri in quantitate continua, quia quantitas continua est diuisibilis in infinitum: ergo tale unum non potest transferri ad continuū.

*Formaliter
s. nō reali-
ter.*

Præterea prædicamenta sunt impermixta: ergo ratio unius, quæ est in prædicamento quantitatis ad minus per reductionem non potest transferri ad prædicamentum qualitatis, ergo ratio mensuræ non trāsferretur ad omnia genera. Præterea rō unius, secundum quod est principium quantitatis discretæ, quod illud unum est diuisibile omnino, ergo non potest transferri ad motum diurnum: quia ille motus, cum sit de genere continuorum, diuisibilis est. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, sicut dicit Philosophus; quod ratio unius, quod quidem est principium quantitatis discretæ, trāsferretur ad alia genera, & per consequens ratio mensuræ. Ad cuius euidentiā notandum est, quod quatuor sunt proprietates huius unius, quod est principium quantitatis discretæ, secundum quas proprietates potest transferri ad alia genera, nō tamen secundum omnes proprietates ad omnia genera. Prima proprietas est, quod omnia genera cognoscuntur differentia in speciebus ex quodam aspectu, quem habent ad unitatem: nam qui longius aspiciunt unitatē, compositiores sunt; & qui propinquius, simpliciores. Vnde duo termini adinuicem comparati, specie differunt; quia aliter & aliter aspiciunt unitatem: differunt etiam secundum compositionem, & simplicitatē; quia longinquius & propinquius aspiciunt unitatē: ergo unitas est, secundum quam accipitur tota differentia specifica numerorum; & secundum quam accipitur differentia numerorum secundum compositiū, & simpliciū. Et secundum istam proprietatem potest transferri unum ad ens, quod mensurat omnia prædicamenta; secundum quod dicimus, quod substantia pri-

*Proprieta-
tes unius qd
ē principium
quantitatis
discretæ.*

*Differentia
specifica nu-
merorū, un-
de sumuntur.*

ma, siue primum ens est mensura omnium entium: nam ipsum primum ens est prima unitas, & prima simplicitas; secundum quam accipitur differentia specifica in omnibus entibus; nam sicut numeri specie differunt, ex hoc quod aliter, & aliter aspiciunt unitatem; ita similiter diuersa entia differunt ex hoc quod aliter & aliter aspiciunt primum ens; unde duæ diuersæ species non sunt nisi duo aspectus diuersi ad primum ens. Sicut etiam duo numeri differunt secundum compositionem, & simplicitatem, ex hoc quod longinquius, & propinquius aspiciunt unitatem: ita similiter entia differunt secundum compositionem, & simplicitatē ex hoc, quod longinquius, & propinquius aspiciunt primum ens. Debemus enim imaginari, quod omne ens, aliud à primo, cadit in quandam compositionem: quia omne ens aliud à primo, compositum est: omnis autem compositio quædam numerum dicit: ipsum autem ens primum omnino compositionis caret, & ideo unitas est. Habebit ergo se primum ens ad secunda entia, sicut unitas ad numerum: sicut enim unitas aspicit numerum, ita suo modo primum ens aspicit alia entia, & econuerso: sicut ergo in numero, numeri propinquiores uni, compositiores sunt, quàm longinquiores; ita similiter entia quæ magis sunt propinqua primo enti, minus composita sunt, & minus cadunt in ratione numeri. Videmus enim, quod aliqua entia componuntur ex potentia & actu: aliqua ex materia & forma: aliqua ex partibus quantitatis, & una compositio semper est maior, quàm alia. Isto etiam modo accipiendo proprietatem unius, dicimus quod albedo est mensura omnium colorum; quia colores tantò nobiliores sunt, quantò magis appropinquant ad albedinem: & tantò ignobiliores, quantò magis remouentur. Debemus enim imaginari, quod species sub eodem genere non sunt in æquali gradu; sed se habent sicut magis, & minus: ita quod una semper est nobilior altera: magis autem, & minus nobile semper supponit aliquam speciē nobilissimam in tali genere; & ideo in colore est dare unam speciē nobilissimam, scilicet albedinem, quæ erit mensura omnium colorum, id est speciērum sub colore.

D

Secunda proprietas est, quod unum habet rationem indiuisiōis: sicut multiplicitas est quædam diuisio, uel ex diuisiōe causatur: & secundum istam proprietatem unū trāsferretur ad alia genera; trāsferretur. n. primò (ut iam dictū est) ad primū ens; quia primum ens, est ens indiuisum; & numerus trāsferretur ad alia entia, quia omnia entia à primo (ut iam dictum est) ponunt in quandam numerum; trāsferretur etiam secundum hunc unū, ad motum primi mobilis; numerus autem ad alios motus. Videmus enim, quod unū uniformitas, & regularitas quædam indiuisio est; si enim est aliquis aliquando uelocior, aliquando tardior, ex hoc difformiter se habet, & per consequens modo diuiso; si autem semper esset æquè uelox, ex hoc

*Of ens, ali-
ad à primo
est copositiū.*

*Octauo hu-
ius 10.*

*Secūda pro-
prietas.*

*Uniformi-
tas est indi-
uisio: ex
multiformi-
tas diuisio.*

hoc

Metaphysicæ

hoc semper se haberet unico modo, & modo in diuiso; motus enim diurnus se habet regulariter, & ex hoc habet rationem indiuisi, & per consequens rationē unius; motus autem inferiores aliquando sunt tardiores, aliquando uelociores; ex quo sequitur quod habent rationem diuisi, & per consequens rationem numeri; primus ergo motus aspicit alios motus, sicut unitas aspicit numerum. Vnde sicut de numeris iudicamus per unitatem, ita de motibus inferioribus iudicamus per motum primum; debemus enim imaginari, quod omnia secunda reducantur ad prima, ita quod biformia reducuntur ad uniformia, & per ea cognoscuntur, & mensurantur; & diuisa reducuntur ad indiuisa, & multa reducuntur ad unum.

Tertia pro prietas.

Tertia proprietas unitatis est, quod est quedam formalitas, applicabilis ad multas materias; eo modo quo dicimus, unum hominem, uel unum equum, uel unam lineam; in talibus enim formalitas unitatis est tracta ad multa subiecta. Et sicut dico de unitate, ita dico de numero, quia numerus est quedam formalitas; quæ ad multas materias contrahi potest: dicendo enim decem homines, decem equos, formalitatem denarii trahimus ad equos, & ad homines. Et secundum istum modum ratio unius, & etiam ratio numeri trahitur, & transfertur ad alia genera: intelligemus enim quod sicut unum simpliciter acceptum & formaliter, mensurat numerum simpliciter acceptum & formaliter; ita unum tractu ad talem materiam, mensurabit numerum in tali materia: eo modo quo dicimus, quod unctia mensurat libram: unctia enim habet rationem unitatis; libra autem respectu eius habet rationem numeri: & eo modo quo dicimus, quod motus regularissimus mensurat alios motus irregulares: nam regularitas est quedam unitas: unde motum regularem mensurare motum irregularem, idem est, quod unum in tali materia, mensurare numerum in tali materia.

X quarta pro prietas.

Resolutio- nem esse ad aliquod minimum, stat dupliciter.

Quarta proprietas unius est, quod ad ipsum stat tota resolutio numerorum: ita quod est primum in compositione, & ultimum in resolutione. Et secundum istam proprietatem transfertur ratio unius ad aliqua alia genera: transfertur enim ad genus continuorum: in genere enim continuorum ponimus aliquam mensuram, ad quam stat tota resolutio continui: sicut in lineis ponimus lineam pedalem. Notandum tamen, quod resolutionem stare ad aliquod minimum, hoc potest intelligi duobus modis; uno modo quia illud est simpliciter indiuisibile; & tale minimum non potest poni in continuis: quia si poneretur continuum posset resolui ad indiuisibilia, quod est impossibile; quia si resolveretur ad indiuisibile, componeretur ex eis. Alio modo potest poni minimum, ad quod stat resolutio quantum ad nos: & isto modo ponitur aliquid indiuisibile in genere continuorum; eo modo quo ponimus lineam esse indiuisibilem. Et secundum istum modum, quo tunc est

ultimum in resolutione, & prius in compositione; ponimus etiam unum non solum in compositione quantitativa, sed etiam in compositione essentiali: dicimus enim quod compositum resoluitur in materiam & formam, quia respectu compositi habent rationem unius, & rationem mensuræ. Ad primum argumentum dicendum est, quod licet in continuo non sit dare indiuisibile, & minimum; & hoc quia est diuisibile in infinitum, tamen est ibi dare indiuisibile quantum ad nos. Ad secundum dicendum est, quod non est impossibile, quod realitas unius prædicamenti induat modum alterius: eo modo quo dicimus, quod albedo, quæ realiter est in prædicamento qualitatis, potest induere modum quantitatum, in quantum suscipit magis & minus: quia (ut dictum est) magis & minus sunt modi quantitativi. Ad tertium dicendum est, quod licet motus primi mobilis sit diuisibilis, tamen in quantum est regularissimus induit rationem unius, & quantum ad hoc habet rationem indiuisibilis.

Non semper autem numero unum metrum; uerum aliquando plura: ut diases due, quæ non secundum auditum, sed in rationibus: & notes plures, quibus mensuramus. Et diameter duobus mensuratur, & latus, & magnitudines omnes.

Hic ostendit, quod non semper metrum, quod mensurat, est idem numero; sed aliquando plurifacatur. Et diuiditur in duas partes, quia primo facit, quod dictum est: secundo concludit, quæ dicta sunt de metro, & mensura, ibi [Sit itaque metrum] Dicit ergo primo, quod non semper metrum, quod mensurat, unum est; sed aliquando mensurantia plura sunt: sicut in melodis duo diases, id est duo semitona, quæ non distinguuntur propter sui paruitatem à sensu auditus, sed à ratione, quæ ponit differentiam inter unum semitonum & alium. Hoc etiam est in uocibus, scilicet quod sunt ibi duæ mensuræ: uidemus enim, quod pes & syllaba mensurant carmen & uersum: uidemus etiam, quod duæ syllabæ, quarum una est breuis, & alia longa; mensurant pedem: eo modo quo dicimus, quod aliquis pes constat ex duobus longis, & aliquis ex una longa, & duobus breuibus; & sic de aliis. Hoc etiam quod sunt duæ mensuræ unius, habet ueritatem in quantitatibus: uidemus enim aliquando, quod una quantitas per duo cognoscitur; sicut quantitas diametri arcualis potest mensurari per plura latera exagoni, descripti infra circulum: latus etiam exagoni, & quælibet alia magnitudo simul aliquando non potest inueniri nisi per duo. Deinde cum dicit.

Sit itaque metrum omnium, quod unum: quod cognoscimus, ex quibus est substantia, diuidentes autem secundam quantitatem, aut secundam speciem. Et ideo quod unum, indiuisibile; quia quod primum singulorum indiuisibile. Non similiter autem omne indiuisibile, ut pes, & unitas: sed hoc quidem omnino, illud uero indiuisibile ad sensum uoluit; sicut dicitur

Etum est iam. Nam forsam omne continuum est diuisibile.

Concludit, quod dictum est ex præcedentibus de metro, & mensura, dicens: quòd dictum est, quòd metrum est unum, & habet rationem unius: cuius ratio est, quia illud unum est, ad quod terminatur diuisio, & resolutio: non potest autem terminari diuisio & resolutio nisi ad unum. Ista autem, ad quæ terminatur diuisio rei, sunt illa, ex quibus est res, & in quæ res diuiditur, siue secundum diuisionem quantitatiuam, siue secundum diuisionem, quæ est secundum speciem: sicut compositum diuiditur in materiam & formam, quæ diuisio uocatur diuisio qualitatiua: & quia ad illud unum stat diuisio; ideo indiuisibile est primum respectu omnium, quæ sunt in illo genere. Hoc autem indiuisibile non similiter est in omni genere: aliquando enim istud indiuisibile est indiuisibile simpliciter: aliquando autem quantum ad nos tantum. Exemplum de utroque: dicimus enim, quòd unitas est quoddam indiuisibile: dicimus enim, quòd pes est quoddam indiuisibile solum quòd ad nos, & secundum institutionem nostram: sic instituimus, quòd linea pedalis mensuret lineam. Quod autem pes non possit esse indiuisibile simpliciter, patet: quia continuum est; continuum autem diuidi potest.

Epilogus doctorum.

Questio.

Tex. 6. 19. et circa.

Solutio a uerois. 4. Phy. Cap. de tempore.

Solutio propria.

Mensuram diuersimode contingit multiplicari.

Ariæ; & ideo illa mensura, quæ est mensura omnium entium, scilicet entitas prima, est tantum una, quæ non potest multiplicari: & hoc quia entitas prima nullo modo recepta est in alio. Alio modo contingit, quòd quidditas mensuræ est quidditas recepta, sed tamen non est multiplicata; & hoc quia non est recepta, nisi in una materia, & in uno subiecto. Debemus enim imaginari, quod quidditas in una materia habet unum modum essendi: in diuersis autem materiis habet diuersos modos essendi: & sic secundum diuersas materias multiplicatur. Si ergo contingit, quòd quidditas non recipiatur, nisi in una materia; non erit nisi una; sic autem contingit in quidditate mensuræ, quæ est tempus; nam si contingeret, quòd quidditas temporis esset quidditas recepta in omni motu, oporteret quòd essent diuersa tempora, & per consequens diuersæ mensuræ, secundum diuersitatem motuum: sed quia quidditas temporis solum est quidditas recepta in motu primi mobilis; quidditas temporis est una numeraliter, & ratio mensuræ tantum una est. Tertio modo aliquando contingit, quòd mensura multiplicatur, quia non accipitur mensura prima, ad quam stat tota resolutio: nam si acciperetur mensura prima, non esset nisi una. Videmus enim, quòd ternarius mensuratur per binarium, & etiam mensuratur per unitatem; & ita eiusdem sunt plures mensuræ; sed tamen non primæ, quia prima mensura in tali genere non est nisi una, uel unitas; unde secunda mensura, scilicet binarius ad unitatem resoluitur; & sic prima mensura, scilicet unitas tantum una est. Et hoc est quod dixit Commentator; quòd possunt esse duæ mensuræ eiusdem, scilicet maior, & minor; ita quòd maior resoluitur ad minorem. Quarto autem modo aliquando contingit, quòd mensura multiplicatur, quia unum non mensurat, nisi reiteretur & replicetur; & hoc modo dictum est in litera, quòd latus exagoni per sui replicationem mensurat diametrum. Quinto modo contingit, quòd multiplicetur mensura; quia esse mensurati consistit in quadam compositione; & quia cognitio sequitur esse, non potest cognosci esse illius compositi, nisi per plura, ad quæ resoluitur esse illius compositi. Et hoc est uerum tam in compositione essentiali, quam in compositione quantitatiua; in compositione quidem essentiali non possumus, cognoscere ipsum compositum, nisi cognoscamus principia componentia; sicut principia, quæ sunt materia, & forma, uel potentia & actus; unde potentia & actus aliquo modo sunt mensura rei, compositæ ex potentia & actu. In compositione autem quantitatiua, quia aliquando una quantitas ex duabus quantitatibus cognoscitur, sicut quantitas quinary ex notitia binary & ternary; & hoc modo dictum est etiam in litera, quòd notitia dictionis habetur ex notitia syllabarum. Ad argumentum primum dicendum est, quòd non est simile de tempore & aliis mensuris, quia (ut dictum est) tempus

ubi supra.

Compositio duplex.

Ad argum.

Metaphysica

pus est mensura recepta in uno motu, & ideo non multiplicatur. Ad secundum dici potest, quod non est dare nisi unum minimum in uno genere & ordine: in diuersis autem ordinibus possunt dari diuersa minima, sicut aliud est minimum in continuis, & aliud est minimum in discretis: cum ergo ea, quae mensurantur ab uno, sint in fravnum ordinem, uidetur quod non possint habere nisi unum numerum. Sed tamen aliquando contingit, quod illud minimum de se est unum, sed tamen multiplicatur propter materiam, in qua recipitur, sicut dictum est de albedine: aliquando contingit, quod esse mensurati consistit in quadam compositione; quae quidem compositio respicit duo minima, hoc est resolubilia; & tamen illa minima non sunt proprie unius ordinis, sed sunt diuersarum rationum: & isto modo dicimus, quod materia & forma sunt duo resolubilia, quae ueniunt ad esse compositi; & quia sunt diuersarum rationum, non est possibile, quod multiplicentur.

Semper autem cognatum est metrum: magnitudinum quidem enim magnitudo: & secundum unumquodque, longitudinis longitudo, & latitudinis latitudo, uocis uox, grauitatis grauitas, unitatum unitas. Sic enim oportet accipere: sed non quod numerorum numerus. Et quidem oportebat si similiter, sed non similiter dignificant, sed ac si unitatum unitates dignificarent metrum: sed non unitatem. Numerus autem pluralitas unitatum est.

Metrum & unigeneum mensurato.

Postquam ostendit, quod metrum unum est; hic ostendit, quod istud unum est unigeneum mensurato, dicens: quod metrum semper cognatum est, ut unigeneum mensurato: dicimus enim, quod magnitudinem mensura est magnitudo, & similiter longitudinum longitudo, & latitudinis latitudo, & uocum uox, & grauitatis grauitas, & unitatum unitas. Videtur enim, quod unitas sit mensura unitatum, id est numerorum, non autem quod numerus sit mensura numerorum; quia omnis numerus est resolubilis, unitas autem non: & ideo unitas habet rationem primi, & per consequens rationem mensurae: non sic autem numerus: sed tamen si uolumus obseruare unigeneitatem inter mensuram & mensuratum; ita quod similiter dicantur; oportebit dicere, quod numerus est mensura numerorum, & non unitas: quia unigeneitas est inter numerum & numerum, magis quam inter unitatem & numerum: & sic uidetur, quod numerus magis habeat rationem mensurae, quam unitas: quod tamen falsum est: quia non est aequum dignum numerum esse mensuram, sicut unitatem: nec ista unigeneitas debet aliquem mouere, quia non debet esse unigeneitas in omnibus; dicere enim, quod numerus est magis mensura, quam unitas propter unigeneitatem; idem est quod dicere, quod unitatum est magis metrum. unitates & numerum; quia numerus non est nisi collectio unitatum. Notandum est, quod si attendere-tur unigeneitas & conuenientia inter mensuram & mensuratum per omnem modum; magis dicitur

remus, quod numerus mensurat numerum; quam quod unitas: hoc autem dicere, scilicet quod numerus magis habet rationem mensurae quam unitas, idem est quod dicere, quod unitates magis habent rationem mensurae quam unitas, quia unitas & numerus idem sunt. Quod autem unitas & numerus magis habeant rationem mensurae, quam unitas, hoc falsum est: & hoc quia unitas eadem respectu numeri & respectu unitatum habet rationem primi mensurantis: non ergo debet attendi inter mensuram & mensuratum uniformitas per omnem modum; sed uniformitas, quae attenditur inter mensuram & mensuratum est solum uniformitas cuiusdam ordinis; sicut naturali ordine magnitudo mensurans, & magnitudo mensurata uniformia sunt; & ideo illa, quae sunt infra diuersos ordines, seipsa non mensurant; sicut albedo nunquam mensurat sapes, sed solum colores. Et secundum hoc unitas est magis mensura, quam numerus; & hoc quia naturali ordine totus ordo numerorum oritur ab unitate, & ad eam resoluitur; ut autem hoc melius uideatur.

Quaeritur, Vtrum mensura sit semper unigeneica mensurato? Videtur quod non: uidemus enim, quod primum ens est mensura omnium entium; & tamen non est unigeneum omnibus entibus; quia omne unigeneum uniuocum est; inter primum autem ens, & alia entia non est uniuocatio. Praeterea, illa proprie sunt unigeneica, quae sunt unius rationis; mensura autem & mensuratum non semper sunt unius rationis; uidemus enim, quod albedo est mensura omnium colorum; albedo autem cum aliis coloribus non est unius rationis. Ad oppositum est Philoso. Ad hanc questionem dicendum est, quod unigeneitas est quaedam unitas; quaerere ergo quam unigeneitatem habet mensura & mensuratum; idem est, quod quaerere, quam unitatem habeat mensura & mensuratum. Ad quod dicendum est, quod ista unitas non potest esse unitas omni modo uniuocationis; nam illa, quae sunt uniuoca, sunt unius rationis; quae autem sunt unius rationis, non est maior ratio, quod unum sit mensura alterius, quam econuerso; ex quo enim unam rationem participant, si uni conuenit ratio mensurae, & reliquo; & similiter si uni conuenit ratio mensurati, & reliquo; non ergo unitas, quae est inter mensuram & mensuratum, est unitas uniuocationis omni modo. Nec potest esse unitas nominis tantum, quae uocatur unitas aequiuocationis: quia si hoc esset, tunc mensura & mensuratum essent aequiuoca; quod non est possibile; simpliciter enim mensura attributionem habet ad mensuratum; unum autem aequiuocorum non habet attributionem ad aliud; ergo non est unitas rationis tantum; restat ergo inuenire aliam unitatem ab his duabus inter mensuram & mensuratum. Ad cuius euidenciam notandum est, quod unitas analogiae non est unitas aequiuocationis, nec unitas nominis tantum; sed tenet quendam gradum medium inter uniuoca;

Quaeritur.

G

H

Unitas analogiae quaeritur.

uniuoca, & equiuoca; similiter unitas generis nō est propriè unitas uniuocationis, quia (sicut probatum est in Septimo Physicorum) uniuocatio propriè non est nisi in specie specialissima. Nec unitas æquiuocationis, quæ est nominis tantum; quia ea, quæ conueniunt in genere physico, magis conueniunt, quàm æquiuoca. Potest tamen reduci unitas generis ad unitatem analogiæ: dicemus enim, quòd inter mensuram & mensuratum aliquando est unitas analogiæ, aliquando est unitas generis; quando enim dicitur, quòd ens primum est mensura omnium entium; non potest dici, quòd inter mensuram & mensuratum sit unitas generis, quia ens primum non est in genere: est ergo ibi solùm unitas analogiæ, quia omnia entia attributionem habent & analogiam ad ens primum: quando etiam dicimus, quòd exemplatum mensuratur ab exemplari: ibi est unitas analogiæ, & non est unitas, quæ est inter mensuram & mensuratum: quia exemplatum omne habet analogiam & attributionem ad exemplar. Aliquando autem inter mensuram & mensuratum est unitas generis; sicut inter albedinem mensuram, & alios colores mensuratos est unitas generis. Debemus enim imaginari, quòd inter mensuram & mensuratum est semper aliquis ordo: unde eorum, quæ nullum ordinem habent adinuicem, unum non est mensura alterius: similiter inter accidens ordinatis unum non est mensura alterius, quia inter mensuram & mensuratum oportet quòd sit ordo, & ordo per se: & ideo quia indiuia materialia ordinem habent adinuicem accidentalem, ideo unum non est mensura alterius: in speciebus autè, quia ibi est ordo per se, potest esse ratio mensuræ & mensurati. Hic autem ordo per se potest causari duobus modis: uno modo quia iste ordo est infra unitatem analogiæ: & hoc modo dicimus, quòd ordo per se est omnium entium ad primū ens. Alio modo potest causari iste ordo per se ex hoc, quòd illa, quæ ordinantur, sunt infra unitatem generis; illa enim, quæ sunt infra unam speciem, non habent ordinem nisi accidentalem; & ideo unum non mensurat aliud propriè: sed species, quæ sunt infra unum genus, habent ordinem essentialem, & ideo una species potest esse mensura aliarum specierum: sicut albedo est mensura omnium colorum, non autem est mensura saporum: quia sapor & color sunt infra duos genera, & per consequens infra duos ordines, & infra duas attributiones: mensura autem & mensuratum sunt infra unum ordinem. Notandum tamen, quòd quando dicitur, quòd mensura & mensuratum sunt infra unum genus, accipitur unitas generis largo modo, secundum quòd est quiddam commune ad aliquid, quod est directè in genere: nam nos uidemus, quòd unum mensurat numerum: unum autem indirectè est in genere, numerus autem directè. Ad argumentum patet, quia hic non requiritur nisi unitas analogiæ, quæ potest esse inter ens primum, & alia entia. Ad se-

Uniuocatio propriè est in specie specialissima. Vide 7. phisic. 24. & inde.

Res mensurata in quibus est.

Ordo per se dupliciter causatur.

Ad argum.

A cūdum patet, quia unigenitas (de qua loquimur hic) nō est unitas speciei, sed est unitas analogiæ, uel generis. Deinde cum d.

Et scientiam autem rerum metrum dicimus, & IEX. 5. sensum propter idem, quia cognoscimus aliquid ipsi; sed mensurantur magis quàm mensurant. Sed accidit nobis, ueluti si alio nos mensurante, agnoscamus quanti sumus, per cubitum ad tantum nostri adiicere. Prothagoras uerò hominem ait omnium esse metrum, ac utique si scientem diceret aut sentientem. Hos autem, quia habent, hic quidem sensum, ille uerò scientiam, quæ dicimus esse metrum, quæ subiiciuntur. Nihil itaque dicentes superabundans, uidentur aliquid dicere.

Remouet errorem quorundam. Et diuiditur in duas partes, quia primò facit, quod dictum est: secundò summam epilogat ea, quæ dicta sunt de natura unius, ibi [Quod quidem igitur unum esse.] Ad euidenciam primi notandum est, quod quia dictum est, quòd per metrum cognoscimus mensuratum, posset aliquis credere errans, quòd quia per scientiam nos cognoscimus res exteriores, quæ scia esset mensura rerum exteriorum: & quia per sensum cognoscimus sensibilia, posset aliquis credere, quod sensus esset mensura sensibilibus: utrunque tamè falsum est, quia nec scientia mensura est intelligibilium, nec sensus sensibilibus: immo magis econuersò sensibile est mensura sensus, & intelligibile est mensura intellectus: ita quòd intelligibilia & sensibilia sunt quædam extrinseca, quæ quasi apposita nobis, mensurant intellectum nostrum & sensum. His uisis, patet litera: dicit enim quòd quia per scientiam cognoscimus scibile, ideo dicimus scientiam esse mensuram scibilem: & propter eandem causam dicimus, quod sensus est mensura sensibilibus; quia per sensum aliquid cognoscimus. Sed tamen econuersò est, quia scientia & sensus magis mensurantur, quàm mensurent: accidit enim nobis mensurari à scibili & à sensibili: ueluti si alio nos mensurante per cubitum extrinsecum, applicatum ad quantitatem nostram, cognoscamus quanti sumus; ita similiter per res exteriores, nobis appositas, mensuratur intellectus, & sensus noster, quia sensus & intellectus mensurantur. Ideo errauit Pythagoras, qui posuit, quòd homo est mensura omnium: est enim mensura sensibilibus per sensum, intelligibilium per intellectum. Pythagoras autem sic dicens, nihil dicebat, cum tamè uideretur dicere aliquid magnum & superabundans: benè dico, quòd nihil dicit, quia non est uerus, quòd sensus & intellectus mensurent, sed magis mensurantur.

Exploditur error.

Sensibile sensus, intelligibile intellectus mensura sunt.

Error Pythagoras, alias Prothago - ra.

Questio.

Primus modus.

Quereret aliquis, Vtrum intellectus noster mensuretur à rebus, uel mensuret ipsas res? Dicendum est; quòd intellectus noster mensuratur, & mensuratur, si accipiamus mensuram largo modo pro cognitione. Hanc autem ueritatem possumus uerari duobus modis: unus modus est ex habitudine, quæ est inter esse in conceptu, & esse in effectu. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd aliter

Vide Auer. 12. Metaph. 5. 1. & in lib. de str. disput. 10. in sol. 3. du bis.

Secundus modus.

Epilogus.

aliter est in rebus artificialibus, & aliter in rebus naturalibus: nam in rebus artificialibus esse in effectu, oritur ab esse in conceptu, quia artificialia oriuntur ab intellectu, uel conceptu artificis: & ideo in artificialibus esse in conceptu mensurat esse in effectu: unde domus in mente artificis, mensura est domus, quæ est in materia. In rebus autem naturalibus, quia res naturales non causantur ab intellectu nostro, sed magis econuerso (conceptus enim noster causatur à rebus naturalibus) id in talibus esse in effectu est magis causa ipsius esse in conceptu, quam econuerso: conceptus enim noster est uerus, quia conformatur rebus naturalibus; non autem res naturales sunt ueræ, quia conformantur nostro conceptui. Si tamè res naturales ueræ sunt: ex hoc quod conformantur alicui intellectui oportet quod ille intellectus sit mensura rerum naturalium; talis autem est intellectus diuinus: & ideo talis intellectus diuinus est mensura omnium rerum.

Secundus modus accipiendi hanc ueritatè, est ex habitu digne, quæ est inter potètiã actiuã, & passiuã. Ad cuius euidentiã notandum est, quod quidquid est in potètiã passiuã, sub aliquo modo prioritatis est in potètiã actiuã, quia nihil est in passiuo uel passibili, quod non aliquo modo oriatur ab actiuo: cum ergo mensura habeat rationem prioris, & mensuratum rationem posterioris; magis dicemus, quod potètiã actiuã sit mensura potètiã passiuæ, quæ econuerso: cum ergo obiectum moueat intellectum nostrum, & sensum; & intellectus & sensus moueantur; magis dicemus, quod obiectum intelligibile est mensura intellectus, quam econuerso. Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur uni esse maxime est secundum nomen, quod determinat metrum quoddam, et maxime quantitatis, deinde qualitatis, palam: Erit autem tale hoc quidem si est indiuisibile secundum quantitatem, illud autem si secundum qualitatem. Propter quod indiuisibile est, quod unum, aut simpliciter, aut in quantum unum.

Epilogat, quæ dicta sunt de ratione unius; dicens: quod dictum est, quod ratio unius, & effectus est, quod sit quoddam metrum. Dictum etiam est, quod ratio mensuræ & metri primò est in quantitate, deinde in aliis prædicamentis, sicut in prædicamento qualitatis. Dictum etiam est, quod illud unum indiuisibile est uel secundum quantitatem, quando est in prædicamento quantitatis; uel secundum qualitatem, quando est in qualitate: istud etiam indiuisibile est uel simpliciter, uel ad minus in quantum unum. Notandum, quod potest contingere, quod aliquid est diuisibile, quod tamen in quantum unum est indiuisibile: sicut linea pedalis ponitur quoddam unum ad mensurandum lineas, quæ cum sit quoddam cõtinuum, diuisibile est; in quantum tamen habet rationem unius, indiuisibile est; si enim debet diuidi, hoc in quantum potest habere rationem numeri. Unde si reperitur aliquod unum, quod nullo modo

possit habere rationem numeri; illud est simpliciter indiuisibile: si tamen reperitur aliquod unum, quod possit habere rationem numeri; licet in quantum unum sit indiuisibile, tamen in quantum potest habere rationem numeri diuisibile est.

Secundum substantiam uerò & naturam querendum est, utro modo se habeat; quemadmodum in dubitationibus tractauimus, quid quod unum est, & quomodo oportet de eo suscipere, utrum uel substantia aliqua existente ipso uno, sicut Pythagorici dicunt prius, & Plato posterius: aut magis supponitur aliqua natura. Et quomodo oportet notius dici & magis, sicut qui de natura. Illorum enim alius dixit amicitiam esse quidem unum, alius aerem, alius infinitum.

Postquam ostendit, quod proprietas unius est, quod sit mensura, & quod transferatur ad alia genera: hic querit Philosophus, Vtrum possit reperiri aliquod unum, quod sit mensura omnium substantiarum, & omnium entium: illud enim, quod est mensura substantiæ, est mensura omnium entium; quia ratio entis primò & principaliter reperitur in substantia. Ad euidentiã autem huius Capituli notandum est, quod ubicunque potest reperiri numerus, & ordo per se; potest reperiri aliquod unum, quod mensurat omnia, quæ sunt infra illum ordinem: unde quia infra colores potest reperiri numerus specierum per se ordinatum, ideo potest reperiri unum, quo possunt mensurari omnes colores: & huius ratio est, quia cum omnis multitudo reducatur ad unum, oportet quod ubicumque est aliqua multitudo ordinata per se, quod sit aliquod unum, quod sit mensura alicuius multitudinis: & quia in quolibet genere est dare aliquam multitudinem & aliquem ordinem per se: ideo oportet quod in quolibet genere sit aliquod unum, ad quod reducatur tota multitudo. Appello autem genus largo modo, pro qualibet manerie uniuersaliter: eo modo quo dicimus, quod alius ordo est in sonis, & alius in ponderibus, & sic de aliis. Necesitas ergo ponendi unum est, quod reperitur aliqua multitudo per se ordinata, & essentialiter: omnis autem talis ad unum reducitur. Et similiter necesitas ponendi diuersum unum, est diuersus ordo, & diuersa multitudo. Si ergo necesitas ponendi unum est ordo essentialis, cum omnia entia formalia ad inuicem ordinantur essentialiter, oportet dare aliquod unum, quod non solum respiciat ordinem huius generis, uel illius, sed ordinem totius entis. Videmus enim, quod ordine essentiali super formam elementarem est forma mixti, & super formam mixti forma uegetabilis, & super formam uegetabilem forma sensitua, & super formam sensitiuam intellectiua: & sic ascendendo, oportet deuenire ad aliquod unum, quod sit mensura totius multitudinis: quia ergo in ordine totius entis est dare aliquod unum, ideo Philosophus hic querit de illo uno, Vtrum scilicet sit dare aliquod unum respectu omnium entium, & respectu omnium

TEX. 1. Cap. 1.

Ad determinandum, quod sit mensura uniuersum.

nium substantiarum; sicut est dare aliquod unum in unoquoque genere? Et diuiditur in duas partes, quia in prima parte querit questionem, & soluit eam: in secunda parte quia fecit mentionem de ente & uno, manifestat quo se habent ens & unum ad inuicem, ibi [Quia uero idem] Prima in duas, quia primo querit questionem, in qua queritur, Vtrum unum, quod ponitur mensura entium, debeat poni, sicut ponebant Antiqui? in secunda parte ostendit, quomodo impossibile est, quod sic ponatur: in tertia parte probat, quod sicut in quolibet genere est dare unum: ita est dare unum quod est mensura omnium entium. Secunda ibi [Si itaque nullum.] Tertia ibi [Adhuc autem similiter.] Dicit ergo primo, quod postquam dictum est de uno, uidentur de uno, quod est in substantia, Vtrum sit dare aliquod unum, quod sit substantia omnium rerum: quae quidem quomota est in Tertio: est. n. quod quidem, quid est unum in substantia: & Vtrum suscipiendum est de eo, sicut dixerunt Antiqui, Vtrum. scilicet hoc unum sit quaedam substantia separata per se subsistens, sicut dixerunt prius Pythagorici, & postea Platonici: aut Vtrum ista sit sicut dixerunt Naturales: dixerunt enim, quod illi uni supponitur aliqua natura: ita quod illud unum non est separatum, sed est in aliqua natura sensibili, ad quam sicut ad quoddam prius, & ad quoddam notius reducitur illud unum: hoc autem unum ab aliquibus Naturalibus dicitur amicitia; & hoc secundum Empedoc. qui posuit quatuor elementa principia materialia, & duo agentia, scilicet amicitiam & litem; sed tamen quia agens est ante passum, ideo naturam istius unius attribuebant primo agenti, & non principio materiali: & quia inter agentia amicitia excedit odium, ideo unum attribuebant amicitiae, & non odio. Alii autem naturales dicebant, quod hoc unum, quod queritur, est aer: sicut illi, qui ponunt, quod aer est tota substantia eorum, quae sunt. Alii autem posuerunt, quod illud unum est infinitum quoddam: sicut illi, qui posuerunt infinitos athomos, sicut Democritus, uel infinitas partes similes sicut Anaxagoras. Notandum est, quod sicut se habuerunt Antiqui ad substantiam rei & necessarium, ita se habuerunt ad hoc unum. Ad substantiam autem rei se habuere antiqui diuersi modo: dixerunt enim quidam, sicut Platonici, quod substantia rei est quidditas separata: quia sicut humanitas hominis est humanitas separata, quam uocabant per se hominem, ita substantia omnium entium est entitas separata & unitas, quam uocabant per se ens, & per se unum: & ideo dixerunt, quod illud unum, quod queritur, quod est mensura omnium entium, & maxime entis, quod est substantia, est unum, quod est separatum. Alii autem dixerunt quod tota substantia entium est aliquod corpus sensibile: sicut tota natura entium est aer, uel aqua, quia ponebant, quod substantia rei ex materia est: & ideo si res fiunt ex aere, tota substantia rei est aer: & si ex aqua, tota substantia rei est aqua:

Tex. cō. 2. & inde.

Opinio Aristoteli de substantia unius. Phys. sex. cō. 6. & inde.

Antiqui uaria de substantia rei in medio pro tendere.

A & quia (secundum eos) non est dare nisi ens sensibile, ideo ponebant, quod substantia omnium entium erat materia, ex qua fiebat ens sensibile, & per consequens totum ens: quia secundum eos ens sensibile, & totum ens conuertuntur. Et isti naturam unius attribuebant aeri, uel aquae, uel alii cui alteri naturae sensibili, ex qua dicebant omnia fieri. Qui autem dicebant, quod substantia entis sunt infinitae partes similes, uel infiniti atomi, isti unum attribuebant infinito. Deinde cum d.

Si itaque nullum uniuersalium esse substantiam est possibile, sicut in sermonibus de substantia, & de ente dictum est. Nec ipsum hoc substantia, nisi unum aliquid preter multa possibile est esse commune nomen: Sed si ut praedicatum solū, palam quod neque ipsum unum. Nam ens & unum uniuersaliter praedicantur de omnibus maxime: quare nec genera natura quaedam, & substantia separabiles ab aliis sunt. Nec unum genus contingit esse propter easdem causas; propter quas quidem, nec ens, nec substantia.

Ostendit, quod non potest poni istud unum, sicut ponebant Antiqui, & maxime sicut ponebat Plato: & est ratio ipsius talis. Unum, quod queritur, substantia est; unum autem, quod ponitur à Platone, est ipsum uniuersale, sed uniuersale substantia non est, ergo unum positum à Platone, non est unum, quod queritur: Quod autem uniuersale non sit substantia, probat: quia esse substantiae est esse in effectu, & non in conceptu, esse autem uniuersalis est esse tantum secundum praedicationem, & per consequens non est nisi esse in conceptu. Et hoc est, quod dicit litera: quod si nullum uniuersalium substantia est, sicut dictum est in sermonibus Septimi Libri, in quibus fit mentio de ente, & substantia, nec ipsum unum, quod ponitur à Platone quoddam uniuersale, erit substantia; quia si uniuersale esset substantia, esset quoddam per se subsistens praeter multa, quod haberet esse in effectu; quod non est uerum: quia ipsum uniuersale est quoddam commune secundum praedicationem; & ita suum esse est esse in conceptu; si autem ipsum praedicamentum, & ipsum uniuersale non sunt substantia, quia suum esse est in praedicari, & in dici; manifestum est, quod nec ipsa ens uniuersale est substantia; & hoc quia ens & unum conuertuntur, & ens & unum sunt quaedam uniuersalia, quae de multis praedicantur: si ipsum ens & unum eo ipso quod uniuersalia quaedam de multis praedicantur: & si ipsum ens & unum eo ipso quod uniuersalia, non sunt quaedam substantiae in effectu separabiles; manifestum est, quod nec ipsum genus propter eandem causam substantia est; quia ipsum genus uniuersale est.

Quereret quis. Vtrum illud unum, quod queritur, quod est mensura omnium entium, possit poni unum separatum uniuersale, sicut ponebat Plato? In hac questione duo sunt uidentia; primo. n. uidentur esse, Vtrum hoc unum, quod ponitur mensura entium, deat esse separatum: secundo supposito quod sic, uidentur esse, Vtrum hoc unum debeat dici uniuersale?

Lupus anti quoru circa unum.

Tex. cō. 45. & inde.

Quaestio.

B b b Quan-

Metaphysicæ

Artic. 1.

Unū, quod ē mensura omnium entium, ē ens separatum.

Ens naturale ē ens possibile.

Secunda via.

Numerus duplex.

Artic. 2.

Uniuersale duplex.

Quantum ad primum notandum est, quod hoc unum, quod queritur, quod debet poni mensura omnium entium; debet poni ens separatum, & non ens in materia: quod patet duplici uia. Prima uia talis est: illud unum, quod queritur, est illud unū, quod est mensura omnium entium: nullum autē ens potest esse mensura omnium entium, nisi illud ens, ad quod habent analogiam & attributionem omnia entia: tale autem ens non potest esse ens in materia; omne enim ens, quod ē ens materiale, est ens possibile; & per consequens cū ens possibile sit ens reductum, ens materiale est ens reductum: & quia ens reductum impossibile est; quod sit primum in tota analogia entium: si enim esset primum, esset ens non reductū: si esset materiale & possibile esset reductum; & sic esset reductum, & non reductum: Et ideo eo ipso quod tale ens, quod queritur, est ens, quod est primum in tota analogia entium; oportet quod sit ens, quod est necesse esse: quia si esset possibile, non esset primum ens: eo ipso autem quod hoc ens est necesse esse, oportet quod sit separatum a materia; quia necesse esse non est esse receptum in materia.

Secunda uia ad hoc ostendendum est ex hoc, quod illud unum, quod queritur, est illud, a quo incipit numerus entium, numerus autem non incipit nisi ab ente separato. Ad cuius euidenciam notandum est, quod ita suo modo imaginandum est de uno, quod queritur, sicut de uno, quod est in quolibet genere, de quo iam dictum est: unum autē, quod est in genere, sic se habet, quod ab eo gradatim & ordinatim est numerus illius generis: sicut quia albedo est unum in coloribus, ideo secundum quod colores gradatim, & secundum quod nobilius & ignobilius respiciunt albedinem, secundum hoc causatur numerus colorum. Similiter unum hoc, quod queritur in entibus, debet esse unum, a quo gradatim descendat totus numerus entium: hoc autem non potest esse nisi ens separatum; quia ens coniunctum cum materia non potest esse primum, a quo descendat totus numerus entium. Ad cuius euidenciam notandum est, quod duplex est numerus, materialis, & formalis: de numero materiali non loquimur, sed de formali: numerus autem formalis est ex diuersitate formarum, quæ gradatim descendunt ab uno primo, quod quidem primum est eus separatum; & sic patet primum.

Secundum quod debet uideri est, Vtrum hoc unū separatum possit dici uniuersale. Ad quod dicendum est, quod uniuersale dicitur duobus modis: uniuersale uno modo dicitur in predicando: secundo modo in causando: accipiendo primo modo uniuersale, impossibile est, quod istud unum, quod queritur, sit uniuersale: quia (sicut ostensum est) istud, quod queritur, est necesse esse: ipsum autē necesse esse est per se subsistens in effectu: ipsum autem uniuersale in predicando non est subsistens in effectu. Si autem queratur, Vtrum sit uniuersale in causando? Dicendum est, quod sic, quia illud v-

num, quod queritur, est totus numerus entium; Philosoph. ergo improbavit in litera, quod tale unū, quod queritur, non potest esse uniuersale in predicando: quia uniuersale, quod predicatur, non est substantia in effectu, sed solum in conceptu.

Adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. Dicuntur autem aequaliter ens, & unum. Ergo quoniam in qualitatibus est aliquid quod unū, & aliqua natura, & similiter in quantis; palam quia, & totaliter querendum quid quod unum; quod admodum & quid ens, tanquam non sufficiens quod hoc ipsum, ipsius natura.

Postquam ostendit, quod istud unū, quod queritur; non est ponendum, sicut ponebant Antiqui: hic ostendit, quod est necesse dare aliquod unum respectu omnium entium, quod sit mensura eorum. Et diuiditur in duas partes, quia in prima parte hoc probat per rationem: in secunda parte per exemplum. Secunda ibi [At uerò & in coloribus] Est ergo ratio talis: ens & unum conuertuntur, ita quod unum quodque sicut se hēt ad ens, sic se habet ad unum: si ergo in ente particulariter accepto & in genere est dare unum, quod mensurat omnia illius generis; ergo similiter in toto ambitu entis est dare unum, quod mensurat omnia entia: & non solum sufficit supponere, quod hoc est unum; sed etiam ostendendum est, quid ē hoc unum. Et hoc est, quod dicitur in litera, quod unū & ens necesse est similiter se habere in omnibus; ita quod sicut si ens ē in aliquo genere, oportet quod queratur aliquod unum illius generis, & si queritur de ente in genere tali & tali: ē oportet quod detur aliquod unum, quod respiciat totum ambitum entis. Videmus. n. quod in qualitatibus est aliquid unum, & aliqua natura, quæ est mensura qualitatis; sicut albedo colorum: similiter in quantis est aliquid unum, quod mensurat omnia quæta, ergo similiter in toto ente. Videndum est ergo, quid est illud unum, & quid est illud ens, quod mensurat omnia entia: bene dico, quod uidendum est, quid est; quia non sufficit supponere quia est.

At uerò & in coloribus est aliquid, quod color unum, puta albus. Deinde alii ex hoc & nigro uidentur geniti. Nigrum uerò priuatio albi est, ut lucis tenebra. Hæc enim est priuatio lucis. Quare si entia essent colores, essent utique numerus quidam entia: sed quorum? palam utique, quia colorum. Et ipsum unum esset utique aliquid unum, puta albus. Similiter autem & si melodia essent, numerus utique essent, diuisum equidem: sed non numerus substantia ipsorum. Et ipsum unum esset utique aliquid, cuius substantia non ipsum unum, sed diæsis. Similiter autem & in sonis: elementorum essent utique entia numerus, & ipsum unum elementum uocale. Et figuræ rectilineæ; figurarum utique esset numerus, & ipsum unum trigonum: eadem autem ratio & in aliis generibus.

Probat, quod dixit per exempla: & posset esse melius fortè ratio, & est ratio talis: in quolibet genere inuenitur aliquis numerus, qui non

Necessario ponitur est unum respectu omnium.

Propter considerationem.

Exemplis ostenditur unum.

non est numerus totaliter entium, sed numerus entium in tali natura; & talis numerus est numerus, qui incipit à speciali uno, quod est primum in illo genere; ergo cum iste numerus non sit numerus omnium entium, oportet reperiri numerum omnium entium, qui causetur & mensuretur ab aliquo uno primo, quod non est in genere, sed est principium totius entis. In hac ratione sic procedit; quia primò ponit antecedens, scilicet quòd in quolibet est dare aliquem numerum, & aliquod unum: secundò infert consequens, quòd si est dare in omni genere, oportet quòd sit dare in toto ambitu entis, ibi [Quare siquidem] Dicit ergo primò, quòd in coloribus est dare unum colorè, puta albedinem, qui est mensura omnium colorum: & hoc quia albedo est perfectior, & simplicior aliis coloribus: simplicior quidem, quia colores mediū compositi sunt ex extremis; sicut ex albo & nigro: perfectior autem, quia color extremus sicut nigredo respectu albedinis se habet sicut priuatio respectu habitus; & sicut tenebra respectu lucis: si enim omnia entia essent colores, numerus colorum esset numerus entium: ita quòd numerus entium esset numerus quorundam, scilicet colorum; & unum, quod queritur, esset album, quod est unum in numero colorum: sed hoc est falsum, scilicet quòd numerus entium sit numerus colorum: ideo oportet querere alium numerum, & aliud unum. Et similiter si omnia entia essent melodia, numerus melodiarum esset numerus entium, qui queritur: & unum, quod queritur, esset dixis, quæ ponitur unum in melodiis: sed hoc est falsum: quia numerus, qui queritur, est numerus substantiarum; numerus autem melodiarum non est substantia: & unum, quod queritur, est unum, quod est substantia; quod est primum respectu omnium substantiarum: ipsum autem unum, quod est dixis, substantia non est. Similiter si omnia entia essent soni, numerus sonorum esset numerus entium; & ipsum elementum uocale, id est litera uocalis esset mensura dictionum, & esset unum, quòd queritur; sed quia hoc est falsum; oportet querere aliud unum: Et si figura rectilinea esset omnia entia numerus figurarum esset numerus omnium entium; & unum, quod est in figuris, scilicet triangulus (quia omnes figuræ rectilineæ resoluntur ad triangulum) esset unum, quod queritur: & quia hoc non est uerum, oportet querere aliud unum. Et sicut dictum est de istis generibus, scilicet quòd est ibi dare aliquem numerum, & aliquod unum; ita similiter est in aliis generibus.

Quare siquidem in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitibus, & in motu numeris existentibus, & in uno aliquo in omnibus: numerus est quorundam, & ipsum unum aliquid unum, sed non hoc ipsum substantia; & in substantiis necesse est similiter se habere: similiter enim se habet in omnibus. Quod quidem igitur unum in omni genere est que-

A *dam natura, & nullius natura hoc ipsum quod unum, palam. Sed sicut in coloribus colorem unum querendum ipsum quod unum, sic etiam in substantia, substantiam unam ipsum unum.*

Concludit consequens, scilicet quòd est dare unum, quod est mensura omnium entium; & maxime substantia, quia idem est unum, quod est mensura substantiarum, & totius. Et hoc est, quòd dicitur: quòd si in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitibus, & in motu inuenitur numerus, & unum; & ille numerus non est numerus simpliciter, sed numerus quorundam entium: illud etiam unum non est substantia, sed accidens; si inquam ita est, oportet in substantiis dare aliquod unum, & etiam in omnibus entibus: quia idem est unum, quòd est unum in substantiis, & in toto ambitu entis, & hoc unum substantia est: licet præcedens unum non fuerit substantia. Concludit ergo Philoso. quòd manifestum est, quòd in omni genere est dare aliquod unum; & ideo tantum istud unum est substantia, uel natura alicuius: quia istud unum non est substantia illorum, respectu quorum est unum, sicut albedo non est substantia omnium colorum. Manifestum etiam quòd sicut in coloribus est dare unum, quod quidem unum substantia non est, ita similiter in substantiis est dare unam substantiam, quæ est mensura.

Infert in eodem principio pale.

B *Quia uero idem significant aequaliter unum, & ens; palam per assequi equaliter Categoria: et quia non sunt in nullo una, ut neque in quid est, neque in quale, sed similiter se habet sicut ens.*

Ostendit, quòd se habent ad inuicem ens, & unum; quia idem significant, & aequaliter se habent ad inuicem: hoc autem probat duabus rationibus. Prima ratio in principio, ibi [Et propter hoc quòd unus homo] Dicit ergo primò, quòd manifestum est, quòd ens & unum idem significant: & hoc quia sicut unum non est in aliquo prædicamento, nec in una aliqua natura una, quæ sit quid, uel quale, uel quantum, & ita de aliis prædicamentis, ita nec ens.

Ens, & unum idem significant; & aequaliter se habent

Et propter hoc quòd unus homo non predicat aliterum aliquid ab homine, quemadmodum nec esse, præter quid, aut quale, aut quantum. Et uni esse, id quod unicuique esse.

D Probat per secundam rationem, quòd unum, & ens idem significant; & est ratio talis: quia sicut unum nihil predicat aliud ab homine, quòd dicitur unus homo; ita nec ens predicat aliam naturam ab homine; quòd dicitur ens homo; nec est ens predicat aliam naturam à decem prædicamentis: natura enim entis non est alia natura præter quid, præter quale, & præter quantum: nec est alia natura ab ipso uno; quia dicere esse rei, & unum esse, idem est dicere: & ita ens, & unum conuertuntur. Notandum est, quòd tribus modis (ut dicit Comm.) probat hic Philoso. quòd unum & ens conuertuntur. Prima ratio est: quia sicut unum sequitur omnia prædicamenta, ita & ens: & sicut unum diuiditur per decem prædicamenta, ita & ens. Secunda ratio est: quia sicut unum non est in aliqua una natura; ita nec ens. Vbi notandum est, quòd unum, uel ens esse ali-

Doctr. Com menta. hic. 8. & 12. Metaph. 19 & 20. com.

Metaphysicæ

quam unam materiam, potest intelligi duobus modis: uno modo quod unum & ens dicant aliquam unam naturam communem decem prædicamentis: ita quod unum & ens immediatè significet istam naturam, & istum conceptum, & mediante illo conceptu significant decem prædicamenta: & hoc est impossibile secundum Cõmentatorè primò quia secundum hoc, ens & unum non descenderent immediate in decem prædicamenta, sed per mediũ, quod est impossibile: quia intellectus illius mediũ, est alius intellectus ab intellectibus prædicamentibus, quod nõ potest esse; quia ois intellectus uel est substantiæ, uel est accidentis. Secundo hoc est impossibile, quia secundum hoc, ens & unum essent genus: de natura autem generis est, quod per media descendat in species: si ergo ens, & unum per media descenderet in prædicamenta, essent genera. Tertia ratio est, ad probandum, quod ens & unum idem dicant: & est, quia idem est dicere ens homo, & unus homo: idem enim dicitur, quando dicitur unus homo, homo, & ens homo: quia per hæc tria una realitas dicitur: cum enim dico homo humanitatem dico: cum dico, ens homo, idè dico; licet secundum alium modum: cum dico vnus homo, idem dico; licet per alium modum. Vbi dicitur Comm. quod licet ens, & unum idem dicant; tamen synonyma non sunt: quia licet dicant eadem rem, tamen dicunt eam secundum alium modum: licet enim idem dicatur, quando dicitur ens homo, & quando dicitur unus homo; tamen per alium & alium modum dicitur illa realitas, quando dicitur, per ens, & quando dicitur per unum.

Quæretur aliquis ad euidentiam primæ lectionis, Vtrum sit idem unum, quod est mensura unius entis, scilicet substantiæ, & totius entis? Et uidetur quod non, quia substantia est unum ens prædicamentale; ens autem in sua uniuersalitate ambit omnia prædicamenta; non autem uidetur esse idem, quod mensurat unum prædicamentum, & omnia prædicamenta. Ad oppositum est dictum Comm. qui ponit, quod primus motor, & primum ens est mensura substantiarum; certum est autem, quod primum ens est mensura omnium entium; ergo idem est mensura substantiæ & totius entis. Dicendum est, quod idem unum est, quod est mensura substantiæ & totius entis: hanc autem conclusionem possumus uenari duobus modis. Primus modus est, si ostendatur, quid est unum, quod est mensura substantiarum; & quid est unum, quod est mensura totius entis: hoc u. uiso statim apparebit, quod idem est, quod est mensura substantiæ & totius entis. Ad cuius euidentiam notandum est, quod unum, quod est mensura substantiarum omnium, est prima substantia immaterialis: debemus enim imaginari, quod substantiæ materiales reducuntur ad substantias immateriales, & omnes substantiæ immateriales reducuntur ad unam primam substantiam immaterialem, quam dicimus primum motorem, & exemplar, & primum finem; quia illa prima substantia respectu aliarum se habet

E sub triplici genere carum: hęc. n. rationem agentis, & rōem formæ exemplaris, & rōem finis. Sic ergo illa prima substantia est mensura omnium substantiarum; diximus enim in præcedentibus, quod omnia, quæ sunt infra unum ordinem, ad unum primum reducuntur; & quia substantiæ materiales naturali ordine sunt infra substantias immateriales, oportet quod totus iste ordo reducatur ad aliquod primum; quod quidem est mensura omnium illorum, & hoc primum est prima substantia immaterialis, sic ergo prima substantia est mensura omnium substantiarum. Mensura autem omnium entium (ut declaratum est in præcedentibus) est primum ens, & prima substantia: si enim differret, possibile esset, quod aliud unum esset mensura substantiarum, & aliud esset mensura totius entis; sed quia idem est primum ens, & prima substantia; quia non potest esse primum ens, nisi sit prima substantia, nec econuerso; si enim prima substantia est, oportet quod sit substantia immaterialis, quæ sit suum esse; quia si non esset suum esse, suum esse esset ab alio, & per consequens non esset substantia prima: si ergo est substantia prima, oportet quod sit suum esse: si autem est suum esse, oportet quod sit primum ens; quia idem est ens, quod est suum esse, & ens primum. Et sic patet, quod idem unum est, quod est mensura substantiarum, & totius entis: & hoc quia idem est prima substantia, & primum ens; & sic patet prima uia, & primus modus.

Secunda uia accipiendi hanc conclusionem, est ex duplici analogia, quæ est inter entia: est enim una analogia, & una attributio omnium prædicamentorum ad substantiam: est alia analogia & attributio omnium entium ad primum ens immateriale, quod dicimus esse primum principium. Et differunt istæ analogiæ & istæ attributiones in duobus: primò quia in prima analogia decem entia prædicamentorum reducuntur ad aliquod primum, quod primum est quidem in genere; reducuntur enim ad substantiam; substantia autem genus est: in secunda autem attributione reducuntur ad aliquod primum, quod non est in genere: quia prima substantia, & primum ens in genere non est. Secundò differunt hæc duæ analogiæ, & attributiones; quia secunda reducitur ad primam; ita quod primum in secunda analogia est mensura alicuius primi in alia: in una enim analogia prædicamenta nouem reducuntur ad substantiam; ita quod quantum ad istam analogiam substantia est ens primum non reductum; sed quia hæc analogia ordinatur ad aliam, oportet quod primum in ista analogia reducatur ad primum alterius: in ista enim analogia tam accidens, quam substantia, & breuiter quidquid est in genere, reducuntur ad primum ens, quod est extra genus. Et ex hoc sequitur, quod ens primum, quod non est in genere, est illud unum, ad quod reducitur substantia, quod est genus: & quia ad substantiam, quod est genus, reducitur omne accidens, oportet quod istud ens primum, quod est primum respectu substantiæ, sit primum respectu totius entis: si enim est

De natura generis quid est quod ens non est genus.

Vide 4. Metaph. cõ. 3.

Questio.

Hic cõ. 7. 12. Metaph. cõ. 5. 6. 36. 38. 41. 44. Et inde sub stantia orbis c. 1. 2. 1. de et 8. Phisicor. 78. 79.

Prima substantia immaterialis sui esse.

Analogia duplex.

Primum ens non est in genere.

Ens primum quod.

Ad argum.

est primum respectu substantiæ, est primum respectu accidentis: & quia substantia & accidens diuidunt totum ens, oportet quod sit unum respectu totius entis. Ad argumentum patet, quia illud, quod est primum respectu primi entis, quod est substantia, oportet quod sit primum respectu totius entis prædicamentalis: & ita idem est unum, quod est mensura substantiarum, & totius entis.

Questio.

Quereret quis, Vtrum ratio mensuræ proprie conueniat Deo, quia de ratione mensuræ est, quod per sui replicationem mensuret mensuratum; sicut uncia per sui replicationem mensurat libræ; sed hoc non potest conuenire Deo, quod per sui replicationem mensuret alia; ergo ratio mensuræ Deo non conuenit. Ad oppositum: illud, quod est inaximè actu, est mensura respectu rerum, quæ sunt in potentia: si Deus est purus actus, & alia entia sunt in potentia, ergo sibi maximè conuenit.

Mensuram alicui conuenitur dupliciter.

Ad hanc quæstionem dicendum est, quod mensuram proprie conuenire alicui, potest esse duobus modis: uno modo quantum ad notitiam nostram: secundo modo quantum ad rem in se: multa enim attribuuntur prius alicui quod ad nos, quæ tamen secundum rem sibi posteriùs conueniunt: potest ergo esse, quod ratio mensuræ quantum ad notitiam nostram prius in sit quantitati; sed tamen in re prius & proprius conuenit Deo.

Ratio mensuræ quo proprius sibi conuenit deo.

Ad cuius euidentiã uidenda sunt illa, in quibus consistit ratio mensuræ: quibus uisis, apparebit, quod illa proprius sibi conuenit Deo, & per consequens ratio mensuræ sibi proprie conuenit: illa autem, quæ conueniunt mensuræ, inter alia sunt, secundum dicta aliorum in præcedenti Lectione. De essentia enim mensuræ est, quod habeat rationem unius, & per consequens rationem irresolubilis: & ideo ponebatur, quod numerus mensurabatur ab unitate, non autem econuerso: quia omnis numerus ad unitatem resoluitur, ipsum autem unum ad nihil prius potest resolui: & ideo unum est mensura numeri, non econuerso. Hæc autem proprietas proprius sibi conuenit Deo: ens enim primaria diuisione diuiditur in ens, quod est necesse esse, & in ens, quod est posse esse: licet autem ens, quod est possibile esse, possit multiplicari; tamen ens, quod est necesse esse, necessariò ita unum est, quod nullo modo multiplicari potest; & ideo Deus cum sit necesse esse, necessariò habet rationem unius: & sicut omnis numerus resoluitur ad unum, sic omne ens possibile resoluitur ad necesse esse, & reducitur ad illud. Et sic secundum istam proprietatem mensuræ, ratio mensuræ proprie conuenit Deo.

Ens prima sua diuisione quo diuiditur.

Secunda proprietas, & ratio mensuræ est, quod habeat rationem indiuisibilis: bene enim potest esse, quod aliquid est unum, & habeat rationem unius, & tamen diuidi potest: secundum quæ modum dicimus, quod continuum unum est, & tamen diuisibile est: non ergo idem est esse unum, & esse indiuisibile. Bene ergo uerum est, quod omne unum est indiuisum; non tamen omne unum

A est indiuisibile: sed aliquid unum est, quod diuidi potest; sicut unum, quod est continuum. Sic ergo ratio indiuisibilis non omnino idem est, quod ratio unius. Sic ergo ratio indiuisibilis est secunda ratio mensuræ: de ratione enim mensuræ est, quod sit quoddam unum indiuisibile; & hoc proprius sibi conuenit Deo: licet enim ens possibile habeat rationem unius; non tamen potest habere rationem unius indiuisibilis; quia omne ens possibile compositum est; omne autem compositum resolubile est, & diuisibile in sua principia, ad minus secundum intellectum, quia intellectus potest resolvere compositum in principia sua: ens autem, quod est necesse esse, ita est unum, & habet rationem unius, quod habet etiam rationem indiuisibilis. Imaginabimur enim, quod unum proprie opponitur multitudini; indiuisibile autem opponitur compositioni; siue diuisibile opponitur indiuisibili: unum autem opponitur illi, quod est actu diuisum: ens ergo possibile unum potest esse, quia non est actu diuisum; sed tamen indiuisibile non potest esse, quia resolubile est, & diuisibile in sua principia, ad minus per intellectum: ens autem, quod est necesse esse, unum est, & indiuisibile est; quia nec actu diuisum est; nec per intellectum resolubile ad aliqua principia. Ens et possibile, licet possit esse unum, secundum quod unum opponitur multitudini; tamen non potest esse unum secundum quod unum opponitur compositioni; ens autem necesse potest esse unum utroque modo; primo est unum, secundum quod unum opponitur multitudini; quia nec sunt, nec possunt esse multi Diu: & etiam secundum quod unum opponitur compositioni: & hoc quia in Deo non potest esse aliquis modus compositionis: & quia unum oppositum compositioni, dicitur indiuisibile; ideo ratio indiuisibilis proprius sibi conuenit Deo, & per consequens ratio mensuræ.

Omnis ens possibile est compositum. Deus quoque est unum.

Tertia ratio, & proprietas mensuræ est, quod habeat rationem independentis, & causantis: & ideo dixit Philosophus in litera, quod scibile est mensura scientiæ, & non econuerso scientia est mensura scibilis: & hoc quia ratio scibilis respectu scientiæ est ratio independentis, & causantis: ratio autem scientiæ respectu scibilis est ratio causati, & dependentis: cum ergo ratio dependentis sit in omni ente; alio a primo; & ratio independentis sit in ipso primo, oportet quod habeat rationem mensuræ; & quod ratio mensuræ proprie sibi conueniat: quia inter omnia entia solum conuenit sibi ratio independentis. Notandum tamen, quod econuerso est in Deo, & in nobis: in nobis enim ratio dependentis est ex parte scientiæ nostræ; ratio autem independentis ex parte scibilis; in Deo autem & scientia diuina independentis est, quod non causatur à scibili: ex parte autem scibilis dependentia est, quia scibile a scientia diuina causatur. Ad rationem in oppositum potest dici, quod non est uniuersaliter de ratione mensuræ; quod per sui replicationem mensuret; sed solum

Scientia cur est mensurabilis.

Scientia nostra causatur à rebus; scientia autem Dei est causa rerum. 12. Metaph. 35.

Ad argum.

Metaphysicæ

de ratione mensuræ, quæ est in genere quantitatis, siue per se, siue per reductionem: uidemus enim, quod albedo mensurat, & tamen non mensurat per replicationem.

Quæstio. Quereret aliquis, Vtrum Deus secundum quod est mensura, aspiciat res secundum esse essentia, an secundum esse existentia? Dicendum est, quod magis secundum esse essentia: hanc autem conclusionem uenari possumus duabus uis. **Prima uis.** Vna uia est, quia res mensurantur à Deo, secundum quod habent rationem numeri: rationem autem numeri habent secundum esse essentia, & esse speciei; & ideo dicitur in Octauo huius, quod species sūt sicut numeri; & dictum est paulò supra, quod res numerantur a prima unitate, quia ab ea descendunt ad modum numeri secundum additionem & diminutionem; quia una species semper est in minori gradu, alia in maiori. **Secunda uis.** si uideatur, quomodo Deus est mensura. Ad cuius euidenciam notandum est, quod licet Deus aspiciat res, & ut causa agens, & ut exemplar; tamen magis dicitur esse mensura rerum, ut exemplar est, quàm ut agens est: nam ideo mensura rerum est, quia res illum imitantur secundum gradum suum; imitatio autem respicit imitationem exemplaris: quod patet ex hoc, quod ratio imitabilis est ratio ideæ, & ratio imitationis est ratio ideati; ideæ autem ad exemplar pertinet. Deus, ergo ex hoc magis est mensura secundum quod exemplar, quàm secundum quod agens est; ratio autem exemplaris respicit essentiam respicit; ratio autem agendi respicit existentiam; & ideo Deus magis est mensura sub ratione exemplaritatatis, quàm sub ratione agentis, & per consequens res magis mensurat, quantum ad esse essentia, quàm quantum ad esse existentia.

TEX. 9. *Opponuntur autem unum & multa secundum plures modos. Quorum uno unum multitudine, ut indiuisibile, & diuisibile. Quod quidem enim diuisum aut diuisibile multitudine quedam dicitur: indiuisibile uerò aut non diuisum unum.*

Postquam determinauit de uno in se: hic determinat de uno in comparatione ad multitudinē. Et diuiditur in duas partes, quia primò determinat de uno in comparatione ad multitudinem: secundò determinat de contrarietate, quæ est quædam species multitudinis, ibi [Quoniam autem differre contingit.] Prima in tres, quia primò determinat de oppositione unius ad multa; secundò determinat de modis siue speciebus unius; tertio de modis siue speciebus multitudinis. Secunda ibi [Est autem unius quidem] Tertia ibi [Quare palam quod diuersum] Prima in duas, quia primò ostendit, quomodo unum & multa opponuntur: secundò respondet cuidam tacitæ quæstioni ibi [Dicitur autē ex contrario.] Prima in duas, quia primò ponit, quod multitudine & unum opponuntur: secundò ostēdit, quo genere oppositionis opponuntur, ibi [Quoniam ergo quatuor modis.] Dicit ergo primò, quod licet unum, & multa op-

ponantur secundum multos modos, sicut dicitur; tamen quantum spectat ad præsens, dicimus quod unum & multa opponuntur, sicut diuisibile, & in diuisibile; de ratione enim multitudinis est, quod sit diuisibile, uel diuisum; de ratione autem unius est, quod sit indiuisibile, uel non diuisum. Notandum quod multitudinem dici de aliquo, uel de aliquibus, potest intelligi duobus modis: uno modo quia sunt actu diuisa & separata: secundo modo quia licet non sint actu diuisa, tamen sunt propinqua separationi, & diuisioni; eo modo quo dicimus, quod aqua est multa, licet partes aquæ non sint actu diuisæ: & hoc quia partes illius sunt propinque diuisioni & separationi. Propter hæc duo dixit Philosophus, quod multitudo uel dicitur de illo, quod est actu diuisum, quod ad primum; uel quod est diuisibile, quod ad secundum.

Aliter possumus exponere Philosophum, dicēdo quod unum potest dici duobus modis: nam unum idem est quod indiuisum: indiuisum autē dici potest duobus modis: aliquid enim est indiuisum actu & potentia; secundo modo aliquid est indiuisum actu, sed non potentia; eo modo quo dicimus, quod continuum est unum; licet enim continuum sit indiuisum actu, tamē diuisibile est in potentia; & tale unum habet rationem multitudinis, in quantum habet rationem diuisibilis in potentia. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod ubiunque multitudo est, uel est diuisio, supple actualis, uel diuisibilitas, quia potest diuidi; illud autem est uerè unum, quod opponitur utrique, scilicet & diuisioni actuali, & diuisioni potentiali; & ita illud est uerè unum, quod nec est diuisum, nec est diuisibile. Manifestum est autē, quod aliquando aliquod uocatur unum, quod non est diuisum; licet sit diuisibile, sicut dictum est de continuo: aliquid autem uocatur aliquid unum, quia ab eo priuatur & diuisio, & diuisibilitas; eo modo quo dicimus, quod punctus est unus. Deinde cum dicit.

Quoniam ergo quatuor modis oppositiones dicuntur, & horum secundum priuationem dicitur alterum, contraria utique erunt: & neque ut contradictio, neque ut ad aliquid dicta.

Ostendit, secundum quem modum opponuntur unum & multa, dicens: quod cum oppositiones dicantur quatuor modis, scilicet quod aliqua opponuntur priuatiuè, & aliqua contradictoriè, & aliqua contrariè, & aliqua relatiuè, manifestum est, quod unum & multa opponuntur priuatiuè: & hoc quia alterum istorum indiuisibile est: indiuisibile autem in priuationem sonat, si opponuntur priuatiuè, contraria sunt: & manifestum est, quod unum & multa non opponuntur contradictoriè, nec relatiuè. Notandum est, quod secundum Commentatorem, priuatio & habitus sunt radix contrarietatis, quia contraria reducuntur ad priuationem & habitum; & ideo Philosophus dicens, quod unum & multa opponuntur priuatiuè, dixit quod opponuntur contrariè, accipiens contrariè-

Multitudinem dicitur aliquo, dupliciter.

Primum dicitur dicitur.

Primum dicitur dicitur dicitur.

Primum dicitur dicitur dicitur.

De uno comparatiue ad multitudinem.

Primum dicitur dicitur dicitur.

trarietatem pro priuatione & habitu: quia diuisibilitas (ut dicit Commentator) habitus est, indiuisibilitas autem est priuatio diuisibilitatis: & ideo, secundum eum multitudo sonat habitum, unum autem sonat priuationem.

Questio.

Quæretur aliquis, Vtrum unum & multa possint opponi contradictoriè? dicendum est, quod non. Ad cuius euidentiã notandum est, quod illa, quæ opponuntur contradictoriè, opponuntur secundum affirmationem & negationem; ita tamen quod illa negatio potest reperiri in ente, & non ente; & hoc quia negatio est altera pars contradictionis, non determinas sibi uerum ens: si ergo ita esset, quod negatio & priuatio, quam dicit unum (quia unum est priuatio diuisibilitatis) possit reperiri in ente, & non ente; tunc unum & multa possent opponi contradictoriè, sed quia negatio & priuatio, quam importat unum, non reperitur nisi in ente, ideo unum & multa non opponuntur contradictoriè, sed magis priuatiuè. Sicut enim unitas est indiuisio entis; ita unum est ens indiuisum, & ita unum determinat sibi subiectum, & naturam entis.

Questio.

Quæretur aliquis, Vtrum unum, & multa opponantur relatiuè? Videtur quod sic: quia unum est mensura multitudinis, ut dictum est paulò supra; sed mensura & mensuratum opponuntur relatiuè; ergo unum & multa opponantur relatiuè. Ad oppositum est Philosophus. Ad hanc questionem secundum communiter loquentes distinguimus de duplici uno: est enim quoddam unum, quod conuertitur cum ente: est aliud unum, quod est in prædicamento quantitatis, quod quidem unum est principium numeri. Dicitur ergo communiter, quod primum unum, quod conuertitur cum ente, opponitur multitudini, & hoc quia unum, quod est principium numeri, est mensura ipsius numeri, sicut dictum est supra. Declaremus ergo, sicut ipsi declarant: quid est illud unum, quod conuertitur cum ente, & quid est unum, quod est principium numeri. Vnum quod conuertitur cum ente, sequitur essentiam rei in omni prædicamento; quælibet enim essentia in omni prædicamento, & essentia est, & una essentia est; quia ab eodem habet esse, quod sit essentia, & quod sit una: exemplum de humanitate; humanitas est principium formale hominis, & quantum ad hoc essentia est, & eadem humanitas est quædam formalitas indiuisa ab omni alio; & quantum ad hoc humanitas unitas est, quia de ratione unitatis est, quod sit quædam indiuisio; eadem ergo essentia humanitatis, & essentia est, in quantum est principium essendi, & unitas, in quantum est quædam formalitas indiuisa in se, & diuisa ab omni alia formalitate; & quia omnis formalitas est indiuisa in se, & diuisa ab omni alia formalitate; ideo ista unitas, quæ est indiuisio formalitatis in se, & diuisio ab omni alio, sequitur omnem formalitatem; & quia sequitur omnem formalitatem, conuertitur cum ente; quia non est dare aliquam entitatem, nec

unū duplex

Vnum conuertibile cum ente sequitur essentiam rei.

De ratione unitatis quid.

A aliquam formalitatem, quæ non habeat rationem unitatis. Et sicut dixi de humanitate, ita potest intelligi de albedine: albedo enim & essentia est, & unitas est: essentia quidem, in quantum est principium essendi album: unitas autem, in quantum est quædam indiuisio, uel quædam formalitas indiuisa in se, & diuisa ab omni alia formalitate: sicut dico de albedine, ita potest dici de formalitate in quocunque prædicamento; & sic illud unum, & illa unitas sequitur ambitum totius entis; & hoc quia sequitur omnem formalitatem in quocunque prædicamento. Vnum autem, quod est principium numeri, non reperitur nisi in prædicamento quantitatis: & ideo quantum addit quantitas continua super ens, tantum addit secundum unum super primum: primum enim unum in genere non est, sed secundum sic, ad minus per reductionem. Quod autem illud unum, quod est principium numeri, sit tantum in prædicamento quantitatis; potest sic ostendi: quia illud unum, quod est principium numeri, est illud unum, ex cuius diuisione causatur numerus; non autem potest diuidi, nisi habeat partem extra partem: quod autem unum habeat partem extra partem, hoc non potest esse, nisi illud unum continuum sit; ita quod idem sit unum, quod est principium numeri, & continuum. Licet tamen differenter dicantur unum, & continuum: unum enim dicitur, in quantum est quid indiuisum; continuum autem, in quantum potest diuidi; quia ex eius diuisione potest causari numerus. Ut autem hoc uideatur, notandum est, quod numerus (secundum istos) proprie non est inter illa, quæ differunt specie, sed solum inter illa, quæ differunt indiuidualiter, & materialiter: quod autem differant materialiter, hoc est ex diuisione materie: materia autem non diuiditur nisi per diuisionem quanti, & continui; ergo numerus proprie acceptus semper est ex diuisione continui; & cum continuum sit quædam unum, sicut patet ex Quinto huius, numerus causatur ex diuisione unius; ita quod numerus non est nisi quædam unitas, quæ per agens diuisa est; sic ergo unum, quod est principium numeri, addit supra primum unum rationem continuitatis. Imaginantur tamen, quod continuitas habeat rationem duplicis unitatis; rationem quidem unitatis formalis, quæ conuertitur cum ente: & rationem unitatis, quæ est principium numeri. Nam continuitas est quædam formalitas, quia continuitas non est omnis formalitas, sed est formalitas specifica; & quantum ad hoc est quædam formalitas indiuisa in se, & diuisa ab omni alio; & secundum hoc, habet unitatem formalem, de qua dictum est, quod conuertitur cum ente. Eadem etiam continuitas est principium indiuiduationis; sicut dicimus, quod alia & alia albedo est, quæ est in alia & alia parte continui; & una albedo est, quæ est in una parte continui; & quantum ad hoc ista continuitas habet rationem unitatis numeralis. Ipsa etiam unitas potest causa-

Vnum, quod est principium numeri, ubi et quid est.

Vnum, & continuum quod idem.

Numerus quid, et ubi.

Ten. c. 7. & inde.

Numerus quid.

Continuitas quid.

B

C

D

re

Metaphysicæ

re numerum ex sui diuisione; & quantum ad hoc habet rationem etiam unius, quod est in prædicamento quantitatis: quia non omne unum potest causare numerum, sed solum illud unum, quod est quantum. Hic ergo est unus modus declarandi differentiam, quæ est inter unum, quod conuertitur cum ente, & unum, quod est principium numeri.

Differentia secunda in ente unū, quod conuertitur cum ente, et unū, quod est principium numeri.

Possumus tamen & melius dare aliam differentiam: quia secundum differentiam iam datam, unum, quod est principium numeri, non est in se paratis a materia & a quantitate: ex quo unum, quod est principium numeri, idem est, quod continuum: sicut continuum non est in se paratis a materia, ita nec unum. Possumus ergo dare alium modum, dicendo: quod in qualibet formalitate recepta possumus considerare duplicem unitatem: unitatem, quæ sequitur formalitatem in se: & unitatem, quæ sequitur formalitatem ut recepta est: in albedine enim considero duplicem unitatem: unitatem, quæ sequitur albedinem in se; eo modo quo dicimus, quod albedo est una essentia: & unitatem, quæ sequitur albedinem ut recepta in alio: eo modo quo dicimus, quod albedo Petri est una, ex hoc quod albedo illa recepta est in uno. Prima unitas est illa, quæ sequitur omnem essentiam: secunda est, quæ est principium numeri: secundum autem positionem præcedentem ista unitas semper est per continuum; & hoc quia omnis forma recepta semper est in continuo, & quanto.

Quantitas continua non est in se paratis a materia.

Secundum autem istum modum dicendi hæc unitas secunda causatur ex hoc, quod formalitas recepta est uel in continuo, sicut in formis materialibus: uel in supposito, sicut in formis immaterialibus: quia non reputo impossibile, quod in formis immaterialibus possint esse multa indiuidua sub eadem specie: quod si hoc est, oportet quod ibi formalitas specifica recepta sit in alio & alio supposito, & non in alio & alio continuo: quia in se paratis a materia non est quantitas continua: sic ergo unitas prima sequitur formalitatem in se. Unitas autem secunda sequitur formalitatem receptam, & formalitatem diuisam per supposita: unde cum dicitur, una albedo, potest intelligi duobus modis: uel una unitate essentiali, uel una unitate accidentali: si enim intelligatur una albedo, scilicet una essentia; quia albedo est una essentia, sic est una unitate essentiali: si autem intelligatur una ex uno modo recipiendi, sic est una unitate accidentali; quia sicut forma accidit, & recipiatur in alio: ita sibi accidit, quod sit una ista unitate. Vnde ergo differentia inter primum unum, & secundum; dicitur communiter, quod primum unum opponitur multitudini priuatiue: secundum autem unum opponitur multitudini, & numero relatiue; quia opponitur sicut mensura mensurato.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum sit uerum, quod dictum est, in præcedenti questione, quod unum, quod est principium numeri, habet rationem me-

sure: unum autem, quod est de transcendētibz non? Dicendum est, quod fortè non uideatur aliqui impossibile, quod unum, quod est transcendēs, habeat rationem mensuræ: hæc communiter dicitur, quod non. Ad cuius euidentiā notandum est, quod inter unum, quod est de transcendētibz, & unum, quod est principium numeri, potest dari duplex differentia. Prima differentia est, quia secundum unum addit supra primum determinatum modum mensurandi. Secunda autem differentia est, quia secundum unum addit supra primum determinatum modum mensurandi, & determinatum modum principiandi.

Differentia duplex inter unum transcendēs, & principium numeri.

Primò dico, quod addit determinatum modum mensurandi, dicendo enim unam albedinem, notifico albedinē, sed tamen hæc notificatio aliter est per unum, quod est de transcendētibz; & quod sequitur formalitatem, & aliter per unum, quod sequitur receptionem formalitatis: si enim intelligatur, quod albedo est una prima unitate, tunc nobis notificatur, quod est una essentia: si autem intelligatur, quod albedo non est una formalitas, sed quod habet se uno modo recipiendi: & sicut forma recepta addit supra seipsam ut formalitas tantum est, ita secundum unum addit supra primum modum mensurandi. Secundò dico, quod secundum unum addit supra primum unum, determinatum modum principiandi. Vbi tamen notandum est, quod primum unum est unum, a quo numerus inchoatur, uel multitudo, sed tamen non principiatur; dicens enim una essentia, tres essentia, quatuor essentia, dico quod unum inchoat multitudinem, sed tamen non proprie causat, uel principiat: quia ubi cunque multitudo causatur ex uno, oportet quod illa unitas diuidatur in illa multa numerata, multis autem essentiis non est aliqua essentia communis, quæ posset diuidi in eas: nisi fortè dicatur, quod essentia generis est una essentia, quæ diuiditur in species, sed tamen genus proprie non habet essentiam. Secundum autem unum causat numerum, quia secundum unum est ex hoc, quod formalitas diuisa est: diximus enim pluries, quod formalitas quælibet una est in se, & tamen secundum multos modos potest recipi in multis. Vnde sic dicit Arist. quod numerus causatur ex diuisione formalitatis, & ideo proprie illa habent numerum, quæ sunt sub una formalitate. Sic ergo & primum unum, & secundum habent rationem mensuræ, & non habent rationem indiuisiōis, quia primum unum est ex hoc, quod essentia est indiuisa; secundum autem unum est ex hoc, quod modus essentia est indiuisus. Considerabimus enim quod albedo in Petro est quædam essentia indiuisa in se, & diuisa ab omni alio, & quantum ad hoc habet primam unitatem; & eadem albedo habet quandam modum in Petro indiuisum in se, & diuisum ab omni alio: & quantum ad hoc habet secundam unitatem. Et sic patet, quod primum unum, & secundum possunt opponi priuatiue suæ multitudi-

Genus proprie essentia non habet.

Habet numerum quæ

ni; hoc autem unum & primum, & secundum, licet habeant rationem mensurationis, ut iam dictum est, tamen magis dicitur de secundo uno, quod est mensura, & quod opponitur relatiue mensurato, quam de primo: cuius ratio est, quia primum unum non principiat numerum, ut dictum est; nec proprie numerus est, quod causatur ex diuisione talis unius; & ideo licet illud unum mensuret aliquo modo; eo modo quo dicimus una essentia: tamen non mensurat numerum, quia numerus ab eo non causatur. Secundum autem unum duobus modis mensurat; uno modo mensurando rem, quæ est una ista unitate, sicut dicimus una albedo: secundo modo mensurat numerum, qui causatur ex diuisione formalitatis, quod non potest facere primum unum; quia inter diuersas formalitates proprie non est numerus. Deinde cum d.

Dicitur autem ex contrario, & ostenditur ipsum unum ex diuisibili indiuisibile propter magis sensibilem multitudinem esse & diuisibile, quam indiuisibile. Quare ratione prior multitudo indiuisibili propter sensum.

Respondet cuidam tacite questioni. Ad cuius euidentiã notandum est, quod aliquis posset sic argue re contra Philosophum, & dicere: dictum est, quod unum habet rationem indiuisibilis: si autem habet rationem indiuisibilis, oportet quod habeat rationem priuationis, & multitudo habet rationem habitus: cum ergo priuatio sit posterior habitu, sequitur quod unum sit posterius multitudi: quod tamen uidetur impossibile, quia unum respectu multitudinis habet rationem prioris. Ad hoc autem respondet Philosophus, uolens; quod aliquando aliqua sunt priora quod ad naturam, quæ tamen sunt posteriora quod ad nos; sicut composita sunt posteriora simplicibus, & tamen quod ad notitiam nostram sunt priora: a simili unum quod ad naturam est prius multitudi ne; sed quod ad notitiam nostram posterius est: & quia impositio nominis sequitur notitiam, ideo unum, quod est minus notum, nominamus per modum negationis, & multitudinem per modum affirmationis: & quia etiam sicut intelligimus, ita diffinimus, & notificamus, ideo unum notificamus per multitudinem, non quia multitudo sit prior in se, sed solum quia est prior quod ad nos. His uisis, patet litera Philosophi, qui dicit, quod ipsum unum notificatur per contrarium suum, & indiuisibile per diuisibile: huius ratio est, quia multitudo est magis sensibilis, quam unum, & per consequens magis nota nobis, quia omnis scientia nostra ortum habet à sensu: & quia multitudo magis nota est, ideo est prior ipso uno, non secundum naturam, sed quantum ad sensum, & quantum ad notitiam, quæ oritur à sensu.

Quæreret aliquis, Vtrum ratio unius consistat in priuatione, an ratio multitudinis? Circa hanc questionem duo sunt declaranda: primum enim declarabitur, quod esse uniuscuiusque in unitate consistit: secundo declarabitur, quod licet unum sonet priuationem, tamen secundum ueritatem ma-

A gis habet rationem prioris, quam multitudo: ex quo patebit dictum Philosophi, qui ponit, quod unum quod ad naturam prius est multitudi. Primum patet: nam essentia cuiuslibet rei uel simplex est, uel composita: si simplex est, statim apparet, quod suum esse in unitate est; quia simplicitas est quædam unitas: si composita est, tunc esse eius est ex unione principiorum: quando enim principia sunt diuisa, res non habet esse: sic ergo & esse rei simplicis, & esse rei compositæ in unitate est: & ideo unitas est in omni essentia. Et hoc est, quod dicit Boethius, quod omne, quod est, ideo est, quia unum numero est: quasi dicat, esse uniuscuiusque in unitate consistit: sic ergo patet primum declarandum.

B Ex quo patet secundum: ex hoc est esse cuiuslibet rei, quod est unum esse: & non esse eius est ex hoc, quod principia eius diuisa sunt, & ideo unitas: manifestum est, quod unum respicit esse rei, & etiam indiuisibile ipsum esse respicit: diuisibile autem respicit non esse rei. Ex quo sequitur, quod indiuisibile dicat positionem secundum rem; diuisibile autem priuationem: sed tamen quia unum est ignotius nobis quam multitudo, & indiuisibile quam diuisibile; ideo ipsum nominamus per negationem & priuationem. Videmus enim, quod incorporeum magis dicitur repositiuam, quam corporeum: sed tamen quia corporalia sunt nobis magis nota, quam incorporalia; ideo nominamus ista per nomen positiuum; illa autem per negationem.

C *Est autem unus quidē (sicut & in diuisione contra TEX. 10. priorum descripsimus) idem, et simile, et æquale: Pluralitatis uero, diuersum, et dissimile, et inæquale.*

Postquam determinauit de uno in habitudine ad multitudinem; hic determinat de modis unius. Et diuiditur in duas partes; quia primo ponit modos unius: secundo determinat de eis. Secunda ibi [Dicto uero eodem multipliciter] Dicit ergo primo; quod sicut dictum est in Quinto in diuisione contrariorum, modi unius sunt idem, simile, & æquale; & hoc quia idempinitas est unitas in substantia: similitudo autem est unitas in qualitate; æqualitas autem est unitas in quantitate. Modi autem pluralitatis, & multitudinis sunt diuersum, dissimile, & inæquale: quia diuersitas est multitudo in substantia: dissimilitudo est multitudo in qualitate; inæqualitas autem est multitudo in quantitate. Deinde cum d.

Dicto uero eodem multipliciter, uno quidem modo secundum numerum, quod dicimus aliquando ipsum.

D Determinat de duobus modis unius. Et diuiditur in duas partes; quia primo determinat de eodem: secundo determinat de simili. Secunda ibi [Similia uero si non eandem] Prima in tres partes, secundum tres modos eiusdem. Secunda ibi [Hoc autem si ratione] Tertia ibi [Amplius autem] Ad euidentiã primi notandum est, quod quæcunque sic se habent adinuicem, quod unum non

Esse unius cuiusque in unitate consistit.

Essentia rei duplex.

Simplicitas est quædam unitas.

Propositio Boethii.

Modi unius qui & quot.

Tex. cõ. 7. est tex. non habente com.

Quæ possunt dici unum.

Remouet tacitam obiectio, nem.

Quo unum est prius multitudine, & contra.

Ex libello de Sensu et sensib.

Quæstio.

Metaphysicæ

ponit in numerum supra aliud, illa possunt dici E unum: sic autem se habet ad inuicem subiectum, & accidens; quod est in illo subiecto. Sortes enim & album, si Sortes sit albus, non ponunt in numerum, & ideo dicunt idem. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus, quod idem dicitur multis modis: tamen inter alios modos eiusdem aliqua dicuntur idem secundum numerum, quia non ponunt in numerum, sicut subiectum, & accidens: aliqua enim ipsum subiectum, & quod est in subiecto, attribuiamus accidenti: sicut cum dicimus, album currit: & aliquando dicimus ipsum unum, & idem de subiecto, & accidente, quia idem ipsum est relatiuum idemprimitatis. Deinde cum d.

Tres modi eiusdem.

Hoc autem si ratione & numero unum sunt; ut tu tibiipsum & specie, & materia unum.

Secundus modus eiusdem.

Ponit secundum modum eiusdem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod aliquando aliqua dicuntur eadem, quia sunt unum in supposito, licet sint diuersa in ratione, sicut dictum est in modo præcedenti: quia Sortes, & albus sunt eadem; sunt enim suppositaliter eadem, diuersa tamen sunt ratione. Secundo modo aliqua dicuntur eadem, quia sunt unum in supposito, & in ratione: eo modo quo dicimus, quod Sortes est idem sibiipsum. Sortes enim à seipso non habet diuersitatem suppositalem, nec habet diuersitatem secundum rationem: & iste est secundus modus, de quo dicit hic. Tertio modo aliqua dicuntur eadem, quæ habent diuersitatem suppositalem, licet habeant unitatem in ratione; eo modo quo dicimus, quod Sortes, & Plato, licet sint diuersa supposita, tamen sunt eadem in ratione humanitatis. His uisus, patet litera: dicit enim quod hoc dicitur idem secundo modo, si fuerit unum numero suppositi, & materie, & etiam si fuerit unum ratione; & isto modo dicimus, quod tu es idem tibiipsum propter unitatem materie, tamen fuit diuersitas rationis. Deinde cum dicit.

Amplius autem si ratio primæ substantiæ una fuerit, ut æquales lineæ rectæ eadem & æqualia, & isagonia & tetragonia, & etiam plura. Sed in his æqualitas unitas.

Tertius modus eiusdem.

Ponit tertium modum eiusdem: & est tertius modus, quando aliqua sunt unum ratione, licet sint diuersa supposito. Et hoc est, quod dicit, quod tertio modo aliqua dicuntur eadem, si ratio substantialis eorum fuerit una, licet supposita sint diuersa; ponit autem exemplum in quantitibus, secundum positionem eorum, qui ponebant quantitates esse substantias rerum. Vnde dicit, quod lineæ rectæ, & æquales eadem sunt, quia licet differant supposito; tamen conueniunt in una ratione, uel certitudinis, uel æqualitatis; & similiter plura tetragona, id est figuræ habentes quatuor angulos, si sint isagona, i. æquales uel æqualium angulorum, sunt eadem; quia licet sint plura entia in supposito, tamen conueniunt in una ratione. Quia tamen exemplum non est conueniens, dicit; quod unitas in talibus non debet dici idemprimitas, sed

magis æqualitas; illa enim ratio est una, in qua conueniunt plures lineæ ratione æquales; & plura tetragona æqualia; est autem hæc unitas quantitatis, quæ quidem unitas facit æqualitatem. Deinde cum dicit.

Similia uero si non eadem simpliciter entia, nec secundum substantiam in differentia subiectam, sed si secundum speciem eadem sint. Vt maius tetragonum minori simile: & inæquales rectæ. Hæc namque similes quidem, eadem uero simpliciter non. TEX. II.

Ponit modos similitudinis. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor modos, quos ponit. Secunda ibi [Alia si eandem speciem] Tertia ibi [Alia si sit eadem passio] Quarta ibi [Alia si plura]

Similitudinis quatuor modi.

Ad euidenciam primæ partis notandum, quod unitas in qualitate substantiali facit idem; unitas autem in qualitate facit simile. Vnde si aliqua sunt, quæ sunt unum in qualitate substantiali, & accidentali, sicut possibile est, quod Sortes, & Plato conueniant in humanitate, & albedine; magis debent dici eadem, quam similia; & hoc quia unitas substantialis dignior est, & ideo magis denominat: illa ergo proprie dicuntur similia, quæ conueniunt in unitate accidentali; licet non conueniant in unitate substantiali. Et hoc est, quod dicit; quod aliqua dicuntur similia, si non sint simpliciter eadem; ita quod conueniant in unitate substantiali, nec si sint indiuisa secundum substantiam, sed si sint eadem secundum speciem accidentalem; ponit autem exemplum in mathematicis, dicens; quod maius tetragonum, & minus similia sunt; licet non sint æqualia; & ratione lineæ inæquales similes sunt, licet non sint æquales; possunt tamen dissimiles esse; sed non eadem. Notandum est, quod si inspiciamus secundum modum eiusdem, & primum modum similis, reperimus quod sententia Philosophi erit, quod ubi est similitudo & æqualitas, ibi potest idemprimitas esse; & isto modo dicimus, quod similes lineæ & æquales eadem sunt; hic autem est similitudo sine æqualitate, & ideo potest esse idemprimitas; & isto modo dixit hic, quod plures lineæ ratione æquales similes sunt, tamen non possunt dici eadem. Ex hoc autem sorte dat nobis intelligere Philosophus, quod idemprimitas est perfecta unitas; ita quod illa, quæ habent perfectam unitatem tantum in qualitate, quam in quantitate, possunt dici eadem; quæ autem habent imperfectam unitatem, sicut illa, quæ conueniunt in qualitate tantum, & non in quantitate, non possunt dici eadem. Accipitur autem hic unitas non pro unitate substantiæ, sed pro unitate qualitatis, & quantitatis; ita quod Philosophus in isto modo aliud dat intelligere in modo similitudinis, & aliud in exemplo; quia primus modus similitudinis est, quod aliqua sunt unum in qualitate: ex exemplo autem datur intelligi, quod aliqua sunt eadem in qualitate & quantitate, aliqua non, quia conueniunt tantum in qualitate. Deinde cum dicit.

Quæ proprie similia.

Ubi similitudo, & æqualitas, ibi idemprimitas.

Idemprimitas est perfecta unitas.

Alia si eandem speciem habentia; in quibus magis

tus & minus sit, nec malus sit, nec minus.

Ponit secundum modum similitudinis. Ad cuius euidenciam notandum est, quod similitudo est participatio unius qualitatis. Vna autem qualitas duobus modis potest participari: aliquando contingit, quod qualitas, quæ suscipit magis & minus, participatur secundum magis & minus; & iste modus participandi facit secundum modum similitudinis: aliquando autem contingit, quod qualitas, quæ suscipit magis & minus; participatur à diuersis secundum magis, & minus; & iste modus participandi unam qualitatem, facit tertium modum similitudinis. His uisis, patet litera: dicit enim quod aliqua dicuntur similia, quia habent eandem speciem qualitatis; quæ quidem qualitas suscipit magis & minus, tamen non participatur ab illis secundum magis & minus, sed in eodem gradu. Deinde cum d.

Alia si sit eadem passio, & una specie, ut album walde et minus similia dicuntur esse, quia una species ipsorum.

Ponit tertium modum similitudinis, dicens: quod aliqua dicuntur similia, quia habent eandem qualitatem, quæ quidem qualitas suscipit magis & minus, & eam participant secundum magis & minus: & isto modo dicimus, quod magis album, & minus album similia sunt: quia participant eandem speciem qualitatis; licet participant eam in diuerso gradu.

Quæreret aliquis, Vtrum propter magis & minus possit dici: quod aliqua sint dissimilia? Videtur quod sic, quia dissimilitudo est quædam diuersitas circa qualitatem, sed magis & minus dicunt quædam diuersitatem circa qualitatem, ergo propter magis & minus aliqua possunt dici dissimilia. Ad oppositum est Philosophus, qui ponit, quod propter magis & minus aliqua non dicuntur dissimilia, sed magis similia. Ad hanc quæstionem dicendum est, quod magis & minus inæqualitatem faciunt, & non dissimilitudinem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod licet magis & minus reperiantur in qualitate, tamen sunt modi quantitativi: nulla enim qualitas dicitur habere magis & minus, nisi in quantum induit rationem quanti. Imaginabimur. n. q. duplex quantitas est: quantitas molis, & quantitas uirtutis; & utraq; quantitas habet suas passiones; passiones enim quantitatis molis sunt maius & minus; passiones autem quantitatis uirtutis sunt magis & minus; eo modo quo dicimus, quod albedo est magis & minus intensa; albedo enim ut albedo in quantum qualitas, non habet magis & minus, sed in quantum induit rationem quanti uirtutis. Si ergo ita est, ergo magis & minus sunt magis passiones quanti, quam qualis; & ideo cum unitas in quantitate faciat æqualitatem, & diuersitas faciat inæqualitatem, magis & minus dicunt quædam diuersitatem, in quantitate uirtutis: propter quæ, magis, scilicet & minus aliqua dicuntur potius habere inæqualitatem, quam dissimilitudinem. Dicemus ergo,

A quod aliqua sunt, quæ sunt similia & equalia; sicut illa, quæ participant unam qualitatem in uno gradu: aliqua sunt, quæ sunt similia, & tamen habent inæqualitatem; sicut illa, quæ participant unam qualitatem in diuerso gradu, & secundum magis & minus. Ad argumentum dicendum est, quod magis & minus non dicunt diuersitatem in qualitate, sed magis in quantitate. Deinde cum d.

Alia si plura habeat eadem, quam altero, aut simpliciter, aut qua in promptu, ut stannum argento, nel auro ignis, aut rubicundum, & ruffum.

Ponit quartum modum similis, dicens; quod aliqua dicuntur similia non consideratione unius qualitatis tantum, sed multarum: dicuntur enim similia quia in pluribus conueniunt, quam differant; quod autem conueniant in pluribus, hoc potest esse duobus modis, uel simpliciter, uel quantum ad ea, quæ in promptu sunt. Et isto modo dicimus, quod stannum simile est argento, quia in multis conueniunt; & ignis auro; & ruffum rubicundo. Deinde cum dicit.

Quare palam, quod diuersum & dissimile multipliciter dicitur. Et hoc quidem aliud oppositè & idè. Propter quod omne ad oè, aut idem, aut aliud.

Ponit modos multitudinis; sicut enim idem, si mile, & æquale sunt modi unius, ita diuersum, dissimile, & inæquale sunt modi multitudinis. Diuiditur autem hæc pars in duas partes: quia primo ponit modos diuersi; secundò ostendit, in quo differant differentia, & diuersitas, ibi [Differentia uerò, & diuersitas] Prima in duas, quia primo ponit modos diuersi; secundò concludit quædam proprietatem diuersi, ibi [Diuersum quidem igitur] In prima parte ponit tres modos diuersi. Secunda ibi [Hoc autem si ratio] Tertia ibi [Tertium autem.] Ponit ergo primo primum modum, dicens; quod manifestum est, quod si idem & simile dicuntur multis modis; quod etiam diuersum, & dissimile multis modis dicuntur. Vno enim modo omne illud uocatur diuersum, quod non est idem; omne enim ens ad aliud ens comparatum, uel est idem, uel diuersum. Deinde cum d.

Hoc autem si non, & materia, & ratio est una. Quapropter & tu & propinquus diuersus.

Ponit secundum modum diuersi. Ad cuius euidenciam notandum est, quod duo indiuidua eiusdem speciei diuersa sunt in materia; sed tamen conueniunt in ratione speciei; q. n. forma sit alia & alia in alio & in alio indiuiduo, hoc est quia in alio & alio recipitur; & ita propter materiam, & recipiēs est diuersitas in indiuiduis. Et hoc est, quod dicit: quod aliqua dicuntur diuersa propter diuersitatem materiæ, quia licet conueniant in una ratione speciei, tamen differunt in materia & in forma, secundum quod diuisa est per materiam: & hoc modo diuersitatis dicimus, quod tu es diuersus à proximo tuo, cum quo conuenis quantum ad rationem speciei. Deinde cum d.

Tertium autem ut qua in mathematicis.

Ponit tertium modum diuersi. Ad cuius euidenciam

Secundus modus similitudinis.

Tertius modus similitudinis.

Questio.

Magis et minus inæqualitatem faciunt.

Quantitas duplex.

Passiones quantitatis quæ.

Ad argum.

Quartus modus similitudinis.

Modi multi tudinis.

Secundus modus diuersi.

Metaphysicæ

Tertius modus diuersi.

dentiam notandum est, quòd diuersum, & idem opponuntur: quot autem modis dicitur unum oppositorum, tot dicitur & reliquum: dictum autem fuit supra, quando ponebantur modi eiusdem, quòd idem uno modo erat in quantitibus mathematicis: quando enim in quantitibus erat similitudo, & æqualitas, illarum quantitibus dicebantur eadem: per oppositum autem tertius modus diuersi est in quantitibus mathematicis, sicut possemus dicere, quòd linearum rectarum inæquales diuersæ sunt: ita quòd sicut prius æqualitas erat quædam idemitas, ita hic inæqualitas est quædam diuersitas. Et hoc est, quod dicitur litera: quòd tertium modum diuersi ponimus in mathematicis. Deinde cum dicit.

Diuersum quidem igitur aut idem propter hoc omnino ad omne dicitur, quæcunque dicuntur & unum, & ens. Non enim contradictio est ipsius eiusdem. Quapropter non dicitur in non entibus. Non idem autem dicitur. In entibus uero omnibus dicitur. Aut enim unum, aut non unum, aptum natum & ens & unum. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

Proprietates contradictorie oppositorum.

Concludit quandam proprietatem diuersi. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd hæc est proprietas contradictorie oppositorum, quòd possunt reperiri tam in entibus, quam in non entibus: si enim currit, & non currit opponuntur contradictorie, oportet quòd non currere uerificari possit de ente, & non ente: Non sic autem est de aliis generibus oppositionis, contrarie enim opposita non uerificantur nisi de ente: similiter priuatiue opposita, & etiam relatiue. Si ergo idem & diuersum opponerentur contradictorie, possent uerificari de ente, & non ente: sed quia ita non est, ideo non uerificantur de non ente; oppositio namque, quæ est inter idem & diuersum, sequitur oppositionem, quæ est inter unum & multa: sicut ergo unum & multa non uerificantur nisi de ente tantum, ita idem, & diuersum non uerificantur nisi de ente. His uisis, patet litera, quæ dicit: quòd omne ens comparatum ad aliud ens, uel est idem cum eo, uel diuersum ab eo: idem enim & diuersum non opponuntur contradictorie: si enim contradictorie opponerentur, alterum eorum posset uerificari de non ente; quod tamè falsum est, quia non ens nec est idem, nec diuersum: licet autem idem & diuersum non opponantur contradictorie; tamen idem, & non idem benè opponuntur contradictorie: & ideo non idem potest uerificari de non ente; idem autem & diuersum solum uerificantur de entibus; omne enim ens, quod comparatum alteri enti, non est unum, illi tamen potest esse unum; quia diuersitas includit subiectum, & aptitudinem: sic ergo idem, & diuersum opponuntur tantum circa entia. Deinde cum d.

TEX. 12.

Differentia uero, & diuersitas aliud. Diuersum enim a quo est diuersum non necesse aliquo esse diuersum; omne namque diuersum, aut idem quodcumque est ens. Differens uero ab aliquo, aliquo differens. Quare necesse ipsum, idem aliquo esse, quo differens.

E Hoc autem ipsum idem genus, aut species. Omne namque que differens, differt aut genere, aut specie. Genere quidem, quorum non est communis materia, nec generatio ad inuicem, quorumcunque alia figurate categoriæ. Specie uero, quorum idem est genus. Dicitur autem genus, secundum quòd ambo idem dicuntur, secundum substantiam differentia. Contraria uero differentia sunt, & contrarietas differentia quædam.

Ostendit, in quo differant differentia, & diuersitas. Et diuiditur in duas partes, quia primò facit, quòd dictum est: secundò probat, quòd dixit ibi [Quòd autem hoc benè.] Ad euidenciam primi notandum est, quòd aliqua differunt per totum sui, & isto modo dicimus, quòd si prædicamenta non differrent per totum sui, oporteret, quòd

Differentiæ sunt per aliquod sui.

partim conuenirent, & partim differerent: si autem prædicamenta per aliquid sui conuenirent, & per aliquid sui differrent, oporteret quòd prædicamenta conuenirent in aliquo cõmuni cõceptu, & sic prædicamenta nõ essent de esse primi conceptus, sed essent de esse primi conceptus resoluti ad unum primum: cum ergo hoc sit impossibile, oportet quòd differant per totum sui. Isto etiam modo dicimus, quòd duarum differentiarum diuidentes idem genus, per totum sui differunt: si enim duarum differentiarum per aliquid sui differrent, & per aliquid sui conuenirent, oporteret quòd quælibet differentia species esset: oporteret etiam, quòd esset abire in infinitum in differentiis. Primum patet, si enim duarum differentiarum conueniunt in aliquo conceptu, ille conceptus non potest esse conceptus speciei, quia conceptus unius speciei non potest esse communis duabus differentiis: oportet ergo quòd sit conceptus generis: si ergo differentiarum conueniunt per aliquid sui in aliquo cõmuni conceptu, oportet ergo quòd ille communis conceptus sit de essentia illarum duarum differentiarum; & sic conceptus generis est de essentia differentiarum, quod non est possibile, nisi differentia ponatur species. Secundum, scilicet quòd sit abire in infinitum in differentiis, patet: si enim dicitur per aliquid sui conueniunt, & per aliquid sui differunt; quæro de illo, per quòd differunt: cum enim illud sit differentia, continget quòd differentia habeat differentiam: de illa ergo differentia, quæ habet differentiam, quæro, utrum per aliquid sui conueniat, & per aliquid sui differat, an per totum sui: si ista differentia per totum sui differat, ergo non omnis differentia ab alia differentia differt per aliquid sui. Et sicut ponitur, quòd hæc secunda differentia per totum sui differat a sua condifferentia; ita potest poni in prima: ita quòd prima differentia per totum sui differat ab alia differentia, & per aliquid sui conuenit cum illa, tunc secunda differentia habebit tertiã, & eodem modo tertia quartam, & sic differentia erit differentia in infinitum, quod debebat probari, scilicet quòd hoc posito est dare infinitatem in differentiis. Sic ergo patet, quòd aliqua sunt, quæ per aliquid sui differunt, & per aliquid sui conueniunt: sicut illa, quæ conueniunt in genere, &

Differentiæ sunt per aliquod sui.

H

differunt

differunt specie. Prima, quæ per sui totum differunt, ab Arist. uocantur diuersa: quæ autem per aliquid sui conueniunt, & per aliquid differunt, uocantur differentia. His uisus, patet litera: dicit enim Philosophus, quod differentia, & diuersa aliud sunt: diuersum enim non est necesse esse diuersum ab illo, a quo est diuersum aliquo, id est per aliquid sui: omne enim ens comparatum alteri enti; uel idem, uel diuersum est: hoc autem aliquando est per totum sui, aliquando autem per aliquid sui. Differentia autem ab illo, a quo est differens, non est differens per totum sui, sed aliquo, id est per aliquid sui: & ideo necesse est, quod illa, quæ differunt, sint idem in aliquo, in quo drunt illa, quæ diuersa sunt: Hoc autem, in quo conueniunt differentia, & in quo differunt diuersa; genus uel species est: quia omne differens, id est diuersum (ita quod accipiatur differens pro diuerso) est diuersum genere, uel specie: genere quidem sunt diuersa, quorum non est communis materia; & inter quæ non potest esse generatio mutua: talia autem sunt, quæ sunt in diuersis prædicamentis: diuersa autem specie sunt illa, quorum est idem genus; in quo quidem genere conueniunt illa, quæ differunt secundum speciem, & substantiam: de numero quorum sunt contraria: quia contrarietas est differentia quædam secundum spem. Notandum, quod debemus suo modo imaginari de genere logico, sicut de genere naturæ, quod est materia: illa enim uocantur diuersa in genere naturæ, quæ non possunt resolui ad unam materiam; eo modo quo dicimus, quod cælum, & elementum sunt diuersa in genere naturæ: quia non possunt resolui ad unam materiam. Similiter illa sunt diuersa in genere logico, quæ non possunt resolui ad unum conceptum communem; qualia sunt illa, quæ sunt in diuersis prædicamentis. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quod illa sunt diuersa in genere, quorum est diuersa materia; sicut illa, quæ sunt in diuersis Categoriis: accipit enim materiã pro quocunque informabili per aliquid, siue sit aliud secundum rem, siue sit aliud secundum rationem: materiã. n. quam ego uoco hic genus naturæ, informabilis est per aliud, quod est aliud secundum rem: genus autem logicum per differentiam, quæ est aliud secundum rationem. Quasi dicat: ergo quæcunque non possunt resolui ad aliquod principium, quod quidem principium materiale est, quia potest informari per differentias; illa differunt genere; quia omnia, quæ conueniunt in genere, possunt resolui ad unum conceptum, qui tenet locum materiæ. Deinde cum d.

Diuersum, & differens quid.

Genus logici cum, & generis nature quo differunt.

Materia e generis nature.

TEX. 13.

Quod autem hoc bene supponimus, palam ex inductione; omnia enim differentia uidentur eadem, et non solum diuersa entia. Sed hæc quidem genere diuersa, hæc autem in eadem coelementatione categoriæ; quare in eodem genere, & in eadem specie. Determinatum autem est in aliis, quæ sunt genere eadem, & quæ diuersa.

Manifestat quoddam, quod dixit: dixit enim, quod

A differentia sunt illa, quæ in aliquo conueniunt; hoc uult manifestare. Ad cuius euentiam notandum quod secundum sententiam Philosophi omne differens diuersum est; non autem omne diuersum differens est: diuersa enim illa uocantur, quæ differunt; siue differat per totum sui, siue per partem sui: ideo diuersa aliquando sunt diuersa genere, aliquando non: differentia autem illa uocantur, quæ sunt diuersa genere, & conueniunt genere: uel quæ drunt materialiter, & conueniunt in spem; & sic diuersitas est inter dria genere, uel dria spem, uel dria numero: differentia autem est quædam diuersitas infra genus, uel infra speciem. Quouiso, patet bene quod dicit: quod manifestum est ex inductione, quod illud, quod supposuimus, uerum est, scilicet quod differentia est quædam diuersitas, & non omnis: omnia enim uidentur differre, non solum illa, quæ sunt diuersa entia prædicamentalia; sed aliqua sunt, quæ sunt diuersa genere; aliqua sunt, quæ sunt diuersa infra unum genus, uel infra unam speciem; & ista, quæ sunt diuersa infra unum genus, & infra unam speciem, differentia dicuntur: quæ autem sunt eadem genere uel quæ non, dictum est in Quinto huius.

Differens & diuersum quid, & quomodo se habent.

Pag. 118. Questio.

Auicenna doctrina.

Ens quo est cõe prædicamentis, & genus differentis.

Esse non est de continentia prædicamentorum.

Quæreret aliquis, Vtrum prædicamenta, uel differentia possint in aliquo differre, & in aliquo conuenire? Dicendum est secundum sententiam Auicennæ, aliquid esse commune ad aliqua; duobus modis, contingere potest; aliquando enim illud, quod est commune aliquibus, est commune illis secundum continentiam; aliquando secundum conuenientiam. Voco autem secundum continentiam, quando illud, quod est commune aliquibus, est de intellectu illorum, & est infra continentiam essentialem illorum. Secundum conuenientiam autem uoco, quando aliquid ita est commune aliquibus, quod non est de intellectu, nec de continentia essentiali illorum. His uisus, dico quod in prædicamentis ens est commune secundum conuenientiam, non secundum continentiam: similiter differentiis genus est commune secundum conuenientiam, non secundum continentiam. Primum, scilicet quod prædicamentis ens sit commune secundum conuenientiam, non secundum continentiam, patet: nam ens ab esse imponitur; esse autem non est de continentia prædicamentorum: ad hoc enim quod aliquid sit in prædicamento, non requiritur, quod sit; pluuia enim in prædicamento est, & tamen non oportet quod sit, si debet esse in prædicamento; si autem ens esset de intellectu & continentia rei, quæ est in prædicamento; oporteret quod omne, quod est in prædicamento, esset actu; quia res non potest separari ab eo, quod est de intellectu & continentia sui: si ergo ens non est de continentia rei, quæ est in prædicamento, non est commune secundum continentiam; sed est commune secundum conuenientiam. Vbi notandum est, quod omne, quod est in prædicamento; uel est, uel habet habitudinem ad esse, quia non est impossibile

Ccc bile

Metaphysicæ

bile ipsum esset: ita quod omne, quod est in prædicamento, uel est, uel sibi non repugnat esse: & sic se sequitur ad omne, quod est in prædicamento, uel secundum actum, uel secundum habitum: res enim, quæ nec est, nec potest esse in prædicamento, non est. Habemus ergo, quomodo ens est commune, & quomodo non: & per consequens, quod prædicamenta conueniunt in aliquo, quod est ens commune secundum conuenientiam, & non secundum continentiam. Similiter differentiarum conueniunt in genere, quod quidem genus est eis cõe secundum conuenientiam, non secundum continentiam: secundum continentiam quidem nõ potest esse genus cõe, quia (ut probatum est) genus non est de continentia dicitur: aliàs sequeretur, quod dicitur esset composita ex genere, quod est impossibile. Licet autem genus non sit commune secundum consequentiam. Debemus enim imaginari, quod sicut proprius actus requirit propriam potentiam: ita specialis differentia arguit speciale genus; genus enim se habet ad differentiam, sicut potentia ad actum: & habitudo, quæ est inter genus & differentiam; est sicut habitudo, quæ est inter potentiam & actum. Sicut ergo sequitur, est proprius actus; ergo est propria potentia: sic sequitur, est differentia, ergo est genus: unde sequitur, si rationale est, ergo animal est; non quod animal sit de continentia rationalis, sed solum de conuenientia.

Prædicamenta quomodo conueniunt.

Differentia quomodo genere conueniunt.

Genus ad differentiam quomodo se habet.

Quoniam autem differre contingit ab inuicem differentia plus & minus, est aliqua maxima differentia: & hanc dico contrarietatem.

Contrarietas quomodo, et ubi.

Superius determinauit de uno in se; sequitur de uno in comparatione ad multitudinem: & quia contrarietas est quædam multitudo; ideo hic determinat de contrarietate. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quod contrarietas est quædam differentia maxima: secundò querit, Vtrum contraria differant genere, uel specie: ibi [Diuersum autem specie] Prima in duas, quia primò determinat de contrariis: secundò de mediis, ibi [Quoniam autem unum uni contrarium est] Prima in duas, quia primò ostendit naturam contrarietatis: secundò comparat opposita contrarietatis: ibi [Prima uerò contrarietas] Prima in duas, quia primò uenatur naturam contrarietatis, & diffonem eius: secundò ostendit, quomodo omnes alie diffones contrariorum consonant diffoni dante; ibi [Necesse autem.] Prima in duas, quia primò ostendit, quæ est natura contrarietatis: secundò ex hoc concludit unam proprietatem contrariorum, ibi [His enim entibus.] Prima in duas, quia primò ostendit, quod contrarietas est maxima differentia: secundò ostendit, quod si est maxima differentia, quod est perfecta: ita quod contrarietas est maxima differentia, & perfecta. Secunda ibi [At uerò maximum] Circa primum sic præcedit, quia primò ponit, quod contrarietas est maxima differentia; secundò probat ibi [Quia uerò maxima est.] Dicit ergo primò, quod ubicunque

Est dare magis & minus, est dare maximum, ergo ubicunque est dare maiorem & minorem differentiam, est dare maximam; quæ quidem maxima differentia uocatur contrarietas. Notandum, quod sententia Philosophi est in hoc: quod aliqua differunt formaliter secundum magis & minus: si autem aliqua differunt formaliter secundum magis & minus, oportet quod differant secundum maximum: quoniam nunquam est dare magis & minus, nisi sit dare maximum: contrarietas ergo differentia est, non quæcunque, sed formalis, non quæcunque, sed maxima. Ex quo habemus definitionem contrarietatis, quia contrarietas est differentia formalis, maxima. Deinde cum d.

Magis & minus præsupponit maximum

Contrarietas quomodo

Quia uerò maxima est differentia, palam ex inductione. Genere namque differentia non habent uiam in inuicem, sed distant magis, & incomparabiliter. Differentibus uerò specie generationes ex contrariis sunt ut ultimis. Vltimorum uerò distantia maxima est. Quare & quæ contrariorum.

Ad cuius euidentiã notandum, quod magis & minus non proprie sunt inter diuersa genere. Debemus enim imaginari, quod magis & minus, & maximum dicunt quendam ordinem formalem; illa autem, quæ sunt in diuersis generibus, non cadunt infra unum ordinem formalem, sed infra duos ordines; & ideo illa, quæ sunt in diuersis generibus, non comparantur secundum magis & minus, & maximum distare; & per consequens non comparantur secundum contrarietatem; contraria ergo oportet quod sint in eodem genere; in quo quidem genere est dare magis & minus & maximum distare. Si autem hæc sunt uera, patet probatio Philosophi, quæ talis est: quod contrarietas sit maxima distantia; hoc manifestum est ex inductione; quia inducendo in omnia contraria, illa, quæ contraria sunt, non differunt genere; cuius ratio est, quia contrarietas est quædam uia formalis, ita quod ab uno contrario sit deuenire in aliud; inter autem differentia genere uia non est: contrarietas etiam est quædam distantia formalis eiusdem ordinis; qui quidem ordo non est inter differentia genere. Oportet ergo, quod ea, quæ contraria sunt: sint differentia specie, & sint sub eodem genere; non autem omnia talia, quæ sunt sub eodem genere, contraria sunt; sed solum illa, quæ ultimò distant; quia contraria sunt, ex quibus fiunt generationes: generationes autem fiunt ex ultimis; ergo contrarietas est ultima distantia: si autem est ultima, oportet quod sit maxima, quia maximum, & ultimum conuertuntur. Notandum est diligenter, quod ratio Philosophi in breui est ista: ultima distantia & maxima distantia conuertuntur; sed contrarietas est ultima distantia; ergo est maxima distantia. Quod autem sit ultima distantia, patet inducendo per omnia contraria; quia illa pro-

Propria contrarietas

Quæ sunt contraria, nõ differunt genere

proprie uocantur contraria; quæ ultimò distant: sicut dicimus, quòd album & nigrum contraria sunt; quia ultimò distant: non autem dicimus (proprie loquendo) quod album & fuscum contraria sint: Patet etiam, quòd contrarietas sit ultima distantia, per rationes: quia generationes magis fiunt ex ultimis, quàm ex mediis; sicut album magis fit ex nigro, quàm ex fusco; immo non fit ex fusco, nisi in quantum habet rationem nigri. Deinde cum dicit

At uerò maximum in unoquoque genere perfectum: maximum enim, cuius non est excessus, & perfectum, cuius non est adhuc extra sumere aliquid possibile. Finem enim habet perfecta differentia, sicut & alia, eo quòd finem habeant; dicuntur perfecta: nihil autem extra finem: ultimum autem in omni, & continet. Propter quod nihil extra finem, nec eget aliquo, quod perfectum.

Tex. 14.

Quod quidem igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his palam. Multipliciter autem dicitur contrarietas, si sequetur quòd perfectè, ita sicut utique quod est contrarietas esse extiterit ipsis.

Maximè & perfectè idè: quid utraque.

Ostendit, quòd si contrarietas est maxima differentia, oportet quòd sit perfecta; quia maximum & perfectum idem sunt. Et hoc est, quod dicitur: quod maximum in uno quoque genere perfectum est; quod patet, quia maximum est, quod non exceditur: & perfectum est, extra quod nihil est sumere; quasi dicat imperfecta excedi possunt; quia extra ea aliquid potest sumi, à quo exceditur; perfecta autem excedi non possunt, sicut perfectus medicus in tali genere à nullo exceditur; quia nihil extra est sumere, à quo possit excedi; perfectum ergo est, quod non habet excessum: Cum ergo manifestum sit hoc, oportet quòd idem sit maximum, & perfectum: ergo idem est maximum, differentia, & perfectum: perfecta autem alia; quæ finem attingunt; extra autem finem nihil est sumere: ergo extra perfectam differentiam nihil conuenit sumere; & similiter extra maximam: ergo maxima differentia, & perfecta idem sunt. Similiter perfecta differentia est ultimata differentia; extra autem; ultimum nihil est sumere; ergo extra perfectam differentiam nihil est sumere, & nihil potest sumi; ergo maxima differentia, & perfecta idem sunt. Concludit ergo Philosophus ex omnibus dictis; quòd manifestum est, quòd contrarietas est perfecta differentia: sed quia contraria multipliciter dicuntur, ideo perfecta differentia non omnibus conuenit æqualiter: sicut enim aliquibus conuenit ratio contrarii, ita ratio perfecti. Videtur enim quòd album, & fuscum aliquo modo possunt dici contraria; sed non ita perfectè, sicut album & nigrum: & hoc quia ratio perfecti non ita conuenit albo, & fusco; sicut albo, & nigro.

Questio.

Quereret aliquis. Verum contrarietas sit maxima distantia, uel perfecta, sicut dicit Philosophus? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius evidentiam notandum, quòd in diffinitione contrario

ferentia, siue differentiarum; contrarietas enim distantia est; ita quòd distantia est loco generis: cum enim contrarietas sit quædam multitudo, quia ubicunque contrarietas est, ibi multitudo est: ex hoc est multitudo, quia distantia est: sic ergo loco generis distantia cadit in diffinitione contrarietatis: oportet ergo uenari differentias, quæ quidem sic possunt accipi. Distantia quædam est localis; quædam est formalis: Licet ergo distantia localis aliquo modo faciat contrarietatem, non tamen ita proprie, sicut distantia formalis: contrarietas ergo distantia est, sed non quæcunque, sed formalis: Quod autem aliqua differant formaliter, hoc potest esse duobus modis, uel quia sunt in diuersis generibus; uel quia sunt in eodem genere, contrarietas ergo est distantia formalis, non eorum, quæ sunt in diuersis generibus; sed in uno huius ratio est, quia duo contraria semper sunt infra unam distantiam: illa autem, quæ sunt in diuersis generibus, semper sunt infra duas distantias; sicut sapor & albedo infra duas distantias formales sunt; & ideo contraria non sunt: ergo contrarietas est distantia formalis eorum, quæ sunt sub eodem genere. Sed non omnia talia contraria dicuntur; de numero enim eorum, quæ sunt sub eodem genere, quædam ita distant, quòd non ultimò distant; sicut album, & fuscum formaliter distant; sed quia non ultimò distant, contraria non dicuntur. Proprie ergo secundum sententiam Philosophi, contrarietas est distantia formalis eorum, quæ sunt sub eodem genere, & quæ ultimò distant; & quia ultima distantia est perfecta, & maxima; ideo benè dictum est, quòd contrarietas est perfecta, & maxima differentia. Deinde cum dicit

His enim entibus, palam quod non contingit unum contra contraria esse: nec enim ultimo ulterius. Et erit utique aliquid. Nec distantia unius, plura sunt, quàm duo ultima. Totaliter autem si est contrarietas differentia: differentia uerò duorum: Quare & perfecta.

Concludit unam proprietatem contrariorum, dicens; quòd si hæc, quæ dicta sunt, uera sunt; manifestum est, quòd plura non sunt contraria uni; sed tantum unum est uni contrarium. Quòd autem unum sit tantum uni contrarium, patet duobus modis; quia contrarietas est ultimata distantia: ultimo autem non potest accipi aliquid ultimus; patet etiam secundò; quia contrarietas est una distantia; una autem distantia non habet nisi duo ultima; dictum est enim, quòd contrarietas est perfecta differentia; perfecta autem differentia tantum duorum est, quæ ultimò distant. Notandum est, quòd duobus modis posset aliquis imaginari, quòd plura contrarietur uni. Prima imaginatio est, imaginando, quòd illa plura sint infra unam distantiam formalem; sicut si diceremus, quod album contrarietur nigro, & fusco; quæ quidem sunt infra unam distantiam: Hæc autem imaginationem excludit Philosophus per primam rationem; quia si ita esset,

Contrarietas quid: est ubi ipsa; ibi multitudo.

Distantia do quædam est formalis: Licet ergo distantia localis aliquo modo faciat contrarietatem, non tamen ita proprie.

Aliqua differre formaliter, dupliciter.

Que sunt sub eodè genere, æquè omnia distant.

Proprietates contrariorum.

Unum uni tantum est contrarium.

Plura uni contrariari dupliciter.

Metaphysicæ

set, sequeretur, quod ultimo esset ultimus; & maximum esset aliquid maximum: cum enim contrarietas sit ultima distantia; si album & fuscum sunt contraria, oportet quod ultimo distent; cum ergo album & nigrum magis distent, quam album & fuscum; sequitur quod aliquid sit ultimo ultimus. Secundo posset aliquis imaginari, quod unum contrarietur pluribus secundum diuersas distantias; ita quod secundum unam distantiam contrarietur uni; secundum alteram contrarietur alteri: sicut si diceremus, quod albedo contrarietur nigredini, & sapor: hanc imaginationem excludit Philosophus per secundam rationem, dicens: quod contraria semper sunt infra unam distantiam; una autem distantia non habet nisi duo extrema. Imaginabimur enim quod sicut una linea terminatur à duobus punctis; ita una distantia formalis, quæ est contrarietas; terminatur à duobus formis: dicere enim quod sunt duæ distantie, est dicere, quod sunt duæ contrarietates, & non una: Imaginabimur enim in distantis formalibus, sicut in distantis localibus: una enim distantia localis est inter sursum & deorsum, & similiter inter dextrum & sinistrum; & alia inter ante & retro: similiter una distantia formalis est inter colorem & colorem, & alia inter saporem & saporē: sicut ergo sursum ita opponitur extremo suæ distantie, quod non opponitur extremo alterius: ita similiter in fornibus color opponitur extremo suæ distantie, quod non opponitur extremo alterius.

Questio.

*Doctrina
Aucennæ:
Vide etiam
pro hoc A.
ner. Octa-
uo Physic.
Com. 62.*

Quereret aliquis, Vtrum possit dari alia uia ad ostendendum, quod unum non contrarietur duobus? Dicendum est, quod præter uias datas potest dari uia Aucennæ, quam ponit in Metaphysica sua. Ad cuius euidenciam proponamus, quod unum contrarietur duobus, puta quod A. contrarietur B. C. si ergo ita est, queremus ab aduersario, utrum A. contrarietur ipsi B, & ipsi C. secundum eandem rationem; an secundum diuersas: hoc est querere, utrum A. aspiciat B, & C. secundum unam rationem; an secundum duas: si enim ponatur quod contrarietur ipsi B, & ipsi C. secundum unam rationem: si A. aspiciat B. & C. secundum unam rationem, sequitur quod tantum unum uni contrarietur: non enim debemus ponere B. & C. tamquam duo extrema; sed tanquam unum: ex quo enim secundum unam rationem contrariatur ipsi A; non contrariatur nisi secundum rationem unius: & ita licet diuersificentur, tamen ad rationem contrarietatis non habent nisi rationem unius: Exemplum nigredo contrariatur albedini Petri, & albedini Martini: non tamen propter hoc dicendum est, quod unum contrarietur duobus; quia albedo Petri & Martini non contrariantur nigredini, nisi in quantum habent rationem unius. Si autem dicatur, quod A. contrariatur B, & C. secundum duas rationes; tunc oportet, quod A. respiciat B. & C. secundum duas rationes: ita quod secundum unam rationem opponatur ipsi B, & secundum aliam opponatur

E ipsi C. si autem ita est, tunc hæc non est una contrarietas, sed duæ contrarietates: ita quod una contrarietas est inter A. & B, & alia inter A. & C. ex quo enim B, & C. dicunt duas rationes; oportet quod illis duabus rationibus respondeant duæ rationes in A. ergo secundum unam rationem aspiciat B, & secundum aliam aspiciat C. & sic hic erunt, quatuor rationes, & per consequens quatuor extrema, & duæ distantie, & duæ contrarietates. Deinde cum dicit.

Necesse autem est alios terminos esse ueros contrariorum: etenim plurimum differt perfecta differentia. Genere autem differentibus non est magis extra accipere his, quæ specie: ostensum. n. quia ad ea, quæ sunt extra genus, non est differentia. Horum autem hæc maxima. Et in eodem genere plurimum differentia contraria: maxima namque differentia horum, quæ perfecta. Et quæ in eodem susceptivo plurimum differentia: eadem enim est materia contrariis. Et quæ sub eadem potentia plurimum differentia. Etenim scientia circa unum genus, quæ una in quibus perfecta differentia maxima.

Ostendit, quomodo omnes diffinitiones contrariorum consonant dictæ diffinitioni. Ad cuius euidenciam notatum est, quod contraria multis modis diffiniuntur: uno enim modo (sicut iam dictum est) contraria sunt, quæ plurimum differunt sub eodem genere. Secundo modo etiam dicuntur contraria, quæ sunt in eodem susceptibili, & in eadem materia. Tertio modo, quæ cadunt sub eadem scientia: & istæ diffinitiones duæ concordant primæ; quia illa, quæ plurimum differunt sub eodem genere, sunt illa, quæ sunt termini eiusdem motus: termini autem motus eadem materiam respiciunt: illa etiam, quæ plurimum differunt in eodem genere, extrema sunt unius distantie: unum autem extremum unius distantie formalis se habet sicut habitus, reliquum sicut priuatio: priuatio autem & habitus cadunt sub una scientia: & ita bene dictum est, quod contraria sunt, quæ cadunt sub aspectu unius scientie. His uisus, patet litera: dici enim; quod necesse est per iam dicta, omnes diffinitiones contrariorum esse ueras: dictum est enim quod contraria sunt, quæ plurimum differunt: ex quo conclusum est, quod contrarietas est perfecta differentia: ex quo etiam conclusum est, quod illa, quæ differunt genere, non sunt contraria: quia inter differentia genere non est dare magis & minus, & maximam differentiam: contrarietas autem est maxima differentia eorum, quæ sunt sub eodem genere: & ista fuit prima diffinitio contrariorum. Ex qua diffinitione sequitur, quod contraria sunt, quæ maximè differunt in eadem materia, & in eodem susceptibili: quia contraria sunt apta nata fieri circa idem: Ex quo tertio sequitur, quod contraria sunt, quæ maximè differunt; & quæ cadunt sub eadem potentia scientie: una enim scientia est circa unum genus: cum ergo contraria sint, quæ maximè differunt in eodem genere; sequitur quod una scientia erit circa contraria.

Prima

*Diffinitio
nes pluri-
me contra-
riorum.*

*Contraria
quæ i
quod ad eam
dem scientiam
speciæ.*

TEX. 19.

Prima uerò contrarietas habitus & priuatio est. Sed non omnis priuatio: multipliciter enim priuatio: sed quacunque perfecto fuerit.

Oppō contraria respectu aliarum oppositionum qualis.

Postquam determinauit de contrarietate in se; hic comparat oppositionem contrarietatis ad alias oppositiones. Et circa hoc duo facit; quia primò ostendit, quòd principium contrarietatis est priuatio & habitus: secundò hoc probat. Secunda ibi [Si igitur opponuntur.] Prima in duas, quia primò facit, quòd dictum est; quòd scilicet contrarietas aliquo modo est priuatio & habitus: secundò ostendit, quòd natura contrarietatis non saluatur uniformiter in omnibus, in quibus saluatur, sed secundum diuersos modos. Secunda ibi [Alia autem contraria.] Dicit ergo primò, quòd priuatio & habitus saluantur in contrarietate; quia priuatio & habitus includuntur in contrariis; quia unum contrariorum se habet ut priuatio, & reliquum sicut habitus: sed tamen licet priuatio & habitus saluentur in contrarietate; tamen non omnis priuatio contrarietas est: cum enim priuatio dicatur multipliciter, non omnis priuatio est illa, quæ saluatur in altero contrariorum; sed priuatio, quæ est perfecta: ita quòd contraria includunt habitum & priuationem non quocunque modo, sed secundum perfectam distantiam.

Priuatio nō est pura negatio.

Rō perfecti nō saluatur in pura negatione.

Notandum est, quòd priuatio, quæ saluatur in altero contrariorum, non est pura negatio: si enim esset pura negatio, non posset uocari perfecta priuatio; quia ratio perfecti non saluatur in pura negatione: priuatio ergo, quæ saluatur in altero contrariorum, est priuatio, quæ aliquid supponit, scilicet extremum distantia formalis. Dicemus ergo, quòd habitus & priuatio, quæ sunt in contrariis, sic se habent; quòd habitus saluatur in extremo unius distantia, & priuatio in altero extremo: & quia ista extrema perfectè distant, sequitur quòd priuatio & habitus perfectè distant: & ideo ita non omnis priuatio est illa, quæ saluatur in omni contrarietate, sed perfecta; hoc est remotiua. Videmus enim, quòd in fusco est priuatio albi, & in nigro similiter; sed tamen priuatio albi remotiùs saluatur in nigro: in fusco autem secundum modum minus remotum: & ideo in albo est priuatio perfecta, & non in fusco.

Alia autem contraria secundum hoc dicuntur. Hoc quidem pro habere. Alia uerò pro facere, aut facta esse. Alia autem per acceptiones esse, & abiectiones horum, aut aliorum contrariorum.

Ostendit, quòd ratio contrarietatis non saluatur uniformiter in omnibus, in quibus saluatur; sed secundum diuersos modos, & secundum diuersas habitudines. Et hoc est, quòd dicit; quæ alia dicuntur contraria, quia includunt formas contrarias: Alia dicuntur contraria, quia actu faciunt & introducunt contrarietatem; eo modo quo dicimus, quæ calefaciens & frigefaciens contraria sunt. Tertio modo dicuntur contraria, quia factiua sunt, id est possunt facere, & introducere contrarieta-

Rō contrarietatis non aqualiter in omnibus reperitur.

tem; eo modo quo dicimus, quæ calefactiuum & frigefactiuum contraria sunt. Quarto modo aliqua dicuntur contraria, quia sunt acceptiones contrariorum; eo modo quo dicimus, quòd moueri ad albedinem, & moueri ad nigredinem contraria sunt: quia sunt acceptiones duorum terminorum contrariorum, scilicet albedinis & nigredinis.

Quinto modo aliqua dicuntur contraria, quia sunt acceptiones & remotiones contrariorum: sicut dicimus, quæ corruptio caliditatis & frigiditatis contrarietatem habent, quia sunt remotiones duorum contrariorum, & sic secundum diuersas habitudines ad contraria, diuersimodè dicuntur contraria. Notandum est, quòd contrarietas non saluatur uniuocè in illis, in quibus saluatur; sed secundum prius & posterius: cum enim contrarietas sit distantia formalis, sicut dictum est; contrarietas primò saluatur in formis, quæ maximè distant: in aliis autem non saluatur, nisi secundum attributionem & analogiam ad has formas. Alia enim aspiciunt has formas in ratione subiecti; & ideo subiecta formarum contrariarum contraria dicuntur: Alia autem aspiciunt has formas, in quibus primò saluatur ratio contrarietatis, in ratione causæ; & ideo causæ formarum contrariarum contraria uocantur: sicut calefaciens & frigefaciens. Alia respiciunt formas contrarias, sicut uia respicit terminum: & isto modo dicimus, quòd contrarietas est inter caleferi, & frigefieri; & hoc quia sunt uix ad formas contrarias.

Contrarietas quò saluatur in his in quibus reperitur.

Si ergo opponantur contradō et priuatio, et contrarietas, et ad aliquid: horum aut primum contradō: contradōnis aut nihil est medium: contrariorū aut contingit: Qd quidē non idē contradō et contraria, palā.

Probat, quòd dixit, scilicet quòd contrarietas aliquo modo est priuatio & habitus. Et diuiditur hæc pars in tres partes, quia primò comparat contrarietatem & contraditionem: secundò opposita contradictoriè, & opposita priuatiuè: tertio probat, quæ opposita contrariè etiam opponuntur secundum priuationem & habitum. Secunda ibi [Priuatione uerò] Tertia ibi [Si itaque generationes.] Comparat ergo primò opposita contradictoriè & contrariè: ostendens, quæ contrarietas non est contradō, dicens: quæ cum aliqua opponantur multis modis, scilicet contradictoriè, priuatiuè, & relatiuè; manifestum est, quòd prima oppositio

Descriptio ter proprietate, & contraditione.

contradictio est. Manifestum est etiam, quòd oppositio contradictoriè, & oppositio contrariè non sunt idem: cuius ratio est, quia inter contradictoria non est mediū, inter contraria aut contingit esse mediū. Notandum est, quæ prima oppositio est, sicut dicit Philo. cuius ratio est, quia contradō aliquo modo saluatur in aliis generibus oppositis; quia negō & affirmō, quæ sunt extrema contradōnis, saluantur in extremis aliarum oppositionum: sicut patet, quia saluantur in priuatione & habitu: quia priuatio est quædam negatio, & habitus quædam affirmatio. Saluantur etiam in relatiuè oppositis; eo modo quo dicimus, quòd pater non

Inter contraria nō est medium: sed bene inter contraria.

Pria oppō & contradictio.

Metaphysicæ

est filius. Saluatur in terminis contrariis; eo modo quo dicimus, quod nigrum est priuatio albi. Notandum est, quod duobus modis probari potest, quod contradictio non est contrarietas: primus modus est, quia extrema contrarietatis sunt in certo genere, & semper sunt circa naturam entis: extrema autem contradictionis non sic: quia contradictio potest reperiri in ente, & non ente: Secundò hoc patet per rationem, quam dat Philosophus: quia, inter contraria euenit dare medium; quod nullo modo euenit in cōtradiçtoriiis. Deinde cum dicit.

Priuatio uerò contradictio quædam est: aut enim quod impossibile est totaliter habere; aut si quod aptum natum habere non habeat, priuatum est, aut totaliter, aut aliquo modo determinatum. Multipliciter enim iam hoc dicimus, sicut diuisum est à nobis in aliis. Ergo priuatio quædam est contradictio, aut in potentia determinata, aut concepta cum susceptiuo. Quapropter contradictionis quidem non est medium, sed priuationis alicuius est. Aequale namque, aut non aequale omne: æquale uerò, aut inæquale non omne; nisi solum in susceptiuo æqualitatis.

Comparat priuatiua, & contradictoria ad inuicē, ostendens: quod oppositio priuatiua non est oppositio cōtradiçtoria. Ad cuius euidentiā notandum est, quod duplex differentia potest dari inter priuatiuē opposita, & cōtradiçtoriē.

Prima differentia est, quia priuatiuē opposita determinant sibi certum subiectum, & certam naturam; circa quam habent fieri: non sic autem cōtradiçtoria: & ideo priuatiuē opposita opponuntur cōtradiçtoriē, non circa oē ens, sed circa tale ens: ita quod oppositio priuatiua est quædam cōtradiçtio in tali genere. Secunda differentia sequitur ex ista: nam quia priuatiuē opposita habent fieri circa certum genus; ideo non uerificantur de omni, sed solum de certa natura, & certo genere; cōtradiçtoria autem, quia non determināt sibi certum genus, & certam materiam; ideo de omni ente uerificantur, scilicet tam de ente, quā de non ente.

Posset dari tertia differentia, quia enim priuatiuē opposita determinant sibi certam materiam, & certum subiectum; ideo inter ea potest esse medium ad minus per abnegationem; eo modo quo dicimus, quod lapis nec est cæcus, nec est uidens: quia autem cōtradiçtoria possunt uerificari tam de ente, quā de non ente; ideo inter ea non potest esse medium: ex quo enim aspiciunt ambitum entis & non entis, nihil est, quod possit excipi ab ambitu contradictionis: sicut nihil potest excipi ab ambitu entis, & non entis: & ideo quidquid est, & non est, cadit sub altero extremo contradictionis. His uisus, patet litera: dicit enim Philosophus, quod si priuatio non est cōtradiçtio; potest tamen dici quædam cōtradiçtio: & hoc quia determinat sibi certum subiectum. Aliquando enim priuatiua sibi determinant subiectum tantum; eo modo quo dicimus, quod subiectum, quod non habet habitum, nec

potest habere, dicitur priuatum, sicut lapis dicitur priuatus esse uisu. Aliquando autem priuatio determinat sibi subiectum, & possibilitatem ad habitum; eo modo quo dicimus, quod subiectum, quod est aptum natum habere habitum, & non habet, priuatum est illo habitu. Quod autem hoc subiectum dicatur priuatum habitu, quod est aptum natum habere, hoc potest intelligi duobus modis: uno modo, quod dicatur priuatum quocūque tempore, & qualitercūque non habeat: secundo modo quod dicatur priuatum certo tempore, & certo modo. Ex hoc autem, quod priuatiuē opposita determinant sibi determinatam naturam, & possibilitatem determinatam; sequuntur tres proprietates priuatiuē oppositorum.

Prima proprietas est, quod priuatio est quædam cōtradiçtio in determinato subiecto, & in determinata potentia. Secunda proprietas est, quod inter priuatiuē opposita potest esse medium, quod nullo modo potest esse inter cōtradiçtoria.

Tertia proprietas est, quæ sequitur ex prima, scilicet quod priuatiuē opposita non uerificantur de omni, quod tamen falsum est in cōtradiçtoriis, quia cōtradiçtoria de omnibus uerificantur, quia semper altera pars de quocūque ente, uel non ente est uera, uel falsa: omne enim, uel est æquale, uel non æquale: æquale enim & non æquale cōtradiçtoriē opponuntur: non tamen omne est æquale, uel inæquale; sed solum illa natura, quæ est susceptiua æqualitatis, uel inæqualitatis, est æqualis, uel inæqualis: ita quod æqualitas uel inæqualitas ita se habent circa talem naturam, & circa tale subiectum determinatum; sicut se habet æquale & non æquale circa totum ens, & non ens. Deinde cum dicit:

Si itaque generationes ipsi materia ex contrariis sunt, quia aut ex specie, aut ex speciei habitu, aut priuatione aliqua speciei & forme; palam quia contrarietas priuatio quædam utique erit omnis. TEX. 16.

Ostendit, quod in contrarietate saluatur priuatio, & habitus. Et duo facit, quia primò hoc probat per rationem: secundò hoc probat per inductionem. Secunda ibi [Palam autem.] Prima in duas, quia primò probat, quod priuatio & habitus saluantur in contrariis, non aut omnis priuatio, ibi [Priuatio uerò non omnis] Primò ergo ponit rationem suam, & est ratio talis: generationes & motus sunt ex contrariis; sed illa, ex quibus sunt generationes, & motus, se habent secundum priuationem & habitum; quia unum extremum motus est priuatio alterius; ergo contraria se habent secundum priuationem & habitum. Et hoc est, quod dicit litera: quod si ita est, quod generationes fiunt ex contrariis, quæ sunt in potentia materia: si ita est etiam, quod generationes fiunt ex habitu & priuatione habitus; quia termini generationis & motus respiciunt se secundum priuationem & habitum: manifestum est, quod contrarietas est quædam priuatio, quia in omni contrarietate includitur priuatio.

Subiectum priuatiui habitus dupliciter.

Proprietates priuatiuē oppositorum.

Oppositio priuatiua non est oppositio cōtradiçtoria.

In priuatiuē oppositis potest esse medium, non tamen in cōtradiçtionibus.

Priuatio quæ est cōtradiçtio.

Habitus & priuatio priuatiui capiuntur in contrarietate.

Priuatiua

Priuationo uerò non omnis forsan contrarietas causa uerò quia multipliciter contingit priuari priuatum: ex quibus enim permutationes extremis contraria.

Qua prima eio contrarietati facias.

Ostendit, quòd & si priuatio saluatur in contrariis, non autem omnis priuatio. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd sicut distantia, quæ saluatur in contrarietate, non est omnis distantia; sed distantia maxima, & remotissima: ita priuatio, quæ saluatur in contrariis, non est omnis priuatio; sed priuatio remotissima, quæ saluatur in extremo remotissimo. Videmus enim, quòd album, & fuscum opponuntur secundum priuationem, & habitum; quia fuscum est priuatio albi; sed tamen non propter hoc propriè dicuntur contraria; quia priuatio, quæ saluatur in fusco, nõ est priuatio remotissima; quia remotior est illa, quæ saluatur in nigro; & ideo nigrum & album opponuntur contrariè; quia priuatio, quæ saluatur in nigro, est priuatio remotissima. His uisus, patet litera, quæ dicit; quòd non omnis priuatio contrarietas est; cuius ratio est, quia priuatio dicitur multis modis, & in multis saluatur; saluatur enim in mediis, & in extremis; sed solùm illa priuatio, quæ saluatur in extremis, ex quibus fiunt permutationes, illa est, quæ facit contrarietatem. Deinde cum dicit.

Palàm autem & per inductionem: omnis enim contrarietas habet priuationem alterius contrariorum. Sed non similiter omnia: nam, inæqualitas æqualitatis, & dissimilitudo similitudinis, & malitia uirtutis.

Inductio probat, quòd dixit.

Probat, quòd dixit, per inductionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò inducit in multis contrariis, quòd semper unum contrariorum est priuatio alterius: secundò specialiter inducit in primis contrariis ibi [Sufficit autem] Prima in duas, quia primò inducit in multis contrariis, quòd unum contrariorum est priuatio alterius: secundò quòd hoc potest esse, & intelligi multis modis. Secunda ibi [Differunt autem] Dicit ergo primò, quòd unum contrariorum est priuatio alterius, hoc patet inducendo in multa contraria: nam uidemus, quòd omnia contraria ita se habent, quòd unum est priuatio alterius, sed non similiter, sicut inæqualitas est priuatio æqualitatis, & dissimilitudo priuatio similitudinis, & malitia est priuatio uirtutis. Deinde cum dicit.

Differt autem, ut dictum est. Hoc quidem enim si solùm sit priuatum; hoc autem si est, aut quando: aut in quo. ut si certè ætate aliqua, aut principali, aut omnino.

Non similiter in oibus saluatur priuatio.

Ostendit, quomodo differenter priuatio saluatur in diuersis. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc ostendit: secundò ostendit, & concludit, quomodo ex hoc inter priuatiuè opposita potest esse medium ibi [Quapropter horum quidè.] Dicit ergo primò, quòd quamuis unum contrariorum sit priuatio alterius, tamè multum differt, aliquid esse priuationem alterius: diuersimodè

A enim dicitur aliquid priuatum aliquo: primò si non habeat illud: secundo modo si non habet illud, quando aptum natum est habere, uel si non habet illud in parte, in qua est aptum natum habere, siue illa sit pars principalis, siue non: uel si non habet illud in ætate, in qua est aptum natum habere: sicut puer non dicitur insensatus, uir autem sic, si non habeat sensum: & hoc quia, uir est aptus natus habere sensum. Deinde ipse cum dicit.

Quapropter horum quidem medium est; sed neque bonus homo, neque malus. Aliorum uerò non est, sed necesse esse aut parem, aut imparem. Amplius alia quidem habent subiectum determinatum; alia autem non. Quare palàm quia semper alterum contrariorum dicitur secundum priuationem.

B Ostendit, quòd priuatorum potest esse mediũ, dicens: quòd horum priuatorum potest esse medium: sicut dicimus, quòd iste homo nec est bonus, nec est malus: & isto modo dicimus, quòd puer non est bonus, nec est malus bonitate, uel malitia morali; & hoc quia bonitas, uel malitia moralis determinat sibi determinatam ætatem; & ideo cum puer non sit in tali ætate, non dicitur bonus uel malus, communiter loquendo. Aliorũ autem priuatorum non est medium, sicut non ponimus medium inter par & impar, quia omnis numerus uel est par, uel impar. Similiter aliqua priuatiua determinant sibi subiectum, & possibilitatem determinatam: ex quo contingit quòd inter priuatiuè opposita potest esse mediũ: sicut uirtus uel malitia determinant sibi hominem ciuilem: & ideo ille, qui non est ciuilis, non est propriè bonus, uel malus bonitate, uel malitia ciuili.

Quò prima siue oppositorũ sit medium.

Virtus moralis requirit determinatam ætatem.

Inter priuatiuè opposita quo datur mediũ.

Notandum est, quòd duobus modis probat Philosophus: quòd inter priuatiuè opposita potest esse medium. Primus modus est, quòd aliqua priuatiua determinant sibi tempus: quædã uerò non: sicut bonitas, & malitia moralis sibi determinant determinatum tempus: & ideo medium potest esse inter ista duo: quia ex quo determinant certũ tempus, quicumque non attingit illud tempus, nec est bonus, nec est malus, moraliter loquendo: quædam autem sunt priuatiuè opposita, quæ non determinant sibi certum tempus: sicut par, & impar in numero: & ideo inter talia non ponitur medium. Secundo modo probat Philosophus, quòd inter priuatiuè opposita potest esse medium in determinatione subiecti, & possibilitatis ad habitum: quia enim bonitas, & malitia ciuilis non est nisi in illo, qui est aptus natus uiuere ciuilitate, ideo quicumque non est aptus natus uiuere ciuilitate, sicut rusticus, ille nec est bonus, nec malus, ciuilitate loquendo. Deinde cum dicit.

Inter bonũ, & malũ potest esse medium.

Sufficit autem & si prima & genera contrariorum, puta unum & multa. Alia namque ad hæc reducuntur. TEX. 17.

Inducit in primis contrariis, quòd unum contrariorum est priuatio alterius, dicens: quòd unũ contrariorum sit priuatio alterius, hoc sufficenter

Metaphysicæ

Particula
Vtrum, i qui
bus utimur.

non utimur, nisi in oppositis: sed aliquando utimur in oppositis contrariè, sicut quando querimus, utrum hoc sit album, uel nigrum? aliquando in oppositis contradictoriè: sicut quando querimus, utrum hoc sit album, uel non album? in illis enim, quæ non habent oppositionem, non utimur hac interrogatione, Vtrum: non enim querimus utrum homo sit homo, uel album? nisi fortè supposito, quòd impossibile sit, quòd simul sit homo & albus; in solis enim oppositis interrogamus per hanc dictionem Vtrum:& in his, quæ nõ possunt simul existere; & in his, quorum utrũq; non est simul uerum: sicut cum querimus, utrum Cleon uenit, aut Socrates? supponimus quòd utrunque simul non uenit: si enim utrunque ueniret simul, facta esset quæstio, qua queritur, utrũ uenit Cleon, non enim est inter aliqua, quæ sint in aliquo genere oppositionis: quia Cleon, & Socrates non opponuntur, nisi ex suppositione tantum, quia supponitur, quòd non simul ueniant. Deinde cum dicit.

Nam opposita sola non contingit simul existere, quo & hic utitur in eo quòd, uterque uenit? Si. n. simul contingeret, ridiculosa erit interrogatio. Si uero & ita similiter incidunt in oppositionem in id, quod unum, aut multa: ut utrum ambo uenerunt, aut aliter?

Probat ipsam maiore: fuit autem maior, quòd hac dictione Vtrum, non utimur nisi in oppositis: & est probatio sua talis; hac dictione Vtrum, non utimur nisi in his, quæ non possunt simul existere; talia autem sunt opposita; de natura enim oppositorum est, quòd non simul existant: & ideo hac dictione Vtrum, utimur in solis oppositis, & quæ nõ existunt simul: querere enim utrum hoc sit, uel illud, in his, quæ simul possunt contingere, ridiculosa quæstio est. Et ideo quæstio per Vtrum incidit in quæstionem unius & multi: sicut cum queritur, utrum ambo uenerunt, uel alterum tantum: unũ autem & multum opponuntur. Deinde cum d.

De natura
oppositorum
quid.

TEX. 13.

Si itaque in oppositis semper est ipsius Vtrum interrogatio, dicitur autem utrum maius, aut minus, aut æquale; aliqua oppositio adhuc æqualis. Non enim alteri soli contrarium; nec ambobus. Quid. n. magis uel maiori aut minori?

Minor rōis.

Ponit minorem suæ rationis: ponendo autem minorem, repetit maiorem: ut ex hoc habeat conclusionem. Dicit ergo, quòd si interrogatio per utrum, semper habet locum inter opposita, sicut dictum est in maiori: & per hanc dictionem Vtrũ, hoc sit magis, uel minus æquale; manifestum est, quòd aliqua oppositio est inter magis & minus, & æquale: non enim potest dici, quòd ipsum æquale opponatur contrariè uni istorum tantum, & non ambobus, quia non est maior rō, quæ opponatur maiori, quã minori: nõ. n. interrogamus, utrũ hoc sit æquale, uel maius? sed interrogamus de tribus, utrum hoc sit æquale, uel magis, uel minus? Deinde cum dicit.

Amplius inæquale contrarium est æquale. Qua

re in pluribus erit, aut in uno. Si uero inæquale significat idem simul amborum, utique erit quidem oppositum ambobus.

Ponit secundam rationem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit rationem suam: secundò confirmat eam per dictum Pythagoræ; ibi [Et dicitur bō.] Primò ergo, quæ æquale opponatur maiori & minori, hoc patet: quia æquale opponitur inæquali: inæquale autem non saluatur in uno tantum, sed in pluribus: inæquale enim est, quòd est maius, uel quòd est minus; ergo quòd opponitur inæquali, opponitur maiori & minori. Deinde cum d.

Secunda n

Inæqualis
ueteri maius
& parum.

Et dubitatio iuuat dicentes, inæquale dualitatem esse. TEX. 14.

Confirmat, quòd dixit per dictum Pythagoræ: dixit enim, quòd inæquale consistit in quadam dualitate; quia comprehendit maius & minus: hoc autem patet per dictum Pythagoricorum; quia attribuebant inæqualitatem & alteritatem dualitati & numero pari; æqualitatem & idempnitatem numero impari. Notandum est, quòd Pythagorici dicebant, quòd numerus par est principium infinitatis & alteritatis; & quia dualitas est primus par; ideo dualitati attribuebant alteritatem & inæqualitatem: numero autem impari attribuebant unitatem, & finitatem; & de hoc satis dictum est in Primo huius.

Pythagorici
corruptum
ueteri in Pr
imp. 17.
et ubi.

Sed accidit unum duobus contrarium, quòd est impossibile.

Probat, quòd æquale non potest opponi maiori, & minori contrariè. Et diuiditur in duas partes, secundum duas rationes, quas adducit. Secunda: ibi [Amplius æquale.] Ponit ergo primò rationem, quæ talis est; quòd si æquale opponitur maiori, & minori contrariè, sequitur quæ unum opponitur duobus, cuius contrarium positum est in precedenti Lectione: dictum est enim ibi, quæ unum uni opponitur: si ergo æquale opponitur maiori & minori, ut probatum est; tamen non potest poni, quòd opponatur contrariè. Deinde cum dicit.

Secunda
opponatur
maiori, uel
minori.

Amplius æquale quidem medium uidetur esse magni & parui. Contraria autem intermedia neque uidentur, neque est diffinitio possibile. Non enim utique esset perfecta mediatio alicuius existens, sed magis habet semper suum aliquod medium.

Ponit secundam rationem ad probandum, quæ æquale non opponitur maiori & minori contrariè; & est ratio talis: æquale est medium inter magnum & paruum: contraria autem non sunt media, sed habent medium. Quòd autem contrarium non sit medium, patet ex diffinitione contrariorum; quia contraria sunt, quæ perfectè & maxime distant; medii autem ex extremis non est perfecta distantia; mediatio enim & perfecta distantia non est: unde natura contrariorum est, quæ inter ea sit medium.

Contrari
non est m
dium.

Restat igitur aut ut negatione opponi, aut ut priuationem. Alterius quidem utique itaque non contingit. Quòd enim magis magni, aut parui ambobus,

ns,

rum igitur negatio priuatiua. Quapropter ad ambo Vtrum dicitur: ad alterum uero non. Vt utrum maius, aut aequale, aut utrum aequale, aut minus? sed semper tria.

Ostendit, quod aequale opponitur magno priuatiue: ostensum est enim, quod aequale opponitur magno & paruo: ostensum est secundò, quod non opponitur contrariè; & cum non opponatur relatiue, restat quod negatiue & priuatiue: sic ergo hic concludit, quod aequale opponitur magno & paruo negatiue & priuatiue. Et diuiditur in tres partes; quia primò concludit, quod aequale opponitur magno & paruo negatiue, uel priuatiue: secundò ostendit, quod non opponitur eis negatiue, sed priuatiue: tertio concludit, quod aequale est medium inter magnum & paruum; & quod opponitur eis sicut medium extremis. Secunda ibi [Non priuatio autem] Tertia ibi [Quapropter & medium est.] Dicit ergo primò, quod ex quo aequale non opponitur magno & paruo contrariè, restat quod opponantur ambobus uel negatiue, uel priuatiue: non enim potest dici, quod opponantur alteri tantum; quia non est maior ratio, quod opponatur uni quam alteri; aequale enim non est magis negatio magni, quam parui, sed est negatio utriusque, & ideo ambobus opponitur. Quod etiam patet, quia per hanc dictionem Vtrum, non interrogamus de altero tantum, puta de maiori tantum, uel de minori, scilicet dicendo, utrum hoc sit aequale, uel maius, uel minus; sed interrogamus de tribus, dicendo. s. Vtrū hoc sit aequale, uel maius, uel minus? Deinde cum dicit.

Non autem priuatio ex necessitate: non enim omne aequale, aut maius, aut minus; sed in quibus aptum natum est esse: est itaque aequale, quod neque magnum, neque paruum, aptum natum magnum & paruum esse: & opponitur ambobus ut negatio priuatiua.

Ostendit, quod aequale non opponitur maiori, uel minori negatiue; sed magis priuatiue. Vbi notandum est, quod hæc est differentia inter negationem & priuationem, quia negatio non determinat sibi subiectum; priuatio autem determinat sibi subiectum: si ergo aequale opponeretur negatiue maiori & minori, non determinaret sibi subiectum: ita quod hæc negatio posset esse circa omne ens: cum autem hoc sit falsum, aequale non opponitur maiori & minori negatiue, sed magis priuatiue: quia aequale est priuatio maioris & minoris in determinato subiecto, & in determinata materia. Et hoc est, quod bene dicit littera: quod hæc particula Non, quæ includitur in ipso aequali (quandoquidem aequale est, quod non est magnum, neque paruum) nõ est negatio, sed magis priuatio; quia si esset negatio, omne ens posset dici aequale, quod nõ est maius aut minus, quod tamen falsum est: quia non omne, quod nõ est maius aut minus, potest dici aequale, sed solum illud ens, quod non est maius aut minus, ta-

A men est aptum natum esse maius aut minus, dicitur aequale: ita quod diffinitio aequalis est, quod aequale est, quod non est magnum & paruum, potest tamen esse magnum & paruum. Ex quo sequitur, quod aequale opponitur magno & paruo, ut negatio priuatiua, hoc est, ut negatio, quæ habet uim priuationis: priuatio enim addit supra negationem determinationem subiecti, & determinationem aptitudinis.

Aequale qd.

Quapropter & medium est: & quod neque malum, neque bonum opponitur ambobus, sed innominatum. Multipliciter enim dicitur utrunque; & non est unum susceptiuum, sed magis quod neque album, neque nigrum. Vnum uero non hoc dicitur, sed determinati coloris, in quibus dicitur priuatiue negatio hæc. Nam necesse aut pallidum, aut rubeum esse, aut tale aliquid aliud.

B Concludit, quod aequale est medium inter magnum & paruum, & opponitur magno & paruo; sicut medium opponitur extremis. Et diuiditur in duas partes, quia primò facit, quod dictum est: secundò remouet errorem quorundam opponentium contra prædicta, ibi [Quare non rectè increpant] Dicit ergo primò, quod quia aequale est negatio priuatiua maioris & minoris, est medium inter maius & minus: unde sicut ponimus medium inter bonum & malum, quod nec est bonum, nec est malum: ita ponimus medium inter maius & minus, quod non est neque maius, neque minus; & hoc uocamus aequale: nec est uis, nisi quod medium inter maius & minus nominatum est; medium autem, quod est inter bonum & malum, innominatum est: Quod autem hoc medium nominatum, sit aliquando innominatum, ideo contingit; quia negatio, quæ negat utrunque extremum, aliquando cadit super aliquod certum & determinatum; aliquando cadit super aliquo indeterminato; & tunc illud, quod suscipit negationem illam, non est unum tantum, sed multipliciter dictum; eo modo quo dicimus, quod illud, quod suscipit negationem albi & nigri, non est unum tantum, sed multiplex; illud. n. quod nec est album, nec est nigrum, est medium inter album & nigrum; & quia medium & extrema sunt in eodem genere, oportet quod hoc medium sit in genere coloris; sed tamen non est uecessè, quod sit unus color tantum, quia illud, quod est medium inter album & nigrum, quod nec est album, nec nigrum, potest esse pallidum, & potest esse rubeum, uel aliquid aliud simile.

Medium duplex: nominatum, et innominatum.

C Notandum est, quod facilius est nominare unum, quam plura; & determinatum, quam indeterminatum: si autem sic est, patet dictum Philosophi, quod medium aliquando est nominabile, aliquando non. Ad cuius euidentiam notandum est, quod in quolibet medio includitur negatio extremorum; sed aliquando negatio, qua negantur extrema, cadit super aliquo uno certo; & quando ita est, quod est unum & certum, de facili intelligi potest, & per consequens nominari; quia nomen sequitur intellectum, & conceptum: quæ. n. bene intelligimus,

Facilius est nominare unum, quàm multa.

Quæ aequale opponitur magno.

Notandum est priuatio quo determinatur.

Metaphysicæ

mus, benè nominamus; tunc ergo medium benè nominabile est. Aliquādo autem est, q̄ negatio, qua negantur extrema, non cadit super uno tantum, sed super multis; sicut negatio albi & nigri cadit super pallido, & rubeo, & citrino, & sic de similibus. Et quando ita est, tunc medium non è nominabile uno nomine; sicut. n. illa media non reducuntur ad unum certum intellectum, ita nō reducuntur ad unum certum nomen.

Quare non rectè increpant opinantes, similiter dici omnia, ut si calcei & manus medium, quod neque calceus, neque manus: quoniam quidem & quod neque bonum neque malum, boni & mali, tanquam omnium futuro aliquo medio. Non necesse autem accidere hoc. Hæc quidem oppositorum connegatio est, quorum est medium aliquod, & distantia aliqua nata est esse. Horum autem non est differentia nam in alio genere, quorum connegationes. Quare non unū, quod subiicitur.

Excludit errorem quorundam, opponentium contra prædicta; dictum est enim, quod in medio clauditur negatio extremorum; sicut medium inter album & nigrum est, quod nec est album nec nigrum, & medium inter bonum & malum est, quod nec est bonū, nec est malum: posset aliquis contra hoc opponere, & dicere: quod si hoc est uerum, quod illud est medium, in quo clauditur negatio extremorum aliquorum, secundum hoc posset esse medium inter quascunque res, quia quæcunque duæ res possunt negari à tertia. Sic ergo ponit istam opinionem, dicens: quod illi, qui sic opponunt; quod si hæc sunt uera, omnia habebunt medium, quia inter omnia potest inueniri medium per negationem; sicut medium per negationē potest esse calcei & manus, illud scilicet quod non est calceus, nec manus: si enim hoc est medium inter bonum & malum, quod nec est bonum, nec est malum; eodem modo poterit dari medium inter quæcunq; duo; scilicet illud, quod nec est hoc, nec est illud. Isti inquam non rectè increpant, nec rectè opponunt: quia non est necesse, quod si in hoc clauditur negatio talium, q̄ illud sit medium inter illa. Ad hoc enim, quod aliquid habeat rationem medii, oportet quod sit negatio extremorum: ita tamen quod hoc, in quo clauditur negatio extremorum, & ipsa extrema sint infra unam distantiam unius generis; talia autem, quæ dicta sunt; non sunt infra unam distantiam unius generis; quia extrema, & medium, in quo ponitur negatio extremorum; non sunt infra unū genus, sed infra aliud & aliud: calceus enim, & manus; & illud, in quo ponitur negatio horum duorum, non sunt infra unum genus, nec est aliquid unum, quod subiiciatur extremis.

*Derisorio
cui illatio cō
tra datermi
mata.*

Questio.

pag. 143. E

Quæret aliquis, Vtrum æquale opponatur magno & paruo? Et uidetur, q̄ non, quia æqualitas est quædam relatio fundata in quantitate, ut patet ex Quinto huius: æquale ergo, quod est medium inter magnum & paruum, super magnitudinem fundatur: relatio autem nō opponitur suo

fundamento; sicut similitudo non opponitur quantitati, super quam fundatur. Ad oppositum est dictum Philolophi. Ad hanc quæstionem distinguendum est de magnitudine: dico enim quod magnitudo accipitur duobus modis: uno modo absolute: alio modo relatiuè. Vno enim modo & primo magnitudo idem est, quod quantitas, quæ habet partē extra partem continue: sicut enim multitudo accepta absolute, idem est, quod quantitas, quæ habet partem extra partem discretè; ita magnitudo absolute accepta, idem est quod quantitas, quæ habet partem extra partem continue. Et sic accipiendo magnitudinem, certum est quod æquale non opponitur nec magno nec paruo: & hoc quia æqualitas fundatur super magno: omne enim æquale in cōtinuis aliquod magnum est, & omnis æqualitas in continuis in magnitudine fundatur; unde sicut relatio non opponitur suo fundamento, ita nec æqualitas opponitur magnitudini. Secundo modo accipitur magnitudo relatiuè: ita quod magnum, quod denominatur à magnitudine, relatiuum est. Dicitur autem magnitudo relatiua, non quantitas continua simpliciter, sed quantitas continua in excessu: magnitudo enim absolute accepta (ut iam dictum est) idem est q̄ quantitas continua: magnitudo aut relatiuè accepta idē est q̄ quantitas continua in excessu. Imaginetur ergo, q̄ sicut super quantitatē cōtinuā, & super magnitudinem absolute acceptam, fundatur magnum & paruum absolute acceptum: ita super magnum relatiuè acceptum, & paruum etiam relatiuè acceptum. Est enim magnum relatiuè acceptum, quoddam quantum, quod est in excessu resp̄ alterius; eo modo quo dicimus, q̄ mons magnus est respectu grani milii: si enim loquamur de magnitudine absolute accepta, sicut mons magnus est, ita & milium: quia utrunque quantum est: si autem loquamur de magnitudine relatiuè accepta, mons magnus est, nō autem milium: & sicut magnum idem est, quod quantum, quod est in excessu respectu alterius; ita & paruum idem est, q̄ quantum, quod est cum defectu resp̄ alterius. Dicimus enim milium esse quid paruum respectu montis, ita quod milium paruum est, & mons magnus est; quod non potest esse uerum, nisi accepta magnitudine relatiuè, quia (ut iam dictum est) utrunque est magnum magnitudine absolute dicta. Accipiendo autem sic magnum & paruum relatiuè, dico quod æquale opponitur magno & paruo, sicut negatio & priuatio utrisque; est enim magnum relatiuè dictum quantum excedens: paruum autem quod exceditur: æquale autem est quantum quod resp̄ utriusq; nec excedit, nec exceditur: & sic priuat utrunque. Ita quod æquale alicui opponitur relatiuè, quia æquale alicui est æquale: alicui autem opponitur negatiuè & priuatiuè; quia æquale est priuatio maioris & minoris. Ad argumentum patet, quia per argumentū probatur, quod æqualitas, non opponitur magnitudini, super quam fundatur; hæc autem est magnitudo

Magnitudo & paruas; Magnitudo & paruas dupliciter.

Omne æqualitas in continuis fundatur in magnitudine; & est dictum magnum.

Æquale quid, ergo modo opponitur magno, & paruo.

Ad argum.

do absoluta: non autem probat, quin opponatur magnitudini relativè dictæ.

Quæstio.

Quæret quis. Vtrum oppositio, quæ est inter æquale, & magnum & paruum; possit reduci ad oppositionem unius & multi, sicut dicit Philoso. Dicendum q̄ sic. Ad cuius evidentiam notandum est, q̄ ratio æqualis est ratio unius; quia (ut iam dictum est) æqualitas est unitas in quantitate; magnum autem & paruum dicunt multitudinem in quantitate: nam magnum respectu alterius, respectu cuius est magnum, excessum dicit; excedens autem, & excessum varietatem habent in quantitate, & per consequens multitudinem. Et sicut dico de magno; ita dico de parvo: æquale ergo uniformitatem dicit quantitatis; quia ubicunque æqualitas est ibi est uniformitas quantitatis: magnum autem & paruum difformitatem dicunt quantitatibus: ubicunque autem difformitas est, ibi multitudo est. Et sic patet, quod æquale, & magnum & paruum opponuntur, sicut unum & multa: unde sicut unitas est privatio multitudinis, ita æquale est privatio magni & parvi.

Æqualitas quod.

Æquale dicitur uniformitatem quantitatis.

Vbi difformitas, ibi multitudo.

Quæstio.

Quæret quis, Cum magnum & paruum dicant respectus, fundatos super magnitudinem absolute dictam; & æqualitas in continuis similiter dicat respectum fundatum super magnitudinem absolute dictam, Vtrum eodem modo respectus æqualitatis, & respectus magni & parvi fundentur super magnitudinem? Dicendum quod non; cuius ratio potest patere ex questione precedenti: dictum est enim in questione precedenti, q̄ ratio æqualis est ratio unius; ratio autem magni & parvi est ratio multitudinis. Magnitudo ergo absolute dicta, est fundamentum æqualitatis in quantum induit rationem unius: est autem fundamentum magni & parvi, in quantum induit rationem multitudinis: ideo. n. hoc est æquale illi, quia quantitas huius & illius habet unitatem: ideo autem hoc est magnum & paruum respectu illius, quia quantitas utriusque multitudinem habet & numerus: sicut. n. in æqualitate est relatio fundata super quantitatem, ut habet rationem multitudinis; ita similiter magnum & paruum dicunt relationes, fundatas super quantitatem, ut habet rationem multitudinis, & numeri.

Ratio æqualis & magni & parvi quæ.

TEX. 20.

Similiter autem & de uno & de multis dubitabit utique aliquis. Nam si multa simpliciter uni opponuntur, accidunt quedam impossibilia: nam unum paucum, aut pauca erit: nam multa paucis opponuntur.

Quæstio.

Postquam posuit quoniam de æquali; & magno & parvo: hic facit quoniam de oppositione, quæ est inter unum & multum, & inter multum & paucum. Et dividitur in duas partes, quia primo in prima parte ponit quoniam; in secunda solvit eam, ibi [Vno quidem modo] Ad evidentiam quoniam notandum est, q̄ ideo dubio est de oppositione, quæ est inter unum & multum; quia prima facie videtur, q̄ si multum opponitur uni, q̄ non potest opponi paucis; & si opponitur paucis, q̄ non potest oppo-

ni uni: quia tantum unum uni opponitur. Sic ergo tota quæstio est, quomodo potest esse, q̄ unum opponitur multo & paucis? Hæc ergo pars dividitur in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas adducit. Secunda ibi [Amplius ipsa duo.] Tertia ibi [Amplius si ut] Quarta ibi [Et quodcunque.] Ponit ergo primam rationem, quæ talis est: si multum opponitur uni, sequitur q̄ paucum & unum sint idem; sed hoc est impossibile; ergo & primum. Et hoc est, quod dicit littera: q̄ aliquis dubitabit de oppositione, quæ est inter unum & multum: nam si multa opponuntur uni, sequuntur multa impossibilia; sequitur enim, q̄ sit paucum; nam si multa opponuntur paucis, sequitur q̄ si opponitur uni, q̄ paucum & unum sint idem. Notandum est, q̄ consequentia Philosophi accipitur ex hoc, quod unum uni opponitur: nam si multum opponitur uni, & opponitur paucis sine distinctione & simpliciter, sequitur quod unum & paucum sint idem: nam si non sint idem, unum opponitur duobus: cum ergo hoc sit impossibile, sequitur q̄ si multum opponitur uni, q̄ non opponatur paucis; & si opponitur paucis, q̄ non opponatur uni: vel sequitur q̄ unum & paucum sint idem. Notandum, q̄ non est inconueniens, q̄ unum secundum diuersas intentiones & rationes opponatur duobus; sed hoc est inconueniens, q̄ unum secundum unam rationem & unam intentionem opponatur duobus: multitudo ergo secundum diuersas rationes potest opponi duobus, sed secundum unam rationem non potest. Et hoc est, quod dicit Philosophus in littera, q̄ impossibile est, q̄ multitudo simpliciter hoc est sine distinctione opponatur uni, & paucis.

Multitudo simpliciter non opponitur uni, q̄ paucis.

Amplius ipsa duo sunt multa, si duplex multitudo dicitur autem secundum duo. Quare unum paucum. Ad quid enim sunt multa ipsa duo, nisi ad unum & paucum? nihil enim est minus.

Ponit secundam rationem. Ad cuius evidentiam notandum est, q̄ sicut prima ratio probabat, q̄ multitudo non opponitur uni; quia sic unum & paucum essent idem: ita ista secunda ratio probat, q̄ non omnis multitudo opponitur paucis; quia si hoc esset verum, unum esset paucum; & est ratio talis. Si omnis multitudo opponitur paucis, cum dualitas sit multitudo, sequitur q̄ dualitas opponatur paucis: sed illud paucum, respectu cuius dualitas dicitur paucum, non potest esse, nisi unum; ergo unum & paucum sunt idem. Et hoc est, quod dicit littera: quia manifestum est, q̄ dualitas est multitudo; quod patet ex hoc, quia duplex est multiplex; duplex autem a duobus denominatur: si autem dualitas est multitudo & omnis multitudo dicitur respectu pauci; sequitur quod dualitas sit quedam multitudo: & cum dualitas non sit multitudo, nisi respectu unius, quia nihil est minus uno; sequitur q̄ unum sit paucum; hoc autem est impossibile, ergo est impossibile, q̄ omnis multitudo opponatur paucis.

Secunda ratio ad idem.

Nihil minus uno.

Amplius si ut in longitudine productum & breue sic in multitudine multum & paucum.

Ponit tertiam rationem. Ad cuius evidentiam notandum est, quod hæc ratio non est recte

Metaphysicæ

ad propositum; sed est ratio ad probandum, quod illud, quod sequitur ex precedenti ratione. scilicet quod unum sit paucum, est impossibile: & est ratio talis. Sicut se habet productum & breue ad longitudinem; ita se habet multum & paucum ad multitudinem; sed in longo & breui sic est, quod illud, quod est longum, est breue respectu longioris; & illud, quod est breue, est longum respectu breuioris; ergo similiter se habebit in multo & paucis; quod illud, quod est multum, est paucum respectu pluris; & illud, quod est paucum, est multum respectu paucioris: ex quo habeo, quod sicut longum est breue; & e converso; ita multum est paucum, & e converso; si ergo unum est paucum, sequitur quod unum sit multum; sed hoc est impossibile; ergo & primum.

Unum esse paucum, est impossibile.

propria passio est sine proprio subiecto; est impossibile.

Notandum est, quod hæc ratio aliter potest formari sic: sicut longum & breue sunt passionis longitudinis; ita multum & paucum sunt passionis multitudinis: impossibile est autem, quod propria passio reperiat sine proprio subiecto; ergo impossibile est, quod multum & paucum reperiantur sine multitudinæ: si ergo unum est paucum, cum paucum sit passio multi, sequitur quod unum sit multum; hoc est impossibile; ergo & primum. Deinde cum dicit.

Et quodcumque fuerit multum & multa, & multitudo. Si non aliquid differat forte in continuo bene terminabili, paucum multitudo quadam erit. Quare unum multitudo quadam est, si quidem est & paucum. Hoc autem necesse, & si duo sunt multa.

Ponit quartam rationem. Ad cuius evidentiam notandum est, quod hæc ratio est ad probandum, quod impossibile est, quod unum sit multum; quod quidem impossibile sequebatur ex precedenti ratione. Et diuiditur hæc pars in duas partes, quia primò ponit rationem suam: secundo manifestat quoddam, quod dixit, ibi. [Sed forsitan] Est ergo ratio talis: quodcumque est multum; est multa & multitudo; nisi forte bene differant in continuo bene terminabili; tale autem continuum ita est multum, quod non est multa; si autem ita est, quod illud, quod est multum, est multa; sequitur quod cum paucum sit multum, quod etiam sit multa, & etiã multitudo: & quia (ut probatum est) unum est paucum, si dualitas est multitudo, sequitur quod unum sit multa, & etiam multitudo. Notandum est, quod consequentia Philosophi talis est: si unum est paucum, sequitur quod unum sit multum; quia paucum est passio multi: si autem unum sit multum, sequitur etiam quod sit multa, & multitudo; quia non differt multum & multitudo, nisi in continuo bene terminabili. Notandum est, quod unum sit multum, non uidetur omnino impossibile: nam (sicut dictum est supra) duplex est unum, quia quoddam unum est, cuius esse simplex est; nec est ex compositione partium: & tale unum non potest esse multum: quoddam est unum, cuius esse est ex compositione principiorum & partium; & tale unum potest habere

Unum esse multum, est impossibile.

Paucum esse passio multi.

Unum duplex.

rationem multi: quod ergo unum sit multum, non uidetur omnino impossibile; quod autem sit multitudo & multa, hoc uidetur impossibile; quia ratio unius repugnat rationi multitudinis in actu. Et propter hoc Philosophus postquam probauit, quod unum est multum, si unum est paucum; quia hoc non uidebatur magnum impossibile: ideo probat, quod unum est multa. Deinde cum dicit:

Sed forsitan multa dicuntur quidem ut & multum. Sed ut differens uelut aqua est multum, multa autem non. Sed quæcumque diuisa in his dicuntur.

Manifestat quoddam, quod dixit: dixit enim, quod multum & multa non differunt; & hoc manifestat, dicens: quod forte omne multum est multa: forte autem differt in aliquibus; aliquibus enim inest multum, quod non inest multa; ita quod in aliquibus differunt multum & multa; sed in his, quæ sunt diuisa actu, non differt multum & multa: quia in his, quæ sunt actus, ita est ibi multum, quod est ibi multitudo. Notandum, quod differt dicere magnum, & multum; quia magnum reperitur in continuis; multum autem reperitur in numeris. Aliquod enim continuum est, de quo ita dicitur magnum, quod non potest dici multum; dicitur enim magnus homo, sed non dicitur multus homo. Aliquod autem continuum est, de quo potest dici multum; sicut est continuum, quod est humidum, puta aqua: dicimus enim, quod aqua multum est; licet autem de aqua possit dici, quod sit multa; tamen non potest dici, quod sit multe, nisi aqua fuerit actu diuisa. Imaginabitur ergo, quod aliquod continuum est, de quo dicitur magnum, & non multum: aliquod continuum est, de quo dicitur multum; sed nullum continuum est, de quo dicatur multitudo, uel multa in plurali: unde in tali continuo differt multum & multa: quia ergo paucum est in numeris; si paucum dicitur multum, dicitur & multa, uel multitudo. Et hoc est, quod uult Philosophus dicere in litera: quod si unum est paucum, sequitur quod unum sit multum: & non solum sequitur, quod sit multum, sed etiam quod sit multa: quali dicat: in continuis aliquando reperitur multum, & non multitudo: sed in numeris multum & multitudo: & ideo si unum multum est, sequitur quod sit multitudo; quod autem unum sit multitudo, hoc est impossibile.

Non idem est magnum & multa.

Continuum duplex.

Unum quidem modo si fuerit multitudo, habens excedentiam, aut simpliciter, aut ad aliquid: & paucum similiter multitudo defectum habens. Hoc autem ut numerus, quod & opponitur uni solium. Ita enim dicimus unum, aut multa; ut si quis dicat unum, & pluraliter una, ut album & alba, & mensurata ad metrum, id est mensura & mensurable: sic & multiplicia dicuntur. Multa enim unusquisque numerus, quia unum, & quia mensurabilis uno unusquisque, & ut quod opponitur uni non paucum.

Ma-

*Proposita
questionis
enodatio.*

Soluit questionem iam dictam. Et diuiditur in duas partes, quia primò in prima parte ostendit, quod differenter opponitur unum multo, & paucò: in secunda parte ostendit, per quem modum opponitur multum uni, ibi [Opponitur itaque] Prima in duas, quia in prima ostendit, quomodo diuersimodè multitudo opponitur uni & paucò: in secunda parte ostendit, quò dualitas est multitudo, & quomodo non, ibi [Sic igitur sunt] Ad euentiam primæ partis notandum, quod multitudo dicitur duobus modis; absolutè, & relatiuè; multitudo absolutè est de natura quantitatis discretæ, quæ quidem quantitas est discreta ex hoc, quòd quantitas discreta habetur in quòdam excessu.

*Multitudo
duplex.*

Sicut. n. dictum fuit supra, magnitudo dicitur duobus modis, absolutè, & relatiuè: ita similiter multitudo duobus modis dicitur: uno modo absolutè; & sic multitudo opponitur uni: secundo modo dicitur multitudo relatiuè; & sic multitudo opponitur paucò. His uisus, patet litera, quæ dicit: quòd uno modo dicitur multitudo, si fuerit aliqua quantitas, quæ habeat excedentiam, uel simpliciter, uel respectu alicuius: simpliciter quidem; sicut dicimus, quòd pluuia multa est, quando pluit ultra comunem cursum: respectu autem alicuius, sicut dicimus, quod multi homines multi sunt respectu trium: & sic primo modo multitudo dicit excedentiam; & paucum sibi oppositum dicit multitudinem in quòdam defectu; eo modo quo dicimus, quod tres homines pauci sunt respectu decem. Secundo modo dicitur multitudo ipse numerus; quæ quidem numerus opponitur uni: & ista est multitudo absolutè dicta; quæ quidem multitudo opponitur uni: ita. n. opponitur unum & multa, sicut opponuntur unum & una pluraliter, & album & alba: oppositio autem, quæ est inter unum & multa; est oppositio, quæ est inter mensuram & mensuratum; nam numerus aspiciunt unum, sicut mensurata aspiciunt metrum; & sicut mensurabile aspiciunt mensuram.

*Oppò inter
unum & mul
ta, quæ.*

Quòd autem numerus mēsuratur ab uno, patet: quia secundum aspectum, quem habent numeri ad unum, numeri dicuntur multiplicēs: unusquisque. n. numerus multiplex dicitur ex hoc, quia aspiciunt unum; & quia unusquisque numerus est mensurabilis uno: multitudo. n. de qua hic loquitur, est illa, quæ dicitur de numero absolutè; quæ ita opponitur uni, quod non opponitur paucò. Notandum est, quod si uolumus uidere, quò differat multitudo primo modo dicta, & secundo modo; uidentur est, quis est intellectus multitudinis. Ad cuius euentiam notandum est, quod sicut intellectus magnitudinis est, quod sit quantitas continua; ita intellectus multitudinis est, quod sit quantitas discreta: quantitatem autem discretam esse in aliquo, potest intelligi duobus modis: uno modo quia ibi est numerus, siue sit numerus in eo in excedentia, siue in defectu: secundo modo potest intelligi, quod quantitas discreta est in alio, quia est ibi numerus in quòdam excessu. Et sic patet quod de intellectu mul

*Intellectus
multitudinis,
quæ.*

*Quantitate
discreta esse
in aliquo, du
plex.*

titudinis secundum unum modum non plus est, nisi quod sit numerus; & talis multitudo est, quæ opponitur uni: eo modo quo opponitur diuisum indiuiso. Et hoc est, quod dicit Philoso. quod opponitur multum uni, sicut plurale singulari; & hoc quod plurale dicit diuisionem rei signatæ, sicut album dicit diuisionem albedinis. De intellectu uero multitudinis secundo modo acceptæ est, quod sit numerus; sed in hoc non est totus intellectus multitudinis, sed oportet addere: intellectus. n. huius multitudinis est, quòd sit numerus in quadam excedentia: & ideo secundum istum intellectum, quem addit multitudo secundo modo dicta, super multitudinem primo modo dictam, oportet accipere oppositum eius propter defectum. Multitudo. n. secundo modo dicta super multitudinem primo modo dictam addit excedentiam: & quia defectus opponitur excedentiæ; ideo multitudo in defectu (quæ dicimus paucum) opponitur multitudini secundum istum modum data: de intellectu enim eius erat, quod esset multitudo in quadam excedentia; & ideo quantum ad hoc suum oppositum accipitur propter defectum.

B

C

D

Quæreret quis. Vnde sequitur consequentia, quam facit Philo. in litera; quia unusquisque numerus dicitur multiplex per respectum ad unum, ergo numerus aspiciunt unum, sicut mensura aspiciunt metrum? Dicendum est, quod de ratione mensuræ (ut dictum est in præcedentibus) duo sunt: primum est notitia, quia per mensuram deuenimus in notitiam mensurati: secundum est, quod mensurata aspiciunt mensuram secundum diuersos gradus; sicut dictum fuit, quod species entium sub diuersis gradibus aspiciunt primum ens. Et hæc due conditiones reperiuntur in multiplicitate eius: nam in notitiam multiplicatis numeri deuenimus per unum: ideo enim unusquisque numerus multiplex est, quia aliquotiens continet unum: multiplicitas etiam secundum diuersos gradus seruatur in numeris, secundum quod diuersimodè aspiciunt unum: sicut dicimus, quòd multiplex seruatur in binario; & hoc quia binarius duplum est respectu unius; & in ternario secundum rationem tripli; in quaternario secundum rationem quadrupli; & sic semper multiplicitas diuersimodè seruatur in numeris secundum diuersos respectus ad unum. Quasi ergo dicat Philosoph. unusquisque numerus multiplex est, & multiplicitas eius cognoscitur per unum aliquotiens replicatum: multiplicitas etiam eius seruatur diuersimodè in numeris, secundum diuersum aspectum ad unum. Ex quo sequitur, quod unum sit mensura multitudinis numerosæ; & hoc quia dicit notitiam multiplicatis; quia etiam secundum unum uariatur secundum diuersos gradus multiplicatis numerorum.

Questio.

*De ratione mē
surae duos sūp*

*Quæ est mē
sura multitu
dinis.*

Sic igitur sunt multa & ipsa duo: ut autem multitudo habens excedentiam, aut ad aliquid, aut simpliciter non sunt: sed primum pauca simpliciter ipsa duo. Multitudo enim est, quod defectum habeat prima.

D d d 2 Osten

Metaphysicæ

Ostendit, per quem modum dualitas potest dici multitudo, & per quem modum non. Et diuiditur in duas partes, in secunda quarum excludit quendam errorem, ibi [Quapropter non recte.] Ad euidenciam primi notandum est, qd ista pars pro tanto adducitur hic, quia supra argutum fuit, qd si dualitas est multitudo, sequitur qd unum sit paucum; & hoc quia uidebatur impossibile, qd dualitas esset multitudo. Ad solutionem huius argumenti, adducitur ista pars, quæ ostendit, per quem modum dualitas est multitudo, & per quem modum non; & est sententia huius partis, qd dualitas non est multitudo, secundum qd multitudo est numerus in quadam excedentia; & ideo dualitas non potest dici multitudo in defectu. Et hoc est, quod dicitur litera; quod sic igitur secundum qd multitudo idem est quod numerus, ipsa duo multa sunt secundum autem qd multitudo habet excedentiam, uel simpliciter, uel respectu alicuius, ipsa duo non sunt multa, sed sunt prima pauca; & hoc quia dualitas est prima multitudo habens defectum. Notandum est, qd impossibile, quod uidebatur in argumeto, erat illud: qd si dualitas erat multitudo, sequebatur qd unum erat paucum: ut ergo excludat hoc impossibile Philol. distinguit; Si. n. dualitas esset multitudo in excedentia; quia omnis talis multitudo opponitur paucis, sequebatur qd unum esset paucum; sed quia dualitas non est talis multitudo, sed solum est multitudo, quæ opponitur uni; non sequitur quod unum sit paucum; & hoc quia talis multitudo non opponitur paucis, sed uni. Dualitas ergo potest dici multitudo duobus modis: potest enim dici multitudo absolute, secundum qd multitudo idem est, qd numerus; & potest dici multitudo in defectu; quæ quidem multitudo in defectu idem est, qd paucitas; sed non potest dici multitudo in excedentia: potest enim dualitas esse multitudo, quæ opponitur multitudini in excedentia; quia ipsa est paucitas; sed non potest dici multitudo in excedentia, quia si hoc esset, aliquid esset infra dualitatem, quod posset dici paucum.

Quapropter non recte dixit Anaxagoras, cum dixisset, quia simul omnes res erant infinitæ, & multitudine, & paucitate. Oportebat autem dicere pro & paruitate, & paucitate. Non enim infinitæ, quoniam paucum non propter unum (ut quidam dicunt) sed propter duo.

Excludit quendam errorem. Ad cuius euidenciam notandum est, qd positio Anaxagoræ fuit, qd omnia latebant in quodam mixto, & per generationem extrahebantur de illo mixto, & separabantur; ita tamen qd illa extractio & separatio eadit in infinitum; ex hoc. n. generatur aer ex aqua; quia partes aeris trahuntur ex aqua: nunquam autem tantum possunt trahi, quin aliqua remaneat; & hoc quia infinite partes aeris sunt in aqua: sic ergo Anaxagor. aliquam infinitatem posuit in rebus, quæ generantur. Dixit tamen bene, quod hæc multitudo erat in multitudine & in paruitate;

te; cum autem postea dixisset, qd erat in multitudine & in paucitate, falsò dixit; quicunque enim dicunt infinitatem esse in paucitate, errant; & hoc quia est dare primam paucitatem, sicut dualitatem; ubi autem in infinitum est, ibi non est dare primum. Imaginamur ergo, qd magnum & paruum sunt passionis continui; & quia continuum est diuisibile in infinitum, ideo potest dari infinitas in paruitate: multum autem & paucum sunt passionis discreti, quia autem quantitas discretæ habet statum in descendendo, ideo non est infinitas in paucitate; quia dualitas est prima paucitas. His uisis, patet litera, quæ dicit: quia ita est, qd dualitas est prima paucitas; ideo non recte dixit Anaxagor. cum. n. primò dixisset, qd res erant infinite in multitudine & paruitate; postea dixit, qd erant infinite in multitudine & paucitate, quod tamen falsum est; quia non est infinitum in paucitate; paucum, n. non est præter unum (ut quidam dicunt) sed est præter duo: ita qd dualitas est prima paucitas; si autem est prima paucitas non est dare infinitatem in paucitate.

Opponitur itaque unum multis ut metrum mensurabili. Hoc autem ut quæ ad aliquid, quæcumque non secundum se eorum, quæ ad aliquid. Diuisum est autem a nobis in alia, quia dupliciter dicuntur, quæ ad aliquid: alia namque ut contraria; alia ut scientia ad scibile: quia dicitur aliquid aliud ad ipsum.

Ostendit, per quem modum multa & unum opponitur. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit, qd unum opponitur multis relatiuè: scdò ostendit, qd multitudo absoluta non opponitur paucis, ibi [Pluralitas autem nec paucis.] Prima in tres, quia primò ostendit, qd unum opponitur multitudini relatiuè: scdò ostendit, qd sequitur, quod unum sit paucum; tertio manifestat quædam, quæ dixit. Scdà & Tertia ibi [Multitudo at] Dicit ergo primò, qd unum opponitur multis, sicut metrum opponitur mensurabili; & ideo opponitur sibi relatiuè; quia mensura & mensuratum sunt de numero illorum, quæ sunt ad aliquid, & quæ sunt relatiua. Notandum tamen, qd relatiua sunt in duplici differentia: quædam. n. sunt relatiua, quæ sunt relatiua secundum se: ita qd utrumque refertur ad aliud, & relatio includitur in utroque relatiuorū: quædam uerò sunt relatiua, quæ non sunt relatiua secundum se: sed quia alia referuntur ad ipsa: de hoc autem dictum est in Quinto: ibi. n. dictum est, qd relatiua dicuntur duobus modis; alia enim. n. sunt relatiua contraria, quia unum refertur ad aliud, & e conversò: alia sunt relatiua, quæ sic se habent ad inuicem, sicut scientia & scibile; scibile. n. non refertur ad scientiam, nisi quia scientia refertur ad ipsum; talia at sunt unum & multa; quia unum non refertur ad multa, nisi quia multum refertur ad ipsum. Notandum, qd si deat uideri iste passus, recurrendum est ad Quintum: ibi. n. dictum est, qd quædam sunt relatiua, in quibus est relò secundum rem in utroq; extremo: quædam sunt relatiua, in quibus relò non est scdum rem in utroq; extremo:

ita

Quo dualitas est multitudo & quæ non.

Duo, sunt prima pauca.

Dualitas esse multitudinem dupliciter.

Inuenit contra Anaxagoram. Vnde etiam in primo libro huius, sec. 18.

Magnam partem, multum & paucum cum continuo sunt passiones.

In paucitate non est infinitum; sed bene in paruitate.

TEX. 11.

Unum et multa relatiua opponuntur.

Relatiua plura sunt.

Page 38. A. & m. & in littera est. sec. com. men. 20.

ita quodd unumquodque per se, & per relationē clausam in ipso refertur ad aliud: qualia relatiua hic a Philosopho uocantur contraria. Quædam sunt relatiua, quibus relatio secundum rem est in uno extremo tantum, & in altero secundum rationem; & talia relatiua sunt relatiua, quæ se habent sicut mensura & mensuratum: quia in mensurato est realis aspectus, & realis dependentia ad mensuram; in mensura autem solum secundum rationem: & in talibus relatiuis mensura non refertur ad mensuratum secundum aliquid sui; & quia relatio non clauditur in eo, quia si clauderetur, mensura esset relatiuum secundum rem; sed refertur ad aliud, quia. s. aliud, uidelicet mensuratum, refertur ad ipsam.

Vnum uerò esse minus aliquo, puta duobus, nihil prohibet. Non enim si minus & paucum.

Ostendit, quod non sequitur, quod si unum opponitur multitudini, quod propter hoc unum sit paucum. Et hoc est, quod dicit; quod bene uerum est, quod unum, quod opponitur multitudi- ni, est minus ipsa multitudine; non tamen sequitur, quod si unum est, quod sit paucum: paucitas enim repugnat uni, quia paucitas est passio numeri. Deinde cum dicit.

Multitudo autem quasi genus est numeri. Est. n. numerus multitudo, uno mensurabilis.

Manifestat quædam, quæ dixit. Et diuiditur in duas partes, quia primò manifestat, quod unum est mensura, numerus autem mensuratum: secundò quod numerus & unum sunt relatiua, non autem relatiua contraria, ibi [Et opponuntur.] Dicit ergo primò, quod numerus sit mensuratum, & unum mensura, patet ex diffinitione numeri: est enim numerus non omnis, sed multitudo mēsurata per unum: ita quod in ista diffinitione multitudo tenet locum generis; mensurari autem per unum, tenet locum differentie. Notandum est,

quod genus ad differentiam se habet, sicut potentia ad actum; ita quod dicere, rem esse in genere, est dicere rem esse in potentia: ex quo sequitur, quod qui dicit genus, non dicit totum intellectum rei; quia intellectus generis expectat intellectum differentie. Si autem ita est, quicumque dicit numerum esse multitudinem, non dicit totum intellectum numeri; & in hoc assimilatur multitudo generi; quia sicut dicens genus, non dicit totum intellectum rei; ita qui dicit numerum esse multitudinem, non dicit totum intellectum multitudinis. Et ideo dixit Philosophus in litera, quod multitudo est quasi genus; hoc est assimilatur generi; quia dicens multitudinem, non dicit totum intellectum numeri: est enim numerus multitudo certificata: qui enim dicit homines esse quinque, uel esse sex, & sic de aliis numeris; dicit multitudinem certificatam. Vnde ubicunque numerus est, ibi certitudo est: hæc autem certitudo & certificatio semper est per aspectum ad unum: aliter enim certificatur, qui dicit homines esse quinque, & aliter qui dicit homines esse quatuor: quod

A autem aliter & aliter certificet, hoc est quia quinarium, & quaternarium aliter & aliter aspiciunt unitatem. Deinde cum dicit.

Et opponuntur aliquo aliter unum & numerus, non ut contrarium, sed (sicut dictum est) eorum, quæ ad aliquid quædam. Inquantum enim metrum, hoc autem mensurabile, sic opponuntur. Quapropter non omne, quodcumque fuerit unum, numerus est; puta si quid indiuisibile est.

Ostendit, per quem modum unum & multa, puta unum & numerus, opponuntur: quia scilicet relatiue. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit modum oppositionis: secundò manifestat alium modum in exemplo, ibi [Similiter autem.] Dicit ergo primò, quod unum & numerus opponuntur aliquo aliter, quia relatiue; non tamen sunt de numero relatiuorum contrariorum, sed (sicut dictum est) sunt de numero relatiuorum, quorum unum est mensura & metrum, aliud est mensuratum. Ex quo sequitur, quod unum refertur ad numerum, quia numerus refertur ad ipsum: hoc autem est, quia unum non dependet a numero, sed numerus dependet ab uno; quia si numerus est; oportet quod sit unum: sed non sequitur, quod si unum est, quod propter hoc sit numerus; quia si est aliquod unum omnino indiuisum, illud a nullo numero dependet. Notandum est, quod ubicunque relatio realis est, ibi est realis ordo, & realis dependentia: si ergo unum realiter refertur ad numerum, realiter dependet ab eo; & quia hoc falsum est, quia unum potest esse sine numero; ideo unum non refertur realiter ad numerum. Et hoc est, quod dixit Philosophus in litera; quia unum potest esse sine numero, numerus autem non potest esse sine uno, sequitur quod numerus refertur realiter & per se ad unum: unum autem non refertur ad numerum per se, sed inquantum numerus refertur ad ipsum.

Notandum est, quod aliquod unum est, quod dependet aliquo aliter a numero; & aliquod unum, quod non dependet. Dictum est enim supra, quod duplex unitas est: quædam est unitas, quæ consistit ex compositione aliquorum, sicut ex compositione potentie & actus; uel ex compositione esse, & essentie: quæ quidem unitas stat cum numero partiū componentium. Est alia unitas, quæ sequitur simpliciter & indiuisibile esse rei; sicut est unitas puncti: & talis unitas opponitur compositioni; & ista unitas non dependet a numero; prima enim dependebat a numero partium componentium; hæc autem non. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera, quod si est aliquod unum omnino indiuisum, illud non dependet a numero. Deinde cum dicit.

Similiter autem dicta scientia ad scibile, non similiter assignatur. Videbitur enim utique scientia ad metrum esse; scibile uerò, quod mensuratur. Accidit autem scientiam quidem omnem scibilem esse; scibile uerò non esse scientiam, quia modo quodam scientia mensuratur scibili.

D d d 3 Ma-

Paucitas repugnat uni: et est passio numeri.

Numerus quid.

Genus quò se hiet ad differentiam.

Genus nō ē totus intellectus rei.

Multitudo quò generi assimilatur.

Vbi numerus, ibi certitudo.

Vnum, & multa quò opponuntur.

Vbi relatio realis, ibi ordo & dependentia realis.

Vnitatis duplex.

Metaphysicæ

Manifestat, quod dixit per exemplum: dixit enim, quod numerus dependet ab uno: non autem unum à numero; quia metrum non dependet à mensurabili, sed e converso mensurabile à metro. Et hoc patet in scientia & scibili: non enim eodem modo se habet scientia ad scibile, sicut scibile ad scientiam: & hoc, quia licet quibusdam videatur, quod scientia sit metrum, scibile autem sit mensurabile; tamen secundum veritatem contrarium accidit, quia scibile refertur ad scientiam, sicut metrum ad mensurabile; scientia autem ad scibile, sicut mensurabile ad metrum; & ideo scibile non dependet à scientia: non enim oportet, quod si scibile est, quod sit scientia eius; scientia autem dependet à scibili; quia scientia mensuratur à scibili. Deinde cum dicit:

Sicut scientia ad scibile, sic numerus ad unum comparatur.

Pluralitas autem nec paucis est contraria, sed huic quidem multum, sicut excedens multitudo excedens multitudinibus. Neque ipsi uni omnino, sed hoc quidem (ut dictum est) quia diuisibile, illud autem quia indiuisibile. Hoc autem ut ad aliquid, ut scientia scibili, si fuerit numerus: unum uero metrum.

Multitudo simpliciter uni opposita.

Ostendit, quod multitudo absolute dicta, non opponitur paucis, sed opponitur uni. Et hoc est, quod dicit: quod multitudo absolute dicta non est illa, quæ est contraria paucis; sed multum, quod opponitur paucis, est multum excedens: multitudo enim, quæ opponitur paucis, est multitudo excedens: quia oppositio, quæ est inter multum & paucum, est sicut oppositio, quæ est inter excedens & excessum. Multitudo autem absoluta opponitur uni, sed non opponitur uno modo tantum, sed duobus modis; quia multitudo opponitur uni, sicut diuisibile opponitur indiuisibili: secundo modo oppositio, quæ est inter unum & multum, est sicut oppositio, quæ est inter mensuram & mensuratum, & hoc quia unum est metrum, numerus autem mensurabile. Ad euidenciam totius lectionis est notandum: quod aliqui distinguunt triplicem multitudinem; dicunt enim, quod est quedam multitudo transcendens, quæ circuit omnia prædicamenta; & ista multitudo est ex diuisione formali, sicut ex diuisione formali, quæ est inter albedinem & nigredinem, causatur multitudo inter albedinem & nigredinem; & quia ista diuisio formalis reperitur in omni prædicamento, sequitur quod hæc multitudo sit in omni prædicamento: hæc autem multitudo opponitur uni, sicut diuisio opponitur indiuisioni: sicut enim ista multitudo est ex diuisione formarum à diuisione; ita unum sibi oppositum est ex diuisione forme. Secunda multitudo est, quæ est in genere quantitatis tantum; & hæc multitudo causatur ex diuisione continui; & quia continuum est in genere quantitatis, sequitur quod hæc multitudo etiam sit in genere quantitatis. Et hæc est multitudo, quæ dicitur numerus: prima enim multitudo non potest dici proprie numerus, quia prima multitudo circuit omnia prædicamenta, numerus autem tantum est in prædicamento quantitatis:

Multitudo triplex.

Multitudo opposita uni, quæ.

sed secunda multitudo, quæ tantum est in prædicamento quantitatis, idem est quod numerus. Vbi notandum est, quod duplex numerus consuevit distinguui; numerus formalis, qui causatur ex diuisione formarum ad inuicem: & iste idem est, quod multitudo transcendens, & ideo non est proprie numerus: & est numerus materialis, & iste causatur ex diuisione: & iste numerus idem est, quod multitudo, quæ est in genere quantitatis: & de isto numero dictum est in litera, quod est multitudo mensurata per unum. Tertia multitudo est in genere relationis, & ista est multitudo, quæ opponitur paucis; sicut excedens multitudo opponitur excessu multitudinis.

Numerus duplex.

Quæreret aliquis, Vtrum multitudo, de qua dictum est, quod est transcendens, possit dici numerus? Dicendum est, quod hic sunt duo modi dicendi. Vnus modus dicendi communis est, quod multitudo transcendens non potest dici numerus. Ad hoc autem sunt tria motiua: primum motiuum est, quod multitudo transcendens in omni prædicamento est, numerus autem tantum est in prædicamento quantitatis. Imaginatur enim, quod numerus est multitudo contracta ad prædicamentum quantitatis: & ideo dixit Philosophus in litera, quod numerus est multitudo mensurata per unum; quod autem sit mensurata, hoc habet quia quantitas; & ita numerus est multitudo tracta ad rationem metri & mensurationis; & per consequens ad rationem quantitatis. Ita quod in diffinitione numeri cadit multitudo transcendens, quasi genus; & hoc quia transcendens non habet proprie rationem generis: mensurari autem per unum, cadit sicut differentia. Secundum motiuum est: ex uerbis Philosophi Tertio Physic. ubi dicit, quod numerus causatur ex diuisione continui: ex quo accipiunt isti, quod numerus non est omnis multitudo, sed solum est multitudo, quæ causatur ex diuisione continui, talis autem non est multitudo transcendens: multitudo enim, quæ causatur ex diuisione continui, tracta est ad continuum, nec potest reperiri nisi in continuo: multitudo autem transcendens reperitur in continuo, & extra continuum, sicut in substantiis separatis. Tertium motiuum est ex hoc, quod Arithmetica est de numero; si autem numerus idem esset, quod multitudo transcendens, Arithmetica esset de aliquo transcendente; & sic esset de aliquo, quod reperiretur extra continuum, & extra materiam: hoc autem non uidetur, quia scientia Arithmetica est scientia mathematica; scientia autem mathematica est de his, quæ sunt in materia secundum esse, licet sint separata secundum rationem & intellectum. Hic est ergo unus modus dicendi.

Questio.

Prima opinio communis.

Transcendens non habet rationem generis.

Text. c. 68.

Est & alius modus dicendi, qui quidem est in hoc, quod numerus non reperitur extra continuum; horum autem sunt tria motiua. Primum motiuum est ex habitudine, quæ est inter proprium subiectum & propriam passionem, talis autem habitu

Secunda opinio.

do

do est inter proprium subiectum & propriam passionem, quod nunquam propria passio est sine proprio subiecto, & ubicunque est propria passio, ibi est subiectum; si autem hoc est, sequitur quod ubicunque est passio numeri, ibi sit numerus: in substantiis autem separatis, in quibus non reperitur passio continui, reperitur passio, quæ non potest conuenire nisi numero, ergo ibi est numerus, ibi enim reperitur par & impar: quæ bene quaternarius quatuor angulorum est par, si est quaternarius quatuor linearum. Secundum motiuum est ex propria ratione numeri; nam ratio numeri est ratio mensurationis, ratio autem mensurationis est ratio certificationis; sicut autem numero in genere est certificatio: ita propria numero est propria & specifica certificatio: ubicunque ergo erit talis certificatio & talis mensuratio, ibi erit ratio talis numeri; uideamus enim quod æquè bene certificat, qui dicit quatuor angulos, sicut qui dicit quatuor lineas: ergo sicut quaternarius linearum habet rationem numeri propriam rationem certificationis; ita similiter quaternarius substantiarum separatarum. Vt autem uideatur ista uia, & hoc motiuum: notandum est, quod isti imaginantur de numero, quod numerus est quædam formalis certificatio, quæ potest applicari continuo, & non continuo: sicut quaternarius est quædam formalis certificatio, quæ potest applicari omnibus, quæ sunt apta nata certificari per quaternarium; talia autem aliquando sunt infra continua, aliquando non; illa autem formalitas à Philosopho uocatur numerus quo numeramus; formalitas autem applicata uocatur numerus numeratus. Tertium motiuum est ex differentia, quæ est inter punctum & unitatem; nam secundum Philosophum Primo Posteriorum, punctus & unitas in hoc differunt, quia unitas abstrahit à situ, & à positione; punctus autem concernit situm & positionem: est enim punctus unitas posita; quia ergo numerus abstrahit à situ, abstrahit à continuo; nec oportet quod semper reperiatur in continuo; punctus autem quia concernit positionem & situm, concernit continuum. Illa autem differentia, quæ est inter unitatem & punctum; uideatur esse inter numerum simpliciter, & numerum, qui est in continuo: numerus enim simpliciter acceptus sequitur unitatem simpliciter acceptam; sicut ergo unitas simpliciter accepta abstrahit à continuo; similiter & numerus. Vnde si uellemus diffinire numerum simpliciter acceptum, dicere mus; quod sicut unitas est indiuisio sine positione; ita simpliciter numerus est diuisio sine positione, & sine situ. Pro hoc autem facit uerbum Philosophi Quinto Physicorum, ubi dicit; quod consequenter se habens est in prioribus ratione; consequenter se habens reperitur in numeris, numeri autem abstrahunt a ratione continui & materie: & ideo quantitas discreta, & numerus habet quædam prioritatem respectu continui; si autem ita esset, quod omnis numerus causaretur per diuisio-

nem continui, sequeretur quod omnis numerus haberet posterioritatem respectu continui, & quod numerus non esset in prioribus ratione. Imaginatur ergo isti, quod ubicunque multitudo est, siue sit multitudo formalis, siue sit multitudo materialis, ibi numerus est; sed tamen ibi plus est aliquid de intellectu numeri, quam multitudinis; nam de ratione multitudinis est, quod sit quædam diuisio actualis, siue sit diuisio per formas, siue sit per materiam; de ratione autem numeri est ratio multitudinis, quæ est ratio diuisiois, & plus; quia oportet, quod numerus omnis mensuretur per unum.

Videtur tamen mihi dicendum, quod prima opinio probabilior est, quia ratio numeri non est proprie nisi in illis, in quibus diuiditur unum; numerus autem est in aliquibus ex hoc, quod aliquid unum in illis diuiditur, sicut dicimus, quod numerus est in hominibus ex hoc, quod humanitas in illis diuiditur. Vnde ubicunque est numerus, aliqua realitas numeratur, & diuiditur: duabus autem formis nulla realitas est communis; quia realitas generis non est realitas proprie una, & ideo duabus non est una realitas communis, quæ numeretur in illis, & per consequens inter duas formas non est proprie numerus; sed numerus proprie est in illis, in quibus forma una, & una realitas numeratur, & diuiditur: hoc autem est in indiuiduis, in quibus numeratur una forma specifica per materiam: quia tamen, secundum Philosophum, hæc forma non diuiditur nisi per additionem continui; ideo secundum eum, numerus non exit ambitum continui. Vtrum autem forma specifica possit aliter numerari, quam per diuisioem continui, dictum est supra. Hoc autem certum uidetur secundum sententiam Philosophi, quod numerus proprie est ex diuisioe forme specificæ per indiuidua. Ex quo sequitur, quod numerus formalis (secundum eum) non est proprie numerus; licet possit uocari numerus largo modo: sed numerus proprie est, qui causatur ex diuisioe forme, uel per continuum, uel per supposita.

Quoniam autem contrariorum contingit medium esse aliquid & quorundam est, necesse ex contrariis esse.

Postquam determinauit Philosophus de contrariis; hic determinat de mediis. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponit intentum suum: secundo ipsum prosequitur, ibi [Omnia namque media.] Primo ergo ponit intentum suum, dicens: quod quia contrariorum conuenit esse medium; & quia quædam contraria habent medium, necesse est ipsum medium esse ex contrariis: Hæc est ergo conclusio probanda, quod media, quæ sunt inter contraria, componuntur ex contrariis. Deinde cum dicit.

Omnia namque media in eodem sunt genere; & quorum sunt media. Media enim hæc dicimus, in quibus permixta sunt, ut quæ granum in acutum si transit, per mediam rationem

Numerus numerus, & numerus numerus.

Punctus, et unitas quo differunt. vi de 5. Meta. 12. & 4. Physi. 106 et 1. de Anima. 69. & 3. de Anima. 25.

Differentia inter numerum simpliciter, & numerum in continuo.

Tex. c. 25. & 27.

De ratione multitudinis & numeri.

Realitas generis non est proprie una.

Tex. 227. C.

TEX. 22.

Media contrariorum esse contraria. Nota sunt.

Metaphysicæ

tionem ueniet prius ad medios sonos. Et in coloribus si ueniet ex albo in nigrum, prius ueniet ad fuscum & ad puniceum, quam ad nigrum. Similiter autem & in aliis. Permutari uero ex alio genere in aliud genus non est, nisi secundum accidens, ut ex colore in figuram. Necessè est ergo media, et quorum sunt media, in eodem genere esse.

Omnis mutatio est ab extremo in extremum per mediū.

Prosequitur intentum iuum, scilicet quòd media sunt ex contrariis. Et diuiditur in duas partes; quia primò probat quædam necessaria ad propositum suum probandum: secundò probat propositum suum ibi [Si uerò sint in eodem genere.] Prima in duas, secundum quòd duo præmittit necessaria ad propositum suum: primū est, quòd media sunt in eodem genere cum extremis; hoc est quòd media sunt semper in opposita cōtrariè. Secundum ponitur ibi [At uerò omnia media.] Primò ergo probat, quòd media sunt in eodem genere cum extremis: & est ratio talis; mutatio omnis est ab extremo in extremum per mediū, sed mutatio non est a genere in genus, ergo extrema & medium sunt in eodem genere. Circa autem hanc rationem sic procedit, quia primò ponit hanc propositionem, quod mutatio est ab extremo in extremum per mediū, dicens: quod mediū & extrema, quorū sūt media, sunt in eodē genere; patet, quia illa sūt media, in quibus necesse est prius mutari illud, quod mutatur, quā in extremis; quia quid quod mutatur ab extremo in extremum, trāsit per mediū, sicut patet in sonis, quia si aliquis trāsit ab hypote, hoc est à graui sono ad netem, id est ad acutum, oportet quòd transeat per mediam rationem, & per medios sonos: hoc etiam patet in coloribus, quia si aliquis mouetur ex albo in nigrum, oportet quòd transeat per colorem medium, puta per colorem rubeum, uel puniceum: & sicut dico de coloribus, ita dico de aliis; quia semper deuenitur ab extremo in extremum per mediū. Secundò ponit secundam propositionem, scilicet quòd nunquam motus est a genere in genus, dicens: quòd non contingit permutari ex alio genere in aliud genus, nisi forte secundum accidens: sicut non contingit esse motum in figuram ex colore, nisi forte per accidens. Tertio concludit ex duabus propositionibus conclusionem principalem, dicens: quòd si hæc sunt uera, necesse est media, & extrema, quorum sunt media, esse in eodem genere. Notandum est, quòd motus semper est inter extrema; quæ extrema sunt termini unius distantie: unius enim motus est una distantia; & ideo extrema illius debent esse termini unius distantie: illa autem, quæ sunt in diuersis generibus, non sunt infra unam distantiam, & per consequens motus non transit à genere in genus: ex quo oportet, quòd extrema motus sint in eodem genere. Debemus enim imaginari, quòd in distantia formali ita est, quòd extrema non deuiant a medio: si autem esset, quòd medium esset in alio genere ab extremis, sequeretur duo inconuenientia: primum inconueniens esset, quòd

Motus semper est inter extrema unius distantie.

E extrema deuiarent a medio: secundum inconueniens esset, quòd duo diuersorum generum esset infra unam distantiam, quòd est impossibile. Debemus enim imaginari, quòd duo extrema cum medio faciunt unam distantiam: si ergo extrema, & medium essent diuersorum generum, sequeretur quòd duo diuersorum generum esset infra unam distantiam. Notandum, quòd licet mutatio per se non sit à genere in genus; tamen mutatio potest esse a genere in genus per accidens: cuius ratio est, quia secundum quòd accipimus hic per accidens: illud uerificatur de aliquo per accidens, quòd uerificatur de illo ratione alterius: potest autem esse, quòd mutatio sit de genere in genus, non ratione illius, sed ratione eius, quòd est in eodem genere: sicut mutatio est ex albo in nigrum; & si est in quantum, non est ratione quanti, sed ratione nigri; cum quo iungitur quantum.

Duo extrema cum medio faciunt unam distantiam.

At uerò omnia media sunt oppositorum quorundam: ex his enim solis secundum se est permutari. Quapropter impossibile est esse media non oppositorum: esset enim permutatio & non ex oppositis: oppositorum enim contradictionis quidem medium non est. Hac enim est contradictio, oppositio eius cuiusque que adest altera pars, non habentis medium ullum. Ceterorum uerò, alia ad aliquid, alia ut priuatiua, alia contrariarum uerò, que ad aliquid; quæcumque non contraria, non habent media. Causa uerò, quia non in eodem genere sunt. Quid enim scientia et sensibilibus medium? sed magni & parui.

G Ponit secundum, quòd est necessarium ad propositum, scilicet quòd media, quæ quærentur, sūt inter contraria. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd ratio Philosophi, per quam probat, quòd media sunt inter contraria, fundatur super duo fundamenta. Primum fundamentum est, quòd media sunt inter opposita; cuius ratio est, quia media sunt inter extrema, inter quæ est motus & mutatio; sed motus & mutatio semper est inter opposita; quia motus est uia de opposito in oppositum. Secundum fundamentum Philosophi est, quòd medium non est inter opposita contradictoriè, nec inter opposita priuatiuè, nec inter omnia relatiua; sed solum inter relatiua, quæ sunt contraria. ex quo sequitur, quòd ex quo motus per primum fundamentum est inter opposita, & per secundum non est inter opposita contradictoriè, nec priuatiuè, nec relatiuè (nisi sint relatiua contraria) quòd media semper sint inter contraria. His uisus, patet littera Philosophi: primò enim ponit primum fundamentum, dicens: quòd omnia media semper sunt inter opposita; cuius ratio est, quia motus per se, semper est inter opposita: si autem media essent inter non opposita, sequeretur, quòd motus esset inter non opposita; quia media sunt semper inter illa, inter quæ est motus. Secundò ponit secundum fundamentum, dicens: quòd inter opposita contradictoriè non est medium; contradictio enim est oppositio

Medium est distantia oppositorum.

Motus quædam media in opposita priuatiuè, nec inter omnia relatiua.

positio, cuius altera pars uerificatur tam de ente, quam de non ente; cuius oppositionis medium non est: ceterorum autem oppositorum quedam opponuntur relatiuè, quedam priuatiuè, quedam contrariè: eorū aut, quæ opponuntur contrariè, quæ dā hēnt mediū, & quæ dā non; relatiua. n. non contraria nō habent medium. Vocantur aut relatiua nō contraria, quæ non referuntur ex æquo; quia unū refertur ad aliud, sed non e converso: nisi forte per accidens; sicut scientia & scibile: talia enim relatiua non habent medium; cuius ratio est, quia non sunt infra unum genus, nec infra unā distantiam, nec infra unam uiam: non enim est uia à scientia in scibile, nec e converso. Relatiua autem contraria, quæ ex æquo referuntur, & quæ possunt esse infra unam distantiam, & unam uiam; medium habēt; qualia sunt magnum & paruum, inter quæ est medium æquale. Notandum est, quod hic non facit mentionem de priuatiuis, scilicet quomodo habeant medium, & quomodo non, quia de hoc satis dictū est paulo supra: ubi ostensū est, quomodo priuatio se habeat ad contrarietatem, & quomodo non; etiam ostensum est, per quem modum priuatiua habent medium, & per quem modum non.

*Inter eōra
ria datur
medium.*

*Relatiua
contraria
& nō con-
traria qua.*

Questio.

Quæret aliquis, Quomodo sequitur consequentia, quam facit Philosophus, scilicet quia altera pars contradictionis dicitur de omni, ideo inter contradictoria non est medium? Dicendū est, quod si esset medium inter contradictoria: cū extremum non prædicetur de medio, neutra pars contradictionis dicitur de illo medio: sicut si medium esset inter hominem, & non hominem, nec homo, nec non homo diceretur de illo medio: homo enim & non homo extrema suat contradictionis; extrema autem de medio non prædicantur: sicut album & nigrum non prædicantur de fusco. Si autem neutrum extremorum diceretur de illo medio, tunc alterum extremorum contradictionis non esset uerum de omni, quod est alterum ab illo extremo: sicut si non homo diceretur de eo, quod est medium inter hominem & non hominem, non diceretur de omni, quod est alterum ab homine; cum illud medium aliud sit ab homine. Si ergo semper altera pars contradictionis uerificatur de omni siue ente, siue non ente; quod est alterum ab altero extremo; impossibile est, quod inter cōtradietoria sit medium: si enim inter ea esset medium, altera pars non uerificaretur de omni, quod esset alterum ab altero extremo; quia non uerificaretur de medio.

*Extrema
non prædi-
cantur de
medio.*

TEX. 23.

Si uero sint in eodem genere media, ut ostensum est; & media contrariorum necesse ipsa componi ex his contrariis. Nam erit aut aliquid genus ipsorū, aut nullum. Et si quidem genus erit, ita ut sit prius aliquid contrariis; differentia priores cōtraria erunt facientes contrarias species, ut generis. Ex genere enim & differentiis species. Ut si album & nigrum contraria, est autem hic quidem disgregatiuus color, ille uero congregatiuus color: hæc differen-

tia congregatiuum & disgregatiuum, priores. Quare hæc contraria inuicem priora. At uero contrarie differentia, magis sunt contraria.

Ostendit, quod media componuntur ex extremis contrariis. Et tria facit, quia primò ostendit, quod extrema contraria componuntur ex genere & differentiis: secundo ostendit, quod media componuntur ex eodem genere, ex quo componuntur contraria extrema, sed tamen ex aliis differentiis: tertio ex hoc concludit, quod media componuntur ex contrariis extremis. Secunda ibi [Et reliqua etiam media] Tertia ibi [Querendum autem.] Dicit ergo primò, quod si media sunt in eodem genere cum extremis, & si media semper sunt inter contraria, ut iam ostensum est; necesse est media componi ex contrariis: contrariorum autem est aliquod genus, aut nullum: ostensum est autem quod contrariorum aliquod genus est, quia contraria sunt, quæ sunt maximè distantia in eodem genere. Si autem species contrariæ sunt in eodem genere, oportet quod aliquid prius sit & contrariis speciebus, ex quibus contrariis species contrariæ constituuntur: differentia enim cōtraria priores sunt speciebus cōtrariis, ex quibus differentis & genere species consistunt: sicut album & nigrum sunt contrariæ species, & si album & nigrum habent unum genus, oportet quod sint aliqua differentia priores albo & nigro, sicut disgregatiuum, & congregatiuum: ex quibus differentis cum genere consistunt album & nigrum: quia albedo est color disgregatiuus, & nigredo color congregatiuus. Et istæ differentia priores sunt in contrarietate, & magis sunt contraria, quam sint species: quia cōtrarietas, quæ est in differentiis, est causa illius contrarietatis, quæ est in speciebus. Notandum est, quod sententia Philosophi in hoc est; quod si species contrariæ sunt sub eodem genere, oportet quod speciebus sit aliquod prius, ex quibus causetur contrarietas in speciebus; illud autem prius differentia est. Ut autem uideatur dictum Philosophi: notandum est, quod ea, quæ distant formaliter, non distant pernes potentia, sed pernes actum; immo formæ habent unitatem in potentia, pernes actum autem distinguuntur; dualitas enim formarum non est pernes potentiam, quia multæ clauduntur infra unā naturam, & unam potentiam: sed semper dualitas formarum est pernes actum: cum ergo contrarietas sit quedam distantia formalis; hæc distantia non potest accipi pernes genus; quia esse generis est esse formale; & contraria, ut sunt in genere, magis habent unitatem, quam habeant distantiam: & ideo ut sic, contraria non sunt: oportet ergo, quod ista distantia formalis pernes actum accipiatur: actus autem generis differentia est. Bene ergo dixit Philosophus, quod contrarietas, quæ est in speciebus; pernes differentias accipitur. Deinde cum dicit.

Et reliqua & media ex genere erunt, et differentis. Ut quicumque colores albi & nigri sunt medi-

*Media est
extremis
contrariis
componuntur.*

*Contraria
qua.*

*Differentia
contraria
priores sunt
speciebus cō-
trariis; &
magis con-
traria.*

*Qua forma
liet distat,
pernes quid
distat.*

*A. l. plura
lias*

opor-

Metaphysicæ

oportet hos ex genere dici: est autem genus color: & ex differentiis quibusdam. Hæc uero nō erunt prima contraria. Si autem nō, erit unusquisque aut albus, aut niger. Altera igitur media. Ergo primorum contrariorum hæ erunt: Prima autem differentia congregatiuum & disgregatiuum, quia hæc prima sunt.

Media componuntur ex genere, & differentiis.

Sicut dantur species mediae sicut differentia: quare nō est differentia sicut propria contraria.

Ostendit, quod etiam media componuntur ex genere, & differentiis: quæ differentia sunt alia à primitiuis, quæ constituunt extrema. Et hoc est, quod dicit; quod nō solum extrema, sed et media sunt ex genere & differentiis: sicut colores mediū inter album, & nigrum, sunt ex genere & differentiis: quæ quidem nō possunt esse differentia constituentes prima contraria, id est primæ differentia, quæ constituunt colores extremos, sed sunt differentia media inter differentias, quæ constituunt colores extremos. Si enim differentia constituens colorem medium, eadem esset cum differentiis, quæ constituunt colores extremos, sicut albedinem & nigredinem; idem esset color mediū, & color extremus: cum autem sint diuersi; oportet quod differentia, quæ constituit colorem medium, nō sit eadem cum illis differentiis, quæ constituunt colores extremos, sed e media inter illas: sicut propria differentia, quæ constituit colores extremos, sunt congregatiuum & disgregatiuum; & utraque istarum propria est; inter quas est illa, quæ constituit colorem medium.

Quærendum autem quæcumque contraria nō in genere, ex quo media ipsorum. Necessè enim quæ sunt in eodem genere, ex incompositis genere componi, aut incomposita esse. Contraria namque incomposita sunt ex mixtis: quare principia. Quæ autem sunt inter media, aut omnia, aut nullum. Ex contrariis uero sit aliquid.

Ostendit, quomodo media componuntur ex extremis. Et duo facit, quia primò hoc ostendit per unum modum: secundò per alium. Secundus ibi [Quare erit in hoc transmutatio.] Primus modus est ex hoc, quod mediū ab extremo differt secundum magis & minus: ponit ergo primum modum, dicens: quod si media, & extrema essent in alio genere, querendum esset, ex quibus essent media; quia hoc haberet magnam dubitationem; sed quia media & extrema sunt in eodem genere, statim apparet, quod media componuntur ex contrariis: oīa, h. quæ sunt in eodem genere, uel sunt incomposita; uel sunt composita ex incompositis: incomposita sunt ipsa contraria extrema, sicut album & nigrum, quorum unum nō componitur ex alio; & quia incomposita sunt, ideo prima sunt: composita autem ex incompositis sunt ipsa media: uel enim omnia media componuntur ex contrariis, uel nullum: quod autem nullum componatur, hoc est impossibile: restat ergo quod omnia. Ex hoc ergo, quod quædam, quæ sunt in genere, sunt incomposita, & quædam composita; & secundum hoc aliter & aliter aspiciuntur genus: manifestum est, quod media componuntur ex extremis.

Quæ media componuntur ex extremis.

Contraria sunt simplicia, & propria: media uero composita & propria.

E Quare erit in hoc transmutatio, prius quam in ipsa: utriusque enim & minus erit, & magis. Medium igitur erit: & hoc contrariorum. Et alia igitur omnia composita, quæ sunt media. Nam huius quidem magis, istius uero minus compositum est aliquo modo ex illis, quorum dicitur esse, huius quidem magis: illius uero minus. Quoniam autem nō sunt alia priora eiusdem generis contrariis, omnia utique ex contrariis media erunt. Quare & inferiora omnia, & contraria, & media, ex primis contrariis erunt. Quod quidem igitur media, & in eodem genere omnia, & intermedia contrariorum, & componuntur ex contrariis omnia; patet.

Ostendit per secundum modum, quomodo media componuntur ex extremis, dicens: quod transmutatio prius est in medium, quam in extremum; ex quo sequitur, quod medium est magis & minus respectu utriusque extremi: est. n. sulca minus album, quam simpliciter album; & minus nigrum, quam simpliciter nigrum; & magis accedens ad nigrum, quam simpliciter album; & magis accedens ad album, quam simpliciter nigrum; & quia medium est magis & minus respectu utriusque extremi; ideo oportet, quod sit medium inter illa; illud enim quod est magis & minus tale, oportet quod sit medium inter illa, quæ sunt simpliciter talia; quia etiam medium est magis & minus respectu utriusque extremorum, oportet quod sit compositum ex utriusque extremis, quorum est medium. Concludit ergo Philosophus, quod quia nō sunt aliqua extrema priora contrariis, quæ sunt sub eodem genere, oportet quod omnia media sint ex contrariis. Ex quo sequitur quod omnia inferiora, id est omnes inferiores species sub genere, siue sint contraria, siue media, sunt ex primis contrariis, quæ quidem contraria sunt differentia. Ex quo habemus totam intentionem Philosophi, scilicet quod media sunt in eodem genere cum extremis: & quod media componuntur ex contrariis. Notandum est, quod duobus modis uenetur Philosophus, quod media componuntur ex extremis. Primus modus hoc querendi, est ex diuersa habitudine, quam habent extrema & media ad genus: cum enim sint in eodem genere, oportet quod hæc & illa aspiciantur genus; hæc sicut simplicia, & illa sicut composita: & cum primus modus & secundus aspiciendi genus sit impossibilis, restat quod tertius solus sit possibilis: quod enim media & extrema aspiciantur genus sicut simplicia, uel sicut composita, est impossibile: restat ergo quod aspiciantur sicut simplicia; & media aspiciantur genus sicut composita: nō enim possumus dicere: e converso, scilicet quod media sint simplicia, & extrema sint composita. Secundus modus hoc uenandi, est ex magis & minus; quæ quidem uia probat primam, quia huius reddit causam, quare extrema simplicia, & incomposita sunt; media autem composita sunt. Ad cuius euentiam notandum est, quod extrema si comparentur ad genus & differentiam, sunt composita; quia extrema species compo-

Laboret ad hoc circa compositionem mediorum.

Fundamenta Philosophi.

componuntur est genere & differentiis, utiam dictum est; si tamen unum extremum comparatur ad aliud, utrunque in compositum est: quia ratio unius non saluatur in alio: nec enim ratio nigri saluatur in albo, nec econuerso: medium autem compositum est, quia ratio utriusque extremi saluatur in medio: sicut ratio albi & nigri saluatur in fusco. Et hoc probat Philosophus ex magis & minus: ratio enim quare fuscum est minus album, quam album simpliciter, est; quia in fusco aliquo modo saluatur ratio nigri: & ratio, quare fuscum est minus nigrum, quam nigrum simpliciter, est; quia in fusco saluatur ratio albi: ergo ipsum minus ostendit, quod ratio albi & nigri saluatur in fusco. Similiter ipsum magis hoc ostendit: quod enim fuscum magis accedit ad album, quam nigrum, hoc est, quia in fusco aliquo modo saluatur ratio albi, & magis accedit ad nigrum, quam ad album: hoc est quia in eo saluatur aliquo modo ratio nigri.

Et utriusque extremi saluatur in medio,

TEX. 24.

Diuersum autem specie, ab aliquo diuersum est: et oportet hoc ambobus in esse: ut si animal diuersum est specie, ambo animalia. Necessesse ergo in eodem genere esse diuersa specie. Tale enim genus uoco, quo ambo unum & idem dicuntur; non secundum accidens habens differentiam, siue ut materia ens, siue aliter. Non solum enim oportet commune existere, puta animalia ambo; sed & alterum in talibus hoc ipsum animal, ut hoc quidem equum, illud uero hominem. Propter quod hoc commune diuersum ab inuicem est specie. Erit itaque secundum se hoc tale quidem animal, illud uero tale: ut hoc quidem equus, illud uero homo. Necessesse ergo differentiam hanc, diuersitatem esse generis. Dico enim generis differentiam, diuersitatem, quae diuersum facit hoc ipsum.

Contrarias quid; et quo duplex distans.

Ad euidenciam huius lectionis notandum est, quod contrarietas differentia quaedam est, & distantia: distantium autem quaedam distant secundum genus: quaedam autem sunt in eodem genere, sed tamen distant secundum speciem. In parte ergo ista uult ostendere, quod contrarietas est quaedam differentia, & quaedam distantia, non secundum genus, sed secundum speciem. Et diuiditur in duas partes; in prima parte ostendit, quod contrarietas est distantia secundum speciem: in secunda parte ostendit, quod in quibusdam contrariis est aliter, quia quaedam contraria sunt, quae solum differunt secundum materiam; & quaedam, quae differunt secundum genus. Secunda ibi [Dubitabit autem utique] Prima i tres: nam in prima uenatur, quae sit differentia secundum speciem: secundum ostendit, quod differentia secundum speciem saluatur in contrarietate: tertio ex omnibus istis concludit quandam conclusionem. Secunda ibi [Contrarietas igitur.] Tertia ibi [Quare palam.] Venatur ergo primo, quae est differentia secundum speciem. Ad cuius euidenciam notandum est: quod differentia secundum speciem est diuersitas formalis, quia ea, quae differunt specie, differunt forma; & quia differentia secundum speciem est dif-

Differentia secundum speciem quid.

ferentia formalis, ideo oportet quod sit diuersitas generis. Debemus enim intelligere, quod diuersitas formalis, & diuersitas materialis in hoc differunt, quia diuersitas formalis est diuersitas generis: nam de essentia generis est, quod sit quoddam frangibile & distinguibile per formas: quia genus est, in quo potentialiter conueniunt multae formae: diuersitas materialis est, qua diuiditur species: speciei enim repugnat, quod frangatur, uel distinguatur per formas: cum enim species sit forma, species est una forma: & sicut impossibile est, quod una formalitas fiat duae formae, & distinguatur per formas duas; ita impossibile est, quod una species distinguatur, & diuidatur per formas: restat ergo quod diuidatur per materiam: & sic sua diuisio materialis est. Debemus enim imaginari differentiam inter genus, & speciem; sicut inter potentiam & actum; quia genus potentiam dicit; species autem actum: non est autem impossibile, quod illud, quod est potentia, frangatur & distinguatur per diuersas formas; & sic potentia generis per diuersas formas specificatur: ex quo sequitur, quod sua diuisio formalis est: impossibile autem, quod unus actus diuidatur per duos actus & duas formas: quia si actus diuiditur, non nisi per materias diuiditur, uel per supposita: cum ergo species sit actus, sua diuisio materialis est. His uersis, patet litera Philosophi, cuius sententia est: quod differentia secundum speciem est diuersitas eorum, quae sunt in eodem genere, & per quam diuersificatur ipsum genus. Et hoc est, quod dicit Philosophus: quod diuersum specie ab aliquo diuersum est: & oportet quod in differentibus specie unum aliquod sit, quod quidem aliquod differentibus specie insit; & quod quidem aliquid per illa differentia specie diuiditur: ut si animal est diuersum specie, oportet quod ambo, quae differunt specie, sint animalia; ex quo sequitur, quod diuersa specie sunt in eodem genere. Genus autem dicitur unum & idem, quod praedicatur de differentibus specie: praedicatur (inquam) non secundum accidens: genus etiam dico, quod non solum praedicatur de pluribus differentibus specie; sed etiam siue sit materia, siue non; diuersificatum est per differentia specie. Non enim solum oportet, quod ipsum genus sit quoddam commune differentibus specie, sed etiam oportet, quod sit quoddam diuersificatum, & quasi factum alterum per ea, quae differunt specie: sicut animal est quoddam genus, in quo conueniunt ambo, quae sunt animalia; & etiam animal secundum differentias diuersificatur: cum secundum unam differentiam sit hoc tale, puta homo, & secundum differentiam aliam sit aliud, puta equus: & sic commune diuersificatum est per differentia specie. Ex quo sequitur principale intentum, scilicet quod necesse est differentiam secundum speciem esse diuersitatem generis: diuersitatem autem generis hinc uocamus diuersitatem, qua ipsum genus diuersificatur. Notandum est, quod licet genus assimiletur materiae,

Differentia inter differentia formalis & materialem.

Species quo diuiditur, & quo a genere differre

Genus quid

Genus non est materia, dicitur materia assimile.

teriaz, tamen materia non est; diuersificatur enim materia per formas, & genus per differentias; tamen aliter & aliter; materia enim ita diuersificatur per formas: quod materia cum forma facit compositum; ita tamen quod materia non est ipsum compositum, sed est pars compositi: & ideo sicut pars non predicatur de toto, ita nec materia predicatur de composito; genus autem diuersificatum per differentias, fit species; ita tamen, quod genus & species idem totum dicunt: licet illud dicant secundum aliam & aliam rationem: nam genus denominat illud totum ab eo, quod possibile est, & quasi trahibile per differentias ad species: differentia autem denominat illud totum ab eo, quod formale est: species autem dicit illud totum, quasi compositum ex potenciali & formali. Et ideo propter differentiam, quae est inter materiam & genus, dixit Philosophus in littera, quod siue genus, siue materia, siue nominatum diuersificatur per differentias.

Diuersificatio generis qualis.

Notandum, quod diuersificatio generis per differentias, uocatur diuersificatio essentialis respectu diuersificationis, qua diuersificatur species per indiuidua: intimiores enim sunt differentiae generis, quam indiuidua speciei: diuersificatio enim generis est diuersificatio per formas; quod enim genus habeat naturam diuersificati per formas, hoc est sibi essentialis: quod autem habeat naturam unius, hoc est per intellectum, qui in duabus formis concipit quendam conceptum tenuem, quem uocamus conceptum generis. In specie autem e-conuerso est, quia species de se est una formalitas: quod autem ista formalitas diuersificata sit, hoc per extrinsecum est: id est per materiam, & per agens. Et ita uidetur, quod unitas per se aspiciat speciem; diuersitas autem per accidens; quia per extrinsecum: diuersitas autem per se respicit genus; unitas autem per accidens: quia per intellectum, qui in duabus formis concipit intellectum renum & semiplenum. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus in littera: quod genus non per accidens, sed per se diuersificatum est per formas.

Unitas, & diuersitas quo aspiciunt speciem, vel genus.

Contrarietas igitur hoc erit. Palam autem & ex inductione: omnia enim diuiduntur oppositis.

Diuersitas in specie est compositio contrarietas: e-conuerso.

Ostendit, quod diuersitas in specie est contrarietas, & quod etiam contrarietas est diuersitas in specie. Et diuiditur in duas partes, quia primo hoc ostendit per inductionem: secundo per rationem, ibi [Et quod contraria,] Dicit ergo primo: ita dictum est, quod diuersitas est contrarietas in specie; contrarietas autem est quaedam diuersitas in specie; quod autem ita sit, manifestum est ex inductione; quia omnia genera, quae diuiduntur, per species diuiduntur, & per oppositas species; quae oppositio non potest reduci nisi ad contrarietatem. Notandum est, quod inductio, per quam probat Philosophus, quod in diuersis specie saluatur contrarietas, fundatur super duo fundamenta. Primum fundamentum est, quod in diuidendo omnia genera diuiduntur per oppositas species. Secundum fundamentum est, quod oppositio, quae est inter species

diuidentes genus, reducitur ad contrarietatem. Primum fundamentum, scilicet quod gentis diuiditur per oppositas species, patet: quia ea, quae opposita non sunt, possunt simul existere: ea autem, quae sunt infra unum genus, simul existere non possunt: licet enim illa, quae sunt infra diuersa genera, sicut albedo & dulcedo possunt simul existere; tamen ea, quae sunt infra unum genus, simul existere non possunt, ex quo relinquitur, quod sunt opposita. Secundum fundamentum, scilicet quod oppositio, quae est inter duas species diuidentes idem genus, reducitur ad contrarietatem, patet: quia non potest reduci ad contradictionem, quoniam altera pars contradictionis nihil ponit: utraque autem specierum diuidentium idem genus, aliquid ponit. Eodem modo non potest reduci ad priuatiue opposita; quia priuatio est negatio in subiecto, nec dicit aliquid posituum. Nec potest reduci ad oppositionem relatiuorum; quia (sicut supra dictum est) non est necesse, quod relatiue opposita sint unius generis, nisi sint relatiua contraria, sicut est magnum & paruum.

Quae sunt, fraus, uis, simul existere in possunt.

Sola opposita contra priuatiue generis.

Et quod contraria in eodem genere sunt, ostensum est: nam contrarietas erat differentia perfecta: differentia uero quae specie, omnis alicuius aliquid. Quare hoc idem & genus in ambobus. Quare & in eadem coelementatione omnia contraria categoria, quacunque specie differentia, & non genere, diuersaque ab inuicem maxime. Perfecta enim ipsorum differentia, & simul inuicem non sunt; ergo differentia contraria est. Hoc enim est diuersa esse specie in eodem genere entia, contrarietatem habere entia indiuidua.

Ostendit eandem conclusionem per rationem, & est ratio talis: contrarietas est quaedam diuersitas in eodem genere; talis autem est diuersitas secundum speciem; quia (ut dictum est) diuersitas secundum speciem est diuersitas, qua diuersificatur genus: Ex quo sequitur, quod contrarietas est diuersitas secundum speciem: ita quod in praecedente inductione habemus, quod diuersitas secundum speciem est contrarietas: per istam autem rationem habemus, quod contrarietas est diuersitas secundum speciem. Circa autem istam rationem sic procedit, quia primo ponit rationem suam, ostendens; quod contrarietas est diuersitas secundum speciem: secundo ostendit, quae sunt eadem in specie. Dicit ergo primo: quod manifestum est ex praecedentibus, quod contraria sunt in eodem genere: quia contrarietas est quaedam distantia perfecta eorum, quae sunt sub eodem genere; quasi dicat contraria sunt, quae distant infra unum genus; talia autem, quae distant infra unum genus, sunt differentia specie; quia illa differunt specie, quae sunt unum aliquid; hoc est, quae conueniunt in uno aliquo, scilicet genere. Ex quo sequitur primo, quod tam contraria, quam differentia specie habent idem genus, & amborum unum genus est. Ex quo sequitur, quod omnia contraria, quae differunt specie, & non genere (hoc autem dixit pra-

Ro ad ist.

Differentia, specie qua.

præferuado se à quibusdam contrariis, quæ differunt genere, (de quibus fiet metio in fine) sunt infra unum genus, & infra unam categoriã. Ex quo etiam sequitur, q̄ contraria sunt etiam maxime diuersa ab inuicẽ; quia contrarietas est perfecta differentia in eodem genere: & etiã quia contraria non sunt simul ad inuicem. Ex quo ultimò sequitur, q̄ contrarietas est differentia secundũ speciem: quia diuersa specie sunt entia indiuidua, quæ habent contrarietatem infra unum genus. Notandum est, q̄ duplex diuisio est; materialis, & formalis: & sicut est duplex diuisio; ita est duplex indiuisio; est enim quædam indiuisio, quæ opponitur diuisioni formali: est alia indiuisio, quæ opponitur diuisioni materiali. Quando ergo dixit Philosophus, q̄ species sunt entia indiuidua, intelligendum est de indiuisione, quæ opponitur diuisioni formali; quia species non potest diuidi per formas: quia diuidi per formas, tantum conuenit generi. Non tamen potest intelligi de indiuisione, quæ opponitur diuisioni materiali; quia licet species non possit diuidi per formas; tamen potest diuidi per materiam. Deinde cum dicit.

Eadem uerò specie quæcunq; contrarietatem non habent, indiuidua entia: In diuisione enim & mediis sunt contrarietates prius, quàm ad indiuidua perueniatur.

Postquam ostendit, quæ sunt diuersa species hic ostendit, quæ sunt eadem specie: & continetur sic litera. Iam dictũ est, q̄ diuersa specie sunt entia indiuidua, quæ habent contrarietatem ad inuicem; eadem uerò specie dicuntur, quæcunq; sunt entia indiuidua, non habentia contrarietatem ad inuicem: in diuisione enim generum per species semper fiunt contrarietates in omnibus inter mediis, donec perueniat diuisio ad indiuidua, in quibus non est contrarietas. Quasi dicat Philosophus, genus diuiditur per species, & species per indiuidua; & quamdiu durat diuisio per species in omnibus generibus inter mediis inter generalissimũ & specialissimũ, tã diu durat diuisio per contraria: quãdo aut deuenitur ad diuisionẽ speciei p̄ indiuidua, peruenitur ad aliqua, quæ nõ sunt contraria. Notandũ est, q̄ superius uocauit sp̄s entia indiuidua; modo etiã uocat indiuidua entia, quæ nõ diuiduntur: sed tñ differẽter hæc uocantur entia indiuidua, & illa: sp̄s enim (ut iã dictũ est) dicuntur entia indiuidua; quæ nõ diuiduntur diuisione formali; sed diuisione materiali. Dicemus ergo, q̄ genus diuiditur diuisione formali: sp̄s aut nõ diuiditur diuisione formali, sed materiali: indiuiduum autem non diuiditur nec diuisione formali, nec materiali. Deinde cum dicit,

Quare palam quia ad id, quod uocatur genus, nec idem, neque diuersum specie, nihil est eorum, quæ conueniunt ut generis specierum. Nam materia negatione ostenditur: genus autem materia: quod dicitur genus, non ut Heraclidarũ, sed ut in natura. Neque ad ea, quæ in eodem genere, sed differunt ge-

A nera ab illis: specie uerò ab eis; quæ in eodem genere. Contrarietatem enim necesse est differentiam esse, non differre specie. Hoc autem inest in eodem genere existentibus solum.

Concludit quãdam cõclusionem: uel melius concludit tres conclusiones. Prima conclusio est, q̄ ipsa species, quæ est sub genere, non debet dici eadem specie cum genere, sicut diuersa specie a genere: cuius ratio est, quia ea, quæ conueniunt in specie, conueniunt, & cõcernunt unam differentiam: & ea, quæ differunt specie, conueniunt duas differentias; genus autem magis cognoscitur & ostenditur per negationem differentiarũ, quã per cõcernentiã ipsarũ; genus enim est sicut materia: sicut ergo materia cognoscitur per negationem omniũ formarũ, sic genus per negationẽ differentiarũ, loquimur autem hic de genere, quod reperitur in naturis rerum, non de genere, quod reperitur in hominibus, sicut est genus Romanorum uel Heraclidarũ. Secunda cõclusio, quam concludit Philosophus, est; quòd aliqua nõ dicuntur differre specie ab his, quæ nõ sunt in eodem genere: ab his autem, quæ sunt in eodẽ genere differunt specie. Tertia conclusio est, quòd contrarietas non differt specie, sed contrarietas est differentia secundũ speciem: quòd quidem differre specie solum inest illis, quæ sunt in eodẽ genere. Notandũ est de prima cõclusionem, quam concludit Philosophus, q̄ sicut impossibile est, quòd aliqua formarum sit de essentia materie; ita impossibile est, q̄ aliqua differentiarũ diuidentium genus, sit de essentia generis: si enim aliqua formarũ esset de essentia materie, materia non esset in potẽtia ad oẽm formã; quia non esset in potẽtia ad illam, quæ de essentia sui esset: similiter si aliqua differentiarum diuidentium genus esset de essentia generis, genus non esset in potẽtia ad omnes differentias, ipsum diuidentes. Ex quo habeo, quòd genus est in potẽtia ad omnes differentias ipsum diuidẽtes; & nulla earũ est in actu: esse aut specie diuersum, semp est p̄ differentiã uel per differentias, quæ sunt in actu, & nõ solũ quæ sunt in potẽtia. Ex quo sequitur, q̄ genus nõ pot dici idẽ specie, uel diuersum respectu speciei ipsũ diuidentis. Notandum est de secunda cõclusionem: q̄ aliqua non possunt dici diuersa specie (proprie loquendo) ab his, à quibus differunt genere: cuius ratio est, quia differentia secundũ speciem p̄nes actum accipitur: differentia autem secundũ genus p̄nes potentiam; cum enim species dicat actum, & genus dicat potentiam, oportet quòd ubi est dare duo genera, quòd ibi sit dare duas species; & ubi est dare duas species, ibi sit dare duas formalitates, diuidentes unam potentiam: ab his ergo aliquibus aliqua, quæ differunt specie, differunt p̄nes potentiam non p̄nes actum (nisi fortẽ secundariò) & per consequens dicuntur differre genere, & non specie; cum diuersitas secundũ speciem accipitur p̄nes actum; diuersitas autem generis p̄-

Resolutio ditorum per tres conclusiones.

Genus cui comparatur: & quomodo cognoscitur.

Nec forma ulla est de essentia materie: nec differentia aliqua de essentia generis.

Esse specie diuersum, quomodo.

Diuisio duplex.

Eadem specie que.

Species quare dicuntur indiuidua.

E e n e s

nes potentiam. Notandum est de certa con-
clusionone, quod sicut albedo non est alba; cuius
ratio est, quia albedo ita denominat aliquid aliud,
quod non denominat seipsam: ita similiter diffe-
rentia, ita facit differre, quod ipsa non differt; si-
cut enim se habet albedo ad album, ita se habet
differentia ad differens: cum ergo contrarietas
sit quedam differentia secundum speciem, ita est
differentia secundum speciem, quod ipsa non dif-
fert: contrarietas enim ita denominat contra-
rium, quod non denominat seipsam; ita ergo fa-
cit, quod aliqua differunt secundum speciem, et
ipsa non differt; & hoc quia contrarietas non est
contrarium, sed forma denominans contrarium.

T. 1. 2. 5.

*Dubitabit autem utique aliquis; quare femina a
uiro non specie differt, contrario masculino et fe-
minino existente, differentia autem contrarietatis?
Neque animal masculinum et femininum diuer-
sum est specie; quamvis secundum se animalis hac sit
differentia: et non ut albedo, aut nigredo, sed inquan-
tum animal masculinum, et femininum est.*

*Contraria
quedam an
differant
specie: puta
masculinum
et femininum*

In parte precedenti ostensum est, quod con-
traria sunt differentia secundum speciem; in par-
te ista ostendit, quod aliqua contraria sunt, que
differunt non secundum speciem. Et diuiditur in
duas partes, quia in prima parte ostendit, quod
aliqua contraria sunt, que non habent differen-
tiam in specie: in secunda parte ostendit, quod al-
qua contraria sunt, que differunt secundum ge-
nus, ibi [Quoniam uero contraria.] Prima in duas
partes, quia primo mouet quandam dubitationem
de quibusdam contrariis, utrum, scilicet differant spe-
cie, uel non? in secunda parte soluit ea, ibi [Aut quia
hec quidem sunt.] Prima pars in duas partes, quia
primo mouet dubitationem in terminis speciali-
bus: secundo mouet eam in generalibus, ibi [Est autem
dubitatio.] Primo mouet eam in terminis speciali-
bus, dicens, quod si ita est, sicut dictum est in le-
ctione precedenti, scilicet quod contraria diffe-
runt specie, dubitabit aliquis, quare masculinum
& femininum, cum sint contraria, non differant
specie: certum est enim, quod masculus & femi-
na per se diuidunt animal, & non per accidens:
& tamen non differunt specie; non enim mascu-
lus & femina per accidens diuidunt animal, si-
cut albedo & nigredo, sed per se: quia animal in
quantum animal diuisum est in masculum & fe-
minam. Notandum est, quod hec questio reddi-
tur dubitabilis ex duobus: primo quidem, quod
contrarietas differentia est secundum speciem;
masculus autem & femina contraria sunt; secun-
do redditur dubitabilis, quia masculinum & fe-
mininum sunt per se differentie animalis. De in-
de cum dicit.

*Est autem dubitatio hanc fere eadem, et quare
hec quidem contrarietas facit specie diuersa, hec
uero non: ut ambulatiuum et uolatiuum, sed albedo
et nigredo non.*

Postquam mouit questionem in terminis spe-
cialibus: hic mouet questionem in generali, et

Et cens; quod hec questio mota in speciali in mascu-
lo & femina, fere eadem est cum illa, que potest
moueri in generali; quia, scilicet aliqua contraria faciunt
differre secundum speciem, & aliqua non. Vide-
mus enim, quod ambulatiuum & uolatiuum contra-
ria sunt, & faciunt differre animalia specie; quia
animal uolabile, & animal gressibile specie diffe-
runt: albedo autem, & nigredo contraria sunt; &
tamen non faciunt animalia differre specie; quia
non est necesse, quod animal album, & animal ni-
grum differant specie. Notandum est, quod
albedo & nigredo possunt comparari ad genus,
quod diuidunt, scilicet ad colorem; & sic faciunt
differentiam secundum speciem; quia albedo &
nigredo differunt colorem secundum spe-
ciem: secundo possunt comparari ad subiectum,
in quo sunt; & sic non faciunt differentiam secun-
dum speciem, quia non est necesse, quod animal
album, & animal nigrum differant specie. Et si-
cut dictum est de albedine & nigredine; ita dic-
tum est de masculino & feminino: masculinum
& femininum possunt comparari ad genus, quod
diuidunt; & sic faciunt differre secundum speciem:
secundo possunt comparari ad animal, in quo est
iste sexus; & sic non faciunt differre secundum
speciem; quia animal masculinum & femininum
non differunt specie.

*Amplias de
dubitatione*

*Albedo et
nigredo ad
duo compa-
rari possunt.*

*Masculinum
et femina
non ad
duo pnt
comparari.*

*Aut quia hac quidem sunt propriae passionis ge-
neris, illa uero minus. Quoniam hac est quidem ra-
tio, hanc autem materia; quocumque quidem in ratio-
ne sunt contrarietas, specie faciunt differen-
tiam, qua uero in concepto cum materia, non fa-
ciunt.*

Soluit questionem iam motam. Et diuiditur
in duas partes, quia primo soluit eam in genera-
li: secundo soluit eam in specialibus terminis, sci-
licet in masculino & feminino, in quibus moue-
batur predicta questio, ibi [Masculus uero & fe-
mina.] Prima in duas, quia primo ponit solutio-
nem suam: secundo ex dicta solutione mouet
quandam questionem, ibi [Verum autem mate-
ria.] Prima in duas, quia primo ponit suam solu-
tionem: secundo ex hoc concludit, quomodo que-
dam contraria non faciunt differre secundum
speciem. Secunda ibi [Quapropter hominis al-
bedo.] Ad euentiam huius solutionis notan-
dum est, quod differentia secundum speciem est
diuersitas formalis; que enim specie differunt,
formaliter differunt; ergo differentia secundum
speciem est diuersitas formalis, & oportet quod
illa contrarietas, que facit differre secundum
speciem, sequatur diuersitatem formalem: ita
quod omnia contraria, que faciunt differre se-
cundum speciem: oportet, quod sequantur di-
uersas formas. Illa ergo contraria, que sequun-
tur diuersitatem materie, & non diuersitatem
formam, non faciunt differre secundum speciem:
de hoc quia illa contraria, que sequuntur diuer-
sitatem materie, habent diuersitatem materia-
lem; diuersitas autem materialis non equat
diuer-

*Solutio du-
bitationis
proposita.*

*Que specie
differunt,
formaliter
differunt.*

*Que contra-
ria faciunt
differre spe-
cie, et que
non.*

diversitatem specificam. Sed illa diuersitas, quæ causat diuersitatem specificam, est diuersitas formalis, quia diuersitas formalis est diuersitas generis & non speciei: ideo sequitur quod contraria, quæ faciunt differre specie, sunt illa, quæ per se diuidunt genus. His uisus, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod ratio, quare quædam contraria faciunt differre secundum speciem; & aliqua non; est: quia quædam contraria sunt passionis generis. Vocatur autem illa contraria per se passionis generis, quæ sumuntur a diuersis formalitatibus; hoc est, quæ sequuntur diuersas formalitates, diuidentes genus: minus ut proprie dicuntur contraria, quæ sequuntur numerum. Q. ergo d. illa contraria, quæ sumuntur ex parte formæ, faciunt differre secundum speciem: quæ autem sumuntur ex parte materiæ, non faciunt differre secundum speciem. Et hoc est, quod subdit; & in composito hæc quidem est ratio & formæ; hæc autem est materia: illæ ergo contrarietates, quæ sunt ex parte rationis & formæ, faciunt differentiam secundum speciem: quæ autem sunt ex parte indiuidui, concepti cum materia, non faciunt differre secundum speciem. Notandum est, quod genus diuiditur per species, & per indiuidua; sed tamen differenter; quia diuisio, qua diuiditur genus, est diuisio formalis: diuisio autem, qua diuiditur species, est diuisio materialis. Et sicut est duplex diuisio; ita est duplex contrarietas; est enim quædam contrarietas, quæ sequitur diuisionem generis; & ista uocatur a Philosopho passio generis: & quia diuisio generis est diuisio formalis, sequitur quod ista contrarietas faciat differre formaliter, & per consequens specie. Quædam est contrarietas, quæ sequitur diuisionem speciei per materias; & quia ista diuisio est diuisio materialis, sequitur quod talia contraria, quæ tantum materialiter differunt, possunt esse infra unam speciem, & quod talia contraria possunt esse eiusdem speciei.

Contrarietas duplex.

Quapropter hominis albedo non facit, nec nigredo, nec albi hominis est differentia secundum speciem ad nigrum hominem, nec si unum nomen imponatur ut materia enim homo: non facit autem differentiam materia; non enim hominis species sunt homines propter hoc; quamuis diuersæ carnes, & ossa, ex quibus hic, & hic: sed simul totum, diuersum quidem: specie uero non diuersum, quia in ratione non est contrarietas. Hoc autem ultimum & indiuiduum. Callias uero est ratio cum materia. Et albus itaque homo, quia Callias albus: secundum uero accidens homo albus; nec areus itaque circulus, nec ligneus: nam triangulus areus, & circulus ligneus, non propter materiam specie differunt; sed quia in ratione inest contrarietas.

Concluditur in exemplo, quomodo quædam contraria non faciunt differentiam secundum speciem, dicens quod quia contraria non sequuntur materiam, non faciunt differentiam secundum speciem; ideo sequitur, quod albedo & nigredo

A non faciunt differre secundum speciem: albi enim hominis & nigri non est differentia secundum speciem; nec etiam si imponatur nomen unum homini albo, puta A. & unum nomen homini nigro puta B: non enim dicimus, quod A. & B. hoc est homo albus, & homo niger differant specie; & hoc quia differunt per materiam, homo autem materia est; differentia autem, quæ est per materiam, non est differentia secundum speciem: homo enim albus, & homo niger, qui differunt per materiam, non sunt species hominis. Unde quamuis sint diuersæ carnes, & diuersa ossa huius hominis, & illius; tamen non differunt specie: licet enim simul totum, hoc est indiuiduum; quod uocatur simul totum, quia concernit formam & materiam, sit diuersum; tamen species non est diuersa: homo enim indiuiduum, quod est diuersum, est ultimum indiuiduum, quod non potest amplius diuidi nec diuisione formali, nec diuisione materiali: quod quidem indiuiduum concernit formam & materiam: Callias enim est ratio cum materia; Callias enim concernit formam humanitatis in tali materia. Quia autem ita est, quod in indiuiduo concernitur formalitas, & materia, in qua recipitur formalitas: ideo sequitur, quod accidens est in duplici differentia: est enim quoddam accidens, quod sequitur formalitatem in se, & hoc uocatur accidens per se: & est aliud accidens, quod inest formæ per materiam, & per indiuiduum: & hoc est accidens, quod uocatur accidens per accidens: dicimus enim, quod homo est albus per accidens: homo enim est albus, quia hic homo. Callias est albus. Hæc autem accidentia, quæ insunt per materiam, non faciunt differentiam secundum speciem: triangulus enim ligneus, & circulus areus differunt secundum speciem; sed tamen hæc differentia specifica, quæ est inter triangulum ligneum, & circulum areum; non est quia diuersitas est in materia, scilicet inter ligneum, & areum: sed est quia diuersitas & contrarietas est in ratione & forma. Notandum est, quod in quolibet indiuiduo est formalitas speciei sub modo proprio: ex hoc enim differunt indiuidua, quia formalitas est recepta in alia, & alia materia: imaginabimur ergo, quod duæ formalitates diuidunt genus, & duæ receptiones eiusdem formalitatis diuidunt speciem. Quædam ergo sunt accidentia diuersa, quæ sequuntur diuersitatem formalitatis; sicut risibile & hinnibile, quæ sequuntur formalitatem hominis, & equi: & ita accidentia contraria dicuntur, quæ faciunt differre secundum speciem, & hæc uocantur accidentia per se, quia insunt indiuiduo per speciem. Quædam autem sunt alia accidentia diuersa, quæ sequuntur diuersam receptionem eiusdem formalitatis in diuersis materiis; sicut uidemus, quod eadem formalitas, puta humanitas in tali materia, iungitur cum nigredine: in alia autem iungitur cum albedine. Et talia accidentia uocantur accidentia per accidens, quia insunt formalitati per

Differentia que est per materiam non est secundum speciem.

accidens duplex.

In quolibet indiuiduo est formalitas speciei sub modo proprio.

Metaphysicæ

materiam, in qua recipitur formalitas: & talia accidentia non faciunt diuersitatem secundum speciem; quia eorum diuersitas tantum materialis est.

Vtrum autem materia non facit diuersa specie ens aequaliter, aut est, ut facit? propter quid enim equus hic ab hoc homine diuersus est specie? Equidè rationes ipsorum cum materia: aut quia est in ratio ne contrarietas? Etenim albi hominis, & nigri equi, diuersitas est specie, sed non in quantum hic albus, ille niger: quoniam si ambo albi essent, tamen essent specie diuersa.

Obicit circa dicta.

Multiplex diuersitas.

Mouet quandam questionem, Vtrum. scilicet diuersitas secundum materiam aliquando faciat diuersitatem secundum speciem? Et duo facit, quia primo mouet questionem, dicens: quod quod est, Vtrum illa, quæ sunt diuersa materia, sint diuersa species? Videtur. n. quod aliquando diuersitas in materia faciat diuersitatem in specie: hic. n. equus ab hoc homine differt specie; & tamen ratio huius hominis, & ratio huius equi sunt in materia: ita quod hic homo, & hic equus differunt per materiam, quia differunt individualiter, & numeraliter. Secundo ponit solutionem, dicens: quod dicitur in specie, quæ est inter hunc hominem, & hunc equum, non est propter diuersitatem in materia; sed propter diuersitatem in contrarietate, quæ est in forma, & ratione. Et est exemplum albi. n. hominis, & equi nigri est dicitur in specie; sed hoc non est propter dicitur materiam, & formalem; non enim differunt specie, quia hic albus, & hic niger; quia si ambo essent albi, adhuc differrent specie: sed ideo differunt specie, quia hic homo, & hic equus. Notandum ergo, quod aliquando cum diuersitate materiali est unitas formalis; & tunc ita est diuersitas in numero, quod est unitas in specie; aliquando cum diuersitate materiali est diuersitas formalis; & tunc est diuersitas in specie cum diuersitate in numero; quæ quidem diuersitas in specie non est propter diuersitatem materiam, sed propter formalem. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera: quod quando diuersitas materialis & formalis coniunguntur, diuersitas in specie non est a diuersitate materiali, nisi per accidens, in quantum. scilicet diuersitas materialis iungitur cum diuersitate formali.

Masculus uero et femina, animalis proprie sunt passionibus; sed non secundum substantiam, uerum in materia & corpore. Propter quod idem sperma: femina aut masculus sit, patiens passionem aliquam.

TEX. 36.

Quid quidem igitur inesse diuersum specie; & quare alia differunt specie, alia non; dictum est.

applicatio dictorum ad dubium principale.

Postquam posuit solutionem questionis in generali; hic applicat solutionem iam dictam ad terminos speciales, in quibus mouebatur questio, dicens: quod ideo masculus & femina non differunt specie; quia licet masculinum & femininum sint proprie passionibus animalis, tamen non sunt passionibus ex parte formalitatis, & substantiæ, sed ex parte corporis & materiæ: diuersitas enim, quæ est inter masculum & feminam, non

sequitur diuersitatem formalitatum, sed diuersum modum materiæ, recipientis eandem formalitatem: uidemus. n. quod idem sperma, aliter & aliter passum, fit aliquando masculus, aliquando femina. Concludit ergo Philosophus. quid sit diuersum specie, dictum est: etiam dictum est, quare aliqua contraria differunt specie, aliqua non.

Quereret quis, Quæ sit causa masculinitatis & femininitatis? Dicendum est, quod multiplex causa potest assignari: Vna causa potest esse ex hoc, quod agens uariatur: ubi notandum est, quod generans, & agens semper intendit sibi assimilare passum, & trahere passum ad terminos suos; sed tamen aliquando contingit, quod agens non habet plenum desiderium supra passum: & ideo secundum omnem modum non assimilatur sibi passum; assimilatur tamen quantum potest. Exemplum, uidemus enim, quod semen asini intendit generare asinum, & deducere materiam ad terminos; sed tamen quia menstruum equæ non est dispositum ad suscipiendum formam asini, non potest ita materiam omnino trahere ad terminos proprios; nec potest omnino sibi assimilare eam: assimilatur sibi tamen quantum potest: non ualens enim ex tali materia generare asinum, generat mulum; qui in multis est similis asino, quæ uis non in omnibus. Sic ergo agens intendit sibi assimilare passum, & generare sibi simile: sicut masculus intendit generare masculum: quod autem a masculo generetur femina, hoc est præter intentionem agentis. Masculus enim agens est, quia masculus in generatione ministrat uim actiuam: femina autem patiens est, quia femina in generatione ministrat materiam.

Quando ergo ita est, quod uirtus actiua, quæ est ex parte masculi, habet totale dominium supra materiam; tunc illam materiam omnino sibi assimilatur, & trahit ad terminos proprios; & tunc masculus generat masculum: quando autem uirtus agentis non habet totale dominium supra materiam, tunc propter resistantiam materiæ & inobedientiam non potest omnino agens trahere passum ad terminos proprios, nec assimilare sibi passum secundum omnem modum: assimilatur autem sibi in quantum potest; non potens enim generare masculum, generat feminam, quæ minus assimilatur masculo, quam masculus. Vna igitur causa masculinitatis, & femininitatis in generari est ex hoc, quod agens habet plenum dominium supra passum, uel non habet.

Secunda causa potest magis accipi in specialem, ex qualitate seminis mulieris: quia si semen calidum est, magis faciet ad generationem masculi: si autem est in calore remissum, faciet ad generationem feminæ. Et hoc forte est, quod dictum est in litera: quod ex eodem spermate generabitur masculus & femina; si sit passum alia & alia passione, uidelicet passione causali, & formali.

Tertia causa potest esse quantitas seminis: nisi si Tertia causa crescentia sit.

crefcente corpore, crefcit uirtus in pluri femine, plus erit de uirtute; & per confequeas maius do minium habebit fupra paffum, ut poffit paffum: fi bi affimulare in mafculinitate: fi enim femen mul tum fit & calidum, magis facit ad generationem mafculi: fi autem modicum fit, & frigidum ma gis facit ad generationem fœminæ.

Quarta cõ. Quarta caufa potefi efle ætas, quæ tamen cau fa reducit ad dictam iuuenes enim plus gene rant fœminas, quàm p̄uociores ætatis: & etiam fenex plus generat fœminas: huius ratio eft; quia in iuuenibus calor non eft: adhuc completus: in fenibus autem calor eft diminutus. Multæ autem aliæ caufæ poffunt assignari mafculinitatis, & fœ mininitatis; fed hæc modò fufficiant.

Quoniam uerò contraria diuerfa specie, corrupti bile, autem & incorruptibile contraria; priuatio enim eft in potentia determinata, neceffe diuerfum efle in genere corruptibile, & incorruptibile.

Corruptibile, & incorruptibile quo differunt.

Postquam ostenfum eft, quòd quædam contra ria non faciunt differentiam fecundum spem; hic ostendit, quòd quædam contraria funt diffe rentia specie. Et fic habemus, quòd quædam cõ traria funt, quæ faciunt differentiam fecundum speciem: quædam funt, quæ non faciunt differen tiam fecundum speciem; qualia funt album & ni grum in homine; & mafculinum & fœmininum in animali: quædam contraria funt, quæ faciunt differentiam fecundum genus, qualia funt corru ptibile & incorruptibile. De primo & fecundo genere contrariorum dictum eft in præcedenti bus: nunc autem eft dicendum de tertio genere, fcilicet quomodo corruptibile & incorruptibile differunt fecundum genus. Diuiditur autem hæc lectio, in quâ determinatur de contrarieta te corruptibilis, & incorruptibilis; in tres partes: quia in prima parte determinat ueritatem, fcilicet quomodo corruptibile & incorruptibile dif ferant fecundum genus: in fecunda parte ponit errorem quorundam, qui errauerunt circa cor ruptibile & incorruptibile, & eum excludit: in tertia parte ex dictis infert quandam conclusio nem. Secunda ibi [Hunc autem diximus] Tertia ibi [Palam igitur, quòd.] Sententia primæ partis eft ifta: quòd quia contraria differunt specie, & non genere; uidetur quòd corruptibile & incor ruptibile, cum fint contraria, quòd differant spe cie, & non genere, quòd non eft uerum: corrupti bile enim & incorruptibile differunt fecundum potentiam & priuationem potentia; quia corru ptibile pati potefi & corrumpi: incorruptibile au tem hac potentia priuatur, quòd non potefi pati, nec corrumpi: & ideo corruptibile & incorrupti bile funt diuerfa fecundum genus: quia impossi bile eft, quòd ea, quæ poffunt non efle, & quæ im poffibilia funt non efle, fint infra unum genus; quia neceffe eft, quòd impoffibile eft non efle, & ens poffibile non funt infra unum genus.

Viſa hac ſententia, patet litera, quæ dicit: quòd di ctum eft fupra, quòd contraria funt diuerfa ſpe-

cie, & non genere: corruptibile autem & incor ruptibile contraria funt, & ideo uidetur, quòd funt diuerfa ſpecie tantum, quòd non eft uerum: impotentia enim eft priuatio determinata potē tia: & ideo cum incorruptibile fit potentia ad pa ti; in incorruptibili autem fit priuatio huius potē tia; neceffe eft quòd differant fecundum genus; quia differunt fecundum potentiam, & impoten tiam, quæ eft priuatio potentia.

Quæretur quis: Unde ſequitur hæc confequen tia: corruptibile, & incorruptibile differunt ſecu dum potentiam, & priuationem potentia; ergo differunt ſecundum genus? Dicendum eft, quòd hæc ueritatem poſſumus uenari duobus modis: primus modus eft ex differentia, quæ eft inter genus & ſpeciem: ſecundus modus eft ex diffe rentia inter genus logicum, & genus naturæ.

Quæſtio.

Prima uia, & primus modus patet ſic: differentia enim inter genus, & ſpeciem eft; quia genus a po tentia ſumitur, ſpecies autem ab actu: quæ ergo differunt ſpecie, differunt ſecundum formas, & ſecundum actus; non autem pœnes potentiam; quæ autem funt diuerfa ſpecie, funt infra unam potentiam unius generis: ſicut illa, quæ differunt formæ, funt infra unam potentiam unius mate ria: quæ ergo diuerfa funt in ſpecie, diuerfa funt pœnes actum, & pœnes formam: quia ergo ge nus a potentia ſumitur, quæ funt infra duas potē tias, funt infra duo genera: ſicut albedo & nigro do funt infra unam potentiam, & unum genus: color enim eft potentialiter album, uel nigrum: dulce autem & amarum funt infra unam aliam potentiam, & aliud genus: potentia enim ſaporis ſpecificatur per amarum & dulce, ſicut potentia coloris per album & nigrum; diuerſitas ergo ge neris eft pœnes duas potentias, uel pœnes potē tiam & priuationem potentia; eſſe corruptibile & incorruptibile cum differant pœnes potē tia & priuationem potentia, differunt ſecundum ge nus.

Prima uia.

Imaginabimur enim, quòd contraria, quæ differunt ſpecie tantum, & non genere, pro tan to non differunt potentia, quia ex uno potefi de ueniri ad aliud per ſe; quia poffunt eſſe extrema eiusdem in omnibus; ſicut ex albo potefi deueni ri ad nigrum; ea enim, quæ funt infra duo gene ra, pro tanto differunt genere & potentia, quia ex uno non deuenitur in aliud, niſi fortè per acci dens, in quantum lapidum iungitur cum nigro.

Secundum ergo hoc, illa funt infra unum genus, ex quo uno potefi deueniri in aliud per ſe; quan do autem duo ſic ſe habent, quòd ex uno non po teſt deueniri in aliud, niſi fortè per accidens, uel quæ ex uno non potefi diuini in aliud nec per ſe, nec per accidens, illa funt infra diuerſa ge nera, quia funt infra duas potentias, uel quia funt infra potentiam & priuationem potentia.

Exemplum de primo habemus in albedine & dul cedine; ex albedine enim non deuenitur in dul cedinem, niſi per accidens: exemplum de ſecun do habemus in corruptibili & incorruptibili;

Ecc 3 quia

Quæ ſunt in fra unum ge nus quæque infra diuer ſa.

Metaphysicæ

quia ex corruptibili non est uia ad incorruptibile, nec per se, nec per accidens; & ideo differunt secundum genus. Sic ergo patet prima uia, & primus modus uenandi, & querendi conclusionem iam dictam.

Secunda uia.

Genus duplex.

Secundus modus, & secunda uia est ex differentia, quæ est inter genus naturæ, & genus logicum. Ad cuius euidentiã notandum est, quod Philosophus non intendit hic dicere, quod corruptibile & incorruptibile non sunt infra unum genus logicum, sed quod non sunt infra unum genus naturæ: corruptibile enim & incorruptibile uniuocantur in genere logico, & tamen æquiuocantur in genere naturæ. Vbi notandum est, quod illa sunt infra unum genus logicum, quæ sunt infra unum conceptum potentialem, qui potest trahi ad diuersas species: sicut enim illa sunt infra unam speciem, quæ sunt infra unum conceptum actuale, quia species actum dicit: ita illa sunt infra unum genus, quæ sunt infra unum conceptum potentialem, quia genus potentiam dicit. Vnum ergo genus logicum est unius conceptus potentialis; duo autem genera logica sunt duo conceptus potentiales; illa autem sunt infra unum genus naturæ, quæ sunt infra potentialitatem unius materiæ; ut sicut genus logicum accipitur a potentialitate unius conceptus, ita genus naturæ accipitur a potentialitate materiæ.

Corruptibile, & incorruptibile quo genere differunt.

Corruptibile ergo & incorruptibile differunt secundum genus naturæ, quia non sunt infra potentialitatem unius materiæ: impossibile est enim, quod necesse esse, & possibile esse sint infra unam materiam. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod quia corruptibile & incorruptibile differunt pœnes potentiam & impotentiam, quæ impotentia est priuatio potentia; ideo differunt secundum genus naturæ: quasi dicat, corruptibile est infra potentialitatem materiæ, incorruptibile autem non; & ideo differunt secundum genus naturæ. Et sic declarata est ueritas, quam posuit Philosophus per secundam uiam, quia licet corruptibile & incorruptibile possint esse infra unum genus logicum, quia possunt esse infra unum conceptum potentialem; tamen non possunt esse infra unum genus naturæ; quia differunt pœnes potentiam & impotentiam.

Nunc autem diximus de his uniuersalibus nominibus. Ut autem uidebitur non necesse est quodcumque incorruptibile & corruptibile diuersa species esse, quemadmodum neque album & nigrum. Idem enim contingit esse & simul, si fuerit uniuersalius quemadmodum homo erit utique & albus & niger. Et non simul singularium: erit enim non simul albus idem & niger: equidem album contrarium nigrum.

Lapsus quo rursus circa dicta.

Ponit errorem quorundam, errantium circa corruptibile & incorruptibile. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponit opinionem erroneam istorum: secundo excludit eam, ubi [Sed contrariorum.] Ad euidentiã primi notandum est,

E. quod supra est dictum; quod quædam sunt contraria, quæ possunt saluari circa idem specie; qualia sunt album & nigrum; albedo enim & nigredo possunt reperiri infra eandem speciem, sicut infra speciem hominis: posset ergo quis erroneè credere, quod sicut album & nigrum possunt reperiri infra unam spem; ita corruptibile, & incorruptibile. Hunc ergo errorem ponit Philos. dicens: quod nunc dictum est de corruptibili & incorruptibili uniuersalibus nominibus: quia dictum est, quod differunt pœnes potentiam & impotentiam: de corruptibili autem & incorruptibili uidetur forte alicui, quod non est necesse, quod differant secundum speciem; sicut non est necesse quod album & nigrum differant secundum spem; idem enim & simul potest esse album & nigrum; si illud fuerit de numero uniuersalium; eodem enim tempore uerum est dicere, quod homo est albus per Sortem, & homo est niger per Martinum: si autem illud fuerit de numero singularium, tunc non erit uerum dicere, quod idem sit album & nigrum; & hoc quia album est contrarium nigro: contraria autem simul non possunt verificari de eodem: idem ergo singulare successiuè potest esse album & nigrum, sed non simul.

Sed contrariorum hæc quidem secundum accidens insunt quibusdam, ut qua nunc dicta sunt, & alia multa. Hæc autem impossibile, quorum est & corruptibile & incorruptibile, nihil enim est corruptibile secundum accidens: nam accidens contingit non existere, & corruptibile ex necessitate existentiam est, quibus inest. Aut erit idem & unum corruptibile & incorruptibile, si contingit non existere ipsum corruptibile: aut substantiam igitur; aut in substantia necesse est inesse corruptibile uicique corruptibile. Eadem uero ratio & de incorruptibili: ex necessitate enim existentium ambobus sunt. In quâ tam igitur & secundum quod primum hoc quidem corruptibile, hoc autem incorruptibile habet oppositionem; unde necesse genere esse diuersa.

Improbat prædictum errorem. Ad cuius euidentiã notandum est, quod prædictus error erat in hoc; quod simile erat de contrarietate, quæ est inter albū & nigrū; & de ea, quæ est inter corruptibile, & incorruptibile. Soló at Philos. est in hoc; quod non simile est de hac contrarietate, & de illa, quia album & nigrum per accidens insunt illis, quibus insunt: & ideo remanente eadem substantia, potest esse transitus ab albo in nigrum, & e conuerso: corruptibile autem & incorruptibile substantialiter insunt illis, quibus insunt: quia corruptibile per essentiam sui corruptibile est; incorruptibile autem per essentiam suam incorruptibile est: ita ideo impossibile est, quod eadem essentia uel natura subiciatur corruptibili, & incorruptibili; sed necessariò natura, à qua oritur corruptibile, est diuersa ab illa, a qua oritur incorruptibile. Et hoc est, quod dicit litera; quod de numero contrariorum quædam sunt, quæ insunt per accidens illis; quibus insunt; qualia contraria sunt album & nigrum;

Impugnatio dictorum

Contraria multiplicata

grum; de quibus nunc dictum est, & multa alia contraria similia istis: hoc autem est impossibile in incorruptibili & corruptibili, scilicet: quod insint per accidens illis, quibus insunt: nihil enim est corruptibile per accidens, sed omne, quod est corruptibile, est corruptibile per naturam suam: omne autem, quod est accidens alicui, potest non existere illi; si ergo aliquid est corruptibile per accidens, contingit ipsum non esse corruptibile; quod tamen est impossibile, quia corruptibile est de numero illorum, quae necessarii insunt illis, quibus insunt: si enim corruptibile esset accidens, contingeret quod unum & idem quandoque esset corruptibile, quandoque incorruptibile; sicut unum & idem quandoque est album, quandoque est nigrum; & hoc quia corruptibile ex quo ponitur esse accidens alicui, contingit non inesse illi, & ita illud quandoque erit corruptibile, quandoque non: & quia hoc est impossibile, ideo dicendum, quod corruptibile, nec dicit substantiam rei, cui inest, uel est de substantia eius. Et sicut dico de corruptibili, ita dico de incorruptibili, quia eadem ratio est de utroque; ambo enim sunt de numero illorum, quae ex necessitate insunt illis, quibus insunt, & non per accidens: & ideo impossibile est, quod corruptibile & incorruptibile habeant communicationem ad inuicem; ita quod communicet in uno genere: sed necessarii ita opponuntur, quod sunt diuersa genere. Quae enim communicant in uno genere, ita se habent ad inuicem, quod potest esse transitus ab uno in reliquum; hoc autem non potest esse, nisi illa acciderent illi, cui insunt; quod quidem potest esse sub utroque eorum: cum autem corruptibile & incorruptibile non possunt inesse eidem per accidens, sed oriuntur a substantia rei; necesse est, quod sint diuersa secundum genus. Notandum est, quod si album oriretur a natura hominis, impossibile esset, quod homo esset niger; immo necessarii niger homo esset homo aequiuocè: similiter si album & nigrum essent de natura illorum, quibus insunt; necessarii oportet, quod album & nigrum differrent specie: cum enim albedo & nigredo sint diuersae species coloris, si essent de essentia illorum, quibus insunt, sequeretur quod illa differret specie. Si ergo corruptibile esset de essentia illorum, quibus inest; impossibile esset, quod corruptibile fieret incorruptibile: nec corruptibile possit dici incorruptibile nisi aequiuocè. Similiter si incorruptibile & corruptibile non essent de essentia illorum, quibus insunt; possibile esset quod corruptibile & incorruptibile essent accidentia; & fortè eidem naturae possent accidere: sed quia sunt de essentia, quibus insunt, necessarii concernunt duas essentias, non solum secundum speciem, sed etiam secundum genus, ut iam declaratum est. Deinde cum dicit.

Palam igitur quod non contingit esse species tales, quales dicunt quidam. Erit enim homo hic qui est corruptibilis, hic autem incorruptibilis. Equidem

A. specie eadem dicuntur esse species, & non aequiuocè. Diuersa uero genere, plus distant, quam quae specie.

Concludit quandam conclusionem ex precedentibus; dictum est enim in precedentibus, quod corruptibile & incorruptibile non sunt eiusdem speciei: ex quo concludit Philosophus, quod manifestum est, quod est impossibile ponere ideas, quas ponebat Plato: si enim tales ideae ponantur, sequitur quod corruptibile & incorruptibile sint infra unam speciem. Ponebat enim Plato, hominem incorruptibilem, quem dicebat ideam omnium hominum, & omnium corruptibilium, sine sensibilibus: hunc autem, & illum dicebat esse eiusdem speciei: species enim, idest idea, & illud, cuius est species, idest ideatum secundum Platonem non dicuntur aequiuocè, sed uniuocè; & sic sunt unius speciei: quod est impossibile; quia ostensum est, quod corruptibile & incorruptibile distant secundum genus; quae autem distant secundum genus, plus differunt, quam quae secundum speciem: & sic idea & ideatum, species & cuius est species, magis distant, quam secundum speciem. Et sic explicat Liber Decimus.

Corollarium contra ideas Platonis.

ALTIORIS PHILOSOPHIAE ARISTOTELIS.

LIBER VNDECIMVS.

VO D quidem igitur sapientia circa principia scientia est, palam ex primis, in quibus dubitatum est ad dicta ab aliis de principis.

Ad introductionem huius Libri notandum est, quod haec scientia uersatur circa ens, in quantum ens; ad cuius speculationem & considerationem non se extendunt particulares scientiae: uersatur item circa substantiam substantiarum separatarum; ad cuius etiam considerationem non se extendunt aliae scientiae: de substantiis enim separatis solum debet considerare illa scientia, quae considerat de ente in quantum ens: illa enim scientia, quae considerat de ente in quantum ens, debet considerare de primo. Sic ergo haec scientia considerat de his separatis; quarum quidem considerationem ponit in libro Duodecimo. Antequam autem accedat ad considerationem substantiarum separatarum, sub quodam compendio recolligit ea, quae dicta sunt in precedentibus: ut ex cognitione illorum facilius deueniamus in cognitionem substantiarum separatarum. Et secundum hoc, haec pars diuiditur in duas partes; quia primo sub quodam compendio recolligit quaedam, quae dicta sunt tam hic, quam in libro Physicorum: secundo incipit determinare de substantiis separatis circa medietatem sequentis Libri, ibi

Intentio, est terminatio, et diuisio Libri.

Tem. 6. 29. tres

Metaphysicæ

tres substantiæ &c.] Prima intro, quia primò recolligit, quæ dicta sunt, & quæ præcedunt considerationem substantiæ; & hoc in principio Libri; secundò recolligit ea, quæ principaliter aspiciunt considerationem substantiæ; & hoc in principio sequentis Libri. Prima in tres, secundum quod tria præmittit, & recolligit: primò recolligit quasdam dubitationes, de quibus facta est mentio: Tertio huius: secundò recolligit quædam, quæ dicta sunt in Quarto de his, quæ cadunt sub obiecto huius scientiæ: tertio recolligit quædam, quæ dicta sunt de ente imperfecto, & de ente per accidens, & de motu, & infinito; de quibus partim dictum est in libro Physicorum, partim in Sexto huius. Secunda ibi [Quòd quidem igitur] Tertia ibi [Quoniam autem simpliciter ens.] Prima in duas (tota scilicet ista pars est in recolligendo quædam dubia, de quibus dictum est in Tertio) dubia autem hæc sunt in duplici differentia; quia quædam sunt de contradictione huius scientiæ; quædam autem sunt de rebus, de quibus consideratur in hac sciã; & sic in prima parte recolligit quædam dubia; quæ sunt circa considerationem eius; secundò recolligit quædam dubia, quæ sunt de his; quæ considerantur in scientia, ibi [Adhuc utrum oportet poni] Prima in duas, quia primò quærit, quomodo sit hæc scientia circa principia, & circa substantias; secundò quærit, circa quæ principia, & circa quas substantias sit, ibi [Sed neque circa dictas] Prima in duas, quia primò quærit, quomodo hæc scientia circa principia est; secundò quomodo circa substantias, ibi [Adhuc omnium substantiarum] Prima in duas, quia primò supponit, quòd hæc scientia circa principia est; secundò mouet duas dubitationes, ibi [Dubitabit autem utique.] Dicit ergo primò; quòd hæc scientia, quæ uocatur sapientia, sit circa principia, manifestum est ex Primo Libro, in quo dubitatum est de primis rerum principiis: in quo etiam libro recitata sunt dicta aliorum de primis rerum principiis. Notandum est, quòd in proemio primi libri ostensum est, quòd sapientia est circa causas altissimas: ostensum est etiam ibidem, quòd hæc scientia sapientia est: ex quo manifestè sequitur, quòd hæc scientia est circa rerum principia, & circa causas altissimas.

In principio.

Text. 13. in p.

Questio.

Dubitabit autem utique aliquis, utrum unam existimare esse oportet sapientiam, scientiam, aut multas? Si quidem enim unam, una autem est semper contrariorum: principia autem non contraria. Si autem non una, quales oportet ponere has?

Mouet duas quæstiones de consideratione huius scientiæ circa principia: secunda quæstio est, ibi [Ad huc speculari.] Primò ergo mouet primam quæstionem, dicens: quòd aliquis dubitabit, Vtrum una scientia, & una sapientia sit circa principia, an multæ sapientiæ, & scientiæ sint circa rerum principia? Argumeta enim sunt pro utraque parte: quòd enim principia rerum cadunt sub una scientia, uidetur impossibile; quæ enim cadunt

sub una scientia, contraria sunt; contrariorum enim est eorum scientia: principia autem rerum non sunt contraria, quia principia ueniunt ad compositionem unius; quod impossibile est dicere de contrariis: quòd autem multæ scientiæ possint esse circa principia, uidetur impossibile; quia illæ scientiæ essent æquales, & sic unaquæque earum esset sapientia, quod est impossibile: quia una tantum sapientia est. Notandum est, quòd principia sub una sciã possunt cadere, quæ uocatur sapientia: quia licet non sint contraria: tamen possunt reduci ad unum genus, & etiam ad rationem eius: & ideo illa scientia, quæ considerat de illo genere, considerabit de illis; sicut Physica, quæ considerat de ente physico, considerat de quatuor causis; scientia etiam, quæ considerat de ratione entis, aliquo modo considerabit de istis.

Principia rerum quæ possunt cadere sub una scientia.

Adhuc speculari demonstratiua principia unius, aut plurium? Si quidem enim unius, quare magis huius, quam cuiusque? si autem plurium, quales oportet eas ponere?

Mouet secundam dubitationem; quæ quidem dubitatio realis est, Vtrum principia demonstratiua, i. principia demonstrationis cadant sub speculatione unius scientiæ, uel plurium? Sunt. n. argumenta ad utranque partem: si enim dicatur, quod cadant sub speculatione unius scientiæ, difficile est assignare, quæ sit illa: quia non uidetur maior ratio, quod cadant sub speculatione unius, quam alterius: cum enim principia prima extendant se ad omnes scientias, quæ ratione cadunt sub speculatione unius, eadem ratione cadunt sub speculatione alterius. Si autem dicatur, quod prima principia cadunt sub speculatione plurium scientiarum, difficile est assignare, quæ sint, & quales sint illæ scientiæ plures. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis est, quod una scientia considerat principia communia omnibus demonstrationibus. Ad cuius euidenciam notandum est: quod principia communia uocantur, quæ componuntur ex terminis communibus, & generalissimis: huiusmodi autem termini sunt unum, & ens: talia enim principia sequuntur naturam terminorum: sicut. n. termini habent maximam communitatem, ita similiter & principia; sicut hoc principium De quolibet affirmatio uel negatio, sequitur generalitatè & communitatem entis & non entis: quia ergo hæc principia fiunt in terminis maxime communibus, considerabit de istis principiis illa scientia, quæ est de talibus terminis; hæc autem est Metaphysica. Et ideo quando dicitur, quod non est maior ratio, quod una scientia consideret de istis principiis, quam alia; uerum est de scientiis particularibus; sed non est uerum de scientia uniuersali, quæ dicit considerare de maximè uniuersalibus.

Questio.

Principia prima se extendunt ad omnes scientias.

Principia communia quæ.

Ad huc utrum omnium substantiarum, aut non? Si quidem enim non omnium, quale difficile assignare. Si autem omnium una, non manifestum, quomodo consistit plurium eandem scientiam esse.

Mouet duas quæstiones de consideratione scientiarum.

tiarum. Et diuiditur in duas partes, secundum duas
 quæstiones, quas mouet. Secunda ibi [Adhuc utrum
 circa substantias.] Dicit ergo primo, quod quæstio est,
 Vtrum speculatio huius scientiæ sit circa omnes sub-
 stantias, aut sit circa aliquas, & circa aliquas non? Sunt
 enim argumenta ad utramque partem; si enim dicatur,
 quod speculatio huius scientiæ non est circa omnes
 substantias, difficile est assignari, circa quas est, &
 circa quas non: si autem dicatur, quod una scientia,
 scilicet ista sit circa omnes substantias, sequi-
 tur impossibile; una enim scientia unius tantum
 est, & non plurium. Notandum est, quod hæc
 scientia est circa omnes substantias, in quantum
 conueniunt in una ratione substantiæ. Ad cuius
 euidentiã notandum est, quod quando dicitur,
 quod una scientia est unius & non plurium; intel-
 ligendum est, quod debet esse circa unum forma-
 liter, sed tamen potest esse circa plura materialiter,
 quæ participant formaliter illius unius. Ita
 enim est de unitate scientiæ, sicut de unitate po-
 tentiæ: una autem potentia est circa unum forma-
 liter, & tamen est circa plura materialiter, quæ
 participant illam formalitatem: sicut potentia ui-
 siua est circa colorem, tanquam circa unum for-
 male, & circa omnia illa, quæ participant forma-
 litatem coloris: similiter una scientia potest esse
 circa rationem substantiæ, quæ est esse per se, & cir-
 ca omnia illa, quæ participant illam rationem.

*Adhuc utrum circa substantias solam, aut circa
 accidentia demonstratio est? Si enim circa accidentia
 demonstratio est, circa substantias non est. Si autem
 aliter, qua utraque, & utraque sapientia? Demonstratio
 quidem sapientia, quam circa accidentia: hæc
 autem circa prima, qua substantiarum.*

Mouet secundam quæstionem, & est quæstio
 talis. Vtrum scientia demonstratiua sit circa sub-
 stantias, an etiam circa accidentia? Sunt enim ar-
 gumenta ad utramque partem: uidetur enim, quod
 demonstratio sit tantum accidentium; quia dem-
 stratio est tantum eorum, quæ concluduntur de
 subiecto; hæc autem accidentia sunt; Si autem sci-
 entia demonstratiua est tantum circa accidentia; tunc
 non est circa substantias: Si autem dicatur, quod
 alia demonstratiua est circa accidentia, & alia cir-
 ca substantias: tunc dubium est, quæ sit utraque
 istarum? dubium etiam est, quæ sit utraque
 debeat uocari sapientia? Videtur enim ex una par-
 te, quod demonstratiua, quæ est circa accidentia,
 sit sapientia: ex alia parte uidetur, quod illa, quæ
 est circa substantias; quia illa est circa prima: sub-
 stantia enim est de numero primorum, quia sub-
 stantia est primum ens. Notandum est, quod
 ueritas istius quæstionis est; quod eadem scientia
 respicit substantiam in quantum substantia est, &
 accidens: sed tamen differenter; quia substantiam
 considerat conderatione diffinitiuæ: accidentia
 autem considerat conderatione demonstratiua.
 Ad demonstrationem enim duo concurrunt; quia
 primo scitur diffinitiuè, quid est illud, de quo pri-
 mo concluditur per se passio: secundò demonstra-

atur passio de illosita dico hic, quia prima scientia,
 quæ considerat de substantia, scit quid de sub-
 stantia; ita quod de substantia scit diffinitiuè, &
 non demonstratiuè: secundò concludit passiones
 de substantia per diffinitionem scitam: & ita aliter
 scit substantiam, & aliter per se passiones.

*Sed non circa dictas Physicis causas quæsitam
 scientiam ponendum. Neque enim circa quod, cuius
 gratia: tale enim bonum. Hoc autem in operabilibus
 existit, & existentibus in motu, & hoc primum mo-
 uet: tale enim finis. Primum autem mouens non est
 in immobilibus.*

Mouet magis speciales quæstiones de conside-
 ratione huius scientiæ circa principia. Et diuidi-
 tur in duas partes, quia primo mouet quatuor
 quæstiones circa principia: secundò querit circa
 qualia principia est hæc scientia, ibi [Dubitabit
 autem utique] Prima in quatuor, quia primo mo-
 uet quæstiones de causis substantiarum sensibilium: se-
 cundò mouet unam quæstionem de consideratione
 mathematicorum, ad quam, scilicet scientiam
 pertineant. Secunda ibi. [Totaliter autem dubita-
 tionem habet] Tertia ibi [Attamen dubitationem]
 Quarta ibi [Totaliter autem dubitabit.] Primo er-
 go ponit primam dubitationem, dicens: quod quæ-
 stio est, Vtrum scientia, quam querimus, possit esse
 se circa quatuor causas, de quibus est dictum in
 Physicis? Videtur enim, quod non possit esse circa
 causam finalem, cuius gratia omnia fiunt: finis
 enim habet rationem boni; bonum autem est in
 operationibus, & in his, quæ agunt per motum;
 quia bonum est finis motus: unde in immobilibus,
 sicut in Mathematicis nihil demonstratur per fi-
 nem; quia Mathematica abstrahunt à motu: finis
 etiam habet rationem mouendi: finis enim mo-
 uet efficientem, primum autem mouens non est
 in immobilibus. Notandum est, quod ueritas
 huius quæstionis est, quod hæc scientia speciali-
 ter considerat de ultimo fine; & quando dicitur
 quod finis est in his, quæ agunt per motum: dic-
 tum est, quod non omnis finis per motum acqui-
 ritur: finis enim uniuersalis, de quo intendit hæc scia,
 non acquiritur per motum: omnia enim agentia in-
 tendunt habere finem, quia omnia agentia inten-
 dunt se assimilari primo agenti, in quantum pos-
 sunt; iste ergo finis omnium agentium supponi-
 tur, & per actionem non acquiritur: unde iste fi-
 nis mouet omnem agentem, & habet rationem
 primi immobilis.

*Totaliter autem dubitationem habet, utrum qui-
 dem circa sensibiles substantias est quæsitam nunc scie-
 tia, aut non, sed circa quasdam alias? Si enim circa
 alias, aut circa species, aut sicut circa Mathematicas.
 Species quidem enim quod non sunt, palam.*

Mouet secundam quæstionem de consideratione
 substantiarum sensibilium, dicens: quod quæ-
 stio est, Vtrum hæc scientia sit tantum circa sub-
 stantias sensibiles, an non? Si enim est tantum cir-
 ca substantias sensibiles, tunc non uidetur differ-
 re à scientia Naturali; quia scientia Naturalis est
 circa

Quæstio.

Præterea potest
 sciri, et unum
 scientiæ esse
 unius, et non
 plurium, quod
 intelligitur

Quæstiones
 particula-
 res.

Secundo Physicorum
 primum processum

Metaph. præcipue
 considerat de
 ultimo fine.

Non omnis
 finis acquiritur
 per motum.

Quæstio.

Eiusdem scientiæ est considerare substantiam, et accidens.

De ratione demonstrationis duo sunt.

Metaphysicæ

circa sensibiles substantias: si autem dicatur, quod hæc scientia est circa alias substantias, quàm circa sensibiles, difficile est assignare, quæ sint illæ: non enim potest dici, quod illæ sint species, uel idæ, quas ponit Plato: nec potest dici, quod illæ sint quædam mathematica intermedia inter substantias sensibiles & species, quia dictum est in præcedentibus, quod non est dare tales species, nec talia intermedia. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis est: quod hæc scientia est circa substantias sensibiles; tamen aliter quàm scientia naturalis; quia scientia Naturalis considerat de talibus substantiis, inquantum concernunt motum: scientia autem Metaphysica considerat, inquantum habet rationem substantiæ: considerat etiam de substantiis separatis, de quibus nulla scientiarum particularium considerat. Debemus enim imaginari, quod sicut se habent duæ potetia, quarum una est superior, & alia inferior ad inuicem, sic se habent ad inuicem scientia uniuersalis & particularis: potetia autem inferior & superior sic se habent ad inuicem, quod aliquid cadit sub appetitu potetia superioris, quod non potest cadere sub appetitu inferioris potetia: sicut aliquid cadit sub appetitu intellectus, quod non cadit sub appetitu sensus: ita a simili aliquid cadit sub aspectu scientiæ uniuersalis, quod non potest cadere sub aspectu scientiæ particularis: sicut substantiæ separatæ ita cadunt sub aspectu Metaphysicæ, quod non possunt cadere sub aspectu aliarum scientiarum.

In primo Lib. in Septimo, & alibi sepe.

Quæ Natu-
ralis, et Me-
taphysicus
considerat
substantias
sensibiles.

Potentia
superior &
inferior
quæ schabî

Attamen dubitationem habet, & si esse quis ipsas ponat propter quid quidem non quemadmodum in Mathematicis, sic habet & in aliis, quorum sunt species: Disco autem quia Mathematica quidem intermedia specierum ponunt et sensibilia, uelut tertia quadam præter species, & quæ hic. Tertius autem homo non est, neque equus præter autem & singulares.

Ponit tertiam quæstionem de separatione rerum Mathematicarum, Vtrum scilicet res mathematicæ sint separatæ secundum rem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit quæstionem, & arguit pro una parte: secundò arguit ad partem aliam, ibi (Si autem iterum) Dicit ergo primò, quod si aliquis ponat mathematica separatæ, sicut quædam intermedia inter species & sensibilia, habet dubitationem; quia talia intermedia, quæ sunt inter species & sensibilia, tanquam tertiæ substantiæ; non ita benè ponuntur in rebus aliis, quorum sunt species, sicut ponuntur in mathematicis: quod autem ponantur in aliis, hoc est impossibile: si enim hoc esset, esset dare tertium hominem inter hominem sensibilem & singularem; & autò, id est per se hominem, & separatum. Similiter esset dare tertium equum inter equum sensibilem, & separatum; hoc autem est impossibile. Notandum est, quod ratio Philosophi est in hoc: quod si datur intermedia in mathematicis inter sensibilia, & species, dantur & in aliis; quia non est maior

Quæstio.

ratio de uno, quàm de alio; sed in aliis non datur, quia si daretur, esset dare tertium hominem, & tertium equum, ergo neque dantur in mathematicis.

Si autem iterum non est (ut dicunt) circa qualia ponendum negociari mathematicum? Non est. n. uti quæ circa ea, quæ tria horum enim nullum est, quale mathematica quæritur scientiarum. Neque enim; circa mathematica quasita est uniuersalis scientia: separabile enim ipsorum nullum. Sed neque sensibilia substantiarum: corruptibiles enim.

Arguit ad partem oppositam, quod est dare mathematica abstracta dicens, quod si mathematica non sunt separatæ, difficile est assignare circa quæ negotietur mathematicus: non enim potest negociari circa entia sensibilia, quæ sunt hic: nullum enim de numero sensibilium est tale ens, quale requirit scientia mathematica; & ideo mathematica debent poni alia à sensibilibus; quæ tamen si ponantur circa illa, non est scientia, quam quærimus; quia scientia, quam quærimus, est circa separatæ secundum esse: nullum autem de numero mathematicorum est separatum secundum esse; scientia enim, quam quærimus, non est circa substantias sensibiles, quia tales substantiæ corruptibiles sunt: Notandum est, quod ratio Philosophi est in hoc: si mathematica non ponantur separatæ, non est dare subiectum, circa quod uertitur scientia mathematica; quia non possunt uerari circa sensibilia, quæ sunt hic, sed quod non sit dare tale obiectum est impossibile: ergo mathematica sunt separatæ. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis est, quod est dare mathematica separatæ, non quidem secundum esse, sed secundum diffinitionem: ita quod mathematicus abstrahit ab his, quæ sunt hic secundum diffinitionem, & non secundum esse.

Mathematicus circa si sensibilia negotietur non potest

Mathematicus circa si sensibilia negotietur non potest

Totaliter autem dubitabit utique aliquis; cuius scientia dubitare de mathematicarum materia? Neque enim Physicæ propter circa habentia in ipsis principium motus, & quietis naturalis omne esse negocium. Neque etiam intendens de demonstratione & scientia: circa hoc ipsum genus enim inquisitionem facit. Relinquitur igitur, propositam Philosophiam de ipsis considerationem facere.

Ponit quartam quæstionem, quæ est de consideratione rerum mathematicarum: & est quæstio talis: quod magna quæstio est, & magnum dubium: cuius scientiæ est considerare & inquirere de materia & subiecto scientiæ mathematicæ? de tali enim inquirere, non spectat ad Physicum; quia Physicus est circa ea, quæ habent in se principium motus & quietis; subiectum autem scientiæ mathematicæ abstrahit a motu; de tali enim non potest inquirere scientia Mathematica, quæ est demonstratiua; quia omnis scientia inquitur passionem circa genus subiectum, & non inquitur de subiecto: & sic Mathematica non inquitur suum subiectum, sed querit passionem de suo subiecto. Cum ergo inquirere de subiecto Mathematicæ non

Quæstio.

Metaphys. non sit de consideratione Physici, nec Mathema
inquit su tici, relinquatur quod hoc sit de consideratione pri
buelia Ma ma Philosophia,

Dubitas autem utique aliquis, si oportet quare
re quasitam scientiam circa principia, vocata ab ali
quibus elementa; hac autem omnia in existentia est
positionis ponunt. Magis autem utique videbitur
universalium oportere esse quasitam scientiam: om
nis enim ratio, & omnis scientia universalium, &
non extremorum. Quare erunt utique sic primorum
generum.

Quaestio

Mouet quaestiones de consideratione huius
scientie querenda, scilicet circa qua principia
est. Et dividitur in tres partes, secundum tres que
stiones, quas mouet. Secunda [ibi] [Hae autem sunt]
Tertia ibi [Adhuc autem.] Mouet ergo prima
quaestione, quae quidem quaestio est talis, Vt
scilicet quaestita scientia sit circa principia, quae uo
cantur elementa, quae quidem elementa ponuntur et
se de essentia & compositione rei: cum enim res
non possit cognosci, nisi cognoscantur sua princi
pia, ex quibus componuntur; uidetur quod scien
tia sit circa talia principia. Ad oppositum magis
est, quia magis uidetur, quod quaestita scientia sit
universalium, quam talium elementorum, quae
componunt rem particularem: omnis enim ratio
& omnis scientia circa universalia est, & non cin
ea extrema, quae sunt particularia: ex quo sequitur,
quod haec scientia est primorum generum, quae
sunt maxime universalia. Notandum est, quod
haec scientia circa universalia est; est enim circa
maxime communia: tamen ista universalia non
debent uocari principia separata, sicut dixerunt
Platonici: haec etiam scientia est circa principia
intrinsicca rei, qualia sunt materia & forma.

Metaphy. circa qua

Hac autem scilicet utique ens & unum. Haec enim
maxime utique existimabuntur continere entia uni
uersalia, & maxime principia uideri: quia prima natura
sunt. Corruptis enim ipsis, conterminantur reliqua;
entia enim ens & unum.

Quaestio

Mouet secundam quaestione. Ad cuius euiden
tiam notandum est, quod hoc dubium habet or
tum ex praecedentibus enim haec scientia est circa
principia, quae dicuntur genera; sequitur quod ma
ximè sit circa ens & unum, quae uidentur esse prin
cipia. Ut autem unum & ens sint principia,
magnam habet dubitationem: & ideo Philosophus
arguit ad utranque partem; primo enim probat,
quod ens & unum principia sunt: secundo probat
oppositum ibi [Secundum quod autem differen
tias] Dicit ergo primo, quod si genera principia
sunt, hoc maxime conueniet etiam de uno; ens e
nim & unum omnia continent: principia etiam
prima sunt; ratio autem prima conuenit etiam de
aliqua prima est, ad cuius remotionem alia
remouentur; corruptis etiam ipsis, omnia corrup
puntur; quia omnia sunt ens & unum. Deinde
cum dicit.

Secundum quod autem differuntia ipsa, necesse

A participare, si ponat quis ipsa genera: differentia au
tem nulla genere participat; sic non utique uidebitur
oportere ipsa poni genera, neque principia.

Arguit ad oppositum; & est ratio talis: quae non
sunt genera, non sunt principia, secundum posi
tionem ipsorum: sed ens & unum non sunt gene
ra, ergo non sunt principia. Quod autem ens &
unum non sint genera, hoc probat Philosophus
sic in litera; nulla differentia participat genus, sed
omnia participant ente & uno; ergo ens & unum
non sunt genera. Et hoc est, quod dicit litera quia
si necesse est omnes differentias participare ipsa
i. ente & uno; nulla autem differentia participat genus
si ita est, necesse est, quod ens & unum non sint
genera. Notandum est, quod ueritas huius que
stionis est in hoc; quod ens & unum non sunt ge
nera, alia omnia praedicamenta essent in uno ge
nere: quod si essent genera, non deberent dici
principia; quia universalia non sunt principia par
ticularium. Ad cuius euidenciam notandum est,
quod ens & unum potest accipi duobus modis:
uno modo ens dicitur illud, quod est ipsum esse;
& unum, quod est ipsa unitas: & sic ens &
unum tantum conuenit enti primo; quia est
ens per essentiam; & sic ens & unum est principium
omnium entium, quae sunt entia per participatio
nem. Secundo modo accipitur ens & unum pro
iplo communi analogo, quod est commune enti
per essentiam, & enti per participationem: uel
quod est commune decem praedicamentis; &
sic ens & unum non est principium entium;
quia universalia non sunt principia entium.

Ens, & unum
non sunt ge
nera.

Principia
non sunt
principia
particularium.

Ens, & unum
duplicitur.

Notandum est, quod Philosophus dicit, quod
differentia non participat genus, cuius ratio est:
quia illud, quod participatur ab aliquo, est de es
sentia & intellectu illius; si ergo genus participa
retur a differentia, oporteret quod genus esset
de essentia & intellectu differentiae; hoc autem
non est uerum, quia genus est extra conceptum
& intellectum differentiae: ens autem & unum,
quia participantur ab omnibus, impossibile est,
quod sint genera; de hac autem ratione plenius
dictum est in Tercio. Deinde cum d.

reg. 63. D.
& uide.

Adhuc de si magis principia, quod simplicius, eo
quod minus tale, ultima autem eorum, quae ex gene
re simpliciora generibus, indissolubilia entia: genera
autem in plura, & differentia diuiduntur; magis uti
que principia uidebitur esse species generibus. Quia
autem conueniuntur generibus species, genera prin
cipia assimilantur magis. Principia u. quod inter
mit. Quae quidem igitur dubitationem habent, haec
& alia sunt altera.

Ponit tertiam quaestione, & est quaestio, Vt
species sit magis principium quam genus; an ge
nus sit magis principium quam species? In hac au
tem quaestione primo probat, quod species est ma
gis principium quam genus; & test ratio sua talis:
quod simplicius est, magis principium est eo, quod
est minus simplex; species autem ultima diuiden
tes ipsum genus, quae sunt species simplicissima, quae
am-

Quaestio

Metaphysicæ

amplius non diuiduntur diuisione formali, simplici-
 ciores sunt ipsis generibus; cuius ratio est; quia
 quæ sunt magis indiuisibilia, sunt magis simplici-
 cia; species autem indiuisibiliores sunt ipsis gene-
 ribus; quia species non diuiduntur diuisione for-
 mali: genera autem diuiduntur in plura differen-
 tia specie & forma: & sic species uidentur magis
 principia quàm genera. Secundò probat, quòd
 genera sunt magis principia quàm species; & est
 ratio sua talis; de ratione principii est, quòd eo
 remoto, alia remouentur; sed interemptis generi-
 bus, interimitur species; & non e conversò: ergo
 genera magis assimilantur principiis, quàm spe-
 cies: nam magis principium est, quod magis inter-
 mit; tale autem genus est. Concludit ergo Philo-
 sophus, quòd dubia, quæ possunt moueri de consi-
 deratione huius scientiæ, huiusmodi sunt, & alia
 sunt. Notandum est, quòd genus magis diuisi-
 bile est quàm species; & species diuisibilis magis
 quàm genus; sed tamen differenter: genus enim
 est magis diuisibilis quàm species, quia continet
 plura in potentia; quia infra genus sunt, duæ diffe-
 rentiæ in potentia, quæ non sunt infra speciem;
 species autem magis diuisibilis est quàm genus;
 quia continet plura in actu; quia aliquid est de
 actualitate speciei, quod non est de actualitate
 generis. Notandum est, quòd genus & species
 sunt principia cognoscendi: quia autem res ma-
 gis cognoscitur, quando de ea cognoscitur na-
 tura speciei quàm natura generis (magis enim
 cognoscitur Sortes, quando de eo cognoscitur
 humanitas, quàm quando de eo cognoscitur ani-
 malitas) sequitur quòd species facit magis cogno-
 scere rem quàm genus; & per consequens est ma-
 gis principium cognoscendi. Licet enim cog-
 nitio generis ad plura se extendat, quàm cog-
 nitio speciei, & (extensiuè loquendo) genus sit magis
 principium quàm species; tamen species profun-
 dius & extensius facit cognoscere rem quàm ge-
 nus: & ita quasi (intensiuè loquendo) species est
 magis principium cognoscendi quàm genus.

Remotis princi-
 cipis alia re-
 mouentur.

Quò genus
 et species sūt
 magis et mi-
 nus, diuisibi-
 lia.

Quò genus
 magis prin-
 cipium quàm
 species; & e
 conuersò.

An detur
 substantia se-
 parata à sin-
 gularibus.

*Ahuc: utrum oportet poni aliquid præter sin-
 gularia, aut non? Sed horum quæ sit scientia. Sed
 hæc infinita? Quæ uerò præter singularia, genera, aut
 species sunt. Sed neutrius horum quæ sit nunc scien-
 tia. Propter quod enim impossibile hoc, dictum est.*

Postquam recollegit aliquas dubitationes, quæ
 sunt de consideratione huius scientiæ; hic re-
 colligit alias dubitationes, quæ sunt de his, quæ
 considerantur in hac scientia. Et diuiditur hæc
 pars in duas partes: in hac enim scientia conside-
 rantur substantiæ, & etiam principia: primò ergo
 mouet quædam dubia de substantiis: secundò mo-
 uet de principiis, ibi [Adhuc autem siquidem est
 aliqua scientia] Prima in duas, secundum duas quæ-
 stiones, quas mouet. Secunda ibi [Etenim totali-
 ter dubitationem] Primò ergo ponit primam, quæ-
 stionem, & est quæstio talis. Vtrum possit poni ali-
 quid in rerum natura subsistens præter singula-
 ria; uel nihil tale possit poni? Et sunt argumenta

ad utranque partem: si enim nihil tale ponatur,
 sequitur quòd ipsorum singularium sit scientia;
 hoc autem est impossibile: singularia enim sunt
 infinita; infinitorum autem non est scientia. Si au-
 tem tale aliquid ponatur præter singularia, illud
 erit genus, uel species; sed quòd genus, & species
 non possit poni, dictum est: dictum etiam est quòd
 nunc quæ sit scientia non est de genere & specie,
 quæ sunt separata præter singularia. Notandum
 est, quòd ueritas huius quæstionis est; quòd uni-
 uersalia non sunt separata a singularibus; cuius
 ratio est, quia uniuersalia non habent esse nisi in
 singularibus: quòd enim habeant esse, & non ha-
 beant esse in singularibus, hoc est impossibile.
 Et quando dicitur, quòd uniuersalia non sunt se-
 parata à singularibus, sequitur quòd singularium
 est scientia; quod est impossibile, quia singularia
 sunt infinita. Dicendum est, quòd licet uniuersa-
 lia non sint separata secundum rem a singulari-
 bus; tamen sunt separata secundum rationem: ta-
 lis autem separatio sufficit ad rationem scientiæ.
 Deinde, cum d.

Vide in Se-
 ptimo huius
 tex. cò. 45.

*Etenim totaliter dubitationem habet, utrum o-
 portet aliquam existimari substantiam separabilem
 præter sensibiles substantias, & eas, quæ hic, aut
 nunc, sed hæc esse entia, & circa hæc sapientiã ex-
 sistere. Quæ res quidem enim uidetur aliam quandã
 & propositum est hoc nobis. Dico autem scire, si-
 quidem separabile secundum se, & nulli sensibilibus
 existens.*

Mouet secundam quæstionem, quæ quidem
 quæstio est, Vtrum sit dare aliquam substantiam
 æternam præter substantiam sensibilem & cor-
 ruptibilem? Et diuiditur hæc pars in duas partes,
 quia primò mouet quæstionem: secundò arguit
 pro una parte, scilicet quòd non est dare talem
 substantiam: tertio arguit pro alia parte, quòd ne-
 cessariò est dare talem substantiam. Secunda ibi
 [Adhuc autem] Tertia ibi [Si autem non separa-
 bile.] Primò ergo mouet quæstionem, dicens: quæ
 magnam dubitationem habet, Vtrum debeat po-
 ni aliqua substantia separata & æterna præter sub-
 stantias sensibiles, quæ sunt hic? Vel utrum non
 sit dare nisi entia sensibilia, circa quæ ueretur
 sapientia? Secundum enim ueritatem, in hac scien-
 tia uidetur quætere quandam aliam substantiam
 æternam præter substantiam sensibilem: & no-
 strum propositum est, uelle determinare de tali
 substantia: uolumus enim scire, quid est separabi-
 le secundum se, quod non est existens idem ali-
 cui de numero sensibilibus.

*Ahuc autem si præter sensibiles substantias est
 aliqua alia substantia, præter quales sensibiles o-
 portet ponere hanc esse? Quid enim magis præter ho-
 mines, aut equos, quàm aliorum animalium ponet-
 quis ipsam, aut totaliter inanimatorum? Aequales
 quidem sensibilibus & corruptibilibus substantiis
 perpetuas alteras constituere, extra rationabilia nõ
 debetur utique cadere.*

Arguit pro una parte quæstionis, scilicet quòd
 non

non est ponere, substantias æternas præter substantias sensibiles; & est ratio sua talis: si ponatur substantia æterna præter substantiam sensibilem; qua ratione ponetur substantia æterna respectu unius speciei sensibilibus, sicut homo æternus respectu hominis sensibilibus; eadem ratione ponentur substantiæ æternæ & separatae ab omnibus speciebus sensibilibus: sed quòd ponantur substantiæ æternæ respondententes sensibilibus, hoc est extra rationem & impossibile; ergo tales substantiæ non possunt poni in sua ratione. Patet litera, quæ dicit sic: quòd si præter substantias sensibiles ponitur aliqua substantia separata, dubium est, præter quas debeant poni, & præter quas non? non enim est maior ratio, quòd ponatur aliqua separata substantia præter homines & equos sensibiles, quàm ponatur præter alia animalia: uel etiam quòd totaliter ponatur præter inanimata; & sic præter omnia sensibilia ponuntur aliqua separata: & sic oportebit constituere substantias separatas & sempiternas æquales substantiis sensibilibus: hoc autem extra rationem est, scilicet quòd sint substantiæ separatae æquales substantiis sensibilibus.

Si autem non separabile à corporibus questum nunc principium est, quod utiq; aliud quis ponet magis materia? hæc tamen actu quidem non est, potentia autem est. Magis utiq; principium principalius hac uidebitur esse species & forma: hoc autem corruptibile. Quare totaliter non est perpetua substantia separabilis & secundum se. Sed inconueniens: uidetur enim & queritur ferè a grauissimis tanquam existens quoddam principium, & substantia talis. Quomodo enim erit ordo, non existente aliquo principio perpetuo & separabili, & manente?

Arguit ad oppositum, probando quòd inconueniens est dicere, quod sit alia substantia a substantia sensibili; & fundatur ratio sua super duo fundamenta. Primum fundamentum est, quod forma est magis principium quàm materia; forma enim dicitur actum; materia autem dicitur potentiam; actus enim est magis principium quàm potentia. Secundum fundamentum est, quod impossibile est dicere, quod omnis forma, quæ est magis principium quàm materia, sit corruptibilis: si enim omnis forma esset corruptibilis, & nulla esset forma perpetua separata, nullus esset ordo in rebus: ordo enim in rebus causatur à forma perpetua separata. Quasi ergo dicat Philosophus per istam rationem: si est dare materiã & potentiã; est dare formã & actum: non omnis autem forma & actus est corruptibilis; ergo oportet dare aliquam formam incorruptibilem & separatam. Et hoc est, quod dicitur litera: quòd si quælibet causa principium, id est forma non est separabile à corporibus sensibilibus; inconueniens sequitur: si enim aliquis ponat, materiam esse principium, oportet quod ponat aliquid aliud magis esse principium ipsa materia; & hoc, quod ponitur magis esse principium, est ipsa forma: materia enim nõ

Ordo in rebus causatur a forma æterna.

A est actu, sed potentia; ipsa autem species, uel forma magis principium est ipsa potentia; quæ quidem species & forma si totaliter corruptibilis est, sequitur quod nulla substantia erit perpetua, & separabilis à materia, & secundum se existens: hoc autem inconueniens est; talis enim substantia perpetua ponitur à grauissimis, & maximis philosophis, tanquam quoddam principium: quia non existente tali substantia perpetua & æterna, non erit ordo in rebus: ordo enim in rebus causatur a substantia perpetua & æterna. Notandum est: quòd ueritas huius quæstionis est in hoc; quia est dare substantiam æternam & separatam; ratio est, quia substantia materialis est substantia possibilis esse; omne enim quod est in materia, habet naturam possibilis; possibile autem esse arguit necesse esse. Similiter substantia materialis arguit substantiam æternam: sicut enim impossibile est dicere, quod sit dare substantiam possibilem, sine substantia separata; ita impossibile est dicere, quod sit dare substantiam materiale[m] sine substantia æterna. Sic ergo est dare substantiam æternam, non tamè eo modo quo Plato posuit; qui posuit substantiam æternam, quæ dicitur spēs uel idea: sed ista substantia, quæ datur; est substantia separabilis, à qua est omnis ordo in substantiis materialibus.

Necessitas ponendi primum eius separatum.

possibile arguit necesse esse.

Adhuc autem si quidem est aliqua substantia, & principium tale secundum naturam; quale nunc querimus; & hoc unum omnium & idem perpetuorum & corruptibilium, dubitatione habet; propter quid quidem eodem principio existente, hæc quidem sunt perpetua eorum, quæ sub principio; hæc autem non perpetua? hoc enim inconueniens. Si autem aliud quidem principium est corruptibilium; aliud autem perpetuorum. Si quidem perpetuum & quòd corruptibilium. Similiter dubitabimus, propter quid enim non perpetuo principio existente, & quæ sub principio perpetua? Corruptibili autem existente, aliud aliquid principium sit huius, & illius alterum; & hoc in infinitum procedit.

Postquam mouit quæstionem de substantiis; hic mouet quæstionem de principiis rerum. Et diuiditur in duas partes; quia primò querit, qualia sunt principia: secundò quæ sunt principia. Secunda ibi [Si autem rursus aliquis] Primò ergo querit, qualia sunt principia, & est quæstio talis, Vtrum principia corruptibilium & incorruptibilium sunt eadè, uel diuersa? Quod. n. sint eadem, nõ uidetur possibile; si enim est idem & perpetuum principium incorruptibile, & corruptibile; non uidetur posse reddi ratio, quare hoc est perpetuum, & hoc nõ; cum omnis perpetuitas & corruptibilitas oriatur a principio: ex quo principium est idè; qua ratione unum est perpetuum, & reliquum; & qua ratione principia corruptibilium sunt aliud & aliud, tunc restat quæstio: aut enim principium corruptibile est perpetuum, aut non: si perpetuum est, tunc uidetur, quod ipsum corruptibile sit perpetuum: si autem dicatur, quod principium rei corruptibilis est

Qualia sunt principia rerum.

Fff corru-

Metaphysicæ

corruptibile, sequitur quod principium erit principium; & sic potest abiri in infinitum. De ratione enim corruptibilis est, quod sit possibile: de ratione autem possibilis est, quod habeat principium: si ergo principium corruptibile est, possibile est: si autem possibile principium habet, ut sic principium erit principium, & erit abire in infinitum in principiiis. Vt si hac sententia rationis huius, patet litera, quæ dicitur: quod si est aliqua substantia perpetua & æterna, quæ est principium unicuique omnium corruptibilium & perpetuorum, quæstionem magnam habet, quomodo hoc est corruptibile, & hoc est perpetuum, ex quo principium est unum? Si autem dicatur, quod principium corruptibile, & perpetuorum est aliud, adhuc restat dubium; si enim principium corruptibile est perpetuum, sicut principium perpetuorum; uideatur quod utrumque sit perpetuum: si autem principium corruptibile est corruptibile, sequitur quod principium erit principium, & sic usque in infinitum: quia esse corruptibile habet principium. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis est: quod principium tam corruptibile quam perpetuorum unum est, quia omne ens ab uno ente deriuatum est. Sed tamen hoc non obstante, hæc quidem perpetua sunt; hæc autem corruptibilia: cuius ratio est, quia debemus imaginari, quod licet ens primum & causa prima uno modo, & uniformiter se habeat ad omnia, tamen omnia non eodem modo aspiciunt illud: quædam enim de numero entium aspiciunt primum sub aspectu propinquiori, & hæc quidem perpetua sunt; quædam autem sub aspectu longinquiori, & hæc sunt corruptibilia: licet ergo unum sit principium, tamen propter diuersum modum participandi illud principium, potest esse magna uarietas in principiatis, secundum quam uarietatem hæc quidem dicuntur perpetua, hæc autem corruptibilia. Et est exemplum: licet enim lux sit una, tamen magna uarietas potest esse in luce secundum diuersitatem recipientium: pariter potest esse magna uarietas in entibus secundum diuersam habitudinem, quam habent principiata ad principium. Deinde cum dicit.

Si autem rursus aliquis puta maxime principia immobilia, esse ens & unum ponat; primo quidem, si non hoc aliquid & substantiam utrumque ipsorum signat, quomodo erunt separabilia & per se? Talia autem querimus perpetua, quæ & prima principia. Si uero hoc aliquid et substantiam utrumque; ipsorum significat; oia erunt substantia entia. De oibus. n. ens predicatur, de quibusdam autem et unum; substantiam autem esse oia entia falsum.

Postquam quæsiuit, qualia sunt principia; hic quærit, quæ sunt principia. Et diuiditur in duas partes, quia primo quærit, quæ sunt principia: secundò quærit de unitate principiorum ibi [Adhuc utrum principia] Prima in quatuor partes, quia primo quærit, utrum ens & unum possint dici principia: secundò utrum unum & numerus: tertio utrum magnitudines: quartò utrum substantiæ separantur, quas ponebat Plato. Secunda ibi [Adhuc autem primum

principium] Tertia ibi [Si uero lineas] Quarta ibi [Exibet autem dubitationem] Dicit ergo primo, quod si aliquis posuerit, quod ens & unum sint principia immobilia, magnam dubitationem habet: Etenim ens & unum, quæ ponunt principia omnium, uel sunt substantia & hoc aliquid, uel non sunt; si dicatur quod non sunt substantia, nec hoc aliquid, sequitur quod non sunt separabilia, nec per se substantia: si autem separabilia non sunt, perpetua non sunt; hic autem querimus principia perpetua. Si autem dicatur, quod utrumque illorum substantia est, & hoc aliquid est, sequitur quod accidens sit substantia: cum enim ens & unum sint quoddam commune dictum de substantia & accidente, sequitur quod accidentis sit substantia, ex quo ens, quod substantia est, de eo dicitur, quod autem accidens sit substantia, impossibile est. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est ista: impossibile est, quod ens & unum sint principia: ens enim & unum uel substantia est, uel non est; si substantia non est, principium non est, quia principium omnium substantia est: si etiam substantia est, cum dicatur de accidente; ergo accidens substantia est, quod est falsum. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis est: quod ens & unum communiter dicta, analogice dicuntur ad substantiam & accidentis; principium autem debet esse substantia, & debet esse per se subsistens: licet autem ens & unum communiter dicta, non sint principia; tamen ens primum & unum est principium respectu omnium, & respectu substantiarum, & respectu accidentium. Et licet ens tale sit substantia, tamen non sequitur, quod accidens substantia sit, sicut arguebat Philosophus: cuius ratio est; quia (sicut dictum est supra) propter diuersam attributionem entium ad primum ens, non obstante quod ipsum sit unum, quædam sunt corruptibilia, quædam incorruptibilia: ita non obstante quod primum principium substantia sit, tamen quædam entia erunt substantiæ, & quædam erunt accidentia, propter diuersam habitudinem entium ad substantiam primam.

Adhuc autem primum principium, quod unum dicentibus, & hoc substantiam, ex uo autem & materia numerum generant primo, & hanc substantiam dicunt esse, quomodo contingit quod dicitur uerum? Dualitatem esse. n. & reliquorum unum quemque numerum compositorum, quomodo unum oportet intelligere? De hoc enim neque dicunt nihil, nec facile est dicere.

Ponit secundam quæstionem, Vtrum unum & numerus possint poni principia? Ponebant enim aliqui, quod primus effectus unius numerus est; numerum autem ponebant substantiam & essentiam rerum, & per consequens unum ponebant esse substantiam rerum; & ideo quærit Philosophus, quomodo hoc potest esse, dicens: quod illi, qui ponunt unum esse principium & substantiam rei, dicunt quod ex uno sicut ex materia primo generatur numerus; & hunc numerum dicunt substantiam rei; hoc autem non potest esse, quia si unum est tota natura numeri, oportet quod quilibet numerus sit aliquid unum, quod est impossibile; quia

Primum principium corruptibile, & incorruptibile.

Diffinitas in rebus autem oritur.

Quæritur circa principiorum quidditatem.

Ens, primum principium est unum substantia.

Quæritur.

quia si hoc esset uerum, dualitas, & quilibet aliorum numerorum compositorum ex unitatibus, esset aliquid unum; hoc autem non est bene intelligibile, nec est facile significare hoc uerum, nec etiam hoc dicunt Platonici. Deinde cum dicit.

Si uerò lineas, aut his habita (dico autem superficies), prima ponat quis principia; Hæc autem non sunt substantiæ separabiles. Decisiones autem & diuisiones, hæc quidem superficierum, hæc autem corporum, puncta autem linearum. Adhuc autem termini eorundem horum: omnia autem existunt in aliis, & separabile nullum est.

Quæstio. Tangit tertiam quæstionē de principiis. Ad cuius euidentiā notandū est: quod quidā posuerūt lineas, & superficies esse principia rerum: hanc autem positionē improbat Philosophus per duas rōnes, **B** Secūda ibi [Adhuc quō substantiā] Ponit ergo primā rationē, quæ talis est: principia substantiæ sunt separabilia; sed linea, & superficies non sunt separabiles; ergo non sunt principia. Et hoc est, quod dicit litera: quod si aliquis ponat lineas, & ea, quæ sequuntur ad lineas, sicut sunt superficies, esse prima principia, non bene ponunt; quia non sunt substantiæ separabiles; patet, quia lineæ sunt decisiones & diuisiones superficierum; superficies autem corporum; puncta autem linearum: sunt etiā superficies quidam termini; nullum autem de numero talium separabile est, sed semper in alio est; quia terminus non separatur ab eo, cuius est terminus; nec decisio ab eo, cuius est decisio.

Punctus est terminus, et diuisio lineæ; diuersi modè tamē: ut quidē terminat, est actus in lineæ; ut autē diuidit, est solū in potentia.

Adhuc quomodo substantiam existimare oportet unius & puncti? substantia quidem enim omnis generatio est, puncti autem non est: diuisio enim punctum exhibet.

Ponit secūdam rationem, & est ratio sua talis: principium substantia est, sed punctus & unitas non sunt substantia; ergo non sunt principia. Et hoc est, quod dicit litera; quod nullus potest opinari, quod natura unitatis & puncti sit substantia; substantia enim incipit esse per generationem; puncti autem non est generatio; punctus enim non incipit esse per generationem, sed per diuisionem; facta enim diuisione in linea, incipit esse punctus; unde punctus est quædam diuisio. Deinde.

Exhibet autem dubitationē, & oportet quidem scientiam esse uniuersalium, & talis substantiā autem non uniuersalium esse, magis autem hoc aliquid separabile. Quare si circa principia est scientia, quomodo oportet principium existimare substantiā esse?

Quæstio. Quærit quæstionem de substantiis separatis, quas ponebat Plato, Vtrū scilicet sint principia? Et diuiditur in duas partes, secundum duas quæstiones, quas quærit: prima quæstio est, utrum tales substantiæ sint principia? secunda est, utrum sit dare aliquam substantiam separatam talem? ibi [Adhuc utrum] Dicit ergo primò, quod magnum dubium habent, utrū tales substantiæ separabiles principia sint? Videtur enim quod non, quia omnis scientia uniuersalium est; tales autem substantiæ non sunt uniuersales, sed sunt separabiles, & per

se subsistentes; ergo talium substantiarum non est scientia: Ex quo sequitur, quod tales substantiæ non sunt principia, quia circa principia scientia est, quæ quæritur; non est autem circa tales substantias, ut iam dictum est. Deinde cum dicit.

Adhuc utrū est aliquid præter synolon, aut non? Dico autem materiam & quod cum hac. Siquidem enim non, quæ quidem in materia corruptibilia omnia. Si autē est aliquid, species utique erit & forma. Hoc igitur in quibus est, & in quibus non, difficile est determinare. In quibusdam enim palam non existens separabilis species, puta domus.

Quærit secundam quæstionem, Vtrum sit dare aliquas substantias separatas, dicens: quod quæstio est, utrum sit dare aliquod ens separatum præter synolon id est simul totum, quod est compositum ex materia & forma? Sunt enim argumenta ad utrumque partem; si enim non est dare aliquod ens præter ens, quod est compositum ex materia & forma; sequitur quod omnia entia sint corruptibilia; quia omne compositum ex materia & forma, corruptibile est: si enim dicatur, quod est dare tale ens separatum, non oportet quod illud ens sit spēs & forma, quam ponebat Plato; in quibus enim sit ponere speciem & ideam, difficile est uidere: manifestum est etiam quod in quibusdam non potest poni idea, & species separata: non enim potest poni in artificialibus, non enim est dare domum separatam, quæ possit dici idea domus sensibilis. Notandum est, quod ueritas huius quæstionis est: quod est dare substantiam separatam, alias omnia essent corruptibilia; sed tamē ista substantia non debet poni eo modo, quod posuit Plato; ita quod uocetur species, uel idea.

Adhuc utrum principia specie, aut numero eadem? Si enim numero, omnia erunt eadem.

Quærit ultimam quæstionem de unitate principiorum; & est quæstio talis: Vtrum scilicet principia sint unum numero, uel specie; si enim principia sunt unum numero; oportet dicere, quod omnia principiata sint eadem numero, quod est impossibile. Notandum autem est, quod ueritas huius quæstionis est: quod primum principium omnium est unum numero; licet principia intrinsicè diuersificentur: uerum & si ipsum principium omnium sit unum, tamen non sequitur, quod principiata sint unum: cuius ratio dicta est superius: dictum est enim quod principiata diuersificantur secundum diuersas habitudines, secundum quod diuersimodè respiciunt ipsum primum.

Quoniam autem Philosophi est scientia entis in quantum ens, uniuersaliter, & non secundum partem; ens autem multipliciter, & non secundum unum dicitur modum. Siquidē igitur æquiuocè secundum cōmune, aut nihil, non est sub una scientia: non enim est unum genus talium. Si autem secundum aliquid commune, erit utique sub una scientia.

Postquam recollegit quasdam quæstiones, de quibus facta fuit mentio in Tertio; hic recolligit quædam de subiecto huius scientiæ, dicens

Metaphysicæ

Tex. cō. 7. et
inde, & in
principio
Sexti Lib.
tri.

Ens non est
æquiuocum
sed analogi-
cū

circa quæ est hæc scientia, de quibus facta fuit mentio in Quarto. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, de quibus cōsiderat hæc scientia: secundò comparat, hanc scientiam ad alias. Secunda ibi [Omnis autem scientia querit] Prima in duas, quia primò ostendit, quòd ad hæc scientiam oportet considerare de ente inquantū ens: secundò ostendit, quòd hæc scientia considerat de principiis demonstrationis, ibi [Quoniam autem mathematicus utitur] Prima pars in duas, quia primò ostendit, quòd ens inquantū ens potest cadere sub hac scientia: secundo ostendit, quòd hæc scientia considerat de passionibus entis. Secūda ibi [Quemadmodum autem & in aliis Mathematicis] Circa primū notādum est, quòd si ens esset æquiuocum, nulla scientia esse posset circa totum ens; quia illa, quæ cadunt sub una sciētia, debent habere unitatem uel uniuocationis, uel analogiæ; & ideo si totum ens debet cadere sub una scientia, oportet quòd omnia entia uel habeant unitatē uniuocationis, uel analogiæ: unitatem autem uniuocationis non possunt habere; restat ergo quòd habeant unitatem analogiæ. Philosophus ergo uolens ostendere, quòd totum ens potest cadere sub una scientia, ostendit quòd omne ens habet attributionem ad unum ens. Et diuiditur hæc pars in duas partes, quia primò ostendit, quòd omne ens reducitur ad unum ens: secūdò ostendit, quòd omnis contrarietas reducitur ad unam contrarietatem. Secunda ibi [Quoniam autem omnis entis.] Circa primū duo facit, quia primò ponit, quòd una scientia potest esse de omni ente, quia omne ens ad unum ens reducitur: secundò ostendit hoc per exemplum. Secunda ibi [Videtur itaque] Dicit ergo primò quòd quia scientia Philosophi, id est scientia Metaphysicæ est de ente inquantū ens, & est uniuersaliter de toto ente; cum totum ens dicatur multipliciter, non secundum unum modum; oportet quòd ista multiplicitas non sit multiplicitas æquiuocationis: si enim hæc multiplicitas esset æquiuoca, quæ secundum nullum commune est; quia nulla ratio est communis æquiuocis; totum ens non caderet sub una scientia: æquiuocum enim non est unum genus; scientia autem unius generis est: si autem cōtingat, quòd multiplicitas & diuersitas habeat aliquid commune; poterit cadere sub una scientia: quæ scientia per se respicit illud commune.

Videtur itaque dicto modo dici, quemadmodum medicatiuum & salubre: etenim horum unumquodque multipliciter. Dicitur autem secundum unumquemque modorum, eo quòd hoc quidem ad medicatiuam scientiam reducitur aliquo modo; hoc autem ad sanitatem; hoc autem aliter ad idem, aut unumquodque. Medicatiuus enim sermo dicitur, & cultellus, eo quòd hic quidem a medicatiua scientia fit: hic autem huic utilis fit. Similiter autem & salubre; hoc quidem enim quia significatiuum sanitatis: hoc autem quia factiuum. Idem autem modus & in reliquis.

Manifestat unitatē analogiæ, quæ est inter om-

nia entia, ex hoc quod reducuntur ad unū ens. Et hæc pars diuiditur in duas partes, quia primò ponit duo exēpla: secundò exēpla applicat ad propositū ibi [Eodē itaque modo] Dicit ergo, quod eodē modo uidetur ens dici multipliciter per reductionē ad unū; quomodo dicitur uel medicamentum, & salubre: unūquodque enim horū multipliciter dicitur; & tamē illa multiplicitas ad unū reducitur: multiplicitas. n. medicantis reducitur ad medicatiuā sciētiā: multiplicitas enim salubris reducitur ad sanitatem; & sic unumquodque istorum secundum alium & alium modum reducitur ad unum. Exēplum de primo, sermo est medicatiuus, & etiam cultellus est medicatiuus; sed tamen differenter: sermo. n. est medicatiuus, quia est a medicatiua scientia: cultellus est etiam medicatiuus, quia sicut instrumentum deseruit medicatiuæ scientiæ. Exemplum de secundo: est. n. aliquid salubre, quod est significatiuum sanitatis, sicut est urina: aliquid autem est salubre, quia est factiuum sanitatis; sicut potio medicinalis; & sic omnia medicatiua, & omnia salubria ad unum dicuntur secundum diuersos modos: Et sicut est in salubri, & medicatiuo; ita est in aliis analogiis.

Eodem itaque modo & ens omne dicitur. Eo. n. quòd entis inquantum ens passio, aut habitus, aut dispositio: aut motus, aut aliorum aliquid talium fit: dicitur unumquodque eorum ens.

Postquam posuit duo exempla de his, quæ secundum diuersos modos reducuntur ad unum; hic illa applicat ad propositum, dicens: quòd sicut est in medicatiuo & salubri; ita est in ente, sicut licet quòd omnia entia dicuntur ad primum ens: est. n. quoddam ens simpliciter, quod habet esse in se, non in aspectu ad aliud: & hoc ens est substantia: alia autem entia a substantia dicuntur entia, non quia habeant esse in se: sed propter habitudinem, quam habent ad illud ens: unumquodque. n. illorū dicitur ens; uel quia est passio istius entis; uel quia est dispositio huius entis: uel quia motus ad hoc ens: uel quia secundum alium quem alium modum respicit hoc. Notandū est, quod unum & idem ens est, quod aspicitur a diuersis prædicamentis, quod est Substantia: sed tamen licet sit unum & idem, quod aspicitur a diuersis; tamen sub diuersis modis aspicitur: aliter enim ipsum aspicitur quantitas, aliter qualitas, & sic de aliis prædicamentis. Et hoc est, quod dixit Philosophus in littera, quòd omnia entia aspiciunt unum ens, quod habet esse per se.

Quoniam autem omnis entis ad unum aliquid & commune reductio fit: & contrarietatum unaquæque ad primas differentias & contrarietates reducitur entis; siue pluralitas & unum siue similitudo & dissimilitudo primæ entis sint differentia; siue alia aliqua. Sunt enim hæc speculata.

Postquam ostendit, quod omnia entia reducuntur ad unum ens: & quod ideo possunt cadere sub una scientia: hic ostendit, quod omnia contraria reducuntur ad unum, & ideo possunt cadere sub una

Omnia an
butione
bens ad m

Applicat
ad propo-
situm.

Substantia
prædicamē
tis
aspicitur.

una scientia . Et diuiditur in tres partes, quia primò ostendit hoc: secundò ostendit, q̄ idem est re-
ducere ad ens & ad unū; quia unum & ens cōuer-
tantur: tertio mouet quandam dubitationem.

*Omnes con-
trarietates
reducuntur
ad primas
differētiās.*

Secunda ibi [Differt autē] Tertia ibi [Quomodo
autem cōtraria] Dicit ergo primò, q̄ sicut omne
ens reducitur ad unū ens; sic omnis cōtrarietas re-
ducitur ad primas differētiās, & primas cōtrari-
tates entis; siue primę differētię entis sint unū &
plura, siue similitudo & dissimilitudo: quę quidē
primę differētię entis cadunt sub speculatione
huius scientię, sicut & ens. Notandum est, q̄ ens
primaria diuisione diuiditur in actum, & poten-
tiam: & aliqua entia mediante ista diuisione redu-
cuntur ad ens: sicut dicimus, q̄ materia est ens in
potentia, & forma est ens in actu. Diuiditur etiā
ens in decem prædicamenta; & aliqua entia medi-
ante ista diuisione reducuntur ad ens: sicut dici-
mus, quòd linea est ens; quia quantitas est ens; &
albedo est ens, quia qualitas est ens. Diuiditur
etiā ens in unum & multa; & aliqua reducun-
tur ad ens mediantibus istis differētiis: de nu-
mero quorum est quantitas; contrarietas enim
est quædam multitudo, quia est quædam distan-
tia formalis. Deinde cum dicit.

*Entis varia
diuisiones.*

*Cōtrarietas
est multitu-
do quædam.*

*Differt autē nihil entis reductio ad ens, aut ad
unum fieri. Et etiam si nō idem, sed est aliud, conuerti-
tur quidē. Num enim ens aequaliter, et ens unum.*

Quia dixit, quòd entia omnia reducuntur ad
unum commune ens; hic dicit, quòd nihil differt,
q̄ reductio fiat ad ens; & ad unū: cuius ratio est,
quia & si unum & ens non differant secundum
eandem rationem; tamen conuertuntur: quia om-
ne ens est unum, & omne unum est ens; & ideo
reductio, quę fit ad ens, fit ad unum. Notandum
est, q̄ sicut ens conuertitur cum uno ex æquo;
ita tale ens conuertitur cum tali uno: sicut ergo
ens est commune ad omnia prædicamenta; ita &
unum: & sicut inter omnia entia substantia est
primum ens; ita est primum unum: sicut ergo om-
nia entia reducuntur ad substantiam tanquam
ad primū ens; ita reducuntur ad eandem tamquā
ad primum unum; quia primum ens, & primum
unum conuertuntur. Notandum est, quòd licet
ens & unum conuertantur; tamen differunt se-
cundum rationem: quia secundum aliam & aliā
rationē aliquid dicitur ens, & aliquid dicitur unū:
nō sunt ergo idem, & tamen conuertuntur.

*Ens, et unū
quomodo cō-
uertuntur,
& quomo-
do non.*

*Quoniam autē contraria omnia unius & eiusdem
scientię speculari; dicitur autē unum quodq; ipsorum
secundum priuationē: & utiq; quædā dubitabit ali-
quis, quomodo dicuntur secundum priuationē, quo-
rum est inter medium aliquid, quemadmodum inius-
ti & iusti? Circa omnia itaq; talia, priuationem
oportet poni non totius rationis, sed ultima speciē.
Puta si est iustus secundum habitum quendam obe-
diens legibus, non semper erit iniustus, tota priua-
tione ratione. Circa persuaderi autem legibus defi-
ciens in aliquo; & secundum hoc priuatio inest
ipsi. Eodem autem modo & in alijs.*

A Mouet quandam dubitationem, & eam soluit,
dicens: ita dictum est, q̄ omnia contraria cadunt
sub speculatione huius scientię: ita est etiam q̄
contraria dicuntur secundum priuationē, quia al-
terū contrariorū est priuatio alterius: tamen du-
bium est, Quomodo contraria possunt dici secun-
dum priuationem? ratio autē dubitationis est; quia
inter cōtraria est medium; quęadmodum est me-
dium iusti & iniusti, cum tamē inter opposita pri-
uatiuē nō sit mediū. Ad hanc dubitationē respon-
dendū est, q̄ in talibus cōtrariis alterum cōtrario-
rū nō omni modo habet rationē priuationis; quia
nō priuat totā rationē ipsius habitus; sed solū pri-
uat cōpletū & cōpletā speciē ipsius habitus.
Verbi gratia si aliquis dicitur iustus secundū hā-
bitū, quia est obediens legibus; non dicitur semp̄
aliquis iniustus, ex eo q̄ sit priuatus tota ratione
iustitię; ita q̄ in nullo obediat legibus: sed diceretur
iniustus, quia in aliquo deficit a legibus; defi-
cit enim in hoc, quia in aliquo non persuadetur
a legibus; & sic inest ipsi priuatio: similiter autē &
in alijs. Notandū aut, q̄ in contrariis est medium,
quod secundū magis & minus distat ab extremis:
hoc aut non esset, si in medio esset omnimoda ne-
gatio extremorū; q̄ enim fuscū, q̄ est mediū in-
ter albū & nigrū; sit minus albū & minus nigrū,
quā albū purū, & nigrū purū; hoc est quia in fu-
sco nō est omnimoda negatio albi, uel nigri; & hoc
quia ipsum fuscū, est partim album, & partim ni-
grū: A simili dico in proposito, q̄ est aliquid me-
diū secundū magis & minus inter iustū & inius-
tum; & hoc quia iniustū nō est omnimoda nega-
tio. Debemus enim imaginari; q̄ iustus est, qui
obedit legibus; iniustus autē est, qui delirat a legi-
bus: deuiare aut a legibus quia potest esse secun-
dū multos modos, & secundū magis & minus: &
ideo potest esse mediū secundū magis & minus
inter obseruantiam legis, & inter omnimodā de-
uiationem a legibus. Notandū est, q̄ nō est dare
malū purum, quod nō sit mixtū alicui bono; quia
secundū Philosophū Quarto Ethicorū, malū pu-
rum importabile est: similiter quicūq; deuiat a le-
ge, nō deuiat secundū oēs circūstātiās. Et hoc est,
quod dicit Philosophus, q̄ iustus in aliquo deficit,
sed non secundū oēs circūstātiās. Deinde cū dicit.

*Quo omnia
contraria se
habent ut ha-
bitus & pri-
uatio.*

*In contra-
rijs quomo-
do est me-
dium.*

*Iustus & in-
iustus quid.*

*Malū purū
non datur.*

B *Circumtollens enim omnia sensibilia, speculatur;
puta grauitatem & lenitatem, duritiam & con-
trarietas: adhuc autem caliditatem & frigiditatem,
& alias sensibiles cōtrarietates: solum autem derelin-
quit quantum est continuum; & horum quidem
ad unum, horum autem ad duo; horum uerò ad tria:
& passiones horum inquantū quāta sunt & conti-
nua; & non secundū aliud aliquid speculatur; & ho-
rum quidem eas, quę adinuicem positiones considē-
rat: & in his existentia: horum autem cōmensura-
tiones, & incommensurationes; horum uerò ratio-
nes, sed tantum omnium unam & eandem ponimus
scientiam geometricam.*

C *Quemadmodum autem & in alijs mathemati-
cis circa ea, quę ex ablatione theoricā faciūt.
Circumtollens enim omnia sensibilia, speculatur;
puta grauitatem & lenitatem, duritiam & con-
trarietas: adhuc autem caliditatem & frigiditatem,
& alias sensibiles cōtrarietates: solum autem derelin-
quit quantum est continuum; & horum quidem
ad unum, horum autem ad duo; horum uerò ad tria:
& passiones horum inquantū quāta sunt & conti-
nua; & non secundū aliud aliquid speculatur; & ho-
rum quidem eas, quę adinuicem positiones considē-
rat: & in his existentia: horum autem cōmensura-
tiones, & incommensurationes; horum uerò ratio-
nes, sed tantum omnium unam & eandem ponimus
scientiam geometricam.*

Fff 3 Ostendit

Metaphysicæ

*Metaphysicæ
ens considerat
ens, & ea que se-
quuntur ens.*

Ostendit iam, quod hæc scientia considerat de ente in quantum unum ens; hic ostendit, quod hæc scientia considerat passiones, que sequuntur ens in quantum ens. Et dividitur in duas partes, quia primo hoc ostendit; secundo soluit ex dictis dubitationem principaliter intentam, scilicet quomodo una scientia potest esse circa omnia entia, ibi [Quoniam autem ens omne] Circa primum facit talem rationem: sicut se habet scientia Mathematica ad quantum; sic se habet hæc scientia Metaphysica ad ens: sed scientia Mathematica sic se habet ad quantum, quod considerando quantum, considerat passionem quanti; ergo scientia Metaphysica sic se habebit, quod considerando ens in quantum ens, considerabit passiones entis in quantum ens, & que sequuntur ens in quantum ens. Circa istam rationem sic procedit: quia primo ostendit, quod Mathematicus considerat quantum & passiones quanti: secundo ex hoc concludit a simili, quod Metaphysicus considerat ens & passiones entis, ibi [Eodem modo se.] Dicit ergo primo, quod consideratio mathematicorum versatur circa ea, que sunt ex remotione, uel circa separata a qualitatibus sensibilibus, non secundum esse, sed secundum rationem. Mathematicus enim separans a natura continui omnes qualitates sensibiles, sicut gravitatem & leuitatem, sicut duritiam & molliem, sicut caliditatem & frigiditatem, & alias contrarietates sensibiles; relinquit in sua consideratione quantum & continuum per se: sive sit continuum ad unam dimensionem ut linea, sive ad duas ut superficies, sive ad tres ut corpus: considerando autem quantum & continuum per se, & non secundum aliud; considerat passiones quanti & continui, & accidentia, que insunt eidem: sicut considerans commensurationes, & incommensurationes, scilicet quomodo aliquæ quantitates sunt commensurabiles, & quomodo aliquæ non; rationes etiam, id est proportiones harum quantitatum considerat; omnium enim illorum est una scientia, que est Geometria.

Eodem modo se habet & circa ens: huius enim accidentia in quantum est ens, & contrarietates ipsius in quantum ens, non alterius scientia, quam Philosophia speculatiua. Naturali quidem enim non in quantum entia, magis autem in quantum motu participant, theoriam utique quis distribuet? Dialectica enim entia & sophistica sunt accidentium quidem entibus, non autem in quantum entia; neque circa ens in quantum ens est. Quare relinquitur Philosophum in quantum entia sunt esse circa dicta speculatiuum.

Concludit a simili, quod sicut Mathematicus considerat passiones quanti; ita Metaphysicus passiones entis, dicens: quod eodem modo Metaphysicus se habet circa ens, sicut Mathematicus circa quantum; considerat enim Metaphysicus ens, & accidentia entis, & contrarietates ipsius; quia talia accidentia non possent cadere sub spe-

E culatione alterius scientie, quam istius: quia non possent cadere sub speculatione Naturalis scientie, nec etiam Dialecticæ: Naturalis quidem non, quia Naturalis scientia non considerat ens in quantum ens; sed ens in quantum participat motum. Dialectica autem & sophistica considerat ens, & etiam accidentia, que accidunt omnibus entibus; non tamen considerat ea, que accidunt enti in quantum ens; quo relinquitur, quod solus Philosophus Metaphysicus considerat.

Notandum est, quod aliqua simul & scilicet sunt entia, & sunt quanta, & sunt sensibilia; tamē quia esse ens, & esse quantum, & esse sensibile differunt, ideo potest esse, quod alia passiones conueniunt rei in quantum habet rationem entis; & alia in quantum habet rationem quanti sensibilibus; & sicut alia sunt passiones entis, & entis quanti, & entis quanti sensibilibus: ita est alia scientia, que considerat passiones entis; & alia, que considerat passiones quanti & alia, que considerat passiones quanti sensibilibus. Notandum, quod due scientie, scilicet Naturalis & Logica inter omnes alias uidentur esse magis communes, & magis uniuersales: cuius ratio est, quia secundum Antiquos, omne ens erat ens sensibile, quia non ponebant aliquam substantiam separatam; & secundum hoc idem erat ambitus totius entis, & entis sensibilibus. Ex quo sequitur, quod ista scientia, que uersatur circa ens sensibile, qualis est Naturalis, uersatur circa totum ens: & ideo Naturalis scientia uidetur, naturalis & communis. Logica autem ideo est scientia communis, quia uersatur circa intentiones communes, que possunt applicari omnibus entibus. Quia ergo hæc due scientie inter alias uidentur magis communes; ideo dixit Philosophus in littera, quod si aliquæ scientie considerarent de ente in quantum ens, hæc due considerarent eam; ergo hæc due non considerent nulla aliarum a Metaphysica considerat.

Notandum est, quod Logicus & Metaphysicus sunt circa totum ens; sed tamen aliter & aliter: quia Metaphysicus est circa ens in se, & circa accidentia, que sequuntur ens in quantum ens; Logicus autem principaliter est circa secundas intentiones; qualis est intentio generis, & speciei, & sic de aliis: & quia istæ secundæ intentiones possunt applicari omnibus entibus; ideo secundario est circa totum ens. Sic ergo est circa ens non in quantum ens, sicut est Metaphysicus (sicut dicit Philosophus in littera) sed magis est circa secundas intentiones, & secundario circa ens; in quantum secundæ intentiones applicantur entibus. Deinde cum dicit.

Quoniam autem ens omne secundum unam, & commune aliquid dicitur multipliciter dictum, & contraria eodem modo: ad primas enim contrarietates, & differentias entis, (talium enim possumus sub una scientia esse) dissoluitur utique, que secundum principia dubitatio dicitur. Dicit autem, in qua dubitatum est, quomodo ens multorum & differentium

*Metaphysicæ
Dialecticæ
& Sophisticæ
de ratione
secundum
mores; &
quæ.*

*Logicus, &
Metaphysicus
sunt
circa totum
ens: sed
aliter.*

quomodo genera una aliqua scientia.

Solvit dubitationem principaliter intentam, scilicet quomodo una scientia potest esse circa omne ens, dicens: quod quia omne ens reducitur ad unum ens; licet ens dicatur multipliciter: & quia omnia contraria reducuntur ad unam contrarietatem; ideo omnia entia possunt cadere sub una scientia. Et per hoc solvitur dubitatio perit motus, Vtrum multorum differentium generum possit esse una scientia?

Quoniam autem Mathematicus utitur communibus, proprie & horum principia erit utrisque speculati Philoſophia prima. Quod enim ab equalibus equalibus ablatis, quae relinquuntur equalia, commune quidem est omnibus quantis: Mathematica autem assumens circa aliquam partem, convenientis materiae facit theoriam. Puta circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut reliquorum aliquod quantum; non in quantum autem entia, sed in quantum continuum ipsorum unumquodque, aut unum, aut duo, aut tria. Philoſophia autem de his, quae in parte quidem in quantum horum unicuique aliquid accidit; non intendit circa ens autem in quantum ens unumquodque talium speculatur.

Postquam ostendit, quod haec scientia considerat de ente in quantum ens; hic ostendit, quod ipsa considerat de principiis demonstrationis: secundum ostendit, quod haec scientia specialiter considerat de quodam principio, quod est super alia principia ibi [Est autem quoddam in entibus] Primum probat primo ex consideratione Mathematicae scientiae; secundum ex consideratione scientiae naturalis, ibi [Eodem autem habet modo.] Ad evidentiam autem primi notandum est, quod aliqua principia sunt, quae sunt communia pluribus scientiis mathematicis; sicut illud principium, Si ab equalibus equalia demas, quae relinquuntur, equalia sunt: est enim commune Arithmeticae & Geometriae; quia est commune omnibus quantis: hoc ergo principium secundum suam communitatem acceptum, non potest cadere sub speculatione harum scientiarum particularium; cuius ratio est, quia illud principium in sua communitate acceptum, excedit considerationem quamlibet harum scientiarum particularium; illud autem, quod consideratur in scientia, non debet excedere ambitum scientiae: cum ergo hoc principium & similia non possint cadere sub speculatione harum scientiarum particularium, oportet quod cadat sub speculatione scientiae alicuius communioris; qualis est ista; licet enim hoc principium commune consideretur aliquando in scientia particulari; tamen non consideratur in ea secundum suam communitatem, sed secundum quod est contractum ad talem & talem materiam. Visa hac sententia, patet littera Philoſoph. quae dicit: quia ita est, quod Mathematicus utitur quibusdam communibus principiis; ideo oportet quod de talibus principiis in sua communitate acceptis, speculetur prima Philoſophia; licet talia ut contracta sunt

Inferitur co-
clasio prin-
cipalis

Metaph. co-
siderat de
principijs
demonstra-
tionis.

Quod conside-
ratur in sci-
entia, no ex-
cedit eius
ambitum.

A ad materiam speculandi, possint cadere sub speculatione scientiae particularis. Verbi gratia, illud principium, Si ab equalibus &c. est commune omnibus quantis; & Mathematica non speculatur de eo in sua communitate, sed in quantum est contractum ad aliquam certam materiam; puta ad lineam, vel ad angulos, vel ad numeros, vel ad aliquid aliud de numero quantum. Non enim aliqua scientia particularis Mathematica, puta Geometria considerat quantum in quantum quantum; nec considerat ens in quantum ens, sed considerat ens in quantum continuum; siue in quantum continuum secundum unam dimensionem, siue secundum duas, siue secundum tres. Philoſophia autem prima non intendit de ente particulari in quantum tale, nec de accidentibus eius; sed versatur circa ens, & passiones eius. Notandum est, quod principia mathematica in quantum terminos cognoscimus: & ideo ad illam scientiam, ad quam spectat cognitio terminorum, spectat cognitio principiorum; quia enim hoc principium, De quolibet affirmatio & negatio, oritur a natura entis, & non entis; ideo illa scientia, ad quam spectat cognitio entis, spectat cognitio principii; & quia similiter illud principium, Si ab equalibus & cetera sequitur quantum, ideo illa scientia, ad quam spectat considerare quantum, considerat illud principium, quia fundatur super naturam quantum: talis autem non potest esse aliqua scientiarum particularium mathematicarum, quia non considerat naturam quanti in suo ambitu, sed naturam quanti contracti, puta quanti contracti quod ad Geometricum, vel quanti discreti quod ad Arithmeticum; oportet ergo quod hoc principium sit de consideratione illius scientiae, quae considerat naturam quanti in se: haec autem est haec scientia, quae scientia considerat primas differentias entis, quae sunt decem predicamenta, & passiones eorum. Deinde cum dicit.

Eodem autem habet modo & circa Naturalem scientiam Mathematicam. Naturalis enim accidentia & principia speculatur entium in quantum mota, & non in quantum entia. Primam autem scientiam diximus horum esse secundum quod entia subiecta sunt, sed non alterum aliquid: propter quod & hanc mathematicam scientiam partes sapientiae esse ponendum.

Probat idem ex consideratione scientiae Naturalis, dicens: quod sicut Mathematica non considerat communia, quae sequuntur ens, vel primas differentias entis; ita nec Naturalis; & sic quantum ad hoc sunt similes; naturalis enim considerat principia & causas entium, & non in quantum entia; sed in quantum mota; sed prima scientia est entium in quantum entium, & non secundum quod aliquid alterum. Ex quo sequitur, quod quia scientia Mathematica est circa ens partiale, & etiam scientia Naturalis; Metaphysica autem est circa ens in quantum ens; quod scientia Mathematica, & scientia Naturalis partes sunt Metaphysicae; sicut enim

Est primo
posterior
com. 6.

Naturalis
quo conside-
rat princi-
pia demon-
strandi.

Mathemati-
ca & Phy-
sica sunt par-
tes Meta-
physicae.

se habet subiectum ad subiectum; ita uidetur, quod se habeat scientia ad scientiam: subiectum enim naturalis, & mathematicæ uidetur esse pars subiecti Metaphysicæ, & per consequens istæ scientiæ uidentur esse partes illius, scilicet scientiæ Metaphysicæ.

Est autem quoddam in entibus principium, circa quod non est mentiri; contrarium autem necessarium semper facere. Dico autem uerum dicere: puta quod non contingit idem secundum unum & idem tempus esse, & non esse; & alia ipsis opposita hoc modo: & de talibus simpliciter quidem non est demonstratio, ad hunc autem est. Non enim est ex credibiliiori principio hoc ipso facere syllogismum: oportet et autem, si quidem erit simpliciter demonstrare.

Principium principiorum quod.

Postquam ostendit, quod communia principia sunt de consideratione huius scientiæ; hic specialiter descendit ad illud principium. De quolibet affirmatio uel negatio uera quod est principium inter omnia principia; ostendens, quod primus Philosophus disputat contra negantes illud principium. Et diuiditur hæc pars in duas partes, quia in prima parte excludit errorem negantium hoc principium in generali, non descendendo ad opinionem alicuius in speciali: in secunda parte descendit ad opiniones speciales aliquorum negantium hoc principium. Secunda ibi [Citò autem & utique.] Prima in duas, quia in prima parte ponit intentum suum, scilicet per quem modum potest ostendi illud principium, & excludit errores negantium: in secunda parte incipit disputare contra negantes hoc principium. Secunda ibi [Ad dicentem autem.] Dicit ergo primò, quod quoddam principium est in entibus, extra quod non est mentiri, nec contingit quod aliquis opinetur tale principium esse falsum; sed contrarium necessarium est, scilicet quod aliquis opinetur tale principium esse uerum: illud autem principium, quod non contingit secundum unum & idem, & secundum unum & idem tempus, & aliis conditionibus obseruatis, quæ consueuerunt apponi ad contradictionem; simul esse, & non esse: de tali principio non potest esse demonstratio simpliciter; sed tantum demonstratio ad hominem.

Primò principium si non potest demonstrari: sit autem per se uerum.

Simpliciter quidem non potest demonstrari hoc principium; cuius ratio est: quia illud, quod demonstratur simpliciter, demonstratur ex aliquo priori; hoc autem principio nihil est prius; & sic demonstrari non potest demonstratione simpliciter; sed demonstratione quod ad hominem. Notandum est, quod sententia Philosophi est in hoc; quod inter communia principia est dare unum principium omnino primum, quia fundatur super terminos maximè communes; sicut super esse, & non esse; & hoc principium est, Quod contradictoria non uerificantur de eodem: tale autem principium demonstrari non potest demonstratione simpliciter, quia nihil est prius tali principio; omnis autem demonstratio (proprie accepta) ex prioribus est: potest autem demonstra-

ri quò ad hominem; cuius ratio est; quia ille homo, qui negat hoc principium; concedit minùs notum hoc principio; & ex illo minùs noto proceditur ad ostensionem huius principii, non simpliciter, sed respectu huius. Cum postea subdit.

Ad dicentem autem oppositas dictiones ei, qui falsum id esse ostendit; sumendum aliquid tale; quod idem quidem erit ei, quod est; non contingere idem esse, & non esse secundum unum & idem tempus; non uidebitur autem esse idem. Sic enim solùm utique demonstrabitur ad dicentem, contingere oppositas dictiones uerificari de eodem.

Incipit disputare contra negantem hoc principium. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit disputandi modum contra negantem principium; secundo procedit ad disputandum contra negantem hoc principium. Secunda ibi [Futurus itaque.] Dicit ergo primò, quod ostendendum est, quod ille, qui dicit, quod oppositas dictiones; affirmatio & negatio, scilicet quod sint uera & falsa, falsum dicitur autem hoc fiat, debet sumi & supponi aliquid tale, quod sit idem cum hoc principio, quod debet ostendi, scilicet quod non conuenit simul secundum idem tempus, idem esse, & non esse: licet autem illud, quod sumitur, sit idem; tamen non uidetur esse idem; tale enim sumendo, poterit demonstrari, quod contradicentes dictiones, id est contradictoria non uerificantur de eodem: Notandum est, quod non potest procedi contra negantem hoc principium; quia illud principium clauditur in qualibet uera propositione: subiectum enim ita est sub uno prædicato; quod non est sub opposito illius; quia ergo in qualibet uera propositione clauditur hoc principium, sequitur quod in quolibet uero cõcesso ab aduersario, quod sumetur ad probandum hoc principium; clauditur hoc principium; & quia clauditur, ideo tale, quod sumitur, idem est aliqualiter cum tali principio; licet fortè aduersario non uideatur esse illud: nihil enim potest sumi, cuius ueritas non sit ex ueritate huius principii: cuius ratio est; quia sicut omnes conceptus simplices fundantur super conceptus entis; ita omnes conceptus cõpositi fundantur super isto conceptu. De quolibet affirmatio uel negatio. Deinde cum dicit.

Futuros itaque inuicem ratione communicare oportet aliquid ipsorum intelligere. Non falso autem hoc, quomodo est commutatio his ad inuicem sermonis? Oportet igitur nomen unum quodque esse notum, & significare aliquid, & idem multa si b im, aut unum; si autem plura significare, manifestum facere, ad quod fert nomen eorum.

Postquam dedit modum disputandi contra istos; hic incipit disputare contra eos. Et diuiditur in tres partes, secundum tres rationes, quas adducit ad uerificandum hoc principium. Secunda ibi [Ad huc autem simile est.] Circa primam rationem sic procedit; quia primò ponit quoddam, per quod probat propositum, quod tamen est idem (ut dictum est) aliqualiter cum propositio:

Modum cedens tra mtes prin

Omnis un las ex pri mo prin cipio ueritat orum.

Disputa ti a negans prinu prin cipium.

10:secundò ex illo concludit propositum, ibi [Dicens itaque] Dicit ergo primò, quòd si homines còmunicent in ratione, ita quòd homo rationem & conceptum, quem concipit, communicet alteri; oportet quòd unus intelligat, quòd ab alio dicitur; si autem unus intelligit, quòd alius dicit; oportet quòd nomina exprimentia conceptus, sint nota in sua significatione, ita quòd nomen significet aliquod certum & unum, & non multa: quia si fortè contingat, quòd nomè significet plura, oportet quòd dicant & manifestent, ad quòd illorum referatur nomen. Est ergo sententia Philosophi in hoc; quòd conceptus per nomina exprimantur; exprimi autem non possunt, nisi nomina exprimerent aliquid certum & determinatum; ita quòd necessariò dentur intelligi conceptus, qui signifi cantur per necesse. Deinde cum d.

Dicens itaque esse hoc & non esse hoc, quòd tota liter esse dicit, non dicit. Quare quidem hoc significat nomen, hoc non inquit significare: hoc autem impossibile. Quare siquidem significat aliquid esse hoc, contradictionem verificari impossibile de eodem.

Ex isto supposito concludit intentum suum, dicens: quòd si aliquis idem dicat esse, & non esse: sicut quòd Sortes est homo, & non homo, sequitur quòd illud idem, quòd dicit in esse alicui sicut Sorti, dicit non in esse; & sic sequitur, illud idem, quòd significat: hoc autem impossibile est, quòd contradictoria verificentur de eodem. Notandum est, quòd quilibet, qui negaret hoc principium, concedit quòd conceptus exprimi possunt: oportet ergo quòd certi conceptus per certa nomina dentur intelligi; ex hoc autem còcesso, & supposito, probat Philosophus propositum suum, dicens: quòd contradictoria non verificantur secundum idem, si enim certi conceptus dantur intelligi per uocem, non datur intelligi oppositi illorum: sicut si ista uox, homo, dat intelligere humanitatè, non dat intelligere non humanitatè. Notandum est, quòd illud, quòd sumit hic Philosophus, quòd certa nomina dant intelligere certos conceptus, idem est cum hoc, quòd debet probari, scilicet Quòd de quolibet affirmò uel negatio, licet non uideatur idem: cuius ratio est, quia ex hoc certa nomina dant intelligere certos conceptus, quia ita aspiciunt unum còceptum, quòd non aspiciunt alium oppositum illius; quòd autem ita aspiciant hoc, quòd non aspiciant oppositum illius, hoc est quia opposita non sunt uera de eodem: & sic patet, quòd illud, quòd sumitur (sicut dixit Philosophus) idem est cum eo, quòd debet probari: & sic in omni tali probatione est petitio principii: & sic non est probatio simpliciter, sed ad hominem tantum. Deinde cum dicit.

Adbuc autem siquid significat nomen, & hoc uerificatur, oportet & hoc ex necessitate esse: quòd autem ex necessitate est, non contingit tunc non esse. Oppositas igitur non contingit dictiones & negationes verificari de eodem.

Ponit secundam rationem. Ad cuius euiden-

tiam notandum est, quòd propositio necessaria est duobus modis; quòdam enim propositio est necessaria absolutè, & necessitate absoluta, sicut hominem esse animal: quòdam enim est necessaria necessitate conditionata, sicut Sortem sedere, dum sedet, & propositionem esse ueram, dum est uera: & in utroque necessario ita est hoc, quòd non contingit esse oppositum: ob id enim necesse est hominem absolutè esse animal, quia non conuenit ipsum esse non animal: & ideo necesse est Sortem sedere, dum sedet, quia non contingit ipsum non sedere dum sedet: & ideo necesse est propositionem esse ueram, dum est uera; quia non contingit ipsam esse falsam, dum est uera. Est ergo ratio Philosophi in hoc, quòd ratio necessarii ostendit quòd hoc principium, Oppositio non uerificatur de eodem, sit uerum: quia quòd necesse est, non contingit non esse, siue in necessitate absoluta, siue in necessitate conditionata. His uisus, patet li tera Philosophi, quòd dicit: quòd nomen significat aliquid, id est illud, quòd significatur de aliquo, & sic sit propositio uera: quoniam necesse est esse ueram, dum est uera: quòd autem est necesse esse, non contingit non esse; si autem non contingit non esse; oppositæ dictiones non possunt significari de eodem, quòd est oppositum. Notandum est, quòd ratio necessarii posterior est, quàm ratio entis: & sic quælibet propositio, quæ sumitur ex ratione necessarii, posterior erit, quàm illud principium De quolibet affirmatio uel negatio, quia sumitur ex ratione entis, & non entis: & sic illa propositio, quæ sumitur a ratione necessarii, posterior est: immo aliquid sumitur ad probandum hoc principium, quòd quodammodo est idem cum hoc principio. Ideo enim propositio est necessaria necessitate absoluta, quia principatum ita uerificatur de subiecto, quòd pro nullo tempore oppositum illius potest uerificari de eodem: & ideo propositio est necessaria conditionatè, quia prædicatum ita uerificatur de subiecto, quòd stante tali conditione, oppositum illius non potest uerificari de eodem: & sic (sicut dicit Philosophus) assumitur ad probandum propositum, quòd quodammodo idem est cum proposito. Cum deinde subiungit.

Adbuc autem si nihil magis dictio quàm negatio uerificatur, dicens hominem, aut non hominem; nihil magis uerum dicit. Videbitur autem utique non equum esse dicens hominem; & magis aut non minus uerum dicere, quàm non hominem. Quare & equum dicens esse eundem, uerum dicit: oppositas enim similiter erat uerum dicere. Accidet igitur eundem, hominem esse, & equum, aut aliorum aliquid animalium. Demonstratio quidem igitur nulla horum est simpliciter. Ad ponentem tamen hæc demonstratio.

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis: quòd si contradictoria sunt uera de eodem, sequetur quòd unum & idem sit homo & equus, hoc probat sicut affirmatio & negatio simul uerificantur, & qui dicit

Propò necessaria dupliciter.

Ex Primo Perihermias cap. ul timo.

Idè Primo Pers Hermias in Pro gressu.

Infertur in eodem.

Contradictoria de eodem uerificari non possunt.

Tertia rō ad idem.

Metaphysicæ

dicit hominem esse, uerum dicit, & qui dicit hominem non esse hominem, uerum dicit; si autem ille, qui dicit hominem non esse hominem, uerum dicit: uidetur quod multò magis qui dicit non esse equum; ergo ista est uera, homo non est equus: si autem contradictoria uerificantur de eodem, uerificabitur non equus & equus: ergo si homo non est equus, ergo est equus, uel aliquod aliorum animalium: nulla tamen harum demonstrationum est demonstratio simpliciter, sed solum ad hominem ponentem cōtradictoria simul uerificari de eodem. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duo: primum est, quod maior apparentia est, quod homo nō sit equus, quàm quod homo sit non homo: si hō ergo nō est homo secundum ponentem, quod oppositio uerificatur de eodem; multò magis homo non est equus. Secundum, super quod fundatur ratio Philosophi, est; quod si homo sit non equus, sequetur, quod homo sit equus, quia oppositio uerificatur de eodem. Deinde cum dicit.

Cito autem & utique quis & ipsum Heraclytum hoc interrogans modo, cogeret confiteri, nunquam oppositas dictiones possibile esse de eisdem uerificari. Nunc autem nō intelligens seipsum quid quidem dicit, hanc accipit opinionem. Totaliter autem si quod dicitur ab ipso est uerum, neque utique ipsum hoc uerum erit. Dico autem idem contingere secundum unum & idem tempus, & esse, & non esse. Quemadmodum enim & diuisis ipsis, nihil magis affirmatio quàm negatio uerificatur; eodem modo & simul utrisque, & simul complexi, uelut una quadam affirmatione existente, nihil magis negatio quàm totum, ut in affirmatione positum uerum erat.

In particulari disputat cōtra negantes primum principium.

Opi. Heracl.

Descendit ad speciales opiniones negantium hoc principium. Et diuiditur in duas partes, quia primò improbat istas opiniones: secundò ostendit, quomodo tales opiniones possunt amoueri a cordibus sic opinantium. Secunda ibi [Solutur autem utique.] Prima in duas, quia primò improbat opinionem Heraclyti: secundò descendit ad opinionem Pythagoræ, ibi [Simile autem dictis] Ad euentiã primæ partis. f. opinionis Heraclyti. notandum quod Heraclytus duo ponebat; ponebat enim, quod negatio & affirmatio erant simul uera; ita quod opposita uerificabantur de eodem; secundò ponebat, quod inter affirmationem & negationem erat aliquod medium: ex quo sequebatur, quod nec affirmatio nec negatio essent ueræ. Et secundum hoc hæc pars habet duas partes, quia primò arguit contra primum: secundò contra secundum, ibi [Adhuc autem.] Primò ergo arguit contra hoc, quod dicit, quod affirmatio & negatio sunt simul uera, & est ratio sua talis: quod Heraclytus sic demonstrando, non intelligit seipsum; quia dicendo hoc, negat quod dicit: dicendo enim, quod affirmatio & negatio sunt simul uera; simul dicit, quod affirmatio & negatio non sunt ueræ: nam istæ duæ pro-

positiones, affirmatio & negatio sunt simul ueræ; & affirmatio & negatio non sunt ueræ, sunt oppositæ: si ergo oppositio simul uerificatur de eodem, sequetur quod affirmatio & negatio erunt simul & non simul ueræ; ita quod fiat una propositio affirmatiua ex affirmatione & negatione, dicendo: quod affirmatio & negatio sunt simul ueræ; & etiam una negatiua, scilicet quod affirmatio & negatio non sunt ueræ; & hæc propositiones sic compositæ uerificabuntur de eodem, sicut & simplices. Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit: quod aliquis sic disputans & interrogans, de facili cognoscit ipsum Heraclytum confiteri, quod opposita non uerificantur de eodem: ipse enim dicens hanc oppositionem, non intelligebat seipsum: si enim illud, quod dicitur ab eo, scilicet quod idem contingit esse & non esse secundum idem tempus, est uerum; sequetur quod non sit uerum quod si affirmatio & negatio est uera, sequetur quod affirmatio & negatio non erit uera: sicut enim quando affirmatio diuiditur a negatione, si affirmatio est uera, & negatio est uera, ut dicunt ipsi sic tenentes: similiter quando fit una propositio ex affirmatione & negatione, sequetur quod si una sit uera, reliqua est uera: fiat enim una propositio affirmatiua ex affirmatione & negatione, dicendo, quod affirmatio & negatio est uera: quæ quidem propositio non est magis uera, quàm negatio sibi opposita, scilicet quod affirmatio & negatio non sunt simul uera.

Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super hoc, quod si est per se uerum, quod affirmatio & negatio uerificantur simul; erit uerum in omni materia: quia quod per se conuenit alicui, conuenit omni tali: ergo hoc erit uerum tam in propositione simplici, quàm in propositione composita; siue sit cōposita ex duabus affirmatiuis, siue ex duabus negatiuis; siue componatur ex affirmatiua & negatiua: si ergo fiat una propositio ex affirmatione & negatione, quæ sic diceret: affirmatio & negatio sunt simul ueræ; alia, quæ dicat, affirmatio & negatio non sunt simul ueræ; oportet quod istæ duæ sint simul contradictoriæ; & quia contradictoria simul uerificantur secundum istos, oportet quod istæ duæ sint simul ueræ.

Adhuc autem si nihil est uerè affirmare hoc ipsum utique falsum erit dicere, nullam ueram affirmationem existere. Si autem est aliquid, soluetur utique quod dicitur ab his, qui talia insulant, & panitus auferentibus disputare.

Inducit rōnem contra hoc, quod ponebatur; quod nulla affirmatio sit uera; & hoc quia medium est inter affirmationem & negationem, dicens: quod si nihil conuenit uerè affirmare, sequetur quod nulla affirmatio sit uera; qui autem sic dicit, quod nulla affirmatio sit uera, aliquid affirmat; affirmat enim, quod nulla affirmatio sit uera; istud, quod affirmat, est falsum; quia (secundum eum) omne affirmatum est falsum. Si autem dicat, quod istud, quod affirmat, est uerum; sequetur

sequetur quòd non omnis affirmatio est falsa; sed quòd aliquid erit uerum in rebus; & si aliquid est uerum, tolletur opinio istorum; qui contra omnia instant, dicentes; quòd nulla affirmatio est uera; & qui totaliter abüciunt disputationem: disputatione enim non potest esse, si tollatur ueritas ab omni propositione. Notandum est, quòd ratio Philosophi, est in hoc: si nulla propositio esset uera; ergo ista propositio, nulla propositio est uera, erit falsa; ille, qui dicit, ullam propositionem esse ueram, falsum dicit; credens ergo dicere uerum falsum dicit; & sic ignorat uocem propriam. Si autem dicatur, quòd hæc propositio, nulla propositio est uera, est uera: sequetur quòd aliquid est uerum in propositionibus, & per consequens ille mentitur, qui dicit omnem propositionem esse falsam. Deinde cum dicit.

Simile autem dictis est, & quod dicitur a Pythagora. Etenim ille dixit, omnium rerum esse mensuram hominem; nihil aliud dicens quam quod uidetur unicuique, hoc & esse firmiter. Hoc autem falso idem accidit & esse, & non esse; & bonum & malum esse, & alias secundum oppositas dictiones dicta, propter multotiens his quidem uideri esse hoc bonum, his autem contrarium. Mensuram autem esse, quod uidetur unicuique.

Descendit specialiter ad opinionem Pythagoræ. Ad cuius euidenciam notandum est, quod opinio Pythagoræ fuit, quòd intellectus & sensus est mensura rerum; quia res ita se habet ad esse, sicut ad intelligi & sentiri; quia sic est in re, sicut uidetur sensui & intellectui: si autem hoc est uerum, quod dicit Pythagoras, sequitur quòd contradictoria simul uerificentur: si enim res ita se habet, sicut uidetur; cum opposita uideantur eodem, sequitur quòd opposita uerificentur de eodem: quod enim uidetur dulce habenti sanum gustum, uidetur amarum habenti gustum infectum. His uisus, patet litera Philosophi, quæ dicit sic: quòd dictum Pythagoræ simile est dicto Heracliti: & hoc quia ad dictum Pythagoræ sequitur contradictoria esse simul uera; sicut sequitur ad dictum Heracliti. Ponit enim Pythagoras hominem per intellectum & sensum esse mensuram omnium rerum, tam sensibilem quam intelligibilem: uolens per hoc dicere, quòd quidquid uidetur alicui, hoc est uerum in re: si autem ita est, quòd quidquid uidetur unicuique, uerum est: sequetur, quòd idem accidit esse & non esse; & quòd idem erit bonum & non bonum, siue malum; & sic de aliis oppositis. Et hoc quia multotiens illud, quod uidetur bonum, uni, alteri uidetur esse malum: ipsum autem uideri est mensura rerum secundum opinionem Pythagoræ. Notandum est, quòd radix, quæ fuit, quòd intellectus & sensus sunt mensura rerum, falsa est: magis enim res sunt mensura sensus & intellectus, quam econuerso. Debemus enim imaginari, quòd res est mensura conceptus; & conceptus est mensura orationis; ita quòd conceptus est uerus & falsus pro-

Requias opinionem Pythagoræ uide in Decimo huius text. com. 9.

Res est mensura conceptus & conceptus est mensura orationis.

pter rem: & oratio est uera uel falsa propter rem, & propter conceptum: quia ab eo quòd res est, uel non est, dicitur oratio uera uel falsa.

Soluetur autem utique huiusmodi dubitatio considerantibus, unde uenit principium existimationis huius.

Postquam Philosophus disputauit contra ponentes contradictoria simul uerificari; hic ostendit, quomodo hæc positio potest amoueri a mentibus eorum. Et diuiditur in duas partes, quia primo ostendit, quomodo hæc opinio potest amoueri a mentibus eorum: secundo inducit quædam corollaria, ibi [Quare manifestum ex his.] Prima in duas, quia primo ostendit, quomodo hæc positio in aliquibus potest solui: secundo in quibus potest solui, & in quibus non, ibi [Ad habentes quidem igitur.] Prima in duas, quia primo ponit modum, per quem potest amoueri hæc opinio a mentibus sic opinantium: secundo exequitur illum modum, ibi [Uidetur enim quibusdam.] Dicit ergo primo, quòd hæc dubitatio & existimatio falsa, quæ dicit, quòd contradictoria sunt simul uera; poterit solui, si considerauerimus motiua; quibus hi mouebantur ad hoc ponendum; & hæc motiua destruxerimus,

Quo ad ueritatem uenit hæc positio sunt Heraclytus et Pythagoras, ac sequentes.

Uidetur enim quibusdam quidem ex physiologorum opinione, aliis autem & non eadem de eisdem omne cognoscere: sed his quidem delectabile hoc uideri, his autem contrarium.

Exequitur intentum suum, & modum, qui debet haberi in destructione huius opinionis: modus autem est, quia primo debet uideri motiua, quibus hi mouebantur ad hoc opinandum; & secundo debet destrui. Et secundum hoc hæc pars diuiditur in duas partes, quia primo ponit duo motiua: secundo ponit motiuum quoddam, quod sumitur ex rerum permutatione, ibi [Totaliter autem inconueniens.] Prima in duas, quia primo ponit duo motiua; quorum unum sumitur ex generatione rerum, & est motiuum Anaxagoræ. secundum sumitur ex hoc, quòd credebant, quòd nostrum uidere, uel non uidere esset mensura rerum; & potuit esse motiuum Pythagoræ: secundo destruit ista motiua, ibi [Non difficile autem dissolueri.] Prima in duas, quia primo ponit illa duo motiua; secundo manifestat primum, ibi [Nihil enim ex non ente.] Dicit ergo primo, quòd quibusdam uidetur, quòd hæc opinio, scilicet quòd contradictoria sint simul uera, sequitur ad opinionem quorundam naturalium; sicut ad opinionem Anaxagoræ. cui uisum est, quòd quodlibet esset in quolibet; & quòd ens sit ex ente: si enim ita esset, oportet quòd oppositio sit simul, sicut patebit. Aliis autem uidetur, quòd hæc opinio sequatur ad dictum illorum, qui posuerunt, quòd quidquid uidetur homini uerum, est uerum: ex hoc enim, quòd nunquam eadem uidentur omnibus cognoscere de eisdem, sed contraria; sequitur quòd contraria uerificentur de eodem; quòd enim huic uidetur esse dulce, illi uidetur esse amarum.

Quib. sensationibus dicitur sunt, & primo principium negant.

No-

Metaphysicæ

Notandum est, quòd sententia Philosophi est in hoc; quòd duo motiua sunt, ex quibus posset aliquis credere, quòd oppositio uerificatur de eodem: siue enim aliquis dicat, quòd quidquid fit, primò præexistat; ita quòd fiat ex ente, sicut dixit Anaxago. siue dicat, quòd quidquid uidetur unicuique, est uerum; sequitur quòd oppositio uerificatur de eodem.

Nihil enim ex non ente fieri; omne autem ex ente ferè omnium est commune dogma eorum, qui de natura. Quoniam igitur non album fit ex albo perfectè existente, & nequaquam ex non albo. Nunc autem factum non album, fiet utique ex non ente non albo, quod fit non album. Quare ex non ente fiet utique secundum illos, se non existit non album idem & album.

Manifestat primum motiuum, quomodo scilicet ad dictum Anaxag. sequitur quòd oppositio uerificatur de eodem. Ad cuius euentiam notandum est, quòd opinio Anaxag. fuit, quòd omne, quòd fit, primò præfuit: si enim hoc non esset, tunc quod fit, fieret ex non ente, & ex nihilo, quòd est impossibile: si autem ita est, quòd quidquid fit, præfuit; sequitur quòd oppositio uerificetur de eodem: sequitur enim, quòd idem erit album & non album. Ponamus enim, quòd ex albo fiat non album; si ergo non album fit; & omne, quod fit, præfuit in eo, ex quo fit; sequitur quòd non album præfuit in albo: & sic idem erit album & non album. Hoc uiso, patet litera, quæ dicit: quòd secundum opinionem Naturalium nihil fit ex non ente; sed dogma ferè omnium naturalium est, quòd omne, quod fit, fit ex ente; ita quòd omne, quod fit, præfuit: si autem ita est, sequitur quòd oppositio uerificetur de eodem: Videmus enim, quòd non album fit ex perfectè albo, & nequaquam ex non albo; quia uniuocatio inter opposita est: non album autem factum nequaquam factum est ex non ente non albo; aliàs generatio esset ex non ente; illud ergo factum non album erit non album; & sic idem simul est non album, & album; si enim fit album, & non album, generatio erit ex ente & nullo, quod est impossibile. Deinde cum dicit.

Non difficile autem dissoluere dubitationem hanc. Dicitur enim in Physicis, quomodo ex non ente fiunt, quæ fiunt, & quomodo ex ente.

Dissoluit hæc duo motiua, & primò primum: secundò secundum, ibi [Sed & similiter attendere] Primò ergo dissoluit primum. Ad cuius euentiam notandum est, quòd quando dicitur, quòd illud, quod fit, præfuit: potest malè & benè intelligi: si enim intelligatur, quòd illud, quod fit, præfuit in actu, sic hoc est falsum: si autem intelligatur, quòd illud, quod fit, præfuit in potentia; sic hoc est uerum. Similiter quando dicitur, quòd omne, quod fit, fit ex ente in actu, sic hoc est falsum; si autem intelligatur, quòd omne, quod fit, fit ex ente in potentia, sic hoc est uerum. Quando ergo dicebatur, quòd si ex albo fit non album;

E oportet quòd non album præfuerit in albo, & sic idem erit album & non album; Dicendum est, quòd non album præfuit in albo in potentia, & non in actu; & sic idem erat album in actu, & non album in potentia; hæc autem non sunt opposita; album enim in actu, & non album in actu opposita sunt, nec possunt simul esse: album autem in actu, & non album in potentia, simul esse possunt, nec habent oppositionem ad inuicem. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit: quòd dubitatio, quam habebant Naturales de generatione rerum, utrū fiat ex ente, aut non; difficile est soluere; sed reducuntur ad memoriã, quæ dicta sunt in Primo Physicorum: ibi dictū est, quomodo aliquid fit ex ente, & non ente: illud enim, quod fit, fit ex non ente in actu, tamen ex ente in potentia; ita quòd illud, quod fit, præfuit in potentia; ex hoc autem quòd sic præfuit, non sequitur quòd contradictoria uerificentur de eodem. Deinde cum d.

Sed & similiter attendere utrisque opinionibus & phantasiis ad ipsos dubitantium, stultum. Palam enim, quòd alterum ipsorum necesse est mentiri. Palam autem hoc ex his, quæ fiunt secundum sensum. Nunquam enim uidetur idem his quidem dulce, his autem contrarium non corruptis & priuatis arteriis secundum organum sensus; & indicatoriis ditorum saporum. Hoc autem existente tali, alteros quidem existimandum mensuram esse, alteros autem non putandum: similiter autem hoc dico & in bono, & in malo; & pulchro & turpi, et in aliis talibus.

Soluit secundum motiuum. Et duo facit, quia primò dissoluit hoc motiuum: secundò illud manifestat per quoddam exemplum, ibi [Nihil enim differt.] Ad euentiam primi notandū est; quòd hoc motiuum fit ex hoc, quòd quidam dicebant, quòd quidquid uidetur unicuique, uerum est; hoc autem dictum ostendit Philosophus esse falsum; quia non similiter est uerum, quòd uidetur alicui habenti sanum gustum & infectum: non enim res debet iudicari dulcis uel amara secundum iudicium cuiuscunque gustus, sed secundum iudiciū gustus sani. Similiter non debet iudicari actus bonus uel malus secundum iudicium cuiuscunque, sed secundum iudicium habentis appetitū sanum. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit, quòd stultum est attendere opinionibus & phantasiis quorumcunque dubitantium: necesse est enim quòd si unus dicat sic est, & alius non sic est, quòd alter mentiat, & quòd uterque non dicat uerum: hoc autem manifestum est in sensu: his enim uidetur hoc esse dulce, non habentibus corruptum gustum; his autem habentibus corruptum gustum uidetur contrarium; & tamen hoc existente, non est standum iudicio cuiuscunque: sed dicendum est, quòd alter istorum, scilicet ille, qui habet sanū gustum, est mensura rerum; ita quòd secundum eius iudicium iudicandum est de re; alter autem non est mensura rerum; ita quòd non est standum in eius iudicio. Et sicut dictum est de dulce

Or, quod fit, primo præfuit, secundum Anaxag.

A. l. genera 110.

Or, quod fit, præfuit: potest dupliciter intelligi.

Tex. a. 11. & c.

Soluit secundum motiuum.

dulci & amaro respectu sensus; ita dicendum est de bono & malo, de pulchro, & turpi respectu intellectus: si enim quibusdam hoc uideatur esse bonum, aliis autem uideatur hoc esse malum, non est standum in iudicio cuiuscumque, sed in iudicio habentis sanum intellectum. Notandum est, quod secundum Philosophum Sexto Ethic. temperantia saluat prudentiam; & sicut temperantia saluat existimationem prudentis; ita in temperantia destruit existimationem eiusdem: intemperatus autem non habet rectam existimationem de bono & malo, honesto & turpi; temperatus autem sic: & ideo si quaeratur, utrum fornicatio sit bonum uel malum, non esset standum in iudicio intemperati, cuius existimatio corrupta est; sed iudicio temperati; cuius existimatio salua est: quia (ut dictum est) temperantia saluat existimationem. Deinde cum dicit.

Nihil enim differt hoc dignificare, quam qua apparent submittentibus sub uisu digitum, & facientibus ex uno uideri duo, oportere esse, propter apparet tanta, & iterum unum. Non mouentibus enim uisum, unum apparet quid unum.

Manifestat, quod dixit per exemplum. Ad cuius euidenciam notandum est: quod sicut oculus non bene dispositus non bene uidet, nec bene iudicat de uisibili: ita intellectus non bene dispositus non bene iudicat de intelligibili. Imaginamur quod sicut se habet bona dispositio ad oculum; ita se habet recta existimatio & prudentia ad intellectum; & sicut se habet mala dispositio ad oculum, ita se habet corrupta existimatio, quae est per corruptionem, ad intellectum. Et hoc est, quod dicit Philosophus in exemplo suo; quia sicut non est standum in iudicio oculi indispositi; quia aliquando oculo indisposito illud, quod est unum, uidetur duo; sed est standum in iudicio oculi bene dispositi; cui illud, quod est unum, uidetur unum: ita similiter non est standum in iudicio intellectus habentis corruptam existimationem; sed in iudicio intellectus habentis existimationem sanam. Hoc uiso, patet litera, quae dicit: quod dicere quidem quod indignum est credere iis sicut illis; ita habentibus corruptum intellectum, quemadmodum sanum; idem est quod dicere, quod ita oportet credere de unitate, & dualitate uisibili oculo bene disposito, sicut indisposito: ac si oporteret dicere, quod ea, quae apparent ponentibus digitum sub uisu, & mouentibus oculum a situ suo, & ex hoc facientibus, quod unum appareat duo; quod propter hoc debeant esse duo, & tanta, quanta apparent, falsum est: sicut enim unum esset duo; illud enim quod apparet duo mouentibus uisum, iterum apparet unum non mouentibus uisum: & sic si staretur in iudicio cuiuscumque; idem esset unum & non unum. Notandum est: quod quando species unius uisibilis duobus modis reducitur organo uisus, tunc unum apparet duo: hoc autem est, quando oculus mouetur a situ suo

Temperantia saluat prudentiam.

Exemplo mouentibus.

Unum quomodo apparet duo.

A quando autem species rei uisibilis reducitur per modum unius, sic unum apparet unum. Debeamus ergo dicere, quod non est standum in iudicio oculi moti & indispositi; sed in iudicio oculi quiescentis & se habentis secundum dispositionem bonam.

Totaliter autem inconuenientem, uideri praesentia permutantia, & nunquam permanentia in eisdem, ex hoc de ueritate iudicium facere. Oportet enim ex semper secundum eadem habentibus, & neque unam permutationem facientibus, uerum uenari. Talia autem sunt, quae secundum mundum: haec enim non quandoque quidem talia, iterum autem alia uidentur. Eadem autem semper, & permutatione nulla participant.

B Postquam Philosophus destruxit motuum illorum, qui ponebant contradictoria simul esse uera, quia generatio fit exente: postquam etiam destruxit motiua illorum, qui ponebant contradictoria simul esse uera; quia illud, quod uidetur unicuique, uerum est: hic destruit motiua illorum, qui ponebant contradictoria simul esse uera; quia omnia sunt in continuo fluxu, & in continuo motu, nec aliquid est fixum in rebus. Ita quod hic ostendit, quod falsum est dicere, quod omnia sunt in continuo fluxu: ita quod ex hoc sequatur, quod propter istum fluxum quidquid uidetur unicuique, uerum est: ex quo sequitur quod contradictoria sunt simul uera. Diuiditur autem haec pars in quinque partes, secundum quinque rationes, quas adducit. Secunda ibi [Adhuc autem] Tertia ibi [Et si secundum quantum] Quarta ibi [Adhuc propter quid] Quinta ibi [Adhuc si semper] Ponit ergo primam

C rationem. Ad cuius euidenciam notandum est: quod haec inferiora quasi nullius sunt quantitatis respectu superiorum: cum ergo haec inferiora sint in continuo fluxu, & in continua transmutatione; quia continue generantur & corrumpuntur: superiora autem semper sint eadem, sine fluxu & transmutatione; magis debent iudicari omnia esse permanentia propter superiora, quam esse in fluxu propter inferiora. Quasi dicat Philosophus, si omnia iudicantur esse in fluxu propter transmutationem inferiorum; multo magis debent iudicari permanentia propter uniformitatem superiorum; & sic falsum est, quod omnia sint in fluxu. Hoc uiso, patet litera, quae dicit: quod inconueniens est totaliter sumere iudicium de ueritate rerum, ex hoc quod

D haec inferiora semper uidentur esse in fluxu, & nullius permanentiae: magis enim debet sumi iudicium de ueritate rerum per superiora, quae semper permanent eadem, & non permutantur secundum substantiam, licet mutantur secundum locum: talia enim superiora sunt, quae permanent ad modum; quibus comparata inferiora, quasi nullius sunt quantitatis: talia etiam sunt, quae semper se habent uniformiter; non enim quandoque sunt talia, quando non: & hoc, quia nullam mutationem substantialem participant. Deinde cum dicit.

Adhuc autem si motus est, & motum aliquid, mouetur autem omne ex aliquo ad aliquid; oportet igitur quod mouetur, esse adhuc in illo, ex quo mouebit, &

G g g non

Confusae rationes Heracliti.

Inferiora respectu superiorum sunt quasi nullius quantitatis.

Superiora sunt quae mutantur.

Metaphysicæ

non esse in ipso. Et ad hoc moueri & fieri in hoc, secundum contrarietatem autem non verificari secundum ipsos.

Secunda ratio ad idem.

Motus natura, & co-ditio.

Ponit secundam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod illi, qui ponunt omnia esse in motu, concedunt motum: eo ipso autem quod concedunt motum, concedunt aliquid determinate esse uerum in rebus: ex quo. n. concedunt motum, concedunt ea, quæ requiruntur ad motum, & ad motum uerum. Ad naturam autem motus requiritur, quod mobile in principio motus determinate sit in termino a quo, & non in termino ad quem, nec moueatur ad ipsu; & sic concedens motu, aliquid fixum & determinatum concedit. Hoc uiso, patet litera, quæ dicit; quod si est motus, sicut hi ponunt; oportet esse aliquem motu & mobile: omne autem, quod mouetur, ex aliquo in aliquid mouetur, quod dum mouetur, adhuc est in termino a quo, & non in termino ad quem: si autem ita est, contradictoria non verificantur de eodem: hæc enim propositio, mobile non est in termino ad quem, ita est uera, quod sua opposita non est uera.

Et si secundum quantum continue presentia fluunt & mouentur, & quis hoc ponat, equidem non uerum existens propter quid secundum quale non manet? Videtur. n. non minime quæ secundum contradictiones eiusdem predicari, & existimari quantum non manere in corporibus, pro et esse quadricubitu idem & non esse. Substantia autem secundum quale, hoc quidem determinatæ natura, quantum autem in determinatæ.

Tertia ratio. Vide in Secundo huius sex. co. 22. & inde.

Ponit tertiam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod aliqui opinabantur, quod a quid esset in continuo motu & fluxu propter motum augmenti: uidentes enim quod aliquid augetur per longum tempus secundum aliquam quantitatem, credebant quod in qualibet parte illius temporis augeretur secundum aliquam modicam quantitatem: ita quod quantitas augmentabilis diuideretur secundum diuisionem temporis: ex quo sequebatur, quod res, quæ augetur, in toto tempore augmenti esset in continuo fluxu & motu. Hoc ergo motuum destruit Philosophus in ista ratione, uolens: quod si res, quæ augetur, sit in continuo fluxu & motu in toto tempore augmenti, tam est determinatæ qualitatis, & determinatæ substantiæ;

Augmentum non uariatur substantiam.

Tex. co. 33. & inde.

quia augmentum non uariat substantiam rei: & sic adhuc dabitur aliquid determinatum in rebus. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit; quod si presentia sint in continuo motu secundum quantum: ita quod aliquis ponat, quod res continue augetur; (quod tamen non est uerum, sicut est probatum Octauo Physicorum) tamen propter hoc non ponit, quod aliquid sit determinatum propter quale; secundum. n. qualitatem minime verificantur contradictiones, & hoc quia qualitas est determinate in rebus; & si enim verificentur secundum quantitatem; ita quod idem sit quadricubitum, & non sit; & hoc quia quantum est in motu & in fluxu, ut isti dicunt; tamen substantia determinata est, & etiam quale substantiale; & in quantum ad hoc aliquid est determinate in rebus, non obstante, quod quantitas sit ip

E determinata. Notandum est, quod augmentum non uariat res secundum substantiam; unus. n. & idem homo manet in toto tempore augmenti terminatæ naturæ, & terminatæ substantiæ; & si ergo ponamus, quod esset continuus motus secundum augmentum, tamen non sequitur, quod sit continuus fluxus quod ad omne. Cum postea subdit.

Adhuc propter quid iubente medico hunc cibum offerre, offerunt? Quid enim magis panis est, aut non est? Quare nihil utique aliquid habebit comedere, aut non comedere. Nunc autem ut uerum dicentes circa ipsum, & existente in isto cibo hoc, offerunt hunc. Quamuis non oporteat non permanente ulla natura firmiter in sensibilibus, sed semper omnibus motis & fluentibus.

F Ponit quartam rationem, quæ ratio est; quod si nihil est determinatum in rebus, cessabit omnis actio medicinalis; non enim medicus magis affert unam rem, quam aliam, ex quo in rebus nihil est determinatum. Et hoc est, quod dicit Philosophus; quod si nihil est determinatum in rebus, nec quod ad esse, nec quod ad non esse; non est assignare rationem, propter quid medicus magis offert infirmo hunc cibum, quam alium; secundum enim hanc opinionem illud, quod offertur, non est magis panis, quam non panis; & hoc quia affirmatio & negatio verificantur de eodem; ita quod si hoc est uerum, infirmus æqualiter se habebit ad comedere, & non comedere; cum autem ita sit, quod medici ratione iudicent, & ratione offerant, quod offerendum est infirmo, oportet quod aliquid sit uerè determinate uerum in rebus; quod tamen non esset, si omnia esset in fluxu.

Adhuc si semper alteramur, & nunquam permanemus iidem, quid mirabile si nunquam eadem nobis uidentur quemadmodum laborantibus? Etenim his propter non similiter disponi secundum habitum, & quando sani erant non similia uidentur, quæ secundum sensus: ipsa tamen nulla propter hoc permutatione participantia sensibilia impressiones autem alias fauentia laborantibus, & non eadem. Eodem ita que modo habere, & dicta permutatione facta, forte necessarium est si autem non permuamur, sed si iidem permanemus entes, erit utique aliquid manens.

H Ponit quintam rationem, & est uirtus rationis in hoc; quia nos, qui iudicamus de rebus, uel sumus in continua transmutatione, uel sumus semper permanentes: si semper sumus in continua transmutatione, non est mirum, si aliter iudicamus de rebus, & non semper uidentur nobis eadem: qui enim sunt in continuo motu, assimilantur infirmis: sicut ergo infirmi sanè non iudicant de rebus; ita nec isti: si autem sumus in aliqua permanentia, & in aliqua fixatione; ergo est aliquid permanens, cuius contrarium ponebant. Hoc est ergo, quod dicit litera: quod si continue alteramur, & nunquam manemus in eodem; non est mirum, si non uidentur nobis eadem: ita enim est de his, sicut est de laborantibus: laborantes enim, quia non similiter

militer disponuntur, sicut quādo sunt sani; ideo una & eadem res alia & alia uidetur in infirmitate, & in sanitate: sed tamen hoc non est imputandum rebus, res enim eadem permanens aliter transmutat gustum infirmum, & aliter sanum: Ita similiter si fumus incontinua transmutatione, eadem res fortē uidetur nobis alia & alia: si autem permanemus, ergo non fumus incontinuo fluxu & motu; & sic aliquid est determinatum in rebus. Deinde cum dicit.

Ad habentes quidem igitur dubitationes dictas, ex ratione non facile dissoluere, non ponentibus aliquid, & horum non ad hanc rationem exquirentibus. Si enim omnis ratio, & omnis demonstratio fit; nihil enim ponentes, interimunt totaliter disputare, & totaliter rationem. Quare ad tales quidem non est sermo. Ad dubitantes autem, ex datis defectibus facile obuiare, & dissoluere facientia dubitationem in ipsis; palam autē ex dictis.

Ostendit, à quibus potest remoueri hæc opinio, & a quibus non; a quibus enim potest remoueri, sunt benè sanabiles; a quibus autem nō, sunt in sanabiles: Ad cuius euidentiam notandū est: q̄ aliqui sunt, qui dicunt, q̄ cōtradictoria sunt simul uera sine aliqua ratione, sed ex quadam peruicacia; & hi non sunt benè sanabiles, nec possunt benè curari: Aliqui sunt, qui requirentes declarationem alicuius dicti, concedunt quōd affirmatio, & negatio sunt simul uera: si enim fuisset declaratum aliquibus, per quem modum generatio fit exente, & per quem modum non; nunquam concessissent contradictoria simul esse uera: & similiter si fuisset declaratum aliquibus, quōd non est simul contradictio cuiuslibet; nec omne quod uidetur cuiuslibet, est uerum; nunquam concessissent, quōd affirmatio & negatio essent simul uera: hi ergo de facili sanari possunt; & hoc declarando dictum, in quo dubitant, propter quam dubitationem ponebant contradictoria simul esse uera. Et hoc est, quod dicit Philosophus; q̄ si aliquis incidat in istas dubitationes; ita q̄ nihil ponat, sed omnia neget; cum tali non est facile obuiare per rationem; cuius ratio est, quia nihil ponentibus & concedentibus, non potest obuiari ratio naturaliter; & hoc quia omnis ratio, & omnis demonstratio aliquid supponit, & aliquid concedit: quōd ergo nihil concedit, interimit omnem disputationem & omnem rationem: & ideo cum tali non debet haberi sermo. Si autem aliquis incidit in dictas dubitationes propter alicuius defectum, puta quia tantum non intelligunt aliquod dictum, talibus facile est obuiare; & tales benè sanabiles sunt: sanitas autem eorum est, quōd dictum, in quo dubitant, soluatur, & declaretur eis: & hoc manifestè factum est in præcedentibus dictis, in quibus ostensum est, quomodo generatio fit exente, & quomodo non, & sic de aliis dubiis. Deinde cū dicit.

*Quare manifestum ex his, quōd non contingit op-
possitas dictiones de eodem secundum unum tempus*

*Ex taliter
opiniōibus
q̄m per
dici possunt.*

*Opinio erro-
nea euenit
aliquibus
vel ex pro-
teruita, vel
ex debilita-
te intelle-
ctus.*

A uerificari: neque contraria propter dici secundum priuationem omnem contrarietatem, palam autem hæc ad principium resoluuntur rationes contrariorum. Similiter autem neque intermediarum nullum possibile est prædicari de uno & eodem. Albo enim existente subiecto, dicentes ipsum esse neque album neque nigrum, mentietur. Accidit enim album esse ipsum, & non esse; alterum enim complexorum uerificabitur de ipso: hæc autem est contradictio albi.

Concludit quædam corollaria. Et diuiditur in tres partes, secundum tres conclusiones, quas ponit. Secunda ibi [Similiter autem neque omnes] Concludit ergo primum corollarium, dicens: quōd manifestum est, q̄ si opposita cōtradictoria non uerificantur de eodem, quōd etiam cōtraria non uerificantur de eodem: & hoc quia in cōtra-
B rariis includitur priuatio & habitus: si enim cōtraria reducantur ad aliqua prima, oportet q̄ reducantur & resoluantur ad priuationem & habitum; quia unum contrariorum est priuatio alterius: si autem priuatio & habitus nō uerificantur de eodem, impossibile est, q̄ de eodē prædicetur medium inter duo extrema, & alterum extremorum: & hoc quia in medio clauditur negatio utriusq; extremi: quod enim est fuscum, nec est albū, nec est nigrum; si ergo subiecto existente fusco, dicat aliquis, ipsum esse album, mentitur: similiter si subiecto existente albo, dicat aliquis, ipsum esse nec album, nec nigrum, dicendo, q̄ est fuscum, mentitur; quia sequitur q̄ idem sit album & non album; quia si est album, uerificabitur de eo alterum extremorum, scilicet album; si autem nec est album, nec est nigrum, quia est fuscum; uerificabitur de eo contradictio albi.

Corollaria.

Cōtraria de eodem simul non uerificantur.

Unum contrariorum est priuatio alterius.

Neque enim itaq; secundum Heraclitum contingit uerum dicere, neque secundum Anaxagoram. Si autem non, accidet contraria de eodem prædicari. Cum enim in omni dicat omnis esse partem; nihil magis dicit esse dulce, quàm amarum, aut reliquarum quarumcumq; contrarietatum: si quidē in omni existit non potentia solū, sed actu & segregatum.

Concludit secundum corollarium, & est quōd si affirmatio & negatio non sunt simul uera; sequitur quōd sit falsa opinio Heracliti: & de opinione quidem Heracliti, manifestum est ex dictis, scilicet quōd falsa est; & ideo niden-
D dum est de opinione. Anaxag. quomodo scilicet falsa est: ponebat enim Anaxag. quōd omne esset in omni, & quōd quodlibet latebat in quolibet: ex quo sequebatur, quōd contrarium sit in contrario; & ita nihil erit purè dulce, & purè amarum; sed omne dulce erit amarum, & econuersò, & sic de aliis contrarietatibus. Si autem contraria uerificantur de eodem, sequitur quōd affirmatio & negatio sunt simul uera; quia unum contrariorum est negatio alterius: si autem (ut est probatum) negatio & affirmatio non sunt simul uera sequitur quōd malè dixit Anaxag. quōd quodlibet est in quolibet: licet enim contrarium sit in contrario

Anaxagoræ lapsus.

Quomodo negari, aut affirmari potest, contraria simul uerisse.

Metaphysicæ

In potentia; tamen non est tibi in actu: licet (secundum Anaxag.) contrarium esset in contrario, non solum in potentia sed etiam in actu & separatim. Deinde cum dicit.

Similiter autem neque omnes falsas, neque ueras dictiones possibile esse; & propter alia multa collectarum utique difficultatum propter hanc positionem; & quia falsis quidem existentibus, neque hoc ipsum quis dicens, uerum dicit. Veras autem falsas dicens esse omnes, non mentietur.

Neq; ois ueras, neq; ois falsas esse propoes, possibile est.

Concludit tertium corollarium, dicens: quod falsum est dicere, quod omnes propositiones sint ueræ, & quod etiam omnes propositiones sint falsæ: non enim manifestum est per multa difficulta, quæ possunt colligi per sic dicentes. Hoc etiã manifestum est in speciali sic; quia si omnes propositiones sunt falsæ, qui sic dicit, dicit suam propositionem esse falsam; & sic credendo uerum dicere, mentitur. Similiter autem si omnes propositiones sunt ueræ, sequitur quod ille, qui dicit propositionem esse falsam, dicit uerum: si enim omnis propositio est uera, sequitur quod propositio, per quã dicit, quod omnia sunt falsa, sit uera: & sic iste dicens, omnes propositiones esse falsas, non mentietur, sed dicit uerum: si autẽ dicit uerum, falsa est propositio dicentis, omnia esse uera: si etiam uerum est, quod omnia sint falsa, falsum est, quod omnia sint uera.

Omnis autem scientia querit aliqua principia & causas circa unũquodque eorum, quæ sub ipsa scibilibus puta medicatiua, & exercitatiua, & reliquarum unaquaque actiuarum, & doctrinalium. Una quæque enim harum circumscribens aliquod genus sibiipsi, circa hoc negotiatur, tanquam existens, & ens, non inquantum autem ens. Sed altera quedam hæc præter has scientias est scientia.

Metaph. ad reliquas scientias comparatio. Vide in Sexto i principio, & per totum.

Cuiusq; scientia particularis munitur.

Postquam Philosoph. aliqua recollegit de consideratione scientiæ: & hoc recolligendo aliqua, quæ sunt dicta in Tertio huius, & etiam in Quarto; hic comparat scientiam istam ad alias scientias; & hoc recolligendo aliqua, quæ sunt dicta in Sexto. Et tria facit, quia primò ostendit, quod est proprium scientiarum particularium; secundo ostendit differentiam scientiarum particularium ad inuicem: tertio comparat hæc scientiam ad alias scientias. Secunda ibi [Quoniam autem est quedam scientia de natura] Tertia ibi [Quonia autem quid quid est] Prima in duas, secundum quod duo dicit pertinere ad scientias particulares. Secunda ibi [Dictarum autem] Dicit ergo primò, quod ois scientia particularis hoc habet proprium, quia querit aliqua principia, & aliquas causas circa proprium scibile, & circa proprium genus: sicut patet in Medicina, & in Exercitatiua: medicina enim non est circa omnia, sed est circa sanitatem: similiter exercitium non est circa omnia, sed est circa specialia exercitia ordinata ad bonam ualitudinem concipiendam. Et sicut medicina & exercitatiua est circa speciale genus. I. quilibet aliarum scientiarum particularium, siue sint doctrinales, siue practicæ: unaquæque enim scientiarum particula

etiam circumscribit sibi: certum genus entis: & circa hoc negotiatur; non autem negotiatur circa ens inquantum ens: & ideo oportet, quod sit quedam scientia præter particulares, quæ uersetur circa ens inquantum ens. Notandum est, quod ex ista particula possumus accipere necessitatem ponendi hanc scientiam, quæ dicitur Metaphysica: si enim nulla aliarum scientiarum particularium uersatur circa ens inquantum ens; sed omnis uersatur circa hoc ens: uel ens inquantum ens omnino erit incognitum; uel est dare unam scientiam, quæ uersetur circa ipsum. Ad cuius euidenciam notandum est, quod cognitio entis requiritur in cognitione cuiuslibet entis particularis; sicut cognitio generis necessaria est ad cognitionem speciei: non ergo bene potest haberi cognitio cuiuslibet entis particularis, ubi non habetur cognitio entis inquantum ens. Necessè est ergo habere nos aliquam scientiam, in qua nobis tradatur cognitio entis inquantum ens, & cognitio eorum, quæ consequuntur ens inquantum ens; uel enim cognitio hæc tradetur nobis in quolibet scientia particulari: uel in aliqua scientia separata: si autem cognitio entis tradetur in una scientia, tradetur in omni; quia (ut dictum est) cognitio eius requiritur ad cognitionem cuiuslibet scibilis; quod autem hæc cognitio sic tradatur in omni scientia, est inconueniens: restat ergo quod cognitio entis inquantum ens tradatur in scientia separata ab omnibus aliis. Deinde cum dicit.

Necessaria ponendi: scientiam Metaphysicam.

Dictarum autem scientiarum unaquæque sumens aequaliter quod quid est in unoquoque genere, tentat ostendere reliqua debilius aut certius. Sumunt autem quod quid est hæc quidem per sensum, hæc autem supponentes. Propter quod & palam ex tali inductione, quod substantia, & eius quod quid est, non est demonstratio.

Ponit secundum, quod pertinet ad scientias particulares; & est: quod unaquæque scientiarum particularium supponit genus suum, & quod quid est sui generis: quia de subiecto oportet supponere quid est, & quomodo: de hoc autem subiecto sic supposito, per ipsum quod quid est, demonstrat aliqua, id est passionem; aliquando quidem demonstrat certius, aliquando autem debilius. Quia demonstrationes sunt in duplici differentia; quedam enim demonstratio certior est, sicut demonstratio Mathematica; quæ abstrahit à motu, & à materia; quedam autem est debilior, sicut est demonstratio naturalis. Licet autem scientiæ supponant subiectum, & quod quid est; tamen quedam scientiarum sumit quod quid est per sensum: aliquando enim ex accidentibus sensibilibus deuenitur in cognitionem essentia rei: hæc autem scientiæ sunt, quæ sumunt quod quid est ab aliis scientiis, sicut particulare ab uniuersalibus: quæ autem supponunt subiectum & quod quid est; manifestum est, quod talis subiecti, & talis quod quid est non est demonstratio: non enim scientiæ parti-

De subiecto supponitur quod quid est.

Demonstratio uel duplex.

*Cōparatio
inter artem
& scientiā.*

particulares intromittunt se de substātia, & quiditate; quia hoc spectat ad scientiam uniuersalem. Notandum est, quod suo modo ita debemus imaginari de scientia, sicut de arte: in arte autem uidemus, quod quælibet ars supponit aliquam materiam, super quam erigit totam fabricam suam: ita similiter scientia supponit subiectum, & super subiectum erigit totam fabricam demonstratiuam. Vnde sicut suo modo ars edificatiua, non facit materiam suam, puta terram, uel lignum; sed supponit eam factam à natura; ita similiter quælibet scientiarum supponit subiectum suum, & quod quid est subiecti sui, iam habitum per sensum, & per scientiam superiorem. Vnde sicut natura monstrat materiam arti edificatiuæ; ita scientia superior, uel sensus monstrat scientiis particularibus subiectum, uel quod quid est subiecti. Et sicut edificatiua supponit subiectum a natura factum; ita scientia inferior supponit materiam suam, & subiectum suum monstratum uel à sensu, uel à scientia superiori. Debemus enim imaginari, quod sicut in arte edificatiua est aliquid suppositum, & non factum ab ea; sicut est terra, quæ monstratur sibi a natura; & aliquid factum & non suppositum, sicut fabrica domus: ita similiter in scientiis particularibus aliquid est suppositum, & non factum; sicut subiectum, quod est talibus scientiis ministratum; & aliquid factum & non suppositum, sicut est demonstratio, quæ erigitur super hoc subiectum: sicut enim domus est fabrica edificatoris, ita similiter demonstratio est fabrica scientiæ. Notandum est, quod bene dixit Philosophus, quod substantiæ subiecti, & ipsius quod quid est non est demonstratio, cuius ratio est: quia sicut accidentis per se non est accidens per se; ita subiecti non est subiectum; si enim per se subiecti esset subiectum, esset abire in infinitum in subiectis: si autem subiecti non est subiectum, subiectum demonstrari non potest: si enim subiectum demonstraretur, de subiecto demonstraretur, si autem de subiecto demonstraretur, subiecti esset subiectum. Alia ratio potest adduci ad idem, dictum est enim quod demonstratio est fabrica scientiæ: sicut autem demonstratio est fabrica scientiæ, ita demonstratum est factum in scientia; dictum est autem, quod illud, quod est suppositum in scientia, non est factum a scientia: sicut illud, quod est suppositum in arte, non est factum ab arte: si ergo subiectum est suppositum in scientia, impossibile est, quod sit factum a scientia. Si enim scientia fabricaret demonstrationem subiecti, super aliquo fabricaret, illud ergo, super quo fabricat, uel est suppositum tantum, uel est demonstratum: si suppositum tantum, habemus propositum, quod aliquid est, quod est tantum suppositum in scientiis: si autem est demonstratum, oportet quod de aliquo sit demonstratum, & sic erit abire in infinitum: & cum hoc sit impossibile, oportet dare aliquid, quod sit suppositum tantum. Deinde cum dicitur

*Subiecti, et
quod quid
est eius, non
est demonstratio.*

*Demonstratio
sua est fabri
ca scientiæ.*

A Quoniam autem est quedam scientia de natura, palam quia & à practica altera, & factiua erit. Factiua quidem enim in faciente, & non in facto motus principium. Et hoc est siue ars aliqua, siue aliqua potentia. Similiter autem & practica non in agibili; magis autem in agentibus motus: quæ autem Physici circa habentia in se motus principium est. Quod quidem igitur neq; actiuam, neq; factiuam, sed speculatiuam necessarium esse naturalem scientiam, palam ex his. In unum enim aliquod horum generum necesse cadere ipsa.

B Ostendit scientiarum particularium differentiam adinuicem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit differentiam scientiæ Naturalis ad scientias Practicas: secundò ostendit differentiam scientiæ Naturalis, & scientiæ Mathematicæ ibi [Quoniam autem quod quid est] Primò ergo ostendit differentiam scientiæ Naturalis & scientiæ Practicæ, & est ratio sua talis: omnis scientia practica uel est actiua, uel factiua; sed scientia naturalis nec est actiua, nec factiua; ergo scientia naturalis non est scientia practica. In illa autem ratione sic procedit: supponit enim maiorem tanquam manifestam, scilicet, quod omnis scientia practica uel est actiua uel factiua: minorem autem probat scilicet, quod scientia naturalis nec est actiua, nec factiua. Probat autem sic; in factiuis scientiis principium motus est in faciente; in actiuis autem principium motus est in agentibus: principium autem motus in rebus naturalibus est in ipsis rebus: ergo scientia naturalis nec est actiua, nec factiua. Visa hac ratione, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod manifestum est, quod scientia, quæ est de natura; id est scientia naturalis nec est practica id est actiua, nec est factiua; cuius ratio, quia factiua scientiæ habent motus principium in faciente, & non in facto; & hoc siue illud principium sit aliquod, quod est principium dirigens; siue illud principium sit aliqua potentia exequens, quod præcipitur ab aliis; principium autem motus in scientiis practicis & actiuis non est in potentia agibilis, sed in agentibus: sed illa, quæ pertinent ad considerationem naturalis scientiæ sunt habentia motus principium in eo, in quo est motus: ex quo manifestum est, quod scientia naturalis nec est actiua, nec factiua: ex quo relinquitur, quod sit speculatiua: omnem enim scientiam necesse est cadere in aliquod horum generum, scilicet in genere speculatiui, uel actiui, uel factiui. Notandum est, quod in ista particula Philosophi intentio est probare, quod scientia naturalis est speculatiua. Ad cuius euidenciam notandum est; quod hæc est differentia inter scientiam speculatiuam & practicam; quia scientia speculatiua ita speculatur suum obiectum, quod non facit ipsum, nec prouocit ipsum in effectu: factiua autem, uel practica ita, speculatur suum obiectum, quod prouocit eum in effectu. Ex quo fit, quod scientia naturalis est scientia speculatiua; quia si contingat, quod speculata, quæ cadunt sub scientia

*Differentia
inter scientiam
naturalem, & Practicam.*

Scientia naturalis nec actiua, nec factiua est, sed speculatiua.

Scientia factiua habet principium motus in faciente.

C ergo scientia naturalis nec est actiua, nec factiua. Visa hac ratione, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod manifestum est, quod scientia, quæ est de natura; id est scientia naturalis nec est practica id est actiua, nec est factiua; cuius ratio, quia factiua scientiæ habent motus principium in faciente, & non in facto; & hoc siue illud principium sit aliquod, quod est principium dirigens; siue illud principium sit aliqua potentia exequens, quod præcipitur ab aliis; principium autem motus in scientiis practicis & actiuis non est in potentia agibilis, sed in agentibus: sed illa, quæ pertinent ad considerationem naturalis scientiæ sunt habentia motus principium in eo, in quo est motus: ex quo manifestum est, quod scientia naturalis nec est actiua, nec factiua: ex quo relinquitur, quod sit speculatiua: omnem enim scientiam necesse est cadere in aliquod horum generum, scilicet in genere speculatiui, uel actiui, uel factiui. Notandum est, quod in ista particula Philosophi intentio est probare, quod scientia naturalis est speculatiua. Ad cuius euidenciam notandum est; quod hæc est differentia inter scientiam speculatiuam & practicam; quia scientia speculatiua ita speculatur suum obiectum, quod non facit ipsum, nec prouocit ipsum in effectu: factiua autem, uel practica ita, speculatur suum obiectum, quod prouocit eum in effectu. Ex quo fit, quod scientia naturalis est scientia speculatiua; quia si contingat, quod speculata, quæ cadunt sub scientia

*Differentia
inter scientiam
speculatiuam, & practicam.*

Metaphysicæ

naturali, habeant principium motus; talis non est in speculante siue in sciente; sed in re speculata: in scientiis autem practicis, & factiuis motus principium rerum factibilium est in ipso sciente; quia (ut iam dictum est) ille idem artifex, qui cognoscit rem in conceptu, producit eam in effectu. Vnde si est aliqua scientia, quæ ita speculetur res naturales, quod eas producat in effectu, sicut est scientia diuina: fortè illa est factiua respectu rerum naturalium. Notandum est, quod secundum Commentatorem Sexto Ethicorum. Sicut se habet quodam modo speculatiua ad actiuam; ita se habet actiua ad factiuam: sicut enim dicit plus actiua quam factiua; ita plus dicit actiua quam speculatiua: plus enim est agere quam speculari tantum: & plus est facere quam agere tantum. Quidam enim est habitus, cuius finis est rectè speculari; & iste habitus speculatiuus est; secundò quidam habitus est, cuius finis est rectè agere actione manente in agente; siue cuius finis est, temperatè se habere, uel iustè, uel rectè; & in uenire ea, quæ deducunt ad actum temperatum, uel iustum; qualis habitus est prudentia; & talis est habitus actiuus, hoc est directiuus actionis: & est quidam habitus, qui est directiuus actionis transcuntis in exteriorem materiam; quæ operatio uocatur hic factio; qualis habitus ars est, & iste habitus uocatur finis, id est directiuus actionis. Deinde cum dicit.

Proportio inter speculatiuam & actiuam; factiuam & actiuam.

Habitus triplex.

Quoniam autem quod quid est necessarium unicuique aequaliter scientiarum scire, & hoc uti principio; oportet non latere, qualiter diffiniendum naturali, & qualiter substantiæ ratio sumenda, utrum ut simum, aut magis ut concauum? Horum enim simi ratio quidem cum materia dicitur ea, quæ est res; quæ autem concaui sine materia. Simitas enim in naso fit, propter quod & ratio ipsius cum hoc dicta est: simus enim est nasus concauus. Manifestum igitur, quod & carnis, & oculi, & reliquarum partium, cum materia semper rationem reddendum.

Discrimen Naturalis à Mathematico.

Scientiæ unæ de redduntur diuersæ.

Ponit differentiam scientiæ Naturalis, & scientiæ Mathematicæ; quæ quidem differentia datur a Philosopho penes diuersum modum diffiniendi; & est ratio Philosophi talis: Scientiæ, quæ habent alium & alium modum diffiniendi, diuersæ sunt: scientia naturalis, & mathematica habent alium & alium modum diffiniendi: naturalis . n. in diffiniendo concernit materiam sensibilem; mathematica autem in diffiniendo abstrahit à materia sensibili: ergo sunt diuersæ scientiæ. Visa hac ratione, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod quid est unicuique scientiarum, necessarium est; quia omnes scientiæ utuntur ipso quod quid est, tanquam quodam principio ad demonstrandum; si ita est, oportet uidere qualiter diffinit Naturalis, & qualiter diffinit Mathematica: uidentur enim, utrum diffinitio naturalis sit sicut diffinitio simi, aut sicut diffinitio caui? hæc enim duæ diffinitiones multum differunt: quia diffinitio simi concernit materiam sensibilem; simitas

enim & ratio eius est in materia sensibili, scilicet in naso: cavitatem autem, & ratio eius abstrahit à materia sensibili: si enim benè inspexerimus, apparebit quod diffinitio naturalis est sicut diffinitio simi; ita quod concernit materiam sensibilem: manifestum est enim, quod ratio carnis, & oculi, & aliarum partium naturalium redditur cum materia sensibili.

Quæreret aliquis, Vtrum sola Mathematica abstrahat a materia? Videtur quod sic, quia secundum Philosophum Sexto Ethicorum. Mathematica per abstractionem sunt: certum est autem, quod Philosophus ibi diuidit Mathematica contra Metaphysicam & Physicam; ratio autem diuisionis & differentiæ est: quia iuuenis & puer fieri potest

Mathematicus: non autem potest fieri Physicus, & Metaphysicus: cuius ratio est secundum Philosophum; quia Mathematica est per abstractionem, & non Physica & Metaphysica. Ad oppositum est, quia omnis scientia abstrahit uniuersale a particulari; & sic omnis scientia abstrahit, non solum mathematicus. Dicendum est ad hanc questionem, quod secundum unum modum dicendi sola Mathematica utitur abstractione; secundum

aliud alium modum dicendi omnis scientia abstrahit. Ad cuius euidenciam notandum est, quod duplex est abstractio, uniuersalis, scilicet a particulari: & si loquamur de tali abstractione, omnis scientia abstrahit; cuius ratio est: quia nulla scientia uersatur circa particularia; sed solum circa uniuersalia; particularia enim ut particularia fugiunt aspectum scientiæ; non enim cadunt sub scientia, nisi in quantum reducuntur ad uniuersale.

Secunda abstractio est formæ à materia sensibili; & de tali abstractione loquendo, sola Mathematica abstrahit. Vt autem hoc uideatur, notanda sunt uerba Commen. Septimo Ethico. loquendo enim de tali abstractione, quæ est formæ a materia sensibili, dicit: quod ea, quæ cadunt sub Mathematica, non abstrahuntur: cuius ratio est, quia propriè sub Mathematica cadunt substantiæ separata: & (sicut dicit Commen. ibidem) sunt formæ sedentes in seipsis: hoc est sunt formæ per se subsistentes, quæ non habent esse in materia sensibili; & quia non habent esse in illa, ab illa non abstrahuntur; abstrahi enim idem est, quod ab alio trahi; trahi autem non potest aliquid, nisi ab eo, in quo est: cum ergo tales formæ non sint in materia, a materia trahi non possunt per intellectum. Similiter loquendo de tali abstractione, quæ est formæ a materia sensibili, Naturalis non abstrahit, cuius ratio est, quia nulla res potest abstrahi per intellectum ab eo, quod est de essentia sua, & aliis abstrahentium esset mendacium: cum ergo materia sensibilis sit de essentia rerum naturalium, res naturales a tali materia prohibentur abstrahi.

Aliè ergo prohibetur abstractio in rebus Metaphysicis, & aliè in rebus naturalibus, propter aliam, & aliam causam: in rebus enim Metaphysicis prohibet, quia res Metaphysicæ sunt res sedentes

Questio.

A. J. Mathematica per abstractionem sunt: certum est autem, quod Philosophus ibi diuidit Mathematica contra Metaphysicam & Physicam;

Aliud est, quod secundum unum modum dicendi sola Mathematica utitur abstractione; secundum alium modum dicendi omnis scientia abstrahit.

Abstractio duplex est.

Particularia enim ut particularia fugiunt aspectum scientiæ; non enim cadunt sub scientia, nisi in quantum reducuntur ad uniuersale.

A. J. Mathematica per abstractionem sunt: certum est autem, quod Philosophus ibi diuidit Mathematica contra Metaphysicam & Physicam;

Abstractio duplex est. Particularia enim ut particularia fugiunt aspectum scientiæ; non enim cadunt sub scientia, nisi in quantum reducuntur ad uniuersale.

Abstractio duplex est.

Particularia enim ut particularia fugiunt aspectum scientiæ; non enim cadunt sub scientia, nisi in quantum reducuntur ad uniuersale.

sedentes in seipsis, non inclinatz ad materiam, nec sedentes in ipsa, sed per se subsistentes; in rebus autem naturalibus prohibetur, quia res naturales concernunt in sui essentia naturam sensibilem: sic ergo per alium & alium modum prohibetur in rebus Metaphysicis abstractio, & in rebus naturalibus. In rebus autem Mathematicis non prohibetur abstractio, nec primo, nec secundo: primo quidem modo non, quia res Mathematicæ non sunt sedentes in seipsis, sed sunt res inclinatz ad materiam, quia licet non concernant materiam in sui diffinitione, tamen secundum esse sunt in materia, nec prohibentur; secundo modo etiam non, & hoc quia omnino concernunt materiã sensibilem in sui diffinitione. Ad argumentum patet, quia (ut dictum est) in qualibet scientia est abstractio uniuersalis a particulari. Deinde cum dicit.

Quoniam autem est quedam scientia entis in quantum ens, & separabile; considerandum utrum quidem Naturali eandem ponendum esse hanc, aut magis alteram. Naturalis quidem igitur circa habentia motus principium in ipsis est. Mathematica autem speculatiua quidem & circa manentia quedam hæc, sed non separabilia. Circa separabile igitur ens & immobile, altera ab his scientiis ambabus est aliqua: siquidem existit aliquis substantia talis: dico autem separabilis & immobilis, quod quidem tentabimus ostendere. Et siquidem est aliqua talis natura in entibus, hoc utique erit alicubi, & quod diuinum; & hoc utique erit primum & principalissimum principium. Palam igitur, quod tria genera speculatiuarum scientiarum sunt, Naturalis, Mathematica, Theologia.

Comparat hanc scientiam ad alias scientias particulares. Et circa hoc tria facit, quia primò comparat hanc scientiam ad alias, quantum ad modum separationis: secundò quantum ad nobilitatem: tertio quantum ad uniuersalitatẽ. Secunda ibi [Optimum quidem igitur] Ultima [Dubitabit autem quis, utrum] Sententia primæ partis est hæc, quòd hæc scientia, quæ considerat ens in quantum ens, nõ est scientia Naturalis, cuius ratio est: quia scientia naturalis uersatur circa illa, quæ concernunt motum; hæc autem non, sed uersatur circa immobilia: nec est scientia Mathematica, cuius ratio est; quia illa, quæ cadunt sub consideratione mathematica, licet sint sæper abstracta secundum diffinitiones; tamen sunt inseparabilia secundum esse: hæc autem scientia, quæ considerat ens in quantum ens, uersatur circa illa, quæ sunt separata secundum esse, sicut sunt substantiæ separatz. Hac sententia uisa, patet litera, quæ dicit; quòd considerandum est, Vtrum scientia, quæ considerat ens in quantum ens, sit ponenda eadem cum scientia Naturali; aut magis ponenda sit diuersa? & manifestum est, quòd diuersa est. Naturalis enim uersatur circa illa, quæ habent principium motus & quietis in seipsis, Considerandum est etiam, Vtrũ hæc scientia sit eadem cum Mathematica? & ap-

parebit quòd non: mathematica enim uersatur circa quedam immobilia, & manentia, quæ non concernunt motum secundum diffinitionem, tamen talia mathematica sunt inseparabilia à materia sensibili secundum esse. Hæc ergo scientia est altera ab ijs duabus: & hæc est, quæ uersatur circa ens immobile & separabile (si tamẽ est aliqua substantia separata & immobilis: ipsam enim esse nondum probatum est, sed probabitur infra) si autem est, oportet quòd sit primum principium principalissimum respectu omnium: quia illæ, quæ non sunt in materia, debent esse principia eorum, quæ sunt in materia. Quia autem ita est, quòd ista scientia est alia a scientia Naturali & Mathematica; manifestum, quòd genera scientiarum speculatiuarum tria sunt: est enim scientia Naturalis, quæ uersatur circa entia inseparabilia secundum diffinitionem: & scientia Mathematica, quæ uersatur circa entia inseparabilia secundum esse, & tamen separabilia secundum diffinitionem: & scientia Theologica, siue diuina, quæ uersatur circa separabilia utroque modo, & secundum esse, & secundum diffinitionem. Deinde cum dicit.

Optimum quidem igitur speculatiuarum genus, harum autem ipsarum ultima dicta: circa honorabilissimum enim est entium. Melior autem & deterior unaquæque dicitur secundum proprium scibile.

Comparat hanc scientiam ad alias scientias secundum nobilitatem. Ad cuius euentiam notandum est, quòd inter scientias scientiæ speculatiuæ nobiliores sunt quàm practicæ: unde cum hæc scientiæ tres speculatiuæ sint, manifestum quòd sunt nobiliores quibuscunque scientiis practicis. Licet autem hæc scientiæ speculatiuæ nobiliores sint, quàm practicæ; tamẽ una earum speculatiua hæc, scilicet diuina est nobilior alteris duabus, scilicet Mathematica, & Naturali, cuius ratio est: quia illa scientia speculatiua nobilior est, quæ uersatur circa nobilissimum speculabile, hæc autem est scientia diuina, quæ uersatur circa entia prima & immobilia. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod inter genera scientiarum, genus speculatiuarum nobilissimum est: inter speculatiuas autem illa, quæ fuit ultimò dicta, scilicet Theologia nobilior & honorabilior est; cuius ratio est: quia uersatur circa ens honorabilissimũ & optimum: unaquæque autem scientia iudicatur melior & deterior secundum proprium scibile, circa quod uersatur; quia nobilitas scientiæ est ab obiecto. Deinde dicit.

Dubitabit autem quis, utrum entis in quantum ens scientiam uniuersalem oportet poni, aut non? Mathematicarum quidem enim unaquæque circa unum aliquod genus determinatum est; quæ autem uniuersali conueniunt, de omnibus. Si quidem igitur naturales substantia prima entium sunt, et Naturalis utique prima scientiarum erit. Si autem est altera natura, & substantia separabilis, & immobilis; alteram necesse est scientiam ipsi esse, & priorem Naturali, & uniuersalem eo quòd priorem.

Immaterialia principia sunt materialium.

Genera scientiarum speculatiuarum.

Scientia speculatiua nobiliores practicas.

Metaphysica nobilior naturali, & Mathematica.

Nobilitas scientia pernes quid attenditur.

Omnis scientia abstracta, quantum ad modum considerandi sua scibilia: sed sola Mathematica abstracta ipso consideratione a materia sensibili.

Comparatio metaphysica ad scientias particulares.

Ex hoc haberi potest subiectum ad quod philosophia naturalis.

Metaphysicæ

Comparat hanc scientiam ad alias secundum uniuersalitatem; cuius sententia est: quod hæc scientia sola & nulla aliarum debet poni scientia uniuersalis; & hoc quia eadem est scientia, quæ est de primo ente, & scientia uniuersalis: sola autem hæc scientia, si est de ente inquantum ens, est de primo ente immateriali; & ideo sola est dicenda hæc uniuersalis. Dicit ergo litera, quod aliquis dubitabit, Vtrum scientia, quæ est speculatiua entis inquantum ens, debeat poni scientia uniuersalis, uel non? Manifestum. n. est, quod nulla scientia, uel Mathematicarum debet poni scientia uniuersalis: & hoc quia scientiæ Mathematicæ uersantur circa certum genus & determinatum; scientia autem uniuersalis debet uersari circa omnia. Manifestum est, quod scientia Naturalis non est uniuersalis: si enim naturalia essent primæ substantiæ, & prima entia; scientia naturalis, quæ considerat tales substantias, esset prima scientia, & per consequens scientia uniuersalis; quia eadem est prima & uniuersalis. Si autem sunt aliæ substantiæ præter naturales, quæ sint immobiles & separatæ à motu & à materia; oportet quod sit aliqua alia scientia à naturali, quæ sit prior naturali, & quæ sit prima simpliciter, quia considerat de primis entibus immaterialibus: si autem prior est, uniuersalior est; & si prima est, uniuersalis est; quia scientia prima uniuersalis est. Notandum est, quod si aliquis uult uidere, quomodo hæc scientia est prima & uniuersalis, & quomodo sequitur, quod si est prima, quod est uniuersalis; recurat ad Sextum: ubi diffusè tracta uimus hanc materiam.

Sola Metaphy. est dicenda uniuersalis.

Prop. 172. G. ex inde.

Ens imperfectum, & diminutum triplex.

Tem. c. 3.

Quoniam autem simpliciter ens secundum plures dicitur modos; quorum unus est, qui secundum accidens dicitur; considerandum primò de sic ente.

Postquam recollegit quædam de consideratione huius scientiæ: postquam etiam recollegit quædam de differentia huius scientiæ ad alias: hic recolligit quædam, quæ dicta sunt tam in Sexto huius, quam in Tertio Physicorum de ente perfecto & diminuto: ens enim imperfectum & diminutum est ens per accidens: ens etiam imperfectum, & diminutum est ens in anima: ens etiam imperfectum & diminutum est ens, infra quod est ens in motu. Et secundum hoc hæc pars habet tres partes, quia in prima parte recolligit quædam, quæ dicta sunt de ente diminuto: secundò quædam, quæ dicta sunt in Sexto huius scientiæ de ente diminuto, quod est in anima: tertio recolligit quædam, quæ dicta sunt de motu in Tertio Physicorum. Secunda ibi [Quod autem ut uerè ens] Tertia ibi [Est autem hoc quidem] Recolligit ergo primò, quod dictum est de ente per accidens: quod autem colligitur, est istud: quod de ente per accidens non est scientia. Et secundum hoc, hæc pars habet duas partes, quia primò diuidit ens, in ens per se, & per accidens; secundò probat, quod de ente per accidens non est scientia, ibi [Quod quidè igitur] Dicit ergo primò, quod sicut est manifestum est ex Sexto huius scientiæ, ens simpliciter,

id est communiter acceptum, dicitur duobus modis: unus enim modus entis est ens per se: secundus modus est ens per accidens: de quo primò dicendum est, ostendendo quod de eo non est scientia. Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur nulla traditarum scientiarum negociatur circa accidens, patet. Neque enim ædificatiua considerat, quid accidet utentibus domo; puta si triste, aut contrariè habitabunt: neque textina, neque coriatiua, neque coquinaria. Quod autem secundum ipsam proprium, unaquæque harum considerat scientiarum solùm. Hoc autem est proprius finis.

Ostendit, quod de ente per accidens non est scientia. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas ponit ad hoc probandum. Secunda ibi [Neque inquantum musicus] Tertia ibi [Quod autem neque contingens] Quarta ibi [Quod autem secundum accidens] Ponit ergo primò primam rationem, quæ talis est. Simile est de arte, & scientia, sed ars non considerat ea, quæ sunt per accidens; sed ea, quæ sunt per se; non enim ars ædificatiua, considerat ea, quæ accidunt domui, sed considerat ea, quæ per se conuertuntur ad domum: ergo nec scientia aliqua considerat ea, quæ sunt per accidens. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit: quod manifestum est, quod nulla scientiarum traditarum considerat ens per accidens; neque enim ars ædificatiua considerat ea, quæ accidunt domui: non enim considerat, quando facit domum, quid debeat accidere habitantibus in domo; utrum, scilicet habitantes in domo, debeant se habere triste, & contrariè, & prosperè: Ars etiã textina, uel coriatiua, uel coquinaria non considerat ea, quæ sunt per accidens, sed unaquæque harum scientiarum considerat ea, quæ sunt per se, & illud, quod est proprium sibi; & hoc est finis eius: non enim considerat coquus, quando facit pulmentum, utrum pulmentum sit necessariū huic, uel illi; quia hoc accidet arti suæ. Notandum est, quod hic non accipitur, quando dicitur, quod scientia non est circa accidens; non (inquam) accipitur accidens, quod diuiditur contra substantiam; sicut est albedo, uel nigredo, & sic de aliis accidentibus; cuius ratio est, quia circa talia entia bene potest esse scientia: & hoc quia talia entia habent speciem determinatam, & causas determinatas in subiecto, sed accipitur hic accidens, ens per accidens, quod propriè non habet speciem determinatam, nec causam determinatam; eo modo quo dicimus, musicum esse album, accidens est; quia nullus aspectus est determinatus in musico, quod sit albus, nec e conuerso: & ideo omnino accidet huic, scilicet musico esse illud, scilicet esse album. De hac autem materia satis est dictum in Sexto.

Neque inquantum musicum, & grammaticum; neque existentem musicum, quia factus grammaticus, simul erunt ambo, prius non ens: quod autem non semper ens factum & hoc: quare simul musicus

ens factus est, & grammaticus. Hoc autem nulla querit confesse existentium scientiarum, nisi Sophistica: circa accidens enim hac sola negociatur. Propter quod Plato non male dixit, dicens; circa non ens Sophysticam uersari.

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: omnis scientia uersatur circa ens; sed ens per accidens est magis non ens quam ens; ergo nulla scientia (nisi forte Sophistica) uersatur circa ens per accidens. In ista ratione maior patet; est enim manifestum, quod omnis scientia uersatur circa ens; sed minor dubia est, scilicet quod ens per accidens sit non ens; & ideo eam probat, dicens: musicum est grammaticum, est quoddam ens per accidens: non enim est musicus grammaticus in quantum musicus; non enim hoc habet esse musicum, quod sit ens grammaticum: si etiam aliquo existente musico, sit grammaticus; cum hoc semper non fuerit & modo sit, oportet quod si hoc est ens, scilicet quod musicus sit grammaticus, quod hæc sit aliqua generatio: omne enim quod est, uel sit ens, & prius non fuit, generatum est: quare si hoc totum, musicus est grammaticus; est ens, oportet quod sit factum: quod tamen falsum est; quia huius totius non est una factio, nec una generatio: & ideo non est ens. Et quia sic est, ideo nulla scientiarum (nisi forte Sophistica) uersatur circa tale ens per accidens. Sophistica enim in fallacia accidentis, quæ est efficacissima ad decipiendum, utitur ente per accidens; & quia ens per accidens est non ens; ideo non male dixit Plato, quando dixit, quod scientia Sophistica uersatur circa non ens, quia uersatur circa ens per accidens. Notandum est, quod in hac litera, duobus modis probauit Philosophus, quod ens per accidens, sicut musicum esse album, sit non ens. Primus modus est, quia cum musicus sit grammaticus, hoc non habet in quantum musicus, q. dicat Philosophus, quod musicus non habeat, quod sit ens grammaticum, signum est, quod non est ens, nec habet aspectum inter entia: grammatica enim non habet aliquem aspectum inter entia musica: hoc etiam idem habet, scilicet quod musica sit grammatica, nullum certum aspectum dicit inter entia; & ideo de suo aspectu non dicit se esse ens: musicum enim non dicit se esse grammaticum. Secunda probatio, per quam probat Philosophus, est: quod musicum esse grammaticum, non est factum, neque generatum. Ad cuius euidenciam notandum est, quod ens & unum conuertuntur, quod ergo non est unum, non est ens; musicum autem esse grammaticum non est unum ens: & hoc probatur, quia eius naturæ non est una generatio: non enim est necessariū, quod unica generatione generetur musicus & grammaticus; unde si alia generatio ordinatur ad grammaticum, & alia ad musicum; musicus & grammaticus sunt magis duo entia, quam unum ens: de hac autem materia plenius & diffusius dictum est in Sexto.

Quod autem neque contingens est esse accidentis scientiam, manifestum est tentantibus scire, quid est accidens. Omne itaque dicimus esse, hoc quidem semper & ex necessitate; necessitate autem non secundum uolentiam dicta, sed secundum quod utimur in his, quæ secundum demonstrationes; hoc autem ut in plus, hoc autem neque ut in plus, neque semper & ex necessitate, sed ut contingit: puta sub cane utique fiet frigus. Sed hoc neque ut semper & ex necessitate, neque ut in plus fit: accidet tamen aliquando utique. Est itaque accidens quod fit quidem, non autem semper, neque ex necessitate, neque ut in plus. Quod quidem igitur est accidens, dictum est. Quia autem non est scientia talis, palam. Scientia quidem enim omnis, semper entis, aut in plus: accidens autem in neutro horum est.

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis: omnis scientia uel est entis, quod est semper; uel est entis, quod est frequenter; sed ens per accidens nec est semper, nec frequenter; ergo eius non est scientia. In hac autem ratione sic procedit, quia primò ponit conclusionem, dicens: quod si tentauerimus scire, quid est ens per accidens; manifestum est, quod non est contingens, scientiam esse entis per accidens. Secundò probat, quod talis entis per accidens non est scientia, diuidens naturam entis, scilicet quod de numero entium quoddam est ens, quod est semper, & ex necessitate (uoco autem hic necessitatem, non uolentiam; sed accipio hic necessitatem immutabilitatis, quæ utimur in demonstratiuis: sicut quando dicimus, quod necesse est triangulum habere tres.) Quoddam autem est ens, quod est in pluribus; eo modo quo dicimus, quod in pluribus est, quod homo nascatur cum quinque digitis. Quoddam est ens, quod nec est semper, nec in pluribus, sed contingenter est: sicut si accadat, quod frigus sit in diebus canicularibus, hoc nec est semper, nec in pluribus; sed aliquando, & in paucioribus. Et tale ens, quod non est semper, nec in pluribus, est ens per accidens, cuius non est scientia: cuius ratio est, quia omnis scientia uel est entis semper, uel entis in pluribus; ens autem per accidens neutro modo est. Notandum est, quod Philosophus imaginatur, quod omnis scientia cadit super ea, quæ habent certum & determinatum aspectum in entibus, quia nunquam cadit super ea, quæ habent uagum & incertum aspectum: quæ autem habent certum aspectum, non sunt nisi in duplici differentia, quia iste aspectus uel est ut semper, uel ut in pluribus: ens enim in paucioribus magis dicit deuiationem ab ente, quam dicat ens: magis enim debet dici, quod est deuiatio ab aspectu entium, quam quod habeat aspectum inter entia. Et hæc est una de causis, quare ens per accidens dicitur magis non ens, quam ens, quia omne quod est, uel est semper, uel est in pluribus: ens autem per accidens nec est ens sic, nec sic: & ideo magis debet dici deuiatio ab ente, quam ens. Deinde cum dicit.

Sophista uersatur circa ens per accidens.

Fallacia accidentis est efficacissima ad decipiendum, ex primo E. l. ch. cap.

cap. 173. C

Tertia uero ad idem.

Ens multiplex.

Scientia quod non est, & quod non uen.

Ens per accidens magis dicitur non ens, quod ens.

Quod

Metaphysicæ

Quod autem secundum accidens entis non sunt cause & principia talia, qualia quidem secundum se entis, palam. Erunt enim omnia ex necessitate. Si enim hoc quidem est huius entis, hoc autem huius, hoc autem non ut contingit, sed ex necessitate erit, cuius hæc erat causa, usque ad ultimum dictum causatum; hoc autem erat secundum accidens: quare ex necessitate omnia erunt, & quod utrumque contingit, & accidere, & fieri, & non omnino ex generatis aufertur?

Ponit rationem, & est ratio talis: omne ens, quod cadit sub scientia, habet causas & principia, & hoc quia tunc scire opinamur, quando causas & principia scimus, sicut dictum est Primo Posterior. sed entis per accidens non sunt causas, & principia, ergo eius non est scientia. De hac ratione non ponit nisi minorem, & eius probationem, scilicet quod entis per accidens non sunt causas nec principia.

Tex. cõ. 11.
idem primo
Physicor.
tex. cõ. 1.

Entis per accidens non sunt causa nec principia.

Vide in Sexto huius
tex. cõ. 4. et
circa.

Diuiditur autem ista pars in duas partes, quia primo ostendit, quod entis per accidens non sunt causas: secundo remouet obiectionem quandam, quæ posset fieri, ibi [Et si non existens.] Dicit ergo primo, quod entis per accidens non sunt tales causas, nec talia principia, qualia sunt entis per se: cuius ratio est, quia si entis per accidens essent causas & principia, omnia essent ex necessitate; hoc autem est impossibile, ergo & primum: si enim ad causam per se sequitur effectus; si ita est, quod omnia habent causam per se, omnia erunt ex necessitate: ita quod accidens tolletur a rebus. Exemplum, sit enim aliquid positum, quod sit præsens; quod quidem præsens sit causa futuri effectus; hoc idem præsens iam positum est; sed posita causa (ut tu dicis) necessario ponitur effectus: si ergo hoc præsens præteritum est causa huius entis futuri, & illud est causa alterius non quolibet modo, sed ita quod ex necessitate sequitur effectus; sequetur quod posita hac causa præsentem, erit ultimum causatum ex necessitate, quod falsum est: quia hoc ultimum causatum ponebatur esse per accidens: & sic illud, quod erat per accidens, necessario erit; & sic illud, quod est ad utrumlibet, & quod potest esse & non esse, fieri & non fieri, auferetur a rebus: & sic nihil erit per accidens in rebus.

Notandum est, quod debemus imaginari aliquam causam præsentem, quæ uocetur A, ad quam quidem causam præsentem sequatur effectus aliquis futurus, puta B, & ad illum effectum puta D, sequatur aliquis effectus contingens, puta C. si ergo nulla causa est causa per accidens respectu alius, sed omnis causa est causa per se, sequitur quod A. posito in esse, necessario sequetur B; & B posito in esse, necessario euenit C. & sic de primo ad ultimum A. posito in esse, necessario euenit C. sed C. ponebatur contingens, ergo quod ponebatur contingens, necessarium est.

Notandum est, quod ista est differentia inter causam necessariam, & causam in pluribus, quia causa necessaria nunquam deficit ab effectu suo; cau-

sa autem ut in pluribus deficere potest propter aliquod impedimentum, quod per accidens euenit; si ergo tolleretur ista accidentalitas, & ista contingentia, quæ impedit ens in pluribus; sequeretur quod omnia essent ex necessitate. Deinde cum dicit

Differentia inter causam necessariam, & ut plurimum.

Et si non existens, sed quæ sit etiam supponatur, eadem accident: omne enim ex necessitate fiet. Si enim cras eclipsis fiet, si hoc fuerit, hoc autem si aliter aliquid, & hoc si aliud, & hoc itaque modo a finito tempore, eo quod a nunc usque cras, ablato tempore, ueniet quandoque ad existens. Quare si quidem hoc est, omnia ex necessitate, quæ post hoc fiet, ut omnia ex necessitate fiant.

Remouet quandam obiectionem: dictum est enim, quod si non esset aliquid per accidens, sequeretur quod posita quacunque causa præsentem, necessario sequetur effectus futurus & contingens: huic autem posset aliquis obiectionem & dicere, quod hæc causa, quam tu ponis respectu futurorum contingentium, non est præsens, uel præterita, ut tu ponis; sed est futura, & contingens.

confutatur iam quidam solutio.

Hanc obiectionem remouet Philosophus, cuius sententia est: quod licet hæc causa sit futura, tamen reducetur ad causam præsentem: inter enim hoc præsens, & illud futurum, quod tu ponis, est finita distantia, quæ quidem finita distantia potest remoueri, aliquo ablato; ex qua remotione ex quo distantia finita est; deuenimus ad causam nunc existentem; qua posita, necessario ponitur effectus secundum hanc positionem. Hac sententia uisa, patet litera, quæ dicit sic: quod si hæc causa, quæ ponitur, non est existens, sed futura, quæ tamen ponitur futurorum accidentem; sequetur idem inconueniens: omnia enim erunt ex necessitate, sicut prius. Exempli gratia, si eclipsis, quæ est futura cras, est causa quorundam contingentium: & huiusmodi etiam futuræ causæ, scilicet licet eclipsis fuerit alia causa; ita quod si hoc erit, illud erit, & illius alia; quia tempus, quod est inter eclipsim futuram, præsens tempus est, & finitum; oportet quod aliquando deueniamus ad præsens tempus; tempus autem inter nunc, quod erit cras & nunc quod est modò, est finita distantia; quia ab illo nunc, in quo ponitur causa futura, potest deueniri ad causam nunc existentem, qua posita necessario ponitur effectus: & sic sequitur, quod omnia, quæ erunt post hanc causam nunc existentem, erunt ex necessitate, & nihil erit contingens. Tunc subdit.

Finium, si non totum ablato, finium.

Quod autem ut uerè ens, & secundum accidens, hoc quidem est in complexione mentis, & passio in hac, propter quod circa quid sic quidem ens, non queruntur principia: circa autem quod extra ens, & separabile: hoc autem non necessarium, sed infinitum. Dico autem, quod secundum accidens: talis autem inordinata, & infinitæ causæ.

Postquam collegit aliqua de ente diminuto, quod est ens per accidens; hic colligit (ut dictum est in Sexto) de ente diminuto, quod est in anima,

Ens, quod est
in anima, ex
plodendū à
scientiis Me
saphysic. vi
de in Sexto
huius tex.
cō. 4.

ma, scilicet quod tale ens prætermittendum est. Et diuiditur in duas partes, quia primò dicit tale ens esset prætermittendum: secundò colligit quædam, quæ dicta sunt de fortuna Secundo Physicorum, ibi [Quod autem gratia huius.] Dicit ergo primò, quòd ens uerè, idest ens, quod significat ueritatem compositionis, quod est ens in anima, & ens per accidens prætermittenda sunt: ens autem, quod est in anima, prætermittendum est; quia consistit in quadam compositione intellectus, & est passio circa operationes animæ: talis autem entis non queruntur hic principia & causæ, sed entis, quod est extra animam, & separabile: Ens autem per accidens, ideo prætermittendum est, quia non est ens necessarium, neque determinatum, sed infinitum, idest quòd infinitas in eo potest accidere: & huius entis sunt inordinatæ causæ, & infinitæ: hæc autem scientia uerfatur circa illa, quæ habent certas causas, & determinatas. Deinde cum d.

Quod autem gratia huius in his, quæ a natura sunt, & a mente est. Fortuna autem est, quando aliquid horum sunt secundum accidens. Sicut enim & ens est, hoc quidem secundum se, hoc autem secundum accidens: sic & causa. Fortuna autem causa secundum accidens in factis, secundum electionem eorum, quæ gratia huius.

Recolligit quædam, quæ dicta sunt de fortuna Secundo Physicorum. Et circa hoc sic procedit, quia primò ostendit, quid est fortuna: secundò circa quæ est fortuna: tertio ostendit, quòd fortuna, siue melius, quòd illud, quod est a fortuna, habet causas infinitas: quarto ostendit, quid est bona & mala fortuna: quinto ostendit, quòd fortuna non est prima causa. Secunda ibi [Propter quod.] Tertia ibi [Causæ autem infinitæ.] Quarta ibi [Bona autem fortuna] Quinta ibi [Quoniam autem secundum accidens.] Primò ostendit, quid est fortuna. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd fortuna est in his, quæ agunt propter finem incertum: & propriè fortuna est causa per accidens, & non per se: & ideo Philosophus præmittit tria, quia ista tria respiciunt fortunam: primò præmittit quædam de fine, dicens: quod finis est in his, quæ agunt a natura; & etiã in his, quæ agunt a proposito, uel a mente: fortuna autem est in his, quæ agunt propter finem, & a mente, quando aliquid accidit præter hunc finem: Secundò præmittit, quòd est quoddam per accidens: Tertio concludit diffinitionem fortunæ, dicens: quòd fortuna est causa accidentaliter, non in omnibus, sed in his, quæ fiunt a proposito, & secundum electionem; & in his, quæ agunt propter finem, & gratia alicuius. Exempli gratia. Si aliquis à proposito foderet uineas, ut plantaret uitam, & contingat ipsum inuenire thesaurum, hoc est fortuna; & omnia concurrunt, quæ dicta sunt: fossio enim est causa per accidens respectu inuentionis thesauri; fodiens etiam agit a proposito & secundum electionem, uidelicet propter finem, ut .i. plan-

Resumit,
quæ dixit
de fortuna
secundo
Physic. per
tota processum.

Sicut ens est
duplex per se
& per accidens: ita &
causa:

A tet uineam. Deinde cum dicit.

Propter quòd circa eadem fortuna, & mens. Electio. n. non sine mente.

Ostendit, circa quæ est fortuna, dicens: quòd circa eadem est fortuna, & intellectus; quia fortuna est in his, quæ agunt secundum electionem; electio autem non est sine intellectu: fortuna autem non est in his, quæ agunt a natura, sed casus. Deinde cum dicit.

Causæ autem infinitæ, a quibus utique fiet, quòd fortuna, Propter quòd in certa humana cognitioni causa secundum accidens. Simpliciter autem nullius.

Ostendit, quòd eius, quod est fortuna, sunt infinitæ causæ, dicens: quòd ea, quæ sunt a fortuna, ab infinitis causis possunt fieri: potest enim aliquid inuenire thesaurum, uel quia intendebat fodere uineam; uel quia sepulchrum, uel propter alia infinita; & quia infinitum est incognitum, sequitur quòd fortuna sit causa incerta, & incognita humanæ cognitioni; nullius autem sit causa simpliciter, & per se.

Bona autem fortuna & mala, cum bonum aut malum euenerit. Prosperitas autem & infortunium, circa magnitudinem horum.

Ostendit, quid sit bona fortuna, dicens: quòd bona fortuna est, quando simpliciter accidit aliquid bonum præter intentum: & mala fortuna, quando accidit aliquod malum: eufortunium autem est, quando accidit aliquod magnum bonum: infortunium, quando accidit aliquod magnum malum. Deinde cum dicit.

Quoniam autem secundum accidens nulli prius his, quæ secundum se; neque igitur causa. Si igitur fortuna, aut casus causa celi est, prius intellectus causa, et natura.

Ostendit, quòd fortuna non potest esse causa prima, dicens: quòd nullum per accidens est prius eo, quod est per se; nec causa per accidens potest esse prior causa per se; & per consequens fortuna, quæ est causa per accidens, non potest esse prior natura, & intellectu, quæ sunt causæ per se: si ergo fortuna, uel casus est causa cæli, ut aliqui dicunt: oportet quòd per prius natura & intellectus, quæ sunt causæ per se, sint causæ cæli.

D *Est autem hoc quidem actus solium, hoc autem potentia, hoc autem potentia & actus.*

Postquam Philosophus recolligit quædam de ente per accidens, quod est ens diminutum; hic colligit quædam de motu, quæ dicta sunt in Tertio Physicorum. Et diuiditur in tres partes, quia primò determinat de motu: secundò de infinito, quod est passio motus: tertio de diuisione motus in suas species, de quo dictum est in Quinto Physicorum. Secunda ibi [Infinitum autem] Tertia ibi [Permutatur autem.] Prima in duas, quia primò ostendit, quid sit motus: secundò quomodo fit motus, ibi [Et quod est motus immobili.] Prima in tres, quia primò præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad cognitionem motus: secundò diffinit motum: tertio ostendit diffinitionem esse bene datam. Secunda ibi [Diuisio autem.] Tertia

Fortuna alia
bona, alia
mala.

Quod est per accidens tale, est posterius per se tali: et ad ipsum habet reduci.

Tex. cō. 3. et inde.

Metaphysicæ

Entis divisiones.

tia ibi [Quod autem uerum dicimus.] Prima in quatuor, secundum quatuor, quæ præmittit. Secunda ibi [Hoc quidem ens] Tertia ibi [Non est autem aliquid motus.] Quarta ibi [Vnumquodque autem] Primò ergo præmittit primum, dicens: quòd ens diuiditur per actum & potentia; ita quòd entium quoddam est in actu tantum, quoddam est in potentia tantum; quoddam, quòd est in potentia & in actu. Notandum est, quòd hoc, quòd dicit Philosophus, quòd entium quoddam est in actu tantum, quoddam in potentia tantum, quoddam in actu & potentia: quòd potest intelligi duobus modis: uno modo quòd intelligatur ens in actu tantum ipse Deus, qui est actus purus: ens autem in potentia ipsa materia, quæ essentiat per posse: ens in potentia & in actu ens intermedium inter actum purum, & potentiam puram; sicut sunt illa entia, quæ componuntur ex potentia & actu. Secundo modo potest intelligi ens in potentia tantum, ens, quòd est in potentia ad moueri, & ad formam, quæ est finis motus; ens autem in potentia, & in actu ens, quòd ens est in moueri: ens autem, quòd est in moueri tantum, est ens, quòd est in fine motus: non album, & albefieri, & album sic differunt; quòd non album est in potentia tantum; albefieri dicit quid mixtum ex potentia & actu; quia non dicit purum actum: album autem dicit actum albedinis. Notandum est: hoc, quòd præmittit Philosophus, præmissum est propter cognitionem motus: quia (sicut dicitur inferius) motus est actus entis in potentia; sed tamen non est actus omnis entis, sed entis in potentia; actus purus moueri non potest; & ideo ad cognitionem motus præmissum est, quia motus non dicit actum purum, sed dicit actum permixtum potentia.

Enti actu, & in potentia dupliciter.

Hoc quidem ens, hoc autem quantum, hoc autem reliquorum.

Præmittit secundum, quòd est, quòd ens alia diuisione diuiditur in decem prædicamenta; quòd enim est substantia, quoddam quantum, & sic de aliis prædicamentis. Notandum est, quòd hoc, quòd etiam præmissum est, præmissum est propter cognitionem motus. Ad cuius euidentiã notandum est: quòd decem prædicamenta euaquant totum ambitum entis creati: omne enim ens creatum est in aliquo decem prædicamentorum: si erga motus aliquo modo subintrat naturam entis, oportet quòd subintret ambitum alicuius uel aliquorum prædicamentorum. Postea cum addit.

Decem prædicamentis coplectitur quod quid creatum è.

Non est autem aliquid motus præter res. Permutatur enim semper secundum entis categorias. Cõtrariũ in his nullum est, quòd neque in una categoria.

Motus non est aliquid separatum à rebus.

Præmittit tertium dicens: quòd motus non est aliquid separatum à rebus, ad quas est motus; & quia res, ad quam est motus, est in aliquo prædicamento: ideo sequitur, quòd motus non sit aliquid separatum à rebus, quæ sunt in aliquo decem prædicamentorum; omne enim, quòd permuta-

tur ad aliquam rem, quæ est in aliqua categoria & in aliquo prædicamento entis. Ex quo sequitur, quòd sicut res, ad quam est motus; semper est in aliquo horum decem prædicamentorum; ita si militer motus: & ideo non est accipere aliquod commune omnibus motibus, quòd non sit in aliquo decem horum prædicamentorum. Notandum est, quòd aliquis posset imaginari, quòd motus esset quoddam commune omnibus, quòd quidem commune esset undecimum genus dictum contra decem prædicamenta: hanc autem imaginationem reputat Philosophus impossibilem, sicut albe fieri non est separatum ab albedine; nec motus ad quantitatem est separatus a quantitate; nec motus ubi est separatus ab ubi: sicut ergo quantitas, & ubi non dicuntur re suã extra prædicamenta; ita nec de albari, licet secundum diuersum modum. Deinde cum dicit.

Imaginari motum commune omnibus prædicamentis, quæ in genere impossibile est.

Vnumquodque autem dupliciter existit in omnibus, ut puta quòd hoc, istud forma quidem ipsius, hoc autem priuatio. Et secundum qualitate: hoc quidem album, hoc autem nigrum. Et secundum quantum: hoc quidem perfectum, hoc autem imperfectum. Et secundum latitudinem, hoc quidem sursum, hoc autem deorsum: hoc autem graue. Quare motus & permutatio sunt tot species, quot entis.

Præmittit quartum dicens; quòd in unoquoque horum generum & prædicamentorum aliquid potest esse dupliciter: uno modo sicut perfectum, & habens forma: secundo modo sicut imperfectum, & dicens priuationem: in prædicamento enim qualitatis est album & nigrum, sed album sicut perfectum, & nigrum sicut imperfectum; & similiter in quantitate est quantitas perfecta & imperfecta: & in prædicamento ubi, in quo est mutatio localis, est sursum & deorsum; sursum perfectum est, & deorsum imperfectum; & graue & leue, quorum unum sursum, & aliud deorsum. Et ad unumquodque horum potest esse motus; aliquando enim motus est ad perfectum, aliquando ad imperfectum; & ideo tot sunt species motus, quot sunt species entis mobilis. Notandum est, quòd sicut diuisio prædicamentorum præmissa est propter cognitionem motus, ita similiter diuisio specierum in prædicamento secundum perfectum & imperfectum posita, & præmissa est propter cognitionem motus. Ad cuius euidentiã notandum est: quòd sicut motus non dicitur aliam rem à rebus, quæ sunt in prædicamento; ita non dicitur alias species à speciebus, quæ sunt in prædicamento; motus enim & est in genere, & est in specie; in genere quidem est per rem aliquam, quæ est in speciali genere: in specie etiam est per rem, ad quam est, sicut in speciali specie: imaginabimur inquam, quòd motus diuersificatur secundum speciem, Ad uidentium ergo diuersitatem in genere, posita est prima diuisio, quæ est per decem prædicamenta: alteratio enim & loci mutatio differunt, sicut differunt ubi, & qualitas. Ita quòd secundum hanc diuisionem possemus dicere, quòd tot sunt genera motus, quot

Aliquid in prædicamento dupliciter.

In omni genere dicitur perfectum & imperfectum.

Tot sunt species motus quot sunt species entis mobilis.

Motus est in genere, & in specie.

quos sunt predicamēta, in quibus potest esse motus; quæ secundum Philosophum Quinto Physicorum tria sunt: quamquam & ibi diuidatur etiā motus secundum species; eo modo quo dicimus, quod alia species est de albatio, & alia denigratio. Et ad cognitionem huius diuisionis præmissa est hæc diuisio, de qua dictum est modò, scilicet quod in unoquoque genere est perfectum & imperfectum: quasi dicat Philosophus, alia species est ad perfectum, sicut albū: & alia, quæ est ad imperfectū, sicut nigrū. Et ideo dixit Philosophus, quod quot sunt species entis, supple in quo est motus, tot sunt species motus: quasi dicat, sicut perfectū & imperfectum sunt duæ species entis; ita motus ad perfectū & imperfectū sunt duæ spēs motus. Notandū est, quod benè dixit Philosophus, quod genus diuiditur penes perfectum & imperfectū: cuius ratio est, quia genus diuiditur per duas differentias, uel per duas species: duæ autem species nūquā sunt in eodem gradu perfectionis. Imaginabimur ergo, quod quædam est diuisio motus per species: & quia duæ species nunquam sunt in eodem gradu, & æqualis perfectionis; ideo hæc diuisio accipitur penes perfectum & imperfectum. Quædam est diuisio motus secundum unum, eo modo quo dicimus, quod dealbatio & dealbatio numero differunt, & ista non accipitur penes perfectum & imperfectum: & hoc quia termini horum motuum possunt esse æqualis perfectionis, sicut est albedo; & albedo; nigredo, & nigredo.

Diuisio autem secundum unumquodque genus, hoc quidem potentia, hoc autem actu, eius quod potentia in quantum tale actum, dico motum.

Ponit diffinitionē motus. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit diffinitionem motus: secundò eam manifestat, ibi [Quod autem uerum dicimus] Dicit ergo primò, quod diuiso ente per actum & potentiam, manifestum est, quod motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia. Notandum est, quod quando dicitur, quod motus est actus entis in potentia, ratio est: quia motus non est actus omnis entis: si enim motus esset actus omnis entis, omne ens, uel moueretur, uel posset moueri, quod quidem est impossibile: quia declaratum est Octauo Physic. quod est deuenire ad ens immobibile, ergo est impossibile dicere, quod omnia mouentur: non ergo motus est actus omnis entis. Imaginabimur ergo, quod ens est in duplici differentia: est enim quoddam ens, cui nullo modo permiscetur potentia; & talis entis nullo modo motus est actus: est aliud ens, cui admiscetur ratio possibilis, & talis entis motus est actus: benè ergo dictum est, quod motus est actus entis in potentia: Benè etiam additum est, secundum quod in potentia: cuius ratio est, quia contingit, quod unum & idem est in actu, & in potentia respectu diuersorum: sicut aqua est in actu frigida, & in potentia calida: motus ergo non conuenit

A rei, in quantum habet actualitatem, sed in quantum est in potentia: sicut calefieri est actus aquæ, in quantum est in potentia ad caliditatem. Intelligendum est autem, quod potentia mediante motu coniungitur cum actu: sicut mediante calefieri coniungitur potentia calidum cum actu caliditatis; ita quod eiusdem erit actus, moueri ad calidum, & ipsa caliditas, scilicet potentia. Imaginabimur ergo potentiam ad caliditatem uel calefieri, & ipsam caliditatem: calefieri est actus imperfectus ipsius potentia: caliditas autem est actus perfectus. Cum inde inquit.

Quod autem uerum dicimus: hinc palam. Cum enim edificabile in quantum tale ipsum dicimus esse actu in quantum edificatur, & est hæc edificatio. Similiter doctrinatio, ambulatio, curatio, saltatio, oratio. Accidit autem moueri cum fuerit actu eodē, & neque prius, neque posterius. Iam potentia entis cum actu ens operatur, non in quantum ipsum, sed in quantum mobile, motus est.

Manifestat hanc diffinitionem, Et diuiditur in tres partes; primò, n. manifestat hanc particulam .s. quod motus est actus entis in potentia: secundò manifestat hæc secundā, in quantum in potentia: Tertio manifestat, quomodo motus ē actus. Secunda ibi [Dico autem in quantum] Tertia ibi [Quod quidem enim est] Primò ergo manifestat, quod motus est actus entis in potentia, dicens: quod manifestum est, quod hæc, quæ dicimus sunt uera, scilicet quod motus est actus entis in potentia; quod patet discurrendo per omnes motus: edificatio enim est actus edificabilis in quantum tale; tunc enim dicimus edificabile moueri, quando edificatur; & quando edificatur est in quodam actu, qui quidem actus edificari est moueri. Et sicut dico de edificatione & edificabili, ita dico de aliis motibus: quilibet enim istorum est quidam actus non omnis entis, sed in potentia: unumquodque enim dicitur moueri, cum fuerit in actu motus, & neque prius, neque posterius; dum enim mobile est in potentia pura, tunc non mouetur: quando autem est in actu puro, tunc mouetur: & sic motus est actus mobilis in quantum mobile, id est in quantum in potentia ad aliud. Notandum, quod in eo, quod mouetur; tria debemus intelligere: primò intelligimus in eo potentiam, quæ perficitur per motum: secundò intelligimus tendentiam ad illam perfectionem: tertio intelligimus ipsam perfectionem. motus; ergo motus non est in re, quando est in potentia tantū; & ideo dixit Philosophus, quod non est ibi prius: nec est in re, secundum quod habet perfectionem, quia presentibus habitibus & perfectionibus, cessat motus: sed est in re, secundum quod res est in tendentia & in potentia permixta actui: & ideo motus est actus imperfectus. Tunc subdit.

Dico autem in quantum sic. Est enim æs potentia statua, sed tamen non æris actus in quantum æs est, motus est. Non. n. idē esse æri, et potentia alicui. Quod.

Probat, motus diffinitionē recte assignatam esse.

Ex 1. de Genes: & cor. rmp. text. cō.

Tot sunt generes motus, quot predicamēta, in quibus potest esse motus. 1. de 3. Physic. text. cō. 5. & in 5. eiusdē text. cō. 9. 10.

Genus cur diuiditur penes perfectum & imperfectum.

Octauo huius text. cō. 10.

Motus quod idem 3. Physic. text. cō. 6.

Motus non est actus omnis entis.

Ens duplex

Motus cuius entis est actus.

D

H h h si

Metaphysicæ

si idem erat simpl. icter & secundum rationem, erit utique eris actus motus quidam. Non est aut idem.

Manifestat istam particulam, in quatum in potentia. Et diuiditur in duas partes; quia primò manifestat hoc: secundò manifestat quoddam, quod dixerat in exemplo ibi [Palàm autem in contrariis.] Ad euidentiã primò notandum est, quod reduplicatio est ostensiuã causæ & rationis; ostendit. n. causam, & rationem, quare prædicatum inest subiecto. Ad cuius euidentiã notandũ est: quod quando in aliquo subiecto clauduntur multæ rationes, non oportet quod prædicatum inest illi subiecto secundum omnem rationem repertam in illo subiecto; sed secundum diuersas rationes posunt in eẽ illi subiecto diuersa prædicata: ex quo sequitur quod speciale prædicatum inest speciali subiecto secundum specialem rationem: Ad specificandum autem istam rationem, inuenta est reduplicatio: reduplicatio enim est specificatiua rationis, secundum quam prædicatum inest subiecto. Exempli gratia, ens habet rationem ueri, & habet rationem boni; in quantum uerum mouet intellectum; in quantum bonum mouet appetitum: hæc reduplicatio, in quantum, est specificatiua rationis, secundum quam ens mouet appetitum, quia non mouet secundum omnem rationem. Sic dico in proposito, in eodem subiecto possunt reperiri duæ rationes, scilicet ratio entis, & ratio potentia; sicut æs est actu æs, & potentia statua. Motus ergo est actus entis, non in quantum habet rationem actus; sed in quantum habet rationem potentia: ita quod hæc reduplicatio, in quantum in potentia, est specificatiua & ostensiuã rationis, secundum quam motus inest rei, cuius inest motus; quia non inest ei secundum omnem rationem. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus, quod benè dictum est in diffinitione motus, in quantum in potentia; motus enim non est actus æris in quantum æs, sed in quantum est potentia statua; nõ enim est eadem ratio, nec idem esse secundum rationem esse ens, & esse in potentia statua; sed differunt secundum rationem, sicut ratio potentia, & ratio actus; & ideo motus potest inesse rei secundum unam rationem, & non secundum aliam; si enim idem esset secundum rationem esse æris, & esse in potentia statua, sequitur quod motus esset actus æris in quantum æs, & sic esset actus entis in quantum actum: cum ergo hoc sit impossibile, sequitur: quod alia est ratio potentia, & alia actus. Notandum est, quod quidditas est actus, & motus est actus, sed differenter; quia quidditas est actus entis in actu, secundum quod in actu; motus autem est actus entis in potentia, secundum quod in potentia. Et hoc est, quod dicit Philosophus in litera; quod actus æris, est actus & motus æris; & statua est actus: sed differenter, quia actus æris, & quidditas eius est actus eius secundum quod est in actu: motus autem æris est actus eiusdem secundum quod est in potentia. Deinde cum dicit.

Reduplicatio quid, & cur inuenta.

Regula.

Quidditas, & motus quò sunt actus.

E Palàm autem in contrariis. Possè quidem enim sanari, & possè laborare non idem; etenim sic sanari & laborare idem essent. Subiectum autem, & sanum, & languens. siue humiditas, siue sanguis idem & unum.

Manifestat quoddam, quod dixit: dixit enim quod actus & potentia sunt eadem re, sed non sunt eadem secundum rationem, quia nunquam omnia, quæ sunt eadem secundum subiectum, sunt eadem secundum rationem: hoc autem manifestat per duo exempla. Secundum ibi [Quoniam autem non est idem.] Dicit ergo primò, quod non oportet, quod illa, quæ sunt eadem secundum subiectum, sint eadem secundum rationem; hoc autem manifestum est in contrariis; posse enim infirmari, & sanari sunt in eodem subiecto, quia unum & idem subiectum, sicut sanguis, est in potentia ad sanitatem, & ad infirmitatem; & tamen posse sanari, & posse infirmari differunt secundum rationem; si enim posse sanari, & posse infirmari non differrent secundum rationem, eiusdem rationis esset sanari, & infirmari. Notandum est, quod potentia sunt diuersarum rationum, quæ sunt ad actus diuersarum rationum; & potentia sunt eiusdem rationis, quæ sunt ad actus unius rationis; si ergo posse sanari, & posse infirmari essent eiusdem rationis oporteret quod sanari, & infirmari essent eiusdem rationis. Postea cum inquit.

Quoniam autem non est idem, quemadmodum neque color idem, & uisibile, possibile in quantum possibile actus motus est.

Manifestat per secundum exemplum, dicens; quod non idem est ratio coloris & uisibilis; similiter actus & potentia differunt secundum rationem, licet sint in eadem re; & ideo motus est actus possibilis in quantum possibile. Notandum est, quod color informat subiectum, & mouet uisum; & secundum hoc alia est ratio coloris, & alia est ratio informatiois; & ideo est alia ratio coloris, & alia uisibilis; quia secundum quod color informat subiectum; secundum quod est uisibilis, mouet uisum; & ideo benè dicit Philosophus, quod alia est ratio coloris, & alia uisibilis, licet sint idem secundum rem. Deinde cum dicit.

H Quod quidditas. n. est hic, & quæ accidit tunc moueri, quando fuerit actu sic, & nec prius nec posterius, palàm. Contingit. n. unumquodque aliquando quidem actu esse, aliquando autem non. Puta edificabile in quantum edificabile, & edificabile actus in quantum edificabile, edificatio est. Aut enim hæc domus est, aut edificatio actus: sed cum domus fuerit, non adhuc edificabile; edificatur autem edificabile. Necessè igitur adificationem actum esse: edificatio autem motus quidam. Eadem autem ratio & in aliis motibus.

Manifestat, quomodo motus est actus. Ad cuius euidentiã notandum est: quod dum res est in motu, est in actu, & etiam quando est

Exemplis comprehens.

Que in u de secundum subiectum, nõ oportet, ut sint eadem secundum rationem.

potentia de, & boni seruatio quæ.

Motus qui est actus.

est in termino motus; sed aliter, & aliter: quia primò est in actu imperfecto, secundò in actu perfecto: res ergo dum est in potentia & tendentia ad aliud, oportet quod habeat aliquem actum; hoc autem non potest esse, nisi ponatur, quod motus est actus: in hac ergo litera probatur quod motus est actus. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod motus est actus: ideo dicit, quod manifestum est, quod tunc motus est actus rei, quando habuerit aliquem actum imperfectum, & non prius, neque posterius: contingit enim unum & idem aliquando esse in actu, aliquando esse in potentia: & tunc mouetur, quando est in actu imperfecto, & in tendentia ad actum perfectum; & sic motus est actus. V. g. edificabilis in quantum edificabile, est aliquis actus, qui quidem actus edificatio est; ergo motus est actus; actus enim edificabilis in quantum edificabile, uel est edificatio, uel est domus: sed domus non potest esse iste actus, quia cum fuerit domus in actu, iam amplius non erit edificabile; restat ergo, quod edificatio est actus edificabilis; edificatio autem est motus quidam, & sic motus est actus: & sicut iam dictum est de edificatio, quod est quidam actus; eodem modo dicendum est de aliis motibus. Notandum est, quod materia

Materia domus est in potentia ad duo

est in potentia ad duo: est enim in potentia ad formam domus, & sic actus eius non est domus: & est in potentia ad hoc, quod edificetur; quæ quidem potentia significatur per hoc, quod dicitur edificabile: & sic actus eius non est domus, sed edificatio. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quod actus edificabilis est edificatio. q. d. edificabile dicit potentiam materię sub speciali ratione, secundum quam rationem actus eius non est domus sed edificatio. Deinde cum dicit.

Quod autem bene dictum est, palam ex quibus alii dicunt de ipso; & ex eo quod non facile est ipsum aliter diffinire: neque enim in alio poterit aliquis genere ponere ipsum.

Ponit definitionem motus esse bene datam, cuius sententia est, quod manifestum est, quod bene dictum est, quod motus est actus, quia non est possibile ponere in alio genere, quam in genere actus.

Laborat ad huc circa definitionem motus.

Circa hoc ergo tria facit, quia primò ponit, quod motus non potest poni in alio genere, quam in genere actus: secundò ostendit, quò Antiqui ponebant motum in alio genere, & improbat eos: tertio reddit causam, propter quam illi Antiqui ponebant motum in illis generibus. Secunda ibi [Palam autem] Tertia ibi [Causa] Dicit ergo primò, quod manifestum est, quod diffinitio motus est bene data, ex dicto Antiquorum, qui taliter diffiniuerunt; & ex hoc quod non est possibile, nec facile ponere motum in alio genere, quam in genere actus, nec est possibile eum aliter diffinire.

Palam autem ex quibus dicunt. Hi quidem alteritatem & inaequalitatem; & non ens. Quorum nullum necesse moueri. Sed nec permutatio, neque in hoc, neque ex his magis quam oppositis.

Ostendit, quomodo aliqui aliter diffiniuerunt

A motum, ponentem eum in alio genere. Et hoc est, quod dicit, quod quidam Antiquorum posuerunt eum esse inaequalitatem: & quidam posuerunt ipsum esse non ens: quorum nullus recte dixit. Quod quidem primò patet ex parte subiecti: si. n. motus esset alteritas, uel esset inaequalitas, uel esset non ens; cuiusque inesset aliquod istorum, necesse esset illud moueri; hoc autem non est uerum, quia nullum istorum necesse est moueri. Et hoc patet ex parte termini a quo, & ad quem; non enim est necesse, quod alteritas, uel inaequalitas, uel non entitas sint termini motus, magis quam sua opposita: non enim magis est motus ad ens, quam ad non ens: nec est magis ad inaequalitatem, quam ad aequalitatem: nec est magis ad alteritatem, quam ad similitudinem. Et sicut dictum est de termino ad quem, sic dicendum est de termino a quo: non enim est magis motus ex non ente, quam ex suo opposito: & sicut dico de non ente, sic dico de alteritate & inaequalitate. Notandum est, quod non entitas, & alteritas, & inaequalitas duobus modis se poterant habere ad motum, secundum dicta Antiquorum: uno modo quod diceret totam essentiam motus; ita quod motus essentialiter non esset nisi quaedam alteritas, uel quaedam inaequalitas, uel quaedam non entitas; & contra istum modum dicendi arguit primò Philosophus; quia si hoc esset uerum, quod non entitas, uel alteritas, uel inaequalitas esset motus; sequeretur quod cuiusque inesset aliquod istorum, in illo esset motus, & per consequens moueretur; tamen non est uerum. Secundò possent ista se habere ad motum, non quia sint eadem essentialiter quod motus, sed quia sunt termini motus: & contra istum modum arguit Philosophus, quod si motus magis terminatur ad ista, quam ad opposita; motus magis incipit ab istis, quam ex oppositis. Notandum est, quod isti sic dicentes fortè mouebantur ad sic dicendum propter ea, quæ reperiuntur in motu: uidemus enim, quod illud, quod mouetur ad aliquid, non est illud: & ideo fortè ponebant, quod motus non est ens. Videmus. n. quod sicut quiescere idem est, quod se habere eodem modo nunc & prius; ita moueri est aliter se habere nunc, quam prius: & ideo fortè ponebant motum esse alteritatem. Videmus etiã, quod illud, quod mouetur; aliquando minus appropinquat ad terminum motus, aliquando magis: ubi autem hæc sunt, est quaedam inaequalitas; & ideo fortè ponebant motum in aequalitatem. Deinde cum dicit.

Antiquorum quorundam sententia circa definitionem motus; & eorum consuetudo

Causa autem in hoc ponendi, quia infinitum aliquid uidetur esse motus. Alterius coelementationis autem principia, quia priuatiua sunt indeterminata; neque enim hoc, neque tale nullum istorum, neque reliquorum predicamentorum.

Reddit rationem, quare predicti ponebant motum in predictis generibus; & est ratio; quia motus est quid indeterminatum; & ideo debet poni infra genus, quod dicit quandam indeterminatam, &

Antiquorum motuum.

Motuum Antiquorum

Metaphysicæ

priuationem; qualia sunt ista genera. Duo ergo facit hic, quia primò ponit istam rationem: secundo ostendit, quomodo motus dicatur quid indeterminatum, ibi [Cur autem] Dicit ergo primò: quod causa quare isti posuerunt motum in talibus generibus, est; quia est quid infinitum & indeterminatum: & ideo debuit poni infra coelestationem non positiuorum, sed intra alteram scilicet infinitorum & indeterminatorum, & priuatorum: priuatiua. n. sunt indeterminata; quia nullum talium uidetur dicere nec substantiam, nec qualitatem, nec aliquod aliorum prædicamentorum. Notandum est, quod Phytagorici posuerunt duos ordines, & duas collationes: in uno ordine posuerunt bona & positiua; in alio autem posuerunt mala & priuatiua, & indeterminata: Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod motus secundum istos, debuit poni in alia collatione, scilicet priuatorum. Deinde cum dicit.

Opinio Phytagoricorum videtur etiam in primo huius .ex. 25.

Cur autem uideatur indeterminatus causa, quia nec in potètia entium, neq; in actu est ponere ipsum. Neq; enim possibile quantum esse, mouetur ex necessitate: neq; quod actu quantum, motusq; actus quidem uidetur aliquis, imperfectus autem. Causa autem quia imperfectum quod possibile, cuius est actus. Et propter hoc difficile ipsum sumere, quod est. Aut enim in priuationem necesse est poni, aut in potètiã aut in actum simplicem: horum autem nullum uidetur contingens. Quare relinquatur, quod dictum est esse & actum, & non actum dictum uidere quidem difficile, contingentem autem esse.

Vnde anti qui arbitrii sunt, motum dici quid in determinatum.

Entitatem motus, est difficile uideri, non autem impossibile.

Ostendit, cur motus dicatur quid indeterminatum, dicens: quod motus ideo uidetur esse quid indeterminatum, quia nec determinatum potest poni in genere potètiæ, nec determinatum potest poni in genere actus: Primò dico, quod non potest poni in genere potètiæ; quia non est necesse, quod potètia quantum moueatur: nec potest poni in genere actus; quia non est necesse, quod actu quantum moueatur: motus enim nec est potètia simpliciter, nec actus simpliciter, sed est actus imperfectus: quod autem sit actus imperfectus, hoc est quia est actus entis possibilis, quod est intendentia ad aliud: tale autem ens est imperfectum: ens enim perfectum non est in tendentia: quia motus est actus imperfectus; ideo difficile est accipere, quid sit: uidetur enim quod necesse sit ponere motum uel in genere priuationis, uel in genere potètiæ, uel in genere actus simpliciter, id est actus perfecti: nullum autem horum conuenit, quia nec est necesse, quod ens priuatum moueatur, nec etiam ens in potètia simpliciter, nec ens in actu completo: restat ergo quod motus est actus perfectus, & contingens: quia hoc posito in esse, nullum sequitur impossibile, sicut sequabatur in aliis definitionibus. Deinde cum dicit.

Et quod est motus immobili palam. Actus est enim huius a motiuo.

Ostendit, in quo est motus. Et tria facit, quia primò ostendit, quod motus est in mobili: secun-

do ostendit, quomodo se habet motus ad mouens: tertio manifestat, quare dixit. Secunda ibi [Et motiu] Tertia ibi [Quemadmodum] Dicit ergo, quod manifestum est, quod motus est in mobili; cuius ratio est, quia omnis actus est in eo, cuius est actus; motus autem est actus mobilis a motiuo; est enim motus in mobili per uim mouentis. Deinde cum dicit.

In quo sui iectio est motus.

Et motiu actus non alius est. Oportet quidem. n. esse actum amborum. Et motiuum quidem enim est in posse, mouens autem in operari: sed est actiuum mobilis. Quare similiter unus amborum actus.

Ostendit, quomodo se habet motus ad mouens, dicens: quod motus est actus motiu; quia unus & idem, & non alius est actus motiu & mobilis: motus enim amborum est: est enim motus actus motiu, in quantum fit ab eo; & est actus mobilis, in quantum est in eo: idem autem actus est ab hoc & in hoc: motiuum enim est ex hoc, quod potest facere motum: mouens autem ex hoc, quod actu facit, & sic est actiuum motus in mobili, ita quod unus actus amborum est. Deinde cum d.

Motus quo se habeat ad mouens.

Quemadmodum eadem distantia unius ad duo, & duorum ad unum, & ascendens et descendens; sed esse non unum. Similiter autem & in mouente & in moto.

Manifestat, quod dixit in exemplo, dicens: quod sicut est una distantia duorum ad unum, & e converso secundum rem; licet differant secundum rationem; & sicut est una uia ascendentium, & descendentium secundum rem, licet differant secundum rationem; ita est unus motus & unus actus motiu & mobilis; licet differant secundum rationem; quia secundum quod est a motiuo, actio est; secundum quod est in mobili passio est. Notandum est, quod inter duo & unum est quædam habitudo, quæ ex parte duorum dicitur duplum; ex parte autem unius est dimidium: ita similiter unus & idem actus ut est a motiuo, est actio; ut autem est in mobili, est passio.

Uno est distantia duorum ad unum & e converso.

Infinitum autem aut quod impossibile per transire, eo quod non sit natum pertransiri; quemadmodum uox inuisibilis: aut pertransitionem habens imperfectam; aut quod uix, aut quod natum est habere, & non habet per transitionem, aut terminum.

Postquam determinauit de motu: hic determinat de infinito; quod est passio motus. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quot modis infinitum dicitur. Secundò ostendit, quod non est dare infinitum in actu. Tertio ostendit, quomodo infinitum reperitur in diuersis. Secunda ibi [Separabile quidè] Tertia ibi [Infinitum autem non idè.] Ad euidentiam primi notandum est, quod finitum & infinitum sic differunt, quia finitum pertransiri potest; infinitum autem pertransiri non potest; quot ergo modis aliquid dicitur in pertransibile, tot modis dicitur infinitum; in pertransibile autem dicitur quatuor modis, ergo & infinitum. Duo ergo facit, primò ponit quatuor modos

Infinitum & finitum quo differunt.

Infinitum in quadrupli. ceter.

modos:secundò ponit alios modos speciales, ibi [Adhuc oppositione] Dicit ergo,quòd infinitum dicitur primo modo, quòd nullo mò potest pertransiri;eo modo quo dicimus,quòd uox est inuisibilis,quia non est apta nata uideri:dicitur enim infinitum isto modo ab omnimoda negatione transitus: nullum enim est aptum natum habere transitum, quod non est quantum:& ideo illud, quod non est quantum,sicut punctus, & unitas, non sunt susceptiua pertransitionis,& per consequens nec finitionis;& sic dicuntur infinita,quasi non finitæ,sicut uox dicitur non uisibilis. Secundo modo dicitur infinitum,quod habet imperfectam transitionem, quia licet sit inceptum pertransiri,adhuc non est tamen pertransitum: unde idè est infinitum isto secundo modo, quod non finitum & completum; dicitur enim à priuatione finis,& complementi. Tertio modo dicitur infinitum,quod cum difficultate potest pertransiri,quia excedit potentiam transeuntis;eo modo quo dicimus,profunditatem maris esse infinitam,quia cù difficultate potest pertransiri. Quarto modo dicitur infinitum,quod est aptum natum habere transitionem,& non habet;licet ita transitio terminari non potest; sicut si imaginemur lineam infinitam nec habere principium,nec finem, transitus super eam non posset finirei. Deinde cum dicit.

Adhuc appositione, aut ablatione, aut utroque.

Ponit alios modos infiniti,dicens:quòd adhuc dicitur infinitum in appositione & in addendo; eo modo quo dicimus, quòd numerus est augmentabilis in infinitum. Alio modo dicitur infinitum in diuidendo; eo modo quo dicimus, quòd continuum est diuisibile in infinitum. Dicitur etiam infinitum secundum ambo, id est in addendo,& in diuidendo; sicut tempus est infinitum in addendo,quia habet rationem numeri;& diuidendo,quia habet rationem continui.

Separabile quidem itaque ipsum aliquid ens, sensibile autem, non possibile esse. Si enim nec magnitudo est, nec multitudo, substantia autem ipsum infinitum & non accidens, indiuisibile erit. Quod enim diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo. Si autem indiuisibile, non infinitum, nisi sicut uox inuisibilis. Sed non sic dicunt, neque nos querimus, sed tanquam in pertransibile.

Probat, quòd non est dare infinitum in actu. Ad cuius euidenciam notandum est, quòd differentia magna fuit inter Platonicos & Naturales; posuerunt. n. Platonici infinitum esse ens separatum, per se subsistens, & posuerunt ipsum esse principium; ita quòd secundum istos, natura infiniti non erat natura recepta in alio, qualis est natura accidentis; sed erat natura eius natura substantię, de cuius essentia est, quòd sit in se fixa, & non recepta in alio: imaginabatur enim fortè Plato, quòd infinitum idem esset, quòd idea omnium infinitorum; quæ idea est per se subsistens. Infinitum autem secundum Naturales est quidam actus, receptus in alio, puta in corpore sensibili, & in cor

Quod non est quantum, non potest pertransiri.

Infinitum in potentia triplex.

Differentia inter Platonicos & Naturales, de infinitis.

A pore quanto:secundum etiam eos, finitum & infinitum sunt passiones corporis quanti, & sensibilis. Et secundum hoc, hæc pars habet duas partes, quia primò probat, quòd non est dare infinitum separatum à sensibilibus: secundò ostendit, quòd non est dare infinitum in actu in sensibilibus, ibi [Quod autem in sensibilibus.] Prima in tres secundum tres rationes, quas adducit. Secunda ibi [Adhuc quomodo contingit] Tertia ibi [Et quod non est actu esse] Ponit ergo primam rationem, quæ talis est: si infinitum est semper actu infinitum, non habet rationem magnitudinis, neque rationem multitudinis; quod autem non habet rationem magnitudinis, uel multitudinis, est indiuisibile; quia omne, quod diuiditur, uel est magnum, uel est multum: ergo infinitum est indiuisibile; si autem est indiuisibile, non est infinitum, quod querimus. Et hoc dicit litera: quòd infinitum esse ens separatum, per se existens, est impossibile; si enim ita est, non habet rationem magnitudinis uel multitudinis, quia tale infinitum substantia est, & nec accidens: si autem tale infinitum non habet rationem magnitudinis, uel multitudinis, erit indiuisibile; quia omne, quod diuiditur, uel est multum, uel est magnum: si autem est indiuisibile non est infinitum, nisi primo modo: sicut uox dicitur inuisibilis: hoc autem modo non querimus infinitum; nec est ipsi hoc modo ponebant in finitum: sed querimus infinitum tanquam in pertransibile, quod est infinitum secundum quantum modum. Notandum est, quòd diuisio primo quantitati conuenit: quod ergo diuiditur, uel est quantum, uel est inquanto: quod ergo nec est quantum, nec est inquanto, indiuisibile est: cum ergo isti ponerent infinitum esse substantiam per se subsistentem, sequebatur quòd non est quantum, nec inquanto: ex quo sequitur quòd indiuisibile erit. Et hoc est, quod dicit Philosophus. quod omne, quod diuiditur, habet rationem uel quanti diuisi, quod est multum: uel quanti continui, quod est magnum: cum ergo hoc infinitum sit separatum ab utroque, oportet quòd sit indiuisibile. Notandum est, quòd esse infinitum, potest intelligi duobus modis: uno enim modo dicitur infinitum a priuatione quantitatis: imaginabimur enim quòd finitum & finitas est passio quantitas: a quo ergo negatur quantitas, negatur finitas, quod est passio eius, & per consequens illud potest dici non finitum. Et isto modo accipiendo infinitum, indiuisibile dici potest infinitum, quia ab eo negatur quantitas, & finitas, quæ est passio eius. Et hoc modo dicitur aliquid infinitum, sicut dicitur uox inuisibilis: sicut enim uisibilitas est passio coloris, ita finitas est passio quantitatis: sicut ergo uox dicitur inuisibilis, quia ab ea negatur color & passio: ita indiuisibile dicitur infinitum, quia ab eo negatur qualitas & passio eius. Secundo modo dicitur infinitum, non à negatione quantitatis, sed à negatione terminorum quantitatis: & hoc est infinitum in principio acceptum; & de tali dicit Philosophus, quòd substantia

Non datur infinitum in actu.

B

C

Diuisio cuius primo conuenit.

Esse infinitum dupliciter.

D

Metaphysicæ

Substantia separata non potest poni in infinito.
 indiuisibilis, & separata non potest poni in infinito: cuius ratio est, quia tale infinitum est passio quanti: in substantia autem separata non est quantitas. Deinde cum dicit.

Adhuc quomodo contingit per esse infinitum, si non est numerus & magnitudo, quorum passio infinitum? Adhuc si secundum accidens, non utique elementum entium in quantum infinitum, que in admodum neque inuisibile loquelæ, quamuis vox inuisibilis.

Secunda rō.

Infinitum est passio numeri, vel magnitudinis.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: si infinitum ponitur separatum per se existens, uel est in numero & magnitudine, uel est per se existens sine numero & magnitudine: secundo modo est impossibile, quia infinitum est passio numeri, uel magnitudinis, passio autem non potest reperiri præter illud, cuius est passio: si autem ponatur primo modo, scilicet quod infinitum est in numero uel magnitudine, ita, scilicet quod habeat naturam accidentis inherens, tunc sequitur, quod infinitum non est elementum entium, sed magis subiectum infiniti: quia subiectum magis debet poni principium quam accidens. Sicut, si dicimus, quod vox inuisibilis est elementum loquelæ; hic non est intelligendum, quod sit elementum in quantum inuisibile, sed in quantum vox: esse enim inuisibile accidit uoci in quantum est elementum & principium. Ita similiter si dicamus, quod numerus infinitus est elementum rerum, hoc debet intelligi, quia magis sibi conuenit quia numerus, quam quia infinitus.

Et quod non est actu esse infinitum palam erit. n. quæcūque ipsius infinita pars accepta. Infinito enim esse, & infinitum idem; si quidem substantia infinitum non de subiecto. Quare aut indiuisibile, aut in infinita diuisione si partibile. Multa autem esse idem impossibile infinita: quemadmodum enim pars erit aeris, sic infinitum infiniti, si est substantia & principium. Impartibile igitur & indiuisibile. Sed impossibile actu esse infinitum, quantum enim necesse esse. Secundum accidens igitur existit. Sed sic dictum est, quod non contingit ipsum esse principium, sed illud, cui accidit aerem aut parem. Hac quidem igitur inquisitio uniuersalis.

Tertia rō.

In separatis a materia idem est quidditas, & cuius est

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis; si detur infinitum actu separatum, quod quidam sit per se existens, sequitur quod quælibet pars infiniti est infinita; sed hoc est impossibile; quia sic multa essent infinita: tunc etiam & pars esset æqualis toti; ergo primum est impossibile, scilicet quod sit dare infinitum & separatum. Visa hac ratione, patet ista, quæ dicitur; sic manifestum est, quod non est dare infinitum actu separatum; si enim daretur, quæcunquæ pars ipsius esset infinita; cuius ratio est, quia in separatis a materia, non differt quidditas, & cuius est quidditas; si ergo infinitum est quædam substantia separata non dicta de subiecto, id est de materia, sequitur quod idem sit infinitum, & esse infiniti, id est quidditas eius; hoc autem non potest esse; nisi ita sit; quod quidditas est in

finito, sit infinitum; si enim esset aliquid in infinito, quod non esset infinitum, aliquid esset infinitum præter quidditatem eius, & sic non esset quidditas idem cum eo, cuius est quidditas; cum ergo pars sit in infinito, quælibet pars est infinita. Hoc enim separatum, quod ponitur, aut est partibile, aut impartibile: si partibile tunc oportet, quod quælibet pars eius sit infinita, sicut quælibet pars aeris est aer (& hoc dico si tale principium est in infinito & substantia separata). Si autem dicas, quod hoc separatum est indiuisibile, sequetur quod non est quantum, & per consequens, quod non est infinitum, quia infinitum est passio quanti; cum ergo infinitum non possit esse substantia separata, necesse est, quod sit accidens inherens alicui subiecto. Si autem ita est, manifestum est, quod non debet poni principium & elementum, sed magis subiectum, cui accidit; sicut est aer, & numerus par. Notandum est, quod ratio ista aliter posset fieri, quam formata sit prius, sic: hoc separatum, quod ponitur, aut est diuisibile, aut indiuisibile: si indiuisibile, ergo non est quantum; si non est quantum, ergo non est infinitum; ergo male positum est, quod hoc separatum est infinitum; si autem diuisibile, sequitur quod quælibet pars eius sit infinita, quia in eo non differt quidditas, & cuius est quidditas: quod autem quælibet pars sit infinita, hoc est impossibile; impossibile est ergo, quod hoc separatum sit diuisibile; ergo non potest poni nec sicut diuisibile, nec sicut indiuisibile.

Quæret aliquis, Vtrum sequatur, si ponitur

infinitum separatum, ergo in eo non differt infinitum, & esse infiniti & quidditas eius? Dicendum, quod hæc est differentia inter ea, quæ habent esse per participationem, & ea, quæ habent esse per essentiam; in illis enim quæ habent esse per participationem, differt participans, & participatum: in eo autem, quod est essentialiter tale, non est dare aliam differentiam participantis: sicut si calidum participat caliditatem, dicemus quod differt caliditas participata, & subiectum participans caliditatem; si autem esset dare aliquam caliditatem separata, in ea non differret caliditas, & cuius est caliditas; quia quidditas esset in ea, non esset nisi caliditas; quia si differret in ea caliditas, & cuius est caliditas; aliquid aliud esset in ea quam caliditas; & sic non esset caliditas separata; cuius contrarium suppositum est. In his ergo, quæ sunt talia per participationem, differt natura, & cuius est natura; in illis autem, quæ sunt separata, & quæ sunt talia per essentiam, non differt. Ad propositum ergo si infinitum poneretur, sicut ponebant Naturales in rebus sensibilibus; tunc quidditas infiniti esset participata a rebus sensibilibus; si autem ita esset, esset dare differentiam inter participans, & quidditatem participata; & sic differret infinitum & esse infiniti, id est differret illud, quod participat infinitatem (quod hic uocatur infinitum) & quidditas infiniti. Si autem infinitum ponitur separatum, non differt infinitas & cuius est infinitas: si enim differt infinitas &

Quæstio.
 Quæ habet esse per essentiam, et per participationem, quo differret.

& cuius est infinitas, nō esset ibi infinitas tātum, & sic non esset separata, ex quo esset ibi aliud quā infinitas; si ergo infinitas ponitur separata, ut ponunt isti; oportet q̄ idem sit infinitum & esse infiniti, id est quōd idem sit infinitas, & cuius est infinitas.

Quaestio.

Quaereret aliquis, Vnde sequitur ista consequentia: si infinitum est subiectum de subiecto dicto in infinito, non differt infinitum & esse infiniti? Dicendum est, quōd hāc consequentia potest declarari duobus modis: uerum est, quōd secundus modus magis facit ad propositum: primus modus est faciendo differentiam inter substantiam & accidens: secundus modus est, faciendo differentiam inter formam materialem, & im-

Differentia inter substantiam & accidens.

materialem. Primum patet sic: hāc est differentia inter substantiam & accidens, quia natura accidentis est natura in alio; natura autem substantiae est natura in se; ergo in accidente differt natura, & cuius est natura: in substantia autem nō differt natura, & cuius est natura: si enim in substantia differret substantia, & cuius est substantia; substantiae esset substantia, & sic esset abire in infinitum in substantia: ergo non differt substantia, & cuius est substantia. Nisi fortē diceremus ibi esse aliquam differentiam secundum rationem; eo modo quo damus differentiam secundum rationem inter substantiam secundam & primam. Hoc uiso, patet quod quaeritur: si enim infinitum esset actus, differret infinitas, & cuius esset infinitas; & sic differret infinitum, & esse infiniti; & hoc quia in accidente differt natura: si autem infinitum esset substantia non dicta de subiecto, non differret natura, & cuius est natura; aliam substantiae esset substantia, ut dictum est: & sic non differret infinitum, & esse infiniti: & sic patet prima uia.

Secunda uia

Secunda patet, faciendo differentiam inter formas materiales, & immateriales: forma enim materialis est forma recepta in alio, quia in materia: & ideo ibi differt forma, & cuius est forma, quia differt materia & forma: & quia forma uel est essentia rei & quidditas; uel ab ea est principaliter quidditas & essentia; ideo differunt quidditas & cuius est quidditas (si tamen forma potest dici tota quidditas) Formae autem immateriales hoc non habent, quōd sint receptae in alio; & ideo in eis non differt forma & cuius est forma; quia non sunt nisi forma. Vtrum autem aliquo modo differat forma, & cuius est forma, non est praesentis speculationis: hoc tamen uerum est, q̄ si in eis differt forma, & cuius est forma, nō sunt purae formae; quia pura forma non est nisi forma. Ad propositum ergo, si infinitum esset natura, dicta de alio, id est esset forma dicta de materia, differret infinitas, & esse infiniti; & infinitum, id est materia, cuius est illa infinitas: si autem infinitum est substantia non dicta de subiecto, id est substantia immaterialis, non differt infinitum, & esse infiniti, id est non differt infinitas, & cuius est infi-

tas. sic ergo patet alia uia.

Quaereret quis. Vnde sequitur ista consequentia; in infinito separato idem est infinitum, & esse infiniti; ergo quaelibet pars infiniti est infinita? Dicendum est, quōd si idem est infinitum, & esse infiniti, ut iam declaratum est: idem est infinitas, & cuius est infinitas: ita q̄ in infinito nihil est nisi infinitum: si enim in infinito esset infinitum, & aliquid aliud quā infinitum; differret infinitas, & cuius est infinitas; cuius contrarium iam dictum est: cum ergo pars sit in infinito, quaelibet pars erit infinita. Imaginabimur ergo, quōd dicere aliquod infinitum separatum, implicat contradictionem: si enim est separatum, non differt in eo quidditas, & cuius est quidditas: & ita quid quid est in eo, non est nisi infinitum: si autem est quantum, differt pars a toto; & ita est ibi aliud quā totum: pars enim non est totum, & per cō sequens est ibi aliqua alia quidditas: quia pars nō est quidditas totius: siue (ut melius dicam) quidditas totius non conuenit parti: & sic in quantum est separatum, quaelibet pars infiniti est infinita: in quantum autem est quoddam quātum, pars nō est infinita; quia pars non aequatur toti.

Quod autem in sensibilibus non est, hinc palam. Si enim corporis ratio superficiebus determinatur, non erit utique infinitum corpus, neque sensibile, neque intellectuale.

Postquam probauit, quōd non est dare infinitum separatum; hic probat, quōd non est dare in finitum in actu, quod sit in sensibilibus. Et diuiditur in duas partes, quia primō hoc probat per rationes probabiles: secundō per rationes naturales, ibi [Naturaliter autem.] Prima in duas, quia primō probat, quōd non est dare corpus infinitum: secundō probat, quōd non est dare numerum infinitum, ibi [Neque numerus.] Probat ergo primō, quōd non est dare corpus infinitum: corpus siue sit Naturale, siue sit Mathematicum, est determinatum superficie; ergo nullum corpus est infinitum. Hoc est ergo, quod dicit litera: quōd manifestum est, quōd non est dare corpus infinitum in sensibilibus: ratio enim corporis est, quōd sit determinatum superficie: ergo nullum corpus neque sensibile, id est naturale, neque intellectuale, id est Mathematicum est infinitum. Tunc subdit.

Infinitum in actu in sensibilibus subiectiue nō datur.

Neque numerus ut separatus & infinitus. Numerabile enim numerus, aut habens numerum.

Probat, quōd non est dare numerum infinitum, & est ratio talis: nullum numerabile est infinitum, quia numerabile est pertransibile, infinitum autem non potest pertransiri: omnis autem numerus est numerabilis, ergo nullus numerus est infinitus. Et hoc est, quod dicit litera: quōd manifestum est, quōd numerus neque ut separatus, est infinitus; cuius ratio est, quia omne numerabile uel est numerus, uel habens numerum. Notandum est, quōd numerus in se, numerabilis est; omne autem numerabile est mensurabile; cum ergo

Non datur numerus in finitum.

Metaphysicæ

ergo omnis numerus sit mensurabilis per unitatem, oportet quòd omnis numerus sit mensurabilis: sic ergo benè dictum est, quòd numerus numerabilis est, id est mensurabilis. Alia etiam sunt, quæ mensurantur, & numerantur per numerum, sicut decem homines numerantur per denariû; hic ergo est ordo, quia numerus primò mensuratur per unitatem, & postea numerus mensurat & numerat alia. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quòd omne numerabile, uel est numerus, uel est habens numerum, quia numerus numerabilis est per unitatem, & habentia numerum numerabilia sunt per numerum. Notandum est, quòd hæ duæ rationes dicuntur probabiles, & nõ naturales; cuius ratio est, quia non sumuntur ex principiis naturalibus, sed ex quibusdam principiis probabilibus non necessariis; non enim hæ rationes multùm cogere aduersarium. Quando enim dicitur in prima ratione, quòd de ratione corporis est, quòd sit terminatum superficiè; diceret aduersarius, quòd hoc est de ratione corporis finiti, non autem infiniti. Similiter quando dicitur, quòd omnis numerus est numerabilis; diceret aduersarius, quòd ista multitudo infinita nõ debet uocari numerus.

*Defensio
Platonico-
rum, & Py-
thagoricorũ
contra Ari-
stotelem.*

Naturaliter autem ex his palam. Nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem enim non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine: oportet enim æquari contraria, & etiam non esse unum ipsorum infinitum. Si enim cuiusque deficit alterius corporis uirtus, corrumpetur ab infinito finitum: unumquodque autem impossibile infinitum esse. Corpus enim est, quod omnino habet distensionem, infinitum autem infinite distat. Quare infinitum corpus omnino erit infinitum.

*Probat ad-
huc idẽ per
physicas rã-
nes.*

Postquam probauit, quòd non est dare infinitum per rationes probabiles, hoc idem probat per rationes naturales. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc probat rationibus sumptis ex parte actiui & passiu; secundò probat rationibus sumptis ex parte loci & locati, ibi [Adhuc sensibile corpus.] Circa primum ponit talem rationem; omne corpus uel est compositum, uel è simplex; sed nec simplex, nec compositum est infinitum, ergo nullum corpus est infinitum. Habet autè hæc ratio duas partes, scilicet quòd corpus simplex, & corpus compositum non est infinitum: & ideo duo facit, quia primò probat, quòd corpus compositum non est infinitum: secundò quod nec corpus simplex ibi [Neque unum] Dicit ergo primò, quod manifestum est rationibus naturalibus, quòd nullum corpus, neque simplex, neque compositum est infinitum. Quòd enim corpus compositum non sit infinitum, hoc manifestum est, si supponamus, quòd elementa sunt finita multitudine: uel enim oportet, si est corpus infinitum, quòd omnia elementa sint infinita quantitate, uel quòd unum illorum sit infinitum quantitate: utrunque autem impossibile est: si enim unum eorum est infinitum quantitate, & alia finita, necesse est, quòd

*Nullum cor-
pus è infini-
tum.*

elementa, quæ sunt in mixto, non æquantur; quia infinitum non æquatur finito: cum tamen oporteat elementa contraria in mixto reduci ad quandam æqualitatem. Nec etiam potest dici, quòd unumquodque elementorum sit infinitum, cuius ratio est, quia de ratione corporis est, quòd diuidatur in omnem diametrum, scilicet in longum, latum, & profundum: ergo de ratione corporis infiniti est, quòd habeat infinitatem in omnem diametrum, scilicet in longum, latum, & profundum: si autem ita est, unum corpus infinitum occupat totum, & omnem diametrum; & sic non compatitur secum aliud corpus, & ideo impossibile est ponere plura infinita. Notandum est, quòd corpus compositum esse infinitum, hoc potest intelligi tribus modis: uno modo quòd elementa sint infinita multitudine, ita quòd corpus sit compositum ex elementis infinitis; & hoc quidem non est possibile: unumquodque enim corpus compositum resoluitur in ea; ex quibus componitur: uidemus enim quòd elementa, in quæ resoluuntur corpora composita, non sunt nisi quatuor; & per consequens elementa componentia quatuor sunt, & non infinita. Secundo modo potest intelligi, quòd omnia elementa componentia corpus infinitum, sint finita multitudine, tamen omnia illa sunt infinita quantitate: & hoc modo etiã non est possibile; cuius ratio est, quia impossibile est dare plura infinita actu: unum enim corpus actu infinitum totum occupat. Tertio modo potest intelligi, quòd elementa componentia sint finita multitudine, tamen unum illorum est infinitum, & alia sunt finita; & iste modus etiam non est possibilis; cuius ratio est, quia elementum infinitum corrumpet omnia alia elementa finita, quibus corrumpit, non esset dare nisi unum elementum, quod ponitur infinitum. Deinde cum dicit.

*¶ uidetur hic
loqui de mix-
tæ spũs
intensiu.*

*Corpus com-
positum mi-
xtũ non pot-
est esse infini-
tum.*

*Corpus com-
positum ex
infinitis in-
plicat.*

*plura infini-
ta esse simi-
plicia.*

Neque unum autem simplex contingit infinitum esse corpus, neque (ut dicunt quidam) præter elementa, ex quo generant hoc. Non enim est tale corpus præter elementa: omne enim ex quo est, dissoluitur in hoc. Non uidetur autem hoc circa simplicia corpora, nec ignis, nec aliquid aliud elementorum ullum. Sine enim eo, quod est infinitum, esse aliquod ipsorum impossibile omne: & sit finitum, aut esse, aut fieri unum aliquod ipsorum. Quæmadmodum Heraclitus ait, fieri aliquando ignem. Eadem autem ratio est in uno, quod faciunt præter elementa physici. Omne enim permutatur ex contrario, puta ex calido in frigidum.

Probat, quòd corpus simplex non potest esse infinitum. Ad cuius euidentiã notandum est, quod ponere corpus simplex non posse esse infinitum potest intelligi duobus modis: uno modo quòd ponatur aliquod corpus extra numerum elementorum esse infinitum: alio modo quòd ponatur unum elementorum esse infinitum. Primo modo est impossibile: cuius ratio est, quia si esset dare corpus quintum aliud ab elementis, oporteret quod corpora

*Corpus sim-
plex pot-
est
finitum.*

Corpora composita resoluuntur non solum in quatuor elementa, sed etiam in illud corpus quintum: quia unumquodque in ea resoluitur, ex quibus componitur: videmus enim, quod corpora composita non resoluuntur nisi in quatuor corpora elementalia. Etiam secundus modus est impossibilis; nam, si unum, scilicet elementorum esset infinitum conuerteret in se omnia alia propter infinitatem potentiae: ita quod omnia elementa conuerterentur in illud, & sic non esset dare quatuor elementa. Visa hac sententia, patet litera, quae dicit, quod non est possibile, quod aliquod unum corpus simplex sit infinitum. Non enim possumus dicere, quod hoc unum corpus simplex, quod ponitur infinitum, sit corpus quintum a quatuor elementis, sicut quidam dicunt: qui ponunt corpus quintum a quatuor elementis; ex quo generantur, quae generantur: si enim tale corpus poneretur, ex quo generarentur, quae generantur; oporteret quod sicut illud corpus esset principium generationis, ita esset ultimum resolutionis: unumquodque enim resoluitur in ea, ex quibus componitur: quod autem corpora resoluuntur in aliquod corpus quintum a quatuor elementis, hoc non videmus. Nec etiam potest poni, quod hoc corpus infinitum sit unum de quatuor elementis; cuius ratio est, quia si hoc corpus infinitum poneretur, non posset poni aliquod elementum praeter illud; & hoc quia omnia fierent illud, & conuerterentur in illud: nam illud elementum infinitum ageret in omnia alia propter contrarietatem, quae est inter elementa: agendo autem propter infinitatem potentiae conuerteretur in seipsum: ita quod (sicut dixit Heraclytus) contingeret aliquando omnia fieri ignem; & hoc si illud elementum esset ignis. Haec autem ratio non solum probat, quod sit impossibile, quod alterum de numero quatuor elementorum sit infinitum; sed etiam probat, quod impossibile est, quod aliud elementum quintum a quatuor elementis sit infinitum: & hoc quia tale elementum si poneretur, esset contrarium aliis; quia omnis permutatio est ex contrario in contrarium, sicut ex calido in frigidum: tale autem corpus si poneretur, esset principium permutationis: si autem illud corpus esset contrarium aliis, ageret in illa; agendo autem propter sui infinitatem aliquando omnia conuerteret in se. Notandum est, quod Heraclytus posuit, quod ignis esset maxime actiuus, & ideo propter sui actiuitatem contingit, quod aliquando omnia sint ignis: quia propter sui actiuitatem ignis omnia conuerteret ad se. A simili arguit Philosophus, quod si esset dare corpus infinitum, contineret quod propter sui actiuitatem omnia ad se conuerteret.

Adhuc sensibile corpus alicubi, & idem locus totius & partis, puta terra. Quare si quidem eiusdem speciei, immobilis erit, aut semper feretur: hoc autem impossibile. Quid enim magis deorsum, quam sursum, aut ubicunque? puta si gleba fuerit,

A ubi haec mouebitur, aut manebit. locus enim ipsius conaturalis corporis infinitus. Obtinebit igitur totum locum quomodo? Et quae igitur mansio & motus? Si ubique manet, non mouebitur: si autem ubique, non igitur stabit.

Postquam probauit, quod non est dare corpus infinitum ex parte actiui & passiui: hic illud idem probat ex parte loci. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas ponit. Secunda ibi [Totaliter autem] Tertia ibi [Adhuc omne sensibile] Quarta ibi [Totaliter autem.] Prima ratio talis est: si corpus ponitur infinitum, uel partes sunt eiusdem speciei, uel diuersarum; sed nec primo modo, nec secundo potest poni corpus infinitum; ergo nullo modo potest poni.

Haec ergo ratio habet duas partes: prima pars est, quod corpus non potest esse infinitum, si partes sunt eiusdem speciei: secunda pars est, quod corpus non potest esse infinitum, si partes eius sunt diuersarum specierum: primo ergo probat primam: secundo secundam, ibi [Si autem dissimile.] Primo ergo probat primam. Ad cuius euidenciam notandum est, quod si corpus poneretur infinitum esse, & partes eius omnes eiusdem speciei; oporteret, quod tale corpus eēt in aliquo loco: ille ergo locus uel esset naturalis cuiuslibet partem corporis, uel totus innaturalis, uel pars eius innaturalis. Si dicatur primum, sequitur quod omnis pars eius semper quiescit, quia semper est in loco naturali: & sic destruitur motus. Si secundo modo ponatur, sequitur quod quaelibet pars eius semper moueatur; ex quo totus locus est innaturalis; & sic destruitur quies. Tertius autem modus non potest esse naturalis, quia ex quo totum corpus est unius rationis, & locus erit unius rationis, & sic non erit ibi dare locum naturalem, & innaturalem, quia locus naturalis & innaturalis sunt duarum rationum. Visa hanc sententia, patet litera, quae dicit: quod non potest dari corpus sensibile infinitum, & hoc, quia si daretur, esset in aliquo loco, & idem esset locus totius & partis: sicut est idem locus terrae, & partis terrae. Si enim tale corpus poneretur, quod esset eiusdem speciei, quaelibet pars eius, uel semper moueretur, uel semper quiesceret: semper quidem moueretur, si locus ille esset innaturalis toti: quia si esset innaturalis toti esset innaturalis parti, quia idem est locus totius & partis: semper autem quiesceret: si ille locus esset innaturalis toti, non enim esset dare, quod quiesceret in uno loco, & in alio moueretur, puta quod quiesceret sursum, & moueretur quando esset deorsum: & hoc quia non esset dare distinctio, nem inter sursum & deorsum. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod non est assignare, quod magis quiescat sursum, quam deorsum, aut in quocunque alio loco: si enim gleba terrae sit pars huius infiniti, ita quod tota sit corpus infinitum, non est ibi dare locum, ubi moueatur, & locum ubi quiescat: & hoc quia totus locus est contrarium toti corpori, & parti corporis, siue totus innaturalis:

Laboras ut huc quod non datur corpus infinitum

Omne corpus sensibile est in loco: secus uero est de corpore mathematico.

Idem est locus totius et partis.

Non datur corpus infinitum homogeneum.

Non datur corpus quintum a quatuor elementis.

Nullo quatuor elementorum est infinitum.

Omnis ratio est contraria in contrarium.

Opinio Heracliti.

Metaphysicæ

lis: ita quod si corpus infinitum est in loco, obtinebit locum infinitum: & quomodo poterit hoc esse? quomodo enim erit ibi quies & motus? si enim semper manet, non mouebitur: si semper mouetur, non quiescet. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta. Primum fundamentum est, quod unumquodque corporum sensibilium elementalium habet locum, in quo quiescit, & hic est locus naturalis. Secundum fundamentum est, quod si esset dare corpus infinitum, non esset dare distinctionem inter duo loca: & hoc, quia corpus infinitum totum occuparet: si autem totum occuparet, totus ille locus esset naturalis, uel innaturalis toti corpori, & per consequens cuilibet parti eius: & sic uel destrueretur omnino motus, uel omnino quies. Deinde cum dicit.

Fundamenta
Philosophi.

Si autem dissimile totum, dissimilia & loca. Et primum quidem non unum corpus omnis, nisi tactu. Deinde autem finita hæc erunt, aut infinita specie: finita quidem igitur non possibile; erunt enim hæc quidem infinita, hæc autem non. si omne infinitum, puta ignis, aut aqua: corruptio autem, quod tale contrariis. Si autem infinita, & simplicia, & loca infinita, & erunt infinita elementa. Si autem hoc impossibile, & loca finita, & omne necesse est finitum esse.

Non datur
corpus infinitum esse
vagueum.

Ostendit, quod non potest poni corpus infinitum, quod sit compositum ex dissimilibus speciebus, dicens: quod si illud corpus totum sit dissimilium specierum, sequitur quod loca sint dissimilia. Ex quo sequitur primo, quod illud corpus non sit unum, nisi per quendam contactum: quia illa, quæ sunt diuersarum specierum, non sunt unum continuatæ. Quæremus enim ab illo, qui sic ponit, utrum illa corpora sint infinita specie: ita quod in finita specie componant unum corpus? uel utrum sint finita specie, ita quod finita specie componant istud corpus? Quod autem sint finita secundum speciem, est impossibile, cuius ratio est: quia ex finitis numero nunquam potest fieri aliquod infinitum, nisi ponatur quod unumquodque illorum sit infinitum quantitate: & hoc est impossibile: quia sic esset dare plura infinita simul. Vel si ponatur, quod aliquod de numero istorum est infinitum, puta ignis, aut aqua, & alia non: si enim hoc ponatur, sequeretur, quod istud infinitum corrumpat omnia alia, agendo in ipsa, sicut in contraria sibi: & sic omnia conuertet in seipsum. Nec potest dici, quod omnia illa composita sint infinita secundum speciem, ita quod sint infinita specie corporum, quia si elementa simplicia sunt infinita, sequitur quod loca sunt infinita, loca autem non sunt infinita, sed sunt in certo & determinato numero. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est ista: partes componentes corpus infinitum non possunt esse dissimilium specierum: hæc enim species uel sunt infinita numero, uel finita: finita quidem non possunt esse; quia ex finitis numero non sit corpus infinitum; nisi ponatur, quod omnia illa sunt quantitate infi-

nita: uel alterum illorum sit infinitum, & hoc est impossibile: ille etiam species non possunt esse in finita, & hoc quia si species corporum essent infinita, & species locorum: species autem locorum sunt determinatae, ergo & species corporum. Deinde cum dicit.

Totaliter autem impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus: si omne corpus sensibile aut grauitatem, aut leuitatem habet. Aut enim ad medium, aut ad sursum fertur. Impossibile autem infinitum, aut omne, aut dimidium quodcumque istorum passum esse. Quomodo enim diuides? Aut quomodo infiniti erit hoc quidem deorsum, hoc autem sursum, aut extremum, aut medium?

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: si est dare corpus graue & leue, est dare sursum & deorsum: si autem est dare sursum & deorsum, non est dare corpus infinitum; quia in corpore infinito non sunt ista differentia, scilicet sursum & deorsum. Et hoc est, quod dicit litera, quod naturaliter impossibile est, quod corpus sit infinitum, & quod corpus habeat locum: si enim omne corpus sensibile habet grauitatem, aut leuitatem, oportet quod omne corpus sensibile uel feratur sursum, uel feratur ad medium: in infinito autem nec secundum totum, nec secundum partem potest inueniri sursum & medium: si enim diuidatur infinitum, non erit assignare, quod hæc pars sit sursum, & hæc deorsum, uel quod hæc pars sit extremum, & hæc medium. Notandum est, quod infinitum est, quod caret extremo: & ideo ratio extremi repugnat infinito: si autem ratio extremi repugnat infinito, sibi repugnat etiam ratio medii, quia de ratione medii est, quod sumatur secundum determinatam distantiam ad ipsum extremum: ubi ergo non erit extremum, non erit medium: cum igitur in infinito non sit extremum, ergo non erit ibi medium. Tunc subdit.

Secunda.

In corpore
finito non
sursus &
deorsum.

Extremi
repugnat
finito.

De ratione
medii quod.

Adhuc omne sensibile corpus in loco: loci autem species sex: impossibile autem in infinito corpore hoc esse.

Ponit tertiam rationem: & est ratio talis: si corpus sensibile est infinitum, & locus est infinitus: quia locus & corpus proportionantur, sed consequens est impossibile: de ratione enim loci est, quod habeat determinatas & distinctas distantias: ergo antecedens est impossibile. scilicet quod sit corpus infinitum. Hoc est ergo, quod dicit litera: quod omne corpus sensibile est in loco: species autem loci sex sunt: sursum & deorsum; ante, & retro, dextrum & sinistrum; quæ quidem species non possunt poni in corpore infinito. Notandum est, quod inter sursum & deorsum est maxima distantia secundum diametrum longitudinis; ubi autem est maxima distantia, est finita distantia: & ideo sursum & deorsum non possunt poni infinita. Similiter dextrum & sinistrum dicunt maximam distantiam, & finitam secundum diametrum latitudinis: & ideo non possunt poni in corpore infinito. Similiter ante & retro dicunt maximam distantiam & finitam secundum

Tertia.

De ratione loci
quid, quæ,
et quot eius
species: &
an in infinito
reperiatur.

secundum diametrum profunditatis, & per consequens ante & retro non possunt poni in infinito corpore. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus, quod si sex distantia dantur, impossibile est, quod detur corpus infinitum.

Totaliter autem si impossibile locum infinitum esse, & corpus impossibile. Quod enim in loco, alicubi est. Hoc autem significat aut deorsum, aut sursum, aut reliquorum aliquod. Horum autem unumquodque terminus aliquis.

Ponit quartam rationem, & est ratio talis: si impossibile est locum esse infinitum, impossibile est & corpus esse infinitum: locum autem impossibile est esse infinitum; cuius ratio est, quia quod est in loco, est in aliquo loco: hoc est dicere, sicut non est dare animal, quod non sit in aliqua specie; ita non est dare locum, qui non sit in aliqua specie loci; quæ species est sursum, uel deorsum, uel aliquid aliud simile: omnis autem talis species finita est, quia terminum habet. Notandum est, quod ratio Philosophi in breui est hæc: si esset dare locum infinitum, non esset in specie; quia omnis species loci finita est: sed quod locus sit, & non sit in specie, hoc est impossibile; ergo & primum, scilicet quod sit locus infinitus: si autem locus non est infinitus, nec corpus. Postea cum inquit.

Infinitum autem non idem magnitudine, & motu, & tempore, ut una quaedam natura. Sed quod posterius dicitur secundum prius, puta in motu secundum magnitudinem, in qua mouetur, aut alteratur, aut augetur. Tempus autem propter motum.

Ostendit, quomodo infinitum in potentia diuersimodè inuenitur in diuersis, dicens: quod infinitum non inuenitur uniuocè, scilicet quod una sit natura uniuoca in magnitudine, motu, & tempore, sed secundum prius & posterius: infinitum enim primò reperitur in magnitudine, ex qua aliud mouetur localiter, uel alteratur, uel augetur; motus autem habet infinitatem a magnitudine: tempus autem est infinitum propter motum. Notandum est, quod infinitum diuisione primò est in continuo: ratio autem continui primò saluatur in magnitudine, & ex continuitate magnitudinis motus habet continuitatem: quod patet in motu locali, quia partes motus localis accipiuntur secundum partes magnitudinis; hoc etiam patet in motu augmenti, quia secundum additionem magnitudinis attenditur augmentum; sicut secundum diminutionem attenditur decrementum: hoc etiam patet in motu alterationis, qualitas enim, secundum quam attenditur alteratio, per accidens diuiditur ad diuisionem magnitudinis: intentio etiam & remissio secundum quam etiam attenditur motus qualitatiuus, ex hoc est, quod corpus quantum magis, uel minus participat qualitatem. Sic ergo patet, quod in tribus motibus attenditur continuitas motus secundum magnitudinem. Tempus etiam habet continuitatem a motu: tempus enim habet de se, quod sit nume-

Quarta rō

Locum esse infinitum, est impossibile.

In finitum potentia in diuersis analogè reperitur.

rus; sed continuitatem habet a subiecto numerato: sicut si diceremus, quod denarius de se est quid discretum, sed tamen potest esse receptum in aliquo continuo, sicut in panno, uel in aliquo simili.

Tempus unum de continuo.

Permutatur autem, quod permutatur, hoc quidem secundum accidens; ut musicum ambulare. Hoc autem eo quod huius aliquid permutatur, simpliciter dicitur permutari: puta quæ secundum partes sanatur enim corpus, quia oculus. Est autem aliquid, & quod ipsum primum mouetur; & hoc est per se mobile.

Postquam Philosophus recollegit quædam, quæ dicta sunt in Tertio Physicorum de motu & infinito; hic recolligit quædam, quæ dicta sunt in Quinto Physicorum de speciebus motus. Et diuiditur in duas partes, quia primò diuidit motus in suas species: secundò determinat de quibusdam concomitantibus motum, & partes eius, ibi [Simul autem secundum locum.] Prima in duas, quia primò diuidit mutationem in partes suas: secundò diuidit motum, ibi [Si igitur prædicamur.] Prima in duas, quia primò præmittit quædam necessaria ad propositum: secundò ostendit, quæ sunt species mutationis, ibi [Quæ autem non secundum accidens.] Prima in duas, secundum duo, quæ præmittit. Secunda ibi [Est autem aliquid & in mouente.] Præmittit ergo primum, dicens: quod quædam mouentur per se, & quædam per partes, siue secundum accidens. Secundum accidens quidem; eo modo quo dicimus, musicum ambulare; eo quod subiectum, cui accidit esse se musicum, ambulat. Secundum partem autem permutatur aliquid, quando dicimus quod totum permutatur, quia pars permutatur; sicut dicimus, quod corpus sanatur, quia oculus sanatur.

Motus species et rationes

Tertio modo est aliquid, quod mouetur per se, & primò, non per accidens, nec per partem. Notandum est, quod ars nunquam intendit, quod per accidens est, sed illud, quod per se est: quia ergo Aristoteles uult diuidere mobile in species suas; ideo primò diuidit motum per accidens a motu per se; quasi dicat Philosophus, quoddam est mobile per accidens: & de hoc nec est scientia, nec est ars: quoddam est mobile per se: & tale est, quod debet diuidi in species suas: quoddam enim est mobile per se secundum alterationem: quoddam secundum augmentum, quoddam secundum motum localem. Notandum est, quod moueri per accidens dicitur illud, quod mouetur ad motum alterius: hoc autem potest esse multis modis: uno modo sicut dicimus, quod accidens mouetur ad motum subiecti: secundò eo modo quo dicimus, quod forma substantialis mouetur ad motum corporis; sicut moto corpore, per accidens mouetur anima, quæ est forma corporis: tertio modo sicut contentum mouetur ad motum continentis; sicut mota nauis, per accidens mouetur nauis. Notandum est, quod quocumque moueri conuenit alicui ratione alterius, conuenit

Metaphysicæ

nit sibi per accidens; & ideo fortè uidetur alicui, quòd moueri per partem, est moueri per accidens; quia quòd conuenit alicui ratione partis, conuenit sibi ratione alterius. Sed tamen notandum est, quòd moueri per partem, tenet gradum medium inter moueri per accidens, & moueri per se & primò: & hoc, quia quando aliquid mouetur per accidens, sibi conuenit motus ratione alterius: quando autem aliquid mouetur per se & primò, sibi conuenit motus ratione sui: pars autem nec omnino est eadem cum toto, nec omnino diuersa: & ideo quòd conuenit alicui ratione partis, nec omnino conuenit sibi ratione sui; ita quòd sit per se & primò: nec omnino ratione alterius; ita quòd sit omnino per accidens. Postea cū subdit.

Pars non est omnino eadem, nec omnino est diuersa à toto

Est autem aliquid & in mouente eodem modo. Mouet enim secundum accidens, hoc quidem secundum partem, hoc autem per se.

Mouere triplex.

Præmittit secundum, dicens: quòd per se, & per accidens, & per partem potest reperiri ex parte mouentis, sicut reperiatur ex parte mobilis. Dicimus enim aliquem mouere per accidens, sicut dicimus albus edificat, quia edificator ædificat: dicimus etiam aliquem mouere per partem; eo modo quo dicimus, quòd Petrus percutit, quia manus percutit; ita quòd percutere conuenit sibi ratione partis: tertio dicimus aliquem mouere per se & primò, non per partem, nec per accidens; eo modo quo dicimus, quòd medicus per se sanat, & non per accidens, nec per partem.

Notandum est, quòd sicut moueri aliquando conuenit alicui per se & primò, aliquando ratione alterius, aliquando autem per partem, quòd omnino non est ratione alterius, nec omnino est ratione sui: ita similiter & mouere: & ideo sicut moueri tribus modis conuenit alicui; sic & mouere. Deinde cum dicit.

Est autem aliquis mouens primum, est autem aliquid, quod mouetur. Adhuc in quo tempore, & ex quo, & in quid. Species autem, & passiones, & locus, in quo mouentur mota, que mobilia sunt; puta & caliditas. Est autem non caliditas motus, sed calefactio.

In quolibet motu quinque concurrunt.

Subiectum motus mouetur, et nō terminus motus.

Præmittit tertium. Vbi notandum est, quòd primū, quòd præmittebatur, accipiebatur a parte mobiles: secundum autem ex parte mouētis: hoc autem tertium accipitur ex parte terminorum motus. Dicit ergo, quòd in quolibet motu aliquid est, quòd mouetur; & est tempus, in quo mouetur; & terminus, in quo mouetur; & est terminus, ad quem mouetur; iste autem terminus, uel species est, uel est passio, uel locus; species quidem quantum ad generationem; passio autem quantum ad alterationem; locus autem quantum ad motum localem. Ita tamen, quòd terminus motus, siue sit species, siue sit passio, siue locus non mouetur, sed terminat motum; subiectum enim motus mouetur, & non terminus; terminus etiā motus non est motus, sicut caliditas non est mo-

Etus, sed calefactio: similiter scientia, motus non est, sed doctrina, quæ est uia ad scientiam.

Notandum est, quòd hoc tertium præmittitur tamen quam necessarium ad propositum. Ad cuius euidentiā notandum est, quòd hic debet accipi diuisio motus, uel mutationis in species suas: diuisio autem mutationis in species non accipitur pœnes mouens, nec pœnes mobile; sed pœnes terminos motus. Et ideo Philosophus uolens diuidere mutationem, uel motum in species suas, aliquid præmittit de termino motus, dicens: quod terminus non est motus; sicut caliditas non est calefactio. Quasi dicat Philosophus, secundum terminum ita accipiuntur species motus, quòd tamen terminus non est motus. Notandum est, quòd illud, quòd mouetur, est ens, sicut dicitur inferius: totus autem motus, ut sic, adhuc non est ens; & ideo benè dixit Philosophus, quòd terminus motus non mouetur. Notandum est etiam, quòd motus non terminatur ad motum: si autem terminus motus esset motus, motus terminaretur ad motum, cum motus terminetur ad terminum suum; notabiliter ergo Philosophus dicit, quòd terminus motus non est motus. Deinde cum dicit.

Diuisio motus in species pœnes quid accipitur.

Que autem non secundum accidens permutatio non in omnibus existit, sed in contrariis, & intermediis, & in contradictione. Huius autem fides ex inductione.

Diuidit mutationes in species suas. Et tria facit, quia primò ostendit, quòd tres sunt species motus: secundò ostendit, quòd duæ species mutationis non sunt motus: tertio concludit, quòd sola una species mutationis est motus. Secunda ibi [Si itaque non ens] Tertia ibi [Quoniam autem omnis motus] Prima in duas, quia primò præmittit quoddam necessarium ad propositum: secundò concludit species mutationis, ibi [Permutatur autem.] Dicit ergo primò, quòd mutatio per se, & non per accidens non est inter quoscumque terminos, sed inter terminos, qui habent aliquam oppositionem ad inuicem; & ideo uel est inter contraria; sicut quando aliquid permutatur de albo ad nigrum: uel est de ipso contrario ad ipsum medium; & hoc quia medium habet aliquo modo rationem contrarii; sicut quando aliquid mutatur de nigro in fuscum, fuscum aliquo modo habet rationem albi; uel est inter contradictoria, sicut quando aliquid mutatur de esse ad non esse, uel e conuerso. Notandum est, quòd in mutatione per se, terminus à quo non debet esse talis nature, quod non possit secum pati terminum ad quem; quod autem aliqui non possint se compati ad inuicem, hoc est propter naturam oppositionis. Et ideo benè dixit Philosophus, quòd mutatio per se semper est inter opposita; mutatio autem per accidens potest esse inter terminos non oppositos: si enim aliquid mutatur per se de albo in nigrum, potest contingere, quod illud quòd per se mutatur in nigrum; per accidens mutabitur in dulce; quòd quidem

Motus diuisus in duas species: que prima diuisio sub diuisio dei potest.

Terminus à quo non debet esse talis nature, quod non possit secum pati terminum ad quem; quod autem aliqui non possint se compati ad inuicem, hoc est propter naturam oppositionis.

Mutatio in plerumque.

quidem dulce non opponitur albo, nisi per accidens; in quantum iungitur cum nigro.

Permutatur autem, quod permutatur, aut subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in non subiectum; aut ex subiecto in non subiectum; aut ex non subiecto in subiectum. Dico autem subiectum, quod affirmatione monstratur. Quare necesse est esse tres permutationes. Quæ enim ex non subiecto in non subiectum, non est permutatio: neque enim contraria, neque contradictio est, quia non oppositio est. Quæ quidem igitur ex non subiecto in subiectum secundum contradictionem, generatio. Quæ quidem simpliciter, simplex: quæ autem alicuius, quædam. Quæ autem ex subiecto in non subiectum, corruptio.

Ostendit, species mutationis esse oppositas: oportet. n. q̄ tot sint species mutationis, quot modis contingit terminos mutationis opponi: q̄ autem termini mutationis opponantur, tribus modis potest esse. Vno modo quia terminus a quo, qui dicit aliquam positionem, opponitur termino, ad quem est positio; sicut album, si sit terminus a quo, opponitur nigro. Secundo modo hoc potest esse, quia terminus a quo, qui nullam dicit positionem; opponitur termino ad quem, qui dicit aliquam positionem; eo modo quo opponitur nõ esse in termino a quo, & esse in termino ad quem. Tertio modo potest esse econuerso, quia terminus a quo, qui dicit positionem, opponitur termino ad quem, qui nullam dicit positionem: ut si terminus a quo sit esse, & terminus ad quem non esse, erit tertius modus oppositionis.

Sic ergo secundum tres modos positionis erunt tres species mutationis: una est inter terminum positium a quo, & terminum positium ad quem: & hanc uocat Philosophus de subiecto in subiectum: secunda est inter terminum positium a quo, & terminum negatiuum ad quem; & hanc uocat Philosophus de subiecto in non subiectum: tertia est inter terminum a quo negatiuum, & terminum ad quem positium; & hanc uocat Philosophus ex non subiecto in subiectum. Quartus autem modus, qui fit inter duos terminos non positiuos, non potest dari; & hoc, quia (ut dictum est) mutatio semper est inter opposita; negatio autem non opponitur negationi. His uisis, patet litera, quæ dicit; quod omne, quod permutatur, si permutatur (ut dictum est) ex opposito in oppositum; oportet quod uel permutetur ex subiecto in subiectum, hoc est positium in positium: uel ex non subiecto in subiectum: hoc est ex non positium in positium. (Voco autem hic subiectum, quod potest mutari affirmatione & positione.) Si autem ita est, oportet quod sint tres species mutationis: una, quæ est a subiecto in subiectum: alia, quæ est a subiecto in non subiectum: tertia, quæ est a non subiecto in subiectum: ex non subiecto enim in non subiectum non est mutatio: & hoc quia inter non subiectum, & non subiectum, hoc est inter negationem & negatio-

nem non est mutatio: cuius ratio est, quia negatio non opponitur negationi, nec contrariè, nec contradictoriè. Illa autem mutatio, quæ est ex non subiecto in subiectum, est ex non esse in esse: & sic est inter contradictoria: quæ quidem mutatio dicitur generatio; quæ quidem generatio si est ad esse simpliciter, id est ad esse substantiæ, dicitur generatio simpliciter: si autem est ad esse secundum quid, scilicet ad esse accidentis, dicitur generatio secundum quid: illa autem mutatio, quæ quidem est a subiecto in non subiectum, id est ab esse in non esse, dicitur corruptio.

Quereret aliquis, Vtrum possit esse aliqua mutatio ex non subiecto in nõ subiectum; ita quod sint quatuor species mutationis? Videtur quod sic; quia aliqua mutatio est ex albo in nigrum, nõ album autem est non nigrum, nigrum autem est non album: & sic illa mutatio, quæ est ex albo, nõ nigrum, est ex non nigro in non album. Ad oppositum est Philosophus in litera. Dicendum est, quod per se non est mutatio ex non subiecto, in nõ subiectum; hoc est ex negatione in negatione: cuius ratio est, quia non est oppositio per se inter negatione; & negatione; sicut non album, & non nigrum: opposita enim non uerificatur de eodem: nõ album autem & nõ nigrum, simul de eodem uerificari possunt. Per accidens autem potest esse mutatio ex non subiecto in non subiectum; in quantum inter ipsa potest esse aliqua oppositio ratione alterius, in quo saluatur: sicut non album opponitur non nigro, quod est in albo; & sic inter ea erit mutatio per accidens, & non per se; quia eo modo quo est ibi oppositio, est ibi mutatio. Ad argumentum patet, quia non plus concludit, nisi quia est ibi mutatio per accidens.

Si itaque non ens dicitur multipliciter, & nec quod secundum compositionem aut diuisionem contingit moueri, nec quod secundum potentiam, quod simpliciter enti oppositum. Quod enim non album, aut non bonum tantum, contingit moueri secundum accidens. Erit enim utique homo, quod non album: quod autem simpliciter non hoc, nequaquam. Impossibile enim non ens moueri. Si autem hoc, & generationem motum esse. Generatur enim non ens. Si enim & quam maxime secundum accidens generatur: sed tamen uerum dicere quod existit non ens, de generato simpliciter: similiter autem & quiescere. Hæc itaque accidunt difficilia.

Ostendit, quod duæ species mutationis scilicet illa, quæ est a non subiecto in subiectum, sicut generatio; & illa, quæ est a subiecto in nõ subiectum, scilicet corruptio, non sunt motus: & primò ostendit, quod generatio non est motus: secundò concludit idem de corruptione ibi. [Neque itaque corruptio] Prima in duas, quia primò probat, quod generatio non est motus, per unam rationem: secundò per secundam ibi. [Et si omne, quod mouetur.] Ponit ergo primò primam rationem, & est ratio talis: non ens non mouetur; sed generatio est non ens;

Iii ergo

Quæ mutatio dicitur generatio, quæ uero corruptio.

Questio.

Ex non subiecto in nõ subiectum non datur mutatio.

Ad argum.

Nec generatio, nec corruptio sunt motus.

Terminos mutationis opponi, contingit tribus modis.

Mutari quadrupliciter.

Inter negationem & negationem non est mutatio.

Metaphysicæ

*Non ens
multiplici-
ter.*

*Motus est
ans. actus.*

*Generatio ē
non ens sim-
plex.*

*Motus &
quies habēt
fieri circa
idem.*

*Generatio ē
ens in po-
tentia.
Tex. cō. 8.*

*Motus ē en-
sis in actū.*

ergo generatio non est motus. Ad euidenciam huius rationis distinguit Philosophus non ens; uolens ostendere, de quali non ente uerum est dicere, quod non mouetur: uolens etiam ostendere, cuius non entis est genero. Dicit ergo, q non ens dicitur multis modis: uno modo dicitur non ens secundum compoem & diuisionem; quando. s. ea, quæ sunt apta diuidi, componuntur: sicut cum dicimus, homo est asinus: uel quando aliqua, quæ sunt apta nata componi, diuiduntur: sicut quando dī, homo non est aīal; & tale nō ens non mouetur. Secundo modo dicitur non ens, quod est ens in potentia; quod opponitur enti in actu simpliciter; quod de se nullum habet actum; & tale ens non mouetur, quia motus est entis in actu. Tertio modo dicitur non ens secundum quid; quod tamen est ens simpliciter: sicut dicimus nō album & non bonum: potest. n. esse, q unus & idē sit homo; & sic est ens simpliciter: & sit nō albus, & sic est non ens secundum quid; & tale non ens potest moueri per accidens; sicut non album mouetur, non quia non album, sed quia homo; cum idem sit homo, & non album: non ens aut, quod est simpliciter non ens, quod opponitur enti in actu, non potest moueri: si autem ita est, impossibile est, q generatio sit motus; quia generatio est talis non entis: generatio. n. est non ens simpliciter obiectio. Possit at aliquis obuiare huic rationi; & dicere, q non ens nō generatur, nec fit, nisi accidens: quod enim per se generatur, est ens in potentia. Hanc obiectionem excludit Philosophus. dicens: q & si non ens non generetur, nisi secundum accidens; tamen de eo, quod generatur per se, q. s. est ens in potentia, uerum est dicere, q est non ens: si autem ita est, impossibile est, q sit subiectum motus, quia non ens non mouetur; si autem non mouetur, non quiescit; quia motus & quies habent fieri circa idem. Hæc sunt igitur difficilia & graua, quæ sequuntur; si aliquis ponat generationem esse motum. Notandum est, q rō Philosophus fundatur super duo fundamenta. Primum fundamentum est, q generatio est non entis: qd quidem fundamentum patet sic: est. n. generatio entis in potentia, quod quidem ens in potentia est materia: materia autem secundum Philof. Se primo huius est in potentia ad omnem actū; nec enim est quid, nec quantum, nec quale; & breuiter nullum actum formalem habet de se, & sic est in potentia ad omnem actum formalem, & tamē nullum habet actum formalem; & sic est nō ens: imaginatur hic Philosophus. q hæc entitas est forma: sicut ergo ens in potētia, quod est materia, de se nulla forma est; ita de se nulla entitas formalis est, nisi in quadam analogia: cum ergo generatio sit huius entis in potētia, benē dictum est q generatio est non entis, quia tale ens in potentia est non ens. Secundum fundamentum est, q motus est entis in actu: ex quo cōcludit Philosophus. q generatio non est motus: imaginatur, n. Philosophus. q alteratio motus est; generatio autem non: cuius ra-

tio est, quia generatio est entis in potentia simpliciter: est. n. generatio uia ad formam substantialem, quæ dicitur ens simpliciter: ergo illud, cuius est generatio, est in potentia simpliciter, quia est in potentia ad formam substantialem: alteratio est uia ad formam accidentalem, quæ est ens secundum quid: generatio ergo non potest esse motus, quia est entis in potentia simpliciter, & per consequens eius, quod nullum habet; tale autem non potest moueri: alteratio autem est entis in potentia secundum quid; tale autem potest moueri: quia potest esse ens simpliciter: illud enim, quod est in potentia ad formam accidentalem, potest esse ens simpliciter per formam substantialem. Notandum est, q secundum sententiam Comm. in multis locis, generatio nō est motus, sed est finis motus; imaginatur ergo, q generatio ex hoc est, q ens in potentia perficitur, per formam substantialem; unde genero nil aliud est, nisi perfectio entis in potentia per actū substantialem: ad hoc at q ens in potentia perficitur per actum simpliciter, oportet q primò expolietur a dispōnibus contrariis; quia generatio unius est corruptio alterius; & sic præcedit primò altero ex hoc, q corrumuntur dispōnes contraria, & introducuntur dispōnes propriæ; huius at alterationis finis est generatio; generatio ergo nō est motus, sed est finis motus.

Et si omne, quod mouetur, in loco, non ens at nō in loco: erit. n. utique alicubi.

Ponit secundam rōem, & est rō talis; oē, quod mouetur est in loco; non ens at non est loco, ergo non mouetur; ex quo sequitur, q generatio non est motus: quia generatio est non entis: si. n. generatio esset motus, non ens esset alicubi, & in loco. Notandum, q ratio Philosophus fundatur super duo fundamenta: primum fundamentum est, q omne, quod mouetur, est in loco: secundum est, q illud, cuius est generatio, nō est in loco: ex quibus duobus concludit, q generatio non est motus. Primum fundamentum patet; nam oē, quod mouetur, est diuisibile, sicut probatum est Sexto Phys. oē at diuisibile est quantum: oē at quantum est in loco: & sic oē, quod mouetur, est in loco. Secundum fundamentum. s. q illud, cuius est generatio, non est in loco, patet: quia genero est entis in potentia, quod est in potentia ad omnes actus: ergo est in potentia ad quid, & ad quantum: & sic tale ens in potentia de se non est quantum: & quia omne, quod est in loco, est quantum: sequitur quod generatio non est motus, quia illud, cuius est generatio, est in loco.

Neque itaque corruptio motus, cōtrarium enim motui motus, aut quies: corruptio autem generationi.

Ostendit, quod corruptio non est motus: & est ratio talis: motui non opponitur nisi motus, uel quies; generatio autem opponitur corruptioni: si ergo corruptio est motus, sequitur quod

Generatio, & alteratio quid.

Uide 6. phy sic. cō. 22. et 8 eiusdem cō. 7.

Finis alterationis est generatio.

Quod mouetur ē i loco.

Tex. cō. 32.

Cuius est generatio, est in loco.

Corruptio non est motus.

quòd generatio uel est motus, uel est quies; cuius contrarium ostensum est: ostensum est enim, quòd generatio est non entis, quòd quidem nec mouetur, nec quiescit.

Quoniam autem omnis motus permutatio quaedam, permutationes autem tres dictæ; harum autem, quæ secundum generationem & corruptionem; nõ motus: hæ autem, quæ secundum contradictionem, necesse est eam, quæ ex subiecto in subiectum mutationem esse solam. Subiecta autem contraria, aut in terminis: etenim priuatio ponitur contrarium. Nõ stratur autem affirmatione. puta nudum, & edentulum, & nigrum.

Concludit, quòd sola mutatio, quæ est a subiecto in subiectum, potest uocari motus: concludit autem sic: omnis motus est mutatio: tres autem sunt species mutationis; una secundum generationem: secunda secundum corruptionem: & ambæ sunt inter esse, & non esse, quæ sunt inter contradictoria: nulla autem istarum motus est, ut probatum est. Restat ergo, quod tertia, quæ est a subiecto in subiectum, & inter contraria, sit motus. Voco autem subiectum, quando dicitur, quod ista mutatio est a subiecto in subiectum, contraria, uel media: licet enim, motus sit inter priuatiue opposita; tamen priuatio aliquando ponitur pro contrario; quia priuatio affirmatiue monstratur; sicut nudum, quod priuationem dicit, affirmatiue monstratur; & edentulum, & et nigrum, quod quid est priuatio albi.

Si igitur prædicamenta diuisa sunt substantia, et qualitate, loco, facere, aut pati, ad aliquid, & quantum: necesse tres esse motus, qualis, quanti, & loci.

Postquam diuisit mutationem in tres species: postquam et ostendit, quod sola una species mutationis est motus: in parte ista diuidit motum in tres species, ostendens quod motus est in tribus prædicamentis. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, in quibus prædicamentis est motus: secundò ostendit, quod motus dicitur in mobili, ibi [In mobile autem] Prima in duas, quia primò ostendit, in quibus prædicamentis non est motus: secundò concludit, in quibus est, ibi [Quoniam autem neque substantia.] Prima in duas, quia primò ponit intentum suum: secundò probat, ibi [Secundum autem substantiam.] Dicit ergo primò, quod si prædicamenta diuisa sunt in substantiam, quantitatem, & qualitatem; ubi, facere, pati, & ad aliquid: necesse est, quod motus sit tantum in tribus prædicamentis. scilicet in quanto, quali, & ubi. Q. d. Philoso. quamuis decem sint prædicamenta; tamen non est motus in omnibus prædicamentis, sed tantum in tribus prædicamentis.

Secundum substantiam autem non propter nullum esse substantia contrarium.

Probat propositum. Et diuiditur in tres partes; quia prius probat, quod motus non est in substantia: secundò quod non est in relatione, ibi [Neque ad aliquid] tertio quod non est in actione & passione, ibi [Neque faciendis] Primò ergo probat, quod motus nõ est substantia; & est ratio talis: motus semper est in

ter contraria; sed substantia nihil est contrarium; ergo motus non est in substantia. Notandum, quod de ratione contrarietatis est, quod sit maxima distantia, ut declaratum est Quinto huius; ubi autem maxima distantia est, ibi est maior & minor distantia: nam maxima distantia sumitur respectu maioris, & minoris: ex quo concluditur, quod ubi est contrarietas, ibi est maior, & minor, & maxima distantia: & ideo ubi est contrarietas, ibi potest esse motus a maiori usque ad minorem, & maximam distantiam: nam motus est quædam continua uia; & ideo oportet, quod ubicunque est motus, ibi possit esse quædam continuitas: hæc autem continuitas aliquid est in distantia formali; quæ quidem distantia formalis est secundum minus, & magis, & maximum; & ista faciunt distantiam, quæ est in contrarietate. Benè ergo dixit Philoso. quod ubi est motus, ibi est contrarietas. q. d. Philoso. ubicunque est motus formalis, ibi est latitudo formalis; latitudo autem formalis attenditur secundum minus, & magis, & maximum in forma; quæ qui dem faciunt maximam distantiam, quæ est de essentia contrarietatis.

Quereret quis, Vtrum in substantia sit contrarietas, & per consequens motus? Dicendum, quod secundum cõiter loquentes, in substantia non est contrarietas; cuius ratio est, quia de natura contrarietatis est, quod sit certa distantia, & maxima: & ubi cunq; aliquod horum deficit, deficit contrarietas: utrunq; autem deficit in substantia; nam in substantia deficit certam distantiam, & maxima. De certa patet; nam certam distantiam hic uoco, certam uiam & determinatam inter certos & determinatos terminos: ita quod ubi contrarietas est, ibi est certa uia inter certos & determinatos terminos: eo modo quo dicimus, quod album contrariatur nigro, & non dulci: cuius ratio est, quia certa & determinata uia est ab albo in nigrum, & non ab albo in dulce: hæc autem certa uia & determinata non est in substantia, quia non est magis determinata inter aquam & aerem, quam inter aquam & ignem; & sic patet quod propter defectum primi deficit contrarietas in substantia. Sic et deficit, quia in substantia non est maxima distantia: nam ubicunq; est maxima distantia formalis, ibi est latitudo formalis, quæ quidem latitudo formalis capit in se magis, & minus, & maximum: hæc autem latitudo formalis nõ est in substantia, quia (secundum cõiter loquentes) contrarietas non est in substantia. Vtrum autem secundum aliquem modum substantia possit suscipere magis, & minus, alterius speculationis est: sed hoc dictum est secundum communiter loquentes.

Quereret quis. Vtrum in quantitate possit esse contrarietas, & per consequens motus? Dicendum, quod quantitas potest considerari duobus modis: uno modo secundum esse mathematicum: secundo modo secundum esse naturale. Si primo modo consideretur quantitas, sic nullo modo potest esse ibi motus; cuius ratio est, quia quantitas secundum esse Mathematicum statum non habet; conuenit enim imaginari crescere

pag. 126. B.

Vbi contrarietas ibi continuitas.

Vbi motus formalis, ibi latitudo formalis.

Questio.

In substantia quare non est contrarietas.

Questio.

Quantitas dupliciter.

Sola mutatio motus est.

Priuatio pro contrario interdum accipitur, et affirmatiue monstratur

Tertia diuisio motus quæ est subdiuisio secundæ diuisionis quò ad quartum membrum.

Motus est in tribus prædicamentis tantum.

In substantia non est motus.

Metaphysicæ

*In quâritate
se quo pôt
esse contrarie
tas.*

in infinitum, & diminui; ita quòd secundùm istû modum accipiendi quantitatem, in quantitate non est dare maximum, nec minimum, & per cò sequens nec contrarietatem: quia ubicunque est contrarietas, ibi maxima distantia est. Secundo modo potest considerari quantitas secundû esse naturale: & secundùm istum modum considerandi quantitatem, in quantitate potest esse contrarietas, licet non propriè. Ad cuius euidentiâ notandum est, q̄ in quantitate est dare statum in diuidendo, & in addendo; itaq̄ est dare ibi minimû & maximum: est. n. dare minimam carnem, & maximam carnem; & sic est dare certam uiam ab imperfecta quantitate ad perfectam; & sic est dare certam distantiam inter imperfectam quantitatem, & perfectam: est etiam ibi dare maximam distantiam in quâritate (ut iam dictum est) in quâritate ergo naturali est dare minimû & maximû: cum ergo in quantitate naturali sit reperire certam distantiam, & maximam; & hæc duo sunt de essentia contrarietatis, ut iam declaratum est: patet q̄ in tali quantitate contrarietas est: Nô tamè ita propriè, sicut in qualitate: cuius ratio est, quia contrarietas est quædam distantia formalis, quæ attenditur secundùm magis, & minus, & maximum, & non propriè secundùm maius & minus. In quantitate ergo imaginabimur latitudinem, & etiam in qualitate; sed tamen differenter, quia in quantitate est latitudo secundùm magis & minus: est. n. dare maiorem, & minorem, & maximam quantitatem; in qualitate autem est latitudo secundùm magis & minus; eo modo quo dicimus, q̄ latitudo est inter magis, & minus, & maximè album; ita q̄ sit uia continua ex nigro in album p magis & minus album: Et sic patet q̄ magis propriè est contrarietas in qualitate, quam in quantitate.

*Contrarietas
è distantia
formalis:*

Quæstio.

Quæreret quis. Vtrum in ubi sit dare contrarietatem? Dicendum, q̄ sic secundùm aliquem modum, licet non ita propriè sicut in quantitate. Ad cuius euidentiâ notandum est, q̄ in ubi est dare continuam distantiam, & certam, & maximam, & per consequens aliquo modo contrarietatem, quia hæc sunt de essentia contrarietatis. Còtinua quidem distantia ibi est, quia inter omnes motus motus localis còtinuus est; est èt in ubi certa distantia, sicut certa distantia est inter sursum & deorsum: quæ quidem certa distantia (ut probatû est in Quinto Phys.) attenditur secundùm lineam rectam, & non scdm lineam circularè, & hoc quia linea recta inter duo pûcta est una. Licet. n. inter duo puncta possint capi lineæ infinite circulares, tamen non pôt capi nisi una recta; minima èt linea, quæ possit capi inter duo puncta, est linea recta; quia hæc ergo linea minima est, & certa est, & una est; iò secundùm eam debet accipi distantia & contrarietas in ubi. Est èt in ubi maxima distantia, sicut maxima distantia est inter sursum & deorsum. Et sic apparet, quòd in ubi contrarietas est, & propter continuam distantiam, & pro-

*vide 6. Phy
sic. cò. 24. et
1. cali tex.
com. 27.*

*A. l. arcua-
les.*

pter certam, & propter maximam. Non tamen est ita propriè contrarietas, sicut est in qualitate; & huius ratio est, quia latitudo, quæ est in contrarietate (ut iam dictum est) propriè attenditur secundùm magis & minus distare distantia formalis. Vbi notandum est, quòd contrarietas quòd ad rem, priùs est in forma, quàm in ubi; quantum autem ad notitiam nostram priùs est in ubi, quàm in forma; cuius ratio est, quia contrarietas est quædam distantia; priùs autem innotescit distantia localis, quàm formalis; & sic quantum ad notitiam nostram priùs est contrarietas in ubi, quàm in forma.

*Contrarietas
duplex.*

Neque ad aliquid: est enim altero nihil permutato, uerificari alterum nihil permutatam. Quare secundùm accidens motus ipsorum.

Probat, q̄ in relatione non est motus; & est rò sua talis: quando aliquid est in aliqua mutatione eius, in quo est, solum per mutationem alterius, in illo non est motus; sed relatio est huiusmodi (sit enim aliquod de non relato relatum sine mutatione sui, sed solum per mutationem alterius) ergo in relatione non est motus; contingit enim uerificari de aliquo, ipso non mutato; & iò in eo non est motus nisi per accidens, quia scilicet per mutationem alterius. Notandum est, q̄ ratio Philosophi fundatur super duas radices: prima radix est, quòd omnis res prædicamentalis, quæ acquiritur per motum; sic se habet, quòd nô potest reperiri in aliquo de nouo, nisi per mutationem illius; ita quòd si hæc realitas modo est in hoc, & priùs non fuerit; oportet quòd hoc sit per mutationem illius. Secundum fundamentum est, quòd aliquid potest fieri de non relato relatum sine mutatione illius, in quo est; sicut aperte uidemus, q̄ aliquis fit de non simili similis sine mutatione sui, sed solum per mutationem alterius; sicut si Sortes est albus, & Petrus niger; Sortes non est similis Petro; sit tamen Petrus ex nigro mutetur in albus, Sortes non mutatur, & erit similis Petro; & sic fiet de non simili similis per solum mutationem Petri.

*In Ad ali-
quid an sit
motus.*

G

H

Quæreret aliquis, Vtrum in relatione possit esse motus per accidens? Dicendum est, quòd sic, quod duplici uia possumus uenari; prima uia est ex ratione fundamenti relationis; secunda sumitur ex ratione obiecti. Prima uia patet, nam tunc motus est in aliquo per accidens, quando in eo est ratio alterius, nunquam autem motus terminatur propriè ad relationem, nisi mediante fundamento; non enim potest acquiri realitas si militudinis, nisi per acquisitionem qualitatis, super quam fundatur similitudo; nec potest acquiri realitas æqualitatis de nouo, nisi per acquisitionem quantitatis, super quam fundatur æqualitas. Et sic patet ex parte fundamenti, quòd motus est in relatione per accidens. Patet etiam ex ratione obiecti. Ad cuius euidentiâ notandum est, q̄ ois relatio & fundamentum requirit, & obiectum; pôt ergo aliquid fieri de non relato relatum, uel

Quæstio.

uel propter nouum fundamentum, uel propter nouum obiectum. V.g. q̄ aliquis fiat de non simili simili; hoc potest esse duobus modis: uno modo, sicut ex non albo fit albus: & sic de non simili fit similis propter nouitatem noui fundamenti: secundo modo potest fieri de non simili similis, non quia fiat de non albo albus, nec per aliquam mutationem factam in ipso, sed per solam mutationem factam in extremo, & in obiecto: & sic de non tali fit talis, non ratione sui, sed ratione alterius: quia ratione obiecti & extremi: & sic patet secunda uia. Sic ergo patet, quod nouitas relationis, & per consequens motus, non est nisi accidentiter; quia aliquando est ratione fundamenti, aliquando ratione extremi.

Aliqd fieri de non simili simile dupliciter.

Questio.

Quareret aliquis. Vtrum semper quando aliquid sit de non relato relatum, fiat sine mutatione sui? Dicendum est, q̄ non semper hoc est uerum, q̄ aliquid fiat de non relato relatum sine mutatione sui: cuius ratio est, quia (ut iam dictum est) fieri de non relato relatum, hoc potest intelligi duobus modis: uno modo q̄ hoc fiat per acquisitionem noui fundamenti; & quia nouum fundamentum non potest acquiri sine motu, & mutatione per agens naturale; ideo si secundū hunc modum aliquid fiat de non relato relatum; hoc est cum mutatione sui. Debemus enim intelligere, quod fundamentum relationis est quid absolute; quia relationis non est relatio; nec relatio fundatur super relationem: res autem absoluta non potest acquiri sine mutatione illius, in quo est. Alio modo potest intelligi, quod aliquid fiat de non relato relatum per mutationem extremi; & sic bene dictum est, quod hoc potest esse sine mutatione illius, in quo est. Vbi notandum est, quod realitas fundamenti relationis est una realitas; & ideo habita realitate fundamenti, habetur tota realitas relationis: sicut habita albedine, habetur realitas similitudinis, quæ fundatur super albedinē. Notandum est, q̄ de essentia relationis est, quod non denominet illud, cuius est, nisi respectu alterius: & ideo si alterum non sit; puta extremum, respectu cuius est denominatio, non denominabit relatio illud, cuius est relatio.

Relationis nō ē relatio.

De essentia relationis quid.

Neque facientis & patientis ut mouentis & moti, quia non est motus motus, neque generationis est generatio.

Postquam probauit, quod motus non est in substantia: postquam etiam probauit, quod motus non est in relatione: hic probat, quod motus non est in actione & passione. Ad cuius euidenciam notandum est, quod agere & pati significant motum: idem est ergo motum esse actionis & passionis, & motum esse motus. Duo ergo facit Philosophus, quia primò concludit, quod motus non est in actione & passione; & per consequens motionis non est motio: secundò diffuse probat, quod motionis nō est motio, ibi [Dupliciter enim] Dicit ergo primò, quod neque in face-

Motus non est in actione, uel passione.

re, neque in passione est motus: ex quo etiam sequitur, quod neque mouentis, neque moti est motus: & quod motus non est motus; neque generationis est generatio, nec naturaliter per mutationis est permutatio. Deinde cum d.

Dupliciter enim contingit motus esse motum, aut ut subiecti, uelut hō mouetur, quia ex albo in nigrū permutatur. Quare sic et motus, aut calefit, aut infrigidatur, aut locum permutat, aut augetur. Hoc autem impossibile: non enim subiectorum aliquid permutatio.

Probat, quod dixit, scilicet quod permutationis non sit permutatio. Et diuiditur in duas partes: mutationis enim esse mutationem, potest intelligi duobus modis: uno modo quod mutatio sit subiectum mutationis, ita quod mutatio mutetur: secundo modo potest intelligi, quod mutatio sit terminus: ita quod aliquod aliud subiectū a mutatione mutetur, & mutatio in mutationem: puta a sanatione in dealbationem. Primò ergo Philosophus improbat primum modum intelligendi: secundò secundum ibi [Aut eo quod alterum.] Dicit ergo primò, quod mutationis esse mutationem, & motus esse motum, potest intelligi duobus modis: uno modo quod motus sit subiectum motus; sicut homo est subiectum motus, quando mouetur ex albo in nigrum: dicere enim quod motus est subiectum motus, est dicere quod motus moueatur; puta quod motus calefiat, uel infrigidetur, uel locum mutet, uel augeatur; sic autem dicere est impossibile; quia motus non potest esse de genere subiectorum. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta: primum fundamentum est, quod si motus est subiectum motus, motus mouetur: cum enim omnis forma denominet subiectum, cuius est forma, sequitur quod si motus est in motu, quod motus denominetur a motu, si motus mouetur; quia nihil est in genere, quod non sit in aliqua specie generis, sequitur ergo q̄ si motus mouetur, quod moueatur aliqua specierum ipsius motus. Et hoc est, quod dicit Philosophus: quod si motus mouetur, oportet quod calefiat, & frigeat, & sic de aliis speciebus motus. Secundum fundamentum, super quo fundatur Philosophus, est: quod impossibile est, quod motus habeat rationem subiecti, quod denominetur a motu: motus enim ita est ratio mouendi, quod tamen ipsum non mouetur: sicut enim albedo ita est ratio albi, quod ipsa non est alba: ita motus est ratio alicui subiecto, quod moueatur; quod tamen ipsum non mouetur; & ita non est subiectum motus. Tunc subiungit.

Motus esse motū dupliciter.

Motus nō potest esse de genere subiectorum.

Motus est ratio mouendi, et nō mouetur.

Aut eo quod alterum aliquod subiectum ex permutatione permutatur in aliam speciem, uelut homo ex languore in sanitatem. Sed nec hoc possibile, nisi secundum accidens: omnis enim motus ex alio in aliud est permutatio, & generatio,

Metaphysicæ

& corruptio eodem modo. Verumtamen que quidē ex oppositis sic, aut non sic, non motus. Simul igitur permutatur ex sanitate in ægritudinem, & ex hac ipsa permutatione in aliam; palam autem quia si languerit, permutatus erit in qualiacunque: contingit enim quiescere:

Non datur permutatio ex motu in motum.

Improbat secundum modum intelligendi, qui quidem est, quod aliquid permutetur ex motu in motum, sicut ex sanatione in dealbationem. Et diuiditur ista pars in sex partes, secundum sex rationes, quas adducit. Secunda ibi [Et adhuc & in non contingentem.] Tertia ibi [Et adhuc in infinitum. Quarta ibi [Adhuc eiusdem motus] Quinta ibi [Adhuc oportet materiam.] Sexta ibi [Qualiter igitur?] Dicit ergo primò, quod alio modo potest intelligi, quod motionis sit motio, quia aliquid quod subiectum alterum a motu permutatur a permutatione unius speciei in aliam permutationem alterius speciei: ita quod sicut homo permutatur a languore in sanitatem; ita aliquod subiectum permutetur ex motu in motum; quod autem aliquid permutetur ex motu in motum, est impossibile; nisi fortè per accidens: cuius ratio est, quia omnis motus, & omnis mutatio, & similiter generatio, & corruptio est ex alio in aliud. Verum est, quod aliter est in generatione & corruptione, & aliter est in motu: quia in generatione & corruptione termini sunt oppositi sic, idest contradictoriè: in motu autem non; motus autem, & mutatio est ex alio in aliud: ita quod dum aliquod mouetur, ex hoc simul & semel tendit in hoc; sicut simul & semel quid recedit a termino a quo, & accedit ad terminum ad quem: si ergo aliquid permutatur ex mutatione in mutationem, sequitur quod simul & semel mutetur duabus mutationibus; ita quod simul & semel mutabitur ex sanitate in ægritudinem, & ex ista mutatione in quamcunque aliam: ita quod simul & semel mutabitur ad ægritudinem (quod quidem mutari uocatur languescere) & in quamcunque mutationem: hoc autem non est uerum, quod simul mutetur aliquid ex prima mutatione in secundam: namque antequam mutetur ad secundam, contingit quiescere.

Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta: primum fundamentum est, quod in omni motu sunt duo termini; ita quod mobile simul & semel mouetur ex hoc in hoc; ex hoc, scilicet termino a quo; in hoc, scilicet in terminum ad quem: si ergo aliquid mutetur ex mutatione in mutationem, puta ex ægrotatione ad dealbationem; sequitur quod simul & semel iste mouetur ad ægritudinem, & ad albedinem; siue quod simul & semel infirmatur & dealbatur.

In motu cōtinuo non intercipiuntur quies.

Secundum fundamentum super quod fundatur Philosophus, est: quod in continuo motu non intercipiuntur quies: ex hoc autem accipit Philosophus, quod non est possibile, quod mobile moueatur continuè ex una mutatione in aliam: & hoc quia mobile contingit quiescere in fine huius mutationis, antequam mutetur secunda muta-

tionem. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod ex mutatione non fit motus in quacunque mutatione: cuius ratio est, quia inter unam mutationem & aliam contingit quiescere: quasi dicat, si esset continuus motus ex una mutatione in aliam, non contingeret quiescere: cum ergo contingat quiescere, non est ibi continuus motus. Postea cum ait.

Et adhuc in non contingentem semper; & illa ex aliquo in aliquid aliud erit. Quare opposita erit sanatio.

Ponit secundam rationem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit rationem suam: secundò probat quoddam, quod dixit superius, ibi [Sed per accidens.] Ad euentiam rationis notandum est, quod hæc ratio secunda supplet primam: in prima enim ratione dictum est, quod mobile non potest moueri in aliam mutationem: diceret ergo aliquis, quod hoc non est impossibile; quia non uidetur impossibile, quod aliquid simul albetur & infirmetur: & ideo Philosophus addit secundam rationem, & est ratio talis. In omni mutatione & motu termini sunt oppositi: si ergo aliquid mobile mutetur ex mutatione in mutationem, sequitur quod prima mutatio & secunda opponantur: ita quod simul & semel aliquid mutabitur in denigrationem ex dealbatione, & ex sanitate in ægrotationem; hoc autem est impossibile: si enim aliquid simul & semel moueretur ex dealbatione in denigrationem, sequeretur quod simul & semel moueretur ex albedine in albedinem: si enim moueretur ex dealbatione ad denigrationem, sequitur quod quia mouetur ex dealbatione, quod mouetur ad dealbationem; & quod de albari non est aliud quam moueri ad albedinem; & quia mouetur ad denigrationem, quod mouetur ex albedine, quia denigrari idem est, quod moueri ex albedine; & ita mouetur ad albedinem & ex albedine. Hoc est ergo, quod dicit litera: quod si mobile mouetur ex mutatione in mutationem, non mouebitur in contingentem, hoc est in qualemcunque, sed in oppositam; quia termini mutationis sunt oppositi: simul ergo mouebitur

Secunda ratio ad idem.

G

H

ex aliquo in aliquid aliud, & econuersò: hoc est dicere, simul mouebitur ex nigredine in albedinem, & ex albedine in nigredinem, & ex infirmitate in sanitatem, & ex sanitate in infirmitatem: & hoc quia sanatio, quæ est terminus ad quem, opponitur ægrotationi, quæ est terminus a quo. Deinde cum dicit.

Termini mutationis sunt oppositi.

Sed per accidens uelut ex reminiscencia in obliuionem permutatur, quia cui existit permutatur: quandoque quidem in sciensiam, quandoque autem in sanitatem.

Manifestat quoddam, quod dixit supra: dixit enim supra, quod mobile non transit ex motu in motum, & ex motione in motionem per se, sed per accidens; manifestat ergo hoc Philosophus, quomodo, scilicet per accidens aliquid, scilicet transit ex motu in motum, dicens. Quod licet per

Quo mobile ex motu in motum transire potest.

per se aliquid non mutetur ex motu in motum; tamen per accidens aliquid potest transire de mutatione in mutationem; sicut de reminiscencia in obliuionem. Et bene dico per accidens; quia rōne subiecti; subiectū. n. aliqñ permutatur in scientiam, aliquando in sanitatem. Notandum est, quod illud dicitur conuenire per se alicui, quod conuenit sibi ratione sui; illud autem dicitur conuenire alicui per accidens, quod conuenit sibi ratione alterius: illud ergo per se conuenit motui, quod conuenit sibi ratione sui; de ratione autem motus est, quod sit de termino in terminum, qui quidem termini habent rationem partis fixæ, & non rationem motus: de intentione enim mouentis non est, quod moueat de motu in motū, sed quod moueat de termino motus in terminum motus: sic ergo transire de motu in motum, nō conuenit sibi per se. Sed tamen hoc potest esse per accidens, scilicet ratione subiecti: quia subiectum aliquando est sub una mutatione, aliquando sub alia: sicut aliqñ est in moueri ad sciām, aliqñ in moueri ad ignorantiam: si enim de intentione mouentis esset, mouere mobile de motione in motionem; possemus dicere, quod motio, & motio essent per se termini motus; sed hoc non est uerum, sed omnino hoc accidit: accidit enim quod subiectum aliquando sit sub una motione, aliquando sub una alia. Notandum est, quod reminiscencia est motus ad scientiam; obliuio autem est motus ad ignorantiam: & ideo bene dixit Philosophus, quod subiectum aliquando est sub reminiscencia, tunc, scilicet quando mouetur ad scientiam: aliquando sub obliuione, tunc, scilicet quando mouetur ad ignorantiam. Deinde cum d.

Et adhuc infinitum ibi, si erit permutationis permutatio, & generationis generatio.

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis: si per mutationis est permutatio, eodem modo generationis erit generō: si autē generationis est generatio, cessat omne fieri, & omne moueri; sed hoc est impossibile, ergo & primum: est ergo ratio in hoc; quod si generationis est generatio, quod cessat omne fieri. In hac autē ratione sic procedit, quia primō ponit quædam necessaria ad conclusionē: secundō concludit eam, ibi [Quoniam autem infinitorum.] Prima in tres, secundum tria, quæ præmittit. Secunda ibi, [Necesse igitur] Tertia ibi [Aliquando & quod fit, fiebat.] Præmittit ergo primum, dicēs; quod si permutationis est permutatio, & generationis est generatio; sequitur quod sit abire in infinitum in generationibus, ita quod generationis erit generatio in infinitum.

Quæreret aliquis, Vnde sequitur consequentia, si generationis est generatio: ergo est abire in infinitum in generationibus? Dicēdum est, quod illud, quod conuenit alicui per se, & per naturam sui, conuenit omni tali: sicut quod conuenit homini per naturam hominis, conuenit omni homini: si ergo per se conuenit generationi, quod generatur; conuenit omni generationi: si enim genera-

tio ignis generatur, quæro de generatione generationis, aut generatur, aut non: si nō generatur, ergo non conuenit per se generationi, quod generetur: si autem generatio generationis generatur, alia generatione generatur, & sic ibimus in infinitum. Quæremus enim ab isto, qui ponit generationem generari, utrum ponat generationem generationis generari? si enim dixerit, quod non; arguemus contra eum: qua ratione generatio generationis non generatur, eadem ratione nec generatio geniti generatur: si autem dixerit, quod generatio generationis generatur, arguemus contra eum: quod secundum istum modum est abire in infinitum in generationibus.

Necesse igitur & prior est, si posterior: puta si simplex generatio fiebat.

Præmittit secundum necessarium ad propositum: & est, quod si generationis est generatio, sequitur quod si posterior generatio est, quod prior sit: & hoc, quia posterior dependet à priori. Verbi gratia, si substantia, cuius est generatio simplex, & non secundum quid, sit generata, oportet (secundum istam positionem) quod hæc generatio simplex per aliam fiat generationem priorē, & illa per aliam priorem: ita quod si generatio ultima, quæ est generatio substantiæ, sit, oportet quod prior, quæ est generatio generationis, sit: sicut. n. substantia non potest poni, nisi primō sit sua generō; ita generō generata, quæ est generō posterior, non potest esse, nisi sit generatio prior, à qua dependet. Notandum est, quod in per se ordinatis posteriora dependent ex primis: & etiam ipsa posteriora non possunt esse, nisi sint prima: si ergo per se generationis sit generatio, impossibile est, quod sit generatio posterior, nisi sit prior. Deinde cum dicit.

Aliquando & quod fit, fiebat. Quare nondum erat, quod fiebat simpliciter: sed aliquid siens simpliciter, aut factum. Si itaque & hoc fiebat aliquando; quare nondum erat tunc genitum.

Ponit tertium, quod est necessarium ad propositum, dicens: quod si fieri fiebat, sequitur quod illud, quod fit, non fit; dum fit: quod enim est in uia, nō dum est: si ergo aliquid fiebat simpliciter, sicut est substantia, hoc dum fiebat, nō dum erat. Notandum est, quod illud, quod fit, est uia ad esse; dum autem aliquid est in uia, nondum est: bene ideo dixit Philosophus, quod aliquid, dum fit, nondum est; ut si fiat simpliciter, eo modo quod fit substantia; nondum est. Deinde cum d.

Quoniam autem infinitorum non est primum, non erit primum, quare neque habitum. Neque fieri igitur, neque moueri possibile est, neque permutari nullum.

Concludit conclusionem suam ex his, quæ præmisit. Ad cuius euidenciam notandum est, quod hæc conclusio sequitur ex præmissis; dictum fuit in primo: quod præmittebatur, quod si generatio nis est generatio, sequitur quod est abire in infinitum in generationibus: cum ergo in infinito non sit

Generatio nis non est generatio.

Secundū præ libamen.

Tertiū præ libamen.

Conclusio intencua.

Conuenire per se alicui & per accidens, quid.

De rōne motus, & de intentione mouentis quid.

Tertiū rō.

Questio.

Regula.

Metaphysicæ

fit dare primum, non erit dare primam generatio- nem: si autem non est dare primam, non est dare illas, quæ sequuntur post primam; quia, ut dictum fuit in secundo; quod præmittebatur, posteriora dependent ex primis: ita quòd si non est dare primum, non est dare posterius; si ergo non est dare primum fieri, nec secundum, quod sequitur primum: ergo nullum fieri est. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quòd si in infinito non est dare primum fieri, non est ibi dare habitum, id est fieri cò sequenter se habès ad primum: si autem ita est, sequitur quòd ullum fieri est, nec permutari. Notandum est, quòd conclusio secundum istum modum, sequitur ex primo, quod præmittebatur, & ex secundo; ita quòd tertium non uidetur ibi habere locum; & ideo uidendum est, quomodo tertium etiam habet locum. Tertium fuit, quòd illud, quod fit, non est: ex hoc autem sequitur, quòd nullum fieri est; si enim generationis est generatio, omnis generatio fit; si autem omnis fit, & illud, quod fit, non est; sequitur quòd nulla generatio fit. Vbi notandum est, quòd generationem esse, idem est quòd ipsam esse quoddam fieri, & quædam uia ad aliud: si tamen generatio fieret, & sequeretur, quòd ipsam esse, idem esset quòd ipsam esse terminum ipsius fieri: quando autem aliquid est terminus ipsius fieri, nunquam est nisi terminetur fieri: sicut ignis non est, nisi terminata sua generatione: si autem est abire in infinitum in generationibus, sequitur, quòd generatio generati nõ esset, & hoc quia fieret, & generatio generationis similiter non esset, quia fieret: & quia istud fieri generationis non terminaretur, sequeretur quòd nullum fieri esset. Deinde cum d.

Generonem esse quid.

Adhuc eiusdem motus contrarii, & quies & generatio et corruptio. Quare quod fit, cum fiat, siens, aut corruptetur. Neque enim confectum factum, neque posterius. Esse enim oportet, quod corrumpitur.

Quarta r.

Ponit quartam rationem, & est ratio talis; si generatio generatur, generatio corrumpitur; sed generationem corrumpi, est impossibile; quòd autem generationem corrumpi, sit impossibile, patet; corruptio enim est mutatio ex esse ad non esse; illud ergo, quod corrumpitur, oportet esse: generatio ergo si corrumpitur, opus est, ut prius sit, non posterius; si ergo corrumpitur, tunc corrumpitur quando fit, ergo simul dum fit, corrumpitur; hoc autem est impossibile, ergo & primum. Hoc est ergo, quod dicit litera; quòd motus contrarii sunt apti nati fieri circa idem; similiter quies, & motus fiunt circa idem; similiter generatio & corruptio: opposita enim sunt apta nata fieri circa idem. Si autem hoc est uerum, oportet quòd ipsum fieri, dum fit, corrumpatur; non enim potest corrumpi, antequam sit, nec posterius; oportet enim, quòd corrumpitur, esse: tunc autem generatio est, quando fit: ergo quando fit, corrumpitur.

Motus contrarii sunt apti nati fieri circa idem.

Notandum est diligenter, quòd ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta: primum funda-

mentum est, quòd opposita sunt apta nata fieri circa idem: si ergo generatio & corruptio opponuntur, oportet quòd sint apta nata fieri circa idem: si ergo generatio generatur, generatio corrumpitur. Secundum fundamentum, super quo fundatur Philosophus, est: quòd aliter est in permanentibus, & aliter est in successiuis: in permanentibus quidem ita est, quòd dum fiunt, nõ sunt: sicut patet in motu; dum enim motus fit, non est; in successiuis autem sic, quòd dum fiunt, sunt: sicut patet in motu, dum enim motus fit, tunc est, immo (si proprius uolumus loqui) moueri est ipsum fieri. Ex his autem duobus fundamentis concludit propositum suum: ex primo enim concludit, quòd si generatio fit, generatio corrumpitur: ex secundo autem concludit, quòd si corrumpitur, corrumpitur, quando fit, quia tunc est. Deinde cum dicit.

Permanencia du sunt non sunt: successiua autem sunt du sunt.

Adhuc oportet materiam subesse ei, quod fit & permutatur. Quare igitur erit? quemadmodum alterabile corpus, aut anima, aut aliquid, sic aliquid, quod fit motus & generatio; & aliquid, in quod mouetur. Oportet enim esse aliquid eum, qui huius ex hoc in hoc motum, non motum.

Ponit quintam rationem, cuius sententia est; quòd in omni motu & mutatione oportet esse materiam determinatam, & etiam terminum fixum & determinatum: ita quòd subiectum motus non solum est in fieri, sed est in esse: si autem motus mouetur ad motum, ita quòd motiois esset motio, sequeretur quòd terminus motus, uel etiam subiectum esset in fieri, & non haberet rationem fixi. Hoc uiso, patet litera, quæ dicit: quòd in eo, quod fit, oportet supponi aliquam materiam; & in omni permutatione oportet supponi aliquod fixum; si autem ita sit, quòd motus sit subiectum motus, quomodo poterit poni hoc? sic: non ponendo, nõ possumus assignare rationem subiecti: motus enim nõ potest esse subiectum motus, sicut corpus alterabile est subiectum alterationis, uel anima, uel aliquid aliud. Sic ergo in omni fieri est aliquid, quod fit, & in omni motu aliquid, quod mouetur; & aliquid, quod mouet: ita quòd fit tibi aliquod subiectum, quod mouetur ex hoc in hoc: illud autem subiectum non est motus; motus enim nec potest habere rationem subiecti, nec potest habere rationem termini. Deinde cum dicit.

Quinta r.

In omni motu oportet materiam esse

H

Qualiter igitur? Neque enim erit disciplina disciplinationis: quare neque generatio generationis.

Sexta r.

Ponit sextam rationem, & est ratio talis: si generationis est generatio, sequitur quòd huius generationis sit hæc generatio: si autem ita est, cum doctrina sit quædam generatio, sequitur quòd doctrina generetur: ita quòd doctrinæ erit doctrina: hoc est doctrina generabitur per doctrinam. Sicut enim se habet generatio in uniuersali ad generationem in uniuersali; ita se habet hæc generatio, puta doctrina ad generonem hanc: & sicut generatio generatur,

generatur, ita hæc genero, puta doctrina per hæc generatione, quæ est doctrina, generabitur. Hoc est ergo, quod dicit litera: qualiter igitur? idest quomodo potest esse, quod generationis sit generatio? si enim generationis est generatio, sequitur quod disciplinationis sit disciplinatio, idest doctrinæ sit doctrina, sed doctrinæ non est doctrina, ergo nec generationis generatio. Notandum est, quod Philosophus habet pro impossibili, quod doctrinæ sit doctrina: cuius impossibilitatis est ratio duplex: primò quidem, quia de ratione doctrinæ est, quod terminetur ad scientiam: si ergo doctrina terminaretur ad doctrinam, sequeretur quod doctrina esset scientia. Debemus imaginari, quod unus motus in specie habet unum terminum in specie: cum ergo doctrina sit unus motus in specie, habebit unum terminum: si ergo doctrina terminetur ad doctrinam, cum doctrina terminetur ad scientiam, sequitur quod scientia, & doctrina sint idem. Secunda ratio huius impossibilitatis est, quia doctrina est quædã uia, sicut autem uix non est uia, ita nec doctrinæ est doctrina: de ratione enim uix est, quod terminetur ad terminum, & non quod terminetur ad uiam. Deinde cum dicit.

Quoniam autem neque substantiæ, neque eius, quod ad aliquid, neque eius, quod est facere & pati. Relinquitur secundum quale, & quantum, et ubi motum esse. Horum enim unicuique contrarietas est.

Concludit principalem conclusionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit istam conclusionem: secundò remouet quoddam dubium, ibi [Dico autem quale] Dicit ergo, quod si motus non est in substantia, nec in relatione, nec in actione, nec in passione, sequitur quod omnis motus sit in prædicamento quantitatis, uel qualitatis, uel ubi: in his enim tribus prædicamentis est contrarietas. Deinde cum dicit.

Dico autem quale non quod in substantia. Et enim differentia quale, sed quod passiuum, secundum quod dicitur pati aut impassibile esse.

Remouet quoddam dubium: dixit enim quod motus est in quali, crederet ergo aliquis quod motus esset in omni quali; hoc ergo remouet Philosophus, dicens: quod duplex quale est, quoddam quale, quod est in substantia, eo modo quo dicimus, quod differentia prædicatur in quale: aliud est quale, quod est in prædicamento qualitatis; secundum quod quale aliquid dicitur passiuum uel impassibile: & de tali quali dictum est, quod motus est in quali, & maximè in tertia specie qualitatis, sicut patet ex Septimo Physicorum. Deinde cum dicit.

Immobile autem quod totaliter impossibile moueri: & quod uix in tempore multo tardè incipiens. Et quod natum quidem est moueri, non potens autè quando natum est, & ut quod uoco quiescere immobilem solum: contrarium enim quies motui. Quare priuatio utique erit susceptiui.

Ostendit, quot modis dicitur aliquid immobi-

le, dicens; quod immobile dicitur tribus modis, quorum primus est: quod immobile dicitur, quod omnino est impossibile moueri, eo modo quo dicimus, quod Deus est immobilis: Secundo modo dicitur immobile, quod uix aut tardè incipit moueri, eo modo quo dicimus, aliquid magnum saxum esse in mobile: Tertio modo dicitur immobile, quod aptum natum est moueri, tamen non mouetur, quando aptum natum est moueri, nec ubi aptum natum est moueri: & hoc solum immobile dicitur quiescere: quies enim est priuatio motus in illo subiecto, quod est aptum natum suscipere motum. Notandum est, quod quies est priuatio motus, & ideo si immobilitas debet esse idem quod quies, oportet quod immobilitas dicat priuationem. Hæc est ergo illa immobilitas, quæ est priuatio in determinato subiecto, secundum determinatum tempus, & secundum determinatum locum: & hæc est immobilitas ultima nunc dicta, de qua dicit Philosophus, quod immobile tertio modo dicitur subiectum priuatum motu secundum determinatum ubi, & secundum de terminatum tempus.

Simul autem secundum locum quacunque in uno loco primo: & seorsum quacunque in alio.

Postquam determinauit Philosophus de motu, hic diffinit quædam, quæ circumstant motum. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit diffinitiones istorum: secundò concludit quædam corollaria, ibi [Quare palam.] Primò ergo diffinit simul, dicens: quod simul sunt illa, quæ sunt in uno loco primo, idest proprio: seorsum autem sunt, quæcunque sunt in uno loco separatim. Notandum est, quod duplex est locus, communis, scilicet & proprius: illa aut, quæ sunt in uno loco cõmuni, non dicuntur simul esse; aliàs omnia essent simul, quia omnia sunt in cælo; & ideo notabiliter dixit Philosophus, quod illa sunt simul, quæ sunt in uno loco proprio. Subiungit.

Tangi autem quorum ultima sunt simul.

Diffinit tangentia, quod illa dicuntur esse tangentia, quorum ultima sunt simul: sicut duo corpora dicuntur se tangere, quorū superficies sunt simul; & ideo ante diffinitionem tangentium, diffinit simul. Deinde cum d.

Intermedium autem, in quod natum est prius peruenire, quod permutatur, quam in quod ultimum permutatur, secundum naturam continue permutans.

Diffinit medium, dicens: quod intermedium est, in quod prius aptum natum est moueri, quod mouetur, quam ipsum extremum: si enim aliquid mutetur de A. in B. per C; continue secundum naturam prius A aptum est uenire in C. quam in B. Tunc cum ait.

Contrarium secundum locum, & secundum reatum plurimum distans.

Diffinit contrarium secundum locum; quod illa sunt contraria secundum locum, quæ maximè & plurimum distant secundum locum; ita tamen quod

Immobile triplex.

Quies quid.

Comitantia motum localem.

Simul, et diuersa quæ.

Locus duplex.

Tangentia quæ.

Intermediū quid.

Contraria secundum locum.

Doctrina non est doctrina.

Unus motus in specie est unus terminus in specie.

De ratione uix quid.

Conclusio, et epilogus.

Ad tria genera est motus.

Diluit obiectiorem.

Quale duplex.

Tex. c. 14. et inde.

Metaphysicæ

quòd hæc distantia debet accipi secundum lineam rectam, & non secundum circulearem. Notandum est, quòd (sicut superius dictum est) contrarietas est in formis, & contrarietas est in loco; & tamen hic non diffinit nisi contrarietate secundum locum, cuius ratio est: quia (ut superius dictum est) contrarietas secundum locum est nobis magis nota, quam contrarietas, quæ est in formis: & ideo ex notificatione huius devenimus in notificationem illius: sicut enim contrarietas secundum locum est maxima distantia secundum locum; ita contrarietas in formis est maxima distantia secundum formas. Notandum est, quod dicit Philosophus, quòd hæc distantia debet accipi secundum lineam rectam; quia hæc linea, quæ debet hic accipi, debet mensurare istam distantiam, quæ est de essentia contrarietatis: linea autem circularis non potest mensurare, sed solum recta; & hoc quia mensura debet esse minima & certa: inter duo autem puncta non potest accipi nisi una linea recta: lineæ autem circulares & dissimiles in magnitudine & paruitate inter duo puncta sunt infinitæ & incertæ. Deinde cum d.

Consequenter autem, est quod post principium ente positione, aut specie, aut aliter qualiter determinatio, nihil intermedium est eorum, quam in eodem genere, & cuius consequenter est: ut linea linea, aut unitates unitatis, aut domus domus. Aliud autem nihil prohibet intermedium esse; quod enim consequenter alicuius, consequenter & posterius aliquid: non enim unum consequenter duorum, neque prima luna & secunda.

Diffinit ipsum consequenter. Et diuiditur in duas partes, quia primò diffinit consequenter: secundò diffinit habitum, quod in minus se habet, quam consequenter: tertio diffinit continuum, quod in minus se habet, quam habitum. Secunda ibi [Habitum autem] Tertia ibi [Continuum autem] Dicit ergo primò, quòd consequenter dicitur illud, quod sequitur primò. aliquod principium, hoc est consequenter est, quod ordinatè consequitur ad aliquod; siue ille ordo attendatur secundum positionem & situm; siue attendatur secundum speciem: sicut species ternarii sequitur ad speciem binarii. De ratione etiam consequenter est, quòd inter illud, quòd est consequenter, & illud, ad quod consequitur, nullum est medium eiusdem generis: sicut nullum est medium eiusdem generis inter duas lineas consequenter se habentes, uel inter duas unitates, uel inter duas domus. Verumtamen licet inter consequenter se habentia non possit esse medium eiusdem generis, potest tamen esse medium alterius generis; sicut inter duas domos consequenter se habentes potest esse medium, puta arbor &c. De ratione etiam consequenter se habentis est, quòd sit posterior illo, ad quod sequitur: sicut binarius est posterior unitate, & ideo binarius consequitur unitatem, & non e conversò: & secunda luna sequitur primam, & non e conversò. Deinde cum dicit.

*Conerarie -
satum que
motior.*

*Consequen -
ter quod.*

*De rone con -
sequen -
ter quid.*

Habitum aut quodcumque, cum consequenter ens tangit. Quoniam omnis permutatio in propositis, hæc autem contraria & contradictio contradictionis, aut nullum intermedium. Palam quòd in contrariis intermedium.

Diffinit habitum, quod in minus se habet, quam consequenter se habens. Et duo facit, quia primò diffinit habitum, dicens: quòd habitus est, quod consequitur ad aliud: ita tamen quòd illud tangit; ita quòd habitum addit super consequenter se habens contactum. Secundò, quia fecit mentionem de medio, ostendit, inter quæ est medium, dicens: quòd omnis permutatio uel est inter contraria, uel est inter contradictoria: cum ergo medium non sit inter contradictoria, restat quòd omne medium sit inter contraria. Notandum est, quòd medium (de quo supra locutus est Philosophus) est inter extrema motus: quod patet ex definitione eius: dicebatur enim quòd medium est, in quod primum est aptum natum uenire mobile, quam in extremum: si ergo medium semper est inter extrema mutationis; & mutationes uel sunt inter contradictoria, uel inter contraria; bene dixit Philosophus, quòd ex quo medium non potest esse inter contradictoria, quòd est inter contraria. Quali diceret, medium est inter extrema mutationis, sed non potest esse inter extrema mutationis, quæ est inter contradictoria, igitur est inter extrema mutationis, quæ est inter contraria. Subiungit.

Cōtinuum autem, quod quidem habitum aliquid. Dico autem continuum, cum idem fuerit & unum utriusque terminus, quibus tangunt & continent.

Diffinit continuum, dicens: quòd continuum est habitum; ita tamen quòd aliquid addit supra habitum: continuum enim est eorum, quæ se tangunt, & simul sunt: est enim unus & idem terminus; eo modo quo dicimus, quòd partes lineæ continentur ad punctum unum. Deinde cum d.

Quare palam, quòd continuum in his fit, ex quibus unum aliquid natum est fieri secundum contactum.

Concludit tria corollaria. Et diuiditur in tres partes, secundum tres conclusiones, quas concludit. Secunda ibi [Et quia prima] Tertia ibi [Quare non est punctum.] Concludit ergo primam conclusionem, dicens: quòd manifestum est ex dictis, quòd continuum non est nisi in his, ex quibus est aptum natum fieri unum secundum contactum. Notandum est, quòd hæc conclusio bene sequitur ex præcedentibus: dicebatur enim sic, quòd continuum super contactum addebat unitatem; & ideo bene concluditur, quòd continuum est, cuius extrema sunt apta nata continuari ad unum. Deinde cum d.

Et quia primum, quod consequitur palam: quod enim consequenter non tangit. Hoc autem consequenter, & si continuum tangitur. Si autem tangit, non dum continuum. In quibus autem non est tactus, non est eon nascentia in his.

Con-

A A R I S T O T E L E A E
M E T A P H Y S I C A E

L I B E R D V O D E C I M V S,
& V l t i m u s .

De substantia quidem theoreica est: *TEX. 1.*
nam substantiarum principia, &
causæ quaruntur.

Postquã Philosophus in præcedenti Libro recollegit quædam, quæ erãt tam in hoc libro, quã in libro Physicorum: in parte ista intendit determinare de substantia immobili, separata à motu, & à materia. Et diuiditur iste Liber in duas partes, quia primò recolligit quædam, quæ dicta sunt de substantia in præcedentibus Libris: in secunda parte incipit determinare de substantia immobili, ibi [Quoniam autem tres erant substantiæ.] Prima pars in duas; quia primò probat, quòd ad istum Librum spectat determinare de substantia: in secunda parte incipit determinare de ea, ibi [Substantiæ uerò tres sunt] Prima pars in tres partes; quia in prima parte proponit, quòd intendit: in secunda parte probat intentũ, ibi [Et enim ens si totum] Dicit ergo primò, quòd in hac scientia theoria, & intentio est, determinare de substantia: ita quòd in hac scientia de substantia primò, & principaliter quaruntur principia, & causæ. Deinde cum dicit.

B

Quare non est punctum huic unitati: his quidem inest tangi, his autem non, sed ad consequenter. Et horum quidem intermedium aliquid, horum autem non.

Concludit tertiam conclusionem, dicens: ex istis differentiis datis, patet, quòd punctus non est idem, quòd unitas: nam de ratione puncti est, quòd secundum ipsum sit contactus; nam duæ lineæ tangunt se in puncto: secundum autem unitates non est contactus, sed consequenter se habes, quia una unitas sequitur ad aliam. Patet etiam alio modo quòd punctus non est unitas; quia inter duo puncta semper cadit aliquod medium: semper enim inter duo puncta est linea media: inter duas autem unitates non cadit medium. Notandum est, quòd differentia inter punctum & unitatem ex hoc est, quòd punctus concernit situm in continuo: unitas autem non: sicut dicitur Primo Posteriorum punctus habet positionem, sed nõ unitas. Ex hoc autem consurgit duplex differentia, quam dat Philosophus inter punctum & unitatem: nam punctus est in continuo; & ideo est in his, quæ se tangunt: unitas autem abstrahit a situ, & ideo est in discretis, quæ sunt illa, quæ concernunt situm: hoc autem est consequenter se habens: dictum est. n. quòd consequenter se habens prius est, quàm contactum, & quàm continuum. Ex hoc etiam sequitur secunda differentia, quia punctus est indiuisibile, quòd concernit continuum; & inter duo diuisibilia, quæ sunt in continuo, semper est dare medium: & ideo benè dictum est, quòd semper inter duo puncta est dare medium:

quia autem unitas est in discretis, & in his, quæ abstrahunt a situ; ideo non oportet quòd inter duas unitates

sit dare medium. Et sic explicuit Liber Vnde-
cimus.

C

Etenim ens si totum quoddam omne, substantia est prima pars: & si eo quod consequenter, & ita positum substantia, deinde qualitas, aut quantitas.

Probat, quòd dixit. Et diuiditur in tres partes, secundum quòd hoc probat per tres rationes, quas adducit. Secunda ibi [Similiter autem] Tertia ibi [Amplius nihilo.] Pōnit ergo primam rationem, & est ratio talis: hæc scientia debet querere causas, & principia primi entis; sed substantia est primum ens; ergo hæc scientia debet querere causas, & principia substantiæ. Hoc est ergo, quòd dicit litera: quòd siue ens sit quoddam totum, compositum ex multis partibus, siue entia se habeant consequenter adinuicem; semper tamen substantia est primum ens; deinde sequuntur alia entia, sicut qualitates, aut quantitates. Notandum est, quòd Philosophus noluit intelligere, quòd totum ens esset quoddam totum, compositum ex partibus secundum ueritatem, sed loquitur hic secundum similitudinem: quasi dicat, sicut in aliquo toto composito ex multis partibus, est dare primam partem; ita inter omnia entia est dare unum primum ens: siue ergo ipsum ens sit quoddam totum, siue entia se habeant consequenter; semper tamen est dare unum ens, quòd est substantia. Notandum est, quòd hæc litera potest aliter legi: possumus enim imaginari, quòd prædicamenta duobus modis respiciunt ens; uno modo sicut species respiciunt genus; ita quòd prædicamenta sint species

De substantia sermo est, hic, et in ead.

Substantia est primum ens.

Prædicamenta possunt dupliciter respicere ens.

Consequenter, continuum, & contactum, consequenter tenet primum locum, & habet rationem primi: prius enim est, à quo non conuertitur consequentia: sic autem est hic, non enim quòd est consequenter, tangit, & tamen omne quòd tangit, est consequenter: oportet enim quòd in omni contactu saluetur consequenter se habes. Sicut autem consequenter se habere est prius quàm contactum, ita est prius quàm continuum: non enim sequitur, si extrema aliquorum sunt simul, quòd propter hoc sint unum; & ideo non sequitur, quòd si tangit, quòd propter hoc sit continuum: sed tamen benè sequitur e conuerso: cõnascẽtia enim, quæ est naturalis connexio continuorum, non potest esse inter illa, in quibus non potest esse contactus. Tandem cum dicit.

Vide 5. Metaph. 12. & 4. Phys. 106. & alibi.

Discrimen inter punctum, & unitatem.

Metaphysicæ

cies entis: secundo modo possumus imaginari, E quod prædicamenta non habeant unitatem generis, sed unitatem attributionis, & tunc se habent consequenter adinucem; ita quod primum est substantia, cōsequenter alia prædicamenta. Inter istos duos modos primus modus uerus non est; sed secundus: at uerò siue primo modo intelligatur; siue secundo, semper substantia habet rationem primi. Quasi ergo dicat Philosophus: si ens est quoddam totum uniuersale, respiciens prædicamenta, sicut species; sequitur quod prima species est substantia: si etiam prædicamenta habent unitatem attributionis; ita quod prædicamenta se habeant consequenter ad inuicem; adhuc uerificatur, quod substantia est primum ens: siue ergo sic, siue non, substantia est primum ens. Postea cum inquit.

TEX. 3.

Similiter autem nec entia, nihil est simpliciter dicere hæc. sed qualitates & motus: aut non albi & non rectum: dicimus. n. esse & hoc, puta est nō albi.

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: hæc scientia quærit causas, & principia simpliciter entis; tale autem ens est substantia; alia enim entia à substantia non sunt entia, nisi secundum quid. Hoc est ergo, quod dicit littera; quod entia alia à substantia, non sunt simpliciter entia, sed secundum quid: qualitates enim & motus non sunt entia, sed entis, unde dicuntur quodammodo indenominando aliud. Videmus enim, quod non album, & nō rectum sunt entia per istum modum: non album enim dicitur esse, quia est subiecti, quod est non album, & non rectum. Notandum est, quod ens ab esse dicitur: illud ergo prædicamentum, quod habet esse in se, simpliciter dicitur ens, alia autem prædicamenta dicuntur entia, quæ sunt huius entis, scilicet substantiæ: sicut qualitas est ens, quia est notificatio substantiæ: & quantitas est ens, quia est mensura substantiæ. Notandum est, quod accidentia positia, & priuationes, sicut album & non album conueniunt, & differunt: conueniunt quidem, quia utrumque est ens ratione subiecti: differunt tamen, quia subiectum per accidentia positia habet aliquale esse; sicut subiectum per albedinem habet esse album: per accidentia autem negatiua, sicut per non esse album, & non rectum, non habet esse aliquale; sed per non album priuatur ab esse albi, & per non rectum priuatur ab esse recti. Vult ergo dicere Philosophus, quod priuationes, sicut etiam accidentia cernunt subiectum; & ideo sunt entia quia entis, scilicet subiecti. Cum postea subdit.

Alia entia a substantia sunt entia secundum quid: siue non sunt entia, sed entis.

Accidentia positia & priuatiua quo differunt quò & cōueniunt.

Substantia est ens independentens, & separabile.

Amplius nihil aliorum separabile.

Ponit tertiam rationem, & est ratio talis: hæc scientia quærit causas, & principia entis, maxime independentis; hoc autem ens substantia est; ergo hæc scientia quærit causas, & principia substantiæ. Quod autem substantia sit ens independentens probat; quam probationem ponit in littera, dicēs: quod nullum aliorum à substantia est ens separabile; sola autem substantia est separabilis; & ideo est ens maxime independentens. Notandum est, quod

de ratione substantiæ non est, quod sit coniuncta cum accidente; aliàs omnis substantia esset coniuncta accidenti, quod tamen falsum est de substantia primi principii; de natura autem accidentis est, quod sit coniunctum. Tunc cum ait.

De ratione substantiæ non est, quod sit coniuncta.

Testantur autem & Antiqui opere: nam substantia quærebant principia, & elementa, & causas.

TEX 4.

Qui quidem nunc, substantias uniuersalia magis ponunt: nam genera uniuersalia, quæ dicuntur principia, & substantias esse magis, propter logicè inquirere. Qui uerò antiquitus particularia, ut ignem, & terram: sed non commune corpus.

Probat, quod dixit per dicta Antiquorum, dicens; quod Philosophi consideratio est de substantiis: non enim quærebant Antiqui principia, & elementa, & causas cuiuscunque entis; sed entis, quod est: Antiqui enim imponendo substantias rerum, diuersificantur: moderni enim id est Platonicus magis probant uniuersalia esse substantias, quam particularia: & hoc ideo, quia logicè inquirebant de principiis entium: quidam autem antiqui Philosophi sicut Democritus, & Empedocles fuerunt principia rerum particularia, sicut ignem, & terram, & alia huiusmodi. Notandum est, quod Plato ponebat principia rerum, ipsa uniuersalia; & hoc quia logicè quærebat: dicebat. n. quod uniuersalia erant abstracta secundum rationem, & ideo erant priora particularibus ratione; & propter naturam prioritatis ponebant principia uniuersalia. Comm. tamen dicit, quod propositiones logicè hic uocantur propositiones extraneæ, & non conuenientes rei: quia ergo Platonicus ponebant uniuersalia esse principia per quædam non conuenientia; & per quædam extranea, ideo dicit Philosophus, quod logicè inquirebant. Deinde.

Quarta ad idem rō ex Antiquorum placuit.

Al. Philosophus.

Sententia Communis.

Substantiæ uerò tres sunt. Una quidem sensibilis, cuius alia quidem sempiterna, alia corruptibilis, quam omnes cōfitentur, ut plante, & animalia: sempiterna autem, cuius elementa necesse est accipere, siue unū, siue multa. Alia uerò immobilis: hanc dicunt quidam separabilem esse: hi quidem in duo diuidentes: alii in unam naturam species ponentes, & mathematica: alii horum mathematica solum. Illa quidem naturales; cum motu enim sunt, & hæc alterius, si nullum illis principium commune est.

TEX. 5.

TEX. 6.

H Incipit determinare de substantia. Et diuiditur in duas partes, quia primò diuidit substantiā: secundò determinat de partibus diuisionis, ibi. [Sensibilis uerò substantia] Dicit ergo Philosophus: substantiæ sunt tres: quædam enim est substantia sensibilis: & quædam intelligibilis: substantia autem sensibilis diuiditur, quia quædam est sensibilis sempiterna: quædam autem est substantia sensibilis corruptibilis, quam omnes confitentur esse; sicut sunt plantæ, & animalia: substantia autem sempiterna sensibilis est, cuius principia intendimus accipere; siue illud principium sit unum, siue multa: intendimus enim accipere principia corporis cœlestis; quod hic uocatur substantia sempiterna sensibilis: alia uerò substantia

Substantia triplex.

tia

duabus. scilicet corruptibili, & à sempiterna, est substantia immobilis, quã diximus esse sempiternam & intelligibilem. Hanc autem substantiam immobilem, quidã ponunt esse separabilem à sensibilibus, & isti uerificatur: alij. n. ponunt, quod substantia immobilis in duo diuiditur. scilicet in species, & in Mathematica: ponunt. n. ipsa Mathematica esse substantias medias inter substantias sensibiles & species. Alii autem ponunt Mathematica, & spēs in unã naturã. Alii uerò ponunt solũ Mathematica. Inter oēs autem istas substantias, solũ illæ, quæ sunt sensibiles, sunt de

Substantia sensibilis, & substantia immobilis de cuius consideratione sunt.

Substantia triplex.

Substantia sensibilis, substantia intelligibilis tum sub eadem, tum sub diuersis scientiis cadere possunt.

Ex effectibus deuenimus in cognitionem causarum.

consideratione scilicet naturalis; & hoc quia concernunt motũ: substantia autem immobilis & intelligibilis cadit sub speculatione alterius scilicet; substantia. n. sensibilis & intelligibilis non cadit sub speculatione alicuius scilicet cõis. Notandum est, quod sententia Philosophi in breui est ista, quod triplex substantia est. scilicet sensibilis & corruptibilis; qualis est substantia elementorũ: sensibilis & sempiterna, qualis est substantia cœlorũ, & utraq; istarũ substantiarũ est in motu: tertia substantia est substantia intelligibilis; & sub ista substantia ponuntur species; ponuntur etiam & Mathematica. Verũ est, quod de speciebus & Mathematicis est triplex modus dicendi; quidã. n. ponebant spēs & Mathematica esse infra duas naturas: quidã autem reducebãt spēs, & Mathematica in unã naturã, & utriq; illorũ fuerunt Platonici: quidã autem sicut Pythagoras, posuerunt Mathematica esse principia rerũ. Notandum est, quod substantia sensibilis, & substantia intelligibilis; inquantũ hæc est sensibilis, & illa intelligibilis, cadunt sub diuersis scientiis: inquantũ tamen conueniunt in rone substantiæ, possunt cadere sub tali ratione in hac eadem scientia, quæ considerat de ratione substantiæ tanquã de primo ente.

Sensibilis uerò substantia est mutabilis. Si autem mutatio est ex oppositis aut mediis, sed oppositis non omnibus (non album. n. uox) sed ex contrario; necesse subesse quid mutabile in contrarietate: non. n. contraria transmutantur. Amplius hoc quidem manet, aliud uerò contrarium non manet. Est igitur aliquid tertium præter contraria, materia.

Incipit determinare de mēbris substantiæ; & primò de substantia sensibili. Ad cuius euidētia notandum est, quod p ea, quæ sunt magis nota quò ad nos, deuenimus i illa, quæ sunt magis nota quò ad naturã; substantia autem sensibilis est magis nota quò ad nos: substantia autem intelligibilis est magis nota quò ad naturã; & ideo per substantiam sensibilem deuenimus in substantiam intelligibilem. Sic ergo Philosophus primò determinat de substantia sensibili, & principiis eiuldẽ, ut per illa deueniamus ad substantiam immobilem, & intelligibilem. Et diuiditur hæc pars in duas partes, quia primò querit principia substantiæ sensibilis: secundò querit, utrum principia substantiæ & aliorũ generũ sint eadem ibi [Dubitabit autem.] Prima in duas, quia primò de terminat de materia, quæ est principium substantiæ sensibilis: scilicet de forma; ibi [Tertia uerò sunt.] In prima ergo parte determinat de materia. Et

A diuiditur in duas partes: quia primò ostendit materiam esse: secundò mouet quoddã dubiũ, ibi [Dubitabit autem.] Prima pars in duas partes; quia primò ostendit materiam esse: secundò ostendit, quod materia diuersimodè est in diuersis, ibi [Omnia uerò materiam habent.] Prima pars in duas, secundũ duas rationes, quas adducit ad probandum, quod materia est: secunda ibi [Quoniam autem duplex est ens.] Prima in duas; quia primò ponit rationem suam: secundò ex hoc concludit quandã conclusionem. Secunda ibi [Si itaque.] Primò ergo probat materiam esse, per unam rōnem, & est ratio talis: omnis transmutatio est à contrario in contrarium; sed unum contrarium non transmutatur in aliud; sicut albedo non transmutatur in nigredinem; oportet ergo dare aliquod tertium, quod sit in potentia ad utrunque contrariorum; & hoc tertium materia est, quod quidem tertium differt ab utroque contrariorum. Hoc est ergo, quod dicit litera, quæ ex mutatiõne probat, quòd est dare materiam, dicens; quòd omnis sensibilis substantia mutabilis est; si autem mutabilis est, oportet dare mutationem; si autem est dare mutationem, est dare materiam; cuius ratio est, quia omnis mutatio est ex oppositis, uel mediis; ex oppositis quidem non omnibus; sed ex oppositis, quæ sunt contraria: quando enim album fit ex nõ albo, non fit ex quocunque non albo, puta ex nõ albo, quod est uox; sed fit ex non albo, quod est contrarium; si autem ita est, necesse est esse aliquem terminum, quod subsit utrique contrariorum; & hoc quia unum contrariorum non transmutatur in aliud; illud autem tertium differt à contrario; quia illud tertium manet in tota transmutatione; contrarium autem non manet; & istud, quod est tertium præter contraria, materia est. Notandum est, quòd in hac ratione duo ponuntur, ex quibus possumus habere, quòd materia est: Primum est, quòd transmutatio fit ex opposito, & non ex quocunque opposito, sed ex opposito, quod est contrarium: de ratione autem contrariorum est, quòd sint infra unam potentiam communem: arguemus ergo sic, transmutatio est ex contrario in contrarium; sed contraria habent unam potentiam communem; ergo in omni transmutatione est dare unam potentiam communem, & hanc uocamus materiam. Et hũc modum arguendi, tetigit Philosophus, quando dixit; quòd album fit ex non albo, non ex quocunque non albo; sed ex non albo, quod est contrarium; ergo est dare materiam; quasi dicat, album non fit ex quocunque non albo; sed ex non albo, quod est in potentia ad album; si autem est dare potentiam, est dare materiam. Secundum, per quod probatur, uel potest probari, quòd materia est, est; quia unum contrarium non transmutatur in aliud; & ideo oportet dare aliquod tertium, quod sit aliud ab utroque contrariorum, & hoc tertium uocatur materia: & istum modum arguendi iam tetigimus. Notandum

Materia ē.

Omnis mutatio ē uel inter contraria, uel inter media.

Omnis substantia sensibilis est mutabilis.

De ratione contrario in quid.

KKK est

Metaphysicæ

Materia p
ficitur per
formam.

est, quòd in generatione aliquid est, quod per-
ficitur per formam, & hoc est materia; nam ge-
neratio ex hoc est, quòd ens in potentia fit in ac-
tū; & illud, quod perficitur, manet; & ideo mate-
ria manet: etiam est aliquid, quod destruitur &
corrumpitur; quia generatio unius est corruptio
alterius, & hoc est priuatio uel cōtrarium, & hoc
non manet. Benè ergo dixit Philosophus, q̄ mate-
ria differt à contrario; quia hoc manet, & hoc
non manet. Postinde cum ait.

TEX. 7.

*Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut se-
cundum quid, aut secundum qualitatem, aut secun-
dum quantitatem, aut ubi. Generatio quidem sim-
pliciter, aut corruptio secundum hoc, & argumen-
tum & decrementum, quæ secundum quantitatem:
alteratio autem, quæ secundum passionem: latio au-
tem quæ secundum locum. Inter contraria utique
erunt ea, quæ secundum unū quodq; transmutatio-
nes: necesse itaq; trāsmutari materiā potētē ambo.*

Transmuta-
tio quadru-
plex.

Concludit quandam conclusionem ex præce-
denti ratione: dicebatur. n. in præcedenti rōne, q̄
in mutatione est dare duo contraria, & unum ter-
tium: ex hoc ergo cōcludit Philosophus, q̄ si hoc
est de essentia mutationis, necesse est, q̄ conue-
niat omni mutationi, et in quocūq; genere; quia
quod per se conuenit alicui, conuenit omni tali.
Hoc est ergo, quod dicit litera, q̄ trāsmutationes
sunt quatuor: una secundum quid, hoc est in præ-
dicamento substantiæ: & una secundum qualita-
tem, & alia secundum quantitatem, & alia secundum
ubi. Vocatur aut illa transmutatio, quæ est in sub-
stantia, & corruptio simplex, ad differentiā illius,
quæ est in accidentibus; quæ uocatur generatio,
& corruptio secundum quid. Illa autem, quæ est in
quantitate; uocatur augmentum & decrementum.
Illa, quæ est in qualitate, uocatur alteratio. Illa au-
tem, quæ est in ubi, dicitur secundum locum mutatio. Si
ita est, q̄ transmutationes sunt in istis quatuor ge-
neribus; necesse est, q̄ iste transmutationes sint
inter contraria, quæ sunt secundum unum quodque
genus: necesse est et, q̄ istæ transmutationes ha-
beant unum cōe, quod sit in potētia ad utrumq;
contrariorum. Notandum est, q̄ (secundum senten-
tiā Cōmen, in loco isto) materia ita est in poten-
tia ad utrūq; contrariorum, quia ipsa non est alte-
rū contrariorū: ita q̄ nullum contrariorum est de
essentia materiæ. Et hoc est, quod dicit Philoso-
phus, q̄ in quacūq; transmutatione cuiuscūq; ge-
neris est dare unū tertium, quod sit in potentia ad
utrūq; contrariorū, & non sit alterū eorū; imagi-
nabimur ergo, q̄ materia substāciatur per posse;
ita q̄ essentia eius est, q̄ sit in potentia ad utrūq;
contrariorū, & q̄ nō sit alterū eorū. Deinde.

TEX. 8.

*Quoniam autem duplex est ens, trāsmutatur om-
ne ex potentia ente in actu ens, ut puta ex potentia
albo, in actu album: similiter autem in augmento
& decremento. Quare non solum secundum accidēs
contingit fieri ex uno ente, sed ex ente fiunt omnia.
Potentia quidem ente, ex non ente uerò actu.*

Ponit secundam rōnem ad probadū, q̄ materia

est. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit
istā rōnem: secundò ostendit, q̄ ista materia, quam
ponit, aliquo modo tangebatur ab aliis philosophis;
licet non perfectè, ibi [Et hoc est Anaxagoræ.]
Ponit ergo rōnem suam, & est rō talis; omne per ac-
cidens reducitur ad per se; sed uidemus, q̄ ens fit
ex non ente per accidens; oportet ergo dare ali-
quid, ex quo fiat per se, & hoc est ens in potētia,
oportet ergo, dare ens in potentia; sed ens in po-
tentia materia est; ergo oportet dare materiā. Vi-
sa hac rōne, patet litera Philosophi, quæ dicit, q̄
duplex est ens; ens in potētia, & ens in actu: tran-
smutatio ergo fit ex ente, non ex quocūq; sed ex
ente in potentia; eo modo quo dicimus, q̄ ex poten-
tia albo fit actu albus: si aut generatio fit per se ex
ente in potentia; manifestū est, q̄ non solum fit il-
lud, quod fit, ex non ente secundum accidens; sed
oīa, quæ fiunt per se ex ente in potentia; nō ente
aut in actu. Notadū est, q̄ intellectus Philosophi
est: q̄ omne, quod fit, fit ex aliquo per se, & ex ali-
quo per accidens: fit quidem ex ente in potentia
per se; ex illo. n. fit aliquid per se, qd̄ per genera-
tionē perficitur; hoc aut est ens in potentia; quia
generatio est perfectio entis in potentia; quia ta-
men multa sunt annexa huic enti in potētia, ideo
ipsum fieri ex multis, est per accidens: enti. n. in
potentia annexa est priuatio rei fiendæ; annexum
est et ei contrariū eius, quod fit: & ideo ex priua-
tione, quæ hic dicitur non ens, & ex cōtrario fit aliqd̄
per accidens. Imaginabimur ergo, q̄ sicut ædifica-
tor ædificat per se; musicus at per accidēs, & hoc quia
esse musicum est annexum ædificatori: ita similiter
hic ex ente in potentia fit aliquid per se; ex priua-
tione at, & ex cōtrario per accidēs, in quantum cōiugit
cū ente in potētia: illud. n. idē, qd̄ ē in potētia ad
nigrū, est albus, & est non nigrum. Prosequitur.

*Et hoc est Anaxagoræ unum: dignius est enim
quàm simul omnia. Et Empedoclis mixtura, & A-
naximandri: uel (ut Democritus ait) nobis erant
omnia potētia, actu uerò minimè. Quare materiā
utique erant tangentes.*

Postquam probauit materiā esse; hic ostendit,
quò antiqui Philosophi aliquo modo tetigerunt
istā materiā, dicens: q̄ istud unum, quod proba-
uimus esse, est illud unū, quod posuit Anaxag. di-
cebat. n. Anaxag. q̄ oīa, quæ fiebant, latebant in
uno; ita q̄ omnia quæ fiebant actu, prius erant in
eo, in quo latebant. Dignius tamen dicere est si-
cut diximus: dixit enim Anaxag. q̄ omnia, quæ
fiebant, prius erant in actu: nos autem dicimus,
q̄ oīa erant prius in potentia: istud unum est etiā
illud unum, quod uoluit tangere Empedocles, qui
dixit, q̄ omnia prius erant mixta in quodam uno
per amicitiam, & postea per discordiam omnia
segregauit ex illo uno. Istud etiam unum, quod
probauimus esse, est illud unum, quod aliquo mo-
do tetigit Anaximander, qui posuit, q̄ omnia con-
traria præexistebant in uno consuso. Istud etiam
unum aliquo modo tetigit Democritus, qui di-
xit, q̄ omnia, quæ fiunt, prius fuerunt in potētia,
actu

Secundari-
quod man-
ria fit.

Omne p a-
ciden mis-
citur ad p-
se.

Ens duplo

Fieri ex ab
quo duplo

Generati-
o

Prius p h-
sopu un-
quodam-
do materi-
tergerunt.

Nullum cō-
trariorū est
de essentia
materiæ.

actu uerò non: isti ergo oēs aliquo modo tetige-
runt naturam, sed non perfectè. Sequitur.

TEX. 10. *Omnia uerò materiā habent, quacūq; transmutantur; sed aliam & sempiternorum quacūque nō generabilia; mobilia autem latrone. Verūm non generabilem habent, sed unde, & quo.*

Postquam ostendit, materiam esse; hic ostēdit, quō materia diuersimodè est in diuersis. Et hoc est, quod dicit: q̄ omnia transmutabilia materiā habent; sed tamen alia est materia sempiternorū, & alia corruptibiliū: aliqua sunt. n. quæ transmutantur secundū substantiam, & hæc sunt generabilia, & corruptibilia: aliqua sunt, quæ sunt imobilia secundū formam, & ista nō sunt generabilia; tamen, sunt mobilia secundū ubi; sicut sunt corpora cœlestia: & ita habent materiā, non quia sint mobilia ad formam, sed quia sunt in potentia ad terminos secundū ubi. Notandum, q̄ Philosophus prius probauit, materiā esse, ex hoc q̄ est ens in potentia: sicut aut duplex est ens in potentia, ita uidetur dicere Philosophus, q̄ duplex est materia: est. n. quædam potentia, quæ est ad formam, & ad priuationem eius: & est quædā, quæ est ad ubi, & ad priuationē eius: prima potētia & prima materia, quæ est ad formā & ad priuationem eius, est in re generabili & corruptibili: secunda aut potentia est in re ingenerabili & incorruptibili. Imaginatur ergo, q̄ entia sunt in triplici differentia: quædam. n. sunt entia, in quibus est uariatio & secundū formam, & secundū ubi, sicut sunt elemēta; quædam sunt entia, in quibus est uariatio secundū ubi, sed non secundū formā, sicut sunt corpora cœlestia: quædam sunt entia, in quibus nulla uariatio est, sicut est intelligentia (& hoc dico, secundū opinionem Philosophorū; quia Theologi aliter sentiūt) sic ergo quia transmutatio arguit materiam, in primo ente, & secundo potest esse materia, in tertio autem non. Deinde cum dicit.

TEX. 11. *Dubitabit autem utique aliquis, ex quali non ente est generatio? Tripliciter enim non ens. Si itaque est aliqua potentia.*

Mouet quandā dubitationē: & primò mouet dubitationē: secūdò ostendit, q̄ in diuersis diuersæ sunt materiæ ibi [Attamen non ex quocūq;.] Dicit ergo primò: q̄ dictū est in præcedentibus; q̄ generatio fit ex non ente; cū tñ nō ens dicatur tribus modis, dubitabit aliquis, ex quo non ente fit generatio? Solutio aut huius est, q̄ generatio fit ex nō ente, qđ est ens in potētia; quare ex quo fit generatio, licet sit nō ens actu, est tñ ens in potentia. Notandū est, q̄ non ens dī tribus modis: uno. n. mō dī non ens, qđ nullo modo est, nec in actu, nec in potentia; & non ens secundū istū modū fugit totū ambitū entis, & ex tali nō ente nihil fit. Scđò mō dī nō ens ipsa priuatio, quæ est in materia: & ita ista priuatio, licet sit non ens, tñ magis appropinquat ad rōnē entis, quā primū nō ens: primum. n. non ens, nec est ens, nec est entis, nec est possibile esse secundū se uerū: secundū aut

non ens, qđ est priuatio, licet non sit ens, tamē est entis. Tertio mō dī non ens ipsa materia, quæ est ens in potentia. Ad cuius euidentiā notandū est; q̄ materia est ens per se: ens. n. dī duobus modis (sicut dī Quinto huius) ens in potentia, & ens in actu: materia ergo subintrat ambitum entis, quia est ens in potētia: etsi ergo est ens in potētia per se: tñ est nō ens p accidens, inquantū est annexa priuationi, quæ quidē priuatio est nō ens per se, & ex tali nō ente, qđ est ens in potentia, fit generatio. Imaginabimur. n. q̄ generatio, priuatio, & materia se habent modo opposito; priuatio. n. est non ens per se; tñ est ens p accidens. s. rōne materiæ: materia aut est ens in potentia p se: tñ est nō ens per accidens. s. rōe priuationis. Deinde.

B *Attamen non ex quocūque, sed alterum ex altero. Neque sufficiens, quia simul res omnes. Differunt enim materia. Quoniam quare infinita facta sunt, sed non unum? Intellectus enim unus. Quare si materia uno illud factum est actu, unius materia erat potentia.*

Ostendit, q̄ licet generatio fiat ex ente in potentia; tñ secundū diuersitatē generatorū sunt diuersæ potētiæ. Et hoc est, qđ dicit; q̄ licet generatū sit ex ente in potentia; tñ ex quocūq; non fit quodcūq; sed diuersa fiūt ex diuersis; unūquodq;

. n. generabiliū hēt materiā determinatā, ex qua fit, qđ fit: & hoc est cōtra Anaxagorā, qui posuit, q̄ ex quolibet fit quodlibet: Nec sufficit dicere, sicut dicebat Anaxag. qui dixit, q̄ à principio oīa erant simul in una materia: & dico, q̄ non sufficit, quia in diuersis est differens materia: quæ. n. fiunt, infinita sunt, & non unū: si. n. materia proxima oīum est una, pariter agens cū scđm Anaxag. sit unū, oportet q̄ factū sit unū: posuit. n. Anaxag. q̄ intellectus unius facit oīa ex una materia: ex una aut materia, & uno agente non fit nisi unum; scđm hoc ergo oīa erunt unū. Notandū est, q̄ (secundū Cōmen. hic) materia est una scđm substantiā: tñ est multa secundū habilitates: materia. n. primò habet habilitates ad formas naturæ elemētorū: secūdò mediantibus formis elementorū est in potentia & in habilitate ad formas mixtionis; quæ quidē formæ mixtionis diuersificantur scđm diuersitatē habitatum, & potētiarū in materia.

C Quasi ergo dicat Cōmen. si materia esset una & scđm habilitates & scđm substantiā, generatum esset unū; sed quia materia est una secundū substantiā, tñ diuersa scđm habilitates; ideo generata possunt esse multa: sicut. n. dicit Cōmen. multitudo generatorū, uel est ex multitudine materiæ, uel ex multitudine agentis (si tñ multæ formæ possunt fieri in eadē materia) si ergo agens esset unū, sicut posuit Anaxag. & materia una secundū substantiā, & scđm habilitates, oporteret q̄ generatū esse unū. Notandū est, q̄ Cōmē. imaginat, q̄ habilitates & potētiæ in materia multiplicentur secundū multitudinem specierum, & non indiuiduorum; ideo dicit, q̄ numerus potētiarū est sicut numerus specierum, q. d. non est imaginandum,

K K K 2 nandum,

In diuersis diuersimodè est materia.

Materia duplex.

Entia triplicia.

Dubitatio, & eiusdem solutio.

Non ens tripliciter.

Tex. cō. 13.

Materia quo est ens, & quo non ens.

Generatio, priuatio, & materia, quomodo se habent.

Diuersorum generatorū diuersa sūt potētia.

Anaxag. pō sitio.

Materia quo una, & quo plures.

Forme mixtionis unde diuersificantur

Generata unde multiplicantur. Imaginatio aut.

Metaphysicæ

nandum, q̄ potentia numerentur penes indiuidua, sed penes species: si. n. potentia numerentur penes indiuidua, duæ essent potentia ad duas albedines: hoc autem impossibile est, ut uideatur: quia secundum hoc illud idem subiectum simul & semel posset informari duplici albedine; quia simul & semel illæ duæ potentia possunt trahi ad actum & c.

TEX. 12. *Tres uerò sunt causa, & circa principia, duo quidem ratio & species, illud uerò priuatio, tertium uerò materia.*

Postquam determinauit de materia, in parte ista determinat de forma. Et diuiditur in tres partes: quia primò determinat de forma in se: secundò determinat de forma in cōparatione ad substantiam compositam: tertio determinat de forma in cōparatione ad mouens. Secūda ibi [Substantia autem tres sunt.] Tertia ibi [Mouentes quidem igitur.] Prima in tres, secundum q̄ tria ostendit de forma: primò. n. ostendit formam esse principium: secundò ostendit, q̄ forma non generatur: tertio ostendit, q̄ omne qd̄ generatur, à sibi simili generatur. Sc̄da ibi [Postea quia nec.] Tertia ibi [Postea quia quæcunque.] Ostendit ergo primò, formam esse principium, dicens: quòd tres sunt causæ, & tria sunt principia substantia mutabilis, de numero quorum principiorū duo sunt contraria, quorum unum est species & forma, secundum priuatio: tertium autem est subiectum, siue materia, quæ subiicitur utrique contrariorum: quasi dicat Philosophus, cuiuslibet mutationis, & per consequens cuiuslibet subiecti mutabilis, ut est in fieri, tria sunt principia, forma, priuatio, & materia.

Quæstio. Quæreret aliquis, Vtrum priuatio sit principium substantia mutabilis? Dicendum est, quòd substantia mutabilis potest considerari duobus modis: uno modo ut est in fieri: secundò modo ut est in esse. Si consideratur primo modo, sic dico, quòd priuatio est principium; quia omne, quod fit, supponit priuationem eius, quod fit: si autem consideretur secundo modo, scilicet quantum ad esse, sic dico quòd priuatio non est principium; quia priuatio non subintrat essentiam substantia mutabilis. Intelligendum est ergo, quòd aliter se habet priuatio ad formam mutabilem, & aliter se habet ad eandem materia & forma: priuatio enim ita se habet ad formam mutabilem, quod est principium ipsius fieri, sed non est principium essendi: materia autem & forma & sunt principia ipsius fieri, & etiam ipsius essentia, ipsius fieri quidem, quia quidquid fit, potest fieri, & ita fieri supponit potentiam, & per consequens materiam: & sic materia est principium ipsius fieri, & etiam forma, quia fieri determinatur ad formam, & nec dum materia, & forma sunt principia ipsius fieri; sed etiam sunt principia essendi; quia omnis substantia transmutabilis est composita ex potentia & actu, ex forma & materia.

Privatio quomodo est principium substantia, et quomodo aliud à materia, et forma.

Substantia transmutabilis ex quibus componitur.

Postea quia nec fit materia, nec species. Dico au

tem ultima; omne namque rranfmutat aliquid, & ex aliquo, & in quid. Et à quo quidem, primo mouente. Cuius uerò materia. In quod uerò species. In infinitum ergo sunt, si non solum as fit rotundum, sed & ipsum rotundum, aut as: necesse est itaq; stare.

Ostendit secundò, quòd forma non fit, & est ratio talis; omne, quod fit, habet in essentia sui posse fieri, & etiam actum, qui acquiritur per ipsum fieri: ergo omne, quod fit, est compositum ex potentia & actu, & per consequens ex materia & forma: si ergo forma sic composita est ex aliquo possibili, & aliquo formali; de illo ergo formali quæro, aut fit, aut non fit? si non fit, habeo propositum. s. quòd forma non fit; quia qua ratione hoc formale non fit, nec quodcūque aliud, si autem hoc formale fit, ergo est compositum ex potenciali, & formali, & sic erit abire in infinitum: forma ergo non fit. Visa hac ratione, patet litera Philosophi quæ dicit, quòd forma non generatur nec materia: loquor autem hic non de materia & forma composita, sed de materia ultima & simplici: quòd autem forma non generetur, patet; quia omne, quod transmutatur, ex aliquo possibili transmutatur, & ab aliquo transmutatur, & in aliquid transmutatur: illud possibile, quod transmutatur, uocatur materia; illud autem, à quo transmutatur, uocatur mouens & agens: illud autem, in quod transmutatur, est species, & forma; si ergo forma fit, ex aliquo possibili fit, quod quidem possibile in aliquod formale transmutatur; si autem ita est, forma est composita ex potenciali & actuali: hoc autem est impossibile: sic .n. esset abire in infinitum: si. n. non fiat as rotundum, sed fiat as tantum materia, uel fiat rotunditas tantum. i. forma; sequitur q̄ est abire in infinitum: cum ergo infinitas sit impossibilis, necesse est ergo stare in aliquo, quod fiat per se, & hoc est ipsum compositum, non materia tantum, nec forma tantum. Notandum est, q̄ ratio Philosophi fundatur super ratione eius, quòd fit, uel super rationem ipsius fieri; nam ipsum fieri ex hoc est, quod possibile deducitur ad actum; quod quidè possibile, & qui quidè actus sunt de essentia rei fiendæ; & sic quodlibet fiendum est compositum ex possibili, & actu. Ex quo sequitur, q̄ materia non fit: si. n. materia fieret, primò posset fieri, & ex possibili deduceretur ad actum: ex quo sequit, q̄ materia esset cōposita ex possibili, & actu: ex quo et sequitur, q̄ forma non fit, quia si fieret, primò fuisset in ipso possibili, qd̄ quidè deduceretur ad actum, & sic forma esset cōposita ex possibili & actu. Imaginatur. n. Philosophus, q̄ omne, qd̄ fit, de essentia sui habet aliquid, per quod præ se ferit; & actum, ad què deducitur potentia: & sic de essentia sui habet potentiam & actum, & per consequens fit; nec potentia fit, nec actus; sed compositum ex utroque. Deinde non dicit.

Postea quia quæcunque ex uniuoco fit substantia; nam & quæ natura sunt substantia, & alia. Aut enim arte, aut natura sunt, aut forma, aut causa.

Forma non posse fieri.

In materia & forma non est priuatio in infinitum.

Nec forma, nec materia generatur.

De specie rei fiendæ quid.

TEX. 13.

su. Ars igitur principium est in alio: natura autem principium in ipso: homo namque hominem generat. Reliquæ uero causæ horum priuationes.

Ostendit tertium de forma, scilicet quod forma fit ex sibi simili, dicens: quod quæcunque forma, hoc est substantia formalis fit ex uniuoco, id est fit ex sibi simili; subiecta enim, quæ fiunt a natura, fiunt etiam a sibi simili: omne enim, quod fit, uel fit ab arte, uel fit a natura, uel fit a fortuna, & a casu. Differentia autem est inter artem, & natu-

Forma fit ex sibi simili.

Differentia inter artem & naturam.

Fortuna & casus sunt priuationes artis & naturæ.

Quod cadit sub intentione agentis, assimilatur agenti.

Questio.

De ratione geniti quid

ram: quia ars est principium actionis & motus; tamen est principium extra illud, quod mouetur: natura autem est principium motus intra: illud autem, quod fit ab arte, & a natura, fit ex sibi simili; non autem quod fit à casu & à forma, quia fortuna & casus sunt priuationes harum causarum, scilicet naturæ, & artis. Notandum, quod illud, quod fit à fortuna & à casu, fit præter intentionem naturæ & intellectus: intellectus quidem quod ad fortunam; natura autem quod ad casum: & sic illud, quod à fortuna est, & à casu, fit præter intentionem agentis; siue illud agens sit intellectus, siue sit natura: illud autem, quod fit præter intentionem agentis, non oportet quod assimilatur agenti. Et ideo bene dixit Philosophus, quod fortuna & casus sunt priuationes harum causarum. scilicet naturæ & intellectus: & ideo non oportet, quod illud, quod fit à fortuna uel à casu, assimilatur agenti: quasi dicat Philosophus, aliquid fit in passo, quod non cadit sub intentione agentis, nisi illud agens sit natura, siue ars; & istud, quod cadit sub intentione agentis, potest assimilari agenti: Quando autem aliquid fit in passo præter intentionem agentis: sicut præter intentionem hominis generantis est, quod homo genitus habeat sex digitos; quantum ad hoc, quod est præter intentionem agentis, non assimilantur generans & genitum.

Quæres aliquis, Vtrum semper genitum assimilatur generanti? Videtur quod non, quia in generatis ex putrefactione genitum non assimilatur generanti. Præterea uidemus, quod calor est à corporibus super cælestibus; & tamen corpora super cælestia non sunt calida. Videmus etiam, quod mulus generatur ex asino & equa; & tamen mulus non assimilatur nec asino, nec equo. Dicendum est, quod de ratione geniti est, quod aliquo modo præfuerit in generante; sed tamen genitum aliquando præfuit in generante secundum eandem rationem, & sic genitum fit aliquid simile: quia ea, quæ sunt eiusdem rationis, similia sunt: aliquando autem illud, quod fit, præfuit in generante secundum aliam rationem, sicut secundum aliam rationem est calor in aere, & in corporibus super cælestibus. Hoc est ergo de essentia geniti, quod præfuerit in generante uirtualiter, sed quod præfuerit secundum eandem rationem, hoc accidit: illud ergo, quod est generatum siue per putrefactionem, siue quocunque alio modo, præfuit in generante uirtualiter, & hoc sufficit ad hoc, quod aliquid

A possit generari, & hoc præfuisse appellauit forte Philosophus similitudinem. Ad argumentum primum dicendum est, quod secundum Commentum in putrefactione est uirtus propria formalis similis artificio: sicut ergo illa, quæ fiunt ex artificio, fiunt ex sibi conuenienti, ita similiter ea, quæ fiunt ex putrefactione: Q. d. Commentator: sicut in feminibus est uirtus generatiua speciei, ita similiter in putrefactione: & sicut generatum præfuit in uirtute feminis, ita similiter animalia, quæ fiunt ex putrefactione, præfuerunt in uirtute putrefacti.

Ad argum.

Hic cō. 12.

Conuenientia, & differentia inter genita ex putrefactione.

B hæc tamen est differentia, quia illa uirtus, quæ est in semine, fit à duplici agente: fit. n. ab habente semen, & a sole: uirtus autem, quæ est in putrefactione, solum fit à sole. Licet autem in hoc sit differentia; tamen ad huc in hoc est conuenientia: quia uirtus, quæ est in semine, assimilatur arti, quæ sicut ars, quæ est in mente artificis, uirtualiter continet ipsum artificiatum; ita similiter uirtus, quæ est in semine, uirtualiter continet ipsum generatum. Et eodem modo uirtus, quæ est in putrefactione, assimilatur arti, quæ uirtualiter continet generatum; & etiam quia talis uirtus determinate agit, & per determinata media, quasi rememorata ab arte. Notandum est etiam de istis, quæ generantur ex putrefactione, & de his, quæ fiunt ex casu: quod illa, quæ generantur à casu, non sunt species intentæ à natura; & ideo non numerantur inter illa, quæ fiunt à sibi conuenienti: illa autem, quæ fiunt ex putrefactione, sunt species intentæ à natura: quæ. n. fiunt à casu, magis debent uocari priuationes generabilium, quam uerè generabilia: quæ autem fiunt à putrefactione, inter uerè generata numerantur, & inter species intentas à natura: uerum est quod diminuuntur, & sunt in quodam esse diminuto respectu specierum, quæ generantur à patre, & matre. Ad secundum argumentum, dicendum est, quod calor, qui est in corporibus inferioribus, secundum aliquam similitudinem (licet imperfectam) attingit corpora superiora, & hoc quia materia inferior non potest perungere ad perfectam similitudinem superioris agentis.

Differentia inter ea, quæ fiunt casu, & ex putrefactione.

C Ad tertium argumentum dicit Commentator, quod aliqua similitudo est inter mulum, & generans, licet non perfecta: nam intentio cõis, ex qua fit mulus, est natura cõmunis asino & equo: sed de isto argumento recurrendum est ad Septimum.

pag. 213. D.

Substantia autem tres sunt. Materia quidē hoc aliquid substantia in apparere: nam quæcunque sunt tactu & non conuascencia, materia & subiectum. Natura uerò hoc aliquid, in quantum habitus quidam. Amplius tertia, quæ est ex his singularis: ut Socrates, & Callias.

TEX. 14.

D Determinat de forma per comparisonem ad substantiam cõpositam. Et diuiditur in duas partes; quia primò diuidit substantiam, in materiam, & formam, & cõpositum: secundò ostendit, quod in quibusdā formis manifestum est, quod non sunt præter substantiam cõpositam, & hoc facit ut improbet opinionem Platonis Secunda ibi [In quibusdā igitur.]

Substantia triplex.

K K K 3 Dicit

Metaphysicæ

*Substantia
triplex.*

Dicit ergo primò, quòd substantiæ sunt tres, scilicet materia, quæ est hoc aliquid in apparere, id est uideri; nam in his, quæ habent esse per contactum, id est artificialiter, & non ex connascentia, id est naturaliter tota substantia rei est materia. Secunda autem substantia est forma, quæ quidem forma est natura rei, in quantum res per eam est hoc aliquid: quæ etiam forma est habitus quidam rei, hoc est, dicit rem suam per modum habitus. Tertia autem substantia est substantia singularis, composita ex his, id est ex materia & forma; sicut substantia Socratis, & substantia Calliæ. Notandum est, quòd illud uerbum Philosophi, quòd materia est substantia in apparere, potest exponi multis modis. Vno quidem modo est substantia in apparere, hoc est secundum quòd multis uidetur, putatur esse tota substantia rei; fuerunt enim quidam, qui non percipientes formam substantialem, dicebant, quòd materia erat tota substantia rei; sic ergo (secundum istos) materia erat tota substantia rei; & accipiebant exemplum in artificialibus; uidemus enim, quòd in artificialibus materia est tota substantia rei, forma autem sunt accidentia; ita similiter in naturalibus tota substantia rei materia est. Huic expositioni concordat litera Philosophi, quæ dicit, quòd in illis, quæ habent esse per contactum, id est artificialiter, & non ex connascentia, id est naturaliter, materia & subiectum, est tota substantia: quasi dicat (secundum istos) sicut est in artificialibus, quòd materia est tota substantia rei, ita est in naturalibus.

*Artificialiù
tota substã
tia est mate
ria.*

*Materiam
esse substan
tiam in ap
parere, mul
tipliciter.*

*Forma du
plices.*

Secunda expositio huius uerbi, quòd materia est in apparere, est ista, quòd materia est substantia, ratione cuius forma sentitur & apparet. Ad cuius euidentiã notandum est, quòd formæ sunt in duplici differentia, quædam enim sunt formæ, quæ non sunt immerse in materia, nec in quantitate, & istæ sunt formæ intelligibiles: quædam autem sunt formæ, quæ sunt in materia, & quæ sunt extensæ ad extensionem quantitatis, & istæ formæ sunt formæ sensibiles: nulla ergo forma est forma sensibilis, nisi sit forma materialis; materia ergo substantia est in sentiri & uideri. Quasi dicat, forma de se nõ est nisi intelligibilis, quòd autem sentiat & intelligatur, hoc non habet, nisi in quantum est in materia; & ita possumus dicere, quòd materia est substantia in apparere, hoc est, est substantia, in qua est omnis forma, quæ sumitur. Tertio modo potest exponi hoc uerbum sic, materia est hoc in apparere, id est materia scitur & uidetur per materiam, quæ sentitur. Ad cuius expositionis euidentiã notandum est, quòd materia naturalis est sensibilis secundum analogiam: est enim materia naturalis, cuius proportio ad formam naturalem talis est, qualis est proportio ligni ad aliquam formam accidentalem: materia ergo apparet hoc, id est scitur esse hoc per materiam artificialem, quæ uidetur: intellectus .n. noster per magis nota deuenit in minus nota; per materiam ergo, quæ est in artificia

*Ex hoc ha
betur, quo
modo mate
ria est co
gnoscibilis
p analogiã:
non quidẽ
ad formam
ut multi sal
sò imaginã
tur.*

libus, deuenit in notitiã materiæ, quæ est in naturalibus: & sic apparet per materiam, quæ uidetur, id est per materiam artificialium, & hoc est scire eam per analogiam. Huic autem expositioni concordat litera Philosophi, quæ dicit: quod in his, quæ habent esse per contactum, & non ex connascentia, materia est substantia; quasi dicat Philosophus, materia in naturalibus cognoscitur per materiam illam, quæ est in artificialibus, quæ artificialia habent esse per contactum; quia sicut in artificialibus materia est quædam substantia in potentia ad artificiales formas: ita similiter in naturalibus, materia est in potentia ad formam naturalem.

*Artificialia
habens esse
per contactum.*

Quarta expositio huius uerbi potest esse talis; quòd materia est hoc per formam, quæ forma apparet & intelligitur: quasi dicat Philosophus, materia non est hæc, nisi per formam, quæ apparet. Ad huius expositionis euidentiã notandum est: quòd communiter materia non habet intentionem intellectiuam, per quam possit intelligi; & per quam possit esse; quia de natura materiæ est, quòd sit in potentia ad formam: & quia forma est intentio intellectiua, ideo materia est in potentia ad intellectionem intellectiuam, & de se non habet illam: forma autem est intentio intellectiua, per quam habet esse materia; sic ergo materia est hæc per formam. Et huic expositioni concordat litera Commenti, quæ dicit sic: quòd materia est illud, quod est secundum contactum, & non secundum ordinem: quasi dicat Philosophus, materia est hæc secundum adunationem, & contactum, siue cum alio, id est cum forma; & nõ est hæc secundum ordinem, id est secundum aliquam intentionem intellectiuam, quæ sit in ea. Appellatur autem huiusmodi ordo, intentio formalis; quæ non est de essentia materiæ: & hoc quia materia est in potentia ad omnem talem intentionem.

*Intentio in
tellectiua,
per quã ma
teria habet
esse, quæ.*

Quæret aliquis, Vtrum forma sit quidam habitus, sicut dicit Philosophus? Dicendum est, quod sic. Ad cuius euidentiã notandum est: quòd forma, & esse differunt ad minus secundum rationem: quia forma dicit rationem suam, siue rem suam per modum habitus: esse autem per modum actus. Imaginabimur enim suo modo differentias inter formam, & esse: sicut inter lucem, & lucere: lux enim dicit rem suam per modum habitus: lucere autem per modum actus: ita similiter forma dicit rem suam per modum habitus; & esse per modum actus; & ideo bene dixit Philosophus, quòd forma est habitus quidam. Alio modo possumus exponere huiusmodi uerbum; dicendo, quòd sicut habitus est principium actus; ita similiter forma est principium ipsius esse: imaginabimur enim quòd esse est ab essentia, & formalitate formaliter; & ab efficiente effectiue: Ex quo apparet differentia inter formam, & habitum: quia habitus est principium effectiuum respectu actus: sed forma & essentia respectu ipsius esse sunt principium formale, & non effectiuum. Tunc subdit.

Questio.

*Forma, &
esse quomodo
differunt.*

*Differentia
inter formã
& habitũ.*

In qui-

In quibusdam igitur hoc non est præter compositam substantiam, ut domus, si non est ars. Nec est generatio, nec corruptio horum; sed alio modo sunt, & non sunt; ut domus, quæ sine materia, & sanitas; & omne, quod secundum artem. Sed si quidem in eis, quæ sunt natura.

TEX. 15. Quapropter non malè Plato ait, quia species sunt quæcunque natura. Si quidem sunt species alia horum, ut ignis, caro, caput. Omnia enim materia sunt; & eius, quæ maximè substantia, ultima.

Inhibetur
In Platonis
Ideas.

Formæ arti-
ficiales ha-
bent duplex
esse & inse-
parabiles
sunt à mate-
ria.

Ostendit, quòd in quibusdam forma non est præter substantiã compositam. Ad cuius evidentiã notandum est; quòd Plato posuit, quòd formalitates rerum, & quidditates separatæ sunt, quas quidditates uocabat ideas; hanc opinionem uult improbare hic Philosophus, uolens ostendere, quòd formalitatem esse separatam, statim apparet falsum in formis artificialibus; quæ quidem formæ artificiales habent duplex esse: unum esse habent in materia; & aliud esse habent in mente artificis; nunquam enim habent esse separatũ; sed suum esse semper est in alio; siue sit in materia, siue sit in mente artificis, & ita ad minùs opinio hæc apparet falsa in formis artificialibus. Visa hæc sententia patet litera, quæ dicit: quòd manifestum est in quibusdam formis, scilicet artificialibus, quòd non sunt præter substantiam compositam; species enim domus semper est in materia: nisi accipiatur domus pro arte, quæ est in mente artificis: talis enim species, quæ est in mente artificis, est aliquo modo: & huius speciei, quæ est in mente, non est generatio, neque corruptio; quia illa, quæ sunt in intellectu, non propriè generantur, & non corrumpuntur; sed uel non sunt, uel si sunt, hoc est per alium modum, scilicet per disciplinam: forma enim domus, quæ est sine materia; & forma sanitatis, quæ est sine materia in mente artificis; & omne, quod est per artem in mente artificis, per alium modum est, quàm per generationem & corruptionem: & tales formæ non sunt separatæ, sed si aliquæ formæ sunt separatæ, illæ sunt, quæ sunt præter materiam. Vnde Plato non malè dixit quantum ad hoc, quando dixit, quòd species separatæ sunt species & formæ rei naturalis; licet autem sic dixerit, tamen nõ simpliciter bene dixit; quia multæ sunt species naturales, quæ sunt aliorum, hoc est, quæ sunt in alio, scilicet in materia, & non separantur ab ea, sicut est caro, & ignis, & caput; omnia enim hæc in materia sunt; nec separantur a substantia prima, quæ maximè substantia est. Quasi dicat Philosophus; dictũ Platonis apparet falsum primò in formis artificialibus, quia uel sunt in materia, uel sunt in mente artificis: apparet etiam falsum in multis formis naturalibus, quæ necessariò sunt in materia, sicut est forma carnis, & similes formæ.

Formæ arti-
ficiales in me-
te non gene-
rantur, nec
corrumpuntur

In quo be-
ne et in quo
male, dixit
Plato
circa nego-
tium idearũ.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrũ per dictũ Philosophi, de formis artificialibus possit apparere falsitas opinionis Platonis etiam formis in naturalibus? Dicendum est, quòd sic. Ad cuius evidentiã no-

tandum est: quòd sicut formæ artificiales habent duplex esse, unum scilicet in mente artificis, & secundum in materia: ita similiter formæ naturales habent duplex esse, unum scilicet in materia, & secundum in intellectu motoris primi, quod quidem esse uocatur esse ideale. Sicut ergo bene arguitur, quando dicitur; forma artificialis uel est in materia, uel est in mente artificis, ergo non est separata; ita similiter bene arguitur, forma naturalis uel est in materia, uel est in intellectu motoris, ergo non habet esse separatam. Imaginabimur ergo, quòd omnia naturalia respectu primi sunt artificialia, quia omnia deriuata sunt ab intellectu primi, tanquam ab arte prima: sicut ergo artificialia non habent esse separatam, ita nec formæ naturales. Deinde cum dicit.

Formæ natu-
rales ha-
bent duplex
esse.

Omnia na-
turalia re-
spectu pri-
mi sunt ar-
tificialia.

TEX. 16. Mouentes quidem igitur causæ, uelut prius factæ existentes. Quæ autem ut ratio, simul. Quando enim sanatur homo, tunc etiam sanitas est, & figura ærea sphaera simul & ærea sphaera.

TEX. 17. Si autem posterius aliquid manet, perscrutandũ est. In quibusdam enim nihil prohibet, ut si est anima talis: non omnis, sed intellectus. Omne namque impossibile forsan.

Comparat causam formalem ad causam mouentem; & hoc quia causa mouens potest præcedere illud, cuius est causa; forma autem non præcedit illud, cuius est forma. Duo autem facit; quia primò ponit differentiam inter causam mouentem, & formalem: secundò excludit errorem Platonis ibi [Palàm itaque] Dicit ergo primo, quòd causæ mouentes sunt prius, quàm res, quarum sunt causæ: quia non simul fit causa mouens, & res, quæ est per motum; sed causa mouens præcedit: causa autem formalis, quæ est sicut ratio rei, simul incipit esse cum re, cuius est forma: nõ enim est ante sanitas, quàm sanum; sed simul incipit esse sanitas cum sano: similiter non prius est figura ærea sphaeræ, quàm sphaera; sed simul incipit esse cum ea, & sic non præexistunt formæ substantiis compositis. Vtrum autem sit aliqua forma, quæ remaneat post substantiam compositam, perscrutandum est: in quibusdã enim formis non uidetur impossibile, scilicet quod maneat post substantiam compositam, sicut si dicamus: quòd anima manet, corrupto corpore, manifestum est, quod non tota anima manet, sed intellectus, qui non corrumpitur corrupto corpore: omnem enim animam quòd ad omnem potentiã manere post compositam substantiam, est impossibile; sed non est impossibile quòd ad intellectum. Notandum est, quòd sententia Philosophi in breui est ista; quòd de essentia cuiuslibet formæ est, quòd incipiat esse cum substantia cõposita; sed tamen aliqua forma est, quæ potest habere esse post substantiam compositam, sicut est intellectus: licet enim potentia sensitua, quæ sunt alligatæ organis, non habeant esse post substantiam compositam, tamen forma intellectiua habet esse. Sequitur.

Comparatio
ter causam
formalẽ, et
efficientem.

An anima
maneat cor-
rupto cor-
pore.

De essentia
cuiuslibet
forme quid

TEX. 18. Palàm itaque, quòd non oportet propter hoc esse ideas

Metaphysicæ

ideas: homo enim hominem generat, qui singularis aliquem. Similiter autem & in artibus: medicinalis enim ars ratio sanitatis est.

TEX. 19.

Causæ autem & principia alia aliorum sunt, ut est, aut ut non: si quis dicat uniuersaliter, & secundum propositionem eadem omnium.

Insurgit in Platonem.

Idea ad nullam generationem necessaria sunt.

Principia, sine causæ eadem, & quo diuersa.

Præcepta Comment. Averrois.

Opinio Arist. media inter creationem, et latitationem formæ.

Compositum fit, & non forma.

Ex dictis Philosophus excludit opinionem Platonis. Ad cuius euidentiam notandum est: quòd ideo Plato ponebat ideas, ut ad similitudinem illarum formarentur omnia sensibilia: ponebat. n. ideam omnium hominum, ad cuius similitudinem formarentur homines sensibiles: ponebat ergo, quòd necesse est ponere ideas propter talem formationem. Hanc autem necessitatem excludit Philosophus, dicens; quòd non est necesse ponere ideas propter generationem; homo enim generat hominem, sicut singularem hominem singularis homo: quasi dicat, ad generandum sufficit ponere hominem sensibilem, & non oportet ponere hominem intelligibilem & idealem. Sicut autem est in natura, ita est in arte; in artibus enim non oportet ponere aliquid separatum; sufficit enim in artificialibus ponere formam in mente artificis, à qua deriuatur forma, quæ est in materia: ars enim medicinalis, quæ est in mente medici, est causæ sanitatis, quæ est in materia: causæ autem, & principia siue in naturalibus, siue in artificialibus, respectu diuersorum diuersa sunt. Verum est, quòd ipsas esse diuersas, est ut sic, & est ut nõ: secundum enim rationem sunt diuersæ, tamen secundum proportionem, & naturaliter acceptæ, sunt eadem: quomodo autem hoc sit, habet declarari in sequenti lectione. Notandum est, quòd Commentator in exponendo hanc literam, ponit multa notabilia: primum notabile est de similitudine artis & naturæ: simile enim est de arte & natura: nam sicut ars est forma artificialis, existens in mente artificis, in uirtute cuius fit artificiatum: ita similiter in naturalibus forma generantis est, in cuius uirtute fit generatum: & licet forma in mente artificis est sufficiens causa respectu artificiatum sine positione idearum; ita similiter forma, quæ est in generante, est sufficiens causa generationis sine positione idearum. Secundum notabile, quòd potest accipi per dicta Commentatoris est de comparatione opinionis Arist. ad opinionem aliorum: uidetur enim dicere Commentator, quòd opinio Philosophi in factione formarum est opinio media inter ponentes creationem, & inter ponentes latitationem: ita quòd opinio sua aliquantulum assimilatur latitationi, & differt a latitatione: assimilatur etiam creationi, & differt ab ea. Latitationi quidem assimilatur. Anaxag. enim posuit, quòd formæ latent, & etiam Philosophus: sed differenter; ille enim posuit, quòd latent in actu, Philosophus autem quòd latent in potentia: ita quòd ex potentia trahuntur ad actum. Imaginatur enim Philosophus, quòd forma non fit, sed compositum; & hoc ponitur per istum modum; agens enim mouet materiam, & mouendo eam,

E & transmutando deducit eam ad actum: & sic illud, quòd fit, est compositum ex potetia & actu; & ideo generatio aliquantulum assimilatur congregationi, in quantum aliquo modo generans congregat inter potentiam & actum, extrahendo illud, quòd est in potentia, ad actum. Tenet etiam Philosophus, quòd generatio nõ est ex hoc, quòd forma ueniat ab extrinseco: quando. n. fit calidum, non fit ex hoc, quòd aliquis calor ueniat ab extrinseco; sed quia calidum in potentia fit calidum in actu, ita quòd primò præfuit in potentia, fit in actu: assimilatur ergo opinio Philosophi latitationi (ut dictum est) & differt ab ea. Assimilatur deinde creationi; quia illud, quòd est in potentia, fit in actu: differt autem, quia in creatione forma fit ex non forma, secundum autem opinionem Philosophi per transmutationem materiæ per se fit compositum, & per accidens fit ipsa forma; ita quòd forma propriè non fit. Tertium, quòd potest uideri in uerbis Commentatoris, est de habitudine, quam habet generans ad generatum; omne enim generans extrahit illud, quòd est in potentia, ad actum; & omne generans aliquo modo prohibet illud, quòd extrahit de potentia ad actum; prohibet quidem in potentia & uirtute, tamen nõ prohibet in actu. Et quantum ad hoc simile est de uirtutibus naturalibus, & de uirtutibus artificialibus: secundum enim Commentatorem uirtutes, quæ sunt in seminibus, & ars, quæ est in mente artificis, assimilantur: uirtutes enim, quæ sunt in seminibus, faciunt animata, & tamen non sunt animata in actu, sed in potentia, & intelligit hic in potentia actiua: imaginatur enim quòd omne factum potentialiter & uirtualiter est in faciente: animata ergo potentialiter & uirtualiter sunt in uirtute seminis. Sicut autem est de uirtutibus in seminibus, ita similiter est de arte: ars enim est in potentia ipsum artificiatum, & non in actu: sicut domus, quæ est in mente artificis, non est domus in actu, sed in potentia: hoc est dicere, domus, quæ est in mente artificis, continet potentialiter & uirtualiter domum, quæ est in materia: & sic simile est de uirtutibus, quæ sunt in seminibus, & de arte. Et ideo uirtutes, quæ sunt in seminibus, aliquando à Philosopho uocantur uirtutes diuine & intellectuales, quia assimilantur intelligentiæ: sicut enim ars agit ordinatè, & ad debitum finem: ita similiter uirtus, quæ est in seminibus, ordinatè agit, & per debita media, & per debitum finem: uirtutes enim naturales (sicut dicit idem Commentator) agunt quasi rememorate ex intelligentijs. Quartum notabile, quòd ponit hic Commentator, est de calore, qui est in seminibus: dicit enim quòd calor, qui est in seminibus, non est calor igneus; calor enim igneus non facit nisi desiccationem aut calefactionem; hic autem calor facit figuram & formam; unde iste calor assimilatur calori artificiali; sicut enim per calorem artificialem introducitur aliqua figura uel forma: ita similiter per istum. Imaginatur enim, quòd sicut calor

Forma fit per accidens, non per se.

Proprietate inter uirtutes naturales, et artificiales. V. in 7. h. in c. 31.

In libro Animalibus.

Ars quomodo agit.

Calor existens in seminibus, quomodo.

Calor artificialis est instrumentum artis.

lor artificialis est instrumentum artis, & regulatur ab arte; ita quod illa forma introducitur per uirtutem artis: ita similiter calor, qui est in seminibus, est instrumentum alicuius uirtutis; & ideo secundum modum illius uirtutis introducitur forma. Et ideo dicit Commentator: quod iste calor habet formam, per quam conseruatur in esse; quæ quidem forma est anima, non in actu, sed in potentia: hoc est dicere, quod iste calor iungitur cum aliqua potentia, sicut instrumentum in naturali agente, quæ quidem potentia continet generandum in potentia uirtuali, & non in actu.

Ars diuina quæ principali arti assimilatur.

Quintum notabile, quod ponit hic Commentator est, quod ars diuina assimilatur principali arti; sub qua continentur plures artes: sicut enim ars principalis dirigit artes inferiores; ita similiter omnia, quæ aguntur in natura, aguntur ac si essent memorata ex arte primi agentis. Vnde Commentator dicit: quod natura ordinate agit & perfecte, & tamen non intelligit; & hoc quia agit memorata ex intelligentiis: quasi dicat Commentator: omnis ordo, qui est in natura, determinatur ab intelligentia, deriuatur enim ab arte prima. Et notandum, quod quamuis natura non intelligat ordinem suum, & finem proprium; tamen dirigitur ab aliquo, quod intelligit istum ordinem, & istum finem; debitus enim ordo, & debitus finis imponitur nature ab arte prima.

Natura ordinatæ et perfecte agit; non tamen ordinem suum intelligit.

Dubitabit autem utique aliquis, utrum altera, aut eadem sunt principia, & elementa substantiarum, & eorum, quæ sunt ad aliquid, & cuiuslibet categoriarum similiter?

In parte ista quærit Philosophus, utrum elementa omnium prædicamentorum sint eadem, uel sint diuersa? Et diuiditur in tres partes, quia primò quærit quæstionem suam: secundò probat, quod elementa omnium prædicamentorum non sunt eadem: tertio ostendit, quomodo elementa omnium prædicamentorum possunt dici eadem, & quomodo non. Secunda ibi [Sed inconueniens.] Tertia ibi [At ut dicimus.] Dicit ergo primò, quod quærendum est, utrum elementa substantiarum, & relationis, & breuiter omnium categoriarum, id est omnium prædicamentorum sint eadem, uel diuersa?

An omnium prædicamentorum sint eadem principia, uel diuersa.

Quæstio.

Quæreret aliquis, cum Philosophus intendat quærire, Vtrum elementa omnium prædicamentorum sint eadem, quare specialem mentionem fecit de relatione, magis quàm de alio prædicamento? Dicendum est, quod ratio, quare facta est specialis mentio de relatione, potest reddi duplex; una est propter esse relationis: secunda est propter fundamentum relationis. Ad euidentiã primæ uix, & primæ rationis notandum est, quod inter omnia prædicamenta relatio habet minimũ de esse; esse enim relationis est esse ad aliud, & ita suum esse debilissimum est. Imaginabimur ergo, quod quoddam prædicamentum est, cuius esse firmum & fixum est in se; ita quod eius esse est in se: & tale prædicamentum est prædicamen-

Prædicamentum quod magis, quod uerò minus habet de esse.

tuna substantiæ: & tale prædicamentum multum habet de esse. Quoddam prædicamentum est cuius esse, est esse in alio, quale est prædicamentum qualitatis, & quantitatis: & tale prædicamentum minus habet de esse, quàm primum: quantitas. n. & qualitas non sunt entia, nisi quia sunt entis. Tertium prædicamentum est, cuius esse est ad aliud se habere; & tale prædicamentum minimũ habet de esse; ita quod minus habet, quàm primũ, & secundum: unde dicit Commentator, quod relatio per minimum sui esse ab aliquibus numerabatur inter secundas intentiones. Sic ergo ad propositum; quia relatio habet minimũ de esse; ideo specialis mentio fit hic de relatione: quasi dicat Philosophus, relatio per minimum sui esse distat maximè a substantia; quæ multum habet de esse; & ideo specialiter quæstio est, utrum substantiæ, & relationis sint eadem principia, tanquam duorum prædicamentorum, quæ magis distant: patet ergo prima rō, quæ sumitur ex esse relationis.

B.

Secunda ratio est ex fundamento relationis. Ad cuius euidentiã notandum est: quod relatio propter suum debilissimum esse fundatur super alia prædicamenta: sicut æquale & inæquale fundatur super quantitatem: simile & dissimile super qualitatem: quia ergo relatio fundatur super alia prædicamenta, ideo propinquissimum uidetur aliis prædicamentis, super quæ fundatur; propter quæ propinquitatē fortè uideretur alicui, quod eadē essent principia aliorum prædicamentorũ, super quæ fundatur relatio, & principia relationis: unde sicut priuationis ratio sumebatur ex remotione, quæ est inter esse substantiæ, & esse relationis; ita ista ratio sumitur est propinquitate, quæ est inter fundamentum relationis, & ipsam relationem; propter quam propinquitatem uidentur habere eadem principia. Est enim diligenter notandum, quod principia, quæ quæruntur hic (sicut patebit inferius) sunt principia motus, quæ sunt materia, & forma, & priuatio: ostensum est autem in Quinto Physic. quod relationis non est motus, nisi per accidens: motus enim, qui est ad fundamentum, consequenter est ad ipsam relationem; quia ergo unus & idem motus terminatur ad fundamentũ, & ad relationem, fortè uidetur alicui, quod eadē sint principia, & elementa fundamenti & relationis. Deinde cum sequitur.

Secunda rō

Relatio cuius entitas; et an ad ipsam sit motus.

C.

Sed inconueniens, si eadem omnium. Ex eisdem enim erunt, quæ ad aliquid, & substantia. Quomodo igitur hoc erit? nam extra substantiam, & alia prædicamenta, nihil est commune. Prius autem est elementum, quàm quorum est elementum. At uerò neque substantia elementum est eorum, quæ ad aliquid, neque horum aliquid substantiæ.

Tex. cō. 10.

Ostendit, quod non sunt eadem principia omnium prædicamentorum. Et diuiditur in duas partes; quia primò hoc ostendit: secundò specialiter ostendit, quod ens & unum non sunt principia omnium prædicamentorum, ibi [Nec etiam intellectualium elementorum.] Prima in duas secundum,

Non prædicamentum omnium eadem sunt principia.

Metaphysicæ

cundum duas rationes, quas adducit ad probandum, quod omnium prædicamentorum non sunt eadem principia. Secunda ibi [Amplius quomodo contingit.] Ad euidenciam primæ rationis notandum est, quod ponere unum & idem principium omnium prædicamentorum, hoc potest intelligi tribus modis: uno modo, quod illud principium, quod ponitur unum & idem, sit extra omnia prædicamenta, ita quod nullo modo sit infra prædicamentum: & iste modus est impossibilis, quia omne ens à primo ente est infra prædicamentum. Secundo modo potest intelligi, quod istud principium, quod ponitur unum & idem, sit infra omnia prædicamenta: & iste modus etiam est impossibilis; & hoc quia unum & idem non est in diuersis prædicamentis. Tertio modo potest intelligi, quod istud principium & elementum sit in uno prædicamento tantum, puta in prædicamento substantiæ tantum, uel in prædicamento relationis tantum: & iste modus est impossibilis, quia elementum substantiæ est in substantia tantum, & non in alio prædicamento: impossibile est enim, quod elementum omnium prædicamentorum sit in uno prædicamento tantum. Quasi dicat ergo Philosophus, elementum, quod ponitur unum & idem, non potest esse extra omnia prædicamenta; nec potest esse in omnibus prædicamentis, ex quo ponitur unum tantum: nec potest esse in uno prædicamento tantum, quia est elementum diuersorum, ergo nullo modo potest esse. Hoc uiso, patet litera, quæ dicit: quod inconueniens est dicere, quod eadem sint elementa omnium prædicamentorum secundum enim hoc ex eisdem elementis esset relatio & substantia, hoc autem non potest esse. Nec etiam potest dici, quod hoc elementum sit quoddam commune, quod sit extra substantiam, & extra prædicamenta, quia extra prædicamenta nihil est; si enim extra prædicamenta esset aliquod commune, aliquid esset principium prædicamentis, si quidem elementum est prius eo, cuius est elementum. Nec etiam potest dici, quod hoc elementum sit in prædicamento substantiæ tantum, quia elementum, quod est in substantia, non potest esse elementum relationis, nec elementum relationis potest esse elementum substantiæ: & sic istud elementum, quod ponitur, nec est extra omnia prædicamenta, nec potest esse in prædicamento, ergo nullo modo potest esse. Notandum est, quod si diuersorum prædicamentorum ponuntur diuersa elementa, uiam habemus ad potendum, quomodo ista elementa sunt in prædicamento: possumus enim ponere, quod unumquodque elementum est in proprio prædicamento: sicut elementum substantiæ in prædicamento substantiæ: si autem ponatur unum & idem elementum omnium prædicamentorum, non est nobis uia ad ostendendum, quomodo illud elementum sit in prædicamento: non enim potest poni, quod sit in uno tantum, quia qua ratione est in uno, est in alio; ex quo est elementum omnium: nec potest poni, quod sit

in omnibus prædicamentis; ex quo est unum & idem. Deinde cum dicit.

Amplius, quomodo contingit esse omnium elementa eadem? Nullum enim possibile esse elementorum, cum ex elementis composito idem; ut ei, quod est, B, A, B, A. TEX. 20.

Ponit secundam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod elementum, & cuius est elementum sunt in eodem genere: sicut quod est ex materia & forma, est per se in genere; materia autem per reductionem: si autem unum & idem esset elementum omnium prædicamentorum, impossibile esset, quod elementum, & illud, cuius est elementum, sint in eodem genere: ex quo enim est elementum omnium, & elementum est in eodem genere cum eo, cuius est elementum, sequitur quod unum & idem sit in omnibus generibus, & sic circuit omnia genera, nec est in uno prædicamento, uel genere tantum. Visa hac ratione, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod non est possibile omnium generum esse eadem principia: si enim essent eadem, nullum elementorum esset idem, hoc est: esset eiusdem generis cum B A.

Notandum est, quod hanc rationem alii aliter deducunt sic: elementum non est idem cum eo, cuius est elementum, sicut B, non est idem cum B A: si ergo unum est elementum omnium prædicamentorum, illud elementum nec est substantia, nec quantitas, nec aliquod horum prædicamentorum, & sic non erit in prædicamento; quod est impossibile. Attamen hæc deductio non ualet: diceret enim aduersarius, quod licet istud elementum non sit idem cum eo, cuius est elementum; tamen potest esse in eodem genere cum composito. Subdit deinde.

Nec etiam intellectualium elementorum, ut unum, aut ens: insunt enim ea singulis compositorum. TEX. 21.

Postquam probauit, quod non est idem elementum omnium prædicamentorum; hic probat, quod unum, & ens non sunt elementa omnium prædicamentorum; sicut quidam ponebant, qui ponebant, quod unum & ens sunt quædam elementa intellectualia & uniuersalia, quæ sunt elementa omnium prædicamentorum. Diuiditur autem hæc pars in duas partes, secundum duas rationes, quas adducit. Secunda ibi [Nihil igitur.] Ad euidenciam primæ rationis notandum est: quod de ratione elementum est, quod sit simplex, & non compositum; de ratione autem unius & entis est, quod saluetur in quocunque ente, tam in ente simplici, quam in ente composito: quia ambitus unius, & ambitus entis ad omnia se extendit: potest ergo esse rationalis: elementum est simplex, sed unum & ens saluantur in ente simplici, & ente composito, ergo non sunt elementa. Hoc est ergo, quod dicit litera; quod nullum de numero intellectualium elementorum, sicut est unum & ens; insunt singulis entibus, tam simplicibus, quam compositis: si enim unum & ens essent elementa, sequeretur quod simplex

Omne ens a primo ente est infra prædicamentum.

Elementum est id, cuius est, sunt in eodem genere.

Aliorum est possum.

Impugnatio.

Extra prædicamenta nihil est.

Unum & ens non sunt elementa prædicamentorum omnium.

De ratione elementum, unius, & entis quid.

plex esset elementum compositi ita, sicut elementum esset elementum simplicis. Addit.

Nihil igitur erit eorum, nec substantia, nec ad aliquid: sed necessarium. Non sunt igitur omnium eadem elementa.

Ponit secundam rationem. Ad cuius evidentiam notandum est: quod unum & ens sunt communia omnibus prædicamentis, ita quod non plus dicunt substantiam, quam accidens, & hoc quia sunt communia utrisque: si ergo unum & ens essent elementa substantiæ & aliorum prædicamentorum, sequeretur quod elementum substantiæ non plus diceret substantiam, quam accidens, quod est impossibile: quia elementum substantiæ tantum dicit substantiam; & sicut dico de substantia, ita dico de alijs prædicamentis. Potest ergo esse ratio in breui talis: elementum in quolibet prædicamento dicit specialem rem in tali prædicamento, sed ens & unum non plus dicunt rem unius prædicamenti, quam alterius, ergo non sunt elementa. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit: si ens & unum sunt elementa, sequitur quod nullum de numero eorum, id est elementorum sit magis substantia, quam ad aliquid, hoc est non dicit substantiam, nec ad aliquid, sed quid commune utrique; sed hoc est impossibile, quia necessarium est, quod unumquodque elementum dicat specialem rem in speciali prædicamento: elementa ergo omnium prædicamentorum non sunt eadem. Sequitur in textu.

Unum & ens sunt communia omnibus prædicamentis.

TEX. 22.

At ut dicimus est quidem ut est, est autem ut non, puta forsan sensibilium corporum. Ut quidem species calidum, & alio modo frigidum priuatio, materia uero quod potentia hæc primum secundum se: substantia uero, & hæc, & quæ ex his, quorum sunt principia. Hoc autem si quidem ex calido & frigido sit unum, ut caro, aut os. Alterum enim necesse est ab illis esse, quod factum est. Horum igitur eadem elementa & principia, aliorum uero alia. Omnium autem ita quidem dicere non est, sed proportionaliter. Quemadmodum si quis dicat, quod principia sunt tria, species, & priuatio, et materia: sed horum unumquodque alterum circa genus unumquodque est. Ut in colore album, nigrum, superficies, tenebræ, lumen, aer. Ex his autem dies & nox.

Dilucidatio quasiti.

Postquam probauit, quod elementa omnium prædicamentorum non sunt eadem: in parte ista ostendit, per quem modum possunt dici eadem, & per quem modum non. Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quod possunt dici eadem secundum proportionem: secundò ostendit, quod possunt dici uniuersaliter. Secunda ibi [Adhuc autem uidere oportet.] Prima pars in duas partes, secundum duos modos assignandi idem prædicamentum principiorum secundum proportionem. Secunda ibi [Amplius autem alio modo.] Prima in duas, quia primò ostendit, quod possunt dici eadem principia secundum proportionem: secundò ostendit quomodo possunt esse unum principium simpliciter respectu omnium, ibi [Amplius

præter hæc.] Prima in duas, quia primò ostendit, quomodo principia intrinseca sunt eadè, & quomodo non: secundò facit specialem mentionem de principiis intrinsecis & extrinsecis ibi [Quando autem non solum.] Vult ergo primò ostendere, quod principia omnium prædicamentorum sunt eadem secundum proportionem, sed non sunt eadem secundum rem. Ad cuius evidentiam notandum est: quod hic quaeruntur principia rei mobilis; hæc autem principia sunt tria, materia, forma, & priuatio, sicut patet ex Primo Physicorū: est ergo intentio Philosophi, quod materia, forma, & priuatio non sunt eadem in quolibet prædicamento secundum rem, sed secundum proportionem: sicut enim se habet in motu substantiali materia, & forma substantialis, & priuatio talis formæ substantialis; ita suo modo se habet materia, & forma accidentalis, & priuatio eiuſdem in accidentibus. Visa hac sententia, uidentia est ratio Philosophi quæ est ista: corporis simplicis & corporis mixti sunt eadem principia, non secundum rem, sed secundum proportionem: quia sicut ad corpus simplex (cuius modi est aer) concurrunt materia, forma, & priuatio: ita ad corpus mixtum: ergo à simili omnium prædicamentorum erunt eadem principia non secundum rem, sed secundum proportionem. Hoc est ergo, quod dicit litera, quod omnium prædicamentorum esse eadem principia, est ut sic, & est ut non; secundum enim rem non sunt eadem, sed secundum proportionem: hoc patet in corpore sensibili simplici & in corpore mixto; corporum enim simplicium tria sunt principia, unum est species siue forma, puta calidum; secundum est priuatio, puta frigidum; tertium est materia, quæ est in potentia ad utrumque, scilicet ad formam, & ad priuationem; & est quid primum secundum se, quia est principium per se, non per accidens: & hæc, scilicet materia & forma substantia est, & etiam illud, quod compositum est ex istis, substantia est: sicut ergo hæc substantia simplex, scilicet elementum, tria habet principia: ita similiter substantia mixta, quæ est quid unum ex istis simplicibus, scilicet ex calido & frigido, sicut caro, & os; est quid diuersum ab istis corporibus simplicibus, tamen factum ex eis; & habet tria principia, sicut prima substantia simplex: & sic istarum erunt elementa eadem & principia secundum proportionem, tamen aliorum erunt alia secundum rem. Quemadmodum autè dictum est de istis substantijs; ita dicendum est de omnibus prædicamentis; prædicamenta enim non habent eadem principia, nisi fortè proportionaliter: ut si dicamus, quod in omni prædicamento est species, & priuatio, & materia; sed tamen circa unumquodque genus est alia forma, & alia priuatio, & alia materia: sicut dicimus quod in colore forma est album, priuatio nigrum, materia superficies, quæ mutatur de nigro in album: & in illuminatione forma est lumen, priuatio est tenebra, materia aer, qui mutatur à tenebris in lumen,

Principia omnium prædicamentorum quomodo eadè, & quomodo non.

Tex. cō. 6. et inde p. totū.

Corporis simplicis & corporis mixti quomodo sunt eadem principia, et quot.

Metaphysicæ

Fundamen-
ta Philoso-
phicæ

men: ut sicut ex aere & lumine fit dies, ita ex aere & tenebra fit nox. Notandum est, quod sententia Philosophi fundatur super duo fundamenta: primum fundamentum est, quod in qualibet re mobili concurrunt potentia, forma, & priuatio: Secundum fundamentum est, quod potentia, forma, & priuatio diuersificantur secundum diuersitatem generum; quia in unoquoque genere est propria potentia, & propria priuatio, & propria forma.

Questio.

Quæreret aliquis. Vtrum sit alia & materia, siue potentia, quæ est ad substantiã, & ad accidens? Videtur quod sic: quia eadem est materia, quæ est ad formam substantialem, & ad formam accidentalem, quæ sequitur formam substantialem. Dicendum est, quod possumus loqui de potetia duobus modis; de potentia remota, uel de potentia propinqua: si dicamus de potentia remota, sic dico, quod eadem potentia, quæ est respectu formæ substantialis, est etiam respectu formæ accidentalis. Imaginabimur enim primò (sicut dicit Philosophus in litera) habitudinem inter corpus simplex, & corpus mixtum: secundò imaginabimur habitudinem inter formam substantialem, & accidentalem: in prima autem habitudine sic est, quod materia prima immediatè recipit formam mixtionis; ita quod non est in potentia ad secundam nisi mediante prima: & sic potentia remota respectu utriusque formæ una est, & tamen propinqua est diuersa; quia materia immediatè respicit formam mixti: ita est in secunda habitudine, quod materia immediatè est in potentia ad formam substantialem, & mediante illa est in potentia ad formam accidentalem.

Potentia du-
plex.

A. l. poten-
tia remota.
alias remota
est alia: re-
ceptione.
A. l. nõ re-
spicit.

Questio.

Quæreret aliquis, Vtrũ forma, & priuatio sint eadem in substantia, & accidente? Dicendum est, quod non: cuius ratio est, quia (ut dictum est in ratione præcedenti) formam est habitus, & esse est actus: sicut ergo est de esse & actu; ita erit de habitu & forma: uidemus enim quod esse substantiæ est actus simplex, ergo & forma substantialis erit habitus simplex: esse autè accidentis est actus secundum quid, ergo & forma accidentalis est forma secundum quid. Differunt ergo formalitas substantiæ, & accidentis sicut formalitas simpliciter, & formalitas secundum quid; sicut autè differunt formalitates; ita differunt priuationes: priuari enim forma substantiali est priuari simpliciter: priuari autem forma accidentali, est priuari secundum quid. Sic ergo hic & ibi est diuersa formalitas & diuersa priuatio secundum rem, licet sint eadem secundum proportionem. Deinde cum inquit.

Esse substantiæ, & accidentis quid est quò differunt eorum formalitates.

TEX. 23.

Quoniam autem non solum quæ insunt causæ, sed & eorum, quæ extra, ut puta mouens; palam quia alterum principium, & elementum. Causa uerò ambo, & in hæc diuiditur principium. Quod uerò aut mouens, aut sistens, principium est quoddam.

Postquam dixit de causis intrinsecis; hic mentionem facit simul de intrinsecis & extrinsecis. Et

tria facit, quia primò ostendit, quod si est aliqua causa extrinseca, quod ipsa est principium; secundò ostendit, quod causæ tam intrinsecæ quam extrinsecæ quatuor sunt: tertio ostendit, quod aliquo modo possunt dici tres. Secunda ibi [Quare elementa.] Tertia ibi [Quoniam autem mouens.] Ad euidentiam primi notandum est, quod differentia est inter causam, principium, & elementum; quia elementum dicitur propriè de causis intrinsecis, sicut de materia, & forma: principium autè propriè dicitur de extrinsecis, sicut de efficiente, & fine; causa autem dicitur de utrisque, scilicet tam de intrinsecis, quam de extrinsecis. Est ergo sententia Philosophi in hac parte, quod manifestum est, quod causa extrinseca & mouens est principium; & hoc fundatur in dñia inter elementum, & principium: quia elementum dicitur de causis intrinsecis; principium autem de extrinsecis; causa autem de utrisque. Hoc uiso, patet litera, quæ dicitur: quod non solum causæ, quæ insunt, hoc est causæ intrinsecæ sunt causæ; sed etiam causa, quæ est extra; sicut mouens est causa: hoc autem manifestum est ex hoc, quod alterum est principium, & elementum: quia principium dicitur de causis extrinsecis; elementum autem de causis intrinsecis: causa uerò dicitur tam de his, quam de illis, & principium in has causas diuiditur: illa uerè causa, quæ est sicut mouens, & sicut sistens, id est faciens quiescere aliquid, est quoddam principium. Notandum est, quod consequentia Philosophi in breui potest esse ista: quidquid est principium, est causa; sed mouens est principium (quod patet, si uideatur differentia inter elementum & principium, quia elementum dicitur de intrinsecis, principium autem de extrinsecis) ergo mouens est causa. Deinde cum dicit.

Agit & principium intrinsecis & extrinsecis sicut.

Differentia inter causam principium, & elementum.

G

Quare elementa secundum analogiam tria; causa autem & principia quatuor. Aliud uerò in alio, & prima causa. Quare mouens aliud, alii sanitas, infirmitas, corpus mouens medicatiua. Species in ordinatio talis, latræ, mouens edificatoria. Et in ea diuiditur principium.

H

Ostendit, quod causæ tam intrinsecæ, quam extrinsecæ sunt quatuor, dicens; quod manifestum est, quod elementa, id est causæ intrinsecæ, quæ sunt eodem secundum analogiam, scilicet materia, & forma, & priuatio, sunt tres: causæ autem, & principia, id est causæ tam intrinsecæ, quæ extrinsecæ sunt quatuor, scilicet materia, forma, priuatio, & mouens; in alio autem & alio effectu est aliud & aliud mouens, quod quidem mouens est: sicut prima causa in alio alia est. Exemplum autè de istis quatuor causis potest dari; nam quando fit motus de infirmitate ad sanitatem, sanitas est sicut forma; infirmitas autem sicut priuatio, corpus autem, quod mouetur de infirmitate ad sanitatem, est sicut materia; species autem medicatiua, hoc est, quæ est in mente medici, est sicut efficiens mouens. Secundum exemplum est in factione domus: nam in factione domus species

Elementa sunt tria; causa uerò quatuor.

Species est sicut forma; inordinatio autem sicut priuatio; lateres autem sicut materia; species autem ædificatoria, idest quæ est in mente ædificatoris, est sicut efficiens & mouens: & sic quatuor sunt causæ, in quæ diuiditur ipsum principium.

Questio.

Quæret aliquis, Quare Philosophus in numero causas, non facit mentionem de fine? Dicendum est, quod duplex ratio potest reddi, quare non facit mentionem de fine: una ratio est ex parte mouentis; nam faciendo mentionem de mouente, facit mentionem de fine: cuius ratio est, quia mouens non mouet, nisi in uirtute finis: & hoc quia finis est causa causarum: finis enim mouet efficientem, qui quidem efficiens est mouens materiam ad formam: sic ergo quia efficiens mouet in uirtute finis, ideo faciendo mentionem de causa mouente & efficiente, facit mentionem de fine. Alia etiam ratio potest reddi ex parte formæ: nam faciendo mentionem de forma, aliquammodo facit mentionem de fine; & hoc, quia forma aliquo modo est finis: nam præsentem formam, & præsentem habitum, cessat motus; & ideo forma est finis motus. Deinde cum dicit.

Quare finis non numeratus est à Philosopho inter causas?

2. de Gen. sex. cõ. 55.

TEX. 24.

Quoniam autem mouens in Physicis quidem homo, in his autem, quæ à mente species aut contrarium; modo quodam tres utique erunt causa: sic autem quatuor. Nam sanitas aliquammodo medicinalis, & domus species adificatoria, & homo hominem generat.

Postquam ostendit, quod causæ sunt quatuor; hic ostendit, quod aliquo modo sunt tres. Ad cuius euidetiam notaudum est, quod omne, quod sit (secundum sententiam Philosophi) fit à sibi conuenienti; ita quod efficiens, & factum sunt unum in se, licet differant numero: sic ergo quia efficiens, & forma, quæ introducitur per efficiens, incidunt in idem; ideo quantum ad hoc computantur pro uno, & sic erunt tres causæ: quia efficiens & forma sunt unum in specie; licet causæ sint quatuor secundum numerum. Visa hac sententia, patet litera Philosophi, quæ dicit, quod mouens & forma reducuntur in idem specie, tam in artificialibus, quam in naturalibus; in naturalibus quidem homo generat hominem, & ita homo generans & homo generatus conueniunt in specie: in artificialibus etiam, & in his, quæ fiunt à mente, species, quæ est in mente artificis, uel etiam contrarium speciei, per cuius remotionem introducitur species, quodam modo est principium: species autem, quæ est in mente artificis, aliquo modo conuenit cum re artificiata: sic ergo aliquo modo causæ sunt quatuor. Alio autem modo sunt tres, in quantum efficiens conuenit cum effectu: unde sanitas, quæ est in materia, aliquo modo conuenit cum sanitate, quæ est in mente artificis; & quando homo generat hominem, homo generans, & homo genitus conueniunt in

Quo causa sunt tres, et quomodo quatuor.

Efficiens et forma conueniunt.

2. de Gen. sex. cõ. 55.

A specie. Notandum est, quod sententia Philosophi est, quod conueniens fit à sibi conuenienti: sicut autem dicit Commentator, & fuit sententia Alexandri Peripatetici, hoc non uerificatur in omnibus: hoc enim est uerum in agente propinquo, & non remoto: uidemus enim quod homo generat hominem, & sol; & tamen homo conuenit cum homine in specie; & non cum sole. Debemus enim imaginari, quod homo, & sol se habent sicut agens propinquum, & agens remotum; ita quod homo continet generatum & uirtualiter, & formaliter; sol autem tantum uirtualiter; sic ergo huiusmodi probatio tantum uerificatur in agente propinquo, & non remoto. Secundò dico, quod uerificatur in agente principali, & non instrumentali: agens enim instrumentaliter non semper assimilatur generato: exemplum Commentatoris est de corrigia, quæ reliquit uulnus in dorso uulnerati & percussu per corrigiam: & tamen nihil simile est in corrigia; assimilatur tamen speciei, quæ est in mente percutientis; ita quod species, quæ est in mente percutientis, est sicut principale agens; corrigia autem sicut instrumentum; uulnus autem sicut efficiens, qui assimilatur principali agenti, & non instrumentum. Aliud exemplum potest dari, quia species mediante serra, introduciur in materiam domus; & tamen species introducta non assimilatur serræ, sed assimilatur speciei, quæ est in mente artificis: Sic ergo hæc propositio, quod conueniens fit ex conuenienti, non uerificatur in agente instrumentaliter. Tertiò dico, quod non uerificatur in agentibus casualiter & accidentaliter: quod enim fit à casu (ut dictum est supra) fit præter intentionem agentis: quod autem fit præter intentionem agentis, non oportet quod assimilatur agenti: patet ergo quod hæc propositio non uerificatur in tribus. Cum postea subiungit.

Conueniens fit à conuenienti, quod intelligitur Anervo. hic com. 42. per 7. Metaph. com. 28. & 2. cel. cõ. 42

Sol et homo quo generat hominẽ. 2. Physic. sex. com. 26.

C

D

Amplius autem præter hæc, ut primum omnium mouens omnia.

Postquam ostendit, quod diuersorum sunt diuersa principia mouentia; hic ostendit, quod respectu omnium potest esse unum primum principium, mouens omnia. Et diuiditur in tres partes, quia primò hoc ostendit: secundò ostendit, quod principia substantiæ sunt prima principia respectu accidentium: tertiò ostendit, quod in substantia est dare ordinem, pariter & in principiis, quia aliqua sunt prima principia; aliqua posteriora. Secunda ibi [Quando autem sunt.] Tertia [Deinde hæc erunt.] Dicit ergo primò, ita est dictum, quod diuersorum sunt diuersa principia; mouens tamen extra diuersa principia, est unum primum principium respectu omnium.

Primum principium omnium mouens, unum esse potest.

Quæret aliquis, Quare Philosophus adduxit istam partem, scilicet quod est unum primum prin-

Questio.

Metaphysicæ

cipium respectu omnium? Dicendum est, quod secundum Commē. hæc est ratio; vt Philosophus ostendat, quod dispositio mouentis primi est aliquo modo sicut dispositio mouentis propinqui: mouens enim propinquum mouet ad hanc formam; mouens autem primum mouet ad omnem formam: sicut autem mouens propinquū mouendo ad hanc formam, quodam modo est hæc forma, ad quam mouet; ita mouens primum mouendo ad omnes formas, quodam modo est omnis forma. Imaginatur ergo Commentator: quod agens propinquum est arctatum ens, & per consequens est arctatæ motionis, & per consequens mouet ad certam formam, & non ad omnem: primum autem mouens est essentiæ infinitæ, & per consequens mouet ad omnem formam.

Proportio inter mouēs primum & propinquū,

Questio.

Quereret quis, quia adhuc intellectus non quiescit, Vtrum primum mouens possit mouere ad omnem formam, ad quam mouet secundum agens, siue secundum mouens? Dicendum est sic. Ad cuius euidentiā notandum, quod secunda agentia se habent sicut agentia instrumentalia ad primum agens; modo autem ita est, quod si omnis uirtus, quæ est in instrumēto, esset in principali agente, æquē posset principale agens agere sine instrumento, sicut cū instrumento; ex quo tota uirtus instrumenti referuatur in principali agente: quod n. principale agens aliqua possit mediante instrumento, quæ non potest sine instrumēto, hoc est, quia aliqua uirtus est in instrumēto, quæ non est in principali agente. Si ergo tota uirtus, quæ est in instrumēto, esset in principali agente, quidquid potest principale agens mediante instrumento, posset sine instrumēto: sic autem est de primo mouēte respectu secundorum mouentium; quia omnis uirtus, quæ est in secundis mouentibus, principalius est in primo mouente; & ideo primum mouens per se potest ad omnem formam. Deinde cum inquit.

Virtus secundarum causarum principalis est in prima causa.

TEX. 25.

Quoniam autem sunt hec quidem separabilia, illa autem inseparabilia, substantia illa. Et propter hoc omnium causa hæc; quia sine substantia non sunt passionēs & motus.

Eadem sunt principia omnium entium.

Entis diuisione.

Pag. 190. B

Ostendit Philosophus, quod principia substantiæ sunt quodammodo principia omnium entium. Ad cuius euidentiā notandum est, quod Philosophus imaginatur, quod omni ens uel est substantia, uel est accidens; accidens autem dependet à substantia: principia ergo substantiæ sunt principia substantiæ, & etiam sunt principia accidentium, quæ sequuntur substantiam, & sic sunt principia omnium entium. Et hoc est, quod dictum est alibi, quod materia cum forma sunt causa omnium accidentium. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit: quod entium quædam sunt separabilia, quædam inseparabilia; uocantur autem entia separabilia substantiæ; & hoc quia non dependent ab accidentibus: entia autem insepa-

abilia uocantur accidentia; & hoc quia accidentia inseparabiliter dependēt à substantia; & quia ita est, quod accidentia sunt inseparabilia à substantiis; ideo substantiæ sunt principia omnium accidentium: motus enim & passionēs sine substantiis esse non possunt; & ideo quidquid causat substantias, aliquo modo causat talia accidentia. Notandum est, quod secundum Cōmentatorem hæc substantiæ sunt duobus modis: unus modus substantiæ est, in qua impossibile est fugere accidentia: & hæc substantia uocatur substantia sensibilis: alius modus substantiæ est, in qua nullum est accidens: & hæc uocatur substantia intelligibilis; dico ergo, quando Philosophus dicit, quod principia substantiæ sunt principia accidentium: intendit dicere de substantia sensibili; quasi dicat, illud idem mouēs, quod mouet ad propriam substantiam mouet ad propriū accidens: generans enim quantum dat de forma, tantum dat de accidente, quod sequitur formam; ita à simili dico, quod mouens quantum dat de forma, tantum dat de accidente, quod sequitur formam. Deinde cum dicit.

Doctrina Communis.

Dās formā, dat cōsequētia formā.

F

G

H

Deinde hæc erunt omnia, anima forsan & corpus, aut intellectus, & appetitus, & corpus.

Ostendit, quod in principiis substantiæ sunt aliqui gradus; quia sunt aliqua prima, & aliqua secunda. Ad cuius euidentiā notandum est, quod ipsæ substantiæ sunt in duplici differentia; quædam enim sunt substantiæ, quæ mouentur ex alio, & istæ uocantur substantiæ inanimatæ: quædam autem sunt substantiæ, quæ mouentur ex se; & istæ sunt substantiæ animatæ: & inter has substantias substantiæ animatæ tenent primum gradum, & etiam principia substantiarum animatarum tenent primū gradū inter omnia principia. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus, quod licet principia substantiarum sint principia accidentium; tamen inter omnia principia substantiæ prima erunt anima & corpus, & intellectus & appetitus, quæ sunt principia substantiæ animatæ.

In intellectu et potentia ab intellectu et uoluntate: non enim sunt forma sed motrices calic: unde substantia et corpora incorruptibilia non erunt situm potentia.

Questio.

Quereret aliquis, Quomodo principia substantiæ animatæ sunt prima principia? Dicendum est, quod Philosophus imaginatur duplicem motum; motum, qui est ex alio; & motum, qui est ex se: imaginatur etiam, quod illa, quæ mouentur ab alio reducuntur in cælum; & hoc quia tale mouetur ex se: substantiæ ergo naturales inferiores reducuntur in cælum, & hoc quia ea, quæ mouentur in istis inferioribus, mouentur ab alio; cælum autem mouetur à se; secundum autem Philosophum, cælum uidetur poni animatum; & ideo principia cæli uidentur poni principia omnium.

Cælum est animatum. huius 39. Auer. 2. c. li. 6. 42. & 74. et in De struc. disp. 3. in sol. 3. dub. 8. Metaph. 6. 12. et 1. Cap. de substantia orbis. Them.

Amplius autē alio modo proportionaliter principia eadem, ut actus & potentia. Sed hæc alia, quia aliis & aliter. In quibusdam quidem enim idē quandoque est actu, quandoque potentia, ut uinum, aut caro, aut homo.

3. de Ani. cap. 73. TEX. 26.

Post

Postquam manifestauit, quomodo principia sunt uno modo eadem secundum proportionem; in parte ista manifestat, quomodo sunt alio modo eadem secundum proportionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod principia omnium uidentur esse actus & potentia: tamen actus & potentia duobus modis respiciunt res & entia: uno. n. modo actus & potentia diuidunt entia, quia quaedam entium aliquando sunt in potentia, aliquando sunt in actu; sicut sunt generabilia & corruptibilia: quaedam autem entium sunt in actu tantum; sicut sunt necessaria & incorruptibilia: sic ergo secundum istum modum actus & potentia sunt principia entium; quia omne ens uel est actu tantum, uel quandoque est in potentia, quandoque in actu. Secundum modum actus & potentia respiciunt ens, non omne, sed solum illud, quod quandoque est in potentia, quandoque in actu; sicut ens possibile, & corruptibile: & isto modo dicimus, quod actus & potentia sunt principia talis entis; ita tamen quod in alio & in alio ente est alia & alia potentia, & alius & alius actus. Sic ergo hos duos modos tangit Philosophus in littera primo primum: secundum ibi [Aliter autem actu & potestate.] Prima in duas, quia primo ponit, quomodo actus & potentia sunt principia; secundum reducit actum & potentiam ad materiam, & formam, & priuationem, ibi [Cadunt autem.] Dicit ergo primo, quod alio modo dicuntur principia eadem secundum proportionem, quia actus & potentia sunt principia omnium: ueruntamen in alio & alio ente est alia & alia potentia, & alius & alius actus; & est in alio & alio ente est aliter & aliter actus. Quod autem actus sit aliter & aliter, patet: quia quaedam de numero entium quaeque sunt in potentia, quandoque in actu; sicut est uinum, & caro, & homo, & breuiter omnia, quae sunt de numero corruptibilium: quaedam autem entium (sub audiendum est) semper sunt sub actu, sicut sunt incorruptibilia. Notandum est, quod Philosophus duo dixit: dixit. n. quod actus & potentia sunt alia & alia in alio & alio ente; & est sunt aliter & aliter; quod dicit aliter & aliter referendum est ad primum modum iam dictum; quod autem dictum est, alia & alia, referendum est ad secundum modum. Sequitur.

Cadunt autem & haec in dictas causas: Actus quidem ut species, si sit separabilis: Et quod ex ambobus: Priuatio uero ut tenebra, aut laborans. Postea autem materia; haec. n. est, quod potest fieri ambo.

Reducit actum & potentiam ad materiam, & formam, & priuationem, dicens: quod haec dictae causae. scilicet actus & potentia reducuntur in dictas causas. scilicet in materiam, & formam, & priuationem: species. scilicet in forma actus est, siue sit separabilis; sicut ponebat Plato: siue sit in composito ex ambobus, hoc est ex materia, & forma: priuatio est sicut tenebra, & infinitas, aliquo modo reducuntur ad actum; in quantum priuatio denotat materiam: sic ergo forma, & priuatio reducuntur, ad actum; materia autem ad potentiam, quia materia est illud, quod est potentia ad utrumque. scilicet ad priuationem,

ad actum, siue formam. Deinde cum dicitur. *Aliter autem actu & potestate differunt, quorum non est eadem materia, & quorum non est eadem species, sed altera. Quomodo hominis causa elementa, ignis & terra, ut materia; & species propria, & siquid aliud extra, ut pater; & praeter haec sol, & obliquus circulus; neque materia entia, neque species, neque priuatio, neque forma, sed mouentia.*

Ponit secundum modum accipiendi actum & potentiam, dicens; quod secundum alium modum differt actus & potentia in diuersis; eorum. n. quorum non est eadem materia non est eadem potentia, nec eadem species. scilicet forma; & sic in diuersis est diuersa potentia, & etiam diuersa forma. V. g. causa hominis sicut materia, sunt elementa. scilicet ignis, & terra; causa autem sicut forma, est propria species hominis; causa autem sicut mouens est pater, siue solis motus in obliquo circulo; quae quidem causa mouens nec est materia, nec est priuatio, nec est forma: supplendum autem est, quod sicut hominis est propria materia, & propria forma, & proprium mouens; ita similiter reliquorum, & sic diuersorum est diuersa materia, & diuersus actus. Notandum est, quod ens primaria diuisione diuiditur in potentiam & actum, sicut patet ex Quinto Metaph. & ens autem diuidi in potentiam & actum, potest intelligi duobus modis; uno modo quod istud ens, quod diuiditur, sit ens, quod sit necesse esse, & extendat se ad ens, quod est possibile esse; ita quod sit sensus, quod actus & potentia diuidunt omne ens, siue sit necesse esse, siue sit possibile esse, & super istum modum diuidendi ens fundatur prima acceptio, de qua iam diximus; secundum istum modum diuidendi ens, non est intelligendum, quod omne ens quaeque est in potentia, quandoque in actu; sed intelligendum est, quod quaedam entium sunt in actu tantum, & quaedam quaeque in potentia, quaeque in actu. Secundus modus diuidendi ens per actum & potentiam, non est, quod diuidatur omne ens; sed solum quod diuidatur ens possibile, & tunc est sensus, quod ens possibile quaeque est in potentia, quaeque in actu; ita quod primo modo actus & potentia cadunt super duo entia: secundo autem modo cadunt super unum ens; & secundum istum modum accipiendi actum & potentiam accipitur secundus modus, de quo dicit Philosophus, quod dicitur quod actus & potentia sunt principia entis possibilis: uerum est, quod in alio & alio ente possibili est alia & potentia, & alius & alius actus. Deinde cum dicitur.

Adbuc autem uidere oportet, quod haec quidem uniuersaliter est dicere, haec autem non; omnium. n. prima principia, quod actu primum hoc, & aliud quod potentia. Illa quidem igitur uniuersalia non sunt. Principium enim singularium singulare; homo quidem est hominis uniuersaliter, sed non est uniuersalis. Verum Peleus Achilles, tui uero pater. Et huius syllaba B a. B & A. siue totaliter, siue particulariter.

Postquam assignauit duos modos identitatis principiorum: postquam etiam reduxit secundum

Laborat ad hanc, quomodo principia sunt eadem.

Actus & potentia diuidentur respiciunt ens.

Quo actus & potentia sunt omnium principia.

Actus & potentia, sunt materia forma, & priuatio.

Actus, & potentia alia & alia in diuersis.

Entis prima diuisione. Tex. co. 14.

TEX. 17.

Metaphysicæ

Principia sunt eadem uniuersaliter accepta, non autem singulariter.

Actiões sūt singulariū.

dum ad primū: in parte ista assignat tertium modum idempnitatis principiorum: uolens ostendere, quod principia possunt dici eadem uniuersaliter accepta, sed non particulariter accepta. Et diuiditur in duas partes, quia in prima parte ponit hoc: in secunda parte epilogat ea, quæ dicta sunt de diuersitate, & idempnitate principiorum, ibi [Querere uerò.] Prima pars in duas partes, quia primò ostendit, quod principia possunt dici eadem, si accipiuntur uniuersaliter: secundò ostendit, quod possunt dici et eadē, si accipiuntur principia substantiarum, ibi [Deinde iam.] Dicit ergo primò, quod uidentum est, quod hæc quidem principia dicuntur uniuersaliter, hæc autem non dicuntur uniuersaliter: quando. n. dicitur, quod actus & potentia sunt principia omnium, accipiuntur principia uniuersaliter; non ita tamen quod ipsa uniuersalia sint per se subsistentia, sicut ponebat Plato; nec ita quod ipsa uniuersalia agant; quia actiões sunt singularium: singulare. n. est causa singularis: sed ita quod principia possunt reduci ad aliquod commune, quod est ens secundum rationem. Et isto modo sunt principia eadem secundum rationem; licet secundum rem sint diuersa: sicut hominis uniuersaliter accepta est causa homo, uniuersaliter acceptus; huius autem hominis talis homo, sicut Achilles est causa Peleus, tui uerò est causa pater tuus: & huius syllabæ B A, hoc A, & hoc B, est causa, A autem in uniuersali acceptū est causa uniuersaliter accepta. Sequitur.

Deinde iam quæ substantiarum alia autem aliorum cause & elementa. sicut dictum est. Eorū, quæ non in eodem genere colorum, & sonorum, & substantiarum, & quantitatibus præterquam proportionaliter. Et eorum, quæ sunt in eadem specie, diuersa non specie, sed quia singularium; aliud sua materia, & species, & mouens, & mea: uniuersali autem ratione eadem.

Ostendit, quod principia possunt dici eadem; & hoc quia principia substantiarum aliquo modo sunt principia omnium, ut dictum est. Et hoc est, quod dicit: & alio modo principia sunt eadē, quia principia substantiarum principia sunt aliorum: uerum est, quod principia propinqua, & elementa aliorum alia sunt: quidē eorum quæ non sunt in eodem genere, sicut colorum, & sonorū, & qualitatis, & substantiæ: eorum etiā, quæ sunt in eadem specie, diuersa sunt principia secundum numerum; sicut duorum singularium, sicut mei, & tui alia & alia est materia, & alia & alia est species in numero, & aliud & aliud est mouens: licet in uniuersali & secundum rationē hæc principia possint dici eadem. Cum addit.

TEX. 28.

Querere uerò, quæ principia, aut elementa substantiarum, & ad aliquid, & qualitatum; utrum eadem aut diuersa: palam quia multipliciter dictorum sunt uniuersaliumque. Diuersorum uerò non eadē, sed altera, præterquam sic. Et omnium sic quidem eadem, aut eo quod proportionaliter; quia materia species, priuatio, mouens. Et sic substantiarum cau-

se ut causa omnium; quia destruuntur destructis. Amplius quod primum entelechia. Sic aut altera prima quacunque contraria, quæ nec ut genera dicuntur nec ut multipliciter dicuntur, & adhuc materia.

Quæ quidem igitur principia sensibiliū, & quot, & quomodo eadem, & quō altera, dictum est.

Epilogat, quæ dicta sunt in isto capitulo, dicens; quod querere utrum elementa substantiarū, & relationis, & qualitatis, & quantitatis, & aliorum prædicamentorū sint eadem, uel diuersa, est querere de multipliciter dictis: quoniam. n. queritur, utrum principia sint eadem, uel diuersa? dici potest, quod diuersorum sunt diuersa principia secundum rem; tamen sunt eadem secundum proportionem: nam in quolibet istorum est materia, & species, & priuatio, & mouens; quia sunt eadem secundum proportionem; licet diuersa secundum rem. Quando et queritur, utrum principia sint eadē, uel diuersa: secundum potest responderi, quod aliquo modo sunt eadem; & hoc quia principia substantiæ sunt quodam modo principia omnium; cuius signum est, quia destructis substantiis, omnia entia destruantur. Quando et queritur, utrum principia omnium sint eadem, uel diuersa? tertio modo potest responderi, quod quodam modo sunt eadem, quia entelechia, hoc est actus, & potentia sunt principia omnium. Quando et queritur, utrum principia sint eadem? quarto potest dici, quod sic; quia duo contraria cum materia, quæ non accipiuntur sicut genera, sed secundum prius & posterius; nec etiā accipiuntur multipliciter. i. æquiuocē, sunt principia omnium generabilium & corruptibilium. Et sic patet, quæ sunt principia sensibiliū, & quot sunt, & quomodo sunt eadem, & quomodo diuersa & c.

Quoniam autem tres erant substantiæ; quæ quidem, quæ physica; & una, quæ immobilis, de hac dicendum est: quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam immobilem.

Postquam Philosophus determinauit de principis substantiæ sensibilis; in parte ista determinat de substantia immobili, & intelligibili; quod est propositū principale in toto Libro. Et diuiditur in duas partes, quæ primò determinat de hac substantia secundum opinionem propriam: in secunda parte secundum opinionem aliorū, & hoc in sequenti Libro. Prima pars in duas partes, quia in prima parte ostendit hanc substantiā esse: in secunda parte inquitur conditiones huius substantiæ; ibi [Mouet autē sic appetibile, & intelligibile.] Prima pars in duas partes, quia in prima parte ostendit istā substantiā esse: in secunda parte ostendit, hanc substantiā semper esse mouentē, ibi [At uerò si fuerit motiuū.] Prima pars in duas partes, quia primò ponit conclusionē suam. s. quod est dare substantiā immobilem: sed probat eā, ibi [Nam substantiæ primæ.] Dicit ergo primò: dictum est primò, quod tres erant substantiæ; de numero quarum duæ erant physice. i. naturales. s. natura sensibilis corruptibilis, & substantia sensibilis incorruptibilis, licet est cælū, & utraq; istarū mobilis est: ter-

cia

tia aut substantia est substantia immobilis, & de hac dicendum est, quod necesse est ipsam esse: necesse enim est esse aliquam substantiam sempiternam, & immobilem. Cum deinde ait.

Nam substantia prima entium.

Probat conclusionem suam. Et diuiditur in duas partes, secundum duas rationes, quas adducit ad probandam eam. Secunda ibi [Et si omnes.] Ponit ergo primum primam rationem, & est ratio talis: inter omnia entia substantia immobilis est primum ens: si ergo substantia immobilis non est, intelligendum nec aliquod aliorum entium esse, & sic nullum ens est.

Quereret aliquis, Vnde sequitur ista consequentia, substantia immobilis non est, ergo nullum ens est? Dicendum est, quod istam consequentiam possumus declarare duobus modis. Prima uia de clarandi sumitur ex habitudine, quae est inter actum & potentiam. Ad cuius euidenciam notandum est, quod licet in eodem potentia praecedat actum: tamen uniuersaliter & simpliciter actus praecedit potentiam; & hoc quia ens in potentia dependet ab ente in actu: ens enim in potentia non est ens, nec est deductum ad esse, nisi per ens in actu.

Imaginabimur ergo, quod ens in potentia, eo ipso quod est ens in potentia, dependens est, & reducibile: ne autem sit abire in infinitum, oportet quod reducatur ad ens in actu: si enim ens in potentia reduceretur ad ens in potentia, quaeretur de illo, ad quod reducitur; nam ex quo in potentia est, reducibile est; si autem reducitur, uel est abire in infinitum, uel est deuenire ad aliquod ens, quod est ens in actu tantum, & non est ens in potentia, & per consequens omnino immobile: quia omnis motus est actus entis in potentia: ergo si est dare ens in potentia, est dare ens in actu: & si non est dare ens in actu, non est dare ens in potentia: & ista conuenientia sequitur propter naturalem ordinem, quod est inter ens in actu, & ens in potentia. Secunda uia ad hoc ostendendum accipitur ex habitudine, quae est inter multitudinem & unum, & inter difforme, & uniforme.

Ad cuius euidenciam notandum est: quod omnis multitudo reducitur ad unum; & omne difforme ad uniforme: imaginabimur ergo, quod substantia mobilis est substantia difformiter se habens; sicut ergo difforme reducitur ad uniforme; ita substantia mobilis reducitur ad immobilem. Intelligendum est enim, quod quaedam est substantia, quae est mobilis ad formam; & in ista est maxima mobilitas & difformitas; & quaedam est substantia, quae est mobilis ad ubi tantum; et in ista est minor difformitas, quam in praecedenti; quia ergo omne difforme reducitur ad uniforme, oportet, quod tam ultima substantia, quae est mobilis ad formam, quam substantia, quae est mobilis ad ubi, reducatur ad aliquam substantiam omnino immobilem; ita quod si est dare substantiam mobilem, oportet dare substantiam, quae sit omnino immobilis; & si non est da-

re substantiam omnino immobilem, non est dare substantiam mobilem. Prosequitur.

Et si omnes corruptibiles, omnia corruptibilia. Sed impossibile motum aut fieri, aut corrumpi; semper enim erat. Nec tempus: nec enim possibile prius, & posterius esse, cum non sit tempus. Et motus ergo sic est continuus ut tempus: aut enim idem, aut motus est aliqua passio. Motus autem non est continuus, nisi qui secundum locum: & huius qui circulo.

Adducit secundam rationem ad probandum, quod est dare substantiam sempiternam, & est ratio talis: si non est dare aliquam substantiam sempiternam, omnis substantia corruptibilis est, sed quod omnis substantia sit corruptibilis, est impossibile; quia si omnis substantia esset corruptibilis, omnia essent corruptibilia, quia corruptis substantiis, omnia corrumpuntur: quod autem omnia sint corruptibilia, patet esse impossibile; quia motus & tempus non sunt corruptibilia: tempus enim & motus non inceperunt, nec deficient. Vifa hac sententia, patet litera Philosophi, quae dicit sic: quod si omnes substantiae essent corruptibiles, ita quod nulla sit sempiterna; sequitur quod omnia erunt corruptibilia: quod autem omnia entia sint corruptibilia, patet esse impossibile in motu, & tempore: motus enim nec fit, nec corrumpitur: semper enim motus erat, & semper erit: tempus etiam nec fit, nec corrumpitur, quod non fiat, patet: si enim tempus fit, modo est, & prius non fuit; cum ergo prius & posterius non sint sine tempore; prius fuit, ergo ante tempus factum fuit differentia temporis; & ita tempus fuit antequam fieret, quod est impossibile: similiter si tempus corrumpatur, tempus erit postquam erit corruptum: si enim corrumpatur, modo est, & posterius non erit: cum ergo posterius non sit sine tempore, tempus erit post tempus corruptum: cum ergo ista sint impossibilia, tempus nec fit, nec corrumpitur. Si autem tempus semper est, & motus semper est; quia tempus sequitur continuitatem motus (tempus enim uel idem est, quod motus, uel est passio motus) uerum est, quod iste, qui semper est, est motus localis, quia iste solus continuus est: nec omnis motus localis semper est, sed motus localis circularis. Notandum est, quod ratio Philosophi fundatur super duo fundamenta: primum fundamentum est, quod si substantia corruptibilis est, omne ens est corruptibile; & ratio est, quia substantia naturali ordine est primum ens, destructo autem primo, destruuntur omnia entia, quae sequuntur primum ens. Secundum autem fundamentum, super quod fundatur Philosophus, est; quod omne ens sit corruptibile, est impossibile: & hoc manifestat Philosophus in motu, & tempore; quae corrumpi non possunt; & hoc quia prius & posterius non possunt esse sine tempore: si autem tempus fieret, sequeretur, quod prius esset sine tempore: si enim tempus fieret, prius non fuit; illud autem prius sine tempore esset: similiter si tempus cor-

Con probat proposita.

Questio.

Quo actus praecedit potentiam, & contra.

Inter actum & potentiam est ordo naturalis.

Habitudo inter multitudinem & unum, uniformem & difformem.

Substantia duplex.

Datur substantia aliqua aeterna immobilis.

Tempus & motus non inceperunt, nec deficient.

Prius et posterius non sunt sine tempore.

Tempus uel idem est motus, uel passio motus.

Quis motus aeternus est.

Substantia est primum ens.

Metaphysicæ

rumpetur, sequeretur, quod posterius sine tempore esset: si enim corrumpitur tempus, posterius non erit; istud autem posterius non potest esse in tempore, quia tempus corruptum est: oportet ergo quod sit sine tempore.

Questio.

Quereret aliquis, Vtrum ratio Philosophi, per quam probat, quod tempus nec fit, nec corrumpitur, valeat? Dicendum est, quod non: duplici enim via possumus obuiare rationi Philosophi; per quam probat, quod tempus nec fit, nec corrumpitur. Prima via ad obuiandum huic propositioni; est ex hoc, quod non omne prius est prius reale; sed est aliquod prius imaginatum tantum; & sicut dico de priori, ita dico de posteriori; quando ergo dicit, si tempus fit, prius non fuit, & ita prius fuit ante tempus, quod est impossibile; quia

Solutio rōnis Aristot. circa tempus æternitatem.

Prius duplex.

Optima cōprobatio.

Locus duplex.

Prius et posterius duplex.

omne prius est in tempore. Dicendum est, quod istud prius, de quo dicimus, quod tempus modò incipit, & prius non fuit; non est nisi prius imaginatum, cum nihil respondeat in re: prius ergo reale est in tempore, sed non sic oportet de priori imaginato. Sicut autem dictum est de priori ex parte fieri; ita dicendum est de posteriori ex parte corruptionis: posterius ergo imaginatum non oportet, quod sit in tempore. Quod autem ista distinctio de priori reali, & imaginato, sit bona, patet per differentias loci, quæ sunt intra, & extra: si enim dicatur sic, extra mundum nihil est; & extra dicit locum; ergo extra mundum est locus, quod est impossibile, quia omnis locus est infra mundum. Dicendū est, quod duplex est extra; siue duplex locus, naturalis, & imaginatus: licet ergo extra reale supponat locum; tamen extra imaginatum non oportet, quod locum supponat; sic ergo patet prima via, per quam obuiatur rationi Philosophi.

Secunda via est ex hoc, quod non semper prius fundatur in tempore. Ad cuius euidenciam notandum est: quod prius posterius aliquando sunt infra unam mensuram, & infra unam durationem sicut infra tempus: si enim dicamus, quod res posterius futura est; prius autem est præsens, uel præterita, tunc patet, quod prius & posterius sunt infra unam durationem, scilicet infra tempus; sicut enim præteritum & futurum sunt infra unam in durationem; ita tale prius: & tale posterius sunt infra unam durationem. Aliquā. n. prius & posterius sunt infra duas durationes, ita quod prius est una, & posterius est in alia: quando enim dicimus, quod æternitas est prior tempore, uel etiam euiternitas; tunc certum est, quod prius & posterius sunt infra duas durationes, quia prius est in æternitate, & posterius in tempore. Quando autem dicitur à Philosopho; si tempus fit, ergo tempus modò est, & prius non fuit: dico quod tale prius non est nisi prius æternitatis; ita quod idem est dicere prius, & dicere quod æternitas est prior tempore. Debemus enim intelligere, quod æternitas existens mensura indiuisibilis, excedit tempus, & in ante & in post: ita quod quando dicitur,

tempus modò est, & prius non fuit: illud prius non est prius temporis, sed est quidam excessus, quem habet æternitas respectu temporis in ante: quando similiter dicitur: si tempus corrumpitur, ergo tempus modò est, & posterius non erit: istud posterius non est differentia temporis, sed est quidam excessus æternitatis respectu temporis in post: æternitas enim de se & est ante tempus & post. Et bene dico de se, quia supposito quod æternitas transeat, sicut supponebant Philosophi tunc non est uerum dicere, quod æternitas de se est ante tempus, & est post tempus. Debemus enim imaginari, quod talis nexus est æternitatem & tempus; qualis est inter necesse esse, & possibile esse: inter autem necesse esse, & possibile esse talis habitudo est, quod necesse esse, de se semper est; sed possibile esse, de se non habet, quod semper sit; sed si semper est, hoc est per aliud, scilicet per agens: si enim supponeremus, quod mundus sit ab æterno, sicut supponebant Antiqui Philosophi, bene diceremus, quod mundus semper est: tamen non propter hoc diceremus, quod mundus de se semper est. Quod idem dicimus de æternitate, & tempore: quod enim æternitas semper existat; hoc de se habet, sicut quoddam necesse esse; quod autem tempus existat æternò (supposito quod tempus semper sit,) hoc non habet de se, sed hoc habet ab alio; & ita æternitas (ut dictum est) semper excedit tempus de se; siue tempus incipiat, siue non. Addit deinde,

At uerò si fuerit motuum aut effectuum, non operans autem aliquid, non erit motus. Contingit enim potentiam habens, non agere.

Postquā probauit aliquā substantiā esse sempiternā; hic probat, quod hæc substantia semper mouens est. Et tria facit, quia primò probat, quod talis substantia semper mouet: secundò ex hoc concludit, quod in tali substantia potentia non est: tertio ex hoc concludit, quod in tali substantia non est materia. Secunda ibi [Adhuc neque si aget.] Tertia ibi [Amplius igitur tales.] Prima in duas, quia in prima probat quod dictum est: secundò ex hoc destruit opinionem Platonis, ponentis idem, ibi [Nihil ergo prodest.] Dicit ergo primò, quod si talis substantia ponatur, scilicet sempiterna, oportet quod semper moueat: si enim posset mouere, non tamen semper moueret; motus non esset æternus, & hoc quia motus non est nisi à mouente in actu: bene enim potest contingere, quod aliquis habeat potentiam mouendi, & quod non tamè propter hoc moueat. Notandum est, quod intentio Philosophi est, quod substantia immobilis semper mouet: cuius ratio duplex est; una ratio est ex parte motus, secunda ratio est ex parte mouentis, siue ex parte immobilitatis, quæ est in mouente. Prima ratio patet, quia secundum intentionem Philosophi motus circularis æternus est, si ergo motus circularis æternus est, & motus non est nisi à mouente; sequitur quod sit mouens æternaliter, & semper maneat. Ita quod uidetur Philosophus

Æternitas de se ante et post tempus.

Nexus inter æternitatem et tempus, et inter necesse esse, et possibile esse, se qualis.

TEX. 30

Substantia immobilis semper mouens est.

Motus non est nisi à mouente in actu.

Motus circularis æternus.

imaginari, quod mobile necessario mouetur, & mouens necessario mouet: cum tamen secundum fidem, & melius ponendum sit, quod iste motus uoluntarius sit. Secunda ratio, super quam potest fundari Philosophus, sumitur ex parte immobilitatis, quae est in mouente; imaginatur enim ipse, quod tale mouens est omnino immobile nisi autem aliquando posset mouere, & postea moueret, transiret de potentia ad actum; quod autem transit de potentia ad actum, non est omnino immobile; & sic dicere, quod ista substantia sit omnino immobilis, & dicere quod transeat de potentia ad actum, simul non stant: sic ergo sunt duae rationes, super quibus fundatur intentio Philosophi.

Motus circularis secundum fidem est uoluntarius.

Quaestio.

Quaereret aliquis, Vtrum secunda ratio, super quam uidetur fundari Philosophus, ad probandum quod substantia sempiterna semper moueat, ualeat? Videtur quod non: secundum enim fidem prima substantia sempiterna primo potuit creare, & postea creans, non tamen propter hoc dicitur, quod aliquis motus, uel aliqua mutatio cadat in tali substantia sempiterna. Dicendum est, quod Philosophus dixisset forte ad hanc quaestionem, quod Deus necessario produxit mundum ab eterno, & forte motus hac ratione, de qua facta est iam mentio; non enim poterat imaginari, quod aliquod agens transeat de potentia ad actum sine mutatione sui: si ergo haec substantia primo potuisset creare, & postea creasset, hoc fuisset cum mutatione sui; & sic talis substantia non est omnino immobilis, & per consequens non esset omnino prima; quia substantia, quae trahitur de potentia ad actum, non est purus actus: si autem non est purus actus, non est substantia omnino prima; sic ergo forte dixisset. Sed secundum fidem nostram aliter dicendum est: dicendum est enim, quod prima substantia sempiterna de non creante fit creans sine mutatione sui, sed per solam mutationem alterius extremi, scilicet rei create. Ad cuius euidenciam duo sunt praenotanda: primum est de relatione: secundum est de actione & differentia actionum. Quantum ad primum notandum est: quod esse creatorem, relationem dicit in Deo solum secundum rationem, & non secundum rem; & hoc quia creator non refertur realiter ad creaturam: quod autem aliquid fiat de relato relatus, & maxime relatione secundum rationem, sine mutatione sui, sed per mutationem alterius extremi solum, hoc non est impossibile: per solam ergo mutationem creaturae, substantia sempiterna fit de non creante creans. Secundum, quod est praenotandum, est de differentia actionum: ubi notandum est, quod duplex est actio: quaedam est actio manens in agente, sicut est intelligere, & uelle; quaedam est actio, quae transit in extremis operatis. Si loquamur de prima actione, impossibile est, quod substantia sempiterna de non hoc fiat hoc, sine sui mutatione; puta quod de non intelligente fiat intelligens, uel quod de non uolente fiat uolens: cum enim haec actio maneat in agente, & sit perfectio agen-

In Deo an accidat mutatio.

Creator quo refertur ad creaturam.

Actio duplex.

tis, est perfectio absoluta: & sic si aliquid de non hoc fiat hoc, puta de non intelligente intelligens, acquirit aliquam perfectionem absolutam, quod est impossibile fieri sine mutatione sui. Si autem loquamur de secunda actione, quae transit in operatum; qualis actio est operatio; sic dicendum est, quod possibile est, quod substantia sempiterna fiat de non hoc sine mutatione sui, sed per solam mutationem rei operatae: cum enim haec actio sit perfectio operati, & non operantis, tota mutatio est in operato, & non in operante: propter quod sic patet, quod non oportet quod substantia sempiterna mutetur. Deinde cum dicit.

Nihil ergo prodest, nec si substantias faciamus sempiternas, quemadmodum qui species, si non aliqua potens inerat principium transmutari. Non ergo neque ipsa sufficiens, neque alia substantia praeter species: nam si non egerit, non erit motus aeternus.

Excludit opinionem Platonis, ponentis ideas. Vbi notandum est, quod secundum sententiam Philosophi substantiae sempiternae semper mouent: Plato ergo, qui posuit ideas, & non posuit eas semper mouere, nec carere motu; frustra eas posuit. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod nihil prodest ponere tales substantias, quales posuit Plato; quae dicuntur ab eo species uel ideae; & hoc si tales species nihil possunt transmutare: si enim hoc est, non sunt principium motus: tales ergo substantiae, quae non faciunt motum, non sunt sufficientes, quia eis positae, non propter hoc ponitur motus, qui a nobis ponitur sempiternus. Subiungit.

Reiicit ideas Platonis.

Adhuc neque si aget, substantia autem ipsius potentia non erit motus aeternus. Contingit enim quod potentia est non esse. Oportet igitur esse principium tale, unius substantia est actus.

Postquam probauit, quod haec substantia semper mouet; hic concludit, quod haec substantia non est in potentia, dicens: quod non sufficit dicere, quod haec substantia semper mouet, & semper agit: nisi cum hoc dicatur, quod haec substantia non est in potentia ad non mouendum: si enim haec substantia esset admixta potentiae, posset non mouere; quod autem est in potentia ad non esse, si ponatur non esse, nullum sequitur impossibile; ergo si iste motus poneretur non esse, nullum sequeretur impossibile; illa ergo substantia, & illud principium, quod mouet, non erit in potentia; sed eius substantia actus est. Notandum est, quod conclusio Philosophi fundatur super duas propositiones; prima propositio est, quod motus circularis semper est: ita quod impossibile est ipsum non esse; secunda propositio est, quod illud, quod est in potentia ad non esse, si ponatur non esse, nullum sequitur impossibile. Ex his duabus propositionibus concludit conclusionem suam, scilicet quod haec substantia sempiterna non est in potentia: si enim est in potentia ad non mouendum, si ponatur quod actu non moueat, nullum sequitur impossibile, ut dictum est in secunda propositione; si actu non moueat, motus non est aeternus, quod qui-

Substantia immobilis est semper actus, et nullo modo in potentia.

D

Quod est in potentia, contingit non esse.

Metaphysicæ

quidem esse impossibile, dictum est in prima propositione. Sequitur.

Amplius igitur tales oportet esse substantias sine materia. Sempiternas enim esse oportet, si & aliquid aliud sempiternum actu.

Illatio est superioribus.

Concludit secundam conclusionem, dicens: quod si tales substantiæ sint sempiternæ, oportet eas esse sine materia; quia quidquid est ad mixtū materiæ, corruptibile est; tales autem substantiæ non sunt corruptibiles, sed sunt sempiternæ: & si aliquid sit sempiternum, sicut est motus, & tempus: hæc ergo substantiæ in actu sunt, & non in potentia, nec in materia &c.

Quamuis dubitatio: uidetur enim agens quidem omne posse, potens uero non omne agere; quare prius esse potentiam.

Dubitatio de prioritate potentia, uel actus.

Postquam ostendit, substantiam sempiternā esse; hic ex dictis mouet quandam quæstionem. Et diuiditur in duas partes, quia in prima parte mouet quæstionem, & soluit eam; in secunda parte redit ad ostendendum conclusionem, scilicet quod substantia immobilis & sempiterna est, ibi [Quare non fuit.] Prima pars in duas partes; quia in prima parte mouet quæstionem: secundò soluit eam, ibi [Potentia quidem igitur.] Prima pars in duas partes; quia primò arguit pro una parte quæstionis; secundò pro secunda, ibi [At uerò] Dicit ergo primò: ita dictum est, quod actus est ante potentiam, & hoc quia substantia sempiterna est ante substantiam corporalem: tamen dicere, quod actus est ante potentiam habet magnam dubitationem: uidetur enim quod potentia sit prior actu: illud enim est prius, a quo non conuertitur consequentia: sic autem se habet potentia respectu actus, si enim aliquid agit, sequitur quod possit agere; non tamen sequitur, si potest agere, quod agat: potentia ergo est prior actu, quia ab ea non conuertitur consequentia respectus actus. Addit.

At uerò si hoc nihil erit entium; contingit enim quidem posse esse, non dum uerò esse. Et etiam sicut dicunt Theologi, qui ex nocte generant: aut ut Physici, quibus erant simul res omnes. dicunt idem impossibile. Quomodo enim mouebuntur, si non fuerit actu aliqua causa? Non enim materia ipsa se ipsam mouebit, sed tectonica: nec menstrua, nec terra, sed semina, & genitura.

Arguit, uel actus precedat potentiam.

Arguit ad oppositum, scilicet ad probandum, quod actus præcedit potentiam. Et diuiditur in duas partes, quia primò probat actum esse priorē potentia per rationem: secundò per dicta Antiquorum ibi, [Propter quod.] Dicit ergo primò, quod si potentia præcedit actum, sequitur quod nullum ens erit; sed hoc est impossibile, ergo & primum. In hac ratione sic procedit, quia primò ponit rationem suam, dicens: quod si potentia præcedit naturaliter actum, contingit quod aliquando nullum ens erit: contingit enim quod aliquod ens possit esse, non tamen propter hoc est. Secundò ex hoc ostendit, quod opinio quorundam Antiquorum falsa est, dicens: quod si potentia non

præcedit naturaliter actum, patet quod illi Theologi Philosophi malè dixerunt, qui ponebant omnia generari ex nocte, id est ex pura priuatione, id est qui ponebant, quod omnia præexistenter prius in pura potētia: patet etiam, quod illi Naturales non benè dixerunt, quod omnia præexistenter in quodam confuso simul, ita quod fuerunt in pura potentia: tam enim isti, quam illi, id est Theologi, qui uocantur Pœtæ, quam etiam Philosophi Naturales dicunt idem impossibile: dicunt enim tam hi, quam illi, quod omnia prius fuerunt in potentia: & hoc est impossibile, quia si omnia fuerunt prius in potentia, non essent mota ad actum, & ita nullum ens esset in actu: nihil enim mouetur de potentia ad actum, nisi per aliquid præexistens in actu: materia enim non mouet se ipsam ad actum, sed mouet ipsam ad actum in artificialibus tectonica, id est ars: nec terra, nec menstruum in naturalibus mouent se ipsa ad actum; sed menstruum mouetur ad actum per generatiuam, id est per semina animalium, & terra mouetur ad actum in generatione plantarum per semina plantarum. Subdit in textu.

Antiquorum quorundam lapsus.

Materia mouet se ipsam ad actum.

Propter quod faciunt quidem semper actum, ut Leucippus & Plato: semper enim dicunt esse motum; sed quare, & quem non dicunt, nec sic, nec causam. Nihil enim ut contingit mouetur, sed oportet semper aliquid existere. Quæ uerò nunc, natura quid sit aut uel, aut ab intellectu, aut ab alio scilicet. Deinde qualis prior: differt enim ualde quodcumque est.

*At uerò nec Platonem possibile dicere, quod exi-
stimat aliquando principium esse, quod ipsum seipsum mouet. Posterius enim & simul cum celo anima aut ait.*

Probat, quod dixit, scilicet quod actus præcedit potentiam per dicta Antiquorum, dicens: quod quia ita est, quod actus præcedit potentiam, ideo benè dixerunt illi Philosophi quantum ad hoc, qui dixerunt actum semper esse; hi autem philosophi fuerunt Leucippus & Plato: hi enim duo dixerunt, semper motum fuisse, & ita fuisse semper actum. Leucippus quidem posuit motum semper fuisse in aethere per se mobilibus, ex quibus dicit constitui mundum. Plato autem posuit, quod elementa ante mundi constitutionem mouebantur motibus inordinatis, & postea post mundi constitutionem reducti sunt ad ordinem: sic ergo hi Philosophi quantum ad hoc, quod dixerunt, actum semper fuisse, benè dixerunt. Sed in hoc defecerunt, quia non dixerunt, quis motus fuit iste, qui est semper, nec assignauerunt causam istius motus: cum tamen omnis motus habeat causam, & nihil moueatur, ut contingit in actu: nunc autem modò uidemus, quod omnia mouentur uel à natura, uel à uolētia, uel ab intellectu, uel à aliqua alia causa. Debuerunt ergo illi facere mentionē de aliqua causarū istarū: debuerunt et assignare, quæ istarum causarum esset prima, scilicet et utrum natura, uel intellectus: multum enim differt, quæ istarum

rum ponatur prima. Nec sufficit in assignando causis illius motus, q̄ fuit ante mundi constitutionem, dicere, sicut dixit Plato: dixit enim Plato quod anima mouebat seipsam, in mouendo autē seipsam, mouebat alia, ita quod erat principium motus. Et benè dico, quia non sufficit hoc dicere, propterea q̄ anima nō fuit secundū Platōnē ante mundi constitutionem, sed simul facta est cum cœlo, & ita non potuit esse causa illius motus inordinati; & hoc quia ille motus inordinatus præcessit cœlum, cum quo est facta anima.

Plat opinio de creatio-
no uo uo.

Questio.

Quereret aliquis, Vnde sequitur ista consequētia, si potentia præcedit actum, uniuersaliter sequitur, quod nullum entium aliquando fuerit? Dicendum est, quod sequitur sic: si potentia uniuersaliter præcedit actum, necesse est, uel quod nullum entium aliquando fuerit, uel quod res producat seipsam ad actum: si enim omnia aliquādo fuerint in potentia, quæro a quo sunt deducta ad actum: uel enim sunt deducta a seipsis, uel sunt deducta per aliquid præexistens in actu: a seipsis non sunt deducta ad actum, quia nulla res

Nulla res se ipsa gignit.

producit seipsam ut sit: nec etiam potes dicere, q̄ sunt producta per aliquid præexistens in actu, quia (ut iam supposuisti) omnia sunt in potentia: Præterea si essent producta per aliquid præexistens in actu, actus præcederet potentiam, cuius contrarium supposuisti: cum ergo facta tali suppositione, entia non sint producta nec à seipsis, nec per aliquid præexistēs in actu, ergo nullo modo sunt producta, & sic nullum entium erit, sicut dixit

Intra entia tres modi possunt imaginari.

Philosophus, Vt autem hoc melius uideatur, notandum est, quod in fra entia possumus imaginari tres modos, quorum modorum duo sunt impossibiles: ex quo sequitur, quod solus tertius est possibilis: Possit enim aliquis dicere primò, quod omnia entia sunt in potentia ad non esse, & hic modus dicendi impossibilis est: quia hoc possibile positò in esse, sequitur impossibile: si enim ponatur hoc possibile in esse, sequitur quod illa, quæ possunt non esse, non sint, quod est impossibile: sequitur enim facta hac positione, quod nullum entium erit, nec etiam possit esse: non enim possunt ista, quæ sunt in potentia, deducere seipsa ad actum: nec etiam possunt deduci ab alio, quia nō possunt deduci nisi ab alio, quod est in actu: nullū autem ens est in actu, quia (ut suppositum est) nullum est ens. Et ista est ratio, quam facit Philosophus: dicit enim, quod impossibile est, quod potentia naturaliter præcedat omnē actum; si. n. hoc esset, oīa essent in potentia ad nō esse: hæc autē posibilia ex quo possibilia sunt, ponatur q̄ non sint, sequit̄ q̄ nō possint produci, quia nec à se, nec ab alio: si autē ita est, nullum entium erit, hoc autē est impossibile, ergo possibili positò in esse, sequitur impossibile. Secundus modus, quem aliquis posset imaginari in entibus, est: quod omnia entia sunt in actu; ita quod nullum ens est admixtum potentia: & iste modus dicendi est etiam impossibilis: secundum enim istum modum dicendi nul-

lum ens esset productum; & per consequens destrueretur generatio & corruptio: omne enim ens, quod generatur, uel quod producit, est admixtum potentia: hi ergo duo modi sunt impossibiles. Tertius ergo modus est necessarius: est autem tertius modus, quod quædam entia sunt in potentia, & quoddam ens ita est in actu, quod nullo modo est admixtum potentia: & hoc ens est substantia sempiterna. Ita q̄ secundum intellectum Philosophi, actus naturaliter præcedit totum ambitum potentia, & hoc quia substantia sempiterna præcedit omne ens possibile. Si enim naturaliter potentia præcederet actum, oporteret quod quicquid est in actu, ante fuisset in potentia, & sic, cum substantia sempiterna sit in actu,

Quod generatur, ē ad mixtum potentia.

Quomodo actus præcedit potentia.

facta hac suppositione, prius uel tempore, uel natura fuit in potentia, hoc autem dicere est impossibile: hoc enim positò, uel oportet, quod substantia sempiterna, dum est in potentia, deducat se ad actum, & hoc est impossibile, ut iam dictum est; uel oportet, quod deducatur ab aliquo alio; & hoc etiā est impossibile; quia secundum hoc substantia sempiterna non esset substantia prima, & hoc quia substantia eam deducens ad esse, esset prior ea. Deinde eum dicit.

Potentiam quidem igitur existimare priorem actu, est quidem ut bene, est autem ut non bene: dictum est autem quomodo. Quod autem actus prius testatur Anaxag. intellectus enim actus: Et Empedocles amicitiam & litem. Et semper dicentes motum esse, ut Plato, & Leucippus.

TEX. 32.

Soluit quæstionem, dicens: quod dicere, quod potentia præcedit actum, est quidem ut sic, & est quidem ut non: quomodo autem hoc sic, dictum est in Nono huius, ubi dictum est, quod in eodē numero potentia præcedit actum: in diuersis autē actus præcedit potentiam, & hoc quia illud, quod est in potentia, non potest reduci ad actum, nisi per aliquid præexistens in actu: & quia actus naturaliter præcedit potentia, ideo benè dixit Anaxag. quando dixit, quod intellectus omnia mouet ad actum; intellectus autem mouens omnia ad actum, est in actu, & sic actus, præcedit potentia: quantum etiam ad hoc benè dixit Empedocles, qui posuit amicitiam & litem esse causas mouentes, & præcedere ipsa mobilia, sicut actus præcedit potentiam. Quātum ad hoc benè posuit etiam Leucippus, qui posuit motum semper esse, & per consequens actum, cum motus sit quidam actus. Sequitur.

Solutio de hæcrationis, proposita de prioritate actus, & potentia. Vide in 9. huius tex. cō. 13. et inde.

Quare nō fuit infinito tempore chaos, aut nox, sed eadem semper, aut peryodo, aut aliter, si prior est actus potentia.

Postquam mouit quandam dubitationem, & soluit eam; hic redit ad ostendendum, quod substantia sempiterna est. Ad cuius euidenciam notandum est, quod ratio Arist. per quam ostendit, q̄ substantia sempiterna est, est talis: generatio, & corruptio semper est in rebus, sed generatio, & corruptio, & sua sempiternitas causatur à motu cele-

Datur substantia sempiterna.

Metaphysicæ

eclēsti, ergo si generatio & corruptio semper est, ergo motus cœlestis semper est; cum autem motus non sit sine motore, si motus cœlestis semper est, ergo motor semper est, sed motor iste est substantia, quam quærimus, ergo talis substantia est. In hac ratione sic procedit, quia primò ponit proprietatem generationis, scilicet quòd generatio semper est: secundò ex hoc concludit, motum cœlestem esse, ibi [Si itaque idem.] tertio ex hoc concludit, motore esse, ibi [Est igitur aliquid.] Dicit ergo primò, quòd si actus est simpliciter prior potentia, sequitur quòd opinio Antiquorum sit falsa, qui posuerunt, quòd omnia priùs fuerunt in potentia simul in quodam chaos confuso: sequitur etiam, quòd sit falsa opinio illorum, qui posuerunt, quòd omnia fuerunt priùs in quadam priuatione, quã priuationem uocabant noctē: utraque enim opinio falsa est. Dicendum est autem, quòd ea, quæ sunt, semper fuerunt in peryodo, id est secundum circulum generationis, & hoc quia actus est prior potentia. Notandum est, quòd idem semper esse, potest intelligi duobus modis; uno modo quòd idem semper sit secundum speciem, & non secundum numerum; & hoc idem esse, est esse secundum circulum generationis. Secundo modo potest intelligi, quòd aliquid idem semper sit, non solum secundum speciem, sed etiam secundum numerum, eo modo quo dicimus, quod una substantia sempiterna est semper eadem. Hoc uiso, patet quòd, dicit Philosophus; dicit enim quod non est dicendum, quod omnia fuerint aliquando in potentia, uel quòd omnia aliquando fuerint in prima priuatione, sed dicendum est, quòd actus semper fuit, uel secundum circulum generationis, in quo quidem circulo manet idem actus secundum speciem; uel dicendum est, quòd actus aliter manet, scilicet secundum numerum; siue autem primo modo dicatur, siue secundo, actus precedit potentiam: in circulo enim generationis in diuersis actus precedit potentiam, ut dictum est; ille autem actus, qui permanet idem in numero, precedit omnem potentiam, & omne ens possibile, ut dictum est. Deinde cum inquit.

Idem semper esse, dupliciter.

TEX. 34.

Si itaque idem semper periodo, oportet aliquid semper manere similiter agens. Si autem debeat fore generatio & corruptio aliud, oportet agens esse aliter & aliter. Necessè est igitur, sic quidem secundum se agere, sic uerò secundum aliud. Aut ergo secundum alterum, aut secundum primum. Necessè est igitur secundum hoc. Etenim illud ipsum causa est illi. Dignius ergo primum. Etenim causa erat illud ipsius semper similiter: et ipsius aliter, alterum. Eius aut, quod est semper aliter palam quod ambo.

Motus cœli perpetuus est.

Ostendit, quòd motus cœli semper est. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc facit: secundò ex hoc concludit errores quorundam philosophorum. Secunda ibi [Ergo si sic.] Ad euidentiã primi notandũ est, quod in generatione & corruptione duo sunt, in generatione . n. & corruptione est quedã perpetuitas; quia generatio & corru-

ptio perpetua sunt: est etiam quedam uarietas, quia aliquando generatur forma, aliquando corrumpitur. Secundum ergo hæc duo generatio & corruptio arguit duplicem motum: secundum . n. quòd perpetua est, quasi uniformiter se habet, & ita arguit motum uniformem, scilicet motum primi cœli: secundum autem quòd in generatione & corruptione est quedam uarietas, sic arguit motum Solis in obliquo circulo, qui quidem motus uidetur habere uarietatem, in quantum sol aliquando accedit ad nos, aliquando recedit à nobis: accedendo causat generationem; recedendo aut corruptionem. Est ergo sententia Philosophi in hoc: motus primus est causa perpetuitatis generationis, & corruptionis: motus autem solis in obliquo circulo est causa uarietatis, quæ est inter generationem & corruptionem. Visa hac sententia Philosophi, patet litera, quæ dicit: quòd si aliquid permanet idem semper peryodo, id est secundum circulum generationis, oportet dare aliquod agens, quod semper maneat similiter . i. uniformiter, quod sit causa istius perpetuitatis, & hoc agens est primum cœlum: si etiam debet esse generatio, & corruptio, oportet quòd sit quedam uarietas, ex hoc quòd res aliquando generatur aliquando corrumpitur. Si autem ita est, oportet dare aliquod agens, quod aliter & aliter se habeat in causando istam uarietatem, & istud agens est sol, qui aliter & aliter se habet, ex quo accedit, & recedit à nobis. Istud ergo agens necesse est, quòd causet istam actionem secundum se, in quantum, scilicet causat diuersitatem generationis & corruptionis; uel necesse est, quòd causet secundum aliud, hoc est in uirtute primi, scilicet in quantum causat perpetuitatem: necesse est enim quòd istud agens causet istam perpetuitatem uel in uirtute alicuius alterius, uel secundum primum, id est in uirtute primi cœli; cum ergo non agat in uirtute alicuius alterius, necesse est quòd agat secundum hoc, id est in uirtute primi; ipsum enim primum est causa ipsius, id est actionis propriæ, & etiam est causa illius, id est actionis, quæ est in secundo agente, & quia omnis causa primaria est magis causa, quam secunda, ideo ipsum primum dignius principium est, quam secundum. Quòd enim ipsa generatio semper sit, & quasi similiter, id est uniformiter, est causa ipsum primum, id est motus primi cœli: quòd autem sit ibi quedam uarietas, quia aliquando est generatio, aliquando est corruptio, est causa quoddam alterum, scilicet motus Solis in obliquo circulo. Quòd autem hæc duo coniungantur adinuicem, scilicet quòd generatio semper sit, & quòd generatio aliter sit, oportet quòd ambo sint causa, scilicet motus primi cœli & motus solis in obliquo circulo; ita tam en quòd prima est magis causa, quam secunda. Subiungit deinde.

Generatio, corruptio, potentia, uarietas.

Primum, secundum, aliter, aliter, uarietas, actio, motus, generatio, corruptio.

Omnis causa primaria est magis causa, quam secunda.

Ergo si sic se habet motus, quid ergo alia oportet querere principia? Quoniam autem ita contingit, & si non sit ex nocte cruent, & simul omnia, & ex.

non ente, soluentur utique hæc. Et est aliquid semper motum motu incessabili: hæc autem qua circulo. Et hoc non ratione solum, sed opere palam. Quare sempiternum erit utique primum cælum.

Redarguit
Platonem,
& Empedo-
clum.

Excludit errores quorundam Physicorum, & primò errorem Platonis, dicentis: quòd si motus semper est, sufficit ad causandum formas; & ideo non oportet querere quædam alia principia, sicut querebat Plato, qui ponebat ideas propter generationem formarum. Si etiam iste motus ponatur, excludetur error illorum, quod posuerunt omnia esse generata ex nocte, idest ex pura priuatione; si enim sic non ponatur, sicut posuimus: diceret fortè aliquis, quod omnia sunt generata ex nocte, idest ex priuatione, & ex non ente: contra quem diximus soluendo scilicet modum nostrum, quòd impossibile est, quòd omnia fuerint in pura potentia, & in pura priuatione: & hoc quia fuit sepeper aliqđ corpus motu incessabili, qui quidè motus est motus circularis, & sic motus sepeper fuit. Quòd at motus semper fuerit, hoc patet ex rōne, & ex opere, idest ex effectu ipsius motus, qui quidè effectus è generò & corruptio: si autem motus est sempiternus, & cælum primum, quod mouetur hoc motu, erit sempiternum; & sic patet, quòd falsum est dicere, quòd omnia fuerunt prius in pura priuatione.

TEX. 35.

Est igitur aliquid, quod mouet. Quoniam autem quod mouetur & mouens & medium. Igitur est aliquid, quod non motum mouet sempiternum, & substantia, & actu ens.

Ex perpetuitate motus cæli concludit perpetuitate primi motoris.

Postquam ostendit, quòd generatio semper est; postquam etiam ostedit ex hoc, quòd motus semper est: hic ex hoc concludit, quòd substantia sempiterna, quæ mouet, est: & hoc fuit intentu principale. Dicit ergo, quòd si motus est semper, & omne, quod mouetur, ab alio mouetur, oportet dare aliquid, quod moueat, quod sit semper. Quòd autem ita sit, patet: in ordine enim mobilium sunt tria, aliquid est enim, quod mouetur tantum; aliud est, quod ita mouet, quòd non mouetur: aliquid est, quod mouet, & mouetur: cum enim non sit abire in infinitum in mouentibus, oportet quòd illud, quod mouetur; reducat ad medianum, quod mouet & mouetur, & illud medium reducat ad aliquod mouens nõ motum; quòd quidem est ens sempiternum, & substantia in actu, cui non admiscetur potentia. Notandum est, quòd Philosophus imaginatur tres gradus entium, ita quòd ultima reducuntur ad prima, & ad supræma per media: imaginatur enim Philosophus unum ens, quod habet tantum rationem mobilis: secundò imaginatur alterum ens, quod habet rationem mobilis & mouentis; ita quod non mouet, nisi quia mouetur, & tale ens necessariò est agens instrumentale: si enim non mouet, nisi quia mouetur, necessariò mouetur in uirtute alterius, & necessariò instrumentum est respectu illius; tertio imaginatur ens, quod ita mouet, quod non mouetur, & hoc est ens sempiternum. Quali

In ordine mobilium tria sunt.

Entium tres gradus.

Primum motor est penitus immobilis.

A dicat ergo Philosophus in litera: motus apparet in rebus, ne ergo sit abire in infinitum, oportet deuenire ad aliquem motorem immobilem, qui ita moueat, quod non moueatur: ita quòd illud, quod mouetur tantum, & illud, quod est mouens, & motus arguunt motorem immobilem, sicut ultimū & medium argunt primum.

Quereret aliquis, Vtrum illa opinio, quæ dicit, quod omnia sunt ex pura priuatione, uel ex non ente, sit possibilis? Dicendum est, quòd hoc quod dico omnia, potest distribuere pro toto ambitu entis: ita quòd sub isto ambitu cadat omnis substantia, tam materialis, quàm immaterialis, & secundum istum modum intelligendi positio est impossibilis; secundum enim istum modum intelligendi omnis substantia, & omne ens esset ad mixtum priuationi & potentie. Et secundum istum modum dicendi sequitur duo inconuenientia, de quibus iam dictum est: si enim omne ens, & omnis actus esset ad mixtum priuationi & potentie, sequeretur, quòd potentia & priuatio naturaliter præcederet actum; quòd autem hoc sequeretur, patet; quia illud, quod conuenit rei ex natura sua, prius est illo, quod conuenit sibi ex alio; si autem omne ens esset ex priuatione & ex potentia, omne ens esset in priuatione & in potentia, & de se nõ haberet actum; & quia omne ens esset in potentia, potentia esset prior omni actu. Sequeretur et aliud inconueniens, de quo dixit Philosophus scilicet quòd nullum entium esset: si enim omnia entia essent ex priuatione & ex potentia, non esset impossibile ponere, quòd nullum ens esset: quia possibili posito in esse, nullum sequitur impossibile. Secundo modo hoc, quod dico omnia, potest distribuere pro ambitu totius entis, quod est aliud a primo ente, scilicet Deo: & sic non est impossibile, quòd omnia sint ex pura priuatione, & hoc quia Deus omnia creauit ex nihilo: actioni enim diuinæ nihil supponitur. Sequitur.

Questio.

Regula.

Actioni diuine nihil supponitur.

Mouet autem sic appetibile, & intelligibile. Hæc enim sola mouent non mota. TEX. 36.

Postquam Philosophus probauit substantiam sempiternam esse, in parte ista inquit de perfectionibus huius substantie. Et diuiditur in tres partes: in prima parte inquit de perfectione huius substantie: secundò de unitate & pluralitate illius: tertio mouet quasdam dubitationes, pertinentes ad actionem huius substantie. Secunda ibi [Vtrum autem unum ponendum] Tertia ibi [Quæ autem circa intellectum habent quasdam dubitationes] Prima in duas partes, quia primò inquit perfectiones huius substantie: secundò excludit errorem quorundam circa hanc substantiam, ibi [Quicumque autem putant, ut Pythagorici] Circa primum notandum est: quòd huiusmodi substantia sempiterna habet multas perfectiones: de perfectione enim eius est: quod mouet sicut finis: secundò de perfectione eius est, quòd mouet sicut summum intelligibile, ita quòd habet rationem summi intelligibilis: tertio de perfectione eius est, quòd

Substantia prima & sempiterna per sectiones.

Metaphysicæ

quodd sit optimum appetibile; ita quodd mouet sicut optimum appetibile: quartò de perfectione eius est, quodd mouet primum cœlum, & mouendo primum cœlum, mouet inferiora. Quintò de perfectione eius est, quodd in ea est summa delectatio, ex eo, scilicet quodd habet, rationem summi intellegibilis & optimi appetibilis. Secundum hoc ergo, hæc pars habet quinque partes: quia primò ostenditur, quodd hæc substantia mouet sicut finis: secundò quodd habet rationem summi intellegibilis, ibi [Intellegibilis autem] tertio quodd habet rationem optimi appetibilis, ibi [At uerò & quodd] quartò quodd mouet primum cœlum, quo moto, mouet omnia inferiora, ibi [Mouet autem ut amatum] quintò quodd in ea est summa delectatio, ibi [Dubitatio autem qualis.] Primò ergo ostendit, quodd hæc substantia mouet sicut finis. Et duo facit, quia primò hoc ostendit secundò ostendit, quodd in ista motione idem est desideratum, & intellectum, ibi [Horum autem prima.] Dicit ergo primò: ita dictum est, quodd substantia sempiterna prima mouet; mouet autem sicut appetibile & intellegibile, & sicut desideratum & amatum; & ita sicut finis: ratio autem hæc est, quia de ratione huius substantiæ sempiternæ est, quodd moueat non mota; quodd autem mouet non motum, mouet sicut desideratum & amatum, & sicut appetibile & intellegibile. Notandum est, quodd ratio Philosophi fundatur super duas propositiones: prima propositio est, quodd substantia sempiterna mouet non mota: secunda propositio est, quodd mouens non motum est, quodd mouet per modum finis & appetibilis: ex his autem duabus concludit, quodd substantia sempiterna mouet sicut desideratum, & amatum, & sicut appetibile.

Primū mouens mouet sicut finis.

Quæstio.

Imagō Philosophi de aia cœli, & motu intellegentiarum.

Quò magis res est in actu; eò magis appropriat quæ prima intellegente

Quæreret quis. Per quem modum posuit Philosophus, quodd substantia prima sempiterna mouet sicut desideratum & amatum? Dicendum est, quodd Philosophus imaginatur, quodd cœlum est animatum: ita quodd cœlum moueatur ab anima, siue ab intellegentia coniuncta: hæc autem intellegentia ideo mouebat cœlum, ut posset se assimilare primæ intellegentiæ. Imaginabatur. n. Philosophus, quodd intellegentia prima appropriata cœlo mouebat cœlum; mouendo autem cœlum, explicat formas, quæ sunt in potentia materiæ: ita quodd educit eas de potentia ad actum: educendo autem eas de potentia ad actum, assimilatur se primæ intellegentiæ: hæc enim formæ, quæ explicantur (secundum eum) habent duplex esse: unum esse habent in intellectu primæ intellegentiæ; secundum esse habent in potentia materiæ, de qua potentia per motum cœli educuntur. Imaginabatur etiam Philosophus secundò, quodd quantò res est magis in actu, magis assimilatur primæ intellegentiæ, quæ est purus actus: intellegentia autem mouens cœlum, magis est in actu, si moueat, quàm si non moueat: mouendo enim explicat formas, quæ sunt in potentia materiæ; quæ

quidem explicatio nobilis actus est. Sic ergo hæc uirtus mouet cœlum, mouendo autem cœlum, explicat formas, quæ sunt in potentia materiæ: explicando autem, assimilatur se primæ intellegentiæ: ita quodd in isto motu est aliqua uirtus, quæ mouet, sicut efficiens; & est intellegentia, quæ mouet sicut finis, cui, scilicet intendit assimilari secunda intellegentia. Imaginatur tertio Philosophus, quodd finis semper est nobilior eo, quodd est ad finem: intellegentia ergo non mouet cœlum propter explicationem formarum, & hoc quia sic motus esset propter aliquid ignobilius; nec finis esset nobilior eo, quodd est ad finem, sed ignobilior: sed mouet cœlum, ut explicet formas materiales; & explicando habeat suam perfectionem in actu secundo, & non primo tantum: habendo autem suam perfectionem in actu, magis assimilatur puro actui, quàm illud, quodd non habet: & sic purus actus, uel assimilatio ad purum actum est finis huius motionis: & sic bene dixit Philosophus, quodd purus actus, & prima intellegentia mouet sicut desideratum & amatum. Imaginabatur quartò Philosophus, quodd actiones omnium inferiorum agentium respectu primi sunt, sicut actiones seruorum respectu domini: sicut ergo omnes actiones & exercitia seruorum sunt, ut assequantur intentionem domini sui; ita quodd intentio domini mouet sicut desideratum, & amatum: ita omnes actiones omnium agentium inferiorum ad hoc sunt, ut secundum aliquem modum, & secundum aliquam similitudinem assequantur esse diuinum: omne enim, quodd est, secundum aliquem modum patet esse perpetuum, & esse diuinum; quia omnis entitas est quædam participatio deriuata ab ente primo: & ita sicut intentio domini mouet omnes seruos sicut amatum & desideratum; ita esse diuinum & esse perpetuum, quodd intendunt assequi omnia inferiora; mouet omnia agentia inferiora, sicut finis & sicut desideratum, & amatum. Et sic per hoc patet intentio Philosophi: non enim hic aliud intendimus nisi exponere Philosophum: de istis enim motionibus cœlorum fortè aliter dicerent Theologi.

Quæreret quis. Quomodo est uerum, quodd dicit Philosophus, quodd appetibile mouet non motum? Dicendum est, quodd Philosophus imaginatur hic in motu cœlorum, sicut in motu animalium, quando mouentur motu progressiuo: in motu autem animalium sic est, quodd appetibile intellectum mouet appetitum; appetitus autem motus imperat potentiæ motiue, quæ potentia motiua mouet membrum motu progressiuo: & sic in isto motu appetibile ita mouet, quodd non mouetur: appetitus autem uel potentia motiua mouet, & mouetur; membrum autem mouetur tantum. Ita similiter prima intellegentia, quæ est purus actus, secundum ipsum Philosophum mouet sicut desideratum & amatum, & sicut appetibile appetitum intellegentiæ, uel animæ; quæ quidem intellegentia

Finis est nobilior eo, quodd est ad finem.

Actio inferiorum agentium respectu superiorum.

Quæstio.

Proposio motus cœli rati ad motum progressiuum animæ.

gentia sic mota mouet cœlū; mouendo autē cœlum, explicat formas, quæ sunt in potentia materialis. Hæc autē omnia, quæ hic dicta sunt; uidentur supponere, q̄ cœlum sit animatum, quod non credimus esse uerum: quomodo autē hoc sit, & quomodo non, alibi habet locum. Deinde.

Horum autem prima eadem. Concupiscibile quidem. n. ipsum apparens uoluntabile aut primum ipsum existens bonum. Appetimus aut quia uidetur magis, quā uidetur; quia appetitus principii est intelligentia. Intellectus aut ab intelligibili mouetur.

Ostendit Philosophus, q̄ in ista motione idē est desiderabile & intelligibile. Ad cuius intelligentia notandum est q̄ in nobis est duplex appetitus: sensituius, & intellectuius, qui quidē intellectuius uocatur uoluntas: appetitus autē sensituius sequitur sensum, & cognitionē eiusdē: appetitus autē intellectuius sequitur intellectū & cognitionē eiusdē: in nobis ergo non est idē appetibile & intelligibile; & hoc quia in nobis quoddam appetibile est sensibile: & hoc patet in incontinente; quidē patitur & nō deducitur; ita q̄ sequitur appetibile intelligibile & non sensibile: in intelligentia autē, quæ mouet cœlū, idem est appetibile & intelligibile; & hoc quia intelligentia non hēt sensum; & per consequens esse appetibile apprehenditur tantum ab intellectu, & non à sensu. Visi hac snia, patet litera Philosophi, quæ dicit: q̄ in prima intelligentia, quæ mouet cœlum, intelligibile & appetibile eadem sunt; intelligibilia autē in nobis non sic: in nobis enim concupiscibile. i. appetibile sensibile, qd̄ quidē est apparens bonū, & nō bonū simpliciter; & istud bonū intelligibile appetimus, quia uidetur bonū; non aut uidetur bonū, quia appetimus: sic ergo hæc duo differunt in nobis. Non sic autem in intelligentia; in intelligentia. n. intellectus, & nō sensus est principii actus, intellectus. n. mouetur ab intelligibili, & nō à sensibili: & sic hic idē ē appetibile, & intelligibile. Notandū est, q̄ aliter se hēt appetibile, & aliter intelligibile, & aliter sensibile: appetibile. n. intelligibile est bonū simplex; & id cadit sub appetitū; quia uidetur bonū sicut est; appetibile autē sensibile, ideo uidetur bonū, non quia sit, sed quia appetitur; appetitus. n. sensituius subuertit iudicium rōnis; ut illud, qd̄ nō est bonū, intendat bonū: sicut patet in interperato, in quo sunt corrupta principia practica; quia sibi ut bonū, qd̄ nō ē bonū. Hoc ē ergo, qd̄ dicit Philosophus in litera; q̄ appetibile intelligibile idē appetimus, quia ut bonū; non sic aut appetimus sensibile tale. n. uidetur bonum, quia appetimus. Prosequitur.

Intelligibilis autē altera coelementatio, secundū se, et huius cā substantia prima, et huius quæ simplex et secundū actū. Est aut unū & simplex nō idē. Unū. n. metru significat, simplex aut qualiter habet ipsum.

Postquam ostendit Philosophus, q̄ ista intelligentia sempiterna mouet, in parte ista ostendit, q̄ ista intelligentia hēt rōnem nobilissimi intelligentis. Ad cuius euidentiā notandū est, q̄ intelli-

gibiliū duplex est coelementatio, siue duplex coordinatio; infra unā coordinationē sunt priuationes: infra secundā sunt habitus, sed tñ habitus habent magis rōnem & naturā intelligibilis, quā priuationes: habitus. n. est intelligibilis per se, priuatio aut per accidens: cū ergo substantia sempiterna habeat rōnem maximi intelligibilis, erit ista coordinationē habituū, & non priuationū; inter habitus ē duplex coordinatio; infra habitus. n. est coordinatio substantiarum, & coordinatio accidentiū; cū ergo accidens non intelligatur nisi p̄ substantiā, & hoc quia accidentia distrahuntur p̄ additamenta, sequit q̄ substantia hēt rōnem maioris intelligibilis, quā accidens; cū ergo substantia sempiterna prima habeat rōnem maximi intelligibilis, non pōt esse infra coordinationē accidentiū, ergo oportet, q̄ sit substantia infra substantias. Substantiarū autē est duplex coordinatio, quæ dā. n. substantiæ sunt materiales & cōpositæ: quædam aut sunt substantiæ immateriales, & simplices: substantia aut immaterialis & simplex magis hēt rōnem intelligibilis, quā substantia materialis & cōposita; cū ergo substantia sempiterna (quam quærimus) habeat rōnem maximi intelligibilis, oportet q̄ sit substantia, non oīs, sed simplex; & sic hæc substantia sempiterna est in coelementatione intelligibiliū, nō omnium, quia nō accidentium, non. n. est accidens, sed substantia; & non oīs substantia, sed simplex. Hoc uiso, patet litera Philosophi, quæ dicit: q̄ intelligibilis duplex coelementatio est. i. duplex coordinatio; altera. n. coelementatio est entis secundū se, quod quidē ens est substantia, quæ quidē substantia est primū ens. Huius aut substantiæ est duplex coordinatio, quia quædā est substantia, quæ est simplex, & quæ est secundū actū, & nō secundū potentiā; & quædā, quæ est secundū potentiā; istud ergo intelligibile est in altera coelementatione, quia est substantia, & non oīs substantia, sed substantia simplex. Bene dico simplex, & nō tantū una; unū. n. & simplex differunt, quia unū dicit metru & mensurā; simplex aut dicit dispōnē rei; ex hoc q̄ aliquo mō se hēt in se. Notandum est, q̄ secundum Comm. differentia est inter unū & simplex; unū. n. (famoso noī dicitur de uno, qd̄ est continuū: continuū. n. est unū in actū; tñ est plura in potentia; & sic licet unū priuet multitudinē in actū; tñ non priuat multitudinem in potentia: simplex autem dicit priuationē oīs multitudinis, tñ in actū, quā in potentia; unde simplex est unū, in quo nō est aliqua multitudo realis, nec in actū, nec in potentia. Bene ergo dictū est, q̄ subā sempiterna, ē simplex; Q. d. Philosophus, unū famoso noī dicit de cōtinuo; unū ē (ut dictū est in Decimo) dicit mensurā, simplex aut dicit dispōnē eius, cuius ē, ex hoc. f. q̄ in illo priuatur omnis cōpositio; bene ergo dixit, quod est substantia simplex.

At uerō & quod bonum, et quod propter ipsum eligibile in eadem coelementatione et optimum semper, aut proportionabile quod primum.

M m m Osten-

Intelligentia prima hēt rōnem nobiles intelligibiles.

Substantiarum coordinatio duplex.

Intelligibilis coordinatio duplex.

Substantia coordinatio duplex.

Unū & simplex differunt, etia secundū Com.

Continuum est unū in actum plura in potentia.

Tex. cō. 1. & inde.

Appetitus duplex in nobis.

Appetibile & intelligibile in quibus idem, & in quibus non idem.

Differentia inter appetibile intelligibile, & appetibile sensibile.

Appetitus sensituius subuertit iudicium rationis.

TEX. 37.

Metaphysicæ

Substantia sempiterna hæc rationem summi appetibilis.

Ostendit, quòd hæc substantia sempiterna habet rationem summi appetibilis; & hoc quia habet rationem optimi. Et diuiditur in duas partes, quia primò hæc ostendit: secundò respondet cui dam tacitæ quæstioni, ibi [Quod autem est.] Dicit ergo primò; quòd summè intelligibile, & bonum, quod habet rationem optimi, sunt in eadem coelementatione; quia idem est summè intelligibile, & bonum, quod habet rationem optimi: substantia, de qua dictum est, habet rationem maximi intelligibilis, ergo habet rationem finis & optimi respectu omnium. Et hoc est, quod dicit li tera: quòd illud, quod est bonum, & quod est propter ipsum eligibile, & quod est optimum, est in eadem coelementatione, cum summo intelligibili: summum enim intelligibile, quod est primum inter intelligibilia, est proportionabile optimo, Notandum est, quòd hæc duæ partes benè sequuntur ad primam: primò enim ostensum est, quòd substantia prima sempiterna mouet sicut appetibile & intelligibile, & ideo Philosophus statim ostendit, quòd hæc substantia habet rationem maximi intelligibilis, & maximi appetibilis; & hoc quia habet rationem optimi. Deinde.

Quod autem est, quod cuius gratia in immobilibus, diuisio ostendit. Est enim alicui, quod cuius gratia; quorum hoc quidem est, hoc uero non est.

Satisfactio tacita diuina.

Respondet cuidam tacitæ quæstioni: dictum est, quod substantia sempiterna habet rationem finis; diceret, n. aliquis hoc esse impossibile, quia finis non est nisi in rebus mobilibus; & hoc quia acquiritur p motum, & nō in rebus immobilibus. Ad hoc autem respondet Philosophus, dicens, quod finis aliquo modo est in rebus immobilibus; & hoc patet, si diuidamus finem, cuius gratia fiunt, quæ fiunt. Finis enim & cuius gratia dicitur dupliciter: uno enim modo dicitur finis, quod est præexistens ante motum; sicut centrū est finis motus grauiū: & isto modo finis est in immobilibus: secundo modo dicitur finis, quod non est nisi in intentione agentis, & acquiritur per actionem agentium, ut sit in effectu: & isto modo finis non est nisi in rebus mobilibus. Notandū est, quod secundum Cor. in hoc textu: finis dicitur duobus modis: uno. n. modo dicitur finis perfectio, quæ est in perfecto; sicut finis medici est sanitas: & finis sic acceptus, non præexistit motui, sed acquiritur per motum, ut sit in effectu: Secundo modo dicitur finis quædam substantia extrinseca à re, quæ mouetur ad eam, ut assimiletur ei; eo modo quo dicimus, quod omnes actiones seruorum sunt propter dominū; & hoc quia omnes actiones seruorum sunt ad adimplendam intentionem domini: & finis secundū hunc modum non acquiritur in effectu per motum, sed præexistit motui. Secundum primū modū principii non est finis: & hoc quia primū principii nullius perfectio est: secundū autē secundū modū primū principium potest dici finis, & hoc quia omnia agentia inferiora p actiones suas aliquatenus intendunt assimilari primo principio.

Finis dupliciter & quod est in rebus immobilibus est secundum doctrinam Comm.

Finis dupliciter secundum Aue.

E *Mouet aut ut amatum: Moto uero, alia mouetur. TEX. 31.*

Ostendit, quod hæc substantia sempiterna mouet omnia mouendo cælum. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponit, quod dictum est: secundò ostendit, quod hæc substantia omnino immobilis est: tertio ex his dictis concludit ordinem inter intelligentiā, cælum, & naturam. Dicit ergo primò: ita dictum est, quòd intelligentia prima mouet cælum sicut amatum & desideratum, mouendo aut cælum, mouet omnia inferiora. Notandum est, quod Philosophus imaginatur duplicem motum; motū ad formam, & motum ad ubi: motus autē ad formam est in inferioribus; motus autem ad ubi est in cælo. Imaginatur ergo Philosophus, quòd intelligentia mouet cælum motu ad ubi, & mediāte isto motu explicant formæ, quæ sunt in potentia materiæ, & educuntur de potentia ad actū: & sic mediāte motu ad ubi catur motus ad formā. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quod intelligentia mouet cælum, & mouedo cælum mouet oia; quia mediāte motu cæli catur motus formales.

Substantia prima mouens cælum, mouens omnia.

Motus ad ubi.

F *Si quidem igitur aliquid mouetur, contingit & aliter habere. Quare ratio quæ prima & actus est, secundum quod mouetur. Ex hac autem contingit aliter habere secundum locum, & si non secundum substantiam. Quoniam autem est quidem mouens ipsum immobile ens, actu ens, hoc non contingit a ter se habere nullatenus; ratio enim prima mutationum, huius aut quæ circulo. Hoc aut mouet ho.*

Si quidem igitur aliquid mouetur, contingit & aliter habere. Quare ratio quæ prima & actus est, secundum quod mouetur. Ex hac autem contingit aliter habere secundum locum, & si non secundum substantiam. Quoniam autem est quidem mouens ipsum immobile ens, actu ens, hoc non contingit a ter se habere nullatenus; ratio enim prima mutationum, huius aut quæ circulo. Hoc aut mouet ho.

Ostendit, quod hæc intelligentia immobilis est: secundò ostendit ex hoc, quod hæc intelligentia est ens necessariū, ibi [Ex necessitate igitur.] Dicit ergo primò quod si aliquid mouetur ab ista intelligentia, cū ois motus si quædam alietas, contingit quod istud, quod mouetur, aliter & aliter se habeat: ex quo sequitur quod prima ratio, & primus motus est actus corporis, quod mouetur; quod quidē corpus aliter & aliter se hēt secundū locū, & non secundū substantiā: & hoc quia istud corpus nō mouetur ad formam. Licet aut istud corpus aliter & aliter se habeat secundū locū; tñ motor quod mouet istud corpus, omnino est ens immobile, & ens in actu sine potentia: ita quod nō contingit ipsum aliter & aliter se habere: mouet. n. corpus secundū primā mutationē, quæ est mutatio ad ubi, & ista mutatio circularis est: mediāte aut motu mouet hæc inferiora. Notandū est, quod sententia Philosophi in breui est ista: quod elementa quidē aliter & aliter se hēt secundū formā; cælū aut aliter & aliter se hēt secundū ubi, sed non secundū formā: intelligentia uero nullo modo aliter & aliter se hēt, nec secundū formā, nec secundū ubi. Hoc aut sic imaginatur: quod sicut primū alterat, quod est cælū, ita alterat, quod non alteratur: ita intelligentia, quæ mouet primò motu. s. ad ubi ita mouet, quod non mouet. Et hoc est, quod dicit li tera: intelligentia mouet primo motu, quod est motus ad ubi; & secundum illum motū non mouet; si aut non mouetur secundū illum, nec secundū aliqū alium; & hoc quia motus ad ubi est primus motus: imaginabimur ergo vniuersaliter in motu primū

Intelligens prima mouens.

H

primum & secundum motum. In alteratione autem ita est, quod secundum alterum ita alterat, quod alterari potest, & ita mouet motu alterationis, quod etiam mouetur: primum autem alterans ita mouet motu alterationis, quod non mouetur; & ita alterat, quod non alteratur: tamen non potest moueri ad ubi. Sicut autem dictum est de alteratione; ita dicatur uniuersaliter de motu: nam sicut primum alterans, quod est cælum, nullo modo alteratur, eo ipso quod est primum in tali genere: ita primum mouens uniuersaliter, quod est intelligentia, nullo modo mouetur: nam idem iudicium est de primo genere respectu huius generis, & de primo ente simpliciter respectu huius entis.

Ex necessitate igitur est ens: & necessitas bene & sic principium: nam necessarium totiens: hoc quidem uidetur quod propter impetum, illud uero si ne quo non bene; hoc autem non contingens aliter, sed simpliciter.

Ostendit ex dictis, quod hæc intelligentia sempiterna est ens, quod est necesse esse. Ad cuius euidenciam notandum, quod ubicunque est ratio motus, est ratio possibilis; & hoc quia motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia: illud autem ens, a quo excluditur ratio omnis motus, oportet quod sit necesse esse; & hoc quia ab eo excluditur ratio omnis possibilis. Et hoc est, quod dicitur: ita dictum est, quod hoc ens nullo modo mouetur; & ideo oportet quod sit ens necessarium: ita quod necessitas sit in eo: hoc enim principium necessarium est; Verum est, quod necessarium dicitur multis modis: uno enim modo dicitur necessarium idem, quod uiolentum: & hoc modo necessarium causatur a causa extrinseca. Secundo modo accipitur necessarium a fine; eo modo quo dicimus, quod illud est necessarium, sine quo res non potest bene haberi; sicut uolenti ire Angliam necessarium est habere nauim. Tertio modo dicitur necessarium, quod impossibile est aliter se habere, & hoc quia inuariabile est, & immobile a sua dispositione: & hoc modo dicimus, quod ens primum, quod est intelligentia prima, est ens necessarium. Notandum, quod primum necessarium sumitur a causa efficiente: secundum autem sumitur a causa finali: tertium uero sumitur a forma; & hoc potest esse in ente primo; eo modo quo dicimus, quod Hemispherium habet, quod est necesse esse; quia impossibile est non esse; quod quidem sic est necesse esse, hoc sequitur essentiam & formam primi entis.

Ex tali igitur principio dependet cælum & natura.

Ex dictis concludit continuationem inter intelligentiam, cælum, & naturam, dicens: quod intelligentiæ mouent cælum, & mouendo cælum, mouent inferiora, ut dictum est: oportet quod ex tali primo principio, quod est intelligentia, dependeat tam cælum, quam natura. Notandum, quod Philosophus hic appellat naturam, agentia inferiora, quæ naturaliter agunt: imaginatur ergo, quod hæc agentia inferiora explicant formas de potentia materia; hoc autem non faciunt nisi mediante motu cæli; motus autem cæli per intelligentiam est, & sic natura

continuatur cælo, & cælum intelligentiæ. Notandum, quod secundum intellectum Philosophi, forma hæc triplex esse: unum esse habet in intellectu motoris, uel intelligentiæ: & istud esse est sicut esse formarum in mente artificis. Secundum esse habent in uirtute cæli: & istud esse est sicut esse formarum in instrumento; mediante quo instrumento agit artifex: eo modo quo dicimus, quod forma domus secundum aliquem modum est in mente artificis, & secundum aliquem modum est in terra. Tertium esse habent formæ in materia: & istud esse est sicut esse formæ domus in materia: sicut ergo forma domus, quæ est in materia, continuatur artifici mediante instrumento; ita tota natura formarum educatur de potentia materiæ, continuatur intelligentiæ, mediante cælo. Et hoc est forte, quod dixit Philosophus; quod natura, & cælum ex tali principio dependet. Si tamen Philosophus in dictis suis uoluit dicere, quod primum principium non potest educere formas ad actum, nisi mediante cælo, falsum dixit, sicut aliis & c.

Forma hæc triplex esse.

Deductio autem qualis optima paruo tempore nobis. Sic enim semper illud est, nobis quidem impossibile. Quoniam & delectatio actus huius; & propter hoc uigilatio sensus & intelligibilia, & delectabilissima; species uero & memoria propter hoc. Intelligentia autem, quæ secundum se eius, quod secundum se optimi: & quæ maxime eius, quæ maxime.

TEX. 39.

Postquam Philosophus ostendit, quod prima causa mouet sicut desideratum & amatum; postquam est ostendit, quod habet rationem maxime intelligibilis; & simul cum hoc rationem optimi: postquam etiam ostendit, quod mouendo cælum, mouet omnia: in parte ista ostendit, quod in prima causa est summa delectatio; ex eo quod intelligit & amat seipsum. Et diuiditur in duas partes, quia primo ostendit, quod in ipsa prima intelligentia est summa delectatio propter actum intellectus: quia autem actus intellectus actus est uitalis; ideo secundum ostendit, quod in tali primo principio est uita, ibi [Et uita autem utiq;] Prima pars in duas partes: nam (ut dictum est) prima causa mouet sicut desiderabile & intelligibile; primo ergo Philosophus ostendit, quod delectatio est in intelligente & desiderante primam causam; sicut delectatio est in intelligentia, quæ immediate mouet cælum: secundum ostendit Philosophus, quod maxime delectatio est in ipso primo principio, quod desideratur & intelligitur, ibi [Seipsum autem intelligit.] Dicit ergo primo, quod deductio .i. nobilis dispositio & delectabilis est in ipsa intelligentia, quæ mouet cælum; ex eo quod intelligit primum principium: talis autem optima dispositio & delectatio non potest esse in nobis nisi paruo tempore: quod enim spiritus sit in nobis, hoc est impossibile: quod autem talis delectatio sit in intelligente primum principium, patet: quia delectatio sequitur intellectionem; unde omnis delectatio spiritus est de actu; & ideo uigilia, quæ consistit in actu; & sensus .i. actus sensualis: & intelligentia, id est actus intellectualis delectabilissima sunt.

In prima causa est summa delectatio.

Actus intellectus est actus uitalis.

Delectatio quid, in quibus est; secundum quæ partem, & de qua.

Suba immobilitas sempiterna esse esse.

Necessarium multipliciter.

Quo intelligens prima est ens necessarium.

Continuatio inter intelligentiam, cælum, & naturam.

Metaphysicæ

moria, uel in specie, hoc non est, nisi in quantum species & memoria referuntur ad actum: species enim refertur ad operationem, & ad actum præteritum, & in tantum delectat, in quantum refertur ad actum præteritum. Si ergo intelligentia actualis secundum se delectat, oportet quod intelligentia, quæ est respectu eius, quod est optimum bonum, id est bonum intelligibile, & quæ est respectu eius, quod est maxime intelligibile, maxime delectet: talis autem est intellectio desiderantis & intelligentis primum. Notandum est, quod fundamenta Philosophi fundatur super duo fundamenta: primum fundamentum est, quod delectatio causatur ex actuali coniunctione perfectibilis & perfectionis; & ita delectatio est in operatione, & non in potentia; nam per operationem perfectibili adiungitur perfectio; quod autem delectatio sit in operatione actuali, probat Philosophus per hoc, quia uigilia, sensus, & intellectus in quantum dicunt quendam actum, delectant. Secundum fundamentum, super quo fundatur Philosophus, est: quod si delectatio est in operatione, erit maxime in optima operatione; quæ quidem operatio est operatio intellectus uel uoluntatis respectu optimi obiecti: ex his duobus fundamentis concludit, quod in actuali intellectu primo principii est maxime delectatio. Notandum est, quod secundum Philosophum primo Rhetorice, delectatio est quidam motus animæ & constructio simul tota sensibilis in existente natura. Ad cuius euidentiam notandum est, quod quando dicitur, quod delectatio est motus, ibi accipitur motus communiter pro operatione: quando etiam dicitur, quod est motus sensibilis, ibi idem est sensibile, quod perceptibile; ita quod perceptibile dicitur quod commune ad actum sensus, & ad actum intellectus. Quasi dicat ergo Philosophus, delectatio est operatio perceptibilis, ex qua quidem perceptione, quasi quædam dulcedo in ipso, qui delectatur, & quasi quædam delectatio causatur; quia delectatio quasi idem est, quod delectatio; quia ex hoc per operationem potentia attingit, quod est sibi conueniens & proportionatum, & hoc percipit ex hoc, quod dilatur. Est etiam delectatio constructio simul tota in natura existente: bene quidem dicit, quod est constructio simul tota, cuius ratio est, quia delectatio non est in fieri; sed in facto esse; & ideo uocatur constructio; quasi dicat, delectatio consistit, scilicet in quodam constructo esse, quod quidem est totum simul. Quod autem dicit, quod ista delectatio est motus, uel constructio perceptibilis in existente natura; tangit subiectum delectationis: quasi dicat, illud, quod delectatur, est quoddam existens in natura, quod quidem delectatur ex hoc, quod acquirit aliquam dispositionem, quæ sibi conuenit secundum naturam suam: ita quod hoc habere idem est, quod coniungi conueniens cum conuenienti, ex qua coniunctione causatur delectatio. Si ergo secundum prædicta delectatio est operatio uel consti-

Fundamenta Philosophi.

In actuali intellectu primo principii est maxima delectatio.

Delectatio est in facto esse.

tutio perceptibilis respectu eius, quod est secundum naturam, cum operatio intellectus respectu maximi intelligibilis sit perceptibilis, & sit quædam constructio, hoc est in constructo esse, & sit respectu perfectionis intellectus: sequitur quod (sicut dicit Philosophus) in tali intellectu est magna delectatio. Deinde cum subdit.

Seipsum autem intelligit intellectus secundum transumptionem intelligibilis. Intelligibilis enim sit attingens & intelligens. Quare idem intellectus & intelligibile. Susceptiuum enim intelligibilis & substantia. Actuatur autem habens.

Postquam Philosophus dixit, quod est magna delectatio in eo, quod intelligit primum principium, in parte ista ostendit, quod in primo principio est maxima. Ad cuius euidentiam notandum est, quod in primo principio est delectatio ex hoc, quod intelligit seipsum: & ideo Philosophus primo ostendit, quomodo intellectus intelligit seipsum: secundo ex hoc concludit, quod maxima delectatio est in primo principio, ibi [Quare illud.] Dicit ergo primo, quod intellectus intelligit seipsum secundum transumptionem intelligibilis, id est secundum præsentiam intelligibilis: ex hoc enim quod intellectus est attingens intelligibile, ex hoc est intelligens: ex hoc autem quod attingit intelligibile, ex hoc fit, quod idem sit intellectus & intelligibile. Quod autem intellectus non possit intelligere, nisi attingat intelligibile, patet: quia intellectus est in potentia, & est susceptiuum intelligibilis, & substantia, quæ intelligitur: per ipsum autem intelligibile intellectus actuatur, & actuatus intelligit: immo forte ipsa actuatio, ut est recepta in intellectu, idem est, quod intellectio. Notandum est, quod intentio Philosophi in breui est ista, quod intellectus de se est in potentia: ut autem est in potentia, non agit, nec intelligit; sed si debet intelligere, oportet quod actuatur; hæc autem actuatio est per ipsum intelligibile. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus, quod intellectio est secundum transumptionem intelligibilis, hoc est, ex hoc est, quod intelligibile actuatur ipsum intellectum; in qua quidem actuatio idem est intelligibile, & intellectus; quia ambo concurrunt ad eundem actum intellectio: si enim intellectus debet intelligere seipsum, oportet (secundum modum loquendi) quod sit unum & idem: & sicut habet rationem intellectus, mouetur à seipso; per consequens autem ut habet rationem intelligibilis, actuatur: quæ forte actuatio, ut est in intellectu ab intelligibili, idem est quod intellectio. Ut autem hoc melius uideatur, intelligendum est: quod in separatis à materia idem est intelligibile, & intellectus, quia in separatis à materia idem est, quod habet rationem intelligibilis, & rationem intellectus: sed tamen ut habet rationem intellectus, habet rationem moti: ut autem habet rationem intelligibilis, quasi habet rationem mouentis. Et ideo oportet, quod si intel-

In primo principio est maxima delectatio.

Quo intellectu sit suspensio intelligit.

Intellectus per intelligibile actuatur.

In separatis à materia idem est intelligibile, & intellectus.

Etus debet intelligere seipsum, quod primo intelligat se, ut habet rationem intellectus; actuatur postea à seipso, ut rationem habet intelligibilis, & hoc est, quod dicit Philosophus, quod intellectus intelligit seipsum secundum transumptionem intelligibilis. Sequitur.

Quare illud magis isto, quod uidetur, intellectus diuinum habere & speculatio delectabilissimum et optimum. Si igitur sic bene habet, ut nos quandoq; Deus semper mirabilis. Si autem magis adhuc mirabilis habet aliquis.

Concludit ex dictis, quod maxima delectatio est in primo principio, dicens: quod si delectatio est in intellectu attingente intelligibile; multo magis illud est delectabile, quod est in intellectu primi principii: ille enim intellectus uidetur habere aliquid diuinum, & speculatio eius est circa obiectum delectabilissimum, & optimum: delectatio enim, quam nos habemus intelligendo, paruo tempore est: delectatio autem, quam habet Deus intelligendo, semper est: & ideo delectatio eius immobilis est, & mirabilior adhuc; quia habet eam per modum optimum, ad quem attingere non possumus. Notandum est, quod Philosophus ex tribus uult habere, quod maxima delectatio est in deo: primum est propter maximam indifferentiam, quæ est inter intelligibile & intellectum: nam ubi est maior indifferentia inter intelligibile & intellectum, est maior præsentia ipsius intellectus apud intellectum: ubi autem est maior præsentia, maior est delectatio; & hoc quia intelligibile ex cui præsentia delectat; in Deo autem est maxima indifferentia inter intelligibile & intellectum: propter istud autem primum præmisit Philosophus modum, per quem intellectus intelligit se ipsum, qui quidem modus est ex præsentia intelligibilis. Secundum, per quod uult Philosophus habere, quod hæc delectatio est maxima, est ex hoc, quod intellectio diuina est respectu optimi & maximi intelligibilis; & ideo dixit Philosophus, quod speculatio diuina est circa delectabilissimum & optimum. Tertium, per quod. uult habere, quod hæc delectatio est maxima, est; quod ista delectatio non est quandoque, sed semper; quasi dicat, prima causa, ut habet rationem intelligibilis, semper est præsens sibi ipsi, ut habet rationem intellectus; & quia delectatio est ex præsentia intelligibilis, sicut præsentia semper est, ita & delectatio.

Delectatio nostra, & dei qualis.

Questio.

Quereret quis, Vtrum intelligere sit in Deo, sicut supponit Philosophus? Videtur quod non, quia intelligere consistit in moueri & pati, ut iam dictum est: sed non sunt in Deo: ergo &c. Ad oppositum est Philosophus. Dicendum est, quod intelligere in Deo est: sed tamen propter uim argumenti, notandum est, quod duplex est modus intelligendi: unus modus est ex hoc, quod intellectus mouetur ab alio abiecto, quod quidem obiectum non est idem, quod ipse intellectus: & iste modus intelligendi est in nobis; cum enim intellectus no-

Modus sit legendi duplex.

ster sit in potètia, oportet quod actuatur per obiectum extra, quæ quidem actiuatio uel est intellectio, uel est quid suppositum intellectiois & isto modo intelligendi differentia est inter intelligibile actuans, & intellectum actuatum; & ideo tale intelligere est pati. Secundus modus intelligendi est, in quo ipsum intelligibile, quod se habet per modum actuantis, & ipse intellectus, qui se habet quasi ad modum actuati, sunt omnino indifferentia secundum rationem, & talis modus intelligendi est in Deo; & ideo non est ibi passio; quia intelligibile & intellectus non differunt nisi secundum rationem: intellectus enim diuinus intelligit essentiam suam, quæ quidem est ratio sibi intelligendi alia. Ex quo patet, quod intellectus diuinus intelligendo seipsum, intelligit omnia alia, ex quo etiam patet, quod in intellectu diuino non est passio; quia passio est ex hoc, quod intelligibile realiter mouet intellectum, quod quidem intelligibile differt ab intellectu: in Deo autem idem est intelligibile & intellectus: licet sit ibi aliqua differentia secundum rationem. Addit.

Intelligibile et intellectus quo differunt in deo.

Essentia diuina est ratio intellectus diuino intelligendi alia.

Passio in intellectu non de oritur.

Et uita autem utique existit: etenim intellectus actus uita: illud autem ipse actus est; actus autem quod secundum se illius, uita optima et sempiterna. Dicimus autem Deum esse animal sempiternum optimum. Quarum uita, & duratio continua & æterna existit Deo. Hoc enim Deus.

Ex dictis ostendit, quod in Deo uita est, dicens; quod in deo est uita, quod patet: actus enim intellectus est quædam uita, sed in Deo est actus intellectus: immo illud idem, quod est Deus, est ipse actus intellectus, quia substantia dei est ipse actus; in Deo ideo est uita optima & sempiterna. Unde & famosè inter hoies dicitur, quod Deus est animal sempiternum: quia in solis animalibus maximè apparet uita: in Deo ergo est uita & ductio continua æterna; imo ipsa uita in Deo idem est, quod Deus.

In Deo est uita, quæ idem est in eo quod ipse Deus.

Quereret quis, Vtrum in Deo sit uita? Dicendum est quod sic, quod duplici uia uenari possumus. Prima uia est ex quiditate ipsius uitæ, & ipsius uere: secunda uia est ex subiecto ipsius uitæ. Ad euentiam primæ uia notandum, quod secundum Philosophum uiuere est esse: unde uiuere est esse in uiuentibus: imaginabimur ergo, quod sicut similitas est cawitas, & non omnis cawitas; sed cawitas in tali materia, scilicet in naso: ita uiuere est esse, sed non omne, sed esse in uiuentibus: itaque sicut diffinitio similitatis est per additionem. scilicet. additamento talis subiecti: ita similiter uiuere est esse cum additamento subiecti: & non dicit essentiam, uel esse essentiam, sed dicit esse existentiam, & non dicit omne esse existentiam, sed dicit esse existentiam in ultimato gradu & supremo: uiuere enim est nobilissimum esse, ita quod uiuere super esse habet gradum nobilitatis, & hoc quia uiuere non est nisi sub nobilissimo gradu essendi, cum ergo primo principio debeat attribui esse & essentia, sub nobilissimo gradu sibi debet attribui uita, & uiuere. Patet ergo prima uia, qua probatur

Questio.

uiuere est esse, non simpliciter, sed in uiuentibus. 2. de Ani. 37.

uiuere est esse nobilissimum: et super esse habet gradum nobilitatis.

Metaphysicæ

tum est, quod deo conuenit uita.

Secunda uia est ex subiecto ipsius uitæ. Ad cuius euidentiã notandum est: quod non omnia dicuntur uiuere, sed illa solùm, quæ habent principium motionis in seipsis: unde illa, quæ solùm mouentur ex alio, sicut grauiã & leuiã, quæ mouentur à generante, sicut patet ex Octauo Physic. uiuere non dicuntur: illa ergo sola, quæ habent principium motionis in seipsis, dicuntur uiuere, & habere uitã. Vnde plantæ dicuntur aliquomodo habere uitã, tamen in modico gradu, quæ licet habeat principium motionis in seipsis, sicut patet in motione augmenti; tamen in eis est infimus gradus uitæ; quia nõ multũ appropinquat ad animalia; non enim cognoscunt finem, ad quem tendunt. In animalibus etiam est principium motionis intra, & ideo in eis est aliquis gradus uitæ, & maior quàm in primis; sed quia mouentur in quodam impulsu, & ex quodam impetu formæ impressæ, & formæ apprehensæ; ideo non propriè est principium actionis in ipsis: unde secundum proprium modum loquedi magis aguntur, quàm agant. Tertio autem modo est propriissimè uiuere in intelligentibus; & hoc quia propriissimè in eis est motionis & actionis principium: intellectus enim siue uoluntas propter suũ gradum, alienatum à materia, libertatem habent unde & intellectualia dicuntur liberi arbitrii, quia in potestate sua habent actionem; quia in potestate eorum est agere, & non agere: uiuentia. n. quidem uita plantæ, uel uita animalis, nõ habent in potestate sua actionem, sed intellectualia sic & ideo propriissimè est in eis principium actionis, & per consequens uita: cum ergo intellectualitas, & per consequens libertas saluetur in Deo secundum supremum gradum; in Deo erit uita in summo gradu: & ideo Philosophus in litera uenatur, uitã esse in Deo, ex actu intellectus. Notandum est, quod Commentator in expositione huius literæ. uidetur dicere, quod propositiones possunt formari de Deo: benè ergo dictum est, quod Deus est uita, & Deus è unus; & Deus est species. Sed tamen propositiones formari de aliquo, potest intelligi tribus modis: in omni. n. propositione est subiectum & prædicatum; sicut ergo subiectum & prædicatum possunt se habere tribus modis; ita propositiones. Aliquando enim subiectum & prædicatum, siue dispositio & dispositum (appellatur enim dispositio prædicatum, dispositum autem subiectum) sunt unum in prædicatione, in quantum unũ dicitur de alio; & tamen sunt duo in intentione; in quantum scilicet intentio prædicati est extra intentione subiecti: & hoc modo formatur propositio in accidentibus; subiectum enim & accidens sunt unũ in prædicatione; tamen sunt duo in intentione, in quantum intentio prædicati est extra subiecti intentionem. Et hoc est, quod dictum est in prædicamentis, quod denominatiua prædicantur nomine, & non ratione: & hoc est dicere, quod ac-

cidens, quod denominatur, & ipsum subiectũ denominatum sunt unum nomine (quod ego appello unum prædicatione) tamen sunt duo in ratione, quam hic appellat Commentator, dualitatem intentionis. Aliquando autem subiectum & prædicatum sunt unum in esse, tamen sunt duo in potentia, sicut in propositionibus categoricis substantialibus: quid autem est esse duo in potentia, expositum est in Septimo. Primus modus propositionum non est in Deo, nec etiam Secundus. Tertius modus propositionum est, ubi prædicatum & subiectum sunt omnino idem in re & in esse, sed tamen sunt duo in consideratione: unde Commentator; dispositio & dispositum, hoc est prædicatum & subiectum in his, quæ non sunt in materia, reducuntur ad unam intentionem omnibus modis; & nullus modus est in talibus, quo distinguatur prædicatum à subiecto extra intellectum; sed sola ista distinctio est in consideratione intellectus: ita quod intellectus intelligit ea esse differentia secundum assimilationem ad aliqua alia. Ex hoc ergo habemus, quod Commentator, in hoc passu fuit istius opinionis, quod attributa sunt in Deo ex consideratione intellectus nostri; qui quidem intellectus noster format propositiones in Deo per assimilationem ad aliqua alia: omnia enim, quæ sunt in Deo, modo diuiso & modo simplicissimo sunt ibi; sed tamen ea, quæ sunt ibi modo diuiso, intellectus noster accipit quasi si modo diuiso formando propositionem; & hoc per assimilationem ad illa, in quibus sunt modo diuiso. Notandum est, quod dicit etiam Commentator in expositione literæ; quod quando formatur propositio in diuinis; puta quãdo dicitur, Deus est uita, uel Deus est unus, prædicatum & subiectum non sunt nomina sinonima, ita quod dicant idem sub omnibus modis; nec etiam in tali propositione prædicatum & subiectum differunt sicut prædicatum, & sumptũ, id est sicut abstractum & concretum; sicut differt albedo & album: cuius ratio est, quia sumptum significat & dicit, quidquid dicit principale, & plus: quidquid enim dicit albedo, dicit album, & plus: ubicunque ergo est sumptum, & concretum, ibi est aliqua compositio ex forma, quæ dicitur per principale; & ex illo, cuius est forma, quod dicitur per sumptum: cum ergo in deo nulla sit compositio, ibi propriè non est principale, & sumptum. Tertio est, quod Commentator dicit, quod aliqui in expositione istius literæ uoluerunt ponere Trinitatem in diuinis, & hoc quia Deus dicitur Deus, & uita & sapiens; tamen (ut dicit Commentator) Trinitatem ibi esse est impossibile; quia ubicunque est Trinitas, ibi est substantia numerata; substantia autem non numeratur nisi per intentionem additam ipsi substantiæ: humanitas enim de se non numeratur: sed quod numeretur est per aliquam intentionem additam ipsi humanitati: si ergo Trinitas est in diuinis, substantia diuina est numerata; si autem numerata est, est numerata

Tex. co. 27. Viuere in uiuentibus reperitur secundum magis & minus: & que proprie uiuentium dicuntur uiuere.

Intellectus et uoluntas unde habent libertatem: & unde in intellectualia dicuntur liberi arbitrii.

Doctrina Comment.

Propositio-nes formari de aliquo contingit tribus modis: sicut tripliciter se habent subiectũ, et prædicatũ.

In accidentibus quo formatur propositio.

Pag. 233. f

Quo attributa sunt in Deo secundum Auer.

Quo intellectus noster format propositiones in deo.

In propositionibus que formantur de deo, subiectũ et prædicatũ non sunt nomina synonyma.

In Deo non est compositio.

Opinio Auer. negantis Trinitatem in diuinis.

ta per intentionem additam: si autem ita est, sequitur, quod compositio sit in Deo ex illa substantia, & ex illa intentione addita: compositionem autem esse in Deo, est impossibile; quia omne ens compositum est ens nouum ab alio: nisi fortè diceretur, quod entia composita haberent esse a seipsis, quod est impossibile; quia nihil exit de potentia ad actum a seipso: sic ergo est sententia Commen. Tamen Commen. in hoc passu metitus est; secundum enim ueram fidem trinitas est in Deo: non enim accepit modum trinitatis, quæ ponit fides: & ideo non est disputandum contra eum. Deinde cum d.

TEX. 40. *Quicumque autem putant ut Pythagorici, & Leucippus optimum & nobilissimum non in principio esse: quare plantarum & animalium principia sunt causa: bonum uerò & perfectum in his, quæ ex his.*

Excludit errorem quorundam. Et tria facit, quia primò excludit illum errorem: secundò ostendit, quod illa substantia sempiterna, de qua iam dictum est, est impartibilis, ibi [Ostensum est autem] tertio ostendit, quod est impassibilis, ibi [At uerò & quia.] Prima in duas partes, quia primò ponit errorem illorum, deinde excludit motiuum eorum. Ad euentiam primi notandum est, quod optimum & nobilissimum debet poni in primo principio; & hoc quia omnis conditio nobilis, in illo est: ex quo habemus, quod principium nobilioris conditionis est, quàm illud, quod est ex principio. Quidam autem dicebant contrarium huius, quod principiatum est nobilius, quàm principium, assumentes argumentum; quia homo generatur ex spermate; & tamen homo est quid nobilius, quàm sperma. Hoc est ergo, quod dicit Philosophus; quod quidam sunt, sicut dicunt Pythagorici, & Leucippus; qui putant, quod nobilissimum & optimum non est in principio; & hoc quia principia animalium & plantarum erunt causa boni, & perfecti: bonum autem & perfectum est in his, quæ sunt ex talibus principiis. Deinde cum dicit.

Non rectè existimant: nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, & primum non est sperma, sed perfectum; ut priorem hominem dicat aliquis esse spermate. Non enim qui ex hoc fit, sed alterum ex quo sperma.

TEX. 41. *Quod quidem igitur est substantia alia sempiterna & immobilis, separata a sensibilibus, manifestum ex his.*

Excludit motiuum istorum, dicens: quod isti sic dicentes, non rectè existimant: non enim sperma, ex quo fit animal, est primum simpliciter; sed sperma deriuatur ab aliquo alio, id est ab homine, qui est perfectius eo, quod fit ex illo: sic ergo non est iudicandum de perfectione & imperfectione, secundum sperma, ex quo fit animal; sed secundum aliquid alterum, à quo determinatur, quod nobilius & perfectius est, quàm sit principiatum. Deinde concludit Philosophus totam

partem præcedentem, dicens; quod manifestum est ex dictis, quod est aliqua substantia sempiterna immobilis, & separata a sensibus. Profertur deinde.

Ostensum est autem, & quia non contingit habere hanc substantiam magnitudinem nullam. Verum sine patre & indiuisibilis est: mouet enim per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam finitum. Quoniam autem omnis magnitudo finita est, aut infinita: finita quidem propter hoc utique non habebit magnitudinem: infinita uerò non, quia totaliter nulla est infinita magnitudo.

Probat, quod ista substantia sempiterna nullam habet magnitudinem; sed est impartibilis: & est ratio sua talis: hæc substantia sempiterna habet potentiam infinitam: & hoc patet, quia mouet per tempus infinitum: sed potentia infinita non potest esse in magnitudine; si enim esset in magnitudine, illa magnitudo esset finita, uel infinita: infinita non, quia non est dare magnitudinem infinitam: nec etiam finita est, quia nullum finitum habet potentiam infinitam. Visa hac ratione, patet litera, quæ dicit, quod ostensum est in Octauo Physicorum, quod hæc substantia sempiterna nullam habet magnitudinem; sed est sine parte, & indiuisibilis est: mouet enim per tempus infinitum; & ideo sua potentia est infinita: si autem infinita est, non est in magnitudine; quia omnis magnitudo uel est finita, uel infinita: hæc autem potentia non potest esse in magnitudine infinita; quia non est dare aliquam talem: nec in magnitudine finita, quia in tali magnitudine non est potentia infinita.

At uerò & quia impassibilis, & inalterabilis: omnes enim alii motus posteriores sunt eo, qui est secundum locum. Hac quidem ergo manifestat, quia hunc modum habent.

Ostendit, quod hæc substantia est immobilis & impassibilis, dicens: quod manifestum est, quod hæc substantia est impassibilis; ita quod nullo motu mouetur: omnes enim motus posteriores sunt motu locali: si ergo hæc substantia non mouetur motu locali, qui est primus; nullo alio motu mouetur: & sic substantia sempiterna se habet, sicut diximus.

Quereret quis, Vtrum ista substantia sempiterna habeat potentiam infinitam? Dicendum est, quod sic: quod potest patere triplici uia.

Prima uia est ex fundamento huius potentie: hæc enim potentia fundatur super essentiam diuinam; essentia autem diuina infinita est; & hoc patet, quia comprehendit in se perfectionem omnis entis, sicut dictum est in Quinto: cum ergo potentia mensuretur secundum formam & essentiam, in qua fundatur; cum essentia sit infinita, & potentia erit infinita. Secunda uia ad hoc probandum sumitur ex modo actionis huius substantie sempiternæ: dictum est enim in præcedentibus, quod per potentiam huius substantie sempiternæ potest aliquid creari ex nihilo, & ex pura priuatione

Substantia sempiterna est impartibilis, et infinitam uirtutis.

Ex 3 Phy. 40. & inde

Tex. c. 78 & inde.

Substantia immobilis impassibilis, & inalterabilis est.

Questio.

Pag. 119. B.

Exploditur error.

Optimum & nobilissimum in primo principio ponendum.

Metaphysicæ

privatione; facere autem ex nihilo non potest esse nisi potentia infinita. Notandum est, quod potentia non solum debet mensurari pœnes factum, uel pœnes actionem; sed etiam pœnes modum agendi: licet ergo quodlibet factum & creatum ab hac potentia sit finitum; tamen modus agendi, qui est ex nihilo, non potest esse nisi potentia infinita. Tertia uia ad hoc probandum est uia Philosophi; qui ponit, quod hæc substantia sempiterna mouet per tempus infinitum; etiam habet potentiam infinitam. Ad cuius euidentiam notandum est, quod mouere per tempus infinitum, potest esse duobus modis: uno modo in uirtute propria; secundo modo in uirtute alterius: quod primo modo mouet, est potentia infinita: quod secundo mouet, non oportet quod sit potentia infinita. Videmus enim, quod secundum opinionem Philosophi, cœlum mouet hæc inferiora per tempus infinitum; & tamen non propter hoc est potentia infinita; & hoc quia mouet in uirtute alterius. Ad euidentiam omnium dictorum notanda sunt quædam dicta Comment. Notandum enim est primo, quod secundum intentionem Comment. mouens cœlum potest intelligi duobus modis; uno modo quod istud mouens moueat, quia impellit ad motum: secundo modo, quod istud mouens non moueat sicut impellens, sed sicut finis motus. Verum est; quod aliquando Commentator uidetur sentire, quod mouens sicut impellens, & mouens sicut finis sunt unus motor; quia efficiens & finis incidunt in idem in separatis a materia: aliquando uidetur sentire, quod mouens sicut impellens, & mouens sicut finis, sunt primi duo motores, & sic ponit motorem quintum; qui mouet sicut impellens; & motorem separatam, qui mouet sicut finis. Secundo notandum est, quod ex dictis Commenta. potest haberi, quod motus cœlestis causatur ex duobus motoribus, quorum unus est anima existens in cœlo: secundus autem est potentia abstracta, quæ non est in materia: propter primum motorem motus cœli est in tempore; propter etiam primum motorem est determinata proportio inter motorem & mobile; ita quod hoc non posset mouere maius mobile: & propter istum motorem dictum est a Philosopho, quod si una stella adderetur orbi, motus non posset mouere orbem. Sed tamen notandum est, quod idem Commentator de substantia orbis distinguit duplex infinitum: distinguit enim infinitum in genere, quod quidem uocant infinitum in tenuitate; siue infinitum in actione; & tale infinitum est in motore. Aliud infinitum est in tempore siue extensiuè; & tale infinitum potest etiam esse in cœlo, quod ducat per tempus infinitum; quod etiam mouet hæc inferiora per tempus infinitum. Tertio notandum est, quod ex dictis Comment. in expositione huius literæ potest haberi, quod impossibile est, quod aliqua substantia de se habeat possibile esse, & tamen recipiat ab alio nec-

cessarium esse: ut natura substantiæ transmutetur; licet autem hoc sit impossibile in substantia; tamen hoc possibile est in motu. Vnde Comment. impossibile est, quod idem sit possibile in esse ex sui substantia, et recipiat ex alio necessarium; nisi esset possibile, ut natura eius transmutaretur: possibile autem est, ut motus sit necessarius ex alio, & ex se possibile: & causa in hoc est, quia motus habet esse ex alio, id est a motore: substantia ergo non potest habere esse possibile ex se, & necessarium ex alio; quod tamen est possibile in motu: hæc Comment. Vtrum autem hæc, quæ dixit Comment. in expositione huius literæ, sint uera, uel non; relinquo diligenti Lectori: hæc enim indigent maiori perscrutatione, quam sit præsens speculatio.

Vtrum autem unam ponendum talem substantiam, aut plures, & quot oportet non latere, sed remitti & aliorum negationes; quia de pluralitate nihil dixerunt, quod sit planum dicere. Quæ enim circa ideas existimatio, nullam perscrutationem habet propriam; numeros enim dicunt ideas. Sed de numeris quandoque quidem sicut de infinitis dicunt; quandoque autem usque ad decem determinatis. Propter quam uerò causam tanta pluralitas numerorum, nihil dicitur studio demonstratio. TEX. 42.

In parte ista Philosophus inquirat de unitate, & multitudine substantiarum separatarum. Et diuiditur in tres partes; quia primo dat necessitatem huius inquisitionis: secundo ostendit, quod substantiæ separatæ multæ sunt: tertio ostendit, quot sunt. Secunda ibi [Nobis autem ex.] Tertia ibi [Pluralitatem uerò lationum] Primo ergo dicit, quod necessarium est inquirere de multitudine substantiarum separatarum: & est sententia sua in breui ista. Antiqui Philosophi parum, uel nihil dixerunt de multitudine substantiarum separatarum: ne ergo hæc ueritas remaneat ignota; aliquid dicendum est de hoc, ostendendo, scilicet in quo numero sunt substantiæ separatæ.

Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit: quod non debet latere nos, utrum debeat poni una substantia separata, uel plures? & si plures, quot debeat poni? sed etiam oportet nos commemorare negotiationem aliquorum Philosophorum: hoc est, et oportet uidere, quid dixerunt alii de hoc. Ipsi enim de pluralitate substantiarum separatarum nihil dixerunt, quod sit certum & planum. Verum est, quod quædam existimatio & opinio est. scilicet opinio Platonis, qui posuit ideas tanquam quasdam species separatas: tamen opinio de ideis quantum ad numerum, nullam habet certam perscrutationem, quia non determinatur in eis ideis aliquis certus numerus: ponunt enim ideæ omnium, quæ conueniunt in aliquo communi. Verum est etiam, quod quidam dicunt ideas per se numeros; sed tamen a talibus quod ad numerum, quo ponuntur ideæ, nihil certum habetur: quidam enim loquuntur de istis numeris tanquam de quibusdam infinitis, dicentes: quod species numerorum

Doctr. Com. hic. cō. 41. unde est 8. Physic. 79. & in fine li. belli de substantia orbis.

Vide in hoc. 12. com. 36. & 1. cap. de sub. orbis.

2. Col. tex. 71.

Infinitum duplex. De substantia orbis cap. 3.

Necessaria est inquisitio de unitate, & multitudine substantiarum abstractarum.

Op. Plat. de Id.

merorum sunt infinita; & hoc, quia semper addita unitate una, fit noua species numeri. Quidam autem dicunt, quod species numerorum sunt determinate usque ad decem; & hoc quia post decem non fit nisi renouatio prioris numeri: propter quam autem causam, sit tanta pluralitas numerorum, nihil dictum est determinate.

Notandum est, quod posset dicere aliquis, quod facta est mentio de numero substantiarum separatam, quando dictum est, quod substantie sunt quedam numeri: hoc primo excludit Philosoph. dicens: quod licet sit dictum, aliquid certum de ideis; tamen de numero idearum nihil certè, & determinate dictum est: sed solum dictum est, quod omnia, quae conueniunt in aliquo communi, ideas habent: quot autem sint illae ideas, dictum non est. Secundo hoc etiam excludit Philosoph. dicens: quod licet dictum sit, quod ideas sint numeri; tamen de eorum numeris nihil fixum, & determinatum dictum est: & hoc patet ex uarietate opinionum: quidam enim posuerunt species numerorum esse infinitas, quidam autem finitas usque ad decem.

TEX. 43. *Nobis autem ex suppositis, & determinatis dicendum. Principium quidem enim & primum actum est immobile, & secundum se, & secundum accidens mouens uerò primum sempiternum, & unum motum: quomam autem quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri, & primum mouens immobile esse secundum se, & sempiternum motum a sempiterno moueri, & unum ab uno.*

Plures sunt substantia separate.

Ostendit, quod substantiae separatae sunt plures. Ad cuius euidentiam notandum est, quod intentio Philosophi in hac parte est in breui, quod est dare unam substantiam primam; & quod post illam est dare plures alias substantias separatas, quae quidem mouent planetas: ita quod prima substantia separata respicit primum motum; illae autem substantiae respiciunt alios motus. Et secundum hoc haec pars habet duas partes, quia primo resumit, quod dictum est in praecedentibus de prima substantia separata: secundo ostendit, quod post illam est dare plures substantias separatas, ibi [Videmus autem.] Dicit ergo, quod illae, quae dicta sunt, sunt fundatae super praecedentia, & hic supponi debent: supponi enim debet, quod principium est quoddam primum omnium entium, quod quidem est immobile, & secundum se, & secundum accidens; quod quidem principium licet sit immobile, tamen mouet secundum unum motum primum & sempiternum: omne enim, quod mouetur, ab aliquo mouetur; & unus motus est ab uno motore. Ex quo sequitur, quod motus celi primi, cum sit primus, sit a primo motore; & cum sit unus, sit ab uno motore.

Videmus autem praeter uniuersum simplicem lationem, quam mouere dicimus primam existentem substantiam & immobilem, alias lationes Planetarum sempiternas. Sempiternum enim & instabile circulare corpus. Ostensum est autem in Physicis de his.

A *Necesse est harum lationum unamquamque ab immobili moueri secundum se, & sempiterna substantia. Astrorum enim natura sempiterna substantia quaedam ens, & mouens sempiternum, & prius eo, quod mouetur. Ex quod prius substantia, substantiam esse necesse est. Palam itaque quod tot substantias esse necesse est natura sempiternas & immobiles secundum se, & sine magnitudine propter praedictam causam. Quot quidem igitur sint substantiae, & harum quae prima & secunda secundum ordinem lationibus astrorum, palam.*

Ostendit, quod post primam substantiam, quae mouet primo motu & uno, est dare plures alias substantias separatas, quae mouent aliis motibus: & est sententia sua in breui ista. Quod sicut post primum motum sunt alii motus; ita post primam substantiam sunt aliae substantiae, quae mouent aliis motibus a primo. Et hoc est, quod dicit littera, quod uidemus aperte, quod est dare alias motiones planetarum sempiternas praeter primam lationem & motionem corporis simplicis primi; secundum quam motionem dicimus mouere substantiam primam, quae est immobilis & per se & per accidens: haec autem substantia mouet corpus primum sempiternum & instabile, quod quidem nunquam quiescit, sicut ostensum est in Physicis. Si autem est dare aliquam lationem praeter primam, necesse est, quod sit dare secundum unamquamquam lationem aliquam substantiam immobilem & sempiternam; quia unaquaque harum lationum est ab aliquo ente immobili & sempiterno: quod quidem ens substantia est:

C *natura enim abstractorum, quae mouentur ab isto ente, est natura substantiae sempiternae: cum ergo mouens sempiternum sit prius & nobilius eo, quod mouetur; necesse est enim, quod mouens sit prius substantia, quod autem est prius substantia, substantia est: manifestum est ergo, tot esse substantias sempiternas & immobiles secundum se, & secundum accidens, quot sunt lationes: quae etiam substantiae sempiternae sunt magnitudine impartibiles: manifestum est etiam, quod haec mouentia substantiae sunt: quae autem harum substantiarum sit prima, & quae secunda; secundum ordinem, manifestum est ex ordine astrorum: secundum enim ordinem astrorum est ordo mouentium. Notandum est, quod tempore Aristot.*

D *non dum deprehensus erat motus stellarum fixarum, quia postea deprehensus est ab Astrologis: deprehensus est enim ab eis, quod motus stellarum fixarum est in contrarium primi motus, quia ergo Philosophus non comprehendit motum stellarum fixarum, ideo extimauit, quod octaua sphaera, in qua sunt stellae fixae, est primum mobile, quod mouetur diurno motu, & eius motor est primum principium. Astrologi autem, qui deprehenderunt motum stellarum fixarum, non ponunt octauam sphaeram esse mobile primum, sed ponunt aliquod aliud corpus circumdans octauam sphaeram; quod quidem corpus ponitur ab eis primum mobile,*

Daturalia sube immateriales a prima; & quis est numerus, et ordo eorum.

8. Phy. tex. com. 48. & deinceps. & praecipue text. co. 73. & inde.

A. 1. astrorum

Arist. no co gnouit nisi usq; ad octauam sphaeram.

Metaphysicæ

mobile; quod quidem mouetur à primo principio motu diurno. Notandum est, quod Philosophus uidetur imaginari, quod corpora cœlestia, quæ mobilia sunt; sunt instrumenta mouentium: ita quod secundum ordinem instrumentorum sit ordo mouentium: ita quod substantia, quæ mouet superiorem orbem, sit uniuersalioris conceptionis, & uniuersalioris uirtutis; & per consequens oportet, quod sit nobilior. Et hoc est, quod dicitur litera: quod ordo substantiarum mouentium manifestus est ex ordine astrorum: quia, scilicet, substantiæ separatæ ordinem habent secundum maius nobile, & minus nobile: qui quidem ordo haberi potest ex ordine astrorum. Notandum est, quod secundum Commentatorē in expositione huius literæ, dispositio corporum cœlestium, & mouentium est, sicut dispositio bonorum regentium in conseruatione ciuitatis: ponunt enim omnes regēs ciuitatem actiones suas subseruientes actioni Principis: unde sicut in Regno uel Ciuitate omnes actiones inferiorum ordinantur ad actionem principis; ita similiter omnes motores inferiores ordinantur ad primum motorem. Deinde cum inquit:

Corpora cœlestia sunt instrumenta mouentium.

Ordo substantiarum mouentium unde sumitur.

Proportio Auer.

Pluralitatem uerò lationum, iam ex maxime propria philosophia Mathematicarum scientiarum intendere oportet ex Astrologia. Hæc enim de substantia sensibili quidem, sempiterna autem facit theoriam. Alia uerò de nulla substantia, puta quæ circa numeros, & Geometria. Quod quidem igitur plures sint eorum, quæ feruntur lationes, manifestum est & parum attingentibus: pluribus enim quàm una, astrorum errantiū unumquodq; fertur.

TEX. 45.

Sed quot sint hæc, nunc quidem & nos quæ dicunt mathematicorum quidam attentionis gratia dicimus, ut mente aliqua pluralitas determinata suscipiatur: Reliquum uerò, hoc quidem quærentes ipsos oportet; illa uerò persuadere à quærentibus, si quid uideatur præter modo dicta ab eo tractantibus: Amare quidem utrosque, persuaderi uerò à certioribus licet.

Substantiæ separatæ quot sunt numero.

Postquam ostendit, quod est dare plures substantias separatæ; hic ostendit, quot sunt illæ substantiæ. Et diuiditur in duas partes, quia primò inquit numerum cœlestium motuum: secundò ex illo numero concludit numerum substantiarum separataram. Secūda ibi [Quare & substantias.] Prima in duas, quia primò ostendit, ex qua scientia debet accipi numerus motuum cœlestium: secundò iuxta opinionem diuersorum accipit numerum motuum cœlestium, ibi. [Hesiodus quidem.] Dicit ergo primò, quod numerus motuum cœlestium, debet accipi ex philosophia Mathematicorum; & maxime ex illa, quæ Astrologia dicitur: hæc enim scientia speculatur substantiam sempiternam sensibilem, quæ est cœlum: ponit enim speculationem suam circa motum cœli, de quo motu hic intendimus: aliæ autem scientiæ de nulla tali substantia faciunt mentionem: sicut patet de Arithmetica, quæ totā speculationē suā ponit circa numeros, & non circa motum cœli:

Astrologia, Arithmetica, & Geometria quæ scientiæ, & circa quid uersantur.

E sicut patet etiam de Geometria, quæ speculationem suam ponit circa continuum, & non circa motum cœli: sic ergo ex Astrologia debet accipi motus corporum cœlestium. Quod. n. sint plures motus corporum cœlestium, patet etiam parum scientibus de Astrologia: sed quot sunt illi motus, nunc nos dicemus; recitantes aliqua, quæ circa hoc dicunt quidam Mathematicorum: hoc autem faciemus, ut à nobis concipiatur aliqua determinata multitudo in motibus cœlestibus. Reliquum uerò, quod modò non dicitur, oportet quod per nos ipsos quæramus: quia in hoc suademur ab illis, qui hoc quærent; etiam si aliquid apparuerit postmodum præter ea, quæ modo dicuntur, id est, si aliquis alius motus præter

istos postea apparuerit. Et quia in opinionibus eligendis, uel repudiandis, non debet moueri amor, uel odius; sed ueritas: idem dicit Philosophus, quod oportet amare utrosque philosophos; & illos, quorum opinionem sequimur; & etiam illos, quorum opinionem non sequimur: ab utrisque enim persuademur, ut quæramus ueritatem. Licet autem debeamus amare utrosque; tamen debemus sequi opinionem illorum, quorum opinionem sciimus esse certiore, & magis propinquam ueritati. Notandum est, quod sententia Philosophi in breui est ista: quod manifestum est cuilibet scienti in Astrologia, quod motus cœlestes multi sunt; sed quot sint, debet hic dici: dicitur autem hoc secundum opinionem Astrologorum; qui Astrologi diuersimodè se habuerunt in numero motuum cœlestium. Notandum est, quod secundum Commentatorem, motus cœlestes esse plures, hoc deprehenditur tribus motibus: est enim aliquis motus astrorum, qui deprehensus est à uisu & à uulgo: est alius motus, cuius motus non comprehenditur nisi instrumentis, & considerationibus: & quidam horum comprehenduntur longissimis temporibus, quidam paruis: tertius motus est, qui deprehenditur ratione: multi enim motus stellarum errantium uisu uidentur esse simplices, & tamen secundum rationem opinandū est, quod sint compositi ex multis motibus. Verbi gratia, motus stellarum aliquando inuenitur tardior, aliquando inuenitur uelocior; planeta etiam aliquando inuenitur retrogradus; aliquando inuenitur processiuus; hoc autem non potest esse in motu cœli, in quo nulla debet esse irregularitas; necesse est ergo ponere duos motus, ex quibus illa irregularitas reducatur ad aliquem ordinem. Deinde cum dicit.

Non amari, sed ueritatem de canone.

Plures esse motus cœlestium, de ratione Astrologorum.

Doctrina Communis.

Hesiodus quidem igitur Solem, & Lunam, & utriusque lationem in tribus posuit esse spheris. Quarum primam aplanorum astrorum; secundam autem secundum eum, qui Zodiaci per medium; tertiam autem secundum obliquatum in latitudine animalium. In maiori autem latitudine obliquati, tantam secundum quam Lunam fertur, quam secundum quam Sol.

A. L. Eub.

Accipit numerum motuum cœlestium, secundum

Etum opinionem quorundam Philosophorum. Et diuiditur in duas partes, quia primò accipit istum numerum secundum opinionem Hesiodi: secundò secundum opinionem Calippi, ibi [Calippus ante positionem] Prima in duas partes, quia primò accipit numerum motuum in Sole & Luna: secundò in aliis planetis, ibi [Errantium uerò astrorum] Dicit ergo primò, q̄ Hesiodus posuit unicuique planetæ sphaeras plures ecentricas, quarum unaqueq; habet motum proprium; ex omnibus illis motib. causatur illud, quod apparet de motu planetæ. Posuit enim Hesiodus motum tã Solis, quã Lunæ in tribus sphaeris: primus. n. motus tam Solis, quã Lunæ est motus diurnus, quo reuoluitur ab Oriete in Occidēs: & iò dixit, q̄ prima sphaera erat sphaera astrorum aplanorū id est astrorum, quæ sunt sine errore, quæ sunt astra fixa. Quasi dicat, sphaera ē in Sole & in Luna propter motū diurnū, q̄ quidē motus diurnus est motus stellarum fixarum, quæ sunt sine errore: Secunda aut sphaera Solis & Lunæ, posuit iste Hesiodus propter motum longitudinis, q̄ quidem est per medium Zodiaci. Tertiã aut sphaerã Solis & Lunæ ponebat iste Hesiodus ad causandum motū illū, q̄ obliquatur secundum latitudinē animalium, quæ figuratur in Zodiaco, prout .s. planeta aliquando uidetur Australior, aliquando uidetur Borealior, quasi declinans à media linea Zodiaci: & iste motus uocatur motus latitudinis. Verū est, q̄ motus latitudinis magis apparet in Luna, quã in Sole: in maiore enim latitudinem uidetur obliquari Luna, quã Sol. Notandum est, q̄ sententia Philosophi in breui est ista: q̄ in Sole & in Luna sunt tres motus, & secundum hoc sunt tres sphaeræ: est enim in Sole & Luna unus motus diurnus, q̄ est ab oriente, in Occidens: & ad causandum hunc motum ponitur una sphaera in Sole & Luna. Imaginabatur. n. Hesiodus, q̄ sphaera stellarum fixarum non sufficibat ad causandum hunc motum, sed oportebat præter istum motū cuilibet planetæ ponere sphaera propriam. Secundus motus Solis & Lunæ est motus longitudinis per medium Zodiaci, de quo motu loquentes, dicimus: q̄ Sol aliquando est in ariete, aliquando in cancro, & sic de aliis signis: ad causandum hunc motum ponitur secūda sphaera. Tertius motus est motus latitudinis à medio Zodiaci; de quo motu sequentes, dicimus: q̄ Lunæ aliquando est Borealior, aliquando Australior; & ad causandum hanc motū ponitur tertia sphaera. Notandum est, q̄ Ptolomeus non posuit motum latitudinis in Sole, sicut posuit Hesiodus: hic enim Hesiodus opinabatur, q̄ Sol, sicut & Luna, declinat à media linea Zodiaci uersus duos polos. Notandum est etiam, q̄ Philosophus (ut iam dictum est,) non dum deprehēderat motum proprium stellarum fixarum, q̄ est ab Occidente in Oriens; & ideo talibus stellis non posuit nisi unū motum, q̄ quidem motus est motus diurnus ab Oriente in Occidens, & ideo illum motum uocauit primum: uocauit etiam motum diurnum om-

Hesiodi posio de numero motuum corporū celestium.

In Sole & Luna tres sunt motus, & per consequens tres sphaera.

nes motus planetarum, & stellarum, fixarum, & hoc propter eandem causam, quia solus iste motus tempore suo ponebatur in stellis fixis.

Errantium uerò astrorum in quatuor cuiuscūque sphaeris. Quarum primam quidem & secundam illis eadem esse: Etenim ea, quæ est aplanorum, quæ omnes est ferens: & ea, quæ sub ea est ordinata, & secundum eum, qui per medium Zodiaci latitudinem habentem communem omnium esse. Tertia uerò omnium eo in circulo polos esse, qui per media signa transit. At quarta latitudinem per obliquum ad medium circuli huius esse. Tertia uerò esse sphaera polos, aliorum quidem proprios; Veneris uerò, & Mercurii eosdem.

TEX. 46.

Postquam posuit numerum motuum Solis, & Lunæ, secundum opinionem Hesiodi, & ostendit, q̄ sunt sex motus: hic ponit numerum aliorū planetarū secundū opinionem eiusdem; & est sententia sua in breui: q̄ quilibet aliorum planetarum secundum opinionem Hesiodi habet quatuor motus: habet. n. quisq; tres motus, quos habet Sol & Luna; & cum hoc, habent quendam quartum; & per consequens habent quatuor sphaeras ad causandum hos quatuor motus. Hoc est ergo, quod dicit litera; q̄ Eudoxius posuit motum continuū astrorum errantium in quatuor sphaeris; quarum primam & secundam ponebat eandem; hoc est uno modo se habere cum illis, quæ sunt Solis & Lunæ: nam motus primus, q̄ dicitur diurnus, qui dicitur motus stellarum fixarum, siue astrorum aplanorū: motus etiã secundus, qui est per mediū Zodiaci, est cōmunis motus omnibus planetis: & sic in prima sphaera, & in secūda, simile est de Sole & Luna, & planetis aliis: Sed tamen in tertia sphaera, & quarta aliud proprium ponebat; iste. n. dicebat, q̄ tertia sphaera aliorum planetarū à Sole & Luna, quæ causabat motum latitudinis; habebat polos in media linea Zodiaci; cum. n. oēs sphaeræ sint ecentricæ, sequebatur q̄ Zodiacus transiret per polos circuli maximi tertiæ sphaeræ, & e conuerso circulus tertiæ sphaeræ maximus trāsibat per polos Zodiaci. Si autem ita est, sequebatur, q̄ tertia sphaera, quæ deferrebat planetā motu latitudinis, deferret eā usq; ad polos Zodiaci, quod tamē nunquam uisum est: ne ergo hoc accadat, ponitur quarta sphaera, quæ reuoluit planetas ad cōtrariū tertiæ sphaeræ. s. ab Oriente in Occidens; & sic reuoluendo impedit, ne planeta deferatur usq; ad polos Zodiaci. Et hoc est, quod dicit litera, quod quarta latitudo, id est quartus motus ponitur in istis planetis secundum quendam circulum obliquatum ad mediū Zodiaci; ex qua obliquatione super planeta non deferretur usq; ad polos. Notandum est, secundum opinionem Eudoxi motus planetarum sunt uiginti sex: habebat. n. Sol & Luna sex motus; quilibet autem aliorum planetarum habebat quatuor, q̄ simul collecti faciunt uiginti; & sic motus planetarum secundum istum fuerunt uiginti sex. Deinde cum dicit.

Numerus motuum aliorum planetarū à Sole & Luna secundum Hesiodum.

Motus planetarū secundum Eudoxum sunt 26.

Calippus autem positionem quidem sphaerarum eandem

TEX. 47.

Metaphysicæ

eandem posuit cum Eudoxia, hoc autem distantiarū ordinem. Pluralitatem uerò ei quædam, quæ Iouis; & ei, quæ Saturni eandem cum illo dedit. Soli uerò & Lunæ duas existimabat adhuc apponendas esse sphaeras, si quis apparentia sit rediturus. Reliquis uerò planetis singulis unam.

Calippi positio de numero motuum celestium.

Conuenientia & differentia inter Calippum, & Eudoxium.

Venatur numerum motuum celestium secundum opinionem Calippi. Et diuiditur in duas partes, quia primò querit istum numerum: secundò concludit, quot sunt motus planetarum secundum opinionem Calippi, ibi. [Quoniam ergo.] Prima in duas, quia primò uenatur numerum sphaerarum deferentium: secundò reuoluentium, ibi [Necesse autem.] Dicit ergo primò, quòd Calippus eandem posuit positionem sphaerarum cum Hesiodo: & etiam ponebat eandem distantiam inter planetas, quam ponebat Eudoxius. Conueniebat etiam cum Eudoxio in numero sphaerarum Saturni & Iouis: in Saturno & Ioue posuit iste quatuor sphaeras, sicut & ille. Differabat autem in sphaeris Solis & Lunæ: addebat. n. super sphaeras, quas ponebat Eudoxius, Soli & Lunæ duas sphaeras: ita quòd Sol & Luna (secundum Calippum) habebat quatuor sphaeras, quilibet. f. eorū quinq;. Differabat etiam ille ab illo in aliis planetis; cuiuslibet. n. aliorum planetarum addebat unā sphaerā: ita cum illo ponebat quatuor sphaeras: in aliis autē planetis iste ponebat quinque: nō. n. credebatur posse saluare apparentiam, nisi Soli & Lunæ adderet duas sphaeras. f. quatuor ambobus planetis; aliis autem addebat unā super illas, quas posuit Eudoxius. Subiungit.

Necesse autem simul positæ omnes apparentia sunt reditura secundum quodlibet errantium, alteras sphaeras unā minores esse reuoluentes, & ad idē restituentes primam sphaeram, semper inferius ordinati astri. Sic enim solum contingit planetarum lationem omnia facere.

Postquam posuit numerum sphaerarum secundum Calippum; hic ponit numerum reuoluentium, & est sententia sua in breui ista: quòd quilibet planeta habet tot sphaeras reuoluentes, quot habet ferentes, una minus: ita quòd si ferentes erūt quinque, reuoluentes erunt quatuor; & si ferentes sunt quatuor, reuoluentes erunt tres: & sic de aliis. Quòd autem reuoluentes deficiant in una, hæc est ratio: quòd prima sphaera, & secunda, & breuiter omnes planetae habent reuoluentem, præter ultimam; in qua est astrum: illa enim non indiget sphaera reuolente. Hoc est ergo, quòd dicit litera: quòd si omnia apparentia debent saluari; necesse est in qualibet stella errante ponere alias sphaeras reuoluentes, quæ sunt pauciores aliis in una; quæ quidem sphaeræ reuoluentes reducunt primam sphaeram ferentem, & sphaeram altri ordinati inferius ad eandem positionem, id est ad eundem situm: sic. n. ponendo, contingit saluare lationem omnium astrorum. Notandum est, quòd inferior sphaera retardatur (secundum opinionem istius) à motu superioris sphaeræ;

Numerus sphaerarum reuoluentium secundum Calippum.

E eo modo quo diceremus, quòd sphaera Saturni deficit a motu primæ sphaeræ; sphaera etiam Iouis deficit a sphaera Saturni; ut ergo illud, quòd deficit, possit restitui; & ut planeta reducatur ad eundem situm; necesse fuit ponere sphaeras reuoluentes: ita tamen quòd sphaeræ reuoluentes sunt pauciores primis una: cuius ratio est, quia ultima sphaera, in qua ordinatur astrum; non indiget reuolvente; & hoc quia motus ultimæ sphaeræ componitur ex omnibus motibus superioribus; & ita oportet illud, quòd fertur, restitui per illos motus superiores. Prosequitur.

Quoniam ergo in quibus quidem ipse feruntur sphaeris, hæc quidem octo, hæc autem quinque & uiginti sunt. Harum autem solas non oportet reuolui, in quibus inferius ordinatam fertur. Quæ quidem reuolunt eas, quæ sunt duorum primorum, sex erunt. Quæ autem eas, quæ sunt posteriorum quatuor, sex decim. Omnium itaq; numerus & ferentium & reuoluentium ea, quinquaginta quinq;. Si autem Luna & Soli non addiderit quis quos diximus motus, omnes sphaeræ erunt septem & quadraginta. Pluralitas igitur sphaerarum tanta sit.

Concludit numeros sphaerarum tam reuoluentium, quam etiam ferentium secundum opinionem Calippi, dicens: quòd ita est, quòd sphaeræ in quibus feruntur planetae, hæc quidem. f. Saturni & Iouis sunt octo; quia quilibet eorum hêt quatuor: hæc autem. f. Solis, & Lunæ, & aliorum planetarum sunt uiginti quinque. Sequitur quod sphaeræ ferentium sunt triginta tres. Harum ante sphaerarum solas illas non oportet reuolui, in quibus non est astrum ordinatum, sicut dictum est: & ideo reuoluentes sunt pauciores primis una. Ex quo sequitur, quòd sphaeræ reuoluentes Saturni & Iouis sunt sex; cum primæ essent octo; reuoluentes autem quatuor posteriorum planetarum sunt sex decim. Ex quo sequitur, quòd numerus omnium sphaerarum tam ferentium, quam reuoluentium sunt quinquaginta sex; erant enim ferentes triginta tres; reuoluentes autem uiginti duæ: si autē uiginti duo addantur triginta tribus, sunt quinquaginta quinque; & sic omnes sphaeræ sunt quinquaginta quinque. Verum est, quòd si Soli & Lunæ non addantur illæ sphaeræ, quas addidit

Calippus numerus, ordo secundum Calippum

H Calippus; tunc sphaeræ erunt quadraginta septem: si autem non addantur sphaeræ illæ, quas addidit Calippus Soli & Lunæ; tunc à Sole & Luna remouebuntur octo sphaeræ, scilicet quatuor deferentes, & quatuor reuoluentes: octo autem remotis à quinquaginta quinque, remanent quadraginta septem. Notandum est, quòd Philosophus uidetur prætermisisse unum planetam; dixit enim primò, quòd reuoluentes Saturni & Iouis sunt sex; aliquorum autem quatuor sunt sex decim; & ita uidetur prætermisisse unum planetam: quòd quidem factum est ex errore aliquo, quòd accidit in numeris: uel fortè hoc fecit Philosophus propter aliquam rationem, quæ nos latet. Notandum est etiam: quòd secundum Calippum, duæ sphaeræ debebant

Dubitatio.

Ad Hesiodum.

debeant addi Soli, & duæ Lunę super illas, quas posuit Eudoxius: si ergo duæ remoueantur à quolibet, ab his duobus remoueantur quatuor sphaerae, duę deferentes, & totidem reuoluentes, sicut dixit Philosophus; & ita non remanebunt nisi quadraginta septem. Deinde.

TEX. 48. *Quare & substantias, & principia immobilia, et insensibilia tot rationale existimare. Necessarium igitur dimittatur fortioribus dicere.*

Postquam ostendit numerum motuum celestium: in parte ista ex numero motuum celestium concludit numerum substantiarum separatarum. Et diuiditur in tres partes; quia primò ex numero motuū celestiuū cōcludit numerū substantiarū separatarū: secundò remouet quædam impedimenta, quæ possent impedire cōclusionem istā: tertio ostendit, quod dicta Antiquorum consona sunt dictis suis. Secunda ibi. [Si autem nullam.] Tertia ibi. [Tradita sunt autem a senioribus.] Dicit ergo primò, quod si tot sunt motus celestes, sicut dictum est: necesse est existimare, quod substantiæ separatae, & principia immobilia sint secundum numerum istorum motuum: rationale. n. est existimare, quod corpora sensibilia celestia sint secundum numerum horum motuum. Si autem aliquid aliud debeat dici circa istos motus, quam illud, quod dictum est; tanquam necessarium ad cognoscendū naturam substantiarum separatarū, hoc dimittat posterioribus, & fortioribus, & subtilioribus, quam nos simus. Subdit.

Si autem nullam possibile esse lationem non ordinatam ad astri lationem, amplius autem omnem naturam & omnem substantiam impassibilem, & secundum se optimum esse sortitam finem, oportet existimare; nulla erit præter has altera natura; sed hunc substantiarum numerū esse est necesse. Si enim essent alia, mouerent utiq; fines existentes lationis.

Remouet quædam, quæ possent impedire ea, quæ prædicta sunt. Ad cuius euidenciam notandum est: quod in præcedentibus tria conclusa sunt: conclusum est enim, quod secundum numerum motuum est numerus corporum celestium: hoc autem posset aliquis impedire, dicens: quod aliquis motus est in celestibus, qui non ordinatur ad motum corporis celestis, puta astri, uel planetæ. Secundò dictum est, quod secundum numerum motuū est numerus substantiarum separatarum: hoc autem aliquis posset impedire, dicens: quod aliqua substantia separata est, quæ non ordinatur ad mouere; cuius finis non est mouere, ex quo sequitur, quod numerus substantiarum separatarum non accipitur secundum numerum motuum. Tertio dictum est in præcedentibus, quod est unum mouens primum, quod mouet sicut desideratum & amatum, & sicut finis: hoc autem posset aliquis infringere, dicens: quod sunt duo mobilia prima, & per consequens duo motores primi: uel si non sunt duo mobilia prima, possibile est, quod sint; & per consequens quod sint duo motores. Secundum hæc ergo tria impedimenta diuiditur hæc pars in tres: quia Philo

Ex numero motuum cōcluditur numerus intelligentiarum abstractarum.

Modestia Philosophi

Confirmatio superiorum ex cōsuetudine triū obiectiuū.

Philosophus primò remouet impedimentum, quod datur contra numerum substantiarum separatarum: secundò remouet impedimentum, quod datur contra numerum corporum celestium: tertio remouet impedimentum, quod datur contra unitatē primi motoris. Secūda ibi. [Sed alias quidem.] Tertia ibi. [Quod aut unum cælum.] Primò ergo remouet impedimentum, quod potest dari contra numerum substantiarum separatarum: dicebatur. n. quod aliquis posset impedire, dicens: quod aliqua substantia separata est, quæ non mouet; hoc autem impedimentum remouet Philosophus; dicens; quod omnis substantia separata debet esse in optima dispositione: optima autem sua dispositio est, quod moueat, ergo omnis substantia separata mouet. Hoc est ergo, quod dicit litera: quod si non esset possibile, aliquam lationem & motionem celestem esse, quæ non sit ordinata ad aliquod astrum, quod mouetur per talem motionem: si etiam necesse est omnem naturam & substantiam separatam esse impassibilem: si etiam necesse est, omnem substantiam separatam esse sortitam optimum finem secundum se: si (inquam) hæc sunt uera, nulla erit alia substantia separata præter has, quæ mouentur motu celesti: & si hæc sunt uera, necesse est quod numerus substantiarum separatarum sit secundum numerum corporum celestium: si enim essent alia substantiæ separatae præter has, de quibus dictum est, oportet quod essent gratia alicuius motus, quod essent finis alicuius lationis. Notandum est, quod Philosophus supponit in sua ratione, quod substantia separata est in optima sui dispositione, quoniam mouet; ex quo concludit, quod omnis substantia separata ordinatur ad aliquem motum. Licet autem Philosophus sic dicat, nec primum, nec secundum uidetur esse uerum, maximè secundum fidem: nam optima dispositio substantiæ separatae non est ex hoc, quod mouet corpora celestia; sed est ex hoc, quod intelligunt & amant principium primum: in qua intellectu & amatione est scelicitas substantiarum separatarum. Secūdam etiam. s. quod omnis substantia separata ordinatur ad motum, non uidetur esse necessarium: diceret. n. aliquis, quod inter substantias sunt magni gradus; ita quod sunt aliqua substantiæ separatae altioris gradus, quam ut sint proportionatae corporibus celestibus: & ita non oportet, quod omnes substantiæ separatae ordinentur ad motum corporum celestium. Deinde.

Sed alias quidem esse lationes impossibile est præter dictas. Hoc autem existimare ex latis rationabile. Nam si quidem ferens: lati gratia natum est: latio omnis lati est alicuius: nulla latio sui gratia erit, nec alia alicuius lationis; sed astrarum gratia. Nam si fuerit latio lationis gratia, & illam alterius gratia oportebit esse. Quare quoniam non est possibile ire in infinitum; finis erit omnis lationis latorum aliquid diuinorum corporum secundum cælū.

Excludit secundum impedimentum: diceret enim aliquis, quod numerus corporum celestium non accipitur penes numerum motuum: & hoc

Prima obiectio.

Optima dispositio substantiarum separatarum est moueri.

Alias qui.

Lapsus Philosophi.

Optima dispositio substantiarum abstractarum quo.

Secunda obiectio.

N n n quia

Metaphysicæ

quia motus non est propter astrum, uel propter corpus celeste. Hoc autem excludit Philosophus, cuius sententia est: quod motus est propter astrum, cuius contrarium supponebatur; uel enim motus est propter se ipsum, quod est impossibile: quia de ratione motus est; quod sit propter aliud: uel motus est propter motum; quod etiam est impossibile, quia sic esset abire in infinitum: non enim motus est finis motus: oportet ergo, quod motus sit propter mobile; & per consequens motus celestis propter astrum, quod mouetur. Hoc est ergo, quod dicitur litera: quod esse alias lationes & alias motiones præter istas, de quibus dictum est; est impossibile; quod n. tot sint, potest ostendi ex latis, & mobilibus: quia omnis latio est gratia lati, & gratia mobilis: nulla enim latio, & motio est gratia sui; nec etiam est aliqua latio & motio gratia alterius lationis & motionis; sed omnis latio celestis est gratia astrorum: si enim latio ordinaretur ad lationem, eadem ratione & illa latio, ad quam ordinatur ista, ordinaretur ad aliquam aliam; & sic esset abire in infinitum: cum ergo hoc sit impossibile, dicendum est, quod finis omnis lationis est ad aliquod corpus diuinum, & celeste. Deinde.

De ratione motus est, quod sit propter aliud

Osi latio celestis est astrorum gratia.

TEX. 49.

Quod autem unum cælum, manifestum. Si enim plures essent cæli, ut homines, foret principium quod circa unum quodque specie unum, numero uero multa, materiam haberet. Vna enim eadem ratione multorum, ut homines: Socrates uero ut unus. Quod autem quod quid erat esse non habet materiam primam: entelechia enim unum igitur & ratione & numero motus primum, mobile existens, & motum ergo semper et continuè unum solum. Vnum ergo solum cælum.

Tertia obiectio.

Remouet tertium impedimentum, quod posset dari: posset enim aliquid dicere, quod non est unum cælum; & per consequens nec unus motor primus: Hoc autem excludit Philosophus, cuius sententia est: quod si mundi numerantur, & cæli numerantur; si autem cæli numerantur, prima mobilia numerantur; si autem mobilia prima numerantur, motores primi numerantur: quod autem motores duo primi numerentur, hoc est impossibile; si enim numerarentur, conuenirent in specie, & differrent in numero; hoc autem est impossibile: quæ enim conueniunt in specie, & differunt in numero, materiam habent: si ergo motores specie conueniunt; & numero differunt, materiales sunt; cuius contrarium probatum est superius, ubi probatum est, quod motores sunt separati à materia, & à potetia. Visa hac sententia, patet litera Philosophi, quæ dicit; quod manifestum est, quod unum cælum est; si enim essent plures cæli sub forma specifica cæli, sicut sunt plures homines sub humanitate; esset principium, quod esset circa unum quodque; cælum, specie unum, sed tamen differentia numero; quæcumque autem sunt multa numero, materiam habent: multorum enim differentium numero est una & eadem ratio specifica: sicut ratio hominis est ratio omnium hominum, ita quod unum quodque indiuiduum sub illa specie est unum secundum rationem; & secundum materiam

eo modo quo dicimus, quod Socrates est unus secundum rationem, & secundum materiam: si ergo principia mouentia differrent numero, materiam haberent; quod est impossibile; quia ipsa quidditas separata, & ipsa entelechia, id est purus actus materiam non habent; substantia autem separata & est quidditas, & est actus separatus. Sic ergo tale principium separatum est unum ratione, & numero, & est primum mouens, & est ens immobile: si autem mouens est unum, sequitur quod ipsum motum, quod mouetur continuè, est unum: ex quo sequitur quod unum cælum est.

Quidditas separata, et actus purus materiam non habent.

Quæreret aliquis. Vnde sequitur consequentia ista, quam facit Philosophus: si principia prima differunt numero, materiam habent? Dicendum est, quod hæc consequentia sequitur ex natura differentie numeralis; imaginatur enim Philosophus, quod duplex est differentia, formalis, & numeralis; & istæ differentie penes aliud, & aliud accipiuntur: accipitur enim differentia formalis penes quidditatem; differentia autem numeralis penes aliquid additum quidditati; quod quidem additum uocat Philosophus materiam: uult enim Philosophus quod omnis differentia causetur ex diuisione. Vna autem diuisio est formalis, secundum quod dicimus, quod forma diuiditur contra formam; & quidditas contra quidditatem; & talis diuisio facit differentiam formalem; eo modo quo dicimus, quod albedo & nigredo formaliter differunt; quia differunt quidditatiuè. Alia est diuisio numeralis, quæ quidem diuisio ex hoc est, quod ipsa quidditas diuiditur & numeratur infra se, non contra aliam quidditatem, eo modo quo dicimus, quod albedo numeratur & diuiditur; cum enim ipsa quidditas de se sit una, oportet quod numeretur, quod numeretur per quid additum; quod quidem additum materia est. Diuisio ergo numeralis, & differentia necessariò arguit aliquid additum intentioni quidditatiuæ; quod quidem additum Philosophus uocat materiam, & sic patet consequentia Philosophi. Vtrum autem omnis differentia numeralis arguat materiam, alibi dictum est.

Quæro.

Differentia duplex.

Page 118

Quæreret aliquis. Vnde sequitur consequentia Philosophi, quæ scilicet est, quod quia substantia separata est quidditas, & actus, ideo materiam non habet? Dicendum est, quod Philosophus imaginatur, ut pluries dictum est: quod materia magis est receptiuum quidditatis & actus, quam sit actus & quidditas: ita quod omne ens materiale compositum est ex quidditate participata, & ex ipso participante quidditatem; quod quidem participans materiale uocatur: ita quod ista compositio, quæ est ex participante & participato, est compositio, quæ est ex materiali & formali. Quæcumque ergo sunt materialia, & habent materiam, non sunt ipsa quidditas pura, nec actus purus; & hoc quia componuntur ex quidditate & participante quidditatem; si ergo istud principium (de quo loquimur) est actus purus, & quidditas pura; impossibile est, quod habeat materiam: quia si haberet materiam, aliquid esset

Quæro.

Materia, et materialia nec quidditas, nec actus ut, sed participans actus, et quidditas. Vnde in Septimo supra lex. et alibi.

esset in eo præter formalitatem, quã hic uocamus quidditatem; & sic patet cõsequẽtia Philosophi. Tunc dicit.

TEX. 50.

Tradita sunt autem à senioribus et antiquis in fabule figura dimissa posterioribus; quia Dii sunt hi, et continent diuinam naturam uniuersalem. Reliqua uerò fabulosè iam adducta sunt ad persuasionem multorum, & ad oportunitatem multorum, ad leges et conferens. Conformes. n. hominibus hos, & aliorum animalium quibusdam similes dicunt: & his altera consequentia, & dictis similia: a quibus se quis separans id accipiat solum, quòd primum deos existimauerunt primas substantias esse, & diuinè utiq; dictũ esse putabit, et secundum quãdã uerisimilitudinẽ.

Ostendit, quò dicta ab Antiquis de substantiis separatis differunt à dictis suis; & etiam aliquo mō cõsonant. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc dicit; secundò respõdet cuidam tacitã qõni,

Quid Anti qui, quid uer ipse sen- tias de Dõs operibus.

ibi. [Et sæpe.] Dicit ergo, quò quãdam tradita sunt ab Antiquis Philosophis & senioribus de substantiis separatis, quæ quidem diuersa sunt posterioribus: tradebant. n. antiqui Philosophi, quò Dii continent cœlũ, & continent uniuersam naturam: quæ tamen tradiderunt per modum fabularum, & per modum sensibilium: & hoc ut persuaderent multitudini, quæ nõ poterat capere intelligibilia. Et hoc utile fuit ad leges ferendas, utile etiã fuit ad conseruationem conuersionis politicæ, ut. f. multitudine uacaret bonis actibus. Et benè dico, quò isti antiqui tradiderunt aliqua de substantiis separatis per modum fabularum: dixerunt. n. quosdam deos esse conformes hominibus, sicut ponunt fabulæ; qui quidem homines deificati sunt; ponunt etiã quosdam deos similes animalibus, & alia similia consequentia istis ponebant, & quantum ad hoc differunt à nobis. Si tñ aliquis accipiat ex dictis eorum hoc solum, quò isti existimauerunt deos esse substantias separatas; hoc diuinè, & benè dictum est, & secundum probabilitatem; & quantum ad hoc dictum eorum est consonum dicto nostro. Deinde cum inquit.

Et sæpe inuenta ad possibile unaquaq; & arte et Philosophia, & iterum corruptis, & has opiniones eorum quasi reliquias usque nunc saluatas esse.

TEX. 51.

Paterna quidem igitur opinio, & quæ à primis, in tantum nobis manifesta solum.

Occurrit ad oia qõni.

Respondet cuidam tacitẽ quæstioni: dictum est enim quò dicta de dictis Antiquorum dimissa sunt posterioribus: quæreret ergo aliquis, quò hoc pot esse? Ad hoc respondet Philosophus, dicens; quòd Philosophia sæpe fuit inuenta, secundum possibilitatẽ in unaquaq; arte: Philosophia etiam fuit corrupta propter bella impediẽtia, & ideo ex tali corruptione & generatione contigit, quò opiniones antiquorum quasi quãdam reliquie usq; nunc saluatae sunt; ita quò opinio Patrum antiquorum et nunc manifesta est nobis. Notandum est, quò Comm. dicit in expositione huius literæ, quò si generabile & corruptibile reciprocatur in infinitũ; ita similiter artificia, & Philosophia (si mundus fuit æternus)

Doctrina aut.

A infinities generata sunt: nã si corrupte sunt in uno climate, generatæ sunt in alio: & sic semper aliquæ reliquie saluatae sunt. Notandũ est, quò Philosophus ponit æternitatem mundi; si autẽ mundus est æternus, uidebatur incõueniens, quò genus humanum in finitõ tẽpore fuisset sine artibus & scientiis: ita quò philosophia & ars incepsisset aliquo tẽpore; ut ergo hoc non ponat, posuit Philosophus, quò philosophia infinities generata est, & corrupta.

Mundus æternus sicut dicitur Philo sophos.

Quæ autẽ circa intellectum habent quasdam dubitationes. Videtur quidem enim apparentium diuinissimum. Quod uerò habens talis erit, utiq; habet quasdam difficultates. Nam si non intelligat, quid utiq; erit insigne? Sed habet se, quemadmodum ut si dormiens: siue intelligat; huius uerò aliud principale: nõ enim est hoc, quòd est sua substantia intelligentia, sed potentia: non utique erit optima substantia. Per intelligere enim honorabile ei inest.

Postquàm determinauit de substantiis separatis, & de numero earum; in parte ista mouet quasdam dubitationes circa intellectum substantiarũ separatarum. Et diuiditur in quatuor partes secundum quatuor quæstiones, quas ponit de intellectu substantiarum separatarum. Secunda ibi [Ampliũ aut siue intellectus.] Tertia ibi. [Ampliũ si aliud est.] Quarta ibi. [Ad huc autem restat dubitatio.]

Quæres circa intellectum substantiarũ abstractarum.

Ponit ergo primam quæstionem. Ad cuius euidẽtiam notandum est: quò ista quòd est de actu intelligẽdi, utrum. f. substantia diuina sit sua intellectio; uel enim dicemus, quò deus non intelligit; & hoc quidẽ est impossibile; quia tota sua perfectio est in intelligendo: uel dicemus, quò Deus intelligit, & tunc restat quòd, utrum diuina essentia sit sua intellectio: an ipsa diuina essentia sit in potentia ad ipsum intelligere? Hoc uiso, patet litera, quæ dicit; quòd ea, quæ sunt circa intellectum diuinum, habent quasdam dubitationes; de numero. n. oium, quæ apparẽt circa essentiam diuinam, intellectus est quid diuinissimum; sed tñ quomodo se habeat talis intellectus in Deo, habet magnam difficultatẽ nam siue Deus non intelligat, siue intelligat, semper restat difficultas. Si. n. non intelligat, tunc essentia diuina nõ erit aliquid insigne, nec honorabile; habebit. n. se sicut dormiẽs. Si autẽ intelligat, nũc restat difficultas, utrum intellectus diuinus sit in potentia ad intelligere; si. n. ita est, in Deo erit aliquid magis principale quàm essentia diuina; quòd quidem principale est ipse actus intelligendi; si enim essentia diuina est in potentia ad ipsum intelligere, tunc nõ est potentia intelligentia, hoc est, non est ipse actus intelligendi; & tunc sequitur, quò essentia diuina non erit optima; & hoc quia bonitas eius, & honorabilitas eius inerit sibi per aliud, puta per ipsum intelligere, & intelligibile; quòd quidem intelligere est aliud ab essentia diuina. Notandũ est, quò quò Philosophi est, utrum essentia diuina sit idẽ quò actus intellectiois, an diuersum? probat autẽ, quò est impossibile, quò sit diuersum: quæ quidem probatio fundatur super duas propositiones. Prima propositio est, quò si essentia diuina non est idẽ quò

An essentia diuina sit sua intellectio.

Fundamenta Philo sophi.

Metaphysicæ

actus intelligēdi, tunc est in potentia ad actum intelligendi; nec de se habet illum actum: ex quo. n. illa essentia non est ipsum intelligere, de se nō habet ipsum intelligere; sed in potentia est ad illud: quod enim est idem cum aliquo, non est in potentia ad illud; quia nihil est in potentia ad se ipsum: si ergo essentia diuina esset idem quod ipsum intelligere, non esset in potentia ad ipsum intelligere: si autem non est idem, & tamen aliud intelligit, oportet q̄ de se sit in potentia ad illud: unde si potentia diuina semper intelligeret, & tamen non esset ipsum intelligere, adhuc esset in potentia ad illud; quia non obstat q̄ semper intelligat; quia tamen non est illud intelligere, oportet q̄ sibi nō repugnet; immo q̄ sibi conueniat, q̄ de se non habeat illud; & per cōsequens sibi conuenit, q̄ sit in potentia ad ipsum intelligere. Secūda propositio, super quā fundat Philosophus, est: q̄ actus perfectior est potentia; ita q̄ ratio perfectionis nō inest potentia nisi per actum. Ex his duabus propositionibus arguit Philosophus: ex prima sic: si essentia diuina non est ipsum intelligere, sequitur q̄ sit in potentia ad ipsum intelligere; si autem est in potentia ad ipsum intelligere, sequitur per secundā propositionem, q̄ perficiatur per ipsum intelligere; sicut potentia perficitur per actum. Ex quo sequuntur duo inconuenientia, primum inconueniens est: q̄ essentia diuina perficiatur per aliquid aliud à se: secundum inconueniens est, q̄ essentia diuina non sit optima; & hoc quia optimo nihil aliud est melius; secundum autem istum modum, intelligere, quod est aliud ab essentia diuina, est nobilius, quā ipsa essentia diuina; sicut actus est melior & nobilior potentia. Deinde inquit.

Amplius autem siue intellectus sit sua substantia, siue intelligentia; quid intelligit? Aut enim se ipsum, aut alterum aliquid. Aut idē semper, aut aliud.

Mouet secundam quæstionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò mouet istā quæstionem: secundò soluit primam iam motam, & secundam, quam modò mouet, ibi. [Primum quidem igitur.] Prima in duas, quia primò mouet quæstionem secundam: secundò ex illa mota mouet quandam aliam, ibi. [Ergo utrum.] Ad euidentiā primæ quæstionis notādum est: q̄ sicut prima quæstio erat de actu intelligendi: ita ista secundā est de obiecto intellectus diuini, quid. s. Deus intelligat, utrum intelligat aliquid aliud à se; siue intellectus sit substantia Dei, & intellectus eius sit intelligentia, hoc est ipsum intelligere: siue non, quod fuit quæsitū in prima quæstione: tamen quæstio est, quid intelligit Deus? aut enim intelligit se ipsum semper: aut intelligit aliquid aliud: & si intelligit aliquid aliud, aut intelligit semper idem, aut intelligit aliud, & aliud. Sequitur.

Ergo utrum differt aliquid, aut nihil intelligere bonum, aut contingens? Aut in conueniens meditari de quibusdam?

Antequam soluat prædictas quæstiones, interponit quādam quæstionem, cuius solutio ualet ad

E solutionem præcedentium quæstionum. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit quæstionem: secundò soluit eam, ibi. [Palam ergo.] Dicit ergo primò, q̄ quæstio est, utrum ad nobilitatē & perfectionem intellectus diuini aliquid, uel nihil refert, quòd intelligat, quod est bonum & nobile; an quòd intelligat quodcunque contingens? Videtur enim inconueniens, q̄ Deus quæcunq; intelligat: quia uidetur absurdum, q̄ Deus occupetur per intellectum suum circa quædam uilia. Addit.

Palam ergo, quòd diuinissimum & honorabilissimum intelligit: & non transmutatur indignius cuius transmutatio. Et motus quidam iam tale.

Soluit prædictam quæstionem; quæ quidem solutio habet ortum ex argumento, quod iam fecit.

F Dicit ergo soluendo; q̄ si Deus non occupat intellectum suum circa quædam uilia; manifestū est, q̄ illud, quod intelligit Deus, est honorabilissimū, & diuinissimum: manifestum est etiam, q̄ intellectus diuinus non transmutatur de intelligibili ad intelligibile; quia semper intelligit unum intelligibile, quod est diuinissimū & honorabilissimū.

Quæret aliquis ad euidentiā huius literæ. Vt Deus omnia intelligat, an solum intelligat unū intelligibile, quod est diuinissimum, & honorabilissimum? In quæstione hac duo debent declarari: unum est, quòd Deus unū semper intelligit, quod est honorabilissimum & diuinissimum: secundum, qd̄ debet declarari, scilicet q̄ Deus intelligendo istud unum, intelligit omnia. Ad euidentiā primi notandum est; quòd Deus semper intelligit essentiā suā; cuius ratio est, quia ad hoc quòd aliquid actu intelligatur, duo requiruntur: primum est, quòd oportet, quòd illud, quod intelligit, habeat rationem intelligibilis: quod enim non habet rationem intelligibilis, intelligi non potest: sicut. n. quod non habet rationem uisibilis, uideri nō potest; sic illud, quod non habet rationem intelligibilis, intelligi non potest.

G Secundum, quòd requiritur ad hoc, quòd aliquid intelligatur, est: quòd non solum habeat rationem intelligibilis; sed quòd sit præsens intellectui sub ratione intelligibilis: ex hoc enim causatur intellectus, quia ipsum intelligibile per sui præsentiam mouet intellectum; quæ quidem motio (ut iam dictum est,) uel supponit intellectioni; uel idē est quòd ipsa intellectio. Sic ergo duo requiruntur ad hoc, quòd aliquid actu intelligatur; quæ duo sunt in essentia diuina: nam essentia diuina habet rationem summè intelligibilis, quæ ratio super immaterialitatem fundatur: sicut enim essentia diuina est summè immaterialis; ita est summè intelligibilis. Debemus enim imaginari, quòd sicut ubicunq; reperitur ratio lucis, ibi reperitur ratio uisibilitatis: ita ubicunq; reperitur ratio immaterialitatis; ibi reperitur ratio intelligibilitatis: cum ergo in Deo sit summa immaterialitas, in eo erit summa intelligibilitas: essentia enim diuina est præsens intellectui diuino sub ratione intelligibilis; & ideo semper se intelligit: sicut enim impossibile est, q̄ sibi non sit præsens sub ratione intelligibilis; ita est

Nihil est in potentia ad se ipsum.

Opinio nihil ē melius

Quid Deus intelligat, se, an aliud à se.

Quæstio incidentalis.

Solutio dem.

Quæstio.

Deus semper intelligit essentia suā.

Ad hoc, ad aliquid actu intelligatur duo requiruntur.

Essentia diuina est summè intelligibilis.

Ubi ratio lucis, ibi ratio uisibilitatis.

Modus intelligendi in Deo unde aritur.

est impossibile, quod semper se non intelligat. In A
telligendum est autem, quod modus intelligendi
in Deo causatur ex summa indiuisione, quæ est
inter intelligibile, & intellectum: quia enim ipsa
essentia diuina unitissima præsentia est præ
sens intellectui diuino; ideo semper se intelligit:
& sicut impossibile est, tale intelligibile in Deo
non esse præsens intellectui sub ratione intelli-
gibilis; ita impossibile est, quod ipse intellectus di-
uinus semper se non intelligat: sic ergo patet pri-
mum, scilicet, quod essentia diuina semper intel-
ligat se ipsam.

Intellectus diuinus omnia intelligit.

Ex quo patet secundum, quod intelligit omnia: intellectus enim diuinus intelligendo se ip-
sum, & essentiam suam, omnia intelligit: essentia
enim diuina infinita est, & continet infinitos gra-
B dus perfectionum: & ideo intellectus diuinus in-
telligendo essentiam suam, intelligit quoddam ens
infinitum, & quoddam pelagus entitatis: & ideo in-
telligendo ens, quod continet perfectiones om-
nium entium, intelligit omne ens. Et sic pater,
quod dixit Philosophus; quod illud, quod intelli-
git intellectus diuinus, est diuinissimum, & hono-
rabilissimum; non tamen uerum est, quod sint
quædam entia uilia, quæ non intelligit Deus:
quia (ut dictum est) Deus intelligendo se ipsum,
intelligit omnia. Sequitur in textu.

Primum quidem igitur si non est intelligentia, sed potentia, rationabile est laboriosam esse ei continuationem intelligentia.

Solutio primæ quæstionis propositæ.

Soluit primam quæstionem, & secundam iam
motam. Et diuiditur in duas partes, quia primò
soluit primam: secundò secundam, ibi [Deinde pa-
lam.] Soluit ergo primam, & est sententia sua ista:
quod intellectus diuinus non est in potentia ad
suum intelligere; sed idem est potentia intellecti-
ua diuina, & actio intelligendi: si enim aliud es-
set potentia diuina intellectiua, & suum intelli-
gere; intelligere diuinum esset cum labore & pœ-
na; sed hoc est impossibile, ergo & primum. Vi-
sa hac sententia, patet litera, quæ dicit sic: quod
substantia diuina, uel potentia intellectiua nõ est
intelligentia, hoc est, non est ipsum intelligere;
sed est in potentia ad ipsum intelligere; probabi-
le est, & rationabile, quod continuatio ipsius in-
telligentiæ, id est, ipsius intelligere erit laborio-
sum, & cum pœna; sed hoc est impossibile, ergo
& primum.

Quæstio.

Quæreret aliquis; Vnde sequitur consequen-
tia, quod si substantia diuina non est suum intelli-
gere, quod continuatio ipsius intelligere est labo-
riosa? In hac quæstione duo sunt declaranda: pri-
mum est, quod hæc consequentia est probabilis;
& ideo Philosophus uocat eam rationabile: secun-
dum est, quod non est necessaria. Primum patet
sic: nam si substantia diuina non est suum intelli-
gere, est in potentia ad intelligere, & non intelli-
gere: si autem est in potentia ad intelligere, & nõ
intelligere, & totum semper intelligit; quia non

inuenitur aliquando ut dormiens; uidetur quod
continuationem intellectiois habeat ab aliquo,
& non ex sui natura: quod autem inest rei non ex
sui natura, uidetur quod aliquando sit laboriosum;
& sic patet primum, scilicet quod consequentia
est probabilis. Secundò, scilicet quod consequen-
tia non sit necessaria, patet sic: nõ enim sequitur,
quod si aliquid inest alicui ab extrinseco, quod
propter hoc sit laboriosum: motus enim inest cœ-
lo ab extrinseco, & tamen non est cum labore &
pœna. Notandum est enim, quod quando aliquid
inest alicui ab extrinseco, & est contra naturam
illius, tunc oportet quod sit cum labore & pœna:
si tamen inest alicui ab extrinseco, & tamen non est
contrarium naturæ illius, cui inest, non oportet,
quod sit cum labore & pœna. Ad propositum er-
go dico, quod non est idem dicere, hoc inest huic
non ex se, sed ab alio; & hoc inest huic contra na-
turam illius: multa enim in sunt multis, quæ non
insunt eis ex se, & tamen non sunt contra natu-
ram illius. Tunc inquit.

Quod inest rei non ex sui natura, est laboriosum.

Non est quod inest rei ab extrinseco, est ei laboriosum.

Deinde palam quia aliquid aliud erit dignius, quam intellectus, scilicet intellectum. Etenim intelligere & intelligentia inest indignissimum intelligenti: quare fugiendum hoc. Etenim non uidere quidem quædam, dignius quam uidere. Non si sit optimum intelligat.

Soluit secundam quæstionem. Et diuiditur in
duas partes, quia primò soluit quæstionem illam:
secundò ex hoc concludit quandam conclusio-
nem, ibi. [Se ipsum ergo.] Soluit ergo secundam
quæstionem, cuius solutionis sententia est, quod
intellectus diuinus non intelligit aliquid aliud à
se, primò quia cum intellectum sit nobilius intel-
lectu, sequeretur quod aliquid aliud ab intelle-
ctu diuino, esset nobilius quam intellectus diu-
inus: sequeretur etiam, quod intellectus diuinus
uilesceret, quia intelligeret uilia, quæ sunt in re-
bus. Visa sententia, patet litera, quæ dicit, quod si
intellectus diuinus intelligit aliquid aliud, seque-
tur quod aliquid aliud ab intellectu diuino, scili-
cet ipsum intellectum erit dignius, quam ipse in-
tellectus diuinus: tale autem intelligere, & talis
intelligentia, quæ est per aliquod dignius, est in-
dignissima intelligenti, id est intellectui diuino:
& talis intellectio fugienda est, tãquam indigna
intellectui diuino, & sicut tale intelligere fugien-
dum est, ita aliquod intelligibile fugiendum est
ab intellectu diuino tanquam uile: quædam enim
melius est intelligere, quam non intelligere, hoc
autem non esset, si intelligentia eorum esset quid
optimum. Notandum est, quod ueritas huius quæ-
stionis est, quod Deus se ipsum intelligit, & intel-
ligendo se ipsum, intelligit omnia alia: si enim in-
telligeret primò alia, tunc intellectus diuinus re-
spectu aliorum à se, haberet rationem moti, &
alia à se haberent rationem mouentis; & cum mo-
uentia sint magis nobilia quam mota, sequere-
tur quod aliquid esset nobilius, quam intellectus
diuinus.

Solutio secundæ quæstionis.

Veritas quæ sit.

Mouentia sunt nobilia quam mota.

Metaphysicæ

diuinus. Et hoc est, quod uoluit dicere Philosophus in litera; quòd melius est Deo non intelligere, quàm sic intelligere; & non uidere, quàm sic uidere, scilicet per aliud à se. Sequitur.

Se ipsum ergo intelligit, si quidem est potentissimum: Et est intelligentia intelligentiæ intelligentia. Videtur autem semper aliud scientia & sensus, & opinio, & meditatio. Ipsius autem in accessorio.

Illatio ex superioribus.

Concludit ex prædictis unâ conclusionem, dicens: ex quo intellectus diuinus nõ intelligit alia à se, & tamen aliquid intelligit; relinquitur quòd intelligit se ipsum; ipsum enim est potentissimū intelligibile, & nobilissimum; si autem intelligit se ipsum, intelligit suum intelligere: ita quòd sua intelligentia est intelligentia intelligentiæ, id est, suum intelligere cadit super se ipsum: ita quòd intelligit se intelligere: si enim itelligit se ipsum, ipse non differt à suo intelligere: in aliis enim intellectibus, & in aliis potentiis ab intellectu, uidetur esse aliud obiectum, & actus: sicut aliud est actus sciendi & scibile in scientia una; & actus sentiendi & sensibile; & actus opinandi & opinabile; & actus medicandi & medicabile; & ideo tales potentia prius sunt ipsorum obiectorum; secundariò autem, & quasi modo accessorio sunt ipsius actus; eo modo quo dicimus, quòd iste sentit se sentire; & opinatur se opinari. Notandum est, quòd intelligibile diuinum est suum intelligere: & ideo sicut suus intellectus fertur super intelligibile; ita fertur super ipsum intelligere: noster autem intellectus prius fertur super naturam intelligibilis, secundariò autem super ipsum intelligere. Addit.

*Actus re-
ctus est actus
principalis:
actus autem
reflexus est
actus acces-
sorius.*

Intelligibile diuinum est suum intelligere.

Amplius si aliud est intelligere, & intelligi; secundum quid ei quidem ipsum bene inest? Non enim idem esse intelligentiæ, & intellectio.

Deus propter quid nobilissimus, quia intelligit, an quia intelligitur?

Mouet tertiam quæstionem. Et diuiditur in duas partes, quia primò mouet quæstionem: secundò soluit eam, ibi. [An in quibusdam,] Quæstio est ista: si Deus intelligit & intelligitur, secundum quid inest nobilitas diuina, vtrum secundum intelligere, uel secundum intelligi? quia non idem est ad minus in ratione intelligere & intelligi. Hoc est ergo, quod dicit litera; quòd si intelligere & intelligi est aliud, quæstio est, secundum quod istorum in est ipsi primò ipsum bene, & nobile esse? non enim uidetur idem esse intelligens & intellectus, siue intelligentiæ & intellectio, quæ intellectio idem est quod intelligi. Cum deinde inquit.

An in quibusdam scientia res? In factiuis quidem sine materia: substantia enim & quod quid erat esse. In theoreticis uero ratio, res, et intelligentia.

Soluit quæstionem, & est solutio quæstionis ista: quòd sicut in separatis à materia idem est scientia, & res scita; ita in separatis à materia idem est intelligibile, & intellectum: cum ergo Deus sit separatissimum à materia, in eo idem erit in intellectu, & intelligibile; & penes utrunque ac-

capitur eius nobilitas: quia in separatis à materia impossibile est, quòd unum horum separetur ab alio. In hac solutione sic procedit, quia primò ponit, quod in separatis à materia non differt scientia, & res scita: secundò ex hoc accipit, quòd in separatis à materia non differt intelligens, & intellectum, ibi. [Non altero igitur.] Dicit ergo primò, quòd in quibusdam, sicut in separatis à materia, non differt scientia, & res scita: sicut patet primò in scientiis factiuis: in factiuis quidem enim ipsa scientia est quod quid erat esse, quod est substantia rei factæ; & hoc idem est cum re scita. Etiam hoc patet in theoreticis, id est speculatiuis: ibi enim intelligentia, id est scientia idem est quod res scita: res enim scita est ipsum quod quid erat esse; quòd quidem erat esse secundum suum esse intelligibile idem est, quòd scientia rei. Deinde cum dicit.

Non altero igitur existente eo, quòd intelligitur, & intellectu; quacunque non materiam habent, idem erunt. Et intellectio eius, quòd intelligitur, una.

Accipit ex hoc, quòd in separatis à materia idem est intelligens, & intellectum, dicens: quòd in his, quacunque non habent materiam, non est alterum intelligere, & intellectum; & sic erit intelligentia una cum eo, quod intelligitur; & non erit aliud in ipsa intelligentia intelligere, & intelligi. Notandum est, quòd quidditas rei factæ, sicut quidditas domus; potest considerari duobus modis: uno modo secundum suum esse materiale; & sic non est idem in factiuis scientiis scientia, & res scita: secundo modo potest considerari ipsa quidditas secundum suum esse immateriale, & intelligibile; & sic idem est ista quidditas, quod conceptus rei fiendæ: & cum conceptus idem sit, quod scientia, erit idem quod scientia rei. Sicut dico de artibus factiuis, ita dico de scientiis speculatiuis: quidditas enim est obiectum intellectus speculatiui; quæ quidem quidditas secundum suum esse materiale differt à sua scientia: secundum autem suum esse intelligibile, idem est quod conceptus de re: & quia conceptus rei, & scientia rei pro eodem hic accipitur; ideo idem est scientia, & res scita. Et hoc est, quod dixit Philosophus, quòd in separatis à materia idem est scientia, & res scita. Sequitur.

Quidditas rei factæ dupliciter.

Quidditas est obiectum intellectus speculatiui.

Adhuc autem restat dubitatio, si compositum est, quòd intelligitur: transmutabitur enim partibus totius. Aut indiuisibile omne, quòd non habet materiam; ut humanus intellectus. Aut quòd quidem compositum habet in aliquò tempore. Non enim habet ipsum bene in hoc, aut in hoc; sed in toto quodam, quòd optimum, & ens aliquid aliud. Sic autem habet ipsa sui ipsius intelligentia toto æterno.

Ponit quartam dubitationem: Ad cuius euidenciam notandum est: quòd intellectus noster intelligit primò simplicia: & ex intellectu simplicium deuenit ad intellectum compositum; & hoc quia intellectus noster intelligit componendo & diuidendo.

*Intellectus
diuinus co-
ponendo, et
diuidendo,
an simplici
intuitu in-
telligat?*

*Quod non
habet mate-
riam, est in-
diuisibile.*

Quæstio.

Quæstio.

*Quo deus co-
posita intel-
ligit.*

*Actus cõpo-
sitiuus & di-
uisiuis in o-
bis uado ori-
tur.*

diuidendo. Est ergo quæstio ista in hoc, utrum in A
tellectus diuinus intelligat composita; ita quòd
intelligat componendo, & diuidendo? an omnia
quæ intelligit, intelligat simplici intuitu? Ponit er-
go quæstionem, dicens: quòd restat quæstio, Vtrū
intellectus diuinus intelligat ipsum cõpositum?
& soluit, dicens: q̄ si illud esset omnino compositum,
sequeretur quòd intellectus diuinus trãsmutabitur
in partibus: intellectus enim intelligens componendo,
primò intelligit primam partem; postea aliam; & per
consequens est mutabilis, & non est omnino simplici-
sissimus; & per consequens non omnino indiuisibilis:
cum tamèn illud, quod non habet materiam, sit indiuisibile,
sicut est intellectus humanus. Quasi dicat: intellectus
diuinus maiorem indiuisibilitatem habet, & simplicitatem,
quàm intellectus humanus: quod quidem non esset, si
intelligeret componendo, & diuidendo; quo modo
intelligit intellectus humanus. Si etiam intellectus diuinus
intelligeret componendo & diuidendo; non haberet totam
perfectionem semper, sed in aliquo tẽpore: non enim
habet suam perfectionem in hoc, uel in hoc; hoc est in
ista parte, uel in illa; sed sua perfectio est esse in
quodam toto: illud ergo, quod habet suam perfectionem
simul; & cuius intelligentia est in quodam toto æterno,
non intelligit componendo & diuidendo. Notandum est,
quòd tria media hic tanguntur, per quæ potest probari,
quòd intellectus diuinus non intelligit componendo & diuidendo.
Primum medium est, quòd omnis intellectus, qui
intelligit componendo & diuidendo, mutatur: intellectus
autem diuinus in trãsmutabilis est. Secundum medium
est, quòd intellectus, qui intelligit componendo & diuidendo,
non est oĩno simplex, nec omnino indiuisibilis; & hoc,
quia ex quo non intelligit omnia simul, in eo differt
intellectus, & intellectum: intellectus autem diuinus
omnino simpliciissimus est. Tertium medium est, quòd
intellectus, qui intelligit omnia componendo & diuidendo,
non habet totam suam perfectionem semper, sed in
quodam tẽpore; intellectus autem diuinus semper habet
suam perfectionem.

Quæreret quis. Vtrum intellectus diuinus intelligat
composita? Videtur q̄ sic; quia si non intelligit
composita, non intelligit omnia; & per consequens
est ignorãs. Ad oppositum est dictum Philosophi
in litera. Dicendum est, quòd intellectus diuinus
intelligit omnia simplicia, & composita: aliàs
esset ignorãs: nõ intelligit quidem composita
componendo & diuidendo: sed simplicissimo
intuitu: sicut enim materialia intelligit in materiali-
ter: ita composita intelligit simplicissimo intuitu.
Ad cuius euidentiam notandum est: quòd actus cõ-
positiuius, & diuisiuius in nobis ex hoc oritur,
quia intellecta quidditate subiecti, nõ statim
intelligimus quod quid est in subiecto: & iõ
ipsum subiectum intelligimus successiue, & per partes; ut pri-

mò intelligimus Petrum esse hominem: secundò
esse album: tertio formamus enũtiationem ex
habitudine duorum intellectuum. Intellectus autem
diuinus intellecta quidditate subiecti, simplicissi-
mo intuitu intelligit omnia, quæ sunt infra
quidditatem subiecti: & ideo non intelligit
componendo & diuidendo. Ad argumentum
patet; quia uerum est, quòd intelligit
composita; sed nõ componendo: & isto
mò intẽdit Philosophus negare, quòd
intellectus diuinus non intelligit composita.

*Perscrutandum autem est, qualiter habet totius
natura bonum, & optimum utrum separatim quid
& ipsum secundum se, aut secundum ordinem.*

Superius ostendit Philosophus, quòd primus
motor mouet omnia sicut desideratum & amatum;
& quia desideratum & amatum habet rationem
finis & boni: ideo primus motor hẽt rationem
boni & finis respectu omnium; proinde hic
vult ostendere Philosophus, quòd omnia ordinantur
ad primum motorem sicut ad bonum & finem,
& sicut ad quoddam optimum. Et diuiditur in
duas partes, quia primo hoc ostendit: secundo
ostẽdit, quòd Antiqui diuersimodè se habuerunt
circa principia rerũ, ibi. [Quæcũq; uerò
impossibilia accidunt.] Prima in duas,
quia primò mouet quæstionẽ quãdam de bono
& optimo, Vtrum scilicet bonũ & optimum
uniuersi sit infra ordinem uniuersi, an sit
separatum ab ordine uniuersi? Secundò
soluit eam ibi. [At utroque modo.] Dicit ergo
primò, quòd perscrutandum est, quomodo se
habet natura totius id est uniuersi ad bonum
& optimum: uidendum est enim utrum bonum
& optimum totius sit bonum ordinis, uel sit
aliquid separatim secundum se subsistens?
Notandum est, quòd infra entia possumus
imaginari triplex bonum; primò bonum
scilicet partis; eo modo quo dicimus, quòd
quælibet pars uniuersi habet suã honitatem:
Secundo modo possumus imaginari bonum
ordinis; quod bonum confurgit ex hoc, quòd
una pars ordinatur ad aliã: Tertio modo
intelligimus esse bonum primi principii, ad
quod primum bonum, & secundum ordinantur;
& tale bonum uocatur à Philosopho bonum
separatum; quia ipsum primum principium
non est infra ordinem uniuersi; sed magis
est supra ordinem. Hoc est ergo, quod
quærit Philosophus, utrum in uniuerso
solum sit dare bonum ordinis, an cum hoc
sit dare aliquod bonum quod non est
infra ordinem, sed magis supra? Deinde cum
dicit.

*At utroque modo sicut exercitus: etenim in
ordine ipsum bene, & Dux exercitus, & magis iste.
Non enim iste propter ordinem, sed ille propter
hunc est.*

Soluit quæstionem. Et diuiditur in duas
partes, quia primò soluit eam: Secundò
ostẽdit, quomodo se habent partes uniuersi
ad bonum ordinis, ibi. [Omnia uerò
coordinata sunt.] Dicit ergo primò, quòd
quando quæritur, Vtrum in uni-

Ad argum.

TEX. 52.

*An bonũ et
optimũ uni-
uersi sit in-
fra, uel ex-
tra ordinem
uniuersi?*

*Bonum tri-
plex.*

*Solutio quæ-
stionis propo-
sitæ.*

Metaphysicæ

uerso sit bonum ordinis, aut bonum separatum? Dicendum est, quod est ibi bonum utroque modo: est enim ita de uniuerso, sicut de exercitu. In exercitu quidem est duplex bonum: est enim ibi bonum, quod consistit in ordine; nam bonitas exercitus in ordine est: & est ibi bonum Ducis; ita tamen quod bonum Ducis est maius, quàm bonum ordinis: nam bonum ordinis est propter bonum Ducis; & non econuersò: ita in uniuerso bonum ordinis est propter bonum primi principii, & non econuersò. Notandum est, quod in uniuerso debemus imaginari, quod omnes partes uniuersi suo modo nituntur assequi bonum commune; quod quidem uocatur bonum ordinis: in tantum autem nituntur assequi bonum ordinis, quod est bonum commune; in quantum nituntur se assimilare primo principio; & ita bonum ordinis est propter bonum principii, & non econuersò. Notandum est, quod bonum uniuersi ex hoc est, ut explicentur in isto mundo inferiori ea, quæ sunt in mundo intelligibili, id est in intellectu primi principii; & quia omnes partes uniuersi nituntur ad hoc suo modo, & etiam totum uniuersum; ut explicent illud, quod est in intellectu primi principii; ideo & bonum partium, & bonum totius est propter bonum primi principii. Sicut enim in exercitu omnes partes nituntur assequi bonum commune; quod est bonum ordinis, ut per illud bonum compleatur uoluntas Ducis: ita similiter in uniuerso quælibet pars nititur assequi suo modo, quod suum est: in affectatione autem ista consequitur bonum ordinis, in quo quidem bono explicatur ordo, qui fuit in intellectu primi principii. Addit deinde.

Omnia uerò coordinata sunt aliquo modo, sed non similiter, & uolatilia, & naturalia, & plantæ. Et non sic se habent, ut non sit alteri ad alterum nihil, sed est aliquid. Ad unum quidem enim omnia coordinata sunt.

Ostendit, quomodo se habeant partes uniuersi ad bonum ordinis, & etiam ad bonum primi principii. Et diuiditur in duas partes, quia primò hoc facit: secùdò manifestat quoddam, quod dixit, ibi. [Sed quæadmodum.] Dicit ergo, quod omnia, quæ sunt in uniuerso, sunt ordinata ad inuicem, licet non similiter: nam naturalia, & uolatilia, & plantæ ordinatæ sunt ad inuicem; non enim sic se habent istæ partes, quod nihil attineat una ad aliam, sed omnia sunt ordinata ad inuicem, eo modo quo dicimus, quod plantæ sunt propter animalia; & animalia propter homines, & homines propter beatitudinem; & omnia sic ordinata ad inuicem, sunt ordinata ad unum primum principium. Et sic habemus triplicem bonum scilicet bonum partium, sicut bonum plantæ tantum, uel animalis tantum, uel hominis tantum: & bonum ordinis, sicut bonum, quod confurgit ex hoc, quod planta ordinatur ad animalia, & animalia ad hominem: & bonum primi principii, quod est super totum ordinem.

E *Sed quemadmodum in domo liberis non licet, quod contingit facere, sed omnia ut plurima ordinata sunt: seruis uerò, & bestiis parum quod ad commune; multum uerò quod contingit. Tale namque cuiusque principium ipsorum natura est; dico autem puta ad discerni. necesse quoque omnibus uenire. Et alia sic sunt, quibus communicant omnia ad totum.*

Manifestat quoddam, quod dixit: dixit enim quod omnia sunt ordinata, sed non similiter: manifestat ergo hoc, non similiter. Ad cuius euidenciam notandum est: quod Philosophus uult, quod ita est in uniuerso respectu primi principii; sicut in domo respectu patris familias: in domo autem sub patre familias sunt multi ordines: est enim ordo filiorum, & ordo seruorum, & ordo bestiarum, sicut canum, & huiusmodi: & omnes isti ordines, siue omnia, quæ sunt infra istos ordines, suo modo nituntur assequi bonum commune, quod est bonum domus: sed tamen differenter: quia illis, qui sunt in primo ordine, non competit, quod aliquid faciant extra ordinem: sed omnia, quæ faciunt, ordinata sunt: seruis autem, & bestiis conuenit extra ordinem facere, & à casu. Ita similiter in uniuerso sunt quædam entia, quæ multum appropinquant ad primum principium, & quæ tenent magnam gradum in entibus, sicut sunt substantiæ separatæ, & corpora cælestia: & istis nihil competit facere extra ordinem, quædam sunt entia inferiora, in quibus contingunt multa à fortuna, & à casu, ita quod multotiens exeunt ab ordine.

F *Visa hac sententia, patet litera, quæ dicit sic: ita dictum est, quod omnia sunt ordinata, sed tamen non similiter; sed quemadmodum in domo liberis, & filiis nihil contingit facere aliquid à casu, sed omnia, quæ faciunt, debent facere ordinatè: ita quod omnia quæ faciunt, ut plurimum sub ordine sunt: seruis autem, & bestiis multa contingit facere à casu; pauca tamen, quæ tendunt ad bonum commune, & quæ sunt infra ordinem: Ita similiter est in uniuerso: natura enim cuiuslibet rei est principium, per quod quæcunque res ordinatur indebitum finem, & habent debitum ordinem: est enim aliquid commune omnibus rebus, omnes enim res discernuntur ab inuicem in operationibus suis; est etiam commune eis, quod omnes res sic se habent, quod omnes tendunt & conueniunt in quodam toto, & bono communi per operationes suas: licet non omnes similiter aspiciant suum finem; quia quædam deficiunt à fine intento; quædam non. Notandum est, quod omnes res conueniunt & differunt: conueniunt quidem in duobus; conueniunt enim in hoc primo, quia quælibet res habet operationem propriam, per quam operationem tendit in finem proprium; ita quod sicut natura est propria; ita inclinatio, quæ sequitur naturam, est propria; & sicut inclinatio, ita & finis. Conueniunt secùdò in hoc, quod omnia nituntur assequi finem proprium, ut per affectationem finis proprii habeant bonum uniuersi*

G *Comparatio*

H *Res quæ conueniunt, & differunt.*

In exercitu duplex bonum.

Omnes partes uniuersi nituntur assequi bonum commune.

Bonum uniuersi unde oritur.

Quæcunque in uniuerso sunt, ordinata sunt.

Oia uero sunt licet ordinata sunt in uniuerso.

Comparatio

Res quæ conueniunt, & differunt.

uniuersi: sic ergo conueniunt in duobus. Differunt autem in uno; quia quædam sunt entia multum distantia à primo ente; in quibus multa contingunt à casu; ita quòd non semper consequuntur finem intentû: quædam autem, sunt quibus nihil, uel parum est à casu. Et hoc totum dictum est secundum sententiam Philosophi. Vtrum autem possit esse aliquid à casu in substantiis separatis, uel in corporibus cœlestibus; alibi habet locum. Deinde cum dicit.

Quæcunque uerò enim impossibilia accidunt, aut absurda aliter dicentibus, & qualia gratiosius dicentes, & in quibus minimè dubitationes oportet non latere.

Vult ostendere, quomodo se habuerunt Antiqui ad principia rerum: & est intentio sua; quòd quicumque aliter senserunt de principiis, quàm ipse, nò benè senserunt. Et diuidit in duas partes, quia primò ponit intentum suum: secundo exequitur intentum suum, ibi. [Omnes enim ex contrariis.] Dicit ergo, quòd quæcunque impossibilia uel absurda accidunt aliter dicentibus de principiis, quàm nos, & quæ, & qualia sunt illa, quæ dicuntur ab illis, qui grossè dicunt; & quæ sint illa, in quibus apparent pauca dubitationes, oportet hic uidere; ita quòd ista non lateant nos. Cum postea inquit.

Omnes enim ex contrariis faciunt omnia. Neque autem quòd omnia, neque ex contrariis rectè, nec in quibuscunque contraria sunt; quomodo ex contrariis erunt, non dicunt.

Exequitur intentû suum: in qua quidem executione recitat opinionè Antiquorum circa principia. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit opinionem illorum, qui posuerunt principia esse còtraria: secundò recitat opiniones illorum, qui præsuerunt principia esse quasdam naturas separatas à sensibilibus, ibi. [Amplius si non erunt præter.] Prima in duas, quia primò ponit, quòd hi, qui posuerunt principia esse contraria, in tribus defecerunt: secundò manifestat illos tres defectus, ibi. [Impossibilia namque.] Ad euidentiã primi notandum est: quòd isti in tribus defecerunt: defecerunt enim quòd contrarium est ex còtrario: & hoc falsum est: dixerunt etiam, quòd omnia sunt ex contrariis; & hoc etiam falsum est: & sic iste fuit secundus defectus: dicentes etiam quòd omnia sunt ex contrariis, non dixerunt quomodo; & sic defecerunt in isto tertio. Et hoc est, quod dicit litera: quòd omnes isti Antiqui dixerunt, quòd omnia sunt ex contrariis: rectè autem non dixerunt, neque dicentes, quòd contrarium est ex contrario: neque dicentes, quòd omnia sunt ex contrariis: & sic in hæc tria defecerunt. Cum subdit deinde.

Impossibilia namque sunt contraria adinuicem. Non autem soluitur hoc rationabiliter; eo quòd tertium aliquid sit. Alij uerò alterum contrarium materiam faciunt; quemadmodum quidem est in-

A *quali, aut uni multa. Soluitur autem & hoc eodem modo: materia enim quæ una nulli est contraria.*

Manifestat istos tres defectus. Et diuiditur in tres partes; quia primò manifestat, quòd est falsum, quòd contrarium sit ex contrario: secundò manifestat, quòd falsum est, quòd omnia sint ex contrariis ibi. [Amplius autem omnia.] tertio manifestat, quòd etiam defecerunt in hoc, quòd scilicet non benè manifestauerunt, quomodo còtraria causant omnia, ibi. [Omnes autem contraria dicentes.] Manifestat ergo primò primum defectum, dicens: quòd unum contrarium non recipit aliud: secundum autem opinionem nostram soluitur ista dubitatio; quia cum duobus contrariis nos ponimus tertium principium, scilicet materiam; ex qua materia fit aliquid per se, & non ex contrario, Deficiunt ergo illi, qui ponunt, quòd ex contrario fit contrarium; nullam mentionem facientes de potentia materiæ; quia nunquam ex còtrario fit contrarium, quin ex potentia tali fiat actu tale. Nec potest aliquis dicere, quòd unum contrarium est materia alterius: sicut quidam dixerunt, quòd in æquale est materia æqualis; & quod multitudo est materia unius; hoc enim dici non potest; quia materia nulli contraria est. Notandum est autem, quòd si unum contrarium esset materia alterius, benè posset dici, quòd unum contrarium susciperet aliud; & quòd ex duobus contrariis fieret unum, sicut fit ex materia & forma: & ideo ne ali-

B quis hoc diceret, ideo Philosophus hoc excludit, dicens: quòd impossibile est, quòd materia habeat rationem contrarii; cuius ratio potest esse, quia contrarietas semper concernit formam. Sicut ergo materia est in potentia ad omnem formam, ita est in potentia ad omnem contrarietatem, & sicut in essentia sua nullam habet formam: ita in essentia sua nullam habet contrarietatem. Addit postea.

Amplius autem omnia prauæ participatione sunt extra unum. Nam prauum ipsum alterum elementorum.

Ostendit quomodo defecerunt in secundo, dicendo scilicet quòd omnia sunt ex contrariis. Et diuiditur in duas partes, quia primò facit hoc; secundò specialiter descendit ad opinionem Empedoclis, & Anaxag. ibi. [Inconuenienter autem.] Prima in duas, secundum quòd dupliciter ostendit istos defecisse; primò enim defecerunt, quia non omnia sunt ex contrariis: secundò defecerunt, quia positio eorum non conuenit positioni omnium. Secunda ibi. [Alii autem.] Notandum est ad euidentiã primi, quòd ratio Philosophi est in hoc; contraria reducuntur ad bonû & malum, tamquam ad prima contraria; si omnia sunt ex contrariis, ergo omnia sunt ex bono & malo; quod est falsum; quia in substantiis separatis, & in corporibus cœlestibus non est malum.

C *Visa hac rationem, patet litera, quæ dicit sic; quòd si*

Còtrariis nò est ex còtra-rio.

Còtrarietas semper formam còcernit

Nò oia sunt ex còtrariis

Quæ sùt pri-mp còtraria

In substan-tijs separatis non est malum.

Antiquorū placita de principiis resum.

Antiquorū defectus circa principia rerum.

Metaphysicæ

si omnia sunt ex contrariis, sequitur quòd omnia sint ex participatione prima extra unum, quod est ipsum bonum; nam ipsum prauum è alterum elementorum & principiorum; & ideo omnia sunt ex illo præter ipsum bonum, quod diuiditur contra illud. Notandum est, quòd sicut nos modò dicimus, quòd unum contrarium non constituit aliud, & tamen duo contraria sunt infra mixtum; & sicut dicimus, quòd materia non constituit formam, & tamen forma & materia constituunt tertium; ita si bonum & malum sint principium omnium, oportebit dicere, quòd bonum non constituit malum, nec malum bonum; sed tamen ambo ista constituunt omnia composita. Et hoc est, quod dixit Philosophus; quòd si bonum & prauum sint, scilicet principia omnium, omnia participant prauo præter ipsum bonum. Deinde cum dicit.

Alii autem nec principia boni aut malum; quamuis in omnibus maxime quod bonum principium. Alii uero hoc quidem rectè, quia principium; sed quomodo quod bonum principium non dicunt, Vtrum scilicet ut finis, aut ut mouens, aut ut species.

Ostendit, quòd positio eorum non conuenit positioni aliorum, dicens; quòd alii fuerunt præter istos, qui dixerunt, quòd illud, quod est bonum quasi primum omnium est; dicentes autem isti aliquando, quòd est principium, rectè dixerunt, sed non dixerunt, quomodo sit principium, & detecerunt; dicentes enim quòd bonum est principium, non dixerunt, an sit principium, ut finis, uel ut efficiens siue mouens, uel ut species siue forma. Notandum est, quòd primum ens, quod est idem, quod primum bonum; est principium omnium; & est principium in ratione finis; quia ipsum est optimum bonum; & est principium in ratione mouentis: quia ipsum est primus motor respectu omnium: & est principium aliquo modo in ratione formæ; quia ipsum est primum exemplar respectu omnium. Qui ergo dixerunt, ipsum bonum esse principium omnium, sicut dixit Philosophus; rectè dixerunt, sed quia non manifestauerunt modum, detecerunt. Sequitur.

Inconuenienter autem & Empedocles: amicitiam enim facit bonum: hoc autem principium ut mouens; congregat enim ut materia: pars enim mixtura, si itaque & idem accidit ut materiam, et principium esse, & ut mouens; esse non idem. Vtrum igitur amicitia? Inconueniens autem & in corruptibilem esse litem; sed ipsum autem est mali natura.

Descendit specialiter ad opinionem Empedoclis, & Anaxagoræ. Et duo facit, quia primò descendit ad opinionem Empedoclis: secundò Anaxagoræ. Secunda ibi. [Anaxagoras autem,] Dicit ergo primò, quòd Empedocles inconuenienter dixit in opinione sua: dixit enim quòd bonum est principium; & istud bonum uocauit amicitiam, hanc autem amicitiam dixit esse principium mouens; quia omnia congregat: & quòd ipsa amici-

tia est principium sicut materia; quia amicitia est pars mixti: componit autem ipsum mixtum ex quatuor elementis, & amicitia. Et secundum hoc accidit, quòd idem principium sit & principium mouens, & principium ut materia: mouens autè & materia non uidetur incidere in idem: nec esse idem, secundum autem Empedoc. amicitia utrumque est: & sic unum inconueniens sequitur ad opinionem Empedoc. quòd materia & efficiens in idem incidunt. Aliud inconueniens sequitur ad eum, quòd posuit litem esse principium, & esse principium incorruptibile; quòd uidetur impossibile: quia lis habet naturam mali, malum autem non est perpetuum, nec incorruptibile. Notandum est, quòd Empedoc. in duobus peccabat: peccabat enim & ex parte amicitia, & ex parte litem: ex parte amicitia habet rationem efficientis, & rationem materia, quod non est possibile respectu eiusdem. Peccabat etiam ex parte litem; posuit enim litem habere rationem perpetui, quod non uidetur possibile, quia nullum uiolentum ut uiolentum è perpetuum, lis autem uidetur habere rationem uiolentia. Deinde cum dicit.

Anaxagoras aut ut mouens, quod bonum principium: intellectus enim mouet sed gratia alicuius mouet, quare alterum. Excepto ut nos dicimus, nam medicatiua est quodam modo sanitas. Inconueniens aut, & contrarium non facere bono, & intellectui.

Descendit specialiter ad opinionem Anaxagoræ. Ad cuius euidentiã notandum est: quòd Anaxagoras posuit principium mouens, sed non dixit propter quid moueret: & ita defecit: quia non fecit specialem mentionem de fine; cum tamen debuerit facere, quia finis differt à mouete. Deuiauit etiam à positione Antiquorum; quia cum omnes Antiqui ponerent principia contraria; iste nihil dixit esse contrarium intellectui, quem intellectum posuit esse principium. Hoc uisò, patet litera, quæ dicit: quòd Anaxagoras posuit quoddam principium mouens, quod quidem principium dixit esse bonum; istud autem principium est intellectus; intellectus enim mouet omnia, sed tamen inouet gratia alicuius: & ita fuit faciendamentio de fine; quia alterum est finis, & mouens.

Nisi fortè dicamus, quòd mouens mouet propter se ipsum: dicimus, n. quòd medicatiua ars, quæ est in mente medici: est quodam modo sanitas, & tamen mouet propter sanitatem: medicatiua enim ars, quæ est in mente artificis, non est sanitas; quæ est in materia, & tamen idem est, quòd sanitas sine materia: & ita primum inconueniens, quod sequitur Anaxagoram, est: quòd non facit distinctionem inter finem, & efficiens. Secundum inconueniens est, quòd nullum contrarium fecit intellectui, & bono. Notandum est, quòd in primo ente separato à materia incidunt in idem finis, & efficiens: ita quòd omnia mouet propter se ipsum. Et hoc est, quod dicit Philosophus, quòd finis

Antiqui bi
sidi circa pr
cipia reru.

Empedoclis
lapis.

Materia, et
efficiens non
concedunt.

Lis hæc non
mali quod non
est perpetuum

Nulli uiol
tu perpetui

TEL. 55.

Anaxago-
ra defecit.

In primo
se separato
id est effici-
ens, et finis

nis & efficiens differunt: nisi fortè dicamus, quod sicut sanitas extra materiam, & ars medicatiua incidunt in idem: ita similiter in primo principio efficiens, & finis, Sequitur.

TAX. 5. *Omnes autem contraria dicentes, non utuntur contrariis, nisi figuret aliquis. Et quare hæc quidem corruptibilia, hæc uerò incorruptibilia, nullus dicit: omnia namque entia faciunt ex eisdem principiis. Amplius autem alii quidem ex non ente faciunt entia, alii autem, nisi hoc cogamur, unum omnia faciunt quidem.*

Arguit ad huc Empedocle & Anaxa.

Ostendit tertium defectum, quem habebant isti, ponentes contraria principia; & hoc quia non poterant dare modum, per quem omnia fierent ex contrariis. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quod adiungit quatuor rationes contra istos. Secunda ibi. [Amplius propter quid.] Tertia ibi. [Et duo principia.] Quarta ibi. [Et alii quidem necesse.] Adducit ergo primò primam rationem: & est ratio talis: illi, qui ponunt contraria esse principia omnium, non possunt saluare diuersitatem entium; quæ diuersitas est, quòd aliqua entia sunt corruptibilia, & aliqua incorruptibilia: ex quo enim principia sunt contraria, & quidquid est compositum ex contrariis, est corruptibile; uidetur quòd omnia sint corruptibilia: Hanc etiam diuersitatem non possunt saluare illi, qui posuerunt omnia facta ex non ente: quia ex quo origo omnium est una, scilicet non ens, non poterit saluari hæc diuersitas inter entia. Hoc est ergo, quod dicit litera: quòd omnes dicentes contraria principia, non utuntur contrariis, hoc est, non possunt uti contrariis in omnibus, nisi fortè figuraliter; nullus enim eorum potest dicere, quòd hæc de numero entium sunt corruptibilia; hæc autem incorruptibilia. Alii etiam, qui faciunt omnia ex non ente, non possunt hoc dicere. Et ideo fuerunt alii Philosophi, qui posuerunt omnia esse unum, ne cogeretur dare istam diuersitatem inter entia. Addit.

De compositione ex contrariis est corruptibile.

Amplius propter quid semper generatio? quæ est causa generationis, nullus dicit.

Causa perpetua generationis quæ.

Adducit secundam rationem, & est ratio sua talis: si omnia principia sunt contraria, non poterit saluari perpetuitas generationis: sed hoc est impossibile, ergo & primum. Et hoc est, quod dicit litera: scilicet quòd si generatio perpetua est, non poterit dici propter quid generatio semper est? nullus enim poterit dicere causam perpetuæ generationis. Notandum est, quòd causa perpetuæ generationis (secundum sententiam Philosophi) est corpus ingenerabile, & incorruptibile, scilicet corpus cœleste; corpus autem ingenerabile, & incorruptibile non habet contrarium; & ideo illud, quod non habet contrarium, est causa perpetuæ generationis; & ideo bene dictum est, quòd si omnia haberent contrarium, non esset dare causam perpetuæ generationis.

Corpus ingenerabile & incorruptibile non habet contrarium.

A Imaginatur enim Philosophus, quòd omnia contraria sunt generabilia, & corruptibilia; quod autè est generabile & corruptibile, cadit infra ordinem generabilium: nullum autem de numero eorum, quæ sunt infra ordinem generabilium; nec etiam omnia simul possunt esse causa perpetuæ generationis: sed oportet, quòd illud, quod est sic causa, sit eleuatum super totum ordinem generabilium, & corruptibilium. Cum postea inquit.

Et duo principia facientibus, aliquid necesse primum esse principalis: Et his, qui species; quia aliud principalis. Propter quid enim participant, aut participat?

Adducit tertiam rationem. Ad cuius euidenciam notandum est: quòd imaginatio Philosophi est, quòd principia contraria sint in quadam multitudine; & quia omnis multitudo reducitur ad unum; ideo oportet, quòd omnia contraria reducantur ad aliquid unum, quod est principalis illis; & sic non erunt principia prima; reducuntur enim prima contraria ad motum cœli, & motus cœli reducitur ad motorem: quòd enim unum contrarium aliquando dominetur, aliquando aliud; hoc est ex diuersitate, quæ est ex motu cœli: ita quòd diuersitas, quæ est in principiis contrariis, reducitur ad diuersitatem, quæ est in motu cœli, quæ minor est illa: quia omnis diuersitas reducitur ad unum: & ideo omnis diuersitas reducitur ad unum motorem: Et hoc est, quod dicit litera: quòd facientibus duo principia contraria, necesse est ponere aliquod aliud principium, quod sit principalis istis principiis contrariis: illi etiam, qui ponunt species, sicut sunt Platonici; necesse est ponere aliquod aliud principium, quàm species: nam si ponatur illud principium, non erit dare causam, propter quam materia aliquando participet speciem, aliquando non. Notandum est, quòd species, quas posuit Plato; reducuntur ad principium formale: quòd autem materia aliquando participet formam uel speciem, aliquando non; hoc non est, nisi propter principium mouens, & efficiens; quod quidem mouet materiam ad formam: & ideo bene dixit Philosophus, quòd nisi ponatur principium efficiens præter species, non erit dare causam, quare aliquando materia participat formam, aliquando non. Ita quòd simile est de ponentibus principia contraria tantum, & de ponentibus species tantum: sicut enim ponentes principia contraria tantum, non possunt assignare causam, quare unum contrariorum aliquando dominetur, aliquando non: ita ponentes species tantum, non facientes mentionem de efficiente, & mouente; non poterunt assignare causam, quare species aliquando participetur à materia, aliquando non. Subdit.

Omnis multitudo reducitur ad unum.

Prima contraria ad motum cœli reducitur: & motus cœli ad motorem.

Et alii quidem necesse sapientia, & bonoratis si ma

Metaphysicæ

ma scientia aliquid esse contrarium. Nobis autem non: non enim est contrarium primò qui propriam. Nam omnia contraria habent materiam, & h. c. potentia est. Contraria autem ignorantia ad contrarium. Primo uerò contrarium nihil.

Contrarium scientia est ignorantia.

Ponit quartam rationem, quæ quidem ratio est talis: quòd si omnia habent contrarium, scientia primò erit aliquod contrarium: contrarium autem scientiæ est ignorantia; & sic primum principium poterit esse ignorans: Vifa hac ratione, patet litera ipsius Philosophi, quæ ita dicit: quòd secundum istam iam dictam positionem, sapientiæ & scientiæ honoratissimæ aliquid erit contrarium. Secundum autem positionem nostram non: quia omne contrarium habet materiam; & omne, quod habet materiam, est in potentia; si ergo primum principium haberet contrarium, esset in potentia, quod est impossibile, ut dictum est: scientiæ ergo primò nihil est contrarium; contrarium enim ad scientiam est ignorantia; primo ergo nihil est contrarium. Deinde cum Philosophus subiungit.

Omne habet materiam, est in potentia.

Amplius si non erunt præter sensibilia alia; non erit principium, & ordo, & generatio, & celestia; sed semper principii principium, ut Theologis, & Physicis omnibus.

In uobis in Pythagoræ, et Platæ.

Recitat opiniones illorum Philosophorum, qui posuerunt naturas separatas à sensibilibus, Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quòd est necessarium dare aliqua principia separata a sensibilibus: secundò ostendit, quòd aliqui errabant in dando ista principia, ibi. [Si autem erunt species, aut numeri.] Dicit ergo primò, quæ si non erunt aliqua principia separata præter sensibilia, non erit dare modum, per quem generatio semper sit; nec modum, per quem ordo sit in rebus: nec erit dare, quòd celestia uel superna sint principia istorum inferiorum: sicut posuimus, sed semper erit principii principium usque in infinitum, sicut uisum est quibusdam Poëtis Theologis; & aliquibus aliis naturalibus, quòd non re duxerunt omnia ad unum principium. Notandum est, quòd sententia Philosophi in breui est ista; quòd si non est dare unum principium primum, ordo non potest saluari in rebus; quia omnis ordo, qui est in rebus; deriuatur ab uno primo principio separato: nec etiam potest saluari continuitas generationis, quia continuitas generationis dependet à corpore celesti: corpora autem celestia dependent ab uno primo principio separato. Sequitur postea ad idem.

Ordo in rebus, unde deriuatur.

Si autem erunt species aut numeri nullius cause. Si autem non quidem motus.

Ostendit, quomodo quidam errabant imponendo principia separata: Et diuiditur in duas partes, quia primò ostendit, quòd ponentes species, uel numeros esse principium rerum, errauerunt: secundò specialiter ostendit, quomodo specialiter errauerunt hi, qui posuerunt, numeros esse

se principia rerum, ibi. [Adhuc quomodo erit ex non magnitudinibus.] Dicit ergo primò, quòd ista principia separata non sunt species, uel numeri; quia species & numeri nullius sunt cause: motus non enim reducuntur ad causam motuam; & sic si ponantur talia principia, peribit omnis motus. Deinde cum dicit.

Species, & numeri nullius sunt cause motus.

Adhuc quidè quò erit ex non magnitudinibus magnitudo, & contrarium? Non enim numerus facit continuum, nec ut mouens, nec ut species.

Ostendit, quòd ista principia non possunt poni numeri. Et diuiditur hæc pars in quatuor partes, secundum quatuor rationes, quas adducit. Secunda ibi. [Ad uerò nullum erit contrarium, & factuum.] Tertia ibi. [Adhuc quomodo.] Quarta ibi, [Dicentes autem.] Est ergo ratio prima talis: si numeri sunt causa omnium, sunt causa magnitudinum; sed hoc est impossibile, quia numerus non est magnitudo; si ergo numerus esset causa magnitudinis, magnitudo esset ex non magnitudine. Hoc est ergo, quod dicit litera: quòd impossibile est, quòd ex non magnitudine fiat magnitudo, uel continuum: non enim numerus, quem ponunt esse principium, potest esse causa magnitudinis, nec per modum efficientis, nec per modum formæ. Deinde cum dicit.

At uerò nullum erit contrarium & factuum, quod & motuum, quod contingit utique non esse. At uerò posterius quidem ipsum facere, potentia. Non ergo sempiterna sunt entia. Sed sunt? Interimendum igitur est horum aliquid. Et hoc dictum est.

Ponit secundam rationem, & est ratio talis: quòd illi, qui ponunt numeros esse principia, nullam mentionem facientes de principii contrariis, quæ sunt motiua effectiua, peccant: si enim principia contraria non sunt, non obstante quæ numeri sint principia, nõ poterit poni generatio: generatio enim causatur ab aliquo primo effectiua, & motiua; numeri autem nec sunt principia effectiua, nec motiua. Vifa hac ratione, patet litera, quæ dicit: quòd si tantum numeri sint principia, nullum contrarium erit principium, nec motuum, nec factuum: & sic contingit nõ esse generationem & motum: principia enim sunt potentia ad faciendum illud, quod posterius est; si autem numeri ponantur principia, cum ipsi numeri nihil faciant; ab ipsi numeris nihil poterit fieri aliquid posterius: & sic entia posteriora non erunt sempiterna per continuam generationem; quia numerus hoc non potest facere, cum ergo hoc sit falsum: ergo hoc, quod dictum est, interimendum est, scilicet quòd numeri sint principia. Subdit postea.

Generatio a quo causam.

Adhuc quomodo numeri unum, & anima, & corpus, & species totaliter & res, nihil dicit nullus: nec contingit dicere, si non, ut nos, dicat, quod mouens facit.

Ponit tertiam rationem, Ad cuius euidentiã notan-

*In Septimo
præcipue, su
pra Tex. 40*

*Numeri nõ
bent rōnem
mouendi.*

tandum est: quod (sicut declaratum est supra in A multis locis) ex potentia & actu fit unum, & ex materia & forma: quod autem ex potentia & actu fiat unum, hoc est per vim mouentis, quod quidem mouens trahit potentiam ad actum: si ergo non ponerentur aliqua principia mouentia, non posset assignari, quomodo ex potentia & actu fiat unum: cum ergo numeri non habeant rationem mouendi, ponentes numeros esse principia, non poterunt assignare, quomodo ex potentia & actu fiat unum. Hoc est ergo, quod dicit litera: quod nullus eorum, qui numeros ponunt esse principia, poterit dicere, quomodo numeri faciant unum ex potentia & actu: non enim poterunt dicere, quod per numerum fiat unum ex anima & corpore: & uniuersaliter ex specie, & re, cuius est species, id est ex forma & materia: nullus enim poterit dicere, nisi dicat, sicut nos dicimus: dicimus enim quod mouens est, illud, quod facit unum ex potentia & actu. Addit tandem.

Dicentes autem numerum primum Mathematicum, & semper aliam habitam substantiam, & principia cuiuslibet: Alij in connexam ipsius uniuersalis substantiam faciunt: nihil enim alia alii confert aut ens, aut non ens. Et principia multa. Entia uero nolunt disponi malè; nec bonum pluralitas principatum. Vnus ergo princeps.

Adducit quartam rationem contra dicentes, numeros esse principia: & maximè contra illos, qui ponebant quædam alia principia præter numeros: & est ratio sua talis. Quicumque ponunt principia inconnexa, non reducta ad unum principium, peccant: isti autem sic faciebant: ponebant enim quæ alia erant principia numerorum, & alia magnitudinũ, & alia sensibilibũ; & ista non reducebant ad unũ; ergo peccabant. Et hoc est, quod dicit litera: quod illi, qui ponunt, numerũ Mathematicum esse primum inter entia; & post numerum ponunt quædam naturam habitam, sicut magnitudinem, & sensibilia; & cum hoc ponunt, quod istorum sunt alia & alia principia, non reducta, peccant: Primò quidem, quia substantiam uniuersi faciunt inconnexam esse id est sine nexu, & ordine. Secundò uerò, quia cum ponant multa principia, & multa entia, non ponunt, quod hoc ens conferat illi, sed ponant quod quislibet ordo entium, & principiorum faciat per se unum uniuersum: quod tamen non est uerum: entia enim non sic disponuntur: bonum uniuersi non est in pluralitate principatũ: ipsum enim uniuersum est unus principatus; non autem potest esse unus principatus, nisi in eo sit unus princeps, & unum principium, ad quod omnia reductuntur. Et sic finit &c.

Vnus uniuersus: unus princeps in eo.

F I N I S.

ERRATA NOTABILIORA.

· Pagella 7. A. sensum habentibus, Lege scientiam habentibus. ibidem. E. quia corpus, quia corpus mobile. 8. B. etiam duo sequitur, etiam sequitur. ibid. C. Arithmetica concernit, Arithmetica non concernit. 9. D. plurimi Philosophi, primi Philosophi. 10. E. addiscere: ita quòd, ita quòd. 12. B. quòd alia methodus, quòd ad methodum. 14. C. quod quoddam, quod quidem. ibid. propter, præter. 14. B. ars in ligno, archa in ligno. ibid. G. quòd sic, qui sic. ibid. præter illa rationem propter aliam causam, propter illam rationem ponere aliam causam. 16. G. & unam partem, ex una parte. 17. A. in exteriori, in exemplari. ibid. B. exemplariter, exemplar. ibid. D. & per prima, & prima. 18. D. motiuorum, motuū. 20. C. hic accipimus, hæc accepimus. 22. H. in numeros, inter numeros. 29. A. ibi etiam, intellectus est, ibid. E. sensibiliter, similiter. 31. C. illæ ueritates, illæ unitates. 35. C. quia intellectus, uel quia intellectus. 38. D. multitudo naturalis, multitudo materialis. ibid. ad ueritatem, ad unitatem. 41. A. per uirtutem, per uirum, aliàs, uirilitatem. 43. A. infinitas in numeris, infinitas in causis materialibus. 44. D. primò probat, primò ponit. ibid. F. genus irrefolubile, genus est resolubile. ibid. infinita simpliciter, finita simpliciter. 45. A. firmitatis, finitatis. ibid. C. & ideo in materia, & ideo forma in materia, ibid. D. ad formam, ignis est; ad formam ignis, est. ibid. E. finitas & forma, finitas in forma. 46. A. post materiam post materiam primam. 47. D. propter certitudo, propterea certitudo. 48. G. in principiis, ipsis principiis. 63. C. superna generant, suprema generum. ibid. & quæ, quot quæ. 110. H. natura erat natura, materia erat natura. 135. C. prædicamenta, prædicata. 136. A. æqualitas, qualitas. 165. G. subsistendo, substinendo. 172. D. Theorica, Theologia. 189. D. ens est, est ens. 248. E. uocat, notat. 262. D. non est prior arte, natura est prior arte. 266. C. potentia irrationalis, potentia rationalis.

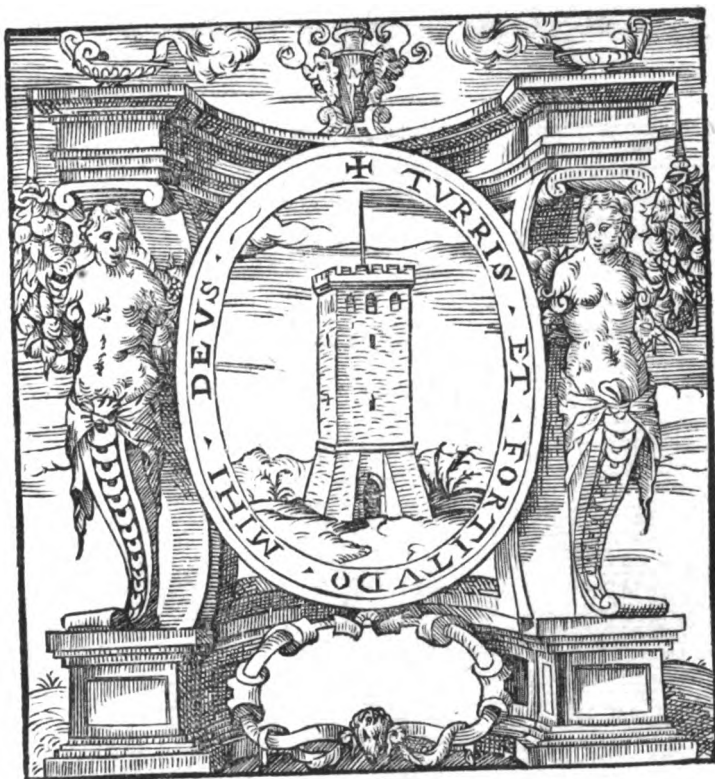
Registrum.

ab, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn.

Omnes sunt Terniones, prater N n n, qui est Quaternio.

V E N E T I I S
Apud Simonem Galignanum. 1572.

...
...
...
...
...

С И М О Л

...
...
...

